

969
AV

51 By

348013

Digitized by the Internet Archive
in 2013

<http://archive.org/details/rpdantoninusdian06dian>

R. P. D. ANTONINUS

DIANA

PANORMITANUS,

CLERICUS REGULARIS, DOCTOR CELEBERRIMUS,

Coram S. D. N. ALEXANDRO VII. Episcoporum Examinator,
& Sancti Officij Regni Siciliae Consultor,

COORDINATUS,

SEU OMNES

RESOLUTIONES MORALES,

*EIUS IPSISSIMIS VERBIS AD PROPRIA LOCA,
& Materias fideliter disposita, ac distributa.*

EDITIO NOVISSIMA, ET AUCTA,

A quamplurimis quibus caeterae scatebant erroribus purgatissima.

*Cui de novo accessit Tomus Decimus, veluti Summa totius Operis, ad commodiorem facilioremque
Theologiae Moralis Studiosorum usum;*

PER V. P. MARTINUM DE ALCOLEA,

Monachum Carthusiensem ex Regali Coenobio de Paulari.

TOMUS SEXTUS.

LUGDUNI,

Sumptib. JOANNIS-ANTONII HUGUETAN, & Soc.

M. DC. LXXX.

CUM APPROBATIONE ET PERMISSU

DIANA

AMERICAN

COLOMBIAN

EXHIBITION

OF 1892

AT THE UNIVERSITY OF CALIFORNIA

LIBRARY

1892

UNIVERSITY OF CALIFORNIA

LIBRARY

SYLLABUS
TRACTATUUM
HUIUS TOMI SEXTI.

- TRACT. I. **D**E Legibus.
II. De Contuetudine.
III. De Contractibus, & Cambiis, atque de ali-
quibus restitutionibus propter ipsa.
IV. De Ludo, & Sponfionibus, atque de aliqui-
bus restitutionibus pro ipsis.
V. De Cessione bonorum, atque de dilationibus moratoriis à Prin-
cipibus concedi solitis.
VI. De Thesauris.
VII. De Donationibus.
VIII. De Testamentis privilegiatis ad pias causas peste infectorum,
& Militum. Et alia quoad Testamenta comr ^{er audi}
naria, atque legata pia.
IX. De Executoribus Testamentorum.

L I C E N T I A .

OS Frater Joannes Prior Carthusiæ, ac totius Ordinis Carthusiensis Minister Generalis, concedimus facultatem V. P. D. Martino de Alcolea, Monacho Carthusiæ de Paulari, Professo, tradendi Typographo Dianam Coordinatum, seu Resolutiones Morales Reverendi Patris Antonini Dianæ, ad propria loca per eum distributas, & in plures Tomos digestas, ut typis mandentur, ac in lucem edantur, si ita videbitur iis, ad quos ea cura spectat ex sacro Concilio Tridentino, Pontificiisque ac regis Decretis. Dummodò id fiat absque expensis & gravamine Domus, ac disciplinæ nostræ regularis detrimento. Datum Carthusiæ sub Chirographo ac Sigillo nostro 16. Maij 1658.

FR. JOANNES *Prior Carthusiæ.*

R E G I I P R O C U R A T O R I S C O N S E N S U S .

PRO Rege assentio, ut liceat JOAN. ANT. HUGUETAN, Bibliopolæ Lugdunensi, typis mandare R. P. ANTONINI DIANÆ Opera Coordinata per R. P. MART. ALCOLEAM, in decem Tomos distributa, concessis impetranti inhibitionibus ad quinquennium computandis, à die finitæ Impressionis. Datum Lugduni 1. Decembris 1674.

V A G I N A Y .

P E R M I S S I O .

Fiat juxta Conclusiones Procuratoris Regij, anno & die supradictis.

D E S E V E .

Desit excudi 3. Novembris 1679.

INDEX

Tractatum & Resolutionum huius Tomi Sexti.

Vltimus numerus paginam indicat.

TRACTATUS I.

De Legibus. Pag. 1.

RESOL. I. **Q**uando obliget preceptum Fidei? Ex

part. 5. tr. 13. & Misc. 1. ref. 19. ibid.

2. Quo tempore obliget preceptum

Spei? Ex part. 5. tract. 14. & Misc. 2. refol. 106. ibid.

3. Quo tempore obliget preceptum dilectionis Dei? Ex

part. 5. tr. 14. & Misc. 2. ref. 105. p. 2.

4. An hodie explicita Fides Incarnationis Christi, & Sanctissima Trinitatis sit adultis necessarium medium ad salutem? Ex part. 3. tr. 5. & Misc. 1. ref. 46. p. 3.

5. An fideles Ordinarij teneantur explicite scire, & credere Myſterium Circumcisionis Christi, aduentus Magorum, missionis Spiritus Sancti, Communionis Sanctorum, & omnia Ecclesia Sacramenta? Et an obligentur fideles explicite scire, & credere Matrem Dei Virginem post partum, ac perpetuo mansisse, & creationem mundi esse in tempore, & non ab aeterno? Et an peccent mortaliter, vel tantum venialiter adulti Symboli Apostolici formam sub verbis preceptis memoria non tenentes? Idem dicendum est de Decalogo, & oratione Dominica, de Ave Maria, dum modo eorum substantiam sciant, & intelligant? Et quid, si nesciant se signare signo Crucis? Ex p. 3. tract. 5. & Misc. 1. resolut. 48. ibid.

6. Multi licet sciant quoad substantiam Symbolum, Decalogum, & Orationem Dominicam, nesciunt tamen memoriter, & eo ordine, quo proponuntur addiscenda, quaritur, an peccent mortaliter? Ex part. 2. tr. 16. & Misc. 1. ref. 12. aliàs 14. p. 6.

7. An detur preceptum, ut memoria teneamus orationem Dominicam, & quid de Salve Regina, & Salutatione Angelica? Et cursim docetur, quod nullum datur preceptum nec naturale, nec Diuinum, nec etiam Ecclesiasticum de Oratione vocali priuata. Et quid est sentiendum de consuetudine salutandi Virginem, quando publicum signum datur in principio noctis, an tunc cadat sub peccato saltem veniali talis oratio, & saluatio? Ex part. 10. tract. 16. & Misc. 6. refol. 45. aliàs 44. ibid.

8. An omnia, qua habentur in iure Canonico obligent, & habeant vim legis? Et notatur, quod precepta Conciliorum Prouincialium obligabunt Prouinciam, ad quam spectant: testimonia de rigore Patrum, non sunt ex se leges obligatoria. Ex part. 3. tr. 6. & Misc. 2. ref. 26. p. 5.

9. An Decretum Gratiani habeat vim legis? Ex part. 5. tractatu 14. & Misc. 2. ref. 68. ibid.

10. An leges Pontificia, ut obligent, necesse sit, ut promulgentur in singulis Diocesisibus, & Prouinciis? Et an Pontificia leges statim post duos menses à publicatione Roma facta totam obligent Ecclesiam, neque necessaria sit publicatio in singulis Prouinciis, & Diocesisibus? Et deciditur leges Pontificias usu, atque consuetudine re-

Tom. VI.

ceptas, ut est Bulla Cæne & similes Constitutiones contentas in Decreto, & ceteras non indigere promulgatione facta in Prouincia. Ex part. 1. tract. 10. ref. 8. p. 6.

11. Virum leges pontificia non obligent, nisi in singulis Prouinciis promulgentur? Idem est dicendum de aliis nouis Pontificiis Constitutionibus, quando contrarium non exprimitur. Ex part. 5. tract. 14. & Misc. 2. ref. 25. ibid.

12. An leges Pontificia non obligent, nisi post duos menses à promulgatione facta, quamuis aliquis statim sciat suam promulgationem? Et notatur doctrinam huius Resolutionis admittendam esse in legibus Principum Supremorum, & secus autem, si lex feratur ab aliquo Magistratu, qui habet in sua gubernatione Superiorem, ut Episcopus, nam tunc statim ex ipso tempore promulgationis obligat. Ex part. 1. tr. 10. ref. 9. p. 8.

13. An si quis sciat Roma aliquam legem promulgatam, teneatur illam obseruare? Et notatur, quod S. D. N. Urbanus VIII. in Bulla incipiens Romanus Pontifex, die 5. Iunij 1641. damnat omnia preiudicialia contra Immunitatem Ecclesiasticam, etiam sub pretextu, quod Bulla Pontificia non fuerint publicata, vel usi recepta. Et an leges Pontificia obligent, etiam si non publicentur in singulis Diocesisibus? Ex p. 9. tr. 6. & Misc. 1. refol. 39. p. 9.

14. An Episcopi teneantur in suis Diocesisibus leges publicari, & obseruari facere? Et si autem Ordinarij non curent de hoc, an nihilominus unusquisque obligetur ad leges Pontificias obseruandas; modo maior pars populi illius Prouincia illas sciat, & recipiat, alias non obligare, nisi à populo acceptentur, & Roma publicatas non ubique obligare? Ex part. 4. tra. 4. & Misc. ref. 127. p. 10.

15. Per literas questus fui à quodam Episcopo, an ipse teneatur in sua Diocesi curare, ut leges Pontificia publicentur, & obseruentur? Et notatur leges Pontificias non egere publicatione in singulis Diocesisibus, unde eo ipso, quod Roma, more solito, publicata sunt, obligant ubique, neque earum obligatio pendet ex acceptatione populi. Ex part. 6. tr. 6. & Misc. 1. ref. 38. p. 11.

16. An Episcopi, & Principes excusentur, si non curent, ut leges Pontificia promulgentur, & recipiantur? Et ex doctrina huius questionis patet Episcopos, & Principes, qui hoc tempore viuunt, & quorum antecessores non receperunt Concilium Tridentinum, aut Bullam Cæne Domini liberos esse in conscientia, & multo magis eorum subditos. Ex p. 1. tr. 10. r. 5. ibid.

17. An Archiepiscopus, vel Episcopus possint dispensare, vel reuocare leges in Concilio Prouinciali latas? Et quid si illa acta Concilij sint à Pontifice confirmata vel à Papa specialiter commissa? Et infertur Archiepiscopum, & alios Episcopos suffraganeos tanquam inferiores teneri legibus, ac Decretis Synodi Prouincialis etiam quoad

Index Tractatum,

- vim coactiuam nec possint in illis dispensare, nisi quatenus illis permissum est, vel concessum, &c. Ex p. 9. tract. 6. & Misc. 1. ref. 39. aliàs 40. ibid.
18. An Episcopi possint condere leges Ecclesiasticas in sua Diocesi? Ex quo inferitur, an quouue Generales Religionum, quæ à Summo Pontifice sunt approbata, possint quoque condere leges? Et utrum Episcopi hanc potestatem condendi leges habeant immediate à Christo, an vero illam habeant à Pontifice? Cuius difficultatis solutio pendet ex resolutione illius questionis, qua petitur, quo iure Episcopi sint Superiores Sacerdotibus quoad iurisdictionem, &c. Et an Episcopus egeat consensu Capituli, Clerici, aut populi, ut ferat leges? Idem est de institutione Festi. Et idem quod dictum est de Episcopis, dicendum est etiam de Patriarchis, Archiepiscopis, Abbatibus secularibus iurisdictionem Episcopalem habentibus. Et idem est dicendum de Cardinalibus respectu Ecclesiarum suorum titularum, de Legato, Summo Prasule, seu Nuntio Apostolico in sua Prouincia, &c. Ex part. 11. tr. 3. & Misc. 3. ref. 23. p. 12.
19. An Capitulum Sede vacante habeat potestatem condendi leges pro tota sua Diocesi? Et an possit leges latas ab Episcopo prædecessore abrogare? Et an Capitulum Sede vacante Ecclesie Cathedralis, etiam uiuente Episcopo, possit absque eius consensu leges, & Statuta ferre obligantia suis Capitulares, in his, quæ pertinent ad rectam, & ordinariam gubernationem? Ex part. 11. tract. 3. & Misc. 3. ref. 24. p. 14.
20. An potestas legislatiua Ecclesiastica sit faminis delegabilis? Et cursum quaritur, si Regnum aliquod, vel Principatus pertineat ad Reginam, eaque nubat, ad quem pertineat leges condere? Ex part. 11. tr. 3. & Misc. 3. ref. 25. p. 15.
21. An Declarationes Illustrissimorum Cardinalium habeant vim legis? Ex p. 1. tr. 10. ref. 29. p. 16.
22. An Declarationes Congregationis Cardinalium sint decisiuæ? Ex part. 5. tract. 2. ref. 96. ibid.
23. An Decisiones Cardinalium sint tantum doctrinales, etiam si emanauerint factò verbo cum Sanctissimo? Ex part. 11. tr. 2. & Misc. 2. ref. 42. p. 17.
24. An authentica forma alicuius Declarationis Sacra Congregationis conferat ei vim legis generaliter obligantis in utroque foro? Ex part. 11. tract. 8. & Misc. 8. ref. 53. p. 19.
25. An Bulla SS. D. N. Urbani VIII. die 26. Ian. 1628. edita contra Monetarios, extendatur ad commorantes in Regno Sicilia, Sardinia, & Corsica? Ex p. 5. tr. 14. & Misc. 2. ref. 88. p. 20.
26. An omnia uina uocis oracula annullentur per Constitutionem Gregorij XV. & Urbani VIII. die 20. Decemb. 1631. Ex part. 5. tractatu 14. & Misc. 2. ref. 17. ibid.
27. An clausis oculis standum sit Decretis Pontificis? Et deducitur Rubricas Missalis alias esse præceptiuas, alias uero tantum esse doctrinales. Et an præceptum Concilij Tridentini de susceptione Confirmationis ante Ordines obliget sub mortali tam eum, qui recipit, quam Episcopum, qui confert? Ex p. 11. tractatu 1. & Misc. 1. ref. 15. p. 21.
28. An uerba imperatiua posita in aliquo Canone, Bulla, seu Decreto Pontificio, & Conciliorum obligent ad peccatum mortale? Ex part. 4. tract. 4. & Misc. ref. 191. ibid.
29. An uerba imperatiui modi præceptum contineant? Et an semper uerba imperatiui modi in Decretis Pontificis, & Conciliis accipienda sunt præceptiuè? Et quid circa hoc de consuetudine Religionis? Et an uerbum Iubeo, mando, importet præceptum graue? Et an quoties uerba legis intelligi possint de obligatione ueniali, non debeant extendi ad mortale? Ex part. 3. tr. 6. & Misc. 2. ref. 74. p. 22.
30. An lex prohibens si utatur uerbo non possit, reddat actum non solum illicitum, sed etiam inualidum? Et inter alia, quæ pro firmanda doctrina huius questionis adducuntur, tandem deducitur, an non confirmatus tenens alium in Confirmatione cognationem contrahat? Et an Sacerdos, qui uirtute Cruciate non potest absolvere nisi satisfacta parte si tamen absoluat non satisfacta parte absolutio sit illicita, sed non inualida? Ex part. 10. tr. 12. & Misc. 2. ref. 7. ibid.
31. An Regula Cancellaria obligent in omnibus Prouinciis, & in foro conscientia? Et quid de stylo Curia, an obliget, & imponat necessitatem, ut in aliis Curia & Tribunalibus Ecclesiasticis obseruetur? Et an Regula Cancellaria non sint proprie leges, & ideo expirent mortuo Pontifice, donec à Successore confirmentur, ita ut Ordinarij possint conferre beneficia uacantia etiam in mensibus Pontifici reseruat, donec huiusmodi Regula fuerint à Successore confirmata? Ex part. 10. tr. 15. & Misc. 5. ref. 7. p. 24.
32. An in Ecclesiis Cathedralibus, in quibus adsunt Statuta de puritate Sanguinis, expositi sint admittendi, etiam si statuta de puritate iuramentum, & sufficientem informationem exposcant? Et asseritur expositos pro legitimos esse habendos ad omnes ordines, & beneficia, neque ulla Pontificis, aut Episcopi dispensatione indigere. Ex part. 10. tract. 16. & Misc. 6. ref. 96. ibid.
33. An si duæ pœna à diuersis legibus ipso facto incurrenda imposita sint eidem delicto, utraque à delinquente incurrarur? Et pro praxi huius questionis aliqua difficultates assignantur in textu huius Resolutionis, ex quibus deducitur, legem pœnalem posteriorem corrigere pœnam prioris, & hoc intelligitur, quando utraque lex emanat ab eodem legislatore, secus uero si emanat à diuersis. Ex part. 10. tr. 13. & Misc. 3. ref. 14. p. 27.
34. An in Bullis Pontificis, & Decretis Sacra Congregationis sub nomine priuationis graduum, & Dignitatum, intelligantur comprehensi Concionatores, Lectores, Confessores, Magistri Nouitiorum, Ministri, Consultores, Diffinitores, &c. Et notatur dictas pœnas non incurri ante sententiam criminis declaratoriam. Ex p. 4. tr. 4. & Misc. ref. 224. p. 28.
35. An qui fecit opus, cui imponitur pœna inhabilitatis, statim ipsam incurrat, ante iudici, sententiam? Et pro praxi supradicta questionis docetur Scholasticos in Academicis, qui uolantes præceptum, vel Statutum illarum incurrerunt inhabilitatem, posse dare suffragium ad Cathedram, si delictum sit occultum, quia in dicta inhabilitate non incurrunnt nisi post iudicis sententiam. Ex part. 4. tract. 4. & Misc. ref. 26. p. 29.
36. An qui per legem pœnalem ipso facto uoce actiua, & passiuâ priuatur, teneatur in conscientia hanc pœnam subire ante iudicis sententiam, & condemnationem? Et notatur, stando in opinione affirmatiua, eum non teneri priuare se uoce actiua, & passiuâ, quoties hoc nequit facere sine infamia, etiam si in lege habeatur delinquentem incurere talem pœnam, non expectata ulla sententia. Ex part. 1. tractatu 10. resolution. 24. ibid.
37. An si in iure, uel aliqua Bulla inferatur pœna priuationis uocis debeat intelligi tam de actiua, quam de passiuâ? Ex part. 5. tract. 13. & Misc. 1. ref. 91. ibid.
38. An aliqua ignorantia secundum se leuialis ex graui scilicet negligentia proueniens excuset a mortali violationem legum humanarum? Et pro praxi huius difficultatis multi diuersi, & curiosi casus proponuntur in corpore huius Resolutionis, quos perlectos in mente, & promptu habe etiam pro titulo huius Resolutionis. Ex part. 11. tract. 4. & Misc. 4. ref. 4. p. 30.

& Resolutionum.

39. *An si non constet legem quoad forum conscientia esse usu receptam, quis teneatur illam seruare? Et quid, si dubium est, an lex sit usu recepta? Ex part. 1. tr. 1. & Misc. 1. ref. 16. p. 32.*
40. *An quando dubium est, si lex excommunicationis suspensionis, & irregularitatis sit usu recepta, nec ne, presumendum sit non esse usu receptam, ut, v. g. de Bulla Clementis VII. de largitione munerum, & Extravag. Ambitiosa Pauli II. contra alienantes bona Ecclesiastica, & similibus? Et idem iuris est, si inter auctores sint probabiles sententia, quibusdam affirmantibus eam esse receptam, aliis contra negantibus, potest enim quis sententia negantium adhaerere tuta, & salua conscientia. Ex part. 1. tr. 10. ref. 3. ibid.*
41. *An dubitans, sit ne aliqua lex suspensionem, excommunicationem, vel irregularitatem imponens, usu recepta, possit existimare non esse usu receptam? Et an, quando existit aequale dubium, an detur consuetudo sufficiens ad obligandum in foro conscientia, partem negantem sequi possimus. Ex part. 4. tractat. 3. resol. 14. p. 33.*
42. *An lex poenalis Ecclesiastica, puta excommunicationis, suspensionis, interdicti, & irregularitatis obliget sub mortali? Et notatur tunc legem sub poena excommunicationis obligare ad culpam mortalem, quando excommunicatio est lata sententia, non autem quando excommunicatio est comminatoria. Ex p. 1. tr. 10. ref. 21. ibid.*
43. *An lex praecipiens aliquid sub poena excommunicationis, suspensionis, irregularitatis, &c. obliget ad mortale? Et an excusentur à peccato mortali Ecclesiastici, & Religiosi, qui agitationibus taurorum intersunt contra prohibitionem sub poena excommunicationis ferendam? Et quid de Regularibus accedentibus ad Monasteria Monialium sub poena priuationis officij, & vocis actiua & passiua? Ex part. 19. tractat. 6. & Misc. 1. ref. 5. ibid.*
44. *An Regulares teneantur obseruare leges Synodales Episcoporum? Et an sint multi casus, in quibus Religiosi etiã exempti tenentur legibus, & sententiis Episcoporum? Et quid quoad Festorum obseruationes, interdicta, ceterasque censuras, pro quibus ferendis licentiam habent Episcopi à iure Tridentini? Et quid vero quoad ieiunia ab Episcopo imposita, &c. Ex p. 1. tr. 10. ref. 11. p. 34.*
45. *An peregrini teneantur obseruare leges, & consuetudines locorum, in quibus reperiuntur? Et inferitur, quod Regulares virtute suorum priuilegiorum possint pro satisfactione praecepti sumendi Eucharistiam semel in anno tempore Paschali communicare dictos peregrinos, quinon habent animum commorandi in aliquo loco pro maiori parte anni. Ex part. 1. tractat. 10. ref. 15. p. 35.*
46. *An vagi teneantur seruare leges locorum in quibus reperiuntur? Ex p. 1. tr. 10. ref. 16. ibid.*
47. *Solent plures aliquando in astate se transferre ad ciuitatem Montis Regalis, queritur, an teneantur ad ieiunia, & obseruationem Festorum, illius loci? Et quid, quando illa leges obligant etiam in loco domicilij? Et quid est sentiendum quoad contractus solemnitate, nã aduena tenentur seruare in contractibus leges, & consuetudines, & Statuta loci, in quo contrahunt? Ex part. 1. tr. 10. ref. 13. ibid.*
48. *An aliquis existens in ciuitate Montis Regalis per aliquos dies teneatur obseruare Festa, & ieiunia, qua hic Panormi obseruantur? Quod est querere, an peregrini teneantur obseruare Festa, & ieiunia proprii domicilij, qua non obseruantur in loco, in quo reperiuntur. Et quid est dicendum, si quis ex industria hoc efficeret, ut laboret in alio loco, vel ut ibi non ieiunet, sed*
- carnes comedat? Et alia notabilia & diuersi casus in textu huius Resolutionis inferuntur sapius contingentes in praxi. Ex part. 1. tract. 10. resol. 14. p. 36.*
49. *An Catholici habitantes in terris Hareticorum praecipis Ecclesia teneantur? Et inter alia deducitur, an liceat transeuntibus per loca Hareticorum diebus uentis comedere carnes? Et an hoc admittatur solum in casu, quo eis periculum graue immineret uitae, bonorum, &c. Ex part. 1. tra. 1. & Misc. 1. resolution. 5. p. 37.*
50. *An ius ciuile obliget in Hispania in casibus, in quibus aliquid non sit definitum in legibus illorum Regnorum? Idem est dicendum de aliis Regnis. Et an aliquis sit puniendus propter transgressionem legum ciuiliu, si actus non sit contra ius naturale, vel Regni nec contra ius sit irritus, & si à iure ciuili irritetur, si tamen à iure naturali, vel Regni non irritetur? Ex p. 5. tr. 14. & Misc. 2. ref. 69. ibid.*
51. *An si Summus Pontifex existeret in aliquo Regno v. g. Regis Hispani, teneretur vi directiua obseruare leges illius Regni iuras pro bono publico? Ex part. 10. tra. 14. & Misc. 4. ref. 26. aliàs 28. p. 38.*
52. *An Principes teneantur seruare suas leges? Et quid, si iurassent seruare eas, ut solet tale iuramentum exigi à Regibus, & Dominis terrarum, dum accipiunt denuo possessiones earum? Et difficultas est, an ex vi directiua Principes teneantur seruare suas leges, ita ut illas frangendo peccent mortaliter? Et inter alia, qua ex doctrina huius Resolutionis inferuntur, tandem queritur, an Princeps teneatur stare contractibus à se celebratis cum suis subditis, & aliter faciendo peccet mortaliter? Ex part. 1. tract. 10. resol. 10. ibid.*
53. *An Princeps à legibus sit solutus? Et deducitur, quod seposito scandalo, Princeps nec peccat mortaliter legem suam non seruans. Ex quo cursim sequitur, quod seposito scandalo Pontifex Summus non legens Horas canonicas, non ieiunans, &c. non peccat in hoc. Et inferitur omnia peccata, qua à Principe committuntur ob non obseruationem propriarum legum esse eiusdem speciei. Et notatur, quod Princeps Superior non tenetur in conscientia seruare Statuta, seu leges municipales Prouinciarum sibi subiectarum, quando in illis Prouinciis moratur, vel in eis peregrinatur. Et quid, si tale Statutum confirmatum sit ab ipso nec Principe? Ex part. 11. tract. 7. & Misc. 7. resol. 6. p. 39.*
54. *An Principes propter publicam necessitatem priuatis ius suum auferre possint? Et in dicto casu, an teneatur Princeps ad reparationem? Et quid, si praedictum ius tollatur per viam legis generalis, an tunc nulla restitutio fieri debeat? Et resoluitur priuilegium Immunitatis per legem generalem non tolli. Et inferitur, quod Papa valide reuocat priuilegia per modum contractus onerosi quibusvis personis, quamuis dignitate Pontificali, Imperiali, Regali praesulgentibus virtute Bullae Cæna Domini absque ulla restitutione, seu reparatione. Et tandem queritur, an omnia sint Supremi Principis, hincque possit Ciuibus suis res suas, siue earum Dominium ex plenitudine potestatis pro libito sine ulla causa, auferre, & ad alios transferre? Ex part. 11. tractat. 7. & Misc. 7. resol. 5. p. 41.*
55. *An ut leges humana tam ciuiles, quam Pontificia obligent, requiratur consensus, & acceptatio populi? Et cursim explanatur, quando lex dicatur non usu recepta. Et an Bulla Cæna, ubi non est usu recepta, obliget in conscientia? Ex part. 5. tract. 10. resol. 1. p. 43.*
56. *An qui transgreditur legem ex contemptu, peccet mortaliter?*

Index Tractatum,

- taliter? Ex p. 10. tr. 15. & Misc. 5. ref. 33. p. 44.
57. An Principes seculares in suis legibus possim obligare transgressores ad peccatum mortale? Et inferitur, an peccatum contra legem Ecclesiasticam non sit mortale per se loquendo, sed solum, quando fit ex contemptu legis? Et an sit peccatum mortale non parere legibus civilibus secluso contemptu? Ex p. 10. tr. 15. & Misc. 5. ref. 44. p. 45.
58. Unde dignosci possit legem humanam obligare in conscientia, & ad mortale? Et pro praxi huius questionis adducantur aliqua Regula in textu huius Resolutionis. Et docetur, quod verba preceptiva, que obligant in conscientia, quando apponuntur in legibus, & Constitutionibus sunt, precipio, mando, Iubeo, prohibeo, inhibeo, veto, & interdico. Equipollentia verò precepto sunt, Debeant, teneantur, necessario, necesse est, non liceat, & alia huiusmodi. Et quid, quando preceptum fertur solum per verbum imperativum? Denique, si verba communia sunt ut Ordinamus, statuimus, precipimus, quaritur, an talis Constitutio, lex aut Statutum habeat vim precepti obligantis ad culpam? Et quid dicendum est de verbo oportet, an inducat obligationem sub culpa? Et adverte obsecro quod tota doctrina huius Res. est valde notanda, & in promptu tenenda pro praxi, & solutione primæ difficultatis huius tituli, & Resolutionis. Ex p. 10. tr. 15. & Misc. 5. ref. 45. p. 46.
59. An peccent subditi sine causa non recipientes legem à Principe legitime promulgatam? Ex part. 1. tr. 10. ref. 2. p. 48.
60. An qui in principio non acceptant legem, peccent mortaliter? Et quid, si in causa dubij non recipiunt illam? Ex part. 5. tractatu 14. & Misc. 2. resolut. 8. ibid.
61. An si lex fuerit acceptata à maiori parte si aliquis illam fegerit, secluso scandalo, peccet mortaliter? Et quid è contra, si maior pars populi non seruet legem, an poterunt alij sine peccato mortali maiori parti se conformare, & excusare? Ex p. 7. tr. 11. & Misc. 2. ref. 2. ibid.
62. Virum liceat supplicationem super aliqua lege porrigere, & interim suspendere eius obligationem, & illam minime observare? Et an si Summus Pontifex, vel Princeps auctus Communitatis supplicatione, tacet, & non respondet dictæ supplicationi, presumatur consentire, & legis obligationem tollere? Ex part. 1. tr. 10. ref. 6. p. 49.
63. An lex, ut non obliget, sit necessarius consensus tacitus Principis, ut v. g. cognoscat usum legem non recipi, & tamen toleret? Et quid circa hoc quoad leges Pontificias? Ex part. 1. tractatu 10. resolut. 4. ibid.
64. An ut lex per non usum autoritate careat, requiratur certum tempus, & opus sit aliqua prescriptione? Imo, sciente Pontifice, & non puniente, cum possit, an sufficient duo, vel tres actus facti contra legem? Ex p. 1. tr. 10. ref. 7. ibid.
65. Quis in quadam platea Civitatis audivit quoddam bñnum, seu Edictum, quaritur, an teneatur illud observare, antequam publicetur in alijs plateis, & in tota civitate diffundatur? Et notatur, quod si legis publicatio in notitiam absentis veniat miraculose, cum tamen humano modo venire fuerit impossibile, nullo modo obligari ad eius observantiam, quia respectu illius lex non est publicata. Ex part. 3. tr. 6. & Misc. 2. ref. 75. p. 50.
66. An quando constat de lege, dubium autem est, an in aliquo casu obliget, liceat contra illam facere? Ex p. 4. tr. 3. ref. 22. ibid.
67. An in casu dubio legis detur locus Episcopalis? Et quid, si dubitatur alteri legi graviori contrariari? Ex part. 4. tr. 3. ref. 25. ibid.
68. An quando dubitatur, an lex obliget ad mortale, vel ad veniale, iudicandum sit obligare sub mortali? Et an, quando quis dubitat de iustitia alicuius tributi, teneatur illud solvere? Ex p. 1. tr. 10. ref. 25. p. 51.
69. Virum, quando lex fundatur in presumptione, obliget in conscientia, si presumptio in aliquo casu particulari deficiat? Et pro praxi dictæ questionis aliqui casus explanantur sape contingentes in praxi. Ex p. 1. tr. 10. tr. 27. ibid.
70. Virum, quando cessat finis adequatus legis in aliquo casu particulari, cesset obligatio legis? Et ex ista Resolutione Confessarij, & Responsores casuum conscientia poterunt multos scrupulos, & difficultates tollere passim contingentes in praxi. Ex part. 1. tract. 1. ref. 28. ibid.
71. An quando cessat talis finis legis in particulari, cesset eius obligatio? Ex quo inferitur laicum delictum posse sine peccato disputare cum Hæretico, & Infideli, non obstante hoc prohibente cap. 1. hibernus de Hæret. in 6. quia quando laicus est doctus, cessat finis illius legis, nempe periculum perversionis deceptionis, & derisus Mysteriorum. Ex part. 5. tr. 14. & Misc. 2. ref. 96. p. 52.
72. An cessante adequata causa legis in causa particulari cesset obligatio legis respectu talis particularis. Ex p. 7. tr. 10. & Misc. 1. ref. 33. ibid.
73. An lex pure pœnalis in materia gravi obliget in conscientia? Ex p. 1. tr. 10. ref. 17. p. 53.
74. An Pragmatica, que in hoc Regno prohibet ferre sclopetum, vulgo dictum scopetoni, sub pœna capitæ obliget sub reatu peccati mortalis? Quod est querere, an lex prohibens aliquid sub pœna mortis, mutilationis, perpetui carceris, damnationis ad trirames, confiscationis bonorum, aut amissionis multorum bonorum, obliget sub mortali? Ex part. 1. tra. 10. ref. 18. ibid.
75. An lex lata sub pœna mortis inducat obligationem peccati mortalis? Idem est de pœna mutilationis alicuius membri, infamiae, flagellationis, exiliij perpetui, vel tanti temporis carceris, amissionis omnium bonorum, vel maxima partis bonorum, & similium. Et excusantur à culpa, qui merces veteris traducunt ex uno Regno ad aliud, non solvo vectigali Regio, qui in fluminibus veteris piscantur, qui contra prohibitionem in sylvis ligna secant, vel pascuntur oves suas in pratis veteris, vel alia prohibita tenentur, & alia similia faciunt. Ex p. 10. tr. 15. & Misc. 5. ref. 46. p. 54.
76. An fraudantes vectigalia iusta peccent, & teneantur ad restitutionem? Et quid, si prauidicent ementibus talia vectigalia, & tributa? Et docetur fraudantes vectigalia non esse à Confessariis urgendos ad restitutionem in casu, quo penitens noluit restituere. Ex p. 1. tr. 10. ref. 19. p. 55.
77. An lex pœnalis mista obliget sub peccato mortali? Et notatur, quod cum leges Ecclesiasticæ possint obligare, & soleant comminari spirituales pœnas, quando in conscientia obligare volunt, si tantum tamen temporalem pœnam statuam, iudicium esse videtur, quod ad eam tantum obligare velint. Ex p. 1. tr. 10. ref. 20. ibid.
78. An lex pœnalis, ipso facto pœnam inferens obliget non solum in conscientia, sed etiam ut delinquens teneatur illam pœnam solvere ante iudicium sententiam? Et pro praxi queritur, an qui est causa, ne quis condemnatur ad pœnam iustam impostam à lege, teneatur pœnam restituere ei, cui esset applicanda, ut si Fiscus non accuset, si iudex non condemnet, si custos syruarum, & Civitatum non manifestet crimina, & si iudex, & reus in iudice interrogatus crimen neget, &c. Et an hoc procedat in pœnis, qua in testamentis apponuntur, ut si femina casto vivat, &c. Et an pœna conventio-

& Resolutionum.

- nalis apposta in aliquo contractu sit ante iudicis sententiam soluenda: Ex p. 1. tr. 10. ref. 23. p. 56.
79. An lex pœnalis ex identitate rationis sit extendenda ad alios casus? Ex p. 1. tr. 10. ref. 26. ibid.
80. An si quis ex rebus prohibitis à lege extrahat in gravi quantitate, licet damnum grave ex tali facto non proveniat Reipublica, peccet mortaliter? Et explanatur, ex qua mercium exportatione censeis grave damnum Reipublica facere. Ex p. 3. tract. 6. & Misc. 2. ref. 90. ibid.
81. An paritas materia excuset à lege prohibente, ne extrahatur aliquid à Regno? Ex part. 5. tractat. 5. res. fol. 49. p. 57.
82. An licitum sit, amissa aliqua vera, & legitima scriptura, aliam similem conficere, quod à lege senere prohibetur? Ex part. 3. tractat. 6. & Misc. 2. resolut. 56. ibid.
83. An qui mutet scripturam in aliqua re, qua tamen immititur veritati, sit falsarius? Et notatur, quod qui corrigit literas iuxta mentem Pontificis, non est falsarius, nec incurrit excommunicationem Bullæ Cœna, ut v. q. si dicatur in supplicatione Petro Panormitano, & Novarius scripsit Petro Neapolitano, vel si exprimat quatuor gradus consanguinitatis, & apposuerit affinitatis. Ideo est de illo, qui corrigit literas iuxta mentem Episcopi, & supplicationem factam illi, Et tandem queritur, an sit licitum, amissa vera scriptura, aliam similem fingere? Ex part. 5. tractat. 14. & Misc. 2. res. fol. 40. ibid.
84. An sit licitum aliquando falsificare scripturas publicas? Et an si tale instrumentum falsum esset iam ab alio confectum, possitne aliquis adhuc illud producere, quoties adest notitia falsitatis? Et quid, si aliquis privatam aliquam scripturam falsificaret, ut syngraphum, aut apocham? Ex part. 9. tr. 8. & Misc. 3. ref. 62. aliàs 61. p. 58.
85. An Clericus Beneficiarius, vel in Sacris constitutus possit exercere munus Advocati coram iudice seculari pro uno tantum negotio, & hoc finito pro alio, & sic de aliis? Et an ex iure supradicti possint munus Advocati exercere in propria causa, & Ecclesia, & in causis viduarum, pupillorum, & pro inunctis, & amicis intimis & si assistat in Curia Romana pro omnibus Et quid, in aliis Tribunalibus Ecclesiasticis? Et an in casibus, in quibus interdictum est Clericis Advocacionis Officium exercere, possint domi consulere, & conficere in iis allegaciones in scriptis? Ex part. 10. tract. 11. & Misc. 1. ref. 69. ibid.
86. An Advocatus possit esse index in causa, cuius Patronus fuit, dummodo sententiam proferat secundum leges? Et an hæres non conficiens inventarium teneatur solvere ultra vires pro legibus, qua fundantur in presumptionibus, quod hæres fraudavit bona? Ex part. 3. tract. 5. & Misc. 1. ref. 56. p. 59.
87. An iudex peccet expediendo, pecunia mediante, unius causam ante alias, si litigantes iure temporis equaliter gaudeant, & teneatur pecuniam restituere? Et an secluso scandalo, & periculo iniustitia, iudex possit accipere, nec teneatur restituere id, quod accepit à litigantibus, si datum sit instar muneris liberalis, ut maiorem, quam solet, diligentiam, quamque teneatur, in causa adhibeat? Ex part. 3. tract. 5. & Misc. 1. ref. 45. ibid.
88. An sit peccatum mortale falsum crimen obicere testi falsum, aut contra ius testanti? Et si reus, & testis in tali casu iurent, quamvis peccent mortaliter, tamen non teneantur ad restitutionem? Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. ref. 4. ibid.
89. An testi falso, & iniquo illicitum sit obicere falsum crimen pro infirmo eius testimonio? Et an hoc sit peccatum contra iustitiam? Et quid si falsus, & iniquus testis iam esset mortuus ante finitam causam? Et
- notatur, quod non licet appellare adulterum, qui se appellavit, furem, potes tamen dicere, quod sit mendax, & ad eius confirmationem patefacere mendacia illius, vel occultum crimen obicere illi, quando est necessarium ad tuendum honorem, & famam, qua alias amitteretur. Et an in tali casu sit tantum peccatum veniale mendaci perniciosum, nec contra iustitiam obicere crimem falsum deseruiens ad predictum finem? Ex part. 5. tractatu. 9. & Misc. 4. res. fol. 44. ibid.
90. An testis teneatur restituere danti, si quid accepit pro veritate dicenda, & iudex pro iusta sententia ferenda? Et an hoc intelligatur, si quod datur, testis, & iudex accipiant ab eodem, non autem si accipiant ab alio? Ex part. 3. tractat. 6. & Misc. 2. ref. 4. p. 61.
91. An testis interrogatus à iudice teneatur ex iustitia commutativa respondere, ita ut dicendo se nihil scire restitutioni obnoxius sit? Et quid est dicendum, si per mandatum iudicis testis insinuat, ipse tamen subterfugiat, & non compareat Et testis, qui per imprudentiam occultum crimen detegit, si bona fide detexit, (ut frequenter solet accidere,) quia putabat se legitime de hoc interrogari à iudice, an teneatur lege iustitia retractare testimonium suum, ita ut, si non retractaverit, obligetur ad restitutionem, Ex p. 3. tr. 5. Misc. 1. ref. 102. aliàs 101. ibid.
92. An testis ratione falsi testimonij non teneatur aliquando ad restitutionem, Et an, qui falsum testimonium dixit ex ignorantia, vel inadvertentia non damnabili, vel ex oblivione saltem non mortifera, ratione cuius contingit aliquem damnari, teneatur ad restitutionem, Ex p. 3. tractat. 5. Misc. 1. resolut. 106. aliàs 105. p. 62.
93. An testis falsus teneatur revocare dictum suum ratione cuius mors, aut mutilatio alicui est inferenda, quamvis ipse similis pœne periculum timeret imo licet ex revocatione maius malum illi immineret? Et quid, quando testis falsus dubitat, an talis revocatio sit profutura, nec ne? Et an, qui falsum testimonium dixit ex ignorantia, vel inadvertentia non damnabili, vel ex oblivione saltem non mortifera, ratione cuius contingit aliquem damnari teneatur ad restitutionem? Et quid facere debeat certior factus de ignorantia, Ex p. 4. tr. 4. & Misc. ref. 99. ibid.
94. An testis teneatur renuciare, quando scit nullum alium scire illud delictum, etiam interrogatus sub precepto, & iuramento. Ex part. 3. tr. 5. Misc. 1. ref. 101. aliàs 100. ibid.
95. An testis teneatur respondere, si iudex ad evitandum scandalum interroget, quando crimen est notorium & publicum, sed ignoratur author ipsius. Et an iudex in tali casu non possit inquirere, nec interrogare, & aliter faciendo, an peccet mortaliter. Ex p. 2. tr. 15. & Misc. 1. ref. 63. ibid.
96. An reus, & testis teneantur respondere, si dubitant, utrum iudex iuridice illos interroget? Et an si iudex in re dubia inquirat, peccet, & testis, si obsequatur, sit iniustus? Et quando iudex, vel Superior generaliter inquirat super aliquo delicto notorio, cuius author ignoratur, tunc subditus, qui dubitat, an infamia, vel indicia sint contra illum, quem ipse scit commississe delictum, an teneatur prodere delinquentem, vel debet respondere se nescire quis commisit? Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. ref. 107. aliàs 106. p. 63.
97. An reus teneatur respondere si sciat adversus se stare solum dictum denunciatoris? Et notatur non licere aliis cooperari cum reo ad confingendum carcerem. Et an coniunctissimi, quales sunt Parentes, coniuges, & fratres possint iuvare reum auxilio, consilio, pecunia? Idem etiam dicendum sit de his, qui spectatis circumstantiis certissime timerent reuelandos a reo fore, comprehendendos

Index Tractatum,

- condemnos, puniendos, & infamandos à iudice. Et tandem quaritur, an reus innocens, qui re ipsa iniuste damnatur ad mortem, iuste tamen iuxta allegata, & probata, possit vi, & armis se defendere à iudice, & ab eius ministris, etiam occidendo eos, si necessarium sit?* Ex p. 9. tr. 9. & Misc. 4. ref. 43. ibid.
- 98.** *An reus teneatur iudici respondere, si testium depositio non notificetur? Et quid circa hoc cum Regularibus?* Ex part. 3. tract. 5. & Misc. 1. ref. 92. aliàs 91. p. 64.
- 99.** *An reus convictus, & confessus de uno crimine, teneatur respondere interrogatus de complicibus nulla infamia laborantibus? Et an iudices de dictis complicibus interrogantes extra casus assignatos in textu huius Resolutionis, peccent lethaliter? Et an Confessarij possint reos obligare ad respondendum tantum in casibus supra expressis? Et absolute docetur, in omnibus casibus non esse Complices reuelandos, quando quis cognouit correctos, vel emendatos esse, vel si probabiliter emendatos iri per solam correctionem fraternam, quod est valde notandum.* Ex part. 3. tr. 5. & Misc. 1. ref. 100. aliàs 99. p. 65.
- 100.** *An opinio asserens, quod reus iuridice interrogatus in causa capitali, honoris, & fama non teneatur respondere ad mentem iudicis, sit probabilis? Et ideo an reus non sit cogendus à Confessario, ut veritatem aperiat in causa capitali, honoris, & fama, treremium, confiscationis omnium honorum, & aliis similibus, dum adest spes euadendi & Confessarius in talibus casibus teneatur absoluerè reum, qui est in proposito negandi veritatem, utendo restrictione mentali, vel equiuocatione?* Ex part. 10. tr. 13. & Misc. 3. ref. 13. ibid.
- 101.** *An reus iuridice interrogatus à iudice propter semiplenam probationem, vel indicia æquivalentia, teneatur respondere etiam in casu Capitali? Et quid, si delictum plenè probatū sit, an in tali casu reus teneatur respondere ad mentem iudicis? Et an hoc procedat non solum in causa mortis, sed etiam quando agitur de pœna treremium, mutilationis, confiscationis omnium honorum, aut de alio graui dedecore? Et docetur, quod Confessarij non debent cogere pœnitentes, ut veritatem dicant, vel confiteantur, si spem euadendi habeant?* Ex p. 2. tr. 15. & Misc. 1. ref. 27. p. 66
- 102.** *An reus iuridice interrogatus de homicidio commisso ob iustam sui defensionem, teneatur respondere; ubi multos alios casus circa iuridicam interrogationem decisos inuenies? Et notatur, ut quis iuret licite, & absolute, satis est, si rem audierit à personis valde fide dignis, secus autem in iudicio, ubi debet exprimere, quomodo hoc sciat.* Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. ref. 66. p. 67.
- 103.** *An reus, qui negauit veritatem, post iudicium finitum, etiam ad mortem damnatus, teneatur manifestare veritatem negatam? Et si reus ob metum tormentorum falsum crimen sibi imposuit, propter quod ad mortem damnatur, an tunc non teneatur se retractare, nisi infamia notabilis in alios redundet, & ea retractatio illi damno obiectetur?* Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. ref. 104. aliàs 103. ibid.
- 104.** *An reus, qui in iudicio à iudice secundum ordinem iuris interrogatur negauit veritatem, qua manifestata condemnaretur, teneatur in conscientia ad retractandum dictum, antequam finiatur iudicium, & pronuncietur sententia? Et an eum esse in malo statu dicendum est, nisi ad fatendam veritatem, etiam non rogatus, se offerat, ac proinde à Confessario absoluerè non esse, nisi ad facere proponat? Et quid est dicendum non solum quando iudicium daret, sed etiam quando convictus damnatus est ad mortem, an tunc non teneatur in tali casu ad retractandum dictum, & manifestandam veritatem, nisi in aliquo speciali casu notabile alicui ter-*
- tio damnum sequeretur?* Ex part. 2. tr. 15. & Misc. 1. ref. 26. p. 68.
- 105.** *An reus pœnam pecuniariam meritis, si iuridice interrogatus crimen à se admissum iniuste neget, teneatur ad restitutionem?* Ex part. 4. tr. 4. & Misc. ref. 65. ibid.
- 106.** *An reus à iudice interrogatus, si negauit delictum, ex cuius commissione pœnam pecuniariam teneatur soluere, sit restitutioni obnoxius? Et ex doctrina huius questionis inferitur uxorem adulterij accusatam, & falsis testibus se iuentem, aut opponendo licet falso, simile adulterium viro, minime teneri dotem, aut alia bona viro suo restituere, qua ille alioquin propter mulieris adulterium lucrari deberet, vel ad quid teneatur? Et an iudex iniuste non condemnans teneatur ad restitutionem pœna pecuniarie Fisco, vel parti laesa soluenda? Et an Procurator Fiscalis non accusans, & iudex non condemnans teneatur ad restitutionem, & pœna compensationem?* Ex part. 3. tract. 5. & Misc. 1. ref. 52. p. 65.
- 107.** *An si is, cuius bona ob crimen iuste sunt confiscanda, vel diripienda, si hoc fraude, aut mendaciis impediat, teneatur ad restitutionem? Et ex doctrina huius questionis multi alij casus deduci, & decidi possunt, & in textu huius Resolutionis octo casus assignantur propraxi supradicta difficultatis.* Ex p. 3. tr. 6. & Misc. 2. ref. 35. ibid.
- 108.** *An liceat instrumenta ad perfringendum carcerem reo suppeditare? Et an quis potest consulere reum, ut fugiat? Et an reus iuste condemnatus ad mortem, ad treremes ad carcerem perpetuum, vel temporaneum, possit fugere, & effringere carcerem, rumpendo vincula, & parietes carceris, ita ut non teneatur restituere damna inde sequuta. dummodo hoc efficiat non inferendo vim ministris iustitiae, &c. Et quid, si alij captiui inuenio carcere rupto, vel aperto, fugiant, modo illis fugam non consuluerit, an in hic non peccet, nec teneatur restituere damna inde sequuta?* Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. ref. 103. aliàs 102. p. 70.
- 109.** *An Superior teneatur seruare pactum de impunitate reo promissa, si reus negatum delictum confiteatur? Et aliqua alia explanantur, qua contingere possunt in supradicto casu. Et notatur, quod quando iudex iuridice procedens timet reum malè negaturam veritatem, possit licite, & iuste reo impunitatem cum equiuocatione, aut restrictione mentali promittere, ut sic deceptus confiteatur veritatem. Et docetur, quod in duobus casibus potest iudex excusari à restitutione. Primo, si iudici suppetebant alia rationes, ex quibus reum iuridice damnaturus, erat vel damnare poterat, Secundo, quando error à iudice contra iuris ordinem commissus est, in aliquo puncto, in quo Princeps Supremus poterat dispensare.* Ex p. 11. tr. 7. & Misc. 7. ref. 16. p. 71.
- 110.** *An liceat iudici informationem vnius litigantis alteri tradere? Et docetur esse peccatum mortale petere ab impressore vel à famulo iudicis, seu Auditoris, vel ab amanuensi Aduocati, ut predictas informationes capiat, ut tradat litiganti. Et notatur, quod quando litigans potest predictas informationes capere, non potest Aduocatus illas recipere, nec amanuensis illas scribere.* Ex p. 11. tr. 7. & Misc. 7. ref. 20. p. 72.
- 111.** *An iudex in civilibus conscius veritatis possit contra aliquem ferre sententiam iuxta allegata, & probata? Et quid in criminalibus leuibus?* Ex part. 10. tract. 15. & Misc. 5. ref. 16. p. 73.
- 112.** *An iudex secundum allegata, & probata possit occidere reum, quem scit ex priuata scientia esse innocentem? Et an hoc etiam extendatur ad ministrum iustitiae? Et in textu huius Resolutionis multa docentur, qua in tali casu iudices debeant facere antequam reum, quem sciunt ex priuata scientia, esse innocentem, condemnent, & occidant.* Ex p. 5. tr. 4. ref. 22. p. 74.

& Resolutionum.

113. *An iudex habeat attendere solum in ferenda sententia ea, quae allegata sunt, vel ea, quae allegari possunt? Et notatur, quod iudex tenetur omnibus modis laborare, ut veritas inveniatur, & falsitas detegatur, ut secundum ipsam possit indicare.* Ex part. 9. tr. 9. & Misc. 4. ref. 41. ibid.
114. *An pars accusatrix teneatur remittere reo poenam mortis à iudice inflictam, si iudex ex parte sua illam remittat? Et quid de poena perpetui exilij? Et an quis possit accusare alium, qui occidit, Patrem, fratrem, aut consanguineum, & dolet de culpa, ac sufficientem offert satisfactionem pecuniarum pro damnis si qua sunt inde illata?* Ex part. 10. tr. 16. & Misc. 6. ref. 44. aliàs 43. p. 75.
115. *An reus, dum iam Carnifex funem collo apposuit, possit se ex scala precipitem dare?* Ex part. 5. tract. 4. ref. 40. p. 76.
116. *An condemnatus ad mortem per famem possit abstinere à cibo clanculum oblatio?* Ex part. 5. tract. 4. ref. 41. ibid.
117. *An damnatus, ut veneno pereat, possit illud haurire; Et an in tali casu reus peccet, si ad hoc coactus permittat, ut sibi venenum applicetur, merè passivè se gerendo? Et advertitur neminem à iudice condemnari posse, ut sibi mortem inferat, sed ut mortem patiatur.* Ex p. 5. tr. 4. ref. 39. ibid.
118. *An precipiente iudice, ut reus se interficiat, possit id facere? Et utrum iudex in poenam delicti possit reo imponere, ut sibi ipsi membrum aliquod, v. g. manum amputet, & an reus teneatur obedire? Et quid, si reus non obtemperet, iudex condemnaret eum morte? Et an sit licitum se ipsum mutilare, ne occidatur à Tyranno aliquo minante mortem? Et notatur peccare eos, qui castrant se, aut permittunt id fieri à Parentibus ad conservandam, vel procurandam vocis suavitatem.* Ex p. 11. tr. 6. & Misc. 6. ref. 50. p. 77.
119. *An licita sit appellatio, & citatio ad iudicium Dei in valle Iosaphat? Et in textu huius Resolutionis adducuntur aliqua exempla pro praxi praedicta difficultatis, & datur doctrina, & regula iudici, quid facere debeat in praedicto casu de appellatione, & citatione ad iudicium Dei in valle Iosaphat.* Ex p. 10. tr. 15. & Misc. 5. ref. 9. p. 78.
120. *An causa, appellatione remota, includat quamcumque appellationem? Et quid, si per Papam alicui Cardinali sit commissa causa, appellatione remota? Et notatur, quod dicta Clausula nihil operatur, si consistat de gravamine notorio, neque operatur contra tertium: nec tollit supplicationem ad Superiorem, nec restitutionem in integrum.* Ex part. 9. tract. 7. & Misc. 2. ref. 28. p. 79.
121. *An poenas exilij, verberationis, carceris diuturni, longo tempore ad triremes, &c. teneatur quis exequi si secundum legem ad ea iuste condemnatus est? Et an reus possit obligari sumere venenum, vel abstinere à cibo, Et an reus teneatur tamen condemnatus ad locum destinatum proficisci, collum praeferre, manus apponere, &c.* Ex part. 3. tra. 6. & Misc. 2. resolution. 79. p. 80.
122. *An liceat Proregibus condemnare aliquem de mandato, non adhibitis solemnitatibus, terminis, & processu de iure necessariis, aut non data facultate se tuendi, secundum leges? Et an peccent Ministri, si huiusmodi Principum mandatis obediunt?* Ex part. 3. tract. 5. & Misc. 1. ref. 99. aliàs 98. ibid.
123. *An Rex ex prinata scientia, possit occidere Reginam, & simul cum ipsa adulterum? Idem est, si Princeps sciret, ex prinata scientia certo aliquos in Principem coniurasse, vel aliquod graue, & atrox delictum in Rempublicam, vel innocentem machinare, si aliter malum vitare non possit. Et Resolutio horum casuum pendet ex illa celebri quaestione, an quando delictum ita est occultum, ut non possit iuridicè probari saltem plenè, scitur tamen à Principe, an scilicet possit tunc Princeps, rationabili causa existente, condemnare delinquentem absque iuridica probatione per testes, absque citatione, & defensione rei? Ex p. 10. tr. 15. & Misc. 1. r. 34. p. 81.*
124. *An licita sit petitio Fisci instantis, ut aliqui rei indicati tantum ad torturam, condemnentur ad triremes sine aliquo termino defensionis, quia leges absolutè decernunt non esse condemnandos reos inauditos? Et docetur defensionem esse de iure naturali, & diuino, ideo consuetudo nihil aduersum illud pravaere potest.* Ex part. 3. tract. 1. addit. resol. 29. p. 82.
125. *An Principes ex causa necessitatis possint homines mala vita in carceribus existentes deponere super Regiis trireribus, donec eorum causa expediantur? Et an saltem ex causa necessitatis possint remiges, à Proregibus compelli in trireribus perseverare per aliquod tempus?* Ex p. 6. tractatu 6 & Misc. 1. resolut. 5. p. 84.
126. *An liceat Roma funulari, &c. Iudeos, si non adsit periculum perversionis, quia tales servientes firmi sunt in Fide? Et an lex hoc prohibens accipienda sit solum contra Iudeos, non autem contra Sarracenos, & Paganos? Et quodnam peccatum sit violare has leges?* Ex part. 5. tract. 13. & Misc. 1. resol. 11. p. 85.
127. *In Ecclesiis Cathedralibus, & Regularibus solent stare sedilia, & scamna laicorum pro audiendis concionibus, quaeritur, an Episcopi, & Superiores Regularium possint amplius illa non admittere, & ideo removere, vel alia eorum loco apponere, laicis inuitis? Et quid de sedili iuris Patronatus? Et pro firmanda doctrina supra dicta difficultatis multa alia deducuntur, & obijciuntur, quae contingere possunt in praedicto casu. Et quid est sentiendum de iure sepulchri, & habent insignia in Ecclesia etiam Mendicantium, an utriusque amoveri non possint, & illud ius transeat ad haeredes?* Ex part. 10. tract. 7. & Misc. 6. resolut. 64. p. 86.
128. *De aetate quadraginta annorum, quos debet habere Canonicus Poenitentarius ex Concilio Tridentino sess. 24. cap. 28. de reform. an sufficiat esse inchoatus? Et pro Episcopis, cum trigesimus annus requiratur, an debeat esse completus? Et an vero in Gallia ex concordatis inter Leonem X. & Regem Gallia sufficiat, ut quis in 27. annum constitutus sit, ut rectè possit eligi in Episcopum? Et notatur, quod pro Abbatibus, Decanis, Praepositis, Archiepiscopis, aliisque Dignitatibus Curam animarum habentibus 25. annus inceptus requiritur. Quod etiam procedit non solum in Dignitatibus Ecclesiasticis secularibus sed etiam Regularibus. Et an ad ceteras Dignitates, & Personatus, quibus nulla cura animarum subest, Clerici alioquin idonei, & 22. annis non minoribus adfiscantur, necessarium sit? Et an hic 22. annus pro dignitatibus acquisitus debeat esse completus, vel sufficiat inceptus? Et an hac aetate 22. annorum requisita sit, non solum pro Dignitatibus Ecclesiarum Cathedralium, sed etiam pro Dignitatibus Ecclesia Collegiata? Et in Cardinalibus, an eas aetas requiratur, ut intra annum possint, promoveri ad eum ordinem, ad què destinantur? Et an in Pontifice Summo solum requirantur ad summum 30. anni? Ex part. 10. tract. 16. & Misc. 6. ref. 86. p. 83.*
129. *An Vicarius precedat Archidiaconum? Et quid, si Archidiaconus haberet privilegium obtinendi primam sedem post Episcopum? Et an Vicarius debeat non solum precedere Archidiaconum, sed etiam Abbates, Archiepiscopos, Canonicos, & alios Praelatos inferiores Episcopo in sedendo, ambulando in choro, & in processionibus, etiam praesente Episcopo? Et quid, si praedictus Vicarius Episcopi sit canonicus? Ex part. 7. tract. 10. resolut. 27. p. 90.*
130. *An Coadiutor Canonici Praebenda Diaconalis sedere debeat*

debeat ante Canonicos Subdiaconales, Et supponitur, quod dictus Canonicus non potest sedere & incedere in loco antiquo Coadiuti, quamvis sit cum futura successione. Ex p. 4. tr. 4. & Misc. ref. 88. p. 91.

131. An qui v. g. accepit gradum Doctoratus in aliqua Universitate publica, ut Messana, Catana, &c. non habens Cursus requisitos, vel non interfuit illi iuxta Universitatis Statuta, vel non sit Matricula adscriptus, &c. peccet mortaliter, licet non interveniat iuramentum? Ex part. 4. tr. 4. & Misc. ref. 173. ibid.
132. An Studiosi, seu Scholares scholas non visitantes, & lectiones non audientes gaudeant Studioforum privilegiis, dummodo in Matricula sint adscripti? Ex p. 8. tr. 7. & Misc. ref. 22. ibid.
133. An filius Civis natus antequam Pater in numero Civium fuerit receptus, gaudeat privilegiis, &c. Ex p. 8. tr. 7. & Misc. ref. 39. p. 92.
134. An plebeius à viro Nobili adoptatus Nobilis efficiatur, ita ut gaudeat privilegiis Nobilium? Et docetur mulierem nobilitari genere mariti, eiusque privilegiis gaudere. Et è contra, natus ex Patre plebeio, & matre Nobili, plebeius est. Ex p. 8. tract. 7. & Misc. ref. 87. p. 93.
135. De electionibus officialium rite faciendis, & praesertim ab Illustrissimo Senatu huius Urbis Panormi. Pro quo primo aliqua notabilia proponuntur, & supponuntur. Et queritur, an Senatores eligentes indignos non solum peccent mortaliter, sed teneantur resarcire damnum inde sequutum, & an sint periuri pro iuramento, quod ante electionem faciunt, vel facere debent? Et quid, si electionem fecerint per secreta suffragia? Et an peccent mortaliter eligentes dignos, omnes dignioribus. Et an possit esse peccatum ex modo, ut si quis fraudibus utatur in sortibus? Et quid, si aliquis ex Senatoribus unum pro alio legat, vel aliquam chartam ex tribus, qua in pileo sunt, paulo grandiore efficiat, ut illam facilius, aliis in pileo relictis, sumat, &c. Ex p. 2. tra. 15. & Misc. 1. ref. 67. p. 94.
136. An minor pars in aliquo Capitulo possit concurrere cum maiori ad eligendum indignum? Et quid, si est dubium de i dignitate personae eligendae? Et curissime docetur, quod Electores non possunt renunciare iuri suo, cum non sit privatum ius, sed publicum totius Collegij, vel Communitatis. Ex p. 10. tr. 13. & Misc. 3. ref. 31. p. 95.
137. An accusatus, vel denunciatus debeat expelli ab electione? Et an propter malam famam apud bonos viros talis ineligibilis sit? Ex part. 10. tractat. 13. & Misc. 3. resolut. 32. p. 96.
138. An si electio remaneret apud duos unus alterum eligere possit? Et queritur: an aliquis possit se ipsum eligere, dum facultas eligendi pluribus commissa est? Et tota doctrina huius Resolutionis est valde notanda pro praxi, ubi etiam brevis nò deducitur, quod qui voci actus renunciat, remanet etiam privatus passiva. Et inferitur, quod in dubio actus debet interpretari validus. Ex p. 10. tract. 13. & Misc. 3. ref. 33. ibid.
139. An Proreges, ut vulgo dicitur Nella Nomina degli Officiali, teneantur proponere Regi Digniores? Et an ipsemet Rex teneatur eligere digniores ad officia secularia, sed non teneatur ad restitutionem eligens tantum dignos? Et an supradicta procedant à fortiori in nominatione Episcoporum, Abbatum, &c. Et an pro supradicta nominatione possint Proreges pecuniam accipere? Ex part. 9. tr. 6. & Misc. 1. ref. 2. p. 97.
140. An Principes teneantur ad officia secularia eligere digniores? Ex quo curissime inferitur, quid quando electio fit per plura suffragia? Ex part. 4. tractat. 4. & Misc. resolut. 172. p. 99.

Appendix ad cæteras quæstiones pertinentes simul ad hunc, tr. 1. de Legibus huius tomi sexti.

AN fatuis, & Infidelibus possit ministrari carnes in diebus ieiunij, qui non subduntur legibus Ecclesiae? Ex p. 19. tr. 12. ex ref. 37. Quæ nunc inuenietur in tom. 1. tr. 3. de Pœnitentia ref. 47.

An lex pœnalis sit extendenda de casu ad casum ex identitate rationis? Et an in casibus reservatis, ut pote pœnalibus stricta debet fieri interpretatio? Et an qui non suscipit peregrinationem in fraudem legis, ea de causa sola, ut possit aliis confiteri, possit à casibus reservatis in sua Diœcesi, in aliena Diœcesi a quocumque Confessario absolvi? Et quid est dicendum, si casus fuisset reservatus in utraque Diœcesi? Ex p. 2. tr. 17. ex ref. 66. & 56. Quæ hic reperietur in tom. 1. tract. 5. de Reservatis ref. 62. & 50.

An privilegia nò sint extendenda de persona ad personam, etiam si adsit similitudo rationis? Et advertitur, quod quando verba alicuius rescripti, & privilegij sunt satis clara, & certam habent significationem, nulla adhibenda est extensio & interpretatio sed forma privilegij est observanda. Et quod gratia censeatur concessa iuxta verba significationis. Et queritur, an Episcopus possit ordinare, quod Sacerdotes non dicant Missam pro minori stipendio à lege taxato? Et an solum Regula Missalis sint præceptiva, quæ tangunt aliquam legem canonicam in corpore iuris contentam, ut de servando ieiunio, de Ara consecrata, &c. ceteræ vero Rubricæ, ut nec in toto inre continentur, sint tantum directivæ, nec in Rubricis ponuntur cum verbis importantibus præceptum, qualia sunt. Mandamus, præcipimus, & similia? Et an, quando intelligentia verborum alicuius Decreti habet aliquam difficultatem, standum est consuetudinibus, quæ sunt optima legum interpretes? Idem est de legibus, & statutis. Et advertitur, quod usus observantia, praxis, & consuetudo leges, & statuta interpretantur. Ex part. 2. tract. 15. ex ref. 55. & in tr. 14. ex ref. 13. & in p. 10. tr. 11. ex ref. 5. & in tr. 14. ex ref. 40. aliàs 38. & in tr. 16. ex ref. 42. aliàs 41. Quæ hic sunt in tom. 2. tr. 1. de Celebratione Missarum ref. 81. 31. 172. 14. & 88.

Quando ergo, si non in mortis articulo lex Divina suscipiendi Eucharistiam obliget? Ex p. 8. tr. 9. ex ref. 47. aliàs 46. Quæ nunc inuenietur in to. 2. tr. 2. de Communionem ref. 70.

An Pontifex possit legem ferre, ut matrimonium ratum per subsequens consummatum dissolvatur? Ex part. 8. tract. 1. ex ref. 63. Quæ hic reperietur in to. 3. tr. 1. de Potestate Pontificis ref. 96.

An si lex, aut statutum decernat, ut testamentum sine solemnitate factum nullam faciat fidem in iudicio, & extra iudicium, an censeatur ipse factum quoad forum conscientia irritare testamentum sine tali solemnitate conditum? Et an Episcopus possit dispensare in legibus Pontificis? Et an in aliquo casu dispensatio Episcopi in suis legibus sine causa sit valida? Et pro responsione huius quæstionis adducuntur alij diversi casus. Ex part. 10. tr. 16. ex ref. 55. & in p. 7. tr. 10. ex ref. 36. & in p. 9. tr. 6. ex ref. 40. aliàs 41. Quæ hic sunt in to. 3. tr. 2. de Dispensationibus ref. 140. 27. & 41.

Nota, quod in supradicto to. 3. tr. 2. de Dispensationibus, sunt alia quamplurime difficultates mista pro dispensatione in lege, & ideo si ita casus mistus occurrerit, require illum ibidem, & hic ex industria non assignamus speciales Resolutiones, ubi illum potes inuenire, ut perquirens

& Resolutionum.

quirens illum ceteras Resolutiones precitati tractus perleges, & non se pigebit.

An sit standum Decisionibus Cardinalium, & Decisionibus Rota Romana, Et an si oriatur aliqua gravis questio, & ideo vocetur Concilium Provinciale, an vota Episcoporum sint decisiva, & non consultiva? Et an residentia Episcoporum sit de iure Divino, & quo pacto possit in illa Pontifex dispensare? Ex p. 7. tr. 2. ex. c. 36. in p. tr. 15. ex. ref. 51. p. 10. tr. 14. ex. c. 68. aliàs 66. *Qua nunc inveniuntur in tom. 3. tr. 3. de Episcopis. ref. 60. 61. & 70.*

An ubi militat eadem ratio, debeas militare eadem iuris dispositio, & an aliquando magis mens legis, quam verba attendenda est? Et an Episcopus possit dispensare in lege Pontificia apponendo poenam pecuniariam? Ex p. 10. tr. 8. ex. ref. 3. & 8. *Qua hic reperientur in tom. 1. tr. 8. de Poenis, seu Multis ref. 3. & 7.*

Quomodo possimus cognoscere consuetudinem obligare & ita habere modum, & vim legis, vel non obligare, v. g. recitandi officium defunctorum in die 2. Novembris, sic iunandi in Vigilia Natiuitatis B. Mariae, comedendi oua, & lactinia in Quadragesima, &c. Ex p. 9. tr. 7. ex. ref. 29. *Qua hic est in tom. 3. tract. 6. de Horis canonicis ref. 95.*

An sexagenarij robusti, & validi possint damnari ad terribiles? Et an peregrinus possit uti indulgentia sui territorij, si in loco, ubi moratur, servatur ius commune, Et an ieiunium indictum ab Episcopo pro certa die, & fixa lege, Constitutione, & Synodo obliget Regulares? Et an Episcopus possit abrogare legem localem ieiunij latam à Concilio Provinciali? Et quid de lege lata in Synodo Diocesana? Et an saltem possit in illis dispensare? Et an etiam licite, quamvis id faciat sine causa? Et an Pontifex dispensando cum aliquo in ieiunio absque causa non peccet neque venialiter? Ex part. 1. tr. 9. ex. ref. 20. & in p. 3. tractat. 5. ex. ref. 121. aliàs 120. & in p. 1. tr. 9. ex. ref. 36. & in part. 9. tr. 7. ex. ref. 14. & in p. 10. tr. 14. ex. ref. 5. aliàs 3. & in tr. 16. ex. ref. 77. *Qua nunc inveniuntur in tom. 4. tr. 6. de Ieiunio ref. 6. 37. 40. 41. 69. & 70.*

An liceat legem ferre ne quis pauperum publice, & ostentim mendicet? Ex part. 5. tr. 8. ex. ref. 36. *Qua hic reperietur in tom. 4. tr. 7. de Eleemosyna ref. 42.*

An appellantes à Papa ad Concilium Generale iam congregatum, & actu existens incidant in censuram Bullae Censurae? Et an ita appellantes sint sacrilegi, & maleficientes de Fide? Et quid de damnis consilium ad talem appellationem? Et notatur talem prohibitionem appellandi comprehendere appellationem à sententia Papae, ita motus ira, vel aliqua alia animi perturbacione videatur committere iniustitiam? Et an quis teneatur observare leges Synodales, vel comprehendant illi, qui in locis exceptis intra eandem Diocesim, v. g. in Monasteriis Regularium non observat illas, vel incurrit in illis? Ex p. 10. tr. 11. ex. rei 60 & tract. 14. ex. ref. 50. aliàs 48. *Qua hic sunt in to. 5. tr. 1. de Excommunicatione ref. 40. & 86.*

An omnia crimina cuiuslibet personae, si sint publica sine ex iudicis sententia, siue ex notorietate facti, possint absque ullo peccato evulgari in quibuscumque locis? Et an Bulla Sixti V. contra Astrologiam iudicariam obliget non solum in foro exteriori, sed etiam in foro conscientiae? Ex part. 10. tr. 12. ex. ref. 5. & in part. 2. tr. 15. ex. ref. 58. *Qua nunc inveniuntur in 5. tr. 10. de Inquisitoribus ref. 131. & 101.*

An Regula Missalis, & Breviarij in celebratione Missae, & recitatione Officij Divini non habeant vim legis, sed sint directiva, & Regula, ut magis pie, & Religiose, dicatur Missa solemnis, & recitetur Officium Divinum, ut v. g. stando, sedendo, capite discooperto, inclinato vel hoc, aut alio modo, &c. Ex p. 10. tr. 11. ex. ref.

33. *Qua hic reperietur in tom. 3. tr. 6. de Horis Canonicis ref. 45.*

Nota, quod infra in hoc ipsomet tom. 6. tr. 2. de Consuetudine totus est plenus questionibus mixtis pro isto & illo tractatu, ideo si ita casus mixtus tibi occurrerit, prope est tractatus, require illum ibidem.

An lex positiva possit imperare, vel prohibere actus mere internos propter se absolute, si nullum signum eam manifestaverit? Et an cum in hoc Regno Sicilia pretium, quo venduntur boves, sit à Regia Pragmatica taxatum, quaeritur modo, an Petrus, qui habet aliquos boves in bonitate excedentes alios, possit illos vendere ultra taxam Pragmaticam? Idem est dicendum de vino, tritico, &c. & de ceteris mercibus, quorum pretium fuerit à lege taxatum. Et etiam quidam habebat multa dolia vini generosi, cui apponebat magnam quantitatem aquae, sed est illa mixtura non efficitur deterius, quod passim venditur ab aliis, quaeritur modo, an possit tuta conscientia sine onere restitutionis in venditione talis vini exigere totum pretium à lege taxatum? Et an ciues Panormitani possint vendere vinum ex eorum praediis collectum ultra pretium a lege taxatum & impositum? Et an ciues Panormitani, Senatus Civitatis, vel Consilij Regis possint vendere res suas, quando agnoscunt brevis diminutionem pretium ex lege, vel mandato Principis? Et an Princeps, & eius Consilij teneantur ad restitutionem, si ex eorum negligentia illa notitia legis promulganda pervenit ad aures subditorum, unde ipsi postea ex tali scientia merces vendiderunt cum aliorum detrimento? Et olim in hoc Regno propter monetarum transiionem promulgatum fuit Edictum, ut in posterum omnia genera monetarum secundum pondus valerent, & expenderent, cum hoc scirent multi ante Edicti promulgationem, omnem pecuniam vel mutuo dederunt, vel ex ea res emerunt, quaestum fuit à multis, an hoc cum crimine, & onere restitutionis factum fuerit? Et an Prelatus rem Emphyteuticam ad Ecclesiam versam, etiam consanguineis suis denuo in Emphyteusim concedere valeat, si observata fuissent solemnitates à lege requisitae? Et advertitur duplex esse pretium, legitimum unum, & legale, aut naturale, aut vulgare; ut illud quis teneatur observare in foro conscientiae. Et an stante Bulla Pij V. de censibus, sit licitus census irredimibilis? Ex p. 9. tr. 8. ex. ref. 68. aliàs 67. & in p. 1. tr. 8. ex. ref. 52. 51. 88. 42. 54 & 70. & in p. 8. tr. 7. ex. ref. 24. & in p. 10. tr. 12. ex. ref. 3. *Qua hic sunt infra in hoc ipsomet to. 6. tr. 3. de Contractibus ref. 2. 89. 90. 91. 97. 104. 86. 200. & 60.*

Nota, quod omnes questiones praedicti tract. 3. de contractibus huius tom. 3. simul pertinent ad istum tract. 1. de Legibus, ex generali consequentia, quod nullus illicitus, vel licitus contractus potest esse, qui aliquam legem non tangat, sed ibi sunt in suo proprio loco, & tractatu.

An in iure Canonico prohibitum sit Clericis ludus alearum, & taxillorum, & similiarum? Et an leges Civiles, prohibentes ludum taxillorum, & aliarum, sint contraria consuetudine abrogata? Et an si ludentes non cessaverint iuri suo, & renunciaverunt beneficio legis concedentis repetitionem, teneatur, qui perdidit, in foro conscientiae solvere? Ex part. 7. tr. 9. ex. ref. 3. & in p. 2. tr. 15. ex. ref. 65. & in tr. 17. ex. ref. 8. *Qua hic sunt infra in tr. 4. de Ludo ref. 9. 1. & 27.*

Quid de Thesauris lege disponunt? Et an Principes possint statuere leges, ut Thesauri ad se pertineant? Et notatur, non obstantibus legibus Principum reservantibus Thesavros, quod possit ille, qui invenit Thesaurum illum sibi retinere, & occultare, quousque exigatur ab eo, Et quid, si tamen quis invenit Thesaurum in fundo Regis, an statim teneatur dare dimidiam partem Regi, Ex p. 9. tr. 5. ref. 1. & 18. *Qua hic sunt infra in tr. 6. de Thesauris ref. 1. & 19.*

Index Tractatum,

Sed nota, quod totus precitatus tract. 6. de Thesauris totus est plenus difficultibus pertinentibus in aliquod ad iustum tract. 1. de Legibus. Sed ibi require quidquid cogitare circa hoc poteris.

Eadem est ratio & nota pro questionibus circa cessionem bonorum, & dilationes à Principibus concedi solitas, quas infra inuenies in hoc ipsomet tom. 6. in tr. 5. de Cessione bonorum, &c.

Enumerantur septem casus, in quibus lex interdicit coniugibus, ne donationes reuocent. Et an illa leges, seu statuta prohibentia donationem inter virum & uxorem non ligent in interiori anima iudicio, in quo non statuitur presumptionibus? Et an Regula Cancellaria obligent in foro interiori? Et an donatio inter viuos facta ab Episcopo intra viginti dies ante mortem eius sit valida in foro conscientia, licet per Regulam Cancellaria de viginti in foro exteriori, sit nulla, licet sanus esset Episcopus? Et an supradictae donationes prope, vel circa mortem valida sint in utroque foro? Unde donatarius potest obsurdescere, si forte publicetur excommunicatio contra non reuelantes bona Episcopi defuncti, quod est valde notandum? Ex p. 8. tr. 6. ex ref. 31. & 19. & in part. 1. tr. 10. ex ref. 43. Qua hic sunt infra in tr. 7. de Donationibus ref. 64. 67. & 74.

Late explanatur, quod leges, quae irritant illegitimos contractus habent pro fine bonum commune, & quamuis cesset finis in particulari, semper eius obligatio firma manet. Ex p. 1. tr. 8. ex ref. 75. Qua hic est infra in tr. 8. de Testamentis ref. 57

An declarationes Cardinalium approbata à Papa habeant vim legis? Et aduertitur, quod lex poenalis ex identitate, vel paritate rationis extenditur ad eos casus, personas, & causas, in quibus eadem, vel par obtineat ratio. Et quod lex continere dicitur, quod ratione eiusdem comprehenditur. Et quod mens legis magis est attendenda quam verba. Et quaritur an Decretum Cardinalium contra Religiosos accedentes ad colloquendum cum Monialibus obliget ad mortale? Et an Decretum Clem. VIII. quod nullo modo possint Superiores uti scientia habita in confessione obliget ad mortale? Et an Decretum Concilij Trid. sess. 25. cap. 16. de Regularibus, prohibens recipi aliquid ultra vestitum Nouitia, comprehendat mutuum, aut accommodatum? Et an Decretum Pij V. quod incipit. Decorum, & honesti editum 1569. quo conceditur Monialibus propter morbum lepra, aut epidemiam exire de Monasterio, extendendum sic ad aliam infirmitatem, si alius periculum vita, aut grauis, & diuturna infirmitatis timetur? Et an ubi est eadem ratio, dicatur adesse eadem lex non extensiuè, sed comprehensiuè? Et an lex prohibens aliquem actum reddat illum non solum illicitum, sed inualidum? Et docetur legem simpliciter prohibentem actum, etiam si nihil aliud addat, irritare illum. Et an mundacium in iudicio exteriori sit peccatum mortale, etiam circa illa, ad quae reus non tenetur? Et cursim explanatur, quod lex, seu praeceptum multoties non fundatur in presumptione facti, vel delicti, sed fundatur in periculo facti, vel delicti, & in utroque adducitur praxis. Et docetur, quod in dubio censetur legem obligare tantum sub veniali. Et an si lex non dicat, ut actus non valeat, sed solum ut non fiat, irritet illum? Et an leges Ecclesiasticae prohibentes matrimonia inter consanguineos usque ad quartum gradum irritent illa, quamuis non habeant verba irritantia, sed tantum simplicem prohibitionem? Et an quando lex respicit substantiam actus, & non circumstantias aliquas, tunc reddat actum inualidum? Et an in Decretis, & rescriptis Pontificiis verba aliquid operari debeant, & non solum verbum, & qualibet dictio non debet esse sine effectu aliquid operandi, sed etiam qualibet syllaba? Ex part. 9. tract. 6. ex ref. 48. aliàs 49. & in part. 10. tr. 15. ex ref. 1. & in part. 1. tract. 10.

ex ref. 22. & in p. 4. tract. 4. ex ref. 202. & in part. 3. tract. 2. ex ref. 100. & in part. 2. tract. 15. ex ref. 23. & in part. 10. tract. 11. ex ref. 27. & in tract. 12. ex ref. 6. & in tract. 15. ex ref. 32. & in tract. 14. ex ref. 54. aliàs 52. & in tract. 12. iterum ex ref. 6. & in tract. 9. ex ref. vnica. Qua nunc inueniuntur in tom. 7. tr. 1. de Regularibus ref. 344. 3. 305. 213. 326. 335. 304. 159. 302. 308. & iterum 159. & 287.

An verbum oportet, ex sui natura importet necessitatem, & praeceptum, vel tantum decentiam, & consilium? Et an forma censetur inducta à statuto, si aliquid statuat praeter ius commune, vel mandat aliquid fieri cum certo modo? Et an quando lex desiderat actum cum aliqua qualitate, non sufficiat facere actum absque illa qualitate, & actus sit nullus? Et an omnis lex, quae inducit solemnitatem aliquam censenda sit habere inclusam in se clausulam Decreti irritantis? Et an actus corrumpat, quando deficit forma, etiam si non habeat Decretum irritans? Et an, quando forma seruanda est in aliquo actu, si deficiat, actus sit nullus, & corrumpat, & ideo forma specificè adimplenda sit, & non per equipollens? Et an quando dubium est, an forma inducta sit substantialis, vel accidentalis, praesumi debet substantialis? Ex part. 10. tract. 10. ex ref. vnica. Qua hic reperietur in tom. 7. tract. 2. de cingulo Militari, &c. ref. etiam vnica.

An contemptus formalis in re leui, v. gr. Legislatoris humani, legis, praecepti, concilij, &c. sit tantum peccatum veniale? Ex p. 3. tr. 6. ex ref. 72. Qua hic est in tom. 8. tr. 3. de Paruitate materiae ref. 9.

An quantumcunque Legislator velit ad mortale obligare, si materia est exigua, & leuis, attentis circumstantiis, non obligabit ad mortale? Ex p. 6. tr. 5. ex ref. 50. Qua nunc inueniuntur in tom. 8. tr. 4. de Voto ref. 12.

An quis tuta conscientia possit retinere rem qua iuxta leges praescripsit, si postea cognoscat esse alterius? Et an semper praescriptio transeat in dominium, vel aliquando tantum? Et an index, & ministri accipientes murrera sola lege positua sibi prohibita, sint obnoxij restitutioni in foro conscientia, nulla expectata sententia, quando data fuerint ex vera libertate, & amicitia, aut ex gaudio, & gratitudine? Ex part. 6. tr. 7. ex ref. 12. & in tract. 6. ex ref. 59. Qua hic reperietur in tom. 8. tr. 7. de Furto, & Restitutione ref. 39. & 53.

An sit contra Immunitatem Ecclesiasticam recognoscere, & detinere Bullas Pontificias in Regiis Cancellariis? Et an index laicus excusetur ab excommunicatione Bulla Cæne contra ipsius transgressores lata, praetextu, quod non sit in sua prouincia acceptata? Et an Episcopi satisfaciunt publicando Bullam Cæne in ciuitate, qua degunt, vel teneantur etiam extra Urbem in Ecclesiis sua iurisdictioni subiectis saltem per alios? Et an valida sit lex, quae permittit Magistratibus secularibus, ut arma horis prohibitis Clerico capiant? Et an in tali casu index secularis possit damnare Clericum ad poenam pecuniaria à lege impositam? Et de publicatione, acceptatione & contrario usu legum Pontificum agitur, & praesertim in materia immunitatis Ecclesiastica. Ex p. 5. tr. 1. ex ref. 12. & in p. 3. tr. 1. ex ref. 54. & in p. 4. tr. 1. ex ref. 19. & in part. 7. tr. 1. ex ref. 30. aliàs 28. Qua hic sunt in tom. 9. tr. 2. de Immunitate Ecclesiastica ref. 35. 45. 118. & 345.

Nota, quod praedictus tr. 2. de Immunitate Ecclesiastica tom. 9. totus est plenus questionibus pertinentibus etiam ad istum tract. 1. de Legibus, pro legibus, & statutis pro & contra Immunitatem Ecclesiasticam, ideo si ita casus mistus occurrerit, require illum ibi ubi facile inuenies quidquid optare potes, & ex industria hic non assignamus speciales Resolutiones, ut quarens quod desideras totum tractatum perlegas & non te pigebit.

An Statutum, seu lex prohibens, ne bona stabilia alienen-

itur in Ecclesias, & personas Ecclesiasticas & non subditas, sit licitum? Et quid de legibus Amortizationis? Et an statutum, siue lex inuadens donationem omnium bonorum factam à Patre filio Clerico sit contra Immunitatem Ecclesiasticam? Ex part. 6. tract. 3. ex ref. 1. & in part. 3. tract. 1. ex ref. 14. & 3. Qua hic sunt in tom. 9. tract. 3. de Statuto prohibente alienationem, &c. ref. 9. 4. & 20.

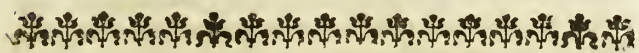
Sed nota, quod omnes 20. Resolutiones, quas prædictus tract. 3. tom. 9. continet, simul pertinent ad istum tr. 1. de Legibus huius tom. 6. sed ibi sunt in suo proprio loco, & tractatu.

An subditus, irrequisito Domino, possit se subicere alterius protectioni? Et deducitur, quod subditis in præiudicio Superiorum suorum nullatenus licet contrahere, aut moliri quippiam, ex quo iis præiudicium aliquod oriatur. Et quod nec populus quidem vniuersus facere aliquid, aut statuere potest in his, qua tangunt ius Superioris in graue ipsius præiudicium. Et multa alia circa supradicta discutiuntur. Ex part. 10. tract. 7. à ref. 1. vsque ad ref. 5. Qua nunc inueniuntur in tom. 9. tr. 1. de Protectione, seu Clientela à ref. 1. vsque ad ref. etiam 4. inclusiuè.

An Cardinales, mortuo Pontifice, possint leges condere, & alia iurisdictionalia facere? Et an Cardinales soluantur legibus, qua prohibent duo, aut plura beneficia simul habere, ut patet in cap. de multis, & in Extrauag. de Præbendis? Et an Cardinales possint leges ferre in suis titulis ligantes in conscientia? Et an opinio, qua docet, cessante sine legis cessare obligationem legis etiam in casu particulari, sit contra communes? Et docetur assassinum, si vulnerauit animo occidendi, & ut occideret, fecit, quantum potuit, non sequuta morte, ordinaria poena non esse puniendum. Et explanatur hoc verbum Debent, quid importet. Ex part. 5. tract. 2. ex ref. 9. 41. & 71. & in part. 12. tract. 2. ex ref. 5. 11. & 17. Qua hic reperientur in tom. 9. tract. 7. de Cardinalibus ref. 7. 24. 40. 98. 104. & 110.

An lex, & consuetudo antiqua in modum eligendi Episcopos Romanorum Pontificum autoritate sit abrogata, & ius nominandi, offerendi, & presentandi datum sit multis Regibus eorundem Pontificum nutu, & assensu. Ex part. 10. tract. 1. ex ref. 7. Qua hic est in tom. 9. tract. 9. de Prisco more eligendi Episcopos, resolut. etiam 7.

Nota quod in tom. 2. tr. 1. de Celebratione Missarum, & in tom. 7. tr. 1. de Regularibus, & in tract. 3. de Paupertate Religiosa, & in tom. 9. tr. 1. de Immunitate Ecclesiæ, & in tom. 5. tr. 9. de Solicitatione in Confessione, & in tract. 10. de Inquisitoribus, & in tract. 7. de Symonia. & de Datis & promissis, & in aliis diuersis tractatibus huius totius operis sunt quam plurima quaestiones latae in multis, & diuersis Bullis, Constitutionibus, & Decretis Pontificiis, qua etiam largo modo simul pertinent ad istum tr. 1. de Legibus huius tom. 6. quas hic non demonstramus, ut fastidium lectoribus non ingeramus, & quia in præcitatibus tractatibus sunt apposita, ut in suis propriis locis.

TRACTATUS II.

De Consuetudine. Pag. 100.

1. **Q**uanam dicatur Consuetudo rationabilis Et in dubio, an consuetudo contraria legi sit rationabilis, id est expediens communi bono, presumenda sit rationabilis, & communi bono expediens? Et notatur po-

steros consuetudinem obseruantes à culpa excusari, nec tenentur inuestigare de illius iustitia, sed presumere debent in fauorem consuetudinis. Ex part. 6. tract. 5. ref. 1. ibid.

2. **Q**ua non dicatur consuetudo legitime præscripta; Et cuius temporis cursus esse debeat consuetudo contra legem Canonicam? Et an consuetudo abrogans legem Ecclesiasticam non sit contra Ecclesiam, sed potius pro illa, & aduersus Ecclesiam Romanam non detur præscriptio nisi centum annorum spatio? Ex part. 6. tract. 5. ref. 2. p. 101.

3. **A**n Ecclesiæ Romana adhuc competat priuilegium præscriptionis centum annorum? Et an vero in aliis Ecclesiis quadragenaria præscriptio tantum competat; Et notatur contra Supremos Principes, & Reges non dari nisi præscriptionem centum annorum. Ex p. 6. tr. 7. & Misc. 2. ref. 8. p. 102.

4. **A**n tempus decem annorum sufficiat ad consuetudinem inducendam, non solum inter presentes, sed etiam inter absentes? Et an idem tempus sufficiat, si Princeps sit absens? Et adducitur distinctio inter leges Canonicas, & ciuiles. Ex p. 6. tr. 5. ref. 3. p. 103.

5. **A**n consuetudo decennialis, vel quadragenaria interrumpatur per unicum actum? Ex part. 6. tract. 5. ref. 4. ibid.

6. **A**n in foro conscientia, ut consuetudo abroget legem, requiratur præscriptio aliqua temporis? Et notatur tempus sufficiens ad abolendam legem non solum Ciuilem, sed etiam Canonicam. Et explanatur introducentes consuetudinem aduersus legem peccare toto tempore, quo consuetudo introducta non est. Et notatur, quod si consuetudo viget, sciente Principe, & non contradicente non requiri longum tempus, sed sufficit enim si bis, aut ter, contra legem actum fuerit, ipseque Princeps non resistat cum facile possit; secus vero ignorante Principe, & Pontifice in lege Canonica, Ex p. 4. tr. 14. & Misc. 2. ref. 62. ibid.

7. **A**n tempus determinatum, ut consuetudo sit legitime præscripta procedat etiam in foro conscientia? Et an introducentes consuetudinem contra legem, seu contra antiquam consuetudinem legitime receptam in foro conscientia non peccent, quando consuetudo ita inualuit, ut docti, & pii viri sine remorsa conscientia eam sequantur? Et inferitur, quod licet consuetudo contra legem, & Canonem introducta sit ex causa non iusta, & primi illi legis transgressores peccauerint, successores eorum tamen excusantur à peccato ob talem consuetudinem introductam? Ex p. 6. tr. 5. ref. 5. p. 104.

8. **A**n consuetudo legitime præscripta sufficiat ad legem abrogandam ex conuientia Principis, siue tacita eius approbationis personalis? Ex part. 6. tr. 5. ref. 6. ibid.

9. **A**n requiratur expressus seu personalis consensus legislatoris, quo approbet consuetudinem introductam? Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. ref. 67. p. 105.

10. **A**n ad stabilendam consuetudinem requiratur expressus, vel saltem tacitus Principis consensus? Et an ad introducendam consuetudinem contra Canones requiratur scientia, & expressus consensus Papa, aliàs nunquam per consuetudinem contrariam lex abrogetur? Et notatur irritam esse consuetudinem, cui Princeps resistit, & aliqua alia circa supradicta aduertuntur, & notantur, Ex part. 6. tr. 5. ref. 3. 1. ibid.

11. **A**n consuetudo legitime præscripta possit abrogare aliam consuetudinem, & de tempore ad hoc requisito, præcipue in materia Ecclesiastica? Ex p. 6. tr. 5. ref. 29. p. 107.

12. **A**n consuetudo dicatur legitime præscripta absque bona fide? Ex p. 8. tr. 7. & Misc. ref. 37. ibid.

13. **Q**uanam frequentia actuum introducat consuetudinem? Ex p. 6. tr. 5. r. 7. p. 108.

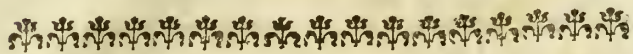

Index Tractatum,

14. *An ad stabiliendam consuetudinem requirantur saltem aliqui actus iudiciales? Ex part. 6. tractat. 5. resolut. 8. ibid.*
15. *Quales actus ad stabiliendam consuetudinem requirantur? Et an requiratur, quod actus, ex quibus consuetudo constat, careant omni malitia, vel necessarium sit quod tales omissiones, quibus lex abrogatur, sint peccaminosa saltem in principio? Et an postea consuetudinem à suis maioribus introductam obseruantes excusentur à culpa, nec inuestigare teneantur de illius iustitia, sed possint illam presumere? Ex part. 6. tract. 5. ref. 9. p. 109.*
16. *An actus supradicti debeant procedere ex intentione introducendi consuetudinem, hoc est introducendi obligationem? Et pro praxi quinam actus consuetudinem non introducant, in corpore huius Resolutionis aliqui casus adducuntur, & explanantur. Ex part. 6. tr. 5. ref. 10. p. 110.*
17. *Quomodo cognoscatur consuetudinem esse introductam animo inducendi obligationem? Et assignantur quatuor conditiones, ex quibus deduci potest consuetudinem obligare. Ex part. 6. tr. 5. ref. 11. ibid.*
18. *Virum quando dubitatur, an consuetudo fuerit introducta ex animo deuotionis, vel ex animo se obligandi, sit presumendum introductam fuisse animo obligandi? Ex part. 1. tractat. 10. ref. 50. ibid.*
19. *An in dubio, si consuetudo sit introducta animo obligandi, obliget? Et an sit obligatio seruandi consuetudinem, qua in initio inchoata fuit ex deuotione, sed postea continuata fuit, ut obligatoria? Ex part. 6. tr. 5. ref. 12. p. 111.*
20. *An dubius de precepti obligatione per consuetudinem introducta, teneatur illam obseruare? Ex p. 4. tr. 3. ref. 58. ibid.*
21. *Quinam possint consuetudinem introducere, Et an postquam consuetudo est approbata tacite, vel expresse à Superiore, absque dubio ceteri teneantur seruare illam; Et an peregrini teneantur ad consuetudinem? Ex p. 6. tract. 5. ref. 14. ibid.*
22. *An mulieres possint introducere consuetudinem? Ex p. 6. tr. 5. ref. 15. ibid.*
23. *An consuetudo laicorum obliget Clericos? Et an Clerici teneantur seruare festa, & ieiunia, si qua vigeant ex consuetudine laicorum introducta? Ex p. 6. tr. 5. ref. 16. p. 112.*
24. *Quas personas consuetudo obliget? Et an consuetudo extendatur de persona ad personam, vel de loco ad locum, aut de Ciuitate in Ciuitatem, vel de casu ad casum? Et an consuetudo obliget Principem, aut Senatum supremum? Et quid quoad forenses, externos, & peregrinos, vel subditos extra territorium, &c. Ex p. 6. tr. 5. ref. 17. ibid.*
25. *Annon usus possit introducere consuetudinem? Sed difficultas est, an non usus possit abrogare legem, & quoad hunc effectum consuetudinem introducere? Et an priuilegia Religiosorum non amittantur per non usum nisi post 60. annos. Imo post 100. annos, Ex p. 6. tr. 5. ref. 18. p. 113.*
26. *An consuetudo possit abrogare poenam legis, manente obligatione legis? Ex part. 6. tract. 5. ref. 19. ibid.*
27. *An consuetudo possit abrogare legem quoad culpam manente obligatione, quoad poenam Et quid, quando poena supponit intrinsece culpam, quales sunt Ecclesiastica censura, Ex part. 6. tr. 5. ref. 20. p. 114.*
28. *An consuetudo possit abrogare legem prohibentem consuetudinem contrariam? Et an mutatis rerum circumstantiis poterit etiam consuetudo legem mutare. Ex p. 6. tr. 5. ref. 21. ibid.*
29. *An prior consuetudo maneat abrogata per legem si in ipsa non efficiatur mentio de consuetudine in contrarium? Ex p. 6. tr. 5. ref. 22. p. 115.*
30. *An si lex improbat consuetudinem per verba generalia, non solum de consuetudine praterita, sed etiam de futura intelligatur? Ex p. 6. tr. 5. ref. 23. ibid.*
31. *An consuetudo habeat vim interpretandi legem? Ex p. 6. tr. 5. ref. 24. ibid.*
32. *An consuetudo possit legem abrogari? Et notatur, quod per legem vniuersalem non censetur abrogata consuetudo alicuius loci, neque Statutum ius commune non continens, nisi talis Statuti, aut consuetudinis fiat mentio specialis. Etiamque aduertitur legem specialem factam à Principe, vel Pontifice pro aliqua Ciuitate, aut Prouincia non derogare consuetudinem illius Prouincia nisi expresse apponatur clausula Derogatoria. Et tandem quaeritur, an Episcopus, sicut potest reuocare suam legem, ita & tollere consuetudinem sua Diacesis propriam? Ex p. 6. tr. 5. ref. 25. ibid.*
33. *Qualis debeat esse consuetudo, ut lex non censetur illam abrogare ex praecisa positione legis, sed addenda sit clausula derogatoria? Ex p. 6. tr. 5. r. 26. p. 116.*
34. *An credendum sit Doctori testanti de consuetudine, Et an in foro conscientia possit quis stare assertioni vnius Doctoris testantis de consuetudine? Ex part. 6. tract. 5. ref. 2 & ibid.*
35. *An in materia praecedentia sit attendenda consuetudo. Et an hoc procedat, si illa consuetudo repugnet dispositioni iuris communis, puta, si minus dignus praferatur Dignior? Ex p. 6. tr. 5. ref. 29. p. 117.*
36. *An valeat consuetudo, quod minor numerus testium quam septem in testamento sufficiat? Ex p. 6. tr. 5. ref. 30. ibid.*
37. *An consuetudo particularis attendenda sit, ubi adest vniuersalis? Et an consuetudo extendenda sit de loco ad locum, vel de persona ad personam, aut de casu ad casum? Et an quando in propria Ciuitate non fuerit consuetudo certa, vel Statutum, siue lex de re aliqua, attendenda sit consuetudo vicinarum Ciuitatum, si rationalis sit, & amplectenda in iudicando? Ex p. 9. tr. 5. ref. 31. ibid.*
38. *An consuetudo immemorialis censetur derogata per clausulam generalem reuocantem consuetudines? Et quid quando consuetudo est iniqua, & irrationabilis, an censetur in dictis verbis damnata, & reprobata? Et asseritur Concilium Tridentinum in clausula, non obstantibus consuetudinibus in contrarium, non includere immemorabilem. Ex p. 6. tr. 5. ref. 32. p. 118.*
39. *An quando Ecclesia vetustate collapsa sunt instauranda, possint Parochi collectas exigere à populo, vel ad Collationem possint etiam Canonici compelli? Et quid, quando consuetudo adest, ut populus reficiat Ecclesiam? Ex part. 8. tr. 7. & Misc. ref. 16. ibid.*
40. *An laicus ratione consuetudinis, vel praescriptionis possit esse immunis à solutione decimarum? Et an in tali casu sufficiat ad praescribendum spatium quadraginta annorum, etiam sine titulo, vel an debeat esse consuetudo, & praescriptio immemorabilis, nempe centenaria? Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. ref. 78. aliàs 77. p. 119.*
41. *An laicus ex praescriptione sit immunis à solutione decimarum, dummodo adsit tempus quadraginta annorum cum titulo, & sine titulo tempus hominum memoriam excedens? Et an vero pro consuetudine non solueri decimas sufficiat tantum spatium decem annorum. Et an sint aequa, & iusta, & valeant Statuta & Consuetudines Ciuitatum, vel leges Regum, & Principum, quibus vetant decimas à laicis exigi, quae per consuetudinem solui minime solent. Ex part. 5. tr. 14. & Misc. 2. ref. 42. ibid.*
42. *An consuetudo eligendi per sortes Sanctos tutelares sit licita. Ex p. 5. tr. 14. & Misc. 2. ref. 6. ibid.*
43. *An venationes licite per Dominos terrarum prohibeantur, ut habet consuetudo. Ex p. 3. tr. 6. & Misc. 2. ref. 18. p. 120.*

44. An vineas ingredientibus possint licite, & impune uvas comedere, & an hoc obseruetur ex consuetudine, etiam sine necessitate? Ex p. 3. tr. 6. & Misc. 2. ref. 20. ibid.

Appendix ad reliquas difficultates, quæ simul pertinent ad istum tr. 2. de Consuetudine huius sexti tomi.

AN consuetudo Ecclesie obligans sub mortali Parentes ad baptizandum infantes sit ubique? Et an consuetudo Ecclesiarum baptizandi per immersionem seruanda sit? Et an si in aliqua Ecclesia tripla immersio usitata sit, an una tantum adhiberi potest cum integra prolatione verborum? Et an improbanda sit consuetudo secundum quam quibusdam in locis Patrini Catholici existunt filii Hæreticorum, baptizante eos Ministro hæretico in forma S. Trinitatis? Ex part. 9. tr. 6. ex ref. 2. & in part. 5. tr. 3. ex ref. 19. & in p. 3. tr. 4. ex ref. 18. Quæ nunc inueniuntur in to. 1. tract. 1. de Baptismo ref. 29. 67. & 97.

An sit absolutio impertienda blasphemis consuetudinariis, qui emendationem proposuerunt, & non est emendati? Ex part. 6. tract. 7. ex resolut. 49. Quæ hic reperietur in tom. 1. tract. 4. de Absolutione Sacramentali resolut. 27.

Quam blasphemia dicatur consuetudinaria? Et an sit blasphemus consuetudinarius, qui post retractatam per actum oppositum prauam voluntatem, & consuetudinem, iterum deliberate per tres uices blasphemat? Et an hoc toties, quoties per retractationem, vel actum contritionis extra Sacramentum detestatur consuetudinem, & c. Et an mortuo Episcopo, si casus reseruati sunt per Statutum, aut qui iure, vel consuetudine ipsi Episcopo reseruantur, an absolutio petenda sit à Capitulo Sede vacante, vel à Successore? Ex part. 10. tr. 14. ex ref. 70. & 71. aliàs 68. & 69. & in p. 4. tr. 4. r. 108. Quæ hic sunt in to. 1. tr. 5. de reseruatis ref. 52. 53. & 68.

An consuetudo, ut prius imponatur pœnitentia, quam pœnitens absoluitur, nullam inducat obligationem? Ex part. 5. tractatu 13. ex resolut. 36. Quæ nunc inueniuntur in tom. 1. tract. 6. de Satisfactione sacramentali ref. 1.

An consuetudo peccandi sit circumstantia aperienda in confessione? Et quid, si consuetudo fuisse ex occasione proxima? Et an Confessarius propter consuetudinem peccandi possit differre absolutionem? Et an Confessarius ius habeat interrogandi pœnitentem de consuetudine peccandi? Et an si pœnitens probabiliter credat Confessarium non impensurum illi absolutionem, si fateatur consuetudinem peccandi; possit æquiuocatione uicem negare consuetudinem? Ex part. 1. tr. 7. ex ref. 15. & 55. Quæ hic reperientur in tom. 1. tr. 7. de Circumstantiis ref. 124. & 125.

An consuetudo introducta in aliquas Ecclesias consecrandi in musto in certo quodam anni die sit omnino corrigenda, ut hæc consuetudo celebratur in Lusitania in Ecclesia maiori Brachara? Et an Canon, & præceptum ut in Altari, in quo Episcopus celebrat, ea die absque eius licentia nullus alius Sacerdos celebret, consuetudine contraria sit abrogatum, & ideo non obliget? Et aduertitur, quod quando intelligentia verborum alicuius Decreti, vel Statuti habeat aliquam difficultatem, standum est consuetudini, quæ est optima legum interpret. Et an possit excusari consuetudo celebrandi Missam sine Ministro, ut in Germaniæ locis? Et an ubi est consuetudo, ut defunctus sine Sacrificio non sepeliatur, possit Sa-

cerdos post primam Missam celebrare secundam, dummodo in prima ablutione non sumpserit? Et an pro Missa, in qua Sacerdos consecrauit panem absque uino possit accipere stipendium consuetum? Et an Parochus teneatur celebrare pro suis ouibus, & teneatur illis aliquas Missas applicare, si adsit consuetudo in contrarium. Et an hæc consuetudo obliget ad mortale, quando de hoc onere non constat ex tabulis Ecclesie, vel ex præcepto Episcopi. Et an Sacerdos obligatus quotidie celebrare possit saltem ex consuetudine introducta relinquere unam Missam in hebdomada, dummodo in tali die non celebret pro aliquo, à quo recipiat stipendium, sed pro se ipso, vel Parentibus. Et an Sacerdos Græcus sub peccato mortali teneatur sequi consuetudinem suæ Ecclesie, & consecrare in fermentato. Et an Sacerdos Latinus sub eodem peccato mortali teneatur consecrare in azymo. Et aliqua alia adducuntur pro consueto stipendio Missa celebranda. Ex part. 10. tract. 11. ex ref. 37. & in tr. 12. ex ref. 24. & in tract. 14. ex ref. aliàs 38. & in tr. 15. ex ref. 16. & in tract. 16. ex ref. 26. 24. 24. & 42. aliàs 22 & 41. & in part. 2. tr. 14. ex ref. 7. 26. 28. 11. & 19. 81. p. 3. tr. 6. r. 99. Quæ hic sunt in tom. 2. tract. 1. de Celebratione Missarum resolut. 200. 89. 14. 159. 92. 88. 56. 61. 205. 18. 29. & 31.

An antiquitus fuerit consuetudo in Ecclesia in variis Provinciis conferendi Eucharistiam infantibus? Ex p. 10. tr. 11. ex ref. 18. Quæ nunc inueniuntur in tom. 2. tr. 2. de Communionem ref.

Explanantur consuetudines Græcorum, Athiopum, Mosconitarum, & Parisiis in Conuentu Cluniacensi communicandi sub utraque specie. Et an in locis, in quibus consuetudine legitima derogatum est, ne petatur dispensatio ad contrahendum cum Hæreticis, procedat hoc etiam in Regibus? Ex part. 8. tr. 1. ex ref. 25. & 74. Quæ hic reperientur in tom. 3. tr. 1. de potestate Pontificis ref. 50. & 86.

An seclusa consuetudine, si adest alicubi, possit Episcopus in eadem die conferre minores Ordines simul cum Subdiaconatu. Et quid est dicendum de consuetudine Episcoporum recepta, ut Feria sexta ante Sabbathum, in quo Sabbatho iure possint Ordines conferri, liceat neddare Ordines minores. Ex p. 9. tr. 6. ex ref. 57. aliàs 58. & in p. 2. tr. 16. ex ref. 28. aliàs 30. Quæ hic reperientur in tom. 2. tr. 5. de Sacram. Ordinis ref. 79. & 96.

An licet adsit consuetudo, ut etiam secunda nuptia benedicantur, quando alter coniux benedictionem non accepit, siue sit uir, siue sit femina, attamen talis consuetudo non obliget sub mortali. Ex p. 3. tr. 4. ex ref. 264. aliàs 265. Quæ hic extat in tom. 2. tract. 6. de Matrimonio ref. 105.

An Parochi, quauis non possint dispensare in legibus, in quibus possint dispensare Episcopi, si attendatur ius præcise, ex consuetudine tamen possunt dispensare in ieiuniis, & obseruatione Festorum, etiamsi adiri possit Episcopus. Et an quando unum beneficium est sufficiens ad congruam sustentationem, licitum sit absque Papa, vel Episcopi dispensatione, & nulla alia causa tenere plura beneficia simplicia residentium non requiruntur, idque saltem ex consuetudine nota, & tolerata ex eo, quod consuetudo generalis possit de illicito facere licitum, & è conuerso. Ex part. 8. tract. 3. ex ref. 11. & in part. 10. tract. 13. ex resolut. 1. Quæ nunc inueniuntur in tom. 3. tract. 2. de Dispensationibus ref. 25. & 172.

An stante consuetudine, & privilegiis teneantur fideles audire Missam, & Concionem diebus Dominicis, & festiuis in Templis Patrocialibus? Ex part. 10. tract. 13. ex ref. 25. Quæ hic reperietur in tom. 3. tr. 3. de Episcopis, ref. 87.

An Episcopus habeat Fiscum saltem ex consuetudine, Et quid est sentiendum de consuetudine, per quam pars pecuniarum

Index Tractatum,

- cuniarum, & multarum applicatur, Vicario, vel Camera Episcopi, vel fabrica Ecclesie Cathedralis? Ex part. 10. tract. 8. ex resolution. 1.2. & 3. Qua hic sunt in tom. 3. tract. 4. de Pœnis, seu Multis ref. etiam 12. & 3.*
- An Capitulum Sede vacante succedat in iurisdictione Episcopi competente ex consuetudine? Et an Capitulum Sede vacante possit eligere duos Vicarios, si esset de consuetudine duos Vicarios eligere. Et an Prelatus Regularis, non possit iure communi deponere, vel degradare suos subditos, nisi id competat de consuetudine. Ex part. 8. tractatu 4. ex resolutione 18. & 61. & in part. 10. tractatu 11. ex resolution. 51. Qua nunc inveniuntur in tom. 3. tract. 5. de Capitulo Sede vacante resolution. 4. 70. & 18.*
- An Regulares relicta consuetudine Religionis, vel Ecclesie, secluso aliquo precepto, possint privatim Diuinum Officium secundum Breuiarium Romanum recitare? Et an Religiosi nondum in Sacris constituti, & Moniales, quando à Choro absunt, teneantur privatim Officium Diuinum recitare, ubi multa de Consuetudine circa hoc? Et an possint Moniales introducere consuetudinem qua apud ipsas habeat vim legis? Et an Religiosus, si ex consuetudine non recitat Horas in Choro, peccet mortaliter? Et an consuetudo recitandi Officium defunctorum in die 2. Nouembris, ieiunandi in Vigilia Assumptionis B. Virginis, & Natiuitatis eius, &c. edendi oua in Quadragesima, & de multis aliis consuetudinibus totius Ecclesie, obligentur ad peccatum mortale? Et an Religiosus nondum in Sacris transiens ad Religionem, in qua non est consuetudo recitandi Officium Diuinum in Choro, non adstringatur ad recitationem illius, quamuis in prima Religione ad eam teneretur? Et an quis possit recitare Matutinum post Vesperas sine vlla causa specialis prater consuetudinem; quia hæc est satis pro causa? Et an saltem ex consuetudine communitas Religiosorum sub peccato mortali teneatur quotidie publice in Choro canere Horas Canonicas, quamuis interdum ex iusta causa possit hoc onus, & consuetudo dispensari? Et deducitur, quod consuetudo nunquam vim habet obligandi in conscientia, nisi sit de consensu illius, qui potest legem condere, & nisi sit introducta hac intentione obligandi. Ex part. 2. tract. 12. ex resolution. 10. & in part. 6. tract. 8. ex ref. 12. & in part. 2. tract. 12. ex ref. 17. & in part. 3. tr. 2. ex ref. 18. & in part. 9. tr. 7. ex ref. 29. & in p. 10. tr. 11. ex ref. 45. & 17. & in tract. 14. ex ref. 3. Qua hic reperientur in tom. 3. tr. 6. de Horis canonicis ref. 102. 15. 12. 20. 95. 17. 68 & 19.*
- An Bulla Cruciatæ suspendat privilegia concessa in iure communi, eaque, qua vsu toleratæ consuetudinis approbantur? Et an ubi est consuetudo abstinendi à lacticiis, extra Quadragesimam, possint fieri ieiunia Iubilæi, edendo lacticia etiam absque Bulla Cruciatæ? Idem est dicendum de ieiuniis ex voto, vel ex penitentia à Confessario iniuncta prouenientibus. Et explanatur non solum de iure, sed neque ex consuetudine interdici in die ieiunii lacticia extra Quadragesimam. Et an si quis sit adstrictus voto Castitatis, & transit ad nuptias, possit Episcopus iure communi, vel vigore consuetudinis in tali voto dispensare? Et an Mediolanensis in oppido, ubi viget ius commune, possit vesci carnibus quatuor primis diebus Quadragesime ex eo, quod Mediolani licet ex consuetudine vesci carnibus his diebus? Et docetur Castellani per Lusitaniam transeuntem posse more, & consuetudine sua parua intestinis vesci diebus Sabbathi, qua in Lusitania non permittuntur. Et an in hoc Sicilia Regno diebus Quadragesimalibus, & aliis ieiuniis vsus sagininis, & lardi sit licitus habentibus Bullam Cruciatæ, ut habeatur ex consuetudine etiam pro aduenis, & peregrinis?*
- Ex p. 1. tr. 11. ex ref. 87. 3. & in part. 5. tr. 14. ex ref. 20. & in p. 1. tr. 9. ex ref. 21. Qua hic reperientur in tom. 4. tract. 3. de Bulla Cruciatæ ref. 125. 167. 107. 161. & 166.*
- An Prelati inferiores Episcopo per consuetudinem prescriptam possint acquirere iurisdictionem, & potestatem concedendi Indulgentias? Et an Concilium Generale, & alij Prelati Episcopo inferiores etiam habentes iurisdictionem Episcopalem, aut Capitulum Sede vacante, non habeant potestatem concedendi Indulgentias, nisi ex consuetudine prescripta hanc potestatem acceperint? Ex p. 5. tr. 12. ex ref. 21. Qua hic est in tom. 4. tr. 5. de Indulgentiis. ref. 41.*
- An potestas Indulgentiarum in Cardinalibus potius sit de consuetudine, quam de iure, cum pro ea nullus extet Canon? Ex part. 5. tract. 2. ex ref. 6. Qua nunc inuenietur in tom. 9. tract. 7. de Cardinalibus resolution. 46.*
- An pueris ante septennium liceat ministrare carnes in diebus ieiunii, ubi adest consuetudo in contrarium? Et an Episcopus possit punire peregrinos, quorum presentia est in transitu per duos, vel tres dies, ieiunia, & dies festos, & alias consuetudines loci non obseruantes; Et an idem dicendum sit de viatoribus, aduenis, & vagis? Et an peregrinus possit vii Indulgentia sui territorij, si in loco, ubi moratur, seruatur, ius commune? Et an in diebus ieiuniorum extra Quadragesimam prohibeantur oua, & lacticia saltem ex consuetudine? Et an oua, & lacticia sint prohibita in ieiunio Quadragesimali de iure positivo, vel saltem de consuetudine? Et quid, si in aliqua Prouincia consuetudo esset in contrarium? Et an, si quis velit ieiunare, teneatur abstinere à lacticiis extra Quadragesimam, vel an teneatur seruare tale ieiunium iuxta Patria consuetudinem? Et an Collatio serotina in Vigilia Natiuitatis Domini sit sumenda in magna quantitate ratione consuetudinis? Et quid de Collatione curia Romana, ratione consuetudinis, an frangat ieiunium? Et an talis extensio militet etiam in Religiosis? Et an, si in aliqua Ciuitate, vel loco recepta sint generalia consuetudine aliqua ieiunia, obligent Regulares? Et an Clerici, & Religiosi teneantur seruare consuetudinem laicorum in ieiuniis, vel è contra? Idem est de Festorum celebratione. Et an, si in aliqua Prouincia extaret consuetudo vniuersalis obligatoria abstinendi ab omni, & lacticiis in ieiuniis extra Quadragesimam, teneantur illam Regulares obseruare? Et deducitur, quod Regulares non tenentur ad ieiunia Prouincia, quando obligant ex generali consuetudine, etiam si consuetudo sit confirmata in Synodo Prouinciali. Et an laici per consuetudinem non possint acquirere iurisdictionem Ecclesiasticam Ordinariam, cum sint omnino incapaces, & quid vero si loquamur de delegata, v.g. si Medici dispensant in ieiuniis, & comestione Carnium in diebus prohibitis, &c. Et an in Vigilia Pentecostes sit saltem ex consuetudine sub precepto ieiunandum? Et an in diebus in quibus prohibentur oua licitum sit comedere panem biscottum in quacunque magna quantitate, seclusa etiam consuetudine? Ex part. 1. tract. 9. ex resolution. 42. & 2. & in part. 3. tract. 5. ex resolution. 121. aliàs 120. & in tractatu 6. ex resolution. 80. & in part. 9. tract. 8. ex resolution. 67. aliàs 66. & in part. 1. tract. 9. ex ref. 41. 5. 35. & 36. & in part. 5. tract. 14. ex ref. 13. & in part. 10. tr. 11. ex ref. 38. & in tr. 13. ex ref. 27. & in tr. 16. ex ref. 18. aliàs 17. Qua hic reperientur in tom. 4. tr. 6. de Ieiunio ref. 67. 46. 47. 52. 53. 51. 56. 113. 40. 58. 59. 4. & 38.*
- Docetur in Hispania, & Gallia consuetudinem introduxisse contra ius posituum Beneficiarios posse restari de fructibus in vsu non pios. Ex part. 7. tract. 10. ex ref. 13.*

& Resolutionum.

rel. 13. *Qua hic* in tom. 4. tract. 7. de Eleemosyna ref. 27.

An potestas ferendi censuras possit consuetudine acquiri? Idem est de potestate absoluendi ab excommunicatione per alium lata. Et an haec potestas possit acquiri circa unam censuram, & non circa aliam? Et an per consuetudinem possit Episcopus in alieno territorio suos subditos citare, & in eos iurisdictionem exercere? Ex p. 5. tr. 9. ex ref. 42. & 34. *Qua nunc inuenientur* in tom. 5. tr. 1. de Excommunicatione ref. 1. & 98

An consuetudo torquendi Clericos per laicum non excuset à culpa? Et an percussiones Equites D. Iacobi, Alcantarae, &c. & etiam Nouitios, vel Commendatarios incidant in censuram Canonis saltem ex consuetudine? Ex part. 9. tractat. 4. ex resolution. 30. & 7. *Qua hic reperitur* in tom. 5. tractat. 2. de Censura ob Percussionem Clerici ref. 44. & 50.

An Clerici concubinarij notorij suspensionem ab officio contrahant, sed suspensio hac consuetudine sublata sit? Ex part. 4. tractat. 2. ex resolution. 93. *Qua hic est* in tom. 5. tractat. 5. de Irregularitate ref. 39.

Adducitur singularis casus, & generaliter discutitur aliquid de consuetudinibus pro simoniacis casibus. Ex part. 6. tract. 8. ex resol. 17. §. Probatur secundo. *Qua nunc inuenientur* in tom. 5. tractat. 7. de Simonia ref. 36.

An ex consuetudine in Hispania solum Inquisitores cognoscere possint de haeresi, & ut Episcopi per se, vel per Vicarios Inquisitoribus assistant, ita ut non possint Episcopi separatim ab Inquisitoribus causas haereticas cognoscere? Et an Inquisitores possint exercere aliqua, non solum quia ipsis competit de iure, sed etiam propter consuetudinem? Ex part. 4. tr. 8. ex ref. 2 & 3. *Qua hic reperitur* in tom. 5. tr. 10. de Inquisitoribus ref. 3. & 4.

An semper verba imperatiui modi in Decretis Pontificiis, & Conciliis accipienda sint imperatiue, & quid de consuetudine super hoc in Religionibus? Et an quando existit aqua e dubium, an detur consuetudo sufficiens ad obligandum in foro conscientiae, partem regentem sequi passimus? Et an defensio sit de iure naturali, & Diuino, ideo consuetudo aduersus eam proualere non possit? Et doceatur Constitutiones Pontificias usu, atque consuetudine receptas, ut est Bulla Cæna, & similes Constitutiones contentas in Decreto, & ceteras non indigere publicatione facta in Provincia. Et an peregrini, & vagi teneantur obseruare consuetudines locorum, in quibus reperiuntur? Ex part. 3. tractat. 6. ex resolution. 74. in part. 4. tract. 3. ex resolution. 14. Et ex part. 3. tractat. addit. ex ref. 29. & in part. 1. tract. 10. ex resolution. 8. 15. & 16. *Qua hic sunt supra in hoc ipso met tom. 6. tract. 1. de Legibus ref. 29. 41. 124. 10. 45. 46. & 47.*

An consuetudo Camporum de non acceptanda sortis solutione nisi simul soluantur detrimenta cambiorum sit licita? Et an rei Ecclesiasticae in Emphyteusim concessio consueto modo facta, censenda sit omnino inutilis, vel saltem valeat, quantum fieri potuit? Et adducitur votum pro Illustrissimo Senatu Panormitano circa moderationem consuetudinis permittentis ciuibus huius orbis non vendere vinum de eorum vineis collectum iuxta taxam. Et an Proreges, qui sine titulo, & potestate Regis vendunt officia, peccent, & teneantur ad restitutionem, & quid de consuetudinibus circa hoc? Et an Proreges pro eorum arbitrio possint aggratiare delinquentes, qui accusatorem non habent, & pro dictis gratis pecuniam accipere, & quid de consuetudinibus circa hoc? Idem est de consuetudinibus accipiendi pecuniam pro Tractis à priuilegiatis pro anno sterili non extra-

Fom. V I.

Etis. Ex part. 1. tractatu 8. ex resolution. 12. & ex part. 8. tractatu 7. ex resolution. 30. & in part. 2. tract. 17. ex ref. 1. & in part. 6. tr. 6. ex ref. 3. 1. & 4. *Qua hic sunt infra* in tract. 3. de Contractibus ref. 13. 192. 92. 203. 204. & 205.

An leges Ciuiles prohibentes ludum taxillorum, contraria consuetudine obrogata sint? Ex p. 2. tr. 15. ex ref. 65. *Qua hic est infra* in tr. 4. de Ludo ref. 1.

An Regulares possint facere processiones extra Conuentum, ita ut processio Rosarij possit fieri per totam Ciuitatem, si ita habet consuetudo à retro decem annis ita seruata, & in quatuor Festiuitatibus B. Mariae, nimirum Natiuitatis, Annunciationis, Purificationis, & Assumptionis? Et an laici, non obstante consuetudine in contrarium, si accedant ad Sacramentum Pœnitentiae, & Eucharistia esse, & pugione accincti; nullum peccatum committant, imo neque irreuerentiam? Et an Nigritius, cum redit ad saculum, teneatur ad expensas, quas in eum alendo Monasterium fecit, quia in Monasterio Mulierum consuetudo est vniuersalis? Et an consuetudo contra Regulam, & Constitutiones Religionis excuset ab eorum obseruantia? Et asseritur, quod non solum consuetudo 40. annorum, sed etiam 10. annorum sufficit ad abrogandam legem non solum Ciuilem, sed etiam Canonicam. Ex part. 3. tractat. 2. ex resolution. 77. 30. & 16. & in part. 10. tractatu 15. ex resolutione 6. *Qua nunc inuenientur* in tom. 7. tractatu 1. de Regularibus resolutionib. 35. 99. 165. & 303.

An Equites Ierosolymitani, & Equites Militares peccent, contra perpetuam, nec Superior, nec consuetudo Ordinis possit dare facultatem, ut supra dicti aliquid exponant ludo, &c. Ex part. 7. tr. 9. ex ref. 17. *Qua hic reperitur* in tom. 7. tr. 3. de Paupertate Religiosa ref. 57.

An Prelati Religionis, qui sunt Custodes caeremoniarum Religionis, teneantur contrarias consuetudines reprehendere, & abolere? Ex part. 7. tractat. 3. ex ref. 8. *Qua hic est* in tom. 7. tractat. 4. de Correctione fraterna ref. 21.

An ubi est consuetudo, quod mulieres incedant pectore nudato, hoc nõ obstante peccent mortaliter? Et an Principes, & Episcopi, sub peccato mortali teneantur tales consuetudines extirpare, & tales feminas à Sacra Synaxi repellere? Et an femina ornans se secundum consuetudinem patriæ, si sciat ex hoc ornatu lasciuie ab aliquo amari, peccet mortaliter se ornando, & dormo exeundo? Et an ex consuetudine viatores excusentur à peccato, diebus festiuis? Et notatur non esse opera seruilia quasdam agitationes corporis, quæ in saluationibus, choreis & iripiidijs consistunt, unde talia opera sunt licita in diebus festiuis, non ratione consuetudinis, sed quia per se opera liberalia sunt. Ex part. 10. tractat. 12. ex resolution. 30. & in part. 2. tractat. 15. ex ref. 30. & in part. 4. tractat. 4. ex ref. 222. *Qua nunc inuenientur* in tom. 7. tr. 5. de Scandalo ref. 11. 9. & 18.

An iuramentum falsum inaduertenter dictum ab eo, qui prauam consuetudinem iurandi habet, sit peccatum mortale, etiam si fiat ex motu repentino, vel ex affectione nimia ad rem. Et an blasphemia, & iuramenta inaduertenter prolati, ex praua consuetudine blasphemandi sint peccata mortalia? Et an deneganda sit absolutio habenti consuetudinem iurandi inaduertenter, vel tantum habenti consuetudinem iurandi ex aduertentia? Ex part. 3. tract. 5. ref. 62. & in part. 10. tractat. 14. ex resolution. 15. alias 13. *Qua hic reperitur* in tom. 8. tr. 4. de Voto, & Iuramento ref. 65. & 66.

Reprobantur consuetudines contra Immunitatem Ecclesiarum

Index Tractatum,

fiarum cum sint non solum contra ius commune, sed etiam contra ius Diuinum? Et an Constitutio Greg. XIV. de Immunitate Ecclesiarum deroget ius commune, & consuetudinibus? Et an saltem ex consuetudine licitum sit extrahere fures simplices ab Ecclesia? Et docetur consensum Clericorum in aliquam consuetudinem, quando adest libertatis Ecclesia praiudicium, nihil operari. Et an confugientes ad Ecclesiam gestando sibi Selopetones, seu Archibufetos, gaudeant Immunitate, si alibi consuetudo esset in contrarium? Et an saltem ex consuetudine iudices laici possint extrahere reos ab Ecclesia in delictis exceptatis, & excusationem habere, ne obseruent Bullam Greg. XIV. de Immunitate Ecclesiarum? Et notatur esse reprobendam consuetudinem etiam in terminis iuris communis, in qua alicubi alligantur compedibus delinquentes in Ecclesia donec examinetur causa ab Ordinario. Ex p. 4. tr. 1. ex ref. 44 & in p. 1. tr. 1. ex ref. 1. & in p. 6. tr. 1. ex ref. 9. & in p. 1. tr. 1. ex ref. 17. & in part. 6. tract. 1. ex ref. 29. *Qua hic sunt in tom. 9. tr. 1. de Immunitate Ecclesia rel. 1. 3. 5. 7. 99. & 116.*

*An dato, & non concessi, quod exemptio Clericorum non sit de iure diuino, difficultas est, an possit contra praedictam exemptionem Clericorum consuetudo praualescere? Idem est dicendum de praescriptione. Et an consuetudo immemorialis probet extitisse priuilegium faciendi aliquid contra Immunitatem Ecclesiasticam? Et difficultas est, an consuetudo fundata etiam in priuilegio trahendi causas Ecclesiasticas ad laicatribunalia sit renouata per Bullam Coera? Et per consuetudinem, maxime si sit immemorialis, dicta Immunitas renouari possit? Et an consuetudo turpis, & exprobrata etiam immemorialis non possit inducere priuilegium? Et an ad sui tolerantiam, & consensum tacitus Summi Pontificis cum dicta consuetudine, ita ut Principes aliquid faciant licite aduersus libertatem Ecclesiasticam? Et an consuetudo possit in aliquo casu tribuere iurisdictionem iudici laico? Et an dicta consuetudines excusentur per tolerantiam Papa? Et an in Regno Sicilia possit Rex disponere ad libitum, in quoscumque usus voluerit de fructibus Ecclesiarum vacantium, & hoc de consuetudine? Ex p. 5. tr. 1. ex ref. 21. & in p. 4. tr. 1. ex ref. 62 & in p. 1. tr. 2. ex ref. 4. & 5. & in p. 4. tr. 1. ex ref. 1. & in p. 7. tr. 10. ex ref. 1. *Qua nunc inueniuntur in tom. 9. tr. 2. de Immunitate Ecclesiastica ref. 2. 3. 9. 10. 11. & 14.**

Nota, quod in praedicto tom. 9. & tract. 2. de Immunitate Ecclesiastica, sunt multa alia diuersa quaestiones mista pro consuetudine contra Immunitatem Ecclesiasticam, ideo si ita casus misus occurrerit, require illum ibi maxime in ref. 30. 32. 33. 43. 44. 64. 78. 139. 196. 206. 222. 238. 239. 259. 276. 284. 295. & 335. in quibus omnibus Resolutionibus aliquid tangitur pro consuetudine.

*An familiares Cardinalium ex consuetudine in delictis remittantur ad ipsos Cardinales, & ipsi Domini Cardinales sint eorum iudices competentes? Ex p. 5. tr. 2. ex ref. 25. *Qua hic reperietur in tom. 9. tr. 7. de Cardinalibus ref. 64.**

*An consuetudo antiqua in modum eligendi Episcopos Romanorum Pontificum auctoritate sui abrogata? Et an hodie vetus consuetudo solum in Germania Ecclesiis seruetur, in quibus Canonorum Collegium Episcopum nominat, & eligit, electus vero a Pontifice confirmatur? Ex p. 10. tr. 1. ex ref. 7. *Qua hic est in tom. 9. tr. 9. de Prisco more eligendi, Episcopos resol. etiam 7.**

* * *

TRACTATUS III.

De Contractibus, & Cambiis, atque de aliquibus restitutionibus pro ipsis. p. 121.

- A**N Cambium sit licitum, cum pro Campsuario respondet Procurator Campsoris non de propriis, vel alienis pecuniis, sed cum pecuniis in suis Campsoris, quod cambium est hodie valde vsitatum? Ex p. 1. tr. 8. r. 1. ibid.
- An licitum sit cambium, quando Responsor ex pecuniis ipsius Campsoris extinguit primum cambium, modo quo dictum est in p. 1. tr. 8. ref. 1. Et obiter adducitur lex Ecclesiastica non posse per se praecipere, vel prohibere actus mere internos propter se absolute, si nullo signo externo qui actus manifestauerit. Ex p. 9. tr. 8. & Misc. 3. ref. 68 aliis 67. p. 122.
- An supradictum cambium licite exerceatur non solum a Mercatoribus, sed etiam a personis particularibus, & priuatis, ut mulieribus? &c. Et an supradicta persona possint continuare tale cambium? Ex p. 1. tr. 8. ref. 2 p. 123.
- An Agens, seu respondens in supradicto Cambio debeat esse Mercator, seu persona diues? Ex p. 1. tr. 8. ref. 3. p. 124.
- An cambium dictum con la Ricorsa, de quo dictum est supra in Res. differat ab illo, quod vulgo dicitur Con le continuationi? Ex p. 1. tr. 8. ref. 4. ibid.
- An dicta continuationes, seu recambia sint licita ratione tantum lucri cessantis, vel damni emergentis? Ex p. 1. tr. 8. ref. 5. ibid.
- In quam quantitate sumenda sunt prouisiones cambiorum? Ex p. 1. tr. 8. ref. 6. ibid.
- An dicta quantitas tertiae partis sui pro centenario sit iusta, etiam in prouisionibus, quae sumuntur in recambiis, & continuationibus? Ex p. 1. tr. 8. ref. 7. ibid.
- An Campsores possint in recambiis, & continuationibus exigere toties, quoties dictas prouisiones? Ex p. 1. tr. 8. ref. 8. p. 125.
- An Campsor possit toties, quoties recipere duas prouisiones, vnam in loco, ubi efficitur cambium, alteram in nundinis, quam recipit eius Agens? Ex part. 1. tr. 8. ref. 9. p. 126.
- An debeat vna tantum prouisio pro Cambio magno, ac paruo, v. g. pro mille, ac pro centum? Ex p. 1. tr. 8. ref. 10. ibid.
- An id, quod Campsorbibus debetur ratione promissionum & interesse, possit ab ipsis insertem adici, ut cambium magis augeatur? Ex p. 1. tr. 8. ref. 11. ibid.
- An consuetudo Campsorum de non acceptanda solutione fortis, nisi simul soluantur de iumentum cambiorum, sit licita? Ex p. 1. tr. 8. ref. 12. ibid.
- An campsores dantes ad Cambium, modo ut supra sint in foro externo tanquam usurarij puniendi? Ex p. 1. tr. 8. ref. 13. ibid.
- Virum campsor, qui bona fide dedit pecuniam Petro ad cambium soluendam Massane, existimans ipsum habere pecuniam in tali loco, & postea comperiat non habere, possit tantum exigere, quantum lucri percepisset, si Petrus Massane soluisset? Ex p. 2. tr. 8. ref. 14. p. 127.
- Virum campsor possit cum Campsuario a principio pacisci certum, & determinatum interesse, etiam in casu non solutionis? Et an in tali casu campsor peccet mortaliter? Ex p. 1. tr. 8. ref. 15. ibid.
- An contractus massarij ad mercatorem, qui vulgo dicitur allameta, sit licitus, qui contractus passim celebratur in hoc Regno Sicilia? Et an quis licite possit vendere frumentum

& Resolutionum.

- frumentum alienum quod non habet, nec habere potest? Ex quo etiam alij casus circa hoc deducuntur in textu huius Resolutionis. Ex part. 1. tr. 8. ref. 16. ibid.
18. An in supradicti contractu, si venditor non tradat frumenta tempore praefixo, possit emptor petere & accipere summum in illo anno frumentorum valorem qui dicitur le maggiori valute? Ex p. 1. tr. 8. ref. 17. p. 128.
19. An venditor non tradendo rem venditam tempore determinato, teneatur emptori ad interesse non solum intrinsecum, sed etiam extrinsecum? Et notatur, quod debitor in tali casu tenetur tantum ex mora culpabili, non autem si inculpabiliter rem venditam non tradidit, nisi pactum in contractu positum non obstat, Ex p. tr. 5. Misc. 114. aliis 113. i. id.
20. Olim fuit inter me, & Religiosam Dominicana familia orta hac questio. An debitor morosus inculpabiliter teneatur suo creditori ad interesse damni emergentis seu lucri cessantis? Sed pro decisione huius questionis primo supponuntur aliqua alia intelligenda pro hoc supradicto casu. Ex p. 2. tract. 15. Misc. 1. ref. 49. ibid.
21. An debitor morosus sit morandus à creditore, ante quam accipiat pecuniam cum interesse propter eius moram? Ex p. tr. 8. ref. 87 p. 129.
22. Aliqua notabilia contra debitores morosos? Ex part. 5. tract. 13. & Misc. 1. ref. 8. ibid.
23. An aliquis teneatur restituere lucrum cessans, vel damnum emergens alicuius contractus mutui, vel venditionis, si mora fuit inculpabilis? Et quid est dicendum, quando in contractu apponitur poena conventionalis, non ut satisfactio pro interesse, sed quatenus ad soluendum in termino debitor adigatur? Ex part. 1. tract. 8. ref. 43. ibid.
24. Cuiusdam ex dato mutuo emerfit damnum notabile, antequam mutuatarius fuisset in mora soluendi, quaesivit, an possit à mutuatario aliquid pro illo damno petere, & teneatur mutuatarius dare? Et an qui vi, fraude, vel metu cogitur ad mutuandam, licite possit damna emergentia recipere quamvis hac damna in pactum non fuerint deducta, & aliqua alia aduertuntur in his casibus? Ex p. 1. tr. 8. ref. 71. p. 130.
25. An poena conventionalis soluenda sit ante iudicis sententiam? Et an dicta poena debeatur in conscientia, si debitor non sit in mora culpabili, vel si non sit moderata? Et an dicta poena conventionalis intra contrahentes sit licita? Ex p. 1. tr. 8. ref. 29. ibid.
26. Cum lucrum cessans debeatur mutuanti, quaeritur modo, an totum, vel in qua quantitate debeatur? Et proponitur Regula, secundum quam Confessarij possint sine scrupulo taxare quantitatem supradicti lucri cessantis. Ex part. 1. tr. 8. ref. 64. ibid.
27. An in mutuo pro incerto lucro probabili tamen possit quis promittere certam aliquam summam pecuniae? Et notatur posse exigi lucrum cessans, etiam si ego non deliberaueram negociari, sed anceps eram, ea ratione, qua mutuans in gratiam mutuatarij se priuat hac potestate deliberandi, & destinandi suam pecuniam negotiationi, quae libertas pretio aestimabilis est, neque tenetur gratis eam spem, & potestatem à se abdicare. Et an mutuatarius debens soluere decem pro mutuo possit dare alteri mutuo dimidiam partem pro quinque? Et an si quis fecit contractum usurarium bona fide credens esse iustum, si postea cognoscat fuisse illicitum, possit tantum retinere, quantum acquisiisset per contractum licitum? Et an si mutuans centum, ut mutuatarius partem in mercibus recipiat, sit illicitum, & usura, &c. Ex part. 1. tract. 7. & Misc. 7. ref. 24. p. 131.
28. An quando quis ex iusta causa excusatur à restitutione, vel solutione, teneatur saltem damnum emergens, aut lucrum cessans creditori compensare? Et distinguntur debita ex contractu, & debita ex delicto. Et notatur duodecim esse causas excusantes à restitutione, quae desumuntur ex parte creditoris, ex parte debitoris, ex parte debitoris, & creditoris simul ex parte rei restituenda, ex parte legis, & ex parte legislatoris. Et alia quinque causa adducuntur in textu huius Resolutionis, quae licet videantur excusare à restitutione, non excusant. Ex part. 1. tract. 6. & Misc. 6. ref. 20. p. 132.
29. An licitum sit tradere pecuniam alteri, sibi aliam rem tradenti, v. g. domum, hoc pacto, ut ipse utatur re, alter vero pecunia, qui contractus dicitur a godere? Ex p. 1. tr. 8. ref. 28 p. 132.
30. An contractus, qui vulgo dicitur Godere, à godere sit licitus? Ex p. 1. tr. 8. ref. 82. ibid.
31. An fructus ex pignore perceptus teneatur mutuator in sortem computare? Et an ratione lucri cessantis data ni emergentis, vel alterius iusti tituli, ex pacto eos sibi possit reservare? Et alij duo casus excipiuntur in textu huius Resolutionis circa hoc. At difficultas est, quo titulo possit mutuator in casus fructus feudi, vel rei Emphyteutica pignus credita sine usura percipere, & in sortem non computare? Et an si Princeps Supremus sine tempore belli, sine in alia reipublica necessitate accipit à subditis magnam pecuniam summam, dat in pignus Civitatem, vel dominium fructiferum, Nobiles illi qui alia pignora accipiunt, non solent in sortem computare fructus, quos ex pignore accipiunt, quaeritur, an hoc licite fiat? Et alius casus circa hoc adducitur in §. ult. huius Resolutionis. Ex part. 1. tract. 7. & Misc. 7. ref. 26. ibid.
32. Cuiusnam competat fructus rei vendita? Et difficultas est, quando nihil de fructuum conventionione actum est. Pro quibus proponitur primo, ad quem pertineant fructus venientes quidem post rei traditionem, sed ante pretij solutionem vel antequam habitum sit pro soluto? Secundo, ad quem pertineant fructus nondum apparentes rei vendita, & nondum tradita, & ante solutionem pretij? Tertio, ad quem pertineant fructus rei vendita, & credita soluto pretio, vel habita fide de pretio, & concessa dilatione ad soluendum? Et in supradictis tribus casibus sunt etiam aliqua distinctiones. Ex p. 1. tr. 7. & Misc. 7. ref. 33. p. 135.
33. Ad quem periculum rei vendita ante traditionem pertineat, emptori, vel venditori? Et notatur, quod si vendita res est sub conditione, pendente conditione, venditoris est commodum, vel incommodum, & idem est, si res mensuranda, vel gustanda sit. Et difficultas est, si res vendatur sub indeterminatione. Et si vendideris decem modios tritici, duplicem seruum, & absque ulla designatione loci, ex quo deberent extrahi ob cuiusvis tritici à se possessi absorptionem, vel serui interitum, non excusaris, si autem sub aliqua determinatione venditio instituta sit, ut si venderes decem modios tritici ex his, quos habes congregatos, debent, ut ab hac obligatione excuseris, omnes absumi. Ex part. 1. tract. 7. & Misc. 7. ref. 32. p. 136.
34. An supradictus contractus Ala meta, possit sapius renouari? Ex p. 1. tr. 8. ref. 18. p. 137.
35. An supradictus contractus, dum reuocatur, licite postea in illo adiiciatur interesse sorti principali? Et notatur interesse poenarum nullo modo peti posse, ut v. g. aliquis nomine poena tenetur aliquid soluere, si poenam in tempore non soluit, non tenetur soluere interesse dicta poena. Ex p. 1. tr. 8. ref. 19. ibid.
36. An si venditor tradidit rem emptori, & ipse non soluit pretium, possit recipere usuras pretij pro ratione fructuum? Et quid pro ratione damni emergentis, & lucri cessantis? Et aliqua alia circa hoc aduertuntur. Ex part. 3. tr. 5. & Misc. 1. ref. 11. aliis 114. p. 138.

Index Tractatum,

37. *Pluries questum à me fuit, an contractus, qui vulgo dicitur Apagare, Consignare, & in hoc Regno Sicilia frequenter celebratur, sit licitus; & non usurarius? & pro praxi, & intelligentia huius contractus prius aliqua notantur.* Ex p. 1. tr. 8. ref. 65. ibid.
38. *An liceat vendere pretio currenti tempore solutionis? Et notatur non esse licitum vendere triticum, vel aliquid aliud pretio presenti cum pacto, ut cum solutio fiat tempore praefixo, sit in ipsa specie tritici, vel in pecunia ad electionem venditoris.* Ex p. 3. tr. 6. Misc. 2. ref. 2. p. 139.
39. *Virum licitum sit percipere lucrum cessans ex mutuo si compensetur alio lucro, quo caret mutuans, si non mutuetur?* Ex p. 1. tr. 8. ref. 34. ibid.
40. *Olim hac questione tentatus sum. Virum sit licitum exigere aliquid supra iustum pretium ratione periculi foras, cui interdum vendens creditio exponitur, & hoc sine onere restitutionis.* Ex p. 1. tr. 8. ref. 57. ibid.
41. *An licitum sit propter periculum in recuperanda sorte aliquid aliud exigere? Idem queritur, si aliqua res ad creditum vendatur.* Ex p. 1. tr. 8. ref. 37. p. 149.
42. *An quis possit vendere equum, torquem aureum, vel aliquid aliud ultra iustum pretium, & hoc cum conditione ut emptor illud soluat, cum uxorem duxerit?* Ex p. 1. tr. 8. ref. 38. ibid.
43. *An contractus innominati pariant obligationem in foro conscientia, vel detur eis locus poenitentiae, ut disponunt iura Civilia?* Ex part. 9. tract. 9. Misc. 4. ref. 12. ibid.
44. *Petrus mutuo dedit Ioanni uncias centum per duos annos, ita ut intra id tempus repetere non possit dictas uncias centum. Queritur modo, an Petrus possit aliquid accipere, non pro mutuo, nam esset usura, sed pro illa priuatione non repetendi dictas pecunias pro illo tempore duorum annorum?* Ex p. 1. tr. 8. ref. 48. p. 141.
45. *An priuans se facultate repetendi pecuniam mutuam per tantum tempus, possit aliquid licite pro hoc exigere?* Ex p. 5. tr. 13. & Misc. 1. ref. 50. p. 142.
46. *An ratione carentia pecunia, seu obligationis non repetendi pecuniam ante tempus praescriptum quis possit sine usura aliquid accipere?* Ex p. 8. tr. 7. & Misc. ref. 63. ibid.
47. *Petrus mutuauit centum Ioanni, queritur, utrum possit cum eo pacisci, ut sibi statim reddantur quinque ratione lucri cessantis? Et aduertitur dupliciter posse fieri pactum de lucro cessante in mutatione?* Ex p. 2. tr. 15. & Misc. 1. ref. 50. p. 143.
48. *An sit usura velle, ut mutuarius initio soluat lucrum cessans occasione mutui? Et notatur, quod ut lucrum cessans sit licitum praeter dictam conditionem cum non statim cum mutuo recipiatur, requiruntur alia dua posita in textu huius Resolutionis. Et alia regula statuitur, nempe, ut qui mutuat, tantum remittat de lucro sperato, quantum ipse daret alteri ob contractum assicuracionis, id est, quantum daret illi, qui ipsam securum redderet de toto lucro sperato in se ipsam recipiens totum periculum. Et an ex lucro certo, vel probabiliter sperato teneatur mutuans deducere laborem, quem in eo comparando apponeret?* Ex p. 11. tr. 7. Misc. 7. ref. 25. p. 141.
49. *An quis possit dare Titio mercatori magnam summam pecuniarum cum pacto, ut pro tali pecunia accipiat ab ipso Titio in fine anni v. g. quinque pro centenariis?* Ex p. 1. tr. 8. ref. 20. p. 145.
50. *Petrus mutuauit Ioanni magnam pecuniarum quantitatem, putans se posse aliquid ex eo mutuo accipere, quod si scirisset se licite non posse, alium non iniustum contractum celebrasset. Queritur modo, utrum possit lucrum retinere, quod acquisisset celebrando contractum iustum, v. g. societatis, cambij, &c.* Ex p. 1. tr. 8. ref. 47. ibid.
51. *An qui facit contractum usurarium bona fide credens esse iustum possit tamen lucrum retinere, quantum acquisisset per contractum licitum?* Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. ref. 93. aliàs 92. ibid.
52. *An sit usura mutuum, ut mihi, cum opus habebam, remutues aut iusto pretio à me emam vel, in meo molendino molas? Quod est querere, an mutuator licite possit deducere in pactum eam iuris naturalis obligationem, qua ex honestate tenemur benefacere nostris benefactoribus, & hoc totum intelligendum est sine incommodo mutuatarij?* Ex p. 1. tr. 8. ref. 59. p. 146.
53. *Rogatus, an mutuantem liceat in pactum deducere, et mutuarius statim emat, vendat, remutuet, &c.* Ex p. 1. tr. 8. ref. 60. ibid.
54. *An sit usura mutuum cum conditione, quod pro futuro det mutuarius aliquid ex gratitudine? Et pro praxi huius difficultatis aliqui casus proponuntur & inferuntur in textu huius Resolutionis. Et an sufficiens signum usurae mentis, quod non mutuetur, si crederet illum futurum ingratum? Et an sit licitum non mutuum, donec mutuarius ab eo excitatus dicat se daturum auxilium ex gratitudine, ac proinde ex veritate, & fidelitate, licet non ex iustitia maneat obligatus? Et an si quis mutuum daret, non ut precium beneficij Ecclesiastici, sed ut prouocet amicitiam collatoris, aut gratiam praestet, quam non vult praestare, nisi alter statim gratificetur conferendo beneficium, sit probabile, quod non sit usura nec Symonia? Et ad hunc casum cursim adducuntur pro aliis contractibus non usurariis, qui magis late ad hunc tract. & ad suas speciales & latas Resolutiones iam sunt redacti. Et tandem docetur pactum iniustitiae inducere usuram, & simoniam, non autem pactum amicitiae, & gratitudinis. Ex quo multa inferuntur pro praxi.* Ex part. 11. tr. 7. & Misc. 7. ref. 23. p. 147.
55. *Petrus mutuans magnam pecuniarum summam excitauit mutuarium ad mutui beneficium remunerandum, & mutuarius sic excitatus misit illi aliqua dona, queritur, an ista dona ultra sortem accipiens, sit usurarius? Et an licitum sit non mutuum, donec mutuarius excitatus à me dicat, se daturum auxilium ex gratitudine ac proinde ex veritate & fidelitate, licet non ex iustitia maneat obligatus? Et an sit usura mentalis auxilium velle recipere ab eo, quem scio non daturum nisi timore, ne iterum negetur ei mutuum, vel ne videatur, aut vocetur ingratus?* Ex part. 1. tr. 8. ref. 62. p. 148.
56. *An sit contractus usurarius vendere alicui fundum, seu domum, & reservare sibi fructus annuales, vel redditus, donec solvatur pretium?* Ex p. 4. tract. 4. & Misc. ref. 139. ibid.
57. *An qui emit fundum, vel domum ad plura debita hypothecatum, teneatur dicta debita in conscientia soluere?* Ex p. 2. tr. 16. & Misc. 2. ref. 40. aliàs 42. p. 149.
58. *An pactum de retro vendendo appositum in fauorem emptoris census sit licitum?* Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. ref. 75. ibid.
59. *An de pecunia ante debita possit census constitui, vel tempore contractus tradendo aliquas merces in pretium census? Ex quo sequitur, quod ex pensionibus non solutis, ubi Bulla Pij V. non est usu recepta, potest quis reddiditum, & censum antiquum augere, vel nouum constituere. Et notatur, quod potest census institui in re, quae non reddit tantam utilitatem quantum habet census.* Ex p. 1. tr. 8. ref. 44. ibid.
60. *An stante Bulla Pij V. de censibus, sit licitus census irreducibilis?* Ex part. 10. tra. 12. & Misc. 2. ref. 3. p. 150.
61. *De quodam locationis contractu in praxi frequentissimo.* Ex part. 1. tract. 8. ref. 89. p. 251.
62. *An sit licitum Mercatoribus dicere petenti mutuo centum nolimus tibi tantam pecuniam mutuo dare, sed mutuabimus*

& Resolutionum.

- mutuabimus 50. & si volueris totidem, dabimus in mercibus vel etiam totum, quod mutuo petis ad summum pretium ad creditum? Et an seclusa obligatione, ut illas merces sibi reuendat, liceat mutuantis, sicut & aliis, emere illas vili pretio aliorum, &c. Ex p. 1. tr. 8. ref. 33. p. 152.
63. Verum sit licitum vendere res credita pecunia pretio rigoroso, & postea illas statim emere numerata pecunia pretio infimo, vel medio? Et quid, si venditor iniret pactum cum emptore, ut rem emptam iterum sibi vendat infimo, vel medio pretio? Ex part. 1. tract. 8. ref. 20. ibid.
64. Solent Mercatores aliquando non mutuare indigenti, sed ei credito merces offerre, & vendere summo pretio, ut ille eas vendat numerata pecunia, cui voluerit, sed emptor statim illas offert ipsis Mercatoribus, qui easdem merces emunt pecunia numerata pretio medio, vel infimo, qui contractus Hispanice vocatur Moharra Italice Stocco, queritur, an sit licitus? Et deducitur, quod Mercator non potest ad hoc cogere illum, nec pactum explicitum, aut implicitum adhibere. Ex part. 1. tr. 8. ref. 58. ibid.
65. An Mercator, siue quis alius, qui non exercuit Monopolium, possit in se suas merces vendere pretio illo, quod Monopolium creauit? Et an Monopolium sit contra iustitiam, quando Mercatores conspirant, ut nullus eorum vendat nisi pretio supremo, vel medio? Ex p. 1. tr. 8. ref. 24. p. 153.
66. An licite possit quis pluris vendere res illas, que communiter credito pluris venduntur? Ex part. 1. tract. 8. ref. 21. ibid.
67. An merces, que solent frequentius vendi pecunia credita, quam numerata, possint carius vendi? Idem est dicendum de mercibus, que solent in magna quantitate mari asportari, & vendi pecunia credita maiori pretio, quam tunc pecunia numerata venderentur. Et cursim explicatur, an sit licitum cambium, quod vulgo vocatur Sopra di se, vel Con la ricotta quo campfor facit, ut de suis pecuniis correspondens soluat cambium? Ex p. 10. tract. 12. & Misc. 2. refol. 28. ibid.
68. An liceat minoris emere, anticipata solutione, cum aliqua res eo modo emi solent, ut lana, &c. Ex p. 1. tr. 8. ref. 22. p. 154.
69. De emptione Zucharorum in hoc Regno Sicilie fieri solita. Et difficultas est, quanto merces vltronea vilescant & emptor rogatus a venditore, quanto minus a pretio ordinario possit in emenda merce minuere, an vilescant supradicta merces pro tertia parte, an pro medietate? Ex part. 1. tract. 8. ref. 78. ibid.
70. Dubitare aliquis fortasse posset, an qui ob feruorem contra licitantium vendidit sub hasta rem plus dublo quam valebat, teneatur aliquid restituere? Ex p. 1. tr. 8. ref. 55. p. 155.
71. An in venditionibus sub hasta detur excessus pretij? Ex part. 9. tr. 8. & Misc. 3. ref. 58. aliàs 57. ibid.
72. An iustum pretium rerum, que venduntur sub hasta sit quod medietatem iusti pretij rigorosi non excedat, vel ab ea minus non deficiat? Et an hoc etiam procedat in bonis emptis vigore pacti, vulgo dicti à riscorso? Et docetur merces vltroneas non solum vilescere pro tertia parte, & de hoc non est dubium, verum etiam pro medietate. Ex part. 4. tr. 4. & Misc. ref. 12. p. 156.
73. Quidam vir Nobilis olim in quadam subhastaione, seu licitatione publica rogauit amicos volentes emere, ne plus offerrent certa quantitate, & hoc ut ipse postea (ut in facto contigit,) emeret rem illam pretio infimo, secundum modum illum vendendi, quaesuit à me, an peccauerit contra iustitiam, & teneatur ad aliquam restitutionem? Idem queritur de illis, qui hoc pacto emerunt aliquod officium, vel vestigalia, aut prouentus. Et docetur, quod non quodcumque Monopolium Mercatorum est iniquum, ut non nisi ex certo pretio emanet, se re vera illud est iustum pretium. Ex part. 1. tr. 8. ref. 76. ibid.
74. Quanta sit latitudo trium pretiorum Infimi, Medij, & Supremi? Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. ref. 113. aliàs 112. ibid.
75. Quae sit lesio ultra dimidium iusti pretij? Et an sit consideranda & in emptore, & in venditore, & quomodo? Et notatur quod in foro conscientie non licet contrahentibus se inuicem decipere vsque ad dimidium iusti pretij. Et cur igitur iura permittunt hanc deceptionem vsque ad dimidium iusti pretij? Et an lesus vsque ad dimidium iusti pretij possit recurrere ad iudicem Ecclesiasticum, ut ratione peccati compellat aduersarium ad restitutionem, etiam per censuras? Ex p. 7. tr. 10. & Misc. 1. ref. 22. p. 157.
76. Quando presumitur donatio in emptoribus, & venditoribus circa excessum, vel defectum iusti pretij? Ex p. 5. tr. 14. & Misc. 2. ref. 39. p. 158.
77. In quibus casibus res aliquando possit vendi carius quam alioquin venderetur? Ex quo etiam deducitur multas esse causas, propter quas licet aliquando rem minoris emere, quam alioquin emeretur, & quod necessitas facit, ut venditor offerat merces vltroneas, que vilescunt non solum pro tertia parte, sed etiam pro medietate. Ex p. 1. tr. 8. ref. 23. ibid.
78. Quidam vir emerat vestem quadraginta, que valebat sexaginta aureos, sed emerat rogatus a venditore, consultus fui, an emptor teneatur aliquid restituere? Et asseritur merces vltroneas vilescere pro tertia parte, imo pro medietate. Ex p. 1. tr. 8. ref. 53. ibid.
79. Quis pro censu imposto ad rationem quinque pro centenario, dedit tantum uncias octoginta, rogatus tamen emere a venditore, quaesuit à me, an teneatur ad restitutionem? Et explanatur quantum res vltronea vilescat. Ex part. 1. tract. 8. ref. 36. p. 159.
80. An chirographa, seu credita immatura emi, & extinguunt possint minori pretio non solum a tertia persona, verum etiam ab ipsomet debitore? Quod est dicere, an ius v. g. ad 100. aureos soluendos intra annum, possit modo emi ab aliquo, vel ab ipso debitore minoris, ut 96. 9. vel. Ex p. 1. tr. 8. ref. 49. ibid.
81. Hic Panormi à Thesaurario Regni expediuntur Militibus quedam libranciae, queritur, an emi possint dimidio pretio, si difficilis sit solutio? Idem etiam queritur de omnibus aliis chirographis. Ex part. 1. tr. 8. refol. 50. ibid.
82. An gemmas insignes, canes, falcones picturas antiquas, & similia, que non habent pretium taxatum à Principe, vel à communi hominum estimatione, possit venditor vendere eo pretio, quo voluerit? Ex p. 1. tr. 8. ref. 56. p. 160.
83. An sit in fascie herbarum, olerum, vel lignorum, que ad cibum hominum, vel ad pabulum animalium, vel ignem venduntur, inueniatur herba aliqua magne virtutis ignorata possit emi pretio currenti? Et inferitur, quod qui sciret in alterius fundo latere thesaurum, vel venam pretiosi metalli, vel fontem delitescentem posse illum emere non maiori pretio, sed pretio currenti. Idem dicendum est de lapidibus pretiosis, gemmis, & similibus. Ex p. 1. tr. 8. ref. 79. ibid.
84. An qui vulgo vocantur Recatones sint obligati ad restitutionem? Et inferitur primo Mercatores, sine alios posse sine onere restitutionis impedire, ne aliunde ab aliis merces in ciuitatem portentur, dummodo non efficiant fraude, minis, &c. sed ex sua industria, & bonis artibus. Secundo, posse quemlibet suppressere merces suas vsque ad tempus opportunum, quo eas maiori pretio vendat. Tertio, excusantur transferentes triticum extra territorium, etiam si ob id pretium notabiliter augeatur. Ex p. 1. tr. 8. ref. 27. ibid.

Index Tractatum,

85. Solent aliqui merces certo pretio vendere, queritur, an hoc sit licitum? Ex part. 3. tractat. 5. Misc. 1. ref. 115. p. 161.
86. Celebris, & difficilis est ista questio inter Doctores. An tempore magna sterilitatis, & inopia pragmatica frumenti, & aliorum rerum seruanda sit in conscientia, vel liceat vendere frumentum secundum pretium commune, & vulgare? Et supponitur duplex esse rerum pretium aliud legitimum seu legale, aliud naturale, aut vulgare. Ex p. 1. tr. 8. ref. 70. ibid.
87. An victualia debeant à republica taxari, seu potius arbitrio vendentium relinqui? Et quid est faciendum tempore necessitatis, & penuriae? Ex p. 3. tr. 6. & Misc. 2. ref. 60. p. 162.
88. An qui vendant fructus meliores pretio maiori, deteriores pretio taxato, peccent, & teneantur ad restitutionem? Et aliqua alia notantur quoad peccatum mortale tam venditorum, quam emptorum in supra dicto casu. Ex p. 1. tr. 8. ref. 15. p. 163.
89. Cum in hoc Regno Sicilia pretium, quo venduntur boues, sit à Regia pragmatica taxatum, queritur modo, Petrus, qui habet aliquos boues in bonitate excedentes alios, possit illos vendere ultra taxam dicta pragmatica? Idem est dicendum de tritico, vino, & c. & de ceteris mercibus, quarum pretium fuerit à lege taxatum. Ex p. 1. tr. 8. ref. 52. ibid.
90. Quidam habebat multa dolia vini generosi, cui apponebat magnam quantitatem aqua, sed ex illa mistione non efficitur deterius eo, quod passim venditur ab aliis. Queritur modo, an possit tuta conscientia sine onere restitutionis in venditione talis vini exigere totum pretium à lege taxatum? Idem potest dari de tritico, & aliis. Ex p. 1. tr. 8. ref. 51. p. 164.
91. An Cives Panormitani possint vendere vinum ex eorum vineis & prae diis collectum ultra pretium à lege impositum, & ut vulgò dicitur A cannatela? Non autem si vinum ex aliis vineis emanat, ut vendant, quia tunc peccant, & tenentur ad restitutionem. Ex p. 1. tract. 8. ref. 88. ibid.
92. Votum pro Illustrissimo Senatu Panormitano circa moderationem privilegij, seu consuetudinis permittentis ciuibus huius urbis non vendere vinum de eorum vineis collectum iuxta taxam. Et inter alia, quae pro elucidanda doctrina huius questionis docentur, adducuntur, quod privilegium, quod transiit in vim contractus, est vitro, citroque obligatorium, nec potest sine causa reuocari. Et quod taxa frumenti in anno magna sterilitatis non est mutanda, sed seruanda. Ex p. 2. tr. 17. Misc. 3. ref. 1. ibid.
93. An qui vendit vinum aqua dilutum, descendendo tamen in pretia tantum, quantum cum eo vitio valet, quod emptori non manifestat, an peccet, & teneatur ad restitutionem, Ex p. 1. tr. 8. ref. 80. p. 166.
93. An si quis tradat aliquibus vinum, ut nomine suo vendatur, si cognoscit illos minuendo mensuram, & admiscendo aquam vendituros, peccet? Ex quo infertur posse quemquam pecuniam apud usurarium deponere, etiam si sciat fore illi materiam usura exercende. Ex quo etiam deducitur licere deferre munera concubinae iudicis, ut pro se apud iudicem intercedat, dum adest periculum alicuius grauis necumendi, vel si alias ius suum à iudice minime consequi posset. Ex p. 3. tr. 6. & Misc. 2. ref. 44. ibid.
95. An licitum sit vendere vinum tabernariis, si sciant illud postea reuendere aqua mistum? Et quid si in nomine ipsius Domini tabernarij venderent vinum, & sciente Domino illud corrupissent, secus si Dominus vini id nesciret, quavis timeretur talis admistio? Ex p. 5. tr. 7. ref. 39. p. 167.
96. An si aliquis sciat rem breui minus valituram, possit vendere pretio currenti? Et quid, si agnoscat emptorem emere ad reuendendum. Ex p. 1. tr. 8. ref. 40. ibid.
97. An senatus ciuitatis, vel Consiliarij Regis possint vendere res suas, quando agnoscunt breui diminuendum earum pretium ex lege, vel mandato Principis? Et notatur, quod non possint tamen differre eam manifestationem, & promulgationem solum eo fine, ut prius vendant suas merces. Ex p. 1. tr. 8. ref. 42. ibid.
98. Quonam tempore Senatus Ciuitatum, & praecipue huius Urbis Panormi provisionem frumentorum facere debeant Et an postea dictum frumentum possint vilius populo vendere, quam emerunt? Ex p. 2. tr. 15. & Misc. 1. ref. 66. p. 168.
99. An si quis vendat librum, quem scit breui prohibendum possit illum vendere pretio currenti? Idem dicendum est de rebus aliis. Ex p. 7. tr. 10. & Misc. 1. ref. 25. p. 169.
100. An si quis rogatus de futura copia mercium, vel tritici, aut moneta diminutione, vel de discessu Proregis, & Aula, dicat se nescire, vel respondeat negative, aut aequiuoce, vel amphibologice, peccet contra iustitiam, & teneatur restituere? Ex p. 1. tr. 8. ref. 46. ibid.
101. An si aliquis sciat Aulam, & Proregem cito Messina discessurum, possit domum locare pretio currenti? Et an sit licitum pecuniam, quam scit breui diminuendam, mutuo dare, cum obligatione habendi postea eundem valorem? Ex quo infertur, quod si etiam pretium mercis mox minuendum, possit eam vendere pretio currenti, etiam si sciam, Magistratum condidisse Decretum de illis minuendis, si tamen tale Decretum non sit promulgatum. Ex p. 1. tr. 6. ref. 35. p. 170.
102. An si quis sciat breui valorem monetae diminuendum esse, possit illam alicui mutuo dare cum pacto, ut eam sibi restituat iuxta valorem, quem dicta pecunia habet, non autem eam, quem habebit tempore, quo restituendus erit mutuum? Ex p. 1. tr. 8. ref. 25. ibid.
103. Mutatione monetae facta, cuius temporis aestimatio, vel quantitas in mutuo reddendo speranda sit? Ex p. 8. tr. 7. & Misc. ref. 18. ibid.
104. Olim in hoc Regno propter monetam tursonem promulgatum fuit Edictum ab Excellentissimo Prorege Marchione Villena, ut in posterum omnia genera monetarum secundum pondus valerent, & expenderebantur, cum hoc scirent multi ante Edicti promulgationem omnem pecuniam vel mutuo dederunt, vel ex ea res emerunt. Quaesitum fuit à multis, an hoc cum crimine, & onere restitutionis factum fuerit? Et an Princeps, & eius Consiliarij teneantur ad restitutionem, si ex eorum negligentia illa notitia legis promulganda peruenit ad aures subditorum, unde ipsi postea exta scientia merces vendiderunt cum aliorum detrimento? Ex p. 1. tr. 8. ref. 54. p. 172.
105. An pro nummis aureis simpliciter, siue generaliter datus debitor possit alterius generis nummos argenteos, aereosque, inuito creditore, soluere? Ex p. 8. tr. 7. & Misc. ref. 19. ibid.
106. An aliquid pro alio, inuito creditore, solui possit? Ex p. 2. tr. 16. & Misc. 2. ref. 39. alias 41. p. 173.
107. An quod debetur, statuo tempore, solui possit ante diem, inuito creditore? Ex part. 3. tr. 7. & Misc. ref. 17. p. 174.
108. Petrus debet Ioanni centum nummos soluendos post annum, sed nunc vult illi soluere quinquaginta, hoc pacto, ut ex Ioannes spelet per biennium alios quinquaginta, queritur, an hac solutio sit usuraria? Ex p. 1. tr. 8. ref. 63. p. 175.
109. An si quis debeat post annum mille aureos, si det sexto mense quingentos sub onere, quod aliorum quingentorum per biennium expectetur, committat usuram? Et alios curiosos casus in textu huius Resolutionis inuenies: sed iam omnes late explanatos in suas Speciales Resolutiones & appositos in hoc tractatu, & nouo ordine. Ex p. 9. tr. 6. & Misc. 1. ref. 23. alias 24. ibid.

& Resolutionum.

110. *An quis possit vendere res indifferentes, si sciat emptores abufuros in damnum alicuius tertij innocentis, v.g. ornamentum meretrici, succos, monilia, taxillos, aleas, &c. Et an quis possit deponere pecunias apud usurarium qui illis abutetur ad usuras; domos locare meretricibus, etiam si honestas vicinas peruersura sint?* Ex p. 1. tr. 8. ref. 41. p. 176.
111. *An dubius de malo usu ementis excusetur vendens res indifferentes, nulla causa iusta concurrente?* Ex part. 4. tr. 3. ref. 60. ibid.
112. *An quis possit vendere aliquid cum vitio occulto quod si emptor sciret, non esset rem empturus saltem eodem pretio? Et quid, si venditor probabiliter intelligit emptorem emere rem illam ad reuendendam, an tunc debeat venditor manifestare occultum vitium? Et in §. ultimo huius Resolutionis aliqui alij casus sene sapinus in praxi occurrentes circa pharmacopolas, sutores, & galeros vendentes, & alios similes, inferuntur, & explanantur.* Ex p. 1. tr. 8. ref. 39. ibid.
113. *An contractus factus ex metu leui valeat in conscientia? Et ex doctrina huius Resolutionis deciduntur alij multi, & diuersi casus facti ex suprascripto metu leui, & tandem queritur, an contractus matrimonij factus ex metu leui sit irritus, vel irritari possit?* Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. ref. 118. alias 117. p. 177.
114. *An contractus lucratini, & promissory ex metu iniusto celebrati, iure naturali sint validi, & quid de iure civili? Et an suprascripti contractus ex metu graui celebrati sint iuris positivi dispositione ipso iure irriti, vel rescindendi? Ex quo in §. ultimo huius Resolutionis inferuntur alij octo casus aliquando contingentes in praxi pro metu iniusto in illis contracto?* Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. ref. 119. alias 118. ibid.
115. *An contractus onerosi celebrati ex metu graui sint validi iure naturali, & quid de iure civili, exceptis matrimonio, ludo, & alienatione rerum Ecclesiasticarum?* Ex part. 3. tr. 5. & Misc. 1. ref. 120. alias 119. p. 178.
116. *Utum prodigus ex contractu iuramento confirmato obligetur. Sed difficultas est, an dictum iuramentum non solum obliget ex religione, sed etiam confirmet contractum alias nullum, eum efficiendo validum, & consequenter dantem ius iustitiae ad rem vel in re? Ex quo deducitur contractus non transire ad heredes suorum bonorum, & quod dictum iuramentum possit à Superiore relaxari.* Ex p. 8. tr. 7. & Misc. ref. 21. ibid.
117. *An iuramentum metu, aut dolo adiectum contractibus inualidis, & de iure reprobatis, obliget in conscientia. Et an predictum iuramentum indigeat relaxatione.* Ex p. 4. tr. 4. & Misc. ref. 28. p. 179.
118. *An solus metus reuerentialis sine minis, aut alicuius grauis mali timore censeatur cadere in virum constantem. Idem queritur de precibus importunis, etiam si cum ipsis non sit metus reuerentialis. Et quasi huius Resolutionis deseruiet ad rescindendos contractus uxorum, & filiorum familias, maxime, si sint lucratini, & qui à libertate profisciscuntur. Et tandem docetur professionem Religionis metu reuerentiali factam non valere, & ideo rescindendam, & declarandam irritam. Idem dicendum est de electione.* Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. ref. 20. p. 180.
119. *An conductor teneatur de culpa leuissima. Et doctrina huius questionis deseruiet in empto, in locato, in dote, in pignore, & in societate.* Ex p. 9. tr. 7. & Misc. 2. ref. 30. p. 181.
120. *Si domus conductu comburatur, an damnam sit locatoris, vel potius conductoris. Et quid, si nesciatur, utrum culpa, vel casu ortum fuerit incendium. Et an Dominus, seu Pater-familias ex incendio familiae, seu domesticorum teneatur. Et notatur res, qua in incendio periculo versantur, non haberi pro derelictis.* Ex part. 9. tract. 7. & Misc. 2. ref. 31. p. 182.
121. *An in contractibus gratia utriusque contrahentis celebratis, si aliquod damnum contingat sine culpa illius, diuidatur inter utrumque?* Ex p. 3. tr. 6. & Misc. 2. ref. 10. p. 183.
122. *An ob sterilitatem agri fortuitam sit aliquid remittendum agricolis de pensione agri? Et difficultas est, quando conductor renunciauit omni casui fortuito. Et quid in foro iudiciali, & quid, in foro conscientiae?* Ex part. 3. tract. 6. & Misc. 2. ref. 17. ibid.
123. *An casus fortuitos in se recipiens, vel eis generaliter renuncians, de insolitiis etiam sentire intelligatur?* Ex p. 8. tr. 7. & Misc. ref. 31. p. 184.
124. *An qui periculum alicuius rei in se recipit, casum etiam fortuitum in se recepisse intelligatur?* Ex p. 8. tr. 7. & Misc. ref. 32. p. 185.
125. *An contractus ille, qui vulgo dicitur Beneficiata, seu lotto, sit licitus? Et notatur, quod res, quae ibi venduntur, non possit vendi nisi iusto pretio, quo res ipsa valent, & aliter facientes peccant moraliter, & tenentur ad restitutionem pauperibus si veri Domini nesciuntur.* Ex part. 1. tr. 8. ref. 81. ibid.
126. *An dubitans, si res sit furtiua, possit illam emere, ut postea a vero Domino totum pretium accipiat? Et in predicto casu, si Dominus non comparuerit, an emptor teneatur rem illam in pios usu conuertere, deducto tamen pretio, maxime si illum emit modico pretio?* Ex p. 4. tr. 3. ref. 33. p. 186.
127. *An si quis studio emptionis, vel donationis rem furtiuam sub dubio possidet, & facta diligentia dubium adhuc persistit, ad quid teneatur? Et aliqua alia circa hoc aduertuntur.* Ex part. 4. tract. 3. ref. 27. ibid.
128. *Quis emit rem aliquam bona fide, & postea dubitat esse alienam, nec veritas opposita debita diligentia facta sciri potuit, queritur, an qui illam vendidit, teneatur paratus esse ad illud pretium, quo vendidit restituendum Domino, quoties comparuerit? Et supponitur, quod qui rem per viam emptionis, seu permutationis, etiam bona fide de manu latronis accipit, sed deinde incipit dubitare probabiliter, quod sit furtiua, si facta diligenter sit dubius, possit illam tuta conscientia retinere, & vendere, &c.* Ex p. 2. tr. 15. & Misc. 1. ref. 11. p. 187.
129. *Petrus bona fide rem emit à latrone, quam postea, durante bona fide, vendidit Ioanni, & deinde cognoscit rem illam esse alienam, queritur, an licite possit sibi pretium retinere, & non rescindere contractum cum Ioanne, dum modo rem illam vendiderit eodem pretio, quo emerat?* Ex p. 1. tr. 8. ref. 68. ibid.
130. *An vendens bona fide rem alienam eodem pretio, quo emerat, teneatur petiunt vero Domino restituere?* Ex p. 3. tr. 5. Misc. 1. ref. 42. ibid.
131. *An si quis rem alienam à fure bona fide emptam maiori deinde pretio vendidisset, teneatur restituere Domino illud plus, in quo locupletior factus est? Et notatur furem vendentem rem furtiuam, & postea iuste minori pretio redimentem, non teneri excessum illum pretij Domino restituere, sed satisfacere reddendo ei rem suam non deterioratam, & fructus ex ea debitos.* Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. ref. 41. p. 188.
132. *Petrus emit bona fide equum à latrone, postea de hoc certior factus est, queritur, an possit tuta conscientia rescindere contractum, & latroni equum illum reddere, ut pretium pro eo datum recuperet? Et si equum recepit à latrone gratis, an possit cum ei tradere, vel teneatur tradere Domino?* Ex p. 1. tr. 8. ref. 69. ibid.
133. *An si quis à fure emente pecunias furtiuas bona fide accepit, easque cum propriis commiscuit, teneatur ad restitutionem dictarum pecuniarum, Domino comparente?* Ex p. tr. 5. & Misc. 1. ref. 40. ibid.
134. *An si quis, bona fide, pecunias furtiuas accepit, easque*

Index Tractatum,

- que cum propriis commiscuit, teneatur Domino pecuniarum comparente ad restitutionem? Et docetur, quod si aliquis ludendo falsis aleis pecuniam lucratus est, quam cum propriis miscuerat, eiusque partem socio, vel amico suo donauit, quamuis sciens, tamen non cooperanti ad fraudem committendam, recte dici potest dictum socium, vel amicum ad nullam restitutionem obligari. Ex p. 4. tr. 4. & Misc. ref. 67. p. 189.
135. Petrus emit rem furtiuam mala fide, postea comperito vero Domino, quaritur, an teneatur illi restituere & non furi ad repetendum pretium, quod pro ea dedit? Et aduertitur, quid est faciendum, quando rem alienam bona fide accepit? Ex p. 2. tr. 17. & Misc. 3. ref. 4. ibid.
136. An qui mala fide emit rem à latrone, possit cognito vero Domino, latroni restituere, et pretium recipiat? Ex quo deducitur, quod fur, qui furatus est à fure potest reddere rem furtiuam eidem furi. Ex part. 1. tr. 14. Misc. ref. 87. ibid.
137. Quis vendidit scapham v. g. frumenti furatam, cuius pretium postea decreuit, quaritur, an teneatur restituere pretium frumenti secundum quod venditum fuit, an secundum taxationem temporis, in quo restitutionem facit? Et quid est dicendum, quando res apud furem melior facta est augmento intrinseco, veluti si pullus equinus furatus adoleuit, an in tali casu semper restitutio fieri debeat rei spectata secundum optimum statum, quem in manu furis habet? Et quid est sentiendum, quando predictus pullus equinus deterior factus est, &c. Ex part. 4. tract. 4. & Misc. resolut. 63. p. 190.
138. An non solum quando debitor, sed etiam creditor dubius est de solutione debiti, sit illud restituendum? Et quid est dicendum in casu, quo adulter dubitet, an filius sit suus vel mariti, si nihil possit deprehendi, diligentia facta? Et quid, si mater affirmat cum iuramento esse filium adulteri, prolesque sit similis adultero? Et quis filium illegitimum alere tenetur, quando dubitatur, quis sit pater illius, quia nimirum plures matrem cognouerunt? Et an quilibet, Patre deficiente, vel nolente filium alere, alius sit obligatus in integrum, ne proles alimento destituatur? Ex p. 11. tr. 5. & Misc. 5. ref. 17. ibid.
139. An quando non solum debitor, sed creditor etiam dubius est, num debitum sit satisfactum, teneatur adhuc debitor illud soluere? Et in dicto casu, an ad integram solutionem, vel ad partem secundum dubij proportionem debitor teneatur? Et quid, quando solum debitor certus est de debito, sed dubius est de solutione? Ex part. 4. tr. 3. ref. 32. p. 191.
140. An certus de debito, dubius autem an soluerit, teneatur soluere? Et an in tali casu debitor teneatur ad integram solutionem debiti, vel tantum ad partem, maxime quando etiam creditor dubius sit, an debitum sit satisfactum? Et an commodatarius dabilis, an sua culpa commodatum perierit, teneatur ad restitutionem, quia in contractibus quis tenetur tantum de dolo, & lata culpa, que constituat peccatum mortale? Idem, quod dictum est de commodatario, dicendum est de depositario, locatore, seu conductore. Ex p. 3. tr. 6. & Misc. 2. ref. 49. p. 192.
141. Saepius in praxi occurrit illa questio. Ex quarum culpa teneatur depositarius quando periit penes ipsum res deposita? Et quid in foro conscientia in ordine ad restitutionem, an requiratur lata culpa Theologica, & mortalis, vel leuis, & leuissima? Ex quo inferitur idem dicendum esse de stabulariis, cauponibus, nautis, sartoribus, fullionibus, & habentibus curam molendini, & domorum publicarum, & aliis similibus. Ex part. 1. tr. 8. ref. 74. ibid.
142. Stabularij, nauta, & caupones ad quam culpam teneantur, an solum de dolo, vel de leui culpa ratione contractus, vel quasi contractus, quod est valde notandum à Confessariis? Ex part. 3. tr. 6. & Misc. 2. ref. 21. p. 193.
143. An quando commodatarius, vel depositarius est dubius, utrum res sit sua culpa amissa teneatur illam restituere? Et ad hoc, an requiratur lata culpa theologica, & mortalis? Idem dicendum est de locatore, & conductore. Et notatur, quod in foro externo, si res depositarij appareant incolumes, praesumitur in dolo, &c. Ex p. 4. tr. 3. ref. 30. ibid.
144. An depositarius possit uti re deposita vsu consumptibili, v. g. frumento, oleo, &c. dummodo certus sit tantumdem eiusdem generis, ac bonitatis pretio habiturum, cum Dominus repetierit? Ex p. 4. tr. 4. & Misc. ref. 68. ibid.
145. An Thesaurarius alicuius Principis, vel Procurator, seu famulus alicuius Domini, in scio ipso, possit cum Domini pecuniis, quas ad expendendas, vel conseruandas habet, negociari, & lucrum in suam utilitatem vertere? Et an si quis tradat famulo, vel negotiorum gestori mille aureos in auro, ut soluat suo creditori, non curans, qua specie id faciat & ille eos commutet in monetam argenteam cum lucro, eamque soluat creditori, detento lucro non teneatur restituere illud lucrum neque creditori, neque Domino, sed possit illud sibi retinere? Ex p. 1. tr. 8. ref. 32. ibid.
146. Solent Mercatores in suis libris scribere rationem dari & accepti, & quid ipsis debeat, quaritur, an possit postea debitor eligere, in quo debito pecunia sibi debita compensetur? Et aliqua alia notantur circa debita, & solutiones pro diuersis causis, & debitis eidem creditori. Ex part. 2. tract. 16. & Misc. 2. ref. 49. alias 51. p. 194.
147. Quidam creditor Principis, vel ciuitatis frangendo gabellam volebat sibi compensare debitum, quaesit, an hoc, seruatis legibus compensationis, esset licitum? Et quid est dicendum, si Princeps locauerit aliis subditis vestigal, & gabellas alias iustas, an liceat creditori facere compensationem? Et quid, si Princeps illud vendiderit? Ex part. 2. tr. 16. & Misc. 2. ref. 14. alias 16. ibid.
148. Quanam condiciones sint necessariae ad iustam compensationem faciendam? Ex p. 2. tr. 16. & Misc. 2. ref. 46. alias 48. ibid.
149. An in compensatione occulta facienda debitum debeat esse liquidum, & certum? Et an infamia compensanda sit pecunia, quando non potest in proprio genere restitui? Et an qui ex testamento minus solemniter legatum debet habere possit legatum detinere, vel de nouo accipere, aut occulte sibi compensare? Et an heres ab intestato possit etiam, uti compensatione occulta contra eum, qui bona defuncti possidet ex testamento minus solemniter? Et an debitor ex delicto liberetur à restitutione, si rem, vel pretium restituat per Confessarium, si Confessarius vere non restituat, sed sibi retineat? Ex p. 7. tr. 10. & Misc. 1. ref. 16. p. 195.
150. An si quis occulte utatur compensatione, peccet mortaliter, si rem debitam poterat in iudicio absque graui detrimento repetere? Et an quis potest compensatione uti, etiam si sub iuramento promiserit debitum soluere? Et an quis potest uti compensatione ex re, quam debitor misit dono ad alium, dum donatio est acceptata? Et quid est dicendum, si eam misit non dono, sed in solutionem debiti? Et an compensatio sit licita, quando debitum actu non debeat, &c. Ex p. 7. tr. 10. & Misc. 1. ref. 17. p. 196.
151. An qui iurauit soluere, possit, hoc non obstante, compensare sine metu periurij? Et an licitum sit uti compensatione occulta, & clam auferre, & si absque peculiari incommodo per Magistratus possit? Et an in foro conscientia priuata compensatio fieri possit ex re deposita apud

& Resolutionum.

- apud eum debitorem: Ex part. 10. tr. 16. & Misc. 6. ref. 60. p. 197.
152. *An in debitis ex iustitia dari possit compensatio cum bonis, vel obsequiis gratuitis: Sed difficultas est, si quando praeui domum, vel obsequium, ignorabam debitum ex iustitia, an possim postea facere compensationem? Et notatur, quod compensatio non est facienda, si aliquis tibi debeat ex sola charitate, vel titulo gratitudinis.* Ex part. 7. tr. 10. & Misc. 1. ref. 19. p. 198.
153. *An compensatio in foro conscientiae sit valida, etiam si adsint alij creditores anteriores? Et quid est dicendum, si creditor possideret rem debitoris iure depositi, quia depositum compensationem non admittit? Et notatur, quod quando debitor soluit debitum posteriori creditori, cum solui deberet priori, in tali casu creditor non tenetur ad restitutionem, sed potest retinere pecuniam illam contra ordinem restitutionis sibi solutam.* Ex p. 3. tract. 5. & Misc. 1. ref. 20. ibid.
154. *An compensatio in foro conscientiae sit valida, etiam si adsint creditores anteriores? Et quid est agendum, si cogatur denunciare debitum sub poena excommunicationis? Et an in deposito possit dari compensatio?* Ex p. 3. tr. addit. ref. 8. p. 199.
155. *An compensatio sit valida in foro conscientiae, si adsint creditores anteriores? Et quid est faciendum, si in dicto casu quis ligatur monitorio sub poena excommunicationis restitutionem inducente?* Ex p. 5. tr. 13. & Misc. 1. ref. 79. ibid.
156. *An qui habet apud se rem debitoris, possit uti compensatione in foro conscientiae cum prauidicio creditorum anteriorum? Et an compensatio licite in foro conscientiae quoque fiat iure depositi?* Ex p. 7. tr. 10. & Misc. 1. ref. 18. ibid.
157. *An depositum compensationem admittat?* Ex part. 3. tract. addit. ref. 1. p. 200.
158. *An uxores, & filij aliquando post mortem viri, vel Parentum possint occultare bona creditorum? Et an in iudicio vocati, si compellerentur sub iuramento aperire, si nihil abstulerint ex bonis mariti, vel Parentum, teneantur in conscientia veritatem dicere? Et quid si obligantur ex vi, & virtute excommunicationis, an teneantur reuelare, si aliquid occultauerunt, vel abstulerunt ex supradictis bonis creditorum? Et notatur filium succedentem Patri, auo, vel mari in bonis acquisitis per usuram, sine per alios contractus illicitos, vel delictum non teneri restituere cum graui detrimento sui status, & c.* Ex p. 5. tr. 14. & Misc. 2. ref. 57. ibid.
159. *An minor 25. annorum Curatorem habens sine eius consensu obligetur? Et docetur, quod praedicti minores possunt facere contractum matrimonij, & testamentum sine consensu Curatoris.* Ex p. 1. tr. 7. & Misc. ref. 20. ibid.
160. *An minor 25. annis sine Curatoris consensu pacisci, & ex pacto obligari possit? Et quid in foro conscientiae? Et an hoc procedat, non solum quando pupillus factus est locupletior, sed etiam quando locupletior non est factus, quia quando locupletior est factus non solum naturaliter sed etiam civiliter obligatur?* Ex p. 11. tr. 7. & Misc. 7. ref. 40. p. 201.
161. *Quomodo probetur aetas minorum ad gaudendum beneficio restitutionis in integrum? Pro quo aliquid primo supponitur, & in textu huius Resolutionis assignantur, qui sunt, qui privilegio restitutionis in integrum gaudere possunt. Et tandem obiter quaeritur, an qui in loco Domicilij vult suscipere sacros ordines, & nimis dista à loco originis, in quo natus est, sit habenda fides Parocho de aetate? Et an Episcopus possit illum ordinare, si eius Parentes de necessaria aetate deposuissent?* Ex p. 11. tr. 3. & Misc. 3. ref. 27. p. 202.
162. *An restitutio in integrum competat minoribus etiam post annum 25.* Ex p. 11. tr. 3. & Misc. 3. ref. 28. p. 204.
163. *An beneficium restitutionis in integrum competat minoribus, fideiussoribus, vel consortibus eiusdem litis?* Ex p. 11. tr. 3. & Misc. 3. ref. 29. d. 205.
164. *An competat restitutio in integrum minoribus, si contractus iuramento firmauerint?* Ex p. 11. tr. 3. & Misc. 3. ref. 30. p. 206.
165. *Aliqua practicabilia circa beneficium restitutionis in integrum. Primo, an quando laesio contingit tantum in pretio, possit, v. g. minor agere ad rescissionem contractus, vel ad reparationem pretij? Secundo, an minor aduersus minorem, vel Ecclesia aduersus Ecclesiam, & c. gaudeant beneficio restitutionis in integrum? Tertio, an in restitutione in integrum restituendi sint fructus percepti? Et tandem an Ecclesia laesa in contractu cum laico possit petere restitutionem non solum coram iudice ipsius laici, sed etiam coram iudice Ecclesiastico?* Ex part. 11. tract. 3. & Misc. 3. ref. 31. p. 207.
166. *An si minor 25. annorum non potest sine magnis expensis coram iudice obtinere restitutionem in integrum, contra laesorem, possit in conscientia uti compensatione occulta? Et primo aliqua supponuntur pro eius restitutione in integrum, & quadriennio tempore postquam facti fuerint maiores, quod etiam transit ad heredes. Et deciditur, quod contractus iniiti cum praedictis minoribus, & pupillis valent, quatenus illis sunt utiles. Et notatur minores non obligari naturaliter pro foro animae ad supradictos contractus, sicut nec civiliter pro foro externo ad illos obligantur. Et aliquid aliud pro aliis diuersis minorum contractibus agitur.* Ex p. 11. tr. 4. & Misc. 4. ref. 23. p. 209.
167. *An filiusfamilias obligetur in conscientia soluere pecunias mutuo acceptas? Et quid si mutuum versum est in utilitatem pupilli, an teneatur in foro conscientiae mutuante soluere?* Ex part. 8. tract. 7. & Misc. ref. 7. p. 211.
168. *An filiusfamilias teneatur soluere mutuum, si illud soluere iurauit? Et quid secluso iuramento? Et quid est dicendum, si filiusfamilias mutuum in rebus à pecunia distinctis dare sibi passus est, puta, si filiusfamilias pannum ad vestem, equum ad iter non munerata pecunia emerit? Et in textu §. 2. Hoc tamen 1. huius Resolutionis adducuntur sex casus, in quibus filiusfamilias debet soluere sicut alij.* Ex part. 9. tr. 9. & Misc. 4. ref. 13. ibid.
169. *An Commissarij possint à singulis tantum exigere, quantum ab uno possent, si pro illo solo negotium facerent?* Ex part. 3. tract. 5. & Misc. 1. ref. 77. alias 76. p. 212.
170. *An cliens possit pacisci cum Aduocato de quota lite?* Ex part. 2. tract. 16. & Misc. 2. ref. 47. alias 49. p. 213.
171. *Solent litigantes conducere Aduocatos, & Procuratores, ad annum, vel annos sub certa annua mercede, seu salario ad omnes causas, quas habent vel habituri sunt, quaeritur modo, an si nullas causas in illo anno partes habuerint, Aduocati licite petant salarium?* Ex part. 8. tract. 15. & Misc. 1. ref. 42. ibid.
172. *An conducens operam alicuius, si per conductorem stetit, etiam ob casum fortuitum, quominus locator operam suam prestaret, teneatur ad omnem mercedem? Ex quo inferitur, quod possessor male fidei non tenetur ad fructus, quos in veritate Dominus rei non erat probabiliter percepturus.* Ex part. 3. tr. 6. & Misc. 2. ref. 14. ibid.
173. *An famulus conductus per annum, si discedat ante tempus completum, perdat mercedem?* Ex p. 3. tr. 6. & Misc. 2. ref. 15. p. 214.
174. *An filius, v. g. Cauonis, Mercatoris, & c. possit exigere salarium, quia Patris bona administravit? Et si filius ob metum reuerentialem supradictum salarium petere non audeat, an clam à Patre accipere possit?* Ex

Index Tractatum,

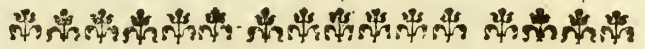
- Ex p.4.tr.4.& Misc.ref.66.ibid.
175. *An Domini teneantur prestare salarium famulis infirmis?* Ex p.1. tr.8.ref.86.ibid.
176. *Quadam predicabilia valde notanda à Confessarius, circa famulos, sartores.* Ex p.3.tr.6.& Misc.2.ref.16. ibid.
177. *An quis licite possit emere à sartoribus fragmenta, quae supersunt, ex vestibus, & si iuste ea sibi reineam?* Ex part.4.tract.4.& Misc.ref.176.p.215.
178. *An sartores possint à Mercatoribus accipere partem pretij?* Ex p.1.tr.8.ref.26.ibid.
179. *An Religiosi ex occasione, quod merces empta cariori pretio potest vendi, si hoc faciant, dicentur negociari?* Ex part.8.tr.7.& Misc.ref.27.p.216
180. *Virum Clericum in Sacris constitutum, vel Religiosum possit negociari per alium?* Ex p.1.tr.8.ref.72.ibid.
181. *An Religiosi, & Clerici in Sacris negociando per alium peccent mortaliter? Et an fas sit Religiosis, & Clericis ire contractum societatis cum Campsore, aut Mercatore conferente totam operam, Religiosis, vel Clericis ex parte sua non nisi nervos negotiationis, sine pecuniâ conferentibus, in quo ne venialiter etiam peccent?* Ex p.9.tr.7.& Misc.2.ref.69.ibid.
182. *An Clerici, vel Religiosi possint in propria domo, vel Monasterio vendere per famulos vinum, v.g. collectum ex eorum pradiis? Et supponitur Clericos, & Religiosos non esse negociatores, neque teneri ad gabellam, si vendant vinum recollectum ex suis pradiis.* Ex p.8.tr.7. & Misc.ref.26.p.217.
183. *An negociatio prohibita sit etiam Novitiis nondum sacris ordinibus initiatis? Et in §.3. huius Resolutionis alium casum decisum inuenies sepius in praxim contingentem pro negotiatione.* Ex p.7.tr.10.& Misc.1.ref.21. ibid.
184. *An saltem, qui habet beneficium Ecclesiasticum, sed nondum est ordinatus in Sacris possit negociari per se ipsum?* Ex p.1.tr.8.ref.73.p.218.
185. *An Beneficiarius tantum in minoribus ordinibus initiatus possit sine peccato mortali negotiationem exercere?* Ex p.7.tr.10.& Misc.1.ref.20.ibid.
186. *Clericus ex portione hereditatis acquisivit aliquos boves, quos aliquando post culturam suorum pradiorum aliis locabat, quæsierunt, an esset Clericus negotiator? Et quid si iumenta emat, ut postea ea lucri gratia locet?* Ex p.8.tr.7.& Misc.ref.62.ibid.
187. *Aliqua notabilia circa negotiationem Clericis, & Religiosis interdictam Et inter alios casus qui pro praxi adducuntur, queritur an Clerici, sit interdictum emere vuas, ut vinum ad vendendum faciant? Et an Clericus, vel Religiosus peccet mortaliter, si una, vel altera vice negotietur? Et an Episcopus possit tenere Cybham piscatoriam pro eius usu, familia Predicatorum, hospitum, &c. & pisces, qui postea supersunt, vendere? Et an Clericus possit emere pro victu suo, & familia in abundantia, & si quid superest, postea vendere, etiam si vendat carius, quam emerat?* Ex part.11. tr.3. & Misc.ref.10.p.219.
188. *An Clericus, vel Religiosus, qui suis sumptibus, vel Monasterij imprimi libros à se compositos, eaque exemplaria postea in diuersis Regionibus vendit, dicatur negotiator? Et docetur, quod illa tantum est negotiatio proprie dicta, quae res emitur, ut eadem immutata in eadem specie carius vendatur. Et alij multi casus pro Regularibus adducuntur, in quibus illis est licita negotiatio, ut si vendant panem coctum ex fructibus eorum, laures, calcem, &c. Ex part.11.tr.6.& Misc.6.ref.41. p.220.*
189. *An Clerici possint esse fideiussores? Idem est de Episcopis. Et quid, si Clericus pro alio, vel aliis Clericis fideiussisset? Et notatur, quod Monachi absque licentia Pralati, & maioris partis Capituli fideiubere non possint, quod si fecerint, & mutuo acceperint non obligatur Monasterium, nisi quatenus in eius utilitatem conuersum est. Et an haec doctrina locum habeat in Prelato?* Ex p.11.tr.4.& Misc.4.ref.21.p.222.
190. *An Beneficiarius possit licite absque assensu Apostolico locare fructus, & redditus Beneficij ultra triennium? Et notatur redditus Cancellarij Episcopalis locari non posse, sed debere per proprios Ministros exerceri. Et an bona donata, seu relicta Ecclesiae, seu Monasterio, aut loco pio bonorum immobilium capaci, ea conditione, ut possint alienari absque solemnitate, & assensu Apostolico, an inquam, talis conditio sit adimplenda? Et an pecunia data pro dote Monialis possit insumi in emendo agro, vel vinea, ut de fructibus ipsius Monialis sustentetur?* Ex p.10.tr.16. & Misc.6.ref.51. p.223.
191. *Rectores cuiusdam Ecclesiae concesserunt aliqua bona in eundem illius Ecclesiae utilitatem. saluo assensu Sedis Apostolicae, & ante assensum tradiderunt possessionem. Instanter à me quaesierunt, an dicta alienatio sit nulla, & an inciderint excommunicationem Paulinae, Ambitiosa?* Ex p.11.tr.8.ref.77.p.224.
192. *An rei Ecclesiasticae in Emphyteusim concessio, non consuetudo modo facta, censenda sit omnino inutilis, vel saltem valeat, quatenus fieri potuit?* Ex part.8.tract.7.& Misc.ref.30.ibid.
193. *An scriptura sit de forma, & substantia contractus Emphyteusis? Et an Emphyteusi aliquo modo finita non censeatur tacita facta reuocatio, si scriptura non interuenierit?* Ex p.8.tr.7.& Misc.ref.25.p.225.
194. *An Emphyteuta per 30. vel 40. annos non soluens Canonem praescribat immunitatem in futurum? Et quid, si adsit ignorantia aduersus praescriptionem 40. annorum?* Ex p.8.tr.7.& Misc.ref.36.p.226.
195. *An si Emphyteuta in eis se singulis annis pensionem soluturum sub poena incidendi in commissum, si non soluat in poenam incidat? Et aliqua primo supponitur pro intelligentia huius quaestionis.* Ex part.10.tr.16. & Misc.6.ref.56.ibid.
196. *Si Emphyteuta cessauit à solutione Canonis, & Dominus per aliquod tempus, sed postea ad priuationem Emphyteusis agat an fructus interim à triennio perceptos, Emphyteuta teneatur restituere?* Ex p.8.tr.7.& Misc.ref.9.p.227.
197. *An Emphyteuta moram purgare possit, ita ut per non solutum Canonem ius suum non amittat? Et distinguitur inter Emphyteutam Ecclesiarum, & inter Emphyteutam laicorum. Et quid, si promisit soluere Canonem, & iurauit? Et an si Emphyteuta cessauit triennio soluere Canonem, & Dominus aliquando tacuit, & suam voluntatem non declarauit, nec contra eum processum priuationis instituit, postea vero ad priuationem Emphyteuseos agit, an fructus interim à triennio perceptos Emphyteuta faciat suos, an vero teneatur eos Dominum restituere?* Ex part.10. tr.16. & Misc.6.ref.57. ibid.
198. *An Dominus post incursum caducitatem possit propria autoritate possessionem rei Emphyteuticam apprehendere? Et quid, si Emphyteuta non resistit, vel resistit verbis tantum, non vero si factis resistit? Et quid est dicendum, si adsit scandalum?* Ex part.10.tr.16.& Misc.6.ref.58.p.229.
199. *An si Emphyteuta alienet partem irrequisito Domino, amittat totum, an vero solummodo partem? Et an, quando duo sunt eius rei Emphyteuticæ proprietarij, uterque sit requirendus? Et an vno dumtaxat non requisito incidatur in poenam commissi totius rei, an partem tantum spectantis ad Dominum, cuius consensus non fuit requisitus? Et quid, quando sunt plures Domini directi, an omnes requirendi sunt?* Ex p.10.tr.16. & Misc.6.ref.59.ibid.

& Resolutionum.

200. *An Prælati rem Emphyteuticam ad Ecclesiam reuerſam, etiam conſanguineis ſuis denuo in Emphyteuſim concedere valeat? Et quid, ſi luculenter conſtet eam fuiſſe factam in Eccleſia utilitatem, & obſervatas fuiſſe ſolemnitates à lege requiſitas?* Ex p. 8. tr. 7. & Miſc. ref. 24. p. 230.
201. *An qui habet licentiam à Rege officium in aliam perſonam transferendi, poſſit vendere? Et an in dicto caſu, quidquid ſit de peccato, non teneatur ad reſtitutionem? Et docetur ad eſſe tacitam facultatem vendendi officia, cum ea dantur ſæminis aut viris Nobilibus, quos Princeps certo credit non eos per ſe talia munera obituros.* Ex part. 3. tract. 5. & Miſc. 1. reſol. 110. aliàs 109. p. 231.
202. *An Officia ſæcularia vendi poſſint?* Ex p. 3. tract. 5. & Miſc. 1. ref. 109. aliàs 108. ibid.
203. *An Proreges poſſint vendere officia, & pecunias ſibi ipsis applicare? Et an ſi ſine titulo, & poteſtate Regis illa vendant, peccent mortaliter, & teneantur ad reſtitutionem? Et quid de conſuetudinibus circa hoc? Et late explanatur, quod Rex poteſt talia officia vendere.* Ex part. 6. tract. 6. & Miſc. 3. reſol. 3. p. 232.
204. *An Proreges poſſint pro eorum arbitrio aggravare ut vulgo dicitur, delinquentes, qui accuſatorem non habent, & pro dictis gratis pecuniam accipere? Et an in quolibet peccent mortaliter, & teneantur ad reſtitutionem? Et quid de conſuetudinibus circa hoc? Et docetur peccare Proreges condonando rei pœnam ad petitionem famulorum recipientium pecunias, ſi hoc ipsis ſcirent. Sed hoc limitatur, ſi pecunia eſſet moderata, & ſumpta propter diligentias, & labores ad impetrandam gratiam.* Ex p. 6. tr. 6. & Miſc. 1. ref. 1. p. 234.
205. *An Proreges poſſint concedere Priuilegiatas Tractas pro anno ſterili non extractas? Et an poſſint vendere Tractas, & in eorum commodum pecuniam accipere? Et ita faciendo, an peccent mortaliter, & teneantur ad reſtitutionem? Et quid de conſuetudinibus ſuper hoc.* Ex part. 8. tract. 6. & Miſc. 1. reſolution. 4. p. 236.
206. *Quando faciendæ ſunt extractions frumentorum à Dominis Proregibus in hoc Regno Sicilia? Et notatur non incurere excommunicationem Bullæ Cœna Proreges, & Miniſtros prohibentes extractions frumenti, & aliorum victualium ad Romanam Curiam, ſi Regno deficit neceſſaria prouiſio, & in §. ultimo huius Reſolutionis alium pulchrum caſum circa hoc deciſum inuenies.* Ex part. 3. tract. 6. & Miſc. 2. reſolution. 32. p. 237.
207. *An filij ſuccedentes Patribus per intermediam perſonam, hæreditantes tantum Maioratum, vel bona vinculata, teneantur ſoluere debita Parentum poſt eorum obitum? Et quid de uxore, mortuo viro, etiam ſi veſtes aut alimenta, quæ maritus emit ex pecunia matris accepta, etiam actu extant apud uxorem, an hoc non obſtante, non ſit obnoxia reſtitutioni? Et quid eſt dicendum, ſi debita contracta ſint ab illo, qui Maioratum inſtituit, & etiam ante inſtitutionem Maioratus.* Ex p. 6. tr. 7. & Miſc. 2. ref. 20. p. 238.
208. *An Pater, aut mater peccet mortaliter grauando legitimam filiorum gratuitis donationibus, vel minuendo oneroſis, ſed fideliſ contractibus? Et an Pater poſſit ſine peccato iniuſtitiæ alienare omnia bona ſua ad hoc, ut à filiis legitimam auferat.* Ex part. 1. tractat. 8. ref. 84. p. 239.
209. *An debitor ſciens ſtatum ſuum deſicere poſſit integre ſatisfacere alicui non petenti, qui alioquin ius prælationis non haberet? Et an iſte teneatur reſtituere? Et inter alia, quæ circa hoc diſcutiuntur, & inferuntur, tandem queritur, quando ex contractu oneroſo, vel titulo gratuito quis accipit aliquid à debitore, teneatur reſtituere? Et pro praxi huius quaſtionis aliquæ difficultates proponuntur in textu huius Reſolutionis.* Ex p. 11. tr. 3. & Miſc. 3. ref. 13. ibid.

210. *An priori petenti debitum, liceat prius ſoluere? Et pro ſolutione huius difficultatis prius aliquid ſupponitur, Et an vero hoc intelligatur de petitione in iudicio, & poſt ſententiam latam, an etiam de petitione priuata, & extra iudicium? Et an etiam præferendum ſit aliis creditoribus poſterioribus petentibus.* Ex p. 11. tr. 3. & Miſc. 3. ref. 12. p. 241.
211. *An ſecluſo alio priuilegio, & cæteris paribus in ſolutione alicuius debiti creditor antiquior, & pauperior ſit præferendus creditori poſteriori.* Ex p. 11. tr. 3. & Miſc. 3. ref. 11. p. 242.

Appendix ad Cæteras alias difficultates, quæ ſimul pertinent ad iſtum tract. 3. de Contractibus, & Cambiis huius tom. 6.

- A**N Pontifex poſſit errare approbando, vel reprobando aliquem contractum, ubi agitur de monte pietatis. Ex part. 11. tr. addit. 2. ex ref. 26. Quæ hic eſt in tom. 9. tr. 5. ref. etiam 26.
- Quidam vir Nobilis eſt in mora ſoluendi debitam vnciarum ducentarum ex contractu; ſæpius conſitetur, & non reſtituit, habet tamen animum reſtituendi, queritur à Confefſario, an ſit illi abſolutio deneganda, maxime cum creditor multoties ab illo petierit ſolutionem. Ex p. 2. tr. 17. ex ref. 3. Quæ nunc inuenietur in to. 1. tr. 4. de Abſolutione ſacramentali ref. 36.
- An promiſſionis contractus ſine animo ſe obligandi vero, ſed tamen ſiclo obliget promittentem. Ex p. 3. tr. 4. ex ref. 204. aliàs 205. Quæ hic reperietur in to. 2. tr. 6. de Matrimonio ref. 7.
- An Capitulum Sede vacante poſſit alienare bona Eccleſiæ tam mobilia, quam immobilia. Ex part. 8. tract. 4. ex ref. 38. Quæ hic eſt in to. 3. tr. 5. de Capitulo Sede vacante ref. 41.
- An quis liberetur à reſtitutione pro debitis ex furto, & uſuris propter eleemoſynas pauperibus largitas, non tamen hoc intuitu, quæ forte ſoluenda ſunt pauperibus ob incertitudinem creditorum? Ex part. 3. tr. 6. ex ref. 57. Quæ nunc inuenietur in tom. 3. tr. 6. de Horis Canonicis ref. 128.
- An Confefſarius per Bullam Cruciatæ poſſit commutare inſtrumenta, quando ſunt adiecta contractui, in quo eſt turpitudinis, & iniuſtitiæ in creditore, ut de ſoluendis uſuris, aut metu extorta. Ex p. 1. tract. 11. ex reſolut. 41. & in part. 4. tract. 4. ex reſol. 19. Quæ hic reperientur in tom. 4. tract. 3. de Bulla Cruciatæ reſolution. 83. & 84.
- An ſi creditor, & Pater, aut mater debitoris ſint in extrema neceſſitate, debitor poſſit ſubuenire illis relinquendo creditorem? Et an idem poſſit facere cum uxore, filiis, & etiam cum fratre? Et an quando creditor, & debitor ſunt in extrema neceſſitate, debitor teneatur ſoluere creditori? Idem eſt dicendum de deposito, & mutuo. Ex part. 5. tract. 8. ex ref. 11. & 12. Quæ hic eſt in tom. 4. tr. 7. de Eleemoſyna ref. 47. & 46.
- An alienatio Reliquiarum includatur in prohibitione Paulina de rebus Eccleſiæ non alienandis. Et explanatur particula Præſumpſerit, poſita in dicta Extrava. Pauli II. quæ denotat temeritatem, & non comprehendit eum, qui bona ſide ignoranter, aut imprudenter, ſue inaduertenter facit aliquid contra dictam extrava-gantem. Et an bona Eccleſiaſtica donata, vel legata, ut poſſint alienari abſque aſſenſu Apoſtolicum, & in proprios uſus conuerti, poſſint, ſtante hoc, abſque dicta ſolemnitate

Index Tractatum,

solemnitate alienari? Et an quamvis permutatio bonorum Ecclesiasticorum, maxime cum laicis sit iure prohibita, tamen permutatio cum Imperatore, & Principe patria est permessa absque solemnitate. Idem est cum Fundatore, sed solemnitate prius praemissa. Et an Superiores possint in contractu licito absque solemnitate obligare bona Ecclesia sub hypotheca generalis, non obstante Paulina, & Decreto Urbani VIII. Et an pecunia ad cambium, vel mutuo accepta cum solutione lucri cessantis, vel damni emergentis comprehendantur sub Decreto Sacrae Congregationis, & Paulina Ambitiosa? Et an obligando tantum fructus bonorum immobilium, & mobilia non pretiosa possit Praelatus, & capitulum Ecclesia, seu Monasterium absque solemnitate, quam iura ad alienationem bonorum Ecclesiasticorum requirunt, pecuniam mutuo accipere? Et an hoc procedat, si mutuum sit acceptum absque ulla obligatione aliquid pro eo soluendi, alioquin non possit fieri, etiam si tantum fructus, & mobilia non pretiosa obligentur? Et an validi sint contractus, qui cum excommunicato fiunt? Et an excommunicatus vitandus possit petere à suo debitore suum creditum, & is ad id teneatur? Et an vendentes arma Infidelibus in terris tamen Christianorum incidant in censuram Bulla Coena? Idem est, si illis vendant, quos certo sciunt ea ad Infideles esse missuros. Et an liceat in magna penuria emere ab Infidelibus animalia, & cum illis alia victualia permutare? Ex part. 10. tract. 14. ex ref. 23. aliàs 21. & in tract. 16. ex ref. 85. & 53. & in part. 5. tract. 9. ex ref. 128. & 130. & in part. 9. tract. 7. ex ref. 16. & in p. 2. tr. 16. ex ref. 34. aliàs 36. Quae nunc inueniuntur in tom. 5. tr. 1. de Excommunicatione ref. 78. 80. 79. 120. 116. 45. & 49.

An contractus initus cum excommunicato vitando sit validus non solum in fauorem contrahentium, sed etiam in fauorem ipsius excommunicati, & hinc sit validam esse venditionem, emptionem, locationem, & donationem tum ab excommunicato, tum ipsi excommunicato factam? Et quid de praedictis contractibus factis à Praelato excommunicato, Tutore, Curatore, & similibus? Ex p. 11. tr. 4. ex ref. 20. Quae hic est in tom. 5. tr. 1. de Excommunicatione ref. 119.

An mutuare aliquid cum pacto, ut ille, qui recipit mutuum conferat officium, vel beneficium, usura sit, & Simonia? Et an liceat vendere pensiones? Et an sit Simonia vendere locum honoratiorem pro sepultura? Ex part. 1. tract. 8. ex resolut. 61. & in part. 4. tract. 4. ex resolut. 153. & in part. 2. tract. 15. ex ref. 57. Quae hic reperiuntur in tom. 5. tr. 7. de Simonia, ref. 19. 28. & 37.

An Inquisitores seu Fiscus teneantur satisfacere creditoribus Haereticorum? Et an Fiscus teneatur soluere ultra vires bonorum publicatorum, si non confecerit inuentarium? Et an in foro conscientia, si Fiscus non soluat debita ab Haereticis contracta, ipsi non teneantur ea soluere, quamvis ad pinguiorem fortunam postea deueniant? Et an quando Inquisitores reuocant bona alienata per Haereticos, teneantur ad pretium? Et an possint reuocare, quae Haereticus alienauit, pro rebus necessariis? Et notatur, quod Inquisitores tenentur ad meliorationes factas ab emptore. Et quid quando emptor sciebat venditorem esse Haereticum? Ex p. 4. tr. 8. ex ref. 59. & 92. Quae hic sunt in tom. 5. tr. 10. de Inquisitoribus ref. 123. & 125.

An Princeps teneatur stare contractibus à se celebratis cum suis subditis, & aliter faciendo peccet mortaliter? Ex p. 3. tr. 10. ex ref. 10. Quae hic est supra in hoc ipsomet tom. 6. tr. 1. de Legibus ref. 52.

An qui à minoribus per ludum, aut similem contractum liquidum acquisierunt, teneantur illud restituere? Ex p. 3. tract. 4. ex ref. 44. Sed eam, & alias diuersas

Resolutiones pro contractibus in ludo, & aliis diuersis contractibus inuenies infra in proximo sequenti tract. de Ludo, & Sponsionibus huius tom. 6. à ref. 14. vsque ad ref. 22. inclusive. & in ref. 25. 26. & à ref. 71. vsque ad finem praecitati tract. & signanter à ref. 82. vsque ad ref. 85. inclusive.

An sciens in fundo latere Theaurum siue venam auri, possit licite pretio currenti emere illum fundum? Et quid, si ab ignorante, & bona fide procedente aliquis emat praedictum fundum, vel lapidem pretiosum? Et in exemplum aliqui alij casus adducuntur, & tandem deducitur, quod si aliquis in saccis, quos Miles in Urbis expugnatione cepit, putans solo tritico, aut lana plenos esse, sciret esse vasa aurea, vel laminas argenteas, possit illos emere currenti pretio, tanquam solo tritico plenos, & non teneatur Militi, quod ipse scit indicare. Ex p. 9. tr. 5. ex ref. 15. Quae hic est infra in tract. 6. de Theauris ref. 16. Et si aliqua alia difficultas pro Theauris tibi occurrerit ibidem facillime illam reperies.

An usurarius causa mortis possit donare? Et quid ad pias causas? Et an quando aliquid emitur, ultra, vel infra dimidium pretii, si illud ultra excedat valorem quod donari non possit absque insinuatione, non possit valide ab emptore remitti absque praedicta insinuatione? Et an si donator insinuationem renunciet, valeat saltem dicta renunciatio tanquam nudum pactum? Et docetur locationem rerum Ecclesiasticarum ultra triennium vitari in totum. Et an donatarius peccet, & teneatur ad restitutionem, quando scit donationem fieri cum damno creditorum, etiam si ab ipsis intra annum non reparetur? Et quid est dicendum, quando donatarius sciens, & prudens incitaret debitorem ad alienandum in fraudem creditorum? Et an donatarius, vel legatarius teneatur ad persolendum defuncti delicta ex iniustitia, & contractibus? Ex part. 8. tract. 6. ex resolut. 73. 50. 52. 44. & 112. & in part. 3. tract. 5. ex resolut. 39. Quae hic sunt infra in hoc ipsomet tom. 6. tract. 7. de Donationibus resolut. 83. 53. 100. 108. 146. & 138.

Aduertitur, quod leges, quae irritant legitimos contractus, habent pro fine bonum commune, & quamvis cesset finis legis in particulari semper eius obligatio manet. Ex p. 1. tr. 8. ex ref. 75. Quae hic est infra in tr. 8. de Testamentis ref. 57.

An in legatis soluendis sit seruandus aliquis ordo sicut in debitis. Ex part. 3. tract. 5. ex resolut. 60. Quae hic est infra in tr. 9. de Executoribus testamentorum resolut. 39.

An si conuentus, vel particularis Religiosus consignauerit in Banco pecunia quantitatem cum fauore, possit inde extracta, illa distrahi, non obstante Paulina & Decreto Sacrae Congregationis? Et an census computetur inter bona immobilia, & pecunia retracta ex redemptione census Ecclesia possit distrahi absque assensu Apostolico? Et an ingressus Religionis liberet debitorem ab onere restituendi? Et notatur, quod si post ingressum Religionis hereditate, legato, donatione, &c. Religioso aliquid acquiratur, tenetur Monasterium illius debita soluere, Et an teneatur Religiosus ad laborandum in Monasterio pro soluendis debitis? Et an debitores, si non habeant spem, quod manendo in saculo fiant potentes ad soluendum, possint Religionem ingredi, non obstante Bulla Sixti V. Et quid, quando quis breui tempore, v. g. duorum annorum manendo in saculo habeat spem soluendi debita creditoribus? Et an Regulares, quando adire non possunt Summum Pontificem, vel Sacram Congregationem, debeant pignora vasa, lampades, candelabra aurea, & argentea, &c. cum licentia Episcopi? Et circa hoc aliqua alia pro occurrenti casu valde notanda

& Resolutionum.

notanda advertuntur, & docentur. Et queritur ad quam summam debeat ascendere res, ut pretiosa dicatur ad effectum, ut Prælatus illam non possit alienare? Et an possit fieri permutatio ab una Ecclesia ad aliam absque solemnitate? Ex part. 10. tr. 16. ex ref. 52. & in p. 3. tract. 2. ex ref. 41. & in p. 4. tr. 4. ref. 82. & in p. 5. tr. 13. ex ref. 6. & in p. 4. tr. 4. ex ref. 223. Qua nunc inveniuntur in tom. 7. tr. 1. de Regularibus ref. 222. 140. 141. 220. & 221.

Vtrum quis potest sumere mutuum ab usurario sub usuris, non solum ad subleuandam necessitatem, sed etiam propter conuiuia, torneamenta, & similia iuxta exigentiam proprii status? Et solent Rustici inter se diebus festinis, vel cum Dominis celebrare contractus, queritur, an Notarij, & ipsi contrahentes peccent? Et an liceat locare domum meretricibus carius? Idem est de usurariis publicis. Et an liceat sine scandalo soluere usuras? Et an qui sine causa deponit pecunias, apud usurarium, teneatur restituere usuras, quas mutuas accepit pro illis pecuniis? Et an liceat vendere Gentilibus Idolam, vel Iudais Agnum ad Immolandum, &c. Et quid de aliis similibus venditionibus Ex p. 1. tr. 8. ex ref. 31. & in p. 2. tr. 15. ex ref. 34. & in p. 5. tr. 7. ex ref. 26. 12. 11. 36. & 37. Quae hic reperientur in tom. 7. tr. 5. de Scandalo lo ref. 54. 21. 49. 52. 53. 65. & 66.

An Pater, aut mater in necessitate constituti possint vendere filium, vel commutare, vel alio quolibet modo alienare? Et quid, si filius sit coniugatus, aut sacris Ordinibus initiatus, vel Clericus? Et etiam de aliis emptionibus seruorum agitur. Et an serui possint dare mutuo, vel si contrahant valide obligentur? Et an contractus serui collati ad tempus libertatis valeant? Et an quis efficiatur seruus titulo venditionis? Et an liceat emere eum, qui se egestatis causa vendit? Ex part. 7. tr. 7. ex resolut. 8. 71. aliàs 72. 23. 24. 26. & 7. Quae hic sunt in tom. 7. tract. 8. de seruis, ref. 9. 8. 60. 61. 55. & 7.

An in prohibitione alienationis rerum Ecclesiasticarum detur paruitas materiae. Et an mandatarius, Procurator, seu negotiorum gestor teneatur de leuissima culpa. Et an in usura detur paruitas materiae. Et notatur, quod in contractibus, aliisque negotiis interdum, (sub quo, & lata culpa continetur (interdum leuis, interdum leuissima culpa praestanda venit. Dolus, & lata culpa praestantur in Deposito. Culpa leuis praestatur in empto, locato, in dote, in pignore, & in societate. Diligentia, siue leuissima culpa, (quae duo sibi inuicem opponuntur) est praestanda in commodato, Ex p. 5. tr. 5. ex ref. 30. & 57. & in p. 8. tr. 7. ex ref. 34. & 35. & in p. 9. tr. 7. ex ref. 32. & in p. 11. tr. 7. ex resolut. 49. Quae nunc inveniuntur in tom. 8. tr. 3. de Paruitate materiae ref. 11. 7. 23. 25. 24. & 27.

An homicida teneatur restituere damnum creditoribus occisi pro eius morte? Ex p. 3. tr. 6. ex ref. 54. Quae hic reperietur in tom. 8. tr. 5. de Homicidio ref. 74.

An infamatus possit sibi ipsi ex debito pecuniario infamantis compensare, si ex aliaratione satisfacere nolit, aut non possit? Ex part. 3. tract. 5. ex resolut. 30. Quae hic est in tom. 8. tractatu 7. de Foro, & Restitutione ref. 65.

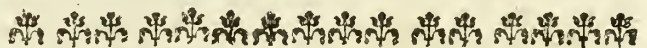
An usurarius manifestus careat sepultura. Ex p. 5. tr. 3. ex ref. 100. Quae nunc inuenietur in tom. 8. tr. 8. de Casibus occur. temp. mortis ref. 4.

An Mercator, qui fraudulenter decoxit, gaudeat Immunitate Ecclesiae. Et an simplices debitores, qui sine causa criminis confugiunt ad Ecclesiam, gaudeant eius Immunitate? Idem est de debitore publico, exactore debitorum, & de debitore ex causa administrationis, & de aliis. Et an Decoctores, vulgo dicti Falliti, gaudeant Ecclesiae Immunitate? Et an debitores fraudulenti, qui cum bonis ad Ecclesiam confugiunt, non de-

beant ibi multo tempore tolerari? Ex part. 1. tract. 1. ex ref. 32. & in p. 6. tr. 1. ex resolut. 17. Quae hic reperientur in tom. 9. tract. 1. de Immunitate Ecclesiae ref. 60. & 61.

An Principes saeculares possint ex iusta causa dare Iudais positiuam licentiam exercendi usuras absque Pontificis auctoritate? Et ad quem forum pertineat crimen usurarium? Et an Clericus, vel Religiosus conducens agros alienos teneatur soluere gabellam ex fructibus inde perceptis? Et an possint rei negociatione artificiosa, id est, qua res arte mutatur, & sic venditur, ut emere inuenta, ut nutrita, & meliorata vendant, cum lucra? Idem oues emere, & nutrire, ex quibus vendant caseos, agnos, & lanam, vel quodcumque genus rei, quod nouerit sua arte meliorandum. Et an Clericus negociator statim ante trinam monitionem teneatur soluere gabellas, & Princeps laicus possit illas ab illo exigere. Et an post trinam monitionem Clericus negociator non perdat exemptionis Immunitatem quoad bona Ecclesiastica? Et docetur, quod si Clericus in iudicio pulsare ut pro negociatione, plura allegare potest, quae eum à culpa releuant, & pro excusatione Clericorum, qui forsitan negociantur. Et vtrum Emphyteuta Ecclesiae teneatur ad tributa? Et an doctrina de Emphyteuta non procedat in censuario? Ex part. 9. tract. 9. ex resolut. 14 & 15. & in part. 6. tract. 7. ex resolut. 11. & in p. 1. tr. 2. ex ref. 47. aliàs 46. & in part. 3. tract. 1. ex ref. 44. & in p. 4. tr. 1. ex ref. 28. & in p. 3. tr. 1. ex ref. 24. Quae hic sunt in tom. 9. tr. 2. de Immunitate Ecclesiastica resolut. 311. 264. 265. 266. 267. & 278.

Nota, quod in praedicto tract. 2. de Immunitate Ecclesiastica tom. 9. inuenies aliquas alias diuersas difficultates simul pertinentes ad hunc tractatum 3. de Contractibus & Cambiis huius tom. 6. in resolut. 43. 76. 77. 86. 151. 177. 135. 236. 280. 282. 308. 309. 310. & 325.

TRACTATUS IV.

De Ludo, & Sponsionibus & de aliquibus restitutionibus pro ipsis. Atque de Voto, & Iuramento non ludendi, & de eorum Absolutione, Dispensatione, & relaxatione etiam agitur. p. 243.

1. AN Princeps possit concedere licentiam, ut aliquis domum exponat ludo? Et an habentes domos expositas ludo non solum peccent mortaliter, sed etiam teneantur restituere, si principales Insores teneantur restituere, & non restituant. Et an ludus alearum, & taxillorum sit prohibitus iure naturali? Et an leges civiles prohibentes ludos taxillorum, & alearum sint contraria consuetudine abrogata? Ex p. 2. tr. 15. & Misc. 1. ref. 65. ibid.

2. AN qui tenet domum ludo expositam, peccet mortaliter. Et docetur non posse Principes concedere ad id licentiam nec permittere exponendi domum ad ludum. Et quando habentes domos ad ludum admittunt eos, qui non sunt sui iuris ad perdendum, ut filios familias, &c. vel eos, qui fraudes faciunt, vel eos, qui ludunt cum his, qui ad ludum traxerunt, an teneantur restituere quidquid, hi tenebantur restituere, nisi hi restituant? Idem est de ministrantibus

Index Tractatum,

- ministrantibus mensam, aleas, chartas, vel alia instrumenta, aut lumen. Ex p.7. tr.9. ref.39. p. 245.
3. An ludere in Ecclesia sit peccatum mortale? Ex p.7. tr.9. ref.38. ibid.
4. An ludere Oracionem Angelicam, Psalmos, &c. sit peccatum, & Simonia? Ex p.7. tr.9. ref. 41. ibid.
5. An sit peccatum mortale ludere magnam quantitatem? Et an, qui lucrantur magnam quantitatem, teneantur ad aliquam restitutionem, dummodo non concurrant alia Circumstantia reddentes ludum iniustum? Ex p.7. tr.9. ref.37. p.246.
6. An qui ludit cum intentione lucrandi magnam quantitatem, peccet mortaliter? Et an ludere principaliter propter lucrum sit saltem peccatum veniale? Ex part.7. tr.9. ref.1. ibid.
7. An sit peccatum mortale ludere ludis prohibitis? Et docetur laicum ludens non peccare neque venialiter. Ex p.7. tr.9. ref. 2. ibid.
8. An Clerici possint aliquid ludo exponere? Et in textu huius Resolutionis aduertitur, de quibus fructibus Clerici sint veri Domini, & de quibus possint ludere, unde lucrantes ab eis non tenentur restituere, licet forte Clerici ludo insumentes aliqua bona beneficij peccent mortaliter, Ex p.7. tr.9. ref.16. p.247.
9. An saltem Clerici peccent mortaliter ludendo ludis prohibitis. Et an non solum ludere, verum etiam ludis huiusmodi interesse prohibitum sit Clericis, Et supponitur iure Canonico prohiberi ludum alearum & taxillorum, & similes, quod huiusmodi ludi indecentes sunt statuis eorum. Ex p.7. tr.9. ref. 3. ibid.
10. An Clerici in Sacris peccent mortaliter ludendo ludis prohibitis alea, & taxillorum? Et an prohibitio ludendi modo, quo supradictum est, includat etiam Clericos minores? Et quid est dicendum de parvis Religiosis? Et notatur non esse peccatum mortale, si Clerici, & Religiosi inspiciant notabili tempore ludos fortuna mortaliter peccaminosos, nisi ludi causa sint, vel omitant corrigere, quando tenentur, Ex p. 4. tr.4. & Misc. ref. 183. p. 248.
11. An Clerici, & etiam laici peccent mortaliter aspiciendo eos, qui ludendo mortaliter peccant? Et quid de Religiosis. Ex p.7. tr.9. ref. 40. ibid.
12. An saltem Religiosi peccent mortaliter ludendo ludis prohibitis? Et quid dicendum est de Episcopis? Ex p.7. tr.9. ref. 4. ibid.
13. An Religiosus possit aliquid ludo exponere? Et an possit valide lucrari, & perdere notabilem summam cum expressa licentia Superioris? Et in tali casu tam Praelatus, quam Religiosus an peccet mortaliter? Ex p.7. tr.9. ref. 14. p. 249.
14. An qui à minoribus per ludum, aut similem contractum aliquid acquiserunt, teneantur illud restituere? Et aliqua alia circa hoc in textu huius Resolutionis explanantur. Et an pupilli, & minores 25. annis sine tutoris auctoritate contrahentes si non civiliter saltem obligentur naturaliter, & in foro conscientia? Et quid, si se soluturos iurassent. Ex part. 3. tr.5. & Misc. 1. ref. 44. ibid.
15. An minores possint lucrari, & ludere in scitis tutoribus Et an ille, qui illos lucratus est, teneatur ad restitutionem in foro conscientia. Et quid, si minor lucratur, an teneatur ad restitutionem, & si amittat teneatur solvere. Ex p.7. tr.9. ref. 13. p.250.
16. An filius familias possit aliquid ludo exponere. Idem dicendum est de minoribus respectu curatoris & de pupillo respectu tutoris. Et an qui ab eis lucratur, teneatur ad restitutionem. Et in textu huius Resolutionis docetur de quibus bonis, & in quibus casibus licite, & valide possit filius familias aliquid ludo exponere, & perdere. Ex p.7. tr.9. ref. 5. ibid.
17. An si constet patrem nolle filium aliquid ludere, possit quis, hoc non obstante, aliquid ab eo lucrari? Et in tali casu, qui cum eo ludunt, & lucrantur, an non teneantur ad restitutionem, etiam si filius existat in domo Patris? Ex p.9. tr.9. ref.6. p.251.
18. An filius familias, qui ludo exponit pecunias Patris quas alienare non potest, teneatur restituere id, quod cum dictis pecuniis lucratus est, ac proinde, qui cum eo perdidit, non possit sibi compensare de rigore iuris etiam in eodem ludo, neque in diuersis, quando postea aliquid in alio ludo lucratur ab eodem filio familias? Et an hoc, quod de filio familias dictum est, procedat etiam in aliis, qui alienare non possint, cum sit eadem ratio, et in minoribus, pupillis, Religiosis, & vxoribus? Ex part.7. tr.9. ref.8. ibid.
19. An si filius familias nihil alienare potens hodie lucratur centum, possitne collusor cras ab eo tantundem lucrari sine onere restitutionis? Ex p.7. tr.9. ref.9. p.252.
20. An filius familias, qui v. g. potest perdere decem aureos, si successiue lucratur quinquaginta, possit eos omnes ludo exponere, & perdere? Et quid est dicendum si extra illum vero ludum, alio die, vel alio ludo, an possit integram quantitatem ludere, si notabilis sit, quam in primo ludo, vel die acquisiuit? Ex part.7. tr.9. ref.7. ibid.
21. Quidam filius familias, qui parum poterat perdere, lucratus est, magnam pecuniarum summam. Cum postea ad Sacramentum Pœnitentia accederet, noluit illum Confessarius absolueri, nam asserbat non posse plus lucrari, quam possit perdere quæserunt à me postea, an re vera dictus pœnitens teneatur ad aliquam restitutionem? Et quid, si collusor sciebat esse filium familias? Et explanatur posse filium familias vigesimam partem alimentorum, quæ annue suppeditantur, alienare, & ludere, & hoc extenditur ad omnes alias pecunias, quas forte per ludum non solum illicitum sed etiam licitum filius familias fuerit lucratus. Ex p.1. tr.8. r. f. 67. p.253.
22. An si quis lusit cum filio familias, & lucratus est summam, quam in toto anno ille perdere potest, possit sine alia inquisitione illud lucrum retinere sine onere restitutionis? Et si collusor lucratus est super summam, quid teneatur restituere? Et notatur, quod quando Pater, vel vir dicit velle, ut non ludant, non intelligitur tamen velle in totum fores illis claudere, sed ad moderandum, ne summam quantitatem ludant. Ex p.7. tr.9. ref. 10. ibid.
23. An vxor possit ludere, in scio, aut inuito marito? Et quam autem quantitatem possit vxor ludo insumere sine expressa viri facultate, aut illo renuente? Et in textu huius Resolutionis adducuntur septem casus, in quibus qui ludit cum muliere coniugata, possit retinere lucrum sine onere restitutionis. Ex p.7. tr.9. ref. 11. p.254.
24. An maritus notabilem quantitatem in ludo amittens peccet mortaliter, & teneatur ipse, vel collusores restituere vxori? Et quid est dicendum, si amiserit bona dotis, quæ in specie erant seruanda? Ex p.7. tr.9. ref. 18. p.255.
25. An ludens alienam pecuniam faciat suum lucrum, quod acquirit, v. g. quando fur, vel usurarius, vel famulus, aut depositarius alienam pecuniam suo nomine ludo exponit, & vincit, quamuis peccet? Et quid est dicendum de eo, cui cum pecunia in ludo defuerit, clam eam à collusore subripuit, an faciat suum lucrum, quod cum ea in ludo acquirit? Ex p.7. tr.9. ref. 19. ibid.
26. An qui lucratus est à fure, possit lucrum sibi retinere? Idem dicendum est de usurario. Et quid, si lucratus est bona fide? Ex p.7. tr.9. ref. 20. ibid.
27. Petrus in ludo prohibito taxillorum perdidit magnam quantitatem pecuniarum, queritur, an illam in foro conscientia teneatur solvere? Et quid est dicendum stando in iure communi, vel si ludentes non cefferunt iuri suo, & renunciarunt beneficio legis concedentis repetitionem?

& Resolutionum.

- Ex p.2.tr.17.& Misc.3.ref.8.p.256.
28. *An qui perdidit in ludo prohibito, teneatur in foro conscientie solvere?* Ex p.7.tr.9.ref.21.ibid.
29. *An victor impediens, ne iudex condemnet illum ad restituendum lucrum ex ludo prohibito, teneatur restituere? Et si ludus occultus fuit an, qui lucratus est, non teneatur fateri, etiam si iuramento rogetur, antequam semi plene probatum sit per unum testem, &c.* Ex p.7.tr.9.ref.27.ibid.
30. *An si quis lucretur in ludo prohibito teneatur restituere? Et observatur non debere reddi lucrum acquisitum, etiam si repetatur, extra iudicium. Et notatur, quod qui perdidit in ludo prohibito, si pra verecundia, vel quia non vult, non repetit in iudicio, nullo modo illud sibi potest occulte compensare. Et an qui minatur accusationem, & repetitionem, si habet animum accusandi, & repetendi, possit retinere summam, quam a lucrante collusore sic extorsit? Et quid, si non habeat animum repetendi?* Ex p.7.tr.9.ref.22.p.257.
31. *An qui minatur accusationem, & repetitionem, si non habeat animum accusandi, & repetendi, possit retinere summam quam a lucrante collusore extorsit? Et quid, si victus non audeat repetere in iudicio metu dedecoris, poteritne uti occulta compensatione adversus victorem?* Ex p.7.tr.8.ref.82.ibid.
32. *An ludens oppignovata fide, si aliquid perdidit, teneatur in conscientia? Et si talis solverit, ille, qui accepit, an teneatur in conscientia restituere?* Ex p.3.tr.5.& Misc.1.ref.95 alias 94.p.258.
33. *An si quis lusit credito, & perdidit teneatur solvere?* Ex p.7.tr.9.ref.23.ibid.
34. *An collusor possit licite retinere, quod alter solvit, licet credito perdidit? Et an id locum habeat, quando solvens ignorabat se non esse obligatum ad solvendum?* Ex p.7.tr.9.ref.24.ibid.
35. *An qui ludit animo non solvendi, vel repetendi solum possit lucrari? Ex quo inferitur, quod professio valida est, quamvis professus non habeat animum servandi vota, & matrimonium validum est, quamvis coniux non habeat animum servandi fidem, & emptio est valida, licet emptor non habeat animum solvendi pretium. Et advertitur, quod si ludus sit pecunia presenti, & alter ludentium fingat se habere pecuniam in crumena, cum tamen non habeat, nec habeat animum solvendi, si lucretur, teneatur lucrum restituere?* Ex p.7.tr.9.ref.25.ibid.
36. *An quando quis excessit in peritia ludendi, & excessus peritia non est notus collusori, debeat lucrum restituere? Et quid, si imperitior excessum alterius colludentis sciat, vel ab eo monitus sit, & nihilominus vult ludere, an peritior lucrari possit, quia scienti, & volenti nulla sit iniuria, & sibi imputare debet, quod amiserit?* Ex part.7.tract.9.ref.29.p.259.
37. *An quis ob maiorem peritiam ludendi colludenti ignotam teneatur integrum lucrum restituere? Et quid, si aliquis in ludo exercitissimus fingat se ignarum alicuius ludi, imo & semel, & bis se sinat superari ab adversario, ut deinde facilius semper vincat, an peccet mortaliter, & teneatur ad lucrum integrum restitutionem, &c. Et notatur, quod si quis ludi alicuius peritus, nesciens alterius imperitiam, sed bona fide credens illum similiter peritum, ut rem suam periculo exponat, cum eo ludat, & lucretur, non peccat, nec ad aliquam restitutionem faciendam teneatur.* Ex part.7.tract.9.ref.30.ibid.
38. *An si excessus peritia sit notus collusori, possit adhuc quis ludere, & lucrari?* Ex part.7.tract.9.ref.31.p.260.
39. *An si v.g. Petrus dubitet utrum Paulus, cum quo lusit esset lucraturus, si ipse fraudes non adhibuisset, teneatur ex hoc aliquid restituere? Et advertitur, quod si aliquis ludens dubius sit, an ipse ob fraudem acquisierit ali-*
- quod lucrum, teneatur ex dubio perseverante ad restitutionem eius.* Ex p.4. tr.3. ref.75.p. 261.
40. *An qui ob fraudes in ludo factas teneatur restituere, possit deducere, quae dedit pro chartis, & pro lucernis, & pro bellariis, & pro Mumia, ut vulgo dicitur. Et quid de eo, quod deducitur ex communi pecunia, ex aliquibus manibus pro diversis causis, & casibus? Et quid est dicendum, si bona fide lucratus fuerit? Et an si quis lucratus est ab eo, quem vi traxit ad ludum, poterit deducere dictas expensas?* Ex p.7.tr.9. ref. 54. ibid.
41. *An si quis vicis ludentem cum falsis chartis, vel taxillis, teneatur ad restitutionem? Et an si tractus ad ludum lucretur a trahente, teneatur lucrum restituere, sicut si trahens lucretur? Et quid est dicendum, si quis traheret ad ludum aliquem ob solam imperunitatem. Et, quid si aliquis collusor vellet dimittere ludum, & alter nolet, dicendo non soluturum, nisi ludum sustineat, alter ex verecundia perseveret?* Ex p. 4. tr.4. & Misc. ref.169. ibid.
42. *Vir quidam Nobilis, cum in ludo taxillorum magnam pecuniarum summam perdidisset, coegit socium ad persistendum in ludo, unde postea pecuniam perditam acquisivit, imo plusquam perdidisset, quaritur, an teneatur ad restitutionem. Et an idem dicendum sit de illo, qui traxit alterum ad ludum minis, & precibus importunis, &c.* Ex part. 2.tract. 17. & Misc.3.ref. 27.ibid.
43. *An cogens alium ad ludum possit lucrari sine onere restitutionis.* Ex p. 7.tr.9.ref.32.p.262.
44. *An si coactus ad ludum lucretur, teneatur lucrum restituere?* Ex p. 7.tr. 9.ref. 33. ibid.
45. *An qui importunis precibus ad ludendum aliquem attraxit, teneatur lucrum restituere?* Ex p.7.tr.9. ref. 34. p.263.
46. *An qui noscit chartas non signatas teneatur restituere? Et alij multi casus circa hoc & fraudes contingentes in ludo, adducuntur in §. 1.huius Resolutionis.* Ex p.7. tr.9. ref. 52.ibid.
47. *An qui in ludo signans taxillos, vel aleas teneatur pro restitutione? Et quid, si dubium sit, quis in tali casu fuisset lucraturus, si fraudes non intercessissent, ad quid teneatur? Et quid dicendum est de eo, qui chartas susurrat, vel notat, vel vitur chartis, quas a tergo nonit, collusore eas ignorante, non per negligentiam, sed quia illis chartis ansea non luserat, sicut collusor? Et quid de eo, qui componit chartas arte, & industria, ut melior pars sibi obveniat, & de eo, qui scienter numerat sibi plura parveta, & adversario pauciora, quam habet, & de eo, qui admonet de ludo adversarij, & de eo, qui scienter primum locum subripit, quam manum appellant, in iis enim, & aliis similibus casibus, & eventibus, ad quid teneatur, an ad totum lucrum restituendum, vel ad aliquid arbitrio prudentis viri, & quantum fuerit compertum impediuisse, ne alius lucretur, &c.* Ex p. 7. tr. 9.ref.48. ibid.
48. *An si quis ex collusoribus videat chartas alterius, teneatur semper restituere? Et an hoc fere dicendum sit de eo, qui chartas dignoscit a tergo, quando eas non signavit? Et an quando socij contra socios ludunt, possit socius admonere socium de chartis suis, ut sciat, quomodo se gerere debeat?* Ex part. 7.tract. 9.ref.50. p.264.
49. *An teneatur ad restitutionem, qui auctorem factam a collusore accepit, eo quod ab alio significatione aliqua admonitus fuerit Et qui admonuit, an peccaverit contra iustitiam, & teneatur ad restitutionem in defectum eius, quem admonuit? Et ad quid teneatur, si ante admonitionem dubius erat, an acceptaret? Et quid, si ante admonitionem decreverat acceptare?* Ex part. 7.tractatu 9.resolut. 42. ibid.

Index Tractatum,

50. *An licitum sit ali quando in ludo uti fraudibus, simulationibus, artibus, cautelis, quæ ludi legibus permitti solent, ut v.g. embidar con el marco, certus, quod non possit amittere; vel quando certus de amissione provocando lucratur, altero non admittente, quod Hispanè dicitur, embidando de falso, an in his, & similibus teneatur ad aliquam restitutionem?* Ex p. 7. tr. 9. ref. 43. ibid.
51. *An si quis videat collusorem non numerare omnia puncta, qua habet, qua si numeraret, lucraretur, teneatur, si non admonet, lucrum restituere? Et notatur non peccare contra iustitiam inspectorem ludi, si non admonet ludentem errare computando puncta, vel non accipiendo primum locum, nisi id promississet, & ita non teneri restituere, licet interdum peccet contra charitatem?* Ex p. 7. tr. 9. ref. 44. p. 265.
52. *An qui accusavit plura puncta, & collusor non advenit, teneatur restituere non solum pecuniam acceptam ab altero, sed etiam suam propriam, si alter excedat in punctis? Et an qui scienter in ludo solvit minus pretium, quam amisit, teneatur ad restituendum defectum illum, etiam si collusor in advertentia, vel errore putet totum sibi iam solutum? Et an qui solus scit se amisisse in ludo, teneatur manifestare veritatem, quando de ea inquiritur, etiam si iudices errore ducti iudicent illum lucratum fuisse?* Ex part. 7. tract. 9. ref. 47. ibid.
53. *An si quis falso asserat se habere ut vulgo dicitur Primera, vel v.g. 50. puncta, & proiciat aleas in mensam, quas alter collusor ex errore colligit, an, inquam, in tali casu teneatur restituere non tantum lucrum, sed etiam quod in illa manu erat perditurus? Et an quando alter minus solvit, quam perdidit & quam erat in sponsione ex negligentia lucrantis, teneatur restituere? Et an si iudices vel arbitri iudicent contra veritatem, etiam bona fide, is cui in favorem indicatum est, teneatur lucrum illud restituere, cognitare veritate?* Ex p. 7. tr. 9. ref. 53. p. 266.
54. *An teneatur restituere lucrum, qui dolose subripuit primam manum in ludo? Et quid est agendum, si bona fide abripuit manum, an teneatur postea lucrum restituere?* Ex p. 7. tr. 9. ref. 45. ibid.
55. *An si collusor, qui est secundus, dicat primo, accepto sponsionem, si concedas mihi unum punctum, si illud primus concedat, lucretur secundus ludum.* Ex p. 7. tr. 9. ref. 46. ibid.
56. *An si quis capitale maius, quod vulgo dicitur (tutto il resto) in sponsione aliqua exposuerit, possit ille, qui capitale minus habet, acceptare sponsionem, & lucrari illud plus sine onere restitutionis.* Ex p. 1. tr. 8. ref. 66. & ad pedem litteræ in p. 2. tr. 17. & Misc. 3. ref. 40. Sed hic vna tantum transcribitur Resolutio. p. 267.
57. *An si quis Capitale maius, quod vulgo dicitur (tutto il resto,) in sponsione aliqua exposuerit, possit ille, qui capitale minus habet, acceptare sponsionem, & lucrari illud plus sine onere restitutionis.* Ex p. 7. tr. 9. ref. 35. ibid.
58. *An possit ex pacto ludens pro se, & pro alio perdere minus, quam lucrari, v.g. ut si perdidit, solvat dimidium perditum, si vero lucratus fuerit, portet tertiam partem lucri. Et an hoc pactum sit iustum.* Ex p. 7. tr. 9. ref. 36. ibid.
59. *An si tantum perdas cum aliquo, quantum illi ob fraudes debeas restituere, v.g. centum, possis debitum compensare, & liberari ab illa restitutione. Et in corpore huius, Resolutionis decisum invenies, quomodo hoc intelligendum sit, si cum alio diverso perdas, vel cum eodem in eodem ludo, & quid si in alia die cum eodem, & in eodem ludo* Ex p. 7. tr. 9. ref. 51. p. 268.
60. *An qui in ludo larruncolorum, (Italice Di scacchi) promisit dare ut vulgo dicitur, Scacco matto con pedina, possit lucrari, si dederit cum pedite, (Italice cum Pedina, facta Regina. Ex p. 7. tr. 9. ref. 49. ibid.*
61. *An prohibitus ludere, si ludat continue per noctem cum quinque, committat quinque peccata mortalia, Ex quo inferitur Confessarium existentem in peccato mortali, & plures confessiones eodem tempore excipientem, unum tantum peccatum committere.* Ex p. 4. tr. 4. & Misc. ref. 45. ibid.
62. *An lusor, qui iuravit non repetere pecunias lucratas in ludo prohibito, possit petere relaxationem huius iuramenti. Et notatur, si tantum liberaliter promittat se nunquam repetiturum, non posse repetere. Et quid, si solum iuravit solvere, non autem exculsi repetitionem?* Ex p. 7. tr. 9. ref. 26. ibid.
63. *An qui vovit non ludere, possit adhuc ludere, ludo honeste. Idem est dicendum de iuramento. Et quid, si iuramentum sit de non ludendo cum certa, & determinata persona, vel in domo certa, vel determinato ludo, an dictum votum obliget, Ex p. 7. tr. 9. ref. 56. p. 269.*
64. *An qui vovit non ludere, possit ludere per alios tradendo eis nummos, & colludentes aspiceret. Et an hic sit periurus, si nomine alieno ludat. Et an qui vovit, vel iuravit non ludere, possit sponsiones facere in ludo, quod vulgo dicitur atrauefar en el iuego, Ex p. 7. tr. 9. ref. 57. ibid.*
65. *An qui vovit non ludere possit ludere nomine alterius. Et in tali casu, an possit pensiones facere, vel tradere pecuniam alteri ad ludendum suo nomine, & inspicere socium ludentem? Et an si aliquis vovit non ludere cum determinata persona, si ludat cum aliis, an sit licitum ludere etiam cum illa? Ex p. 7. tr. 9. ref. 58. p. 270.*
66. *An votum panæ obliget prima vice ad panam? v.g. quis absolute vovit se non lasurum, vel non ludere sub certa pœna 10. aureorum, peregrinandi Romam, Jerusalem, aut ingrediendi Religionem, vel exortantis elemosyna, &c.? Ex part. 4. tr. 8. & Misc. ref. 181. ibid.*
67. *An qui vovit non ludere sub pœna 10. aureorum, teneatur toties solvere, quoties luserit, vel si vovit peregrinationem Roma, Religionem ingredi, elemosynam facere, &c. Et quid, si votum sit de vitando ludo, & casu, quo illum non vitet, se subitaneum talem pœnam, maior est difficultas, an de sola prima vice votum panæ debeat intelligi? Ex p. 7. tr. 9. ref. 60. ibid.*
68. *An in voto, & iuramento non ludendi detur parvitas materie? Et notatur in voto panali non incurri pœnam, quando transgressio est levis. Ex part. 5. tr. 5. ref. 38. p. 271.*
69. *An qui vovit non ludere sub pœna, ut non possit dispensari nisi à Summo Pontifice, possit adhuc ab Episcopo absolvi? Ex p. 7. tr. 9. ref. 59. ibid.*
70. *An qui habet potestatem dispensandi in votis possit dispensare cum habente votum non ludendi? Et an hoc votum, vel iuramentum de non ludendo possit dispensari hac sola causa; quia vouens, vel iurans magnum desiderium, & temptationem patitur ludendi? Et an tale votum, vel iuramentum possit commutari in rem meliorem, vel æque bonam, & Deo gratam per Episcopum sive per alium ex privilegio habentem auctoritatem commutandi? Et qui ludo licito, & in parva quantitate ludit animo recreandi an faciat contra votum, vel iuramentum non ludendi? Ex part. 7. tract. 9. resolut. 55. ibid.*
71. *An sint liciti contractus, qui dicuntur vulgo scommesse. Et an omne sponsione acquisitum non sit obnoxium restitutioni, nisi per accidens? Ex part. 7. tr. 9. ref. 61. p. 272.*
72. *An qui certo scit eventum, possit adhuc de illo sponsionem facere? Et quid, si simulat se scire, ut alium ad sponsionem inducat, an peccet mortaliter, & teneatur ad restitutionem? Et an qui in sponsione apposuit magnam summam ad recitandum plures versus, licet in memoria*

moria notabiliter collusorem excederet, teneatur restituere? Ex p. 7. tr. 9. ref. 62. ibid.

73. An sponsiones super electionem Pontificum, & Cardinalium hodie sint licitæ? Et an ista sponsiones sint illicitæ ex eo, quod alter decertantium saepe sit certas de electione Cardinalium ex testimonio alicuius, qui plurimum valet apud Pontificem, cuius est Cardinales creare? Et quid, si Titius ex ipso Pontifice audierit Caium esse creandum Cardinalem, an possit Titius sponsione facta decertare Caium futurum esse Cardinalem? Ex p. 7. tr. 9. ref. 67. p. 273.
74. An qui contestatur se scire certo, & alter contendit, & adhuc vult spondere, teneatur restituere? Ex quo etiam inferitur quod quando alter colludentium nouit excessum notabilem alterius in ludendo aleis, vel taxillis, aut in altero ludo, vel alter admonet ipsum, an inquam, in tali casu hic excedens teneatur pecuniam, quam lucratus est, restituere? Ex p. 4. tract. 4. & Misc. ref. 186. ibid.
75. An qui protestatur se esse certum, si tamen collusor contendit, & vult spondere, an possit alter sponsionem acceptare? Ex quo etiam alij casus in textu huius Resolutionis inferuntur circa sponsiones. Ex p. 7. tr. 9. ref. 63. ibid.
76. An si quis, cum certo rem sciret, incipit postea dubitare, possit adhuc spondere? Et an qui reputans id, pro quo spondet esse omnino certum, & lucratur, quia res ita contingit, se vera tamen postea comperiat, non fuisse ita certum, sed se exposuisse periculo amittendi, talis enim etiam si peccauerit spondendo ob conscientiam erroneam, tamen possit retinere, quod lucratus est? Ex p. 7. tr. 9. ref. 68. p. 274.
77. An si quatuor oppositoribus concurrentibus ad Cathedraliam, vel prædentibus aliquod Officium, qui spondeat cum unoquoque eorum, seorsum, quod non adepturus esset illam, ubi certum est, quod lucrabitur à tribus, & perdet cum uno, teneatur restituere? Ex p. 4. tr. 4. & Misc. ref. 185. ibid.
78. An si tribus oppositoribus concurrentibus ad Cathedraliam Petrus spondeat cum uno quisque eorum trium seorsim, quod non adepturus sit illam, ubi certum est, quod si lucratur duplum, erit lucrum, quia à duobus erit tantum dimidium talis lucri soluendum, vni teneatur restituere? Ex p. 7. tr. 9. ref. 64. ibid.
79. An quando quis vult spondere maiorem summam, quam alter collusor, possit illam lucrari? Ex p. 7. tr. 9. ref. 65. p. 275.
80. An si Petrus spondeat cum Paulo, quod illum saltu, vel cursu superabit, si postea Petrus non vult currere, teneatur soluere sponsionem? Ex part. 7. tract. 9. ref. 66. ibid.
81. An sponsiones cum conditione illicita sint licitæ? Et an lucrum acquisitum ex huiusmodi sponsionibus sit ex obligatione restituendum? Et quid, si sponsio ita fuerat. Si Turca hoc anno occideretur, dabo tibi centum, licet ne hæc sponsio? Ex p. 7. tr. 9. ref. 69. ibid.
82. An census vitalitius sit licitus, quia reducit ad contractum sponsionis? Ex p. 7. tr. 9. ref. 70. p. 276.
83. An sponsio dantis centum pro reddendis 300. Si filia vixerit modo, quo infra explicabitur, sit licita? Ex p. 7. tr. 9. ref. 71. ibid.
84. An si quis accipiat à Caio 100. eo pacto, ut teneatur reddere 200. si post annos duos redeat in Patriam vel uxorem ducat, vel Presbyter fiat, sit sponsio licita? Ex p. 7. tr. 9. ref. 72. ibid.
85. An sit licitum dare Caio 100. eo pacto, ut si post annum vixerit, reddat 200. si moriar, nihil reddat, vel si vixerit reddat 110. si vero moriatur heredibus reddat 85. Ex p. 7. tr. 9. ref. 73. ibid.

Appendix ad alias paucas difficultates, quæ simul pertinent ad hunc tr. 4 de Ludo, & Sponsionibus huius 6. tom.

- A**N Clericus sacris Ordinibus initiatus, vel Religiosus qui in ludo taxillorum, & alearum fraudauit aliquem in notabili quantitate, satisfaciatur in confessione dicendo se proximum in quantitate notabili fraudasse, an vero teneatur circumstantiam instrumenti, & medij aperire, asserendo illam fraudem fecisse in ludo taxillorum, & alearum? Et an Clerici, & Religiosi, seculi scandalo, etiam si frequenter ludant, non peccent mortaliter? Ex p. 1. tr. 7. ex ref. 21. Qua nunc inuenitur in tom. 1. tr. 7. de circumstantiis ref. 151.
- An Episcopus possit præcipere Clerico peregrinatio, sub pœna suspensionis, ne ludat in aliena Diœcesi? Et an si quis vult non ludere sub pœna 100. aureorum, si postea in memor voti luserit, an teneatur soluere pœnam? Idem est, si dum luserit, memor sit voti, non autem pœna imposita. Ex part. 3. tr. 5. ex ref. 74. & in tract. 6. ex ref. 41. Qua hic reperietur in tom. 5. tr. 1. de Excommunicatione ref. 99. & 32.
- An filius familias, si ludo aliquid lucri fecerit pauperibus id erogare queat? Ex p. 5. tr. 8. ex ref. 25. Qua hic est in to. 4. tr. 7. de Eleemolyna ref. 38.
- An Clericus delinquens in Monasterio exempto, puta ludens aleis, incurrat in censuram suspensionis latam ab Episcopo contra ludentes? Ex p. 9. tr. 7. ex ref. 49. Qua nunc inuenitur in to. 7. tr. 1. de Regularibus ref. 197.
- An Religiosus illicite ludendo si lucratur, teneatur restituere colludenti? Et qua possit Religiosus ludere, an possit exponere ludo aliquid manu sua scriptum, cœlatum, pictum, vel aliud quaecumque, in quod habeat dominium, vel possit liberaliter dare? Et de aliquibus alijs casibus pro ludis Religiosorum, & Equitum D. Ioannis, D. Iacobi, Alcantara, &c. agitur. Sed maior difficultas est, an qui ludo lucratus est lectionem aliquos Missarum possit pro illis accipere stipendium, an vero ille, qui perdidit, debeat stipendium accipere? Et quo pacto Religiosus debeat restituere, si absque licentia Superioris bona aliqua in ludis consumpsit. Ex p. 9. tr. 6. ex ref. 24. alias 25. &c. Qua hic reperietur in to. 7. tr. 3. de Paupertate Religiosa, vbi lege à ref. 56. vsque ad ref. 61. inclusiuæ.
- An serui possint aliquid ludo exponere, vel sibi retinere, quod ludo acquirunt, &c. Et an licitum sit se exponere ludo cum periculo remanendi mancipium in irremediis? Ex part. 7. tr. 7. ex ref. 30. & 43. & in tr. 9. ex resol. 12. Qua hic sunt in tom. 7. tract. 8. de Seruis resol. 28. 65. & 29.
- An quando quis bona sua dilapidauit ludendo, gaudeat privilegio cessionis? Ex p. 7. tr. 8. ex ref. 11. Qua hic est in proximo sequenti tractatu de Cessione bonorum ref. etiam 11.
- An contractus onerosi celebrati ex metu graui sint validi iure naturali, & quid de iure Civili exceptio ludo, &c. Et an si qui ludendo cum falsis aleis pecuniam lucratus, est, quam cum propriis miscuerit, eiusque partem socio, vel amico suo donauit, quauis scienti, tamen non culpanti ad fraudem committendam, recte dici potest, dictum socium, vel amicum ad nullam restitutionem obligari? Ex p. 3. tr. 5. ex ref. 120. alias 119. & in p. 4. tr. 4. ex ref. 67. Qua hic sunt supra in hoc ipsomet tom. 6. tr. 3. de Contractibus ref. 115. & 134.

Index Tractatum,

TRACTATUS V.

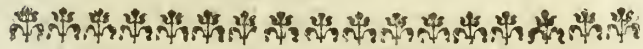
De Cessione bonorum, & Dilationibus moratoriis à Principibus concedi solitis p.277.

1. **C**essio bonorum quid sit? Et an in cessione bonorum requirantur aliqui ritus, aut solemnitas, vel sufficiat sola voluntatis expressio? Ex p.7.tr.8.ref.1. ibid.
2. An pro debitis ex delicto competat cessio bonorum? Ex p.7.tr.8.ref.2. ibid.
3. An qui fraude, & dolo malo bona sua perdiderunt, gaudeant beneficio cessionis bonorum? Idem est dicendum de illo, qui bona sua luxuriose viuendo consumpsit, vel partem fortuna vitio. Ex part.7.tr.8.ref.3. p. 278.
4. An ei, qui cedit bonis, sint neganda alimenta quotidiana? Vel an ipse possit aliquid sibi retinere? Et an creditores, aut indices teneantur ei aliquid relinquere prater instrumenta sua artis, si artifex sit, & vestes, quibus est indutus tempore cessionis, imo si pretiosa sint, pro aliis commutanda sunt? Ex p.7.tr.8.ref.4. ibid.
5. An qui occultauerit bona gaudeat privilegio cessionis? Et an hac indicatio debeat fieri mediante iuramento? Ex part. 7.tr. 8. ref.5. p.279.
6. An in conscientia possit quis uti beneficio cessionis, & occultare aliquid ad sui sustentationem sine onere restitutionis? Ex p. 7.tr.8. ref. 6. ibid.
7. An dicta in superiori Resolutione procedant etiam si debita oriantur ex delicto? Ex p.7.tr.8.ref.7. ibid.
8. An saltem de bonis acquisitis post cessionem debeantur necessaria, etiam in foro exteriori? Ex p.7. tr. 8. ref. 8. p. 280.
9. An dicta in superiori Resolutione procedant etiam in foro conscientia? Ex p.7.tr.8.ref. 9. ibid.
10. An si quis negauit debitum, possit privilegio cessionis gaudere? Et quid, si tamen debitor à principio negauit debitum, postea vero ante sententiam illud confessus est, poenitentia videlicet ductus? Et quid post sententiam, & condemnationem, si causam negandi debitum habuit? Et an pendente sententia appellatione, & condemnationis, debitor possit cedere bonis? Ex p. 7.tr.8.ref.10. ibid.
11. An qui cessit bonis, si aliquid in fraudem creditorum egerit, gaudeat tali privilegio, ut v. g. quando bona sua luxuriose viuendo consumpsit, vel ludendo, aut cum meretricibus expendendo dilapidauit? Et notatur, quod Clerici, qui in fraudem creditorum consumpserunt bona, illa alienando, vel ludendo, &c. non gaudeant beneficio cessionis. Ex p.7.tr. 8. ref. 11. p.281.
12. An qui non dolo, sed culpabiliter ad inopiam peruenit, gaudeat privilegio cessionis? Ex p.7.tr. 8.ref.12. ibid.
13. An debitor, qui spe cessionis contraxit, gaudeat cessionis beneficio? Idem est dicendum de Clerico. Ex p. 7.tr. 8.ref.13. ibid.
14. An heres, qui non confecit inuentarium, possit uti beneficio cessionis? Idem est dicendum de Clerico. Ex part.7. tract.8.ref. 14. p.282.
15. An valeat pactum, si quis beneficio cessionis renunciaffet? Et quid, si pactum, & renunciatio cessionis bonorum firmetur cum iuramento? Et an in tali casu debitores possint petere ab Episcopo absolutionem iuramenti? Ex p.7.tr.8.ref.15. ibid.
16. An qui cessit bonis si non possit prabere fideiussores idoneos, sufficiat prabere cautionem iuratoriā? Ex p.7.tr. 8. ref. 16. p.283.
17. An si creditores offerunt debitori dilationem quinquennalem, excludantur à beneficio cessionis bonorum? Ex p.7.tr.8.ref.17. p.284.
18. An cessio bonorum liberet non solum debitores, sed etiam fideiussores? Et an beneficium cap. Odoardus, de solut. proficiat laico fideiussori pro Clerico? Et an, si Clericus sit fideiussor laici, gaudeat tali beneficio ex generali d. cap. Odoardus. Ex p.7.tr.8.ref.18. ibid.
19. In quibus non competat cessio bonorum. Et an si debitor per iuramentum sese obligauerit ad carcerem, vel ad manus iniectioem, nihilominus tamen ad cessionem bonorum admitti debeat. Ex part.7.tr.8.ref.19. ibid.
20. An cessio bonorum liberet à restitutione, si postea ad pinguiorem fortunam peruenerit, aut aliquid acquisierit? Ex part.7.tr.8.ref.20. ibid.
21. An qui cessit bonis sedendo in loco publico, si venerit ad pinguiorem fortunam, teneatur ad restitutionem? Et an qui cessit bonis, possit tuta conscientia retinere necessaria sibi, & familia, ut non indecore viuant, etiam si debita, pro quibus cedit, sint ex iniustitia, & delicto notorio acquisita. Ex part.4. tract.4. & Misc. ref. 78. p.285.
22. An saltem cessio bonorum ignominiosa liberet à restitutione? Et si postea ad pinguiorem fortunam aduenerit, an tunc etiam teneatur ad integram satisfactionem? Et an Statuto hac ignominiosa cessio introduci possit. Ex p.7. tr.8. ref.21. ibid.
23. An dilationes, seu inducia moratorie possint à Principibus concedi? Et an intra territorialia habentes possint concedere has dilationes moratorias? Et an consentiente maiori parte creditorum iudex possit dare, & concedere dictas moratorias dilationes. Ex part.7. tract.9.ref.23. p.286.
24. An Princeps possit concedere dilationes pro longo tempore? Et an, si excedatur modicum tempus, dilationis concessio non valeat. Ex p.7.tr.8.ref.24. ibid.
25. A quo die incipiat currere tempus dilationum. Ex p.7. tr.8.ref.25. p.287.
26. An Principes de'eans concedere dilationes moratorias Debitoribus ex delicto? Et explanatur, quibus debitoribus in praiudicium creditorum ha inducia concedi possunt. Ex p.7.tr.8.ref.26. ibid.
27. An Principes debeant concedere inducias debitoribus ex contractu? Et an hoc procedat etiam, si pecunia numerata esset deposita. Et an Clericus debitor ratione depositi gaudeat hoc beneficio cap. Odoardus. Idem dicendum est de debito ex contractu locationis, seu conductionis descendente. Ex p.7.tr.8.ref.27. ibid.
28. De aliis casibus, in quibus Princeps non debet concedere dilationes. Ex p.7.tr.8.ref.28. ibid.
29. An dilationes moratorie generaliter loquentes extendantur ad debitum iuratum, maxime si de iuramento non est facta mentio in rescripto impetrato. Et an hoc non solum procedat in Principe seculari, sed etiam in Summo Pontifice. Ex part.7. tract.8.ref.29. p.288.
30. An Princeps possit concedere dilationes pro debitis iuratis, ita ut inducia valeant. Et an huius potestas ad solum Pontificem Maximum spectet. Et quid, si quis sub poena promisit non impetrare moratoriam dilationem quia eo ipso quod impetrat, incidit in pœnam. Ex p.7. tr.8.ref.30. ibid.
31. An dilationes moratoria, qua à Principe conceduntur, possint concedi à maiori parte creditorum. Et an si creditores omnes concedant, ut debitor inducias quinquennij accipiat, & non cedat bonis, teneatur debitor eas accipere, nec possit cedere bonis. Et quid si vnus cum iuramento debitorem habet obligatum, an teneatur cum ceteris creditoribus ad dilationem quinquennalem consentire. Ex p.7.tr.8.ref.31. p.289.
32. An dilationes moratoria proficiunt fideiussoribus. Et apponuntur quinque casus, in quibus dilatio principali concessa prodest quoque fideiussoribus. Ex p.7. tr.8.ref.32. p.290.
33. An pendensibus dilationibus usura, & interesse currant?

& Resolutionum.

- rent? Ex p. 7. tr. 8. ref. 43. ibid.
34. *An stantibus dilationibus prestandi sunt fideiussores de debito soluendo post lapsum tempus? Et an, si propter inopiam debitor fideiussoribus, nec pignoribus cauere potest, ad iuratoriā cautionem admitti debeat?* Ex p. 7. tr. 8. ref. 34. p. 291.
35. *An lite pendente circa exactiōem debiti possint debitores impetrare dilationes moratorias? Et an inducia moratoria, & quinquennales concedi etiam debeant Iudais?* Exp. 7. tr. 8. ref. 35. ibid.
- † *An qui cedit bonis incurrat irregularitatem? Et quid de his, qui cedunt bonis cessione ignominiosa?* Ex p. 7. tr. 8. ex ref. 22. *Qua nunc inuenietur in tom. 5. tr. 5. de Irregularitate ref. 58.*
- † *An index laicus possit citare Clericum ad exhibenda iura sua coram eo, quando eius debitor petiit dilationem ex consensu maioris partis creditorum, vel si velit beneficium cessionis bonorum obtinere?* Ex p. 1. tr. 2. ex ref. 23. aliās 22. *Qua hic reperietur in tom. 9. tr. 2. de Immunitate Ecclesiastica ref. 86.*
- Non sunt alia difficultates pro isto tr. 5. de Cessione bonorum huius to. 6. in ceteris tomis, tractatibus, & Resolutionibus huius totius operis.*

TRACTATUS VI.

De Thesauris. p. 291.

1. **Q**uid sit Thesaurus? Et quid de Thesauris leges disponant? Ex p. 9. tr. 5. ref. 1. ibid.
2. *Ad quem pertineat Thesaurus inuentus in proprio fundo? Etiamque quaritur, quis dicatur locus suus? Et an pecunia, vel aliqua quavis res à venditore, vel alio in domo vendita parietibus recondita, vel lucri, vel meritis, vel custodia causa sub terra abscondita, & postea per errorem, vel obliuionem ablata non est, non sit Thesaurus, & ideo pecunia illa non ad emptorem, spectet, sed venditori, vel alij, qui ibi eam reposuit, restitui debet?* Ex quo inferitur, quod si Mercator ex Hispania veniens defert certam quantitatem Cera, vel alterius mercis, & in vna pila Cera, vel balla mercis certam summam pecunia recondidit, & oblitus pecunia pilam, vel ballam vendidit, emptor, vel alius possessor hanc pecuniam non lucratur, sed venditori, & eius heredibus est reddenda. Etiamque deducitur, quod qui sepulchra apud Indos plena diuitiis spoliauerunt, tenentur eas restituere successoribus defunctorum. Et quid, si causa superstitionis sint reposita? Et an ad acquirendum Thesaurum sufficiat inuentio, vel etiam requiratur apprehensio? Ex part. 9. tr. 5. ref. 2. p. 292.
3. *Ad quem pertineat Thesaurus inuentus in fundo alieno? Et quid dicendum est de Thesauris, tua pace, in tuo fundo quesito, & reperto?* Ex p. 9. tr. 5. ref. 3. p. 293.
4. *An quando Thesaurus inuentus est in fundo alieno ex industria sine licentia Domini sufficiat in conscientia ante iudicis sententiam dare tantum ei dimidiam partem? Et quid, si aliquis casus inueniat Thesaurum in fundo alieno? Etiamque quaritur, si plures Domini eiusdem fundi ex inaequalibus partibus sint, quomodo applicabitur Thesaurus in predicto fundo inuentus? Et quid, si Dominus fundi dicat illam pecuniam inuentam fuisse absconditam à maioribus suis, inuentor vero dicat esse Thesaurum, quis debet probare?* Ex part. 9. tract. 5. ref. 4. ibid.
5. *An Thesaurus inuentus in fundo Emphyteutico pertineat ad Emphyteutam, vel ad Dominum proprietatis?* Ex p. 8. tr. 7. & Misc. ref. 64. p. 294.
6. *Ad quem pertineat Thesaurus inuentus in fundo accepto in feudum, vel Emphyteusum? Et cui cedat Thesaurus in domo vendita ante traditionem inuentus?* Ex p. 9. tr. 5. ref. 5. p. 295.
7. *Ad quem pertineat Thesaurus inuentus in fundo dotali? Et aduertitur vsurarium, pignoratarium, vel vsufructuarium nudum, vel conductorem non posse, sibi retinere nisi tantum dimidiam partem, si ipse inuenit Thesaurum.* Ex p. 9. tr. 5. ref. 6. p. 296.
8. *Ad quem pertineat Thesaurus inuentus à filiofamilias? Et an huiusmodi inuentor post mortem Patris teneatur fratribus communicare Thesaurum, Et docetur, quod Thesaurus inuentus à cane, vel alio animali Domino caris acquiritur quoad eam partem, qua inuentori quaereretur.* Ex p. 9. tr. 5. ref. 7. p. 297.
9. *Ad quem pertineat Thesaurus inuentus à seruo? Et quid, si duorum seruus in fundo vnus ex Dominis Thesaurum inuenit, an totus Domini fundi sit? Et quid est dicendum, si aliquis sit seruus, & vnus in eo habet vsum fructuum, alter vero proprietatem, & ipse Thesaurum inueniat, cui quaeretur?* Ex p. 9. tr. 5. ref. 8. ibid.
10. *Ad quem spectat Thesaurus inuentus ab vsufructuario? Et quid, si ignorante Domino studiose, & data opera Thesaurum perquisierit, vsufructuarius? Et docetur, quod tutor, vel curator, cum sit vsufructuarius decima, non habebit partem Thesauri inuenti in fundo sui minoris, nec eius vsum.* Ex p. 9. tr. 5. ref. 9. ibid.
11. *Ad quem pertineat Thesaurus inuentus in fundo Maioratus? Et explanatur, quid est sentiendum, si ipse Maioratus possessor inueniat predictum Thesaurum, etiam si ex industria quarat, & quid, si alius inuenit.* Ex p. 9. tr. 5. ref. 10. p. 298.
12. *Ad quem pertineat Thesaurus inuentus in loco sacro? Et quid si data opera sine consensu Praelati, vel artibus Magicis sit inuentus predictus Thesaurus. Et quid est dicendum, si in Monasteriis, & similibus reperiatur Thesaurus.* Ex p. 9. tr. 5. ref. 11. ibid.
13. *Ad quem pertineat Thesaurus inuentus arte Magica, vel data opera, alieno in loco, aut in fundo tuo? Et quid, si in Fiscali loco, aut Religioso incantatione quadam, & magica arte quaesitus, & inuentus Thesaurus fuerit.* Ex p. 9. tr. 5. ref. 12. p. 299.
14. *An Thesaurus arte magica inuentus, & applicandus Fisco sit ante iudicis sententiam restituendus. Et notatur quod si in fundo alieno per malam artem inuentus est Thesaurus, tunc sit Fisco tantum ad iudicandum pro ea parte, qua fuisse inuentoris. Et quid, si forsitan Dominus fundi in illud consensisset, ut per talem artem ex eius fundo erueretur Thesaurus.* Ex p. 9. tr. 5. ref. 13. p. 300.
15. *Ad quem pertineat Thesaurus inuentus in loco publico. Sed hic apponitur alius singularis casus. Quidam puer in loco publico Thesaurum inuenit, cuius vitricus illud vendidit Campsori, & Campsor fudit, & argentum vendidit, an vitrico existente non soluendo, possit Procurator Fisci agere contra Campsorem ad pretium redactum ex argento fuso.* Ex p. 9. tr. 5. r. 14. p. 301.
16. *An sciens in fundo latere Thesaurum, siue venam auri possit licite pretio currenti emere illum fundum. Et quid, si ab ignorante, & bona fide procedente aliquis emat predictum fundum vel lapidem pretiosum. Et in exemplum aliqui alij casus adducuntur, & tandem deducitur, quod si aliquis in saccis, quos Miles in Vrbe expugnationem cepit, putans esse plenos solo tritico, aut lana, sciret esse vasa aurea, vel laminas argenteas, possit illos emere communi pretio, tanquam solo tritico, aut lana plenos, & non tenetur Militi, quod ipse scit, indicare. Idem est, si quis sciret equum bibisse margaritam in flumine, quod pressit equum communi pretio emere, & non tenetur reuolare Domino, quod scit.* Ex part. 9. tr. 5. ref. 15. p. 302.
17. *An pecunia abscondita, & inuenta, qua proprie non sit Thesaurus, sit restituenda, & quo modo? Et obseruatur, quanto tempore expectare debeat inuentor, donec*

Index Tractatum,

donec rem inuentam alienare, vel absumere possit. Et tandem quaritur, quæ sint bona, quæ speciali nomine vacantia appellantur, & an Fisco deuoluantur? Et an inuenter possit aliquod præmium exigere à Domino rei inuenta. Ex part. 9. tract. 5. ref. 16. p. 303.

18. An vena auri, argenti, aut alterius metalli acquirantur inuentori, vel Regi? Et quid de Carbonariis, Lapidicinis, & similibus. Ex p. 9. tr. 5. ref. 17. p. 304.

19. An Principes possint statuere leges, ut Theauri ad se pertineant. Et notatur, non obstantibus legibus Principum reseruantibus Theaurum, posse eum, qui inuenit Theaurum, illum subretinere totum, & occultare, quousque exigatur ab eo. Et quid, si tamen quis inuenit Theaurum in fundo Regis, an statim teneatur dimidiam partem dare Regi. Ex p. 9. tr. 5. ref. 18. p. 305.

† Non sunt alia difficultates in hoc toto opere pertinentes ad hunc tract. 6. de Theauris huius sexti tomi.

TRACTATUS VIII.

De Donationibus. p. 307.

1. **Q**uid sit Donatio. Ex part. 8. tract. 6. resolution. 1. ibid.

2. Quæ duplex sit donatio. Ex part. 8. tract. 6. resolution. 2. ibid.

3. An Episcopi, & alij Clerici valide possint donare? Et supponuntur bona triplicis generis temporalia, quæ Clerici habere possunt, scilicet patrimonialia quasi patrimonialia, & mere Ecclesiastica, & de quibus ex his Episcopi, Clerici, &c. donare possint, agitur. Ex p. 8. tr. 6. ref. 13. p. 308.

4. An Episcopi, & alij Clerici licite possint donare. Et an obligatio, quam habent Clerici expendendi in usus pios id, quod superest de congrua sustentatione, non solum oriatur ex iure humano, sed etiam ex iure natura. Ex p. 8. tr. 6. ref. 14. ibid.

5. An id, quod accipitur ex illicita donatione Clericorum sit obnoxium restitutioni? Et inferitur, quod meretrices, vel ludentes cum Clericis Beneficiariis, vel aliud ex ipsis accipientes de bonis Ecclesiasticis non teneantur aliquid restituere. Ex part. 8. tract. 6. resol. 15. ibid.

6. An Consanguinei, vel alij recipientes ab Episcopis, seu aliis Beneficiariis redditus, quos ipsi tenentur in usus pios insumere, peccent mortaliter, quamuis non teneantur ad restitutionem? Ex p. 7. tract. 11. & Misc. 2. ref. 39. p. 309.

7. An qui accipit donationem à Beneficiario Religioso, vel Episcopo, vel à Beneficiario, & Episcopo seculari in casibus illicitis, etiam ipse peccet mortaliter? Et supponitur probabiliter sic accipientem à dictis non teneri restituere. Idem dicendum est de eo, qui accipit à fure, vel debitore non quidem res furtiuas, sed alia, quorum habet dominium, &c. Ex part. 8. tract. 6. resol. 134. p. 310.

8. An Superiores Regularium donare possint? Et quanta summa à Prelatis donari possit? Et quid de aliis Officialibus? Et in quo casu ab ipsis dona, vel ab aliis Religiosis aliqua munera recipientes teneantur ad restitutionem? Et an Religiosi subditi possint donare, & quomodo. Ex p. 8. tr. 6. ref. 12. ibid.

9. An donatio Episcopi Religiosi ad usus prophanos non solum sit illicita, sed etiam inualida, & accipientes teneantur ad restitutionem? Ex quo deducitur, an quando Monachus, aut alius Religiosus assumitur ad Episcopatum liber sit à voto paupertatis, & dominium ac-

quirat, & sicutque contractus inire, sicut alij Episcopi non Regulares? Et an Monachi habentes beneficia in perpetuum ad libitum possint disponere de suis fructibus, quemadmodum seculares disponunt de fructibus beneficiorum secularium. Ex part. 8. tractat. 6. resol. 132. p. 311.

10. An donationes Regularis Beneficij in usus prophanos sint valida, licet illicita, & accipientes possint iura conscientia retinere, qua acceperunt indebite à Beneficiario Regulari? Difficultas vero est, an qui habet liberam administrationem fructuum, & reddituum, non habeat etiam dominium, aut quomodo possit talis libera administratio consistere cum voto paupertatis. Ex p. 8. tr. 6. ref. 133. p. 312.

11. An Reges, & Principes possint donare, & ideo an Successores possint eiusmodi donationes reuocare. Ex p. 8. tr. 6. ref. 18. p. 313.

12. Obseruantur aliqua satis practicabilia circa donationes Principum factas ob benemerita. Ex p. 8. tr. 6. ref. 128. ibid.

13. An donatio facta filiofamilias à Principe intuitu meritum Patris sit conferenda, & computanda inter hereditatem, & creditores Patris in ipsa bona ius acquirant? Et an in huiusmodi bonis donatis filiofamilias à Principe contemplatione Patris habeat Pater usum fructuum? Et quid est sciendum, si Pater officium à Rege pecunia, vel precibus obtineat, & postea donet filio, an sit computandum quoad æstimationem cum aliis fratribus, quia quando officium obtinetur precibus, prædictæ preces subrogantur loco pecunie. Ex p. 8. tr. 6. ref. 127. p. 314.

14. An Gubernatores, Decuriones, & Rectores Vniuersitatum, & Ciuitatum possint donare. Et quando Decuriones Ciuitatum faciunt aliquam donationem remuneratorem, an standum est illorum assertioni circa benemerita. Et an facultas faciendi donationes remuneratorias transeat ad Successores. Ex part. 7. tract. 6. resol. 16. p. 315.

15. An donatio remuneratoria Principum transeat in vim contractus, ita ut reuocari non possit, maxime si Reges donent sub nomine Dignitatis. Ex p. 8. tr. 6. ref. 122. p. 316.

16. An Donationes remuneratoria Principum, si sint immoderata, debeant rescindi, etiam si iuramento privilegium, & donatio firmarentur. Ex part. 8. tr. 6. ref. 123. ibid.

17. An donatio remuneratoria sit propriè donatio. Et an hac donatio remuneratoria indigeat insinuatione. Et an quoties permixtum est alicui donare ob benemerita, & seruitia, intelligatur de meritis, & seruitiis, præteritis, & non de futuris. Ex part. 8. tractat. 6. resol. 115. p. 317.

18. An donatio remuneratoria valeat, si de ipsis meritis non constet, nisi per assertionem donantis. Et an Principis liberalitas non exigat, ut Donatarius probet meritorum causas. Et in dubio autem, an donatio sit remuneratoria, an mere gratuita, & liberalis, censendum est esse remuneratorem. Ex part. 8. tr. 6. ref. 116. ibid.

19. An dicatur donatio remuneratoria, qua efficitur propter obsequia debita. Et an donatio remuneratoria non egeat insinuatione, dummodo merita quantitatem donationis adequent. Ex p. 8. tr. 6. ref. 119. p. 318.

20. An ut dicatur donatio remuneratoria, merita debeant æquialere donationi. Ex part. 8. tractat. 6. ref. 120. ibid.

21. An donatio remuneratoria, & ex causa possit reuocari ob ingratitude. Ex p. 8. tr. 6. ref. 117. p. 319.

22. An donator teneatur de euictione, si donatio sit remuneratoria. Ex p. 8. tr. 6. ref. 118. ibid.

23. An donatio remuneratoria facta à Neuitio seruanda sit formâ

& Resolutionum.

- forma prescripta à Concilio Tridentino cap. 16. sess. 25 de Reformatione? Et in textu huius Resolutionis inferuntur Donationes remuneratorias inter Patres, & filios, ac inter coniuges, & filium spurium & inter Clericum, & concubinam valere. Et quod ob beneficium in pupillum, vel adolescentem collatum tutor aut curator de bonis pupilli, vel adolescentis remuneratorem donationem facere possit. Idem de Procuratore Generali cum libera administratione constituto. Ex p. 8. tr. 6. ref. 121. ibid.
24. Qui donare possunt non habentes usum rationis? Et an multi, surdi, senes, impuberes, pupilli, furiosi, & mente capiti possint donare? Ex p. 8. tr. 6. ref. 3. p. 320.
25. An mutus, & surdus possit aliquid donare inter vivos? Et an possint donare causa mortis? Ex p. 5. tr. 6. ref. 12. p. 321.
26. An minores 25. annis possint donare? Et an minor, & filius familias possit promittere arrhas, & aliquid sic donare? Ex p. 8. tr. 6. ref. 4. ibid.
27. An in casibus, in quibus minores non possunt donare, recipientes teneantur statim donata restituere? Ex p. 8. tr. 6. ref. 7. p. 322.
28. An tutores ex bonis pupillorum possint donare? Ex p. 8. tr. 6. ref. 17. ibid.
29. An Miles, vel qui capitale crimen commisit, possit donare? Et an Miles sua concubina donare possit? Et an donata ab Ecclesiastico sua Concubina, ipsius Ecclesiastici heredes non possint repetere, vel an in dicto casu predicta dona debeant adiudicari Fisco? Ex p. 8. tr. 6. ref. 5. p. 323.
30. An donatio Heretici ante delictum sit valida? Idem dicendum est, si donatio non simpliciter fiat inter vivos, sed etiam causa mortis. Et aliqua alia circa hoc explanantur. Ex p. 8. tr. 6. ref. 111. ibid.
31. An seruus possit donare bona ei relicta expressa, vel tacita, vel data cum conditione, ut non acquirantur Domino? Et an mutata materia hac ratio possit applicari Religioso? Ex p. 8. tr. 6. ref. 8. p. 324.
32. An seruus, vel ancilla possint donare bona eis data ob turpem questum suorum corporum? Idem dicendum est de Moniali, aut Religioso, si questum sui corporis facerent, an sibi, & non Monasterio lucrarentur. Ex p. 8. tr. 6. ref. 9. p. 325.
33. An donatio facta infanti valeat? Et an nondum conceptis, vel natis inutiliter donetur. Et nota predictam donationem nascituro, vel infanti, Notarij stipulatione factam irrevocabilem esse, ita ut nec ex consensu secundi donatarij possit revocari. Idem dicendum est, si Pater nomine nascituri aut stipulatur, aut donationem comprobat. Et quid, quando quis donaret infanti absenti. Ex part. 8. tract. 6. resolut. 131. ibid.
34. An Mater possit filio donare. Ex part. 8. tr. 6. ref. 34 p. 326
35. An filius familias possit donare, Et supponitur quadruplex distingui bonorum, seu peculij genus, quod potest filij familias competere, scilicet Castrense, quasi Castrense, profectivum, & adventitium. Et in ceteris aliis casibus contingit filium familias habere quoque simul usumfructum huius peculij. Ex p. 8. tr. 6. ref. 6. p. 327.
36. An filius familias possit Patri donare. Ex p. 8. tr. 6. ref. 37. ibid.
37. An in dubio filius presumatur impensas factas pro Patre animo donandi fecisse. Et qui è contra. Et quando colligatur impensas factas pro filiis Patrem fecisse animo repetendi. Et sequitur, quod vitricus in dubio non censetur animo donandi, sed repetendi expensas fecisse. Et quid vero, si vitricus bona priuigii administrans alimenta priuigio petebat an ne, vel tunc repetitionem habebit. Ex part. 11. tract. 3. & Misc. 3. ref. 19. p. 328.
38. An donatio inter Patrem, & filium sit valida? Et an donationes facta filio illegitimo inuvalida sint? Ex p. 8. tr. 6. ref. 21. p. 329.
39. An donatio Patris facta filio iuramento firmetur? Ex part. 8. tract. 6. ref. 22. ibid.
40. An donatio facta filio studiorum causa si valida? Et an Pater ad subministrationem sumptuum studiorum causa à filio cogi possit? Et quid, si contra voluntatem Patris in Scholis filius versetur? Et an si non sit facta donatio à Patre filio studiorum causa, debeant tales sumptus in legitimam computari? Ex p. 8. tr. 6. ref. 23. p. 330.
41. An Pater teneatur donare aliquid filio pro sacris Ordinibus suscipiendis? Et an iure obligationis, naturalis Pater ad id teneatur, atque Officio iudicis Ecclesiastici compelli possit? Et an si faciat talem donationem ad suscipiendos ordines revocare eam Pater non possit etiam propter ingratitudinem? Et an donatio facta causa dotis, vel Ecclesia ob ingratitudinem Pralati revocari possit? Et docetur Patrem teneri dotare filios ad matrimonium, & ingressum Religionis Ex part. 8. tr. 6. ref. 91. p. 331.
42. An bona Patris, donata filio in titulum patrimonij competentur inter legitimam, & veniant in diuisionem bonorum cum aliis fratribus. Ex p. 8. tr. 6. ref. 92. p. 332.
43. An patrimonium Clerici illi à Patre donatum, ut possit ordinari sit computandum inter bona legitima? Et an expensa facta pro doctorando filio, vel pro ingredienda militia, aut alio officio emendo, in legitimam non veniant? Ex p. 9. tr. 8. & Misc. 3. ref. 24. p. 333.
44. Quando donatio Patris filio Clerico facta censetur facta in fraudem gabellarum? Ex p. 8. tr. 6. ref. 130. ibid.
45. An donatio Patris facta filio remunerationis causa sit valida? Et aliqua alia notabilia circa hoc explanantur. Ex p. 8. tr. 6. ref. 33. ibid.
46. An donatio Patris filio morte confirmetur? Et an ad donationem, ut morte Patris confirmetur, requiratur quod quingentos aureos non excedat, aut si excedat legitime sit insinuata? Et an donatio à Patre filiis sit eo mortuo ad hereditatis diuisionem conferenda. Ex p. 8. tr. 6. ref. 35. part. 334.
47. Enumerantur alij casus, in quibus donatio Patris facta filio est valida. Ex p. 8. tr. 6. ref. 36. p. 335.
48. An Pater teneatur non solum alimenta, sed etiam dotem filiis spuris praebere. Et an hoc etiam procedat, si Pater sit Clericus, etiam post Constitutionem piij V. Ex p. 6. tr. 7. & Misc. ref. 28. ibid.
49. An pater possit renunciare beneficio legis, si unquam & donationem facere extraneis in prauidium filiorum Et notatur, quod in casu, quo donatio propter prolem supervenientem esset nulla, donatarium non obligari ad restitutionem donec res donata repetatur. Et docetur, quod in dubio ea est tenenda sententia, & interpretatio, quae humanior est, & benignior. Ex p. 8. tr. 6. ref. 60. ibid.
50. An si liberi post donationem suscepti, vivo donatore, decesserint, donatio semel revocata reconualescat, Ex p. 8. tr. 6. ref. 61. p. 336.
51. An donatio patris possit revocari ob natos filios, etiam si de illis non praecogitasset. Et an donator in dubio praesumatur cogitare de liberis. Et an si donatio fiat apposita clausula, & conditione, quod revocari non possit ex nulla causa, neque etiam ingratitudinis, possit adhuc revocari, Et quid, si iuravit se non revocaturum donationem, an adhuc, & nihilominus potest revocare, suscepta prole. Ex p. 8. tr. 6. ref. 59. p. 337.
52. An donatio facta à patre desperatione liberorum procreandorum.

Index Tractatum,

- ereandorum ducto reuocetur per subsequenter filiorum generationem, etiam si donator non fuerit Patronus, & donatarius libertus? Ex part. 8. tractatu 6. resolut. 63. p. 338.
53. An donatio remuneratoria possit reuocari per supervenientem prolem? Ex p. 8. tr. 6. ref. 65. ibid.
54. An donatio si filij illegitimi post illam nati legitimentur à Principe, vel per subsequens matrimonium possit reuocari? Et quanta quantitas debeat esse donatio, ut natiuitate filiorum reuocetur in solidum, & in totum? Ex p. 8. tr. 6. ref. 62. ibid.
55. An donatio facta Ecclesie, vel causa pia possit reuocari ob prolem supervenientem? Et an donatio facta Ecclesie, vel pio loco sit rem quoad ipsam remuneratoria; & ideo non possit reuocari natiuitate filiorum? Ex p. 8. tr. 6. ref. 64. p. 339.
56. An donatio mortis causa reuocetur per supervenientiam liberorum, iuxta legem si vnquam C. de reuocanda donatione? Et an per reuocationem teneatur Donatarius non solum rem donatam, sed fructus etiam perceptos restituere? Ex p. 8. tr. 6. ref. 78 p. 340.
57. An maritus ex bonis communibus acquisitis possit donationes facere? Et inferitur non posse virum ex bonis communibus absque licentia uxoris, Maioratum instituire; filiis alterius matrimonij dotem constituere, aut alimenta prabere, imo nec Parentibus, si indigeant sed de suis bonis alere teneatur, nec si hominem occiderit vir, potest pecuniarum pœnam ex bonis communibus soluere? Ex p. 8. tr. 6. ref. 11. p. 341.
58. An uxores, inscio marito, possint aliquid donare? Et explanantur octo casus, in quibus uxores non peccant accipiendo aliquid de bonis maritorum, & expendentes illud in donationibus, elemosynis, & aliis necessariis. Ex part. 8. tr. 6. ref. 10. ibid.
59. An donatio arrharum, & sponsalitia largitatis per osculum à sponsa acquisita teneatur restituere in conscientia si ipsa non sit virgo? Et notatur, quod quando arrha simul, & sponsalitia largitas interueniunt in matrimonio, si consummato matrimonio Sponsus moriatur, non potest sponsa virumque acquirere, sed datur eicctio sponsa, vel illius hereditibus. Et quid, si hac donatio largitatis sponsalitie summam superet, qua absque insinuatione donari non potest, an valida sit? Ex p. 8. tract. 6. ref. 25. p. 342.
60. An donatio propter nuptias, seu ante factum, ut dicitur, in conscientia lucretur à corrupta, que communiter putabatur virgo? Ex quo inferitur, quod si alicui conceditur privilegium, dummodo cum virgine contrahat matrimonium, illud consequi, si contrahat cum illa, quam antea ipse corruerat, sicut Clericus, qui contrahit cum ea, que antea ab ipso corrupta fuit, gaudet privilegio Canonis, & fori, quibus fruuntur Clerici coniugati cum vnica, & virgine, nec dicitur bigamus, seu irregularis, quod legatum relictum pro virginibus maritandis possit consequi à corrupta, que in communi estimatione pro virgine reputatur. Ex part. 8. tr. 6. ref. 126. ibid.
61. An qui confessus est recepisse pro dote maiorem quantitatem pecuniarum, censeatur illam donare? Ex p. 8. tr. 6. ref. 113. p. 343.
62. An donatio remuneratoria inter coniuges sit licita & valida? Ex p. 8. tr. 6. ref. 28. ibid.
63. An maritus sine, & ignobilis, possit donare uxori Nobili, & atate florenti? Ex part. 8. tract. 6. ref. 29. ibid.
64. An donatio facta inter coniuges in die Natiuitatis Domini sit valida? Et de alijs septem casibus agitur, in quibus lex interdicit coniugibus, ne donationes reuocent, Ex p. 8. tr. 6. ref. 31. p. 344.
65. An donatio, qua vnus coniux donat alteri redditus annuos ad dotandum Capellam, vel illuminandam Templum oleo, vel cera, aut pro sepultura causa sit valida? Et an sit valida donatio, quando vxor donat viro aliquid ad consequendum aliquem honorem, vel dignitatem? Idem dicendum est, quando vir ingreditur ludos publicos, velut hastiludia auctoritate publica facienda. Et idem dicendum est, si causa studiorum, vel graduum Licentiatum, aut Doctoratus obtinendi vxor viro donet, aut pro Nobilitate obtinenda donatio ab vxore viro suo fiat. Ex p. 8. tr. 6. ref. 26. ibid.
66. An donatio inter coniuges non veras, sed putatiuos valeat. Ex p. 8. tr. 6. ref. 27. p. 345.
67. An simplices donationes inter coniuges sine prohibita? Et notatur illas leges, vel statuta prohibentia donationem inter virum, & uxorem non ligare in interiori anima iudicio, in quo non statur presumptionibus. Et quaritur, an valeat donatio facta ante matrimonium, dilato effectu ad tempus celebrati matrimonij: Et pro supposito, quod donationes inter coniuges possint reuocari, occurrit pulchrum dubium explanatum in §. Supposito, huius Resolutionis. Ex p. 8. tr. 6. ref. 19. ibid.
68. An simplex donatio inter coniuges iuramento confirmetur? Et notatur, quod licet donationes inter virum, & uxorem regulariter sine prohibita, tamen morte confirmantur. Ex p. 8. tr. 6. ref. 20. p. 346.
69. An donatio inter coniuges morte confirmetur? Et quid est dicendum si Petrus dedit aliquas gemmas uxori sue, & ipsa subscrupulosa subdubitauit, an illas in proprietatem dederit, an vero in usum? Et an supradicta donatio non solum morte naturali, sed etiam civili confirmetur? Ex p. 8. tr. 6. ref. 23. ibid.
70. An donatio inter coniuges, et confirmatur morte naturali, confirmetur etiam morte civili; v. g. exilio, seruitute, & professione in Reigine? Et notatur, quod concurrentibus aliquibus conditionibus donatio inter virum, & uxorem secundum leges permittitur. Ex part. 8. u. 1. 6. ref. 24. p. 347.
71. An donatio mortis causa inter coniuges sit valida? Et explanatur, quod regulariter circunque legari, eidem & mortis causa donari possu & nullo iure prohibitum sit quin à coniuge coniugi legatum relinquatur. Et quod in dubio, an donatio, si expresse non constat, quales donationes coniuges, vel alij facere voluerunt, presumitur causa mortis, nec inter vivos. Ex part. 8. tract. 6. resolut. 30. p. 348.
72. Quid sit donatio causa mortis, & quotuplex? Et an mortis causa donatio in presentem, & tacentem conferri possit? Et an donatio inter vivos acceptata, nondum tamen tradita regulariter reuocari nequeat? Et an donatio causa mortis etiam post traditionem reuocari possit à donatore quatenus vivit? Ex part. 8. tract. 6. ref. 67. ibid.
73. Qui possunt donare causa mortis? Ex p. 8. tr. 6. ref. 68. p. 349.
74. An Regula Cancellaria obligent in foro conscientie, & interiori? Et an donatio inter vivos facta ab Episcopo intra viginti dies ante eius obitum sit valida in foro conscientie, licet per Regulam Cancellaria de viginti in foro exteriori sit nulla, & licet sanus esset Episcopus? Et an predicta Donationes valida sint in viroque foro, vnde donatarius possu obsurdescere, si forte publicetur excommunicatio contra non reuelantes bona Episcopi defuncti, quod est valde notandum? Ex p. 1. tr. 10. ref. 43. p. 350.
75. An donatio Episcopi intra viginti dies ante obitum sit valida? Et quid, si donatio fuerit facta extra infirmitatem? cum scilicet sanus esset Episcopus, quare educ, si publicetur excommunicatio contra non reuelantes bona Episcopi defuncti, manet tutus in conscientia donatarius? Ex p. 8. tr. 6. ref. 88. ibid.
76. An donatio causa mortis facta à Nonitio post ingressum Religionis sit valida, non obstante Decreto Concilij Tridentini

& Resolutionum.

- Tridentini sess. 25. cap. 16. de sepult. Et notatur, quod nulla existente professione, nulla etiam existit donatio in consobrinos collata. Et quod Monachus, qui facit professionem, si licite à Religione recessit, recuperat bona Ecclesia collata contemplatione ingressus Religionis.* Ex p. 8. tr. 6. ref. 86. ibid.
77. *An in Concilio Tridentino sess. 25. c. 26. de Regular. comprehendatur renunciatio, vel donatio facta ante ingressum Nouitatus intuitu ingressus Religionis?* Ex p. 5. tr. 2. ref. 55. ibid.
78. *An donatio facta ante ingressum Religionis animo ingrediendi illam, sit valida?* Ex part. 8. tr. 6. ref. 87. p. 351.
79. *An filius familias de bonis aduentitiis, quorum ususfructus Patri non queritur, sine eius consensu mortis causa donare possit?* Ex p. 8. tr. 6. ref. 69. p. 352.
80. *An filius familias Patre suo consentiente causa mortis donare possit bona aduentitia? Et in supradicto casu an consensus Patris debeat specialis, & expressus intercedere, vel sufficiat tacitus? Et quid, si filius donauerit causa mortis an tunc requiratur iudicis autoritas, an potius sufficit solus ipsius Patris consensus, donationi auctoritatem præbentis? Et quid præter consensum filio præsitum, an adhuc uiuente filio talis donatio à Patre reuocari possit?* Ex p. 8. tr. 6. ref. 70. p. 353.
81. *An si in familias si testamentum faciat cum consensu Patris adiecta clausula codicillari, si non valeat iure testamenti, valeat iure codicilli, aut cuiuscumque alterius vltimæ voluntatis, verum in vim donationis causa mortis valere possit?* Ex p. 8. tr. 6. ref. 72. p. 354.
82. *An minor 25. annis Curatorem habens absque illius consensu donationem mortis causa facere possit? Et supponitur, quod minores 25. annis firmo destituantur iudicio, & propterea res mobiles sine Curatorum auctoritate donare nequeunt. Et similiter prodigi donare vetantur. Sed difficultas est causa mortis. Et docetur puberes, inconsulto, inscioque Curatore testari posse.* Ex p. 8. tr. 6. ref. 71. ibid.
83. *An usurarius causa mortis donare possit? Et aduertitur, quod ad pias causas attinet, constat manifestos usurarios sine testamentis, sine codicillis sine donatione causa mortis disporre valide, & licite posse.* Ex p. 8. tr. 6. ref. 73. ibid.
84. *An Iudæi causa mortis possint donare? Et notatur, quod si omnia bona tam præsentia, quam futura mobilia, & immobilia, mortis causa donata sint, quod sub huiusmodi vniuersali donatione nomina, iura, & actiones non comprehenduntur.* Ex p. 8. tr. 6. ref. 74. p. 355.
85. *An Cæcus possit donare sine certis conditionibus?* Ex p. 5. tr. 6. ref. 25. p. 356.
86. *An cæcus mortis causa possit donare absque solemnitate leg. hæc consultissima, cod. qui testamenta facere possunt? Et an mortis causa donare possit mulier, qua non potest contractum facere absque consensu mariti, siue curatoris, vel duorum propinquorum, ita disponente municipali lege, seu statuto, quæri solet? Et an verbum donationis in aliquo statuto appositum non significet donationem mortis causa, sed donationem inter vivos?* Ex p. 8. tr. 6. ref. 75. ibid.
87. *Quenam signa demostrent donationem esse factam causa mortis?* Ex p. 8. tr. 6. ref. 76. p. 357.
88. *An reseruatam in donatione mortis causa pertineat ad hæredem, vel ad donatarium?* Ex p. 8. tr. 6. ref. 77. ibid.
89. *An ex sola pœnitentia donati causa mortis iuramento firmata reuocari possit?* Ex p. 8. tr. 6. ref. 79. ibid.
90. *An donatio causa mortis regulanda sit secundum leges contractuum, an secundum leges loquentes de testamentis?* Ex p. 8. tr. 6. ref. 80. ibid.
91. *An ex donatione mortis causa omnium bonorum Falcidia detrahi possit? Et quid, si donatio mortis causa n. n. in testamento, vel codicillis, sed extra illos fuerit facta?* Ex p. 8. tr. 6. re. 82. p. 658.
92. *An in donatione mortis causa necessaria sit insinuatio, vel saltem fieri debeat coram quinque testibus? Et si sit ad pias causas, an duo vel tres testes sufficiant? Et an quinque testes in donatione mortis causa vno contextu adhiberi debeant? Et an valeat mortis causa donatio, si per*
- donatoris epistolam propria ipsius manu scriptam facta sit absque vlllo teste: Et an donatio mortis causa per Procuratorem fieri possit? Ex p. 8. tr. 6. ref. 81. ibid.
93. *An donatio causa mortis insinuatione egeat? Et notatur, quod quando aliquid emiur ultra, vel infra dimidium iusti pretij, si illud ultra, vel infra dimidium excedit valorem, qui donari non potest absque insinuatione, non potest valide ab emptore remitti, & condonari venditori absque prædicta insinuatione.* Ex p. 8. tr. 6. ref. 50. p. 359.
94. *An in Donatione facta Ecclesiis requiratur insinuatio.* Ex p. 4. tr. 1. ref. 63. ibid.
95. *An donatio facta Ecclesia, vel pia causa sit valida absque insinuatione.* Ex p. 8. tr. 6. ref. 49. ibid.
96. *An ut donatio sit valida, necessaria sit insinuatio coram iudice. Et an insinuationis ommissio non totam donationem vitiet, sed illud dumtaxat, quod superfluum est, & legitimam summam excedit. Et an donator possit huic legi, & necessitati insinuationis renunciare. Et explanatur, quid vero nomine Solidi intelligatur.* Ex p. 8. tr. 6. ref. 46. p. 361.
97. *An in aliquibus casibus donatio sine insinuatione sit valida? Et an sit valida remissio debiti liquidi excedentis quingentos solidos? Et an qui sperat legatum, aut aliud bonum, quod nondum obtinuit, possit illud renuunciare in quacumque quantitate absque insinuatione?* Ex p. 8. tr. 6. ref. 47. ibid.
98. *An valeat donatio facta pluribus absque insinuatione, si excedat quingentos solidos?* Ex p. 8. tr. 6. ref. 48. p. 362.
99. *An donatio iuramento firmata sit valida absque insinuatione? Imo si donator renunciauerit legi de insinuatione?* Ex p. 8. tr. 6. ref. 51. ibid.
100. *An si donator insinuationi renunciat, valeat saltem dicta donatio tanquam nudum contractum, & pactum? Et quid, si in prædicta donatione appositum sit iuramentum?* Ex p. 8. tr. 6. ref. 52. ibid.
101. *An si donatio non sit insinuata, donarius possit in conscientia retinere excessum donationis? Et quid, si donator ignoret se posse excessum repetere?* Ex p. 8. tr. 6. ref. 53. p. 363.
102. *An donatio inter vivos omnium bonorum præsentium, & futurorum, sit valida? Et quid, si adsit insinuatio? Et ex doctrina huius Resolutionis etiam inferuntur, & notantur alij casus circa hoc & in exemplum supradictæ questionis, adducuntur.* Ex p. 8. tr. 6. ref. 38. p. 364.
103. *An in foro conscientie donatio omnium bonorum, (vt supra) possit à Donatario retineri? Et quid, si exigatur ab ipso donatore, vel hæredibus? Et an supradicta donatio sit contra bonos mores, ac proinde iuramento firmari non possit? Et quid, si queras, an donatio omnium bonorum præsentium, & futurorum possit esse valida, si Principis auctoritate firmetur.* Ex p. 8. tr. 6. ref. 39. p. 365.
104. *An in aliquo casu donatio omnium bonorum sit valida? Pro qua adducuntur alij diuersi casus in textu huius Resolutionis.* Ex p. 8. tr. 6. ref. 40. p. 366.
105. *An donatio omnium bonorum præsentium, & futurorum, facta Ecclesie sit valida? Et in tali casu teneatur tamen tunc Ecclesia, vel pius locus alere donatorem?* Ex p. 8. tr. 6. ref. 41. ibid.
106. *An donatio facta Ecclesie cum aliquo onere, si non adimpleatur, competat aëlio donatori ad repetendam donationem? Et supponitur, quod quilibet in contrahendo potest legem, quam volet rei sue dicere. Ex quo sequitur, quod si vinea donata sit Hospitali ea lege, ut non possit alienari, an si Hospitali eandem vineam postea alienauerit, competat donatori aëlio ad repetendam vineam?* Ex part. 8. tr. 6. ref. 42. p. 367.
107. *An donatio omnium bonorum præsentium, & futurorum iuramento firmetur, & ut non possit reuocari.* Ex p. 8. tr. 6. ref. 43. ibid.
108. *An donatio omnium bonorum præsentium, & futurorum sit valida quoad præsentia? Et an si quis faciat donationem causa mortis suorum omnium bonorum præsentium, & futurorum, talis donatio sit superi ri legi damnata. Et docetur locationem rerum Ecclesiasticarum ultra triennium*

Index Tractatum,

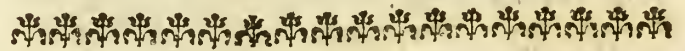
- vitiari in totum. Et probatur, quod prohibetur dari Emphyteusim ultra tres vitas. Ex p. 8. tr. 6. ref. 44. p. 386.
109. An si quis donavit bona presentia, & futura, reseruando sibi usum fructuum ut non possit tamen de illo in morte disponere, an inquam, talis donatio sit valida? Et in dicto casu, an possit testari de pecuniis, quas acquisiuit, & lucratus est, cum esset usufructuarius? Ex p. 8. tr. 6. ref. 45. p. 369.
110. An donatio possit fieri absentis? Et quid, si Notarius nomine absentis donationem acceptet? Et an valeat donatio absentis facta, quando iuramentum interpositum sit de non reuocando, seu interueniendo? Ex p. 8. tr. 6. ref. 93. ibid.
111. An si Nuntius iniuste non tradat absentem rem donatam, teneatur duplici restitutioni, donatario, & heredibus donantis? Et quid in predicto casu, si donatio facta erat Ecclesie, vel pia causa? Ex p. 8. tr. 6. ref. 94. p. 370.
111. An post mortem donatoris possit donatio acceptari? Et quid, si donatio facta sit in fauore pie cause. Ex p. 8. tr. 6. ref. 95. ibid.
113. An quis possit acceptare donationem pro absentem? Et quid, si donatio sit firmata iuramento? Ex p. 8. tr. 6. ref. 97. p. 371.
114. An Notarius possit pro absentem stipulari, ita ut non possit donator retrocedere, etiam ante absentis acceptationem? Et quid, si donatio sit firmata iuramento? Et in predicto casu, quatuor valde notanda considerari debent, quae in textu huius Resolutionis explanantur, & docentur. Ex p. 8. tr. 6. ref. 98. ibid.
115. An donatio facta absentem, & nondum acceptata iuramento firmetur? Et an si per simplicem donationem, vel promissionem factam absentem, rite tamen ab alio legitime pro absentem acceptatam, me obligem, possim tuta conscientia eam reuocare si is, qui pro ab absentem acceptauit, in reuocatione consentiat? Et an si Donatarius moriatur, antequam sciat, ratamque habeat donationem, scireque acceptationem pro se rite factam ab eo, qui iure poterat acceptare, ius quod donatarius ex tali donatione habebat, transeat ad eius heredes, possintque donationem ratam habere, & acceptare? Ex p. 8. tr. 6. ref. 99. p. 372.
116. An obligatio donatoris transeat ad heredes, antequam donatio sit acceptata? Et si donatarius mortuus est ante acceptationem donationis, vel ratihabitionem factam ab eo, qui poterat suo nomine acceptare, succedunt ne heredes illius in donationis acceptationem? Et donatio facta infanti ante usum rationis, & a tabellione acceptata, vel ab alio, qui iure potest acceptare, est ne reuocabilis, an expectari debeat infantis ratihabitione? Ex p. 8. tr. 6. ref. 101. p. 373.
117. An donatio, quae post unum alteri sit, possit in secundo ante acceptationem reuocari? Ex p. 8. tr. 6. ref. 103. ibid.
118. An promissio, seu donatio facta Ecclesie, vel ad piam causam ante acceptationem, valeat, ita ut non possit per poenitentiam reuocari? Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. ref. 108 alias 107. ibid.
119. An donatio facta Ecclesie valeat ante acceptationem? Et an donatio facta Ecclesie, vel pia causa etiam iuramento firmata reuocari possit ante acceptationem? Et an donum factum Ecclesie ex unanimi consensu coniugum post eorum mortem aggrauet superuenientem alteri medietatem illius doni dare Ecclesie. Et aduertitur, quod in iudicando illam opinionem amplecti debet, quae sanet Ecclesie. Et etiam deducitur donationem factam etiam ad fauorem priuati presentis, & carentis valere absque alio acceptatione. Ex p. 8. tr. 6. ref. 106. p. 374.
120. An donatio facta Ecclesie, pia causa, aut pauperibus absentibus possit a quolibet acceptari. Ex p. 8. tr. 6. ref. 96. p. 375.
121. An in donatione possit apponi pactum, ut perueniat ad Ecclesiam cum aliquo onere? Et notatur, quod dum Rex donat aliquid, possit apponere pactum ne detur Ecclesie, licet generaliter statuere, ne quis predicta sua bona vendat Ecclesie, esset iniquum, & contra ipsius libertatem. Et an donans cum pacto, ut post mortem det Ecclesie, possit postea tale pactum tollere? Ex p. 8. tr. 6. ref. 100. ibid.
2. An donatio facta Ecclesie possit reuocari? Et an donans cum pacto, ut post mortem alicuius tertij det Ecclesie, possit postea tollere predictum pactum? Ex p. 8. tr. 6. ref. 428. ibid.
123. An donatio facta Ecclesie nondum constructa, vel Collegio nondum erecto sit valida? Ex quo a fortiori colligitur, Collegio nondum erecto, & Ecclesie nondum constructa posse concedi privilegium. Ex p. 8. tr. 6. ref. 112. p. 376.
124. An donatio facta quae Capucinis, Minoribus, PP. Societatis Iesu, sit valida? Et an predicta Religiones possint succedere, ab in-estato? Et an donatio facta supradictis Religionibus, vel alicui Religioso particulari sit irrita per modum legati? Ex p. 8. tr. 6. ref. 104. ibid.
125. An donatio facta intuitu paupertatis, vel sanctitatis, sit valida, paupertate, vel sanctitate non existente? Et in tali casu cui est facienda restitutio? Ex p. 8. tr. 6. ref. 109. p. 377.
126. An donatio ob causam praeteritam, vel presentem, si causa non subsistat, sit valida? Et ex doctrina huius questionis multi alij casus valde notandi, quia aliqui eorum saepe contingunt in praxi, inferuntur, & aliqui alij nouiter quaeruntur, & explanantur. Ex p. 8. tr. 6. ref. 89. ibid.
127. An donatio mere interna donatorem obliget? Et in tali casu, an donatarius possit facere occultam recompensationem si sciet, v. g. promissionem internam Petri? Ex p. 7. tr. 6. ref. 107. p. 378.
128. An promissio, seu donatio externa ex iure natura obliget ante acceptationem, nec possit reuocari? Et ex doctrina difficultatis inferitur, non modo obligationem promissionis nondum acceptata reuocari posse non solum per expressum consensum, sed etiam per tacitum tam promittentis, quam promissarij. Et si promissor rem promissam vendat, locet, aut voueat, alicui pio loco ante acceptationem, an eo ipso censeri suam promissionem reuocare. Sed quid est dicendum, si promissor velit se absolute, & irrenocabiliter obligare ante acceptationem an erit absolute obligatus. Ex quibus intelligitur differentia inter promissionem nondum acceptatam, & contractum initum sub conditione de futuro. Ex p. 8. tr. 6. ref. 108. p. 379.
129. An donatio metu graui extorta sit ipso iure irrita? Idem quaeritur de promissione. Et quid, si donatio fuerit per nimiam reuerentiam, vel importunitatem concessa? Et ex doctrina huius Resolutionis inferitur, an testamentum factum metu cadente in constantem virum si ex ipso iure nullum? Et additur testamentum in scriptis factum, sit tabellio coactus, & non rogatus subscripsit, esse iure ipso nullum. Et similiter testes in testamento metu adhibiti, vel detenti, ipso iure testificandi vi, & autoritate carent. Ex p. 8. tr. 6. ref. 129. p. 380.
130. An donatio ex causa ingratitudinis possit reuocari? Et in textu huius Resolutionis explanantur causa ingratitudinis, pro quibus predicta donatio reuocari possit? Et an ex capite ingratitudinis reuocari potest donatio a solo donatore, non autem ab eius heredibus, quando nempe donator sciuit causam ingratitudinis, & tacuit, secus vero si eam ignorauit? Ex p. 8. tr. 6. ref. 54. ibid.
131. An donatio facta Ecclesie ob ingratitudinem Pralati, & Clerici possit reuocari? Ex p. 8. tr. 6. ref. 56. p. 381.
132. An donatio ex ingratitudine reuocari possit, non obstante iuramento adhibito non reuocandi? Et an valeat pactum donationi appositum de non reuocanda donatione propter ingratitudinem donatarij? Et inferitur, quod maritus, qui promisit cum iuramento uxorem non accusare, licet adulterium committat, obligatur ad id obseruandum. Ex p. 8. tr. 6. ref. 57. ibid.
133. An si donatarius neget alimenta donatori indigenti, donatio possit reuocari? Et an si filia dotata, & coniugata committat causam aliquam ingratitudinis aduersus Patrem poterit Pater, stante matrimonio donationem reuocare? Idem dicendum est de soluto matrimonio, si filios habeat. Ex p. 8. tr. 9. ref. 55. p. 382.
134. An necessaria sit sententia, ut donatarius in conscientia ex causa ingratitudinis teneatur restituere bona donata? Et an ex causa ingratitudinis poterit donator, aut eius heredes occulte

& Resolutionum.

- occulè se compensare ante latam sententiam iuxta Regulas occultæ compensationis? Et an causa reuocandi donationes habeant locum in reuocando legato comparatione legatarij ingrati, si testatorem defunctum afficiat graui iniuria, ut si carnaliter cognouit eius uxorem, &c. Et an donatarius ingratus restituere quoque teneatur fructus ex re donata ante reuocationem perceptos. Ex p. 8. tr. 6. ref. 58. p. 383.
135. An donatio inofficiosa reuocari possit, diligenter examinatur? Et quid est dicendum, si donatio inofficiosa facta sit Ecclesie, vel pia causa, an solum possit reuocari quoad legitimas filiorum? Et quid, si Pater, aut mater prodigis donationibus inter viuos, siue in unum filium, siue in extraneam personam totam substantiam, aut notabilem eius partem effuderit, &c. Et an donatio inofficiosa possit reuocari, etiam si iuramento sit confirmata, vel si donator eam renunciet, aut nanciscatur? Et an donatarius nihil teneatur restituere ante iudicis sententiam? Et an filius possit, implorato iudicis officio, cogere Patrem, ut seruet legitimam in donationibus inofficiosis? Ex p. 6. tr. 6. ref. 66. ibid.
136. An donatio prodiga sit ipso iure nulla. Ex part. 8. tract. 6. ref. 84. p. 385.
137. An donatio obliget, si notabiliter varietur status rerum? Et quid si promissum sit iuramento firmatum? Et infertur, quod si ex incognita mutatione rerum licet reuocare donationem, & promissionem, ergo & vota plurima? Et an si duo mutuo sibi promittant vnusquisque independentem à promissione alterius, fas sit à promissione resilire ea tantum ratione, quod alter suam promissionem non adimpleuit? Ex p. 8. tr. 6. ref. 105. ibid.
138. An donatarius peccet, & teneatur ad restitutionem, quando scit donationem fieri cum damno creditorum, etiam si ab ipsis intra annum non repetetur? Et quid est dicendum, quando donatarius sciens, & prudens incitaret debitorem ad alienandum in fraudem creditorum. Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. ref. 39. p. 386.
139. An donatio facta pro patrimonio ad suscipiendos ordines sit in foro conscientie retrodonanda donatori? Et an talis Clericus sic ordinatus nullam incurrat suspensionem, nec teneatur retrocedere donationem? Et an donatio facta Clerico inopi, ut ad Subdiaconatum promoueri possit, ipse statim post susceptos ordines moriatur, debeant ad donatorem bona donata reuerti, vel transmittantur ad heredem donatarij. Ex p. 8. tr. 6. ref. 135. ibid.
140. An donatio facta iudici, vel testibus, ut iniuste iudicet, vel falso iurent, sit valida, vel maneat obnoxia, restitutioni? Et aduertitur actiones turpes esse vendibiles, puta occidere hominem, &c. ac proinde pro illis acceptum non esse restituendum. Ex p. 8. tr. 6. ref. 110. p. 387.
141. An donatio cum conditione turpi, vel impossibili sit valida? Et quid si in contractu matrimonij apponatur conditio turpis, aut impossibilis? Et si in foro interno, vel externo dubium sit, an contrahentes matrimonium hanc conditionem serio, vel ioco adiecerint, presumendum sit, quod ioco adiecta sit? Et an valeat donatio conditionalis, ut do tibi mille aureos, ut per vitam meam soluas centum quotannis, &c. Ex p. 8. tr. 6. ref. 85. ibid.
142. An donatio ad finem turpem sit irrita? Et an iure natura irrita sit donatio eius, qui quando promisit, non habuit animum donandi, etiam si verbis promiserit se daturum? Ex p. 8. tr. 6. ref. 102. p. 388.
143. An quis possit in suam concubinam ferre donationem, praesertim queritur de Clericis, & Militibus, & etiam de viris uxoratis, & Doctoribus, Aduocatis, & Commendatariis? Et an supradicti teneantur de iustitia predictis concubinis salarium seruitiorum suorum, in quo conuenerunt, soluere? Et an quando donatio Clerici, Militis, &c. est irrita, firmetur iuramento? Et an donatio promissa meretrici, ipso in iudicio, peti possit? Ex p. 8. tr. 6. ref. 83. ibid.
144. An deceptus in pretio propter consensum, videatur excessum donare? Et an si quis tradiderit aliquam rem alteri, & nihil expresserit, eam donare videatur? Et quid si sit

- Nobilis, qui eam tradidit? Ex part. 8. tract. 6. ref. 114. p. 389.
145. An si quis donauit aliquam rem alicui, qui ealem donationem probare non potest, possit in conscientia tantum subripere ab herede, quantum res illa valebat. Ex part. 8. tra. 6. ref. 90. p. 390.
146. An donatarius teneatur persolvere vota donantis, si non sit soluendo, aut mortuus sit? Et quid, si donatarius accepit, sciens uolentem effici impotentem ob id ad soluendum votum? Ex quo infertur, quod donatarius, aut legatarius non tenetur ad persoluenda defuncti debita ex iustitia, & contractibus. Ex p. 8. tr. 6. ref. 112. ibid.
147. An donatio Constantini facta D. Syluestro sit vera, & valida, & id negantes sint denunciandi Inquisitoribus. Ex p. 8. tr. 6. ref. 136. ibid.

Appendix ad alias paucas difficultates, quæ simul pertinent ad hunc tr. 7. de Donationibus huius tom. 7.

- A**N Principes possint leges condere circa donationes inter virum, & uxorem, & sponsalium largitatem; Et an Patres possint donationes facere filiis Clericis de tota illa summa, quam expensuri sunt pro illis, & postea eorum; nonne illam expendere in eorum seruitium? Et an Princeps possit imponere gabellas super bona Clericorum ipsis donata. Ex p. 1. tr. 2. ex ref. 128. & 43. alias 127. & 42. & in part. 4. tr. 4. ex ref. 175. Qua nunc inueniuntur in tom. 9. tr. 2. de Immunitate Ecclesiastica ref. 211. 257. & 242.
- An statutum, seu lex inualidans donationem omnium bonorum factam à Patre filio Clerico sit contra Immunitatem Ecclesiasticam. Ex p. 3. tr. 1. ex ref. 3. Qua hic reperietur in tom. 9. tr. 3. de Statuto prohibente alienationem, &c. ref. 20.
- An sufficiat patrimonium ab alio donatum sub conditione, ut cesset statim, ac ordinando de sustentatione prouisum sit? Et an hoc passim sit admittendum. Ex p. 9. tract. 8. ex resolut. 25. Qua hic est in tom. 2. tr. 5. de Sacramento ordinis ref. 107.
- An qui donationi facta sibi renunciauit antequam literas dimissorias, vel ordinem recipiat, contrahat in hac promotione suspensionem? Et quid, si aliquis impetravit a consanguineo patrimonium, ad cuius titulum ordinatus fuit, & promittens cum iuramento, quod ante donationem retrodonauerit, &c. Et quid, si post ordines illud restituat donanti, an prater peccatum mortale incurrat in suspensionem, & teneatur postea restituere. Ex p. 5. tr. 10. ex ref. 55. & 50. & in p. 3. tr. 4. ex ref. 183. alias 184. Qua nunc inueniuntur in tom. 5. tr. 3. de Suspensione ref. 47. 49. & 50.
- An qui per donationem, vel furtum accepit bona naufragantium incidat in censuram Bullæ Cœne. Ex p. 9. tr. 8. ex ref. 36. Qua hic reperietur in to. 5. tr. 1. de Excommunicatione ref. 44.
- Nota, quod in to. 5. tr. 7. de Simonia, & de Datis, & Promissis, prohibitis in Bulla Gregorij XII. sunt multa difficultates à ref. 47. vsque ad ref. 58. pro diuersis donationibus factis in diuersis casibus prohibitis in supradicta Bulla.
- An si cui donarentur, v. g. centum aurei, qui finxit se esse Episcopum expulsus ab Hæreticis ab Episcopatu, vel quid simile, teneatur vere restituere id, quod accepit. Ex p. 5. tr. 8. ex ref. 21. Qua hic est in tom. 4. tr. 7. de Eleemosyna ref. 56.
- Quando presumatur donatio in emptoribus, & venditoribus circa excessum vel defectum iusti pretij. Ex p. 5. tr. 14. ex ref. 39. Qua hic est supra in hoc ipsomet tom. 6. tract. 3. de Contractibus ref. 76.
- An moriturus filio spurio ultra alimenta possit ei aliam pecuniarum summam relinquere propter benemerita filij, quia hæc non censetur donatio, sed remuneratio. Et an donationes causa mortis valeant, si infirmus conualescat.

Index Tractatum,

Et an filiusfamilias de Castrensi vel quasi Castrensi peculio donare possit causa mortis, & tamen in tali casu quinque testes adhibere teneatur. Ex part. 5. tr. 3. ex ref. 131. & in p. 7. tr. 6. ex ref. 41. & 59. alias 40. & 58. *Qua hic sunt in proximo sequenti tract. de Testamentis huius tom. 6. ref. 100. 66. & 85.*

An si per ingressum Religionis donatione aliquid Religioso acquiratur, teneatur Monasterium eius debita contracta ante ingressum Religionis soluere. Ex p. 3. tr. 2. ex resol. 41. *Qua nunc inuenietur in tom. 7. tr. 1. de Regularibus ref. 140.*

An donatio remuneratoria sit prohibita in Bulla Clem. VIII. de Largitione munerum, ita ut Religiosus, seu Monialis largiendo aliquid donum in remunerationem non contraveniant huic Constitutioni. Et an Religiosus, seu Monialis possit largiri dona non solum equipollentia meritis, sed etiam ultra. Et utrum Abbatissa possit concedere licentiam donandi Monialibus, quam potest Prelatus Religiosus suis Religiosis. Et utrum Milites D. Jacobi, Alcantarae, Calatravae, &c. includantur in supradicta Bulla, ita ut sit illis interdictum donare. Et an Religiosus tempore mortis cum licentia Superioris possit aliquid donare. Et an Religiosus de annuis redditibus ex Superioris licentia ad usum suum concessis sine aliqua restrictione, possit libere parcius viuendo aliis donare. Ex p. 1. tr. 6. ex ref. 15. 16. 19. & 22. & in part. 5. tr. 3. ex ref. 128. *Qua hic reperientur in tom. 7. tract. 3. de Paupertate Religiosa, ref. 47. 48. 29. 51. & 65.*

Nota, quod in praedicto tr. 3. de Paupertate Religiosa tom. 7. sunt multa alia quaestiones, qua largo modo simul pertinent ad hunc tract. 7. de Donationibus huius tom. 6. Sed ibi sunt in proprii tract. & loco, ubi facillime inuenies quidquid circa hoc desiderare potes.

An sit licitum donare aliquid iudicis concubina, ut ipsa intercedat apud illum ex eo, quod se exponat peccato scandalis, & periculo peccandi, & labendi, &c. Ex p. 4. tr. 4. ex resol. 381. *Qua nunc inuenietur in to. 7. tr. 5. de Scandalo ref. 50.*

An serui, si habeant aliqua bona propria possint de eis donationem facere? Ex p. 7. tr. 7. ex ref. 34. *Qua hic reperientur in tom. 7. tr. 8. de Seruis ref. 34.*

An mandatum donandi expiret morte mandantis? Ex p. 6. tr. 7. ex ref. 4. *Qua hic est in to. 8. tr. 7. de Furto ref. 17.*

TRACTATUS VIII.

De Testamentis Priuilegiatis ad pias causas, peste infectorum, & Militum. Et aliqua quoad Testamenta communia, & legata pia, & prophana. p. 393.

1. **Q**uid sit testamentum ad pias causas? Ex p. 7. tr. 6. ref. 1. ibid.
2. An testamentum ad pias causas valeat absque solemnitatibus iuris civilis, etiam in terris non subiectis Pontifici modo adsint duo testes? Ex p. 7. tr. 6. ref. 2. ibid.
3. An testamentum absque solemnitate iuris, in quo causa pia non est heres instituta, valeat quoad legata pia in ipso contenta? Ex p. 7. tr. 6. ref. 3. p. 394.
4. An testamentum ad pias causas valeat etiam quoad legata prophana, si desit iuris solemnitas? Ex p. 7. tr. 6. ref. 4. ibid.
5. De his, qui ad pias causas testari possunt. Ex p. 7. tr. 6. ref. 5. p. 396.
6. An filiusfamilias possit ad pias causas testari? Ex p. 7. tr. 6. ref. 6. ibid.
7. An impuberes, etiam si sint doli capaces, possint ad pias causas testari? Et quid cum dispensatione, & permissu Principis? Ex p. 7. tr. 6. ref. 7. ibid.

8. An damnatus ad mortem possit ad pias causas testari? Et quid, si ante damnationem ad pias causas testatus fuerit? Ex p. 7. tr. 6. ref. 8. alias 7. ibid.
9. An deportatus possit condere testamentum ad pias causas? Ex p. 7. tr. 6. ref. 9. alias 8. p. 396.
10. An prodigus testari possit ad pias causas? Ex part. 7. tr. 6. ref. 10. alias 9. ibid.
11. An usurarius possit ad pias causas testari, aut donare causa mortis? Ex p. 7. tr. 6. ref. 11. alias 10. ibid.
12. An serui, & mancipia testari possint ad pias causas? Et quid de eo, qui dubius est de suo statu, nunquid ad pias causas testari ei licebit? Ex part. 7. tr. 6. ref. 12. alias 11. ibid.
13. An furiosus possit ad pias causas testari? Sed difficultas est, quando constat habuisse dilucida intervalla, & non constat, an actus executus fuerit tempore sana, vel insana mentis? Et quid de agro delirante, vel dilucida intervalla habente, qui casus frequentior est? Ex part. 7. tr. 6. ref. 13. alias 12. p. 391.
14. An Cæcus possit condere testamentum? Et an in codicillis casi seruanda sit eadem solemnitas, qua seruatur in testamento cæci? Et quid est dicendum, si ad pias causas testetur? Ex p. 5. tr. 6. ref. 26. ibid.
15. An testamentum nutu conditum valeat ad pias causas? Ex p. 7. tr. 6. ref. 22. alias 21. p. 398.
16. An mutus, & surdus possit testari? Et si mutus, & surdus sit Miles, vel cum priuilegio Principis, vel ad pias causas an possit testari? Ex part. 5. tract. 6. ref. 23. p. 399.
17. An mutus, & surdus possit ad pias causas testari? Et an valeat testamentum solo nutu factum ad pias causas? Et an peregrinus ad pias causas testari possit. Ex p. 7. tr. 6. ref. 14. alias 13. ibid.
18. Quot testes requirantur in testamentis ad pias causas? Et quid in foro conscientia? Et an sola scriptura facta manu testatoris sine testibus vim habeat testamenti, & valeat ad pias causas? Et alij tres casus circa hoc inferuntur, & explanantur. Ex p. 7. tr. 6. ref. 15. alias 14. p. 400.
19. Quot testes requirantur in testamentis ad pias causas quando non sunt idonei? Et an testes in testamento ad pias causas adhibiti, presumantur legitimi, donec contrarium probetur? Ex p. 7. tr. 6. ref. 16. alias 15. ibid.
20. An mulieres in testamento ad pias causas possint esse testes? Et an dua femina in testamento ad pias causas, sint sufficientes testes? Ex p. 7. tr. 6. ref. 17. alias 16. ibid.
21. An in testamento ad pias causas testes debeant esse rogati? Et an in testamentum ad pias causas requiratur rescriptio testium? Et an si testator ipse suam voluntatem ad pias causas scripsit in schedula, vel scribi fecit, deinde vocauit duos testes, & coram eis dixit se disponere de bonis suis ut in schedula, schedulam autem testibus non legit, sustineatur ut testamentum ad pias causas? Et an in testamento ad pias causas facto non requiratur, ut probetur testes esse idoneos, sed ut tale, sint presumatur. Et an opus sit vniuersos testes toti ordinationis actui adfuisse, vel quibusdam ante finem ordinationis discedentibus alij ipsorum in loco subrogari possint. Ex p. 7. tr. 6. ref. 18. alias 17. p. 401.
22. An quibus casibus valeat testamentum inter liberos, valeat & testamentum ad pias causas. Ex p. 7. tr. 6. ref. 34. alias 33. ibid.
23. An si constet heredi restatorem reliquisse aliquid ad pias causas teneatur illud soluere, licet in voce solum in foro conscientia? Et si post mortem testatoris producatur schedula à Confessario continens legata ad pias causas, quam testator scripsit, antequam decederet, an debeat pro vltima voluntate & legitima habere? Et alia circa hoc pro Confessario, schedula testatoris, & testibus inferuntur, & explanantur. Ex p. 7. tr. 6. ref. 19. alias 18. ibid.
24. An si moribundus cepit facere testamentum, vel Codicillum, & non potuit perficere, sit irritum quoad pias causas? Ex p. 5. tr. 3. ref. 126. p. 402.
25. An testamentum, vel codicillum ad pias causas inceptum & non finitum sit validum? Et aliqua alia circa hoc inferuntur.

& Resolutionum.

- feruntur, & explanantur. Et tandem notatur, quod testamentum ad pias causas, si à testatore in presentia testium, qui testatoris voluntatem audierunt, est dictatum, Notarius vero id postquam scripsit, non legit testatori, & testibus, non obest, quod non iterum est lectum testatori, & testibus, si voluntas testatoris testibus probatur. Ex p. 7. tr. 6. ref. 20. alias 19. ibid.
26. An si testator relinquat cuidam Ecclesie legatum vnciarum decem quolibet anno in perpetuum, & cum esset elapsus a morte testatoris tempus 100. annorum, quæserunt à me hæredes, an teneantur soluere supradictum legatum & an conditio castæ, & honeste viuendi in aliquo legato apposita intelligatur debere toto vitæ cursu, vel tempore arbitrio prudentis sufficienti, quale est annorum decem, &c. ? Vnde si fœmina castæ vixerit per decennium, licet postea in fornicationem incidere, debeat adhuc ei legatum cum tali conditione? Ex part. 5. tr. 14. Misc. 2. ref. 84. p. 403.
27. An si quis moriatur in loco, ubi non possit condere testamentum, & vellet relinquere aliquid Ecclesie, an valeat tale legatum, si relinquat talem scripturam scriptam manu propria? Et an in tali casu non solum ad pias causas, sed etiam absolute testamentum factum coram Parocho, & duobus testibus valeat in utroque foro in terris Ecclesie? Et alij quatuor casus in textu Resolutionis inferuntur ex supradicta questione. Ex part. 5. tract. 3. ref. 119. ibid.
28. An moriturus possit ad pias causas committere alicuius arbitrio suum testamentum? Adde, si testator dixerit ita, committo omnia bona mea arbitrio, vel dispositioni Titij, tunc Titium hæredem nudum, ac solo nomine censeri, atque obligatum esse totam hereditatem in causas pias distribuere? Et an moriturus possit committere etiam Fratribus Minoribus nominationem executorum sui testamenti, & an ipsi nominare possint cum licentia sui Superioris? Ex p. 5. tr. 3. ref. 127. p. 404.
29. An testamentum ad pias causas relictum alterius arbitrio valeat? Et in casu, quo testator committat omnia bona sua arbitrio Titij, an omnia relictæ à testatore, in causas pias videantur disposita fuisse? Ex p. 7. tr. 6. ref. 21. alias 20. ibid.
30. An testamentum ad pias causas valeat sine institutione hæredis? Et cum in testamento ad pias causas non requirantur solemnitates iuris ciuilibus, sed sufficiat sollemnitas iuris gentium, vel diuini, numquid testamentum ad pias causas vitiatur ex causa præteritionis, vel ex hæredationis? Ex p. 7. tr. 6. ref. 23. alias 22. ibid.
31. An temporis inscriptio, videlicet anni, mensis, & diei, sit necessaria in testamento ad pias causas? Ex p. 7. tr. 6. ref. 24. alias 23. p. 405.
32. An in testamento ad pias causas, sit necessarium, ut apponatur locus, ubi de alijs quatuor circumstantiis agitur? Ex p. 7. tr. 6. ref. 25. alias 24. ibid.
33. An legata ad pias causas valeant si hereditas adita non sit, & de quibusdam alijs & legatis ad pias causas. Ex part. 7. tractat. 6. resolu. 26. alias. 25. ibid.
34. An testamentum non solemne ad pias causas, reuocet prius solemne etiam ad pias causas? Et an hoc etiam intelligatur, cum folium, vel schedula esset subscripta manu testatoris? Ex p. 7. tr. 6. ref. 27. alias 26. p. 406.
35. An testamentum ad pias causas censeatur habere clausulam derogatoriam aliorum? Ex p. 7. tr. 6. ref. 28. alias 27. ibid.
36. An statuta laicorum includant testamentum ad pias causas? Vt, v. g. stante statuto, ut uxor sine consensu viri testamentum facere non possit, an valeant saltem ad pias causas? Et an quibus in casibus valet testamentum Militis, iisdem quoque valeat testamentum ad pias causas conditum? Ex part. 7. tract. 6. ref. 29. alias 28. ibid.
37. Quam dicantur relictæ ad pias causas? Et enumerantur sigillatim omnia, qua ad piam causam reducuntur. Ex p. 7. tr. 6. ref. 30. alias 29. p. 407.
38. Enumerantur alia legata ad pias causas. Ex p. 7. tr. 6. ref. 31. alias 30. ibid.
39. Ad quem iudicem pertineat executio testamenti ad pias causas, & legatorum piorum? Et an negligente intra annum hærede in adimplenda defuncti voluntate, executio testamenti
- tam ad pias, quam ad non pias causas deuoluatur ad Episcopum? Et quis sit iudex competens, siue agatur de publicando testamento Clerici, siue laici, siue de pia causa, siue de non pia? Ex p. 7. tr. 6. ref. 32. alias 31. p. 408.
40. An quilibet de populo possit agere, ut testamentum ad pias causas, & legata pia executioni mandentur? Ex p. 7. tr. 6. ref. 33. alias 32. p. 409.
41. Quadam notabilia de legatis ad pias causas. Et pro praxi huius questionis aliquos casus decisos inuenies in textu huius Resolutionis. Ex p. 3. tr. 6. & Misc. 2. ref. 29. ibid.
42. An legatum sub conditione, v. g. si non nupserit, vel si Religionem ingrediatur, sit validum in foro conscientie? Ex p. 3. tr. 5. ref. & Misc. 1. ref. 57. p. 410.
43. An legatum relictum non persona particulari, sed generaliter pro virginibus maritandis, lucretur puella, qua Religionem ingrediatur. Ex part. 5. tr. 14. & Misc. 35. ibid.
44. An legatum factum puellis, ut nubant, debeat, si aliqua dotem habeat, sed non sufficientem. Vbi etiam plura alia de legatis pro Virginibus maritandis. Ex p. 2. tr. 16. & Misc. 2. ref. 50. alias 52. ibid.
45. An legatum relictum pro orphanis maritandis possit distribui habentibus Parentes pauperes, & inuitiles? Vbi etiam plura de legatis. Ex p. 4. tr. 4. & Misc. ref. 140. p. 411.
46. An pro consequitione legati, ut quis dicatur orphanus, debeat carere Patre, & matre. Et an puella, qua habet Patrem inuitilem, dicatur orphanata in ordine ad legata? Ex p. 4. tr. 4. & Misc. ref. 164. p. 412.
47. An puella exposita in aliqua Ciuitate, possint consequi legatum relictum pro matrimonio illius Ciuitatis. Et quid, si concurrat cum puella originaria, Ex p. 3. tr. 6. & Misc. 2. ref. 63. ibid.
48. An legatum relictum viduis pauperibus possit dari ab executoribus testamentariis pauperibus vitam cœlibem gerentibus. Ex p. 11. tr. 3. & Misc. 3. ref. 8. ibid.
49. Bernardus in suo ultimo testamento reliquit hæredem Cynthiam cum onere soluendi quocumque anno Mariae sorori sue Moniali aureos 100. Queritur, an huiusmodi legatum sit pium in fauorem Mariae Monialis. Ex quo inferitur, quod si relinquatur aliquid Episcopo à propinquo, presumitur esse relictum non intuitu Ecclesie, sed personæ. Et quod si aliquid legatur consanguineo pauperi, non censetur legatum pium. Et si dubium sit qua mente testator reliquerit legatum, an presumatur in dubio ad piam causam, id est pro Deo, & animæ salute reliquisse, & non pro persona. Ex p. 7. tr. 12. & Misc. 3. ref. 11. alias 9 p. 414.
50. An legatum relictum alicui si Religionem ingrediatur, sit intelligendum pro solo ingressu, an vero pro professione. Et an obligetur hæres in conscientia ad soluendum huiusmodi legatum, si talis in Religionem non profiteatur? Et an legatum concessum cum hac conditione, si Titius legibus studuerit, sit intelligendum quousque legatarius ad gradum Doctoratus peruenit? Ex p. 10. tr. 11. & Misc. 1. ref. 56. ibid.
51. An legata incerta ratione incertitudinis personæ in foro conscientie teneatur hæres inter illos diuidere, si in id consentiat? Idem dicendum est de debito. Et quid, si testator legatum fecerit Ecclesie B. Mariæ, vel alterius Sancti, & in eodem loco plures sint Ecclesie eiusdem nominis, &c. vel quid sit faciendum in pari dubio? Et an si vero nulla Ecclesia sit talis nominis in illo loco, an tale legatum cedat Ecclesie Cathedrali? Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. ref. 58. p. 416.
52. An valeat legatum, quando incertum est, quis sit legatarius? Et notatur, quod prædicta difficultas non procedit circa legata ad pias causas, qua ob incertitudinem loci, Ecclesie, pauperum, &c. caduca non sunt, pro quo adducuntur diuersi casus pro praxi huius questionis. Ex p. 10. tr. 15. & Misc. 5. ref. 18. p. 416.
53. An legatum relictum uxori, si honeste, & castè vixerit, possit in conscientia ab ea exigi & retineri, si occulte fornicata sit? Et an etiam per unicam tantum fornicationem amittatur supradictum legatum in conscientia? Et an legatum amissum vel ob fornicationem, vel ob vitam inonestam recuperetur si fœmina redeat ad meliorem frugem? Et inferitur legatum relictum pro virginibus maritandis acquiri à corrupta oscul-

Index Tractatum,

- te, si publice reputatur virgo. Ex part. 10. tr. 13. & Misc. 3. ref. 8. p. 417.
54. An legatum sub conditione caste, & bene viuendi amittatur ex amplexibus, & aliis tactibus impudicis? Et an legatum relictum vidua, dum vidua fuerit, nunquam amittatur, neque ex iudicis officio amittit ex eo, quod Religionem profiteatur? Et an legatum relictum coniugi quamdiu cum filia defuncti commorata fuerit, pereat transendo ad secundas nuptias? Et notatur, decedentibus filiis, matrem predictam legatum non amittere. Ex p. 10. tr. 13. & Misc. 3. ref. 9. p. 419.
55. An si femina transeat ad secundas nuptias, debeatur ei legatum relictum sub conditione, si caste, & honeste vixerit? Et an legatum relictum uxori sub conditione non inuendi secundas nuptias, debeatur, si ipsa fuerit fornicata? Et an legatum sub conditione non transeundi ad secundas nuptias amittatur per secundas nuptias inualidas? Et quid dicendum est, quando secundum matrimonium non fuit consummatum? Et an legatum distribuendum feminis sub conditione caste, & honeste viuendi, possit tradi ei, qua amplexus, & tactus semel, vel iterum permisit, aut fornicata est? Ex p. 10. tr. 15. & Misc. 5. ref. 21. p. 420.
56. Quis habebat facultatem distribuendi legatum ducatorum, alicui Monasterio Regularium sibi bene viso, & elegit Monasterium, cui ipse debebat centum aureos cum pacto ut dictum debitum remitteret, quaesuit a me, an licite hoc facere poterit? Et pro firmanda doctrina huius questionis alius similis casus adducitur, videlicet, quidam homo erat debitor quinquaginta ducatorum famula, qua ei inferuinit, & ex alia parte tenebatur singulis annis ex vi legati distribuere centum ducatos pro maritandis puellis, quaeritur an possit tuta conscientia mire hoc pactum cum formula, nempe, quod dimittat ei, quod debet ratione seruitij praestiti, & ipse applicauit ei legatum centum ducatorum, quando ipsa contrahat matrimonium? Et supponitur famulam vere esse egenam. Ex quo cursim inferitur, quod Thesaurarius alicuius Principis, vel Procurator, seu famulus alicuius Domini, inscio ipso, potest cum Domini pecuniis, quas ad expendendas, vel obseruandas habet, negotiari, & lucrum in suam utilitatem vertere. Ex p. 10. tr. 13. & Misc. 3. ref. 45. p. 421.
57. Quaestio, quam ordimur olim mihi a magnis Theologis agitari fuit. Vtrum haeres ab intestato teneatur in foro conscientiae soluere legata in testamento minus solemniter relicta? Et quid, si legata sint ad pias causas? Et ex doctrina praedicta questionis aliqua alia circa hoc inferuntur? Et tandem late explanatur, quod leges, quae irritant illegitimos contractus, habent pro fine bonum commune, & quamuis cesset finis legis in particulari, semper eius obligatio firma manet. Ex p. 1. tr. 8. ref. 75. ibid.
58. An haeres constitutus in graui necessitate excusetur a solutione legati pro Missis celebrandis pro animabus Purgatorij? Et an elemosyna elargienda pauperibus possit applicari pro Missis celebrandis ad subleuandas animas Purgatorij? Et an Beneficiarius omittens Horas canonicas satisfaciat, si elemosynas non distribuat pauperibus, sed celebrat Missas pro animabus Purgatorij? Ex part. 7. tra. 10. & Misc. 1. ref. 14. p. 422.

De Testamentis tempore pestis.

59. **A**N Confessarius tempore pestis debeat facere, ut moribundus testetur etiam si non adsint testes sufficientes? Et an tempore pestis testamentum, ut sit approbatorium in foro externo indigeat solemnitate testium? Ex part. 5. tract. 3. ref. 123. ibid.
60. An in testamento confecto tempore pestis sint necessarij septem testes? Et quid de testamento Militis tempore belli? Et aduertitur, quod in testamento tempore pestis licet habendi sint septem testes, non est tamen necessarium, ut unico coniectu adhibeantur, sed sufficit, si ex interuallis inter-

- ueniant. Et an testamentum tempore pestis exceptum a Parocho, praesente unico, quem habere potuit, teste vim habeat testamenti? Et aliqua alia circa praesentes difficultates explanantur. Ex p. 7. tr. 6. ref. 35. alias 34. p. 423.
61. An in testamento tempore pestis femina possint esse testes? Et notatur, quod in dicto tempore testamentum coram duabus mulieribus valeat, quando viri reperiri non possunt, quod est valde notandum. Ex p. 7. tr. 6. ref. 36. alias 35. p. 428.
62. An tempore pestis in testamento Notarius inter testes computari possit? Et de quibusdam aliis casibus circa testamentum tempore pestis agitur pro conditione Notarij, & testamentis mulierum factis tempore pestis. Ex p. 7. tr. 6. ref. 37. alias 36. ibid.
63. An in testamento tempore pestis testes debeant esse rogati? Ex p. 7. tr. 6. ref. 38. alias 37. p. 425.
64. An tempore pestis testes adhibiti in testamento teneantur videre testatorem, vel sufficiat eum audire? Ex p. 7. tr. 6. ref. 39. alias 38. ibid.
65. An testamentum tempore pestis confectum valeat, si infirmus conualescat? Ex p. 7. tr. 6. ref. 40. alias 39. ibid.
66. An quod dictum est de testamentis confectis tempore pestis procedat quoad Codicillos, & donationes & causa mortis? Et an ministrantes peste infectis gaudeant in testamentis condendis eorum priuilegiis? Ex p. 7. tr. 6. ref. 41. alias 40. ibid.
67. An sit validum testamentum confectum tempore pestis coram unico teste, & cum scriptura Parochi? Et an in ultimis voluntatibus Parochus possit fungi munere Notarij? Ex p. 7. tr. 6. ref. 42. alias 41. ibid.

De Testamentis Militum, & Priuilegiatis.

68. **A**N in condendis testamentis Milites nostri temporis gaudeant priuilegio Militibus antiquis a iure concesso? Ex part. 7. tr. 6. ref. 43. alias 42. p. 426.
69. Quid requiratur, ut iure militari Miles testari possit? Ex p. 7. tr. 6. ref. 44. alias 43. ibid.
70. An Milites Stationarij, & limitanei gaudeant priuilegio in suis testamentis? Ex p. 7. tr. 6. ref. 45. alias 44. p. 427.
71. An saltem duo testes sint necessarij ad testamentum Militis? Ex p. 7. tr. 6. ref. 46. alias 45. ibid.
72. An testes in testamento Militis debeant esse rogati? Ex p. 7. tr. 6. ref. 47. alias 46. p. 428.
73. Qui testes sint idonei ad testamentum Militis, & multa alia de testibus? Ex p. 7. tr. 6. ref. 48. alias 47. p. 429.
74. An Miles mutus a natura possit testari? Et quid, si mutus, & surdus Miles amisit sermonem, & auditum in castris, an iure, & priuilegio militari possit testari? Et discutitur, an mutus, & surdus a natura possit esse Miles? Ex part. 7. tr. 6. ref. 49. alias 48. p. 434.
75. An Miles mutu testari possit? Ex p. 7. tr. 6. ref. 50. alias 49. ibid.
76. An Miles captus ab hostibus testamentum iure militari, facere possit? Et an obsides iure militari testari possint? Et quid de Militibus in bello iniusto, qui propter rapinam, & nummos bellum sequuntur? Ex part. 7. tr. 6. ref. 51. alias 50. p. 431.
77. An Miles filiusfamilias testari possit? Et an tantum de Castrensibus, vel de quibuscumque aliis bonis testari possit? Ex p. 7. tr. 6. ref. 61. alias 60. ibid.
78. An Miles deportatus, vel Capite damnatus possit condere testamentum, modo ex militari delicto damnatus fuerit, & Sacramenti fides rupta non sit, & de bonis castrensibus testetur? Et an de aliis, quam de castrensibus bonis testari possit? Et quid est dicendum de aliis deportatis, vel capite damnatis, qui Milites non sunt? Ex p. 7. tr. 6. ref. 52. alias 51. ibid.
79. An testamentum Militis cum breuiaturis, & notis confectum sit validum? Ex p. 7. tr. 6. ref. 53. alias 52. ibid.
80. An Miles pro parte testatus, & pro parte intestatus decedere possit? Ex p. 7. tr. 6. ref. 54. alias 53. ibid.
81. An Miles in dubio praesumatur iure communi, vel militari testatus? Ex p. 7. tr. 6. ref. 55. alias 54. p. 432.

82. *An Miles plura testamenta facere possit?* Ex part. 7. tr. 6. ref. 56. alias 55. ibid.
83. *An Miles ex certo tempore, & ad certum tempus, & conditionem testari possit?* Ex p. 7. tr. 4. ref. 57. alias 56. p. 433.
84. *An Militis testamentum debeat esse unico contextu ordinato?* Ex p. 7. tr. 6. ref. 58. alias 57. ibid.
85. *An Milites directo in Codicillis heredem instituere, & substituere, ac hereditatem adimere possint? Et explanatur, quod licet Paganus filius familias de Castrensi, vel quasi castrensi peculio etiam absque Patris consensu donare etiam mortis causa possit, ipsi tamen mortis causa donationi quinque testes etiam se subscribere donationis instrumento oportet. Et alias curiosus casus in §. ult. huius Res. adscribitur.* Ex p. 7. tr. 6. ref. 59. alias 58. ibid.
86. *An testamentum tempore militis factum, valeat post missionem? Et docetur triplicem esse missionem, honestam, necessariam, & ignominiosam, sive turpem.* Ex p. 7. tr. 6. ref. 62. alias 61. p. 434.
87. *An testamentum Militis, in quo filij prateruntur, debeat causa prateritionis exprimi?* Ex p. 7. tr. 6. ref. 63. alias 62. ib.
88. *An in Militaribus testamentis cesset Falcidia?* Ex p. 7. tr. 6. ref. 64. alias 63. p. 435.
89. *An qui in Castris reperiuntur, etiam si Milites non sint, ut Mercatores castra sequentes, &c gaudeant privilegio testandi iure militari, modo in loco hostili sint?* Ex p. 7. tr. 6. ref. 60. alias 59. ibid.
90. *An Doctores gaudeant in conficiendis testamentis Privilegio Militum? Et an Advocati actu legentes, vel patrocinantes in ordinandis testamentis gaudeant illis Privilegiis, qua Militibus sunt concessa?* Ex p. 7. tr. 6. ref. 65. alias 64. p. 436.

De cæteris aliis Communibus, & ordinariis Testamentis.

91. **A**N Clericus, vel Episcopus possit licite testari in sine mortis in usus non pios, si habeat licentiam disponendi, in quoscumque usus voluerit? Ex p. 5. tr. 3. ref. 125. ibid.
92. *An Beneficarij possint valide, & licite testari ratione consuetudinis, ut est in Gallia, & Hispania? Et an si valide possint testari, non tamen licite in prophanos usus, & ideo haeres quomodocumque sit haeres, qui hoc modo hereditatem accepit, non peccet, nisi forte induxerit Clericum ad huiusmodi testamentum faciendum, quia inducens ad peccandum, peccat, nec teneatur hereditatem restituere? Et an supradictum testamentum sit saltem invalidum, si careat solemnitatibus iuris? Idem est de testamento pro ingressu Religionis, quod quis potest testari non servata solemnitate iuris.* Ex p. 10. tr. 15. & Misc. 5. ref. 10. ibid.
93. *An Commendatarij D. Iacobi, Ca'atrava, Alcantara, de Aris, &c morituri possint testari de fructibus Commendarum in usus non pios? Et quid de commendatariis D. Iohannis.* Ex p. 5. tr. 3. ref. 129. p. 438.
94. *An filius familias Clericus, si moriatur possit testari de bonis aduertiis, etiam ante Clericatum acquisitis? Et an Clerici possint testari de fructibus beneficiorum ad usus non pios? Et an peccet mortaliter, si de notabili quantitate ad usus non pios testetur?* Ex p. 5. tr. 3. ref. 124. ibid.
95. *An Clericus filius familias possit testamentum condere de his bonis, qua constante Clericatu acquisiuit, & hoc magis Episcopis liceat? Et an Clericus impune possit praterire liberos vel Parentes, ita ut testamentum ex eorum prateritione non infirmetur?* Ex p. 7. tr. 12. & Misc. 3. ref. 2. & ad pedem literæ in ipso met præcitato tr. ref. 35. Sed hic vna tantum Resolutio transcribitur. alias 33. p. 439.
96. *An damnatus ad mortem propter aliquod facinus possit testari?* Ex p. 5. tr. 3. 1. ref. 120. ibid.
97. *An pœna inhabilitatis ad testamentum procedat non solum in publico usurario ex mutuo, sed etiam ex venditione, vel emptione, & plura alia circa testamenta usurariorum?* Ex p. 11. tr. 4. & Misc. 4. ref. 22. ibid.

98. *An valeat testamentum cæci, si ante hæredis institutionem legata sint relicta, & plura circa cæcorum testamenta?* Ex p. 11. tr. 7. & Misc. 7. ref. 41. p. 440.
99. *An sardus si non sit mutus, possit testari?* Ex p. 5. tr. 6. ref. 24. p. 445.
100. *An schedula Patris testibus non obsignata pro testamento habenda sit? Et an hoc à fortiori procedat in foro conscientia? Ex quo sequitur testamentum ad pias causas valere etiam sine testibus in utroque foro.* Ex p. 9. tr. 7. & Misc. 2. ref. 41. ibid.
101. *An si aliquis iuravit se testamentum non reuocaturum, possit, hoc non obstante, illud reuocare?* Ex part. 9. tr. 7. & Misc. 2. ref. 42. p. 442.
102. *An qui iuravit se non reuocaturum testamentum, adhuc licite possit illud reuocare? Et an quando quis iuravit se non reuocaturum testamentum, & alter, cui iuravit, accepit, atque in eo hæres est institutus, si postea testator reuocet, secundus hæres postea institutus teneatur restituere hereditatem prioris?* Ex p. 10. tr. 15. & Misc. 5. ref. 11. p. 443.
103. *Quanam liceant, vel non liceant agere cum infirmo tempore mortis, quando conficit testamentum?* Ex p. 5. tr. 3. ref. 118. p. 444.
104. *An si non expedit, ut moribundus declaret in testamento aliquas restitutiones, vel alimenta filiorum, quid sit faciendum? Et an valeat hæredis nominatio relata ad schedulam, quam penes aliquem probatum virum scriptam relinquere dicit testator? Et an, si in dicta schedula, vel testamento dicat testator velle se centum erogare per Confessarium, vel per alium illis personis, quas ei in secreto dixit, non teneatur supradictas personas hæredibus declarare?* Ex p. 5. tr. 3. ref. 115. ibid.
105. *An testator possit prohibere deductionem legis Falcidiae, & Trebellianicæ? Et pro intelligentia harum questionum aliqua primo supponuntur. Et tandem quaeritur, an testator liberis primi gradus Falcidiae, & Trebellianicæ deductione prohibere possit?* Ex p. 11. tr. 7. & Misc. 7. ref. 46. p. 445.
106. *An in testamentis possit quis instituere extraneum, & relinquere fratrem, consobrinum? Et an hæredis ita instituti bona sibi relicta sanguine coniunctis ipsius testatoris debeant restituere? Et quid est dicendum, si non relinquat bona extraneo diuiti, sed alicui Monasterio, Hospitali, &c.* Ex p. 1. tr. 8. ref. 85. p. 446.
107. *An moribundus, si non vult heredem instituere fratrem, sed extraneum, sit absolendus?* Ex p. 5. tr. 3. ref. 114. p. 447.
108. *An Pater, aut mater possit plus aliquid uni filio relinquere, quam aliis. Et an Pater totum id, quod superest ultra partes legitimas filiis de iure debitas, possit de rigore relinquere extraneo. Et an testator, qui non habet liberos, aut Parentes teneatur relinquere bona cognatis, nisi sint mali, aut indigni.* Ex p. 1. tr. 8. ref. 83. ibid.
109. *An sit facienda difficultas moribundo, qui vult relinquere uni filio plus quam alteri. Et an peccet, si sine causa, & ex inordinato affectu inter liberos successionis inaequalitatem constituat.* Ex p. 5. tr. 3. ref. 130. p. 448.
110. *An moriturus filio spurio possit relinquere solum alimenta, qua pertinent ad necessitatem status. Et an ultra alimenta possit ei relinquere aliam pecuniarum summam propter benemerita filij, quia hæc non censetur donatio, sed remuneratio.* Ex p. 5. tr. 3. ref. 131. ibid.
111. *Quid liceat, vel non liceat moribundo in relinquendo aliquid filio spurio. Et notatur filium spurium posse tenere ea, qua mater ipsi relinquit, donec per iudicem priuetur. Et quid, si mater sit Illustris, an possit filio spurio quidquam illi dare, si habeat proles legitimas. Et quid agendum est, si alii liberis careat. Et an filius spurius possit hæres institui sub conditione, cum capax erit, sive cum à Principe legitimeretur.* Ex p. 5. tr. 3. ref. 121. ibid.
112. *An Pater possit instituere heredem aliquem rogando illum, ut postea ipse restituat hereditatem filio spurio? Et supponitur, quod spurius natus ex coitu damnabili, & punibili omnis successionis in bonis tam maternis, quam Paternis*

Index Tractatum,

incapax est, atque versa vice Parentes in bonis filij spurij succedere prohibentur. Et an heres, cui donata, vel in testamento relicta fuerunt bona habetis filium spurium, teneatur in defectum Patris eundem filium alere, aut si femina est dotare? Ex quo inferitur, an Pater teneatur ex iniustitia, vel tantum paterna pietate alere filium? Ex quo etiam deducitur cursim, quod Pater non tenetur restituere filio alimenta, quae ei negauerat, quando indigebat. Et quaeritur utrum Parentes peccent dando alicui tertio bona cum spe, quod ille constitutus heres ea dabit filio spurio: Et an possit Pater, & quamuis Pater sit Clericus filia spuria, instituere heredem maritum filia spuria, sicut e conuerso uxorem filij spurij? Et tandem notatur Sacerdotem posse filia spuria tradere dotem, dos enim datur loco alimentorum. Et aliqua alia adducuntur in textu huius Resolutionis, quae contingere possunt in praxi diuinarum difficultatum. Ex part. 10. tractat. 15. & Misc. 5. alias 19. p. 49.

113. Confessarius affirmavit heredi testatorem voluisse relinquere legatum Titio, quaeritur, an heres teneatur hoc credere, & legatum soluere? Et deducitur, quod qui aliquid audiuit à fide digno, possit in iudicio deponere, tanquam si vidisset. Ex p. 12. tr. 2. & Misc. 2. ref. 31. p. 454.

114. An si testator habens plures equos equum Titio legauerit, utrum debet eligere equum Titius, an heres? Et an pecunia ad emptionem immobilium destinata pro immobili habeatur, ita ut in legato bonorum immobilium contineatur? Et quid est dicendum de legato rei non existentis, an si speretur exitura, dicendum sit valere, v. g. ut si legatur partus ancilla futurus, vel fructus anni sequentis? Et an quando certam quantitatem fructuum sequenti anno nasciturorum legauerit testator, an ne, si tantum fructus natus non fuerit quod deest, heres supplere debeat? Ex p. 11. tr. 4. & Misc. 4. ref. 19. p. 455.

115. An interius rei legata spectet ad legatarium? Et quid, quando res, quae casu perempta est, aequa fuerit apud creditorem, & in nostro casu apud legatarium, qui heredis creditor est, peritura? Ex part. 11. tract. 7. & Misc. 7. ref. 45. p. 452.

Appendix ad cæteras alias difficultates, quæ simul pertinent ad istum tr. 8. de Testamentis huius tom. 6.

AN sit absoluendus moribundus, qui vult mutare testamentum, quod in vita fecit cum iuramento? Ex part. 5. tr. 3. ex ref. 122. Quae nunc inuenietur in tom. 1. tr. 4. de Absolutione sacramentali ref. 50.

An si testator relinquit centum aureos pro centum Missis in aliqua Ecclesia celebrandis, si augeatur stipendium prestandum Sacerdotibus, teneatur heres, data capacitate hereditatis, supplere illam eleemosynam? Et an legatum Missarum transeat ad heredem nominatim designatos? Et an Episcopus possit compellere Capellanum, ut per se ipsum celebret, si in testamento, & fundatione positum sit, quod Capellani celebrent? Ex part. 7. tr. 12. ex ref. 22. & in p. 2. tract. 4. ex ref. 17. & 18. & in p. 9. tr. 8. ex ref. 69. alias 68. Quae hic reperientur in tom. 2. tr. 1. de Celebrat. Missarum ref. 12. 16. 66. & 17.

An qui cum ignorantia tamen inuincibili conderet testamentum sine certo numero testium, hoc non obstante, testamentum sit irritum? Ex p. 10. tr. 13. ex ref. 51. §. vlt. Quae hic est in tom. 2. tr. 6. de Matrimonio ref. 170.

An dispensatio, seu potius facultas concessa testandi Episcopis, Monachis, vel aliis, quibus testari interdictum est, expiret morte concedentis? Et docetur, quod testamentum fa-

ctum sine licentia, conuadatur superueniente facultate testandi. Et an valida sit dispensatio, si femina repudiavit legatum ad finem obtinendi dispensationem ob paupertatem: Et quid, si antequam mitteret Romam, vel postquam misit, antequam Pontifex dispensaret, instituta sit in aliqua hereditate, vel legato? Et an si lex, vel statutum decernat, ut testamentum sine solemnitate factum nullam faciat fidem in iudicio, & extra iudicium, an censetur ipso facto etiam quoad forum conscientiae irritare testamentum sine tali solemnitate conditum? Ex part. 8. tract. 3. ex ref. 99. & 94. & in part. 10. tractat. 16. ex ref. 55. Quae nunc inuenientur in tom. 3. tr. 2. de Dispensationibus ref. 145. 141. & 140.

An si testator dicat ut Capellania conferatur Sacerdoti, conferri possit Clerico minorum Ordinum? Et an saltem pro vna, vel altera vice possit Episcopus dispensare super dictam qualitatem? Ex part. 4. tractatu 4. ex resol. 227. Quae hic reperietur in tom. 3. tractatu 3. de Episcopis ref. 113.

An Capitalum Sede vacante possit commutare ultimas voluntates, in quibus potest Episcopus? Ex part. 8. tr. 4. ex ref. 34. Quae hic est in tom. 3. tr. 5. de Capitulo Sede vacante ref. 13.

An de distributionibus Beneficarij, & Cardinales possint ad libitum expendere, & de illis testari? Ex p. 8. tr. 7. ex ref. 1. Quae nunc inuenietur in tom. 3. tract. 6. de Horis Canonicis ref. 2.

An ubi clausula testatoris imponitur alicui Clerico interuentia, seu assistentia, & residentia (hori, censetur inunctum seruitium personale non solum Chori, sed etiam Missarum, & habeat onus adiuvandi Curatum in cantando, & aliis similibus? Et an si in Ecclesia est aliquod Altare priuilegiatum, possit in eo Capellanus dicere Missam pro testatore, si testator designat aliam Capellam, vel Altare non priuilegiatum? Ex part. 9. tr. 2. ex resol. 14. & 15. Quae hic reperientur in tom. 4. tr. 1. de Altaribus priuilegiatis ref. 21. & 20.

An infirmus possit mandare in suo testamento, ut suus heres, seu executor post eius mortem sumat pro illo Bullam compositionis? Ex p. 11. tr. 8. ex ref. 11. Quae hic est in to. 4. tr. 3. de Bulla Cruciatæ ref. 175.

An Episcopus Regularis possit testari de patrimonialibus? Et an Hispana consuetudo introduxerit contra ius posituum Beneficarios testari de fructibus in vsu non pios? Et an quando in testamento relinquitur, ut pauperioribus detur eleemosyna, si distributor dat pauperibus, sufficiat, ut non teneatur ad restitutionem, vel teneatur eligere pauperiores? Idem est, quando eleemosyna fuit relicta ad feminas maritandas. Et an legatum relictum ad pauperes possit in unum, vel duos distribui? Et an distributor eleemosyna ex testamento possit partem sibi applicare, si vere pauper est? Et an legatum distribuendum uni pauperi possit distribui duobus? Ex part. 5. tract. 8. ex ref. 31. & in part. 7. tract. 10. ex ref. 13. & in part. 2. tract. 15. ex ref. 39. & in tract. 16. ex ref. 19. alias 21. & in part. 5. tr. 8. ex ref. 38. & in part. 10. tract. 11. ex ref. 59. Quae nunc inuenientur in tom. 4. tract. 7. de Eleemosyna ref. 26. 37. 61. 62. 64. & 63.

An sit illicita facultas testandi concessa sine causa. Ex p. 12. tr. 1. ex ref. 72. Quae hic reperietur in to. 4. tr. 8. de Consecratione Episcopi ref. etiam 72.

An excommunicatus possit testari? Et si instituat aliquem excommunicatum pro herede, an testamentum sit validum. Et in supradicto casu an omnes conuenientes ad testamentum peccent. Et an incurrat in excommunicationem ille, qui in suo testamento filiam relinquit heredem cum pacto, ut aliquod Monasterium ingrediatur. Ex p. 5. tract. 9. ex ref. 129. & in p. 2. tr. 15. ex resol. 56. Quae hic sunt in tom. 5. tract. 1. de Excommunicatione ref. 118. & 81.

An heres non consciens inuentarium teneatur soluere ultra vires,

& Resolutionum.

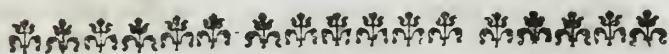
- vires hereditatis pro legibus, qua fundantur in presumptione, scilicet, quod haeres fraudauit bona. Ex p. 3. tr. 5. ex ref. 56. *Qua hic est supra in hoc ipsomet tom. 6. tr. 1. de Legibus ref. 86.*
- An valeat consuetudo, quod minor numerus testium, quam septem in testamentis sufficiat? Ex p. 6. tr. 5. ex ref. 30. Qua hic est supra in tr. 2. de Consuetudine ref. 36.*
- An qui ex testamento minus solemniter legatum debet habere, possit legatum detinere, vel de nouo accipere, aut occulte sibi compensare? Et an Pater, aut mater peccent mortaliter grauando legitimam filiorum gratuitis donationibus, vel minuendo onerosas, sed fictis contractibus? Et an Pater possit sine peccato iniustitia alienare omnia bona sua ad hoc, ut à filiis legitimam auferat? Et an filij succedentes Patribus per intermediam personam, hereditantes tantum Maioratum, vel bona vinculata, teneantur soluere debita Parentum post eorum obitum? Et quid de uxore mortuo viro? Et quid est sentiendum, si debita contracta fuerunt ab illo, qui Maioratum instituit, & etiam ante institutionem Maioratus? Ex p. 7. tr. 10. ex ref. 16. & in p. 1. tr. 8. ex ref. 84. & in p. 6. tr. 7. ex ref. 20. *Qua hic sunt supra in hoc tom. 6. tr. 3. de Contractibus ref. 149. 208. & 207.**
- An si quis donauit bona praesentia, & futura reseruando sibi usus fructus, an in dicto casu possit testari de pecuniis, quas lucratus est, cum esset usufructuarius? Et an testamentum factum metu cadente in virum constantem sit ipso iure nullum? Et adducitur testamentum scriptis factum, si tabellio coactus, & non rogatus subscripsit, esse ipso iure nullum, & similiter testes adhibiti, & si detenti sunt, ipso iure testificandi vi, & auctoritate carent. Et an si filius familias testamentum faciat cum consensu Patris, addita clausula Codicillaria, si non valeat iure testamenti, valeat iure Codicilli, &c. vtrum in vim donationis causa mortis valere possit? Et an puberes, inconsulto, & inficio Curatore testari possint? Et an legatarius non teneatur ad persolueda defuncti debita ex iustitia, & contractibus? Ex part. 8. tr. 6. ex ref. 45. 129. 72. 71. & 112. *Qua hic sunt in hoc ipsomet tom. tr. 7. de Donationibus ref. 109. 129. 81. 82. & 146.**
- An mutus, surdus, & caecus possint testari? Et an in Codicillis caeci seruari debeat eadem solemnitas, qua seruatur in testamento caeci? Ex p. 5. tr. 6. ex ref. 23. & 26. *Qua hic est supra in hoc ipsomet tr. 8. de Testamentis ref. 16. & 14.**
- Olim quasitus sui à quodam Sacerdote, vtrum Episcopus possit legatum aliquod in aequale, vel melius commutare? Et an in legatis soluendis sit seruandus aliquis Ordo, ut in debitis? Et an executores innito haerede possint soluere legata, & debita defuncti? Ex p. 2. tr. 17. ex ref. 26. & in p. 8. tr. 5. ex ref. 38. & in p. 3. tr. 5. ex ref. 60. *Qua hic sunt in proximo sequenti tract. de Executoribus testamentorum ref. 64. 38. & 36.**
- An Clericus, & Nouitius possint condere testamentum seruatis tantum solemnitatibus iuris Ecclesiastici, non autem civilis? Et aliqua notantur pro testamentis Nouitiorum, etiam ex Societate Iesu. Et quaritur, an in articulo mortis possit dari professio Nouitio non expleto probationis anno, & si moriatur sine testamento, an ex tali professione succedat in suis bonis Monasterium? Et an Nouitius etiam Patrum Capucinorum, & Minorum possit in suo testamento reseruare electionem puellarum, quibus suus haeres debet quotannis soluere certam pecuniariam summam? Et an dicta nominatio puellarum debeat fieri cum licentia Superioris? Et de aliis difficultatibus pro testamentis supradictorum Nouitiorum etiam agitur. Et an sit licitum Religioso suum testamentum ante professionem factam declarare? Et an legitima debeatur filiis statim post professionem Patri, vel in tali casu, si non debeatur legitima, obligentur filij petere alimenta à Monasterio? Idem dicendum est, si filius Religionem ingrediatur. Et an Religioso habenti Maioratum, fideicommissum, succedat ei substitutus à die*
- professionis, vel Monasterium? Et an licitum sit legatum annuum Fratribus Minoribus pro infirmaria, & de aliis legatis? Et an possit fieri legatum alicui Religioso cum conditione, ut nihil acquiratur Monasterio, & aliqua alia circa hoc annotantur? Et an legatum relictum sub conditione, qua impleta est tempore secunda professionis in alio Monasterio, an ad secundum Monasterium pertineat? Et an Fratres Minores possint recipere anniuersaria perpetua, & legata perpetua annuorum reddituum pro fabrica Ecclesiae, vel alio vsu diuini cultus? Et an, si aliquis instituatur haeres cum onere, ut hereditatem vendat, & pretium in fratrum Minorum necessitatibus conuertat, testamentum sit validum? Et an non solum in hunc modum possit haeres institui, sed etiam cum onere, ut quotannis in perpetuum det aliquid praedictis Fratribus Minoribus sine in sustentationem, sive pro Ecclesia, domo, & similibus? Et notatur, quod si Fratribus Minoribus res aliqua immobilis relinquatur à testatore absolute, nihilominus legatum valet, & pretium, vendita hereditate, vel re aliqua alia, debet dari Fratribus Minoribus. Et explanatur, quod lex, seu praecipuum multoties non fundatur in presumptione falli, vel delicti, sed fundatur in periculo facti, & delicti, & pro utroque cursim adducitur praxis in testamentis? Ex part. 9. tract. 9. ex resol. 16. & in part. 3. tractatu 2. ex resol. 17. 74. & 75. & in part. 6. tract. 7. ex ref. 55. & in part. 3. tract. 2. ex ref. 33. 34. & 114. & in part. 10. tract. 14. ex resol. 67. & 54. alias 65. & 52. *Qua nunc inueniuntur in tom. 7. tractatu 1. de Regularibus resolut. 167. 160. 168. 169. 170. 233. 235. 200. 234. & 308. cursim in §. Nec distant.**
- An quando consensus requiritur pro forma, si non currit ante, vel in ipso facto, actus sit nullus, quamuis postea consensus sequatur, ut in licentia, & facultate testandi? Ex p. 10. tr. 10. ex ref. vnica. *Qua hic reperitur in tom. 7. tr. 2. de Cingulo Militari, &c. ref. etiam vnica.**
- An Prelatus Regularis possit dare licentiam Monacho scribenda scheda, qua disponat, quid de suis bonis faciendum sit post mortem eo animo, ut vim habeat testamenti, aut Codicilli ea dispositio? Et notatur, quod potest aliquid relinqui Monacho cum facultate tempore mortis disponendi de eo inter consanguineos, non per testamentum aliquod solenne, sed per electionem personarum. Et an Equites Commendatarij D. Ioannis, D. Iacobi, &c. de bonis acquisitis, donatis, &c. in morte possint de illis absque Superioris licentia testari? Ex p. 5. tr. 3. ex ref. 128. & in part. 2. tr. 15. ex ref. 54. *Qua hic sunt in tom. 7. tr. 3. de Paupertate Religiosa ref. 65. & 55.**
- An serui testamentum facere possint? Et an valeat testamentum factum à Captiuis Christianis in loco captiuitatis, etiam si postea redierint? Et quid, si antea testamentum fecissent? Et an expediat, & sit opus pium concedere seruis libertatem? Et an seruus possit retinere ea, qua ipsi relictà fuerunt in legato, vel testamento? Ex p. 7. tr. 7. ex resol. 50. 35. & 31. *Qua nunc inueniuntur in tom. 7. tr. 8. de Seruis ref. 63. 25. & 30.**
- An in dubio, si fideicommissum expiret, possit ultimus vocatus de bonis libere disponere? Ex p. 4. tr. 3. ex ref. 73. *Qua hic reperitur in tom. 8. tr. 2. de Conscientia di. bia ref. 16.**
- Dubius de quibus nummis, seu mensuris legauerit, ad quid teneatur? Ex p. 4. tr. 3. ex ref. 78. *Qua hic est in tom. 8. tr. 4. de Voto ref. 24.**
- An si quis vi & fraude impediatur, ne nepos filij spurij, vel quibus alius instituatur haeres ab auo, vel ab alio, teneatur ad restitutionem? Et quid, si sine vi, & fraude, sed precibus, blanditiis, muneribus, &c. hoc efficiatur? Ex p. 3. tr. 6. ex ref. 33. & in tr. 5. ex ref. 53. *Qua nunc inueniuntur in tom. 8. tr. 7. de Furto, & Restitutione ref. 48. & 50.**
- An Tertiaria D. Francisci, seu Bizochæ, vel Beata vi vocant, possint consequi legatum relictum pro Monachatu? Et an quando Clericus instituit heredem alium Clericum, vel laicum condidit testamentum ad pias causas, possit index Ecclesiasticus*

Index Tractatum,

Ecclesiasticus dicta testamenta publicare. Et an quando dos in testamento relicta est pauperi, possit iudex Ecclesiasticus inter laicos cognoscere? Et an testator possit disponere, ut eius filia nubat de consensu alicuius. Ex p. 1. tr. 2. ex resol. 85. alias 84. & in part. 1. tract. 2. ex resol. 100. 117. & 75. alias 99. 116. & 74. Qua hic reperientur in tom. 9. tract. 2. de Immunitate Ecclesiastica resolution. 175. 191. 231. & 223.

An Cardinales in eorum titulis possint commutare ultimas voluntates, in quibus possunt Episcopi respectu suorum subditorum? Et an Cardinales ex licentia Summi Pontificis possint testari de bonis perceptis Cardinalitij Galeri? Et an Cardinales in testamentis gaudeant privilegio Militum? Et an testantes ex facultate Pontificis teneantur adhibere formam iuris civilis, aut Canonici? Et an facultas concessa Cardinalibus testandi expiret mortuo Papa, qui illam concessit? Et an licentia concessa Cardinalibus testandi intelligatur pro prima vice? Et an Pontifex possit concedere facultatem testandi Cardinalibus non solum in pios usus, sed etiam in quoslibet, dum modo sint liciti, & honesti. Et an Cardinales Religiosi recuperent facultatem testandi, & disponendi de rebus suis, quas ex professione Religionis amiserunt. Ex p. 5. tr. 2. ex res. 57. 50. 51. 52. 53. 54. & 64. Qua hic sunt in tom. 9. tr. 7. de Cardinalibus res. 41. & à res. 88. usque ad res. 92. inclusive, & in res. 84.

TRACTATUS IX.

De Executoribus Testamentorum

P. 454.

1. **Q**ui sint Executores testamentarij, & quotuplices. Ex p. 8. tr. 5. res. 1. ibid.
2. An excommunicati possint eligi in executores testamentorum. Ex quo inferitur, quod iudex nec ordinarius, delegatus, vel arbiter, Aduocatus, vel tutor, si sint excommunicati, non possunt iudicare, patrocinari, nec in iudicio existere. Et notatur, quod si unus solus sit executor, seu Commissarius, illeque excommunicatus existat, & intra tempus quod à iure, vel à testatore ad executionem concessum est, excommunicationis absolutionem consequi non possit, tunc etenim ad Episcopum executio deuoluitur, in causis pijs, in alijs vero heredibus. Sed quid, si executor, aut Commissarius excommunicatus de facto testatoris voluntate adimpleuerit, an sit valida executio. Ex p. 8. tr. 5. res. 2. ibid.
3. An mutus, & surdus possint esse executores testamenti. Ex p. 5. tr. 6. res. 28. p. 456.
4. An serui possint esse executores testamenti. Ex p. 7. tr. 7. res. 42. ibid.
5. An serui possint eligi in executores testamenti. Ex p. 8. tr. 5. res. 3. ibid.
6. An mulieres esse possint executrices testamentaria. Ex quo inferitur, an mulieres possint pro alio interuenire, vel Procuratrices existere. Ex p. 8. tr. 5. res. 4. ibid.
7. An executio à testatore proprijs fratribus relicta, censeatur sororibus iniuncta. Et an mulier nupta nominari possit à tertio executrix, & Commissaria testamentaria. Ex part. 8. tr. 5. res. 5. ibid.
8. An minores possint esse executores testamentarij. Et quid, si minor expleuit 17. annum. Et minor, si expleuit 17. annum, an possit esse Procurator ad negotia, vel habere debeat 25 annos. Et quid quoad iudicia. Ex p. 8. tr. 5. res. 6. p. 456.
9. An Clerici possint eligi in executores testamentorum tam ad pias causas, quam ad prophanas. Et quid de Cardinalibus, Archiepiscopis, & Episcopis. Et an hoc etiam procedat, quando Clericus deputaretur executor testamenti simul cum laico. Ex p. 8. tr. 5. res. 7. ibid.
10. An Fratribus Minoribus possit committi nominatio execu-

torum alicuius testamenti. Et ad hoc an in Fratre Minori requiratur facultas à suo Pralato? Ex p. 8. tr. 5. res. 8. ibid.

11. An ceteri Religiosi, etiam Claustrales possint esse executores testamentorum, tam quoad institutionem, & legata prophanam, quam pia? Et an hoc onus suscipere non possint, nisi à suo Superiore petita super hoc licentia & obtenta, quod secus dicendum est de his, qui habent beneficia presertim perpetua extra Monasterium? Et quid est dicendum si Regularibus specialiter suo Religionis instituto interdictum sit, ut non possint esse executores testamenti? Ex p. 8. tr. 5. res. 9. p. 457.
12. A quo Superiore petenda sit licentia, ut Religiosi exercent munus executionis alicuius testamenti? Et an ad hoc non requiratur consensus Conuentus? Et an ipse Superior Conuentualis, qui dat alijs licentiam, possit ad hoc secum dispensare, nisi aut illa dispensatio requirat specialem distinctionem persona dantis, & accipientis, aut per ordinis statuta vetetur secum dispensare? Ex p. 8. tr. 5. res. 10. ibid.
13. An à Religiosis Societatis Iesu hac licentia sit petenda à Patre Generali sub obligatione mortalis? Ex p. 8. tr. 5. res. 11. p. 458.
14. An Fratres Minores possint esse executores testamentorum, cum licentia Superioris, ut dictum est de alijs Religiosis? Et an possint dare consilium executoribus? Et quid si testator ultra unum Minoritam executorem relinquat etiam alios seculares? Ex p. 8. tr. 5. res. 12. ibid.
15. An saltem Fratribus Minoribus possit electio pauperum committi? Et an sine licentia Pralati possit Religiosus eligere pauperes, prout commisit testator? Ex p. 8. tr. 5. res. 13. p. 459.
16. An testator possit precipere, ut executores sequantur consilium Fratrum Minorum pro executione sui testamenti? Et an tam supradicti Minorum, quam Religiosi aliorum ordinum possint prestare hoc consilium absque licentia Superioris? Ex p. 8. tr. 5. res. 14. p. 460.
17. An Fratres Minores, & alij Religiosi possint esse Commissarij ad condendum testamentum nomine committentis. Et si Religiosus cuicumque absque licentia Superioris munus hoc acceptet, & exequatur, consciens testamentum nomine committentis, an valeat testamentum. Et inferitur valere testamenti executionem factam per Religiosum absque ulla licentia. Ex p. 8. tr. 5. res. 15. ibid.
18. Quanam obseruanda sunt circa licentiam, quam Religiosi petere debent à suo Superiore, ut possint munus executorum exercere? Et an predicta licentia debeat esse declarata, seu expressa, & non sufficiat tacita, prout insinuare videntur Pontifices? Et an sit necessarium, ut dicta licentia in scriptis redigatur, vel sufficiat, quod verbus exprimat? Ex p. 8. tr. 5. res. 16. p. 461.
19. An Superior, re non integra, illicite, & inualide reuocet licentiam datam subdito, ut possit exercere munus executoris? Ex p. 8. tr. 5. res. 17. ibid.
20. An in consilio dando pro executione testamenti sit petenda licentia à Superiore? Et an quoad electionem pauperum sint obligati Religiosi petere licentiam à Superiore? Ex p. 8. tr. 5. res. 18. p. 462.
21. Ad quid teneantur executores, quando precipitur eis petere consilium à Religiosis vel ab alio? Ex part. 8. tr. 5. res. 19. ibid.
22. An executor omitens consilium faciat executionem irritam? Idem est de alijs actibus, in quibus mandatur petere consilium. Et notatur, quod in euentibus, in quibus testator ad res dubias, quæ exonerationem conscientia concernunt teneatur consilium petere, & post consultationem illud sequi. Idem est dicendum de Testamentario, aut Commissario, si casus dubius se obtulerit. Ex part. 8. tr. 5. res. 20. ibid.
23. An executor, qui iussus est petere consilium, teneatur illud sequi? Et docetur, quando executor teneatur consilium petere, & sequi, vel non sequi, & quando in dicto casu valeant actus gesti, si aliter fiant. Et doctrina huius Resolutionis

& Resolutionum.

- inferuiet ad solutionem plurimorum casuum. Ex p.8.tr.5. ref.33.p.463.
24. An Religiosus semel petita, & obtenta facultate à Superiore acceptandi munus executoris, possit cogi ad acceptandum? Ex p.8.tr.5.ref.21. ibid.
25. An irritum, & inuvalidum sit quod Religiosus executor testamenti sine Superioris licentia fecerit? Et quid, si Superior contradicat ei executionē? Ex p.8.tr.5.ref.22.p.464.
26. An Religiosus, si de licentia Superioris certioratus exequatur contenta in testamento, acta sint valida? Et an viris fide dignis de licentia Superioris testificantibus, Monachus testatoris voluntatem exequi possit? Et docetur, an gratia, vel privilegium ignorantis proficiat à tempore concessionis, vel à tempore, quo in eius notitiam peruenerit? Ex part.8.tr.5. ref.23.p.469.
27. An Religiosus indigeat speciali licentia, ut ex voluntate testatoris commissarius existat ad condendum testamentum? Ex p.8.tr.5.ref.24. ibid.
28. An Religiosus indigeat speciali licentia à Superiore circa electionem executorum testamenti ipsi à testatore commissam? Et qualiter autem hac electio executorum facienda sit, &c. Ex p.8.tract.5.ref.25. ibid.
29. An officium executoris possit impleri per alium? Et in textu huius Resolutionis apponuntur, & distinguuntur plures casus, in quibus potest, vel non potest executor testamentarius commutare munus suum alteri. Et docetur, in quo cognoscetur, an commissio sit facta nomine Dignitatis, vel persona. Ex p.8.tr.7.ref.24. ibid.
30. An executor testamenti à testatore nominatus teneatur acceptare officium, & ad id possit cogi? Et si sine causa non acceptet, an peccet mortaliter? Ex quo inferitur peccare non accipientem officium arbitri, quando spes est, quod partes ad concordiam reducet. Et in casu, quod nominatus non acceptet munus executoris, an tunc Episcopus sit executor? Et quamuis in foro externo executores habeant annum ad exequendum testamentum, in foro conscientie an excusentur à mortali, quando differunt solutionem debitorum, & legatorum defuncti? Ex part.4.tr.4.& Misc.ref.162. p.466.
31. An executores testamenti munus suum acceptare cogantur? Et an, quando executor, seu commissarius presens, & tacens inuenitur assignationi officij, seu eius nominationi, acceptationem inducat? Et an hoc locum habeat in consanguineo presente, & tacente? Vel si executor, aut Commissarius presens, & tacens designatus fuit ad erectionem Ecclesie, Monasterij, ad puellas maritandas, &c. Et an si executor officium non acceptet, amittat eo ipso premium à testatore ei relictum ob tale officium? Imo & legatum quodcumque relictum ei fuerit? Et tandem dubitatur, an sit aliqua pœna in iure statuta iis, qui executoris officium non acceptant? Ex part.8.tract.5.resolut.27. ibid.
32. An saltem in foro conscientie executores teneantur acceptare munus impositum sub mortali peccato? Ex quo inferitur non accipientem officium arbitri peccare, quando spes est, quod partes ad concordiam reduceret. Et quamuis executor non potest compelli ad acceptandum munus, an hoc locum habeat in Religiosis, si compellantur à suo Superiore. Ex part.8.tract.5.resolution.28.p.467.
33. An Episcopus possit cogere, ut aliquis acceptet munus executoris, & quid de Religiosis. Ex p.8.tr.5.ref.60.p.468.
- Quomodo executores, si sint plures, procedere debeant?
34. Et an quando plures executores, vel Commissarij constituti sunt, praualeat, quod maior pars fecerit, etiam separati? An hoc procedat, quando Capitulo, seu Vniuersitati commissio testamentaria iniungitur. Ex part.8.tract.5.resol.29. ibid.
35. Quid faciendum, quando duo sunt tantum executores, & dissentiant? Et quid est dicendum, si vnus est Episcopus, alter index secularis, vnus Clericus alter secularis, vnus consanguineus, alter extraneus, vnus masculus, alter femina. Ex p.8.tr.5.ref.30. ibid.
36. Ad quid teneantur executores. Ex p.8.tr.5.ref.31.p.469.
37. An executores habeant facultatem vendendi bona testatoris ad exequenda opera in testamento prescripta? Et pro praxi predicta quaestionis apponuntur quatuordecim conclusiones. Et tandem docetur, quod haeres potest executorem impedire, ne vendat, vel offerendo pecuniam necessariam, vel exhibendo se paratum ad soluendum, &c. Ex p.8. tr.5. ref.32. ibid.
38. An executores possint, inuito haerede, soluere legata, & debita defuncti. Et an peccet mortaliter haeres resistens, si ipse non exequatur. Ex p.8.tr.5.ref.38.p.474.
39. An in legatis soluendus sit seruandus aliquis ordo, ut in debitis. Ex p.3.tr.5.& Misc.1.ref.60. ibid.
40. An executores possint compelli à Capitulo Sede vacante ad executionem testamentorum, & ad rationes reddendas. Ex p.8.tr.5.ref.62. ibid.
41. An Episcopus possit precipere haeredi, & executori, ut ante annum adimpleant exequenda, etiam quoad legata prophana, & ante completos sex menses quoad legata pia. Ex p.8.tr.5.ref.53. ibid.
42. An haeres, seu testamentarius in foro conscientie habeat annum ad soluenda legata? Et si haeres fuerit negligens per annum à die monitionis factae per Episcopum circa soluenda legata, & alia ordinata per testatorem, an poterit priuari hereditate si est haeres extraneus, & etiam filius salua ei legitima, & transeat ad substitutos, vel alios per ordinem. Ex part.3.tract.5.& Misc.1.refol.59.p.472.
43. An executores, & haeredes teneantur in conscientia adimplere legata pia ante annum, si possint, atque etiam legata prophana. Ex p.8.tr.5.ref.52. ibid.
44. An si executores, vel haeredes infra annum non exequantur voluntatem testatoris, an possint purgare moram post annum. Ex p.8.tr.5.ref.54.p.476.
45. An testator possit prohibere, ne executio deuoluatur ad Episcopum? Et pro praxi predicta difficultatis exponuntur tres casus. Et notatur, tunc data negligentia executorum, deuolui ad Episcopum executionem testamenti, quando testator in eo euentu sibi de alio executore non prouidit, secus vero si prouidit, tunc enim ad eum deuoluitur executio, & non ad Episcopum, nisi is etiam sit negligens in exequenda defuncti voluntate. Ex p.8.tr.5.ref.56. ibid.
46. An Episcopus, data negligentia executoris, non solum possit, sed etiam ieneatur testamentum exequi? Et an quilibet de populo reclamare possit, si videat defuncti voluntatem non impleri? Et an, si Episcopus etiam fuerit negligens in administranda iustitia in dicto casu, & remouendo illos ab executione, & priuando emolumentis, possit Metropolitanus talem executionem facere? Et si testator reliquit quempiam electorem pauperum, quibus aliquid sit distribuendum, si is intra annum, aut sex menses eligere negligat, utrum eo tempore elapso, ius eligendi transeat ad Episcopum. Ex p.8. tr.5.ref.57.p.473.
47. Ad quem Episcopum spectet executio testamenti, data negligentia haereditum, vel executorum, an ad Episcopum illum, in cuius Diocesi sita sunt bona testatoris distribuenda, vel ad illum, in cuius Diocesi testator morabatur. Ex p.8.tr.5.ref.59. ibid.
48. An Episcopi sint executores vltimarum voluntatum, etiam quoad legata, & causas non pias, data negligentia haereditum, & executorum aliorum, Ex p.8.tr.5.ref.40. ibid.
49. An transacto anno, Episcopus sit executor vltimarum voluntatum, etiam quoad legata prophana, vel sit causa misti fori. Ex p.1. tr.2. ref.99. aliàs 98. p.474.
50. An transacto anno, Episcopus sit executor vltimarum voluntatum, etiam quoad legata non pia. Ex p.3. tr.1. ref.21. ibid.
51. An Episcopi possint exequi legata pia, etiam contra laicum tertium possessorem. Ex p.5. tr.1. refol.24.p.275.
52. An indices laici possint se intrromittere in executione legati py, aut sit casus misti fori. Ex p.5. tr.1. ref. 99. ibid.
53. An index laicus, data negligentia haereditum, & executorum, possit

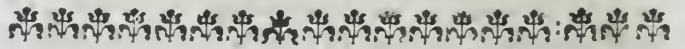

Index Tractatum,

- possit se intromittere in adimpletione non solum causarum prophanarum, sed etiam piarum. Ex p. 8. tr. 5. ref. 55. ibid.
54. An si quis relinquatur elector pauperum ad distribuendas eleemosynas, data negligentia, electio deuoluatur ad Episcopum, tanquam si esset executor testamentarius. Ex p. 8. tr. 5. ref. 61. ibid.
55. An in aliquo casu, executore non assignato, Episcopi sint executores testamentorum, v. g. si testator reliquerit legatum pro redemptione captiuorum, vel pro eleemosynis, & alimentis pauperum? Et an in ceteris aliis casibus, & causis piis, executor non creato, ad heredem, & non ad Episcopum executio pertineat. Ex p. 8. tr. 5. ref. 41. p. 476.
56. An Episcopus sit executor distributionis facienda bonorum incertorum, & obnoxiorum restitutioni, vel heres inconsulto Episcopo, possit supradicta impendere in usus pios? Et notatur, quod quando de male ablatis constat in iudicio vel extra, licet restitui debeat fieri per testamenti executores, tamen hoc fieri debet, consilio Episcopo. Et an Episcopus hac male ablata in reparationem sua Ecclesia dispensare possit. Ex p. 8. tr. 5. ref. 45. p. 477.
57. An Executores etiam Religiosi, quibus aliqua distributio commissa est, possint sibi consanguineos, vel Monasterio aliqua erogare. Ex p. 8. tr. 5. ref. 46. ibid.
58. An si testator fiat pauperem executoris, possit ipse adhuc sibi applicare eleemosynam inter pauperes distribuendam. Ex p. 8. tr. 5. ref. 47. p. 478.
59. An executores possint de eleemosyna distribuenda dare aliquid filio spurio testatoris? Et quid de filio spurio ipsius distributoris? Ex p. 8. tr. 5. ref. 48. ibid.
60. An distribuere possint eleemosynas prabere pauperibus ex sua culpa? Et an relictum pro redimendis captiuis, & carceratis possint praestari pro captiuis, & carceratis ex sua culpa. Ex p. 8. tr. 5. ref. 49. ibid.
61. An executores, si semel elegerint, vel determinauerint, v. g. S. Augustini Monasterium, & c. possint variare. Ex p. 8. tr. 5. ref. 50. ibid.
62. An executores possint distribuere eleemosynam inter pauperes ante tempus designatum a testatore. Ex p. 8. tr. 5. ref. 51. ibid.
63. An executor, quando eleemosyna distribuenda est inter pauperes, possit dare fabrica Ecclesie pauperi? Quando vero testator expressit certum genus pauperum, aut certum locum, an tunc nec heres, nec Episcopus possint mutare? Et an ille, cui commissa est eleemosyna inter pauperes teneatur eligere pauperiores. Ex p. 8. tr. 5. ref. 58. p. 479.
64. Olim questus fuit a quodam Sacerdote, utrum Episcopus possit legatum aliquod in aequale, aut melius commutare? Ex p. 2. tr. 17. & Misc. 3. ref. 26. ibid.
65. An executor testamentarius possit cum dispensatione Episcopi recedere a voluntate testatoris? Quod est querere, an Episcopus possit commutare legata a testatore relictum, vel hac commutatio ad solum Papam spectet secundum ius Canonicum, & ad supremum Principem secundum ius civile. Ex p. 8. tr. 5. ref. 61. p. 480.
66. An executor testamenti bonorum Clericorum, vel Episcoporum possit adire pro confessione inuentarij iudicem laicum? Sed ex doctrina huius Resolutionis deducitur, utrum Clerici teneantur soluere collectam certam & inuariabilem impostam a Rege per statutum super bona laicorum priusquam ad ipsos Clericos peruenissent, quam solebant soluere seculares, quorum antea fuerant ea bona? Et aliqua alia valde notanda explanantur pro bonis patrimonialibus, & exemptionibus Ecclesiasticis. Ex p. 8. tr. 5. ref. 64 p. 481.
67. An executoribus debeat aliquod salarium? Et quid est agendum, si aliquis ex executoribus nolit acceptare. Ex p. 8. tr. 5. ref. 39. p. 482.
68. An executores teneantur reddere rationem? Et quid de minimis, vel leuis, que testator insit secreto testamentario, ut rogaret. Ex p. 8. tr. 5. ref. 34. ibid.
69. An executor teneatur reddere rationem, etiam si testator

eum liberet ab hoc onere. Ex part. 8. tr. 5. ref. 35. ibid.

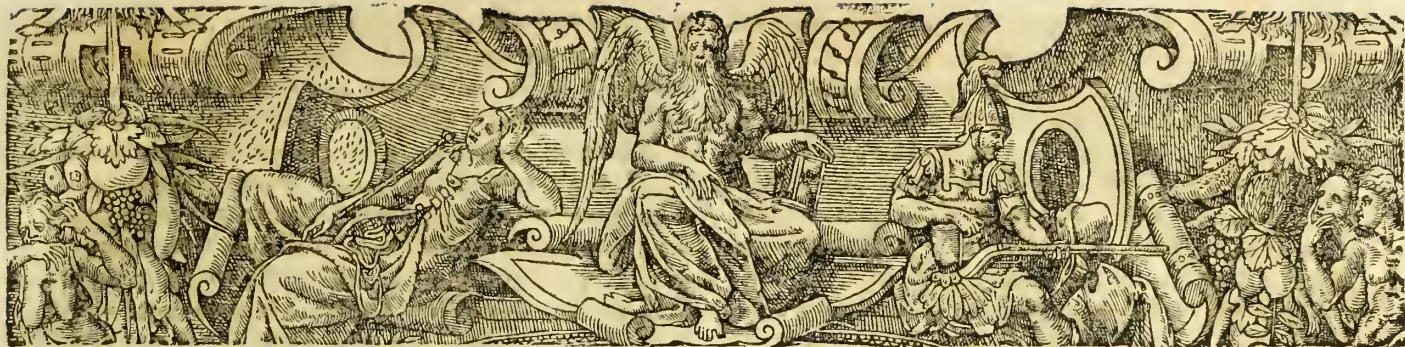
70. An Religiosi executores testamentorum teneantur reddere rationem coram Episcopo? Et an ab eo puniri possint, si forte deliquerint, vel debeant puniri a suo Pralato, non tanquam suo Pralato sed tanquam loci ordinario. Ex p. 8. tr. 5. ref. 36. p. 484.
71. An hodie Religiosi, qui habent specialem, & plenam exemptionem, ut sunt Mendicantes, includantur in citata Clementina, ita ut ipsi teneantur, ut executores reddere rationem Episcopis, possintque ab his, si in hoc deliquerint puniri. Ex p. 8. tr. 5. ref. 37. ibid.
72. An Episcopus in causis, in quibus fuit executor ultimorum voluntatum, teneatur reddere rationem coram indice laico, vel saltem coram suo Metropolitanano. Ex p. 8. tract. 5. ref. 42. p. 485.
73. An saltem alij Clerici executores testamentorum teneantur reddere rationem coram indice laico. Ex p. 8. tr. 5. ref. 43. ibid.
74. An Clericus executor testamenti super confessione inuentarij possit citari a iudice laico? Et ex doctrina huius Resolutionis aliqua alia dubia, & difficultates quasi per transitum docentur, qua alibi in suis specialibus Resolutionibus, & proprio tractatu late sunt discussa, & explanata. Ex p. 8. tr. 5. ref. 44. ibid.

Appendix ad alias paucas difficultates, quæ simul pertinent ad hunc tr. 9. de Executoribus testamentorum huius tom. 6.

- A**N quis sit index, siue agatur de publicando testamento Clerici, siue laici, siue ad causas pias siue ad non pias. Ex p. 7. tr. 6. ex ref. 32. aliàs 31. Qua hic est supra in hoc tom. 6. tr. 8. de Testamentis ref. 39.
- An Cardinales in suis titulis possint commutare ultimas voluntates, in quibus possunt Episcopi respectu suorum subditorum. Ex p. 5. tr. 2. ex ref. 57. Qua nunc inuenietur in 10. 9. tr. 7. de Cardinalibus ref. 41.
- An Capitulum Sede vacante possit commutare ultimas voluntates, in quibus poterat Episcopus? Et an Capitulum Sede vacante possit compellere executores testamentorum ad eorum complementum? Et alij casus circa hoc inferuntur, & explanantur. Ex p. 8. tr. 4. ex ref. 34. & 24. Qua hic reperientur in tom. 3. tr. 5. de Capitulo Sede vacante ref. 43. & 44.
- An quando in testamento relinquatur, ut pauperioribus detur eleemosyna, si tantum pauperibus detur, sufficiat, ut executor, non teneatur ad restitutionem? Idem dicendum est, quando eleemosyna fuit relictum ad feminas maritandas. Et an executor, vel distributor eleemosyna ex testamento possit partem sibi applicare, si vere pauper est? Et an legatum relictum ad pauperes possit in unum distribui? Et quid, si in duos distribuatur? Et an legatum relictum distribuendum uni pauperi, possit distribui duobus? Et an in distribuenda eleemosyna inter pauperes, sint preferenda Moniales viris Religiosis? Et si inter executores testamenti est contentio super electione pauperum, res deuoluatur ad Episcopum, ut adhaereat uni ex executoribus? Et an hoc intelligatur, data paritate, siue aequalitate inter pauperes ab utroque executore nominatos, & non aliter? Ex p. 2. tr. 15. ex ref. 39. & in tract. 16. ex resol. 19. aliàs 21. & in part. 5. tract. 8. ex resol. 38. & in p. 10. tractat. 11. ex resol. 59. & in tract. 13. ex resol. 5. Qua hic sunt in tom. 4. tract. 7. de Eleemosyna resol. 61. 62. 64. 63. & 60.

TRACTATUS PRIMVS DE LEGIBVS.

RESOLVTIO PRIMA.

Quando obliget præceptum Fidei? Ex p. 5. tr. 13. & Misc. 1 Resol. 19.

§. 1. **A**D hunc casum ita respondet Villalobos *in summ. tom. 2. tract. 1. diff. 2. n. 2.* [Este preceto obliga al in fiel, quando se le propone la Fè sufficientemente. Segundo, a los niños bautizados criados entre Fieles estan obligados, quando llegan à vso de razon, y oyen tratar los mysterios de la Fè; como necessario para la salud à creenos. Tercero, tambien obliga este preceto, quando vno tiene vna gran tentacion contra la Fè para resistir à ella. Algunos otros tiempos ay, en que està vn hombre obligado al acto de la Fè accidentalmente por razon de otros precetos adjuntos. Tal sería quando tuuiesse obligacion de confessar exteriormente la Fè, o quando vuiessè de recuperar la gracia, que ha perdido, que no se puede recuperar, si no ay esperança, y essa requiere Fè. Y por esta via podria obligar vna vez al año, como obliga la confession, o quando vuiessè peligro de caer en alguno pecado en otra materia, si no tuuiesse acto de Fè, y aun en el articulo de la muerte por las graues tentaciones de la Fè, que de ordinario suelen allí ocurrir, como dize Sanchez *in summ. tom. 1. lib. 2. c. 1. n. 2.* Azor. *to. 1. lib. 8. c. 27. q. 8.* Aragonius *in 2. 2. q. 10. art. 1.*]

2. Non desinam tamen hîc adnotare, quod Hurtadus de Mendoza *in 2. 2. disp. 93. §. 5.* existimat contra Sanchez, alia duo tēpora per se obligare ad eliciendū actum fidei, alterū est cū mors imminet, cū enim actibus fidei iaciamus fundamentum ad ædificium cælestis Hierusalem, cū iam sumus ad eius conspectū adducti, lex fidei per se obligat, quia nulla potest esse grauior occasio, quàm momētum illud, à quo pēdet æternitas, ob quod ex Ecclesię cōsuetudine moribundi cū viatico donantur, excitantur à Sacerdote ad actus fidei, & cū aliquis vltimo & publico afficitur supplicio, animatur ad solum recitandum à circumfuso etiā populo: aliud tempus est intra singulos annos. Qui enim toto anno fidem non exercet, in graui periculo est eam amittendi, quia disuetudine senescere videntur habitus. Ita Hurtadus qui citat Valentiam pro primo tempore, & Ledesmam pro secundo.

RESOL. II.

Quo tempore obliget præceptum Spei? Ex p. 5. tr. 14. & Misc. 2. Res. 106.

§. 1. **C**VM hoc præceptum sit affirmatiuum, non obligat pro omni tempore, sed pro aliquo: & Tom. VI.

idè Becanus *to. 3. in 2. 2. c. 17. q. 7. n. 2.* putat hoc præceptum obligare in triplici casu. Primò, quando quis Deum orat, tenetur enim orare cum spe impetrandi. Secundò, quando pœnitentiam agit: nam actus pœnitentiæ non potest esse sine spe veniæ. Tertio quando insurgit grauis tentatio de desperatione, tunc enim tenetur adhibere remedium, vel exercendo actum spei, qui desperationi contrarius est: vel orando Deū, vt auertat periculum desperationis cum spe obrinendi. Ita Becanus, & ex parte Axorius *to. 1. lib. 9. c. 2. q. 6.* Valentia *to. 3. disput. 2. q. 4. punct. 1. & alij.*

2. Sed hæc non approbat Hurtadus de Mendoza *in 2. 2. disp. 118. sect. 2. §. 21. & Sanchez in summ. 1. 1. lib. 2. c. 33: n. 3.* nam in dictis casibus nullum adest præceptum directè ex obiecto, & ob legem spei, sed à lege pœnitentiæ, orationis, &c. ergo in ipsis non admittitur speciale peccatum in spem. Lorca *in 2. 2. sect. 2. disput. 18. n. 10.* Aragon. *in 2. 2. q. 22. art. 1.* Petrus de Ledesma *in summ. to. 2. tr. 2. c. 4. concl. 3.* Bannez *in 2. 2. q. 22. art. 1. dub. 2.* asserunt hoc præceptum obligare, cū n̄ primū rationis vsum assequaris. Vnde infert Bannez, quòd si homo in tali casu non se conuertat ad Deum, committere tria peccata, vnum contra fidem, alterum contra spem, tertium contra charitatem: quæ sententia, ait Becanus *loco cit. n. 3.* dura est, & parum probabilis, vide Valentiam *tom. 3. disput. 2. q. 4. punct. 1. & Sanchez in sum. to. 1. lib. 2. c. 33. n. 3.*

3. Aliqui verò, & inter illos P. Suar. *disp. 2. de spe, sect. 1. n. 3.* putat nullum esse tempus determinatum, in quo huiusmodi præceptum obliget, sed prudentis arbitrio mensurandum esse, nec permittendum longo tempore differri.

4. Verūm mihi placet opinio Hurtadi de Mendoza *ubi supra in 2. 2. disp. 118. sect. 2. §. 19.* præceptum spei obligare directè, & per se, quādo quis adulta iam ætate recipit Sacramentū aliquod cum sufficienti cognitione de Deo, & vita æterna. Si qui infidelis Baptismo tingatur, hic tenetur sperare vitam æternam, si illi occurrat eius obligatio, etenim potest velle Baptismum ex amore Dei, vt confertur ab Ecclesia. Tunc autem per accidēs potest esse immemor huius legis, aut obligationis: at per se tunc obligat ea lex, quia cū lōga mora nō possit licitè trahi, tunc est opportuna occasio legē seruandi, quando initiatur eius vita in Christianā pietatem. Neque verò ea obligatio oritur ex solo Baptismo, sed ex ipso spei obiecto. Itē quando, qui puer baptizatus est, post vsum rationis recipit pœnitentiam, aut Confirmationem, tunc tenetur per se lege spei, nisi prius ei satisfecerit. Secundū tempus est cū imminet mors, tunc enim tenetur efficaciter amare beatitatem, quia tunc est opportunissima occasio, cū sumus illi, aut inferno vicini. Ita Hurtadus.

5. Non reticeam tamen hîc adnotare Castrum Pal-

laum, *to. 1. tr. 5. disp. unic. punct. 4. n. 4.* docere regulariter huic præcepto politiuo omnes satisfacere. Primò, satisfaciunt cùm de peccatis dolent, quia vix, aut nūquam omittunt actum formalem spei, quo eriguntur, vt dixit Concilium *sess. 6. c. 6.* ad peccata detestanda, nouamque vitam inchoandam. Secundò, huic obligationi faciunt satis, cùm ptopositum habent numquam peccandi mortaliter, hoc enim ptopositum etsi aliquoties ex Dei amore perfecto procedat, sæpè illum gignunt ex amore imperfecto. Considerant enim æternam retributionem, quam peccatis amittunt, & ex illius consideratione in spem vitæ æternæ, vt sibi conuenientis, eriguntur, & peccata detestantur.

6. Aduertit etiam Iacobus Granado *in 2. 2. contr. 2. tr. 4. disp. 1. n. 3.* duo. Vnum est, hoc præceptum, cùm sit supernaturale, debere impleri efficiendo actum spei supernaturalem; verùm quoniam certò non constat homini, quando eliciat actum supernaturalem, excusabitur ab obligatione huius præcepti, si ipse sibi proponat obiectum supernaturale spei, & conetur circa illud efficere actum; quamuis enim in re ipsa non euaderet talis actus supernaturalis, id non tribueretur ei vitio, sed ignorantia inuincibili, qua nescit certò quando actum supernaturalem eliciat. Alterum est, licet obligemur sperare, sufficienter tamen satisfieri præcepto, si quis ob motiuum charitatis speraret, quamuis nunquam eliceret actum ob proprium motiuum virtutis spei. Patet hoc, quia virtus charitatis sperare potest quidquid sperat virtus spei: ergo nobiliori modo erigit voluntatem ad beatitudinem, ac proinde excellentius præstat id, ad quod necessarius est actus spei; qui verò charitatem non haberet, aut non se experiretur promptum ad sperandum ex charitate, teneretur sperare ob motiuum spei: ergo, &c.

RESOL. III.

Quo tempore obliget præceptum dilectionis Dei? Ex p. 5. tract. 14. & Misc. 2. Ref. 105.

§. 1. **D**ico primò, probabile est hoc præceptum obligare paulò post vsu rationis, quando quis iam aduertit, & secum reputat rationes, quas habet amandi Deum, & de ipso cogitat, de eius bonitate, & excellentia, ac beneficiis, &c. Ita ex D. Thoma, Soto, Nauarro, Bannez, & Lorca docet Syluius *in 2. 2. q. 44. a. 6. quaritur tertio.*

2. Dico secundò, probabile etiam esse instante morte teneti Deum diligere. Ita ex Valentia, Nauarro, Suarez, Turriano docet Hurtadus de Mendoza *in 2. 2. disp. 74. sect. 6. §. 27.* quia lege charitatis propriæ tenemur ad securitatem vitæ æternæ, vitandumque discrimen æternæ damnationis; sed actu dilectionis Dei super omnia vitantur omnia pericula æternæ dānationis, reddimurque securi æternæ vitæ, eumque actum possumus exercere, quia præstò est gratia Dei supernaturalis, & ex meritis Christi; ergo tenemur eum actum exercere. Finge te non esse ritè baptizatum, aut absolutum, & te inscium eorū euentuum accessisse ad Sacramētum, sine contritione perfecta, aut charitate, damnaberis profectò: at licet numquam fueris Baptismate ablutus, neque absolutus à Sacerdote, si Deum diligas super omnia charitate theologica, non dubiū quin in eas viam salutis æternæ. Cur igitur experienda est alea contingentium euentuum, cùm in tua potestate gratia Dei salutem tuam constituerit. Hæc obligatio partim est per se, quia hoc præceptum nobis imponitur intransibus, & exeuntibus in vitam, partim est per accidens ratione periculi proprii. Ita Hurtadus, cui adde etiā Coninch *disp. 24. dub. 3. concl. 3. n. 51.*

3. Dico tertid, hanc obligationem diligendi Deum adgisse etiam in vitæ decursu, sed difficultas est circa

tempus. Hurtadus *ubi supra q. 26.* putat hanc obligationem currere per singulos annos, quidem ait, satis remissiuè nobiscum agitur anno dumtaxat amore nobis petito. Vnde Lorca *in 2. 2. sect. 3. disp. 58. n. 8.* sic ait. Me iudice, si quis anno integro omissionem huius actus incurrat, certusque sit Dei sui immemorem tanto tempore se extitisse, debet se iudicare transgressorem, quoniam Ecclesia simile arbitrium sumplit circa præceptum pœnitentiæ, quod eiusdem rationis est. Ita Lorca, & ante omnes Ledesma *in summ. 10. 2. tr. 3. c. 5. post 6. concl.* Sed ego puto hac obligatione non teneri adultum annis singulis, quia hoc est nimis durum, & nullo firmo fundamento nititur, vt docet Castrus Palaus *tom. 1. tr. 6. disp. 1. punct. 4. n. 10.* qui firmat hanc obligationem multo tempore non esse differendam, & dilationem trium annorum putat esse grauem; nam qui tanto tempore diuinam bonitatem non redamat, eam videtur contemnere; & hoc tempus etiam assignat Suarez *de charitat. disp. 5. sect. 3. nu. 4.* & Coninch *disp. 24. dub. 1. n. 53.* vbi ait. Videtur omninò mortaliter peccaturus, si hoc præceptum quis ad tres, vel quatuor annos spontè differat.

4. Notandum est tamen primam sententiam non approbare, & quidem magis probabiliter Azorium, Suarem, Sanchez, & alios, quos citat, & sequitur Castrus Palaus *tom. 1. tr. 6. disp. 1. punct. 4. n. 2.* Sed si in illa velis stare, non est intelligenda, quasi peccemus statim mortaliter habita sufficienti Dei cognitione, si non eliciamus actum dilectionis; hoc enim satis graue esset, sed quòd seclusa omni ignorātia, & inaduerentia sine grati peccato nequeamus eum valde diu differre. Et Coninch *disp. 24. dub. 3. n. 50.* credit peccaturum, qui eum ad annos aliquot differret, aut fortè etiam, qui vltra annum seclusa, vt dixi, inaduerentia. Neque torquere se quis debet, vt obseruat Hurtadus *in 2. 2. disp. 174. sect. 5. §. 24.* vtrum huic præcepto satisfecerit, quia quamdiu positiuo, & probabili argumento non meminit, se hoc præceptum omisisse, culpate sibi persuadeat se contra illum non peccasse; vel quia Deum dilexit, vel quia illud inculpate prætermisit. Adde, quòd si certò sciat huic præcepto non satisfecisse, potest sequi opinionem negatiuam, quam ego teneo, nempe non adesse pro illo tempore tale præceptum: vt præter DD. citatos tenet etiam Vasq. *in 1. 2. disp. 186. c. 2.* & Turrianus *in 2. 2. disp. 97. dub. 2.*

5. Non desinam hîc adnotare Ioannem Sancium *in selectis disp. 1. n. 21.* docere, quòd qui semel in vita huic præcepto satisfecerit, non teneatur ampliùs illo. Pro qua sententia facit Vasquez *in 2. part. tom. 4. q. 86. art. 2. dub. 6. n. 11.* vbi tempus obligationis huius præcepti assignat solùm pro fine vitæ. Sed hæc non approbat Castrus Palaus *loco cit. n. 4. & 5.*

6. Nota etiam quòd alij assignant alios casus: quibusdam enim visum est hoc præceptum esse implendum diebus festis. Item quando suscipitur Baptismus, quando quis tenetur ad contritionem, quando insigne beneficium à Deo accipit, vel est causa subeundi martyrii, quando blasphemantibus, aut contemnentibus nomen, vel honorem Dei est resistendum, & quando præceptum dilectionis proximi est implendum. Verùm his casibus, vel omninò non obliget, vel non obligat per se, sed ratione alterius, ac proinde eius omissio non est peccatum speciale: festa enim obseruantur per ea, quæ in illis fieri iubentur, vt per vacationem ab operibus seruilibus, & auditionem Missæ, & Vesperarum. Hæc autem fieri possunt absque speciali, & expressa Dei dilectione. Ad Baptismum requiritur quidem ea dilectio Dei, de qua Concilium Tridentinum, *sess. 6. cap. 6.* dicit, quòd fidentes Deum sibi propter Christum propitium fore, illum tanquam omnis iustitiæ fontem diligere incipiunt, sed vt præuia dispositio, non autem per se, & ex natura præcepti

Sup. hac instante morte in to. 3. tr. 1. Resol. 41. §. Sed adhuc & à lin. 3. & v quod quidè.

præcepti dilectionis. Tempore contritionis, & martyrij solum per accidens requiritur Dei dilectio, scilicet ratione iustificationis, aut præparationis ad illam, aut ad ipsum martyrium. Pro beneficiis acceptis directe solum est obligatio gratitudinis, quæ sine actu amoris potest exhiberi. Quando contra blasphemantes defendere oportet Dei honorem (quoad confessionem fidei externam pertinet) non est sub periculo peccati necessarius actus charitatis Dei, ut nec quædo proximus est diligendus, necesse est actu elicere Dei dilectionem. Hæc Syluius in 2.2.q.44.art.6. queritur tertio.

7. Verum extra hos casus per accidens possumus obligari ad dilectionem Dei. Primo, quando grauem tentationem non possumus vitare, nisi diligendo Deum. In tentatione verò odij Dei obligamur per se lege charitatis illum diligere. Secundò, quando opus est administrare aliquod Sacramentum, nec possumus confiteri. Ita Coninch. disp. 2.4. dub. 3. concl. 5. num. 54. Hurtadus ubi supra, & alij.

RESOL. IV.

An hodie explicita Fides Incarnationis Christi, & Sanctissimæ Trinitatis sit adultis necessarium medium ad salutem? Ex part. 3. tract. 5. Misc. 1. Refol. 46.

§. 1. **H**ic casus solet affligere Confessarios circa homines rudes. Affirmatiuam sententiam docet communiter, ut Lorca in 2.2.q.2.art.8. disp. 22. membr. 2. n. 4. Sanchez in sum. tom. 1. lib. 2. c. 2. concl. 6. Valentia to. 3. q. 2. punct. 4. & 5. Molina in 1. part. q. 1. art. 1. disp. 2. Malderus in 2.2.D. Thomæ, q. 2. art. 8. Acosta de procur. Indor. sa. lib. 5. c. 3. & 4. Becanus in 2.2.c. 12. q. 3. concl. 3. Tannerus & Layman ubi infra, & alij penes ipsos. Et ratio est, quia alioquin sequeretur, ut obseruat Syluius in 2.2.D. Thomæ, q. 2. art. 7. concl. 6. posse nunc temporis aliquem saluari in lege Mosæica, ut si Iudæus inuincibiliter ignoret fidem Euangelicam, & seruet legem Mosæicam, quæ implicitè cõtinet fidem Christi.

2. Sed mihi contraria sententia probabilis etiam videtur cum Tannero in 2.2.D. Thomæ, disp. 1. q. 7. dub. 2. n. 4. & Layman. in Theol. mor. lib. 2. tract. 1. c. 8. n. 5. & absolute illam docent Sotus in 4. dist. 5. q. unica, tract. 2. Villalobos in summa, to. 2. tract. 1. diff. 3. n. 6. & 7. Medina in instruct. lib. 1. c. 14. §. 2. Sæ verb. fides, n. 1. Turrianus in 2.2. to. 1. disp. 27. dub. 4. & 8. & alij penes ipsos. Et ratio est, quia inter Christianos inueniuntur homines aded rudes, ut mysteria Incarnationis, ac Sanctæ Trinitatis vero conceptu non apprehendant, & cõsequenter non credant explicitè. Idem solet euenire cõmutis & surdis à natiuitate. Ab iis verò mysteria Trinitatis, & Incarnationis vero conceptu apprehendi, & credi, vix credibile est, nisi ad miracula confugiendum sit; vnde Azorius to. 1. lib. 8. c. 6. q. 6. Si quis ob ingenij hebetudinem Trinitatis articulum nequeat percipere, satis esse si credat explicitè alios clariores, nimirum Christum Filium Dei natum ex Virgine, passum, cruci affixum, &c. Hosius in confess. fidei, c. 2. sic asserit, distinctionem personarum, & vnitatem substantiæ, si qui sunt rudiores, quamuis comprehendere possint, non est aded necessarium ad salutem omnibus explicitè credere, ut si quis minus hæc fuerit assequutus, de eius salute dubitandum sic. Ita ille.

3. Notandum est tamen cum Tannero ubi supra n. 49. stando etiam in prima opinione, & tenendo fidem explicitam nunc post promulgationem Euangelij esse necessariam necessitate mediij, quod si aliqui sūt aded rudi intellectu, ut ea mysteria sub propria aliqua notione concipere nullo modo possint, tunc supradicti rudes, quoad hanc rem cum infantibus, ac fatuis comparandi erunt. Neque enim credibile est, Deum à quo-

Tom. VI.

quam exigere maiorem cognitionem, quam per vim intellectus ipse consequi possit. Ita ille, vnde apparet; quàm bonus Deus iis qui recto sunt corde. Et ex his Confessarij à multis scrupulis immunes erunt, & multas conscientias afflictas sedabunt. Vide etiam Sanchez in summa, to. 1. lib. 2. c. 3. n. 18. & 23. vbi docet, quomodo dicantur rudes explicitè credere, etiam si substantiam articulorum percipere nequeant, & pro consolatione rudium Syluius in 2.2.q.2.art.8. concl. 8. sic asserit. Si quis aded sit hebes, ut huiusmodi mysteria retinere non possit, excusabitur à præcepto, & si credat, quomodo potest ea, quæ diximus necessaria necessitate mediij; saluus esse poterit.

RESOL. V.

An fideles ordinarij teneantur explicitè scire & credere mysterium Circumcisionis Christi, aduentus Magorum, missionis Spiritus Sancti, communionis Sanctorum, & omnia Ecclesiæ Sacramenta?

Et an obligentur fideles explicitè scire, & credere Matrem Dei Virginem post partum, ac perpetuò mansisse, & creationem mundi esse in tempore, & non ab æterno?

Et an peccent mortaliter, vel tantum venialiter, adultè Symboli Apostolici formam, sub verbis præceptis memoria non tenentes?

Idem dicendum est de Decalogo, & Oratione Dominicâ, de Aue Maria, dummodo eorum substantiam sciant, & intelligant.

Et quid, si nesciant se signare signo Crucis? Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Ref. 48.

Per se loquendo mysteria Circumcisionis, aduentus Magorum, & missionis Spiritus sancti non esse explicitè credenda docent Tannerus in 2.2. disp. 1. q. 7. dub. 3. n. 68. Suarez tract. de fide disp. 13. sect. 4. n. 3. & alij, quidquid in contrarium asserant Lorca in 2.2.q.2.art.8. disp. 33. membr. 1. n. 10. & Syluius in 2.2.q.2.art.8. concl. 8. cum aliis. Et ided ignorantes supradicta mysteria non peccare mortaliter docet Coninch. in 2.2. disp. 14. dub. 10. n. 190.

2. Quoad Sanctorum communionem, quia huius rei cognitio non videtur ita necessaria scitu, & videtur habere maiorem subtilitatem, cum etiam docti disputent in quibus rebus hæc communio consistat, negatiuè respondet Villalobos in summa, to. 2. tr. 1. diff. 4. n. 3. & Coninch. in 2.2. disp. 14. dub. 10. n. 189. licet affirmatiuam sententiã doceat Turrianus in 2.2. to. 1. disp. 28. dub. 1. & Tannerus etiam in 2.2. disp. 1. q. 7. dub. 3. n. 70.

3. Quoad Sacramenta respondeo, omnes explicitè scire debere substantiam, & rationem Sacramentorum non omnium, sed Baptismi, Eucharistiæ, & Pœnitentiæ; in cæteris verò idem opus erit, si quando ea suscipere quis voluerit. Ita Villalobos in 2.2. tract. 1. diff. 4. n. 4. Tannerus in 2.2. disp. 1. q. 7. dub. 3. n. 72. Suarez de fide, disp. 13. sect. 4. n. 12. Sanchez. in summa, to. 1. lib. 2. c. 3. n. 9. Malderus in 2.2.q.2. art. 7. dub. 2. n. 51. & alij contra Lorcam in 2.2.q.2. art. 8. disp. 23. membr. 1. n. 19.

4. Notandum est etiam cum Suarez tract. de fide, disp. 13. sect. 4. n. 9. esse probabilem opinionem multorum, asserentium non obligari fideles explicitè scire, & credere Matrem Dei Virginem post partum, ac perpetuò mansisse, licet contrarium probabilius sit; aduertit etiam Suarez n. 6. contra Bannez, quod non tenentur fideles explicitè credere creationem mundi fuisse in tempore, & non ab æterno.

5. Et tandem nota contra Syluium in 2.2.q.2.art.8. cõcl. 8. Io. de la Cruz in direct. part. 1. art. 1. dub. 1. concl. 2. Palatium in 4. dist. 15. disp. 9. Nider. in summa, præc. 1. c. 3. & alios, non peccare mortaliter, sed tantum venialiter, adultos Symboli Apostolici formam, sub verbis præ-

Sup hoc lege duas Res. sequentes.

ceptis memoria non tenentes. Idem dicendum est de Decalogo, de oratione Dominica; dummodo eorum substantiam sciant, & intelligant, & à fortiori de *Aue Maria*. Ita Layman in *Theol. moral. lib. 1. tract. 1. c. 9. n. 4.* Suarez *sect. 5. n. 8.* Tannerus *n. 67.* Coninch. *n. 194.* & alij DD. *vbi supra.* Et sic etiam non esse peccatum mortale, sed veniale nescire se signare signo Crucis, docet Sanch. in *summ. tom. 1. lib. 2. c. 3. n. 14.* licet contrarium doceat Angelus, Tabiena, Syluester, Armilla, quos citat, & sequi videtur Villalobos in *summa, tom. 2. tr. 1. diff. 4. n. 12.* sed non obstante, quòd supradicta sint probabilia, suadendi tamen sunt fideles, vt illa omnia explicitè sciant, & memoria retineant.

RESOL. VI.

Multi licet sciant quoad substantiam Symbolum, Decalogum, & Orationem Dominicam, nesciunt tamen memoriter, & eo ordine, quo proponuntur addiscenda, queritur an peccent mortaliter? Ex p. 2. tr. 16. & Misc. 2. Ref. 12. alias 14.

sup hoc in Resp. prætera §. ult. & lege etiam Ref. se. 1.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondet Fatiniacus, de *heresi, q. 179. §. 5. n. 8.* quem sequitur Antonius Naldus in *summ. verb. Christianis, n. 1.* & probat ex vsu præcipuarum vibium, in quibus Confessarij, & periti omnes rerum Ecclesiasticarum, in dubio reputant eiusmodi præceptum obligare sub mortali, & propterea absolutio sacramentalis solet eis denegari, qui prædicta memoriter non tenent; & in plerisque Synodis diœcesanis cauetur, ne prædicti admittantur ad matrimonium, neque ad leuandos pueros de facto fonte baptismatis. Hæc Naldus.

2. At mihi contraria sententia prorsus placet, quam tuctur Azor. in *summa, tom. ... lib. 8. c. 7. quæst. 5.* Sanchez in *summ. tom. 1. lib. 2. c. 3. n. 19.* & præter DD. quos ipse citat, docet etiam hanc sententiam Martinus Bonacina *tr. de legibus, disp. 3. q. 6. punct. 2. n. 14.* & nouissimè P. Suar. *tr. de fide, disp. 13. sect. 5. n. 8.* vbi asserit: Certum est, non esse obligationem grauem retinendi memoriæ verba Symboli, vel præceptorum, ita vt sit peccatum mortale hoc omittere. Et ratio esse potest, quia vel de præcepto non satis constat, quia nec ab aliquo Pontifice, nec in aliquo Concilio generali latam inuenitur, vel quia alij Canones, qui de hoc loquuntur, de substantia mysteriorum sufficienter intelliguntur, vel certè, quia materia illa leuis est, si præcisè in verbis, vel in eorum ordine sistatur. Probabile autem est, si ex pura negligentia hoc omittatur, non carere aliqua culpa saltem veniali, quia præter Canones, qui hoc insinuant iuxta communem vsu Ecclesiæ, talis negligentia censetur aliquo modo culpabilis, & in alijs aliquando scandalum generat. Si verò quis meliorem diligentiam adhibeat, & nihilominus ob naturalem defectum, vel incapacitatem verba retinere non possit, facile poterit ab omni culpa excusari. Ita ille. Et sic etiam hanc opinionem docuit Vincentius Filliucius in *qq. mor. tom. 2. tract. 22. c. 2. n. 37.* qui citat Nauarrum in *manuali c. 11. n. 22.*

RESOL. VII.

An detur præceptum, vt memori teneamus Orationem Dominicam, & quid de Salue Regina, & Salutatione Angelica?

Et cursim docetur, quod nullum datur præceptum, nec naturale, nec Diuinum, nec etiam Ecclesiasticum de Oratione vocali priuata.

Et quid est sentiendum de consuetudine salutandi Virginitatis, quando publicum signum datur in principio orationis, & salutatio? Ex p. 10. tr. 16. & Misc. 6. Ref. 45. alias 44.

§. 1. **O**uo ad Orationem Dominicam affirmatiuè respondet Ioseph Rocafull. in *praxi Theolog. mor. tom. 1. part. 2. lib. 4. de Oratione in speciali disp. 1. c. 1. n. 5.* vbi sic ait: Nota quosdam tenere, oportere memoria tenere, alios non oportere memoriter tenere orationem Dominicam ordine, quo proposita est. In hac quæstione dico primò, non esse iuris naturalis memoria tenere orationem Dominicam: licet enim iure naturali debeamus precari Deum, non tamen est de iure naturali certa, & præscripta formula vt ad Deum obsecrandum. Dico secundò, neque esse de iure Diuino memoria tenere. Patet, quia non constat de isto iure. Dico tertio, esse præceptum Ecclesiasticum memoria tenendi orationem Dominicam: Constat (quidquid dixerit Azorius) ex c. *Vos ante omnia de consecrar. dist. 4.* ex Concilio Moguntino *c. 45.* ex Concilio Foroliuensi sub Carolo, & Pepino, Toletan. *4. c. 9.* & hanc sententiam tenent Angelus, Syluester, Tabiena, Armilla *verb. Fides.* Hucusque Rocafull.

2. Sed mihi placet opinio Azorij, & aduersus Rocafull. Theologum Valentinum, alium Theologum Valentinum non minus doctum oppono, & is est Ægidius Trullench. in *Decal. 1. lib. 1. c. 7. dub. 10. n. 4.* vbi ita asserit: nullum datur præceptum, nec naturale, nec Diuinum, nec Ecclesiasticum de oratione vocali priuata. Suarez *lib. 3. de Orat. c. 7. à n. 3.* & alij: non naturale, quia præceptum naturæ otandi satis impletur per orationem mentalem; nec Diuinum, quia tale nõ reperitur, nec in veteri, nec in noua lege: & Math. 6. Cùm Christus docuit nos orare: non habetur præceptum vllum quoad singulos fideles præsertim, & si sola mète dicatur, satisfit præcepto Diuino de oratione priuata. Quod autem nec detur præceptum Ecclesiasticum probabilius esse existimat Suarez *infra*; non enim est, ait Suarez, præceptum vt memoria teneamus orationem Dominicam, sed tantum, vt sciamus substantiam & materiã illius. Nec vllibi habetur præceptum recitandi orationem Dominicam: si enim Ecclesia id præcepisset, etiam determinasset tempus illius recitandæ, quod non fecit; vnde alij quotidie, alij vno tempore, alij verò alio ex deuotione recitant. Itè à fortiori dicendum est de Salutatione Angelica, vel *Salue Regina*, nec tenemur recitare Salutationem Angelicam, etiã tempore, quo publicum signum datur in principio noctis, & ommissio nullum esset peccatum, nisi interueniret scandalum, vel contemptus. Ita Trullench. cui ego libenter adhæreo. Vide etiam Suarez *de Relig. tom. 2. lib. 3. de Oratione vocali, c. 6. n. 6.* qui respondet ad loca Conciliorum adducta à Rocafull. pro sua sententia. Dicendum est itaque, non extare præceptum Ecclesiasticum recitandi Dominicam Orationem, & signum optimum est, quia præceptum Ecclesiasticum affirmatiuum non solet imponi sine certa tēporis determinatione: nullum autè est ab Ecclesia determinatum tēpus, pro quo sit necessarium fidelibus omnibus priuatim dicere, *Pater noster*, sub reatu culpæ, si illud amittunt, ergo. Vnde Clemens in citato loco monet quidem fideles, vt ter in die hanc precem fundant, nullus autem dicit, hoc cadere sub præceptum, tantum ergo est illa optima monitio, & consilium. Quare nec dici potest, hoc præceptum esse consuetudine introductum: tum quia, vt consuetudo inducat obligationem, necessaria est aliqua vniformitas, vt materia obligationis sit certa: hic autem nulla est vniformitas; vnus enim orat hoc tempore, alius alio, vnus rarius, alius frequentius, vnde constare non potest, quando obligat talis consuetudo; tum maximè quia in particulari, & in indiuiduo nullus dicit illam Orationem, vt obligatus, nisi qui tenentur eam dicere ex præcepto Ecclesiæ, vt Ministri eius, vel si dicat ex voto, vel speciali præcepto sui Confessoris, vel Superioris; ergo reliqua consuetudo est ex sola deuotione voluntaria,

Ad fulciendam doctrinam huius Resol. lege Ref. præteritam, & §. eius annor.

luntaria, ac propterea non potuit inducere præceptū.

3. Vnde à fortiori constat, quid de Oratione ad Virginem per Salutationem Angelicam, vel per Antiphonam, *Salve Regina*, dicendum sit. Nauarrus enim supra saltem de *Aue Maria*, idem sentit, sed nullum speciale adducit fundamentum, neque oportet imponere obligationes non satis fundatas. Est ergo consulendum omnibus, ut has Orationes discant, & sæpius recitent, non verò est peccati scrupulus iniiciendus per solam huiusmodi omissionem. Si quis autem sit ad eò negligens animæ suæ, ut hæc rudimenta Christianæ vitæ ignoret, vel nunquam recitet, magnum iudicium est, ipsum non rectè viuere, etiam si ommissio illa speciale peccatum non sit. Secus verò esset, si quis aliis Orationibus assuefactus, has non diceret: nam in illo talis ommissio, nec esset peccatum, nec signum periculosa negligentia, vel obliuionis salutis suæ.

4. Solum posset quis dubitare de consuetudine salutandi Virginem, quando publicum signum datur in principio noctis, an tunc dicere cadat sub obligationem peccati, saltem venialis; videtur enim hæc consuetudo tam generalis esse, ut hanc saltem obligationem indicat: Sed in primis non credo tunc esse obligationem orandi vocaliter, nam priuata est oratio, & potest quis satisfacere orando mente. Item etiam si quis oret voce, non cogitur ad certam formam orandi, verbi gratiâ, per *Aue Maria*, vel *Salve Regina*, &c. Sed potest dicto aliquo Hymno, vel pro sua vnusquisque deuotione orare. Deinde absolute, & per se non credo esse obligationem orandi tunc ad Virginem: nam illa consuetudo generaliter recepta est sub ratione deuotionis, non obligationis. Dico autem, per se, quia ex accidenti, & ex concomitantia vix potest omitti sine aliqua culpa, nisi ex rationabili causa. Nam si quis publicè illam omittat, aliquod scandalum præbet, & alios perturbat, periculumque est; ne videatur illam contemnere. Si autem omittat priuata, & sine causa, non fiet sine aliqua otiositate, vel ex nimio affectu ad aliquam commoditatem humanam, vel quid simile. Et hæc omnia docet Suarez, *vbi supra*. Et de Salutatione idem sentit Roca full. *vbi supra, disp. 2. c. vlt. n. 83*, vbi contra Nauarrum firmat cum Suarez, ignorantem Salutationem Angelicam non peccare, quia non est obligatio eam sciendi.

RESOL. VIII.

An omnia, quæ habentur in Iure Canonico, obligent, & habeant vim legis?

Et notatur, quod præcepta Conciliorum Prouincialium obligabunt Prouinciam, ad quam spectant testimonia de rigore Patrum, quæ non sunt ex se leges obligatoria.

Ex p. 3. tr. 6. & Misc. 2. Ref. 26.

Sup. hoc in Ref. seq. signanter, si verum.

§. 1. **R**espondeo negatiuè. Nam circa ius canonicum notare oportet, cum in corpore iuris habeantur plura desumpta ex Conciliis Prouincialibus, & alia ex sanctis Patribus, Augustino, Isidoro, & similibus, non omnia, quæ in eo continentur, obligare omnes, aut habere vim legis; nam solus Pontifex, & Concilium generale ab eo approbatum habet vim obligandi vniuersam Ecclesiam; præcepta verò Conciliorum Prouincialium obligabunt Prouinciam, ad quam spectant testimonia de rigore Patrum, quæ non sunt ex se leges obligatoria. Itaque cum Gratianus fuerit horum collector, & ipse non habuerit auctoritatem condendi leges, non potuit his Conciliis, & Patribus maiorem auctoritatem, & vim tribuere, quam ipsi habebant. Vnde etiam constat minus obligatorium esse, quod Gratianus addit de suo, ut interdum addere solet. Imò licet aliquid referat tanquam dictum

Tom. VI.

ab aliquo Concilio, vel Papa; si aliunde constaret non fideliter referri, aut esset res omninò dubiæ auctoritatis, non esset obligatio illi parendi. Et hæc omnia docet Iacobus Granado *in part. 2. D. Thomæ, contr. 7. tr. 3. part. 1. disp. 3. sect. 7. n. 17*. vide etiam Suar. *de legibus lib. 4. c. 5. à n. 5*. Gretsetum *pro defensione Bellarmini lib. 2. de Romano Pontifice, c. vlt. Rodrig. in qq. Regul. tom. 1. q. 6. art. 2.* & alios penes Rodericum Acugna *in prox. decreti Gratiani n. 19.* & Augustinum Barbosam *n. 6.*

RESOL. IX.

An decretum Gratiani habeat vim legis? Ex p. 5. tr. 14. & Misc. 2. Ref. 68.

§. 1. **H**æc quæstio pro præxi multum deseruiet non solum Iurisperitis, sed etiam Casuistis, & Theologis, & affirmatiuam sententiam mordicus tenet noster Pater Molfesius *in sum. tom. 1. tr. 9. c. 5. n. 73*. vbi sic ait. Canonistæ tenent indubitanter Decretum Gratiani habere vim legis. Ita Glossa *in c. noli, dist. 9.* eo quòd Gelasius Papa approbauerit tale Decretum. Alij, quòd Eugenius III. approbavit omnia contenta in Decreto, & quòd licet non constaret expressè de huiusmodi approbatione, communiter tamè Canonistæ, & Legistæ omnia contenta in prædicto Decreto allegantes, tanquam leges, & sic illis vtuntur in decisionibus causarum, & hæc opinio mihi probatur; quia in prædictis magis statuit Iuristis, quam Theologis, tum, quia vulgatum est axioma. In vtroque iure satis est allegare titulum, & probare possessionem: & hinc supponitur, & allegatur titulus approbationis, & adest possessio plus quingentorum annorum, dum Gratianus Monachus sancti Felicis Bononiensis, Ordinis S. Benedicti, ut aiunt, anno 1009. compilauit Decretum, & ab illo tempore vsque ad præsens, semper Legistæ, & Canonistæ iudicarunt adesse talem approbationem, & tanquam sacris Canonibus vsi sunt, etiam dictis Sanctorum, quæ inibi Gratianus inseruit. Tum etiam, quia consuetudo dat iurisdictionem, & vim obtinet legis. Additur, quia varij Summi Pontifices iusserunt emendationem eiusdem Decreti, ut iam vltimo loco Gregor. XIII. illud iussit emendari, & corrigi, facta collatione cum originalibus, ex quibus Gratianus desumpsit omnia, & sic emendatum iusserunt excudi. Igitur ad minus est continuata tacita cõcessa auctoritas, & successiuè iure negari non videtur, ut vim legis non habeat. Hucusque Molfesius, & testimonia sanctorum Patrum in dicto volumine Decreti inserta habere vim legis, dummodo in contrarium aliqua dispositio Pontificia non appareat, tenet Barbosa *in Proem. d. Decret. n. 7.* vbi citat plures DD.

2. Verum ego alibi contrariam sententiam docui, & nunc iterum doceo, & ita docent communiter Theologi, inter quos præcipuè videndus est Salas *de legibus tr. 14. disp. 8. sect. 13. per totam*. Hanc etiam sententiam docet Sanchez *de matrim. tom. 3. lib. 9. disp. 12. n. 5. Valentia tom. 3. q. 6. disp. 6. de voto, punct. 6. Sotus de iust. lib. 7. q. 3. art. 1.* Caietanus *in 2. 2. q. 88. art. 8. dnb. vlt. ad 1. Maior in 4. dist. 27. quæst. vlt. §. dubitatur an is.* Suarez *de legib. lib. 4. cap. 5. n. 6.* Granado, ut ego alibi notavi, *in 1. 2. D. Thom. controu. 7. tr. 3. part. 1. disp. 3. sect. 2. n. 17.* quibus adde Villalobo *in summ. t. 1. tr. 2. difficult. 7. n. 3.* vbi sic ait. [Los Canones que estan en el Decreto, no son leyes de Pontifices, ni de otro que rëga autoridad de hazellas, sino ricopilolas Graciano, y no fue aquel cuerpo aprobado por algun Pontifice, y no es autentico. Contiene pues este Decreto autoridad desde muchos Santos, y de algunos Concilios Prouinciales; otras del mismo Graciano, otras de Palea, que fue vn discipulo de Graciano, y otras son leyes ciuiles que estã alli insertas; y todo esto no tiene mas autoridad, que aquellos Santos, ô Concilios de don-

Alibi in ref. quæ hic est antecedens.

de se tomaron.] Ita ille. Dicendum est igitur cum Suarez & aliis, *vbi supra*, contra Barbosam, & alios, dicta Patrum non habere vim legis, eò quòd inueniatur inserta in Decreto Gratiani, nisi ab aliquo Pontifice fuerint canonizata, vel inter Decretales aliquando inueniantur, nec adest consuetudo in contrarium. Vide *suprà* citatos Doctores, qui respondent ad omnia Adversariorum argumenta: unde remanebunt soluta ea, quæ superius Molfesius adducit.

R E S O L. X.

An leges Pontificia vt obligent, necesse sit, vt promulgentur in singulis Diœcesibus, & Prouinciis?

Et an Pontificia leges statim post duos menses à publicatione Romæ facta, totam obligent Ecclesiam; neque necessaria sit publicatio in singulis Prouinciis, & Diœcesibus?

Et deciditur leges Pontificias vsu, atque consuetudine receptas (vt est Bulla Cœnæ, & similes Constitutiones contentæ in Decreto) & cæteras non indigere promulgatione facta in Prouincia. Ex p. 1. tr. 10. Ref. 8.

Sup. hoc in Resol. seq. & infra in Resol. 13. §. 1. vsque ad lin. 7. & in Resol. 14. breuiter in fin. & in Resol. 15. recitanter in §. vlt. & in tom. 7. tr. 1. Ref. 272. ad lin. 9. & in §. Nec obstat. & in tom. 9. tr. 2. Ref. 345

§. 1. **N**egatiuam sententiam docet Tannerus in *p. 2. disp. 5. q. 5. dub. 3. n. 118. Angu. tract. de leg. tom. 1. lib. 4. contr. 1. n. 27. & 28. Pontius de matrimonio, lib. 5. c. 7. num. 2. Berti in explicat. Bulla Clementis VIII. de largit. muner. part. 7. principali. Layman vbi infra, n. 4. Castellinus in tract. de elect. canpral. §. 10. Lorca in p. 2. tom. 2. disp. 18. de legib. Fernandez in exam. Theol. mor. part. 2. c. 3. §. 3. n. 1. in fin. Rodriguez qq. regul. tom. 1. q. 6. art. 3. Graffius in cons. tom. 1. lib. 3. conf. 9. n. 4. de regularibus. Malderus in 2. 2. q. 90. art. 4. dub. 3. Villalobos in summa, tom. 1. tract. 2. dub. 12. n. 5. Marius Antoninus lib. 1. resol. 122. casu 1. Filliucius tom. 2. tract. 21. cap. 11. n. 397. Sayrus in Clauis Regiæ, lib. 3. c. 5. n. 7. Coriolanus in Bulla Cœnæ, vbi de abolutione, in fine. fol. mihi 975. Granada in part. 2. controuers. 7. tract. 3. part. 1. disp. 11. sect. 2. n. 17. Vgolinus contra Venetos c. 1. §. 1. num. 4. Suarez de legibus lib. 4. c. 15. n. 2. Salas etiam de legibus disp. 12. sect. 2. n. 10. Valentia tom. 3. disp. 7. q. 5. punct. 1. Vasquez in part. 2. tom. 2. disp. 156. c. 2. Azor. part. 1. lib. 5. c. 5. q. 3. Duard. in explicatione Bullæ Cœnæ lib. 3. §. 1. q. 1. n. 17. Molfesius in summ. tom. 1. tract. 9. c. 8. n. 38. cum multis aliis.*

2. Probatur hæc opinio. Primò, ex communi praxi: nam omnes causæ, quæ ex toto terrarum orbe deferuntur ad Romanam Curiam, non definiuntur, nisi iuxta Regulas Cancellariæ, & alias leges, quæ tantùm Romæ promulgatæ sunt: ergo, &c. Secundò, Bulla Cœnæ Domini nusquam, nisi Romæ, solet promulgari. Tertiò, quia Pius IV. in sua Bulla, in qua confirmavit Concilium Tridentinum, voluit, vt leges dicti Concilij, quæ pertinent ad reformationem, & ius canonicum, vbique inciperent obligare Calend. Maij ann. 1564. post promulgationem Romæ factam. Quartò, quia, cum Pontificibus expedire videtur, vt eorum Bullæ promulgentur in singulis Prouinciis, id speciatim decernunt, vt patet in Bulla Sixti V. cõtra Astrologos. Ergo, cum publicationem omittunt, non iubentes, vt efficiatur; signum est, eosdem Pontifices velle, vt facta Romæ promulgatione, nulla alia opus sit, vt eorum leges in singulis Prouinciis obligent.

3. His tamen minimè suffragantibus, contrariam sententiam docent viri doctissimi, vt Serarius in suis *Opusc. theol. tom. 1. disp. de legib. n. 56. & seq. Sà verb. lex. n. 9. Solerus de potestate Confess. c. 9. q. 5. Medina in p. 2. q. 90. art. 4. dub. 1. post. 2. concl. & dub. vlt. conclus. 5. Angelus verb. Lex. n. 13. Sotus de iust. lib. 1. q. 1. art. 4. Ludouicus Carbo de leg. lib. 3. disp. 9. Conradus in p. 2. q. 90. art. 4. ad 2. Miranda in Manual. Pralat. tom. 2. q. 25. art. 4. conclus. 5. Victorellus in notis ad Manual.*

Nauarri, c. 23. n. 40. & Molina de iustitia tom. 2. tract. 2. disp. 395. n. 4. vbi sic ait: [Opinio illa, quod pontificia leges statim post duos menses à publicatione Romæ facta, totam obligent Ecclesiam, neque necessaria sit publicatio in singulis Prouinciis, aut Diœcesibus ad effectum, quòd nullus præsumatur illas ignorare; profectò non est tam certa, quàm certa supponitur; quin potius contraria meo iudicio est probabilior.] Ita Molina: & hanc sententiam probabilem, & tutam esse in conscientia, putat Layman in Theol. moral. lib. 1. tract. 4. c. 3. Becanus in summ. Theolog. p. 2. tract. 3. c. 6. n. 5. & 6. in fin. Homobonus de exam. Eccles. part. 2. tr. 12. c. 3. q. 10. in fin. Lessius verò de iust. lib. 2. c. 22. dub. 13. n. 28. & Vasquez cum Granada vbi supra, eorum sententiam vocant tantùm probabiliorē: ergo secundum illos ista erit probabilis.

4. Nec destituta videtur rationibus hæc sententia: nam nimis durum esset, si statim atque Romæ promulgatur aliqua lex pontificia, obligaret Christianos per totum mundum dissipatos. Secundò, in multis locis Concilij Tridentini leges non seruantur: quia ibidem non fuerunt promulgatæ. Tertiò, id colligitur ex c. cum infirmitas, de pœn. & remiss. vbi statuitur legem Concilij generalis, quæ circa Medicos lata est, non prius obligare Medicos, quàm fuerit à locorum Ordinariis promulgata. Ergo etiam Constitutio Papæ non ligat in Diœcesibus, vbi non fuerit promulgata. Restat modò respondere ad argumenta contrariæ sententiæ. Ad primum respondetur, Iudices Curie Romanæ iudicare secundum opinionem probabiliorē, quæ asserit, Constitutiones pontificias tantùm Romæ publicatas obligare in foro externo, & conscientie: sed ex hoc non sequitur, contrariam sententiam esse falsam: & ita in simili casu respondet Becanus vbi supra, q. 7. n. 3. in fin. & ita etiam in simili casu de stylo Curie Romanæ respondet Fagundez de præcept. Eccles. tract. 2. lib. 8. c. 8. n. 138. & Granada in part. 2. contract. 7. tract. 3. part. 1. disp. 11. sect. 2. n. 15. Igitur dicendum est, quòd praxis illa, quam afferunt, fundatur in probabilitate contrariæ sententiæ; non tamen tollit probabilitatem alterius. Ad secundum respondeo cum Reginaldo tom. 1. lib. 13. c. 16. n. 155. Constitutiones pontificias vsu, atque consuetudine receptas, (vt est Bulla Cœnæ, & similes Constitutiones contentæ in Decreto,) & cæteras non indigere promulgatione facta in Prouincia. Ad alia argumenta respondet Molina, vbi supra, num. 6. Ego verò putò, non esse necessariam promulgationem, vt lex pontificia obliget: & deò tene primam sententiam.

R E S O L. XI.

Virum leges Pontificia non obligent, nisi in singulis Prouinciis promulgentur?

Idem est dicendum de aliis nouis Pontificiis Constitutionibus, quando contrarium non exprimitur. Ex p. 5. tr. 14. & Misc. 2. Ref. 25.

§. 1. **N**on obligare docent plures Doctores, quos citauit in 1. part. tr. 10. de legib. resol. 8. quibus addo Cælestinum in compend. Theol. mor. tract. 3. c. 7. & tr. 8. c. 17. Duvallium in 1. 2. D. Thomæ, tract. de legibus, q. 5. art. 5. Marchantium in horto Pastorum in res. Pastor. c. 4. q. 21. & latè Ioannem Vvigers, publicum Professore sacre Theologiæ in Academia Louanienfi in 1. 2. D. Thomæ, q. 69. art. 4. à n. 84. vsque ad n. 93. & quia codex rarus est, ponam per extensum eius verba; sic enim ait. Leges non tantùm Imperiales, & ciuiles, sed etiam Pontificiæ & Ecclesiasticæ, quæ irritatoriæ sunt contractuum, non obligant nisi sint promulgatæ in singulis Prouinciis, & Diœcesibus, & idem potest probabiliter teneri, etiam de aliis nouis Pontificiis Constitutio

Sup. hoc infra in Resol. 12. §. 2. & lege alias Ref. not. 1. dictæ Ref.

Quæ hic est Ref. antecedens, & in aliis eius primæ annot.

Constitutionibus quando contrarium non exprimitur. Probari autem primò potest eodem argumento ducto ex *c. si in adiutorium, dist. 10.* & ex *c. de noui operis nunciacione*, quo authores ad præcedentem propositionem citati eandem confirmant, quia Canones non magis statuunt aliquid peculiare contra ius ciuile quoad alias Cõstitutiones Ecclesiasticas, quàm quoad leges Pontificias irritantes contractum. Ergo tam in illis, quàm in his procedit argumentum. Confirmatur, quia Pontifex Pius IV. in *Bulla supra citata*, quæ incipit, *Sicut ad Sacrorum*, satis significat se quoque motum dispositione iuris communis ad concedendam iustam temporis moram, antequam decreta Concilij Tridentini circa reformationes inciperent obligare, & sortiri effectum; quidni ergo etiam hoc de æquitate, & benignitate Pontificis præsumendum est, quod in suis nouis Constitutionibus intendat se conformare dispositioni iuris communis quoad loca promulgationis, quemadmodum quoad tempus obligationis. Neque refert in eadem Bulla Pontificem declarare decreta Concilij ad reformationem & ius posituum spectantia, à certo die ibi expresso omnes obligari cõpisse; tum quia ex toto Christiano Orbe fuerant ad Concilium illud Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi euocati, qui sufficienter de illis decretis erant instructi, utpote qui & ipsi decreta illa condiderant, & poterant in suis Prouinciis, & districtibus facere illa innotescere, tum etiam quia Pontifex mox à confirmatione, & promulgatione Romæ facta studiosè mandauit illa statim ad impressionem tradi quo commodiùs per Christiani nominis Prouincias & Regna diulgari possent, ut loquitur in Bulla Confirmationis dicti Concilij, quæ incipit, *Benedictus Deus*. quare poterat existimare ea iam post trimestre, vel amplius sufficienter apud omnes esse diulgata, & promulgata, nisi forsitan apud eos, quorum contumacia obstitisset, qui idcirco ab obligatione meritò non erant eximendi. Accedit quòd Pontifex loquitur generaliter de decretis omnibus ad dictam reformationem, iusque posituum spectantibus, inter quæ etiam sunt plurima derogatoria priuilegiorum, diuersarum facultatum & gratiarum, ut refert Pontifex Pius I V. in Bulla ea de re edita, quæ incipit, *In Principis Apostolorum sede*; cuiusmodi tamen leges, & constitutiones plerique, qui ab hac propositione dissentiunt, admittunt, & volunt non prius vim habere, quàm fuerint denunciata in Prouinciis, aut Diocesisibus, vel iis, quibus gratiæ & priuilegia concessa fuerint, ut patet ex dictis circa propositionem septimam; sed quoad rem satis iam ante responsum est. Probatur secundò, quia communis est interpretum iuris tum Canonici, tum Ciuilis sententia, ut ex Abbate & Felino *ad c. 1. de treuga & pace*, refert Azorius *suprà c. 4. q. 1.* legem, quæ vsu non recipitur, carere vi, seu non obligare, quamuis Principis autoritate sit constituta & promulgata, quod etiam indistinctè de legibus tam Pontificiis, quàm ciuilibus docent ipse Azorius *eodem loco*, Greg. à Valentia *suprà q. 5. punct. 5.* qui addit esse communem sententiam Iuristarum, & Theologorum, & Tannerus *loco supra cit. dub. 4.* de plerisque saltem Pontificiis, quòd an verum sit, dubio sequenti videbimus. Interim, & alij plures Theologi, quando agitur de diuersis nouis constitutionibus Pontificum in particulari, idem videntur sentire, quando excusant non obseruantes: propterea quòd in talibus vel talibus Prouinciis non sunt receptæ, idque potissimùm ex hoc capite, quia non censetur Pontifex proponere legem, nisi tacitè sub illa conditione. Quare quantò magis æquitati, & rationi consentaneum est, magisque dignum sancta Sede, præsumi de eius benigna mente, & moderatione, quòd insistendo, & se voluntariè conformando dispositioni iuris communis, non sit eius intentio per constitutiones suas obligare Regna & Prouincias,

vbi illæ promulgatæ non fuerint, quàm de eius voluntate præsumere, quod non velit eas vim habere in partibus, vbi promulgatæ fuerint, idè quia vsu non recipiuntur à populo, sanè tanto videtur habenda verisimilior doctrina iam exposita in propositione decima præ illa, quæ tradit leges Pontificias non obligare propter non vsu, siue quia non recipiuntur à subditis: quis autem non videat æquius esse, & rationabilius, & magis dignitati conueniens, Principem nolle legem habere vim, quia in Prouincias non est promulgata, quàm quia populus promulgatam non acceptat, aut ad vsu & praxim non deducit? ergo, &c.

2. Addi denique potest admodum grauis & iusta ratio voluntatis talis Pontificis; quia Ecclesia est Regnum spirituale amplissimum per omnes Orbis partes diffusum, & sine comparatione excedens latitudinem Romani Imperij. Quare impossibile est quòd leges Ecclesiasticæ in vrbe Roma dütaxat publicatæ innotescant, aliquousque vniformiter per totã Ecclesiam, aut per diuersa Regna, & Prouincias, vbi non sunt promulgatæ, quamuis ex occasione possint aliqui hinc, vel illic inaudire. Velle autem sic lege obligare sparsim per mundum aliquos qui casualiter, vel ex accidente inaudierunt, & rescuerunt legem illam Romæ publicam, reliquis vbiq; pro maxima parte omninò ignorantibus, aut non sufficienter & debitè informatis, esset inducere magnam difformitatem in ratione agendi, & viuèdi inter fideles, in iisdem Prouinciis, & locis commorantes, & magnam confusionem, quæ inde nata est, sequi. Esset quoque multos conjicere in varias animi anxietates, & scrupulos conscientiæ, qui aliquid de lege audiissent, quam tamen viderent passim non obseruari. Vnde sæpiùs & ipsi, etsi cuperent, non tamen commodè, aut conuenienter possent illas obseruare.

3. Deinde licèt fideles omnes pariter sint subiecti Summo Pontifici, tãquam Christi Vicario in terris, & capiti vniuersalis Ecclesiæ militantis; nihilominus quemadmodum iuxta politicam gubernadi rationem, non eedem leges semper conueniunt omnibus populis, nec vbiq; sunt futuræ vtilis; ita quoque frequenter potest accidere, quòd iuxta regulas prudentiæ; Christianæ iudicabitur expediens, ut aliquæ leges Ecclesiasticæ quæ non sunt de rebus admodum necessariis, non imponantur certis Prouinciis, & populis, super quibus sancta Sedes libenter desiderat informari, quia nouit sibi datam potestatem in ædificationem, non in destructionem. Hoc autem cõuenientiùs fieri poterit, si dicamus leges eius ex ipsius voluntate non obligare prius quàm in Prouinciis fuerint promulgatæ. Si namque Ordinarij locorum habeant iusta motiua, quare existiment eiusmodi leges nõ fore vtilis pro tempore & loco, sed forsità perturbatiuas, magis licebit de istis sanctam Sedem informare, & desuper eius expectare iudicium prius, quàm promulgentur vel apud populum, vel latæ, & obligatæ enuncientur. Ob quas & similes causas dictum fuit meritò fuisse ab Imperatore ordinatũ, quòd leges eius vim, & robur nõ haberent in Prouinciis, in quibus non fuerint promulgatæ. Quare cùm gubernatio Ecclesiæ, sicubi contrarium in Ecclesiasticis constitutionibus non reperiatur expressum, soleat imitari regimè & leges Imperij, quod Canones supracitati indicant, meritò quoq; propter illas, & alias existimare licebit SS. D. N. ex sua voluntate uti in legibus inducendis pari prouidentia & benignitate, quibus ipse Imperator vtendum censuit, quando contrarium expressè non declarauerit; præsertim cùm non minori commoditate possint per Prouincias Ecclesiæ publicari leges Pontificiæ, quàm per Prouincias Imperij leges Imperatoriæ, quando quidem in omnibus habeat tum suos Legatos, vel Nuncios Apostolicos, tum Ordinarios sibi subiectos, quibus promulgationem potest demandare, prout etiam frequenter facit per suos Nuncios mon ri

Ordinarios, quatenus constitutiones Pontificias Romæ æditas, & publicatas curent in suis Prouinciis, & Diœcesibus obseruari, & iis, quorum interest, insinuari, seu publicari, quod non ita pridem sæpius apud nos quoque executioni demandarunt. Quare falli videtur in eo, quod dicit Vasquez *disp. 157. n. 21.* nullam hactenus legem, vel Bullam Pontificiam, plus quam in Curia Romana fuisse promulgatam, cum & Concil. Triid. pluribus in locis, vbi vniformiter aliquousque ab omnibus obseruatur, fuerit publicatum post promulgationem Romæ factam. Imò Canones indicant manifestè Pontifices supponere leges, & constitutiones suas per Ordinarios esse in Prouinciis publicandas, etsi hoc nõ expriment, & tunc contrauentores pœnis subjacere. Colligitur euidenter ex *c. cum infirmitas, de pœnitentiis & remissionibus*, vbi sic loquitur Pontif. Si quis autem Medicorum huiusmodi nostræ constitutionis postquam per Prælatos locorum fuerit publicata, transgressor extiterit, tamdiu ab Ecclesiæ ingressu arceatur, &c. vbi Pontifex omninò supponit, quod constitutio illa sit per Prælatos publicanda, quamuis constitutio istius non contineat mandatum, & tunc ea facta transgressores efficiantur rei. Quòd si aliquæ, siue Ecclesiastica, siue sæculares personæ promulgationem malitiosè, aut aliàs indebitè impedirent, haud dubiè præter grauem reatum, quem impediendo incurrunt, etiam legis nexu tenebuntur, vtpotè quæ illis sufficienter insinuata fuerit, neque cuiquã debeat suasuffragari malitia.

4. Dixi in propositione, *quando contrarium non exprimitur*; si enim Pontifex expressè declararet se velle ex magnis & grauioribus causis legem suam in vim solius promulgationis Romæ factæ sortiri robur, & effectum per omnes Christiani orbis partes, & vbiq; obligare, absque alia promulgatione, vel publicatione legis alibi vt faciendâ, vt, verbi gratia, quia in multis Regnis & Prouinciis sciret legis suæ publicationem indebitè & sine fundamento impediendam, negandum non erit, legem tunc vim & robur habituram apud omnes fideles, vbi innotuerit, etsi in Prouinciis, aut diœcesibus ibi nõ fuerit publicata, quia tamen si ordinaria ratio inducendæ legis cum fructu, & effectu per se videatur id postulare, quòd talis adhibeatur eius promulgatio, vt certa ratione possit morali modo innotescere simul apud omnes, aut plurimos tempore illo, intra quod legislator velit eam obligare in talibus & talibus locis (cum alioquin vix possit humano modo fieri, quòd vnquam istius sit in talibus locis obseruatio debita, quia antequam vtcumque apud plures innotuerit, iam propter moram temporis dicitur per non vsum elanguisse) tamen ex vrgentioribus causis, vti diximus, & quasi per accidens, & propter necessitatem poterit Pontifex legem etiam vno tantum loco promulgatam velle vbiq; obligare, & hac sua voluntate accedente sic promulgatæ robur & vim tribuere obligandi omnes, apud quos quomodolibet innotuerit. Neque obstat, quòd Imperator sua lege in Metropoli residentis suæ dumtaxat publicata, non valeat forsitan omnes Imperij Prouincias (quamuis id vel maximè vellet) obligare, quia magnum intercedit hac in parte discrimen inter Pontificem, & Imperatorem, quia Imperator superioritatem & potestatem legislatiuam habet à populo, & proinde limitatam, seu modificatam iuxta mentem, & sensum populi: non existimantur autem prouinciæ singulæ, quæ sunt corpora politica per se quodammodo perfectæ, dedisse illam authoritatem Imperatori, quòd posset eas legibus suis ligare alibi, quàm in ipsis Prouinciis promulgatis. Summus Pontifex verò habet supremam potestatem regendi Ecclesiam, & ordinandi omnia, quæ ad eius regimen sunt necessaria, aut opportuna immediatè à Christo Domino, & proinde limitationem, aut modificationem à populo non recipit. Quando igitur ea sunt adhibita, quæ ad essentialem

rationem legis, eiusque applicationem sunt requisita, obligabit ea vniuersaliter omnes, si Pontifex declarauerit illam esse suam intentionem & voluntatem. Sed contra antedicta opponitur ex Syluestro, consequens inde fore, quòd multæ Decretales Pontificis non obligarent, siquidem multæ in multis Prouinciis non sunt vnquam promulgatæ, in quibus tamen obligant, & seruantur. Ita Valentia *supr. disp. 7. q. 5. p. n. 5.* vbi tamen admittit sententiam Soti esse probabilem. Respondeo negando consequentiam, quia ipsa receptio legis, seu Canon alicuius in communi corpore iur. quod vbiq; solet ex pulpitis audiri, & obseruari, est quædam virtualis promulgatio legis, seu Canonis, etiam in singulis Prouinciis & Diœcesibus, vt docet Tannerus *suprà*; idèoque vult etiam constitutiones Pontificias irritatorias cõtractuum vim habere, quæ in commune corpus iuris sunt redactæ, quamuis aliter in Prouinciis non sint promulgatæ, licèt de aliis sentiat non habere robur, vt diximus, nisi in Prouinciis & Diœcesibus fuerint promulgatæ. Imò non tantum est quædam virtualis promulgatio, sed bene actualis, & solemnis, quando passim in Academiis publicè ex cathedris præleguntur, & explicantur, idque ex autoritate Principum, qui leges, vel Canones condiderunt. Et hæc omnia docet Vvigers *vbi supra*, cuius sententiam probabilem esse docet nouissimè Iacobus Gordonus in *Theol. mor. tom. 1. lib. 2. q. 10 c. 5. §. 2. n. 14.* & ex eadem Societate Nicolaus Baldellus in *disp. Theolog. tom. 1. lib. 5. disp. 18. n. 7.* Verum his non obstantibus, tu ne deferas tenere contrariam sententiam, quam ego docui loco citato, in principio huius resolutionis, cum multis Doctoribus, quos postea citat & sequitur Merolla in *disp. Theolog. tom. 2. disp. 4. dub. 17. n. 150.* quibus nunc addo Montefinum in *1. 2. D. Th. tom. 2. disp. 20. q. 4. diff. 3. n. 96.* Pesantium in *1. 2. q. 108. art. 4. disp. 5.* & Auerlam in *1. 2. q. 95. sect. 4.*

R E S O L. XII.

An leges Pontificia non obligent, nisi post duos menses à promulgatione facta, quamuis aliquis statim sciat suam promulgationem?

Et notatur doctrinam huius Resolutionis admittendam esse in legibus Principum Supremorum, & secus autem si lex feratur ab aliquo Magistratu, qui habet in sua gubernatione Superiorem, vt Episcopus; nam tunc statim ex ipso tempore promulgationis obligat. Ex part. 1. tr. 10. R. 1. 9.

§. 1. **S**tatim obligare facta promulgatione, & non post duos menses, docet Tanner. in *p. 2. disp. 5. q. 6. dub. 1. n. 7.* Anguiano *tr. de leg. 10. 1. lib. 4. contr. 2. n. 17.* Vasquez in *p. 2. disp. 156. c. 3. n. 14.* Homobonus *de exam. Eccles. p. 2. tr. 9. c. 3. q. 3.* Suarez *de leg. lib. 3. c. 18. lib. 4. c. 15. n. 11. & c. 17. n. 5.* Salas etiã *de legib. disp. 1. 2. sect. 3. n. 20.* Molina *de iust. tr. 2. disp. 395.* Malderus in *p. 2. q. 90. art. 4. dub. 3.* & Villalobos in *sum. 10. 1. tr. 2. dub. 14. n. 4.* vbi sic asserit: [Las leyes del Pontifice, si no es que señalan tiempo, en publicandose en Roma obligan, sin esperar à que passen dos meses. El fundamento es, que la Autentica, *Vt noua factæ Constitutiones*. no esta recibida en las leyes canonicas, como cõsta del estilo.] Et ratio est: quia nulla lege ita statuitur: & lex illa Authenticæ non obligat Pontificem, nec alios Reges non subditos Imperio. Et licèt Pontifex in *c. nouerit, de sententia excomm.* assignet duos menses pro monitione, vt qui fecerint statuta contra libertatè Ecclesiasticam, illa reuocent intra duos menses, alioquin in excommunicationem incurrerent; ex hoc non sequitur, necessarium esse pro promulgatione tempus duorum mensium, vt omnis lex Pontificia obliget: nam sunt aliquæ leges, quæ ex volûtate Principis seu Pontificis, non

Sup. hoc in Ref. seq. & supra in Ref. 10 §. His. ad medium, à vers Opinio illa. & in to. 9. tr. 2. Ref. 345. §. 1. in fin.

non incipiunt obligare, nisi post certum tempus facta promulgatione.

2. Hæc sententia est probabilis, sed etiam probabilis contrariam existimo, quæ asserit, leges Pontificias, in quibus non apponitur certum tempus obligationis, non obligare, nisi post duos menses à promulgatione facta; & ita docet Martinus Becanus in *summ. Theol. part. 2. to. 3. c. 6. concl. 2. n. 3.* qui citat Sylvestrum, Panormitanum, & Ioannem Andream. Idem docet Valentia *to. 2. disp. 7. q. 5. punct. 5.* Nauarrus in *Man. c. 23. n. 24.* Emmanuel. Sà *verb. Lex, n. 8.* Miranda in *Manual. Prelat. to. 2. q. 25. art. 4. concl. 5.* Reginaldus *to. 1. lib. 1. c. 16. n. 152.* Tabiena *verbo Lex, n. 52. & verbo Constitutio, n. 1.* cum multis aliis: & hanc opinionem in foro conscientie tutam esse, & seruari posse, affirmat etiam Azorius *part. 1. lib. 5. c. 3. q. 8. in fin.* Et ratio est: quia, ut leges non dedignantur sacros Canones imitari; ita sacrorum Canonum statuta Principum Constitutionibus adiuuantur, ex *c. 1. de noui oper. nunciat. cumque illud iuri civili sit consentaneum, nec in iure canonico cautum sit contrarium, ipsum sanè seruari potest, præsertim cum Papa, dum intendit statim obligare, soleat in sua Constitutione id exprimere, ut videre est in c. cum sin. u. a. de præbend. in 6. & Clem. 2. de heret. Sed, ut diximus, ex Auth. *Ut facta noua, Constit. apparet, leges non obligare, nisi post duos menses à facta promulgatione. Ergo, & c.* Secundò, dictum tempus duorum mensium, non solum apponitur, ut ignorantibus non ligentur; sed etiam, ut lex incipiat obligare, & ita tollatur omnis confusio, rixa, & imparitas subditorum: unde ex his inferunt supradicti Doctores, quòd si aliquis sciret, promulgatam esse legem; tamen non teneretur illam seruare ante duos menses elapsos: quia alioquin, ut benè notant Becanus, Valentia, & alij, magna sequeretur in Republica perturbatio: nam, qui scirent legem promulgatam, tenerentur eam seruare in utroque foro; alij in neutro tenerentur. Dicendum est igitur, leges Pontificias, & Principum sæcularium non obligare; nisi post tempus duorum mensium à promulgatione facta.*

3. Nec valet dicere, quòd stylus Curie Romanæ est in contrarium, & quòd ibi à Iudicibus passim puniuntur transgressores legum, etiam ante elapsum tempus duorum mensium: nam respondeo cum Salas, Becano, Miranda, & aliis, quòd stylus Curie, & Iudices idèò hoc faciunt, quia fundantur, & sequuntur opinionem priorem; subditos verò posse tuta conscientia sequi oppositam, quia probabilis est: sed caueant pœnas à Iudicibus infligendas. Igitur, ait Nauarrus, stylus Curie procedit in foro externo, & non in foro interiori. Notandum est verò cum Soto *lib. 2. de iust. q. 1. art. 4.* Reginaldo, Valentia, & aliis, doctrinam supra dictam admittendam esse in legibus Principum supremorum; secus autem, si lex feratur ab aliquo Magistratu, qui habet in sua gubernatione Superiorem, ut Episcopus: nam tunc statim ex ipso tempore promulgationis obligat. Et ita etiam docet Suarez *de legibus, lib. 3. c. 18. n. 9. & lib. 4. c. 15. n. 15.*

RESOL. XIII.

An, si quis sciat Romæ aliquam legem promulgatam, teneatur illam obseruare?

Et notatur, quòd S. D. N. Urbanus VIII. in Bulla incipiens Romanus Pontifex, die, 5. Junij 1641. damnat omnia præiudicialia contra immunitatem Ecclesiasticam, etiam sub prætextu, quòd Bullæ Pontificiæ non fuerint publicata, vel usi recepta?

Et an leges Pontificiæ obligent, etiam si non publicentur in singulis Diocæsiibus? Ex *part. 6. tract. 6. & Misc. 1. Resol. 39.*

§. 1. **D**ecisio huius dubij pendet ex illa questione, An leges Pontificiæ obligent, etiam si non publicentur in singulis Diocæsiibus, & negatiuam sententiam docent plures, quos citavi in *part. 1. tr. 10. ref. 8. part. 5. tr. 14. ref. 25.* Et hanc etiam nouissimè probabilè putant Syluius in *part. 2. D. Th. q. 96. art. 4. Quæritur 11. concl. 3. in principio.* Et idèò ad casum propositum in titulo huius resolutionis secundum hanc sententiã affirmatiuè respondendum videtur. Unde Ioannes Præpositus in *p. 2. q. 95. disp. 1. dub. 7.* ex probabilitate talis sententiæ obseruat plurima in praxi posse deduci.

2. Primò, & est responsio ad casum, aliquem non obligari seruare legem, quam scit Romæ promulgatam, si non sit promulgata in Prouincia vbi commoratur, & specialis clauis in lege non apponatur. Secundò, pœnam legis non incurri ab eo, qui in huiusmodi loco fecerit materialiter contra legem, verbi gratia, non incurrit excommunicationem, suspensionem, priuationem beneficij. Tertio, non incurri in conscientia inhabilitatem ad officia, beneficia, neque incurri irregularitatem. Quarto, contractum non futurum inualidum & irritum. Quòdque aliquis non teneatur in conscientia abstinere à tali contractu, qui per legem irritatur. Hinc si quis talem contractum inierit, non tenetur eum rescindere, quòd maximè locum habet, quando ex dissolutione alicuius contractus magna scandala, & Reipublicæ perturbatio sequitur, qualia sequi solent ex dissolutione matrimonij. Quintò, legem reuocatoriam priuilegij non habere vim antequam in Prouincia publicetur; ut si Sacerdotes alicuius Prouinciæ habeant priuilegium absoluedi à reseruatis; aut aliqui habeant priuilegium eligendi Confessariũ; talia priuilegia non sufficienter reuocari per legem Romæ latam, nisi in Diocæsi promulgetur. Sextò, legem quæ reuocat aliam irritatoriam, non obtinere vim in aliqua Prouincia, si in ea nõ fuerit promulgata, verbi gratia, olim lex irritabat matrimoniũ contractum cum affini in tertio gradu ex copula illicita; quod impedimentum sublatum est per Tridentinum *sess. 24. c. 4. de reformat. matrim.* vbi lex Tridentini non est promulgata, adhuc perdurare hoc impedimentum dirimens, etsi matrimonium initum cum tali affini in tertio gradu dissolueretur, & partes aliis coniungerentur, posterius matrimonium esse dissoluedum. Septimò patet, quid dicendum de Regulis Cancellariæ, quòd videlicet sit probabile eas saltem extra Italiam non habere vim legis, quia alibi nõ sunt promulgatæ. Quòd si Romæ iuxta illas etiam in causis externorum indicetur, id fit, quia iudices in praxi aliam sententiã sequuntur in foro externo: quo non obstante potest aliquis in foro conscientie sese alteri sententiæ conformare. Octauò patet, quid dicendum de legibus multis Papalibus, quæ ita emanant, ut tamen non promulgentur in prouinciis, quòd scilicet sit verisimile non obligare eos, apud quos non sunt promulgatæ, neque quoad culpam, neque quoad pœnam. Et idèò conformiter ad dicta graues aliquot Theologi, è quorum numero fuit Lessius in consultatione Romæ habita censuerunt disparitatè cultus apud Chinenses & Iaponios his initiis conuersionis non esse impedimentum dirimens, & his circumstantiis posse Episcopos ibi suspendere legis promulgationem. Hucusque Ioan. Præpositus, qui, ut dixi, ex probabilitate, ut ipse asserit, sententiæ asserentis leges Pontificias nõ obligare, nisi publicentur in singulis Diocæsiibus, deduxit supradicta omnia, licet ipse ibi contrariã opinionem teneat; quã ego absolutè tenendam esse existimo, & idèò hinc non grauabor latius illam rationibus firmissimis firmare.

3. Dico igitur leges Pontificias, eo ipso quòd Romæ publicantur, vbi que obligant; nec alia in Prouinciis egent publicatione. Primò quia nec naturali, nec positiuo iure alia promulgatio requiritur: non naturali, quia

Hæc duæ Res. citatæ in hoc text. hinc sunt supra Ref. 10. & 11. & infra lege Res. seq. in fin. & in Resol. 1. post seq. recitati. uè in §. ult. & in tom. 7. tr. 1. Ref. 272. ad lin. 9. & in §. Nec obstant. & in tom. 9. tr. 2. Ref. 345.

quia lex ex natura sua non requirit promulgationem in singulis Prouinciis: non positio, quia nullum est ius nec diuinum nec humanum, quod in legibus Pontificiis aliam promulgationem requirat; cum Nouella 66. Iustiniani pro Imperialibus legibus posita sit, non pro Pontificiis. Et quamuis Pontifices hactenus uoluerint, ut ius Imperatorium locum habeat in iudiciis causarum, ubi nihil de iure Canonico statutum est: tamen circa modum promulgandi suas leges, nihil tale statuerunt.

4. Secundò probatur, quia Pius II. Constitutionem, quam contra Clericos malè promotos anno 1461. edidit, uult ubique obligare post publicationem Romæ factam; sicut & Sixtus V. eam quam anno 1588. contra eosdem fecit, & Clemens VIII. aliam contra eos, qui ad Presbyteratum ordinem non promoti Missam celebrant, vel Sacramentum Pœnitentiæ ministrant anno 1601. editam. Imò Pius IV. in *Bulla sicut ad Sacrorum* 1564. cum dubiraretur, ex quo tempore cœpissent Decreta Concilij Tridentini ad reformationem, & ius posituum dumtaxat spectantia obligare, resoluit quòd à Calendis Maij: cum autem illa Decreta demùm fuissent confirmata sub finem mensis Ianuarij eiusdem anni, & non parum temporis in eis Romæ diligenter, emendatèque imprimendis necessariò consumptum fuisset, ubi dicitur: clarum est, quòd non potuerant in singulis Diœcesibus promulgari; unde nec Pontifex talis promulgationis meminit: sentiebat ergo promulgationem Romæ factam sufficere. Accedit, quòd quando Pontifices nolunt leges suas ubique obligare, nisi in singulis Prouinciis publicentur, solent id exprimere. Ergo quando non exprimunt, ubique obligant ante particulares promulgationes.

5. Tertiò, Ecclesia est unum corpus politicum, cuius caput censetur sufficienter illud dirigere, dum solemniter Romæ suum declarat imperium; præsertim cum Sedes Pontificia Romæ sit fixa, & Pontifex non soleat vagari per Prouincias, ut solent Principes seculares. Adde quòd multæ Decretales Pontificiæ obligent, quæ nunquã in variis Prouinciis sũt promulgatæ, ut sextus Decretalium: item Clementinæ, & varia Pontificum Decreta, quæ ipso usu censentur obligare, quãuis nõ cõstet ea alibi esse promulgata. Ergo, &c.

6. Nec ualeat dicere, quòd Pontifices interdum apponunt in Bullis, ut publicatæ Romæ omnes adstringant & obligent: ergo signum est alios non obligare, nisi promulgentur in Prouinciis. Respondeo etiam interdum solere poni, ut obligent, postquam promulgatæ fuerint in Prouinciis: unde ex altero modo non licet potiùs contra nos excludere, quam ex illo contra alios.

7. Nec etiam obstat, quòd ex nostra sententia grauissima sequantur incommoda: quòd uidelicet lex Romæ promulgata, & ibidem vim suam obtinens obligaret totam Ecclesiam, etiam partes remotissimas: ibique ut talis contractus, testamenta, electiones essent inualida, si lex huiusmodi esset irritans, eique repugnarent, quòd cederet in graue multorum detrimentum, & perturbationem Reipublicæ Christianæ. Non, inquam, hæc obstant: nam respondeo pertinere ad prudentiã Pontificis iuxta qualitatẽ & momentum legis; ex qua magna alioquin incommoda sequi possent, curate ut leges non obligent, antequam in Prouinciis promulgentur, prout sapientissimè à Cõcilio Tridentino, *sess. 24. c. 1. de reform. matr.* statutũ est.

8. Notandum est tamen quòd post hæc scripta Sanctissimus D. N. Urbanus VIII. in *Bulla incipiens Romanus Pontifex*, die 3. Iunij 1641. damnat omnia præiudicialia contra immunitatem Ecclesiasticam, etiam sub prætextu, quòd Bullæ Pontificiæ non fuerint publicatæ, vel usu receptæ.

RESOL. XIV.

An Episcopi teneantur in suis Diœcesibus leges Pontificias publicari, & obseruari facere?

Et si autem Ordinarij non curent de hoc, an nihilominus unusquisque obligetur ad leges Pontificias obseruandas: modo maior pars populi illius Prouincia illas sciat, & recipiat, alias non obligare, nisi à populo acceptentur, & Roma publicatas non ubique obligare. Ex p. 4. r. 4. & Misc. Ref. 127.

§. 1. **H**ic casus frequenter accidit, & ad illum respondet Ioannes Vvigers in 2. 2. D. *Thoma q. 96. art. 4. dub. 5. n. 93.* ubi sic ait. Petes utrũ Ordinarij locorum obligentur in suis districtibus curare leges Pontificias publicari, quas intellexerint Romæ editas, & publicatas? Respondetur, quando Pontifex exprimit, vel indicat se uelle legem obtinere effectum, & obligare ubique, & si alibi alia publicatio non accesserit, tenentur tunc Ordinarij curare ut in suis locis lex obseruetur, & proinde si ad hoc iudicent esse necessarium (prout moraliter est necessarium,) quòd lex ibi publicetur, tenebuntur curare publicari, aut facere sufficienter innotescere: etsi uerò Ordinarij non curent, non tamen ab obseruatione erunt excusati subditi, saltem quando ad notitiam plurimorum illius Prouinciæ quomodolibet peruenerit: quando autem Pontifex neque significat, neque negat opus esse alia publicatione, & non dirigit mandatum suum de eiusmodi legis obseruatione in partes Prouinciarum, aut ad Ordinarios locorum, probabiliter non peccabunt tunc Ordinarij non procurantes eius obseruantiam in Diœcesibus. Adde præsertim quando putant pro tempore & loco non obuenturum inde aliquem notabilem fructum, possumus enim interpretari eo casu mentem Pontificis, quòd legem quam ex uniuersali ratione nouit certis in locis necessariam, aut uilem Ecclesiæ uniuersali, sic præscribat, ut ubicumque pro tempore & loco fuerit iudicata, similiter fructuosa procuretur ab Ordinariis publicari & obseruari, ita ut quando hi iudicauerint, suffulti autoritate Apostolica, possint talis legis obseruantiam à fidelibus subditis exigere. Imò non tantũ possunt, sed etiam teneantur curare eius obseruationem, quamuis speciale mandatũ de eò à sancta Sede Apostolica non acceperint, quia de hoc non uidetur posse dubitari, quin mens Pontificis generalem legem præscribentis sit, quòd ubique ubi cum utilitate & fructu id fieri potest, curetur obseruari, & proinde ad hoc præstandum obligentur, quibus id ex officio incumbit, ut sunt Episcopi, quos posuit Spiritus Sanctus regere Ecclesiam Dei. Hæc omnia Vvigers, & ante illum Malderus etiam in 1. 2. *Diui Thoma, quest. 90. art. 4. dub. 3. §. hæc sententia*, ubi sic asserit, quando Papa iudicat non opus esse alia promulgatione præter Romanam, teneantur Ordinarij Prouinciarum curare ut seruetur lex Pontificia: si autem Ordinarij non curent, nihilominus unusquisque obligabitur ad eam obseruandam, modo maior pars populi illius Prouinciæ illam sciat, & recipiat, alias non tenetur: quando autem Papa neque indicat, neque negat opus esse alia promulgatione, & non dirigit mandatum suum de eiusmodi legis obseruatione in partes Prouinciarum, aut ad Ordinarios locorum, probabile est non peccare Ordinarios eius obseruantiam non procurantes in sibi subiectis, multò minus ipsos subditos legem eiusmodi non seruantes. Ita Malderus. Sed à supradictis Doctoribus, dũ asserunt legem Pontificiã non obligare, nisi à populo acceptetur, & Romæ publicatam non ubique obligare, multi DD. dissentiunt, & nouissimè Castrus Palaus *to. 1. r. 3. disp. 1. punct. 1. n. 2. & pũct. 13. n. 3.* Tassanus in *pragm. de Antifaso vers. 13. obseru. 2. r. dictæ*

Sup. hoc duab. Ref. seqq. & in tom. 9. tr. Ref. 45. §. v.

Sup. hoc in tom. 9. tr. 1. Ref. 116. §. Sed quia, & §. Igitur, & in aliis eius not. & in tr. 2. Ref. 335 §. 10. post medium, uers. Quibus omnibus.

De Legibus. Resol. XV. XVI. & XVII. II

In Ref. quæ n. 20. & alij, quos ego ipse in tract. de legib. adduxi, & hic est supra hæc opinio est tenenda.
10. & pro parte in Ref. præteritæ annot.

RESOL. XV.

Per literas quasitus fuit à quodam Episcopo, An ipse teneatur in sua Diœcesi curare, ut leges Pontificia publicentur, & obseruentur?

Et notatur leges Pontificias non egere publicatione in singulis Diœcesibus: unde eò ipso quod Romæ, more solito, publicatae sunt, obligant ubique, neque earum obligatio pendet ex acceptatione populi. Ex p. 6. tr. 6. & Misc. 1. Ref. 38.

Sup hoc in Ref. præterita, & in Ref. seq. & in tom. 9. tr. 2. ref. 45. §. vlt.

§. I. **P**Racticabilis est casus, & aliquando non parum torquet Episcopos. & tunc adnotavi sententiam Ioannis Præpositi in parte 2. Diui Thomæ, q. 95. Disput. 1. dub. 9. n. 30. ubi sic ait. Aduerte Episcopos, vel alios Superiores non peccare non curantes legem promulgari vel recipi, quando Summus Pontifex id eis non committit. Ita ille. Cui etiam adde Franciscum Syluium etiam in p. 2. q. 96. art. 4. Queritur 11. concl. 3. ubi hæc asserit. Petes, an Episcopi quando sciunt aliquam legem Pontificiam esse promulgatam Romæ, teneantur curare, ut in suis Diœcesibus vel promulgetur, ut obseruetur. Respondeo teneri curare, ut obseruetur, quando Pontifex significat se velle, quod sua lex ibi obliget etiam absque alia promulgatione alibi facta: non tenentur tamen curare, ut promulgetur, nisi mandatum Pontificium ad eos dirigatur, vel rationabiliter iudicent promulgationem in suis Diœcesibus esse necessariam. Cæterum si Pontifex neque significet opus esse alia promulgatione, neque significet non esse opus, neque etiam mandatum dirigat ad Ordinarios, probabile est, quod Ordinarij non tenentur legem Pontificiam promulgare, vel curare ut obseruetur, nisi fructum aliquem notabilem ex talis legis promulgatione in suis Diœcesibus expectent. Possunt enim in eiusmodi casu interpretari mentem Pontificis esse; quod lex quam ipse ex iustis causis iudicat Ecclesiæ vniuersali esse vtilem, in diuersis Prouincijs tunc obseruari, vel promulgari curetur ab Ordinarijs, quando illi existimauerint ita esse pro suis locis expediens, & ad aliquem fructum notabilem vtile. Hucusque Syluius.

Sup. hoc late supra in Ref. 10. & in alijs eius primæ not.

2. Sed ego puto leges Pontificias non egere publicatione in singulis Diœcesibus: unde eo ipso, quod Romæ more solito publicatae sunt, obligant ubique; neque earum obligatio pendet ex acceptatione populi: unde Episcopi subditos eas non obseruantes possunt & debent punire.

RESOL. XVI.

An Episcopi, & Principes excusentur, si non curent, ut leges Pontificia promulgentur, & recipiantur?

Et ex doctrina huius questionis patet Episcopos, & Principes, qui hoc tempore viuunt, & quorum antecessores non receperunt Concilium Tridentinum, aut Bullam Cœnæ Domini, liberos esse in conscientia, & multò magis eorum subditos. Ex p. 1. tr. 10. Ref. 5.

Sup. hoc in duabus præcedentibus Ref. & in tom. 9. tr. 2. ref. 45. §. vlt.

§. I. **A**D hanc quæstionem Becanus in summ. Theol. p. 2. tr. 3. c. 6. q. 8. n. 4. respondet cū distinctione: nam, si Pontifex expressè mandat Episcopis, & Principibus, ut promulgent, & recipiant aliquam legem; tunc tenentur obedire, nisi afferant legitimam causam, cur non obediant: si expressè non mandat, tunc Episcopi, & Principes perinde se habent, sicut reliqua Communitas. Et hoc intelligendum est de illis Episcopis, & Principibus, qui viuunt eo tempore,

quo lex Pontificis primùm promulgatur: nam si illi tunc non promulgant, neque recipiunt legem, successores non excusantur. Hinc patet, Episcopos, & Principes, qui hoc tempore viuunt, & quorum antecessores non receperunt Concilium Tridentinum, aut Bullam Cœnæ Domini: liberos esse in conscientia, multò magis eorum subditos. Ita Becanus.

Sup. hoc in tom. 1. tr. 3. Ref. 20. §. Et tandem, & seq.

RESOL. XVII.

An Archiepiscopus, vel Episcopus possint dispensare, aut reuocare leges in Concilio Prouinciali latae?

Et quid, si illa acta Concilij sint à Pontifice confirmata, vel à Papa specialiter commissa?

Et infertur Archiepiscopum, & alios Episcopos suffraganeos tanquam inferiores teneri legibus, ac Decretis Synodi Prouincialis, etiam quoad vim coactiuam, nec posse in illis dispensare, nisi quatenus illis permissum est, vel concessum, &c. Ex part. 9. tr. 6. & Misc. 1. Ref. 39. alias 40.

§. I. **N**egatiuam sententiam tenet Meïolla to. 2. disp. 4. c. 6. dub. 18. n. 263. Quia Archiepiscopus solus non habet potestatem condemnandi Statuta, totam Prouinciam obligantia, ut constat ex cap. Nullus Primas. 9. q. 3. & cap. Sicut olim de accus. At decreta Synodi Prouincialis totam Prouinciam ligant. Ergo non dimanant à solo Archiepiscopo: ac proinde nequibit ipse absque causa, validè in eis dispensare. Nec obstat cap. Graue de præbend. in contrarium allegatum, cum ratione Doctorum ibi relatorum. Quia non intelligunt, Archiepiscopum esse verè Superiorem Synodo Prouinciali, sed eius caput; & ideò, ob eius dignitatem, noluit is textus, posse eius delictum puniri à Synodo. Et hanc rationem reddiderunt ibi Anthon. n. 17. & Panorm. n. 8.

Pro validitate huius dispensationis, in to. 3. tr. 2. ex Ref. 39. lege à §. Quæro etiã.

2. Ex dictis infertur, Archiepiscopū, & alios Episcopos suffraganeos, tanquam inferiores teneri legibus, ac Decretis Synodi Prouincialis, nec posse in illis dispensare, nisi quatenus illis permissum est, vel concessum. Vt, v. g. sicut dispensant in lege pontificia in vno, vel altero casu, ratione necessitatis, eò quod non sit recursus ad Pontificem, nec tunc sit coacta Synodus prouincialis, ut ad illam confugiatur. Vide Salas de legibus, disp. 20. sect. 4. n. 46. Sancti. disp. 17. n. 37. Suar. de legibus, lib. 6. c. 15. n. 6. & seq.

3. Nec refert, esse recursum ad Archiepiscopum, ne suffraganei in suis Diœcesibus possint tunc in illis Decretis dispensare: tū quia Archiepiscopus non habet in hoc maiore potestatem, quàm Suffraganei: tum etiam, quia in Diœcesi Suffraganeorum, Superior nō est, nisi in causa appellationis; & ideò extra appellationis casum, nō potest cum subditis Suffraganeorum dispensare. Addit verò optimè Suarez loco citato, n. 7. Si Concilium prouinciale non reseruat sibi suæ legis dispensationem, ut ordinariè accidit, intelligitur concessa Episcopis potestas dispensandi, vnicuique respectiue pro sua Diœcesi, & Archiepiscopo etiam pro sua tantum, & non pro Diœcesibus Suffraganeorum.

4. His tamen non obstantibus, sententiã affirmatiuam tenet doctissimus Pater Arriaga in Curs. Theolog. to. 4. disp. 18. sect. 4. n. 58. ubi sic ait. [Hinc moueo secundam quæstionem, an leges in toto Cōcilio approbatas possit postea quilibet Episcopus in sua Diœcesi reuocare. Ratio dubitandi est: quia, cum ex vna parte illæ leges sint à fortiori potestate constitutæ, quàm sit cuiuslibet Episcopi priuati, nō videntur posse postea à quolibet reuocari: ex alia verò parte illæ leges pro Episcopatu cuiuslibet, iuxta paulò antè dicta, nō videntur aliunde habere vim, quàm ab ipso met Episcopo eas pro Prouincia, aut Episcopatu suo approbate. Respondeo, si Primas nō habuit altiore potestatem, vel iurisdictionem

tionem à Papa specialiter commissam in ordine ad eas leges, videri probabilius, posse omninò eas reuocari à quolibet Episcopo in sua Diœcesi: quod bene probat ratio facta immediatè, sitque per illam satis oppositæ in contrarium: ostensum enim est, tunc eas leges non ferri respectu illius Episcopatus ab altiori potestate, quàm sit ipse Episcopus, qui eas postea tollit: nam ipse eas tulit pro suo Episcopatu. Quòd si Primas habeat specialem concessionem à Papa, vel postea illa acta Concilij sint à Pontifice confirmata, iam non poterit eas reuocare: quia, quod ab altiori iurisdictione statutum primò est, aut deinde confirmatum, non potest inferior reuocare.] Ita ille. Et postea disput. 29. sect. 2. in terminis quærens, an Episcopus possit dispensare in legibus Conciliorum prouincialium, post multa n. 10. sic ait: [Mihi probabilissimum est, quemlibet Episcopum posse pro suo Episcopatu, vt in legibus propriis, dispensare, etiam si in Concilio prouinciali lata sint; & consequenter eas omninò abrogare: id, quod à fortiori de ipso Archiepiscopo pro sua Diœcesi dicendum est.] Rationes pro hac sententia firmanda penes ipsum videbis, locis citatis: ingeniosè enim, vt semper solet, philosophatur. Verùm, quia opinio negatiua est communis, non audeo ab illa discedere.

5. Vnde, hac sententia supposita, dubitatur, an Archiepiscopus, & alij Episcopi suffraganei, teneantur legibus, ac Decretis Synodi prouincialis, etiam quoad vim coactiuam, ita vt incurrant censuras, & alias pœnas impositas contra transgressores earum.

6. Nauarr. lib. 1. consil. in priori edit. tit. de offic. Ordin. conf. 7. Salas ubi supra, Sayrus dec. 7. de offic. Ordin. Riccius collect. 1291. tenent partem affirmatiuam. Ratio eorum est: quia Synodus prouincialis est superior singulis omnibus, qui constituunt illud: ergo poterunt ab ipso mulctari, & excommunicari, argum. tot. titul. ff. si quis ius dicen. non obtemp. Confirmant hoc: quia, vacante Ecclesia Cathedrali, iurisdictione deuoluitur ad Capitulum, c. His que, &c. Cum olim, de maior. & obed. & Capitulum habens illam iurisdictionem, potest eam exercere contra singulos de Capitulo, etiam contra Decanum, seu Præpositum ipsius Capituli, vt omnes concedunt: ac proinde si aliquid prohibeat sub pœna excommunicationis; illam contraherent etiam ipsi Canonici, & Præpositus transgressores. Ergo eadem ratione, si Archiepiscopus, & alij Episcopi suffraganei transgrediantur statutum Synodi prouincialis, aliquid prohibentis sub pœna excommunicationis, non euadent illam: quia eiusmodi Synodus constituitur ex Episcopis suffraganeis, & Archiepiscopo, tanquàm Decano, seu Præposito illius. Et hanc sententiã secutus est Sanch. lib. 8. de matrim. dif. 7. n. 37. licet parum sibi constans in doctrina, quam ibi tradit: nam dixerat n. 36. Archiepiscopum non posse puniri à Synodo prouinciali, & postea statim subdit n. 37. Archiepiscopum teneri Decretis Synodi prouincialis, etiam quoad vim coactiuam. Hæc enim duò videntur inter se repugnare.

7. Ceterùm, quamuis verissimum sit, Episcopos suffraganeos teneri legibus, & Decretis Synodi prouincialis, etiam quoad vim coactiuam, & aliis pœnis à dicta Synodo latis; secus tamen dicendum videtur de Archiepiscopo, seu Metropolitano. Colligitur ex cap. Graue, de præb. vbi ob dignitatem Metropolitanam, statuit Pontifex, eum non posse puniri à Synodo prouinciali. At verò si teneretur legibus illius, quoad vim coactiuam, & esset obnoxius censuris, & aliis pœnis ab ea Synodo latis contra transgressores suarum legum, certè diceretur à Synodo prouinciali puniri. Et hanc opinionem sustinent Auctor prax. Curia Archiepisc. Neapol. c. 87. n. 7. in prima edit. Prosper de August. in addit. ad Summ. Bullar. Quarant. verb. Concilium prouinciale, n. 11. vers. Trigesimotertio, & alij: nisi velimus

dicere, dicto cap. Graue, intelligi de punitione, quæ fit ab homine, seu Iudice: secus verò de ea, quæ fit à iure, vt est in casu nostro.

RESOL. XVIII.

An Episcopi possint condere leges Ecclesiasticas in sua Diœcesi?

Ex quo inferitur, an Generales Religionum, quæ à summo Pontifice sunt approbatæ, possint quoque condere leges?

Et verum Episcopi hanc potestatem condendi leges habeant immediatè à Christo, an verò illam habeant à Pontifice?

Cuius difficultatis solutio pendet ex resolutione illius quæstionis, qua petitur, Quo iure Episcopi sint Superiores Sacerdotibus quoad iurisdictionem, &c.

Et an Episcopus egeat consensu Capituli, Clerici, aut populi, vt ferat leges?

Idem est de institutione Festi.

Et idem, quod dictum est de Episcopis, dicendum etiam est de Patriarchis, Archiepiscopis, Abbatibus secularibus iurisdictionem Episcopalem habentibus.

Et idem est dicendum de Cardinalibus respectu Ecclesiarum suorum titularum, de Legato, Summo Prasule, seu Nuntio Apostolico in sua Prouincia, &c. Ex p. 1. r. 3. & Misc. 3. Rel. 23.

§ 1. **A**D hanc quæstionem nouissimè sic respondet Constantinus à Castro Mortariano in collect. Theolog. moral. tract. 1. cap. 7. art. 3. vbi sic ait: An Archiepiscopi & Episcopi valeant in suis Diœcesibus leges statuere non est ita certum. Nam negantem partem tuetur Medina in 2. part. 96. art. 5. dub. 2. concl. 1. Gallego de cognat. spiritual. c. 21. n. 18. Manuel 1. tom. sum. 2. editio. c. 237. n. 1. in fine. Arbitranturque nullo pacto posse Archiepiscopum vel Episcopum ex se solis condere leges absque consensu totius Synodi.

Ratio eorum est, quia Episcopus non est superior in Synodo Diœcesana, sed se habet ad illam instar Decani ad Capitulum Ecclesiæ Cathedralis: Vnde Imol. lib. 2. c. graue n. 22. de præb. ad finem, docet Episcopum in Synodo Diœcesana non definire, sed simul cum illo alios non ibi congregatos habere suffragium decisiuum; ergo Episcopus ex se solo sine Synodo non habet potestatem condendi leges.

2. Affirmantem partem probabiliorè, ac communiorè tenent Tho. Sanch. de marr. lib. 8. d. 33. & alij apud ipsum, putantque Episcopum ferre leges, etiam independentè à consensu Synodi. Ratio singularis ipsius Sanchez est, quia solus Episcopus (inquit ipse) habet suffragium decisiuum in Synodo Diœcesana, cæteri verò assident illi, vt consilium præbeant.

3. His tamen non obstantibus (saluo semper, &c.) ego dicerem, Episcopum ex se, independentè à Synodo habere quidem potestatem ferendi leges per modum præcepti, hoc est duraturas vita eius durante, nõ verò per modum statuti, hoc est permanuras etia post mortem ipsius, nisi sint acceptatæ in Synodo. Prima pars deducitur ex sexta conditione (superiùs art. 1. allata) ad valorè legis requisita. Secunda pars patet, quia equum est & rationi valdè consonum, posse saltem independentè ea statuere, quæ ad bonum commune, salutemque animarum expediunt; Generales quoque Religionum, quæ à summo Pontifice sunt approbatæ, non possunt condere leges per modum statuti, id est obligantes etiam post mortem ipsorum, nisi accedat consensus capituli generalis, vel prouincialis, concurrente maiori suffragiorum parte: Prior pars patet ex probatione nostræ conclusionis de Episcopis quoad primam partem: Secunda pars est clara. Possunt tamen legem ferre per modum præcepti, &c. Patet ex probatione

Sup. hoc in tom. 4. tr. 8. ex Ref. 74. lege doctrinam §. 1 & 2.

tione secundæ partis conclusionis nostræ de auctoritate Episcopi aliàs esset nugatoria ipsorum auctoritas, si ex se non valerent independenter præcipere saltem ea, quæ ad obseruantiam regulæ sunt commodata. Tum quia Religiosi Prælati obedientiam vouerunt, ergo, &c. Hucusque à Gasto Mortariano.

4. Sed eius sententiam, sicut neque primam ego refellendas esse censeo, & secundam omninò tenendam esse puto: Dico igitur, quod Episcopi habent in sua Diœcesi potestatem condendi leges, quæ totam Diœcesim obligent.

5. Vbi aduerte non obligare eos, qui legitimè per Superiorum potestatem sunt exempti, iuxta modum exemptionis; item eos, qui præscriptionem eam exemptionem obtinent. Vnde Religiosi priuilegiati huiusmodi legibus Episcoporum non obligantur, nisi quatenus per Superiorem iubentur eis patere, prout aliquoties constituitur in Concilio Tridentino.

6. Eas verò leges non possunt condere antequam sint consecrati, sed postquam sunt confirmati, quia per confirmationem accipiunt iurisdictionem ad quam pertinet potestas leges condendi.

7. Dices, huiusmodi leges non solent extra tales synodos ferri.

Respondeo, vt non soleant, non censentur per id Episcopi suæ potestati derogare, vel quasi præscriptione restringi.

8. Vtrum Episcopi hanc potestatem habeant immediatè à Christo, an verò habeant à Pontifice, controvertitur, cuius resolutio pendet ex resolutione questionis, qua petitur, quo iure Episcopi sint superiores Sacerdotibus quoad iurisdictionem, de qua dictum est in materia de ordine. Constat si iure diuino habeant potestatem leges condendi, illos habere cum subordinatione ad supremum Pontificem, à quo dependent in sua gubernatione, & proinde iustis de causis Pontifex eorum facultatem potest restringere quoad materiam, modos legem ferendis; imò potest impedire.

9. Dicendum est igitur Episcopos habere potestatem iure ordinario condendi leges Ecclesiasticas in suis Diœcesibus. Ratio est, quia Episcopi sunt Pastores Ordinarij, & Principes Ecclesiæ post Summum Pontificem, & idè ex vi sui muneris, egent potestate condendi statuta suis subditis conuenientia. At potestas, quæ conuenit alicui ex vi proprij muneris competit iure ordinario. Ergo, &c.

10. Vnde sapientissimus, & amicissimus Arriaga in *curso Theologiae tom. 4. disp. 18. sect. 3. n. 39.* ex his infert. Primò, posse à Pontifice aliquem erigi Episcopatum, in quem Episcopus non habeat ius ferendi leges, vel posse eam potestatem ei cum limitatione concedi, vt scilicet requiratur consensus Capituli, aut etiam Cleri, & hoc minimum approbant illi, qui absolutè de facto illis negant eam potestatem sine consensu Capituli, vt Panormitanus *cap. ult. de offic. legati*, vbi citat pro se Ioannem Andream, & fauere videntur aliqua iura, *cap. scilicet Nouit.* & immediatè sequens de iis, quæ fiunt à Prælato, licet non expressè ibi de legibus agatur, sed in primo de electione Abbatis, & Abbatissæ, in secundo verò solùm dicatur, non decere, vt Episcopus relictis Capitularibus, aliorum consilia sequatur ad statuta conficienda, per quod tamen non videtur insinuari inualiditas eorum.

11. Secundò infero, omnes Episcopos, qui de facto habent potestatem condendi leges, eam habere ex concessione Summi Pontificis: Vnde ad dignoscendum, quantum illa potestas possit extendi, videndum est quomodo in particulari sit concessa: addo tamen de facto, iuxta dicta suprà, eos habere ordinariam potestatem leges ferendi, etiam si expressè illis non concedatur de nouo; vt constat ex *cap. 2. de maior. & obed. c. 3. de constit. in 6.* quod ita intelligendum est,

Tom. VI.

vt etiam sine consensu Capituli eas possint ferre, nisi fortè expressè ad id obligentur.

12. Excipiuntur tamen aliqui casus. Primus, si leges illæ oppositæ sint Pontifici; eo enim ipso nullæ sunt, quia inferior non potest quidquam contra Superiorem facere, vt per se notum est: id quod intelligendum est, siue expressè, siue implicite contrariæ sint legibus Pontificiis, & iuri communi, quia neque indirectè, neque directè inferior potest contra superiorem. Secundus casus est, si expressè Papa sibi reseruauit causas illas, aut materiam, vt videtur sibi reseruasse causas omnes grauiores, & maioris momenti, vt communiter docent auctores: ponuntur autem inter grauiores, mutare quadragesimale ieiunium, viam Ecclesiam alteri subicere, aut duos Episcopatus in vnum coniungere, vel è contrario, vnum in duos diuidere, vel quæ pertinent ad nouam fidei declarationem, aut quæ concernunt statum vniuersalis Ecclesiæ, verbi gratiâ, continentia Sacerdotum; &c. Ego tamen hæc omnia exempla non censeo pertinere ad eam tertiã exceptionem, sed ad secundam; quod scilicet non possit Episcopus quidquam cõtra ius commune, & contra leges ipsius Pontificis: etenim de ieiunio quadragesimali est lex expressa Pontificis: Item de continentia Sacerdotum. Circa Episcopatus verò à fortiori id constat, quia eorum diuisio, & iurisdicctio est à Pontifice, & non potest Episcopus alium loco sui Episcopum eligere: Item declaratio rerum fidei nullo iure ad Episcopum spectat; malè ergo hi casus excipiuntur, vt reseruationis Pontificiæ, cum vel Episcopus independenter ab omni reseruatione accidentali Pontificis careat iure ad illos casus, vel illi sint expressè contra leges alias Pontificias, quæ illos concernunt: Sed quidquid sit, an sub hac, an sub illa exceptione, illi verè excipiuntur.

13. Quod verò dictum est de Episcopis, dicendum est etiam de Patriarchis, & Archiepiscopis; hi enim possunt in suis particularibus Diœcesibus leges condere, quia illarum sunt Episcopi, extra autem illas, non possunt, non speciali iure, aut præscripta consuetudine, vel priuilegio Apostolico eis concessum sit. Ita sumitur ex *Can. vsque ad Can. Conquistus 9. q. 3. & cap. duo simul de offic. ord.* ex quo inferitur, solum Archiepiscopum absque Concilio Prouinciali non posse statuta condere, totam Prouinciam obligantia.

14. Idem dicendum est de Abbatibus sæcularibus habentibus iurisdictionem Episcopalem in eorù Territoriis, seu quasi Diœcesi: hi enim possunt iure communi ordinario leges ferre suos subditos obligantes, nisi eis sit specialiter prohibitum; aut ex consuetudine, vel peculiari institutione requirât Communitatis, vel Capituli consensum. Ratio verò est, quia hæc potestas ferendi leges est iurisdictionis, & per se, ac iure ordinario coniuncta est cum iurisdictione Episcopali.

15. Sed hinc oritur difficultas, an ad ferendas leges Episcopus teneatur adhibere consensum, vel saltem consilium Capituli? Affirmatiuè respondet Pasqualigus in *Theol. tom. 1. disp. 50. sect. 8. n. 46.* & ante illum Merolla *tom. 2. disp. 1. c. 4. dub. 3. difficult. 2. n. 15.* Verum ego negatiuè sententiæ adhæreo.

16. Dico igitur quod non eget Episcopus per se loquendo consensu Capituli, vel Clerici, aut populi, vt ferat leges; sed potest illas ferre per se & independenter ab omni alio, cum habeat potestatem, & regimen quasi Monarchicū suæ Ecclesiæ, neque vllò iure, siue naturali, siue canonico sufficienter probetur talis dependentia. Quod enim Panormitanus in *cap. fin. de offic. leg. nu. 6. asserti ex c. nouit. & c. quando de his, que fiunt à Prælato.* non probat vniuersaliter, vt ipse intèdit, quod Episcopi non possint facere vlla statuta sine consensu, vel consilio sui Capituli, sed solùm particulariter in certa materia, id est, in negotiis ipsius Ecclesiæ, quæ sine dubio non sunt tractanda, vel definienda ab

B ipso

Sup. hoc in
to 7. 5. 11. 3.
Ref. 89.

ipso Episcopo sine consilio totius Capituli, vel partis sanioris illius, ut dicitur *cap. quanto cit.* Et idem est de institutione festi, quæ similiter ab Episcopo non est faciendæ sine consensu Cleri, & populi *c. 1. de consecr. list. 3. & c. final. de feriis*, quamvis iam quoad populum id sit abrogatum consuetudine, ut notat Suarez *tom. 1. de relig. lib. 2. de diebus festis c. 11. num. 9.* & Azor. *part. 2. lib. 1. cap. 26. q. 2.* Iuxta hæc verò, quæ specialiter sunt determinata in iure, non esse definienda sine consensu, vel consilio Capituli, vel Cleri à solo Episcopo, & quæ specialem rationem, aut necessitatem ad id præ se ferunt, liberè, & licitè potest Episcopus statuta, & leges per se condere, non requisito consensu, vel consilio ullius alterius, ut notat Felinus *c. cum omnes n. 11. de constitut.* & communis sententia apud Suarez *lib. 4. de legibus c. 5. n. 2.* Salas *de legibus disp. 8. sect. 7. n. 41.* Valquez *1. 2. disp. 153. c. 2.* Bonacina *de legib. disp. 1. q. 1. punct. 3. n. 24.* & Baldellus *in Theol. mor. tom. 1. lib. 5. disp. 5. n. 18.*

17. Unde ex dictis patet responsio ad argumentum Pasqualigi; concedo enim per testes ab ipso adductos, Episcopum circa negotia Ecclesiæ debere requirere consilium Capituli. Sed non video quo pacto ipse ex illis testibus, qui loquuntur in casu particulari, possit deducere generaliter, quod Episcopus in ferendis legibus, teneatur consilium Capituli requirere.

18. Notandum est tamen hic obiter, quod quæ dicta sunt de Episcopis respectu suarum Diocesium, & Legum, seu Constitutionum eorum, dicenda etiam sunt de Cardinalibus respectu Ecclesiarum suorum titulorum, & de Legatis respectu Prouinciæ, in qua legatione funguntur: habent enim in illis non minorem potestatem Episcopali.

19. Itaque Legati, Summi Præsules, seu Nuncij Apostolici possunt in sua Prouincia leges, seu statuta facere, quæ mortuo ipso Legato perseuerent, licet à Summo Pontifice, vel habente ab eo potestatem, verbi gratia, ab alio Legato potestatis æqualis reuocentur. *c. 2. & ult. de offic. legat. in 6.* Suarez *lib. 4. c. 6. n. 4.*

RESOL. XIX.

An capitulum Sede vacante habeat potestatem condendi leges pro tota sua Diocesi?

Et an possit leges latas à suo Prædecessore abrogare?

Et an Capitulum Sede vacante Ecclesia Cathedralis, etiam viuente Episcopo, possit absque eius consensu leges & statuta ferre obligantia suos Capitulares in his quæ pertinent ad rectam, & ordinariam gubernationem?

Ex p. 11. tr. 3. & Misc. 3. Ref. 24.

§. 1. **N**egatiuè respondet ex Glossa, Felino, & Maldero Pater Pasqualigus *in Theol. tom. 2. disp. 150. sect. 12. n. 63.* ubi sic ait: Dicendum est Capitulum Sede vacante non habere potestatem legislatiuam. Probat: Non est afferenda potestas legislatiua in aliquo, quæ conueniat per communicationem, nisi constet fuisse communicatam. Non constat autem fuisse communicatam *Capitulo Sede vacante*, Ergo. Minor probatur. Nam iura loquuntur solum de administratione Ecclesiæ, ut constat ex *c. si Episcopus, de supplenda negligentia Prælatorum in 6.* & Tridentinum *sess. 24. c. 16. de reform.* Administratio autem non importat potestatem legislatiuam, sed tantum gubernatiuam. Confirmatur, Sede vacante nihil potest innouare, quod præsertim verum est, si leges tenderent in præiudicium Episcopi, ut possunt tendere. Confirmatur secundò. Capitulum Sede vacante non habet plenam potestatem Episcopalem *c. 2. ne Sede vacante*, ergo nõ potest ferre leges, quia ferre leges est actus magis supremus quàm potestas, & idè *in citat. c. 4.* Pontifex ar-

guit, Capitulum non posse conferre beneficium, cum talis potestas non sit iure expressa: unde cum neque sit potestas legislatiua expressa in iure, non est concedenda Capitulo. Ita ille: qui poterat etiam in sui fauorem adducere Salas *de legib. disp. 8. sect. 15. n. 86.* & Arriagam *in curs. Theol. tom. 4. disp. 18. sect. 4. n. 6.*

2. Probat: itaque hæc opinio, Primò, quia manifesti iuris est, Sede vacante nihil esse innouandum, scilicet *c. 1. ne Sede vacante*. Est autem satis notabilis innouatio, si capitulum possit leges Episcopi reuocare.

3. Secundò. Hæc potestas non videtur iure expressa, nec vsu recepta, atque adèd videtur sublata.

4. Tertiò. Iurisdictio capituli Sede vacante non est per modum status permanentis, sed per prouisionem, donec prouideatur Episcopus.

5. Quartò. Episcopi congregati possunt leges Prouinciales condere; igitur, idem dicendum erit de Capitulis, si omnes Episcopi moriantur, quod sanè certum est non posse. Hæc & similia videri possunt reddere illam sententiam probabilem.

6. Sed ego opinionem affirmatiuam sustinendam esse puto, quam tuetur Granatus *in part. 2. D. Thoma, controuers. 3. tract. 3. part. 1. disp. 3.* Baldellus *in tract. mor. tom. 1. lib. 5. cap. 8. n. 7. cum sequent.* qui hanc sententiam vocat communem, Castus Palaus *tom. 1. tract. 3. disp. 1. punct. 23. num. 22.* Præpositus *in part. 2. D. Thom. 9. 95. disp. 1. dub. 3.* Martinel. *in part. 2. quest. 91. art. 3. dub. 2. conclus. 16.* Antonius Escobar, & Mendoza *in Theolog. moral. lib. 5. sect. 1. cap. 2. num. 13.* Villalobos *in sum. tom. 1. tract. 1. diff. 2. num. 11.* qui hanc sententiam communem vocat; idem docet Rocaful. *tom. 1. part. 3. lib. 7. cap. 8. num. 71.* Panormitanus *cap. cum olim, de maiorit. & obed. num. 54.* Felinus *can. cum omnes de constit. num. 9.* Syluester *verbo Capitulum, quest. 6.* Bonacina *disp. 1. quest. 1. punct. 3. num. 29.* Suarez *lib. 4. de legibus, c. 6. n. 14.* Paulinus *de potest. c. Sede vacante, q. 6.* & ratio est, quia Capitulum Sede vacante succedit in administratione temporalium, & spiritualium rerum totius Diocesis, *c. cum olim, de maior. & obed. & c. vnic. cod. tit. in 6. c. si Episcopus, & c. ult. de supplenda negligentia Prælat. in 6.* & Tridentinum *sess. 24. cap. 16.* Sed administratio esse non potest sine iurisdictione. Ergo succedit in iurisdictione Episcopi. Ergo in potestate ferendi leges. Probo hanc consequentiam; quia fauor, & potestas restringi non debet sine manifesto Textu, & ratione; atqui nullus est Textus neque ratio firma denegans Capitulo potestatem leges ferendi, & ex alia parte in generali administratione potest feruata proprietate verborum contineri. Ergo, & cor firmo, Capitulum Sede vacante, præstat omnia officio iurisdictionis, quæ præstat Episcopus, nisi ei specialiter sit prohibitum, & sic dispensat in Irregularitate, in Denuntiationibus matrimonij, in Interstitiis, in illegitimitate ad Ordines, & ad beneficium simplex, ut ex propriis materiis constat, & tradit Bonacina, Salas, & alij *suprà*. Sed potestas condendi leges, est potestas iurisdictionis, & ex alia parte non est denegata Capitulo: ergo potest. Adde, exercitium huius potestatis non esse Ecclesiæ, neque Episcopo successori damnosum, potius quam potestatem imponendi præcepta, quam nullus dubitat Capitulum habere, quia legem esse per modum statuti, vel præcepti, parum Ecclesiæ interest, dum durat præceptum; aduersante autem nouo Episcopo, iam liberum illi est statutum abrogare, si expediens esse non iudicat.

7. Confirmantur supradicta, quia potest occurrere necessitas corrigendi aliquas pranas consuetudines, ergo potest Capitulum per leges pœnales tali necessitati prouidere, ergo erunt de se perpetua, quia hoc est de ratione legis. Neque in hoc potest esse aliquod graue præiudicium Cõmunitatis, vel Episcopi futuri; quia omnes fatentur, posse Capitulum Sede vacante, generalia

Sup hoc in
tom 9. tr. 7.
Ref. 40.

generalia præcepta ferre pro tota Diocesi; quod ergo illa ferantur per modum legis parum refert, habito respectu ad tempus vacationis Ecclesiæ; postquam autem Ecclesia habuerit Episcopum, ille poterit reuocare huiusmodi leges; ergo neque illi præiudicium fit, neque Ecclesiæ, cum per hunc modum illi sufficienter subueniatur, sicut subueniretur per simplicia præcepta generalia. Adde quod per simplicia præcepta non ita bene subuenitur; sicut subuenitur per leges, seu statuta, quia simplicia præcepta obligant tantum incolas: statuta verò obligant etiam aduenas, & peregrinos.

8. Et ita nostram sententiam præter Doctores citatos tenet Merolla *tom. 2. disp. 4. c. 4. difficult. 2. n. 147.* Layman. *lib. 1. tract. 4. c. 3. n. 12.* Card. Tuschus *tom. 1. littera C. concl. 56. n. 10.* & alij penes ipsum.

9. Nec obstant argumenta in contrarium adducta, nam ad primum responderetur *Capitulum primum ne Sede vacante* citatum, non videri ad rem si bene consideretur; solum enim agi de separanda Abbatia quadam ab Episcopatu post mortem Episcopi, cui fuerat vnita, & quidem per Pontificem à quo id erat petitum, quod non concedit Pontifex, ne Sede vacante quidquam ea in re innouaret, quod non videtur bene aptari ad præsens negotium.

10. Ad secundum Respondeo sufficienter ostendi ex capitulis à nobis citatis, nec eam potestatem videntur amisisse per non usum, quia non tenentur quolibet euentu omni potestate sibi competente, vt possint indicare non esse operæ pretium, nec prudens pro tantillo tempore quidquam innouare. De cætero, quod *Capitulum Sede vacante*, absoluat ab excommunicatione patet ex *cap. vnico de maior. & obed. cit.*

11. Ad tertium Respondeo, id non impedire quominus id possit, cum sit illi iure concessum.

12. Ad quartum dico, non ita esse certum vtrum id non possit, quod si non possit dicendum id fieri, quod Pontifex non censeatur ad id consentire, quia nullo modo est conueniens. Quaranta in *summ. Bullar. verb. Concilium prouinciale*, asserit ante *Concilium Tridentinum*, *Capitulum Metropolitanum* potuisse *Concilium prouinciale* celebrare. Ex his etiam infertur responsio ad ea, quæ in fauorem suæ sententiæ adduxit Pasqualigus *vbi supra*.

13. Ex his infertur, *Capitulum Sede vacante* posse leges latas ab Episcopo prædecessore abrogare; neque hoc obstat Textus in *cap. nouit*, ne Sede vacante aliquid de bonis pertinentibus ad Ecclesiam, & dignitatem Episcopalem innouetur; sicut neque Episcopus Ecclesiæ vacantis sibi subiectæ alienare potest, *cap. si quis Episcopus 10. q. 2.* Non tamen aliquid dicitur de innouatione legum, quapropter immeritò nomen Episcopi, mutauit Felinus in statum.

14. Nota etiam hic obiter, *Capitulum Ecclesiæ Cathedralis*, etiam viuente Episcopo posse absque eius consensu leges, & statuta ferre obligantia suos Capitulares in his, quæ pertinent ad rectam, & ordinariam gubernationem Ecclesiæ, quia absque Episcopo in his rebus procedunt. Ergo signum est habere in illis iurisdictionem, atque aded imponere posse leges, seu præcepta: nam gubernatio sine vi coactiua fieri rectè non potest, & colligitur ex *c. cum omnes de constit. vbi supponi* videtur posse Canonicos, itrequisito Episcopo, ius in se ipsos statuere, quia tamen ius quod ibidem statuerunt omnibus commune non erat, ided à Papa reuocatur: in rebus autem grauioribus, quales sunt abrogatio aliquarum Constitutionum, & alienatio, vel venditio alicuius fundi, necessarius est consensus Episcopi, & sæpè Pontificis, ex *cap. cum accessissent de constit. & ita tenet Panormitanus cap. cum omnes n. 4. & Felinus ibi num. 8. Glossa cap. 2. §. 2. verbo, Statutum de verborum significatione in 6. Syluester verbo Lex. qua-*

Tom. VI.

stione 4. Salas *disputatione 8. sectione 16. n. 84.* Bonacina *disp. 1. quest. 1. part. 3. num. 31.* Suarez *lib. 4. de leg. cap. 6. num. 11. & 12.*

RESOL XX.

An potestas legislatiua Ecclesiastica sit feminis delegabilis?

Et cursum quæritur, si Regnum aliquod, vel Principatus pertineat ad Reginam, eaque nubat, ad quam pertineat leges condere? Ex p. 11. tr. 3. & Misc. 3. Ref. 25.

§. 1. **N**egatiuam sententiam ex Victoria, & Soto docet Pasqualigus in *Theol. tom. 2. disp. 50. sect. 15. n. 79.* quod probat, nam in Ecclesiæ institutione mulier est exclusa ab omni Ecclesiastico officio; ergo non potest illi delegari potestas legislatiua. Antecedens desumitur ex illo 1. ad Corinth. 14. *Mulieres in Ecclesia taceant*; non enim permittitur eas loqui, sed subditas esse, sicut lex dicit, si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent, turpe est enim mulieri loqui in Ecclesia. Et hoc est de iure diuino: nam subdit Apostolus, *Cognoscant quæ scribo, quoniam Domini sunt mandata, & 1. ad Timoth. 2. Mulier in silentio discat cum omni subiectione.* Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum, sed esse sub silentio; Consequentia probatur. Non potest Pontifex inuerrere ordinem institutionis Ecclesiæ, cum sit talis ex ordinatione Christi, ergo.

2. Dices solum sequi, quod non possit mulier docere, & exercere actus publicos iurisdictionis spiritalis ex officio, non autem ex delegatione. Contra, si ex delegatione ferret leges, adhuc faceret actus prohibitos secundum institutionem Christi: nam loqueretur in Ecclesia, & doceret, quia lex est loquutio, & doctrina dirigens circa agenda. Secundo; secundum institutionem Christi mulier coarctatur vt sit subdita, & non dominetur in virum; si autem ferret leges, egrediretur terminos subiectionis, & dominaretur in virum.

3. Verum his non obstantibus ego affirmatiuæ sententiæ adhæreo, & hanc sententiam ex Bonacina, & Salas docet amicissimus, & doctus Pater Nicolaus Baldellus in *Theolog. mor. tom. 1. lib. 5. disp. 6. n. 11.* vbi quærit, vtrum saltem de potentia absoluta possit mulier delegari iurisdictioni Ecclesiastica ad ferendas leges, quæ obligent per se ad mortale, & ad præcipiendum directè in virtute Sanctæ obedientiæ, & responderet probabilissimum esse posse quod possit; sic enim quod possit illi communicari iurisdictioni ad ferendas censuras, sicut & potest de potentia absoluta communicari laico admittit Paluda in *4. dist. 19. q. 2. art. 1. ad 5. Nauarr. cons. 73. de sentent. excommun. lib. 5.* Suarez de *censuris, disp. 2. sect. 3. n. 7.* Henriquez *lib. 13. c. 24. n. 1.* Sayrus *lib. 1. Theaurus c. 5. n. 17. & lib. 4. c. 2. n. 10.* Salas *disp. 8. cit. d. c. legibus sect. 19. n. 94.*

4. Et quemadmodum cum muliere, quæ polleat sapientia & sanctitate, potest dispensari, vt publicè, & in Ecclesia doceat, vt de facto fuit dispensatum cum sancta Catharina Senensi, quæ dicitur non semel habuisse sermonem ad Papam, & ad Cardinales; ita etiam potest dispensari, vt leges Ecclesiasticas condant, & præcipiant, verbi gratiâ, aliquod festum, vel ieiunium etiam directè sub mortali, cum præsertim oppositum non sit positiuè de iure diuino, neque hoc sit actus ordinis, vt est, verbi gratiâ, Confessiones audire, & sacramentaliter peccata absolvere, quod capit. *noua de penit. & remiss.* specialiter dicitur esse absonum, & absurdum vt fiat ab Abbatissis; eo quod clauis regni Cælorum neque etiam Beatissimæ Virgini datæ sunt, quamuis alioqui dignissimæ atque excellentissimæ super vniuersos Apostolos.

B 2

§. E

Sup. hoc cursum in §. not. seq. ad lin. 8. & signanter à vers. qui tamen. & in alio eius annor. Sed legem per totam.

Sup. contentum in hoc §. in to. 7. tr. 1. Ref. 332. signanter §. 2. inter princ. & med. à versu qui tamen, & seqq. & in aliis eius annor. Et sup. hac iurisdictione ibid. & pro laico in to. 9. tract. 2. ex Ref. 314. lege doctrinam. §. 1. & in to. 3. tr. 1. ex lata doctrina Rei. 75. signanter in §. Notandum est.

Sup. hoc in tom. 1. tr. 1. Ref. 27 recitanter in §. ult.

5. Et ideò nostram sententiam, præter Salas, Bonacinam, & Baldellum tenet etiam Castrus Palaus *tom. 1. tract. 3. disp. 1. conclus. 23. n. 31.*

6. Sed si aliquis curiosus quærat, si Regnum aliquod, vel Principatus pertineat ad Reginam, eaque nubat, ad quem pertineat leges condere? Varij fusè id disputant.

7. Sed dicendum cum plerisque pertinere ad Reginam; ad virum autem non nisi de assensu Reginæ.

8. Prob. ad eum pertinet leges condere, & Regnum administrare, cuius est dominium, dominium autem est Reginæ; illius igitur est potestas leges condendi, adeoque ad eam pertinet condere leges: nec refert quod maritus vocetur Rex, & honoretur tanquam Rex, quia potestas leges condendi non sequitur titulos honoris, sed solum ius dominij, & Regni, quod est penes solam Reginam.

9. Obiicies, vir est caput mulieris, igitur illius est leges condere; non verò mulieris.

Respondeo negando consequentiam in nostro casu, & dico virum esse caput mulieris quoad rem æconomicam, & familiæ administrationem, mulierem autem posse esse caput viri quoad politicam administrationem, quod satis patet, quia nullus negare potest eam esse caput politicum ciuium si maneat innupta.

Et hanc sententiam docet Præpositus *in part. 2. Diuini Thomæ, q. 95. disp. 1. dub. 3.*

RESOL. XXI.

An Declarationes Illustrissimorum Cardinalium habeant vim legis? Ex p. 1. tr. 10. Ref. 29.

Sup. hoc in trib. Ref. seq. & in tom. 3. tr. 5. Ref. 65. §. & quauis. & in tom. 7. tr. 1. Ref. 144. §. Addo. & in tom. 9. tr. 8. Ref. 6 §. vlt. ad medium à vers. Addo. & in Ref. not. seq. & in eisdem §§. & vers. signanter in fin.

§. 1. **A**ffirmatiuam sententiam docent aliqui, & ita asserunt, quòd dictæ Declarationes non solum habendæ sunt, vt probabiles, & doctrinales; sed etiam vt auctoritatiuæ, & necessariæ, tanquam si ab ipso Papa editæ fuissent; ita vt habeant vim obligandi in vtroque foro, non solum pro illis personis, ad quarum instantiam fiunt, seu in illo casu speciali, cui Congregatio respondet; sed, vt leges generales in similibus omnibus; & ita tenet Salas *de legib. tract. 14. disp. 21. sect. 12.* Cochier *tract. de permutat. benef. part. 2. c. 30.* Zipæus *in annal. iur. can. Epist. ad Lector. Leon. tr. de Iubil. part. 1. q. 5. n. 207.* Bellochius *de cas. r. ser. q. 2. n. 82.* Rodriguez *qq. reg. tom. 1. q. 11. art. 1. & 2.* Gambarrupta *de cas. reseru. c. 3. n. 6.* Lazarus *tract. de blasphem. q. 10. n. 39.* Miranda *in Man. Pralat. tom. 2. q. 26. art. 11.* Homobonus *de exam. Eccl. par. 1. tract. 1. c. 16. q. 29.* Narbona *de appel. à Vicar. ad Episc. part. 1. n. 189.* Cochier *de permut. benef. part. 2. c. 30.* Garcia *de benef. tom. 1. in prefat. vbi sic asserit: [Quod attinet ad Declarationes sacræ Congregationis, certum est, eas non esse Declarationes doctrinales, sicut latas à Doctores, & Iurisperitis, vt aliqui Theologi perperam dicunt: sed esse Declarationes definitiuas, seu decisiuas, vim legis habentes, vt leges recipiendas, vt pote latas ex commissione Papæ, & à personis habentibus interpretandi, & respondendi facultatem à Principe, vt apparet ex Bulla Sixti V. quæ est in part. 2. Bullarij, septima in ordine, vbi habetur facultas dictæ Congregationis; & eadem sacra Congregatio eandem Abbatissæ Messanenſi sic respondit. Eadem ratio habenda est de his, quæ scribuntur à Cardinalibus Sacræ Congregationis Concilij Tridentini, nomine ipsius Congregationis, ac si à Papa scripta essent, & aliàs sic censuit. Decreta, & literæ Congregationis Concilij semotis litibus sunt executioni demandanda, nec super his sententia, nec decretum aliquod est faciendum; & ita super Declarationibus sacræ Congregationis Papa statim dat Breue, & Auditor Cameræ monitorium in earum*

executionem, & Rota eas absque vlla controuersia, & dispensatione amplectitur, suscipit, & obseruat, vt praxis ostendit: & quamuis Declaratio sit facta ad instantiam alicuius, seu in casu particulari; tamen facit eas quoad omnes, & in vniuersum.] ita Garzias.

2. At, hinc non obstantibus, non desunt præstantissimi Theologi, qui contrariam sententiã docent, vt Petrus de Ledesma ex Dominicanorù Familia *in summa tom. 1. de sacram. Pœnit. c. 13. diffic. 7. fol. mihi 285.* vbi sic asserit: [Las Determinaciones de los Señores Cardinales no hazen derecho, como es cosa cierta, y aueriguada, tan solamente tienen fuerza en el caso particular que les preguntan, y es aumento grande en fauor de aquella sententia, que parece que aprueuan] Idem docuit Sanchez ex Societate IESV *de matrim. tom. 3. lib. 8. disp. 2. n. 10.* dicens: [Nec obstat Declaratio Cardinalium: quia de ea non constat authenticè, neque illi necessariò standum est, quamuis magnam habeat auctoritatem,] Ita ille, & post illum Io. Valerus *in differ. vtriusque fori, verb. Absolutio, differ. 1. n. 20. & verb. Nullitas, differ. 5. n. 2.* Pontius *de matr. lib. 5. c. 13. §. 2. n. 7.* Zipæus *in nouo Iure pontificio. lib. 5. tit. de pœn. & remiss. n. 9.* Serarius *in Prolegom. Bibliacis, c. 19. q. 11.* & Delrius *in disq. mag. p. 3. lib. 6. c. 1. sect. 3.* Bonacina *de legib. disput. 1. q. 1. punct. 8. n. 4.* Vega *in summa tom. 1. c. 62. cas. 41.* & hanc sententiam probabilem putat Villalobos *in summa tom. 1. tract. 2. dub. 7. n. 5.* vbi ita asserit: [Otros dicen, que las Declaraciones de los Cardenales no obligan, hasta que el Papa las promulgue: porque es de razon de la ley, que se promulgue en especial, y hasta agora no ha permitido su Santidad, que se promulguen à la Yglesia en su nombre, y pareceme probable.] Vide etiam Portel *in dub. reg. verb. Cardinalium Declarationes.* Et ratio huius opinionis est: quia, vt asserunt supradicti DD. vt lex obliget, necesse est, vt promulgetur: sed dictæ Declarationes non promulgantur; ergo non obligant. Nec valet dicere cum Rodriguez, *vbi supra*, id procedere in legibus, quæ nouum ius condunt; nõ autem, quæ antiquum ius declarant: Declarationes enim cum ipsa lege à principio insunt: nõ respõdetur, quòd, licet in manifestis Declarationibus legibus insunt, & ex se sine alia promulgatione obligationem afferant; secus tamen militat in dubijs: quia tales Declarationes sunt veluti nouæ leges, vnde noua publicatione egent: & ideò nisi aliter per Sedem Apostolicam declaratur, censeo cum supradictis Doctoribus, Declarationes Cardinalium maxime quidem ponderis esse, & ab iis nulla ratione recedendum sine firmissimo fundamento: attamen vim legis non habere existimo, neque standum illis necessariò.

Sup. hoc in tom. 7. tr. 3. Ref. 28 §. vlt. ante mediũ, à vers. deinde, & in tom. 3. tr. 3. Ref. 60 §. Yaunque, ante mediũ, à vers. Tum quia. & in Resolutionibus not. præteritæ signatè in vlt.

RESOL. XXII.

An Declarationes Congregationis Cardinalium sint decisivæ? Ex p. 5. tr. 2. Ref. 56.

§. 1. **P**RO parte affirmatiua & negatiua Barbosa nouissimè *de iure Eccl. lib. 1. c. 4 n. 81.* adducit ferè omnes Doctores, quos ego ipse antea adduxeram *in 1. part. tract. 10. resol. 29.* quibus pro affirmatiua sententia nunc addo ipsum Barbosam *de iurisd. adiunctorum, q. 17. num. 31.* Hieronymum Rodriguez *in compen. qq. regul. resol. 18. n. 82.* & Monetam *de iudic. conseru. cap. 6. num. 66.* Pro negatiua verò Antonium Yañez *in resol. de Episcopo Regulari, à num. 99. vsque ad numerum 104.* Molfesum *in summa, tom. 1. tractat. 9. c. 13. n. 43.* Hurtadum de Mendoza *in 2. 2. D. Thoma, vol. 1. disp. 84. sect. 2. §. 25.* Laymanum *in Theol. mor. lib. 1. tract. 4. c. 7. §. 7. n. 28.* Nec desinam etiam hinc apponere verba doctissimi Theologi Petri Ochagauiæ *de Sacram. Pœnit. tract. 2. q. 40. num. 12.* vbi sic ait. Respondetur multas condiciones requiri, vt Declarationes Cardinalium

Quæ hic est Ref. antecedens, & in omnibus aliis eius primæ, & secundæ annor.

nalium vim habeant obligandi in conscientia, ita ut vna deficiente non obligent. Prima sit certa & indubitata: ut constet sufficienti autoritate esse eas declarationes Sacrae Congregationis, vel per aliquem Cardinalem eiusdem Congregationis: sufficienter autem constabit si ea subscribantur, vel rubrica aliqua signentur per Secretarium Sacrae Congregationis, & cum sigillo authentico, de cuius fidelitate & veritate non possit dubitari: & hoc necessarium est Declarationibus, quae transferuntur ex Declarationibus originalibus. Secunda conditio est, ut in ipsa Declaratione referatur eam fuisse pronunciatam consulto Pontifice, quia Sixtus V. quando huic Congregationi concessit facultatem interpretandi Concilium, dixit requirens conditionem necessariam, nobis tamen consultis. Tertia conditio est, ut solum Cardinales declarent & interpretentur, non vero dispensent, restringant aliquid, aut amplient ultra vim verborum, & regulas iuris. Hanc enim formam Congregationi praescripserunt in suis Bullis & Greg. XIII. & Sixtus V. quod si aliquid ultra limites praedictos praestet Congregatio, necessum est in ea explicari id ortum habuisse ex peculiari commissione, aut voluntate Pontificis. Quarta conditio est, ut Declarationes obligent in foro interiori, & exteriori, ut praedictae Declarationes Cardinalium constent notitia publica, qualis est illa, quam Episcopus potest praebere in suo Episcopatu, declarando illas forma iuridica, & quae oriri potest ex fama publica, & certa, derivata ex principio authentico, quam doctrinam veram reputat Franciscus Suarez, ut in specie huius casus mihi respondit consultus per epistolam. Hucusque Ochagavia, & doctus iuriconsultus Torreblanca in *praet. iur. Eccles. lib. 14. c. 3. n. 19.* sic asserens. Verissimum est praedictas Decisiones non solum manuscriptas, sed impressas, nullam vim obtinere, nisi habeant requisita in Bullis Sixti V. Gregorij XIII. & Urbani VIII. scilicet primo fuisse pronunciatas consulto Pontifice. Secundo, ut Domini Cardinales solum declarent, & interpretentur, nec disponant, aut dispensent, aut restringant, aut amplient ultra vim verborum, & regulas iuris. Tertio, ut exhibeantur in authentica forma solito sigillo, & subscriptione Eminentissimi Cardinalis Praefecti ac Secretarii eiusdem Congregationis. Ita Torreblanca, cui adde Cortolanum de *casib. referu. p. 1. sect. 1. a. 21. n. 5.* Hanc sententiam docet etiam Bossius *tract. de triplici Iubileo, sect. 5. cas. 2. §. 7. n. 255.* Sancius in *select. disp. 48. n. 1.* & Merolla in *disp. Theol. tom. 2. disp. 4. c. 4. dub. 12. n. 173.* Vbi probant tunc Declarationes Cardinalium esse decisivas, quando fiunt consulto Summo Pontifice, secus autem ipso inconsulto: nam in tali casu putant esse tantum doctrinales. Vnde ex his inferit idem Merolla *n. 175.* hanc conclusionem, quod si reperiantur duae Declarationes, seu interpretationes contrariae de eodem articulo, tunc si utraque est authentica, seu iuridica, utpote facta consulto Summo Pontifice, potius secunda, quam prima standum est, quia huiusmodi interpretationes ita se habent, ac si ab ipsomet Papa factae fuissent. At quando reperiantur duae leges Pontificiae contrariae, standum est secunda, quoniam per editionem secunda censetur Pontifex abrogare primam: ergo idem dicendum de his interpretationibus. Si vero altera tantum facta est consulto Pontifice, illi standum est, quod si neutra, tunc quia sunt interpretationes doctrinales tantum, poterit quilibet amplecti, ac sequi quam maluerit, sicut dicunt communiter Doctores, quando sunt duae opiniones probabiles contrariae. Ita Merolla *loc. cit.* vbi etiam addit, quod tunc apparet Declarationem Cardinalium factam esse consulto Summo Pontifice, quando in eius tenore id manifestatur per verba consensum Pontificis significantia. Et haec sunt placita Doctorum circa

praesentem quaestionem; verum licet ego vbi supra in *1. part. tract. 10. resol. 29.* sententiae negativae adhaeserim, asserenti dictas Declarationes esse tantum doctrinales, tamen nunc circa praesens dubium nolo iudicium meum interponere, optarem tamen Decisionem huius difficultatis a Summo Pontifice ita definiti, ut in posterum amplius locus non esset Doctorum opinionibus adherere.

RESOL. XXIII.

An Decisiones Cardinalium sint tantum doctrinales, etiam si emanaverint facto verbo cum Sanctissimo? Ex p. 11. tr. 2. & Misc. 2. Ref. 42.

§. 1. AN Declarationes Cardinalium sint tantum doctrinales, discrepant Doctores; plures ex illis pro affirmativa sententia me adducunt, & quidem ego illam docui in *part. 1. tract. 10. resolut. 29.* Sed non viderunt quod ego postea in *part. 5. tract. 2. resol. 96.* circa praesentem difficultatem iudicium meum dare nolui, & illud suspendi vsque dum Pontifex difficultatem determinaret. Hoc supposito, quid dicendum est de Declarationibus communicatis, & approbatis a Pontifice? Et etiam in hoc casu non habere vim legis, sed tantum esse doctrinales, docet Vetricelli in *qq. moral. tract. 2. qu. 7. n. 21.* vbi sic ait. Est Sacra Congregatio, consulto Pontifice declaret, adhuc tamen ea Declaratio non est lex generalis. Ratio est; quia eiusdem Principis Declaratio propriae legis, seu rescriptum, aut Epistola Principis respondentis, non facit ius generale quoad omnes, nisi expressè declaret se velle generalem legem sancire quoad omnes, eamque promulgari mandet, ut patet ex *leg. leges ut generales. Codice de legibus, ibi, vel per omnes populos iudicum programmatibus divulgari,* & ita intelligunt omnes Textus. in *leg. final. Codice de legibus, & leg. 1. ff. de Constitut. Principum,* vbi Iason *n. 10.* ex Iacobo de Rauen. & Alberico, sic scribit, *Sententia Principis habet vim legis, intellige, quando in ea fuit dictum: Secundò, quando esset redacta in corpus iuris.* Et Iacobus de Rauen. dicit, *Quod Aduocati Curiae Romanae quando deficiunt eis iura, dicunt: Ego sic vidi interloqui Papam in simili casu: sed ista interloquutoria nihil faciunt, dato quod sint vera, cum non sint redacta in corpus Iuris.* Ita Iason, & Felinus in *cap. in causis num. 3. de re iudicata,* ac Alexander *conf. 160. num. 9. lib. 7.* vbi ait: *Quod Declaratio Principis alicui iudici per rescriptum, aut Epistolam transmissa, non facit ius quoad alios, idem docent Suarez lib. 3. de legibus c. 15. in fin. & Castro Palao to. 1. tract. 3. disp. 1. punct. 8. n. 7. & Couarruuias in 4. Decret. part. 1. c. 7. §. 4. n. 15.* Ergo cum Papa nullibi declarauerit se velle has Concilij Tridentini Declarationes esse leges totam Ecclesiam obligantes; quamuis ab ipso approbarentur, tamen non constituunt ius generale quoad omnes.

2. Confirmatur ex doctrina Baldi in *l. 3. Cod. de legibus,* vbi ait, *Quod sententia Principis non facit ius generale, quando Princeps non vult eam claudi in corpore Iuris.* Hinc est quod Epistolae Decretales Summorum Pontificum, quae non sunt clausulae in corpore iuris, non sunt leges, neque tanquam leges allegantur in Decisionibus causarum, ut ait Romanus *conf. 512. n. 13.* Ergo cum Summus Pontifex nolit has Declarationes, aut claudi in corpore Iuris, aut eius auctoritate eas in vnum volumen redigi, signum est nolle eas vim legis habere.

3. Probatum quattò, quia plura signa sunt, ex quibus patet nolle Papam has Declarationes esse leges uniuersam Ecclesiam obligantes. Primo; quia non publicantur. Secundo, quia non imprimuntur auctoritate Apostolica. Tertio, quia eadem auctoritate non sunt in vnum volumen redactae, ut caeterae leges.

Quae hic sunt duae praecedentes Resol. & in Resol. seq. & in t. 3. & 2. Ref. 60. §. Yaunque. ante med. à vers. Tum quia, & ibi in tr. 5. Ref. 65. §. Et quauis & in to. 7. tr. 1. Ref. 144. §. Aliud. & ibi in tr. 3. Ref. 28. §. vlt. ante med. à vers. Deinde. & in tom. 9. tr. 8. Ref. 6. §. vlt. ad med. à vers. Ad id. & lege etiā §§. & vers. annot. seq.

Quartò, quia idèd Sixtus V. hanc sacram Congregationem interpretum Tridentini instituit, quia Pius IV. prohibuerat quodcumque genus interpretationis in Tridentinum, quare quamuis istæ Declarationes non sint leges, tamen cum tanta auctoritate, prudentia, & maturitate fiât, magnum est cunctis fidelibus beneficium, eas sibi proponi, quas possint inoffenso pede tutissimè sequi. Quintò, quamuis Eminentissimi maturo consilio decernant, tamen non tanta diligentia, quanta par est vniuersales leges prodire. Sextò, sæpissimè inuicem hæ Declarationes contrariæ sunt; ob dissidentes pro tempore Eminentissimorum interpretum opiniones: at leges vniuersales rarò contrariæ sunt; nisi ex noua causa antiquæ corrigantur, prudenter enim Cleon censuit, *Meliorè esse statum Reipublicæ, quæ legibus vitur deterioribus, sed firmis, ea quæ frequenter eas commutat*, Latè, & doctè Adamus Contzen *Politicorum lib. 5. cap. 13.* Septimò, leges vniuersales rarò fiunt: at istarum Declarationum infinitus est numerus. Verissimè Plato: *Apud quos plurimæ leges, ibi & lites.* Vide eruditum Adamum Contzen *Politicorum lib. 5. cap. 11.* Octauò, frequenter Decisiones Sacræ Congregationis prodeunt ex particularibus facti alicuius circûstantiis, quare nunc nequeunt esse leges vniuersales. Nonò, Sixtus V. concessit interpretari Concilij decreta: at Declarationes istæ sæpè alia iura declarant, & vltra vim verborum Tridentini, ac plerumque non interpretationes, sed dispositiones dicendæ sunt. Decimò, sæpè fiunt inconsulto Pontifice contra formam Bullæ Sixti V. Ex quibus omnibus probabilius mihi videtur eas non esse leges. Ita ille, qui postea n. 30. sic concludit.

Ex dictis patet, Declarationes Sacræ Congregationis etiam si factæ sint consulto Papa, tamen non tollere probabilitatem opinionis oppositæ illi, quam decernunt. Ratio est, quia non potest opinio, quæ erat probabilis ante Declarationem, euadere improbabilis, & falsa, nisi vel conuincatur falsa euidenti ratione, vel noua lege oppositum statuatur, seu declaretur, sed istæ Declarationes non habent vim legis; ergo, &c. Hæc omnia Verricelli.

4. Hanc etiam sententiam nouissimè docet Bruno Chassaing, *de Priuileg. Regular. part. 1. tract. 1. cap. 1. propos. 3.* vbi obseruat, duobus modis Pontificem Decreta Cardinalium confirmare, vno modo, illa supponendo tanquam consilium sibi à Cardinalibus datû, vt cum in Bullis suis sic loquitur. De consilio fratrum nostrorum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium, & postea Pontifex decreta illorû in sua persona pronuntiat, dicendo, *volumus, & decernimus, &c.* Altero modo, cum Pontifex illa Decreta supponit & exprimit in suis Bullis, vt à dictis Cardinalibus edita, & illa confirmat. His positis probatur ex *cap. cum dilectæ de confirmatione vtili, vel inuiti*, in quo Innocentius III. declarat, quod per confirmationem Sedis Apostolicæ aliquod nouum ius non acquiritur; sed antiquum, si quod est, conseruatur. Nolentes, inquit, quod ex inuolutione huiusmodi nouum ius monasterio acquiratur; sed antiquum, si quod habet, per inuolutionem priuilegij conseruetur. Ex quibus ratio nostra sic formatur: Confirmatio Papæ nouum ius rei, quæ confirmatur, nullatenus confert, ergo nec cõfirmatio Apostolica Decretis Cardinalium apposita: ergo illa, quæ sic reperiuntur confirmata, non sunt Leges, aut Canones, sed manent in statu, in quo ante confirmationem reperiiebantur. Atque hæc ratio innititur etiam *Capiti, Examinata, eodem titulo*, vbi idem Innocentius III. quandam sententiam contra iuris ordinem latam, & à prædecessore confirmatam, nullam, & irritam declarat his verbis: vnde non obstante confirmatione Papæ prædecessoris nostri, qui illud confirmauerat, sicut proinde latum fuerat, & ab

vtraque parte receptum, decernimus ipsum irritum, & inane. Ex quibus verbis Glossa concludit, & ita patet quod confirmatio nihil, vel modicum operatur: quia si aliquid inuenit, confirmat illud, aliàs nihil operatur. Accedit, quod posito quod huiusmodi Decreta vim Canonum, aut Legum sortirentur; non tamen valeret contra priuilegia, nisi adhibita clausula reuocatoria, vt interius probabitur, (quæ tamen dictis Decretis non adhibetur) alioquin maiores essent roboris quam Bullæ, & Canones, qui illam requirunt ad priuilegia reuocanda.

5. Si autem obiicias, Pontificem in dictis Bullis confirmandis, eisdem Decretis apponere: *Inuolabilis Apostolica firmitatis robur*, ac se velle dicta Decreta ab omnibus obseruari. Respondebitur, has clausulas ad iici non vt Decreta, quæ simpliciter doctrinalia sunt, Leges, aut Canones fiant, sed vt in statu doctrinali remanentia, maiori cum reuerentia, & firmitate recipiantur, & obseruentur; quemadmodum approbationes, & confirmationes doctrinæ Sanctorum Augustini, Thomæ, & Bonauenturæ à pluribus Pontificibus factæ, non illi dederunt vim legis, sed eam magis acceptabilem Ecclesiæ Dei reddiderunt. Huc vsque Brunus. Et tandem nouissimè Antonius Escobar *in Theologia morali tom. 1. lib. 5. sect. 2. cap. 12. probl. 3. n. 94.* censet, Declarationes Cardinalium maximi ponderis esse, ab iisque nulla ratione recedendum absque firmissimo fundamento; attamen vim legis non habere, nec illis necessariò standum, nisi aliter per Sedem Apostolicam declaretur. Ita ille.

6. Sed circa præsentem difficultatem sic loquitur Pater Mendo *in Bull. Cruciatæ, disp. 5. cap. 6. num. 41.* Congregatio autem Cardinalium ad interpretandum Concilium Tridentinum ad hoc instituta est, vt si authenticè interpretetur aliquid, vim Iuris Ecclesiastici habeat, cum præstetur interpretatio ab his, qui vicem habent Legislatoris. Tunc autem authentica debet iudicari ea interpretatio, cum fuerit solito sigillo munita, & ab Illustrissimo & Eminentissimo Domino Cardinali Præfecto, atque à Secretario eiusdem Congregationis subscripta. Sic enim iussu Urbani VIII. ipsi Cardinales præceperunt pridie Kal. August. anno millesimo sexcentesimo trigesimo primo. Aliæ verò interpretationes non authenticæ eiusdem Congregationis, dum esse illius constet, habent maximam probabilitatem; sed tantum sunt doctrinales, atque adèd in conscientia non obligant. Quare si duæ Cardinalium Declarationes inter se oppositæ circumferantur, non est potior vni, quàm alteri assentiendi ratio. Ita Mendo.

7. Verùm magis clarè explicat hanc difficultatem Pater Hurtado *Variarum tom. 1. tractatu 3. cap. 6. resolutione 45. num. 160. cum sequentibus.* Docet enim, quod vt Cardinalium Declarationes in Congregationibus factæ vim habeant obligandi in conscientia, requiritur. Primò, quod sit certa & indubitata, signata sigillo & subscriptione Eminentissimi ac Illustrissimi Cardinalis Præfecti, ac Secretarij eiusdem Congregationis pro tempore existentium. Quam conditionem requirit Urbanus VIII. in quodam Decreto infra adducendo. Vnde non sufficit subscriptio cuiuscumque Cardinalis, etiam eiusdem Congregationis.

8. Secunda conditio est, vt in ipsa Declaratione ponatur, & exprimaturn factum fuisse consulto Pontifice; hac enim conditione Sixtus V. in sua Bulla potestatem declarandi, & interpretandi Concilium dedit; existimo tamen non requiri quod hoc expressis verbis ponatur.

9. Tertia est, quod suis Declarationibus Cardinales solum declarent, & interpretentur, non verò dispensent, restringant, aut amplient vltra vim verborû, &

Sup. contẽto in hoc & seqq. §§. & Ref. seq. ex doctrina ei per totam, signanter à §. Contra doctrinam, & in alio §. eius annot. & late in tom. 3. tr. 2. Ref. 63. §. Difficultas inter mediû, & finem, à vers. Quod confirmatur & ibi, in tr. 3. Ref. 96. §. At his inter medium & finem, à vers. Quod in se sit forma.

& regulas Iuris. Hanc formam præscripserunt Gregorius XIII. & Sixtus V. suis Diplomatum. Quod si aliquid ultra limites prædictos præstet Congregatio, necesse est in ea explicari id ortum habuisse ex peculiari commissione, aut voluntate Pontificis.

10. Quarta conditio est, ut prædictæ Declarationes consistant in notitia publica, qualis est illa quam Episcopus potest præbere in suo Episcopatu, declarando illas forma iuridica, & quæ oriri potest ex fama publica deriuata ex principio authentico. Circa quam conditionem aduertendum est, quod hodie, ut Declarationes Cardinalium vim habeant obligandi in utroque foro, non sufficit quæcumque fama publica, aut principium quod aliàs sit authenticum, sed hoc principium esse debet ex solito sigillo, & ex subscriptione Cardinalis Præfecti, & Secretarij eiusdem Congregationis, ut ex Decreto Sanctissimi Domini nostri Urbani VIII. constat.

11. Quintam conditionem requirunt omnes ferè Auctores primæ sententiæ, quod scilicet publicentur; etenim ut omnes Doctores tradunt in materia de legibus, ut lex de facto obliget, requiritur publicatio, & intimatio, sine qua ab eius obligatione subditi excusantur. Et ex defectu huius conditionis asserunt Doctores, quod Cardinalium Declarationes non obligant in conscientia, aut foro exteriori. Fateor huiusmodi conditionem omnimodè necessariam, cum obedientia essentialiter supponat cognitionem præcepti, & legis. Vnde ut Declarationes hanc vim habeant, publicari debent. Cæterùm hæc publicatio non debet fieri, sicut fit in constitutionibus, & legibus Ecclesiasticis, sed sat est quod publica forma, quam formam publicam, & authenticam nobis præscripsit suo Decreto Summus Pontifex Urbanus, quod sint exhibitæ solito sigillo, & subscriptione Eminentissimi Cardinalis Præfecti, & Secretarij eiusdem Congregationis pro tempore existentium, qua forma posita, & speciali iussu Sanctissimi Domini nostri Urbani diuina prouidentia Papæ Octauæ Congregatio mandat, & præcipit, tam in iudicio quam extra adhibendam esse fidem. Hæc omnia Hurtadus *vbi supra*, & tom. 1. tract. 12. cap. 5. n. 54. Vide etiam præter Doctores citatos; Martinum de San Ioseph. in *Mon. Confess. tom. 1. lib. 1. tract. 20. de Pœnit. n. 18.* Pasqualigum in *qq. Can. Cent. 1. q. 6. num. 14.* Donatum *Reg. Regular. tom. 1. tractat. 8. q. 4.* Garziam in *summa Theol. mor. tract. 1. difficult. 5. dubit. 5.* Bordonum in *conf. Regular. tom. 2. resol. 73. per totam*, in qua multas quæstiones circa materiam pertractat. Tu verò, amice Lector, inter pugnantem Doctorem sententias, quoad præsentem difficultatem, illam sequere, quæ magis auctoritati Sacræ Congregationis fauet. Et reuera mihi omninò displicet opinio Bruni & Verricelli de Declarationibus Cardinalium facto verbo cum Sanctissimo.

RESOL. XXIV.

An authentica forma alicuius Declarationis Sacræ Congregationis, conferat ei vim legis generaliter obligantis in utroque foro? Ex p. 11. tr. 8. & Misc. 8. Ref. 53.

§. 1. **D**ifficultatem hanc nouissimè pertractat Ioannes Dicastillus de *Sacram. tom. 2. tract. 8. disp. 10. dub. 9. n. 254. cum seqq.* vbi me citato sic ait: Omnes hæc & similes Declarationes, & responsiones Cardinalium, multi non facillè admittunt, nec putant authenticè constare de illis, ut notat Diana *resol. illa 7.* & testatur etiam Valerum, & Suarium afferre alias contrarias, & quidem Declarationes in multis materiis diuersas, & oppositas circumferri satis notum est, vnde viri docti non ita illis alligantur, ut non in diuersas eant sententias ab iis, quas secuti sunt declara-

tores, si enim oppositæ sunt, nemo potest utriusque parti adherere, præsertim cum multæ circumstantiæ concurrant, quibus variatis non iam diuersi Cardinales declarantes, sed iidem ipsi possunt aliter atque aliter respondere, aded ut Pontifex tandem modum præscripserit tenendum, & seruandum in auctoritate & fide talium Declarationum agnoscenda, & admit-tenda, ut iam subiicio.

2. Pro qua re aduerto Bossium *de Iubilæo sect. 3. casu 2. n. 225.* respondentem ad quosdam Declarationes Sacræ Congregationis in eam esse sententiam, scilicet ut prædictæ Declarationes ad modum legis obligent in utroque foro, non sufficere quod sint signatæ sigillo ipsius Congregationis, sed insuper requiri, vel quod Papa det Breue, quo iubeat illas seruari, vel quod Auditor Cameræ det monitorium in earum executionem, seu sub censura mandet seruari. Hæc ille. Cui ego (saluo semper saniori iudicio) adderem (quidquid sit de veritate sententiæ Bossij) pro aliis casibus particularibus occurrentibus, ut obligent per modum legis debere constare certò saltem certitudine morali, quod eadem circumstantiæ concurrant in illis casibus, atque in casu in quo talis Declaratio emanauit cum prædictis circumstantiis; neque enim videntur tales Declarationes debere habere maiorem vim, quam habeant rescripta, & responsa Pontificia, quæ extant in corpore Iuris Canonici, aut extra illud Corpus, alioquin sufficienti auctoritate firmata ad faciendam fidem. Ad hoc autem, ut talia rescripta, seu responsa Pontificia obligent in aliis casibus debent esse planè similes casus in substantia, & circumstantiis, propter quas sic fuit responsum; ergo hoc ipsum debet constare in prædictis Declarationibus.

3. Contra doctrinam Bossij videtur sentire Diana *5. part. tract. illo 12. de indulgentiis ab Iubilæo ref. 53.* vbi relata sententia prædicta Bossij ait: Hoc mihi non placet. Reiicit autem ex eo, quod Urbanus VIII. videatur aliquid statuisse contra eam sententiam. Nam ex decreto, inquit, Sanctissimi Domini nostri Urbani VIII. faciunt fidem, si in authentica forma proferantur, quæ sit autem authentica forma ut faciant fidem, declarat ipsis verbis decreti, quæ subiicio: Cum ad notitiam huius Sacræ Congregationis peruenerit quæplures Declarationes, Decreta, seu Decisiones sub nomine eiusdem Sacræ Congregationis absque illius auctoritate impressas in libris, seu aliis operibus circumferri, & allegari, multasque ex Declarationibus, Decretis, seu Decisionibus iuxta contingentiam casuum, illorumque qualitates, & circumstantias à se diuersis temporibus factas, secundum ea quæ proponerentur, fuisse alteratas, immutatas, diminutas, & forsitan aliàs mentio Sacræ Congregationis nomine confectas; nullòque propterea authentico sigillo munitas, illasque per Tribunalia tam in Vrbe, quam per Orbem circumferri, & allegari: considerans eadem Sacra Congregatio Rituum, quantum detrimenti recipi possit, si aliqua fides illis adhibeatur, ex speciali Sanctissimi Domini nostri Urbani VIII. iussu mandat & præcipit, huiusmodi Declarationibus, Decretis, seu Decisionibus tam impressis, quam imprimendis, ac etiam manuscriptis, nullam fidem in iudicio vel extra esse adhibendam, sed tantum illis, quæ in authentica forma, solito sigillo, & subscriptione Eminentissimi Cardinalis Præfecti, ac Secretarij eiusdem Congregationis pro tempore existentium, munitæ fuerint. In quorum fidem hæc propria manu subscripsimus, & sigilli proprii Sacræ Rituum Congregationis communiti, ac typis mandati iussimus. Datum Romæ die 11. Augusti. 1632. &c. His verbis videtur Diana velle reiicere Bossij dictum supra relatum. Ergo duos tales viros tam doctos, & eruditos malo simul sequi, & eorundem dicta componere, quàm ab alterutro dissentire. Diana

Quæ est in tom. 4. tr. 4. Ref. 1. §. ult. paulò post initium, & pro doctrina seq. in hoc §. in Resol. præterita. §. Sed circa, & seqq. & in alio vers. eius annot. & in tom. 7. tr. 2. Refol. 65. §. Difficultas. inter mediū, & finem, à vers. Quod confirmari. & in tom. 7. tr. 1. Ref. 344. §. Aded, & in tom. 3. tr. 3. Ref. 96. §. At his: inter med. & finē à vers. quod nisi sit in forma.

quidem vt non potest, ita nec puto relatis à se verbis Congregationis aliud intendere, quam quod verba ipsa sonant & probant: sonant quidem verba adhibendam esse fidem illis, quæ in prædicta authentica forma solito sigillo, &c. munitæ fuerint. Hoc tamen non negat Bossius: sed ait, vt prædictæ declarationes ad modum legis obligent in vtroque foro, non sufficit vt sint signatæ sigillo ipsius Congregationis, sed insuper requiritur, vel quod Papa de Breue, quo iubeat illas seruari, vel quod Auditor Camerae det Monitorium in earum executionem, seu sub censura mandet seruari. Itaque illa authentica forma faciet fidem talis declarationis, quod vera sit, & quod ita iudicauerit in illa occasione pro casu de quo erat quaestio, & ille sit sensus Congregatorum. Sed vt ea sententia, tunc pro illa occasione prolata, sit quasi quædam lex Pontificia, & Pontificia auctoritate lata obliget per modum legis, debet habere conditiones easdem, seu æquivalentes aliis conditionibus, quæ requiri solent, & requiruntur in aliis legibus, vt habeant vim legis obligatoriam. Cum ergo tales declarationes sæpè sint diuersæ, imò aduersæ, quia sæpè sunt diuersi declaratores congregati, & in vtramque partem sint rationes probabiles, & possunt dissentire declaratores, & prudenter aliter atque aliter probabiliter declarare, (maximè aliqua circumstantia variata) etiam si constet, & fides habenda sit declarationi in authentica forma datæ, ita vt sit credendum talem declarationem emanasse, non tamen eò, ipso censenda erit lex, nisi vt talis intinetur, & promulgetur: atque hoc vult Bossius, nec puto negaturum Dianam. Neque enim satis est quod quis certò sciat, & credat talem legem esse conceptam à Principe (multò minus à consiliariis ipsius) donec vel Princeps ipse, vel alius legitimè id potens facere, nomine Principis legem promulget, & mandet obseruari. Sufficiat ergo (vt vult Diana, & rectè probat ex relatis verbis decretis) ad faciendam fidem, quod ita senserint in tali casu, & quaesito Eminentissimi Domini congregati in ea Sacra Congregatione tale testimonium authenticum; sed vt prædictæ declarationes obligent per modum legis in vtroque foro adhuc potest requiri, quod vult Bossius. Nihil ergo continent prædicta verba contra Bossij doctrinam. Hucusque Dicastillus.

4. Vnde ex his ego optarem, Summus Pontifex magis clarè præsentem difficultatem tam necessariam declararet, interim verò vt alibi adnotauimus, puto in repugnantes Doctorum opiniones illam semper amplectendam esse, quæ magis fauet auctoritati Sacrarum Congregationum.

Alibi in Ref. præterita etiã in fine.

R E S O L. XXV.

An Bulla Sanctissimi Domini Nostri Urbani VIII. die 28. Ianuarij 1628. edita contra Monetarios, extendatur ad commorantes in Regno Sicilia, Sardinia, & Corsica? Ex p. 5. tr. 1. & Misc. 2. Ref. 88.

§ 1. **A**ffirmatiuè respondendum videtur per ea, quæ contra me adducit Merolla tom. 1. disp. 1. c. 2. difficult. 1. n. 543. vbi ex multis probat, dictas insulas comprehendi sub nomine Italiae & esse verè partes Italiae, quod habetur in l. insula, ff. de iudic. & docet Bartol. in tract. de insula, §. nullius, n. 2. Capolla in tract. de seru. rust. præd. c. 26. de mari, num. 16. Marra de iurisd. part. 1. c. 25. n. 35. & Cumia de ritu Regni Sicilia, cap. 6. n. 38. hæc opinio est probabilis.

Quæ nunc inuenietaria tom. 7. tr. 1. Ref. 273. §. Hi: suppositi s. & in aliis eius annot.

2. Sed non minus probabilem contrariam existimo ex his, quæ ego ipse docui in 2. part. tract. 17. ref. 30. & me citato, loquens de supradicta Bulla Urbani VIII. contra monetarios, tener hanc sententiam Laurentius de Peyrinis in priuileg. Minim. tom. 3. c. 12. constit. 12.

aliàs 22. Urbani VIII. n. 8. vbi sic asserit. Nota quòd ista Constitutio non obligat extra Italiam, nec consequenter in insulis Italiae adiacentibus, vt sunt Sicilia, Sardinia, Corsica, quia nomine Italiae communiter istæ insulæ non veniunt. Et ita in insula Siciliae practicari audio, maximè in Diocesi Catanensi anno 1632. Sic ille. Vide me ipsum vbi supra.

R E S O L. XXVI.

An omnia viua vocis Oracula annullentur per constitutionem Gregorij XV. & Urbani VIII. die 20. Decembris 1631. Ex p. 5. tr. 14. & Misc. 2. Ref. 17.

§ 1. **A**D hunc casum ita respondet amicissimus Pater Lezzana in summ. gg. regul. c. 3. n. 21. Circa Constitutionem Sanctissimi Domini Nostri Urbani VIII. animaduertendū est per illam non videri cassari, & aboleri viua vocis Oracula, quibus Sanctitas sua, aut alij Summi Pontifices priuilegia Religionibus concessa, aut decreta Summorum Pontificum, aut etiam sacrorum Canonum & Concilij Tridentini, aut aliorum Conciliorum explicant, aut declarant in cõcernentibus ad Religiosos ipsos, dummodò prædicta viua vocis Oracula non contineant aliquam gratiam, priuilegium, aut indultum; solum enim reuocantur, & cassantur omnia & singula priuilegia, facultates, licentiæ, & gratiæ, quæcumque viua vocis Oraculo concessæ; vt in Bulla habetur. Deinde aduertendum, quòd quamuis per Constitutionem Gregorij XV. non reuocentur concessiones factæ per viua vocis oracula, quæ sunt sortita suum effectum ante prædictam constitutionem, vt in illa habetur, & declarauit Sacra Congregatio die 2. Aprilis 1625. per constitutionem tamen Sanctissimi Domini Nostri Urbani cum nihil tale dicatur, videntur reuocari saltem quatenus respiciunt effectum pro futuro tempore. Vnde si aliquis Religiosus habuit gratiam, verbi gratia, à Pontifice solo viua vocis Oraculo, quòd esset Magister, Præsentatus, aut quid simile à tempore Constitutionis Sanctissimi Domini Nostri, neutiquam potest vti tali concessione, licet contrarium etiam probabiliter dici possit, cum id non exprimat in Constitutionibus Sanctissimi Domini Nostri Urbani; si enim Sanctitas sua vellet in hoc coarctate Constitutionem Gregorij, debebat illud declarare, sicque video aliquos sentire. Ita Lezzana.

2. Sed plus addit Laurentius de Peyrinis in priuilegijs Minim. tom. 3. c. 12. constit. 18. aliàs 28. Urbani VIII. in scholijs, n. 1. putat enim quòd dicta constitutio non reuocat, neque intelligitur de viua vocis Oraculis concessis ante Pium V. Nam iste Pontifex illa omnia innouauit, & de nouo concessit cum clausula, quorum tenores ac sic de verbo ad verbum, &c. quæ clausula opetatur, vt confirmatio & innouatio sint ex certa scientia. Imò etiam intelligi putat de viua vocis Oraculis ante Gregorium XIII. quia iste etiã Pontifex ea omnia confirmauit ex certa scientia, quæ clausula vim habet nouæ concessionis. Cum itaque isti duo Pontifices per confirmationem, & innouationem ex certa scientia, quæ nouæ concessionis vim habet, priuilegia viua vocis Oraculis concessa confirmarint in genere, & in specie per suas particulares constitutiones, iam illa desinunt esse concessa per viua vocis Oraculum, sed sunt concessa per nouas dictorum Pontificum constitutiones, quare sub ista reuocatione cadere non videntur. Neque etiam cadunt sub ista reuocatione viua vocis Oracula concedentia Indulgentias, quia hæ non nominantur, nec venire commodè possunt nomine priuilegiorum, aut gratiarum, sed sunt omninò diuersa. Neque etiam putat hanc reuocationem comprehendere viua vocis oracula communicantia aliquod priuilegium alicui Religioni aliàs concessū per Apostolicum

Sup. hoc latissimè in to. 7. tr. 1. Ref. 248. 249. 250 & 252. § Obiicies. ad lin. 5. & in Ref. 255 § Sed non, prope fin. verif. Præterq. a.

Apostolicum diploma : nam in his cadit ratio istius reuocationis cum gratia concessa per viam vocis Oraculum , hoc modo intelligitur omnino sicut Apostolicum diploma. Et hæc omnia docet Peyrinus *vbi supra*, confirmans etiam ea, quæ docuit Lezzana *loco citato*, dummodò stylus Romanæ Curie aliter non feruet, aut sentiat, & idè ego circa resolutionem præsentis dubij de meo nihil dico, & nihil pono, solum referre volui, quid alij dixerint.

RESOL. XXVII.

An clausis oculis standum sit Decretis Pontificiis ?

Et deducitur Rubricas Missalis alias esse præceptiuas, alias verò tantum esse doctrinales.

Et præceptum Concilij Tridentini de susceptione Confirmationis ante Ordines obligat sub mortali tam eum, qui recipit, quam Episcopum, qui confert ? Ex p. 11. tr. 1. & Misc. 1. Ref. 15.

§. 1. **M**ouet hoc dubium his verbis Caramuel *fundamento 13. n. 327.* & sic ait: Cum obiciuntur contra veteres Authorum opiniones, Pontificum iuniorum Decreta, acquiescunt statim Theologi, & malunt obedire, quam cum superioribus suis disputare. At interrogo an Decretis Summorum Pontificum necessariò sit acquiescendum ?

2. Respondebis ex Diana *part. 3. tract. 2. resol. 4.* alia Decreta esse præceptiuas, alia regulatiua, & consultiua: Verba Dianæ sunt hæc: Nec obstat huic sententiæ Decretum Clementis VIII. quod affert Peregrinus pro sua firmata opinione: Nam respondeo cum Molfesio, & Alphonso de Leone, & aliis, Decretum illud non esse latum à Pontifice per modum præcepti iurantis Confessionem aliter factam, sed per modum regulæ, consilij. An non sic incipimus exponere Decreta Pontificum, paucissima præcepta remanebunt? Et si hoc Decretum sic exponitur, cur non, & poterunt eodem omnino modo Pontificum vniuersa Decreta? Anne dialecticaretur malè, qui diceret, stante hac Dianæ doctrina ne vnum quidem Pontificum Decretum fore præceptiuum? Vellem videre disparitatem, quam difficulter assignandam video. Ita Caramuel.

3. Sed non video qua ratione, stante mea opinione inferat ne vnum quidè Decretum Pontificum fore præceptiuum? Ergo si in aliquo Decreto inter alia disposita, vnum directiuè tantum disponatur, sequitur Decreta Pontificia non esse præceptiuas? nego consequenter.

4. Itaque in Decretis Pontificum consideranda sunt ea, quæ disponuntur, & quoad rei grauitatem, & quoad verba, cum quibus disponuntur, & ex his cognoscitur si præceptiuas, vel directiuas sunt; & ideo in dicto Decreto Clemetis VIII. quis dicit id quod disponitur, quod lapsus semper in Dormitorio colluceat, sit præceptum, & non potius directio? Et in Bulla Pij V. apposita in Principio Missalis non disponitur, Missas dicendas esse, vt Rubricæ præscribunt, & tamen certum est secundum materiæ grauitatem aliquas ex illis præscribi præceptiuè, aliquas directiuè. In ipsomet Concilio Tridentino *sess. 23. c. 4. de reformatione* ita disponitur. *Prima tonsura non iniicietur, qui sacramentum Confirmationis non susceperint*, & tamen præterunt Doctores an in his verbis Pontifex inducat præceptum sub mortali, & respondunt plures non obligare sub mortali nec eum, qui recipit, nec Episcopum qui confert Ordines, seu primam Tonsuram, vt præmittatur antea Confirmatio, tenent hoc loco Suarez *disp. 38. sect. 1. Valètia q. 2. punct. 3. Coninch. hac quest. art. 8. n. 90. & de Ordine, disp. 20. dub. 10. nu. 103. Sotus vbi supra. Viualdus de Confirmatione, n. 41. Vi-*

etoria de Ordine, n. 232. Auila de censuris, part. 6. disp. 9. sect. 1. dub. 3. Nauarr. in summ. c. 22. n. 9. Azor. to. 2. lib. 3. c. 48. q. 1. Molfesius tom. 1. tr. 4. c. 2. n. 21. Reginald. tom. 2. lib. 28. c. 3. n. 24. Zambran. de casibus occurrentibus tempor. mort. c. 2. dub. 3. n. 3. & quidam alij, dicentes nec ex Decreto Concilij, nec ex alio capite impostam esse eiusmodi obligationem sub mortali.

5. Vnde ex his apparet non benè inferri, vt vult Caramuel, hoc, verbi gratia, decretum Pontificis in aliquo disponi directiuè, vel non præceptiuè sub mortali, ergo alia decreta, ita etiam explicanda erunt: diuersimodè enim Pontifex in suis decretis disponit secundum grauitatem materiæ, & secundum verba, & idè ex vno, malè inferitur ad aliud. Confirmantur superius dicta autoritate Petri Crescentij *in presidio Romano lib. 3. n. 57.* vbi nostram sententiam superius à Caramuele allatam his verbis tutatus est, *E se bene Clemente VIII. determina alcune cose interno alla cura d' Nouitij, non per questo fa lege obligante i Nouitij à mortale.* Ita ille.

RESOL. XXVIII.

An verba imperatiua posita in aliquo Canone, Bulla, seu Decreto Pontificio, & Conciliorum obligent ad peccatum mortale ? Ex p. 4. tr. 4. & Misc. Ref. 191.

§. 1. **H**ic casus erit multum practicabilis, & quòd verba imperatiua præceptum sub mortali non indicent, docet Caietanus *in 2. 2. q. 166. art. 9. circa solut. ad 2.* & alij; sed difficultas est, an indicent tale præceptum in decretis Conciliorum, & Summorum Pontificum? & affirmatiuam sententiam docet Vasquez *in part. 2. disp. 158. c. 2. n. 24.* & Castrus Paulus *in opere morali to. 1. tract. 3. disp. 1. punct. 9. n. 3.* & idè in Concilio Tridentino *sessione 13. c. 5. & 7.* imponitur præceptum cum verbis tantum imperatiuis Sacerdoti quamprimum confiteri, si ob inopiam Confessoris celebrauerit sine præuia Confessione. Et in supradictis verbis Concilij Tridentini præceptum illud latum cum verbis imperatiuis obligare sub mortali, tradunt communiter Doctores: ergo, &c.

2. Verum, his non obstantibus, non desinam hinc adnotare contrariam sententiam docere Emanuelem Rodriguez *in addit. ad Bullam Cruciatam, §. 9. n. 77.* vbi sic ait: [N]i contra esto obsta el dicho Capitulo aduersus, porque a esto respondo, que las leyes Canonicas non obligan à pecado mortal, si no vienen palabras preceptiuas, ò prohibitiuas aunque sea de modo imperatiue, y la razon dello es porque no mandando, ni prohibiendo el Legislador vna cosa, que ordena es visto no querer obligar à pecado mortal.] Sic ille. Et idè Petrus de Ledesma, in signis Theologus Dominicanus, *in summ. tom. 1. tract. de Euchar. c. 11. ante conclusionem 9.* & Villalobos *in summ. tom. 1. tract. 7. diff. 37. n. 7.* docent in illis verbis Concilij Tridentini, vt *Sacerdotes quamprimum confiteantur, si celebrauerint ob inopiam Sacerdotis absque confessione*, docent, inquam, in dicto loco Concilij non contineri præceptum sub peccato mortali.

3. Sed ego primæ sententiæ adhæreo. Dico igitur legem verbo imperatiuo conditam, regulariter loquendo, obligare sub mortali in materia graui, nisi aliud ex coniecturis appareat. Et ita etiam sententiam præter Vasq. & Palaum docet Granado *in 1. 2. D. Th. contr. 7. tr. 3. p. 1. disp. 4. sect. 1. n. 3.* & Bonac. *tom. 2. disp. 1. q. 1. punct. 7. §. 4. n. 10.* qui citat Syluest. Armill. Suar. Salas, & alios; vnde tenet in dict. loc. Conc. Trid. sub verbis imperatiuis adesse præceptum sub mortali. Vide etiam Clem. exiui. *de verb. sign. §. item quia, ver. nos itaque, & c. Clerici, de vita, & honest. Cler.*

RESOL.

Quæ hic reperitur in tom. 7. tr. 1. Ref. 105. si gnanter in §. Dicendum, & lege etiã doctrinam aliorum §§. eius annot.

Sup. hoc magis late in tom. 2. tr. 2. Ref. 172. §. Sed aliquis, & in aliis eius annot. Sup. hoc pro conferente Ordines late in tom. 2. tr. 5. Ref. 100. & in aliis eius primæ not. & pro suscipiente Ordines in Ref. 112. §. 2. à lin. 6. & in aliis annot. præcitati §.

Sup. hoc in Refol. seq. & infra in Ref. 58. §. Et tandem, & in to. 2. tract. 1. Ref. 84. §. Sed quid in fine, & in to. 3. tract. 6. Refol. 94. §. Sed dato, à lin. 5. & in tom. 4. tr. 4. Refol. 22. §. Verù, & ibi in tr. 8. Ref. 39. paulò post iniitù, à veri. Sed si, & in tom. 7. tr. 1. Ref. 106. §. Sed ad medium, & ibi in tr. 2. & Ref. vnic. §. Vel ad lin. 6. & in alio vers. eius annot.

Sup. hoc quod hic docetur in tom. 1. tr. 3. Ref. 169. & in aliis eius not.

RESOL. XXIX.

*An verba imperatiui modi præceptum contineant ?
Et an semper verba imperatiui modi in Decretis Pontificiis, & Conciliis accipienda sint præceptiua?
Et quid circa hoc de consuetudine Religionis ?
Et an verbum Iubeo, Mando, importent præceptum graue ?
Et an, quoties verba legis intelligi possunt de obligatione veniali, non debeant extendi ad mortale? Ex p. 3. tr. 6. & Misc. 2. Ref. 74.*

Sup. prima & secunda quæst. tituli huius Ref in Ref. præterita, & in omnibus aliis eius primæ not.

§. 1. **P**rima opinio negat supradicta verba imperatiua, vt v. g. facite, cauete, soluite, abstineant omnes, nemo audeat, &c. præceptum continere. Ita Castrus *de lege pæn. lib. 1. c. 5. docum. 4.* Caietanus *in 2. 2. q. 116. art. 4. circa solut. ad 2.* Carbo *de leg. lib. 7. disp. 4. ad finem, & alij.*

2. Secunda opinio putat dicta verba solum importare obligationem sub veniali, non autem sub mortali. Ita Nauarrus *in m. in. cap. 23. num. 49.* Emanuel Sà *verb. lex, n. 6.* Sayrus *in clau. Regia, lib. 3. cap. 7. num. 16. & alij.*

3. Tertia opinio docet standum in hac parte consuetudini Religionis, quod si de hac consuetudine non constat, attendendam esse materiæ grauitatem, & necessitatem, quæ si magna sit, & grauius à legislatore fuerit ponderata, illa verba censenda sunt præceptiua, vt ferè semper accipienda sunt in decretis Pontificum, & Conciliorum, vt patet in Concil. Trident. *sess. 13. c. 5. & 7.* vbi per verba imperatiua imponitur præceptum Sacerdotibus confitendi quamprimum, si celebrauerint, non præmissa confessione, ob inopiam Confessoris. Item in decreto Clement. VIII. de casuum reservatione latum est præceptum per verba imperatiua, ne Superiores pro tempore existentes vtantur scientia confessionis ad externam gubernationem. Ita Sanchez *in summa, tom. 2. lib. 6. c. 4. n. 39.* Vasquez *in p. 2. disput. 158. c. 2. n. 24. & alij.*

Sup. his verbis. Iubeo, Mando, Oportet, infra in Ref. §. 1. & §. Tandem, &c.

4. Notandum est tamen hinc obiter Azorium *tom. 1. lib. 5. c. 6. quæst. 5. & Sà verb. lex, num. 6.* docere verbum iubeo, vel mando, præceptum graue non importare; sed contrarium tenet Vasquez *loco citato cap. 3. n. 22.* Sanchez *n. 33.* vt alibi notauimus. Verùm de verbo oportet certum est, honestatem, & conuenientiam, non autem præceptum importare.

Sup. hoc in Ref. annot. præteritæ, §. 2. post medium, à vers. Atqui, & vers. Item dico, & in alia Ref. & §. eius annot.

5. Notandum est etiam, quoties verba legis intelligi possunt de obligatione veniali, non debent ad mortale extendi, quia semper in pænis benignior interpretatio facienda est, vt patet *in l. interpretatione, & l. si Præses, ff. de pænis,* & notat Sayrus *in clau. Regia, lib. 3. c. 7. n. 29. & alij.*

RESOL. XXX.

*An lex prohibens, si vtatur verbo Non possit, reddat actum non solum illicitum, sed etiam inualidum?
Et inter alia, quæ pro firmanda doctrina huius questionis adducuntur, tandem deducitur, an non confirmatus tenens alium in confirmatione cognationem contrahat ?
Etiam Sacerdos, qui virtute Cruciatæ non potest absolueret, nisi satisfacta parte, si tamen absoluat, non satisfacta parte, absolutio sit illicita, sed non inualida? Ex p. 10. tr. 12. & Misc. 2. Ref. 7.*

Sup. hoc in tom. 7. tr. 1. Ref. §. 2. ad medium, à vers. Et

§. 1. **V**t si v. g. Generalis prohibeat Priori, vt non possit admittere ad Professionem aliquam Nouitium: quætitur, an professio contra talem prohibitionem admissa, non solum sit illicita, sed etiam

nulla, & inualida? Et esse inualidam, videtur respondendum ex Regula illa communiter recepta, quod verbum *Potest* negatiuè prolatum importat, necessitatem, & actum contra gestum omnino reddit, & nullum priuat omni potentia, vt ex Glossa *in cap. 1. de Regul. Iur. in 6.* obleruat Molina *de Primog. lib. 2. c. 11. num. 11. cum seq.* Gomez *in cap. Vt animarum, §. Statuto, num. 24. de Consist. in 6.* Ceuallos *Com. contra Com. quæst. 404. num. 5.* Sanchez *de Matrimonio, lib. 6. disput. 38. num. 20. & in Summa, tom. 2. lib. 6. cap. 4. num. 38.* Castrus Palaus *tom. 4. tractat. 10. num. 2.* Molinus *de Ritu Nuptiar. lib. 3. quæst. 41. num. 31. & Gurtierrez in leg. Nemo potest, ff. de legat. 1. num. 145. cum aliis.* Vnde Rebellius *de obligat. iust. lib. 1. quæst. 6. num. 42.* sic ait: Generaliter enim negatio præposita verbo, *Potest*, reddit ipso iure actum inutilem, si fiat in contrarium; & idè inducit formam, siue solemnitatem formalem. Ita ille, qui citat Tiraquellum *de leg. Connub. glossa 4.* Hanc regulam etiam docet Syluester *verb. Excommunicatio 11. quæst. 5. num. 6. eodem vers. 6. num. vlt.* Probatur hæc opinio ex lege prohibente Maritum alienare Dotem, inuita Muliere, vt *in §. 1. Instit. Quibus alienare liceat, &c.* vbi ponitur verbum, *Non posse.* Et idem est de legibus, quæ statuunt, minorem impuberem non posse contrahere, vel etiam puberem si habeat Curatorem; *leg. Insurandum, §. 1. ff. de Iure iureiurando, & leg. si Curatorem 3. Codice de in integr. restitut.* vbi Glossa *verb. Non oportet.* Similes etiam sunt leges, quæ taxant quantitatem rei, quæ donari potest; vel quæ formaliter, vel virtualiter addunt clausulam, vt amplius non possit donari. Et hinc est, quod interdum leges prohibentes, censentur irritare actum prohibitum, licet non addant propriam clausulam irritantem; quia scilicet intelliguntur prohibere propter defectum formæ, quam supponunt, vel virtualiter constituunt. Hoc enim intelligitur facere lex, quæ prohibet per verbum, *Non possit*; quia cum potestas sit primum fundamentum valoris actus, qui negat potestatem, tollit radicem valoris; & consequenter excludit substantialem formam, quæ adhiberi non potest, nisi ab habente potestatem.

2. Sed opinio horum Doctorum penes me habet magnam difficultatem; nam contra ipsam obstat Textus *in leg. Obligari in princ. ff. de Auctor. Tutor.* vbi dicitur, Obligari ex omni contractu Pupillum sine Tutoris auctoritate non posse, & tamen non dubium est, quin Pupillus sine Tutoris auctoritate contrahens naturaliter saltem obligetur, vt *in leg. 1. in fine, ff. de Nouat.* vbi id Glossa notauit; & tenet etiam Bartolus *num. 7.* Glossa *in leg. fin. verb. non tuebatur, ff. de Iureiur.* & asserunt, communem opinionem Alexan. *in leg. Si Pupillus, num. 2. ff. ad leg. Falcid. Iason. in leg. Eius qui in Prouincia, §. Quas vero, ff. si cert. pet.* Idem Iason. *in leg. Interdum, num. 5. ff. de condit. indebit.* Et idè contrariam sententiam tenet sapientissimus Granadus *in part. 2. D. Thoma, Cont. 7. tract. 3. part. 1. disp. 10. n. 18.* vbi sic ait: Tertiam regulam assignant aliqui dicentes, cum lex ita prohibet aliquid, vt vtatur verbo non possit fieri, vel non potest accipere; nullum esse actum, vel contractum contra illam initum. Vnde filij vulgò, *bastardos*, sunt incapaces hæreditatis; quia lex *6. tit. 8. lib. 5. noua collectionis* dicitur, *No puedan heredat.* Iudices etiam sæculares tenentur restituere munera etiã ante condemnationem, nec sunt capaces dominiij istorum; quia lex *56. titulo 5. libro. 2. noua collectionis* ait: *No puedan recibir.* &c. Sed hæc regula non est certa; nam sæpe in iure verbum, *Non potest*, non significat nullitatem actus; vt patet *in cap. Si quis de eo, qui cognouit Consanguineam Vxoris sua, & leg. 12. titulo 18. libro 5. noua collectionis,* dicitur de campforibus, *No puedan agociar por si, ni por tercera persona,*

verbum, & in fine dictæ Ref. & si legis ibi Ref. 159. per totam, & in tom. 2. tr. 5. ex Ref. 110. §. Sed sic ad medium, & §. Verum in fine, & ibi in tr. 6. Ref. 70. doctrina repletur pro hac quæst.

Sup. hoc infra in tr. 3. Ref. 159 & 160. & inferius in tr. 4. Ref. 14. 15. & 16. & pro foro conscientia in hoc casu lege infra in tr. 3. doctrinam Ref. 167. & §. eius primæ annot.

Sup. hoc lege Ref. & §. annot. seq.

persona,

persona, & nihilominus Hispalensis audientia præcepit cuidam soluere, quod illis debeat ratione huius negotiationis. *Et leg. 5. tit. 18. lib. 6.* prohibetur Aduenis negotiatio apud Indos, & agasonibus emere *Barbas*, quas vocant, auri, aut argenti, addito verbo, *Non possunt*, & tamen nemo dicet, Contractus istos esse nullos. Lex verò agens de filiis spuriiis, non reddit illos incapaces hæreditatis propter verbum, *Non possunt*; sed quia sic intellecta est à Doctoribus; & quia id expressè habetur *in lege octava eiusdem tituli*. Quòd verò attinet ad Iudices sæculares, valdè probabile est, eos non teneri restituere, nisi condemnentur; & reuera esse capaces dominij munerum, quæ gratis donantur, obstante illa lege, vt docent Molina *tom. 1. de Iustitia, tract. 2. disp. 88.* & alij docti Theologi. Hucusque Granadus.

3. Et quidem Doctores contrarij fundant suã sententiam in Glossa citata, *c. 1. de Regul. Jur. in 6.* quæ solum dicit, negationem additam verbo, *Potest*, inducere necessitatem obligationis; non tamen inde fit, vt inducat necessitatem impotentia ad oppositum actum, quoad valorem eius. Vnde, cum in illo primo capite dicitur, *Non potest licite*; notat, illud additum, *Licite*, superabundare; quia id dictum fuerat per verbum, *Non potest*; quia id possumus, iure possumus. Nam. quæ contra bonos mores fiunt, nec facere nos posse credendum est, vt dicitur in *1. Filius qui, ff. de condit. Insti.* Ergo cum verba legis, quæ rigorem continent, benignius sint interpretanda; licet lex dicat, *Non possit*; sufficienter intelligitur, id est, *licite*, non ergo id sufficit, ad irritandum, sed ad prohibendum tantum. Atque ita ex vi illorum verborum non constituetur forma substantialis ad rem actus, sed solum forma, seu modus necessarius ad honestatem actus, siue in ordine ad valorem substantialis sit, siue accidentalis. Et idè præter hoc argumentum meritò fatetur Couarr. *vbi supra, n. 10.* & Suarez *de legib. lib. 5. c. 31. n. 14.* quibus adde Merollam *tom. 2. disput. 4. c. 5. n. 278.* Doctrinam superius appositam de verbo, *Non potest*, vel *Non possit*, non esse infallibilem, neque sufficientem, si præcisè & nudè spectetur; quia est verbum ambiguum, sed esse considerandas materiam, & alias circumstantias, vt plenum iudicium de sensu illius verbi feratur. Immo Couarr. aliam etiam ambiguitatem illius verbi insinuat: Nam quamuis verbum, *Non potest*, in lege positum refertur ad factum ipsum, seu valorem eius, & non ad conscientiam facientis; adhuc potest esse dubium, an tollat potentiam, seu ad se obligandum civiliter, vel etiam naturaliter. Et idè necessariò sunt alia verba legis expendenda, & vbi illa defuerint, materia erit consideranda. Vnde hæc omnia à fortiori nouissimè firmat sapientissimus Arriaga *in Curs. Theolog. tom. 4. disp. 23. sect. 6. n. 68.* vbi sic ait: Quarta limitatio est, vt quando lex post formam positam addit, & aliter fieri non possit, vel non possit aliter, vel nemo possit aliter; sed ipso requirat illam formam tanquam essentialem; quandoquidem dicit, sine ea non posse esse actum; si enim validus esse posset sine ea, ergo absolute sine ea, potest esse, cuius oppositum supponit ibi Legislator. Hæc limitatio valdè communis est, patitur tamen difficultatem satis grauem; nam verbum, *Non potest*, sæpissimè, & frequentissimè vsurpatur etiam in rebus moralibus pro impotentia faciendi licite, etiam si sit potentia faciendi valide, sic passim dicimus, Non possum exire ex Collegio sine licentia, id est licite; Non possum celebrare sine paramentis, sine patena, sine calice, &c. Vnde solet dici, id simpliciter non possumus, quòd licite non possumus. Aliunde, quia *non*, quæ est negatiua particula, videtur totum destruere, quòd verbum suprà quod cadit, significat; & verbum *Potest*, denotat potentiam ad validè faciendum actum; eam etiam videtur negare *non possit*:

vnde omninò puto, verba ea esse ex se satis dubia, nisi aliunde de intentione legislatoris constet, & cum irritatio sit actus odiosus, satis probabiliter dicitur, ex eo solo verbo, *non possit*, simpliciter posito, non colligi inualiditatem actus. Benè autem obseruat P. Suarez, si tota potestas ad eiusmodi actum conceditur à legislatore; tunc facilius, *non possit*, irritare valorem: quia videtur tunc ipse legislator aliter facienti negare potentiam, quam illi concesserat: si verò potentia iam antea supponebatur in subdito, & tunc additur illa forma, non est necessum eam exclusiuam, *Aliter non possit*, intelligere de impotentia ad valorem, sed ad licitè contrahendum, vel donandum, &c. Ita Arriaga.

4. Confirmantur supradicta; quia licet *in c. in Baptismate, de consecrat. dist. 5.* sic habeatur: *In Baptismate, vel Chrismate, non potest alium suscipere in filium ipse, qui non est baptizatus, vel confirmatus.* Vnde quia in dicto Textu, vt obseruat Merolla *tom. 2. disp. 4. c. 5. n. 268.* adest verbum, *Potest*, proposita negatione; afferunt Doctores, quos etiam, me citato, adducit & sequitur Leandrus *de Sacrament. tom. 1. tract. 3. disput. 5. q. 5.* Non confirmatum tenentem alium in Confirmatione cognitionem non contrahere; cum actus ille sit nullus ratione prohibitionis. Hac tamen doctrina, & opinione non obstante, non desunt Doctores magni nominis asserentes contrarium, nempe, Patrinum non confirmatum contrahere cognitionem. Et ita docet Paludanus *in 4. dist. 41. q. 1. art. 1. conclus. 3.* Rosella *verbo impedimentum, imped. 6. in fine.* Syluester *Matrimon. 8. q. 7. dicto 12.* Tabiena *verb. Confirmatio Sacrament. q. 7. n. 8.* Sotus *in dist. 42. q. 1. art. 3. vers. Ex quo fit.* Nauat. *lib. 3. consil. in 1. edit. tit. de Baptismo, cons. 3. in fine, & in 2. lib. 4. tit. de Cognat. spirit. cons. 1.* & alij; quibus adde ex Neotericis Quintanadueñam *vbi infra, n. 5.* Syluium *in 3. part. D. Thomæ q. 72. art. 10.* Molfesum *in summa, tom. 1. tract. 4. c. 2. n. 43.* & Naldum *in Summa, verb. Cognatio, n. 5.*

5. Confirmantur etiam alio Casu: nam licet Sacerdos, qui non potest absoluere nisi satisfacta parte; si absoluat nõ satisfacta parte, absolutio erit nulla secundum Syluestrum *verb. Excommunicatio 12. q. 5. n. 6.* quia (ait ille) ex regula superius allata, quando ius vtitur illo verbo, *Potest*, negatiuè actus est nullus. Hoc tamen non obstante, non desunt Doctores asserentes, in tali Casu absolutionem esse illicitam, sed non inualidam, & idè asserunt esse validam absolutionem factam virtute Cruciatæ, etiam non præmissa satisfactione in casu, quòd commodè fieri queat. Ita Rodriguez à priori opinione recedens, *Sum. tom. 1. in noua edit. c. 83. n. 4.* Henriquez *vbi supra, n. 2. in Comment. lit. S.* quos refert ac sequitur Sanchez *lib. 3. de Matrim. disp. 33. concl. 2. n. 3.* Angles *Floribus 2. part. q. vnic. de Excommunicat. art. 41. diff. 9. concl. 2.* Inclinat Nauat. *c. 27. n. 39.* Auila *de Cens. part. 2. c. 7. disp. 3. dub. 9. concl. 2.* Bardi *in Bull. Cruc. part. 2. tract. 6. c. 1. sect. 7. n. 64.* & hanc sententiam probabilem esse putat Ludouicus à Cruz *in Bull. Cruciatæ, disp. 1. c. 4. dub. 9. n. 9.* Hurtadus *de Excommunicat. disp. 24. diff. 5.* Lezzana *in QQ. Regular. tom. 3. verb. Bulla Cruciatæ, n. 32.* & alij.

6. Itaque ex omnibus superius dictis apparet, Regulam illam, nempe legem prohibitiuam, si vtatur verbo, *Non possit*, annullare actum; non esse regulariter admittendam sic absolute & simpliciter intellectam, & prolatam. Et ad confirmationem supra dictorum, præter Doctores citatos vide Quintanadueñam *tractat. 2. Singul. 7. n. 9.* qui nominatim contra Sanchez impugnat verbum, *Non potest*, nullitatem inducere, & Auctam *de Sacramento Confirmationis, q. 72. sectione 5.*

Sup hoc in tom. 1. tr. 2. Ref. 21. § 2. & in Ref. 22. & ibi in tr. 1. Ref. 95. à principio, & in §. Et post, ad lin. 4. & in to. 3. tr. 1. Ref. 9. ex doctrina §. penult. ad medium, vet. lmo.

Sup hoc in tom. 4. tr. 3. Ref. 55. ad mediū, vers. Mas si pue- & in Ref. 56. & 57. & ad roborandam doctrinam huius quæst. lege Ref. & §§. annot. primæ huius Ref. & signanter in Ref. 2. per totam.

RESOL. XXXI.

An Regula Cancellariæ obligent in omnibus Prouinciis, & in foro conscientia?

Et quid de stylo Curia, an obliget, & imponat necessitatem, vt in aliis Curia, & Tribunalibus Ecclesiasticis obseruetur?

Et an Regula Cancellaria non sint propriè leges, & ideo spirent, mortuo Pontifice, donec à Successore confirmetur, ita vt Ordinarij possint conferre Beneficia vacantia, etiam in mensibus Pontifici reseruatis, donec huiusmodi Regula fuerint à Successore confirmata? Ex p. 10. tr. 15. & Misc. 5. Ref. 7.

§ 1. **A**D primum dubium sic respondet Lessius in *Auctoritate casuum conscientia post princ. 2. D. Thomæ ver. beneficium, cas. 3. n. 5.* Probabile est Regulas Cancellariæ Romanæ non obligare in externis Prouinciis, nisi sint ibidem promulgatæ & receptæ. Primò, quia id est probabile de aliis constitutionibus Pontificiis, & Conciliorum, cur non etiam de Regulis Cancellariæ. Antecedens docet Angelus V. *lex. n. 13. Sotus l. 1. de Iustitia, q. 1. art. 4.* Caietanus, & Barth. Medina 1. 2. q. 9. aliique recentiores non pauci. Secundò quia istæ Regulæ potius pertinent ad Iudices Cancellariæ & Rotæ, vt secundum eas Romæ causas beneficiarias decidat, quàm ad totius orbis beneficiarios, ac proinde non obligant eos ante sententiam Romæ latam. Quod confirmatur, qui ante Ioannē XXII. nullæ erant Regulæ scriptæ secundum quas iudicaretur, sed solum consuetudo, & praxis, teste Ludouico Gomez, in Regula Cancellariæ in principio, quod signum est eas non pertinuisse ad alias Prouincias. Quod ipsum etiam nomen Regulæ indicat; Dicuntur enim Regulæ Cancellariæ, quod secundum eas Cancellaria Romana dirigi debet. Quare non videntur alios Iudices Ecclesiasticos in conscientia obligare. Tertio si istæ Regulæ obligant in foro conscientia, deberent vbique extare, & curandum esset vt in omnium Ecclesiarum, & Capitulorum deuenirent notitiam, quod non fit. Item quando aliquæ vel reuocantur, vel per non vsum obsolescunt, deberet id ipsum omnibus innotescere. Hucusque Lessius. Er non deseram hic apponere verba Iosephi Rocafull, in *praxi Theolog. Moral. tom. 1. part. 3. lib. 7. sect. 1. c. 6. n. 43.* vbi sic ait: Præter prædicta habent vim legis Regulæ Cancellariæ, quæ sunt quædam temporalia statuta durantia iuxta statuentis Pœnitentis vitam, & per illa disponuntur pleraque, quæ pertinent ad stylum, & Iudiciorum ordinem, & nonnulla Pontificis solius dispositioni reseruantur. Ac de istis quidem Regulis quamuis plura Iurisperiti disputent, tamen in Theologo, vel solum, vel principaliter discutiendum est an obliget in foro conscientia. Cui dubitationi respondeo negatiuè cum Valero in *differentiis vtriusque fori, verbo Donatio, differ. 6. n. 2.* & Henriquez in *summa, tit. de Indulgentiis, c. 30. §. 7. in Glossa littera R,* & Diana 1. p. tract. 10. resol. 43. Et ratio est, quia istæ Regulæ sunt pro foro exteriori traditæ, vt pote iudiciales, vt notat Gomez de Regulis Cancellariæ in principio. Nota verò, quod casu, quo obligent Regulæ Cancellariæ, non obligare in vi legis scriptæ, sed in vi consuetudinis, & styli Curialis, qui quidem stylus, & vsum ex consensu Principis est illarum promulgatio. Vnde non obligant antequam tempus currar consuetudini inducendæ necessarium. Ita Rocafull. Notat etiam Merolla *to. 2. disp. 4. c. 3. dub. 17. n. 154.* Regulas Cancellariæ non esse propriè leges, vt bene inquit Felin. in *c. ex part. n. 49. de rescript.* quia expirant mortuo Pontifice, donec à successore confirmentur, vt pater ex earum præfatione verb. *Suo tempore, & ideo Ordinarij possunt liberè conferre Beneficia vacantia*

Quæ hic est infra in tr. 7. Ref. 74. à lin. 6. & vers. In foro verò in. teiori, & latissimè in Resolutionibus & §§. annot. seq.

etiã in mensibus Pontifici reseruatis, donec eiusmodi Regulæ fuerint à Successore Pontifice cõfirmatæ, vt docent Gomez in *præfat. ipsarum Regularum.* Rebuff. in *pract. benefic. addit. ad Regul. Cancell. in princ. & postea, in Glossa, verbo, suo tẽpore.* Aufredus *decis. 445. ad Capell. Tholos.* Addit Rebuff. in *Gloss. cit. verb. ex tunc,* publicari in Cancellaria, & obligare scientes à die publicationis, ignorantibus verò post duos menses, nec esse necessarium alibi promulgari, quia solum sunt instructiones datæ à Pontifice pro Officialibus Cancellariæ. Et omnia superius dicta de mente supradictorum Doctorum dicta esse volo. Et vide Tondutum in *qq. legalium c. 109. n. 12.* qui sic ait: Regulæ Cancellariæ extractæ ex rationibus iuris naturalis, Ciuilis, vel Canonici, habent vim legis, & ligant omnes (sicut ratio legis etiam si non sit regula) & sunt seruandæ, & omnes ligant.

2. Sed quid dicendum de stylo Curia? Rocafull. *to. 1. lib. 6. de lege humana, c. 7. dub. 4.* sic ait: An stylus Curia Romanæ obliget, & imponat necessitatem, vt in aliis Curia, & Tribunalibus obseruetur? Respondeo non obligate extra Curiam Romanam, Baldus, Gomez citati à Fagundez l. 8. in *præcepta Decalogi c. 10. n. 9.* nisi confirmatus sit speciali constitutione Papæ, vt docet Lopus *alleg. 52. col. 1.* cum enim stylus postea varietur variato Papa, porius iuri scripto adhærendum est extra Curiam, quàm stylo, qui ita facile variatur, nec facile in longinquis terris scitur, & nisi euidenter probetur, non præsumitur, quoniam res facta est. Ita ille, cui etiam adde Præpositum in *part. D. Thomæ, q. 8. de dispensat. dub. 6. n. 41.* docentem stylum Curia respicere forum externum, & non internum. Vide etiam Martinum Perez de *marrim. disp. 47. sect. 6. n. 4.* asserentem stylum Curia non obligare extra Curiam, nisi confirmetur decreto aliquo Pontificio, Pelizzarius verò in *Man. Regul. to. 2. tract. 8. c. 5. n. 195.* tenet stylum Curia non tollere probabilitatem contraria sententia, & variari pro varietate Pontificum. Vide Villalobos *to. 1. tract. 2. diff. 123. n. 2. & tract. 14. diff. 27. n. 7.* Vnde Pater Vidal, in *Arcæ Theol. moral. tit. de duello, inquis. 3. n. 22.* sic ait: Quidquid sit de hac Pœnitentia praxi, & de stylo Curia Romanæ, de quo non nobis constar affirmo cum Hurtado *loco citato, §. 201.* quod Curia stylus ad summum tunc vim legis habet, quando datur formale Pontificis præceptum, non autem quando illud non extat, sed in præfenti non constat nobis de hoc præcepto; ergo nihil concludit argumētum. Addo primò, quo non omnia, quæ ex praxi vigent in sacra Pœnitentia absolutè affirmandum est ita esse, ita vt oppositum sentire, vel agere sit omninò falsū, vt patet maximè, quia stylus Curia, quando est non scriptus, ex sua natura est varius, & mutabilis, ideo, &c. Addo secūdò in Curia Romana teste experientia amplecti omnia etiam plura ad illam ex necessitate non attinētia. Addo tertio, in opinionibus praxi pro vna parte non induci obligationem, ergo neque etiam sacra Pœnitentia praxi, quæ est tantum doctrinalis, & non decisiva, vt alibi diximus, inducet obligationem in conscientia ad ita sentiendū. Ita ille, qui postea idem repetit in *quis. 4. n. 15. cum seqq.* & tandem vide Doctores, quos citat & sequitur Leandrus de *Sacrament. to. 2. tract. 9. disp. 24. q. 48.* qui aduersum me contraria sententia adhærentem insurgit: Sed ego iterum non recedo à sententia affirmatiua cum Sanchez *lib. 8. disp. 21. n. 16.* & aliis Doctoribus, quos etiam me citato adducit Leandrus *vbi supra.*

Sup. hoc stylo Curia, latè in tom. 3. tr. 2. Ref. 63. § Difficultas & seq. & in Ref. 90. §. 2. à lin. 2. & in Ref. 91. §. Itaque, & in Ref. 102. §. Dico secundo, & in Ref. 111. §. 1. in fin & §. 2. etiam in fin. & in fin. Refol. 116. & in tom. 5. tr. 5. Ref. 138. cum multis aliis DD. in §. Vnde, à lin. 6. & vers. Addendo & in to. 9. tr. 7. Ref. 118. §. Imo. & in Ref. annot. præteritæ.

RESOL. XXXII.

An in Ecclesiis Cathedralibus, in quibus adsunt Statuta de puritate Sanguinis, expositi sint admittendi, etiam si Statuta de puritate inamentum, & sufficientem informationem exposcant?

Et

Et asseritur expositos pro legitimis esse habendos ad omnes Ordines & beneficia, neque vlla Pontificis, aut Episcopi dispensatione indigere. Ex p. 10. tr. 16. & Milc. 6. Ref. 96.

§. 1. **N**egatiuam sententiam mordicus sustinet Escobar à Corro *tr. de purit. & nobilit. proband. p. 1. q. 8. §. 3. n. 27. cum seqq.* Probat primò, quia in dictis statutis exigitur nominatio parentum, & auorum, & sufficiens probatio puritatis; sed vt patet ex multis iuribus incertum (vt est in casu expositorum) probari non potest, ergo. Secundò, quia sequeretur, quod in Capitulis admitterentur aliqui à parte rei sanguine maculati cum dedecore, & damno Ecclesiarum. Terriò, quia plures Doctores asserunt, quod expositi nò præsumuntur nati ex legitimo matrimonio, & idè sunt irregulares ad ordines, & beneficia obtinenda. Vnde sæpe expediuntur Romæ dispensationes cum expositis ad ordines, & beneficia.

2. Alij verò circa præsentem difficultatem distinguunt, vt est Larrea *de anniuers. lib. 2. c. 4. n. 37.* Gratian. *tom. 2. discept. 267. num. 24.* Ricciul. *de Neophyt. cap. 7. num. 33.* Sanctarell. *var. resol. q. 44. ver. tertiò in fine.* Gerond. *de priuileg. num. 1444.* Barbosa *de Canon. cap. 13. num. 47.* & Velalc. *de priuileg. pauper. part. 2. quest. 63. §. 2. nu. 199. cum seqq.* Ailerunt itaque, quod si per statutum solùm requiratur, quod admittendi non descendant ex Iudæis, vel Mauris, nec sunt alia infecti macula, vt si dicant, non admittantur Neophyti, vel macula infecti, in tali casu concedunt admittendos esse expositos ex variis iuribus ab ipsis adductis. Sed in statutis adiciatur qualitas, quod sint ex notis parentibus, & puri sanguinis, cum hæc in expositis non possunt probari, admitti non poterunt.

3. Verùm licèt ego has sententiâs satis probabiles existimem, puto tamen absolutè in supradictis Cathedralibus expositos admittendos esse, quia ex præsumptione iuris habent puritatem sanguinis, quod sæpiùs firmavit sacra Rota, vt patet apud Ludouicum *decis. 498.* & apud Coccinum *decis. 68.* & idè expositos reputandos esse defæcati, & puri sanguinis tradit magni nominis Doctores, vt Martinon. *de Sacram. tom. 5. disput. 80. sect. 3. num. 32.* Henriquez *lib. 11. c. 20. §. 2. in gloss. litter. K.* Auila *de censuris, part. 7. disput. 3. dub. 59. in fine.* Bresserus *de conscient. lib. 3. cap. 14. n. 127.* Salas *in part. 2. D. Thom. tract. 8. disp. vnic. sect. 24. nu. 146.* Geronda *de Episcop. lib. 2. disp. 2. cap. 3. nu. 27.* Attriaga *in Curs. Theolog. tom. 3. disp. 26. sect. 4. n. 20.* Basilus Pontius *de matrim. lib. 21. cap. 9. num. 4.* Cornejo *in 3. p. tract. 3. de irreg. disp. 13. dub. 1. num. 4.* Baldellus *in Theolog. mor. to. 1. lib. 4. disp. 8. n. 24. & disp. 9. num. 15.* & hanc opinionem ex Iurisconsultis Hispanis tradit Valenzuela *to. 1. conf. 90. n. 70.*

4. Probarur hæc opinio: primò, quia in dubio nemo præsumi debet infecti sanguinis; nam vnusquisque semper præsumitur bonus, & idoneus, donec probetur malus, & non idoneus. Et licèt à parte rei aliquis esset infecti sanguinis, fauore eorum, qui tales non sunt, reputantur puri, & defæcati. Confirmatur ex iure ciuili, in *l. memini. Cod. de Episcop. audient. & l. Sancimus nemi. Cod. de infant. exposit. vbi* statutum, quod huiusmodi expositi in dubio sunt habendi pro liberis, non autem pro seruis: & ex iure Canonico; facit *cap. cum deputari, de iudic. vbi* de iis, quorum origo, aut generatio ignoratur, dicitur, quod expositi hoc ipso sūt liberi à patria potestate; quæ tamen liberatio propriè non cadit, nisi in filios legitimos, vt notat Suarez *de censur. disput. 50. sect. 4. cit. num. 2. & §. fin. instit. de nupt. & §. fin. iunct. gloss. de patr. potest. vbi* dicitur, quod patria potestas est ius parentum in liberos suos, & sui dicuntur; qui vel sunt editi ex iustis nuptiis, vel aliàs legitimati. Deinde dixit Bald. *in l. filium, n. 1. ff. de his qui sunt sui, vel alieni*

Tom. VI.

iuris, quod in dubio præsumi debet quod honestus est. Vnde pro casu nostro firmat Ouedo *in part. 2. D. Thom. tr. 5. contr. 4. punct. 5. n. 28.* quod qui intendit promoueri ad aliquem gradum in litteris, vel ad Prælaturam, non debere probare legitimationem requisitam, si de illegitimatione non sit infamatus.

5. Probatur secundò, quia legitimatio pendet à matrimonio; matrimonium autem non præsumitur, nisi probetur; est enim quid facti, & factum non præsumitur, nisi probetur, ex *c. cum homines, §. verum, de fide instrument. &* firmiter docent Matienzo *lib. 9. tit. 8. lib. 5. recopil. gloss. 3. n. 6.* Menchac. *controuers. illustr. c. 81. n. 14. & 15.* Malcard. *de probat. verb. illegitimus, conclus. 782. & tom. 2. conclus. 1090.* cum aliis. Et tamen, hoc non obstante, Doctores numero vsque ad satietatem tenent, quod expositi habendi sunt tanquam legitimi; ergo à fortiori dicendum est habendos esse tanquam puros. Vnde omnes Doctores, qui adducuntur pro eorum legitimitate, posse adduci pro eorum puritate necessariò fatendum erit.

6. Probatur tertio, quia hanc sententiam confirmauit Gregorius XIV. in quadam Bulla pro Cōfraternitate expositorum sancti Spiritus in Saxia anno 1591. in qua habetur expositos esse reputandos tanquã legitimos, & puri sanguinis ad omnes præbendas obtinendas. Et licèt Escobar *vbi supra, n. 13.* dicat se non habere notitiam talis Bullæ, & fortè esse Bullam particulare in gratiam, & fauorem expositorum alicuius Confraternitatis particularis. Verùm ego puto contra ipsum, quod si Summus Pontifex censuisset, vt plurimum exponi solùm illegitimos, & spurios, & expositos habendos pro illegitimis, credo, quod tam amplam gratiam nulli etiam particulari confraternitati cōcessisset, quare si ita decreuit, idè fuit, quia existimauit iuxta nostram sententiam esse censendos legitimos. Et ita nominatim contra Escobar tenet Bossius *vbi infra, num. 1569.* Vnde hanc Bullam Doctores videntur illam adducere tanquam declaratiuam iuris; ita P. Baldellus *locis citatis, cum Geronda, Henriquez, Auila, Cornejo, Pontio, & aliis vbi supra,* ex quo Pellizzarius *in man. regul. tom. 2. tract. 7. cap. 5. num. 70.* sic ait: Gregorius XIV. in quadam Bulla edita in gratiam Confraternitatis pro expositis, statuit, vt hi haberentur pro legitimis. Vnde iure nouo hæc sententia omnino amplectenda est: ita ille, & ante illum etiam in terminis ex Doctoribus Hispanis Turrianus *de censur. lib. 9. disput. 71. dub. 2.* vbi sic ait: mihi placet secundum ius antiquum expositos nò posse suscipere sacros Ordines: dixi, secundum ius antiquum; nam Gregorius XIV. in Bulla quadam edita anno 91. decernit, vt habeantur pro legitimis. Hæc Turrianus, cui adde alium Hispanum Ludouicum Caspensem *in Curs. Theol. tom. 2. tract. 25. disput. 6. sect. 15. num. 104.* De hac etiam constitutione faciunt mentionem Sayrus *de censur. lib. 6. c. 10. nu. 30.* Coninch. *de Sacram. disp. 18. dub. 12. nu. 105.* & Machadus *tom. 1. lib. 1. part. 3. tract. 17. docum. 1. n. 6.* & Campanili, *vbi supra.*

7. Probatur quartò quia hæc statuta vulnerant ius commune, & sunt ei contraria, vt patet *in c. eam te, de rescript. &* probauit sæpiùs sacra Rota penes Ricciulum *tract. de Neophyt. c. 7. n. 1.* ergo strictissimè sunt interpretanda, vt obseruat Nugn. *in Encyclopedia iuris, part. 1. tit. 2. cap. 7. num. 2.* Afflictus *decis. 21. n. 12.* Martha *de iurisdic. part. 4. centur. 1. casu 55. num. 53.* Vvesembecius *conf. 286. n. 26. vol. 6.* Gailius *lib. 2. obseru. 33. n. 9.* Surdus *dec. 167. n. 17.* Roman. *conf. 197. n. 2.* Alexand. *cōf. 106. n. 9.* & patet ex *c. Statutum, de heret. in 6. & c. cum dilectus, de consuetud.* Itaque cum non reperitur in expositis macula impuritatis, quam statuta excludunt, sunt omninò admittendi, quia statutum tantum disponit, quantum loquitur, vt rectè obseruat Iaf. *conf. 50. n. 2.* Aymon. *conf. 25.* Beccius *confil. 1. n. 6.* & alij.

C

8. Itaque

8. Itaque ex his omnibus apparet nostram sententiam contra Escobar esse satis probabilem, & illam in terminis docere existimo etiam P. Angelum Bossium *in moral. var. to. 1. part. 2. tit. 1. §. 43. n. 176.* ubi refert opinionem Henriquez, & aliorum, & postea subdit: Quavis contrariam teneat Larra, Escobar, & alij. Puto enim ex his Bossium nostram sententiam tenere ex doctrina, quã ipsemet adducit *in part. 1. tit. 1. §. 27. n. 643.* nempe quod quando aliquis Doctor refert duas opiniones, vnam simpliciter, alteram per dictionem aduersatiuam, tunc intelligitur approbare primam opinionem, vt patet ex *l. 1. in princ. in ver. dolum autem, & ibi Gloss. ver. quamuis, ff. de eo, per quem fact. erit, & docet etiã Carocius lib. 1. tit. 6. inspect. 6. n. 102. Farin. in repert. iud. q. 14. n. 43. & alij.* Sed P. Bossius adduxit primò sententiã Henriquez, & postea cum particula aduersatiua sententiam Escobar, & aliorum: ergo ex eius doctrina primam sententiam approbare dicendum est; nempe vt ipsemet Bossius ait: Expositos censerì ex defæcato & puro sanguine & legitimos quoad omnes præbendas, & collegia, non obstante statuto, quod non admittantur nisi Christiani antiqui, & ex puro sãguine. Ita ille.

9. Verùm aduersus superius dicta, & ni fallor, validè firmata, posset quis asserere cum Riccioli *tract. de neophyt. c. 7. n. 8.* & aliis nostram sententiam admittendam esse, si statuta non requirerent sufficientem informationem de puritate sanguinis. Sed statutum, de quo est quæstio, imponit prouiso necessitatè probandi suam puritatem: ergo. Respondeo, quod quando quis cum scripturis authenticis demonstrat, se esse expositum, adducit sufficientem probationem de puritate sui sanguinis; nam eo ipso, quod probat se esse expositum, probat sufficienter, se esse defæcati sanguinis ex præsumptione iuris, teste Henriquez, Auila, Baldello, & aliis Doctoribus superius adductis.

10. Sed instabis asserendo, quod statutum requirens aliquam qualitatem, non admittit probationem, præsumptiuam, vt est in casu nostro. Probatur, quia statutum requirens aliquam qualitatem, exposcit de illa plenam probationem, vt patet; sed præsumptio iuris non inducit plenam probationem: ergo. Et ita tenaciter hanc sententiam tenet Escobar *ubi supra, quæst. 8. §. 2. an. 34.* & Doctores, quos adducit Menochius *de præsumptione, lib. 1. quæst. 36. num. 9.* & Hulricus Hunnius *in encyclopedia iuris, part. 2. titulo 20. cap. 2. nu. 7.* & in specie de statuto requirente puritatem sanguinis docet Lottherius *de benefic. tom. 1. lib. 2. quæst. 43. num. 60.* Respondeo negando minorem argumenti; nam verior, & magis recepta sententia affirmat præsumptionem iuris inducere plenam, & veram probationem. Probatur ex *l. cum indebito, §. vlt. de probationibus l. licet Imperator, & ibi Bartolus & Iason ff. de legat. 1. ex l. si quis locuples, §. fin. ff. de manumiss. test. ex l. 1. & ibi Angel. & Iason C. de testament. milit. & ex cap. cum dilecti, & ibi Abb. de censib. & ex Glossa l. si tutor petitus, C. de pericul. tutor. & hoc etiam confirmant Doctores, vt Matthias Berlichius *in concl. practicab. part. 1. conclus. 36. n. 14.* Ludolphus Schraderus *de feud. tom. 1. part. 2. noua partis principalis, sectione 12. num. 30.* Mynsinger. *centur. 5. obseruat. 68.* Gailius *lib. 3. obseruat. 128. num. 12.* Ciarlinius *in controuers. forens. tom. 1. cap. 97. num. 3.* Garzia *de nobilit. gloss. 35. num. 8. & gloss. 4.* Martinus Boutus *in disputat. de vniuerso inre, tom. 2. class. 6. disp. 25. num. 2.* Merend. *lib. 5. controuers. 39.* Reusnerus *volum. 3. conf. 15.* Hunnius *in Treutlerum, volum. 2. disp. 4. thesi 10. q. 4.* Marcus Antoninus *variar. resolut. lib. 2. resolut. 52. num. 4.* & alij penes ipsos: vnde Alexand. *in l. licet Imperator, de legat. 1. n. 5.* Individualiter pro casu nostro asserit, quod si statutum liquidissimas exposcebat probationes, sufficiunt præsumptiones iuris. Confirmantur hæc omnia auctoritate sacre Rotæ, quia clausula *Confito*, apposita in Breuibis*

Pontificis, requirit plenam & concludentem probationem, vt ex pluribus decisionibus sacre Rotæ obseruat Garcia *de benefic. tom. 1. part. 6. c. 3. n. 64.* & tamen eadem Rota *in Eluen. benef. 1. Iulij 1615.* coram Dunozetto *to. 1. part. 2. decis. 736. n. 4.* firmavit dictam clausulam *Confito*, sufficienter probari cum sola iuris præsumptione, & assert rationem, quia iuris præsumptio inducit concludentem, & liquidissimam probationem, & citat Decium, & Socinum. Et tandem in terminis terminantibus, vt dici solet, præter Alexandrum *ubi supra*, pro casu nostro extant alij Doctores, quos citat & sequitur Menochius *de præsumptione, lib. 1. q. 36. n. 9.* quibus etiam adde Pacianum *de probat. lib. 1. c. 12. n. 10.* & Sperellum *tom. 1. decis. 27. num. 65. & tom. 2. decis. 174. n. 56.* asserentes præsumptionem iuris sufficere etiam, vbi manifesta probatio de aliqua re ab aliquo statuto requiritur. Vnde ex his rectè Menochius inuehitur in Doctores contrarium sentientes; & idè non benè dixit Lottherus *ubi supra, num. 61.* præsumptionem iuris esse probationem impropiam; nam sacra Rota, & Doctores citati cum aliis, vocant illam probationem veram, & plenam, & liquidam. Adde, quod aliquis in casu nostro posset dicere, doctrinam in contrarium adductam non obstare, quia non procedit quoad expositos, qui cum omni alia probatione destituti sunt, dicendum est pro illis sufficere probationem præsumptiuam iuris; nam statutum non potest præcipere, nisi rationabilia, & possibilia; nam alioquin contineret absurdum, & irrationabile contraria, quod docet Nugnius *Encycloped. part. 1. tit. 3. c. 3. n. 6.* qui Gailium, Pictorium, Crauettam, & alios adducit, asserentes statuta interpretanda esse, vt rationabilem sensum habeant; & hoc licet extaret statutum, quod statuta ciuitatis, v. g. secundum literam, & prout sonat intelligi debeant, vt obseruat Parisius *conf. 278. num. 6. volum. 4.* Nauarr. *conf. 52. n. 208.* Mascard. *de interpr. statu. concl. 4. n. 110.* cum aliis: sed quidem omnes Doctores ac iura clamant, quod quando veritas aliter haberi non potest, recurrendum est ad præsumptiones, quæ tunc inducunt plenam, & legitimam probationem, vt ex multis probat (heu) quondam noster amicissimus & doctissimus Ioannes Baptista Larrea *in legat. fiscal. tom. 1. alleg. 66. num. 5.* cui adde nouissimè eruditum Antonium Frances *in suo Pastoralis, part. 2. tract. vnic. q. 3. nu. 13.* qui notat esse communem Doctorum sententiam; ergo, &c. Dices, ex hoc sequeretur, expositos esse melioris conditionis, quàm non expositos. Respondeo, hoc non esse absurdum, quia hoc non prouenit ex eorum malitia, vel negligentia. Nec supradictis officit, quod ex interrogatoriis necessè sit prouiso exprimere nomina parètum, & auorum, & alia, quæ quidem ab expositis ignorantur, nec sciri possunt, & idè obseruat Alphonus Narbona *in recap. lib. 4. tit. 1. l. 20. gloss. 2. n. 15.* quod expositus dicitur filius populi, iuxta illud vulgatum dictum: Cui pater est populus, pater est sibi nullus, & omnis. Respondeo dicta interrogatoria effici, vt patet in ordine, ad melius interrogandam puritatem sanguinis per statuta Ecclesiarum requisitam: sed in casu nostro, eo ipso, vt diximus, quod expositus probat authenticè, se esse expositum, assert liquidissimam approbationem de sua sanguinis puritate, vt supra satis firmatum est: ergo dum finis consequitur, nihil est curandum de medijs; nam media ordinantur ad finem, vt notat Bald. *in l. 3. C. de inst. & subst. Vvesembec. conf. 5. n. 21.* Richuer *in auth. habita, Cod. ne filij pro patre, disp. 2.* & quidem iura asserunt, quod ratio, & mens statutorum magis attendenda est, quàm verba, ex *l. non aliter, ff. de legat. ex l. fin. C. de vsur. & ex c. requiris, de appell.* quod probant Surdus *dec. 35. n. 14.* & alij. Vnde dixit Cacheranus *decis. 49. n. 7. Paris. conf. 16. num. 30. vol. 3.* Nugnius *in Encyclop. iuris, part. 3. tit. 3.*

Sup hoc late in tom. 7. tr. 1. ex doctrina. Ref. 3. §. Nec obstat. à lin. 2. & in Ref. 308. §. 1. ante medium.

ref. Tum quia ratio, & in tom. 3. tr. 4. Ref. 3. §. 1. ante medium à ver. Unde in casu, & in tom. 5. tr. 1. Ref. 37. §. Sed ego. post medium. à ver. Et ideo legis mens, & in tom. 9. tr. 1. Ref. 128. §. 2. à lin. 4. & ibi in tr. 7. Ref. 95. §. Probatur primò.

cap. 7. n. 34. quod ratio in statutis consideratur, ut anima, verba autem ut corpus, & superficies. Adde, quòd dicta interrogatoria, asserunt mihi, non contineri in statuto, de quo est quæstio, confirmato à Papa: in quocumque tamen casu posset prouisus Apostolicus interrogatus ad illa respondere se non cognoscere alios parentes, & auos, quàm Ecclesiam, quæ tanquam exposito ei alimenta præbuit, & nutriuit, & esse se promptum hoc authenticè probare cum scripturis; & sic cum hac responsione se esse puri sanguinis demonstrabit, ut patet ex superius dictis.

11. Restat modo respondere ad argumenta superius adducta pro sententia Escobar. Et ad primum nego esse incertam puritatem sanguinis expositi, & quod probare non possit, ut iam supra explicatum est. Ad secundum argumentum, quod si admitterentur expositi, forsitan admitterentur aliqui sanguine maculati cum Ecclesiæ damno, & dedecore. Respondeo, quòd cum expositi habeantur ex sanguine defæcato, ut probauimus, nulla macula infertur Ecclesiis. Deinde assero, retorquendo argumentum, quod si non admitterentur expositi, forsitan excluderentur aliqui ex sanguine puro viri docti, & pij cum ingenti Ecclesiarum iniuria: & iura clamant; quod melius est ad non damnandum innocentem liberare nocentes, ut patet in l. absente, ff. de pæn. & firmat loquendo de expositis Martinon, ubi infra. Ad tertium argumentum Escobar, quod expositi censentur illegitimi, & inhabiles ad ordines, & beneficia. Respondeo, contrariam sententiam esse probabilior, & communior, ut notauit Cardinalis Paleotus de nob. & spuris, c. 63. n. 3. & præter Doctores superius citatos plures alios ego adduxi in part. 2. & 3. meorum Resolutionum moralium, quibus nunc addo, citato Martinon de Sacram. tom. 5. disp. 80. sect. 3. n. 32. & me citato Merollam tom. 1. disp. 3. c. 3. n. 275. & me citato Bossium in moral. var. tom. 1. p. 2. tit. 1. §. 43. num. 1569. & me citato Bassæum in Florib. Theolog. verb. expositiuius, num. 2. & me citato Lezanam in Summa Questionum regular. tom. 3. verb. illegitimi regulares, nu. 15. & me citato Antonellum de regimin. Eccles. Episcop. lib. 6. cap. 38. num. 4. & me citato Zipæum de iure Pontific. libro 5. titulo de infantibus expositis. & me citato Barbosam, parte 3. allegat. 55. numero 150. & me citato Pellizzarium in man. regul. tom. 2. tract. 7. cap. 5. numer. 70. & me citato Bordonum in caus. reg. tom. 1. resol. 12. n. 55. & alios plena manu apud ipsos asserentes, expositos nouissimè pro legitimis esse habendos ad omnes ordines & beneficia, neque vlla dispensatione Pontificis, aut Episcopi indigere: Et hanc sententiam præter Doctores adductos tenet nouissimè Lessius in 3. part. D. Thom. c. 9. de irregul. dub. 1. num. 62. Castus Palas tom. 6. disp. 6. punct. 9. num. 3. & Marchandus tom. 1. lib. 1. part. 3. tract. 17. docum. 1. num. 6. obseruat esta opinion sermas recibida, y adamada. Vide etiam Campanil. in diuers. iur. Can. rubr. 12. cap. 13. num. 157. Nec obstat, quod nonnulli expositi dispensationem, ut possint ad ordines & beneficia promoueri, petierint, nam id potuit fieri, non ex necessitate, sed ad tollendos scrupulos; & quod aliqui fecerunt absque necessitate, aliis officere non potest, sic obseruat optimè Bossius ubi supra, num. 1578. cum aliis.

12. Concludendum est itaque satis probabiliter expositos esse admittendos in illis Ecclesiis, in quibus extaret statutum de puritate sâguinis confirmatum à Papa etiam si in statuto, ut est in Ecclesia Cathedrali N. decernatur; quod prouisus debeat iurare se ex Iudæorum, seu conuersorum genere non esse, & quod de hoc sufficientem probationem dare teneatur: nam expositus, stante præsumptione iuris, quam pro se habet, vere potest iurare, se non esse ex genere Iudæorum, seu conuersorum, & hoc sufficienter, & liquidissimè probare etiam potest, ut patet ex superius dictis; ergo in dicta

Tom. VI.

Ecclesia admittendum esse. non obstante dicto statuto, omninò dicendum erit. Nota, quod omnia superius dicta, approbarunt & manu propria signarunt sapientissimi viri Pater M. Ioannes Baptista Lezana Carmelitanus, Pater Magister Clemens Alvarez Dominicanus, Pater Raphaël Auersa, ex Clericis Minoribus, Petrus D. Zacharias Pasqualigus ex Clericis Regularibus, P. Martinus Esparça, Societatis Iesu. Verùm his non obstantibus, sententiã quam supra firmare conati sumus, libenter censurandam submitto Reuerendissimis Capitulis Ecclesiarum Cathedralium Hispaniæ, in quibus tot viros doctissimos extare & scio, & veneror. Nec non Illustrissimis Dominis meis inquisitoribus, si in eorum Sacris Tribunalibus simile statutum inueniretur.

RESOL. XXXIII.

An si dua pœna in diuersis legibus ipso facto incurrenda appositæ sint eidem delicto, vtraque a delinquente incurrat?

Et pro præxi huius quæstionis aliqua difficultates assignantur in textu huius Resolutionis; ex quibus deducitur legem pœnalem posteriorem corrigere pœnam prioris, & hoc intelligitur, quando vtraque lex emanat ab eodem legislatore, secus verò si emanat à diuersis. Ex p. 10. tr. 13. & Misc. 3. Ref. 14.

§. 1. Affirmatiuè respondet Felinus in c. Quod olim: Ann. 3. de Iudæis. Nauar. lib. 5. consil. in 1. edit. tit. de pœnis, consil. 1. & in 2. lib. 1. de const. consil. 10. Suarez lib. 5. de Legibus cap. 11. in fine. Vgolinus de Censur. tab. 1. cap. 6. §. 3. num. 9. Sanchez lib. 3. de Marrimon. disp. 48. num. 8. qui ex hoc infert cum Maiolo, Nauarro, & Roderiguez, Sacerdotem Regularem, sollemnifantem Matrimonium, absque proprii Parochi licentia, vltra suspensionem ipso iure impositam à Tridentino sess. 24. de Matrim. c. incurrare etiam excommunicationem Pontifici reseruatum, latam in Clem. 1. de privileg. Et idem asserunt Mar. Alter. de Censur. tom. 2. disp. 11. de Suspens. cap. 4. vers. Sed quares. Miran. tom. 1. man. Prelat. q. 48. art. 2. & Barbosa part. 2. de Potestat. Episcop. alleg. 32. n. 192. Quia non est maior ratio de vna pœna, quàm de alia: ergo vel neutra, vel vtraque incurritur. Primum autem dici non potest, ut per se constat; ergo secundum. Nec etiam dici potest, incurri solam pœnam impositam à posteriori lege; quia posterior lex pœnalis non teuoat diuersam pœnam positam à priori lege, nisi quando ex verbis, aut modo legis constat hanc esse mentem Legislatoris. Quod confirmatur ex sententia illorum asserentium per legem posteriorem imponentem nouam pœnam, non intelligi sublatam pœnam legis antiquæ. Ita Bartolus in leg. 1. ff. de vi bon. rapt. Baldus in leg. data opera, n. 3. Cod. qui accus. non poss. Nauarr. tom. 1. consil. tit. de Constit. in 2. edit. consil. 10. n. 2. & seq. Bonifacius in Clem. 2. §. Illa verò, n. 8. de atat. & qualitat. & ibi Imola num. 11. Felinus ubi supra, num. 2. Et hanc esse communem opinionem, restantur Cynus in leg. qui Sepulchra, C. de sepult. violat. & ibi Salycet. post. num. 9. vers. Quæro nunc. Quare secundum hanc sententiam, in arbitrio Iudicis erit vnam vel alteram pœnam legum imponere.

2. Sed hanc sententiam non admittit Merolla tom. 2. disp. 4. cap. 5. dub. 10. diffic. 1. n. 154. nam putat legem nouam, & eius pœnam, corrigere, seu tollere pœnam legis antiquæ, & per consequens, non posse Iudicem reum punire, nisi sola pœna legis nouæ. Ratio est, quia si pœna legis antiquæ non esset correctæ per nouam, non videretur cur Iudex non posset vtraque reum punire. Et hanc opinionem sustinent Alber. de stat. 1. par. q. 8. n. 10. in fine, dicēs, totum mundū ita obseruare. Anton. Gom. lib. 3. var. cap. 1. num. 88. in fin. Iulius Claus alios refe-

G 2 rens,

in Resolu-
tionibus que
hic sunt, in
tom. 5. tr. 5.
Ref. 47. 42. &
43. & cum
Pellizzario
tantum hic
citato, in to.
5. tr. 3. Ref.
66. §. Et
ideò. ad lin.
4. & in tom.
3. tr. 2. ex do-
ctrina Ref.
13. ad mediū.

Sup. hoc in-
fra in §. Ex
his. huius
Ref. paulò
post initium
vers. Secun-
dò, & in to.
5 tr. 3. Ref.
61. §. Nota
etiam, & pro
denunciatio.
ne huius ex-
comm. ab
Episcopo
facienda, in
tom 7. tr. 1.
ex Ref. 42.
§. Nò defunt.

rens, lib. 5. sentent. q. 95. vers. Debet etiam Index. Guttier. de Marimon. c. 75. n. 14. & seqq. Sanchez lib. 3. de Matrim. disp. 48. n. 4. & 8. Cyn. Salyc. & Tusc. ubi supra, & alij. Et hæc opinio multò magis procedit, quando minor pœna imponitur in lege noua pro eodem delicto, pro quo imponebatur grauior in lege antiqua, quia æquitas scripta præfertur rigori scripto, vt ait Tusc. loco citato. Vel quando altera pœna est imposita à iure communi Cæsareo, altera per statutum speciale alicuius Ciuitatis; tunc enim omnes concedunt, non posse Iudicem infligere nisi pœnam statutariam. Ita Alber. Iulius Clar. Tusc. & alij supra relati.

3. Ex his infertur primò, quod licet Gabellas exigere à personis Ecclesiasticis, est prohibitum sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, tã à iure antiquo, vt constat ex c. *Quantquam*, de *Censibus*, lib. 6. quam in *Bulla Cœnæ*, clausula 18. tamen exigentes Gabellas prædictas, non incurrunt duas excommunicationes, sed vnã tantum contentam in *Bulla Cœnæ*, vt concedit Suarius to. 5. in 3. par. disp. 21. sect. 1. n. 3. & hoc non alia ratione, nisi quia Excommunicatio illa imposita à iure antiquo, censetur ablata per *Bullam Cœnæ*, similem excommunicationem pro eodem delicto imponentem. Secundò infertur contra Nauarrum, Sanchez, & alios; Regularem solemnizãtem matrimonium, sine licentia proprij Parochi, non contrahere excommunicationem latam in *Clement. 1. de priuil.* propter rationem supra assignatam; quia scilicet pœna suspensionis pro eodem delicto imposita Tridentino, censetur corrigere eã excommunicationem iuris antiqui. Sic Henriquez lib. 13. c. 38. §. 2. in com. littera E. Suarez tom. 5. in 3. par. disp. 22. sect. 4. n. 12. Sayrus de *Censur. lib. 4. c. 15. n. 9.* Basil. Pont. de *Imped. matrim. c. 26. §. 2. vers. Ex quibus.* Tamburinus to. 2. de *Iur. Abb. disp. 8. q. 3.* & alij. Adde, quod ex alio capite, neque incurritur illa excommunicatio: nam cũ n. eiusmodi matrimonium antiquitus validum fuerit, post Tridentinum verò irritum non habet hodie locum dicta pœna excommunicationis, quia pœna imposita alicui actui, quando erat validus, non incurritur; eo actu inualidè effecto. Tertio infertur contra Salzedù in *Præf. Diaz. c. 73. vers. Octauo non est obliuione.* Rodriguez 1. par. *Sum. in 1. edit. c. 219. n. 4. & in 2. c. 221. n. 4.* Veracruz *append. ad Specul. dub. 11. in fine.* Coninch. de *Sacram. disp. 27. n. 84.* Franciscum Molinam de *Ritu nupt. lib. 2. differ. 11. n. 147.* Mar. Alter. de *Censur. to. 2. disp. 11. de suspens. c. 5.* Barbosam to. 2. de *Potest. Episcop. allegat. 3. n. 162.* qui tamen malè citat Sanchez pro hac opinione. Vegam lib. 6. *Sum. casu 112.* Infertur, inquam, contra citatos Auctores, quod pœna suspensionis triennalis ab officio imposita in c. *fin. §. vlt. de clandest. despons.* Sacerdotibus, qui matrimoniis clãdestinis interfuerint, & etiam Parochis, quamuis non inter sint: si scientes talia matrimonia non prohibuerint, fuisse correctam, seu ablatam per Concilium Tridentinum, quãdo Parochus, vel alius Sacerdos assistit matrimonio clandestino inualido defectu numeri testium. Nam Tridentinum *sess. 24. c. 1. de matrim. §. Insuper Parochum*, imponit pro eodem delicto aliam pœnam, nempe, vt talis Parochus, vel Sacerdos, grauius arbitrio Ordinarij puniatur. Et ita hanc sententiam tenet Matienzo lib. 5. *recopil. tit. 1. l. 1. glossa 7. n. 2. in fine.* Cenedo in *Collet. par. 2. coll. 81. n. 3. in fine.* Perez lege 6. *tit. 6. lib. 2. ordin.* Henriquez lib. 13. c. 38. n. 2. in com. litt. E. Sanchez lib. 3. de *mar. disp. 48. n. 4.* Guttier. de *mar. c. 75. n. 14.* asserentes dictam suspensionem triennalem, seu ablatã, per Tridentinum, impones pœnam arbitrariam. Addit tamen optimè Sanchez & Guttier. ubi supra, quod si proprius Parochus, vel alius Sacerdos de eius licentia, assistat matrimonio valido, clandestino, tamen ob denũciationum omissionem, habebit locũ pœna suspensionis imposita in d. c. *fin. §. vlt. de clandest. despons.* quia Tridentinum in hoc casu nullam statuit pœnam.

4. Nota tamen, amice Lector, quod ego supradictas sententias omnes probabiles esse existimo; idè sequere quam vis. Verum quando dicimus legem pœnalem posteriorem corrigere pœnam prioris, intelligitur, quãdo vtraque lex emanat ab eodem Legislatore, saltem secundum dignitatem: vt si prior lata sit ab vno Principe, & posterior ab eodem, vel à successore. Secus verò si emanat ab omninò diuersis, Exẽpli gratia, vt si vna lex est Principis Ecclesiastici, & altera sæcularis, aut vna est lata à Pontifice, altera verò ab Episcopo; tunc enim lex pœnalis posterior, non corrigit pœnam prioris, ac proinde delinquens vtraque pœna fit reus. Ratio autem est, quia Episcopus per suam legem pœnalem non potest corrigere pœnam à Pontifice impositam, neque Princeps sæcularis pœnam latam à Principe Ecclesiastico, vel è contra.

RESOL. XXXIV.

An in Bullis Pontificiis, & Decretis sacre Congregationis sub nomine priuationis graduum & dignitatum intelligantur comprehensi Concionatores, Lectores, Confessores, Magistri Nouitiorum, Ministri, Consultores, Definitores, &c.

Et notatur dictas pœnas non incurri ante sententiam criminis declaratoriam. Ex p. 4. tr. 4. & Misc. Ref. 224.

§. I. **H**ic casus frequenter potest accidere, & deseruiet pro *Bulla Pij V. de clausura Clemēt. VIII.* de largitione munerum, & aliarum Bullarum, in quibus punitur pœna priuationis administrationum, dignitatum, officiorum, &c. & idè circa dubium propositum affirmatiuum sententiam docet Lezana in *summa qq. Regul. c. 10. n. 32.* quia dicta verba sunt amplissima: ergo sine fundamento restringuntur: & ad quandam Bullã Sixti V. responderet, quòd Summus Pontifex manifestè declarat, se solùm loqui quantum ad Constitutionem illam à se editam, non quoad alias à se, vel à aliis editas, vel edẽdas; sic enim dicit: *Declaramus hac in re, de qua nunc agitur, appellatione dignitatum, honorum, &c. expende enim particulam illam, hac in re de qua nunc agitur;* quo denotat, se non loqui in aliis casibus aliarum Bullarum. Quare dicendum est, per officia, dignitates, honores, administrationes, &c. de quibus in Bullis Pontificiis, & decretis sacre Congregationis fit mẽtio, intelligi debere ea omnia, quibus propria, & secundum communem vsum, etiam æstimationem, talia vocabula accommodantur. Ita Lezana.

2. Verum contrariam sententiam non solùm docet Sanchez in *summa tom. 2. lib. 6. c. 15. n. 66.* & Rodriguez in *exposit. Mot. Pij V. n. 21.* sed etiam Bonacina de *clausura*, qui *punct. 4. n. 6.* & de largitione munerum *disp. 3. punct. 5. n. 2.* vbi tenet sub nomine officiorum, graduum, dignitatum, &c. intelligi gradus honorificos cũ superioritate, seu officia, quibus annexum est ius superioritatis, vt Generalatus, Prouincialatus, Guardianatus, officium Visitatoris, Commissarij generalis, Vicarij Monachorum, seu Monialium, officium Abbatissæ, seu Priorissæ. Hoc tamen nomine non veniunt Magister, Nouitiorum, Ministri, Consultores, Admonitores, Cõcionatores, Lectores Theologiæ, Confessarij, Præfectus Sacristiæ, Definitores, Discreti, &c. Ita Bonacina, quod antea docuerat Filliucius to. 2. tr. 34. c. 3. n. 77. vnde tanquam nimis rigida non videtur amplectenda opinio Lezanæ, viri quidem docti, & amicissimi.

3. Notandum est etiam hinc obiter cum Filliucio ubi supra n. 79. dictas personas non incurri ante sententiã criminis declaratoriam, & hoc ante illum obseruauerat Sousa in *Bul. Clement. VIII. de largitione munerum*, n. 102. Sãchez ubi supra, n. 65. Faustus in *ref. Relig. lib. 8. q. 130.* & alij.

RESOL.

Sup. hoc supra in principio huius Ref. ad lin. 6. & in Ref. eius annot.

Sup. hoc tertio, quod hic infertur in tom. 5. tr. 3. Ref. 62.

Sup. hoc in tom. 5. tr. 6. Ref. 13.

Sup. hoc in Ref. seq. & lege alias eius primæ annot.

RESOL. XXXV.

An qui fecit opus, cui imponitur pœna inhabilitatis, statim ipsam incurrat, ante iudicis sententiam?

Et pro praxi supradicta quæstionis docetur Scholasticos in Academiis, qui violantes præceptum, vel statutum illarum incurrerunt inhabilitatem, posse dare suffragium ad Cathedram, si delictum est occultum, quia in dicta inhabilitate non incurritur nisi post iudicis sententiam.
Ex p. 4. tr. 4. & Misc. Ref. 26.

Sup. hoc in Ref. præterita. §. ult. & lege Ref. seq. & infra doctrinam Ref. 78. & in to. 5. tr. 6. Ref. 14. à lin. 6. & in Ref. 15. & in tom. 7. tr. 1. ex lata doctrina Ref. 246. & 247. & in aliis earum annotationum.

§. 1. **H**æc quæstio sæpius in praxi potest accidere: Nam in Bullis Pontificiis non raro imponitur pœna inhabilitatis ad officia & dignitates, præsertim contra Religiosos; & affirmatiuam sententiam docet Corduba, Mexia, Medina, Aragon, Salonius, & Rodriguez, quos citat Sanchez in *summ. tom. 1. lib. 2. c. 39. n. 31.* quia talis pœna est pœna priuatiua, non priuans aliquem aliquo iure quæsito, ac possessio, sed solum accipiendum: ergo non est expectanda iudicis sententia, sicut non expectatur in excommunicatione & cæteris censuris.

2. At his non obstantibus negatiuam sententiam docet Thomaz Sanchez *ubi supra, n. 32.* cum Nauarro, Molino Theologo, & Martino Ledesma, quibus ego addo Villalobos in *summa tom. 1. tract. 2. diff. 25. n. 3.* & Portel, in *dub. Regular. ver. Inhabilitas, n. 3.* quia non omnes sententiæ priuatiuæ nullam iudicis executionem petentes incurruntur absque vlla sententia, sed id peculiare est in excommunicatione, suspensione, & interdicto, vt latè probat ipse Sanchez *de matrim. lib. 9. disp. 30. n. 2.* cæteras rationes videbis apud Sanchez & Portel. Igitur si aliquis faciat actum cui imposita est inhabilitas ad officia & beneficia, non tenetur ante iudicis sententiam subire dictam pœnam, & ita posset illud officium, vel beneficium acceptate, vel iam obtentum non relinquere. Et idè Sotus *de iustit. lib. 4. q. 6. art. 34.* docet scholasticos in Academiis, qui violantes præceptum, vel statutum illarum, incurrerunt inhabilitatem, posse dare suffragium in electione ad cathedram, si delictum sit occultum, quia in dictam inhabilitatem non incurrunt, nisi post iudicis sententiam. Sed ego puto primam opinionem affirmatiuam esse probabiliorem, & sequendam; si quis autem sequi vellet hanc secundam, docentem quòd pœna inhabilitatis non incurritur ante iudicis sententiam, si quis, in quâ, hanc opinionem sequi vellet, ego eum non damnarem, habet enim pro se graues Doctores, & rationes satis probabiles.

RESOL. XXXVI.

An qui per legem pœnalem ipso facto voce actiua, & passiuua priuatur, teneatur in conscientia hanc pœnam subire ante iudicis sententiam, & condemnationem?

Et notatur, stando in opinione affirmatiua, eum non teneri priuare se voce actiua, & passiuua, quoties hoc nequit facere sine infamia, etiam si in lege habeatur: delinquentem incurrere talem pœnam, non expectata vlla sententia. Ex p. 1. tr. 10. Ref. 24.

Sup. hoc in Ref. not. seq. & in aliis eius primæ annot.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondet Salas *de legib. disput. 15. sect. 2. n. 29.* Valquez in p. 2. *disp. 168. cap. 2. n. 12.* Becanus in *summa Theol. p. 2. tract. 3. c. 7. q. 3. concl. 1. n. 5.* Suarez *de legib. lib. 5. c. 9. n. 5.* Villalobos in *sum. tom. 1. tract. 2. dub. 25. n. 4.* vbi sic asserit: [La pena de priuacion de voz actiua, y passiuua, qual es la inhabilitad para dar el voto en la elecion, ó para poder ser elegido, quando la ley lo declara sufficientemente, obliga en conciencia, antes de la sentencia del juez. Assi lo dicen todos los Doctores, y inferese claramente de lo dicho,
Tom. VI.

Et pro inhabilitate contenta in hoc textu in Ref. præterita, &

que corre aqui la misma razon, que en las censuras, solo hallo que Soto *lib. 1. de iust. q. 6. art. 6. & lib. 4. q. 6. art. 3.* tiene lo contrario, hablando de la voz actiua, y inhabilitad para dar el voto, y haze diferencia entre las demas penas priuatiuas, y esta: porque en las demas solo priuande los bienes communes, y esta priua de los propios. Mas esto ya queda impugnado, y el derecho de elegir tan poco es cosa propria, sino comun de la Iglesia, ó Vniuersidad, y assi como por la descómunion queda vno priuado para poder elegir, por sola la ley tambien quedara inhabil para votar en la cathedra por los estatudios, y no hallos Doctores ningunos, que en esto segan Soto.] Ita ille.

1. Sed fallitur asserendo, Sotum neminem fuisse sequutum: nam eius sententiam amplexi sunt aliqui, & inter alios, ex Societatis IESV Granada in p. 2. *contr. 7. tract. 3. p. 1. disp. 13. sect. 2. n. 15.* Ledesma in *sum. q. 19. art. 2.* Soula in *explic. Bulla Clem. 8. de largit. man. §. 9.* Molina *de iust. tom. 1. tract. 2. disp. 96. n. 8.* vbi ita ait: [Idem dicendum est, quando quis ipso iure ob crimen aliquod priuatus est iure eligendi, aut iure suffragium ferendi, vt Scholastici ob ambitum in cathedris; nisi enim sententia sequatur, eligere possunt, suffragiumque ferre, idque habet consuetudo Vniuersitatum, vt affirmat Sotus. Ita Molina, & Episcopus Antuerpiensis Malderus in *part. 2. q. 96. art. 4. memb. 4. fol. mibi 401. col. 1.* loquens de hac quæstione, ita asserit: [Probabiliter quidam dicunt, suffragio actiuo neminem priuari per legem pœnalem ante sententiam Iudicis, ne omnes electiones reddantur incertæ: secus de suffragio passiuo.] Sic ille. Et idè etiam hanc sententiam, quoad vocem actiuam, docuit nonissimè Castelinus in *tract. de elect. can. pral. 1. §. 6. num. 20.* & alij penes ipsum. Vide etiam Layman in *Theol. moral. tract. 4. c. 15. n. 5.* & Sanchez *de matrim. lib. 9. disp. 30. n. 2.*

Sup. hoc in Ref. præterita. §. 2. post medium à ves. Et idè Sotus.

3. Et notandum est etiam, stando in prima opinione, eum qui in priuationem vocis actiuæ, & passiuæ incidit, non teneri priuare se voce actiua, vel passiuua, quoties hoc nequit facere sine infamia; etiam si in lege habeatur, delinquentem incurrere in talem pœnam, non expectata vlla sententia. Et ita docet Bonacina *de legib. disp. 1. q. 1. punct. 7. n. 10.* & alij. Et ratio est: quia ius ad propriam famam conseruandam præponderat iuri humano, indidenti, v.g. priuationem officij, beneficij, vocis actiuæ, &c. Tenetur tamen in tali casu delinquens, diligenter inquirere dispensationem.

RESOL. XXXVII.

An si in iure, vel aliqua Bulla inferatur pœna priuacionis vocis, debeat intelligi tam de actiua, quàm de passiuua?
Ex p. 5. tr. 13. & Misc. 1. Ref. 91.

§. 1. **A**ffirmatiuam sententiam docet Lessius *lib. 2. c. 34. dub. 29. n. 105.* explanans quemdam locum Concilij Tridentini, & ratio potest esse, quia vbi ius non distinguit, nec nos distinguere debemus.

2. Verùm ego contrariæ sententiæ adhæreo. Dico igitur in tali casu pœnam intelligendam esse de sola voce actiua, quia pœnæ extendendæ non sunt, & vox actiua, non autem passiuua est, quæ proptiè & absolutè vox dicitur; ergo pro sola vocis actiuæ priuatione, intelligenda est priuatio vocis absolutè sumptæ, verba enim absolutè priuata accipienda sunt pro famosiori significato. Et ita docet Garsias *de benef. p. 3. c. 4. n. 15.* & post illum Castrus Palaus *tom. 2. tr. 13. disp. 6. punct. 6. num. 15.*

RESOL. XXXVIII.

An aliqua ignorantia secundum se lethalis ex graui, scilicet, negligentia proueniens, excuset à mortali violationem legum humanarum?

Vnde, qui non laborat ignorantia supina, quamuis labore sufficiente ad inducendum peccatum mortale contra legem naturalem, vel Diuinam, excusatur à mortali in transgressione legis humanae.

Et quo sequitur, quod talis verisimiliter non incurrat poenam legis, v.g. excommunicationem, irregularitatem, suspensionem, inhabilitatem ad officia, ratione simoniae, & similes graues poenas.

Et hoc etiam locum habet in legibus Pontificiis, Conciliorum generalium, & in aliis ceteribus, qui leges condunt, & in legibus Regum, & Potestatum secularium.

Et an sub nomine poena non comprehendatur irregularitas, quae propter solam significationem contrahitur, ex defectu lenitatis, vel natalium, ex bigamia, ex defectu corporis, aut animae?

Et an sub nomine poena comprehendantur inhabilitates, ut sunt impedimenta matrimonij, & similia?

Et ex superius propositis infertur, quod Titius ignorans haeresi exterius prolata adnexam esse excommunicationem in Bulla Cona contentam, protulit verè haeresim formalem, an illam incurrat, vel possit absolui à quocumque Confessario?

Et quid si talis, v. g. sciebat quidem haeresi annexam esse excommunicationem, sed tamen, quando haeresim protulit, oblitus est inculpabiliter illius; aut potius ex naturali inaduertentia nullo modo ad eam aduertit?

Et in exemplum duarum praedictarum questionum alia similes proponuntur in textu huius Resolutionis.

Et notatur ad hoc, ut ignorantia sit vincibilis, & culpabilis; non sufficit te ex tuo status, & officio obligatum esse aliquid scire, nisi aliquam cognitionem, vel dubitationem, aut scrupulum habeas de tali obligatione.

Et tandem queritur, an incidens in casu reseruatam, ignorans reseruationem, possit absolui ab ordinario Confessario? Ex part. 11. tr. 4. & Misc. 4. Ref. 4.

quando non ita facile potest obtineri.

2. Verisimile ergo est, quod qui non laborat ignorantia supina, quamuis labore sufficiente ad inducendum peccatum mortale contra legem naturalem, vel Diuinam, excusetur à mortali in transgressione legis humanae.

3. Ex quo sequitur, quod talis verisimiliter non incurrat poenam legis; v.g. excommunicationem, irregularitatem, suspensionem, inhabilitatem ad officia ratione simoniae, & similes graues poenas, quae non solent infligi nisi propter peccatum mortale.

Idem porro intelligitur etiam de legibus à Pontifice latis, ut ostendit discursus meus. Sane, si Pontifex noluit obligari sententiis Ordinariorum, ignorantes, (iuxta priorem sententiam accipiendo de lege,) ut animarum periculis obuaretur, multò magis locum habet in legibus Pontificiis, cum & leges Pontificiae communiter sint plures & fideles communiter eas non ita commodè norint, cum Curia Pontificis longè sit remotior, quàm priuati Episcopi; vnde non minus deest Pontificem moderatio, cum eam praescribat respectu legum Ordinariorum. Eadem erit ratio legum Conciliorum Generalium, & à fortiori ratione id habebit locum in aliis ceteribus, qui leges condunt, cum hi sub nomine Ordinarij possint comprehendendi, ut v.g. Capitula, quae possunt, & solent statuta condere obligantia sub mortali. Idem etiam propter eandem congruentiam dicendum de legibus Regum, & Potestatis secularis.

4. Quod dictum est de ignorantia, etiam locum habet in eo, qui bona fide procedit, existimans se habere causam sufficientem ad hoc, ut non obligetur lege, quamuis fortè causa non sit sufficiens & negligentia aliqua sit admissa in re examinanda; ita plures in materia de ieiunio, quod aliarum legum obseruationi potest adaptari. Hucusque Praepositus.

5. Et ad confirmationem supradictorum, ne deseras recognoscere Franciscum Lugum de princ. Theol. moral. part. 2. c. 4. q. 9. 77. & 78. & Carolum Zambertum in decis. Bononiens. anno 1640. mensis Septembr. c. 2. vbi sic ait: Dixi ignorantiam saltem inuincibilem censuratum excusare modo dicto ab earum incurso, & signanter ab incurrenda excommunicatione adnexa haeresi, quia probabile videtur excusare posse praedictam iuris, vel facti ignorantiam, etiam vincibilem, & mortaliter culpabilem, dummodo non sit crassa, & supina, in qua scilicet adest latissima culpa, quae dolo equiparatur. Ratio est quia censurae sunt poenae, quae contemptum legis requirunt, ut probat Nauarrus in c. accepta de restit. spoliat. opposit. 81. illat. 9. n. 35. & cap. cum contingat, causa nullitatis, remed. 2. n. 7. sed contemptus non videtur adesse, vbi adhibita est aliqualis diligentia, quae licet non excuset à peccato mortali, excusat tamen à dolo, cum quaelibet causa, siue culta, siue inculta sit, à dolo excuset ut probat Flaminius de confident. q. 46. n. 4. ergo ignorantia, etiam vincibilis censurarum, dummodo non sit crassa & supina, excusat, saltem in foro conscientiae, ab earum incurso. Ita Zambertus.

6. Itaque probabilitatem huius opinionis confirmare volui, quia ex illa Confessarij, & Responsores casuum conscientiae poterunt plures liberare à censuris, & aliis poenis. Obseruandum est tamen sub nomine poenae non comprehendendi communiter irregularitatem, quae propter solam significationem contrahitur ex defectu lenitatis, vel natalium, ex bigamia, ex defectu corporis, aut animae. Quare quacumque data ignorantia iuris, vel facti contrahitur, cum non praerequirat culpam, sed solum defectum significationis, qui per ignorantiam etiam inuincibilem non tollitur, ita Caiet. 1. q. 76. art. 3. Sanchez de matrimon. lib. 9. disp. 32. n. 15. Bonacina de cens. disp. 1. q. 2. punct. 1. num. 13. Neque sub nomine poenae comprehenduntur inhabilitates, ut sunt impedimenta matrimonij,

Sup. hoc in Ref. 1 & 2. nor. praeterita in eorum §§. primis.

Sup. hac bona fide in tom. 7. tr. 1. Ref. 19. § 1. & lege etiam alias Ref. & §§ eius primae nor.

Sup. hoc latissime in tom. 5. tr. 1. Ref. 33. 14. & in Ref. 35. §. Et tandem à lin. 7. & §. vlt. ad medium, ad vlt. Vbi doceat. & in Ref. 6. §. Et primo, ad lin. 6. & in Ref. 61. §. vlt. & ibi in tr. 2. Ref. 25 à §. 2. & iterum ibi in tr. 8. Ref. 6. & in tom. 7. tr. 1. Ref. 19. §. 1. & signanter §. vlt. & in Ref. 232 §. 1. ad medium.

§. 1. **N**egatiuam sententiam tenet Castrus. Paulus tr. 2. disp. 1. punct. 16. n. 3. consentireque videtur Sotus in 4. dist. 28. q. 1. art. 2. Graffis part. 1. lib. 4. c. 9. n. 20. Villalobos to. 1. tr. 16. dub. 12. n. 6. quatenus asserunt, ignorantiam vincibilem facti, vel iuris à censuris non excusare, sicut nec à culpa. Probat; nam ignorantia mortaliter culpabilis non tollit voluntarium sufficiens ad mortale peccatum, ut de se constat, & alioquin praecipuum tam naturale, quam posituum, & humanum obligat ad mortale. Igitur eius transgressio mortalis erit. Confirmatur: nam ignorantia culpabilis opponitur eidem praecipuo, cui peccatum ex ignorantia commissum; ergo quoties ignorantia prouenit ex graui negligentia, grauem inducit violationem praecipui, tam in se, quàm in peccato per ignorantiam commissum. Mihi verò magis placet opinio affirmatiua, quam tuentur, & docent Doctores, quos plena manu adducit, & sequitur P. Lugo de princ. Theolog. moral. p. 2. c. 4. q. 8. n. 68. & Ioannes à Trinitate in exposit. Constitut. Gregor. XV. de Confessar. sollicit. sect. 8. dub. 3. Et licet negatiuam sententiam sequutus est Ioann. Praepositus in 1. 2. D. Thome q. 95. disp. 5. dub. 5. num. 17. tamen nostram sententiam tanquam probabilem, & tutam in praxi admittit; sic itaque asserit. Aduerte priorem sententiam esse probabilem, & in praxi securam, tam propter multitudinem Doctorum in eam conspirantium, quam propter rationem non omnino improbabilem; quod videlicet ius humanum non videatur ita strictè obligare, sicut naturale, & Diuinum; nec videatur obligare sub graui obligatione ad comparandam notitiam,

Alibi in ref. quæ nunc est in tom. 1. tr. 5. Ref. 170.

matrimonij, & similia, quæ ego alibi contra Carolum Baunium probavi: nam dicta impedimenta incurruntur, etiam si adsit ignorantia inuincibilis: nam, ut diximus, non sunt pœnæ, sed inhabilitates.

7. Unde ex superius dictis patet, quid respondendum ad hæc dubia, de quibus olim ex Germania interrogatus fui. Primò, Titius ignorans hæresi exterius prolata adnexam esse excommunicationem in Bulla Cœnæ contentam protulit voce hæresim formalem, an excusari possit ab incurfu censuræ? Idem nesciebat censuras impositas contra duellantes. Et probabiliter ex superius dictis ad hos casus posset quis respondere, Titium à censuris excusari, si ignorantia inuincibili laborauit, & etiam cum ignorantia vincibili. Et quoad primum casum vide Zambertum primo loco citatum: & quoad secundum casum Caratam *de duello, tract. 5. sect. 1. q. 4. n. 2.* & ita dici potest de illo, qui occidit Clericum ignorans tali homicidio annexam esse excommunicationem. Ita Pater Castellus *in decisionibus Mutinensibus lib. 6. q. 203.*

8. Sed quid dicendum, si Titius, verbi gratia, sciebat quidem hæresi adnexam esse excommunicationem: sed quando tamen hæresim protulit, oblitus est inculpabiliter illius, aut potius ex naturali inaduertentia, nullo modo ad eam aduertit; probabile esse ipsū posse à quolibet simplici Cōfessario absolui. Ratio est, quia iuxta communem Doctorum sententiam, oblitus inculpabilis, & naturalis inaduertentia, seu actualis inconsideratio inculcata æquivalent ignorantia inuincibili, ut bene Caietanus *1. 2. q. 6. art. 8. & in summa, verbo, Inconsideratio*, Syluester *verbo, Naufragium in fin.* Vasquez *1. 2. disp. 107. c. 3.* Homobonus de bonis *in examine Ecclesiastico, part. 1. tract. 7. cap. 33. q. 132. vers. quoad secundum casum.* Sed ignorantia saltem inuincibilis excusat ab incurfu censurarum, & signanter, ab excommunicatione hæresis. Ergo etiam excusabit oblitio inculpabilis, & naturalis inaduertentia, seu inconsideratio inculcata. Ergo per simplicem Confessarium poterit Titius absolui à peccato hæresis, cum in tali euentu non contraxerit excommunicationem. Ita me citato, & plures alios docet Carolus Zambertus *ubi supra in decis. Bononiens. anno 1640. mense Septembri cas. 2.* Unde ex his inferitur, quod Religiosus, vel constitutus in Ordinibus factis. Si iurasset post hac, verbi gratia, non amplius fornicaturum, tunc postea cadens in fornicationem non amplius satisfaceret integritati confessionis dicendo, se voto castitatis obstrictum, fuisse fornicatum, sed tenetur etiam aperire Confessario dictum iuramentum ab ipso de non amplius fornicando emissum, cum vinculum iuramenti sit rationis essentialis diuersæ à vinculo voti; diuersa enim ratione votum & iuramentum spectant ad virtutem Religionis, nimirum votum ob fidem Deo seruandam, iuramentum autem, ne Deus adducatur falso in testem.

9. Verumtamen prædicta intelligenda sunt, quando peccans contra castitatem aduertit ad votum, & iuramentum de castitate seruanda, à se emissum: nam si dum peccat contra castitatem esset prorsus immemor voti, & iuramenti, tunc probabilius est non teneri circumstantiam voti & iuramenti fateri, sicut si fuisset memor solius voti, & non iuramenti, aut è contrà, tenetur fateri circumstantiam solius voti, & non iuramenti, aut è contrà: cum in tali euentu ratione obliuionis naturalis peccauerit non formaliter, sed solum materialiter contra votum, ac iuramentum, aut contra alterutrum, iuxta qualitatem obliuionis: naturalis enim oblitio æquiparatur ignorantia inuincibili, & æquè excusant ab eius transgressione culpabili, ut rectè Sanchez *de matrimonio, lib. 7. disp. 27. n. 16.* Castro Palao *tom. 3. tract. 15. ubi de voto disp. 1. punct. 18. n. 3.* ubi dicunt votum non obligare aliter, quam obligat lex, à cuius transgressione excusat oblitio naturalis, seu in-

culpabilis. Hanc opinionem ex Baucio firmat etiam Carolus Zambertus *ubi supra in decisionibus anni 1641. mensis Nouembris casu 3. & decision. ann. 1640. mensis Augusti cas. 2.*

10. Idem dicendum est, Si quis vouit nõ fornicari, vel ludere sub pœna centum aureorum, vel ingrediendi Religionem, &c. dum immemor voti, vel pœnæ fornicatur, aut ludit, non ligari pœna.

11. Item, si quis ex obliuione naturali non recitaret Officium, non tenetur ad restitutionem. Hæc omnia me citato tenet Pater Lugo *de principiis Theol. mor. part. 2. c. 4. q. 2. n. 29.*

12. Notandum est hîc obiter, ad hoc ut ignorantia sit vincibilis, & culpabilis non sufficit te ex tuo statu & officio obligatum esse aliquid scire, nisi aliquam cognitionem, vel dubitationem, aut scrupulum habeas de tali obligatione, ut rectè Alexander, Sanctus Bonaventura, Albertus Magnus, Henric. Getson. Sanctus Antoninus, Angelus, Syluester, Caietanus, & Armilla, quos citat & sequitur Vasquez *1. 2. to. 1. disp. 107. cap. 3. n. 6. & disp. 23. cap. 2. Salas 1. 2. tract. 3. disp. 4. sect. 5. num. 8. & tract. 13. disp. 8. sect. ult. num. 87. Sanchez lib. 1. Decal. cap. 16. num. 21. Suarez de centur. disp. 4. sect. 8. num. 18. Layman lib. 1. tract. 2. cap. 4. num. 6. & alij, apud hos, Quibus adde Escobar *in Theol. mor. tom. 1. sect. 2. pro 17. num. 111.* & Carolum Zambertum *ubi supra in decisionibus Bononiensibus ann. 1641. mensis Maij, cas. 1.* Itaque, ut ignorantia dicatur vincibilis, non sufficit aliquem ex statu, & officio esse obligatum aduertere, nisi aliqua cognitio, dubitatio, vel scrupulus de malitia, aut obligatione adsit. Itaque, ut quis peccet mortaliter, debet considerare, vel illud opus esse malum, vel ibi adesse malitiæ periculum, vel dubium, vel scrupulum saltem habere, nec sufficit cognitio virtualis, seu interpretatiua. Quia si nunquam in mentem venit cogitare, aut suspicari de operis malitia, tunc homo malum deliberare non operatur, cum fieri non possit, ut voluntas in malum peccati consentiat, nisi intellectus illud cognoscat.*

13. Sed si aliquis hunc incidenter quærat, an incidens in casum reseruatum, ignorans reseruationem, possit absolui ab ordinario Confessario?

14. Respondetur primò, si reseruatio est facta de re prohibita, quia mala, etiam post peccatum perpetratum non potest absolui, quia per reseruationem auferitur iurisdictio Confessatio, ut faciunt tradita per Sanchez *lib. 9. q. 32. n. 18.* Posseuin. *de Offic. Curati, c. 7. de pœnit. n. 48.* Megal. *conf. 82.* Homobonus *tr. 11. q. 16.* Vgol. *de offic. Episcop. part. 2. cap. 36. §. 11.* Floron. *de casib. reseru. part. 1. c. 4. §. 8.*

15. Respondetur secundo, si reseruatio facta sit per modum pœnæ, & in pœnam peccantis, ut in Extrauag. Sixti V. contra malè promotos cum simonia reali: tunc non incurri reseruationem ab ignorante, Sanchez *loc. cit.*

16. Respondetur tertio, si res est mala, quia prohibita, & ut in ipsa prohibitione facta reseruatio, tunc ex ignorantia excusatus à peccato, excusatur etiam à reseruatione, quod est clarissimum. Et hæc omnia docet Pater Raphael Castellus *in decision. Mutinen. lib. 1. quest. 23. & lib. 7. quest. 250.* Et hanc Resolutionem conscribere volui propter incertitiam cuiusdam Parochi, qui cum consuleret me de pluribus ex supradictis, quando ego respondebam esse probabilia. Clamabat Iesus, Iesus, & aures suas manibus obturabat. O bardum hominem! & cui appositè tunc poteram dicere illud Persij Satyrâ 1.

— Auriculam Asini quis non habet?

RESOL. XXXIX.

An si non constet legem quoad forum conscientia esse vsu receptam, quis teneatur illam seruare?
Et quid si dubium est, an lex sit vsu recepta? Exp. 11. tr. 1. & Misc. 1. Ref. 16.

§. 1. **N**egatiuè respondet Caramuel *fundam.* 18. q. 3. 1. 458. vbi sic ait; An possit, soleatque Populus acceptare leges quoad forum exterius, & non acceptare quoad interius?

Quæ hic est in tom. 5. tr. 5. Ref. 38. §. Quoad pœnas, & in tom. 1. tr. 5. Ref. 57. & 63. & lege alias Ref. & §§. annotationum huius vlt. Ref.

2. Respondeo ex Diana *part. 2. tract. 17. resolut. 21.* producendo Extrauagantem Pij V. de qua sic ille quoad pœnam Bullæ Pij V. priuationis priuilegij clericalis, officij, & beneficij, &c. dico probabiliorem esse illam sententiam, quæ asserit, illam Bullam non esse receptam in vsu quoad forum interius. Sic Henriquez, Auila, Sayrus, &c.

3. Ergo posita legislatione dubitandum est de acceptatione, & posita acceptatione, quærendum adhuc est qualiter lex sit acceptata, & quousque constet esse acceptatam quoad forum interius, non est dicenda conscientias obligare. Ita Caramuel.

4. Sed hæc vitima verba non admitto, quia vt bene obseruat doctus, & amicissimus Bardi *de conscient. disput. 6. c. 2. §. 2. n. 5.* sicuti receptio est quid facti, ita etiam negatio ipsius receptionis: idcirco dum lex fuit promulgata, & incipit obligare, onus probandi eam non fuisse receptam, & progressu temporis euanuisse, spectat ad illum, qui hoc affirmat: ideoque si hoc sufficienter non probatur, lex remanebit in sua possessione, & vigore.

5. Ergo si constat de acceptatione legis, licet non constet de acceptatione quoad forum exterius, ligabit adhuc etiam in foro conscientia contra Caramuelem; quia lex remanet in sua possessione, & vigore quoad obligationem fori interni & externi, donec contrarium non probetur, vt patet in Bulla Pij V. à me adducta per attestationem illorum Doctorum asserentium non esse in foro conscientia vsu receptam; itaque si lex promulgetur, & recipiatur à Populo, censenda est in vtroque foro recepta, possessio enim in hoc casu stat pro lege, donec contrarium non appareat: Secus autem dicendum videtur secundum opinionem probabilem aliorum, quando adest dubium: An lex licet promulgata, fuerit recepta, tunc enim non ligabit, licet ego contraria sententia adhererem, & nunc etiam adhererem, quia cum de lege extat pro ea præsumptio, & possessio, ergo dum constat non esse vsu receptam, obligat. Ita Sanchez *lib. 1. summ. c. 10. n. 35.*

6. Quod si dicas, lex non obligat nisi sit vsu recepta: Ergo si dubitatur an sit vsu recepta, sequitur esse etiam dubium an obliget, & per consequens nemo teneatur eam seruare, quia in hoc dubio possessio stat pro libertate.

7. Respondeo, legem iustam sufficienter promulgatam, ac editam ab habente auctoritatem, statim obligare subditos ad sui obseruationem, vt dicemus *disp. 4. c. 3. dub. 17.* quare peccant subditi, qui à principio illam non obseruant, quod constat ex vsu: nam Princeps statim, ac lex est sufficienter promulgata, puniuntur transgressores: Ergo signum est non requiri acceptationem Populi ad obligationem legis, abrogari tamen potest deinde per non vsu, vel contrarium vsu. Ex quo fit in dubio, an lex si vsu recepta, possessionem non esse pro libertate subditorum, sed pro ipsa lege. Accedit, quod in dubio præsumitur lex vsu recepta, vt docent Bartolus *in l. illa n. 5. ff. de verborum obligatione.* Rolandus à Valle *conf. 90. n. 53. vol. 1. & de Lucro dotis, q. 99. in fine.* Iason. *in l. rem non nouam. Cod. de indic. Ale-*

xander *conf. 132. num. 2. & 3. vol. 1.* Decius *consilio, 6. 9. col. pen. num. 16.* Paris. *de syndic. cap. statutum col. 1.* Benint. *decif. 13. num. 10.* Marta *de iurisdic. part. 4. cent. 1. casu 19. num. 19.* loquens tantum de lege Principis, Cauale. *tract. de tut. & curat. num. 42.* Surdus *conf. 38. num. 2.* Gozadin. *conf. 16. Macerat. lib. 1. ref. 46. n. 2.* Marefcott. alios referens *tom. 1. var. ref. lib. 2. c. 39. num. 42. & alij.*

8. Nec obstat dicere, legem non obligare nisi sit recepta: igitur si dubium est de receptione, dubium etiam erit de obligatione: ideoque stante dubia obligatione, possessio non erit pro illa, sed pro libertate.

9. Respondeo, negando antecedens: quia lex iusta, & sufficienter promulgata, statim incipit obligare, & exigit, vt acceptetur, atque adeò subditi tenentur illam admittere; càmque non recipientes, si eam transgrediuntur, grauius peccant, licet transacto tempore, quodius præscribit, & posita bona fide in subditis posteris, hi excusentur si legem illam non seruent: nam ipsa lex abrogatur per desuetudinem legitimè introductam. Et hæc dicta sunt secundum opinionem communiorum, & probabiliorem.

RESOL. XL.

An quando dubium est, si lex excommunicationis, suspensionis, & irregularitatis sit vsu recepta, necne, præsumendum sit non esse vsu receptam, vt verbi gratia, de Bulla Clementis VIII. de largitione munerum, & Extrauag. Ambitosæ, Pauli II. contra alienantes bona Ecclesiastica, & similibus?

Et idem iuris est, si inter auctores sint probabiles sententia, quibusdam affirmantibus eam esse receptam, aliis contra negantibus; potest enim quis sententia negantium adherere tuta, & salua conscientia. Exp. 1. tr. 10. Ref. 3.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondent aliqui; sed mihi contraria sententia probabilis etiam videtur quam docet Salas *in part. 2. q. 21. tract. 8. disput. vnic. sect. 18. n. 169.* licet postea contrarium doceat *in tract. de leg. q. 96. tract. 14. disp. 13. sect. 5. n. 22.*

2. Sed audiamus Azorium *part. 1. lib. 2. cap. 15. q. 12.* vbi sic asserit: [Quæritur quid sit dicendum, quando Titius dubio, & accipiti animo est, videlicet, an hæc, vel illa lex excommunicationem, suspensionem, irregularitatem imponens, sit vsu recepta? Respondeo, cum materia sit in odiis, vel pœnis, Titius in foro conscientia potest eam partem amplecti, quæ negat legem vsu esse receptam; & idem iuris est, si inter Auctores sint probabiles sententia, quibusdam affirmantibus eam esse receptam, aliis contra negantibus: potest enim quis sententia negantium adherere, tuta, & salua conscientia.] Ita ille.

3. Scio, contrariam sententiam plures docuisse; quia iudicandum est in fauorem legis; cum possessio, & præsumptio stare videatur pro illa, quam constat, latam esse, & dubitatur de illius excusatione: sed, vt dixi, contraria sententia est etiam probabilis: vnde, cum aliqui dubitent Bullam Clementis VIII. de largitione munerum esse vsu receptam, stante supradicta dubitatione, qui contra illam aliquid efficerent, non incurrerent in pœnas ibi aduersus contravenientes latas. Idem dicendum videtur de Extrauag. Ambitosæ. Pauli II. contra alienantes bona Ecclesiastica: nam, vt Nauarrus apud Bonacinam *de legibus, disp. 1. q. 1. par. 7. 4. n. 31.* & alij putant, quoad pœnas dicta Bulla non videtur recepta: sed, si in aliqua Prouincia obseruaretur, hoc equidem non militaret; sed illam subditi obseruare tenerentur.

Sup. hoc in duab. Resol. seqq. & in tom. 1. tr. 3. Ref. 20. §. Quæ quidē, & in tom. 5. tr. 3. Ref. 37. §. possit hæc & in tom. 9. tr. 7. Ref. 20. §. Secunda difficultas in fine.

Sup hoc dubio, & doctrina ex Ref. 4. not. præteritæ lege §. Recip.

Sup. hoc in Ref. seq. & in Ref. præterita. §. Ergo si. prop. finē. & in aliis eius not.

Sup. hoc in tom. 5. tr. 3. Ref. 17. §. Sed dices.

Sup hoc dubio non est dubitandum. Ref. 8. tr. 7. §. Notandum, & in tom. 7. tr. 3. Ref. 1 & pro con. Et in fine. huius Ref. in tom. 5. tr. 3. Ref. 17. §. Sed dices.

RESOL. XLI.

An dubitans, sine aliqua lex, suspensionem, excommunicationem, vel irregularitatem imponens usu recepta, possit existimare non esse usu receptam?
Et an quando existit æquale dubium, an detur consuetudo sufficiens ad obligandum in foro conscientia, partem negantem sequi possimus? Ex p. 4. tr. 3. Ref. 14.

Sup. hoc in Ref. præterita, & in Ref. 1. post præteritam, §. Ergo si. prope fin. à vers. Secus autem & in aliis eius not.

§. 1. **N**egatiuè responderet Sanchez in *summa tom. 1. lib. 1. c. 10.* Filiucius *tom. 2. tr. 2. c. 4. n. 164.* Bonacina *de legibus, disp. 2. q. 4. punct. 7. num. 21.* Merolla *tom. 1. disp. 3. c. 3. corollar. 8. n. 129.* Alphonsus de Leone *de potest. confess. part. 1. recollect. 17. num. 35.* & alij, quia in tali casu præsumptio, & possessio stat pro lege, quam constat latam esse, sed dubitatur tantum de illius executione.

2. Non desunt tamen Doctores contrariam sententiam tenentes, Azorius *tom. 1. lib. 2. cap. 19. quæst. 12.* & Salas citat Azorium, sed non impugnat, *in part. 2. quæst. 21. tract. 8. disp. vnic. sect. 8. num. 169.* Primò, quia cum sit lex pœnalis, & odiosa, benignior pars est amplectenda. Secundò, quia possessio stare videtur pro subditis suam libertatem possidentibus. Tertio, quia in hoc casu non constat de lege imposita, ac proinde non possidet, vbi enim dubium est, an aliquando fuerit usu recepta, est dubium an aliquando obligauerit: ergo, &c. Et idè hanc sententiam cum Castro Palao *tom. 1. disput. 3. punct. 7. num. 4.* valde probabilem & tutam in praxi esse iudico, & illam præter Azorium & Salas tenet Emanuel de Moura *opusc. 1. de ensal, & incant. sect. 1. cap. 5. num. 13.* vbi etiam adducit doctrinam Rebellij asserentis quòd cum existit æquale dubium an detur consuetudo sufficiens ad obligandum in foro conscientia, partem negantem sequi possimus. Ita Rebellius *part. 2. lib. 1. de contract. in genere, quæst. 2. sect. 1. num. 4. §. secundo*, quæ omnia sunt valde notanda.

RESOL. XLII.

An lex pœnalis Ecclesiastica, puta excommunicationis, suspensionis, interdicti, & irregularitatis obliget sub mortali?

Et notatur, tunc legem sub pœna excommunicationis obligare, ad culpam mortalem, quando excommunicatio est lata sententia, non autem quando excommunicatio est comminatoria. Ex p. 2. tr. 10. Ref. 21.

Sup. hoc in Ref. seq. & infra in Ref. 57. §. Et hanc inter med & fin. vers. Yel mesmo, & in tom. 5. tr. 1. Ref. 11. & 12. etiam pro contento in §. ult. huius Ref. & in to. 9. tract. 7. ex Ref. 108. lege §. Secundo me.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondent communiter Doctores, sed contrarium docet, Valentia *tom. 2. disp. 7. q. 5. punct. 9. §. 13. in 4. sign.* ita asserens: [Signum est, quòd leges Ecclesiasticæ obligent sub mortali, quando subiungitur pœna excommunicationis maioris læ sententia: non est autem eadem ratio, si subiungatur pœna suspensionis, vel interdicti, vel irregularitatis: quoniam hæc possunt etiam incurri propter peccatum veniale; imò irregularitas incurritur interdum absque vllò peccato. Quanquam has etiam pœnas, Medina non satis, vt apparet, consideratæ dixit, esse indicium obligationis sub mortali.] Ita Valentia, & post illum doctissimus Salonius *in 2. 2. tom. 2. quæst. 77. art. 1. contr. 8. num. 8.* Et quoad pœnam suspensionis idem docuit Azorius *part. 1. lib. 5. cap. 6. quæst. 5.* & quoad pœnam irregularitatis Sayrus *in Clau. Regia, lib. 3. c. 7. num. 25.*

2. Notandum est etiam, Valentiam docere, tunc legem sub pœna excommunicationis obligare ad culpam mortalem, quando excommunicatio est læ sententia; non autem, si excommunicatio sit comminatoria: & citat Nauarrum, Castrum, & Caietanum. Et

hæc sententia probabilis est secundum Salonium: nam contrariam, quam ipse, & alij communiter tenent, vocat tantum probabilior. Sed, an talis reuerà sit, iudicent viri docti: quia mihi non placet.

RESOL. XLIII.

An lex præcipiens aliquid sub pœna excommunicationis suspensionis, irregularitatis, &c. obliget ad mortale?
Et an excusentur à mortali Ecclesiastici, & Religiosi, qui agitationibus Taurorum interfunt contra prohibitionem sub pœna excommunicationis ferendam?
Et quid de Regularibus accedentibus ad monasteria Monialium sub pœna priuationis Officij, & vocis actiua, & passiva? Ex p. 9. tr. 6. & Misc. 1. Ref. 5.

§. 1. **A**d hanc quæstionem satis practicabilem, sic responderet Magister Serra *in 1. 2. Diui Thom. tom. 2. q. 69. art. 4. dub. 2. fol. mihi 439.* [De lege, qua præcipitur aliquid sub pœna excommunicationis maioris, non læta, sed ferendæ sententiæ, quidam ad mortale obligare affirmant: alij negant. Mihi satis probabile videtur, quod Caietanus *in Summa, verb. Præcepti transgressio*, dicit: *Transgressor præcepti sub comminata pœna non peccat mortaliter, quousque transgressio non peruenit ad hoc, quòd ille dignus sit excommunicari.* Et paulò post: *Non peccat mortaliter, quousque monitus perseveret; tunc enim, vt pote excommunicatione dignus, peccat mortaliter.* Nec obstat, quod aliqui dicunt, Iudicem nulla alia monitione præmissa posse statim excommunicare transgressorem prædictæ legis. Nam ad hoc responderet Caietanus, *verb. Clericorum peccata*, dicens: *Quicquid sit de rigore iuris, æquitas tamen ratio habet, vt non sit excommunicandus, nisi præmonitus à Iudice suo.* Imò permittendam esse monitionem, colligitur ex cap. *Scaro de sentent. excommunic. & cap. reprehensibilis de appellacionibus.* Hanc sententiam tenent alij discipuli Diui Thomæ recentiores, iuxta quam existimant, excusandos esse à peccato mortali Ecclesiasticos, qui agitationibus Taurorum interfunt contra prohibitionem sub pœna excommunicationis ferendæ, quam edidit Pius V. & confirmavit Gregorius XIII. & postea Clemens VIII. ad solos Religiosos restrinxit. Nec obstat, quòd quidam dicunt, Sixtum V. in rescripto ad Episcopum Salmaticensem declarasse, Clericos assistentes spectaculis agitationis Taurorum peccare mortaliter, quamuis non incurrant ipso facto in excommunicationem: Nam non constat de tali rescriptione. Intelligi etiam posset, post monitionem generaliter, vel specialiter præmissam.

2. De aliis pœnis Ecclesiasticis suspensionis, interdicti, irregularitatis, depositionis, &c. cum sint minores excommunicatione maiori, & aut sine peccato mortali incurri possint, aut monitionem exigant, vt non nisi in contumacem ferantur; à fortiori dicendum videtur, quod sub illis præcipitur, non obligare ad mortale, quod & expressè docet Caietanus *2. 2. quæst. 186. art. 9. circa responsionem ad secundum & in Summa, verb. Præcepti transgressio, & verb. Clericorum peccata*, quem sequuntur Nauarr. *cap. 23. num. 51.* & alij Quamuis Syluester *verbo Præceptum, num. 3.* & alij oppositum teneant. Nec obstat, Sacram Congregationem Cardinalium declarasse, Dectetum ab ipsa editum, quo prohibetur Regularibus accedere ad monasteria Monialium sub pœna priuationis officij, & vocis actiua, & passiva, obligare ad mortale. Nam præter dicta *suprà, quæstion. 90. art. 4.* responderetur, quod hic dicimus, intelligendum esse, nisi aliàs constet, voluntatem præipientis esse obligare ad mortale.] Hucusque Serra.

3. Sed, vt verum fatear, licet eius sententia plausibilis videatur, & vlnis expansis aliqui eam recipiant;

tamen

Sup. hoc in Ref. præterita, & in aliis eius not. & lege etiam doctrinam Ref. annot. leg.

Sup. hoc in. fra in §. ult. huius Ref. & larè in tom. 7. tr. 1. Ref. 224.

Sup. hoc latissimè in tom. 7. tr. 1. Ref. 305. 306. 307. & 308. & in aliis earum primarum annotationum.

tamen communiter asserunt, quod quocumque imponitur excommunicatio maior, etiam ut ferenda, post admonitionem, signum esse grauis obligationis: quia tunc saltem post admonitionem supponitur transgressio mortalis: ergo etiam ante; quia illa admonitio, ut dixi, non potest usurpari pro nouo præcepto grauius prohibente rem, quæ prius solum leuiter prohibebatur: imò admonitio illa non solum non est grauius præceptum, sed nec propriè nouum: est ergo pura quasi reuocatio in memoriam obligationis; ex qua reuocatione non potest veniale transire in mortale, ut ostensum est: ergo, si postea est mortale, etiam fuit antea. Quod verò ea excommunicatio non imponatur statim incurrenda, non idèd fit, quia spectetur secundum peccatum, quod sit mortale, cum primum fuerit solum veniale; hoc enim non esset imponere eam ob primum, sed ob secundum: idèd ergo spectatur secundum post admonitionem; quia noluit Legislator uti toto rigore, sed dare locum delinquenti ad resipiscendum; esto prima transgressio sufficientissima fuisset pro ea censura.

4. Circa suspensionem, interdictum, & irregularitatem, nonnulli apud Vasquez *suprà* negant, esse indicium obligationis grauis. Ipse verò docet, esse euidentis indicium. P. Suarez distinguit eas duas primas censure, suspensionem, & interdictum, in totales, & partiales: partialem suspensionem (& idem est de interdicto) vocat, quando non totus vsus Ordinis, sed aliquis tantum impeditur, & ad hunc putat non requiri culpam grauem, idèdque eius comminationem non censet esse signum obligationis sub mortali: secus est, si sit totalis. Ego tamen maiorem cenfeo necessariam esse distinctionem: etenim, licet Sacerdos non suspendatur ex integro à suo Officio, verbi gratia, celebrandi Sacrum, audiendi Confessiones, prædicandi; si tamen ab Officio celebrandi suspendatur, aliis præmissis, non dubitarem, ibi grauem pœnam includi: & quæ requiratur peccatum grane. Dicendum ergo est: etiam si suspensio partialis sit, si tamen sit à re magni momenti, videri probabilius, eam esse indicium obligationis grauis; secus si sit leuior res: verbi gratia, impedire, ne Confessiones audiat, nõ reputatur admodum grauis pœna; imò frequentissimè multis est res gratissima: deinde sæpè ex variis capitibus id impediri solet sine graui culpa; vnde talis suspensio non videtur esse signum obligationis sub mortali. Et hoc modo concilio eas oppositas sententias. De irregularitate, quando non est censura orta ex culpa, sed ex aliquo defectu, qui in indecentia naturali consistit, nihil hinc dicendum, quia non est ad rem præsentem, in qua de culpa disputamus, quando verò incurritur ob culpam, potest probabiliter dici pœna grauis, idèdque culpam grauem requirete, ut docent Vasquez, & alij multi. Et hæc omnia docet Arriaga in *Cursu Theol. tom. 4. tr. de legibus, disp. 20. sect. 6. n. 28. & 29.*

5. Sed quid ego sentiam, dicam breuiter. Assero igitur cum Ioanne Præposito in *part. 2. q. 95. disp. 3. dub. 2. n. 25.* quod si excommunicatio sit ferenda sine præuia monitione sufficiente, declaratur lex obligare sub mortali: cum enim excommunicatio non possit ferri propter veniale, & hinc non inueniatur ratio, quæ censeatur causa peccati mortalis, præter transgressionem legis sequitur, legem obligare sub mortali: si verò lex requirat monitionem, excommunicatio ferenda post talem monitionem, non est sufficiens signum, quod lex obliget sub mortali: quamuis enim ad excommunicationem incurrendam requiratur peccatum mortale: non est tamen necesse, in hoc casu illud contrahi ex nuda legis transgressione; sed potest contrahi ex contumacia, qua monitio Superioris negligitur.

6. Et idèd ex supradictis, contra id, quod docuit Serra loco citato obseruat Araujo in *1. 2. Diui Thomæ, questione 97. disputat. 3. sect. 3. difficultate 3. peccasse*

mortaliter olim quoscumque Clericos Sacris initiatos, Beneficiarios, & Religiosos assistentes agitationi Taurorum contra Bullas Pij V. & Gregorij XIII. prohibentes id sub pœna excommunicationis. De aliis verò pœnis, dico, esse signum grauis obligationis, si suspensio sit totalis, vel sit partialis de functione magni momenti; similiter si interdictum sit totale, vel de re magni momenti: quia huiusmodi pœnæ sunt graues, quæ non nisi propter grauem culpam alicuius solent incurri. Idem iudicium sit de irregularitate, quæ est pœna: est enim grauis pœna. Sed de hac questione aliqua etiam *alibi* à nobis dicta sunt.

Alibi Ref. not. 1. huius Ref.

RESOL. XLIV.

An Regulares teneantur obseruare leges Synodales Episcoporum?

Et an sint multi casus, in quibus Religiosi etiam exempti tenentur legibus, & sententiis Episcoporum?

Et quid quoad Festorum obseruationes, interdicta, cæterisque censuras, pro quibus ferendis licentiam habent Episcopi à iure Tridentini?

Et quid verò quoad leuiores ab Episcopo imposita, &c. Ex p. 1. tr. 10. Ref. 11.

§. 1. **A**ffirmatiuam sententiã docet Vasquez in *p. 2. tom. 2. disputatione 167. cap. 4. n. 32.* Sanchez in *summ. tom. 1. lib. 4. cap. 15. nu. 21.* qui citat Rodriguez Villalobos in *summ. 10. 1. tractat. 2. dub. 3. 1. 4.* Becanus in *summ. Theol. part. 2. tract. 3. cap. 6. quest. 11. num. 3.* & in hanc sententiam videtur inclinare Malderus in *part. 2. quest. 96. art. 5. fol. mihi 409. col. 1.* & alij, qui asserunt, Religiosos obligari iure naturæ, saltem quoad vim directiuam, ad eiusmodi leges seruandas; quando illæ non derogant statui religioso, & spectant ad communem obseruantiam, & deuotionem totius populi, & Cleri: pars enim debet conformari suo toti, saltem in iis, in quibus homogœna est.

2. Sed ego contrariam sententiam existimo probabiliorẽ; nempe, Religiosos solum teneri ad eiusmodi leges ex decencia, & ratione scandali vitandi; idèdque, si scandalum cesserit, nunquam peccate, illas non obseruando. Et ita docet P. Granado in *part. 2. controuers. 7. tract. 3. part. 1. disp. 6. sect. 3. num. 18.* Lorca etiam in *p. 2. tom. 2. disp. 25. membr. ult. Suarez de legibus, lib. 4. c. 20. n. 9.* & Salas de legibus, tract. 14. sect. 4. n. 43. & ex Prædicatorum familia Michaël Zanardus in *suo direct. Theol. part. 2. præcept. 4. c. 12. in fin. vbi sic ait: [Hinc patet, Regulares omnes priuilegiatos, esse exemptos ab omnibus ordinationibus synodalibus, & prouincialibus.] Idem docet Pontius de *matrim. lib. 5. c. 7. n. 31.* & Portel. in *dub. reg. verb. Lex, n. 1.* vbi sic asserit:] Leges Episcoporum non ligant Religiosos, nisi quoad festorum obseruationes, interdicta, cæterisque censuras obseruandas, pro quibus ferendis licentiam habent à iure Tridentini. Et idèd rectè Llamas in *summ. seu method. part. 3. c. 5. §. 28. in fin.* notauit, quod ieiunia ab Episcopo imposita non obligant Religiosos exemptos: quod etiam docuit Portel. *vbi supra, in dub. regul. verb. Festi dies, n. 3.* sentiens, in conscientia ad dicta ieiunia non teneri, nisi ratione scandali, & nisi in vsu, & consuetudine illa Regulares acceptauerint: & citat Suarez *vbi supra.* Notandum est verò, quod sunt multi casus, in quibus Religiosi, etiam exempti, tenentur legibus, & sententiis Episcoporum; quia sunt in iure expressi: quorum numerum inuenies adnotatum diligentissimè apud Malderum in *p. 2. q. 96. art. 5. fol. mihi 408.* & apud Cenedum in *q. can. 9. 16. per totam.* Vide etiam Barbosam de *potest. Episc. p. 3. alleg. 105.**

Sup. hoc in tom. 4. tr. 4. Ref. 22. prope fin. à vers. Et hæc omnia, & ibi in tr. 6. ex lata doctrina Ref. 59 §. Viden. dum. paulò post initium à vers. Illud.

Sup hoc in tom. 7. tr. 1. Ref. 32. & c.

Sup. hoc in tom. 4. tr. 6. Ref. 40. & in aliis eius not.

Istos multos casus contentos in hoc textu inuenies in tom. 7. tr. 1. Ref. 44.

RESOL. XLV.

An peregrini teneantur obseruare leges, & consuetudines locorum, in quibus reperiuntur?

Et infertur, quod Regulares virtute suorum privilegiorum possint pro satisfactione præcepti sumendi Eucharistiam semel in anno tempore Paschali communicare dictos peregrinos, qui non habent animum commorandi in aliquo loco pro maiori parte anni. Ex p. 1. tr. 10. Ref. 15.

Quoad lege
nfrà doctri-
nam Ref. 47.

§. 1. **P**rima opinio asserit, tunc peregrinos teneri, quando sedem figunt animo ibi perpetuò manendi. Ita docet Ioseph Angles in 4. q. 4. de ieiunio, ante dubium 1. difficultat. 2. & alij apud Fagundez de præcept. Eccles. tract. 1. lib. 1. c. 8. n. 1. & Sanchez de matrim. tom. 1. lib. 3. disp. 18. n. 8.

2. Secunda opinio asserit; peregrinum, præciso scandalo, non obligari legibus, & consuetudinibus particularibus locorum, ad quæ diuertit, nisi habeat intentionem manendi ibi pro maiori parte anni; non autem pro minori. Et ita docet Sanchez *vbi supra*, num. 9. Gtanado in part. 2. controuers. 7. tractat. 3. part. 1. disp. 6. sect. 4. num. 23. & 25. Villalobos in summ. tom. 1. tract. 2. dub. 33. num. 8. Reginaldus in praxi, tom. 1. lib. 13. cap. 17. num. 172. Azorius part. 1. lib. 5. cap. 11. quest. 3. Sanchez, & alij. Vnde Regulares, virtute suorum privilegiorum, possunt pro satisfactione præcepti sumendi Eucharistiam semel in anno, tempore Paschatis, communicare dictos peregrinos, qui non habent animum commorandi in aliquo loco pro maiori parte anni: quia in tali casu nulla efficitur iniuria Parochis, cum huiusmodi peregrini non sint sui parochiani, & propria Parochia in illo loco careant. Et ita docet Sanchez de matrim. tom. 1. lib. 3. disp. 23. n. 17. & Fagundez loc. cit. n. 5.

Sup. hoc in
rom. 2. tr. 2.
Ref. 21. & in
aliis eius pri-
mæ not.

3. Tertia opinio docet, indifferenter peregrinos obligari legibus, & consuetudinibus loci, in quo sunt. Ita Pontius de matrim. lib. 5. cap. 7. §. 1. num. 6. Nauarrus in Man. cap. 13. num. 5. Maior in 4. dist. 15. quest. 5. Driedo lib. 1. de libert. Christ. cap. 17. §. vna est. Ledesma 1. p. quest. 15. art. 2. dub. 2. Lopez instruct. part. 1. cap. 52. §. vna quoque ciuitas. Couarruias lib. 4. variar. c. 20. n. 8. circa fin. & alij.

Sup. his in-
frà in tr. 2.
Ref. 21. in fi-
ne, & in Ref.
24. in fin. &
in rom. 4. tr.
6. Ref. 39. §. 1.
ante med.
verf. Ex su-
prà & §. vlt.
& hic infrà
in Ref. 47. &
in Ref. nor.
seq. & in aliis
eius tertiæ
not.

4. Quarta opinio distinguit, duobus modis posse præcipuè peregrinos esse in aliquo loco: vno permanenter, per aliquos dies: alio transeunter, & per modum hospitij, & in transitu, prandendo, verbi gratiâ, vel pernoctando. In primo casu putant teneri peregrinos seruare leges illius loci: in secundo minimè. Et ita docet Lessius lib. 4. cap. 2. dub. 8. num. 51. Suarez de Religione, tom. 1. lib. 2. capit. 14. numer. 8. Filliucius tom. 1. tractatu 27. cap. 7. numer. 116. & sequent. Fagundez *vbi supra* de Præcept. Eccles. tract. 2. lib. 1. c. 8. num. 15. & 20. & alij.

5. Quid ego sentiam, dicam breuiter. Prima sententia est nimis laxa: tertia, & quarta sunt nimis rigida: secunda est probabilior; cum limitationibus, tamen positis à Sanchez *vbi supra*. Sed iterum de hac quæstione redibit sermo in tractatu de ieiunio, circa quàm præter Doctores citatos, vide Layman in Theologia morali, tract. 4. cap. 12. per totum, Coninch. de Sacrament. quest. 74. art. 4. dub. 2. Sayrum in Clauis Regia, lib. 3. c. 4. Medinam Complutensem Cod. de ieiun. q. 10. Medinam Salmaticensem in part. 2. quest. 96. art. 5. Philarchum de off. Sacerd. tom. 1. part. 2. lib. 3. c. 23. & alios penes ipsos.

In Ref. quæ
hic reperie-
tur in tom. 4.
tr. 6. Ref. 46.

RESOL. XLVI.

An vagi teneantur seruare leges locorum, in quibus reperiuntur? Ex p. 1. tr. 10. Ref. 16.

§. 1. **C**ommunitè affirmatiuè respondēt Doctores, Lorca in part. 2. to. 2. disp. 25. membr. 4. de legibus Sanchez de matrim. tom. 1. lib. 3. disp. 18. n. 15. Fagundez de præcept. Eccles. tr. 1. lib. 1. c. 8. n. 4. Filliucius to. 2. tr. 27. c. 7. n. 105. Suarez de Relig. to. 1. lib. 2. c. 14. n. 20. Salas de legib. disp. 14. sect. 4. n. 55. Reginaldus in praxi, to. 1. lib. 13. c. 17. n. 172. Azorius part. 1. lib. 5. c. 11. q. 13. Sotus in 4. dist. 18. q. 4. art. 2. & Villalobos in summ. to. 2. tr. 2. dub. 33. n. 1. vbi sic asserit: [Los forasteros vagos, que son los, que no tienen casa; ni lugar en parte ninguna, estos estan obligados à las leyes, y costumbres del lugar; por donde passan, aunque sera de passo; porque, como estos tales no tienen domicilio en ninguna parte seguto donde quiera, que allegan le adquieren, y de otra manera; diriamos, que no tienen obligacion a leyes, ni costumbres de lugar alguno.] Dicendum est igitur, vagos teneri obseruare leges oppidi, in quo reperiuntur: qui cum nullum peculiare domicilium habeant, illud quoad omnia acquirunt, vbicumque reperiuntur; alias viderentur exempti ab omnibus statutis, & consuetudinibus; quod dicere, absurdum videtur.

2. Non reticebo tamen; contrarium docere Gregorium Sayrum in Clauis regia, lib. 3. cap. 4. num. 8. & Leonardum Lessium lib. 4. c. 2. dub. 7. num. 49. vbi ita ait: [Hæc sententia est probabilis; eaque non solum de peregrinis, qui alibi fixum domicilium habent; sed etiam de vagis, qui nusquam firmam sedem obtinent, intelligi potest: nam eadem ratio in illis locum habet, nimirum, quia non sunt incolæ, aut inhabitantes: & Doctores generaliter loquuntur, nec distinguunt hoc loco inter peregrinos, & vagos; sed volunt, omnes alienigenas, qui veniunt animo non manendi, non teneri. Ita Paludanus, Antoninus, Syluester, & Medina. Nec obstat, quod possint percipere Sacramenta vbicumque inueniantur: quia illud est privilegium, non obligatio: ad nullam enim in particulari astringuntur parochiam, nisi per maiorem anni partem loco consistere decreuerint. Neque absurdum videri debet, eum, qui nunquam sistit, nullis statutis particularium locorum teneri.] Ita Lessius: & post illum docet etiam nouissimè hanc sententiam Ioannes Sancius in Selectis, disp. 54. n. 34. & Paulus Layman in Theol. mor. tr. 4. c. 12. num. 6. Vnde apparet, hanc opinionem satis probabilem esse.

Sup. hoc
qua muis
cita nter in
vlt. Ref. se
propè fine
verf. Terti
& in rom.
tr. 6. ex Ref.
46. lege do-
ctrinam §.
Norandum
verid.

RESOL. XLVII.

Solent plures aliquando in astate se transferre ad ciuitatem Montis Regalis; queritur, an teneantur ad ieiunia, & obseruationes Festorum, & c. illius loci?

Et quid quando iste leges obligant etiam in loco domiciliij?
Et quid est sentiendum quoad contractus solennitatem: nam aduena tenentur seruare in contractibus leges, & consuetudines, & statuta loci, in quo contrahunt? Ex p. 1. tr. 10. Ref. 13.

§. 1. **A**liqui affirmatiuè respondent: & ita in terminis docet Molfesius in summ. to. 1. tr. 9. c. 8. n. 34. & tractat. 10. n. 17. cap. 4. Suarez de relig. tom. 1. lib. 2. cap. 14. Lessius lib. 4. c. 2. dub. 8. n. 10. Sayrus in Clauis regia, lib. 7. c. 3. n. 1. & Fagundez de præcept. Eccles. tractat. 1. lib. 1. cap. 8. n. 20. Et ratio est, ait Molfesius cum aliis: quia ciuis existens extra suum locum est solutus à ieiuniis, & particularibus obligationibus sui loci: ergo iustum est, vt ligetur consuetudine, & legibus locorum,

Quoad hoc
lege supra, §.
1. & vlt. Ref.
45. & pro
consuetudi-
ne ibid. §. Se-
cunda. & §.
Tertia. & in
aliis eius an-
not.

in quibus per aliquos dies manet: qui enim sentit commodum, debet etiam onus sentire, iuxta regulam iuris. Deinde, aiunt Suarez, & Lessius, omnes fideles ita obseruant leges, & consuetudines locorum, in quibus manent: & licet hæc consuetudo ortum habuerit occasione vitandi scandali; at semel inducta obligat in conscientia, tanquam valde rationalis.

2. At ego puto, contrariam sententiam esse probabiliorē. Et ratio est: quia lex tantum obligat subditos, & partes communitatis, pro qua fertur: sed aduenæ, & peregrini non sunt subditi, nec pars communitatis, in qua versantur: ergo non tenentur legibus eius. Maior est certa. Minor probatur: nam aduenæ non habent intentionem, ut suppono, manendi in tali loco pro maiori anni parte: ergo non censentur in eo loco habitare; & consequenter non ligantur talibus consuetudinibus, & legibus. Deinde, Episcopus talis loci non potest dictis peregrinis aliqua Sacramenta ministrare, præter Confessionem, & Communionem; & hæc tacita proprii Episcopi licentia: nec potest cum illis dispensare. Ergo, nec iurisdictione obligandi illos suis legibus, potietur. Et ita hanc sententiam docet Granado in part. controuers. 7. tract. 3. part. 1. disp. 7. sect. 4. n. 25. Sanchez de matrimonio, tom. 1. lib. 3. disp. 18. n. 4. & in opere morali, tom. 1. lib. 1. c. 12. n. 38. Azotius part. 1. lib. 7. c. 30. q. ult. Vega in summ. tom. 1. cap. 14. cas. 11. & alij penes ipsos.

3. ad argumentum Molfesij respondetur, illam regulam iuris procedere, quando onus necessariò est annexum commodo, ut percipiens beneficij fructus teneatur eius oneribus; secus, ubi annexa non sunt: & sic Nouitius Religionis gaudet eius priuilegiis; non tamen tenetur eius oneribus, ac præceptis, secundum veriorē sententiam. Ad argumentum Suarij, & Lessij, negatur ea consuetudo obligans: quòd si aliqui se obligatos existimant; aut id ex ignorantia prouenit; aut, si sint viri docti, id existimant, quia tenent contrariam sententiam: at oppositam tenent, qui nostram amplectuntur. Dicendum est igitur, secluso scandalo, (quod facillè potest vitari, admonitis abstinentibus, se non teneri ad eas leges; vel occultè transgrediendo;) Panormitanum in ciuitate Montis Regalis existentem, cum animo ibi non manendi pro maiori anni parte, non teneri ad ieiunia, Festorum obseruationes, & alias leges illius loci. Hæc tamen sententia, & superioris Resolutionis, limitanda est primò, quoad contractuum solemnitates: nam omnes aduenæ tenentur seruare solemnitates in contractu requisitas legibus, & consuetudinibus loci, in quo contrahunt. Secundò, quando legum transgressio cederet in damnum illius loci: tunc enim peregrini tenentur: ut, si aliquod statutum prohibeat aliquid extrahi ex illo loco. Tertio, supradicta doctrina, secundum aliquos, non est intelligenda de vagis, qui nullibi certam sedem habent: hi enim tenentur ad leges illius oppidi, per quod obiter transeunt. Quarto, quando illæ leges obligant, etiam in loco domicilij, & non solum in loco ubi reperiuntur: nam in hoc casu nulla ratio est excusans. Vide Villalobos in summ. tom. 1. tract. 2. dub. 33. Fagundez, Sanchez, & alios, ubi supra. Sed huic aliam adiungamus non dissimilem quæstionem.

RESOL. XLVIII.

An aliquis existens in Ciuitate Montis Regalis per aliquos dies, teneatur obseruare Festa, & ieiunia, que hic Panormi obseruantur? Quod est querere, an peregrini teneantur obseruare Festa, & ieiunia proprii domicilij, que non obseruantur in loco, in quo reperiuntur?

Et quid est dicendum, si quis ex industria hoc efficeret, vel laboret in alio loco, vel ut ibi non ieiunet, sed carnes comedat?

Et alia notabilia, & diuersi casus in textu huius Resolutionis inferuntur sapius contingentes in praxi. Ex p. 1. tr. 10. Ref. 14.

§. 1. Respondent affirmatiuè Syluester verbo Ieiunium, quest. 2. distinct. 12. Rosella eodem verbo, n. 16. D. Antoninus part. 3. tit. 6. c. 2. §. 2. & Paludan. in 4. dist. 15. q. 15. art. 3.

2. Sed ego contrariam sententiam omninò sustinendam esse existimo, etiam si ex industria quis hoc efficeret, vel laboraret in alio loco, vel ibi non ieiunaret; sed carnes comederet. Et ita docet Sanchez in summ. tom. 1. lib. 1. cap. 12. num. 35. & de matrim. tom. 1. lib. 3. disp. 18. num. 29. Fagundez de Præcept. Eccles. tract. 1. lib. 1. cap. 7. num. 7. quia utitur iure suo: ut optimè aduertit Suarez de Relig. tom. 1. lib. 2. c. 13. n. 8. in fin. in tali casu non intetuenit propriè fraus, aut dolus; sed fuga quædam obligationis præcepti, quæ tamen contra præceptum non est: & ita, licet per se non sit bona; non est tamen mala.

3. Scio, contrariam sententiam docere Lessium lib. 4. c. 2. dub. 8. num. 60. Rebellium part. 2. lib. 2. quest. 7. sect. 3. num. 16. Sayrum in Clau Regia, lib. 7. c. 3. n. 12. Rodriguez in summ. tom. 2. c. 219. num. 2. & utrumque Ledesimam apud Sanchez: sed tu tene affirmatiuam sententiam, tanquam probabiliorē: quia, qui utitur iure suo non potest dici fraudem committere. Et ita hanc sententiam nouissimè tenet Villalobos in summ. tom. 1. tract. 2. dub. 34. num. 2. ubi ita asserit: [Si vn Portuges esta en Castilla, pue de comer menudos los Sabados, como se comen aca: y no peca el, que sale de su lugar en dia de fiesta, à trabaia en otro lugar, donde no se guarde aquel dia; y el que sale de su lugar, donde se ayuna, y llega la hora de la cena à otra adonde se come carne, la puede cenar alli, y aun podria antes de salir de su lugar; donde no se ayuna almoizar en su casa por la mañana, conque no coma carne.] Ita ille. Notandum est tamen, quod ille, qui in die festo patriæ se transfert ad alium locum, ubi dies festus non est, laborandi causa, non tenetur prius Missam audire, si in ipso mane diei festi exit: quia talis homo non tenebatur audire Sacrum, nisi vsque ad meridiem. Ergo, si intra meridiem exeat, Sacro non audito, non peccat. Et ita docet Sanchez, ubi supra de matrim. tom. 1. lib. 3. disp. 18. num. 21. cuius sententiam probabilem vocat Lessius lib. 4. cap. 1. dub. 8. num. 56. Malderus in part. 1. quest. 96. art. 5. & Fagundez de Præcept. Eccles. tract. 1. lib. 1. cap. 7. num. 13. quidquid in contrarium asserat Emanuel Sà verb. Festum. n. 8. Naldus in summ. verb. festum, num. 8. Sayrus in Clau Regia, lib. 7. cap. 1. Fernandez in exam. Theol. mor. p. 1. c. 7. §. 1. n. 14. Filiucius tract. 27. c. 7. n. 11. Suarez de Religione, tom. 1. lib. 2. c. 15. n. penult. & alij. Sed tu tene cum Sanchez, non solum post factum, ut vult Naldus in summ. verb. Missa, n. 17. & alij; sed etiam ante factum.

4. Ex his omnibus infert Fagundez duo multum notabilia. Primò, ubi supra num. 8. posse aliquem laborare diebus festis, de præcepto Episcopi, & ieiunia eius non seruare intra eandem Diocesim ipsius Episcopi, si ibi sit locus exemptus ab illius iurisdictione: cum locus exemptus pro extraneo habeatur. Et ita asserunt Auila de censuris, part. 2. cap. 3. dub. 5. Henriquez lib. 13. c. 26. num. 1. & alij, excommunicationem Episcopi pro tota Diocesi non ligare eos subditos, qui commorantur in loco exempto intra eandem Diocesim ipsius Episcopi, qui censuram fert. Secundò, notat Fagundez, quòd si festum, vel ieiunium seruetur in patria, & in loco per quem transit; ex præcepto Episcopi vtriusque Diocesis; tunc videtur, peregrinum ad neutrum obligari: quia peregrini non sunt subditi Episcopo illius loci, ut eos obligare possit suo præcepto; & quia non tenentur absentes ad leges patriæ: ergo, &c. & idèd hanc

Sup. hoc infra in tr. 2. Ref. 24. §. vlt. cursum ad lin. 5. & vlt. & in t. 4. tr. 6. Ref. 45 & ex industria contenta in principio eius §. 2. ibid. in Ref. 44. & in alijs earum annotat. & pro industria laborandi in die festo, magis late ibid. in Ref. 18 §. Quare male, &c.

Sup. hoc infra in tr. 2. Ref. 21. cursum in fin. & in Ref. 5. vers. vlt. eius not. pro hac quest.

Sup. hoc primo, in to 5. tr. 1 in fin. Ref. 86 vers. Vnde, &c.

Sup. hoc late in tom. 5. tr. 1. Ref. 99. &c.

Sup. his in fin. Ref. præteritæ, vers. Quarto, & in tom. 4. tr. 6. 45. §. 2. ad med. vers. Secus autè.

Sup. hoc in Ref. præterita, & in alio §. eius annot. Et sup. hoc quarto in Ref. seq. §. vlt. ante medium, vers. Secundo, & in alio §. eius not.

hanc sententiam putat probabilem, etiam quoad casus referuatos. Sed contrariam, vt probabilior, confirmat. Vnde ex his apparet, me probabiliter olim dixisse. Panormitanos in diebus festiuis, à nostro Archiepiscopo in dictis, posse laborare in Ecclesia Sancti Cataldi, quia est locus exemptus, & subiectus Archiepiscopo Montis Regalis.

RESOL. XLIX.

An Catholici habitantes in terris Hæreticorum præceptis Ecclesie teneantur?

Et inter alia deducitur, an liceat transseuntibus per loca Hæreticorum comedere carnes diebus Veneris?

Et an hoc admittatur solum in casu, quo eis periculum graue immineret vitæ, bonorum, &c. Ex p. 11. tr. 1. & Misc. 1. Ref. 5.

§. 1. **P**RO negatiua sententia arguit Caramuel in *Theologia fundamentali, fundamento 19. q. 2. num. 147.* vbi sic ait: An si maior pars non seruet legem, definit obligare ipsa lex?

2. Affirmatiuam sententiam tenet Diana *part. 7. tr. 11. resp. 23.* vbi ait: Si de facto maior pars Populi non seruaret legem, poterunt alij sine scrupulo maiori parti conformari, & excusari: quia talem legem supponitur non esse vtilem Reipublicæ; & ego, assertum ipsum, & rationem inferendi considero, & infero Catholicos, qui in Ciuitatibus hæreticorum habitant, non teneri ad ieiunia, posse in Quadragesima carnes comedere; non debere audire Missam diebus festis, &c. Nā has leges maior pars non obseruat, & ipsi se possunt maiori parti conformare. Quod si ad ius diuinum recurras, & dicas hanc hæreticorum negligentiam ex infidelitate subnasci, cur non possit aliquis bene credere, & tamen in cæteris se illis conformare, non video. Sanè relinquamus hæreticos, etiam inter Catholicos corruptissimæ sunt aliquæ communitates. An ne idè poterit Petrus violare talem, aut talem legem, quia plerique illam violant? Sed inter Ecclesiasticas, & sæculares distingues, interrogabo tamen. An Ecclesia possit ferre leges inutiles: nam quæ temeratur à pluribus, esse inutilem Diana supponit. Ego Dianæ assertum non scio, tu rem considera. Hucusque Caramuel.

3. Sed hæc doctrina est omninò refellenda, quia suppono, certum esse hæreticos, & Apostatas à fide obligari legibus Ecclesiasticis, quia hi verè subiecti sunt Ecclesiasticæ iurisdictioni: nam continent caracterem baptismalem, qui est fundamentum huius subiectionis, & licet secundum præsentem statum non sint absolutè membra Ecclesie, tamen aliquando fuerunt membra, & contra ius Ecclesie acquisitum deliquerunt, se ab illa separando, ac semper vt ad illam redeant, cogi possunt; vnde fit vt eius præceptis obligentur, & consequenter contra illa peccent ea non seruando. Et ita docet Arriagà in *curf. Theol. tom. 4. disput. 20. sect. 6. n. 30.* Merolla de *legibus, c. 3. disp. 4. dub. 40. n. 465.* & alij communiter.

4. Hoc supposito assero doctrinam, quam ego docui adductam à Carumuele esse veram, & illam nouissimè ex Rodriguez, & Bonacina docet doctus, & amicissimus Pater Antonius Escobar, & Mendoza in *sua erudita Theologia mor. lib. 5. c. 3. n. 25.*

5. Sed ex illa non rectè deducitur Caramuelis Collarium: nam lex Pontificia non pendet ab acceptatione Populi per se, & absolutè loquendo, vt alibi à nobis fusè probatum est.

6. Et licet, hoc non obstante, præsumatur Principes laicos, & Ecclesiasticos leges condere, & promulgare sub tacita conditione, si à Populo acceptentur: quia

hoc videtur pertinere ad suauè regimen Populorum, & magis conforme legislatorum benignæ voluntati: quod optimè confirmat dictum Gratiani §. *leges c. 3. dist. 4.* leges instituuntur cum promulgantur; firmanur cum moribus vtentium approbantur: *Et in lege de quibus, ff. de legibus*, vbi ita habeatur: leges nulla alia ex causa non tenent; nisi quia iudicio Populi receptæ sunt. Et ita ex Becano, & Bonacina obseruat Caspensis in *Curf. Theol. tom. 1. de legibus, disp. 1. sect. 5. n. 60.* & Escobar, vbi *suprà, sect. 2. c. 12. Problema 5.*

7. Tamen hæc opinio non est applicabilis in casu nostro; nam est intelligenda de legibus, quæ in dies emanant à Pontificibus, & non de præceptis Ecclesie olim ab ipsa promulgatis, & à toto populo Christiano vsu receptis: verum postea ab hæreticis inimicis Ecclesie in eius odium absque vlla iusta causa pertinaciter, non obseruatis, & contemptis.

8. Et idè adducam hîc Paulum Layman in *Theol. mor. lib. 1. tract. 4. c. 11. num. 8.* vbi sic ait. Existimo tamen sententiam Sanchez probabilem esse ac tutam, cum non videatur esse mens Ecclesie aliquem obligare ad ieiunandum in loco, vbi fideles alij non ieiunant, si quidem id commodè, plerumque fieri non potest, & valdè expedit Ecclesie cuiusque morem vniformiter à fidelibus obseruari.

9. Loquor autem solum de Ecclesiis, ac Diocesisibus Catholicorum: nam alia ratio est si peregrinus Catholicus in Terras hæreticorum veniat: Huic enim arbitror ieiunia, & festa obseruanda esse secundum Calendarium nouum, atque suæ Diocesis, Romanæque Ecclesie consuetudinem, si commodè ita seruare possit. Ratio est, quod in contemptum Ecclesie Catholice cedere videatur, atque scandali occasionem præbeat, si peregrinus Catholicis post habito propria Ecclesie legitimo more, in obseruationibus Ecclesiasticis se conformet legitimæ consuetudini ab hæreticis pertinaciter retentæ, ac defensæ. Ita ille, cui adde Hermanum Busenbaum in *medulla Theologia moralis, lib. 1. tr. 2. c. 2. dub. 3. n. 2.*

10. Vnde nostram sententiam in terminis contra ea, quæ asserit Caramuel tenet Ferdinandus Rebellius inclitæ Societatis I E S V præstantissimus Theologus de *oblig. iust. part. 1. lib. 1. q. 5. num. 14.* vbi docet, quod in terris hæreticorum consuetudo totius Populi comedendi carnes diebus vetitis, & violandi ieiunia, nec per mille annos continuata Ecclesia præcepta abrogare poterit. Ita Rebellius, cui adde nouissimè Patrem Urbanum ab Ascensione Carmelitanum in *Theol. mor. tr. 1. c. 4. §. si tamen maior.*

11. Sunt igitur prorsus eliminanda à mentibus Catholicorum argumenta, quæ reducit doctus Caramuel.

12. Confirmantur superius dicta: an si opinio Caramuelis esset admitrenda, sequeretur, frustra vsque adhuc Doctores in dubium vertisse, si liceret transseuntibus per loca hæreticorum comedere carnes, & hoc admitterent solum in casu, quo periculum graue eis immineret vitæ, bonorum, &c. Alioquin minimè, vt rectè aduertit Hermanus Busenbaum in *medulla Theologia moralis lib. 2. tr. 1. c. 3. n. 10.* Eminentissimus Cardinalis Lugo de *Fide, disp. 14. sect. 5. §. 2. n. 104.* & alij penes ipsum. Ergo, &c.

RESOL. L.

An ius ciuile obliget in Hispania in casibus, in quibus aliquid non sit definitum in legibus illorum Regnorum?

Idem est dicendum de aliis Regnis.

Et an aliquis sit puniendus propter transgressionem legum ciuilium, si actus non sit contra ius naturale, vel Regni, nec contractus sit irritus, & si à iure ciuili irritus.

lege etiam
alias Ref. ea
tum annos.

Quæ hîc est
infra Resol.
1. in fin.

Sup. hoc in
tom 7. tr. 5.
Ref. 68. & in
aliis eius an-
noi.

Alibi in ref.
quæ hîc est
infra 55. &
in co. 9. tr. 2.
Ref. 345. §. 2.
& si placet

atur, si tamen à iure naturali, vel Regni non irritetur?
Ex p. 5. tr. 14. & Misc. 2. Ref. 69.

§. 1. **H**ic casus potest deservire etiam pro aliis Regnis, ubi determinatum non sit, deficientibus legibus propriis esse decidendum secundum leges civiles; & affirmatiuam sententiam tenet Castrus Palaus tom. 2. tract. 3. disp. 1. Sanchez de matrim. lib. 7. disp. 87. n. 29. & Villalobos in summ. tom. 1. tract. 2. difficult. 8. n. 6. ubi sic ait: [Las leyes de derecho civil tienen fuerza en España, faltando las leyes des Reyno, no de su naturaleza, sino proque en España se han introduzido assi por la costumbre, y assi por momento se alegan en les Chancelerias, y Audiencias, y todos los juezes juzgan segun estas, leyes, quando faltan las nuestras.] Ita ille, qui pro hac sententia citat Burgos de Paz in l. 1. Tauri, a num. 5 20. Antonius Gomez ibi num. 10. Pin. rubric. C. de bon. matern. pat. 2. num. 12. & Cifuentes in leg. 3. Tauri, n. 3.

2. Verum ego contrariæ sententiæ tanquam probabiliori adhæreo, quam ita mordicus tenent Salas de legibus tract. 14. disp. 7. sect. 9. nu. 18. & Granada in 1. 2. contr. 7. tract. 3. part. 1. disp. 3. sect. 3. n. 25. ut contrariam immeritò falsam vocent. Hanc etiam opinionem docet Suarez de legibus, lib. 3. cap. 8. num. 5. Vasquez in part. 2. tom. 2. disp. 153. cap. 2. & Gordonus in Theol. mor. tom. 1. lib. 2. quest. 9. cap. 3. num. 13. cum multis aliis Iuriconsultis penes ipsos. Et ratio est, quia, ut probat Molina de iustitia, tom. 1. tract. 2. disp. 30. Suarez de legibus, lib. 4. c. 7. & alij, Imperator non est dominus totius orbis, & in speciali constat nullam habere iurisdictionem in Hispanos, quorum Rex supremam habet potestatem temporalem in his Regnis: ergo non potest Imperator illa suis legibus obligare, nec leges Imperatorum, modò vllam vim habent in Hispano, nisi Rex noster subiiceret Hispanos iuri civili communi. Quòd autem ius civile allegetur passim in his Regnis, non concludit, quòd obliget, sed allegantur leges civiles, non ut leges, sed ut dictamina rationi consentanea (cùm re ipsa talia fuerint) & naturam contractuum optimè explicantia. Vnde Panormitanus in cap. Ecclesia S. Mariæ, n. 10. de const. vniuersè ait, quòd ubi lex civilis Imperatorum esset fundata super ratione naturali, potest iudex Ecclesiasticus illam seruare, non ratione legis, sed ratione naturali, & Baldus in cap. fin. de const. testatur Francos uti lege Romana, non quia lex, sed quia bona est. Itaque, ut optimè aduertit Granada ubi supra, consuetudo solùm est leges civiles citandi, ut in iis, quæ ad ius naturale accedunt, magni habendæ, eo quòd optimis rationibus Iuriconsultorum responsa niti soleant. Vnde patet, responsio ad argumentum Villalobos, nempe non ex vi legis, sed ex consuetudine teneri iudices in Hispania sequi decisiones iuris civilis, deficiente iure proprii Regni: nam responderetur quòd talis consuetudo & vsus non potest probari ex eo, quòd frequentius iudicent iudices per leges civiles deficientibus propriis, quia id faciunt non obligatione, sed imitatione, quia scilicet dictæ leges æquitati proximiores videntur. Concludo igitur cum Gordonus ius civile in aliis Regnis extra Imperium non obligare, nisi quantum illorum Regnorum Principes statuerunt.

3. Notandum est tamen quòd etiam stando in prima opinione Auctores contrarij docent, neminem esse puniendum propter transgressionem legum civilium, si actus non sit contra ius naturale, vel Regni, neque contractum fore irritum, etsi à iure civili irritetur; si tamen à iure naturali, vel Regio non irritetur, quia si hos effectus leges civiles haberent, obligarent Hispanos sicut propriæ quod non est dicendum. Ita Palaus ubi supra.

RESOL. LI.

An si Summus Pontifex existeret in aliquo Regno, verbi gratia Regis Hispani, teneretur vi directiva obseruare leges illius Regni latas pro bono publico? Ex p. 10. tr. 14. & Misc. 4. Ref. 26. aliàs 28.

§. 1. **A**ffirmatiuam sententiam tenet doctissimus Quoad hæc in tom 9 tr. 2. lege doctissimam ref. 90 & omnium Ref eius primæ, secundæ, & tertie not.

Arriaga in Curs. Theol. tom. 4. tr. de legib. disp. 15. sect. 3. subsect. 3. n. 53. ubi sic ait: Duo verò circa ipsam subiectionem Ecclesiasticorum adhuc restant declaranda. Primum est, vtrum ipsemet Summus Pontifex obligetur eius legibus, quando existit in alieno dominio temporali. Suarez censet non teneri; tum quia; iuxta ipsius principia, ipse est, qui iurisdictionem dedit seculari Principi, ut eas leges institueret: ergo tanquam Superior ipso Legislatore non debet per eam obligari; tum quia, etiamsi obligatio veniat ex ratione se conformandi cum toto, non videtur ob summam eius dignitatem ea ratione vrgeri. Ego tamen probabilius puto teneri; tum quia, esto vera sit sententia Suarez, quòd Pontifex approbando eas leges sit Legislator quodammodò earum, non propterea excusatur ab obligatione eas seruandi; quia Legislator tenetur suis legibus, tum quia dignitas, & eminentia personæ non obest: nam ad suas leges Civiles, & Canonicas tenetur, non obstante tota ea dignitate: ergo eodem modo per se tenebimur ad Imperatorias, quando est in Imperatoris terris, tum denique, quia Nicolaus Papa I. verbis supra à me citatis, etiam videtur includere ipsos Pontifices in ordine ad leges Civiles, sicut includit Imperatores, in ordine ad leges Canonicas. Et sanè iniquum esset, si Pontifex in alieno dominio vellet suum triticum cariùs vendere, quàm per leges ibi cæteris liceat: ad quod punctum per accidens est, quod illa sit ibi tunc in persona, aut per Ministros suos mandet id fieri. Ita Arriaga.

2. Sed ego puto non esse discedendum à Sententia Suarez, quam etiam tuetur Merolla in Theol. mor. tom. 2. disp. 4. c. 3. dub. 45. n. 610. sic asserens: Excipitur tamen Summus Pontifex, qui iure diuino in omnibus, & per omnia exemptus est à potestate civili, ut benè probat Molina tom. 1. de iust. tract. 2. disp. 31. Vnde nullas leges Civiles alterius Principis seruare tenetur; quare licet Pontifex versetur in alieno Regno, non tenetur leges Civiles illius Regni seruare. Quòd existimo verum, non solùm ex vi præcepti, & obedientiæ, sed etiam ex titulo seruandi vniformitatem cum tali Communitate, quia Pontifex est persona aded excellens, ut non cogatur ex vi rationis sese accommodare Statutis, & Legibus suorum inferiorum. Ita ille, & ego.

RESOL. LII.

An Principes teneantur seruare suas leges?
Et quid, si iurassent seruare eas, ut solet tale iuramentum exigi à Regibus, & Dominis terrarum, dum accipiunt denuò possessiones earum?

Et difficultas est, an ex vi directiva Principes teneantur seruare suas leges, ita ut illas frangendo peccent mortaliter?

Et inter alia, quæ ex doctrina huius Resolutionis inferuntur, tandem queritur, an Princeps teneatur stare contractibus à se celebratis cum suis subdijs, & aliter faciendo peccet mortaliter? Ex p. 1. tr. 10. Ref. 10.

§. 1. **R**espódeo, quòd Princeps, seu alius Legislator, qui non habet superiorè, non tenetur legibus non obligantibus ex æquo, ut legibus vestiù, &c. benè tamen tenetur legibus obligantibus omnes, ut legibus taxantibus pretia mercium, &c. Sed ad hoc non tenetur

Sup cõteno in hac Ref. seq. per totã, & in tom 3. tr. 1. ex Ref. vi

vi coercitiua, cum à nullo puniri possit; sed vi directiua: quia, sicut ius naturæ præcipit, vt Superiores obseruent leges proprias, & sic se conforment subditis; turpe est enim, caput, & membra non conformari: ergo eodem modo, quo subditi tenentur seruare leges Superiorum, Superiores ipsi tenentur seruare proprias, ac proinde vtrique legibus obligantur. Ita docet Granado in *pari. 2. contr. 7. tract. 3. p. 1. disp. 6. sect. 1. n. 6.* Layman in *Theolog. mor. tract. 4. c. 9. n. 3.* Suarez de *legib. lib. 3. c. 35.* Fernandez in *exam. Theol. mor. p. 2. c. 6. §. 2.* Ioan. de la Cruz in *direct. consc. in præem. dub. 3. concl. 2.* Vasquez in *p. 2. tom. 2. disp. 167. c. 3. n. 17.* Becan. in *summ. Theol. p. 2. tr. 3. c. 6. q. 2. per totam*, & alij penes ipsos.

1. Sed difficultas est, an ex vi directiua teneatur ita seruare suas leges, vt illas frangendo peccet mortaliter. Affirmant aliqui, vt Granado *vbi supra*, in *p. 2. contr. 7. tract. 3. p. 2. disp. 17. sect. 3. n. 24.* Suar. de *legib. lib. 3. c. 35. n. 8. & 20.* Sayrus in *Clau. Regia, lib. 2. c. 9. n. 2.* Maldernus in *p. 2. q. 96. tract. 5. fol. mibi 405. col. 1.* & alij: quia putant directè Principes teneri seruare leges.

2. Sed mihi contraria sententia probabilis etiam videtur, quam docet Filliuc. *tom. 2. tract. 21. c. vlt. num. 426.* Azorius *p. 1. lib. 3. c. 11. q. 1.* Salas de *legib. disp. 24. sect. 2. n. 19. & 20. & disp. 20. sect. 1. n. 104.* Lessius *lib. 2. c. 35. dub. 5. n. 34.* & alij: quia Princeps non tenetur seruare legem, nisi indirectè; & illo iure, quo se tenetur conformare subditis: & cum lex non obliget vltra voluntatem Legislatoris, non censetur Legislator velle sibi tantam obligationem imponere. Ergo, &c. Vnde, semoto scandalo, & aliis circumstantiis, assero, Pontificem non peccare mortaliter, si non communicet in Paschate; si faciat contractum, iure tantum humano, simoniacum; & aliis similibus. Peccaret tamen Princeps, si venderet aliquam rem vltra iustum pretium taxatum à lege: nam, vt benè obseruat Lorca in *p. 2. tom. 2. tract. de legib. disp. 26. membr. 3.* & alij, naturalis iustitia postulat: vt iusto pretio contractus fiant: pretium autem sit iustum communi æstimatione, quæ melius lege, quàm alio arbitrio declaratur.

3. Notandum est etiam, quòd Princeps tenetur stare contractibus à se celebratis cum suis subditis; & aliter faciendo peccat mortaliter: & ita docet Regin. in *praxi, tom. 1. lib. 13. c. 17. n. 168.* Suarez de *legib. lib. 3. cap. 35. n. 23.* Salas etiam de *legib. disp. 14. sect. 2. num. 27.* Azorius *part. 1. lib. 5. c. 11. q. 1.* Filliucius *vbi supra*, & nouissimè Villalobos in *summ. tom. 1. tract. 2. dub. 30. n. 6.* vbi sic asserit: [En todo contrato el Principe se obliga à aquel con que contrahe, aunque sea su subdito, y queda obligado como el està. Es commun sentencia y lo dicta la razon natural: porque el contrato ha de ser y gual, y no ha de claudicar: y ansi pues el subdito le queda obligado à el en el contrato; tambien el ha de quedar obligado.] Et idè docet Ioan. Valerus in *differ. vtriusque fori, verbo Lex, differ. 10. n. 1.* Principes non teneri, saltem (ait ipse) sub mortali, seruare leges, nisi tamen iurassent seruare eas, vt solet tale iuramentum exigi à Regibus, à Dominis terrarum, dum capiunt de nouo possessiones earum: quia Princeps naturaliter sub peccato mortali potest se suis subditis obligare. Vide etiam, circa præsentem quæstionem, Tannerum in *part. 2. disp. 5. q. 6. dub. 2. n. 22.*

RESOL. LIII.

An Princeps à legibus sit solutus?

Et deducitur, quod seposito scandalo Princeps non peccat mortaliter legem suam non seruans.

Ex quo cursim sequitur, quod seposito scandalo Pontifex Summus non legens Horas Canonicas, non ieiunans, &c. non peccat in hoc.

Et inferitur omnia peccata, quæ à Principe committuntur

Tom. VI.

ob non obseruationem propriarum legum esse eiusdem speciei.

Et notatur, quod Princeps Superior non tenetur in conscientia seruare Statuta, seu Leges municipales Prouinciarum sibi subiectarum, quando in illis Prouinciis moratur, vel in eis peregrinatur.

Et quid, si tale Statutum confirmatum sit ab ipsomet Principe? Ex *p. 11. tr. 7. & Milc. 7. Ref. 6.*

§. 1. **O**ritur difficultas ex verbis Vulpiani, qui in *Sup. hoc in leg. Princeps 31. ff. de legib.* diserte tradit, Principem legibus solutum esse: sed variè respondent Doctores, Iacobus Cuiacius *lib. 15. obseru. c. 30.* scribit Græcos interpretes eam accipere de legibus pœnariis, ita vt Princeps, delicti à se commissi, pœnam legibus definitam non sustineat, cum iudices non habeat. Ipse verò Cuiacius eam de legibus caducariis, seu odio sis, nempe Iulia, & Papia tantum interpretatur; hoc argumento quod desumpta sit ex Vulpiano *lib. 13. ad Iuliam, & Papiam*, quæ de caducis erat lata, quod ex inscriptione ipsius legis appareat. Idem censent Anton. Augustin. *lib. de leg. & Senatusconsult. c. 17.* & Tob. Paumestier *lib. 1. de iurisdic. cap. 19. n. 7.* Gotofredus in *notis ad nou. 105. c. 2. in fin.* Vulpianum ita intelligit, non quòd sit Princeps verè legibus solutus, sed quòd solutus videatur, *arg. leg. imperfecto 13. ff. de leg. 3.* Guilielmus Onciacus *q. philos. 27. n. 4.* opinatur, Principem de facto legum vinculis solutum, iure verò esse obstrictum. Vultei ad *§. sed quod Principi 6. Scilicet de iur. nat. gent. & ciu. n. 7. & 8.* docet Principem omnibus legibus tam à populo Romano, quàm ab ipso, & antecessoribus suis latis solutum, & liberum: interim tamè legibus diuinis, & naturalibus (vt pote, quæ Vulpiani regula non continentur) teneri atque adstrictum esse. D. Besoldus *lib. 1. polit. c. 2. n. 32. pag. 82.* alique ab eo relati, distinguunt inter ordinariam Principis potestatem, & extraordinariam: & secundum ordinariam potestatem Principem legibus subiectum: secundum extraordinariam verò iidem solutum esse existimant. Plerique denique alij distinguunt inter leges merè positivas siue ciuiles, iurisque solemnia: & inter leges naturales siue diuinas, atque gentium, sicque eas, quæ publicum respiciunt bonum; & concludunt Principem illis omnibus esse exemptum: his verò (cum sint incommutabiles) non item, *§. sed naturalia 11. 5. de iure naturæ, gentium, & ciu. 2. §. 1. ff. de vsufr. earum rerum quæ vsu consumuntur*: ac proinde populum Romanum qui lege regia omne suum imperium, & potestatem in Principem, seu Imperatorem transtulit, *dict. §. sed & quod Principi 6. 5. dict. t. & l. 1. ff. de constitut. Principum.* his eundem soluere non potuisse, & consequenter etiam eundem Principem, neque cuiquam rem suam sine iusta causa auferre, neque proprium contractum transgredi posse, etiam si vtatur plenitudine potestatis; quia eius potestas, vt cumque plena ad id se se non porrigat: cum pacta, & contractus violare nefas sit iure naturali, & gentium, *l. 1. ff. de pact. leg. 1. ff. de const. pec. leg. 3. C. de rescindend. vend. lason. in leg. ex imperfecto 3. Codice de testament.*

2. Sed de hac quæstione latè tractat Ferdinandus Vasquius *leg. 1. cont. illo cap. 26. n. 15.* Corasc. *l. 2. misc. cap. 25. num. 4. & 5.* Vves in *§. fin. num. 4. in fin. quibus modis test. infirm.* Conran. *Comm. iur. ciu. l. 1. c. 16. n. 8. & 10.* Antonius Faber *tom. 1. iurisprud. Papin. tit. 2. principio 8. illud 2.* Schiforhegh. *l. 3. tract. 19. quæst. 21.* Vungepaut *exercit. Iustin. 2. quæst. 5. pagina 44. cum sequentibus.* editioe vltima. Bender in *tract. de reuis. conclus. 22. num. 16. & sequentibus.* Niellius *disp. feud. 2. thes. 3. liter. B.* Trentler. *disp. 1. thesaur. 6. volumine 1.* Scipio Gentil. in *disp. de Principatu Rom. thesaur. 30. & sequent.* Henonius *disputatione 1. sub. controuers. 17.* Lanhus in *discursu de lege Regia, thesauro 62. cum multis sequentibus.*

Sup hoc cōtractu in §. vlt. præced. Ref.

& in dissertat. de legibus in Corollar. 46. & Andreas Scepius in orat. siue q. An Princeps lege sit solutus, Boccr dicto tract. de inuestitura feudi, cap. 3. n. 78. & pluribus subsequenibus. Belfold. in Oeconomia tit. 3. & 4. leg. 1. ff. nu. 7. pag. 137. & sequentibus. Hunnius lib. 2. de interpret. & auctoritat. iur. c. 1. q. 7. pag. 135. cum seqq. Enekel l. 1. de priuileg. c. 8. & l. 3. c. 3. & seqq. Bachouius in notato. & animaduers. ad Trentler. volum. 1. disp. 1. th. 6. lit. A & B, pag. 24. cum seqq.

3. Quibus omnibus adde Runalinum in auream Bullam Caroli IV. dissert. 5. part. 1. thesi 10. & Mollam in emporio iuris part. 1. q. 2.

4. Sed vt aliquem Theologum sentiamus, in expositione dictæ legis Vulpiani sic ait Ioannes Præpositus in part. 2. Diui Thomæ, quest. 95. disp. 4. dub. 1. num. 5. Contra tertiam conclusionem potest obici, leg. Princeps 31. ff. de legibus, vbi dicitur, Princeps legibus solutus est.

5. Respondent aliqui, ibi esse mentionem certarum quarundam legum, non verò Imperatorem velle Principem solutum esse omni legum genere: Alij solutum idem volunt dicere, quòd dispensatum; quibus tamen repugnat ipsa lex, vbi dicitur. Augusta autem legibus soluta non est, Principes tamen eadem illi priuilegia tribuunt, quæ ipsi habent. Vnde.

6. Respondeo, Imperatorem solum indicare id, quod docuimus in explicatione illius conclusionis, scilicet supremum Principem non adstringi lege, vt est lex ab eo posita eo modo, quo adstringuntur subditi, cum quo bene potest consistere, quod quando materia legis, eiusdemque legis conditiones eo locum habent, iure naturæ teneatur facere quod alijs per legem præscribit, vt caput corpori sese conformet. Ita Præpositus.

7. Mihi verò in hac difficultate aliqua firmanda existimo. Dico igitur primò, quòd Legislatores supremi non obligatur lege sua quoad vim coactiuam.

8. Prob. Vis coactiuam maximè connaturaliter exercetur in inuitum, à quo pœna reposcitur pro transgressione legis, atqui pœna non potest reposci à supremo Legislatore; ergo. Minor probatur, qui non subditur alijs, sibi etiam non subditur; nec habet in se vim coactiuam.

9. Confirm. esse debitorem pœnæ, dicit respectum ad alium, à quo quis possit vrgeri ad pœnæ solutionem, supremus autem Princeps non subditur alicui, qui possit pœnā ab eo exigere: relinquitur ergo quod si peccet, reddatur obnoxius pœnæ apud Deum debitæ; non verò apud alium. Ex quo sequitur, quòd Pontifex non incurrat pœnam constitutam in lege à se lata, similiter nec Episcopus incurrat pœnam legis suæ, nec item Princeps sæcularis: in hoc passim conueniunt Doctores.

10. Dico secundò: Princeps etiam supremus tenetur præstare id, quod alijs præscripsit per legem, si ratio, & materia legis in illo etiam locum habeat, vt in exemplis allatis. Ita communiter Doctores, & speciatim Diuus Thomas q. 96. a. 5. ad 3. qui dicunt Principem subditi lege quoad vim directiuam non quoad vim coactiuam. Patet c. cum omnes de constitut. vbi dicitur, quod quis, quæ iuris, in alterum statuit, ipse debeat vti eo. Et L. digna C. de ll. dicitur: Digna vox maiestate regnantis alligatum legibus se Principem profiteri.

11. Dico tertio: quòd Legislatores non obligatur sua lege immediatè ex efficacia legis illum adstringentis, sed lex ab eo posita se habet respectu illius tanquam conditio, sine qua non, qua posita lex naturæ obligat ad præstandum id, quod alijs sua lege præscripsit propter rationem dictam. Consentit Azor, 1. part. mor. lib. 5. c. 11. §. huius igitur q. Malderus q. 96. art. 5. §. aliter tamen. Lorca disp. 25. §. primum Princeps. Tannerus disp. 5. q. 6. dub. 2. n. 20. Gamachæus q. 96. c. 5. in conclus. Et hoc solum concludit Vasquez disp. 167. c. 3. quia scilicet ipsa

ratio naturalis postulat, vt Princeps se alijs conformet, id suadens, & non amplius varia, quæ ex legibus ciuilibus afferuntur.

12. Valentia disp. 7. q. 5. punct. 4. §. respondeo, hoc ipsum: conuenit nobiscum in conclusione, si Princeps nolit se lege sua comprehendere: addit tamen, si cum legem tulit ex intentione se se etiam inclusit in illa, itavt, cum voluit omnes id facere, quod lege præscripsit, se ipsum quoque in illis omnibus comprehenderit, ipsum obligari lege sua directè.

13. Sed contrarium est longè probabilius: nam etiam eò dato, non redditur inferior Legislatore, & obligatio ex lege orta non ex voluntatis, sed ex ratione inferioris respectu Legislatoris oritur; non potest ergo Legislatores se legi subiicere, ad hoc vt lex eum directè obliget.

14. Nec refert, quod possit aliquis per votum directè se se obligare ad aliquid faciendum: nam obligatio orta ex lege (quod votum dicatur priuata lex id est improprium, seu impropria locutio) sed ex promissione, nam per votum aliquis promittens Deo, se se illi tanquam promissario obligat.

15. Ex quo deduco, quòd seposito scandalo Princeps non peccat mortaliter legem suam non seruans, Azo. sup. Less. lib. 2. de iust. c. 35. dub. 5. Salas de leg. disp. 14. n. 17. 19. & 21. Bonac. q. 1. de leg. punct. 6. Palao de leg. disp. 1. punct. 24. §. 1. quia illa naturalis æquitas non grauius obligat. Hinc seposito scandalo Sum. Pont. non legens Horas Canonicas, non ieiunans non grauius peccat in hoc.

16. Licet aliqui contrarium sentiant, aduerte tamen superiores mirum in modum excitare inferiores ad obseruationem legis, quando ipsis præunt exemplo in exacta legum suarum obseruantia.

17. Vide circa præsentem quæstionem Escobar in Theol. mor. tom. 1. lib. 5. sect. 2. c. 5. n. 36. cum seq. & me citat. Metoll. de leg. disp. 4. c. 3. n. 616. & alios penes ipsos.

18. Ex his infertur, omnia peccata, quæ à Principe committuntur ob non obseruantiam propriarum legum, esse eiusdem speciei, vt bene inquit Salas de leg. disp. 14. sect. 2. n. 21.

19. Ratio est, quia illud præceptum generale legis naturæ de seruanda propria lege, non ponit actum Principis in eadè specie, in qua esset actus subditi, qui directè, & immediatè subditur legibus Principis, quæ specialiter pertinent ad materiā talis virtutis, vel vitij, & idè in eadem specie vitij violatione legis humanæ constituunt. Et probatur hoc, quia ratio formalis propter quam dicimus peccare Principem non seruando legem suam, eadem est in violatione omnium legum suarum, scilicet, quia turpiter agit discordado à toto, ergo omnia peccata censentur eiusdem speciei, licet contrarium absque sufficienti ratione velint Lessius, & Bonac.

20. Item infertur, legem latam à Principe respectu Principis non habere vim, ac rationem legis per se loquendo: quia non est causa immediata, & proxima à qua in conscientia Princeps obligetur, sed tantum est conditio requisita, qua posita emanat iure naturali obligatio ad seruandum suam legem. Nam ius naturale dictat, quod caput se conformet corpori, & membris, & quod patiatur legem, quam ipse tulerit.

21. Nota etiam hic, quòd Princeps superior non tenetur in conscientia seruare statuta, seu leges municipales Prouinciarum sibi subiectarum, quādo in illis Prouincijs moratur, vel in eis peregrinatur. Ita Felinus c. 1. de const. n. 30. Suarez lib. 3. de leg. c. 35. n. 14. Salas disp. 14. sect. 2. n. 23. & seq. Bonacina de leg. disp. 1. q. 1. punct. 6. n. 26. Ferdinand. Castro in oper. mor. part. 1. tract. 3. disp. 1. puncto 24. paragrapho 1. numero septimo. Ratio est, quia talia statuta lata sunt ab inferiori potestate, & iurisdictione, & idè non habet vim obligandi eum, qui in eodem loco habet superiorem iurisdictionem.

Qua

Sup. hoc in Ref. præteri. ra. §. Sed difficultas, & in alijs §. eius not.

Sup. hoc magis latè in tom. 1. tr. 3. Ref. 48. & in tom. 3. tr. 1. lege doctrinam Ref. 28. & §§ eius primæ autor.

Sup. hac vi coactiuam in tom. 3. tr. 1. in Ref. 51. à lin. 5 §. ult. & in alijs eius primæ not.

Qua ratione dicunt etiam communiter Canonistæ, Legatum Pontificis, dum est in aliquo Episcopatu non obligari peculiaribus legibus illius Episcopatus.

22. Imò addunt Salas, Suarez, & Castro licet tale statutum particulare confirmatum sit ab ipsomet Principe, nihilominus non obligare illum. Et ratio eorum est, quia non confirmat illud pro tota sua Republica, sed tantum pro determinato loco, & idè nulla ratio cogit caput totius Reipublicæ, ut illi subdatur. Hoc autem limitat Suarez, nisi talis locus esset quasi propria habitatio ipsius Principis, ut est verbi gratia, Roma respectu Põtificis, vel propria curia respectu Regis: nam quæ ibi generaliter seruanda statuuntur per supremam auctoritatem ipsiusmet Principis, cum etiam obligare videntur, quia speciali ratione habetur tantquam ciuis, & membrum illius loci.

23. Sed hoc quod dicunt Auctores citati de statutis particularibus à supremo Principe confirmatis, non videtur indistinctè verum; sed etiam quando confirmatio est in forma communi: secus verò quando est ex certa scientia: nam Princeps hoc modo confirmando statutum latum ab inferiori potestate, videtur de nouo ipse idemmet statuere, seu illud facere suum argum. c. 1. de confirmat. vil. & cap. si Apostolica de prob. lib. 5. Ergo tenebitur Princeps tale statutum seruare eo modo, quo leges à se latas seruare tenetur. Et hæc omnia tenet Merolla, ubi supra n. 673. cum seq.

RESOL. LIV.

An Princeps propter publicam necessitatem priuatis ius suum auferre possit?

Et in dicto casu, an teneatur Princeps ad recompensationem?

Et quid, si predictum ius tollatur per viam legis generalis, an tunc nulla restitutio fieri debeat?

Et resoluitur priuilegium immunitatis per legem generalem non tolli.

Et infertur, quod Papa validè reuocat priuilegium per modum contractus onerosi quibusvis personis, quauis dignitate Pontificali, Imperiali, Regali præfulgentibus virtute Bullæ Cæna Domini absque vlla restitutione, seu recompensatione.

Et tandem queritur, an omnia sint suprema Principis, hincque possit ciuibus suis res suas, siue eorum dominium ex plenitudine potestatis pro libito sine vlla causa auferre, & ad alios transferre? Ex part. 11. tr. 7. & Misc. 7. Ref. 5.

§. 1. **N**egatiuè respondeo nisi iusto pretio refuso. Probatur primò, iniquum, & iniuriosum foret, ut cum iactura, & incommodo vnus, aut quorundam dumtaxat ciuium non etiam vniuersorum publicæ necessitati, & vtilitati subueniretur: cum, ut vtilitas, & commodum est vniuersorum, ita quoque æquissimum sit, ut non quorundam dumtaxat ciuium, sed vniuersorum re atque opera quærat, ac paretur: cum, & hæc sit naturæ lex iustissima, & æquissima, ut eum sequantur incommoda, quem comoda sequuntur leg. secundum 10. ff. de reg. iur.

2. Secundò. Accedit, quod nemo debeat alterius causa prægruari, cap. non debet de reg. iur. in 6. iam verò si ob necessitatem publicam quis à re sua pellatur, prægruaretur utique alterius conciuium, videlicet causa, ut qui necessitatem publicam solus ferre cogeretur, quam tamen ipse solus non commeruit.

3. Tertio. Si filius ob patrem, & è diuerso Pater propter filium quicquam sentire incommodi non tenetur, multò minus ob suos conciuies quisquam tenebitur quicquam sustinere damni: cum multò maior, & arctior sit inter patrem, & filium, quàm inter Conci-

Tom. VI.

ues coniunctio: siquidem pater, & filius pro vna habentur persona; l. fin. Cod. de impub. & aliis subst. Et pater, ac filius in secundo humanæ societatis gradu, cuius verò cum conciuie in septimo demum sit constitutus: atqui verum est prius, quod nempe filius pro patre non teneatur quicquam sufferre incommodi tot. iur. C. ne filius pro patre. Ergo, & posterius, ac consequenter non potest Princeps, boni publici causa quicquam priuato auferre, aut eum prægruare.

4. Quarto. Ad hæc si etiam tunc cum ex contractu cum ciuitate, vel vniuersitate inito ciues sigillatim obligantur, non obligantur singuli in solidum; sed quisque illorum pro virili parte, multò minus tunc quando ciuis planè non est obligatus, exigetur ab ipso quicquam vltra virilem portionem: at verum est prius ex omnium confessione: ergo sequitur posterius.

5. Quintò. Accedit textus apertissimus in l. vend. 13. §. 1. ff. comm. prad. in quo Vlpianus verbis disertis scribit: Si in agro alicuius sint lapidicina, tunc inuito illo domino, neminem posse lapidem cadere nec priuato, nec publico nomine, nisi prius pro hoc salarium domino præstet. Vnde profecto luce meridiana clarius elucescit, nec publico nomine, siue quod idem est, propter vtilitatem, vel necessitatem publicam quicquam priuato auferri posse nisi iusto refuso pretio.

6. Sexto. Et idem planè euincit quoque l. 2. C. pro quibus caus. seruit. pro præm. in qua serui, qui monetarios adulteros in publicum deferunt, libertate donantur, inuitis etiam dominis: sic tamen, ut ipsi domini pretium ex fisco recipiant.

7. Septimò. Atque huc referri debent regulæ illæ iuris ex medio iure natura, & æquitate desumptæ, quod nemo sit lædendus, l. 10. ff. de iust. & iur. §. 3. instit. eod. tit. nec quisquam locupletari debeat cum alterius detrimento, l. 14. ff. de cond. indeb. l. 206. ff. de reg. iur. neque quisquam sine culpa sua re sua, suoque iure priuari debeat, d. l. 1. de reg. iur. sed suum cuique tribui oportet.

8. Et quamuis respondeatur ob publicam necessitatem à regulis iuris recedi: non tamen existimo tantam esse Reipublicæ causam, ut eius gratia leges naturæ atque æquitatis regulæ violati possint, vbi quacumque ratione factæ tectæ conseruari queunt, ut hic si rei, cui res adempta est, vel qui damnum passus fuit, id resarciatur vel contributione conciuium, vel ex fisco Reipublicæ.

9. Octauò. Confirmat denique hanc sententiam non parum, §. fin. instit. de his, qui sui, vel alien. iur. sunt. Vbi cum D. Pio Antonino Iustinianus aperte testatur; nemini hominum ius suum detrahendum, & idè et si Reipublicæ intersit dominos in seruos suos vltra modum læuientes seruos distrahere, ad hoc tamen non aliter ipsos cogendos quàm iusto refuso pretio.

10. Atque ex his dicendum videtur, quòd licet Princeps ex causa publicæ vtilitatis potest alteri in re sua præiudicare, imò illam auferre, iuxta ea quæ per textum in l. Lucius, ff. de euict. & in l. si verberatum, §. 1. ff. de rei vend. resoluunt Felinus in cap. nouit. sub. n. 8. de iud. & in cap. quæ Ecclesiarum num. 53. de constit. vbi Abbas n. 11. Boss. in tit. de princ. sub num. 187. Afflict. dec. 361. n. 4. Becan. conf. 3. n. 51. vol. 1. Surdus conf. 203. num. 17. Peregrinus de iur. fisc. l. 5. tit. 2. n. 49. Ludouic. Rodolphin. d. c. 6. n. 60.

11. Quo casu tamen teneretur recompensare, l. 1. C. quib. ex caus. seru. pro præm. libert. accip. l. si quando Cod. de oper. libert. Decius in l. id quod nostrum num. 3. ff. de reg. iur. & in conf. 375. in fin. Socinus in conf. 266. num. 30. vol. 2. Iason. conf. 233. num. 38. vol. 2. Nat. conf. 54. Rolandus conf. 69. in 1. dub. vol. 2. Crauet. conf. 95. num. 7. & conf. 276. num. 7. & conf. 308. nu. 8. Menochius conf. 721. num. 27. & conf. 744. num. 10. latè Rimin. Iun. conf. 199. n. 69. cum multis sequentibus Peregrinus de fideicom.

art. 52. n. 128. Petra de potest. Princ. c. 32. n. 49. Ludouicus Rodul. d. c. 6. n. 102. quibus adde Magerum de Aduocaria, c. 56. n. 195.

12. Et quamuis Surdus *conf.* 313. n. 98. asserat, quod de consuetudine non tenetur Princeps ad recompensationem, vbi ius alterius aufert ex causa publica vtilitatis fultus auctoritate *gloss. in l. si locus. §. fin. quam ibidem, sequuntur Alber. & Paul. de Castro, ff. quemadm. seruit. amitt. & Cæpoll. in tract. de seruit. urban. præd. c. 24. in fin.* Tamen maiorum Doctorum calculo *gloss. illa reprehenditur secundum Andr. Isetn. c. 1. §. post natale in fin. & ibidem Afflict. col. 2. de pace tenend. Rolandus conf. 69. n. 46. vol. 2. Nat. conf. 554. n. 27. Rimin. Iun. conf. 199. n. 18.* Subdens hanc consuetudinem esse irracionabilem, & reprobata. *Afflict. dec. 321. n. 6. Alber. in l. venditor, §. si constat, §. commun. prædior. adiciens ibidem n. 185.* quod dato quod *glossa illa esset vera, procedit tamen in casu speciali illius text. vt ibidem declarat Florian. relatus à Rolando, d. conf. 69. sub n. 48. & idem non est illud dictum gloss. trahendum in consequentiam ex vulgaribus, & tanto magis in materia consuetudinis, quæ est stricti iuris, nec extenditur, vt in eisdem terminis attestatur Nat. d. conf. 554.*

13. Dicendum est itaque Principem ne quidem publica vtilitate, vel necessitate urgente vsum, aut dominium rei suæ alicui adimere valeat, nisi pretium iustum, vel merces exoluta fuerit. *Ezech. 46. v. 18. l. venditor. 13. §. 1. ff. commun. prædior. l. 2. C. pro quib. caus. serui pro præm. & c. D. Bocet. in tr. de inuestitura feudi c. 3. n. 74. cum seq. Hieronym. de Ceuallos in speculo aureo opinion. commun. q. 77. & seq. to. 2. quibus adde Harprechtum in inst. to. 1. §. 6. de iur. nou. gent. & inu. n. 23.*

14. His tamen non obstantibus sententiam Surdi tenet heu quondam noster doctissimus, & amicissimus Larrea to. 1. alleg. 59. n. 19. dicens Principem quando in publica vtilitate rem priuatam aufert, nihil teneri restituere postquam necessitas cessauit, ex *Gloss. in l. si locus, §. fin. ff. quomod. seruit. amitt. Alberico, Castrensi, & Cæpoll.*

15. Et hæc sunt pugnantibus sententiæ circa præsentem questionem; ego quid sentiam dicam breuiter. Assero itaque primam sententiam procedere quando dominium rei tollitur specialiter particulari personæ, secus si tollatur per viam legis generalis; quia nulla tunc restitutio fieri debet, vt ait *Alexand. in conf. 190. maturè n. 17. vol. 2. & Dec. in cap. qua in Ecclesiis, n. 93. vers. secundo hoc intelligitur, est constituit. & Gozadin. in conf. 5. an in q. n. 21. vers. quinto adduco, & Menochius in conf. 701. num. 88. vol. 8. & M. Ant. Peregrinus in tr. de iur. fisc. lib. 5. tit. 2. num. 52. vers. item cum domino, & Boss. in tit. de Princip. num. 201. Yfern. cap. 1. vers. similiter loco 2. de c. qui cur. vend. vbi Afflict. n. 69. Rolandus conf. 69. n. 44. vol. 2. Nat. conf. 554. quos omnes in propriis nostris terminis adducit Surdus vbi supra, & eisdem ferè adduxerat *conf. 210. num. 63. lib. 2. Port. l. 5. comm. concl. 15. Mandell. conf. 185. n. 21. & latè Rota Romana decis. 477. n. 14. & 15. lib. 1. in nouissimis, latèque etiam probat Gozad. conf. 2. n. 21. & in fortioribus terminis dixit Ruin. conf. 60. lib. 3. Dec. conf. 520. Restaur. Castal. in tract. de Imperatore, q. 98. à Pont. de feudis sub tit. de his, qui feud. dar. poss. lectura 8. n. 20.**

16. Vide etiam Hectorem Capycium *consult. 41. n. 4. Benedictum Ægidium in l. ex hoc iure. ff. de iust. & iur. part. 1. c. 1. n. 23. Festasium de estimo, part. 4. c. 6. q. 15. n. 13. 10. 12. tr. fol. 191. sect. 3. & ipsum Laiteam vbi supra allegat. 3. n. 11.*

17. Scio contrarium docere Augustinum Barbofam tom. 2. libro 3. vot. 91. numero 14. vbi sic ait: Non obstat doctrina Bartoli in leg. Antiochensium, ff. de priuileg. credit. per quam habetur, reuocationem priuilegiorum factam in lege generali præiudicare particularibus illud obtinentibus, ac proinde quod quando per legem

generalem iuri tertij præiudicatur, non ob id nascitur obligatio restituendi subdito damnum ex tali præiudicio proueniens: quia contrarium verius, & receptius est, ex ea ratione, quia cum subditus iure naturali rerum suarum dominium, & proprietatem habeat, ac proinde à Principe eis priuari non possit, nihil interest quod per rescriptum, aut per legem generalem priuationem inducere velit, cum in vtroque casu eadem reperiat incapacitas, & idem ius offendantur, ita aduertit Iason in leg. Barbarius numero 44. ff. de officio Pratoris, sequuntur Felinus in capit. qua in Ecclesiis in prælud. ad constitut. Neapol. quest. 4. numer. 7. & decisione 321. numero 16. Roch. de Curt. in cap. fin. de consuetud. folio 46. columna 3. in x. paruam impress. Mastrell. de Magistr. libro 3. capite 4. numero 355. & sequent. Rodolphinus de suprema Principis potestate, capite 6. numero 165. versu contrarium tenet, & numero 166. & in priuilegio immunitatis, ita aduertit Syluanus consilio 66. numer. 24. adductus auctoritate Crauetæ, qui pariter loquitur in materia immunitatis, consilio 276. sub numer. 7. versu si dicatur, & consil. 308. num. 1. lib. 2. In eisdem terminis, hoc etiam voluit Cephala consilio 451. numer. 306. & cum aliis pluribus Glorit. responsione 1. parte 3. numero 234. cum sequentibus. Gonzal. ad regul. 8. Cancel. gloss. 36. numero 36. & 38. Petr. de Gregorio in concessione fraudali, part. 1. questione 7. numero 24. & 28. Muta ad capit. 38. Sicilia tomo 1. numero 10. & 12. cum sequentibus libro 12. vbi resoluit priuilegium immunitatis per legem generalem non tolli, Lancellot. Gallia conf. 44. numero 43. & 44. Stephanus Gratianus dicto tomo 5. capit. 991. numer. 58.

18. Verum ego puto non esse recedendum à sententia quam docui, nam præter Iurisconsultos citatos, illam docent nostri Theologi, vt *Grassius in dec. parte 1. lib. 2. cap. 113. num. 4. Iuniparus in defens. iur. Pont. disp. 4. q. 5. cap. 3. num. 3. & 4. & Molfesius in summ. tom. 2. tract. 12. cap. 6. num. 92. vbi sic ait: Quod autem dicitur, quod Princeps tenetur ad excambium, tollendo ius quaesitum tertio, est verum quando id faceret sine iusta causa. At quando id facit pro bono publico, id determinando per legem generalem, potest tollere ius quaesitum tertio absque aliqua emendatione damni. Ita ille.*

19. Vnde ex his infert Iuniparus, vbi supra, quod Papa valide reuocat priuilegia per modum contractas onerosi quibusvis personis, quauis dignitate, Pontificali, Imperiali, Regali præfulgentibus, virtute Bullæ Cœnæ Domini absque vlla restitutione, seu compensatione; signum euidens igitur est, Papam ex eo quod pecuniam receptam in pretium non iubeat restitui, non teneri ad quidquam restituendum, vel recompensandum ob illorum reuocationem. Et sic dicendum est quando reuocat priuilegia concessa Regularibus, vt fecit Urbanus V I I I. de viuæ vocis Oraculo.

20. Non deseram hîc adnotare, non deesse DD. opinantes, ferioque volentes omnia esse supremi Principis, huncque posse ciuibus res suas, siue earum dominium ex plenitudine potestatis pro libitu, atque ita sine vlla causa auferre, & ad alios transferre, l. deprecatio 9. ff. ad l. Rhod. de iact. l. benè à Zenone vlt. ibiq; Baldus & Od. C. de quadriem. præscr. cum multis legibus similibus inferius explicandis. Angel. in litem si verberatum 15. de rei vind. Iason. ad l. omnes 6. siue vlt. num. 3. versu sexto limita, C. si cont. ius. vel vtilit. publ. & conf. 227. consilio 236. vol. 2. Baldus in leg. fin. Cod. sent. rescind. non poss. & conf. 214. in fin. lib. 2. Matthæus de Afflictis, in c. 1. §. similiter n. 14. de cap. qui iur. vend. Felinus in c. qua in Ecclesiis 7. num. 32. de constit. Panormitan. conf. 84. lib. 1. Paulus de Castr. conf. 178. columna. 2. & conf. 180. l. 1. Alex.

Sup. hoc in tom. 9 tr. 2. Ref. 125 §. vlt. ad med. à vers. Et ratio est, & in aliis eius not. quæ est secunda dicti §.

Alex. conf. 2. n. 14. vol. 1. & conf. 216. n. 14. vol. 1. Capyc. decis. 166. n. 10. Decius conf. 191. n. 3. conf. 98. nu. 2. conf. 269. n. 5. conf. 390. n. 14. conf. 498. nu. 26. Curt. Jun. conf. 158. n. 5. conf. 158. n. 15. Gozad. conf. 8. n. 38. & conf. 26. n. 10 & seq. Alb. Brunus conf. 1. n. 55. Card. Parif. conf. 100. n. 42. vol. 1. & conf. 11. num. 7. volum. 2. & conf. 46. n. 44. v. l. 3. Menoch. conf. 181. n. 25. vol. 2. Vac. à Vacun. l. 3. Declarat. c. 48. n. 9. & nonnulli alij ab his commemorati, qui omnes vno ferè ore testantur, Principem absolutam habere potestatem nullis legum cancellis circumscriptam, atque propterea neminem illi, qui ab ipso decretum factum, gestumve fuerit, refragari posse. Imò Angelus Perusinus in d. l. item si verberatum 15. §. 1. ff. de rei vind. dicere non erubuit; mentiri eos per galam (sic enim loquitur qui Principem potestatis plenitudine vtemem, ab aliquo rem suam auferre non posse, affirmauerint.

21. Verùm hæc sententia ex superius dictis venit refellenda, & præter Doctores citatos illam acriter, & meritò refellunt Bartolus in d. l. item si verberatum 15. §. 1. ff. de rei vend. & in l. si. Cod. si contra ius, vel vil. pub. Didac. Couarr. var. resol. lib. 3. c. 6. num. 5. Fernand. Vasquius controu. illustr. l. 1. c. 5. Zasius in l. princeps. 31. ff. de legib. & conf. 10. num. 6. & seqq. Tiraquell. ad l. si vnam in verb. donatione largitus, nu. 43. Cod. de reuocand. donat. & in tract. de pæn. tempo. al. in prefat. num. 38. Emanuel Soarez com. opin. litt. P. num. 258. Vallasch. in l. Imperium 3. n. 146. vers. Est et am ff. de iurisdic. Anton. Gab. Rom. tr. rez. l. 3. titul. de iur. quest. non tollen. concl. 1. num. 1. Decius in l. id quod nostrum 11. n. 3. & ibi Cagnol. n. 15 ff. de reg. iur. Peccius in tr. de testam. coniug. l. 3. c. 25. n. 2. Gail. l. 2. obseru. 56. Thom. Grammatic. dec. 66. n. 2. & 3. Crauetta conf. 5. n. 4. conf. 7. n. 10. conf. 103. n. 3. conf. 141. n. 12. Frider. Schenench. in cap. 1. §. notandum. n. 7. de his, qui feud. dar. pos. Borcholt. tr. feud. c. 7. p. 1. nu. 55. Fortunius Garzia in l. Gallus 29. §. & quid si tantum. n. 121 ff. de libert. & posthum. Sfortia Oddus tr. de rest. in integr. q. 97. n. 55. Costalius in d. l. item si verberatum 15. n. 88. ff. de rei vind. Nicol. Bellon. conf. 2. n. 6. Bursat conf. 54. num. 17. conf. 78. n. 12. vol. 1. Acad. Patau. inter consil. diuers. consil. 17. n. 43. vol. 3. Acad. Vviteberg. int. consil. diuers. conf. 2. num. 48. vol. 2. Sarmient. l. 1. selectar. interpretat. c. 8. n. 13. cum seqq. Bodin. l. 1. de Republica, c. 8. Mynsing. cent. 5. obs. 87. Ruinus conf. 4. n. 17. col. penult. & conf. 95. nu. 10. col. fin. vol. 3. & conf. 94. in princ. vol. 4. Marian. Soc. conf. 120. n. 32. & 35. vol. 2. Anton. Pereg. in tr. de iur. fisci. l. 1. pag. 18. n. 26. & seq. & pag. 87. n. 66. Vulteius l. 1. Iurispr. Rom. c. 12. n. 34. Hartman. Pistoris p. 2. q. 40. num. 43. Matthæus Cuno in tract. de pact. lib. 1. cap. 22. num. 23. Io. Ficcard. consil. German. 129. numer. 12. part. 2. Theod. Petreus in Thesaur. controu. concl. crimin. concl. 57. Et Martinus Bumalinus ad auream Bullam Caroli Quarti dissert. 5. part. 1. resolut. 9. quibus omnibus addit Hunnium in Comment. ad Treuilerum volum. 1. disp. 1. Thes. 5. littera F. & G.

22. Nec obstat dicere, quod lex benè à Zenone vlt. C. de quadrien præscript. in qua omnia Principis esse, legitur; Si igitur omnia Principis sunt: consequens erit nullam dominiorum distinctionem esse: solùmque Principem de illis pro libitu arbitrij, & voluntatis disponere posse, cum rei suæ quilibet sit moderator & arbiter, vulgat. leg. in re mandata 21. C. mandati. Non inquam, lex ista aduersatur. Neque enim simpliciter & indiscriminatim de omnibus subditorum bonis loquitur: sed expressè de patrimonialibus tantùm, & fiscalibus agit, eaque Principis esse disponit.

23. Neque etiam obstat quod ex leg. 2. ff. de const. pr. & d. l. sed, & quod Principi 65. de iur. nat. gen. & c. obicitur, quæcumque Principi placuerint, legis habere vigorem, & per consequens, eum pro arbitrio suo aliquem re sua spoliare posse. Nam ita demum id, quod

Principi placet legis vim habet, si animo condendæ legis placeat, & publicè vtile sit, vel publicè vtile fore speretur, adeoque cum iure naturali, & honestatis formula non pugnet: aliàs verò secus est.

24. Similiter exigui est ponderis, quod dicitur in l. 3. C. de crim. sacril. de potest. Summi Principis disputare sacrilegij instar esse: Lex enim ista hæc restringit semetipsum ad ea, quæ in tertij præiudicium siue detrimentum non tendunt: vt puta si Princeps in Consiliarium, vel ad simile officium administrandum elegendum talem, qui vel per ætatem, vel propter rerum imperitiam oneri ferendo impar esset: de eo dubitare & disceptare, num dignus satis sit, necne, sacrilegij instar reputatur. Quippe principali iudicio electus est, & Princeps minus idoneo dans magistratum eius, simul personam approbasse creditur, l. quidam consulebat 57. ff. de ind. Longè aliter res se se habet in iis, quæ sine vlla legitima causa ex plenitudine potestatis per Principem in graue tertij damnum fiunt: veluti si cui res suas, vel ius quæ situm adimeret, & in similibus. Qui enim tunc vtrum iure, an iniuria hoc fieret quærentem, & inuestigantem sacrilegij crimine aspergeret, amens protus esset.

25. Sed vt videant Lectores, quàm sint varia iudicia hominum, sciant, Fridericum Pruckmannum tract. de Regalibus, cap. 4. effect. 5. num. 15. docere Principem non posse etiam ex causa publicæ utilitatis, vel necessitatis auferre subdito inuito rem propriam, sed ad eius argumenta rectè respondet Ioannes Harprechtus in comment. ad instit. vol. 2. in princ. de rerum diuis. & acquis. ips. dom. num. 147. sed ex præsentis difficultate oritur responsio ad aliam.

Quæ est proxime præterita.

RESOL. LV.

An vt leges humane, tam Ciuiles, quàm Pontificia obligent, requiratur consensus & acceptatio populi? Et cursim explanatur, quando lex dicatur non usu recepta? Et an Bulla Cæna, vbi non est usu recepta, obliget in conscientia? Ex p. 1. tr. 10. Ref. 1.

§. 1. **N**egatiuè respondet Basilius Pontius de maximon. lib. 5. c. 7. nu. 2. Berti in exposit. Bulla Clement. VIII. de largit. numer. part. 7. principali. Puteanus in part. 2. D. Thome, q. 95. art. 3. dub. unico. cor. cl. 2. Granado in part. 1. contr. 7. tract. 3. part. 1. disp. 7. nu. 3. Vasquez in p. 2. tom. 1. disput. 156. c. 4. n. 36. Malderus in p. 2. q. 90. art. 3. dub. 2. Suarez de legibus, lib. 3. c. 19. & lib. 4. c. 10. Lorca in p. 1. tract. de legib. disp. 20. fol. mihi 445. vbi ita ait: [Hæc sententia euidentis est, nec opposita percipi potest: nam legislatores leges imponunt iure præfecturæ, & dominij, quod in subditos habent, & obligatio legis oritur ex subiectione, qua subditi Prælati subsunt, & ex obedientia, quam illis præstare tenentur: obedientiæ autem vis non oritur à subditi acceptatione; & si liberum esset populo, dissentire, & leges respuere, non essent subditi: nam voluntate, & non necessitate parerent, & fieret quasi conuentio quædam, & pactum inter subditos, & Prælatum de obseruanda lege, nec vllum esset obedientiæ vinculum.

2. Confirmatur: quia nisi lex cogeret subditos, & obligatione induceret absque dependentia ab eorum approbatione, subditi que possent dissentire, esset bellum vtrinque iustum. nam Legislator iustè exigit obedientiam, & obseruationem legis; subditus verò iustè resistit, cum acceptatio legis eius arbitrio commissa sit. Confirmatur præterea: quia præceptum actuale obligat nullo expectato assensu eius, cui imponitur, nec aliquis oppositum vnquam mente concepit: ergo & lex: maior enim & non minor est legis, quàm simplicis præcepti vis. Ita ille, satis quidem probabiliter.

3. Sed contrariam sententiam docent non ignobiles Authores, vt Tannerus in *part. 2. D. Thomæ, disp. 5. q. 5. dub. 4. n. 130.* Cochier. *de iurisd. to. 1. q. 50. n. 8.* Valentia *tom. 2. disp. 7. q. 5. p. n. 2.* Filliucius *to. 2. tract. 2. cap. vlt. n. 429.* Becanus in *summa theol. part. 2. tract. 3. c. 6. qu. 8. n. 2.* Sanctarellus *tract. de hæresi, c. 13. n. 21.* Lessius *lib. 2. c. 22. dub. 13. n. 98.* Reginaldus *tom. 1. lib. 13. c. 16. n. 160.* Homobonus *de exam. Eccles. part. 2. tract. 11. c. 7. q. 17.* Nauarrus in *Man. cap. 23. n. 41.* Emmanuel Sà *verb. lex. n. 1.* Miranda in *man. Præ at. to. 2. q. 25. art. 21. concl. 1.* & alij. Et ratio est: quia leges promulgantur sub tacita conditione, si à populo acceptentur; hoc enim videtur conforme benignæ Principum, & Legislatorum voluntati, ne nimis suis subditis onerosi videantur. Et ita determinatum videtur in *l. de quib. ff. de legib.* vbi illud habetur: [Leges nulla alia ex causa nos tenent, quam quòd iudicio populi receptæ sunt.] Quæ quidem sententia non solum procedit quoad leges Principum sæcularium; sed etiam, contra Duardum in *Bulla Cænæ, lib. 1. c. 3. q. 6. n. 9.* & alios, quoad leges Pontificias, vt recto notat Azorius *part. 1. lib. 5. c. 4. q. 1.* Becanus & Reginaldus *loco citato.* Villalobos in *sum. to. 1. tr. 2. dub. 16. num. 6.* & alij: quia ita voluntas eius interpretatur, vt quoad leges ipsius non est à populo recepta, vel obligationem eius suspendi, ne detur peccandi occasio. Et confirmatur ex verbis D. Pauli 2. ad Cor. 13. vbi asserit, Christum dedisse hanc potestatem Prælati Ecclesiæ, non in destructionem, sed in ædificationem: ergo præsumendum est, Prælatos non velle vt sua potestate contra communem populorum consensum; hoc enim esset vt in destructionem, non in ædificationem: quando autem lex non dicatur vsu recepta; respondeo, quando maior pars populi prosequitur facere, quod facere consueuerat ante legis promulgationem. Ita Doctores citati.

4. Vnde Puteanus in *p. 2. D. Thomæ, q. 11. art. 4. dub. 2.* & Filliucius *tom. 1. tract. 11. c. 1. q. 5. n. 11.* cum Sanchez & Azorio, putant, Bullam Cænæ, vbi non est vsu recepta, non obligare in conscientia. Idem etiam docuit Ioan. Valerus in *differ. vtriusque fori, verb. peccatum, differ. 30. n. 2.* & Becanus in *part. 2. tract. 3. c. 6. q. 8. n. 4.*

5. Sed, his non obstantibus, quoad leges Pontificias credo non esse recedendum à prima sententia, cum Pontifex iurisdictionem accipiat immediatè à Deo, & non à populo; & idè eius lex non pendet quoad obligationem à populi acceptatione, & per hoc peccant illam non acceptando, quamuis quæ per non vsu est abrogata, non obliget amplius. Sed cum Bulla Cænæ quotannis publicetur, non potest per non vsu tolli.

RESOL. LVI.

An qui transgreditur legem ex contemptu, peccet mortaliter? Ex p. 10. tr. 15. & Misc. 5. Ref. 33.

§. 1. **A**D hoc dubium respondet Ioannes Præpositus in *p. 2. D. Thomæ, q. 95. disp. 3. dub. 2. n. 7.* vbi sic ait. Suppono, si quis legem transgrediatur ex formali contemptu, eum mortaliter peccare. Vt verò censeatur transgredi ex contemptu, requiritur, vt illa transgressio procedat ex affectu animi, quo potestas Superioris parniat, seu vt homo cõtemnat Superiorem, nolique subici eius legibus. Vnde vt aliquis mortaliter peccet hac ratione non sufficit, vt Superiorem paruifaciat, sed etiam requiritur vt inde moueatur ad paruifaciendam eius legem, & violandam. Similiter non sufficit vt cõtemnat in materia leui, seu prout lex versatur in materia leui, sed requiritur quod nolit subici potestati legislatiue secundum se, vel prout se extendit ad materias magni momenti, alioquin si quis nolit subici legi Superioris in materia parui momenti, existimans patui

momenti esse in similibus non subici, paratus parere, & subici in rebus maioribus, non peccat mortaliter, quia talis non contemnit absolutè potestatem Superioris, sed legem parui momenti, vel in paruis materiis, vt notant plures Auctores. Ita ille.

2. Sed hic pro curiosis non deseram apponere sententiam Patris Arriaga, in *Curs. Theol. t. 4. tr. de legibus, disp. 16. sect. 6. subsect. 2. n. 95.* vbi sic ait: Etiam contemptus legislatoris humani, qua Legislator est, non videtur semper esse peccatum mortale, ita expressè Caietanus in *Summa verbo contemptus*, & Bartholomæus Medina *1. 2. q. 88. art. 4. in fine.* est tamen contra Patrem Salas, *n. 55.* vbi contemptum in hoc constituit, quod quis afficiatur erga libertatem à lege, seu erga non subiectionem, quem appetitum valde turpem dicit in eo, qui debet esse subiectus, indignum enim ducere se aliis subicere, graue est semper. Est etiam hæc nostra conclusio contra Patrem Suarez *n. 24.* qui tamen fatetur suam sententiam non esse omninò certam: Videamus quid pro se afferat, vt ex solutione sternamus viam conclusioni huic nostræ tertiæ.

3. Quoad Patrem enim Salas suprâ reieci eam explanationem contemptus, quia etiam vbi non est lex vera, potest esse contemptus, vt circa consilia Euangelica, deinde improbabile est dicere omnem effectum extendi hac, vel illa subiectione, hac vel illa lege, esse peccatum mortale, numquid dicere. O si non essem ad hoc obligatus, est peccatum mortale? Crediderim sæpè nec veniale.

4. Sed ad Patrem Suarez: ait ergo: Prælatos, vt Prælatos gerit vices, Dei ergo qui illum contemnit, Prælatum, cõtemnit Deum, sed contemptus omnis Dei est mortale, ergo etiam contemptus Prælati vt talis: Confirmatur ex illo Luca 10. *Qui vos odit, me odit, & qui vos spernit, me spernit.* Vnde D. Bernardus *lib. 10. de præceptis dispensatione à c. 11.* sæpe repetit contemptum mandatorum in omni specie æquè grauem esse, & siue Deus, siue homo mandatum quodcunque tradiderit, pari ei obsequendum cura, pari reuerentia deferendum. Huic argumento responderi potest,

5. Esto omnis Legislator humanus iurisdictionem acceperit à Deo, sitque eius Vicarius, non tamen idè sequi contemptum omnem Legislatoris esse mortale peccatum, etenim quantumuis Legatus Principis representet personam illius, nunquam tamen dignus est tanto honore, & æstimatione quanto ipse Princeps etiam in eis ipsis actionibus, in quibus se vt Legatum gerit, quod principium est lumine naturæ notum: Vnde è contrario contemptus, aut minor æstimatio facta Legato non est tam grauis, quam si immediatè Imperatori ipsi, cuius est Legatus, facta fuisset, vnde infero; Ergo ex eo quod omnis contemptus factus immediatè Deo sit mortale peccatum, non inferitur benè omnem etiam factum immediatè Vicesgerenti ipsius debere esse peccatum mortale. Hucusque Pater Arriaga, qui postea tamen subdit. Quod si contemptus talis sit, vt vel iudicet esse indignum obedite Legislatori, vel illum non habere ius ad imperandum, idèque non esse ei obediendum, aut certè licèt interiùs id non iudicet, exterius tamen coram aliis ita se gerit, vt id aliis insinuet, & quasi aliis dando occasionem, vt talem contemptum forment de Legislatore, semper erit peccatum mortale, quia vel iudicium illud est hæreticum, vel saltem erroneum, vel certè exterius grauius iniuriosum homini, & ex se natum ad ingenerandum in aliis animum vniuersalem non obediendi ei Legislatori, imò nec agnoscendi illum vt Legislatorem.

6. Itaque in hoc sensu intelligit Arriaga, Salas, & Suarez, & communis sententia, quæ de hoc maximo contemptu videtur locuta. Et hæc multum plausibilia erunt præsertim scrupulosis.

Sup. hoc in Resolutionibus & §§. annot. præterea, ex eo quod consequentiis, signanter supra in fine Ref. 14. vers. Sed à supradictis, & in §. vlt. not. præterea.

Sup hoc in rom. 9. tr. 2. Ref. 45. & 345. §. 2. & se. 7. & ibi in tr. 1. Ref. 116. ex doctrina §. Sed quia, & §. Igitur, & in rom. 1. tr. 3. Ref. 20. §. Tandem, & si placet, lege eam per totam, & hic supra ex Ref. 15. §. vlt.

Quoad hoc. in rom. 8. tr. 6. lege doctrinam Ref. 2. per totam, & signanter §. Notandū.

RESOL. LVII.

An Principes seculares in suis legibus possint obligare transgressores ad peccatum mortale?

Et inferitur, an peccatum contra legem Ecclesiasticam non sit mortale per se loquendo, sed solum, quando fit ex contemptu legis?

Et an sit peccatum mortale non parere legibus Civilibus, secluso contemptu? Ex p. 10. rr. 15. & Milc. 5. Ref. 44.

§. 1. **N**egatiuè respondet Almaynus de potestate Eccles. q. 1. c. 10. Probatum potest hæc opinio, Primò quia potestas politica est merè temporalis: ergo nihil ei cum conscientia. Secundò, quia finis legum civilium est pax externa, non autem pax conscientia. Tertio Princeps secularis non iudicat de internis, sed tantum de externis. Quarto, non potest infligere penam spiritualem: ergo nec ad illam obligare. Quintò, non potest absoluerè in conscientia: ergo nec ligare. Sextò non intendit ligare sub peccato. Septimò, aliàs idem peccatum bis puniretur, semel hic à Principe seculari, & semel à Deo post hanc vitam. Octauò, magis obligat minutissima lex diuina, quam grauiissima humana: sed minutissima diuina, qua prohibetur mendacium in officiosum, solum obligat conscientiam sub peccato veniali: ergo grauiissima humana sub nullo obligat.

2. Et hanc sententiã nouissimè videtur docere Philippus de la Crux in Pract. de Decimis, §. 2. n. 5. vbi fol. 41. sic asserit: [Tengo por cierto, que ninguna ley penal ò civil, y las Ecclesiasticas, sub quebrantamiento no obligan à culpa, sino à sus penas, y eso quando se las aplican, en que vienen Castro, Cayetano, y Nauarro al proposito, que por ser singular la doctrina; pondrè sus palabras à la letra. Lo quinto, dezimos que deste quinto dicho se sige, que las leyes seculares no obligan à pecado mortal, por solo contener palabras de precepto y mando: porque ni la significacion, y fuerça original dellas, ni la accidental, del vso seclar inducen tal obligacion: pues es notorio que los Reyes y luezes seculares, nunca comunmente an interpretado que las tales leyes contengan tal obligacion; porque sienpre, y comunmente tienen atencion, y es su mira à las penas temporales, &c. Y mas adelante; porque por esta misma razon tanpoco las leyes diuinas induzen obligaciõ à pecado mortal, por solo darse con palabras preceptiuas, como lo noto bien Castro: pues el vso del derecho Canonico, como no quitta fuerças al diuino, tanpoco se las dà para que (en quanto diuino) à te mas, que sin el antes Otava. Y en este Dotor se puede vel el caso mas dilatadamente. Y aunque es vdad que ay hombres doctos, que lleuan la opinion contraria, queriendo dar potencia al seclar, para que à si obligen: però yo no asiento à ello, ni aunque sean leyes mistas, que no solo son las que ponen pena, sino que prohiben que no se aga tal, ò tal cosa, no es visto que obligen, de modo que quebrantandola se peque mortalmente, como fuera de Nauarro tienen Gomez, Iuan, Andreas, Sebola, Decio y otros que cita Villalobos, y dize que tiene esta sententia por prouable y que se puede seguir en practica. Y añado que tambien especulatiuamente es prouable, y asi la llama Filucio; però si bien se atendera, es mas que prouable, y como à tal la abraça Gregorio de Valencia, y otros que no citò. Y el mismo, y Salò, añadè que la ley penal Ecclesiastica, como es de descomunion, suspensio, y entredicho, è irregularidad, no obligan debaxo de pecado mortal, no siendo latæ sententiæ, que no es la misma razon, quãdo se dize pena de suspensio ò entredicho &c. Porque esto se puede incurrir por pecado venial: y es asi, que aun la regularidad se incurre sin auer pecado, y en orden à la pena

de suspensio, lo tiene Azor, y à la de irregularidad à Sayro, Luego maio se puede dezir, que las leyes de los Principes no obligan à culpa, y esa potestad asta aora no se la à dado la Iglesia: ni se à visto que quando acè las tales leyes, digan: mandamos esto, pena de obediencia, ò de pecado mortal, y de descomunion mayor latæ sententiæ: y es muy cierto, que si lo pudieran azer, asi lo executaran, pues no ay señor que no quiera se guarden sus leyes rigurosamente, y para ello pusieran todas las fuerças à que su potencia se estiende, esto no azen, luego conocen no tener facultad para ello; y asi se estienden à la que tienen, que es à la pena. Ita ille.

3. Sed displicet virum alioquin doctum hæc scripsisse. Et quidem poterat leges pœnales ex alio capite firmare, non obligare in conscientia. Nec intelligo illa verba *Y esa potestad asta aora no se la à dado la Iglesia*. Nam potestas quam habent Principes Laici ferendi leges cum onere peccati mortalis, nõ procedit ab Ecclesia, vt patet ex Arriaga in *Curs. Theol. to. 4. disp. 16. sect. 4. subsect. 1. n. 55*. vbi sic ait: Hoc aduertendum est, non esse necessarium, vt Deus specialiter homini conferat potestatem obligandi in conscientia, sed ex natura rei eam sequi, supposito quod à Republica eligatur in caput; ita eodem modo non esse necessum ad obligandum sub mortali, eam potestatem singulariter tribui à Deo, sed ex natura rei sequi, posito quod communitas elegerit aliquem pro suo capite: sicut, si ego transfero dominium pallij in Petrum, statim sequitur, quod grauius peccem, si illud comburo contra voluntatem Petri. Ita ille. Dicendum est itaque Principes laicos posse ferre leges obligantes in conscientia ad illas seruandas sub onere peccati lethalis: & aliquando hoc facere, & contrarium asserere nullo pacto ferendum est.

4. Probatum hæc opinio; quia legitimus Magistratus vtitur potestate à Deo tradita, tanquam Minister Dei: ergo non minus ipsi iusta præcipienti obediri debet, quam si Deus per seipsum præcipiat, iuxta illud Sap. 6. *Audite Reges, &c. quoniam data est à Domino potestas vobis*. Et 1. Regum 8. *Non te abiererunt* (ait Dominus ad Samuëlem) *sed me*. Quam etiam rationem Apostolus indicauit scribens ad Rom. 13. vers. 1. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: non est enim potestas nisi à Deo. Quæ autem sunt potestates siue dominia gubernationis à Deo ordinata sunt. Itaque, qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit: qui autem resistunt ordinationi, ac voluntati diuinæ ipsi sibi damnationem acquirunt*. Ex vers. 4. & 5. *Dei enim minister est (qui gladium portat) vindex in iram ei, qui malè agit. Ideò necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam: id est, non solum timore Pœnæ humanæ, sed etiam peccati euitandi causa*. Et S. Petrus epist. 1. cap. 2. *Subiecti igitur estote omni humana creaturæ (supple quæ in auctoritate constituta est) siue Regi, &c. quia sic est voluntas Dei*.

5. Confirmatur ex iis verbis Dni Pauli; Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit; qui autem resistunt, sibi ipsis damnationem acquirunt. Ex quibus patet non solum faciendum quod Princeps præcipit ad vitandũ scandalum, sed quia alioquin Dei ordinationi resistitur, & transgressor sibi acquirit damnationem: Vnde patet aliquos minus bene accipere idud, propter conscientiam, pro conscientia beneficiorum. Certè ex tota deductione patet Apostolum velle, vt inferiores pareant Superioribus, non solum propter iram, id est timorem pœnæ, sed propter conscientiam, quæ videlicet testatur eos sibi æternam damnationem acquirere, qui resistunt Dei ordinationi. Videri potest Theodoretus in locum citatum Apostoli, vbi ait: *Iubet propter vtrumque subditos esse, & propter pœnæ metum, & vt ea impleat, quæ oportet fieri. Id enim appellauit conscientiam. Aduerte Apostolum prædicto loco loqui de potestate civili, & quidem cum Principes essent Ethnici, qui*

d fulcien-
am doctri-
am huius
resol. lege
resol. seq &
frà Ref. 73
aliam eius
ot.

Sup. hoc su-
pra in Ref.
42. & 43. &
in tom. 5. rr.
1. Ref. 11. &
12. & in to. 9.
rr. 7. ex Ref.
108. lege §.
Secundo me.

qui non tantum non benefaciebant Christianis, sed eos persequerentur, & tamen docet Christianos ut eis subiiciantur, non tantum propter timorem Principum, sed quod Deus id velit, & quod ij, qui contrarium faciunt ipsi sibi damnationem acquirant, ubi nomine damnationis intelligitur damnatio apud Deum. Confirmatur; quia Apostolus vult, ut non solum subiiciantur propter iram, sed propter conscientiam.

6. Probatum etiam hæc opinio rationibus; quia hæc potestas videtur necessaria ad bonam gubernationem Reipublicæ humanæ: nam si non esset obligatio in conscientia, non posset sufficere per leges provideri Reipublicæ, nemo enim eas curaret: unde etiam in minoribus communitatibus est hæc obligatio in conscientia obediendi suo capiti. Parenti enim filius aded tenetur obedire, ut Dent. 21. censeatur dignus morte filius non obediens Patri: item vxor in conscientia tenetur obedire marito, qui caput illius est, iuxta Paulum: *mulieres subdita estote viris: sicut oportet, in Domino: quoniam vir caput est mulieris*, ergo à fortiori erit obligatio obediendi Regi, qui potiori titulo caput est Reipublicæ. Item in Religione est obligatio in conscientia obediendi Superioribus.

7. Aliqui verò asserunt, quod ius ipsum naturale non minus dicitur obediendum esse legitimo Superiori iusta præcipiente, quam dicitur fornicationem esse fugiendam, & mendacium esse malum: ergo, sicut dicimus vi illius dictaminis naturalis nos in conscientia teneri ad fugiendum mendacium, fornicationem, &c. ita eodem modo dicere debemus, nos teneri ad obediendum legitimis Superioribus iusta mandantibus. Confirmo id Primo à simili ex voto: sicut enim homo potest per votum ita actionem aliquam in Deum transferre, ut postea in conscientia obligetur eam efficere, sic potest se subiiciendo directioni, & gubernationi alterius ita se illi obligare, ut in conscientia malè agat, si non obediat. Confirmo Secundo: si quis alteri donet pallium, eo ipso iam in conscientia peccat illud usurpando invito donatario: ergo cum quis iam suas actiones quasi transtulerit in alterum, eo ipso in conscientia malè agit eis utendo contra voluntatem alterius. Non enim est assignabilis ratio, cur posset quis à se abalienare ius utendi licitè sua libertate: atqui, dando alteri ius imponendi sibi leges, & se dirigendi, abalienat illud ius utendi licitè sua libertate, & transfert illud in Legislatorem: ergo postea non obediendo Legislatori in conscientia malè agit.

8. Ad argumenta verò superius in contrarium adducta, respondet Becanus, *tract. 4. cap. 6. de lege humana, q. 2. n. 9.* Et ad primū negatur consequentia, quia potestas politica dicitur merè temporalis ratione obiecti, quia præcipitationes rerū temporalium. Nihilominus ratione obligationis potest spiritualis, quia obligat conscientiam. Nam Deus vult ut etiam in actionibus externis, & sæcularibus obediamus potestati politicæ, & idè iure diuino tenemur ei obedire. Ad secundum. Finis quidem legum civilium est pax æterna: sed tamen in conscientia nos obligant, ut hanc pacem seruemus. Ad Tertiū: non necesse est ut Princeps sæcularis iudicet de internis: sed satis est, quod imponat legem externam, quæ in conscientia coram Deo nos obliget: Ad Quartum, & Quintū negatur sequela, quia cum Princeps in condendis legibus utatur authoritate Dei (*Rom. 13. 4. & Prouerb. 8. 15.* potuit illi Deus permittere, ut obliget subditos in conscientia, non tamè, ut iudicet de internis, aut infligat pœnam internam, & spirituale. Ad Sextum: Non opus est, ut Princeps intendat eos obligare ad præstandum id, quod præcipitur: Nam si hoc intendit, iam veram, & propriè dictam legem instituit. Huiusmodi autè lex necessariò obligat in conscientia. Nec in potestate Principis, ut veram legem instituat, & subditos obliget ad præstandum, quod præcipitur, & tamen non obliget in conscientia. Sicut non est in mea

potestate, ut voto castitatis obstringam me in conscientia. Ad Septimum: Non est nonum, aut absurdum, ut idem peccatum bis puniatur: Nam furta, & homicidia, non solum puniuntur à Deo, sed etiam à Magistratu. Ad Octauum: maior dupliciter intelligi potest. Primò, quod minutissima lex diuina magis obliget, id est, sub maiori peccato, quam grauissima humana. Sic falsa est: Secundo: quod magis, id est, firmitus nos obliget. Sic vera est, quia Lex diuina est firma; humana mutari potest.

9. Unde ex superius dictis patet, refellendam protus esse opinionem aliquorum asserentium non esse peccatum mortale non parere legibus civilibus, sed cluso contemptu, & ita docuit Imola in cap. *Cum contingat, de iure iur. col. 17.* cuius doctrinam, in hac parte valdè commendat Felinus in c. 1. *de Sponsal. n. 19.* & nouissimè sequuntur Io. Valerius *de differ. utriusque fori, verb. Ignorantia, differ. 2.* Tapia in *iure Regni Neapolitani, lib. 2. tit. de legib. §. Obseruentur, n. 18.* aduersus quos insurgit Merolla, *to. 2. disp. 4. c. 3. 24. n. 22 1.* Secundo à fortiori refellenda venit altera sententia asserentium, peccatum contra legem Ecclesiasticam non esse mortale, per se loquendo, sed solum quando fit ex contemptu legis. Sic tenuit Collectarius, ut refert Angelus *verb. Inbedientia*, & idem sentiunt Felinus c. *de Sponsalib. n. 18. & 19.* & Caietanus in *Summa, verb. Clericus. 9. Verum, & verb. Ieiunium, §. Quoad quartum*, contra quos videbis eundem Merollam *ubi supra, c. 4. dub. 20. n. 289.* & me citato Rocafull. in *praxi Theol. moral. to. 1. part. 7. lib. 7. de lege Ecclesiastica & civilis. c. 5. n. 120.* Arriaga in *Curs. Theol. to. 4. tr. de legibus, disp. 20. sect. 5. n. 23.* Præpositum in *part. 2. D. Thomæ, q. 95. disp. 3. dub. 2. n. 6.* & Amicum in *Curs. Theol. to. 5. disp. 5. sect. 5. n. 208.* Dicendum est itaque has duas sententias esse improbabiles, ne dicam amplius.

10. Nota tamen, quod post hæc scripta inueni Petrum Marchant. in *Tribun. Sacram. to. 2. tr. 1. tit. 9. q. 1. concl. 3.* circa præsentem quæstionem plura asserere, quæ tamen mihi non placent; unde non approbo ea quæ asserit Machadus *to. 1. lib. 3. part. 4. tr. 3. document. 6. n. 1. §. Non obstante*, & Valentia *to. 2. disp. 7. q. 5. punct. 6.*

RESOL. LVIII.

Vnde agnosci possit legem humanam obligare in conscientia, & ad mortale?

Et pro praxi huius quæstionis adducuntur aliqua Regula in textu huius Resolutionis.

Et docetur, quod verba præceptiua, quæ obligant in conscientia, quando apponuntur in legibus & Constitutionibus sunt. Præcipio, Mando, Inbeo, Prohibeo, Inhibeo, Veto, & Interdico. Equipollentia verò præcepto sunt: Debeant, teneantur, necessariò, necesse est, non liceat, & alia huiusmodi.

Et quid, quando præceptum fertur solum per verbum imperatum?

Denique si verba cõmunia sunt, ut Ordinamus, statuimus, præcipimus, quaritur an talis Constitutio, Lex, aut Statutum, habeat vim præcepti obligantis ad culpam?

Et quid dicendum est de verbo Oportet, an inducat obligationem sub culpa?

Et aduertere, obsecro, quod tota doctrina huius Resolutionis est valdè notanda, & in promptu tenenda pro praxi, & solutione prima difficultatis huius tituli & Resolutionis. Ex p. 10. tr. 15. & Mis. 5. Ref. 45.

§. 1. **P**rima regula fundatur in intentione Legislatoris: nam leges vim habent ex voluntate illius volentis obligare: cum ergo ipse explicauit, se nolle tali statuto obligare aliquem ad culpam, tunc temporis constitutio non obligabit. Vbi autem de mente Legislatoris

Sup. hoc in tom. 5. tr. 1. Ref. 149. §. Notandum est ad liu. 4.

Quoad hoc lege doctrinam præcedentis Ref. & infra Ref. 73. & aliarū.

ius not &
n. tom. 9. tr.
ex. Ref.
08. §. Se-
undo. ad
medium,
ref. modo
agnoscenti-
i.

up. his ver-
bis, Præcipio,
Mando, In-
te, supra in
Ref. 29. &
infra in §. Et
circa huius
Ref. & in
alio §. eius
not. & pro
verbis æqui-
pollentibus
præcepto, in
tom. 2. tr. 1.
ex doctrina
Ref. 142. si-
gnanter in
line §. Ecqui-
lem, & in
tom. 3. tr. 6.
Ref. 129. §.
Ad respon-
sionem, bre-
uiter ad lin.
& in tom.
7. tr. 1. Ref.
06. §. fed.
cursum & re-
tatiuè ad
in 7. & me-
ius in tom.
9. tr. 7. Ref.
110. §. 1. ad
medium, à
verf. nam li-
ter, & seq. &
in tom. 5. tr.
5. Ref. 119.
Sed difficul-
tas cursum ad
lin. 5. verf.
Vt etiam.

Sup. his in
Ref. nor. seq.

Sup. hoc su-
pra in Ref.
29. §. vlt. &
infra in Ref.
68. & in to.
7. tr. 1. Ref.
308. §. pe-
nult. prope-
ficiem à verf.
Ad aliud.

gillatoris non constat, sed ex aliis verbis coniectura fa-
cienda est; sequenda est secunda Regula assignata à
Clemente V. in Clementina. *Exiit de Paradiso*, & quid-
quid per verbum præcepti statuitur, aut inhibitionis;
aut alicuius æquipollentis præcepto, aut inhibitioni
obligat ad culpam: nam Pontifex in ea Clementina, vt
explicaret, an Constitutiones Fratrum Minorum obli-
garent ad culpam mortalem, hac regula vtitur: existimat
ergo eandem esse obseruandam in reliquis legibus;
non enim potuit sibi persuadere, esse peculiarem ratio-
nem in Constitutionibus Minorum, ob quam illa ver-
ba ad culpam obligarent, & non in aliis. Verba autem
præcepta quæ obligant in conscientia, quando appo-
nuntur in legibus, rectè assignantur à Vasquio *disp. 185.*
c. 3. & 4. & sunt, præcipio, mando, iubeo, prohibeo, in-
hibeo, veto, interdico, æquipollentia verò præcepto
sunt, debeant, teneantur, necessariò, necesse est, non li-
cet, & alia huiusmodi. Vide Præpositum *in p. 2. D. Tho-*
ma, q. 95. disp. 3. dub. 2. n. 15. & disp. 4. n. 26. Amicum in
Curf. Theol. tom. 5. disp. 5. sect. 8. n. 203. cum aliis.

3. Sed circa hæc verba, distinguit Sapientissimus Ar-
riaga *in Curf. Theol. to. 4. tr. de legib. disp. 16. sect. 5. subsect.*
2. n. 64. vbi sic ait: Crediderim in hoc puncto primùm
satis probabiliter Medinam, Castrum, & Nauarrum
apud Salas, & Suarez suprà distinguere inter leges Ca-
nonicas, & ciuiles; quia cum Canonice per se ex natu-
ra sua ad spirituales hominis gubernationem ordinè-
tur, magis directè obligant in conscientia; & consequè-
ter faciliùs illa verba, mando, præcipio, & similia, de-
notant grauitatem obligationis, cuius capax est mate-
ria grauis: certum enim videtur, terminos quoscumque
determinari ad magis minùsve rigorosè significandum,
iuxta materiam eorum qui illos vsurpant: ergo, quia
Canones directè circa interiorem animæ obligationè
solùm versantur, magis apud illos strictà animæ obli-
gationè significant, cæteris paribus eadem verba, quam
in lege ciuili; quæ per se, & directè solam externam in-
tuetur administrationem. Secundò crediderim valdè
probabile esse, in ciuilibus legibus ea verba sola etiam
in materia graui, & de se alioquin capaci obligationis
sub mortali, non tamen obligare sub mortali; nisi tanta
sit materiæ grauitas, vt inde colligamus Legislatorem
voluisse obligare quantum potest. Id, præter tres
paulò antè citatos, tenet etiam Caietanus; qui in legi-
bus adhuc Canonicis censet illa verba non sufficere ad
mortale: cui resolutioni fauet Pater Salas *eo n. 29. circa*
medium; vbi multa pro ea congerit. In hanc sententiam
quoad primam partem inducor, quia verba legis non
sunt in summo rigore explicanda, sed potiùs quam sua-
uiter possint, dummodo vera, & propria eorum signi-
ficatio retineatur. Hoc principium videtur omnes sup-
ponere; & continetur in illo, Fauores sunt ampliandi,
odia restringenda. Atqui illa verba, præcipio, mando,
iubeo, &c. in materia graui possunt proprie, & rigorosè
intelligi cum sola obligatione sub veniali; vt fusè, &
benè ostendit Salas suprà: altera verò significatio sub
mortali est rigidissima, quam possunt habere: ergo non
debemus ea verba accipere in ea summa significatione,
sed in altera etiam propria: quod verò ea significatio
etià in materia graui sit propria, ferè omnes admittunt;
quia etiam ad materiam grauem potest Legislator sol-
lè sub veniali obligare: quo casu verum esset, & pro-
prium præceptum illius, sicut verum, & proprium est
præceptum non mentiendi, etiam si obliget solùm sub
veniali. Idem dico, si lex sub his terminis proferretur,
obligo sub peccato: nõ enim debeo dare summè odio-
sam significationem sub mortali; sed sufficit, si intelli-
gam de proprio peccato, licèt veniali. Hanc rationem
nostram pulchrè tetigit Nauarrus, *in Manuali. c. 23. n.*
49. Et hæc omnia obseruat Arriaga, *vbi suprà*, qui po-
stèa, *n. 68.* limitat suam doctrinam in casu quo materia
præcepta esset maximi momenti; tunc enim prudenter

præsumimus ob eius necessitatem voluisse Legislatorem
obligare quantum potuit; nam alioquin non videretur
sufficenter prouidisse rei tanti momenti; & in
hoc puncto acquiescit sententiæ Parris Suarez.

3. Itaque sit tertia regula, vt dignoscatur quādo leges
humanæ obligant sub peccato mortali, vel veniali;
nempe ex grauitate, vel leuitate materiæ circa quā lex
versatur: nam pro eius grauitate, vel leuitate, lex sub
gravi vel leui præcepto obligat. Grauis autem materia
censetur hïc non solùm illa, quæ per se, & absolute
spectata, semper, & in omni euentu talis est; sed etiam
illa, quæ licèt secundùm se præcisè considerata sit le-
uis, tamen ratione circumstantiarum, temporis, aut loci,
&c. grauis euadit; quia in his, aut illis circumstantiis,
plurimum cõfert ad bonum commune. Quod si inquiras,
vnde possimus cognoscere, materiam esse grauem,
aut leuem. Respondeo non posse assignari certam regu-
lam, sed hoc arbitrio prudentis relinquendum esse; &
pensandus est finis, quo motus fuit Legislator, ad legè
condendam, an scilicet, res præcepto valdè cõducatur ad
talem finem consequendum; aut valdè repugnet: in quo
casu censebitur materia grauis: secus si non multum con-
ducatur, aut non valdè repugnet. Spectandæ sunt etiam
circumstantiæ quibus permotus est Superior ad ferend-
um præceptum; nam res quæ in se leuis est aliquandò
fit grauis, ratione finis, & circumstantiarum. Vide Me-
rollam, *to. 2. disp. 4. cap. 3. dub. 25. difficul. 2. per totam.*

4. Ex his Salas *de legibus, & disp. 10. sect. 10. n. 72. &*
seqq. & alij deducunt materiam quandam posse esse
grauem respectu finis vnus Legislatoris, & leuem res-
pectu alterius, eo quod, potest fini vnus multum con-
ferre, & sic respectu illius erit grauis, at modicum fini
alterius, & ob id respectu illius erit leuis, v.g. præcipit
Ecclesia Missam die Festo, intendens in hoc spirituali
profectu cuiuscumque consulere, mortale est, quocum-
que Festo omittatur; quia opus hoc consideratum, vt
medium ad spirituale profectum cuiuscumque, est no-
tabile, ac subinde grauis materia. Et idem contingeret;
existente præcepto ad culpam obligante in Religione,
vt omnes singulis diebus Sacro intersint; esset enim
mortale, aliqua die non audire. Quia ad eundem finem
id præceptum iniungi videtur. At verò, si in sæculari
Collegio, vel vniuersitate litteraria præcipiatur idem,
non erit grauis materia; quia comparata cum Legisla-
toris fine, qui non est tam profectus spiritualis singu-
lorum, quàm bona Collegij, & Vniuersitatis guberna-
tio, non videtur grauis materia. Secundò deducunt ali-
qui, paruitatem materiæ in legibus prohibentibus ali-
quid, causa vitandi damni Reipublicæ, spectandam esse
respectu solius huius damni: atque ita, hoc leui exi-
stente, esse leuem, & solum fore venialem transgressio-
nem, quamuis quantitas in se sit notabilis. Ita me cita-
to Merolla, *vbi suprà, n. 242.*

5. Et tandè obserua hïc pro secunda Regula superiùs
allata, quod adest dubium an verbum, oportet, positum
inducat obligationem sub culpa. Nauarrus, *c. 13. n. 53.*
existimat, saltem quoad leges Ecclesiasticas tale verbũ
significare obligationem præcepti. Oppositum puto
veriùs, cum Suarior, *lib. 3. c. 15. n. 10.* Denique si verba
communia sunt, vt ordinamus, volumus, statuimus, &
sancimus, Constitutio, lex, vel statutum, non habet vim
præcepti obligantis ad culpam. Ita Vasquez *loco citato.*
Et idem dicendum est, quando præceptũ fertur solùm
per verbum imperatiui, tam est præcepti, quàm consi-
lij. Cæterum vt rectè notauit Caietanus, consuetudo, &
Religionis, & Regionis in modo loquendi attendenda,
& obseruanda est. Quibus adde, leges latas per verbum
imperatiui, interdum etiam obligare ad culpam, quādo
in volumine iuris continentur. Similiter etiam inter
Canones, & decreta Conciliorum, aliquæ leges pon-
nuntur huiusmodi, quæ obligant in conscientia; in his
tamen materiæ vtilitas, vel necessitas pensanda est.

Sup hoc in
tom. 8. tr. 4.
ex Resol. 12.
lege doctri-
nam §. Sed.
& aliarum
Ref. eius an-
not. & Ref.
not. seq.

Sup. hoc in
tom. 5. tr. 1.
ex Ref. 13.
lege doctri-
nam §. vlt. &
aliarum Ref.
eius not.

Sup. hoc ver-
bum Oportet
supra in Ref.
29. §. penult.
in fine, & in
tom. 7. tr. 2.
ex Ref. vnica
§. Nec obstat
dicere quod,
& pro verbo,
Statuimus in
tom. 3. tr. 6.
Ref. 5. §. Cõ-
firmatur.
Fr pro verbo
imperatiuo
contento in
hoc textu
supra in Ref.
28. & in
multis aliis
eius annot. a.

6. Et circa præsentem quæstionem ne deseras vide re Rocafull. *in præxi Theol. Mor. tom. 1. lib. 6. sect. 1. de lege humana in communi. cap. 6. per totum*, vbi circa alia dicit, quod verbum, *Præcipimus* inducit obligationem; sed statim postea, *c. 8. adhæret contrariæ sententiæ Caietani*; quia verbum *præcipio* commune est omni materiæ, & in lege diuina, & in naturali vtimur, cum tamen non omnia præcepta legis diuinæ vel naturalis obligent sub mortali. Et confirmatur; quia D. Augustinus *in sua regula in fine* dicit: *Hæc sunt quæ præcipimus, vt obseruetis in monasterio constituti, & tamen non omnia præcepta illius regulæ obligant sub mortali.* Vide etiam Arriagam *disp. 21. sect. 3. n. 19.* & Magistrum Serram *in part. 2. D. Thomæ, q. 96. art. 4. dub. 2. §. Denique ex verbis.*

7. Non desinam tamen hîc adnotare ea quæ docet Præpositus *in p. 2. D. Thomæ, q. 95. disp. 3. dub. 4. num. 28.* nempe quod multæ leges ciuiles videntur esse tales, in quibus neque ex verbis præceptiuis colligitur legislatorum voluisse obligare in conscientia, neque ex grauitate pænæ, neque ex conditione, & grauitate materiæ, quæ pertineat ad cohibenda vitia, & ad euitandum magnum incommodum, si, inquam, ex his indiciis non colligatur Legislatorem obligare in conscientia, præsumi potest legem esse merè pænalem. Tales sunt multæ, quæ apponunt pænâ dupli, confiscationem rei, vel similem pecuniariam, vel corporalem non ita grauem, vt lex ne merces extra Regnum, vel pecuniæ efferrantur, ne ligna in sylua communi scindantur, ne ab aliis quàm à certis mercatoribus merces comparentur, ne vinum in loco priuilegiato ematur ab iis, qui non habent priuilegium, ne quis venetur in tali loco, ne piscetur in flumine communi, & ita de multis aliis, quæ prudens iudicabit. Probat: Sufficit Principi si transgressores soluunt multam, & prudentum iudicio tales leges non recipiuntur sub alia obligatione. Ita Præpositus.

R E S O L. L I X.

An peccent subditi sine causa non recipientes legem à Principe legitime promulgatam? Ex p. 1. tr. 10. Ref. 2.

§. 1. **R**espondent affirmatiuè, tam Doctores primæ, quàm secundæ sententiæ *in superiori Resol. adducti.* Non reticebo tamen, quod secundum Martinum Bonacinam *tr. de legib. disp. 1. q. 1. punct. 4. n. 39.* in hac re videtur distinguendum: vel enim Legislator intendit obligare independenter ab acceptatione populi, vel dependenter: si independenter ab acceptatione intendit obligare, cenfeo, subditos peccare non acceptando; quia faciunt contra Superioris voluntatem obligantis ad legem acceptandam: si verò intendit obligare dependenter ab acceptatione, non videntur peccare; quia nondum purificata est conditio, sub qua Legislator intendit obligare. Ita Bonacina.

2. Gregorius verò de Valentia *10. 2. disp. 7. q. 5. punct. 5.* & alij putant, legem latam à Principe independenter ab acceptatione populi, & cum obligatione illum obligandi, non esse validam; quia huiusmodi lex magnam excitare posset in populo perturbationem: & idè consequenter non esset iusta, nec lata propter bonum commune. Et hanc sententiam probabilem putat Bonacina *vbi supra, n. 29.* nam contrariam, quam ipse cum multis aliis tenet, vocat tantum probabilior.

3. Sed, quidquid sit de hoc, respondendo ad propositam quæstionem, videtur, si contrarium ex coniecturis sufficienter non constaret, Principes semper promulgare leges dependenter ab acceptatione subditorum, neque illos intendere obligare; & idè, eum, qui absque sufficienti causa legem non acceptat, aliquam culpam non incurrere, nisi graue incommodum Rei-

publicæ inde proueniat. Et ratio est: quia acceptatio est conditio requisita ad legis obligationem: ergo, si lex non acceptetur, non obligat; & consequenter non peccat, qui illam non acceptat; quia nondum purificata est conditio, sub qua Legislator intendit obligare; & Princeps intendit solum obligare cum conditione, si lex acceptetur, nisi aliter expresserit; vel, vt dixi, si contrarium ex coniecturis sufficienter non constaret. Ergo, &c. Et ita in terminis docet Megala *in 2. 2. lib. 2. c. 6. q. 3. num. 115. & 117.*

4. Vnde non admitto sententiam Patris Suar. *de legibus, libro 13. cap. 19. num. 8.* & aliorum asserentium, Legislatorem obligare independenter ab acceptatione populi, nisi aliter exprimat, aut aliter morali certitudine colligatur de ipsius mente: hoc, inquam, non admitto cum Martino Bonacina *loc. cit. n. 29.* quia hoc, vt supra diximus, non videtur conforme benignæ Legislatorum voluntati, ne nimis suis subditis onerosi videantur: & idè leges humanæ, vt notant Doctores *superius* citati, & in specie Filliucius *to. 2. tr. 21. cap. ult. n. 429.* feruntur cum ea tacita conditione, si populus recipiat. Ergo, &c. His tamen non obstantibus, post hæc scripta, & edita, puto non esse recedendum à communi sententia asserente, peccare subditos, si sine causa non recipiunt legem legitime promulgatam.

R E S O L. L X.

An qui in principio non acceptant legem, peccent mortaliter?

Et quid, si in causa dubij non recipiunt illam? Ex p. 5. tr. 14. & Misc. 2. Ref. 8.

§. 1. **A**ffirmatiuam sententiam docet Ioannes Vvigez *in 1. 2. Diui Thomæ, quest. 96. art. 4. num. 99.* Suarez *de legibus, libro 3. cap. 19. num. 10.* Metolla *tom. 2. 1. disput. 4. cap. 3. dub. 20. num. 196.* Granada *in 1. 2. contr. 7. tract. 3. part. 1. disp. 7. num. 6. & 7.* Malderus *in 1. 2. q. 90. art. 3. dub. 2. dico 4.* Castrus Palaus *tom. 1. tract. 3. disp. 1. punct. 14. num. 11.* Gordonus *tom. 1. lib. 2. quest. 9. cap. 8. num. 30.* Becanus *in 1. 2. tract. 3. cap. 6. quest. 8. num. 5.* & Villalobos *in summ. tom. 1. tract. 2. difficult. 16. num. 5.* vbi sic ait. [Los que al principio quebrantan la ley, y no la guardan sin causa razonable pecan, y no veo quien diga lo contrario, ni me parece que se pueda tener en niuguna manera, que seria esso quitar la autoridad al Legislador.] Sic ille.

2. Sed contrariam sententiam negatiuam ego tenui *in 1. part. tract. 10. resol. 2. editionis Panormit. cum Megala & Bonacina, cui nunc addo insignem Theologum Complutensem Ludouicum Montesium in 1. 2. 10. 2. tract. de legibus, disp. 23. q. 80. n. 137.* vbi sic asserit. Sed quæres, peccantne qui in principio legem non recipiunt, vel qui in casu dubij non recipiunt illam vt obligatoriam in conscientia? Responderetur non peccare, dummodo parati sint animo obedire, & recipere vt obligatoriam, si Legislator aliter tolerare noluerit, & dummodo ex tali non receptione non sequatur contemptus, aut vilipendium sanctionum, vel legum. Hæc Montesium. Sed tu ne discedas à prima sententia affirmatiua, quam postea ego docui in editione Lugdunensi *vbi supra.*

R E S O L. L X I.

An si lex fuerit acceptata à maiori parte, si aliquis illam fregerit secluso scandalo, peccet mortaliter?

Et quid è contra, si maior pars populi non seruet legem, an poterunt alij sine peccato mortali maiori parti conformari, & excusari? Ex p. 7. tr. 11. & Misc. 2. Ref. 23.

Suppono

Sup hoc verbo Præcipimus, & sup. verbis Volumus, ordinamus, &c. positis in lin. 8. præteriti huius Ref. in tom. 3. tr. 6. Ref. 5. §. Confirmatur & in tom. 1. tr. 1. Ref. 84. §. 1. in fin. & in Resol. 172. §. Sed aliquis post med. à vers. Eas. & lege sup. §. 1. huius Resol. prope fin. & Ref. eius annot.

Et pro cont. in princ. huius §. Ne infra in Ref. 75. &c. Et pro seqq. in hoc §. à med. eius & vers. Tales sunt infra in Ref. 75. §. ult. in princ.

Quæ hic est sup. Ref. 55. & sup. difficult. huius Ref. infra in Ref. seqq.

Sup. content. in hoc §. sup. latè in Ref. 55. & in aliis eius primæ not.

Quæ hic est Ref. antecedens.

§. 1. **S**uppono talem non esse ex maiori parte quæ legem acceptavit, & negativè respondet Carànel in *Regulam Dini Benedicti*, disp. 52. n. 744. vbi sic ait. Sed hic occurrit difficultas. Vtrum lex illa obliget, si maior pars communitatis illam acceptaverit. Respondeo, tunc obligari totam communitatem, & tam acceptantes, quàm non acceptantes posse cogi in communi ad obseruationem legis taliter acceptatæ. Addo, si aliquis ex non acceptantibus frangeret hanc legem in particulari, secluso scandalo, non peccaret. Ratio est; quia ille acceptavit legem in communi, non in particulari; ad hoc enim sufficit quòd eam recipiant plures; ad illud opus est, vt ab ipso met in individuo recipiatur. Ita ille.

2. Sed hæc opinio mihi non placet, nam dato & non concesso quod obligatio legis penderet ab acceptatione populi; tamen eo ipso quod lex à maiori parte fuerit vsu recepta omnes & singulos, vt communitè asserunt Doctores; sicut è contra si de facto maior pars populi non seruaret legem, poterunt alij sine peccato maiori parti conformari, & excusari, quia talem legem supponitur non esse vtilem Reipublicæ.

RESOL. LXII.

Vtrum liceat supplicationem super aliqua lege porrigere, & interim suspendere eius obligationem, & illam minimè obseruare?

Et an, si Summus Pontifex, vel Princeps, audita Communitatis supplicatione, taceat, & non respondet dictæ supplicationi, præsumatur consentire, & legis obligationem tollere. Ex p. 1. tr. 10. Ref. 6.

§. 1. **N**egativè respondet Ioannes de la Cruz in *direct. conscient. p. 1. præcept. 7. q. 6. dub. 3. concl. 2.* & Vasq. in p. 2. tom. 2. q. 94. a. 3. disp. 156. c. 5. n. 43. quia appellatio, vel supplicatio, iure quidem concessa est contra sententiam: at contra legem nusquam concessa reperitur.

2. Sed contrariam communiter docent Doctores, vt Granado in p. 2. contr. 7. tr. 3. p. 1. disp. 7. n. 9. Maldér. in p. 2. q. 90. a. 3. dub. 2. fol. m. hi 34. col. 2. Salas de legibus, disp. 13. sect. 4. n. 20. Suar. de legib. lib. 4. c. 16. n. 6. & Villalobos in summ. 10. 1. tr. 2. dub. 16. n. 6. vbi sic ait: [Las leyes canonicas, si no se reciben, no obligan. De la qual conclusion se sigue, que si se suplicas de las leyes del Pontifice, tambien se suspende su efeto, como dize Felino, y otros, y cõsta de la costumbre, que ay en muchas Prouincias de la Yglesia, que suplican al Pontifice, y el passa por ello] Et ratio est: quia talis præsumitur rationabilis voluntas Legislatoris: nam posita aliqua iusta causa, consonum videretur, vt subdiri habeant aditum ad Legislatorem pro reuocanda lege, & interim non obligentur illam seruare, donec Legislator mentem suam explicauerit: quidquid in contrarium asserat Lorca in p. 2. to. 2. de legib. disp. 20. qui purat interim, dum supplicatur, & Legislator non respondet, legem obligare.

3. Ad argumentum Vasquez respondeo cum Maldero, quòd quamuis propriè appellationes non fiant à legibus; sed à sententiis; potest tamen allegari causa, & peti reformatio legum, vel ab ipso facienda latere, vel ab eius superiore. Notandum est tamen; quòd si Summus Pontifex, audita communitatis supplicatione, taceat, & non respondeat dictæ supplicationi, præsumitur consentire, & legis obligationem tollere: nisi aliter ex coniecturis constaret, Principem supplicationi non respondere; non, quia nolit obligationem legis tollere, vel suspendere; sed, vt suauiter, & cum minori offensione, & damno reiiciat supplicationem: tunc in hoc casu non licebit suspendere ampliùs executionem,

Tom. VI.

RESOL. LXIII.

An lex, vt non obliget, sit necessarius consensus tacitus Principis, vt verbi gratia, cognoscat vsu legem non recipi, & tamen tolleretur?

Et quid circa hoc quoad leges Pontificias? Ex p. 1. tr. 10. Ref. 4.

§. 1. **A**liqui affirmatiuè respondent, vt Syluest. verb. Lex, q. 6. Reginaldus in praxi. to. 1. lib. 13. c. 16. n. 162. & Rodriguez apud Salas de leg. disp. 13. sect. 2. n. 12. cum aliis.

2. Sed mihi contraria sententia omninò sustinenda videtur. Dico igitur, satis esse non obseruari legem, etiam si Princeps hoc nesciat: quia vt supra, dictum est, leges humanæ feruntur cum ista tacita conditione: *Si populus recipiat.* Et ita docet Filliucius tom. 2. tract. 21. cap. ultimo, numero, 429. Azorius parte 1. libro. 5. c. 4. quest. 2. Salas vbi supra, & alij. Videtur tamen hæc sententia limitanda quoad leges Pontificias: quia multoties Pontifices, licet non prohibeant ea, quæ fiunt contra proprias leges, præcipuè in materia immunitatis Ecclesiasticæ; non tamen consentiunt, sed tacent; quia non possunt commodè remedium adhibere: quæ taciturnitas non excusat non seruantes Leges Pontificias.

Sup. in Ref. quæ hic est 55 & in aliis eius primæ not.

RESOL. LXIV.

An vt Lex per non vsu autoritate careat, requiratur certum tempus, & opus sit aliqua præscriptione?

Imò, sciente Pontifice, & non puniente, cum possit, an sufficiant duo, vel tres actus facti contra legem? Ex p. 1. tr. 10. Ref. 7.

§. 1. **R**equiri spatium decem annorum, putauit Sup. hoc infra in tr. 2. Azorius p. 1. lib. 5. c. 4. q. 4. & alij. lege doctri- nam Ref. 2. & aliarum. Ref. & §§. eius annot

2. Sed mihi probatur opinio Henrici tractatu de Synodo, articulo 2. numero 63. Felinus in cap. 1. de reuenga, & pace. & Suarez de legibus, libro 4. cap. 16. num. 12. asserentium non requiri certum tempus; sed solum repugnantiam per actus contrarios, numero sufficienti, arbitrio prudentium: quia nullum est ius, quod præscribat illud tempus decem annorum, neque ex natura rei est necessarium; & vsus videtur esse in contrarium; quia, vt lex censeatur non accepta, non solet expectari illud tempus, sed solum, quòd pro maiori parte per sufficientem consuetudinem repugnatum sit: & hæc sententia in conscientia, & praxi videtur secura. Ita Suarez.

3. Imò sciente Principe, & non puniente, cum possit, aliqui sentiunt sufficere duos, vel tres actus factos contra legem. Ita Azorius vbi supra part. 1. lib. 5. cap. 4. quest. 6. Panormitanus in c. 1. de reuenga, & pace, Bartolus in l. de quibus. num. 10. ff. de legibus, & alij: quia ad inducendam consuetudinem binus actus sufficit, & frequentia actus contingit, quando bis fit: nam, quando bis fit, frequenter fit. Et hanc sententiam docet etiam Emmanuel Sà, verbo Lex, n. 1. Reginaldus tom. 1. lib. 13. cap. 16. num. 162. Rodriguez questionum regularium, to. 1. q. 6. art. 12. & Miranda in Manual. Pralat. to. 1. quest. 24. art. 1. concl. 3. Nec putat Rodriguez, esse necessarium, istos actus fieri in præsentia Principis Legislatoris, vel eo sciente, sed satis esse fieri scientibus Auditoribus regiis, vel Episcopis: quod etiam docuit Burghos de Paz in leg. tauri, n. 232. & 233.

E

RESOL.

RESOL. LXV.

Si quis in quadam platea ciuitatis audiuit quoddam vatum, seu Edictum, quaritur, an teneatur illud obseruare, antequam publicetur in aliis plateis, & in tota ciuitate diffundatur?

Et notatur, quod si legis publicatio in notitiam absentis veniat miraculosè, cum tamen humano modo venire fuerit impossibile, nullo modo obligare ad eius obseruantiam, quia respectu illius lex non est publicata. Ex p. 3. tr. 6. & Misc. 2. Ref. 75.

§. 1. **H**ic casus frequenter solet accidere, & de illo olim interrogatus fui, & respondi negatiuè, & ita inuenio nouissimè respondere Castrum Palaum in opere morali, to. 1. tr. 3. disp. 1. punct. 11. n. 7. vbi sic ait. Promulgatur Matriti aliqua lex pro toto Castellæ Regno, eius publicatio, quæ in foro fit, non potest simul & eadem hora per totum Regnum diffundi, imò neque per totam ciuitatem, vt de se constat; quovsque igitur elabatur tempus, vt per totam ciuitatem diffundi possit, neminem illius ciuitatis arctat, etiam si publicationi præsens extiterit. Probo, quia lex prius arctat communitatem, quàm singulos illius; singuli enim communitatis in tantum arctantur lege, in quantum partes sunt communitatis lege obligatæ; hæc enim est vna ex differentiis legis à præcepto, quod præceptum respicit singulos, quia in bonum ipsorum ordinatum est; lex verò communitatem, quia in ipsius bonum primò, & per se ordinata est. Sed ad maioris partis ciuitatis notitiam non potuit lex deuenire in eodem puncto, & momento, quo in foro publicatur. Ergo singuli illius ciuitatis non arctantur, quovsque tota ciuitas arctetur. Ita ille, & ego. Vide etiam Suarez de legibus, lib. 3. c. 17. à n. 5. vbi n. 14. rectè etiam asserit, quòd si legis publicatio in notitiam absentis deueniat miraculosè, cum tamen humano modo venire fuerit impossibile, nullo modo obligare ad illius obseruationem, quia respectu illius lex non est publicata; licèt contrariam asserat Salas de legibus, disp. 12. sect. 9. n. 34.

RESOL. LXVI.

An quando constat de lege, dubium autem est, an in aliquo casu obliget, liceat contra illam facere? Ex p. 4. tr. 3. Ref. 22.

Quoad hoc lege doctrinam Ref. seq.

§. 1. **A**D hoc dubium ita respondet Ioannes Sancius in selectis, disp. 43. num. 4. Quando dubiratur an præceptum sit derogatum alio præcepto, vel consuetudine, vel sit dispensatum, non licet contra præceptum facere, quia lex possidet. Et idem dicendum dum constat de lege, vel præcepto: dubium autem est, an in aliquo casu ratione necessitatis, aut alterius circumstantiæ occurrentis eximatur aliquis ab obligatione illius, tenèri lege, vel præcepto, cum lex possideat. Ob id qui dubitat an lex prohibens edere carnes in Quadragesima se extendat ad obligandum ratione necessitatis, salutis scilicet, aut alterius circumstantiæ, tenetur petere dispensationem à Superiore. Ita ille; vide etiam Medinam in 1. 2. q. 96. a. 6. Sanchez de matrim. to. 1. lib. 2. disp. 41. n. 37. Suarez de legibus, lib. 6. c. 8. n. 7. Naldum in summ. verb. dubium n. 22. Villalobos in summ. to. 1. tr. 1. diff. ult. 21. n. 4. & alios penes ipsum.

2. Non desinam tamen hinc adnotare, Ioannem Salas in 1. 2. to. 1. tract. 8. disp. vnic. sect. 25. n. 259. contrariam sententiam docere, sic enim ait: Addunt aliqui recentiores, dum constat de lege, vel præcepto, dubium autem est an aliquo casu ratione necessitatis, aut alte-

rius circumstantiæ occurrentis eximatur aliquis ab obligatione, tenèri lege, vel præcepto, quia lex tunc possidet, sicut de voto dixerunt in simili dubio: sed sicut nos reiicimus in voto, ita nunc reiicimus in præcepto, nam in vtroque euentu præceptum, vel votum impropriissimè dicitur possidere. Voluntas suam libertatem antea possidebat, qua in dubio expoliari non debet si ea indigeat ad damnum aliquod graue vitandum, & sic debent reiici, vel limitari DD. dicentes in dubio præcepti circa qualitatem materiæ ipsius orto seruandum esse præceptum, vel intelligendi sunt in dubio completè practico, & strictè sumpto. Hæc omnia Salas. Igitur secundum Salas si certus sis de lege imposita, dubites autem an ratione alicuius necessitatis, vel alterius circumstantiæ ab ea eximaris, non teneris eam obseruare, si eius executio est tibi incommoda & molesta; sed opinio contraria est communis.

RESOL. LXVII.

An in casu dubio legis detur locus Epiikeia? Et quid, si dubitatur alteri legi grauiori contrariari? Ex p. 4. tr. 3. Ref. 23.

§. 1. **N**egatiuam sententiam mordicus tenet Ioannes Sancius in selectis disp. 43. n. 8. vbi sic ait. Non est locus Epiikeia in dubiis, sed seruanda sunt verba legis, vt sonant, quia ipsa lex possidet, & propter dubium non debet sua possessione priuari. Epiikeia namque cum virtus sit, vt ait D. Thomas 2. 2. q. 120. a. 1. non debet iniuste possessorem sua possessione spoliare: iniustum autem esset Epiikeiam dicere ius dubium præferendum esse iuri certo. Ita ille, & Sotus de iustit. lib. 1. q. 6. art. 8. Vasquez in 3. part. tom. 3. disp. 219. cap. 8. n. 43. Suarez de legibus, lib. 6. c. 8. n. 10. Sanchez de matrim. tom. 1. lib. 2. disp. 41. n. 37. Merolla tom. 1. disp. 3. c. 3. coroll. 7. n. 128. & alij penes ipsos. Igitur in tali casu recurrendum est ad Superiorem, vt declaret si voluerit ad illum casum legem suam extendere, & si dubium est de potestate Superioris, an, inquam, potuerit obligare, cum clarè non constet eius impotentia, iniustum videtur interpretari non posse obligare, & legem deficere, cum pro lege & potestate Superioris sit possessio. Et hanc doctrinam procedere, vt non possis vti Epiikeia, etiam in casu vrgenti, in quo Superior consuli non potest, docet Castrus Palaus to. 1. disp. 3. punct. 8. n. 4. qui alios citat.

Quoad hoc lege doctrinam Ref. præced.

2. His tamen non obstantibus contrariam sententiam tenet Syluester verbo Papa, q. 16. dict. 2. in fin. & verb. dispensatio q. 4. Corduba in Q. lib. 3. q. 13. ante reg. 1. & Ioannes Salas in 1. 2. to. 2. tr. 8. disp. vnic. sect. 25. n. 260. vbi sic asserit. Addunt aliqui recentiores in dubiis non esse locum Epiikeia, sed seruanda esse verba legis vt sonant: at hoc reiiciendum est, vel limitandum, & Doctores exponendi quando nulla est necessitas operandi cum illo dubio, vel quando dubium est completè practicum, & strictè sumptum, contra tale enim dubium non licet agere, secus in dubio speculatiuo, & incompletè practico, de quo nos loquimur. Quod probatur, quia quando dubito rationabiliter, an Superior velit me obligare, possum sequi partem minus tutam ad vitandam notabilem incommoditatem; sed in casibus dictis dubito an Superior velit me obligare. Ergo possum in partem minus tutam ad vitandam incommoditatem inclinare. Ita Salas, & ante illum Henriquez lib. 14. c. 3. n. 3. in gloss. lit. X. vbi sic ait. Æquitas & Epiikeia suadet temperandum legis rigorem in dubio, iuxta præsumptam intentionem Legislatoris, quia in dubio melior est conditio possidentis innocentiam suam. Hæc Henriquez.

3. Nec valet dicere cum Castro Palao vbi supr. nu. 4. hos

hos Doctores intelligendos esse non de dubio æquilibrium, sed de formidine, vel non potuisse, vel noluisse Superiorem in tali casu obligare; non, inquam, hoc valet dicere, nam Doctores citati loquuntur in dubio, & Salas loco citato in specie refellit hanc declarationem Castri Palai, & vult sententiam horum Doctorum procedere in dubio æquilibrium: & multum etiam facit pro hac firmanda sententia autoritas Syluestri. Nam Ioannes Sancius in *selectis. disp.* 43. n. 37. asserit quod tres, aut quatuor Summistæ, inter quos reperitur Syluester, opinionem probabilem merito constituere possunt, nisi post illorum scripta aliquid iure non positivo contra ipsos decretum sit; Syluestrum namque ab omnibus tam Iuris peritis, quam Theologis reuereri merito est manifestum.

4. Sed tu ne recedas à prima sententia negatiua, quam Suarez de *legibus, lib. 6. cap. 8. num. 12.* limitat, vt procedat, nisi alteri legi grauiori dubitetur contrariari; tunc enim, inquit, liceret grauiorem legem exequi, omiſſa minori; verum hæc limitatio displicet Castro Palao *vbi supra num. 5.* Sed vtraque opinio est probabilis.

RESOL LXVIII.

An quando dubitatur, an lex obliget ad mortale, vel ad veniale, indicandum sit obligare sub mortali?

Et an quando quis dubitat de iustitia alicuius tributi, teneatur illud soluere? Ex p. 1. tr. 10. Ref. 25.

Sup. hoc supra in Ref. 29. §. vlt. & in Ref. 58. §. Sed post med. à vers. Acqui, & in tom. 7. tr. 1. Ref. 308. §. penult. propè fin. à vers. Ad aliud.

§. 1. **A**firmatiuè respondet Layman in *Theolog. moral. tr. 4. c. 3. n. 6.* Salas de *legib. disp.* 10. *sect.* 2. n. 12. in *fin.* Valentia *tom. 2. disp.* 7. q. 5. *punct.* 6. §. 3. Sayrus in *Clauis Regia, lib. 3. c. 7. n. 29.* & alij.

2. Sed ego puto cum Nauarro in *Manuali, c. 23. n. 50.* & alijs, probabiliter sustineri posse, obligare tantum sub veniali, si dubitetur, omnibus benè perpensis, an lex obliget sub mortali: quia in dubio melior est conditio possidentis suam libertatem. Et idèò probabilem puto opinionem Molinæ *tom. 3. disp.* 674. n. 6. & 7. Aragonij in 2. 2. q. 62. a. 3. Caietani, Salonij, & aliorum asserentium, quod quando quis dubitat de iustitia alicuius tributi, non tenetur illud soluere: quia melior est conditio possidentis, licèt Lessius *lib. 2. c. 37. dub. 8. n. 64.* Salas de *legibus, disput.* 15. *sect.* 10. n. 110. & alij contrarium asserant.

RESOL LXIX.

Vtrum, quando lex fundatur in presumptione, obliget in conscientia, si presumptio in aliquo casu particulari deficiat.

Et pro praxi dictæ questionis aliqui casus explanantur sæpè contingentes in praxi. Ex p. 1. tr. 10. Ref. 27.

Sup. hoc in Ref. 1. not. seq. à principio, & infra in Ref. 126. in princ. & cum eis DD hic citatis in tom. 5. tr. 9. Ref. 17. §. 1. in fin. Sed lege eius doctrinam per totam, & in tom. 9. tr. 7. Ref. 98. §. Dico igitur & seqq.

Sup. hoc infra in Ref.

§. 1. **R**espondeo negatiuè cum Homobono in *exā. Eccles. p. 1. tr. 5. cap. 8. q. 53.* & præter Doctores, quos ipse citat, sequitur etiam hanc sententiam Ioannes Valerus in *differ. vtriusque fori, verb. Lex. differ.* 15. n. 1. Layman in *Theol. mor. tr. 4. c. 21. num. 4.* Fernandez in *exam. Theol. mor. p. 2. c. 4. §. 3. v. 4.* Megala in 2. 2. lib. 2. c. 7. q. 2. n. 55. quidquid aliqui asserant. Et hanc sententiam probabilem in foro conscientie putant etiam Authores, qui contrariam docent: & ita Becanus in *sum. Theol. mor. p. 2. tr. 3. c. 6. q. 9. concl. 4. n. 5.* sic asserit: [Tamen si leges humanæ, quæ irritant contractum, fundentur in presumptione; tamen validæ sunt, & obligant in vtroque foro, tam interno, quam externo, etiamsi contigat, presumptionem in aliquo casu falsam esse. Hæc conclusio est certa in foro externo, dubia in interno: nam multi probabiliter contrarium tenent.] Ita Becanus.

2. Cum igitur hæc sententia sit probabilis, dicen-

dum est contra Reginaldum *to. 2. lib. 25. c. 52. n. 627.* & Molinam *tom. 1. tract. 2. disp.* 217. n. 12. & alios, quod hæres, qui non confecit inuentarium, teneatur in foro conscientie soluere legata, vel debita defuncti, si legata, & debita excedant vires hæreditatis: & ita docet Salonijs in 2. 2. q. 77. *art. 3. dub.* 10. Sanchez in *summ. lib. 4. c. 15. num. 37.* Sayrus in *Clauis Regia, lib. 4. c. 7. nu. 7.* Suarez de *legibus, lib. 3. c. 23. num. 9.* Syluester *verb. Lex. q. 9.* Angelus *eodem verb. Nauarra de restit. lib. 3. cap. 4. dub. 9. num. 137.*

3. Item, Decretum Concilij Tridentini *sess. 25. c. 19.* denegans audientiam Professis, qui transacto quinquennio reclamare volunt, allegantes, nullam fuisse professionem; cum innitatur presumptioni ratificationis inductæ per illud quinquennium prioris irritæ professionis, veram in foro conscientie dispositionem non inducet: sicut etiam Bulla Sixti V. quoad annulationem professionis, ob illum iuris defectum, quod de Professione vita, & moribus inquisitio non sit antea facta, ipsi presumptioni innititur; ita vt in foro interiori non liget, si ex parte rei nullum subsit vitium: & ita tenet Sanchez de *matrim. to. 2. lib. 7. disp.* 37. n. 9. Gratian. in *discept. for. cap.* 413. Rodrig. *qq. reg. q. 54. a. 4.* Beia *p. 4. cas. 18.*

4. Item, prohibitio Clementis VIII. in *Bull. de largit. numer.* processit ex præsumpta causa ambitionis: vnde si ea cesset, cessabit etiam illa prohibitio in foro conscientie. Valerus in *differ. vtriusque fori, verb. muner. differ.* 1. n. 82. Et Bulla Sixti V. quia fundatur in presumptione, vt chiromantici, &c. habeant pactum cum dæmone, si aliquis certò sciat, tales pactum vllum cum dæmone non habere, non tenetur denunciare, vt notat idem Valerus *verb. Hæresis, diff.* 1. n. 4. & post illum Riccius *p. 3. decis.* 278. *num. 6.* Sed hoc vltimum mihi non placet.

5. Hinc etiam docent, hæredem ex testamento minus solemnem, si ei constat euidenter, vt facile potest constare, nullam vim, nullam fraudem, nullumve alium defectum naturalem in illo contigisse, posse accipere sibi, ac retinere bona testatoris. Ita Sayrus in *Clauis Regia, lib. 3. c. 7. n. 9.* Syluester *verb. Hæreditas, 3. q. 7.* Medina *C. de restit. q. 23.* & alij.

6. Hæc omnia probabiliter dicta sunt: nam scio aliquos contrarium docere, & quandam distinctionem facere de duplici presumptione, quam præsumit Legislatores. Sed ad maiorem huius questionis dilucidationem, ponam hinc subsequenter dubitationem.

RESOL LXX.

Vtrum, quando cessat finis adæquatus legis in aliquo casu particulari, cesset obligatio legis?

Et ex ista Resolutione Confessarij, & Responsores casuum conscientie poterunt multos scrupulos, & difficultates tollere passim contingentes in praxi? Ex part. 1. tr. 10. Ref. 28.

§. 1. **R**em difficillimam explanandam aggredior: quia pro negatiua sententia stant ferè omnes Doctores: & ita docet Layman in *Theol. mor. lib. 1. tract. 4. c. 21. n. 2.* Valquez in *p. 2. tom. 2. disp.* 163. c. 3. n. 19. & *Opusc. de test. c. 1. dub. 1. num. 4.* & *Opusc. de redd. c. 2. §. 2. dub. 14. n. 5.* Suarez de *legibus, lib. 6. c. 7. lib. 3. c. 23. lib. 5. c. 26.* Salas etiam de *legibus, tract. 14. disp.* 10. *sect.* 4. n. 19. *disp.* 5. *sect.* 7. n. 14. & *tract. de censuris, dub. 8. n. 19.* Molina *tom. 1. disput.* 81. *ad tertium argumentum secundæ sententiæ in fine.* Reginaldus *tom. 1. lib. 13. c. 18. quest.* 3. n. 180. Sanchez in *summ. tom. 1. lib. 4. cap. 15. num. 37.* & de *matrim. tom. 1. lib. 3. disp.* 3. *num. 7.* & 9. Rebellius *part. 2. lib. 11. quest.* 13. n. 7. Coninch. de *Sacram. disp.* 7. *dub. 9. n. 86.* & *disp.* 14. *dub. 14. n. 144.* Becanus in *sum. Theol. p. 2. tract. 3. c. 6. concl. 4. n. 5. in fin.* Villalobos in *sum.*

tom. 1. tract. 2. dub. 36. n. 6. Miranda in Man. Pral. tom. 2. q. 25. art. 23. concl. 2. Sotus de iust. lib. 1. q. 6. art. 2. Lorca in p. 2. to. 2. disp. 26. de leg. Aragonius in 2. 2. q. 62. art. 4. de domin. Medina in p. 2. q. 98. art. 6. Anguianus de leg. lib. 1. contr. 3. Salonius in 2. 2. tom. 1. q. 5. art. 4. concl. 5. ad 1. arg. de domin. Felicianus de censib. tom. 2. lib. 1. c. 8. n. 6. Sarmiento select. inter lib. 3. c. 12. n. 8. Couarr. in 2. p. decr. c. 6. §. 9. n. 8. Malder. in p. 2. q. 96. a. 5. & 6. Sayr. in clavi Reg. lib. 3. c. 2. n. 6. & c. 7. n. 11. in fin. & n. 13. in fin. Bonac. de legib. disp. 10. q. 2. punct. 8. §. incidens, n. 13. & de rect. disp. 3. q. 1. punct. 3. n. 2. Nald. in sum. verb. Lex. n. 3. Pontius tr. de imped. matr. causa 31. q. 2. §. 3. Pitigian in 4. sent. to. 2. disp. 5. qu. 2. a. 3. Portell. in addit. ad dub. reg. verb. Lex. n. 4. Moneta de commut. vlt. volunt. c. 4. quast. 5. concl. 2. n. 130. Vega in sum. tom. 2. c. 23. cas. 13. Pontius de matr. l. 5. c. 5. num. 7. & 8. & alij. Asserunt hi DD. vt obligatio legis cesset, requiri vt eius ratio, & finis adæquatus cesset in communi, & vniuersaliter, & non sufficit, quod cesset in casu particulari, quia lex conditur propter bonum commune. Ergo, licet in casu particulari cesset, retinebit adhuc vim obligandi.

2. Sed, vt verum fatear, ego nunquam potui intelligere hanc distinctionem, nempe, legem tunc non obligare, quando finis eius cessat in generali: secus autem in particulari: nam, vt bene obseruat Scaccia tr. de commerc. §. 1. q. 1. n. 511. quando lex cessat in sua generalitate, tunc lex non solum cessaret in vno, sed etiam cessaret in omnibus, sicque illa lex reduceretur ad non legem; quasi tunc esset correctæ ratio legis, & sic ipsa lex. Itaque dicendum est, quod si in aliquo particulari casu cessat finis adæquatus, & totalis, & ratio legis; cessabit quoque eius obligatio: & ita docet Nauarr. to. 4. comm. in rubr. de iudic. n. 74. Mexia in prag. taxa panis, concl. 2. à n. 29. vsque ad n. 36. Henriq. lib. 11. c. 17. n. 2. in Glossa, lit. O, & lib. 10. c. 15. n. 8. in Gloss. lit. R. Comitolus in resp. mor. lib. 7. q. 1. n. 10. Abbas in c. quia in insulis, de Regular. Angelus. verb. Lex, n. 4. cas. 7. Soula in Sull. Clem. VIII. de largit. muner. fundam. 3. Sà verb. Lex, n. 1. & verb. Ludus, num. 1. Megala in 2. 2. lib. 2. cap. 7. q. 2. n. 55. Granada in p. 2. contr. 7. tr. 3. p. 1. disp. 15. sect. 2. vbi diffusè, & ad partes probat, & docet hanc sententiam. Et ratio est: quia valet argumentum de toto ad partem: sed, quando ratio legis cessat in totum, cessat etiam lex, ergo, quando ratio legis cessat in partem, in partem etiam cessabit lex, ex autoritate legis, qua de tota ff. de rei vend. & ideò ita pro hac sententia argumentatur Granada, vbi supra, sic asserens: [Cum ratio adæquata legis cessat in generali, seu comparatiuè, respectu omnium personarum, ac temporum, cessat in generali obligatio legis: ergo, cum ratio adæquata legis cessat in aliquo casu speciali, seu comparatione alicuius personæ, & temporis, cessabit obligatio legis in particulari. Probatur conseq. quia ita se habet lex in vniuersali ad rationem acceptam in generali, sicut lex in particulari ad rationem acceptam in casu speciali: sed, quando ratio legis cessat comparatione omnium, cessat obligatio legis respectu omnium: ergo, quando cessat comparatione vnius, cessabit obligatio legis comparatione illius. Deinde, lex, non solum obligat omnes in generali, sed singulos in speciali: ergo sicut deficiente ratione apud omnes, manent omnes deobligati; ita deficiente apud vnum, manebit vnus deobligatus.

3. Ad argumentum verò in contrarium, quod supra positum est, respondeo, quod, licet leges condantur propter bonum commune; adhuc tamen obligant etiam singulos subditos in particulari, & in singulis habet vim ea ratio, propter quam conduntur: ergo, quando in aliquo particulari cessat, cessabit quoque legum obligatio. Ex ista resolutione Confessarij, & responsores casuum conscientia, poterunt multos scrupulos, & difficultates tollere in praxi quotidie.

RESOL. LXXI.

An quando cessat totalis finis legis in particulari, cesset eius obligatio?

Ex quo inferitur laicum doctum posse sine peccato disputare cum hæretico, & infideli, non obstante hoc prohibente cap. Inhibemus de hæret. in 6. quia quando laicus est doctus, cessat finis illius legis, nempe periculum peruersionis, deceptionis, & derisum Mysteriorum? Ex pag. 5. tr. 14. & Misc. 2. Ref. 96.

§. 1. **C**ONTRA magnum agmen Theologorum cum paucis, licet fortissimis commilitonibus, pro affirmatiua sententia in 1. part. tract. 10. ref. 28. pugnam suscepi. Et quia hanc opinionem ad pacandas multorum conscientias scio magno cum plausu post editas meas lucubrationes à viris doctis fuisse receptā, nunc etiam pro illa magis firmanda visum est mihi hinc adnotare dictam sententiam docere etiā nouissimè Hurtadum de Mendoza in 2. 2. tom. 1. disp. 74. sect. 3. §. 26. vbi doctè & acutè, vt semper solet, obseruat duas esse legum interpretationes, alteram, quæ propter finem remotum præcipit actiones alioquin de se etiā honestas, quæ sublato ordine ad finem remotum habent specialem honestatem, & sunt materia virtutis: exēpli gratia, lex ieiunij habet finem compescentem motus turpes, & præcipit abstinentiam: abstinentia moderata est per se materia temperantiæ, & per se laudabilis, si quis absque periculo turpium motuum vesceretur contra legem ieiunij, adhuc peccaret, quia manet alius finis proximus legis, nempe exercitium temperantiæ; vnde carentia periculi luxuriæ non excusat à ieiunio. At aliæ leges nullum finem habent, nisi vitare damnum ex aliqua actione, cuius ommissio per se non pertinet ad materiam alicuius virtutis, vt hæc de non disputando, carentia disputationis quid habet honesti? per se loquendo in iis legibus cessante sine in singulari, cessat in singulari obligatio, quia lex sine honesto fine non est lex, nec obligat: at in disputatione laici docti, cessat in singulari omnis finis legis: ergo. Et hæc omnia docet Hurtadus loco citat. & ante illum ex Iuriconsultis Guilenzonius in consil. 14. n. 12. vbi firmat constitutionem non illaqueare transgressores, si finis non violatur, propter quem facta est. Ex quibus, vt visum est contra Azorium tom. 1. lib. 8. cap. 26. q. 1. Suarez de fide, disp. 20. sect. 1. n. 11. Sanchez in sum. tom. 1. lib. 2. c. 6. n. 5. & alios inferitur, laicum doctum posse sine peccato disputare cum hæretico & infideli: non obstante hoc prohibente cap. inhibemus, de hæret. in 6. quia quando laicus est doctus, cessat finis prohibitionis illius legis, nempe periculum deceptionis, & derisum Mysteriorum.

Quæ hic est Ref. antecedens, & in multis aliis eius annor.

Sup. hoc in tom. 5. tr. 8. Ref. 10. & ibi in tr. 10. Ref. 77. §. Notandum est.

RESOL. LXXII.

An cessante adæquata causa legis in causa particulari, cesset obligatio legis respectu talis particularis? Ex p. 7. tr. 10. & Misc. 1. Ref. 33.

§. 1. **C**ASUS est frequentissimus, & ad illum contra me negatiuè respondet Pater Amicus tomo. 5. de iustitia, disputatione septima, sectione quarta, numero trigesimo. Quia omnis lex fertur propter publicum bonum: atqui ad publicum bonum spectat, tandiu legem seruari, quandiu illa absque peccato, vel graui incommodo, aut alterius fortioris legis præiudicio seruari potest: ergo seruanda est, etiam in casu, quo eius causa in particulari cessat. Maior est certa, cum omnis lex sit medium ad publicum bonum promouendum, conseruandumve. Minor probatur nam quadiu lex per subtractionem

Sup. hoc in duabus præcedentibus Refol. & in multis aliis earum annotationum.

subtractionem totius causæ vniuersaliter non cessat, præstat publico bono eius obseruatio: tum vt ciues per legum obseruantiam assuescant, & leges magis æstimare, ac venerari, & superioribus facilius obedire: tum ne facillè occasionem arripiant transgrediendi leges, prætextu, quòd earum causa in casu particulari cesset: tum demum, quoniam cum omnis lex versetur circa aliquem actum virtutis, expedit bono publico, vt ciues frequenter circa tales actus se exercent, cum legis finis sit (vt ex 1. disp. constat) bonos efficere ciues.

2. Explicatur amplius vis argumenti. Certum est, Legislatorem posse subditos obligare ad legem seruandam, etiam quando in casu particulari cessat ratio legis, modò non cesset ratio legis in vniuersum. Atqui præsumendum est Legislatorem velle obligare subditos ad legem seruandam, etiam quando in casu particulari eius causa cessat, modò non cesset causa in communi: ergo. Maior constat: quoniam ad omne id potest Legislator subditos obligare, quod ipse prudenter iudicat bonum publicum promouendum conducere. Minor probatur: quia cum Legislatoris officium sit, per leges publicum bonum promouere, quidquid in suis legibus ad publicum bonum promouendum facit, à Legislatore intendi præsumendum est. Quod autem id ad publicum bonum promouendum faciat, constat ex varia vtilitate, quæ ex talis legis obseruantia oritur.

3. Sed his non obstantibus, licet hæc opinio negatiua sit probabilis, & forsitan probabilior, affirmatiuam tamen sententiam, quam docui cum multis Doctoribus in part. 1. tract. de legibus, resol. 28. puto etiam satis probabilem esse, & illam me citato absolutè tenet Ioannes Caramuel in comment. ad reg. D. Benedicti. disp. 5. n. 50. & tanquam probabilem videtur admittere me etiam citato Machadus de Perfect. Confess. tom. 1. lib. 3. part. 4. tr. 4. docum. 4. n. 2.

RESOL. LXXIII.

An lex pure pœnalis in materia graui obliget in conscientia? Ex p. 1. tr. 10. Ref. 17.

§. 1. Affirmatiuè respondet Malderus in part. 2. q. 96. art. 4. membr. 3. Suarez de legibus, lib. 3. c. 26. & lib. 5. c. 3. Salonius in 2. 2. tom. 2. q. 77. art. 1. contr. 8. Salas de legibus, disp. 10. sect. 1. num. 13. Azorius, & Filliucius, ubi infra. Lessius lib. 2. cap. 33. dub. 8. n. 59. Medina in part. 2. q. 96. art. 4. dub. 3. Aragonius in 2. 2. quest. 62. art. 3. Duardus in Bulla Cæne, lib. 3. §. 8. q. 2. num. 32. Ioannes Valerius in differ. vtriusque fori, verbo Lex, differ. 7. num. 3. & alij communiter: quia pœna supponit culpam, & lex continens præceptum obligat in conscientia, quia continet præceptum. Deinde, si hæc sententia non esset vera, ferè tota vis humanarum legum periret: nam magna pars legum fertur sub tali forma. Et tandem, quando in re alioqui non præcepta, nec prohibita Legislator non vult ad culpam obligare, solet id exprimere in ipsa lege. Ergo, &c.

2. Hæc sententia videtur sustinenda. Sed, his non obstantibus, contrariam sententiam docet Nauarrus in Manuali, cap. 23. num. 55. quem postea ex neotericis sequitur Miranda in Manuali Prælat. tom. 2. q. 25. a. 18. concl. 2. Nicodemus de Florentia in specul. Confess. c. 53. Villalobos in summ. tom. 1. tract. 2. dub. 22. n. 2. & Reginaldus in praxi, tom. 1. lib. 15. cap. 6. sect. 5. nu. 50. quia in dubio benignior interpretatio facièda est; & lex explicari debet de minori pœna, cap. in pœnis. 49. de regulis iuris, in 6. Item, qui ex duobus propositis alterum tantum affirmat, alterum negare videtur, ex l. cum Prætor, ff. de iud. cap. nonne. de præsumpt. Ergo Legislator, qui ad pœnam temporalem, & æternam potest obligare, si solius temporalis meminit, nõ videtur intendisse obligare ad æternam. Deinde, Reges, & Principes, si sæculares iudices nunquam expresserunt, neque interpre-

tati sunt in suis legibus pœnalibus, mentem, & intentionem suam esse, vel fuisse, per ipsas obligare sibi subditos ad culpam; neque consuetudo ipsa id vnquam fuit interpretata, nisi simul cum eis, seu ipsarum aliqua esset lex diuina, naturalis, aut euangelica, aut constitutio canonica, ex qua id ipsum colligeretur. Signum igitur est, consuetudine ipsa supradictas leges interpretante, quòd per eas homines non obligentur ad culpam; sed tantum ad pœnam in eisdem appositam. Et tandè, lex, vt obliget, necesse est, vt sit vsu recepta: sed leges pœnales vt obligent ad culpam, hucusque non est vsu receptum: ergo, &c.

3. Et idè hanc sententiam probabilem puto, & illam etiam probabilem vocauit Valentia tom. 2. dif. 7. quest. 5. punct. 6. Azorius part. 1. lib. 5. cap. 6. quest. 4. & Filliucius tom. 2. tract. 2. cap. 11. num. 420. Vnde valde miror, Sotum de iustitia, lib. 1. q. 6. art. 5. hanc opinionem vocare errorem vulgi, putantis cum sua pœna licere cuiilibet legem transgredi: nam dicere, legem pœnalem non obligare in conscientia, vulgi error non est, sed opinio doctorum vitorum, & probabilis etiam ex mente illorum, qui contrariam sententiam docent, vt diximus: sed, quia ex probabilitate huius opinionis oriuntur resolutiones multorum casuum, de duobus faciam hîc tantum mentionem, quia de ipsis sæpius interrogatus fui.

RESOL. LXXIV.

An pragmatica, que in hoc Regno prohibet ferre sclopetum, vulgo dictum scopetoni, sub pœna capitis obliget sub reatu peccati mortalis?

Quod est querere, an lex prohibens aliquid sub pœna mortis, mutilationis, perpetui carceris, damnationis ad irremedias, confiscationis bonorum, aut omissionis multorum bonorum, obliget sub mortali? Ex p. 1. tr. 10. Ref. 18.

§. 1. Communis, & probabilior sententia affirmat: & Cita docet Lorca in part. 2. to. 2. disp. 22. de legibus, regul. 2. Comitulus in respons. moral. lib. 4. q. 17. n. 8. Sanchez in summ. tom. 2. lib. 6. cap. 4. n. 64. Vasquez in part. 2. tom. 2. q. 96. art. 4. disp. 159. c. 3. nu. 23. Azorius part. 1. lib. 5. c. 6. q. 6. Suarez de leg. lib. 3. c. 26. n. 4. Salas etiam de legibus, disp. 10. sect. 9. num. 67. & alij apud Sanchez, ubi supra.

2. At contrariam opinionem docet Nauar. in Manuali, num. 55. & 56. & ex neot. Soc. IESV Valer. Reginald. in praxi, to. 1. lib. 15. c. 6. sect. 5. n. 50. & seq. vbi hanc sententiam ex principio probat in sup. Ref. posito, nempe, legem pœnalem non obligare ad culpam. Sed dices: Mortale est obicere se probabili periculo vitæ: sed, qui transgreditur legem imponentem supplicium mortis, exponit se tali periculo: ergo peccat mortaliter. Respondetur, esse peccatum mortale exponere se periculo mortis; quia violatur quintum Decalogi præceptum: sed transgredi legem, quæ mortis pœnam imponit, non est de se tali periculo se exponere; quia potest quis tanta cautela talem legem violare, vt non incurrat in probabile periculum pœnæ. Dicendum est igitur, ex pœna capitis, mutilationis, &c. quam lex humana imponit, non duci argumentum sufficiens ad ostendendum, in dubio obligationem illius esse ad peccatum mortale: nisi aliunde constet, ex aliquo certo signo, Legislatorem voluisse eiusmodi legem pœnalem obligare subditos, non modò ad illam pœnam subeundam, sed etiam ad reatum peccati mortalis. Hæc omnia Reginald. Quare Philarch. de offic. Sacerd. to. 1. p. 2. lib. 3. c. 2. d. 4. negauit, ex pœna capitis colligi obligationem legis ciuilibis sub reatu culpæ mortalis. Sed ex ista probabili opinione, quòd lex pœnalis non obliget in conscientia, pendet etiam decisio alterius casus, de quo etiam sæpius interrogatus fui.

RESOL LXXV.

An lex lata sub pœna mortis inducat obligationem peccati mortalis?

Idem est de pœna mutilationis alicuius membri, infamia, flagellationis, exilij perpetui, vel tanti temporis carceris, amissionis omnium bonorum, vel maxima partis bonorum, & similibus.

Et excusantur à culpa, qui merces veritas traducunt ex vno Regno ad aliud, non soluto vectigali Regia, qui in fluminibus vetitis piscantur, qui contra prohibitionem in syluis ligna secant, vel pascuntur oves suas in pratis vetitis, vel alia prohibita venantur, & alia similia faciunt. Ex parte 10. tractatu 15. & Miscellan. 5. Resol. 46.

Sup. contēris in hoc & seqq. §. 6. v. que ad ult. in Ref. præterita, & legē etiā doct. in nam Ref. 1. post præteritam & aliarum. Ref. & §. eius not. & in tom 5. tr. 1. Ref. 12. & in tom 9. tract. 7. x. Ref. 108. §. 2. ad medium, à vers. modo cognoscendi & vide etiam §. 1. not. seq.

§. 1. **C**ommunis sententia est, hanc obligationem indicare pœnam mortis, quia tam grauis pœna non potest imponi absque mortalis transgressionis culpa. Ita D. Antoninus 2. part. tit. 4. c. 2. §. 3. Rotella *ve. b. Pedagogium, num. 9.* Syluester *verb. Præceptum, q. 3. in fine.* Armilla *verb. Constitutio, num. 4.* Sotus *lib. 1. de Iust. q. 6. art. 5. ad finem corporis.* Covarruias *reg. peccatum 2. part. §. 5. n. 3.* Aragonius 2. 2. *quæst. 62. art. 3. paulò ante §. Restat nunc.* Medina 1. 2. *quæst. 96. art. 4. vers. Denique indubitatum est.* Azorius *tom. 1. Instit. moral. lib. 5. c. 6. q. 5. in fine.* Toletus *in Summa. tract. de peccatis mort. c. 20. dub. ult. & alij quos citat, & sequitur Merolla tom. 2. disp. 4. c. 3. difficult. 4. n. 286.* Idem dicendum est de pœna mutilationis alicuius membri, scilicet, esse indicium obligationis sub mortali propter eandem rationem. Idem de pœna infamiae flagellationis, de pœna exilij perpetui, vel tati temporis, vt ferè perpetuum reputaretur. Idem de pœna perpetui carceris, de amissione omnium bonorum, vel maximae partis bonorum, & de similibus; quæ omnia probat Merolla, *loco citato;* cui adde Ioannem Præpositum *in part. 2. D. Thoma, quæst. 95. disp. 3. dubit. 4. num. 25.*

2. Sed hæc omnia videtur corrumpere ex his, quæ docet Arriaga *in Cur. Theolog. tom. 4. tr. de legibus, disp. 21. sect. 4. n. 25.* vbi sic ait: Ab hac tamen regula excipitur à nonnullis pœna, quæ est grauissima; v. g. pœna mortis, & mutilationis: nam lex esset imprudens, si propter rem, quæ culpa careret, pœnam mortis imponeret. Ita Suarez, Vasquez & Salas *suprà.* Ego tamen in hoc puncto, censo, licet satis probabiliter sustineri possit, eam pœnam esse signum obligationis in conscientia: tamen nullo modo, absolutè loquendo, esse certum signum, quia sæpè potest esse pro coactione necessaria ea pœna, si res sit magni momenti, etiam si nulla sit obligatio in conscientia: vt P. Suarez admittit in pœna flagellationis publicæ, quæ in Hispania infligi solet his, qui è carcere fugiunt: cum tamen ea fuga non sit peccaminosa; quod enim respondet eam pœnam non esse grauem pro tali persona, aut esse necessariam ad defensionem publicæ iustitiæ; hoc, inquam, non satisficit: non quidem primum, quia sæpè sunt honestissimæ personæ, quibus ea pœna infligitur, & quæ fortè libentius tolerarent decollari quàm eam grauissimam infamiam: non secundum, quia licet veram doctrinam continent, ex ea tamen pro conclusione nostra argumentabimur, dicemusque in aliis materiis posse à Republica eam pœnam grauem iudicari necessariam ad impediendum, ne homines talem rem faciant; esto alioquin in conscientia possent eam facere. Neque hinc sequitur legem futuram imprudentem, aut iniustam, vt cum Vasquez sæpè Salas obiicit: quod ego facilè explico, nam illa lex non est censenda iniusta aut imprudens, quare nus grauat subditum, quæ libenter à subdito habetur, & fortè libentius quam alia leges quæ

absolutè censentur iustæ, iustissimæ, & prudentissimæ: atqui in præsentī nullus subditus esset, qui si interrogaretur, an casu quo sibi esset prohibendum exire à Regno sub pœna capitis, haberet libentius, quod simul id prohiberetur sub reatu æternæ pœnæ, seu sub peccato mortali, an verò vt præcisè sub pœna capitis: nullus, inquam, esset, qui non responderet, malo præcisè sub pœna capitis: Et ratio est manifesta, quia quod simul sub altera pœna mortalis peccati res ea prohibeatur, non cessat debitum incurrendi pœnam capitis; neque hæc fiat illi melior, aut minus nociua, eò, quod simul peccauerit mortaliter: ergo si prudenter potest subditus suo utroque malo cogi, potest etiam prudenter sub vno tantum, ergo ea grauitas pœnæ non est certum signum obligationis in conscientia. Hucusque Arriaga.

3. Imo tenet Castrus Palaus, *tract. 3. disp. 1. punct. 15. num. 1.* 2. nullam pœnam temporalem esse sufficiens indicium obligationis ad mortale; quia ad impositionem pœnæ, quantumuis grauis sit, sufficit si committatur culpa politica, & ciuili, quamuis non committatur mortalis: quod probat; Primò, ex èplo custodum murorum in bello, quibus imponitur lex de vigilia sub pœna vitæ; & tamen ad vigilandum sub mortali non obligantur: Secundò, in pœna imposita effraCTORIBUS carceris, & tamen in violatione, culpa mortalis non committitur: non ergo impositio pœnæ, arguit culpam. Nec obstat, quod qui exponit se periculo mortis, vel mutilationis peccat, cui periculo exponitur, qui legem transgreditur, cui pœna hæc imposita est. Respondetur, harum obligationem non provenire ex vi legis positivæ, sed ex vi legis naturalis, qua tenemur vitare periculum mortis. Et hanc sententiam probabilem esse putat Caspensis *in Curf. Theolog. tom. 1. tract. de Legibus, disp. 3. sect. 5. num. 43. cum seqq.* quia vbi non constat de mente Legislatoris, debemus in meliorem partem legem interpretari, vt solum obliget ad pœnam: ergo interim dum non intendit expressè obligare, non obligat nisi ad pœnam. Et confirmatur: nam qui ex duobus propositis, alterum tantum affirmat, alterum negare videtur ex *leg. cum Prætor ff. de Iudic. cap. Nonne, de præsumpt.* ergo Legislator qui ad pœnam temporalem potest obligare, & etiam ad æternam; si tantum meminit solius temporalis, non videtur intendisse obligare ad æternam. Confirmatur, quia consuetudo communis, sic interpretatur omnes leges pœnales, vt satis sit, si homo pœnas luat pro transgressionem, nec Principes vnquam expresserunt in suis legibus pœnalibus, intentionem suam esse obligare subditos ad culpam: ergo signum est consuetudine ipsa supradictas leges interpretante, homines tantum obligari ad pœnam in legibus appositam, non verò ad culpam. Denique, quia vsus stat in contrarium, nec hucusque vsu receptum est, leges pœnales ad culpam obligare.

4. Vnde ex his infert Caspensis, ex Nauarro, & aliis non peccare mortaliter eos, qui merces veritas traducunt ex vno Regno in aliud, non soluto vectigali Regio. Item neque eos qui in fluminibus vetitis piscantur; neque eos qui contra prohibitionem in siluis ligna secant, vel pascunt oves suas in pratis, vel animalia prohibita venantur, & alia similia: nam licet de iure naturali Principibus tributa debeantur, at dicta vectigalia fraudantes, non intendunt contrauenire legi naturali, sed cum tractetur de lege purè pœnali, eorum arbitrio committitur; an velint soluere tributa, vel fraudare; & sic se exponunt periculo luendæ pœnæ, cum notabili Principis emolumento. Et idem dicendum est de ementibus prædictas gabellas, quibus imputandum est si fraudentur, si non inuigilant; quia sub hac conditione illas emunt, & quia quod cum alio amittunt, cum alio lucrantur, propter contrauentio-nis pœnam. Sed de his ego alibi; & puto non esse recedendum à communi sententia Doctorum, quæ suprà ex Merolla

Sup. sequentibus vsque ad dimidiū huius §. suprà in Resol. 58 §. ult. à medio, & pro parte hic infra in Resol. seq. §. 1. & 2.

Sup. hoc in ref. seq. §. ult.

Alibi in ref. seq. per tot. Merolla

Merolla attulimus; & tenet Amicus in *Curs. Theol.* to. 5. disp. 5. sect. 8. n. 297. cum seqq. Præpositus in part. 2. D. Thom. q. 95. disp. 3. dub. 4. n. 24. qui contra Castrum Palaum, Nauarrum, & alios inuehitur; quorum tamen sententiam, Ego non audeo tanquam improbabilem damnare, licet oppositum sentiam.

rit, defraudantes vectigalia non esse à Confessariis vrgendos ad restitutionem: quod etiam docuit Episcopus Malderus in 2. 2. tract. 5. cap. 6. dub. 15. in casu, quo pœnitentes nollent restituere: nam, sequendo hanc opinionem probabilem, possunt licitè à Confessariis absolui.

RESOL. LXXVI.

An fraudantes vectigalia iusta peccent, & teneantur ad restitutionem?

Et quid si præiudicent ementibus talia vectigalia, & tributa?

Et docetur fraudantes vectigalia non esse à Confessariis vrgendos ad restitutionem in casu, quo pœnitens nolet restituere. Ex p. 1. tr. 10. Res. 19.

§. 1. **C**ommunis sententia Doctorum, & rectè quidem, est affirmatiua: & sic docet Ortiz in *summ. cap. 3. num. 4.* Homobonus de *exam. Eccles. part. 1. tract. 7. cap. 29. q. 120.* Vega in *summ. part. 1. cap. 15. casu 13.* Rodriguez in *summ. part. 2. cap. 76. num. 3.* Graffius p. 1. lib. 2. cap. 125. num. 93. Fernandez in *exam. Theol. mor. p. 1. cap. 15. §. 6. num. 18.* Megala in p. 2. lib. 2. cap. 17. num. 130. Molfetius in *summ. tom. 2. tract. 12. c. 22. num. 126.* Salas de *legibus, disp. 15. sect. 16. num. 116.* Ledesma in *summ. tom. 2. tract. 7. cap. ult. conclus. 25.* Suarez de *legibus, lib. 5. cap. 18. n. 6.* Gutierrez tr. de *gabel. q. 3. nu. 23. & 24.* Nauar. de *restitut. lib. 3. cap. 1. nu. 266.* Sanchez in *summ. tom. 2. lib. 6. c. 4. num. 62.* Vasquez, Lessius, & alij, ubi supra, asserentes, vectigalia ita deberi in conscientia, vt lethaliter peccent ea defraudantes in materia notabili, quæ sufficiat ad furtum mortale. Et ratio est aper-tissima: nam, sicut Princeps Reipublicæ debet curam, & vigilantiam; ita Respublica debet Principi congruum dignitati subsidium: ergo, qui vectigalia defraudat, Principem iusto stipendio defraudat: peccat igitur, & tenetur ad restitutionem. Secundò, talis defraudatio vectigalium tendit in præiudicium ementium talia tributa: ergo, &c.

2. Hæc opinio videtur sustinenda. Sed contrariam non esse improbabilem, patuit Lessius lib. 2. c. 33. dub. 8. num. 55. & Bonacina de *contr. disput. 2. qu. 9. punct. 1. num. 3.* nam affirmatiuam sententiam, quam ipsi tenent, vocant tantum probabiliorem. Ergo secundum Lessium, & Bonacinam negatiua sententia est probabilis: & illam absolutè docent Angelus in *verb. pedagium, n. 6.* Nauar. in *Man. c. 17. n. 200. & c. 23. n. 54.* Beia in *resp. part. 1. cas. 13.* Duardus in *comm. Bull. Cæn. lib. 2. canon. 13. q. 12. n. 9.* vbi latissimè fundat hanc sententiam, & respondet ad argumenta contraria. Et ratio est: quia probabilis est illa opinio, vt supra notauimus, quæ asserit, leges humanas purè pœnales non obligare in conscientia: sed tributa, & vectigalia sunt veluti leges humanæ pœnam imponentes: ergo non obligant in conscientia.

3. Ad primum argumentum contrariæ sententiæ respondent Beia, & Duardus, quòd, licet de iure naturali debeantur Principibus tributa; tamen fraudantes dicta vectigalia non intendunt legi naturali contrauenire: sed cum tractetur de lege purè pœnali, eorum arbitrio committitur, an velint soluere, vel tributa fraudate, & sic exponere se periculo luendæ pœnæ cum notabili Principis emolumento.

4. Ad secundum respondetur, quod imputandum est ementibus prædictas gabellas, si fraudentur, si non inuigilent: nam sub tali conditione illas emunt; & si cum vno amittunt, cum alio lucrantur propter pœnam contrauentionis. Hæc supra citati authores. Vnde Emmanuel Sà, Societatis IESV, verbo *Gabella, n. 6.* asse-

RESOL. LXXVII.

An lex pœnalis mixta obliget sub peccato mortali?

Et notatur, quod cum Legislatores Ecclesiastici possint obligare, & soleant comminari spiritualem pœnam, quando in conscientia obligare volunt, si tantum tamen temporalem pœnam statuunt, iudicium esse videtur, quoad eam tantum obligare velint. Ex part. 1. tract. 10. Res. 10.

§. 1. **D**ixi, lex pœnalis mixta, quando, verbi gratia, lex aliquid fieri iubet, aut prohibet, & deinde pœnam transgressoribus imponit: vt, si lex dicat: Iubemus, vel prohibemus, ne quis arma portet sub pœna tali: nam si lex nihil præciperet, aut interdiceret; sed solùm pœnam aliquid facientibus irrogaret: vt si diceret: Qui arma portauerit, subeat talem pœnam; hæc lex esset purè pœnalis, de qua iam supra dictum est. Hoc quæ hic est supposito, affirmatiuè respondeo ad propositam quæstionem cum Becano in *summ. Theolog. part. 2. tractat. 3. capit. 7. quæst. 2. num. 4.* Granado in *part. 2. contr. 7. tractat. 3. part. 1. disput. 4. sect. 2. numer. 7.* Maldero in *part. 2. quæst. 96. art. 4. membr. 2.* Sanch. in *summ. tom. 2. libro 6. capit. 4. num. 60.* Vasquez in *part. 2. tom. 2. disp. 159. c. 2. & 3.* & à fortiori cum Doctoribus citatis, qui absolutè docent omnem legem pœnalem obligare in conscientia.

2. Non desunt tamen Doctores, qui contrariam sententiam affirmant; nempe, omnes leges pœnales, siue purè pœnales sint, siue mixtæ, non obligare in conscientia. Sed ponam hîc verba Villalobos in *summ. to. 1. tr. 2. dub. 11. num. 6.* ita asserentis: [Las leyes humanas ciuiles mixtas, que son las, que no solo ponen pena, sino tambien prohiben, que no se haga tal cosa, ò mandan que se haga, obligan à culpa. Lo contrario desta conclusion tiene Nauarro, Gomez, Iuan Andreas, Mathæo, Metefila, Steuola, Decio, y otros y esta sentencia me parece muy probable, y porque fauorece à las animas, y la tienen tantos hombres doctos, si puede muy bien seguir en practica, y dize Azor. part. 1. lib. 1. capit. 6. quæst. 5. que el, que seguir esta opinion, non est omninò condemmandus.] Ita Villalobos. Et idè etiam hanc sententiam probabilem vocauit Filiucius tom. 2. tractat. 21. cap. 11. num. 41. & 420. & illam ex eademnet Societate IESV cum Nauar. amplectitur Gregorius de Valentia tom. 2. *disputatione 6. quæstione 5. puncto 6. §. 3. in sexto signo, vers. accedit, quòd Henricus.*

3. Dicendum est igitur, esse opinionem probabilem illam, quæ asserit, omnem legem pœnalem, siue purè pœnalem, siue mixtam, non obligare in conscientia. Notandum est etiam cum Valentia, & aliis, quòd cum Legislatores Ecclesiastici possint, & soleant cõminari spiritualem pœnam, quando in conscientia obligare volunt; si tantum pœnam temporalem statuunt, iudicium esse videtur, quòd ad eam tantum obligare velint; præsertim cum odia sint restringenda. Et ex his Confessarij possunt in multis casibus occurrentibus, quamplures scrupulos tollere, prout prudentia illis dictabit.

Sup hoc in Res. præterita, §. vlt. in princ. & ne prætermittas videre circa hoc distinctionem positam in not. ref. 32. tr. 6. om. 7.

Sup. in Ref. quæ hic est 73. & in alijis eius not.

Sup hoc in Ref. præterita, §. vlt. ad med. vers. Et idem.

RESOL. LXXVIII.

An lex pœnalis ipso facto pœnam inferens obliget non solum in conscientia, sed ut etiam delinquens teneatur illam pœnam soluere ante iudicis sententiam?

Et pro praxi quaritur, an qui est causa, ne quis condemnatur ad pœnam iustam impositam à lege, teneatur pœnam restituere ei, cui esset applicanda: ut si Fiscus non accuset, si iudex non condemnet, si custos sylvarum, & ciuitatum non manifestet crimina; & si testis, & reus iuridicè interrogatus crimen neget, &c.

Et an hoc procedat in pœnis, quæ in testamentis apponuntur, ut si fœmina castè viuat, &c.

Et an pœna conuentionalis appositæ in aliquo contractu sit ante iudicis sententiam soluenda? Ex part. 1. tr. 10. Ref. 23.

Sup. hoc pro parte sup in Ref. 134. § vlt. & in Ref. 35. & 36 & in aliis earum notationum pro quæst. §. 1. **S**uppono, duplicem esse pœnam: vnam, quæ aliquam actiuam hominis executionem requirit: alteram, quæ non requirit talem executionem; sed in sola passione, vel priuatione consistit, qualis est pœna inhabilitatis, excommunicationis, priuationis vocis actiuæ, &c. Hoc supposito, dico, reum non teneti, ante sententiam declaratoriam, soluere pœnam, quæ non potest mandari executioni absque hominis declaratione, & sententia, nisi clarè appareat talem esse Legislatoris intentionem, ut velit, reum pœnam illam tubite ante Iudicis sententiam. Ita communiter Doctores. Layman in *Theol. mor. tr. 4. c. 15. n. 3.* & alij penes ipsum cum Maldero in *part. 2. q. 96. art. 4. membr. 4.* ex quibus resoluam multos casus: sed, quia non sunt ita in praxi occurrentes, paucos de illis attingam, qui sæpius occurrere solent.

Sup. contēris in hoc §. infra in Ref. 106 & 107. & in cæteris aliis earum notationum signantet in §. vlt. Ref. 1. huius annot. & in Ref. 2. §. Tertio iudex. & seqq. 2. Idèd quæro, an, qui est causa, ne quis condemnatur ad pœnam iustam impositam à lege, teneatur pœnam restituere ei, cui esset applicanda: ut, si fiscus non accuset; vel, si iudex non condemnet ad pœnam lege præscriptam; si custodes sylvarum ciuitatum non manifestent crimina, propter quæ esset imponenda pœna pecuniaria, si testis, vel reus iuridicè interrogatus crimen neget, ex cuius manifestatione condemnaretur ad multam pecuniariam, &c. Respondeo negatiuè: & ita docet Granado in *part. 2. contr. 7. tr. 3. part. 1. disput. 13. sect. 2. nu. 8.* Vasquez in *part. 2. tom. 2. disput. 168. cap. 4. num. 30.* Salas de *legibus, disp. 13. sect. 8. n. 105.* & Lessius *lib. 2. cap. 13. dub. 10. num. 72. & 73.* Emmanuel Sà *verb. restitutio, num. 46. & verbo pœna, n. 14.* & alij penes ipsos: quia pœna non debetur ante iudicis condemnationem. Quæ quidem opinio est multum notanda: nam ex illa excusabuntur non pauci ab onere restitutionis; quia, ut dixi, non desunt viri docti, qui contrariam sententiam amplexi sunt, & onus restitutionis supradictis imponunt: sed nostra opinio probabilis est, & tuta in praxi. Notandum est tamen, supradictam doctrinam non procedere in pœnis, quæ in testamentis apponuntur: & sic fœmina, cui relictum est legatum, si castè viuat: non potest legatum recipere, si vitam turpiter traducat: nam huiusmodi pœnæ potiùs dicuntur legati conditiones, quàm pœnæ. Ita Doctores citati.

Sup. hoc infra in tr. 8. Ref. 53. & c. Sup. hoc infra in fin. Ref. 107. & inferius in tr. 3. Ref. 25. in princ. 3. Secundò quæro, an pœna conuentionalis appositæ in aliquo contractu, sit ante iudicis sententiam soluenda? Negatiuè respondeo cum Lessio *lib. 2. cap. 20. dub. 15. num. 136.* Sanchez de *matrimonio, tom. 1. lib. 1. c. 24. num. 4.* Vasquez in *part. 2. tom. 2. disp. 173. cap. 1. n. 2. & 3.* & alij apud ipsos, quidquid in contrarium asserat Molina *tom. 2. tract. 2. disp. 317. num. 3.* Reginaldus *tom. 2. lib. 25. cap. 12. num. 228.* Rebellius *part. 2. lib. 8. q. 9. num. 6.* & alij.

RESOL. LXXIX.

An lex panalis ex identitate rationis sit extendenda ad alios casus? Ex p. 1. tr. 10. Ref. 26.

§. 1. **A**ffirmatiuè videtur respondendum, maximè si in ea sit ratio illa expressa, & si lex illa sit lata in animæ fauorem ad vitanda peccata: & ita ex multis notauit Sanchez de *matrim. lib. 3. disp. 42. n. 4.* & ex parte Sà *verbo Lex, n. 9.* & alij.

2. Sed contrariam sententiam sustinendam esse putato, quam docet Salas de *legibus, tract. 14. disp. 21. sect. 13. num. 29. in fin.* Pottell. in *addit. ad dubia regul. verbo Lex, n. 13.* vbi sic asserit: [Iuxta communiorem sententiam nunquam pœna vnius legis, & vnius casus est extendenda ad casum alium, etiamsi in hoc secundo casu concurrat eadem ratio, vel maior ratio, seu maior malitia ipsius actus.] Ita ille: & ita etiam docet Ioannes Valerius in *differ. vtriusque fori, verbo Lex, differ. 5. n. 2.* Bonacina de *leg. disput. 1. q. 1. punct. 8. n. 23.* qui citat Sayrum, Suarez, & alios.

3. Vnde ex his apparet, quòd ante Bullam Gregorij X V. si Confessarius sollicitaret puerum, non erat denunciandus: quia Bullæ aliorum Pontificum erant latæ contra sollicitantes fœminas. Item, Bulla Gregorij X I I. contra Clericos Sodomitas, non extenditur contra Clericum abutentem fœmina in vase præposito. Limitatur hæc sententia à Bonacina, & Valero, in correlatiuis: & idèd in casum reseruatam sodomix incurrit, tam agens; quàm patiens.

RESOL. LXXX.

An si quis ex rebus prohibitis à lege extrahat in graui quantitate, licet damnum graue ex tali facto non proueniat Reipublica, peccet mortaliter?

Et explanatur, ex qua mercium exportatione censeris graue damnum Reipublica facere? Ex p. 3. tr. 6. & Mis. 2. Ref. 90.

§. 1. **V**T, verbi gratia, lex prohibet ne arma, neque pecuniæ, aut aliæ merces ex Regno extrahantur, vel ne triticum coactum vendatur, quæritur an si in graui quantitate hæc fiant ab aliquo, peccet lethalliter, quamuis damnum graue ex tali asportatione Reipublicæ non sequatur. Et affirmatiuam sententiam tenet Sanchez in *summa, tom. 1. lib. 1. cap. 4. num. 8.* & alij, quia in tali casu non debet spectari quale damnum sequatur vno contrahente, sed quale si à multis, & communiter fiat. Deinde aliàs finis legis frustraretur, nam nullus de supradictis rebus tantam quantitatem extrahit, ut ex tali facto ingens damnum Reipublicæ sequatur: Ergo, &c.

2. His tamen non obstantibus nouissimè contrariam sententiam docet Castrus Palaus in *opere morali, tom. 1. tr. 2. disp. 2. punct. 7. num. 6.* vbi sic ait. Existimo exportationem mercium, diuitiarum, armorum, & simillim ex ciuitate, tunc solum peccatum mortale esse, quando ex tali asportatione ciuitas damnum graue pateretur; quia tota ratio huius prohibitionis, ut suppono, est vitatio damni Reipublicæ: ergo dum Reipublica grauiter non damnificatur, non peccatur grauiter aduersus huiusmodi prohibitionem. Secundò sequeretur, ex opposita sententia asportare quantitatem de se sufficiètem ad furtum, esse peccatum mortale aduersus hanc legem, quod videtur ridiculum; quia illa quantitas de se grauis est, & si passim, & communiter à multis asportaretur, non est dubium ciuitatem fore accepturam graue damnum; ergo peccaretur grauiter aduersus

Sup. doctrina contenta in §. 1. & 2. huius Ref. in 10. 1. tr. 5. ex lata doctrina Ref. 62. §. 1. cursum in fine: & in 10. 5. tr. 1. R. 90. §. 2. & vlt. & ibi in tr. 3. R. 34. § nec valeat ad med. & ibid. in tr. 9. ex R. 35. §. 1. & in R. 55. §. adde: & iterum ibi, in tr. 10. ex Ref. 122. §. 2. ad medium, & in 10. 7. tr. 1. ex Ref. 1. vide §. nec obstat primo: pauld post in iuriz: & in 10. 9. tr. 1. ex Ref. 118. §. probatur tertio: & ibi in tr. 7. R. 95. § probatur tertio. & in Ref. 1. not. seq. Et pro contento in hoc § vlt huius Ref. in 10. 5. tr. 9. ex doctrina Ref. 78. lege § 1. & 2. & in 10. 1. tr. 5. R. 58.

phoc in
l. seq.

uersus hanc legem. Sed si inquiras, ex qua mercium exportatione censerebis damnium graue Reipublicæ facere. Castrus *vbi supra*, existimat, regulariter loquendo, centum aureos, vel merces illius valoris, seu arma decem militum, esse grauem materiam, ex qua damnium Respublica pati posset, secus in minori quantitate, nisi forte Respublica oppressa esset ab inimicis. Hæc omnia Castrus Palaus, quæ sunt valde notanda, & multos scrupulos sedabunt.

RESOL. LXXXI.

An paruitas materia excuset à lege prohibente, ne extrahatur aliquid à Regno? Ex p. 5. tr. 5. Ref. 49.

à hoc
est suem
ed. Ref.
f. Sed si
irras.

§. 1. **N**egatiuam sententiam contra me nouissimè docet Merolla *to. 2. disp. 4. c. 3. dub. 25. n. 242.* existimat enim non esse opus vt fractio legis ex se valde utilis Reipublicæ, sit mortalis, sequi ingens damnium ex illa fractione particulari, sed satis esse quantitatem in se magnam esse: quod optimè docet Victoria *in tr. de potestate civili, n. 19.* vbi ait mortalem esse extractionem pecuniæ à Regno contra legem, quamuis vna extractio parum noceat, quia, inquit, non spectatur quale damnium sequatur vno contrahente, sed quale si à multis, vel communiter fiat: & confirmatur, quia aliàs finis legis frustraretur, nunquam enim quilibet tantam quantitatem extrahit, vt ex ea sola ingens Reipublicæ damnium sequatur.

2. Sed ego non discedo à sententia, quam docui, & præter Castrum Palaum nunc adduco Granadum *in part. 2. controuers. 7. tr. 3. part. 1. disp. 4. n. 19.* vbi sic ait. Obligant sub mortali leges, quibus prohibetur extrahi à Regno aurum, argentum, equos, & triticum, quia transgressoribus infligitur pœna mortis, aut confiscationis omnium bonorum. Notant tamen, & meritò, docti recentiores, quando ex prædicta extractione non sequeretur detrimentum, aut certè tam exiguum, vt solutione pœnæ compensaretur, non fore peccatum mortale eas leges violare. Ita ille.

RESOL. LXXXII.

An licitum sit, amissa aliqua vera, & legitima scriptura aliam similem conficere, quod à lege seuerè prohibetur? Ex p. 3. tr. 6. & Misc. 2. Ref. 56.

sp. hoc in
l. seq. §. 3.
fin. & pro
ini contē
in hac
l. in Ref.
ost seq.

§. 1. **V**idetur prima facie respondendum affirmatiuè, quia nemini ea re iniuria inferitur, & sic olim docuit Emmanuel Sà *versic. falsarius, n. 2.* Verùm contrariam sententiam docent Couarrunias *var. resol. lib. 1. c. 2. n. 2.* Tannerus *in 2. 2. disp. 4. q. 6. dub. 12. nu. 332.* Emmanuel Sà expurgatus, & Paulus Layman *in Theol. mor. lib. 3. sect. 5. tr. 3. part. 1. cap. 4. num. 4.* vbi docet huiusmodi falsificationes esse Reipublicæ perniciosas, quomobrem à legibus seuerè prohibentur, & cum prohibitio iusta sit, in conscientia obligat. Nec valet ratio in contrarium adducta, quia quamuis per tales falsificationes non violetur particularis iustitia, quia nemini ius suum læditur, & idèd neque restituendi obligatio aliqua oritur; attamen peccatur contra veritatis virtutem, & quidem cum Reipublicæ perniciæ; graue etenim est publicorum instrumentorum conficiendorum, etiam alio quouis damno secluso, ius sibi vindicare. Vide etiam additiones *ad summ. Syluestr. verb. Falsarius. in fin.* In quibus pro hac sententia citatur etiam Nauarr. Igitur illicitum erit, & peccatum mortale, amissa scriptura de hæreditate, nobilitate, debito, &c. aliam similem confingere; vel conuento de pecunia, v. g. mutuo accepta quam legitime soluerat, factæ solu-

tionis falsum instrumentum producere. Quæ omnia valde notentur, quia passim hic casus solet accidere, & in illo plures decipiuntur.

RESOL. LXXXIII.

An qui mutat scripturam in aliqua re, quæ tamen innititur veritati, sit Falsarius?

Et notatur, quod qui corrigit literas iuxta mentem Pontificis, non est falsarius, nec incurrit excommunicationem Bullæ Cœnæ, vt v. g. si dicatur in supplicatione Petro Panormitano, & Notarius scripsit Petro Neapolitano, vel si exprimaturs quartus gradus consanguinitatis, & apposuerit affinitatis.

Idem est de illo, qui corrigit literas iuxta mentem Episcopi, & supplicationem factam illi.

Et tandem queritur, an sit licitum, amissa vera scriptura aliam similem fingere? Ex p. 5. tr. 14. & Misc. 2. Ref. 40.

§. 1. **H**ic casus est frequentissimus, & negatiuè aliqui respondunt, quia ex *l. cum filius, §. heres meus, ff. de legat. 2.* illud non potest dici falsum, quod iuuatur primordio veritatis. Et ita docet Iul. Clar. *lib. 4. §. falsum, n. 34.* Grammatic. *in voto 26. n. 12.* Crauetta *conf. 46. n. 8.* Corneus *conf. 26. n. 15.* Alciatus *conf. 461. n. 6.* & Menoch. *de præsumpt. lib. 5. præsumpt. 20. n. 53.* cum aliis.

Ex quibus infert Gyptius *tr. de casib. reseru. cap. 13. cas. 7. n. 7.* quòd si testis subscripsit se in apocha, si postea ea perdat, & alia conficiatur, in qua de nouo confecta fiat subscriptio illius testis nomine, in tali casu, etsi re vera in hac secūda non se subscripserit ille testis, nihilominus subscribens non dicitur falsarius, quia illa subscriptio iuuatur primordio veritatis: nam aliàs re vera in apocha eiusdem tenoris se subscripsit. Idem etiam ait, quòd si, v. g. Titius mutuauit Caio centum pecunia numerata, estque de tali mutuo rogatus Notarius Seius, qui dum fecit instrumentum de præfato mutuo, non apposuit *pecunia numerata*, si postea præfatus Notarius mutet seriem, & apponat *pecunia numerata*, talis etsi mutet veritatem narrationis factæ in instrumento, non tamen diceretur falsarius, quia quod agit, iuuatur primordio veritatis. Ita Gyptius.

2. Faciunt etiam pro confirmatione supradictæ doctrinæ Bellochius *in Theol. mor. p. 2. q. 9. n. 113.* & Capeauilla *de cas. reseru. cas. 17. q. 2.* afferentes quòd si, v. g. porrexit aliquam supplicationem Episcopo, qua petebat sibi dari licentiam excipiendi confessiones, & simul absoluedi à reseruatis in foro conscientiæ, & vtrumque concedit Episcopus, non exprimitur autem in literis eius nisi facultas excipiendi confessiones, non erit talis falsarius si ascribat, & absoluedi à reseruatis, prout petebat in sua supplicatione signata. Ex quibus posset aliquis argumentari (sed an probabiliter iudicent alij) contra id, quod docet Nald. *in summ. verb. Scriptura. n. 7.* & nos etiam statuimus cum aliis Doctoribus *in 3. p. tr. 6. ref. 56.* nempe illicitum esse, amissa vera scriptura aliam confimilem fingere.

3. Notandum est etiam hic obiter contra Soufam *in Bull. Cœn. c. 7. disp. 42. n. 8.* Suar. *de cens. disp. 21. sect. 2. n. 47. vers. Alio modo.* Alterium, & alios, quòd qui corrigit literas iuxta mentem Pontificis, non est falsarius, neque incurrit excommunicationem Bullæ Cœnæ; vt si, v. g. dicebatur in supplicatione, Petro Panormitano, & Notarius scripserit, Petro Neapolitano, vel in supplicatione exprimebatur quartus gradus consanguinitatis, & Notarius apposuerit *affinitatis*, tunc enim corrigens iuxta supplicationem non est falsarius, neque in aliquam censuram incurrit, quia talis mutatio innititur veritati. Ita probabiliter in Bulla Cœnæ *disp. 1. q. 7. punct. 2. n. 7.* vbi citat pro hac sententia Duard. Sayr. Reginald. Vgolin. & Gambarupt. quibus ego addo Nald. *in summ. v. Falsum. n. 4.*

Quoad hoc
in rom. 5. tr.
1. lege do-
ctrinam Ref.
37.

Quæ hic est
Ref antecede-
dens, &c.

Et pro con-
tento in hoc
§. latè in to.
5. tr. 1. Ref.
37. & in alia
eius not.

RESOL. LXXXIV.

*An sit licitum aliquando falsificare scripturas publicas?
Et an si tale instrumentum falsum esset iam ab alio confectum, possitne aliquis adhuc illud producere, quoties adest notitia falsitatis?*

Et quid, si aliquis priuatam aliquam scripturam falsificaret, ut syngropham, aut apocham? Ex p. 9. tract. 8. & Misc. 3. Ref. 62. & aliàs 61.

Sup. hoc supra in Ref. 81. & 83. in §. Faciūt, & pro omni contento in hac Ref. si gnauer in Ref. 1 huius not.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondet nouissimè Carolus Bau-
cius *in singular. cas. consc. cas. 53.* ante illum Emmanuel Sà, *verb. Falsarius n. 2.* vbi sic ait: Falsare non est nec peccatum mortale, amissæ scripturæ de hæreditate aut nobilitate, aliam similem facere; nulli enim fit iniuria.

2. Sed ego olim illum acriter impugnaui; sed quia scio aliquem cum suo Confessario (cæcus enim cæcum ducebat) in hoc scopulo naufragasse; idè propterea contrariam sententiam tenendam esse puto, quam, me citato, tenet etiam Eminentissimus Dominus meus Cardinalis Lugo *de inst. to. 2. disp. 40. sect. 3. n. 27.* & præter alios Doctores à me adductos, hoc etiam docet, me citato, Mazuchellus *tr. de cas. reseru disp. 2. c. 18. q. 2. n. 31.* vbi sic ait: Respondeo, quamcumque falsificationem scripturæ, saltem publicæ, esse peccatum mortale, etiamsi ea in nullius personæ præiudicium cedat. Et ratio est, quia talis falsificatio licèt non sit contra iustitiam commutatiuam; est tamen contra iustitiam legalem, & bonum Reipublicæ, quod maximè periclitaretur, scilicet falsa instrumenta aliquando conficere. Vnde videmus falsificationes omnes, utpote Reipublicæ maximè perniciosas, seu legis legibus prohiberi: quæ prohibitio cum iusta sit, in conscientia obligat.

3. Addo, etiamsi tale instrumentum falsum esset iam ab alio confectum, adhuc tamen non licere illud producere, quoties adest notitia falsitatis. Casus esse posset, si de prædio aliquo litigaretur, quod Caius certò sciret esse suum, alter verò iniuste illud peteret: licèt Caius non alio modo posset probare tale prædium esse suum, quàm producendo falsum instrumentum prædium ab alio confectum; adhuc tamen non posset illud producere. Et ratio est, quia malum quod sequitur Reipublicæ ex falsificatione scripturarum, præponderat illi malo, quod patitur iniuste priuatus suo prædio. Quod verum est, licèt fortasse antea extitisset legitima scriptura quæ id probaret, eaque casu aliquo fuisset deperdita. Ita ille. Ad auctoritatem verò Sà respondeo cum Lugo vbi supra, meritò in 2. edit. dictum Sà quoad hoc fuisse correctum.

4. Nota tamen, quòd si quis priuatam aliquam scripturam, ut syngropham, aut apocham, qua constaret se certæ quantitatis pecuniæ mutuè acceptæ satisfecisse, falsificaret; quia aliam legitimam à creditore confectam amisisset, nec alio modo probare posset solutionem, non damnarem peccati mortalis. Et ratio est, quia falsificationes hæc, priuatarum videlicet scripturarum non sunt ita Reipublicæ perniciosæ: & Authores citati loquuntur tantum de falsificatione instrumenti, quod est scriptura publica. Et ita docet Mazuchellus *loc. cit. n. 33.* sed de hoc aliqui dubitant, idè tu iudica.

RESOL. LXXXV.

An Clericus Beneficiarius, vel in Sacris constitutus possit exercere munus Aduocati coram iudice seculari pro vno tantum negotio, & hoc finito pro alio, & sic de aliis?

Et an ex iure supradicti possint munus Aduocati exercere in propria causa, & Ecclesia, & in causis viduarum,

pupillorum, & pro iunctis, & amicis intimis, & si assistat in Curia Romana pro omnibus?

Et quid in aliis Tribunalibus Ecclesiasticis?

Et an in casibus, in quibus interdictum est Clericis Aduocationis Officium exercere, possint domi consulere, & conficere iuris allegationes in scriptis? Ex p. 10. tr. 11. & Misc. 1. Ref. 69.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondet Garcias *in summa Theologia moralis, tr. 1. difficult. 2. dub. 6. n. 4.* vbi sic ait. [Esto supuesto, respondo, que aunque, generalmète hablando, el abogar en causas seculares, y en tribunal seglar està prohibido, *cap. Clerici el 2. de postulando cap. Sacerdotibus, ne Clerici, vel Monachi.* y en otras partes; pero el mismo derecho da lugar para que en algunos casos pueda abogar el Clerico delante el juez seglar, en causas seculares. El primero es en causa propia. El secundo en causas de su Iglesia. El tercero en causas de personas miserables, que no pueden acudir à ellas, como viudas, pupilos, &c. El quarto en las causas de sus amigos, y coniuñtos coniuñtione spiritali, como vn Canonigo por otro, vt Beneficiado por otro, &c. Y finalmente es probable, que puede el Clerigo abogar sobre vn solo negocio, aunque no sea las calidades puestas, y acabado aquel tomar otro, porque el texto que esto prohibe, solo dize: In negotiis sæcularibus; y pues es ley penal, no se ha de entender de vno. Ita ille; cui adde nouissimè Martinum de San Ioseph *in man. Confess. to. 1. l. 1. tr. 10. de Ordine n. 12.* sic asserentem: La prohibicion, que se haze à los Clerigos de Orden Sacer, y à los de Ordenes menores, como tengan Beneficio Ecclesiastico de ser Abogados, se entienda en las causas, y Tribunales Seulares, *cap. 1. de postulando.* Pero permítesele el mismo Derecho, quando es en causas propias, y en las causas de su Iglesia, y en las causas de las personas miserables, que no saben, ni pueden tratar dellas, y no ay otros, que los ayuden. Tambien en las causas de sus deudos *ex cap. final. de postulando,* en que se encluyen las causas de los amigos. Tambien es probable que en vno solo negocio podran absolutamente abogar, y acabado aquel en otro, &c. porque la prohibicion es en negocios Seulares, in negotiis sæcularibus (dize) con que no excluye vn negocio solo, que à las cosas penales se les pueden dar estos en Sanche.] Hæc Martinus.

2. Et tandem non deseram hîc apponere verba Ioannis Machadi *de Perfect. Confess. to. 2. lib. 4. parte 1. tr. 13. docum. 4. n. 4* [Quanto (asserit) à la prohibicion de abogar, se ha de advertir tambien, que como consta del Derecho, y lo afirman comunmente los Doctores, ex permitido à los Clerigos abogar en las causas Ecclesiasticas, y Tribunales Ecclesiasticos, de modo que la prohibicion del Derecho solo es para las causas seculares, y en sus Tribunales. Con todo esso el mismo Derecho les permite, que puedan abogar delante del Iuez seglar, y en causas seculares en algunos casos. El primero es en sus causas propias. El secundo, en las causas de su Iglesia. El tercero, en las causas de las personas miserables, que no puedan acudir à ellas. El quarto es en las causas de sus duedos: en el qual afirman graues Autores, que se comprehenden las de los amigos. I por ser assi, que la prohibicion del texto referido, dize: In negotiis sæcularibus resueluen comunmente los Doctores, que podrá el Clerigo abogar en vn pleyto; y acabado aquel, recibir otro.] Vidisti quot viri docti hanc sententiam firmauerunt? & tamen quidam Casuista vnus libri, his diebus, illam tanquam improbabilem damnauit.

3. Nota tamen hîc obiter, quòd Clerico in casibus etiam, in quibus interdictum est aduocationis officium exercere, fas est domi cõsulere, & conficere iuris allegationes in scriptis. Cardosus *in praxi iudic. verb. Procurator*

Procurator n.101. Stephanus Gratianus discept. for. c. 39. à n. 4. quibus accedit Bernardus Diaz in practica, c. 59. & Alciat. conf. 91. n. 3. Et circa prohibitionem Clericorum aduocandi, vide Carolum de Grassis de effectibus Clericatus, effect. 11. Squillantem de obligationibus Clericorum, part. 2. dub. 21. Vide etiam Megalam in Promptuario, verb. Aduocatus, n. 3. & Naldum in summ. verb. Clericus, n. 36. Diaz in pract. Canon. c. 98. & Paulum Xammar de Officio Iudicis, & Aduocati, p. 2. q. 3. n. 25. & seqq. vbi specialiter notat posse Clericum aduocare pro coniunctis, qui in hoc casu intelliguntur vsque ad quartum gradum, & in causa amici intimi; & pro omnibus, si existant in Curia Romana, ex tolerantia Summorum Pontificum.

RESOL. LXXVI.

An Aduocatus possit esse index in causa, cuius Patronus fuit, dummodo sententiam proferat secundum leges? Et an heres non conficiens inuentarium teneatur soluere ultra vires pro legibus, quæ fundantur in presumptione, quod heres fraudauit bona? Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Resol. 56.

§. 1. **N**egatiuè videtur respondendum propter affectionem, & præsumptionem, quæ est contra eum, iuxta l. Prætor, ff. de iurisd. omni. iud.
2. Sed quia dicta lex fundatur in præsumptione, puto procedere in foro exteriori, & in foro conscientie, si aliàs cessat omnis inordinatus affectus, dictum iudicem non peccare existimo, etiam altera parte inscia, dummodo sententiam proferat secundum leges, nullo habito respectu ad affectionem carnalem, Et ita docet Corduba in summ. q. 259.

3. Et eadem ratione assero, quod hæres non conficiens inuentarium tenetur in foro exteriori ultra vires hæreditarias, iuxta cap. Rainaldus, de testam. & l. fin. C. de liber. Secus autem in foro conscientie, nam non tenetur, nisi quatenus vires hæreditarie se extendunt, etenim, vt benè docet Abbat in cap. quia plerique, n. 41. de immunitate Ecclesiarum, prædictæ leges fundantur in præsumptione, quod scilicet hæres fraudauit bona, de quibus non confecit inuentarium. Ergo si contrarium constaret, non habent locum prædictæ leges. Quæ omnia vera esse puto contra Couarruiam, & alios non solum quoad solutionem legatorum, sed etiam quoad creditores hæreditarios. Nec valet quod cum supradictis creditoribus hæres non conficiens inuentarium si adit hæreditatem, quasi contrahit, iuxta leg. apud Iulianum, §. fin. ff. ad Trebellianum: nam responderetur, quod dicta lex intelligenda est quoad forum exteri, non autem in foro conscientie, in quo nos loquimur. Et ita nostram sententiam docent Ioann. Vallerus in differentiis vtriusque fori, verbo hereditas, differentia 2. num. 3. & Ægidius in leg. 1. Cod. de sacrosancta Ecclesia, part. 5. §. 1. numer. 6. Vide etiam Villalobos in summ. tom. 2. tract. 30. difficult. 24. num. 1. & 2. & alios.

RESOL. LXXXVII.

An index peccet expediendo, pecunia mediante, vnius causam ante alias, si litigantes iure temporis aequaliter gaudeant, & teneatur pecuniam restituere? Et an secluso scandalo, & periculo iniustitie, index possit accipere, nec teneatur restituere id, quod accepit à litigantibus, si datum sit instar muneris liberalis, vt maiorem, quam solet, quamque tenetur diligentiam in causa adhibeat? Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Res. 45.

§. 1. **A**D hunc casum respondet Paulus Layman in Theologia morali, lib. 3. sect. 5. tr. 4. cap. 4. n. 9. vbi sic asserit. Cauendum ne talia cum alterius iniusto damno coniuncta sint, vt si minister publicus propter oblatum sibi munus vnius casum citius expediat posthabitis aliis, qui diutius expectarunt, & ante alios expediti deberent. Sed ponamus plures adesse, qui æquali iute gaudeant, vt in iudicis arbitrio positum sit, quæ præponat, peccabitne iudex, si vnius causam ante alios expediat, ex pacto oblatis muneris? Res ista periculo non vacat, spectato tamen naturali iure non audeo hominem damnare, quia ea in re aliis iniuriam non infert; in gratiam verò Titij remuneratoris suscipit noquam obligationem, ante alios expediendi causam ipsius, quæ obligatio pretio æstimabilis videtur. Ita Layman.

2. Notandum est tamen hinc obiter cum Lessio lib. 2. cap. 14. dub. 9. n. 64. iudicem in rigore, & secluso scandalo, & periculo iniustitie posse accipere, nec teneri restituere id, quod accepit à litigantibus, si datum sit instar muneris liberalis, vt maiorem quam solet, quamque tenetur diligentiam in causa adhibeat, vel, vt loquitur Molina de iustitia, tom. 1. tract. 2. disp. 88. n. 6. si antequam negotium expediat, munus ad eum mittatur, vt efficiatur ad diligentiam, atque in fauorem eius, qui munus mittit, negotium intra iustitie limites expediendum.

RESOL. LXXXVIII.

An sit peccatum mortale falsum crimen obicere testi iniquo, aut contra ius testanti? Et si reus, & testis in tali casu iurent, quamuis peccent mortaliter, tamen non teneatur ad restitutionem? Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Res. 4.

§. 1. **N**egatiuam sententiam esse probabilem testatur Ioan. de la Cruz in direct. consc. part. 3. pr. 8. art. 4. dub. 17. concl. 1. vbi sic ait. Bannez, & Ledesma cum Orellana probabiliter sentiunt esse solum peccatum veniale obicere testi iniquo crimen falsum secluso periurio in obiciente, & testibus ad hoc induendis. Ita ille. Et nota quod si reus, & testes in tali casu falso iurent, licet peccarent contra Religionem, non peccarent tamen contra iustitiam, & ideo non tenerentur ad restitutionem, & sic docet Ledesma in summ. tom. 2. tr. 8. c. 35. concl. 21. in fin. vbi ita asserit. [Puede el reo cometer pecado mortal contra religion, si iuduze los testigos para que testifiquen con iuramento la obiecion falsa, y los mismos testigos aunque son perjuros no pecan contra iusticia, ni estan obligados à restituire hablando de si; y la razon es, porque el reo que los induze y es causa principal, no peca contra iusticia, ni esta obligado à restitution, ni ege tampoco los tales pecan contra iusticia, ni tienen obligacion de restituire.] Sic Ledesma.

2. At his non obstantibus communitet Doctores asserunt, eum etiam in casu, de quo loquitur Ioannes de la Cruz vbi supra, peccare mortaliter, nam non habet ius defendendi se illo medio, cum mendacium sit intrinsecè malum, nec ordinabile in finem bonum. Ergo, &c. & ita docet Malderus in 2. 2. D. Thoma, tractatu 6. c. 3. dub. 3. & alij.

RESOL. LXXXIX.

An testi falso, & iniquo illicitum sit obicere falsum crimen, pro infirmo eius testimonio? Et an hoc sit peccatum contra iustitiam? Et quid, si falsus, & iniquus testis iam esset mortuus ante finitam causam?

Et

Sup hoc sup: in Ref. 30. §. Sed ad med. veri Iudices, & infra in Ref. 90. & in tom. 8. tr. 7. Ref. 53. §. vlt. ad med. &c.

Sup hoc in Ref. seq.

Quoad hoc lege supra doctrinam Ref. 69. & aliarum eius simæ not.

Sup hoc in Resol. not. præteritæ, §. Cum igitur, & in aliis eius annor.

Et notatur, quod non licet appellare adulterum, qui te appellauit furem, potes tamen dicere, quod sit mendax, & ad eius confirmationem patefacere alia mendacia illius, vel occultum crimen obicere illi, quando est necessarium ad tuendum honorem & famam, quæ alias amitteretur.

Et an in tali casu sit tantum peccatum veniale mendacij perniciosum, nec contra iustitiam obicere crimen falsum deseruiens ad prædictum finem? Ex p. 9. tr. 9. & Misc. 4. Ref. 44.

§. 1. **C**asus frequenter potest occurrere; & ad illum negatiuè respondet Salonius, & Aragonius in 2. 2. D. Thoma, q. 70. art. 3. quia tunc falsò infamatur testis, & absque iure, quia ad falsum & mendacium, nequit esse ius.

2. Sed opinionem negatiuam tuetur Pater Gaspar Hurtadus, disp. 4. de reo, difficult. 1. tribus restrictionibus seruatis. Primò, quando obiectio criminis est necessaria ad infirmandum testimonium. Secundò, quando nequit alia minus noxia vi infirmari. Tertio, quando in causa leui testi coacto à Iudice ad testificandum non obicitur grauius crimen. Et Bañez, ea sola restrictione contentus; quod obiectio falsi criminis proficit ad infirmandum testimonium testis iniqui. Vnde consequenter in tali casu non adest obligatio restitutionis. Probat hęc sententia, quia unicuique inest ius iustitiæ, vt seruatis tribus dictis conditionibus se defendat ab iniquo inuasore, adhuc vi, & damnificatione illius: ergo & obiectio falsi criminis, quamuis hęc, quia alias opponitur veracitati, habeat malitiam mendacij, quia ad malum, seu peccatum contra aliam virtutem, quam contra iustitiam, optimè potest esse ius iustitiæ, vt verè quis haberet ad prodigaliter elargiendam suam pecuniam. Et etiam coniux voto castitatis obstrictus, verè habet ad accedendum ad propriam coniugem: & idè, quamuis petens accedat, non peccat contra castitatem, quia accedit habens ius iustitiæ ad eum accessum, etiam si peccet peccato sacrilegij contra Religionem voti. Itaque secundum Hurtadum in casu proposito, reperitur peccatum veniale mendacij, & peccatum mortale periurij, & si fiat cum iuramento; non tamen peccaret mortaliter contra iustitiam cum onere restitutionis, & in hoc sensu intelligenda sunt ea, quæ dixi

Quæ hic est in part. 3. tr. 5. resol. 4.

Ref. antecedens.

Sup. hoc & contentis in hoc §. & sequentibus in tom. 8. tr. 5. Ref. 10. in fin. & in tr. 7. tr. 5. Ref. 32. §. ult. & in Ref. 33.

3. Verum non deseram per extensum apponere ea quæ docet Pater Dicastillus de iust. lib. 2. tr. 2. disp. 12. part. 4. dub. 2. n. 404. vbi sic ait: Non licet tibi appellare adulterum; qui te appellauit furem. Poteris tamen dicere, quod sit mendax, & ad eius confirmationem patefacere aliqua mendacia illius, vt in eo, quod tibi impingitur, non habeatur fides. Ita Sotus de iust. lib. 5. q. 9. art. 3. Bañez, Aragonius, & Salonius 2. 2. q. 72. art. ... Valentia disp. 5. quæst. 16. punct. 3. Molina tom. 5. tract. 4. disp. 20. concl. 3. Adduntque Molina, & Salonius, id non solum esse verum dum contumelia inferitur ignominiosa; sed etiam post illam completè illatum, quando id necessarium est, ne detur ei fides ab iis, qui audierunt, vel ad illam fidem eneruandam, & tollendam. Quando enim fides data est, perseverat iniuria. Addit vterius Bañez, etiam licere obicere illi crimen occultum verum, quando id est necessarium ad tuendum honorem & famam, quæ alias amittentur.

4. Vterius addit Bañez, quod in tali casu obicere contumeliosè crimen falsum deseruiens ad prædictum finem tantum erit peccatum veniale mendacij nõ perniciosum, nec contra iustitiam. Pro hac sententia, retuleram ego olim Vegam, verb. Iniuria, casu 1. suæ Summæ, & Orellanam, postea inueni alios Auctores infra referendos. Si tamen prius referam controuersiam inter me, & virum quendam grauem Religiosum Cuculatum gymnypodam (cuius nec nomen, nec Ordinem

placet indigitare, iustis de causis) cum versaremur in Hungaria obortam. Prædictam ego opinionem cum casu probabilem, & grauium Doctorum iudicio, ipsius probabilitatè firmari dixissem, non solum tunc immediatè aerem euomuit cęsuram, sed postea apud nullius litteraturæ viros, & fœminas perrexit me traducere, quod dixissem aliquid præiudiciale, scandalosum (vtor verbis ipsius) perniciosissimum contra bonos mores, & contra pacem rerum publicarum, & Communitatum. Hęc, & id genus alia non solum denotauit apud illos; sed litteris quoque ad me datis scripsit, & subscripsit, se iactans habere contra meam doctrinam Auctores omnes, & efficaces rationes. Non refero (inquit) Auctores, quia omnes absolute comprehendo quotquot in hac materia loquuntur, nemine excepto. Nec etiam immoror in asserendis rationibus, cum tot sint & tam claræ vt nemo sani iudicij, siue doctus sit, siue indoctus, eas possit vel negare, vel ignorare: postea satis temerè affirmat, non solum esse contra prædictam sententiam quotquot Catholici sunt, sed quotquot esse possunt in Ecclesia Dei.

5. Cum à me postea rogatus esset proferre in medium rationes, & Auctores quibus probaretur ita efficaciter oppositum (ego verò meæ doctrinæ fundamenta, & Auctores eidem de scripto dedissem) arripuit calamum non semel, & coniecit in chartam, quæ piget me referre multa, à recta Philosophia & Theologia, aliena. Atque cum vidisset argumenta, quibus ego, & alij Auctores à me relati probamus esse posse casum, in quo dicere falsum testimonium graue, quod deseruiat ad eneruandam fidem eius, qui aliud simile dixit esse, quidem semper peccatum, propter mendacium; sed non esse peccatum contra iustitiam mortale; cum hęc (inquam) vidisset, ingenuè fassus est esse probabile, quod non esset peccatum contra iustitiam, sed esse semper mortale contra charitatem proximi; & inde habere inseparabilem, & intrinsecam malitiam mortalem, & hanc dixit esse omnium Catholicorum doctrinam, omnium (inquam) quotquot sunt, aut esse possunt in Ecclesia Dei, cumque nullam alicuius momenti rationem attulisset, vt probaret illam malitiam intrinsecam, & inseparabilem contra charitatem, ego verò affirmassem eam inseparabilem malitiam contra charitatem à nemine (quod sciam) agnosci, neque ratione posse probari, voluit offerre Auctores, & post diu, multumque quæsitos, obtulit tres Auctores, Lessium, Filiucium, & Villalobos qui docent fieri posse, vt in aliquo casu sit peccatum contra charitatem; nempe quando quis in suo falso testimonio plus dicit, quam sit necessarium ad eneruandam alterius fidem. Qui Auctores, & doctrina extra rem afferri mihi visi sunt. Agimus enim de malitia intrinseca, & inseparabili, quam ille dicebat habere falsum testimonium, non de ea, quam per accidens & in aliquo casu habere potest. Omitto plura, quæ in eam rem ex parte vtriusque nostrum allata sunt, & venio ad ipsammet doctrinam, quam ego probabilem dixeram tunc, & nunc dico. Eam verò conieci in chartam quam legerunt, & probabilem propria manu scripserunt, & se subscripserunt post RR. PP. Ioannem Gans Confessarium Sacratissimi Cæsaris Ferdinandi III. & P. Danielem Bastelium Serenissimi Archiducis Leopoldi eiusdem Imperatoris fratris Confessariū, Professores omnes publici, & ordinarij Vniuersitatis Viennensis, Vniuersitatis Pragensis, & Vniuersitatis Grezensis. Quorū ego omnium cęsuras, & subscriptiones apud me habeo, simul cum Cancellariis earum Vniuersitatum. Qui omnes sunt septemdecim, quibus annumerari possunt alij Doctores, & olim Professores P. Henticus Philippi Confessarius olim, & in re tum Philosophica, tum Theologica eorundem Serenissimorum Fratrum Magister, & Professor, P. Ambrosius de Peñalossa olim etiam in Vinnensi Vniuersitate Theologiæ Doctor, & Professor,

Professor, nunc verò Casateæ simul, & Catholicae Maiestatis Concionator. Item P. Vitalis Pelliceroli Doctor Theologus, & in eadem Viennensi, & Grezensi Vniuersitatibus Professor, qui tres vltimi (sicut & alij tres ex supra comprehensis in numero actu profitentium) eandem doctrinam probabilem iudicarunt ante hanc obortam controuersiam, quando librum hunc approbarunt, vt posset Typis mandari. Placuit autem totam doctrinam ipsis omnino verbis, quibus illam iudicio prædictorum omnium subieci hinc proponere, vt vel inde appareat non decere virum doctum, seu, qui talis vult haberi, temerè, & subito absque maturo iudicio aliorum opiniones notare. Hucusque Dicastillus.

6. Nota tamen, quòd post hæc scripta inueni sententiam Hurtadi, & Dicastilli, licet ipsos non adducat, docere etiam Eminentissimum Dominum meum Cardinalem de Lugo *tom. 2. de iust. disp. 40. sect. 2. n. 26. & seqq.* Adi illum, & non pigebit. Et idè existimo hanc sententiam esse satis probabilem.

7. Ponit casum Cardinalis de Lugo, & petit: quid si falsus vel iniustus testis iam esset mortuus ante finitam causam, potero ne adhuc sine iniustitia illi falsum crimen opponere ad infirmandum eius testimonium; Ratio dubitandi est; quia hic iam non lædit me iniuste, cum iam non sit in eius potestate retractare quod dixi: ergo solùm restat effectus actionis præteritæ, pro qua volo reddere illi malum. Respondeo tamen affirmatiuè consequenter ad prædictam sententiam: sicut etiam tunc possem detegere crimen verum occultum ipsius ad infirmandum eius testimonium, & sicut si aliquis se ex sublimi loco proiiceret supra te ad te comprimendum, licet non posset iam suum impetum reprimere; adhuc tu posses ratione defensionis eius impetum retardare opposito gladio, vel telo, quo eum in ipso saltu confoderes; hoc enim non facis, vt ipse se comprimat, sed vt te defendas. Ita ergo in præfenti non erit contra iustitiam nos defendere ab impetu testis iniusti contra formam, opposita ei infamia, licet iam nunc ipse non possit reuocare, vel reprimere impetum sui testimonij, quod prius iuste dixerat. Ita Lugo ingeniosè, vt semper solet.

RESOL. XC.

An testis teneatur restituere danti, si quid accipit pro veritate dicenda, & index pro iusta sententia ferenda?

Et an hoc intelligatur, si quod datur, testis & index accipiunt ab eodem, non autem si accipiant ab alio? Ex p. 3. tr. 6. Misc. 2. Ref. 4.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondet Aragon *in 2. 2. quest. 75. art. 4. Nauarra lib. 4. cap. 2. num. 34.* Rebellius *lib. 18. quest. 10. num. 8.* Toletus *lib. 2. cap. 21.* Nauarrus *cap. 17. num. 34. & 96.* & alij communiter; sed hi Doctores intelligendi sunt quando datur aliquid ad dirimendam vexationem; secus autem si detur ad alliciendum animum iudicis ad iustam ferendam sententiam, aut ex mera liberalitate; nam in tali casu testis, & index potest recipere, nec tenetur danti restituere, quod est valde notandum ad tollendos scrupulos; & ita hanc sententiam alibi etiam docui, & etiam docet Ioan. Franciscus Suarez *in enchiridio casuum conscientia lib. 5. §. cui restituendum, ver. quod accepisti, & lib. 10. §. iudicium, ver. Index potest,* vbi citat Sayrum, Molinam, Medinam, & alios.

2. Nota etiam quòd sententiam affirmatiuam Sotus *de iust. lib. 4. q. 7. art. 1. ad 2.* & Azorius *p. 3. lib. 4. cap. 21. q. 6.* intelligunt si accipias ab eodem, non verò si accipias ab alio, nam in tali casu non teneris resti-

Tom. VI.

tuere. Et ratio est, quia licet ex iustitia obligeris, v.g. ad bonum Petri, non tamen teneris ex iustitia id facere in gratiam Pauli, à quo donum accepisti. Ergo, &c. Verùm hæc sententia displicet Lessio *lib. 2. cap. 14. dub. 9.* & aliis.

RESOL. XCI.

An testis interrogatus à iudice teneatur ex iustitia commutatiua respondere, ita vt dicendo se nihil scire, restitutioni obnoxius sit?

Et quid est dicendum, si per mandatum iudicis testis insinuat, ipse tamen subterfugiat, & non compareat?

Et testis, qui per imprudentiam occultum crimen detegit, si bona fide detexit (vt frequenter solet accidere) quia putabat se legitime de hoc interrogari à iudice, an teneatur lege iustitiæ retractare testimonium suum, ita vt si non retractauerit, obligetur ad restitutionem? Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Ref. 102. aliàs 101.

§. 1. **P**robabiliter affirmatiuam sententiam tenet Malderus *in 2. 2. tract. 6. c. 2. dub. 9. §. Dico tertio.* Turrianus *in 2. 2. disputatione 52. num. 2.* & Azotius *part. 3. lib. 13. cap. 27. dub. 4.* vbi sic ait: Quando testis est in iudicium vocatus, & à iudice legitime interrogatus, tunc ex lege iustitiæ tenetur ad veritatem dicendam, ex officio, quo in iudicio fungitur, & obligatur ad restitutionem damni, quod sequutum est ex veritate non manifestata. Ita etiam docent Medina, Orellana, Sotus, Nauarrus, & alij. Hæc opinio, vt dixi, est satis probabilis.

2. Sed non minus probabilem negatiuam sententiam teneo, quam tuentur Ioannes de la Cruz *in directorio, parte 1. pr. 8. articulo 4. dub. 13. conclusione 5.* Syluius *in 2. 2. Diui Thomæ, quest. 71. art. 1. quaritur 1. conclusione 6.* Pitigianus *in pract. crimin. part. 2. cap. 6. fol. 191.* & multi alij. Ratio est, quia licet huiusmodi testis grauitè peccet contra charitatem erga proximum, & contra obedientiam, & iustitiam legalem erga iudicem; non peccat tamen contra iustitiam commutatiuam, nam ante mandatum iudicis non tenetur ex commutatiua iustitia, etiam secundum auctores contrariæ sententiæ; sed per mandatum iudicis solùm accedit obligatio iustitiæ legalis, & obedientiæ. Ergo nullum est vinculum iustitiæ commutatiuæ. Et hæc opinio à fortiori procedit, si per mandatum iudicis testis insinuat, ipse tamen subterfugiat, & non compareat: in quo casu testem non teneri ad restitutionem præter Doctores citatos, docent Villalobos *in summ. tom. 2. tractatu 12. difficultate 1. numer. 12.* Lessius, Molina, & alij, quidquid in contrarium doceat Octavianus Spatarius *in practica Regularium, tractatu 7. cap. 11. numer. 7.* & alij. Sed tu nostram sententiam tene.

3. Notandum est etiam hinc, quòd etiam stando in prima opinione affirmatiua, si testis iuridicè interrogatus neget veritatem, tenetur quidem parti de damno, non tamen Fisco de multa, & pœna pecuniaria, quæ imponeretur reo, si testis veritatem manifestaret. Et ita docent Ioannes de la Cruz *in directorio, part. 1. pr. 8. articulo 1. dub. 6.* Turrianus *vbi supra, num. 6.* & Malderus, qui etiam addit, quòd testis, qui per imprudentiam occultum crimen detexit, si bona fide detexit (vt frequenter solet fieri) quia putabat se legitime de hoc interrogari à iudice, non tenetur lege iustitiæ retractare testimonium suum: si tamen sine suo detrimento possit, & speret retractationem profuturam, tenetur lege charitatis retractare, ita tamen vt non obligetur ad restitutionem,

F nem,

Sup. hoc in tom. 5. tr. 1. Ref. 163. §. 1. in fin.

Sup. hoc sup. ia Ref. 78. §. 2. & infra in Ref. 105 §. Secunda, cursum ad lin. 5 & in Ref. 107. §. Septimo.

nem, si non retractauerit. Et hæc omnia pro praxi erunt inultum adnotanda.

R E S O L. X C I I.

An testis ratione falsi testimonij non teneatur aliquando ad restitutionem-

Et an qui falsum testimonium dixit ex ignorantia, vel inaduertentia non damnabili, vel ex obliuione saltem non mortifera, ratione cuius contingit aliquem damnari, teneatur ad restitutionem? Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Ref. 106. aliàs 105.

§. 1. **R**espondeo affirmatiuè, & idè si reus iam erat per alios testes conuictus, & tunc testimonium accedens nihil efficit, eo quòd pœna propter illud non est addita, nec iudex firmior redditus est ad eam irrogandam, non teneris ad restitutionem, quia etsi iniuriam ei facias, non ramen es causa efficax damni, quod ex prioribus testimoniis iam censetur illatum. Et ita docet Pitigianus in *præct. crim. canon. de testib. capit. 6. fol. 193.* & alij. Vnde ego in facti contingentia multoties ex hac doctrina liberaui pœnitentes ab onere restitutionis, quod aduersantur Confessarij.

2. Nota etiã cum Pitigiano *ubi supra*, Caietano 2. 2. *quest. 70. art. 4.* Petro à Nauarra *lib. 2. cap. 2. nu. 253.* & aliis, quòd qui falsum testimonium dixit ex ignorantia, vel inaduertentia non damnabili, vel ex obliuione saltem non mortifera, ratione cuius contingit aliquem damnari, non tenetur ad restitutionem, quia neque ratione rei acceptæ (cùm nihil inde habeat) neque ratione iniustitiæ, & damnificationis, non enim peccauit, saltem mortaliter, vt suppono, & probabiliter docet Lessius *lib. 2. c. 7. dub. 6.* cum aliis, non teneti ad restitutionem ex damno illato, qui non peccauit mortiferè. Ergo, &c.

R E S O L. X C I I I.

An testis falsus teneatur reuocare dictum suum, ratione cuius mors, aut mutilatio alicui est inferenda, quamuis ipse similis pœna periculum timeret: imò, licèt ex reuocatione maius malum illi immineat?

Et quid, quando testis falsus dubitat, an talis reuocatio sit profutura, necne?

Et an, qui falsum testimonium dixit ex ignorantia, vel inaduertentia non damnabili, vel ex obliuione saltem non mortifera, ratione cuius contingit aliquem damnari, teneatur ad restitutionem?

Et quid facere debeat, certior factus de ignorantia? Ex p. 4. tract. 4. & Misc. Ref. 99.

§. 1. **S**cribo hæc cum animi dolore: nam olim interrogatus fui de hoc casu à quodam teste falso, qui ex importunitate, & minis Regij fisci, tandem falsam depositionem fecerat in remagni momenti: & tunc respondi, quòd qui falsum testimonium dicit, ratione cuius mors, vel mutilatio est inferenda, tenetur sua dicta retractare, si id profuturum putet, quamuis ipsi similis pœnæ periculum timeret: nam vnusquisque tenetur rescire damnum, quod alteri iniuste intulit, etiã cum pari damno suo: nam in pari damno melior est conditio innocentis. Ita Lessius *lib. 2. cap. 30. d. b. 7. nu. 53.* & communiter Doctores. Imo (attendant falsi testes & timeant) hanc sententiam Vvltnerus Strovesdorff in *D. Thom. de iust. & iur. quest. 70. art. 4. concl. 3.* docet esse veram, licèt testi ex reuocatione maius damnum immineat, neque obstat quòd dubitet an

reuocatio sit profutura, quia quilibet quod suum est experiri, & tentare debet. Ita ille. Sed Petrus Nauarra *de restit. lib. 2. cap. 3. num. 251.* putat, quòd si retractatio nihil est profutura, testis falsus non tenetur illam facere, sed restitutionem damnorum; item si ex loco tuto potest sententiam reuocare, ita vt profit, similiter non tenetur prodere se coram iudice.

2. An verò qui falsum testimonium dixit ex ignorantia, vel inaduertentia non damnabili, vel ex obliuione saltem non mortifera, ratione cuius contingit aliquem damnari, teneatur ad restitutionem? Respondeo negatiuè cum Lessio & Nauarra *ubi supra*, cui ego addo Becanum in 2. 2. *D. Thom. de iust. & iur. quest. 70. de testib. quest. 5. concl. 2.* quia neque ratione rei acceptæ, cùm nihil inde habeat, neque ratione iniustæ damnificationis, quia non peccauit mortaliter, vt suppono: ergo, &c. Sed hanc sententiam Vvltnerus Strovesdorff *loc. cit.* veram esse putat quousque sic deponens in eodem statu permenet, sed certior factus de ignorantia, vel similibus tenetur reuocare, & restaurare damnum etiã cum periculo mortis, si necessitas urgeat. Sic ille, quo in sensu intelligit Lessium, & alios, sed hæc opinio est nimis stricta.

Sup. hoc in præterita vlt.

R E S O L. X C I V.

An testis teneatur denunciare, quando scit nullum alium scire illud delictum, etiã interrogatus sub præcepto & iuramento? Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Ref. 101. aliàs 100.

§. 1. **R**espondent affirmatiuè Sotus *de iust. lib. 5. q. 7. art. 1.* & Panormitanus, quem citat, & sequitur Azouius *part. 1. lib. 13. cap. 27. dub. 2.* & nouissimè mordicus docet hanc sententiam Sancius in *selectis disp. 43. n. 39.* qui citat Turrianum, Valentiam, & alios.

2. Sed negatiuam sententiam ex schola Diui Thomæ docet Ioannes de la Cruz in *directorio conscientia, part. 1. pr. 8. art. 4. dubio 13. in principio*, vbi sic asserit. Si accusator habet solum vnum testem, iste dum sibi non constat de alio conteste, tenetur sub peccato mortali dicere se nihil scire. Ita ille, qui citat Ledesmam, Bañez, & Orellanam.

3. Tertia opinio, quam tenent Lessius *lib. 2. cap. 30. dub. 6. num. 49.* Villalobos in *summa tom. 2. tract. 17. difficultate 1. num. 11.* Pitigianus in *tract. crim. cap. 3. fol. 166.* asserit, posse testem in tali casu testari, si velit, sed non teneri.

4. Sed ego puto probabilem esse opinionem negatiuam (licèt affirmatiua sit probabilior) Ioannes de la Cruz, & aliorum. Nam cùm testis sciat neminem alium illud delictum à reo perpetratum scire, eius testificatio nihil proficiet, nisi ad vexandum reum, quia ex sola ipsius depositione minimè condemnari potest. Ergo, &c. Igitur absque causa infamat tunc testis delinquentem, cùm sciat ipse probandum non esse delictum, & idè Octavianus Spatarius in *praxi de modo corrigendi Regulares. tract. 7. c. 8. n. 7.* sic asserit. Ex quo patet, quod non tenetur quis testificari, si sciat nullum alium esse testem, contestem, vel aliud æquiualens indicium, siue procedatur ex munere, siue ad instantiam partis. Et ego aliquando interrogatus sub præcepto, & iuramento super delicto, quod sciebam nullum alium nosse, nisi denuntiantem, nunquam testificari volui, etsi de visu, & certa scientia potuissim, quod tuta conscientia fecissè reputaui, & reputo. Ita Spatarius. Notentur hæc, quia practicabilia erunt.

Sup. hoc in Ref. seq. & Ref. 1. post seq. quamuis recitanter lege §. vlt. & in tom. 5. tr. 9. Ref. 68. §. 1. ante med. vers. Sic etiã, & pro peccato in hoc casu in tom. 7. tract. 1. ex Ref. 302 in §. Notandum. lege bieuem Caietani doctrinam.

RESOL. XCV.

An testis teneatur respondere, si iudex ad evitandum scandalum interroget, quando crimen est notorium, & publicum, sed ignoratur auctor ipsius?

Et an iudex in tali casu non possit inquirere, nec interrogare, & aliter faciendo an peccet mortaliter? Ex p. 2. tr. 15. & Misc. 1. Ref. 63.

§. hoc in R. præteritiæ ecclesiasticæ annor.

§. hoc in R. seq. si-ganter cur-ri in fine. §.

§. 1. **F**uit, exempli gratia, homo mortuus inuentus in vico, vel domus aliqua furto deprædata, & spoliata, Iudex ad evitandum scandalum, & propter bonum commune, vult recipere de vicinis informationes de ipso negotio, & casu. Quæritur, an ipsi si sciunt auctorem delicti, teneantur interrogati respondere. Aliqui sentiunt, iudicem in tali casu non posse inquirere, neque interrogare, & peccare aliter faciendo. Ita Caietanus in 2. 2. quæst. 69. art. 2. Sotus de regend. secret. membr. 2. quæst. 6. conclus. 1. & de iust. lib. 5. quæst. 2. art. 2. & ex veteribus Paludanus in 4. dist. 19. & Adrianus quodlib. 111. quia tunc procedendum est per inquisitionem, quando de auctore est fama, vel indicia, cap. cum oporteat, de accus. cap. inquisitionis, & cap. qualiter, & quando, eod. tit. Hæc opinio est probabilis. Sed contrariam probabiliorem meritò docent Doctores ubi infra, quibus adde Malderum in 2. 2. tractat. 6. cap. 1. dub. 18. Villalobos in sum. tom. 2. tract. 14. difficult. 7. num. 2. Valentia tom. 3. disp. 5. quæst. 14. punct. 1. Bañes in 2. 2. q. 70. art. 1. dub. 2. & alij penes ipsos. Et ratio est propter magnam utilitatem boni communis, aliàs sæpè manerent impunita crimina, non sine scandalo subditorum. Et licet aliquando hoc, vel illud crimen immediatè non sit contra bonum commune, tamen plura crimina impunita manere, non posset non esse, & cum scandalo, & contra commune bonum; & Canones in contrarium adducti loquuntur de inquisitione speciali, qua inquiritur de Petro, vel Paulo; non autem de ea, qua in genere quæritur, quis fecerit. His suppositis, difficultas est, an in tali casu testis qui scit auctorem delicti, teneatur illum manifestare iudici interroganti in genere. Affirmatiuè respondent Aragon. in 2. 2. q. 69. art. 2. dub. ult. & ex neotericis mordicus docent hanc sententiam Ioannes Valerius in differentiis, vtriusque fori, verb. Inquisitio, num. 9. Miranda de ordine iudiciario, tom. 1. quæst. 6. art. 6. conclus. 3. & alij; quia cum Iudex in proposito casu ius habebat procedendi propter bonum commune conseruandum, & testes interrogandi, manifestè sequitur quòd teneantur & ipsi propter idem bonum commune conseruandum illi veritatem dicere, & occultum reum reuelare. Sed contrariam sententiam docent communiter neoterici, vt Turrianus tom. 2. in 2. 2. disp. 50. dub. 5. nu. 9. Filliucius tom. 2. tr. 40. cap. 6. num. 185. Lessius lib. 2. cap. 29. dub. 14. num. 118. Bonacina de legib. disp. 10. quæst. 2. punct. 5. numer. 14. Nauar. de restitut. lib. 2. cap. 4. num. 167. Salon. de iust. in 2. 2. tom. 1. quæst. 69. art. 2. controuers. 7. & alij, & præter alias rationes, quas adducunt præfati Doctores, probatur hæc opinio, quia quando dubium est, an iudex iuridicè interroget, & probabilis sententia asserit, ipsum non interrogare iuridicè, ac proinde, quod idem est, ipsum non esse iudicem; in eo casu, subditus non debet obedire, quia potest amplecti probabilem opinionem, quæ affirmat iudicem non esse superiorem in eo casu; vnde sequitur, in casu nostro posse testem vel manifestare, vel occultare veritatem, si sciat vtramque opinionem esse probabilem, vt re vera est. Ita Turrianus, qui reprobatur rationem Petri à Nauarra, nempe in hoc casu iudicem habere ius interrogandi, & reum non respondendi, ita vt detur bellum ex vtraque parte iustum; sed hanc rationem defendit Filliucius

Tom. V I.

cuius ubi supra. Quidquid verò sit de hoc, apparet me in facti contingentia, rectè olim consuluisse, testem non teneri in tali casu ad interrogata respondere, licet tunc in contrarium sentiebant trepidantes timore, vbi non erat timor.

RESOL. XCVI.

An reus, & testis teneantur respondere, si dubitant, vtrum iudex iuridicè illos interroget?

Et an si iudex in re dubia inquireat, peccet, & testis, si obsequatur, sit iniustus?

Et quando iudex, vel superior generaliter inquit super aliquo delicto notorio, cuius auctor ignoratur, tunc subditus, qui dubitat, an infamia, vel indicia sint contra illum, quem ipse scit commisisse delictum, an teneatur prodere delinquentem, vel debet respondere se nescire, quis commisit? Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Ref. 107. aliàs 106.

Sup prima difficultate huius tituli in to. 5. tr. 10. lege doctrinam Ref. 51. & signanter in to. 7. tr. 1. Ref. 134. §. 2. à lin. 5. & in Ref. 2. not. seq.

§. 1. **A**ffirmatiuam sententiam sustinet, quoad reum, Ioannes Sancius in selectis, disp. 43. n. 28. & quoad testem Pitigianus in pract. crimin. can. de secundo substantiali iudicij, cap. 3. fol. mibi 175. quia superior in possessione est præcipiendi, qua priuari æquum non est, ob dubium ius subditi. Nec valet dicere, quod non magis est superior in possessione præcipiendi, quàm subditus in possessione obediendi, quia superior ex tunc quòd electus est superior, in possessionem præcipiendi introducit, & in illa possessione permanere pertinet ad superioris naturam, & essentiam; aliàs ad quid esset superior, nisi præcipere posset? At subditus nunquam est in possessione non obediendi, nisi quando certò constat mandatum esse iniustum, vel probabiliter id esset in opinione; est enim de essentia subditi in possessione obediendi permanere. Ergo, &c. Hæc opinio est probabilis.

Pro contento in hac Ref. supra in Ref. 94. lege eius doctrinam, & signanter 95. propè fin. & in Ref. & §. not præterit.

2. Sed probabiliorem contrariam esse existimo, quam tuentur Lessius lib. 2. cap. 31. dub. 3. nu. 10. Sanch. in summ. tom. 2. lib. 6. cap. 3. nu. 24. Salas in part. 2. q. 21. tract. 8. disp. vnic. sect. 17. num. 155. Henriquez lib. 14. c. 3. num. 3. in gloss. litera X. Bañes, Sotus, Medina, & alij penes ipsos.

3. Dicendum est igitur, quòd quando periculum aliquod imminet alicui tertiæ personæ, vt, verbi gratia, est cum iudex inquit contra aliquem homicidam, vel furem, &c. aut in quemcumque alium reum priuati criminis, quòd non sit in perniciem publicam, quia tunc aliud erit, & dubium est probabile pro vtraque parte, sintne infamia, aut indicia, quibus possit inquirere: tunc testes, & rei hoc modo dubitantes, non tenentur respondere, quoniam maius periculum est si occidatur homo contra ius, quàm si non obediatur superiori. Præterea vnusquisque præsumitur bonus, quoad vsque probetur malus. Sed quamdiu dubium est, an sit ius inquirendi aduersus aliquem, tunc nec probatus est malus, nec iure existimatur talis; nam sola infamia, & indicia sunt, quæ faciunt præsumptionem iuris. Ergo in re dubia, & iudex inquirens peccat, & testis si obsequatur, iniustus est. Tertio, iura fauent reo, sicut & possessori; ergo quoad vsque constiterit ius esse inquirendi, reus habet ius vitæ, famæ, & bonorum suorum, atque aded non licet in illum inquirere, nec testimonium dicere.

Sup. hoc magis latè in Ref. 2. not. præteritæ, à lin. 6.

4. Ex his apparet, quòd quando Superior generaliter inquit super aliquo delicto notorio, cuius auctor ignoratur, tunc subditus, qui dubitat an infamia, vel indicia sint contra illum, quem ipse scit commisisse delictum, non tenetur prodere delinquentem occultum, sed debet respondere se nescire quis commisit. Notentur hæc, quia circa illa miserrimè decipiuntur aliquando testes, & iudices.

Sup. contento in hoc §. lege doctrinam Resolutionum, & §. not primæ & secundæ huius ref.

RESOL. XCVII.

An reus teneatur respondere, si sciat aduersus se stare solum dictum denunciatoris?

Et notatur non licere aliis cooperari cum reo ad confringendum carcerem.

Et an coniunctissimi, quales sunt parentes, coniuges, fratres, possint iuare reos auxilio, consilio, & pecunia?

Idem etiam dicendum sit de his, qui spectatis circumstantiis certissime timerent reuelandos à reo fore, comprehendendos, puniendos, & infamandos à iudice.

Et tandem quaeritur, an reus innocens, qui re ipsa damnatur iniuste ad mortem, iuste tamen iuxta allegata, & probata, possit vi, & armis se defendere occidisse, & ab eius ministris, etiam occidendo eos, si necessarium sit? Ex p. 9. tr. 9. & Misc. 4. Ref. 43.

§. 1. **R**espondeo negatiuè cum Valentia to. 3. disp. 15. qu. 14. punct. 2. Sed vterius requiri alium testem omni exceptione maiorem, aut infamiam, aut indicia sufficientia; sicut neque actor, vel accusator sufficit ad faciendam semiplenam probationem; cum non habeat locum testis, nemo enim in propria causa testis est idoneus. Sed ait Dicastillus de iust. lib. 2. tract. 1. disp. 6. dub. 1. num. 12. iam ad hoc ferè semper vtuntur cautela, vel astutia, nimirum Officiali publico ad id designato (Fiscalem appellant in Hispania, quamuis aliqui alio nomine etiam id muneris obeant) rem defert, qui alioqui erat accusaturus, & ille ipse accusaturus producit tanquam testis ab Officiali illo, vel Fiscali. Quæ omnia sæpè multum fraudis habere possunt, vel periculi, cum omnia iam tandem nitantur dicto, & auctoritati vnus fortasse nebulonis, vel ad id pecunia corrupti, qui denunciatoris vices gerit, & accusatoris per alium submissum ad hoc, & seipsum facit testem. Quæ omnia, an sint semiplena probatio alij viderint. Ego non puto. Vnde si constaret reo id ita factum esse; non puto eum debere suam causam censere tanquam semiplenè probatam. Porro, nec Accusatorem, nec Denunciatorem, qui intendit punitionem, posse esse testes, constat ex l. nullus, ff. de testib. cum hi suscipiant causam tanquam propriam. Hucusque Dicastillus. Sed nolo praxim receptam, si extet, condemnare; idè tu cum iudicibus timoratis cogita: multa enim à Fiscalibus efficiuntur, quæ ego valde dubito in foro conscientie sustineri posse.

Sup. hoc infra lege doctrinam Ref. 108. per totam & non pigebit.

2. Notandum est hic obiter, Dicastillum *vbi supra*, dub. 4. num. 87. & seqq. docere, non licere aliis cooperari cum reo ad confringendum carcerem; tum quia, non habet tantum ius prout reus, qui id potest ob magnum damnum, quod sibi imminet; tum quia turbaretur Reipublicæ ordo, si quicumque posset iuare delinquentes ad confringendos carceres, & vincula. Ipse tamen, hoc non obstante, existimat, nomine rei intelligi, non tantum ipsam personam rei, sed etiam sibi coniunctissimos, qui ferè reputantur pro eadem persona, quales sunt parentes, coniuges, & fratres; imò in aliquibus Regnis, aut Prouinciis, audio quod prædicti coniunctissimi reo, licet auxilio, consilio, & pecunia iuuent reum sibi modo prædicto coniunctissimum, impunè id faciant. Idem etiam dicit de his, qui spectatis circumstantiis certissime timerent reuelandos à reo fore, comprehendendos, puniendos, & infamandos à iudice, perinde enim est tunc reum atque seipsum liberare. Ita Dicastillus; quæ omnia ait, procedere in foro conscientie, & seruatis omnibus, quæ tenentur seruare reus.

3. Sed si aliquis hinc quaerat, an reus innocens, qui re ipsa iniuste damnatur ad mortem, iuste tamen iuxta

allegata, & probata, possit vi, & armis se defendere à lege doctri-
iudice, & ab eius ministris. Aragonius, & Salonijs, nam Ref. 45.
& signanter.
& Bonacina
Et ita, & al-
terius eius
not.

qu. 69. art. 4. Couar. lib. 1. variar. c. 2. num. 13. Lessius c. 21. dub. 4. Suarez lib. 5. de leg. cap. 10. & Bonacina disp. 10. qu. 3. punct. 2. docent, quòd non possit; (quod certum existimat Vasquez) quia iudex, quamuis sciat reum esse innocentem, potest, imò & tenetur, eum condemnare, & eius ministri sententiam exequi; ergo ei nullam inferunt iniuriam: ergo nequit se ab eis cum ipsorum iniuria defendere, Bancz veid, *quæst. 64. art. 4. Valentia disput. 5. quæst. 13. punct. 4. Angles quæst. de restit. in iudicio, difficult. 3. dub. 2. Ledesma tractat. de iustitia commutativa, c. 8. concl. 8. Villalobos tract. 16. de reo, c. 9. Paris à Puteo, Lucas Pen. & Hippolytus, quos* Sup hoc
refert Couarruias, docent quòd possit adhuc iudicem, & eius ministros occidendo, si necessarium sit, quod dicitur docuisse Victoria, & non displicet Becano, *quæst. 3. circa quæst. 69. nec Lessio, vbi supra, & meritò, ait Hurtadus disp. 4. de reo, difficult. 11.* Quia vt ipse probauit, *disp. 1. difficult. 7.* absque iniustitia in innocentem nequit iudex, nec eius Ministri eum occidere, imò nec mutilare: ergo vi, & armis potest eam iniustitiam propulsare, etiam si iudex, & eius Ministri innocentiam illius ignorent, sicut potest innocens vi se defendere ab inualore furioso, & etiam ab existimante inuincibiliter quòd possit illum occidere, imò & mutilare.

4. Sed ego adhæreo primæ sententiæ, & certum est secundam sententiam procedere in causa mortis, & mutilationis membri, non autem in reliquis causis.

RESOL. XCVIII.

An reus teneatur iudici respondere, si testium depositio non notificetur?

Et quid circa hoc cum Regularibus? Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Ref. Ref. 92. aliàs 91.

§. 1. **H**ic casus frequenter solet accidere, & crit Confessariis perutilis, idè respondeo negatiuè; quia ei non constat, quòd iuridicè interrogatur, vnde teneatur respondere; & ita docet Ioseph. Aldrete Societatis IESV de Relig. disciplina tuenda, lib. 2. cap. 4. n. 7. vbi sic ait. Exigitur quòd reus nouerit se iuridicè interrogari, propter quam causam asserunt necessarium esse, quòd testium depositio reo notificetur, vt sciat ad obediendum se teneri. Ita Soto, Nauarrus, Corduba, Salzedo, Toletus, Nauarra, & alij. hoc autem necessarium non esse voluere nonnulli, vt Lopez, Areualus, Iulius Clarus, Gurtierrez, & alij. In qua quæstione minimè necessarium putamus, quòd verius sit, in stricta disputandi ratione indagare; cum reus tot pro se habeat grauissimos Doctores; & si iudices cõsueverint eorum non admittere opinionem, id efficit; vt ita è contrariò, & interroganti, rei delicta semper occultare non vereantur. Quapropter consultius est tutiorem eligere viam, eam nimirum quæ plenè demonstrat, eos omninò teneri ad veritatem confitentiam propter testium depositionem ipsis notificatam, ne rei propter contrariam opinionem illi fauentis veritatem occultent. Sic Aldrete.

Sup. hoc in tom. 5. tr. 10. Refol. 52. & quamuis nõ plenè sup hoc, tamen si placet lege hic supra doctrinam Ref. 96. & alterius §. eius not.

2. Et ita docent Caietanus, & Aragonius in 2. 2. quæst. 69. art. 2. Ioannes de la Cruz in direct. part. 1. pr. 8. art. 3. dub. 9. conclus. 1. Sanchez in summ. tom. 1. lib. 3. c. 7. num. 15. Salon in 2. 2. tom. 1. q. 69. art. 2. controuers. 2. conclus. 2. Lessius lib. 2. cap. 31. dub. 3. num. 10. Segura de Auolos in direct. iudic. part. 2. cap. 14. num. 30. & Ludouicus Miranda in ordine iudicario, tom. 1. quæst. 19. art. 13. concl. 1. quem omninò vide. Dicendum est igitur, quòd iudiciorum,

indicioꝝ, semiplenæ probationis copia reo tradenda est; vt inde veritatem probare astringatur, aliàs non tenetur verum dicere; vnde ait Segura *ubi supra, num. 31.* Omnes vtriusque fori iudices in hoc errant, quia nunquam indicioꝝ copiam delinquentibus ostendere solent, ante eorum confessionem recipiendam, ex quo rei iuste possunt veritatem in iudicio denegare. Sed mihi cum Salzedo *in pract. crim. c. 126. litera C.* summo perè placet ea forensis practica, qua Ecclesiastici, & sæculares iudices Deum timentes vti solent vt ante confessionem receptam minimè præcipiant informationis copiam dari, sed tantum Tabellioni, vel Notario præcipiunt, quod testium depositiones absque eorum nominibus coram reo legat, vt inde compertum habeat, quid contra ipsum probatum sit, & veritatem fateatur. Ita Salzedo, quod vtinam iudices obseruent! Vnde si non obseruant, miserrimè in hoc falluntur, & idèdè possunt Confessarij reos absoluerè, qui veritatem in tali casu confiteri nolunt; & ratio horum omnium erit, nam qui bonam suam famam, honorem, & vitam iure possidet, nullo adstringitur iure illa dimittere, quoad vsque sibi innotescat alienum ius, & qui contrarium faceret, imprudens esset nimis; sed in proposito casu reus iure omnia ista possidet, ergo quovsque per statum processus sibi constet, & innotescat ius, quo iudex potest illum interrogare, non tenetur se ipsum proderè, aut veritatem ei dicere. Nota tamen quod Ioseph à Sancta Maria *in Tribun. Relig. tr. 4. c. 17. §. 3.* docet omnia supradicta esse vera in ordine ad reos sæculares, non autem si agatur cum Regularibus; sed fallitur quidem; nam Doctores citati loquuntur etiam in causis Regularium.

RESOL. XCIX.

An reus conuictus, & confessus de vno crimine, teneatur respondere interrogatus de complicibus, nulla infamia laborantibus?

Et an iudices de dictis complicibus interrogantes extra casus assignatos in textu huius Resolutionis peccent mortaliter?

Et an Confessarij possint reos obligare ad respondendum tantum in casibus supra expressatis.

Et absolutè docetur in omnibus casibus non esse complices reuelandos, quando quis cognouit correctos, vel emendatos esse, aut si probabiliter emendatos iri per solam correctionem fraternam, quod est valde notandum. Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Ref. 100. alias 99.

§. 1. **A**D hunc casum ita respondet Villalobos *in sum. tom. 1. tract. 14. difficult. 10. n. 2.* vbi sic ait. [Ha se de advertir, quæ si consta claro, que el delicto no lo hizo vno solo, sino que huuo complices, podra se preguntan por ellos con inquisicion general, como quando se halla vn cuerpo muetto, y no consta qui en lo hizo. Mas en este caso no tendra obligacion el reo à declarar los complices, sino es que estan infamados. Y quando de ordinario los Iuezes preguntan por los complices, ha se de entender desta manera, porque si no es assi, van enganados. Y tambien se ha de advertir que tiene obligacion à reuelar los complices, quando entiendo que no estan arrepentidos, sino aparejados, para cometer otros delictos en danno publico, ò particular, y que no se corrigieran por correccion fraterna, quales suelen ser de ordinario ladrones, falsarios de moneda, bruxas, hechizeros, y hereges ò otros semejantes, como dize Nauarro. Y dize Rodriguez que deue el Iuez declararlos, quando tienen obligacion à reuelar los complices, ò darles licencia y tiempo

para consultarlo con hombres doctos, ne incidant ge etiam in laqueum Diaboli, y si la niegan, dize con Nauarro, que no se atreuiera à librarlos de pecado mortal.] Hæc Villalobos, quæ à iudicibus, & fiscalibus obseruentur.

2. Igitur non tenentur rei in quocunque casu interrogati de complicibus respondere; vnde Confessarij illos obligent ad respondendum tantum in casibus supra expressatis, & iudices de dictis complicibus interrogantes, extra casus prædictos peccant lethaliter, & in hoc aliqui miserrimè decipiuntur. Vide Ioseph à Sancta Maria *in tribus Relig. tractat. 4. cap. 16.* Ioan-nem de la Cruz *in direct. conscient part. 1. pr. 8. art. 3. dub. 3. concl. 3.* Mirandam *in ordine iudiciario, tom. 2. quest. 19. artic. 11.* Malderum *in 2. 2. tract. 6. cap. 1. dub. 23.* Tannerum *in 2. 2. disp. 4. quest. 4. dub. 4. num. 86.* Ledes-mam *in summ. tom. 2. tractat. 8. cap. 24. conclus. 5.* Aldre-te de disciplina tuenda, *lib. 1. cap. 11. num. 14.* Octavianum Spatium *in praxi Regularium tract. 9. cap. 12. & 13. quest. 12. num. 5.* cum Villalobos *ubi supra*, rectè docen-tes absolutè in omnibus casibus non esse complices reuelandos, quando cognouerit correctos, & emenda-tos, vel si probabiliter cognoscat, illos emendatum iri per solam fraternam correctionem; quod est valde no-tandum.

RESOL. C.

An opinio asserens, quod reus iuridicè interrogatus in causa capitali, honoris, & fama non teneatur respondere ad mentem iudicis, sit probabilis?

Et idèdè, an reus non sit cogendus à Confessario, vt veritatem aperiat in causa capitali, honoris, & fama, trivremium, confiscationis omnium bonorum, & aliis similibus, dum adest spes euadendi, & Confessarius in talibus casibus tenetur absoluerè reum, qui est in proposito negandi veritatem, vtendo restrictione mentali, vel equiuocatione? Ex p. 10. tr. 13. & Misc. 3. Ref. 13.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondet Texeda *in Theol. mor. tom. 1. lib. 2. tract. 3. contr. 7. n. 80.* qui non solum improbabilem, sed erroneam, & nociuam Reipublicæ Christianæ, tam sæculari, quàm Ecclesiasticæ, & repugnare lumine naturali, & esse iurisprudentiæ desunctiuam. Et hanc sententiam etiam tanquam improbabilem damnat ex Societate Iesv Turrianus *in Selectis, Cent. 1. dub. 75. & de iust. tom. 2. disp. 50. dub. 2. num. 7.*

2. Sed, vt verum fatear, & sæpè diximus, Texeda, & Turrianus nimis audacter se gerunt in censurandis Doctorem virorum opinionibus receptis in Cathedris, & in Confessionibus, vt est ista, de qua loquimur: vnde olim Reuerendissimus Generalis Patrum Dominicanorum Magister Turcus, non semel dixit mihi dictum Texedam limites transire in Censura opinionum; & idèdè aduersus illum opponam ex eadem inclyta Religione Sapientissimum Magistrum Serra, qui sic asserit *in 2. 2. D. Thomæ, quest. 69. art. 1. dub. 1.* Syluester hanc sententiam non iudicaret improbabilem etiam in via Diui Thomæ cum verb. *Accusatio 1. quest. 13. & verbo Confessio quest. 1.* illum intelligat quando agitur ad pœnam spiritualem, non aliam. Ego absolutè hanc sententiam ob auctoritatem Auctorum citatorum, & argumenta facta probabilem esse iudico, sicque non esse cogendos miseros reos, etiam iuridicè interrogentur in causa capitali, confiteri crimen. Nam, vt ait M. Soto, *lib. 5. de iust. quest. 6. art. 2. conclus. 5.* post medium: Debent Confessarij considerata maturitate tunc vt, ne calamitosum mortì temerè addicant: scientes in

Quoad hoc Confessarius legat doctrinam Resol. seq. propè fin. à veri. Et idèdè, & §. eius not.

Sup. hoc in tom. 5. tr. 9. Ref. 4. 6. & 7. & in aliis eorum not.

Sup. hoc lege doctrinā Ref. not. seq.

re dubia propendendum esse potius in fauorem rei. Et idèd nisi meridiè clarius lex illos cogat, non sunt miseri cogendi, maximè in causa capitali aut honoris, & famæ. Hucusque Serra.

3. Dicendum est itaque sententiam communem, & Sancti Magistri esse probabiliorem, & ego illi cū omnibus Thomistis adhæreo; sed puto improbabiler contrariam sententiam à Texeda, & Turriano improbabilem vocari: nā vt satis probabilem illam admittūt viri doctissimi, quos ego alibi citavi; quibus nunc adde me citato Lugo, qui solus penes me instar multorum est, de iust. tom. 2. disp. 40. sect. 1. n. 14. vbi sic asserit: Dubitatur sextò, an semper quoties præcedit probatio semiplena, vel iuridicè interrogatur, teneatur reus rogatus fateri veritatē cōtra se. Hæc est quæstio celebris, & necessaria ad praxim quotidianā; oportet enim omninò scire, quomodo Confessarius se debeat gerere cū eiusmodi Pœnitētibz Communis sententia docet, teneri semper reum legitimè interrogatum fateri veritatem, etiam si propterea morte plectendus esset, Secunda sententia negat illam obligationem esse aded vniuersalem. Excipiuntur autem ab aliquibus varij casus: Primus est, si timeatur sententia mortis. Secundus, si damnandus esset reus ad triremes: Tertius, si confiscanda omnia bona: Quartus, si periclitaretur omninò in honore; & in aliis casibus similibus: Suates consultus anno 1596. eam dicit probabilem, sicut & P. Salas, & Pater Hériquez cum aliis Theologis doctis, vt testatur idem Salas in schedula propria manuscripta, quā apud me habeo. Vnde excessit Turrianus in præsentī disp. 50. dub. 2. num. 7. & in selectis centur. 1. de Censuris Theologicis, dub. 75. dum hanc sententiam improbabilem omninò esse affirmat, & non habere pro se nisi tres, aut quatuor Summistas, quorum in hac re auctoritas nulla est. Sed certè ex Recentioribus tot iam eam probabilem dicunt, vt ij, demptis etiam antiquioribus, sufficerent. Villalobos in sum. tom. 2. tract. 16. difficult. 1. num. 10. Filiucius tractat. 4. num. 266. Fagundez de præcept. Eccles. præcept. 8. cap. 3. n. 11. & seqq. Alcozer in sum. c. 16. §. Et Reo. Reginaldus in Praxi tom. 2. lib. 24. cap. 3. sect. 3. num. 3. Portel in Dub. Regul. tit. Correctio Fratrum. verb. Reus, numer. 43. Peytinus de Relig. subdito, tom. 1. quæst. 1. cap. 16. §. 1. Diana tom. 1. part. 2. tract. 1. Miscell. resol. 27. Ioannes Sancius in selectis disp. 43. num. 29. & seqq. prima sententia probabilissima est, maximè accedente communi auctoritate. Secunda tamen est valdè probabilis, & in praxi omninò segura, præsertim in causis capitalibus: debet autem intelligi, quandiu Reus sperat, posse negando fugere condemnationem; alioquin negatio erit omninò inutilis. Hucusque Lugo: qui postea validissimis rationibus hanc firmat sententiam, & respondet ad argumenta contraria.

4. Dicere autem cum Texeda hanc sententiam verge-re in maximum Reipublicæ damnum, si iudex non possit obligare reum ad fatendum crimen capitale; strictissima enim maneret via ad detegenda, & puniēda delicta, essetque Respublica atrocissimis pœna delictis: ergo iudex habet ius ad impediendum ea mala, & per consequens ad obligandum reum, vt fateatur. Respondeo, non sequeretur maius Reipublicæ damnum in vno casu, quàm in alio; in neutro enim rei confiterentur; vt constat experientia; quamuis enim communis sententia obliget eos in conscientia ad confitendum, vix inuenitur aliquis qui confiteatur, nisi timore tormentorum, & torture. Illud ergo Reipublicæ damnum melius impeditur dando iudici potestatem, ad exquirendam veritatem per tormenta, quàm per obligationem conscientie. Dices; si iudex potest torquere reum post semiplenam probationem; ergo potest etiam obligare, vt respondeat; alioquin iniuste torquet eum, qui

non tenetur respondere. Respondetur negando sequelam, quia tortura non est in pœnam, eo quod non confiteatur: nam si nondum constat, quod neget veritatem, quomodo potest ea de causa puniri? Sed est medium licitum, & iure gentium introductum ad inuestigandam veritatem, sicut carcer strictus ad custodiam. Iudex ergo ratione sui muneris habet ius exquirendi veritatem per illa media, sicut potest strictè custodire reum in carcere; adhuc tamen reus retinet ius naturale ad fugiendum ex carcere, & ad tuendum proprium crimen, si habeat vires superandi torturam. Addidi tamen reum obligari etiam sub peccato, quando damnum, quod timet, non esset tanti momenti; quia leges humanæ possunt obligare regulariter ad aliquod damnum subeundum: & quidem ad incolumitatem Reipublicæ necessaria est hæc potestas in iudice; nam pro eiusmodi criminibus non facile possunt rei subiici torture: quare si reus non obligaretur ad respondendum, difficilis maneret punitio talium delictorum, quæ idcirco multiplicarentur cum maximo Reipublicæ detrimento. Et idèd, præter Doctores citatos, sententiam contra Texedam, & Turrianum tenet doctissimus Dicastillus de iustitia lib. 2. tr. 1. disp. 6. dub. 1. n. 21. cum sequentibus, qui vt semper solet, late, & doctè tuetur probabilitatem huius sententie, & ad contraria respondet; & idèd illum omninò recognosce: Vide etiam doctissimum & amicissimum Patrem Bardi, de Conscientia, discept. 4. c. 26. 5. Pellizzarium in Manual. Regul. tom. 9. tract. 9. c. 4. sect. 2. n. 113. & me citato Lezanam in sum. tom. 4. verb. Reus regularis, num. 5. Escobar in Theol. mor. tract. 6. exam. 6. c. 6. num. 49. & me citato Gesualdum in Theol. mor. tom. 3. tract. 7. c. 2. n. 26. & me citato Bassæum in Theol. mor. verbo Reus, n. 4. Fagundez in Præcepta Decalog. tom. 1. lib. 8. c. 3. 2. n. 11. & seqq. Et idèd ex his sequitur in hoc casu reum non esse cogendum à Confessario, vt veritatem aperiat in causis temporalibus supradictis, dum adest spes euadendi; quia vt dictum est, hic non peccat conformando se opinioni probabili. Et ita me citato cum aliis multis obseruat Trullench in Decalogo tom. 2. lib. 8. c. 4. dub. 2. n. 12. Imò Gaspar Hurtadus rectè docet, disp. 4. de Reo, difficult. 3. quod Confessarius in tali casu tenetur absoluere reum, qui est in proposito negandi veritatem vtendo restrictione mentali vel æquiuocatione, cum adhæreat reus pœnitens opinioni probabili: Ergo, &c. Vide etiam me citato de hac quæstionem agentem Stephanum Baunyum in Theol. mor. tom. 3. lib. 3. tr. 3. q. 7.

RESOL. CI.

An reus iuridicè interrogatus à iudice propter semiplenam probationem, vel indicia æquivalentia, teneatur respondere etiam in casu capi: ali?

Et quid, si delictum plene probatum sit, an in tali casu reus teneatur respondere ad mentem iudicis?

Et an hoc procedat non solum in causa mortis, sed etiam quando agitur de pœna irremedium, mutilationis, confiscationis omnium bonorum, aut ab alio graui dedecore?

Et docetur quod Confessarij non debent cogere pœnitentes, vt veritatem dicant, vel confiteantur, si spem euadendi habeant. Ex p. 2. tr. 15. & Misc. 1. Ref. 27.

§. 1. **A**sferentem sententiam sequuntur Alphonsus de Vega in sum. tom. 2. cap. 89. cas. 1. Petrus de Aragon in 2. 2. q. 69. art. 1. Ledesma in sum. tom. 2. tr. 8. cap. 24. conclus. 2. Turrianus in 2. 2. tom. 2. disp. 50. dub. 2. num. 2. cum omnibus discipulis Diui Thomæ, qui cum ipso in 2. 2. quæst. 69. art. 1. sine vlla restrictione asserunt, reum iuridicè interrogatum teneri ad manifestandam veritatem. Ita Caietanus, Bañez, Salon, Pitigianus in præf.

Alibi in ref. quæ nunc hanc sequitur, &c. & v. de doctrinâ Ref. & §§. not. vlt. huius Ref.

Sup. his in Ref. not præteritæ §. Dico, ad lin. 5.

Sup. hoc infra in Refol. 101. §. Verū, & in Ref. 103. §. 2. post med. vers. Vnde, & in Ref. 104. §. 2. à lin. 7. & seq. & ne deferat supra legere ex Ref. 96 §. vlt. in princ.

*pract. crim. part. 1. capit. 7. in addit. & Sotus de iustitia, lib. 5. quest. 6. art. 2. Corduba in quest. lib. 1. quest. 43. dub. 3. Azorius part. 3. lib. 13. capit. 25. quest. 3. Sayrus in Clavi Regia lib. 12. capit. 16. numer. 1. Valentia tom. 3. disp. 5. quest. 13. punct. 1. & Syluester, Tabiena, Gabriel, Nauarrus, Toletus, Henricus, Paludanus, Couarruias, Gomezus apud Sayrum *ubi supra*, & apud Lessium *ubi infra*, & nouissimè mordicus hanc sententiam Syluius in 2. 2. Diui Thomæ, quest. 69. art. 4. Homobonus tract. de statibus part. 2. cap. 4. Miranda in lib. ordinis iudicarij, tom. 2. quest. 19. art. 8. conclus. 1. & Aldret. de relig. discipl. tuend. lib. 1. tom. 11. num. 5. & lib. 2. cap. 4. n. 8. & 24. Ioannes de la Cruz in direct. conscient. part. 1. precept. 8. art. 3. dub. 8. concl. 2. Et ratio est, quia cum iudex iuridicè interrogat, apertè sequitur, reum non posse occultare veritatem, quia in eo casu iudex verè superior est, & iustè præcipit; ergo reus tenetur illi obedire: deinde dici non potest, iudicem iustè interrogare, & tamen reum iustè occultare veritatem, quia daretur bellum ex vtraque parte iustum, seposita ignorantia, quod est absurdum. Ergo hæc sententia est probabilis, & erat olim communis in schola Diui Thomæ.*

2. Verùm contraria sententia etiam mihi videtur probabilis, & iuta in praxi, vnde Confessarij non debent cogere pœnitentes, vt veritatem fateantur si spem euadendi habeant. Ita Io. Valerus in differentiis vtriusque fori, verbo Restitutio, differ. 49. Villalobos in summ. 10. 2. tract. 16. diff. 1. n. 10. Ioseph à Sancta Maria in Tribun. religios. tractat. 4. cap. 14. num. 5. Filiucius tom. 2. tract. 40. num. 266. & aliqui Doctores citati pro contraria sententia, nam illam probabiliorem vocant. Ergo nostra est probabilis. Lessius de iustitia libro 2. cap. 31. dub. 3. num. 18. Nauar. de restitut. lib. 2. cap. 4. num. 142. Rodriguez tomo 2. quest. 19. artic. 4. Salzedo in tract. crimin. Diaz cap. 128. Malderus in 2. 2. tractat. 6. cap. 3. dubio 1. Octavianus Spatarius in praxi crimin. tractat. 9. cap. 7. 8. & 9. Reginaldus in praxi, tom. 2. lib. 24. cap. 3. section. 3. n. 3. & nouissime solidè, vt semper docet hanc sententiam Sancius in selectis, disputat. 43. num. 29. & seq. Portel. in dubiis Regular. titul. Correctio fratrum, verbo Reus, num. 43. Peyrinus de relig. subdit. tom. 1. quest. 1. c. 16. §. 1. & alij.

3. Dico igitur, reum cuius crimen non est plene probatum, posse in causa capitis ad mortem euitandam, celare veritatem, non obstante Superioris præcepto de ea dicenda. Quæ quidem doctrina procedit, vt obseruat Malderus, Lessius, Nauar. & alij, non solum in causa capitali, sed etiam quando agitur de pœna trirremium, mutilationis, confiscationis omnium bonorum, aut aliquo alio graui dedecore. Et ratio est, quia est quidem hominibus à natura inditum, vt se defendant, & à mortis faucibus incolumen vitam reddant. Hinc leges oriuntur, quibus inuasorem cum moderamine inculpatæ tutelæ occidere licet, & aliena subripere, extrema famis necessitate ad id impellente, & c. Deinde ex leg. 4. de resibus, nemo cogi potest ad testificandum contra parentes sanguine iunctos, sed nemo cuiquam magis est coniunctus sanguine quam sibi ipsi, ergo. Postremò lex humana non obligat cum periculo mortis, nisi magnitudo negotij aliud exigat; ergo non obligat præceptum humanum, nam vtriusque eadem est ratio, cæteris paribus.

4. Ad argumentum in contrarium, responderetur iustè iudicem interrogare, & reum iustè negare, neque ait Pesantius *disputatione vnica, ad questionem 70.* est absurdum in similibus dari bellum ex vtraque parte iustum, sicuti licitum est iudici præcipere damnato ad pœnam vltimi supplicij, ne fugiat à carcere, ipse verò obedire non tenetur. Dominus similiter iustè iubet seruo suo ne fugiat, ipse autem fugiendo, se à seruitute liberare potest. Ita vt in casu nostro iudex ha-

beat ius inquirendi veritatem à reo, & reus habeat ius celandi. Et præceptum iudicis de dicenda veritate in simili casu, potest censeri datum ad reum terrendum, & inducendum ad detegendam veritatem, non autem ad obligandum ipsum in conscientia. Ita Reginaldus, Lessius, & alij, *ubi supra*. Et hæc omnia intelligenda sunt in casu, quo reus propterea recusat dicere veritatem; eo quòd scit suum scelus ita occultum esse, vt scientia ad sententiam condemnationis requisita, aliter haberi non possit, quàm per suam confessionem: nam si delictum plene probatum sit, tenetur respondere ad mentem iudicis, & manifestare veritatem. Vnde ex his apparet, quàm immeritò Turrianus, Ioannes de la Cruz; & alij, hanc sententiam improbabilem vocent, nam est probabilissima & iuta in praxi.

RESOL. CII.

An reus iuridicè interrogatus de homicidio commisso ob iustam sui defensionem teneatur respondere?

Vbi multos alios casus circa iuridicam interrogationem in textu huius Resolutionis decisos inuenies.

Et notatur, vt quis iuret licitè, & absolutè, satis est, si rem audierit à personis valde fide dignis, secus autem in iudicio, ubi debet exprimere, quomodo hoc sciat. Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Ref. 66.

§. 1. AD hanc quæstionem respondeo cum Portel *Sup. hoc in tom. 8. tr. 4. Ref. 63. §.* in addit. ad dubia Regularia, verbo Iuramentum, numer. 16. sic asserente. Quotiescumque factum externum contra legem excutatur à peccato propter aliquam circumstantiam, potest rogatus iuridicè de illo, sub iuramento illud negare, intelligendo de crimine criminoso, seu de opere quod fuerit peccatum; vt si quis occidat hominem putatum feram, vel ob iustam sui defensionem, vel quodcumque aliud opus fecit ex ignorantia inuincibili, vel quid simile. Nam interrogatorium iudicis solum tendit ad opus, quod sit crimen, quale non fuit illud, legitime excusatum à culpa. Vnde colliges, quòd quando taxa alicuius rei est iniusta, si plaris vendens, aut defraudans in pondere, vel mensura, vt sibi satisfiat pro iniustitia pretij, potest hic rogatus à iudice, an plaris vendiderit, vel defraudauerit in pondere, vel mensura, id negare, & asserere se vendidisse pretio taxato, videlicet pretio iusto, quæ ab ipsa iustitia debebat taxari, hæc enim est mens iudicis ibi iustè, & iuridicè interrogantis, videlicet quærere de pretio iusto. Et ex hoc multi decidentur alij casus, vt quando aliquis per iustam compensationem rem suam, vel sibi debitam clam abstulit, & de hoc rogatur à iudice. De illo etiam, qui nummos accipit mutuatos à Petro, eòque illi soluit, non tamen habet testes, neque chirographum solutionis; si enim rogetur à iudice, potest iurare, se illos mutuo non accepisse, intelligendo ita vt teneatur nunc iterum soluere. Hæc omnia Portel, multum à Confessariis adnotanda, quia multum practicabilia. Vide etiam Bañez in 2. 2. quest. 69. art. 2. dub. pen. & Azorium tom. 1. lib. 11. cap. 4. quest. 5.

2. Notandum est etiam hic obiter cum Portel *ubi supra n. 6.* quòd vt quis iuret licitè, & absolutè, satis est, si rem audierit à persona valde fide digna; secus autem in iudicio: nam ibi debet exprimere quomodo id sciat. *Sup. hoc latè in tom. 8. tr. 4. Ref. 62. & in alia eius not.*

RESOL. CIII.

An reus, qui negavit veritatem, post iudicium finitum, etiam ad mortem damnatus, teneatur manifestare veritatem negatam?

Et si reus ob metum tormentorum falsum crimen sibi imposuit, propter quod ad mortem damnatur, an nunc non teneatur se retractare, nisi infamia notabilis in alios redundet, & ea retractatione illi damno obvietur? Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Ref. 104. aliàs 103.

Sup. hoc in Ref. seq. §. vlt ad med. & pro doctrina huius Ref. lege in tom. 8. tr. 7. ex Ref. 65. §. No. audum est terrio.

§. 1. **A**firmatiuam sententiam docent Ledesma in *summ. tom. 2. tract. 8. capit. 24. post secundam conclusionem difficult. 2.* Salonius in *2.2. tom. 2. quest. 69. art. 2. conclus. 2.* Vega in *summ. tom. 2. cap. 89. cas. 2. & 3.* Bañez in *2. 2. quest. 69. art. 2.* Medina in *summ. lib. 1. capit. 14. §. 35.* Corduba in *summ. quest. 64. punct. 2.* & alij, quia in hoc casu reus infamat iudicem, & testes; commouetur enim populus, & scandalizatur, credens à iudice illum iniuste occidi, & testes falsum dixisse.

2. Sed contrariam sententiam ego teneo cum Reginaldo in *praxi tom. 2. lib. 24. cap. 7. sect. 6. n. 145.* Nauarro in *manuali cap. 25. nu. 38.* Rodriguez tom. 2. q. 18. art. 9. Pitigiano in *tract. crimin. canon. cap. 3 fol. 258.* Segura Daualos in *director. indic. c. 17. n. 36.* Villalobos in *summ. tom. 2. tract. 16. differ. 3. n. 4.* & aliis. Ad argumentum verò contrarium respondeo, quòd in tali casu, nulla sequitur infamia iudici, accusatori, aut testibus; quia omnibus notissimum est, reos solitos delicta negare, imò pusillanimes, ac stulti habentur, si delicta fateantur, & præsumptio stat pro iudicis sententia. Ergo, &c. Vnde Confessarij caueant vige- re reos pœnitentes, qui ducuntur ad supplicium ad hoc efficiendum. Et ita hanc sententiam præter Doctores citatos, tenet etiam Sanchez in *summ. tom. 1. lib. 3. c. 7. n. 11.* qui in numero sequenti cum Nauarra, & Rodriguez addit etiam, quòd si reus sibi ob metum tormentorum falsum crimen imposuerat, propter quod damnatur, non teneri se retractare, nisi infamia notabilis in alios redundaret, vt ea retractatione illi damno obvietur. Sed hoc in casu nostro rarissime accidit. Ergo, &c.

RESOL. CIV.

An reus, qui in iudicio à iudice secundum ordinem iuris interrogatus, negavit veritatem, qua manifestata condemnaretur, teneatur in conscientia ad retractandum dictum, antequam finiatur iudicium, & pronuncietur sententia?

Et an eum esse in malo statu dicendum sit, nisi ad fatendam veritatem, etiam non rogatus se offerat: ac proinde à Confessario absoluendum non esse, nisi id facere proponat?

Et quid est dicendum, non solum quando iudicium durat, sed etiam quando coniunctus damnatus est, ad mortem: an tunc non teneatur in tali casu ad retractandum dictum, & manifestandam veritatem, nisi in aliquo speciali casu notabile alicui tercio damnum sequeretur? Ex p. 2. tr. 15. & Misc. 1. Ref. 26.

§. 1. **H**ic casus frequenter potest accidere, & mihi Holim accidit. Dico igitur duas in hac questione stare sententias. Prima affirmat. Ita Sayrus in *Clau Regia, lib. 12. c. 17. n. 13.* Angl. in *floribus 2. part. quest. de correctione fraterna, art. 3. difficultat. 7.* & pro hac sententia Sanchez *vbi infra*, citat Bañez, Salo-

nium, Sotum, Nauarram, & vltra illos nouissime Malderum in *2. 2. tract. 6. c. 3. dub. 1. assert. 4.* tenet hanc opinionem. Et ratio est, quia per illam negationem differtur sententia, & ei conceditur appellatio, & defensio, ideò negatione illa iniusta se tuetur; ergo defendit causam iniustam.

2. Sed ego contrariam sententiam probabiliorem existimo, quam docet Sanchez in *summa, tom. 1. lib. 1. c. 7. n. 8.* & præter Philiarchum, quem ipse citat, tenet etiam hanc opinionem Bonacina in *tractatu de legibus, qu. 10. punct. 2. num. 8.* & Azorius *parte 3. lib. 13. cap. 25. dubio 5.* vbi sic ait. Quòd si reus legitime interrogatus neget veritatem metu mortis, ad quam iuste damnaretur, an Confessarius teneatur ei præcipere, vt dictum suum retractet, quòd si nolit, teneatur illum ab absoluteione repellere? Respondetur, Confessarium non esse obligatum ad cogendum illum, vt retractet dictum suum, quia esset cogere reum ad se prodendum; est tamen obligatus Confessarius monere illum, vt sit animo præparato, & voluntate confitendi veritatem, si iterum rogetur vt prius, quantumvis sit condemnatus ad mortem, quia quoties legitime rogetur, teneatur dicere veritatem, ergo quando non rogarur, non tenetur se prodere: & licet peccauerit denegando, debet tamen esse paratus dicere veritatem, quandocumque fuerit iterum rogatus: & Confessarius admonendo reum de hac re, si reus noluerit hanc voluntatem habere, repellere debet eum ab absoluteione, quia est in voluntate faciendi contra obedientiam & iustitiam debitam. Hæc P. Azorius.

3. Sed mihi displicet, quod dicit absolute, Confessarium in tali casu esse obligatum monere reum, vt sit animo præparato confitendi veritatem, si iterum rogetur; licet esset condemnandus ad mortem, hoc, inquam, mihi displicet: nam, vt bene notat Sanchez *vbi supra num. 9.* cautè se debet habere Confessarius in hoc casu, & circa hoc propositum reorum fatendæ veritatis, si iterum rogetur. Si enim credat fore, vt iterum non rogetur, nil debet interrogare de tali proposito, ne pœnitentem exponat periculo denudè peccandi, habendo propositum contrarium, cum sit difficillimum negotium fateri proprium crimen. Sed satis est, si in genere proponat cauere in posternum peccata. Imò si credat fore, vt iterum rogetur, nec coniciat Confessarius in ipso pœnitente animum negandæ veritatis, non debet etiam ipsum tentare interrogando de hac re; cum tunc non sit in peccato mortali, id enim iam transiit. Et satis est in genere proponere emendam. Et licet opinio contraria vera esset, si pœnitens sit in bona fide, debet Confessarius non certiore facere de hac obligatione; quæ latè diximus *lib. 2. de matr. tota disp. 38.* Ita Sanchez, cuius doctrinam aduersus Azorium debent Confessarij adnotare, quia sic erunt immunes à multis scrupulis, & facile absoluteionem suprascriptis reis impertient. Nota etiam nostram opinionem esse veram, etiam quado iam reus condemnatus est, & iudicium finitum, ac pœna mortis, vel alia plestendus: nam in hoc casu etiam non tenetur se offerre, & manifestare veritatem, nisi in aliquo speciali casu; notabile alicui tercio damnum sequeretur, quem casum ait Sanchez *nu. 11.* fore rarissimum credo: imò moraliter impossibilem. Dicendum est igitur absolute, non solum quando iudicium durat, ac reus est sub iudicis potestate; sed etiam quando coniunctus damnatus est ad mortem, non teneri ad retractandum dictum, & manifestandam veritatem, quam antea interrogatus à iudice negavit, quicquid in contrarium asserat Vega, Ledesma & alij. Restat modò respondere ad argumentum cõtrarium. Dico igitur, quòd licet causa, quam reus tuetur ex ea parte, qua delicti ne-

Sup. hoc sup. in Ref. 101. §. Verum, & in aliis eius not.

Sup. hoc Confessarius legat ex Ref. seq. §. 1. & 3. & §. primæ not. dicti §. & pro vlt. difficult. huius text. in tom. 8. tr. 4. Vide ex Ref. 68. §. 2. in fin. & §. vlt. ad med. & lege etiã à §. Nota.

Sup. hoc in ref. præterit. & lege etiã §. eius primæ not.

gatione innititur, sit iniusta, non tenetur tamen ipse reus cum tanto proprio detrimento se offerre ad veritatem aperiendam, sed satisfacit animo soluendi parti aduersæ expensas factas, vel alia: quantum verò ad offensam factam iudici interroganti, denegando illi debitam obedientiam, satisfacit dolore peccati, & proposito obediendi, si iterum illum interroget. Sed hæc omnia dicta sunt stante opinione, quòd reus legitime interrogatus, teneatur respondere, sed ego contrariam sententiam tenco, idèd quæritur.

RESOL. CV.

An reus pœnam pecuniariam meritis, si iuridicè interrogatus crimen à se admissum iniuste neget, teneatur ad restitutionem? Ex p. 4. tr. 4. & Misc. Ref. 65.

§. 1. **P**rima sententia affirmat. Ita Sotus lib. 1. q. 6. Molina de iust. tom. 1. tr. 2. disp. 95. circa finem. Castus de lege pœn. lib. 2. cap. 12. & alij.

2. Secunda opinio distinguit, nam si sermo sit de pœna iudicis arbitrato ob commissum crimen imponenda ac fisco inferenda, non tenebitur restituere reus, vel testis si iniuste neget etiam iuste interrogatus; si verò loquamur ipso facto, seu criminis admissione contracta, tenebitur utique restituere, quia tunc agitur directè ad pœnam soluendam, cuius iam reus factus est qui crimen admisit: ergo, &c. Ita Layman in Theol. moral. lib. 3. sect. 5. tract. 2. cap. 7. n. 4.

3. Tertia sententia absolutè docet reum pœnam pecuniariam meritum, si iuridicè interrogatus crimen à se admissum iniuste neget, non teneri ad restitutionem, quia in tali casu non peccat propriè contra iustitiam commutativam, sed contra iustitiam publicam & iudicalem; ergo ad nullam tenetur restitutionem. Ita Sanchez in summ. tom. 1. lib. 2. capit. 22. numer. 22. Vasquez in 1. 2. disp. 175. cap. 12. Azorius tom. 1. lib. 5. capit. 8. quest. 5. & alij. Vnde omnes istæ tres sententiæ sunt probabiles; sed ego tertiæ tanquam probabiliori adhæreo.

RESOL. CVI.

An reus à iudice interrogatus, si negavit delictum, ex cuius commissione pœnam pecuniariam teneatur solvere, sit restitutioni obnoxius?

Et ex doctrina huius questionis infertur uxorem adulterij accusatam, & falsis testibus se tuentem, aut opponendo licet falso simile adulterium viro, minimè teneri dotem, aut à via bona viro suo restituere, quæ ille alioquin propter mulieris adulterium lucrari deberet, vel ad quid teneatur?

Et an iudex iniuste non condemnans teneatur ad restitutionem pœnæ pecuniariæ fisco, vel parti læsæ solvenda?

Et an Procurator Fiscalis non accusans, & iudex non condemnans, teneantur ad restitutionem, & pœna compensationem? Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Ref. 52.

Sup hoc in Ref præterit. & supra in Ref 78 § 2. ad lin. 7.

§. 1. **A**ffirmativè respondent Molina de iustit. tom. 1. tr. 2. disp. 95. propè fin. Sotus de iust. lib. 1. qu. 6. art. 6. Castus de lege pœnali lib. 2. cap. 12. §. ex his, & alij; nam, etsi iudex ante latam sententiam ius non habet exigendi pœnam pecuniariam à reo, habet tamen ius ad inquirendum de delicto ad dictam pœnam inferendam. Ergo si reus neget, iniuste impedit iudicem à dicta pœna consequenda, ac proinde restituere tenetur. Et hanc sententiam docent etiam nouissimè Layman in Theolog. mor. lib. 3. sect. 5. tractat. 2. capit. 7.

numer. 4. & alij in casu, quo pœna illa sit ipso facto imposta à lege propter criminis admissionem, secus autem si pœna sit iudicis arbitrato crimini imponenda.

2. Sed absolutè, & sine vlla distinctione mihi contraria sententia probabilior videtur, quam tenent Tannerus in 2. 2. disp. 4. quest. 6. dub. 2. num. 76. Nauarr. capit. 8. numer. 49. Azorius tom. 1. lib. 5. cap. 8. quest. 5. Vasquez in part. 2. disp. 175. cap. 12. Lessius lib. 2. cap. 31. dub. 8. Sanch. in summ. tom. 1. lib. 2. cap. 22. numer. 22. & alij. Et ratio est, quia reus in tali casu lædit iustitiam publicam, & vindicativam, non autem iustitiam commutativam, ex qua oritur obligatio restitutionis. Ergo non tenetur restituere. Hinc infertur contra Layman ubi supra, uxorem adulterij accusatam, & falsis testibus se tuentem, aut opponendo, licet falso, simile adulterium viro, minimè teneri dotem, ac alia bona suo viro restituere, quæ ille alioquin propter mulieris adulterium lucrari deberet, sed tenetur tantum restituere litis expensas, & famam iniuste oblatam, & ita tenet Sanchez de matrimon. tom. 3. lib. 10. disp. 8. num. 14.

3. Notandum est etiam hinc obiter contra Sylvestrum, Salonium, Carbonem, Vasquez, Layman in Theologia mor. lib. 3. sect. 5. tract. 2. cap. 5. num. 7. & alios, iudicem iniuste reum non damnantem, non teneri ad restitutionem pœnæ pecuniariæ fisco, vel parti læsæ soluendæ. Ita probabiliter Tannerus in 2. 2. disp. 4. q. 6. dub. 2. num. 81. & alij cum Azorio tom. 1. lib. 5. cap. 8. quest. 5. ad 4. & Lessio lib. 2. cap. 13. dub. 10. n. 73. ubi sic asserit. Neque Procurator Fiscalis non accusans, neque Iudex non condemnans, tenetur ad pœnæ compensationem.

RESOL. CVII.

An si is, cuius bona ob crimen iuste sunt confiscanda, vel decipienda, si hac fraude, aut mendaciis impediatur, teneatur ad restitutionem?

Et ex doctrina huius questionis multi alij casus deduci, & decidi possunt, & in textu huius Resolutionis octo casus assignantur pro prædictæ difficultatis & questionis. Ex p. 3. tr. 6. & Misc. 2. Ref. 35.

§. 1. **A**ffirmativè respondent Molina de iustit. tom. 1. tr. 2. disp. 95. num. 36. Layman in Theol. moral. lib. 3. sect. 5. tr. 2. cap. 6. num. 4. & ante illos Sotus de iust. l. 1. q. 6. a. 6. & Cast. de l. pœn. lib. 2. c. 15. §. ex his, quia iniuste impedit pœnam fisco, vel aliis applicandam, & debitam, per tententiam. Et confirmatur à fortiori, quia, ut supra visum est, iniuste impediens vi, vel fraude, aut mendaciis rem non debitam, ut legatum, quod testator volebat alteri relinquere, tenetur restituere; ergo magis tenebitur, quando res est debita, ut est in casu proposito. Vnde infert Molina loc. cit. integrum esse fisco, cui constaret reos iuridicè interrogatos negasse verum crimen, ut compensatione occulta bonorum, quæ lata sententia erant sibi applicanda, aut esto pœna ipso iure non incurreretur, erant sibi in pœnam applicanda, eo quòd reus ius suum iniuste impederit.

2. At his non obstantibus contrariam sententiam probabiliorè esse existimo, quam docent Tannerus in 2. 2. Diui Thoma, disp. 5. quest. 6. dub. 2. num. 76. Lessius lib. 2. cap. 12. dub. 18. num. 134. Azorius tom. 1. lib. 5. c. 8. quest. 5. Sanchez in summ. tom. 1. lib. 2. cap. 22. numer. 22. Vasquez in part. 2. tom. 2. disp. 175. cap. 12. nu. 13. & 14. Carbonius de rest. quest. 31. conclus. 5. Bañes, Aragon, & Salonius in 2. 2. quest. 62. contr. 2. art. 3. Nauar. cap. 18. num. 49. & alij. Et ratio est, quia huiusmodi occupatio bonorum

Sup. hoc in Ref. seq. §. Secundo.

Sup. hoc in Ref. seq. §. Tertio, & c. & lege in to. 5. tr. 10. Ref. 129. & §. eius not.

Sup hoc in Ref. seq. ad lin. 3. §. Tertio.

Sup hoc in tom 5. tr. 10. Refol. 120. propè fin.

Sup. in Ref. quæ nunc est in tom. 8. tr. 7. R. 48. lege eius principia pro solutione huius questionis, ut in ultimis eius lin. ab Authore aduertitur.

bonorum constituta est in pœnam criminis; sed pœna non debetur ante sententiam, saltem declaratoriam criminis, ut communiter fatentur Doctores, imò non est soluenda ante sententiam constitutam pœnæ, qua ipsa pœna iubeatur solui. Ergo sententia non secuta, non debetur pœna. Multas alias rationes afferunt Doctores citati, quas apud ipsos videbis.

3. Ex quibus multi casus in praxi sæpius occurrentes decidendi sunt. Primò, Hæreticum qui fraude, mendaciis, & falsis testibus se defendit, & impediuit sententiam, aut confiscationem bonorum, non teneri ad restitutionem.

4. Secundò, idem dicendum de adultera, quæ ipso iure amittit dotem, quidquid in contrarium asserat Layman *ubi supra*. Si enim legitime accusata de adulterio, falsis se tueatur testibus, vel vicissim de viro adulterium falsis allegationibus ostendat, ideòque absolatur, obligari quidem in conscientia foro ad expensas litis viro soluendas, non autem ad dotem reddendam. Similiter si à sententia iusta aduersus illam lata appellet, et si iniquè; nam appellatio suspendit sententiam.

5. Tertio, iudex in proferenda sententia negligens, & non condemnans, non tenetur ad multam pecuniariam fisco, vel læsæ parti soluendam. Idem dicendum de Procuratore fiscali si non accusat; eo quòd ad huiusmodi multam nondum est acquisitum ius fisco, & partibus, & non satis constat debere iudicem, & fiscalem propriè ex officio, & iustitia eiusmodi fortuita fisci emolumenta procurare.

6. Quartò, custodes ciuitatum, sylvarum, fluminum, licèt transgressores ad magistratum deferre negligant, non tenentur ad soluendam illam pœnam pecuniariam, quæ alioquin ad fiscum, vel dominos peruenisset.

7. Quintò, idem dicendum est de æstimatoribus publicis rerum venalium, nam ipsi tenentur ad pecuniariam multam, quam soluerent denunciati rei, vel fisco, vel aliis personis. Et hoc deseruiat pro illis, qui apud nos vocantur vulgò, *Mastridi piazza*.

8. Sextò, idem locum habet in eo, cuius bona ob non solutum vectigal, vel res prohibitas, importatas, vel asportatas sunt ipso facto commissæ, seu addictæ fisco, vel redemptori, aut aliis personis; nam non tenetur ad restitutionem ante iudicis sententiam.

9. Septimò, idem dicendum est de testibus, qui falso testimonio impediunt sententiam, & consequenter confiscationem, vel multam pecuniariam, fisco, vel aliis applicandam; non enim sicut principalis auctor, aut mandans tenentur ad eius restitutionem. Et omnia hæc Confessarius iuueniet apud Tannerum, & Lessium *ubi supra*.

10. Notandum est etiam cum Petro à Nauarra *de restit. lib. 3. cap. 5. num. 13.* quòd impediens fraude aliquam denunciationem, vel ne delinquens veniat ad manus iustitiæ, aut qui occultet, vel faciat fugere officiales tempore syndicatus, non tenetur ad restitutionem pœnæ supradictis imponendæ; nam ante condemnationes fisco, vel alius vllum ius non habet, ut *suprà* sæpè dictum est. Quod ita verum aliqui existimant; vt doceant etiam pœnam conuentionalem inter partes positam non esse soluendam in conscientia ante iudicis sententiam, quod ego alibi probabiliter docui, & nunc doceo cum amicissimo Patre Antonio Sanctarello *tractatu de heres. cap. 21. dub. 1. numero. 10.* Gutierrez *in 99. canonic. lib. 2. capite 20. num. 13.* & aliis. Sed de his satis.

RESOL. CVIII.

An liceat instrumenta ad praefringendum carcerem reo suppeditare?

Et an quis possit consulere reum, vt fugiat?

Et an reus iuste condemnatus ad mortem, ad trirèmes, ad carcerem perpetuum, vel temporaneum, possit fugere, & effringere carcerem, rumpendo vincula, & parietes carceris, ita vt non teneatur restituere damna inde sequuta, dummodò hoc efficiat non inferendo vim ministris iustitiæ, &c.

Et quid, si alij captiui, inuento carcere rupto, vel aperto, fugiant, modò illis fugam non consuluerit, an in hoc non peccet, nec teneatur restituere damna inde sequuta?
Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Ref. 103. aliàs 102.

§. 1. **N**egatiuè respondet Valentia *tom. 4. disput. 5. qu. 13. punct. 4.* quia, ait ille, si hoc licitum esset, multi fugerent, & ita multa crimina impunita manerent, ac rarò processus iudicum exitum haberent quòd magnum detrimentum esset boni communis. Secus autem dicendum est de consilio, nam id non est medium tam efficax. Deinde, suppeditans instrumentum, non solùm supplet ignorantiam practicum in reo, vt facit consulens, sed manus eius armat & contra potestatem publicam, potentiam supplet. Item, cum non possis captiuo mittere famulum tuum, qui tanquam instrumentum animatum ipsum iuuet in carceris fractione, ergo neque securim mittere potes, præsertim si illa plus valitura sit, quàm famulus. Et ita præter Valentiam docent etiam hanc sententiam Sotus, Toletus, & Graffius, quos citat Maldetus *in 2. 2. tract. 6. c. 3. dub. 7.*

2. Sed ipse, & meritò, contrariam sententiam tenet, quam tuentur Villalobos *in summ. tom. 2. tract. 16. diff. 11. num. 16.* qui citat Caietanum, Vasquez, & Lessium, Ioan. de la Cruz *in direct. part. 1. pr. 8. art. 3. dub. 12. conclus. 4.* Syluius *in 2. 2. q. 96. art. 4. quaritur 2.* qui citat Banez, & Salonium. Azorius *part. 3. lib. 13. c. 24.* Turrianus *in 2. 2. 10. 1. disp. 51. dub. 3. n. 2.* cum aliis communiter. Ratio est; quia si quis potest consulere finem, quare non potest suppeditare media ad illum? Sed quis potest consulere reo vt fugiat; ergo poterit ei suppeditare instrumenta ad fugiendum.

3. Notandum est tamen hinc primò; reum tunc licitè posse fugere, & effringere carcerem, quando hoc efficit non inferendo vim ministris iustitiæ, verùm, vt benè obseruat Syluester *ubi supra*, quia leuitas materiæ in aliis peccatorum generibus excusat à mortali, sic & in casu nostro. Et propterea si reus vim exiguam inferat custodi, vt si dormienti manus alliget, si obfistitentem fugæ à se excutiat, in terramque prosterнат, sine læsione, non peccat mortaliter.

4. Notandum secundò aduersus Henricum de Gandauo, Maiorem, Syluestrum, & Couarruiam, posse reum, etiam si damnatum iustè ad mortem, fugere, & effringere carcerem. Et ita docent Ioannes de la Cruz, & Villabos *ubi supra n. 14.* cum aliis communiter; qui etiam addit cum Syluio, contra Caietanum, Sotum, Couarruiam, & alios, hoc etiam posse efficere si sit damnatus ad carcerem perpetuum, & etiam probabiliter secundum Bonacinam *de legibus, disp. 10. punct. 2. num. 14.* si sit damnatus ad carcerem temporaneum; maximè si sit valdè grauis, vt docet Tannerus *in 2. 2. disp. 4. q. 4. dub. 5. nu. 102.* & etiam si sit damnatus ad trirèmes, contra Caietanum, Sotum, Couarruiam, & alios.

5. Notandum est tertio cum Syluio *in secunda secunda, quasi. 69. art. 4. quaritur 2. ad quartum argumentum,* quòd reus qui carceres frangit, atque ita fugit, non ex hoc peccare, vel ad restitutionem teneri, quòd alij captiui inuento carcere rupto, vel aperto fugiant, modò ipsis fugam non consuluerit, quia ipse inuentor per se ipsum vtitur suo iure, quòd habet ad saluandam vitam, neque tenetur suam vitam negligere, *sup. hoc mat. gis larè in tom. 1. tr. 4. ex doctrina. Refol. 35. si gnàter à lin. 6. & in tom. 7. tr. 8. Ref. 14. §. 1. prope fin. & hinc infra in Ref. 121. §. 2. paulò po. initium.*

Alibi in Ref. que hic est *suprà 78. & infra in tr. 3. Ref. 25. in principio.*

Sup. hoc sup. lege ex Ref. 97. Doctrina §. Notandū est.

Sup. hoc mat. gis larè in tom. 1. tr. 4. ex doctrina. Refol. 35. si gnàter à lin. 6. & in tom. 7. tr. 8. Ref. 14. §. 1. prope fin. & hinc infra in Ref. 121. §. 2. paulò po. initium.

re, vt euitet damna, quæ præter intentionem accidunt, cum aliorum captiuorum cura ei non incumbat. Sicuti si itinerantium aliquis videns latrones stricto ense appropinquantibus fugiat, fugiendoque conculcet alienas segetes, debet damnum, si notabile est quod intulit domino refarcire; si autem eius exemplo cæteri per easdem segetes fugiant, non ab eo incitati, non tenebitur ad damnum per eos illatum. Et ita etiam docent Villalobos loco citato num. 13. Reginaldus in praxi tomo 2. lib. 24. c. 7. sectione 7. n. 152. & alij.

6. Notandum quartò contra Sotum, & Caietanum, reum fugientem rumpendo vincula, & parietes carceris, non teneri restituere damna sequuta carceri. Et ita docent Ioannes de la Cruz ubi supra in directorio part. 1. pr. 8. art. 3. dub. 12. concl. 4. & Tannerus in 2. 2. disputatione 4. quest. 4. dub. 5. numero 104. quia tenetur restituere ratione rei acceptæ, cum nihil alienum habeat apud se, nec ratione iniustæ acceptationis, cum licitè illud faciat, ergo, &c. In his igitur casibus, in quibus potest reus fugere, potest quis illi fugam consulere, & instrumenta ad rumpendum carcerem suppeditare. Sed ad alia deueniamus.

RESOL. CIX.

An Superior teneatur seruare pactum de impunitate reo promissa, si reus negatum delictum confiteatur? Et aliqua alia explanantur, quæ contingere possunt in supradicto casu.

Et notatur, quod quando iudex iuridicè procedens timet reum malè negaturum veritatem, possit licitè, & iustè reo impunitatem cum equiuocatione, & restrictione mentali promittere, vt sic deceptus confiteatur veritatem.

Et docetur, quod in duobus casibus potest iudex excusari à restitutione. Primo, si iudici suppetebant alie rationes ex quibus reum iuridicè damnaturus erat, vel damnare poterat.

Secundo, quando error à iudice contra iuris ordinem commissus est, in aliquo puncto, in quo Princeps Supremus poterat dispensare? Ex parte 11. tractat. 7. & Misc. 7. Res. 16.

§. 1. **S**ubditur pars negatiua, eo quod promissio de re impossibili nullius sit momenti, nec quis ad id vllò pacto se obligare queat, quod præstare in ipsius arbitrio, & potestate non est, l. *impossibile* ff. de re iur. Atqui in arbitrio iudicis non est pœnam nocentibus remittere: Sic enim cum Papiano C. Marciannus respondit, facti questionem in arbitrio esse indicantis: Pœnæ verò persecutionem non eius voluntati mandari, sed legis auctoritati referuari, l. 1. §. 4. ff. ad Senatusconsultum Turpillianum. Quocirca iudex non potest pœnam remittere noxio, nec veniam ei concedere; Et si concesserit, aut promiserit, promissio nullius erit momenti, nec à pœna reum liberabit.

2. Hinc cum iure permissum sit venire contra ea quæ nulliter sunt gesta, leg. *quemadmodum Codice de Agric. & censit. capite si quis extr. de rebus Eccles. non alienand. Codice cum quis, & seqq. caus. 35. questione 9.* licebit etiam iudici aduersus hanc promissionem venire, & reum nihilominus condemnare. Quandoquidem promissio hæc nullius momenti est, cum (vt dictum) sit de re iudici impossibili, & quia contra apertam legis prohibitionem.

3. Accedit huic, quod publicè intersit delicta puniri, lex congruit, ff. de officio Præsidis, leg. *locatio*, §. *quod illicitè*, ff. de publican. & *veltigal.* Pacta autem, quæ contra publicam sunt utilitatem non valent, nec

vllius sunt momenti, l. 7. *paragraphe si paciscar*, ff. de pactis.

4. Et hanc sententiam defendit Popck in cap. non est numero 6. de regula iuris in 6. Couarruias *variarum resolutionum* libro 1. capite 2. numero 16. Clarus §. *Recept. sentent.* §. *fin. questione 55.* numero 8. Mollerus 2. *sem.* 1. num. 2.

5. Sed alij Iurisperiti affirmatiuam sententiam docent: vt Matthæus Cunonus in *tractatu de pactis*, capite 23. numero 25. & *sequentibus.* Alciatus in l. 177. de *verborum significatione.* Duaren. ad leg. 5. ff. de *pactis.* Menochius leg. 2. *arbitr. iud. quest.*... casu 367. Gomez *variarum resol.* 3. capite 12. numero 6. & 7. Binsfeld. de *confess. malefic. conclusione 7. dubio 3.* Fachinus libro 9. *controversia 61.* Quæ sententia sequentibus nititur fundamentis.

6. Primo; Fides & promissio semper, & quolibet in actu atque negotio est seruanda & sanctè custodienda, lib. 1. ff. de *pactis*, lib. 1. ff. de *constit. pecunia*; ac proinde iudex, qui reo fidem dedit, & impunitatem promisit si delictum fuerit confessus, fidem datam frangit, & pactum violat, quando reum post confessum condemnat; Igitur iudex cum impunitatem reo promisit, non potest contra fidem datam reum condemnare, ac supplicio afficere.

7. Secundò: ex confessione iudiciali, sic demum reus condemnatur, si confessio sit libera, nec dolo aut fraude iudicis extorta: Atqui confessio hæc quæ ad veniæ promissionem facta est, à reo dolo est extorta. Ergo non est libera.

8. Tertiò: Huc etiam facit quod confessio facta persuasione aduersarij reuocari possit, tanquam erronea neque consentienti præiudicet, vt est Gloss. in leg. 2. ff. *quand. act. de pecul.* Bartolus in leg. *error.* num. 7. & ibidem Iason numero 18. in *fin. & sequentibus*, ff. de *confess.* Vnde etiam eo casu quo quis persuasionibus aduersarij inducitur ad renunciandum, non valet renunciatio, neque renunciatio præiudicat, cap. *sanè*, & ibi notat Panormitanus *extr. de renunciat.* Nec iuramentum persuasionem, & dolo aduersarij extortum nocet iuranti, Imola *consil.* 102. num. 2. Hippol. de Marsil. in leg. 1. §. *questioni* num. 1. ff. de *quest.* Sed cum quis persuasionibus aduersarij inducitur ad aliquid credendum, talis error dicitur iustus, & iustissimus, Bartolus in leg. *Census* num. 4. ff. de *usucap.* Iason in leg. *error.* numero 19. *Codice de iur. & fact. ignor. leg. hominem*, ff. *pro suo.* Quapropter etiam is, qui persuasionem aduersarij ad soluendum inductus, ita potest repetere per conditionem indebiti atque si ignoranter soluisset, Baldus in leg. 1. pr. *Codice ne fil. pro patre*, Alexander in leg. 1. ff. *cond. indeb.*

9. Verùm has pugnantes sententias fœdere distinctionis conciliandas esse existimo; dico igitur distinguendum esse inter iudicem inferiorem, & superiorem. Et ita hanc sententiam tenet ex Theologis Stephanus Fagundez in *Decalog. tom. 1. lib. 8. cap. 21. n. 16.* ubi sic ait, Si dolo reum iudex induxit ad confitendum, verbi gratia, promittendo impunitatem, tenetur enim etiam tunc iudex ad restitutionem totius damni emergentis; paria enim sunt, confessionem esse extortam dolo, atque metu, vtraque enim per iniuriam, & contra ius fuit extorta, vt probat Gomez c. 12. de *delictis* n. 6. Iulius Clarus, §. *finali*, quest. 55. *versu circa secundum*: Lessius l. 2. c. 29. dub. 18. n. 173. *versu 4.* Imola *consil.* 106. Remigijs de *immun. Eccles. fol. mibi 185. fallentia 26. in fin.*

10. Quod intelligendum est de Iudice, aut Principe qui poterat eam immunitatem concedere; ij enim tenentur illam dare. Cæteri verò non tenentur prædictam impunitatem dare, licet teneantur ad damna alia: quare si impunitas fuit promissa ab eo, qui

eam non potuit concedere, tunc sibi imputet is, qui tali promissioni credidit; nunquam tamen addit Iulius Clavius huiusmodi reus condemnandus erit ex tali confessione ad pœnam ordinariam, nisi esset aliis etiã indiciis grauatus. Ita Fugundez: cui adde Eminentissimum Cardinalem Lugo *de iust. tom. 2. disp. 37. sect. 15. n. 185.* & Sanchez *in opusc. tom. 2. lib. 6. c. 3. dub. 35.* quia cum Princeps Suptemus poterat in eo casu pœnam relaxare, & hoc ex animo promisit, tenetur implere: quod si non impleat, tenetur resarcire omnia damna, quia promisit id quod licitè poterat præstare, & ex promissione reus acquisiuit ius ad rem sibi promissam: Ergo si non impletur promissio patitur iniuriam, & debetur ei restitutio pro damnis secutis.

11. Nota verò, supradicta procedere quando reus iustè delictum negare poterat, nam si reus non tenebatur confiteri suum crimen, vel quia non erat contra eum semiplena probatio, vel quia deerant alia requisita (de quibus infra agendo de reo) & sub illa spe impunitatis dolosè extorqueatur delictum; confessio non est valida, & sententia sequuta ex vi illius confessionis est nulla, ac denique iudex tenetur ad restitutionem omnium damnorum. Et hæc omnia obseruat Lugo *vbi supra*. Qui etiam rectè subdit, quod quando constat reum legitime interrogatum, iniuste negare delictum à se commissum, non videtur illicitum amphibologia aliqua, vel æquiuocatione eum decipere, vt aperiat veritatem, iudex enim habet ius illam extorquendi, sicut ergo eam potest extorquere per vim tormentorum; cur non poterit per dolum? dummodò sit dolus iustus, & sine mendaciis.

12. Notent tamen hîc Confessarij, & Responsores casuum conscientia, quod in duobus casibus potest iudex excusari à restitutione. Primò, si iudici suppuebant aliæ rationes, ex quibus reum iuridicè damnaturus erat, vel damnare poterat, non teneri ad restitutionem, quia solùm in modo inferendi damni iniuria commissa est, cum idem damnum alia ratione iustè posset inferre. Itaque cum ad ipsam substantiam damni inferendi ius habeat, non censetur iniuriam fecisse, nisi quoad modum: & consequenter non tenetur ad restitutionem damni quoad substantiam. Confirmatur, quia etiam si restitueret illi vitam adeptam, posset tamen illam alia ratione auferre, & sic restitutio esset nullius momenti.

13. Secundò. Quando error à iudice contra iuris ordinem commissus est in aliquo puncto, in quo Princeps supremus poterat dispensare, ita vt ipsemet Princeps posset sic procedere, si de causa illa cognouisset (vt si tortus est miles vel vir in dignitate constitutus) tunc potest iudici remittere restitutionem; quia potest eius factum approbare, vt supra dictum est. Et ita docet Lessius *de iust. lib. 2. c. 29. dub. 28. n. 174.*

14. Sed quoad hunc vltimum casum à Lessio positum, solùm cum limitatione admittit Cardinalis Lugo *n. 182.* quando scilicet Princeps ratum habet ante terminatam causam, vel saltem non post mortem delinquentis, ea de causa occisi: post mortem enim non videtur posse Princeps condonare iudici illam obligationem restituendi: quia licet viuente reo Princeps semper habeat ius procedendi legitime contra ipsum, & obligandi eum ad confessionem criminis, &c. & idcirco possit compensare hoc debitum delinquentis cum debito iudicis, & potest fingere, sed de nouo obligare reum ad confitendum, & de nouo condemnare reum, &c. mortuo tamen reo iam Princeps nullum habet ius contra ipsum, & per consequens non apparet quomodo possit condonare iudici obligationem quam contraxit per suam iniuriam. Imò adhuc viuente reo, & condonante Principe iudici, ratam habendo eius sententiam, teneretur aliquando iudex ad

damna priora, quæ ex sententia iudicis interim prolata vsque ad illud tempus passus esset: nam Princeps non poterat illum nunc damnare pro tempore antecedenti, sed solùm pro tempore sequenti. Ita Cardinalis Lugo. Sed sententiam Lessij puto probabilem esse, quam præter Malderum à Lugo citatum, tenet etiam Ioannes Vvigers *de iust. tr. 6. c. 1. dub. 18. n. 123.* & Trullench *in Decal. tom. 2. lib. 8. c. 2. dub. 23. n. 6.*

15. Nota etiam hîc obiter, quod quando iudex iuridicè procedens, timet reum malè negaturum veritatem, potest licitè, & iustè ei impunitatem cum æquiuocatione, aut cum restrictione mentali promittere, vt sic deceptus confiteatur veritatem. Et ita contra Layman docet ex Bonacina, Couarruias, & Reginaldus, Pater Hurtadus *de iudicio forensi disp. 1. difficult. 17.*

R E S O L. C X.

An liceat iudici informationem vnius litigantis alteri tradere?

Et docetur esse peccatum mortale petere ab impressore, vel à famulo iudicis, seu auditoris, vel ab amanuensi Aduocati, vt prædictas informationes capiat, vt tradat litiganti.

Et notatur, quod quando litigans potest prædictas informationes capere; non potest Aduocatus illas recipere, nec amanuensis illas scribere. Ex p. 11. tr. 7. & Misc. 7. Ref. 20.

§. 1. **H**Æc resolutio est quotidie practicabilis, & ad dubium propositum sic respondet Eminentissimus Lugo *de iust. tom. 2. disp. 37. sect. 15. n. 183.* secundum dubium circa iudices potest esse, vtum peccet iudex, qui informationem sibi traditam ab vno litigante, dat alteri parti videndam ob amicitia: Videtur peccare, quia est contra fidelitatem debitam illi, à quo vel explicitè, vel implicitè rogatur iudex seruare, & occultare informationem. Adhuc tamen censo per se loquendo: iudicem non peccare, quia iudex vt possit rectè iudicare, non solùm debet videre rationes vnius partis, & rationes alterius, sed etiam quomodo vtriusque rationes possint dissolui: ad hoc autem iudicium formandum, non parum conducit audire quid pars aduersa respondeat informationi huius, ergo vtitur iure suo ostendendo informationem parti contraria, & ita censent aliqui viri docti: Dixi tamen per se loquendo, quia aliquando per accidens poterit iudex peccare, vt si vni parti det informationem alterius, & non è contra, videtur enim esse aliqua inæqualitas, & acceptatio personarum contra æqualitatem, quam iudex debet seruare. Ita Lugo.

2. Nota tamen Sanchez *in opusc. to. 1. lib. 3. cap. vnico, dub. 44. n. 3.* docere, esse peccatum mortale petere ab impressore, vel à famulo iudicis, seu auditoris, vel ab amanuensi Aduocati, vt prædictas informationes capiat, & tradat litiganti. Ratio est, quia si ipse litigans non potest illas iustè capere, à fortiori nõ poterit ad altero petere, vt illas capiat; præsertim, cum alij teneantur ex iustitia seruare secretum tanquam personæ quibus altera pars, vel iudex, vel Aduocatus confidit. Ita Sanchez cū doctis iunioribus, quib⁹ adhæret Cardinalis Lugo *vbi supra n. 184.* licet obseruet, aliquos docere, hoc secundum se, & seclusis aliis circumstantiis, quæ possunt anteuenire, non esse peccatum; quorum sententiam ego admitterem in vno casu, quando videlicet litigans esset certus quod aduersarius subripuisset suas informationes; nã in tali casu sibi posset licitè recõpensare capiẽdo etiam aduersarij sui informationes, & si impressor, vel famulus, aut amanuensis haberet eandem certitudinẽ, posset etiam eas illi tradere, quia id esset iuuare ad iustam

iustam recompensationem. Et mecum etiam sentit Sanchez, & Lugo.

3. Nota verò, quod quando litigans potest prædictas informationes capere iuxta dicta in prima conclusione, non potest Aduocatus illas recipere, nec amannensis illas scribere, quia licet studium Aduocati, & actio scribendi sint res indifferentes, at litigans vult illis abuti contra iustitiam; imò nec in dubio, an litigans peccauerit capiendo dictas informationes, poterunt Aduocatus, aut amannensis prædicta facere; quia quòd communiter contingit, est perperam & iniuste illas usurpare, & rarissime oppositum accidit, nisi, vt dictum est, constaret alteram partem prius prædicti litigantis informationes usurpasse. Vide Sanchez *ubi supra*. Nescio autem si supradicta à litigantibus obseruentur, & si cedant iuri suo, vt faciat vnusquisque quod potest, ita vt sit æqualis inter illos conditio.

RESOL. CXI.

An iudex in civilibus conscius veritatis possit contra aliquem ferre sententiam iuxta allegata, & probata? Et quid in criminalibus lenibus? Ex p. 10. tr. 15. & Misc. 5. Ref. 16.

libi in Ref. §. 1. IN casis criminalibus quid faciendum alibi diximus, nunc ad dubium propositum sic respondet Petrus Marchantius in *Tribun. Sacram. tom. 3. part. 3. tr. 5. tit. 2. q. 4. concl. 2.* Non licet iudici in civilibus ferre sententiam contra aliquem, à cuius parte certò, & indubitatè, nouit iustitiam stare, etsi allegata, & probata à parte aduersaria contrarium conuincant. Ratio mea est, quia iudicium iniustum ex natura sui, & omnibus legibus illicitum est, tale autem iudicium etsi ex allegatis, & probatis videatur iustum, à parte rei tamen iniustum est, nec aliqua lege iustificari potest.

2. Respondet Lessius *ubi supra*, qui in civili causa nobis est contrarius: Rempublicam sententiam iustificare ex eo quod ad saluandas leges communes iudiciorum civilium possit disponere de bonis fortunæ suorum ciuium ob publicum bonum, hic autem interest publico bono, vt leges ciuiles iudiciorum, & tribunalium seruentur quantum fieri potest illibata, ne videantur cum publico scandalo iudicia perueri.

3. Respondeo ego è contra: Non sufficere quod magistratus habeat potestatem disponendi de rebus fortunæ suorum subditorum pro publico bono, sed oportet probare in casu, vel quæstione proposita, esse publicum bonum, & condemnationem iusti, aut innocentis in materia civili posse esse bonam, & in utilitatem publicam cedere, & posse rem per se iniustam iustificare. Quinimò è contra assero huiusmodi sententiam contra rei veritatem, & iustitiam prolatam omninò iniustam, & malam esse, quia, & leges Dei & leges ciuiles perturbat, ac legibus civilibus contradicit, pro quo.

4. Aduertendum est prius & principalius leges ciuiles intendere veritatem, & iustitiam causæ quam illius per ventilationes iudiciales probationem; Prius est enim esse iustum, quàm probari iustum, nec probatio requiritur nisi dubio aliquo superueniente. Itaque cum iudici certò de iustitia constet, & consequenter de falsitate allegationum, & probationum ipsi nulla supersit dubitatio, iudex non potest iustitiam sibi certò notam condemnare, & mendacium (de quo sibi constat) per iuridicam sententiam approbare: hoc enim est legem Dei, & legem ciuilem perturbare, & animam legis, quæ est veritas auferre. Vnde negandum planè est: Iuris Ciuilis præceptum esse simpliciter ex allegatis, & probatis iudicare, sed tantum ex supposito quod allegata, & probata sint vera, & pro veris à iudice habeantur, hic

Tom. VI.

verò nec à parte rei sunt vera, nec à iudice pro veris habentur. Nec talis sententia publico loco legum deseruire potest, cum contra legis, & legislatorum mentem per illam falsitates, & fraudes, ac iniustitiæ in publica tribunalia viam sibi faciant, quæ publico magis bono repelli, & propulsari ab illis debent. Nec refert, quod fortè ex his aliqui scandalizabuntur, quia quamuis necessarium sit, vt aliquando veniant scandala, væ tamen homini illi solum per quem scandalum venit, hic verò non censetur per iudicem scandalum venire, sed per eos, qui iudicio (quod sanctum haberi debet) falsitates suas ingesserunt. Denique in materia legum, & iudicij fundamenta nuper allata seruanda primariò sunt, nimirum veritas in re, iustitia in causæ decisione, hic autem, & falsitatem in re, & iustitiam in causæ decisione subesse manifestum est, quas nullus iustificare potest, nisi fortè prætextu illius axiomatis. Quod ad maius malum vitandum interdum minora mala permittenda sunt. Iudicet autem æquus arbiter an sit minus malum fraudes, & dolos contra iustitiam permittere, quàm illis quouis modo possibili se opponere vt propulsentur.

5. Petes Quomodo ergo se iudex geret?

Respondeo: Non deerunt industriæ à Domino, quæ Danieli puero insperatæ sunt per examina, diuersiones, dilationes, imò, & iustas suscitationes causarum, quæ viam facient ad discooperiendas fraudes, & nullo medio occurrente, etsi non teneatur tanto suo damno iudex deponere officium, potest tamen illum actum sententiæ ferendæ pro sua conscientia declinare. Hucusque Marchantius.

6. Sed vt verum fatear putò non esse discedendum à sententia affirmatiua Lessij, quam communiter docent Doctores, & nouissimè illam tueri Gaspar Hurtadus, *de iudicio forensi, disputat. 1. difficultate 8* Quia ex vna parte maioris momenti est bono communi, quod forma publici iudicij seruetur, quàm quod ea sprete contra iuridicam probationem non condemnetur quis aut ad spoliationem bonorum, aut exilium, aut ad aliam pœnam corporalem leuem, aut ad infamiam, & ex altera parte Respublica, aut qui ei præst ob bonum commune potest de prædictis directè, & per se disponere, sicut quilibet potest ex rationabili causa de suis bonis, & de sua fama disponere, & se ipsum corporaliter punire, ergo iudex auctoritate à Republica, aut ab eo, qui ei præst etiam poterit eum quem iuxta iuridicam probationem inuenerit in eis condemnabilem condemnare, & consequenter etiam tenebitur si officium retineat. Ea tamen sententia in foro interiori non obligat reum, & idem est de ministro iustitiæ, vt eam exequi possit, & consequenter ad id tenetur iuxta cap. *Pastoralis de offic. & potest. iud. de leg.*

7. Est ergo magnum discrimen inter causas ciuiles, & criminales leues ex vna parte, & inter criminales graues ex altera, ob quod non potest in his condemnare contra propriam scientiam, benè tamen in prioribus, quia scilicet ad directè auferendam vitam, aut membrum absque delicto non habet Respublica auctoritatem, benè autem ad auferenda bona fortunæ, & famæ, & ad aliquantulum cruciandum corporaliter absque delicto, quamuis non absque rationabili causa.

8. Ad rationem ergo aduersariorum respondemus, quod quamuis ex natura rei, seu iure naturali non minus requiratur veritas, quam iurisdicatio ad obligandum in foro interiori: Ex lege tamen humana, quæ extat pro veritate iuridicè probata, & non pro iurisdictione probata, non ita requiritur veritas re ipsa in dictis causis civilibus, & lenioribus criminalibus, sicut requiritur iurisdicatio, quando contra veritatem est iuridica probatio, & iudex possit iudicare in foro exteriori, & exterius cogere.

G

RESOL.

RESOL. CXII.

An iudex secundum allegata, & probata possit occidere reum, quem scit ex priuata scientia esse innocentem? Et an hoc extendatur ad ministrum iustitiae? Et in textu huius Resolutionis multa docentur, quae in tali casu iudices debeant facere, antequam reum, quem sciunt ex priuata scientia, esse innocentem, condemnent, & occidant. Ex p. 5. tr. 4. Ref. 22.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondet Diuus Thomas in 2. 2. 7. 67. art. 2. & ibi Caietanus, Bañez, Salonijs, & Atagon, Sotus de iustitia, lib. 5. q. 4. art. 2. Valentia tom. 2. disp. 5. q. 11. punct. 2. Sayrus in Clauis Regia, lib. 12. c. 8. n. 13. Strouersdorf de iustitia, & iure in 2. 2. D. Thom. q. 67. art. 2. conclus. 2. Tannerus tom. 3. disp. 4. q. 4. dub. 2. n. 51. & ratio est, quia iudex in iudicando publicam personam, & quidem ipsius communitatis sustinet, ergo debet vti scientia tantum publicam, quae ipsi communitati probabilis reddatur. Adde quod homo in iudicando non debet vti ea scientia cuius vsu iuxta mores hominum aperiretur via infinitis fraudibus, talis est priuata scientia: ergo, &c.

2. Sed his minimè obstantibus contrariam sententiam tuentur docti recentiores, Syluius in 2. 2. D. Tho. q. 66. art. 2. concl. 2. Petrus Nauarra de restit. lib. 2. cap. 3. n. 161. Malderus in 2. 2. tract. 6. c. 1. dub. 13. Lessius lib. 2. c. 29. dub. 10. n. 78. Et ratio est, quia directè & ex intentione occidere innocentem est per se malum, & aduersatur non modò charitati, sed etiam iustitiae. Ergo iudex non potest innocentem morti adiudicare quantumuis probetur nocens: alias quinque rationes adducit Syluius, quas omninò videbis. Vnde in casu contingenti secundum hanc posteriorem sententiam iudex debet à principio conari auertere actorem ab accusatione, quod si non obtineat, sedulam operam det, vt actor litem cœptam non prosequatur, curèque siue ipsam, siue testes secretò admoneri per doctos & prudentes de sua falsitate, vereanturque Dei iudicium. Si nihilominus nolint desistere, litem protrahat, testes bis, ter, quater seorsim per interualla diligenter examinet super circumstantiis facti, per earum species, partes & accidentia ad deprehendendam variationem eorum, siue à seipsis, siue inter se, nec facilè permittat, vt quae variatio fortasse deprehenditur, censeatur esse dumtaxat de impertinentibus: sicut Daniel non censuit esse impertinentem circumstantiam in facto Sufannæ, quod testium vnus diceret contigisse sub schino, alter sub pino. Quod si hac via non proficit, si còmodè & absque scandalo queat, carcerem curet manere apertum, vt reus fugiat, si nec hoc quidem succedit, ad superiorem iudicem remittat. Partibus autem pro sententia instantibus dicat iudex inferior se in ista causa difficultatem inuenire, nec posse iudicare, sed eundem esse ad Superiorem, quem ipse secretò benè informet, secumque (si habeat) alium testem producat, qui apud illum Superiorem cum ipso testificetur de innocentia rei. Si non habeat alium testem, ipse solus assumat personam testis super innocentia accusati, quando viderit hoc posse prodesse. Supremus verò iudex ab eo iudice inferiore benè informatus dicat se ex causis sibi cognitis nolle istum reum adiudicare morti, vel mutilationi, pœnamque (si videtur expedire) suprema sua auctoritate relaxet. Præterea toto tempore, quo negotium istud agitur, ardentibus ad Deum precibus tam iudex, quam reus fundant pro auxilio, & si profuturum videatur, iudex affirmet certò scire, quod reus sit innocens, & quod testes falsum deponant. Si inquam, videatur profuturum; alioquin cohercet testes nihil dicat, ne difficultatem creet sibi nocituram, & reo nihil profuturam. Verum si postquam omnes vias ten-

tauerit ad innocentem liberandum, & nihil profecerit, deponat officium potius, quam eum condemnet, etiam cum periculo vitæ. Ita Doctores citati, qui hanc doctrinam extendunt etiam ad ministrum iustitiae, & dicunt non posse mandare executioni sententiam mortis, quam certò nouit esse iniquam, sicut enim intrinsecè malum est te iubere occidi eum, quem scis innocentem, ita malum est te hæc iussa exequi: quod confirmatur, quia subditus qui certò nouit bellum esse iniquum, non potest inscribi, & militare (quod est sententiam Principis contra hostes exequi) etiam si Princeps iubeat, ergo similiter si sciat certè hunc iniquè damnatum, non potest sententiam exequi. Secus autem si non esset mortaliter certus de innocentia, vel iniqua damnatione, tunc enim debet credere potius Superiori, quam sibi. Ita Lessius n. 83.

3. Sed quid ego sentiam in præsentis quæstione, exponam breuiter. Dico igitur quod si iudici adhibitis supradictis diligentibus magnum damnum & incommodum obuenerit ex depositione officij, non tenetur illud deponere, sed sequendo primam sententiam condemnare potest reum ex publica notitia talem reperit. Vide Filliucium to. 2. tr. 48. c. 6. n. 171. & alios.

RESOL. CXIII.

An iudex debeat attendere solum in ferenda sententia ea, quæ allegata sunt, vel ea, quæ allegari possunt? Et notatur, quod iudex tenetur omnibus modis laborare, vt veritas inueniatur, & falsitas detegatur, vt secundum ipsam possint iudicare. Ex p. 9. tr. 9. & Misc. 4. Ref. 41.

§. 1. **E**X Vasquez, & Sanchez docet Castrus Palaus to. 1. disp. 2. de conscient. opinante. punct. 10. nu. 9. Iudicè in eligendis opinionibus attendere solum debere, quæ allegata sunt, non quæ allegari possunt, neque posse alteri parti, quæ allegare, vel probare debeat, aperire, cum hoc sit officium non Iudicis, sed Aduocati.

2. Verum (nota Iudex) contra supradicta insurgit Dicastillus de iust. l. 2. tr. 1. disp. 5. dub. 9. n. 285. Nam (ait ipse) si quæ Aduocatus non allegauit inscitia, inaduertentia, vel malitia sua, talia sint, quæ utpote vera, aut magis probabilia necessariò mutarent iudicium, si allegarentur; non video, cur non debeat hæc Iudex supplere per se. Atque in primis eo ipso, quod causa iudici proponitur, tenetur ex officio examinare omnia, quæ necessaria sunt ad cognitionem causæ. Primò circa factum, deinde circa ius, supposita facti veritate cognita: quidquid enim Aduocatus præstat, solum est vt iudex habeat sufficientem informationem facti, & iuris, debitamque notitiam, vt sententiam ferat. Si autem iudex videat Aduocatos partium, & partes ipsas omittere vera, & genuina argumenta, vnde veritas facti licitè possit cognosci; item non allegare rationes, & leges præcipuas, quæ sunt in iure communi, aut particulari, quæ magis ad rem sint; cur non poterit, imò debeat id totum supplere per se, siue illud præstando, & proficendo, siue iudicando, vt ea proposita in libello, seu processu (vt appellant) habeantur, & ad illa attendens possit iustam sententiam ferre? Nam quod communiter dicitur iudicem debere iudicare secundum allegata, & probata, intelligi debet secundum allegata, & probata sufficienter, & quantum satis est: non censentur autem, quæ sola, & sine adminiculo aliorum, quæ possent, & debuissent allegari, allegata sunt, & quæ melius possent, & debuissent probari non censentur probata sufficienter. Vnde si iudex facere potest, & curare, vt vnusquisque Officialis rectè, & plenè præstet suum officium in Republica, illòsque monere, si aliquid negligant, cur non potuerit etiam monere Aduocatum, si videat illum, vel negligentem, vel ignarum eorum, quæ præstare tenetur? Quando enim

quum venit litigans ad iudicem, vel postulando, vel defendendo ius suum, non censetur tantum petere, ut si ex meritis allegatis à se, vel à suo Aduocato viderit ius sibi fauere, præ se ferat sententiam, sed absolutè petere, ut si iudex causam cognoscens nouerit iustitiam stare à parte sua, in fauorem iudicet. Item, ut eam diligentiam adhibeat in exploranda veritate iuris, & facti, quam iudicauerit necessariam ad causæ & iustitiæ perfectam cognitionem; & ad hoc obligatur iudex ex officio. Ergo si videat ad hoc expedire, & hinc, & nunc esse necessarium monere, ut litigantes, aut illorum Aduocati, non omittant talem, aut talem iustam, licitam que diligentiam, non solum erit contra officium iudicis id indicare, aut de hoc monere, sed maximè ibi conforme, & debitum. Vnde gratis & sine sufficienti fundamento dixit Sanchez, si pars altera deficiat improbatione, aut quippiam necessarium allegari omittat: iuxta ea sola, quæ allegauit sententia ferenda est, & non secundum probabilioris sententiam, quam allegatis allegandis secuturi essent iudices, &c. Ita ille *lib. 1. in Decalogum, c. 9. n. 48.* Quæ doctrina mihi videtur occasionem posse dare ad ferendas re ipsa iniustas sententias. Si enim iudex sciens veritatem probari posse iuridicè veris & certis, aut probabilioribus argumentis, & non aperiat viam ad illam probandam, sed tacens permittat in libello poni rationes pro veritate aded infirmas, & pro falsitate aded apparentes, & approbables in foro externo, ut qui alias veritatè non sciat pro parte falsa, & iniusta iudicare debeat, & ipse tantum utatur ea scientia, & non alia, nec posset indicare, aut supplere media, quibus veritas appareat, expositus est ad læpè adiudicandum parti iniquæ, aut non habenti reuera ius.

3. Verum quidem est iudicem teneri iudicare secundum allegata, & probata contra innocentem in criminalibus; etiam si ipse priuata scientia nouerit innocentem; tamen hoc intelligendum est de scientia priuata, quam ipse iudex moraliter non possit facere publicè. Nam si possit inuenire media, quibus possit facere, ut veritas innotescat, debet id non omittere, & publicam facere illam scientiam; medium autem valdè congruè, est indicare Aduocato rei innocentis viam, per quam possit illius innocentiam certò, vel probabiliter ostendere, neque hoc casu puto negabunt Aduersarij. Ecce qua ratione tunc Iudex potest Aduocatum dirigere, & non attendere solum ad allegata, & probata. Idem autem est in ciuilibus, ne qui ius habet, priuetur iure suo, alioquin priuandus, si tacente iudice veritas lateret occulta: Et hæc omnia docet Dicastillus *loc. cit.* vir quidem doctus.

4. Sed aliqui putant distinguendum esse. Dicunt igitur sententiam Castri Palai, & aliorum veram esse de allegatis & probatis quoad factum, secus autem dicendum est quoad ius, & in hoc casu procederet opinio Dicastilli; nam iudex debet supplere omnes defectus iuris; & partes possunt expressè dicere se nolle probare, quod iuris sit, sed id relinquere quærendum iudici, qui debet, ut custos legum in numero habere quid in vnaquaque causa de iure sentiendum sit, atque ita quò communiter dicitur iudicem teneri iudicare secundum allegata, & probata intelligi de allegatis, & probatis facti. Secundum quæ tenetur iudicare, etiam si sciat scientia priuata, alia posse allegare, & probari: non tamen intelligi de allegatis, & probatis circa ius ob rationem dictam. Et ita hanc sententiam tenet Rocafull. *in praxi Theol. mor. p. 3. l. 3. c. 10. n. 106.* & Xammar *de offic. iud. part. 1. q. 9. n. 128.* vbi citat Pegueram, Fabrum, Romanum, Socinum, Mascardum, Menochium, & alios.

5. Nota tamen, quòd post hæc scripta, vidi P. Pelliccionium virum doctiss. nostræ Religionis *in qq. vtriusque fori, q. 47.* qui sententiam Dicastilli mordicus tenet; ponit enim huc casum, & ita asserit: Vertitur in dubiū; quid posset iudex in partiū litigantiū instructione. Ca-

Tom. VI.

sus est huiusmodi, Iudex cognita veritate negotij causæ ciuilis, de qua coram ipso agebatur viso processu, aduertit actorem non benè fundasse intentionem suam, non enim produxit instrumentum, ex quo potuisset rei veritas patere, & si tale instrumentum non produceretur, reus nequaquam condemnandus esset, sed absoluedus, idque iniuste, atque aded retenturus esset penes se alienum. Queritur modò, an talis iudex instruendo Aduocatum actoris ad præsentandum tale instrumentum, ad hoc ut veritas appateret, & secundum illam posset sententiam ferre, peccauerit mortaliter instruendo Aduocatum vnus partis. Ita Pelliccionius; ad quod dubiū negatiuè respondet: & postea validissimis argumentis suam firmat sententiam, quam probabilissimè esse puto, vnde sine metu in praxi à iudicibus amplecti potest.

6. Nec obstat dicere, quòd talis instructio tendit ad vtilitatem partis priuatæ, sed iudex nihil debet facere ad priuatam vtilitatem, nisi ille, cuius interest, id postulat, ut asserit Gloss. *fin. communiter recepta in c. final. de rescript. vbi omnes Doctores.* Respondeo enim quòd in nostro casu non procuratur principaliter vtilitas priuata, sed veritas, secundum quam possit, & valeat iudex ipse iudicare, quo casu etiam parte non petente, potest iudex, & de iure, & de facto supplere; quia ad ipsum pertinet ferre sententiam iustam, & secundum veritatè, & hac de causa supplet, etiam de facto, ad priuatam vtilitatè, *l. eos, §. fin. & l. iudices C. de appell.* Id enim iudex ex officio suo tenetur facere, *§. Curare, Inst. de actionib.*

7. Nec obstat secundò, quòd iudicis est ita se gerere in iudicio, ut modis omnibus procuret, ne ex alieno facto causam alterius faciat deteriorem, *l. 1. vbi gloss. ff. de alien. iud. mut. caus. fact. l. ut perfectus, ff. de annal. except. ex reg. text. in l. non debet, ff. de reg. iur.* Ergo non debet permitti talis instructio, etsi id iudex efficiat, cū sit res grauis, & in tertij præiudiciū, utique mortaliter peccabit, & ad restitutionem damni dati parti læsæ tenebitur, iuxta Regulas generales in materia restitutionis. Respondeo, quòd tunc ex facto alieno non debet fieri deterior causa alterius, quando illud factum non concerneret veritatem negotij, sed in nostro casu, id factum est ad veritatem ipsam inueniendam, & ad hoc, ut secundum ea iudex iudicate potuisset; constabat enim illi, secundum suam priuatam veritatem rem illam aliter se habere, & erat in tempore, ac modum habebat diligentiam adhibendi ad veritatem indagandam. Ided sub pœna peccati mortalis id debet procurare.

8. Dicendum est itaque, quòd iudex tenetur omnibus modis laborare, ut veritas inueniatur, ut secundum ipsam possit iudicare; quia ex suo officio non solum tenetur inquirere veritatem, sed etiam curare debet, ut falsitas detegatur, *ex c. Deus omnipotens 2. q. 1.* ac tandiu debet partes, & alios interrogare, donec id fieri possit; nec aliquod prætermittendum est, quod admitti debet, *ex c. iudicante 30. q. ult.* Hinc potest supplere de iure, & de facto, vbi vertatur periculum animæ. Hostiensis *in c. bona memoria, lib. 1. de postulat. Pralat.* Ioannes à Capestrano *in Specul. conscient. p. 2. n. 188. ex text. in cap. exceptionem, de except.* & ex aliis, plures DD. cumulat Farinac. *in conf. 35. n. 2.* His tamen non obstantibus, sententiam contrariā Vasquez, Sanchez, Castri Palai, & aliorum, contra Dicastillū, & Pelliccionium, existimo etiā satis probabilem esse: & ided si iudex illam sequi vellet, nec peccaret, nec ad restitutionem teneretur. Itaque in facti contingentia, ora Deum, ut iudex tibi amicus sit.

R E S O L. C X I V.

An pars accusatrix teneatur remittere reo pœnam mortis à iudice inflictam, si iudex ex parte sua illam remittat?

Et quid de pœna perpetui exilij?

Et an quis possit accusare alium, qui occidit patrem, fratrem, aut consanguineum, & dolet de culpa, ac sufficientem offert satisfactionem pecuniarum, pro damnis, si qua sunt inde illata? Ex p. 10. tr. 16. & Misc. 6. Ref. 44. aliàs 43.

Sup. hoc in §. 1. tom. 1. tr. 4. lege doctrinam Ref. 52. signanter §. 2.

Interrogatus his diebus de pœna perpetui exilij, negatiuè respondi, quod confirmatur à fortiori ex casu proposito, ad quem etiam negatiuè respondet Pater Arriaga in *Cursu, Theologico tom. 5. disputatione 39. sectione 3. numer. 16.* vbi sic ait: Rogabis: Sed quid si iudices causa cognita censerent posse pœnam capitis, verbi gratiâ, condonari reo, si tamen actor consentiat, poteritne tunc actor licitè dicere, se velle vt exequutioni mandetur sententia? Videtur enim sanè eo casu illicitum esse non condonare, quia iam cessat finis ille, ob quem mihi licuit talem accusare, scilicet ne delicta relinquerentur à Republica impunita: eo autem ipso, quod Respublica talem damnat, & declarat dignum tali pœna, iam satisfecit suo muneri, ideoque etiam si condonet deinde quantum est ex se, non propterea censeatur relinquere impunita delicta: ergo, si actor vrgeat tunc exequutionem, non iam id facit amore iustitiæ, sed potius ex odio, & affectu vindictæ. Respondeo tamen, omninò posse, id cogere sine peccato: etenim eo ipso quod iudex Reipublicæ exequutionem remittat voluntati actoris, constituit actorem, ac si iudex esset in ea causa. Vti autem iudex, etiam quando licitè potest condonare reo veniam, non tamen ad id tenetur, sed merito vrgeri potest exequutionem: ita actor constitutus eo casu quasi iudex, quantum ad voluntatem remittendi, aut non remittendi, poterit licitè vllam pœnam remittere ex eodem planè affectu iustitiæ, ex quo iudex etiam rogatus non vult vllò modo eam remittere. Neque verum est quod in ratione dubitandi dicitur, non posse ex affectu iustitiæ vrgeri exequutionem pœnæ, cum potius in ea exequutione exercetur maximè iustitia, & non in sola prolatione sententiæ. Illud tamen addendum, multò difficilins in tali occasione posse vitari odium, quam in delatione, cum maximum motiuum cohonestans delationem iam cessauerit lata sententia. Ita Arriaga; qui etiam optimè obseruat, posse aliquem accusare alium qui occidit fratrem, patrem, & dolet ea de re, ac sufficientem offert pecuniariam satisfactionem pro damnis, si quæ sunt inde illata. Negant aliqui, quia Christus Dominus iussit, vt antequam accusarem aliquem, seu apud Ecclesiam, seu apud iudicem, moneremus illum priuatim: hic tamen locus non est ad rem, quia Christus Dominus ibi solùm agit de delictis, quæ non sunt in præiudicium tertij, vt, verbi gratiâ, Luxuria: At de criminibus, quæ Reipublicæ sunt nociua, & quæ valdè expedit vt puniantur, non agit: vnde Ecclesia etiam in materia hæresis non solùm dat licentiam alijs, vt ante monitam priuatim personam delinquentem eandem deferant, sed etiam obligat ad deferendum immediatè sine præiua monitione. Respondeo ergo quæstioni cum communi sententia, eam delationem omninò esse licitam, secluso animo vindictæ: & probatur, quia licitum est etiam illi, quem res non concernit deferre ad iudicem talem delinquentem homicidam: cur ergo non licebit illi, qui quodammodo læsus est in consanguineo, aut amico? Vbi tamen meritò omnes obseruant, valde periculosam esse in eis talem delationem: quia & vindictæ affectus, & odium facilè possunt ibi admisceri: verùm quia sine his potest simpliciter ea delatio fieri, simpliciter etiam dicitur licita, omni alio iniquo odio deposito.

Vide ea quæ alibi circa præsentem materiam pertractaui, & me citato pertactat Trullench. in *Decal. tom. 1. lib. 1. cap. 5. dub. 5. n. 7. cum sequentibus.*

Alibi Trullench. citat. Ref. quæ hic in tom. 7.

RESOL. CXV.

An reus, dum iam carnifex funem collo apposuit, possit se ex scala precipitem dare? Ex p. 5. tr. 4. Ref. 40.

§. 1. **D**E hoc casu olim interrogatus fui, & negatiuè respondi, quia hæc actio esset occisio sui ipsius, idè non à reo, sed à carnifice facienda est, & ita docet Syluius in 2. 2. D. Thom. quæst. 69. art. 4. quæritur 4. vbi sic ait. Obseruandum est actiones mortem violentam præcedentes esse duplicis generis. Quædam ex se sunt causatiuæ mortis, veluti se præcipitem dare, seu ex patibulo proiicere cum fune collum stringente, item venenum mortiferum haurire, & venam tunc aperire, quando non est permissio ad eam statim occludendam, vt proinde totus sanguis sit emittendus. Aliæ actiones non sunt ex se causatiuæ mortis, sed dispositiones ad eam vel simpliciter, vel facilius patiendam, vt ascendere scalam patibuli, aut collum extendere; quæ sunt prioris generis, iudex non potest condemnare reum vt eas faciat, quia non potest condemnare vt se interficiat. Ad eas autem quæ sunt posterioris generis, potest ipsum condemnare, & generaliter condemnare illum potest, vt faciat eas omnes quæ non possunt commodè fieri à carnifice, modò non sint illicitæ. Hæc Syluius.

tr. 5. Ref. 39. Sed meliù ad rem in Resol. not. præterit.

Sup. hoc in Ref. seq. §. ad med. ver. Deinde.

Sup. hoc infra in Ref. 117. §. 2. cursum ad lin. 8. & latè in alia Ref. eius not.

RESOL. CXVI.

An condemnatus ad mortem per famem possit abstinere à cibo clanculum oblato? Ex p. 5. tr. 4. Ref. 41.

§. 1. **N**egatiuè ex neotericis respondet Philippus Faber de restitut. in 4. sentent. distinct. 15. q. 3. disput. 5. 2. cap. 1. num. 46. vbi sic ait: Dicendum est eum, qui iustè condemnatus sit vt fame moriatur, si sibi cibus subministratur, teneri ad comedendum, quia si nollet comedere, etiam ea intentione, vt locum haberet iusta sententia, peccaret, quia directè se occideret. Deinde etsi teneatur subire mortem iustè inflictam à iudice, non tamen debet ipse sibi illam infligere, sed tolerare à ministris iustitiæ illam sibi infligi. Ita ille, quod docuerat ante Couarruiam lib. 1. variar. cap. 2. n. 10. Caietanum in 2. 2. q. 69. art. 4. & videtur ita sentire Castus lib. 2. de lege pœnali, c. 8. & Corduba lib. 1. q. 36. & omnium Magister sanctus Doctor in 2. 2. q. 69. art. 4. ad 2. quem citat & sequitur Comitulus in resp. mor. lib. 4. q. 10. n. 6.

2. Verùm contrariam sententiam tenent docti neoterici, vt Malderus in 2. 2. tract. 3. cap. 1. dub. 19. Azorius parte 3. lib. 2. cap. 3. quæst. 6. Lessius lib. 2. cap. 9. dub. 6. num. 29. Sotus lib. 5. de iustitia, quæst. 6. art. 4. & alij, & ratio est, quia qui non comedit positiuè, nihil sibi infert ad mortem, sed solùm permittit calore interno vitam absumi; itaque solùm non conseruat vitam, & hoc vt faciat, satis grauem causam habet, nempe vt se iustæ sententiæ conformet. Et ex veteribus hanc opinionem docuit Ioannes Maior in 4. dist. 15. q. 22. & Henricus quodlib. 5. q. 31.

Sup. hoc infra in Ref. 121. §. ult. cuius ad lin. 5. & in tom. 8. tr. 4. Ref. 52. §. Sed maior post mediū, vers. Idè ad mortem famis. & ibi in tr. 5. Ref. 51. vers. Terrib. & in fin Ref. 52. & pro contento in vers. Deinde. ad lin. 7. huius Ref. supra in Ref. præterita.

RESOL. CXVII.

An damnatus, vt veneno pereat, possit illud haurire? Et an in tali casu reus peccet, si ad hoc coactus permittat, vt sibi venenum applicetur, merè passiuè se gerendo? Et aduertitur neminem à iudice condemnari posse, vt sibi mortem inferat, sed vt mortem patiat. Ex p. 5. tr. 4. Ref. 39.

§. 1.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondet *Victoria relect. de homicidio, num. 30. ad argum. 8. Aragon in 2. 2. Diui Thom. quest. 69. art. 4. & Corduba lib. 136.* Etenim, ait *Victoria*, sicut sunt alia supplicia decreta contra nocentes, quare non posset id institui, vt veneno tolleretur, quòd sic illud supplicium potest esse iustum, cum aliter illa pœna interrogari non potest, nisi vt illud venenum epotet, nihil videtur quòd non liceat ei haurire venenum, sicut licet damnato ad supplicium ascendere scalas, & ei qui damnatus est gladio parare iugulum, neque enim vnus magis cooperatur morti suæ, quàm alius. Ita ille.

2. Sed aduersus illum insurgit *Comitolus in respons. mor. lib. 4. q. 10. n. 6.* vbi sic asserit. Ex quo intelligi potest absurdè opinatum esse *Victoriam* iustè reum ab iudice hoc mortis genere multari posse, vt epoto veneno se ipsum perimat: errat vehementer *Victoria*, id enim esset se ipsum occidere, perinde ac se pugione perfodere. Itaque *D. Thomas in 2. 2. q. 69. art. 4.* aperte scribit, neminem à iudice condemnati posse, vt sibi mortem inferat, sed vt mortem patiatur. Hæc ille. Et ante illum *Sotus de iustitia, lib. 5. q. 6. art. vlt.* *Petrus Nauarra de restit. lib. 2. ca. 3. num. 81.* Et ratio est, quia veneni sumptio idèd homini lege naturæ interdicta est, quia est occisio sui ipsius, atque illam defortmitatem non exiit cogente alio homine, aut iubente, sicuti nec scissio ventris, aut alia similis sua occisio: ergo nullo casu licebit venenum sumere,

3. Notandum est tamen in tali casu reum non peccare si ad hoc coactus permittat vt sibi venenum applicetur merè passiuè se gerendo. Ita *Maldetus in 2. 2. tr. 3. c. 1. dub. 18.* & posse in tali casu reum os aperire vt venenum infundatur, docet *Lessius lib. 2. c. 9. dub. 6. n. 25.* quod tamen negat *Syluius in 2. 2. q. 69. art. 4. queritur 4.* vbi tenet reum debere quamdiu in potestate sua est, in ventrem non traicere venenum à ministro iustitiæ in os missum. Sed *Azorius part. 3. lib. 2. c. 3. q. 10.* putat esse licitum haurire venenum sibi à ministro iustitiæ ministratum.

RESOL. CXVIII.

An precipiente iudice, vt reus se interficiat, posset id facere?

Et virum iudex in pœnam delicti possu reo imponere, vt sibi ipsi membrum aliquod, verbi gratia, manum amputet, & an reus teneatur obedire?

Et quid, si reus non obtemperet, iudex condemnaret eum morte?

Et an sit licitum se ipsum mutilare, ne occidatur à Tyranno aliquo minante mortem?

Et notatur peccare eos, qui castrant se, aut permittunt id fieri à parentibus ad conseruandam, vel procurandam vocis suauitatem. Ex p. 1. tr. 6, & Misc. 6. Ref. 50.

§. 1. **E**X Aragonio, *Victoria*, & *Corduba* affirmatiuam sententiam tenet nouissimè doctus *Pater Ioannes Pontius in cursu Theolog. disp. 52. q. 4. concl. 1. n. 18.* cum enim, ait, ipsemet aduertarij concedant aliquem posse interficere se iubente Deo; non apparet quin possit occidere se iubente iudice, qui potest iustè interficere. Nec valet disparitas assignata à *Cardinale Lugo*, nimirum, quod quando Deus præcepit occisionem, illam solam meram præcepit, vnde homo tanquam minister ipsius potest se interficere eo iubente: sed quando iudex præcepit occisionem ob delictum, non solam occisionem præcipit, sed punctionem, nemo autem potest tanquam minister iudicis punientis punire se: quia punitio est actus iustitiæ vindicatiuæ, quam non potest reus exercere in se ipsum. Hæc, inquam, disparitas non valet; tunc quia sequeretur, quod Deus non

Tom. VI.

possit præcipere alicui, vt interficeret se ob delictum, posset autem sine delicto, quod ex terminis patet esse absurdum; tum quia falsum est, quod non possit quis auctoritate aliena exercere actum iustitiæ vindicatiuæ in seipsum, cum certum sit eos qui ex sententia iudicis eunt in exilium ob delictum, exercere actum iustitiæ vindicatiuæ in seipsos.

2. Probatur hæc opinio, reus qui ex sententia iudicis occidit seipsum, non videtur peccare contra præceptum: Non occides, neque contra charitatem, quam sibi debet: ergo hoc ei licebit. Probatur prima pars antecedentis, quia non occidit innocentem, sed nocentem; non auctoritate priuata, sed publica, & secundum iuris ordinem, quod præcepto illo non prohibetur. Probatur, & secunda pars; quia vbi iustitia aliud postulat, ibi cessat obligatio charitatis: vnde contra charitatem non peccat, qui proximo condemnato, vt fame moriatur, non subministrat cibum, quamuis eum subministrare posset, ergo, &c. Quod autem non peccet contra *Rempubliam* patet, quia facit ex decreto Principis, aut Magistratus: similiter neque in Deum, quia non contra eius mandatum, ergo, &c.

3. Sed ego contrariæ sententiæ adhæreo, quia iudex non potest executionem sententiæ mortis mandare, aut committere ipsi reo, vt communitet omnes tradunt: quod confirmatur primò, quia hoc nimis aduersatur naturæ vt ipsa seipsam interimat, atque adèd nimis apparet crudele: præsertim, quia nunquam sufficiens potest allegari necessitas id faciendi: ergo non debet censei hoc Magistratui à Deo concessum, vt sic iustitiam administret, committendo reo, vt se ipsum interimat, sed vt administret hoc modis naturæ, & rationi magis accommodis. Hinc Magistratus gladium portat, non ipsi malefactores, qui gladio plectendi sunt.

4. Confirmatur secundò: quia iuxta communem omnium apprehensionem, nemo conuenienter à iudice constituetur executor sententiæ mortis in proprium parentem, non tantum ob reuerentiam ratione principij illi debitam, verum etiam propter naturæ coniunctionem, & quasi identitatem: ergo multò minus in se ipsum: Quod si itaque non possit iudex reo committere, vt sententiam mortis in se ipsum exequatur, sequitur quod quantumuis iudex præsumat committere, non tamen idcirco reo licebit exequi: quia perinde faceret, ac si priuata auctoritate sese interimeret, quando quidem iudicis potestas non se eo extendat, vt possit illi mandare, aut facultatem facere se interficiendi. Quemadmodum si iudex condemnaret aliquem nullo modo subditum, non liceret licitori eiusmodi sententiam exequi, & si exequeretur, committeret homicidium, perinde, ac si absque sententia, & cognitione causæ occidisset: quia iudex excederet limites suæ potestatis, & licet *Victoria*, & *Aragon*, vt citat *Pontius* in eam propendeant opinionem, quod quis condemnatus, vt veneno tollatur, eo casu sic damnatus possit venenatum poculum bibere; negant tamen illum idcirco dicendum esse occidere seipsum, aut morti suæ cooperari, vnde conclusioni nostræ non aduersantur. Nam comparant illum, qui ita sumeret poculum venenatum, cum eo qui ad suspendium condemnatus ascendit scalas, vel qui gladio damnatus disponit, & exhibet iugulum, quæ quidem licet Doctores omnes fateantur posse reos sic condempnatos facere, non tamen idèd admittunt illos sibi mortem inferre, aut licitè inferre posse. An verò comparationes ab illis adductæ subsistant, & quid de casu veneni sentiendum sit, paulò inferiùs *dub. 16.* dicemus: hic tantum declarare intendo, *Victoriam*, & *Aragonium* non sensisse, reum ex sententiâ iudicis licitè se posse occidere, vt, verbi gratia, sibi ventrem aperire (ad quod apud *Iapones* in gentilitate adhuc versantes solent rei ex sententia siue mandato Regis condemnari) aut iugulum præscindere, quæ etiam expressè negant. Et ita

Sup. hoc in Resol. præterita à princip. & in aliis eius annot. & latè in §§. seqq. vsque ad §. Sed an. huius Resol.

hanc sententiam tenet Vvigers *de iustitia, tract. 2. cap. 2. dub. 14. num. 93.* & alij.

5. Verùm circa præsentem quæstionem media via procedunt aliqui, & inter illos doctissimus Dicastillus *de iustitia, lib. 2. tract. 1. disp. 10. dub. 17. num. 522.* vbi firmat actus positivos, aut negativos ex quibus necessariò sequitur mors; alios continere notabilem crudelitatem, si exercentur ab eo, qui damnatur: alios verò non item. Idèd iudex publica auctoritate præcipere potest, vt secundi generis actus exercent; quia non continent modum irrationabilem punitionis, qualis est actus bibendi venenum, qui non continet maiorem crudelitatem, quàm actus illud accipiendi per vim externam, imò videtur habere minorem.

6. Ex qua doctrina existimo, damnatum cooperari posse ad suam mortem illis actibus, ad quos sine iustitia damnari potest, qui scilicet non continent aliquem modum pœnæ irrationabilis: non tamen posse cooperari aliis actibus, quos iudex præcipere non potest propter nimiam crudelitatem, qui nullo modo necessarij sunt ad punitionem delicti: Cuius ratio est; quia quando mors mandatur executioni ratione punitionis, idèd actus interficiendi non est peccatum; quia non fit auctoritate priuata hominis exequentis, sed publica superioris mandantis. Quando ergo fieri potest ab ipso damnato auctoritate superioris mandantis, non potest esse peccatum. Quod potest accidere quando sententia non est irrationabilis, vt quando non potest damnatus interfici commodè nisi per venenum; tunc ipse cooperari potest auctoritate superioris mandantis, atque tali casu ipsius cooperatio nullam habet malitiam. Pari ratione quando per huiusmodi actum damnato mors suauior sequitur quam esset alia quæ illi inferitur, si ipse non cooperaretur, tunc enim, & ipse potest honestè venenum sumere & superior permittere, vt hac ratione interficiatur.

7. Contraria verò ratione probatur non posse damnatum cooperari eo genere actionis, quod contineret modum sententiæ crudelis, si exerceretur ab ipso damnato, qualis est actus iugulandi se: tunc enim sicut superior non potest illum actum iuste præcipere, ita neque damnatus potest illum exercere nomine superioris, & quidem actus iugulandi se, multò maiorem continet grauiorem, & multò grauiorem pœnam, quàm illa iugulatio, in quam damnatus tantum passiuè se habet. Hucusque Dicastillus.

8. Sed ego, vt verum fatear, non audeo discedere à sententia absolutè negatiua. Quia qui sumit venenum, ille sibi applicat, & introsunit rem, quæ non minus directè naturam destruit, & interimit, quàm ignis, vel gladius, aut plumbum liquatum. Vnde constat nihil hîc commune esse cum ascensu scalarum ad patibulum, siue cum dispositione iuguli ad gladium, quæ tanquam similia adducunt Victoria, Aragonius, cum manifestum sit hæc mortem non operari, sicuti veneni applicatio.

9. Confirmatur: quia veneni sumptio idcirco lege naturali illicita est, quia est sui ipsius occisio: atqui hanc deformitatem non exiit, cogente siue iubente alio homine, non magis, quàm injectio sui in ignem, aut iuguli proprij præcisio: ergo propter iudicis sententiam non licebit venenum sumere.

10. Neque refert quod bibitio ex genere, & ratione sua non inferat mortem, quod allegat Aragonius: satis enim est ad hoc, vt censeatur sui occisio, quod bibitio huius potus, aut sumptio huius boli ex sua ratione, & efficacia causet mortem.

11. Nec obstat dicere, quod apud complures etiam sapientes in vsu fuit, non est verisimile repugnare legi naturæ: atqui apud multos in vsu fuit istud per veneni potionem supplicium: apud Athenienses enim Socrates, & alij multi sapientes veneno haulto sententiæ pa-

ruerunt. Nam responderunt non ita clarè hoc esse iuris naturæ, quin potuerunt in eo caligare Philosophi, qui & in aliis similibus pluribus errarunt: nam & Grecis Marsilientium, illam, quam diximus veneni sumendi consuetudinem habuisse leguntur, qua tamen nemo dixerit non violari legem naturæ. Sanè vsus populi Christiani satis ostendit ab hoc genere supplicij tanquam à nouo peccato abstinendum esse.

12. Et ita hanc sententiam tenet Caietanus *in 2. 2. q. 69. art. 4. Sotus de iustitia, lib. 5. q. 6. artic. vltim.* Nauarr. *lib. 2. c. 3. n. 81.* Vvigers *vbi supra, dub. 16. n. 102.* Malderus *tr. 3. c. 1. dub. 18.*

13. His tamen non obstantibus non nego hanc opinionem Dicastilli, in quam inclinat Toletus *lib. 5. c. 6. n. 13.* & docent alij, suam non habere probabilitatem, & in fauorem Patris Dicastilli amicissimi viri posset quis dicere, quod sumptio ista ex se præcisè non inferat mortem, sed retentio veneni, quæ non videtur inseparabiliter coniuncta, quia per antidotum posset fortassis liberari nisi ab eo sumendo impediretur, & sententiam Dicastilli sequitur etiam ex neotericis Gaspar Hurtadus *de iustitia, part. 11. difficult. 1.*

14. Sed an sit licitum se ipsum mutilare, ne occidatur à Tyranno aliquo minante mortem, Toletus *lib. 5. c. 6.* Petrus Nauarrus *lib. 2. c. 3. n. 98.* Layman *lib. 3. part. 3. c. 1.* Lessius, Becanus, & Bonacina docent id esse licitum, quia pars naturaliter est propter totum, ergo licitum est ipsi homini custodi, seu gubernatori membrorum, & totius, membrum abscindere ob conseruationem totius. Mihi verò magis placet opinio contraria, quam tuetur Baunius & Syluius *in 2. 2. q. 65. art. 1.* Turrianus *disp. 30. dub. 1.* Hurtadus *de iustitia, disp. 1. difficult. 2.* & alij, quia tunc homo ille cooperatur, vel potius operatur peccatum, quod Tyrannus intendit ex eo, nempe abscissionem membri.

15. Affirmatiuam tamen sententiam probabilem esse puto.

16. Nota hîc obiter cum Pontio, *in cursu Theol. disp. 12. q. 4. concl. 2. n. 19.* peccare eos, qui castrant se aut permittunt id fieri à parentibus ad conseruandam, vel procurandam vocis suauitatem.

17. Sed si quæras vtrum iudex in pœnam delicti possit reo imponere, vt sibi ipsi membrum aliquod, verbi gratiâ, manum amputer, an reus teneatur obedire?

Respondetur id non videri licitum iudici. Pœnæ namque corporales, quæ ad personæ interitum tendunt, & quæ illis sunt affines debent à reo sustineri, non ab ipso inferri. Si tamen præciperet iudex, & nisi obtemperet reus, condemnaret eam mortis, tum quidem docent communiter, reum posse membrum amputare ad mortem euadendam iuxta ea, quæ suprâ diximus: non tamen obligari, quia neque iudex legitime mandat, neque reus tenetur tam duro remedio vitam redimere, & ita docet Vvigers *de iustitia, tr. 2. c. 2. dub. 19. n. 11.* & Malderus *de iustitia, tract. 3. c. 1. dub. 20.* cum alijs.

RESOL. CXIX.

An licita sit appellatio, & citatio ad iudicium Dei in Valle Iosaphat?

Et in textu huius Resolutionis adducuntur aliqua exempla pro praxi dictæ difficultatis: & datur doctrina & Regula iudici, quid facere debeat in predicto casu de appellatione, & citatione ad iudicium Dei in Valle Iosaphat. Ex p. 10. tr. 15. & Misc. 5. Ref. 9.

§. 1. **P**Lura exempla de hac re adducit Matthias Stephanus *de Iuris. tom. 1. part. 2. lib. 2. cap. 1. membr. 2. n. 189.* vbi sic ait: Sanè à iudicio maiorum magistratum, & Regum, à quibus aliàs lege humana pro-

Sup. hoc in tom. 8. tr. 5. Ref. 59. §. 2. paulò post initium à vers. & idèd si quis, & in alijs eius not.

Sup. hoc in Resol. not. præteritæ, & in alijs eius primæ not. Sup. hoc in tom. 5. tr. 6. Resol. 38. §. Sed affirmatiua. ad med. à vers. quod verum etiâ.

nocare

uocate prohibitum inuenimus appellatum, & prouocatum ad Tribunal, & iudicium Dei, qui est Rex Regum, & Dominus dominantium. Possuntque recenseri exempla, quod eiusmodi appellatio visa sit à Deo recepta, vt veluti citati ad diem certum, ante eum iudicem cōparuisse videantur. Vt quando Ferdinandus IV. Hispaniæ Rex filius Sãctij IV. duos Nobiles perduellionis reos ex altissima turri præcipites dari iussisset, iique constanter crimen negarent, nec aliquid proficerent, eò confugerant, vt dicerent: se diuinum Tribunal appellate: proinde meminisset ad dies triginta iudicio sistere, siquidem Ferdinandus postea trigesimo die cum dormire crederetur, in fata cōcessit, vt scribit Ritijs *lib. 3. de Regibus Hispaniæ*, & Fulgosijs *lib. 1. c. 6.* Apud Vvestrogothos etiam Ioannes Turson pater Turonis Ienson equitis aurati, & supremi iudicis quẽdam capite plecti iusserat, qui genibus innixus, En morior, inquit, iniuste, tẽque voco hac hora ante Tribunal Dei, vt respondeas cur me innocentem morti condemnes. Vix autem ille miser carnificis manu obrũcatus fuerat, cum etiam iudex, equo corruit exanimis, vt refert Olaus Magnus *lib. 14. c. 20.* Cum tempore etiam Henrici IV. Regis, & Imperatoris Romanorum Maghenensis Henueldensis Antistes, & Bucharas Halberthadiensis Episcopus ob Decimas decertarent, inuicem ad Tribunal supremi Prætoris prouocantes ambo die dicto subita morte consumpti sunt, vt narrat Auentin. *lib. 4. Annalium Boiorum.* Hucusque Stephanus, & alia plura exempla adducit Camerarius & Heringius vbi infra, Ventura de Valentia in *Parthen. Litigios. lib. 1. c. 1. n. 38.* Beroldus in *Risuer. de appellatione. c. 2. n. 13.* Rumelinus ad *auream Bullam Caroli IV. part. 2. differ. 7. thesi 3.* & alij penes ipsos.

2. Sed difficultas est, an talis appellatio sit licita, & videtur negatiuè respondendum ex Bossio in *praxi crim. rit. de extran. crim. n. 9.* Menochio de *arbitr. iud. cens. 4. cas. 388.* & Claro in *l. 5. §. finali. q. 83. n. 7.* vbi sic ait: Puniuntur extra ordinem illi, qui superstitione numinis alios terrent prout faciunt illi, qui mittunt præcepta Vallis Iosaphat, quorum vnus, qui appellabatur Carlesus, fuit positus ad catenam infamem 10. Aprilis anno 1553. Et alius quidam Thæmus Mantellus, qui transmiserat quoddam præceptum sub nomine Domini nostri Iesu Christi, iussus fuit renunciare præcepto, & fustigari 10. Septembr. anno 1556. Ita ille.

3. Sed contraria opinio receptior est, vt obseruat Iosechimus Camerarius *horar. successuar. cens. 3. q. 38.* Delrius in *Disquis. Magic. lib. 4. q. 4. sect. 1.* & ex illo Carena de *officio Inquis. part. 2. tit. 1. §. 10.* & Schenaldus *lib. 2. conf. 30.* Dico itaque cum supradictis, quod si citatio, & appellatio hæc fiat non odio, & vindicta, sed bona fide vt innocentia appareat, & vt infamia à familia arceatur, tunc appellatio, & citatio ista erit licita. Vnde si constat iudici se in condemnatione Hæretici negatiui iuste processisse, tunc non debet appellationem, & citationem negatiui pertimescere, quia iusto iudici præmium à Deo debetur, non supplicium. Ita Delrius, vbi supra, vers. *Quoad eos verò qui citantur, & c.* P. Cornelius à Lapide *loc. cit. vers. Cæterum hoc solum.* Si verò iudex non esset certus de iustitia suæ sententiæ, sed aliquam in ea ferẽda sensit animi sui perturbationem, tunc malè facit iudex, si appellationem, & citationem illam contemnat. Debet enim tunc omnia maturiori iudicio rimari, vt prior sententia, vel retractetur, vel confirmetur. Ita Carena ex Delrio. Et ideò ad confirmationem supradictorum adducam hęc verba Ioannis Heringij in *discurs. de appellat. in citatione ad iudicium Dei in Valle Iosaphat. n. 167.* vbi sic ait: Quoad talem citantem, & querentem dico primò, si citra odium, aut vindictæ cupiditatem, vel impatientiam, iram desperationem, vanitatem, aut aliam vitiosam affectionem per iniustitiam oppressus quis hoc faciat bono fine, (ex-

pli gratiã, vt innocentia eius appareat, nec infamia grauetur familia aut liberetur mundus tali tyranno, aut vt respiscat, & terrore perculsus pœniteat, desinatque ab oppressione, & concussione miserorum (licita est talis citatio, nec desunt exempla Sanctorum hominum. Periculosum attamen est vitis, fœminisque non compertæ sãctitatis has citationes imitari. Nam facile fallit amor proprius, & persuadet nos iniuriam perpeffos, cum non simus, facile etiam latens aliqua gloriolæ, vel vindictæ, vel alterius perturbationis animi nebula se immiscet, vt veritatem, ac iustitiam non videamus. Quoad eos verò, qui citantur existimo duas Regulas posse statui. Prima est, si constet eos iuste iudicasse, nec vllum esse dubium de sententiæ, aut facti propter quod citantur æquitate, tunc posse huiusmodi citationem ab illis contemni. Ratio est, quia iusto iudici præmium à Deo, cuius vicem fungitur, nõ supplicium est expectandum. Altera Regula sit, quando iudex aliquam animi perturbationem sensit, quæ ad dandum vel mouit omninò, vel ad citius damnandum mouit, vel etiam nõ vsque ad eò certa est sententiæ iustitia vt non supersit probabilis contrarij metus, tunc malè facit iudex, si contemnit huiusmodi citationem, rectè facit si diligentius iterum omnia momenta, & quæcumque ad veri indagatiõem pertinent, examinet, ac perpendat, & reum iterum in custodia seruet vt vel retractetur prior sententia, vel maturiori consilio confirmetur. Ita ille. Et ita hanc sententiam tenet etiam post hæc scripta visa doctus, & amicissimus Pater Raynaudus in *Hoplotheca sect. 3. c. 1. q. 8. per totam.*

RESOL CXX.

An causa appellatione remota, includat quamcumque appellationem?

Et quid, si per Papam alicui Cardinali sit commissæ causa appellatione remota?

Et notatur, quod dicta clausula nihil operatur, si constat de grauamine notorio; neque operatur contra tertium; nec tollit supplicationem ad Superiorem; nec restitutionem in integrum. Ex p. 9. tr. 7. & Misc. 2. Ref. 28.

§. 1. **C**Aus est nimis practicabilis, & ad illum affirmatiuè respõdet nouissimè Hulricus Hunnius in *Commentarijs ad Treutlerium, volum. 2. disp. 33. Thes. 4. q. 31.* vbi mordicus firmat, quòd talis clausula, non de friuolis duntaxat, sed de legitimis appellationibus intelligi debeat. Et huius assertionis hoc fundamentum habeo, quòd alioquin clausula ista, *remota appellatione*, protus foret otiosa, & superuacua, nec quicquam operaretur, cum & aliàs, non adiecta præfata clausula, friuolæ appellationes non admitti, sed remoueri debeant, *dist. leg. fin. Cod. de appell. recip.* At verò clausularum, illarum præsertim, quæ rescriptis Principum adiciuntur, ea est facienda interpretatio, ne sint frustraneæ, & otiosæ; sed vt aliquid operentur; cum non sit credibile, Principem frustra, & sine effectu clausulam aliquam suo rescripto inseruisse, aut adiecisse. Deinde, sicut verba Legum cum effectu intelligi debent, *leg. 5. §. 2. ff. ne quis in ius vocat.* ita quoque verba rescriptorum cum effectu sunt accipienda, vt quæ vim legum obtineant, *§. Sed & quod Principi. l. de iure nat. Gent. & civil.* Denique, si prædicta clausula; *remota appellatione*, intelligi deberet de leni solùm, ac friuola appellatione, ratio dari non posset, quare huiusmodi clausula non possit adici ab alio Magistratu iurisdictionem suam alij demandante. Iam verò in *d. l. 1. §. fin. ff. à quib. appellat.* expressè dicitur, Principem solere ita dare iudicem, ne ab ipso appelletur; alium verò ita iudicem non posse. Vnde merito concluditur, quòd clausula sæpè dicta, non de friuola, sed de legitima appellatione sit intelligenda.

2. Non obstat discutiendum fundamentum, quod, nempe, Princeps suo rescripto non possit alicui ius suum auferre: nam ad hoc respondeo, id verum esse, nisi iustam habeat causam ius appellandi alicui auferendi, *argum. §. fin. leg. de his, qui sui, vel alien. iuris sunt.* qualem causam Princeps, clausulam istam adiciens, habere semper præsumitur: cum enim ipse fons sit iuris, ac iustitiæ, non præsumitur, contra ius, & iustitiam quidquam rescribere: unde & rescripta, placitaque ipsius vim iuris obtinere dicuntur.

3. Nec obstat huic sententiæ, quod appellatio iuris sit naturalis, & ided subditis non possit auferri: nam nulla idonea, & sufficiente ratione probatur, quod ex iure naturali descendat. Quod enim dicunt, speciem esse defensionis appellationem, & ided iuris naturalis; ad hoc facilis videtur esse responsio: nam posito, quod sit species quædam defensionis appellatio, quod etiam negat Acius Pinell. *Rubr. Cod. de rescind. vendend. part. 2. c. 3. n. 22. & sequent.* minimè tamen consequens ei foret, quod iuris sit naturalis: quanquam enim defensio ex iure gentium, & naturali descendat; species tamen singulæ non sunt propterea ex eodem iure. Conuentio quippe ex iure gentium descendit: at non omnes, & singulæ species ex eodem iure promanant, *l. Ex iure, ff. de iust. & iure.* cum forma specifica, quæ singulis speciebus est propria, originem, & esse soleat dare cuique speciei. Ut proinde non sequatur: defensio iuris naturalis est: ergo appellatio quoque erit eiusdem iuris. Et hæc omnia docet Hunnius *loc. cit.* quæ quidem, licet ingeniosè excogitata sint; non videntur tamen admittenda, cum aduersentur communi sententiæ Doctorum per ea, quæ adducit Menochius *de arbitr. cas. 197. num. 2. & sequent.* Marchesan. *de Commiss. part. 1. cap. 10. num. 18. Sesse de inhib. cap. 8. §. 2. nu. 10.* Gratianus *c. 41. num. 18.* Leo in *Thef. ser. Eccles. part. 2. cap. 2. num. 36. & alij.*

4. Limitatur tamen opinio hæc negativa, casu, quo, (vt *alibi* etiam adnotauimus) per Papam alicui Cardinali sit commissâ causa, *appellatione remota*: tunc enim censetur exclusa quælibet appellatio, etiam non friuola, & iusta, vt dignitas Cardinalitia aliquid operetur. Ita Baldus in *leg. 1. ante finem, ff. de officio Præf. Præf. Afflict. in rubr. quæ sint regalia, num. 4.* Gomez in *Compendio vtriusque sign. numer. 49.* Mandos. *ad Rom. cons. 211. in addit. littera C.* quos refert, & sequitur Fatinacius *fragm. crimin. part. 2. verbo Iudex, num. 963.* Cardinalis Tuschus *præf. conclus. tom. 1. littera A, conclus. 400. n. 11.* vbi dicit speciale in commissione facta Cardinali. Restringe pariter in priuilegiis Religionibus à Summis Pontificibus concessis, quod, scilicet, ad executionem procedatur, *appellatione remota*: quo casu remotam esse omnem appellationem, tam legitimam, quam friuolam obseruat Fr. Emmanuel *q. Regul. tom. 1. q. 8. art. 13.*

5. Nota tamen hinc obiter, quod hæc clausula nihil operatur, si constat de grauamine notorio. Ita Cenedus *præf. & canonic. q. lib. 1. quæst. 45. num. 41.* Martha *de clausulis, part. 1. claus. 12. in vltima impressione, num. 47.* vbi numero sequenti hoc ampliat, vt procedat, etiam si dictum esset, *Omni, & quacunque appellatione remota.* Nec operatur contra tertium: nam commissâ causa appellationis cum hac clausula, non prohibetur tertius appellare pro eo, quod sua interesse putauerit. Martha *vbi supra, claus. 12. n. 6.* vbi *num. 11.* resoluit, quod hæc clausula appositâ in gratia directa executori Litterarum Apostolicarum, intelligitur de contradictoriis de facto, & *nu. 12.* quod posita in persona delegati, non transit ad subdelegatum, & quod hæc clausula non est odiosa, & respicit præiudicium tertij. Nec tollit supplicationem ad Superiorem, Lapis *allegatione 23. num. 3.* nec restitutionem in integrum, vt voluit Rota in *Bononiensi censu, die vndecima Decembris, 1602.*

coram Iusto, impressa apud Censum de censibus, decisione 109. num. 5.

R E S O L. C X X I.

An pœnas exilij, verberationis, carceris diuturni, longo tempore ad trirèmes, teneatur quis exequi, si secundum legem ad ea iuste condemnatus est?

Et an reus possit obligari sumere venenum, vel abstinere à cibo?

Et an reus teneatur tamen condemnatus ad locum destinatum proficisci, collum præparare, manus apponere, &c. Ex p. 3. tr. 6. & Misc. 2. Ref. 79.

§. 1. **Q**Uoad pœnam verberationis, exilij, carceris diuturni, communis sententia docet reum teneri pœnam exequi, si ad executionem condemnatur sententia vltima, quam appellatione, vel alio remedio iuris non potest infirmare. Ita Diuus Thomas in 2. 2. q. 62. art. 3. Tiraquellus in *leg. vnquam, Cod. de reuoc. don. ver. reuertatur, n. 291.* Salas *de legib. disp. 15. sect. 2. n. 32.* Sayrus in *Clau Regia, lib. 3. c. 9. n. 4.* Azorius *to. 1. lib. 5. c. 8. q. 9. & alij.*

2. Verum Castrus Palaus in *opere morali, tom. 1. tractat. 3. disp. 2. punct. 4. n. 5.* censet hanc sententiam communem temperandam esse, quare si carcer sit durus, & tristis, non videris obligatus ibi persistere, & à fortiori si ibi malè traheris, & idem censet si condemneris ad exilium terræ insalubris, & longo tempore ad trirèmes, & ad quamlibet aliam actionem de se nimis molestam; præcepta enim humana debent esse, at inhumanum videretur si obligeris, vt in pœna aded molesta ipse sis minister iudicis contra te ipsum; ergo dicendum est te non posse ad hoc obligari. Adde quod his omnibus condemnatis præcipitur obedire sententiæ sub comminatione grauioris pœnæ; ergo signum est solo timore pœnæ velle iudicem te astringere, vt obtemperes; quare si in aliquo casu lex pœnalis censenda est ad solam pœnam obligare, hinc debet esse, cum præcipiatur res difficilis, & ardua. Ita Castrus *vbi supra* vide etiam Lessium *lib. 2. c. 31. dub. 5. n. 39.* Salas *de legibus, disp. 15. sect. 7. n. 88.* Suarez *de legitus, lib. 5. c. 10. n. 16.*

3. Notandum est hinc obiter contra Bonacinam *disp. 2. de restit. quæst. vlt. punct. 5. num. 3.* Aragonium in 2. 2. quæst. 69. artic. 4. Emmanuelem Sâ *verbo Iudicialis actus, num. 54.* & alios non posse reum obligari sumere venenum, vel abstinere à cibo oblato. Ita Vasquez in *part. 2. disput. 173. c. 3.* Salas *loco citato n. 82. & 85.* Suarez *num. 14.* Lessius *lib. 2. cap. 9. dub. 6. n. 26.* & alij. Tenetur tamen reus condemnatus ad locum destinatum proficisci, collum præparare, manus apponere, & alias actiones efficere, quæ ab alio ministro iustitiæ commode fieri non possunt; sed non tenetur ipse sibi mortem inferre. Ita Doctores citati, quibus adde Sotum *de iust. lib. 1. q. 3. art. 6. concl. 2.*

R E S O L. C X X I I.

An liceat Proregibus condemnare aliquem de mandato, non adhibitis solemnitatibus, terminis, & processu de iure necessariis, aut non data facultate se tuendi secundum leges?

Et an peccent ministri, si huiusmodi Principum mandatis obediunt? Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Ref. 99. aliàs 98.

§. 1. **N**Egatiuè respondendum est, quia neque hoc officere possunt Reges. Ita inter multos Iurifconsultos docent nouissime Franc. Capiblanco *de officio bonorum tom. 2. pragmat. 1. c. 2. n. 22. & sequent.* & inter Theologos

Sup hoc quoad trirèmes supra in Ref. 108. §. Notandum secundò cursum in eius penult. lin. & in aliis eius not.

Sup hoc sup. in Ref. 117 & pro alio oblato in Ref. 116. & in aliis eorum annotatum.

Sup. hoc & pro alio Ref. seqq. per te.

Alibi in to. 9. tr. 7. Ref. 67 §. 1. & lege etiam §. not. seq.

Sup. hoc in tom. 9. tr. 1. Ref. 118 §. Vnde. & vide etiam Resol. not. præteritæ.

Theologos Ioannes Azorius *part. 2. lib. 11. c. 7.* vbi sic asserit. Peccat Rex, qui per se, vel alium condemnat hunc, vel illum subditum inualida causa, aut denegata ei se tuendi, & defendendi potestate; aut non habita publica notitia ex publicis in iudicio probationibus, vt colligitur ex sancto Thoma 2. 2. q. 67. art. 1. & Caietano in *summ. verbo Homicidium*; sententia enim, cum sit actio publica, ferenda est non ex priuata notitia, sed ex publica in iudicio habita. Item iuris naturalis est, ne quis non auditus, vel non defensus damnetur, *Clement. pastoralis, §. ceterum, de sentent. & re iudicata, Glossa in Extrauaganti 1. de dolo & contumacia.* quare homicidæ sunt ij Reges, qui hunc, vel illum subditum non auditum, aut non data facultate se tuendi secundum leges, & iura, veneno, aut alio modo interfici iubent, vel officiis, dignitatibus, honoribus, aut aliis quibusuis, quæ non sunt ex numero eorum, quæ ad nutum tolli possunt priuata notitia, non publica, & peccant ministri, qui huiusmodi Principum mandatis obediunt, sunt enim mandata contra ius diuinum, & naturale, in quibus Principi parere non cogimur. Ita Azorius. Vide etiam Ioannem de la Cruz in *direct. conscient. part. 1. pr. 8. art. 1. dub. 2. conclus. 3.*

2. Limitatur tamen hæc opinio à Maldero in 2. 2. tract. 6. cap. 1. dub. 14. §. dico sexto, Lessio lib. 2. cap. 29. num. 100. Villalobos in *summ. tom. 2. tract. 14. difficult. 4. n. 7.* & Francisco Syluio in 2. 2. D. Thoma *quæst. 67. art. 3. conclus. 6.* si enim crimen est omninò publicum, aut iudici cum aliquot testibus euidens, (sicut quando latrones reperiuntur in flagranti delicto) potest reus absq; citationibus condemnari, & si ex publica interfectione periculum sit, occultè potest interficere. Idem iudicium est de reo, ex cuius manifesto processu, vel populi rebellio, vel grauis alia turbatio metuitur, talem enim (causa priuatim discussa, certòque cognita) licet etiam clanculum occidere, vt tradunt Syluester *verbo Homicidium 1. q. 2. Nauar. c. 25. num. 10.* Nauarra lib. 2. cap. 3. num. 192. Quia iudex clarè videns non superesse reo viam iustæ defensionis, nullam censerì potest iniuriam ipsi facere. Præterea, si quis machinetur prodicionem aliãve perniciem Reipublicæ, quæ non poterat aliter impediri, quàm per occultam interemptionem istius machinatoris, licet Principi iubere, vt sic interficiatur; modò indubiè constet de pernicie per illum attentata, & porrò exequenda, nisi tempestiuè occurratur. Neque refert, quòd Princeps fortasse hoc sciat ex priuata duntaxat scientia: cum enim non agat vt iudex ad punitionem, sed solùm tanquam bonus Princeps ad euitandum mala imminetia, quomodo vnusquisque debet rem sibi commissam defendere, & ab ea malum impedire, non tenetur seruare ordinem iuris. Hæc Syluius. Vide etiam Morlam in *emporio iuris part. 1. tit. 2. q. 2. n. 5.* sed in casibus, in quibus Proreges solent de mandato aliquem condemnare, non concurrunt supradictæ circumstantiæ, vnde attendant ipsi, & eorum Consiliarij quid faciant.

3. Nota etiam, quòd licet Malderus, & Syluius cum aliis asserat, quòd si Principi cum aliquo testibus delictum sit euidens, vt quando capitur reus in flagranti delicto, posse dictum Principem reum absque citationibus condemnare; attamen hoc est intelligendum existente aliqua iusta causa, quæ cogat Principem hoc efficere; secùs autem si nulla adsit causa; nam tunc tenetur citare reum, & illum condemnare, ordine, & iure seruato. Et ita docent Turrianus in 2. 2. tom. 2. disp. 48. dub. 4. num. 2. Villalobos *vbi supra.* Vnde iterum moneo, vt videant Proreges in his casibus quid faciant, & aliquorum Fiscalium consiliis non acquiescant, sed cum Theologis, & Consiliariis timoratis rem totam agant, & in eorum determinatione persistant.

RESOL. CXXIII.

An Rex in priuata scientia possit occidere Reginam, & simul cum ipsa adulterum?

Idem est, si Princeps sciret ex priuata scientia certo aliquos in Principem coniurasse, vel aliquod graue, & atrox delictum in Rempublicam vel innocentem machinare, si aliter malum vitare non posset.

Et resolutio horum casuum pendet ex illa celebri questione, an quando delictum ita est occultum, vt non possit iuridicè probari saltem plenè, scitur tamen à Principe, an scilicet possit tum Princeps rationabili causa existente, condemnare delinquentem absque iuridica probatione per testes, & absque citatione, & defensione rei? Ex p. 10. tr. 15. & Misc. 5. Ref. 34.

§. 1. Negatiuè respondet Cardinalis Lugo de *insti-* Sup. hoc le-
ria, tom. 2. disp. 37. sect. 5. n. 52. vbi sic ait: Infero ge doctrinã
Primò cum Caietano non excusari Principes quando præcedentis
reum sibi notum scienter faciunt occidi, vt ipsius, & Ref. & seq.
posterorum consulatur saluti, magis enim debent consulere famæ totius Reipublicæ, quàm illius delinquentis, & quidem si habent ius ad occidendum habebunt etiam ad infamandum. Infero secundò, quando ex citatione delinquentis sequerentur graua scandala in Republica, timerenturque probabiliter seditiones, vt si delinquens esset Dux generalis exercitus, & militibus charissimus, liceret tunc eius causam secretò tractare assignando conuenientem patronum, qui ageret causam rei, & eum diligenter defenderet, omniãque Christiano more diligentissimè peragendo vt conseruaretur quantum posset ordo iudicialis, ac denique conuictus, ita vt certè constaret de delicto inexcusabile per legitimam probationem, posset Princeps eum occidere, seruato tamen quantum fieri posset ordine charitatis ad salutem animæ occidendi. In hoc autem duo obseruanda necessariò sunt. Primò quod adsint testes sufficientes ad conuincendum reum, & omni exceptione maiores, iam enim tunc adest quantum sat est ad reddendam Rempublicam certam de illo delicto. Secundum est, quod hoc non nisi rarissimè, & ex grauissimis causis fiat, non enim præsumitur aliter concessa hæc potestas Principi, nam frequentior vsus illius esset in grauissimam Reipublicæ perturbationem, &c. Ita Lugo.

2. Sed nominatim aduersus illum insurgit Angelus Bossius in *Mor. ver. tom. 1. tract. 1. tit. 1. §. 29. n. 120.* vbi sic asserit. Porrò quod Princeps ex priuata scientia, qua sibi certo constat aliquem esse criminofum possit illum non citatum, neque auditum secretò occidere si crimen sit atrox, & expediat valdè Reipublicæ Auctorem puniri, vt si quis vim Reginæ, aut filia Regis intulisset, aliud crimen læsæ Maiestatis graue commisisset, & solus Rex id cognoscat, præter Couarruuiam, & alios putant probabile etiam Lessius *dub. 11. Filiuc. c. 4. n. 175.* & Trullench. *dub. 13. n. 7.* (etsi improbabile putet Lugo *dicto n. 51.*) quia in tali casu videtur Respublica consentire, & iuri suo cedere, & præsertim talis criminofus posset occultè à Principe interfici si periculum foret vt simile crimen esset perpetraturus, nec alio modo posset occurrì, quia tunc occisio haberetur vt iusta defensio, iuxta mox dicenda.

3. Igitur si soli Principi quoque priuata scientia no- Sup. hoc in
tum certò esset aliquem, vel aliquos in Principem ip- Resp præte-
sum coniurasse, vel aliquod graue damnum in Rempu- ra. §. Limita-
blicam, vel innocentem machinari, nec aliter malum tur, ad med
vitari posset, tunc iuxta omnes Doctores excepto Ioã- vers. Præte-
ne Lugo *dicta disputatione 37. numero 72.* posset Prin- rea.
ceps capita coniuratorum, & authorem criminis per-
petrandi secretò, & absque citatione occidere, nempe
veneno, aut alia via interficere, tum quia etiam in hoc
casu

Sp. hac li-
ratione
rà in §.
vim. huius
Resol. & in
f. seq. §.
Crea. & in
f. i. post
f. §. Ad
fundum.

Sp. hoc in
f. seq. §.
itur.

Sup. hoc su-
prà in princ.
§. præced.
uius Ref. &
in aliis eius
annot.

casu censetur Respublica ob utilitatem publicam consentire, tum quia hoc rationem potius habet iustæ, & necessariæ defensionis quàm iudiciariæ potestatis.

4. Item potest Princeps omiſſa citatione procedere; reum condemnare quoties idem reus etiamſi citaretur non poſſet ſe defendere, nec iuſtè contradicere, aut actum contra ſe impedire, cùm citatio vt ſuprà dictum eſt, requiratur ſolum propter defensionem. Quare ſi delictum occultum ſit probabile in iudicio, quia ſit notum ipſi Principi, & aliis tribus, ita vt iuridicè probari poſſit, tunc poſſet occultè à Principe intetfici reus ſine citatione, & probationibus, quia quando crimen ita eſt probabile, nullam habet iuſtam defensionem, & præſertim, quia teſtimonium Principis multis, & grauiſſimis teſtimoniis æquipollet. Hucvſque Boſſius, qui me ipſum, & plures alios citat.

5. Sed reſolutio ſupradictorum caſuum pendet ex illa celebri difficultate. An quando delictum eſt ita occultum, vt non poſſit iuridicè probari ſaltem plenè, ſcitur tamen à Principe, an ſcilicet tunc poſſit Princeps rationabili cauſa exiſtente condemnare delinquentem abſque iuridica probatione per teſtes, & abſque citatione rei; Mihi placet opinio affirmatiua, quia quod ſententia proferatur ſecundùm publicam, ſeu iuridicam probationem per teſtes tantùm requiritur lege, ſeu diſpoſitione humana Principis, in qua ipſe diſpenſare poſſet, & non requiritur iure naturali, ſeu ex natura rei, quia ex natura rei ſola notitia Iudicis ſufficit, quia hæc ſola ſufficit ad iuſtè iudicandum, & notitia iudicis ad id tantùm eſt neceſſaria, ergo ex cauſa rationabili Princeps quando ipſi eſt nota veritas poſſet abſque probatione, imò & contra eam condemnare, & multò meliùs abſoluere.

6. Circa poſtერიорem ſolemnitatem, nempe circa citationem rei, vt audiatur, conueniunt Doctores, quod quando delictum eſt publicè notorium, aut factum in conſpectu Principis coram legitimis teſtibus poſſit Princeps rationabili cauſa exiſtente abſque citatione condemnare reum, quia in quouis caſu ex dictis non requiritur ex natura rei citatio, ſed tantùm ex lege humana, in qua Princeps diſpenſare poſſet, quia tunc ſuperest reo ſpes probabilis ſe defendendi, ad quod ſolum iure naturali, ſeu ex natura rei requiritur citatio. Et idem ad eandem rationem poſſet Princeps, quando delictum eſt ita planè probatum, aut probabile, vt non appareat ſpes aliqua probabilis defensionis rei, quia quando apparet, eſt iure naturali neceſſaria, & fiet reo iniuria contra illud ſi non citetur. Et hæc omnia ſentio cum Gaſpardo Huttado *tract. de iuſt. & iur. diſp. 1. de iudicio forenſi, difficult. 9.*

RESOL. CXXIV.

An licita ſit petitio Fiſci iſtantiſ, vt aliqui rei iudicati tantum ad torturam, condemnentur ad trirèmes ſine aliquo termino defensionis: quia leges abſolute decernunt non eſſe condemnandos reos inauditos?

Et docetur defensionem eſſe de iure naturali, & diuino: ideo conſuetudo nihil aduerſus illud praualeſcere poſſet. Ex p. 3. tr. addit. Ref. 29.

Sup. hoc lege doctrinã duarũ præcedentium Ref. & infra Ref. ſeq. §. 1. **P**RO parte affirmatiua propoſitæ quæſtionis multa adduci poſſunt argumenta. Primò, quia datur in hoc caſu aliqualis defenſio, cùm reus ſciat ſe carceratum eſſe pro tali delicto, & citatus ad examinationem teſtium, quos aduerſus illum Fiſcus producit, ſcit eorum nomina. Ergo non damnatur omninò inauditus. Adde quòd in noſtro caſu cùm non damnentur rei ad pœnam ordinariam, ſed ad pœnam extraordinariam, videtur ſufficere, vt eis præbeatur aliqualis modus ſe defendendi, eo pacto quo diximus.

2. Secuadò, Princeps ex iuſta cauſa poſſet tollere, ſeu, vt meliùs dicatur, poſſet declarare ius naturale, vt in ſpecie docet Decius *in cap. delicti, de except. in 6. C. abedo part. 2. decis. 79. n. 10.* & alij penes ipſum. Ergo ex iuſta cauſa poſſet declarare in noſtro caſu non eſſe adhibendam defensionem propter frequentiam & atrocitatem delictorum.

3. Tertid, hic modus procedendi non eſt nouiter introductus, ſed ex antiqua conſuetudine, vt apparet ex ſententiis, à Fiſco adductis.

4. Quartò, reis malæ famæ inferitur tortura ſine defenſione. Ita multos allegans docet Gratianus Falconius *reg. 468. n. 3.* qui etiam *n. 5.* cum multis aliis aſſerit poſſe reum torqueri ſine data copia indiciorum & defenſione, ſi ab ipſo non petatur, vt colligitur ex *l. unius, §. ſin. ff. de quaſt. ibi. poſtulate reo,* & docet gloſſa ſin. *in cap. 1. de accuſat. in 6.* Bertazzolius *lib. 2. conſilior. 474. n. 15.* & ideo Nauarrus *lib. 5. conſilior. tit. de accuſat. 8.* excuſauit quemdam inquitorem, qui multos reos torqueri iuſſit non data eis copia indiciorum, neque aſſignato termino ad defensionem, quia non petierunt ſibi dati. Igitur in noſtro caſu licitè Princeps ſupradictam doctrinam applicare poſſet, & condemnare reos modo quo *ſuprà.* Adde quod in atrociffimis denegatur propriè proceſſus, vt notat Bertazzolius *in addit. ad Bertazzolium patrem, conſil. 30.* & Gratianus Falconius *regul. 268. n. 4.* cum aliis, & defensionem negandam eſſe in ſignibus latronibus, diſturbatoribus, ſtrataris, &c. docet Monticellus *in praxi crim. reg. 14. n. 24.* vbi citat Marſilium, & alios.

5. Quintò, pro bono publico aliquando Princeps punit innocentes, & ideo valet ſtatutum, quòd conuicti teneantur dare in manibus Curia delinquentes conuictos. Item quòd puniatur pro delictis ſuorum conuictorum bannitorum patris in territorio, vt obſeruat Barbatius *in cap. cognofcentes, de conſtitution. n. 5.* Decius *conſil. 63. n. 3.* Cabaldus *in reſol. crim. cent. 2. caſu 150.* Co-uarruias *lib. 2. variar. cap. 8.* & alij. Ergo etiam quòd Princeps in noſtro caſu damnaret aliquem innocentem ſine defenſione, non ei imputabitur ad culpam, quia hic modus procedendi introductus fuit pro bono publico, aliter delicta atrociffima manerent impunita, cùm hodie tormentum torturæ non efficiat cum reis, vnde quaſi omnes torti & negatiuè è carceribus exeunt, ad vera facinora redeunt.

6. His tamen non obſtantibus, exiſtimo non eſſe recedendum à negatiua ſententia, pro qua firmanda.

Suppono primò, defensionem competere reo de iure naturali & diuino, vt patet in *Clement. Paſtoralis, de re iudicata: ibi, de crimine graui delato,* Facultas defensionis, quæ de iure naturali prouenit, adimi non valet, cùm illa tollere Imperatori non licuerit, quæ iuris naturalis exiſtunt. Et Prorex Feſtus *in Actis Apoſtol. c. 25.* ſit dixit. *Non eſt Romanis conſuetudo damnare aliquem hominem, priuſquam is, qui accuſatur, præſentes habeat accuſatores, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina, quæ ei obiiciuntur.* Vnde defensionem eſſe de iure naturali teſtantur Theologi, vt Azorius *tom. 2. lib. 11. c. 7.* Turrianus *in 2. 2. D. Thoma, tom. 2. diſp. 48. dub. 4. num. 1.* Ioannes de la Cruz *in direct. conſcient. part. 1. præcept. 8. quaſt. 3. art. 1. dub. 2. conſcluſ. 2.* Ledesma *in ſumma, tom. 2. tract. 8. cap. 22. difficult. 4.* Sayrus *in Clau Regia libro 12. cap. 8. num. 22. & 25.* Petrus Nauarra *de reſtitut. libro 2. cap. 3. num. 182. & 197.* Miranda *de ordine iudiciario tomo 2. quaſt. 26. art. 14. conſcluſ. 1.* Villalobos *in ſumma, tomo 2. tract. 14. difficult. 4. num. 2.* Aragonius *in 2. 2. Diui Thoma, q. 67. art. 2.* Zanardus *in direct. Theol. part. 3. c. 39. dub. 3.* Non adduco Iuriſconſultos, quia hoc ſuppoſitum inter illos eſt commune. Sed omninò videantur Ludouicus Pegueta, Doctor Hiſpanus *in ſua praxi crim. c. 12. §. 6. num. 2.*

7. Suppono ſecundò, cum ſupradictis Doctores, &

& cum illis, quos adduxit & sequitur Farinac, *quest. 39. num. 18.* quibus ego addo Gaballum *tract. de omni genere homicilij, num. 425.* Rudolphinum *tract. de absoluta potestate Principis, cap. 6. num. 89.* Berart. *in specular. visitation. cap. 17. num. 84.* Cardosum *in lib. de Iudice & Advocato, verbo Defensio, num. 2. & verbo sententia, num. 34.* Barbosam *in collectan. tom. 1. lib. 2. tit. 12. cap. 1. num. 7.* Rouitum *in addit. ad prag. 1. de bonis spoliatorum, n. 2.* & Spatharium *in praxi Canon. tractat. 10. part. 2. cap. 12. n. 1.* Principem etiam de suprema potestate non posse tollere defensionem reis, quæ est illis debita de iure naturæ, in quo nullus Princeps potest dispensare: vnde ipsemet Summus Pontifex *in cap. 1. de causa possess. & proprietatis,* confitetur nihil se posse contra inauditam partem definire. Deinde, vt optimè obseruat Aragon loco citato *in 22. q. 67. art. 2.* auferre ab aliquo arma, quibus iustè se defendere potest, non solum est contra charitatem, sed etiam contra iustitiam. Constat autem reum, antequam sit legitimè conuictus, iustè posse se defendere multis viis, & rationibus. Et sic qui non audiendo talia arma ab eo aufert, facit contra ius naturæ, non minùs quàm qui ensen surriperet, quo solo posset quis se defendere à morte, & eo sublato est occidendus: nihil enim refert armis, vel rationibus de salute dimicare. Ita Aragonius.

8. His igitur suppositis, sic argumentor. Defensio competit reis (vt visum est in primo supposito) de iure naturali & diuino : sed Princeps etiam de absoluta potestate (vt patet in secundo supposito) non potest tollere ea quæ sunt de iure naturali & diuino. Ergo iniustè in nostro casu condemnat reos inauditos sine defensione.

9. Deinde ad improbandum supradictum modum iudicandi, multum me mouet communis illa doctrina Iurisperitorum, quos affert & sequitur Farinacius *quest. 39. n. 35.* quibus ego addo Almontem Giazzium *in discept. crimin. discept. 32. nu. 27.* Balthasarum Amescuam *tract. de potest. in se ipsum, lib. 1. c. 19. n. 15.* Pegueram *in praxi c. 12. §. 6. n. ...* Caballum *in resol. criminal. cent. 1. cas. 41.* nempe reo confesso & conuicto (ò rem miram, sed veram !) etiam si non petat, concedendam esse defensionem, neque aliter posse condemnari. Igitur quanto magis non erit dicta defensio deneganda reo, neque confesso, neque conuicto, sed tantum indicato, vt est in casu de quo loquimur ?

10. Adde quòd in nullo Regno est in vsu talis praxis iudicandi, & tamen in aliis Regnis neque adest modus procedendi ex abrupto ita ordinariè, & in omnibus casibus, vt est in nostro Regno, aduersus quem modus procedendi, licèt in illo denegetur tantum defensio quoad torturam, insurgit Rouitus *in addition. ad prag. 1. de bonis prodit. num. 20.* & aliis, & n. 29. 30. & 38. *cum sequent. Quid ergo supradicti Doctores clamarent, si scirent vltra prædictum modum procedendi, palatino modo ad torturam nunc introductum esse in Regno alium modum condemnandi reos inauditos per sententiam definitiuam ?*

11. Verùm quia nostra sententia magis firmabitur, ex responsionibus ad argumenta contraria, idèd ad primum assero hoc esse stramineum argumentum, quia substantia defensionis consistit in scientia eorum, quæ testes dixerunt, & est textus expressus *in c. qualiter, & quando, de accusat. in 6. ibi, Et exponenda sunt ei capitula, vt facultatem habeat se defendendi.* Vide vt Pontifex asserit, reum non habere facultatem se ipsum defendendi, nisi sciat contenta in informationibus ? Et quidem si reus ista nõ sciret, quo pacto se defendere posset demonstrando falsitatem, contrarietatem testium, &c. formando negatiuas coarctatas, &c. Et si verum esset, quod dicitur in hoc argumento, tortura in Sicilia non daretur palatino modo sine defensionibus, vt omnes asserunt, quod datur, quia omnes rei, qui in Sicilia

torquentur, sciunt pro quo delicto sunt carcerati, & sciunt nomina testium aduersus illos producta, & fuerunt citati & interrogati. Ergo non esset dicendum secundum hoc argumentum, quòd torquerentur sine defensionibus. Sed hoc dicere est absurdum, vt patet: erit ergo etiam absurdum dicere, quòd rei non dicuntur condemnati sine defensione in casu de quo loquimur. Ad confirmationem verò argumenti respondeo negando totum. Nam eadem ratio quæ militat in pœna ordinaria, militat in pœna extraordinaria, quia leges, vt visum est, absolute decernunt non esse condemnandos reos inauditos, & non distinguunt quoad pœnam ordinariam, & quoad pœnam extraordinariam, & vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus, vt patet ex *leg. de pretio, ff. de public. in rem act. & per ea quæ adducit Surdus consil. 51. n. 7.* Ganima *decif. Lust. 105. n. 2.* Escobar *de ratioc. cap. 18. n. 42.* & alij communiter. Adde quòd argumentum de toto ad partem valet, ex *leg. de tora, ff. de rei vindic. maxime,* vt est in casu nostro, quando militat eadem ratio, vt obseruat Menochius *consil. 72. num. 5.* Surdus *consil. 193. n. 6.* & alij. Si igitur defensio competit reis, quando condemnantur pœna ordinata, idem dicendum est, quando condemnantur pœna extraordinaria. Quod etiam probatur ex alia consuetudine: nam Doctores communiter, asserunt, non esse reos torquendos denegatis defensionibus, hoc est, copia indiciorum. Ergo non est verum dicere, vt aduersarij supponunt in argumento, quòd copia indiciorum non est danda, quando damnatur reus ad pœnam extraordinariam treremium, exilij, &c. sed ad pœnam ordinariam mortis. Et ita hanc sententiam tenet Lessius *lib. 2. cap. 29. dub. 11. n. 102.* vbi sic ait, *Ea quæ diximus de non condemnando reum non auditum ad mortem, videntur etiam habere locum in carcere, exilio, priuatione bonorum, officiorum, &c. Nam eadem ferè rationes accommodari possunt.* Ita ille, & Petrus Nauarra *lib. 2. cap. 3. num. 195.* Sayrus *in Clavi Regia lib. 12. c. 8. n. 26.* & alij. Ex quibus satis remanet labefactatum argumentum contrariæ sententiæ, quod solidissimum aduersarij putabant.

12. Ad secundum argumentum respondeo cum Rudolphino *tract. de princip potest. cap. 2. num. 92.* & aliis penes ipsum, quibus ego addo Villalobos *in summ. tom. 2. tract. 14. difficult. 4. n. 6.* Fillincium *tom. 2. tract. 40. c. 6. num. 176.* Layman *lib. 3. sect. 5. tract. 6. cap. 2. n. 7.* Lessium *loc. cit. n. 100.* Zanardum *in direct. Theolog. part. 3. cap. 34. dub. 3.* & alios, quos ego ipse adduxi *in 3. part. resolutionum moralium tractat. 5. resol. 98.* quòd ex iusta causa potest Princeps denegare defensionem; tamen hoc procedit in aliquibus tantum casibus à Doctoribus particulariter expressis, vt quando delictum est notorium, quando timetur de populi tumultu, & aliis casibus à dictis Doctoribus enumeratis, in quibus scit Princeps reis nullam competere, nec habere posse defensionem. Extra quos casus non dati aliam iustam causam dispensandi, tenet Rudolphinus *loc. cit.* Dauid à Mauden *in Decalog. discept. 3. præcept. 8. num. 4. in fin.* Farinacius *quest. 39. n. 24.* sed in his casibus neque directè, neque indirectè possunt includi casus, per quos rei de quibus loquimur, condemnentur inauditi; ergo non potest dici quòd Princeps in nostro casu potest ex iusta causa dispensare quoad defensionem dictorum reorum.

13. Ad tertium argumentum respondeo, quòd in nostro casu non valet adducere consuetudinem in contrarium: nam cum satis probatum sit defensionem esse de iure naturali, consuetudo nihil aduersus illud præualere potest, vt docet Suarez *de legibus, lib. 7. c. 6. n. 4.* Salas *de legibus, tractat. 19. sect. 11. num. 89.* Molfesius *in summ. tom. 1. tractat. 9. cap. 11. num. 41.* Becanus *in part. 2. tract. 3. quest. 6. num. 2.* & alij Theologi communiter, & in terminis vt asserunt terminantibus, ita respondet etiam

Quæ hæc est
suprà Ref.
122. §. Limitatur, & in alio §. eius notat. & in Ref. 123. §. Circa.

etiam Farinacius q. 39. num. 29. asserendo non valere consuetudinem, per quam tollitur reo defensio. Et nouissimi ne ita etiam tenet Piagijs *tr. de consuet. q. 6. n. 172.* Nec valet dicere quod Lessius *lib. 2. c. 29. dub. 11. nu. 9.* Filliucius *to. 2. tract. 40. c. 6. n. 176.* & alij asserunt defensionem non esse de iure naturali, sed de iure gentium. Sed consuetudo aduersus ius gentium valet, ex *gloss. in leg. si locus, ff. quemadmodum seruit. amit.* Ergo, &c. Nam respondeo, (quidquid sit de probabilitate opinionis Lessij, & aliorum) quod consuetudo neque potest tollere ea quæ sunt de iure gentium, vt probat Azorius *to. 2. lib. 5. c. 17. q. 6. maximè, vt obseruat Bonacina de legibus, disp. 1. q. 1. punct. ultim. n. 8.* quando ius gentium procedit ex iure naturali, vt procedere in casu nostro fatentur Lessius, Filliucius *loco citato.* Vnde Salas *de legibus, tr. 29. respons. 19. sect. 2.* sic ait. Licet aliquod ius gentium possit consuetudine abrogari, tamen moraliter id non contingit, quia deberent omnes gentes in tali consuetudine concordare quod est moraliter impossibile, maximè cum etiam iura gentium sint valde consentanea iuri naturali, & idèd oppositæ consuetudines raræ esse possunt. Ita Salas. Ex quibus manet solum hoc tertium argumentum, in quo fideus nimis se fundabat.

14. Ad quartum argumentum assero primò, quod supradicta doctrina communiter à Theologis & Iurisperitis absolutè refellitur, vt videre est apud Pegueram *in praxi, cap. 2. §. 6. num. 3.* Farinacium *q. 39. n. 91. & 99.* Aliqui verò ex Martilio *in pract. §. nunc videndum, n. 13.* distinguunt; vel reus est idiota & simplex, vel literatus, & sagax. In primo casu asserunt, etiam si non peccat, dandam esse copiam indiciorum. In secundo casu verò negant. Et ita docet Didacus Canteria *in questionibus criminalibus, q. 9. de iudice, n. 3.* & alij. Sed in nostro casu omnes rei sunt idiotæ, & simplices; ergo, &c. Vel respondeo secundò, esse disparem rationem inter illum casum & nostrum: nam in nostro casu reus absolutè condemnatur per sententiam ad pœnam subeundam sine vlla defensione, & non auditus: in illo verò casu, de quo loquitur in argumento contrario, defensio non tollitur, sed differtur, vt notat Antonius de Nigris Neapolitanus *capit. 272. numer. 57.* cum reus tantum torqueatur, vnde ei remanet spes non confitendi in tormento: & si confitetur post tormentum, datur ei terminus innocentie ad se defendendum, & ita dictam doctrinam procedere quoad torturam, non autem quoad condemnationem, rectè notat Pitigianus *in praxi canonica, tit. 3. cap. 7. circa fin. & Elifæus Danza de potestate ad modum belli, cap. 4. n. 1.* Vnde Nauarrus *in dicto consil. 8. de accusat.* dixit quod licet communis opinio teneat dandam esse defensionem ante torturam, nullus tamen videtur textus expressus in hoc, quod de condemnatione rei non est dicendum, cum omnia iura apertè clament non esse damnandum nisi auditum. Et idèd, vt dixi, non valet argumentum de tortura ad condemnationem, licet communiter Doctores asserant in vtroque casu dandam esse reis defensionem. Ad confirmationem verò argumenti dico opinionem Clandij Bertazzolij, & aliorum esse reprobata, vt docet Caballus *in resolutionum criminalium, centuria 2. casu 41.* & Farinacius *q. 39. n. 41.* cum aliis penes ipsos. Vnde in delictis atrocissimis, etiam in hæresi, conceditur defensio, & datur copia indiciorum, & quando delicta sunt frequentia & atrociora, augetur pœna, priuilegiatur eorum modus procedendi, vel inuenitur alia via ad illa vitanda: non autem tollitur defensio, quæ reis competit de iure naturali, & quæ tolli non potest etiam, vt probatum est, de absoluta Principis potestate. Ad doctrinam verò Monticelli, & aliorum negantium defensionem insignibus latronibus, &c. Respondeo veram esse, quando supradicti sunt notoriè tales, aliàs secùs. Et ita limitat dictam senten-

tiam Farinacius *q. 39. n. 109.* Bossius *tit. de iudiciis, n. 74.* Et suprà ad secundum argumentum, ex mente etiam Theologorum, diximus Principem, quando delictum est notorium, posse defensionem denegare.

15. Ad quintum argumentum, assero illa exempla non facere ad casum nostrum: nam, vt rectè obseruat Farinacius *q. 23. n. 139.* in illis statutis, non apponitur pœna corporalis: & si apponeretur, esset iniusta. Verum in nostro casu rei damnantur sine defensione ad triremes. Vnde si inter illos esset aliquis innocens, subiret inauditus pœnam tam atrocem, vt Caballus *resolutionum criminalium, centuria 1. casu 9. num. 48.* asserat quod ista pœna maior, aut grauior reperiri non possit.

16. Igitur ex omnibus supradictis satis firmata mihi videtur circa præsentem quæstionem opinio negatiua. Vnde claudam hoc responsum cum verbis Medæ, iustæ exulare à Creonte Rege ita cum illo loquentis, vt notat Bobadilla *in politica to. 1. lib. 2. c. 5. n. 36.* [Qualquier que manda alguna cosa sin oyr la parte, aunque lo que manda sea iusto, el en lo mandar es iniusto.] Et ita ego sentio, saluo semper, &c.

RESOL. CXXV.

An principes ex causa necessitatis possint homines male vitæ in carceribus existentes deponere super Regiis trirēmibus, donec eorum causa expediantur?

Et an saltem ex causa necessitatis possint remiges à Proregibus compelli in trirēmibus perseuerare per aliquod tempus? Ex p. 6. tr. 6. & Misc. 1. Ref. 5.

§. 1. **D**E hoc casu interrogatus olim fui ab Excellentissimo Duce Alcalensi Prorege, & tunc non defuit qui ei sententiam affirmatiuam consuleret, nixus auctoritate Regentis Aponte *in tractatu de potestate Proreg. de Regal. imposit. tit. 4. §. 1. num. 51.* vbi sic ait: Ex quo iustissime habet ortum practica depositorum delinquentium & carceratorum pro delictis grauibus in M. C. qui dum ob multitudinem ipsorum non possunt tam celeriter expediri: & multoties expeditiones ipsimet dilatant ad fugiendas debitas pœnas, solent transmitti ad Regias trirēmes, vt ibi inseruiant, donec ipsorum causæ expediantur: nam si tali pœna digni reperti fuerunt, non grauantur; & si secùs, soluitur eis merces dari solita alijs, qui pro rimerijs in Regis trirēmibus permanent: quasi aliàs vt suprà fundatum est, ad hoc compelli possent, nulla propterea eis sit iniuria, si debito salario pro ipsorum labore sunt satisfacti: est enim quædam commutatio carceris à Magna Curia ad trirēmes; cumque ordinariè tales delinquentes sint personæ facinorosæ, viles & pauperes, quibus Curie expensis alimenta præstantur, cur absonum videri debet, vt ex causa publici boni in trirēmibus degant, ac Curie inseruiant; postquam ab ea vitæ salimenta sustinent. Et si quamplurimi pauperes otiosi, ac inutiles homines voluntariè ad remigandum se locant, soluta certa mercede, quare ob bonum publicum necessitate suadente non poterunt ad hoc compelli facinorosæ personæ. Et si decisum passim & indistinctè est etiam per Regias Constitutiones, Capitula, & Pragmaticas regni, teneri Vassallos Baronaes solitos & in defectum habiles inseruire Baronibus quibuscūque seruitijs illis necessarijs, quare Regi hoc erit denegandum omnium Domino. Et in specie dicitur, *in constitut. Regn.* Quod in Regno Rex est Dominus personarum suorum Vassalorum *in constitut. Reg. incip. Quia frequenter, vbi Afflictus notat & Frecc. lib. 2. 24. author. Baron. Et idem in Capitul. Regni ad Regale fastigium: & cap. finis præcepti charitas in fin.* Cumque hæc fiant omnia in Regni defensionem necessariam, propter publicam vtilitatem, quando trirēmes aliàs nauigare non possunt;

possunt propterea de hoc non est dubitandum nec est prouisio noua, vt aliqui insipientes dicebant, & acriter illam increpabant. Nam videatur Capitulum tertium concessum Ciuitati in anno 1554. per Carolum V. in lib. Capitul. Ciuitatis, folio 153. vbi hoc supplicatur, vt pendente appellatione ad Sacrum Consilium interim carcerati ad triremes non transmittantur, vt asserebatur fieri; quod Capitulum non fuit seruatum ex causa publicæ necessitatis. Huc vsque à Ponte.

2. Verùm ego tunc in facti contingentia contrariam sententiam consului per ea quæ latè adduxi in resolutione vltima mearum Additionum in 1. 2. & 3. pari. quæ impressæ fuerunt in quinta editione, & postea in omnibus aliis. Et licet opinio à Ponte fuerit aliquando obseruata, tamè postea ex litteris Regiis fuit prohibita vt ampliùs in praxi deduceretur, vt obseruat Mastrillus de Magistrat. tom. 2. lib. 5. c. 6. n. 265. & 266. vbi ita asserit. Prorex ex causa necessitatis potest homines malæ vitæ & famæ pro delictis grauibus in carceribus existentes deponere super Regiis triremibus, donec eorum causæ expediantur; si ita celeriter expediri minimè valeat, vt ex pluribus defendit Dominus de Ponte in tractatu de potest. Proreg. cit. de Regal. impost. in rubr. n. 51. & ita aliàs vidi seruatum in regno. Nam per Mag. Cur. consueuerat etiam fieri prouisio, quòd huiusmodi delinquentes carcerati facerent processum super Regiis triremibus. Sed inde superuenit Ordo Regius huiusmodi prouisionem prohibens, idque summa ratione: nam etsi tempore necessitatis multa licita sint maximè soluta mercede, si veniant liberandi, vt procedit D. de Ponte in loco citato, negari tamen minimè poterit, quin eorum defensiones per indirectum denegentur, cum ij extra Vrbeni, & fortè à regno reperiri possint ibi inseruendo, quo in casu vel termini processus eis indefensis & absentibus current, vel saltem eorum causas retardare necesse esset, quod rectæ iustitiæ administrationi minimè conuenit. Hæc Mastrillus.

3. Sed an saltem ex causa necessitatis possint remiges à Proregibus compelli in triremibus perseverare per aliquod tempus affirmatinè conclusum esse testatur Cutellius in Codice legum Sicularum ad legem Iacobi Regis, c. 31. not. 38. n. 3. vbi sic ait. An autem possint homines Vassallorum vel alios subditos abiectione fortunæ in Remiges seligere, ac ad id compellere, cuitat quæstionem Constantius ex Luca de Penna, concluditque nullatenus cogendos, volentes tantum conducendos *buenas voyas* nuncupant. Quid autem de his, qui vna vice remo adscripti sunt, an in magna necessitate perseverare compelli possint, scio à summæ doctrinæ viris ac doctissimis Theologis Præside Duce de Albuquerque responsum posse, si alij haberi non possent; dummodò merces statutis temporibus solueretur: qui enim operas locare consueuerunt in bonum publicum, perseverare rectè coguntur. Ita Cutellius. Et scio idem fuisse determinatum tempore Regiminis Excellentissimi Domini mei Principis Paternioni. Ego tamen hanc sententiam consulerem, quando tempus, quo dicti remiges in triremibus perseverare cogentur, non esset arbitrio boni viri aded longum; & secluso quòd aliqui ex ipsis vxores & filios non haberent, qui ex tali absentia in honore & necessariis naturæ damnum probabiliter timere non possint.

RESOL. CXXVI.

An liceat Romæ famulari, & c. Iudæos, si non adsit periculum peruersionis, quia tales seruientes firmi sunt in Fide?

Et an lex hoc prohibens accipienda sit solam contra Iudæos, non autem contra Saracenos, & Paganos?

Tom. V I.

Et quodnam peccatum sit violare has leges? Ex p. 5. tr. 13. & Misc. 1. Ref. 11.

§. 1. Videtur negatiuè respondendum, ex c. ad hæc, de Iudæis, & aliis iuribus. Sed Sanchez in summ. tom. 1. lib. 2. c. 31. n. 2. putat, dictam legem solam obligare fideles expositos alicui periculo, & ideò ad illam non tenere, qui firmi sunt in fide, & periculo immunes, quia in tali casu cessat finis legis.

2. Verùm hanc sententiam Hurtadus de Mendoza in 2. 2. disp. 76. sect. 3. n. 81. probat tantum in ordine ad familiaritatem solam: secus autem in famulatu, nutricatu, conuiuio, & aliis id genus, quia in tali casu putat legem omnes obligare, quia non cessat totus finis legis; sed hoc non cessante non cessat lex in particulari; ergo. Maior probatur, quia interesse conuiuio, frequentare domos, & alia id genus, cadunt in honorem Iudæi, & pariunt suspicionem suspectæ fidei. At confabulari in foro, esse casu in balneo, & alia, possunt fieri absque honore & suspitione, maximè cum homo est doctus, & literatus, à quo non possunt illiterati suspicionem sumere, aut malum exemplum. Ita ille: & ante illum Suarez de fide disp. 18. sect. 6. n. 6.

3. Notandum est tamen hæc contra Suarez ubi supra, n. 10. hanc legem accipiendam esse solam contra Iudæos, non autem contra Saracenos, & Paganos, quia Iudæi sunt acerbiores in Christum, tum quia argumentis minus stultis possunt decipere familiares, & tandem, quia quando leges volunt Saracenos & alios Paganos amplecti, id exprimunt. Ita ex Sanchez Hurtadus loco citato.

4. Quodnam verò peccatum sit violare has leges? Aragonius in 2. 2. q. 10. art. 9. & Sà verbo Iudæus, censent peccatum esse veniale, si desit periculum subuersionis. Azorius cum aliis penes Sanchez ubi supra, n. 26. putat peccatum esse mortale, verùm ipse, & cum ipso Hurtado loc. cit. §. 45. distinguunt; asserunt enim nimiam familiaritatem, & consuetudinem, item cohabitationem, seruitutem, & permissionem iurisdictionis esse peccatum mortale, quia est lege prohibitum, ob vitandas Christianorum ruinas: si autem hæc lex publicè violetur, est per se occasio ruinæ, ut alij eam quoque violent, & ruant, easque ob causas tam graues pœnæ proponuntur, vt videri potest in c. ad hoc, de Iudæis, & Saracenis, & c. nullus 28. q. 1. Clericus præcipitur deponi, laicus verò excommunicari, quod in hoc sensu intelligo. At verò lauari interdum in balneo, nonnunquam excipi, aut excipere conuiuio, & alia id genus rarius effecta, non sunt mortalia, si desit occasio ruinæ.

5. Non desinam tam hæc adnotare, Villalobos in summ. tom. 2. tract. 1. difficult. 14. num. 7. sententiam Sanchez reprobare, sic enim ait [La duda es, si toda esta comunicacion que esta prohibida en estos casos, es pecado mortal, y parece que si, por las graues penas que se ponen en algunos dellos, que es descomunion, como dixo Angelos, y otros; aunque algunos dicen, que no lo es, si no es quando ay continua conuersacion, o demasiada familiaridad con ellos, o comiendo los azimos que ellos comen, saluo si ay peligro de subuersion o escandalo. Assi lo tiene Sanchez con otros. El fundamento es, porque parece que cessa la razon de la prohibicion. Mas yo soy de parecer, que en los casos que se prohibe con pena de descomunion, obligar à à pecado mortal, como en otras cosas; potque el cessar la razon de la ley en particular, no haze que cessa la ley.] Ita Villalobos. Sed tu sententiam Sanchez, & Hurtadi tanquam probabilissimam, si vis, potes amplecti.

H RESOL.

RESOL. CXXVII.

In Ecclesiis Cathedralibus, & Regularibus solent stare sedilia, & scamna laicorum pro audiendis concionibus; quaritur, an Episcopi, & Superiores Regularium possint amplius illa non admittere, & ideò remouere, vel alia eorum loco apponere, laicis inuitis?

Et quid de sedili iuris Patronatus?

Et pro firmanda doctrina supradicta difficultatis multa alia deducuntur, & obiciuntur, qua contingere possunt in predicto casu.

Et quid est sentiendum de iure sepulchri, & habente insignia in Ecclesia etiam Mendicantium, an utique amoueri non possint, & illud ius transeat ad heredes? Ex p. 10. tr. 16. & Misc. 6. Ref. 64.

§. 1. **C**Asus est curiosus, & practicabilis; & ad illum negatiuè respondet Ciouagnonius celebris Iuriconsultus lib. 2. Respons. 8. Gratianus in discept. tom. 2. c. 210. Ciarlinius in controuers. tom. 2. cap. 119. & 120. quibus ex Theologis adde P. Bordonū decis. 344. & P. Pellizzarium in *Man. Regul.* tom. 2. tract. 9. cap. 3. sect. 6. à num. 265. citatur etiam pro hac sententia Genuensis in *praxi mibi*, c. 41. n. 22. Probat hęc opinio, quia sicut Iuspatronatus semper dicitur ex gratia, adeoque etiam post fundationem est ius gratiosum: ubi tamen est fundatum in vna familia, non potest amplius revocari per Episcopum, sed transit ad hæredes, c. 1. de *Iurepat.* cum vulgatis, imò Papa, qui est suprà ius, vix solet Iuspatronatus in totum derogare pro vna vice, sed pro dimidia, & nunquam perpetuè. Sic ius sedilis, licet sit ex gratia: si tamen alicui semel concessum sit, est irreuocabile: cum dicatur acquisitum ius illud gratiosum, non quoad dominium, sed quoad vsum, ita vt ei non possit derogari; & de Iurepatronatus ad sedilium ius in specie arguat Gratianus *discept.* 210. n. 46. Confirmatur à pari de iure sepulchri, quod quamuis sit ius gratiosum, si tamen vni concedatur, transit ad hæredes, nec potest reuocari, iuxta communem sententiam Canonistarum in *c. pen. de sepult.* & de habente insignia in Ecclesia etiam Mendicantium, in quam non cadit Iuspatronatus, quę utique nequeunt amoueri per Rectores Ecclesię, & si amouerentur, amouentes punirentur, teste Lamberto de *Iurepat.* lib. 3. q. princ. 5. art. 4. Anania *conf.* 86. Menochio de *recup. remed.* 15. n. 47. & 48 Gratiano *suprà* n. 31. & seqq. maximè n. 49. cum alioqui dicta insignia solum ex gratia in Ecclesia possint retineri. Nec obstat, quod nemo possit acquirere ius tenendi sedile in Ecclesia absque licentia, vel tolerantia Episcopi, quia hoc verum est, si à principio laicus veller inuito Episcopo ius sedilium tibi vindicare, & acquirere, vt pulchre tradit Gionag. *dist. conf.* 8. n. 23. lib. 2. secus est, si ab initio Episcopus, vel Rector Ecclesię passus est, laicum habere sedile in Ecclesia, non quidem, quod habet dominium in Ecclesia, vel proprietatem, sed tantum vsum, & per hoc seruitium Ecclesię non incommo-dat, tunc nequaquam potest Rector Ecclesię sedile huiusmodi amouere, sed laicus est manutenendus in sua quasi possessione, & declarat Parisius *conf.* 149. n. 12. *vers. etiam si*, & sub n. 16. 24. 25. lib. 4. Franc. Marc. *decis.* 275. p. 2. Gratianus *discept.* 110. n. 13. & *discept.* 210. n. 32. *ad fin.* & n. 51. pulchre Gionag. *d. conf.* 8. n. 22. 23. lib. 2. qui satisfacit in terminis, & loquitur contra Curatum, qui amouerat stallum à suo loco, vt id facere nõ possit, quod enim semel placuit, amplius displicere nõ potest, c. *quod semel*, de *Reg. iur.* in 6. etenim si hoc ius esset amouibile ad nutũ Rectoris, non competeret ius mentionis pro sedilibus habendis in Ecclesia, prout tamen cõpetit Gionag. *d. conf.* 8. n. 12. in *fin.* lib. 1.

2. Et hęc opinio procedit etiam in casu, quo ha-

bens ius sedilis raro accedat ad illam Ecclesiã, & alioqui ius illud petatur ab aliis, qui eam frequentarent: quia ex collocatione sedilis non contrahitur obligatio frequentandi Ecclesiã, sed solum acquiritur ius genuflectendi, ac sedendi in Ecclesia; fitque ex eo, quod quis non frequentat Ecclesiã, dicere nequit amittere dictum ius, cum ius acquisitum alteri non sit auferendum, ac possidens sit manutenendus; tum quia præiudicium, quod ex prefata non frequentatione Ecclesię oritur, provenit, est modicum, & compensetur, aliis extraneis sedentibus, aut genuflectentibus in sedili domini non frequentantis Ecclesiã.

3. Secundò, procedit dicta sententia, quòd ius sedilis non amittitur per refectionem Ecclesię, siue in eodem loco, siue in alio; à fortiori conseruabitur in eadem Ecclesia solum ampliata; cum remanet idem solum eiusdem Ecclesię. Et idem procedere dicendum est, dato quod Ecclesia, in qua quis habet ius sedilis destruat, & alia in eodem solo construatur, dictum ius retineretur in Ecclesia de nouo constructa. Et etiam si Ecclesia, in qua habetur ius sedilis, in dominium alterius Ordinis transeat, verbi gratia, per vendicationem, non idèd amittitur tale ius: & probatur, tum quia sic non mutatur Ecclesia, sed patronus; adeoque Ecclesia debet retinere omnia sua iura, tam actiua, quàm passiuua inuariabilia: tum quia ius sedendi non fundatur in patrono, sed in solo Ecclesię.

4. Sed quid dicendum, an durante iure sedilis in Ecclesia ampliata, illud ita duret, vt, si sedile in Ecclesia non ampliata erat, verbi gratia, è regione suggestus, item in Ecclesia ampliata, facta sedilium mutatione, debeat esse è regione suggestus, aut relinquì possit in loco priori, quo modo erit in loco remotiori à suggestu ostium Ecclesię versus? Aliqui putant in tali casu, aut omnia sedilia esse ordinatim mutanda, si necessarius situs id petat, aut si stent immobilia, quemlibet ius suum antiquum conseruare, neque enim videntur posse mutari aliqua sedilia, & non omnia, cum per talem mutationem omnibus perturbetur ius suum; quod cum sit relatiuum, non est mutandum respectu aliquorum in præiudicium aliorum. Quòd si mutetur locus sedilium, mutari debent sedilia proportionaliter, ac ordinatim; cum dispositio sedilium in ordine ad Concionem respiciat non solum Ecclesię pavementum, sed etiam locum suggestus, sicque ratio dicet, mutationem faciendam esse habito respectu ad vtrumque, siquidem mutatione extremorum mutatur relatio. Ita Bordonus: sed Pellizzarius ex patre Zaneto putat in casu proposito, cum qui in Ecclesia non ampliata ius sedilis habeat è regione suggestus, ius item sedilis habere è regione suggestus in Ecclesia ampliata, si in hac sedilis mutatio fiat, & hoc inde probat, quod alioqui sequeretur magna ordinis peruersio; nimirum quòd nobiles familia, quę suum sedile habebant in locis nobilioribus, & commodiotibus Ecclesię non ampliata, in Ecclesia ampliata remanerent in locis ignobilioribus, & ferè infirmis, parumque commodis; quod est magnum inconueniens; ad quod vitandum debet vitari delectus dispositionis scannorum, ad quem sequitur, & seruandus ordo dignitatis, vt qui in eo erat antea primus, nunc quoque in Ecclesia ampliata sit primus, & sic deinceps; hoc enim dicat recta ratio.

5. Verum his non obstantibus, ad quæstionem principalem propositam ego affirmatiuè respondeo. Et ita nostram sententiam tenet Vgolinus de *potestate Episcoporum*, c. 17. n. 7. & nouissimè doctus Iuriconsultus Collegij Bononiensis Dominicus Odofredus, vir quidem doctus, & Professor sacrorum Canonum in celebri studio Bononiensi in responso de hac quæstione impresso Bononię, anno 1631. in quo nominatim contra

contra Giouagnonium sententiam affirmatiuam tuer-
tur; & probatur, quia Laici in Ecclesiam nullum ius
habent, & non solum sunt incapaces spiritualium, sed
etiam annexorum spiritualibus, vt patet ex c. 2. de iud.
c. contingit, de arbitr. c. causam, quae de praescript. c. quauis.
vbi plenè Doctores, de decimis. Rebuffus in c. postula-
stis, n. 179. de Cleric. excom. ministr. Barbatus conf. 16. n. 3.
lib. 3. Idè in Ecclesia, tanquam in re sacra, & spiri-
tuali, nullum ius habere possunt, c. nouerint. 10. q. 1. c.
non placuit. & c. Laicis 16. q. 7. c. cum Laicis, de rebus
Eccles. non alienand. Praesertim cum loca sacra sub
nullius hominis possint esse iure, aut dominio, §. nul-
lius, & §. sacra Instit. de rer. diuis. l. in tantum. §. Sacra, ff.
eod. sed solummodò subiaceant curæ, & regimini Ec-
clesiasticorum, qui illorum habent administratio-
nem, c. expedit. & c. fin. 12. q. 1. c. quod autem 23. q. 7. c. 2. de
donat. Quod adè verum est, vt neque etiam ex cursu
cuiusuis longissimi temporis, licet immemorabilis,
iura huiusmodi praescribere possint Laici, quia praes-
criptio non currit sine possessione, & possessio in his
non datur propter subiecti incapacitatem, vt patet
per Abb. & alios in c. cum Apostolica, de his quae fiunt à
Prelatis sine consensu Capituli.

6. Nec obstat dicere cum Giouagnonio, in casu no-
stro Laicis non assignari dominium, sed tantum vsus;
nam iste vsus, vel potest esse vsus iuris, vel vsus facti;
si dicatur, quod sit vsus iuris, erit species seruitutis,
sicut & vsusfructus Instit. de reb. corporal. & incorporal.
in prin. l. 1. ff. de seruitut. Cepol. dict. tr. c. 3. & c. 5. Nota
decis. 199. n. 2. part. 1. recent. Seruitus autem in Eccle-
sia, tanquam in loco sacro, praescribi non potest, l. ser-
uitutes, §. sacer. ff. de seruit. l. si prius, §. sed loco sacro, ff. de
aq. pluui. arcend. Glossa in c. 1. de obseru. ieiun. Cepol. in di-
tr. c. 18. n. 1. Et quatenus praescribi potest solus vsus
cuiusuis longissimi temporis, etiam immemorabilis,
non sufficit, sed oportet simul ad inducendam serui-
tutem, quod vsus processerit iure seruitutis, scilicet
tanquam ex propria facultate, & inuito domino, non
autem spontè permittente, l. fin quemadmodum seruit.
amit. vbi not. Florian. in dict. l. seruitutes, n. 29. ff. de ser-
uit. Abb. Ripa, & alij in c. cum Ecclesia Surina, de caus.
posses. & prop. Guido Papa sing. 107. latè Cepol. dict. tr.
c. 20. n. 1. & per tot. Spontanea etiam concessio Recto-
rum, aut etiam Episcopi talis vsus, qui sit seruitus in
Ecclesia, nihil valeret, quia est species alienationis
omnibus interdicta, inconsulto Romano Pontifice,
Summa Bullar. verbo alienatio, post Abb. Rebuffum, &
Redoan. n. 21. Si verò responderetur, esse vsus facti, qui
aliter simplex facultas appellatur, resultans ex spon-
tanea permissione domini, quemadmodum in dubio
semper talis praesumitur, vbi lex resistit acquisitioni
vsus iuris. Socinus senior conf. 13. n. 17. lib. 4. Curtius
iunior conf. 68. n. 33. & 34. Neuizan. conf. 80. n. 2. Me-
nochius de arbitr. iud. casu 160. n. 19. & 20. Barb. de
praescript. in 4. part. 5. partis princ. num. 3. & 4. Tunc talis
vsus, etiam si per mille annos habitus fuisset, vt cum
quis per agrum alienum ex tacita licentia domini
transiit, vel ad vicini puteum, vel furnum accessit ad
hauriendam aquam, vel coquendum panem, vel rem
aliquam retinuit in aliena domo semper reuocabilis
est ad libitum domini, nec aliquam praescriptionem
inducit, l. qui iure familiaritatis, ff. de acquirend. possess. l.
viam publicam, vbi Glossa, Bartolus, & alij, ff. de via pu-
blica Abbas in c. ex parte. Astensis n. 7. de concess. pra-
bend. Cepol. dict. c. 20. n. 1. Baldus de praescript. latè in
dict. 4. part. 5. part. princip. q. 1.

7. Itaque, si in casu nostro, vt vult Giouagnonius
vbi supra, n. 4. & alij permissum esset Laicis retinere
sedilia in Ecclesia, solummodo ratione vsus, non au-
tem rationem dominij, necesse est, vt sic excludant
vsus iuris, quia illum habens non caret dominio, cum

illius pars sit, vnde pro eo competit, rei vindicatio,
leg. 4. ff. de vsusfruct. leg. rectè dicimus, ff. de verborum sig-
nificatione. Gloss. notab. in leg. proprietatis dominium, C.
de probat. Cepol. dict. tract. c. 4. n. 3. Si igitur intelli-
gi debet solummodo competere vsus facti, ille est sem-
per reuocabilis, vt supra; ergò per Rectores Ecclesiae
poterit quodcumque auferri.

8. Restat modò respondere ad argumenta superius
adducta ex Pellizzario, Giouagnonio, & aliis pro ne-
gatiua sententia. Et ad primum, quod Iuspatronatus
competens similiter ex gratia, & tolerantia, quod ni-
hilominus Laicis auferri non potest respondetur, Ius-
patronatus dici gratiam solummodò respectu initij,
quia ob quancumque foundationem, donationem, aut
constructionem Ecclesiae Laicis non fuisset debitum,
tanquam quid spirituali annexum, cuius sunt incapa-
ces, c. Pie mentis, & c. Frigenius 16. q. 7. sed ex generali
gratia omnibus concessa; qui praedicta fecerint, facti
sunt illius capaces, dict. c. 3. de Iurepatr. cum supra al-
legatis. postquam verò aliquid praestitum fuit ex his,
quae sunt causa Iuspatronatus consequendi, illud est
debitum ex iustitia, & habetur etiam inuito Episco-
po, cuius idè alius consensus non est necessarius pre-
ter requisitum, vt noua Ecclesia construi possit, nec
opus est, vt fundans Ecclesiam sibi illud reseruet,
Stafil. de litt. grat. folio 54. Abbas & Felinus in c. signi-
ficauit, de rest. Lambertus lib. 1. part. 1. q. 2. art. 4. Prax.
Archiep. Neapol. c. 63. n. 13. & cum sit gratia obtenta
ex causa onerosa, sortitur naturam contractus, idè
ex post facto est necessitatis, & auferri non potest, Bal-
dus in l. qui se patris, sub. n. 9. vers. hoc scias, C. vnde liber.
Decius conf. 285. sub n. 4. vers. vnde succedit, & con. 292.
n. 7. Mandel. conf. 181. per totam, & conf. 227. n. 3. Natta
conf. 511. n. 9. & conf. 512. n. 15. Estque vera seruitus,
quam Ecclesia post huiusmodi gratiam generaliter
concessam cogitur sustinere, Lambertus lib. 1. part. 1.
q. 6. art. 1. n. 4. Ista verò sedilium est semper gratia, &
quando ponuntur in Ecclesia, & quando ibi detinen-
tur, quia non reperitur hoc in iure cautum, vt qui-
cumque posuerint sedile in Ecclesia, vbi illud suo iu-
re retinere possint, sicut de Iurepatronatus gratia di-
citur à iure canonizata, & in corpore eius clausa, vt
inquit post Archidiaconum Praepositus in c. horta-
mur, in princ. & est vnicum tantum ius, quod reperitur
à iure reseruatam Laicis in Ecclesia, ut notat Ancha-
ranus in d. conf. 113. n. 2. vers. cum igitur Laicis. Vnde est,
quod omnes fatentur, in istis sedilibus non haberi
Iuspatronatus, scilicet Roch. in dict. vers. Ecclesia, n. 16.
Lambertus dict. q. 11. art. 15. Gratianus d. discept. 210.
n. 30. & alij, quos allegat, & sequitur ipsemet Giouag-
nonius. Propterea non valet istud argumentum à si-
mili, nisi sicut tolerati fuerunt Laici ex gratia, vt ac-
quirere possint Iuspatronatus; ita etiam ex gratia to-
lerantur, vt ponant, & retineant scamna in Ecclesia,
sed cum sola prima gratia sit à iure canonizata, se-
cunda non, ius procedens à prima fit verum patrona-
tus, non procedens à secunda, & illud importet serui-
tutem, secundum verè non, ex tanta disparitate ratio-
nis; patet argumentum à simili nihil concludere,
quoad durationem, & perpetuitatem ipsius iuris re-
tinendi sedilia in Ecclesia.

9. Ad confirmationem de sepulchris adductam à
Pellizzario, & Giouagnonio varias responsiones ad-
ducit Odofredus, vbi supra n. 48. Sed mihi placet asse-
rere, quod qualecumque sit istud ius sepulchri, non
propterea tolli illud, quod dicunt Doctores, non lice-
re Rectoribus Ecclesiarum, & Regularibus auferre
Laicis sua sepulchra, de quolàtè per Lambertum part.
3. quest. 5. ars. 4. Respondetur id procedere ex aliis ra-
tionibus, & praesertim secundum ipsum num. 18. quia
sepulchrum conceditur tanquam hospitium de functi,

c. broz. 13. q. 2. l. qui sepulchra, & ibi Gloss. in vers. domos, Cod. d. sepult. viol. quod hospitium debet esse perpetuum, propterea consuetudine inductum est, ut in ipsa concessione sepulchri soluantur pecuniæ, non quidem pro eo quod spirituale est, sed ratione situs commodioris, aut dignioris, qua ratione nulla committitur Simonia. Sor. de lur. l. 9. q. 7. art. 1. Aragonius eodem tractatu q. 110. art. 4. Gratianus dec. March. 26. n. 14. & dict. discept. 110. n. 10. & 11. Beltran. add. decis. 145. n. 10. Idem esset contra æquitatem, quam profitetur Ecclesia priuata Laicum concessio sepulchro, & retinere pecuniâs ob eam causam acceptas, quæ rationes cessant cum illis, qui posuerunt sedilia in Ecclesia, quia nulla adest necessitas, ut ibi debeant semper permanere, nec pecuniæ pro illis recipi solent, idem non est par ratio sepulchrorum, & sedilium retinendorum.

10. Et tandem, ad aliud argumentum, quod pro iure sedilium competit mandatum de manutenendo. Respondeo, negando consequentiam istam, Laici pro retentione loci, & sedis obtentæ in Ecclesia, habent iuris remedia, præsertim possessoria, ergo iisdem uti possunt contra Rectores Ecclesiæ, si vellent euacuare Ecclesiam à locis, & sedilibus Laicorum, nam hoc regulare est, ut qui vtuntur iure facultatis, possint se ab aliis defendere, qui vellent eos turbare, non tamen contra dominum id facere possunt, si facultatem, reuocaret quod probat text. singularis à cõtrario sensu, in §. ferè, §. planè, qui alium, Inst. de rer. diuis. vbi not. Aretinus num. 3. Sebastianus Medicus de Venat. piscat. & aucup. part. 1. q. 25. & hoc vulgatum est in possidente precario, cui competunt interdicta possessoria contra tertios, non autem contra Dominum reuocantem precarium, l. precario, ff. de precario. Euerardus in loco à commodato ad precarium n. 5. vers. ex quo sequitur. Rota decis. 1. n. 2. de restit. spol. in antiq. Menochius de recup. possess. dict. remed. 1. num. 58. sic etiam in iis, quæ sunt publici iuris, quorum acquiri non potest, sed sola præoccupatione vsus, leg. quod in littore, & l. quamuis, ff. de acquir. rer. domin. leg. fin. ff. de vsucap. pro manutenzione præoccupati vsus competit interdictum, uti possidenti. leg. si quisdam, ff. de diuers. & temp. præscript. leg. iniuriam. §. si quis me prohibuerit: vbi Bartolus hoc not. ff. de iniur. Iason. in l. quominus, n. 110 ff. de flumin. Baldus de præscript. in d. 4. part. 5. partis. priu. q. 66. in fine, ex eo igitur, quod dicunt Doctores concedi Laicis interdicta possessoria pro defensione vsus sedilium in Ecclesia, non est inferendum, ea sic etiam competere contra ipsammet Ecclesiam, & eius Rectores: Imò si considerentur Doctores ipsi, in quo proposito id dicant, constabit, eos loqui, quando de præ eminentia loci, & sedilis est contentio inter ipsos Laicos, ut in themate Parisius conf. 149. qui ad hoc principaliter allegatur, & in eo etiam ipsiusmet Giouagnonius, quo casu non tractatur de iure spirituali, ut si ageretur cum Rectore Ecclesiæ; sed de iure temporali, scilicet præ eminentiæ inter Laicos, & causa est merè prophana, ergo, &c. Et hæc omnia docet Odofredus in citato Responso & multa alia, quæ hîc, ne longior sim, transcribere nolui, ex quibus labefactata remanet opinio Giouagnonij, Pellizzarij, Gratiani, Ciarlini, & Bordoni: Vnde Iudices in facti contingentiâ, circa præsentem difficultatem perpendant quidem rationes, non numerum Auctorum, & ex his consequenter corruunt omnia Corollaria adducta, vbi supra, quæ ex sua opinione deducebat Pellizzarius. Dicendum est itaque Laicos propter sedilia & scamna in Ecclesiis apposita, aliud non acquirere, nisi vsus facti, quod quidem potest semper sine iniuria à Domino prohiberi vt pote à quo semper dependet. Et ita præter Doctores citatos tenet ex Theologis Malderez de iniuria tractatu 1. c. 3. dubio 4. Dicastillus de

iniuria libro 2. tractatu 1. disputat. 1. dub. 5. numero 48. Trullench. in Decalago tom. 2. lib. 7. cap. 1. dub. 6. num. 2. & alij.

RESOL. CXXVIII.

De ætate quadraginta annorum, quos debet habere Canonicus Pœnitentiarius ex Concilio Tridentino sess. 24. c. 8. de reform. an sufficiat esse inchoatos?

Et pro Episcopis cum trigessimus annus requiratur, an debeat esse completus?

Et an verò in Gallia ex concordatis inter Leonem X. & Regem Gallie, sufficiat, ut quis in 27. annum constitutus sit, ut rectè possit eligi in Episcopum?

Et notatur, quod pro Abbatibus, Decanis, Prepositis, Archipresbyteris, aliisque Dignitatibus curam animarum habentibus 25. annus inceptus requiritur.

Quod etiam procedit non solum in Dignitatibus Ecclesiasticis secularibus, sed etiam Regularibus.

Et an ad ceteras Dignitates, & Personatus, quibus nulla cura animarum subest, Clerici alioquin idonei, & 22. annis non minoribus adsciscantur, necessarium sit?

Et an hic 22. annus pro Dignitatibus acquisitis debeat esse completus, vel sufficiat inceptus?

Et an hæc ætas 22. annorum requisita sit non solum pro Dignitatibus Ecclesiarum Cathedralium, sed etiam pro Dignitatibus Ecclesia Collegiata?

Et pro Cardinalibus an ea ætas requiratur, ut intra annum possint promoueri ad eum ordinem, ad quem destinantur?

Et an in Pontifice Summo solum requirantur 30. anni? Ex p. 10. tr. 16. & Misc. 6. Ref. 86.

§. 1. **N**egatiuam sententiam tenet Pater Angelus Bossius in Mor. to. 2. part. 3. tit. 2. §. 13. n. 86. qui citat Garciam, & Barbosam, quibus adde doctum Iuriconsultum Narbonum in Annal. ann. 40. quest. 1. num. 2. & Viuianum de lur. Patr. lib. 1. c. 1. num. 190. & ratio est, quando ætas, seu annus profertur in Genituo, requiritur complementum, ut præter Surdum decis. 178. n. 7. tradunt Bartolus in l. si cui legetur, ff. de legatis 1. Angelus verbo ætas, n. 8. Syluester verb. eodem, n. 4. Vasquez de benef. dict. c. 3. §. 2. dub. 4. n. 24. Layman lib. 5. tract. 9. c. 7. n. 1. Confirmatur, quia ætas quadraginta annorum videtur à Concilio exigi in Canonico Pœnitentiario ob morum grauitatem, & iudicij, seu consilij prudentioris maturitatem; quo casu requirit tempus completum.

2. Sed ego affirmatiuæ sententiæ adhæreo, quam tuetur Azorius tom. 2. libro 6. c. 3. questio 6. Castrus Paulus tom. 2. tract. 3. disp. 4. punct. 3. n. 17. vbi sic ait: Supradicta regula excipitur Canonicus Pœnitentiarius, qui in ætate quadraginta annorum debet esse ex Tridentino sess. 24. c. 8. de reformat. Quod si in illa Diocesi non reperiatur, vel licentiatus sit in iure Canonico, vel Theologia, & ætatem quadraginta annorum habeat, poterit eligi, qui alias pro loci qualitate aptior reperiatur; quia sic cauetur à Concilio: & tradit Ioannes Gutierrez lib. 1. Canon. q. c. 26. n. 40. Verum si intra Diocesim non reperiatur aptus ad illud munus obendum poterit extra Diocesim quæri, sed necessarium habere debet qualitates à Concilio requisitas, scilicet gradum scientiæ, maturam ætatem, & morum probitatem. Sed an huiusmodi anni debeant esse completi, vel sufficiant incepti? Variant Doctores, Garzias 7. part. 3. de benefic. cap. 4. num. 35. censet, debere esse completos: sed verius videtur sufficere inceptos. Quia nullum est verbum, ex quo debere esse completos colligatur, & sine firmo fundamento non

Sup hoc in
rom 1 tr. 4.
Resol. 49. &
magis latè in
rom. 5. tr. 7.
Ref. 37. & in
alio §. earum
notationum.

non est facienda restrictio. Ita ille ; cui ego addo nouissimè eruditissimum, & amicissimum Didacum Antonium Frances in *Pastorali*, part. 3. vot. 10. per totum, in quo latè, & doctè hanc sententiam variis rationibus confirmat, & ad argumenta contraria responderet, & testatur observari in multis Ecclesiis Hispaniæ.

3. Sed cum pro Episcopis trigessimus annus requiratur, in *c. cum in cunctis*, de *Decimis*, quæritur, an debeat esse completus? Negat Gloss. in *c. unico*, de *etate*, & *qualitate*, in 6. verb. *compleuerit*. Sed absque fundamento. Nam textus in *c. cum in cunctis*, clarè indicat debere esse completum, cum dicat: Nullus ad Episcopatum eligatur, qui iam trigessimum ætatis annum non exegerit; & sic ad omnem excludendam dubitationem definitum est à Gregorio X I V. in sua Bulla, quæ incipit; *Onus Apostolicae seruitutis*, edita 15. Martij 1591. & tradit expressè Rebuffus in *praxi Beneficior. rubr. requisita ad collationem bonam*, n. 37. & *tr. de pacificis possessoribus*, n. 184. Guttier. lib. 1. Canon. q. c. 26. n. 39. Garzias 7. part. de *benefic. c. 4. n. 76*. In regno verò Galliæ ex concordatis inter Leonem X. & Regem Galliæ affirmat Rebuffus *dict. tract. de pacific. possessorib.* n. 184. & ex illo Barbosa n. 27. sufficere esse in 27. anno constitutum ut ritè eligi possit.

4. Notandum est etiam hîc, quod pro Abbatibus, Decanis, Præpositis, Archipresbyteris, aliisque dignitatibus curam animarum habentibus vigessimus quintus annus inceptus requiritur: habetur expressè *c. cum in cunctis*, §. *inferiora*, de *elect.* & in Trident. *sess. 24. c. 22. de reformat.* ibi: nemo igitur deinceps ad dignitates quascumque, quibus animarum cura subest, promoveatur, nisi qui saltem vigessimum quintum suæ ætatis annum attigerit, & tradunt omnes Doctores. Quod procedit non solum in dignitatibus sæcularibus, sed etiam in regularibus, tametsi beneficia manualia sint, vt deciditur expressè in Clement. *Ne in agro Domini*, §. *ceterum*, de *statu Regularium*. & tradit Lessius lib. 2. c. 34. dub. 20. concil. 2. Emmanuel Rodriquez *to. 1. q. regular. q. 25. art. 2.* Garzias aliis relatis *dict. 7. part. de benefic. c. 4. n. 42.* & constat ex *dict. c. cum in cunctis*, & in Trident. exigentibus vigessimum quintum annum pro qualibet dignitate curam animarum habente absque vlla restrictione. Sed ad cæteras dignitates, vel personatus (inquit Concilium *sess. 24. c. 12.*) quique, animarum cura nulla subest, Clerici alioquin idonei, & 22. annis non minores adsciscantur. Ex quibus verbis oritur dubium, an hic 22. annus pro dignitatibus requisitus debeat esse completus, vel sufficiat inceptus, sufficere inceptum, docet Henriquez in *summ. lib. 14. c. 8. §. 10. in fin.* Emmanuel *Sa verbo Beneficium*, n. 31. Zerola in *praxi Episcop. 1. part. verbo Beneficia*, §. 1. *vers. ad dignitates*. Azorius 2. part. *insti. moral. lib. 6. cap. 5. questio 3. in fin.* Augustinus Barbosa 3. part. *de potestate Episcop. allegat. 60. n. 66.* Mouentur, quia vigessimus secundus annus non videtur completus requiri, vt dicaris esse non minor 21. annorum: ex eo namque quod in vigessimum secundum annum intres, iam non es minor, sicuti non es maior 22. quousque illum compleas, & 23. incipias, ita non es minor 22. si 21. compleuisti, & 22. incepisti. Maior enim & minor videntur esse termini exclusiui: & confirmo, si 22. annus completus requiritur, vt quid Concilium dixit, ne eligantur minores 22. annis Clarius procederet, si diceret, non eligantur nisi qui maiores 22. annis fuerint, si quidem 19. qui completum habent 22. annum, & 23. incipiunt, maiores sunt 22. annis? Et hanc sententiam docet Homobonus de *exam. Eccles. part. 2. tract. 12. c. 3. q. 15.* & Seraphinus *decis. 500.* Et quidem in fauorabilibus vltimus annus cœptus habetur pro completo. Deinde, quando tempus designatur per ablatiuum, importatur tempus incompletum, & sic sufficit vltimus annus cœptus.

Tom. VI.

5. Sed his non obstantibus, alij asserunt 22. annum debere esse completum, vt capax sis cuiuslibet dignitatis; quia sæpè sic est decisum à sacra Congregatione, vt constat ex decisionibus relatis à Garzia 7. part. de *benefic. cap. 4. n. 70.* quibus in casu dubio standum est. Deinde, quia id iudicauit Concilium diuersimodè loquens de ætate requisita ad dignitates curatas, ac sine cura. Nam loquens de dignitatibus curatis dixit; nemo promoveatur, nisi qui vigessimum quintum suæ ætatis annum attigerit: at loquens de aliis dignitatibus sine cura, inquit, non minores 22. annis adsciscantur, quasi indicans, eos qui vigessimum secundum annum non cœpleuerint, eligi non posse; qui enim 22. non compleuit, absolutè minor est illis, qui 22. annum completum habent, & consequenter minor est 22. anno; & ita tenet Vasquez de *benefic. c. 3. §. 2. dub. 2. n. 18. & dub. 4. n. 24.* Lessius lib. 2. c. 34. dub. 20. n. 108. Mandosius *tract. de etate minorum*, c. 5. n. 10. Garzias *dict. cap. 4. num. 67.* quibus ego addo Castrum Palaum *tom. 2. tract. 13. disp. 4. punct. 3. num. 10.* Layman lib. 4. *tract. 2. c. 14. n. 1.* Molinam *tract. 2. disp. 173.* & Reginaldum *tom. 2. lib. 30. n. 165.* Filliucium *tom. 3. tr. 4. c. 6. n. 30.* & Angelum Bossium in *moral. tom. 2. tit. 2. §. 11. n. 65.*

6. Quid ego sentiam, dicam breuiter. Prima opinio videtur probabilis, & præter Doctores citatos in eius fauorem, illam tenet nouissimè nominatim contra Palaum eruditus Antonius Frances in *Pastor. part. 3. vot. 10. n. 27.* Sed ego secundæ sententiæ adhæreo, stantibus decisionibus sacre Congregationis à Garzia relatæ.

7. Verùm ex his oritur dubium, an hæc ætas 22. annorum requisita sit non solum pro dignitatibus Ecclesiæ Cathedralis, sed etiam pro dignitatibus Ecclesiæ Collegiatæ? negat Zerola *Prax. Episc. 3. part. verb. beneficia*, §. 1. *verbo, ad dignitates, & verbo, Canonica*, §. 9. Altera Praxis noua 1. part. c. 15. n. 21. Aloysius Riccius in *Praxi fori Eccles. decis. 731. in 1. edit. & resol. 512. n. 3. in fin. in 2. edit.* Augustinus Barbosa *allegat. 70. n. 67.* Emman. Rodrig. in *addit. ad Bullam composi. n. 4.* Vbi testatur, Christophorum Vellam Archiepiscopum Burgensem contulisse cuidam scholastico ætatis 17. annorum dignitatem scholasticæ Ecclesiæ Collegiatæ de Aguilar de Campo, & lite mota, iudicatum esse collationem fuisse canonicam, & iuridicâ.

8. Sed Castrum Palaus *tom. 2. tract. 13. disp. 4. punct. 5. n. 7.* & alij penes ipsum contrarium docent. Probatum ex proœmio supradicti decreti, ibi: *cum dignitates in Ecclesiis præsertim in Cathedralibus.* Dictio autè *præsertim*, exprimit clariora, & supponit quæ minus claritatis habent, Si ergo de solis dignitatibus Ecclesiarum Cathedralium vellet disponere, vt quid addidit, *præsertim*. Sed illo verbo excluso debebat dicere: *Cum dignitates in Ecclesiis Cathedralibus, &c.* Sed licet hæc opinio sit satis probabilis; ego primæ sententiæ magis adhæreo. Primò, quia Rodriquez in *addit. ad Bullam Compos. n. 4.* testatur, ita declarasse sacram Cardinalium Congregationem; & ego Purpuratorum Patrum Oracula veneror. Secundò, quia hæc opinio est communis, vt testatur Bossius *tom. 2. tit. 2. §. 10. n. 63.* Tertiò, quia argumentum Castri Palai, & aliorum non nimis vrget: nam dictio, *præsertim*, aliquando stat pro tantum, & aliquando abundat, vt tradit cum aliis Augustinus Barbosa *dictione 277. n. 8.* ibi etiam quascumque, & cæteras, refertur ad omnes dignitates, & beneficia in Cathedrali eminentiam habentia sine cura animarum, quocumque nomine appellentur; & ita Concilium non videtur loqui de dignitatibus aliarum Collegiatarum.

9. Et tandem notandum est hîc, quod ad obtinenda quæcumque beneficia, etiam curata, vel dignitates adhuc primas post Pontificalem, vel Canonice etiam qualificatos, maior ætas requisita, sit 25.

H 3 annorum,

St. hoc in
no. 4. tr. 8.
Re 49. §. 1.
1 tom. 9.
Ref. 5.

St. hoc in
R. noi. seq.
§. inter
medium &
fin. à vers.
A constar
in simili.

St. hoc in
in 7. tr. 1.
Ref. 328. §. 2.
in fin.

Sup. hoc in
tom 9 tr. 7.
Rel. 5. §. 2.

annorum, & hos esse inceptos sufficiat, & quod magis est, ad obtinendum Episcopatum sat sit habere triginta annos completos, & in Cardinalibus eam ætatem, ut intra annum possint promoveri ad eum ordinem, ad quem destinatur, probat Marchin. *de sacrament. Ordinis tr. 1. part. 5. c. 2. n. 23*. Et quod maximum est, in Pontifice supremo solum requirantur ad summum iidem triginta anni, ex latè deductis per Barbosa *de uniuers. iur. Eccles. lib. 1. c. 1. n. 83*. quidquid dixerit Machinus *ubi proximè, n. 24*. quod nulla ætas certa ad Pontificatum in iure sit præscripta, quia optimè probat Barbosa sufficere dictos triginta. Et hæc omnia etiam docet Frances *in Pastor. part. 3. vot. 10. n. 38*. Sed, pace viri amicissimi, ut verum fatear, magis mihi placet opinio Marchini, quam etiam tueretur Azorius *10. 2. lib. 6. c. 5. q. 15. in fine*. Bossius *tom. 2. tit. 2. §. 4. n. 43*. Castus Palau *tom. 2. tract. 13. disp. 4. punct. 2. num. 1*. Dico igitur, quod nulla pro Summo Pontifice à iure determinata ætas requisita est, sed eo ipso, quo à duabus partibus Cardinalium fuerit electus; qui aliàs iure naturali, & divino spectato aptus fuerit ad Ecclesiam Dei gubernandam, electio valida persistit. Neque credendum est: Cardinales electuros, qui idoneus non sit tanto muneri.

RESOL. CXXIX.

An Vicarius precedat Archidiaconum?

Et quid, si Archidiaconus habeat privilegium obtinendi primam Sedem post Episcopum?

Et an Vicarius debeat non solum precedere Archidiaconum sed etiam Abbates, Archipresbyteros, Canonicos, & alios Prælatos inferiores Episcopo in sedendo, ambulando in Choro, & in Processionibus, etiam præsentem Episcopo?

Et quid, si prædictus Vicarius Episcopi sit Canonicus? Ex part. 7. tr. 10. & Misc. 1. Rel. 27.

Sup. hoc pro §. 1.
Vicario Sede
vacante in
tom 3. tr. 5.
ex Rel. 76.
lege doctrinam
§. 1. in
fine, & §. 11.

Casus est curiosus, & passim practicabilis; & argumenta pro Vicario sunt hæc. Primò, ille præferendus est, qui maiorem obtinet iurisdictionem & potestatem, *can. statumimus, §. vlt. & c. seq. 17. dist.* Sed Vicarius maiorem habet iurisdictionem, quam Archidiaconus. Ergo illi præferri debet. Minor probatur quia Archidiaconus nullam habet iurisdictionem in Vicarium, et si aliquam in suæ Ecclesiæ Clericos exercere possit, *c. ad hæc, §. in quadam, de offic. Archidiacon.* Imò è contra Vicarius ipse etiam in Archidiaconum ius dicere posse dicitur.

2. Secundum argumentum est, Vicarius associari dicitur Episcopo in iurisdictione, *c. in novo 16. q. 9*. Ergo post Episcopum primum locum obtinere debet ut cæteris præferatur, *arg. c. recolentes, de stat. regular.* Ergo etiam Archidiacono præferatur.

3. Tertium est, quo quis melioribus præest: eo maior est, *§. nos igitur, nonel. de defensor. civitat.* Sed Vicarius melioribus præest, cum & ipsi Archidiacono præsit. Ergo ipsi Archidiacono præferri debet.

4. Quartum Vicarius idem Consistorium cum ipso Episcopo facit, & de illius iurisdictione participat, *c. 2. de consuetud. in 6*. Ergo Vicarius post Episcopum omnibus præferri debet.

5. Quintum argumentum est. Quod Vicarius locum sui principalis tenere debet, *can. præcipimus 93. dist.* Si itaque Vicarius locum Episcopi tenere debet, ergo Archidiacono præferendus venit.

6. Pro Archidiacono primum argumentum est: Is qui perpetuam iurisdictionem habet, habenti temporalem præferatur. Ioannes Andreas *in c. penult. de offic. deleg. in 6*. Sed Vicarius Episcopi temporalem iurisdictionem habet, cum sit officium quod confertur eligi-

bili ad voluntatem Episcopi, & ad libitum amoueri potest, (*Clem. & si principatus de rescript. Archidiaconus verò iurisdictionem habet perpetuam. Ergo Vicario est præferendus.*)

7. Secundò, Archidiaconus est Episcopi etiam Vicarius, *cap. 1. & ibi Ioannes Andreas de offic. Archidiacon.* nam habet curam Ecclesiæ absente Episcopo, *cap. ad hæc, & c. vlt. de offic. Archidiacon.* vbi scriptum est, Archidiaconum esse oculum Episcopi, & maiorem post Episcopum. Si maior, ergo ante ipsum Vicarium. Nam primus is dicitur, quem nemo antecedit, *§. discipuli in proem. Digest.*

8. Tertio, is qui iure suo officium vel dignitatem habet, dignior censetur eo, qui habet iure alieno, & illi præferatur, quia dignior est, qui propria virtute fulget & coruscet, *l. si Augusta, deleg. 2*. Sed Archidiaconus iure suo habet officium, suæ dignitati annexum, *d. c. 1. de offic. Archidiacon.* Vicarius verò habet iure alieno: Archidiaconus ergo tãquã dignior præferendus est.

9. Quarto, is dignior est, qui officium consecutus est à digniori, *c. per tuas, de maior. & obed.* Sed Archidiaconus habet officium & dignitatem à digniori, hoc est à lege Pontificia; Vicarius verò ab Episcopo. Ergo Archidiaconus est dignior.

10. Quintò, dignior altero is est, qui duas habet qualitates, & alter vnã tantum, *leg. sed & militis in princ. vbi Baldus Dig. de excus. iur.* Sed Archidiaconus duas habet qualitates, nempe officium, seu iurisdictionem, *c. 1. de offic. Archidiacon.* & dignitatem, *c. ad aures, de rescript.* Vicarius verò solum officium habet sine dignitate. Ergo Archidiaconus ipsi est præferendus.

11. Nec obstitit primum argumentum pro Vicario probatum, quia responderetur, maiorem iurisdictionis non arguere absolutè maiorem dignitatem, & præminentiam. Menochius *conf. 52. n. 55. lib. 1*.

12. Nec refragatur secundum argumentum, quia Vicarius locum Episcopi iurisdictionalibus, & non alibi tenere debet. Vnde nec tertium aduersatur, quod in iurisdictionibus tantum procedere potest Menochius *dict. loc.*

13. Nec obloquitur quartum, quia dato quòd Vicarius debeat tenere locum Episcopi, non tamen sequitur quòd possit locum & sedem Archidiaconi occupare Menochius *dict. conf. 51*.

14. Quintum ad propositum hoc nihil facit: nulla est enim facienda similitudo de auctoritate Pontificis ad Episcopum, ut dicit Cardinalis de Turrecremata, *c. in nomine 23. dist. col. 2. in fin.* Et hæc omnia tenet & docet in fauorè Archidiaconi Ludovicus Gilhausen *in Arbore iudiciaria civili, c. 1. part. 1. §. 6. n. 3*. quæ valde à curiosis notanda sunt, & ante ipsum in fauorem Archidiaconi scripsit Navarrus *consil. 1. & 2. de maior. & obed.* cum Menochius *lib. 2. conf. 257*.

15. Sed his non obstantibus communis sententia stat pro Vicario, quam tueretur Valenzuela *tom. 2. conf. 101. n. 30. & sequenti.* Anton. de Prætis *de iurisd. Episc. c. 6. n. 41*. & alij, quos citat & sequitur Barbosa *de potest. Episc. part. 3. alleg. 54. n. 144*. quibus adde Valenzuelam *conf. 101*. & alios quos citat & sequitur Solorzano *de Indiarum iure tom. 2. lib. 3. c. 8 n. 43*. & Gavantum *in Man. Episcop. verbo Vicarius Generalis, n. 21*. Imò Sbrozzius *lib. 2. quaest. 25. num. 7*. ampliat, etiam si Archidiaconus haberet privilegium obtinendi primam sedem post Episcopum, & n. 4. ampliat ut non solum debeat præcedere Archidiaconum, verum etiam Abbates, Archipresbyteros, Canonicos, & alios Prælatos Episcopo inferiores, & num. 11. cum Antonio de Prætis *dict. c. 6. n. 55*. quod præcedit Canonicos, etiam Episcopos in sedendo, & ambulando, in Choro, & in Processionibus, etiam præsentem Episcopo, Menochius *conf. 257. n. 24*. Sbrozzius vbi proximè

nu. 12. nisi esset Canonicus, quia tunc sedebit in loco suo, Sbrozzius n. 17. Et quod Gubernatorem, vulgo Capitaneum in functione Ecclesiasticis Vicarius Episcopi præcedat, tenet Aloysius Riccius in *praxi fori Ecclesiastici, decis. 580. in prima editione, & resol. 555. in secunda editione.* Vide etiam Alzed. in *praxi Episcop. part. 2. cap. 2. n. 9.* Gauantum in *man. Episc. verb. Præcedentia, n. 6.* Sed de materia præcedentiæ multa notatu digna inuenies in *alleg. fiscal. Eruditissimi Domini mei Ioannis Baptistæ Larrea, alleg. 51. & 52.*

RESOL. CXXX.

An Coadiutor Canonici præbendæ Diaconalis sedere debeat ante Canonicos Subdiaconalis?

Et supponitur, quod dictus Canonicus non potest sedere, & incedere in loco antiquo Coadiuti, quamuis sit cum futura successione. Ex p. 4. tr. 4. & Misc. Ref. 88.

§. 1. **S**uppono contra Nauarrum *consil. 3. num. 5. de Cleric. egrot.* quod dictus Coadiutor cum futura successione non potest sedere & incedere in loco antiquo coadiuti, ut decisum fuisse testatur Gonzales in *reg. 8. Canc. gloss. 5. §. 9. num. 102.* Garfias de *benef. tom. 1. p. 4. c. 5. n. 66. & seq.* Moneta de *opt. canon. c. 4. q. 8. n. 141.* Sebastianus Cæsar in *relect. de Eccles. Hierarch. part. 3. disp. 14. §. 9. num. 6.* Barbosa tract. de *Canon. c. 29. num. 22.* Gratian. in *disc. forens. tom. 1. cap. 106. nu. 39. & alij.*

2. Sed difficultas est, an debeat sedere in ultimo loco Canonicorum præbendæ Diaconalis ante Canonicos Subdiaconalis? & negativè videtur respondendum, quia Doctores citati asserunt quod Coadiutor Canonici post omnes Canonicos sedere debet ante portionarios. Verùm ego affirmativam sententiam teneo cum Bartholomæo Gauanto in *Enchirid. Episcop. verbo Coadiutor Episcopi, nu. 24.* & Francisco Leone in *thesaur. fori Eccles. part. 2. c. 4. nu. 57. & 58.* asserentibus quod Coadiutor Canonici præbendæ Presbyteralis sedet ante Canonicos diaconalis; ergo Coadiutor Canonici præbendæ diaconalis sedet ante Canonicos subdiaconalis, cum in utroque casu, ut patet, militet eadem ratio, quam affert Leo *vbi supra*, quia Coadiutores inseruiunt in eodem ordine in quo seruiant coadiuti; ergo æquitas suadet quod in eodem ordine post omnes Canonicos eiusdem ordinis sedere debeant. Nec aduersus hanc sententiam faciunt Doctores citati, dicentes Coadiutores Canonicos sedere post omnes Canonicos, non enim loquuntur in casu nostro quâdo Canonici distinguuntur in diuersis ordinibus, sed in casu, quo Canonici sine disparitate sūt omnes in vno & eodē ordine, ut patet ex Gauanto *vbi supra, n. 23. & 24.*

RESOL. CXXXI.

An qui verbi gratia, accipit gradum Doctoratus in aliqua Vniuersitate publica, ut Messana, Catana, &c. non habens Cursus requisitos, vel non interfuit illis iuxta Vniuersitatis Statuta, vel non sit Matricula adscriptus, &c. peccet mortaliter, licet non interueniat iuramentum? Ex p. 4. tr. 4. & Misc. Ref. 173.

§. 1. **A**ffirmatiuam sententiam docet Alcozer in *summ. c. 27.* & Pater Henriquez consultus de hac re, & hoc licet non interueniat iuramentum, quia Vniuersitas non intendit conferre gradum patientibus defectum aliquem iuxta sua statuta.

2. Verùm contrariam sententiam docet Sanchez in *opusc. tom. 1. lib. 2. c. 1. d. 57. nu. 15.* vbi sic ait: Seclu-

so iuramento recipere gradum patientem aliquem defectum ex dictis, qui in foro conscientie non annullant gradum, non est peccatum mortale, si ille aliàs esset dignus, & sufficiens ad illum gradum, quia hi defectus non sunt substantiales, & quod substantiale est, concurrat, scilicet promoti ad gradum sufficientia: si autem iuramentum interueniat tunc temporis, erit peccatum mortale, non ratione talis defectus interuenientis, sed ratione periurij, quod ille committit; sic docti iuniores. Hæc Sanchez, & ego. Vnde si in tali casu quis potest cuitare iuramentum, minimè peccatum lethale committet.

RESOL. CXXXII.

An studiosi, seu Scholares scholas non visitantes, & lectiones non audientes gaudeant Studioforum priuilegiis, dummodò in Matricula sint adscripti. Ex p. 8. tr. 7. & Misc. Ref. 22.

§. 1. **Q**uestio est curiosa & practiçabilis, & ad illam affirmatiuè respondet Matthias Stephanus de *iurisdic. lib. 3. part. 2. c. 5.* Vlricus Hunnius in *comment. de priuileg. studios. super Auth. Habita, Cod. ne filius pro patre, c. 1. q. 2.* & in primis facit pro hac opinione generaliter dict. *Auth. Habita*, in qua Fridericus Imperator generaliter atque indistinctè omnibus, qui studiorum, causa peregrinantur, scholaribus immunitates & priuilegia indulget; non distinguens vtrum priuatim, an publicè in Academia studeant, vtrum lectiones publicas frequentent, an minus: atqui si ita distinguendū fuisset, atque distingui Imperator voluisset, dubio procul, vel vnico verbulo eiusmodi distinctione significasset, nec rãco silentio eam inuoluisset.

2. *Secundo.* Quin & ratio, ob quam Imperator scholaribus tribuit priuilegia, generalis est, atque in iis quoque scholaribus obtinet, qui priuatim student litterisque incumbunt: ratio enim hæc est, quod studiorum scientiã totus illuminatur mundus, & ad obediendum Deo, & Imperatori, eius ministro, vita subditorum informatur: atqui illorum studioforum scientia illuminari potest mundus, & vita subditorum ad obediendum Deo & Magistratui informari, qui priuatim studiis suis, debita diligentia inuigilantes, scientiam iuris, aliarumque disciplinarum sibi comparant; igitur, & illis voluit Imperator priuilegia & immunitates concedere.

3. *Tertiò.* Accedit, quod, teste Labcone in *l. 2. §. post hunc maxima, ff. de origin. iur.* non solum scholas adeundo, & publicas lectiones frequentando, sed domestico etiam, & priuato studio, proprioque ingenij acumine plurimum quis proficere possit, *inter artifices, ff. de solut.* quando scilicet, vel cum æqualibus, vel cum Professoribus ipsis, vel etiam cum aliis Legum Candidatis, Licentiatis, vel Doctoribus de vtilibus quaestionibus sententias confert, ex quorum institutione non minus, quàm ex publicis lectionibus, vel disputationibus, proficere potest.

4. *Quartò.* Et sanè nihil interesse videretur, quomodo quis proficiat, modò honesta ratione ad finem destinatum, perueniat, *l. Gallus, §. si eius, ff. de liber. & posthumis, l. mulier, §. fin. ff. de condit. instit.* Horat. *Luc. de priuileg. scholar. cap. ult. num. 7.* Iason in *l. scriniarios, n. 7. C. de milit.*

5. Ex his itaque prædicti iuris Antistites statuunt, ad essentiam studiosi atque ad hoc, ut fruatur priuilegiis studioforū, non requiri ut publicas lectiones frequenter, dummodò priuatim in studio suo diligenter sese exerceat, sicut priuatim studēs, ob neglectas lectiones publicas priuilegia Academica non amittant, Quamuis interim prædicti Authores horrētur, disputa-

Sup hoc priuilegio in tom. 9. tr. 2. quamuis cursum, & cum eodem Hunnio hic citato, tamè magis clarè in principio §. Sed audiamus Ref. 157.

tationes publicas minimè esse negligendas, sed diligenter frequentandas, & Rectorem Academiae ad illas visitandas studiosos ex officio compellere posse.

6. Sed his non obstantibus negatiuam sententiam tenet Lucius de priuileg. schol. §. fin. n. 1. Rebuffus de priuileg. scholast. tit. 3. n. 3. & alij, quorum sententia sequentibus confirmatur rationibus atque argumentis. Primum sumitur, ex canon. generaliter 40. caus. 16. q. 1. & l. generaliter 52. §. 1. Cod. de Episc. & Cleric. vbi ius immunitatis, quod Clericis tributum est, non pertinet ad diuagantes, atque circa diuina Mystera desides. Nam (sicuti vtroque dicitur) propter hoc ipsum, immunitas, & priuilegium illis indultum est, vt aliis omnibus derelictis, Dei Omnipotentis ministeriis inhæreant. Pari ergo ratione studiosus Academicus à priuilegiis & immunitatibus est excludendus, quando lectiones publicas non frequenter, & officium studiosi hoc pacto negligit. Eodem respicit textus in dict. leg. qui sub pretextu 9. Cod. de sacrosancta Ecclesia. Secundò iuuat hanc assertionem l. in honoribus 8. §. Philosophus 4. ff. de vacat. & excusat. muner. vbi constitutum est, tutelas & munera sordida his Philosophis remitti, qui se frequentes atque vtilis per eandem studiorum sectam contententibus præbent. Terriò, facit dict. leg. si duas 6. §. & Philosophus 5. ff. de excusationibus. vbi illis demum Philosophis, Oratoribus & Grammaticis hoc tribuitur priuilegium, vt à tutela excusentur, qui publicè iuuenibus profunt. Ideoque & illi demum studiosi priuilegiis gaudebunt, qui publicè student, adeoque exercitia publica frequentant. Quariò fauet huic opinioni textus in c. cum ex eo 34. de electione & electi potest. in 6. vbi priuilegia eiusdem capituli quòd videlicet intra septennium quispiam non cogatur Diaconatus, aut Presbyterij Ordinem suscipere, tribuuntur his, qui litterarum studio insistunt. Quinò, non medio cre pondus huic sententiæ affert textus in can. cauere 20. caus. 22. q. 5. vbi traditur, mendaciū esse, se Christianum dicere, & opera Christi non facere: mendaciū item esse, Episcopum, Sacerdotem, vel Clericum se profiteri, & contraria huic Ordini operari. Igitur & mendacium erit, se studiosum profiteri, & officium studiosi (quod in eo etiam consistit, vt publicis lectionibus & exercitiis frequenter intersit,) non facere. Sexiò, suffragatur, quòd priuilegia militibus concessa, his solis cõpetunt, qui in expeditionibus occupantur. leg. ne quidam 17. C. de testam. milit. Quòd si verò citra expeditionis necessitatem in aliis locis, vel domi suæ agant, prærogatiuam militum sibi polliceri nõ possunt. Ergo nec studiosi Academici à publicis lectionibus abinentes, priuilegiis & immunitatibus studiosis tributis perfrui poterunt. Septimò, non parum confert dict. leg. semper 5. §. licet 6. & §. seq. ff. de iure immunitatis, ex qua constat, frustrà vacationem & immunitatem sibi polliceri, qui nomen negotiatoris dumtaxat induunt; non autem exercent, quæ ad negotiationem pertinent. Vnde colligitur, quòd etiam ille, qui nomen studiosi Academici solummodò affectat, non verò facit, quæ studioso facienda incumbunt, à priuilegiis, & immunitatibus meritò excludatur. Octauò, huc referendum est, quòd Diuus Hieronymus scribit, in can. gloria 69. in fin. caus. 12. q. 2. non Hierosolymis fuisse, sed Hierosolymis benè vixisse laudandum esse. Sic igitur non in Academia vixisse, sed benè vixisse laudandum est. Non autem sat benè viuunt, qui publica exercitia Academica negligunt. Nonò accedit, quòd cum ratio legis ipsam dispositionem definiat, & limitet, argum. l. adigere 6. §. quamuis 2. ff. de iur. patron. l. ita autem dispositioni 5. ff. de administrat. & peric. tutor. &c. & ratio ob quam studiosis priuilegia & immunitates dantur, in eo præcipuè consistit, vt litterarum studia diligenter exercent, per text. in Auth. Habita, in verb. causa studiorum. Item in verb. quorum scientia totum

illuminatur mundus, &c. Cod. ne filius pro patre, vel pater pro filio emancipato, &c. non videntur isthæc priuilegia ad otiosos, & lectiones publicas negligentes, transferri posse. Cessante quippe causa, cessat effectus. l. in omni 13. ff. de adoption. l. vltim. ff. de testam. tutel. cap. et Christus 26. ante finem, extr. de iureiur. cap. cum cessante 60. extr. de appellationib. Ergo, &c.

7. Patet igitur ex omnibus supradictis tam affirmatiuam, quàm negatiuam sententiam suis rationibus ac fundamentis non esse destitutam. Quid ergo in tanta contrarietate sententiarum, & diuersitate rationum statuendum? Ergo (quicquid dicant alij) negantium doctrinam veritati propriorem esse iudico, si modò in studioso tam grauis à lectionibus publicis audiendis proponatur abalienatio, vt vel prorsus nullas, vel rarissimas audiat. Talem etenim studiosum à priuilegiis & immunitatibus scholaribus attributis repellendum esse, rationes supra pro negativa opinione allatæ, manifestissimè euincunt. Quibus etiam addi poterit, quòd Imperator Fridericus in dict. Auth. Habita, Cod. ne filius pro patre, &c. priuilegia & immunitates concedit illis, qui causa studiorum (vt textus loquitur) peregrinantur. Nemo autem studiorum causa in Academia peregrinari dixerit illum, qui domi latitans à lectionibus publicis audiendis planè abhorret. Ratio consequentiæ est, quia cum visitatio & auscultatio diligens lectionum publicarum sit medium, per quod ad eruditionem solidam pervenimus: sanè qui medium hoc negligit & contemnit, vix ac ne vix quidem studiorum causa peregrinari, ac proinde ne capax priuilegiorum esse videtur. Præterea idem Imperator in d. Auth. Habita, profitetur, se priuilegia Academica illis concessisse, qui amore scientiæ exules sunt facti. Quomodo autem, obsecro, amore scientiæ exul fieri, siue in exilio versari dici potest, qui à lectionibus publicis frequentandis penitus abstinere? Denique Imperator in sæpè allegata Auth. Habita, respicit ad studiosos, in Academia versantes, per textum ibi, vt ad loca, in quibus litterarum exercentur studia, &c. Atqui certum est, quòd priuilegia studiosis in Academia versantibus, nõ propter ipsum locum Academiae, sed propter id potiùs, quod in illo loco agitur, & exercetur, & per consequens propter lectiones & exercitationes publicas, ingenij excolendi gratia susceptas, cõpetere soleant. Ex prædictis itaque rectè cõcluditur, quòd studiosi illi, qui lectiones publicas omninò negligunt, ad priuilegia scholaribus proposita, & indulta, adspirare nõ possunt.

RESOL. CXXXIII.

An filius ciuis natus antequam pater in nomine ciuium fuerit receptus, gaudeat priuilegijs, &c. Ex p. 8. tr. 7. & Misc. Ref. 36.

§. 4. **C**asus est practicabilis, & negatiuè videtur respondendum ex rescripto Imperatorum Valenti. Grat. & Valenti. in l. 11. verb. Senator, vel alius Clarissimus, privatos habeat filios editos, quippe antequam susciperet dignitatem, &c. C. de dignit. lib. 12. ex quo aperitissimè, probatur, Senatoris, vel Clarissimi filium esse priuatum, editum antequam pater susciperet dignitatem. Vnde & filij Illustrium virorum, ante dignitatem parentum editi, licet potiantur dignitate paterna, at tamen à Curiali conditione, & functione liberi non sũt, l. doctus 63. §. omnes, & l. seq. l. pen. & vlt. C. de Decur. lib. 10. nisi quædam familia ex priuilegio speciali ab isthac conditione, & functione sit libera, l. neque Dorotheum 61. C. eod. tit. Quod si ergo in personis nobilibus, & illustribus id se ita habet, cur non in filiis plebeiorum, ex identitate rationis, idem obtineret?

2. Sed affirmatiuæ sententiæ ego adhæreo. Probatur. Primò,

Primò per text. in l. 5. vbi Vlpianus ait: Senatoris filium accipere debemus, non tantum eum, qui naturalis est, verum adoptivum quoque, neque intererit, à quo, vel qualiter adoptatus fuerit, nec interest, an in senatoria dignitate constitutus eum susceperit, an ante dignitatem senatoriam. ff. de Senator. Clarissimè hinc patet, iuribus ac dignitate patris gaudere quoque filium editum, antequàm pater dignitatem illà fuerit adeptus.

3. Secundo. Et certè, quia adoptivus etiam filius, natus plebeius, sed à Senatore adoptatus, filius est Senatoris, & senatoriæ dignitatis particeps, vt non modo Vlpian. in d. l. 5. & l. 10. ff. de Senat. sed etiam Paulus I. C. in l. 6. ff. eod. tit. docent; cur non multò magis, vel æquè filius naturalis, etiam ante patris dignitatem plebeius natus, patriæ dignitatis particeps esset?

4. Tertio. Eoque facit, quòd filius Decurionis, qui ante natus est quàm pater Decurio fieret, priuilegiis patris Decurionis fruatur, ne fustibus castigetur, ne in metallum detur, l. 2. §. in filiis 2. ff. de Decur. & in l. moris 9. §. sed utrum 14. ff. de pæn.

5. Quarto. Cùmque pater, & filius pro vna eademque habeantur persona, l. vlt. C. de impub. & aliis substit. & vox patris sit vox filij, & contrà, §. si quis alij, 4. vers. ei verò. Inst. de in iur. stipulat. Baptista à Villalob. in thes. comm. opin. in addit. Ficard. n. 38. Io. Goed. in comm. de contr. & committ. stipul. c. 7. concl. 5. & 6. fieri non potest, vt filio non competant iura patris ab hoc ipso momento, quo patri concessa fuere, licet iam antea fuerit natus.

6. Quid ergo est, quod Imperatores rescripserunt, priuatos haberi filios Senatoris, vel Clarissimi, editos antequam susciperet dignitatem, in l. Senator 11. C. de dignit. lib. 12. Varias huius rescripti explicationes ex variis authoribus congeffit Henric. Bocer. de Regal. c. 2. n. 10. adi illum, & non pigebit.

RESOL. CXXXIV.

An plebeius à viro Nobili adoptatus Nobilis efficiatur, ita vt gaudeat priuilegiis Nobilium?

Et docetur mulierem nobilitare genere mariti, cuiusque priuilegiis gaudere.

Et è contra natus ex Patre plebeio, ex matre Nobili plebeius est. Ex p. 8. tr. 7. & Misc. Res. 87.

§. I. **A**ffirmatiuam sententiam tenet Henricus Bocerus de Regalibus, c. 2. n. 37. vbi sic ait. Vocari in quæstionem hoc loco & illud potest, an plebeius à Nobili adoptatus Nobilis sit, & priuilegiis Nobilium lætetur, necne? Conclusioni negatiuæ sequentes inferunt rationes. Adoptio ex ciue peregrinum, vel contrà non facit. Imò nec ciuitatem mutat, sed adiicit, id est, adoptatus tam in patria sua, quàm in patris adoptatoris munera, & honores ciuiles subire cogitur. l. in adoptionem 8. C. de adopt. l. 1. & l. ordine 15. §. vlt. ff. ad municipal. Adoptio item ex ingenuo libertinum, vel ex libertino ingenuum non facit. l. vlt. ff. de statu hominum, & l. vlt. ff. de adopt. Nanciscitur quidem adoptatus in familia adoptantis iura ingenuitatis, ac ingenuus non fit. l. sciendum 32. ff. de rit. nupt. Denique adoptio ad hoc tantum inuenta est, vt faceret filiū, id est, hominem sui vel alieni iuris redigeret in potestatem adoptatoris, quasi filiū, vel nepotem, vel pronepotem. Inst. de adopt. in princ. l. qui liberatus 12. & d. l. vlt. ff. d. tit.

2. At sententiæ aientis veritatem arguit disertè textus in l. omni 13. ibi, patria dignitas quaesita per adoptionem, & l. per adoptionem 35. ibi, per adoptionem dignitas non minuitur, sed augetur, ff. de adopt. l. Senatoris 5. & leg. seq. l. liberos 10. ff. de Senatoribus, ex qua posteriore lege & illud apparet, quòd dignitas per adoptionem quaesita propagetur etiam in liberos patris plebei; à No-

bili viro adoptati. Id quod vult etiam Iurifconsultus in l. ex adoptiuo, 27. ff. de adopt. Tiraquellus item post alios in tract. de nobilit. c. 15. n. 5. tradit, quòd parentum nobilitas ad filios etiam adoptiuos transeat.

3. Nihil patrocinantur contrariæ conclusioni rationes pro ea supra adductæ. Distinguendum etenim est inter dignitatem, & aliam hominum conditionem, siue statum. Dignitatem patris affert adoptio filio adoptiuo, non alium statum, excepto eo, qui in patria potestate, & familia consistit. l. qui ex liberis 11. §. testamentum. ff. de bon. posses. secund. tab. Excepto item eo, qui consistit in ipso sanguine, siue genere, quod iuris naturalis est. l. 1. §. cognation m ff. vnde cognati, l. si is qui 44. ff. de adopt. Cuiacius lib. singul. consular. consult. 56. & in comment. in lib. 36. q. Papin. pag. 199. Et licet adoptio ad hoc tantum sit inuenta, vt per eam liberos ciuili-ter adquiramus, & nostræ potestati eos subiiciamus; id tamen conclusioni nostræ in tantum nihil decerpit, vt eam etiam maximè confirmet, quippe cùm hic quoque patriæ potestatis sit effectus quidam, quòd patris dignitatem cum filio communicat. Hucusque Bocerus; cui adde Hunnium libro 1. variar. resolut. Iur. Ciuil. tractat. 3. quæst. 33.

4. Ego autem contrariæ sententiæ tanquam probabiliori adhæreo. Et primò sic arguo, nobilitatem pertinere ad statum, vel conditionem personæ, in confesso est. Atqui status qui in hisce tribus, libertate nimirum, ciuitate, & familia, consistit, per adoptionem specificam non mutatur, argum. §. sed hodie. supra hoc tit. & l. pen. Cod. eod. Qui enim ciuis est, non fit peregrinus per adoptionem, l. in adoptionem 7. Cod. hoc tit. Secundo: Adoptio ex ingenuo libertinum, vel ex libertino ingenuum non facit, prædicta l. vlt. ff. de stat. hom. & dict. l. vlt. ff. hoc tit. Ergo nec ex plebeio, siue ignobili facit nobilem, tametsi fauore libertatis, ex seruo liber per adoptionem efficiatur, hoc §. nostro l. libertas 112. & d. l. in obscura 179. ff. de reg. iur. Tertio, filius adoptiuus in feudis patri non succedit, c. 1. §. adoptiuus, si de feudo defuncti content. sit inter dom. & agnat. vassalli. tit. 26. lib. 2. feudor. Quarto, aut nobilior è naturæ virtutem, ad præclarè agendum innatam consideramus: & cùm habitus sit, vt eveli nequeat, ita nec adoptione conferri alteri potest, argum. §. sed natura ia 1. Inst. de iur. nat. gent. & ciu. Aut natiuitatem, qua nobilitas nunc maximè æstimatur, perpendimus, l. nobiliores 3. C. de commerciis, & mercatoribus. Et cùm adoptio natiuitatem imitetur, §. minorem 4. supra hoc tit. & non ius sanguinis, sed agnationis afferat, l. qui in adoptionem 23. ff. eod. huc effectum suum neutiquam extendet. Ergo, & c.

5. Nec obstat auctoritas leg. sciendum 32. ff. de rit. vbi Marcellus respondit, libertinum ab ingenuo adoptatum consequi iura ingenuorum. Ideoque falsum est, quod ante diximus, libertinum adoptatum non fieri ingenuum. Nam verus libertinus adoptatus iura quidem, hoc est, priuilegia ingenuorum acquirit: sed tamen non fit ingenuus. Differunt enim, ingenuum esse, & ingenuorum iura nancisci, vt apparet ex l. 2. C. de iure aureor. annulor. & c.

6. Minus obstat l. in omni 13. & l. per adoptionem 35. ff. hoc tit. item l. Senatoris 5. cum l. seq. ff. de Senatoribus. vbi adoptio dignitatem, ad eoque etiam nobilitatem tribuere dicitur. Quandoquidem dignitas à conditione, seu statu, ad quem nobilitas spectat, separanda est, §. quibus autem dignitas. Inst. de cap. diminut. l. falsa 33. §. sed si cui 2. ff. de condit. & demonstrat.

7. Multò minùs aduersatur l. si is, qui nepotem 44. ff. hoc tit. vbi iura cõsanguinitatis adoptione quærentur. Etenim illic per cõsanguinitatem intelligimus ius fraternitatis, & agnationis; cùm cõsanguinei propriè dicantur fratres ex eodem patre geniti: licet magis generali nomine vocentur etiam cognati. Cæterùm agnati vltra fratres non propriè dicuntur cõsanguinei: sicut

sicut nec vterini, vel vulgò quæ sit, etiam si eundem patrem certa opinione demonstrare possint, §. vulgò *quæ sitos* 4. *Inst. de success. cognator. l. vulgò* 23. ff. de *stat. hom.* Quòd verò is, qui in adoptionem datur, etiam cognatus fieri dicitur, *in d. l. qui in adoptionem* 23. ff. *hoc rit.* accipimus de cognatione ciuili, *l. si quæ mihi* 12. §. *adoptiue* 4. ibi, & ea demum cognationes contrahuntur in adoptionibus, quæ legitima essent, id est, quæ agnatorum ius haberent, ff. de *rit. nupt. l. 1. §. cognatione* 4. ff. *unde cognat.*

8. Denique nihil refragatur *l. mulieres* 13. *C. de dignitatibus*, vbi deservè disponitur, mulierem nobilitari genere mariti, eiusque privilegiis gaudere; id enim singulari Principum beneficio, in fauorem matrimonij, ita constitutum est, proindeque ad consequentiã non producendum, *l. quod verò* 14. & *duab. ll. seqq. ff. de legib.* &c. Vbi obiter admonendum, quòd is Nobilis sit, qui natus est ex patre nobili, & matre plebeia; quia mater per nuptias nobilitatem consequitur. *d. l. mulieres* 13. *C. de dignitatibus.* E contra verò natus ex patre plebeio, & matre nobili, plebeius est. Mater enim per nuptias facta est plebeia. Ergo, &c. Vnde nostram sententiam tenet Tiraq. *de nobilit. c. 15. n. 5. & 6.* Bofoldus *in Politica, lib. 1. c. 11. n. 54. & alij.*

RESOL. CXXXV.

De electionibus Officialium ritè faciendis, & præsertim ab Illustrissimo Senatu Vrbis Panormi?

Pro quo primo aliqua notabilia proponuntur, & supponuntur.

Et quaritur, an Senatores eligentes indignos non solum peccent mortaliter, sed teneantur resarcire damnum inde sequutum: & an sint periuri pro iuramento, quod ante electionem faciunt, vel facere debent?

Et quid, si electionem fecerint per secreta suffragia?

Et an peccent mortaliter eligentes dignos, omissis dignioribus?

Et an possit esse peccatum ex modo: ut si quis fraudibus utatur in sortibus?

Et quid, si aliquis ex Senatoribus unum pro alio legat, vel aliquam chartam ex tribus, quæ in pileo sunt, paulò grandiore efficiat, ut illam facilius, aliis in pileo relictis, sumat, &c.: Ex parte 2. tractatu 15. & Misc. 1. Ref. 67.

§. 1. Sciendum est, quòd de iure communi constat spectare ad Senatores ciuitatis Officialium electionem. Sic obseruauerunt inter multos doctissimi Iurisconsulti Azened, & Matienzo *in leg. 1. lib. 5. tit. 18. recop. cum Villadiego in polit. c. 1. §. 17. n. 32.* Deinde sciendum est etiam quòd electio Officialium nostræ ciuitatis ita practicatur: ex multis eliguntur tres per secreta suffragia, qui postea mittuntur in urnam, & primus qui postea sine fraude à deputata persona sumitur, is officium consequitur. Quòd autem hæc electio per sortes sit valida, vltra Doctores quos citat & sequitur Sanchez *vbi infra lib. 2. c. 38. n. 58.* tenet Portel *in addit. ad dub. regul. verbo Electio, n. 4.* & sic Romæ olim (vt loquitur Tacitus) urna, quid esset agendum decernebat, vt & notauit eruditissimus Torrent. in illa verba Horat. *lib. 1. Ode 4.*

Nec regna vini sortiere talis,

vbi ait, Sortiri Iudices & Magistratus dicebant Romani, cumque Iudices qui Magistratus ac Prouinciarum Rectores futuri erant, sorte eligebantur, quod etiã ex pluribus notauit eruditus Iurisconsultus Torreblanca *in epitom. delict. seu de magia, lib. 1. c. 2. n. 50.* & ad hunc morè alluisse Virg. 6. *Æneid.* in illis verbis,

Quæstor Minos urnam mouet,

Putauit Beroaldus in Suet. c. 29. *in vita Octauij Augusti*, & tandem, sic etiam olim fieri in nostra Sicilia,

ex Plutarcho obseruat Delrius *in disquis. mag. lib. 4. c. 4. 7. 1.* His suppositis.

2. Dico primò, Senatores ante dictam electionem præstare iuramentum de bene eligendo, & sic faciendum esse testatur Auendagno *de exequend. mand. c. 19. n. 14.* vnde si benè non eligunt, periuri efficiuntur. Nam, vt notat Sanchez *in sum. tom. 1. lib. 3. c. 13. n. 3.* & Portel *vbi supra, verbo Iuramentum, n. 20.* cum Maldero *in 2. 2. tract. 10. n. 6. dub. 9. conclus. 4.* Iuramentum quod faciunt Rectores & Consiliarij in Congregationibus, obligabit ad mortale, si materia sit grauis. Hoc accidit in casu nostro, quia agitur de electione officiorum magni momenti in damnum, seu vtilitatem Reipublicæ. Ergo, &c. Et idèd propter periculum tale iuramentum frangeudi in multis partibus non præstatur, vt obseruat Bobadilla *in sua polit. tom. 2. lib. 3. c. 8. n. 46.* his verbis. [Aunque para justificacion de eligir los officios dispone la ley, que juren los Regidores de hazer la eleccion bien, y fielmente. Verdad es, que no se practica assi, por la euidente sospecha de los perjuros, que succeden de los incautos juramentos, mayormente, que de ordinario estas elecciones se hazè apassionadamète.] Faxit Deus hoc in nostra ciuitate nunquã accidere. Sed quo pacto Senatores obseruabunt iuramentũ de benè eligendo: Respõdeo, &c.

3. Dico secundo, vt supradicti Senatores benè eligant, & iuramentum obseruent, asserunt multi debere ad dicta officia magni momẽti eligere digniores. Sed dicit aliquis, durus est hic sermo; durus quidem, sed verus & communis inter Doctores, accipe paucos ex multis. Doctus Iurisconsultus Auiles *in c. 17. pratorũ, verbo Eligant, n. 2.* De iure communi ad Consilium ciuitatis spectat facere electionem Officialium, & talis electio debet fieri de magis idoneo. Ioannes Valerus *in differentiis vtriusque fori, verbo Electio, differ. 2. nu. 3.* Quilibet Distributor, seu Collator munerum Reipublicæ tenetur ea conferre dignioribus sub pœna peccati mortalis. Bobadilla *in polit. tom. 2. lib. 3. c. 8. n. 45.* [Toca a los Regidores la eleccion de los officios, y deuen eligir los mas idoneos, & spertos para ellos.] Bañez *in 2. 2. 7. 63. art. 2. dub. 6.* Senatores infideles sunt & iniusti contra Rempubicam, & contra bonum eligendorum, si officia quæ distribuunt, suffragia omnium dispenfent minus dignis, quia inter ipsos, & Rempubicam est pactum formale, vel virtuale de eligendo digniore. Ledesma *in summ. tom. 2. tract. 7. c. 2. difficult. 5.* [Quando la eleccion de los officios se haze por votos y el que ha de ser parte, ò Ciudadano de la Republica cuyo es el officio, es pecado mortal de aceptacion de personas no eligir el mas digno. El exemplo es, quando los Regidores eligen los Ministros de la Republica, esto tienen communmente los discipulos de S. Thomas y se confirma, porque aunque estos officios principalmente se instituyan por el bien publico, y por la publica necessidad. Pero secundariamente se ordenan al bien de los mismos Cuidadanos luego, quando se cumple con el bien comun, tambien se ha de tener atencion a la dignidad, y meritos de los Ciudadanos, y el modo de proceder por votos se declara, que se distribuye en los Ciudadanos, y partes de la Republica luego ha de guardar la forma de la iusticia distributiua:] Salon *in 2. 2. tom. 7. 9. 63. art. 5. contr. 9. concl. 2.* Quando officia prouidentur per plura suffragia; idèd vult Respublica fieri electionem illam à pluribus, vt multorum iudiciis & rationibus propositis meliùs Reipublicæ consulatur. Repugnat autem omninò huic fini, & scopo eligere dignum, relicto digniore; ergo id non licet. Lessius *lib. 2. c. 32. dub. 3. n. 17.* Mens Reipublicæ, & Principis est, vt officia conferantur dignissimis, & cum tali onere permittit quædã conferri à supremis suis Officialibus, vel à Gubernatoribus oppidorum, vel à Præfecto militũ in militia.

Ergo

Sup. hoc l doctrinar Ref. not. 1 per totas

idoneis, alioquin peccant in re graui contra fidem, quã Principi & Reipublicæ debent. Ioan. Maderiaga *in tr. de Senatu, c. 42.* [En las elecciones, que los apuntamientos Consistorios, o Consejos hazen de los officios, que los Ciudadanos acostumbran poueer, y distribuir entre si mismos, es necessatio guardar las reglas de la Justicia distributiua sò pena de pecado mortal, y ansi se han de proueer de ordinario en los mas dignos, y mas bienquistos, y menos condiciofos: si no es, que sean officios de poca importancia] Pet. de Arag. *in 2. 2. q. 63. art. 3.* Si Respublica ad plura suffragia eligeret ministros, quilibet sub peccato mortali teneretur suffragari digniori.

4. Docet etiam hanc sententiam Innocent. *in c. cum olim, de restit. n. 2.* & Platea *in l. humilioribus, C. de susceptior. n. 2. lib. 10.* cum aliis communiter. Ratio potissima est, quia hæc officia sunt bona communia, que ordinantur in bonum Reipublicæ, & in dignitatem & honorem personæ; ergo dispensanda sunt dignioribus. Probatur antecedens. Nam dicta officia instituta sunt ad conseruationem & gubernationem Reipublicæ, & fructuosa sunt, & honorifica. Ergo respondent meritis tanquam præmia. Ex his apparet, vt notat Lessius *ubi supra, n. 15.* quàm pessimè faciant illi Senatores, qui promouent eos tantum, qui sanguine, vel amicitia ipsis iuncti sunt, vel munera obtulerunt, vt priuatis ipsorum intentionibus melius seruiant, præteritis aliis longè aptioribus. His tamen non obstantibus.

5. Dico tertio, aliquos asserere, esse opinionem probabilem illam, quæ docet in officijs sæcularibus sufficere eligere dignum, relicto digniori. Ita Caietanus *in summ. verb. Electio.* Vasquez *opuscul. de benefic. c. 2. §. 5. dub. 13. n. 97.* cum Molfesio *in summ. tom. 1. tract. 6. c. 6. n. 83.* & Homobono *in exam. Eccles. part. 2. tract. 9. c. 4. q. 7.* Sed posset aliquis respondere, supradictos auctores loqui in casu, quo Princeps supremus officia dispensaret: secus autem si dicta officia dispensarent ministri inferiores, & maximè si hoc efficerent per secreta suffragia, vt est in casu nostro, & ita videtur sentire Maderiaga *ubi supra.* Vel respondetur, supradictam sententiam esse contra comunem opinionem Iurisperitorum & Theologorum, & præter Doctores citatos illi aduersantur Gaugericus Hispanus *in summam Caietani, verb. Electio, littera B.* Petrus de Ala *in tract. de decur. Christ. c. 16.* Ioannes de la Cruz *in direct. conscient. part. 1. præcept. 7. q. 7. art. 2. dub. 11. concl. 2.* Malderus *in 2. 2. tr. 1. c. 1. dub. 5.* Reginaldus *tom. 2. lib. 25. c. 3. n. 35. in fin.* Valentia *10. 3. disp. 5. q. 7. punct. 2. §. 5.* Rebellius *p. 1. lib. 3. q. 4. n. 13.* Turrianus *in 2. 2. tom. 2. disp. 23. dub. 1. n. 6.* Vega *in summ. p. 1. c. 8. n. 4.* Sed quidquid sit de probabilitate huius opinionis.

6. Dico quarto, Senatores eligentes indignos non solum peccare mortaliter, sed teneri ad resarcienda damna ex tali electione sequuta. Ita Doctores citati, & Naldus *in summ. verb. Eligere, n. 6.* Fernandez *in instruct. Confess. part. 2. c. 21. n. 5.* Couarruias *in reg. peccat. §. 7. n. 6.* cum Miranda *in Man. Prelat. to. 2. q. 23. art. 13. concl. 2.* Sed ponam hinc verba, quæ doctus Pet. Maderiaga *in citato libro de Senatu, c. 42.* piè & solidè scripsit, [Quantos dectos peccados se beuen algunos pidiendo el officio, que no merecen, y los, que ruegan por ellos, y los que consienten sin acordarse jamas de confessar los, ni de restituit los daños, que aquel hizo ala Republica, que no faltara, que hazer con ellos, el dia del juyzio.] Itaque Senatores peccabunt mortaliter, cum onere restitutionis & erunt petiuri eligentes indignos, non autem ad restitutionem tenerentur, nec peccarent mortaliter, secundum opinionem Caietani, & Vasquez *ubi supra.* si eligerent dignos ommissis dignioribus, secus secundum aliam opinionem positam in dicto secundo. In altero etiam casu peccabunt mortaliter, de quo dicemus in sequenti dicto.

7. Dico quinto, electi ad supradicta officia postquam in pileo positi sunt (vulgò dicitur *in birretta*) si æqualiter aliquis ex Senatoribus vnum pro alio legat, vel aliquam chartulam ex tribus paulò grandiore efficiat, vt illam facilius aliis in pileo relictis sumat, is peccat mortaliter, propter iniuriam, quam fraudulenter infert aliis duobus in re graui. Nam, vt diximus, supradicta officia non solum ordinantur ad vtilitatem Reipublicæ; sed etiam ad vtilitatem & honorem ciuium; sunt enim fructuosa, & honorifica. Et ita in terminis docet Suarez *de Regil. tom. 1. lib. 2. c. 22. n. 16.* vbi sic ait. Quarto potest hoc esse peccatum ex modo, vt si quibus fraudibus vtatur in sortibus, sicut in ludo, tunc enim esset iniustitia; Sanchez *in summ. to. 1. lib. 2. c. 38. n. 68.* sic etiam asserit. Esset iniustitia missis sortibus inter eos, qui non habent partem ad rem illam, vel si excluderentur aliqui habentes partem, quia in priori casu æqua statueretur conditio habentium ius impar, in posteriori autem defraudarentur potientes æquali iure. Sic ille, quod antea docuerat Toletus *lib. 4. c. 15. n. 2.* cum Sayro *in Clau. Regia. lib. 4. c. 5. n. 20.* & postea docuit Martinus Bonacina *de leg. disp. 3. q. 5. punct. 3. n. 12.*

8. Scripsi hæc ad instantiã Vincetij Vanni Syndici meritissimi huius ciuitatis, viri integerrimi, & amicissimi. Faxit Deus, vt sunt profutura, si nõ ad electione dignioris, vt probaui dicto secundo, saltè ad abominacione fraudis, de qua paulò supra in dicto quinto.

RESOL. CXXXVI.

An minor pars in aliquo Capitulo possit concurrere cum maiori ad eligendum indignum?

Et quid, si est dubium de indignitate personæ eligenda?

Et cursissime docetur, quod electores non possunt renunciare iuri suo, cum non sit priuatum ius, sed publicum totius Collegij, vel Communitalis. Ex p. 10. tr. 13. & Misc. 3. Ref. 31.

Sup. 1. diffic. huius tit. in tom. 7. tr. 6. Ref. 27. & lege etiam doctrinam Ref. eius primæ not.

§. 1. **A**ffirmatiuam sententiam nouissimè docet Bordonus *in Conf. Regular. to. 2. resol. 61. n. 32.* tum quia in tantum peccat sic suffragando, in quantum cum à minori parte non pèdeat valor electionis, sed à maiori c. Quapropter, c. In Genesi. c. Vt Ecclesia. de Elect. Tum quia causa remota non attenditur, sed proxima, quæ verè, & efficaciter influit in effectum. leg. Sed & si plures. §. Interrogato ff. de vulg. & pupili. substit. 1. Cum de hoc ff. de except. iud. Oldradus *consil. 25. sepult.* Causa autem proxima est maior pars, remota verò est minor: ergo ea attendenda est in ordine non solum ad electionem validam, sed etiam licitam, seu illicitam. Facit dictum Prophetæ: *Cum sancto sanctus eris, & cum peruerso peruerteris.* Et minor pars conformando se cum maiori, quod secreto sine dubio contingere debet, non dicitur cooperari, & consentire, neque approbare illorum factum, sed tantum permittere ex materiali suffragatione votorum. Confirmatur, quia ex probatis non tenentur suffragari digno in tali casu, cum agant actum frustratorium, neque possunt renunciare iuri suo, cum non sit priuatum ius, sed publicum totius Collegij ergo possunt fingere se indigno suffragari, licet formaliter non suffragentur.

Vt scias, quando hic casus occurrerit, quid in electoribus & votis suffragandis facere possis, in tom. 7. tr. 2. lege doctrinam Re. ob. 216. 217. & 218. & in to. 9. tract. 7. ex Ref. §. 1. & 2. & lege Resolutiones annot. primæ huius Ref.

2. Sed si hæc opinio esset admittenda à multis scrupulis Electores immunes essent. Sed non possum recedere à negatiua sententia, quam communiter docent Doctores, quos citat, & sequitur Peyrinus *de suddito tom. 1. quæst. 1. cap. 3. §. 2. quæst. 4.* qui citat Sotum, Vasq. Vegam, & Bañez; quibus ego addo Lessiũ, *lib. 2. c. 34. dub. 13. num. 60.* Ratio est, tum quia ille ab aliis est iniquè intrusus, cui iniquitati nullo colore fauendum est: Tum quia eligere indignum est intrinsecè malum, quod nulla ratione fieri potest licitum

Sup. hoc quamuis recitanter & cursim in tom 9 tr. 7. ex Ref. 106. lege à lin. eius 7. & vers. Los Electores, & alias Ref. eius not.

Non

Non nego tamen, quod si Elector est dubius de indignitate personæ eligendæ, potest se cum timoratis Dei conformare: at si est omninò certus de indignitate, nequaquam debet enim indicare, illos non habere eam certitudinem de indignitate eligendi, quam ipse, sed potiùs contrariam.

RESOL. CXXXVII.

An accusatus, vel denunciatus debeat expelli ab electione?

Et an propter malam famam apud bonos viros talis ineligibilis sit? Ex p. 10. tr. 13. & Misc. 3. Ref. 32.

§. 1. **A**D hoc dubium etiam respondet Peyrinus de *Subditos*, tom. 1. q. 1. c. 31. §. 9. Dico quartò, accusatus de aliquo delicto non est capax electionis. Nauarr. *lib. 5. conf. de accusat. conf. 6.* Rodriq. *in summa*, c. 105. n. 2. Probatur, quia in potestate viros maleuoli, inuidi, & amici esset meritissimos viros à promotione ad dignitates, maximè, quæ per concursum dantur, ablegare. Id tamen debet intelligi, modò accusatus non sit grauatatus apud bonos viros de tali peccato; nam hoc casu propter malam famam ineligibilis esset, vt habetur *c. Omnipotens Deus, de accusat.* & docet Naldus *in sum. verb. Infamia*, n. 1. & Molfesius, tom. 1. *Summ. tract. 6. n. 29. & 30.* Hucusque Peyrinus.

2. Sed hoc vltimum non admittit Leandrus à Murcia *in c. 8. Regul. Sancti Francisci*, c. 12. n. 10. vbi sic ait: [Pace istorù DD. esta doctrina no la tengo por verdadera, porque la infamia aun no haze, ni vale por vn testigo mayor de toda exception, como lo enseñan Lessio *de iustit. & iure*, lib. 2. c. 27. dub. 16. n. 146. y Portel *verb. Correctio Fratrum*, n. 35. ni haze semiplena prouaça para que alguno pueda ser juzgado, ni prueua en manera alguna, sino solo sirue, y haze officio de acusador, abriendo camino al juez para que pueda proceder à la inquiscion especial, como lo determina el Derecho *in cap. Tua nos, de cohabitatione Cler. & mul. leg. 3. §. Testibus ff. de Testib. & c. Testes*, §. Alia est fides, 4. q. 3. & *c. Prætereà*. vbi Abbas n. 3. *de testib.* Bartolus *in l. de Minore*. §. Tormenta, ff. de qu. & in l. *Proprietatis. C. de probationib. & c. Tam iuteris, de Testib. & leg. Decurionum*, C. de pæn. Parisius *conf. 10. n. 9. lib. 2.* Decius *conf. 54. col. 2. versic. Sic etiam*. Valascus *consult. 176. n. 7.* Luego no deuen ser repelidos de la elecion, los que solo estan infamados de algun delito, porque la dicha infamia no puede seruir de prueua alguna: y assi esta acusado con infamia, no es mas, que tener dos acusadores: pero no prueua contra si, por quanto, como queda prouado, la infamia solo sirue, y haze officio de acusador; pero ni le haze ni le puede hazer de testigo: y assi el acusado con infamia, no tiene prueua alguna contra si; pues que razon ay para que sea condenado real y efectiuamète, no dexandole concurrir? Y se confirma, porque como enseñamos en el *c. 8. n. 8.* no basta el dicho de vn testigo para repeler à vno de la elecion, aunque iure que inhabil: la infamia no prueua tanto como vn testigo; luego mucho menos podrá serlo por ella. Item, porque como diximos en el *cap. 9.* en el *n. 11.* para que sea vno repelido de votar en la elecion, se requiere que sea vltimamente conuencido, y que se proceda juridicamente en la causa, el que solo està acusado, aunque tenga contra si la infamia, no solo no està conuencido, pero ni tiene semiplena prouaça contra si; luego no deuer ser repelido de la elecion: ni conuenice lo contrario el *cap. Omnipotens Deus*. De accusationibus, que alega Peyrinus por su sentencia, porque alli habla el texto, en caso que pueda auer lugar, para que antes de la elecion, el acusado, y infamado se pueda purgar, y prouar su inocencia como consta clarà ente del texto que manda que se haga assi, con aquellas pa-

labras: Cùm antea requiri, & discuti debeant: pero quando el caso es tan apretado, que no ay lugar de hazer estas prueuas, porque la elecion se ha de hazer; luego no puede ser repelido el assi causado, aunque este infamado, si no està conuencido iuridicamente: porque en caso de duda, es mejor la condicion del que posee su derecho para la elecion, como realmente le posee el assi acusado.] Ita Leandrus.

RESOL. CXXXVIII.

An si electio remaneret apud duos, vnum alterum eligere possit?

Et quaritur, an aliquis possit seipsum eligere, cum facultas eligendi pluribus commissa est?

Et tota doctrina huius Resolutionis est valde notanda pro praxi: vbi etiam breuissimè deducitur, quod qui voci actiua renunciat, remanet priuatus passiuus.

Et infertur: quod in dubio actus debet interpretari validus. Ex p. 10. tr. 13. & Misc. 3. Ref. 33.

§. 1. **A**firmatiuam sententiam tenet noster doctus Pater Pasqualigus, *decis. 253. n. 4.* & penes ipsum Ancharanus *in c. Nullus de Elect.* Paulo de Eleazaris *ibid. n. 13. tom. 2. Repert.* Ioannes Andreas *in Reg. In toto de reg. iur. in 6. Panormitanus p. 2. conf. 25. nu. ... Biax in Direct. Elect. p. 3. c. 23. n. 3.* Boich. *c. Quia propter de Elect. n. 1.* Tuschus *lit. E. concl. 72. & 78.* Sigismundus *de elect. & potest. Pralat. p. 1. c. 3. dub. 24. n. 5.* & alij. Hoc autem potest contingere, si vnus vtatur eligendi potestate, & alter cedat iuri suo eligendi; tunc enim ille hunc eliger, vt docet Ancharanus *vbi supra*, & Elezarius *n. 13.* & hic consentiet electioni suæ. Hic autem erit electus à toto Collegio, quia licet ad Collegium constituendum requirantur plures, potest tamen ad vnum deuenire, & tunc residebit in illo tota potestas Collegij. Secundò modo potest cõtingere, si vnus ab alio palam eligatur, & electus consentiat suæ electioni, & hoc pacto augeat numerum: in hoc enim casu seruatur id quod ius præscribit, *cap. Quam 18. q. 1.* Quod videlicet electio debeat esse concors; non enim esset concors, si electus in alium consentiret. Vnde talis electio erit à toto Collegio. Quod autem consentiendo suæ electioni possit augere numerum, patet, quia non incipit ipse suam electionem, & proinde non est ambitiosus, sed ab alio inceptam complet. Ex his colligitur, ait Pasqualigus, quod in nostra Religione Clericorum Regularium Theatinorum potest sequi electio Canonica vocalis Capituli Generali interfuturi: etiam si Electores ad duos tantum reducantur; quia licet prior modus non habet locum; quia qui voci actiua renunciat, remanet etiam priuatus passiuus, vt habetur *p. 3. Decret. c. 1. n. 2. & 3.* habet tamen locum posterior modus: nam vnus potest alteri suffragari, & iste electioni suæ consentire, & electio erit canonica, vt iam patet ex dictis. Quod præsertim habet locum, qui iuxta Constitutiones huius Congregationis *p. 3. c. 1. verb. Nulla electio, & c.* permittitur vnique in electione huiusmodi accedere ad seipsum, dummodò ante scrutinium omnes, & singuli Electores in id consentiant. Et Constitutiones huiusmodi confirmatæ sunt à Summis Pontificibus cum amplissimis clausulis, & derogationibus omnium, quæ ipsis obstatè possunt. Et ideò post Pasqualigum, & Alios Doctores *vbi supra*, hanc sententiam tenet ex nostris Pater Vidal *in Arca Theol. mort. de elect. Inquis. vnica per totum*, in qua latè, & doctè probat canonicam electionem fieri posse inter duos, vt aliquando efficitur in nostra Religione inter duos vocales tantum per accessum ad seipsum. Et ex variis rationibus probat latè, vt dixi, & solidè quod Capitulum secundum ius canonicum subsistere legitime potest in duobus

Ad firma doctrina: huius Re tom. 9. tr. lege Doct nam Ref. per totam

duobus tantum vocalibus, & electio est canonica, quavis aliquando palam fiat, sicut etiam censetur valida, licita, & legitima electio facta inter duos solum vocales per accessum unius ad seipsum cum alterius libero consensu, insistendo tum iuri communi, tum etiam speciali Religionis. Et hæc omnia superius dicta confirmat Bart. *leg. si consul. ff. de adopt. exultans* aliquem posse seipsum eligere dum facultas eligendi, pluribus commissa est, non verò quando vni tantum est demandata. *leg. Si mandauerit, §. si tibi. ff. mandato.* Et hanc sententiam probabilem esse putat Bonac. *de Elect. Pontific. concl. 3. punct. 1. n. 11.* quia, ait ipse, cum facultas eligendi pluribus commissa fuit, electio sit à Communitate, à qua singulares personæ seorsum sumptæ inadæquatè distinguuntur; & hæc distinctio sufficit ad collationem Dignitatis, & iuxta istam distinctionem, facile solui possent rationes aliorum Doctorum.

2. Verum negatiuam sententiam tenet Nauarrus, *lib. 1. concl. 6. de elect. n. 4.* Miranda in *Manual. Pralat. tom. 2. q. 23. art. 5. concl. 25.* Azorius *tom. 2. lib. 4. cap. 5. q. 8.* Rodriq. in *qq. regul. tom. 2. q. 53. art. 12. sub finem.* Sopranus *de Elect. Pontif. lib. 4. c. 8. q. 6.* Romanus Villadiego, Ganbarus; & Panormitanus penes Bonaciam, *vbi supra*: quibus ego addo nouissimè Patrem Bordonum in *Consiliis regularium. tom. 2. resol. 61. n. 59.* Probatur, quia in hoc casu impossibile est seruare essentiam electionis, quæ est assumptio unius ex pluribus, ad minus ex duobus, quia pluralitas saluatur in duobus, *reg. 40. in 6.* in casu autem presenti non sunt duo, quorum alter possit elegi, eo quod si vnus eorum est Prior, iam eligibilis non est, si verò non sit superior adhuc alter eorum non est eligibilis, nimirum ille, qui debet eligere; non enim potest idem eligere, & eligi, cum nemo possit oriri à seipso: ergo electio remanet tantum respectu unius, quod est contra naturam electionis quæ ex pluribus est vnus vocatio. Et probatur *At. 1. de electione S. Mathiæ*, ibi enim ita dicitur. Oportet ergo ex his viris, qui nobiscum sunt congregati restem Resurrectionis eius nobiscum fieri vnum ex istis: & statuerunt duos, Ioseph, qui vocabatur Barfabas, qui cognominatus est iustus, & Mathiam, & orantes dixerunt: *Tu Domine, qui corda nosti omnium, ostende quem elegeris ex his duobus vnum.* Ecce quomodo electio est vnus ex pluribus. Secunda ratio desumitur *ex cap. Quia propter de elect.* quæ est, vt maior pars consentiat in aliquam; hic autem non datur maior pars, nec minor, neque vota dicuntur secreta. Et in primo modo adducto à Pasqualigo, electio in qua eligendus renuntiat voci actiua non saluatur, quod dicatur electus à toto Collegio, quia licet in vno tantum saluaretur ius actiuum, necesse tamen est, quod electio fiat vnus de pluribus, siquidem electio essentialiter accepta ex parte iuris passiuæ includit pluralitatem ex supra probatis. Secundus modus non videtur subsistere, quia supponit electionem non posse consistere sine illo accessu, & consensu, consequenter propriè qui consentit dicitur eligere seipsum, nec obstat, quod ipse non inceperit electionem, quia eam perfecit, & absoluit, quod maius est: ergo verè seipsum elegit.

3. Et hæc sunt opiniones circa presentem questionem. Quid ego sentiam dicam breuiter: Puto itaque vtramque sententiam esse probabilem, adhæreo tamen ego priori affirmatiua, tanquam probabiliori, quam præter Doctores citatos; tenet etiam Samuelli, *de Elect. disp. 3. tract. 1. controu. 8. per totam*, qui etiam facit mentionem de tali electione, quæ aliquando in nostra Religione euenire à nobis, supra obseruatum est, & illà defendit. Sequor libenter hanc sententiam ex illo Axiomate iuris, quod in dubio actus debet interpretari validus, *leg. Quoties. ff. de reb. dub. leg. Quoties. ff. de verb. oblig. leg. Si quando. ff. de legat. 1. Abbas conf. 62. In controuerfia. col. 1. n. 7. vers. 3. lib. 2.* Rolandus à Valle, Tom. VI.

conf. 61. n. 23. & seq. vers. Quintò considerandum. lib. 3. vbi extendit ad omnem actum, latè Romanus, *conf. 180. Si admittimus. n. 4. cum sequentibus*, vbi extendit ad omnem disputationem, videlicet Contractus, Testamenta, Iuramentum, Attestationes, & Priuilegia, Bertazolus, *de clausulis Instrum. clausul. 1. gloss. 4. n. 5. & in repert. leg. Si quis maior. Cod. de transact. n. 506* Pichardus ad *§. Si quis alium. n. 4. de Inuit. stipulat.* Ferrerius in *Constit. Cathalonie, gloss. 1. n. 151.* Vnde omnis interpretatio admittitur ad sustinendum actum. *Rota, decis. 469. n. 3. part. 2. recent.* Rolandus à Valle, *conf. 61. n. 26. lib. 3.* Cardinalis Tuschus *tom. 4. littera A, concl. 136. n. 14.* & ista, quæ sit pro validitate actus est regina aliarum interpretationum, Cephalus *conf. 51. n. 39.* Cardinalis Mantica, *de coniectur. ult. volum. lib. 12. tit. 17. num. 13.* etiam si aliquid quandoque disponatur præter intentionem agentium, *c. 1. §. Idem quoque in fine, de dispensat. Impub. lib. 6.* Federicus de Senis *conf. 15. n. 5.* Itaque cum nostra sententia faciat pro validitate electionis, ex superius dictis, sequenda videtur.

RESOL. XXXIX.

An Proreges, vbi vulgò dicitur: Nella nomina degli Officiali teneantur proponere Regi digniores? Et an ipsemet Rex teneatur eligere digniores ad officia secularia, sed non teneatur ad restitutiones eligens tantum dignos? Et an supradicta procedant à fortiori in nominatione Episcoporum, Abbatum, &c. Et an pro supradicta nominatione possint Proreges pecuniam accipere? Ex p. 6. tr. 6. & Milc. 1. Ref. 2.

§. 1. Videtur respondendum sufficere proponere dignos omnis dignioribus; nam ad officia secularia non tenetur eligere digniores, sed dignos, vt docet Caietanus, Vasquez & alij, quos ego ipse citavi in *2. part. tract. 1. Miscellaneorum, ref. ultim.* Et ratio est, quia forma iustitiæ distributiua tantum est seruanda necessariò, quando dispensatur aliquid bonum commune, quod ciuibus debetur: sed in electione hac de qua loquimur, hæc officia non sunt bona communia debita ciuibus, ergo, &c. Secundò, quia iustitia distributiva dicit ordinem totius ad partes: hæc autem officia publica non dicunt ordinem totius ad partes, sed tantum ordinem ad totum, cum sint instituta in ministerium totius. Tertiò eligendo dignum in hoc casu, nulli irrogatur iniuria; non Reipublicæ, cum eligatur dignus & sufficiens; nec ipsi digniori, quia cum hæc officia non sint instituta in præmium & vtilitatem digniorum, non debentur ipsis ex iustitia. Quartò, Reipublica constituit Regem vt supremum Ministrum, qui possit eligere reliquos Ministros inferiores, sicut constituitur Oeconomus ad eligendos operarios in domo Domini sui: sed Oeconomus non tenetur ex iustitia distributiva eligere digniores; ergo nec Rex.

2. Sed his non obstantibus ego puto Proreges teneantur ad proponendum Regi pro officiis digniores: quia communis opinio est ipsosmet Reges teneri eligere digniores etiam ad officia secularia; & ita præter Malderum, Reginaldum, Valentiam, Tutrianum, Rebelium, Vegam, Ioannem de la Cruz, & alios, quos ipse citavi in *d. ref.* tenet etiam Ioannes Vvigers *de iust. & iur. tr. 7. c. 1. dub. 2. n. 7.* Anguianus *de legib. lib. 2. contr. 8. n. 30. & 33.* Syluius in *2. 2. D. Thome, q. 63. art. 2. quaeritur 6.* Tannerus *tom. 3. disp. 4. q. 8. dub. 2. n. 22.* Lessius *lib. 2. c. 32. dub. 3. n. 15.* Salonijs *tom. 1. in 2. 2. q. 63. a. 2. cõtr. 9.* Peguera in *Pract. crim. c. 7. n. 10.* Sotus *de iust. lib. 3. q. 6. a. 4.* Aragonius in *2. 2. q. 63.* Gutierrez. *Canon. q. lib. 2. c. 11. n. 42.* Molria *de Primogenit. lib. 2. c. 5. n. 66.* Grammaticus *conf. 6. n. 11.* Bañez in *2. 2. q. 63. a. 21. concl. 4. & Villalobos*

Quæ hæc est
suprà Resol.
135. & hic
infra in Ref.
seq.

Sup. hoc si-
gnanter in
Ref. seq.

lobos: *summ. tom. 2. tract. 8. diff. 6. num. 6.* vbi sic ait. [Tambien los Reys estan obligados a dar estos officios a los mas dignos. Prueuase esto, porque se deuen distribuir segun iusticia, como los beneficios, y casi se siguen los inconuenientes, que en los beneficios que sedan a los menos dignos. Lo secundo, porque los Reyes no tienen lleno y absoluto dominio dominatiuo en estos officios, sino solo guuernatiuo, como dize S. Thom. y como tampoco la Republica le tiene: porque el dominio dominatiuo es para vtilidad propria, y el guuernatiuo para comun, y es llano que no puede conuertir estos officios en proprios vsos, luego segun esto obligacion tendra a darlos a los mas dignos. Lo tertio, porque si la Republica proucyera estos officios auialos de dar por votos, y qualquiera Ciudadano tenia obligacion de elegir el mas digno, y pues el Rey no tiene mas potestad que la Republica le da; Porque nemo dat, quod non habet, bien si sigue que tiene obligacion de darlos a los mas dignos. Confirmase esto, porque los que son verdaderos Reyes tienen toda su potestad de consentimiento tacito o expreso de la Republica, y la razon natural dize, que ninguna Republica da tan plenaria potestad al Rey, que haga lo que el quisiere, sino que haga lo que a ella le esta mejor, ni aun se la pudiera dar de otra manera, y assi no se la da como a Señor absoluto, sino como Administrador.] Hæc Vilalobos.

Sup hoc late & signanter in Ref. 1. not primæ hu. us Ref.

3. Dicendum est igitur, quod rationes de digniore eligendo ad Ecclesias & beneficia Ecclesiastica, procedunt etiam in electione & prouisione munerum publicorum sæcularium, atque Reipublicæ Magistratum, officiorumque gubernationis & administrationis iustitiæ: ex quibus totius Regni regimen Ecclesiasticum ac sæcularis status moderatio plerumque pendet. Et probatur præterea *ex text. in Authent. vt iudic. sine quoquo suffrag. §. eos autem, collat. 2. ibi.* Honestiorum quosdam ad administrationes dirigere. Et iterum *ibi.* Testimonium habens quidem, quia sit optimus. *text. in Authent. de defensor. ciuit. in princ. versic. iuerim, ibi.* Sed inuicem vniuersi nobiliores, vbi *Gloss. verb. nobiliores,* inquit, notabiliores esse eligendos, quam ibidem scribentes sequuntur *1. ad scribenda, C. de Decurion. lib. 10. ibi.* dignissimi meritis & facultatibus. Siue etenim hæc publica munera conferantur vt onera Reipublicæ, que priuati ad eius ministerium subire tenentur, vel vt bona, & honores ipsius communitatis, vtroque casu peccatur digno conferendo, omisso digniore. Priori quidem, quia conferens non seruat illam iustitiæ & rectitudinis rationem in regimine communitatis, qua vti debet erga ipsam Rempublicam, cum teneatur digniorem muneribus publicis præficere, vt *in dict. c. licet ergo, & in c. vnico, vt Ecclesiast. benef. & in c. vilissimus 1. q. 1.* Posteriori autem casu peccat Princeps Communitatis aduersus iustitiam distributiua, iuxta quam tenetur Reipublicæ honores & bona subditis distribuere secundum cuiusque dignitatem; vt dignior digno; melior bono in his assequendis preferatur. Concedo tamen, quod hæc iniuria non est contra iustitiam commutatiua, ac proinde non obligat ad restitutionem.

4. Restat modò respondere ad argumenta contraria. Et ad primum dico, Officia publica, etsi non sint bona communia in vtilitatem particularium ciuium, dispensanda esse nihilominus iuxta formam distributæ ex commutatiua iustitia; quia tenetur ex officio distributor eorum dispensare illa prospiciendo vtilitati Reipublicæ.

5. Ad secundum similis est solutio, iustitiam distributiua secundum se dicere ordinem totius ad partes: commutatiua quoque secundum se dicere ordinem vnius partis ad alteram: nihilominus dicit etiam aliquando commutatiua ordinem totius ad partes, non quidem secundum se, sed quando talis ordo ex officio

debetur toti. Et quia Communitati debetur vtilior Minister, hæc ratione debet etiam ex iustitia commutatiua elector illius talem eligere. Hoc est dictum, licet hæc officia non sint debita meritis ciuium, vt talia officia, debentur tamen dari pro meritis; quatenus habentes merita sunt necessarij bono Reipublicæ, cuius vtilitati tenetur elector ex officio prospicere. Vnde quando forma iustitiæ distributiua simpliciter seruanda est, distribuitur bonum totius in partes, ut partes illius Communitatis: quando verò forma distributiua seruanda est, non simpliciter, sed quia sic exigit bonum totius, distribuendum est bonum illud in partes digniores, non vt in partes simpliciter, sed tanquam in partes necessarias bono totius.

6. Ad tertium dico fieri iniuriam Reipublicæ, cuius vtilitati non prospicitur eligendo dignum relicto digniori, qui commodè haberi poterat in re aded graui, qualis est ipsius gubernatio, & administratio iustitiæ.

7. Ad quartum dico Oeconomum non teneri eligere digniores operarios, quia eius officium tantum est querere sufficientes: quòd si dominus committeret ipsi, vt consuleret vtilitati domus suæ, quantum commodè posset; peccaret grauissimè, & ageret infideliter contra suum officium, si eligeret dignos relictis dignioribus, quos commodè poterat habere. Et similiter Rex, & quiuis elector peccat eligendo dignos, relictis dignioribus, quos commodè habere potest, quia non prospicit vtilitati Reipublicæ, ad quod tenetur ex officio, & sub quo vinculo ac pacto suscepit regnum.

8. Verum demus contrariam sententiam Caietani, Vasquez & aliorum esse probabilem: nempe Reges sufficere, si eligant ad officia sæcularia dignos prætermittis dignioribus. Tamen adhuc puto ad quæstionem propositam respondendum negatiuè; quia non valet consequentia. Rex potest eligere ad officia minùs dignos: ergo Proreges possunt pro dictis officiis non digniores, sed dignos proponere: quia potestas illa eligendi minùs dignos Regis est & non Proregis. Qui quidè Rex supponendus est rationabiliter semper velle eligere digniores, licet possit minùs dignos eligere: quòd quidem quis sanæ mentis negabit relinquendum esse arbitrio suo & non Proregis, qui quidem Prorex, si in nominatione præsentaret minùs dignos relictis dignioribus, ipse electionem faceret de dictis minùs dignis, & non Rex. Ergo, &c.

9. Concedo igitur Regem à Proregibus exigere vt dignissimos semper nominent: vnde contrarium facientes peccare mortaliter dicendum est. Et ita nostram sententiam in terminis docet nunquam satis laudatus Pater Petrus Hurtado Societatis Iesv de *Incarnat. dif. 12. sect. 15. subiect. 3. §. 250. & 251.* vbi sic ait. Tertio deduco Principem non peccare munera deferendo minùs digno, si absolute deferat digno. Rex enim non tenetur optimum quemque eligere; satis est si eligat bonum. Fateor si semper aut frequentius omitteret digniores; tunc fore peccatum graue contra iustitiam distributiua: qui ex frequenti non optima distributione imminent Reipublicæ graua damna. *Peccant tamen administri priuati non eligentes, aut proponentes digniores, quia Princeps ab illis exigit id munus.* Ita Hurtadus; qui, vt visum est, licet teneat posse Regem eligere minùs dignos: rectè tamen negat Ministros posse illos Regi proponere prætermittis dignioribus. Ergo hoc faciendo Proreges in culpam incidere dicendum erit. Et si Rex dato quod posset eligere minùs dignos, per Hurtadum peccaret mortaliter, si frequenter id faceret; quantò magis dicendum est peccare Proreges, si frequenter illos ad dicta officia relictis dignioribus Regi proponerent.

10. Sed dicendum est cum ipso Hurtado, etiam si non frequenter id facerent Proreges; peccare tamen:

nam,

nam, vt dictum est in eis non militant rationes, quæ secundum Caietannm, & alios Doctores militant in Rege. Et idè magnus illè vir Regens Aponte postea nostræ Religionis Presbyter in *tr. de potest. Proregis, de electione officialium, tit. 5. §. 5. n. 6.* Sic asserit. Perpendendum est pro nominationibus officialium, quæ in dies fiunt sacræ Maieitati à Proregibus, quod non debent in hoc gratificare personas, nec attendere ad præces, vel aliorum intercessionem; sed cunctis viribus inuigilare ad benè se informandum de bonitate, qualitate, & sufficientia personarum, & inter eas absque alia passione proponere meliores & digniores; alias ipsorum conscientia oneratur & non Regis. Ita Aponte. Cui etiam addo ex Iurisconsultis Tassonum in *Pragmat. de Antifato, versic. obseru. 2. n. 102.* vbi ex Diuo Thoma docet etiam Proreges Peccare contra iustitiam distributiuam in nominatione officialium: quæ omnia superioris dicta procedunt à fortiori in nominatione Episcoporum, Abbatum, &c.

11. Nec desinam etiam hîc adnotare secundum aliquos nõ posse Proreges licitè pro tali nominatione ad aliquod officium pecuniam accipere. Et ita docuit Pater Hernandus de Mendoza Societatis IESV in *tractat. de Tractis*, ad Comitem de Lemos tunc Neapolitanum Proregem, vbi *dub. 3. in fin.* sic ait. [Y con esto he acauado los Tratados que por orden de V. E. comence luego quellegue a este Reyno. Por los quales vera V. E. que ni de gracias, ni de officios, ni de nominas puede sacar vn real de prouecho fuera de a quel salario, y de aquellos officios vendibles, que publicamente le concede su Magestad. Et in *tract. de Gratiis. cap. 5. in fine.* sic ait. Lo mismo digo de las nominas, que V. E. huuiere de hazer para su Magestad; porque verdaderamente consentir que estas se hagan por dinero, es vna de las mayores vellaquerias, que se pueden hazer en esta materia, y mereceria el Virrey, que tal hiziesse ò consentiesse; ser affentosamente priuado del officio.] Hæc ille. Quæ quidem ab optimis Proregibus obseruata sunt, & obseruanda puto. Quibus etiam in mentem adducam verba illa Cornelij Taciti *lib. 13. Annalium*, vbi sic ait. Nero cum optimæ speciei iuuenis esset, curiam ingressus, egregia multa se esse facturum promisit, & inter alia quod nihil impenentalibus suis venale, & ambitiosum esset permittiturus.

RESOL. CXL.

An Principes teneantur ad officia secularia eligere digniores?

Ex quo cursissimè inferitur, quid, quando electio fit per plura suffragia? Ex p. 4. tract. 4. & Misc. Resol. 172.

§. 1. **A**ffirmatiuam sententiam cum Theologis & Iuristis docui in parte 2. tract. *Miscellan. 1. re-*

In indice primo huius Tom. 6. lege Apendicem adhunc Tract. 1. Vbi inuenies alias multas diff. mistas, & dispersas per alios Tom. Tract. & Res. que simul pertinent adhunc Tract. 1. de Legibus.

Solutione 67. quam etiam nouissimè docet Villalobos in *summ. tom. 2. tract. 8. difficult. 6. num. 8. & 9.* vbi sic ait: [Caietano tiene que no ay obligacion en el caso de la tercera conclusion elegir el mas digno, el fundamento es lo vno porque el fin con que se instituyeron estos officios no es premiar los subditos; si no soler proueer à la vtilidad publica, luego no ay obligacion de justicia distributiva de elegir el mas digno; lo segundo porque el Rey es señor destos officios, pues que los vende de hecho, que si no, no los pudiera vender, y ansi siendo señor podra los dar à quien quisiere como sera digno. Al primero destos fundamentos se responde, que aunque el fin primario de la Republica en instituyr estos officios, no es premiar los subditos es el fin secundario como se dixo en los beneficios: alo segundo respondo que el Rey no tiene pleno dominio en estos officios, si no solo gubernatiuo y no arguye el contrario el venderlos, porque no los puede vender si no es en prouecho de la Republica y con algunas moderaciones, lo qual no fuera si tuuiera pleno dominio.] Sic ille, & ante illum Molina de *primog. Hispan. libro secundo. c. 5. num. 66.* & vt dixi, communis sententia Theologorum & Iuristarum.

2. Sed his non obstantibus non est negandum contrariam sententiam esse probabilem, & idè Turrianus in *select. disp. cent. 2. cens. Theol. dub. 87.* sic ait. An sit probabile posse eligere Principem dignum ad officium saculare sine peccato, relicto digniori. Affirmat Vasquez, & est ea opinio probabilis, & in praxi recepta. Hæc Turrianus.

3. Non desinam tamen hîc apponere opinionem Sanchez circa presentem quæstionem, idè in *opuscul. tom. 1. lib. 2. c. 1. dub. 36. nu. 15.* sic asserit. Quando electio non fit per plura suffragia, sed ab vno tantum electore, nec est necessariò facienda de partibus illius communitatis, probabilius est contra secundam sententiam non esse acceptionem personarum, nec peccatum mortale prætermittere digniorem, vt quando Rex eligit Præsides, vel Auditores Regios, vel Prætores, &c. Probatur, quia tantum quis tenetur distribuere secundum ordinem iustitiæ distributiue, & oppositum facere est acceptio personarum quando dispensat bonum commune quod debetur ciuibus in quantum sunt partes illius Reipublicæ. Sed in hac electione illud officium non est bonum commune debitum ciuibus, in quantum sunt partes illius communitatis: ergo. Ita ille. Igitur secundum Sanchez in Sicilia, v.g. Rex non peccabit mortaliter, si eligat aliquem dignum in consultorem in stratico, vt vulgò dicitur, ciuitatis Messanæ, vel in proregem relicto digniori, quia isti eliguntur exteri, peccabit tamen mortaliter si eligat Capitaneum, vt vulgò dicitur, ciuitatis Panormi, Iudices, & Præsidentes Regni, &c. dignos, relicto dignioribus, quia tenetur eligere supradictos de patribus istius communitatis, nempe Regni, vel ciuitatis.

Quæ hic est supra Ref. 137 §. Dico tertio, sed lege tam per totam, & ex Ref. 139. §. 2. signanter à lin. 3.

Sup. hoc latè infra in tr. 3. Ref. 202. & in aliis eius not.

TRACTATUS SECVNDVS

D E

CONSVETVDINE.

RESOLVTIO PRIMA.

Quoad primam diffi-
cultatem huius tit. in
tom. 1. tr. 5.
lege doctrinam
Ref. 20.

*Quanam dicatur consuetudo rationabilis ?
Et in dubio, an consuetudo contraria legi sit rationabilis,
id est expediens communi bono, præsumentia sit ratio-
nabilis, & communi bono expediens ?
Et notatur posteros consuetudinem obseruantes à culpa
excusari, nec tenentur inuestigare de illius iustitia, sed
præsumere debent, in fauorem consuetudinis. Ex p. 6.
tract. 5. Resol.*

§. 1.

MATERIA huius Tractatus est maxi-
mè necessaria pro praxi & casibus sæ-
piùs occurrentibus : ideò pro funda-
mento notandum est quòd in cap. fin. de
consuet. asseritur, consuetudinem rationabilem &
legitimè præscriptam sufficere ad abrogandam le-
gem. Sed difficultas est, quanam dicatur consuetudo
rationabilis.

Sup. hoc in-
frà in tr. 3.
Ref. 203. §.
Ad quæ. &
in tom. 4.
tr. 3. Ref. 266.
§. 1.

2. Prima opinio asserit hoc relinquendum esse ar-
bitrio iudicis, qui considerabit, an finis consuetudinis
sit bonus vel malus. Ita Abbas in d. cap. de consuetud.
Schneideuinus *Instit. de iur. natur. §. ex non scripto, n. 4.
in fin.* Vvesembecius in *Paratilis, de legibus, n. 9. verbo
Materia circa quam.*

3. Secunda opinio est Gersonis 3. part. de vita spiri-
tuali anima, lect. 4. coroll. 3. Alphaber. 62. littera P. Ga-
brielis in 4. dist. 42. qu. 1. artic. 3. dub. 6. Nauarri lib. 3.
consil. tit. de censib. in priori editione, consil. 7. n. 3. in po-
steriori autem consil. 3. n. 3. asserentium, quòd nunquam
censetur consuetudo rationi dissonans, nisi iuri diuino,
aut naturali refragetur.

4. Sed mihi placet opinio tertia Montefini in part.
2. tom. 2. disp. 23. q. 13. num. 210. Granado tract. 7. p. 2.
disp. 56. sect. 1. n. 2. Sanchez lib. 7. disp. 4. n. 24. & alio-
rum asserentium, quòd cum dicimus rationabilem esse
debere consuetudinem, non ita intelligendum est, quasi
rationabilis sit omnis consuetudo eo ipso quòd est
contra legem : sic enim nulla consuetudo rationabilis
esset, quæ pugnaret cum lege, quam euertere molitur.
Sed ita intelligendum vt alias, & semota ea lege quam
euerit, turpitudinem aut deformitatem non contineat,
siue contra legem diuinam aut naturalem, aut rationis
æquitatem, quæ lex aut æquitatis ratio vigeret, etiam
seclusa ea lege, quam euerit.

5. Et pro maiori elucidatione notandum est, quòd
consuetudinem esse contra honestatem, rationique ad-
uersari contingit dupliciter. Primò, quasi actus illi,
quibus inducitur consuetudo, sint contra rectæ rationis
dictamen, postquam iam in consuetudinem abierunt;
etsi hoc modo dicatur esse contra rationem, petitur
principium: probandum enim erat obseruantiam illam
rationi aduersam esse, non obstante consuetudine illa
iam inducta. Secundò, potest intelligi, quia actus illi
ante legitimam consuetudinis præscriptionem iniqui

Sup. hoc in-
frà in Ref.

fuerunt: quod fateor : at id non obstat, quominus con-
suetudo ex actibus illis iniquis surgens, vbi legiti-
mè præscripta fuerit, honesta sit, ac vim legis nouæ sta-
tuendæ, & antiquæ abrogandæ habeat, vt benè docet
Caietanus 1. 2. q. 97. art. 3. nemine contradicente. Aliàs
nunquam consuetudo eam obtinere posset, cum sem-
per necessarium sit actus illos cõtra legem gestos ini-
tium illicitos esse; donec consuetudo illos excusans iam
inoleuerit, præscriptaque sit, priori lege abrogata. Et
ideò non placet, quòd Bartolus in dist. leg. de quibus,
n. 11. exigit in consuetudine principium rationabile; id
est, vt non ex errore, sed ex certa scientia introducta sit
consuetudo; non enim attenditur principium consue-
tudinis, vt dictum est, & quia sæpè ignorari necesse est,
in vetustis rebus principium, quo introductæ sunt, l. si
arbitr. 28. ff. de probat. quamuis oppositum dicat Sua-
rez lib. 7. de legibus, c. 12. sine fundamento tamen, vt
putat Pontius de marrim. lib. 6. c. 5. n. 2. Quod autem
idem Suarez lib. 7. c. 18. n. 8. & 15. docet, necessarium esse
vt omissiones legem abrogantes sint peccaminosæ sal-
tem in principio : quia alias, inquit, non ostenderet
voluntatem legi contrariam; sed hoc expressè est
contra S. Thomam q. 97. art. 3. ad 2. & communem
Theologorum; qui satis est iis circumstantiis omitti
legis iussionem, quibuscum alioquin Princeps veller
legem obligare, si populo contrarium non videretur
consultius. Interim non nego posse consuetudinem
initio ob repugnantiam solius positivæ legis esse vi-
tiosam, modò simul honestari possit aliqua ratione, ob
quam saltem accedente tacita voluntate Principis, ra-
tionabilis ac iusta esse possit. In quo differt præscriptio
talis consuetudinis à particulari præscriptione, rei ali-
cuius dominium à priuatis acquiritur. Et hæc docet
contra Suarez Tannerus tom. 2. disp. 5. q. 7. dub. 1. n. 7.
cui adde Montefinum in part. 2. tom. 2. disp. 23. quæst. 13.
n. 219. Granado controu. 7. tr. 3. part. 2. disp. 16. sect. 1.
n. 2. Sanchez de marrim. tom. 2. lib. 7. disp. 14. num. 14. &
alios penes ipsos. Vide etiam celebrem decisionem Sa-
cræ Rotæ in vna Hispalensi voti die 28. Aprilis 1597.
coram Gypso apud posthumas Farinacij tom. 1. decis.
28. num. 1.

6. Notandum tamen est hîc, quòd in dubio an con-
suetudo contraria legi sit rationabilis, id est, expediens
communi bono, præsumentia est rationabilis, & com-
muni bono expediens, in dubio in fauorem consue-
tudinis iam introductæ firmandum est, vt tradit Sanchez
ibi, & Suarez lib. 7. c. 7. n. 15. Vtrum si consuetudo non
solum sit contraria legi, sed etiam à lege prohibita,
aut reprobata; tunc in dubio pro lege firmandum est, &
iudicandum consuetudinem esse irrationabilem : hoc
tanquam certum dicit Sanchez & Suarez supra. Salas
disp. 19. sect. 18. cum Rocho de Curtis. tract. de consue-
sect. 7. n. 24. & probatur optimè ex c. 3. de eo, qui mittitur
in possessione, ibi, si laudabilem esse conuenerit. Et ratio est
clara, quia reprobatio cõsuetudinis facta à lege est cer-
ta; ergo nõ potest ab honestate dubia vinci. Et hæc om-
nia docet etiã Cast. Pal. 10. 1. tr. 3. disp. 3. punct. 2. §. 1. n. 5.

7. Et

15. §. Notan-
dum, & ad
stabilendam
doctrinam
huius diffi-
cultatis in
Ref. 22. &
tom. 4. tr. 3.
ex Ref. 166.
§. Respond-
tur primo
seq.

7. Et tandem nota posteros consuetudinem obseruantes à culpa excusari; nec tenentur inuestigare de illius iustitia, sed præsumere debent in fauorem consuetudinis. Ita Palaus *vbi supra*, & Villalobos *in sum. tom. 1. tract. 2. difficult. 38. n. 9.*

RESOL. II.

Quanam dicatur consuetudo legitime præscripta?

Et cuius temporis cursus esse debeat consuetudo contra legem civilem, & contra legem Canonicam?

Et an consuetudo abrogans legem Ecclesiasticam non sit contra Ecclesiam, sed potius pro illa, & aduersus Ecclesiam Romanam non datur præscriptio nisi centum annorum spatio? Ex p. 6. tract. 5. Resol. 2.

§. 1. **V**T consuetudo sit iusta, non solum vt visum est, debet esse rationi consona: sed requiritur ad consuetudinem inducendam cursus temporis, hoc est, vt diuturna sit: sed difficultas est, cuius temporis cursus esse debeat?

2. Prima opinio est Conani *lib. 1. comment. n. 6.* & Hottomani *in §. ex non scripto, Instit. de iur. nat. assentientium* requiri tempus immemoriale, cuius extat memoria.

3. Secunda opinio est Ioannis Præpositi *in part. 2. D. Thomæ, q. 97. dub. 1. n. 10. & dub. 2. n. 13.* Iacobi Gordonii *in summ. tom. 1. lib. 2. q. 14. c. 4. n. 14. & 15.* Megalij *in promptuario, verb. Consuetudo, n. 5. & n. 8.* Bonelli, Bonacinae, Mascardi, Emmanuelis Sà, quos citat & sequitur Castrus Palaus *tom. 1. tract. 3. disp. 3. punct. 2. §. 2. n. 5.* assentientium absolute consuetudinem esse legitime præscriptam ad abrogandam legem, vel denudò constituendam, si per decennium perseverauerit: quia iura ad consuetudinem inducendam requirunt tantum longum tempus: sed decennium est longum tempus, vt patet *ex l. ult. C. de præscript. long. temp. §. 1. Instit. de vsucap.* Ergo, &c.

4. Tertia opinio distinguit. Vel consuetudo est præter legem civilem, vel contra legem civilem: & in hoc casu decennium sufficit. Vel est contra legem canonicam; & tunc quadraginta anni necessarii sunt. Ita Schneideuinus *§. ex non scripto, Instit. de iur. nat. n. 5.* & præter alios infra citandos Tannerus *tom. 2. disp. 5. q. 7. dub. 1. n. 8.*

5. Quarta opinio est Iacobi Granado *in part. 2. D. Thomæ, controuers. 7. tr. 3. part. 2. disp. 16. sect. 1. n. 9.* vbi sic ait: Mihi absolute placet, quod Dominicus Soto *lib. 1. de instit. q. 7. art. 2.* Medina *ad art. 3. q. 97.* affirmarunt; scilicet hoc negotium relinqui debere arbitrio prudentis & docti viri, qui perspectis omnibus circumstantiis iudicet, quando consuetudo tantum temporis vigerit, vt merito credatur adesse rationabile & tacitum consensum Principis, seu Legislatoris nolentis ulterius obligare suam legem. Et quidem quandiu nõ constiterit, consuetudinem durasse per tempus sufficiens expectandum est tempus decem annorum: hoc enim est tempus longæuum, & sufficiens ad præscriptionem, ac proinde ad abrogationem legis, quæ minus requirit, vt ita dicam. Longius verò tempus, & multò magis spatium quadraginta annorum nullo modo requiritur etiam ad consuetudinem legitime præscriptam contra legem Ecclesiasticam, vt non solum Vasquez, sed etiam alij graues Doctores rectè docuerunt; quia id in iure non habetur. Licet enim ad præscribendum contra bona Ecclesiastica, id spatium exigatur in iure, longè diuersa est ratio in consuetudine: præscriptio enim tollit ius, quod Ecclesia habebat ad bona Ecclesiastica, etiam si hæc non consentiat, & idèd voluit ius Canonicum in fauorem bonorum Ecclesiasticorum tam longum temporis spatium re-

quiri. At verò consuetudo solum tollit obligationem legis, quatenus affert tacitum saltem consensum Principis; qui quidem sufficienter dignoscitur in decennio. Hæc omnia Granado. Cuius sententiam, nempe tempus necessarium, vt dicatur consuetudo legitime præscripta, relinquendum esse arbitrio iudicis, præter Doctores ab ipso citatos tenet Basilius Pontius *de matrim. lib. 6. c. 5. n. 8.* Montefinus *in part. 2. tom. 2. disp. 23. q. 3. n. 225.* Menochius *de arbit. lib. 2. centur. 1. cas. 89. n. 6.* Corraius *in leg. de quibus ff. de legibus, n. 8.* Syluius *in part. 2. D. Thomæ, q. 97. art. 2. conclus. 8.* Cuiacius *lib. 2. obseruat. c. 1.* Lorca *in part. 2. tom. 2. de legib. disp. 29. memb. 2.* ac etiam Duallius *in part. 2. D. Thomæ, tract. de legibus, q. 7. art. 2. cum aliis.*

6. Sed quicquid ego sentiam, dicam breuiter. Prima opinio est reiicienda, alix tres sunt omnes probabiles, & maxime quarta: sed ego tertiæ tanquam probabili adhæreo. Dico igitur consuetudinem decem annorum contra legem civilem esse legitime præscriptam; contra verò legem Canonicam requiri spatium quadraginta annorum. Probatur prima pars *ex leg. 1. C. quasit longa consuetudo ex leg. sed ea quas. ff. de legibus*, in quibus iuribus solum requiritur ad inducendam consuetudinem longum tempus; sed decennium est longum tempus requisitum ad præscriptionem, vt patet ex toto titulo *Cod. de præscript.* Ergo, &c. Secunda verò pars, nempe consuetudinem contra ius Canonicum & Ecclesiam debere esse quadragenariam. Probatur *ex Auth. quas actiones Cod. de sacrosanct. Eccles.* & illam ego teneo ex auctoritate venerandæ Sacræ Rotæ Romanæ: quæ semper hanc sententiam canonizauit, vt patet in vna Gerunden. Administrationis die 13. Maij 1630. coram Eminentissimo Verospio apud Guerilios Venetos *dec. 375. n. 10* & ita præter Doctores vbi supra citatos tenet hanc sententiam D. Antoninus *1. part. tit. 16. c. 1. §. 4.* Corduba *lib. 1. q. 12. ad 4. argumentum.* Angelus *verbo Consuetudo, n. 8.* Corneus *lib. 2. consil. 193. n. 14.* Alex. *lib. 2. consil. 68. n. 7.* Socinus senior *lib. 2. consil. 260. n. 19.* Ruinus *lib. 4. consil. 115. n. 1.* Dec. *consil. 134. verb. & in casu isto.* Aret. *consil. 44. n. 1.* Baldellus *lib. 5. disp. 47. n. 13.* Ioannes Vvigers *in part. 2. q. 97. art. 3. conclus. 2. difficult. 3. n. 22.* Lessius *lib. 2. c. 6. dub. 14. n. 47. & dub. 8. n. 25.* Rebellius *part. 1. lib. 1. q. 15. n. 12.* Suarez *de legibus, lib. 7. c. 18. n. 12.* Layman *lib. 1. tract. 4. c. 24. n. 6.* Reginaldus *tom. 1. lib. 13. cap. 23. n. 247.* Ciatlinus *in disceptationibus forensibus, cap. 15. n. 86.* Malderus *in p. 2. D. Thomæ, q. 97. art. 3. n. 1. in fin.* Et tandem Ferdinandus Oterus *in c. fin. de consuetud. part. 2. n. 38.*

7. Non desinam tamen hinc adnotare Castum Palaum contra nostram sententiã insurgere *to. 1. tract. 3. disp. 3. §. 2. n. 9.* Quia consuetudo abrogans legem Ecclesiasticam non est contra Ecclesiam, sed potius pro illa, cum ex consensu ipsius Ecclesiæ tradito *in c. ult. de consuetud.* hæc abrogatio procedat: sed præscriptiones, quæ sunt in fauorem Ecclesiæ, & non contra illã, non indigent spatio quadraginta annorum, sed decennio perficiuntur, vt tradit Rota *in nouissimis, part. 2. de cisione 375. n. 8. apud Farinacium.* Ergo, &c. Deinde si ob similitudinem desumptam à præscriptione propria expostulantur in consuetudine Catholica quadraginta anni, etiam debent expostulati ceterum, vel tempus, cuius initij non sit memoria. Probo, quia aduersus Ecclesiã Romanam non datur præscriptio, nisi centum annorum spatio, *Auth. quas actiones, C. de sacros. Eccles.* ergo consuetudo, quæ legem latam à Romano Pontifice abrogat, centum annorum spatium ad præscriptionem exiget. Deinde aduersus referuata Principi non præscribitur, nisi consuetudine immemorabili, *ex c. super quibusdam, §. præterea, de verb. signific. & tradit multos allegans Mascardus de probat. conclus. 424. n. 40.* Sed lex lata à Principe sibi est eius dispensatio referuata: ergo non

Sup. hoc in-
frã in Ref. 6.
§. 1. & vltim.
post med. 62
in Ref. 11.
lege § Sed
difficultas, &
seqq. & vide
verf. not. seq.
& Resoluto-
tiones posi-
tas supra in
annot. §. Se-
cunda. huius
Ref. & in to.
9. tr. 1. Ref.
116 § Et
mitors

Sup. doctrina
contenta in
hoc §. cum
eodem Pa-
lao, & aliis
additis in
tom. 7. tr. 1.
Ref. 303. in-
ter med. &
fin. verf. qui
admittit.

Sup. hoc late
in Ref. seq.

solùm spatium triginta annorum, sed immemoriale requireretur; si ex proportione ad præscriptionem esset desumenda præscriptio in consuetudine legali. Item vna Ecclesia aduersus aliam præscribit decem annos, nisi obstat ius: ergo aduersus legem municipalem, vel statutum decem annorum præscribitur. Ergo consuetudo Canonica abrogans legem non expostulat quadraginta annos, Hucusque Palaus. Sed tu ne deferas nostram sententiam tenere, cum sit communis, & illam, vt dixi, canonizauerit Sacra Rotæ; vt ego docui in tractat. de immunit. Eccles. contra Sarpum.

Docuit in Ref. quæ hic est in tom. 9 tract. 1. Ref. 116.

RESOL. III.

An Ecclesiæ Romanæ adhuc competat priuilegium præscriptionis centum annorum?

Et an verò in aliis Ecclesiis quadragenaria præscriptio tantum competat?

Et notatur contra Supremos Principes, & Reges non dari nisi præscriptionem centum annorum.

Idem est de Republica non agnoscete Superiorem. Ex p. 6. tract. 7. & Misc. 2. Ref. 8.

Sup hoc cursim ante med § ult. præced. Ref. vers. Probo quia.

§ 1. **N**egatiuè respondet Conradus Rittershusius in expositione Nouell. Iustiniani part. 11. c. 1. n. 3. vbi sic ait: Inter alia verò præscriptionum genera est etiam centenaria siue centum annorum præscriptio, quam Imperator in l. 23. vt inter diuinum (vulgo est leg. vltima) C. de sacrosanct. Eccles. concessit Ecclesiis, & locis religiosis, sicut & ciuitatibus. Eandem præscriptionem centenariam (quam & secularem dicere possumus: sicut Horatius Carmen seculare) in honorem Dei concessit Imperator Ecclesiis Catholicis omnibus, tam in Occidente; quam in Oriente, Nouell. 9. cuius hæc est inscriptio in vulgata translatione, summam eius complectens, vt etiam Ecclesia Romana centum annorum gaudeat præscriptione: tametsi in quibusdam Editionibus particula *Etiam* omittatur. Ex eius Nouellæ initio obseruetur illustre encomium Romæ, quam Imperator vocat anteriorem, id est, seniore respectu Constantinopolis, quæ noua Roma dicta est, post translata eò imperij sedem, vt & Nouella 131. c. 2. vocat enim ipsam patriam legum & fontem Sacerdotij, quæ sicut legum originem sortita est, ita etiam Summi Pontificatus apicem obtinuerit. Quod elogium conferendum est cum plurimis aliis, quæ collegit ex variis scriptoribus clarissimus Lipsius in admirandis, seu de magnitudine Romana. Sed hanc centum annorum prærogatiuam prius concessam Ecclesiis, aliisque venerabilibus locis, quæ enumerantur tit. C. de sacrosanct. Eccles. postea rursus ad eisdem, substituta in eius locum præscriptione quadraginta annorum Nouellæ 3. quæ correctoria Nouellæ 9. Idcircoque rectè sic inscribitur à veteri interprete, hæc constitutio innouat constitutionem, quæ præscriptionem centum annorum venerabilibus locis dederat. Rationem innouationis ipse reddit Imperator dicta Nouella 3. quam quidem etiam alia constitutione sua tandem confirmat in Nouella 131. c. 6. pro temporalibus, &c.

2. Neutro autem loco excipit Ecclesiam Romanam, quasi hæc sola centum annorum præscriptione aliis Ecclesiis denegata adhuc gaudere debeat. Quapropter malè Irnerius in fin. Authent. quas actiones Cod. de sacrosanct. Eccles. à generali illa constitutione de tempore actionum, siue præscriptione quadraginta annorum Ecclesiis aliisque locis sacris competente, exceptit Ecclesiam Romanam, his verbis: Sola Ecclesia Romana gaudente centum annorum spatio, vel priuilegio. Quæ verba, cum neque in fonte Nouell. 3. neque in Nouella 131. extant, non debuit ipse eam clausulam de suo infarcire. Non enim plus esse debet in transumpto, quam in originali, neque sine crimine

falsi hoc facile fieri potest, vt plus in illo ponatur, quam in hoc contineatur. Videatur Cuiacius non solùm in d. tract. de diuersis temporum præscriptionibus & terminis. c. 31. Sed etiam l. 5. obser. c. 5. item in recitationibus ad c. 13. ad audientiam, & c. 14. extra de præscriptionibus. Item D. Giphanius ad l. vt inter diuinum, & Authent. quas rationes Cod. de sacrosanct. Eccles. Item Ari Pinellus ad Auth. nisi triennalis, n. 57. C. de bon. matern. Et si autem hæc ita sunt: tamen Andreas Fachinæus lib. 8. controuers. c. 3. pag. mihi 158. strenuè propugnat pro Ecclesia Romana, eique centum annorum priuilegium adhuc etiam ex Iustiniani mente competere contendit, (quod non credo) & Irnerium defendit: sed ipsius rationes tanti apud me non sunt, vt à Cuiacio, Pinello, & Giphanio, aliisque propter eas discedam, Hucusque Rittershusius

3. Sed iste Author semper infensus Romanæ Ecclesiæ merito relinquendus est, & idè adhærendum puto sententiæ affirmatiuæ. Vnde aduersus Rittershusium præter Fachinæum opponam alium doctum Iuriscōsultum Petrum Gudelinum de iure nouissimo lib. 6. c. 13. vbi sic ait: An etiam restrictio hæc pertinet ad Ecclesiam Romanam? Sic putauit Cuiacius auctoritate Iuliani, aliorumque quorundam veterum interpretum obser. lib. 5. c. 5. verum id aliter accepit Irnerius dicens Romanam Ecclesiam præ cæteris frui annorum centum præscriptionis priuilegio d. Auth. quas actiones, C. de sacrosanct. Eccles. quasi posteriores constitutiones non sustulerint Nouellam Iustiniani nonam, eaque, vt titulus præ se fert, præsertim ad Romanam Ecclesiam spectarit. Cōsentit ius Pontificium aduersus cæteras Ecclesias præscriptionem annorum quadraginta probans, c. de quarta, c. illud, c. quia, de præscriptionibus. Sed aduersus Romanam nõ nisi centum. c. ad audientiam, c. cum nobis, & c. si diligenti in fin. eod. tit. Merito, cum hæc sit caput omnium Ecclesiarum, & in ea apex Summi Pontificatus d. Nouell. 9. in princ. Ita Gudelinus.

4. Dicendum est igitur, quod cum Iustinianus in Auth. constitutio. collar. 8. se ipsum expressè corrigendo admittat generaliter contra Ecclesias quadraginta annorum præscriptionem, abrogato penitus centenariæ præscriptionis priuilegio, hæc nouior decisio non procedat in Ecclesia Romana, solùm in aliis Ecclesiis: quasi lex noua loquens generaliter non trahatur ad casum Ecclesiæ Romanæ anteriori lege specialiter prouisum iuxta Gloss. in l. sciendum, ff. qui satisfare cogantur. Et idè Irnerius Ordinator Authenticarum hoc ita intelligens post dictam legem finalem C. de sacrosanct. Eccles. adiecit Authenticam, quas actiones, per verba expressè in aliis Ecclesiis quadragenariam præscriptionem admittentia, in Ecclesia verò Romana sola centenariam. Inde etiam emanauit, vt posteriori quoque iure Pontificio eadem retenta opinione expressè & sine vlllo dubio referatur contra Ecclesiam Romanam non sufficere, nisi centenariam præscriptionem: contra alias verò quadragenariam præscriptionem sufficere c. de quarta, c. ad audientiam, de præscriptionibus. Ita vt iure Canonico attento hoc sit penitus indubitatum. Vide præter alios nouissimè Trullench in Decal. tom. 2. lib. 7. c. 4. dub. 7. n. 5.

5. Notandum est etiam hic obiter contra Supremos Principes & Reges non dari nisi præscriptionem centum annorum. Ita Alex. conf. 84. n. 2. cum Apostill. lib. 1. & conf. 24. n. 14. ad fin. lib. 5. Olfacus dec. 69. n. 13. Crauet. de antiquit. p. 4. c. Absolut. different. qu. 6. n. 22. & q. 9. præsertim n. 36. & post. Dec. d. conf. 124. n. 44. lib. 1. Fachin. contr. iuridic. lib. 8. c. 3. versic. quod ariner. Eadem est resolutio ac de Republica non agnoscete Superiorem. Soc. conf. 86. n. 12. in fin. cum seq. lib. 1. Menochius conf. 1101. n. 44. Sardus decis. 1. præsertim sub n. 2. n. 7. & n. 8. & n. 9. ex leg. ult. C. de sacrosanct. Eccles. Vvesembec. consil. 5. in initio.

RESOL.

RESOL. IV.

An tempus decem annorum sufficiat ad consuetudinem inducendam, non solum inter praesentes, sed etiam inter absentes?

Et an idem tempus sufficiat, si Princeps sit absens?

Et adducitur distinctio inter leges Canonicas, & Ciuiles:
Ex p. 6. tr. 5. Ref. 3.

§. 1. **A**ffirmatiuè responderi Suar. *de legib. lib. 7. c. 18. n. 11.* sic ait. Est tamen notanda distinctio inter leges Canonicas & Ciuiles, quam omnes Authores supracitati tradunt; nam in ciuilibus idem tempus sufficit ad legem abrogandam, quod ad introducendam, scilicet decem annorum. Ratio est, quia ius ciuile in hoc distinctionem non facit; sed ad utrumque indefinitè requirit tempus longæuum, ut patet in *d. 1. de quibus; tempus autem longæuum in eodem iure est tempus decem annorum, ut supra dictum est, & expressius habetur in §. 1. Instit. de vsucap.* Neque hinc fit distinctio de tempore inter absentes & praesentes propter rationem supra tractatam, quod ad necessitatem huius praescriptionis semper supponitur ignorantia Principis: nam si Princeps sciat, non est necessaria praescriptio ad praesentem effectum; respectu verò Principis ignorantis impertinens est absentia vel praesentia: & idem idem tempus indistinctè postulatur Ita Suarez.

2. Sed aduersus illum nominatim insurgit Tannerus *tom. 2. disp. 5. q. 7. dub. 1. n. 8.* ubi sic asserit. Aliqui addunt ad praescriptionem contra ius Canonicum requiri quadraginta annorum spatium: contra ius ciuile decem inter praesentes; viginti inter absentes. Quamuis Suarez vniuersim decem annis in ciuilibus legibus contentus sit, ideòque eam distinctionem de absentia vel praesentia tanquam impertinentem reiiciat; sed id asserit sine firma ratione. Hæc Tannerus, Cui adde Syluestrum *verb. Consuetudo, quest. 7. Azorium tom. 1. lib. 5. cap. 17. quest. 8. Molinam tom. 1. tract. 2. disp. 77.* & alios. Et pro opinione Tanneri contra Suarez potest hæc ratio adduci, quia longum tempus inter praesentes esse decennium, inter absentes vicennium tradit lex vltima *Cod. de praescript. longis. temp.* ergò cum Legislator absens est, requiritur vicennium ad praescribendum aduersus illum; non semper igitur consuetudo constituit legem, vel abrogat decennio.

3. Sed ego puto vtramque sententiam probabilem esse; sed magis contra Tannerum adhæreo sententiae Suarez, quam etiam tueretur Castrus Palaus *ro. 1. tract. 3. disp. 3. punct. 2. §. 2. num. 7.* ubi citat Valquez & Salas, quibus ego addo Ioannem Vvigers *in part. 2. quest. 97. art. 3. concl. 3. n. 26.* ubi sic ait. Secunda difficultas est, An idem tempus sufficiat, si Princeps sit absens? Ratio dubitandi est, quia iura definiunt tempus longæuum inter praesentes quidem esse decem annorum, sed inter absentes esse viginti annorum. Respondetur hac de causa nonnullos Doctores, inter quos videtur esse Syluester *verb. Consuetudo, quest. 2.* requirere in absentia Principis viginti annos, siue ad legem inducendam, siue abrogandam; sed communis sententia tenet contrarium, quæ & vsu recepta est. Vnde etiam consuetudo hinc censetur ius interpretari, ut circa praescriptionem consuetudinis in respectu ad legem sufficiat decem annorum tempus. Et fundamentum potest esse, quod hoc sit magis ex communi bono, & quidem quoad legis inductionem; quia expedit, quod consuetudines rationabiles, & sufficienti vsu probatae roborentur, & vim obligandi accipiant: accedit quod inductio talis obligationis non afferat praesudicium Legislatori, cum sit ex potestate eius per ius commune applicata: quare non censetur ipse hac in parte inuoluntarius, & idem non est eadem ratio

huius & praescriptionis aliarum rerum: ubi dominus absens solet pati praesudicium, & haberi tanquam inuoluntarius. Ita Vvigers & ego.

RESOL. V.

An consuetudo decennalis, vel quadragenaria interrumpatur per vnicum actum? Ex p. 6. tr. 5. Ref. 4.

§. 1. **S**uppono cum Suarez *de legib. lib. 7. c. 8. num. 24.* Tempus consuetudinis ad abrogandam legem non debere interrumpi. Idem respondeo ad quaesitum, vnicum actum contrarium probare non obstare consuetudinem, non obstantibus mille actibus, qui stent pro consuetudine. Ita firmavit Sacra Rota in vna Viterbiensi decursus aquarum die 15. Martij 1604. coram Gregorio XV. *decis. 162. n. 9. & 15.* quod etiam docet Bassæus *in fin. Theol. praet. verb. Consuetudo, n. 11.* Surdus *vol. 3. c. 1. §. 293. n. 23. & 24.* Scruiderius *de feudis, part. 10. sect. 20. n. 157. in fin.* & hoc etiam ex Reginaldo, Salas, & Bonacina tradit Castrus Palaus *tom. 1. tr. 3. disp. 3. punct. 2. §. 2. n. 11.*

Sup. hoc in tom. 1. tr. 5. Ref. 20. §. Deinde.

RESOL. VI.

An in foro conscientia, ut consuetudo abroget legem, requiratur praescriptio aliqua temporis?

Et notatur tempus sufficiens ad abolendam legem non solum ciuilem, sed etiam canonicam.

Et explanatur introducentes consuetudinem aduersus legem peccare toto tempore, quo consuetudo introducta non est.

Et notatur, quod si consuetudo viget, sciente Principe, & non contradicente, non requiri longum tempus sed sufficit si bis, aut ter contra legem actum fuerit, ipseque Princeps non resistat, cum facile possit; secus verò ignorante Principe, & Pontifice in lege canonica. Ex p. 5. tr. 14. & Misc. 2. Ref. 62.

§. 1. **S**upponendum est ex *c. fin. de consuet.* duò necessaria esse, ut consuetudo abroget ius positum. Primum ut sit rationabilis. Secundum ut si praescripta & quoad tempus praescriptionis Basilius Pontius *de matrim. lib. 6. cap. 5. num. 9.* Montesinus *in part. 2. tom. 2. disp. 2. q. 13. num. 225.* Granado *in 1. 2. controuers. 7. tract. 3. part. 2. disp. 16. sect. 1. num. 9.* Lessius *lib. 2. cap. 6. dub. 14.* Valentia *tom. 2. disp. 7. quest. 5. punct. 8.* Sotus *de iust. lib. 1. quest. 7. art. 2.* & alij affirmant nullum tempus determinatum esse ad inducendam consuetudinem, sed arbitrio prudentis hoc praesandum esse, qui pro negotij qualitate, & pluralitate actionum extendere, vel limitare tempus debet. Alij distinctione vtuntur, si consuetudo sit praeter legem, vel contra legem ciuilem, decennio affirmant compleri, si contra legem canonicam, quadraginta annos exposulant. Ita Azorius *tom. 1. lib. 5. c. 4. quest. 4.* Molina *tom. 1. disp. 77.* Couarruias *lib. 1. var. c. 17. num. 8. §. quarto,* & alij relati à Salas *de legib. disp. 19. sect. 4.* & tandem Pater Suar. *de legib. lib. 7. c. 8. n. 7. iunct. c. 15. n. 5. & c. 18. n. 12.* Donellus *lib. 1. cap. 10.* Emmanuel Sà *verb. Consuetudo, n. 3.* & alij asserentes consuetudinem esse legitime praescriptam, & sufficientem ad abrogandam legem, si decennio perseveret, quia iura ad consuetudinem inducendam requirunt longum tempus; sed decennium est longum tempus, & infra illud non reputatur; ex *l. vlt. C. de praescript. long. temp. & §. 1. Instit. de vsucap.* ergo, &c.

Sup. contentum in hoc §. 1. infra in §. vltim. huius Ref. & supra in Ref. 2. §. Secunda. & in alia Ref. eius not. & ibi in §. Tertia. Quarta. Sed quid. & §. vlt. & infra in Ref. 11. lege doctrinæ, §. Sed difficultas. & seqq. & in tom. 7. tr. 1. Ref. 303. inter medium; & fin. vers. qui admittit & in tom. 9. tr. 1. Refol. 116. §. Et miror, cum multis Decisionibus. Sacrae Rotæ

2. His igitur suppositis, quaero an spatium, verbi gratia, decem annorum, ut consuetudo dicatur legitime praescripta, requiratur in foro conscientia? & negatiuam sententiam (attendas quaeso amice Lector) docet

Michaël de Palatio, insignis Theologus Academię Salmanticensis, in suis præclaris Commentariis ad *librum 3. dist. 37. disp. 7 fol. 41 r.* & quia codex rarus est, ponam per extensum eius verba. In *c. ait, finali de consuet. in 6.* duo traduntur necessaria, vt consuetudo abrogare possit ius positium, aut illi derogare, vt sit rationabilis, & vt sit præscripta. Est autem rationabilis consuetudo, quando neque dissonat à iure diuino, neque à naturali iure; quòd autem discrepet à iure positio, non tollit illius rationabilitatem. Quæ verò sit præscripta consuetudo, lege glossam *loco indicato.* & apud Sylvestrum *verb. Consuetudo, quæst. 2.* Aduertendum autem est (ne cespitatio sit *in cap. præcato,* docente duas conditiones esse necessarias, vt consuetudo abroget ius positium) intelligendum esse in foro contentioso, quia in foro conscientie fat est altera, videlicet rationabilem esse consuetudinem; quia ex rationabili consuetudine, qui contra legem agit non peccat, etiamsi non sit præscripta. Etenim si præscriptio obseruanda esset, sine peccato, vt introduceretur consuetudo contra legem, sine peccato, quia semper, quando introducitur, non est præscriptio; nam præscriptio annua requirit spatia, vt Iurisperiti tradunt. Quamobrem solum præscriptio est necessaria, vt iudicetur contra legem pro consuetudine, quando enim præscriptio est consuetudinis, iudex stabit in ferenda sententia consuetudini, & non iuri. Hucusque vir ille doctissimus; cuius sententia si esset probabilis, esset quidem multum notanda, & plausibilis; sed tu cogita. Nam aduersus hanc opinionem stat Suarez *de legibus, lib. 7. cap. 18. Bonacina de legibus, disput. 1. quæst. 1. punct. ultim. §. 3 num. 48. & Granado in 1. 2. controuers. 7. tractat. 3. part. 2. disput. 16. sect. 1. n. 6. Auerfa in 1. 2. quæst. 97. sect. 2. §. altera conditio. Gordonus in Theolog. moral. tom. 1. lib. 2. quæst. 10. cap. 6. n. 16. & alij, qui communiter asserunt introducens consuetudinem aduersus legem peccare toto eo tempore, quo consuetudo introducta non est, quia à legis obseruatione excusari non possunt, nisi ob consuetudinem legitime præscriptam: ergo si consuetudo nondum præscripta est, nulla est ratio excusans. Deinde dum non est introducta consuetudo, lex obligat, sed facere contra legem obligantem est peccatum, ergo, &c.*

3. Notandum est etiam hinc obiter quod si consuetudo viget sciente Principe, & non contradicente, non requiri longum tempus, sufficit enim si bis, aut ter contra legem actum fuerit, ipsæque Princeps non resistat, cum facile possit. Quòd si ignorante Principe consuetudo stabilitur, tunc probabile est censendum decem annos sufficere non solum ad legem ciuilem, sed etiam canonicam abolendam. Ita Castus Palus *tom. 2. tract. 10. disputat. unica, punct. 4. num. 2. Lessius lib. 2. cap. 6. dub. 4. circa finem.* Suarez *de Religione, tom. 2. lib. 1. cap. 22. num. 6. circa finem,* & alij: quia ad consuetudinem lege canonica derogandam, nullum tempus in iure Canonico designatur. Censendum ergo est probabiliter ex iure ciuili esse sumendum. Vide etiam Granado *in 1. 2. controuers. 7. tractat. 3. parte 2. disput. 16. sect. 1. num. 9.* vbi ex Vasquez firmat, quòd spatium quadraginta annorum nullo modo requiritur etiam ad consuetudinem legitime præscriptam contra legem Ecclesiasticam; licet enim ad præscribendum contra bona Ecclesiastica id spatium exigatur in iure, longè diuersa est ratio in consuetudine: præscriptio enim tollit ius, quod Ecclesia habet ad bona Ecclesiastica, etiamsi hæc non consentiat, & idèd voluit ius Canonicum in fauorem bonorum Ecclesiasticorum tam longum spatium requiri. At verò consuetudo solum tollit obligationem legis, quatenus affert tacitum saltem consensum Principis, qui quidem sufficienter dignoscitur in decennio.

Sup. hoc infra in Ref. 13. & in aliis eius primæ not.

Sup hoc sup. in §. 1. huius Refol. & in aliis eius not signanter in §. Tertia. §. Sed. & §. Et miror. dict. annot. 1. huius Ref.

RESOL. VII.

An tempus determinatum, vt consuetudo sit legitime præscripta, procedat etiam in foro conscientia?

Et an introducens consuetudinem contra legem, seu contra antiquam consuetudinem legitime receptam in foro conscientia non peccent, quando consuetudo ita inualuit, vt docti, & pij viri, sine remorsu conscientie eam sequantur?

Et inferitur, quod licet consuetudo contra legem, & Canonem introducta sit ex causa non iusta & primi illi legis transgressores peccauerint, successores eorum tamen excusantur à peccato ob talem consuetudinem introductam. Ex p. 6. tr. 5. Ref. 5.

§. 1. **N**egatiuè (nota Lector) respondet Duuallius ex insigni Sorbonico Museo Inclytus Theologus *in parte 2. D. Thome, tract. de legibus, q. 7. art. 2. vbi sic ait.* Animaduertendum est istud tempus tantum in foro externo requiri: nam in interno, & in conscientia possumus aliquid tanquam consuetudine firmatum obseruare: quando constat plerosque viros bonos ita se gerere, & morem istum obseruare, etiamsi non sit legitime præscriptus, nec habeat numerum annorum, quem assignauimus, illudque experientia compertum est in valore seu pretio monetarum: nam contra edictum Regis satis recens solent aliquando viri abire ex eo, quòd videant mercatores, aut alios ex populo, quorum probitatem agnoscunt, pretium illud determinatum non seruare, sed superare. Ita ille.

2. Sed plures Doctores à me alibi citati contrarium sentiant: & idèd Bassæus *in floribus Theolog. Practicæ, verb. Consuetudo, num. 16.* sic asserit. Secundum doctrinam plurimorum Doctorem introducens consuetudinem contra legem, seu contra antiquam consuetudinem legitime receptam in foro conscientie non peccant, quando consuetudo ita inualuit, vt docti & probi viri sine remorsu conscientie eam sequantur: in foro tamen externo præsumetur illos delinquere & peccare contra legem, vnde inferitur, quòd licet consuetudo contra legem & canonem introducta sit ex causa non iusta, & primi illi legis transgressores peccauerint; successores tamen eorum excusantur à peccato ob talem consuetudinem introductam, quia præsumere possunt eos habuisse iustam causam: nonnulli nihilominus aucthores censent non improbabiler hos primos legis transgressores semper peccare, donec elapsum sit tempus requisitum ad legitimam consuetudinem inducendam, nisi bona fides illorum excuset, & interueniat scientia Principis illam consuetudinem tolerantis. Hæc Bassæus.

Sup. hoc in Ref. præta signatur in §. His itur.

Alibi in Ref. & §. notat. præteritæ.

Sup. hoc supra in Ref. 1. §. vlt. & infra in Ref. 15. §. vlt. & in to 4. tr. 3. Ref. 166. §. Respondetur secundò, à principio.

RESOL. VIII.

An consuetudo legitime præscripta sufficiat ad legem abrogandam ex conuenientia Principis, siue tacita eius approbationis personalis? Ex parte 6. tractatu 5. Resolutione 6.

§. 1. **A**D hunc casum ita respondet Ioannes Vvigers *in parte 2. Dini Thome, q. 97. art. 3. num. 28. vbi sic ait:* Tertia difficultas est de tempore, quòd requiritur vt consuetudo habeat vim legis via conuenientie, siue approbationis personalis Principis? Respondetur hic non esse necessarium decennium, sed breuius tempus posse sufficere, veruntamen illud non esse certo annorum numero à iure definitum, nec commodè definiti posse: quia sufficiens signum tacite voluntatis Principis approbantis, seu confirmantis consuetudinem iuxta intentionem populi, cum in factis consistat, prædet

ex diuersis coniecturis, quæ non sunt æquales in omnibus consuetudinibus; atque ita potest in aliquibus breuiori tempore constare sufficienter de Principis voluntate, quàm in aliis: quædam enim sunt, quæ frequentiore habent usum, & magis communem ac publicum, quàm aliæ. Item in aliquibus occurrunt plures occasiones; vnde intelligantur voluntas & assensus Principis, quàm in cæteris; & sic non vno definito tempore consuetudines omnes possunt hac via legem, siue ius stabilire: sed aliæ breuiori, aliæ longiori tempore id assequuntur, quatenus citius aut tardius colligitur sufficienter tacita approbatio personalis Principis, quæ iuxta hanc viam requiritur, non autem in via præscriptionis; vbi iuris constitutio certo tempore eam supplet. Quando autem debeat censeri de Principis voluntate, sufficienter constare, hoc prudentum arbitrio æstimandum venit. Ita Vvigers, cui adde Suarez *de legibus*, lib. 7. c. 18. n. 17. & 18. cum Præposito in p. 2. D. Thomæ, q. 97. dub. 2. n. 12.

RESOL. IX.

An requiratur expressus, seu personalis consensus legislatoris, quo approbet consuetudinem introductam? Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Ref. 76. aliàs 75.

§. 1. **A**ffirmatiuam sententiam docent duo viri docti Pontius; & Vasquez, hinc in part. 2. disput. 177. c. 2. & 3. ille lib. 6. de matrim. c. 6. num. 7. quia non omnis consuetudo approbatur à Principe, sed multæ consuetudines permittuntur tantum, aliæ approbantur. Ergo non potest ob vniuersalem illam doctrinam, cap. fin. de consuet. præsumi in quavis consuetudine approbatio. Hæc opinio est probabilis.

2. Sed contrariam longè probabiliorem esse existimo quam tenent Suarez *de legibus*, lib. 7. cap. 13. n. 6. Sanchez *de matrim.* lib. 1. disp. 4. num. 11. & 14. Salas *de legibus*, disp. 19. sect. 3. n. 20. & 37. Azorius tom. 1. lib. 5. c. 18. q. 1. & alij penes ipsos. Et ratio est, quia in dict. c. ult. de consuet. stabilitur consuetudinem rationabilem, & legitimè præscriptam iuri positiuo derogare. Quod autem sit rationabilis, non pendet ex scientia, & voluntate legislatoris, sed ex natura ipsius rei cuius est consuetudo: esse autem legitimè præscriptam habetur ex cursu temporis. Ergo cum nulla alia conditio ad stabilendam consuetudinem requiratur iure canonico, gratis, & sine fundamento expostulatur scientia Principis, & eius nouus consensus.

RESOL. X.

An ad stabilendam consuetudinem requiratur expressus, vel saltem tacitus Principis consensus?

Et an ad introducendam consuetudinem contra Canones requiratur scientia, & expressus consensus Papa, aliàs nunquam per consuetudinem contrariam lex abrogetur?

Et notatur irritam esse consuetudinem, cui Princeps resistit; & aliqua alia circa supradicta aduertuntur, & notantur. Ex p. 6. tr. 5. Ref. 13.

§. 1. **H**æc resolutio est difficilis, & multum deseruiet pro praxi; idè illam pauld latius explanabo. Afferunt igitur aliqui nullum alium consensum requiri præter traditum in cap. fin. de consuet. & in l. de quibus, ff. de leg. in quibus habetur consuetudinem rationabilem, & legitimè præscriptam legi derogate posse, docet Malderus in part. 2. D. Thomæ, q. 97. art. 3. n. 3. vbi sic asserit. Si quæras quali opus sit consensu; an tali, vt superior speciatim & personaliter in consuetudinem

consentiat; an verò sufficiat consensus ille superioris, qui datur per ipsum ius: quia videlicet iure scripto est statutum, quod consuetudo habens eiusmodi conditiones habeat vim legis. Respondeo consuetudinem præscriptam inducere legem, siue sæcularem, siue Ecclesiasticam, siue personali consensu Principis, aut Papæ; & sufficere consensum, qui per ipsum ius datur, quia per ius Princeps censetur continuo loqui. Ita ille. Cui adde Sanchez *de matrim.* lib. 7. disp. 4. n. 11. vbi sic ait. Deinde probatur minimè ad eam consuetudinem inducendam desiderari Pontificis scientiam: quoniam licet non desint Doctores graues scientiam Principis exigentes, quod consuetudo vim legis inducendæ aut abrogandæ habeat: at verior sententia habet eam minimè desiderari, etiamsi sit circa sacramentalia ea consuetudo: quippe cum Princeps c. fin. de consuet. generaliter decreuerit consuetudine posse legem statui, & abrogari; iam talis voluntas, vt eam facultatem obtineat consuetudo; est tacita scientia & tolerantia consuetudinis in posterum legitimè introducendæ, vt eas vires fortiatu absque alia speciali ipsius consuetudinis in Principe notitia. Ita Sanchez, & hanc opinionem tenet etiam Suarez *lib. 7. c. 13. n. 6.*

2. Sed nominatim aduersus illos insurgit Bassilius Pontius *de matrim.* lib. 6. c. 6. n. 5. vbi ita asserit. Nec verò satis est ad consensum Principis approbantis præsumendum generalis illa doctrina in c. fin. de consuet. vbi dicebat Thomas Sanchez, quem sequitur Suarez; idque probatur ex textu in dict. leg. de quibus, iuxta considerationem præmissam: si enim actibus populi inducitur consuetudo, penes quem est potestas leges condendi; ergo est specialis consensus legis, & non generalis: quare in eo c. fin. solum traditur generalis doctrina, quæ explicat vim consuetudinis approbatæ à Principe. Sicut ergo re ipsa, vt sæpè contingit, non omnis consuetudo probatur à Principe: sed aliæ probantur, aliæ tantum permittuntur, non potest ob vniuersalem illam doctrinam in quavis consuetudine præsumi approbatio. Et cum consuetudo specialis quædam tacita lex sit, specialis etiam Principis consensus præsumendus est circa materiam illam, sicut & requiritur ad leges aliquas in speciali ferendas. Nec præsumi potest, nec debet solo illo generali iure explicato in d. c. fin. voluisse Principem tacitum suum consensum in quavis speciali consuetudine præsumi posse, cum multis consuetudinibus sese opponat. Non igitur præsumendus consensus, nisi præsumatur etiam specialem illam consuetudinem ad eius cognitionem deuenisse, & approbatam. Hæc Pontius.

3. Verùm sententiam Sanchez, & Suarez tuetur nouissimè contra Pontium, Castrus Palaus tom. 1. tract. 3. disp. 3. punct. 2. §. 4. n. 3. quia Princeps supremus scilicet Rex aut Pontifex optime poterat lege sua stabilire, vt quoties populus in aliqua consuetudine rationabili decennio durauerit, ea consuetudo pro lege suscipiatur, facta autem hac lege nemini dubium esse potest consuetudinem rationabilem decennio durantem vim legis habere ex approbatione legali supremi Principis, neque alia est approbatio expostulanda. Sed hoc ipsum factum iam est iure Canonico & Ciuili, vt patet in d. c. fin. & l. de quibus. Ergo, &c. Et ita hanc sententiam docet Bassæus in floribus Theologicis. pract. verb. Consuetudo, n. 12. Azorius tom. 1. lib. 5. c. 18. quas. 1. Salas *de legibus*, disp. 19. sect. 3. n. 20. & 37. sect. 4. n. 39. & 40. & Villalob. in summ. tom. 1. tr. 2. d. ffic. 38. n. 6. sic asserens. [Parà introducir costumbre, tengo por mas probable, que no es necessaria sciencia del Principe, ò del Pontefice, porque aunque fuera necessaria ex natura rei, pues no es de menos autoridad el quitar la ley, que el ponerla, y el pueblo no puede hazer ley sin el Principe, mas atendiendo à lo que esta escrito en ambos derechos, donde se dize, que la costumbre puede quitar, y poner ley, ya esta autoridad, que se da el derecho, es sciencia ta-

cita,

cita, y tolerancia, para que tenga fuerça sin especial notitia del Principe. Ita ille.

4. Sed contra supradictos Doctores, opinionem Basilij Pontij, nempe ad introducendam consuetudinem requiri consensum Principis, tenent Montefinus in *part. 2. tom. 2. disp. 23. q. 13. num. 220.* Vasquez *tom. 2. disp. 177. cap. 2. & 3.* & Lorca *tom. 2. disp. 29. de legibus, n. 2.* cuius verba hinc apponere non grauaor. Sic itaque ait, sequitur necessariò requiri scientiam, qua Principi innotescat consuetudo; atque aded consuetudinem debere esse publicam & manifestam: occultis enim actionibus, quantumcumque multiplicentur, legitima consuetudo introduci non potest. Quare non rectè sentiunt Syluester, & Angelus consensum tacitum interuenire posse sine scientia Principis, quòd est omninò impossibile. Quòd autem Antoninus obiicit impossibile esse, vt omnes consuetudines Principi innotescant, nullius est momenti: quia si non est possibile vt Princeps omnem vsum nouerit, non est etiam necessarium, vt omnis vsus in legem transeat, vel contra legem legitimè præscribat.

5. Dicunt quidam in ipsa prima legum institutione interuenisse conuentionem & consensum Principis, vt consuetudine lex abrogari possit: sed hoc commentitium est neque enim tale pactum in prima legum institutione initum esse constat, nec cum singulæ leges feruntur, fieri consuevit. Aduerte præterea requiri consensum & scientiam Principis supremi, & qui potest leges edere; nec sufficit specialis Rectorum & Magistratum, nisi circa ea, quæ illorum dispensationi commissa sunt. Sæpè tamen istorum consensus argumentum esse potest permissionis & approbationis supremi Principis, quia præsumi potest eos non sine beneplacito sui Domini, quòd agitur tolerare. Hucusque Lorca.

6. Et ided hanc opinionem esse communiter receptam inter inclytos Theologos Complutenses apparet; & pro nobis etiam adsunt Salmanticenses, cum Pontius instar multorum esse possit. Et ego hanc sententiam in ordine ad consuetudinem abrogantem legem Canonicam prorsus tenco, quam ita firmavit sacra Rota in vna Treuerensis Abbatia sancti Maximini die vigesima quarta Ianuarij 1625. coram Doctissimo Domino meo Coccino, vbi sic asserit. Secundò, fuit principaliter responsum, quòd ad inducendam consuetudinem contra Canones requiritur scientia & expressus consensus Papæ, alias nunquam per consuetudinem contrariam lex abrogatur: quia Summus Pontifex non habet potestatem à populo, sed immediatè à Deo; & ided non est populus qui inducit consuetudinem contra Canones, sed auctoritas Papæ permittentis. Abbas in *c. fin. n. 8. in fin. de consuetud. Salas de legibus, q. 97. tract. 14. disp. 19. sect. 6. num. 59. vers. Hac scientia.* Quòd in lege Ciuili secus est: nam lex ciuilis tendit ad bonum publicum, & in vtilitatem priuatorum: vnde si populus vult sibi inferre præiudicium, Principes ab eodem populo potestatem habentes non curant, *l. de quibus, verb. Nam, cum ipse. ff. de legibus, S. Thomas 1. 2. quaest. 47. a. 3. in respons. ad 3. Abbas in cap. fin. numer. 9. de consuetud. Driedon de libertate Ecclesiastica, cap. 11. ante finem.* Ius autem Canonicum principaliter intendit hominem in Deum dirigere, & venit ad bonum publicum Ecclesiasticum: & cum sit institutum à potestate spirituali, illa non potest in Laicos cadere. Abbas, & Driedon *locis præcisatis.* Hinc ergo cum consensus Papæ operetur ad istam consuetudinem inducendam, requiritur illius certa scientia, itavt non sufficiat error, vt dictum est, & in simul requiritur animus inducendi consuetudinem. Glossa in *d. c. finali. in verb. Legi: imè, sibi Abbas num. 17.* & facit textus in *l. 1. c. que sit longa consuetudo.* Quare si consensus Papæ est ille, qui consuetudinem inducit, & etiam adhuc effectum requiritur certa scientia & voluntas inducendi consuetudinem, non potest deduci vo-

luntas, nisi expressus adsit consensus: multa enim per patientiam tolerantur; quæ deducta in iudicio exigente iustitia toleranda non essent, vt dicit textus in *c. cum iam dudum 18. in fin. de præbend.* quem in puncto allegat Glossa in *§. leges, verb. Abrogata, dist. 4.* Et ex istis rationibus convincitur Vasquez *part. 2. art. 97. disp. 157. c. 12.* dum dicit nihil referre, quòd Papa recipiat potestatem à Deo, & non à populo, vt consensus eius tacitus non possit operari ad derogandum suæ legi; vt enim ex prædictis apparet, multum refert, quòd Papa immediatè potestatem habeat à Deo. In hoc autem casu nedum non adest expressus consensus Summorum Pontificum, sed nec etiam scientia. Et quòd requiratur nedum scientia, sed etiam expressus Papæ consensus ad inducendam consuetudinem contra canones, etiam quantumcumque temporis spatio illa fuerit seruata, tenent Glossa in *d. §. leges, in verb. Abrogata, dist. 4.* Archidiaconus in *c. cum de benef. n. 2. circa med. verb. Nam & ibi notat. de præbendis in 6. vbi optimè dicit casum esse expressum in c. consequens, & in c. nolite 11. dist. c. facta 9. q. 3. & c. illud, & c. ridiculum 12. dist.* Ioannes Andreas in *d. c. cum de benef. post princ. Geminianus in 6. Francus n. 3. & 4. S. Antoninus in summ. part. 1. tit. 16. c. vnic. §. 2. ante fin. vers. dicit autem Ioannes.* Ioannes de Salas de legib. *q. 97. tr. 14. disp. 19. sect. 6. n. 62. in fin.* Quam sententiam sequuta fuit Rota in Romana obseruationis contractus 23. Octobris 1551. coram Chifaneñ, relata apud Verallum *dec. 204. n. 3. p. 3.* & in Romana Concordia S. Petri 12. Februarij 1610. coram Illustrissimo Domino meo Caualerio. Hucusque sacra Rota coram Domino meo Coccino. Quam decisionem per extensum adducit Castellinus *tr. de elect. c. 4. in fine.* & Masobrius in *praxi habendi concursus Pralat. n. 88.* & hanc Rotæ sententiam sequitur nouissimè Io. Maria Nouarius in *Lucerna Regularium, verb. Electio n. 34.*

7. Non desinam tamen hinc adnotare opinionem Vasquez, quam impugnat sacra Rota, defendere Montefinum in *p. 2. tom. 2. disp. 23. q. 13. n. 228.* quia quamuis verum sit, quòd Auctoritas Pontificis sit immediatè à Christo; auctoritas verò Principis sæcularis à Republica: tamen postquam Respublica dedit auctoritatem suo Principi, nequit abrogare legem illius sine consensu eiusdem Principis. Tum etiam secundò, quoniam quamuis auctoritas Pontificis sit immediatè à Christo, nihilominus potest Pontifex iustis de causis abrogare legem à se ipso prius latam, vel à suo Prædecessore: consuetudo autem non habet vim legis, vt sæpè dixi, nisi ex consensu superioris: ergo sicut consuetudo approbata consensu tacito Principis sæcularis abrogare potest legem sæculatam; ita etiam approbata consensu Pontificis poterit abrogare legem Canonicam. Et hanc sententiam præter Vasquez, & Montefinum, tenet etiam Lorca in *p. 2. tom. 2. disp. 29. de legib. membr. 2.* vbi etiam dissentit à sacra Rota, quoad consensum expressum Pontificis necessarium, vt consuetudo abroget legem Canonicam: sic enim asserit. Quæritur tamen, an requiratur consensus expressus Principis; an sufficiat tacitus & virtualis? Antoninus existimat, quoad leges Pontificias (in quibus solis censet nullam esse vim consuetudinis sine Principis approbatione) requiri expressum consensum eius, alias consuetudinem firmam non esse: quoad alias verò nec tacitum, nec expressum requiri. Sed fallitur, & communis sententia omnium fert vniuersim tacitum consensum sufficere sine discrimine aliquo inter Ecclesiasticas leges & Ciuiles: nam verus consensus est, & voluntarium ac liberum censetur, quòd tacitè approbatur. Est autem consensus tacitus permissio; quia scilicet scit quòd agitur, & non reprimit, sed fieri patitur. Ita Lorca. Sed propter reuerentiam, quam debeo, ac omnes habere debent Sacra Rotæ Romanæ, puto non esse discendum ab his, quæ ipsa firmavit, vbi supra.

Sup. hoc in
tom. 9. tr. 1
Ref. 116. §.
Sed ad labefactandam.

hoc in-
tr. 3.
9.
d. paulo
statiu,
§. d. que
ned. &
R. 204.
Acōsue-
dam.

8. Notandum est etiam hinc multo magis irritam esse consuetudinem, cui Princeps resistit: sed quia aliquando cedere oportet multitudini, etiamsi contra legem iniuste seuelet, propter pacem Reipublicæ, & ad vitanda maiora incommoda; etiamsi Princeps coactus, & quia non potest populum reprimere, tandem tacite vel expresse consentiat, consuetudo stabilita manet.

9. Nota etiam, quod quamuis Princeps ex desidia annuat, & non reprimat transgressores, quando reprimere & conseruare legem tenebatur; nihilominus consuetudo vincit legem, licet Princeps reuocet legem iniuste & absque causa, si tamen semel reuocauerit abolita manet: & eadem ratio est si inepte aut iniuste consensum præbeat consuetudini legem abroganti; dummodò consuetudo soli legi positivæ & non naturali contraria sit. Ita Lorca *ubi supra*.

RESOL. XI.

An consuetudo legitime præscripta possit abrogare aliam consuetudinem: & de tempore, ad hoc requisito præcipue in materia Ecclesiastica? Ex p. 6. tr. 5. Ref. 27.

§. 1. **R**espondeo consuetudinem antiquam per subsequentem abrogari posse seruata proportione, id est vniuersalem per vniuersalem; particularem per particularem in eodem loco: nam in diuersis non sunt contrariæ; vniuersali verò derogari per particularem alicuius loci pro illo etiam loco: vniuersalem denique derogare particulari. Ita ferè Hostiensis *in summa, eod. tit. §. qua cui præiudicet. & omnes* Et ratio generalis est, quia ita comparantur consuetudines inter se, sicut leges, vel & consuetudo seruata proportione. Vnde quod dicitur *in 6. pen. Inst. de iur. nat.* Ea quæ Ciuitas constituit, sæpè imitari solent, vel tacito consensu populi, vel alia postea lege lata: sicut est verum de his, quæ iure scripto sunt constituta; ita etiam à fortiori de iure non scripto: quia non minus, imò magis videtur posse mutari tacitus consensus per tacitum contrarium, quam expressus per tacitum: sed hoc potest fieri, vt ostensum est. Ergo, &c. Vnde in primis necesse est consuetudines esse contrarias: nam si possunt ad concordiam reduci, obseruandæ sunt.

2. Sed difficultas est de tempore requisito in Ecclesiasticis consuetudinibus. Ad quam sic respondet Suarez *lib. 7. c. 20. n. 21*. Quærit potest; an in Ecclesiasticis consuetudinibus requiratur tempus quadraginta annorum, vt posterior reuocet priorem? Panormitanus enim dicit indifferenter sufficere tempus decem annorum: sequitur Felinus: & reddit rationem quia posterior consuetudo non est contra ius: quod sic declarat. Quia vel prior consuetudo fuit contra ius, & sic posterior est secundum illud antiquius ius, quod per priorem consuetudinem reuocatum fuit; & sic ad illud facilius fit regressus: vel prior consuetudo fuit præter ius, & sic etiam posterior erit præter ius; & ita semper in posteriori consuetudine sufficiunt decem anni.

3. Hunc verò discursum non approbat Rochus *supra*, cum Barbofa *ibi*. Et mihi etiam videtur difficilis, quia nulla ratio iuris non scripti in eo habetur. Et idè breuiter censeo primò. Si prior consuetudo non fuit contra, sed præter ius, posteriorem esse simpliciter contra ius, & idè postulare tempus canonicæ præscriptionis. Probat, quia prior consuetudo induxit ius, cui est contraria posterior, quæ non est conformis alicui iuri. Item si prior consuetudo fuit vniuersalis, & posterior particularis, est id euentius: quia consuetudo vniuersalis ius commune inducit: idem autem videtur, si prior fuerit particularis eiusdem loci, & iuri communi non contraria. Nam consuetudo contra simile statutum esset contra ius, & postularet tempus canonicæ præscriptio-

nis; ergo idem est de consuetudine: nam est æqualis ratio. At verò si prior consuetudo fuit contra ius commune, quod non fuit omninò ablatum illa consuetudine; quia non fuit vniuersalis, sed particularis, quæ illi derogauit: tunc probabile est posteriorem consuetudinem decem annis præscriptam sufficere; quia non est simpliciter contra ius: quia ius commune semper manet, ad quod per illam consuetudinem fit regressus, & tunc procedunt quæ Felintus tradit. Secus verò censeo, si prior consuetudo fuit vniuersalis, & abrogauit omninò ius vniuersale antecedens: nam tunc existimo necessariam esse præscriptionem canonicam quadraginta annorum contra talem consuetudinem; quia posterior consuetudo iam est omninò contra ius commune indutum per priorem consuetudinem. Aliud enim ius antiquius vtraque consuetudine perinde se habet, ac si non præcessisset; quia omninò sublatum est. Hucusque Suarez.

4. Sed aduersus illum contrariam sententiam docet Castrus Palauis *tom. 1. tract. 3. disp. 3. §. 2. punct. 5. n. 5* vbi putat idem tempus esse necessarium ad abrogandam consuetudinem consuetudine, ac fuit requisitum ad illius introductionem: cum autem ad introducendam consuetudinem, siue abrogationem legis, siue illius constitutionem, dixerimus decennium sufficere tam in materia ciuili, quam Ecclesiastica: efficitur sanè idem tempus decennij sufficiens esse ad abrogandam consuetudinem. Rationem reddimus, quia consuetudo abrogans legem & ius constitutum non est contra ius, sed potius iuri conformis, quia ex ipso iure habet hanc efficaciam nemine repugnante: leges autem expostulantes tempus quadragenarium ad præscriptionem loquuntur de præscriptione iuris contra Ecclesiam Ecclesia contradicente: at consuetudo legalis non præscribit contra Ecclesiæ mandatum ex repugnantia Ecclesiæ; sed potius ex eius consensu & voluntate: ergo non est idem tempus expostulandum. Ita Palauis. Sed ego puto non esse recedendum à sententia Suarez: nam, vt superius firmatum, & præcipue ex sacra Rota, in materia Ecclesiastica nulla valet consuetudo, nisi sit quadragenaria.

Superius in
Ref. quæ hinc
est uprà 2.
§ Sed quid;

RESOL. XII.

An consuetudo dicatur legitime præscripta absque bona fide? Ex p. 8. tr. 7. & Misc. Ref. 37.

§. 1. **N**egatiuam sententiam docet Lessius *lib. 2. c. 6. dub. 14. n. 46*. sed optime contrarium docet Eminentissimus Lugo *de iust. tom. 1. disp. 7. sect. 6. n. 96*: alioquin vix vnquam præscribi posset consuetudine contra legem vllã; nam ferè impossibile est, vt ipso initio, saltem si iam lex recepta fuit, consuetudo cum bona fide incipiat. Ratio autem, cur magis requiratur bona fides in aliis præscriptionibus, quam in ista, quæ non est propriè præscriptio, est tamen quasi præscriptio, ea esse potest, quia in aliis præscriptionibus, si mala fides sufficeret, redundaret in damnum innocentem, quibus sæpè auferrentur res suæ, vt cum mala fide præscriberentur legitime: debuit ergo lex præscriptionis, ita cõsulere ipsi præscribenti, vt tamen consuleret illi, contra quem præscribitur: at verò lex, vt dicebamus, tota ordinatur ad bona subditorum, quorum soli bono consuli debet. Ad horum autem bonum expedit magis, vt quando iam per diuturnam experiētiam constat legem non obseruari, atque adèd non deseruire, nisi ad laqueum conscientiæ, idèd mala fide subditorum proueniat; Legislator tamen eorum infirmitati condescendat, & legis obligationem auferat, cum id totum in maius subditorum Bonum redundet. Et idèd rectè Castrus Palauis *to. 1. tr. 3. disp. 3. punct. 1. n. 3* docuit, quod in præscriptione requiritur semper bona fides: at in consuetudine

Ad fulcien-
dam hanc
quæst. lege
suprà ex
Ref. 1. § Et
pro paulò
post initiu,
vers. Secun-
do, & infrà
ex Ref. 15. §.
Notandum;

hoc sup.
in cl. 2. le-
gōctri-
n. §. Sed
q. 1. & ex
R. 6. §. 1.
& liarum
R. & §§.
e: primæ
n.

consuetudine non semper est necessaria: nam esto mala fide incepta sit, consuetudo aduersus legem præscribere potest. Vide etiam Suarez *lib. 7. de legibus, c. 18. n. 14.*

R E S O L. XIII.

Quenam frequentia actuum introducat consuetudinem?
Ex p. 6. tr. 5. Ref. 7.

Sup. hoc sup.
in Ref. 6. §.
vlt. in pr. &
superius in
tr. 1. Ref. 64.
§. vlt. & in
tom 9. tr. 1.
Ref. 58. §. in
fine.

§. 1. **A**D hoc dubium ita respondet Duuallius *in p. 2. D. Thomæ, tract. de legib. q. 7. a. 2.* Quot autem actus requirantur ad introducendam consuetudinem, certum est communiter requiri actus frequentatos, vt ex solo nomine, consuetudo patet: sed in quonam numero, & cuius qualitatis esse debeant, difficultas est. Prima conclusio in causis criminalibus duo actus faciunt consuetudinem, 25. *quest. vlt. can. fin.* In causis verò civilibus requiruntur quatuor, *extra de caus. possess. c. cum Ecclesia.* Secunda conclusio Duo actus pro causis etiam civilibus sufficiunt; dummodò illi actus sint iudicarij & notorij: tum quia consuetum idem est ac solitum; duo autem actus iudicarij faciunt actionem solitam, ac proinde consuetam: tum etiam quia Iason *l. de quibus. ff. de leg. num. 51.* istud expressè affirmat, eumque sequitur Emmanuel *verb. Consuetudo.* Notat autem Syluester *verb. Consuetudo, n. 4.* in civilibus ex vno oriri posse consuetudinem, modò ille actus effectum habeat diuturnum: vt si quis semel pontem supra plateam publicam ædificasset, & ille pons diu permansisset, eo euerfo posset alius sine consensu Principis ædificari; etiamsi ædificatio pontium communiter ad Principem pertineat, & sic per vnum actum diuturnum præscribi potest aduersus ius illud Principis, & consequenter introduci consuetudo ei contraria. Ita Duuallius *loc. cit.*

2. Sed circa præsentem quæstionem libet hîc transcribere verba Montefini *in p. 2. D. Thom. tom. 2. disp. 23. q. 13. num. 224.* sic asserentis. Quinta conditio est, quòd consuetudo sit ex frequentatione plurium actuum: nec enim sufficit vnus, aut binus actus, vt consuetudo habeat vim legis, sed requiruntur plures & frequentatio eorum. Verum est, quòd Syluester *n. 6.* & Angelus *n. 7.* limitant hoc, dicentes in aliquo casu sufficere vnum aut binum actum ad consuetudinem; vt quando ille actus habet causam successiuam, vel permanentem diuturnam: vt si beneficium aliquod Ecclesiasticum detur Sacerdoti Religioso, qui illud obtineat per viginti annos aut plures, talis actus videtur sufficere ad consuetudinem, vt colligitur *ex c. cum de beneficio, de præbend. in 6.* Tamen videtur mihi dicendum, quòd in isto casu consuetudo possit obtinere vim legis quantum ad hoc, quod est facere personam aliquam habilem ad obtinendam præbendam, vel aliquid aliud: sed consuetudo quæ habet vim legis obligantis communitatem semper fit ex frequentatione actuum. Similiter id quod asserunt prædicti Authores, quod in iudicialibus & præsertim in criminalibus vnus aut binus actus sufficiat facere consuetudinem, quando ille est factus à superiori: hoc, inquam non est omninò verum: nam quamuis si factus sit à superiore habente potestatem condendi leges, verum esse possit istud quod dicitur, non tamen quando fit ab alio iudice inferiori, vel saltem quamuis ex vno aut bino actu factò à iudice superiori possit generari consuetudo largè sumpta, non tamen propriè quæ habeat vim legis. Hæc igitur consuetudo debet esse ex pluribus actibus, & non quomodocumque, sed notoriis & manifestis; ita vt de illis constet non solum Principi ad hoc vt ille præbeat consensum saltem tacitum: sed etiam manifestentur toti communitati, vt per hanc manifestationem promulgetur consuetudo, quæ habet vim legis. Hucusque Montefinus. Vnde ego puto cum Basilio Pontio *de marrim. lib. 6. §. 6. n. 1.* Conano, Dua-

reno, Schneideuino, & aliis penes ipsum, quando frequentia actuum inducat consuetudinem, relinquendum esse arbitrio iudicis.

3. Non desinam tamen hîc adnotare ea, quæ docet ex Syluestro, & Panormitano Lessius *lib. 2. c. 6. dub. 14. num. 10.* nempe vt consuetudo dicatur esse contraria, sufficere bis terve contra actum esse: quam consuetudinem si constaret Principem scire & dissimulare, desineret lex obligare. Ita Lessius. Et hanc opinionem in aliquo casu probabilem esse putat Lorca *in p. 2. tom. 2. de legibus, disp. 29. membr. 1.* vbi sic ait. Circa actus, quibus consuetudo induci potest, dubitatur primò, quot actus sufficiant. Angelus *verb. Consuetudo, num. 9.* sequutus Panormitanum *in c. cum tanto, de consuetudine,* affirmat duos aut tres actus sufficere, quando Princeps scit & tolerat: Idem videtur docere Syluester *verb. Consuetudo, q. 7.* Sed non loquitur de consuetudine, quæ abrogat legem receptam, & vsu probatam: sed resistit legi denuò latè, & fortasse in hoc casu probabilis est hæc sententia, si duæ aut tres actiones sint maiori parte populi simul procedentes. Sed dicit Castrus Palauis *to. 1. tract. 3. disp. 3. punct. 2. §. 3. n. 4.* ex non resistentia præcisè non inferri approbationem. Quòd si Legislatores iudicetur approbare consuetudinem, in tali casu consuetudo non habet vim legis ratione sui, cum non sit propria consuetudo, sed inchoata; sed habet vim ex approbatione Legislatoris; quæ approbatio sicut se sola potest legem statuere, & præexistentem abrogare, idem efficere potest annexa vnico vel duobus actibus. Verum ad inducendam nouam legem, vel abolendam legem antiquam certissimum est non sufficere tres nec plures actus, vt ibi Syluester concedit: nam tam pauci non possunt efficere, vt quòd sit, communis populi consensus censeatur, præsertim cum requiratur temporis diuturna perseverantia in eisdem actibus, & tres actiones, etiamsi totius populi sint, consuetudinem efficere non possunt. Ita Lorca *loco cit.* Cui etiam adde Præpositum *in p. 2. D. Thomæ, q. 97. dub. 1. n. 8.*

4. Apponam etiam hîc opinionem Duuallij *in p. 2. D. Thomæ, tract. de legibus, q. 7. a. 3.* vbi sic ait. Vbi nulla est in contrarium lex, asserendum est actus extraiudiciales ad consuetudinem introducendam sufficere. Quot autem requirantur, respondet Emmanuel *verb. Consuetudo, n. 5.* illud dici consuetum seu solitum, quòd bis factum est; citatque Iasonem *in l. de quibus. ff. de legibus, n. 51.* asserentem duos actus iudiciales notorios ad inducendam consuetudinem satis esse: quod ego verum censeo, dummodò illi actus non sint aded distantes: nam si actus illi iudiciales per longum tempus, vtpote per decennium à se inuicem distarent, non introduceretur per eos consuetudo: si enim lex per decennium non obseruata desinat obligare, multò magis actus per decennium nullo modo reiteratus desinet concurrere ad introducendam consuetudinem, nisi fortè materia ipsius consuetudinis esset de rarissimè contingentibus: tunc enim duo actus iudiciales non obstante tali distantia inducerent consuetudinem. Hæc Duuallius.

Sup. hoc
Ref. seq.

R E S O L. XIV.

An ad stabiliendam consuetudinem requirantur saltem aliqui actus iudiciales? Ex p. 6. tr. 5. Ref. 8.

§. 1. **P**Lures auctores requirunt actiones iudiciales duas ad minus, vt consuetudo legitime præscripta censeatur. Syluester *verbo Consuetudo, q. 4.* Antoninus *1. p. tit. 16. c. vnic. §. 4.* & alij. Quod deduci videtur *ex leg. cum de consuetudine, ff. de legibus,* vbi dicitur ad discernendam consuetudinem, primum quidem illud explorandum arbitror; an etiam contradicte aliquando iudicio consuetudo firmata sit, & *ex cap. Abbate, de verb.*

Sup. hoc
Ref. præc.
ta. §. vlt. te
med. Sed e
ge etiam §.
not. 1. d. z
Ref. 1.

verb. signif. vbi insinuatur idem iudicium contradicendum necessarium fuisse.

2. Sed opinio contraria est tenenda, quam tuetur Præpositus in p. 2. D. Th. 7. 97. dub. 1. n. 8. Syluius etiam in p. 2. q. 97. a. 2. concl. 8. Gordonus in sum. tom. 1. lib. 2. q. 14. c. 5. n. 19. Granado in p. 2. controuers. 7. tract. 3. p. 2. disp. 16. sect. 2. num. 15. Lorca. disp. 29. membr. 3. Valquez disp. 177. c. 7. Pontius lib. 6. c. 6. n. 2. Suar. lib. 7. c. 11. n. 2. Salas disp. 19. sect. 11. num. 95. Donellus lib. 1. Comment. c. 10. & ibi Osualdus litt. H. Cuiacius lib. 20. obseru. c. 1. Guillinus lib. 20. obseru. c. 31. num. 8. & alij: & ratio est, quia rerum iudicatarum auctoritas non inducit consuetudinem, sed probat. Vnde l. 36. de legib. consuetudo à rerum iudicatarum auctoritate fecernitur per particulam, aut, quæ disunctionis nota est. Deinde quia vera causa consuetudinis est Principis aut populi consensus qui non minùs animum suum actibus extraiudicialibus, quàm iudicialibus, declarare possunt. Præterea multò maioris auctoritatis videtur esse longo tempore & sine dubitatione confirmatus vsus, quàm quod in contradictorio iudicio fuerit obtentum.

3. Dicendum est igitur ad inducendam consuetudinem non requiri actiones iudiciales; ita vt decreto & sententia iudicis in aliqua causa vel causis iuxta consuetudinem pronuncietur ius: sed sufficere actiones vulgares, & extraiudiciales.

RESOL. XV.

Quales actus ad stabiliendam consuetudinem requirantur?

Et an requiratur, quod actus, ex quibus consuetudo constat, careant omni malitia, vel necessarium sit, quod tales omissiones, quibus lex abrogatur, sint peccaminosa, saltem in principio?

Et an postea consuetudinē ab alijs maioribus introductam obseruantes excusentur à culpa, nec inuestigare teneantur, de illius iustitia, sed possint illam præsumere? Ex p. 6. tr. 5. Ref. 9.

§. 1. **R**espondeo, quòd ad stabiliendam consuetudinem requiruntur actus voluntarij, & consequenter non ex errore & ignorantia: vnde si per vim, aut metum grauem populus aliquid faceret etiam per longum tempus, vtique talis non erit consuetudo sufficienter introducta. Ita Sacra Rota in Giennenſi portionis die 13. Nouembris 1613. coram Burato p. 1. dec. 19. n. 11. Præpositus in p. 2. D. Thomæ. q. 97. dub. 1. n. 6. Granado in p. 2. D. Thomæ. controuers. 7. tract. 3. p. 1. disp. 16. sect. 2. num. 14. vbi sic ait: Necessè est ad obligationem consuetudinis eam non esse inductam errore facti vel iuris: si enim populus putauerit propter aliquam deceptionem se obligari, aut dari causam, quæ verè non datur; non manebit obligatus. Etenim obligatio consuetudinis oriri debet ex libera voluntate eorum, qui se obligare voluerunt: vbi autem est deceptio seu error, non est libera voluntas se obligandi, error enim impedit liberum consensum, v. g. inducta est consuetudo celebrandi festum talis Sancti in aliquo oppido, quia existimabat ibi esse sepultum corpus eius; itavt hæc fuerit adæquata causa celebritatis, si constaret eam fuisse deceptionem, quia ibi Sanctus ille sepultus non erat, cessabit consuetudinis obligatio. Similiter si propterea consuetudo aliqua inducta esset, quia credebatur tale vel tale opus non esse prohibitum in iure, eo ipso quòd constaret esse prohibitum, non obligaret consuetudo, quippe quæ ob errorem inducta fuit. Vide etiam Suarez lib. 7. c. 12. per totum, Gordonum in sum. tom. 1. lib. 2. q. 14. c. 5. per totum, Cui adde Castrum Palaum tom. 1. tr. 3. disp. 30. punct. 2. §. 3. n. 11. qui adducit duo exempla, quibus glossa in quod non ratione, ff. de legib. & Panor. Tom. V l.

mitanus in c. fin. de consuet. vtuntur: videlicet si consuetudo sit aurigam obligatum non esse de periculo vini, quod in plauſtro defert, si dominus vini plaustrum comitetur; eo quòd existimet nullum ius habere, nulla est consuetudo, quia fundamentum illius est error; quo cessante euanescit consuetudo; secùs verò si ex alio errore inducta foret. Et hac ratione dicit Suarez n. 5. aduersus Rochum, si populus consuevit non extrahere frumentum è Ciuitate, quia credebatur id sibi esse prohibitum; non idè consuetudinem obligantem inducere: quia non abstinit ab illa actione animo inducendi consuetudinem, sed animo obseruandi legem, quam sibi esse positam existimabat.

2. Notandum est etiam non requiri, quòd actus, ex quibus consuetudo constat, careant omni malitia, vt habeatur ipsa rationabilis: imò dicit Suarez loc. cit. c. 18. n. 8. necessarium esse, quòd tales omissiones, quibus lex abrogatur, sint peccaminosa saltem in principio, quia si prouenirent ex aliqua rationabili excusatione, inquit, non declararent voluntatem legi contrariam: vt si occurreret necessitas excusans, tunc enim non esset disuetudo, sed purus non vsus legis, qui ex omnium sententia non sufficit ad legis abrogationem inducendam: quòd si verò tam frequentes sint eiusmodi occasiones, siue necessitates, vt possint ostendere legem esse incommodam, aut inutilem, tunc consuetudo propriè abrogabit legem: sed quia manifestatur eius inutilitas, hinc per se emoriatur & cessabit. Idem docet latius Suarez eodem loco, n. 15. vbi dicit Caietanum hoc loco ad secundum. & omnes ita sentire. Quòd autem per actus malos saltem ab initio legis abrogatio fieri possit, hinc mirum videri non debet, quia actus illi non concurrunt, tanquam causa per se istius abrogationis, sed tanquam causa per accidens, & sine qua non: nam causa per se est legalis voluntas, siue ius, quod voluit legem aliquando cedere consuetudini inolitæ, quæ subnixæ sit probabilibus saltem rationibus, ob quas Legislatores possit rationabiliter legem mutare, quòd secundum rectam rationem ordinatum est, vt succurratur subditorum infirmitati, & regimen communitatis sit suauis. Interim verò quòd tandem resultat ex eiusmodi consuetudine, non est malum, scilicet quòd similes actus postea sine malitia fiant ablata nimirum lege, & in hoc consentire censendus est Princeps abrogando legem. Et hoc modo licet consuetudines illius actus, quibus constat, sint irrationabiles, prout fiunt (quia videlicet contra positam legem) non tamen in substantia, siue à intrinseco, quia possunt licitè fieri, sublata scilicet lege, nequè in termino aut effectu, quia Princeps propter istam consuetudinem prudenter & rationabiliter potest legem abrogare; & sic consuetudine completa, & lege abrogata actus postea licitè fiunt, & ius quoque ad eos liberè faciendos rationabile est: quia non est nisi quædam carentia siue solutio à lege prohibente, quæ rationabiliter auferri potuit. Et hæc omnia docet Ioannes Vvigers in part. 2. q. 97. art. 5. num. 15. & 17. & Lorca tom. 2. disp. 20. membr. 2. in fin.

3. Et tandem nota posteros consuetudinem à suis maioribus introductam obseruantes à culpa excusari, nec inuestigare teneri de illius iustitia: sed posse illam præsumere. In quo sensu dixit Basilius de Leon ex Bartolo in l. de quibus, ff. de legibus, quòd ab omnibus fir, rectè fieri præsumitur. Intelligendum tamen est, quando toto tempore necessariò ad præscriptionem consuetudo præualuit. Denique si consuetudo immemorialis fuerit, præsumenda est iusta & rationabilis, etiam si esset contra dispositionem legis anterioris, quia ratione temporis diuturni præsumitur in ea iustus titulus. Et ita ex Alexandro, Avendaño, & Salas. docet Castrus Palaus tom. 1. disp. 3. tract. 3. punct. 2. §. 1. n. 5.

Sup. hoc sup. in Ref. 1. §. Et pro. paulò post initium, verſ. Secundò, & ad fulciendâ doctrinam huius §. legè Ref. 12.

Sup. hoc sup. in Ref. 1. §. vlt. & in Ref. 7. §. vlt. post med. verſ. successores, & in tom. 4. tr. 3. Ref. 166. §. Respondeatur secundo.

RESOL. XVI.

An actus supradicti debeant procedere ex intentione introducendi consuetudinem, hoc est, introducendi obligationem?

Et pro praxi quinam actus consuetudinem non inducant, in corpore huius Resolutionis aliqui casus adduntur, & explanantur. Ex p.6. tract.5. Refol. 10.

Sup. hoc in tom. 2. tr. 1. Ref. 86. § 2. & in tom. 3. tr. 6. Ref. 17. § 1. inter princ. & medium vers. Demas de lo qual. & in Ref. 19. §. Nec obstat, ad med. vers. & sequitur Diana, & in Ref. 94. § Ad secundum, & seq.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondeo cum Villalobos in *Summa, to. 1. tr. 2. difficult. 38. n. 10.* vbi sic ait. [Item es necesario para que la costumbre tenga fuerça de ley que lo haga el pueblo, como obligado, y no de su libre voluntad, como todos tienen, que claro esta, que los que de sò deuocion ayunan las vigilias de N. S. y no por obligacion, no inducen costumbre.] Idè ad iudicium ferendam de consuetudine, necessariò attendendum esse, qua intentione fuerit incepta & continuata. Requiritur enim, vt tempore requisito ad præscriptionem continuata fuerit consuetudo animo inducendi obligationem; etiam si à principio ex deuotione fuerit incepta. At si solum ex deuotione incepta & continuata est, nullam obligationem inducit, vt non inducit consuetudo salutandi Virginem ad signum Campanæ noctis, ieiunandi in Sanctorum vigiliis, sumendi aquam benedictam in ingressu Ecclesiæ, panem benedictum diebus Dominicis, & cinerem benedictum primo die Quadragesimæ, & ranum in Dominica Palmarum, recitationem matutini ante Missam, & alia exempla his similia congerit Bellarminus *lib. 2. de Romano Pontifice c. 18.* Suar. *lib. 7. c. 14. n. 6.* Salas *disp. 19. sect. 11. sub n. 92.* Azor. *tom. 1. lib. 5. c. 18. q. 5.* Idem est, si ex vrbantate, aut liberalitate alicui obsequium, vel beneficium præstaret populus etiam multo tempore, non inde ex necessitate obligatus manet continuare: quia cum solum ex vrbantate & liberalitate introducta sit consuetudo, non potest aliam in continuatione obligationem inducere. Sic Menoch. *de arbit. lib. 2. cent. 5. cas. 494. n. 4.* Et hæc omnia docet etiam Præpositus in *part. 2. D. Thome, q. 97. art. 2. conclus. 8.* Castus Palaus *tom. 1. tract. 3. disput. 3. punct. 2. §. 3. n. 12.* cui adde Montefinus in *part. 2. D. Thome, tom. 2. disput. 23. q. 13. n. 223.* vbi ita asserit: Quarta conditio est, vt consuetudo habeat vim legis, quod aliquid obseruetur ex consuetudine tanquam necessarium, & non solum ex deuotione. Vnde qui habent consuetudinem recitandi Officium Beatæ Mariæ in Choro vel extra Chorum, propter solam deuotionem, non peccant omitendo illud, quia non est consuetudine receptum apud illos, quod illud recitare sit necessarium. Sed quando consuetudine receptum est in aliquo populo agere diem festum, & audire Sacrum determinato aliquo die, vel ieiunare, aut abstinere ab esu carniarum, ita quod sit receptum istud consuetudine tanquam necessarium ad non peccandum, talis consuetudo est, quæ habet vim legis, vt optimè dicit Sotus *loco citato.* Ita Montefinus, cui adde Ioannem Vvigers in *part. 2. q. 97. art. 3. n. 24.* Hinc rectè sacra Rota in vna Giennensi portionis die 13. Nouembris 1613. coram Buratto *part. 1. decis. 19. n. 14.* statuit consuetudinem tunc induci, quando actus efficiuntur animo, & intentione eam inducendi.

RESOL. XVII.

Quomodo cognoscatur consuetudinem esse introductam animo inducendi obligationem?

Et assignantur quatuor conditiones, ex quibus deduci potest consuetudinem obligare. Ex p. 11. §. Ref. 11.

§. 1. **A**D hunc casum ita respondet Ioannes Vvigers *in part. 2. D. Thome, q. 97. art. 3. concl. 3. n. 29.* Quarta difficultas est, quadoquidem dictum sit, vt consuetudo inducat aliquando legem, debere à populo illam frequentari eo animo, vt in ius transeat: vnde constare poterit de tali intentione populi, cum hæc in actibus non se monstret: Respondetur de hac re non posse quoque determinatam regulam tradi, qua id certò cognoscatur; sed morali iudicio prudentium esse æstimandum: ad quod rationabiliter formandum (quando in re intentio populi non est aliter explicata) poterunt hæc seruire, vt attendatur in primis ad opinionem populi, quam habet de materia consuetudinis, si enim iudicet eam necessariam: aut plurimum conducere ad tranquillum regimen, vel ad notabile bonum communis; vel indecorum fore respectu Religionis aliter agere, magnum hoc erit iudicium, quod intentio populi sit inducere legem. Item si illi, qui contrarium faciunt, à populo reprehendi solent: rursus si populus passim existimet se malè agere, si faciat contrarium. Ita Vvigers.

2. Sed Suarez *de legibus, lib. 7. c. 15. n. 13.* & Castus Palaus *tom. 1. tract. 3. disput. 3. punct. 2. §. 3. num. 13.* magis clarè quatuor conditiones assignant, ex quibus deduci potest consuetudinem obligare. Prima, si consuetudo sit rei grauis, difficilis, & communiter seruata à populo, quia non solet populus vniuersimter conuenire in his actibus, nisi quando se obligatum sentit. Secunda, si viri timorati malè sentiant de his, qui non seruant consuetudinem, vel communiter populus scandalizatur. Tertia, si Prælati & Superiores puniant violantes consuetudinem. Quarta, si materia consuetudinis, & illius obligatio multum conferat Reipublicæ: quælibet enim ex his coniecturis non leue est indicium obligationis. Et hanc sententiam docet etiam Præpositus in *part. 2. D. Thome, quest. 97. dub. 1. num. 7.* Iacobus Gordonus in *summa, tom. 1. lib. 2. q. 14. c. 4. n. 16.* Vide etiam Megalium in *Promptuario, verb. Consuetudo, n. 5.*

RESOL. XVIII.

Virum, quando dubitatur, an consuetudo fuerit introducta ex animo deuotionis, vel ex animo se obligandi, sit præsumendum introductam fuisse animo obligandi: Ex p. 11. tr. 10. Ref. 30.

§. 1. **S**uppono, quod ad inducendam consuetudinem, quæ vim legis habeat, & obligationem pariat, requiritur, vt id, quod inducitur per consuetudinem, introducat, & obseruetur per modum præcepti, & obligationis: vnde, quod frequenter efficitur ex sola deuotione, vel consilio, non inducit obligationem, sicut quando efficitur aliquid cum ignorantia, putantes ad illud teneri: & ideo ait Villalobos in *sum. tom. 1. tract. 2. dub. 38. n. 5.* [Para introducir costumbre se requiere, que los que la introduzen, tengan voluntad de obligarles, y lo hagan de cierta ciencia, y no por ignorancia, pensando, que estan obligados: y assi pienso, que es la costumbre de no comer hueuos entre años los viernes, porque los actos, que introduze la costumbre, han de ser voluntarios, y no ay cosa tan contraria à la voluntad, como el error.] Vnde apparet, non esse ita clarum, vt aliqui putant, an consuetudo, quæ in aliquibus locis viget non comedendi lacticia in diebus ieiuniorum infra annum, obliget ad mortale. Sed de hoc alibi. Nunc ad propositam quæstionem respondendo assero contra Reginaldum in *praxi, tom. 1. lib. 13. c. 23. sect. 1. n. 244.* & Azor. *p. 1. lib. 5. c. 18. q. 5.* quod quado dubitatur, an consuetudo fuerit inducenda ex animo deuotionis, vel animo se obligandi, præsumendum sit, non inducendam fuisse tanquam obligatoriam: & ita docet Suarez *de legibus, lib. 7. c. 15. num. 13.*

Sup. hoc tom. 3. tr. Ref. 14. præ fin. à vt Ad rationem & in Ref. § Cuius, & ex lata de Strina Ref. 17. §. Sed ego, & in Ref. 94. §. vlt. & in 95 §. Dicendum, & in tom. 4. tr. Ref. 52. §. Quoad secundum, & quoad hoc in tom. 2. 1. ex Ref. lege doctam §. 2. lin. 1.

Sup. hoc duab. Ref. seqq. & in aliis earum annorat.

Alibi in 1. quæ nunc in tom. 4. 6. Ref. 51. vlt. & ibi tr. 4. Ref. §. etiam.

RESOL. XIX.

An in dubio si consuetudo sit introducta animo obligandi, obliget?

Et an sit obligatio seruandi consuetudinem, qua in initio inchoata fuit ex deuotione, sed postea continuata fiat, vt obligatoria? Ex p.6. tract. 5. Resol. 12.

Sp. hoc in
Præteri-
& seq. &
rà in tr.
1. Ref. 41. in
& in to.
21. Ref.
3. §. His, &
tom. 3. tr.
ex lara
ctrina
1. §. 17. pro-
fin. §. 1. à
v. Imò
de quado,
in Ref.
§. Vel se-
cundo, ad
nd. Vnde,
8 n tom. 4.
Ref. 27. §. tit.
v & ibi in
1. Ref. 51.
Stiam vlt.

§. 1. **R**espondeo negatiuè. Quoties igitur communi iudicio obligatio consuetudinis non est recepta; sed in dubio versatur: tunc cæteris paribus potius est inclinandum in eam partem, quod consuetudo sit deuotionis vel honestatis, quam quod sit iuris & obligationis, quia generalis est regula, quod in dubio nullus præsumitur se velle obligare. Ita Vvigers in part. 2. Dini Thoma, q. 97. art. 3. num. 29. qui citat Suarez lib. 7. cap. 15. n. 15. quibus adde Villalobos in summa, tom. 1. tract. 2. difficult. 39. n. 3. Castrum Palaum tom. 1. tract. 3. disp. 3. punct. 2. §. 3. num. 13. & Bonacinam de legibus, disput. 1. quest. 1. punct. vltim. §. 3. n. 21. Quibus adde, & nouissimè Bassæum in floribus Theologiae practicae, verb. Consuetudo, n. 7. vbi sic ait: Non quælibet consuetudo obligat sub peccato mortali; sed illa sola, quæ inducta fuit per modum præcepti: vnde non est obligatio ex iustitia seruandi consuetudinem in iis, quæ ex mera liberalitate, aut vrbantate geri consueuerunt: tamen obligatio esset seruandi consuetudinem, quæ initio inchoata fuit ex deuotione, sed postea continuata fuit, vt obligatoria. In dubio autem, an consuetudo inducta fuerit ex deuotione, an animo se obligandi, præsumendum est non fuisse inductam animo se obligandi, sed potius animo deuotionis: quia nemo præsumitur velle sibi onus imponere, neque obligare; nisi aliter constet de ipsius voluntate, & an sint sufficientes coniecturæ ad iudicandum animo se velle obligare.

RESOL. XX.

An dubius de præcepti obligatione per consuetudinem introducta, teneatur illam obseruare? Ex p. 4. tract. 3. Ref. 58.

p. hoc in
ab. præce-
ntib. Ref.
in aliis
stis in
not. Ref.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondet Azotius tom. 1. lib. 5. cap. 18. questio 5. vbi sic ait: Quandocumque populus, aut ciuitas dies festos vsu & more colit, & obseruat, si id vsu recepto à maioribus seruet, consuetudo vim legis habere censetur. Idem quoque iuris est, si ita ex more seruet, vt eius consuetudinis memoria non extet, quandonam introduci cœperit. Item si ambiguum sit, consuetudine, necne res obseruetur, tutius est eligendum, & proinde existimandum est, eam esse consuetudinem legis vim & rationem habentem. Ita Azotius.

2. Sed aduersus illum contrariam sententiam tenendam esse existimo, quam docet Suarez de legibus, lib. 7. cap. 15. vbi sic asserit: In dubio de obligatione præcepti per consuetudinem inducta, ac cæteris paribus, potius est inclinandum in eam partem, quod consuetudo sit deuotionis, vel honestatis potius quam obligationis; quia generalis regula est, quod in dubio nemo præsumitur velle obligari, neque expedit multiplicari præcepta vbi moraliter certa non sunt, vel saltem probabilia. Ita ille, & post illum nouissimè Ludouicus Maratius in summam Diui Thoma, tom. 1. tractatu de legibus, disput. 15. sect. 2. num. 3. vir quidem doctus.

RESOL. XXI.

Quinam possint consuetudinem introducere?

Et an postquam consuetudo est approbata tacitè, vel expressè à Superiore, absque dubio cæteri teneantur seruare illam?

Et an peregrini teneantur ad consuetudinem? Ex part. 6. tr. 5. Ref. 14.

§. 1. **A**d hoc dubium ita respondet Villalobos in sum. tom. 1. tract. 2. difficult. 38. n. 1. [La costumbre no la puede introducir persona particular; sino que la ha de introducir el pueblo, que puede hazer ley, como dizen Bartolo, Iason, Panormitano, Roque, Suarez, y otros muchos que trahen. Bien es verdad que la Comunidad de los Clerigos es bastante para introducir costumbre contra el aerecho Canonico, como dizen los mismos, porque aunque los Clerigos de echo no pueden hazer leyes, son capaces para poderlas hazer, y assi mismo la comunidad del pueblo de los legos puede hazer costumbre acerca de la ley Ecclesiastica, como del ayuno, ò de guardar vna fiesta, porque se haze de consentimiento tacito de los Prelados de la Yglesia, y assi como ellos con este consentimiento podrian hazer ley, tambien pueden hazer costumbre. Assi mismo podrian hazer costumbre la Comunidad de los Mercadores en sus tratos, como supone Suarez. Tambien la Comunidad de las mugeres, qual es vn Monasterio de Monjas puede introducir costumbre, como sea acceptada del Prelado tacitamente, ò espresamente, como tiene Bartolo, y le sigue Suarez por dezir, que es capaz de la ley.] Ita ille. Cui adde Suarez lib. 7. cap. 9. Castrum Palaum tom. 1. tractat. 3. disp. 3. punct. 3. Salas disp. 19. sect. 11. n. 90. & seq.

Sup. hoc in
tom. 3. tr. 6.
Ref. 15. §. 2.
post med.
verti. Sed dic-
ces.

2. Nota tamen quod licet consuetudo sit introducenda à maiori parte Communitatis, quæ potest illam introducere: verum quando consuetudo est contra legem priorem, & minor pars seniorum, prudentiorum, ac præcipuorum ciuium sciente Principe aut superiore recipit talem consuetudinem, nec Princeps punit illos, cum possit; videtur consentire in hoc, atque adeo talis consuetudo poterit habere vim legis: quia quamuis sit à minori secundum numerum, est tamen à maiori secundum qualitatem. Ita Montesinus in part. 2. tom. 2. disp. 23. quest. 13. num. 222. qui etiam addit, quod postquam consuetudo est approbata tacitè vel expressè à superiore, absque dubio cæteri tenentur seruare illam ita vt si sit consuetudo generalis Regni aut Prouinciæ, omnes illius Regni aut Prouinciæ teneantur seruare: si autem sit alicuius specialis oppidi, omnes oppidani, imò ad consuetudinem tenentur peregrini, sicut diximus teneri ad leges. Qua ratione Hispani, dum viuunt in Italia, tenentur in Sabbato abstinere ab esu inuestinorum; & extremitatum, &c. Contra verò Itali, cum sunt in Hispania, non tenentur ratione consuetudinis.

Sup hac ma-
iori parte
& doctrina
huius §. in
tom 3. tr 4.
Ref. 3. §. 1.
prop. fin.
lege verif.
Ergo non
potest.

Pro peregrinis
suprà in
tr. 1. Ref. 45.
§ Secunda, &
§ Tertia, &
pro Hispani-
nis, & Italis
ibi in Ref.
48. §. Scio.
ad lin. 9 &
in tom. 4. tr.
3. Ref. 161. §.
Confirmatur,
& ibi in
tr 6. Ref. 48.
§. 1. &c.

RESOL. XXII.

An mulieres possint introducere consuetudinem? Ex p. 6. tr. 5. Ref. 15.

§. 1. **M**ihi circa præsentem questionem placet opinio Motesini in p. 2. to. 2. disp. 23. q. 13. n. 220. vbi sic ait: Conditio consuetudinis est, quod sit introducta vel recepta à maiori parte populi; imò verò addunt Syluester, & Angelus non sufficere quamcumque maiorem partem eorum, qui sunt habiles ad faciendam consuetudinem vel legem. Vnde pueri, ebrij,

amentes, & alij huiusmodi, sicut non sunt habiles ad præstandum consensum, ita neque ad faciendam legem aut consuetudinem; atque adeo maior pars non debet computari ex parte istorum. Idem dicunt prædicti Doctores de mulieribus. Sed hoc crediderim esse limitandum: nam quamuis verum sit, quod mulieres regulariter non possint introducere consuetudinem generalem obligantem omnes etiam viros; sicut regulariter non sunt habiles ad condendas leges, benè tamen potest per mulieres introduci consuetudo habens vim legis obligantis ipsas, non viros. Vt si in aliquo loco esset consuetudo, quod mulieres audirent Sacrum in Sabbato, vel ieiunarent feria sexta in honorem B. Mariæ. Ita Montefinus, & ego.

RESOL. XXIII.

*An Consuetudo laïcorum obliget Clericos?
Et an Clerici teneantur seruare festa, & ieiunia, si que vigeant ex consuetudine laïcorum introducta?* Ex p. 6. tr. 5. Ref. 16.

§. 1. **R**espondet Ioannes Vvigers in part. 2. qu. 97. art. 3. num. 32. Quod si consuetudo sit in materia ciuili, quæ vim suam sortiri debeat ex consensu Principis sæcularis, non obligare Clericos per se loquendo: putà Princeps sæcularis etiam per expressam voluntatem non potest obligare Clericos: ergo minùs per tacitam. Imò nec possunt Clerici consentire in aliquam subiectionem contra suam exemptionem, & Ecclesiasticam libertatem. Quod si materia sit mixta, vt si pertineat ad politiam ciuilem & Ecclesiasticam, & in vtraque seruetur per vtriusque status homines consuetudo communis, tunc erunt quasi duæ consuetudines, & à parte rei duo iura; vnum ciuile habens vim à consensu Principis Laïci, & alterum Ecclesiasticum habens vim à consensu Superioris Ecclesiastici, & proinde etiam Clerici eo tenebantur. Denique si materia sit spiritalis, & ad bonum animæ tendat, vt ieiunium, festiuitas alicuius diei ad diuinum cultum, sic quidem erit vna consuetudo & obligabit Clericos & Laïcos, quatenus vim accipit ex consensu, & potestate Superioris Ecclesiastici, qui in vtriusque habet suam iurisdictionem spirituales, vbi etiam non considerantur subditi, tam vt Laïci vel Clerici distincti ordinis, quàm omnes vt Christiani.

2. Imò poterit vnus solus Laïcorum inducere consuetudinem, cuius obligatio etiam ad Clericos se extendat, si tacita Episcopi adsit voluntas inducendi ius Episcopale consuetudinarium pro sua Diocesi, quod quidem potest & præsumitur etiam ita velle, quando materia consuetudinis de se communis est Clericis & Laïcis, & æqualiter vtriusque, aut magis Clericos decens; vt non possit sine scandalo Laïcis magis, quàm Clericis intelligi obligatio imposita; idque præsertim quando totus populus simul in hoc conuenit; quia respectu talis consuetudinis non consideratur populus vt Laïcus distincti ordinis contra Clericos, vt nunc indicauimus; sed vt Christianus, quod vtriusque commune est, vt hinc huiusmodi consuetudine possint vincere Clericos, & etiam in ordine ad illos eam introducere. Hucusque Vvigers. Cui adde Suarez lib. 7. cap. 16. num. 9. & seq. cum Salas disp. 19. sect. 15. num. 115. & Azorio tom. 1. lib. 5. cap. 18. quest. 12. & Gordonio in summa, tom. 1. lib. 2. quest. 14. c. 6. n. 11.

3. Non desinam tamen hinc apponere etiam verba Francisci Syluij in part. 2. D. Thoma. qu. 97. art. 2. concl. 10. vbi sic ait: Consuetudo Laïcorum non potest Clericos obligare, nisi vel indirectè, sicut in materia, quæ communis est Clericis & Laïcis: vel nisi interueniat cõsensus tacitus Superioris Ecclesiastici. Ratione prioris, Clerici non possunt frumenta, vel alias res vnales

pluris vendere, quàm habet consuetudo, quæ adhuc viget. Ratione posterioris, Clerici tenentur seruare festa, & ieiunia, si qua vigeant ex consuetudine Laïcorum introducta. Ita Syluius.

RESOL. XXIV.

Quas personas consuetudo obliget?

Et an consuetudo extendatur de persona ad personam, vel de loco ad locum, aut de Ciuitate in Ciuitatem, vel de casu ad casum?

Et an consuetudo obliget Principem, aut Senatum Supremum?

Et quid quoad forenses, exteros, & peregrinos, vel subditos extra territorium, &c? Ex p. 6. tr. 5. Ref. 17.

§. 1. **R**espondeo in hac parte consuetudinem æquiparari legi: nam sicut lex obligat subditos, ita & consuetudo: & sicut lex non obligat extra territorium pro quo fertur, ita nec consuetudo. Vnde si hæc sit vniuersalis totius Ecclesiæ, omnes Christianos indistinctè obligabit: si solius Regni alicuius, aut Episcopatus, omnes istorum districtum respectiue incolas obstringet, & sic de cæteris communitatibus cum proportione. Generalis autem regula est, quod consuetudo vnius communitatis non obliget alteram distinctam; quia vna non habet potestatem imponendi alteri legem, neque ad hoc censetur Princeps præbere suum consensum: idque adeo verum est, vt consuetudo Episcopatus Romani, quatenus est particularis Ecclesiæ, non obliget Ecclesias alias, vt notat Panormitanus ad cap. fin. de fer. quod etiam ex vsu & praxi satis est manifestum.

2. Sed contra hanc regulam potest opponi capitulum *super eo, de cognatione spiritali*: vbi præcipitur cuidam Episcopo consuetudinem suæ Metropolitanæ Ecclesiæ, vel aliarum circumiacentium inquirere, & diligenter imitari. Ergo videtur, quod consuetudo vnius Diocesis etiam obliget vicinam, & præsertim si sit consuetudo Ecclesiæ Metropolitanæ. Respondetur negando consequentiam: nulla enim est ratio, cur magis consuetudo vnius Episcopatus, quæ illius est propria, vel etiam Ecclesiæ Metropolitanæ, modo eius tanquam particularis Episcopatus habeatur propria, obliget alios Episcopatus; quàm quod propria illarum Ecclesiarum statuta obligent Episcopatus alios. Ad textum itaque allegatum dicendum erit, quod loquatur de consuetudine, quæ est quidem totius Prouinciæ; sed in aliqua Diocesi non ita erit nota; quia forsitan à multis annis non acciderat casus, in quo praxis conformis, vel contraria tali consuetudini possit ostendi; tunc enim voluit Pontifex consuli Episcopos vicinos, & maximè Metropolitanum, & communi eorum consuetudini insulti, quæ scilicet ab illis obseruatur tanquam consuetudo totius Prouinciæ, & non tanquam propria huius vel illius Ecclesiæ tantum. Et hæc omnia docet Vvigers in part. 2. quest. 97. artic. 3. conclus. 3. difficult. 5. numer. 30. Et idè dicendum est consuetudinem non extendi de loco ad locum, nec de persona ad personam, nec de casu ad casum. Et licet Castus Palaus tom. 1. tract. 3. disputat. 3. punct. 4. §. 1. numer. 3. teneat quod, si in aliqua Ciuitate non fuerit statutum, aut lex, aut consuetudo, quibus causa decidatur, recurrere debet iudex ad consuetudinem vicinarum Ciuitatum, si rationabilis est, iuxta capit. cum eo, de cens. & cap. cum olim, de consuetud. & tradit ibi Panormitanus num. 1. Et idem est in eadem Ciuitate circa diuersum casum, si subest eadem ratio & æquitas. Conceditur enim tunc extensio & vsus præscriptionis, vt relatis aliis docet Menochius supra num. 65. Verum vt rectè aduertit Salas disp. 19. sect. 14. nu. 102. hoc intelligendum est non de obligatione, sed de conuenientia

&

Sup. doctrina huius text. vsque ad difficult. annot. 3. huius §. in p. 9. tr. 2. Ref. 295 &c.

Sup. hoc in ref. 2. not. seq. & in eodem §. & in Ref. not. præc. &c.

Sup. hac materia spiritali in tom. 4. tr. 6. ex ref. 58. §. Verum in fine, avert. Sedan, & in ref. 59. §. 2. prope finem, avert. Denique, si consuetudo.

Sup. primo contento in hoc §. in Resolutionib. & §§. præter. huius Ref.

Sup. hoc seqq. in h. §. infra i Refol. 37. Quoad secundum, que in h. Ref.

& æquitate: quia consuetudo vnius Ciuitatis ad aliam authenticè non extenditur, neque de vno casu ad alium, vt dictum est. Et ita intelligendus est textus in *c. super eo, de cognat. spiritual.* non enim loquitur de præcisa obligatione, sed de æquitate. Ita idem Castrus Palaus *vbi supra*.

3. Aliquæ verò quæstiones circa præsentem materiam, videlicet. An consuetudo obliget Principem vel Senatam Supremam? & an consuetudo Ciuitatis vel Territorij obliget forenses: item an obliget Ciues extra Territorium. Sed in his & similibus eadem ratio est in consuetudinibus quæ in legibus vel statutis scriptis propter rationem fundamentalem positam, quod consuetudo, de qua tractamus est verà lex, & ab eadem potestate & iurisdictione procedit, solumque differt in modo, qui non variat rationem obligandi in omnibus illis casibus. Et idèd quæ de lege humana dicunt Doctores, ad consuetudinem applicanda sunt. Ita Suarez *lib. 7. c. 16. num. 8.* Vide etiam Azorium *tom. 1. lib. 5. c. 18. quest. 13.* & Salas *disp. 19. sect. 16. num. 106.* vbi docent consuetudinem non ligare exteros & peregrinos, nisi veniant animo commorandi; neque subditos extra territorium.

RESOL. XXV.

An non vsus possit introducere consuetudinem? Sed difficultas est, an non vsus possit abrogare legem, & quoad hunc effectum consuetudinem introducere? Et an privilegia Religiosorum non amittantur per non vsum nisi post 60. annos? Imo post 100. annos? Ex p. 6. tr. 5. Ref. 18.

§. 1. AD hoc dubium ita respondet Villalobos in *Summa, to. 1. tr. 2. difficult. 39. n. 12.* [Quando el non vfo contiene acto tacito contra la ley iuduce costumbre en contrario: como si manda la ley, que los Clerigos traygan corona, y no la traen, pueden introducir costumbre: mas si el no vfo contiene el tal acto contra la ley, no puede introducir costumbre, como si no huuiesse Hermafrodita en mil años, no por esso se introduce costumbre contra las leyes que hablan de los Hermafroditas: assi lo tiene Panormit. despues de Iuan Andreas. Y en caso que el no vfo introduce costumbre, quando el Legislador lo sabe, y no lo castiga pudiendo; bastaran dos o tres actos, como despues de Abad lo dize Azorio. El priuilegio del Principe sepierde no vsando del por diez años, como costa de vna ley, saluo si nõ se vsò del, porque nõ se pudo, nõ se ofrecio ocasion, como dizen otras leyes, ny tampoco sepierde por el vno vfo, quando el Principe en el priuilegio que dio dize, que pueda vsar del comò, y quando huifere como dize Azorio. Los priuilegios de los Religiosos no se pierden por el nõ vfo, si no es en 60. años: por vn priuilegio concedido à San Benito el Real en Valladolid, que trae Fray Emanuel Rodriguez, y conforme à otro priuilegio que concedio Eugenio a los Religiosos de San Pablo extra muros de Roma no se pierden sino por tiempo decien años, como dize el P. Fray Manuel, Fray Iuan de la Cruz, y Portel: porque dize que nõ se prescriba contra los bienes de los Religiosos, sino en el dicho tiempo, y los priuilegios son bienes de la Religion.] Ita ille.

2. Sed manifestum est merum non vsum non posse inferre consuetudinem, quæ vim legis habeat, cum solus vsus eam inferat; eatenus, enim robur iuris acquirat, quatenus in vsu est: solum ergo est difficultas, an non vsus possit abrogare legem, & quoad hunc effectum consuetudinem inducere? In quo puncto Syluester *q. 8. cum Panormitano in c. Ioannes, de Clerico coniugato.* Marc. Burg. *in l. 1. Tauri, n. 164. ex communi*

doctrina asserunt, non vsum; si præcisè non vsus sit, & non æquiualeat contrario vsui, atque illum inuoluat, nulla temporis diuturnitate sufficientem esse; vt legi deroget: quia consuetudo vsus est, & in non vsu consistere non potest. Inuoluit autem non vsus vsum contrarium, quando lex præcipit aliquid fieri, vel, vt dici solet, statuit præceptum affirmatiuum, & præualet non vsus eius, tunc enim cessatio ab opere, & non vsus, vsus quidam est. Sed hoc est intelligendum, quando cessat vsus præcepti occurrentibus occasionibus & materia agendi: nam si materia rarò occurrat non vsus insufficientis est, vt legem abroget, v. g. lex disponit, vt hermaphroditus deputetur sexui præualet, huius legis non vsus, qui prouenit ex rarò euentu, ei derogare non potest. Et hæc omnia docet Lorca *in p. 2. tom. 2. disp. 29. de legibus. membr. 3.*

RESOL. XXVI.

An consuetudo possit abrogare pœnam legis, manente obligatione legis? Ex p. 6. tr. 5. Ref. 19.

§. 1. **N**egatiuam sententiam docet Castr. *lib. 2. de legibus. pœn. c. 22.* & alij penes ipsum asserentes consuetudinem abrogare non posse pœnam lege impositam, nisi simul abroget ipsam legem, seu eius obligationem. Mõuetur, quia faciens contra legem committit culpam; ergo astringitur pœna, quia pœna est propter culpam, ergo consuetudo non potest abrogare pœnam legis manente legis obligatione.

2. Sed contrariam ergo sententiam teneo. Dico igitur posse legem pœnalem per consuetudinem quoad pœnam derogari, & manere quoad obligationem ad culpam: & ideo dicendum est per consuetudinem contrariam excusari à censura constituta per Extrauag. 1. *de simonia*, contra dantes, vel accipientes aliquid ob ingressum in aliquod Monasterium, non autem à peccato mortali. Et probatur alijs exemplis: nam olim filij Clericorum nascebantur serui ipso iure in pœnam paternæ incontinentiæ. *cap. cum multis, dist. 15.* Et tamen per disuetudinem abrogata est pœna, manente obligatione ad culpam, vt *ibi* notat Gloss. Item in Extrauag. *de reb. Ecclesie non alienandis*, variæ imponuntur pœnæ ipso facto, quæ in aliquibus locis per disuetudinem cessarunt, manente adhuc lege, eiusque prohibitione: vt etiam videre est apud Nauarrum. Et fundamentum est, quia potest aliquando rationabiliter auferri obligatio ad pœnam aliàs ipso facto incurrendam, etiamsi lex maneat: nam ita Pontifices etiam, aliquando etiam expressis constitutionibus ordinarunt, Nihil ergo obstat, quominus illud quoque possit fieri per aliquam consuetudinem, & consensum tacitum Superioris, siue personalem, siue legalem: neque hoc eò tendere dicendum est, vt delicta maneant impunitæ; sed vt alijs medijs & pœnis magis opportunis pro ratione temporis & personarum cohibeantur & castigentur. Hinc licet in Extrauaganti 1. *de reb. Ecclesie non alienandis*. Et in Clementina *Ambitiosa, eod. tit.* & in alijs multis decretis Pontificijs variæ pœnæ sint impositæ; & tamen iam vsu cessarunt manente legis obligatione. Et ita docet Nauarrus *c. 27. n. 250.* Gordonus *in summa, tom. 1. lib. 2. q. 14. cap. 6. n. 22.* Montefinus *in p. 2. tom. 2. disp. 23. q. 13. n. 132. & 133.* Suarez *lib. 7. c. 19. n. 3.* Salas *disp. 19. sect. 9. n. 75.* Azorius *tom. 1. lib. 5. c. 18. quest. 10.* Vvigers *in part. 2. quest. 97. art. 3. n. 35.* Castrus Palaus *tom. 1. tract. 3. disp. 3. punct. 4. §. 2. n. 3.* Præpositus *in part. 2. D. Thoma, q. 97. dubit. 2. n. 11.* Syluius etiam *in part. 2. qu. 97. art. 2. conclus. 6.* & alij. Sed è contra quærendum est.

RESOL. XXVII.

An consuetudo possit abrogare legem quoad culpam, manente obligatione quoad pœnam?

Et quid quando pœna supponit intrinsecè culpam, quales sunt Ecclesiastica censura? Ex p.6. tr. 5. Ref. 20.

§. 1. **V**idetur negatiuè respondendum, quia cessante causa adæquata cessat effectus: ergo si propter consuetudinem cessat culpa, necessariò debet cessare pœna, siue lata, siue imponenda; quia culpa est causa adæquata pœnæ, & sic consuetudo aliter introducta irrationabilis erit.

2. Sed negatiuam sententiam communiter tenent Doctores; quia potest huiusmodi consuetudo aliquando esse rationabilis, quia luatur multa, aut quasi multa ab illis qui faciunt id, quod fuit lege prohibitum, etiamsi absoluta prohibitio iam non subsit: sed quæ erat lex pœnalis copulatiua transferit in pœnalem disiunctiuam. Confirmatur, quia sæpiùs ob iustas rationes instituuntur ab initio huiusmodi ordinationes siue statuta, verbi gratiâ, vel quòd omnes tale vel tale quid faciant, vel talem aut talem summam pecuniæ pendant, aut aliam pœnam subeant. Paret hoc ipso vñ in plurimis; ergo etiamsi ab initio lex sit lata copulatiuè, poterit superuenire ratio; quare rationabiliter Princeps mutare eam possit in merè disiunctiuam, & per consequens eo casu, si quæ incipiat talis consuetudo, censèbitur ea rationabilis, & successu temporis poterit legitime esse præscripta. Et sic fortassè multæ leges ciuiles imponentes exactionem, vel prohibentes venari, vel aliquid ex Regno asportare, licèt ab initio directiue fuerint, potuerunt vñ fieri merè pœnales, & quasi naturam mutare, quia non aliter sunt obseruata. Vnde eo vsque etiã tantummodo contra illas præscriptum est.

3. Sed supradicta doctrina intelligenda est, quando pœna non supponit intrinsecè culpam: quia quando talis est pœna, non potest lex abrogari quoad obligationem directionis, quin etiam derogetur quoad huiusmodi pœnam. Tales sunt Ecclesiastica censura: & hinc lex, quæ prohibet aliquid sub pœna excommunicationis ipso facto incurrendæ, non potest abrogari quoad prius, quin etiam abrogetur, quoad incurtionem talis pœnæ; quia hæc pœna intrinsecè supponit culpam & inobedientiam, quæ locum non habebunt, si lex non obliget ad simpliciter abstinendum ab eo quod vetat: non sunt autem omnes aliæ pœnæ generaliter saltem dictæ talis naturæ. Poterit autem huiusmodi consuetudo inchoari hoc modo, quòd homines passim incipiant non plus tribuere legi, quàm quòd deprehensi in contrario facto soluant, vel luant pœnam appositam, idque existiment pro bono publico, aut bono regimine communitatis satis esse: & quamuis ab initio peccassent; quando tamen ex illa ratione agendi vsitata sufficiente fuerit obsetuata tacita voluntas Principis, huic se conformans, vel ipsa legitime præscripta fuerit, liberantur tunc subditi ab obligatione directionis & peccato; sic quòd tantum remanebit obligatio ad soluendam pœnam, quæ erit appositæ. Et hæc omnia docet Ioannes Vviggers in parte 2. questione 97. articulo. 3. num. 37. & 38. Suarez lib. 7. cap. 19. num. 11. & 12. Castus Palaus tom. 1. tract. 3. disput. 3. punct. 4. §. 2. num. 4. Salas disp. 19. cap. 9. n. 77. Gordonus in summa, tom. 1. lib. 2. quæst. 14. cap. 6. num. 23. & alij penes ipsos.

RESOL. XXVIII.

An consuetudo possit abrogare legem prohibentem consuetudinem contrariam?

Et an mutatis rerum circumstantiis poterit etiam consuetudo legem mutare? Ex p. 6. tr. 5. Ref. 21.

§. 1. **R**espondeo, Suarez lib. 7. c. 7. n. 2. & cap. 19. n. 18. cum Salas disp. 19. sect. 7. n. 71. distinguere inter legem prohibentem introduci consuetudinem, & inter legem improbantem illam, dicuntque aduersus legem prohibentem consuetudinem futuram præscribi posse consuetudine; secus verò aduersus legem improbantem consuetudinem: quia non obstante prohibitione consuetudinis potest esse consuetudo rationabilis, & legitime præscripta, at consuetudo improbatæ, vt irrationabilis, rationabilis esse non potest. Ergo, &c.

2. Sed Castus Palaus tr. 3. disp. 3. punct. 4. §. 2. n. 7. cum Basilio Pontio de matr. lib. 6. c. 6. n. 19. supradictam distinctionem veram esse dicunt; si quoties reprobatæ consuetudo, reprobatæ vt diffona rationi, & contraria legi naturali aut diuine, aduersus quam legem nulla consuetudo præualere potest. At quia non semper reprobatæ consuetudo, vt irrationabilis, sed quia Reipublicæ, aut Ecclesiæ non censetur conueniens: idè existimo supradictam distinctionem necessariam non esse; sed idem esse dicendum de lege sic improbantæ consuetudinem, ac de lege consuetudinem prohibente: quia si prohibet Legislator consuetudinem, idè illam prohibet, quia iudicat esse Reipublicæ inconuenientem; cum enim iudicet legem latam conuenientem esse, ergo in idem redit prohibitio & reprobatio consuetudinis inconuenientis.

3. Verùm sententiam Suarez modo quo supra distinguentem aliqui putant probabilem esse, & idè Vviggers in p. 2. q. 97. a. 3. n. 43. docuit, quòd lex quæ tantum reuocat consuetudinem antecedentem, vel nudè prohibet futuram absque illius reprobatione, non impedit, quo minùs consuetudo possit etiam talem legem abrogare. Ratio est, quia cum tali reuocatione & prohibitione potest stare, quòd consuetudo sit rationabilis, neque enim lex sufficienter contrarium declarat, nudè reuocando, vel prohibendo consuetudinem, quia potest Legislator habere iustam rationem id sic ordinandi & statuendi, & tamen ex altera parte possunt etiam occurrere aliquæ rationes probabiles, ob quas sine iniquitate & cum aliquo fundamento possit aliter ipse ordinare & constituere. Hæc Vviggers, quæ satis probant sententiam ipsius Suarez.

4. Notandum tamen est hîc, quòd licèt non poterit per consuetudinem abrogari lex, quæ reprobatur consuetudinem contrariam, quamdiu eadem manent rerum circumstantiæ, illis tamen mutatis poterit consuetudo etiam legem mutare. Ratio prioris partis est, quia hoc ipso, quo lex reprobatur consuetudinem, declarat illam esse irrationabilem, aut corruptelam, quam diximus nihil posse valere, siue ad legem inducendam, siue abrogandam. Ratio posterioris partis est, quia non omnis consuetudo, quæ reprobatæ, idè reprobatæ quòd sit contra ius naturæ, aut ius diuinum: sed aliquando propter aliquam notabilem indecentiam, vel propter plura pericula, aut grauiora incommoda communitatis, quæ cum tempore possunt mutari, ac proinde quæ vno tempore esset irrationabilis consuetudo, poterit alio tempore esse rationabilis, & sic desinere esse reprobatæ. Et ita docet Vviggers in p. 2. D. Thom. q. 97. art. 3. num. 42. Suarez lib. 7. cap. 9. num. 24. Pontius lib. 6. c. 6. n. 9. Sanchez lib. 7. c. 4. num. 14. Azorius tom. 1. lib. 5. c. 17. quæst. 10. & alij.

RESOL.

RESOL. XXIX.

An prior consuetudo maneat abrogata per legem, si in ipsa non efficiatur mentio de consuetudine in contrarium? Ex p.6.tr.5.Ref.22.

§.1. **R**espondet D. Antoninus affirmatiuè, & colligitur ex c.1. de constit. in 6. Sed aliqui distinguendum putant: quia aut consuetudo est generalis in tota Prouincia aut Regno, aut specialis alicuius oppidi aut loci, vel determinati status personarum. Et quidem si consuetudo sit generalis abrogatur per legem subsequentem, quamuis illius non fiat mentio: si autem sit specialis, non potest abrogari per legem subsequentem, nisi expressè fiat mentio consuetudinis per verba abrogatiua. Et hoc est quod dicitur in d.c.1. de constitut. Ratio autem huius differentiæ est, quia vt Legislatores abroget priorem consuetudinem per legem subsequentem, opus est vt nouerit consuetudinem, & quando est consuetudo generalis, præsumitur iure nota à Legislatore: quando autem est specialis, potest ignorari in particulari, & præsumitur ignorari, si eius non fiat mentio in lege subsequenti, atque adèd consuetudo specialis in isto casu non abrogatur. Et ita docet Montefinus in p.2. tom.2. disp.23. de legibus, q.13.n.151.

RESOL. XXX.

An si lex improbat consuetudinem per verba generalia, non solum de consuetudine præterita, sed etiam de futura intelligatur? Ex p.6.tr.5.Ref.23.

§.1. **A**ffirmatiuam sententiam docet ex multis Sanchez tom.2. lib.7. disp.4. num.13. vbi sic ait. Si dicas per verba apposita, non obstante consuetudine non derogari consuetudini futurae, sed soli præteritæ; iuxta glossam celebrem Clement. statutum, verb. consuetudine, de elect. ac proinde non obstare, quo minus consuetudo postea introducta possit impedimentum dirimens abrogare abolendo ius Pontificium, quod illud statuerat. Non iuuabit hæc euasio. Quia illa doctrina gloss. communiter reprobatur, & communis sententia docet vtramque consuetudinem, vt multis citatis docet Tiraquellus de retract. in præfat. n.13. & 19. Couarruias variat. c.13. n.14. Burgos de Paz l.1. Tauri, num.464. & 479. Zauillos in suis questionibus præf. q.704. per totam. Hæc Sanchez.

2. Sed non desinam hîc adnotare sententiam Gloss. à Sanchez reprobata approbare Suarez lib.7. cap.7. à num.2. existimantem verba illa generalia, non obstante contraria consuetudine, solum ad præteritam consuetudinem se extendere, neque futuram respicere; quia improbare consuetudinem est quid odiosum; ergo non est extendenda, sed limitanda. Secundò, quia illis verbis solum intendit Legislator tollere consuetudinem contrariam suæ legi: consuetudo autem quæ nondum est, non est legi contraria; ergo de illa lex non loquitur. Tertio quia sæpè Legislator verbis claris consuetudinem futuram prohibet, vt si dicat, nolumus contra legem hanc aliquam consuetudinem valere: ergo cum id non exprimit, censendus est solum præteritam consuetudinem improbare.

3. Et tandem non desinam hîc apponere verba Vilalobos in summa, tom.1. tract.2. difficult.29.num.8. vbi sic ait. [Que diremos si en la ley se pone clausola, non obstante quacunq[ue] consuetudine? Respondeo con Couarruias lo primero, que si la ley d Canoa reprobase alguna costumbre por iniqua y mala, no solo condena la passada: si no la futura, por que es la misma razon de

la vna que de la otra. Lo segundo digo que si la ley reprobase expressamente la costumbre futura, no puede preualecer contra la tal ley costumbre, como dizen Abad, y otros que cita, salvo se vuisse nueva causa para induzir la tal costumbre, como lautamente lo prueua Couarruias y Sanchez. Mas quando no dize mas, que non obstante consuetudine: no deroga mas que la passada.] Ita ille.

RESOL. XXXI.

An consuetudo habeat vim interpretandi legem? Ex p.6.tr.5.Ref.24.

§.1. **R**espondeo affirmatiuè cum Montefino in p.2. tom.2. disp.23. de legibus, q.73.n.226. & aliis Doctoribus supra citatis. Et idèd Sacra Rota in vna Romana pensionis die 14. Februarij 1583. & in vna Burgenfi Quindenniorum die 5. Decembris 1601. coram Seraphino decis.606.n.17. & dec.1410. n.3. dixit consuetudinem esse optimam legis interpretem.

2. Sed pro maiori intelligentia notandum est dupliciter posse consuetudinem interpretari legem; vno modo sic, vt tantum sit iudex & quasi testis veri, & germani sensus Legislatoris, qui ex modo & consuetudine feruandi legem colligi potest, tanquam ex probabili videlicet, vel moraliter certo argumento, nisi aliunde de contrario constaret: cuius quidem argumenti tanta est efficacia, quod Doctores frequenter dicant legem esse interpretandam iuxta cõsuetudinem loci, etiam si oporteat verba legis minus propriè exponere. Vide Glossam in c. nonnulli de rescript. Quod etiam locum potest habere in consuetudine antecedente legem, si nimirum ad eius conformitatem, vel confirmationem lex sequens appareat lata: alio modo potest consuetudo interpretari legem, tanquam scilicet causa concurrens ad introducendum & stabiliendum aliquem sensum legis, eiusque obseruationem; qui forsitan minus cum prima Legislatoris mente congruat, vel plus aut minus contineat; & hanc virtutem intendunt potissimum Authores adscribere cõsuetudini, quando conclusionem supra positam tradunt. Et probari potest, quia non est necessaria maior auctoritas, nec expressior voluntas Legislatoris ad legem interpretandam quam vel ad nouam inducendam, vel ad inductam abrogandam, aut derogandam; quod consuetudinem præstare posse iam supra demonstratum est. Hinc fit quod licet aliquando ex verbis aut materia legis sit ambiguum, vtùm sub mortali obliget, & idèd per se sumpta foret in benigniorem partem interpretanda: nihilominus si constet eam consuetudinem esse receptam, tanquam grauiter & sub mortali obligantem, debeat ille censi hoc modo obligare; vt docet Syluester verbo, Præceptum, num.2. & Caietanus 2. 2. q.186. art.9. ad primum. & Nauarrus cap.21. num.11. & alij.

Sup. hac cõsuetudine late in tom.2. tr.1. ex ref. 68. lege §. Et tandem, & alias plures Ref. Et §§. eius not.

RESOL. XXXII.

An consuetudo possit lege abrogari?

Et notatur, quod per legem vniuersalem non censetur abrogata consuetudo alicuius loci, neque statutum ius commune non continens, nisi talis statuti, aut consuetudinis fiat mentio specialis.

Etiamsque aduertitur legem specialem factam à Principe, vel Pontifice pro aliqua Ciuitate, aut Prouincia non derogare consuetudinem illius Prouincia, nisi expressè apponatur clausula derogatoria.

Et tandem queritur, an Episcopus sicut potest renocare suam legem, ita & tollere consuetudinem suæ Diocesis propriam? Ex p.6.tr.5.Ref.25.

§. 1. **R**espondeo affirmatiuè ex *c. 1. de constitut. & ex c. cum consuetudine, de consuetud.* dummodo lex clarè & ex diametro contraria sit consuetudini, nam si consuetudo compati potest cum lege, etiam si verba legis essent restringenda, consuetudo est obseruanda: nam iuris correctio vitanda est, & consuetudo legitime præscripta est quoddam ius.

2. Nota secundò, quod licèt per legem Generalem abrogetur consuetudo æquè generalis illi opposita; etiam si illius non fuerit facta mentio, neque lex habuerit clausulam derogatoriam, tamen hoc non procedit quoad consuetudinem alicuius loci: idèd per legem vniuersalem non censetur derogata consuetudo alicuius loci, neque statutum ius commune non continens, nisi talis statuti aut consuetudinis fiat mentio specialis, vel saltem in genere apponatur clausula derogatoria cuiuscumque consuetudinis, vel statuti in contrarium: & ratio est, quia Princeps vel Pontifex locorum consuetudinem & statuta censentur ignorare.

3. Nota tertio, legem specialem factam à Principe vel Pontifice pro aliqua Ciuitate vel Prouincia, probabile est non derogare consuetudinem illius Prouinciæ, nisi expressè apponatur clausula derogatoria. Ex quo infertur idem esse dicendum de statuto facto ab aliqua Ciuitate, vel populo, ad cuius valorem Principis consensus requiritur: nempe tale statutum non derogare consuetudinem contrariam; nisi Princeps conscius fiat talis consuetudinis derogandæ; fortè enim si sciret consuetudinem, non præstaret consensum statuto derogatorio: ac proinde ignorantia consuetudinis, cui opponitur statutum, reddit consensum inualidum. Et omnia supradicta docet Suarez *lib. 7. c. 20. n. 7. & 8. & 15.* Castus Palaus *tom. 1. tr. 3. disp. 3. punct. 1. §. 1. à n. 1. vsque ad n. 7.*

4. Notandum est tamen hïc obiter cum Granada *in part. 2. D. Thom. controuers. 7. part. 2. disp. 16. sect. 3. n. 18.* quòd Episcopus, sicut potest reuocare suam legem, ita & tollere consuetudinem suæ Diocesis propriam, quia hæc similis est legi.

RESOL. XXXIII.

Qualis debeat esse consuetudo, vt lex non censetur illam abrogare ex præcisa positione legis, sed addenda sit clausula derogatoria? Ex p. 6. tr. 5. Ref. 26.

§. 1. **A**d hoc dubium ita respondet Suarez *lib. 7. c. 20. num. 1.* Probabiliter cenfeo non esse restringendam regulam illius textus ad consuetudinem præscriptam, sed intelligendam esse de consuetudine rationabili & honesta, & tam publico vsu, & tanto tempore firmata, quod sufficeret ad legem introducendam, si Princeps illam sciret: eo quod prudenti arbitrio verisimile sit Principem, fuisse in illam consensurum, si illam sciret. Tunc enim ob contrariam rationem non est verisimile velle contra illam obligare per legem generaliter latam, seu velle illam tollere, dum illam ignorat, nisi expressius id declarat: nam in talem consuetudinem & verba & ratio dicti cap. 1. optimè cadunt. Nam verbum derogandi rectè etiam tali consuetudine dicitur; tum quia etiam dici solet de aliis iuribus iustitiæ, quæ non sunt leges: vt dicimus Principem concedendo priuilegium nolle derogare iuri tertij; tunc etiam quia illa consuetudo de se sufficiens esset ad ius inducendum, nisi obstasset Principis ignorantia: tum denique quia populus habet quoddam ius, vt non cogatur mutare talem consuetudinem, cui non intelligitur velle derogare Princeps, nisi id exprimat.

2. Sed his non obstantibus Castus Palaus *tom. 1. tr. 3. disp. 3. punct. 5. §. 1. num. 8.* probabilius censet Reginaldus *c. 1. de constitut. in 6.* de sola consuetudine præscripta intelligendam esse; quia consuetudo, quæ præ-

cripta non est, non est ius, neque facultatem tribuit illa vtendi, vt constat ex superioribus, & omnes admittunt: ergo illa excusari non possunt subditi à legis obseruatione. Secundò, sola consuetudo præscripta præualet aduersus legem latam: ergo sola illa impedit obligationem legis ferendæ. Tertio, derogatio propriè est alicuius iuris & facultatis; at ex consuetudine non præscripta nullum resultat ius, ergo nulla indiget derogatione talis consuetudo. Quarto, consuetudo introducti non potest resistente Principe; at qui legem contrariam instituit, resistit eius introductioni; ergo, &c. Quintò, impediri legem consuetudine res est odiosa, & in Legislatoris detrimentum; ergo non debet extendi ad omnem consuetudinem. Sextò, consuetudo est stricti iuris, strictèque est interpretanda, vt tradit Rota *in nouissimis, part. 2. apud Farinacium decis. 112. nu. 4.* ergo sola præscripta debet obstare legis efficacix; quia sola hæc est, quæ propriè dicitur consuetudo. Et hanc Castri Palai sententiam tenet etiam Mascardus *de probationibus, concl. 423. n. 17.*

RESOL. XXXIV.

An credendum sit Doctori testanti de consuetudine? Et an in foro conscientia possit stare assertioni vnius Doctoris testantis de consuetudine? Ex part. 6. tract. 5. Refol. 28.

§. 1. **A**d hanc quæstionem ita respondet Villalobos *in summa, tom. 1. tractat. 2. difficult. 39. num. 11.* [Aduerte que no conuienen los Doctores en si, se ha de creer, ò no a vn Doctòr, que testifica la costumbre, dicen que si Bartolo, Gomez, y Mascardo con muchos que refieren. Mas los contrario tienen lason, Nauarro, y otros, que rifieren Mascardo y funda se en que las cosas que son de hecho, como es costumbre muchas vezes enganñan à los muy prudentes, como dize vna ley, y en otras razones, que alli trae Mascardo. Esta segunda sententia me parece mas verdadera, saluo quando el Dottor testificasse de la costumbre de la Tierra donde viue, que entonces parece que se le deuia dar credito.] Ita ille. Dicendum est igitur Doctori excellenti testanti de consuetudine credendum esse præsumptiuè, non concludenter. Vide Sanchez *tom. 2. lib. 7. dispnt. 17. n. 8.* Salas *de legibus, dispnt. 19. section. 18.* & alios penes ipsos.

2. Non desinam tamen hïc adnotare in foro conscientix posse quem stare assertioni vnius Doctoris testantis de consuetudine docere Granada *in part. 2. D. Thomæ, controuers. 7. tract. 3. part. 2. disp. 16. sect. 1. n. 12.* vbi sic ait: Petet aliquis; an sufficiat testimonium vnius præcellentis Doctoris affirmantis esse consuetudinem non seruandi aliquam legem, vt saltem pro foro conscientix illi standum sit, & possit lex sine scrupulo non seruari: Alij negant, sed valde probabile mihi videtur, quòd multi recentiores affirmant, scilicet credi posse prædicto viro testanti consuetudinem, quantumuis illa sit contra ius, seu ad abrogandam legem. Probat, quia auctoritas vnius præcellentis Doctoris rem facit probabilem, quandiu oppositum apertè non constat: ergo si testetur esse sufficientem consuetudinem ad cessationem legis, id erit probabile; dummodo contrarium non proberur clarè, ac proinde tuta conscientia poterit non seruari. Ita Granada, cuius sententiam docet etiam Suarez *lib. 7. c. 11. n. 8.* & Salas *disp. 19. sect. 19. n. 108.*

3. Dicendum est igitur quod in foro externo Doctori fidem facienti de consuetudine, fides non adhibetur secundum magis receptam sententiam per sacrâ Rotam approbatam in vna Romana Thesaur. die 3. Iulij 1606. coram Gregorio X V. *decis. 278. numero 5.* & in vna Parmensi die 14. Aprilis 1600. coram Sera-

Sup. hoc tom. 1. tr. Ref. 21. §. quidem. & in 10. tr. Ref. 3. §. 1. lin. 6. & ve & quod c. dendum.

phino *decif.* 1349. n. 5. & in vna pecuniaria die 23. Iunij 1601. coram Coccino apud Durandum *dec.* 137. num. 27.

RESOL. XXXV.

An in materia precedentia sit attendenda consuetudo? Et an hoc procedat, si illa consuetudo repugnet dispositioni iuris communis, puta, si minus dignum præferat digniori? Ex p. 6. tract. 5. Resol. 29.

§. 1. **C**ausus est practicabilis, & affirmatiuè responderet Gloss. in cap. 2. *vers. aufcultetur, in fin. de offic. Archidiacon.* Corneus *consil.* 193. n. 4. lib. 2. Riminaldus iunior *lib.* 1. *consil.* 95. n. 22. Felinus in cap. *statuimus, de maior. & obedient.* quod procedit etiam si consuetudo iuri repugnet. Et ita determinauit sacra Rota in vna Pampilonensi præminentiarum die 29. Octobr. 1593. coram Mantica *decif.* 244. n. 2. In vna Coloniensi præcedentiæ die 9. Iulij 1627. coram Vbaldo penes Querilios Venetos *decif.* 85. n. 5. &c. Et in vna Illerdeni præminentiarum die 20. Iunij 1603. coram Gregorio XV. *decif.* 124. n. 2. vbi n. 4. eius Additio-nator Oliuerius Beloraminus *litera A*, sic ait. Quod attendatur consuetudo in materia præcedentiæ asserit Cardinalis *consil.* 62. n. 1. Natta *consil.* 62. *in fine.* Menochius *consil.* 51. n. 89. Rota *decif.* 596. *part.* 4. *in recent.* Seraphinus *decif.* 964. & fuit dictum in Pampilonen. præminentiarum 17. Aprilis 1592. coram Cardinali Pamphilio, quod procedit etiam si illa consuetudo repugnaret dispositioni iuris communis, puta si minus dignum præferat digniori. Menochius *consil.* 51. n. 51. Seraphinus *d. decif.* 964. Verùm quòd huiusmodi consuetudo tanquam irrationabilis & corruptela non teneat, non obstante quòd sit immemorabilis, dicit Ruinus *consil.* 155. n. 11. lib. 4. Tob. *consil.* 72. n. 24. Menochius *consil.* 126. num. 31. *in fin. &* 32. & dixit Rota coram Sanctissimo *infra decif.* 310. Sed hæc opinio habet locum, quando consuetudo in omnibus casibus absolute, & in omnibus locis sine causa aliqua præferret minus dignum magis digno: secus autem est, quando in aliquo casu particulari concurrente aliqua qualitate, & ex aliqua rationabili causa minus dignus præfertur, quia tunc consuetudo non est irrationabilis. Ita Menochius *consil.* 52. n. 99. & *seqq.* & dixit Rota in Seguntina præcedentiæ 23. Iunij 1609. coram Reuerendissimo Domino Paphilio, vbi etiam dicit huiusmodi consuetudinem induci ex solo spacio decem annorum. Et ita ad concordiam reducuntur istæ duæ opinioniones, quæ alias videntur inter se contrariæ. Sed hoc vltimum quod docet Beloraminus non approbo, quando consuetudo introduceret præcedentiæ contra ius Canonicum: & ideo cum de iure Archidiaconus sit maior Archipresbytero, vt patet ex *cap. ad hæc, de offic. Archidiacon. &* c. 2. *de offic. Archipresbyr.* in hoc tamen præualet consuetudo Ecclesiarum; vt Archipresbyter, vel Præpositus, aut alia dignitas, Archidiacono, & aliis dignitatibus præferatur, quia rationabilis esse potest diuersa in huiusmodi rebus consuetudo propter diuersas causas, vel officia singulis dignitatibus attributa. Cardinalis Tuschus *litera A, concl.* 482. num. 22. & exemplum ponit Alexander *consil.* 142. viso processu *lib.* 6. in Civitate Paudæ; vbi Archipresbyter præcedit Archidiaconum ex antiqua consuetudine: & sic installat Abbatissas exemptas, & beneficiatos in Civitate, Archidiaconus verò beneficiatos extra Civitatem: tamen hæc consuetudo, cum sit contra ius Canonicum, debet esse præscripta per quadraginta annos, alias non releuat. Et ita docet Barbosa *de Canon. capit.* 5. num. 40.

RESOL. XXXVI.

An valeat consuetudo, quod minor numerus testium, quam septem in testamento sufficiat? Ex p. 6. tract. 5. Resol. 30.

§. 1. **R**espondeo. Quod de consuetudine potest adhiberi in testamento minor numerus testium, quàm septem: & talem consuetudinem esse validam, tradit Bartolus in *l. omnium, C. de testamento.* Et regulare est, quod quoad solemnitatem actus inspici-tur consuetudo Regionis *l. 1. in fin. ff. de vent. insp. &* dicit *ibidem* Bartolus; & statuto, quod possit inducere, vt testamentum valeat cum minori numero testium in §. *testamentum, q. 25. n. 23.* Statuto autem æquiparari consuetudinem, textus in *l. omnes populi, ibi, legibus vel moribus,* vbi notant Doctores *ff. de iust. & iur. &* Bartolus in *dist. 1. 1. præcipuè n. 42. vers. mihi videtur.* æquiparat statutum & consuetudinem.

2. Notandum est etiam, quòd talis consuetudo non possit dici omnino contra ius: clarum enim est de iure Canonico testamentum coram duobus testibus & Parocho sustineri, *cap. cum esses, cap. velatum, de testament.* quæ dispositio fuit extensa per Doctores, vt procedat, etiam si testamentum sit conditum coram quatuor testibus sine Parocho, ea ratione quia alij duo testes sup-pleant præsentiam Parochi. Abbas in *dicto cap. cum esses, numer. 10. &* *ibidem.* Decianus num. 13. Rolandus *consil.* 92. n. 42. & *sequentib. lib.* 3. vbi adduxit Alexandrum attestando de communi cum latè adductis per Clarum in §. *testamentum, q. 56. &* Crassum etiam *qu. 59.* Et licet adsint aliqui Doctores pro contraria opinione, vt per Crassum n. 9. Tamen non propterea videtur posse dici talis consuetudo contra ius, etiam quòd adesset in cõtrarium communis opinio, dummodo non essent contra legem vel canonem expressum, vel contra rationem legis expressam. Puteus *dec.* 240. *lib.* 3. Cardinalis Seraphinus *decif.* 645. num. 1. & hæc omnia firmavit Sacra Rota in vna Leodien. Domini die 4. Martij 1619. coram Caualerio *decif.* 497. n. 1. & *sequent.*

RESOL. XXXVII.

An consuetudo particularis attendenda sit, vbi adest vniuersalis?

An consuetudo extendenda sit de loco ad locum, vel de persona ad personam, aut de casu ad casum?

Et an quando in propria Civitate non fuerit consuetudo certa, vel statutum, siue lex de re aliqua, attendenda sit consuetudo vicinarum Ciuitatum, si rationabilis sit, & amplectenda in iudicando? Ex parte 6. tract. 5. Resol. 31.

§. 1. **R**espondeo. Quòd vbi adest consuetudo parti-cularis, non attenditur vniuersalis, aut loci dominantis: & ideo non est attendenda consuetudo generalis totius Archiepiscopatus, quando in loco particulari viget contraria consuetudo: nam ad eam tanquam loci dominantis requiritur tantummodo in sub-sidium deficiente consuetudine particulari, ex *cap. super eo, de cens.* Federico de Senis *consil.* 91. *vers. tertio probo.* Bartolo in *l. 2. n. 41. C. que sit longa consuetudo.* Parisio *conf.* 25. num. 42. *lib.* 4. & ita docuit Sacra Rota in vna Calaritana Decimarum die 9. Martij 1610. & in vna Pampilonensi Vicariæ de Apre die 3. Martij 1617. coram Caualerio *decif.* 95. num. 3. & *dec.* 419. num. 4 & in vna Placentina Decimarum die 10. Maij 1628. coram Domino meo Coccino Decano apud Querilios Venetos *dec.* 169. nu. 8. vbi plures aliæ Ro-

tæ decisiones adducuntur: igitur in concursu consuetudo particularis præualet generali.

Sup. hoc supra in Ref. 24. §. 2. post medium à vers. Et id. d.

2. Quoad secundam dubitationem respondeo, quod consuetudo non extenditur de loco ad locum, nec de persona ad personam, ex l. §. si quis hoc interdicto, & ibi Bartolus de itin. actusque priuat. ex l. ius singulare, & l. quod verò contra, ff. de leg. Aretino consil. 122. n. 4. Decio consil. 483. n. 22. Purpurato consil. 522. n. 12. Unde ex his sequitur, quod consuetudo in specie probari debet, vt docet Crauetta consil. 96. n. 4. Ripa in respons. lib. 2. c. 25. n. 17. in fine. Paulus de Castro consil. 340. in fine, vers. superest, lib. 2. & ita firmavit Sacra Rota in vna Burgenfi de Cudejo die 3. Iunii 1599. coram Mantica decis. 284. n. 6.

3. Non desinam tamen hinc apponere verba Ioannis Salas de Legibus, disp. 19. sect. 4. num. 10. vbi sic ait: Licet communiter dici soleat vsus & consuetudinem, quæ iuri communi repugnat, vel præter illud est, non extendi de loco ad locum, nec de persona ad personam, nec de casu ad casum, vt cum Aretino, Alexandro, Parisio, & aliis, obseruat Menochius de retinend. possess. remed. 5. n. 92. eò quod consuetudo & præscriptio habeat tantum de potentia, quantum de vsu & actu, vt ex Baldo, & aliis ibidem comprobatur. Nihilominus cum eadem subest ratio & æquitas, conceditur extensio vsus & præscriptionis, vt post Iasonem, Parisium, & Bartolum, affirmat Menochius ibi num. 65. nec immerito, quia, vt inquit Crauettus consil. 238. num. 8. consuetudo veritati æquiualeat. Quod totum de rationabili consuetudine intellige: nam irrationabilis non meretur nomen consuetudinis, sed corruptela, vt ait Panormitanus ad cap. cum venerabilis, de consuetud. num. 4. subditque prima fronte irrationabilem præsumi eam, quæ est contra sacros Canones. Quando ergo in propria Ciuitate non fuerit consuetudo certa, vel statutum, siue lex de re aliqua; attendenda erit consuetudo vicinarum Ciuitatum, si rationabilis sit & amplectenda in iudicando, iuxta cap. cum eo, de cens. & cap. cum olim, de consuetud. vt ibi Panormitanus num. 1. docet. Sed hoc intellige de interpretatione non authentica, qualem faciunt Doctores, aut iudicia: nam consuetudo vnius Ciuitatis vel Prouinciæ non habet auctoritatem inducendi, vel abrogandi legem in alia; licet in dubio assumi possit ad explicandam vim legis vel consuetudinis alterius Ciuitatis vel Prouinciæ.

RESOL. XXXVIII.

An consuetudo immemorialis censeatur derogata per clausulam generalem reuocantem consuetudines?

Et quid, quando consuetudo est iniqua & irrationabilis, an censeatur in dictis verbis damnata, & reprobata?

Et asseritur Concilium Tridentinum in clausula, non obstantibus consuetudinibus in contrarium, non includere immemorabilem. Ex p. 6. tr. 5. Ref. 32.

§. 1. **A**ffirmatiuam sententiam, quando additur dictio vniuersalis, tenet Gloss. in Clement. ult. de rebus Eccles. in fin. ibi Cardinalis, & Imolan. 6. Azeuedo in l. 3. n. 2. tit. 1. lib. 2. recop. n. 1. Pelaez de Mierrez tract. de maiorit. part. 4. q. 20. n. 51. Rochus de Curtis, in c. fin. de consuetud. n. 525. & sequent. Felinus cap. causam, de sentent. & re iudic. n. 12. & in c. dilecti, n. 1. de maior. & obed. Ruinus vol. 4. consil. 156. n. 8. & hanc opinionem tenet etiam Sanctarellus. variar. 10. l. 9. 15. num. 12.

2. Sed negatiuæ sententiæ ego adhæreo, quam tueri Afflictis dec. 254. Couarruias lib. 3. variar. cap. 35. num. 5. Menochius consil. 93. num. 7. & consil. 96. n. 65. & consil. 291. num. 96. Castus Palauis tom. 1. tract. 3.

disp. 3. punct. 4. §. 1. num. 10. Gordonus in summa, tom. 1. lib. 2. quest. 14. cap. 8. num. 27. & ita determinauit Sacra Congregatio sub die 4. Maij 1573. teste Cardinali Bel-larmino in Concilium Tridentinum, sess. 22. cap. 7. litera S. & sess. 24. c. 4. lit. Z. & sequitur Rota in vna Placentina Canonicatu die 25. Maij 1612. apud posthumas Farinacij, tom. 2. decis. 286. num. 1. & ratio est: quia pro consuetudine immemorabili titulus iustus præsumitur, & habet vim priuilegij à Principe concessi; sed priuilegium non derogari censendum est ex clausula generali derogante consuetudinem. Ergo, &c. Et ita hanc opinionem præter Doctores citatos docet Gonçalves in regul. 8. Cancellaria, gloss. 33. n. 5. Garzias de beneficiis, tom. 1. part. 3. cap. 2. num. 194. & 195. cum Narbona recop. lib. 2. tit. 4. lib. 59. g'off. 1. num. 240. vbi adducit plures declarationes Sacræ Congregationis asserentes Concilium Tridentinum in clausula, non obstantibus consuetudinibus in contrarium, non includere immemorabilem.

3. Non desinam tamen hinc adnotare, quod valde menti tenendum est, quod licet ex dictionibus vniuersalibus adunatis verbo consuetudini non censeatur derogatum consuetudini immemorabili: tamen quando consuetudo est iniqua & irrationabilis, censetur in dictis verbis damnata & reprobata. Et ita cum multis Doctoribus, tenet Sanctarellus variar. resolut. tom. 1. q. 4. n. 37. & firmavit Sacra Rota in vna Cracouiensi Iuris legendi die 21. Maij 1627. coram Domino meo Coccino Decano apud Guerilios Venetos decis. 71. num. 3. & 7. Vide etiam Narbonam de appellat. vicar. part. 2. fundam. 4. n. 19.

Quoad in tom. tr. 2. lege & trinam 9. per tot & aliarum eius no signante post me eius §. v. cursim in vers. Ita rez.

RESOL. XXXIX.

An quando Ecclesiæ vetustate colapsæ sunt instaurandæ, possint Parochi collectas exigere a populo; vel ad collationem possint etiam Canonici compelli? Et quid, quando consuetudo adest, vt populus reficiat Ecclesiam? Ex p. 8. tract. 7. & Mis. Ref. 16.

§. 1. **A**ffirmatiuam sententiam aliqui iudicant probandam, auctoritate Abb. in c. 1. n. 4. extra de Eccles. adif. Bertrand. consil. 41. n. 26. lib. 4. & consil. 126. n. 12. vol. 1. pag. 2. Natta consil. 212. n. 7. in fin. versic. Ex quo infero. Thesaurus decis. 149. n. 7. Decian. consil. 14. n. 36. vol. 2. Pacian. consil. 7. num. 98. & seqq. Surd. consil. 62. n. 26. Euerhard. iun. consil. 35. vol. 2. Borell. consil. 2. n. 11. & seqq.

2. Si tamen portio reddituum fabricæ Ecclesiæ deputata sufficiat, ex ea reparatio Ecclesiæ fieri debet, canon. vn. 30. q. 3. & can. decernimus 10. q. 1. Abbas in dict. c. 1. n. 3. Bertrand. dict. consil. 41. num. 26. & consil. 181. num. 2. vol. 7. Quod si portio isthæc non sufficiat, tunc Rector, & Beneficiati Ecclesiæ, secundum quod ibi præcipiunt, conferre debent. c. 1. & cap. de his, extra de his, que fiunt à maiore part. cap. canon. si Monachus 16. q. 1. Ad quam collationem etiam Canonici possunt compelli. Surd. dict. consil. 62. n. 9. Bertrand. dict. consil. 41. n. 26. & dict. consil. 181. n. 3.

3. Quando autem consuetudo adest, vt populus reficiat Ecclesiam, tunc ab hoc onere liberatur Rector, siue Curatus Parochialis, Abb. in dict. cap. 1. extra de Eccles. adif. Speculat. tit. de Ecclesiis adif. Bertrand. dict. consil. 41. n. 26. lib. 3. Surdus dict. consil. 62. n. 16. & 19.

4. Sed quando casus acciderit, ne deseras videre Petrum Peccium in lib. de sacrosanctis Ecclesiis reparandis, ac reficiendis, in quo per quadraginta capita, totam materiam latè, & creditè pertractat.

RESOL.

Sup. hoc in Refol. §. not. præterita.

RESOL. XL.

An laicus ratione consuetudinis, vel praescriptionis possit esse immunis à solutione decimarum?

Et an in tali casu sufficiat ad praescribendum spatium quadraginta annorum, etiam sine titulo, vel an etiam debeat esse consuetudo, & praescriptio immemorialis, nempe centenaria? Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Ref. 78. aliàs 77.

§. 1. **D**E hoc casu interrogatus fui nouissimè in causa decimarum vertente inter excellentissimum Melchiorum Heracensem, & Episcopum Cephaludensem; & respondi affirmatiuè, quia immunitas à soluendis decimis etiam praedialibus tam à laicis, quam à Clericis cum bona fide vsucapi potest cum titulo annis quadraginta, sine titulo, vel tempore immemoriali, idque non tantum ex parte, videlicet, vt duodecima, aut vigesima soluat, sed etiam in totummodò interim Ecclesiae ministris sufficiens sustentatio ex aliis titulis, v. g. ampla Ecclesiae fundatione, fidelium oblationibus, & piis legatis, &c. suppetat. Et ita docent decem Doctores, quos citas & sequitur Layman in *Theol. mor. lib. 4. tr. 6. c. 7. num. 9* quibus ego addo Syluium in *2. 2. D. Thoma, q. 87. a. 1. conc. 5. Fagundez praecip. 4. lib. 3. c. 1. n. 24.* Reginaldum *tom. 2. lib. 19. c. ult. sect. 3. q. 4. n. 97.* Monetatum *tract. de decimis, c. 5. q. 6. concl. 4. n. 122.* & alios penes ipsos; quidquid in contrarium asserant aliqui Iurisperiti, vt Rebuffus *tr. de decimis, disp. 13. n. 55.* Barbatius *vol. 2. conf. 35.* Ruynus *vol. 5. conf. 141.* Socinus *lib. 2. conf. 297.* Parisius *vol. 4. conf. 25. n. 17* & alij penes Fagundez *vbi supra.* putantes neminem posse eximi praescriptione, seu consuetudine à solutione omnium decimarum praedialium, ita vt nullas omnino teneatur soluere decimas de aliquibus, vel de omnibus suis praediis, posse tamen decimas consuetudine ad vigesimam trigessimamve partem reduci, ita vt loco decimae soluat vigesima; aut trigesima pars fructuum; sed tu tene primam sententiam.

2. Imò notandum est, quod in tali casu, sufficere ad praescribendum spatium quadraginta annorum, etiam sine titulo, docuit ex Societate IESV Tannerus in *2. 2. D. Thoma, disp. 5. q. 3. dub. 2. num. 31* & Henriquez *lib. 7. c. 27. num. 2.* sed contrarium docent Doctores citati. At quidquid sit de hoc, nimis scrupulosè dicendum est loquutum fuisse Mofesum in *sum. 10. 1. tr. 6. c. 4. n. 46.* vbi inclinatur, vt requiratur in nostro casu, praescriptio immemorialis, nempe centenaria. Sed dicendum est cum supra dictis Doctoribus, sufficere praescriptionem quadraginta annorum, licet cum titulo iusto, seu probabili, qui causam possessori tribuat praescribendi.

RESOL. XLI.

An laicus ex praescriptione sit immunis absolute decimarum, dummodo adsit tempus quadraginta annorum cum titulo, & sine titulo tempus hominum memoriam excedens?

Et an verò pro consuetudine non soluendi decimas sufficiat tantum spatium decem annorum?

Et an sint aqua & iusta, ac valeant statuta, & constitutiones Ciuitatum & leges Regum, & Principum, quibus vetant decimas à laicis exigi, quae per consuetudinem solui minimè solent? Ex p. 5. tr. 14. & Misc. 2. Ref. 42.

§. 1. **R**espondeo affirmatiuè, dummodo adsit tempus quadraginta annorum, cum titulo, & sine titulo tempus hominum memoriam excedens, quod dicitur consuetudo immemorialis. Ita habetur in *c. auditis, de praescript. & c. 3. de consuet. in 6.* & docet expressè Layman in *Theolog. moral. lib. 4. tr. 6. n. 9.* Molina *tom. 1.*

tract. 2. disp. 75. n. 5. Lessius *lib. 2. cap. 39. dub. 5. num. 26.* Castus Palus *tom. 2. tract. 10. disp. vnic. punct. 5. n. 2.* Filliucius *tom. 2. tract. 27. part. 2. c. 7. n. 154.* Reginaldus *tom. 2. lib. 20. c. ult. sect. 3. q. 4. n. 96.* Suarez *de relig. 10. 1. lib. 2. c. 13. n. 1.* Valentia *tom. 3. disp. 6. q. 5. punct. 2* & ante illos ex Iurisperitis Couarruias *lib. 1. var. c. 17. n. 8. & 10.* Hi omnes asserunt ad consuetudinem contra decimas requiri tempus quadraginta annorum sine titulo, secus autem in praescriptione; & ratio diuersitatis est, quia consuetudo respicit communitatem, quae eximitur à lege vi solius consuetudinis; nam frequens, & diuturnus illius vsus habet vim introducendi legem, ideòque legitimo, quale est tempus quadraginta annorum, potest illam derogare. At praescriptio respicit priuatam personam, quae non eximitur vi consuetudinis, cum vnus personae longus vsus non possit legem introducere, & consequenter neque abrogare. Vnde ex his non videtur admittenda opinio Tanneri, & Henriquez, quos adduxi in *1. part. tr. 5. resol. 77.* asserentes ad praescribendum contra decimas sufficere tempus quadraginta annorum sine titulo. An verò pro consuetudine non soluendi decimas sufficiat tantum spatium decem annorum, probabile putat Castus Palus *loco cit. punct. 4. n. 6. in fine* Sed ibi ipse, & meritò, contrariam sententiam docet, quam absolute tueri Reginaldus *vbi supra*, quia talis consuetudo est in Ecclesiae graue damnum, ideòque temperanda, tum, quia nequit habere auctoritatem legis Ecclesiasticae, quae debeat existimari obtinere vim abrogandi, nisi sit approbata à Papa per consensum saltem tacitum, qui non potest praesumere in vsu temporis minoris eo, quod per sacros Canones constitutum esse constat. Ita Reginaldus. Neque aliquis particularis potest se tueri contraria opinione; nam si esset vera, procederet quoad consuetudinem introductam à communitate, vt dictum est, non autem quoad praescriptionem, quae respicit personam particularem, in qua, vt satis probatum est, omnes conueniunt, necessarium esse spatium quadraginta annorum cum titulo, vel immemorialem. Vnde ex his magis remanet explicata ea, quae diximus in *res. cit. 77. 3. p. 11. 5.*

2. Sed hic obiter inquirendum est, an sint aqua, & iusta, ac valeant statuta, & constitutiones Ciuitatum, vel leges Regum, & Principum, quibus vetant decimas à laicis exigi, quae per consuetudinem solui minimè solent; Et affirmatiuam sententiam docet Didacus Couarruias in *praetic. quaest. c. 35. n. 2. vers. 4. & lib. 1. var. cap. 17. num. 8.* Cui ego addo ex Theologis Turrianum in *summa, part. 1. c. 137. dub. 4. conclus. 3.* vbi sic ait. Iustae sunt leges Caroli V. & Philippi II. Regis Hispaniarum, quibus decernunt, vt laici non soluant decimas, quae per consuetudinem consueuerunt non solui. Ita ille.

3. Verum alij dicunt tales leges nullam habere vim, nisi fiant priuilegio Romani Pontificis, aut auctoritate firmentur, quia de decimarum iure, cum sit spirituale, nihil laici statuere possunt. Et si obiciat quis Reges solum praecipere, vt consuetudo recepta seruetur, omniaque iura decernunt approbatas consuetudines vim legis habere. Respondent argumento probari, ne talis consuetudo violetur, ad laicos pertinere, sed praecipere ne contra eam Clerici faciant, laicorum non est, sed Ecclesiasticorum iudicium, videlicet Episcoporum, & summi Pontificis. Et haec omnia docet Raphaël de la Torre in *2. 2. D. Thoma q. 87. art. 1. disp. 9. n. 17. in fine*, & ante illum Ioannes Azorius in *sum. 10. 1. lib. 7. c. 26. q. 3.*

RESOL. XLII.

An consuetudo eligendi per sortes Sanctos tutelares sit licita? Ex p. 5. tr. 14. & Misc. 2. Ref. 9.

§. 1. **C**asus est quotidianus, & à paucis, quos sciam, pertractatus, cuius resolutio non est ita facilis, ut aliqui prima fronte forsitan diiudicabunt; nam pars negatiua suadetur primò ex Concilio Aureliensi, vel, quod verius est, Antifiodorèsi, refertur 26. q. 5. can. *Aliquantum* ubi damnantur sortes, quas Sanctorum vocant, & multo ante à Gelasio Papa *dist. 15. can. S. R. E.* reiectus est quidam liber qui dicebatur *Sortes Apostolorum*.

2. Sed ex inclyto Ordine Dominicanorum Mag. Raphaël de la Torre *in 2. 2. D. Thomæ. q. 95. a. 8. disp. 3. dub. 1.* pro vera resolutione huius dubij ponit duo dicta; sic enim ait: Pro decisione dico primo, quæ sortitio Sanctorum tutelarium secundum quod exercetur communiter, id est, secundum existimationem communem sortientium, neo iudicio non est licita. Explicatur assertio. Mittuntur sortes in vnam inscriptæ nominibus aliquorum Sanctorum, & deducitur ex acervo pro vnoquoque sortientium vna fors, & singuli accipiunt in tutelarem eum Diuum, qui sibi sorte contigit, ac si Deus eum sibi designasset in patronum, quem consulit colere. Et hanc sortitionem omnes venerantur, ut à Deo consulente, quod sibi commodius, & vtilius est, & paulò minus oraculo prophetico, aut voce de cælo allata aspiciunt. Has sortes sic celebratas non approbo, quia neglectis mediis prudentialibus eligendi Sanctos tutelares ad sortes sine necessitate recurritur, quod crimine tentationis diuinæ non caret, ut ait Diuus Thomas *in articulo de omnibus sortibus consultoriis*. Certè aliter deberet fieri sortitio Sanctorum, putà attendendo ad calamitates, & ærumnas, quas quiuis patitur, & in quibus opitulandis Sancti præ cæteris excelluerunt, verbi gratiâ, patitur quis dolorem capitis, ad Diuum Iohannem Euangelistam Aduocatum recurrit. Cupit quis in officio Concionatoris se exercere, eligit in patronum Diuum Paulum, aut Chryostomum. Cæterum huiusmodi sortientes his mediis relictis ad sortes recurrunt, ubi modo extraordinario, & improportionato à Deo expectant congruentem adiutorem designari, cum tamen per sortes eum esse designandum Deus non promiserit, neque aliàs certum sit designatum. Hæc assertio probatur argumentis factis pro parte negatiua.

3. Secundò dico, non ausim improbare præfatam consuetudinem, si dumtaxat intra limites sortium diuisoriarum contineatur. Explicatur assertio. Desiderant viri, ac scemina piæ Chororum Apostolicum colore, vel omnes Diuos, quotquot illo, aut alio mense obierunt, aut quid simile; mittuntur sortes, non quidem expectantes à Deo quis sit maioris meriti, quisve Sanctus congruentior Patronus, & huiusmodi, quæ ad consultationem pertinent, sed cupientes sine iurgiis fieri diuisionem committunt se fortunæ. Assero igitur si hoc modo sortes Sanctorum tutelarium fiant, licitum esse. Probatur assertio argumentis factis pro parte affirmatiua. Et hæc omnia docet Raphaël de la Torre *loc. cit.*

In indice primo huius Tom. 6. Vide Apendicem ad hunc Tract. 2. Vbi inuenies alias plures quæst. mistas, & dispersas per alios Tom. Tract. & Res. quæ simul pertinent ad hunc Tract. 2. de Consuetudine.

RESOL. XLIII.

An venationes licite per Dominos terrarum prohibeantur, ut habet consuetudo? Ex p. 3. tr. 6. & Misc. 2. Ref. 18.

1. **A**duersus has prohibitiones iuuehitur Hostiensis *in cap. non est, de decim.* Decius *conf. 197. n. 2.* Thomas Grammaticus *dec. 67. n. 12.* Gulielmus de Benedictis *in c. Raynucius, ver. & uxorem, num. 336.* Titaquellus *tract. de nobil. c. 37. n. 150.* & alij.

2. Sed puto licitè fieri, quando talis prohibitio fieret ex iusta causa, publicam vtilitatem concernente, vel quando Princeps supremus causa solius recreationis prædictas prohibitiones fecerit, dummodò moderatas illas faciat. Ita Sotus *de iust. lib. 4. quæst. 6. a. 4.* qui tamen eandem facultatem aliis dominis inferioribus non concedit, sed Ioannes Valerus *in differentiis vtriusque fori, verb. Peccatum, differ. 16.* putat etiam magnates ob prædictas causas posse licitè easdem prohibitiones facere, sed restrictius quàm Principem supremum, ut habet consuetudo. Ita ille, & Villalobos *in summ. tom. 2. tract. 10. difficult. 16. n. 7.* asserit quòd [qualquiera persona puede prohibir que no se eaze en su propria heredad, y por este camino los señores vedan que no cazen en sus montes.] Vnde ego olim ex hoc principio defendi quemdam magnatem à quadam indiscreta murmuratione cuiusdam Religiosi, qui tantum Summas veteres habebat.

RESOL. XLIV.

An vineas ingredientis possint licitè, & impunè, vuas comedere, & an hoc obseruetur ex consuetudine, etiam sine necessitate? Ex p. 3. tr. 6. & Misc. 2. Ref. 20.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondet Ioannes Valerus *in differentiis vtriusque fori, verb. Peccatum, differ. 23.* ubi sic asserit. Vnicuique licitum est in foro conscientie ingredi vineam ad vnam, aut alteram vuam ibidem comedendam, modò foras non exporterit: Ita notat glossa *in c. omnes leges, dist. 1. fas est,* quam allegat Cæpol. *de seruit. rust. præd. c. 20. n. 3.* ubi dicit idem seruari de consuetudine; imò ex Couarruuias *in reg. peccatum, 2. p. n. 3.* & Ripa *in l. damnum, col. 2. ff. de damno infect.* addit etiam licere viatori, vuas, quas ad comedendum accepit, vel in vinea, vel in via ipsa comedere, etiam sine necessitate famis eas accipiat, adducit textum Deut. 23. *Ingressus vineam proximi tui, comede vuas quantum tibi placuerit, foras autem ne efferas tecum.* Hæc omnia Valerus, & ante illum Couarruuias *in reg. peccatum, p. 2. §. 1. n. 3.* Quorum opinio si esset vera, vix, vix vinearum dominis, & quidem nescio quare hoc privilegium habere debeant comedentes vuas, & non ficus, poma, pyra, &c.

TRACTATUS TERTIVS

D E

CONTRACTIBVS
ET CAMBIIS:

Atque de aliquibus Restitutionibus pro ipsis.

RESOLVTIO PRIMA.

An Cambium sit licitum, cum pro Campsario respondeat Procurator Campsoris non de propriis, vel alienis pecuniis, sed cum pecuniis ipsius Campsoris, quod cambium est hodie valde vsitatum? Exp. 1. tr. 8. Ref. 1.

proloc in
el. q. &
in Ref. 1
7. vlt. ante
um.

MODVS, & praxis supradicti Cambij inuenitur apud nostrum Megalam, Filliucium, Salonium, & alios, vbi infra. Prima opinio docet esse illicitum, & vsurarium. Sic tenet ex nostris P. Iustinianus in *peculiaris suo tractatu de cambiis*. Lupus in *cap. vlt. nauigantis*, §. 2. sub. n. 29. ver. sequitur. inter *tract. diuer. tom. 7. fol. 113*. Ioannes Baptista Cauata *tract. de cambiis, tit. de vsur. ver. quare campsores. fol. 242*. Idem docet Molina *de iustit. tract. 2. disp. 404*. Mercatus *de contr. lib. 4. c. 7*. Sotus *de iust. lib. 6. q. 10. a. 1. in fin. & q. 13. a. 1. concl. 3*. Comitulus in *respons. moral. lib. 3. q. 15. & 16*. Tannerus in *2. 2. disp. 4. quest. 7. dub. 5. numer. 149. & 150*. Fabrus *de restit. in 4. sent. dist. 15. quest. 2. disp. 47. cap. 9. n. 293*. Rodericus *lib. 3. de annuis redditibus, q. 5. num. 71*. Romualdus Coli *tract. de cambio, capit. 22*. Palacius *lib. 3. de contr. cap. 3*. Rebellius *de oblig. iust. p. 2. li. 11. q. 6. concl. 3. nu. 10*. Ioannes Baptista Thoro in *compend. decis. p. 2. verb. Instrumentum*. Gregorius XV. tunc Archiepiscopus Bononiensis in *memor. Confess. p. 6. §. 1. n. 4. & alij*.

2. Probatur hæc opinio multis rationibus, & primò: In vero cambio, sicut interueniunt diuersi domini, sic debet interuenire diuersa pecunia: nam nemo dicitur vnâ pecuniam suam commutare cum alia, etiam sua: sed in hoc cambio, de quo loquimur, tota pecunia, quæ datur, & accipitur, est pecunia ipsius campforis: ergo non est vera commutatio: ergo est cambium fictum, & inane; quemadmodum non esset vera emptio, sed ficta, quando merces, & pretium esset eiusdem, & fictè quis emeret suam domum, vel permutaret suum vinum cum suo oleo, vel triticum suum cum alio suo tritico, quod alibi haberet. Secundò, quia ille respondens, & Procurator ipsius campforis censetur vna persona cum campfore, & idè, illa solutio, quæ ab ipso efficitur, videtur fictitia, & imaginaria, & litteræ erant inanes. Hæc opinio est probabilior, & consulèda.

3. Sed contraria est etiam probabilis: & idè illam non audeat damnare Azorius *p. 3. lib. 10. c. 9. q. 2. & solidè tuentur, & docent ex nostris, P. Megala in 2. 2. lib. 2. c. 16. q. 3. à n. 33. vsque ad 44. & Naldus in summ. verbo Cambium, n. 6*. Auctor *conf. 31. inter consilia Nauarr. 10*.

Tom. VI.

2. lib. 5. tit. de vsuris, Salas *tract. de camb. dub. 17*. Lessius *de iust. lib. 2. c. 23. dub. 7. n. 7*. Emanuel Sà *verbo Cambium Homobonus de examin. Eccles. n. 1. tract. 9. c. 17. q. 56*. Saluatorius *de cambiis, p. 3. n. 5*. Filliucius in *quest. moral. tom. 2. tract. 35. p. 2. c. 8. n. 436*. Bartholomæus à Sancto Fausto in *speculo Confess. disp. 19. q. 22. n. 2*. Salonius *de iustit. tom. 2. q. 4. de cambiis, a. 2. contr. 12*. Thomas Boninignius *c. 7. de cambiis, n. 7. 8. & 9. & nouissimè Scortia in Const. Pont. epit. 107. theor. 291. & Theologus innominatus in tract. de cambiis, edito Mediolani apud Bidellum, anno 1623. vbi n. 76. citat etiam pro hac sententia Martinum Fornarium, & Cosirum Stella Societati IESV: & ita sentiunt etiam multi Theologi nostræ Religionis, & eiusdem Societatis IESV, à me hæc de re consulti.*

4. Probatur ex verbis Pij V. In Bulla quædam data ad Bononienses: & si cupis Pontificis verba audire, hæc sunt: [Che ogni persona possa dar dinari à cambio, è fare che le lettere siano recapitate sopra essi datori, & cossi tenerli sui cambi, fin che faranno rimborsari da chi hauerà preso i dinari.] Vbi Summus Pontifex loquitur absolutè, sine vllò discrimine, & distinctione proprij, vel alterius correspondentis, vel propriæ, seu alterius pecuniæ.

5. Adde quòd Salonius, & alij notant, sic etiam declaratum fuisse à Congregatione Illustrissimorum Cardinalium, Archiepiscopo Panormitano, anno 1579. re collata cum Gregorio XIII. Summo Pontifice. At, quia Iustinianus, & alij conantur respondere ad supradicta verba Pij V. & ad Declarationem Dominorum Cardinalium, probanda etiam erit hæc opinio rationibus Nam solutio pecuniæ non fit in loco, vbi recepta est virtute primi cambij, quod reuerà finitur in loco, vbi faciendâ erit solutio; sed virtute secundi cambij celebrati in loco, ad quem missæ fuerunt litteræ. Deinde, si campfor mittat litteras ad proprium factorem, quibus mediantibus ex pecunia sua, vel aliena, factor ille cambium ab ipso campfore collatum persoluat, debito illo per alias litteras ad eundem rursus remissos; cur non licebit eidem campfori, vt ex sua propria pecunia illud similiter persoluat. Nam, quod per alios in contractibus ciuilibus præstare licitum est, licebit etiam per nos ipsos similiter præstare. Terriò, in hoc cambio nullum interessè contingit campfario; quemadmodum si tale cambium solueretur ex pecuniis alterius tertie personæ: ergo, cum campfarius non magis grauetur, sed potius obineat facilitatem in habenda pecunia, & liberetur ab onere quærendi alium, qui soluat cambium; hoc non videtur iniquum.

6. Non obstant in contrarium adducta, nempe, campforem in hoc casu emere pecuniam à suo correspondente, qui censetur vna persona cum ipso campfore; ac

L proinde

proinde solutio videtur fictitia, & imaginaria: nam respondetur, in nostro casu respondentem campforis duplex officium præstare; & ipsius campforis, quatenus acceptat solutionem: & campfarij quatenus pecuniam soluit: nihil enim refert ad iustitiam contractus, vt vna persona gerat vices duarum personarum, vt passim habetur in iure: & vt diuersis respectibus possit vnus diuersas repræsentare personas, vt ex multis probat Molfesius in *sum. to. 2. tr. 12. c. 7. n. 51.* & Scaccia *vbi infra*. Sic in nostro casu non interest, an dictæ personæ sint diuersæ, vel eadem, modò id arbitrio eius, cuius interest, relinquatur: & sic in mutuo ipsemet mutuans potest esse fideiussor, seu affecutor, volente, & consentiente mutuario. Item, solutio huius cambiij non est fictitia, neque litteræ redduntur inanes: quia, postquam respondens campforis soluit pecunias in loco nundinarum, non mittit easdem litteras; sed finitur illud primum cambiũ, & fiunt nouæ litteræ campfarij, conficiendo secundum cambium, per quod soluuntur pecuniæ in eodem loco, in quo primum solutæ sunt. Hæc opinio, vt dixi, mihi videtur probabilis: nam potissimæ rationes oppositæ sententiæ duæ sunt. Prima, quòd idem gerat duas personas. Secunda, quòd campfarius vendat pecuniam illi commodatam ab emptore, vel permutet eandem. Sed hæc argumenta, saltem probabiliter, soluuntur ab Auctoribus secundæ sententiæ, & in specie ab Auctore *cons. 31. inter consilia Nauarri vbi supra*. Ergo hæc sententia erit probabilis. Circa præsentem quæstionem vide Scacciam *tr. de commercijs, & cambio, §. 6. gloss. 1. à n. 2. vsque ad n. 89.*

7. Sed caueant campfores, ne in his cambijs habeant peruersam intentionem lucrandi ex dilatione solutionis, quia hæc intentio erit vsura mentalis: sed solum denit ad cambium cum animo negotiandi illam pecuniam, eo modo, quo licitè fit inter mercatores, siue adsit lucrum, siue non: & ad hoc aduertant præcipuè mulieres, & aliæ priuatæ personæ, quæ dant ad cambium, vt modò videbitur.

RESOL. II.

An licitum sit cambium, quando responfor ex pecuniis ipsius Campforis extinguit primum cambium, modo quo dictum est in part. 1. tr. 8. Ref. 1?

Quæ hic est Ref. antecessens, & infra in Ref. 67. §. ult. antemed.

Et obiter adducitur legem Ecclesiasticam non posse per se præcipere, vel prohibere actus merè internos, propter se absolute, si nullo signo externo quis actus manifestauerit. Ex p. 9. tr. 8. & Misc. 3. Ref. 68. aliàs 67.

§. 1. **L**oco citato negatiuam sententiam probabiliorum esse existimaui, & consulendam; affirmatiuam tamen probabilem esse dixi: sed nouissimè Iuriconsultus Antonius Merenda Primarius Professor Academia Ticinensis suo tract. de cambio nundinali cap. 2. num. 108. post impugnatos Scacciam, Turri, Fillucium, Salonium, Trullench, & alios viros doctos acriter contra me etiam inuehitur, & bona eius venia tam parum modestè de me loquitur, vt Lectoribus bilem moueat; & idè non sine itomacho de hoc plures mihi conquesti sunt, & præcipuè inter illos, Illustrissimus Dominus meus D. Franciscus Antonius Diaz de Cabrera Inquisitor Toleti, vir scientia, eruditione, & morum suauitate ornatissimus. Verum his non obstantibus, licèt laceffito laceffere concessum videatur, absit vt maledictum pro maledicto reddam, imò hic ingenuè fateor, dictum merendam esse virum satis doctum, & de Republica literaria benè merentem; poterat tamen mecum, & quod plus est cum alijs viris doctis modestiæ limites non transilire, nam de me asserit, absque fide, diligentia, & prudentia probabilitatem opinionum pronunciare. Sed videat quàm sunt diuersa, & varia iudicia hominum; id enim quod ipse in me carpit, minimè adesse testantur,

viri doctissimi. Et idè Andreas Lanfranchi *tom. 2. opusc. 1. c. 4. n. 15.* Narbona in *Annalibus Iuris. anno 11. q. unica, n. 3.* & alij, vocant me solertissimum, & accuratissimum. Et Ioannes Caramuel vir eminentis litteraturæ in Regulam D. Benedicti, seu in *Theol. reg. disp. 60. n. 1073.* (vereor hæc dicere) sic asserit: Ingenium Dianæ viri doctissimi veneror, eius industria multas opiniones euasisse probabiles, quæ antea non erant, inuidus sit, qui non affirmet. Ita ille. Vnde nouissimè Hieronym. Garcias in *summ. Theol. mor. tr. 1. diffc. 5. dub. 3. n. 3.* hæc asseruit: [En esto ha andado muy bien Diana, aunque algunos poco doctos han venido à dezir, que ha ensanchado las conciencias, y dar licencia para pecar, pues es cierto que no ensea opinion que no sea prouable per principios intrinseca, aut extrinseca, y assi sin razon le calunniam.] Magis itaque videtur standum tot Doctorum virorum iudicio, quam vnus Merendæ asserentis, me temerè pronunciare probabilitatem opinionum. Quod apertè probatur ex ista, de qua est quæstio, & quæ ipse impugnat, & asserit me immeritò vocare probabilem: nam illam vt talem nouissimè me citato amplexus est, & docuit sapientissimus Magister Marcus Serra ex inelyto Ordine PP. Dominicanorum; quia Codex non ita facilè inuenitur, ponam hîc per extensum eius verba; sic itaque asserit *to 2. in 2.2. D. Thoma, q. 77. a. 4. fol. mihi 36.* Probabile est licitum esse Cambium, quod dirigitur ad locum, vbi Campfarius nec vllam pecuniã, nec fidem, nec Respondentem, aut Procuratorem habet, sed Campfor exhibet Campfario suum factorem, qui pro illo respondeat, & soluat ex pecuniis ipsiusmet Campforis, & postea eandem pecuniam per aliud Cambium remittat, vt ita fiat solutio vtriusque Cambij, & Interesse in loco vbi primò fuit accepta. Probatur, quia vt huiusmodi Cambium verum, & reale, non fictum & fictitium, nequaquam requiritur, vt Campfarius ipso tempore contractus habeat iam actum, & re ipsa pecuniam in loco vbi faciendæ est solutio: ad quem dirigitur Cambium Metinæ v. g. sed sufficit vt illam ibi habeat in spe, & virtualiter: aliàs enim nec vendi, nec permutari possent pagæ acerbæ seu debita soluenda in posterũ, quod falsum esse patet ex dictis hîc *a. 1. dub. 5.* Vnde vt Nauarrus *c. 17. n. 189.* ait: sufficit quod habeat eam sub credito, ita quod certò sciat, vel saltè probabiliter credat, quòd tradat eam is, ad quem destinantur litteræ. Nec refert, an is tradat eam gratis, aut cum lucro, mutandò eam illi pro quo dat, aut ad Cambium dandò: nam quauis aliqui dixerint, vsuram palliatam esse nomine Cambij, quando Campfor dat ad Cambium ei, qui nec alibi habet, nec habiturum sperat sine simili interesse tẽpore restitutionis, pecuniam qua Cambium soluat, quia fit in fraudem vsurarum, sicut cum à pauperibus emũtur boues quos non habent: hanc tamen sententiam non esse veram docet Syluester *verb. Vsuræ, 4. q. 9. n. 6.* quia emptori, & permutanti sufficit emere, vel permutare iustè, id est, secundum æqualitatem absolutam Iustitiæ ab eo, vel cum eo qui poterat licitè vendere, aut permutare: nec tenetur quærere vtrum habeat rem venditam, vel permutatam sine interesse, modo licitè habeat. Nec est simile de emente boues à paupere, quia ille nec habet nec est habiturus boues, iste autem est habiturus pecunias, quas vendit, aut permutat. Non requiritur etiam, vt Campfarius habeat in loco vbi pecunia est restituenda, respondentem, sed Campfor Campfario petente, aut liberè, & sine vlla coactione volente, poterit ei exhibere suum correspondentem seu factorem, qui illo in loco pro eo satisfaciatur: nam ad Cambium verum, & reale solum requiritur, vt pecunia accepta, v. g. Valentia, re ipsa soluatur in loco ad quem dirigitur Cambium, vbi est restituenda, v. g. Metinæ. Hoc autem nomine Campfarij verè, & re ipsa factor Campforis præstare potest, soluendo vt gerit personam Campfarij sibi ipsi, vt gerit personam Campforis; ita vt Contractus Cambij Valentia celebratus

celebratus, & obligatio Campfarij ibi finiatur, & ex vi prædicti contractus ad nihil amplius teneatur Campfarius, non secus ac si ipsemet Campfarius Metinæ existeret, & ibi pecunia munerata Campfari ibi etiam inuenito satisfaceret. Potest deinde Campfor efficere, ut eius factor ex eiusdem Campforis pecunia Cambium soluat; quia si potest Campfor dare litteras ad proprium factorem, quibus factor ille ex pecunia sua, vel alterius Cambium ab ipso Campfore collatum persoluat, debito illo per litteras ad eundem remisso, ut plerique fatentur, cur non licebit eidem Campfari efficere ut ex sua propria pecunia illud similiter persoluat? Quod enim per alios præstare possumus in contractibus ciuilibus, per nos ipsos similiter possumus præstare. Et non repugnat naturæ Cambij, ut idem factor duplicem gerat personam, nempe creditoris recipientis solutionem Cambij, & Campfarij soluentis illud: cum duplicem etiam agat personam, quando fit cambium per litteras subscriptas à mercatore, cuius factor, Campforis quoque factor, & Responsalis est. Et similiter quando Campfor per litteras indicit illi ut soluat Cambium ex suis pecuniis, eidem scilicet factori propriis. Et sicut in mutuo ipse mutuans potest esse fideiussor & assuretor, cur in cambio idem factor non poterit agere personam Campforis, & Campfarij? Nec repugnat naturæ Cambij, ut pecunia qua soluitur Cambium, sit collata Campfari à Campfore per aliud Cambium: nam sicut idem Campfor potest pecuniam æream, quam ad Cambium dedit Campfario, permutare per argentea vel aurea Cambio minuto: ita potest idem Campfor pecuniam quam ad Cambium daturus est Campfario Metinæ permutare pro ea quam eidem dat ad Cambium locale Valentia. Unde non est verum; quod auctores oppositæ sententiæ dicunt, in prædictis Cambiis non esse diuersam pecuniam, nec diuersa dominia eius: nam non dicitur soluere Cambium factor ex pecuniis Campforis, quia quando soluit, pecunia sit Campforis; sed quia Campfor illam dat: eo autem ipso ac dat, transfert eius dominium in Campfarium, tuncque huius nomine factor eius soluit. Et quamuis Campfor nolit dare pecuniam Campfario indigenti nisi cum lucro, non propterea nomine permutationis pecuniæ mutuum palliat ut lucretur; ut explicat Caietanus Opusculo de Cambiis c. 7. ad 1. rationem in 3. c. propositam: quia non tenetur ad mutuum, & iustis commutationibus vacat. Nec quia Campfarius quodammodo inuoluntariè Cambium accipit, quia mallet alia ratione, nempe mutuo pecuniam consequi, propterea contractus Cambij est irritus, ac fictus: sicut nec est inualida, & ficta venditio eius qui nollet res suas vendere, necessitate tamen cogente eas vendit; quia vterque absolutè, & voluntariè contrahit, & per iniuriam à nemine compellitur ad talem modum contrahendi. Igitur cum hæc omnia satis probabiliter ostendant prædictum Cambium verum, & reale esse non fictum, & fictitium, probabile erit tale Cambium licitum esse. Quod & confirmat illius communis vsus Episcopis non prohibentibus, Prædicatoribus tacentibus, & Confessariis omnes absolutentibus. Hucusque Magister Serra, qui ut vidisti satis doctè, probabiliter quæstionem hanc pertractat; cui addo alium Hispanum (semper enim plusquam mereor Hispani mihi addictissimi) doctissimum Patrem Ludouicum Caspensem Capuccinum, in suo *Cursu Theologico* tom. 2. tr. 19. disp. 6. sect. 5. n. 25. cum seq. vbi me etiam citato, non solum hanc opinionem tanquam probabilem, sed etiam absolutè amplectitur, & variis rationibus tuetur ad argumenta contraria respondens. Idem me etiam citato nouissimè fecit Pater Iesualdus Capuccinus in *Theologia morali*, t. 3. tr. 16. c. 3. qu. 13. n. 27. cum seq. Et tandem eruditus Pater Stephanus Spinola ex Congregatione Somaeschæ in tr. de *Elect. in moralibus*, disp. 3. sect. 3. concl. 3. quærens, an Cambium Re-

Tom. V I.

curse, quam Merenda acriter impugnat, sit licitum, respondet esse vtrinque opiniones probabiles, & licitè posse vtrique assentiri. Videat modò Merenda, si ego temerè pronuncio probabilitatem opinionum, cum tot viti doctissimi, hanc de qua inter nos est quæstio, probabilem esse ore pleno fateantur, & ut talem illam defendant, & tuantur; itaque, ut dixi, magis modestè poterat mecum agere. Sed ut agnoscat ex hoc me ab ipso animum alienum non habere; sciat, opinionem quam ipse docet in dicto *Tract. de Cambio*, c. 45. per totum, nempe legem positiuam posse imperare, vel prohibere actus merè internos propter se absolutè, si nullum signum ea manifestauerit; sciat inquam doctissimum Magistrum; & Professore in clytæ Academiae Salamanticensis Franciscum Arauium in p. 2. D. Thom. q. 97. disp. 3. sect. 4. diff. 1. n. 40. asserere, hanc sententiam, non posse sine nota temeritatis sustineri. Verum licet ego cum Arauiio, & omnium Magistro D. Thoma in p. 2. q. 41. art. 4. & q. 100. a. 9. vbi Medina, & Caietanus, Valentia, t. 2. disp. 7. q. 3. punct. 2. Becano tr. 3. c. 6. q. 5. n. 2. Serra in p. 2. t. 2. q. 96. a. 3. Soto de iust. lib. 10. q. 5. a. 5. Gordo in summ. lib. 2. q. 9. c. 5. n. 2. Petro à Sancto Ioseph in *Idea Theol. mor. lib. 6. c. 6. resol. 6.* Montefino in p. 2. t. 2. disp. 23. q. 11. diff. 5. Lorca disp. 16. membr. 1. & 2. Salas de legibus, disp. 9. sect. 1. n. 3. Suarez lib. 4. c. 12. n. 4. Sayro in *Clauis Reg. lib. 3. c. 6. n. ult.* Vasq. in p. 2. disp. 160. c. 2. n. 5. Layman. in *Theol. mor. lib. 1. tr. 4. c. 4. n. 5.* Castro Palao t. 1. tr. 3. disp. 1. punct. 6. n. 2. Arriaga in *Cursu Theol. t. 4. disp. 19. sect. 3. n. 9.* Amico t. 5. disp. 5. sect. 5. per totam. Præposito in p. 2. q. 95. disp. 2. dub. 2. n. 5. Granada in p. 2. contr. 7. tr. 3. p. 1. disp. 5. sect. 2. n. 6. Azorio t. 1. lib. 5. c. 10. qu. 3. Syluio in 2. 2. q. 104. a. 5. Maldero in 2. 2. tr. 10. c. 2. de oratione dub. 2. Henriq. lib. 9. c. 25. n. 5. Rocaful. in *praxi Theol. mor. p. 3. lib. 6. c. 5. dub. 2.* Caspensi in *Curs. Theol. 1. tr. de legib. disp. 3. sect. 6. n. 74.* Vvigers. in p. 2. q. 96. a. 2. n. 8. Villalobos in *summ. t. 1. tr. 2. diff. 27. n. 4.* & aliis, licet inquam ego prorsus sustineam contra Merendam cum Arauiio, & supradictis Doctoribus, legem Ecclesiasticam, non posse per se præcipere, vel prohibere actus merè internos; verum contra Aranium puto opinionem Merendæ tanquam temerariam non esse damnandam; imò illam probabilem esse existimo cum Lessio de iust. lib. 2. c. 37. dub. 11. n. 66. Granada, & Præposito vbi supra, & aliis. Et hoc dictum sit in fauorem Merendæ, qui tamen inuitus nota temeritatis remaneret, si verum esset quod ipse tam immodestè, vbi supra, asseruit, videlicet, me absque diligentia, & prudentia probabilitatem opinionum pronuntiare: sed quia est vir ingenio feruidus, & acutus, facilè excusandus, & condonandus venit.

2. Assero itaque, opinionem Merendæ circa Cambium reкурсæ, quam ipse meritò tam latè, & doctè tuetur, esse probabiliorem, & consulendam; & ego olim illi adhæsi, & nunc adhæreo; tamen contrariam non audio tanquam improbabilem damnare, donec aliter à Sede Apostolica determinatum non fuerit. Et quidem, si daretur casus, quod Merenda è Cathedra ad Confessionarium transmigraret, puto probabilitatem huius sententiæ ab ipso non respuendam, sed vlnis expensis amplectendam fore; cognosceret enim in praxi, expediens aliquando esse, aliquas animas infirmas, medendas eo meliori modo quo mederi possunt, dummodò modus medendi non sit prorsus à Doctoribus reiectus;

RESOL. III.

An supradictum Cambium licitè exerceatur non solum à Mercatoribus, sed etiam à personis particularibus, & priuatis, ut mulieribus, &c?
Et an supradicta persona possint continuare tale Cambium? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 2.

L 2

§. 11

Sup. hoc in
t. 5. tr. 1. Ref.
14. & ibi in
tr. 8. Ref. 5. §.
Notandum
est, & in Ref.
29 §. Et tan-
dem, & seq.
& iterum ibi
in tr. 10. Ref.
93. in fine,
vers. Nam
Hæreticus;
& in 10. 2. tr.
6. ex Ref.
171. §. Ve-
rum, alin. 3. &
in t. 3. tr. 1.
Ref. 32. per-
coram, sig-
nante in §.
1. ad me-
dium à vers.
Tum quia
Ecclesia, &
si vacas otio
lege alias
duas Ref. &
§§ à signatos
in eius anot.
ut facilius
distinctio-
nem disso-
luas.

§. 1. **A**liqui negant; sed immeritò: nam rationes excusantes supradictum cambium inter mercatores, excusant etiam illud & inter personas priuatas, dummodò habeant aliam pecuniam apud se: utrobique enim soluitur cambium per institorem, qui vicem gerit campforis, & campfarij & apud ipsum dicitur pecunia virtualiter, & creditò esse, & sic vtriusque munus conuenienter exercet. Ceteras rationes inuenies apud Nald. in *summ. verb. Cambium, n. 6. & seq.* qui in terminis latè docet hanc sententiam.

2. Sed, an supradictæ personæ possint continuare tale cambium, dubitat Filliucius *tom. 1. tract. 35. part. 2. c. 10. n. 471.* quia non possunt, vt mercatores, esse moraliter certi tantundem lucri ipsis cessaturum ex mora: quia, videlicet, eandem pecuniã ad cambia exponerent. Sed Naldus *ubi supra*, docet etiam recambia in supradictis personis esse licita: & opinio Filliucij procederet, si recambium esset licitum, solum ratione lucri cessantis; & non, quia est nouus contractus emptionis, & venditionis, vt videbis *infra in Resol. 5.*

Quæ hinc est
iustia Ref. 6.

RESOL. IV.

An Agens, seu Respondens in supradicto cambio debeat esse Mercator, seu persona diues? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 3.

§. 1. **R**espondeo negatiuè: potest enim esse quælibet persona, licet sit pauperrima, dummodò substantialia supradicti cambij efficiat, litterasque mittat, & alia necessaria faciat. Ita Anton. Saluatore *in tract. de continuat. cambiorum, p. 5. n. 25.*

RESOL. V.

An cambium dictum con la Ricorsa & de quo dictum est supra in Ref. 1. differat ab illo, quod vulgo dicitur con le continuationi? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 4.

§. 1. **R**espondeo, non differre substantialiter, sed solum accidentaliter: nam cambium continuationum reducitur ad duas personas; cambium verò recursæ ad tres, nempe, qui dat pecunias, qui illas recipit, & exactor, seu institor, qui in nundinis soluit, & exigit pecunias: in ceteris verò conueniunt: nam recambia, seu câbia continuationum, non sunt nisi cambia reiterata, seu nouæ emptiones, & venditiones; sub iisdem tamen iustitiæ regulis, quæ necessariæ sunt pro cambio recursæ. Et ita docet Antonius Saluatore *tr. de contin. camb. in pralud. n. 4. & 5. & Filliuc. 10. 2. tr. 35. p. 2. c. 11 n. 489.*

RESOL. VI.

An dicta continuationes, seu recambia, sint licita ratione tantum lucri cessantis, vel damni emergentis? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 5.

Sup. hoc sup.
in Ref. 1. §.
vlt. lege eius
doctrinam.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondet Lessius *lib. 2. c. 23. dub. 9. n. 82.* & post illum Salas *tr. de camb. dub. 22. n. 1.* Filliucius *tom. 2. tract. 35. part. 2. c. 10. n. 471.* & idèd asserunt, quòd campfor non potest pacisci cum campfario, vt si elapso termino non soluerit, teneatur eandem summam accipere ad recambium, & illud continuare; nisi certò constet, tantum lucri illum ex illa summa amissurum, quantum ex recambio perciperet, & campfarium nolle aliter compensare lucrum cessans, vel damnum emergens.

2. Sed his non obstantibus, putat Scortia *in Bull. Pont. epit. 1. 7. theor. 289.* cambium esse nouam emptionem, & venditionem vnde ipse sic ait. [Recambium est

iteratum cambium, procedens ab antecedenti, cum eodem debitore, aucta sorte ex lucro præcedenti; quod, nisi vitietur aliunde, est pariter licitum: ita vt etiam ex prioris cambij lucro, possit lucrum in cambio, tam prima, quàm aliis vicibus iuste, & legitime capi; quia semper est emptio, & venditio sententiarum de marca, tanquã mercis, dicique non debet interesse alterius interesse; sed lucrum capitalis, seu fortis, conuerso iam priori lucro superioris cambij in partem sortis, non secus ac reliqua fors lucri facta ex cambiis realibus factis cum aliis campfariis. Cùm igitur recambium nihil aliud sit, quàm nouum reale cambium alterius summæ pecuniarum, alterius lucri diuersi temporis, virtute nouarum litterarum, pretio legitime composito, & debitis circumstantiis; vt licitum fuit primum eisdem circumstantiis factum, ita licitum erit hoc secundum, quod recambium appellamus, siue fiat cum recursa, siue absque ea, v. g. medio proprio Procuratore, certum est, semper in recambio extingui realiter per acceptationem litterarum, & solutionem realem, seu virtuale cambium præcedens, siue fiat cum noua persona, vtputa si creditor alias cambij litteras acceptet à debitore sui debitoris, siue cum eodem priore debitore; vnde etiam posteriores nouæ litteræ cambij, priores extinguunt.] Ita Scortia, *ubi supra.* Quòd autem cambium sit emptio, & venditio, docet etiam Boninsignius *tr. de camb. c. 7. n. 23.* Scaccia *de commer. §. 1. q. 4. n. 21.* & alij penes ipsum: & sic supradictæ continuationes, siue cambia, non solum iustificatur ratione lucri cessantis; sed etiam ratione emptionis, & venditionis. Sed aliqua dicenda sunt circa prouisiones supradicti cambij.

Sup. his
not. præ
tæ.

RESOL. VII.

In quam quantitate sumenda sunt prouisiones cambiorum? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 6.

§. 1. **E**x inueterata, & immemoriali inter mercatores consuetudine pro prouisione cambij, debetur tertia pars scuti pro singulis centenis scutis, secundum pecuniam, de qua soluitur cambium, seu efficitur assignatio. Ita Boninsignius *de cambiis, c. 7.* Romuald. Coli *de Cambiis, c. 21.* Scaccia *de commer. §. 3. gloss. 3. num. 12.* Scortia *in Bull. Pont. epit. 107. theor. 291.* Filliucius *10. 2. tract. 33. p. 2. c. 10. n. 475.* & alij penes ipsos.

RESOL. VIII.

An dicta quantitas tertia partis scuti pro centenario sit iusta, etiam in prouisionibus, que sumuntur in recambiis, & continuationibus? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 7.

§. 1. **H**æc quæstio est multum difficilis, & hinc opus, hinc labor est. Aliqui affirmatiuè respondent: quia in omnibus mundi nundinis recipitur integra tertia pars vnus scuti aurei pro centenario, etiam pro prouisionibus recambiorum, & continuationum. Ergo dictæ prouisiones sic integræ receptæ sunt iustæ. Probo consequentiam: nam, vt bene aduertit Boninsignius *tr. de camb. c. 7. n. 23.* de iustitia, vel iniustitia quantitatis prouisionum standum est communi arbitrio mercatorum: sed, vt dictum est, communiter omnes mercatores ex inueterata consuetudine recipiunt prouisiones, modo supradicto. Ergo minimè de eorum iustitia dubitandum est.

2. Sed non desunt contrarij sentientes: nam prouisiones debentur pro labore, vt notat in specie Romuald. Coli *tr. de camb. c. 21* at in recambiis, & continuationibus, non est idem labor, vt in cambiis realibus: ergo, &c. & idèd Malder. *in 2. 2. tr. 5. c. 4. dub. 7.* putat, quòd in recambiis prouisiones vix iustè integræ accipiuntur, eò quòd facilius, & securius eadè câbia continuatur, quàm noua ineatur.

3. Posset

3. Posset tamen aliquis respondere, consuetudinem habentem vim legis, vt in simili dixit Nauarr. *conf. 31. de usur.* circa prouisiones cambiorum, non considerasse magnitudinem, seu paruitatem laboris in vnoquoque genere cambij, & in casibus particularibus, sed in vniuersum; & idem constituisse pretium pro quouis labore in genere: ergo, &c. Deinde, licet campsores in recambiis non ita laborant, vt in cambiis realibus; tamen ipsi laborare vellent in dictis cambiis realibus, & sumere prouisiones; & de facto laborarent, si campfarij soluerent pecuniam: nam illam darent ad cambia realia, ex quibus prouisiones sumerent. Ergo, etiam in recambiis prouisiones integræ illis debentur: quia ex culpa campfariorum prouenit, vt campsores in cambiis realibus dictas prouisiones integras non recipiant. nam, si statuto tempore pecuniam soluerent, illam, vt dictum est, ad cambium reale alteri darent, & ex ipso prouisionem acciperent. Et idem Lessius *lib. 2. c. 23. dub. 10. n. 84.* Salas *de camb. dub. 2. n. 2.* Filiucius *10. tract. 3. n. 2. c. 10. n. 471.* & alij, non asserunt campsores in recambiis non posse recipere integras prouisiones, quia non ita laborant, vt in cambiis realibus: non inquam, hoc asserunt; sed docent absolutè, in continuationibus posse campsores sumere consuetas prouisiones; ratione lucri cessantis: quia, si campfarij soluerent statuto tempore, campsores cum aliis alia cambia realia efficerent, ex quibus prouisionibus reciperent. Ergo, &c.

4. Secundò, aliqui respondent, quod prouisiones non solum debentur ratione laboris, sed ratione periculi amittendi fortè principalem; periculum verò, quod etiam in cambio recurset, & continuationem adest, explicuit Antonius Saluatore *tract. de contin. cambiorum, p. 5. n. 45.* vbi sic asserit: [Nego, che sia maggior pericolo ad cambista, mentre che, chi piglia à cambio, trà à pagare ad on terzo per compire la partita, e no la tra allo stesso cambista, perche se bene tanti vi ponno essere pericoli, quanto vi interuengono pagatori, d' campfarij, ad ogni modo vi ponno anche essere altri tanti pericoli, nella ricorsa d'anni, massime se chi piglia à cambio, e negociante, il quale longo tempo carico di debiti patisce interesse, che se bene il primo anno che piglia à cambio con la ricorsa al cambista, egli è stimato bon debitore, puo nondimeno in successo di tempo, diuenir cattiuo e piacesse à Dio ch' il più delle volte questi tali non foressero nascostamente cattiuo fin al principio, come l'esperienza tutto dimostra.] Ita ille.

5. Sed instabis, & dices, pericula esse inæqualia; & posse quidem cambium cum aliquo esse periculosum, non verò cum omnibus, & æqualiter: sed prouisiones, ratione periculi, æqualiter ab omnibus sumuntur: ergo erunt iniustæ. Confirmatur: quia, qui vendit pecunia credita, licet se exponat periculo perdendi pretium, non potest tamen æqualiter sumere aliquid plus ab omnibus, sed secundum æstimationem periculi, plus, vel minus.

6. Fateor, hoc argumentum apud me validissimum esse: sed non reticebo, ad ipsum respondere Scaccia, *vbi supra, in tract. de commer. §. 3. gloss. 3. n. 12.* vbi ait, [quod in cambiis ratione periculi prouisiones iustè recipiantur, non obstante, quod pericula sint inæqualia, & cambij debitor sit minus idoneus, siue magis idoneus; id est, siue cambium sit periculum, siue non, & hoc non solum in foro externo, sed etiam in foro conscientie. Et ratio, quam adducit, hæc est: quia lex conscientie debet esse de re possibili: sed est impossibile cognoscere minutatim qualitates, & quantitates periculi; tum, quia periculum est incertus euentus rei, & idem potest contingere, vt vbi maius appareat, euanescat; & vbi minus, ibi succedat; tū, quia circa rerū euentus, varias habeat opiniones, & inæquali teneantur timore: quare, lex positua, vel consuetudo, (vt est in casu nostro inueterata, & immemorialis,) vnum æquale statuerit pretium, illud erit tutum, etiam in foro interiori, aliàs magna conscientia-

Tom. VI.

rum confusio, & perplexitas posset oriri. Ita Scaccia.

7. Possunt igitur in hoc casu dicere campsores, vt in simili dixit Nauarrus *conf. 31. de usuris,* consuetudinem hanc habere vim legis, & non considerasse, vt *suprà* diximus, de labore magnitudinem, seu paruitatem periculi in vnoquoque casu, vt in particulari, sed in vniuersum; & idem constituisse pretium pro quouis periculo in genere. Vnde ex his patet responsio ad confirmationem argumenti pro contraria sententiâ de vendente, scilicet, pecunia credita, qui non potest æqualiter omnibus eandem summam accipere, pro periculo amittendi sortem: nam respondeo, esse disparem rationem inter vtrumque casum: nam in venditione, ad creditum, non adest consuetudo immemorialis sumendi aliquid amplius æqualiter ab omnibus ratione periculi, vt est in cambio.

8. Sed rursus instabis contra supradicta; nam dato, & concessio, quod prouisiones non solum pro labore, sed etiam pro periculo fortis principalis sumantur, adhuc videntur iniustæ, si integræ sumantur; saltem in casu, quando campsores recipiunt fideiussores, & pignora: nam cessat periculum. Respondeo, quod etiam dato pignore, & fideiussore, possunt sumi dictæ prouisiones: nã, vt bene notat Scaccia *de commer. §. 3. gloss. 3. n. 11.* pignus potest esse, obligatum anterioribus creditoribus; & fideiussor potest esse ære alieno grauatus: ergo, etiam cum pignore, & fideiussore remanet adhuc periculum. Notandum est etiam, quod in nundinis mercatores in taxando interesse cambij, non respiciunt ad periculum; vt aliquid amplius in supradicto interesse apponatur ratione periculi, quod campsores possunt habere, amittendi sortem principalem.

9. Sed, his non obstantibus, habeo aduersus supradicta firmum argumentum: nam campsores recipiunt prouisionem ex conuentione facta cum suis agentibus; prouisiones etenim ex natura rei debentur agentibus, & non campforibus: ergo necessariò sequitur, quod debentur tantum ratione laboris, & non periculi: nisi dicas agentes omnia efficere, cum periculo campforum, stante eorum ordinatione soluendi, vt vulgò dicitur, *suprà de loro.* Ergo recipiunt prouisiones, etiam ratione periculi, cui subiiciuntur campsores.

10. Sed tu cogita; nam hæc omnia, disputationis causa, scripta esse volo in gratiam Confessariorum, & Responsorum casuum conscientie; vt ipsi tamen videant, an sint probabilia, necne. Ego verò campforibus consulerem, vt à campfariis non sumant in continuationibus integrum interesse cambij, sed statuant pactum, vt interesse non excedat aliquam summam inter ipsos beneuisam; & tunc pro relaxatione ista non est illis scrupulus imponendus circa prouisiones: nam, si aliquid amplius in prouisionibus sumerent, iam illud remitterent in interesse cambij. Difficultas esset, quando interesse cambij non excederet summam præfixam: & in hoc casu, qui rarè solet accidere, recurrant ad Confessarios, & viros expertos, & eorum determinationi acquiescant. Sed ad alia procedamus.

RESOL. IX.

An Campsores possint in recambiis, & continuationibus exigere toties, quoties dictas prouisiones? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 8.

§. 1. **N**oster P. Molfesius *in sum. to. 1. tr. 12. c. 7. n. 66.* & 111. cum seq. negatiuam sententiam docet.

2. Sed in praxi contrarium obseruatur & illam defendit Lessius *lib. 2. c. 23. dub. 9. n. 84.* vbi docet, posse in rigore campsores dictas prouisiones exigere, & hoc titulo lucri cessantis, supponendo campforem, siue eius respondentem percepturos eas ab aliis, si campfarij in tempore præfixo soluisset. Et hanc sententiam Lessij,

L 3 etiam

etiam post illum docet Salas *tract. de cambiis, dub. 23. n. 3.* & Filliucius *tom. 2. tract. 35. p. 2. c. 10. n. 471.*

3. Sed ex Scortia *vbi supra, in Bull. Pont. epit. 107. theor. 289.* dicendum est, recambia non esse licita ratione lucri cessantis: sed, quia sunt nouæ emptiones, & venditiones, & ideò sicut in cambiis realibus iustè sumuntur prouisiones, toties, quoties cambia efficiuntur; ita sumendæ erunt & in recambiis.

RESOL. X.

An Campsor possit toties, quoties recipere duas prouisiones: unam in loco, vbi efficitur cambium, alteram in nundinis quam recipit eius Agens: Ex p. 1. tr. 8. Ref. 9.

§. 1. **N**egatiuè videtur prima facie respondendū, ex verbis Romualdi Coli *tr. de camb. c. 21. circa fin. vbi sic asserit, [Bisogna auertire, che Giouanne non sia grauato due volte à pagare lo stipendio, ò prouisione, vna volta à Pietro, & vn'altra volta all'agente di Pietro.]*

2. Sed hæc verba aliqui putant esse vera in casu, de quo loquitur Scacc. *de commer. §. 3. gloss. 3. n. 15* non autem in casu, de quo postea loquitur supradictus Scaccia *n. 20.* [Quia creditor, soluendo sibi ipsi de mandato sui debitoris, contrahit non solum pro se proprio nomine; sed cōtrahit etiam procuratorio nomine pro sui debitore: nam debitor, dum mandat ei, vt soluat sibi ipsi necessario, mandat etiam, vt nomine ipsius debitoris accipiat cambium à seipso, vt inde sibi soluat; sed, si debitor mandaret alicui tertio, quòd acciperet cambium pro suo debitore, & solueret creditori; deberetur huic tertio; tum, quia exequendo mandatum sibi inunctum laboraret, tum, quia accipiendo cambium, remaneret obligatio danti: ergo eadem debetur creditori, qui accipit cambium à seipso, vt soluat sibi ipsi;] Ita Scaccia. Vide Boninsignius *tr. de cambiis, c. 5. n. 10* sic asseruit: [Prouisio soluitur à capientibus ad cambiū, semel, vbi recipitur: iterū verò Lugduni, aut alibi, vbi debitū cōtrahūt.]

3. Igitur, sicut in nundinis debetur campfiori prouisio; sic & in reditu ex nundinis alia etiam debetur prouisio: in casu tamen, quo campfarius nō vult ipse rationes accipere, libros tenere, & alios labores necessarios facere: sed id committit faciendum campfiori, qui de eius ordine negotium peragit, & illum à supradictis laborib. eximit. Vnde, si alia persona, diuersa à cāpsore, hæc omnia faceret de mandato campfarij; illi quidē, vt omnes cōcedunt deberetur prouisio: quare ergo erit deneganda campfiori, qui etiam de mandato campfarij hoc efficit?

RESOL. XI.

An debeatur vna tantum prouisio pro cambio magno, ac paruo. v. g. pro mille, ac pro centum? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 10.

§. 1. **A**liqui viri docti affirmatiuam sententiam tenent: quia prouisio debetur pro labore: sed idem labor sustinetur pro cambio magno, ac pro paruo: ergo eadem debetur prouisio.

2. Sed ego contrarium facientem non damnarem ad restitutionem, & contraria sententia mihi non placet: quia Romuald. Coli *tr. de camb. c. 21.* Scaccia *tract. de commer. §. 3. gloss. 3. n. 475.* & alij communiter asserunt absolutè, pro prouisionibus deberi mercatoribus vnā tertiam partem pro singulis centenīs. Vnde Scortia *in Bull. Pont. epit. 107. theor. 291.* asseruit, quòd si summa cābij sit vnus millionis, lucrum prouisionū erit scut. 3323.

3. Ad argumentum verò contrariæ sententiæ posset aliquis respondere, quòd Notarij, conficiendo aliquam scripturam, recipiunt longè diuersum, ac maius stipendium, quam pro alia eodem labore confecta; quia illa

prior continet maiorem pecuniarum summam, quam altera: sed hoc accidit in casu nostro: ergo. Item, sartor conficit cum eodem labore vestem ex panno, & ex auro confectam; & tamen recipit maiorem mercedem pro hac, quam pro illa conficienda. Ergo.

4. Adde etiam, quòd aliqui asserunt, vt *suprà* visum est, prouisiones deberi non solum ratione laboris, sed etiam periculi: sed, qui dat in cambio maiorem pecuniarum summam, maius periculum in se suscipit: ergo maiores debet percipere prouisiones. Sed de hoc vide *suprà in Resol. 7.*

Que hic
sup. Ref. 4

RESOL. XII.

An id, quod Campsforibus debetur ratione prouisionum, & interesse, possit ab ipsis fors adici, vt cambium magis augeatur? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 11.

§. 1. **N**egatiuè respondendum videtur, per ea, quæ latè adducit nouissimè doctus Narbona *in 3. p. Recopil. lib. 5. tit. 18. l. 13. gl. 2. num. 32. & seq.* & ita in terminis docet hanc sententiam Malderus *in 2. 2. D. Thom. tr. 5. c. 4. dub. 10.* & Molfesius *in sum. tom. 2. tr. 12. c. 7. n. 112.*

2. Sed ego contrariam sententiam probabilem, & tutam in praxi esse existimo: & ita tenet, ex Societ. IESV Lessius *lib. 2. c. 23. dub. 9. n. 85.* & Salas *tr. de cambiis, dub. 22. n. 4.* quia campfores moraliter certi sunt, se illud potuisse statim aliis ad cambium dare, & per illud lucrari, & ita ratione lucri cessantis, possunt illud sorti principali vnire, vt cambium augeatur.

3. Hoc etiam concedit ex alio principio Scortia *in Bull. Pont. epit. 107. theor. 289.* nempe, ratione noui contractus emptionis, & venditionis. Vide etiam Scacc. *de commer. §. 6. gl. 1. n. 8.* & Salvatore *tr. de contr. cambior. part. 5. n. 43.*

RESOL. XIII.

An consuetudo campforum de non acceptanda solutione fors, nisi simul solatur de rimentum cambiorum, sit licita: Ex p. 1. tr. 8. Refol. 12.

§. 1. **R**espondeo affirmatiuè: & præter Lessium *lib. 2. c. 23. dub. 10. n. 87.* Salam *tr. de cambiis, dub. 25. n. 2.* Filliuc. *tom. 2. tr. 35. p. 2. c. 10. n. 472.* tenet etiam hanc sententiā Malder. *in 2. 2. D. Thom. tr. 5. c. 4. dub. 10.*

2. Igitur potest campfor, cui pro sorte debentur decem; pro interesse autem, & prouisionibus tria; quando ad computum recipit tria, ea accipere in solutum pro interesse, & prouisionibus: & non teneret tria minuere de sorte. Rationes verò huius sententiæ inuenies apud citatos Doctores: nam ego in his meis laboribus, non latè disputare, sed solum delibare volo.

RESOL. XIV.

An Campfores dantes ad cambium, modo vt supra, sint in foro externo tanquam vsurarij puniendi? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 13.

§. 1. **N**ouissimè Adamus Tannerus *in 2. 2. D. Th. disp. 1. §. 8. dub. 5. n. 148.* & Lessius *lib. 2. c. 23. dub. 7. n. 72.* affirmatiuam sententiam docent.

2. Sed immeritò quidem: nam, vt benè docet Ant. Salvatore *tr. de contr. cambiorum, p. 2. n. 8.* [Chi cābia cōla ricorsa, non vien presunto, ò castigato, in foro fori, come vsurario, ma che se li conuene cō alcun litigare sopra questo nelle Ruote di Genoua, & d'altri Præcipi, & etiandio nella Rota di Roma, Rota delle Rote, e Rota che da lume all'altre, si giudica à fanore di chi cambiando

cambiando chiede l'interesse della ricorsa; come ultimamente haue ortenuto il Signor Hettore Fiesco in Roma in vna sua causa, che gli agitò contro il Signor Contestable Colonna.] Ita Saluatorius. Vide etiam Doctores citatos, *vbi supra*.

RESOL. XV.

Virum Campsor, qui bona fide dedit pecuniam Petro ad cambium soluendam Messana, existimans ipsum habere pecuniam in tali loco, & postea comperiat non habere, possit tantum exigere, quantum lucri percepisset, si Petrus Messana soluisset? Ex p. 1. tract. 8. Ref. 14.

§. 1. **N**egatiuè respondet Salas *de cambiis, dub. 15. n. 2.* qui citat Ledesnam, & Vegam; vbi asserit, tale cambium esse siccum, & sic campforem nihil ultra sortem recipere posse: & si receperit, teneri ad restitutionem ipsius, nisi bona fide consumpserit: quia tunc solum tenetur restituere id, in quo factus fuit ditior: posse tamen exigere à campfario damnum emergens, & lucrum cessans ex ea fraude. Et rationem adducit: quia qui fide, & sine animo se obligandi, aliquid promisit, non tenetur implere in foro interno, sed tantum tenetur de damno emergente, & lucro cessante.

2. Hæc opinio est probabilis: sed contrariam probabilior existimo, quam sequitur Molina *de iust. 10. 2. tract. 2. disp. 404. n. 7.* & post illum Lessius *l. 2. c. 23. dub. 7. n. 69.* Quia, cum campfor bona fide contractum ex parte sua impleuerit, tenetur quoque ex parte sua implere, quantum potest, vel soluere, quantum interest campforis eum impleri, alioquin contractus semper paterent fraudibus, & contrahentes possent cum magno suo incommodo eludi.

RESOL. XVI.

Virum Campsor possit cum campfario à principio pacisci certum, & determinatum interesse, etiam in casu non solutionis?

Et an in tali Casu campfor peccet mortaliter? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 15.

§. 1. **N**egatiuè videtur respondendum cum Filiucio *tom. 2. tr. 35. p. 2. c. 7. n. 424* Homobono *de exam. Eccles. p. 2. tract. 9. c. 15. quest. 4.* & alij ex Bulla Pij V. prohibentis taxationem à principio, seu certum, aut determinatum interesse in cambiis.

2. Sed, cum hæc prohibitio fundetur in presumptione fraudis vsuraria, in foro conscientia, valebit dictum pactum de certo interesse, si moraliter constet istud iustum esse etiam in locis, vbi dicta Bulla Pij V. recepta est. Et ita docet Lessius *lib. 2. c. 23. dub. 11. n. 90.* Reginaldus *tom. 2. lib. 25. c. 34. n. 467* & alij.

3. An verò in tali casu campfor peccet mortaliter? affirmatiue respondent Salas *tract. de cambiis, dub. 13. n. 2.* & Rebellius *p. 2. l. 11. q. 13. n. 5.* vbi sic asserit: Quando modus aliquis contrahendi prohibetur ad tollendas occasiones peccandi, etsi nulla iniustitia de facto in aliquo particulari euentu occurrat, nõ proinde ratio legis vniuersim cessat: quoties verò ratio legis vniuersim non cessat, nec etiã ipsa lex. Quare in proposito euentu, prædicta Pij V. prohibitio obligabit, cum certum sit, non tolli peccandi occasiones si relinquatur libertas determinandi certum pretium ab initio, ratione interesse veri similiter futuri, licet interdum æqua determinatio fiat.] Ita Rebell.

4. Sed ego puto, in tali casu campforem non peccare, neque dictum modum Pij V. obligare in foro conscientia. Et aduersus Rebellium assero cum Granado *in p. 2. contr. 7. tr. 3. p. 2. disp. 15. sect. 2.* & aliis, quos citavi *in tr. de legib.* quòd quando cessat ratio legis, etiam in parti-

culari cessat eius obligatio: sed totum accidit in casu nostro: ergo, &c. Et ita etiam docet in terminis cambiorum Emanuël Sà *verb. cambium, n. 6.* vbi ita ait: [Etiam in eodem regno licet cambium per litteras, etsi id lex aliqua prohibeat, (presumi enim fraudem); quæ si absit, non intendit prohibere. Idemque dicendum de cambiis omnibus alioqui licitis, aut cambiorum licitis conditionibus, si lege aliqua prohibeantur: cessante enim fraude, quam lex presumit, fieri possunt, nisi ex ipsa lege, vel consuetudine constet oppositum.] Sic ille. Notandum est tamen, quod omnes Doctores citati concedunt, Pium V. non prohibere pactum de lucro incerto, si in loco constituto campfarius non soluat tempore determinato: sed Pontifex in illa Bulla loquitur tantum de pacto lucri certi.

In Res. quæ hic est supra in tr. 1. Ref. 70 & in cæteris alijs eius annor.

RESOL. XVII.

An contractus Massarij ad mercatorem, qui vulgo dicitur Allameta, sit licitus; qui contractus possim celebratur in hoc Regno Sicilia?

Et an quis licite possit vendere frumentum alienum quod non habet, nec habere potest?

Ex quo etiam alij casus circa hoc deducuntur, in textu huius Resolutionis. Ex p. 1. tr. 8. Ref. 16.

§. 1. **R**espondeo affirmatiuè, etiam si nõ sit agricola, neque dominus prædiorum habens frumenta iure terragiorum, neque in solidum se obliget cum aliquo, qui talis sit: quidquid in contrarium videatur docere Muta *decis. 52. n. 11.* Et ratio est quia, licet ita contrahens non habeat frumenta aliquo ex tribus modis, vt diximus; habet tamen modum, & potentiam, & possibilitatem habendi supradicta frumenta: nam potest illa emere tempore consueto, & præfixo in contractu, vt tradat emptori; & iste contractus, si contrahentes habeant animum emendi, & vendendi frumenta, est licitus; quia reducitur ad contractum emptionis, & venditionis: neque aliquid continet peritium; quia verum iuratur, nempe tradendi frumentum tempore præfixo.

2. Nec valet dicere, quòd in isto contractu vnus ex contrahentibus vendit frumentum, quod non habet, neque in potentia, quia non est agricola, neque est dominus prædiorum: ergo talis contractus non est contractus emptionis, & venditionis, sed mutui palliati. Nam respondetur, quòd iste habet frumentum in potentia morali: quia habet possibilitatem emendi, vel alio modo, habendi frumenta, tempore, quo debet emptori illa consignare: & idèd quando contrahit, dicitur, habet frumentum. Sicut enim agricola dicitur habere frumentum in potentia; quia illud habebit ex suo agro: ita iste habet frumenta; quia illa, sua pecunia est empturus; & hoc sufficit ad venditionem.

3. Adde, quòd etiam licet quis potest vendere frumentum alienum, quod non habet, nec habere potest: nam, vt communiter Doctores asserunt, potest quis vendere rem alienam, quam minimè habet, & venditor in tali casu tenetur emptori ad euictionem, & ad pretium rei venditæ, & ad damnum subsequutum ex tali emptione, neque ad aliud obligatur.

4. Ex his sequitur, quòd qui non habet frumenta, neque habet facultatem illa emendi, mentitur, & est per iurus, si hunc contractum celebret: quia iurat falsum. Et ita peccant contrahentes tali pacto cum filiis familiæ, quos sciunt, non posse tempore præfixo talia frumenta habere, & consignare, vel cum alijs personis quæ, vt diximus, non solum actu frumenta non habent, sed neque in potentia: quia possibilitatem non habent habendi illa.

5. Notandum est verò, quòd si non habens frumenta, neque possibilitatem habendi, nihilque de hoc cogitans, ad subueniendum suæ necessitati, & bona fide ita contrahit, quia alij in foro ita solent communiter contrahere; puto, supradictum non peccare, neque ad restitutionem

teneri: quia talis contractus, licet materialiter sit illicitus, ex obiecto tamen, & formaliter est licitus. At ita etiam sentiunt aliqui Theologi ex Societate IESV à me de hac re consulti. Sed, quia in tali contractu apponitur pactum, ut si venditor frumenta non tradit, possit emptor illa emere, ut vulgò dicitur, *alle maggiori valute*; idèò quaritur.

RESOL. XVIII.

An in supradicto contractu, si venditor non tradat frumenta tempore preciso, possit emptor petere, & accipere summum in illo anno frumentorum valorem, qui dicitur, le maggiori valute? Ex part. 1. tract. 8. Resol. 17.

Sup. hoc in Ref. seq. & in Ref. 1 post seq. lege doctrinam §. His suppositis, & infra ex Ref. 22. §. 1.

§. 1. **R**espondeo negatiuè: quia non est certus, an vendidisset illa frumenta eo tempore, quo illo summo pretio valebant: idèò ex pretiis præteritis debet relinquere pretium rigorosum, & infimum, & accipere medium. Igitur, si ab Augusto vsque ad mensem Ianuarium, pretium frumenti fuit aliquando tarenorum 40. aliquando 45. & aliquando 50. non sumatur in tali casu pretium infimum, quod fuit tarenorum 40. nec rigorosum, quod fuit tarenorum 50. sed medium, nempe, tarenorum 45.

2. Sed, si in illo tempore, quo frumentum valuit tarenos 50. emptor illud vendere determinasset; possit utique summum valorem accipere: non autem, si in illo tempore nihil de tali venditione cogitauit, vel determinauit. Et ita in simili casu docet Villalobos in *somm. p. 2. tract. 21. dub. 7. n. 10.* Salas *tract. de empt. & vend. dub. 30. n. 5.* Lessius *lib. 2. c. 21. dub. 4. num. 20.* Azorius *part. 3. lib. 8. c. 9. q. 1. in fine.* Molina *tom. 2. tract. 2. disp. 355. n. 6.* Salonijs in *2. 2. tom. 2. q. 88. art. 2: contr. 21. n. 6.* Pitigianus in *4. sent. tom. 2. dist. 15. conclaf. 6. in fin. fol. 205.* & Bonacina *de contract. disp. 3. quest. 2. punct. 4. num. 16.* & Conradus in *respons. p. 1. quest. 134.*

3. Sed, licet hoc sit verum, & consulendum; pro contraria tamen parte potest adduci doctrina Vasq. *Opusc. de restit. c. 5. §. 1. dub. 12. n. 77.* & communiter aliorum Doctorum apud Lessium *lib. 2. cap. 13. dub. 16. n. 109.* nempe, quòd si incertum sit, quo pretio, aut in quo statu dominus rem futuram erat venditurus; tunc in tali casu tenetur restituere secundum optimum statum, & summam æstimationem, quam intèrèa habuit. Et ratio est: quia in eo statu vendi poterat; & in dubio melior est conditio innocentis, & in eius fauorem est inclinandum. Sed eadem est ratio in casu nostro: quia venditor iniuste detinet frumentum, & illud non tribuit emptori; & emptor tale frumentum poterat vendere eo tempore, quo carius valebat: ergo restituendum erit secundum summam æstimationem; quia, ut diximus, in eo statu vendi poterat. Dices, hoc verum esse in fure; non autem in debitore moroso, ut est in casu nostro. Respondeo, in utroque casu militare eandem rationem: nam, ut benè docet Tannerus in *2. 2. D. Thom. disp. 4. q. 6. dub. 2. n. 49.* mora æquiualeat iniustæ acceptioni, etiam directè voluntariæ; & idèò ex hac doctrina multi Viri docti, de hac re à me consulti, non obligant ad restitutionem ita facientes, sed an probabiliter, remitto me iudicio aliorum.

RESOL. XIX.

An venditor, non tradendo rem venditam tempore determinato, teneatur emptori ad interesse non solum intrinsecum, sed etiam extrinsecum? Et notatur, quòd debitor in tali casu teneatur tantum ex

mora culpabili, non autem si inculpabiliter rem venditam non tradidit, nisi pactum in contractu positum non obstat. Ex part. 3. tract. 5. & Misc. 1. Ref. 114. alias 113.

§. 1. **H**æc quæstio in praxi sæpius solet contingere, & affirmatiuè respondent Turrianus in *2. 2. tom. 2. disp. 59. dub. 8. n. 12.* Filiucius *tom. 2. tr. 35. c. 8. n. 174.* & alij *vbi supra*, qui aiunt, si emptor soluit, & obtulit pretium venditori, & venditor sit in mora rei tradendæ, omnes fructus deberi emptori; imò venditorem teneri illi ad omne interessè intrinsecum, ut si plus fructuum ex re fuisset percepturus, si res deterior est facta, vel minoris pretij interim dum apud venditorem fuit, & emptor si eam habuisset, opportunè, & cum lucro alienasset: vel non esset apud eum reddita deterior. Et ratio horum omnium est, nam tunc vendens non tradens rem, verè est causa, ob quam emens non percipiat fructus ex re sibi debita, debita enim erat ab eo die traditionis. Ergo, &c. Hinc Megala in *2. 2. lib. 2. c. 6. q. 1. n. 37.* docet, quòd si, v. g. venditum est frumentum, & à die quo traditio erat faciendæ vsque ad diem, quo purgatur mora, frumenti pretium auctum est, hoc augmentum semper venit in æstimatione interessè; & illud venditor debet restituere emptori.

2. Sed hæc omnia procedunt in ordine ad interessè intrinsecum; difficultas est, an idem dicendum de interessè extrinsecum, id est, quod per accidens emptori evenit, ut si emptor negotiaturus rem, illam erat, v. g. in alium locum transferendo, vbi pluris valebat, vel, quia mancipia mortua sunt fame ob rem non traditam, &c. Respondeo contra Molinam *de iust. tom. 2. tract. 2. disp. 368. n. 10.* quòd in tali casu venditor morosus tenetur etiam ad interessè extrinsecum, & ita docent Lessius *lib. 1. c. 21. dub. 13. n. 102.* Rebellius *part. 2. lib. 9. q. 17. sect. 2. n. 9.* Megala *loco citato n. 39.* & alij; nam cum venditor in tali casu ex iniusta rei detentione est causa damni, tenetur ad totum interessè, Nota verò, quòd hæc omnia vera sunt in foro conscientiæ, nam in foro externo venditor tenetur solum ad interessè intrinsecum, & non ad extrinsecum, ut apparet in *1. sterilis, §. cum per venditorem, ff. de action. empt.* Nota etiam, quòd debitor in tali casu tenetur tantum ex mora culpabili, non autem si inculpabiliter rem venditam non tradidit, nisi pactum in contractu positum non obstat, nam, ut in *tr. 1. miscellan. resol. 49.* quam nunc hanc sequetur. Diximus pacti etiam ex mora inculpabili debetur interessè. Quæ omnia valde à Confessariis notanda sunt; nam passim accidunt in praxi.

RESOL. XX.

Olim fuit inter me, & Religiosum Dominicana familiæ orta hac quæstio. An debitor morosus inculpabiliter, teneatur suo creditori ad interessè damni emergentis, seu lucri cessantis? Sed pro decisione huius quæstionis primo supponuntur aliqua alia intelligenda pro supra dicto casu. Ex p. 2 tr. 15. & Misc. 1. Ref. 49.

§. 1. **N**otandum est pro decisione huius casus, debitoris ex delicto, vel quasi delicto, teneri sub mortali statim restituere, dum commodè potest, alioquin censetur esse in mora, *in re furtiua, ff. de condit. furt.* Debitor verò ex contractu, vel quasi contractu tenetur restituere, statim ac elapsus est terminus solutioni constitutus, etiam si non admonetur, nam dies definita interpellat pro domino, *c. fin. de locato, & conducto.* Si verò non fuit constitutus terminus ad soluendum, debitor non videtur esse in mora, aut grauius peccare, non

Sup. hoc in Ref. præterta, & ex Ref. lege doctrinam §. His suppositis, per totum & infra ex Ref. 22. §. 1.

Sup. hoc in Ref. 2. not. præterta, & in alij eius not. & lege etiam doctrinam Ref. 1. not. præterta per totam.

Sup. hoc in tom. 8. tr. 7. Ref. 10. & lege doctrinam alterius Ref. eius not. & non pigebit.

Sup. hoc infra in Ref. 23. §. 2. cursum ad lin. 6 &c.

Sup. hoc in Ref. seq. & in alio §. eius not.

non restituendo antequam admoneatur. Nam creditor sciens, & potens petere, videtur dilationem concedere, non petendo. Secus dicendum est, si petat, vel si non petat ob timorem, vel impotentiam, vel obliuionem; tunc enim debitor dicitur alienum retinere, inuito domino, & censetur esse in mora, non restituendo. Ita Petrus à Nauarra. *lib. 4. c. 3. n. 12.* Azor. *part. 3. lib. 4. c. 24. quest. 2.* Salonijs *in 2. 2. q. 77. art. 2. contr. 8. n. 17.* Rebellius *part. 1. lib. 2. qu. 17. sect. 1. n. 4.* Couarr. *in reg. peccatum, part. 1. §. 1. n. 1.* & iterum Rebell. *part. 2. lib. 1. de contr. in genere, q. 1. n. 2.* Reginald. Medina, Syluest. & alij.

2. His suppositis, ad propositam dubitationem, affirmatiuè respondit Molina *de iust. tom. 1. disp. 315. n. 2.* vbi ait: Dicendum est eo ipso, quòd aliquid mutuo datur ad certum terminum, teneri mutuatarium ad damnum emergens, atque ad lucrum ex eo mutuanti cessans, quando in termino præfixo solutio non fiat, idque esto, absque mutuatarij culpa solutio non fiat, vel quòd soluendo non fuerit, vel alia simili de causa, quæ tamen ex parte mutuantis non proueniat. Ratio est, quoniam eo ipso, quòd terminus solutioni mutui præfigitur, tacitè, ac virtute censetur interuenire pactum, quod mutuatarius teneatur ad interessè, quo mutuans defectu solutionis in eo termino priuatur. Quare cum obligatio illa ex contractu oriatur, consequens est, vt esto, absque culpa etiam iniuridica mutuatarij solutio sit omiſsa, teneatur ad eiusmodi interessè, nulla expectata sententia. In hanc sententiam inclinatur etiam Emanuèl Sà *ver. mora, n. 2.* vbi in fine asserit, hanc opinionem videri vsu mercatorum receptam. Reginaldus verò *tom. 2. lib. 23. c. 7. n. 77.* cum Lelio Zecchio *in sum. to. 2. tr. de vsuris, capit. 16. n. 1.* puta ex mora inculpabili oriri obligationem tantum ad interessè intrinsecum, id est, quod ex re mutuata profluxit v.g. mutuaui fœnum, quod à tempore moræ vendere possem 20. & nunc tantum vendere possum 15. teneris restituere illius interessè, sed non oriri obligationem ad interessè extrinsecum, quod procedit quidem ab alio, quam à mutuo non soluto, ipsa tamen non solutio dedit illi occasionem, vt v.g. quando occasione fœni non soluti, fame mortua est vacca creditoris.

3. Sed ego absolutè existimo, cum Ioan. Salas *tract. de vsuris, dub. 19. n. 5.* quem nouissimè sequitur Bonacina *de contract. disp. 3. q. 1. punct. 3. n. 5.* Malderus *in 2. 2. tr. 5. c. 3. dub. 12. q. 4.* Lessius *lib. 2. c. 20. dub. 10. n. 70.* Rebellius *part. 2. lib. 5. quest. 7. n. 4.* & seq. quando mora est inculpabilis, & non præcessit pactum de soluendo interessè procedente etiam ex mora inculpabili, debitorem non teneri de damnis, quia non potest obligari, nisi ex culpa, vel pacto quorum neutrum interuenit. Et hoc videntur docere aperte Syluester *verb. mora, q. 1. & Armil. n. 2. de reg. iuris, in 6.* vbi dicitur. Non est in mora, qui potest exceptione legitima se tueri; & omiſsio inuitabilis nullam habet rationem acceptionis, aut retentionis iniustæ, quæ constituatur radix obligationis ad restitutionem.

4. Ad argumentum Molinæ respondetur, quòd tacitum pactum non videtur extendi ad hunc casum, alioquin enim nimis durum esset, cum ad impossibile nullus obligetur; ex regula sexta *de reg. iuris, in 6.* ex his apparet, non bene illum Religiosum dixisse, me de hoc casu consultum, opinionem improbabilem, & nimis laxam consuluisse, est enim hæc opinio communior, & probabilior, quidquid asserat Molina.

RESOL. XXI.

An debitor morosus sit monendus à creditore, antequam accipiat pecuniam cum interessè propter eius moram? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 87.

§. 1. **H**ic casus frequentissimus est in praxi: v.g. Petrus debitor non soluit tempore præfixo, & ob id Paulus creditor astrictus est cum interessè accipere tantum, quantum erat debitum: quaritur, an teneatur monere Petrum; se velle mutuum ab alio accipere sub vsuris? Affirmatiuè respondit Azorius *p. 3. lib. 5. c. 4. q. 3.* Et ratio est: quia fortasse Petrus debitor de hoc monitus, vel soluisset debitum, vel alio modo prouidisset, ne Paulus creditor damnum pateretur.

2. Sed contrariam sententiam, & meritò, docent Petrus Nauarra *de restit. l. 13. c. 2. num. 281.* Malderus *in 2. 2. tract. 5. dub. 12. §. dico 3. q. 2. & Scaccia tract. de commerc. §. 1. q. 7. p. 2. ampliat. 8. n. 263. & 266.* Dico igitur, dictam monitionem, seu protestationem laudabiliter creditores efficere, sed non esse necessariam: quia mora debitoris iam causauit obligationem; & damnum illud creditoris, quod sequitur, non procedit à monitione, seu protestatione, quam faceret creditor; sed procedit à mora ipsius debitoris, damno inde sequuto: & creditoris damni æstimatio non magis debetur, quia fuerit protestatus, quam si non fuerit protestatus. Cæteras rationes vide apud Scacciam *loci cit.*

RESOL. XXII.

Aliqua notabilia circa debitores morosos. Ex p. 5. tr. 13. & Misc. I. Ref. 78.

§. 1. **D**ebitor morosus tenetur ad restitutionem tantum damni emergentis, quam lucri cessantis. Ita Filiucius *tom. 1. tr. 33. c. 9. n. 151.* Rebell. *p. 2. lib. 8. q. 7. n. 1. concl. 1.* Lessius *lib. 2. c. 20. dub. 10. n. 69.* Reginaldus *tom. 2. lib. 23. c. 7. n. 76. & 77.* Molina *tom. 2. tr. 2. disp. 315. n. 6.* & alij.

2. Et hoc procedit etiam si elapso termino creditor non petat debitum, nam terminus petit, & interpellat pro creditore, ita Bonacina *de controuers. disp. 3. quest. 2. punct. 4. n. 4.* Lessius, & alij.

3. Proccedit etiam si debitor fuerit in mora per plures annos, nam tenetur soluere omnia interessè illorum annorum non tantum primi anni, & etiam debetur interessè ipsius interessè. Ita Filiucius *tom. 2. tr. 34. p. 2. c. 4. n. 72. & 86.* cum alijs.

4. Proccedit etiam si hoc ipsum non indicauerit creditor, qui fortè tanto intellectu incommodo debitum reddidisset. Ita Malderus *in 2. 2. tr. 5. c. 3. dub. 12. col. 4. q. 2.* ex Nauarra *de rest. lib. 3. c. 2. num. 281.* Scaccia *de commerc. §. 1. q. 7. p. 2. ampliat. 8. n. 263. & 266.* contra Azorium *p. 3. lib. 5. c. 8. q. 3.* & tandem procedit, etiam si mora non sit culpabilis, & hoc non solum quando adest pactum de soluendo damno, sed etiam quando tale pactum non fuerit in contractu expressum. Ita probabiliter Molina *tom. 2. tr. 2. disp. 315. n. 2.*

RESOL. XXIII.

An aliquis teneatur restituere lucrum cessans, vel damnum emergens alicuius contractus mutui, vel venditionis: si mora fuit inculpabilis?

Et quid est dicendum, quando in contractu apponitur poena conuentionalis; non vt suis factio pro interessè, sed quatenus ad soluendum in termino debitor adigatur? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 43.

§. 1. **R**espondent affirmatiuè Doctores, si adfit pactum, & à principio conuentum sit de interessè proueniente ex mora: secus autem, si tale pactum non adfit. Et ita docet Salas *de empr. dub. 21. n. 4.* Filiucius *tom. 2. tr. 34. c. 4. dub. 85.* & alij penes ipsos.

2. Inò Homobonus *de exam. Eccles. p. 2. tr. 2. c. 15. 28.*

Sup. hoc in Ref. præterita cursim paulò post initium, & in Ref. seq. §. Et hoc.

Sup. diffi. contenta in §. 1. huius Ref. in Ref. post præ eam, §. His suppositis, & lege de strictam aliarum Ref. & §. eius not. Sup. cõ- tento in hoc §. in Ref. præterita, & in alia eius not.

Sup. hoc in Ref. seq. & in alijs eius primæ notæ.

Sup. hoc supra in Ref. 19. §. vlt. & in Ref. 20. à §. 2. & in fine Ref. 22. & melius infr. in Ref. 1

q. 45. adducit, tanquam probabilem, eam sententiam, quæ docet, ea quacumque mora, etiam inculpabili, esse soluendum interesse lucri cessantis, seu damni emergentis. Et ita notauit Emmanuël Sà v. *Mora*, n. 2. vbi sic asserit: [Obligatus ex delicto sèper est in mora: qui autem sine delicto, & non potest, aut cum difficultate potest, aut alioquin iusta causa excusatur; putant quidam, quòd non sit in mora, adeoque non teneatur ad interessè ratione moræ, nisi ex pacto. Alij putant, eum, qui non soluit tempore debito, etiã sine culpa, in mora esse: quæ mihi opinio videtur mercatorum vsu recepta.] Sic ille. Sed, quid dicendum, quando in contractu apponitur pœna conuentionalis, non vt satisfactio pro interessè, sed quatenus ad soluendum in termino debitor adigatur: Aliqui existimant, quòd qui ex impotentia inculpabili omisit restituere tempore debito, teneatur in conscientia impositam pœnam exsoluere, Alij verò negant. Rationes, & Auctores vtriusque sententiæ inuenies apud Faustum in *Speculo Confess. disp. 71. n. 1. & 2.* Omnes itaque supradictæ opiniones sunt æquè probabiles. Sed de hac quæstione iterum redibit sermo.

Sup. hoc in Ref. 2. not. præterit in eius princ. & in Ref. 4 §. 2.

Sup. hoc infra in Ref. 25 §. pen. & lege etiam §. vlt. vt ita melius hæc difficultas dissoluatur.

RESOL. XXIV.

Cuidam ex dato mutuo emerfit damnus notabile, antequam mutuaris fuisset in mora soluendi, quæsiuit, an possit à mutuario aliquid pro illo damno petere, & teneatur mutuatarius dare?

Et an, qui vi fraude, vel metu cogitur ad mutuandum, licitè possit damna emergentia recipere, quamuis hæc damna in pactum non fuerint deducta, & aliqua alia aduertuntur in his casibus? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 71.

§. 1. **O**pinionem affirmatiuam videtur insinuare Medina, & ex veteribus Maior in 4. *dist. 15. q. 23. ad confirm. 1. arg.* & in alia edit. q. 30. cuius sententiam ex neotericis amplexus est Pitigian, in 4. *sent. 10. 2. dist. 15. q. 1. a. 6. §. Præterea, col. 2.* vbi ait: [Tenetur mutuatarius soluere expensas, omniãque damna creditori, ratione mutui illata: vt, si corruit domus, vel si alia id genus infortunia eidem acciderunt, poterit exigere totum damnus: quia non amittit, quod erat habiturus; sed, quod actu habebat: quamobrem poterit re-compensationem bonorum, quæ ratione mutui amittit, exigere. Et esto, quòd mutuator non adiecerit pactum de damno emergente, atque ita non possit contra mutuatarium in foro exteriori habere actionem; tamen in foro conscientiæ tenetur debitor ultra sortem ad interessè.] Sic Pitigian. Hanc sententiam cum quadam limitatione docet Tolet. *lib. 5. c. 32. in fin.* putat enim, cum quis vi, vel fraude, vel metu cogitur ad mutuandum, licitè possit damna emergentia recipere; quamuis hæc damna in pactum non fuerint deducta.

2. Sed absolutè contraria sententia tenenda est, quæ tenet Salas *tr. de usura, dub. 18. n. 4.* & præter Doctores quos ipse citat, tenet etiam hanc sententiam Lessius *lib. 2. c. 20. dub. 10. n. 73.* Turrian. in 2. 2. *tom. 2. disp. 61. dub. 3. n. 3.* Filliuc. in 9. *mor. tom. 2. tract. 34. p. 2. cap. 5. n. 71.* & alij Et ratio est: quia forsitan mutuatarius nollet cum eo onere mutuum accipere.

3. Ad id verò, quod dicit Pitigian, respondeo, non loqui consequenter, nã, quod in foro interno ex iustitia restituendū est, etiam restituendū est in foro externo, nisi probatio actori desit. Sed in hac re notent Confessarij breuiter hæc tria. 1. Si non interfuit pactum ante morã, vt diximus, ad nihil mutuatarius tenetur. 2. Post moram tenetur ad damnus intrinsecum, non ad extrinsecum, modò mora sit culpabilis. 3. Si fiat pactum, possit tene-ri ad omne damnus intrinsecum, & extrinsecum, ante, & post moram, etiam si mora (secundum aliquos) non sit culpabilis. Et ratio est: quia ille, qui mutat, potest cauere omni suæ indemnitati. Sed de hoc nos alibi.

Alibi in 5. præced. Ref.

RESOL. XXV.

An pœna conuentionalis soluenda sit ante iudicis sententiam?

Et an dicta pœna debeat in conscientia, si debitor non sit in mora culpabili, vel si non sit moderata?

Et an dicta pœna conuentionalis intra contrahentes sit licita? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 29.

§. 1. **A**ffirmatiuè responder Regius in *suis ref. cas. 43. n. 14.* & citat Couarruiam, Medinam, Salon. Rebelum, & Azorium, quibus ego addo Reginaldum *10. 2. lib. 25. c. 22. n. 228.* Malderum in 2. 2. *tr. 4. c. 3. dub. 18.* Turrianum in 2. 2. *tom. 2. disp. 61. dub. 3. n. 9.* Filliucium *10. 2. tract. 34. c. 5. n. 105.* Salam *tract. de vsuris, dub. 21. n. 3.* Emmanuël Sà v. *Pœna*, n. 2. Molinam *10. 2. disp. 317. n. 2.* Guttierrez de *matr. c. 18. n. 19.* Molfesum in *summ. 10. 2. tr. 12. c. 23. n. 43.* Megalam in 2. 2. *lib. 2. c. 15. q. 2. n. 19.* Vide etiam Nauarram de *restitut. lib. 3. c. 2. n. 335.* Et ratio est: quia hæc est differètia inter pœnam legalem, & conuentionalem: nam illa non debetur ante iudicis sententiam; hæc autem maximè.

Sup. hoc in tr. 1. Ref. 78. §. vlt. & in fin. Ref. 107.

2. Hæc sententia est probabilis: sed contraria non caret sua probabilitate, vt etiam Authores citati fatentur. Et ita absolutè docet Sanchez de *matr. tom. 1. lib. 1. disp. 37. n. 4.* Vasq. in p. 2. *tom. 2. disp. 173. c. 1.* Nauarrus *c. 23. n. 67.* Beia p. 1. *cas. 41.* Vide etiam Homobonum de *exam. Eccles. p. 2. tr. 9. c. 15. q. 47.* Lessium *lib. 2. c. 20. dub. 15. n. 136.* & Layman in *Theolog. mor. lib. 3. sect. 5. tr. 4. c. 16. n. 11.* qui asserunt, hanc sententiam esse probabilem. Et ratio est: quia hæc videtur intentio contrahentium, nisi aliud exprimat.

3. Notandum est etiam, quòd dicta pœna non debetur in conscientia, si debitor non sit in mora culpabili, vel si non sit moderata. Item, si debitor soluit partem debiti præfixo termino non tenetur ad persoluendam integram pœnam; sed tantum ad partem pro ratione partis non solutæ. Et tandem interuallum vnus hebdomadæ, imò, & viginti dierum secundum Mercatum, & Regium, vbi sup. n. 17. non dicitur mora notabilis, vt quis teneatur ad pœnam conuentionalem. Et hæc omnia obseruant DD. citati, qui multum ad praxim conducibilia sunt.

Sup hoc in Ref. 23. vlt. post modum, à ve Sed quidam

4. Sed, an supradicta pœna conuentionalis inter contrahentes sit licita? vide Narbonam in 3. p. *Recop. lib. 5. tit. 18. l. 13. gl. 2. n. 56.* vbi contrarias sententias concordat, lege illum, & non pigebit. Vide etiam Grammaticum *dec. 58. n. 6.* Guttierrez de *iuram. confirm. p. 1. c. 36. n. 10.* Gamma *dec. 218. nu. 8.* Barbof. in *l. 2. p. 1. n. 42. ff. sol. matr.* Pereira de *empt. & vend. c. 29. n. 22.* & alios penes ipsos.

RESOL. XXVI.

Cum lucrum cessans debeat mutuantis, quaritur modo, an totum, vel in qua quantitate debetur?

Et proponitur Regula, secundum quam Confessarij possint sine scrupulo taxare quantitatem supradicti lucri cessantis. Ex p. tr. 8. Ref. 64.

§. 1. **O**mnem conditiones ad legitimum interessè, ratione lucri cessantis, recipiendum exigatur, declarant fusè Doctores, qui communiter docent, quòd non deducatur in pactum totum lucrum, quod sperabatur ex vsu pecuniæ, vel alterius rei mutuatæ; sed deductis expensis, quæ faciendæ erant in negotiatione, detrahendòq; aliquid propter pericula, seu incertitudinẽ lucri. Et ratio est clara: quia tantò minùs valet lucrum in spe, quã in re, quantò magis spes frustrari potest, spectatis omnibus circumstantiis; minùs etiam valet lucrum obtinendum cum expensis, quàm sine illis. Sic Rodriq.

in sum. p. 1. c. 111. n. 9. & 10. Palatius de contr. lib. 4. c. 4. Syluest. verb. usura, 1. q. 19. Angelus q. 16. Armilla n. 3. Molina tom. 2. disp. 316. Gabriel in 4. dist. 5. q. 11. n. 3. Graffius p. 1. lib. 2. c. 115. n. 20. Rebellius p. 2. lib. 8. q. 6. & alij, vt Sotus lib. 6. de inst. q. 1. art. 3. Salonius tom. 2. q. 88. art. 2. contr. 9.

2. Sed, quia hæc opinio relinquit taxationem dicti lubri arbitrio boni viri, quod est difficile, & scrupulosum; quæsierunt sæpius à me multi Confessarij certam regulam, secundum quam possent sine scrupulo, & formidine taxare quantitatem supradicti lucri cessantis: quibus hanc dedi inuentam, & positam à Lessio lib. 2. c. 20. dub. 11. num. 97. Bonacina de contract. disp. 3. q. 3. punct. 4. num. 3. Reginaldo tom. 2. l. 23. c. 8. n. 86. vbi ait: [Optima autem regula statuendi in hac re iustum pretiū potest esse, vt, qui mutuatur, tantum remittat ex lucro cessante, quantum ipse daret alteri ob contractum assècurationis, id est, quantum daret illi, qui ipsum securum redderet de toto lucro sperato, in se ipsum suscipiens totum periculum: vt, verbi gratia, si quis speraret lucrum 15. pro 100. & libenter daret 5. pro assècuratione, posset tantum accipere 10. pro lucro cessante: quia hæc soluens reddit ipsum securum.] Ex hac regula possunt Confessarij statim sine consideratione expensarum, laborum, &c. statuere iustum pretium lucri cessantis, non solum in mutuo, sed in aliis contractibus.

RESOL. XXVII.

An in mutuo pro incerto lucro, probabiliter tamen, possit quis promittere certam aliquam summam pecuniæ?

Et notatur posse exigi lucrum cessans, etiamsi ego non liberaueram negociari, sed anceps eram ea ratione, quia mutuans in gratiam mutuatarij se priuat hac potestate deliberandi, & destinandi suam pecuniam negociationi, quæ libertas pretio æstimabilis est, neque tenetur gratias eam spem, & potestatem à se abdicare.

Et an mutuatarius debens soluere decem pro mutuo possit dare alteri mutuo dimidiam partem pro quinque?

Et an si quis fecit contractum usurarium bona fide credens esse iustum, si postea agnoscat fuisse illicitum, possit tantum retinere, quantum acquisiisset, per contractum licitum?

Et an si mutuans certum, vt mutuatarius partem in mercibus recipiat, sit illicitum, & usura, &c. Ex p. 11. tr. 7. & Misc. 7. Ref. 24.

§. 1. DE hac difficultate olim altercatio literaria mihi fuit cum Clemente Merlino Sacræ Rotæ Auditore, & Decano, Sacræ Pœnitentiariæ Regente, viro incomparabili, acuti, & profundi ingenij atque ad omnia nato, & cui maiora encomia deberem propter affectum quem ex intimis præcordiis, dum viueret, erga me profitebatur. Ipse itaque negatiuam sententiam tenebat, & mihi adduxit Ioannem Baptistam Lupo Comment. de usuris, §. 6. & Bullam Pij V. editam anno 1571. quæ expressè prohibet certum lucrum pro incerto taxari. Hanc sententiam tenet Ambrosius de Vignate in cap. salubriter de usur. num. 4. cum sequenti, & dicit hanc esse veritatem, & pro Euangelio habendam. Idem docet Felinus in cap. cum venerabilis, de excepr. num. 4. Et quidem video Iuris Consultos de testari taxationem interesse antequam eueniat, quia putant à iure reprobati interesse quod probari non potest, quale est in præsentibus, l. qui testamentum ff. de probat. leg. Tertia ff. de leg. 3.

2. Sed ego affirmatiuæ sententiæ tunc adhæsi, & adducebam Nauarrum, Couarruiam, & Bonacina, quos postea cum aliis inueni apud Petrum Vvadingum tractat. de contract. disput. 6. dubit. 7. tit. 2. numero 4. qui mordicus hanc sententiam susti-

net, quia ait ipse, huiusmodi pactum de iure naturæ non potest ostendi illicitum, vel usurarium; cum à parte rei verè subsit interesse mutuantis, spes enim verisimilis magni lucri, aut prudens damni metus est pretio æstimabilis, & cuiusque interest à lucro acquirendo non impediri, & hoc punctum pauci negant, quod autem est pretio æstimabile, quo me in tui gratiam prius, potest in pactum deduci, vt feruet immunis, difficultatem faciunt in eo quod incertum certo pretio æstimetur. Sed hoc non videtur magnam habere considerationem, quia certum est in aliis contractibus nos posse pacisci de certo pro incerto, quando certa est spes lucrum euenturum, sed incertum est quantum l. si iactum ff. de actione empt. nemo dubitat posse spem emere aut vendere (modo sit fundata) quare ergo eodem modo in mutuo non continget.

3. Dices primò, videtur per multa iura prohibitum ne in hac materia adeo delicata propter procliuatatem hominum ad vsuras pro incerto certum in pactum veniat. Respond. primò (vt paulò ante dictum est) hoc non facere, vt iure naturæ sit illicitum, modo verè subsit verisimilis spes lucrandi plurimum. Respond. secundò nullum ius nostrum casum prohibuisse, vt bene notauit Rota Genuensis decision. 34. apud Card. Tuschum V. interesse conclusion. 308. nec certam spem incerti lucri certo aliquo pretio æstimari, sed incertam tantum, & remotam taxari vetuerunt, & citati Doctores dicunt in hanc taxatione in mutuo interuenire veram transactionem; mutuans enim spem habet, quasi certam ex negotiatione sua, vel emptione fructuosa lucraturum se magnam summam, sed quia incerta est quantitas, & fortè futura est maior, fortè minor quam cogitat transigit cum mutuatario, vt de terminatam quantitatem assignet, sed multò minorem quam sit spes, quia spes lucrandi decem non tanti valet, quanti ipsa decem si adessent, in qua re ob ignorantiam mutuatarij grauis latere possunt doli, dū mutuans spem lucrandi decem aureos ex 100. æstimat 10. aureis, quod plerumque est iniustum, in qua promissione id quod spe priuat in tui gratiam mutuans, non est res aliqua, vel existens, vel exitura; sed est spes præfens, quæ morali iudicio sex in centum æstimatur, & interest eius illam spem non perire, sicuti diximus de iactu retis; pisces enim non venduntur, qui fortè non capientur; sed spes probabilis capiendi illos. Et ita videmus vbique penè gentium præsertim apud mercatores taxari spem lucri, & certum pro incerto in stipulationem venire in maiori, vel minori quantitate, iuxta diuersas regionum consuetudines. Hucusque Vvadingus.

4. Ad auctoritatem verò Bullæ Pij V. responder Nauarrus quod loquitur de solis cambiis, ergo non est extendenda ad alios contractus. Deinde non esse vsu receptam, saltem extra statum Ecclesiæ. Itaque si haberet aliquis pecunias paratas ad lucrum; cuius acquirendi proximam, & probabilem habet spem, & quidem in magna quantitate, quam non potest determinare, quia autem non est omnino certa, sed variè potest impediri, aut minui cum mutuatario conuenit, licitè cum mutuatario potest conuenire vt spem illam probabilem de quantitate magna lucri pedimat, & promittat illi sex in centum, quæ vult solui, etiamsi nullum lucrum à parte rei cesset, nec plus, quàm sex exigit, etiamsi lucrum 20. vel 30. cessaret.

5. Notandum est etiam hinc obiter, quod Eminētissimus Cardinalis Lugo de iust. tom. 2. disput. 25. section. 6. §. 2. n. 95. ait, posse exigi lucrum cessans, etiamsi ego non liberaueram negociari, sed anceps eram: ea ratione, quia mutuans in gratiam mutuatarij se priuat hac potestate deliberandi, & destinandi suam

suam pecuniam negotiationi, quæ libertas prætio æstimabilis est, neque tenetur gratis eam spem, & potestatem à se abdicare. Sed hæc opinio non placet Patri Verricelli in *99. mor. tract. 3. quest. 1. sect. 1. num. 7.* Primò, quia est contra omnes, nam communiter Doctores requirunt, probandum esse, mercatorem habuisse paratas merces, qua emere potuisset; alij requirunt probandum esse se solitum negotiari, alij quod pecuniam destinauerat negotiationi. Vnde Rota Genuensis *decis. 139.* rectè ait, quod de remoto interesse nulla habenda est ratio. Secundò, quia sequeretur, quod semper mutuans possit ratione lucri cessantis aliquid exigere ultra sortem, nam semper se privat potestate negotiandi, & deliberandi, quod est aperire viam vsuris; peto enim cur potest exigere lucrum cessans, quando anceps est an negotietur, & non etiam, quando omnino deliberavit non negotiari, etenim in vtroque casu se privat potestate deliberandi, cum potuisset mutare voluntatem, & negotiari: ergo, vel in vtroque casu, vel in neutro potest pro ea potestate, qua se privat, aliquid ultra sortem exigere. Tertio, quia ea spes lucri posita ea in deliberatione adeo tenuis est, vt non sit eius consideratio habenda.

6. Quartò, quia causa cessationis lucri non est mutuum, sed indeliberatio negotiandi, "ideo" enim mutuatus sum, quia non deliberaueram negotiari, fortè non fuisset mutuatus. Hæc omnia Verricelli. Sed adhuc puto opinionem Cardinalis Lugo sua non carere probabilitate.

7. Sed ponam hîc casum de quo his diebus interrogatus fui, an mutuarius debens soluere decem pro mutuo, possit dare alteri mutuo mediam partem pro quinque, v. g. Caius sumpsit mutuo à Titio ducentos aureos, cum pacto, vt solueret viginti ultra sortem ratione lucri cessantis, vel damni emergentis, an in tali casu possit Titius postea dare mutuo centum aureos Sempronio, vt soluat decem ultra sortem? Ratio dubitandi pro affirmatiua parte est, quia hic per huiusmodi vsuram non exigit nisi compensationem damni, quod ipse ratione mutui passus est: vnde sicut exigere potest compensationem damni, cui ratione moræ causam dedit mutuarius, ita & compensationem damni, quod ratione mutui passus est mutuator. Sed negatiuè respondet Ioannes Pontius in *cur. Theol. disp. 55. quest. 4. concl. n. 14.* vbi sic ait. Quæritur an qui accipit mutuum cum pacto soluendi propterea decem ultra sortem, possit mutuari alij mediam partem cum pacto, vt soluat quinque ex illis decem.

8. Respondeo, quod non, nisi ratione huius mutui ipsemet sit damnum correspondens passurus, nihil enim potest petere ratione damni iam incursum ratione obligationis, quam habet soluendi decem. Ita Pontius, & rectè quidem, nam damnum in conscientia soluendum debet incurri ratione mutui præcisè. Et hanc sententiam ex aliis rationibus cum multi Doctoribus tenet Castrus Palaus *tom. 7. tr. 32. disp. 4. punct. 12. n. 2.* & Amicus in *cur. Theol. t. 5. d. 20. sect. 7. n. 101.* Sed alij negatiuam sententiam probabilem esse existimant, dicunt igitur probabiliter, quod si mutuū sub vsuris accepisses, & alius tertius peteret à te mutuū, posses mutuum à te acceptū in ipsum transferre, quia non mutuas sub vsuris, sed obligationē, quam habes reddendi mutuum sub vsuris in alteram consentientē detruas. Deinde esto cēsearis mutuator, potes mutuatarium cogere vt vsuras soluat, ne ex mutuatione detrimentum patiaris solvendo vsuras sorte alienata, sic Angel. *ver. usura 1. n. 22.* Syluest. *eodem, quest. 20.* Emanuël Sà *verb. mutuum in fin. Molin. disp. 314. circa finem* Et Lessius *de iust. l. 2. c. 20. dub. 10 in fin.* Ego primæ sententiæ adhæreo.

9. Et tandem hic nota id, quod alibi obseruaui, quod si quis facit contractum vsurarium bona fide, credens esse iustum, si postea cognoscat fuisse illicitum; potest

tantum retinere, quantum acquisiisset per contractum licitum, & ita præter alios à me adductos, tenet me citato Verricelli in *99. mor. tract. 3. q. 1. sect. 2. num. 18.* licet etiam probabiliter alij contrarium asserant, quos sequitur Baunius in *Theol. mor. tom 3. l. 2. q. 8.* Etiam pro praxi obserua, quod licet si mutues centum vt mutuatarium partem in mercibus recipiat, sit illicitum, & vsura, quia obligas ad emptionem sibi non necessariam; Potes tamen in effectu id ipsum præstare, si petenti mutuum nolis concedere, offeras tamen merces, quas mutuatarium, vt pecuniam, qua indiget, habeat, emit, tamen post modum eas distrahturus sit; nam si merces iusto pretio vendas, nullam emptori irrogas iniuriam. Quod verò ipse viliori pretio eas distrahat, sibi, suæque necessitati imputet, non tibi, quia in ea venditione non astrinxisti emptorem ad sic vendendum. Et ita ex Molina, Salas docet nouissimè Castrus Palaus *tom. 7. tract. 32. disp. 4. punct. 12. n. 4.*

Sup. hoc
frā in R
62. à pri
pio.

RESOL. XXVIII.

An quando quis ex iusta causa excusatur à restitutione, vel solutione, teneatur saltem damnum emergens, ac lucrum cessans creditori compensare?

Et distinguuntur debita ex contractu, & debita ex delicto?

Et notatur duodecim esse causas excusantes à restitutione, qua desumuntur ex parte creditoris, & ex parte debitoris; ex parte debitoris & creditoris simul; ex parte rei restituendæ, ex parte legis, & ex parte legislatoris.

Et alia quinque causa adducuntur in textu huius Resolutionis, qua licet videantur excusare à restitutione, non excusant. Ex part. 11. tr. 6. & Misc. 6. Ref. 20.

§. 1. **E**X Molina affirmatiuè respondet Pater Layman in *Theol. mor. lib. 3. sect. 5. tract. 2. c. 12. n. 2.* vbi sic asserit: Porro id rectè admonet Molina *tract. 2. tom. 3. posterior. disp. 754. n. 3.* Sic ex solutionis debitæ dilatione, quamuis iusta, damnum aliquod creditori, lucrum cessans eueniat, ipsi omni iure compensandum fore; quia iniqua esset conditio, si debitor solutionem debiti in suum commodum differre vellet, non suscipiendo in se onus resarciendi iacturam, quæ ex tali solutione creditori eueniet; neque creditor aliter in dilationem debiti consentire cogitur. Ita ille.

Sup. hoc p
parte solu
tionis sup
in Ref. 23.
in aliis ei
primæ no

2. Sed negatiuæ sententiæ adhæret Castrus Palaus *tom. 7. tract. 32. disp. 1. punct. 17. §. 10. num. 2.* quod, vt probet hoc, distinctè distinguit debita ex contractu, & debita ex delicto, & in vtroque debito putat debitorem excusatum à debiti solutione non esse obligatum, damnum emergens, aut lucrum cessans interim creditori obueniens resarcire: nam si debitor es ex contractu, & legitime à solutione excusaris, non est vnde tibi hæc obligatio imponenda sit, quod enim inquit Molina, & Layman, ex tacito contractu, quo te obligas debiti solutionem differens in tuum commodum iacturam creditoris resarcire, nullo fundamento nititur; neque enim iure naturali, nec positio is contractus dilationi solutionis necessariæ annexus est. Si verò sis debitor ex delicto, & à solutione faciendâ excuseris, etiam videris excusatus à satisfactione damni eo tempore creditori contingentis, quia non est in mora soluendi, & consequenter nec causa iniusta illius damni. Damna autem, quæ ex ea retentione iusta, & licita proueniunt, non tibi debent imputari, quia non es illorum causa moralis iniusta, quod necessariò requiritur.

Sup. his
Ref. nor.
præterita,
in aliis ei
primæ, & i
cundæ. no.

3. Verum in materia tam præticabili docet Dicastillus *de iust. lib. 2. tract. 2. disp. 10. dub. 3. num. 73. & 75.* probabilissimum esse, non solum quando causa differendi est extrema necessitas, sed etiam quando est necessitas

Allibi infra
in Ref. 50. &
51.

cessitas grauis, & quando est periculum spirituale, non esse obligationem restituendi tale damnum, aut lucrum, quia creditor saltem ex charitate tenebatur postposito. illo paruo damno, aut lucro, succurrere proximo patienti illam necessitatem. In aliis vero casibus, quos vbi supra Dicastillus numerat, excusantibus à restitutione, putat teneri debitorem, cum venerit ad lautiores fortunam restituere tale damnum, aut lucrum creditori. Ratio est, quia non tenetur creditor, etiam ex charitate consentire in dilationem illam, nisi debitor suscipiat in se tale onus, neque æquum est, ut debitor propter suum commodum, aut ut vitet suum damnum, velit dilationem eius, quod iam ex iustitia tenetur soluere, non suscipiendo in se onus refarciendi creditori damnum minus, quod ex dilatione illi prouenit. Vnde ad argumentum respondetur, teneri ex tacito pacto, & conditione sub qua potuit licite velle dilationem, & sine qua licite non potuit eam velle.

4. Ego vero, his non obstantibus, sequor sententiam Patris Castri Palai, quam antea docuit Petrus Nauarra de restitut. libr. 4. cap. 4. dub. 9. num. 5. vbi vniuersaliter asserit, quacumque causa rationabili existente, non teneri restituere tale damnum, aut lucrum creditori. Cuius ratio est, quia cum non sit in mora, seu in culpa, non tenetur ratione iniustæ acceptionis, nec ratione rei acceptæ, cum nihil ad eum perueniat ex iis, quæ creditor amittit. Et idem hanc sententiam tenet nouissime Ioannes de Soria in Epit. Summar. part. 2. tract. 2. sect. 3. dist. 1. §. qui, quibus, & quomodo facienda restitutio. Vide etiam circa præsentem difficultatem Lessium de iustitia, libr. 2. cap. 16. dub. 101.

5. Nota hic obiter, duodecim esse causas, excusantes à restitutione, quæ desumuntur ex parte creditoris & debitoris simul, ex parte rei restituendæ, ex parte legis, & ex parte legislatoris. Prima est condonatio creditoris seu remissio. Secunda est damnum, quod creditori, vel tertiæ personæ obuenerit, si vel non fiat restitutio, vel differatur, & hæc duæ sunt ex parte creditoris. Tertia, est impotentia debitoris. Quarta, extrema vel grauis eius necessitas. Quinta, notabile eiusdem detrimentum, si vel restituat, vel statim restituat. Sexta, ignorantia eiusdem debitoris. Et septima æquale debitoris dubium, & hæc quinque sumuntur ex parte debitoris. Octaua, compensatio, quæ sumitur ex parte creditoris, & debitoris simul, sub qua comprehenditur compensatio à debitore facta creditori creditoris. Nona, interitus rei, quæ sumitur ex parte rei restituendæ. Decima ex parte legis, quæ est præscriptio. Vndecima, ex parte Legislatoris, quæ est compositio. Et duodecima, quæ est spes restituendi omnibus, si statim non restituat; de singulis sigillatim agamus. Et has quidem causas sigillatim exponit Ioseph Rocafull. in praxi Theolog. moral. tom. 2. libr. 5. de septimo præcepto Decalogi, tract. 4. capite ultimo, numer. 405. cum sequentibus, qui etiam optimè notat esse alias causas, quæ licet videantur excusare à restitutione, non autem excusant. Prima creditorem esse excommunicatum; hæc enim excommunicatio creditoris iuxta veram sententiam non excusat, ut constat ex versiculo illo, vtile, lex, humile, &c. Secunda causa non excusans est cessio bonorum: hæc enim non est introducta ad liberandum in conscientia; sed solum ad liberandum à carcere, & conuentione in iudicio, atque excommunicatione, quæ pro foro exteriori solum valet. Tertia causa est lex permissiua; hæc enim non excusat à restitutione, ut qui defraudat emptorem, vel venditorem non excusatur à restitutione, & qui per legem civilem præscribit non excusatur; lege enim permissiua non conceditur actio, non tamen datur titulus dominij. Quarta causa non excusans à restitutione est sententia iudicis, quæ non nititur rei veritate, sed præsumptione; tunc enim, qui propter sententiam iudicis in suum fauorem latam non restituit, non est

Tom. VI.

tutus in conscientia. Quinta causa est ingressus Religionis, de qua tamen discrepant Doctores, ut ego alibi adnotaui. Vide Hurtadum de iustitia, disp. 9. diff. cult. 7.

Alibi in Resolutionib. quæ hic sunt in tom. 7. tr. 1. Ref. 140. & 141.

RESOL. XXIX.

An licitum sit tradere pecuniam alteri sibi aliam rem tradenti, verbi gratiâ, domum hoc pacto, ut ipse utatur re alteri verò pecunia, qui contractus dicitur Agodere? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 28.

§. I. **R**espondeo affirmatiuè, dummodò in tali contractu adsint duæ conditiones. Prima, ut lucrum cesset illi, qui pecuniam tradit: sicut enim in mutuo licite aliquid recipi potest titulo lucri cessantis; ita & in isto contractu. Secunda, ut in dicto contractu apponatur pactum retrouendendi in fauorem vtriusque contrahentis, ita ut tradens pecuniam obliget se ad rem acceptam restituendam, si qui pecuniam accipit, restituerit pecuniam; & e contra. Si igitur non adsit titulus lucri cessantis, & pactum retrouendendi, prædictus contractus erit vsurarius, & mutuum palliatum: nam tradens pecuniam recipit lucrum, quatenus vitur re accepta non computato pretio vsus in sortem. Et ita docet Bonacina de contract. disp. 3. q. 2. punct. 7. §. 1. n. 7. qui citat Couarruiam & Medinam. Vide etiam Homobonum de exam. Eccles. part. 2. tract. 9. c. 13. q. 42. Sed de hac quæstione iterum redibit sermo.

Red'bit in Ref. quæ hæc sequetur. & in alia eius not.

RESOL. XXX.

An contractus, qui vulgò dicitur Godere, Agodere, sit licitus? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 82.

§. I. **H**ic contractus sæpissimè in praxi frequentatur, & de illo superius aliqua diximus. Antiqui, ut notat Homobonus de bonis de exam. Eccles. p. 2. tract. 9. c. 15. q. 42. asserunt, contractum hunc validum esse, si illicita pacta non contineat, eò quòd in contractum innominatum resoluitur: Do, ut des.

Superius in Ref. quæ hic est anteced. & in Ref. seq. & lege doctrinam alterius Ref. eius not.

2. Sed, ut docet Molfesius in summ. tom. 2. tract. 12. cap. 8. n. 47. ad euitandam suspicionem vsurarum efficitur talis contractus emptionis, ut dominus prædij illud vendat infra certum tempus, conuento pretio pacto adiecto, quòd possit emptor soluere pretium infra tot annos, cum pacto de retrouendendo, & adiciatur pactum, ut per quinquennium, verbi gratiâ, expelli nequeat ab illo prædij. Itaque, si fructus prædij sint æquales cum interesse, quod percipitur ex illa pecunia, ut ad rationem nouem, & infra pro centenariò; contractus continet iniustitiam: si adsit inæqualitas, contractus reducendus est ad æqualitatem. Ita ille. Vide Scacciam de commer. §. 1. q. 1. n. 470. & seq. Surdum in conf. 425. Carroc. de locat. & cond. part. 1. q. 4. & alios: Vide etiam Couarruiam lib. 3. var. resol. c. 9. n. 3. Conradum de contr. q. 84. Medinam tract. de usura q. 15. qui præbent alium modum pro iustificatione supradicti contractus, licet Azorius part. 3. lib. 9. c. 20. contrarium videatur docere.

RESOL. XXXI.

An fructus ex pignore perceptos teneatur mutuator in sortem computare? Et an ratione lucri cessantis, damni emergentis, vel alterius iusti tituli, ex pacto eos sibi possit reservare? Et alij duo casus excipiuntur in textu huius Resolutionis circa hoc,

M A

At difficultas est, quo titulo possit mutuator in casu fructus feudi, vel rei emphyteuticæ sibi pignus credita sine usura percipere, & in sortem non computare?

Et an, si Princeps Supremus siue tempore belli, siue in alia Reipublica necessitate accipit à subditis magnam pecuniam summam, & dat in pignus Ciuitatem, vel dominium fructiferum; Nobiles illi, qui talia pignora accipiunt, non solent in sortem computare fructus, quos ex pignore accipiunt, quæritur, an hoc licitè fiat?

Et alius casus circa hoc adducitur in §. vltim huius Resolutionis. Ex part. 11. tractat. 7. & Miscellan. 7. Resol. 26.

Sup. hoc in duab. præc. Ref. & infra lege doctrinam Ref. 58

§. I. **R**espondeo affirmatiuè, & idè si pignus sit darum creditori tantummodò in securitatem debitorum renetur creditor fructus ex eo perceptos in diminutionem sortis inferre, nisi ratione lucri cessantis, damni emergentis vel alterius iusti tituli, ex pacto eos sibi possit reseruare. Ita communiter Doctores Rebellius libro 8. q. 11. Reginaldus libro 25. num. 204. Molina disput. 320. Medina quest. 2. de usuris. Salas dub. 28. Salon. 2. 2. quest. 78. art. 2. controuers. 12. Aragonius ibidem, & docet expressè Alexander III. in cap. 1. & 2. de usur. Limitat hoc Sotus de iustitia, quest. 1. art. 2. ad finem, quem sequitur Sa verb. Pignus, num. 9. ne procedat in credito percipiente fructus modicos ex pignore, quod dominus colere non intendebat, quia illius fructus industriæ colentis adiudicandi sunt. Sed meritò hanc restrictionem reprobat Nauar. cap. 17. num. 216. Molina disput. 320. post initium. Rebellius 2. part. de iustitia libro 8. quest. 11. num. 2. Lessius lib. 2. cap. 20. dub. 16. num. 137. Salas de usuris, dubio 28. numero 5. èd quod res suo domino fructificare debeat, ac proinde nisi censentur liberaliter donati, præsumendi sunt (inquit Salas numero 8.) domino pignoris pertinere deductis expensis,

2. Quinimò non solum domino pignoris competunt fructus ex pignore collecti deductis expensis, sed etiam fructus, quos ex culpa lata, & leui, colligere omittit.

3. Cæterum si illud quod in pignus offertur nolit creditor in pignus accipere, sed in emptum cum pacto de retrouendendo fructus intermediij temporis perceptos, non tenebitur computare in sortem, quia percipit fructus rei cuius dominium habet. Sicuti obseruant Molina dict. disput. 320. circa finem. Lessius l. 2. cap. 20. dub. 16. num. 137. Salas dub. 28. num. 5. Quod intelligendum est cum in gratiam venditoris hoc pactum institutum est, aliàs si emptor conueniret, vt post aliquod tempus venditor rem emptam reciperet, neque fructus perceptos deduceret, usuram palliatam committeret, quia illa non tam esset venditio, quam pignoratio, vt aduertit Salas loco citato.

4. Stat igitur communis conclusio, fructus pignoris esse in sortem principalem computandos; verum excipiuntur ex hac regula duo casus. Primò, quando emphyteuta rem emphyteuticam, vel feudatarius feudum oppignorat domino directo: tunc enim fructus non computantur in sortem, sed cedunt domino directo, integra manente ipsius sorte principali, modò nullum eo tempore dominus directus exigat à feudatario, vel emphyteuta seruitium aut pensionem: ita definit Innocentius III. cap. 1. de feudis. At difficultas est quo titulo posset mutuator in tali casu fructus feudi, vel rei emphyteuticæ sibi in pignus creditæ sine usura percipere, & in sortem non computare? Molina disp. 323. post aliorum multas allatas rationes, hanc ipse ex Maiore, Gab. & Almaino affert, & sequitur huiusmodi fructus accipi vi contractus feudalis & emphyteutici, qui sub hac conditione fuerunt à principio initi, vt quotiescumque feudum ipsum, vel res emphyteutica rediret ad dominum directum, rediret simul cum dominio utili. Quod

autem hac conditione à principio instituti sint, constat ex prædicta consuetudine.

5. Secundus casus exceptiuus à regula generali est, fructus, qui percipiuntur ex pignore tradito Genero pro dote nondum soluta leg. Syluius 2. 2. quest. 78. art. 2. in respons. ad 6. nam neque hi computantur in sortem, vt statuit idem Pontifex cap. salubriter de usuris, his verbis: sanè generum ad fructus possessionem, qui sibi à focero sunt pro numerata dote pignori obligati, computandos in sortem non credimus compellendum. Rationem reddit (cum frequenter, inquit, dotis fructus non sufficiunt ad onera matrimonij supportanda. Ex qua ratione infert Glossa, non posse generum huiusmodi fructus ante contractum matrimonium percipere: quia cum illi concedantur ad onera matrimonij toleranda, ante contractum matrimonium extra sortem percipi non possunt.

6. Et de omnibus superius dictis præter Doctores citatos vide Ioannem Vvigers de iustitia, tractat. 3. c. 6. dubio 13. & 14. necnon Baumium in Theologia moral. tomo 3. lib. 2. quest. 35. 36. & 37. doctum, & acutum Petrum Vvadingum ex Societate IESU tract. de contr. disp. 6. dub. 10. §. 2. cum sequentibus. Qui etiam ponit in paragrapho 5. casum nimis practicabilem, ait enim Princeps supremus siue tempore belli, siue in alia Reipublicæ necessitate, accipit à subditis magnam pecuniæ summam, & interim dum differt solutionem dat in pignus ciuitatem, vel dominium fructiferum; Nobiles illi, qui talia pignora accipiunt, non solent in sortem computare fructus, quos ex pignore accipiunt. Quæritur an hoc licitè fiat?

7. Et responderet, posse honestari illam praxim aliquot titulis, primum suggerit Caietanus 2. 2. quest. 75. art. 2. ad sextum, vt non accipiant in pignus, sed emant cum pacto retrouendendi, sine obligando se, quod iterum vendent Principi, qui dedit, quando pretium numerabit, & in tali casu, cum fiant domini rei traditæ per veram emptionem; percipiunt fructus ex re sua, & non ampliùs aliena, proindeque non computant eos in sortem, & hic titulus forte in praxi seruatur, etiam si contrahentibus non ita explicitè in mentem veniat. Secundus est, contractus censualis redimibilis ex parte venditoris, vt supra meminimus, verbi gratià, vt possit Princeps, qui vendit sensum mutuatori, se exsoluere soluendo capitale, interim tamen dum non refundit, dat pignus, ex quo creditor possit soluere sibi quotannis interesse ordinarium sex in centum. Sed hic titulus non sufficit ad excusandam praxim, quia propriè dicti pignoris subiecti censui creditor non est dominus, sed dominium manet penes debitorem. Videmus autem vbique, penè eos qui accipiunt à Rege dominia, vel Cinitates in pignus, suo non Regis nomine illa administrare, & effici veros dominos, donec soluatur sors debita, admiscenda proinde est translatio dominio utilitatis, vt ipse creditor ex dominio illo tanquam ex re sua fructus percipiat, & propterea hæc valde improprie vocantur pignora, & videntur donationem in diem habere coniunctam, vel ad certum, vel incertum tempus, scilicet donec certa summa pecuniæ tibi refundetur à domino, & potest benè donatio talis præsumi facta à supremis Principibus subditis de se benè meritis.

8. Nota tamen ex Salas dubio 28. de usur. si Princeps suam mentem explicet, quod nempe nolit, aut fructus donare patrimonialium bonorum, & dominium totum vtile transferre in creditorem, & tantum velit ei dare iurisdictionem in territorium, vel Ciuitatem, & transferre in eam curam gubernandi subditos, tunc percipere omnes fructus iurisdictionis, & vectigalia, quæ Principi dari solebant, qui talia dantur Principi tanquam stipendium laborum, quos suscipit in subditis gubernandis, & tuendis, cum ergo illa cura sit in alium translata, meritò stipendia percipit, & cum

Principes

Principes supremi rarò habeant bonà patrimonialia quorum sint particulares domini, sequitur ordinari è creditores non teneri computare in sortem fructus, quando tota iurisdicção in ipsos est translata. Et hæc omnia docet VVadingus *vbi supra*, quæ valdè notanda sunt, nam talis casus à paucis pertractatur, & in praxi frequenter solet accidere.

R E S O L. XXXII.

Cuinam competat fructus rei vendita?

Et difficultas est, quando nihil de fructuum conuentione actum est.

Pro quibus proponitur primo, ad quem pertineant fructus venientes quidem post rei traditionem, sed ante pretij solutionem, vel antequam habitum sit pro soluto?

Secundo, ad quem pertineant fructus nondum apparentes rei vendita, & nondum tradita, & ante solutionem pretij?

Tertio, ad quem pertineant fructus rei vendita, & tradita, soluto pretio, vel habita fide de pretio, & concessa dilatione ad soluendum?

Et in supradictis tribus casibus sunt etiam aliqua distinctiones. Ex p. 11. tr. 7. & Misc. 7. Ref. 33.

§. 1. **S**I de fructibus tam enatis, quàm nascituris conuentum sit inter contrahentes ad quem spectare debeant, conuentioni standum esse apertè colligitur in *leg. qui fundum, §. fundi, ff. de contrahend. empt. & l. Iulianus, §. si fructibus, ff. de actionib. empti*, & tradunt Doctores communiter.

2. Difficultas est quando nihil de fructu in conuentione actum est, & nunc etiam distingui oportet de fructibus, alij enim sunt fructus pendentes, & apparentes iam tempore venditionis, alij verò sunt non pendentes neque apparentes, vt in arbore aliquando quidem pendunt, & apparent fructus, siue maturi, siue immaturi.

3. Ac de iis dicendum est etiam vniuersim, fructus pendentes, & apparentes tempore venditionis pertinere ad emptorem, siue maturi, siue immaturi, quoad valorem, quem habent tempore venditionis. Et ratio est primò, quia fructus pendentes tempore venditionis censentur pars rei emptæ, & simul cum ipsa emi, ergo simul cum illa ad emptorem pertinebunt. Secundò, quia sic habetur *l. Iulianus, §. si fruct.* Tertio, quia si res periret, vel deterior fieret, periret, aut deterioraretur emptori, ergo illi etiam fructificare par est, cuius est damnum, sit etiam commodum. Et ita docet Dicastillus *de iusticia, lib. 2. tract. 9. disp. 1. dub. 11. num. 116. cum sequenti*, secundò vendito equo, nisi aliud exprimat, intelligi vendita ornamenta, vt sella, ephippium, frænum, & cætera; quamuis enim hæc non sint fructus equi, si tamen equus cum illis venalis fuit propositus, & ostensus, omnia censentur simul vendita, tanquam accessoria, & adiacentia principali: Oppositum tamen dicendum est si sine illis fuit propositus, vel venditus in absentia: Et hæc omnia difficultatem non habent.

4. Sed tria sunt, quid dicendum de fructibus, qui tempore contractus non existunt pendentes, vel apparentes, & in tribus statibus de hac re possumus loqui. Primò ad quem pertineant fructus venientes quidem post rei traditionem, sed ante pretij solutionem. Secundò ad quem pertineant fructus rei traditæ quidem, & soluto pretio, vel habito pro soluto, aliqua ex rationibus prædictis.

5. Circa primum de fructibus post rei traditionem, sed ante pretij solutionem, vel antequam habitum sit pro soluto modis prædictis; Ant. Gomez 2. var. cap. 2.

Tom. VI.

n. 11. Couarru. 2. variar. cap. 15. n. 2. & Lutus lib. 3. cap. ... per totum. Molina disp. 268. n. 8. docent, fructus rei vendita, & tradita ante pretij solutionem pertinere ad venditorem: probant *ex l. curabit, C. de act. empt.* vbi Minor quidam vendiderat rem de qua ibi, & lex sic habet; Curabit Præses Prouinciæ compellere emptorem: qui nactus possessionem fructus percipit, & partem pretij, quam penes se habet cum vsuris restituere, quas, & perceptorum fructuum ratio, & Minoris ætatis fauor, licet nulla mora interuenerit, generauit: vbi apertè supponitur emptorem non potuisse percipere fructus rei in integrum, quia non soluerat pretium in integrum, sed tantum partem fructuum iuxta quantitatem pretij soluti; ergo si nihil sit solutum pretij, nihil fructuum pertinebit ad emptorem. Probant etiam *ex l. ult. de peric. & commod. rei emptæ*. Deinde probant ratione, quia æquitas naturæ non patitur, vt prius emens ex re vendita percipiat fructus, quàm soluat pretium, quia ex ratione pretij habet tantum titulum ad illam, quæ ratio magis vrget, si emptor sit in mora soluendi pretij. Vnde Couarruias vult prædictas vsuras concedi in recompensationem fructuum, quos ipse existimat ad venditorem pertinere, quem Bonacina, & alij putant adhuc esse dominium rei, donec ipsi soluantur pretium; vel ipse habeat pro soluto: fructus autem rei ad dominium pertinent.

6. Ex his sequitur ad venditionem agri pertinere messem, quæ erat ante venditionem collecta, etiam si ex ea conductor pensionem nondum debebat, quia terminus pensioni præstitutus, nondum aduenerat.

7. Sequitur secundò, si tempore vindemiæ maturæ, sed nondum collectæ, vendatur vinea, emptoris fore totum fructum vuarum nondum decerptarum.

8. Sequitur tertio, si domus vendatur tertio alicui locata à tempore venditionis, pretium locationis cedere emptori, & pro rata debere illud diuidi inter emptorem, & venditorem, quando terminus solutionis post venditionem demum exspirat. Excipe nisi venditor sit Fiscus: tunc enim tota pensio cedit emptori, quia in huius compensationem tenetur ratum habere contractum locationis à Fisco initum, qualem contractum initum à priuato venditore non teneretur ratum habere, *l. emptorem, Codice locati*.

9. Sed contrariam sententiam tuetur Gabriel in 4. dist. 15. q. 2. 1. concl. 4. cas. 3. Rosella v. *Vsura* 1. Armilla q. 15. Syluester v. *Emptio*, q. 3. n. 4. & v. *Vsura*, 2. q. 11. qui alios citat. Idem Petr. Nauarra lib. 3. de rest. c. 2. dub. 13. Sà verb. *Venditio* num. 4. Mercado lib. 2. c. 12. circa fin. Gut. in q. *Canon. c. 39. n. 19.* asserentes huiusmodi fructus non pertinere ad emptorem, nisi soluto pretio, vel saltem habito à venditore vt soluto, & ad certum diem dilato, quo non soluto, tenetur emptor soluere vsuras adæquantes fructus, quos à tempore moræ ipse percipit; Colligitur *leg. 4. Cùm inter C. de periculo & c.* quæ lex, vt commodum, vel incommodum rei vendita transeat ad emptorem, requirit vt inter emptorem, & venditorem de pretio conuentum fuerit: Et ex præcitata *lege fructus, C. de actionibus empti*, in qua sic sancitur: fructus post perfectum iure contractum, emptoris spectare personam conuenit, ad quem, & functionum grauamen pertinet: Venditor quoque pretium tantum, at si moram intercessisse probetur, vsuras ex officio iudicis exigere potest. Idem colligitur *ex paragrapho vendita. in sit. de rerum diuisione.* in quo dicuntur res vendita fieri emptoris. Si venditori pretium soluerit, vel alio modo ei satisfecerit: & ex *lege Iulianus, §. offerri, ff. de action. empt.* offerri pretium venditori, ab emptore, inquit, debet, cum ex empto actio est: Vénditor enim quasi pignus retinere potest eam rem, quam vendidit. Ratio verò est, quia æquum nõ est, vt emptor fructus rei vendita percipiat, & venditor non possit frui pretio sibi debito

debito, ex quo posset, adhibita propria industria fructus percipere.

10. Eadem ratio est, si emptor fuerit in mora soluendi pretium tempore debito, in quo euentu tenetur vsuras fructuum ab eo tempore perceptorum venditori soluere, vt expressè statuitur præcitata l. *Iulianus*, quæ sic habet: Ex vendito actio venditori competit ad eam consequenda, quæ ei ab emptore præstari oportet. Veniunt autem in hoc iudicio infra scripta, in primis pretium quanti res venit; Item vsura pretij post diem traditionis, nam cum re emptor fruatur æquissimum est eum vsuras pretij impendere: neque dicas: vsuras esse illicitas: nam duplices sunt vsuræ, aliæ lucratiuæ, aliæ re compensatiuæ, priores tantum sunt illicitæ, non autem posteriores, quæ dantur in recompensationem fructuum, quos emptor ex re sibi vendita percipit.

11. His tamen non obstantibus non nego sententiam primam Præsidis Couarruias, & aliorum esse satis probabilem; ego autem huic posteriori adhæreo, quæ probabilior mihi videtur.

12. Sed nunc transeundum est ad secundum dubium superius positum, nempe ad quem pertineant fructus nondum apparentes rei venditæ, & nondum traditæ, & ante pretij solutionem; eadem ratione dicendum est, si inter contrahentes à principio expressum sit, ad quem debeant pertinere, iuxta illorum conventioni standum erit.

13. Quod si contrahentes statuunt, vt tali die offeratur pretium, vendens vero nolit rem tradere; in eo casu à die oblato pretij fructus pertinent ad emptorem, iuxta expressam dispositionem legis *sterilis*, §. *cum per venditorem steteris*. Estque indubitata doctrina, & illius ratio. Tunc enim vendens verè est causa non tradens rem, vt fructus non percipiuntur ab emptore ex re sibi debita tradi, ac proinde tenetur soluere lucrum cessans emptori, quod per se prouenit ex negatione debitæ traditionis maius habeant pretium, quam postea cum vendens tradit rem, tenebitur soluere vltra rem ipsam illum excessum pretij.

14. Difficilius est ad quem pertineant prædicti fructus, quando nihil fuit expressum de tempore traditionis assignando. Neque de fructibus non existentibus, ad quem deberent pertinere.

15. Couarruias 2. *var. c. 4* qui pro se alios refert Sà *v. Venditio*, n. 4. Molina *d. 3 c. 8*. & alij apud Couarruiam cum quibus videtur sentire Mercado supra, putant tunc fructus non pertinere ad emptorem; sed ad venditorem; fundamentum est, quia vendens ante traditionem dominus est rei venditæ (vt supra diximus) illi ergo fructificat res sua. Secundò, quia æquum non est, vt emptor accipiat fructus rei, nisi vel postquam facta est traditio, & pretium solutum, vel saltem post traditionem habita est fides de pretio, aut quando vendens est in mora tradendi.

16. Secunda sententia est aliorum, afferentium fructus rei à die celebratæ venditionis ad emptorem pertinere, nisi aliud expressum sit.

17. Ego verò existimo vtramque sententiam probabilem esse, huic tamen posteriori ego magis adhæreo ob naturale quidem ius, quia licet vendens ante traditionem sit dominus; tamen non ita est dominus rei, vt ad se pertineat rei periculum, & licet emptor non habeat ius in re ante traditionem, nec sit absolutè dominus rei, tamen tale habet ius ad rem, vt ad illum pertineat rei periculum, & damnum, quod contingat sine culpa venditoris iuxta supradicta ex communi omnium doctrina. Ergò, & supposito iure naturali fructus rei ad eundem debent pertinere.

18. Et tandem circa tertium dubium, videlicet ad quem pertineant fructus rei venditæ & traditæ soluto

pretio, vel habita fide de pretio, & concessa dilatione ad soluendum; dicendum est, fructus omnes pertinere ad emptorem; neque hunc teneri ad interesse pro pretio à se non soluto, nisi aliter conuentum sit inter contrahentes; estque communis Doctorum sententia, cuius ratio est; tum quia venditor hoc modo cedit iuri suo, quo alioquin potuisset exigere interesse fructuum; tum quia res dominò fructificat, sed res vendita, & tradita emptori, habita fide de pretio, est emptoris; ergo ad illum spectant fructus.

19. Et hæc omnia docet Dicastillus *vbi n. 148. cum seqq.* cui adde ex parte Amicum *in Cursu Theologico*, tom. 5. *disp. 21. sect. 12.* Castrum Paluum tom. 7. *disp. 5. punct. 25. & 26.* Lessium *de iustit. lib. 2. cap. 21. dub. 13.* Layman *lib. 3. sect. 5. c. 17. §. 2.* Rebellium *lib. 9. qu. 17.* Cardinalem Lugo *de iust. tom. 2. disp. 26. sect. 14.* Malderum *de iust. tract. 5. cap. 2. dub. 15.*

RESOL. XXXIII.

Ad quem periculum rei vendita ante traditionem pertinet, emptori, vel venditori?

Et notatur, quod si vendita res sub conditione, pendente conditione, venditoris est commodum, vel incommodum: & idem est, si res mensuranda, vel gustanda sit.

Et difficultas est, si res vendatur sub indeterminacione.

Et si venderes decem modios tritici, duplicem seruum, &c. absque vlla designatione loci, ex quo deberent extrahi, ob cuiusvismode tritici à te possessi absumptionem, vel serui interitum, non excusaris: si autem sub aliqua determinatione venditio instituta sit, vt si venderes decem modios tritici ex his quos habes congregatos, debent, vt ab hac obligatione excusaris, omnes absumi.
Ex p. 11. tr. 7. & Misc 7. Ref. 32.

§. 1. **C**asus est satis practicabilis. Dico igitur, quod certum est, facta traditione emptoris esse commodum, & incommodum rei emptæ, difficultas est ante traditionem, & quidem tunc si res determinata absolute fuerit vendita, estò dominium illius in emptorem translatum non sit, l. *traditionibus. C. de pactis*: tamen commodum, & incommodum emptori accidit; ita vt non obstante deterioratione, vel interitu rei venditæ teneatur pretium soluere, si fortè non soluisset, quia sic censetur esse mens contrahentium, cum aliter conuentum non fuerit: Quam intentionem ius non impedit, sed potius fauet; §. *cum autem iuncta glossa instituit. de empt. & vend. l. quod sapè §. si res. ff. de contrahend. empt. leg. necessario ff. de periculo, & commodo rei vendita. l. 1. & leg. C. eod. tit.* Neque obstat textus in *leg. bona fides. ff. de act. empt.* Vbi resolutio contractu ex vna parte, ex alia resoluitur, quia, vt bene ibi responderet Gomezius, id intelligitur; quando fit resolutio per dispositionem legis Principis, vel sententiam iudicis, cui consonat Rebellius *lib. 9. q. 15. n. 25.* Molina *disp. 336. §. 4.* Sed hoc intelligendum est modo rei venditæ diminutio, vel interitus non succedat culpa venditoris. Nam, cum ipse ex vi contractus tenetur rem venditam tradere, consequenter obligatur ad illius custodiam, ac proinde tenetur de dolo, lata, leuique culpa, Antonius Gomez 2. *var. c. 1. num. 32.* Rebellius 2. *part. lib. 9. q. 15. num. 19.* Lessius *lib. 2. c. 21. dub. 12. n. 97.* Emmanuel Sà *verbo, Venditio, numer. 29.* Secundò; intellige, ne fuerit in mora culpabili rem tradendi; alioquin apud emptorem non eodem modo perituram; Vt habetur *leg. illud. ff. de periculo, & commodo rei vendita*, & soluunt præcitati Doctores. Si autem constaret eodem modo apud emptorem perituram fore, neque in foro externo neque in foro conscientie censendus est venditor obligandus, sed emptori damno cedit. Vt colligitur

ex leg. item §. ult. de rei vindic. & ex l. cum res, §. ult. ff. de legatis 2. & à contrario sensu, & tradit glossa in §. cum autem instit. de empt. & vend. Rebellius lib. 9. q. 15. n. 21. Lessius dub. 12. n. 96. Sà verbo venditio numer. 26. quia eo casu nullum ex mora præiudicium emptori aduenit; In dubio tamen an eodem modo res apud emptorem foret peritura, facienda est interpretatio contra morosum venditorem, tum in foro externo, tum in foro conscientiæ. Vt aduertit Rebellius loc. cit.

2. Notandum verò, quod si vendita res sit sub conditione, pendente conditione venditoris est commodum vel incommodum, & idem dicendum est si rem mensurandam, vel gustandam, quia censeris sub tacita conditione mensurationis, vel gustationis vendere, ac proinde tanquam de re sub conditione vendita agi oportet l. quod sapè ff. de contrahenda emptione, & l. 2. C. de periculo, & commodo rei vendita & tradit Syluester verbo emptio, §. 2. Antonius Gomez c. 2. n. 22. u. 22. Covarruias tract. c. 3. n. 7. Sà verbo Venditio, n. 26.

3. Et tandem difficultas est, si res vendatur sub indeterminate, & tunc Hurtadus de controuers. disp. 2. difficultat. 12. sic ait: Si res vendita nondum tradita non sit omninò determinata in indiuiduo, sed indeterminata, vt quando venduntur decem oues ex grege eas non designando, vel si sit determinata in indiuiduo, vendita tamen ad mensuram, vt quando venditur aceruus tritici vno aureo in singulas mensuras, vel quando venditur ad pondus vt fructus horti vno dipondio in singulas libras, vel quando venditur ad gustationem, tunc periculum interitus earum rerum ad venditorem pertinere iure Cæsareo leg. 1. ff. de periculo & commodo rei vendita, & etiam iure naturali, quia emptio & venditio istarum rerum fit tacitè sub conditione, nam emptio, vel venditio rei indeterminatæ in indiuiduo sub conditione traditionis illius, & emptio, & venditio dictarum rerum determinatarum ad mensuram, vel ad pondus, ver ad gustationem fit sub conditione, si res mensuraretur, vel ponderetur, vel gusteretur, ac proinde si res pereat ante traditionem, vel mensurationem, vel ponderationem, vel gustationem (in quibus continetur quædam moralis conditio, cum fieri debeat, vel ab emptore si sit gustatio, vel saltem coram si sit mensuratio, vel ponderatio) perit venditori, quia perit ante impletionem conditionis, & consequenter ante perfectum, seu absolutum contractum, periculum verò deteriorationis, & euentus meliorationis earum rerum ad emptorem pertinent, quia emptio, & venditio earum fit, earum provt fuerint tempore traditionis, quia eas emens, & vendens se exponunt euentibus fortuitis. Ità Hurtadus.

4. Sed magis clarè assero, si venderes, verbi gratià, decem modios tritici, duplicem seruum, &c. absque vlla designatione loci, ex quo deberent extrahi, ob cuiuscumque tritici à te possessi absumptionem, vel serui interitum non excusaris: quia estò omne triticum, quod possides absumatur, & omnes serui, quos habes, & ex quibus cogitabas venditionem perfecturus, pereant, cum alij serui, aliudve triticum in rerum natura sit ex quibus venditio perfici possit, teneris leg. in ratione l. 2. §. incerta, ff. ad legem falcidiam, & leg. incendium, Cod. si certum petatur. Si autem sub aliqua determinatione venditio instituta sit, vt si venderes decem modios tritici, ex his, quos habes congregatos, debent, vt ab hac obligatione excuseris, omnes absumi leg. 1. vers. sed non sunt, ff. de periculo, & commodo rei vend. leg. 2. vers. cum autem, Cod. eodem. Sic Antonius Gomez 2. variar. cap. 2. n. 32. post medium. Lessius lib. 2. c. 21. dub. 12. n. 97. Rebellius lib. 9. q. 15. n. 14. Emmanuel Sà verb. Venditio, n. 27. Molina tract. 2. disp. 366. paulò post initium.

5. Sed circa præsentem difficultatem in facti contingentia præter Doctores citatos, ne deferas recogno-

Tom. VI.

scere doctissimum Dicastillum de iust. lib. 2. tr. 9. disp. 1. dub. 2. per totum, vbi in hac materia, & doctrina ab ipso tradita quatuor colliguntur. Primò, periculum rei indeterminatæ in indiuiduo, pertinere ad venditorem quoad substantiam, quamuis periculum pretij, & valoris rei spectet ad emptorem. Vnde si tempore traditionis, aut mensurationis res in pretio decreuit, censetur decreuisse in damnum emptoris, perinde atque etiam si deterior, aut melior fiat: damnum, & commodum videtur ad eundem emptorem pertinere, quia venditor solùm videtur obligari ad tradendam rem talis speciei, & emptor rem emit, provt erit tempore traditionis, subiiciens se periculo sentiendi incommodum, & etiam commodum, vt clarè colligitur ex capite nau. gami citato.

6. Secundò, rem, quæ vendita fuit ad corpus, si pereat ante traditionem perire, emptori. Idèd si venditio fiat hoc modo, vendo tibi hoc dolium vini quingentis argenteis, & postea effundatur vinum, effunditur in damnum emptoris. Si verò venditio fiat ad mensuram, antequam mensuretur, atque etiam ante traditionem damnum erit venditoris. Propterea si in contractu dicatur vendo tibi hoc dolium vini tribus aureis in singulas mensuras, & postea vinum effundatur ante mensurationem, vel traditionem perit venditori;

7. Tertiò, colligit cui res pereat quando ex certo numero venditur vnum sub disunctione, vt si dicatur vendo tibi hanc, vel illam ouem. Constat enim perire venditori, cum omnibus saluis integrum erat tradere, quam vellet. Ergo par est vt si aliqua pereat ante traditionem, illi pereat. Quod si omnes pereant simul, aut successiuè nulla excepta, vna perit emptori. Consequenter emptor dare tenetur pretium, quamuis res sibi nondum fuerit tradita. Constat ex leg. si in emptione, §. penultimo, ff. de contrahenda empt. & ratione probatur; quia emptor aliis destructis habet ius, vt superstes sibi tradatur, respectu cuius perinde est, ac si venditio fuisset determinata in indiuiduo. Ergo par est, vt si pereat illa, ipsi pereat.

8. Et tandem quartò infert, si domus vendita incendio pereat, vel seruus moriatur, vel aliqua corporis parte lædatur post perfectam venditionem, damnum pertinere ad emptorem; idèdque iudicium est quando fundus post venditionem ad corpus totius, vel ex parte perit alluione fluminis, Si tamen per alluionem aliquid fundo accrescat, accrescit emptori, vt ad quem incommodum spectat, spectet commodum. Vide etiam in facti contingentia circa omnia superius dicta Amicum in Cursu Theol. tom. 5. disp. 21. sect. 11. per totam. & Malderum de iust. tr. 5. c. 2. dub. 13. per totum.

RESOL. XXXIV.

An supradictus contractus Allameta possit sapius renouari? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 18.

§. 1. **R**espondeo affirmatiuè, citra fraudem, & affectum auaritiæ: quia subsequentes contractus cum requisitis suprapositis sunt etiam contractus emptionis, & venditionis. Itaque tempore mensis Augusti, si venditor non possit, neque frumentum; neque pretium soluere, potest celebrare denuò hunc contractum; & quoties non est soluendo, toties illud renouare: dum tamen habeat spem in præfixo tempore habendi aliquo pacto frumenta, vel pretium.

RESOL. XXXV.

An supradictus contractus dum renouatur, licitè postea in illo adiiciatur interesse sorti principali? Et notatur interesse pænarum nullo modo periri posse, vt

M 3

verbi

verbi gratia, aliquis nomine pœna tenetur aliquid solvere, si pœnam in tempore non soluit, non tenetur soluere interesse dictæ pœnæ. Ex p. 1. tr. 8. Ref. 19.

§. 1. **N**Oster D. Andreas Molfesius in sua summa, p. 62. tract. 12. c. 7. n. 113. & P. Megala 2. 2. lib. 2. c. 6. q. 1. n. 2. partem tenent negatiuam. Hanc sententiam sequuti sunt Malderus in 2. 2. tract. 5. c. 3. dub. 12. & Iacobus de Graffis p. 1 lib. 2. c. 105. n. 8. Honde-deus conf. 5. n. 28. Francus dec. 254. n. 14. Rodericus de annis redd. lib. 5. q. 7. n. 27. & Decisiones nouissimæ Rotæ Romanæ vol. 1. dec. 315. n. 8. Probatur ratione: nam hoc esset quædam superfœtatio, & anatocismus, iure prohibitus, vt vsuræ vsurarum, vt patet ex l. vit. C. de vsuris. Secundò, si admitteretur interesse alterius interesse, res in infinitum progredieretur contra textum l. unica, vers. in aliis autem casibus. C. de sent. que pro eo, quod interest, profertur.

2. Sed affirmatiuam sententiam probabiliorē esse censo, quam tuentur Alphonsus Villagut in tract. de vsuris, q. 18. n. 34. Rota Genuensis in dec. 134. in fin. Rota Mantuana, vt testatur Burfatus lib. 1. conf. 68. n. 2. Beretta conf. 25. n. 5. Cagnolus in leg. vnica. C. de sent. pro eo, n. 46. & nouissimè Scaccia in tract. de commerc. §. 7. g. 2. à nu. 19. vsque ad 59. cum Polydoro Ripa obseru. 24. n. 8.

3. Et ratio est aperta: nam, sicuti primum interesse debetur: sic etiam debetur & secundum, & aliud deinceps, cum nulla probabilis differentia afferatur inter vnum, & aliud interesse: decurso enim primo interesse, illud effectum est capitale, quo non restituto causatur nouum interesse, cum creditor careat lucro, quod habuisset, si illud solutum sibi fuisset. Et hoc dicere voluit Signorolus in conf. 65. dum respondit, lucrum lucri deberi: quia, posteaquam lucratum est, illud lucrum facit fortem, & capitale.

4. Notandum est verò, interesse pœnarum nullo modo peti posse: vt, v. g. aliquis nomine pœnæ tenetur aliquid soluere, si pœnam in tempore non soluit; non tenetur soluere interesse dictæ pœnæ, vt optimè notat noster P. Molfesius in summ. tom. 2. tr. 12. c. 23. n. 37.

5. His suppositis respondeo: In hoc contractu, vt vulgò dicitur, *alla meta*, sine vlllo scrupulo concedere possunt Confessarij, vt interesse ratione lucri cessantis adiiciatur forti principali. Vide Lessium lib. 2. c. 23. dub. 9. n. 85. Sed ad alias, non minùs in praxi occurrentes difficultates deueniamus.

RESOL. XXXVI.

An si venditor tradidit rem emptori, & ipse non soluit pretium, possit recipere vsuras pretij pro ratione fructuum?

Et quid pro ratione damni emergentis & lucri cessantis? Et aliqua alia circa hoc aduertuntur. Ex p. 3. tract. 5. & Misc. 1. Ref. 115. aliàs 114.

Sup hoc pro contraria diffic. quæ doctrina potest deferuire pro hac q. suprâ lege Ref. 18 & si placet, lege etiam Ref. eius nor.

§. 1. **N**egatiuam sententiam in foro conscientie tenet Megala in 2. 2. lib. 2. c. 6. q. 1. n. 19. vbi sic ait: Dico non licere venditori in foro conscientie vsuras, seu fructus pretij non soluti exigere, nec exactas retinere, nisi ob moram emptionis, damnum aliquod illi emergat, vel lucrum illi cesset, nam cum sint vsuræ intrinsecus malæ, semper erunt malæ, ita vt nec à legum dispositione, nec alia via iustè fieri possint. Ita ille, & ante illum Lessius lib. 2. cap. 21. dub. 13. n. 109. & Filliucius tom. 2. tr. 35. c. 8. n. 276.

2. Sed multi ex l. vlt. ff. de periculo, & ex l. curabit. C. de act. empt., contrarium docent, & asserunt, quòd si venditor rem venditam tradat emptori, & emptor in mora sit tradendi pretium, siue totum, siue partem eius, non solum ad pretium, aut partem pretij non solutam,

sed etiam ad vsuras pretij non soluti cogendus erit, iuxta fructum pretij nondum soluti proportionem; vt si nihil pretij soluit, restituat omnes fructus; si dimidiâ vel tertiam partem pretij, tantum soluat dimidium, vel duas tertias partes fructuum vltra pretium. Et ita docet Couarruias lib. 3. var. ref. c. 4. n. 5. Molina, Binsfeld. Sâ, quos adducit Tannerus in 2. 2. dis. 4. 7. 7. dub. 2. n. 48. asserentes, dictas leges procedere etiam in foro conscientie, & illas ab vsura liberant.

3. Sed in hac quæstione mihi placet opinio Ferdinandi Rebellij p. 2. lib. 9. q. 16. sect. 1. n. 11. vbi prædictas leges ab vsura excusandas esse putat, non ex parte dilatae solutionis, sed ex eo quòd propter moram culpandam, siue culpam non soluendi pretium in pœnam morosi emptoris actionem in foro externo, venditori concedere voluerunt, ad exigendos omnes fructus, quos emptor percepisset, vel percipere potuisset ac per negligentiam non percepit, à tempore, moræ iuxta propositionem pretij non soluti. Ex quibus infert n. 14. quoad forum conscientie, non esse cogendum dictum emptorem ad prædictos fructus, siue vsuras pretij soluendas, ante condemnationem; cum id in pœnam pro culpa à iure decernatur, & pœna non debetur ante iudicis sententiâ.

4. Nota etiam cum dicto Rebellio n. 13. quòd in foro conscientie si venditor nollet iudicialiter exigere dictam pœnam à iure statutam, id est, fructuum restitutionem, sed tantum lucrum cessans, vel damnum emergens, emptor in conscientia illud compensare tenetur ante illam iudicis condemnationem, cum sit damnum datum ex peccato contra iustitiam commutatiuam, nempe ex mora culpabili. Ita Rebellius.

5. Ex quibus patet responsio ad argumentum Megalæ. Non enim illæ leges in tali casu tribuunt vsuras venditori, sed pœnam moroso debitori imponunt soluendam venditori. His tamen non obstantibus, prima opinio est probabilior, non tamen damnarem hanc secundam sequi volentem; est enim probabilis. Vide etiam circa præsentem quæstionem Azorium tom. 3. lib. 8. c. 15. & Nauarram de rest. lib. 3. c. 2. n. 18.

RESOL. XXXVII.

Pluribus quæsitum à me fuit, an contractus, qui vulgò dicitur Apagare, & Consignare, & in hoc Regno Sicilia frequenter celebratur sit licitus, & non vsurarius? Et pro praxi, & intelligentia huius contractus prius aliqua notantur. Ex p. 1. tr. 8. Ref. 65.

§. 1. **N**Otandū est pro praxi huius contractus, quòd ita celebratur. Ioannes, verbi gratiâ, mense Ianuarij habet centum modios frumenti, quos vendit Petro, & non tradit nunc, quando celebratur contractus; sed obligat se illos consignare mense Iulij, quâdo Petrus emens soluet pretium, quod ipsi contrahentes taxant mense Ianuarij quando faciunt contractum; pretium autem non est illud, quo valebunt frumenta mense Iulij, nequè quo valent nunc mense Ianuarij, sed illud, quod taxant contrahentes mense Ianuarij, & solent ex communi consensu hoc modo definire pretium soluendum. Hoc pretium verò ita taxatur, vt si mense Ianuarij tempore contractus, modius frumenti valeat quadraginta tarenis, ipsi determinant, & conueniunt, vt mense Iulij soluantur, v. g. quadraginta tres tarenis, augendo aliquid vltra pretium currens tempore contractus: atque ita taxato pretio maiori, qui valet de presenti, vendit frumentum consignandum, & soluendum, quando consignabitur mense Iulij.

2. Notandum secundò, quòd est proprium, & speciale in hoc contractu, vt Ioannes venditor frumentorum consignandorum mense Iulij, teneatur illa dare Petro emptori, quoties petierit medio tempore, à Ianuario ad

ad Iulium, & toto illo tempore medio dicta frumenta stant periculo, & expensis Ioannis venditoris: si verò transferit Iulius, & Petrus non acceperit frumentum, Ioannes tunc debeat advertere, & cogere Petrum, vt illud accipiat, aliter protestatur de interesse, & expensis; & periculum deinceps frumenti, erit penes Petrum. His ita notatis.

3. Dico, quòd si iste contractus celebretur inter eos, qui realiter, & verè emunt frumenta, & non fictè, vt ex tali fictione lucrentur; nam alioquin iurarent falsum: dico, inquam, quòd talis contractus est licitus, & non vsurarius. Probo primò: nam est contractus verè emptionis, & venditionis. Secundò, illud plus, quod accipitur vltra pretium currens, Ioannes licitè accipit sine aliqua iniustitia: quia illos duos, vel tres tarenos accipit pro expensis, laboribus, & periculis, quæ subit conferuandò frumenta ad mensem Iulij. Tertio, in hoc contractu adest æquale, & probabile periculum, tam venditoris, quàm emptoris: nam in mense Iulio potest pretium esse maius, vel minus: ergo vterque subit periculum lucrandi, vel perdendi. Quarto, in hoc contractu est quædam species contractus, quæ vulgò dicitur, *arrificare*: ex eo, quòd venditor, & emptor taxant pretium de presenti in mense Ianuarij, & exponunt se periculo, vt mense Iulij perdant, vel lucrentur propter æquale, & probabile periculum, cui se exponunt: talis verò arrificatio, vt vulgò dicitur, stante periculo probabili euentus lucrandi, & perdendi licita est: ergo licitum erit etiam illud plus, quod ex tali arrificatione datur, & accipitur. Propter has rationes Confessarij sine vllò scrupulo possunt talem contractum, tanquam licitum, & tutum in praxi consulere, & admittere, salua semper, &c.

RESOL. XXXVIII.

An liceat vendere pretio currenti tempore solutionis? Et notatur non esse licitum vende e triticum, vel aliquid aliud pretio presenti cum pacto, vt cum solutio fiat, tempore prefixo, sit in ipsa specie tritici, vel in pecunia ad electionem venditoris? Ex p. 3. tr. 6. & Misc. 2. Ref. 2.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondet Caietanus in 2. 2. q. 78. a. 2. & *ibid. in relect.* Franciscus Victoria cum multis recentioribus Thomistis, quia tempore solutionis dicitur perfecta venditio. Et hanc sententiam probabilem esse putat Sotus *de iust. lib. 6. q. 4. a. 2.*

2. Sed ipse contrariam tenet, si non eras seruaturus merces tempore solutionis, cum communi Doctorum. Dicendum est igitur, posse quem vendere credito pretio currenti tempore solutionis, si pro tunc seruaturus erat illas merces. Tamen in tali casu rectè notat la Cruz *in direct. p. 1. pr. 7. q. 5. dub. 7. concl. 2.* postea de pretio deducendas esse expensas, quæ faciendæ erant, verbi gratiâ, pro conferuando tritico, & periculo, si quæ probabiliter timentur in eius conferuatione. Item habenda erit ratio pretij, quo res in Maio, verbi gratiâ, æstimarentur, si vsque tunc seruarentur; nam si mille cori tritici in Maium seruantur, ex copia vilescet pretium. Hæc ille, quæ sunt valdè menti tenenda. Sed circa præsentem quæstionem, vide Molinam *disp. 355. Medicina de restit. q. 38.* Rebellium *p. 2. lib. 9. q. 11.* Aragon *in 2. 2. q. 77. art. 4.* & *ibidem Salonium controuerf. 2. 2. & alios.*

3. Notandum est etiam cum Villalobos *in summa, tom. 2. tract. 11. difficult. 6. num. 3.* [que no es licito vender el trigo apreciado al precio, que vale al presente, con pacto de que se pague para tal tiempo en trigo, ò en dinero, como mas quesiere el que le vende; porque en tal caso el que vende posuit spem in tuto, esto es que

assegura su negocio, y no se pone à peligro de perder, pues ha de escoger; y el otro si.] Ita ille, & ante illum Rebellius *p. 2. lib. 9. q. 11. n. 12.* in quo multi Barones, & negotiatores miserimè decipiuntur.

RESOL. XXXIX.

Verum licitum sit percipere lucrum cessans ex mutuo, si compensetur alio lucro, quo caret mutuans, si non mutuari? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 34.

§. 1. **R**espondeo, esse licitum, & vsuram. Vnde colligitur esse vsurarios mercatores, qui vendentes credito, accipiunt aliquid vltra pretium rigorosum, dicentes, se id accipere ratione lucri cessantis, eò quòd si statim eis solueretur merces pretio summo, aut medio; tantumdem, aut plus lucrarentur, quàm recipiant vltra sortem; aliunde enim hoc lucrum compensatur: nam vendendo ad creditum, quod virtualiter est mutuum, plures habent emptores, pluresque res vendunt; & ita compensatur lucrum, quod vendendo numerata pecunia haberent.

2. Et ita docet Salas *tract. de vsuris, dub. 20. n. 5.* & ante illum Molina *tom. 2. tract. 2. disp. 316. n. 4.* vbi sic asserit: [Si hi homines solùm venderent pecunia statim numerata, certè in fine anni non tot merces vendidissent, quot vendunt, vendendo simul credito: quia longè pauciores emptores habuissent. Neque ex eo, quòd credito multis vendant, nullum lucrum eis cessat; quod habuissent, si solùm negotiari vellent pecunia statim numerata: quin potiùs eis lucrum accrescit, si intra limites iusti pretij credito vendant eis, qui non habent pecuniam præsentem, qua emant: quoniam vltra alios; his etiam vendunt quibus non vendidissent, nisi credito vellent eis vendere.] Ita Molina.

3. Quod etiam antea docuerat Michaël de Palatio *lib. 4. de contract. c. 4. dub. 5* vbi multa aduersùs dictos mercatores adnotauit; & præsertim, quòd vendendo ad creditum, vendunt merces, pretio rigotoso: quod non haberent, si pecunia numerata illas venderent. Notent hæc Confessarij: quia hic casus passim in praxi occurrere solet, maximè cum illis, quos nos vulgò vocamus *Panneri*, & *Merceri*. Sed apponam hîc alium casum, etiam in praxi sæpiùs occurrentem.

RESOL. XL.

Olim hac quæstione tentatus sum; Verum sit licitum exigere aliquid supra iustum pretium ratione periculi sortis, cui interdum vendens credito exponitur, & hoc sine onere restitutionis? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 57.

§. 1. **N**on est tam facilis hæc quæstio, vt multis forsitan videtur: nam sine peccato, & onere restitutionis hoc fieri posse mordicè negant hi omnes, Sotus *de iust. lib. 6. q. 4. a. 1. dub. 2.* Navarrus *c. 23. nu. 81.* Lopez *in instr. p. 1. c. 220.* Palac. *de contr. lib. 4. c. 3. concl. 8.* Garzias *de contr. lib. 1. c. 23.* Toletus *de septem peccatis, c. 5.* Azotius *p. 3. lib. 8. c. 8. q. 7.* & Rebellius *de oblig. iust. p. 2. lib. 9. q. 12. n. 1.* qui validissimis rationibus probat hanc sententiam, ex quibus aliquas accipe: Vsurarius eris, si cogas mutuatariu ad ineundam tecum assecurationem eiusdem mutui, etiam pro vilissimo pretio, vt patet *ex c. nauigantis, de vsuris.* Ergo à fortiori vsurarius eris, si non mutues alteri, nisi sub obligatione reddendi aliquid vltra sortem pro periculo, cui mutuum exponis: & eadem ratio in credito militat. Consequètia probatur: nam vtilior videtur debitori, & minùs onerosa prior; quàm secunda obligatio. Secundò: quia nec timor periculi, nec ipsum periculum de non soluendo

sup. hoc idem fra lege doctrinam Ref. 66. 67. & 77.

Sup. hoc idem Ref. seq.

mutuo, vel credito, est secundum se vendibile; sed est consequens, siue accessorium ad vtrumque. Probatum antecedens, nam periculum istud ex sui natura solet praecaveri per poenam impositam, vel per fideiussores: ergo vendi non potest. Hæc, & alia argumenta adducit Rebellius.

2. Sed contraria opinio visa est probabilis his omnibus, Medina de rest. q. 38. causa 3. & 4. Petro à Navarra lib. 3. de rest. c. 2. p. 1. dub. 11. n. 105. & part. 2. c. 3. dub. 10. num. 342. Valentia tom. 3. disp. 5. q. 10. punct. 2. concl. 4. Emanuëli Sà verb. venditio, num. 3. Rodriguez in summa, part. 2. c. 83. num. 3. & Leonard. Lessio lib. 2. c. 21. dub. 6. num. 54. & aliis quos citat, & sequitur Sanctarellus in suis resol. p. 1. q. 4. num. 17. & Salas tract. de usuris, dub. 27. num. 3. Nec desunt rationes pro hac opinione. Nam, exponere se tali periculo, est pretio æstimabile: ergo pro eo potest aliquid exigere. Deinde, venditor potest petere fideiussorem, qui, ut periculum illud in se suscipiat, potest iustum pretium stipulari: ergo, si emptor cupiat venditorem illud in se suscipere, poterit venditor iustum eius pretium exigere. Nota tamen, quod hoc periculum debet esse verum, & non fictum. * Et si quæris, quale erit eius iustum pretium, respondeo, totum id, quod tu libenter alteri dares, ad simile periculum redimendum.

*Sup. hoc supra in Ref. 26 prope finem, à vers. optima & in alio §. eius not.

RESOL. XLII.

An licitum sit propter periculum in recuperanda sorte aliquid aliud exigere?
Idem quaeritur, si aliqua res ad creditum vendatur. Ex part. 1. tr. 8. Ref. 37.

Sup. hoc in Ref. præterita.

§. 1. **R**espondet negatiuè Ioan. de la Cruz in direct. conf. p. 1. præcept. 7. q. 5. dub. 6. concl. 2. vbi ita ait: [Non licet mutuanti exigere aliquid pro periculo, & metu recuperandi debitum. Ita Soto, Bannez, & alij, quos refert, & sequitur Lopez, & oppositum ait esse periculosum in fide: quia in cap. nauiganti, de usuris, definitur, esse usurarium, qui recipit aliquid ultra sortem, ex eo, quod suscipit in se periculum mutui. Nec est eadem ratio de fideiussore, & asecratore, quibus licet aliquid accipere pro periculo asecrationis: quia ista sunt pretio æstimabilia, cum interueniat obligatio ciuili ex parte fideiussoris: at periculum metus mutuantis non est quid separatum à mutuo, & sic gratis præstandum cum mutuo.] Ita ille. Et ita etiam hanc opinionem docet ex Societate IESV Rebellius p. 2. lib. 9. q. 12. Toletus de 7. peccat. mort. c. 51. & alij penes Salam tract. de usur. dub. 22. num. 1.

2. Sed ipse num. 3. rectè contrariam sententiam docet, citans plures Doctores, quibus ego addo Bonaciam de contract. disp. 3. q. 2. punct. 4. num. 18. Filiucium tom. 2. tr. 35. c. 5. num. 112. & Malderum in 2. 2. tr. 5. c. 3. dub. 14. Et ratio est: quia hoc pertinet ad indemnitate mutuatoris; qui tamen non debet hoc facere cum grauamine mutuatarij, quale erit, si volente mutuatario tradere pignus, aut adducere sufficientem fideiussorem, non contentus his cautionibus, præscribat ei, ut secum super periculo pacifcatur.

3. Aduertendum est tamen, quod tale periculum debet esse verum, & graue; & non leue. Ad argumentum Ioan. de la Cruz, & aliorum, respondeo, illos nimis licentiosè loquutos fuisse. Et ad cap. in ciuitate, quod adducunt, respondetur, quod nullo modo casus noster ibi attingitur: sed Pontifex tantum declarat, eos peccatum incurere, qui idè rem cariùs vendunt, quod expectet ad tempus solutionem: nisi probabile sit, tempore solutionis valituram plus minùsve eo pretio maiori, quo nunc venditur. Imò textus iste facit pro nobis: nam, permittit, venditorem posse exigere

ultra pretium aliquid; quia se exponit periculo admittendi lucrum: ergo similiter mutuans potest aliquid recipere pro periculo, cui se exponit. Et ita notant Doctores citati. Sed ex veritate huius conclusionis pendet decisio cuiusdam casus in praxi sæpiùs occurrentis: idè quaeritur.

RESOL. XLII.

An quis possit vendere equum, torquem auream, vel aliquid aliud ultra iustum pretium, & hoc cum conditione, ut emptor illud soluat, cum uxorem duxerit? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 38.

§. 1. **A**git de hac quaestione noster P. Megala in 2. 2. lib. 2. c. 6. q. 4. n. 139 & ex professo in conf. 70. vbi sententiam affirmatiuam docet ex principio in superiori Resolut. allato; nempe, quia ratione periculi licitum est exigere aliquid ultra iustum pretium, quidquid alij contradicant. Sed addit, quod quinque conditiones sunt necessariæ pro iustitia istius contractus: Prima, ut periculum sit reale, & non imaginariu. Secunda, ut sit graue. Tertia, ut fiat sine scandalo ob suspicionem palliandi vsuras. Quarta, ut manifestetur emptori, ratione periculi emendi ultra iustum pretium. Quinta, ut argumentum pretij sit proportionatum periculo. Itaque, cum in nostro casu adsit periculum admittendi capitale, non solum ob mortem emptoris; sed etiam, quia fieri potest, ut ipse ob multa, quæ contingere possunt, uxorem non ducat, & nullum quoque ex tali contractu sumatur scandalum, cum passim efficiatur; sequitur, quod si concurrant supradictæ conditiones, licitus erit talis contractus.] Ita noster Megala. Qui etiam, & optimè, existimat in hoc casu graue periculum illud esse, quod conditio adimplenda pro soluendo pretio ex simplici voluntate emptoris dependet. Non ricebo tamen, supradictas venditiones sæpiùs esse illicitas: quia augmentum pretij non est periculo proportionatum: quod quando tale sit, relinquitur arbitrio boni viri circumstantias attendentis.

Quamuis non plene sup. hoc, licet tamen infra doctrinam Ref. 8. & si placet etiam Ref. 83. & 83. i. tr. 4.

RESOL. XLIII.

An contractus innominati pariunt obligationem in foro conscientia, vel detur eis locus poenitentia, ut disponunt iura Ciuilia? Ex p. 9. tr. 9. & Misc. 4. Ref. 12.

§. 1. **S**uppono quod Contractus nominati pariunt non solum exceptionem, sed etiam actionem, & obligationem ciuilem: Contractus autem innominati exceptionem pariunt, actionem verò, & obligationem ciuilem non item. Ita expressè l. 1. & l. 7. Iuris gentium ff. de pact. in princ. ibi. Quæ pariunt actione in suo nomine non pariunt. Et infra §. Sed cum nulla subest causa, hic constat constitui non posse obligationem & concludit I. C. Igitur nuda pactio obligationem non parit, sed parit exceptionem. Idem decernitur l. diuersionis 45. & ibi Gloss. & Paulus de Castro & l. legem, Cod. de pact. & l. petent 27. eod. & ita docet Gomez lib. 2. Var. cap. 8. num. 4. & alij communiter. Difficultas ergo est, an sit tutum in conscientia sequi Ius ciuile, & doctrinam de poenitentia in contractu innominato: Et negatiuam sententiam tenet Pater Oñate de contractibus, t. 1. disp. 2. sect. 1. n. 101. vbi sic ait: Ratio verò, cui nominati contractus actionem pariunt, innominati non pariunt, immediata non potest esse alia, nisi quia Ius ciuile ita disposuit. Ius inquam ciuile: nam Ius naturale etiam innominatis contractibus obligationem, & actionem dedit coram Deo, & in foro conscientia, quod valdè notandum, & memoria commendandum

dandum est, & est etiam certissimum. Primò, quia contractus innominati sunt veri contractus: ergo obligationem, & actionem naturalem saltem pariunt. Sed hanc naturalem obligationem Ius positium nullo modo annullauit; nam licet pactis nudis, & contractibus innominatis non assistat, addendo eis obligationem, & actionem civilem, non tamen resistit, auferendo ab eis obligationem, & actionem naturalem. Nec ulla est lex, quæ talem irritationem contineat: nec illa lex esset expediens. Nam contractus innominati, & pacta nuda ex sua generali ratione nullam continent turpitudinem, quin potius sunt frequentius valde vtilia, & in vsu frequentissimo cuiuslibet Reipublicæ: ergo hodie quoque hæc pacta, & hi contractus retinent suam naturalem obligationem, & actionem, licet civilis eis negata fuerit. Ita ille. Et idèd Pater Molina *disp. 258. de iust. & iur.* existimat, leges à nobis citatas de repetitione eius, quod datum est ex contractu innominato, fouere peccatum, & multiplicare lites, proindeque & posse, & debere à Romano Pontifice abrogari. Sicut propter eandem causam ab Hispaniæ Regibus sunt reprobata; & non est concessa in illis penitentia, cum sit contra conscientiam posituè concedere, vt homines pacta conuenta non obseruent.

2. His tamen non obstantibus, nouissimè Pater Vvadingus *tract. de Contract. disp. 6. dub. 1. §. 3. n. 2.* docet, Ius civile nihil statuisse in hac parte contrarium iustitiæ, aut forens peccatum, & vt res explicet clarè, notat, aliud esse promissionem de celebrando contractu, aliud conuentionem, vel promissionem de eo dando, quòd est obiectum contractus, v. g. Si promittam me tibi traditurum talem equum, est pactum nudum, & promissio de contrahenda emptione; ita quoque in proposito potest esse pactum nudum, & promissio de ineunda die crastinum permutatione; vt promitto me cras tecum conuenturum de permutatione mei frumeti cum tuo vino, & illud non est contractus permutationis, nec habet vllum fauorem Iuris, sed obligat instar aliorum pactorum; nec admittit penitentiam, cum in iure non habeatur quicquam, nisi de ipso contractu: de promissione verò ponendi contractum nihil statuitur. Vnde argumentum de obligatione naturali ex nudo pacto, in presenti difficultate habet locum; & Iura loquentia de contractibus innominatis non euertit. Post pactum nudum de contrahendo sequitur contractus, vt si dicam, dabo tibi centum, si hoc pro me facias, altero promittente fit contractus, de quo est præsens controuersia, an possit vna pars, altera inuita, resilire? Pro quo notat secundò, licet obligationes contractuum sint iuris naturæ, tamen variis modi subesse Reipublicæ; & menti contrahentium: Reipublica enim aliquando tacitè aliquos ad contrahendū inhabiles; aliquando ipsos contractus sine certis solemnitatibus initos facit irritos, & sine obligatione: aliquando facit contractus patere debilem obligationem, & ad arbitrium dissolubilem; altera parte manente obligata. Sic diximus contractus cum pupillis, & minoribus initos posse ad arbitrium pupilli, vel dissolui altera parte inuita, vel haberi ratos, quare ergo non potuit ius statueri contractus aliquos sic celebrari, vt obligationem parerent ante rei traditionem vtrinque factam, sub conditione tamen, si modo non resilirent, & si contingeret vnam partem citius implere contractum habendo rem, posset efficaciter obligare alteram partem manente libertate resiliendi: sicut de facto minor efficaciter sibi obligat maiorem, & tamen vicissim non obligatur efficaciter, & partes quando contrahunt, sciunt se sub hac conditione contrahere, proptereaque non possunt quæri, si alter vtens iure suo reuocet, aut datum repetat quando, videt sibi prospectum à iure, vt in dantio non sit, & quodcumque occasione contractus, ex suis bonis perdidit, refundatur per illum, qui repetit.

Vnde omnibus rectè perpenfis iudico ius civile nihil hac in parte iniquum constituisse. Deinde, si reperiretur iniquitas; mirum est id non aduersum à Iure Canonico, nec reprobatum. Solet enim alia, quæ periculum peccati continent, in legibus civilibus corrigere, pro vt videmus in præscriptionibus, & aliis. Hucusque Vvadingus, cuius sententiam probabilem. Ego existimo, licet priori sententiæ, vt communiori adhæream.

RESOL. XLIV.

Petrus mutuo dedit Joanni uncias centum per duos annos, ita vt intra id tempus repetere non posset dictas uncias 100. Quæ itur modo, an Petrus possit aliquid accipere non pro mutuo, nam esset usura; sed pro illa priuatione non repetendi dictas pecunias per illud tempus duorum annorum? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 48.

§. 1. **L**Vdouicus Molina *de iustit. tom. 2. tract. 2. disp. 308. num. 8.* Layman *in Theol. mor. lib. 3. sect. 5. tract. 4. cap. 16. num. 8.* Turrianus *in 2. 2. tom. 2. disp. 61. dub. 3. num. 6.* & Salas *tract. de usuris, dub. 9. num. 12.* negatiuè respondent; & contrariam sententiam, nouam, & periculosam in fide vocant. Nam, ait Molina, est falsum fundamentum, cui innititur opinio contraria, nempe, mutuare ad annum, verbi gratiæ, esse mutuam inducere super se obligationem in futurum: nam hoc non est inducere super se obligationem aliquam; sed ex sua liberalitate concedere beneficium mutui in totum id tempus. Sed hoc assumptum Molina mihi displicet: nam, vt notat Salas, *vbi supra*, negari non potest, ex vi illius contractus mutuam manere obligatam ad non repetendā pecuniam toto eo tempore. Ergo, vt quis non possit mutuam pecuniam repetere ante tale tempus, non est, vt voluit Molina, liberalis donatio, sed etiam aliqua obligatio.

2. Adde, quòd, vt bene ait Lessius, *vbi inf. à.* non solum dantur obligationes ad actus positivos, sed etiam ad priuationem actuum. Igitur ipse Lessius *lib. 2. c. 19. dub. 14* probat hanc sententiam his rationibus. Primò, quia contraria sententia videretur noua, nec illa apud Authores reperitur. Secundò, quia carentia pecuniæ, & obligatio non repetendi ante aliquod tempus, est quid intrinsecum ratione mutui, alioquin mutuuum non differret à precario. Vide etiam Malderum *in 2. 2. tract. 5. cap. 3. dub. 15.*

3. His tamen minimè suffragantibus, affirmatiuam sententiam tenet expressè Petrus de Ledesma, publicus Lector S. Thomæ in Vniuersitate Salmantina; *in sua summa, part. 2. tract. 8. cap. 35. concl. 4. fol. mibi 457* Sed quia codex non ita facile inuenitur, ponam hinc eius verba.

4 [La secunda difficultad es, quando vno presta mil ducados con obligation de no los boluer à pedir en tanto tiempo, ò pot algun espacio de tiempo, si feria usura lleuar precio. La razon de dudar es, porque si el lleuasse mas que el principal, lo lleuara por razon del emprestito, luego usura feria lleuarle. Confirmasse, porque siempre, que ay emprestito, ay pot lo menos obligacion virtual de no pedir el emprestito por algunos dias, luego si por la obligacion de no boluerle à pedir, se puede lleuar precio; siempre se puede lleuar precio por el emprestito.] Hoc est absurdum. Ergo.

5. [A esta difficultad se ha de responder, que si la obligacion de no lo boluer à pedir, es por mucho tiempo, se puede muy bien estimar con precio, y por razon de aquella obligacion se puede muy bien lleuar el iusto precio sin usura ninguna. Esto enseñan los discipulos de S. Thomas, porque la tal obligacion es estimable con precio.]

Sup. hoc in duabus Ref. seqq. & infra ex Ref. 109. lege §. ponit. ad medium. & vers. Sed, & in tom. 8. tr. 1. ex Ref. 10. quare quarto, & seq.

6. [A la razon de dudar se responde, que en el tal caso no se lleua el dinero por el emprestito, si no por la obligacion de no lo boluer à pedir por mucho tiempo.] Hæc Ledesma.

7. Ad primum argumentum Lessij, posset aliquis respondere, non esse verum, hanc opinionem non extare apud Authores; nam, vt dictum est, illam tenet Ledesma: & forsitan, si Lessius illum vidisset, in hanc descendisset opinionem: nam eam, *vbi supra*, probabilibus rationibus fulciuit.

8. Ad secundum respondetur, verum esse, quod obligatio non repetendi pecuniam, ante aliquod tempus, sit de intrinseca ratione mutui; sed non ante tale, vel tale tempus, Quod verò dicit, quod si hoc esset, mutuum non differret à precario, negatur: nam mutuum à precario differt etiam alia ratione: in mutuo enim transfertur dominium, non autem in precario.

9. Sed, an hæc opinio sit probabilis, aliis iudicandum relinquo: mihi enim non placet.

RESOL. XLV.

An priuans se facultate repetendi pecuniam mutuum per tantum tempus, possit aliquid licite pro hoc exigere?
Ex p. 5. tr. 13. & Mis. 1. Ref. 50.

Sup. hoc in Ref. præterita, & in Ref. seq. & infra ex Ref. 109. lege §. Ponit. ad medium, à vers. Sed. & in tom. 8. tr. 1. ex Ref. 30. §. Quarto quarto. & seq.

§. 1. **C**ommuniter negatiuè respondent Doctores, quos ego citauit in 1. part. tract. 8. resol. 48. sed *ibi* adduxi pro affirmatiua sententia Petrum de Ledesma Dominicanum, cui nunc addo Cælestinum in *compend. Theolog. moralis, tract. 11. cap. 5. quest. 2.* & quia hæc quæstio torquet Doctorum hominum ingenia, ponam per extensum eius verba; sic enim ait: Quæres vtrum ratione carentiæ pecuniæ, seu obligationis non repetendi ante certum tempus, possit aliquid exigi, vt si mutuum tibi mille aureos ad vnum annum, priuans me non solum pecunia, sed etiam facultate repetendi per tantum tempus? Ad hoc respondet Medina C. de *restit. quest. 32. §. inde refertur*, quod sit licitum, tum, quia quælibet obligatio ciuilis est pretio æstimabilis: hæc autem interuenit obligatio non repetendi ante tantum tempus, ergo, &c. Tum, quia hæc obligatio est onus quoddam indebitum, Ergo non teneor illud subire gratis, sed possum aliquid petere pro illo secundò: tum quia sicut priuare se instrumento suæ artis est quid pecunia æstimabile, ita etiam onus carendi sua pecunia tanto tempore, cum pecunia sit instrumentum mercatorum: tum denique, quia id postulat commune bonum Reipublicæ, nam cum multi pecunia egeant, nec facile inuenire queant, qui velint mutuare gratis, partim ratione periculi fortis, partim ne se priuent commoditate variis modis negotiandi, & maxime per cambia, quæ hoc tempore vigent, æquum est vt mercatores spectatis omnibus circumstantiis communi consensu constituant certa pretia carentiæ pecuniæ, ex quibus ea carentia posset pro tempore pluris, vel minoris æstimari; & hic videtur esse vsus plateæ Lugdunensis, quo mercatores quotidie conueniunt, & habita ratione copiarum, vel inopiarum pecuniæ, multitudinis cambiorum, mercimoniorum, & omnium lucrandi rationum, in quibus opus est præsentem pecuniam, statuunt pretium sex, aut septem, octo, aut nouem, vel etiam decem in centum, pro eo quod tanto tempore sua pecunia careant, nec ante terminum constitutum liceat repetere. Hæc sunt rationes speculatiuè consideratæ, quibus nittitur hæc opinio, propter quas speculatiuè considerata probabilis videtur. Lessius *loco citato dub. 16.* & etiam Reginaldus *lib. 2. cap. 12. num. 246.* nec damnare audent mercatores, qui ita se gerere consueuerunt imò excusabiles esse aiunt, quamuis eam non esse in praxi admitendam tutius iudicent, ne aperiatur ostium vsuris præ-

textu periculi palliandis. Et vt ego referam quid sententiæ de hac re dicam paucis, hanc opinionem mihi videri tutam in conscientia, & in praxi hoc tempore amplecti, & consuli posse, tum quia non ausim damnare tot mercatores timorati conscientiæ, qui id agunt, præsertim ex consilio virorum Doctorum, quos ipsi quotidie consulunt, quique dicunt, hoc licere, tum quia huic carentiæ pecuniæ, ordinariè loquendo, solent admisceri, & coniungi varij tituli, ex quibus supra ostendimus posse in mutuo accipi aliquid vltra sortem, & primò illic reperitur periculum sortis admittendæ, periculum, inquam, non quidem incertum, sed probabile, vel quasi certum; multi enim mercatores, qui secundum vulgi opinionem existimantur ditissimi, telonio cedunt, ex quo creditore exponuntur periculo amittendi integram sortem, vel tertiam, aut dimidiam partem; & hoc satis experientia constat, præsertim a decem annis. Secundò reperitur labor, diligentia, & molestiæ in parandis pecuniis mutuo dandis, qui titulus, vt docuimus supra ex Valentia, est iustus, licetque ea ratione aliquid vltra sortem accipere. Tertiò reperitur etiam non raro lucrum cessans, quia ex hac pecunia mercatores negotiarentur. His titulis accedit & titulus societatis, quam ineunt mercatores in negotiando. Hic etiam interuenit donatio liberalis; mercatores enim spontè donare malunt mutuatori aliquid vltra sortem, vt sic & consulant honori, & creditum seruent, quæ cedendo telonio amittunt, ac in hoc perinde se habent, ac qui, vt vitent naufragium, vel omnes merces, vel aliquam illarum partem dimittunt in mare, nam et si hæc proiectio videatur inuoluntaria, tamen absolute est libera: non coacta. Et hæc omnia docet Cælestinus *loco citato*. Sed an probabiliter, iudicent alij. Vide me ipsum in citata resolutione.

RESOL. XLVI.

An ratione carentiæ pecuniæ, seu obligationis non repetendi pecuniam ante tempus præscriptum, possit quis sine vsura aliquid accipere? Ex p. 8. tract. 7. & Misc. Resol. 63.

Sup. hoc in duabus præcedentibus Ref. & in aliarum notitium.

§. 1. **A**ffirmatiuam sententiam me docere in part. 1. tract. 8. resol. 48. obseruat nouissimè P. Hurtadus de *Iust. disp. 3. de mutuo, diffic. 11.* Sed fallitur vir doctus & amicissimus: nam in dicto loco, vt legentibus patebit, ego tali sententiæ non adhæreo, vt rectè notauit Eminentiſſimus Dominus meus Cardinalis de Lugo tom. 2. disp. 25. sect. 3. nom. 16. vbi sic ait, Diana relatis hinc inde sententiis, & Authoribus, nihil definit; & ided nunc absolute negatiuam sententiam teneo, quam tuetur Hurtadus, & Cardinalis Lugo *locis citatis*, quibus adde P. Dicastillum de *Iust. & iure, lib. 2. tract. 10. dub. 8. per totum*. Et affirmatiuam sententiam, nouam, inauditam, & periculosam in fide vocant aliqui. Et Cardinalis Lugo falsissimam putat, quia, ait ille, si vera esset, nullus contractus esset re ipsa vsurarius, sed solum per accidens, propter ignorantiam contractentium, qui nescierunt distinguere titulum lucri: nam re ipsa idem illud lucrum, quod propter mutuum illicitè exigunt, potuissent licitè exigere, non propter mutuum, sed propter obligationem nouam superadditam non repetendi mutuum intra tantum tempus: quare omnes leges, & prohibitiones in hac materia inutiles essent, cum id totum semper alio titulo licitè fieri posset, & reduceretur vno verbo tota controuersia de vsuris ad quæstionem de nomine inutilem omnino ad forum conscientiæ, in quo omnes iidem contractus, qui reprobantur, liciti essent, addito illo solo verbo: Ego uolo lucrum pro mutuo, sed pro obligatione, quæ vltra

ultra mutuum me obligo ad non repetendum illud intra tantum tempus. Ratio verò huius sententiæ est, quia si mutuans, v. g. dando 100. priuauit se facultate negociandi & lucrandi cum illa pecunia, postea redditur illi æqualis pecunia cum facultate negociandi, & lucrandi cum illa, quæ facultas æquiualeat facultati illi, qua se prius priuauit ad tempus, sicut pecunia reddita æquiualeat pecuniæ datæ, totum ergo illud onus soluitur, & compensatur reddendo ei tantumdem, nec restat aliquid, pro quo amplius soluendum sit.

2. Dices, si pecuniam mutuo non dedisset, nec se obligasset ad non repetendam hoc anno, habuisset hoc anno potestatem lucrandi, & habuisset etiam anno sequenti, quando mutuum redditur, non tamen hoc anno; ergo obligatio carendi hoc anno non compensatur, sed manet sine vlla satisfactione, nisi pro ea aliquid amplius detur. Respondetur, non minus valere pecuniam redditam anno sequenti cum potestate vtendi illa toto tempore sequenti, quam valeat pecunia data, hoc anno cum simili potestate, sed vtramque facultatem apud homines reputari eiusdem omnino æstimabilitatis, & pretij. Quod quidem in omnibus aliis materiis manifestè constat: si enim vendas fundum, vel agrum tuum hodie, das illum cum facultate colendi illum, & percipiendi fructus hoc anno, & toto tempore sequenti: si autem non vendas agrum hoc anno, sed anno sequenti, cum facultate colendi illum tempore sequenti, non ideo debes tollere aliquid de pretio, sed tanti potes agrum vendere anno sequenti quanti hoc anno cum vendidisses: non ergo minus valet facultas vtendi agro toto tempore sequenti, quam valeret eadem facultas anno præterito, licet non detur modò cum facultate illa vtendi anno præterito, cum qua ager datus fuisset anno præcedenti: alioquin omnia bona immobilia, quantumuis in se inuariata, & æquè bona manerent, debent decrefcere quotidie in pretio, quia semper venduntur cum minori facultate, nempe sine facultate ad vtendum tempore præcedenti: quod tamen constat esse falsum, cum prædium semper retineat æqualem valorem, quoties datur cum facultate vtendi toto tempore sequenti. Ratio autem videtur esse, quia quando ex parte temporis sequētis, datur vsus sine termino, pro nihilo reputatur, quòd præcesserint iam alij anni, quibus emptor vti non possit, cum adhuc restent tot alij anni, quibus ipse, & eius successores possint in perpetuum vti re illa. Et hæc omnia docet Lugo *ubi supra*, num. 17. & 21.

3. Nec valet dicere, quòd qui se priuat suo instrumento ad aliquod tempus, potest pecuniam accipere; quia hæc priuatio est pretio æstimabilis; sed qui mutuo dat pecuniam, priuat se illa, quæ instrumentum est generale ad multa: ergo potest aliquid accipere ratione illius priuationis.

4. Respondeo disparem esse rationem, quia, qui se priuat suo instrumento per aliquod tempus, locat illud retento dominio apud se; qui verò mutuando se priuat pecunia, cum per mutuum transferatur dominium in mutuatarium, non potest aliquid exigere pro carentia, & pro vsu re alienæ præcisè aliò iusto titulo. Vnde ex his manent soluta argumenta cuiusdam recentioris, qui nixus auctoritate Medinæ excusat huiusmodi lucrum ab vsura reddi iustum; nempe si sit intuitu translationis dominij, & priuationis eiusdem, non autem intuitu mutui; omne enim dominium rei vtilis, qualis præsertim est pecunia, est pretio æstimabile: sicut etiam priuatio eiusdem rei vtilis. Et sicut est pecunia æstimabile, quòd artifex priuet se instrumento suæ artis: non alia ratione, nisi quia priuat se aliquo, quo vtitur in ordine ad aliquam propriam vtilitatem: ita etiam est pretio æstimabile, quòd aliquis priuet se pecunia, cum ea quisque vtratur in ordine ad omnem vtilitatem.

5. Sed hæc rationes aperiunt ianuam vsuris, & à Cardinali de Lugo, & Dicastillo, vt *supra* visum est, refelluntur.

6. Dico igitur quòd mera carentia pecuniæ, seu mera obligatio non repetendi est intrinseca ipsi mutuo (vt distincto à precario) quod debet gratis fieri, quia ei sufficienter satisfit solutione fortis; ergo pro ea carentia, seu obligatione nihil potest exigi supra sortem, sicut nec pro mutuo, quamuis dicta obligatio sit ad non repetendum intra multum tempus, quia obligatio non repetendi intra aliquod tempus ex conuentione assignatum, siue multum, siue parum, est de intrinseca ratione mutui, aliàs pro obligatione non repetendi intra vnam horam, posset aliquid vltra sortem accipi, quia ad intrinsecam rationem mutui sufficit obligari ad non repetendum intra dimidiam horam. Ergo, &c.

7. Nota tamen quòd post hæc scripta inueni Trullench. in *Decalogum*, tom. 2. lib. 7. c. 19. dub. 12. in fine, dixisse me circa præsens dubiū cum Ledesma affirmatiuam sententiam docere, sed falsò hoc mihi tribuit cum Hurtado *ubi supra*; & licet ipse negatiuam sententiam teneat, tamen opinionem affirmatiuam Ledesma non putat improbabilem, sed Doctores non solum improbabilem putant, sed illam acriter censurant.

RESOL. XLVII.

Petrus mutuauit centum Ioanni, queritur, vtrum possit cum eo pacisci, vt sibi statim reddantur quinque ratione lucri cessantis?

Et aduertitur dupliciter posse fieri pactum, de lucro cessante in mutuatione. Ex p. 2. tr. 15. & Misc. 1. Ref. 50.

§. 1. **A** Nimaduertendum est cum Petro Nanarr. *de Sup. contento in hac Ref. in Ref. seq. à principio vsque ad §. Nota etiã & infra in Ref. 109. §. Deinde post medium, à vers. Ergo si, vsque in finem Ref.* *rest. lib. 3. cap. 2. num. 303.* & aliis de lucro cessante dupliciter posse fieri pactum; vno modo indeterminatè, vt scilicet interessè quomodocumque postea euenerit, mutuatarium teneatur, quantum ipsum fuerit, refat eire. Altero modo pactum fieri potest determinatè, nempe paciscendo à principio de certo pretio, quod mutuatarium soluat pro lucro cessante, siue maius, siue minus, siue etiam nullum postea comperiat cessare, quia tale pactum non innititur veritati lucri non euenturi, sed verisimilitudini rationabiliter habitæ; sic Medina *Cod. de acquisitis per vsuram*, q. 3. *ver. est ergo resolutio. Sotus lib. 6. de iust. quæst. 1. art. 3.* Nauarrus in *Enchirid. c. 17. num. vlt. & alij.*

2. Hoc supposito, ad questionem respondendum est negatiuè, quia quod pro interessè soluitur, eidem subrogatur, neque eius, quod nondum extitit, subrogatio exigi potest; & certè si æstimatio fiat, vt lucrum cessans exigatur ab initio mutuationis, ipsum non est tantum, quantum æstimatur. Namque si pro lucro cessante ex 1000. aureis mutuatis, statim recipiatur aliquid vt 100. aurei, tunc reuera lucrum non cessat ex 1000. aureis, quia in effectu tantum 900. mutuantur. Accidit, quòd alioquin fieri posset, vt mutuatarium obligetur ad solutionem mutui, nihil accipiens; nam fieri potest, vt lucrum speratum adæquet sortem, quod si ab initio mutuator capiat, nihil restabit mutuatario obligato ad solutionem fortis, quod iniquissimum est. Sic Petrus à Navarra *de rest. lib. 3. c. 2. n. 305.* Reginaldus *tom. 2. l. 23. c. 8. n. 90.* Rebellius *de oblig. iust. part. 2. lib. 8. q. 6. n. 4.* Nauartus *comment. de vsur. n. 54.* Valentia *tom. 3. disp. 5. q. 1. punct. 4. concl. 3.* Rodriquez in *sum. t. 1. c. 100. n. 10.* Megala in *2. 2. lib. 2. c. 15. qu. 2. n. 25.*

3. Sed licet hæc opinio sit vera, ostendam confessariis duos modos, in quibus poenitentes mutuando, possunt pacisci, vt statim sibi lucrum reddatur ex illo mutuo.

Hanc, ad
medium, &
in Ref. 2. §.
vltim.

tuo. Primus modus est Leonardi Lessij *lib. 2. cap. 20. dub. 1. n. 100.* scilicet mutuando, v. g. 100. aureos ea lege, vt statim mutuatarius reddat 9. ratione lucri cessantis ex 91. quos ipse retinet. Et hanc non esse vsuram probatur; quia hoc nihil est aliud, quàm mutuare 91. cum interesse, & alios nouem sine interesse, qui tamen statim sunt reddendi ad soluendum interesse ex 91. proueniens, in quo contractu non magis grauatatur mutuatarius, quàm si differretur solutio interesse.

4. Secundus modus est Ioan. de Salas *tract. de vsuris, dub. 19. n. 11.* & Ioan. Azor. *part. 3. lib. 5. c. 5. q. 3.* scilicet, & non accipiendo illud lucrum cessans, ex ipsa summa pecuniæ, vel ex aliqua re fructifera, sed, v. g. in tanta quantitate olei, frumenti, vini, &c. Notabunt hæc confessarij, & in praxi si expedierit, ad tollendas occasiones peccatorum, his monitis vtantur. Salua semper, &c.

RESOL. XLVIII.

An sit usura velle, vt mutuatarius initio mutui soluat lucrum occasione mutui?

Et notatur, quod vt lucrum cessans sit licitum præter dictam conditionem, quod non statim cum mutuo recipiatur, requiruntur alia dua posita in textu huius Resolutionis.

Et alia Regula statuitur, nempe, vt qui mutuatur, tantum remittat de lucro sperato, quantum ipse daret ob contractum affecurationis, id est, quantum daret illi, qui ipsum securum redderet de toto lucro sperato in se ipsum recipiens totum periculum.

Et an ex lucro certo, vel probabiliter sperato teneatur mutuans deducere laborem, quem in eo comparando apponeret? Ex p. 1. tr. 7. & Misc. 7. Ref. 25.

Sup. hoc in
Ref. præteri-
ta, & in alio
§. eius nor.

§. 1. **S**cluso scandalo negatiuè respondet Baunius *Sin Theol. mor. tom. 3. lib. 2. quæst. 22.* Primò, quia est tempus quidpiam vsuræ extrinsecum, ergo ab eo lucri cessantis solutio non trahit vsuræ maculam, ac vitium.

2. Secundò, simul ac aliquid est debitum creditori, illud soluere non est malum, at est mutuanti lucrum cessans illicò debitum, ac sit mutuum, solui ergo tum poterit, si erit mutuatario commodum.

3. Minor probatur. Est iam tum à principio mutui lucrum cessans debitum, si actualis concessio eius sit actu causa, eaque à futuro independens tempore, ait id accidit, cum ex rei suæ priuatione, ac carentia, obtinere mutuanti quæstum non liceat, quem si pecunia ad commercia, quæ hominum sunt generi fructuosa, ei vti sua licuisset, certò consecutus esset.

4. Obiiciens, occupari lucrum ex mutuo usura est, facit id quod cum mutuato damnà sua sic æstimat, vt tam ea, quam lucrum quod sibi occasione mutui cessare ait initio contractus solui velit, fac enim eum mille dare mutuos, in centenos autem singulos decem ei pro cessante lucro tribui, centum pro mille recipiet, quos si alteri quoque mutuo dari placet, octo aut decem ex eo mutuo referet, erit ergo illi mutuum vtile, ergo, & vsurarium, cum sit huiusmodi vtilitas fructus mutui.

5. Respondend. primò, dici id peræquè posse de pretio quod responder cessanti lucro siue detur contractus initio, siue aliquando post illum factum temporis interuallo, quare quod de eo respondebunt aduersarij, cum datur progressu temporis, aut vna cum restitutione accepti mutui, nos de eo quod datur initio dicturi sumus.

6. Deinde respondendum, summam illam, quæ centum mutuanti traditur, vt octo, aut decem, non peti vt mutui, sed occasione lucri cessantis. Hæc omnia Baunius.

7. Sed hæc opinio mihi non placet, & singularis contra communem Doctorum videtur, nam vt ex Molina, Lessio, Rebellio, & Salas docet Castrus Palaus *tom. 7. tr. 32. diff. 4. punct. 8. n. 9.* Lucrum cessans non debet statim, cum mutuum recipitur, tradi, quia aliàs ea parte qua illud lucrum accipis non tibi lucrum cessaret: Si enim mutuascentum, & occasione lucri cessantis exigis triginta; nequis ea triginta statim accipere, nisi detrahas de lucro, aliàs non tibi cessaret lucrum ex mille, sed ex 970.

8. Hanc etiam sententiam tenet Amicus *in cur. Theol. t. 5. diff. 20. sect. 8. num. 123.* Vnde Magister Serra *in 2. 2. D. Thom. q. 78. art. 2. dub. 2.* sic ait, Requiritur, vt lucri cessantis compensatio non exigatur statim dato mutuo, sed conuenienti interuallo. Cuius ratio est: nam si compensatio lucri cessantis ex mutuo centum ducatorum, sint decem ducati, mutuans qui statim decem exigat, reuera non mutuatur: nisi nonaginta, pro lucro autem cessante ex 90. exigere decem sicut ex lucro cessante ex 100. iniquum est. Si lucrum cessans non esset soluendum ex pecunia mutuata cum interesse lucri cessantis, sed vel ex alia mutuo accepta sine interesse, vel ex frumento, aut vino quod habet mutuatarius, ait Diana *2. part. tractat. 1. miscell. resolut. 50.* cum aliis posse mutuantes statim eius compensationem exigere: nam tunc prædicta ratio non procederet. Ita Serra. Et hoc vltimum quod ex me adducit, concedit etiam Castrus Palaus *vbi supra*, ex Rebellio, & Salas; Et in hoc tantum casu opinionem Baunij admitto, secus autem tanquam singulari reuocatio.

9. Nota etiam, quod vt lucrum cessans sit licitum, præter dictam conditionem, quod non statim cum mutuo recipiatur, requiruntur alia dua. Prima est, vt lucrum cesset ex mutuo, quod contingit, quando quis mutuatur pecuniam quam parauerat ad negotiandum. Si non habet aliam pecuniam conueniunt omnes posse de interesse lucri cessantis pacisci, & illud exigere. Idem est si aliam haberet, illam tamen destinasset ad fortuitas necessitates, vt ait Nauarrus *c. 17. num. 212.* si haberet tantam, vt magna pars eius superflua, & otiosa esset, quidam dicunt non posse tuta conscientia quærere lucrum cessans. Alij illud posse exigere affirmant: nam mutuatur quam negotiationi destinata habet, & non tenetur illam extrahere, nec ex alia mutuare.

10. Secunda est, vt mutuans non exigat totum, & integrum lucrum, quod sperat. Colligitur hæc ex D. Thoma *hic ad 1. & supra quæst. 62. art. 4. in corp. & ad 2.* Eiusque ratio est, quia illud lucrum est in potentia, & potest pluribus modis impediri, ergo non potest exigere totum, & ex æquo; nam quod est in potentia minus valet, quàm quod est actu; Palaus cum aliis penes ipsum, & Magister Serra.

11. Sed cum dictum sit, quod mutuans non debet exigere integrum lucrum, quod probabiliter sperat, sed quanti spes illius æstimatur detracto illius consecutionis periculo, & deductis expensis, difficultas est quantum verò exigere possit. Magister Serra *vbi supra*, me citato hanc regulam statuit, vt qui mutuatur tantum remittat de lucro sperato, quantum ipse daret alteri ob contractum affecurationis, id est quantum daret illi, qui ipsum securum redderet de toto lucro sperato, in se ipsum suscipiens totum periculum. Intelligenda est autem hæc conditio, quando lucrum, ita deducitur in pactum vt pro eo aliquid determinatum sit accipiendum: nam si pactum sit, vt mutuatarius teneatur soluere pro interesse quantum euentus declarauerit lucri esse futurum, expectato euentu aliorum negotiorum eodem tempore, & loco totum lucrum deductis deducendis poterit mutuans exigere. Sed an ex lucro certo, vel probabiliter sperato, teneatur mutuans deducere laborem

Quæ hic
Ref. antea
dens, in §
Sed licet
seq. & in 2.
§. eius nor.

Sup. hoc si
pra in Re
26. §. vlt. à
lin. 34 vsq
in finem, &
cursum, & re
citantur in
fin. Ref. 40

borem quem in eo comparando apponeret? Syluest. *ver. usura* 1. q. 19. Angel. q. 16. Veg. *cas.* 26. Ioan. Medina q. 3. *de usur.* Tolet. l. 5. c. 83. Lopez 2. *part. instruct.* c. 62. Petrus Navarra 3. *de rest. c. 2. d. b.* 8. & alij, eò quod labore non deducto vi mutui accipis excusationem laboris, quæ pretio æstimabilis est.

12. At merito contrarium docuerunt Molina *disp.* 316. Lessius l. 2. c. 20. *dub.* 13. n. 98. Rebellius p. 2. l. 8. q. 6. n. 3. & aliis penes Salas *tr. de usur. dub.* 20. n. 9. Nam estò laboris cessatio pretio æstimari possit, id verum est cum eam venalem facis, secus cum ex ipso mutuo nascitur, aliàs libenter laborem subiturus. Eaque de causa cogens ad mutuandum, vel mutuum non soluens præfixo termino, lucrum cessans soluere tenetur non compensato labore, qui in eo comparando intercedere potest. Si enim hic labor compensandus esset, cum plerumque lucro acquirendo æquiualeat, vt contingit in agricolis, & mercatoribus, raro occasione lucri cessantis aliquid recipi possit.

RESOL. XLIX.

An quis possit dare Titio mercatori magnam summam pecuniarum cum pacto, vt pro tali pecunia accipiat ab ipso Titio in fine anni, v. g. quinque pro centenatio? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 30.

§. 1. **R**espondeo affirmatiuè, dummodo intendat celebrare tres contractus; vnum societatis; alterum assicurationis capitalis; & tertium venditionis lucri incerti pro certo, vel assicurationis lucri certi pro maiori incerto. Et pro maiori intelligentia sciat Confessarius, quòd talis casus ita procedit: nam, primò, præbetur pecunia ad negotiandum titulo societatis, ex qua negotiatione percipere quis possit decem, v. g. vel duodecim pro centenatio. Deinde, cum eodem mercatore celebratur contractus assicurationis capitalis, pro cuius assicuratione à mercatore suscepta, ille, qui dedit pecuniam illam, detrahit quinque, v. g. ex his, quæ probabiliter lucraturus erat in contractu, & negotiatione societatis. Et tandem pro assicuratione restantis lucri, detrahit etiam aliquid. Quibus ita peractis remanent, v. g. illa quinque, quæ licitè, & sine vlla iniustitia sumi possunt: nam in tali casu seruetur æqualitas: onera enim mercatori imposita compensantur iusto pretio. Et si supradicti contractus sunt liciti, si seorsim celebrentur, & cum diuersis personis; liciti etiam erunt, si simul, & cum eadem persona, & eodem tempore celebrentur, vt patet in contractu venditionis cum pacto retrouendendi, addito contractu locationis, quo res vendita locatur eidem venditori.

2. Et ita iisdem verbis docet Bonac. *de contr. disp.* 3. q. 3. *punct.* 2. n. 2. qui citat multos alios, quibus ego addo Gratianū in *discept.* 2. c. 360. n. 10. & 11. Sarmiento *select.* l. 7. c. 1. n. 7. & seq. Morla in *empor. iuris*, p. 1. tit. 8. q. 25. n. 30. Natta p. 2. *conf.* 403. n. 3. Rubem in *repet. c. per vestras, notab.* 6. §. 1. n. 8. Palatium *de contr.* l. 4. c. 12. Narbonam in 3. *part. Recopil. lib.* 5. tit. 18. leg. 15. *gloss.* 2. n. 8. Homobonum *de exam. Eccles.* p. 2. tr. 9. c. 14. q. 44. Malderum in 2. 2. tr. 5. c. 2. *dub.* 9. Megalam in 2. 2. lib. 2. c. 17. q. 2. n. 25. & alios penes ipsos. Quidquid in contrarium asserat Azorius p. 3. l. 9. c. 3. q. 8. Sotus *de Inst. lib.* 6. q. 6. a. 2. Felicius *tr. de societ.* c. 19. n. 15. & seq. Parladorius *rer. quot. lib.* 2. c. 2. n. 9. & seq. cum aliis.

3. Et hæc omnia procedunt, etiam si dicti contractus celebrentur tacitè, & intentione implicita. Vnde ex his apparet, me olim rectè respondisse, sine vllò scrupulo potuisse quendam relinquere in testamento pecuniarum summam tradendam mercatoribus, cum pacto recipiendi quinque pro centenatio pro eleëmofina, cuiusdam conseruatorio puellarum danda; modò talem pecuniam reliquerit cum intentione, saltem implicita, ce-

lebrandi supradictos tres contractus. Et ex his etiã passim nõ obligamus viduas, & pupillos, qui suas pecunias tradunt mercatoribus cum pacto accipiendi quinque, v. g. pro centenatio; quidquid, vt diximus, contra nostram sententiam dicat Azorius, Rebellius, & alij.

RESOL. L.

Petrus mutuauit Ioanni magnam pecuniarum quantitatem: putans se posse aliquid ex eo mutuo accipere, quod si sciuisset se licitè non posse, alium non iniustum contractum celebrasset. Queritur modo, verum possit lucrum retinere, quod acquisiuisset celebrando contractum iniustum, v. g. societatis, cambij, &c. Ex p. 1. tr. 8. Ref. 47.

§. 1. **P**lura quæstio, & sæpius in praxi occurrens. Lessius *de iust.* l. 2. c. 20. *dub.* 17. respondet negatiue, nisi expresserit, velle contrahere meliori modo, quo possit. Et ratio est: quia acquisita contractu iniusto non possunt retineri, vt ex multis probant Couarr. l. 4. *var. res. c.* 3. n. 6. Valent. 1. 2. *disp.* 5. q. 31. *punct.* 3. Azor. p. 3. l. 5. c. 11. Bannez in 2. 2. q. 78. art. 1. *dub.* 1. & *ibid.* Aragon. & Salon. cum Syluest. *verb. usura*, 9. *dub.* 1. & Armilla *eod. verb.* n. 59.

2. Nec excusat bona fides: nam, si, v. g. Ioannes vendit bona fide aliquid supra iustum pretium, tenetur postea restituere excessum, nec pro lucro cessante debet aliquid retinere. Hoc etiam procedit in locato, & conducto, in cãbiis, & censibus, & similibus. Vide Io. Malder. in 2. 2. tr. 5. c. 3. *dub.* 13. in fine & Filliuc. 1. 2. tr. 34. p. 2. c. 5. n. 106.

3. Sed contraria sententia visã est aliquibus probabilis: asserunt enim, quòd si aliquis bona fide celebrauit contractum vsurarium, vel aliter iniquum, quem si cognouisset iniquum esse, alium iustum celebrasset; potest retinere lucrum, quod acquisiuisset celebrando illum contractum iustum. Ita sentiunt multi viri docti, quos tacito nomine citat Lessius, *vbi sup.* n. 102. Et in terminis tenet hanc opinionem Emmanuël Sã *verb. usur.* n. 8. & hæc sunt eius verba: [Qui fecit contractum vsurarium, bona fide credens iustum, potest tantum lucri retinere, quantum acquisiuisset alioquin per contractum licitum. Nec destituta ratione videtur hæc opinio: nam, qui celebrat bona fide contractum vsurarium, implicitè intendit iustum titulum; & ita celebrat talem contractum, vt si seiret titulum iniustum, nollet contrahere; sed alium celebraret contractum licitum. Ergo, &c. Vide etiam Sanctarellum in *Ref.* p. 1. q. 46. n. 11. Ex sententia horum Doctorum concludendum est, Petrum posse retinere illud auctarium, quod ex pecunia mutuata accepit à Ioanne, salua, &c.

RESOL. LI.

An qui fecit contractum vsurarium bona fide credens esse iustum, possit tamen lucrum retinere, quantum acquisiuisset, per contractum licitum? Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Ref. 93. aliàs 92.

§. 1. **I**n tract. *de contract. resol.* 47. affirmatiuam sententiam contra aliquos probabilem putavi, iunxerunt authoritati solius Emanuëlis Sã, & aliquorum, quos tacito nomine citat Lessius. Sed nonisimè inuenio hanc sententiam docere etiam Tannerum in 2. 2. *D. Thom. disp.* 4. q. 7. *dub.* 3. n. 99. Et ratio est, ait ille, quia hoc ipso quòd mutuas, v. g. beneuolo affectu, & bona fide in gratiam mutuantis suam pecuniã exponit, probabiliter ceteri potest, & ipse omni, quo potest, modo licito auctariũ lucri accepisse, & contra etiã mutuatarius, & si expressè non monitus, saltem implicitè consensisset ad mutuantem in contractu indemnem seruandum; adeoque ad præstandum interesse, nisi aliunde contrarium constet. Licitè ergo mutuans, saltem ratione lucri cessantis,

Sup. hoc in Ref. seq. & supra in Ref. 27. §. ult. in principio.

Quæ hic est Ref. antecedens, & supra in Ref. 27 §. ult. in principio.

retinet quod accipit, modò alioquin cetera conditiones, ad hunc titulum requisita, dum contraheretur, ad fuerint. Accedit, quòd talis non tenetur nisi iuxta leges possessionis bonæ fidei ad restituendum id in quo ex contractu ditior est factus; non videtur autem ex contractu absolute ditior factus, secundum id quod secluso tali contractu erat lucraturus, quia hoc potius ad eum indemnem seruandum pertinet, meritò enim alioquin diceret se ex tali contractu damnnum sensisse; ergo, &c. Hæc omnia Tannerus, ex quibus Confessarij multos ab onere restitutionis liberabunt.

RESOL. LII.

An sit usura mutuari, ut mihi, cum opus habebò, remutues; aut in illo precio à me emas, vel in meo molendino molas? Quòd est querere, an mutuator licite possit deducere in pactum eam iuris naturalis obligationem, quæ ex honestate tenetur benefacere nostris benefactoribus; & hoc totum intelligendum est, sine incommodo mutuarij? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 59.

Sup. hoc in Ref. seq. fig. ganter in §. vl. & in alijs eius not.

§. 1. **C**ommunis opinio est negatiua. Sic D. Thomas 2. 2. q. 78. art. 2. ad 2. & 4. & ibi Caietanus, Salonius, Aragon, & Bannez. Petrus à Nauarra l. 3. de restit. c. 2. dub. 4. n. 239. Molina 1. 2. disp. 308. & 309. Couarruias lib. 3. var. c. 1. n. 1. Syluester ver. usura. 1. q. 2. Medina in sum. lib. 1. c. 14 §. 13. Lessius lib. 2. c. 20. dub. 8. n. 58. nofter Megala 2. 2. lib. 2. c. 15. q. 2. n. 29. Molfesius in sum. p. 2. tr. 12. c. 23. n. 43 & alij. Probatur hæc opinio vnica, sed validissima ratione: nam obligatio ciuilibis, seu ex iustitia, ad tales actus, est pretio æstimabilis: sed, quando aliquis in mutuo ex vi pacti, seu contractus intendit aliquid pretio æstimabile, est usura: ergo, &c. Maior probatur: nam per illam ciuilem obligationem mutuatarius amittit aliquam libertatem, & subiicitur mutuantis: ergo. Est tamen notandum, quòd isti DD. asserunt, nullum esse peccatū, si mutuator obliget mutuatarium ad tales actus faciendos, non obligatione ciuili, sed solùm gratitudinis: tunc enim nulla ciuilibis obligatio ab eo petitur, præter eam, quã ipse habet ex iure naturali.

2. Sed affirmatiuam sententiam tenuit Adrianus in 4. de rest. quest. de usura. §. sed contra. D. Antoninus p. 2. tit. 1. c. 7. §. 10. Angelus verb. usura, 1. n. 4. Maior, Almainus, Cardinalis, Ioan. Andreas, Laur. de Ridulphis, citati ab Azorio p. 3. lib. 5. c. 7. q. 1. Probatur hæc opinio multis rationibus. Est primò ait Almainus: Mutuans tali pacto, & cum ista obligatione ciuili, non consequitur lucrum ex mutuo, cum det æquiualens proprij coloni, vel artificis, vt ad suum, v. g. molendinum, vel agrum veniat: ergo non est usurarius. Et ponamus, quòd ille prius locasset operas coloni, dedissetque ipsi pecuniam, & colonus nollet operari, liceret mutuari illi, vt operaretur pro pecunijs acceptis. Ergo etiam licitum erit mutuari cum pacto, vt n. ox aliquid remutues: sed hæc obligatio non est minùs onerosa, quàm obligatio ciuilibis remutuandi in posterum, quando gratitudo id postulat: ergo. Minor probatur: nam est minùs grauis obligatio ciuilibis mutuandi in posterum, quàm remutuandi statim; quia incertum est, an alter indigebit; & non teneris, nisi commodè possis: ergo, &c.

3. Hæc opinio videbitur alicui probabilis, sicut visa est Maldero in 2. 2. tract. 5. c. 3. dub. 4. qui contrariam sententiam tantùm probabiliorē vocat. Ergo, secundum Malderum, hæc opinio erit vera, & probabilis. Adde, quòd ex necotericis illam sequitur in terminis Rodriq. in sum. tom. 2. c. 197. n. 5. & quia dicta Summa non est in Latinum translata, & non tam promptè inuenitur, ponam eius verba: [Cierto es, que el que presta à otro algun dinero, puede recibir algo, no como ganancia del dinero, sino como agradecimiento desta buena

obra, pues la gratitud es vna correspondencia deuida de derecho natural, y diuino, lo qual es tanto verdad, que puede el, que da prestado, imponer obligacion ciuilibis, al que lo recibe de leacudir con este agradecimiento; pudiendolo hazer sin notable daño suyo, como tiene Adriano, y San Antonino.] Hæc ille. Sed, an hæc opinio sit probabilis, alijs iudicandum relinquo.

4. Nota etiam singularem doctrinam Io. de Salas tr. de usur. dub. 9. n. 4. & dub. 10. n. 3. ad 4. & dub. 13. n. 3. & dub. 16. n. 4. & dub. 11. n. 2. sumptam à Dominico Bañez, & Arag. in 2. 2. q. 78. a. 1. Vega in sum. 1. 2. c. 13. cas. 76. & alijs, quòd quando obligatio, v. g. ad emendum, remutuandum, &c. sine vlla incommoditate fieri potest à mutuatario, non est pretio æstimabilis. Et ideò si à mutuatario pactum deducatur, non est usura. Ex his poteris respondere ad suprapositã dubitationē, & ad multos alios casus.

RESOL. LIII.

Rogatus, an mutuantis liceat in pactum deducere, vt mutuatarius statim emas, vendat, remutuet, &c? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 60.

§. 1. **R**espondit in hac quæstione, varias esse Doctorum opiniones: nam Lopez, Sotus Aragonius, Grassius, citati à Ioan. Sala tr. de usur. dub. 10. n. 3. & ipse etiam, asserunt, in tali euentu usuram committi, nisi obligatio sit reciproca. Eandem opinionem sequitur Ferdinandus Rebellius de oblig. iustitia, part. 2. lib. 8. q. 4. n. 10. vbi asserit, non minùs sceleratitiam conuentionem esse obligare mutuatarium ad statim mutuandum, quàm in posterum. Nec D. Thomas, ait ille, asserens mutuantis vnum, fas esse aliud mutuo simul recipere, nobis aduersatur: non enim negamus, vicissim posse simul fieri mutationem, vt D. Thomas ait; sed nefas esse dicimus imponi obligationem ad statim mutuandum aliud; quod D. Thomas non concedit. Probatur etiam hæc opinio alia ratione: nam, vt ait Salas, obligatio ad statim mutuandum, emendum, &c. potest esse non minùs grauis, & molesta mutuatario, & vtilis mutuantis, quàm obligatio ad mutuandum, emendum, &c. in posterum: ergo potest esse æqualiter pretio æstimabilis; ac proinde, sicut est usura, ex pacto, mutui obligare ad hæc in posterum faciendã; ita ad statim.

2. Sed ego non minùs probabilem esse existimo contrariam sententiam: nam, vt bene asserit Reginaldus 1. 2. lib. 2. c. 11. n. 198. mutuans, nullam, causa mutui extorquet obligationem pretio æstimabilem, cum mutuatarius inde non maneat ad aliquid in posterum obligatus. Nec valet dicere, mutuatarium amittere libertatem vendendi, vel mutuandi in posterum: quia ex quo per illam in præsens tantummodo, non in futurum est quis subiectus, nullum censetur inde subire onus pretio æstimabile. Adde, quòd si obligatio ad statim mutuandum esset pretio æstimabilis, obligatio ad statim vendendum erit etiã pretio æstimabilis; & sic posset quis, vltra summum pretium rei venditæ, aliquid exigere pro tali obligatione. Consequens est falsum. Ergo.

3. Accedit, vt denuò notat Reginaldus, durum esse, de usura damnare hunc, aut similes contractus satis visitatos: Do tibi mutuo 100. aureos, vel 100. amphoras vini; vt mihi vicissim mutues 100. modios tritici, vel vendas iusto pretio 100. cados olei præsertim, cum vt dictū est, talis obligatio imposita mutuatario, vt pote, quæ est ad breuissimum tempus, nihil aut parū onerosa censetur, neque pretio æstimabilis. Et sic hanc opinionem sequitur Petrus à Nauarra de rest. lib. 3. c. 2. n. 225. & 242. vbi absolute docet illã. Et probabilem illam vocat Dominicus Bañez in 2. 2. q. 78. a. 2. & nouissimè Laym. in Theol. mor. l. 3. sect. 5. tr. 4. c. 16. n. 3. qui omninò videndus est, vbi sic asserit: [Si dicatur homini: Si vis à me obtinere pecunias

Sup. hoc quamui tam ple clarè in ex Ref. lege de nam §. quitur, seqq.

Sup. hoc Ref. seq. alijs ciu Primæ r

Sup. hoc Ref. præta §. vl. i ne & ex seq. lege ctinam 2. & 3. & §. Nota post meo, vers. Item cundum §. Et tanc & §. Itaque

Sup. cont. ro in hoc in Ref. p. terita, & Ref. seq. Hoc sup. ro, & seqq. in §. Nota etiam, ad 9. vers. Tandem, lege etiam doctrinar. Et tandem, & §. Itaque

pecunias mutuas, oportet te quoque mutuare frumentum: vel iusto pretio vendere, aut locare mihi prædium; aliàs nihil obtinebis; vel, Volo tibi mutuo dare pecunias: sed oportet, te gratum esse ob beneficium, & scholas meas frequentare, vel ad molendinum meum frumenta afferre, merces ex mea taberna pretio iusto emere, aut vacans officium mihi conferre: non quidem, vt ex iustitia ad talia mihi præstanda ratione mutui accepti, vel accipiendi obligatus sis, (id enim aperte vsurarium esset,) sed in tuo arbitrio sit talia præstare: tamen si non præbes, mutuum non accipies, vel acceptum illicò repetetur; in his casibus, puto non adesse vsuram, licèt periculosi sint.] Ita Layman.

RESOL. LIV.

- An sit usura mutuare cum conditione, quod pro futuro det mutuatarius aliquid ex gratitudine?*
- Et pro praxi huius difficultatis aliqui casus proponuntur & inferuntur in textu huius Resolutionis.*
- Et an sit sufficiens signum vsurariae mentis, quod non mutuet, si crederet illum futurum ingratum?*
- Et an sit licitum non mutuare, donec mutuatarius ab eo excitatus, dicat se daturum auctarium ex gratitudine; ac proinde ex veritate, & fidelitate, licet non ex iustitia maneat obligatus?*
- Et an si quis mutuum daret, non vt pretium beneficij Ecclesiastici, sed vt prouocet amicitiam collatoris, aut gratiam præstet, quam non vult præstare, nisi alter statim gratificetur conferendo beneficium, sit probabile, quod non sit usura, nec simonia?*
- Et alij casus cursim adducuntur pro alijs contractibus non vsurarijs, qui magis latè ad hunc tractatum, & ad suas speciales & latas Resolutiones iam sunt redacti.*
- Et tandem docetur pactum iustitia inducere vsuram, & simoniam, non autem pactum amicitiae, & gratitudinis.*
- Ex quo multis inferuntur pro praxi. Ex p. 11. tr. 7. & Misc. 7. Resol. 23.*

ad annu, & si tum ex gratitudine dederis mihi aliquid, continuabo illud, sed tamè sine obligatione. Possèt etiã similiter petere à mutuatario, vt obliget se ad dandum mutuum alterum; quando petetur; non querendo tamen illam obligationem pro pretio mutui; sed tanquam experimentu benevolentiae, & amicitiae alterius; est enim profus eadem ratio de omnibus his casibus.

quouis bre- uiter, sed ma- gis clarè su- pra in Ref. 52. §. Hæc opinio, à lin. 4 vsque in finem.

6. Dices, ex his sequeretur quod quidquid exigitur per vsuram propter mutuum; possit haberi ratione ipsius sine usura, & sic inutilis esset prohibitio usurae.

7. Probatur sequela, quia si mutues centum ea conditione, vt si aliter post annum non reddat quinque; non pro pretio; sed ex gratitudine, non velis continuare vterius; si verò velit, continuabis pro alio anno; & sic consequenter poterit continuari mutuum; & recipi ratione ipsius quinque singulis annis.

8. Respondeo, negando sequelam, & disparitas est; quia qui mutuum dat vsurariè, petit absolute quinque pro centum, sed qui dat mutuum hoc modo non petit aliquid absolute, sed relinquit rem arbitrio mutuatarij, qui potest absolute nihil dare non obstante huiusmodi pacto; & etiam mutuanus non teneretur continuare mutuum; quamuis mutuatarius daret illa quinque ex gratitudine. Et hæc omnia docet Pontius vbi supra; quæ tamen secundum eius mentem dicta esse volo:

9. Nec obiter deseram hîc apponere ea, quæ scripta reliquit Sapietissimus Magister Marcus Serra ex inclito ordine Dominic. in 2. 2. q. 68. art. 1. dub. 2. vbi sic ait, aduertit Caietanus hîc, ne fallaris putans esse sufficiens signum vsurariæ mentis, quod non mutuet, si crederet illum futurum ingratum. Est enim signum fallax in foro conscientiæ, quamuis in foro iudiciali multum forte pöderaret; & Doctores tanquã nuntio peruersæ mentis ipso quandoque vtantur. Constat namque in arctiori materia, scilicet simonia, scriptum esse ab auctore in quodlibetis, quod qui vadit ad Ecclesiã propter distributiones, aliàs non iturus, tunc non est simoniacus. Et simile est in proposito, quia remuneratio sperata non est ratio quod mutuet, sed conditio, quare magis mutuet huic, quam illi, quia iste est gratus, ille non. Et quoniam facere, & desiderare; vt dictum est, eiusdem sunt rationis, si quis non solum hæc intus speret, sed extra etiam, spem talem, hoc est, sic moderatam, vt descripta est, demonstrat, & sequatur effectus gratuitæ remunerationis, vt descriptimus, nullum est peccatum vsuræ mutuantem, qui excitat mutuatarium ad mutui beneficium remunerandum, etiam si mutuatarius sic excitatus mittat illi aliqua dona, hæcque; ille accipiat, non esse vsurarium, nec teneri restituere illa dona, imò addit cum P. Salas licitum esse non mutuare, donec mutuatarius ab eo excitatus dicat, se datum auctarium ex gratitudine; ac proinde ex veritate, & fidelitate licet nõ ex iustitia maneat obligatus. Hæc omnia Magister Serra; cui etiã adde Roccasin praxi Theol. mor. 1. 2. l. 3. disp. 4. c. 4. n. 757. Les. 1. 2. c. 5. dub. 8. n. 56 Trull. in decal. 1. 2. l. 7. c. 19. dub. 3. n. 4.

Sup. contedo- to in hoc §. in Ref. seq. per totam, & signanter pro hoc primo, ibi in § vlt. ad medium; à vlt. Veru

10. Nota etiam, quod Io. de Soria in epilogosum, p. 2. tr. 2. sect. 3. disp. 5. §. de mutuo, obseruat quod si quis mutuum daret nõ vt pretiu beneficij Ecclesiastici, sed vt prouocet amicitiam collatoris, aut vt ei gratiã præstet, quam non vult præstare nisi alter statim gratificetur conferendo beneficium, probabile est nec vsuram nec simoniã fore, quia illa obligatio nõ tollit libertatem collatoris, quare non est pretio æstimabilis. Et tandem non negat videri non paucis probabile, mutuantem posse deducere in pactu eã iuris naturalis obligationem, qua ex gratitudine tenemur benefacere benefactorib. nostris, dummodo mutuatarius nihil inde patiatur incòmodi, v. g. possum tibi mutuare; vt mihi, cum opus habeo, remutues vel in meo molendino mola, vel à me iusto pretio emas, &c. Item secundum aliquos non est usura si mutuanus deducat in pactu vt mutuatarius statim emat, vendat, remuneret, &c. neque iste contractus: do tibi mutuo centum aureos, vel

Sup. hoc in principio Ref. seq.

Sup. hoc ibi- dem §. vlt. in principio.

Sup hoc in 1. 5. tr. 7. Ref. 19 & in Ref. 49. §. vlt. ante medium, vers. Et ad maiorem, & lege etiam §. penult. huius Ref. Sup. hoc pacto (sup. in §. Hoc supposito, huius Ref. & in alijs eius not.

Sup. hoc in tribus §§. primis huius Ref. & in alijs annot. 1. huius Ref;

§. 1. **S**uppono, quod nolens mutuare vinum, v. g. nisi faciat, non vt querat mutuacionem alterius pro premio, sed sit ipsi tantum conditio sine qua non, non est vsurarius.

2. Hæc conclusio videtur mihi in re communis, & conciliare posse Rectores, quorum aliqui absolute dicunt mutuum pro mutuo presenti non esse vsurarium, absolute dicunt esse: neutri tamen addunt limitationem in conelusione positam.

3. Probatur autem, quia hoc modo non petitur alterius mutuum pro premio, nec obligat alterum ratione mutui, quem ipse vult dare, quia non obstante, quod offerat cum illa conditione, alter non est obligatus dare mutuum: sed solum facit contractum conditionatum eiusdem oneris ex vtraque parte; vnde si aliter nolit adimplere conditionem, quæ fuit in contractu, accipit rem suam, quæ nondum translata fuit in dominium alterius; neque consequenter querit, aut accipit ab altero aliquid pro pretio mutui.

4. Hoc supposito à Ioanne Pontio in Theol. disc. 55. q. 3. conel. 1. n. 10 infert ipse, posse aliquem dare mutuum cum conditione: quod alter postea mutuum det, & si non det quod non continuabitur mutuum, dicendo, do tibi mutuum eã conditione: vt post mensem, vel annum des mihi si petiero aliud mutuum, quod si non feceris volo repetere mutuum meum, sed non obligo, vt tamen des mihi mutuum, si verò non dederis propter defectu istius conditionis nolo continuare mutuum, sed illud repetam: quia non volo illud continuare nisi ad illud tempus; est enim eadem ratio de hoc, ac de priori casu.

5. Sequitur similiter, quod mutuanus, non possit mutuare cum hac conditione; volo tibi mutuare rem meã

hoc, hic ponitur, a prin- & infra Nota, huius post me- & vers. & seqq. Ref. not. §. vlt.

hoc in not præ- ca, §. vlt. supra in §. 2. & in §. Nota em, huius ante me- m, à vers. tandem.

hoc ex doctrina

centum amphoras vini, vt mihi vicissim mutues centum modios tritici. Vide etiam Gesualdum in *Theol. mor. t. 3. tr. 15. c. 1. nu. 11.* Caspensem in *curf. Theol. t. 2. tr. 19. disp. 3. sect. 2. n. 14.* & doctissimum Patrem Escobar & Mendoza in *Theol. mor. tr. 2. exam. 5. c. 4. num. 47.*

11. Et tandem claudam hanc resolutionem cum verbis Patris Hurtadi de *contr. disp. 3. diff. 7.* vbi sic ait, Addidimus in nostra conclusione in principio tradita, esse illicitum, & usurarium ex vi mutui pacisci cum mutuatario, & eum obligare ex iustitia ad id ad quod aliàs non tenetur ex iustitia, quia eum obligare ad supradicta, & ad quæcumque alia ex sola gratitudine ratione beneficij facti medio mutuo, vel ex sola fidelitate ratione nudæ promissionis, seu obligationis fidei, non dantis ius iustitiæ, non est usurarium, quia tunc non exigitur aliquid ex iustitia, seu tanquam pretium mutui, in quo solo consistit ratio vsuræ. Ita ille.

Sup. contento in hoc §. in 10. 5. tr. 7. Ref. 19. & ex Ref. 49. lege doctrinam §. ult. ante medium, à vers. Et ad maiorem, & supra in principio §. Nota etiã huius Ref.

12. Itaque ex his Auctoꝝibus pactum rigorosum quod inducit obligationem iustitiæ constituit simoniam, & vsuram, nam obligatio ciuili, & stricta aufert naturalem libertatem, secus autem pactum latè sumptu, seu ex gratitudine, vel ex pura fidelitate, vt loquitur Hurtadus vbi supra, quia in tali casu remanet in potestate mutuatarij id facere, vel non facere. Et idem vsura, vel simonia adesse non potest. Vide omnino Serram vbi sup. §. 7. art. 2. dub. 1. qui egregie pertractat hanc difficultatem, & firmat pactum iustitiæ inducere vsuram, & simoniam: non autem pactum amicitiae, & gratitudinis. Et hanc sententiam præter Doctores citatos tenet etiam Steph. Baunius in *Theol. mor. to. 3. lib. 2. g. 37.* ex qua post multa sic infert. Quid si beneficium à collatore, officium à Principe, à priuato mutuum petente postuletur aliquid non tanquam ex iustitia, ac obligatione ciuili, & legali debitum, sed tanquam conditio, cum qua, & sine qua mutuandi? vt si dicatur à mutuante mutuatario, si mutuum appetis, si iuuari pecuniis mutuo sibi à me creditis optas, vicissim equum commodatò dabis, aut iusto mihi cum pretio vendes; aliter nihil obtinebis ad quos ego te contractus celebrandos astrictum nolo obligatione ciuili, & ex iustitia ratione mutui accepti, aut accipiendi, sed tantam gratitudinis, cui si non parueris nihil consequeris, quid tum iuris. Hæc est ratio, nam vsura est furti species, proindeque iustitiæ opposita, de cuius est natura, vt lucrum exigat tanquam ciuilitate, & ex æquitate ratione mutui debitum, at quæ gratitudo largitur, & offert, largitur non coactè, sed ita liberè, vt in largientis sit potestate non largiri quod in debitis ex iustitia non accidit, quæ sunt ei præstanda necessariò qui iniustus audire non vult, nec peccare. Ita ille.

13. Verùm aliqua ex superius dicta de mente supradictorum Auctoꝝum dicta esse volo; & idem non puto in praxi deducenda nisi cum consilio docti, & prudentis confessarij, seu casuum conscientiarum Responsoris, qui maturè ratione personarum, & circumstantiarum omnia perpendere, & considerare debent; aliquando enim quibusdam sententiis vtendum est tanquam elleboro; & ego solitus sum dicere, in rebus moralibus, non solum scientiam, sed etiam prudentiam necessariam esse.

RESOL. LV.

Petrus mutuans magnam pecuniarum summam excitauit mutuatarium ad mutui beneficium remunerandum, & mutuatarius sic excitatus misit illi aliqua dona; queritur, an ista dona ultra sortem accipiens, sit usurarius? Et an licitum sit non mutuare, donec mutuatarius excitatus à me dicat, se daturum auctarium ex gratitudine, ac proinde ex veritate, & fidelitate, licet non ex iustitia maneat obligatus?

Et an sit vsura mentalis auctarium velle recipere ab eo, quem scio non daturum nisi timore, ne iterum negetur &

mutuum, vel ne videatur, aut vocetur ingratus? Ex p. 1. tract. 8. Refol. 62.

§. 1. **H**anc esse vsuram aliqua rationes demonstrat: **H**anc talis insinuatio videtur quoddam pactum implicitum. Secundò, mutuatarius, qui dat propter talem insinuationem tempore mutuationis, non videtur dare liberaliter; sed rubore, vel necessitate compulsus: ergo mutuans illa dona recipiens, vsurarius est. Et sic hanc sententiam amplexi sunt Richardus in 4. dist. 15. art. 5. §. 5. Scotus §. 2. & ex recentioribus Ioseph Angles §. de contr. mutui, art. 2. defin. 5. concl. 1. & alij.

2. Sed semper ego contrariam sententiam sequutus sum, & consului, quam etiam amplectuntur Caiet. in 2. 2. §. 78. a. 1. Molina de iustit. 2. disp. 305. n. 6. Rebell. p. 2. l. 8. §. 4. n. 8. Bonac. de contr. disp. 3. §. 3. punct. 2. n. 10. Et probatur, nam, vt ait Salonijs in 2. 2. §. 78. a. 2. contr. 1. concl. 2. actus interior, & exterior eiusdem sunt bonitatis, & malitiæ; sed actus interior, qui est, sperare per mutuū non solum amicitiam, verum etiam effectus amicitiae, non ex debito, sed ex gratitudine, est actus licitus, & honestus: ergo actus exterior, quo aliquis huiusmodi effectus ita exigit, nempe, non ex debito, sed ex gratitudine, non erit actus iniquus, neque vsurarius: quia, si intentio est licita per hoc, quod verbis explicetur, secluso scādalo nequaquam fiet illicita. Secundò confirmatur: nam obiectum formale vsuræ est lucrum ex vi mutui, ac cum pacto, & debito ciuili: in hoc autem exteriori actu, quo mutuans expetit beneficia ista, & remunerationes, non expetit vi mutui, neque ex debito iustitiæ: ergo non est vsura. Ex his apparet, Petrū non teneri restituere illa dona, quæ à mutuatario accepit, licet ab ipso fuerit excitatus.

3. Sed quares, an licitum sit non mutuare, donec mutuatarius à me excitatus dicat, se daturum auctarium ex gratitudine, ac proinde ex veracitate, & fidelitate; licet non ex iustitia maneat obligatus? Respondet affirmatiuè Ioan. Salas tr. de vsur. dub. 7. n. 6. quia neque effectus recipitur aliquid in pretiū, vel exigitur, quasi debitū ex iustitia; sed sola expectatio interuenit, qua mutuans expectat expressā, rectamque voluntatem mutuatarij, de dādo auctario, antequam mutuum recipiat. Hæc Salas, cuius sententia, tanquā probabilis, est amplectenda. Verum, an sit etiam probabilis illa, quam ponit dub. 6. n. 2. iudicent viri docti: querit enim, an sit vsura mentalis auctarium velle recipere ab eo, quem scio non daturū, nisi timore ne iterū negetur ei mutuū, aut ne videatur, vel vocetur ingratus: Et licet Caiet. 2. 2. §. 78. à 1. ad 4. Petr. à Nauarra l. 3. c. 2. n. 211. Navarr. c. 17. n. 219. & alij negatiuè respondeāt, quia tunc mutuatarius nō dat illud liberaliter, sed metu, & necessitate coactus iterū recipiēdi mutuū: tamē Salas, vt dixi, quādo nullus est animus extorquēdi auctarium, vel recipiēdi illud, vt debitū ex iustitia, seu ex vi pacti, nullam esse vsurā, mordicū cōtēdit.

RESOL. LVI.

An sit contractus usurarius vendere alicui fundum seu domum; & reservare sibi fructus annuales, vel redditus, donec solvatur pretium? Ex p. 4. tr. 4. & Misc. Ref. 1; 9.

§. 1. **H**unc contractū esse vsurariū, responderūt anno 1575. Patres Societ. Iesv Penitentiarij Papæ apud S. Petrū, P. Lucius de la Croce, P. Vismarus, P. Ledesma, P. Costa, P. Lanoya, P. Bofelus, P. Leo, P. Ægidius, P. Parra & ita testatur Io. Bapt. Antonicius in *inst. Neapolitana l. 5. c. 21.* vbi etiam adducit alios Canonistas & Theologos, qui interrogati de hoc casu affirmatiuè responderunt, & sic etiam docet Syluest. ver. vsura, §. 1. D. Anton. part. 2. tit. 1. c. 7. §. 20. Gabriel in 4. dist. 15. §. 11. art. 2. concl. 4. Maior *ibid.* Armilla ver. vsura, n. 15. Roserla ver. vsura 1. num. 47. Plotus in l. si quando, C. vnde vi. n. 451. & alij, quorum sententia satis est probabilis, quia

Sup. hoc contentum hac Ref. praeterea §. Ne ter per & lege c. etiam Et tand & § Itac dictæ R

Sup. hoc §. 1. not. veritæ p. finem.

Sup hoc principi Nec obi præced. Ref.

quia dum transfertur dominium, res debet fructificari domino suo, cuius periculo substat. Adde quod in hoc casu accipitur aliquid ratione dilatae solutionis, quod est usura.

2. Verum his non obstantibus negatiuam sententiam probabilem & tutam in praxi esse existimo, quam mordicus docet Couartuias *lib. 5. var. cap. 4.* plures referens, & nouissime hanc sententiam tenet Sanchez in *opusc. tom. 1. lib. 1. c. 7. dub. 21. n. 3.* Tabiena *v. Usura, n. 9.* & Ludouicus Mexia in *leg. Toleti p. 2. fundam. 2. n. 12. fol. mibi 45.* quia, ait ille, usuras (si sic eas vocemus) quas venditor in nostro casu percipit, non sunt vetera usura, sed rei propriae prosecutio, quae deducitur ab aequitate iustitiae commutativae, quae in aequalitate consistit, quod quatenus vnus contrahentium implet, debeat alter vicissim implere, aut implenti soluere lucrum implemmenti recepti, ne sequatur inaequalitas inter commutantes proprias res: nam si emptor fructus percipit rei emptae, nondum soluto pretio, iustum est vt pretij usuras usque ad fructuum quantitatem venditori soluat, qui ei rem tradidit liberè, cum ei tradere pretio non soluto minimè teneretur, usurae enim recompenfatoriae omni iure admittuntur, quia dantur in recompenfam eius, quod iuste competebar, & debitum erat eas recipienti, quodque ipse iustissime habiturus erat. Ita Mexia, quem sequitur Sanchez *loc. cit.* cum multis Doctoribus. Igitur in tali casu licet vendere fundum, vel domum, & tradere reseruando sibi fructus, vel redditus, donec soluat domus, vel fundi pretium, licet emptor non sit in mora soluendi pretium tempore statuto, & licet venditor ex pretio statim soluto nihil lucraturus esset, quia, vt dictum est, in nostro casu haec usurae non dantur vt lucrum pretij non soluti; nam hoc esset usura, sed dantur in compensationem, & vt seruetur aequalitas, cum enim venditor impleat tradendo rem, debet emptor vicissim implere tradendo pretium, vel implenti soluere fructus rei receptae, ne sequatur inaequalitas. Ex quibus patet responsio ad argumenta contraria, idè ad primum dico, verum esse si dominus soluetet pretium rei fructiferae sibi venditae. Ad secundum respondeo quod fructus & redditus in nostro casu non recipiuntur ob dilationem solutionis, sed in compensationem, modo quo supra explicatum est.

RESOL. LVII.

An qui emit fundum, vel domum ad plura debita hypothecatum, teneatur dicta debita in conscientia soluere? Ex p. 2. tract. 16. & Misc. 2. Resol. 40. aliàs 42.

§. 1. Affirmatiuè respondent aliqui ex autoritate, *l. si conuenit, § fundus, ff. de pign. act. l. alienatio, ff. de contrahend. empt. & ex cap. cum non sint. de decimis*, quia res cum suo onere transit; sed fundum, seu domus empta, pro pluribus debitis est hypothecata. Ergo, &c.

2. At his non obstantibus, Ioannes Valerus in *suis differentiis vtriusque fori, v. Debitum differentia* 11 asserit, quod si in rei veritate principalis debitor ob suam inopiam non sit soluendo, non tenetur emptor rei hypothecatae praefata debita soluere. Tum quia nihil peruenit ad eum de praedictis debitis. Tum quia cum principalis propter inopiam remaneat coram Deo deobligatus, pro consequens multò magis iste emptor rei hypothecatae; quia accessorium sequitur naturam sui principalis. Nec obstat venditorem posse rei suae onus hypothecae imponere, quod transit in emptorem.

3. Nam respondeo, quod licet onus illud reale sit penes rem, obligatio tamen conscientiae solum respicit personam venditoris onus imponentis, qui solum transfert in emptorem actionem realem passiuè, non tamè

personalem; vnde donec per iudicem condemnatur, non tenetur in conscientia ad solutionem illorum debitorum. Ita Valerus, qui an loquatur de censibus decursis, & an eius opinio sit probabilis, remitto me iudicio aliorum.

RESOL. LVIII.

An pactum de retrouendendo appositum in fauorem emptoris census sit licitum? Ex p. 3. tract. 5. & Misc. 1. Ref. 75.

§. 1. Usurarium esse docent Rebellius *p. 2. lib. 10. q. vlt. diff. 4. n. 4. & 5.* Sotus *de iust. lib. 6. q. 5. a. 3.* Binsfeldius in *c. in ciuitate, q. 12. concl. 1.* Atagon in *2. 2. q. 78. art. 3. & 4. concl. 4.* Rodr. *de redditib. lib. 1. q. 4. & 18. & lib. 2. q. 3. & 13.* Couartuias *var. lib. 3. c. 9. n. 4.* & alij, nisi pensiones solutae sint computandae in pretium. Et ratio est, quia vbiqumque datur pecunia cum pacto eandem recipiendi, & aliquid ultra sortem, illic usura vel latet, vel patet. Sed sic est in tali casu; ergo.

Ut melius discutiatur doctrina huius Ref. lege supra latam doctrinam Ref. 29. 30. & 31.

2. Sed ego contrariam sententiam probabilem etiam esse existimo, quam mordicus ex neotericis tuentur Malderus in *2. 2. D. Thom. tr. 5. c. 5. dub. 11. per totum.* Tannerus in *2. 2. D. Thom. disp. 4. q. 7. dub. 4 à n. 128. usque ad n. 131.* Azorius *1. 3. lib. 10. c. 12. n. 4.* Layman in *Theol. mor. lib. 3. sect. 5. tr. 4. c. 18 n. 5* Lessius *lib. 2. c. 22. d. b. 10. per totum.* Salas *tr. de cens. dub. 30. per totum,* & Valentia *1. 4. disp. 5. o. 22 nunt. 6.* vbi sic asserit. Secundò, sequitur, probabile esse, quod possit etiam ex rei quidem natura (vbi nulla humana constitutio vigeat) licite addi pactum de retrouendendo in fauorem emptoris, siue censualistae, etiam non computatis fructibus census in partem pretij, id est, posse obligari venditorem, seu censuarium ab emptore census, seu censualista, vt, quando is velit, teneatur reemere censum; quem venderat, reddito eodem pretio, vel pretio, quod post valebit census; prout inter se conuenerint; nec debere tunc censualistam, siue emptorem census computare pensiones interim perceptas in partem pretij, modò tamen aliquo alio modo grauamen, quod per hoc pactum imponitur venditori, iuste ad arbitrium boni viri ipsi ab emptore compenseatur. Et ita Romae anno 1581. in consultatione multorum, & doctissimorum Theologorum, nobis praesentibus, iudicata est haec ipsa sententia probabilis, quamuis ob periculum usurae huiusmodi pacta minimè sint suadenda. Ita Valentia, & ante illum Maior in *4. dist. 15. q. 43. & 44. in fin.* Gabriel. *ibid. q. 12. a. 2. concl. 4.* Conradus *de contr. q. 84. post. 5. concl. & corol. 1.* Medina *q. vlt. de cens. q. 15. de usur. dub. 2. & 5. cum aliis.*

3. Vnde ex his sequitur à fortiori non fuisse usurarium pactum illud appositum in Parlamento Principis Philiberti anno 1624. in fauorem subiugatariorum huius Regni in illis verbis. [Di più de sudetto si dichiara, che hauendo effetto la sudetta prorogatione (come è la voluntà del Regno) hauendo si compito da parte di Sua Maestà nella forma sudetta, e non in altro modo, si hà d'intendere fatta prorogatione in fauore delli detti fugiogatarij, alli quali s'intende acquistato il ius stipulando per essi il spetabile Protonotario ad effetto d'andar pagando le dette fugiugationi secondo s'anderanno maturando, e di quel che auanzerà il donatiuo sudetto di detti scudi 300. M. si vadano ricattando, e rileuando li capitali di dette rendite, &c.]

RESOL. LIX.

An de pecunia ante debita possit census constitui, vel tempore contractus tradendo aliquas merces in pretium census?

Ex quo sequitur, quod expensionibus non solutis, ubi Bulla Pij V. non est usu recepta, potest quis redditum, & censum antiquum augere, vel nouum constituere. Et nota: ut, quod potest census institui in re, qua non redit tantam utilitatem, quantum habet census. Ex p. 1. r. 8. Ref. 44.

§. 1. **N**egatiuè respondent, etiam in foro conscientiae; Filliucius 1. 2. r. 5. p. 2. c. 3. n. 306. Salas de cens. aub. n. 11. & multalij penes ipsos.

2. Sed contraria sententia, quoad forum interius, visa est mihi semper probabilior: & ita docet Malderius in 2. 2. tract. 5. c. 5. dub. 6. Ioan. de la Cruz in direct. conscient. part. 1. praecept. 7. q. 6. dub. 3. concl. 1. Lessius lib. 2. c. 22. dub. 12. n. 80. Nauarrus comment. de usuris, num. 88. & 1. 1. Boninsignius tract. de cens. c. 5. n. 5. & Bartholomæus à S. Fausto in speculo Confessor. disp. 18. q. 19. & 21. qui citat Valentiam, Salonium, & Palatium.

3. Vnde noster P. Megala in 2. 2. lib. 2. c. 7. q. 2. n. 57. ita asserit: [Inferitur, in foro conscientiae validum esse contractum censualem, quotiescunque ita fuerit celebratus, ut de iure naturæ teneat, & nullam iniustitiam, aut fraudem contineat; licet deficiat aliqua solemnitas requisita à Bulla Pij V. quæ solum ad vitandas fraudes, non autem ad iustitiam contractus, sit necessaria. Et consequenter inferitur, in foro conscientiae contractum hunc valere, licet non seruetur solemnitas soluendi pecuniam numeratam coram Notario, & testibus; cum talis solemnitas necessaria non sit ad iustitiam contractus; si tamen verè, & realiter solutio prius facta sit. Ex hoc existimo verum in foro conscientiae, etiam post latam sententiam de nullitate contractus in foro exteriori; cum enim sit tunc ipsa sententia in præsumptione culpæ, & fraudis fundata, prout fundantur omnia iura disponentia de re iudicata, ut in cap. cum inter. de re iudic. in conscientiae foro locum non habet, cum in ea solum veritas sit attendenda.] Ita docet, ut semper asolet, Megala.

4. Idem etiam docuit Emmanuël Sà verb. censur. num. 3. ita asserens: Quædam in dicta Bulla prohibentur ob præsumptionem fraudis, quæ si absint, validus est contractus. Itaque potest pretium non statim solui, & prius solui, &c.] Itaque, cum Pontifex damnet census celebratos, non numerata pecunia tempore celebrationis, ad obviandum fraudibus, quæ contingere solent in contractibus aliter celebratis; si probeatur, fraudem nullam intercessisse, sed antea pretium iustum debitum fuisse ratione pecuniæ mutuè acceptæ, vel alterius rei æquivalentis; validus, & iustus erit talis contractus: pecuniæ enim nomine æquivalentia comprehenduntur, ut patet in leg. pecunias, ff. de verb. signif. & in leg. qua ff. de iure dicit. Quæ verò de iure naturæ, seculis Bullis Pontificiis, in contractu censuali sunt necessaria, hæc sunt ut notauit Lessius lib. 2. c. 22. dub. 12. num. 74. æqualitas secundum æstimationem inter censum, & pretium: & si aliqua grauamina hinc inde præter naturam contractus per pacta accessoria imponantur, ea prudentis arbitrio debite compensentur: Bullam verò Pij V. non esse in hoc Regno Siciliae usu receptam, notauit etiam idem Lessius dub. 13. num. 99.

5. Ex quo sequitur, quod expensionibus non solutis potest quis in hoc Regno reditum, & censum antiquum augere, vel nouum constituere: quod est valde notandum. Et ita docet Salas, ubi supra, de censibus, dub. 8. n. 13. qui citat Rodericum, & Nauarrum. An verò census possit constitui ex pecunia credita, aliqui affirmant: ita Sotus de iust. lib. 6. q. 5. art. 1. Alij verò negant: ita Lopez de contract. lib. 1. c. 59. Et hanc opinionem probabiliorē putat Faustus in speculo Confess. disp. 18. q. 2. num. 2. Erit igitur opinio Soti probabilis, sed ubi Bulla Pij V. non est usu recepta: nam in dicta Bulla id expressè vetatur.

6. Notandum est etiam pro fine huius Resolutionis, quod licet aliqui non admittant, quod possit census institui in re, quæ non reddit tantam utilitatem, quantum habet census; tamen hoc fieri posse concedit dictus Sotus, ubi supra, cum Conrado de contract. q. 88. concl. 12. & Couarruua lib. 3. var. c. 7. num. 6.

RESOL. LX.

An stante Bulla Pij V. de censibus, sit licitus census irredimibilis? Ex p. 10. r. 12. & Misc. 2. Resol. 3.

§. 1. **N**egatiuam sententiam tenet Duardus de cens. in Proem. q. 28. n. 31. Ioannes Vviggers de iust. & iur. tr. 5. c. 8. dub. 3. n. 28. Rebellius de iust. lib. 10. q. 7. n. 3. Eminentissimus Dominus meus Cardinalis de Lugo, t. 2. disp. 27. sect. 7. n. 112. qui citat Bonacinam, & Virginium; & adducit rationem. Quia Bulla Pij V. agit vniuersaliter de omnibus censibus in posterum creandis; & hos omnes dicit tales debere esse, ut possint semper à venditore eodem pretio redimi, non obstante quolibet pacto, quo sibi eiusmodi facultatem auferat. Cum ergo in censu irredimibili adsit pactum expressum, quo eiusmodi facultas redimendi directè auferatur; consequens est, ut tale pactum prædicta clausula omnino prohibita sit.

2. Sed ego, his non obstantibus, affirmatiuæ sententiæ adhæreo tanquam communiori; & illam tenent ex Theologis Societatis Iesu Molina de iust. tom. 2. disp. 385. & 391. n. 9. Salas de contract. de censur. c. 12. n. 4. Dicastillus de iust. l. 2. r. 11. disp. 1. dub. 3. n. 116. Escobar in Theol. mor. tr. 3. Exam. 6. c. 2. n. 55. Baunius in Theol. mor. t. 3. lib. 1. tr. 3. q. 9. Lessius de iust. l. 2. c. 22. dub. 12. n. 92. & Filliucius 1. 2. r. 3. c. 3. n. 3; 6. ut patet ex nota marginali. Hanc nostram sententiam præter Theologos citatos ex Societate, tenet etiam Villalobos in Summa, t. 2. r. 23. diff. 9. n. 30. ubi sic ait: [Mas hase de aduertir, que el censo perpetuo que se suele poner à mayor precio, no se comprehende en esta clausula, por la epiqueya, que no es creyble, que quiso Pio Quinto quitar esta manera de censo de la Republica Christiana; en especial que solo habló de los censos; de que hablaron Martino Quinto, y Calixto Tercero, como consta del Proemio: y ellos no hablaren de los perpetuos, y siempre se han tenido por licitos en la Iglesia. Y assi lo declaran la costumbre.] Ita ille, cui addo Caspensem in Cur. Theol. t. 2. r. 19. disp. 5. sect. 7. n. 37. Malderum de iust. tr. 5. c. 5. dub. 9. Tullench in Decalog. t. 2. l. 7. c. 2. dub. 4. n. 1. Megalam in 2. 2. Inst. l. 2. c. 7. q. 2. n. 119. Gesualdum in Theol. mor. t. 3. r. 16. c. 2. n. 33. Serram in 2. 2. t. 2. q. 77. art. 4. dub. 4. Nauarrum de Usur. n. 38. Lupum de Usur. in lege 2. de Pact. inter empt. comment. 2. n. 69. Mantium in Præudio belli civilis, de cens. p. 1. q. 2. n. 73. firmantes per Bullam Pij V. non omnes irredimibiles census reiici, sed eos tantum qui non emuntur multo pretio, quam redimibiles: eos autem, qui iusto pretio emuntur per totum Christianum Orbem receptissimos tam generalibus verbis non tolli. Possunt etiam adduci pro hac sententia Salonius 1. 2. art. 4. de Cens. contr. 1. n. 2. & Valentia 1. 3. disp. 5. q. 22. par. 5. qui scripserunt post Bullam Pij V. & tamen census irredimibiles esse licitos, & iustos affirmant.

3. Probatur hæc opinio, quia census redimibilis emptus iusto pretio, & cum aliis conditionibus requisitis, ex decreto Martini V. & Calixti III. iustus est, licet habeat aliquam speciem, vel effigiè mutui, propter pactum illum retinendum, quia est vera emptio, & venditio: sed in celsu perpetuo nulla extitit species, vel effigies mutui, imò apertior est in eo propria ratio emptio- nis, & venditionis, cum pretium nunquam sit reddendum: ergo seruato in eo iusto pretio, & aliis requisitis

iuxta propriam illius naturam & rationem contractus est iustus, apertiorémque habens honestatem, & iustitiam, quam census redimibilis; Conditio enim, quæ illi apponitur, ut sit perpetuus, neque efficit, quin ius illud, quod in huiusmodi contractibus emitur, sit veta merces, & res venalis; neque obligatio, quam sibi quis imponit, efficitur iniqua, vel prohibita, eo quod sit perpetua; cum nil magis in usu, quam Ecclesias, & Respublicas accepto iusto pretio, aliquas perpetuas obligationes sibi imponere. Secundò, licet emere fundum, domum, & quamcumque aliam rem in perpetuum: ergo & huiusmodi censum, & ius; cum sit illud commemorandum inter res, & bona immobilia. Tertiò, licet instituerè censum reservatiuum perpetuum traditis propriis bonis; reservatàque sibi aliqua perpetua pensione, illis imposita, recipienda in pecunia, vel fructibus; sed census perpetuus, etiam si instituat oblatio pretio super bona alterius; eadem omnino ratione se habet, & simile omnino ius est: ergo licet illum ita instituerè. Confirmatùrque communi omnium rationum usu, & potissimè ex *c. Conquestus, de Religios. domib.* ubi census huiusmodi aperte approbatur. Et tandem si huiusmodi census perpetuus non esset contractus iustus, profectò essent damnandi innumeri prælati, Beneficiati; Religiosi, & alij Ecclesiarum Ministri; quorum innumeri doctrina, & sanctitate excelluerunt, quod vixerint ex iniuste acquisitis; cum in variis Ecclesiis, & Monasteriis, redditus ex quibus Prælati, & Clerici, ac Religiosi sustentantur, sint census perpetui; quidam à fidelibus bonis suis impositi, alij & non pauci ex aliis bonis Ecclesiarum, & Monasteriorum pretio iusto comparati. Quod certè prohibuissent, ac correxissent Sancti Pontifices Romani, & Concilia generalia si huiusmodi census iniqui essent, & illiciti. Vnde sequitur, & clarè apparet; nec Pium V. talem censum prohibuisse; quòmodo enim præsumendum est, Pontificem voluisse damnare contractum communi calculo Doctorum approbatum ut iustum, & licitum? Non est igitur credibile, Pium V. tam generaliter verbis, & tam obiter census tam receptos in Republica Christiana tollere voluisse, præsertim cum in illis censent præsumptiones vsurarum, ad quas extirpandas Sanctus Pontifex dictam Bullam edidit.

4. Restat modò respondere ad argumentum superius positum in fauorem primæ sententiæ; & idèò respondeo primò, in illis verbis Bullæ Pij V. non esse inclusum censum perpetuum irredimibile, sed tantum redimibilem ut docet Barmyus in *Theol. mor. tom. 3. lib. 1. tract. 9. q. 10* quia ubi cessat ratio legis, cessat & ipsa; at Bullæ faciendæ causa cessat in censu perpetuo; idèò enim visum est Pontifici, prædictas circumstantias censibus apponere, quos redimibiles nominant, ut vsuris occurreret, earumque occasiones ac causas præscinderet, quas sibi multi ex emptione censuum redimibilium minori pretio, quam redimebantur, captandas credebant; cum id sibi licitum esse ob gratiam factam rem suam redempturis putarent; cessat hinc verò ratio; ergo, &c. Et idèò Sorus de *ius. lib. 6. q. 5. a. 1. conclus. 2.* Magister Serra; tom. 2. in 2. 2. D. Thoma, q. 77. a. 4. dub. 4. & alij, dicunt, in censibus perpetuis minorem esse vsuræ suspicionem; quam in temporalibus; quia in illis pretium nunquam est emptori reddendum: Ergo non est mirum, si Pontifex solum in sua Bulla inclusit census redimibiles, & non irredimibiles. Respondeo secundò, quod dato in verbis Bullæ inclusos fuisse etiam census irredimibiles; dicendum est, non fuisse inclusos omnes, sed eos, qui non emuntur multò pluris, quam redimibiles; hi enim sunt iniqui. Qui verò iusto pretio emuntur, cum per totum Orbem Christianum sint receptissimi; non est credibile, Pontificem illos abstulisse; sed solum in illa clausula loqui de censu redimibili; & generatim voluisse statuere, quod redimibilis debeat sic posse redimi; non autem quod etiam irredimibilis sic possit redimi.

5. Negandum est igitur aduersariis id quod supponunt in argumento, nempe Pontificem in Bulla loquutum fuisse vniuersaliter de omnibus censibus, nam solum loquutus est de censibus, de quibus loquuti fuerant Martinus V. & Sixtus III. ut apparet ex Proœmio Bullæ Piane, secundum quod intelligenda sunt postea ea, quæ in dispositione Bullæ apponuntur: nam Proœmium declarat decisionem ex *l. fin. ff. de hered. instit. leg. Cum patet. §. Dulcissimis ff. de Legar. 2.* Molina de *Primogenitis Hispaniæ, lib. 1. c. 5. n. 7* Ioannes de la Cruz de *statu Relig. lib. 2. c. 2. dub. 3. concl. 1* quod probat ex *c. Marcion. 1. q. 1. & cap. Sedulo, d. 38. & cap. Intelligentia. & cap. In his, de verb. signific. & in l. fin. ff. de heredibus instituit.* & ibi Bartolus; Baldus; Angelus, & alij: Ergo dicendum est ex superius dictis, censum irredimibilem emptum iusto pretio non esse inclusum in Bulla Pij V. sicut antea non fuerat inclusum in Bullis Martini, & Sixti; tanquam censum iustissimum absque vlla vsuræ præsumptione; & idèò est approbatum ab omnibus Doctoribus, & à tota Republica Christiana: Et ita ego sentio, saluo, &c.

Sup. hoc Proœmio late infra in Ref. 90. §. 2. ad lin. 7. & in multis aliis eius not.

RESOL. LXI.

De quodam locationis contractu in praxi frequentissimo.
Ex part. 1. tract. 8. Resol. 89.

§. 1. **A** Romatarius quidam locauit omnia vasa, & medicamenta suæ tabernæ ad decem annos; illaque conductori tradidit certo pretio æstimata, cum expresso pacto; ut teneatur conductor singulis annis soluerè decem pro centenario pretij æstimati, & in fine conductionis restituere vasa, & medicamenta eodè pretio æstimanda: quæritur, an talis contractus sit licitus?

2. Hic casus ponitur iisdem verbis à nostro Patre Megala in *conf. 85.* & illicitum esse, & vsurarium ostendit: nam conductor contra iustitiam, & naturam contractus, etiam ad casus fortuitos obligatur, grauatùrque ad subeunda omnia pericula rei locatæ: quod in contractibus iustitiæ non est admittendum, nisi ad rationem huius periculi pensio minuatur, cum in eis æqualitas inter contrahentes seruanda sit.

3. His tamen non obstantibus, talem contractum licitum esse ostendit Caualecanus *n. 2. decis. 13. n. 6.* & ita fuisse decisum Papiæ, & Mediolani; anno 1582. de locatione facta per quendam Speciarium, de tota sua apotheca cum vasis, domo, & medicinis, & aliis rebus quæ in dicta speciaria asseruabantur alteri Speciatio cum æstimatione rerum, & pacto, quod finita locatio ne deberet præfatam apothecam cum dictis rebus æstimatis, & inuentariatis restituere. Et ratio est: quia in dicta locatione, (vnde patet responsio ad argumentum Megalæ,) licet periculum rerum apothecæ sit conductori ex vi æstimationis, & numerationis ipsarum factarum, & sic in hoc transcendat dictus contractus terminos locationis, cui proprium est, pertinere periculum rei locatæ ad ipsum locatorem; nihilominus manet locatio; quia sic actum est inter contrahentes, quemadmodum dominus habet dominium super deposito factò de pecunia non consignata in sacculo, sed numerata. Quia, licet dominium talis pecuniæ transierit in depositarium, vigore dictæ numerationis, ut patet in *l. Lucius & in leg. dies sponsaliorum, §. qui pecunia ff. de positi. & l. quod si ab initio ff. de reb. cred.* nihilominus manet depositum. Vnde, cum in dicto contractu maneat locatio, de cuius natura est, ut soluatur aliquid pro locatione, meritò ibi cessat omnis vsura, quæ solummodo committitur in contractu mutui realis, vel virtualis. Et idèò hanc sententiam, præter Caualecanum citatum, tenet Ioannes Valer. in *differ. vtrinque fori, v. Vsuræ, differ. 3. n. 9.*

RESOL. LXII.

An sit licitum mercatoribus dicere petenti mutuo centum, nolumus tibi tantam pecuniam dare, sed mutuabimur 50. & si volueris totidem dabimus in mercibus, vel etiam totum, quod mutuo petis ad summum pretium ad creditum?

An seclusa obligatione, ut illas merces sibi reuendat, liceat mutuanti, sicut & aliis emere illas vili pretio aliorum, &c.? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 33.

Sup hoc sup. §. 1. in Ref. 27. §. ult. ad modum.

Sup hoc in duab. Refol. seqq.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondet Salas *tr. de usur. dub. 17. n. 1.* qui citat multos alios. Et ita nouissimè docuit P. Ioannes de la Cruz *in direct. conscienc. part. 1. pracedi. 7. q. 5. dub. 2. concl. 1.* vbi sic asserit: [Vtura est mutuare obligando mutuatarium, ut dimidium mutuum accipiat in mercibus. Secus, si sit sine obligatione, dicendo, se nolle mutuare tantam pecuniam; sed, quod accipiat mutuatarium, si velit, aliquid in mercibus, tunc non erit vtura, etsi sciat mutuans mutuatarium venditurum vilius illas. Et licet mutuans non possit obligare mutuatarium, ut illas merces sibi reuendat; tamen seclusa hac obligatione, licet mutuanti, sicut & aliis, emere illas vili pretio aliorum: quia idem est pretium iustum respectu omnium emptorum.] Ita ille, & satis quidem probabiliter: quia, si alter easdem merces emeret infimo pretio, pecunia numerata, nullam committeret iniustitiam. Ergo, neque ipse mercator, qui prius eas vendidit: non enim factus est deterioris conditionis ad emendum, per hoc, quod vendiderit illas merces. Suppono tamen, mercatorem in pactum hoc non deduxisse. Itaque puto, hanc sententiam esse in praxi probabilissimam.

RESOL. LXIII.

Virum sit licitum vendere res credita pecunia pretio riguroso, & postea illas statim emere numerata pecunia pretio infimo, vel medio?

Et quid, si venditor iniret pactum cum emptore, ut rem emptam iterum sibi vendat infimo, vel medio pretio? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 20.

sup hoc in Ref. præterit. ante modum, vers. Et licet. & lege aliam § eius not. 1. & Refol. seqq.

Pro contento in hoc §. in Ref. seq. in fin. § Nec valet.

§. 1. **R**espondeo affirmatiuè cum Homobono de Bonis *in exam. Eccles. p. 2. tr. 9. c. 3. q. 5.* Layman *in Theol. mor. lib. 3. sect. 5. tract. 4. c. 16. n. 16.* Lessio *libro 2. c. 21. dub. 16. n. 130* Reginaldo *lib. 2. 5. n. 296.* Toletio *lib. 5. cap. 31. n. 30.* Sala *tract. de empir. & vend. dub. 37. n. 2.* Nauarra *de restit. lib. 3. c. 2. n. 17.* Rebellio *lib. 9. q. 7. n. 7.* & aliis. Quia in tali venditione, & emptione res venditur, & emitur iusto pretio. Ergo, &c.

2. Limitanda est tamen suprascripta sententia, ut non procedat, si venditor iniret pactum cum emptore, ut rem emptam iterum sibi vendat infimo, vel medio pretio. Vide Molfesum *in summ. tom. 2. tract. 12. c. 5. n. 11.* Molinam *de iust. tom. 2. disp. 316. n. 2.* & Doctores citatos. Sed de hac quæstione iterum redibit sermo.

RESOL. LXIV.

Solent mercatores aliquando non mutuare indigenti, sed ei credito merces offerre, & vendere summo pretio, ut ille eas vendat numerata pecunia, cui voluerit, sed emptor statim illas offert ipsi mercatoribus, qui easdem merces emunt pecunia numerata pretio medio, vel infimo, qui contractus Hispanè vocatur Mohatra, Italicè Stocco quaritur an sit licitus?

Et deducitur, quod mercator non potest ad hoc cogere il-

lum, nec pactum explicitum, aut implicitum adhibere. Ex p. 1. tr. 8. Ref. 58.

§. 1. **M**edina *lib. 1. summ. c. 14. §. 23.* & D. Antoninus *p. 3. tit. 8. c. 4. §. 4.* existimant esse iniustum, & palliatam vturam, quando idem redimit. Nam hic contractus, rectè consideratus, mutuum reuera est, & cum vtura. Quid enim aliud est, Petrum mercatorem vendere Ioanni merces pretio, vt 100. soluendas in fine anni, & statim postea easdem emere pecunia numerata pretio, vt 90. quam dedisse illi mutuo 90. recipienda in fine anni cum lucro vt 10. Qui contractus reuera est mutuum, & cum vtura. Hinc omnes prudentes, eo auditum, illum statim condemnant, & mercatorem ita vendentem, ac reementem, iniquum iudicant; & in legibus Castellæ, vt notat Rebellius *p. 2. lib. 9. q. 7. n. 7.* sub grauissimis pœnis prohibetur contractus iste.

2. Sed veriùs alij existimant, contractum istum non esse iniquum, nec damnandum, si duplex in eo reperitur conditio. Prior est, vt seruetur semper iustum pretium: nam, cum merces huiusmodi certum pretium à lege illis impositum non habeant, sed iustum illarum pretium sit, quo venduntur communi vsu fori, quod, vt patet, habet latitudinem, si mercator, neque cum carius vendit, latitudinem illam excedat; neque, cum vilius emit, ab eadem latitudine deficiat, seruat vtique priorem conditionem in hoc contractu debitam. Altera conditio est, vt tollatur omne scandalum, explicando, in tali contractu nullam esse iniquitatem, cum nec pretium rigidum, in quo vendit, excedat latitudinem iusti pretij, nec ab illa deficiat pretium infimum, in quo emit. Sic Nauarrus *c. 23. n. 91.* Petrus à Nauarra *lib. 3. c. 2. num. 170.* Homobonus *in exam. Eccles. p. 2. tr. 9. c. 3. q. 4.* Regius *in suis resol. cas. 14. & 34.* Summa Corona *p. 2. c. 8. n. 9.* & Lessius *lib. 2. c. 21. dub. 16. n. 130.*

3. Nec valet dicere, quod idem sit emptor, qui ante erat venditor: nam, vt ait Lessius, si alius poterat illo pretio emere, cur non mercator, qui vendidit. Imò beneficium in hoc alteri præstari videtur, dum liberatur emptor à quærendis aliis, & à sumptibus in proxenetas faciendis. Non tamen potest illum ad hoc cogere, nec pactum implicitum, aut explicitum de hoc adhibere, vt notat Grassius *p. 1. lib. 2. c. 109. n. 4.* & Bonacina *de contract. disp. 3. q. 2. punct. 3. n. 20.*

4. Addunt aliqui, quod vt hæc venditio ab iniustitia, & vtura immunis sit, non debet fieri intentione principali reemendi viliori pretio, ita vt sine spe illius lucri, non esset creditò mercator venditurus. Sic Molina *romo 2. disp. 310.* Angelus *v. Vtura, n. 60.* Lopez *lib. 1. de contr. c. 34.* Vega *in sum. tom. 2. c. 131. cas. 62.* Azorius *p. 3. lib. 8. c. 11.* & alij.

5. Sed mihi placet opinio Ioannis Salæ *in tract. de empir. & vend. dub. 37. n. 4.* qui improbat hanc conditionem. Et ratio est: quia, vbi nihil vltra sortem deducitur in pactum, nec speratur, vt pretium, aut debitum de iustitia pro mutuo, nulla est vtura, si auctarium principaliter, seu minùs principaliter intendatur, vt vult Molina *tom. 2. disp. 305.* Valentia *tom. 3. disp. 5. q. 21. punct. 1.* Nauarra *de rest. lib. 3. cap. 1. dub. 2. n. 190.* & idem Salas *tract. de vturis, dub. 5. n. 5.* Ergo, &c.

6. Respondendo igitur ad quæsitum, dico, talem contractum non esse illicitum, etiamsi mercator tali intentione vendat illas merces, & postea per se, vel per alios emat illas; modò non adsit scandalum; neque pactum explicitum, vel implicitum de retrouendendo interueniat; & modò intra limites iusti pretij consistat; ita vt quando vendit creditò, non excedat pretium summum; & quando emit numerata pecunia, non excedat iustum infimum. Salua, &c.

Sup hoc i duab præ dentib. Re

Sup hoc in Ref. præter §. ult.

RESOL. LXV.

An Mercator, siue quis alius, qui non exercuit Monopolium, possit iuste suas merces vendere pretio illo, quod Monopolium creauit?

Et an Monopolium sit contra iustitiam, quando mercatores conspirant, ut nullus eorum vendat nisi pretio supremo, vel medio? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 24.

§. 1. **N**egatiue respondet Ioannes de la Cruz in *Director. conscienc. p. 1. precept. 7. q. 3. dub. 8. concl. 3.* Rebellius p. 2. lib. 9. q. 7. n. 5. Salas de *empt. dub. 38. n. 6.* cum Lopez de *contract. lib. 1. c. 742.* Quia idem pretium eiusdem rei non potest simul esse secundum se iustum, & iniustum: vel igitur omnes in proposito euentu iuste eodem pretio vendunt, vel nulli. Cum ergo fraudis auctores iniuste vendere certum sit, reliquos quoque venditores, siue conscios fraudis, siue inscios, postquam rescuerint fraudem, similiter de iustitia teneri ad restitutionem non dubium est. Confirmatur: quia pretium factum per fraudem vendentium, aliamve iniustitiam, quæ cursum iusti pretij impedit, non est censendum iustum: ergo, &c.

2. Hæ rationes Rebellij faciunt hanc opinionem probabilem, & ego illam sequor. Sed contrariam etiam probabilem existimo cum Bonacina de *contract. disp. 3. q. 2. punct. 5. n. 11.* Turriano in 2. 2. *disp. 57. dub. 8. n. 7.* quam docet Reginaldus in *praxi. tom. 2. lib. 2. cap. 22. num. 330.* & aliis. Quia mercator in tali casu vendit eo pretio, quod est commune: sed pretium commune iustum est, etiam si sit auctum per fraudes aliorum: ergo, &c.

3. Notandum est etiam, esse monopolium contra iustitiam, quando mercatores conspirant, ut nullus eorum vendat, nisi pretio supremo, vel medio, ut docet Turrianus *ubi supra, n. 2. & 4.* licet contrariam sententiam etiam probabilem putem, quam docet Villalobos in *sum. tom. 2. tr. 21. dub. 17. n. 4.* Molina *tom. 2. disp. 345.* Nauarra, & alij, quos citat, & sequitur Molfesius in *sum. tom. 2. tract. 12. c. 5. n. 130.*

RESOL. LXVI.

An licite possit quis plures vendere res illas, quæ communiter credito plures venduntur? Ex part. 1. tract. 8. Resol. 21.

§. 1. **R**espondeo affirmatiue; tum ratione lucri cessantis, seu damni emergentis; tum ratione multitudinis emptorum; tum, quia in tali venditione illud est iustum pretium ex communi euentum, & vendentium consuetudine, & usu. Et ita docet Emmanuel Sà *verb. Venditio, n. 7.* ubi sic asserit: [Merces, quæ solent frequentius vendi pecunia credita, quam numerata, vendi possunt plures expectata pecunia, quam vendantur numerata, etiam ultra rigorosum. Quia in eo venditionis genere ex communi euentum, & vendentium usu, & æstimatione illud est iustum pretium.] Itaque. Secus autem, si nulla dictarum rationum interueniat, ut notat Bonacina de *contract. disp. 3. q. 2. punct. 4. n. 17.* & Filliuc. *tom. 2. tr. 35. c. 5. n. 113.* Vide etiam nostrum Megalam in 2. 2. *lib. 2. c. 6. q. 2. n. 174.* & seq. cum Molfesio in *sum. tom. 2. tract. 12. c. 5. n. 103.* Vnde excusatur venditio pannorum, & saccharorum tali pacto fieri solita in hoc Regno. Sed de hoc alibi.

RESOL. LXVII.

An merces, quæ solent frequentius vendi pecunia credita, quam numerata, possint carius vendi?

Idem est dicendum de mercibus, quæ solent in magna quantitate à mari asportari, & vendi pecunia credita, maiori pretio, quam tunc pecunia numerata venderentur. Et cursum explicatur, an sit licitum cambium, quod vulgò dicitur Sopra disse, vel Conlaricorla, quo campfor facit, ut de suis pecuniis responsibilis soluat cambium? Ex p. 10. tr. 12. & Misc. 2. Ref. 28.

§. 1. **A**D hoc dubium nominatim contra me respondet Rocafull. in *Decalog. lib. 3. precept. 7. c. 3. n. 81.* ubi sic ait: Sequitur secundò, licere carius vendere pecunia credita, quam numerata intra latitudinem iusti pretij: Dixi intra latitudinem iusti pretij excludendam ad falsam sententiam Sà *verb. Venditio, n. 4* quem sequitur Diana 1. p. 11. *alt. 8. resol. 21.* ubi dicunt, merces, quæ solent frequentius vendi pecunia credita, quam numerata, ut lana, aromata, & similia, vendi posse plures expectata pecunia, quam venduntur numerata etiã ultra rigorosum pretium: Hæc sententia falsa est, & confutatur, quia ex ea inferrentur magna damna Reipublicæ; nollent enim mercatores vendere pecunia numerata, pluresque res, ut sic ultra iustum pretium fori venderent, atque ita eluderent pretium fori, & introducerent infinitas fraudes, & damna. Rationem verò quam subiungit Sà, quia in eo venditionis genere pecunia credita illud est iustum pretium, hanc inquam rationem ita confuto: nam apud antiquos Doctores, imò iuxta communem recentiorum non est modus vendendi pecunia credita distinctus à modo vendendi pecunia numerata, & inter pretia apud Doctores solum pretium legale, pretium fori, pretium conuentionale, & pretium auctoris continentur: non verò pretium vendendi res pecunia credita, & hæc addenda sunt his, quæ diximus dubio sexto, in quo diximus ex pecunia numerata, non verò ex credita iustum pretium sumi. Hucusque Rocafull.

2. Sed nimis rigide se gerit in censuranda opinione Emmanuëlis Sà; nam inmeritò puto ab ipso vocari falsam, cum sit satis probabilis, ut illam vocat Couarruias, *lib. 2. variar. c. 3. n. 6.* & absolute docent Ioannes de Anania, Salicetus, Decius, Corduba, Syluester, Tabiena, Molina, & alij, quos citat, & sequitur Dicastillus de *iust. & iur. lib. 2. tr. 9. disp. 2. dub. 6. n. 75.* Nam si illos, qui tunc emunt numerata pecunia, cõstet emere minoris illas merces, quam in se valent, computatis prudenter expensis, & aliis ad imponendum de nouo pretium computandis: cur nõ poterit assignari pretium iudicio prudentum, quod debeat iudicari iustum in communi modo vendendi, quòdque aliàs iudicaretur si communiter venderentur pecunia numerata? Dices fortasse ob id quod quando sunt pauci emptores, & egestas pecuniæ, vilescit pretium rerum, ac proinde illud tunc est iustum, quòd pecunia numerata inuenitur: & quod sic non inuenitur est iniustum: Quia pretium iustum est, quod præsentis pecuniæ & numerata (attenta multitudine, aut paucitate mercium, & mercatorum, & aliis circumstantiis) æstimatur, & currit. Arguit hac ratione Medina *C. de restrictione, q. 38. causa 1.* ubi alias asserit rationes, & *causa 6. §. ad 4.* vrget hoc, quia quãdo est multitudo pecuniæ, crescit pretium mercis & merx valet tantum id, quod pro ea offertur. Ergo quãdo est egestas magna pecuniæ minuitur pretium, & non valet, nisi quod pro ea reperitur. Cum Medina sentiunt Corduba, *q. 84. opinione 2.* Gutierrez, Mercado, & Petrus à Nauarra. Probat hoc Gutierrez, quia ob id non inueniuntur qui emant de præsentis illas merces, quia nolunt eas dare venditores pretio illo minori de præsentis.

3. Efficacius adhuc impugnat, quia si venditio ad creditum maiori pretio est iusta, emptio quæ sit numerata pecunia minori pretio, est iniusta. Quod concedit D. Thomas, *opus. c. 67.* Respondet tamen Bañez istud esse pretium de præsentis merciam ultra nearum. Quia quando

Sup. hoc in Ref. præterit. & sup. in Ref. 39. & infra in Ref. 77.

hoc cur. infra in ell. 4. §. de me. u. v. f. c. idd.

hoc in or. 9. tr. 2. c. 17. §. ad r. im.

hoc in R. seq. & in Ref. lin. 2. & de doctrina rum Ref. is tract. si ancer in in Ref.

bi in Ref. præterit.

quando non sunt emptores pecunia presenti, rogatur cum mercibus; ac proinde non est attendendum ad hoc, sed ad aliud de presenti. Itaque utrumque probabile mihi videtur. Et hæc omnia docet Dicastillus *loc. cit.* qui etiam optimè notat idem dicendum esse de mercibus, quæ solent in magna quantitate à mari asportari, & vendi pecunia credita maiori pretio, quam tunc pecunia numerata venderentur, quia aliàs non possent vendi sine magno damno domini vendentis. Nam vel multum tempus consumeret si vellet expectare ementes pecunia presenti, vel vilissimo pretio eas deberet vendere iis, qui pecunia numerata emerent, qui pauci sunt.

4. Et pro explicatione huius sententiæ, nota duobus modis posse crescere pretium ratione dilata solutionis. Primum quasi in compensationem illius, & sic aperta esset usura. Altero ut incrementum pretij solum oriatur ex dilata solutione, tanquam ex occasione, quæ in causa fuit, ut multiplicarentur emptores; ac proinde ex copia emptorum augetur pretium, aut saltem non decreset propter eundem modum vendendi. Si enim illæ merces solum venderentur pecunia numerata, pauci essent emptores, cum tamen sint multi, qui eas emere velint pecunia credita, nec desit Reipublicæ necessitas, sed solum facultas statim soluendi. Hoc ergo modo, & ex hoc capite putat licitum sic vendere maiori pretio. Confirmatur hoc, quia iustum rerum pretium sumendum est ex communi foro; commune autem forum ex maiori copia emptorum in eo modo vendendi. Hæc autem non debent iudicari per solam comparationem ad pauciores, qui vendunt pecunia numerata. Neque enim repugnat ratione diuersi fori esse diuersa pretia, verbi gratiâ, in emptione numerata pecunia eodem tempore diuersum pretium est, quo venduntur res in subhastatione; & quo venduntur ab aliis ex officio. Ergo idem erit, quando ob necessitatem mercis, & defectum pecuniæ plures sunt qui emunt pecunia credita quam numerata; illi enim faciunt pretium in eo modo emendi, & erit magis commune forum. Ex qua doctrina soluta est, imò cessat ratio oppositæ sententiæ, quæ tota est, ut in eo casu pretium putet crescere ratione solius dilata solutionis; quod negamus; neque enim idèd crescit, sed ratione multitudinis emptorum, quorum copia resultat occasione illius modi vendendi pecunia credita. Et ita hanc sententiam latè docet Molina *disp. 105. Bañez in 2. 2. q. 77. a. 4. dub. 9* & alij.

5. Itaque ex his omnibus patet, non debuisse nostram sententiam, quam ex Emmanuele Sà docui; falsam vocare. Sed aliquando iste Auctor nimis pronus ad inurèdas nota falsitatis opiniones nimis probabiles; sicut fecit in *p. 7. lib. 3. c. 1. disp. 21. q. ult. 4. n. 507.* vbi falsam vocat opinionem Merendæ, & multorum Doctorum asserentium esse licitum cambium quod vulgò vocatur, *Sopra di se*, vel *con la ricorso*, quo campfor facit, ut ex suis pecuniis suis correspondalis soluat pro campforario: nam licet ego affirmatiuam sententiam contra Merendam, & alios probabilem existimauim; nempe tale cambium esse licitum; tamè opinionem negatiuam Merendæ damnantem illud tãquam illicitum, puto immeritò à Rocafullo falsam vocari; est enim satis probabilis, & ante factum consulenda. Vtramque igitur opinionem probabilem esse puto, & tam Merendam, quam Rocafull in eius censuram excessisse existimo.

RESOL. LXVIII.

An liceat minoris emere, anticipata solutione, cum aliqua res eo modo emi solent, ut lana, &c. Ex p. 1. tr. 8. Ref. 22.

§. 1. **N**egatiuè respondet Valentia *t. 3. disp. 5. q. 20. punct. 2. §. 8.* & alij penes Salam *tr. de empt.*

dub. 43. qui affirmatiua sententia citat vndecim Doctores; & talem emptionem meritiò, non absolutè, sed ratione aliquarum circumstantiarum ex pluribus defendit, dicendo primò, posse fieri infimo pretio. Secundò, etiã minori pretio, quàm sit infimum iustum, propter periculum non recipiendi merces, aut non sinceram, aut non statuto tempore, aut non sine lite, & expensis. Tertio, ob lucrum cessans, & damnum emergens ex anticipata solutione. Quarto, quia sic emendo multiplicantur venditores, & sic minuitur pretium. Quintò, quia communis indigentia, & necessitas venditorum, maximè si vltro, & rogando offerant merces, diminuit pretium. Et tandem, putà, si dictæ merces emerentur numerata pecunia, tempore traditionis, vilius venderentur propter earum multitudinem, & venditorum necessitates, quæ in causa essent, ut emptores rogarentur, maximè ad euitandos sumptus in eis conseruandis. Et ita etiam ex neotericis docet Bonacina *de contr. disp. 3. q. 2. punct. 4. n. 20.* & Filliucius *tom. 2. tr. 3. c. 5. n. 102.* quidquid in contrarium asserant Reginaldus, & alij.

RESOL. LXIX.

De emptione Zuccharorum in hoc Regno Sicilia fieri solita.

Et difficultas est, quanto merces vltronea vilescant; & emptor rogatus à venditore, quanto minus à pretio ordinario possit in emenda merce minuere; an vilescant supradicta merces pro tertia parte, an pro medietate? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 78.

§. 1. **P**uto probabiliter, dictam emptionem Zuccharorum non esse iniustam, ex multis rationibus; sed præcipuè ex modo vendendi: nam, quando venditor offert, & rogat emptorem, pretium rei decrescit: quia merces vltroneæ vilescunt. Ita communiter Doctores. Ioannes Medina *C. de reb. rest. q. 3. n. 3. §. Deinde demus.* Azorius *p. 3. lib. 8. c. 21. q. 6.* Bañez *de iust. q. 77. a. 1. dub. 1. concl. 1.* Ioannes de la Cruz *in direct. p. 1. præcept. 7. q. 3. dub. 1. concl. 1.* Ledesma *in summ. p. 2. tract. 8. c. 32. concl. 6.* Turrianus *tom. 2. disp. 57. dub. 6. n. 5.* Nauarr. *lib. 3. c. 2. dub. 5. n. 40.* Valquez *de rest. c. 5. §. 1. dub. 10. n. 61.* Pitigianus *in 4. sent. tom. 2. dist. 15. quest. 2. art. 3.* & Doctores vbi infra citandi.

2. Difficultas est verò cognoscere, quanto dictæ merces vltroneæ vilescant, & emptor rogatus à venditore, quanto minus à pretio ordinario possit in emenda merce minuere. Multi Doctores asserunt, merces vltroneas vilescere pro tertia parte. Ita Caietan. *in 2. 2. q. 77. a. 1.* Lessius *lib. 2. c. 21. dub. 4. num. 33.* Salas *tract. de empr. dub. 25. n. 4.* Faustus *in Spec. Confess. disp. 6. q. 10. n. 9.* Filliucius *tom. 2. tract. 35. cap. 4. n. 70.* Bonacina *de contract. disp. 3. q. 2. punct. 4. n. 23.* quidquid in contrarium asserat Tannerus *in 2. 2. disp. 4. q. 7. dub. 2. n. 29.* Sed, ut benè obseruat Homobonus *de exam. Eccles. p. 3. tr. 9. cap. 1. q. 1.* merces vltroneas vilescere pro tertia parte, apud omnes in confessio est.

3. Imò aliqui asserunt, dictas vltroneas merces vilescere pro medietate: ita docuit doctissimus Palatius *in summ. Caiet. verb. Emptio. cap. 1.* quem postea sequuti sunt Salas, vbi supra. Rebellius *p. 2. lib. 9. q. 1. n. 6.* Bartholomæus à S. Fausto *de contr. diff. 6. q. 10. n. 9.* Megala *in 2. 2. lib. 2. c. 6. q. 2. n. 47.* & seq. 4. n. 138. & fusè *in conf. 93. n. 3.* cum aliis.

4. Ex his patet, emptionem Zuccharorum, fieri solitam, anticipata solutione, non esse usurariam: quia dictæ merces minus iusto pretio emuntur, non propter solutionem anticipatam; hoc enim facere esset usura; sed emuntur minori pretio ex modo vendendi: nam, cum venditor offerat, & roget emptorem, merces illæ efficiuntur vltroneæ; & eo ipso, quòd vltroneæ sunt, per consequens

Sup. hoc
sup. in Ref.
1. & 2.

Sup. hoc in
Ref. seq. &

Sup. hoc
frà in R
77. & sup
Ref. pra
rita.

Sup. hoc
frà in Re
72. propè
nem, & i
Ref. 77. c
propè fin
in Ref. 78
& in Ref.
§. vlt. & in
rius in tr
Ref. 144. §.

consequens vilescunt. Vnde patet responsio ad argumentum cuiusdam Religiosi: dicebat etenim: Pretium iustum rei non est, quod valet tempore conventionis, sed tempore traditionis. Ergo illicita erit talis emptio zuccharorum: nam in tempore traditionis plus valebunt. Respondeo, maiorem argumenti esse veram regulariter, ac per se loquendo; non verò, quando per accidens, ratione circumstantiarum concurrentium, necesse est pretium decrescere, vel accrescere. Iustum igitur pretium alicuius mercis erit, quanti ipsa valet tempore traditionis, nisi ex causis extrinsecis tempore contractus minoris aestimetur, vt accidit in casu nostro ex modo vendendi.

5. Ex hac doctrina sequitur, me olim rectè respondisse, posse aliquem emere rem vilius ab illo, qui vendit necessitate compulsus; non, quia illud plus censeatur venditor liberè donare; nam in hoc casu non posse præsumi donationem, rectè censuerunt Angelus, Syluester, & alij: sed, quia in hoc casu, ex modo vendendi minuitur pretium rei, & merces efficiuntur vltroneæ. Ergo possunt minoris emi. Ita Turrianus, Nauarra, Bonacina, ubi supra, cum Villalobos in summ. tom. 1. tr. 2. dub. 6. n. 20.

RESOL. LXX.

Dubitare aliquis fortasse posset, an qui ob seruorem contra licitantium vendidit sub hasta rem plus duplo, quam valebat, teneatur aliquid restituere? Ex part. 1. tr. 8. Resol. 55.

§. 1. Pro decisione huius quæstionis sæpius in praxi occurrentis, notandum est, quòd quando pretium à lege taxatum est; iam venditor, quàm emptor, ad illud obligantur: vbi verò non est legitimum pretium, tam venditori, quàm emptor istandum est intra latitudinem iusti pretij vulgaris: aliàs ille excedendo notabiliter, & iste deficiendo, peccant mortaliter cum onere restituendi. Est tamen aliquis casus, quo cessante legitimo non astringuntur ementes, & vendentes ad pretium vulgare: & hic casus inter alios est in subhastationibus publicis.

2. Sed, quale sit iustum pretium in istis subhastationibus, non conueniunt inter se Doctores: nam multi, & inter illos præcipuè Salonius in 2. 2. 10. 2. q. 77. a. 1. contr. 5. asserit, in hoc vendendi genere reperiri etiam tria illa genera pretij, quæ constituuntur communiter à Doctoribus in communi vsu fori, nempe, infimum, medium, & supremum, seu rigorosum: sed cum hoc discrimine; nam in pretiis, quæ sumuntur ex communi vsu fori, infimum, & supremum parum distant à medio, sicut 9. & 11. parum distant à 10. At in subhastatione plurimum possunt distare: medium namque in subhastatione est, quod est iustum, aut secundum vsum fori, aut arbitrio prudentum: infimum, quod ab illo deficit, modò non deficiat infra dimidium: supremum, quod illud excedit, & superat, modò non excedat vltra dimidium. Vt si iustum pretium equi, peritorum arbitrio, sint 100. & equus ille, voce præconis, vendatur; medium pretium erunt illa 100. infimum 50. supremum 150. Vnde distant in subhastatione gradus extremi à medio, quantum medietas ipsa iusti pretij completi potest versùs excessum, vel defectum. Hæc Salonius, ex cuius doctrina, quam etiam sequitur Molina tom. 2. disp. 3. 49. n. 11. apparet, illud esse iustum pretium in venditione sub hasta, quod non deficit, vel non excedit medietatem pretij, quo alioquin res venderetur, si non venderetur sub hasta. Et addunt, in tali venditione locum esse remedio legis 2. C. de rescindend. vend. quando contingit excessus vltradimidium. Vide nostrum P. Megalam. 2. 2. lib. 2. c. 6. q. 2. n. 70. & P. Molfesiu in sum. to. 2. tr. 12. c. 5. n. 148.

3. Sed audiamus Doctores contrarium sentientes: Malderus Antuerpiensis in 2. 2. tract. 5. c. 2. An. 2. asserit; iustum pretium in subhastatione etiam illud esse, quando ex contento licitatorum res duplo venditur, quàm valeat. Plus dicit Bonacina de contr. disp. 3. q. 1. p. 1. n. 4. n. 21. iustum pretium vendendi sub hasta illud esse, quod extorqueri potest absque fraude: & in excessu pretij præsumitur donatio, cum nec ignorantia, nec ius, nec fraus, neque necessitas cogat emptorem ad sic emendum, vel venditorem ad ita vendendum. Ex his patet resolutio supra positæ quæstionis, nempe, non esse faciendam aliquam restitutionem, etiam si res in subhastatione duplo, vel plus vendatur, quam valet. Vide Ioannem Salam tract. de empr. & vend. dub. 25. n. 4. & Petrum à Nauarra de restit. lib. 3. c. 2. n. 37.

RESOL. LXXI.

An in venditionibus sub hasta detur excessus pretij? Ex p. 9. tr. 8. & Misc. 3. Ref. 58. aliàs 57.

§. 1. Casus est satis practicabilis, & ad illum ego colim negatiuè respondi; & ita me citato tenet nouissime tres docti Neoterici, Cardinalis Lugo de iustit. to. 2. disp. 26. sect. 4. n. 4. Escobar à Corro tract. de vtroque foro, a. 5. casu 2. n. 165. & Trullench in Decal. 1. 2. lib. 7. c. 20. dub. 3. n. 2. quibus adde Antoniù Escobar in Theol. mor. tr. 3. exam. 6. c. 5. n. 52. Gordonum in summa to. 1. lib. 4. q. 5. c. 8. n. 98. Fagundez de Contract. lib. 5. c. 30. n. 6. Tannerum tom. 3. disp. 4. q. 7. dub. 2. n. 30. Dicastillum de iust. lib. 2. tr. 9. disp. 2. dub. 4. n. 50. 51. & 52. Villalobos in summ. tom. 2. tr. 2. 1. difficult. 5. n. 9. & Vvadingum de Contr. disp. 7. dub. 5. §. 2. n. 2. Qui etiam aduertit aliqua circa præsentem casum. Primò, quòd in subhastatione non habeatur fides de pretio, sed præsentem pecunia fiat solutio. Ita Iodocus Damhouderus in tr. de subhastat. c. 5. & cit. Barr. in l. à Diuo Pio, ff. de re iud. sed ibi tantum agitur de pignorum distractione; & quod allegatur, ibi non reperitur. & Barr. de fiscalibus tantum agit: sed tamen videtur praxis habere, vt res tantum mobiles, & non tanti pretij præsentem pecunia vendantur; pro immobilibus verò habeatur fides; verbi gratià, si domus aut vinea etiam vendatur, non potest pecunia publicè numerari, sed post tempus designatum à venditore. Secundò, si minor in adiectione superatus sit ab alio, posse in intègrum restitui, & recuperare, quod neglexerit; modo ostendat iustam causam, cur sita inter sit rem alteri venditam recuperare, & simul persoluat venditori excessum adiectionis, quam alter emptor fecit, l. si in emptione, siue l. 35. Tertio, quando quis à fisco emit, si post statutos à fisco dies alius adsit, qui plus offerat, posteriorem emptorem præferendum priori, l. si tempora. C. de iure hasta lib. 10. Quartò, est controuersia, quando res subhastata veniit vltra dimidium iusti pretij, an detur remedium, l. 2. C. de rest. ind. vend. negat Lopez 2. part. Instru. torij, c. 63. cuius sententiam Malderus tr. 5. c. 2. probabilem putat, & Bartolus in l. si quis. C. eod. quando res immobilis venditur. Sed puto generatim loquendo probabilius esse nullum dari in contractu tali modo celebrato remedium rescissorium contractus. Et videtur ratio satis clara ex dictis; quia hic nemo læditur vltra iustum, cum iustum pretium nullum sit rei, nisi quod potest seposita fraude, & dolo in hoc foro acquiri, & ita sentit Barbatia in d. l. si quis, & in l. 1. C. de præscrip. Io. Fabianus de Monte de empr. q. 5. n. 88. Angelus, & Bald. apud Barbatiam supra: quod procedit non solum in foro externo, sed etiam in interno. Et hæc omnia, vt dixi, docet Vvadingus loc. cit. quæ valde deseruiunt ad iustificandum contractum, seu venditionem, quæ in Sicilia dicitur, col Patto à discorfo.

Sup. hoc in Ref. præterit. & in ref. seq. & infra in Ref. 77. & in Ref. 92. §. ad septimum ad medium.

RESOL. LXXII.

An iustum pretium rerum, qua venduntur sub hasta sit, quod medietatem iusti pretij rigorosi non excedat, vel ab ea minus non deficiat?

Et an hoc etiam procedat in bonis emptis vigore pacti, vulgò dicti à Discursu?

Et docetur merces vltroneas non solum vilescere pro tertia parte, & hoc non est dubium, verum etiam pro medietate. Ex p. 4. tract. 4. & Misc. Ref. 12.

§. 1. **V**T si, verbi gratiâ, res communi modo vendendi valet 10. pretio rigoroso, an in venditione sub hasta possit ascendi ad 15. vel descendi ad 5. & quia casus est quotidianus pro affirmatiua sententia in 1. p. tract. 8. de contract. resol. 55. ego adduxi Salonium, cui nunc addo Lopez de contract. lib. 1. c. 29. Mercatum lib. 2. c. 12. Garziam lib. 1. c. 21. Cordubam in sum. 9. 8. & Filliucium tom. 2. tract. 35. c. 6. n. 141. Rodriquez tom. 1. c. 174. n. 1. Ioannes Franciscus Suarez lib. 1. verb. Venditio, & Emptio. §. 14. Igitur in his quæ venduntur voce præconis, pretium iustum est, quod non excedit supra dimidium, nec deficit infra dimidium illius iusti pretij, quod bona illi valerent, si alio modo venderentur, quàm subhastatione.

2. Non desinam etiam hîc adnotare aliquos absolute docere iustum pretium in subhastatione id esse, quod vltimò offertur sine fraude. Vnde nouissimè Iacobus Gordonus in Theol. mor. t. 1. lib. 4. 7. 5. c. 8. n. 38. sic asserit: In subhastatione licitum erit emere viliori pretio quàm sit commune fori, imò iustum pretium tunc censetur, quod vltimò offertur; sed fraudes abesse oportet, alioqui rescindi poterit venditio: fraus erit si venditor vitium rei venditæ sciens taceat, vel occultet; secundò si venditor aliquos supponat qui pretium augeant, vt res pluris quàm valet, vendatur, aut si aliquos subtrahat ab augendo, vt res minoris ematur ab amicis & consanguineis: tertio, si venditor captato tempore quo sunt pauci emptores rem hastæ subiaceat, emptor quoque fraude vti potest, verbi gratiâ, si impediatur ne alius augeat vt ipse vilius emat, aut si ob inuidiam augeat, vt alius inde carius emat. Ita Gordonus, & idem Villalobos in summ. tom. 2. tract. 21. diff. 5. n. 9. sic ait: [Aduerto mas que si la mercaderia se vende publicamente à voz de pregonero como suele acontecer en las almonedas, en tal caso es verdadero el prouerbio que dize,] tantum valet res, quantum vendi potest. Ita ille, qui citat Medinam, Bañez & Aragon, quibus ego etiam addo Antonium de Ripolin var. resol. c. 11. de empt. & vend. n. 554. vbi docet iustum pretium rei esse illud, quod inuenitur pro ea in publica subhastatione.

3. Ex his, amice Lector, cogita, an excusare possis adiudicationes, quæ passim fieri solent in hoc Regno ex pacto vulgò dicto à discursu, dummodo sine fraude, & non vltra dimidium iusti pretij efficiantur: nam in tali casu bona illa venduntur sub hasta, & ad vocem præconis: ergo si sine fraude & cum solemnitatibus requisitis emuntur intra dimidium iusti pretij, erit talis emptio iusta; & emptor nec tenebitur restituere, neque rem, neque fructus, ex rationibus & autoritate Doctorum vbi supra, quibus adde alios, quos adduxi ego ipse loc. cit. in p. 1. tr. 8. resol. 78. *asserentes merces vltroneas non solum vilescere pro tertia parte, & de hoc non est dubium, verum etiam pro medietate. Ita Palatius in sum. Caietani, verb. Emptio, c. 1. Megalius conf. 93. n. 3. Rebellius, Salas, & alij. Sed bona quæ venduntur sub hasta, vt venduntur bona vigore pacti ad discursum, dicuntur merces vltroneas, vt patet, & docet Molina de iust. tom. 2. tr. 2. disp. 349. n. 9. Gordonus vbi supra n. 17. & alij; ergo licite possunt emi pro medietate, & idem, vt dixi, tu cogita.

RESOL. LXXIII.

Quidam vir Nobilis olim in quadam subhastatione, seu licitatione rogauit amicos volentes emere, ne plus offerrent certa quantitate: & hoc vt ipse postea (vt in facto contigit) emeret rem illam pretio infimo, secundum modum illum vendendi: quæsiuit à me, an peccauerit contra iustitiam, & reneatur ad aliquam restitutionem? Idem queritur de illis, qui hoc pacto emerunt aliquod officium, vel vestigalia, aut prouentus.

Et docetur, quod non quodcumque Monopolium mercatorum est iniquum, vt non nisi certo pretio emanent, si re vera illud est iustum pretium. Ex part. 1. tract. 8. Refol. 76.

§. 1. **P**ECCARE contra iustitiam, & teneri ad restitutionem, putauit P. Megala in 2. 2. lib. 2. c. 6. q. 5. n. 146. Et ratio est: quia dum alij erant parati plus offerre, impeditur venditor, ne illud plus consequatur.

2. At ego contrariam sententiam in praxi semper consului: & illam docent Reginaldus in praxi tom. 2. lib. 25. c. 22. n. 279. Villalobos in sum. tom. 2. tr. 25. dub. 17. n. 4. Vega in summ. t. 2. c. 43. Bonacina de contr. disp. 3. q. 2. punct. 5. n. 10. Rodriquez in summ. t. 2. c. 84. n. 2. Aragon in 2. 2. q. 77. a. 4. Conradus in resp. cas. conf. p. 1. q. 159. in addit. & ante illos Petrus à Nauarr. de rest. lib. 3. c. 2. n. 84. & 85. vbi sic ait: Non enim, meo iudicio, quodcumque monopolium mercatorum, vt non nisi certo pretio emanent, est iniquum, si reuera illud est iustum pretium. Atque idem est, dum quis in publica licitatione rogat amicum, vel amicos, ne plus dent certa quadam quantitate, vt ipse iusto pretio, infimo tamen, vel mediocri, rem habeat, iuxta illud forum; vel, cum volens officium emere, rogat alios emptores, ne velint plus dare, quod in vestigalium, vel aliorum prouentuum emptione contingere solet: isti enim caritatem non inducunt, sed vtuntur industria, & diligentia, vt res sibi iusto pretio detur, timens in emendo augmentum magnum in pretio. Hæc ille. Ex quibus patet responsio ad argumentum contrariæ sententiæ: nam esset verum, quando vi, & metu impediret alios, ne augeant pretium; non autem in casu nostro, vbi solum adest industria, & diligentia emptoris.

RESOL. LXXIV.

Quanta sit latitudo trium pretiorum Infimi, Medij, & Supremi? Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Ref. 113. aliàs 112.

§. 1. **O**MNES Doctores cum D. Thoma 2. 2. q. 77. a. 1. ad 1. asserunt vulgare impositum à communi ætimatione prudentum habere latitudinem infimi, medij, & supremi. Sed quanta sit hæc latitudo, inter pretium, infimum, medium, & supremum, vt non facile apud Auctores inuenies, sic nec in praxi facile inuenitur, atque idem Thomas Boninsignius tr. de vendit. ad tempus c. 11. n. 2. dixit quod distinctio dictorum trium pretiorum, in abstracto potius quàm in vsu habetur, & c. 15. n. 1. ait quod varietas trium pretiorum in paucis contingit.

2. Attamen in gratiam Confessoriorum non grauarbor hîc apponere opinionem Romoaldi Coli in tr. de vendit. c. 8. n. 5. & 6. & quia codex rarus est, ponam eius verba, sic enim asserit. [Alcuni moderni hanno scritto, che la larghezza del prezzo piu rigoroso importa dieci per cento, & anzi piu, nella qual cosa si sono per mio auiso ingannati. Dico dunque, che si bene di questa larghezza del prezzo no se ne puo dare regola ferma, nõ dimeno si estende in torno alle quattro, o sei, ò otto lire per

Quæ hic est Ref. 1. post præteritam, & in aliis cius not.

Sup. hoc in Ref. seq.

*Quæ hic est sup. Ref. 69. & infra in Ref. 77. prope fin. & in Ref. 73. §. vlt. ad med. & in Ref. 79. §. vlt. & inferius in tr. 7. Ref. 144. §. 2. in fin.

Sup. hoc Ref. præta, §. 1. med. cu in vest. prout que.

Ad falcidam docnam huius Ref. lege Ref. seq. sup. ex 70. §. 2. & Ref. 72. i princ.

per ogni cento di scudi, è non à dieci scudi per cento Altramente ogni usurario, il quale vende à credenza, oltre à termine del prezzo giusto si potrebbe giustificare dicendo, che si bene ha venduta la mercantia otto, ò dieci scudi di più, l'hà nondimeno venduta al prezzo giusto rigoroso, & gli altri che la vendino otto scudi, ò dieci meno per li contanti la vendono al prezzo più, è perciò egli non ha commesso ingiustitia veruna; perciò che la del prezzo più rigoroso vi è questa larghezza d'otto ò dieci per cento, laqual cosa quanto sia falsa, e noto à tutti i periti.] Ita ille, Qui asserit plures mercatores interrogasse de hac re, qui responderunt nullam, vel paucissimam horum pretiorum latitudinem agnoscere in vendendis mercibus.

3. Sed his non obstantibus contrarium videtur docere Filliuc. tom. 2. tr. 3. c. 3. n. 5. vbi ita ait. Latitudo huius pretij naturalis, varia est, aliquando maior, aliquando minor. Nam si res est pretiosior, maior erit latitudo, vt si res medio pretio valeat centum, supremum erit centum, & quinque infimum 95. quare latitudo erit decem aureorum. E conuerso si res sit minus pretiosa, latitudo minor erit, vt si pretium medium sit, decem supremum erit, & infimum nouem, quare latitudo erit trium aureorum. Ita ille; & hoc etiam docent Rebellius p. 2. lib. 9. q. 1. ff. de 6. n. 33. Lessius lib. 2. cap. 22. dub. 2. n. 11. Molina tom. 2. tract. 2. dist. 347. n. 4. & alij.

4. At, vt verum fatear, nescio si in praxi inter hæc pretia tantam latitudinem mercatores, & vendentes ponant, idè in casu occurrenti remitto consulentem ad vsum fori, & ad viros peritos, ac timorosos.

RESOL. LXXV.

Quæ sit læsio ultra dimidium iusti pretij?

Et an sit consideranda & in emptore, & in venditore, & quomodo?

Et notatur, quod in foro conscientia non licet contrahentibus se inuicem decipere vsque ad dimidium iusti pretij.

Et cur igitur iura permittant hanc deceptionem vsque ad dimidium iusti pretij?

Et an læsio vsque ad dimidium iusti pretij possit recurrere ad iudicem Ecclesiasticum, vt ratione peccati compellat aduersarium ad restitutionem etiam per censuras? Ex p. 7. tr. 10 & Misc. 1. Res. 22.

§. 1. **C**ausus est practicabilis, & satis difficilis, & idèò hic clarè, & breuiter quantum potero illum explicare conabor. Dico igitur, quod magna difficultas est apud Doctores, quæ ratio ineunda sit in inuenienda læsione ultra dimidium iusti pretij. Et profectò in venditore læsio omnes interpretes eò decurrere videntur, vt intelligant venditorem tunc deceptum esse, quando nondum recepit dimidium pretium iustæ æstimationis rei venditæ: verbi gratiâ, si res valet decem, & pretium conuentum sit minus 5. vel si res 20. valeat, & pretium conuentum ad 10. non ascendat: idque apertè euincit textus Iuris Ciuilis in d. l. 2. in verbis, si nec dimidia pars veri pretij soluta sit.

2. At magis controuersum est de læsione ex parte emptoris; nam sunt, qui eandem rationem obseruandam censent in emptore, quæ est in venditore, considerata scilicet in utroque eadem quantitate, in venditore infra, & in emptore supra; veluti, si pro re valente decem, emptor ultra quindecim numerauit: nam sicut venditor dicitur læsus, si dimidium iusti valoris non receperit, ita & emptor, si præter iustum pretium adhuc dimidium, & eo amplius soluerit ita ex Glossa. Bartolo, & Baldo, & communi Doctorem sententia tradit Arius Pinellus in d. c. 2. n. 6. cum seq.

Tom. V. l.

3. Nonnullis aliter placuit in emptore, vt hic non aliter ultra dimidium iusti pretij dicitur læsus, quam si rem duplo, & amplius emerit & soluerit, veluti si res valeat decem, emptor verò ultra viginti emerit. Huius sententiæ recensentur auctores Petr. Cyn. Conan. & alij apud eundem Arius Pinellum d. n. 6. cum seq. qui in hoc Doctorem dissensu putat posteriorè sententiam veterem esse, eamque hac ratione comprobant: nam inquit, scopus veræ computationis in emptore & venditore est, si quilibet eorum non accipiat dimidium eius, quod dedit. Secundum quam computandi rationem si iustum rei pretium sunt centum venditor, qui rem tradidit, læsus dicitur ultra dimidium, si acceperit minus quinquaginta: emptor autem, si dederit ultra 200. quia in venditore 50. sunt dimidium pretium ipsius rei, in emptore valor rei, quam accepit. Quare emptor deceptus ultra dimidium dici non potest, nisi 200. & ultra soluerit quia res ipsa, quam emptor accepit, 100. supplet.

4. Contraria verò opinio in eo harere videtur quod ad emptorem, & venditorem idem exemplum numerati pretij accomodat: res, inquit, valet 100. dimidium pretium sunt 50. venditor, qui minus 50. accepit, læsus est ultra dimidium iusti pretij: emptor verò dans ipsa 100. & præterea 50. & ultra, læditur ultra dimidium iuxta computationem contrariam sententiam tuentium, quæ computatio (putat Pinell.) non potest consistere, cum ea fieri debeat considerando, an quilibet acceperit dimidium eius, quod dedit, idque ex mente textus in d. l. 2. doceri posse putat Pinellus, dum inquit: Minus autem pretium esse videtur, si nec dimidia pars veri pretij soluta. Hæc enim verba, si ad emptorem accommodentur: ita accipienda sunt. Minus autem emptor videtur accepisse, si nec dimidium accepit eius, quod dedit, verbi gratiâ, si pro viginti quinque à se numeratis accepit rem valentem duodecim: nam si 19. tantum soluisset, iam plus quam dimidiam accepisset, videlicet rem valentem duodecim, ac proinde dici non potest eum ultra dimidiam deceptum fuisse. Et hæc ex subtili consideratione Pinelli, cui hætenus non vidi à quocquam responsum esse.

5. Existimo tamen contrariam opinionem, & veriorè, & æquiorè esse propter nimiam inæqualitatem, quæ ex posteriori subductione exurgit ex parte emptoris: etenim, si dixerimus emptorem tum demum ultra dimidium iusti pretij deceptum esse, si pro re valente duodecim soluerit viginti-quinque, sequeretur non solum emptorem ultra dimidium rei, sed etiam in tota re fuisse deceptum: nam totum pretium rei iustum, & ultra ipsi tollitur, res enim valet duodecim, quæ si ex viginti quinque conuentis siue solutis deducantur, remanent adhuc tredecim, quæ tota sunt damno ipsius emptoris, & sic in tota re emptæ, siue iusta ipsius æstimatione, & ultra læsus dicitur.

6. Quate æqualitatis conseruanda gratia inter venditorem & emptorem necesse est statui: quod sicut venditor pro re valente duodecim, accipiendo quinque, ultra dimidiam lædi dicitur, quia septem illi absunt: ita & emptor soluendo 19. læsus dicitur in 7. quæ illi similiter absunt.

7. Neque obstant verba dist. leg. 2. C. de rescindenda vendit. quia respondetur, textum ibidem præmississe, quod venditor rem suam minoris iusto pretio distraherit; ergo venditor totam rem non amisit, sed aliquid pretij recipit quod aliter in emptore usu venit, si rationem Arii Pinelli sequamur: nam pro 13. quæ ex priori absunt, iustæ rei æstimationem excedunt, nihil sibi reliquum manet: idèque, verba illa d. l. 2. simpliciter ad emptorem transferenda non sunt, sed cum simili moderatione, intelligendo videlicet, in emptore aliquid rei pro 13. ad se peruenisse: quod non est, si Arii Pinelli, & similium computationem sequamur. Atque

hanc

hanc posteriorem sententiam veriorē, & receptiorem esse, testantur Ant. Gomez *var. res. lib. 2. c. 2. n. 22.* & Didacus Couarr. *var. res. lib. 2. c. 3. n. 8.* imò & ipse Pinellus *suprà allegato loco n. 7.* negare non audeat, eam æquitate iuari. Vide etiam Molinam *disp. 349.* cum Sala *de empt. dub. 26. n. 2.* & alios penes ipsos.

8. Nota tamen quod in conscientia foro non liceret contrahentibus se inuicem decipere, usque ad dimidium iusti pretij. Sed obiicies, cur igitur iura permittunt hanc deceptionem usque ad dimidium iusti pretij: Id fit consulendæ Reipublicæ causa, ne propter læsionem qualemcumque inturbentur rerum commercia, & replentur litibus tribunalia publica; nec enim omne, quod licitum, est honestum. *l. 144. in pr. D. de diu. reg. iur. antiq.* vide latius Didacum Couarruiam *var. res. lib. 2. c. 4. n. 11.*

9. Hinc refellendus venit Gerson *tom. 2. Alphabet. 35. tract. de Contract. p. 2. propos. 11.* asserens in læsione infra dimidium iusti pretij adesse peccatum, sed sine obligatione restituendi; sed hoc est falsum, nam si peccatur, peccatur contra iustitiam: ergo adest obligatio restituendi.

10. Et nota etiam hinc obiter quod læsus citra dimidium iusti pretij potest recurrere ad Iudicem Ecclesiasticum, ut ratione peccati compellat aduersarium ad restitutionem etiam per censuras. Ita Salas *de empt. dub. 26. n. 4* & alij penes ipsum, quibus addè Cardinalem de Lugo *de iust. tom. 2. disp. 26. sect. 7. n. 84.*

RESOL. LXXVI.

Quando nam præsumatur donatio in emptoribus, & venditoribus circa excessum, vel defectum iusti pretij? Ex p. 5. tr. 14. & Misc. 2. Refol. 39.

S. 1. **H**ic casus est multum practicabilis, & agitatus fuit his diebus, quia in domibus virorum nobilium ludentes præbent famulis, seu reuerà dominis, mediantibus illis, certam pecuniarum summam pro chartis, candelis, aqua niue refrigerata, &c. quæ tamen excedit iustum pretium dictarum rerum: quæsierunt à me, an dicti teneantur restituere summam illam excedentem? Et affirmatiuam sententiam docuerunt aliqui viri docti; ego verò negatiuè respondi, quia in tali casu præsumitur donatio illius summæ excedentis iustum pretium illarum rerum. Etenim, ut optinè ex Nauarro, Corrado, & Medina obseruat Pitigianus *in 4. sent. to. 2. disp. 15. de empt. & vend. q. 2. a. 3.* Reginaldus *in praxi, tom. 2. lib. 25. c. 16. n. 289.* & Molina *de iust. to. 2. tract. 2. disp. 351. n. 4.* quando aliquis scit valorem rei, nec necessitate cõpulsus contrahit, neque interueniat metus, vis, aut fraus, præsumitur liberè donare excessum à latitudine iusti pretij. Sed hoc totum accidit in casu nostro, quia tales ludentes liberè contrahunt, scientes valorem illarum rerum, neque cum eis fraus aliqua, vis, vel dolus interuenit; ergo dicendum est illos summam excedentem iustum pretium illarum rerum liberè condonare, maximè cum sint viri nobiles, qui ex natura solent esse liberales, & munifici. Et licet esset vera opinio Lessij *lib. 2. c. 21. dub. 4. n. 37.* Turriani *de iust. to. 2. disp. 57. dub. 6. n. 7.* Tanneri *tom. 3. disput. 4. q. 7. dub. 1. n. 33.* Malderi *de iust. tract. 5. c. 2. dub. 2.* Syluij *in 2. 2. D. Thom. q. 77. a. 1. queritur 3.* & aliorum asserentium, quòd non præsumitur donatio cum circumstantiis supradictis, nisi inter ementes & vendentes coniunctio aliqua sanguinis intercedat; Attamen hæc conditio adest etiam in casu de quo loquimur: nam tales ludentes sunt omnes amici dominorum, quorum intuitu, vel quibus reuerà mediantibus famulis largitur excessus ille iusti pretij chartarum, &c. Ergo dicendum est voluntariè illud eis condonari.

Sup. hoc inferius in tr. 7. Ref. 144. & ne deseras legere doct. Ref. hanc sequentis; & si placet etiam Ref. eius annotationum, & vide etiam doct. §. Ad sextum si gnanter ante med. à vers. Falsum est. Ref. 91.

2. Nec valet dicere quòd tales ludentes non liberè contrahant, quia non eis conceditur portare chartas: Nam respondeo quòd hoc gratis dicitur; nam hoc nunquam ab ipsis ludentibus requisitum fuit, nec in praxi potest accidere, ut patet. Vnde ad summum sufficit habere intentionem post consultationem peritorum faciendi id, ad quod in conscientia erant affecti, quando casus in facti contingentia accideret. Sufficit verò nunc pro iustificatione casus nostri, quòd dicti ludentes, ut patet, contrahant cum circumstantiis supradictis, cum quibus, ut dictum est, præsumitur donatio. Et idè nostram sententiam præter Doctores citatos tenet etiam Emmanuel Sà *v. Venditio, n. 1.* vbi sic asserit. Qui pro re empta plus iusto dat, sine vi, fraude, ac errore, præsumitur donare. Ita ille, & ego.

RESOL. LXXVII.

In quibus casibus res aliquando possit vendi carius, quam alioquin venderetur?

Ex quo etiam deducitur multas esse causas, propter quas licet aliquando rem minoris emere, quam alioquin emeretur; & quod necessitas facit, ut venditor offerat merces ultroneas, quæ vilescunt non solum pro tertia parte, sed etiam pro medietate. Ex p. 1. tr. 8. Ref. 23.

S. 1. **R**espondeo cum Bonac. *disp. 3. qu. 2. punct. 4. n. 22.* Primò, ob multitudinem emptorum. Secundò, ob affectum ad rem. Tertiò, ob lucrum cessans. Quartò, propter periculum amittendi pretium rei, vel recuperandi cum expensis. Sextò, propter modum vendendi. Ex quibus deducitur, multas esse causas, propter quas licet aliquando rem minoris emere, quam alioquin emeretur. Primò, ob multitudinem mercium, & raritatem emptorum. Secundò, ob inopiam pecuniæ. Tertiò, ob modum vendendi: modò res non habeat pretium à lege constitutum. Quæ quidem sunt maximè à Confessariis notanda: nam ex his pender resolutio multorum casuum quotidie in praxi occurrentium. Ut quando rem quis minoris emit ab illo, qui necessitate compellitur ad vendendum: nam in hoc casu puto licitam talein emptionem ex modo vendendi: quia necessitas facit, ut venditor offerat merces ultroneas, quæ vilescunt, ut aliàs dixi non solum pro tertia parte, sed etiam pro medietate. Deinde, in tali casu censentur adesse pauci emptores sed paucitas emptorum minuit pretium; ergo, &c. Et ita docet Vasq. *Opusc. de restitut. c. 5. §. 1. dub. 10. n. 61.* Turrianus *in 2. 2. to. 2. disput. 57. dub. 6. n. 5.* Emmanuel Sà *verbo Emptio, num. 4. in fin.* & alij.

Sup. hoc lege Ref. 67. 69. & vide etiam doct. Ref. 76. & Ref. not. seq. eius primi

Sup. hoc Ref. seq. supra in Ref. 69 §. 2. dist. cultras, & l. in alijs et not.

RESOL. LXXVIII.

Quidam vir emerat vestem quadraginta, quæ valebat sexaginta aureos, sed emerat rogatus à venditore; consultus fuit, an emptor teneatur aliquid restituere? Et asseritur merces ultroneas vilescere pro tertia parte, imò pro medietate. Ex p. 1. tr. 8. Ref. 53.

S. 1. **R**espondi negatiuè. Et pro declaratione huius quæstionis notandū est, quòd, concurrentibus aliquibus circumstantiis, aliquando licet minoris emere rem aliquam, quam alioquin emeretur: sicut è contra ut, v. g. propter modum vendendi. De qua causa vide Couarruiam *lib. 2. var. c. 3. n. 5.* Nauar. *c. 23. n. 78. & 87.* & Medinam *in C. de reb. instit. q. 31. verb. Similiter.* Et sic in fine nundinarum merces minoris venduntur, quam in initio: item, finitis studiis, scholastici in patriam reuersuri, libros suos minoris vendunt; & cum merces exponuntur sub hasta, & publica voce præconis, venduntur, aliud

Sup. hoc in Ref. seq. & supra in Ref. 69 §. vir. & latè in alijs eius not.

aliud pretium habent, quam si à mercatoribus vendentur. Sic etiam minutim res maioris venditur, quam in magna quantitate. Et ratione copiarum, merces, quæ simul emuntur, possunt emi minoris. Et sic de similibus.

2. His ita suppositis dico, quod res pluris venduntur in officina mercatoris quaesiti, & rogati, quam cum quis per se, vel per proxenetas emptores quaerit, & rogat. Vnde Caietanus in 2.2. q. 77. a. 1. Lessius lib. 2. c. 21. dub. 4. n. 33. Ioannes Salas tr. de empt. & vend. dub. 25. n. 3. Bonac. de contract. disp. 3. q. 2. punct. 4. n. 21. & Emmanuel Sà verb. Emptio, n. 4. asserunt, merces ultroneas vilescere pro tertia parte. Imò Palacius, quem sequitur Bartholomæus à S. Fausto in specul. Confess. disp. 6. q. 10. n. 9. Salas, ubi supra, & Rebellius p. 2. lib. 9. q. 1. n. 36. in Caiet. verb. Emptio, c. 1. dixit, pallium, quod in officinâ mercatoris valet quatuor aureos ab emptore rogato posse emi duobus. Et ratio est: quia talis modus vendendi indicat copiam mercium, & paucitatem emptorum. Ex hoc apparet decisio quæ sit, scilicet, illam vestem iuste fuisse emptam quadraginta, licet valeret sexaginta aureos: nam, ut est dictum, merces ultroneæ vilescunt pro tertia parte.

RESOL. LXXIX.

Qui pro censu imposto ad rationem quinque pro centenario dedit tantum uncias octoginta, rogatus tamen emere à venditore, quaesivit à me, an teneatur ad restitutionem?

Et explanatur, quantum res ultroneas vilescere. Ex p. 1. tr. 8. Ref. 6.

§. 1. **R**espondi negatiuè ex autoritate Nauarri, & Syluestri, quos citat, & sequitur Ioannes de la Cruz in direct. conscient. p. 1. p. 7. q. 6. dub. 2. concl. 3. ubi sic asserit. [Potest quis emere censum iam impositum minoris pretij taxæ, etsi non sit periculosus, si ad id per venditorem rogatur: quia merces ultroneæ vilescunt.] Ita ille. Quantum verò vilescant, respondent Doctores, vilescere pro tertia parte. Ita Caietanus in 2.2. q. 77. a. 1. Salas tr. de empt. dub. 25. n. 3. Filliucius tom. 2. tr. 35. c. 4. n. 70. Lessius lib. 2. c. 21. dub. 4. n. 33. & alij.

2. Imò non desunt, ut nos alibi notauimus, qui etiam asserunt, vilescere pro medietate. Vide Turrianum tom. 2. disp. 57. dub. 6. n. 1. Bonacinam de contract. disp. 3. q. 2. punct. 4. n. 23. Vasquez Opusc. de restit. c. 5. §. 1. dub. 10. n. 61. Molfesium in sum. tom. 2. tract. 12. c. 5. n. 109. Pitigianum in 4. 10. 2. dist. 15. q. 2. a. 3. Salonium in 2.2. 10. 2. q. 88. a. 2. centur. 23. Ledesnam in sum. 10. 2. tract. 8. c. 32. concl. 6. Bañez de iust. q. 77. a. 1. dub. 1. conc. 1. & alios.

RESOL. LXXX.

An chirographa, seu credita immatura emi, & extinguí possint minori pretio, non solum à tertia persona, sed etiam ab ipsomet debitore? Quod est dicere an ius, v. g. ad centum aureos soluendos intra annum, possint modo emi ab aliquo, vel ab ipso debitore minoris, ut 96. vel 97? Ex p. 1. tract. 8. Ref. 49.

§. 1. **S**ecluso lucro cessante, aut damno emergente, vel si difficilis, vel ambigua non sit solutio, usurariam esse hanc emptionem, communiter affirmant Doctores. Hi sunt Reginaldus in praxi, tom. 2. lib. 25. c. 18. n. 312. Lessius lib. 2. c. 21. dub. 8. n. 71. Turrianus in 2.2. 10. 2. disp. 57. dub. 9. n. 3. Azorius p. 3. lib. 8. c. 10. q. 5. Rebellius lib. 9. q. 13. p. 2. Valentia 10. 3. disp. 5. q. 20. punct. 2. Salas tr. de empt. dub. 39. & tr. de usuris, dub. 37. Scotus de iust. lib. 6. q. 4. a. 1. D. Antoninus p. 2. tit. 1. c. 8. §. 3. & 4. Angelus verb. usura, §. 63. Syluester verb. Usura, 2. q. 14. Tom. VI.

Gabriel in 4. dist. 15. q. 11. dub. 4. & alij. Nam ius ad centum, cum sunt tantum, tanti valet, quam centum presentia; alioquin sola temporis expectatio daret valore rei, quod concedere, est usuris ianuam aperire. Adde, quod ex ista sententia sequerentur varia incommoda; ut, verbi gratiâ, si postularem à mercatore mutuo centum, posset ille dicere: Nolo mutuare tibi centum, sed emere solum ius ad centum, à te recipienda post annum per nonaginta, quæ nunc tibi exhibebo. Sed iste contractus esset usurarius. Ergo.

2. At, licet hæc sententia sit communior, & probabilior; contraria tamen opinio, probabilis mihi videtur, sicut etiam visa est Paulo Layman in Theol. mor. lib. 3. sect. 5. tr. 4. c. 17. §. 1. n. 33. Maldero in 2.2. D. Thoma, tr. 5. c. 2. dub. 5. & Philiarco de off. Sacerd. p. 2. lib. 5. c. 13.

3. Et probatur: nam pecunia præsens magis æstimatur, quam futura: sicut chirographa, seu iura, minoris æstimantur, quam presens pecunia: minus enim est actionem habere ad rem, quam rem ipsam habere, l. minus, ff. de reg. iur. Ergo dicta chirographa, & iura licite possunt minoris emi. Accedit, quod huiusmodi contractus non est mutuum, sed emptio, & venditio: nam ius ad rem potest emi, sicut emitur ius transeundi per aliquod agrum.

4. Nec valet dicere, quod ius ad centum sunt ipsa centum: quoniam certum est, quod ius ad rem aliquo modo distinguitur ab ipsa re. Et sic hanc opinionem sequuntur Caietanus v. Usura, sub. fin. Armilla verb. Usura, n. 50. Emmanuel Sà verb. Debitum, n. 20. Nauarrus c. 17. n. 331. & ex Neotericis Faber de restit. in 4. sent. dist. 15. q. 2. disp. 47. c. 4. n. 113. & illam publice docuit Louanij Cardinalis Bellarminus, ut notat Lessius, ubi supra, n. 66. qui etiam pro hac opinione citat Panormitanum, & Innocentium in c. ciuitate, de usuris. Et nouissimè Petrus Ledesma in sum. 10. 2. c. 23. tract. 8. fol. mihi 475. col. 2. asserit, post factum hanc sententiam non esse dammandam. Sed, si hæc sententia est probabilis, ut reuera est; non solum post factum, sed etiam ante factum est approbanda. Vnde Ioannes Azorius p. 3. lib. 8. c. 10. q. 5. licet opinionem contrariam, tanquam probabiliorē, & tutiorem, amplectatur: asserit tamen, quod si quis Caietani, & Nauarri sententiam sequatur, eum minimè condemnandum arbitratur: & sic etiam ego puto. Vide Fernandez in suo exam. Theol. p. 1. c. 15. §. 1. n. 10. & Toleum lib. 5. c. 31. n. 4.

RESOL. LXXXI.

Hic Panormi à Thesaurario Regni expediuntur militibus quadam librancia, quaeritur, an emi possint dimidio pretio, si difficilis sit solutio? Idem etiam quaeritur, de omnibus aliis chirographis. Ex p. 1. tr. 8. Ref. 50.

§. 1. **M**alderus in 2.2. tractatu 5. cap. 7. dubio 5. v. etiam noster Molfesius in summa, tom. 2. tractatu 2. cap. 5. num. 109. & Ioannes Salas tr. de usur. dub. 27. n. 8. partem amplectuntur negantem. [Si enim tibi, ait Malderus, liceret, hanc libranciam emere dimidio; quia, quamuis tu non habeas periculum, molestiam, aut interesse in obtinenda solutione; alij tamen communitè habeant, & quidē talia, ut ab eis liberari vulgò æstimetur dimidio eius, quod continet chirographum: etiam in actionibus aliis emendis passim habebitur ratio, non illius tantum interesse, & periculi, quod emptor subit; sed illius, quod alij subirent. Atqui communior opinio non respicit ad ista incommoda, nisi quatenus in particulari locum habent in hoc emptore. Igitur huiusmodi emptor committeret iniustitiam cū obligatione restituendi, si plus deduxerit, quam reuera in particulari aquo se expectatio, & sollicitatio illius debiti habitura

habitura sit incōmodi, molestiæ, periculi, seu incertitudinis in æstimatione summa cum nonnulla compensatione oneris, quod situm est in obligatione hoc pro altero curandi ad eius instantiam.] Hæc Malderus.

2. Sed, licet hæc opinio sit probabilis, mihi tamen contraria probabilior videtur, quam sequuntur Layman in *Theol. mor. lib. 3. sect. 5. tr. 4. c. 17. §. 5. n. 33.* Villalobos in *summ. 10. 2. tract. 21. diff. 8. n. 6.* Lessius *lib. 2. cap. 21. dub. 9.* & Salas sibi contrarius *tr. de empt. dub. 40.* Bonacina *de contr. disp. 3. q. 3. punct. 10. num. 4* & ante illos Ludouicus Molina *de iust. tr. 2. disp. 361. n. 4.* Asserunt enim hi Doctores, quod quando aliquis sua industria apud Principem facile impetrabit solutionem, potest chirographum emere dimidio, si interesset, periculum, incertitudo, & molestia, quæ alius communiter subire deberet in hac actione prosequenda, iudicio aliorum æstimentur pertingere ad chirographi, seu libranciæ dimidium. Et ratio est: quia, ut ait Bonacina, & alij, *vbi supra*, iustum pretium rei emptæ non est, quanti res valet emptori; sed, quanti in se valet, aut quanti valet ipsi creditori, consideratis certis circumstantiis. Cum ergo dicta chirographa venditori non valeant in totum ratione difficultatis, & exiguæ spei, quam creditor habet illa recuperandi: sequitur, huiusmodi chirographa minoris emi posse.

3. Confirmatur, ait Lessius *n. 76.* quia hæc chirographa, cum non habeant pretium lege taxatum, illud est assignandum ex communi æstimatione. Vnde, si Princeps Turcarum tibi debeat centum aureos, nullaque, vel parua sit spes obtinendæ solutionis; fas est hoc debitum emere paruo pretio, verbi gratiâ, centum, vel quinquaginta, etiamsi emptor facile integram solutionem obtinebit: hoc enim est tribuendum suæ industriæ, & bonæ fortunæ. Et sic ego aliquas Apodixas Tabulæ huius ciuitatis, ut vocant, *del conto à parte. & della Corte*, difficilis exactionis, olim sapius consului minoris emi posset Salua, &c.

RESOL. LXXXII.

An gemmas insignes, canes, falcones, picturas antiquas, & similia, quæ non habent pretium taxatum à Principe, vel à communi hominum æstimatione, possit venditor vendere eo pretio, quo voluerit? Ex p. 1. tr. 8. Refol. 56.

Sup. hoc infra in Ref. 92. §. Septimum, & §. Ad septimum.

§. 1. **Q**uidam negant: ita Lessius *lib. 2. c. 21. dub. 3. n. 16.* Nauarrus *c. 27. n. 28.* & alij. Probatur primo: quia quælibet res vendi debet iusto pretio: sed iustum pretium earum rerum, quæ nec lege, nec communi æstimatione taxatæ sunt, sumendum est iudicio prudentis mercatoris, qui spectatis circumstantiis ad rei valorem facientibus, eam æstimat. Ergo non est licitum tanti has res vendere, quanti vendi possunt. Secundò, iudicium, quo iudicatur aliqua res tanti valere debet esse prudens: sed nemo potest prudenter iudicare rem aliquam valere tanti, ex eo, quod venditor tanti velit vendere: ergo, &c. Hanc sententiam cōmuniter sequuntur omnes.

2. Sed contrariam tenet Sotus *de iust. lib. 6. q. 2. a. 3.* Valentia *ro. 3. disp. 5. q. 20. punct. 2.* Emmanuel Sa *verb. Venditio, num. 14.* & nouissimè Reginaldus *in praxi, lib. 25. cap. 16. sect. 4. num. 286.* vbi ait: (Illa verò: quæ allata sunt in contrarium, nimirum, quod res tantum valeat, quanti vendi potest; & quod vnusquisque in suis rebus sit moderator, & arbiter; Petrus a Nauarra *lib. 3. cap. 2. num. 11.* notat vera esse solummodò in his rebus, quæ nec lege, nec communi hominum æstimatione appetiari solent, ut sunt gemmæ, capilli, accipitres, canes venatici, equi pretiosi, & alia, quæ venduntur ad splendorem, decorem, delicias, & voluptates: pro talibus enim, seclusis fraude, & metu, potest tantum accipi in pretium, quantum venditor arbitratus fuerit, & emptor

sciens, & prudens dare consenserit. Etenim, si nulla sit eiusmodi rerum indigentia in Republica, nec vlla necessitas ad nobilitatis in ea splendorem, sed tantum ad curiositatem pertineant, iustum pretium earum non aliter determinatur, quam æstimatione euentis, qui illas tanti facit, ut putet pertinere ad nobilitatis suæ, ac diuitiarum splendorem, dare tale pretium.) Hæc ex Nauarra Reginaldus, ex quibus patet responsio ad positam dubitationem.

RESOL. LXXXIII.

An si in fascic herbarum, olerum, vel lignorum, quæ ad cibum hominum, vel ad pabulum animalium, vel ignem venduntur, inueniatur herba magna virtutis ignorata, possit emi pretio currenti?

Et inferitur, quod qui sciret in alterius fundo latere thesaurum, vel venam pretiosi metalli, vel fontem delitescentem posse illum emere non maiori pretio, sed pretio currenti.

Idem dicendum est de lapidibus pretiosis, gemmis, & similibus. Ex p. 1. tr. 8. Refol. 79.

§. 1. **N**egatiuè respondet Turrianus *in 2. 2. tom. 2. disp. 58. dub. 4. n. 6.* Et rationem adducit: quia emens debet manifestare venditori ignoranti valorem rei venditæ: ut si quis vili pretio lapidem pretiosum venderet, tenetur emptor manifestare valorem lapidis, quando illum agnoscit. Ergo & in nostro casu idem dicendum erit: ignorantia enim uendentis non aufert pretium, quod res habet secundum communem æstimationem eorum, quorum iudicio in qualibet negotiatione assignandum est pretium.

2. Sed, his non obstantibus, aduersus Turrianum stant ferè omnes Doctores: & ita docet Molina *ro. 2. tr. 2. disp. 353.* Lessius *lib. 2. c. 81. dub. 11. n. 85.* & alij. Et ratio est: quia tota illa res, ad eum usum, quo vendi solet, non pluris, æstimatur. Vnde ex his inferunt Doctores; quod, qui sciret, in alterius fundo latere thesaurum, vel venam pretiosi metalli, vel fontem delitescentem; posset illum emere, non maiori pretio, quam secundum externam superficiem valet: quia, licet pretium sumatur ex communi æstimatione; communiter tamen ager ille non æstimatur ratione thesauri, vel venarum: ergo licitum est illum emere pretio currenti.

3. Et ita contra Armillam, Angelum, & alios tenent Doctores citati, quibus adde Rebellium *p. 2. lib. 9. q. 5. n. 2.* & alios penes Salas, *de empt. dub. 26. n. 5.* qui etiam *n. 8.* ex multis rectè notat, quod si in aliqua regione res aliqua parui æstimaretur, eamque ignorarent incolæ, posset paruo emi; sicut fecerunt Hispani, ementes aurum apud Indos: & si lapidariis esset ignota virtus alicuius lapidis pretiosi, qui scit illius valorem, potest communi pretio illum emere.

RESOL. LXXXIV.

An, qui vulgò vocantur Recatones, sint obligati ad restitutionem?

Et inferitur primo Mercatores, siue alios posse sine onere restitutionis impedire, ne aliunde ab aliis merces in ciuitatem portentur, dummodò non efficiant fraude, minis, &c. sed ex sua industria, & bonis artibus?

Secundò, posse quemlibet suppressere merces suas, usque ad tempus opportunum, quo eas maiori pretio vendat.

Tertiò, excusantur transferentes triticum extra territorium, etiamsi ob id pretium notabiliter augeatur? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 27.

§. 1. **S**uppono supradictos, qui à nobis vocantur, *Rigati*, impedire alios, ne merces emant ab iis, qui eas portant; sed eas ipsi anticipatè emunt, ita ut alij postea compellantur carius emere de manibus ipsorum. Hoc supposito, queritur an obligandi sint ad restitutionem. Affirmatiuè respondendum est cum *Rebellio de oblig. iust. p. 2. lib. 9. q. 18. sect. 3. n. 38.*

2. Sed ipse contrariam sententiam probabilem etiam esse existimat, & post illum *Bonacina de contr. disp. 3. q. 2. punct. 5. n. 5.* ubi sic ait: [Non desunt ex recentioribus, à quibus huiusmodi reuenditores excusantur à mortali, & ab obligatione restituendi, etiam si caritatem inducant: quorum sententiam non improbabilem existimat *Rebellius*; & patet ex ratione mox allata. Ita *Bonacina*. Et ante illum in casu simili *Molina de iust. tom. 2. disp. 345. n. 5. concl. 3.* *Filliucius tom. 3. tr. 35. c. 8. n. 214.* & *Lessius lib. 2. c. 21. dub. 20. n. 150.* Et ratio est: quia tales non peccant contra iustitiam, quando emunt: nam suppono, emisse pretio iusto currenti. Nec etiam supprimendo merces: quia non tenentur ex iustitia tunc vendere; possunt enim illas in alia tempora seruare, vel deferre in alia loca. Nec ciues habent ius iustitiæ ad eas emendas, nisi ipsi liberè voluerint. Quod autem possunt cogi à Magistratu, tantum infert esse aliquod crimen contra bonum publicum; non autem contra iustitiam particularem. Peccabunt ergo ad summum contra charitatem, & bonum publicum: sed non tenebuntur ad restitutionem.

3. Ex his inferitur primò, cum *Filliucio*, & *Lessio*, loc. cit. posse sine onere restitutionis mercatorem, siue alium, impedire, ne aliunde ab aliis merces in ciuitatem portentur, dummodo id non efficiat fraude, minis, &c. sed ex sua industria, & bonis artibus. Secundò, posse quemlibet suppressere merces suas, usque ad tempus opportunum, quo eas maiori pretio vendat, secluso monopolio: nam ita faciens utitur iure suo; habet enim ius consulendi sibi, & merces suas vendendi iusto pretio. Et ita *Reginaldus tom. 2. lib. 25. c. 22. n. 330.* Tertiò, excusantur transferetes triticum extra territorium, etiam si ob id pretium notabiliter augeatur: quia sic facientes violant iustitiam legalem, non autem commutatiuam: ergo non obligantur ad restitutionem: sed peccabunt ad summum contra charitatem, & prohibitionem Principis. Ita *Bonacina*, ubi supra, n. 6.

RESOL. LXXXV.

Solent aliqui merces certo pretio vendere, queritur, an hoc sit licitum? Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Ref. 116. aliàs 115.

§. 1. **R**espondeo cum *Romaldo Coli tract. de emptione cum pretio anticipato, c. 2. n. 6.* & *Azorio p. 3. lib. 8. c. 9. q. 4.* & aliis, licere merces certo pretio vendere quando dubitatur, num futuro tempore pluris, aut minoris æstimabuntur, in tali casu venditor, & emptor parisi sunt conditionis; siquidem futurum pretium quomodo potest esse maius eo pretio quod nunc taxatur, sic etiam poterit esse minus, ac idè emptor potest lucrari & perdere eadem ratione, qua venditor, & è conuerso.

2. Sed difficultas est in hoc Regno Siciliae, ubi ex *Pragm. 1. 2. 3. & 4. tit. 61. tom. 1.* prohibetur certo pretio vendere oleum, vinum, frumentum, linum, &c. Sed respondeo, quòd cum dictæ pragmaticæ, ut legentibus patebit fundentur in præsumptione fraudis, quoties fraus deficiat, & venditio celebretur modo, quòd supra, putarem in foro conscientiae dictum contractum esse validum, & licitum, & contrahentes ad illud certum pretium teneri. Salua semper, &c.

RESOL. LXXXVI.

Celebris, & difficilis est ista quaestio. An tempore magna sterilitatis, & inopia pragmatica frumenti & aliarum rerum seruanda sit in conscientia; vel liceat vendere frumentum secundum pretium commune, & vulgare? Et supponitur duplex esse rerum pretium; aliud legitimum, seu legale; aliud naturale, aut vulgare. Ex p. 1. tr. 8. Ref. 70.

§. 1. **S**upponendum est ex *Aristotele lib. 2. Ethic. c. 7.* duplex esse rerum pretium; aliud legitimum, seu legale; aliud naturale, seu vulgare: legitimum vocant Authores, quòd lege Principis taxatum; & idè dicitur legale: naturale verò id, quòd communi æstimatione hominum statuitur: illud consistit in indiuisibili mathematico; hoc non consistit in indiuisibili, sed latitudinem habet supremi, mediij, & infimi; seu rigorosi, vel rigidi; pij, & minimi. Ita *D. Thomas in 2. 2. q. 77. a. 1.* & ibi *Caietanus, Bañez, Aragon, Valentia, & Scotus in 4. dist. 15. q. 7. a. 2.*

2. Hoc supposito, respondent aliqui Doctores, Pragmaticam, & taxam frumenti esse seruandam sub peccata peccati mortalis, & obligationis restituendi, etiam tempore sterilitatis & inopia; & censent aliqui, contrariam sententiam nullam habere probabilitatem, nec esse tutam in conscientia. Ita *Ioannes de la Cruz in director. conscient. p. 1. praecept. 7. q. 3. dub. 3. concl. 1.* *Ioannes Salas tr. de empt. & vend. dub. 7. n. 3.* *Michaël de Palatio de contr. lib. 2. c. 2.* *Petrus à Nauarra de restit. lib. 3. c. 2. n. 2.* *Bartholomæus Salonius de iust. 10. 2. q. 77. a. 1. contr. 2.* *Basilius Poncius var. disp. p. 1. q. 2. scholastica, c. 7. in fin. & Petrus Ledesma in sum. 10. 2. tr. 8. c. 32. difficult. 19. fol. mihi 343.* Et præcipuum argumentum, quòd adducunt, est: nam communiter Doctores docent, quando lex est dubia, Principi obediendum esse: sed in nostro casu res est dubia, cum multi Doctores asserant, taxam frumenti, etiam tempore sterilitatis, esse iustam: ergo obligabit in conscientia.

3. Non desunt tamen Viri docti, qui contrariam sententiam tenent: & ita notat *Ledesma*, ubi supra, communiter docere Patres societatis Iesu, & ex illis, qui scripta Typis mandarunt, *P. Molina* mordicè sustinet hanc opinionem *de iust. 10. 2. tr. 2. disp. 364. n. 7.* ubi asserit: [Si frumentum antea lege erat taxatum pretio rationabili, ac moderato; ac mense Martio, & Aprili sterilitas magna in annum sequentem comperitur ob pluviae defectum, aut aliqua alia ratione, non tenentur homines deinceps, vendere triticum suum pretio tempore abundantiae taxato. Quoniam præsumendum est, voluntatem Principis non esse, ut tanta superueniente sterilitate, lex, quæ tempore abundantiae lata erat, vim adhuc retineret; neque si id Princeps veller, lex ià tunc esset rationalis, iusta, ac proinde in conscientiae foro non obligaret.] Hæc *Molina*. Atque hoc etiam voluisse videtur *Nauarrus in sum. c. 22. n. 88* dicens, superueniente magna necessitate, tollitur omninò taxa: quem refert, & sequitur *Rebellius de oblig. iust. p. 2. lib. 9. q. 2. sect. 3. n. 14.* In hanc sententiam iuit etiam *Valerius Reginaldus in sua praxi, 10. 2. lib. 25. c. 16. n. 270* asserens: [Quantumvis decursu temporis, merces pluris æstimantur communitè, quàm sit à lege taxatum; non idè tamen licitum est secundum illam æstimationem vendere contra hanc taxationem. Quamquam mutari debent leges, quando circumstantiæ notabiliter variantur; sique Princeps in eo esset notabiliter negligens, lex inciperet esse iniusta, nec in conscientia obligaret.] Ita etiam docuit *Lessius lib. 2. c. 21. dub. 1. n. 14.* ait enim [Mutatis circumstantiis, si Princeps esset negligens in pretio legitimo mutando, potest res vendi pretio vulgari. Imò, ut notat

Sup. hoc ex
lata doctrina
Ref. seq. §.
vlt. & infra in
Ref. 92. §.
O. Staud & §.
Ad vltimum.

Pontius, *vbi supra*, ex Authoribus, qui mordicè defendunt primam sententiam, nonnulli, quamuis Inuiti, in istam latentè relabuntur: nam ex illis Salonijs. *loc. cit. n. 10* sic ait. [Quod si progressu temporis viderint aperte, & euidenter ipsi venditores, mutatum esse pretium rerum communiter apud omnes; quia variata sunt reuerà circumstantiæ omnes, & mercium, & temporum, & emptorum vbique terrarum, duratque illa varietas non vno, aut altero anno, sed plurimis, nec propterea mutari pretia à lege, & Magistratibus; tunc licet eis vendere tuta conscientia res suas, non solum iuxta legis taxationem; sed etiam iuxta communem vsu fori ad arbitrium prudentum] Hæc Salonijs. Sic etiam Nauarra, *vbi supra*, & Aragon. *in 2. 2. q. 77. a. 1. dist. 2.*

4. Ad argumentum contrariæ sententiæ respondetur tunc procedere, vt benè ex Suarez *in 3. p. 10. 5. disp. 4. nu. 5. & seq.* notat Salas *de legib. q. 96. tr. 14. disp. 10. sect. 2. n. 13.* quando iustitia legis æquè probabilibus rationibus nititur: nam, si oppositum sit manifestè probabilius, subditi possunt se excusare ab obseruantia talis legis. Sed ita accidit in casu nostro. Ergo, &c. Vide Molfesium *in summ. 10. 2. tr. 12. c. 5. n. 86.* qui assèrit, primam opinionem Molinæ, & aliorum procedere, quando taxatio singulis annis efficitur: secundam verò opinionem Salas, & cæterorum procedere, quando taxatio efficitur vniuersaliter, & vniiformiter, habendo rationem fertilitatis, & sterilitatis. Vide etiam Malderum *in 2. 2. tr. 5. c. 2. dub. 1.* Bonacinam *de contr. disp. 3. q. 2. punct. 4. n. 8.*

R E S O L. L X X V I I.

An victualia debeant à Republica taxari, seu potius arbitrio vendentium relinqui?

Et quid est faciendum tempore necessitatis, & penuriae?
Ex p. 3. tr. 6. & Misc. 2. Ref. 60.

sup hoc infra in Ref. 92. §. Sed his minimè.

§. I. **N**egatiuè prima facie videtur respondendum ex auctoritate Doctoris Nauarri *in manuali c. 23. n. 88.* cuius consilium non contemnit Rebellius *de oblig. iust. p. 2. lib. 9. q. 2. sect. 1. n. 5.* Sed audiamus verba Nauarri: Arbitror, inquit, rarissimè ponendam esse hanc taxam, tum, quia dat occasionem vendendi corrupta, & ferè inutilia eodem pretio, quo sincera, & vtilissima, tum, quia superueniente maxima necessitatè annonæ, & frumenti, tollitur omninò taxa, & illa non incurrente parum est necessària, tum, quia nemo diuitum vult mutare, neque vendere credito res taxatas, nisi pretio taxæ etiam tempore abundantia; tum, quia præbet occasionem innumerorum peccatorum mortalium mille modis taxam fraudantibus. Ita ille.

2. Sed contra doctum, & bonum senem, meritò insurgit vir in hoc genere nunquam satis laudatus Bartholomæus Salonijs *in 2. 2. tom. 2. q. 77. a. 1. contr. 2. n. 8.* & idem docet Ludouicus Lopez *de contr. lib. 1. c. 13. §. secundum quod pretia.* Probat hanc opinio ex communi Doctorum sententia. Ioannes de la Cruz *in director. conscientia p. 1. praecept. 7. q. 2. dub. 2. concl. 2.* sic ait: Rex per suam legem potest taxare pretia rerum, & ita expedit boni communis conseruationi, maximè pro rebus communiter singulis necessariis. Conradus *de contract. tr. 3. q. 57. concl. 3. arg. 4. fol. mihi 272.* sic assèrit: In lege *annonam ff. de extraord. criminib.* mandatur Præsidiibus Prouinciarum, vt ad hoc suis statutis laborent, quòd annona non oneretur, & quia certum est annonam augeri si superiores non taxent pretium rerum venalium venditioni expositarum, igitur ad hoc tenentur. Ita ipse, & alij, vt Petrus Ledesma *in summ. 10. 2. tr. 8. c. 33. concl. 6. difficult. 1.* Reginaldus *in praxi tom. 2. lib. 2. c. 16. n. 289.* Petrus Tholozanus *in syntagm. iuris lib. 3. c. 29. n. 10. & 11.* & nouissimè Homobonus de Bonis *de exã. Eccles. p. 1. tract. 6. c. 9. q. 43. in fin.* & tandem eruditissi-

mus Bobadilla *in sua politica, tom. 2. lib. 3. c. 4. n. 63.* vbi sic loquitur: Es cosa conuenientissima à la Republica, que en los mantenimientos aya tassa, y postura, por lo qual tienen los Doctores, que tambien, en los paños, y sedas, y en los mesones, y alquileres de casas, en que fuesse possible hauia de auerla. Et paulò post, los Romanos por esta causa tuuieron por bueno, y necessario gouierno venderse por tassa, y precio cierto los mantenimientos, y consta de sus leyes, y por las destos Reynos;] & *in n. sequentib.* latè docet quomodo Senatores debeant constituere pretia rerum venalium, probando omnia, vt ipse solet, cum autoritate multorum Doctorum; vide illum, & non pigebit te vidisse.

3. Nec desunt pro hac sententia firmanda validissimæ rationes. Nam, vt docent Molina *de iust. tom. 2. tr. 2. disp. 348. n. 4.* Molfesius *in summ. 10. 2. tr. 12. c. 5. n. 64.* Graff. *p. 1. lib. 2. c. 112. n. 6.* & DD. *supr. cit. & infr. citandi*, ad iustitiam iusti pretij præcipuè considerandum est. Primò, multitudo, & penuria rerum. Secundò abundantia, & penuria pecuniarum. Tertio, paucitas, vel multitudo emptorum. Quarto, varietas temporum. Sed vt optimè obseruant Lessius *de iust. lib. 2. c. 2. dub. 2. n. 8.* & Malderus *in 2. 2. D. Thoma. tract. 5. c. 2. dub. 1.* Superiores meliùs cæteris possunt nosse has, & similes circumstantias, ex quibus æstimatio rerum crescit, vel decrescit, & minus erit corruptum circa tales taxationes ipsorum iudicium; ergo propter bonum commune erit ab ipsis talis taxatio constituenda.

4. Et si forsan aliquando propter aliquas circumstantias pretia non sunt taxata à Republica, sed arbitraria sunt, certè (ait Lopez *vbi supra*) non arbitrio ipsorum mercatorum, sed arbitrio prudentum, & peritorum arbitrandum sunt. Tum, quia, sicut quisque suspectus habetur iudex in propria causa, ita & mercatores in hac sua causa iudices essent deprauati. Tum, quia cupiditas excæcat, vt facilè à recto, in æquo deuiant mercatores, si ex eorum affectu taxandæ veniant merces eorum. Tum, quia semper innecterent fraudes, obtinentes semper pro expensis, & laboribus accipere pretia cum aliqua accessione lucri, cum tamen nequaquam semper eis liceat, præsertim cum sua ignauiâ, & imperitiâ interdum in causa sunt viles emendæ merces, caròque pretio quas tunc idcirco minoris vendere tenentur. Ita Lopez, quæ quidem multum sunt apta ad casum nostrum.

5. Ex quibus apparet responsio ad argumentum Nauarri; nam plures fraudes, & maiora inconuenientia sequerentur, si pretia rerum essent arbitraria, quam si taxarentur à Republica, & vt benè Aduertit Rebellius *vbi supra* supradictis malis à Nauarro recensitis Superiores, si rectè officio suo fungantur, occurrere possunt. Igitur concludendum ex his videtur, propter bonum commune, pretia rerum venalium esse à ciuitate taxanda. Et idè noster Megala *2. 2. lib. 2. c. 6. q. 3. n. 89.* testatus est, quòd regulariter hodie in Italia victualia taxantur à lege. Hæc circa præsentem casum pro temporis angustia breuiter, & cursim collegi ad instantiam Vincentij Vanni Syndici huius vrbs.

6. Verum post hæc scripta cursim, vt dicebam, legi doctissimum P. Tomam de Mercado, & quia codex rarus est, ponam per extensum eius verba, sic enim *lib. 2. de contr. c. 6.* assèrit: [Los mismos Reyes tassan en Cortes algunas cosas, y cometen generalmente, à los Magistrados, especialmente las que son necessarias y mas se gastan pan, vino, carne, pescado, fruta, paños, sedas, lienços, criados, casas; sin lasquales no se puede viuir ni pasar. Porque sapiendo puntualmente, lo que valen, nadie puede agrauar en ellas, ni ser agrauado, en lo de mas, como brocados, terillas, joyas, y otras preseas no se requiere tanto la tassa, porque ni son tan menester, ni se gastan tan en comun, ni à la Republica se le da mucho valgan caro ni se puede tan claramente saber su valor; & paulò post addit. En ninguna manera cõuiene dexar el

el precio en confuso à la voluntad y arbitrio de los mercaderes, porque cada vno es amigo de su interes, y subiran muy cõtra razon el precio, si en su mano se dexa assi que es justo; es muy necessario, que las que mas, a la vida sirven y se gastan, se valuen por la Republica, las de mas se dexen al suceso del tiempo.] Ita ille.

7. Ex quibus elucescit magis veritas supradictorum. Limitanda tamen est nostra sententia tempore necessitatis, & penuriæ. Nam propter penuriam aliquarum rerum venalium, vel quæ extra regnum in ciuitatem asportantur, vt venditores exponant, & asportent dictas merces venales, in tali casu deberet magistratus relinquere arbitrio vendentium pretium supradictarum mercium, nisi dicas cum Bobadilla *vbi supra* n. 65. in tali casu, præsertim penuriæ, deferendum esse pretium à Magistratu, & ego, ait ipse [siempre halle por buen remedio, y gouierno faltando prouision de alguna cosa por culpa de los tiempos, y sin malicia, ò dolo de los dueños, y vendedores, subir el precio della, porque luego cessa la falta, y se sigue en abundancia, conforme el refran, que dize Mercaderia cara de baxo del agua mana.] Ita ille, sed satis dictum sit circa præsentem quæst.

RESOL. LXXXVIII.

An qui vendunt fructus meliores pretio maiori, deteriores pretio taxato, peccent, & reneantur ad restitutionem? Et aliqua alia notantur quoad peccatum mortale tam venditorum, quam emptorum in supradicto casu. Ex p. 1. tr. 8. Ref. 35.

§. 1. **R**espondeo affirmatiuè cum Filliucio *tom. 2. tract. 5. c. 4. n. 88.* vbi ita ait: [Si pretium taxatum sit pro fructibus, & pomis, in singulas libras; venditores autem separent fructus meliores à deterioribus; & deteriores vendant pretio taxato, meliores vero occultè pretio maiori; peccantne, & obligantur ad restitutionem? Respondeo affirmatiuè: quia pretium taxatum est pro vtrisque permixtum. Idem dic de carnibus, piscibus, & aliis huiusmodi: hoc enim ipso, quod est taxatum pretium, intelligitur comprehendere res eiusdem speciei, etiam si sit modicus excessus in bonitate, vel deterioritate.] Ita Filliucius & Fernandez *in instruct. Confessar. p. 3. c. 22. n. 4.* & alij.

2. Sed Homobonus *in exam. Eccles. p. 1. tract. 7. c. 17. q. 180.* & Molfesius videtur excusare dictos venditores *in sum. to. 2. tr. 12. c. 5. n. 89.* vbi ita asserit: [Si emptor vellet carnem electam, possent macellarij aliquid plus vltra taxam recipere ratione laboris, aut damni, quod in residuo carnis sustinent ex venditione carnis electæ: quia alia minùs valet. Et idè est quoad eos, qui fructus vendunt: nam eadem est ratio.] Ita ille. Possent etiam dicti venditores vltra iustum pretium aliquid exigere ratione gratitudinis, vt docet Rodriq. *in sum. tom. 4. c. 172. n. 1.* ita asserens: [Algunas vezes no pecan los vendedores, recibiendo mas del justo precio, si lo reciben, no come precio, si no por via de gratitud, con la qual les corresponden los cópradores por la facilidad, y buena voluntad, que tienen los vendedores en las vender, porque aunque estan obligados à venderlas; esta facilidad, y voluntad no cae de baxo de obligacion, y assi merecen, por via de gratitud alguna remuneracion.]

3. Sed hæc opinio Rodriquez esset vera, si illud plus liberaliter daretur; quod communiter non accidit: ab emptoribus enim tribuitur, quia iusto pretio obsonia illa non haberent. Opinionem verò Molfesij non approbo: nam macellarij residuum carnis non electæ vendunt etiam pretio currenti, & non minùs, vt experientia docet, & Filliucius notauit: & si aliquando minùs vendunt, est longè maior sine comparatione excessus pretij carnis electæ, quod iniuste percipiunt. Ergo, &c.

4. Sed hîc notanda sunt etiam duo in ordine ad em-

ptores: & primò, vt benè obseruat Megala *in 2. 2. lib. 2. c. 6. q. 3. n. 113.* caueant, ne spe maioris pretij inducant macellarium, & alios venditores ad electionem carnis: nam, si inducerent illum spe notabilis excessus pretij, & ipse emptor peccaret mortaliter, quia induceret proximum ad transgressionem taxationis pro notabili quantitate, nisi forte ipse simpliciter peteret carnem electam, & macellarius spontè diceret, se nolle illam dare, nisi pretium excedat: nam tunc emptor rem licitam peteret; & consentiendo transgressioni, redimeret vexationem suam, sibi que imputabit macellarius, si vendere non vult electam carnem, nisi cum excessu pretij, pro vt de vsurario, & petente mutuum dicunt DD. Ita Megala, & Graff. *in suis dec. p. 1. lib. 2. c. 93. n. 21.* qui etiam *n. 22.* notat, peccare dictos emptores, si conueniant cum venditoribus, vt falsis periuriis, seu mendaciis decipiant eos, qui curam habent, ne obsonia cariùs vendantur, si ab eis inuenirentur: nam in tali casu peccabunt mortaliter ob notabile præiudicium Reipublicæ. Et hoc procedit, ait ille, etiam si postea dictum peccatum non committatur.

5. Et tandem obserua cum Megala, *vbi supra*, quod nec à peccato excusantur macellarij, & ita vendentes, ob pœnam in edicto æstimatorio statutam: nam, illa non obstante, iniustitiam committunt circa pretium. Nec etiam excusatur, ait Graffius, propter læsionem paruam: quia ad plurimum emptores addere solent duos, vel tres quatrinos: nam dicta rei paruitas non excusat, quando accipitur, vel fit intentione accipiendi notabilem quantitatem. Hæc omnia aduertant Confessarij: quia ita in praxi, vt plurimum, euenire solet. Sed ad maiora transeamus.

RESOL. LXXXIX.

Cum in hoc Regno Sicilia pretium, quo venduntur boues, sit à Regia pragmatica taxatum, quaritur modo; an Petrus, qui habet aliquos boues in bonitate excedentes alios, possit illos vendere vltra taxam dictæ pragmaticæ? Idem est dicendum de vino, tritico, &c. & de cæteris mercibus, quarum pretium fuerit à lege taxatum. Ex p. 1. tr. 8. Ref. 52.

§. 1. **S**ecundùm opinionem aliquorum, vt Ioannis de Salas *tract. de empr. & vend. dub. 12. n. 9.* respondendum est negatiuè. Et probatur hæc opinio: quia taxa potest, & vult, propter bonum commune, rebus valde inæqualibus idem pretium imponere: & oppositum esset ostium aperire in commune damnum violatione legis: multi enim dicerent, v.g. suum triticum, & suos boues esse notabiliter meliores aliis, qui communiter vendi solent. Ergo, &c.

2. Mihi tamen opinio affirmatiua visa est probabilior, & sæpè in praxi eam consului, nec desunt Authores pro hac opinione firmada: nam illam sequuntur Lud. Molina *de iust. to. 2. disp. 364. n. 11.* & Reginald. *in sua praxi, to. 2. lib. 25. c. 16. sect. 3. n. 284.* Qui asserunt, quod, etsi triticum, vel vinum, quod aliquis vendit, aliquantulò melius sit eo, quod venditur communitè; non idèd licet, vendendo illud, taxam à lege definitam transgredi: nam modicum pro nihilo reputatur: sed propter notabilem excessum in bonitate licitum, esset vendere vltra pretium à lege taxatum. Et probatur: quia, sicut vendens triticum in bonitate longè inferius, ac deterius tritico, quod communiter venditur, eò quod à vermibus sit corrosum, debet minuere pretium, quo communiter venditur triticum; ita quanto triticum in bonitate est longè melius, possunt venditores augere pretium quo communiter vendi solet: & idem iudicium est de cæteris mercibus, quarum pretium fuerit lege taxatum. Ex his respondendum est affirmatiuè ad superius quæsitum, cuius doctrina auferet Confessariis multos scrupulos.

Sup. hoc infra in Ref. 92. §. Tertio. & §§ Ad triticum.

Sup. hoc infra in Ref. 92. §. Tertio. in fine. Sed cum aliis DD.

RESOL. XC.

Quidam habebat multa dolia vini generosi, cui apponebat magnam quantitatem aquae, sed ex illa mixtione non efficitur deterius eo, quod passim venditur, ab aliis. Queritur modo, an possit tuta conscientia sine onere restitutionis in venditione talis vini, exigere totum pretium à lege taxatum?

Idem potest queri de tritico, & aliis. Ex p. 1. tr. 8. Ref. 51.

§. 1. **N**on desunt DD. qui profus negant hanc mixtionem fieri posse. Sic Petrus de Ledesma in *summ. part. 2. tr. 8. cap. 32. post concl. 7. diff. 2. fol. mihi 425. col. 2.* Rebellius de *oblig. inst. part. 2. lib. 9. q. 9. n. 17.* & Salas tract. de *empt. & vendit. dub. 12.* qui etiam citat Medinam, Molinam, Nauarrum, & Rodriguez. Et probatur hæc opinio: nam lex, v. g. taxat triticum, quale ex area adduci solet, non quale facit industria fraudulenta. Igitur, si tale triticum ex industria cum aliqua mixtione venditur, minori quidem pretio vendi debet, quàm sit à taxa legis præscriptum. Adde, vt ait Azorius *part. 3. lib. 8. c. 23. q. 3. in fine.* quòd qui vinum aqua perfusum vendit, eo ipso vendidit plus, quàm habeat: nam, si habeat tres amphoras, vendit plus, quàm tres amphoras. Ergo, &c.

2. Propter has rationes probabilis est hæc opinio: sed mihi longè probabilior sententia affirmatiua videtur, quam sequuntur Lopez in *instrucl. conscient. part. 2. c. 47. aliàs 192.* Ioan. de la Cruz in *direct. conscient. p. 1. præcept. 7. quest. 3. dub. 6. concl. 2.* Homobonus de *exam. Eccles. part. 2. tr. 8. c. 7. q. 21.* Lessius *lib. 2. c. 21. dub. 11. num. 87.* qui ait: [Cur quis rem suam non potest ad eum statum reducere, in quo sunt res aliorum; & tunc eam vendere eodem pretio, quo alij? Fit hoc interdum in vino, tritico, & similibus speciebus, dum vino valdè præstanti miscetur aliud tenue, vel aqua; aut tritico valdè puro secale; ea tamen moderatione, vt non sint deteriora, quàm quæ ab aliis passim venduntur.] Hæc Lessius.

3. Putabam, hanc sententiam citatos DD. tantùm patronos habere; sed postea inueni Martinum Bonacinam, virum doctum: etiam illam amplecti in *disp. 3. de contract. quest. 2. punct. 6. num. 17* & probat validissimis rationibus, quas accipe. Nam, asserit: talis venditor nullum damnum, vel iniuriam infert emptori: non enim tenetur illi tradere res maioris perfectionis, & integritatis, quàm ab aliis vendantur. Secundò, æstimatio rei desumitur per ordinem ad vsus humanos: cum autem, verbi gratia, vinum per admixtionem illam aquæ sit adhuc æquè vtile ad vsus humanos; ad quos emitur: ergo aliquis sic vendens, non peccat contra iustitiam, neque tenetur ad restitutionem, cum nullius damni causâ censeatur.

RESOL. XCI.

An Cines Panormitani possint vendere vinum ex eorum vineis, & prædiis collectum ultra pretium à lege impostum, & vt vulgo dicitur Acannetela?
Non autem si vinum ex aliis vineis emant, vt vendant, quia tunc peccant, & tenentur ad restitutionem. Ex part. 1. tract. 8. Resol. 8.

§. 1. **R**espondeo affirmatiuè, ex priuilegio meritò illis concessio, vt spe talis lucri alleccti efficacius inuigilent ad vinearum cultiuationem, quæ in territorio dictæ ciuitatis existunt.

2. Sed notandum est, non posse, nisi vinum, quod ex suis propriis vineis collegerunt, tali pacto vendere;

non autem, si vinum ex aliis vineis emant: & contrarium facientes peccant, & tenentur ad restitutionem; quia priuilegium hoc illis non concedit, sed tantùm loquitur de vino à propria vinea collecto, quod est valdè notandum: non enim defuerunt, qui contrariam sententiam in praxi deducere volebant: sed ego semper contrarium sensi; nec aliter dicendum est.

RESOL. XCII.

Votum pro illustrissimo Senatu Panormitano circa moderationem priuilegij, seu consuetudinis permittentis Ciuibus huius urbis non vendere vinum collectum iuxta taxam.

Et inter alia, quæ pro elucidanda doctrina huius questionis docentur, adducitur, quod priuilegium, quod transiit in vim contractus, est vltro, citroque obligatorium, nec potest sine causa reuocari.

Et quod taxa frumenti in anno magna sterilitatis non est mutanda, sed seruanda. Ex p. 2. tr. 17. & Misc. 3. Ref. 1.

§. 1. **C**irca præsentem quæstionem, supposita veritate facti, pro dominis vinearum faciunt hæc argumenta.

Primò ex causa iusta, iustè conceditur aliquibus vendere vltra taxam, vt notat Megala in *2. lib. 2. cap. 6. q. 3. n. 105.* Molina *tom. 2. tr. 2. disp. 364. n. 17.* & Ledesma in *summ. tom. 2. tr. 8. c. 32. diff. 12.* Sed hoc accidit in casu nostro. Ergo, &c.

2. Secundò, priuilegium quod transiit in vim contractus, est vltro citroque obligatorium, nec potest sine causa reuocari, vt notant vndecim Doctores, quos citat doctissimus Regens noster Corsettus in *Propugnaculo vestigalis aduersus Messanenenses, fol. 25.* quibus ego addo ex Iurisperitis Gomez in *leg. 40. Tauri, n. 89.* Menochium *conf. 661. num. 12.* Molinam de *primog. lib. 4. cap. 3. n. 18.* Cabedum *Lusit. decis. 95. n. 14.* Riccium *part. 4. collectan. 862.* Borrellum de *præstan. Reg. Cathol. p. 53. n. 9.* Martam de *claus. part. 1. claus. 195. n. 9.* Velascum *consult. 62. num. 5. & conf. 120. num. 9.* & ex Theologis Salas de *legibus, disp. 20. sect. 18. num. 126.* Suarez etiam de *leg. lib. 8. c. 37. num. 7.* Sanchez de *matrim. tom. 2. lib. 8. disp. 33. n. 20.* & nouissimè doctissimum Basilium Pontium etiam de *matr. lib. 8. c. 19. §. 2. n. 12.* sed priuilegium, de quo loquimur, transiisse in vim contractus apparet, quia ex illo alleccti, ideo aliqui vineas emerunt. Ergo, &c.

3. Tertio, pretium vini, quod Senatus vult moderare, non videtur ita excessiuum, vt aliqui supponunt, si consideretur notabilis excessus bonitatis supradicti vini, & ideo docuit Homobonus de *exam. Eccles. p. 2. tr. 9. c. 3. q. 3.* Molina *tom. 2. tr. 2. disp. 362. n. 7.* Reginaldus *tom. 2. lib. 25. cap. 16. sect. 3. n. 284.* Bonacina de *contr. disp. 3. q. 3. punct. 4. n. 12.* cum aliis, quòd * frumentum notabiliter melius potest vendi vltra taxam. Sed vinum, de quo loquimur, est sine comparatione, notabiliter melius. Ergo iustè ita carius venditur.

4. Quarto, domini vinearum vt plurimum ita carius vendunt vinum in æstate, sed in dicto tempore adfuerunt multi emptores, & penuria vini. Ergo iustè eius pretium augetur vt notant Lessius *lib. 2. cap. 21. dub. 4. numero 30.* Filiucius *tom. 2. tractat. 35. cap. 4. num. 93.* & alij communiter. Adde, quòd vinum multum minuitur in quantitate, quando à dominis in æstate conseruatur. Ergo, &c.

5. Quintò, statuta alicuius ciuitatis, per suum superiore confirmata, non possunt remitti ab ipsa ciuitate, sed consuetudines ciuitatis Panormi fuerunt à Carolo V. confirmata. Ergo non possunt amplius per ipsam ciuitatem solà, sine consensu Regis, remitti, vel mutari.

6. Sextò

Sup. hoc si pra in Ref. 89. & infra in §. Ad retriium, huius Ref. 90. Sup hoc ibidem à lin. §. 2. Sed lege eam pototam.

6. Sextò, in tali venditione nulla iniuria fit emptoribus, quippe qui emere non coguntur; volenti autem, ac consentienti nulla fit iniuria; ergo, &c. Et ita in simili casu afferebant aliqui apud Molinam *tom. 2. tractat. 2. disp. 364. num. 11.* Adde quòd in tali venditione censentur emptores excessum pretij liberè condonasse. Ergo, &c.

7. Septimò, in *lib. 1. §. si heres, ff. ad Treb. & in l. querebatur, ad leg. Falc. & in l. si quis uxor, §. ult. ff. de furtis*, habetur quòd res tanti valet, quanti vendi potest. Idem in *l. si pretio, §. ult. ff. locati*, dicitur, quòd in emendo & vendendo naturaliter concessum est, quod pluris sit, minoris emere; quod minoris sit, pluris vendere, & ita iniucem se circumscribere. Ergo, &c.

8. Octauò, tandem sic argumentor. Hoc incrementum, ultra taxam legalem, ab illustrissimo Senatu dominis vinearum concessum, videtur iniustum, quia ex illo sequitur, quòd eodem pretio vendatur vinum tempore sterilitatis, quo venditur tempore abundantiae, sed hoc est iniquum. Ergo, &c. Et ita * tempore magnæ sterilitatis, Pragmaticam, & taxam frumenti non esse seruandam testatur Nanarrus *cap. 25. num. 88.* Molina *tom. 2. tractat. 2. disp. 364. Rebellius part. 2. lib. 9. quest. sect. 3. num. 14 & alij.*

9. Sed his minimè suffragantibus, dicendum est, ad illustrissimum Senatum spectare, ne victualia pretio excessiuo vendantur pro libidine venditorum; vt habetur in *l. 1. §. cura carnis, ff. de offic. praefect. verb. & notauit Auila c. 17. praetorum, glossa, Arazonables, num. 1. & 4. Mexina in prag. taxa p. nis, concl. 1. num. 3. & alij communiter: non enim ad bonum regimen confert, relinquere arbitrio venditorum pretia rerum, vt solidè probat Salon *tom. 2. in 2. 2. quest. 97. art. 1. contr. 2. n. 9.* Mercator *de contr. lib. 2. c. 6.* Lopez etiam *de contr. lib. 2. c. 3.* & alij Confirmatur hoc etiam ex *l. pretia, ad legem Falcidiam*, vbi sancitur, pretia rerum non debere ex affectu, & vtilitate singulorum institui. Vnde ex his colligit Ioannes Valerus in *differentiis veriusque fori, ver. venditio, differ. 1. num. 2.* in quantum animæ discrimen sint demersi communiter omnes vendentes res, quantum pretium à Republica non taxatur. Nam solent petere vt plurimum pretium adedò immoderatum, vt facilè decipiant in geminato, & amplius: quòd est valde deplorandum. Ita Valerus.*

10. Nec valet dicere, supradictum vinum ita carius vendi ex priuilegio, seu consuetudine, quam domini vinearum habent. Nam respondetur, quòd priuilegium eorum, quòd patet ex contextu consuetudinis, & notat Marius Muta *hic in cap. 61. n. 19.* est, vt possint vendere vinum ultra taxam metæ. Sed non sequitur ex hoc, vt habeant priuilegium vendendi vinum, quo pretio uoluerint, & exorbitanter, nam si aliqui quoad priuilegium à lege taxationis eximuntur, comparatione ipsorum manet latitudo pretij naturalis. Vnde in casu simili notauit Turrian. *in 2. 2. tom. 2. disp. 57. dub. 5. n. 2.* Molina *tom. 2. tractat. 2. disp. 364. num. 13.* Ledesma in *summa, tomo 2. tract. 8. c. 32. diff. c. 1.* quòd alienigenæ asportantes in Lusitaniam triticum ex Castella, à lege taxationis, per leges, & priuilegium eximuntur (vt sunt in nostro casu domini vinearum) & tamen, hoc priuilegio non obstante, tenentur ex mente supradictorum DD. vendere dictum triticum intra latitudinem iusti pretij naturalis, quòd in eo loco, ex natura rei, seclusa taxatione legis, habent: in qua latitudine poterunt vendere pretio supremo, non autem maioris nec ad hoc concessa est facultas, aut donatio Regis, vel Reipublicæ, ait Turrian. & Molina *vbi supra*, quæ omnia determinant in specie casum nostrum, sicut etiam determinatur per ea, quæ adducit Megala in *conf. 20. num. 5. & seq.* vide etiam Filliuc. *tom. 2. tract. 35. cap. 4. num. 39.*

11. Deinde etiam pro Illustrissimo Senatu dicen-

dum est, quòd priuilegium meretur amittere, qui priuilegio abutitur; vt habetur in *cap. tuarum, de priuileg. & in aliis iuribus adductis per Barbof. in suis collectan. tom. 2. lib. 5. tit. 33. cap. 11. n. 21.* & priuilegium cuiuscunque conditionis, & qualitatis sit, cessat omnino, quando incipit esse iniustum; vt patet in *l. ex facto de vulgar. & pupill. & in cap. suggestum, de decimis*; & notauit doctissimus Iurisconsultus Christophorus de Anguiano in *tract. de legibus. tom. 1. lib. 2. controu. 15. n. 19.* Hæc autem omnia euenire in casu nostro patet, nam domini vinearum abutuntur supradicto priuilegio: nam illud eis concessum fuit, vt feruentius ad vinearum culturam incumberent, permanendo tamen in venditione vini intra limites iustitiæ, non autem vendendo illud exorbitanter; neque Illustrissimus Senatus poterat permittere vendi vinum à dominis supradictis pretio excessiuo: nam hoc esset concedere priuilegium iniquum contra iustitiam commutatiuam, quæ consistit in æqualitate rei, & pretij, vt post D. Thomam in *2. 2. q. 77. art. 1. in corpore, & ad primum.* docet Regius in *suis resol. cas. 10. num. 1.* Homobon. in *examine Eccles. part. 2. tract. 9. c. 3. quest. 3.* Vega in *sum. tom. 1. c. 121. cas. 6.* Turrianus *tom. 2. in 2. 2. disp. 57. dub. 1. n. 3.* & alij communiter.

12. Vnde ex his omnibus apparet rectè Illustrissimum Senatum abstulisse abusum supradicti priuilegij, & illud moderasse intra latitudinem iusti pretij naturalis, & si aliquid amplius, ultra pretium rigorosum naturale, in ista taxatione, Senatus imposuerit, vt in posterum iustificetur, dicendum est, excessum illum à Republica; & omni populo concedi, ac condonari, quia bono communi expedit, ita ciues allicere ad vinearum culturam.

13. Restat modò respondere ad argumenta superius adducta. Ideo ad primum respondetur, rectè aliquando aliquibus permissum esse, vendere ultra taxam, vt est in casu nostro, non autem exorbitanter, vt asserunt mihi fecisse, vsque adhuc, dominos vinearum; sed intra latitudinem iusti pretij naturalis, vt de alienigenis asportantibus frumentum in Regnum Lusitaniæ; supra notandum est.

14. Ad secundum respondetur, quòd dictum priuilegium, dato, & concessò, quòd transferit in vim contractus, modò non tollitur ab Illustrissimo Senatu, sed reducitur intra limites iustitiæ, & vt à principio concessum fuit; & ego puto, maiores nostros vendidisse quidem; vt hodie multi faciunt, vinum ultra taxam, non autem extra latitudinem pretij naturalis.

15. Ad tertium respondetur, contra opinionem Molinæ, & aliorum, insurgere Filliuc, *c. 1. r. 35. c. 4. n. 86.* Salas *rr. de empt. & vend. dub. 12. n. 9.* & alios. Sed quidquid sit de probabilitate huius sententiæ, etiam secundum illam respondeo, quòd excessus bonitatis supradictorum vinorum, meretur aliquid amplius, non autem totum id, quòd domini vinearum exquirunt. Et Illustrissimus Senatus hoc maturè considerans, & omnes alias circumstantias in tali casu necessariò considerandas idedò licentiam præbet, vt in posterum ultra taxam pretij legitimi, cum aliquo incremento, vinum supradictum vendatur. Et notandum est cum Azorio *part. 2. lib. 8. c. 22. q. 3.* Ioan. de la Cruz in *direct. conse. part. 1. præcept. 7. q. 2. dub. 2. concl. 2.* & aliis communiter, quòd in casu nostro, & similibus, non est à Senatoribus taxandum infimum pretium pro villiori vino; nec supremum pro perfectiori, sed medium vtrique proportionatum; nec in hoc attendenda sunt damna, vel commoda vnius, aut alterius.

16. Ad quartum respondetur, quòd quia Senatus istas, & alias circumstantias, vt supra dictum est, maturè considerauit; ideo concedit, quòd dictum vinum cum incremento vendatur. Sed non sequitur, quòd stante dicta penuria vini, & abundantia emptorum, possit

Sup. hoc supra in §. Tertio, huius Res. & in alia eius annot.

possit vendi pretio exorbitanti, vt modo vendi supponit Senatus.

17. Ad quintum respondetur, negando assumptum, cum doctissimo Iurisperito Hispano Christophoro de Anguiano, qui nouissimè edidit *tract. de leg. tom. 1. lib. 1. contr. 6. n. 2.* vbi probat, quòd statuta Communitatum inferiorum, puta vnius ciuitatis, per Principem conformata, possunt per easdem Communitates remitti, & conformatio Principis in tali casu solùm operatur firmitatem statuti, quia non obstante possunt ciues, vt vniuersi illud reuocare, vt accidit in casu nostro, licet non reuocetur absolutè dicta consuetudo, sed abusus circa illam tolluntur.

18. Ad sextum respondetur, non esse licitum maius pretium pro vino recipere, quia nemo cogitur illud emere: volenti autem non fit iniuria: nam pari ratione, vt benè ait Rebellius *part. 2. lib. 9. quæst. 2. sentent. 1. nu. 7.* nulla emptio, quantumuis magno pretio ab emptore non coacto facta, esset iniusta: nec item vsura damnanda, si ex credito, vel ex mutuo, lucrum à debitore non coacto, reciperetur; quæ omnia concedere absurdum est. Ergo, &c. Falsum est etiam, emptores in tali casu cenferi excessum pretij condonare. Nam respondeo cum Ioan. Valero *in differentiis vtriusque fori, different. 1. n. 2. ver. venditio*, vix esse vllum, qui spontè velit dare plus iusto pretio, sed communiter id contingere, vel quia decipitur ignorans verum pretium, vel quia non potest aliter rem habere. Imò Lessius *lib. 2. c. 21. dub. 4. num. 37.* & Tanner. *in 2. 2. D. Thom. disputat. 4. quæst. 7. dub. 2. numer. 33.* Nauarr. *de rest. lib. 3. cap. 2. à num. 45.* & alij docent, talem donationem minimè præsumendam esse, nisi coniunctio aliqua sanguinis, vel amicitia intercedat, etiamsi emptores sciant pretium rei, & liberè contrahant, absque fraudis, aut coactionis admixtione. Vide etiam Salas *de empt. & vend. dub. 26. n. 8.* & Filliuc. *tom. 2. tract. 25. c. 3. num. 69. & 70.* Adde quòd in nostro casu ementes putabant pretium illud esse iustum, propter priuilegium, quod domini vinearum asseriebant habere, & idè non potest vlla species donationis in tali emptione præsupponi. Ergo, &c.

19. Ad septimum respondetur, quòd res tanti valet, quanti vendi potest, in quibusdam rebus raris, curiosis & pretiosis, quæ solùm ad splendorem pertinent. Sed verius est contrarium, & ita docet Tanner. *in 2. 2. disp. 4. q. 7. dub. 2. n. 34.* Lessius *lib. 2. c. 21. dub. 3. n. 16.* Bonacina *de contract. disp. 3. q. 2. punct. 4. n. 28.* Nauarrus *c. 27. n. 78.* cum aliis. Aliqui * verò asserunt supradictum axioma esse verum in venditione sub hasta, sed hoc displicet Molinæ *tom. 2. tr. 2. disp. 349. n. 11.* Megalæ *in 2. 2. l. 2. c. 6. q. 2. n. 79.* Molfes. *in summ. tom. 2. tract. 12. c. 5. n. 148.* Salon. *in 2. 2. q. 77. art. 1. contr. 5* & alii.

20. Dicendum est igitur, quòd res tanti valet, quanti vendi potest, intra latitudinem iusti pretij naturalis, non autem extra; & ita docet Azor. *p. 1. l. 8. c. 21. q. 5.* Lopez *de contract. lib. 1. c. 13.* Ioan. Valer. *in differentiis vtriusque fori, ver. venditio, differ. 1. n. 1.* qui citat Nauarram, Rebellium, & alios communiter.

21. Ad illud verò, quòd per *l. si pretio*; concedatur licere naturaliter ementes, & vendentes se decipere: Respondeo cum Malder. *in 2. 2. tract. 5. c. 2. dub. 2.* Turrian. *tom. 2. in 2. 2. disp. 75. num. 4.* Pitigiano *in 4. sent. tom. 2. disp. 15. q. 2. art. 2.* & aliis DD. supracitatis, illa verba, *licere naturaliter*, intelligenda esse de deceptione intra medium iusti pretij; vel concessum esse in foro externo, idque naturaliter, quòd naturalis ratio dicitur, eiusmodi concessione vitandas esse lites. Secundùm ergo naturalem rationem in foro externo significatur, permitti quod coram Deo, & secundùm eandem rationem naturalem non licet; & ita etiam respondet glos. *sa in cap. cum dilecti, de empt. & vend. post D. Thomam in 2. 2. quæstion. 77. art. 1. ad 1.* Vide etiam Salas

tractat. de empt. dubit. 26. numero 8.

22. Ad vltimum respondetur, quòd tempore maximæ sterilitatis, quod Deus auertat, Illustrissimus Senatus in hoc tunc maturè prouidebit; & aliquis contra Debetores illos, possit etiam respondere, nihil immutandum esse, quia in tali casu annus penuriæ compensatur cum anno abundantia, & ideo asserunt Doctores, quòd taxa frumenti in anno magnæ sterilitatis non est immutanda, sed seruanda. Et ita docet Petr. Nauarr. *de rest. lib. 3. c. 2. n. 2.* Michael de Palatio *de contr. lib. 2. c. 1.* Pontius *variatarum disp. 1. q. 2. scholastic. c. 7. in fine.* Ledesma *in summ. st. 2. tr. 8. c. 23. diff. 19.* Salas *de empt. & vendit. dub. 7. nu. 3.* & nouissimè Ioan. de la Cruz *in direct. cons. p. 1. præc. 7. q. 3. dub. 3. conclus. 1.* vbi asserit, hanc sententiam esse communem in schola Diui Thomæ; & inter Regios Hispaniæ Consiliarios.

23. Et hæc circa præsentem dubitationem satis dicta sunt, quæ olim scripsi ad instantiam Illustrissimi D. Cæsaris Caietani Marchionis Sciurtini Pratoris huius vrbs, viri amicissimi, probitate, & rerum experientia insignis.

RESOL. XCIII.

An qui vendit vinum aqua dilutum descendendo tamen in pretio tantum, quantum cum eo vitio valet, quod emptori non manifestat, an peccet, & teneatur ad restitutionem? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 80.

§. 1. **N**egatiuè respondet Homobonus *de examine Eccles. tom. 2. tract. 9. c. 4. q. 8.* vbi sic asserit: [Si emptor vinum illud statim erat cõsumpturus, & ob illud occultum vitium, quòd sit aqua dilutum, subtrahit, & in pretio descendit; tum à peccato saltem lethali, & à restituendi obligatione immunis erit, cum iure suo vsus fuerit, nec vlla iniustitia intercesserit. Secus, si illud erat conseruaturus, vel alteri venditurus; ita vt sibi, vel secundo emptori damnum crearetur: tunc enim, & charitatem, & iustitiam læsisset, si emptorem de occulto vitio non admonuisset. Ita ille: & Salas *tract. de emp. dub. 34. n. 4.*

2. Alteram verò limitationem supradictæ opinionis apponit Turrianus *in 2. 2. disp. 58. dubit. 6. num. 1.* videlicet, ne talis venditio sapius efficiatur: quia ex tali modo vendendi poterit minui cõmune pretium iustum: nam, licet vendendo dictum vinum aqua mixtum, non inferatur damnum emptori; fieri tamen poterit, vt pretium eius mensuræ vini, aqua non mixti, minuatur. Cùm enim ementes non agnoscant mixtionem aquæ, existimant minui pretium, atque adè ab aliis venditoribus nolunt emere maiori pretio. Vnde ex his apparet, quòd sapius ita vendens inferret iniustitiam, & damnum.

RESOL. XCIV.

An, si quis tradat aliquibus vinum, vt nomine suo vendatur, si cognoscat illos minuendo mensuram & admiscendo aquam vendituros, peccet?

Ex quo inferitur posse quemquam pecuniam apud vsurarium apponere, etiam si sciat fore illi materiam vsuræ exercendæ.

Ex quo etiam deducitur, licere deferre munera concubine iudicis; vt pro se apud iudicem intercedat, dum adest periculum alicuius grauis nocimenti, vel si alias ius suum à indice minimè consequi posset. Ex p. 3. tr. 6. & Misc. 2. Ref. 44.

§. 1. **A**ffirmatiuam sententiam docent Sanch. *in summa, tom. 1. lib. 1. cap. 7. num. 37.* & Molfesius

Sup. hoc leg. supra doctrinam Ref. 76 & aliarum eius not.

Sup. hoc supra in Ref. 82. & hic supra in §. Septimo huius Ref.

Sup. hoc supra in Ref. 70. & in aliis eius not.

Sup. hoc pra in Ref. 86. & in §. eius ar & hic su in §. Oc huius Re

Sup. hoc infra in Ref. 112.

Sup. hoc Secus, quam u recitari uè Ref. not. pr teritæ, §. N tandum.

Sup. hoc in Ref. seq. & in

7. §. sius in summ. tom. 1. tract. 8. c. 11. num. 63. quia sic tradentes vinum, ipsi reuera illud vendunt, ac iniustitiam per tabernarios, tanquam per suos ministros censentur committere.

2. Sed in hoc posse excusari sic tradens vinum, si duo supponantur, existimo. Primo si adfit iusta causa tradendi, quia, videlicet paterentur graue damnum. Secundum quod tradant ministris vinum vendendum iusto pretio. Nec obstat, quod sciant dictos ministros fraudidos vsuros, quia illa vini traditio non est ex obiecto mala, sed indifferens; ergo licet tradentes sciant ministros fraudibus cum emptoribus vsuros, non propter hoc peccant vinum illis tradendo, si alias graue damnum paterentur. Et ideo Doctores asserunt, posse quem pecuniam apud vsurarium deponere, etiamsi sciat fore illi materiam vsuræ exercendæ; & ita docent Caietan. 2. 2. q. 78. art. 4. Bannez q. 74. art. 4. dub. 1. ad 2. Aragon. q. 62. art. 5. ad ult. Salonijs eadem q. 62. art. 5. contr. 2. ad ult. & maxime, vt suppono in casu nostro, quando adest vtgens, & iusta causa, vt docet Valentia tom. 2. disp. 5. q. 21. punct. ult. in fine. Molin. 1. 2. tract. 2. disp. 331. vers. de eo qui apud vsurarium. Rebell. p. 2. lib. 2. q. 16. sect. 4. n. 20. & alij.

3. Ex his deducitur etiam contra eundem Sanch. vbi supra, n. 38. licere deferre munera concubinæ iudicis, vt pro ipso apud iudicem intercedat; dum adest periculum alicuius grauis nocuenti, vel si alias ius suum à iudice minimè consequi possit; nec in tali casu litigans intendit fouere turpem amorem concubinæ, ac eo vti, sed tantum necessitati suæ consulere. Et ita docent Molfesius in summ. tom. 1. tract. 8. cap. 11. n. 62. vbi ait, ita etiam consuluisse plures alios viros doctos, & timoratos. Et nouissimè post hæc scripta hanc sententiam aduersus Sanchez docet Castrus Palaus in opere morali 10. 2. tr. 6. disp. 6. punct. 15. n. 2.

RESOL. XCV.

An sit licitum vendere vinum tabernariis, si sciat illud postea reuendere aqua mistum?

Et quid, si in nomine ipsius domini tabernarij venderent vinum, & sciente domino illud corrupissent, secus si dominus vini id nesciret, quamuis timeretur talis admixtio? Ex p. 1. tr. 7. Ref. 39.

§. 1. DE hac quæstione alibi dictum est, nunc tantum apponant verba Molfesij, in summa. 1. 1. tr. 8. c. 10. n. 63. vbi sic ait. Deducitur sextò, quod si quis venderet vinum suum tabernariis iusto pretio, & tabernarij postea corrumpent illud vinum cum aqua, vel alio vino inferioris conditionis, excusatur venditor. Secus si nomine ipsius domini tabernarij venderent vinum, & sciente domino illud corrupissent; secus si dominus vini id nesciret, quamuis timeretur talis admixtio: nam rarò quis inueniet tabernarios, de quibus id timeri non possit, & satis est vt dominus vini directè non cooperetur malitiæ tabernariorum; & quod iuste negotiationem suam faciat. Ita ille,

2. Sed mihi circa hæc quæ docet Molfesius, placent ea, quæ docet Merolla tom. 1. disput. 2. cap. 4. corollar. 6. num. 304. & seq. vbi sic ait. Quod dictum est de deponentibus pecunias apud vsurarios, dicendum est etiam de vendentibus vinum tabernariis, quos norunt, diuersis fraudibus fore, vinum plus iusto pretio vendituros, vt minuendo mensuram, admiscendo illi aquam, &c. Si enim absque graui damno possunt illis non vendere, tenentur sub morali abstinere, quia absque iusta causa præbent alteri occasionem peccandi cum iniuria tertij. Secus verò si non vendendo illis aliquod graue damnum paterentur, vt quia non inueniunt alios emptores; de quibus prædictæ fraudes timeri non possent. Quod

si hi non vendunt vinum tabernariis, sed tradunt vinum illis mercede conductis, vt nomine ipsorum illud vendant; existimat Sanchez lib. 1. sum. c. 7. num. 37. nullo modo excusari posse à peccato, sed teneri non tradere, quia tunc ipsi tradentes re vera vendunt, ac iniustitiam per tabernarios tanquam per suos ministros censentur committere, & consequenter tenentur ad restitutionem damni, quod emptoribus obuenerit. Addit verò hic auctor, si hi tradentes ignorent inuincibiliter tabernarios vsuros esse fraudibus, excusari quidem à peccato vinum tradendo, teneri tamen restituere in quantum facti sunt locupletiores, reportantes aliquem iusti pretij excessum instar possessorum bonæ fidei. Ego verò existimo etiam in hoc casu posse excusari à peccato tradentes eo modo vinum, si supponamus duo. Primum est, adesse iustam causam tradendi, vt quia alias paterentur graue damnum. Secundum, quod tradant vinum illud vendendum pretio iusto. Nec refert quod hi tradentes præuideant tabernarios vsuros esse fraudibus; vt vendendo plus iusto pretio, vel minuendo mensuras, hoc enim non debet ipsis tradentibus ad culpam imputari; quia traditio illa vini non est ex obiecto mala, sed indifferens; ergo quamuis tradentes sciant tabernarios ex eo vino sumere occasionem fraudandi emptores, non propter hoc tenentur non tradere, si ex non traditione graue damnum paterentur, sicut diximus supra de eo, qui deponit pecuniam apud vsurarium, & dicimus numero 300. de restituente gladium domino furioso petenti. Verum tamen est, quod sic tradentes vinum non possent participare de illo excessu pretij ultra supremum, quo tabernarij vendiderunt, sed deberent tantum à tabernariis recipere pretium iustum vini venditi. Huc vsque Merolla, cui ego libenter assentior.

RESOL. XCVI.

An si aliquis sciat rem breui minus valituram, possit vendere pretio currenti?

Et quid, si cognoscat emptorem emere ad reuendendum? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 40.

§. 1. Vidquid aliqui in contrarium asserant, affirmatiuè respondent communiter Doctores apud Faustum in speculo confess. disp. 6. q. 15. n. 2. Molfesium in sum. tom. 2. tr. 12. c. 5. n. 69. Nauarr. de rest. lib. 3. c. 2. n. 67. & alios.

Sup. hoc lege doctrinã Ref. seq. & aliarum eius not.

2. Valentia verò tom. 3. disput. 5. q. 20. punct. 4. ad 3. limitat hanc sententiam, quando emens emit rem illam, vt seruet in futurum tempus, vt reuendat. Sed hanc limitationem meritò impugnat Turrianus in 2. 2. to. 2. disp. 58. dub. 3. n. 5. quia venditor in tali casu iuste potest pretio currenti vendere rem illam, etiamsi agnoscat, emptorem emere ad reuendendum: nam in tali casu vtitur iure suo, & vendit pretio communi tempore contractus.

RESOL. XCVII.

An Senatus Ciuitatis, vel Consiliarij Regis possint vendere res suas, quando agnoscent breui diminuendum earum pretium ex lege, vel mandato Principis?

Sup. hoc in Ref. præterita, & infra lege Ref. 101. & 104.

Et notatur, quod non possint tamen differre eam manifestationem, & promulgationem solum eo sine, vt prius vendant suas merces. Ex p. 1. tr. 8. Ref. 42.

§. 1. Negatiuè ex Theologis respondet Molina de iust. 10. 2. tract. 2. disp. 354. Lessius lib. 2. c. 21. dub. 5. Salas de empt. dub. 32. ad 5. arg. num. 8. Faustus in speculo Confess. disp. 6. q. 20. num. 2. & ex Iurisperitis, Paddilla

dilla in leg. constitutiones, C. de iuris, & facti ignor. & Pincellus leg. 2. C. de res. ind. vendit. part. 3. cap. 2. num. 22. Quia ratione officij tenentur consulere aliorum utilitati; & idè non possunt vti munere suo in damnum cæterorum: secus autem, si aliàs illas res erant vendituri.

2. Sed non desunt pro contraria sententia etiam præstantissimi Theologi, & Iurisperiti; & ideo illam sustinet Turrianus in 2. 2. tom. 2. disp. 8. dub. 3. num. 7. qui citat Cordubam, & ex Iurisperitis etiam idem docet Couarruias in reg. peccatum, part. 2. §. 4. num. 6. qui omnes asserunt, etiam si certò agnoscant futuram promulgationem legis, posse dictos Consiliarios vendere omnes merces suas pretio communi, etiam quas non essent aliàs vendituri, si liberè, & sine fraude aliqua exponant eas venditioni: quia, & vendunt pretio currenti, & ipsi ratione sui officij non obligantur ad non vendendum eo tempore pretio communi: nec tenentur manifestare futuram promulgationem legis; ante tempus assignatum à Rege, vel à Senatu. Non possunt tamen differre eam manifestationem solum eo fine, vt priùs vendant omnes suas merces: in hoc enim casu planè viderentur abuti munere in damnum aliorum. Hæc Turrianus. Vnde, licèt ego olim, & scripserim, & consuluerim contrariam sententiam; modò existimo supradictam Turriani opinionem esse etiam probabilem,

R E S O L. XCVIII.

Quonam tempore Senatus Ciuitatum, & præcipuè huius urbis Panormi prouisionem frumentorum facere debeant?

Et an postea dictum frumentum possint vilius populo vendere, quàm emerunt? Ex part. 2. tract. 15. & Miscellan. 1. Resol. 66.

§. 1. **I**mplorato priùs auxilio B. Andreae dictæ felicissimæ urbis Patroni: Respondeo ad primum & suppono ea, quæ prudenter notauit politicus Bobadill. 10. 2. lib. 3. c. 3. n. 6. vbi sic asserit. [Por ser el pan mas principal de los mantenimientos del hombre, la abundancia del, suple la falta de los otros mantenimientos, pero la falta del, no se suple con la abundancia dellos; y del bueno, ò mal gouerno del pan resulta carestia, o barato, en todas las demas cosas, por lo qual deue el Corregidor ser mui cuidadoso, en que su ciudad y provincia este asaz, proueyda, y bastecida de trigo, y de pan cozido.] Hoc supposito constanter assero, Senatores huius urbis debere in conscientia eo tempore frumenta emere, quo vilius venduntur, vt sapiùs solet accidere tempore collectionis, vel alio tempore, in quo viri prudentes consideratis omnibus circumstantiis id facere in utilitatem Reipublicæ probabiliter existimabunt. Probatum hæc propositio. Nam dicti Senatores ex iustitia & ratione officij tenentur in conscientia tractare & agere rem ciuitatis utiliter, sed tempore collectionis, vel paulò post adest maior abundantia, & copia frumentorum, & vilius emuntur; ergo tunc tenentur illa emere, vel alio tempore, vt supra. Vnde quia contrarium sapiùs efficitur à Senatoribus subsequentiibus, postea longè carius emuntur cum magno dispendio, & interesse populorum & ciuitatis.

2. Sed audiamus virum doctissimum de hac re differentem: is est Michaël de Palatio in sua praxi de contractibus lib. 2. c. 2. fol. mibi 61. col. 1. & quia Codex tarus est ponam eius verba per extensum, itaque sic asserit: Scito Rectores ciuitatis esse sæpè culpandos, quippe cum potuissent sæpè frumenta colligere in horreum publicum, quando frumenta vilius valent, scilicet sub collectione frugum, præstolantur tempora caviora,

cum tamen teneantur prouidere Reipublicæ, minori impendio quo potuissent, cæterum inertes sunt frequenter in tanto negotio, quia non de sua re, sed de Reipublicæ negotio agitur. Ita Palatius, cui adiciatur etiam Villadiego in instruct. polii. c. 5. §. 17. n. 54 & Bobadill, vbi supra, num. 43. vbi sic ait. [El auer sido el Agosto fertil, no deue ser causa al Corregidor, para descuydar en la prouision del trigo, porques antes en el tiempo de la abundancia se ha de hazer para el de esterilidad, y por la comodidad del precio, que entonces ay, y porque de la tierra fertil del ordinario suele haber saca &c.] Quæ quidem vltima verba valde notanda sunt. Nam sapiùs accidit Senatores, propter optimam collectionem, non facere statim frumentorum prouisionem, sed postea, cum Regale Patrimonium concedat extractionem frumentorum, & vt vulgò dicitur, *li tratti*, extra Regnum, cum magno interesse sunt adstricti emere frumenta non vilius, vt ante potuerant, sed longè carius in damnum miseræ plebis & ciuitatis. Ex quibus omnibus manifestè apparet, Senatores desides circa prouisionem frumentorum non sine magno periculo, & onere conscientia id efficere. Ideo existimo necessarium esse huic malo, quàm citius occurrere & prouidere; ex illo enim grauissimum Reipublicæ damnum oriri, experientia lacrymabilis quotidie nos docet. Vnde crederem pro bono ciuitatis, Prætores & Senatores in mense Maij mutandos esse, nam ita vnusquisque (vt sic loquar) rem suam ageret, & ita proinde ac oculatim pro anno suæ gubernationis; victualium prouisionem efficeret. Saluo semper, &c.

3. Ad secundum dubium respondeo negatiuè. Est enim pessimus abusus, & non ferendus, vendere scilicet frumenta vilius quàm emuntur, & hoc facientes, faciunt contra rationem, contra ius commune, contra ius particulare, contra mentem Regis, & contra Iurisperitorum & Theologorum sententiam. Et primò faciunt contra rationem, nam cum ciuitas nostra non possideat redditus, neque bona aliqua, nescio quo pacto possit vendere frumenta viliori pretio quàm emerat, vt postea ingenti ære alieno prematur. Nec valet dicere, quòd cum ciuitas tale debitum in gratiam populi contraxerit, possit postea, quando vult, cum aliqua gabella illud soluere. Nam responderetur, cum gabella sit vniversalis, illam postea necesse est, vt soluat non solum populus, sed multi alij qui tale beneficium non acceperunt, & sic gabella esset iniusta, quia vnus solueret pro alio; imò ex ipso populo, aliqui minorem, aliqui maiorem summam soluerent, quàm antea ex vilitate dictæ venditionis frumentorum à ciuitate perceperant; quod etiam esset iniustum. Ergo, &c. Secundò, faciunt contra ius commune, nam ita habetur in l. 3. ff. ad leg. Iuliam de annon. vbi textus sic ait: Imperatores Antoninus & Pius responderunt minime æquum esse Decuriones vilius præstare frumenta ciuibus suis, quàm annona exigit: & glossa ibi adducit etiam l. non debere. ff. ad municip. & l. Decuriones. ff. de administr. rer. ad ciuit. pertinent. Tertio, faciunt contra ius particulare, nam in c. 41. Ordinationum huius ciuitatis sic habetur: [Si guardaranno li Preturi, e Giurati di vendere dette vittouaglie à manco prezzo di quel che le comparanno;] & in Ordinationibus impressis anno 1614. tempore Ducis Ossunæ cap. 46. sic habetur: [Accioche l'amministrazione di vittouaglie non habbia mai interesse alcuno, ne per questa occasione si habbia da inponere gabella con danno vniuersale di ogni sorte di persone, ordiniamo, che ogni sorte di vittouaglie, che comparanno li spettabili officiali per seruitio della Città, li debbano far vendere distintamente secondò la qualità loro, di maniera, che delle istesse vittouaglie, se ne caui il prezzo di quanto si haueranno comparato, con aggregarci l'interesse della moneta, e tutte altre spese per condurre, e conseruare dette vittouaglie.]

Quartò faciunt contra mentem Regis, ita enim præcepit sapientissimus Philippus I I. vt testatur à Ponte *ubi infra*; sic asserens. Mandauit memorandus Rex Philippus I I. per suas particulares literas, etiam cum additione sua propria manu scriptas à me informatus, dum Regentis officium exercebam in supremo Italiae consilio, omnino tolli abusum emendi per ciuitatem Neapolis frumentum carè, & distribuendo vilius postea inter ciues. Sic ille. Quintò faciunt contra mentem Iuriscónsultorum, nam contra tale pessimum factum inuehitur dictus celeberrimus Iuriscónsultus Ioa. Franc. à Ponte, qui tandem post tot dignitates in sæculo obtentas, in nostram Religionem se ascripsit. Is in *tractat. de potest. Pro Regis, tit. 2. §. 1. per tot.* clarè demonstrat ruinam ciuitatis Neapolis ex hoc abusu emanasse, quem ex multis rationibus detestatur: legatur quæso dictus Auctor, qui solidè & doctè, vt semper solet, hanc materiam pertractat, & illius additionator, Ioannes Baptista de Thoro citat pro hac sententia Bonifacium & Lessium. Vide etiam doctissimum Ludouicum Mexiam in *pragm. taxæ panis, concl. 4. n. 30.* Sextò, faciunt contra sententiam Theologorum; & ita Turrian. in *2. 2. tom. 2. disp. 4. dub. 3. n. 1.* supponit tanquam certum, ciuitates vendere frumentum eo pretio, quo emptum fuit. Et clarè hoc etiam docet Ioannes de la Cruz in *direct. cons. part. 1. præc. 7. quæst. 3. dub. 5. conclus. 2. in fin.* & P. Salas *tract. de empt. dub. 6. n. 3.* non solum hoc supponit, sed etiam rectè addit, Rempublicam diuidere inter ciues expensas, quas in tritico aduehendo, & seruando facit.

4. Imò Michaël de Palatio *ubi supra lib. 2. c. 1.* asserit quòd si aliqua Respublica tempore consueto, solitam provisionem frumentorum maturè fecit, si postea ex aliquo accidenti vilius venderentur, possèt in tali casu nihilominus dicta frumenta carius vendere eo pretio quo emerat, inuitis ciuibus & popularibus, adiunctis etiam expensis: & Rodriquez nouissimè in *summ. 10. 4. c. 17. n. 3.* sic asserit. [Puede la Republica obligar à todos los mercaderes suyos y de su distrito a gastar el trigo, conforme lo que costò, auiendo le comprado, para que no huuiessè falta en ella:] & ita accidisse in praxi, in quadam Hispaniæ ciuitate testatur ipse Rodriquez, sic consulens Decurionibus illius urbis, licèt frumentum subsequenti anno vilius venderetur, quàm anno superiori fuerat ab illa Republica emptum; & ita etiam expressè docet Faust. in *speculo Confess. disp. 6. quæst. 78. & 79.*

5. Ex quibus omnibus concludendum est, nullo modo ferendum esse abusum vendendi, scilicèt frumenta vilius, quàm fuerunt empta, & contrarium practicari, vt latè probatum est, contra omnem rationem erit. Itaque Illustrissimi Senatores circa præsens dubium, habeant oculos ad Deum, ad Rempublicam, & ad rectam gubernationem, & non ad satisfactionem auræ popularis, vt loquitur à Ponte *ubi supra*. Saluo semper meliori iudicio aliorum præstantissimorum virorum, quibus hæc omnia, & meipsum humiliter submitto.

6. Post hæc scripta, elapso iam anno, Serenissimus Rex nostram sententiã per epistolam directam Excellentissimo Proregi Marchioni Tauaræ, seruandam esse ab omnibus ciuitatibus huius Regni determinauit, quam epistolam hic per extensum apponere non grauabor. Igitur eius verba hæc sunt. [Ha se entendido, que el trigo, que compran las Ciudades de Palermo, y Messina, y otras deste Reyno, se suele vèder à mas buen precio, del que les ha costado, de que se les signe mucho interes, y danò, y porque esto es contra las ordenes, que estan dadas, y combiene al bien publico, y a mi seruicio à taxar esto para adelante, he querido encargaros, y mandaros, como lo hago proueyes, y deys orden que el trigo, que compraren las dichas Ciudades de Palermo, y Messina, y otras deste Reyno, no se venda, ni pueda

venderse a menos precio, del que les huuiere costado, y que se obseruen, y guarden las ordenes, que ay cerca desto sin dispensar a ellas, en ninguna manera, que tal es mi voluntad. De Madrid a veynte y tres de Enero 1627. Yo el Rey.] Quæ quidem epistola fuit postea executoria per ipsum Proregem, & Regale ! atrimonium, die decimoseptimo Aprilis, & à Senatu huius urbis die decimonono eiusdem mensis in eodem anno Domini millesimo sexcentesimo vigesimo septimo, tempore quo erat Prætor Illustrissimus Dominus Cæsar Caietanus Marchio Xiurtini, vir pro bono publico natus.

RESOL. XCIX.

An si quis vendat librum, quem scit breui prohibendum, possit illum vendere pretio currenti? Idem dicendum est de rebus aliis. Ex p. 7. tr. 10. & Misc. 1. Resol. 25.

§. 1. Negatiuè respondet nouissimè Trullench. in *Decalog. tom. 2. lib. 7. cap. 20. dub. 7. numer. 3.* vbi sic ait. Si scires aliquem librum esse prohibendum, eo quod habeat aliquem errorem, non poteris illum alienare vendeudo, quia habet defectum intrinsecum. Ita ille, & alij paulò infra citandi.

2. Sed affirmatiuæ sententiæ adhæret Eminentissimus Lugo de *iustit. tom. 1. disp. 27. section. 8. §. 2. numero 44.* vbi ita asserit. Infertur tertio, quid dicendum sit de vendeudo librum pretio currente, quem scit prohibendum esse, quod Ludouicus Lopez, & Salon. quos asserit, & sequitur Salas *dubit. 32. num. 8. in resp. ad secundum.* dicunt esse contra iustitiam, quia vitium illud iam est præsens, cum non soleat prohiberi liber, nisi propter vitium ipsius, vel Auctoris. Hoc tamen probaret, nec etiam ab ignorante prohibitionem futuram posse sine diminutione pretij vendi, nec posse postea prohibitione sequuta, pretium totum retineri, cum reuera liber ille minùs valeret propter vitium, quod iam habebat. Imò licet non prohibeatur, si tamen dignus erat prohibitione, idem dicendum esset, cum vitium non consistat in prohibitione futura, sed in eo quod dignus esset prohibitione. Quare mihi consequenter idem dicendum videtur in libro, quod in rebus aliis, cum ante prohibitionem pretium illius ex communi æstimatione iustum sit. Imò videmus quando libri prohibitio futura timetur, solere potius præteritum crederi, propter curiositatem, & auiditatem emptorum, qui librum illum legere desiderant: vnde qui postea contra prohibitionem librum vendunt, carius solent illum vendere, quàm si non fuisset prohibitus propter maiorem emptorum auiditatem, quæ licèt ex peccato oriatur, sufficit tamen ad pretium vulgare augendum. Hucusque Cardinalis de Lugo.

3. Sed vt verum fatear, opinio negatiua est communis, & illam præter Lopez, Salonium, Salas, & Trull. citatos, tenent ex Societate Reginaldus *tom. 2. l. 25. c. 23. n. 346* & Dicastillus de *iust. lib. 2. tr. 9. disp. 4. dub. 8. num. 124. & 125.* sententiam tamen Cardinalis de Lugo puto probabilem esse.

RESOL. C.

An si quis rogatus de futura copia mercium, vel tritici, aut moneta diminutione, vel de discessu Proregis, & Aula, dicat se nescire, vel respondeat negatiuè, aut æquiuocè, vel amphibologicè, peccet contra iustitiam, & teneatur restituere? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 46.

§. 1. Affirmatiuam sententiam docuit Lopez de *con. tr. lib. 1. c. 47. dicto 5.* Lessius verò *lib. 2. c. 21. dub. 5.*

dub. 5. num. 43 negatiuam tenet; cum limitatione tamen, si ille videlicet, in hoc non sit fide dignus: nam aliter, qui credit suæ leuitati, imputet, si quod inde damnum sentiat.

2. Sed alij absolute hanc sententiam docent. Et ita tenet Salas *de empr. dub. 2. 3. num. 2. in fin.* & Ioan. de la Cruz *in direct. conscient. part. 1. precept. 7. qu. 1. dub. 10. concl. 3.* vbi sic asserit: [Copia futura mercis à te nota non minuit pretium tuæ mercis; sed licite vendis pretio currenti. Et licet interrogatus de copia futura, taceas, aut dicas, nil scire, cum non tenearis veritatem manifestare ex iustitia; imò, etsi mentiaris, dicendo, non esse futuram copiam, si alias ex tuo mendatio non creuit pretium; licite vendis pretio currenti.] Ita ille, & recte quidem: nam in tali casu dissimulare, & retinere responsum, non est actus positiuus.

3. Deinde, iste æquiuocè, & amphibologicè respondere potest, cum veritatem detegere non teneatur: & licet non occurrente æquiuocatione mentiatur; mendacium non est perniciosum, sed officiosum; quia ius habet consulendi suæ indemnitati, etiamsi inde sequatur damnum tertij, & licet vtatur malo medio, scilicet mendacio, non peccat contra iustitiam, sed contra veritatem. Eset etiam aliquando contra charitatem: vt si nouerim, ex illa emptione alterum incursum in extremam, vel grauem necessitatem; nisi ego in similem necessitatem essem incursum: quia non potero vendere mercem illam, vel monetam illam distrahere, nisi illum in talem pauperiem iniiciendo. Sed hoc rariùs accidit, idè absolute nostram opinionem in praxi probabilissimam esse existimo.

RESOL. CI.

An si quis sciat Aulam, & P. regem cito Messanam discessurum, possit domum locare pretio currenti?

Et an sit licitum pecuniam, quam scit breui diminuendam mutuo dare cum obligatione habendi postea eundem valorem?

Ex quo inferitur, quod si sciam pretium mercis mox minuendum, possim eam vendere pretio currenti, etiamsi sciam Magistratum conuiderisse decretum de illis minuendis, si tamen tale decretum non sit promulgatum.
Ex p. 1. tr. 8. Ref. 45.

Sup. hoc supra lege doctrinam Ref. 96. & 97. & infra Ref. 104.

§. 1. **N**egatiuè respondet Greg. de Valentia *tom. 3. disp. 1. quest. 20. punct. 4.* ex quadam ratione, quam non bene cauit Turrian. *in 2. 2. tom. 2. disp. 58. dub. 3. n. 4.* Molina *tom. 2. disp. 54. n. 11.* & Salas *tract. de empr. dub. 32. num. 8. id. 5. arg.*

2. Idè, & merito, contrariam sententiam docent. Et ita etiam tenet Lessius *lib. 2. c. 21. dub. 5. num. 44.* & Ioan. de la Cruz *in direct. conf. part. 1. precept. 7. q. 3. dub. 10. concl. 2.* vbi sic asserit: [Licite venditur domus pretio currenti in curia, etiam à sciente Curiam in breui mutandam in alium locum. Et si emis aliquid potes soluere in moneta, quam scis cras deponendam ex suo valore: & potes illam nunc mutuare, & recipere postea valorem, quem habebat, quando mutuasti: etsi non esses consumpturus ante eius depositionem.] Ita ille, quem vt diximus, non solum à sequitur Salas, quoad locationem domus; sed etiam quoad mutationem pecuniæ; nam *loc. cit. in fin. dubitationis*, sic ait: [An verò sit licitum, pecuniam, quam scio breui minuendam, mutuo dare cum obligatione habendi postea eundem valorem, Syluest. *verb. usur. q. 15.* & Gabriel *in 4. Mt. 1. c. 9. 11. art. 3.* putant, esse usuram; sed parum consequenter, & falsò, vt docent Cord. ba, Nauarra, & Aragon. siquidem hæc communi æstimatione, & vel ex lege tantum valorem nunc habet. Idem ait Nauarrus de cambio.] Ita Salas. Quod est valdè notandum pro praxi.

Sup. hoc in duabus Ref. 1.

3. Et ratio horum omnium est: quia res iuste vendi potest secundum communem æstimationem pro tempore vigentem: nam iustum pretium est, quod vel Principis lege, vel communi æstimatione constat, etiamsi ignorantia, & errore fundetur: alioquin etiam, qui ignorantes currenti pretio vendidissent, tenerentur postea restituere: quod est absurdum. Ergo, &c. Ex his etiam sequitur, quod si sciam, pretium mercis mox minuendum, possim eam vendere pretio currenti; vel monetam, seu triticum alienare, & vendere, etiamsi sciam Magistratum conuiderisse decretum de illis minuendis; si tamen tale decretum nondum est promulgatum. Sed de his omnibus iterum redibit sermo.

Sup. hoc Resolutio bus anno huius Re

RESOL. CII.

An si quis sciat breui valorem moneta diminuendum esse, possit illam alicui mutuare cum pacto; vt eam sibi restituat iuxta valorem quem dicta pecunia habet, non autem eo, quem habebit tempore, quo restituendum erit mutuum? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 25.

§. 1. **N**egatiuam sententiam amplexus est Azor. *p. 3. l. 5. c. 7. 9. 9.* & Rebell. *p. 3. l. 9. 9. 6. n. 7.* cum aliis. 2. Sed ego contrariam sententiam probabiliorè esse, existimo, quam docet & tuerit Reginaldus *tom. 2. l. 5. c. 23. n. 345.* & post illum Bonacina *de contr. disp. 3. q. 2. punct. 5. n. 17.* & alij penes ipsum. Et ratio est, primò quia ita mutuans vtitur iure suo. Secundò, nihil accipit supra sortè, cum accipiat tantum quantum tradidit in mutuo: quod est considerandum secundum rei valorem, & non secundum rei quantitatem. Et tandem, sicut licitum est rem meam alteri tradere quam præuideo perituram, nisi vendam; ita etiam licitum videtur mutuare pecuniam, cuius valorem noui Principis autoritate diminuendum. Et hæc doctrina procedit, etiamsi mutnarius plus pecuniæ mutuet cognita lege promulganda, quam alioquin distraxisset. Hæc omnia Bonacina,

Sup. hoc Ref. præta, §. Idè post medietate à vers. Ar. verò, & Ref. seq. le eius doct nam per tam.

RESOL. CIII.

Mutatione moneta facta, cuius temporis æstimatio, vel quantitas in mutuo reddendo speranda sit? Ex p. 8. tr. 7. & Misc. Ref. 18.

§. 1. **Q**uestio est satis practicabilis, & inter viros doctos exagitata, ideo illam fusiùs pertractabo, & non loquimur de mutatione intrinseca monetae, videlicet quando materia ipsius pretiosior, vel vilior facta est; sed de mutatione extrinseca, quando valor, siue æstimatio tantum, non materia monetae, mutata est; & ego olim in isto casu mordicus tenui, solutionem monetae præstandam esse æstimationem temporis, quo pecunia soluenda est, ita sanè vt creditor in totidem aureis acquiescere teneatur quod expendit, siue æstimatio illorum aucta, siue imminuta interea fuerit. Et ita hanc sententiam tenet Fachinæus *l. 2. contr. iur. c. 9. verb. tertia est sententia.* Coraf. *l. 4. Misc. c. 13. n. 5.* Bc. *tr. decis. 37. n. 4. & 13.* Vrsill. *ad decis. Matth. de affl. 194. n. 3.* Bartol. *in leg. cum quid 3. n. 17.* Castrensis *n. 6.* Socin. *n. 42.* Alex. *n. 16.* Alciat. *n. 68 ff. de reb. creditis.* Gail. *3. obs. præcl. c. 73. n. 9.* & alij penes ipsos.

up. hoc e. docti pt æcedent Ref. & al ritis vers. eius not.

2. Sed modò ego contrariæ sententiæ magis adhæreo, ex multis fundamentis, quorum

Primum petitur ex dicta leg. cum quid 3. in fine, ff. de rebus credit. vbi Pomponius respondet, in mutuo id actum intelligi, vt eiusdem generis, & eadem bonitate soluatur, qua (tempore nimirum contractus, siue mutui facti) datum sit. Quod si verò secundum præsentem monetae æstimationem, non illam, quæ tempore mutui contracti

contracti fuit, solutio facienda esset, non tantundem, sed plus minùve, quàm est acceptum, redderetur: id quod à mutui natura quàm maximè abhorret, quippe in quo hoc tacitè actum intelligitur, vt non solum in eodem genere, sed eadem quoque bonitate solvatur, qua datum est *d. l. 3. ff. eod. tit.*

3. *Alterum fundamentum* dependet ex *l. Rutilia Polla 69. ff. de contrab. empt.* vbi apertè Proculus statuit, in contractibus eam æstimationem inspiciendam esse, quæ fuit tempore contractus; cui assentiri videtur Africanus in *l. cum quis 22 ff. de oblig. & actionibus*, nec non Innocentius, eius nominis III. in *prædicto c. olim 20. de censib.* non obscure tradens, ad tempus contractus, quo denarij Papienses promissi sunt, respiciendum; & Gregorius I X. in *d. c. penult.* ibi, solutione prioris pecuniæ (quod ad tempus contractus refertur), vel si non sit in vsu, æstimatione pensionis antiquæ, &c.

4. *Tertium fundamentum* tale est: Omnis obligatio, quæ ex datione pecuniæ oritur, ratione æstimationis certa est. *l. nummis 3. vers. cum certa sit. ff. de in litem iurand. l. 1. in princ. ff. de condi. criticiar. l. idem. 3. vers. sic. peccuniarum quoque. ff. de eo, quod certo loco &c.* Ergo ex mutatione monetæ isthæc obligatio, quæ initio contractus certa fuit, haudquaquam variari, & incerta fieri, sed in tempore contractus certitudine persistere ac permanere debet, argum. *fundum Cornelianum 23. vers. sic. præsentis æstimationis. ff. de nouationib. & l. hominem; 37. ibi, æstimatio eius ad id potius tempus. &c. ff. mandati.*

5. *Quartum fundamentum* sumitur à natura mutui, quippe quæ periculum rei mutuo acceptæ ad debitorem transfert, non tam quod ipsius gratia mutuum contrahitur, quàm quod is rei mutuo acceptæ dominus factus est: ac proinde si vllum periculum hoc casu versaretur, illud nulli alij, quàm ipsi debitori, tanquam domino adscribendū esset, hoc principio nostro *l. si ut certo 5. §. n. vidēdū ff. comodat. & l. signus 9. C. de vigneras. actione.*

6. *Quintum fundamentum* ex eo constat, quod si diminutio valoris thalerorum, siue aureorum mutuo datorum creditoris damno cederet, veluti fieri oporteret, si non contractus, sed solutionis tempus attendendum esset, hoc absurdum sequeretur, creditor officium suum damnosum esse debere, dum videlicet ex eo quod debitori credendo benefecit, damno afficeretur, Contra verò debitor non solum vsura temporis fructetur, sed & lucrum faceret ex eo, quod plures aureos, siue thaleros expendit, in ea nimirum æstimatione, quæ tempore contractus fuit: cuiusmodi iniquitati ipsa ratio aduersatur; quippe quæ dicitur, ne quisquam ex suo officio, quod eius, cum quo contraxit, non etiam commodi sui causa fecit, damnium patiatur. *sed si quis 7. ff. quem modū test. aperiat. l. si seruus. 61. §. quod verò 5. ff. de furt. l. verò 12 §. si mihi 9. ff. in ad. l. absentia 140. ff. de reguliur.*

7. *Sextum fundamentum* depromitur ex causa mutui finali. Cum enim mutuum eum in finem sit inuentum, vt necessitati commodisq; proximi per illud subueniatur, est profectò, quod debitor commodum eius, quod accepit mutuum, habeat tantisper, dum moræ argui non potest: tantum abest, vt si valor monetæ interim auctus fuerit, damnium hoc ad ipsum debitorem redundare debeat. Quemadmodum & vice versa, si valor pecuniæ mutuo acceptæ imminutus sit, iniquum ducendum non est, si debitor suppleat id, quod valori pristino, qui videlicet tempore contractus fuit interim decessit: cum eum pecuniæ valorem creditori restituat, quem acceptum protinus suos in vsus conuertit. D. Philipp. Matthæus *ad d. l. 3. ff. de reb. credit. pag. 40. Bronchorst. d. centur. 1. assertion. 64. edit. 1.*

8. Postremum fundamentum desumitur à verosimili contrahentium mente, quorsum nunquam recurrendum, præsertim verò in contractibus. *l. sed Celsus 6. §. 1. ibi, potius id, quod actum, quàm quod dictum, sequendum. & l. fistulas 78. in princip. ff. de con-*

trahend. emptio. l. in conuentionibus 219. ff. de verborum significat. leg. ultim. ibi; cum sit iustum, voluntates contrahentium magis, quàm verborum conuentionem inspicere. Codic. qua res pignori obligari possit vnic. ibi; ne propter nimiam subtilitatem verborum, latitudo voluntatis contrahentium impediatur. Codic. vt actiones ad heredem, &c. Et cum mens patet, de verbis parum curandum, *l. 1. & totius Codic. plus valere quod agitur quàm quod simulatè concipitur. Philippus Decius in l. semper in stipulationibus 34. m. i. vers. verba non sunt curanda, &c. ff. de regul. iur. Verba quippe se habent vt corpus, & superficies mens verò, vt spiritus & anima, teste Augustino *canon. seculi 12. distinct. 2. c. olanti. à Valle. om. si. 70. n. 16. volum. 3.* Cæteriùm contrahentes ad nummum (quatenus lege & æstimatione publica nummi) valorem, non nummi corpus, seu massam respexisse, eundemque valorem in obligationem dedixisse censentur. Quoniam verosimilius est, eos consensisse in id, quod præsens fuit, quàm quod sub incerto esse potuit. *l. si ita esset. 7. vers. quia præsens tempus semper intel. igetur, &c. ff. de aur. & argent. legat. dicta leg. 1. in fine principij. ibi, vsus, dominiumque non ex substantia, sed quantitate, &c. ff. de contrab. empt.* Quare similiter concludendum, bonitate monetæ extrinseca, quæ in valore consistit, immutata ad tempus contractus, quæ tum æstimatio monetæ fuerit communis, respiciendam, & secundum eam solutionem faciendam esse: & consequenter incrementum monetæ, in eo casu, debitoris lucro; decrementum contra, eiusdem damno cedere.*

9. Nec supradictis obstat textus in *l. cum certum 9. ff. de auro, & argenti legat.* vbi Modestinus respondit: Si certum auri, vel argenti pondus legatum, & non species designata sit, sed genus, vt sit in mutuo, puta si quinque pondo legata sint, non materiam, sed pretium, siue æstimationem præsentis temporis præstari debere: cuiusmodi tempus præsens vix intelligi potest de tempore alio, quàm quo solutio facienda est. Etenim verba ista, *præsentis temporis*, haudquaquam de tempore solutionis, sed de tempore, quo testamentum est conditum, exaudienda sunt, per *leg. uxorem 41. §. testamento 4. ff. de leg. 3. & d. l. si ita 7. ff. de aur. & argent. leg.* vbi tam Scæuola, quàm Paulus æstimationem rei legatæ in dubio ad tempus conditi testamenti referri volunt, quod verosimilius sit, testatorem verba sua intellexisse de illa æstimatione, quam præsens vidit, & sciuit: cum futuram monetæ mutationem ne diuinare quidem potuerit, argument. *l. Iulianus 6. ibi, nec aduentitij casus computandi sunt, ff. qui & à quibus manumissi liberi non sunt. Pinel. ad rubr. Cod. de rescind. vendis part. 1. c. 3. n. 23.*

10. Nihil autem obstat, quod aliud sit res ipsa, & aliud eiusdem æstimatio: & id præstari oporteat, quod in obligatione est, argument. *l. si ita fideiussorem 42. ff. de fideiussoribus, & l. fin. Cod. de fideicommissariis liberatibus.* Atqui res, siue ipsa centum (exempli gratia) aureorum, seu thalerorum corpora in obligatione consistant. Hæc igitur, quantumuis eorum æstimatione mutata, præstari debeant. Nam respondetur, hoc argumentum falso inniti principio: quoniam præsupponit, aureum æstimari ex materia potius & auro, quàm valore imposito: ac nummis creditis, non principaliter potestatem & valorem, sed corpora certa aureorum esse credita: quod superius sufficienter refutatum est, ex *d. l. 1. ff. de contrab. empt.* & indicatum, nummum, sub ratione quantitatis in mutuum deduci, adeoque non corpora aureorum, sed ipsum valorem mutuo dari. Hic igitur si restituatur, recipit creditor, quod dedit, & quod in obligatione fuit, quodque ipsi debebat.

11. Sic quoque nihil negotii facessit, præallegata *l. creditorem 99. ff. de solutionib.* ex qua inferitur, quod quæ-

admodum ereditor nummos in aliam formam recipere non cogitur, si damnum aliquod inde passurus est: ita nec pecuniam numeratam in aestimatione maiori, quam expendit, accipere teneatur, cum haud sine damno id sit facturus. Creditor enim damnum nullum patitur, quando eandem pecuniam aestimationem recipit, quam expendit. Nec cuiquam iniquum videbitur, auctae aestimationis commodum creditori adimi, cum initio sponte vsu pecuniam sese abdicat, contentus parem eius aestimationem postea recipere: eoque æquius hanc, si quæ est, iacturam creditor feret, quod etiam spem commodi habet. Etenim si immunita fuisset pecuniam à se datae aestimatio debitor defectum illum similiter supplere teneretur; ita ut creditor eandem illam pecuniam aestimationem, quam erogauit, habere posset. Et aliàs insuper tritum est, ex fortuito dubioque euentu neutrum læsum censeri, argum. *leg. si pater. 12. Cod. de inofficios. testament. l. si olei 21. Cod. de locat. n. Ergo, &c.*

12. Et ita hanc posteriorem sententiam docet Decius num. 56. Bolognetus num. 73. Donellus num. 11. in *dist. leg. 3. de reb. edit.* Decianus *vol. 1. resp. 11. n. 92.* Siterinus *de Regularib. lib. 2. c. 7. n. 148.* Arnisaus *de iure Maiest. lib. 1. c. 7. num. 3.* Couarr. *de vet. numism. collat. §. unic. n. 3. lib. 2. c. 207. n. 9 & 10.* Besoldus *tract. de mutuo, c. 9. n. 9.* Bocerus *tract. de iure monet. c. 2. n. 13.* Mynsingerus *cent. 4. obseru. 1.*

RESOL. CIV.

Olim in hoc Regno propter monetæ mutationem promulgatam fuit Edictum ab Excellentissimo Pro-Rege Marchione Villena, ut in posterum omnia genera monetarum secundum pondus valerent, & expenderebantur, cum hoc scirent multiantes Edicti promulgationem omnem pecuniam, vel mutuo dederunt, vel ex ea res emerunt. Quæsitum fuit à multis, an hoc cum crimine, & onere restitutionis factum fuerit?

Et an Princeps, & eius Consiliarij teneantur ad restitutionem; si ex eorum negligentia illa notitia legis promulgandæ peruenit ad aures subditorum, unde ipsi postea ex tali scientia merces vendiderunt, cum aliorum detrimento? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 54.

Quoad hoc lege supra doctrinam Ref. 96. 97. & 101.

§. I. **M**ulti Theologi tunc affirmantem sententiam sustinuerunt, nec quidem improbabili-ter: nam lex futuræ Pragmaticæ Principis debet esse omnibus communis, tam insciis, quam consciis, etiam antequam promulgetur; & sic in fraudem eius facit, qui ante promulgationem futuram: & ignorantiam ab aliis, plus distrahit, quam distracturus foret de re imminuenda, quoad valorem per legem publicam. Deinde, si Princeps alicui aperiret futuram decretum ante promulgationem, & hic occasione talis notitiæ cum aliorum damno plus monetæ, & mercium distraheret, ut ditaretur; teneretur quidem ad restitutionem, quia fuit causa illius damni. Ergo etiam ille tenebitur, qui hac occasione ditatus est, quomodocunque ea scientia ad ipsum deuenerit. Et ita in terminis sequuti sunt hanc sententiam Molina *tom. 2. disp. 354. §. In hoc tamen.* Reginaldus *in sua praxi, tom. 2. lib. 25. c. 23. n. 345.* Rebellius *de oblig. iustit. p. 2. lib. 9. c. 6. n. 7.* & Pinellus *C. de rescind. vend. p. 3. c. 2. n. 22.*

2. Sed ego contrariam sententiam consului, nixus autoritate Lessij *lib. 2. c. 21. dub. 5. num. 45.* Ioan. Salaë *tr. de empt. & vendit. dub. 32. num. 8 ad 5.* Homoboni *in exam. Eccles. 2. tr. 9. cap. 3. quæst. 4.* & Barthol. à S. Fausto *in spec. Confess. disp. 16. quæst. 19. num. 2.* qui citat Couarruiam, Sotum, Caietanum, Bannez, & Aragoniū. * Et ratio est manifesta: nam lex ex communi sententia DD. non obligat ante Iudicis promulgationem: ergo, etiam si aliquis sciret decretum à Principe condi-

tum circa monetam, vel alias merces; tamen, dum non est promulgatum, non obligabit, neque ullam vim habebit; & idèd antiquam pretium durabit. Nec valet dicere, ait Lessius, *vbi supra*, quod hoc procederet in illo, qui distraheret monetam, vel alias merces bona fide; non tamen in illo, qui ex notitia huius decreti, venderet plus mercium, quam alioquin erat venditurus: nam responderetur, quod talis utitur iure suo, nec aliqua lex vetat, ne utatur notitia illius decreti in suum commodum.

3. Hanc etiam opinionem sequitur Comitulus *in respons. mor. lib. 3. q. 32. n. 6.* Obserua tamen, quod Princeps, eiusque Consiliarius tenetur ad restitutionem, si ex eorum negligentia illa notitia legis promulgandæ peruenit ad aures subditorum; unde ipsi postea ex tali scientia vendiderunt merces cum aliorum detrimento. Et ratio est: quia tenentur ex officio euitare, ne detrimentum hoc aliis sequatur: cæteri verò ciues, minimè. Videant Consiliarij, quanto silentio in istis negotiis est procedendum.

RESOL. CV.

An pro nummis aureis simpliciter, sine generaliter datis, debitor possit alterius generis nummos argenteos, aereosque, inuito creditore, soluere? Ex p. 8. tr. 7. & Mis. Ref. 19.

§. I. **C**asus est curiosus, & quotidianus, & ad illum negatiuè respōdet Henricus Bocerus *tr. de Regalib. c. 2. n. 229.* Naturalis namque conditio, ait ipse, mutui, hæc est, ut id quod mutuo datum est, in eodem genere, & qualitate eadem reddatur, §. *quoniam*, ibi, sed alia eiusdem naturæ & qualitatis reddatur. *Instit. quib. mod. re contrah. oblig. l. 2. in princ.* ibi, sed idem genus, & *d. l. 3.* ibi rem quæ ex eodem genere sit reddere. *ff. de reb. credit.* Cum ergo diuersi generis sint, diuersæ item qualitatis aurei nummi, & nummi argentei, non est cogendus creditor, qui aureos certo numero credit, ut argenteam pecuniam recipiat. Cum item thaleri genere, & qualitate à minuta differant pecunia, creditor qui thaleros ad certum numerum dedit mutuos, minutam recipere pecuniam, haud cogi debet.

2. Confirmat eandem conclusionem textus *in Novell. 4. c. 3.* vbi disponitur, iustum non esse, ut qui mutauit aurum, quicquam aliud ei inuito solvatur, nisi debitor ad aurei restitutionem idoneus non sit. Extracatum ergo impossibilitatis regulariter pro aureis reddendi sunt aurei, non alia pecunia, & pro mutuis thaleris reddendi alij thaleri, non minuta pecunia.

3. Accedit huc quod aliud pro alio, inuito creditore, solui non potest, *l. 1. §. 1. ff. de reb. cred.*

4. Robur accipit hoc pronunciatum ex *l. unic. Cod. de argentei pretio, quod thesauris inferitur. l. 10.* vbi prouincius, quæ argentum debent Imperatoris fisco, specialiter privilegium tribuit soluendi aureos. Unde patet, quod regulariter sine speciali concessione iuris alia pecunia pro alia inuito creditore solui non possit, pro aurea scilicet moneta argentea, vel pro hac illa, vel pro grandioribus, nummis, pecunia minuta, *ad dist. Nouell. 4. c. 3. mihi pag. 50. & ad l. quotiens 59. in fin. ff. de verb. oblig. & in lib. 28. Pauli ad edictum. pag. 25. & seq.*

5. Quæ sententia vltius & hac ratione ex principiis naturæ petita egregiè probatur, quod alteri per alterum iniqua conditio inferri non debet, *l. non debet 4. ff. de reg. iur.* Solutio autem alterius generis monetæ, minutæ maximè, non modica plerumque incommoda habet: siquidem non modò minutæ pecuniæ summa magna ad gestationem creditori grauis est, & onerosa, & maiorem cum sumptu & periculo etiam peragrè transportatur, sed & non facile & commodè erogari potest minuta pecunia, sicut aurei, vel thaleri, maximè si ad emendos

* Sup. hoc signanter in Ref. vlt. not. præteritæ propè finem.

emendos annuos reditus expendere eam velit creditor, aut, si mercator sit, pro ea merces in nundinis comparare sibi constituerit. Hucusque Bocerus, cui adde Matthæum Colerum *tr. de processu execut. p. 1. c. 10. n. 7.* Borchooltum *in comment. de reb. credit. c. 7. n. 4.* Boërium *decis. 327.* Vvesembecium *in Paratilis, ff. de reb. credit. n. 12. versic. ex eadem ratione.* Couarruuiam *de veter. numism. collat. c. 7. §. unico,* & alios penes ipsos.

6. Sed his non obstantibus affirmatiua sententia magis mihi placet, quam tueretur Fachinæus *lib. 2. controuerf. iur. c. 50.* Menochius *conf. 49. n. 38.* Hunnius *lib. 3. variar. resol. iur. ciuilib. tr. 3. p. 1. qu. 8.* Besoldus *tr. de mutuo, c. 9. n. 2.* Vulteius *lib. 1. iur. prudent. Rom. c. 35. n. 83.* Alciatus *n. 11.* Purpuratus *n. 31.* Federicus Scotus *n. 231. ad l. 2. §. 1. ff. de rebus creditis.* Treutlerus *disp. 20. thesi 12. l. iura A. v. l. 1. & alii penes ipsos.*

7. Probatur primò hæc sententia per *leg. 1. ibi,* eaque materia forma publica percussa, vsum dominiumque, non tam ex substantia præbet, quam quantitate. *ff. de contrahent. enpt.* ex qua l. apparet, quòd pecuniæ bonitas, vis ac substantia non consistat in ipsa pecuniæ materia; sicut vini bonitas est in ipso vino: sed aliunde ab arbitrio videlicet, magistratus & legislatoris dependeat, adeò, vt nummus nihil aliud sit, quam eius æstimatio & valor ipsi à percussente, seu magistratus edicto impositus. Vnde numus à Græco *vμθ* dicitur, eo quòd omnem suam auctoritatem ex lege sola habeat. Aristot. *l. 5. Ethicor. c. 5. & l. 1. Politic. c. 6.* Itaque qui certam monetæ speciem accepit mutuam, non tam speciem, quam valorem, atque æstimationem istius speciei accepit: neque etiam accepisse intelligitur in alia bonitate, quam ea, quæ illa ipsa æstimatione continetur: veluti qui thalerum Imperialem Vvirtembergicum hoc tempore accepit mutuam, non præcisè corpus thaleri, sed potiùs ipsius valorem debet: proinde si 22. batzios reddat, non aliud pro alio, sed idem reddit, nempe valorem, qui creditus censetur, & in quo solo pecuniæ numeratæ bonitas sita est: cum vnicam hanc ad rem parata sit, vt eam æstimationem, quæ publica lege ipsi indita est, præstet. Vulteius *lib. 1. disceptat. scholastic. cap. 10.*

8. Deinde nostræ sententiæ fundamentum desumitur ex *d. l. que extrinsecus 65. §. 1. ff. de verbor. oblig.* vbi is, qui denarios stipulanti, eiusdem quantitatis aureos spondet, obligari dicitur. Atqui non valet stipulatio, verborumve obligatio, cum de alia re loquitur stipulator, de alia promissor. *§. præterea 5. & §. si de alia 22. infr. de inutilibus stipulat.* Ergo non sunt aliud denarij, quam aurei eiusdem quantitatis: ac ea propter nec aliud soluitur, quam quod debebatur, cum pro aureis denariis eiusdem quantitatis, & vice versa, pro denariis aureis eiusdem quantitatis, siue valoris soluuntur.

9. Tertiò, isti sententiæ auxiliarij non parù *l. Titia amica 35. in princ. ff. de iur. & ar. legat.* vbi auro pòdo quinque legatis, respondetur: aut aurum, de quo quæritur, præstari oportere, aut pro arbitrio hæredis pretium auri, quanti comparari potest. Si igitur pro auro infecto pecunia quæuis signata præstari potest ad meam quantitatem, qua aurum æstimeretur: multò magis pro pecunia aurea debita, cuius multo certior est æstimatio, quam auri infecti, alia quæuis pecunia præstari poterit.

10. Quartò, eandem assertionem confirmat textus in *l. vnic. Cod. de collatione aris, & l. vnic. Cod. de argenti pretio,* quod thesauris infertur: in quarum priori, in collationibus, pro viginti libris æris, vnicum auri solidum: in posteriori, pro singulis libris argenti, quinos solidos; adeòque pro argentea moneta auream, & contrà, inferre, & soluere debitori licet.

11. Quintò, huc accedit, quòd nummi rebus incorporeis comparentur, adeòque æstimatio nummorum, magis, quam corpora, credita existimeretur, *l. si is, cui 94. §. 1. ff. de solutionib. l. planè 34. §. sed si non corpus 3. ff.*

Tom. VI.

de legat. 1. l. quisquis 95. ff. de legat. 3. l. Lucius Titius 24. ff. deposit. l. si pœna 19. §. 2. ff. de condit. indebit. l. si hæres 68. ff. ad Senatusconsult. Trebellian. l. quod dicitur 5. in princ. ff. de impens. in res. dotal. factis.

12. Ac sanè impositiuum principaliter nummorum valorem, circa considerationem materiæ, spectandum esse, vel ex eo satis liquet, quòd non solum ex auro, & argento, verum etiam ex plumbo, ferro, ære, atque adeò ex corio cudi interdum nummi soleant. Iul. Cæsar *de bello Gallico, lib. 5.* Alexand. ab Alexand. *gen. dier. 4. c. 15.* Seneca *de benefic. lib. 5. c. 14.* Gregor. Tholosan. *lib. 3. de Republ. cap. 6.* Hinc & Imper. Fredericus II. propter exhaustam diuturnitate Italici belli pecuniam, coriaceam monetam cudi iussit, eique pretium, siue valorem aurei Augustalis imposuit, statuitque, vt eo pretio ab omnibus in emendo vendendòque sumeretur: simulque per præconem publicè edici curauit, eum, qui bello finito talem monetam ad Cameram Imperialem referret, aureum Augustalem recepturum. Quod cum ab ipso bona fide præstitum fuerit, documentum apertissimum præbuit, valorem & pretium monetæ, non materia, sed hominum instituto, & conuentione æstimari: vt auctor est Pandolphus Colleenicius, & Antonius Florentinus *in Chronicis sub ann. 1240.* hofque referens Hotomanus *de quest. illust. 15.*

13. Nec obstat dicere, quòd aliud pro alio invito creditori solui non possit *l. 2. §. 1. in fin. ff. de reb. credit.* & mutuam eadem bonitate, qua datum est, eodemque genere reddi debeat, *d. l. 3. ff. eod.* & hoc principio, *vers. & quoniam,* &c. hoc autem non fiat, cum pro auro argentum, aut pro argento æs restituatur; siquidem aurum multis partibus præstare argento, & argentum æri, nemo ignoret. Illud, inquam, non obstat, quia, cum in nummis non materia illa externa, aurum videlicet, æs, vel argentum, sed valor spectetur, indeque nummi substantia, qualitas, & bonitas æstimeretur, & nummus sub ratione quantitatis, ac valoris in mutuam deducatur, vt extensum supra ex *d. l. 1. ff. de contrahent. enpt.* non videtur aliud solui pro alio, aut pecunia in alia qualitate, sine bonitate, quam in qua erat credita, quando idem valor, qui datus, restituitur. Nec quicquam mouet, quòd sicut pro aureis alia moneta, argentea, vel area solui non possit. Hæc enim ratiocinatio ex disparibus procedit, proindeque nullius momenti habetur, *l. duobus 25. ff. de testamentar. tutel. l. inter stipulantem 83. §. sacram 5. vers. sed hæc dissimilia sunt, ff. de verbor. oblig.* Nam cum triticum datur pro vino, res alterius generis dari intelligitur; non verò, cum pro aureis dantur argentei nummi, quoniam tunc idem planè, quod datum est, redditur, nimirum valor, seu æstimatio. Nec etenim nummi aurei ab argenteis, aliisve genere differunt, si substantia illorum, non ex materia externa, sed ex quantitate, valore, & potestate æstimeretur. Ergo, &c.

Sup. hoc in Ref. seq.

RESOL. C VI.

An aliquid pro alio invito creditore, solui possit? Ex p. 2. tr. 16. & Misc. 2. Ref. 39. alià 41.

§. 1. **N**egatiuè respondet cum Tannero *in 2. 2. disp. 10. dub. 1. n. 2. & 3* Valentia *1. 3. disp. 7. q. 6. punct. 7.* & aliis, quando res ablata non sunt vsu consumptibiles, secus si essent, vt pecunia, frumentum, &c. & ideo non est in optione creditoris soluere æstimationem rei debitæ, vt si quis abstulit ab alio librum, equum, & similia, vel debet ex causa legati, vel aliàs domum, oliuetum, vineam, & similia, non est in eius potestate soluere pro specie debita æstimationem, seu valorem illius, nam, vt patet ex *l. cum à quo. & ex l. manifesti, C. de solut. aliud pro alio invito domino, reddi non potest, si res extat,*

Sup. hoc ex latissima doctrina præcedentis Ref. signanter §. vltim.

2. Non reticeam tamen Ioan. Valer. in *differentiis utriusque fori, ver. debitum, differ. 8. num. 1.* asserere, supradicta esse vera in foro exteriori, non autem in foro conscientiae, in quo ex vi restitutionis, vel obligationis ad rem reddendam, satisfacit quis reddendo eius aestimationem, & valorem, vel aliam rem eiusdem prorsus bonitatis, & quantitatis: quia sic reparatur damnum secundum aequalitatem. Dixi, ex vi restitutionis, vel obligationis ad rem reddendam; quia alia ratione posset peccare, si rem in specie non restituit, videlicet contra charitatem, dando occasionem domino contritionis, & irae, quando scit id eum agrè laturum; aliàs enim, si hoc non timetur, nullum quis peccatum committit, non restituendo rem in specie ablatam, etiamsi extet. Ita Valerius, qui pro hac sententia citat Petrum à Navarra lib. 4. cap. 1. n. 5.

RESOL. CVII.

An quod debetur, statim tempore solui possit ante diem, inuito creditore? Ex p. 8. tr. 7. & Misc. 3. Ref. 17.

§. 1. **M**agna fuit quaestio de hoc casu olim in Sicilia, ex occasione cuiusdam hanni circa monetam. Et negatiuè respondit Amilius Ferretus & Cuiacius in *l. stipulatio ista 38. §. inter, ff. de verb. oblig.* Idem Cuiacius lib. 23. obseruat. c. 22. Borcholten in *tr. de verb. obligation. c. 6. n. 35. edit. 2. & Inst. Iustin. l. 3. tit. quibus modis tollitur obligatio, n. 67. & seq.*

2. Ego autem tunc affirmatiuè sententiæ adhæsi, Ex textu in *leg. continuus 137. §. 2. versic. nam & quod, ff. de verb. obligat. l. quod certa 70. ff. de solutionibus, & l. quod quis 50. ff. de obligat. & actionibus*, in quibus scriptum est, quod certa die promissum est, vel statim dari & solui posse. Rectè autem iurèque illud solui posse dicitur, quod inuito aduersario, vel creditore, solui potest, argum. *l. quod stipularus 10. & l. si quis stipulatus fuerit 57. §. 1. ff. de solutionibus, & §. si quis alij 4. versic. planè, infr. de inutilibus stipular.* Nec prædictos textus eneruat, quod quidam dixerunt, sapius aliquem dici posse etiam id, quod potest ita demum, si aduersarius velit & consentiat, *l. rescriptum 12. in princ. ff. de distr. pignor. l. inuitum 11. C. de contrah. empt. l. nec emere 16. C. de iure deliber. l. inuito 69. ff. de reg. iur. & simil.* Et enim non nisi improprie dicitur, id quempiam posse, quod facere nequit, altero non consentiente. Asta propria significatione verborum non aliter recedi oportet, quam cum manifestum est, hoc censisse legislatorem *l. non aliter 69. in princ. ff. de legat. 3.*

3. Deinde pro nostra assertionem haud parum facit, quod in *l. stipulatio ista 38. §. inter 16. ff. de verb. obligat. & in d. l. quod certa 70. ff. de solutionibus.* traditur, in obligationibus in diem; totum medium tempus ad solvendum promissori liberum relinqui. Atqui liberum non esset debitori tempus ad soluendam, si ei non liberet solvere inuito creditore, aut si creditor solutionem recusare ante diem iure posset. Liberum quippe illud dicitur, quod est in potestate alicuius, ita, vt facere, cum velit, possit. Nec quicquam mouet, quod à dissentientibus affertur, illud quoque dici alicui liberum esse, seu liberam relinqui, quod non ex facientis tantum, sed alterius etiam voluntate & consensu dependet: vt cum dicimus, liberum esse adolescenti cum puella matrimonium contrahere: hinc liberum non est absolutæ voluntatis. Neque enim adolescens, si puella nolit, matrimonium cum illa contrahere potest, cum libera debeant esse matrimonia, argum. *l. Titia 134. in fine principij, ff. de verb. obligat.* Nihil, inquam, id mouet, quia istud improprie liberum dicitur: in quo significatu verbum hoc, liberum, Vlpianum in *d. l. stipulatio 38. §. inter 16. ff. eodem, & Celsum Iureconsultum in d. l.*

quod certa 70. ff. de solutionibus, accepisse, præsumi non debet, argum. d. l. non aliter 69. in princ. ff. de legat. 3.

4. Tertio huc confert. *l. eum, qui Calendis 41. §. 1. in fin. ff. de verb. obligat. l. intra 7. de re iudic. l. cum tempus 17. in fine ff. de regul. iur. & §. omnis stipulatio 2. versic. quia totus, infr. de verb. obligat.* in quibus locis disertè cauetur, quod diei adiectio sit pro reo, siue debitore, non pro stipulatore, seu creditore. Si igitur dies pro debitore est, ei die vti licet, si velit: si nolit, eique videatur commodum statim soluere, licet die non vti: ita vt nihil magis ei dies noceat, quam si omnino adiectus non esset: quo casu statim etiam creditore inuito solui posse, certum est, aded, vt illo recusante accipere, si pecunia solemniter obsignetur, ipso iure liberatio contingat, *l. obsignatione 9. Cod. de solutionibus.* Ac sane dies, qui pro debitore est, ipsi obesse minimè debet, argum. *l. nulla 25 ff. de legib. vbi Modestinus pereleganter hunc in modum respondit: Nulla iuris ratio, aut æquitatis benignitas patitur, vt quæ salubriter pro utilitate hominum introducuntur, ea nos duriore interpretatione contra ipsorum commodum producamus ad seueritatem.*

5. Quarto, huic sententiæ robur addit, quod cuique licitum est, beneficio pro se tantum introducto renuntiare, idque contemnere *l. si index 41. ff. de minoribus 25. an. l. sed est 4. §. quaesitum 4. ff. si quis cautionibus in iudic. sistendi caus. fact. non obtemper. l. pactum 46. ff. de pact. l. penultim. Cod. eodem.* Atqui verò dies beneficio debitoris, seu promissoris tantum in dubio adiectus intelligitur *dicit. l. eum, qui 41. §. 1. in fin. ff. de verb. obligat. dicit. l. cum tempus 17. ff. de regul. iur.* Ergo, illi debitor renuntiare, illumque contemnere, & consequenter etiam ante diem creditore repugnanti soluere poterit.

6. Nec obstat *l. creditor 102. in princ. ff. de solutionibus.* ex qua tale ducunt argumentum: Si debitor alio tempore creditore inuito posset soluere, periculum non debitoris esset, sed creditoris, qui pecuniam sibi oblatam accipere noluit. Creditoris verò non esse, sed debitoris; liquet ex *d. l. 102. ff. eodem.* Hoc, inquam, non obstat: quoniam in specie istius legis ideo periculum creditoris esse responderetur, quia in opportuno tempore debitor soluere voluit: ac proinde creditor pecuniam oblatam, alio die, hoc est, sibi magis opportuno, accepturus, iusta ex causa distulit; quod ipsum exemplo tutoris planum, & perspicuum efficitur. Nec enim ita constringendus est creditor, vt si necessariis occupationibus distentus, acque districtus teneatur, iis omisis debitorem sequi necesse habeat; sed potius in alium sibi magis conuenientem, & opportunum diem deferre solutionem poterit: etsi interim deposuerit debitor pecuniam, (qui videtur esse casus *dicit. leg. creditor 102.*) suo, non creditoris, periculo deponet, cum nulla prorsus hinc culpa creditore, qui necessariis negotiis impediti debitum obligatum accipere non potuit, imputari queat: necessitatem liquidem legi non fuisse translatum est, argum. *l. 2. 3. & 4. ff. de in ius vocand. l. 1. §. 1. cum ibi notat ff. de offi. consul. l. alienationes 13. ff. famil. ercisc. l. quæ propter necessitatem 162. ibique Decius & Cagnolus ff. de regul. iur. latè Tiraquell. in tr. de retractat. lignagier. §. 26. gloff. 1. numero 12. & sequentibus.*

7. Sic quoque non refragatur *l. 2. §. idem Iulianus 7. & l. is, qui certo 9. ff. de eo, quod certo loco, vbi is, qui certo loco dare promittit, nullo alio loco, quam in quo promissit, soluere inuito stipulatore potest. Ergo nec alio tempore soluere poterit, cum locus, & tempus comparentur, d. l. si soluturus 39. ff. de solutionibus.* Nam responderetur, rationem consequentiæ non sat firmam esse, propterea quod tempus solius promissoris, non etiam stipulatoris, gratia adiciatur *d. l. eum, qui 41. §. 1. in fin. ff. de verb. obligat. d. l. cum tempus 17. in fin. ff. de regul. iur. & similibus supra adductis: locus au-*

tem vtriusque contrahentis gratia apponi soleat, d. l. 2. in princ. ff. de eo, quod ver. loc. Nec quicquam comparatio loci & temporis in d. l. si soluturus 39. ff. de solut. officit, modò eam ratione importunitatis quispiam intellexerit, docente Arumæo locis præallegatis.

8. Et idè nostram sententiam tenet Bartolus, Iason, Corafius, & Duarenus, in d. l. stipulatio §. inter, ff. de verb. oblig. Gomez var. ref. tom. 2. c. 11. n. 22. Morla in empor. iur. p. 1. tit. 8. quæst. 21. n. 4. Faber lib. 1. coniect. iur. c. 1. Hunn. lib. 3. var. ref. iur. Civil. v. 2. q. 10. Pecchius lib. 5. de test. coniug. c. 28. n. 2. Olyualdus in Donellum enucleatum, lib. 16. c. 11. litera C. & alij penes ipsos.

RESOL. CVIII.

Petrus debebat Ioanni centum nummos soluendos, post annum, sed nunc vult soluere quinquaginta hoc pacto, ut Ioannes spectet per biennium alios quinquaginta, quaritur, an hæc solutio sit usuraria? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 63.

§. 1. **T**alem esse respondet Bonacina de contr. disp. 3. q. 3. punct. 3. n. 9. Et ratio est; quia hoc nihil aliud est, quàm implicitè mutuare cum pacto, vt Ioannes remutuet in fine anni: vnde Petrus à Nauarra de rest. lib. 3. c. 2. n. 290. vt non intercedat usura in tali casu, ait, dissoluenndum esse priorem contractù, quo debitor se obligauit ad soluendum centum, & aliù de novo ineundù esse, quo debitor, traditis quinquaginta, obliget se ad soluendos alios quinquaginta post biennium.

2. Sed, licet hæc opinio sit probabilis; probabilior tamen contraria mihi videtur, quàm sequitur, præter Lessium lib. 2. c. 10. dub. 8. n. 59 Salam tr. de usuris, dub. 9. n. 10. & alios, Ioannes Malderus in 2. 2. tr. 5. c. 3. dub. 4. Et ratio est: quia, qui se obligat ad expectandam solutionem, non se obligat ad mutuandum; sed statim mutat, quia prorogat terminum solutionis, quod est virtuale mutuum: vnde in hoc contractu vnum mutuum datur pro alio. Aduertit etiam Salas, ubi supra, quòd doctrina Petri à Nauarra superius allata, quam etiam docet Aragonius in 2. 2. q. 78. a. 2. dub. 1. de rescissione prioris contractus & renouationis alterius, non habet locum, quando debitum non oritur ex contractu, vel contractus renouari non potest, vt si res empta iam esset consumpta, vel in dominium tertij translata. Adde, quòd periculosum esse potest vni parti, quia altera fortè postea nollet renouare contractum, nisi cum pacto renouationis rescissus sit. Vnde absolute dicendum est, quòd in tali contractu nulla adest usura: quia à contrahentibus vnum mutuum datur pro alio: & sic patet responsio ad quæsitum, salua semper, &c.

RESOL. CIX.

An si quis debeat post annum mille aureos, si det sexto mense quingentos sub onere, quòd aliorum quingentorum per biennium expectetur, committat usuram?

Et alios curiosos casus in textu huius Resolutionis inuenies, sed iam omnes explanatos in suis specialibus Resolutionibus, & appositos in hoc tractatu, & nouo ordine. Ex p. 9. tr. 6. & Misc. 1. Ref. 23. alias 24.

up. hoc in §. 1. **A**D hoc dubium sic respondet Io. Caramuel in Theol. mor. lib. 2. disp. 14. n. 748. [Aragonius prudenter vult tolli casum, & difficultatem. Tollitur, ait, si dissoluatur contractus ille prior, & secundus in eatur: nempe, hoc modo: Soluit tibi quingentos aureos, ille, & tu nouo contractu illi das mutuo pro biennio alios quingentus aureos. Adsonant Salas, Molina, Lessius, Dicastillus, qui dicit, huic opinioni reuerà consen-

tire Petrum à Nauarra, tametsi ita obscure alicubi loquutus, vt contrariæ fauere videatur. Sed, me duce, considera, an possit vsua in solutione ipsa committi.

2. Si contractus ille non rescindatur, & nouus fiat, transire in usurarium, videtur sentire Petrus de Nauarra in aliquorum sententia; qui putant, eius mentem examinasse. Et probatur: quia hoc nihil aliud videtur, quàm implicitè mutuare, seu, quod idem est, anticipare solutionem cum onere, vt tu remutues in fine anni, quando erant soluenda alia quingenta.

3. Sed, quis non videat, hinc hallucinationem subesse? Soluere, non est implicitè mutuare, vt dicitur; tametsi fatear posse committi in ipsa solutione usuram: nimirum, si Petrus soluat; quod debet, quando debet sub onere, quòd creditor faciat, quod non debet. Sed hoc in presentiarum non accidit: nam, si tibi debebat Franciscus soluere post sex menses & soluit nunc, fecit, quod non debuit: ergo poterit vicissim petere, vt facias, quod non debes. Ergo, si ipse voluit pro te vnum grauamen subire, vt tu subires alterum, nulla cognoscitur iniuria, nulla usura.] Hæc omnia Caramuel, fati quidem probabiliter.

4. Põnit etiam num. 754. alium casum: [Petrus non erat negotiaturus sua pecunia, poterat tamen, dedit illam mutuam Antonio pro anni tempore: & inquit, an possit aliquid exigere pro lucro cessante: Respondeo, nullum cessare lucrum, vbi nullum est; nullum cessaturum, vbi nullum futurum est, adeoque hoc titulo non posse. Ceterum non posse negotiari, grauamen est; & posse, est pretio æstimabile: & nescio, cur deberet Petrus illud subire grauamen, hancque immunitatem pretio æstimabilem perdere gratis?] Ita ille. Sed & postea adducit aliam doctrinam, & distinguit molestiam à periculo, à damno emergente, à lucro cessante. Est verè aliqua recreatio in rebus pretiosis videndis; cur non in possidendis? Pro audienda, comœdia, videnda bestia, legeda fabula, datur pretium, & nemo contradicit; cur non pro videndis, habendis, possidendis optimis auri partibus? Ergo recreatio illa, quæ procedit ex possessione pecuniarum præcisa ab omni alio periculo, est pretio æstimabilis, Ratione huius molestiæ ab ipsamet carentia pecuniæ subortæ posse aliquid supra sortem accipi, affirmarat Medina C. de rest. quæst. 32. §. Inde inferitur. Sed hæc cogitanda relinquo.

5. Deinde in num. 799. aliam doctrinam probabilem esse putat; nempe, numeratam pecuniam esse pretiosiotem pecunia numeranda. Vnde infert, posse chirographicas obligationes, & debita, tametsi securissima, si soluenda post aliquod determinatum tempus, emi minoris, si parata pecunia: item, posse debitorem minori pretio, dato tamen ante tempus, extinguere debitum maius. Et postulo, an Deum commutem habeamus, an priuatum? Si igitur Deus noster æquè mutuatarij, ac mutuatoris iudex est, vtrumque eadem statera ponderabit. Ergo, si centum aurei soluendi post annum, possunt hodie extinguere nonaginta paratis: si mutuans nonaginta dederit hodie sub onere, quòd centum post annum restituantur, nihil acquisiuit præter sortem: vel æquitas inæqualis est. Tu hanc doctrinam perpende, & examina: puto enim iudicio communi decidendam; & non scio me audiuissè ab aliquo, se non facere maioris pecuniam presentem, quàm futuram.

6. Sed ait, hac doctrina omnes usuras tolli. At isti Authores possent negare consequentiam; quia usurarius est, quicumque accipit ultra sortem: vnde, si nonaginta aurei parati, centum dandis post annum æquiualeant; qui nonaginta hodie mutat, & post annum centum recipit, usurarius non est: quia nihil supra sortem accepit; esset tamen, si sub finem anni plures quàm centenos acciperet.

7. Et tandem pro curiosis apponam alium casum ab ipso perpensum in num. 755. [Dedit Petro centum aureos

Quamuis minimè sup hoc, lege tamen quod fieri potest in hoc casu supra ex doctrina Ref. 50. & alterius eius autor.

Sup. sequent in hoc §. late supra in Ref. 44. & in aliis eius not.

Sup. hoc late supra in Ref. 80.

Sup. hoc etiam ibid.

Sup. hoc & sequentibus §§. supra ex doctrina Ref. 47. per totam, & in Ref. 48. à princ. vsque ad §. Nota etiam.

aureos Antonius pro vno anno mutuos, sub onere, quod statim solueret præter sortem ipsum lucrum cessans, quod prudentum iudicio duodecim aureorum credebatur; & dubitatur de illo, statim, vtrum id possit exigi? Respondeo, ibi duos celebrari contractus, alterum mutuationis, vëditionis alterum; huncque esse extra conceptum illius, & se habere ad illum solummodo concomitanter. Dantur mutuo centum aurei, & venditur incommoditas lucri cessantis pro aureis duodecim. Dico igitur, plus valere pecuniam numeratam, quàm numerandam; vnde mercatores viliori pretio vendunt res pro parata pecunia, quàm pro paranda. Igitur examinandum est, qualiter prudentum sententia fuerit lucrum cessans determinatum. Si hi dixerint illud æquialere duodecim aureis numeratis, aut tredecim numerandis; nemini faciet iniuriam, qui duodecim statim à volente exigat: faceret, si tredecim statim reciperet. Vnde, resoluo, neminem posse totum lucrum cessans recipere statim; sed illud debere recipere, cum cessat: posse tamen pecuniam recipiendam diversis vicibus, & futuro tempore, vendere viliori pretio, & recipere statim.] Hæc omnia acutissimus Caramuel: sed plura ex istis refellenda videntur maximè id quod dicit de pecunia præfenti, & absenti: quod etiam non placet viris doctis de hac re à me consultis.

RESOL. CX.

An quis possit vendere res indifferentes, si sciat emptores abusuros in damnum alicuius tertij innocentis, verbi gratia, ornamentum meretrici, fucos, monilia, taxillos, aleas, &c?

Et an quis possit deponere pecunias apud usurarium, qui illis exercebit usuras; & domos locare meretricibus, etiam si honestas vicinas peruersura sint? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 41.

Sup. hoc in tom. 7. tr. 5. Ref. 66. §. Vnde, & in Ref. 67. §. Verum, & signanter §. vlt. & infra in tr. 4. Ref. 1. §. 3. ad lin. 7. & §. vlt. & in Ref. 2. §. Vnde.

§. 1. **N**egatiuè responderet Reginaldus tom. 2. lib. 25. c. 15. n. 265. vbi sic asserit: [Peccat, qui meretrici ornamentum aliquod vendit, quod probabiliter creditur ab illa emi ad scandalizandum innocentem aliquem, ac pusillum: peccat, inquam, non quasi cooperans meretrici ipsi, quæ sua tantum malitia peccat, sed tanquam cooperans ad proximi ruinam, quod est peccatum contra charitatem.] Ita ille. Et idem docet Ioannes de la Cruz in *direct. conscient. præcept.* 7. q. 3. dub. 12. cõcl. 2. & alij Doctores, quos citat Salas de *empr. dub.* 47. n. 2. qui meritò ab ipso impugnantur, & à Sanchez in *summa tom.* 1. lib. 1. c. 7. n. 14.

2. Dico igitur, posse aliquem res indifferentes ad bonum, & ad malum vsum vendere facere, locare, aut tradere iis, quos nouerit illis ad peccatum abusuros, modò adsit causa rationalis, & proportionata: & causam rationabilem puto esse necessitatem, vel utilitatem aliquam, intellige proportionatam qualitati peccati. Et ita Salas concedit, posse vendi fucos, monilia, & vestes fœminis abusuris illis ad adulteria: item posse vendi taxillos, aleas, & cartas lusorias iniuste lufuris, posseque deponi pecunias apud usurarium, qui illis exercebit usuras.

3. Item, licebit etiam meretricibus domos locare, etiam si honestas vicinas peruersura sint: dummodò, vt diximus, causa rationalis adsit. Sed circa præsentem quæstionem, præter Doctores, quos citat Salas, & Sanchez, vide Faustum in *Spec. Confess. disp.* 6. q. 101. vide Coninch de *actibus super disp.* 18. dub. 13. per totum. Suarez *tract. de charit. disp.* 10. sect. 4. per tot. Lorca in 2. 2. q. 10. a. 9. n. 5. & seq. & Molfes. in *summa tom.* 2. tract. 12. cap. 5. num. 53.

Sup. hoc in tom. 7. tr. 5. Ref. 48 §. vlt. & in Ref. 49. & in Ref. 73. cursum in §. Item, deducitur. & in Ref. 75. ad lin. 8.

RESOL. CXI.

An dubius de malo usu ementis excusetur vendens res indifferentes, nulla causa iusta concurrente? Ex p. 4. tr. 3. Ref. 60.

§. 1. **D**upliciter potest contingere hoc dubium. Primo modo, vt sit merè negatiuum, quia scilicet non potest quis prudenter ac probabiliter suspicari, an alter malè, vel benè prædictis indifferentis sit vsurus. Secundo positiuè, quia nimirum meritò ac prudenter dubitari potest de abusu alterius. Si dubium sit primo modo, certum est, licitum esse hæc indifferentia ministrare absque alia causa concurrente, quia in hoc dubio nemo præsumitur delictum commissurus; si verò sit secundo modo, non poterunt licitè ministrari hæc indifferentia, sed requiritur aliqua causa rationalis, licet minor sufficiat, quàm vbi abusus est certus. Ita Sanchez in *summ. tom.* 1. lib. 1. c. 7. n. 17. & post illum Merolla in *disp. Theol. tom.* 1. disp. 2. c. 4. dub. 10. n. 268.

Sup. hoc in tom. 4. 6. Ref. 127. ad lin. 4.

RESOL. CXII.

An quis possit vendere aliquid cum vitio occulto, quod si emptor sciret, non esset rem emptorius saltem eodem pretio?

Et quid, si venditor probabiliter intelligit emptorem emere rem illam ad reuendendum, an tunc venditor debeat manifestare occultum vitium?

Et in §. vlt. huius Resolutionis aliqui alij casus sapè sapius in praxi occurrètes circa Pharmacopolas, sutores, & galeros vendentes, & alios similes, inferuntur, & explanantur. Ex p. 1. tr. 8. Ref. 39.

§. 1. **R**espondeo affirmatiuè, dummodò venditor de pretio ditinuat, quantò minùs res propter defectum valet. Et ratio est: quia in ista venditione adest æqualitas inter contrahentes: seruatur enim æqualitas ex parte rei; quia suppono rem cum tali vitio esse etiam vtilem emptori: idem etiam accidit ex parte pretij: quia venditor iusto pretio illam vendit pro ratione defectus. Ergo, &c. Secundo, venditor in tali casu vtitur iure suo citra alterius damnum: ergo. Probo maiorem: quia vendit rem nullo modo nociuam, sed vtilem ad vsum ementis, ad quos illam quærit, & iusto pretio; & licet occultet eius defectum, hoc facit, vt suæ consulat indemnitati, ne emptor plus quàm par est, pretium extenuet: ergo, &c. Et ita docent Doctores, quos citat, & sequitur Salas *tr. de empr. dub.* 34. n. 5. quibus ego addo Malderum in 2. 2. tr. 5. c. 2. dub. 8. Lessium *lib.* 2. c. 21. dub. 11. n. 91. Bonacinam de *contr. disp.* 3. q. 2. punct. 6. n. 4. Filliucium *tom.* 2. tr. 35. c. 6. n. 128. Regium in *suis res. cal.* 31. n. 11. & Beiam in *suis respons.* p. 1. casu 24. Quidquid in contrarium asserat Azorius p. 3. lib. 8. c. 23. q. 3. Rebellius p. 2. lib. 9. q. 8. Megala in 2. 2. c. 6. q. 2. lib. 2. n. 175. Nauart. in *Man. c.* 23. n. 89. & alij.

2. Nec valet dicere, quòd talis occultatio dat causam contractui, & consequenter tollit liberum consensum emptoris: ergo talis venditio est iniusta, & illicita. Nam respondeo; quòd talis occultatio in casu nostro non est dolosa: quia quando res venalis utilis est emptori, neque ipse exprimit aliquem dissensum; non detegere mercis defectum, non est propriè fraus, & dolus: sed tunc est dolus in occultatione defectus, quando per defectum illum redditur inutilis emptori, vel periculosa, aut non minuitur pretium, iuxta exigentiam defectus.

3. Notandum est verò, quòd si venditor probabiliter intelligit, emptorem emere rem illam ad reuendendum; tunc debet manifestare occultum vitium, ne em-

Sup hoc in Ref. 56. 1. in prin. & §. 2.

Sup. hoc in Ref. not. p. 1. in prin. & §. ad mediu. p. 10r

ptor reuendat rem maiori pretio, quam cum illo vitio valeat. Et ex dictis etiam sequitur, quod si emptor explicet, se nolle rem emere, nisi careat vitio, venditionem talem esse nullam, cum conditio non subsistat; secus autem, vt diximus, si emptor nihil dicat; licet, si vitium nosset, nullo modo esset empturus; vel saltem eodem pretio.

4. Hinc etiam infertur primò contra Medinam *in summ. lib. 1. c. 14 §. 25. reg. 2.* & alios; esse iustam illam venditionem, quando vna substantia æquè bona datur emptori pro alia, vel etiam sit aliquantulum deterior: quia dolus in re modica, & leui non irritat contractum, neque vllam inducit obligationem. Vnde exculantur Pharmacopola dantes vnam pro alio æquali, vel ferè æquali ad medicinam. Et ita docent communiter Doctores quos citat Salas *de empr. dub. 25. n. 12. & 13.* Infertur etiam secundò, quod si furor conficiat calceos ex parte corij debiliori, non tenetur id manifestare emptori; quia tales etiam vtilis sunt: moderandum tamen est pretium. Sed hoc in praxi seruari non posse putat Filiucius, *vbi supra, n. 129.* quia omnes eodem pretio vendi solent: secus autem, si corium adustum esset. Item etiam, quia galeri non omnes aded contexti euadunt, vt æqualiter vtilis ad vsum sint: quando ergo defectus admodum notabilis non esset, quia galerus reuerà darabit, sed non quantum alij, aut non tanto tempore splendorem retinebit, quantum alij, tunc non tenetur artifex detegere vitium, sed solum moderari pretium, iuxta vitij quantitatem. Et ita docet Molina *de iust. tom. 2. tract. 2. disp. 353. n. 22.* & alij. Sed circa præsentem quæstionem vide, præter Doctores citatos, Turrianum *in 2. 2. tom. 2. disp. 58. d. b. 2.*

apud me instar multorum est, Basilius Pontius *de marr. lib. 4. c. 10. n. 5.* quia mutus leuis est in potestate patiens metum, eumque refutare potest: nam & is, qui operatur ex metu, non agit prudenter; quare in eius potestate est imprudentiam repellere, habetque in se sufficiens principium, vt repellat, & sine metu agat. Quare voluntarie omninò videtur operari, qui eum posset facile repellere, & non vult. Idem constat in eo, qui ab intrinseco metu patitur. Ex qua doctrina iam facile constat in promissione, vel donatione non euerri eo metu titulum libertatis, cum in eius potestate sit ex eo metu operari. Constat etiam in contractibus aliis non censi factam iniuriam aliquam, cum illam à se facile repellere possit, sed potius voluisse illam pati. Hæc Basilius, qui respondet ad argumenta contrariæ partis, contra Sanchez; & Sarmiento docet hoc esse verum, non solum in foro conscientiæ, sed etiam in foro externo. Vnde sustinet nullam iure civili rescissionem dari in his, quæ ex metu leui gesta sunt; sed ea valida semper iudicari, quia non est necessarium, vt eiusmodi per metum passim subueniatur officio iudicis, cum, vt dictum est, nulla, aut ferè nulla illata sit iniuria, quæ considerari debeat, ob rationes allatas. Ex his apparet vtramque sententiam esse probabilem. Vnde Confessarius, si pœnitens qui intulit metum non vult restituere, cum Basilio liberabit illum à restitutionis pœna; si verò pœnitens passus est metum, & vult quæ tradita sunt repetere, potest ei cum Sanchez ad hoc efficiendum licentiam præbere.

3. Notandum est hinc obiter, etiam contractum matrimonij ex metu leui initum, non esse irritum, nec irritari posse; multos tradere, multos verò negare, & vtroque probabiliter, vide Lessium *vbi supra num. 47.* & alios.

Sup. hoc in tom. 2. tr. 6. Ref. 138.

RESOL. CXIII.

An contractus factus ex metu leui valeat in conscientia? Et ex doctrina huius Resolutionis deciduntur alij multi, & diuersi casus facti ex supradicto metu leui, & tandem queritur, an contractus matrimonij factus ex metu leui sit irritus, vel irritari possit? Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Resol. 118. aliàs 117.

§. 1. **N**Egatiuè respondent Lessius *lib. 2. c. 17. dub. 7. n. 46.* Rebellius *p. 2. lib. 1. q. 5.* iunctis his quæ docet *n. 5. & 16.* Sanchez *de marrim. to. 1. lib. 4. disp. 9. n. 4.* & alij. Probatur hæc opinio ex *l. metum ff. quod metus causa*, & ex ratione, quia qui metu cogitur ad aliquem contractum efficiendum, priuatur per iniuriam sua libertate. Ergo debet in pristinum statum restitui, vt probeat, vel improbet contractum per metum celebratum; deinde metus leuis aliquando non minus conturbat hominem, & impellit nolentem ad consensum, quam metus grauis; ergo, &c. Hæc omnia intelliguntur quando metus leuis iniuste inconcussus, est quando reuerà metus causa est, sine qua non consentiret. Ex his inferunt hi Doctores. Primò, quod ea quæ solo metu reuerentiali acta sunt, possunt rescindi, & eum, qui inde commodum percipit, teneri ad restitutionem. Secundò, si vxor consentiat in aliquem contractum mariti, vel promittat aliquid, vel fideiubeat, quia non audet contradicere marito, timens iurgia, & austerum conuictum, potest reuocare consensum, & eos qui inde aliquid acceperunt ad restitutionem teneri. Tertid, ea quæ per preces importunas ab aliquo obtenta sunt, voluntate illius repugnante, & solum ad repellendam molestiam illam concedente restituenda esse. Ita Lessius *vbi supra* ex Syluestro, Nauarro, Nauarra, & Sanchez, licet hoc vltimum dictum ab ipso dupliciter limitetur.

2. Sed his non obstantibus, non desunt Doctores contrariam sententiam docentes, vt Medina Complutensis *C. de rest. q. 3. causa 9. ver. si fiat remissio*, & qui

RESOL. CXIV.

An contractus lucratius, & promissorius ex metu iniusto celebratus, iure naturali sint validi, & quid de iure Civili?

Et an supradicti contractus ex metu graui celebrati sint iuris positivi dispositione ipso iure irriti, vel rescindendi?

Ex quo in §. vlt. huius Resolutionis inferuntur alij octo casus aliquando contingentes in praxi pro metu iniusto in illis contracto. Ex p. 3. tr. 5. & Miscell. 1. Ref. 119. aliàs 118.

§. 1. **V**aldè necessaria est huius rei cognitio, vt intelligamus quæ obligatio maneat in conscientia; nam si contractus aliquis metu celebratus nullus est nec transfertur dominiū, & qui contraxit, tenetur rem cum fructibus restituere. Igitur quod attinet ad contractus liberalis donationis, & promissionis, Sorus *in 4. disp. 29. q. 1. à 3* patum minus eius quod dixerat *lib 6 de iust. q. 1. a. 4.* docet donationem, aut promissionem metu iniusto factam, validam esse iure naturæ, & ita tenent etiam Henriq. *lib. 11. c. 9. n. 4.* Carbo *de rest. c. 46. q. 4.* Ledesma *de marr. q. 47. d. 3. dub. 1. ad 3. & 4* Sanchez *de matrimonio lib. 4. disp. 8. n. 4.* Lessius *lib. 2. c. 7. dub. 6. n. 37. ex l. ult. C. de his que vi.* hæc opinio est satis probabilis.

2. Sed alij non minus probabiliter contrariam sententiam docent, & asserunt contractum liberalis donationis, aut promissionis ex metu graui celebratum, inuolidum esse omninò iure naturæ; ita vt neque naturalis obligatio ex eo sequi possit. Et ita tenet Medina *Cod. de rest. q. 3. causa 2. ver. si fiat remissio.* Aragon *in 2. i. n. 89. a. 7. an dubio circa solutionem ad 3. concl. 1.* Rebell. *p. 2. lib. 1. q. 5. concl. 1.* Molina, & Azor. quos citat, & sequitur notissimè Basilius Pontius *de marrim. lib. 2. c. 6. n. 4.* vbi solidis rationibus, vt semper solet, hanc sententiam firmat; & ad omnia argumenta respondet. Et relinquendo

p. hoc & 19. in hoc, seq. §. lare fra in Ref. 8. per tot.

quando rationes à priori, probatur hæc opinio à posteriori; nam ferè innumeri Doctores admittunt, eum qui iniuste aliquid extorquet per vim, & metum à donante, teneri in foro conscientie ad restitutionem. Ita Couarruias, Adrianus, Syluester. Nauarrus, ipse Sanchez, & Lessius apud Basilium, *ubi supra n. 6.* Ergo neque transfertur dominium, neque valet contractus; nam si iure naturali valeret, non esset obligatio restituendi ante sententiam, vel postulationem rescissionis, & transferretur dominium, solùmque esset actio in personam, non in bona; quæ omnia sunt absurda. Ergo, &c. Ex his sequitur, ait Pontius *n. 8.* Lessium parum sibi constare, cum docuit ex vna parte donationes metu extortas iure naturali valere, & tamen postea *n. 44.* docet eum qui ex huiusmodi contractu aliquid est assequutus, teneri ad restituendum, & eum qui vim passus est, posse occultè surripere, si alia via, quod donauit, recuperare non possit. Hæc quidem manifestè sibi repugnant; nam si valent naturali iure; ergo etiam iure ciuili valent, vt Lessius fatetur, donec rescindantur. Ergo non est locus occultæ compensationi; neque restitutionis obligatio, donec per sententiam rescissio fiat, aut postulet is, qui vim passus est.

3. Neque est simile in eo qui furatur, & retinet, est enim in illo, seclusa quauis lege, obligatio restituendi, ratio iniuste acquisitionis. At hic iure naturali non est obligatio restituendi ex istius Doctoris sententia, cum valeat donatio; existimat enim iste Author, sufficientè titulum esse liberalem donationem, etiam cum coactione, & cum illa exerceri liberalitatem posse. Quare illa duò consistere simul non possunt contractum valere naturali iure, & illum ante sententiam ad restitutionem teneri, & coactum posse occultè surripere. Solùmque eà doctrinà locum esse iuri positiuo, iuxta aliquorum sententiam. Atque eodem modo reprehendendus est Sanchez, qui *lib. 4. diff. 8. n. 4.* docet valere naturali iure, & *disp. 9.* docet esse obligationem restituendi ante sententiam, quem in hac parte meritò reprehendit Rebellius *p. 2. lib. 1. q. 5. n. 15.* Quare quicumque hanc restitutionis obligationem ante sententiam cognoscunt, non possunt asserere dominium translatum, aut sibi non constant.

4. An verò supradicti contractus ex metu graui celebrati sint iuris positiuo dispositione, ipso iure irriti, vel rescindendi; agit idem Pontius *loc. cit. cap. 8. per rotam,* & contra Sanchez, & alios firmat huiusmodi contractus, & quidquid à liberalitate proficiscitur, non tantum iure naturali, sed etiam positiuo nullos esse. Itaque actus omnes, in quibus legitimus titulus est donatio, vel liberalitas, si ex graui metu iniuste illato fiant, etiam iure positiuo sunt irriti ipso iure, requiriturque iudicis auctoritas, non ad illos irritandos, sed vt à principio ita fuisse declaret.

5. Notandum verò pro Confessariis ex supradictis. Primò, promissiones latroni factas propter metum iniustum nullam inducere obligationem ratione iustitiæ. Secundò, quando puella propter metum iniuste illatum consentit, esse obligationem restituendi in eo qui stuprum intulit. Tertiò, prorogationem, quamcunque iurisdictionis metu extortam, nullam esse iure naturæ, & positiuo. Quartò, idem dicendum de mandato ad aliquid agendum, si metu extorqueatur. Quintò, idem dicendum de dispensatione, & privilegiis metu extortis, quoad vel tacitè, vel expressè non confirmantur, nulla enim sunt ipso iure, quod intellige, quando verè fauores sunt, non verò si ob causam, & obsequia præstita compensationis gratia conceduntur; hæc enim in eo casu, non proficiscuntur ex liberalitate. Sextò, idem dicendum de renunciatione beneficij per metum factam, contra Rebellium, Lessium, & alios, quia renunciatio ex liberalitate debet oriri, & renunciatio magis sapit gratiam quam iniustitiam, vnde non potest ad eius titulum ordinari, qui ex ea ratione beneficium accepit.

Septimò, idem dicendum, non tantum de absolutione ab excommunicatione per metum extorta, sed etiam de reuocatione censuræ ante diem, vel conditionem sub qua promulgata est, & de fideiussione, & institutione hæredis, vel legatis relictis, quando hæc metu extorquentur. Et hæc omnia Basilium Pontium *loc. cit.* sed an idem dicendum sit in contractibus onerosis, videbimus in sequenti Resolutione.

RESOL. CXV.

An contractus onerosi celebrati ex metu graui sint validi iure naturali, & quid de iure ciuili, exceptis matrimonio, ludo, & alienatione rerum Ecclesiasticarum? Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Resol. 120. aliis 119.

§. 1. **C**ontractus onerosi dicuntur, in quibus datur res pro re, vt venditiones, promissiones reciproæ de præsentibus, &c. & hos esse inualidos, spectato iure naturæ, tradunt Rebellius *p. 2. lib. 1. q. 5. concl. 9. n. 15.* & alij penes ipsum.

2. Aliquibus tamen verius videtur eos contractus, in quibus datur res pro re, excepto matrimonio, validos esse iure naturæ, etiam si fiant ex graui metu iniuste incusso. Et ita docet Basilium Pontium *de matrim. lib. 4. c. 7. n. 2.* qui citat Sotum, Richardum, Paludanum, Syluestrum, Nauarrum, Henriquez, Molinam, & Vasquez. Imò Pontius *in c. 9. n. 2.* plus addit, hos contractus valere etiam in iure positiuo, dari tamen actionem metus causâ, & limitat hanc sententiam tantum in contractu ludi, & in alienatione rerum Ecclesiasticarum, quæ metu facta non valent. Itaque quoad forum conscientie ante iudicis sententiam, nulla adest obligatio restituendi in eo, qui taliter contrahendo vim intulit; quia hi contractus sunt validi in vtroque foro, donec alter petat rescissionem, & sic emptor qui metum fecit, potest licitè rem retinere & fructus perceptos, donec venditor rescissionem postulet, & ita docent Pontius, & alij, *ubi supra.* Quæ sunt notanda ad tollendos scrupulos, & onus pro illo tempore restituendi. Differentiam verò, quare hi contractus onerosi validi sint iure naturali, & positiuo, non autem contractus lucratiui, vt diximus in superiori Resolutione, inuenies satis firmatum apud Pontium *locis cit.*

RESOL. CXVI.

Verum prodigus ex contractu iuramento confirmato obligetur?

Sed difficultas est, an dictum iuramentum non solum obliget ex religione, sed etiam confirmet contractum aliàs nullum, illum efficiendo validum, & consequenter dantem ius iustitiæ ad rem, vel in re?

Ex quo deducitur contractus non transire ad hæredes suorum bonorum, & quod dictum iuramentum possit à Superiore relaxari. Ex p. 8. tr. 7. & Misc. Ref. 21.

§. 1. **N**egatiuè respòdent aliqui, vt Fachinæus *lib. 2. contr. iur. cap. 64.* Bartolus Baldus, Angelus, Castrenf. Alex. Iason, Zasius, & Ripa *in l. is cui bonis 6. ff. de verb. oblig.* Probatur hæc opinio. Primò, quia vbiunque contractus à lege prohibitus est, tibi nec accessio iuramenti eum confirmare potest. *non dubiam 5. in fin. C. de legib. l. iuris gentium 7. §. & generaliter 16. versic. nec iusurandum ff. de pactis.* At prodigi contractum à lege prohibitum esse, ex supradictis constat. Secundò: Iuramentum tres comites habere oportet, iustitiam, veritatem, & iudicium, c. & si Christus 26. ex. tr. de iure iurand. Atqui prodigo, cum furioso æquiparetur, nemo iudicium facile tribuerit. *l. his, qui 12. in fin. ff. de tutoribus, & curatoribus*

Sup hoc infra in Ref. 118. §. pen. signanter à lin. 5. Sed lege eam perteram.

Quoad hoc in ro. 8. tr. 4. lege doct. Ref. 55. & aliarum Ref. & §§. eius anno.

Sup. l. 1. nm. 5. ara in Ref. 20. & c. Sup. h. in stituti e hæred in rom. 8. 7. late in Ref. 48. fig. at in §. 2.

curatoribus datis ab his, &c. & l. furiosi 40. ff. de reg. iur.
Tertio: Iuramentum sortitur naturam eius actus, cui adiicitur, argum. *l. sed si possessori 11. §. item si iurauero, ff. de iurciurand. l. fin. ff. de liberali caus. l. fin. C. de non num. pecun. c. accessorium 42. de reg. iur. in 6.* Iam verò actus hic nullus est: & certè licet de facto existat, de iure tamen non existerè, nemo negabit, argum. *l. 1. ff. de curatoribus furioso, & aliis, & c.* Ergo & iuramentum, à prodigo supet contracta, siue actu aliquo interpositum, nullum irritumque erit. *Quarto*: Iuramentum dolo extortum, non est obligatorium: *c. cum contingat 28. ibi, sine vi, & dolo, extra de iureiurando.* Sed hoc iuramentum censetur dolo extortum. Aut enim quispiam scit, eum prodigum esse cum quo contrahit, & ei rerum suarum administrationem ademptam esse ignorare non potest, nec debet, argum. *l. 2. §. si à pupillo 15. & l. si quis 8. ff. pro emptore l. Iulianus 10. ff. de curatorib. furioso, & aliis, & c.* aut ignorat: & ignorantia ei hac in parte prodesse non debet. Nam qui cum alio contrahit, vel est, vel esse debet non ignarus conditionis eius, *l. qui cum alio 29. ff. de reg. iuris.*

2. Nec obstat *d. c. cum contingat 28. de iureiurand. & c. quamuis 2. de pactis in 6.* ubi deciditur, omne iuramentum esse seruandum, quod non vergit in dispendium salutis aternæ, aut in alterius detrimentum. Sed iuramentum prodigi tale est. Ergo eo prodigus obligari videtur. Hoc, inquam, argumentum non obstat: quandoquidem negatur iuramentum prodigi esse verè iuramentum, cum iuramentum illud, quod suis comitibus destituitur, iustitia, iudicio, & veritate, ipso iure sit nullum, *d. c. & si Christus 26. de iureiur. c. non est obligatorium 58. de regul. iur. in 6.* At prodigi iuramentum destituitur & iustitia, quia est contra leges, & iudicio, quia quoad bona penè furiosum prodigus facit exitum; & denique veritate, quia in homine, tamen improbis, & prauis moribus prædito, nulla veritas esse potest.

3. Pariter non resistit, quòd prodigus & minor 25. annorum comparantur, *l. si curatorem 3. C. de integ. rest. min.* At iuramentum obligat adultum, siue minorem. *Aurb. Sacramenta puberum. C. si aduers. vend.* Ergo & prodigum obligabit. Non id, inquam, resistit; quia secundum quid, non simpliciter, prodigus minori curatorem habenti non absimilis est, quantum ad hoc scilicet, vt contrahere non possit. Ceterum quantum ad iudicium animi, furioso prodigus comparatur, *l. 1. ff. de curatoribus furioso & aliis extra minor. dand. & d. l. furiosi 40. ff. de reg. iur.* Deinde textus in *d. Aurb. Sacramenta puberum, C. si aduersus vendit.* loquitur de contractibus iuramento vallatis, qui ipso iure subsistunt: vt arguunt verba, *contractibus non retractandis.* Donellus *lib. 21. comment. de iure civili, c. 3.* Bocerus in *tr. de inuestitura feud. c. 2. n. 32.* Hic verò agimus de contractu, qui ipso iure nullus est, siquidem à prodigo contra legis prohibitionem celebratus sit. Quod autem nullum est, firmari iuramento nequit, cum non entis nullæ sint qualitates, nullaque accessio, argum. *leg. decem 116. ff. de verborum oblig. & similibus.*

4. Quid ego sentiam in tam difficili, & celebri quaestione, dicam breuiter. Puto igitur cum Gaspare Hurtado de iust. *tr. de contractib. disp. 1. diff. 7.* iuramentum promissorium prodigi superadditum contractui facto in commodum alterius, semper esse obseruandum, saltem ex obligatione virtutis Religionis, quoties id, de quo iuratur, non verè, seu strictè prohibetur ipsi iuranti, seu quoties potest fieri absque peccato iuratis, vt significatur in *c. quamuis pactum, de pactis in 6. & in c. cum contingat, de iureiurando;* dummodo is, in cuius fauorem factum est iuramentum, velit sibi impleri, quod iuratum est; quia ad id obligat reuerentia debita Deo, qui ab eo adducitur in testem, vel in fideiussorem eius quod iuratur. Addimus: Dummodo is in cuius fauorem factum est iuramentum, velit sibi impleri quod iuratum est; quia

si careat ea voluntate, vel quia non acceptauit id quod sibi iuratum est, faciendum in sui commodum, vel quia si acceptauit, eam acceptationem postea reuocauit, non obligat dictum iuramentum adhuc ex religione.

5. Sed difficultas est; an dictum iuramentum non solum obliget ex religione, sed etiam confirmet contractum aliàs nullum eum efficiendo validum, & consequenter dantem ius iustitiæ ad rem, vel in re? Et quicquid alij sentiant, ego existimo contractus aliàs inuidos non confirmari, seu non fieri validos ratione iuramenti eis superadditi, quia eos confirmari, seu fieri validos, non prouenit ipsis ratione iuramenti iure naturali, seu ex natura rei, vt patet, quia iuramentum superadditum sua vi, & natura non destruit ius posituum, irritans contractum, si eo irritatur, nec sua natura supplet defectum voluntarij, nec defectum tituli, si ex aliquo eorum contractus est iure naturali, seu ex natura rei nullus: nec eos fieri validos, seu confirmari, prouenit ipsis ratione iuramenti, iure aliquo positiuo; quia nec in iuribus pro sententia aduersariorum adductis, nec in aliis id statuitur, nec significatur; quia in eis tantum dicitur, obseruandum esse iuramentum illud, quod sufficienter saluatur ratione obligationis ex religione orate ratione iuramenti; quia id etiam dicitur in *c. debitorum, de iureiur.* de iuramento superaddito promissioni vsurarium, & tamen eas promittens, & earum promissionem impleturus iurans, tantum obligatur ex religione, & non ex iustitia ad earum solutionem.

6. Aliqui verò addunt, quòd quamuis contractus aliàs nullus non fiat validus ratione iuramenti superadditi, ex ipso tamen iuramento oriatur, non solum obligatio religionis respectu Dei (in quo Doctores conueniunt,) sed etiam iustitiæ, respectu illius in cuius fauorem fit; quòd iuramentum illud formaliter, aut virtualiter sit promissio, falsum est, quia præterquam quòd iuramentum illud non est formaliter, nec virtualiter promissio, quamuis eam supponat, quando in rigore est promissorium, nihilominus, quamuis id gratis admittamus, non inducet obligationem iustitiæ, non solum quando superadditur promissioni, quia sicut hæc est nulla, vt supponimus, etiam est ipsa promissio ab ipso iuramento indistincta, quamuis hæc admittatur; sed etiam quando superadditur alienationi: vt quando alienans iurat, se ratam habiturum eam alienationem, seu ei non contrauenturum, quia sicut ipsa alienatio in principio est nulla, ita etiam ratihabitio, quæ iuratur, etiam erit eodem iure nulla.

7. Ex dictis constat. *Primò*, secundum hanc nostram sententiam, obligationem iurantis dictos contractus, non transire ad hæredes suorum bonorum, quia sola obligatio iustitiæ transit ad hæredes bonorum, non obligatio religionis. Constat etiam *secundò*, dictum iuramentum posse à superiori relaxari, quia relaxatio illius fit absque præiudicio tertij, seu absque iniustitiæ contra eum, cui fit iuramentum; quia hic nullum habet ius iustitiæ. Constat *tertiò*, eum qui traditur aliquid ex dictis contractibus quamuis iuratis, non posse illud retinere, quia nullum habet ius iustitiæ ad illud. Et hæc omnia docet Hurtadus *loc. cit.*

RESOL. CXVII.

An iuramentum metu, aut dolo adiectum contractibus inualidis, & de iure reprobatis obliget in conscientia? Et an prædictum iuramentum indigeat relaxatione? Ex p. 4. tract. 4. & Misc. Res. 28.

§. 1. **V**T, verbi gratiâ, in alienatione fundi dotalis in renunciatione futuræ successionis in contractibus minorum absque solennitate iure petita celebratis, &c. & prima opinio affirmatiuam sententiam docet, quia

Sup. hoc in tom. 2. tr. 6. Res. 6. §. vlc. & lege etiam aliam Res.

quia

eius annot.
vt magis cla-
rescat do-
ctrina huius
quæst.

quia talia iuramenta, nec iure naturali, nec humano sunt irrita; ergo obligant, & ita tenet vterque Molina Theologus & Iurista, hic *lib. 2. de primog. c. 3. n. 13. iuncto n. 12. ille de iust. r. 1. disp. 149.* hanc etiam sententiam docet Lessius *lib. 2. c. 17. dub. 7. n. 51.* Suarez de Relig. *10. 2. lib. 2. c. 11. à n. 14.* Couarruias *lib. 1. var. c. 4. n. 7.* Gutierrez de iuram. *p. 1. c. 57. n. 19.* & alij penes ipsos.

2. Secunda opinio negat in his casibus iuramentum adiectum obligare, & ideò non indigere relaxatione; ita Sarmiento de redditib. *Eccles. p. 1. c. 4. n. 7.* Azorius *tom. 1. lib. 11. c. 7. q. 2.* Rolandus à valle *conf. 10. num. 130. vol. 4.* Angelus *verb. Iuramentum 5. n. 10.* Syluester *verb. Iuramentum 4. q. 8.* Parisius de resignat. *benef. lib. 13. q. 2. n. 12.* D. Antoninus *3. p. tit. 10. c. 6. in princ. cas. 5.* Glossa in *c. quamuis pactum, de iuram. in 6.* Grammaticus *dec. 103. n. 70.* & alij. Vnde vtraque opinio est probabilis, sed prima est probabilior.

RESOL. CXVIII.

An solus metus reuerentialis sine minis, aut alicuius grauis mali timore, censetur cadere in virum constantem?

Idem queritur de precibus importunis, etiam si cum ipsis non sit metus reuerentialis.

Et questio huius Resolutionis deseruiet ad rescindendos contractus vxorum, & filiorum familias, maxime si sint lucratiui, & qui liberalitate proficiuntur.

Et tandem docetur professionem Religionis metu reuerentiali factam non valere, & ideò rescindendam, & declarandam irritam.

Idem dicendum est de electione. Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Ref. 20.

Sup. hoc sup.
ex doctrina
Ref. 15. si-
gnanter ex
medio § 1. &
seq.

§. 1. **H**Æc questio deseruiet ad rescindendos contractus vxorum, & filiorum familias. Negatiuam sententiam docet Sanch. de *marr. r. 1. lib. 4. disp. 6. n. 7.* & alij penes ipsum. Fundamentum huius opinionis est, quia in *c. quamuis pactum, de pact. in 6.* disponitur, quòd renūciatio facta à filia in fauorem patris, valata iuramento est valida, nisi metu, vel dolo sit inducta. Ergo cum textus non excipit reuerentiam, sicut metum, & dolum, sequitur metum reuerentialem minimè in constantem virum cadere. Et ita hanc sententiam ex Iurisconsultis docent inter alios Molina de *primog. lib. 2. c. 3. n. 9.* Donellus *lib. 15. comment. c. 39.* Fachineus *lib. 2. contr. iuris c. 96* & triginta Doctores, quos adducit, & sequitur Barbosa in *collecl. tom. 3. lib. 2. sexti Decretal. tit. 18. c. 2. n. 18.* cum aliis, quos etiam adducit, & sequitur Farinacius in *fragment. crim. p. 2. n. 125.*

2. Sed ego contrariam sententiam non minùs probabilem, & in praxi tutam existimo, quam nouissimè docent doctus Basilius Pontius de *marr. lib. 4. c. 5. n. 6.* & alij penes ipsum, & penes Menochium *lib. 1. conf. 49. 1. & de arbitr. iud. lib. 2. cas. 136. n. 7.* & Farinacium *vbi supra, n. 126.* Limitat tamen hanc opinionem Pontius, nisi metus reuerentialis dederit ansam, & occasionem contractus non verò causam. Potest enim contingere, vt vxor, filius, &c. metu reuerentiali inducatur ad contrahendum, & tamen postea iam libens contrahat. Secundo, suam sententiam Pontius intelligit, non de metu indignationis leuis, & quæ facillè transeat, sed de indignatione graui, & diuturna, semotis tamen minis, & verberibus, vt perperam volunt Iurisconsulti.

3. Sed aliqui plus addunt, dicendo sufficere solam præsentiam eius, cui reuerentia debetur, absque minis, & verberibus, vt metus inducatur. Ita plures Doctores, quos citat Mongollon *tr. de his, quæ vi. metu, & c. c. 2. §. 1. n. 3.* qui *n. 5.* suam sententiam in hac questione sic aperit. Ergo (ita ille) vt hanc controuersiam definiam, sic distinguo. Aut interuenit mandatum eius cui reue-

rentia debetur sine minis, vel verberibus (quòd mandatum inducitur etiam per verbum *rogo.* vt *l. 1. ff. mandari,* quam ad hoc allegat Barbatius in *conf. 46. n. 11. schol. 47.* & in isto casu sufficit sola præsentia, & hoc habetur in *l. velle, ff. de reg. iur.* cuius verba hæc sunt, *Velle non creditur, qui obsequitur alterius imperio: aut non interuenit mandatum, sed sola presentia,* & tunc iterum distinguo, quòd duplex est reuerentia, vna simpliciter, & in gradu positiuo; altera nimia, & sic in gradu superlatiuo. Primo casu, quando est talis persona, cui solùm debetur reuerentia simpliciter, vt pater, si ita est ignauus, aut vilis, quòd filius audeat dicere: Nolo, tunc procedit, quòd non sufficit sola præsentia, sed quòd præcedant minæ, vel verbera. Secundo casu, quando est persona ita grauis, quòd ei debeatur reuerentia nimia, tunc procedit altera opinio; & sic quòd sufficit sola præsentia absque mandato, & absque minis, vel verberibus. Ita Mangollon qui doctè hanc sententiam validissimis rationibus firmat, vide Fagundez *vbi infra.*

4. Ex his omnibus possunt Confessarij sine vllò scrupulo infinitos vxorum, & filiorum familias contractus rescindere; nam vt plurimum ex metu reuerentiali efficiuntur, qui, vt diximus, cadit in constantem virum, etiam si sit sine minis, & verberibus. Hinc Basilius *vbi supra de marrim. lib. 4. c. 11. n. 5. 6. & 7.* probat renunciationem hæreditatis paternæ ex metu reuerentiali factam nullam esse; sicut etiam fideiussionem vxoris pro marito, vel promissionem de soluendis debitis factam à filio, vel vxore, quando vir, aut pater est in periculo mortis. Hinc ego etiam cum Basilio *vbi supra n. 15. & 16.* existimo contra Sanchez de *marr. 10. 1. lib. 4. disp. 6. q. 2. n. 18.* Riccium in *praxi, tom. 1. resol. 599. n. 4.* & alios professionem religionis metu reuerentiali factam non valere, ideòque rescindendam, & declarandam irritam. Vide Fagundez *præcept. 2. lib. 6. c. 1. n. 21* & idem etiam puto cum Rodriguez *qq. regul. tom. 2. q. 52. a. 1.* electionem factam metu reuerentiali esse nullam.

5. Notandum est tandem, id quòd dictum est de metu reuerentiali, dicendum esse de precibus importunis, etiam si cum ipsis non adsit metus reuerentialis; & ita contra Sanchez *vbi supra disp. 7. n. 7.* Henriq. *lib. 11. de marr. c. 9. n. 1.* & alios penes ipsos, assero preces importunas seorsum consideratas, & sine metu reuerentiali efficere metum iustum, & cadentem in constantem virum, dummodò non inducant tantum ad contrahendum, sed faciant non libentè contrahere. Ita glossa in *c. tua fratre nitatis, verb. Importunitatem, de præbendis;* vbi Hostiensis in *princ. Imola n. 2.* Rebuffus *tom. 2. const. reg. tit. de rescript. a. 2. glossa 3. ver. Item nec valet electio.* Peralta in *l. si quis, n. 91. ff. de legat. 3.* Naldus in *summ. verbo, metus, n. 4.* & Basilius Pontius *vbi supra de marrim. lib. 4. c. 5. n. 17 & c. 12. per totum;* adi illum, & non pigebit, est enim vir eminentissimi ingenij. Preces verò importunas voco eas, quæ sunt instantissimæ, & sæpiùs repetitæ, & inculcatæ, iuxta *l. 1. C. de petitionib. bonorum ibi, inuerecunda petentium inbiatione.*

6. Si igitur patres cum filiis, & viri cum vxoribus præter metum reuerentialem, qui solus sufficeret, adhibeant sæpiùs etiam preces importunas, dicendum est, vt plurimum contractus in gratiam ipsorum initos esse nullos, & rescindendos, maxime si sint contractus lucratiui, & qui à liberalitate proficiuntur. Nam contra Sanchez *vbi supra de marrim. lib. 4. disp. 8. n. 4.* Lessium *lib. 2. c. 7. dub. 6. n. 37.* Henriquez *lib. 1. c. 9. n. 4.* & alios puto dictos contractus metu graui, vt est in casu nostro, celebratos esse inuálidos omninò, non solùm iure naturæ, ita vt neque naturalis obligatio ex illis sequi possit, sed etiam iure positiuo; & ita docet Basilius Pontius de *marr. lib. 4. c. 6. n. 4. & c. 8. n. 3.* qui citat Rebellium, Molinam, & alios; vide Pontium, qui ad omnia argumeta, quæ adducit Sanch. solidè respondit. Et hæc dicta sufficiant circa præsentem questionem, quæ sine vlla controuersia

Sup. hoc
tom. 7.
Ref. 180

Sup. hoc
Ref. & §
1. huius
& infra §
ultim. l. us
Ref.

Sup. hoc
in Ref. 180.
An verò. d
lege eam
totam.

trouerſia vera ſunt, quando cum metu reuerentiali coniungitur etiam læſio; vnde metus præſumitur in donatione facta per filiam patri, quando in ea filia eſt enormiter læſa. Et ita tenent viginti & quatuor Doctores, quos citat, & ſequitur Farinacius in *fragm. crim. part. 2. num. 130.*

7. Ex quibus omnibus inferitur contra Suarez de *Relig. rom. 3. lib. 6. c. 5. n. 7.* Henriquez *lib. 11. c. 9. n. 5.* Tapiam *dec. 16. n. 33.* Rolandum *vol. 3. conf. 83. n. 27.* & alios, preces importunas cum metu reuerentiali coniunctas inferre metum, vt diximus, & ita tenent Afflictus *decif. 69.* Socinus ſenior *vol. 2. conſil. 263. n. 8.* Mandellus *conf. 77. n. 10.* Cuttierrez *99. can. lib. 1. c. 37. n. 17. & 18. conf. 60. de nobil. g'off 17. n. 15. & 23.* Barbatius *vol. 1. Garzias n. 3.* Paulus de Caſtro *vol. 1. conf. 74.* & alij.

RESOL. CXIX.

An conductor teneatur de culpa leuiſſima?

Et doctrina huius quaſtionis deſeruet in empto, in locato, in dote, in pignore, & in ſocietate. Ex p. 9. tr. 7. & Misc. 2. Ref. 30.

§. I. **C**ulpa eſt practicabilis, & teneri de dolo, culpa lata, & leui non eſt dubium. Difficultas eſt: an teneatur de culpa leuiſſima? Helfricus Vtricus Hunnius Iuriſconſultus celeberrimus, cuius memoria in benedictione ſit, nam ex Lutherano Catholicus factus, piè in gremio Sanctæ Romanæ Eccleſiæ obdormiuit in Domino, affirmatiuam ſententiam docet in *var. reſ. lur. lib. 3. tract. 7. p. 2. q. 7.* Mouetur ad hanc ſententiam tenendam, ex textu in *leg. 25. §. Qui columnam. 7. ff. de loc. conduct. vbi Caius: Qui columnam transportandam conduxit, ſi ea dum tollitur, aut portatur, aut reponitur, fruſtra ſiſſita ad periculum præſtat, ſi qua ipſius, eorumque, quorum opera vteretur, culpa accide. it: culpa autem abeſt, ſi omnia facta ſunt, quæ diligentiffimus quiſque obſervaturus eſſet. Idem, ſcilicet, intelligemus, eſi dolium, vel rignum transportandum aliquis conduxerit; idemque etiam ad cæteras transferri poteſt. Hinc patet, quod, vt de leuiſſima culpa conductor non teneatur, requiritur, vt omnia fecerit, quæ non diligens; ſed diligentiffimus paterfamilias obſervaturus eſſet: à quo autem hoc requiritur, iſ de leuiſſima culpa tenetur, cum exactiſſima, & diligentiffima diligentia culpæ leuiſſimæ opponatur.*

2. Nec moueor eo, quod nonnulli respondent in *d. l. 25. §. Qui columnam.* agi de rebus frangibilibus, hoc eſt, de iis, quæ facile frangi poſſunt, atque idè ab iis, quibus hæ transportandæ fuerint locatæ, exigi exactiſſimam diligentiam. Hoc enim ſatis verba ipſius textus reſellunt: non enim ſolum de columna, ſed & de tigno, quod facile frangi non poteſt, loquitur: quinimò in fine aperte Iuriſconſultus ſcribit, idem ad cæteras res transferri debere. Henricus Bocerus reſpondet *d. §. Qui columnam.* non de leuiſſima, ſed de leui intelligendum eſſe, atque ibi ſuperlatiuum, *diligentiſſimus.* vltur pari pro poſitiuo, *diligens;* perinde vt interdum poſitiuum ponitur pro ſuperlatiuo, *l. Hæredis. §. Non tantum. ff. famil. erciſc. l. Si vt certo. §. Custodiam. ff. commodat. l. In re mandata. C. mandat.* Sed nec hæ reſponſio melior eſt priori: præterquam enim quod diuinaria, & in coniectura poſita eſt; abſurdum enim videtur, ſuperlatiuum poſitum eſſe, pro poſitiuo, cum ſuperlatiuum non inſit poſitiuo, ſed poſitiuum inſit ſuperlatiuo: vnde, qui doctiſſimus, & diligentiffimus eſt rectè diligens, & doctus appellatur: at, qui eſt doctus, vel diligens, non protinus doctiſſimus, & diligentiffimus appellari poteſt. Quod ſi itaque à conductore ea ſolum requiruntur, qui diligens paterfamilias obſervaturus fuiſſet, malè, & perperam Iuriſconſultus dixiſſet, culpa vacare conductorem, ſi omnia fecerit, quæ diligentiffimus quiſque facturus fuiſſet.

- Tom. V I.

3. Confirmatur inſuper hæc ſententia, §. *final. de loſat.* in quo Iuſtinianus ita ſcribit: *Qui pro uſu, aut veſtimentorum, aut argenti, aut iumentum mercedem, aut de diti, aut promiſit, ab eo custodia talis deſideratur, qualem diligentiffimus paterfamilias ſuis rebus adhibet, quàm ſi præſtiterit, & aliquo caſu eam rem amiſerit, de reſtituenda ea non tenebitur.* Reſpondent, & hæc diligentiffimum præ diligens: ſed id iam reſutatum eſt. Alij dicunt, textum non abſolutè loqui, nec diligentiam eam deſiderare, qualem diligentiffimus paterfamilias ſuis in rebus præſtaret, ſed ſummam duntaxat illius diligentiam, qui conduxit; ita vt talem ſe gerat in rebus locatis, qualem in ſuis rebus ſe gerit, cum eſt diligentiffimus. Sed huic reſponſioni verba textus reclamant. Et præterea aperte reſellitur *d. l. 25. §. Qui columnam* vbi Iuriſconſultus talem à conductore requirit diligentiam, qualem quiſque diligentiffimus paterfamilias ſuis rebus adhiberet.

4. Nec obſtat huic primò, quod quoties vtriuſque vtilitatem, tam credituris, quàm debitoris, contractus concernit, toties debitor præſtet non culpam leuiſſimam; ſed dolum ſolum, latam, & leuem culpam, *l. 5. verſ. Sed vbi vtriuſque ff. commodat. §. fin. Inſt. de oblig. qua re contrahuntur.* Iam verò in locatione vtriuſque vtilitas vertitur, debitoris, & creditoris, locatoris, & conductoris. Igitur in debitore, ſeu conductore requiritur ſolum culpa leuis, non etiam culpa leuiſſima. Reſpond. Maiorem proſitionem ſic tenendam, & limitandam eſſe, niſi quis contractui ſe vel obtulerit, vel induſtriam ſuam, & artificioſum in opere aliquo conſciendo ſit profeſſus: at, qui rem aliquam conſciendam, ſeu opus aliquod perficiendum in ſe recipit, iſ ſuam induſtriam & artificioſum ſuum profiteri intelligitur: proinde etiam merito de culpa leuiſſima tenetur, ſi id, quod profeſſus eſt, non præſtiterit, nec opere complevit.

5. Non aduerſatur *l. 5. §. 2. ff. de commodat. vbi non ſolum Vlpianus prædictam regulam proponit; ſed & exemplum eius, locationem ſubiicit.* Verba eius hæc ſunt: *[Vbi vtriuſque vtilitas vertitur, vt in empto, vt in locato vt in dote, vt in pignore, vt in ſocietate, & dolum, & culpa præſtatur.]* Vbi appellatione culpæ non leuiſſimam, ſed leuem ſignificari non ſolum ex eo colligitur, quod appellatio culpæ abſolutè poſita ſignificet leuem culpam. argum. *l. 23. de reg. iur.* Sed & quod in contractu pignoris, & contractu ſocietatis non leuiſſima, ſed leuis ſaltem culpa præſtari ſoleat, §. *fin. Inſt. quib. mod. re oblig. contrahit. §. fin. Inſt. de ſocietate.* Ergo, cum contractui vero pignoris, & ſocietatis coniungatur locatio, & conductio, quæ ex illis eadem ex hac quoque culpa præſtatur. Ad hoc quippe exiſtimo ſic commodè reſponderi poſſe; in adducta *l. 5. §. 2. verſ. Sed vbi vtriuſque.* locationem, & conductionem ſubiici tanquam exemplum illius contractus: in quo vtriuſque modum vertitur; non verò eius, ex quo leuiſſima culpa ſit præſtanda. Adeoque pertinere ad verba antecedentia, non verò ſubſequentia. Quæ reſponſio, licet alicui diuinaria videri poſſet, ſtabilitur, & confirmatur fortiſſimè verbis textus dilucidis, & expreſſis, quibus aſſeritur, culpam leuiſſimam ex hoc contractu locationis præſtandam eſſe, *l. 25. §. pen. ff. locati.* Et hæc omnia adducit Hunnius pro ſua firmanda ſententia.

6. Verùm, pace tanti viri, quia ſententiam negatiuam communiter tenent Doctores, non audeo ab illa recedere. Dico igitur, conductorem non teneri de culpa leuiſſima: vnde pro norma, & tegula aſſero, quod ſi in contractibus ſolius dantis vtilitas verſatur, veluti in depoſito: dolum, & lata culpa præſtari debent: vbi ſolius accipientis vertitur vtilitas, præter dolum, latam, & leuem, etiam leuiſſima culpa præſtatur, veluti in commo- dato: vbi verò vtriuſque vtilitas verſatur, præter dolum, & latam, etiam leuis, non tamen leuiſſima culpa præſtanda venit: veluti in empto, in locato, in dote, in pignore, & in ſocietate. Ex quibus clarum eſt, in loca-

Sup. hoc in Reſolutionibus not. præteritæ, & ſignanter in §. vlt. Ref. ſeq. not.

Sup. hoc in fra in Ref. 127. & in tom. 3. tr. 3. ex Ref. 4. ſec. §. Sed bis, & ſin. 9. & ex Ref. 27. §. Nota quod.

Q

tionè,

tione, & conductione leuem duntaxat, non etiam leuissimam culpam præstari: cum hoc non solum in adductis textibus dicatur, sed etiam ratio iuris contractui isti maximè conueniens sit. Et ita docent duodecim Doctores, quos, citat, & sequitur Escobar à Corro in tract. de viroque foro. a. 3. n. 146. Licet aliquando, ratione circumstantiarum, & pactionum, leuissima culpa præstanda veniat, vt in l. Qui mercedem 40. cum seq. locati. vel etiam si res natura sua exactissimam diligentiam requirat, vt si facile frangi possit, vt columna, dolium, vasa, & similia, l. Si merces. 2. §. pen. vel ratione officij, propter quantum, vt est sarcinator, fullo, & similes, vt in l. Item queritur 13. §. Si fullo 6. di. Et. leg. Si merces. §. ven. & fin. l. 22. & l. 17. vbi Gloss. 3. & 4. tit. 8. p. 1. Vel si ad vnum vsum rem conducatur, & ea vtatur ad alium, vt qui mulam conduxit ad faciendum iter Hispalim, & iter faciat Matritum: quia tunc de leuissima tenebitur, imò de morte mulæ, quæ casui fortuito tribuitur, ex traditis per Doctores in l. Qui fundum. de condit. furt. & in l. Sicut certo. §. plenè. commod. Felic. de societate. c. 21. n. 41. Hermosill l. 1. g. l. 6. n. 11. tit. 2. part. 5. fol. 157. & in terminis Ripol. var. c. 12. de locat. n. 293. & sequent. vbi n. 295. & sequent. limitant, nisi cum mula esset datus famulus: quia tunc ad nihil, dolo excepto, conductor tenebitur; imputet enim sibi dominus mulæ, qui malum famulum elegit; & ita consulunt, quòd cum mula famulum accipiat, vt euitet omne periculum, l. Cum in plures. 60. §. Seruum 7. locati l. Nam & Seruus. 21. §. fin. vbi Glossa plura iura adducit, de neg. gest. Ioannes Ægidius Trullench 7. Decalog. c. 14. dua. 11. n. 3. in fin. Quod limitat Sanchez 1. consil. m. al. c. 5. dub. 8. Cum inopinatè offertur necessitas eundi ad remotiorem locum; & ex eo nullum damnum domino prouenit. Vide eum, quia est curiosus casus.

7. Et hæc omnia docet etiam Escobar loco citato, cui adde Ioannem Vvirmserum in Nucleo Iuris controuersis, libro 3. tit. 25. conclus. 2. num. 3. & sequent. cum Manlio tractatu de locat. & conduct. c. 7. num. 3. Berlichio in Conclusionibus Practicab. cent. 4. concl. 25. n. 46. & alij penes ipsos, quæ omnia notentur, cum passim in dies accidant.

RESOL. CXX.

Si domus conducta comburatur, an damnum sit locatoris, vel potius conductoris?

Et quid, si nesciatur, virum culpa, vel casu ortum fuerit incendium?

Et an dominus seu paterfamilias ex incendio familiae seu domesticorum teneatur?

Et notatur res, que in incendij periculo esse sanatur, non haberi pro derelictis. Ex p. 9. tr. 7. & Misc. 1. Ref. 31.

§. 1. **D**E hoc casu interrogatus fui, occasione magni incendij, quod his diebus vidimus Romæ in Palatio conducto ab Eminentissimo Cardinali Brancatio. Et quia casus sæpissimè accidit, non inutile erit pro Confessariis, & Responsoribus conscientiæ hîc illum breuiter pertractare. Suppono itaque, quòd inter omnes conuenit, si fortuito casu incendium exortum sit, conductorem non teneri, ex l. Ex conducto. §. Si vis. in fine. ff. locati. ex l. Contrarius. ff. de reg. iur. & similibus. Item conuenit inter omnes è contra. id conductorem teneri, imò puniri etiam, vbi culpa, vel dolo eius incendium factum sit, ex l. Si quis fundum §. Imperator. ff. eod. l. Sicut certo. §. Nunc videndum. ff. Commodati. l. Capi alium. §. Incendiarij. ff. de pœn. De genere autem pœnæ consulendus est Menochius de arbit. cas. 139. Controuersia autem inter Doctores est in eo, quid, si nesciatur, vtrum culpa, vel casu ortum fuerit incendium? & teneri conductorem, tenet Fachinæus in controuers. iur. lib. 1. c. 87.

ea ratione ductus, quia incendiū plerūque culpa inhabitantiū fit, vt ait Iuriscōsultus in l. 3. ff. de off. Præf. Et vigilū.

2. Sed ego negatiuæ sententiæ contra Fachinæum adhaerendum esse puto. Probatur nostra opinio: quia incendium ad casus fortuitos in iure referri solet, veluti hoc probatur per l. Si vt certo. §. §. Quod verò ff. commod. ibi: *Et si incendio vel ruina aliquid contigit, vel aliquod damnum fatale, non tenebitur, &c.* Cui ad stipulatur Caius Iuriscōsultus in l. In rebus 18. pr. ff. commodat. ibi: *Et tantum eos casus non præstet, quibus resisti non potest, veluti mortes seruorum, quæ sine culpa, & dolo eius accidunt, latronum, hostiumque incursum, piratarum insidias, naufragium, incendiū, fugas seruorū, qui custodiri non solent, &c.* Et consentit Iustinianus Imperator in §. 2. Instit. quib. mod. re contrah. oblig. ibi: *Et is quidem, qui mutuum accepit, si quolibet fortuito casu amisserit, quod accepit, veluti incendio, ruina, naufragio, &c. nihilominus obligatio permanet.* Atque tradit Vlpianus in leg. Contractus 23. ff. de reg. iur. ibi: *Animalium casus, mortes, quæ sine culpa accidunt, fugæ seruorum, qui custodiri non solent, rapiæ, tumultus, incendia, grandinum magnitudines, tempus prædonum à nullo præstantur.* Atqui conductor casus fortuitos non præstat, l. In iudicio 28. C. h. t. cum eos nemo regulariter præstare cogatur: si quidem istos nullum hominum consilium præuidere potest, vt loquitur textus in l. 2. §. eo tempore C. de administr. rer. ad ciuic. pertinēt. Deinde accedit, quòd quilibet præsumitur diligens, & industrius, donec de eius negligentia, & culpa doceatur, Glossa, & Doctores in l. Quoties. §. Qui dolo. de probat. Igitur & conductor in re conducta tandiu præsumetur diligens, donec contrarium fuerit à locatore probatum, & consequenter non præsumetur ipsius culpa incendium accidisse. Quicumque igitur de dolo, culpa lata, leui, & leuissima, non verò de casu fortuito tenetur, is incendij nomine conueniri non potest, nisi illud culpa eius extortum probetur, argum. l. §. 4. & l. 18. pr. ff. commodat. p. 2. l. Quib. mod. re oblig. contrah. vbi commodatarius, qui de leuissima etiam culpa tenetur de incendio: quia ad casum fortuitum præstandum obligatus non est. Atqui conductor, licet, secundum aliquos, teneatur de culpa leuissima, non tamen tenetur de casu fortuito, l. In iudicio. C. de locato. p. 5. Inst. eod. & l. 25. p. 6. ff. eod. tit. Igitur de incendio conueniri non potest.

3. Ad argumentum verò Fachinæi respondetur ex leg. Si vendita. 11. ff. de peric. & commod. ei vendit. vbi ait Alphenus Iuriscōsultus, quòd si insula vendita combusta esset, licet incendium sine culpa fieri non possit, tamen sine patrisfamilias culpa fieri possit, neque si seruorum negligentia factum esset, continuò dominus in culpa sit. Ex quo textu apparet: quòd, licet culpa inhabitantium, incendia plerumque fieri soleant, tamen præsumptio hæc patrisfamilias non attingat; sed potius seruos eius, & qui cum eo habitant, pro quorum delicto paterfamilias regulariter non tenetur. Secundò, respondere possumus cum Doctoribus, quòd dicitur lex 3. non de leui, sed de leuissima culpa debeat intelligi; in locatione verò, & conductione leuis duntaxat culpa præstari debet; quòd in præcedenti Resolutione probatum fuit. Tertio, responderi potest, incendia quidem culpa inhabitantium plerumque fieri; non tamen certi & determinati hominis Proinde à locatore probari debet, cuiusnam hominis in indiuiduo culpa incendiū istud factum sit. Itaque, etsi præsumatur incendiū factū culpa, tamè præsumptio hæc est indeterminatæ personæ: nam, licet incendiū regulariter sine culpa fieri nō soleat, non tamè inde sequitur patrisfamilias culpa factū esse, neque si seruorum negligentia factum esset continuò dominus in culpa erit; cum patrisfamilias illorū tantum ministrorum culpā præstet, qui circa officium deliquerunt, vel negligētes fuerunt. Præsumptio igitur hæc nec solida, nec vera, nec sufficiens est ad condemnationē. Et quòd hoc ita sit, satis exinde liquet, quòd comodatarius qui

qui tamen non minùs de leuiffima culpa tenetur, quàm conductor, de incendio non conuertitur, *d. l. 5. §. 4. & d. l. 18. pr. ff. comm. §. 2. l. Quib. mod. re oblig. contrab.* Non obstat etiam secundum; quòd enim incendium tale sit casus fortuitus, qui possit, & soleat, etiam sine culpa contingere satis probat *d. l. 5. §. 4. l. 18. pr. ff. commodat. l. Sine hereditaria. ff. de neg. gest. l. 26. §. Non omnia. ff. mandati. l. Si quis domum. §. Si colonus. ff. locati. l. 3. §. 1. ff. nau. caupon. stabul. l. 23. in fin. ff. de reg. iur. Quin etiã iurisconsultus Alphenus in l. 11. ff. de peric. & commod. rei vend. satis testatur, quòd etiam sine culpa patrifamiliàs incendium oriri possit; in *v. Respondi*: quia sine patrifamiliàs culpa fieri potest. Neque, si seruorum negligentia factum esset, continuò dominus in culpa erit. Ergo, &c. Et hæc omnia pro firmãda nostra sententia, quam contra Fachinãum docuimus, adducunt, & sequuntur Ioannes Vvurmserus in *Nucleo Iuris controuersi, lib. 3. tit. 25. controuersia 3.* & Hulricus Hunnius in *uariis resolutionib. Iuris Ciuilis. lib. 3. ar. 7. p. 2. q. 7.* & in facti contingentia recognosce Farinacium *quæst. 110. per totam*, Mascardum *concl. 894. per totam*, & omninò videndum Matthiam Berlichium in *concl. sonibus practicabilibus, cent. 4. conclusione 25. per totam.**

4. Sed incidenter hîc quæro, an dominus, seu paterfamiliàs ex incendio familiæ, seu domesticorum teneatur? Indistinctè dicendum videtur, quòd sic: quoniam paterfamiliàs est caput familiæ, cuius imperio reliqui omnes obediunt, & idèo eius culpæ adscribendum videtur, quòd minorem diligentiam, quàm debuerat, adhibuit, nisi probare possit incendium absque sua, suorumque culpa contigisse, vt in specie docet Koppen *dec. 36. & 38. per totam.* Verùm distinguendum est. Aut de certa, & determinata persona ex familia non constat: aut de ea certò, & liquidò constat, & apparet. In priori casu, cum de certa, & determinata persona ex familia, cuius factò incendium ortum est, non constat; dubium nullum est, quòd paterfamiliàs non teneatur. In posteriori casu, si de certa, & determinata persona ex familia, vel domesticis constat, tunc iterum attendendum erit: aut illa persona extra suum officium peccauit, & suo factò incendium excitauit: aut circa suum officium deliquit. In priori casu, si extra officium suum peccauit, paterfamiliàs ex eius factò, & incendio non tenetur. Secus in casu posteriori, vbi circa officium suum deliquit. Vnde infertur, si coquus ignem diligenter in coquina custodiuit: & postea alter familiaris non deputatus ad coquinam, discooperuit ignem, ex cuius culpa leui incendium ortum est, paterfamiliàs de hoc incendio non tenetur, quoniam alter familiaris deliquit extra officium suum. E contra vero infertur, si stabularius ignem, vel candelam in stabulo, focaria in culina, lotrices in lauatrina, fornicarij, seu calefactores in fornacibus negligenter custodiuerint, quòd paterfamiliàs de hoc incendio rectè teneatur: quoniam illi circa suum officium deliquerunt. Hæc omnia tamen restringuntur, & paterfamiliàs ex incendio sui domestici, vel famuli, etiamsi is officio suo deliquerit, non tenetur, si famulus ille communiter pro fideli, & diligenti habitus, & reputatus fuerit. Et hæc omnia docet Berlichius *loc. cit.* & alij penes ipsum.

5. Notandum est hîc obiter, res, quæ in incendij periculo versantur, non haberi pro derelictis, quod certum est: docuit verò Gabriel 4. *dist. 15. q. 3. a. 3. dub. 6. in fine*, quòd, qui domum igne periturã breuiùs destruit, ne incendiũ serpat vlteriùs, nihil tenetur restituere: quia reuerà damnum intulit nullum, & ius naturale permittit illam destructionem, ne alia domus pereat. Et ita etiam docet Turrian. in 2. 2. *D. Thom. 10. 2. disp. 42. dub. 2. n. 16.*

RESOL. CXXI.

An in contractibus gratia vtriusque contrahentis celebrata, VI.

bratis, si aliquid damnum contingat, sine culpa illius diuidatur inter vtrumque? Ex p. 3. tr. 6. & Misc. 2. Ref. 10.

§. 1. **R**espondeo negatiuè in foro externo, secus autem in foro conscientie, in quo contractus, vbi vtriusque vtilitas vertitur, vt in empto, locato, pignore, societate, &c. si res perit sine culpa vnius ex contrahentibus, damnum diuiditur inter ambos; quia cum gratia vtriusque sit contractus, & vnusquisque percipiat ex eo commodum, videtur iustum, vt etiam participet vterque partem damni. Et ita hanc sententiam docet Paludanus in 4. *dist. 15. q. 2. a. 2. concl. 5. in fin.* quem citat, & sequitur Ioannes Valerus in *differentiis vtriusque fori, ver. Damnum, differ. 4* & ita in facti contingentia consuluit, sic enim ait. Hinc collige responsum ad dubium, super quo elapsis proximè mèsibus fui consultus, quidã enim mulio locauerat equum cuidam scholari, & in itinere equus accepit plagam in dorso præter culpam scholaris conductoris, ex qua post iter peractum mortuus est equus in domo domini sui locatoris. Petebat dominus à scholare medietatem valoris equi; scholaris recusabat, dicens se nihil debere, cum ex nulla sui culpa equus, interiisset. Respondi in foro fori scholarem nihil debere, sed in foro conscientie teneri ad medietatem valoris equi. Quorum nunquam oblitiscaris, quia casus hic, & alij similes, sunt quotidiani. Ita Valerus, & ego.

Sup. hoc sup. in Ref. 119. §. Non aduerfatur. & in §. Verum, post. med. ver. Vel si, & seq. & in aliis postis in an. nor. §. i. huius not.

Quoad hoc in Ref. not. præterit. signanter in §. penult. post medium, lege doctrin. ver. Vel si ad vnum suum.

RESOL. CXXII.

An ob sterilitatem agri fortuitam sit aliquid remittendum agricolis de pensione agri? Et difficultas est, quando conductor renunciauit omni casui fortuito? Et quid in foro iudiciali, & quid in foro conscientie? Ex p. 3. tr. 6. & Misc. 2. Ref. 17.

§. 1. **D**icitur sterilitas fortuita, quæ provenit ex insolito calore, frigore, tempestate, nimia pluvia, locustis, & similibus, seclusa negligentia culturæ, & debilitate terræ; & nota cum Armilla *v. Locatio, a. 16.* & Doctoribus citandis, quòd sterilitas hæc est, quando ex tribus partibus solitis colligi, non colligantur vix duæ. Hoc supposito, sic respondeo ad casum propositum, quòd si sterilitas sit tanta, vt non compensetur ex fertilitate præcedentis, & sequentis anni, fiet agricolæ aliqua remissio pensionis ad arbitrium boni viri, secus autem si compensetur. Vt si in anno præcedenti, & sequenti plus solito tertia pars colligatur. Vnde etiam dicendum est; quòd ob fertilitatem fortuitam augenda est pensio pro rata aucti fructus. Et hæc omnia docet Ioannes de la Cruz in *direct. p. 1. præcept. 7. q. 7. a. 6. dub. 5. concl. 1.* & aliis.

2. Sed difficultas est, quando conductor renunciauit omni casui fortuito, & in foro iudiciali conducens possessionem aliquam, v.g. per tres, aut quatuor annos, vel locans fructus alicuius Episcopatus, vel dignitatis, aut canonicatus, & renunciãns omni casui fortuito, & qui contingere potest, etiam rarissimè, quòd est solitum apponi per Notarios in instrumentis locationum, & conductionum, tenetur soluere omnem pensionem, etiamsi ex aliquo euentu, & fortuna etiam insolita nullos fructus dignitatis, vel ex illa possessione colligat. Et hoc, vt dixi, certũ est in foro iudiciali, *ex l. licet, C. de locato.*

3. Sed quid dicendum in foro conscientie? Ioannes Valerus in *differ. vtriusque fori, v. Locatio, differ. 6.* negatiuam sententiam tenet, quia locator ex natura contractus debet agnoscere casus fortuitos, & diminutionem fructuum, & pensionis, vnde debet remittere de pensione, quod iustum fuerit arbitrio boni viri. Alias

Sup. hoc in Ref. seq.

raciones videbis apud ipsum, & apud Comitolum *lib. 3. c. 29. n. 4.* Rebellium *p. 2. lib. 1. c. 7. n. 4.* & alios.

4. Verùm ad hanc quætionem ita respondet Villalobos in *summ. tom. 2. tract. 25. diff. 6. n. 6.* [Quando el que recebio en arrendamiento la heredad, renuncio los sucesos futuros, tambien tiene obligacion à pagar por enteto, pues se concerto assi. Mas ha de advertir, que en este caso ay duda si el que renuncio los casos fortuitos, es justo renunciar no solo los ordinarios que en la tal tierra suele auer, sino tambien los extraordinarios que nunca en aquella tierra sucedieron ni se pensaron. La mas comuny à mi parecer mas probable es, que no es justo renunciar los tales sucesos. La razon es, porque no parece que quiso este renunciar; sino solo los casos fortuitos acostubrados, saluo si renuncia los acostubrados, y los no acostubrados, haziendo especialmente mencion dellos.] Sic Villalobos, & ego. Vide etiam Gomez *lib. 2. var. c. 3. n. 19.* Valascum *de iur. emp. phr. q. 26. n. 35.* & alios.

RESOL. CXXIII.

An casus fortuitos in se recipiens, vel eis generaliter renuncians, de insiliis etiam sentire intelligatur? Ex p. 8. tr. 7. & Misc. Ref. 31.

Sup. hoc in Ref. præterit. à §. Sed difficultas.

§ 1. **C**asus est frequentissimus, & ad illum negativè respondet Menochius *lib. 2. de a. bitt. iud. cent. 2. ca. 80.* Gail. *lib. 2. obs. u. c. 23. n. 18.* Alexan. *conf. 28. n. 10. volum 1.* & alij. Ego verò affirmatiuè sententiæ adhæreo, per *l. si quis domum 9. §. si quis fundum 2. ff. locati.* vbi traditur, standum esse pacto, si quis locauerit fundum ea lege, vt, etiamsi quid vi maiore accidisset, ei merces præstaretur. Vis autem maior intelligitur omnis vis tempestuosæ calamitatis, cui resisti nequit. *d. l. ex conducto 15. §. si vis te mpestatis. ff. eod.* Vnde saltem in genere, de omni casu fortuito, siue solito, siue insolito, ea pactione cogitatum videtur. Nec dicitur casus fortuitus, nisi rarò contingat, teste Baldo in *d. l. sed & si quis 4. §. questum. ff. si quis cautionib. & c.* Eòdem non parum confert textus generalis in *d. l. 1. C. depositi.* vbi Alexander Imperator ita rescripsit: Si in cursu latronum, vel alio fortuito casu ornamenta deposita apud interfectum perierint, detrimentum ad hæredem eius, qui depositum accepit, qui dolum solum, & latam culpam, (si non aliud specialiter conuenit) præstare debuit, non pertinet. Quòd si prætextu latrocinij commissi, vel alterius fortuiti casus, res, quæ in potestate hæredis sunt, vel quas dolo desit possidere, non restituuntur, tam depositi, quàm ad exhibendum actio, sed & in rem vindicatio competit. Præterea cum conductor in se casum solitum, & frequenter contingentem recipere ac sustinere voluit, censetur profectò multò magis insolitum, & rarissimè contingentem casum fortuitum in se recipere voluisse, cum ad hoc minus ipsi damnum, & periculum, quàm ab illo metuendum sit, atque expectandum. Accedit denique, quòd oratio indefinita æquipollet vniuersali, *l. quod dicitur 4. ff. de iur. el. l. si ita 43. in princ. & l. seq. in princ. ff. de legat. 2. l. si plures 98. ff. de legat. 3.* Itaque qui casus fortuitos in se recepit, reputatur omnes omninò suscepisse, qui euenire possunt. Et minus dubitandum erit, quando adest signum vniuersale: cuius ea natura est, vt omnia includat. *l. à procuratore 13. Cod. mandati. l. omnes 3. Cod. sine censu. vel reliquis fundum comparari & c. l. solita 6. de maiorit. & obed. c. 2. de obseru. ieiun.* Crauetta *conf. 234 n. 1.*

2. Nec hanc assertionem perturbat *l. fistulas 78. §. frumenta 3. ff. de contrahend. empt.* ex qua dissentientes colligunt, eum qui suscipit in se periculum casus fortuiti, de solito, non autem insolito, cogitare censer. Nam verus, & genuinus legis istius sensus est, venditorem,

qui frumenta in campis existentia, vendidit, si emptori promissit, se præstaturum in damnum, quod vis, aut mala tempestas attulisset, ex hac promissione teneri, si niues immoderatæ & contra consuetudinem sæuientes, non verò si ordinariæ, mediocres, & moderatæ, damnum intulerunt; quia cum hyemis tempore ningere soleat, non censetur emptor damnum ex moderata niue, ac solita tempestate timuisse, sed ex insolita: nec venditor ex causa cuiuscumque damni euenientis obligare se voluisse præsumitur. Quæ res nihil iuuat contrariam sententiam; sed nostram potius confirmat, quòd scilicet sub casu fortuito etiam insolitus contineatur, & venditor qui in se receperat casum fortuitum, insolitum quoque casum in se recepisse intelligatur.

3. Similiter non obstat *l. Scio amico 10. §. Medico 1. ff. de annuis legat.* vbi si legentur Medico, quæ viuus testator præstabat, ea videntur relicta, quæ certam formam erogationis annuæ, non incertam liberalitatis voluntatem habuerunt. Vnde dicendum videtur, quòd ille, qui casum fortuitum præstare promissit, eum duntaxat casum promississe censetur, qui consuevit frequenter accidere, non qui rarissimè contingit. Non, inquam, lex illa obstat; quia in vltimis voluntatibus regulariter fit interpretatio, quo minus hæres grauetur, adeoque in dubium illud relictum putatur, quod minus est, & de quo testator verisimiliter senserit. *l. si ita sit adscriptum 14. in fine, & l. cum seruus 39. §. scio 6. ff. de legat. 1. l. nummis 75. ff. de legat. 3.* siquidem in testamentis voluntatem defunctorum attendimus, & sectamur. *l. in conditionibus 19. in princ. ff. de cond. & demonstr. Nouell. 22. cap. 2.* Atqui in proposita quæstione verba satis clara sunt & manifesta, vt coniecturis locus non relinquatur, *l. continuus 137. §. cum ita stipulatus, in fine, & l. eum, qui 138. in fin. ff. de verb. oblig.*

4. Nihil præterea obstat, quòd de casu insolito, & rarissimè contingente non præsumatur cogitasse, qui casum fortuitum in se pactione recepit: paciscentes autem ultra intentionem non teneantur, argum. *l. obligationum 3. §. 1. ff. de oblig. & actionib.* Etenim qui genus promittit, & de genere cogitat, censetur vtiq; etiam de singulis speciebus, eo genere contentis sensisse, cogitasse, & promississe cum expressò genere, expressæ quoque censeantur eius species. *l. si chorus 79. in princ. ff. de legat. 3. l. si duo 51. in fin. ff. de administrat. & peric. tutor.* At casum fortuitum insolitum, esse speciem casus fortuiti, exploratum certumque est,

5. Amplius non obstat *l. qui occidit 30. §. in hac 3. in fin. ff. ad l. Aquil.* vbi Paulus inter cætera ita scribit: At si omnia, quæ oportuit, obseruauit, vel subita vis venti longius ignem produxit, caret culpa. Quibus ex verbis non obscurè colligitur, quòd ad insolitum quis non obstringatur. Non obstat, inquam. Illic enim ignem in stipulam suam immitens tenetur de damno, ob culpam dato: at non de casu fortuito. Nam qui ex lege Aquilia conuenitur, ex culpa obligatus est, *d. §. 1. & l. in lege 44. ff. d. rit. cum similibus.* At in proposito non agitur de obligationibus, ex culpa prouenientibus, sed de casu, ex facto contingente. Idem respondetur ad *l. si putator 31. ff. eod.* Ibi namque cum putator diuinare non potuerit, an per eum locum aliquis transiturus sit, meritò culpa ab eo non exigitur, vt habetur in fine istius legis.

6. His non refragatur, quòd, quæ perrarò accidunt, non veniant in considerationem, *l. 3. & seqq. de legib.* Hæc etenim regula non obtinet locum, quando de iis casibus; quia rarò accidunt, quique insoliti sunt, pactum interpositum est; tunc siquidem pactioni standum erit. Sic quamuis leges ad ea potius debeant aptari, quæ frequenter, & facile, quàm quæ perrarò eueniunt *l. nam ad ea 5. ff. eod. rit.* attamen & de iis, quæ perrarò fiunt, leges ferri solent. *§. insula 22. supra de rer. diuis.* Ergo, & c. Et ita nostram sententiam docet Fachinæus *lib. 1. contr. iur. c. 86.* Pinellus in *l. 2. Cod. de rescind. vend. p. 1. c. 3. n. 29.*

& seq. Neuizanus *conf. 91. num. 13.* Gozadinus *conf. 27. n. 25.* & alij penes ipsos. Negatiuam tamen sententiam puto probabilem esse, sed magis difficultas est in sequenti dubitatione. Verum in facti contingencia circa presentem quaestionem ne deseras videre sapientissimum & amantissimum, heu quondam dominum Ioannem Baptistam Larrea in suis doctissimis decisionibus Fiscalibus *allegat. 18. per totam.*

RESOL. CXXIV.

An qui periculum alicuius rei in se recepit, casum etiam fortuitum in se recepisse intelligatur? Ex p. 8. tr. 7. & Misc. 1. Ref. 32.

§. 1. **P**RO affirmatiua sententia validissima adsumuntur argumenta. Primum enim non incogniti iuris est, periculum comprehendere sub se omnem casum, qui eum, vel sine culpa contingit. *l. 1. in venditione 10. & l. quod si neque 14. ff. de per. & de comm. rei vend. l. & Aristoni 39. ff. mand. u.* Genus quippe periculum est: casus uero fortuitus species. Consequens itaque est, ut qui periculum rei alicuius in se suscepit, etiam de casu fortuito teneatur, argum. *l. si chorus 79. in princ. ff. de legatis 3.* Deinde idem euidenter confirmatur per textum in *l. si ut certo 5. §. nunc uideandum 2. cum duobus §. seqq. ff. commodati.* ex quo textu colligere promptum est; sic de periculo sit conuentum, ad recipientem pertinere casus fortuitos. Præterea eandem sententiam non parum probat *litens queritur 13. §. si gemma 5. ff. locati,* ubi is, qui gemmam includendam, aut insculpendam acceperit, eaque fracta sit; siquidem vitio materiæ factum sit, non tenebitur, nisi periculum in se artifex receperit. Tunc enim, etsi vitio materiæ id euenit, erit ex locato actio. Vnde apparet, quod licet artifex non sit in culpa, sed casus accidat ex vitio materiæ; tamen artifex propter conuentionem teneatur. Denique huc facit trita illa regula, qua dicitur, quod generalis promissio tantum operetur, quoad omnes casus, quantum specialis, siue enumeratio specierum, quoad quosdam, *d. l. si chorus 79. in principio, ff. de legat 3. l. omnes 4. C. de prescript. 30. uel 40. annorum.* Cum igitur tantum operetur genus, quantum enumeratio specierum; consequens erit, ut sub periculi susceptione & casus fortuitus, tanquam species sub suo genere comprehendatur.

2. Nec aduersatur huic sententiæ *l. litis 37 §. 1. ff. de negor. gest.* ibi dum Paulus significat, quod etsi quis periculum eorum nominum, quæ ipse contraxit, subire cogatur; non tamen teneatur, si debitores casu non fiant sufficientes ad soluendum, inde colligi posse videtur, quod licet ad periculum quis obligatus sit; non tamen de casu fortuito teneatur. Non inquam, lex illa aduersatur, quia in ea casus fortuitus à periculo (quod aliàs casum sub se fortuitum, tanquam speciem, complectitur) excipitur: sic, ut negotiorum gestor nominum siue debitorum; quæ ipse contraxit, periculum sustineat & præstet, excepto casu fortuito, quo debitores ita fortunis & facultatibus suis lapsi euersique sunt, ut tempore litis contestatæ sufficientes ad soluendum non sint. Ex quo perspicitur, si casus fortuitus à lege non fuisset diserte exceptus, cum sub periculo, tanquam sub genere, comprehensum fuisset. Quod si igitur negotiorum gestor conuentione, vel pacto in se periculum recepisset, nec expressè casum fortuitum excepisset, certè ad hunc quoque obligatus fuisset.

3. Non etiam aduersatur *l. negotium 22. C. de neg. gest.* ubi ad hoc, ut quis de casu fortuito teneatur, requiritur speciale pactum. Vnde consequens esse videtur, generale pactum de periculo non sufficere. Non, dico, aduersatur. Ideò namque pactum speciale ibi requiritur ad hoc, ut negotiorum gestor de casu fortuito teneatur, quia ex-

natura quasi contractus negotiationis, præstandus non venit casus fortuitus. Proinde Imperatores pactum speciale exigunt, quoniam hoc sufficit, nec opus est, ut generale pactum de periculo præstatio interueniat, maxime cum & aliàs expediti sit iuris, quod de omni culpa, adeoque etiam leuissima, negotiorum gestor conueniri possit. *§. igitur 1. in fin. infra de oblig. que quasi ex contr. nascunt.* ubi id explicatum est fusiùs *n. 41. & seqq.* ut idcirco planè supernacuum fuerit generale de periculo præstando pactum interponi.

4. Non insuper aduersatur *l. qua fortuitis 6. C. de pignorat. act.* ex cuius legis uerbis aperte constat, quod generalis conuentio super amissione pignoris non sufficit; sed specialis desideretur. Illic enim nequaquam desideratur, ut casus omnes specialiter enumerentur; sed sufficit, ut generaliter super amissione pignoris conueniatur: qua conuentione comprehendantur & casus fortuiti, ut est aggressio latronum, & alij, per quos accidit, ut pignus amittatur. Sed & hoc obseruandum est, quod in *d. l. 6.* proponatur regula, quod in bonæ fidei iudiciis casus fortuitus non præstetur, etque subiiciatur exceptio: nisi inter contrahentes placuerit, ut amissio pignorum liberet debitorem. Hanc proinde exceptionem de casu fortuito concepit Imperator Alexander; quia & regula de casu fortuito concepta erat.

5. Pariter non aduersatur, quod in generali promissione non eueniant ea, quæ quis specialiter non fuisset concessurus. *l. obligatione generali 6. & l. denique 8. ff. de pignorib. l. pen. in princ. ff. de privileg. creditor. l. 1. C. que res pignori obligari poss.* adeoque uerisimile non sit, ut quispiam ad casus fortuitos, qui uarij sunt ac innumeri, absque expressa mentione, & conuentione se obligare uoluerit, aut de iis cogitare potuerit, argum. *l. qui cum tutoribus 9. §. 1. & ult. ff. de transactionib.* Respondetur enim, eo ipso, quod quis in genere cõsentit, uideatur in genere de omni omnino casu cogitasse, argum. *l. qui sine militari 7. ff. de testam. milit. & consimilium.* Præterea regula illa, quod in generali promissione non ueniant ea, quæ quis specialiter non fuisset concessurus, non est generalis; siquidem & in contractibus per generalem casus fortuiti susceptionem ueniunt casus, qui sub istis uerbis comprehenduntur, ut specialis eorum enumeratio non sit necessaria, per rationes supra pro sententia nostra allatas.

6. Tandem non aduersatur, quod ueritati consentaneum non sit, aliquem casum fortuitum, cui resistere non potest, uelle subire, nisi clarissimè de obligantis mente constet. Et quia periculum non illud tantum damnum continet, quod ex casu fortuito, sed & quod culpa contingit, susceptione periculi ad exactissimam diligentiam obligabitur. Hoc, inquam, non aduersatur, quandoquidem ex eo, quod conductor rei sibi locatæ periculum expressa conuentione in se recepit, apertissimè constat, quod non solum ad omnem culpam, sed ad casum etiam fortuitum præstandum sese obligare uoluerit. Et hanc sententiam tenet Hulticius Hunnius *lib. 3. var. resol. iur. ciuil. 1. act. 7. r. 2. q. 4. & in ref. ad Trutler. uol. 1. disp. 29. q. 18.* Tu Lector cogita.

RESOL. CXXV.

An contractus ille, qui uulgò dicitur Beneficiata, seu lotto, sit licitus?

Et notatur, quod res, quæ ibi uenduntur, non possunt uendi nisi iusto pretio, quo res ipsæ ualent; & aliter facientes peccant mortaliter, & tenentur ad restitutionem pauperibus, si veri domini nesciuntur. Ex p. 1. tr. 8. Ref. 81.

§. 1. **R**ESPONDEO affirmatiuè; seclusis tamen fraudibus cum Filliucio *tom. 1. tr. 37. c. 3. n. 4.* qui citat Molinam. Idem docet Delrius in *disquis. mag. 10. 2. lib. 4.*

c.4.g.2. Alcocer de ludo,c.49. Lopez de contract lib.2. c.23. Garzias de contract lib.2.c.44. Bonacina etiam de contract. disp. 3.g.2.punct.2. n.26. Scaccia tr.de commer. §.1.g.1.n.10. & alij.

2. Sed notandum est, quòd res, quæ ibi venduntur, non possunt vendi nisi iusto pretio, quo res ipsæ valent, habita ratione operarum, quas ministri illius ludi adhibent: vnde peccarent mortaliter, & tenerentur ad restitutionem, si excederent in pretio, habita ratione debiti laboris, & rei. Ita Doctores citati, & Sà verbo *Venditio*, n. 15. vbi ita asserit, [in venditione, quæ vulgò dicitur, *lotto*, cum, scilicet, multa venduntur innumeris, qui syngraphas dant cum paruo pretio, non possunt res omnes pluris vendi, quàm valent ipsæ, & opera ministrorum, quibus soluendum.] Ita Sà. Et restitutio fieri debet pauperibus, si veri domini nesciuntur. Deinde supradicti ministri licitè accipiunt dictum stipendium, si non excedat iustum rigorosum, si non sunt plures, quàm necessarii sunt; & si non plus temporis in eo negotio infumant, quàm necesse sit. Cauendæ sunt etiam fraudes venditorum, & dictorum ministrorum, ne sortitionem facere morentur, postquam sufficientes symbolæ sunt collatæ: item, ne merces mutent, vel diminuant: item, ne quando simul faciendæ sortitio, aliquas merces priùs patiantur sortem subire, & similia.

RESOL. CXXVI.

An dubitans, si res sit furtiua, possit eam emere, vt postea à vero domino totum pretium accipiat?

Et in prædicto casu, si dominus non comparuerit, an emptor teneatur rem illam in pios vsus conuertere, deducto tamen pretio. maxime, si illam emerit modico pretio?
Ex p.4.tr.3. Ref. 33.

Quoad hoc lege doctrin. §.1. & vers. not. seq.

§.1. **A**ffirmatiuè respondeo, quia cum habeat animum quærendi verum dominum vt ei illam restituat, non peccat rem illam emendo, cum vtiliter agat domini negotium, Ita Media C. de restit. g. 10. §. aliter tamen, & omnes Doctores, qui tamen obseruant quòd si dominus non comparuerit, emptor tenetur rem illam in pios vsus conuertere, deducto tamen pretio; sicuti etiam si vero domino comparente illam ei tradat.

2. Sed Merolla tom. 1. disp. 3. c. 3. dub. 1. coroll. 5. n. 36. qui citat Alciatum, Bartolum, Nauarram, Molinam, Syluestrum, & alios, docet hanc sententiam procedere tantum quando dubitans, an res sit furtiua, illam emit modico pretio, eo animo, vt dictum est, vt eam reddat domino, quia videt nisi ipse illam emat, dominum eam nunquam recuperaturum, vt si emat illam ab hostibus, vel latrunculis exteræ gentis, tunc enim dominus non poterit eam habere nisi soluto pretio.

3. Verum Doctores absolutè, & sine vlla distinctione asserunt ita euentem rem furtiuam comparente vero domino deducere posse pretium pro illa solutum, dummodò fuerit pretium iustum, & dominus aliàs non fuisset expensis recuperaturus; quia cum vtiliter eius negotium gestum sit, non est æquum te in amissione pretij emptorem condemnare. Et ita tenet Castrus Palaus tom. 1. disp. 3. punct. 3. n. 4. Sanchez de matrim. to. 1. lib. 2. disp. 41. n. 29. Bañez in 2. 2. q. 62. a. 6. dub. 5. concl. 2. Salo. ibid. contr. 4. concl. 2. Salas in 1. 2. tract. 8. disp. vnic. sect. 23. n. 237 & Villalobos in sum. to. 1. tr. 1. diff. 20. n. 8. vbi sic ait. [El que compro la cosa que sabia que era hurtada para volverla à su dueño, este tal no peca, antes haze correfia al dueño que no la pudiera hauer por otro camino, y tendra obligacion à darla al verdadero señor, sacando lo que le coito.] Ita ille.

Sup. hoc in tom. 8. tr. 7. Ref. 34. §. Nò deferam. ad medium, lege doctrinã vers. qui restit. obseruar. & meliùs in tom. 7. tr. 7. Ref. 19. §. Sed hic. & seq. & in Ref. 33. §. vlt.

RESOL. CXXVII.

An si quis studio emptionis, vel donationis rem furtiuam sub dubio possidet, & facta diligentia dubium adhuc persistit, ad quid teneatur?

Et aliqua circa hoc aduertuntur. Ex p.4.tr.3. Ref. 27.

§.1. **A**D hoc dubium ita respondet Villalobos in sum. to. 1. tr. 1. diff. 20. n. 5. [El que començo a posseer la cosa en duda por compra; o por otro qualquier titulo, esta obligado a restituir. El fundamento es por que sin derecho verdadero o presunto no ay possessio como dize Syluestro ver. possessor n. 1. declarando la definicion de possession que dan los Iuristas. Mas ha se de aduertir que este tal no tendra obligacion a restituir toda la cosa, si no mas o menos conforme ala duda que tuuiere.] Sic ille, & post illum Castrus Palaus tom. 1. disp. 3. punct. 3. n. 2. vbi ita asserit. Si dubitas an res sit furtiua, & titulo emptionis, vel donationis possedisti, teneris facta diligentia & dubio persistente rem diuidere inter te, & eos de quibus dubitas, quia tunc pro nullo stat præsumptio, ac proinde omnes æquale ius habent: practicum autem à te datum in causa esse non potest, quominus debeas aliis qui non acceperunt, & de quibus dubitas an eorum sit res, satisfacere, sicut si comparet verus dominus, teneris illi integram restituere, etiam si pretium dedisses, quia mala fide dedisti. Limita supradictam doctrinam, nisi à possessore bonæ fidei acceperis, tunc enim etsi dubius acceperis, at non comparente domino post factam diligentiam poteris retinere rem, & illa vti, quia succedis loco possidētis à quo accepisti titulo emptionis, vel donationis. Qua ratione emens mancipia ab asportantibus, etsi dubius emeris, an fuerint furtiua, at facta diligentia pro inuestigando verum dominum, illòque non comparente potes illa retinere, quia tunc non est possessio pro libertate mancipi, sed pro possessore bonæ fidei, qui illud vendidit, & cuius loco successisti. Vide etiam circa præsentem questionem Merollam to. 1. disp. 3. c. 3. coroll. 5. n. 18. Rebellium p. 1. lib. 2. de restit. g. 5. n. 7. Molinam to. 1. tract. 2. disp. 36. & to. 3. disp. 721. Sanchez de matrim. tom. 1. lib. 2. disp. 41. n. 24. & seq. Bañez in 2. 2. q. 62. a. 6. dub. 5. concl. 5. & ibi, Salonium g. 61. tr. de dominio. Salas in 1. 2. tract. 8. disp. vnic. sect. 23. n. 237 & 236. Ioannem Sancium in selectis disp. 43. n. 14. & alios penes ipsos.

2. Notandum est tamen hinc obiter, quòd Merolla to. 1. disp. 2. c. 3. coroll. 5. n. 32. aduertit, quòd vt aliquis dicatur bonæ fidei emptor, non sufficere si ignoret rem illam esse furtiuam, & credat non omnia, quæ alter vendit, talia esse. Nam quando rumor est, aut vehemens suspicio illum multa vendere furto sublata, nefas est ab eo emere, nisi, præmissis sufficientibus examine ementi, alium iuste vendere. Quòd si emerit, non præmissa hac diligentia, tenetur postea eam adhibere, vt sciat au res fuerit legitime vendita. Si verò nulla occurrat diligentia quæ ad illud sciendum possit deinceps fieri, & adhuc perseueret dubium, an legitime fuerit vendita, tunc pro quantitate dubij, quod remanet, tenetur restituere partem valoris rei emptæ. Ita Merolla, & ante illum Molina to. 1. tr. 2. disp. 35. in fin. 2. concl. Sanchez de matrim. to. 1. lib. 2. disp. 41. n. 27. Mercado de contr. lib. 2. c. 20. Villalobos in sum. tom. 1. tr. 1. disp. 20. n. 7. & alij.

3. Verum Castrus Palaus tom. 1. disp. 3. punct. 3. n. 5. hoc intelligit, quando rationes efficaces, seu moraliter conuincentes adessent, venditorem vendere rem furtiuam, non quando dubiæ sunt & probabiles, tunc enim deponendum est dubium, & intelligere, alium ritè vendere, quia nemo præsumitur malus, nisi probetur, neque in dubiis delictum commissum, ex l. merisio. ff. pro socio.

RESOL. CXXVIII.

Quis emit rem aliquam bona fide, & postea dubitat rem esse alienam, nec veritas opposita debita diligentia facta sciri potuit, queritur, an qui illam vendidit, teneatur paratum esse ad illum pretium, quo vendidit, restituendum Domino, quoties comparuerit?

Et supponitur, quod qui rem per viam emptionis, seu per mutationis, etiam bona fide de manu latronis accipit, sed deinde incipit dubitare probabiliter, quod sit furtiua, si facta diligentia, sit dubius; possit illam tuta conscientia retinere, & vendere, & c. Ex part. 2. tr. 15. & Mis. 1. Ref. 11.

§. 1. Clarum est, quod qui rem per viam emptionis, seu per mutationis, etiam bona fide de manu latronis accepit, sed deinde incipit dubitare probabiliter, quod sit furtiua, si facta diligentia debita sit dubius, potest illam tuta conscientia retinere. Ita Vasquez in p. 2. q. 19. a. 6. disp. 66. c. 7. n. 42. Salas in p. 2. q. 21. tr. 8. disp. vnic. sect. 2. n. 23. Lessius lib. 2. c. 14. dub. 4. n. 23. & c. 6. dub. 3. n. 11. Molina 10. 3. p. 2. disp. 721. n. 4. Rebellius p. 1. lib. 2. q. 5. num. 10. Salon. 2. 2. q. 62. art. 6. contr. 4. concl. 4. Et non solum retinere, sed etiam vendere, dummodo emptori hanc conditionem exponat, ne postea domino comparente damnus emptori sequatur; & quia ratione huius vitij, res illa minus valet, quod si non admoneat, tenetur damnus sequutum resarcire, vt tradunt Grassius dec. aur. p. 1. lib. 2. c. 130. n. 5. Ledesma in summ. 10. 2. tr. 8. c. 14. concl. 9. Rebellius vbi supra, n. 11. & p. 2. l. 9. q. 18. sect. 2. n. 14. Vega in sum. 10. 1. c. 60. cas. 17. Bannez & Salonijs, Lessius & Molina, vbi supra.

2. His positis, in quibus communiter Doctores conueniunt, dubium est, an qui rem ita vendidit, teneatur paratum esse pretium vero domino reddere, si constiterit rem esse furtiuam?

3. Affirmatiuam sententiam tenet Sayrus in Clau Regia. l. 2. tr. 2. c. 4. n. 29. cuius ratio, ait, hæc est. Nam si rem illam haberet, & apud se seruare vellet, eius animi esse oporteret, vt rem domino vero restitueret, si constiterit cuius sit. Ergo etiam eam vendendo, & pretium pro ea recipiendo, parati animi esse debet, vt cognito vero domino pretium rei venditæ domino restituat, cum pretium loco rei succedat. Hæc ille, qui citat pro hac sententia Medinam C. de rebus restit. q. 10. concl. 3. §. dico secundo. Couarr. in reg. peccatum, de reg. iur. lib. 2. p. 2. §. 12. n. 4. & Salonijs vbi supra.

4. Sed hæc opinio merito reicitur à Sanchez in Decalog. lib. 2. c. 3. n. 187. quia solum est vera, & admitenda, quando ex pretio vendens locupletior euasit, instar aliorum possessorum bonæ fidei, ex quibus ipse quoque iam est. Nec ratio contraria intentum probat: quia si res illa extaret, teneretur possessor ratione rei acceptæ illam integrè restituere: ac re vendita non teneretur ratione rei acceptæ, nisi quatenus locupletior factus. Ex his negatiuè respondendum est ad dubitationem supra positam.

RESOL. CXXIX.

Petrus bona fide rem emit à latrone, quam postea durante bona fide, vendidit Ioanni, & deinde cognoscit rem illam esse alienam; queritur, an licitè possit sibi pretium retinere, & non rescindere contractum cum Ioanne, dummodo rem illam vendiderit eo pretio, quo emerat? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 68.

§. 1. Teneri restituere pretium, & rescindere contractum, docet Bonac. de contract. disp. 1. q. 4.

punct. 2. n. 5. & præter DD. quos ipse citat, tenet etiam hæc opinionem Turrian. in 2. 2. tom. 2. disp. 13. dub. 2. n. 12. Malderus etiam in 2. 2. tract. 4. cap. 3. dub. 3. & Bartholomæus à S. Fausto in speculo Confess. disput. 4. quest. 22. num. 5. Et ratio est: quia, qui vitium, verbi gratia, vendit pro gemma, aut soluit, seu permutat falsum aurum cum vero, debet secundum conscientiam contractum dissoluere; ergo pari ratione, si vendat rem alienam, putans esse suam, debet contractum dirimere, quando postea nouerit, rem illam esse alienam.

2. Sed contrariam sententiam sustinet Nauarrus in Manuali, c. 17. n. 8. Philarchus de offi. io Sacerd. 10. 2. p. 2. lib. 6. c. 18. verb. Alterum, in quo Ludouicus Lopez in instruct. part. 1. c. 94. ad finem, & lib. 1. de contract. c. 3. ver. Inter tam dubias. Pitigianus in 4. sentent. part. 2. distinct. 15. q. 2. a. 1. qui citat Angelum, Syluestrum, Caietanum, & Couarruniam. Nam venditor in tali casu non tenetur restituere ratione acceptionis iniquæ, quia bona fide emit à latrone: nec tenetur ratione rei acceptæ; quia iam non habet illam apud se, nec in ea factus est ditior, vt supponimus. Ergo, & c.

3. Dices, tenetur, quia apud se habet pretium rei alienæ, quod loco illius succedit. Respondeo cum Rebellio de oblig. iust. p. 2. lib. 9. q. 18. sect. 1. n. 11. quod si pretium bona fide à venditore est consumptum, nec inde ditior effectus est; certum est apud omnes, venditorem non teneri ad vllam restitutionem. Vel secundò respondeo cum Sanchez in summ. 10. 1. lib. 2. c. 23. n. 25. pretium succedere loco rei, non esse verum vniuersaliter: id enim in solis vniuersalibus iudicijs verum habetur, cuiusmodi sunt, hæreditas, fideicommissum vniuersale, dos, & c.

4. Dicendum est igitur, talem venditorem teneri solum in foro conscientie ad cedendam suo emptori actionem de euictione, quam habet aduersus eum, à quo bona fide emit: quia in ea sola factus est locupletior. Hanc opinionem puto esse probabilem, & sic illam vocant Sayrus in clau regia, lib. 10. tract. 2. c. 2. n. 13. & Gregor. de Valentia tom 3. disp. 5. q. 6. punct. 3. & Bonac. vbi supra, contrariam sententiam vocauit tantum probabilior.

5. Ad argumentum in principio positum respondet Nauarrus, assignando disparitatem rationis: quoniam, qui dedit falsum aurum, dedit rem intrinsecè defectuosam, non tamen qui dedit rem alienam. Et si dicas, parum referre, sitne vitium intrinsecum, seu extrinsecum, quando reuera tale est, ob quod emptor meritò sit iniustus, reddatque contractum inuoluntarium; tunc enim emptio est inualida, ac proinde rescindenda, si velit emptor, reddito pretio. At huic quoque argumento occurrit Nauarrus dicens, emptori tunc istum venditorem facere satis, si cedat ei (vt diximus) actionem de euictione contra primum illius rei alienæ venditorem, iuxta leg. in creditore ff. de euict.

RESOL. CXXX.

An vendens bona fide rem alienam eodem pretio, quo emerat, teneatur pretium vero Domino restituere? Ex p. 3. tract. 5. & Mis. 1. Ref. 41.

§. 1. Affirmatiuè respondent Vasq. in par. 2. q. 96. a. 5. disp. 172. c. 2. n. 4. Ledesma in sum. 10. 2. tract. 8. c. 15. post 4. concl. dub. 2. Sayrus in clau Regia lib. 10. tr. 2. c. 2. n. 13. Bannez & Aragon. in 2. 2. q. 62. art. 6. dub. 1. & alij. Ratio est, quia pretium succedit loco rei l. si rem. ff. de per hered. Ergo tale pretium est alienum, sicut & ipsa res, vnde tenetur id restituere ratione rei acceptæ, vti rem alienam apud se haberet. Hæc opinio est probabilis.

Sup. hoc ex Ref. præterita lege §. His oppositis, & infra ref. seq.

oc in Ref. lege alium not.

hoc mare infra cf. 131.

Sup. hoc supra in Ref. 128 §. His oppositis, & in Ref. 129. Vide à §. Di. ces.

2. Sed contrariam etiam probabilem esse existimo, quod fatetur ipse Ledesma, & illam docent Molina de iust. tom. 3. tr. 2. disp. 721. n. 6. 7. & 8. Lessius lib. 2. c. 14. dub. 2. n. 29. Vega in summ. to. 1. c. 60. cas. 14. & 15. Philarchus de offic. Sacerd. tom. 2. part. 2. lib. 6. c. 18. Rebellius part. 1. lib. 2. q. 3. n. 3. & part. 2. lib. 9. q. 18. sect. 1. n. 9. Sotus de iust. lib. 4. q. 7. art. 2. & alij. Et ratio est, quia, sic vendens nil tenetur restituere domino ratione iniustæ acceptionis, cum totum bona fide factum sit nec ratione rei acceptæ, cum iam distraxerit; ergo, &c. Dices tenetur restituere ratione pretij, quia, ut tradunt DD. contrarij, succedit loco rei. Respondeo, non esse vniuersaliter verum, succedere pretium loco rei, id enim in solis vniuersalibus iudiciis locum habet, cuiusmodi sunt hæreditas, fideicommissum, & dos, &c. Et ita docet glossa in d. l. si rem, & pretium, vers. quia potest ff. de per. hered. & ibi Bartolus in fine, & omnes scribentes.

RESOL. CXXXI.

An si quis rem alienam à fure bona fide emptam maiori deinde pretio vendidisset, teneatur restituere Domino illud plus, in quo locupletior factus est?
Et notatur furem vendentem rem furtiuam, & postea iuste minori pretio redimentem non teneri excessum illum pretij Domino restituere, sed satisfacere reddendo ei rem suam non deterioratam, & fructus ex ea debitos.
Ex p. 3. tract. 5. & Misc. 1. Ref. 41.

Sup. hoc supra ex Ref. 128. §. ult. cursum ad lin. 3.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondent Nauarrus c. 27. num. 8. Sanchez in summa tom. 1. lib. 2. c. 23. num. 28. & Lessius lib. 2. c. 21. n. 134. & alij ex autoritate l. si, & rem, ff. de per. hered.

2. Sed mihi contraria sententia, quam docet Molina de iust. tom. 3. tract. 2. disp. 721. num. 10. probabilis etiam videtur, quia illud plus non est fructus rei, sed industriæ illam ementis iustè vno pretio minori, & vendentis etiam iustè alio maiori pretio; fructus autem industriæ ad possessorem bonæ fidei, & non ad dominum rei spectat: quod autem id non sit fructus rei, sed industriæ, patet. Quia si fur ipse emerit iterum eandem rem ab ultimo possessore, eamque domino restitueret sine vlla proximi læsione, seruandoque omnino illum indemnem, neque res illa vllos fructus habuisset, sanè quia ita esset lucratus emendo illam à fure, aut alio intermedio venditore, & vendendo illam maiori pretio iusto alicui alteri, non teneretur illud restituere, eo quod esset fructus suæ industriæ, & non rei. Cæteras rationes inuenies apud Molinam, quem nouissimè etiam sequitur Layman in Theol. mor. lib. 3. sect. 5. tract. 4. cap. 17. §. 3. nu. 25. qui respondit ad autoritatem l. si, & rem, dicendo id esse speciale in distractione hæreditatis, seu iuris vniuersalis, ut pretium succedat loco rei; secus autem se res habet in particularibus contractibus, ut docent Doctores in l. mater, C. de rei vend.

3. Nota quod idem Molina ubi supra, contra Sanchez docet furem vendentem rem furtiuam, & postea iustè minori pretio redimentem, non teneri excessum illum pretij domino restituere, sed satisfacere reddendo ei rem suam non deterioratam, & fructus ex ea debitos.

RESOL. CXXXII.

Petrus emit bona fide equum à latrone, postea de hoc certior factus est, queritur, an possit tuta conscientia rescindere contractum, & latroni equum illum reddere, ut pretium pro eo datum recuperet?

Et si equum recepit à latrone gratis, an possit eum ei tradere, vel teneatur tradere Domino? Ex part. 1. tr. 8. Resol. 69.

§. 1. **C**Aietanus in 2. 2. q. 62. art. 6. Sotus de iust. lib. 4. §. 7. art. 2. Couarruias l. 1. var. c. 3. n. 6. Bartholomæus Medina lib. 2. c. 14. n. 31. Ioannes Medina Cod. de restit. q. 10. Tabiena verb. restitutio, §. 24. Armilla eodem verb. n. 4. & 15. Ledesma in 4. p. 2. q. 18. arc. 6. Syluius in 2. 2. D. Thom. q. 62. art. 6. quaritur 1. concl. 6. & ex Societate Iesv, Ludouicus Molina de iust. to. 3. disp. 722. negatiuam tuentur sententiam: nam qui rem furtiuam reddit furi, cooperatur ipsius iniquæ detentioni; ergo, &c. Secundò in foro iudiciali Iudex statim, atque cognouit dominum rei, præcipit omninò illi restituere: ac hæc sententia Iudicis est iusta: ergo etiam secundum conscientiam tenenda.

2. Verum contraria sententia probabilior apparet. Illam sequuntur Azorius, Lessius, Rebellius, Toletus, Salonus, Aragon, Vasquez, Nauarra, Nauarrus, & alij; quos citat, & sequitur Martinus Bonacina de contract. disput. 1. q. 4. punct. 2. n. 1. & præter illos amplexi sunt etiam hanc opinionem Megala in 2. 2. lib. 2. c. 6. quest. 6. n. 182. Bartholomæus à S. Faustò in spec. Confess. disput. 4. q. 23. n. 2. Pitigianus in 4. sent. p. 2. dist. 15. q. 2. art. 1. Valentia 10. 3. disp. 5. q. 5. punct. 4. Malderus in 2. 2. tr. 4. c. 3. dub. 2. Turrianus etiam in 2. 2. tom. 2. disp. 13. dub. 2. num. 3. Et ratio est: quia talis emens non tenetur potius consulere bonis alterius, quàm propriis, cum ipse bona fide illam rem acceperit, neque dominus rei est rationabiliter inuitus comparatione talis ementis; nec enim obligatur emens ad obseruandam rem alterius, soluto pretio illius.

3. Dicendum est igitur, si emptor rei alienæ non potest facile recuperare pretium à vero domino, sed à fure, potest rescindere contractum, & pretium à latrone recuperare. Ad primum argumentum responderetur: Emens cum reddit rem latroni, qui vendidit, non est censendus cooperari iniustæ detentioni; actio enim illa reddendi talem rem latroni ex prædicta causa, non est intrinsecè mala; quia neque est iniusta comparatione domini, ut supra dictum est; neque comparatione latronis, quia illa actio fit ad recuperandum pretium; neque reddens rem illam latroni præbet necessariò materiam peccati: liberum enim est latroni illa restituere vero domino: quod si ex malitia non restituat, non imputabitur peccatum ei, qui rem reddit ad recuperandum proprium pretium. Ad secundum responderetur, negando consequentiam: nam in foro exteriori ideò talis emptor condemnabitur ad restitutionem, quoniam res ablata apud ipsum inuenitur: Iudex enim, ut ait Lessius lib. 2. c. 14. dub. 3. num. 18. statim inquit, à quo eam emerit; cui, si potest inueniri, iubet, non ut illi restituat, (quia non vult dominum rei per istas ambiges ducere); sed ut restituat domino, cuius est, & ipse, si velit, pretium ab illo recuperet.

4. Notent verò Confessarij secundam sententiam, quam supra expressimus, veram esse, quando possessor bonæ fidei emit rem à fure, & non quando gratis accepit; nam, si gratis accepisset, non posset eam tradere latroni, nisi fortè moraliter certus sit, rem domino restituendam esse à fure. Ita Nauarra de rest. ib. 3. c. 2. dub. 3. num. 19. opusc. de restit. c. 9. §. 1. dub. 2. num. 13. Sayrus in clauis regia lib. 10. tract. 2. c. 2. n. 21. & alij; salua semper, &c.

RESOL. CXXXIII.

An si quis à fure emente pecunias furtinas bona fide accepit, easque cum propriis commiscuit, teneatur ad restitutionem dictarum pecuniarum Domino comparente?

rente? Ex p. 3. tr. 5. & Mis. 1. Resol. 40.

hoc in
seq.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondent Lessius l. 2. c. 20. dub. 18. n. 57. ex autoritate l. *Marsellus* 9. *Pomponius ff. de rei vindic. & §. si duorum, Instit. de rerum diuis.* quibus locis habetur, si duorum dominorum materiæ confusæ fuerint, ita vt discerni non possint; & ratio est, quia in tali casu non tenetur ad restitutionem ratione iniustæ acceptionis, vel absorptionis, quia hoc actum fuit cum bona fide, neque ratione rei acceptæ, & possessæ, cum alienam pecuniam non possidet, cum vel eam consumpserit, vel cum propria miscendo eius dominium acquisierit, neque etiam ex hoc locupletior facta est, nam pretia iusto rem suam vendiderat; ergo, &c. Et ita docent hanc sententiam *Navarra lib. 3. cap. 4. n. 216.* *Sayrus in clau. Regia lib. 10. tract. 2. c. 3. n. 13.* *Sanchez in sum. tom. 1. lib. 26. c. 23. n. 15.* *Medina de restit. q. 10. post illos Vasquez opusc. de restit. cap. 9. §. 2. dub. ult. cum aliis.*

RESOL. CXXXIV.

An si quis bona fide pecunias furtiuas accepit, et que cum propriis commiscuit, teneatur, Domino pecuniarum comparente ad restitutionem?

Et docetur, quod si aliquis ludendo falsis aleis, pecuniam lucratus est, quam cum propriis miscuerat, eiusque partem socio, vel amico suo donauit, quamuis scienti, tamen non cooperanti ad fraudem committendam, rectè dici potest dictum socium, vel amicum ad nullam restitutionem obligari. Ex p. 4. tr. 4. Res. 67.

hoc in
prætori-

§. 1. **A**ffirmatiuam sententiam docet Lessius l. 2. c. 20. dub. 18. n. 57. ex autoritate l. *Marsellus*, §. *Pomponius ff. de rei vindic.* & ex §. *si duorum, Instit. de rerum diuisione*, in quibus locis habetur, si duorum dominorum materiæ confusæ fuerint, ita vt discerni, vel separari nequeant, utrique vindicationem pro parte sua competere; quod quidem videtur esse valde consentaneum iuri naturali; cur enim cum certò mihi constat rem meam esse huic permixtam, non possum mihi vindicare ex mixto illo, quantum de meo inest; & ideo hæc sententia est probabilis.

2. Sed non minus probabilem contrariam esse existimo, quam tueri Vasquez opusc. de rest. c. 6. §. 2. dub. ult. *Sanchez in sum. to 1. l. 2. c. 23. n. 15.* *Navarra de rest. lib. 3. c. 4. n. 216. & l. 4. c. 1. n. 7.* *Sayrus in Clau. Regia tr. 2. c. 3. n. 13.* *Medina de restit. q. 10. cum aliis, & ideo Layman in Theolog. mor. l. 3. sect. 5. tr. 4. c. 17. §. 3. n. 23.* quærit an fur, qui aureis 100. furtiuus equum à Sempronio emit bona fide vendente, statimque aufugit, postea comparet dominus, & pretium repetit à Sempronio, quærit Layman an restituere illud debeat? Et respondet, quòd restitui debet, si centum aurei furtiuus in specie extant, sin autè consumpti sunt, vel cum propriis nummis commixti, ita vt discerni non possint, ad nullam restitutionem obligatur Sempronius, non ratione iniustæ acceptionis, vel absorptionis, cum bona fide egerit, vt supponimus; neque ratione rei acceptæ possessæ, cum alienos nummos non possideat, posteaquam eos vel consumpsit, vel cum propriis miscendo eorum dominium acquisiuit, neque etiam locupletior factus sit, cum pretio iusto equum vendidisset. Ergo, &c. Ita Layman ubi supra, qui etiam rectè docet, quòd si aliquis ludendo falsis aleis pecuniam lucratus est, eiusque partem socio, vel amico suo donauit, quamuis scienti, tamen non cooperanti ad fraudem committendam, rectè dici potest dictum socium, vel amicum ad nullam restitutionem obligari, si lusor ille pecunias ludo iniquo acceptas cum propriis miscuerat; notentur hæc à Confessariis, quia multos scrupulos sedabunt.

RESOL. CXXXV.

Petrus emit rem furtiuam mala fide, postea comperto verò Domino, queritur, an teneatur illi restituere, & non furi ad repetendum pretium, quod pro ea dedit? Et aduertitur, quid est faciendum, quando rem alienam bona fide accepit. Ex part. 2. tract. 17. & Misc. 3. Resol. 4.

§. 1. **R**espondeo clarum esse eum qui rem alienam bona fide accepit, non teneri illam vero domino restituere, sed posse restituere illi, à quo bona fide accepit; est communis opinio DD. vide Petr. à Navarr. lib. 3. c. 4. part. 2. dub. 4. *Vasquez opusc. de rest. c. 9. §. 2. dub. 2. n. 13.* *Rebellium part. 1. lib. 2. q. 9. n. 1.* *Azotium part. 3. l. 4. c. 3. q. 1.* *Salonium, & Aragonium in 2. 2. q. 2. art. 6. cum aliis.*

Pro conten-
to in hoc §.
r. supra in
Ref. 132.

2. Sed difficultas est, quando res aliena mala fide emitur: nam vero domino, & non furi restituendam esse probat *Dominicus Bannez 2. 2. q. 66. art. 6.* *Rebell. loc. cit. n. 4.* *Vasquez loc. cit. n. 14.* *Molina to. 3. disp. 722. Sotus l. 4. q. 7. art. 2.* *Medina, Couarrunias, quos citat, & sequitur Reginaldus l. 1. l. 10. c. 5. n. 40. cum aliis.*

Sup. hoc in
Ref. seq.

3. His verò non obstantibus, censo aliam sententiam esse probabilem, quæ asserit emptorem malæ fidei posse contractum cum fure initum rescindere, & recuperare pretium, quod pro ea dedit. Sic senserunt *Alex. de Ales part. 4. q. 86. n. 3. art. 5.* *Gabriel in 4. dist. 15. q. 3. art. 3. dub. 5.* *Angel. ver. restitutio 1. n. 1.* & *Syluester: ver. rest. q. 7.* *Paludanus in 4. dist. 15. q. 3. dub. 5.* *Petrus à Navarr. l. 3. c. 4. p. 3. dub. 4. p. 3.* *D. Ant. v. 2. si. 1. 12 §. 16.* & absolutè tenet etiam hanc opinionem *Tolet. l. 5. c. 17. n. 13.* & probabilem illam vocat *Malderus in 2. 2. tr. 4. c. 3. dub. 2.* Nec destituta videtur ratio, nam emptor malæ fidei rescindendo contractum, & reddendo rem alienam furi, non constituit illà priori loco, quàm erat ante, & vnusquisque tenetur, & potest magis sibi ipsi consulere, quàm alteri. Vide etiam *Ant. Fernandez in suo exam. Theol. p. 1. c. 18. §. 1. n. 14.* qui hanc sequitur, & defendit sententiam, citans *Perez ex Societate Iesu.* Ex his patet responsio ad quæsitum in principio positum, potest enim confessarius consulere, vt *Petrus* rem furtiuam; ad recuperandum pretium, sine vllò scrupulo furi, & non vero domino, restituat.

RESOL. CXXXVI.

An qui mala fide emit rem à latrone, postea cognito verò Domino; possit latroni restituere, vt pretium recipiat?
Ex quo deducitur, quod fur, qui furatus est à fure, potest reddere rem furtiuam eidem furi. Ex part. 5. tr. 14. & Misc. 2. Res. 87.

§. 1. **A**d hoc dubium ita respondet *Turrianus in secl. centur. 4. censura Theolog. dubit. 36.* Sunt qui sequuntur affirmatiuam sententiam. Mihi tamen omnino est improbabilis; & illius ratio nullius est momenti; dicitur enim id posse facere emptorem, vt recipere pretium suum à latrone. Sed hoc nullius, vt dixi, momenti est, quia ipse mala fide illud dedit; & ita sibi imputet, si non possit recipere pretium, & si non det vero domino, manifestè cooperatur furto per continuationem, & perseverantiam. Ita ille.

2. Sed licet ego huic sententiæ tanquam probabiliori adhaream, tamen in censuranda affirmatiua sententia more suo excedit *Turrian.* & ideo illam probabilem putat *Marchatius in res. Pastor. ad Decal. p. 2. c. 7. q. 20. Lel. lib. 2. c. 14. dub. 3. n. 22.* & *Malderus in 2. 2. tr. 4.*

cap. 34

Quæ hic est
Ref. antecede-
ns à §. 2.

cap. 3. dub. 2. & illam absolutè tenent Doctores magni nominis, quos ego ipse citavi in 2. p. tr. 3. Miscell. resol. 4. quibus nunc addo Doctores quos affert, me etiam citatos, Barbosa in *Decretum Gratiani* p. 2. causa 14. q. 5. c. 5. cum Valero in *differ. utr. fori, ver. remissio, differ. 5. n. 2.* & Cælestino in *comp. Theol. mor. tr. 9. c. 4. n. 8.* & ratio est. Primò ex eo, quia teneretur emptor malæ fidei rem reddere domino, & non latroni, quia ex meliori statu eam traducat ad peiorem; sed hoc si ita esset, non obstaret. Ergo, &c. Probo antecedens nullo iure nec iustitiæ, nec charitatis teneor cum graui meo incommodo rem reducere alterius in meliorem statum quam erat, quando eam emi, siue conscius, siue nescius illius conditionis; sed quando emi, res erat in latronis manu, ergo satis erat rem iterum in eadem manu reponere, licet ab aliis sit subripienda, cum ob retentionem non fuit in causa, vt à domino ad locum tutum recipere-
tur; ergo, &c. Probatur efficacius ex eo, quòd res non habet meliorem statum in manu emptoris malæ fidei, quam furis, nam saltem habet æqualem, quia vterque fur est, imò priorem; quòd sic ostendo. Nam status rei alienæ sumitur à facilitate, vel difficultate redeundi ad dominum; sed fieri potest, vt emptor malæ fidei sit rapacior, atque ipso fure tenacior, imò frequentius ita erit; ergò difficilius reddetur domino à possessore malæ fidei, quam à fure. Confirmatur deinde, quia actio ipsa furis recipientis rem alienam, non est mala, imò bona ex obiecto, quia rectè tendit & sanctè ad restitutionem. Ergo nec ipsa actio reddendi facta ab emptore, quia mouetur ab intentione reponendi rem saltem in statu, in quo illam inuenit; ergo sicut non peccat latro accipiendo, ita nec emptor reddendo. Præterea, quia ex opposita sententia sequeretur, vt si rem iam accepi, & nondum pretium reddidi, cogar & pretium latroni reddere (repetit enim multis minis,) & teneor rem domino præbere ex iustitia. Antecedens præterquam quòd durum, falsum etiam apparet; quoniam æquè retineo ante pretij solutionem, atque depositarius malæ fidei non tenetur graui damno suo seruare rem alienam, sed illam ad illud euitandum latroni reddere potest. Ergo, &c. Tandem non maior est fur, & malæ fidei possessor inuito domino emptor malæ fidei, quam fur, qui à fure rem auferret; sed fur qui furatus est à fure, potest, reddere eidem furi, vt docet Sà *verb. fur-tum. nu. 11.* cum Alensi, D. Antonino, & Angelo, quos citat. Imò secundum Nauarr. suprà non solum potest, sed debet, cum D. Anton. Syluestro, & iure quod citat. Ergo.

RESOL. CXXXVII.

Quis vendidit scapham, v. g. frumenti furatam, cuius pretium postea decreuit, quaritur, an teneatur restituere pretium frumenti secundum quod venditum fuit, an secundum taxationem temporis, in quo restitutionem facit?

Et quid est dicendum, quando res apud furem melior facta est, augmento intrinseco, veluti si pullus equinus furatus adoleuit, an in tali casu semper restitutio fieri debeat rei spectata secundum optimum statum quem in manu furis habet?

Et quid est sentiendum, quando predictus pullus equinus deterior factus est, &c? Ex p. 4. tract. 4. & Misc. Resol. 63.

Sup. conten-
to in hac
Ref. magis
latè in to. 8.
tr. 7. Ref. 9.
per totam, &
in alio § eius
annot.

§. 1. **H**ic casus frequenter potest accidere, & negatiuè respondendum est, sufficit enim in similibus casibus restituere vel rem ipsam numero, vel aliam eiusdem numeri & bonitatis, vel denique eiusdem pretium, siue æstimationem præsentem, nisi dominus venditurus fuisset, & habiturus illud lucrum. Nec

obstat quòd fur tempore intermedio carius vendendo lucrum ceperit; nam hoc pertinet ad eius industriam. Et ita quamuis non ita certò tamen probabiliter dici potest, de rebus vsu non assumptibilibus satis fieri creditori, si equus ipse restituitur omnino talis, qualis ablatu fuerat & si vel tunc cum auferrebat, vel tempore intermedio pluris valuerit, & hæc omnia valdè notanda docet Layman in *Theol. mor. l. 3. sect. 5. tr. 2. c. 4. n. 6.* qui citat Lessium, Molinam, & Nauarram.

2. Notandum verò quòd secus dicendum erit quando res apud furem melior effecta est augmento intrinseco, veluti si pullus equinus furatus adoleuit: nam in tali casu semper restitutio fieri debet rei, spectata secundum optimum statum quem in manu furis habuit, ex Vlpiano in *l. re furtiua, ff. de condit. furti.* Angelo *ver. furtum §. 44.* Syluestro *ver. restitutio 3. q. 7. dicto 1.* Couarr. in *reg. peccatum p. 2. §. 6. n. 2.* & aliis, quod ego limito cum Nauarra *l. 4. c. 1. n. 34.* & Vasquez *opusc. de restit. c. 5. §. 1. dub. 12.* nisi ita res apud dominum similiter deterior facta esset, & si ab iniquo possessore in statu optimo restituta fuisset, vt si, verbi gratia, fur rem furatam in optimo statu restituisset, & tamen à domino tunc diuendita non fuisset, sed seruata, & inde deterior facta esset, tunc satis erit si fur restituat rem in statu deteriore.

RESOL. CXXXVIII.

An non solum quando debitor, sed etiam creditor dubius est de solutione debiti sit illud restituendum?

Et quid est dicendum in casu, quo adulter dubitet, an filius sit suus, vel mariti, si nihil possit deprehendi, diligentia facta?

Et quid si mater affirmat cum iuramento esse filium adulteri, prolesque sit similis adultero?

Et quis filium illegitimum alere teneatur, quando dubitatur, quis sit pater illius, quia nimirum plures matrem cognouerunt?

Et an quilibet, patre deiciente, vel nolente filium alere, alius sit obligatus in integrum, ne proles alimentis destituatur? Ex p. 11. tr. 5. & Misc. 5. Ref. 27.

§. 1. **C**asus accidit mihi in facti contingencia cum Hermanno Scheus Bibliopola; nam ego, & ipse dubitabamus de solutione pretij cuiusdam libri certò ex sua officina desumpti. Idèd pro decisione casus suppono, quòd, quando aliquis certus est quòd quocumque titulo iustitiæ debebat alteri aliquid, dubitat verò, an id satisfecerit, vel restituerit, tenetur non obstante debito rem integram soluere.

2. Sed difficultas est, quid dicendum, si non solum debitor dubitaret an soluerit, sed etiam creditor an ceperit? Ad hoc responderet Tannerus *1. 2. disp. 2. qu. 6. dub. 4. n. 48.* tunc non teneri creditorem restituere, quia in tali dubio vtriusque partis, melior est conditio creditoris possidentis suam pecuniam. Sed contra est, quòd debitum esset, & solutio debita adhuc vtròque dubitante, vnde tenetur restituere. Sed limitat hoc Layman *l. 1. r. 1. c. 5. n. 1.* probabile reputans quòd in hoc casu debitor non tenetur ad integram solutionem, sed ad partem, iuxta quantitatem dubij. Nam æquitas, inquit, non patitur, vt debitor sine sua culpa subeat periculum soluendi bis integrum debitum, creditor autem qui pariter dubitat, nulli periculo sit expositus. Sed certè probabilius videtur, quòd tenetur integrè soluere propter rationes factas pro conclusione: conueniens autem videtur, quòd dum vterque dubitat, apud se rem component. Et ita docet Magister Ildelfonsus Dominicanus in *suis eruditissimis commentariis ad 1. 2. D. Thoma 1. 3. disp. 209. dub. 7. concl. 1. n. 118. in fine*, & ita ego tunc feci cum dicto Bibliopola.

3. Verum aliqui non damnarunt debitorem, si integram solutionem omitteret, & nollet absolutè restituere, quia opinio Tannerii est satis probabilis ut optimè obseruat Pater Francisc. de Lugo *de principiis Theolog. mor. p. 1. c. 2. q. 3. n. 27. in fine.* Licet opinionem Tannerii, & Layman non admittant Card. Lugo *de inst. tom. 1. disp. 18. sect. 1. n. 7. cum seqq.* & Bardi de conscientia *disp. 6. c. 9. §. 16 n. 4.* Sed ego cum Ildefonso, & Francisco Lugo vbi supra putò probabilem esse.

4. Sed si quæras hîc, quid dicendum in casu, quo adulter dubitet an filius sit suus, vel mariti, si nihil certi possit deprehendere, diligentia facta, debet iudicare filium esse mariti, nec teneri alimenta restituere; vel præstare. Ratio est, quia maritus est in possessione; atque adeo dum nihil certi deprehenditur, mariti est iudicandus. Sic Mascard. *de probationib. concl. 88.* Molina *2. 4. disp. 101. n. 3.* Salon. *2. 2. q. 62. art. 6. in fine.* Azor. *3. p. lib. 5. c. 6. q. 8.* Henricq. *l. 1. c. 21. n. 2. lit. M.* Lessius *l. 2. c. 10. dub. 6. n. 40.* Filliuc. *tr. 3. 2. n. 223.* Bonac. *de matrim. q. 4. punct. 17. num. 8.* Qui subdit hoc esse verum, etiam si mater affirmet cum iuramento esse filium adulteri, prolesque similis sit adultero, nam hæc signa sunt fallacia. Sed hoc cum grano salis est admittendum: licet enim dictum matris etiam iuramento firmatum, si feratur in gratiam adulteri, & ex eius amore, vel ut sic diuitias lucretur, suspectum reuera sit. Sed si seriò vicina morti, & in suæ conscientia satisfactionem, cum non suppetunt circumstantia, quæ testimonium suspectum reddant, testimonium perhibeat, & sui dicti proponat non leuia fundamenta, ut absentiam viri, quòd longo tempore ad eam non accessit, & arideant alia circumstantia, possunt facere prudentem opinionem, si non debitam probationem. Et hæc omnia docet Ildefonsus *dub. 7. concl. 6. n. 174.*

5. At etiam magis difficultas adest quis filium illegitimum alere teneatur, quando dubitatur quis sit pater illius, quia nimirum plures matrem cognouerunt.

6. Dico primò, si sit ex vno patre spurius, & ex alio naturalis, hunc teneri ad alendum, cum eius filius præsumitur: nam in dubio, potius naturalis quam spurius præsumendus est filius, ut potè qui honestius, & filio fauorabilius. Ita Vasquez *1. 2. disp. 66. c. 8. n. 43.* Castro *Palao tr. 1. disp. 3. punct. 6. n. 14.*

7. Dico secundò, quoties vterque parens dubiis æqualiter reddit filium naturalem, vel spurium, quilibet tenetur æqualiter alere filium: Hic enim habet actionem aduersus patrem, ut alimenta sibi dentur. Cum ergo determinatè non possit eius pater dignosci, nè talis actio videatur inutilis, debet alimentorum debitum inter vtrumque diuidi: Sic asserunt Vasq. *supra*, Castro *n. 15.* Salas *n. 247.* Bonac. *n. 10.* Molina *10. 4. tr. 3. disp. 103. n. 3.* Rebellius *l. 3. q. 10. nu. 21.* Villalob. *tom 1. tr. 1. difficult. 20. n. 12.*

8. Addunt Villalobos, & Bonacina, quolibet patre deficiente, vel nolente filium alere, alium esse obligatum in integram, ne proles alimento necessario destituatur. Hoc tamen refellunt Salas *num. 248.* & Castro *supra*; quoniam aduersus quemlibet non habet filius integrum ius, quòd mihi quoque verisimilius apparet. Quod si parentes de quibus dubitatur, inæquales sint in diuitiis, & nobilitate, Vasquez asserit parum referre, ut ditiori, seu nobiliori filius potius tribuatur, quam alteri; ac per consequens obligationem alimentorum non magis ad ditiozem seu nobiliozem, quam ad alios pertinere. Melius tamen Salas, & Castro supra docent, posse matrem à ditiori, seu nobiliori filij alimentum exigere; quia ditior & nobilior meliora tenentur alimenta præbere filiis suis.

9. Verum licet superius dicta sint probabiliora, & communiora; tamen probabiliter aliquis dicere posset, in supradicto casu nullum teneri ad præstandum alimenta, sed debere ali à matre, seu aliàs, sicut si pater

esset mortuus. Et ex hoc inconuenienti educationis proles incerto patre damnatur coitus inter solutas personas: & nulla etiam gentium barbarum lege fuit permissum, quòd vna mulier habeat duos viros, licet vnus vir naturæ & veteri, & aliis, plures potuerit habere vxores. Id autem vltra hoc probatur primò, quia debitum incertum non est æquum satisfieri solutione certa. Secundò, quia nullus debet spoliari pecunia, quam possidet ob debitum incertum. Cum ergo debitum alimentorum sit incertum apud quemlibet ex his qui possunt reputari parentes, non debent obligari ad alimentorum solutionem dubio durante. Et ita obseruat Doctus Magister Ildefonsus *vbi supra in 1. 2. tom. 2. contr. 209. dub. 7. concl. 7. n. 1177.*

RESOL. CXXXIX.

An quando non solum debitor, sed creditor etiam dubius est, num debitum sit satisfactum, teneatur adhuc debitor illud soluere?

Et in dicto casu, an ad integram solutionem, vel ad partem secundum dubij proportionem debitor teneatur?

Et quid, quando solum debitor certus est de debito, sed dubius de solutione? Ex part. 4. tr. 3. Resol. 32.

§. 1. Clarum est quando solum debitor certus est de debito, sed dubius de solutione, tenetur soluere, ut communiter tradunt Doctores, Sancius *in se lectis disp. 43. n. 9.* Sanchez *in sum. tom. 1. l. 1. c. 10. n. 1.* Valq. *in 1. 2. disp. 66. c. 7. nu. 43.* Salas *in 2. 2. tract. 8. disp. vnic. sect. 23. n. 231. in fine.* Suarez *de Relig. t. 2. l. 2. c. 33. n. 7.* & alij ratio est, quia creditur possidet actionem debiti. Ergo illum in dubio priuare non potes, ne debito certo æqualis sit solutio dubia, nec inæqualitas alterius possessioni præualeat.

2. Difficultas igitur est, quando sunt dubij de solutione non solum debitor, sed etiam creditor; in hoc casu debitorem etiam obligatum esse ad solutionem, tenet Morella *tom 1. disp. 3. c. 2. dub. 2. n. 65.* quia certum est, debitum fuisse contractum, & per consequens creditorem acquisiuisse ius contra debitorem, ut si pro debito satisfaciatur, & dubium est an fuerit satisfactum. Ergo ne debitor spoliaret creditorem sua possessione, tenetur in eo dubio soluere debitum iam contractum. Deinde non videtur ratio, cur potius melior sit conditio debitoris possidentis quando vterque dubitat, & non quando solus debitor dubitat.

3. Sed contrariam sententiam tuetur Tannerus *in 1. 2. D. Thom. disput. 2. qu. 6. dub. 4. num. 49.* vbi sic ait. Quoties ex parte operantis supponitur certa obligatio ad aliquid faciendum, & dubium manet an ei fuerit satisfactum, tunc omnino eligenda est pars tutior. Exempla sunt, si quis dubitet an dies ieiunij totus præterierit, an horas dixerit, an voto satisfecerit, &c. Et id etiam faciendum in materia iustitiæ omnes asserunt, ut cum quis dubitat an creditori satisfecerit, quod vtiq; verissimum est, si ipse tantum debitor ea de re dubitet, creditor autem existimet non fuisse satisfactum. At si vterque dubitet, existimo meliorem esse conditionem possidentis debitoris, quia non est causa cur vtròque æquè dubitante debitor potius qui possidet, eoque ipso melioris sit conditionis, quam creditor, sequi debeat partem tutiorem, quando vterque simul hoc casu eam sequi non potest. Ita Tannerus. Sed ego in tali casu non sine magna probabilitate, ut reor, non ad integram solutionem, sed ad partem secundum dubij proportionem, obligarem debitorem, & ita tenet Paulus Layman *in Theolog. mor. l. 1. tract. 1. cap. 5. §. 4. num. 42.* vbi sic asserit. Si in vtramque partem æquale rationabile dubium sit vtrum pecuniarum debitor illas soluerit, nec-

nè, quæstio est, an hoc casu ad integram solutionem teneatur? Ita probabiliter aliqui, tum quia factum in dubio non præsumitur, tum quia creditor iure & actione sua, quam semel eum habuisse constat, in dubio priuari non debet. In oppositam verò partem offert se ratio itidem probabilis, quòd debitor non teneatur ad solutionem integram, sed tantum ad partem debiti, secundum dubij proportionem; quia æquitas non patitur, ut debitor sine culpa sua magno periculo subiciatur bis soluendi integrum debitum; creditor autem qui & ipse, ut pono, tale dubium non diffidet, nullo periculo expositus sit. Profecto in hoc casu neque creditorem condemnare si integram solutionem recipere, neque debitorem, si integram solutionem facere ommitteret; idque ob diuersas probabiles, quibus utraque pars nititur, rationes. Ita Layman, & ego, quicquid in contrarium etiam probabiliter asserat Sanchez *in sum. tom. 1. lib. 1. c. 10. n. 11.* & Merolla *tom. 1. disp. 3. c. 3. dub. 2. num. 65.*

RESOL. CXL.

An certus de debito, dubius autem an soluerit, teneatur soluere?

Et an in tali casu debitor teneatur ad integram solutionem debiti, vel tantum ad partem, maxime, quando etiam creditor dubius sit, an debitum sit satisfactum?

Et an commodatarius dubius, an sua culpa commodatum perierit, teneatur ad restitutionem, quia in contractibus quis tenetur tantum de dolo, & lata culpa, que constituat peccatum mortale?

Idem, quod dictum est de commodatario, dicendum est de depositario, locatore, seu conductore. Ex p. 3. tr. 6. & Misc. 2. Ref. 49.

Sup. contentis in hoc §. 1. magis late in Ref. præterita per totam, & in aliis §§. eius annot.

§. 1. **R**espondeo quòd certus de mutuo, aut altero debito & dubius, an soluerit, tenetur ad solutionem. Sed hæc sententia limitatur primò à Tannero *in p. 2. disp. 9. dub. 4. n. 48.* nisi creditor etiam dubius sit, an debito sit satisfactum, tunc enim putat debitorem non teneri ad restitutionem, quia in tali casu melior est conditio debitoris possidentis. Secundò limitatur à Laym. *in Theol. mor. lib. 1. tract. 5. c. 6. in fine,* ut in tali casu debitor non teneatur ad integram solutionem debiti, sed tantum ad partem.

Sup. hoc infra in Ref. 143. & hic infra in fine §. penult. & seq. huius Ref.

2. Notandum est etiam hic obiter quòd Gallæus *in margar. casuum conscient. ver. commodatum, & ver. dubium,* tenet quòd commodatarius dubius, an sua culpa commodatum perierit, tenetur ad restitutionem. Contrariam verò sententiam tenent Henriq. *lib. 14. c. 15. in fine.* Sanchez *de matrim. lib. 2. disp. 41. num. 18.* Lessius *lib. 2. c. 27. dub. 3. in fine,* & alij maxime quando dubium est æquale. Et ratio est, quia delictum in dubio non præsumitur, ut patet *in l. merito, ff. pro socio.* & hæc opinio confirmat doctrinam valde notandam, quam tenent Sotus *de iust. lib. 4. q. 6. art. 2.* Ledesma *in 2. p. 4. q. 8. art. 6. concl. ante penult. §. sed dubitatur.* Toletus *lib. 5. c. 18.* Henriq. *lib. 14. c. 3. n. 1.* Emanuël Sà *ver. culpa, n. 2.* asserentes in contractibus quempiam teneri tantum de dolo, & lata culpa, quæ constituat peccatum mortale. Et hanc sententiam cum Lessio *lib. 2. c. 7. dub. 8. n. 43.* probabilem esse existimo, licet contrariam sequantur Azorius *tom. 3. lib. 7. de commodato c. 7. qu. 1.* Molina *tom. 2. disp. 295. n. 10.* Rebellius *p. 2. l. 16. quest. unica. de commodato.* Caietanus *in 2. 2. q. 62. art. 5.* Natalis *c. 17. n. 184.* Gomezius *tom. 2. variar. resol. c. 7. nu. 2.* existimantes sufficere in hoc casu ad obligationem restitutionis culpam iuridicam, quia, ut bene obseruant Maior *in 4. dist. 15. n. 45.* & Molina *to. 3. disp. 293. n. 24.* cum aliis, non semper habet coniunctam

Sup. hoc in duabus Ref. seqq. & in §. vlt. & lege supra latam doct. Ref. 119. & signat. §. Nec obstat, & in t. 8. tr. 3. Ref. 23. 24. & 25. Vbi latè, & in hac vlt. Ref. Vide §. Tertio, à ver. sic. & commo. datarius.

culpam theologiam, imò aliquando potest esse sine peccato, etiam veniali.

3. Sed his non obstantibus nostra sententia est probabilis, ut ipsimet Authores contrariæ sententiæ fatentur, & inter illos Laym. *in Theol. mor. lib. 3. sect. 5. tr. 3. part. 1. c. 6. n. 4.* & ideo non obligarem ad restitutionem, si aliquis adhiberet diligentiam communem, quæ faceret latam culpam iuridicam, si hoc proueniret ex naturali obliuione, ita ut excusaretur quis à peccato mortali. Rectè igitur dicendum, quòd commodatarius non tenetur ad restitutionem, si res commodata absque eius culpa theologica perit, & in consequentia non tenebitur ad restitutionem, quando dubitat, an culpa sua perierit, quia in dubio culpa theologica, seu peccatum non præsumitur.

4. Et hæc omnia à fortiori procedunt in depositario dubitante, an depositum culpa sua perierit, maxime quando depositum factum est in commodum deponentis. Ita docent Sanch. *de matr. lib. 2. disp. 41. nu. 18.* Lessius *lib. 2. c. 27. dub. 3. in fine.* Henriq. *lib. 14. c. 15. in fine.* Rebellius *p. 2. l. 16. quest. unica. de deposito.* Et quòd dictum est de commodatario, & depositario, aliquid etiam probabiliter extendunt ad locatorem, seu conductorem. Quæ omnia valde notanda sunt à Confessariis, & Responsoribus casuum conscientie, ut non obligent ad restitutionem, si aliqui in his casibus nolent restituere, ut ego alibi etiam adnotauit.

Sup. hoc fra in R. 143.

Sup. hoc dem §. an. & la. pra in R. 119. à pio, pro te cond. ris.

RESOL. CXLI.

Sæpius in praxi occurrit ista quæstio: Ex quam culpa teneatur depositarius, quando perit penes ipsum res deposita?

Et quid in foro conscientie in ordine ad restitutionem, an requiratur lata culpa theologica, & mortalis, vel leuis, & leuissima?

Ex quo inferitur idem dicendum esse de bullariis, cauponibus, nautis, sartoribus, fullonibus, & habentibus curam molendini, & domorum publicarum, & aliis similibus. Ex p. 1. tr. 8. Ref. 74.

§. 1. **C**ommuniter DD. sic respondent: quando depositum fuit factum tantum in gratiam solius deponentis, depositarius in hoc casu tenetur tantum de dolo, & lata culpa: sed, si accipit aliquid pro deposito seruando, tenetur etiam de leui culpa; secus de leuissima, dummodo non se offerat in depositarium: nam tunc, cum depositum factum sit in gratiam ipsius depositarij, tenetur etiam de leuissima, ut etiam, si adesset pactum. Ita Molfesius *in sum. tom. 2. tract. 12. c. 15. n. 44.* & seq. Megala *in 2. 2. lib. 2. c. 18. q. 2. num. 12.* Turrianus *in 2. 2. tom. 2. disput. 11. dub. 5. n. 8.* Barthol. à S. Fausto *in spec. Confess. disp. 8.* Reginaldus *in praxi, tom. 2. lib. 25. c. 46. sect. 1. n. 563.* & seq. Azorius *p. 3. lib. 7. c. 7. qu. 1.* & seq. Molina *de iust. tom. 2. tract. 2. tota disp. 527.* Sotus *l. 4. de iust. q. 7. art. 2.* & alij.

Sup. hoc Ref. præterita §. 2. ante dictum, & est asserentes in contractibus in aliis not. annot.

2. Hinc inferunt DD. supracitati, & præcipuè Molina *n. 2.* quòd bullarij, caupones, & nautæ comparatione eorum, quæ in nauim, vel hospitium conferuntur; & qui curam molendini habent, comparatione tritici, quòd, ut molatur, asportatur; & qui curam habent domorum publicarum, ut sunt datarij, ubi aliquæ res conferuntur, vel venduntur, & inde commodum aliquod habent; item, sartores, & fullones, & alij similes; hi omnes tenentur de leui culpa: quia, ut supra diximus, res depositæ etiam cedunt in ipsorum commodum, propter contractum locationis, & conductionis cum deposito coniunctum. Imò, & aliquando secundum aliquos tenentur de culpa leuissima.

Sup. hoc Ref. se.

3. Sed hæc omnia, licet vera sint; tamen censeo, illam opinionem esse probabilem, & tutam in praxi, quæ

quæ afferit, neminem teneri in conscientia, nisi ex culpa graui, & lata, & non ex culpa leui, & leuissima, nisi aliter inter contrahentes sit conuentum. Ita Lessius lib. 2. c. 27. dub. 3. n. 11. & Filliucius in quest. moral. tom. 2. tr. 34. c. 2. num. 23. Ex hac doctrina erunt liberi à multis scrupulis Confessarij: & ego, vt dixi, existimo illam satis probabilem.

4. Non reticebo etiam in hac materia singularem sententiam Ferdinandi Rebellij de oblig. iust. p. 2. lib. 16. q. 1. à num. 5. vsque ad num. 10. asserentis, in foro conscientia in ordine ad restitutionem non sufficere latam culpam iuridicam; sed requiri Theologicam, & mortalem, ac denique solum dolum verum. Itaque vult, si depositarius per crassam ignorantiam, vel incogitantiam; seu obliuionem omittat rem depositam, non teneri in conscientia; nisi, quando culpa scienter est commissa, vt si propter pigritiam nolit expressè rem alienam custodire, vel data opera eam per periculosa loca dēferat. Et si audire vis eius verba, hæc sunt: [Quamuis in iudiciali foro depositarius teneatur, non tantum de dolo, sed etiam de lata culpa; quia, quando patet lata culpa, dolus esse præsumitur; tamen in foro conscientia, vbi veritas constat, de solo dolo tenetur.] Hæc ille: an probabiliter, iudicent viri docti, & legant Ioannem Valerum in diff. entis vtriusque fori, verb. depositum, d. ffer. 4. num. 4. qui Rebellium actiter impugnat.

RESOL. CXLII.

Stabularij, nauta, & caupones ad quam culpam teneantur, an solum de dolo: vel de leui culpa, ratione contractus, vel quasi contractus, quod est valdè notandum à Confessariis? Ex p. 3. tr. 6. & Misc. 2. Ref. 21.

§. 1. Respondeo, quòd licet supradicti sicut omnes, qui deposito pro mercede res alienas recipiunt, in foro externo de omni culpa, etiam leuissima teneantur ex l. & ita, at hoc, ff. nau. caupo. & hoc ne hostium fraudibus pateret.

2. Attamen in foro conscientia puto solum de dolo & leui culpa ratione contractus, vel quasi contractus teneri, & ita in terminis docet Rebell. p. 2. lib. 1. q. 10. num. 11. & alij quod est valdè notandum à Confessariis.

RESOL. CXLIII.

An quando commodatarius, vel depositarius est dubius, vtrum res sit sua culpa amissa, teneatur illam restituere?

Et ad hoc an requiratur lata culpa theologica, & mortalis? Idem dicendum est de locatore, & conductore.

Et notatur, quod in foro externo, si res depositarij appareat incolumes, præsumitur in dolo, & c. Ex p. 4. tr. 3. Ref. 30.

§. 1. Quoad commodatarium affirmatiuè respondet Merolla tom. 1. disp. 3. c. 2. coroll. 7. n. 50. & 51. & Gallet. in margarita casuum conscient. ver. commodatum, & ver. dubium. Ratio est, quia in dubio potius damnum pati debet qui beneficium accepit, quàm qui contulit: deindè vt commodatarius obligetur ad restitutionem sufficit culpa iuridica. Ergo, & c.

2. Sed his non obstantibus contrariam sententiam teneo cum Ioãne Sancio in selectis, disp. 43. n. 11. vbi sic ait. Quando depositarius, vel commodatarius dubius est an res sit sua culpa amissa, non tenetur restituere, quia cum delictum non præsumatur, ipse est in possessione suæ innocentia. Ita ille, & Villalobos in sum. co. 1. tr. 1. diff. 20. n. 10. sic asserit. [El depositario que duda si la co-

Tom. VI.

sa perecio por su culpa no esta obligado à restituir por que esta en possession y cõforme al derecho,] in dubijs non præsumitur delictum. Vnde hanc sententiam tenet Sauch. de matr. t. 1. l. 2. disp. 41. n. 18. Lessius lib. 2. c. 27. dub. 3. in fine. Salas in 1. 2. tr. 8. disp. 1. sect. 23. n. 243. Castus Palaus t. 1. disp. 3. pun. 3. n. 4. Henr. l. 14. c. 15. in fin.

3. Nota tamen quòd in foro externo, si res depositarij appareat incolumes præsumitur in dolo, & sic depositario incumbit onus probandi casu periisse, vel non posse simul seruasse res suas, & depositas, ob imminens incendium, vel ex alia ratione, maluisseque res suas seruare, quàm alienas, tunc enim cessat dicta præsumptio de dolo, etiam si res suæ viliores essent. Ita Mascard. de probat. ver. depositarius. concl. 199.

4. Sed an opinio supra posita in fauorem depositarij, & commodatarij applicanda sit ad locatorium, seu conductorem, negatiuè respondet Merolla t. 1. disp. 2. c. 3. coroll. 7. n. 54. Sed hanc suam sententiam probabiliorum vocat, ergo cõtraria secundum ipsum est probabilis.

5. Notandum est etiam pro præsentia materia id quod etiam alibi notauimus, existimare aliquos generaliter, in contractibus neminem teneri ad restitutionem nisi de dolo, & lata culpa: latam autem culpam volunt esse illam, quæ est culpa mortalis; vnde inferunt etiam si non adhibeatur diligentia communis, quæ faceret latam culpam iuridicam, tamen si hoc proueniat ex naturali obliuione, ita vt excusetur quis à mortali, non obligat illa lata culpa in foro interiori ad restitutionem. Ita Sotus lib. 4. de iust. q. 7. art. 2. Martinus Ledesma 2. par. 4. q. 8. art. 6 §. sed dubitas. Henriquez lib. 14. c. 3. n. 1. in fine. Emanuël Sà ver. culpa, num. 2. & hanc opinionem alibi cum Lessio lib. 2. c. 7. dub. 8. n. 43. probabilem esse iudicauit, & nunc iterum iudico, quicquid aliqui aduersum me non solidè obmurmurauerint.

RESOL. CXLIV.

An depositarius possit vi re deposita usu consumptibilis, verbi gratia frumento, oleo & c. dummodo certus sit se tantumdem eiusdem generis, & bonitatis pretio habiturum, cum Dominus repetierit? Ex p. 4. tr. 4. & Misc. Resol. 68.

§. 1. Videtur negatiuè respondendum, nam si depositarius sine expressa, vel præsumpta domini licentia vtatur re deposita, & eam alienet, furtum committere censetur, vt patet ex l. 3. C. eod. & ex Instit. de oblig. que ex delicto nascuntur §. furtum.

2. Verum contrarium tenendum est de rebus usu consumptibilibus, v. g. frumento, oleo, & c. vt saltè graui peccati condēnandus non sit depositarius si ea alienet, modò certus sit se tantumdem eiusdem generis ac bonitatis pretio habiturum cum domino repetierit, nam talis alienatio in nullum eius damnū cedit. Vnde licet Magistratus prohibeat, sicuti ex communi Casareo iure prohibitum est, ne frumentum ex horreo sine eius iussu extrahatur, ne pecuniæ publicæ in mutuum alijs tradantur; si tamen certum sit neque ipsum Magistratum, neque alios vllum exinde damnum accepturos, quia tã industrius est officialis, vt constitutis temporibus frumenta ac pecunias æquè bona in pròprie habeat, probabile est non posse culpæ mortalis damnari. Ita Layman in Theol. mor. l. 3. sect. 5. tr. 4. c. 25. n. 3. & 4 qui citat D. Antoninū, Syluestrum, Nauarum & Rebelliū.

RESOL. CXLV.

An Thesaurarius alicuius Principis, vel Procurator, seu famulus alicuius Domini, in scio ipso, possit cum Domini pecuniis, quas ad expēdendas, vel conseruandas

R. habet,

Sup. hoc in Ref. not. præterita, §. vlt. ad medium, & in alia Ref. vlt. not. dicti, §. pro parte. Alibi in Ref. quæ hic est supra 240. §. 2. ad medium, à vers. asserentes in contractib. & in alijs eius not.

Quamuis non plenè sup. hoc lege rament ex Ref. seq. doctrinam §. 1. & signanter pro contento à lin 4. dictæ Ref. vers. Ex ita.

Sup. prima diff. huius tituli infra in tr. 8. Ref. 66. cuius in fin.

habet, negotiari, & lucrum in suam utilitatem vertere? Et an si quis tradat famulo, vel negotiorum gestori mille aureos in auro, ut soluat suo creditori, non curans qua specie id faciat, & ille eos commutet in monetam argenteam cum lucro, eamque soluat creditori; de tanto lucro, non teneatur restituere illud lucrum neque creditori, neque domino, sed possit illud sibi retinere?
Ex p. 1. tract. 8. Ref. 32.

Quamvis non plene sup. hoc lege tamen doctriam præcedentis Ref. & signanter pro contento à lio. 4 & vers. Et ita. huius exus.

§. 1. **R**espondeo affirmatiuè cum Beja par. 1. cas. 42. quia huiusmodi lucrum est fructus industriæ concurrente pecunia, tanquam instrumento, quod ex se infœcundam est. Et ita vendens triticum alienum eo tempore, quo carius valet; satisfecit emendo, & restituendo tantumdem æqualis bonitatis, eo tempore, quo minus valet, si dominus illud seruaturus erat ad illud usque tempus, quo minus valet. Et ratio est: quia seruat dominum indemnem, tantumdem æqualis bonitatis restituendo, etiamsi retineat sibi lucrum, quo triticum alienum carius vendidit.

2. Vide Molinam de iust. tom. 2. tr. 2. d. sp. 402. n. 2. Reginaldum to 2. l. 25. c. 33. n. 450. Rebellium v. 2. l. 11. q. 10. n. 2. Salam. tr. de cambiis, dub. 7. Lessium l. 2. c. 21. dub. 2. n. 18. & Azor. p. 3. lib. 10. c. 49. 11. qui asserunt quod si quis tradat famulo, vel negotiorum gestori mille aureos in auro, ut soluat suo creditori, non curans, qua specie id fiat, & ille eam commutet in monetam argenteam cum lucro, eamque soluat creditori, retento lucro non teneri restituere illud lucrum, neque creditori; neque domino, sed posse illud sibi retinere.

RESOL. CXLVI.

Solent Mercatores in suis libris scribere rationem dati, & accepti, & quid ipsis debeatur, queritur, an possit postea debitor eligere, in quo debito pecunia sibi debita compensetur?

Et aliqua alia notantur circa debita, & solutiones pro diuersis causis, & debitis eidem creditori. Ex p. 2. tr. 16. & Misc. 2. Resol. 49. aliàs 51.

Sup. hoc in 1. 8. tr. 7. Ref. 46 §. Sed ante medium, à vers. Nam hoc modo.

§. 1. **R**espondeo affirmatiuè cum Greg. Lopez. p. 5. tit. 14. leg. 10. gl. 5. & Imola in l. 1. C. de solut. col. final. quos citat, & sequitur Ioan. de Heuia in Labyrintho commer. lib. 2. c. 7. n. 46. vbi sic ait. [En los libros de los Mercadores en enque se escriue, lo que deuen ha- ver y lo que deuen dar, puede el deudor en esto caso elegir, en qual debito se ha de cõpensar lo que se pago segun vna notable determinacion de Imola refer. da, y seguida por Gregorio Lopez.] Sic ille. Et ratio desumitur ex autoritate l. 1. 2. 3. & 4. ff. de solut. quia quando quis est debitor ex pluribus causis eidem creditori, in potestate debitoris est, soluere prius vtri debito maluerit: quia debitor potest legem dicere rei suæ, nempe, ut sit pro debito, quod ipsi sibi placuerit: vnde quando quis est debitor ex pluribus causis, si aliquid soluat, id censetur soluere pro debito, quod magis grauat, nisi debitor contrarium exprimat. Et ita docet Lessius lib. 2. c. 23. dub. 10. v. 86. Filliuc. r. 2. tr. 35. p. 2. c. 10. n. 472. Salas tract. de cambiis, dub. 23. n. 1. & 3. Malderus in 2. 2. tr. 5. c. 4. dab. 10. Scaccia tr. de commer. §. 1. gl. 5. c. 95. Heuia vbi supra num. 35. Ex quibus duo vltimi, Scaccia videlicet, & Heuia, obseruant etiã, quod si aliquid debitum debetur Paulo cum fideiussore, & aliquid sine fideiussore: & Ioannes debitor soluat aliquam pecuniarum summam, cõsetur illam soluere pro debito, cum fideiussore. Idem etiam docet Molina de iust. tom. 2. tr. 2. disp. 565. num. 1. qui etiam n. 4. adnotat, si terminus præfixus solutioni alicuius debitorum iam aduenit, & debita alia sunt in diem futurum, aut sub conditione pendente adhuc in futurum, solutio censetur facta pro dubio, aut

debitis, quorum terminus iam aduenit: non verò pro iis, quorum terminus pendet adhuc in futurum, ex l. ceterum ff. de solut. Idè si debitor creditori aliquid debeat nomine proprio: & aliquid tanquam fideiussor alterius, solutio facta censetur pro eo, quod debet nomine proprio. Quando item vnum debitum est liquidum, aliud non item solutio facta cõsetur pro debito liquido, & non pro non liquido. Item si vnum deberetur sub pignore, aut hypotheca, & aliud cum fideiussoribus, potius solutionem esse censendam factam ad liberandum fideiussores, quàm ad redimendum proprium pignus, & hypothecam. Hæc omnia Molina, Heuia, & Scaccia vbi supra.

RESOL. CXLVII.

Quidam creditor Principis, vel Ciuitatis, frangendo gabellam volebat sibi compensare debitum, quæsiuit, an hoc, seruatis legibus compensationis, esset licitum? Et quid est dicendum, si Princeps locauerit aliis subditis vectigal, & gabellas alias iustas, an liceat creditori facere compensationem?
Et quid, si Princeps illud vendiderit? Ex p. 2. tr. 16. & Misc. 2. Resol. 14. aliàs 16.

§. 1. **R**espondi, Regin. in praxi, t. 1. l. 10. c. 24. n. 383. & Iacobum de Grassis in dec. aur. part. 1. l. 2. c. 125. n. 39. negantem sustinere sententiam; sic enim ait. Potest gabella fraudari, quando defraudantes essent iniuste damnificati à dominis, qui possent sibi satisfacere. Sed nota, quod istud bene produceret, quando Princeps exigeret nomine proprio omnes gabellas per suos Procuratores; secus vbi locaret aliis subditis gabellas alias iustas, & ipsi certam pensionem in quemcumque euentum reportarent, ut communiter fit ferè per totam Italianam, tunc enim non posset fraudari. Et ratio est, quia non fit damnum extorsoribus, sed conductoribus gabellarum iustarum, quibus nihil est imputandum, ex quo iustas gabellas exigunt; & compensatio non debet fieri, nisi inter easdem personas, nam res inter alios acta; aliis præiudicare non debet, cap. penult. de re iud. & damnum, & pœna suos debet aucthores tenere, & non alios, c. quæsiuit, de his, qua fiunt à maiori parte capituli. Sic Grassius, & alij.

2. At mihi contraria sententia semper placuit, & in praxi semper consului, & illam docet Petr. à Nanarr. de rest. lib. 3. c. 1. n. 247. quem citat, & sequitur Lessius de iust. lib. 2. c. 33. dub. 10. num. 7. cum Bonacina de contract. disp. 2. q. 9. punct. 1. n. 12. qui citat Vasquez, & Molinam, & præter illos tenet etiam hanc sententiam Bartholomæus à S. Faustino in speculo confess. disp. 33. qu. 37. Turrianus in 2. 2. tom. 2. disp. 46. dub. 3. n. 2. Molfes. in summa, tom. 2. tr. 12. c. 22. num. 142. & 143. Vega in sum. p. 1. c. 15. cas. 10. & Malderus in 2. 2. tr. 5. c. 9. dub. 16. vbi ait. Etiamsi Princeps locauerit vectigal, nihilominus licere creditori facere compensationem; secus tamen si Princeps illud vendiderit: tunc enim non poterit creditor compensare, nisi fortè, quando creditum antiquius fuerit venditione.

3. Ad argumentum Iacobi de Grassis in principio positum, respondetur, conductores gabellæ verè damnum non accipere, nolunt tamen subditorum fraudes, & ideo redimunt gabellam longe minoris, quàm valet, vnde & in ipso contractu censentur esse parati talia incommoda si bire.

RESOL. CXLVIII.

Quanam condiciones sint necessaria ad iustam compensationem faciendam? Ex p. 2. tr. 16. & Misc. 2. Resol. 46. aliàs 48.

Respondeo

RESOL. CXLIX.

§. 1. **R**espondeo primò, vt debitum sit moraliter certum, ita vt debitor in conscientia teneatur ad debitum explendum, nec sine peccato pratermittere possit. Secundò, vt non plus capiat, quàm sibi debetur. Tertio, quòd debitum sit actu, non potentia. Quarto, vt admoneat debitorem, vel hæredes iam debitum esse solum, ne bis soluant.

2. Sed aliqui Doctores ponunt alteram conditionem, nempe si commodè rem tibi sublatam, per iudicem recuperare non possis; nam alioquin, si commodè rem tibi foro sublatam per iudicem recuperare potes, & non facis, peccas contra iustitiam legalem, nam iudici iniuriam facis officium eius vsurpando. Ita communiter Doctores, & alij.

3. Sed ego contrarium puto cum Maldero in 2. 2. 17. 4. c. 1. dub 6. & Ioanne Valero in differentiis vtriusque fori, verb. compensatio, differ. 3. n. 2. quia quando ex occulta compensatione, neque scandalizas quemquam, neque turbas Rempublicam, verius est licere clam auferre, etsi absque peculiari incommodo per Magistratum possis, neque inuadis munus iudicis, qui ad publicam pacem tuendam constitutus est, & in tali casu agitur tantum de retinendo, & non de acquirendo de nouo. Ergo, &c. Et tandem hanc sententiam docet Villalobos in sum. om. 2. tr. 11. dub. 23. n. 7. vbi sic ait. [El que secretamente toma lo que se le deuia, pudiendolo pedir por iusticia, peca grauemente, como d'ze S. Thomas. Mas aduerto, que el dia de oy de ordinario se cobra mal, y cò mucha costa de manera, que poca vezes obligara a esto, y pareceme, que semè haze duro el dezir, que en esto caso, sea pecado mortal, porque no me parece, que haziendo se secreto, sea tan grande el agrauio, que se haze al iuez, que llegue à pecado mortal.] Ita ille.

4. Notandum est etiam, quòd aliqui asserunt, iustam compensationem tunc esse, quando res sunt eiusdem rationis, quia quæ sunt diuersæ, non possunt parte inuita compensari. Ita Syluius in 2. 2. q. 62. art. 8. queritur 1. conclusione septima, causa quinta, & alij. Sed falluntur, quia hoc procedit in foro externo, non autem in foro conscientie, in quo bene potest fieri compensatio in debitis diuersæ rationis, & sic in specie ad speciem, vel pecuniam, vt si mihi debes pallium, ego verò tibi mulam, vel pecuniam, quia inuicem commodauimus, te nolente pallium, vel pecuniam reddere, possum mulam retinere. Ita Valerus vbi supra, cum Petro à Nauarra, & Ferdinando Rebellio.

5. Non desunt etiam Doctores, asserentes aliam conditionem necessariam esse in compensatione, nempe, vt res, ex qua fit priuata compensatio, non sit depositum, ex c. bona fide. de depof. Ita Syluius vbi supra in Med. C. de rest. q. 3. illat. 12. Couar. in c. quamuis pactum 1. p. §. 4. n. 9. vers. item nota. Iason, in §. bona fidei, n. 72. Inst. de act. & alij.

6. Sed contrarium probabiliter docet Nauar. lib. 3. c. 2. n. 89. Tanner. vbi infra n. 411. Lessius, & alij. Nam opinio contraria procedit in foro exteriori, & quando aliter obtineri possit compensatio; secus autem in foro conscientie, quia nulla iniuria, nec iniustitia fit deponenti; sed vis vi repellitur, nam aliter meum debitum recuperare non possum. Vim enim meis rebus facit, qui eas iniuste retinet. Nec habet deponens, ex quo conqueratur iuste, cum rem mean, seu id quod mihi debet, ipse restituere recusat, & ideo ego mihi ipsi satisfacio.

7. Et tandem notandum est, quòd superius dixi, vt compensatio sit iusta, opus est, vt debitum sit actu, non potentia, videlicet statim, & illo tempore restituendum, sed si fortè creditor non habeat spem rem suam recuperandi tempore præfixo, puto compensationem ante tempore præfixum fieri posse. Ita Tanner. in 2. 2. disp. 4. q. 6. dub. 14. n. 406 quod est valde notandum, quia quotidianum, sed ad alia procedamus.

An in compensatione occulta facienda, debitum debeat esse liquidum, & certum?

Et an infamia compensanda sit pecunia, quando non potest in proprio genere restitui?

Et an qui ex testamento minus solemniter legatum debet habere, possit legatum retinere, vel de nouo accipere, aut occultè sibi compensare?

Et an hæres ab intestato possit etiam vti compensatione occulta contra eum, qui bona defuncti possidet, ex testamento minus solemniter?

Et an debitor ex debito liberetur à restitutione, si rem, vel pretium restituat per Confessarium, si Confessarius vere non restituat, sed sibi retineat? Ex p. 7. tr. 10. & Misc. 1. Ref. 16.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondēt communiter Doctores, sed maximam difficultatem contra dictam sententiam afferunt sententiæ aliquorum circa infra scriptos casus. Nam primò quarunt aliqui, an qui à Petro infamatus est, an fama, quam Petrus ei non vult, vel non potest refarcire, liceat infamato compensationem facere, negando pecunias quas eidem Petro debebat. Respondet Lessius libro secundo, capite undecimo, dubitatione vigesima quinta in fine, posse, quia probabilis est sententia, quæ docet, infamiam compensandam esse pecunia, quando non potest in proprio genere restitui. Ecce in eo casu probabile solum est, debitum pecuniæ pro forma, cum verior sententia id neget; & tamen admittitur compensatio pro illo debito. Quam sententiam in eodem casu tenet expressè ipsemet Molina tomo quinto, disputatione quadragesima nona, numero quinto; & Ledesma 2. parte quarta, questione decima octaua, articulo secundo, Ioannes de la Cruz, in Direct. parte prima, præcept. septimo, articulo secundo, dubio sexto, conclusione secunda. Tannerus in presenti disputatione quarta, questione sexta, dubio quinto, numero 150. Aragonius & alij, quos sequitur Diana secundo tomo, tractatu quinto, Miscellan. Resol. 10 *

2. Secundò, quando duo se mutuo infamarunt, possunt, quando damnum est æquale, compensare sibi, ita vt quilibet non teneatur restituere, quandiu alter restituere non vult; vt cum Syluio, Maldero, & aliis, fundatur solum in opinione probabili, cum contraria sit etiam probabilissima, quòd infamia non sit licita compensatio.

3. Tertio, qui ex testamento minus solemniter legatum debet habere, cum sit opinio probabilis, debet in foro conscientie ea legata; licet contraria opinio sit satis communis, & probabilis, potest tamen legatum detinere, vel de nouo accipere, aut occultè sibi compensare, vt fatetur Granado in 1. 2. controuers. septima de legibus, tractatu tertio, parte secunda, disputatione decima quinta, sectione secunda, numero decimo septimo Molina primo tomo, disputatione 81. §. Quòd si hac fuit, & Lessius libro secundo, capite decimo nono, dubitat. tertia, numero vigesimo secundo, & numero 30. addit hæredem ab intestato posse etiam vti compensatione occulta contra eum, qui bona defuncti possidet ex testamento minus solemniter, quia contraria etiam sententia probabilis est, cui se potest conformare.

4. Ex his Eminentissimus Cardinalis de Lugo propositam questionem latè pertractat, tomo primo de Iustitia, disputat. decima sexta, sectione quinta, à num. 94. vsque ad n. 107. & negatiuam sententiam cum distinctionibus ab ipso adductis validè, & doctè, vt semper solet, firmare conatur: asserit itaque. Quòd quando

Pro prima diffic. huius tituli infra in §. Ex his. huius Ref. & in t. 2. tr. 2. Ref. 15. §. Confirmatur. cursum ad lin. 4.

Sup. hoc in tom. 8. tr. 7. Ref. 65. §. 2. signanter post medium.

* Quæ huius est in to. 8. tr. 7. Ref. 65.

Et pro controu. in hoc §. Secundo quando. ibidem §. Notandum est secundo. &c.

Sup. hoc in t. 8. tr. 1. Ref. 18. §. Si opinanti. & in aliis not. 1. præcitati §.

opinio probabilis aequè, vel probabilior fauet creditori volenti facere compensationem, quæ versatur non circa factum, sed circa ius, videtur probabile, quòd possit creditor, antequam res ad iudicium deducatur, positus aliis conditionibus, ad licitam compensationem *supra* requisitis, compensare sibi occultè suum debitum. Hanc conclusionem probare videntur argumenta, & exempla *supra* adducta, in quibus exemplis auctores ipsi compensationem admittunt, cum tamen in iis precedat solùm opinio probabilis, ut in compensatione pecunie pro fama oblata, & in legatio, vel hæredè ex testamento minus solemnè, & similibus. Ratio etiam *supra* adducta id videtur probare; quia in prædicto casu, non obstante possessione debitoris, iudex proferret sententiam, vel certè proferre posset pro creditore, amplectendo sententiam probabilem, vel probabiliorem, quæ ipsi fauet; nam regula illa, quod in pari causa fauendum est potius reo, quàm auctori, locum habet in causa dubia dubio negativo, vel ad summum in dubio probabili circa factum: fundatur enim in illa alia regula, quòd auctore non probante reus absoluitur. Quando verò auctor suam intentionem probat, & fundat in vetiori, & probabiliore sensu legis, non potest dici auctor non probare. Item quando affert pro se bonos Doctores certificant, quòd in his circumstantiis iura ei fauent, & reus debet condemnari; iam obtendit iuxta illorum Doctorum sententiam, causam suam non esse parem, sed meliorem, quàm sit causa rei. Cur ergo ipsemet creditor, quando sine incommodo gravi non potest ad iudicem recurrere, non poterit amplecti eandem sententiam, quam Index amplecti debuisset, vel potuisset, & compensare sibi debitum.

5. Nec obstat dicere quod iniquum videtur debitum certum cum debito incerto compensare; qui autem solùm habet probabilitatem, quòd ipsi aliquid Petrus debeat, cui ipse tantundem certò debet, si compensatione utatur, videtur iam debitum certum cum incerto compensare, atque ideo solutione incerta debitum certum extinguere. Respondetur hoc idem argumentum, si aliquid probat, probare non solùm contra compensationem, sed etiam contra solutionem; quod scilicet habens ius solùm probabile ad petendam rem tibi debitam, non posses petere nec accipere illam à debitore; quia tunc etiam iniquum esset solutionem certam, & integram, ac rem certam petere pro debito incerto. Visile neque in iudicio liceret unquam agere, vel exigere, nisi cum evidenti iure. Sicut ergo licitum est petere debitum probabile, & à debitore solvente accipere: sic licitum erit cum probabilitate proxima, de qua loquuti sumus, facere compensationem, & accipere rem certam. Ratio aut in utroque casu eadem est, quòd scilicet rationes illæ probabiles, auctoritas Doctorum, & opinio illa, licet in se sit probabilis, non tamen habere pro obiecto probabilitatem, sed solutionem, vel compensationem certam: non enim dicit debere, vel posse fieri solutionem, vel compensationem probabilem; sed probabiliter dicit, debere vel posse fieri solutionem, vel compensationem certam; quod sufficit ad illam petendam, vel faciendam; sicut in aliis materiis. Sic enim opinio probabilis circa ieiunium, vel circa Officij recitationem facit, quòd possis sumere cibam, non probabilem, sed certam, & ponere omissionem certam Officij Diuini. Ratio verò oritur ex principio *supra* posito, quòd ad operationem licitam sufficit probabilitas proxima, quia probabiliter iudicis, licitum esse taliter operari. Cum ergo habeas probabilitatem proximam, qua probabiliter iudicis, te habere hinc & nunc ius ad tantam pecuniam summam, totam illam poteris accipere, quia non potest esse ius ad illam accipiendam, nisi sit ius ad illam certò accipiendam.

6. Et hæc omnia, & plura alia pro hac firmanda sententia adducit *vbi supra* Eminentissimus Cardinalis de Lugo, licet postea *in fine num. 106.* ab ultimo iudicio circa illam abstineat; & reuera ut in principio Resolutionis notavi, communis sententia Doctorum est in contrarium, quam (præter Doctores ab ipso Cardinali citatos) tenent Dicastillus *de iust. lib. 2. tract. 2. disput. 9. dub. 6. num. 92.* Petrus à Sancto Ioseph *in idea Theologia moralis, lib. 4. cap. 11. Resol. 7.* Caspenfis *in Cursu Theologico tomo secundo, tractat. 18. disput. 1. sect. 13. num. 161.* Trullench *in Decalog. tomo secundo, lib. 7. cap. 15. dub. 11. num. 5.* Machadus *tom. 1. lib. 2. part. 3. tract. 23. docum. 5. num. 4.* Hurtadus *de iustitia disp. 13. diff. 6. & alij.*

7. Notandum est tamen hinc obiter Eminentissimum Dominum meum Cardinalem Lugo, *vbi supra disp. 21. sect. 6. n. 59.* nominatim contra me docere debitorem ex delicto non liberari à restitutione, si rem vel pretium restituat creditori per Confessarium, si Confessarius verè non restituat, sed sibi retineat: Et sententiam quam ego docui putat parum esse probabilem; sed ego iterum ut probabilem doceo, & illam tanquam probabilem præter Doctores à me citatos admittunt ex Societate Iesv P. Gaspar Hurtadus *de iust. disp. 8. diff. 7.* & Fagundez *in Præcepta Decal. 1. 2. lib. 7. cap. 23. num. 4.* & me citato Trullench. *in Decal. tom. 2. lib. 7. capite 14. dub. 11. num. 11.* Vide etiam Machadum *tom. 1. lib. 2. part. 3. tract. 22. docum. 12. numer. 2.* fatcor tamen sententiam Cardinalis de Lugo probabilem esse, id quod nego est, meam esse improbabilem.

RESOL. CL.

An si quis occultè utatur compensatione, peccet mortaliter, si rem debitam poterat in iudicio absque gravi detrimento reperere?

Et an quis possit compensatione uti, etiamsi sub iuramento promiserit debitum solvere?

Et an quis possit uti compensatione ex re, quam debitor mittit dono ad alium, dum donatio est acceptata?

Et quid est dicendum, si eam mittat non dono, sed in solutionem debiti?

Et an compensatio sit licita, quando debitum actu non debeat, &c? Ex p. 7. tr. 10. & Misc. 1. Resol. 17.

§. 1. **A**ffirmatiua sententia est communis, & illam docet nouissimè Hurtadus *de iust. disp. 13. diff. 6.* Sed ego olim probabiliter negativæ sententiæ adhaesi, quam tamen non videtur absolutè approbare me citato Eminentissimus Cardinalis de Lugo *de iust. 10. 1. disp. 16. sect. 5. n. 91.* & distinguendum prætat, idèd asserit, quod si recipis rem tuam, quæ adhuc ad tuum dominium pertinet, non videtur peccatum graue; quod idem dicendum videtur, quando accipis rem tuam in æquivalenti, seu in iis, quæ functionem recipiunt, ut pecunia pro pecunia tibi debita, triticum pro tritico, oleum pro oleo, &c. quia in his non cogitur debitor ad aliquod onus subeundum præter id, ad quod tenebatur. Secus si res sit alterius generis, ut si accipias equum, vel vas pretiosum pro pecunia; quia in hoc casu cogis debitorem ad vendendum suum equum, vel vas pro pecunia, quam debet: ad hoc autem onus vendendi res suas non potest cogi debitor sine causa, & necessitate; quare in hoc casu puto peccari contra iustitiam communicativam, propter onus debitori iniuste oppositum sine necessitate. Ita Eminentissimus Cardinalis de Lugo.

2. Sed absolutè nostram sententiam tanquam probabilem videtur admittere Machadus *tom. 1. lib. 2. p. 3. tract. 23. docum. 5. n. 6.* vbi sic asserit. [La tercera condicion que Sante Tomas i algunos Dotores señalan, es, que

Sup. h. in
tom. 8. 7.
Ref. 45.
post n.
Sed legum
per tot.
§§. eiu
ma an

Sup. h.
pra in
148 §. 2.
& infra
Ref. sec.
ult. io
pio.

que la deuda no se pueda cobrar por iustitia; porque pudiendo recuperarse por esse modo comodamente, no es licita la compensacion. Si bien Maldero, Diana, i otros no admiten esta condicion; porque haziendose secreta la compensacion, i sin scandalizar à nadie, ni turbar la Republica, no se haze agrauio al juez: de mas de que como es cierto, i aduerte Villalobos, el dia de oy de ordinario se cobra mal, i con mucha costa.] Sic ille: Et nouissimè me etiam citato Trullench. in Decal. 1. 2. lib. 7. c. 5. dub. 5. n. 4. Loquens de circumstantiis necessariis ad occultam compensationem, sic ait. Secunda est, vt non possit eam alia ratione adipisci, quia defunt testes, vel debitor potens est, vel iudex non vult condemnare, vel certè non absque notabili molestia, vel expensis, scandalo vel amissione beneuolentiæ & fauoris. Quare si rem furto sublatam per iudicem commodè recuperare potes, & non facis, peccas contra iustitiam legalem; nam iudici iniuriam facis eius officium vsurpando, vt docent communiter Doctores, hoc autem peccatum, cessante scandalo, non videtur mortale, vt tenet Diana. Ita Trullench. & iterum ego.

3. Negandum est hic obiter primò, contra Doctores, quos citat & sequitur Guttier. de iur. Confir. p. 3. c. 6 à n. 3. posse adhuc aliquem compensationem vt, etiam si sub iuramento promississet debitum soluere. Ita Couarr. in cap. Quamuis pactum p. 1. §. 4. n. 9. & alij penes ipsum, quibus adde Molinam de iust. tom. 2. disp. 560. n. 9. qui respondet ad argumenta Guttierrez.

4. Notandum secundò, posse aliquem compensationem vt ex re, quã debitor mittit dono ad alium, quia res illa, dum donatio non est acceptata, adhuc manet sub dominio donatoris, qui potest adhuc donationem reuocare, vt suppono: ergo sicut ex aliis rebus debitoris, si etiam ex illa potest compensatio fieri, non obstante damno, quod donatorio sequitur. Nam licet non possis per vim, vel fraudem impedire donationem, quam Petrus facere vult Paulo, in hoc tamen casu, nec vis, nec fraus interuenit, sed vt is iure tuo accipiendi, quod tibi debetur; sicut posses rem illam in compensationem accipere antequam Paulo mittatur, licet scires Petrum habere animum eam Paulo post mensem donandi. Ita Vasquez Opusc. de restit. c. 5. §. 1. dub. 8. n. 45. qui tamen n. 47. negat pecuniam in compensationem te posse accipere, si Petrus v. g. mittat illam Ioanni non dono, sed in solutionem debiti, nisi aliunde Ioannes commodè possit suum debitum recuperare, quia ipse videlicet Chirographum habet: Verùm Eminentissimus Cardinalis de Lugo de iust. tom. 1. disp. 16. sect. 6. n. 112. sententiam Vasquez refellit, putans compensationem fieri posse non solum si pecunia mittatur dono; sed etiam in solutionem debiti, fatetur tamen Ioannem indemnè reddendum esse, ad hoc enim saltem ipse habet ius, vt compensatio aliena non fiat cum eius præiudicio vel damno, si fieri potest.

5. Notandum tertio, compensationem etiam esse licitam, quamuis debitum actu non debeatur; potest enim aliquando creditor præuenire & compensare sibi nunc pio eo, quod debitor nondum debet, si timet tempore solutionis debitum non sibi soluendum. Ita ego olim docui, & nouissimè me citato docet Eminentissimus Cardinalis de Lugo vbi supra sect. 5. n. 93. & etiam me citato Machadus tom. 1. lib. 2. p. 3. tract. 4. docum. 5. num. 7. vbi sic ait. [La quarta condicion es que la deuda este ya cumplida, i no por cumplir; la qual tampoco admiten Diana, i otros, iuzgando que si el acreedor tiene probable temor, de que quando se cumpla la deuda, que se le deue, no la ha de poder cobrar: quedo licitamente antes del termino vsarde compensacion, doctrina que se deue mucho reparar por ser muy cotidiana.] Ita ille.

RESOL. CLI.

An qui iurauit soluere, possit, hoc non obstante, compensare sine metu periurij?

Et an licitum sit vti compensationem occulta, & clam auferre, & si absque peculiari incommodo per Magistratum possit?

Et an in foro conscientie priuata compensatio fieri possit, ex re deposita apud tuum debitorem? Ex p. 10. tr. 16. & Misc. 6. Ref. 60.

§. I. **C**asus est quotidianus, & tres circa illum inuenio sententias. Prima negat, quia compensatio non est licita solutio, l. Iulianus, ff. de con. iur. & demonstrat. l. si peculium §. 1. ff. de statu liber. At iuramentum impleri debet in forma specifica, vt aperte colligitur ex cap. ad nostram de iureiur. vbi deciditur: iurantem restituere mutuum sub pignoribus, non posse obicere compensationem fructuum à mutuantem perceptorum ex pignore. Sic tenent Host. Innoc. Imola, & communiter Canonistæ, excepto Panorm. in d. cap. ad nostram. Roland. à Valle dicens esse comunem opinionem conf. 6. num. 31. & conf. 17. n. 14. vol. 1. Euerard. in suis Topicis, loco à vi, & energ. iur. effectu 8. Negulant. de pignor. p. 5. memb. 3. n. 14. & seq. Med. C. de rest. q. 3. causa 12. Angles E. o. 2. p. tr. de rest. q. Quis teneatur restituere, art. 2. dub. 13. diff. 20. concl. 3. Guttier. de iur. p. 2. c. 6. vers. ego profecto. Et hanc sententiam approbavit Sacrum Concilium Neapolitanum, vt refert. Afflict. decis. 381. num. 2. Secunda sententia affirmat, & ideo asserit, iurantem soluere pecuniam, posse compensare sine metu periurij. Hanc opinionem sequuntur Bartol. in l. amplius non peti. n. 8. ff. rem rat. hab. & ibi Ang. Cuman. & alij Iuristæ, Panorm. in c. ad nostram, de iureiur. Couarr. in c. quamuis pactum, 1. p. §. 4. n. 9. Syluest. verb. iuramentum 3. n. 6. & verb. iuramentum 4. n. 27. Octau. Cacher. decis. Pedem 92. n. 26. & 33. Angel. verb. iuramentum 4. num. 4. Petr. Nauatr. de restit. lib. 3. c. 1. in 2. edit. p. 4. dub. 9. num. 341. Azor. lib. 11. inst. moral. c. 8. q. 10. Sanch. lib. 3. sum. c. 17. n. 15. Salazar. de vsu, & consued. ac stylo Cur. c. 1. n. 69. & seqq.

3. Probatur hæc opinio, quia compensans dicitur soluere, vt habetur in lib. §. soluisse, ff. de re iud. ibi soluisse accipere debemus, non tantum eum, qui soluit, verum omnem omnino qui ea obligatione liberatus est. Sed qui compensat liberatur, vt in lib. si ambo, ff. de compens. Ergo.

4. Secundò probat Bart. quia conditio soluendi, vel dandi, potest adimpleri compensando, vt in l. si peculium 1. §. de illo, vers. quid sit heredi ff. de statu l. & tamen ea debet impleri in forma specifica, sicut iuramentum: ergo qui promisit cum iuramento soluere, adimplet compensando.

5. Tertia opinio distinguit, dicit enim, sententiam primam Canonistarum procedere quotiescumque eo tempore, quo quis iurauit soluere creditori suo, ipse erat creditor in alia manu sui creditoris, & debita erant hinc inde compensabilia, & tamen iurauit soluere, quia in hoc casu videtur se obligare ad non compensandum, argum. d. cap. ad nostram. Secus verò si post promissionem iuratam cœpisset ex aliquo titulo esse creditor sui creditoris, vt, verbi gratia, ex aliquo contractu, vel quia suus creditor aliquod damnum iniuste sibi intulit in propriis bonis. Quia iuramentum debet intelligi, rebus sic stantibus, cap. Quemadmodum, de iureiur. Sic supradictas duas opiniones contrarias conciliant Panorm. in d. cap. ad nostram. n. 3. vers. quid dicendum. Socin. in recollect. suis in l. Iulianus 1. in fine, ff. de condit. & demonstrat. Tyndar. in tract. de compens. art. 7. num. 1. Afflict. decis. 381. n. 3. Capyc. decis. 167. Octau. Cacher.

Sup. hoc in Ref. præterita §. Negandum.

dec. Pedem. 92. n. 34. Sebastianus Medicus in *rr. de compensat. 1. p. 9. 25. n. 21. & f. q. Gurtierrez de iuram. p. 3. c. 6. vers. etentia igitur. vbi alios refert Ioannes Camil. Bilotta in tract. de absol. à iuram. lib. 2. c. 16. n. 9. dicens sic sapius Sacrum Concilium Neapolitanum declarasse, & alij.*

6. Quid ego sentiam dicam breuiter : omnes istas tres opiniones existimo satis probabiles ; secundæ verò tanquam probabiliori adhæreo , dummodò iurans soluere, non intendisset contrariū dum iurauit, vt optimè obseruat Emmanuel Sà *verb. Iuramentum, n. 21.* & alij, nam in tali casu certum est non posse compensare.

7. Nota tamen hîc obiter, quando ex occulta compensatione, neque scandalizas quemquam, neque turbas Reipublicam, liberè clam auferre, etsi absque peculiari incommodo per Magistratum possis; neque enim tunc inuadis munus iudicis, qui ad publicam pacem tuendam constitutus est: & in tali casu agitur tantum de retinendo, & non de acquirendo de nouo. Item asserendum est in foro conscientie, priuatam compensationem fieri posse ex re deposita apud tuum debitorem; quia de iure nature, & gentium est, vt possit quis sibi satisfacere, quando alia via sibi debitum habere non potest: opinio enim contraria (quæ est etiam probabilis auctoritate *l. si quis vel pecunias, inunct. aub. ibi subiecta C. de deposit. habet locum pro foro externo, & quando aliter obtineri potest compensatio: secus autem in foro conscientie: quia in hoc casu nulla iniuria, nec iniustitia fit deponenti, sed vis vi repellitur, nam aliter quis debitum suum recuperare non potest. Et ita me citato in his duobus tenet Eligius Bassæus in florib. Theologia, v. Compensatio, n. 2. Et in primo casu, me etiam citato, Trullench. in Decalogum, tom. 2. lib. 7. c. 5. dub. 5. n. 4.*

Sup. hoc in R. f. præterita §. 1. & 2. & supra in Ref. 148. §. 2. & 3.

Sup. hoc sup. in Ref. 148 §. Non debent. & infra in Ref. 153. §. Notandum est tamen. & in Ref. 154. prop. fin. a vers. Dummodò. & in Ref. 156. §. Yunque. & in Ref. 157.

RESOL. CLII.

An in debitis ex iustitia dari possit compensatio cum bonis, vel obsequiis gratuitis?

Sed difficultas est, quando præbui donum, vel obsequium ignorabam debitum ex iustitia, an possim postea facere compensationem?

Et notatur, quod compensatio non est facienda, si aliquis tibi debeat ex sola charitate, vel titulo gratitudinis.

Ex p. 7. tr. 10. & Misc. 1. Ref. 19.

Sup. hoc in tom 8. tr. 7. Ref. 46 & ibi in tr. 4. Ref. 49. §. vlt. per totum, & in tom. 3. tr. 6. Ref. 126. §. vlt. & in aliis eius not. Sed vide eam per totam, & alias eius primæ annot. & ibi ex Ref. 127. §. 1. a lin. 6.

§. 1. **R**espondeo affirmatiuè, quâdo volui cum dono gratuito satisfacere obligationibus ex iustitia, quas debere sciebam. Sed difficultas est an quando præbui donum, vel obsequium ignorabam debitum ex iustitia, an possim postea facere compensationem? & affirmatiuam sententiam probabilem esse putat ex Rodriguez Ægidius Trullench. in *Decal. t. 2. lib. 7. c. 4. dub. 5. n. 10.* vbi sic asserit. Quares vtrum in debitis ex iustitia dari possit compensatio cum bonis, vel obsequiis gratuitis: verbi gratiâ, ego debeo tibi ex obligatione iustitiæ centum aureos, & postea gratis præsto obsequiū eiusdem valoris, aut æquiualens tibi confero titulo donationis: manebo ne exemptus ab obligatione iustitiæ? Responded, si quando contuli illud donum eram memor obligationis ex iustitia, & nolui per illam rem, seu donum, obligationi ex iustitia satisfacere, sed gratis rem illam præstare, certum est me non satisfecisse obligationi ex iustitia, nec posse postea vti compensatione; quia res illa sciēter fuit gratis donata, & liberaliter. Titulus autem donationis & titulus iustitiæ sunt distincti. Quid si, quando contulit donum, vel obsequium, ignorauerit debitum ex iustitia? Rodriq. in *summ. p. 2. c. 49. concl. 2.* non improbat iter asserit, postea quando debiti ex iustitia recordatur, posse facere compensationem, per rem illam donatam cum tali ignorantia: quia præsumitur quod non fuisset tam liberalis, si debiti fuisset memor.

At Sanchez lib. 1. oper. mor. c. 13. n. 11. & cum aliis Bonacina *dict. punct. 2. n. 29.* Probabilius censent contrarium: nam obliuio debiti non facit, vt illa donatio liberè facta non habeat titulum donationis: titulus enim donationis non aufertur per obliuionem, aut per habitualement voluntatem, qua debitor non dedisset titulo donationis, sed dedisset titulo iustitiæ ad extinguendum debitum, si debitum venisset illi in mentem. Nec conditionalis illa tollit, quin hîc, & nunc sit vera donatio, & elemosyna & non debiti solutio. Nihilominus tamen, vt dixi sententia Rodriguez non est improbabilis, cui fauet Layman citatus à nobis in *1. præcept. c. 7. dub. 24. n. 8.* Hucusque Trullench.

2. Nota tamen, quòd compensatio non est facienda si aliquis tibi debeat ex sola charitate, vel titulo gratitudinis, licet Nauarra *de rest. lib. 3. c. 1. n. 376. & 393.* contrarium asserat, quem refert, & non improbat Machadus *10. 1. lib. 2. p. 3. tract. 23. docum. 5. n. 5.* vbi ita ait. [La segunda condicion que comunemente señalan los Doctores, que la compensacion se haga por el dudor en cosa, que su acreedor le deua por iusticia; por que la compensacion se introduxo para recuperar lo que el otro tenia obligacion de restituyr: y esta no nace sino por razon de ley de iusticia. Si bien Pedro Nauarra sienta, que ha lugar la compensacion en la cosas que se deuen por sola caridad, & otros titulos; juzgando, que el deudor no haze agrauio al acreedor en quedarle, & tomarle la cosa, que tiene obligacion de darle por caridad.] Sic ille. Sed ne deseras nostram sententiam quam tuetur Fagundez in *præcept. Decal. tom. 2. lib. 7. c. 30. n. 2.* Sotus *de inst. lib. 3. q. 3. a. 3.* & alij.

Pro gratia in Ref. 170. vlt. ad cursum vers. In plus.

RESOL. CLIII.

An compensatio in foro conscientia sit valida, etiam si adsint alij creditores anteriores?

Et quid est dicendum, si creditor possideret rem debitoris iure depositi, quia depositum compensationem non admittit?

Et notatur, quod quando debitor soluit debitum, posteriori creditori, cum solui deberet priori, in tali casu creditor non tenetur ad restitutionem, sed potest retinere pecuniam illam contra ordinem restitutionis sibi solutam.

Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 2. Ref. 10.

§. 1. **H**ic casus multum practicabilis est, & his diebus præteritis accidit in morte cuiusdam Argentarij, & tunc multi viri docti negatiuè responderunt, quia debitor in tali casu accipit rem alteri obligatam, & ita docent communiter Doctores.

2. Sed ego contrariam sententiam probabilem existimo, quàm docet Comitulus in *respons. mor. lib. 3. q. 39.* quem postea sequuti sunt Homobonus in *exam. Eccles. p. 2. tract. 10. c. 3. quæst. 6. cas. 7.* & Fernandez in *exam. Theolog. mor. p. 4. c. 5. §. 13. n. 4.* vbi sic asserit. Habeo apud me res Petri vita functi, mihi debentis aureos, scio illum è vita migrasse cum aliis debitis antiquioribus, rogo an possim retinere res, quas habeo in compensationem mei debiti? Scio responsionem posse retardari ex eo, quòd Petrus viuus teneretur prius priora debita persolvere, si non posset omnibus simul soluere. Dico tamen, potes eam facere compensationem, ratio est quia non teneris ita rebus alienis prouidere, vt tuarum facias iacturam, & è manibus sinas labi, quod præ illis habes, neque est lex, quæ illum ordinem in compensationem præcipiat. Ita Fernandez.

3. Notandum est tamen, quòd Comitulus *vbi supra*, limitat hanc sententiam, nisi creditor possideret rem debitoris iure depositi, quia depositum compensationem non admittit, vt habetur in *l. postrema. C. de compens. & docent Doctores communiter.*

Sup. hoc in tribus seqq. & in Ref. 170. ex doct. eius §. 1. & gnanter §. Secundo est.

Sup. hoc in Ref. 157. & aliis eius not.

4. Sed ego puto probabiliter cum Tannero in 2. 2. D. Thom. disp. 5. q. 6. dub. 14. n. 141. qui citat Nauarrum, & Lessium, illam legem & alias, spectare solum ad forum externum, vel certe intelligendas, si aliter obrineri possit compensatio. Vnde in nostro casu non solum creditor iuste faceret compensationem existentibus creditoribus anterioribus, ut dictum est, sed etiam contra Comitolum, licet possideret rem iure depositi.

5. Notandum est etiam, quod quando debitor soluit debitum posteriori creditori, cum solui deberet priori, in tali casu creditor non tenetur ad restitutionem, sed potest retinere pecuniam illam contra ordinem restitutionis sibi solutam. Et ita probabiliter docent Ioannes de la Cruz in direct. p. 1. praecept. 7. a. 8. dub. 2. concl. 3. Molina de iust. tom. 2. tract. 2. disp. 536. num. 46. quidquid in contrarium etiam probabiliter asserant Faber de poen. in 4. sent. dist. 15. q. 2. disp. 50. c. 7. n. 222. Turrianus in 2. 2. tom. 1. disp. 19. dub. 4. n. 6. & Azorium tom. 3. lib. 4. c. 36. quest. 8.

6. Notentur haec omnia in praesenti resolutione posita; nam ex illis Confessarij a multis perplexitatibus, & scrupulis immunes erunt. Nam in praxi moraliter impossibile erit, ut creditores posteriores habentes debitum in manibus solutum, illud restituant creditoribus anterioribus, licet, ut diximus, ex communi sententia ad id tenerentur. Sed nostra sententia negatiua est satis probabilis, & tuta, ideo illam sequere. Quae omnia superius dicta intelligenda sunt de debitis tantum personalibus, & non habentibus specialem hypothecam, aut pignus.

RESOL. CLIV.

An compensatio in foro conscientiae sit valida, etiam si adsint creditores anteriores? Et quid est agendum, si cogatur denunciare debitum sub poena excommunicationis? Et an in deposito possit dari compensatio? Ex p. 3. tr. addit. Ref. 8.

§. 1. Affirmatiuam sententiam Comitoli, Homoboni & Fernandez adduxi in p. 1. tr. 5. resol. 10. & quia cognoui hanc opinionem cum gaudio a viris doctis fuisse receptam, quia casus quotidianus est, ideo in eorum gratiam adducam alium Doctorem hanc sententiam docentem, & is est Samuel Lubinus Professor Sacrae Theologiae in studio Cracouiensi, ex almo Ordine Praedicatorum, in summa casuum conscientiae. v. Pecunia, n. 17. vbi sic ait: [Detur casus, Henricus est in bonis nonnullis sui debitoris mortui, cui tredecim nummos aureos crediderat, sed si velit iure experiri, causa cadet Henricus, quia suum nomen testibus, & syngrapha caret, eius est is solus conscius. Haeres demortui ad Henricum scribit, ut quantum est eius nomen, tantundem sumat de bonis defuncti. At multi sunt creditores, qui de bonis defuncti volunt sibi solui. Quare is apud iudicem Ecclesiasticum obnixè agentibus, edixit iudex ut qui aliquam rem quae in peculio mortui debitoris erat possidet, aut a quopiam possideri scit, cogatur denunciare sub poena excommunicationis. Querit modò Henricus, num compensationis nomine possit retineri de bonis defuncti quantum ei crediderat, & num de iure res quas habet in manibus iudicare iudici teneatur. Quid putas diceres? satisfit. Est Henricus compensandus, nec de reliquis creditoribus, quibus mortui debitoris nondum sunt bona addicta, debet esse sollicitus, dummodò Henricus non possideat iure depositi, nam depositum non admittit compensationem, & dummodò eius creditum sit certum. Respondet Henricus certum suum esse creditum; quamuis actionis, & probationis civilis sit expers, neque se nomine depositi quidquam mortui de-

bitoris habere. Tunc ergo infeto. Igitur in compensationem ius tibi dicere potes, neque enim aequum esse videtur, te rem tuam amittere, cum illam possis recuperare.] Ita ille; sed ego aduersus illum puto probabiliter etiam in deposito dari compensationem, ut supra probatum est in resol. 1. contra Megalium.

Quae hic est infra Ref. 157.

RESOL. CLV.

An compensatio sit valida in foro conscientiae, si adsint creditores anteriores? Et quid est faciendum, si in dicto casu quis ligetur minorio sub poena excommunicationis restitutionem inducente? Ex p. 5. tr. 13. & Misc. 1. Ref. 79.

§. 1. Vel an qui rem habet sibi debitam, cum sint creditores ipso anteriores, ligetur minorio sub poena excommunicationis restitutionem inducente. De hac quaestione ego peregi in 3. par. 5. resol. 10. & in addit. resol. 8. & negatiuam sententiam docti, quam scio multum placuisse viris doctis, cum casus sit quotidianus, & qui torquebat multorum ingenia, & ideo non grauabor modò pro hac firmanda sententia alios Doctores adducere. Illam igitur nouissimè tenet, me citato, Theophilus Raynaudus de monit. p. 1. c. 2. q. 6. docet creditorem in tali casu non ligari excommunicatione minorij, quia, ait ille, iudex Ecclesiasticus intendit tantum obligare ad restituendum id, quod non potest retineri absque peccato. At sententiam quae tradit talem possessorem in eo euentu non teneri in dispendium suum gratificari anterioribus debitoris sui creditoribus, sed posse iuste retinere, quod è debitoris sui rebus habet, est valde probabilis, ac tuta; ergo, & ita etiam nouissimè docet hanc sententiam Iacobus Marchantius in ref. Past. ad Decal. c. 7. q. 9. vbi tenet ex Gabriele in 4. dist. 15. q. 2. ea quae Canonistae disputant, quinam iure posteriores sint in restitutione potius ad iudicij, quam conscientiae forum spectare? & licet, ait ipse, hoc alij refellant, tamen quando non ex fraude, sed bona fide debitor soluit aliquibus etiam in iure posterioribus, illi retinere possunt, & hic soluendo potest excusari, quia non tenetur scire omnes leges, & ordinem, quem statuunt, imò multi passim putant se in conscientia ad talem Ordinem non obligari, conformiter opinioni Gabrielis, nisi iudice decernente. Ita Marchantius.

Quae hic sunt proximè praecedentes Refol. & in aliis eorum primarum nor.

Sup. hoc in Ref. praeterita ante med. vers. Quae iis.

RESOL. CLVI.

An qui habet apud se rem debitoris, possit vti compensatione in foro conscientiae cum prauidicio creditorum? Et an compensatio licitè in foro conscientiae quoque fiat iure depositi? Ex p. 7. tr. 10. & Misc. 1. Ref. 18.

§. 1. Casus est practicabilis; & ideo sapius ego de illo tractaui, & nouissimè nominatim contra me negatiuè respondet Eminentissimus Cardinalis de Lugo de iustitia, tom. 1. disp. 16. sect. 6. n. 126 & 127. nam reuera, ait ipse, creditor ille in casu nostro, antequam velit compensationem vti ex rebus debitoris, quas apud se habet, nondum debitum receperat, nec iuari potest, aut praeferrì aliis creditoribus, titulo professionis, cum res illas non possideret nomine suo, nec ut pignora, sed nomine debitoris, cuius erant. Postea ergo non habet titulum vllum, ut praeferatur aliis creditoribus anterioribus, ac per consequens non potest eorum praedicationi praedicare.

Sup. hoc in tribus praecedentibus Ref. & infra in Ref. 209 ex doctrina §. 2. & seqq. & signanter §. Secundum est.

2. Sed his non obstantibus, sententiam affirmatiuam, quam ego olim docui, nunc iterum probabilem etiam censeo, licet me citato probabiliorē esse putet Machadus, tom. 1. lib. 2. p. 3. tr. 23. docum. 5. n. 9. vbi sic asserit.

asserit. [Es pues grauiamente dudoso, si esta compensacion se pueda hazer en el fuero de la conciencia licitamente, aunque sea con perjuzio de otros acreedores anteriores.]

3. Muchos hombres dotos han sentido que no; porque el deudor en tal caso tenia obligacion de pagar primero a los otros: con que viene a ser, que el acreedor, que haze la compensacion, se viene a quedar por este modo con la cosa obligada a otro.

4. Pero es probable lo contrario, porque no ay ley que tal disponga en la compensacion, ni el acreedor está obligado a mirar por el bien de los demas acreedores; de manera, que aya de soltar de las manos, teniendo en ellas con que hazerse pagado.

5. I aunque Comitolo limita esta opinion, quando la cosa se poseia por titulo de deposito; porque segun Derecho, el deposito no admite compensacion.

6. Nauarro, Lessio, i otros no la admiten; fundados en que estas, i las demas leyes, que tratan desta materia no sirven mas que para el fuero exterior, i no para el interior, donde solamente se atiende a la verdad, i no a presunciones, en que muchas vezes se fundan las leyes humanas.] Ita ille. Et hoc vltimum contra Comitolum, quod compensatio licite in foro conscientiae quoque fiat in re deposita, tenet etiam me citato Trullench. in Decalog. tom. 2. lib. 7. c. 24. dub. 5. n. 7. in fin.

RESOL. CLVII.

An depositum compensationem admittat? Ex p. 3. tract. addit. Ref. 1.

Sup. hoc sup in Ref. 148 §. Non desunt. & in Ref. 151. §. vlt. ante medium vers. Item. & in Ref. 153. §. 3. & in Ref. 154. propè finem. ver. Dummodò. & in Ref. 156. §. y aunque.

§. 1. **N**egatiuam sententiam docet Samuel Lublinus in summ. verb. Pecunia, n. 17. Rebellius p. 1. lib. 2. q. 18. n. 3. Molina de iust. tom. 2. d. sp. 5 24. Ioannes Franciscus Suarez in Enchirid. Theol. mor. lib. 1. §. commodaum, verb. in deposito. Reginaldus tom. 2. lib. 2. c. 47. sect. 6. Garzias de contract. c. 5. n. 17. Malderus de iust. tr. 4. cap. 7. dub. 5. Voltherus Streuersdoff. in D. Thom. de iust. & iur. q. 66. a. 8. disp. 4. n. 4. & alij ex autoritate l. si quis vel pecunias in iust. auth. ibi subiecta, C. deposit. Hac opinio est probabilis.

2. Sed ego contrariam sententiam non minus probabilem esse existimo, quam docui cum Tannero in mea p. 3. tr. 5. resol. 10. asserens leges supradictas ligare tantum in foro externo. Verum nouissimè, me citato, aduersus hanc opinionem acriter insurgit Megalius in promptuario Theol. t. 1. v. Credit. n. 5 sed quia casus quotidianus est, & deseruiet ad tollèdos multos scrupulos, iterum doceo, & assero quòd in foro conscientiae, quando nulla est alia ratio rei sibi debitae obtinenda, probabile est admitti compensationem in deposito: quia est de iure naturae, & gentium, vt possit quis sibi satisfacere, quando alia via sibi debitum habere non potest. Et ita nostram sententiam, praeter Tannerum, docet Filliucius tom. 2. tr. 34 n. 18 Lessius de iust. lib. 2. c. 27. dub. 4. n. 16. Emmanuel Sa v. Depositum. n. 4 Petrus Nauarra de rest. l. 3. c. 1. n. 291. Layman in Theol. mor. l. 3. sect. 5. tract. 2. c. 9. n. 10. Faustus in Specul. Confess. disp. 8. q. 18. n. 2. Naldus in summ. v. Compensatio, n. 5. Bizozzerus in sum. p. 2. membr. 2. num. 13 & Villalobos in summ. tom 2. tr. 29. diff. 5. n. 2. & tract. 11. diff. 23. n. 3. vbi sic asserit: [En el deposito no se admite compensación, verbi gratia, deposito Pedro in ti mil ducados, y deuiate otros mil, en tal caso no se puede hazer compensación con el dinero depositado, como consta en el derecho c. bona fides. de deposit. tanto que vn deposito no se compensa con otro, y es por la fidelidad que se deve al deposito. Aunque esto dize Lessio, que le parece solo en el fuero exterior, que se lo manderian boluer, por la presuncion que ay de perfidia, y a mi me parece que lleua esto mucho cami-

no, por que el que hizo compensacion con el deposito con las condiciones necesarias, no tiene mas de lo que de deve tener, y aunque parece que no esta obligado en el fuero de la conciencia a restituir.] Ita ille, & ego. Et in facti contingentia possunt Confessarij sine villo scrupulo hanc opinionem in praxim deducere, cum tantos habeat patronos, & sit valida ratione fulcita. Vnde immeritò dixit Megalius, me citra rationem hanc sententiam docuisse, cum, vt visum est, sit satis probabilis.

RESOL. CLVIII.

An uxores, & filij aliquando post mortem viri, vel parentum possint occultare bona creditorum?

Et an in iudicio vocati, si compellerentur sub iuramento aperire, si nihil abstulerint, ex bonis mariti, vel parentum, teneantur in conscientia veritatem dicere?

Et quid, si obligantur ex vi, & virtute excommunicationis, an teneantur reuelare, si aliquid occultauerint, vel abstulerint ex supradictis bonis creditorum?

Et notatur filium succedentem patri, auo, vel matri in bonis acquisitis per usuram, siue per alios contractus illicitos, vel delictum non tenetur restituere cum graui detrimento sui status, &c. Ex p. 5. tr. 14. & Misc. 2. Ref. 57.

§. 1. **R**espõdeo quòd uxores, & filij, quorum mariti, & parentes siue culpa sua, siue aliquo infortunio ad magnam penuriam sunt redacti, si post mortem inueniatur non esse soluendo, possunt ex bonis relictis tantum subtrahere, & occultare, quantum satis est ad honestam vitae sustentationem, & mediocrem status, seu conditionis conseruationem. Imò licet in iudicium vocati compellerentur sub iuramento aperire, si nihil abstulerint ex bonis mariti, vel parentum; tamen non tenerentur in conscientia veritatem dicere, sed possent dicere se nihil omninò occultasse (supple) quòd non sint ipsis debitum, & necessarium ad status conseruationem. Imò amplius dico, nec etiam obligarentur se ipsos manifestare vi, & virtute quarumcumque excommunicationum, quia rem alienam iniuste non retinent, & sicut subtrahendo, quae sunt necessaria ad congruentem statum, non peccant, ita neque peccant, aut incurrunt excommunicationem non reuelando. Et haec omnia docet Cœlestinus in compend. Theol. mor. tr. 9. c. 19. in fin. vbi etiam addit vnum valdè notandum ex sententia plurium Doctorum, filium succedentem patri, auo, vel matri in bonis acquisitis per usuram, siue per alios contractus illicitos, vel delictum, non teneri restituere cum graui detrimento sui status, siue bona fide habeat hereditatem, ignorans ea bona esse iniuste acquisita, siue mala fide, sciens ea bona esse iniuste acquisita. Si tamen delictum est notorium, non tantum retinere potest, quantum alius debitor, qui ex contractu licito, vel ex delicto occulto in graue infortunium incidisset. Ita ille. Qui citat Scotum, Angelum, Nauarrum, & Azorium, quae quidem sunt menti tenenda, quia practicable.

Sup. h. tom. 8. Ref. 64. Oñtauo

RESOL. CLIX.

An minor 25. annorum curatorem habens sine eius consensu obligetur?

Et docetur, quod praedicti minores possunt facere contractum matrimonij, & testamentum sine consensu curatoris. Ex p. 8. tr. 7. & Misc. Ref. 20.

§. 1. **N**egatiuae sententiae adhaereo ex textu expresso in l. si curatorem 3 C. de integr. rest. minor. vbi Imperatores, Diocletianus, & Maximianus, minorem, qui curatorem habet, ab eo, qui non habet, in obligationibus perspicue separant. Et priori casu aiunt, contractum

Sup. h. Ref. seq. sup in tr. Ref. 30. §. d. opinio. à 2. Sed quod

fra in
ge la-
ctri-
ef. 14.
. 9. 1.

Etiam seruari non oportere: quod idem est, ac si dicerent, contractum i) iure esse nullum. Alias enim in casu posteriori, siue membro opposito, non recte daretur restitutio. Deinde iidem Imperatores conferunt minorem cum prodigo, cui bonis interdictum est. Huius autem contractum, citra curatorem celebratum, ipso iure esse nullum, indubitatum est. *l. is, cui bonis 6 ff. de verb. oblig. l. furiosi 40. ff. de reg. iur.* Simili ergo ratione minoris contractus nullus erit, si is curatorem habuerit, & eum non adhibuerit. Facit præterea pro hac sententia, quod sicut tutor principaliter personæ, & per consequentiam rebus; ita curator rebus minoris principaliter detur. *l. in copulandis 8. C. de nupt. per consequentiam verò personæ, ut eam consilio regat, & tueatur. l. consilio 7. in principio, ff. de curator furioso, & aliis extra minores dand. & dixi supra in princ. huius tit. n. 7.* Vnde fit certè, ut pubes, siue minor, curatore accepto, liberam omninò voluntatem liberumque consensum non habeat, ut suo arbitratu quæque in rebus suis facere valeat. Sed & illud in confesso est, administrationem bonorum non æquè permitti minori curatorem habenti, uti non habenti, cum isthæ administratio ad periculum curatoris spectet. *l. a tutoribus 33. §. 1. & Linter 48. ff. de administr. & peric. tut. l. sancimus 25. C. eod. tit. d. l. in copulandis 8. C. de nuptiis. l. sciendum 20 ff. de rit. nupt.* Hoc quippe sine curatores puberibus dantur, ut, cum per ætatem negotia sua tueri, & aptè gerere non possint, alij ea tuantur, & gerant, per initium huius tit. & *l. 1. ff. de minoribus.* Bonorum autem & negotiorum administratione potissimum obligationes, & ius, siue potestas sese obligandi. *l. Princeps 21. ff. de V. S.* Ergo, &c.

2. Nec obstat adducere *l. puberes 101. ff. de verbor. oblig.* ubi Modestinus, Puberes, inquit, sine curatoribus suis possunt ex stipulatu obligari. Nam (non attentis variis aliorum nimis longè petitis ac diuinatoriis solutionibus, & interpretationibus,) Modestinum de eodumtaxat casu loqui probabilius est, quo minor stipulando, vel paciscendo conditionem suam facit meliorem, & locupletior redditur. Huncque sensum innuit non obscure verbum *possunt*. Ait enim Iuriscultus: possunt puberes sine curatoribus suis obligari; non dicit, *obligantur*. Tunc autem possunt si ut dictum est) locupletiores facti fuerint, argum. *l. contra 28. in princ. ff. de pact. & l. inuit 27. ff. de reb. cred. si cert. pet. l. 1. & 2. Cod. si aduersus creditorem.*

hoc in
seq. §.
id, &

3. Non obstat secundò *l. sciendum 20 ff. de rit. nupt. & d. l. in copulandis 8. C. de nupt.* ubi puberes sine curatoribus suis nuptias contrahere possunt. In nuptiis enim contrahendis idèd curatoris consensus negligitur: quia non de rerū alienatione seu diminutione, aut negotiorum administratione vlla, sed de sola personarum coniunctione agitur, argum. §. 1. *Inst. de patr. potest.* Quod cum secus sit in aliis contractibus, consequitur, in iis absque curatorum consensu nullam obligationem, consistere posse. *d. l. si curatorem 3. C. de in integr. rest. min.*

4. Nec obstat tertio *l. 1. §. curatori 14. ff. ad. S. C. Treb.* ubi minori fideicommissum restituere sine curatore permittitur. Hoc siquidem idèd ipsi permissum est, quia nihil de suo restituit: sicque conditionem suam deteriorem non facit. Nec obest, quod pupillus fideicommissum absque tutoris auctoritate restituere non possit. *d. l. 1. §. fuit questum 11. ff. eod. tit.* Quandoquidem inter pupillum, & inter puberem minorem est evidens diuersitas: cuius ratio hæc est; quoniam tutoris auctoritas, & concedit potestatem pupillo, & iudicium simul integrat: ut totum id, quod pupillus auctore tutore gerit, non minus ex tutoris auctoritate proficiatur, & nascatur, quam ex facto pupilli. Consensus verò curatoris integrat quidem personam, sed non iudicium; siquidem potestatem tantum ita agendi contrahendique facit: quæ sola minori aberat, non etiam consensus integritas. *Grædeus ad d. l. Princeps 21. n. 13 ff. de verb. signif.*

5. Et tandem non obstat §. *fin. Instit. quibus ex causis manumittere non licet. §. præterea, infra quibus non est permitt. facere test. l. Aurelio 20. §. 1. ff. de liberat. legat.* ex quibus locis cum appareat, minorem non adhibito curatore suo, testamentum facere, & in eo manumittere seruos suos posse, dicendum videtur, eundem multò magis posse obligari. Etenim, quod minor sine curatoris consensu testamentum facere, atque in eo de vniuersis bonis suis disponere potest, id singulari favore testamenti, & vltimarum voluntatum est receptum: ac proinde ad consequentiam minime producendam, argument. *l. quod verò 14. ff. de legib.* Deinde exploratum est, quod argumentum ab vltimis voluntatibus ad contractus, non procedat affirmatiuè, sed negatiuè: & vice versa à contractibus ad vltimas voluntates, non negatiuè, sed affirmatiuè tantum.

Sup. hoc in-
frà in tr. 7.
Ref. 82 §. pe-
nult. cursum
in princ. Sed
lege eam per
totam.

6. His tamen non obstantibus aduersus nostram sententiam negatiuam, tenet Fachinæus *lib. 3. contr. iur. c. 9.* Antonius Faber *lib. 8. coniect. iur. c. 6. & in error. pragmat. decad. 6. error. 9.* Cuiacius *lib. 19. obseru. cap. 33.* & alij penes ipsos sententiam affirmatiuam tenentes.

RESOL. CLX.

An minor 25. annis sine curatoris consensu pacisci, & ex pacto obligari possit?

Et quid in foro conscientie?

Et an hoc procedat, non solum quando pupillus factus est locupletior, sed etiam quando locupletior non est factus; quia quando locupletior est factus non solum naturaliter, sed etiam civiliter obligatur? Ex p. 11. tr. 7. & Misc. 7. Ref. 40.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondet Hermanus Vvltorius in *Sup. hoc in* *Resol. præteri-
ta, & sup. in* *l. 101. de verb. oblig.* Borchold. *de reb. cred. c. 3. n. 29. & seq.* Andreas Fachinæus *lib. 3. contr. 9.* Giphanius *ad leg. obligari, de oblig. & act.* Antonius Faber *o. error. pragmat. 9.* & alij quos plurimi è neotericis sequuntur.

Sup. hoc in
Resol. præteri-
ta, & sup. in
tr. 1. Ref. 30.
§. Sed opinio
à l. 1. §. Sed
quoad hoc
infra in tr. 4.
lege latam
doctrinam
Ref. 14. 15.
& 16. §. 1. in
fine.

2. Argumenta illorum hæc sunt.

Primò, in *l. 101. de verb. oblig.* exprèsse Modestinus Iuriscultus. Puberes, ait, sine curatoribus suis ex stipulatu obligari possunt.

3. Secundò, cura non est personæ, sed rei; nec enim curator datur personæ, sed rebus, seu bonis Minoris *l. 3. pr. ff. de tutel. l. 32. pr. ff. de Episc. & le. l. 1. C. quando ex sect. tut. l. 44. §. ar. si ff. de excus. tut.* Obligatio autem non est rei, sed personæ, quia persona, & non res vinculo adstringitur ex obligatione *pr. 1. de obligat. verb. obstringimur.* Igitur Minor etiam sine curatore obligari potest, nec obligatio ad curatoris administrationem, & munus pertinet.

4. Tertio in *l. sciendum C. de nupt.* disertè scribunt Imperatores: Fæminam sine curatore posse matrimonij contractum inire. Et in *l. in copulandis 8. C. eod. tit.* In copulandis, inquit Gordianus, nuptiis, nec curatoris, qui solam rei familiaris sustinet administrationem, auctoritatem debere interuenire.

Sup. hoc in
Ref. 1. not.
præterit. §.
Non obstat
Secundò.

5. Et in *l. 20. ff. de rit. nupt.* Paulus scribit; Sciendum est ad Officium curatoris non pertinere, nubat pupilla an non, quia officium eius in administrationem negotiorum consistit.

6. Quarto, in *l. ait Prator. §. 1. ff. de minor.* dicitur, sine curatoris consensu Minori rectè solui, ut hac solutione iure liberetur debitor, tantumque superstiti Minori in integrum restitutio.

7. Quintò, in *l. nam posteaquam §. si minor. ff. de iure iur.* statuit Vlpianus Minorem posse sine curatore iurandum litis decisoribus deferre: sic ut delatio ista non sit ipso iure nulla, sed valeat, & si læsum se minor probet, in integrum restitui queat; Si Minor, ait, viginti-
quinque

quinque annis detulerit iurandum, & hoc ipso iure captum se dicat, aduersus exceptionem iurandi replicari debet, vt Pomponius ait. Ego verò puto hanc replicationem non semper esse dandam; sed plerumque ipsum Prætorum debere cognoscere, an captus sit, & sic in integrum restituere.

8. Sextò, si Minor viginti quinque annis rogatus sit per fideicommissum restituere curatori suo hereditatem, re & eam, sine vllius curatoris auctoritate restituere dicitur in l. 1. §. fuit ff. ad l. C. Treb.

9. Septimò, in l. cum in vna §. final. ff. de appell. dicitur, si tutoris auctoritas fuerit pupillo necessaria, veluti ad adeundam hereditatem, tutor ei necessariò dabitur. Quoniam tutoris auctoritas ad hoc ei inutilis est. Si igitur sine curatore Minor potest adire hereditatem, sequitur; quod etiam sine curatore Minor possit contrahere, & exinde sese obligare, quia hereditatis datio est, quasi contractus, ex quo hæres legatariis, & fideicommissariis obligatur §. 1. de oblig. que quasi ex contract.

10. Sed alij distinguendum putant inter Minorem, qui habet curatorem, & qui non habet, vt hic quidem sine curatoris consensu obligetur, sic tamen, vt læsus in contractu habeat beneficium restitutionis in integrum: Ille verò qui curatorem habet sine eius consensu non obligetur.

11. Et ita docent Robertus lib. 1. animaduers. 12. & in notis ad Mercatorem cap. 12. Probatur, nam in l. 3. de rest. integr. min. Diocletianus, & Maximianus distinguunt; vt si Minor habuerit curatorem, & sine consensu eius prædium vendiderit, tum contractus non subsistat; sed ipso iure sit nullus; Si verò curatorem non habuerit, tum contractus ab eo initus subsistat; Verum rescindi possit per in integrum restitutionem, si in isto contractu Minor læsus fuerit, & circumuentus. Si curatorem habens, inquit Imperatores, Minor quinque, & viginti annis, post pupillatam ætatem res vendidisti, hunc contractum seruari non oportet, cum non absimilis ei habeatur Minor curatorem habens, cui à Prætoribus, curatore, dato, bonis interdictum est. Sin verò sine curatore constitutus contractum fecisti, implorare in integrum restitutionem, si nec dum tempora præfinita excefferint, causa cognita non prohiberis. Etiam verò Iacobus Cuiacius lib. 9. obseru. 33. & in l. 101. de verb. oblig. Ioannes Barchold, in tract. de reb. cred. c. 3. & in tra. de iureiur. c. 3. n. 29. & seq. Andr. Fachinæus lib. 3. contr. c. 9. & Giphanius ad l. obligari de oblig. & act. ad d. lib. 3. Respondeant eam legem de rerum alienatione, veluti de rerum venditione iam perfecta, completaque loqui, non verò de obligatione: Puberem non posse quidem alienare res suas absque curatoris auctoritate; Cum curatori sit rerum administratio commissa, ipsi verò adempta: At verò puberem obligari posse sine curatoris auctoritate, quoniam curator non personæ minoris, sed eius dumtaxat rebus, ac bonis datus intelligatur, 1. p. de curat. Verum tamen responsio hæc vix, ac ne vix quidem sustineri potest: quia expressè in d. l. 3. de venditione loquuntur Imperatores, non de alienatione: Venditio autem, propriè loquendo, non est alienatio l. 20. C. de pactis l. 3. ff. de oblig. & act. nec enim rei venditæ dominium transfertur, nisi traditione eius subsequuta, §. per traditionem de reb. diuis. quæ tamen traditio non est de venditionis substantia, nec ad essentiam eius pertinet tot. tit. 1. de oblig. que ex consen. pr. & §. 3. 1. de empr. §. 2. 1. de donat.

12. Et quamquam venditionis nomine sæpè alienatio intelligatur, vt pote consequens quoddam venditionis: Vnde, & Seneca, numquid non demens, ait, videbitur, qui aliud se vendidisse sibi docet, quia venditio alienatio est, ex rei suæ, iurisque sui in alium translatio. Et contra alienationis nomine frequenter venditio significetur l. 3. C. de iur. emphit. Hoc tamen in loco venditionem pro alienatione non poni hinc colligitur.

13. Primò, quia propriè loquendo venditio non est

alienatio d. l. 20. C. de pact. & l. 1. ff. de oblig. & act. à propria verò significatione in dubio non receditur leg. non aliter, de legat. 3.

14. Secundò, quia Imperatores de contractu venditionis loquuntur. Hunc contractum inquit seruari non oportet: Contractus verò non est alienatio.

15. Tertio, quia minorem curatorem habentem comparant cum prodigo: Prodigum verò sine suo curatore non obligare constat ex l. 6. ff. de verb. oblig. Nec impedit, quod Giphanius respondet, Prodigum minorem in d. l. 3. tantum secundum quid comparati quoad alienationem scilicet, de qua ibidem agitur: Nam hoc in mera, ac nuda coniectura, & diuinatione consistit, atque satis cum generalitate tentas, tum rationibus antecedentibus refellitur.

16. Probatur secundò, hæc opinio videlicet, quod sine curatoris auctoritate non obligetur minor, quia cui bonorum administratio adempta est, idem quoque ademptum sit ius se se obligandi suo arbitrio ex conuentione, 1. is. cui bonis 6. de verb. oblig. tot. tit. ff. de curat. furios. Quoniam bonorum appellatio continet obligationes, & ius se se obligandi l. 49. de verb. sign. & ius administrandi tam ad obligationem, quam ad alienationem spectat, 1. sanè C. de admin. iur. Atqui minori adempta est bonorum administratio, dato ei curatore, 1. Sanctimus 25. C. de admin. iur. l. in bonorum 48. ff. de admin. & peric. prin. 2. de auct. iur. l. 1. ff. de minor. Ergo eidem quoque ademptum est ius se se obligandi, & contrahendi.

17. Tertio, qui non potest alienare inuito, seu non consentiente curatore, is non potest se sine illius consensu obligare, quia alienatio est effectus, & consequens quoddam obligationis. A quo autem remouetur effectus, ab eodem quoque causam remoueri necessum est; Cui denegatur necessarium consequens, eidem quoque antecedens denegari intelligitur, Atqui minor absque curatoris consensu non potest bona sua alienare tot. tit. ff. de reb. minor. ergo non potest sine curatore suo contrahere, & contrahendo sese obligare.

18. Et hæc sunt circa præsentem quæstionem pugnantes sententiæ; sed in ordine ad forum conscientie. Primò, ego puto, quod pupillus pubertati proximus non obligatur naturaliter; de pubertati proximo, & de minori puto affirmatiuam sententiam esse probabilior, non nego tamen, negatiuam esse probabilem. Quæ omnia late, & cum aliquibus limitationibus inuenies pettractata ab Eminentissimo Cardinali Lugo de iust. r. 2. diffi. 22. sect. 10. n. 286. cū seqq. & aliis penes ipsum. Et nostra opinio procedit non solum quando pupillus factus est locupletior, sed etiam quando non est factus, vt colligitur tum ex d. l. 1. de nouationib. vbi pupillus non erat factus locupletior, tum etiam, quia quando factus est locupletior, non solum naturaliter, sed ciuilitè etiam obligatur, vt colligitur ex l. pupillus 127. ff. de verb. oblig. ita cum aliis Sanchez n. 22 contra alios, quos refert glossa in d. l. 1. verb. promiserit. ff. de nouat.

19. Ampliatur secundò, vt procedat in pupillo etiam non habente tutorem, quem aliqui dixerunt, non obligari naturaliter, quos refert Sanchez n. 23. sed immeritò, quia difficilius obligatur de solo pupillus habens tutorem quam illo carens, vt constat de minori, qui curatore carens obligatur etiam ciuilitè, habens curatorem, obligatur solum naturaliter, quando sine illo contrahit ex l. si curatorem C. de integr. rest. Quare meritò illam limitationem reiciunt Doctores communiter.

RESOL. LCXI.

Quomodo probetur ætas minorum ad gaudendum beneficio restitutionis in integrum?

Pro quo aliquid primo supponitur: & in textu huius Resolutionis assignantur, qui sunt, qui privilegio restitu-

Pro hoc
ro conse
tiæ infra
Ref 167.
in aliis ei
primæ at
not.

tionis in integrum gaudere possunt.

Et tandem obiter queritur, an qui in loco domicilij vult suscipere sacros Ordines, & nimis distat à loco originis in quo natus est, sit habenda fides Parochi de arc? Et an Episcopus possit illum ordinare, si eius parentes de necessaria aetate deposuissent? Ex p. 1. tr. 3. & Misc. 3. Res. 27.

§. 1. **S**uppono hoc loco iuxta c. auditis de in integr. rest. est reducere aliquem in eum statum, in quo erat ante læsionem. In iure ergo minoribus duplex priuilegium concedi solet; Alterum, vt quando contractum celebrat cum aliquo suo incommodo possint illum rescindere, tanquam irritum, & non obligantem instit. de inuic. stipulat. §. 1. secundum priuilegium est restitutio in integrum; id est in pristinum ius, & statum; ita vt si ipsis fortè expediat propter læsionem, rescindantur contractus validi, qui cum ipsis celebrati sunt, vel certè æquetur rei pretium, si in pretio læsi sunt tam infra, quàm supra dimidium, modò læsio notabilis sit. Ita explicat Menochius de arbitr. l. 2. cent. 1. cas. 75. & alij. Grauitas autem aut leuitas læsionis attendi solet respectiue ad solam quantitatem de qua agitur; in re enim centum nummorum grauis est læsio in decem nummis; si tamen res esset mille nummorum, non esset grauis quantum ad externum forum, vt rescindantur lites. In foro tamen conscientia facienda esset ea restitutio; nisi remittatur liberaliter, aut præsumatur remissio. Ita Molina disp. 573. n. 10. Rebellius lib. 1. de contr. 7. 8. sect. 5. n. 49. & 52. & alij quos referunt. Hæc autem læsio non tantum spectari debet in damno emergenti, sed etiam in lucro cessante. Modo videndum est, cui competat remedium restitutionis.

2. Respondeo, Priuilegio restitutionis in integrum gaudere minores, Ecclesiam, loca pia, & Rempublicam, gaudere etiam debent homines rudes, & mulieres, quæ ignorantia iura. Vt etiam filij familias quoad contractus onerosos, vel lucrosos de licentia patris celebratos, vt ad fororum dotes, vel ad alias similes causas. Insuper vt notabam, milites pro eo tempore quo in militia sunt, & qui Reipublicæ negotia gerunt. Contra quos omnes non currit præscriptio de tempore restit.

3. Eodem modo gaudet Princeps supremus quoad bona suæ Coronæ, & Fisco pertinentia, quia reputantur esse bona Reipublicæ, vt colligitur ex dicta Republica, & l. Rempublicam C. de iur. Reipublica, lib. 1. & l. fin. tit. 1. p. 6. Præterea codè fruuntur Vniuersitates Scholasticorum, & merito cum plures minores sub se contineant, vt docuit Panormitanus in c. 1. de in integr. rest.

4. His suppositis circa superius dicta aliqua curiosa, & practicabilia discutienda sunt; & circa ætatem minorum; Nam dico minoribus 24. annis Prætor in integrum restitutionem pollicetur, si iudicij imbecillitate lapsi perhibentur. Minoribus inquam 25. annis aded vt extremus dies 25. & hora eius vltima à momento in momentum computetur, ac restitutioni locum faciat.

5. Quamuis enim aliàs dies anni vltimi postremus cæptus pro completo habeatur, l. octau. ff. de munerib. & honorib. l. 74. §. Fabius, §. ad S. C. Trib. tamen in loco res secus sese habet, l. 3. §. minorem tert. ff. de minorib. l. fin. C. de temporib. in integrum. Et ratio hæc est, quod in Edicto Prætoris non simpliciter dicatur, quod cum minore 25. annis gestum est; sed quod cum minore 25. annis natus gestum est: hoc autem verbum Natus, siue natiuitas, significat momentum nascendi: accedit etiam fauor minoris, qui suadet extendi potius, quàm restringi tempora minorennitatis propter beneficium restitutionis, quod ætati huic tributum est.

6. Sed difficultas est, an ad probandam ætatem minorennem standum sit assertioni parentum? affirmatiue respondet Menochius d. cas. 116. Mauritius de in integr. rest. c. 3. 7. Bartolus ad l. etiam, ff. de probation. Idque sta-

biliri opinantur l. 16. ff. de prob. vbi Terenius Clemens etiam matris (inquit) professio filiorum recipitur, sed & aui recipienda est.

7. Et in l. 1. C. si minor se maior dixerat, itidem talis professio parentum de liberorum ætate pro iusta, ac legitima probatione admittitur.

8. Sed contra hanc sententiam facit, quòd nulla in causa probatio suspecta admitti debeat, atqui parentum testimonium in causa liberorum est suspectum §. 1. & seq. 1. de testam. propter affectionem, quæ liberos suos prosequuntur, & propter arctissimum necessitudinis vinculum, quo liberis copulantur parentes. Vnde etiam in l. parentes 6. C. de testib. parentum testimonium in causa liberorum simpliciter improbat, & l. Testes ff. de testio. Testis idoneus pater filio, aut filius patri non est.

9. Et quamquam Ioannes Mauritius ad hæc leges respondeat, fauore speciali minoris ætatis receptum esse, vt ad eius probationem admittantur parentes eius, aut specialitatis rationem esse, quia præsumantur parentes ex mente, & intentione legis perfectius. Imò verius ætatem nosse quàm alij, argum. l. de tutela Cod. de rest. in integrum.

10. Sed tamen hæc responsio neruum argumenti propositi non infringit, quandoquidem præsumptio ista legis non vt oportebat, probatur, & tanquam fortassis parentibus de veritate in proposito melius constare possit, quàm aliis; periculum tamen subest, ne in gratiam liberorum occultent, ac falsum deponant testimonium, quo pars aduersa non parum grauatur: Quòd sanè eò magis hac in causa præcauendum, cum sit præiudicialis, atque aliis causis, & quæstionibus præiudicium faciat.

11. Nec obstant Textus paulò supra adducti, loquuntur enim de quauis parentum assertionibus; sed de parentum professionibus: etenim sic constitutum moribusque apud Populum Romanum erat receptum, vt qua die filius nascebatur, ab ea parentes intra triginta dies apud acta profiteri necessum haberent, quo simul de statu illorum, & de ætate constare posset. Huiusmodi igitur professio, & publica assertio parentum de ætate liberorum admittitur ad ætatem probandam, quia has professiones ab omni suspitione falsi vindicat tempus, quo eduntur, nam quo tempore parentes liberos sibi natos apud acta profitentur, nondum vlla lis est cum liberis, nec sciunt parentes vtrum hæc professio liberis nocitura sit, an profutura, & si profutura, quibus in causis, & quando profutura sit, vt non possint dici parentes aliquid commodum inde captare liberis, aut reliquos velle lædere. Omni igitur suspitione hinc remota, meritò placuit his professionibus fidem haberi; quod tandiu faciendum est, donec contrarium fuerit probatum.

11. Concedo tamen, his non obstantibus, quòd liberis, in quibus parentes describunt, & annotant liberorum natales, probatur ætas, & quidem plenè, Mauritius de rest. in integr. c. 3. 20. Menochius l. 2. præsumpt.

12. Fundamentum huius extat in l. 2. §. 1. ff. de excus. tut. vbi Modestinus scribit, ætatem probati aut ex natiuitatis scriptura, aut aliis demonstrationibus legitimis: per scripturam natiuitatis proculdubio intelligitur liber parentum, in quem natiuitatem liberorum annotarunt.

13. Nec obstat ei, quod supra de testimonio parentum super ætate liberorum deponentium, dictum est, quòd videlicet non valeat, nec vllam fidem, vel auctoritatem mereatur.

14. Siquidem quæ res professioni parentum fidem conciliat, & inque ab omni suspitione liberat ea quoque scripturæ huic parentum auctoritatem impetrat: Siquidem eo tempore, quo in scriptura ista natiuitas liberorum à parentum annotatur, sciri non potest vtrum falsa ætatis annotatio aliquando profutura, an verò ob-

futura

futura sit liberis. Proinde quia tam nocere quam prodesse potest falsa ætatis annotatio, idcirco non præsumuntur parentes contra veritatem id scripsisse, vt quos nulla alia ad id trahat affectio, quam vt quandoque possit eis esse solatio si in memoriam ætatem filiorum reducerint. Diuerſa itaque ratio est testimonij, siue assertionis parentis, & liberorum, in quos suorum filiorum natiuitatem consignarunt. hi enim comparantur professioni parentum, non etiam testimonio, seu assertioni eorum.

15. Cæterum Iacobus Menochius *d. præsumpt. 51. u. 10.* scripturam huiusmodi parentum non plenè, nec verè, sed dumtaxat præsumptiuè probare natiuitatem liberorum statuit: præsumptiuè idcirco, quia verisimile non sit quòd pater mendacium scripserit, quippe, quòd nulla tunc subfuerit causa, quæ impellere potuerit eum aliter scribere, quam ipsa veritas: plenè autem idcirco non probare, quia iure cautum non sit tantum fidei esse illi scripturæ tribuendum. Et *d. l. secund. ff. de excus. iur.* interpretatur de publicis professionum tabulis, in quas scilicet professio parentum de ætate suorum liberorum relata fuerit apud acta.

16. Sed in memoriam sibi reuocare debebat Menochius, quòd *2. arb. Iud. q. 116.* monuit, quia probatio natiuitatis difficilis admodum sit probationis; idcirco ad eam probandam admitti probationes alias impotentis.

17. Quæ omnia à fortiori procedunt, quando ætas minorennis probatur ex libro parochiali, in quem Parochus referre solet nomina, & cognomina eorum, qui ab eo Baptisma suscipiunt, quòd esse certissimum ætatis testimonium ait Ioannes Mauritius *d. tract. c. 321.* quandoquidem exinde nulla fraus resultare possit, cum id hac præcipuè intentione agant Plebani, vt sciant quosnam parochianos habeant, & vt incidenter de ætate eorum pateat: qui cum nihil utilitatis, aut commodi pecuniarij sint ex eo assecuturi, præsumantur verè ætatem descripsisse.

18. Nota hinc obiter, quòd olim interrogatus, an qui in loco domicilij volebat suscipere sacros Ordines, & nimis distaret à loco originis, in quo natus erat pro habenda fide Parochi de ætate, An inquam Episcopus potuisset illum ordinare, si eius parentes de necessaria ætate deposuissent. Et affirmatiuè respondi.

19. Nec obstat superius dicta de parentum assertionem, nam in isto casu non aderat damnum tertij, neque præsumendum aut timendum erat, parentes voluisse deponere falsum, nam redundaret in damnum filij, qui in suspensionem incidebat, & postea si celebrasset, in irregularitatem, & ab Episcopo seuerè puniendum esset. Ergo, &c.

20. Accedit, quòd opinio cui ego superius non adhæsi, suam habet probabilitatem, & illam præter alios tuetur Hieronymus Teutlerus *in disp. select. vol. 1. disp. 11. Theſi 2.* vbi sic ait; Tertio edicit Prætor de Minoribus, quos ob inconſultam ætatis facilitatem lapsos, vel circumscriptos mero officio in pristinum statum reponit; siue patres familias sint, siue filij familias, siue masculi, siue femine, in hac omnium primò ætas probanda venit, circa quòd, assertioni obstetricum consanguineorum, vicinorum, imò & parentum statur; Libri quoque in quibus parentes filiorum natales describunt, multòque magis parochiales probant. Ita ille.

RESOL. CLXII.

An restitutio in integrum competat minoribus etiam post annum 25. Ex p. 11. tr. 3. & Misc. 3. Ref. 28.

§. 1. **R**espondeo hoc restitutionis beneficium perferre quadriennio post completam minoris ætatem, iuxta *l. fin. Cod. de temporib. in integr. rest. l. 8. iir.*

19. p. 6. comparatione inquam contractuum, qui tēpore minoris ætatis celebrati fuerint, vt deciditur *l. si minorem C. de in integr. rest. l. 2. regia tit. 19. p. 6.* & pluribus firmat Antonius Gomez *1. 2. de contract. c. 14. n. 7.* Molina *dict. disp. 573. vers. porrò remedium.*

2. Hoc autem quadriennium datum ad restitutionem in integrum petendam, vtile esse debet, ita vt si toto quadriennio, vel parte impeditus fueris, vel ob aduersarij malitiam, vel ob tui absentiam, aliudve impedimentum ex illo non est computatio quadriennij faciendæ, sed eo deducto addi debet quantum necessarium fuerit, vt quadriennium habile enumeretur, vt colligitur aperte ex *c. 1. & 2. de in integr. rest. & l. fin. §. fin. C. de temporib. in integr. rest.* Regula namque iuris aperta est, impedito legitime non currere tempus iure definitum.

3. Quando verò dubium fuerit an quadriennium transferat, opponenti se restitutioni incumbit probatio, quia petens restitui suam intentionem habet fundatā: Secus verò cum dubium est, an contractus tempore minoris ætatis celebratus fuerit, nam eo euentu petenti restitutionem probatio incumbit, vtpote suæ intentionis fundamentum. Sicuti habetur in *l. si minor em iunet. glossa fin. ibi C. de in integr. rest. & l. 2. reg. tit. 19. p. 6.* Semper namque petens restitutionem probare debet tempore minoris ætatis contraxisse, & ex eo contractu, attentis circumstantiis læsum notabiliter esse, sicuti notauit Molina *d. disp. 573. vers. porrò, & vers. ad eum.*

4. Sed ex his oritur difficultas à nostris Theologis non tacta, vt rum prædictum quadriennium deur restitutioni dumtaxat petendæ, an etiam finiendæ, Donellus *lib. 21. c. 10* Fornerus *rerum quorid. in fin.* & alij nonnulli statuunt sufficere si intra quadriennium postulata fuerit in integrum restitutio.

5. Sed Duarenus *in loc. supra cit.* arbitratur, quadriennium illud Iustiniani constitutione præfixum esse non modo petendæ, sed finiendæ quoque in integrum restitutioni, idque hinc de causis.

6. Primò. Quia Iustinianus *in d. l. fin.* expressè continuum quadriennium obseruandum ait ad interponendam contestationem, finiendamque litem, quibus verbis luculenter utique docet Iustinianus, quòd intra quadriennium & petendæ, & terminandæ sit in integrum restitutio.

7. Et quamquam non desint, qui textui manum admoucant, & pro finiendam legant *ineundam*, Item *incipiendam*; quia tamen omnium Codicum constans lectio huic emendationi refragatur, idcirco non facile recipienda erit.

8. Secundò. Accedit ad huius confirmationem etiam textus in *Clem. vnic. de rest. in integr.* vbi Clemens Pontifex ab Ecclesia aduersus lapsum temporis, in quo se læsam affirmat, in integrum restitutio peti potest, & causa huiusmodi restitutionis finiri debet intra quadriennium continuum à tempore læsionis, etiam si minus quadriennio tempus læsionis existat.

9. Tertio. Quin etiam sententiam hanc veteribus legibus (à quibus *d. l. fin.* non præsumitur recessisse, nisi id manifestè appareat argum. *l. precipimus C. de appell.*) consentire exinde apparet, quòd olim annus utilis dabatur non tantum ad incipiendam sed ad finiendam quoque litem, *l. 39. ff. de minorib. l. c. & 6. de temp. in integr.* Quocirca cum in huius utilis anni locum successerit quadriennium continuum; Idem quoque de eo asserendum videtur, quòd nempe non tantum ad petendam, & incipiendam, sed ad peragendam restitutionis litem concedatur.

10. Deinde vtum non reclamante, nec prohibente aduersario, etiam post quadriennium clapsum fieri possit in integrum restitutio controuersum est.

11. Pro negatiua opinione facit primò, quòd tempus quadriennij præscriptum, & præfinitum sit à lege, fas autem non sit à forma præscripta à lege recedere.

12. Secundò,

12. Secundò, quòd restitutio sit aduersus ius commune; igitur refranari potius quam ampliari. & extendi debeat argum. l. quod verò, ff. de legib. l. quod contra, ff. de reg. iur.

13. Ego verò affirmatiuè sententiæ adhæreo, nam quilibet iuri pro se introducto renunciare potest, vel expressè, vel tacitè l. pen. de pactis, atqui in fauorem eius, aduersus quem restitutio petitur, receptum est, vt intra quadriennium peti debeat restitutio, nec eo elapso, amplius postulari debeat, igitur huic fauori suo potest renunciare, ac permittere vt tempus restitutionis prolongetur, & post etiam quadriennium petatur: id quod facere videtur dum sibi exceptionem, qua aduersarium, post quadriennium restitutionem petentem repellere possit, competere sciens, ea non fuit usus.

14. Accedit, quòd in l. 6. C. de temp. in integr. petente actore non dilatetur, vel prorogetur quadriennium, petente autem reo prorogetur: Itavt talis prorogatio profit quoque actori. Cui sanè consequens est, quòd si actori consentiat reus, & prorogationem fieri permittat, tunc etiam post quadriennium peti possit restitutio. Nihil tamen refert expressè, an tacitè consentiat reus.

15. Nec obstat argumentum adductum pro negatiua sententiæ: nam respondetur, si forma à iure præscripta rem alicuius familiarem spectet, tum ab ea, consentiente & volente eo, ad cuius vtilitatem pertinet, recedi posse argum. l. 7 §. 14. ff. de pact. in proposito autem forma petendæ restitutionis quoad temporis definitionem præscripta in l. fin. C. de temp. in integr. rest. rem familiarem, atque fauorem, & vtilitatem eius concernit, aduersus quem restitutio petitur, itaque ab hac forma ipso consentiente expressè, vel tacitè recedi potest.

16. Et tandem difficultas est, vtrum si minore tempore quadriennio quis læsus sit, quadriennium nihilominus ad restitutionem concedatur: vt putà rem meam mobilem possedisti per triennium, & vsu cepisti, me ex iusta causa absente, quaritur hîc, quia tempus læsionis est dumtaxat triennium, an ad restitutionem triennium, an verò quadriennium mihi concedatur: Et quod tantum dumtaxat temporis, quantum est ipsum læsionis tempus concedatur, & non quadriennium, si illud minus est quadriennio, tenuit Iason, & Bartolus, qui potissimum moti fuerunt l. 1. §. conditionalis, ff. que in fraud. credit. vbi disponitur, omnia in pristinum statum reponi, & si conditionalis fuerit obligatio cum sua conditione, sin verò in diem, cum eadem die esse restituendam; si autem talis esset, cuius dies finiretur, restitutionem intra tantum tempus postulandam, quod superest obligationi, non vtrique intra annum.

17. Secundò. Suam præterea sententiam probari putant, eo quod in l. 26. §. 8. ff. ex quibus causis minor. vbi dicitur: Quoniam per absentiam, quia non toto tempore aliquem exclusit; vt si rem tuam possederim vno minus die statuto in vsucapionibus tempore deinde Reipublicæ causa abesse ceperim, restitutionem aduersus me vnus diei faciendam.

18. Verùm hæc Iasonis, & Bartoli opinio mihi non placet; dico itaque quod etsi tempus læsionis minus sit quadriennio; tamen ad petendam restitutionem quadriennium dari.

19. Primò, Quia hoc propè disertis verbis scriptum est in Clement. vnic. de restit. in integr. in qua expressè & ad litteram disponitur, Ecclesiam toto quadriennio posse restitui; etiamsi ipsum læsionis tempus quadriennio extiterit. Verba Pontificis hæc sunt; Ab Ecclesia aduersus lapsum temporis, in quo se læsam affirmat, in integrum restitutio peti potest, & restitutionis huiusmodi causa finiri debet intra quadriennium continuum à tempore læsionis, etiamsi minus quadriennio tempus læsionis extat, sed non fiat restitutio, nisi ad tantum tempus, quantum se læsam probabit.

Tom. VI.

20. Et quidem Bartolus ad hoc fundamentum responderet, Singulare esse in Ecclesia, quod si minus quadriennio sit tempus læsionis, tamen quadriennium ei ad restitutionem petendam indulgeatur, proinde existimat specialitatem hanc arguere ius commune esse in contrarium argum. l. 1. ff. ad municip.

21. Sed hoc ipso manifestè petitur principium, quod tanquam verum & indubitatum præsupponitur à Bartolo, specialiter in Ecclesia receptum esse, quòd de ea in d. clem. vnic. disponitur.

22. Secundò. Accedit, quòd in l. fin. Cod. de tempor. in integr. rest. à Iustiniano Imperatore præfixum est quadriennium petitioni restitutionis in integrum, nulla penitus facta distinctione læsionis maioris, siue minoris temporis; hinc igitur dicendum semper, & indistinctè restitutionem intra quadriennium posse peti, siue maius, siue minus fuerit tempus læsionis quadriennio.

23. Quæ verò in contrarium à Iasonè, & Bartolo adducuntur, exigui sunt momenti, non enim allegatæ leges loquuntur de tempore ad petendam in integrum restitutionem competente, sed de tempore per restitutionem in integrum restituendo, & hoc solùm volunt, quod restitutio non plus temporis reddat, quam læsio abstulerit; Sed si vna fortassis die aliquis læsus sit, tunc ad vnâ diem restitui possit, sic tamen vt eius diei restitutio intra quadriennium continuum postulari queat.

RESOL. CLXIII.

An beneficium restitutionis in integrum competat minoribus fideiussoribus, vel consortibus eiusdem litis? Et. p. 11. tr. 3. & Misc. 3. Res. 29.

§. 1. **Q**uoad primum respondeo negatiuè; probatur apertissimè ex l. 13. pr. ff. de minoribus, vbi ita scribitur: In causâ cognitione versabitur vtrum soli ei succutendum sit, an etiam his, qui pro eo obligati sunt, vt putà fideiussoribus? Itaque si eum scirem minorem, & ei fidem non haberem, tu fideiussoris pro eo, non est æquum fideiussori in necem meam subueniri; sed potius ei deneganda erit mandati actio; In summa perpendendum erit Prætori, cui potius subueniat, vtrum creditori, an fideiussori, nam minor captus neutri tenebitur.

2. Et in l. 1. C. de fideiuss. minor Severus, & Antoninus Imperatores ita scribunt: Postquam in integrum ætatis beneficium restitutus es, periculum evictionis emptori, cui prædium ex bonis paternis vendidisti, præstare non cogaris, sed ea res fideiussores, qui pro eo iutenerunt, excusare non potest, quare mandati iudicio, si pecuniam soluetint, aut condemnati fuerint, conuenies, modo si eo quoque nomine restitutionis auxilio non iuuaberis.

3. Et in l. 2. C. eo tit. Imp. Dioclet. & Maxim. Si ea, quæ tibi vendidit possessores interposito decreto Præsidis, ætatis tantummodo auxilio iuuatur, non est dubium fideiussorem ex persona sua obnoxium esse contractui, verum si dolo malo apparuerit contractum interpositum esse manifesti iuris est, vtrique personæ tam venditricis, quam fideiussoris consulendum esse.

4. Et ratio cur fideiussoribus non proficiat restitutio in integrum minoris, satis perspicua est, quæ etiam haud obscure indigitatur in dist. l. 13. ff. de minoribus. quòd nempe iniurium, & iniquum foret fideiussori in necem creditoris subueniri, qui in securitatem obligationis eum accepit.

5. Et ita hanc sententiam præter alios tenet etiam Castrus Palauus 10. tract. 12. disp. 1. punct. 19. §. 1. n. 10. vbi sic ait; Quintò, restitutionis beneficium non competit fideiussoribus minoris; eo quod sit beneficium personale

personale ob ætatis, & iudicij debilitatem minoribus concessum, *l. in causa 1. ff. de minor. l. 2. C. de fideiuss. minor. & aliis.* Quinimo neque in hoc casu datur fideiussori recursus contra minorem, pro quo intercessit. Unde si actionem mandati intentaret, restitueretur aduersus eam minor, vt ex *d. l. in causa 1. Cod. de fideiuss. minor* aduertit plures referens Antonius Gomez *di. c. 14. n. 9.* Exceptio tamen, quæ minoribus competit non ex persona, sed ex causa, puta ex re iudicata, ex non numerata pecunia, ex præscriptione, ex nouatione, ex iureiurando, ex dolo, ex metu, &c. fideiussori competit etiam minore inuito, *l. exceptiones qua ff. de exceptionibus tit. gener. l. in omnibus 3 ff. de reg. iur. & aliis ab Antonio Gomez congestis.* Hucusque Palaus, cui adde Hartadam *de controuers. disp. 2. difficult. 15.*

6. Sed maior difficultas est, vtrum beneficium hoc restitutionis in integrum minoribus 25. annis tributum, consortibus quoque eiusdem litis proficit? Verbi causa, aliquis cum minore 25. annis communem habuit causam & litem, aduersus hos pronunciauit iudex, minor contra iudicis sententiam in integrum restitutionem impetrauit, quæstio est vtrum hæc restitutio proficit minori dumtaxat, an ipsius quoque socio & consorti, ita vt pro huius quoque parte sententia rescissa intelligatur:

7. Et quod proficit consorti voluit Bartolus *in l. vnic. C. si com. ead. causam. 5. & 6. Gomez 2. var. resol. 4. num 10.*

8. Fundamenta, quibus opinio horum nititur, hæc sunt.

Primò, quod beneficium vnus proficit consorti & socio litis confirmare videtur *l. si communem 10. ff. que in admodum seruitus amitt. vbi Paulus: Si communem fundum ego, & pupillus haberemus, licet vterque non vteretur, tamen propter pupillum & ego viam retineo.*

9. Casus, & facti species hæc est. Ego & pupillus communem fundum habemus, illi fundo seruitus debetur, quæ quidem seruitus amittitur tempore non vtendo, nisi pupillo debeatur, quia longiori tempore opus est in rebus pupilli vsu capiendis *l. bona fidei ff. de acquir. domini.* Respondet Paulus, & mihi & pupillo succurri, adeoque beneficium tributum pupillo, consorti ipsius & socio prodest. Consimiliter quoque beneficium restitutionis tributum minori, ipsius quoque consorti & socio proderit.

10. Præterea iure sic constitutum est, vt si vnus ex pluribus sociis & consortibus eiusdem litis appellauerit, & pro hoc in altera instantia lata sit sententia, tum victoria non solum ipsi appellanti, sed & cæteris consortibus proficit, qui non appellauerunt *l. 1. & 2. C. si vnus ex pluribus appell. l. si qui separarim 8. 1. ff. de appell.* quod si itaque vno appellante & vincente, victoria prodest aliis non appellantibus, cur non consimiliter: & restitutio in integrum vnus prodesset alteri?

11. Verum ego negatiuæ sententiæ adhareo, quam tenetur Donellus *lib 21. cap. vltim.* Herigius *p. 2. q. 19. n. 37. cum seq.* Duarenus *ad legem vnicam Cod. si in communi ead. causam.* Mauritius *de restit. in integrum c. 144. & alij.* Et ratio est, quia in *l. vnic. C. si in communi*, eademque causa Imperatores Diocletianus, & Maximilianus in hæc verba rescribunt. Nec si maior viginti quinque annis soror vestra fuit, vobis non mandantibus, nec ratam transactionem habentibus de iure vestro quicquam minuere potuit, nam si cognitis quæ gessit, his consensum post viginti quinque annos ætatis commodatis; quamuis ille maior pro portione suæ restitutionis auxilium implorare possit: Vobis tamen ad communicandum edicti perpetui beneficium eius ætas patrocinari non potest.

12. Hæc apertè Imperatores negant beneficium restitutionis cæteris consortibus esse communicandum.

13. Pro qua eadem opinione etiam facit, quod *in l. 3. §. 4. de minorib.* Vlpianus expresse negat beneficium in integrum restitutionis filio minori competens, prodesse debere patri, quia Prætor promiserit auxilium minori non maiori; eidemque propositum fuerit succurrere minori non verò maiori, *l. 23. eod.*

14. Cum igitur Prætor patri maiori, ne quidem per tertiam, & intermediam personam minoris succurrere velit, palam est, nec consorti per minorem esse subueniendum restitutionis auxilio.

15. Accedit, quod beneficium restitutionis non tantum reale, sed & personale sit minoris scilicet personæ tributum; at personalia beneficia personam non exeunt, nec solis & consortibus villo modo profunt.

16. Nec obstant in contrarium adducta, nam ad primum respondeo, beneficium restitutionis vnus socij, cæteris non prodesse per supradicta; nisi causa & res sit indiuidua, aut res, & causa omnino sit connexa, atqui in *d. l. si communem 10.* agitur de seruitute, quæ non recipit diuisionem *l. stipulationes non diuiduntur de verb. oblig.* Hac itaque in causa propter socium, ætate minorem, maiori succurritur.

17. Ad secundum responderetur, quod *in l. 1. C. si vnus ex pluribus. & d. l. si quis separarim in §. vlt.* dicitur id hoc modo esse accipiendum, quod si vnus ex pluribus appellauerit, qui vna sententia damnati sunt, vnus appellatione tamen cæteris proficit, si scilicet vna eademque fuerit causa defensionis. Hinc igitur relucet differentia, quæ est appellationis, & restitutionis; nam in appellatione eadem est causa omnium, quia vnus æquè atque alter appellare potest, hoc dumtaxat inter eos interest, quod vnus appellat, alter non, quamuis alter appellare potuisset, at in restitutione in integrum idem dici non potest, vnus enim restitui potest, alter non potest: minor inquam restitui potest, maior non potest, etiam si velle. Argumentum proinde à separatis, & dissimilibus procedit. Ita Duarenus *in loco supra citato.*

R E S O L. C L X I V.

An competat restitutio in integrum, minoribus, si contractum iuramento firmauerint? Ex p. 1. tr. 3. & Misc. 3. Res. 30.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondent Doctores, quos citat, & sequitur Hieronymus Teutlerus *select. disputationum vol. 1. disp. 11. Thesi 9. littera B.* Probatur primò, quia in minore, & eo cuius ætas nondum stabilis est, & quali decet iudicio firmata, iuramentum non debet esse vinculum iniquitatis *c. quando, de iure iur. c. inter cætera 2. q. 4. c. Etsi Christus de iure iur.*

2. Atqui vinculum esse iniquitatis in minore si efficeret, vt ipsæ læsus non posset restitui in integrum, pro vt aliàs, æquitas suadet. Igitur iuramentum non obstabit, quo minus minor in integrum restitutionem petere possit.

3. Secundò. Accedit huic, quod qua facilitate minor ad contrahendum inductus censetur, eadem quoque facilitate intelligatur inductus ad iurandum argum. *l. doli mali versic. diuersim ff. de nonat.* quocirca cum propter facilitatem istam, & ætatis imbecillitatem minor aduersus contractum restituatur, consequens videtur vt propter eandem rationem aduersus iuramentum quoque restitui valeat.

4. Tertiò. Quin etiam nemo censetur renunciare iuri, quod ignorat sibi competere, *l. mater decedens §. cæterum ff. de inoffic. Test. leg. legitimam ff. de petit. hered. cap. veniens de iure iur.* Minor autem propter ætatis, & iudicij imbecillitatem beneficium à iure concessum ignorare præsumitur, & ignorantia iuris minorem excusat.

leg. 9 ff. de iuris. & fact. ignor. leg. 1 ff. de iur. fisci. Idcirco iuramentum non excludit beneficium restitutionis in integrum.

5. Alij verò hanc sententiam affirmatiuam non admittunt, si minor de hoc suo beneficio fuerit certioratus; Idque propterea quod iuramentum non trahatur ad incognita per communem Canonistarum theoriam; quam sumunt ex *l. final ff. ad municip.* & iuramento semper insit tacita illa clausula, si res maneat in illo statu, vt notant Canonistæ ad *c. cum contingat. ex. de iureiur.*

6. Atqui vt modò fuit ostensum, beneficium restitutionis in integrum est minori incognitum, vt qui licite ac impune iura ignorare possit. Igitur de beneficio isto fuerit certioratus, datur ei in integrum restitutio; & ita post Dynum, & Cynum, statuit quoque Sichardus ad *auth. sacramenta puberum C. si aduers. vend.*

7. Verùm absolute negatiuam sententiam tenendam esse puto; nam iuramentum seruari debet propter conscientiam, ne ipsa vulneretur, quodcumque absque dispendio, & interitu salutis æternæ seruari potest, *cap. quamuis de pact. in 6. & c. cum contingat, de iureiur.* quin etiam si tale non seruetur iuramentum, in summum discrimen anima deducitur: Est siquidem generale præceptum Dei, quo vetamur vsurpare nomen Domini Dei temerè ac frustra; & in *Psalmo 15.* Inter notas viri boni, atque beati ex præscripto, & mente diuinæ legis, vna hæc recensetur, vt sit is, qui iurat damno suo, & non mutat.

8. Quocirca iuramentum à minore super actu licito licite præstitum, seruari debet, nec illud per in integrum restitutionem rescindi, & mutari potest.

9. Nullum insuper dubium est, quin minori 25. annis in integrum restitutio non concedatur, *l. 1. & 3. ff. de minorib.* Atqui constans est omnium Canonistarum sententia, quòd iuramentum minorem faciat maiorem, vt tradit Iason ad *d. auth. sacramenta. num. 55.* igitur iuranti minori seruare contractum, non est danda restitutio in integrum.

10. Den que in *l. si mulier. ff. ad SC. Velleian.* non iuratur mulier SC. Velleiano si ab ipsa initus, iuraturve contractus fuerit, & hic de minore dicendum si contraxerit, & contractum seruare iurauerit; quia eius, & mulieris quoad propositum non est diuersa ratio.

11. Confirmatur hæc opinio ex Textu *leg. 1. Cod. si aduersus vendit.* cuius hæc sunt verba: Si minor annis viginti-quinque emptori prædij cauisti, nullam de cætero te esse controuersiam facturum, idque etiam iureiurando corporaliter præstito seruare confirmasti, neque perfidia, neque periurij me auctorem tibi futurum sperare debuisti.

12. Eandemque sententiam confirmat quoque subiecta *Authentica sacramenta puberum eod. tit.* In qua Fridericus Imperator: Sacramenta puberum spontè facta super contractibus rerum suarum non retractandis, inuolabiliter custodiantur; per vim autem, vel per iustum metum extorta, etiam à maioribus (maximè ne querimoniam maleficiorum commissorum faciant) nullius esse momenti iubemus.

13. Equidem constitutionem hanc Friderici vulgò antiqui glossatores improbant; eo quod multos ad summam redegerit paupertatè, vt Baldus scribit; Multorumque animas in infernum detruserit, teste Cyno: ob quod etiam Fridericus VI cum animaduertisset authenticam istam multis afferre perniciem, cogitauerit de ea tollenda, sed morte præuentus, quod facere destinauerat, prætermisit.

14. Sed hos omnes Iurisconsultos veteres nimis licentiosè loquutos fuisse, ne dicam ampliùs, dicendum est; & ita nostram sententiam docet Castrus Palaus *tomo 7. tractatu 12. disputatione 1. puncto 19. & numero 9.* vbi ex dicta authentica, nec in contractibus iura-

mento firmatis cessare restitutionem in integrum.

15. Et idè Hurtadus *de contract. dis. 2. diff. 1* sic asserit: Minor, qui ex contractu venditionis fuit considerabiliter læsus, quia vendidit minores iusto, restituendus est in ius pristinum quoad pretium nempe reducendo illud ad iustum, & si læsus fuit quia ipsi non expediebat venditio, restituendus est; Ita ille.

16. Sed nota cum Layman *l. 2. r. 4. c. 11. n. 4.* esse discrimen inter restitutionem minoris, & Ecclesiæ: si enim minor pubes contractum à se celebratum spontaneo iuramento firmauerit, rescissionem postea, vel restitutionem petere non potest, iuxta *Authenticam sacramenta puberum C. si aduersus venditorem, & c.* Sin autem Prælati iurauerit se contractum seruaturum, non idè Ecclesiæ præiudicat, quòd minus restitutionis beneficio frui possit, sicuti notauit Glossa in *c. de rest. in integrum in 6. verb. Contractum, Abbas c. 1. n. 16. extra eod.* Idem docet Dicastillus *de iust. l. 2. r. 3. disp. 1. dub. 16. nu. 74.* qui etiam notat sub nomine Ecclesiæ gaudentis priuilegio restitutionis in integrum, comprehendi pia loca omnia, *omnia, C. de Epif. & Cler. Personæ* verò Ecclesiasticæ in propriis bonis, aut iuribus læsæ non gaudent hoc priuilegio, quia vt ait Abbas in *c. 1. n. 15. de rest. in integr.* Cessat tunc communis fauor Ecclesiæ. Si verò personæ Ecclesiasticæ læsæ sunt in aliquo per se spectante ad iura beneficij, gaudent eo priuilegio, ita communiter Doctores. Vnde fit personas Ecclesiasticas læsas in locatione beneficij, non posse restitutionem in integrum exigere, ea enim læsio secundum se non spectat ad ius beneficij.

17. Nota verò, quod sicut in minoribus quadriennium petendi restitutionem computatur à die, ex quo incipitur esse maiores, quadriennium in Ecclesia incipit à die factæ læsionis, vt constat ex *c. 1. de rest. in integr. in 6.* Excipe nisi iusta causa postulet vt Ecclesiæ, atque etiam Reipublicæ, (de qua postea dicemus) restitutio concedatur post elapsum quadriennium, vt notauit gloss. in *c. 1. hoc t. in 6. Molina disp. 574 & alij.*

18. Causæ verò sunt, prima, læsio valdè enormis secundum boni viri arbitrium, teste Glossa, & Abbas in *c. 1. de in integr. rest. n. 2.* ita Couarruias *ref. c. 3. n. 11. Less. c. 17. n. 66.*

19. Secunda causa, est inculcata ignorantia aut aliud iustum impedimentum, quòd minus intra quadriennium restitutio petatur; legitime enim impedimento non currit tempus iure definitum, argumento *c. 1. & 2. eod. tit. in 6.* vbi dicitur. Si Ecclesia spatio quadriennij beneficium restitutionis petere negligenter omittat, postea admittenda non est.

20. Vide etiam Castrum Palaum *vbi supra n. 11.* qui etiam *num. 14.* cum Glossa *fin. in cap. 1. de in integr. rest. n. 2.* Gregorius Lopez *l. fin. tit. 19. p. 6.* Couarruias *1. var. c. 3. n. 13.* Emmanuel Açosta in *l. Gallus §. & quid sit tan. ff. de liber. & posthum. 2. p. n. 73. & seq.* Molina *2. disp. 574. post med.* Paul. Layman. *l. 3. sum. sect. 1. r. 4. c. 11. circa fin.* Ecclesiæ & Reipublicæ si enormiter læsa sit competere restitutionem in integrum, non solum infra quadriennium habile à contractu, sed etiam post longissimum tempus triginta annorum ex *c. ad nostram de reb. Eccles. non alien.* vbi ob enormissimam læsionem transacto quadriennio restituitur Ecclesia ob pietatem, & fauorem publicum. Vide etiam Dicastillum *numero 376.*

RESOL. CLXV.

Aliqua practicabilia circa beneficium restitutionis in integrum.

Primò, an quando læsio contingit tantum in pretio, possit, verbi gratià, minor agere ad rescissionem contractus, vel ad reparationem pretij?

§ 2. Secundò,

Secundò, an minor aduersus minorem : vel Ecclesia aduersus Ecclesiam, &c. gaudeant beneficio restitutionis in integrum?

Tertiò, an in restitutione in integrum restituendi sunt fructus percepti?

Et tandem, an Ecclesia læsa in contractu cum laico possit petere restitutionem non solum coram iudice ipsius laici, sed etiam coram iudice Ecclesiastico? Ex p. 11 ar. 3. & Misc. 3. Ref. 31.

§. 1. **Q**uærò primò, an quandò læsio contingit tantum in pretio possit, verbi gratiã, minor agere ad rescissionem contractus? Possè tantum ad repartitionem pretij, & non ad rescissionem contractus, putant aliqui, quos citat & sequitur Castrus Palaus *rom. 7. tract. 12. disp. 5. punct. 19. §. 2. num. 9* Quia, cum restitutionem, tam ius ciuile, quam canonicum inducat: nam *leg. Patri §. Item ex diue. ff. de minoribus*, inquit; Si minori pretio quam oportuit vendiderit adolescens, emptor quidem iubere debet prædium cum fructibus restituere; si autem ad solam prædij restitutionem agere adolescens possit, emptor cogendus non esset prædium cum fructibus restituere, sed restituto pretio prædium retineret. Idem habetur, *leg. quod si minor §. restituitio. ff. eodem*. Ibi itaque, si in vendendo fundo circumscriptus restituatur, iubebit prætor emptorem prædium cum fructibus reddere, & pretium recipere, ad idem est, *lex siquidem Cod. de prædijs minorum*. Canonicum verò ius, eam restitutionem apertius indicat in *c. 1. de in integrum restit.* ubi de conductione prædiorum modo censu laicis concessa inquit Textus. Cum Ecclesia iure minoris debeat semper illæsa conferri ea possessio, quæ in eius damnum data constiterit ad ipsius conuenit ius & proprietatem redire. Ratio verò desumitur ex natura restitutionis in integrum, quæ est pristinum statum repositio: at si solum defectus pretij suppleretur, in pristinum statum non reponeretur minor; non enim rem haberet cum fructibus, quam haberet si venditio non intercessisset.

2. Verum licet hæc sententia sit satis probabilis non minus probabilem contrariam existimo, quam tuetur Molina *rom 4 disp. 573*; Lessius *lib. 2. cap. 17. dubio 9. num. 63.* & Layman. *lib. 3. sect. 5. tractat. 4. c. 11. numero 1.* ubi sic ait: Si minor ex contractu emptionis, aut venditionis debita cum solemnitate instituto læsus fuit, quia vendidit rem minoris iusto, vel emit iusto pretio, quamuis infra dimidium pretij iusti restituendus erit, pretium contractus ad æqualitatem reducendo. Sin autem læsus fuit, quia non expediebat ei rem vendi, aut emi: rescindetur contractus Prætoris officio. & dabitur ei actio aduersus quemuis rei venditæ possessorem. Ita ille: cui addè Couarruiam *lib. 1. var. c. 3. n. 14.* Gomez *de contract. rom. 2. c. 4. n. 7.* & alios.

3. Et ratio est, nam restitutio est reparatio læsionis factæ: reddit enim restitutio quod per læsionem ablatum erat, *leg. quod si minor §. restit. ff. de minoribus*. Sed læsio tantum in pretio contingit; ergo si iustum minori concedatur, satisfactum esse censetur.

4. Et idèd Gaspar Hurtadus *de contr. disp. 1. diff. 15.* sic ait. Minor qui ex contractu venditionis fuit considerabiliter læsus, quia vendidit minoris iusto, restituendus est in ius pristinum quoad pretium, nempe reducendo illud ad iustum; & si læsus fuit, quia ipsi non expediebat venditio, restituendus est. Hæc ille.

5. Quærò secundò, an minor aduersus minorem, vel Ecclesia aduersus Ecclesiam gaudeant beneficio restitutionis in integrum? Affirmat Castrus Palaus, *ubi supra num 3.* quia minoribus, & Ecclesiis concessum est priuilegium petendi restitutionem, neque vllibi restringitur, ne aduersus alios minores, vel Ecclesias petant, neque ipsis minoribus, aut Ecclesiis est prinle-

giuim concessum impediendi hanc restitutionem, ergo petere possunt. Et confirmo, mulier fideiubens vti potest Velleiano contra aliam mulierem, in cuius fauorem fideiussit, vt habetur *l. si sine, C. ad Velleianum*, & ibi Baldus; & filiusfamilias vti potest Macedoniano aduersus alium filiumfamilias, *l. si filius ff. ad Macedonianum*, non alia ratione, nisi quia aliis mulieribus, vel filiisfamilias non est concessum priuilegium prædicto Velleiano, aut Macedoniano derogans; at in præsentia non reperitur minoribus, aut Ecclesiis priuilegium concessum derogans restitutioni in integrum. Ergo. &c.

6. Sed opinionem negantem, docet Layman, *ubi supra num. 2.* sic asserens: Deinde si Ecclesia de lucro cessante agat aduersus alteram Ecclesiam, cum lucrum illud acquisitum iam est, præferetur illa altera Ecclesia, tanquam in possessione existens, & certans de iure acquisito non perdendo, sicuti notauit Sanchez *lib. 6. disp. 4. n. 15.* nam Ecclesia contra Ecclesiam quippe pariter priuilegiatam non restituitur, si ex tali restitutione altera Ecclesia pariter, aut magis lædenda sit, per ea, quæ docet Abbas *in cit. c. auditis nu. 8.* Hæc Pater Layman,

7. Vnde ego puto vtramque sententiam probabilem esse; & hæc posterior quam negat, magis procederet si petens restitutionem aduersus possidentem; nam eo casu agit de lucro captando, & possidens aduersus quem intentatum actio de lucro perdendo, seu de damno vitando, in quo euentu hic priuilegiatus obtinet ex doctrina Gomezij *in §. rursus n. 27. inst. de act.* Decius *conf. 167. vol. 1.* quia ratione inquit Baldus *in l. 2. Cod. de priuileg. offic. priuilegia concessa scholaribus per Auth. habita Cod. ne filius pro patre, non competere eis aduersus alios si holares.* & Couarruias *pract. c. 7. n. 4.* negat posse habentem priuilegium in Curia litigandi, illuc suos aduersarios conuocandi, non posse aduersus aliam viduam eo priuilegio vti; sed, vt dixi, sententia affirmatiua est satis probabilis, & forsan probabilior.

8. Quærò tertiò, an in restitutione in integrum restituendi sint fructus percepti? Difficilis quæstio, & scitu necessaria pro foro conscientia; affirmat Emmanuel à Costa *reperit. l. Gallus §. & quid si tantum ff. de liberis, & posthumis 2 p n. 11. & seqq* Couarruias *l. 1. var. c. 3. n. 1* & alij apud ipsos: Ducuntur ex *l. quod si minor §. restitutio ff. de minoribus*, ibi, si in fundo vendendo circumscriptus restituatur, iubeat Prætor emptorum fundum cum fructibus reddere, & pretium reddere ad idem est *lex patri §. si pecuniam ff. eod. tit. & l. si præd. ff. de prædijs minor.*

9. Hoc tamen temperant, vt non procedat in restitutione extraordinaria ex beneficio Principis.

10. Sed negatiuam sententiam aduersus Couarruiam, & alios tenent Theologi, & idèd illam tener Molina *tract. 2. disp. 575. post med.* Lessius *lib. 2. c. 17. dub. 10. num. 70.* propendet Paulus Layman *lib. 3. summ. sect. 5. tract. 4. c. 11. in fin.* Castrus Palaus, *ubi supra, §. 4. n. 4.* asserentes in hoc casu per nullam possidenti incumbere obligationem rem cum fructibus restituendi, nam cum illius sit legitimus dominus, non est vnde hæc obligatio oriatur, ex eo namque quod rem illam à minore acceperit, solum subiit obligationem restituendi illam, sed nõ fructus petito restitutionis beneficio, quia fructus domino rei à qua procedunt, competunt. Neque obstant leges pro Couarruiæ sententia adductæ, asserentes prædium cum fructibus restituendum esse minori vendenti, reddito emptori pretio, quia intelligi debent de fructibus à re pendentibus, vel post restitutionem concessam perceptis.

11. Mihi verò in hac difficultate libet respondere cum verbis Gasparis Hurtadi *de controuer. disp. 1. diff. cult. 15.* ubi sic ait: Obseruandum est quòd quando restitutio fiat ratione læsionis ex contractu, siue omninò valido, siue elaudicante ex parte minoris, si restitutio fiat ratione

ratione læsionis prouenientis ex donatione, non solum restituenda est res donata, sed etiam fructus illius (exceptis expensis facti in perceptione eorum) in quo Doctores conueniunt, quia tunc minor non solum est læsus quoad rem donatam, sed etiam quoad fructus illius, si uero restitutio fiat ratione læsionis ex contractu oneroso, ut ex iusta venditione, non sunt restituendi fructus, quia tunc minor quamuis fuerit læsus in ipsa re, quia minori non expediebat eam vendere, non tamen in fructibus, si res fuit à minori tradita iusto pretio, quia tunc pretium adæquatur rei, quamuis postea habitura fructus, ac proinde tunc non solum fuit læsus in re ipsa, quia ipsi non expediebat eam vendere, & non quia habitura erat fructus, quia attenda re, & eius fecunditate vendita fuit iusto pretio, quod est verum etiam quando maior cum quo contrahit non sit dominus rei, nec fructuum, ut contingit, quando traditur res ex contractu claudicante, potest tamen tunc eos retinere, quia minor naturaliter est obligatus ad rem, & ad fructus, & non est læsus in fructibus.

12. Addimus, ex contractu oneroso iusto, aut quando tradita fuit iusto pretio, quia quando tradita fuit pretio minore, etiam sunt restituendi fructus proportionate seruata ad læsionem quoad pretium; quia si res vendita fuit dimidio pretio, restituendum est dimidium fructuum; & si defuit tertia pars iusti pretij restituenda est tertia pars fructuum; sic de aliis, quia tunc minor non solum fuit læsus in ipsa re, sed etiam in parte fructus correspondente defectui pretij, quia non solum fuit læsus, quia vendidit rem, quam ei non expediebat vendere; sed etiam; quia quasi media pars, uel tertia pars rei venditæ, fuit absque pretio, & consequenter fructus in ea parte virtualiter contenti. Ita Hurtadus, & ego. Vide etiam Reginaldum 10.2. lib. 25. c. 9. sect. 2. & Bonacinam de contract. disp. 3. q. 1. punct. ult.

13. Et tandem; an Ecclesia læsa in contractu cum laico possit petere restitutionem, non solum coram iudice ipsius laici; sed etiam coram iudice Ecclesiastico? Couarruias dict. lib. 1. var. cap. 4. num. 2. Caldas in l. si curatorem habens, verbo Implorandum, n. 32. Cod. de integ. restitu. propendet tantum posse peti restitutionem coram iudice rei, & non coram iudice Ecclesiæ.

14. Verum mihi placet contraria sententia, quam tuetur Gutierrez Canon. qui lib. 1. c. 34. n. 10. Perez, Lopez, Auendañ; & alij quos citat, & sequitur Castrus Palaus ubi supra §. 8. n. 5. quod non solum habet verum in bonis Ecclesiæ pertinentibus ad fabricam, sed in bonis mensæ capitularis, antequam singularibus adiudicentur, quia uerè sunt proprie bona Ecclesiæ, cum Capitulum Ecclesiæ Cathedralis, Ecclesia in iure nuncupetur c. Apostolica § 6. dist. c. cum Clerici. de verb. signific. & utrobique Glossa. Vnde si in his bonis Ecclesia lædatur, restitui potest per iudicium ordinarium ipsius Ecclesiæ.

Non tamen extendenda est hæc doctrina ad ipsos Clericos, quoad bona ipsa sibi propria; seu patrimonialia.

RESOL. CLXVI.

An si minor viginti-quinque annorum non potest sine magnis expensis coram iudice obtinere restitutionem in integrum contra læsorem, possit in conscientia uiri compensatione occulta?

Et primo aliqua supponuntur pro eius restitutione in integrum, & quadriennio tempore postquam facti fuerint maiores, quod etiam transit ad hæreses.

Et deciditur, quod contractus initi cum predictis minoribus, & pupillis ualent, quatenus illis sunt utiles.

Tom. V I.

Et notatur minores non obligari naturaliter pro foro animæ ad supradictos contractus, sicut nec ciuilitè pro foro externo ad illos obligantur.

Et aliquid aliud pro aliis diuersis minorum contractibus agitur. Ex p. 11. tr. 4. & Misc. 4. Ref. 23.

§. 1. **S**uppono quod minor viginti-quinque annis, si probauerit se læsum fuisse considerabiliter ex aliquo contractu restituitur in integrum contra quemcumque ad quem res suas peruenerunt siue mobiles, siue immobiles; quamuis ille cum minoribus immediatè non contraxerit, sed cum aliis personis intermediis, ueluti cum tutoribus aut curatoribus illorum, ut patet ex l. in causa 13. §. interdum. ubi Bartolus n. 1. & ex l. quod si minor § non semper ff. de minorib. Neque contra petitionem huius restitutionis allegari potest à parte, quod malitia in eo minore aut pupillo suppleat aetatem, quia solemnitas hæc perfectæ in pletæque aetatis requiritur à iure tanquam forma actus alienationis, ut bene notat Baldus in leg. humanitatis Cod. de restit. in integ. verbo implorare, n. 20. Costa c. si pater 1. part. verb. impubes. num. 9.

2. Debent autem huiusmodi minores petere hanc restitutionem intra quadriennium postquam fuerint facti maiores: præscribitur enim actio petitoria restitutionis quadriennio, iuxta Clem. unic. de rest. in integrum, ibi & causa restitutionis huius modi finiri debet intra quadriennium, glossa in cap. requisit. eod. tit. de rest. in integrum. verbo iure minoris. & iuxta c. si aduersus, de arbitr. & leg. fin. ubi Doctores de rest. in integrum, & Text. in cap. 1. eod. in 6. docent Ioannes Andreas, Imola, & alij in dicta Clementina num. 15. Cardinalis ibi num. 13. Mauritius in t. de rest. in integrum. cap. 41. à princ. Abbas in cap. tunc ex lit. numer. 11. Octauia de stylo Curia l. 8. cap. 3. nu. 6. Couarruias l. 1. var. cap. 3. n. 10. ubi etiam ex multis probat Ecclesiam, post quadriennium restitui integrum ex enormissima læsione.

3. Et huiusmodi restitutio in integrum, quæ competit minoribus, & pupillis, transit ad illorum hæreses; si minores intra illum quattuor annum discesserint è vita, non autem post illum transactum l. minor autem, § non solum, & ibi Bartolus, & in l. inter diem ff. de minoribus & l. quia tale n. 1 ff. solut. matrim. l. non solum, ff. de in integrum rest. l. final. §. final. ubi lason n. 5. ff. de condit. indet. l. emancipata num. 4. Cod. qui admitt. ad bon. possess. Afflictus dec. 211. n. 3. Oldradus cons. 224. incipit, istæ sunt allegationes col. 16. Casar. Viti. decis. 224. n. 1. Dynus in reg. priuileg. de reg. iur. in 6.

4. His suppositis ad casum propositum negatiuè respondet Pater Sanchez de matrim. l. 6. d. 38. n. 32 nisi quando talis esset læsio, ut alter circa omne dubium teneretur in foro conscientie restituere ante omnem iudicis sententiam. Quoniam beneficium restitutionis minoribus læsis concessum non est, ut alter teneatur ipsis ante iudicis sententiam refarcire læsionem, ut iudex audita parte possit concedere ipsis restitutionem, ut constat ex leg. si curatorem Cod. de in integrum restit. non prohibitis, si nec dum tempora præfinita excesserint; causa cognita. Præterea qui minor carens curatore, cum obligetur naturaliter, & ciuilitè, cogitur à iudice stare contractui, dum restitutionem non petit: ergo eo beneficio non gaudet, tum restitutionem minimè petit, & proinde idem dicendum est de minore curatorem habente.

5. Sed mihi magis placet opinio Cordubæ, & Lopez, quos adducit Sanchez, & sequitur Pater Fagundez de contract. lib. 1. c. 13. n. 24. qui respondet ad argumenta Sanchez.

6. Probatour nostra opinio. Primò, quia reuera in tantum læsor illius rei constitutus est debitor, in quantum creditor debitum suum non nisi magnis expensis,

& labore recuperare in iudicio non potest, & tunc clam sibi potest recompenfare, quia frustra fit per plura quod facti potest per pauciora. Secundò, quia in hoc videtur læsor irrationabilis; si id ægrè, & iniuriòse ferat; cum regula sit iuris communissima, quam tradunt Doctores in *g. offa final. in l. si cui. ff. de seruit. & colligitur ex l. 2. §. pen. ff. de reliq. & sumpt. habeturque etiam in l. 2. §. item Varius. ff. de plun. arcend. & tradit Barbosa in l. 2. in princ. 2. p. n. 35. & 36. ff. de iur. matr. & Perez de Lara de anni. e. f. & Capel. lib. 1. c. 18. n. 18. quod alteri prodest, & tibi non nocet, debes permittere; Hoc autem prodest læso, & non obest læsori; Imò etiam illi prodest, cum similiter illius labor & expensæ excusentur; tenetur igitur iam occultam compensationem ratam habere; alioquin irrationabilis est. Tertio, quia læsus in hoc negotio vtiliter agit rem læsoris sui, cum ille expensas & laborem excuset; iste autem cuius res vtiliter ab alio agitur, tenetur pro utroque foro approbare vtilitatem sibi impensam, & idè pro foro conscientiaæ gestori sui negotij obligatus manet ad illas omnes expensas, quas in re illius vtiliter gerenda fecit, non aliter ac si ipse efficere mandaret, l. 2. ff. de neg. gest. Bartolus, Baldus, Salicet. Alex. in l. final. C. de neg. gest. Puto tamen sententiam Sanchez suam habere probabilitatem.*

7. Nota tamen in gratiam minorum, quod licet contractus ab ipsis initi absque licentia curatorum, & iudicis decreto, non valeant, quatenus modo aliquo considerabili minores lædunt, valent tamen quatenus illis sunt vtilis; ita vt in illorum optione sit illis stare, aut non stare: ita expressè habetur in *insti. de auctor. tutor. princ. & tenet Glossa ibi verbo Concessum ff. de pact. & insti. de inutil. stipular. §. pupillus*; docet Molina 1. 1. de iust. t. 2. d. 224. fol. 1393. Anton. Gomez t. 2. var. c. 14. n. 1. Sancius lib. 6. de matrim. disp. 38. n. 9. Seraphinus de privileg. iuram. priuileg. 85. n. 50. & 51. vbi citat Bartolum, Baldum, Paulum Castrensem, & ratio est, quia alioquin, id quod est in minorum, & pupillorum fauorem introductum, in illorum dispendium, & incommodum verteretur; nam si illis atas in damnis subuenit, in propriis obesse non debet, l. non eo minus C. de procurat.

8. Nota etiam, quod probabiliter quis dicere, & tenere potest, minores non obligari naturaliter pro foro animæ ad præfatos contractus; sicut nec ciuilitè pro foro externo ad illos obligantur: hanc appellat probabilem Lessius 10. 1. de iust. l. 2. c. 17. dub. 8. n. 61. & valdè probabilem appellat Sancius lib. 6. de matrim. disp. 38. n. 20. in fin. Eam docet Iacobus Rauenas, quem sequitur, ac citat Cynus in l. 1. ad fin. C. de inutil. stipul. Alciatus in l. 14. C. de pactis, Duarenus in l. si pupillus 127. ad fin. ff. de verb. oblig. Goueanus l. 1. §. id quod. ff. ad l. falcidiam, Couarruias de pactis 2. part. §. 4. n. 10. & in eam inclinat Gregorius Lopez leg. 25. verb. Sciendo tit. 4. §. 2. Et faciunt pro hac opinione omnes illi, qui aiunt habentem rem aliquam à minore, vel pupillo sine Tutoris, vel Curatoris auctoritate; Iudicisque decreto alienatam, teneri eam illis restituere in conscientia, quia hi non poterant se illis naturaliter obligare, nec per contractum transferre in illos dominium illius, & hi sunt Innocentius in c. quia plerique de immunitate Ecclesiastica. nu. 3. vers. Sed quid si dices. Sotus leg. 4. de iust. g. 5. artic. 2. vers. at quo recipiuntur, Ledesma 2. part. g. 18. art. 1. dub. 12. fol. 227. columna 2. final. Antonius Gomez leg. 3. taurin. 124. Sarmient. ne reddit. 1. part. cap. 2. §. Y publicada la posterà, Syluester verbo Restitucion. 2. dicto 5. vbi ait, illum qui soluit debitum pupillo sine tutoris auctoritate non liberari, nisi pupillus illud habeat apud se, & teneri illud ei iterum soluere; nam si tenetur illud ei in conscientia iterum soluere, signum est non potuisse pupillum se illi obligare ex contractu in conscientia.

9. Scio affirmatiuam sententiam (de qua ego alibi) esse probabiliorem, non tamen damnare mino-

res, si negatiuam sequi vellent, cum sit probabilis, quod docent ipsimet Aduersarij Lessius, Sanchez locis citat.

10. Sed non deseram hinc apponere mediam sententiam inter supradictas, quam tuetur Petrus VVadingus tract. de controuers. disp. 2. dub. 4. n. 5. vbi firmat, quod sibi videtur iuri conformis asserere, pupillum non factum locupletiore non obligari naturaliter: factum autem locupletiore eatenus obligari, quatenus factus est locupletior, priorem partis conclusionem tenent Couarruias relect. c. quamuis §. 4. n. 10. in fine. Cuiacius ad legem 127. ff. de verborum oblig. Godofredus ad legem 21. ff. ad legem falcidiam, & alibi sæpè Alciatus, leg. pacta Codice de pactis, vbi dicit, pupillum pubertati proximum, ne quidem iuramento obligari, quod adhuc præsumatur carere iudicio.

11. Itaque quando iura dicunt, pupillum obligari naturaliter, intelligantur quando factus est locupletior nec enim decens esse, vt cum damno alterius quis augeat res suas: iura verò quæ dicunt non obligari intelligantur, quando non est factus locupletior.

12. Ex hac conclusione, quam Pater VVadingus existimat practicè probabilem, non tam ex iure digestorum in quo varietas, & apparens contradictio reperitur, sed maximè ex iure nouissimo Institutionum Iustiniani sequuntur aliqua pro praxi: primò ludentem cum pupillo, & lucrantem ab eo summam notabilem, non posse in conscientia illam retinere, saltem si sciat pupillum velle eam recipere. Ratio est, quia saltem ex iure institutionum, cui tanquam vltimo standum est, clarè habetur non transferri dominium per contractus pupilli, nisi quando lucratur, & conditionem suam meliorem facit, & potius dominium accipere, quam transferre, cum ergo colludens non acquiescit dominium rei ex victoria lusum sibi traditæ, iure obistente translationem dominij, non potest ex principiis generalibus rem alienam retinere, nisi quatenus non est dominus inuitus. Ergo si sciat dominum esse inuitum, debet restituere, hæc autem intelligenda sunt de summa aliqua notabili; nam si pupillus res paruas ludo amittat, & soluat videtur transferre dominium ex tacita tutoris, & iuris licentia, cum honestæ recreationes inter quas est aliquid exiguum pro qualitate sui status ludo exponere, pupillo permittæ sint.

13. Sequitur, secundò cum pupillo inentem contractum onerosum emptionis, verbi gratiâ, aut similem, non quidem acquirere dominium mercis, aut pretij, si sit res notabilis, vt patet ex dictis, pupillum tamen acquirere dominium, & proinde contractum claudicare; contrahentem enim obligari relinquere pupillo rem quam vendidit, pupillum verò non esse obligatum eam reddere, repetito pretio ab altero: venditionem tamen posse pretium (cuius tamen dominium non adquisierat) retinere, & eo vti ex tacita licentia pupilli, cum illud non repetit, nec mercem restituit. Curandum igitur est venditori, si securus esse velit, vt tutor contractum approbet, nec sit contentus sola pupilli ratificatione.

14. Quod si quis velit sequi alteram sententiam, quæ asserit posse retinere rem sibi datam à pupillo, non quasi dominus, cum reuerà dominium eius non adquisierit, sed tanquam rem sibi debitam, & quia vi promissionis, & contractus, tenetur ex naturali obligatione curare, vt contractus ratificetur à tutore, quod si tutor nolit, sed repetat mercem ab emptore, non restituito pretio, vt pote quia pupillus mutiliter illud consumpsit; nec est factus ditior, poterit seruare sibi mercem donec compensetur damnum, quia in probabili sententia pupillus tenetur pretium reddere. Tutor autem potest in tali casu petere restitutionem in integrum, & cogere emptorem ad reddendam mercem.

15. Hucusque VVadingus, quæ multum notanda erunt

Pro hoc foro animæ in Ref. seq. & in alijs eius primæ not.

Alibi in Ref. not. præterit.

Quoad infra in lege do §. vlt. in capio. R. & vide per tota si placet doct. R. §. eius mæ not

erunt à Confessariis, & omnia scrupula aufert opinio asserentium absolutè, pupillum ex promissione, vel contractu non obligari naturaliter, quam practicè esse securam fatetur, vt visum est, Pater VVadingus. Ergo, &c.

RESOL. CLXVII.

An filius familias obligetur in conscientia soluere pecunias mutuo acceptas?

Et quid, si mutuum versum est in utilitatem pupilli, an teneatur in foro conscientia mutuanti soluere? Ex p. 8. tr. 7. & Misc. Ref. 7.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondet Valerius in differ. vtriusque fo i. verb. restitutio, different. 18. & alij: sed contrarium docet Escobar tract. de vtroque foro, art. 1. n. 150. quia leges prohibentes dare mutuum filiofamilias, non sunt leges merè præsumptiuæ, sed dispositiuæ, etsi præsumptio eis causam dederit, ob incommoda vitanda, quod commune esse omnibus legibus dixi cum Sanchez, Valquez, Bonacina, & cum communi Doctorum supra hoc art. ex n. 3. cum seq. & in initio ex n. 31. cum pluribus seqq. Qui omnes fatentur, similes leges in conscientia obligare, etiamsi omnis deficiat fraus & deceptio: tum etiam, qui mutuans filiosfamilias scit, vel scire debuit prohibitionem legis, & sic suo se facto priuauit dominio mutuati, & actione ad petendum. Tum quia, etsi pœnales sint prædictæ leges, tamen ipso facto pœnam imponunt, etiam absque sententia; ipæ enim leges sententiam constituunt, vt receptum est, & pluries dixi: & sicut per sententiam mutuans obligatus in conscientia maneret, vt non possit occultè capere tantumdem ex bonis filiofamilias, aut parentis eius, vt diximus hoc art. ex n. 18. cum pluribus seq. ita per has leges ipso facto pœnam imponentes, Tum quia hoc casu mutuans à se dominium rei mutuatæ abdicauit, l. 2. §. appellata de reb. creditis, manente sola actione certi ad repetendum, l. certi conditio, illo tit. quæ per dictas leges omninò tollitur, vt patet ex dicta lege 1. ad Macedon. §. illud §. ibi, Ei qui crediderit denegatur actio, Instit. Quod cum eo.

2. Sed magis difficultas est, an si mutuum versum sit in utilitatem pupilli, teneatur in foro conscientia mutuanti soluere? Communiter affirmatiuè respondent Guttier. de iuram. confirmat. p. 1. c. 44. n. 6. & alij, quos citat Escobar vbi supra, num. 157. Sed ipse, ibi etiam in isto casu excusat filiumfamilias à restitutione mutui. Tum quia d. §. hoc Senatusconsulto, merè dispositiuum est, & fundatur in iusta causa, vt patet ex eius verbis. Nec ad rem (inquit) pertinet si affirmet ornamenta ex ea pecunia comparasse; nam & ei quoque, qui filiofamilias credidit, decreti amplissimi ordinis actio denegatur, nec interest consumpti sint nummi, an extent in peculio, multò igitur magis seueritate Senatusconsulti eius contractus improbabitur, qui filiofamilias mutuum dedit. Et obligare, & locum habere in foro conscientia, multis iam superius probauimus. Tù quia contractus hac specie omninò annullatur, actio & obligatio ex eo irrita redditur, vt patet ex dicta l. 22. Recep. & animaduertit Mariengo ibi gloss. 1. & ex illo verb. improbabitur, de quo in d. §. hoc Senatusconsulto; quod est idem ac irritare, l. cum hi. 8. §. eam 1. de transact. l. filius familias 16. illo tit. ad Macedon ex quo nullus potest oriri effectus. Et retentio filiofamilias conceditur, quâ se in conscientia tueri posse, nihil est dubium: qui enim aperta nititur legis constitutione, prudentissimè operatur, magis quàm si nitatur probabili, & communi opinione, ob quam tutum quemlibet esse in foro conscientia, omnes fatentur. Igitur multò magis qui lege certâ munitus est, securus erit in conscientia, veritas qui-

dem legis deficere non potest; sicut deficere potest in opinione communi, & probabili, quæ semper locum in dubio habet, vt suo loco probauimus. Tum denique, quia etsi verum sit neminem debere locupletari cum alterius iactura & damno, quæ est ratio contrariæ sententia, fallit, dum ex iusta causa aliud lex statuit, quod posse facere nulli dubium est. Glossa & Doctores in lege finali. de negot. gest. sibi enim imputet, qui filiofamilias mutuum dedit contra iuris prohibitionem, vt dicitur de expensis mala fide factis in re aliena, lege, si seruus 27. §. soluiam 25 ad legem Aquiliam & de eo qui ædificauit in alieno solo, l. Paulus 14. de doli except. l. si is contra quem, C. de adific priuat. Culpa enim est mutuari filiosfamilias contra iuris prohibitionem, l. 1. vbi Bartolus, C. de fide instrument. l. penultim. Cod. si vendit. pign. cap. qui contra 82 vbi Dyn. n. 4. de regul. iur. in 6. & plures alij. Et hæc omnia docet Escobar loco citato, Ego omnes has opiniones probabiles esse puto.

RESOL. CLXVIII.

An filiusfamilias teneatur soluere mutuum, si illud soluere iurauit?

Et quid, secluso iuramento?

Et quid est dicendum, si filiusfamilias mutuum in rebus à pecunia distinctis dare sibi passus est, puta, si filiusfamilias pannum ad vestem, equum ad iter, non numerata pecunia emerit?

Et in textus, & §. Hoc tamen, huius Resolutionis adducuntur sex casus, in quibus filiusfamilias debet soluere sicut alij. Ex p. 9. tract. 9. & Misc. 4. Ref. 13.

§. 1. **S**uppono, quod filiusfamilias, qui est sub patria potestate, si mutuam pecuniam absque consensu patris acceperit, non tenetur in effectu ad restitutionem, nec post mortem quidem patris: quia potest opponere mutuatori exceptionem Senatusconsulti Macedoniani, quo concessum est ei, vt non teneatur soluere; vt docet Gomezius tom. 2. §. 6. n. 2.

2. Hoc tamen non obstantè tenetur soluere in his casibus. Primò quando habet periculum castrense, vel quasi castrense, quia cum talia liberè administret, potest quoque in illis se obligare. Secundò, debet esse mutuum in pecunia: si enim fiat in frumento, vino, &c. cessat exceptio, nisi in fraudem legis factum sit. Tertiò, si cum licentia patris contraxit, non datur illi exceptio. intellige tamen cum Glossa, Bartolo, & aliis, si modò ille pater, qui consensit, habuit filium in potestate; quia si fuerit in potestate Aui, licentia patris non tollit priuilegium: & ita conciliantur l. filium in fin. cum l. si permittente. Cod. eod. Quartò, si in rem patris versum est mutuum, cessat exceptio. Quintò, si accepit ad sumptus necessarios, quos ipse pater fecisset, v. g. pro victu, & libris necessariis, quando cum facultate patris versabatur in studiis. Sextò, si gerebat se pro filio sui iuris, & creditor bona fide existimauit eum esse emancipatum. In his casibus filius debet soluere sicut alij, & Senatusconsulto se non tueretur.

3. Hoc supposito ad quæstionem propositam, affirmatiuè respondet Lessius lib. 2. c. 20. dub. 2. num. 9. vbi sic ait. Quamuis verbis huius Senatusconsulti solum videatur tolli obligatio ciuilis; tamen etiam tollitur obligatio naturalis, ita vt in foro conscientia non teneatur vnquam tale mutuum restituere, si velit hoc priuilegio vti. Idque statuit lex, tum in pœnam eorum, qui talibus mutuarent; tum, vt omnis occasio machinationis prauæ contra parentes, filiis præcinderetur; vnde etiam huic priuilegio non potest filius renuntiare; quia magis est in fauorem parentum, quàm ipsius. Si tamen filius iurauit se soluturum, tenebitur soluere, saltem post mortem patris, quando commodè poterit;

Sup. hoc infra in tr. 4. Ref. 14. cursum in fine. §. Vnde.

Sup. hoc sig
nanter ibid.

quia semper iuramentum in alterius fauorem factum, seruandum est, quando absque peccato seruari potest, vt patet ex dictis supra *cap. 17. dub. 7.* potest tamen huius iuramenti peti relaxatio à Præfato, quia in fraudem legis appositum est; & aliàs lex faciliè redderetur inutilis, eaque obtenta poterit non soluere. Ita Lessius; cui adde Couarruiam *in cap. Quamuis pactum, par. 2. §. 3.* & alios.

4. Sed negatiuam sententiam mordicus tenet Hurlricus Hunnius in Trentlerum, *vol. 1. disp. 18 q. 35*, quia Senatusconsultum Macedonianum publicam respicit vtilitatem, ac prouidet, ne filii familias corumpantur, & delictis fenestra aperiatur, atque occasio illis præbeatur vitæ parentum insidiandi: Iuramentum itaque istud, quo Senatusconsulto huic renunciat, est contra bonos mores, repugnat vtilitati publicæ, occasionem denique præbet filios familias corumpendi, insidiandi vitæ parentum: quo circa Iure etiam Canonico improbat. Et quamquam alias hoc Iure iubeantur obletuari iuramenta, quantumuis legibus ciuilibus contraria, id tamen verum est de legibus merè ciuilibus; Senatusconsultum verò Macedonianum ratione nititur naturali, fundata in pietate liberorum erga parentes, & in quarto præcepto Decalogi. Deinde eatenus illud procedit, quatenus leges ciuiles delictum, & delinquendi occasionem non prohibent: talibus enim legibus ne Iure Canonum quidem renunciare licet. Iure equidem ciuili certum est non valere iuramentum, quod legibus ciuilibus aduersatur, *l. 5. Cod. de legib.*

5. Sed magno Iurisconsulto addamus magnum Theologum. Scias itaque hanc negatiuam sententiam tanquam probabilem admittere ex Ioanne Andrea Panormitano, & Ferdinando Vasquio, Patrem Petrum VVadingum ex Societate IESV *in tract. de contractib. disp. 6. dub. 3. §. 1. n. 4.* quia iuramentum istud magis, quam mutuum simplex inducit ad omnia incommoda, & occasiones peccandi, quas lex euitare cupiebat in prohibitione contractus, & exceptionis priuilegio dato filio in fauorem parentum: periculum enim maius videtur esse, quo magis videt filius sine remedio se obligatum ad soluendum; & licet Antonius de Butrio *in cap. Cum contingat. de Iureiur.* putet hodie inter Christianos cessare istud periculum, quia, vt ibi benè replicat Panormitanus, etiamsi periculum patricidij cessaret, non cessarent tamen aliorum peccatorum pericula: filij enim, (ne aut vsura nimis excrescant, aut cogantur diuturnos carceres subire) patentes deprædantur, & ad multa alia scelera inducuntur, vt pecuniam acquirant; ex argumento Antonij sequeretur, non esse hodie locum exceptioni Macedoniani, cum vix sit reperire patricida ex hac causa; & tamen quia ad alia peccata inducuntur ex hac occasione etiam contra parentes committenda filij, Respublica iudicauit dandum illis priuilegium Senatusconsulti. Sed his non obstantibus, affirmatiua sententia est communis; vnde malè Hunnius vocauit illam falsissimam, & absurdissimam.

Sup. hoc late
in Ref. præ-
terita, & in
aliis eius pri-
mæ annot.

6. Nota verò, quòd præter Lessium docet etiam Molina, *disp. 301.* secluso iuramento in conscientia filii familias non obligari ad soluendum mutuum, quod etiam docet VVadingus loco citato, explanans verba *leg. 10. ff. ad Senatuscons. Macedon.* vbi dicitur manere obligationem. Idem etiam tenet Baunius *in Theolog. Moral. tom. 3. lib. 2. tract. 5. q. 8.* qui citat Azorium, Sanchez, & Layman.

7. Dicendum est itaque contra Rebellium *l. 3. q. 20.* posse in vtroque foro filios familias, se tueri hoc priuilegio, & mutuum non reddere, quia iuste id lex statuere potuit, vt tam extra iudicium, quam in eo, adeoque in vtroque foro, exceptio creditoribus opponi posset, ad liberationem filii familias, ac tam ad securitatem parentum, bonumque commune quam in eorum pæ-

nam odiumque, rem illis suam adimere. Voluisse autem colligitur ex lege, sed si *§. sed etsi ff. ad Senatuscons. Macedon.* vbi habetur, filium familias perpetua exceptione tutum esse contra mutuantem; quod falsum esset nisi eum exceptio in animæ iudicio tutum redderet.

8. Non verò hic hanc exceptionem competere non tantum liberis masculis, sed fœminis, eorumque Parentibus; ac si minores sunt, illorum Tutoribus, & fideiusoribus aut hæredibus, vt dicit *l. 7. & 9. ff. ad Senatuscons. Macedon.*

9. Notandum est etiam huic exceptioni nullum locum esse, cum filius mutuum in rebus à pecunia distinctis dari sibi est passus, quia cum in eo *Senatusc.* pecuniæ fiat mentio, ad alia illud extendi non sinit petita ex æquitate ratio. Similiter cum de mutuo in eo sit sermo, ad exemptionem, aut alium contractum extendi non debet, etsi in mutuum deserit, puta si filius familias pannum ad vestes, equum ad iter, non numerata pecunia emerit, sed in confessionem mutui, seu crediti deducta, Layman de pactis, *sect. 5. tr. 4. c. 15. n. 3.* nisi id in fraudem *Senatuscons.* fieret; quod accidit cum principalis est intentio non vendendi, sed mutuandi. Vidè etiam Baunium loco citato.

Sup. hoc
Ref. præ-
ta, §. Sec-
gis.

RESOL. CLXIX.

An Commissarij possint à singulis tantum exigere, quantum ab vno possent, si pro illo solo negotium facerent?
Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Resol. 77. aliàs 76.

§. 1. **H**ic casus frequens est in hoc Regno Sicilia; & alibi etiam, & affirmatiuam sententiam docet Lessius *l. 2. c. 24. dub. 5. n. 28.* vbi asserit. Quando quis pluribus obligat operam suam, singulis insolidum, & illa æquè commoda est singulis, ac si pro illis solis fuisset exhibita, potest à singulis tantum exigere, quantum ab vno potest, si pro eo solo præstitisset. Vt cum quis nomine diuersorum proficitur ad locum distitum, vt ibi illorum negotia tractet, vel testimonia, & probationes in eorum causis conquirat; porro ad bonam fortunam, vel industriam illius pertinet, quòd plura negotia concurrant, ita vt vno medio possit ad ea conficienda vti, vel eandem cautionem pluribus impendere, neque opus est, vt qui sua negotia ipsi committunt, sciant, illum etiam aliorum negotia gerere, sed sufficit vt tam vtiliter, & opportunè ea gerere possit, ac si alia simul gerenda non haberet, & suam operam cuique seorsum impenderet. Ita Lessius, quæ omnia accidunt in casu nostro: nam Commissarij huius Regni accipiunt plura negotia per vnã, vel plures ciuitates, & stipendium ab omnibus eundi, vt dicunt, & redeundi accipiunt.

2. Sed his non obstantibus; contrariam sententiam docet Tannerus *in 2. 2. disp. 4. q. 7. dub. 6. n. 162.* & Ortiz *in sum. c. 9. n. 3.* vbi sic asserit. [Si vno lleua tres comisiones, y cada vna dellas dize que vaya à tal pueblo, y que por cada dia de yda y buelta lleue tãto, y sin boluer de cada pueblo, puede hazer todas tres comisiones, porque estan todos tres pueblos iuntos, y assi se ahorra de venir de cada pueblo, en tal caso no deue de cobrar todo lo que se deuia si de cada pueblo bolueria à dar lo que auia cobrado.] Ita etiam docet Ioannes de Heuia. *in labyrintho commerciorum lib. 2. c. 2. n. 10.* sic asserens. [El salario de la persona que fuere à hazer dos, ó mas destas cobranças, de yda y buelta, assi à vn lugar como a dos, ò mas, se ha de repartir entre los deudores pro rata de las cobranças y de los lugares segun la distancia dellos por no poder lleuar mas de vn salario desto en vn tiempo.] Sic ille. Vide etiam Fernandez de instr. *Confess. p. 2. c. 14. n. 2. & c. 12. n. 22.* Bobadilla *ro. 2. lib. 5. c. 1. n. 3. fol. mibi 631.* Ad ea verò quæ adducit

adducit Lessius, dicendum est cum Tannero *vbi supra*, quòd res, vel opera iam vni ex iustitia debita, non potest demò alteri nouo pretio vendi, quia sua non est, sed alterius; vel melius in casu nostro dicendum est, supradictam sententiam Lessij veram esse, seclò iure positio, sed in hoc regno adsunt Regiæ Pragmaticæ prohibentes Commissariis hoc efficere. Ergo, &c.

RESOL. CLXX.

An cliens possit pacisci cum Aduocato de quota lite? Ex p. 2. tr. 16. & Misc. 2. Ref. 47. aliàs 49.

§. 1. **C**ommunitè Doctores negatiuè respondent, sed ego non damnarem contarium facientes, & ita docet Victorellus in *Manual. Nauar. c. 25. n. 20.* vbi sic asserit: Qui iustam causam Aduocato prebo defendendam committeret, sine vllò periculo iniustitiæ alicuius actionis in eo, promissa tertia, aut quarta luci parte, vt is ardentiori studio iniustam iustæ causæ defensionem incumberet, & seipsum molestia sapiùs illum ad eundem liberaret, lethale facinus mea sententia, non patraret: nullam enim naturalem, aut diuinam, aut Ecclesiasticam legem violaret, sed solis ciuilibus legis verbis (non fortasse legislatoris menti) aduerfaretur. Sic Victorellus, & ita etiam docet Ioan. Valerus in *differentiis vtriusque fori, ver. contractis, differ. 3.* Homobonus & Bonis de *statibus, p. 2. c. 4. num. c.* & hanc opinionem probabilem putat Zanardus in *direct. confess. p. 2. prac. 3. c. 34. q. 8.* vbi contrariam sententiam, quam ipse tenet, vocat tantum tutiorem.

2. Dico igitur, communem opinionem negantem procedere in foro exteriori, non autem in foro conscientia, vbi Deus est ille, qui videt veritatem, & non respicit præsumptionem, super quam fundantur leges prohibentes pactum inter Aduocatum & clientem de quota lite. Ergo quoties deficit præsumptio fraudis, & iniustitiæ, leges istæ non obligabunt.

RESOL. CLXXI.

Solem litigantes conducere Aduocatos, & Procuratores ad annum, vel annos sub certa annua mercede, seu salario ad omnes causas, quas habent, vel habituri sunt; queritur modo, an si nullæ causas in illo anno partes habuerint, Aduocari licet petant salarium? Ex p. 2. tr. 15. & Misc. 1. Ref. 42.

§. 1. **N**egatiuè videtur respondendum per ea, quæ adducit Flores de Mena *var. qq. lib. 1. quest. 8. n. 54.* & Azor. *p. 2. lib. 13. c. 29. qu. 10.* vbi ex Bartolo *l. diem functo, ff. de officio assessorum*, ait salarium tantum deberi pro rata temporis, quo laboratum est in lite: labor enim recipit diuisionem, sicut & tempus: & consequenter, merces promissa pro labore, recipit diuisionem.

2. Sed Ioannes Gutierrez contrariam sequutus est sententiam, quam multis rationibus confirmat. Primò, quia non stetit per eum, vt in *l. fin. C. de cond. causa data, & l. qui operas, §. fin. ff. locari.* Ille enim paratus erat ex sua parte adimplere promissum, hoc est, aduocare omnes causas clientis sui, quare si illas non habuit, Aduocato non erit imputandum. Secundò, probatur ratione vinculi obligationis, qua ipse Aduocatus adstrictus erat ad aduocandum pro suo cliente: quæ quidem obligatio in habitu, licet ad actum non sit reducta, propter defectum causarum, tamen pecunia est æstimabilis, maxime cum talis Aduocatus, propter hanc obligationem non possit pro aliis contra suum clientem aduocare, sicque priuatur sua libertate, spæque lacrandi ab aliis.

Potuit enim verisimiliter contingere, vt auctius salarium sibi ab aduersis partibus offerretur, si pro suo cliente non teneretur, quæ omnia considerabilia sunt, atque pecunia æstimanda. Tertio, quia stante dicta conuentione, etiam si cliens plures causas haberet, & respectu earum exiguum esset salarium, non posset hoc casu aduocatus maius salarium petere. Ergo eodem modo si cliens nullas causas habeat illo anno, quas aduocatus exoret, teneretur ad totum salarium. Hæc Gutierrez *pract. qq. lib. 1. q. 32. n. 1. & 2.* cum Matthæo de Afflictis in *constit. huius Regni Sicil. rubr. 82. de salario Aduocatorum n. 4.* & Azeued. in *leg. 10. titul. 16. lib. 2. n. 4. noua collectionis Regiæ.*

3. Sed ego media via incedendo, puto saltem in foro conscientia, non esse tali Aduocato salarium denegandum, neque verò integrè soluendum, sed diminuendum iuxta prudentiam, & arbitrium boni viri. Ita Bobadilla in *polit. tom. 2. lib. 3. c. 14. n. 63.* Et ratio est, quia si pro suo cliente in illo anno aduocaret, multas occupationes, & labores sustineret, quibus non adhibitis, non sustinuit. Verum est quòd si talis Aduocatus eius foret ingenij, vt optabilius ei esset, ita labore, quam otari, nihil de salario minuendum esset, nihil alia diminuendi causa subesset. Et decisio est de mente Rebellij de *obligat. iust. part. 2. lib. 14. quest. 14. num. 7. & 8.*

RESOL. CLXXII.

An conducens operam alicuius, si per conductorem stetit, etiam ob causam fortuitam, quo minus locator operam suam præstaret, teneatur ad omnem mercedem?

Ex quo inferitur, quod possessor malæ fidei non teneretur ad fructus, quos in veritate Dominus rei non erat probabiliter percepturus. Ex part. 3. tract. 6. & Misc. 2. Refol. 14.

§. 1. **D**E hoc casu olim mihi altercatio fuit cum quodam amicissimo Iuriconsulto, qui affirmatiuam sententiam mordicus in casu contingenti tenebat, & rectè quidem, loquendo in foro iudiciali, ex *l. si addes, §. cum quidam, ff. locat.* & aliis iuribus ab ipso adductis.

2. Sed ego in foro conscientia tunc contra Nauarium *c. 17. n. 178.* contrariam sententiam docui cum his limitationibus, si locator aliam non inuenisset mercedem, si mihi suam operam non locasset, aut potuisset inuenire si vellet, & omisit, vt accidit in casu, de quo tunc interrogatus fui, & ideo hanc sententiam tenent Doctores, quos citat, & sequitur Rebellius de *oblig. iust. part. 2. lib. 14. part. 14. n. 15.* & nouissimè Ioannes Valerus in *differ. vtriusque fori, ver. locatio, differ. 3.* vbi sic ait. In facti contingentiæ respondi, cum quidam conduxisset vespere operam cuiusdam pro die sequenti, & statim manè certiore fecisset conductorem se non indigere opera eius, non teneri ad mercedem illius diei, si certum erat ab illo pro eo die nullum inuenire locatorem, etiam si non locasset illi operam suam, vel poterat se locare cum alio, si voluisset, vel in suis teris, quas habebat operari. Sic Valerus. Et ratio est, quia in dictis casibus euenientibus nullam mercedem conductor amittit mea causa, sed sua culpa, quia voluit esse otiosus. Hinc asserunt aliqui, & rectè, quòd possessor malæ fidei non teneatur ad fructus, quos in veritate dominus rei non erat probabiliter percepturus vt quam rem non locasset si habuisset. Vide etiam Ioannes de la Cruz in *direct. parte prima, præcept. 7. q. 4. art. 6. dub. 4. concl. 1.*

Sup. hoc in tom. 8. tr. 7. Ref. 8. per totam, & signanter §. vlt. & in t. 4. tr. 7. Ref. 56. §. vlt.

RESOL. CLXXIII.

An famulus conductus per annum, si discedat ante tempus completum, perdat mercedem? Ex p. 3. tract. 6. & Misc. 2. Refol. 15.

§. 1. **H**ic casus frequenter solet accidere, & affirmatiuam sententiam tenet Bart. in l. si uno, §. item cum qui tam ff. locat. sed hoc procedit in foro iudiciali. Vnde in conscientia tenetur dominus famulum redeuntem admittere, vel ei soluere mercedem temporis quo seruiuit, etiam si redire nolit, nisi domini multum interesset immoratio, & seruitium famuli, nam in tali casu puto ad nihil teneri in conscientia, si eius interesse tantum valeat, quantum id quod famulo debet. Et ita tenet Rebellius p. 2. lib. 1. q. 13. num. 18. & Ioannes Valerus in differentiis vtriusque fori, ver. locatio, differ. 4: Vide etiam Azorium p. 2. lib. 2. c. 39. q. 7. Ioan. Franciscum Suarez in Enchyridio casuum conscientia, lib. 1. ver. locatio, §. famulo, & alios.

RESOL. CLXXIV.

An filius, v. g. Cauponis, Mercatoris, &c. possit exigere salarium, quia patris bona administrauit? Etsi filius ob merum reuerentialem supradictum salarium petere non audeat, an clam à patre accipere possit? Ex p. 4. tract. 4. & Misc. Ref. 66.

Sup hoc infra in tr. 7. ex lara doctrina Ref. 45. recitantur prope finem §. Ex doctrina, sed lege illum per totum.

§. 1. **N**egatiuè respondent Glossa in l. cum oportet, C. de bonis qua liberis, &c. ver. ex eius substantia Petrus Nauarra de restit. lib. 3. c. 1. n. 76. Molina de iustit. tom. 1. tract. 2. disp. 234. & alij communiter, filius enim dum in domo patris degit, obligatus esse videtur ad obsequiales operas.

2. Verùm quia hic casus frequenter potest accidere, ego contrariam sententiam probabilem & tutam esse existimo, cum enim in tali casu lucrum non tantum ex bonis patris, sed etiam ex filij industria proueniat, ideo partim inter profectitia, partim verò inter aduentitia bona numerandum esse videtur, ex quo infertur quòd si solus pater lucrum accipiat, nullamque eius partem filio quasi societatis iure relinquat, tum tantumdem salarij ipsi dare obligatum esse, quantum extraneo alicui deberet, saltem si filius exigat; sin autem ob merum reuerentialem petere non audeat (vt mihi accidit in facti contingentia cum quodam pœnitente), vel probè sciat si petat se repulsam laturum esse, dicendum est, filium clam à patre accipere posse; & hæc omnia docet Layman in theolog. mor. lib. 3. sect. 5 tract. 4. c. 8. n. 6. qui citat Lessium, Nauarrum, Lopez, & Angelum; vnde in tali casu aduertant Confessarij non imponere pœnitentibus onus restitutionis, nisi ultra æstimationem laboris ac industriæ suæ acciperent, computatis in dicta æstimatione expensis, quas pater fecit in illo alendo.

RESOL. CLXXV.

An Domini teneantur prestare salarium famulis infirmis? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 86.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondent, Speculator in titul. de locat. §. postquam tam plene, n. 2. Marius Antoninus var. resol. lib. 1. resol. 92. n. 7. Homobonus de stat. part. 2. c. 23. Grassius decis. p. 1. lib. 3. c. 8. n. 7. Nauarra de restit. lib. 1. c. 2. n. 23. Genuensis in praxi, c. 47. n. 2. & alij penes Moneram tract. de distrib. p. 2. q. 6.

n. 4. & 6. & alij apud Couarruiam lib. 3. var. resol. c. 13. n. 8. qui meritò contrariam sententiam docet: & post illum tenet Molina de iust. tom. 2. r. 2. di. p. 493. num. 3. Megala in 2. 2. lib. 2. c. 8. q. 1. n. 6. Flores de Mena lib. 1. var. q. 8 §. 2. n. 17. Layman in Theolog. mor. lib. 5. r. 5. c. 1. n. 7. Barbosa in suis collect. tom. 1. lib. 3. tit. 6. c. 1. n. 5. vbi ex Guttierrez, & alijs aduersùs Azorium p. 3. lib. 8. c. 14. q. 3. docet, famulum teneri soluere expensas domino, quas in sua curatione fecit: quod etiam tenet Reginaldus tom. 2. l. 25. c. 40. n. 5 17.

2. Dico igitur, quòd dominus non tenetur soluere salarium famulo infirmo pro tempore infirmitatis, modò famulus non existat in extrema, vel graui necessitate: tum enim certum est teneri; obligatione tamen charitatis, & modò non adsit consuetudo gentis, & prouinciae in contrarium. Imò, si quos sumptus in eo curando fecerit, potest illos ab eo exigere: quia iidem sumptus non ad dominum, sed ad famulum locantem se pertinent. Et ratio horum omnium est: quia verè stat per famulum, quominus operas suas non præster: & licet in hoc culpam non habeat, tamen verè deficit in iis præstandis. Et idè hanc sententiam docet etiam nouissimè, præter DD. citatos, Filliucius tom. 2. tract. 28. part. 2. c. 4. n. 84. & Rebellius part. 2. lib. 14. q. 15. n. 1. & 2. qui citat Syluestrum, Angelum, & Tabienam. Vide etiam Ioan. Valerum in differ. vtriusque fori, verb. alimenta, diff. 8. n. 2.

RESOL. CLXXVI.

Quedam practicabilia valdè notanda à Confessarijs circa famulos, & sartores. Ex part. 3. tract. 6. & Miscellan. 2. Refol. 16.

§. 1. **H**enriquez, Villalobos, vir quidem doctus in sum. tom. 2. tract. 25. diff. 13. n. 6. ita circa famulos, & sartores asserit. [Muchas vezes acontece, que los criados se queixan que no les pagan lo que merçen, y toman ellos secretamente algo de mas por via de recompensa, y aun los oficiales tambien, se quedan por esso con sobras, ò retazos de la obra, quanto à esto digo que estos criados cometen hurto, si no es que los hagan seruir por fuerza, ò engaño. La razon es, porque si el salario llega al infimo precio justo, basta que no les deuen mas, y si no llega y no les consta, cierto es, que no lo podran tomar, y quando dixissen, que no llega a infimo precio, parece que no se les puede creer, porque si ellos hallaram otro que les diera mas, no seruirian aquel amo, y pues no le hallã son como mercaderias, que se ruega con ellas y por esso valen menos, que los seruiçios valen menos por falta de amos, como las mercaderias, por falta de compradores, y ansi no tienen de que se queixar. Y si dicen que firuencon mas fidelidad y puntualidad, respondeseles, que no mereçen mas en dinero, si no en otros agradecimientos. Confirmasè esto, porque en este caso no tuuiera el amo al criado si entendiera que le costaua tan caro, y es contra razon querer que otro compre ò alquile por el precio que el no quiere, y ansi rarisimas vezes se puede justificar esta recompensa de los criados, si no es que interuenga miedo, ò fuerza. Lo que toca à los oficiales, que de ordinario son los sastres, y otros semejantes se ha de juzgar por el mismo camino, y ansi no pueden recompensar el precio por dezir que les dan poco por lo que hazen, sino huuiesse miedo, ò fuerza, y en lo que roca à las sobras, y retazos con que estos algunas vezes se quedan. Mi parecer es, que quando se entienda de la voluntad presumpta de señor de la obra, que no quiere, que le bueluan las sobras se podran quedar con ella, y tal creeria yo que es quando fuessè de poco valor lo que sobra,

Quam pro co to in h. i. ad liu in Ref. tamen sartor: additu chez in §. vlt.

sobra, como suelen ser las cercenaduras, y lo que queda de los huecos de la ropa que hazen, porque todos saben que queda esso y nadie lo pide; mas si quedasse cosa de consideracion, como es algun pedazo entero que puede servir, no se pueden quedar con ello, y ansi quando les pide vno que saquen el paño, ò seda, que es menester para vna ropa, y ellos piden mas de lo necesario, porque aya sobras no tienen escusa que es hurto manifesto.]

2. Hæc omnia Villalobos, qui citat Sotum, & Rebellium. Non desinam etiam hîc adnotare Ioannem Valerum in differentiis vtriusque fori, ver. locatio, diff. 8. num. 1. dicere quòd dominus etiam in foro conscientie non teneatur soluere iustum pretium saltem infimum, si famulus iusta de causa noluit aliis seruire, & dominus non refatallet illius seruitium etiam pro iusto infimo pretio si famulus iusticiisset, alias secus; quia scienti; & consentienti nulla fit iniuria; ergo nulla est ratio, quæ fauceat famulo ad conquerendum de domino, nec de diminutione pretij, & consequenter nullo modo potest se compensare. Imò plus addit Valerus num. 2. nempe quòd cum famulus facit aliqua grandia, & extraordinaria seruitia excedentia pretium conuentum, tunc dominus ex gratitudine, & honestate, & debito morali, non tamen legali, tenetur ad æquiualentem satisfactionem; & isto in casu non potest famulus sibi facere vllam compensationem. Hæc omnia Valerus, quæ multum dominis erunt plausibilia. Sed aduersus illos pro famulis insurgit Rebellius lib. 14. quest. 15. num. 9. & se. cum Vaquez opusc. de restit. cap. 5. §. 1. dub. 10. num. 57. & aliis.

que estos algun vezes se quedan, mi parecer es, que quando se entiende de la voluntad presumpta del señor de la Obra, que no quiere que le bueluan las sobras se podran quedar con ellas, y tal creyeria yo que es, quando fuele de poco valor lo que sobra, como suelen ser las cercenaduras y lo que queda de los huecos de la ropa que hazen, porque todos saben que queda esso, y nadie lo pide, mas si quedasse cosa de consideracion como es algun pedazo entero, que puede servir, no se pueden quedar con ello, y ansi quando les pido vno que saquen el paño o seda que es menester para vna ropa, y ellos piden mas de lo necesario, porque haya sobras no tienen escusa que es hurto manifesto, y estan obligados a restituyr.] Hæc Villalobos.

2. His tamen non obstantibus nouissimè Thom. Sanchez contrarium docet, sic enim allèrit in opusc. t. 1. lib. 1. c. 7. dub. 3. n. 4. Si fragmenta quæ supersunt, etiam essent magna & magni valoris licitum est ea emere à sartoribus magistris, non verò ab officialibus, id est, famulis, quia illis communiter minus soluitur, quàm merentur factura, atque ita mihi dixerunt multi ex timoratis, & recte conscientie, cum quibus hæc contuli, & sic sibi compensant, & satisfaciunt his, quæ supersunt, quæ ratio non procedit cum famulis, hi enim pactum iniere cum magistro sub certa quantitate & modo in integrum soluantur magistro, vel non, hic illis in integrum soluit. Sic respondit mihi in quadam epistola suo nomine subscripta quidam satis doctus recentior à me consultus. Ita Sanchez. Sed, vt verum fatear, opinio Villalobos mihi magis placet, tamen si aliqui factores, vel Confessarij opinionem Sanchez sequi vellent, eos ego non damnarem.

RESOL. CLXXVII.

An quis licite possit emere à sartoribus fragmenta, quæ supersunt ex vestibus eius si iuste ea sibi retineant? Ex p. 4. tr. 4. & Misc. Ref. 176.

§. 1. **H**ic casus frequentissimus est, & erit Confessariis multum plausibilis. Negatiuam sententiam docet Villalobos in summ. tom. 2. tr. 25. diff. 13. n. 6. vbi sic ait. [Muchas veces acontece que los criados se quejan que no les pagan loque mereçen y toman ellos secretamente algo de mas por via de recompensa, y aun los oficiales y sastres tambien, y se que dan por esse con sobras o retazos de la obra y quanto à esto digo con Soto, Nauarro, y Rebellio que estos criados cometen hurto, si no es que los hagan servir por fuerça o engaño, la raçon es porque si el salario llega al infimo precio iusto basta, que no les deuen mas, y si no llega y no les consta cierto es que no lo podran tomar, y quando dixesen que no llega al infimo precio parece que no se les puede crear, porque si ellos hallaran otro que les diere mas, no seruiran aquel amo, y pues no le hallan, son como mercaderias que se ruega con ellas, y por esso valen menos, que los seruiços valen menos por falsa de amos, como las mercaderias por falta de mercaderes, y ansi no tienen de que se quejar, y si dizen que sirven con mas fidelidad y puntualidad, respondaseles que no metençen mas en dinero, si no en otros agradecimientos. Confirrase esto porque en este caso no tuuiera el amo al criado, si entendiera que le costaua tan caro, y es contra raçon y iusticia querer que otro compre o alquile por el precio que el no quiere pues es libre, y ansi ratissimas vezes se puede justificar esta recompensa si no es que interuenga miedo, ò fuerça lo que tota à los sastres, y otros semejantes se ha de iurgar por el mesmo camino, y ansi no pueden recompensar el precio por decir que les dan poco por lo que hacen si no huuiesse miedo à fuerça, y en lo que toca à las sobras y retazos con

RESOL. CLXXVIII.

An factores possint à Mercatoribus accipere partem pretij? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 26.

§. 1. **P**ro explicatione supponendum est cum Filliucio persapè soluere eos, qui nouas vestes sibi comparare volunt, committere sartoribus, vt pannum, vel sericum emant à mercatoribus: hi autem, quia ad suam officinam potius accesserint, quàm ad aliam, remittunt de vnaquaque vlna, v.g. partem pretij, quod à quolibet alio requirerent: vt si viginti Iulij alteri venderent vnam panni, remittunt sartoribus medium Iulium pro qualibet vlna, vel postquam solutum est pretium mercis ad rationem viginti Iuliorum pro vlna, largiuntur ipsi mercatores sartoribus tres, vel quatuor Iulios. Queritur ergo, an factores licite possint sibi retinere partem illam pretij?

2. Negatiuè respondet Salas tr. de empt. dub. 45. n. 6. vbi sic ait: Sartores, qui pro aliis emunt, & dicunt illis mercatores, se in ipsorum gratiam minoris vendere, quàm essent vendituri; nihil possunt sibi retinere: quia mercatores falsò hæc dicere solent, vt alliciant factores, vt à se ipsis emant, & non ab aliis.] Ita Salas, qui citat Molinam de iust. tom. 2. disp. 363. n. 3.

5. Sed Filliucius tom. 2. tract. 35. c. 6. n. 149. ita docet: [Si dicti factores fideliter agant negotia eorum, pro quibus mercem illam emunt, non apparet vlla iniustitia in accipiendo eiusmodi pretio: reuera enim magni refert mercatoribus, vt factores potius ad suam officinam veniant, quàm ad alias: & ex altera parte non pluris venditur mercis, quàm valet, & alteri cuicumque traderetur. Ita ille, quod etiam docet Homobonus in exam. Eccl. part. 2. tr. 9. cap. 4. quest. 6. & Salas reuera non dissentit à Filliucio.

RESOL. CLXXIX.

An Religiosi ex occasione, quod merces emptæ cariori pretio potest vendi, si hoc faciunt, dicantur negotiari?
Ex p. 8. tr. 7. & Misc. Refol. 27.

Sup hoc in-
fra ex Ref.
188. lege do-
ctinam §.
vlt.

§. 1. **C**asus potest sæpius in praxi accipere, & negatiuè responderet Renuus à Valle in *Hipparcho seu Disceptatione de Religioso negotiatore*, §. 5. num. 77. vbi sic asserit. Sed quid si Religiosi aliqua ipsis non superflua, & quæ alioqui retinent, statuunt vendere, quia affertur lucrum, & sequæ dat occasio merces vili pretio absque reuendendi animos comparatas, iterum vendendi longè carius, ob circumstantiarum mutationem: Admitto cum Syluestro *verb. excommunicatio* 9. num. 46. & Ióanne Guttierrez *tract. de gabellis, quest. 93. num. 23.* hanc quoque negotiationem posse per Religiosos exerceri, absque noxa, quia cum merces sunt coemptæ, aberat animus eas iteratò vendendi, qui animus est veluti forma negotiationis sacris personis illicitæ, eo quòd sit illi indissociabiliter annexa cupiditatis irritatio, & effusio in res externas, aduehátque varia incommoda, ob quæ talis negotiatio dedecet statum huiusmodi personarum. At venditio, quæ fit occasione lucri animo non præconcepti, cum facta est emptio, vel vacat iis incommodis, vel saltem multò minùs illis gravatur. Nec censeo abhorreere ab hac doctrina, benè multos recentiores quos adducit & sequitur Diana *par. 5. tr. 1. refol. 27.* affirmantes negotiationem illam vetari sacris personis, & habere annexum tributi debitum (si à secularibus ea ex causa vendatur,) in qua lucrum intenditur ex emptione priùs facta. Id enim, vt verum sit, accipiendum est de emptione priùs facta animo reuendendi, quem animum à Religiosis exclusimus. Quo eodem sensu accipiendus est *canon. 2. Consilij Tarraconensis*, sub Hormisda anno 517. celebrati, qui sic habet. Sicut Canonum statutis firmatum est, quicumque in Clero esse voluerit, emendi viliùs, vel vendendi carius studio non utatur. Certè si voluerit hæc exercere, cohibeatur à Clero: Hucusque Renuus.

Quæ nunc
est in tom. 9.
tract. 2. Ref.
256. signan-
ter in §. Et ad
magis, & in
aliis §§. eius
not. pro hac
quæst. & hic
infra in Ref.
188. §. respon-
deo ante mi-
dium. vlt.
quia illa.

RESOL. CLXXX.

Verum Clericus in Sacris constitutus, vel Religiosus possit negotiari per alium? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 72.

§. 1. **A**liqui, vt Caietanus in *sum. verb. Cler. Rodriq. in sum. tom. 2. c. 1. n. 2.* asserunt, posse, dummodo negotiatio non sit turpis, & absit scandalum, hanc sententiam docet etiam doctissimus Michaël de Palatio de *contract. lib. 2. c. 10. fol. mihi 168.* vbi ait: [Videtur non esse peccatum mortiferum Clerico negotiari, si aliunde non trahat rationem culpæ, aut propter scandalum, aut propter mendacia, aut periuria, quæ in ea miscentur. Etenim, si Clericus negotiator antea est admonendus: igitur tunc peccat, quando admonitus non cessat à negotiando.] Sic ille.

Sup. hac ad-
monitione
infra in Ref.
187. §. sed
ego, paulò
post initium,
à vers. Non
desunt.

2. At contra hanc sententiam sunt ferè omnes DD. Salonijs in *2. 2. q. 77. art. 4.* Salas de *contract. tract. de empt. & vendit. dub. 2.* Salzedo in *addit. ad prax. crim. Diaz. c. 57.* Prosper. de August. in *addit. ad summ. Bull. Quar. verb. veltigal.* Paulus Squillante de *oblig. Cler. p. 2. dub. 3. n. 39.* Reginaldus in *praxi, to. 2. lib. 30. tr. 3. c. 2. n. 20.* Medina de *restit. q. 30. art. 2.* Syluest. *verb. Cleric. num. 3.* Comitulus in *respons. moral. lib. 5. q. 53.* Scaccia *tract. de commer. §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 1. 1. n. 7.* Sotus de *iust. lib. 6. quest. 2. art. 2.* Toletus in *sum. lib. 8. c. 53.* Rebellius de *oblig. iust. p. 2. lib. 9. q. 18. sect. 2. n. 8.* Bellettus in *disquis. cler. p. 1. §. 2. 1. n. 2.* & alij DD. quos citat, & sequitur

D. Carolus de Grassis, amicissimus noster in suo *pucherimo tr. de effect. 3. n. 1. & seq.* & patet ex c. *consequens, dist. 88.* vbi Gelasius Papa ait: [Clericis ab indignis quæstibus abstinendum, & ab omni cuiuslibet negotiationis ingenio cessandum: aut, in quocunque gradu sint positi, mox à clericalibus officiis cogatur abstinere.]

3. Limita hanc sententiam, nisi semel, aut iterum Clericus negotiaretur: nam in hoc casu non peccaret mortaliter. Cenedus in *collect. iur. canon. p. 1. coll. 37. n. 2. in fin.* Grassis, & Salas, vbi *supr. cū Lessio, & Maldero.*

4. Sed tota difficultas est, an sit licitum exercere negotiationem per alios: Negatiuè responderet ex nostris P. Megala in *2. 2. l. 2. c. 5. q. 5. n. 157.* Genuen. in *prax. c. 62. n. 6.* Riccius in *praxi fori Eccles. p. 3. ref. 205. n. 2.* Vgolin. de *potest. Episc. c. 13, §. 17. n. 1.* Salzedo, Aug. vbi *supr.* & alij.

5. At mihi contraria sententia semper placuit, quam docet Molina de *iust. t. 2. disp. 342. n. 10.* Malderus in *2. 2. tr. 5. c. 2. dub. 4.* Lessius *l. 2. c. 21. dub. 1. n. 6.* Aragon. in *2. 2. q. 77. art. 4.* Tabiena *verb. emptio. q. 26.* Salas, Squillante, Rebellius, & alij communiter. Et ratio est: quia, vt probat Medina, vbi *supra*, solùm prohibitum est, ne per se Clerici negotientur; & negotiando per alios cessat ratio prohibitionis. Vnde cum Turriano in *2. 2. 10. 2. disp. 59. dub. 2. n. 3.* puto ex vi solius prohibitionis, etiam sine veniali culpa, posse Clericos, & Religiosos negotiari per alios, licet cum Lessio, & Molina aliter sentire videatur Barthol. à S. Faust. in *spec. Confess. disp. 6. q. 103.* putat enim peccare venialiter.

Sup. h
mitatio
magis l
Ref. no
teritæ
Quæro
cundo.
seq.
Sup. co
to in h
Sed tot
Ref. se
per tot

RESOL. CLXXXI.

An Religiosi, & Clerici in Sacris negotiando per alium peccent mortaliter?

Et an fas sit Religiosis, & Clericis inire contractum societatis cum Campsore, aut Mercatore conferente totam operam, Clerici, vel Religiosi ex parte sua non nisi nummos negotiationis, siue pecuniam conferent, in quo nec venialiter etiam peccent? Ex p. 9. tr. 7. & Misc. 2. Refol. 69.

§. 1. **A**firmatiuam sententiam tenet nominatim contra me Pater Bordonus in *consil. Regul. to. 2. refol. 53. n. 38.* Tum, quia, quod alicui non licet suo nomine, nec alieno licebit, *67. reg. in 6.* Tum, quia motiuum prohibitionis præcipuum fuit lucrum, & auaritia, ex citatis textibus, quæ duo maximè damnantur in Clericis præcipuè Religiosis, ob eorum votum paupertatis: auaritia enim hominem cæcum facit, cap. *Auaritia. de elect. cap. Virum. c. Sicut. dist. 46.* maximè Ecclesiasticum, qui nesciat prosequi bonum, & declinare à malo; & omne lucrum in Ecclesiastico vocatur turpe, & damnabile, ex citatis textibus. Sed huiusmodi motiuum non cessat, si Ecclesiasticus per tertium negotietur: quia adhuc animus adiicit auaritiæ, & lucro, aliàs certè non negotiaturus per tertium, si sciret nihil se lucraturum. Præterea, licet negotiatio retrahat Ecclesiasticum à diuinis obsequiis; id tamen non est principale motiuum: quia Clerici, & Monachi ab ineunte Ecclesia, suis persolutis Deo cum gratiarum actione officiis, & obsequiis, se exercebāt in operibus manualibus, & illis licitum erat negotiari pro subleuandis propriis eorum indigentis, quod fecerunt Apostoli, & Monachi S. Benedicti, cap. 1. cap. *secundum. ne Cleric. vel Monachi.* cap. *Clericus 2. & 4. distin. 91.* Ex quibus inferitur, neque per tertium negotiari posse: quia etiam in hoc casu intenditur lucrum, & auaritia. Ita Bordonus, qui citat pro se Megalium, & Genuensem à me adductos in *refol. 72. de contract.*

2. Sed communis sententia est in contrarium, teste Hurtado de *contr. disp. 2. diff. 17.* & præter Molinam, Medinam, & Lessium, & Malderum à Bordonis, ex me adductos, tenet negatiuam sententiam Amicus in *Cur. Theol. tom. 5. disp. 21. sect. 2. n. 31.* Turrianus in *2. 2. t. 2. disp. 59.*

Quæ h est
Ref. accedens,
si an-
ter à § sed
tota.

disp. 59. dub. 3. n. 3. Fagundez de contr. l. 5. c. 12. n. 1. Dicastillus de inst. lib. 2. tr. 9. disp. 1. dub. 5. n. 256. Vvgers in 2. 2. D. Thoma. tr. 9. de contr. in genere, dub. 1. n. 7. Vv dengus tr. de contr. disp. 7. dub. 13. n. 6. Valentia tom. 3. disp. 5. q. 20. punct. 5. Rebellius part. 2. lib. 9. q. 1. sect. 2. Salas de empt. dub. 2. n. 8. Caspensis in Cur. Theol. t. 2. tr. 19. disp. 4. sect. 16. n. 96. Eminentissimus Lugo, Trullench. & Escobar ubi infra. Tum, quia hoc modo cessat ratio prohibitionis: nam neque est aliqua indecentia respectu status, neque Clerici ipsi in ea negotiatione insumunt tempus: tum maximè, quia negotiari per alios nullibi est prohibitum; imò in Clementina 1. de vita, & honest. ut Clericorum, id in simili casu videtur permissum, ut obseruant Vvgers, & Caspensis locis citatis, & ideo non recedo à sententia, quam docui, & impugnat Pater Bordonus.

3. Non desinam tamen hinc adnotare, aliquos Doctores, circa præsentem quæstionem distinguere: & idè Renatus à Valle in suo Hipparcho, seu in discept. de Religioso negotiatore, §. 5. n. 91. postquam me citato, sententiam negatiuam adduxisset, sic asserit: [Mihi distinctio adhibenda videtur: nam, si ille alius, per quem negotiatio exercetur, non sit administrator, nec habeat rationem concausæ, principalis, puto, negotiationem illam per alium, esse Clericis, & Religiosis illicitam; quia is, qui ita negotiatur per tertium, est verè, & propriè negotiator; & sic accipio, quæ habet Straccha part. 1. Operis de Mer. n. 26. monstrans, negotiationem per alium cõstituerè verum negotiatorem. Ad hæc, talis negotiator, etiã si tertium adhibeat, verè tamen obnoxius est omnibus illis inquietudinibus, & fluctibus curarum, ob quas negotiatio per seipsum vetatur factis hominibus. Videmus sanè, maximòs quosque negotiatore, etiã si pluribus administris non destituantur, agitari animo, & irrequietos semper esse, ac procul ab illo sancto otio, quod in sacris hominibus Ecclesia, & ipsum eorum vitæ institutum deposcit. Itaque talem negotiationem per alium illicitam esse sacris hominibus, pono extra dubium. Sicque accipio Roderic. t. 3. qq. Reg. q. 74. art. 8. At, si agatur de negotiatione per alium, qui sit concausæ principalis, & curas omnes, ac sollicitudines negotiationis exorbeat; admitto negotiationem per tertium posse per sacras personas, & Deo dicatas exerceri: sic enim supra, §. 2. ratione 8. rectè positum est, fas esse Religiosis inire contractum societatis cum cãpsore, aut mercatore conferente totam operam: Religiosi ex parte sua, non nisi neruos negotiationis, siue pecuniam conferentibus: in quo ne venialiter quidem peccant, quicquid dicat Mol. tr. 2. disp. 3. a 2. vers. Virum autè. & Guttier. tr. de gabellis, q. 9. n. 30. Et sanè huiusmodi negotiatio caret admistione defectu illorù, ob quos negotiatio malè audire solet; nimirum, obnoxietate mentiendi, vel etiam peierandi, & rixandi; nec habet adiunctam eam mentis dissipationem, quæ aduertit negotiatorem ab otio ministeriis Ecclesiasticis, & vitæ religiosæ cõsentaneo. Fateor, iuxta receptum pronuntiatum; quæ per amicum facimus, videri per nos ipsos facta; verum, qui per aliù facit, purus manet; cum ille alius solus contrahit fordes, si quæ contrahendæ sunt ex opere quod exequendum suscipitur. Et ita cõtingit in hoc negotio. [Hucusque Renatus.

4. Et ante illum hoc etiam docuerat Franciscus Syluius in 2. 2. D. Thoma. q. 77. art. 4. ubi sic ait: [Dico, si personaliter: quia, quòd Clericus negotietur per aliù, committendo, v. g. pecuniam suo vel consanguineo, vel amico, qui ex ea negotietur, & lucrum deinde cum Clerico diuidat; probabile est, non prohiberi in iure: tum, quia illic solùm prohibetur, ne Clericus per se ipsum negotietur, quemadmodum ex citata Clementina prima colligitur: tum, quia rationes inhibitionis non pariter locum habent, quando aliquis solùm negotiatur per alium, nullam ipse præstans operam, sed solùm comunicas pecuniã: tum denique, quia sic pecuniã submi-

nistrare, non est propriè negotiari; nam & viri nobiles, & matronæ honestæ ita subinde lucrum quarunt; nec propterea censentur negotiari. Addendum tamè, huiusmodi mercimonium, & statim Ecclesiasticum dedecere, & vix ab'que alio Clerici peccato fieri posse. Quòd si negotietur ita per aliù, ut famulos, aut factores habeat; per quos negotiatio transigatur, verè in iura delinquit, quia hoc propriè est esse mercatorem.] Hæc Syluius.

5. Ego tamen aduerto cum Eminentissimo Domino meo Cardinali Lugo de inst. t. 2. disp. 2. sect. 3. n. 36. quòd stando in nostra sententia, quam, me citato, ipse etiam tenet, possunt Regulares, & alij peccare venialiter tantum, etiã si non tota cura omnino relinquatur laico, à quo lucrum accipias; sed retines tibi aliquantulum curæ, sollicitando, dirigendo, instruendo, & quasi superintendendo, quæ videtur esse aliqualis negotiatio per temetipsum. Non nego tamen, quòd tanta posset esse hæc superintendencia, ut perueniret ad culpam mortalem: quia perinde esset, ac si per famulum negotieris, quod est in rigore negotiari per teipsum, & opponitur directè, & grauiter legi Ecclesiasticæ, & in hoc consensio cum Renato, & Syluio.

RESOL. CLXXXII.

An Clerici, vel Religiosi possint in propria domo vel Monasterio vendere per famulos vinum, v. g. collectum ex suis prædiis?

Et supponitur Clericos, & Religiosos non esse negotiatores, neque teneri ad gabellam, si vendant vinum recollectum ex suis prædiis. Ex p. 8. tr. 7. & Misc. Resol. 26.

§. 1. **S**uppono tanquam certum Clericos & Religiosos non esse negotiatores, neque teneri ad gabellam si vendant vinum recollectum ex suis prædiis, difficultas est, an liceat hoc facere in propria domo, vel Monasterio; & negatiuè respondet Laym, lib. 3. tr. 4. c. 17. §. 7. n. 40. & ante illum Rebell. p. 2. de contr. l. 18. q. ult. sect. 2. asserentes non decere neque concessum esse, ut in propria domo, vel Monasterio tabernam constituat Clerici & Regulares ad diuendendum vinum expressum ex propriis vineis. Sed consuetudo est in contrarium, & nominatim aduersus Laym. & Rebellium affirmatiuam sententiã docet nouissimè Renatus à Valle in suo Hipparcho seu disceptatione de Religioso negotiatore, §. 6. n. 92. Sup. contentis in hac Res. in to. 9. tr. 2. Res. 94. §. 1. & §. Restat modo respondere. & in Res. 95.

RESOL. CLXXXIII.

An negotiatio prohibita sit etiam Nonitiis nondum in sacris Ordinibus initiatis?

Et in §. 3. huius Resolutionis alium casum decisum inuenies sapius in praxi contingentem pro negotiatione. Ex p. 7. tr. 10. & Misc. 1. Resol. 21.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondet Pater Dicastillus de Inst. lib. 2. tr. 1. disp. 1. dub. 5. n. 241. ubi sic ait: De Nonitiis verò omnium Religionum, qui nondum substantialia vota Religionis emiserunt, dicendum etiam est prædicta prohibitione comprehendi, quandiu in eo statu perseverant. Rationes enim prohibitionis respectu illorum peculiarem habent vim, atque in hanc sententiam communiter videntur Doctores inclinare. Ita ille, & ante illum P. Turrianus tomo secundo, disputatione 59. dub. 2. num. 6.

2. Sed hanc sententiam tanquam dubiam non videtur admittere Cardinalis de Lugo de Inst. tom. 2. disputatione 27. sect. 1. numero. 21. Et ego absolutè illam reprobo cum Patre Gaspare Hurtado, de Contractibus disp. 2. diff. 17. quia negotiatio per sacros Canones est interdicta Clericis in sacris constitutis, & Religiosis; T sed

sed Nouitius absolute non est Religiosus; nec in odio-
sis venit sub nomine Religiosorum: Ergo cum talis
lex sit pœnalis, non comprehendit Nouitios.

3. Sed hinc obiter non desinam apponere dubium
discussum *vbi supra*, à Cardinali de Lugo, *num. 53.*
quia sapius in praxi potest accidere, quare ipse quid
dicendum de hoc casu an contineat negotiationem
prohibitam; si pecunias, quas ex propriis redditibus
vel fructibus habes in alio Regno, non possis ad te
Romam, vbi eis indiges, afferre sine magno decre-
mento, & iactura, eo quod moneta Neapolitana, ver-
bi gratia, minus Romæ valeat, quam Neapoli, & idè
ne afferas pecunias, Romæ minus vtilis, facis ea pe-
cunia emi Neapoli merces aliquas, quas Romæ ven-
dere possis eodem pretio, & fortasse maiori. In quo
casu distingendum puto: nam vel Neapoli pecunia il-
la æquualet Romæ in valore, ita vt non plus valeat
Iulius Romanus, quam Neapolitanus, vel non æqui-
ualet. In posteriori casu videtur esse negotiatio prohi-
bita, nam verè emis Neapoli merces, vt Romæ cari-
us vendas: ibi enim emisti centum Iuliis Romanis,
cum tamen nec Neapoli, nec Romæ Iulius Neapolita-
nus equualet Romano; quare perinde est, ac si Nea-
poli emisses nonaginta Iuliis Romanis, quibus æqui-
ualebant etiam ibi centum Neapolitani, vt Romæ pos-
tea vendas centum Iuliis Romanis. In priori autem
casu, non videtur esse negotiatio illicita: quia non
emis, vt carius vendas; emis enim Neapoli centum
Iuliis Neapolitanis, qui ibi æquualet centum Roma-
nis, vt eodem pretio Romæ vendas, & tuam pecu-
niam sine detrimento trajicias: sicut si ibi commuta-
res Iulios Neapolitanos, pro Romanis, quos sine de-
trimento valoris posses tecum afferre. Quare nec cre-
do id fore illicitum, licet scires merces illas carius
esse Romæ vendendas, quando intentio tua non est
illius lucri, sed seruandi te indemnem; quod autem
per accidens maiori pretio vendas, est per accidens,
& non minùs emissis sine spe etiam illius lucri. Sicut
si debitor tuus, qui tibi debet centum aureos in His-
pania, eos tibi Romæ soluat, vbi pecunia plus va-
let, quam in Hispania, posses illos recipere, quia lu-
crum illud non est intentum, sed solùm recipere id,
quod tibi debetur. Hucusque Eminentissimus Cardi-
nalis de Lugo, cui ego vt satis probabiliter loquenti
adhæreo.

RESOL. CLXXXIV.

*An saltem, qui habet beneficium Ecclesiasticum, sed
nondum est ordinatus in Sacris possit negotiari per se
ipsum? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 73.*

Sup. hoc in
Ref. seq.

§. 1. **N**egatiuè respondet Salas *de contract. tract. de
Nempt. dub. 2. n. 5.* qui citat Rebellium, Veg-
ham, Sà, & Tabienam. Tenet etiam hanc sententiam
Molfesius *in sum. tom. 2. tr. 1. 2. c. 4. n. 129.* & Bellettus *in
disquis. cler. part. 1. §. 21. n. 17.*

Sup. hoc in
Ref. not.
præteritæ.

2. Non reticebo tamen, aliquos DD. in contrarium
inclinare, vt notat Squillante *de oblig. cler. part. 2. dub. 3.
n. 39.* & P. Molina *de iust. 1. 2. tr. 2. disp. 342. n. 2.* vbi ait:
[De beneficiariis, qui in sacris non sunt constituti, an-
ceps est Syluest. inclinareque videntur Doctores alij,
illos non peccare lethaliter.]

RESOL. CLXXXV.

*An Beneficiarius tantum in minoribus Ordinibus ini-
tialis possit sine peccato mortali negotiationem exer-
cere? Ex p. 7. tr. 10. & Misc. 1. Ref. 20.*

§. 1. **D**E hoc casu nouissimè interrogatus fui, & re-
spondi communiter negatiuam sententiam te-
nere Doctores, quos ego citavi *in parte prima. tracta-
tu de contractibus, * resolutione 73.* quibus adhæret me
etiam citato Eminentissimus Cardinalis de Lugo, *de
Iustitia tomo secundo, disputatione 26. sectione tertia,
numero vigesimo sexto,* ex ratione ait ille, prohibitio-
nis, quæ est, vt qui Deo vacant, & seruiunt, non se
implicent negotiis sæcularibus, quia nemo potest duo-
bus dominis seruire; beneficiarius autem addictus est
ministerio, & officio Ecclesiastico, & debere ex officio
Ecclesiæ inferuire, & canere, vel recitare Diuinum
Officium: & quidem si beneficium esset curatum, ma-
gis indecens esset, eiusmodi beneficiarium etiam ante
Ordines sacros susceptos negotiari, quam subdico-
num simplicem nullum habentem beneficium. Se-
cundò à posteriori probari potest, quia ex Bullis Pon-
tificum spolia accipiuntur ex bonis non solùm Eccle-
siasticis, beneficiarii morientis, sed etiam ex acqui-
sitis per negotiationem prohibitam, & illicitam: hæc
autem spolia non minus fiunt, quando beneficiarius
cebat Ordine sacro, quam si illum haberet, ergo
supponitur negotiatio in vtroque esse illicita, & prohi-
bita, quia vterque vacare debet Deo, & non negotia-
tioni mundanæ.

*Qual
Ref. ac
dens.

2. Sed quia consulens quærebat à me, an in con-
trarium adesset opinio probabilis, ego asserui non ob-
stantibus supradictis, beneficiarios non habentes Ordines
sacros non comprehendendi sub prohibitione nego-
tandi, docere probabiliter ex Societate Iesv doctum
Patrem Gasparem Hurtado, *de Contractibus disp. 2. dif-
ficult. 17.* vbi sic ait: Conueniunt Doctores dictam nego-
tiationem prohiberi Clericis constitutis in sacris,
non verò tantum in minoribus, quod contra nonnul-
los existimamus verum, quamuis sint beneficiarij. Ita
ille: & hanc sententiam probabilem putat ex eadem
Societate Filiucius *1. 2. tr. 35. c. 1. n. 20.* & nouissimè me
citato Trullench. *in Decal. 10. 2. lib. 7. c. 20. dub. 19. n. 7.*

RESOL. CLXXXVI.

*Clericus ex portione hæreditatis acquisiuit aliquos boues,
quos aliquando post culturam suorum prædiorum, aliis
locabat, quæserunt, an esset Clericus negotiator?
Et quid si iumenta emat, vt postea lucri gratia locet? Ex
p. 8. tr. 7. & Misc. Refol. 62.*

§. 1. **A**D casum propositum respondeo, consulentem
Aminimè negotiatorem dicendum esse, ex au-
thoritate Molinæ *de iust. 1. 2. tr. 2. disp. 347. n. 24.* vbi sic
ait, Ecclesiastici locare possunt propria iumenta; emere
autem iumenta solùm, vt ea locent, genus est negotia-
tionis, atque adèd ipsi illicitum. Ita ille, sed in nostro
casu cõsulens non emit boues, & equos, vt eos locaret,
sed ex portione hæreditatis ipse acquisiuit; ergo non est
dicendus negotiator, si illos aliquando locet, vt rectè di-
xit Molina; & ita in terminis declarauit sacra Congre-
gatio Concilij, teste Aldano *in comp. can. ref. 1. 2. tit. 20,
n. 3.* & Barbof. *in coll. dec. verb. Cler. fol. 178.* in his verbis
Clerici beneficiarij possunt operas suorum bouum, quos pro
laborandis prædiis suis patrimonialibus, seu beneficalibus,
aut ad eos quoquo modo spectantibus, retinent, dum sibi
vacat, aliis locare pro certa mercede, absque periculo spo-
lij, & pœnarum clericis negotiatoribus. impositarum, dum-
modò tot iuga bouum retineantur, quot sunt pro prædiis neces-
saria, vel si vltra necessitatè boues illi nati sint ex vaccis,
quæ pro necessitate culturæ prædiorum, vel alio licito mo-
do retineantur. Ita sacra Cõgregatio. Sed in nostro casu,
cõsulens tenet illos boues pro cultuatione suorum præ-
diorum, & licet forsità (quod nescio) aliqui sint superflui;
tamen quia ad ipsum non perueniunt ex exemptione
cum

cum animo ad eum locandum, sed licitè illos retinet, tanquam portionem hæreditatis. Ergo, vt firmat S. Congregatio, non erit negotiator si illos locet. Et ita ego sentio, saluo, &c.

2. Nota quòd post hæc scripta inueni à fortiori sententiam nostram confirmare Eminētissimum de Lugo *de iust. t. 2. disp. 26. sect. 3. n. 34.* vbi sic ait. Addit similiter idem Molina *in fine illius disputationis*, illicitum esse, si Clericus iumenta emat, vt postea lucri gratiā ea locet. De quo tamen ego magis dubito quia ipse Molina fatetur, posse Clericum propria prædia, vel iumenta locare: postquam autem illa emit, iam sunt propria illius, sicut si dominata fuissent; quòd verò eo animo emerit, non videtur satis, qui licet prædia emerit animo ea locendi colonis, id non esset illicitum, nec faceret negotiationem: cur ergo emptio iumentorum animo locandi magis erit negotiatio, quàm emptio domuum, prædiorum, vel aliarum rerum animo locandi? Fateor tamen, si frequenter emerentur alia, & alia animalia ad eum vsum, speciem aliquam negotiationis habere: si tamen semel empti fuissent, & postea diutius in eo exercitio haberentur, non video maiorem indecentiam, quàm si semel domus empti fuisset ad locandum, vel grex ad vendendos eius fructus. Vtque huc Cardinalis Lugo.

conductionis factam, vt si emeris prædia, vel animalia ad conducendum; vel est conductio spectans venditionem subsequendam, vt si conduceres agros colendos non in tui sustentationem, sed ad vendendos fructus, & inde lucrum comparandum. Quocirca infert Molina *dictâ disputatione 342. vers. secundum est*, cum Lassarte *de decimis capite 19. numero 56.* esse Ecclesiasticis, & Religiosis interdictum vuas emere, vt vinum per conductos ministros vendant. Et hæc sententia mihi placet. Sed quid dicendum si emas lanam, vt ex ea pannum conficias, præsertim per interpositas personas? Marcellus Vvlpe *in praxi iudiciali capite 33. numero quarto*; Antonellus *vbi supra*; & alij asserunt hoc Clericis non esse interdictum; sed ego adhæreo affirmatiuæ sententiæ cum Castro Palao *vbi supra*, & Gutierrez *question. practic. libro 7. questione 23. numero 42. & 53.* Verùm non desinam hic adnotare quod Fagundez *de contractibus libro 5. capite 11. numero 29.* putat probabilius non esse Clericis interdictum sub peccato mortali emere vuas, vt vinum per operarios efficiant; vel lanam, vt vestes faciant; tamen firmiter tenet supradictos teneri ad gabellam, quia ait ipse, licet hoc presè, & in rigore loquendo, non sit Clericis prohibitum, neque possit dici negotiatio, nihilominus sunt quædam res, quæ Ecclesiasticos non decet, ac proinde tanquam res indecentes ex voluntate interpretatiua Principum, Sacrorumque Canonum censendi sunt clerici illas exercentes ad gabellam illarum in conscientia teneri, & aded *numero 34.* postea sic asserit; secus esset si Monasterium solam venam emeret, non vt per Monachos suos, sed per operarios laicos ad id pretio conductos, ferrum ad vendendum conficeret, esset enim quædam negotiatio inducens, & ided ex voluntate interpretatiua Sacrorum Canonum Principumque secularium ex tali modo indecentis negotiationis, tenerentur ad gabellam, sicut dicimus *numero 29.* de iis Ecclesiasticis, & Religiosis, qui vuas, & lanam emunt, vt vinum, & pannum conficiant per suos operarios ad vendendum. Ita ille. Immo plus addunt aliqui ex lana propriorum animalium conficere pannos per conductos Ministros ad vendendum, genus est prohibita negotiationis, gabellaque inde debetur, vt ex probabiliori sententia defendit. Ita Gutierrez *vbi supra*, *numero 38.* Palao *loco citato*, & Molina *disputatione 342.* Nota etiam non esse negotiationem prohibitam si ex propria vena ferrum etiam per ministros laicos faciant, vt vendant. Si tamen venam ad hunc finem emant, vt non per se ipsos, sed ministerio laicorum ferrum faciant, & vendant, aliqui dicunt esse illicitum, quos asserit Molina *de disput. 342. § Syluester.* ipse tamen merito cum aliis contrarium tenet, quando non sola vena, sed prædium etiam, cui adhæret vena, emitur, & in hoc rectè Eminētissimus Dominus meus Cardinalis Lugo *de iust. tom. 2. disp. 26. sect. 3. n. 3.* non agnoscit discrimen inter rem emptam, aut ex testamento habitam, cum vtraque sit illius Monasterij, v.g. quod potest fructus rei suæ etiam per laicos operarios extrahere, & vendere. Et tandem possunt Ecclesiastici etiam Religiosi animalia emere, quæ in propriis agris, & prædiis nutriant, vt cum creuerint, vel partus excusserint, illa, illorumque fructus vendant; item possunt mulam, aut iumentum emere, vt cū creuerit, & inferuerit, carius vendant; præterea possunt licitè locare illis propria prædia agros, & iumenta, vt ea locent; sed vt aliis ea ab illis pretio conducant; genus est negotiationis, illis illicitum, de quo ad gabellas in conscientia tenentur. * Conducere etiam possunt prædia ad suam, suorumque sustentationem, non lucri causa; Si tamen lucri causa, non causa propriæ sustentationis, vt dixi, agros alienos, aut salinas conducant, vt fructus, vel salem exinde confectum vendant, esset id negotiatio, proindeque gabellam ex ea deberent; si

Sup his mās
gis clarè
quamuis bre-
uiter in §. vlt.
Ref. præteri-
ta. & pro cō-
ductione
agri colendi
in to. 9. tr. 2.
Ref. 264. &
infra in hoc
ipsomet §.
propè finem.
vel. condu-
cere etiam:

Sup. hoc in
Ref. seq. §.
Item illa
mutatio, si-
gnanter pro-
pe finem di-
cti §.

Sup. hoc sup.
in §. 1. huius
Ref. à lin. 5
& signanter
in Ref & §.
cius annot.

* Sup. hoc post
initium hu-
ius §. vers. Vt
si conduceres
agros, & in
alia Ref eius
not. pro ista
quest.

RESOL. CLXXXVII.

aliqua notabilia circa negotiationem Clericis & Religiosis interdicta.

Et inter alios casus, qui praxi adducuntur, queritur, an Clericis sit interdictum emere vuas, vt vinum ad vendendum faciant?

Et an Clericus, vel Religiosus peccet mortaliter, si vna, vel altera vice negotietur?

Et an Episcopus possit tenere cymbam piscatoriam pro suo vsum, familia, prædicatorum, hospitum, &c. & pisces, qui postea supersunt vendere?

Et an Clericus possit emere pro victu suo, & familia in abundantia, & si quid superest postea vendere, etiam si vendat carius, quam emerat? Ex p. 11. tr. 3. & Misc. 3. Resol. 10.

§. 1. **O** Væro primò, an Clericis sit interdictum emere vuas, vt vinum ad vendendum faciant? Negatiuè respondet Carolus Antonellus *de Regimin. Ecclesiast. Episcop. libro 6. capit. 7. numero 14.* vbi sic ait: An verò Clerici possint aliquid lucrati ex honesto artificio? Respondeo affirmatiuè ex *cap. nunquam, de consecr. distinct. 5. cap. Clericus victum, & capit. sequent. 91. distinct.* etiam sine necessitate; differt si quidem negotiatio ab artificio; quia negotiatio tunc dicitur, quando res empti non mutata forma, alteri venditur, quando res empti non mutata forma, alteri venditur; artificio verò dicitur, quando prima forma totaliter est mutata, vt ibidem dicit Genuensis *numero secundo*, & alij. Vnde licitum est Clericis emere vitam vt vinum faciant; vel oliuas vt oleum vendant. Ita ille.

2. Sed contrariam sententiam tenet Dicastillus *de iust. libro secundo, tractatu nono, disputatione prima, dubio quinto, numero 238.* & Castus Palao *tom. 1. tercio, tractat. 16. disputatione 4. puell. 13. §. 3. numero quarto*, vbi sic asserit; Affinis negotiatio prohibita est conditio, quæ Clericis in Sacris, & Religiosis interdicitur expressè *capit. 1. & 3. 21. questione 3. & capite 1. ne Clerici, vel Monachi.* Sed non qualibet conductio hac prohibitionem continetur; nam si conducas agros, vt per te, tuosque colonos colas in tui sustentationem, non peccas; Item si proprios agros aliis loces, vt tenent Doctores omnes. Illa ergo conductio est prohibita, quæ supponit emptionem eo fine

verò ex propriis salinis saltem efficiant, vt venalem faciant; negotiatio non esset, nec ad gabellam tenerentur. Eodem modo si greges alienos conducant, vt fructus, id est partus, lac, caseum, lanam, vendant, negotiatio est, si fiat lucri causa, non ad sustentationem vitæ, secus si ex propriis gregibus hæc eadem venderent; quoniam esset venditio rerum suarum. Hinc licet dicendum sit, Clericos posse etiam pecunias aureas, quas habent permutare pro argenteis cum lucro, quia nec hoc est propria negotiatio; tamen hoc non videtur admittendum, quando pecunias illas aureas ab aliis acceperunt ad emendum pro illis aliquid, & ibi eas referuant, vt postea maiori valore permutent, rem commissam pecunia argentea exequendo. Ita Cardinalis Lugo *de Iust. tom. 2. disp. 26. sect. 2. n. 30.* & Lezana *ver. negotiatio quoad Regulares n. 5.*

Sup. hoc su-
pra in Ref.
180 §. Limi-
ta. Sed lege
eam per totã.

3. Quæro secundò, an Clericus, vel Religiosus peccet mortaliter, si vna, vel altera vice negotietur? Affirmatiuè responderet Castrus Palaus *tom. 3. tract. 16. disput. 4. punct. 13. §. 2. num. 6.* vbi citat Molinam, Salonium, Morlam, Rebellium, & Gutierrez. Ratio est, quia in *capit. 1. ne Clerici vel Monachi capit. final. de vita, & honest. Clericor. cap. negotiationem, cap. fornicar. 88. distinct.* Clericis, & Religiosis prohibita est negotiatio, sed ad veram negotiationem non requiritur repetita emptio & venditio, sed in vna tantum emptione & venditione consistere potest, vt manifestè probat Textus in *cap. eiiciens 88. distinct.* ibi, *qui verò rem comparat.* Ergo ex vnico tantum actu negotiationis peccatum mortale esse potest. Adde ex vnico actu gabellam debitam esse, iuxta *leg. regiam 7. titul. 18. lib. 9. recopulat.* ibi: [No aya lugar en lo que los Clerigos vendieron por via de mercaderia, trato y negociacion,] vbi solam venditionem spectat, tamen si mercatorem non constituat, vt pluribus allegatis firmat Gutierrez *practic. quæst. libro septimo, quæstion. 93. à numero 42.*

Alibi pro
Clericis, &
Religiosis in
Ref. not. pra-
terita, & in
eodem §.

4. Sed ego alibi docui cum pluribus Doctoribus, Clericos, vel Religiosos non peccare mortaliter, si semel, vel bis negotiatione exerceant, & tunc etiam idem probabiliter assero, & hanc sententiam tenet Antonell. *de regimine Ecclesiast. Episcop. libr. 6. cap. 8. numero 16.* Marcellus Vulpe in *praxi iudiciali cap. 33. n. 9.* & me citato Lezana *tom. 4. ver. negotiatio quoad Regulares numero 4.* idem etiam docet, me citato, Eminentissimus Cardinalis de Lugo *de Iust. tom. 2. disp. 26. sect. 3. numero 24.* vbi sic ait: Non desunt qui negent negotiationem esse in Clerico peccatum mortale ante monitionem, & secluso scandalo, ita Caietanus in *summa verbo Clericus*, Michaël de Palao *de contractibus, lib. 2. cap. 10.* & videtur consentire Rodriquez in *summa tom. 2. cap. 1. num. 2.* dummodò negotiatio non sit turpis; alij tamen communiter & melius fatentur, hoc esse præceptum graue, vt pœnæ censurarum indicant, dicunt verò vnam, vel alteram emptionem ad lucrandum factam, secluso scandalo, & nisi negotiatio esset in maximâ summa, non esse materiam grauem, quia iura citata loqui videntur ferè semper de clerico exercente negotiationem, eivè insistentem, negotiatione victum quærente, &c. quæ omnia non verificantur de vno, vel altero actu. Ita ille, qui citat Salas, Salsedum, Cenedum, Malderum, & Lessium, quibus adde Ioannem Vvigers *de iust. tract. 5. dub. 2. numero 6.* Dicastillum *lib. 2. tractat. 9. disput. 1. dub. 4. & 5. numer. 234.* Pellizzarium *tom. 2. tract. 6. cap. 10. num. 6.* Dicendum est itaque non peccare Clericum mortaliter vnum, aut alterum actum negotiationis exercendo, neque enim quis dicitur exercere negotiationem, aut esse negotiator, quamuis ex occasione aliquando & rarius faciat aliquem actum negotiationis, vt bene advertit Morla *loco cit.* & videtur quoque hîc esse sensus, & mens Caietani, quando dicit non peccare mortali-

Sup hac mo-
dicatione ibid.
in fine §. 1.

ter si absit contumacia, contemptus, temeritas, quæ non omninò absunt, quando quis assiduè negotiatio- ni incumbit: Secus quando tantum vnus, aut alter exercetur actus: Nota tamen quod licet hæc opinio sit satis probabilis, hodie magis communis, contra quàm, Palaus, & Molina asserit, tamen illam credo non esse in foro externo à collectoribus spoliozum amplectendam ex his, quæ docet Riccius in *praxi tomo tertio, resolutione vigesima, numero tertio*, ex quadam Bulla Pij Quinti

5. Quæro tertio, an possit, verbi gratia, Episcopus tenere cymbam piscatoriam pro eius vsu, & suæ familiæ, prædicatorum, hospitem, &c. & pisces, qui postea supersunt vendere? Negatiuè prima facie videtur respondendum: Nam licet piscatio sit Clericis interdicta, *leg. legatis seruis ff. de legat. 4.* tamen hoc limitatur, si pisces venderent, ita ibi Albericus, & Sebastianus Medices *tractat. de venat. & piscat. quæst. 60.* Verùm ego ad casum propositum affirmatiuè respondeo, nam Episcopus in tali casu primariò dictam cymbam piscatoriam tener ad suam, Prædicatorum, hospitem, & suæ familiæ sustentationem: Si verò postea pisces vendat superessentes, hoc est per accidens, nec principaliter ab ipso intentum, vel in fraudem; ergo hoc ei licitum erit. Probatur à simili, quia vt obseruat Marcellus Vulpe in *praxi iudiciali, c. 17. n. 17. & c. 33. num. 11.* Molina *de Iust. tract. 1. disp. 342. nu. 41.* Castrus Palaus *tom. 3. tract. 16. disp. 4. pr. 13. §. 3. n. 6.* Pellizzarius *tom. 2. tr. 6. c. 10. pr. 8. n. 11.* Hermannus Busembaum in *medulla Theologia moralis lib. 5. tr. 5. c. 3. dub. 7. num. 15.* Genuensis in *praxi c. 77. num. 12.* & Eminentissimus Dominus meus Cardinalis de Lugo *vbi infra n. 13.* possunt Clerici emere pro victu suo, & familiæ in abundantia, & si quid superest postea vendere, etiamsi vendat carius quam emerat. Nec hoc diceretur negotiatio, neque teneretur soluere gabellam; quod docet & concedit Gabriel Pereyta *de manu regia tom. 5. c. 10. n. 3.* vbi sic ait. Illud tamen semper prænotandum duco, quod si contingat, vt Clericus aliquid emat, prout vinum in proprios vsus & postea illud vendat, quod superexcreuerit, vel illo iam non indigeat, quod non ex eo amittit suum privilegium, vt ab omni tributo sit immunis, ita ille. Itaque cum in casu nostro certum sit non esse interdictum Episcopo tenere cymbam piscatoriam ad sumendos pisces pro sua, prædicatorum, hospitem, & totius familiæ sustentatione; sequitur ex dictis, pisces remanentes, & qui supersunt posse illos vendere absque nota negotiationis, & onere alicuius gabellæ: Et ratio est, quia illa piscatio non efficitur ab Episcopo (vt in casu fortiori notauit Eminentissimus Lugo *de Iust. tom. 2. disp. 26. sect. 3. n. 19.*) in fraudem, & directè ad vendendum, sed primariò, & sincero animo ad proprium vsum ac prædicatorum, hospitem, & familiæ sustentationem, ergo licitum ei erit pisces superessentes absque solutione gabellæ & alicuius statuti obligatione per alios vendere, & ita ego interrogatus de hoc casu ab Episcopo Pisauriensi respondi, quod etiam firmavit doctus Pater Magister Lezana.

Quod h
in Ref. si
lege doc-
nam §. 1

RESOL. CLXXXVIII.

An Clericus, vel Religiosus, qui suis sumptibus, vel Monasterij, imprimat libros à se compositos, eaque exemplaria postea in diuersis Regionibus vendit, dicatur negotiator?

Et docetur, quod illa tantum est negotiatio propriè dicta, quares emittitur, vt eadem immutata in eadem specie carius vendatur.

Et alij multi casus pro Regularibus adducuntur, in quibus illis est licita negotiatio, vt si vendant panem coctum

coctum ex fructibus, eorum, lateres, calcem, & c. Ex p. 1. tract. 6. & Misc. 6. Resol. 41.

§. 1. **A**ffirmatiue responder Gherardus Bosellus in *decisio. nibus Mutinensibus lib. 1. q. 28.* nam talis videtur negotiatio propria, & prohibita, etenim negotiatio est vendere carius, seu quaestus gratia rem emptam nihil immutatam ab vendente, sed hic Religiosus vendit, quo emit, si quidem carta ab illo non fuit immutata, neque scriptura, ex quibus duobus codices impressi constant, quorum vtrumque emitur.

2. Item, quia si Religiosus curet impressos libros iterum imprimi vt vendat, est negotiator similiter si curet imagines imprimi, easque vendere velit. Similiter si lanam emat, ex qua pannos venales conficit suo sumptu.

3. Item, illa mutatio excusat Clericum à negotiatione, quæ sit opera, & industria eius, ex Anchar. *d. c. quanquam. Nauar. cap. 27. n. 128. Feder. conf. 207.* Licet enim propterea Clerico artificium exercere, gloss. *q. 14. vt more Apostolico suis manibus viuant, c. Namque, de consecrat. dist. 6. c. 3. dist. 91.* Vbi ex Concil. Carthag. Clericus victum, & vestitum sibi ex artificio, vel agricultura absque officij sui dumtaxat detrimeto parer, & *c. 4.* Clericus quantumlibet verbo Dei eruditus artificio victum parat, v. g. faciendo, aut scribendo libros *gloss. c. 3. dist. 91. Turrec. dist. 4. c. Canonium q. 14. & c. negotiatorem dist. 78. n. 2.* Ergo negotiatio erit ista, de qua loquimur, & hæc omnia affert Bosellus, *vbi supra,* & pro confirmanda sua sententia facit nimis Molina, *de contractib. disp. 3. 42. n. 6.* vbi docet non posse Ecclesiasticos ex laua etiam suarum ouium per conductos operarios pannum conficere, vt vendant; additque, ex panno sic confecto non deberi gabellam, quam soluunt laicis in suis venditionibus, confirmantur superius dicta per ea, quæ firmat Larrea in *allegationib. fiscalibus, tom. 2. allegat. 42. n. 42.*

4. Sed contrariam sententiam tenet Pellizarius in *man. Regul. tom. 2. pract. 6. c. 10. num. 1.* vbi sic ait: An præsens prohibitio efficiat quo minus Regulares licite possint imprimere libros in propriis Monasteriis (seruatis tamen seruandis) eosque postea vendere non solum aliis Monasteriis Ordinis, sed etiam cuicumque alij extraneo debitum pretium soluenti?

5. Respondeo non efficere, & probatur, tum quia in isto casu non venditur vlla res empta: cum tamen negotiatio proprie dicta sit ea, qua aliquid emitur, vt carius; immutatum vendatur, vnde non video cur Regulares in isto casu dici debeant negotiatores: quamuis alias non videatur expedire, quod Religiosi his tricis se immisceant ob plura, vt varia incommoda, quæ inde possunt procedere. Ita Pellizarius, & post illum Pasqualigus in *99. concent. 1. q. 73. num. 2.* ibi docet quod hos libros imprimere, & vendere non sit negotiatio proprie dicta, quæ sit prohibita Clericis, & Religiosis, sicut nec etiam negotiatio colere conductis operariis proprios agros, & fructus perceptos vendere. Quia illa tantum est negotiatio proprie dicta qua res emitur, vt eadem immutata in eadem specie carius vendatur: ita vt lucrum intendatur ex emptione prius facta, & docent Lessius *lib. 2. de iust. & iur. cap. 21. num. 8.* Alterius *to. 1. de censur. disp. 19. lib. 5. c. 6. dub. 7.* Molina *tom. 1. de iust. & iur. tract. 2. disp. 342.* Duardus in *Bullam Cæna lib. 2. can. 18. quest. 8. num. 14. & seq.* Bellet. in *Disquisit. Cler. par. 1. de discipl. Cler. §. 21. num. 7. & seq.* Malder. *1. 2. de iust. & iur. tract. 5. c. 2. dub. 4.* Syluius *2. 2. q. 77. art. 4. concl. 4. ad 6.* Rebellius *de oblig. iust. part. 2. lib. 9. q. ult. sect. 1. & 2.* Tannerus *to. 1. disp. 4. q. 7. dub. 2. n. 69.* Turrian. *2. 2. tom. 2. disp. 59. dub. 2. num. 1. & seq.* Riccius *to. 1. Praxis resol. 317.* Marta *de iurisdic. par. 4. casu 3. num. 9. & 10.* Faustus in *speculo confessor. disp. 33. quest. 17.* Palaus *part. 2. oper. moral. tract. 11. disp. vnic.*
Tom. VI.

part. 9. num. 16. Barbosa *tom. 2. Collectan. in ius canon. lib. 3. titul. 50. cap. 6. numer. 3.* Bonacina *disputat. 1. in Bullam Cæna, quest. 19. punct. 3. §. 3. num. 3.* Soufa in *Bullam Cæna cap. 19. disput. 92. conclus. 1. num. 4.* Spirell. *decision. 24. num. 8. & sequent.* & ex iis qui libenter immunitatem Ecclesiasticam oppugnaverunt Cevallos *de cognit. per viam violent. parte secunda, quest. 64. numero 21.* Pereira *parte secunda, de manu Regia cap. 24. num. 34.*

6. Ex his resoluenda est difficultas. Non posse nimirum dictos libros grauari gabellis, sed posse tam Religiosos, quam cæteros Ecclesiasticos eos liberè vendere, & asportare vendendos, quocumque voluerint, absque eo quod alicubi soluant gabellas quamdiu manent sub ipsorum dominio. Quia tales libri tanquam Ecclesiasticorum siue sint bona Ecclesiastica, quando sunt Religiosorum, siue reducantur ad bona patrimonialia, exempta sunt à iurisdictione laica, & proinde non possunt grauari gabellis vt decernitur in *c. quamcunque de censibus in 6. & cap. de immunitat. Ecclesiast. & in Bulla Cæna canonic. 18.* & ideo imponentes gabellam, & exigentes incurrunt excommunicationem, ex quibus infert non posse dictos libros grauari gabellis.

7. Quid ego sentiam in hac difficultate dicam, consulendam itaque puto primam sententiam, in rigore tamen non possum secundam damnare; nam vt obseruat Pater Vydingus *tract. de contract. disp. 7. dub. 13. numer. 6.* Patres inclitæ Societatis IESVS Can. 84. Congregationis septimæ declararunt habere speciem negotiationis Typographiæ sumptus pro edendis libris Societatis subministrare, & exemplaria, lucra, damnataque Societatis diuidenda accipere; in hoc autem genere negotiationis, cum non sit iure communi prohibitum, potest Generalis, sed non nisi ob grauissimas causas dispensare. Ita ibi, ex qua declaratione firmatur nostra opinio, nempè primam sententiam esse consulendam, cum talis actio habeat speciem negotiationis, & quod non sit absolute damnanda secunda sententia, cum talis actio non sit proprie negotiatio, & in sacris canonibus prohibita, nam alioquin non posset in illa Generalis Societatis dispensare, & sic secundæ sententiæ sine vllò scrupulo adherere. quando Religiosus non inueniret Typographum, qui vellet suum librum imprimere, aut non ita appositè imprimeret, tunc quidem posset suis sumptibus illum imprimere, & vendere quot ad expensas resarciendas sufficerent; nam in tali casu seruaret se indemnem, & hoc non efficeret quaestus, aut lucri gratia, sed tantum ad sumptus factos resarciendos.

8. Assentiar tamen libenter Patri Pasqualigo, quod si libri Religiosorum & aliorum Ecclesiasticorum imprimantur ab impressoribus propriis sumptibus possint Ecclesiastici ea exemplaria, quæ in recognitionem operis accipiunt ab ipsis impressoribus, liberè vendere, & asportare quocumque voluerint nulla soluta gabella; quæ non poterit exigi ab iis, qui exactioni assistunt, & si exigant, incurrunt excommunicationem. Nam hæc exemplaria, postquam consignata sunt auctoribus, enumerantur inter bona ipsorum.

9. Nota hinc obiter, Pellizarium *vbi supra, n. 17. & 18.* docere, Regulares facta fornace ad vsum propriæ fabricæ, posse etiam externis vendere lateres, calcem, & c. quia accessorium sequitur principale, principale autem in præsentem casu est vsum proprium Monasterij: vnde fit, vt sicut Regulares non sunt nec dici possunt negotiatores, si fornacem faciant ad vsum propriæ fabricæ, sic nec sint nec dici possint ex eo, quod modo dicto externis vendant lateres, calcem, & c. ex sua fornace. Item, Regulares dummodo id non faciant extra proprium Monasterium ex frumento in

propriis agris collecto conficere panem, eumque védere in publica officina. Tum quia Episcopi, quibus non minus interdicitur negotiatio, quam Religiosis, suum interdum distrahant frumentum hoc modo; nimirum publicè vendendo panem ex eo confectum; ergo & idè licitum erit Religiosis, cùm sit eadem ratio de his, ac de illis: tum quia panis factus ex frumento collecto in propriis agris, est fructus seu quasi fructus propriorum prædiorum, ad eoque sicut Religiosi vendentes frumentum perceptum in suis agris non sunt negotiatores, ita nec erunt si vendant panem ex dicto frumento effectum, tum quia aliquando id faciunt Religiosi scientibus, & non dissentientibus Prælati, cùm facile possint dissentire: ergo signum est id esse licitum, & consequenter non debet ipsis derogari: præsertim si ij aliàs non possint sua diuendere frumenta, sicque prospicere necessitatibus Monasterij, quòd non rarò euenit.

Q uoad hoc in Ref. præterita ex doctrina §. vlr. lege post med. vers. Illud tamen & supra, vide doctrinam Ref. 179. à princ.

10. Item Regulares posse emere ad vsum Monasterij, & postea accrescente pretio eorum vendere, sperantes fore vt eadem paulò post emant vilius. Et hæc dicta esse volo secundum mentem Patris Pellizarij. Et quidem Barbofa *de iure Ecclesiastico* l. 1. c. 40. n. 128. ex Abbate, Carolo de Graffis, & aliis approbat Clericos posse vendere panem coctum, & ad minutum ex frumento collecto in propriis prædiis, id tamen quod attingit ad Religiosos admitti non debet: ita vt id faciant in propriis Monasteriis, secus si per alios, & in domibus sæcularium, quòd etiam obseruat Lezana *in summ.* tom. 4. verbo *Negotiatio*, num. 7.

RESOL. CLXXXIX.

An Clerici possint esse fideiussores?

Idem est de Episcopis.

Et quid, si Clericus pro alio, vel aliis Clericis fideiussisset? Et notatur, quod Monachi absque licentia Prælati, & maioris partis Capituli, fideiubere non possunt, quod si fecerint, & mutuo acceperint non obligatur Monasterium, nisi quatenus in eius vtilitatem conuersum est.

Et an hæc doctrina locum habeat in Prælato? Ex p. 11. tr. 4. & Misc. 4. Resol. 31.

§. 1. **A**liqui asserunt, vt Clerici quidem non possint ab initio fideiubere, si tamen fideiusserint, & contra eos nihil fuerit exceptum, fideiussio subsistat, & obligatio vinculum sortiatur, Antonius Gomez *de contr. c. 13. r. 18.* Franc. *de fideiuss. c. 2. n. 234.* Gedd. *de contr. & committ. stipul. c. 7. n. 306.*

2. Fundamentum huius opinionis consistit in *c. peruenit de fideiussorib.* vbi talis Clerici fideiussio valere, & rata esse iubetur.

Idem planè confirmari videtur, *text. c. const. 3. extr. eod. tit.*

3. Addunt hisce textibus istam rationem, quòd multa quæ ab initio fieri prohibentur, si facta fuerint valeant, ac rata habeantur.

4. Denique huc confert quòd dicitur in *l. 3. versic. planè ff. de fideiussorib.* vbi Vlpianus planè inquit, si non idoneum fideiussorem dederit, magis esse, vt satisfactum sit, quia qui admisit eum fideiubentem, idoneum esse comprobauit. Sic igitur licet Clericus ab initio dari fideiussor nequeat, & sit idoneus fideiussor; si tamen creditor eum admiserit sciens; vt idoneum comprobasse dicendum est.

5. Verùm hanc sententiam non approbat Hulricus Hunnius *in Commentariis ad Treutler. vol. vlr. disp. 28. thes. 4. q. 12.* nam primò certa, & indubitata est iuris regula, quòd omnis actus contra iuris expressam prohibitionem gestus, nullius sit momenti, & pro infecto habeatur *l. 7. §. 16. ff. de pactis, l. 112. §. fin. ff. de legat. l. 1. non dub. §. C. de legib.*

6. Iam verò non potest negari, quin fideiussio Clericorum sit contra expressam prohibitionem iuris *Non. 123. c. 6. & Nouell. Leonis 86.* nullas igitur vires habeat: sed ipso iure nulla exister.

7. Accedit quòd Iustinianus Imperator in *d. c. 6.* sancit iudicem pœnam incurere debere, qui Clericum fideiussio rem approbare ausus fuerit. Quod sanè argumento est, Iustinianum omnimodo improbare Clericorum fideiussionem, ita vt non solùm eam ab initio fieri prohibeat, sed factam etiam improbet.

8. Non obstant, quæ pro contraria opinione supra adducta fuerunt.

Nam ad *d. c. peruenit. extr. de fideiussorib.* respondetur, ibi Clericum pro aliis duobus Clericis fideiussisse apud mercatores Bononienfes, quo casu fideiussio admitti videtur, non aliter atque admittitur, quando inter se mutuo fideiubent: atque ita continet istud caput exceptionem à regula: tamen enim Clerici prohibeantur fideiubere; tamen hoc fallit, quando Clerici lite pulsati pro se inuicem fideiubent, est quippe hæc vicaria fideiussio, & manus manum fricat *l. cum Clericis §. 1. l. omnes §. præterea cum §. seq. C. de Episc. & Cler.*

9. Ad *c. constitutum 3.* respondetur ex textu illo relucere; nec colligi posse quòd loquatur de Clerico fideiubente, proinde iuxta Nouellas Iustiniani, & Leonis non esse intelligendum de Clerico, sed de laico exaudiendum.

10. Ad regulam istam, quòd multa facta sustineantur, quæ ab initio fieri prohibentur, respondeo eam non pertinere ad ea, quæ legibus simpliciter & absolute fieri prohibentur propter expressum *text. d. l. §. C. de leg.* vbi dicitur, ea quæ fieri legibus prohibentur pro infectis haberi, licet legislator fieri prohibuerit tantum, nec addiderit specialiter inutilia esse debere: igitur ad ea solùm istam regulam referri debere, quæ fauorem dumtaxat alicuius priuatum, non verò, quæ vtilitatem publicam concernunt.

11. Ad vltimum respondetur, textum illum *d. l. 3.* intelligendum de illo idoneo fideiussore, qui ob commodum ipsius creditoris à fideiussione arcetur, ne scilicet per fideiussionem eius damnum aliquod incurrat creditor eò quòd ipsi non satis cautum, nec prospectum est. At in proposito casu nobis sermo est de illo, qui non causa ipsius creditoris, sed Reipublicæ gratia pro idoneo fideiussore habetur.

12. His tamen minimè suffragantibus, ego censeo posse Episcopos, & Clericos fideiubere, & ita hanc sententiam tenet ex Theologis Molina *de iustit. disp. 540. Lessius lib. ... c. 28. n. 19.* & post illos Lugo *de iust. tom. 2. disp. 32. sect. 1. §. 2. n. 10.* Dicastillus *de iust. lib. 2. tract. 16. disp. 1. dub. 2. n. 29.* Dico igitur, quòd Clericus licet fideiubere non possit in præiudicium Ecclesiæ, potest tamen in damnum proprium, & ita consuetudine obseruatur, quamquam etiam tunc ex fideiussione non tenetur, nisi quatenus commodè soluere potest, ita vt non egeat, iuxta *c. Odoardus, de solut.*

13. Concedo tamen, quòd Clerici extra necessitatem non possunt pro laicis frequenter fideiubere, prohibentur enim sub pœna dispositionis *c. te quidem 11. q. 1.* fideiussio tamen tenet *c. vlt. de fideiussor.* Si tamen rarò fideiubeant, poterunt iuxta dicta ob receptam consuetudinem absque damno Ecclesiæ.

Vide etiam Petrum Nauarrum *de rest. lib. 4. c. 3. num. 173. cum seqq.*

14. Nota hic etiam, quòd Monachi absque licentia Prælati, & maioris partis Capituli fideiubere non possunt; quòd si fecerint, aut mutuum acceperint, non obligabitur Monasterium, nisi quatenus in eius vtilitatem conuersum est, ita rescripsit Innocentius III. *in cap. quod quibusdam de fideiussorib.* Legatur Syluest. verbo *Fideiussor. q. 3. & 5.* Angelus *n. 7.* Sanchez *lib. 6. Mor. c. 14. n. 38.* Molina *disp. 540. cit. vers. Religiosus.* Hæc doctrina locum

locum etiam habet in Prælato, qui tamen in modica absque sui Capituli consensu expresso potest fideiubere, cum de huiusmodi rebus disponendi tacitum habere videatur consensum Capituli.

RESOL. C X C.

An Beneficiarius possit licite absque assensu Apostolico locare fructus, & redditus beneficii ultra triennium? Et notatur redditus Cancellaria Episcopalis locari non posse, sed debere per proprios Ministros exerceri. Et an bona donata, seu relicta Ecclesie, seu Monasterio, aut loco pio bonorum immobilium capaci, ea conditione, ut possint alienari absque solemnitate, & assensu Apostolico, an inquam, talis conditio sit adimplenda? Et an pecunia data pro dote Monialis possit infumi in emendo agro, vel vinea, ut de fructibus ipsius Monialis sustentetur? Ex p. 10. tr. 16. & Misc. 6. Ref. 51.

§. 1. **N**egatiuè respondet Pyrrus Corrad. *de dispens. lib. 9. c. 1. n. 3.* & Doctores, quos citat, & sequitur Angelus Bossius *in Mor. var. t. 3. tit. 18. §. 6. n. 354.* Et ratio est, quia omnium rerum, & bonorum locatio prohibetur in dicta Extrauaganti, ibi, omnium rerum, & bonorum Ecclesiasticorum: fructus autè, & redditus beneficii, seu Ecclesie sunt res, & bona Ecclesiastica, cum ab Ecclesia proueniant, sintque eius Ministris assignata propter diuinum ministerium. Secundò probatur ex illa exceptione, ac de fructibus quæ seruando seruari non possunt pro instatis temporis exigentia; ex hac enim exceptione videtur manifestè probari, quòd si fructus, & bona ultra triennium seruari possunt post triennium, locari non possunt. Et ita exceptio firmat regulam in contrarium. *l. nam quod liquidè, ff. de pen. leg.* Quare cum fructus beneficiorum percipiendi, & nascituri post triennium seruando seruari possint, & tunc etià nulla detur exigentia, ut alienatur, cum adhuc nati non sunt, videtur rectè concludi ex prædicta Extrauaganti fructus beneficiorum ultra triennium, nec alienari, nec locari posse. Tertio accedit ratio, que motus fuit Summus Pontifex ad prohibendam locationem rerum, & bonorum Ecclesiasticorum ultra triennium, quæ fuit, ut occurreret facilitati Clericorum, qui præsentem pecuniam pro pluribus annis recipientes, fraudarentur futuris alimentis, ad quæ sunt deputati redditus Ecclesiarum, & beneficiorum, & Ecclesie seruitia, ex quo conductores totum acquirunt, & ipsi nihil percipiunt, negligenter iuxta *c. si quis obiecerit 1. quest. 2.*

2. Sed licet hæc opinio sit satis probabilis, contrariam, quam ego sequor non minus probabilem esse puto, & illam tuetur Doctores, quos citat, & sequitur Castus Palauus *tom. 2. tr. 11. disp. unic. punct. 14. n. 12.* quibus ego addo Sopranum ad Filliucium *tr. 44. c. 4. q. 1. & Scortiam in Bull. Pont. Theor. 115.* Probatur nostra opinio, quia Extrauag. *Ambitiosa*, ex proœmio illius desumenda est: cum generale sit legi ex Rubrica, sub qua collocatur, accipere interpretationem. Glossa Ord. *in l. 1. ver. pratorio, C. ne liceat tertio prouocare*, ubi Bald. & scribentes, & pluribus exornant Alexan. *l. ff. si cert. per. n. 3.* At in proœmio manifestum est de solis bonis Ecclesie Extrauag. loqui; inquit enim immobilia, & mobilia pretiosa Deo dicata, ex quibus Ecclesie reguntur, & Ministri alimoniam vendicant. Ecce qualiter de bonis Ecclesiarum loquatur, non de redditibus proprii beneficii, & dignitatis. Neque obstat subiungi generalem prohibitionem omnium rerum, & bonorum Ecclesiasticorum: quia per antonomasiam solum bona Ecclesie, bona Ecclesiastica nuncupantur. Tum quia illa generalis prohibitio debet intelligi iuxta Constitutionis proœmiu, quæ est rebus Deo dicatus. Et ex his soluitur prima, & secunda ratio cõtraria. Ad tertiam concedo illam

congruentiam sufficere, ut statuatur lex prohibens alienationes, & locationes fructuù beneficiorum pro tempore diuturno anticipatis solutionibus; at dum hæc lex non promulgatur, poterit beneficiatus eos pro libito durante vita locare. Vnde ex his apparet, quæ satis probabiliter ego his diebus consultus respondi, etiam hodie non obstante præfata Extrauag. *Ambitiosa, de rebus Eccles. non alien.* quæ omnium rerum, & bonorum Ecclesiasticorum locationem ultra triennium prohibet fieri absque solemnitate, & inconsulto Romano Põtifice, Prælatum, aut Beneficiarium posse absque præfata solemnitate locare, & dare alteri ultra triennium commoditate fructus, & redditus, ac prouentus ad ipsum ratione propriæ dignitatis, & beneficii attinentes, quos ex rebus, & prædiis beneficio annexis percipit. Et Clericum, qui habet pensionem, posse commoditatem pensionis, licet non ipsum ius pensionis ultra triennium cedere, vel locare absque beneplacito Apostolico.

3. Non desinam tamen adnotare cum Barbosa *de iure Eccles. lib. 3. c. 30. n. 33.* quod attempta dispositione Concilij Trident. *sess. 25. c. 11. de reform.* redditus Cancellaria Episcopalis, locari non posse, sed debere per proprios Episcopi Ministros exerceri censuit sacra Cõgregatio sub die 26. Augusti 1592. Quemadmodum etiam emolumenta tempore vacationis Sedis Episcopalis prouenientia ex iurisdictione, & sigillo, aut aliàs vndequaque, nec ad Vicarium, nec ad Capitulũ spectare, sed debere futuro successori reseruari, si ad Episcopum Ecclesia non vacante peruenissent, respondet eadem Sacra Congregatio in Agrigentina 17. Aprilis 1627. Similiter quartam funeralem locari non posse resoluit eadem Sacra Congregatio in Cusentina 14. Decembris 1592. ut testatur idem Barbosa *loc. cit. & refert Tamburinus de iure Abbat. t. 3. disp. 14. q. 3. n. 3.*

4. Sed obiter ponam hîc dubium, de quo ego nuper per litteras interrogatus fui ex Belgio, nempe, An bona donata, seu relicta Ecclesie, seu Monasterio, aut loco pio bonorum immobilium capaci, ea conditione, ut possint alienari absque solemnitatibus & assensu Apostolico, an inquam talis cõditio sit adimplenda? Et negatiuam sententiam tenet noster amicus, & doctus Pater Bordonus *to. 1. resol. 27. n. 44.* qui citat Quarantam, & Bonacinam. Et ratio est, quia illa conditio, seu voluntas testatoris tanquam illicita, & turpis (utpote contra iura, & constitutiones Pontificias, quæ prohibent res Ecclesie alienari absque solemnitate) non est seruanda, ut latè Couaruias *in c. tua, n. 6. de testamentis*, & facit text. *in l. nemo potest, ff. de leg. 1.* & haberi debet pro non adiecta, cum nemo possit facere, ut in dispositione sua leges locum non habeant. Glossa, & Panormitanus *in c. verum, de condit. opposit.* Innocentius *in c. verò, de foro compet.* Postquam autem Ecclesia acceptauit bona tali conditione donata, vel relicta, illarum dominium acquisitum est Ecclesie, & effecta sunt Ecclesiastica, & consequenter in eorum alienatione requiritur solemnitas à iure in alienatione rerum Ecclesiasticarum requisita.

5. Sed affirmatiuam sententiam probabilem esse existimo, quam tuetur Marius Antoninus *var. lib. 1. ref. fin. cas. 44.* dicens sic in puncto tenuisse Socin. senior. *conf. 48. n. 4. & conf. 53. n. 16. vol. 1.* & Pyrrhus Corradus *de dispens. lib. 9. c. 7. n. 14.* eam afferentes rationem, quòd in traditione rei potest adiacere quæcumque pacta, & quascumque conditiones, & leges, etiam cum tradit rem Ecclesie, *c. verum, de condit. opposit.* cum quilibet rei suæ sit optimus moderator, & arbiter, *l. in re mandata. Cod. mandati.* Ac proinde dispositio hominis facit cessare dispositionem legis, *l. fin. C. de pactis. & l. maritus. C. de procuratoribus.* Et hanc sententiam ait Pyrrhus se vidisse seruari in praxi, nempe actu petendi beneplaciti Apostolici super similibus alienationibus, bis se obseruasse supplicationes desuper non fuisse receptas, tanquam super re non necessaria porrectas.

6. Nota hinc obiter, quod P. Lezana in *summ. tom. 3. c. 19. n. 37.* cum Bonacina docet, quod pecunia data pro dote Monialis, quamuis non possit alienari, aut distrahi in alios vsus, quam ut de fructibus illius sustentari possit, potest tamen, absque licentia Sacrae Congregationis, insumi in emendo agro, vel vinea, ut de fructibus ipsius Monialis sustentetur. Sed optimè obseruat Bossius *ubi supra §. 7. n. 413.* quod nisi verè vsus, & consuetudo ita habeat, omninò requireretur assensus Apostolicus, supposito, quod talis pecunia habeatur pro bono immobili, ut re vera habeatur, & quia Ecclesia potest decipi, & damnificari in pretio, ergo.

RESOL. CXCI.

Rectores cuiusdam Ecclesie concesserunt aliqua bona in euidentem illius Ecclesie vtilitatem, saluo assensu Sedis Apostolicae, & ante assensum traderunt possessionem. Instanter à me quaesierunt, an dicta alienatio sit nulla, & an inciderint in excommunicationem Paulinae Ambitiosae? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 77.

§. 1. **S**uppono ex Aloysio Riccio, & aliis, in alienatione bonorum Hospitalis requiri assensum Apostolicum. Sic ille in *prax. p. 1. ref. 37. n. 1. & seq.* Hoc supposito, assero, circa praesentem quaestionem duas esse opiniones. Prima asserit esse dictam alienationem nullam & inualem: quia in alienatione rerum Ecclesiae, duo copulatiue requiruntur; nempe, solemnitas, & causa, & vnum sine alio non sufficit. Ita Menochius *lib. 9. conf. 872.* & alij Doctores, quos citat, & sequitur Marius Antoninus *Maceratensis lib. 1. var. ref. 5. n. 6. & 7. & ref. 50. n. 43.* cum Aloysio Riccio in *praxi, p. 1. ref. 7. 12. & 24.* & aliis: & ita in foro conscientiae docuit Suarez de *legibus, lib. 5. c. 14. n. 6.* Vasquez *Opusc. de reddit. c. 2 §. 2. dub. 14.* Bonacina *de contr. ubi infra.* & alij. Et ratio est: quia sine forma substantiali nihil subsistere potest: at praedicta solemnitas, nempe, assensus Apostolicus, à iure praescripta est, tanquam forma substantialis: ergo, &c.

2. Secunda opinio contrarium asserit, nempe, supra dictam alienationem, quia est in euidentem Ecclesiae vtilitatem, etiam sine assensu Apostolico celebratam, non esse inualem. Ita Quaranta in *summ. Bull. verb. Alienatio, n. 34* qui citat Decium, Rebuffum, Nauarrum, & alios. Idem docuit Capic. *dec. 16. n. 4.* Berretta *conf. 92.* Gabriel. *de rer. alien. concl. 1. lib. 3.* Hier. Gabriel *conf. 71. vol. 2. n. 11. & seq.* & Decisiones nouissimae Rotae Romanae *p. 3. lib. 2. dec. 223. n. 3. & 4. & lib. 3. dec. 261. n. 6. & 7.* Facit etiam pro hac sententia Genuens. in *praxi. c. 88. n. 4.* ubi asserit, quod si alieno sit facta saluo assensu Pontificis, non licet à contractu ante impetratum assensum recedere, cum aliis. Et in foro conscientiae hoc etiam tenet Azor. *p. 2. lib. 9. c. 2. q. 8. dub. 2.* Reginaldus in *praxi, tom. 2. lib. 30. tr. 3. c. 6. sect. 2. n. 69. & 70.* Naldus in *summ. verb. Actus n. 15. & verb. Contractus, n. 10.* Rodriguez in *q. reg. 10. 1. q. 27. a. 9.* Syluester *verb. Alienatio, n. 13.* Angelus *eod. verb. §. 14.* cum aliis. Et ratio est: quia cum talis contractus celebratus sit in gratiam Ecclesiae, & in illius vtilitatem; quamuis legitima forma deficiat, & solemnitas, validus tamen erit; quia forma requiritur ad fraudes euitandas: & propterea, quando fraus deficit, non adèd solemnitas est necessaria in conscientia, quod sine illa contractus non sit validus. Vnde Guttierrez in *q. eiu. tom. 1. lib. 2. q. 23. n. 9.* qui conatur has opiniones concordare.

3. Sed haec dicta sufficiant circa nullitatem, seu validitatem contractus. Videamus modò, quid dicendum sit de excommunicatione Pontificis. Martinus Bonacin. *de contr. disp. 3. q. 8. punct. 4. n. 11.* asserit, supradictos Rectores alienantes bona Ecclesiae sine prauius consensu Pontificis, incurrisse in dictam excommunicationem:

ita etiam alij. Sed mihi placet opinio Reginaldi, *ubi supra, & Filliucij in quaest. mor. tom. 1. tr. 14. c. 7. q. 6. n. 119. & tr. 16. c. 9. n. 226.* asserentis, dictos Rectores, quia fecerunt conditionem Ecclesiae meliorem, non incidere in illam censuram: & citat Quarantam *v. Alienatio, n. 50.*

4. Dices, Clementem VIII. apud Genuensem in *prax. c. 44.* declarasse, quendam Rectorem incurrisse in poenam dictae Extrauagantis, quia alienauit bona Ecclesiae, saluo assensu Summi Pontificis. Respondeo non constare illam alienationem fuisse factam in euidentem illius Ecclesiae vtilitatem, ut constat in casu nostro: & sic declaratio Pontif. non facit aduersus opinionem Filliucij.

At his non obstantibus, consului supradictis Rectoribus, ut pro validitate alienationis, assensum Summi Pontificis obtinerent; & ad tollendos omnes scrupulos, virtute Bullae Cruciatæ, beneficium absolutionis à censura quaerent.

RESOL. CXCVII.

An rei Ecclesiastica in emphyteusim concessio non consueto modo facta, censenda sit omninò inutilis, vel saltem valeat, quatenus fieri potuit? Ex p. 8. tr. 7. & Misc. Ref. 30.

§. 1. **O**mninò censendam esse inutilem, tenet Couarruias *lib. 2. var. c. 26. n. 5.* & alij penes ipsum. Non desunt tamen putantes quod emphyteusis à Prælato ultra legitimam solitamque metam concessa, ob largiorem hanc concessionem non omninò corruat; sed potius, quatenus facta est intra solitam formam; subsistat. Baldus in *Auth. si quas ruinas, n. 2. Cod. de SS. Eccl.* Paulus Castrensis, & Philippus Decius in *Auth. qui rem C. eod. Alex. conf. 38. vers. non obstat. & vers. seq. vol. 2.* Franciscus Curtius iunior in *tr. feud. p. 1. q. 6. n. 11.* Tiraquellus *de tr. conuent. ad fin. tit. 8. §. 36. gloss. 2. n. 146.* Clarus in *§. emphyteusis, q. 6. n. 2.* Gail *d. lib. 2. obseru. 4. n. 14.* Molinæus in *conf. Paris. tit. 1. §. 41. n. 43. & seqq.* Bocerius *class. 1. disp. 15. thes. 28.* & aliis ab illis relati. Hæcque conclusio probatur ex regula illa generali, quod in omnibus dispositionibus vtile non vitiat per inutile, quoties aliqua separationis, vel diuisionis ratio inueniri potest. *c. vtile 38.* ibique gloss. *de reg. iur. in 6. l. 1. §. sed si mihi 5. ff. de verb. oblig. l. sed vti 12. ff. de constit. pecun. l. pecunia 9. l. placuit 29. ff. de vsur. l. 1. §. sed Pompon. & §. seqq. ff. quod fals. tut. auct. gest. esse dic. l. sed si sibi 11. ff. de stipul. seruor. l. proprium 5. communia praedior. &c. l. sancimus 34. in princ. & l. seq. §. fin. autem. C. de donat. l. donationes, quas parentes 25. de donat. int. vir. & vxor. cum similibus.* Eadem sententia luculentius confirmatur ex *Nou. 7. c. 3. §. 3.* ex quo apparet, si res Ecclesiae, quæ ultra secundam generationem concedi non potest, ad tertiam, vel vltiorem data sit concessionem valere vsque ad generationem secundam, tanquam solitam, sicque iure factam. Tot enim censentur esse concessionem, quot sunt generationes: ut sic vna non vitietur per aliam. Sed & huic conclusioni patrocinator *tit. 34. de lege Corradi §. similiter 2. ver. professò, lib. 2. feud. ubi dicitur: Si vassallus feudum, quod possidet, alia lege, quam ipse habet, alij concesserit, putà si pro masculis tantum cõcessum, ipse pro masculis, & foeminis dederit, quibusdam placuisse, eum amittere beneficium: alios verò dixisse, id tunc domino aperiri, cum masculi defecerint.* Et horum opinio, ceu vltimo loco relata, approbata esse intelligitur, per notata gloss. in *l. qui filium 74. in fin. sup. verb. & alia, ff. ad SC. Treb.* Constat ergo, in feudationem istam non penitus esse inutilem, sed eo valere modo, quo potest. Quare & emphyteusis à Prælato ultra legitimam metam concessa, non tota vitabitur, sed intra terminos cõsuetos, iurèque permisos, cõsistit.

2. Neque obstat *c. vnic. in Extrauagantib. comm. tit.*

de reb. Eccl. non alienand. incipiens, Ambitiosa, &c. §. si quis autem, &c. ubi in emphyteusim concessio aliter, quam ab antiquo fieri solita est, facta nullius omnino roboris, vel momenti esse dicitur. Nam textus illius capituli hunc habet sensum, vt quatenus concessio aliter, quam ab antiquo fieri solita sit, facta fuerit, nullius omnino roboris, & momenti sit: & consequenter quatenus secundum morem antiquum sit facta, eatenus valeat.

3. Sic non multum stringit Nov. 7. c. 3. in fin. princ. ibi, neque quod sit, habere aliquod penitus robur finimus, & c. 7. ubi statuitur, contra legis obseruationem, accipientem emphyteusim statim cadere ab emphyteusi, adeoque etiam ab eo iure, quod licite ei concedi potuit. Respondetur enim, ista d. c. 3. verba non referri ad totam concessionem, sed solummodo ad excessum insolitum ac prohibitum: vt eius sententia hæc sit, rem Ecclesiæ non posse dari in emphyteusim, nisi vsque ad metam ibi taxatam; & quod aliter sit, id est, vltra metam taxatam, id nihil penitus habere roboris: sed propterea non tolli, quod minus id, quod intra metam licitam contractum est, vires habeat, cum illud non aliter sit factum. Eadem etiam ratione verba in d. c. 7. non enim recipiunt intellectum, quem Couarruias loco supra adducto tradit. Manifestum, namque est, in eo textu hoc dici, contractantes cadere ab eo contractu, qui nullus sit. Ait enim: Si verò, & perpetuam quispiam emphyteusim accipere præsumperit, (quod non licet) etiã si cadat ab emphyteusi. An non ex his verbis clarè patefcit, dictionem, cadat, etiam referri ad emphyteusim planè illicitam? Et ideo corruere Didaci Couarruias argumentationem, non dubium est. Quin & hoc dici poterit, Imperatorem Iustinianum istis verbis, aut temporalem quidem, non tamen secundum huius nostræ legis obseruationem, loqui de obseruatione formæ, quæ diuisionem non accipiat. Ergo, &c. & ita hanc sententiam præter alios tenet Thomas Mantius in tr. de emphyteusi tit. 2. n. 4.

RESOL. CXCIII.

An scripta sit de forma, & substantia contractus emphyteusis?

Et an emphyteusi aliquo modo finita, non censeatur tacita facta renouatio, si scriptura non interuenerit? Ex p. 8. tr. 7. & Misc. Resol. 25.

§. 1. Affirmatiuè respondet Hurtadus de iust. & iur. disp. 6. de contr. diff. 13. ubi firmat ad valorem contractus emphyteutici scripturam requiri. Idem docet ex Theologis Molina disp. 447. & nouissimè Dicastillus de iust. lib. 2. tr. 1. c. disp. 1. dub. 3. n. 25. Idem docet ex Iuriconsultis Baldus, & Iason in l. 1. C. de iur. emph. Alex. in cons. 112. n. 4. & cons. 136. n. 8. lib. 1. Schra. ad §. adeo, Inst. de locat. n. 3. Accurs. in d. §. adeo. Schar. ad tit. C. de iur. emp. n. 32. Myns. in d. §. adeo. n. 26. Paris de Put. in tr. de reintegr. feud. c. 49. n. 3. Specul. de emph. n. 5. & ibi addit Ioan. Andr. Myns. dec. 8. resp. 78. n. 10. Boc. ad l. contr. de reg. iur. c. 4. n. 9. Donellus lib. 9. comm. c. 13. vers. pactione. Guido Papa cons. 118. n. 5. Riminaldus cons. 22. n. 9. Rolandus à Valle cons. 87. Borcholt. de feud. c. 3. n. 7. Berlich. p. 2. concl. 47. n. 17. Schneideu. in §. adeo, n. 7. Inst. de locat. & hanc communem & receptam esse sententiam testantur Emmanuel Suarez in thes. recept. sent. v. Emphyt. n. 124. Afflict. dec. 93. n. 7. Matth. Stephanus cent. 3. q. 80. & hanc dicit communem & seruandam in practica Imola in c. potuit, n. 7. vers. item differt à contr. de locat. & communiter teneri dicit Salicet. in d. l. 1. n. 5. & quod semper vidit eam seruari, ait Aret. in d. §. adeo, n. 8. vers. ad vnum tamè aduertat. Inst. locat. & esse communem & consuetudine apud omnes receptam, ait Alex. in cons. 112. in fin. vol. 1. & in cons. 94. n. 2. vol. 7. eandem testatur communem Iason in l. 1.

n. 61. & idem ib. voluit antiqui, Petr. Cyn. & Alber. C. de iur. emphyt. & Ioan. Andr. Anchar. Card. in d. c. potuit, hanc sequitur Ruin. cons. 107. n. 6. vers. ulterius dico, vol. 4. & cons. 153. n. 24. vol. 1. Crauet. cons. 112. n. 8. Clarus §. Emphyteusis, q. 4. ubi subdit, melius esse in practica adharere communi opinioni, quæ tutior esse & æquior, nisi constet, in specie consuetudinem in eo loco vigere, ubi agitur controuersia: eandem probat, & tanquam communem defendit Cacheran. dec. 53. n. 1. & communem dicit Roland. in d. cons. 87. n. 9. & 12. vol. 1. & huius opinionis fuit Cotta in memor. incipit. Emphyteusis concessa, ubi dicit esse communem, quod scriptura sit de substantia, & hanc tanquam magis communem esse sequendam, tradunt Aluar. Valasc. q. 7. n. 2. vers. verū tamen, quia religio est. Petr. Surd. cons. 84. n. 1. & hoc ideo, quod conditio sit implenda in forma specifica, l. 44. & 55. ff. de cond. & dem. At duo ablatiui absolute positi, important conditionem. l. à restatore 109. d. tit. ergo cum scriptura tantum interueniente Imperator velit contractum valere. l. 1. Cod. de iur. emphyt. non aliter contractus valebit, nisi ea interuenerit: rationem autem cur in hoc potius, quam aliis contractibus scriptura necessariò requiratur, assignant, hanc quia in emphyteusim res etiam in perpetuum, vel in longum tempus datur, ac proinde sine scriptura vix ac ne vix quidem memoriæ rei gestæ extare posset, sed fides eorum quo forsitan pacta sunt, mortuis testibus in hoc contractu adhibitis, decursu temporis planè vacillaret. Hinc singulariter à Bald. in l. 1. col. pen. vers. sed nunquid C. quando non per. part. & Iason in l. 1. n. 96. C. de iur. emphyt. traditum est, quod emphyteusi aliquo modo finita, non censeatur tacita facta renouatio si scriptura non interuenerit, quamuis dominus passus fuerit, hæredem emphyteutæ in re emphyteutica manere, nisi tempus ad præscriptionem necessarium interuenerit, quia cum emphyteusis scripturam postulat, tacitus consensus domini nihil proficit. Alex. cons. 76. n. 4. lib. 5. Dec. cons. 328. n. 1. Crauet. cons. 87. n. 3. Ruin. cons. 110. n. 2. lib. 1. Iaf. cons. 49. n. 9. lib. 3. Bero. cons. 119. n. 3. lib. 1. & cons. 153. n. 24. & n. 68. Iason in l. 1. n. 66. C. hoc tit. Gomez lib. 2. var. res. c. 2. n. 16. Cotta in v. Emphyteusis concessa. Aluar. Valasc. d. q. 11. n. 10.

2. Secunda sententia tenet scripturam ad substantiam emphyteusis non requiri, id volunt gloss. Martinus de Fauo, Angelus, Bartolus, & Florianus in l. 1. C. de iur. emphyt. Antonius de Butr. & Panormitanus in c. potuit, de locat. Curtius iunior in l. pactum, n. 3. & ib. Alciatus n. 2. C. de pact. Guido Suzar. de emphyt. col. 2. n. 4. Romanus cons. 103. n. 6. Franciscus Sarmicent. lib. 3. select. interpret. c. 2. n. 5. Forcatulus dial. 19. n. 9. Connan, lib. 7. com. c. 17. Vult. lib. 1. Iuristr. c. 36. in fin. & in tr. de feud. lib. 1. c. 7. n. 42. Parisius cons. 78. Alex. in cons. 27. lib. 4. Andr. Sicul. in cons. 13. Vvesembec. in notis ad Schneid. in §. adeo, Inst. de locat. quorum opinionem consuetudine generali valere testatur Bartolus in d. l. 1. n. 6. Riminaldus cons. 22. n. 20. Cacheran. dec. 53. n. 1. Romanus cons. 203. Fichard. ad Villal. v. Emphyteusis, n. 44. Socius cons. 120. n. 24. vol. 3. Lepold. Hackelman illustr. disp. 22. thes. 14. lit. B. argum. l. 4. ff. de fide instr. §. adeo, verb. pactionib. Inst. de locat. facit l. 3. ibi, vel fortè instrumentum emphyteusis deperditum est. C. de iur. em. h. si enim instrumento emphyteusis perditum nihilominus manet emphyteusis, quomodo scriptura poterit esse emphyteusis forma: quæ cum det esse rei, ab eadem abesse nunquam potest, sed intereunte forma formatum interire necesse est, vt tamen probationis ergo adhibeatur, tutius, & consultius esse voluit.

3. Et tandem tertia sententia distinguit, vt scriptura de substantia censeatur emphyteusis Ecclesiasticæ. l. iubemus. Auth. Hoc iur. Cod. de SS. Ecclesiis. & in Auth. de alien. & emphyt. Vvesembec. in Pandect. ff. si age. vel lig. p. n. 2. Ioan. Emerich. ad Rosbach de comparat. iur. civil. & can. tit. 13. n. 12. quod omnes alienationes Ecclesiasticæ

sticæ in scriptis celebrari debeant, *c. siue* 12. q. 12. & *c. hoc ius* 10. q. 2. In civili verò emphyteusi non sit de substantia.

R E S O L. C X C I V.

An emphyteuta per 30. vel 40. annos non soluens Canonem præscribat immunitatem, in futurum? Et quid, si adsit ignorantia aduersus præscriptionem 40. annorum? Ex p. 8. tr. 7. & Misc. Ref. 36.

§. 1. **N**egatiuam sententiam tenet Speculator in §. *nunc aliqua*, q. 44. n. 5. *tit. de locat.* Mynsing. cent. 3. obseru. 13. Andreas Gail *lib. 3. obseru.* 73. Vvesembecius *lib. 1. tit. 45. n. 4. & seq.* Borch. *de usuris*, cap. 34. n. 56. & alij, qui statuunt, quòd ad quamlibet annuam pensionem, & præstationem siue debeatur ex contractu, siue ex vltima voluntate, propria requiratur præscriptio, ita vt à die cessationis à solutione pensionis, & præstationis incipiat currere præscriptio tantum pro illo anno, quo est cessatum, & in secundo anno, quo fieri debet solutio, incipiat præscriptio pro secundo anno, in tertio pro tertio, & sic deinceps, ita vt, quot sint annuæ pensiones, & præstationes, tot sint præscriptiones, & tempora præscriptionum, per *l. cum notissimi* 7. §. *in his autem*. *C. de præscript.* 30. vel 40. ann. *c. constitutus* 6. *sub fin. extra de relig. domib. c. olim. causam* 20. *extr. de censib.* Deinde quòd obligationibus in diem, & sub conditionem non posset præscribi, antequam dies venerit, & conditio extiterit, Denique præscriptio sine possessione non procedat, debitor autem annuatum præstationum ratione sequentium annorum & futurarum præstationum in possessione non sit. Aurel. Corbul. *de iur. emphyt.* c. 15. *limit.* 3. Balb. *in tr. de præscript.* in 4. p. q. 18. ita distinguunt. Aut emphyteuta habet malam fidem, vt quia is est, concessa est emphyteusis, vel eam recognouit, & tunc nullo tempore præscribit, similiter eius hæres, cui nocet mala fides defuncti, per ea quæ tradit Anton. Gabr. *lib. 5. de præscr. concl. 5. vers. contrariam verò opinionem.* Si verò emphyteusis peruenit ad extraneum, tunc is præscribit etiam dominium directum, saltem in effectu, & respectu priuati, spatio 10. vel 20. annorum cum titulo & bona fide, sed sine titulo spatio 30. annorum cum bona fide, per *l. si quis emptiois*. §. 1. *de præscr.* 30. vel 40. annorum. Cum mala fide nunquam præscribit: volunt tamen si Prælatus ignorasset, bona emphyteutica, quæ possidentur vt propria & allodialia, esse emphyteutica, ipsi dari in integrum restitutione ex capite ignorantie etiam aduersus præscriptionem 40. annorum, secundum Alex. *in conf.* 169. n. 15. *vol. 2.* vbi testatur hanc esse communem, & *conf.* 116. *vol. 5.* Roman. *conf.* 123 & *ibi Mandos. n. 5.* Tiraquellus *de reu. lignag.* §. 35. *gloss.* 4. n. 37. quam etiam magis communem testatur Balb. *d. loco.* & late Rolandus à Valle *conf.* 68. *vol. 3.* & *conf.* 72. n. 48. *eod. vol.* licet alij senserint non dari restitutionem ex capite ignorantie aduersus præscriptionem 40. annorum, quos citat Tiraquellus *d. §. 35. glossa* 38. Decius *in conf.* 29. Ancharanus *in conf.* 270.

2. Non desinam tamen hic adnotare circa præsentem quæstionem, affirmatiuam sententiam absolute docuisse Bartolum *in l. competit. Cod. de præscript.* Corn. *in conf.* 142. n. 11. *vers. accedat*, *vol. 3.* Bero. *in conf.* 114. c. 3. n. 23. vbi dicit communè, *vol. 1.* Gulielmus Redoan. *in tr. de reb. Eccles. non alien. q. 24. c. 3. n. 26.* Iaf. *in l. 2. n. 72. q. 28. C. de iur. emphy.* Schurff. *conf.* c. cent. 1. & ita pronunciare solent Lipsenses, & Vvitebergenses, pro vt refert Hæxselman *illustr. quæst. disp.* 11. *thes.* 19. licet ipse dissentiat, hi enim asserunt emphyteutam per 30. vel 40. annos pensionem non soluentem, & rem emphyteuticam per id tempus possidentem, rem emphyteuticam & immunitatem in futurum præscribere; quia omnis actio tollitur hoc tempore.

Hæ sunt sententiæ Doctorum quoad præsentem difficultatem; sed ne deferas videre in casu contingenti P. Dicastillum *de iust. lib. 2. tr. 1. disp. 1. dub. 12.* n. 187. & 188.

R E S O L. C X C V.

An si emphyteuta iuret se singulis annis pensionem soluturum sub pœna incidendi in commissum, si non soluat, in pœnam incidat? Et aliqua primo supponuntur, pro intelligentia huius quæstionis. Ex p. 10. tr. 16. & Misc. 6. Ref. 56.

§. 1. **S**uppono ex Lugo *de iust. t. 2. disp.* 30. *sect. 1. n. 87.* & aliis communiter quod in contractu emphyteutico, si pensio debita per triennium non soluitur, res emphyteutica redeat ad dominium proprietatis, cum omnibus meliorationibus, & operibus ab emphyteuta factis, nisi ignorantia, vel legitimum impedimentum excusauerit. Si verò dominium proprietatis spectabat ad Ecclesiam, sufficit si per biennium pensio non sit soluta, nisi celebri satisfactione emphyteuta sibi consulat, cap. *poiuir, de loco.* Praxi tamen est, vt semel admoneatur, ac si statim soluat, purgatur mora; si non soluit, cadit, in commissum. Hoc supposito, difficultas est, an idem dicendum sit si emphyteuta iurauit, se singulis annis Canonem soluturum? Quæstio est curiosa, ad illam affirmatiuè respondet Baldus *in c. querelam. vers. nota, quod propter duas, extr. de iniur.* & ita in facti contingentia consuluit Alexan. *conf.* 81. *lib. 1.* seque ita vidisse obseruari, scribit Franciscus Curtius *in l. si quis maior. Cod. de transact.* Catell. Cor. *in memorab. in v. Emphyteusis.* Eaque sententia est communiter recepta Rol. à Valle *conf.* 6. n. 42. & *conf.* 77. n. 18. *vol. 1.* & *conf.* 25. n. 23. *vol. 2.* Bertaz. *in d. l. si quis maior. n. 276. q. 18.* Bolog. *conf.* 31. *col. 3.* Bouer. *in tr. de vir. iur. n. 22.* Gozad. *conf.* 69. n. 9. *vol. 1.* Marsil. *in sing.* 226. Natta *conf.* 426. n. 21. Ripa *in c. ex parte n. 20. de rescript.* Gabriel *l. 3. tit. de transact. concl. 1. n. 41.* Nisi paupertatis impedimento fuerit excusatus.

2. Verum hæc sententia Baldi, & sequacium Clar. *in §. emphyt. q. 8.* non probatur, cum ea sit natura contractus emphyteutici, vt emphyteuta ob cessationem dumtaxat triennij iure suo cadat, iuramentum contractui emphyteutico simpliciter appositum, hanc contractus naturam non immutauit, traditum nempe est, quod iuramentum sequitur naturam contractus super quo interponitur, *l. fin.* & *ibi Bartolus, Baldus, & Salicetus, & alij, C. de non n. pecun.* Et iuramentum appositum in contractu recipit omnes condiciones, & subauditiones, & limitationes, quas contractus ipse habet, *c. quemadmodum, & ibi Panormitanus in 7. notab. extr. de iure iur.* Et nulla lege cautum reperitur, quod emphyteuta sit priuandus ob periurium, & hanc posteriorem sententiam Curt. Iun. *in d. l. si quis maior. C. de transact.* camque tanquam veriorem defendunt Couarruias *in c. quamuis, de part. in 6. & in 4. §. prima partis relect. n. 5.* Borcholt. *de feud. cap. 3. n. 21.* Bacc. *in conf.* 104. n. 9. & *in conf.* 109. n. 15. Quibus omnibus adde ex Theologis Molinam *de iustit. tom. 2. tr. 2. disp.* 453.

3. Probatur hæc opinio, quia iuramentum assumit naturam actus, cui apponitur, & secundum eam intelligendum est. Nam etsi necesse non est, iuramentum sequi condiciones accidentales, necesse tamen est, illud sequi condiciones naturales, ac primordiales actus, quem assumit quod principium probati potest exemplis, vt quia natura matrimonij exigit cõsensum perfectè liberum, consensus metu extortus, etiam si iuratus sit, non obligat. Quia professio Religionis requirit cõsensum perfectè deliberatum, professio ante annum decimum sextum expletum edita, etiam iuramento cõfirmata, valida non est. Quia natura venditionis completur traditione,

Sup. h. sup. postica. ex R. 191. tam. §. vlt. parte. r. 10. annot.

Sup. P. fra in 197. §. dodec.

tione, per quam rei venditæ diuinum transfertur, etiam si quis sub iuramento rem vendat vni, quam postea tradat alteri, prima venditio, etiam si iurata sit, non tenet contra secundum emptorem, cui cum venditione tradita est res. Quia donatio ex primæua sua origine postulat vt reuocari possit, quotiescumque post illam donator liberos susceperit, nulla donatio, etiam iuramento confirmata post susceptos liberos, donatorem obligat ad illam non reuocandam. Quia igitur primordialis natura contractus emphyteutici est, vt res emphyteutica non amittatur, nisi ob non solutam pensionem, vel per triennium, si sæcularis sit, vel per biennium, si Ecclesiastica, esto quis iuramento promiserit se amitturum emphyteusim, si ante elapsum triennium, vel biennium pensionem non soluerit, haud tamen emphyteusim amittet.

4. Vidisti, Amice Lector, circa præsentem quæstionem pugnantes inter se Doctorum sententias; quas ego tamen omnes probabiles existimo; Sed illa fœdere distinctionis cohatur conciliare P. Amicus in *Curs. Theol. tom. 5. disp. 25. sect. 2. n. 50.* asserit itaque, quod si prædictum iuramentum sit à proprietario acceptatum, obligare emphyteutam ad iuratam pœnam incursum soluendam, secus si tale iuramentum non sit à proprietario acceptatum. Ratio prioris est, quia per iuramentum acceptatum proprietarius acquirit ius ad incursum pœnam exigendam, non minus quam illud acquirit per expressum pactum contractui appositum; igitur tenetur emphyteuta in tali casu illam soluere. Antecedens constat, nam si simplex pactum contractui appositum tribuit proprietario ius ad pœnam exigendam, multo magis illud tribuet iuramentum acceptatum, quod præter vim pacti, addit Religionis vinculum: vnde non solum in foro interno tenebitur in tali euentu emphyteuta pœnam incursum proprietario soluere, sed etiam in foro externo, si iuramentum probari possit scriptura.

5. Ratio posterioris est, quia iuramentum à proprietario non acceptatum nullum tribuit proprietario ius ad pœnam exigendam: sicut nulla promissio non acceptata tribuit promissario ius ad illam exigendam, vt ex disputatione de donatione constat. Quare in hoc casu emphyteuta solum erit periurus, & reus coram Deo, incursum pœnam non soluendo, non autem iniustus, & restitutionis obnoxius. Iuxta priorem sensum intelligenda est posterior sententia Iurisconsultorum communis; iuxta posteriorem verò prior Couarruias, & Molina. Ex his dicit Amicus, quod iuxta priorem sensum intelligenda est prima sententia affirmatiua Baldi, & aliorum; iuxta posteriorem verò sententia negatiua Clari, Couarruias, & Molinæ. Hæc Amicus, qui respondet ad argumenta, & exempla superius illata in fauorem sententiæ Molinæ, & aliorum.

RESOL. CXCVI.

An si emphyteuta cessauit à solutione Canonis, & dominus per aliquod tempus, sed postea ad priuationem emphyteusis agat, an fructus interim à triennio perceptos emphyteuta teneatur restituere? Ex p. 8. tr. 7. & Misc. Ref. 9.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondet Speculator, Felinus, Tiraquellus, Ripa, Baldus, Iason, & Castrensis, quos citat, & videtur sequi Thomas Maulius in *tract. de emphyteusi, tit. 9. n. 54.*

2. Sed ego libenter negatiuæ sententiæ adharreo, quam nouissimè in facti contingentiâ consului, quidquid in contrarium iunior quidam Iurisconsultus asserat. At nostram sententiã tuctur Fachinæus, *lib. 1. contr. c. 94.* Tuschus *t. 3. litera E. concl. 199. n. 7.* Mynfingerus *cent. 6. obseru. 83. n. 3.* Trêtacinquius *lib. 3. var. ref. tit. de iur. emphyt. ref. 4. n. 6.* Corbulus *de iur. emphyt. c. 15. am-*

pliat. 38. Et ratio est, quia clarissimi iuris est, fructus spectare ad eum qui rei est dominus, *l. ex diuersa. 35. §. 1. & l. solum 49. §. 1. ff. de rei vend.* At antequam dominus declaret velle esse locum caducitati, emphyteuta iure suo non est priuatus; sed dominium rei retinet, *d. l. 2. C. de iur. emphyt.* vbi faucitur expressè, emphyteutã cadere iure suo ob canonem non solutum, si dominus voluerit. Ergo antequam dominus velit, cadere non dicitur. Illa siquidem verba, *si dominus voluerit*, cõditionem important. Priusquam autem cõditio eueniat, actus sub conditione factus non habet effectum, *l. cedere diem. 213. ff. de verb. sign. l. legata sub conditione 41. ff. de cond. & demonstr.* Quapropter cum fructus ad ipsam emphyteutam pertineant, eos restituere non est obligatus.

3. Huic decisioni non aduersatur, quod malæ fidei possessor fructus non faciat suos, sed omnes restituere teneatur, *l. fructus 33. l. si manus 62 § vlt. ff. de rei vindic. l. domum 5. l. si fundum 17. & l. certum 22. C. eod. l. si quis 2. non domina 35.* vbi & nos explicatiùs, *n. 58. & seq. sup. de rer. diuis. &c.* Emphyteuta autem, posteaquã à iure suo cecidit, malæ fidei possessor censetur. Nam respondetur per inficiationem, quoniam emphyteutam esse malæ fidei possessorem, ex eo tempore quo in solutione cessauit, nequaquam conceditur, cum iure suo priuatus non dicitur, nisi dominus voluerit. Igitur ante domini declarationem non est priuatus, & sic bonæ fidei esse intelligitur, quia probabiliter credere potest, dominum ipsi pœnam remittere velle.

4. Minus aduersatur, quod usufructuarius ad fructuum, quos finito usufructu percepit, restitutionem teneatur, *l. si pater. 5. C. de usufr.* Quandoquidem nostro in casu ius emphyteuticum ex sola cessatione in solutione finitum & extinctum esse, prorsus negatum.

5. Multo minus aduersatur, quod hæc sit natura conditionis, vt retrotrahatur, *l. si filiusfamilias 78. ff. de verb. oblig.* ac proinde domino declarante, se velle priuationi locum esse, idem sit ac si statim, cum cessauit, priuatus fuisset; quo casu fructus sine dubio ad dominum pertinuissent. Etenim id quod dicitur cõditionem retrotrahi, locum habet, quando à casu conditio pendet, secus cum à potestate contrahentium, *l. potior. 11. §. 1. & ibi Bartolus ff. qui potior. in pignore habeans.* Sed conditio illa, *si dominus voluerit*, à voluntate domini pendet, cum is possit velle, & nolle. Ideoque retrò non trahitur. Præterea in Præiudicium tertij conditionem non trahi retrò, euincitur ex *l. 1. vbi Baldus in vlt. column. C. an seruus pro suo facto post manumiss. teneatur, Alexander conf. 228. n. 3. lib. 6.*

6. Minimè omnium aduersatur, quod principalis causa inspicienda sit, & ab ea dispositio regulam sumere debeat, *argum. l. si hæres 5. ff. de action. empti, l. vnic. circa fin. C. de imponend. lucrat. descripti.* Causa autem principalis, ob quam priuetur iure suo emphyteuta, sit (quia non soluerit canonem) proindeque illa videatur inspicienda, & ex ea iudicandum, priuationem inductam esse, & consequenter ex eo die fructus ad dominum, ad quæ res pertinuerit, pertinere, non autem ad emphyteutam, iam exclusam, & iure suo priuatum. Minimè (inquam) hoc aduersatur, quia facile cõceditur, causam principalem esse attendendam, si talis sit causa, quæ effectum producere possit. Sed causa illa, nempe negligentia soluendi canonem, sola effectum producere nequit, nisi voluntas domini concurrat. Itaque meritò ante domini declarationem emphyteuta ius suum non perdit, & per consequens fructus interim perceptos lucratur.

RESOL. CXCVII.

An emphyteuta moram purgare possit, ita vt per non solutum canonem ius suum non amittat?
Et distinguitur inter emphyteutam Ecclesiarum, & in

ter Emphyteutam laicorum.

Et quid, si promisit soluere Canonem, & iuravit?

Et an si emphyteuta cessauit triennio soluere canonem, & dominus aliquando tacuit, & suam voluntatem non declarauit, nec contra eum processum priuationis instituit, postea verò ad priuationem emphyteuseos agit, an fructus interim à triennio perceptos emphyteuta faciat suos, an verò teneatur eos domino restituere?
Ex p. 10. tr. 16. & Misc. 6. Ref. 57.

Sup. hoc in Ref. seq. §. ult. & cursum in alio §. eius annot. Sed lege dictam Rel. p. 10.

§. 1. **R**espondeo, quod distinguendum est inter emphyteutam laicorum, & inter emphyteutam Ecclesiarum: In emphyteusi civili moræ purgatio omnino non admittitur, Iason in lib. 2. n. 73. 74. vsque ad n. 83. C. de iur. emphyt. Angelus & Imola in l. si insulam. ff. de verb. oblig. Baldus in l. e. si post tres. in repetit. col. 13. ff. si quis caution. Paris de Puteo de reintegrat. feud. c. 93. n. 6. & 11. Ripa in l. si insulam, num. 83. ff. de V. O. Fachinæus l. 1. controu. c. 89. Borch. de feud. c. 3. nu. 32. vbi communem dicit Cædæ. ad l. ut si cui. 12. §. 1. n. 13. ff. de V. S. Alex. in l. si insulam. 84. n. 13. ff. de V. O. Dominic. Cardin. Tuschus tom. 3. pract. concl. lit. E. concl. 192. n. 41. & concl. 193. n. 30. Couarr. lib. 1. var. ref. c. 17. n. 4. Rolandus à Valle concl. 87. n. 7. col. 1. Trentacinquius lib. 3. ref. tit. de iur. emphyt. ref. 3. n. 7. & 8. & n. 26. Berlinch. n. 1. concl. 46. & 47.

2. Sed non defunt Doctores affirmatiuæ sententiæ adherentes, vt Baldus in l. acceptum 19. n. 5. C. de usur. Ioannes Ronchegal. ad l. 2. n. 33. ff. de duob. reis Iacobus de Nigr. ad l. si insulam 84. n. 286. ff. de V. O. Franciscus Sarmient. lib. 2. select. interpret. c. 5. Guido Papa q. 123. num. 1. Cæpoll. cauet. 155. Ruin. conf. 50. col. 4. n. 100. & conf. 143. nu. 14. & conf. 133. in princ. lib. 1. Syluan. de recognit. feud. q. 29. col. 1. & hanc æquissimam, & seruari in Senatu Mediolanensi dicit Clarus §. emphyteusis, 7. 8. in fin.

3. In emphyteusi verò Ecclesiæ, & in foro Canonico res expedita est, quod mora celeri satisfactione potest purgari, per textum expressum in cap. potuit, vbi Panormitanus, & Canonistæ communiter extr. de locat. D. Cardin. Tuschus tom. 2. pract. concl. lit. E. concl. 193. n. 28. Matthæus de Afflictis dec. 174. n. 1. Iason in lib. 2. q. 29. n. 75. de iur. emphyt. Berlinch. de concl. 46. n. 46. etiam si dominus iam declarauit velle esse locum caducitati, Couarr. lib. 2. var. ref. c. 17. sub. n. 4. quia id beneficium competit emphyteutæ ex dispositione iuris, & idèd per domini declarationem ei auferri non potest, Corbul. d. c. 15. limit. 41. n. 9.

4. Sed limitatur hæc opinio, vt emphyteuta Ecclesiæ non possit moram purgare: Primò si in specie in instrumeto inuestituræ renuntiauit beneficio purgationis moræ, Corb. post alios in d. c. 1. limit. 41. n. 12.

5. Secundò declarant, vt non procedat dispositio d. c. potuit, quando promisit soluere Canonem, & iurauit. Nam iuramentum auferit beneficium purgandi moram, ita est communis opinio, Corbul. d. limit. 41. num. 113. vbi tamen subiicit id esse intelligendum vt procedat in iuramento de non contrahendo, l. si quis maior. C. de transact. secus autem esse in iuramento asseritorio, quia promissor iurauit, omnia, & singula promissa fuisse & esse vera.

6. Tertid declarant, vt non possit moram purgare quando cautum fuit, quod non soluto Canone emphyteusis liberè ad dominum reuertatur Oldi. conf. 125. Tiraq. in l. si unquam, in verb. reuertatur nu. 136. Corbul. d. limit. 41. n. 13. & seqq. Verùm per hoc pactum non esse sublatam moram purgationem censuit Decius conf. 138. n. 7. quia hoc pactum sit intelligendum secundum iuris intellectum, nimirum nisi celeri satisfactione moram purgauerit.

7. Quartò declarant, vt mora purgari non possit, si clausula interuenierit rato manente pacto, Baldus in l.

e. si post tres. sub n. 5. ff. si quis caut. Afflict. dec. 174. n. 4. Petr. de Bellapert. in d. l. si insulam & ibidem Iason. Verùm Bartolus ibidem tenet, quòd, clausula rato manente pacto, non impediatur purgationem moræ, & Bartoli opinio communiter est recepta, vt in d. l. si insulam. testantur Iacobus de Nigr. n. 242. n. 2. q. & Ioan. Hannibal.

8. Quintò declarant, vt non possit mora purgari, si emphyteuta se negauit emphyteutam, Specul. in §. nunc aliqua n. 106. q. 73. iii. de locat. Corbul. d. limit. 41. n. 18.

9. Vbi notandum, iudicis arbitrio relinqui, quando celeri satisfactione emphyteuta moram purgasse, dicitur Menochius l. 2. arbitr. indic. q. cent. 1. conf. 7. Clarus §. emphyt. q. 8. verb. Item quæro. Borcholt. de feud. c. 3. num. 33. Corbul. d. limit. 41. num. 45. vbi subiicit, quod iudex perpena qualitate Canonis, & inspecto, an pauper, vel diues sit emphyteuta plus, vel minus temporis tribuet.

10. Verùm vt Iurisconsultis Theologos confociemus ad propositam difficultatem, Trullench in Decal. tom. 2. lib. 7. c. 23. dub. 8. n. 8. sic ait: Si emphyteusis sit Ecclesiæ, id est si res data in emphyteusim sit Ecclesiæ, vel pij loci, secundum ius commune, ex cap. potuit, de locat. & conduct. Si per duos annos non soluerit pensionem constitutam, amittit rem, nisi celeri satisfactione moram purgauerit, esto es pagando luego. Si verò sit emphyteusis communis: seu secularis, requiritur, vt triennio non soluerit, secundum ius commune, sed non conceditur purgatio moræ per celerem satisfactionem, sicut in emphyteusi Ecclesiæ. Vt autem res censeatur commissa, non requiritur, vt creditor exegerit pensionem; quia dies ipsa interpellat pro creditore: Nec requiritur sententia iudicis; quia ipso iure cadit in commissum, vt docet Syl. n. 7. requiritur tamen declaratio domini directi (antequam non teneatur, se re illa spoliare) qua declaret se velle pœnam commissi mandare executioni, vt docet Syl. cit. postquam declarationem tenetur emphyteuta cedere, sicut diximus de pœna conuentionali: nam ad hoc tacitè se obligauit ex vi contractus, nisi possit iure excipere, & se defendere, opponendo aliquid, cui in commissum non videatur cecidisse. Hæc Trullench qui citat Lessium, & alios.

11. Sed hîc incidenter quæro, si emphyteuta cessauit triennio soluere Canonem, & dominus aliquandiu tacuit, & suam voluntatem non declarauit, nec contra eam processum priuationis instituit, postea verò ad priuationem emphyteuseos agit, an fructus interim à triennio perceptos emphyteuta faciat suos, an verò teneatur eos domino restituere?

12. Quod emphyteuta faciat suos, & non teneatur restituere volunt Fachinæus l. controu. c. 94. D. Cardin. Tuschus tom. 2. pract. concl. lit. E. concl. 199. num. 7. & concl. 192. n. 10. Petr. Benintend. dec. 37. num. 1. vbi ita Rotam Bononiensem iudicasse testatur Myns. cent. 6. obf. 83. n. 3. vbi ait, ita in Camera Imperiali iudicatum Trintacinquius lib. 3. var. ref. tit. de iur. emphyt. ref. 4. n. 6. quòd fructus spectant ad eum, qui est rei dominus, quod Corbolus de iur. emphyt. c. 15. ampliatur. 38. amplectitur, si dominus sciuit, cessatum esse in solutione, & non declarauit, secus autem esse, ait, vbi dominus idèd non declarauit, se velle esse locum caducitati, quia ignorabat, Canonem non esse solutum, quia non videtur remittere ius; quod ignorat.

13. Contra, quòd emphyteuta fructus interim perceptos, non faciat suos, sed debeat restituere, volunt Specul. lib. 2. p. 3. tit. de emphyt. §. nunc aliqua n. 19. Felinus in c. de quarta 4. extr. de prescript. n. 32. Tiraq. in l. si unquam 8. de reuocandis donat. verb. Reuertere, n. 27. Ripa in l. 1. §. si heret. ff. ad SC. Treb. n. 26. Baldus in l. si pater. n. 3. de usur. Iason in l. 2. n. 17. C. de iur. emphyt. Castrensis in l. 1. num. 3. C. de his qui bis sit indign. Ego vtramque sententiam probabilem esse puto.

RESOL.

RESOL. CXCVIII.

An dominus post incursum caducitatem possit propria auctoritate possessionem rei emphyteutica apprehendere? Et quid, si emphyteuta non resistit, vel resistit verbis tantum, non verò si factis resistit? Et quid est dicendum, si ad sit s. andalum? Ex p. 10. tr. 16. & Misc. 6. Ref. 58.

§. 1. **V**ariæ sunt circa præsentem quæstionem Doctorum opiniones, Glossa, Buttigar. Old. Rayn. de fol. & Iason. in l. 2. C. de iur. emphyt. Cæpol. cons. civil. 25. n. 3. Aretin. in l. clam possidere. §. quid ad nundinas. ff. de acq. post. Imola in c. potuit. n. 30. de locat. Ioan. Crot. n. l. n. 8. ff. de acq. poss. Cæsar Vrsilius in addit. ad Afflict. decis. 79. Abbas cons. 67. n. 2. vol. 2. Decius cõcl. 146. n. 7. Bartol. Socin. cons. 167. n. 4. vol. 7. Alexander cons. 117. n. 11. vol. 5. Corn. cons. 271. n. 1. vol. 3. Bero. cons. 125. volunt quod in casu non soluti canonis possit dominus propria auctoritate, bona ingredi, & emphyteutam expellere, & est magis communis opinio Iulij Clari in emphytensi q. 11. Sigismund. Lothred. cons. feud. cons. 37. post n. Corbul. de iur. emphyt. c. 15. q. 12. n. 1. in fin. per l. 2. v. Repellere. C. hoc sit, quam opinionem nonnulli admittunt, si emphyteuta non resistit, vel resistit verbis tantum, non verò, si factis resistat, Bart. Salicet Cyn. n. l. Cod. de iur. emphyt. Cæpoll. cons. civil. 25. n. 3. Bero. in c. potuit. n. 155. de Locat. Apostillat. ad Dec. conl. 196. n. 7. Clarus §. emphyteusis, q. 11. per l. non est singulis. ff. de reg. iur.

2. Secunda opinio est, quod Dominus nullatenus propria auctoritate possit emphyteutam expellere, & hanc opinionem tenent Petrus Cynas, Salicetus in l. 2. C. de iur. emphyt. Ancharanus cons. 47. n. 2. Bero. cons. 49. n. 24. vol. 3. Castrensis in l. colonus. ff. locat. Card. Alex. in cap. potuit de locato, & hanc opinionem dicit communem, & æquiozem, & tutiorem sententiam ait Alber. in d. l. 2. cõl. 1. v. se hoc oritur. C. de iur. emphyt. & dicit Molina ad cons. Alex. 105. n. 18. vol. 3 quod hæc opinio iustior est, & practicitur, & ait Guido Papa dec. 107. quod etiam seruatur in Parlamento Delphinali.

3. Tertia opinio est Specul. §. nunc aliqua q. 48. n. 61. tit. de locat. Corn. conl. 193. sub n. 2. vol. 3. Bero. in c. potuit. n. 153. in simili: Corbul. de iur. emphyt. cap. 15. q. 12. qui distinguunt, quod aut certum est, emphyteutam ius suum amisisse, & domino possessionem interuertisse, & tunc dominus auctoritate propria possit eum expellere; Aut emphyteuta negat, rem cecidisse in commissum, & dicit, sibi ius in emphytensi competere, & tunc non possit, quia per eius negationem res efficitur dubia, nemo autem sibi ipsi ius dicere potest, præsertim si copiam iudicis habeat, argum. lib. §. ibidem D. vnde vi. l. non abs re ibi sine causa legibus cognita. C. de Decurion. lib. 10. Et subiungunt illud certum esse, quod si emphyteuta alteri rei possessionem tradit, vel ipse ab alio sit inde expulsus, tunc dominus auctoritate propria non possit deicere talem possessorem, argum. l. si colonus ff. de vi, & vi armat.

4. Quid ego sentiam, dicam breuiter, omnes istæ tres sententiæ videntur mihi probabiles, sed si quis stare vellet in prima, & tertia opinione, tunc admittenda erit, si scandalum non seruatur, & idèd Gaspar Hurtadus de contract. disp. 6. diff. ult. 13. sic asserit; Ita tamen emphyteuta amittit rem emphyteuticam Ecclesiasticam, transacto biennio, in quo culpabiliter omittit solvere, vt possit moram purgare celeritate solutionis factæ intra decem dies; emphyteuta verò, habenti rem emphyteuticam laicam omittendi post triennium culpabiliter solutionem, non conceditur ex rigore iuris purgatio moræ, etiamsi ex æquitate iuris concedenda sit. Et ita emphyteuta ob culpam omissionis solutionis

pensionis, amittit rem emphyteuticam; vt eam non amittat ab eo tempore, à quo post biennium, aut triennium omittit soluere pensionem debitam, sed ab eo in quo post dictum tempus proprietarius declarauit, se velle emphyteutam in eam amissionem incidere Et ita in eam amissionem incidit post dictam declarationem, vt probabilius sit emphyteutam ante sententiam iudicis teneri eam rem ab se abdicare, & domino tradere: imò si adsit scandalum, proprietarium posse propria auctoritate illum spoliare, & expellere, etiam, si oppositum non careat probabilitate. ita Hurtadus, & Ego.

RESOL. CXCIX.

An si emphyteuta alienet partem, irrequisito Domino, amittat totum an verò solummodò partem? Et an, quando duo sunt eius rei emphyteutica proprietarij, uterque sit requirendus? Et an vno dumtaxat non requisito incidatur in pœnam commissi totius rei, an partis tantum expectantis ad dominum, cuius consensus non fuit requisitus? Et quid, quando sunt plures domini directi, an omnes requirendi sint? Ex p. 10. tr. 16. & Misc. 6. Ref. 59.

§. 1. **P**lures Doctores, vt Cumanus in cons. 41. in fin. Bero. cons. 122. num. 6. vol. 1. Crot. in l. 4. §. Caro. n. 61. de V. O. volunt emphyteutam totam emphyteuticam amittere, quod magnum videatur delictum dominium contemnere.

2. Sed in contrarium, quod nimirum, si totum prædium alienauit toto iure excidat, si partem, pro parte dumtaxat alienata, est communis opinio. Gran mat. dec. Neapolit. 49. Roland. à Valle in cons. 17. vol. 1. Borchtolt. de feud. c. 3. n. 1. Clar. §. emphyteusis, q. 13. num. 10. Alex. cons. 99. n. 28. vol. 5. Iason. in l. fin. n. 25. q. 14. C. de iur. emphyt. Alciat. in d. l. 4. §. Caro n. 107. Hermonat. Det. n. 300. & ibid. Ripa n. 45. Socin. sum. nu. 20. Paris. cons. 6. n. 19. vol. 4. Cur sen. cons. 70. n. 9. Tiraquell. de retr. lignag. §. 13. gl. 2. Coru. cons. 67. vol. 2. Natta cons. 479. n. 2. vol. 3. Corbul. d. c. 13. ampliati. 42. n. 6. Quia nemo est puniendus ultra quam delinquit.

3. Hanc tamen communem conclusionem limitant hoc modo, quando emphyteuta vendit istam partem, vt allodiam, quia hoc modo alienando videtur delinquere non in rem, sed in personam domini, & ratione istius offensionis in personam, quæ non potest pro parte fieri, & pro parte non tota re priuatur, Iason. in l. fin. n. 125. C. de iur. emphyt. Roland. à Valle cons. 17. in fin. vol. 2. Natta cons. 479. n. 4. Alexander cons. 187. num. 10. vol. 2. Bero. cons. 102. n. 71. vol. 1. & in dubio emphyteuta vendens non facta mentione, quod res sit emphyteutica præsumitur rem vti allodiam vendidisse animo præiudicandi domino, Corbul. d. c. 4. ampliati. 41. n. 8.

4. Verùm ex Theologis Pater Amicus in Cursu Theologico to. 5. disp. 25. sect. 2. n. 69. ex Molina secundæ sententiæ ex superius appositis adhæret, sic itaque asserit: Quæro, an si emphyteuta vnam tantum partem rei emphyteuticæ, irrequisito domino vendat, in commissum incidat totius rei emphyteuticæ? Negat Iulius Clarus apud Molinam disp. 459. asseritque, esse sententiam communem, iuxta quam iudicasse fertur Magistrus Neapolitanus. Affirmat verò Syluester v. Emphyteusis, quest. 5. cum aliis, quos sequitur Medina disputatione cit. Quæ sententia conformior est iis, quæ supra asseruimus, nempe in commissum totius rei emphyteuticæ incidi parte tantum pensionis per triennium non soluta: ergo pariter in commissum totius rei emphyteuticæ inciditur parte tantum emphyteuticæ irrequisito Domino, vendita. Ratio: quoniam emphyteusis ex natura sua est indiuidua. Ita Amicus, cui ego etiam adhæreo.

5. Sed ex his oritur alia pulchra quæstio, an quando duo

duo sunt eiusdem rei emphyteuticæ proprietarij vterque sit requirendus: & an vno dumtaxat non requisito, incidatur in pœnam commissi totius rei, an partis tantum spectantis ad dominum, cuius consensus non fuit requisitus: Negat Syluester *loc. cit.* quem sequitur Molina *disp. 459.* incidi in commissum totius, sed partis tantum iuris, quæ respondet proprietario non requisito. Ratio, quia nemo debet plus puniri, quam deliquerit. Affirmant alij incurri pœnam commissi totius rei emphyteuticæ. Verùm Pater Amicus *vbi supra n. 71.* distinguendum censet: nam vel res emphyteutica est sub dominio directo vtriusque proprietarij pro indiuiso, vt tota respondeat singulis; vel pro diuiso, vt secundum vnâ partem respondeat vni, secundum aliam alteri proprietario. Si posteriori modo, vera est opinio Syluestri; si priori, vera est opinio aliorum. Ratio; quia tunc res emphyteutica quoad totum, & singulas partes subiicitur dominio directo vtriusque: ergo quoad totum, & singulas partes requirit consensus vtriusque, vt legitime alienetur: Sicut quia eadem res quoad totum, & singulas partes subiicitur dominio directo vnus eiusdemque proprietarij, si pars tantum sine consensu proprietarij vendatur, tota res amittitur dominio directo. Confirm. Si plures succedant hæredes in idem dominium directum rei emphyteuticæ, omnes sunt prærequirendi, alioqui vno dumtaxat non requisito, tota res amittitur hæredibus.

6. Nota tamen, quod sententiam Syluestri, & Molina tenet Rolandus *conf. 27. n. 5. vo. 1.* & Thomas Maullius *tract. de emphyt. tit. 9. n. 24.* asserentes, quod quando sunt plures domini directi, omnes requirendi sunt, & de omnium dominorum consensu res debet alienari, & si hoc non fiat, res cadit in commissum, pro parte illius domini, cuius consensus non fuit requisitus.

R E S O L. C C.

An Prælati rem emphyteuticam ad Ecclesiam reuerſam, etiam consanguineis suis denuo in emphyteusim concedere valeat?

Et quid, si luculenter constet eam fuisse factam in Ecclesia utilitatem, & obseruatas fuisse solemnitates à lege requisitas? Ex p. 8. tr. 7. & Misc. Ref. 24.

§. 1. **P**ro negativa sententia facit expressus textus in *Novella 20. c. 5. §. œconomis 1.* & hinc sumpta *Auth. quibuscumque. C. de SS. Eccles.* Verba d. *Novella* ita habent: *Œconomis verò & orphanotrophis, & reliquis venerabilium domorum ordinatoribus, necnon omnibus chartularijs, & parentibus eorum, & filiis, & alijs, qui per genus eis, vel nuptiarum iure coniuncti sunt, interdiciamus emphyteusim & locationes sine hypothecas rerum, ipsi venerabilibus domibus competentiam, aut per semetipsos, aut per interpositam personam accipere &c.* Quibus verbis aperte sancit Iustinianus, non tantum *Œconomis*, sed & reliquos venerabilium domorum ordinatores, hoc est, administratores, eorumque cognatos, aut affines, in emphyteusim capere non posse res Ecclesiasticas. Vnde errare videtur Abbas, Panormitanus *conf. 411. n. 3. lib. 1.* qui hanc Iustiniani sanctionem de *œconomis* solummodò, qui non habent ita pingue ius, sicut Prælati, exaudiendam opinatur, negans Prælatos (quos tamen non dubium est ordinatores, seu administratores Ecclesiarum esse, de quibus constitutio disertè loquitur,) sub eadem constitutione comprehendi. Huic enim Abbatis interpretationi tam verba, quam mens relatæ constitutionis repugnant. Eadem siquidem est ratio in Prælato, quæ est in *Œconomio*, quod videlicet alienatio & ab *Œconomio*, & à Prælato in fauorem consanguineorum interposita, ad fraudandam Ecclesiam facta præsumatur. *can. decerner 6. dist. 89. Bartol. Bald. & Alberic. in d. Auth.*

quibuscumque. C. de SS. Eccles. Alciat. in tr. de præsumpt. 29. & Menoch. de præsumpt. lib. 3. præsumpt. 54. n. 4. & aliquot seqq.

2. Hanc sententiam non turbat *c. relatum est auri- bus 12. §. licet autem, extr. de testamentis.* vbi quæ Clericus, siue Prælati relinquere valet extraneis, etiam consanguineis suis concedere non prohibetur. Nam agitur eo in loco de bonis mobilibus, iure dominij ad Prælatum, vel Clericum spectantibus, quamuis per Ecclesiam siue intuitu Ecclesiæ acquisitis, per textum, *ibi*, mobilia per Ecclesiam acquisita, &c. De his sanè Prælati, vt cuius Clerico, per vltimam voluntatem tam in sanguine iunctos, quam extraneos, benè de se meritos, liberalitatem exercere suam permittitur. Ast in proposito quæstione Prælati non sua, sed Ecclesiæ bona, alicui ex cognatis suis emphyteusim concedendo, alienat: cum is rerum Ecclesiasticarum non dominus, sed dumtaxat vsuarius, siue vsufructuarius esse censeatur; vt post alios reponderunt Socinus *sen. conf. 32. col. 2. lib. 1.* & Bellon. *conf. 3.* hosque citans Menochius *d. lib. 3. præsumpt. 54. n. 9.* Quin & illud probabiliter dici poterit, facultatem disponendi de bonis mobilibus, Clerico per Ecclesiam acquisitis, non ex iure communi, sed ex consuetudine quadam speciali descendere: ad quam consuetudinem respexisse Pontificem, liquet ex ipsis verbis *d. c. relatum 12. ibi*, consuetudinem tamen non est improbandam, *de testam.* Consuetudinem autem stricti iuris, nec de casu ad casum extendendam esse, notum est. *c. 1. de feudi cognit. §. strenuus. ibi*, qui consuetudine feudi non sit comprehensus, *tit. 1. lib. 2. feud.*

3. Nec etiam obstat *c. dilecto filio 25. in princ. extr. de præbendis.* vbi Prælati præbendam nepoti suo concessisse dicitur. Præbendarum etenim collatio non est prohibita, sed iure permessa, *tot. tit. de concessione præbendæ. & c.* cum eam ipsam ob causam illæ sint inuentæ, vt clericis pro sustentatione liberaliter cõferantur, *c. relatum 9. de præbendis, & c. relatum 3. de concess. præbendæ.* Atqui in nostro themate tractatur de bonorum Ecclesiasticorum alienatione, quam regulariter prohibitam esse cõstat. *c. nulli liceat 5. & tot. tit. de reb. Eccles. alien. vel non, & similibus.* Deinde Prælati alicui conferendo præbendam, nihil ex bonis Ecclesiasticis alienat: quoniam præbenda, post mortem, vel resignationem illius, qui ea finitur, vacare dicitur: proindeque præbenda vacans, quæ cõfertur, in dominio Ecclesiæ esse non intelligitur *c. 2. 3. 11. & passim, de concessione præbendæ.* Hic autem de bonis ipsius Ecclesiæ, in emphyteusim concedendis, sicque de eorumdem alienatione disceptatur.

4. Nihil quoque mouet, quod secundum naturam sit, vt vnusquisque proprium sanguinem extraneæ personæ præferat, *l. cum acutissimi 30. circa fin. C. de fidei commissis.* & quod prima liberalitas circa proximos operari debeat, *can. non satis 14. §. 1. dist. 86.* Istæ nãque & similia axiomata loquuntur & exaudieda sunt de eo, qui de bonis suis proprijs disponit: non verò de eo, qui bona Ecclesiastica alienat; siue in emphyteusim dare præsumit, vt in proposta quæstione. Hæc igitur cum diuersa censeantur, ex iis nihil inferitur, *l. Papinianus. 20. ff. de minorib. l. vlt. ff. de calumniatorib.*

5. Non item aduersatur text. in *c. 1. de inuestitura veteris, & noui benefic. re. vlt. tit. 91. lib. 2. feud.* vbi habetur, quod si Prælati coniunctæ personæ gratia, vel etiã alicui alteri tale dedit feudum, quod duos consimiles vassallos acquirere possit, inutile esse beneficium. Igitur consequens esse videtur, si Prælati feudum cõcesserit, & ex illa cõcessione talis gratia, vel fraus euidenter non appateret, beneficium illud valere. Hoc, inquam, nõ aduersatur. Argumentum enim ex illo *c. petitem, à cõtrario sensu proficiscitur*: quod genus argumentandi non admittitur, quoties in sensu contrario eadem ratio interuenit, quæ in sensu directo. Idem itas quippe rationis fortior est argumento à contrario sensu, vt tradidit Baldus

in l. qui testamento 20. §. mulier 6. ff. de testam. Alexander in l. in quarto notab. ff. de officio eius, cui, & c. Iason in l. si extraneus 6. in tercio notab. per illum textum. ff. de cōd. causa data; & c. Decius conf. 232. col. fin. circa med. Cornel. conf. 173. lib. 1. conf. 22. col. 4. conf. 80. lib. 2. & conf. 150. col. fin. lib. 4. quos omnes citat & approbat Crauetta conf. 460. n. 10. Sed ratio ob quam in d. c. feudali, disponitur non valere inuestituram, coniunctæ personæ factam de feudo, quo potuerunt duo vassalli acquiri, hæc est, quod talis inuestitura intelligitur in fraudem Ecclesiæ facta esse. Quæ quidem ratio militat, etiam si Prælati non tale, sed aliud quoduis feudum concesserit. Nam alienatio bonorum Ecclesiæ, à Prælato in consanguineum facta, præsumitur in dubio ad fraudandam Ecclesiam interposita esse. d. can. decemier 6. dist. 89. Bartolus & alij in d. Auh. quibuscumque. C. de SS. Eccles. Barbat. conf. 17. col. 2. lib. 4. Ioannes Iacob. de Leonardis in mer consilia Brunii, conf. 114. n. 117. Iason conf. 183. col. ult. vers. non obstat. lib. 2. & alij superius adducti, n. 197. nisi luculenter constet, eam fuisse factam in Ecclesiæ utilitatem, & obseruatas fuisse solemnitates à lege requisitas. In hoc namque casu omnem præsumptionem, & suspicionem fraudis cessare, atque adedò alienationem ipsam æquè valere, ac si cuius extraneo facta fuisset, multorum auctoritatibus euincit Menochius d. lib. 3. præsumpt. §. 4. n. 1. & conf. 79. n. 19. & 20. lib. 1. Quod si verò hæc resolutio alicui minus arrideat, is hanc resolutionem fortassis non incommodam ferat, dispositionem dicti capitis feudalis, tanquam specialem, ad feuda solum pertinere: nec ad bona Ecclesiæ, de quibus contrarium cautum esse in iure cōmuni reperitur porrigendâ esse, argum. d. c. 1. de feudi cognit. tit. lib. 2. feud.

Sed his non obstantibus affirmatiuam sententiam docet Bocerus class. 2. disp. 14. thes. 25. lit. B. edit. 2. Euerardus in topicis legal. in loco à feudo ad emphyteus. n. 20. & alij.

RESOL. CCI.

An qui habet licentiam à Rege officium in aliam personam transferendi, possit vendere?

Et an in dicto casu, quidquid sit de peccato, non teneatur ad restitutionem?

Et docetur adesse tacitam facultatem vendendi officia, cum ea dantur fœminis, aut viris nobilibus, quas Princeps certo credit non eos per se talia munera obituros. Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Ref. 110. aliàs 109.

§. 1. **N**egatiuè respondet Malderus in 2. 2. tr. 9. c. 1. dub. 5. vbi sic ait. Qui habet à Rege officium transferendi, non propterea potest illud vendere, nisi etiam vendendi expressâ facultas accesserit, aut saltem tacita, vt si Rex concedat illis officium cum potestate transferendi, quos nouit solvere vendere; aut si concedat patri, vt transferat in aliquem filiorum sibi placentem, nunc enim pater aliis pensionem videtur posse referuare. Ita Malderus, & Azorius tom. 3. lib. 8. c. 7. q. 6. & ante illum Salonius in 2. 2. tom. 1. q. 63. a. 2. contr. 8. concl. 4. & Villalobos in summ. tom. 2. tr. 8. diff. 7. n. 8.

2. Sed Salonius loc. cit. notat Ioannem Pesham, & Petrum Soto asserere talem vendentem peccare tantum venialiter, & ita sensisse Orellanam, & aliquos Theologos ex schola D. Thomæ testatur P. de Ledesma in summ. tom. 2. tract. 7. c. 1. concl. 25. & hanc sententiam ipse Ledesma probabilem putat, & ratio est, [porque la tal persona particular tiene licencia del Rey, para passar el tal officio à otro, y que lo passè de gracia, ò por venta no daña nada à la Republica, como el tenga cuydado, de qua no se figua algun detrimento en ella y al tercero a quien vende el officio, no le figue detrimento ninguno, si se lo da por el iusto precio.] Ita Ledesma, licet ipse

primam sententiam teneat, nempe peccare mortaliter vendentem officium sine expressâ, vel tacita licentia Principis, scientis talem venditionem. Sed nouissimè Io. de la Cruz in direct. p. 1. præcept. 7. q. 7. a. 2. dub. 10. concl. 3. docet etiâ esse probabile, quod si quis habet licentiam transferendi officia in alium, possit illa vendere.

3. Notandum est hîc obiter Cordubam q. 117. & Azor. p. 3. lib. 8. c. 7. docere adesse tacitam facultatem vendendi officia, cum ea dantur his, quos Princeps certo credit, non eos per se talia munera obituros, vt cum dat fœminis, aut viris nobilibus, vt fieri solitum est in Aula Regia.

4. Nota etiam, quod si sine licentia Principis modo, quo supra dictum est, quis vendiderit aliquod officium, quidquid sit de peccato, non tenetur ad restitutionem pretij, si habuerit, vt diximus, licentiam illud transferendi. Et ita docent Ledesma loc. cit. & Petr. Soto apud Salonium, licet ipse cum Domino Soto, Rebellio, & Maldero contrarium sentiat.

RESOL. CCII.

An officia secularia vendi possint? Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Ref. 109. aliàs 108.

§. 1. **N**egatiuè respondent Medina Cod. de rest. q. 4. de vsuris, Adrianus in 4. q. de vsuris, §. ex his, & nouissimè Turrianus in 2. 2. to. 2. disp. 23. dub. 2. n. 5 quia ex voluntate Reipublicæ distribuenda sunt dignioribus, neque concessum est Principi, vt illa possit vendere, sed vt distribuatur dignioribus, vel æquè dignis, præmissa communi saltem diligentia.

2. Sed considerata natura rei hæc officia vendi possunt. Verum hoc non obstante, non expedit ea vendere, ob multa incommoda, quæ inde sequi solent, idedò plerumque hoc est illicitum; atque perniciosum; nam venduntur vt plurimum indignis. Secundò, ex tali venditione homines magis prouocantur ad acquirendas pecunias, quàm ad studia literarum, & probitatis. Tertio; qui hæc officia emunt, vt pretium recuperent, quod soluerunt, non administrant ea, vt debent, sed multa iniuste extorquent, vnde non immeritò talis venditio pestis Reipublicæ censenda sit, vt notant DD. cit.

3. Potest tamen dicta venditio aliquando cum aliquibus circumstantiis licitè fieri. Primò, vt talia officia vendantur saltem digno. Secundò, vt pretio moderato. Tertio, vt hoc efficiatur ob Reipublicæ necessitatem, vel utilitatem, quando videlicet summa esset conflanda, quæ aliter commodè haberi nequiret. Et ita docet Leslib. 2. c. 32. dub. 4. n. 29. & seq. Aragon. in 2. 2. q. 63. a. 2. Villalob. in summ. to. 2. tr. 8. diff. 7. n. 3. Io. de la Cruz in direct. p. 1. pr. 7. q. 7. a. 2. dub. 10. concl. 3. Ledesma in summ. to. 2. tr. 7. c. 1. concl. 15. Saló. in 2. 2. to. 1. q. 63. a. 2. cōtr. 8. concl. 2. Syluius in 2. 2. q. 63. a. 2. Tãnerus 2. 2. disp. 4. q. 8. dub. 2. c. 24. Valentia to. 3. disp. 5. q. 7. punct. 2. §. 5. ad 3. Malderus in 2. 2. tr. 9. c. 1. dub. 5. Rebell. lib. 9. quest. 18. sect. 2. n. 24. & alij.

4. His tamen non obstantibus, non grauaor hîc apponere verba Azorij to. 3. lib. 8. c. 7. q. 3. sic asserentis. Caterum quamuis auctores clament, & conquerantur eiusmodi venditiones penitus detestantes, & damnâtes, videmus tamen eas in Principum Curijs vendi, quia ipsi Principes cõtendunt, tales venditiones Reipublicæ utiles esse, eo quod emptores metu pœnæ ne officium amittant, simul & pretium quod dederunt coguntur suo munere rectè fungi, & Principes possunt ipsos emptores facilius ab officiis amouere, & pœnis coercere, quàm si gratis ea officia contulissent, iure nemo condemnat tales venditiones, cum iusto, & moderato pretio fiunt, & cum officia venduntur iis hominibus, qui apti, & idonei sunt, & cum probabilis spes est eos benè officio fungituros, & certo ac definito pretio taxatur id, quod em-

sup. hoc. st. præ in tr. 1. Ref. 140. §. r. propè fin. & hîc infra in Ref. seq. à §. 2. vsque ad §. Dico tertio. sed lege eam per totam, & pro venditione ab ipsomet Principe, & Rege, in Ref. 1. & in eodem §. huius annot. & in Ref. 2. in princ. ad lin. 4. & in to. 5. tr. 7. ex Ref. lege §. ult. vers. Neque ad rem.

ptores sint empturi ob laborem, & operam suam in officio obeundo, alioquin enim ipsi emptores suo arbitrato pretium augent. Ita Azorius, qui non videtur damnare Principes vendentes officia, dummodò illa vendant pretio moderato, & persona officium emens sit digna, etsi taxentur pretia pro laboribus, & operibus. Et ita præter Azorium videntur etiam docere hanc sententiam Filliucius *tom. 2. tract. 34. p. 2. c. 2. n. 44.* & Corduba *in summa, q. 117.*

RESOL. CCIII.

An Proreges possint vendere officia, & pecunias sibi ipsis applicare?

Et an si sine titulo, & potestate Regis ita vendant, peccent mortaliter, & ad restitutionem teneantur?

Et quid de consuetudinibus circa hoc?

Et laicè explanatur, quod Rex potest talia officia vendere.
Ex p. 6. tr. 6. & Misc. 1. Ref. 3.

Sud hoc cum eod. Mendoza infra cit. supra in tr. 1. Ref. 139. § vltim. & pro venditione ab ipso met Rege, lege doct. Ref. præcedit. & § 8. ex verf. eius not pro hac quæst.

§ 1. **V**idetur affirmatiuè respondendum: quia Proreges, vt notat Aponte *tit. 1. n. 5.* constituuntur à Rege, vt alter ego, & possunt omnia quæ ipse met Rex: sed Rex potest officia vendere, vt docet Cynus *in l. 1. C. ad l. Iul. de ambit.* Bartolus & Baldus *in l. Barbar. ff. de offic. Prætor.* & alij Iurisperiti communitè cum Theologis infra citandis: ergo poterunt & Proreges. Quibus aliqui addunt suffragari consuetudinem, quam multum valere in hoc casu tradit Aragonius *in 2. 2. q. 63. a. 2.* Villalobos *in sum. to. 2. tr. 8. diff. ult. 7. n. 5. in fin.* & alij.

2. Sed ego contrariam sententiam teneo, pro qua firmanda, Dico primò. Venditionem officiorum experientia teste habere speciem mali, ac præ se ferre magnam indecentiam ac turpitudinem propter detrimenta, quæ ex tali venditione sequuntur. Nam primò, hac via ista officia non obtinentur à melioribus & vtilioribus Reipublicæ; sed à ditioribus: quia digni, vt benè considerat Caietanus, & quibus debentur pro meritis, non conferunt pretium; sed indigni & carentes meritis, supplebuntque merita pecuniis. Secundò, pereunt hac via in Republica studia literarum & virtutis, & offertur occasio cupiditatis, & curandi tantum pecunias, cum videant ciues ista officia, quæ honorifica sunt, non promeritis dari, sed pecunia emi. Tertio, ementes ista officia, cum emant illa non vt ministeria Reipublicæ, sed vt hæreditatem sibi vtilem, non exercebunt illa pro vt exigit Reipublicæ vtilitas, sed quatenus postulant priuata ipsorum commoda, præferentque suum particulare bonum cuius communi: nemo enim est, qui pecuniam suam gratis, vel pro bono communi offerat, sed vt sibi consulat. Qua ratione dissuasit D. Thomas Villaneua Carolo V. ne venderet officia Prætorum Castellæ, quod multi illi suadebant. Quarto: ementes ista officia, in executione deinde eorum multa, quæ gratis facere deberent nolunt, nisi accepta pecunia: & quæ merentur stipendia, cum nimio rigore, & carius quàm sint taxata faciunt, dicentes, se ea via recuperaturos pretium: à quibus omnibus abstinere, si pro meritis, & non oblata pecunia officia accepissent. Quintò, cum Ministri pecunia emerunt officia, eidem lucranda sunt intenti, quam pauperes non valent offerre, sed diuites: consequenter aut causa pauperis non ingreditur ad eos, aut si ius in illa dicere compellantur, fauent potius diuitibus quàm pauperibus. Quòd si ad Tabelliones, aut alios inferiores Ministros conuertas oculos, quàm faciliè hi corrumpuntur, & veritatem sepeliunt; vt pecuniis acceptis, quas pro suo munere obtulerunt, valeant recuperare. Denique nullum maius malum potest accedere alicui Reipublicæ, quæ vt præmium conuertatur in pretium pecuniæ: hæc autem officia, quamuis non ex debito iustitiæ, vt diximus: tamen ex debito morali sunt præmia virtutis. Ergo, &c.

Hinc Alexander Seuerus Magistratum & officiorum venditiones sustinere noluit, dicens necessarium esse, vt qui emunt, & etiam vendant. Vnde dixit Guilielmus Bened. *in Relect. cap. Rymun. ver. duas habens filias, n. 55.* quòd qui emunt taliter officia, communitè vendunt in minuto quod emerunt in grosso: nam eo ipso quòd quis ad honorem pecunia perducitur, iam in ipsa prouectus sui radice vitiatior paratior est aliis vendere quòd ipse emit. *c. quibusdam 1. q. 2.* & obseruauit Boërius *dec. 149. n. 3. p. 1.* Vide omninò Doctores, quos citat & sequitur Regens Aponte de potestate Proregis *tit. 3. de elect. official. n. 6. & seq.* & Iustus Oldefob. *in cautelis criminalibus, tit. 1. caut. 12. n. 6. & 7.* & nouissimè Fragofo *in Regimine Christiana Reipublica, tom. 1. lib. 2. dec. 2. n. 128.* Quibus etiam adde Friccium *de emendat. Reipub. lib. 1. c. 18. n. 2. & 31.* Bornitium *tr. de arario, lib. 2. c. 6.* & Ioannes Vvigers *de iust. & iur. tract. 7. capit. 1. dub. 4. num. 11.*

3. Dico secundò, his non obstantibus venditionem officiorum non esse intrinsecè malam, & idèd posse ex causa & circumstantiis debitis honestari. Probat, quia huiusmodi officia ex natura sua sunt vendibilia & pretio æstimabilia, cum sint temporalia, vtilia, honorifica, nec habeant aliquid spirituale annexum: ergo ex iusta & rationabili causa in casu necessitatis ad subueniendum publicæ necessitati licitè poterunt vendi. Et confirmatur. Licet vendere Statum alicuius Magnatis; imò licet alicui Reipublicæ liberè suam iurisdictionem alicui tradere pro pretio, & etiam licet Regi vendere suum Statum, aut illius partem: ergo pari ratione erit licitum ex iusta & rationabili causa vendere officia publica. Et ita hanc sententiam docent Lessius, Aragonius, & alij quos an satietatem adduxi *in 3. p. tract. 5. Miscell. ref. 108.* asserentes venditionem officiorum ex sui natura concurrentibus aliquibus circumstantiis non esse illicitam: Circumstantias autem & condiciones, quæ seruari debent ad prædictam venditionem honestandam tradit Syluius *in 2. 2. q. 63. a. 2. queritur 6.* & sunt. Prima, si vendens habeat auctoritatem vendendi, cuiusmodi sunt Reges & Principes absoluti. Secunda, vt vendant quantum fieri potest, digniori. Tertia, vt pretio moderato. Quarta, vt in publicam vtilitatem. Ita etiam communitè DD. quos ad satietatem citat & sequitur Bobadilla *t. 1. l. 1. c. 14. n. 17. in Gloss. lit. K.*

4. Dico tertio, licet supradicta doctrina sit vera, non tamen procedit & militat quoad Proreges; quia potestas vendendi officia penes solum Regem stat; ipse enim est dominus officiorum: ergo qui officia venderet sine eius licentia, Regis potestatem vsurparet, & venderet rem alienam inuito domino peccando mortaliter cum onere restitutionis. Sed Proreges, vt patet, nec indigent probatione, non habent potestatem à Rege officia vendendi. Et Capitula Regni, quæ adducit Mastrillus *de Magistrar. tom. 1. lib. 1. c. 20. n. 12.* & quæ obseruare tenentur Proreges, vt idem docet *tom. 2. lib. 5. c. 6. n. 37. & 277.* prohibent officiorum venditionem. Ergo sine titulo & potestate illa vendendo lethaliter peccat, & ad restitutionem tenentur, vendunt enim rem alienam inuito domino. Et ita in specie docet loquens de Proregibus Salonius *in 2. 2. q. 62. a. 2. controu. 8. in respons. ad 2. argumentum.* Et Pater Hernandus de Mendoza Soc. IESV in particulari tractatu de hac quæstione ad Comitum de Lemos tunc Proregem Neapolitanum *dub. 1. vbi sic ait.* [Digo que el Virrey de Napoles tiene precisa necesidad de licencia para vender los officios publicos deste Reyno, qualesquiera que sean, y sin ella peccarà mortalmente en venderlos, y estara obligado a restituir todo quanto por ellos lleuare. Laqual dotrina es tan cierta, y tan aueriguada, que ninguno de los Doctores la niega, ni aun duda della antes todos de comun consentimiento dicen que solo el supremo Señor de la Republica tiene auctoridad legitima para vendere

Quæ hinc Res. ant. ed. & vide eius no

vendere los officios della, y de que desta primera cabeza se ha de comunicar a todos los de mas miembros, y la razon es clarissima, porque solo el Rey es el supremo Señor de todos los officios publicos, luego el solo puede venderlos, o consentir que se vendan, y qui en los vendiere sin su licentia, vendera la hazienda agena contra la voluntad de su duenño, que es manifesta iniusticia. Lo segundo, porque el Virrey de Napoles no tiene mas potestad de la que le da el Rey, que le dio el cargo, y cuya persona representa, luego sino se la diere para vender los officios publicos no la terna. Lo tercero, porque el Virrey no es Señor del Reyno, ni de los officios, sino Governador y Vicario del Rey, y vn puro Administrador de la Republica, que le han encomodado, la qual gouierna por vn tanto, que le da el Rey de salario, luego sin licencia del mismo Rey no tiene titulo legitimo y verdadero para vender los officios publicos.] Hucusque P. Hernandez de Mendoza.

5. Restat modò respondere ad argumenta contraria. Dico igitur, quòd non omnia, quæ potest Rex, potest Prorex, vt patet in multis casibus. Vel respondeo, quòd Prorex potest id, quod potest Rex, nisi ei aliquid fieri prohibitum sit in eorum instructionibus secretis, aut per Capitula Regni, vel particulares literas Regis, vt optimè obseruat Tallonus in Pragmat. de Antifato, vers. 2. obseru. 2. num. 10. & apertè scripsit ipse Rex ad Comitem Albæ tunc Proregem die 8 Aprilis 1591. sic asserens. [Quanto al primero tiene se entendido, que por tiempo hauido en esse Reyno a titulo de la autoridad, que en su priuilegio se les da llamando, alter nos, dispensan a muchas cosas extraordinarias, siendo para esse tambien prouocados de los Consejeros que cerca dellos assisten dandole aquella palabra vna inteligencia absoluta, y aunque en suestra instruccion se dize orto claro que la dicha clausula se pone mas por autorizar en lo publico la persona del Virrey, que porque en virtud della se pueda dispensara pramatica, ni orden firmado de mi mano, toda via he quietido tornaros avisar que no se ecceda della.] Sed prohibitum est Proregibus officia vendere. Ergo, &c.

6. Ad id verò quod asseritur de consuetudine. Dico nullam vim habere Rege reclamante, & tunc auctoritatem in hoc casu præberet, quando Rex illam sciret & approbaret. Vnde Pater Mendoza *ubi supra, dub. 3.* sic ait. [Aduerto tambien que toda costumbre en esta materia para poderse seguir con seguridad de consciencia es menester, que la aya sabido el Rey, y que por lo menos callando y suffriendo la consenta y aprueue, como lo dizen todos quantos Doctores, que escriuen sobre esto; añadiendo que si calla el Principe, o por ignorancia, o por esperar mejor tiempo para remediarlo, o porque despera del remedio, o por ser floxo y descuydado en gouernar su Reyno que en tales casos no basta dezir, el Rey calla, porque esta manera de callar no es suficiente para excusar de pecado mortal, y restituyr, sino que es menester que sabiendolo y pudiendo, y esperando de remediarlo, calle y consenta, porque gusta de que pase adelante la costumbre. Y como en esto aya tantos escrupulos, e specialmente estando el Rey tan lexos, y llegando ta tarde la verdad a les orejas de los Reys, es precisamente necessario examinar muy bien estas costumbres, porque este negocio de hurtar hazienda agena, no es para burlas, y mas siendo hazienda publica y mezclada con tan grandes inconuenientes, como cada dia se experimentan en vender officios publicos.] Hæc ille.

7. Ad quæ magis confirmanda nota, quòd licet in c. fin. de consuet. habeatur consuetudinem rationabilem, & legitimè præscriptam legi derogare posse; attamen illa est consuetudo rationabilis, quæ est honesta & utilis Reipublicæ, vt optimè notat Castrus Palaus *tom. 2. tr. 3. disp. 3. punct. 2. §. 1.* Sanch. de matrim. *tom. 2. lib. 7.*

Tom. VI.

disp. 4. n. 14. Suar. de legib. lib. 1. c. 6. n. 14. Salas *disp. 19. sect. 3. n. 50. & sect. 11. n. 89.* Sed vt visum est, venditio officiorum est res turpissima, & Reipublicæ perniciosissima; ergo consuetudo illa vendendi rationabilis minime dici potest, atque aded consensus Regis expressus in d. c. final. minime præsumi potest. Imo Vasquez in p. 2. disp. 177. c. 2. & 3. Basilius Pontius de matr. lib. 6. c. 6. n. 7. & alij putant non sufficere consensus Legislatoris expressum in d. c. final. ad iustificandam consuetudinem, nempe vt sit rationabilis & legitimè præscripta, sed expostulare nouum consensus Principis. Sed quicquid sit de hac opinione certum est consuetudinem, de qua loquimur, non esse rationabilem, id est honestam, & Reipublicæ vtilem quam solam & non aliam approbat Princeps in c. final. Ergo, &c. Concludendum est igitur absolutè & secundum se officia in quibus iurisdictio exercetur, non posse à Proregibus vendi, & aliter faciendò peccare eos mortaliter & ad restitutionem teneri.

8. Non nego tamen vt cum Mendoza loquar *ubi supra n. 29.* quòd [Prorex puede vender sin escrupulo de consciencia todos aquellos officios, que no tienen administracion de iusticia como se ayan vendido de los demas Virreyes passados con licencia del Rey, o con costumbre publica, y aprobada, ecus autem minime. Et ego scrupulum haberem numerando inter dicta officia, quæ uulgo dicimus, Maestre di Campo, Sergente Maggiore, Capitani di Caualli, Capitani d'Armi del Valle & similia.] Hæc enim officia, vt optimè aduertit Mendoza *ubi supra n. 25. & seq.* iurisditionem exercet in milites & subditos, & in terris, vbi commorantur, & habent magnam occasionem exercendi oppressiones & extorsiones: idèd videntur aliquo modo reducenda ad officia exercentia iurisditionem, quorum pretium magis quam autum, vulnera in bello pro Regi seruitio accepta, esse deberet: Sed hodie faxit Deus, quòd aliqui Heliagabalū non inuentar, de quo Aelius Lampridius adnotavit, vendidisse honores & dignitates tam per se, quam seruos, Non ita Alexius, qui teste Niceta *lib. 2.* initio sui Principatus proclamari iussit Magistratus se venditurum, sed delectu ex optimis habito gratuito mandatum. Rectè igitur Plato *lib. 8. de Republica* asseruit Principatus malè constituti argumentum esse, cum Magistratus venales sunt.

9. Et tandem optarem in hac materia legi Politicum Bobadillan *to. 1. lib. 1. c. 14. per tot.* & ne de eam hic apponere eius verba, quæ ponit in c. 3. n. 21 sic ait: [Conuiene que con gran recato repela de tan altos y reales ministros este ardor y capital delito, no solo para que de sus personas, como es de creer, no pueda sospecharse pero ni de muy lexos mediante la interuencion de sus deudos amigos & familiares presumisse haziendo sobre a esto, menudo pos quissá para que el y los suyos sean y parezcan a todos limpissimos y deste tan horrendo y detestable vicio inculpables. Y basta dezir aqui que venderse los officios y magistrados, no es otra cosa sino collocar en los Tribunales la auaricia y no la iusticia; y vender juntamente la iusticia, vender la Republica, vender la sangre de los subditos, vender las leyes, y quitar los premios del honor, de virtud, de doctrina, de piedad, de Religion, y abrir la puerta a los latrocinios, a la auaritia, a la iniusticia, a la ignorancia, a la impiedad, y finalmente a todos los vicios y fealdades. Porque es muy dificultoso que el que comprò el officio dexa de vender le.] Ita ille. Cui adde alium Hispanum Ioannem Marchez in *Gubern. Christ lib. 1. c. 20. in fin* sic asserentem. [Esta fue la razon principal de S. Th. para aconsejar a la Duquesa de Brabante, que no vendiesse los officios de iusticia, porque es grande el peligro de que los Magistrados reuendan al Pueblo por menudo, lo que compraron en grueso.] Ita ille, & ego;

Sup. sequentibus in hoc §. supra in co. 2. Ref. 9. & 10. & hic supra in principio §. præ. huius Ref. et in alio vers. eorum anno rationu.

Uthoc in... Ad... & pro... & c. §. in... & c. §. seq... Ref. & c. §. cius... & c. §. er in §... & c. §. eius... fol.

Uthoc su... in tr. 2... & c. §. 2... & c. §. 4... & c. §. 166... & c. §. 1... & c. §. 7...

R E S O L. C C I V.

An Proreges possint pro eorum arbitrio aggravare, ut vulgò dicitur, delinquentes, qui accusatores non habent, & pro delictis gratias pecuniam accipere?

Et an in quolibet peccent mortaliter, & teneantur ad restitutionem?

Et quid de consuetudinibus circa hoc?

Et docetur peccare Proreges condonando reis poenam ad petitionem famulorum, recipiendo pecunias, si hoc ipsi scirent.

Sed hoc limitatur, si pecunia esset moderata, & sumpta propter diligentias, & labores ad impetrandam gratiam. Ex p. 6. tr. 6. & Misc. 1. Ref.

§. 1. **A**ffirmativè videtur respondendum ex Mastrillo de Magistrat. 2. lib. 5. c. 6. n. 147. vbi sic ait: Prorex potest de criminibus & poenis gratiam facere, dummodò ad sit patris remissio, vt clarè colligitur ex eius Patente, ibi. Et vbi desit partis instantia poenas remittere, relaxare & condonare, prout nos facere possemus. Et ita etiam docet Sessè de inhibitis. 1. §. 4. n. 10.

2. Sed ego placencia Principibus loqui non debeo, sed veracitè ad proposita dubia negativè respondeo, quia vt benè aduertit D. Thom. in 2. 2. q. 67. a. 4. Bañez, Syluius, cæterique Expositores potest quidem Princeps poenas delinquentibus minuire, & in totum relaxare sed hoc non est relictum arbitrio suo: interest enim Reipublicæ delicta punire, ex l. si ira vulneratus, ff. de l. Aquil. & aliis iuribus, sed facere debet ex rationabili causa & rarissimè. Et idè Villalobos in summ. tom. 2. tr. 14. difficult. 17. n. 2. si ait. [Quando perdona la parte, puede el Iuez superior relaxar, y remitir la pena; mas esto no ha de ser à su aluedrio, sino quando viere; que conuiene al bien comun; y que no lo puede hazer, si no es con causa bastante es claro, y verdaderamente redundaria en gran daño de la Republica, si el Superior à aluedrio dexasse de castigar los delitos, o castigasse menos do lo que conueniere.] Ita ille.

3. Hoc idem dixit Molfesius in summ. tom. 1. tract. 9. c. 9. num. 50. vbi sic asserit. Solus Legislator ex bono communi potest poenam remittere delinquenti, si enim Princeps faceret sine rationabili causa, peccaret mortaliter, cum esset in magnum nocumentum Reipublicæ, cuius interest delicta punire. Idem etiam docet Ledesma in summ. tom. 2. tract. 8. c. 2. 2. diffic. 5. concl. 6. Azorius in 2. 2. q. 67. art. 4. Azorius tom. 3. lib. 13. cap. 13. quæst. 3. & alij communiter.

4. Dico igitur non posse Proreges pro suo arbitrio communiter aggravare delinquentes, etiam si accusatorem non habeant; sed attendere debent ad qualitatem delicti, quod est remittendum, & ad cæteras circumstantias concurrentes: ex quibus omnibus est iudicandum, num bono communi expediat, aut certè cum illo non pugnet tale delictum tunc remitti. Vnde sequitur Proreges peccare mortaliter, etiam si semel poenam remitterent delinquenti facinoroso, vt homicidæ ex industria, alicui sicario, assassino, &c. vel secundò si passim etiam delicta leuia condonarent: nam etiam in hoc ultimo casu talis remissio vergeret in damnù Reipublicæ.

5. Non igitur nego, & hoc vult dicere Mastrillus, & Sessè vbi supra, posse Proreges aliquando poenas criminum condonare: id quod constanter nego, est, passim hoc facere, nam ex multitudine gratiarum populus efficeretur audacior ad delinquendum. Rarissimè ergo id eis concedo ob iustas evidentes causas, & miserabiles casus, quales essent, minor ætas rei, senectus infirma, delictum sine animi deliberatione, sed ex impetu commissum, insignis delinquentis peritia, seu ars Reipublicæ necessaria, vel perutilis, primum & vnicum delictum aliqui bonæ vitæ hominis, homicidium casuale, neri-

ta delinquentis vel suorum, vel alterius, qui pro illo preces Principi offerat, & similia. De quibus vide Tafsonum in pragmat. de Antifato, vers. 12. observ. 1. à n. 125. & Sanchez in opuscul. tom. 2. lib. 6. c. 1. dub. 21. n. 11.

6. Et ita hanc sententiam præter Doctores citatos mordicè sustinet P. Hernandez de Mendoza Soc. IESV in Tractatu de hac quæstione ad Comitem de Lentos tunc Proregem Neapolitanum. Et quia Codex non ita facile inuenitur, ponam hîc per extensum aliqua eius verba. Sic itaque in c. 2. asserit. [La segunda cosa que V. E. ha de considerar es segun he dicho la cantidad, y numero de las gracias que concede; porque tambien esto es cosa muy peligrosa por la occasion que se da a los de mas de pecar desenfrenadamente, si veen demasiada blandura en su Principe, y assi digo, que no basta que el delito sea agraciable, o que la gracia sea factible, como aqui dicen, ni que aya perdonado la parte, para que V. E. pueda con buena conciencia y conforme à buen gouierno perdonar sin mas, ni mas, todas estas maneras de delitos que llamen graciables. Porque dado caso que considerada cada vno de por si parezca digno de perdon, y que no tiene mucho inconueniente la gracia que del se haze, con todo esso, si se consideran muchos perdones juntos, y vna ordinaria facilidad en hazer esta manera de gracias, se vee claramente, que tiene grandissimo inconueniente, y que se pierde el miedo, y la verguença del pecar, y por consiguiente la paz y bueno estado de la Republica. De manera que no basta que el delito aya sido casual, o cometido con grande ocasion, para que por el mismo caso se aya de perdonar, pues tambien contra estos delitos ay sus leyes, y pragmatias, y sus penas proporcionadas y iustas, si la Republica tiene derecho à pedir à su Principe, que por el exemplo los castigue, aunque aya perdonado la parte, y el Principe, y el Governador esta puesto, para que tambien en estos casos haga iusticia, y atropellar todo esto de ordinario, y sin suficientes causas y ocasiones seria sin duda y dificultad muy graue, y mortal offensa de Dios nuestro Señor, y caerian sobre V. E. todos los pecados que se hiziesen con la esperança del perdon, y con el poco miedo del castigo.] Hucusque Pater Mendoza.

7. Sed an Proreges possint in casibus, in quibus licitè poenas delinquentibus condonarent, recipere pro eis pecunias? Affirmatiuè videtur respondendum per ea que adducit Mastrillus de Magistrat. tom. 1. lib. 3. c. 7. n. 53. quia dum quis non tenetur gratis aliquid facere, si pecunias accipit vt faciat, non dicitur malè facere. Sed Proreges non tenentur aliquo iure gratias huiusmodi facere, quia non esset gratia, iubente iustitia; ergo, &c. Adde quòd de consuetudine ita videtur receptum.

8. Sed his non obstantibus contrarium ego teneo. Et idè Valentia tom. 4. disp. 5. q. 21. punct. 4. sic ait. Certum esse iudicem superiorem, remittente accusatore posse relaxare poenam reo sine detrimento boni communis: circa quod Syluester & Caietanus rectè notant non debere etiam iudicem supremum facilè relaxare poenam reo, quamuis ignoscat accusator, impediri enim sic bonum commune; hoc est communiter & maximè est cauendù, cum interueniunt munera. Ita Valentia. Et ratio est, quia Proreges, vt patet, nec indiget probatione, illam in Regno habent auctoritatem, quam eis Rex tribuit: sed rex prohibet Proregibus per geminatas literas super hac re scriptas, recipere pecunias condonando reis poenam: ergo peccant mortaliter hoc faciendo propter venditionem rei alienæ inuito domino. Vnde patet responsio ad argumentum aliquorum asserentium has gratias esse pretio æstimabiles, nec Proreges ad illas largiendas teneri; ergo illas ex iusta causa largiendo, posse aliquid iustum & moderatum pretium accipere illicitum minimè erit. Non, inquam, hoc argumentum valet: nam licet Proreges ex iusta causa modo vt supra explicatum est, possint si velint, poenas reis condonare; tamen tenentur hoc facere

Sup hoc cõ
cod. Mendo
za infra cit.
sup in tr. 1.
R. f. 139 b.
vbi.

cere gratis, nec pecunias pro ipsis accipere & sibi applicare; nam ita vult, & seuerè per literas eis imperat Rex, cuius sunt Regnum & eius habitatores. Ergo, &c.

9. Nec valet dicere proreges dictas literas non obseruasse; non enim quid factum sit, sed quid fieri debeat spectandum est, vt patet ex leg. *sed licet, de offi. Præsidiis, & ex c. cum causam, de elect.* Et certum est, quod Proreges tenentur seruare mandata & ordinationes Regias, idque non solum ex iure per ea quæ notat ex multis Mastrillus *de Magistrat. l. 1. s. c. 6. n. 26.* Sed etiam quia id expressè mandatum est per literas Regias datas Toleti sub die 10. Iulij 1586 exequutoriatis Panormi sub die 27. Augusti eiusdem anni tempore felicissimi Regiminis Excellentissimi Domini mei Marchionis Hieracensis tunc Regni meritissimi Præsidis: quas quidem hic ad verbum per extensum apponam, vt videant Proreges, quàm malè faciant ordinationes & literas Regias non exequendo. sic itaque Rex ait. [Hauendo algunas vezes sucedido per lo passado en tiempo de diuersos Virreyes desse Reyno Predecessores vuestros, que no solo no han cumplido ni executado diuersas cosas, que les è mandado tocantès à gouerno, justicia, hazienda y declaracion de mi precisa voluntad en toda suerte de negocios, porque aun no me han respondido, ni auisado del reciuo de mis ordenes dexando por esse camino deserto el cumplimiento de lo que mando con mucho deseruicio mio, y defautoridad de mi supremo Consejo, con cuya comunicacion resuelbo las tales cosas, me ha parecido preuenir al enconueniente que de continuar este estylo se puede adelante seguir, con aduertir os hasta donde y como es justa y licita la repugnancia de mis Ministros à las dichas mis ordenes, y quanto me desplaceria que se exceda desta regla, y assi os ordeno y mando precisamente, que vos en vuestro tiempo, y los que os sucedieren en esse cargo que siempre que os llegare algun mandado mio, en cuya execucion se represente enconueniente podays dilatarle ò dexarlo de cumplir, hasta auisarme de là causa porque lo hareys, y esperar respuesta mia, y si yo mandare justo lo que poneys por impedimento, que toda via lo cumplays haziendo assi inuolabilmente sin mas replica ni dicion con apreciuimièto, que quando en esto ay falta, se procedera contra los que no lo cumplieren con la demonstracion que se juzgara conueniente, y porque como arriba se suppone, esta orden se entienda con vos, y con los que succedieren en cargo, prouereys que se registre en parte que no pueda dexar d'esser notorio à los vuestros dichos successores, aun que ningunose excuse con la ignorancia, y me auisareys de hauerlo hecho, pues con esso, que dare cierto, que siendo vos, tan puntual y zeloso, como soys de las cosas de mi seruiciono aura en vuestro tiempo descuydo de la exequucionde que a qui se ordena. Yo el Rey,]

10. Ad auctoritatem verò Mastrilli suprà adducti respondeo. Primò, quòd ipse ibi loquitur dubitatine cum verbo *forfan*. Secundò, consulit omninò, nè Proreges id faciant. Ad rationes autem, quas adducit, nempe, Proreges non teneri aggratiare reos, ergo eis gratias concedendo posse pecuniam accipere. Dico quòd hoc argumentum forsitan procederet, si non adesset Regis prohibitio; sed Rex, vt dictum est, sæpiùs Proregibus interdixit, nè hoc facerent; ergo, &c. Loquitur igitur Mastrillus seclusa prohibitione.

11. Ad consuetudinem autem, de qua ipse testatur, respondeo, Proreges timoratae conscientia hoc fecisse; & demus aliquando actum fuisse, quamuis nunquam sine scandalo, illud est certum nullam consuetudinem vim habere reclamante Rege, vt docet in casu simili Salonijs *in 2. 2. q. 63. art. 2. coutrou. 8. ad argumentum.* & alij. Et cum sit consuetudo perniciofa Reipublicæ, vt tradit Sesse *de inhibi. c. 1. s. n. 13.* non potest præsumi Rex in illam neque tacite consentire. Vide *infra*

Tom. VI.

Ref. *An Proreges possint vendere officia, ergo, &c.*

12. Et ita hanc sententiam defendit etiam Pater Hernandus Mendoça *ubi supra, c. 3.* per totum vbi loquens cum Comite de Lemos inter alia sic ait. [No es V. E. Señor de este Reyno, ni la auctoridad que tiene de hazer gracias es suya sino de su Rey, que es el legitimo y supremo Señor del Reyno, y por el mismo caso Esta V. E. obligado a vsar della como el Rey quisiere. Y si el no le da V. E. expressa o tacita licentia para ricebir este dinero, y sacar, o chu par de la substancia de los Vassallos estos que liaman emolumentos (porque no se atreuen a llamar los latrocinios) no puede V. E. tomarlos, y si los tomare, peccara mortalmente, y estara obligado à restituyr, como hombre, que vende la hazienda hagena contra la voluntad de su duenno. Que bien sabe V. E. lo que su Magestad siente de sto, y con quan graues palabras le menda, que destierre de su Casa vn negocio tan feo y abominable como este; porque su voluntad no es dar a sus Virreys vna auctoridad tan vil, que venda como el pan, y como la carne, sine vna auctoridad grauissima, y limpissima de administrar justicia, y de hazer gracias, fauores, y mercedes à todos sus Vassallos, quando conueniere, que por esso le señalan à V. E. tantos millares de Ducados de salario, y le conceden otros muchos licitos emolumentos; porque administre la Republica en justicia y en gracia con la limpieza que deve vn tan gran Ministro. Hasta ora he hablado con V. E. como con Christiano, agora quiero hablar como con vn Cauallero, como si hablara con Cesar, o con Alexandro Porque dado caso, que la ley de Dios lo permittiera, puede se imaginar cosa mas baxa en vn tan gran Señor como V. E. que tener esta manera de mercantia. Quanto mas vil cosa es esta, que no negociar en vino, o en azeyte, ò en otra qualquier mercaderia? que cosa de mayor vergença se puede imaginar en vn Principe que vender à los pobres subditos los fauores y gracias que les haze? que cosa de mayor honra, que hazer bien à todos, quando se deve y puede con limpieza y liberalidad? y assi vera V. E. que los mismos, que le persuadera que venda estas gracias le aconsejan que sca con grande secreto, y con trecientas ambrollas, que ello mismo va diziendo la ponçoña, que trae eucubierta, y los mismos Predicadores que buscan esta piel de oueja publican que son lobros. Y si V. E. ha reparado en ello quando nos vienen à sobornar con dinero. La primera cosa que dizen es, que no lo sabra la tierra, y que lo dan para vna obra pia, ò para vn criado, y que la Cedula para el banco se pondra en cabeza de otro; y finalmente buscan otros trecientos rodeos, porque la misma consciencia les dize quam indigno sea este trato de hombres tales como V. E.] Ita ille Pater Mendoza, qui etiam *in c. 4. per totum*, docet. Proreges peccare, condonando reis pœnam ad petitionem famulorum recipientium pecunias, si hoc ipsi scirent. Quod tamen limitatur, si pecunia esset moderata & sumpta propter diligentias & labores, quos adhibuerunt impetrando gratiam, & hoc etiam secluso scandalo, nam sic puto, nec ipsos famulos, nec Proreges Peccare.

13. Sed in hoc cautè est procedendum; nam verò necessariae circumstantia adfunt. Vnde in tali casu, vt docet Mastrillo *ubi supra de Magistrat. l. 1. s. c. 7. n. 50.* non erit excusabilis Prorex: propterea quòd ad ipsum nihil perueniat pecunia, si conuenientibus oculis famulos talia patranes retineat; alioquin si talia impunè permittat, quid aliud erit domus eius, quàm scelestorum hominum Asylus. Ita Mastrillo.

14. Notandum est tamen hic obiter differentiam esse inter Proreges & eorum famulos, vel alios impetrantes ab ipsis gratias pro delinquentibus: nam isti in tali casu adhibent suum laborem & diligentiam pretio estimabilem, quam non tenentur adhibere gratis, ergo possunt moderatum pretium & proportionatum pro tali

V 4

diligentia

Infra in Ref
quæ hic est
antecedens
& signatet:
Vide 9. Ad
id. &c.

diligentia & labore accipere. Sed auctoritas & potestas Proregis, quam habet in administrando Regno, non est sua, sed Regis, unde tenetur illam exercere, prout Rex vult. Sed Rex, vt dictum est, per geminatas literas prohibuit Proregibus, ne pecunias pro gratis concedendis accipiant. Ergo, &c.

15. Dicendum est igitur ipsos pecunias pro aggratiandis reis accipere minimè posse: non nego tamen posse aliquos reos aggratiare mediante pecunia, in casibus licitis & permissis modo quo supra explicatum est, dum modo pecunia applicetur in beneficium Regij Filij, vel ad aliquod opus pium, & similia.

RESOL. CCV.

An Proreges possint concedere Priuilegiatas Tractas pro anno sterili non extractas?

Et an possint vendere Tractas, & in earum commodum pecuniam accipere?

Et ita faciendo, an peccent mortaliter, & teneantur ad restitutionem?

Et quid de consuetudinibus super hoc? Ex p.6. tr.6. & Misc. I. Resol. 4.

§. I. **H**Æc materia Tractarum periculosa est pro Proregum conscientis, & multò magis pro eorum Confessariis: & fuit Deus, quòd aliqui respicientes ad carnem & sanguinem & Regi & Regno magnum aliquando non inferant damnum. Ideò ad primam partem dubij respondeo negatiuè.

2. Dico igitur concessionem Tractarum habere intrinsecam, & insitam naturam, & conditionem, quòd eas liceat extrahere, quatenus Regnum remanet munitum, & his opus non habeat: alias Proreges malè facerent, ex quo multa mala successerunt penurix, ruinæ & conturbationes totius Regni, in quo prudentes Ministri summopere aduertere debent & inuigilare. In tantum quòd si in concessione non adest clausula refectionis, vt si quod vno anno nò potuit extrahere, valeat extrahere annis sequentibus, minimè poterit id, quod non est extractum vno anno, extrahere alijs annis, quia si eatenus intelligitur concessum, quatenus Regnum superabundat, & in casu necessitatis minimè concessio intelligitur facta. Igitur extracto deficiente ex deficientia abundantix deficit pariter concessio, & illo anno caritiæ non dicitur quid concessum: unde cum expiret, imò habeatur pro infecta ex iuris intellectu, si nò adest prædicta clausula expressa particularis refectionis, non adest, in quo annis sequentibus reficiatur, quia non intelligitur concessum. Et ita docet Regens Aponte *rr. de potestat. Proreg. tit. 5. de Tractis. n. 5. & 9.* & ibi Thorus Additionator quibus adde nostrum Mastrillum *de Magistrat. r. 2. l. 5. c. 9. n. 56.* vbi sic ait. Prætereundum non erit, quòd si facta venditione Tractarum, seu earum concessione, recollectio frumentorum sterilis appareret, ne Regnum exhaustum remaneat, licitum erit Tractas iam concessas denegare. Quod maximè ampliandum erit in habentibus particularia priuilegia extrahendi quolibet anno certam frumentorum quantitatem, prout plures habemus in Regno, qui nedum eueniente sterilitate impediri possunt, nè extrahant, verum nec insequenti anno competeret resectio extrahendi summas non extractas in annis præteritis. *Ex Reg. Pragmat. 2. tit. de assignat. ac alijs particul. ibi regis literis,* & fuit pluries determinatum, maximè contra Ducem Terræ nouæ, cum huiusmodi concessionem, seu assignationem, etsi præstationem in annos singulos habeant, in annos tamen singulos per se considerandæ sunt, ac si concessio, seu assignatio certæ summæ in vnũ, & deinceps in alium annum specialiter facta esset, ita vt pro illo anno, in quo fructus non nascantur, vel minus nascantur, videatur restricta concessio & assigna-

tio, *argum. l. si debitor. §. verisimile, ibi qua collecta essent, §. de action. empr. & l. cum certus. ff. de vin. rit. & ol. leg.* Et consequenter quod pro illo anno sterili cesset facultas extrahendi, atque extinguatur, non autem suspēdatur, neque prorogetur illius executio in annos sequētes vberiores. Huc vsque Mastrillus. Qui tamen *n. 82.* aduertit supradicta procedere nisi Tractarum priuilegium concederet expressè refectionem prout obseruat habere in Regno Comes Modicæ. Verum est, quòd si illo anno ex culpa cōcessionarij extractio minimè facta fuerit, non poterit in annis sequētibz extractionē facere.

3. Sed hïc obiter vellem à Dominis Proregibus in visceribus Iesu Christi vnũ considerari; quam dura res videatur, vt in eodem tempore, quo pro Regno & Regis necessitatibus gabellæ super gabellas imponuntur, in eodem, inquam, tempore actu concedere extractionem Tractarum personis de illis concessionem habentibus. Deus, bone, si Rex tanta premitur egestate, & necesse sit tam ingentibus gabellis Regnum onerare, quo pacto in eodem tempore Tractas personis particularibus concedit, non pro sua & Regni necessitate applicat: Res enim certa est, quòd tunc gabellæ iuste imponi possunt quandò aliàs necessitas publica succurri non potest: vt docet Aponte *decis. 2. n. 11.* & alij communiter: & priuilegia Tractarum, vel omnium aliarum pensionum, quæ in dies per Regem conceduntur, eatenus concessæ intelliguntur & solui debent, quatenus Regni redditus suppetunt. Non enim credendum est, quòd si Regi fuisset dictum an vellet, vt pensiones, quas concedebat, prælatæ essent prouisionibus faciendis pro armatione & sustentatione trirremium, pro munitione Castrorum, pro stipendijs militum in Regni defensionem, pro recta gubernatione populorum, ac iusta manutentione; non inquam credendum est, quòd voluisset, vt hæc omnia essent in collapsum: sed respondisset quòd minimè in eum casum intelligebat aliquid concedere, quia non poterat, nec debebat. Nam hoc modo seruitia facta, ob quæ pensiones conceduntur, non fuissent ad acquisitionem & defensionem Regiorum, sed in causam perditionis illorum; ita quòd intelligi debent submissæ huic periculo, & talibus oneribus, vt illæ soluantur, quatenus Regni necessitates aliud non requirant. Igitur quomodo tractandum est hisce temporibus in tantis calamitatibus de soluendo pensiones, & vt plurimum vidimus ex hac causa per vicos & plateas exclamare, qui contraxerunt cum Regia, bona fide bona dederunt, vel pecunias dederunt ad emptionem introituum, quibus debita satisfactio non fuit facta, nec fit, quia visum fuit gratificare, & soluere pensionariis: ex quo quæ mala sequantur, & quæ consequentiæ, iudicent prudentes: Regnum exasperatur, quia exuisceratur quotidie & pecunia, conuertitur in tales vsus. Si ergo, vt patet, neque probatione indiget, Regnum sit exhaustum, & hoc non obstante propter Regis necessitatem gabellis in dies supra vires onerandum est, quo iure in eodem tempore alijs conceduntur Tractæ: quare eas pro sua necessitate Rex non accipit, subleuando Regnum, nè tam ingentibus prematur oneribus: Quod idem dicendum est de pensionibus concessis.

4. Et hæc omnia non ego, sed ante me, vt alibi adnotauimus, doctissimi Iurisconsulti, & Regij Consiliarij docuerunt, vt Aponte *vbi supra de Potestat. Proreg. tit. 5. n. 10. & seq. Valenzuela consil. 99. nunt. 2. n. 29. & seq. Rouitus in consulat. de Donatijs. n. 4. & post consil. 100. Mastrill. de Magistrat. r. 1. l. 3. c. 4. n. 427. Matuta in Respons. contra Messanenses, fol. 6. in princ. Tappia decis. 23. n. 83.* quibus etiam adde ex Theologis Rastellium *de Regim. Princ. lib. 3. de causa efficien. Parlamen. n. 4. fol. 111.* docentes, quanto Regnum est valdè tributis oneratum, debere Regem, non noua donatiua poscere, & noua tributa imponere, sed suspendere, vel minuire gratias, & pensiones personis particularibus concessas. Et tandem

Alibi in
quæ ha
quetur.

Sup. ho
rom. 7. 16.
Ref. 13. 80
Ref. 35. §. 10
Ref. 14.

ad

ad confirmationem supradictorum non desinam hic apponere verba Fagundez in *Præcepta Decalogi, tom. 1. l. 4. c. 15. n. 5.* vbi sic ait. Cum magnæ superuenerint necessitates totius Regni, vt propter defensionem totius Regni, aut conseruationem dominiorum statuumque illius, necessum sit noua aliqua tributa imponere, prius quàm imponantur, debent Reges ostendere & explicare populis, præsentem vrgentemque Regni necessitatem, & manifestare insuper omnia in quibus Regalia iura, redditus & tributa sunt exhausta, & se non habere bona in quibus præsentibus necessitatibus succurre possint, aut vendere ad eam necessitatem subleuandam. Et tunc quidem debent auferre bona Regiæ coronæ à donatoriis, quibus illa donarunt, quia huiusmodi bona tanquam res, quæ à populis donatæ, & assignatæ fuerunt ad Regni defensionem regalemque sustentationem, censentur à Rege ea tacita conditione fuisse donata, vt in magnis regni & Reipublicæ necessitatibus iterum auferri possint, erant enim illis veluti hypothecatæ, & addictæ. Et his factis, hoc est manifestata in populis in Comitibus publica necessitate, & ostenso haustu reddituum regalium qui vendi possint, & de raptis atque ademptis à donatoriis bonis Regiæ coronæ, tunc concedit, ius, licentiam ac potestatem Regibus & Principibus ad imponenda populis tributa in ordine ad bonum publicum totius Regni. Hucusque Fagundez Societatis Iesv insignis Theologus, quæ quidem mirificè confirmant id quod superius dixi de concessione Tractarum. Reconosce etiam post hæc scripta visum, eruditum Amajain *Cod. lib. 10. tit. 6. n. 36.* vbi omnia supradicta confirmat.

5. Quoad alteram verò partem dubij: nempe an Proreges ex concessione dictarum Tractarum; possint pecuniam accipere? Respondeo, quod hanc quæstionem fusè tractauit Pater Hernandus Mendoga in peculiari tractatu de hac materia ad Comitem de Lemos tunc Proregem Neapolitanum; & negatiuam sententiam docet: & idè inter alia in *dub. 1.* sic asserit. [De las Tractas que tienen ya señalado su tributo parece que pueden hauer mayor dificultad y que no corren las razones dichas, porque haziendole pagar à S. Magestad su tributo, parece que se podría aprouechar el Virrey de lo demas sin hazer perjuizio à nadie. Pongamos vn exemplo. Quiere el Virrey vender para si vna trata de mil votas de vino, y sacados los mil ducados que tocan al Rey, le dá por ella otros tres mil, parece cosa clara que estos tres millos puede tomar pues a nadie perjudicia, no al Rey, pues presuponemos que le paga los mil ducados que le tocan de tributo, no a la Republica pues tambien se presupone, que ay arto vino, no al particular que las compra, porque tambien se presupone, que no la compra forçado, ni engañado sino que libremente se concierta, y que compra justamente segun el tiempo que corre. Pero con todo esso digo que tan poco destas tratas se puede aprouechar con buena conciencia, aunque concurran todas las cosas susodichas; y que si se tomare para si el dinero dellas pecara mortalmente; y estara obligado a restituír, porque vende lo que no es suyo contra la voluntad de su Rey que es el verdadero Señor dellas, y el que da la autoridad al Virrey para que las pueda conceder, y no para que las pueda vender, como tampoco quiere que se vendan las demas acciones, y exercicios, y como si dixesemos vsos del gouierño, y si vna vez se da licencia para que se venda el gouierño y administracion de las Tratas de la Republica; tambien se puede dar para que se vendan todos los demas actos gubernatiuos que nacen de la autoridad por su Magestad concedida à los Virreyes, lo qual seria cosa tan fea, como dezir que el cargo de Virreyes es Oficio mercantil inuentado para hazer dinero, y para contractar con los subditos, como si les vendiera el pan ò el vino de que se sustentan. Allende desto en otros tratado dixè

V.E. que el Virrey presupuesto que era criado, y no Señor del Reyno estaua obligado à contentarse con el salario, y con los licitos emolumentos que su Magestad le concede, y que no puede inuentar para si nueuos tributos ni gabelas, ni otro genero ninguno de contribuciones sin expressa licencia de su Rey, y en que razon cabe, que señalando su Magestad para si en lugar de tributo vn ducado poco mas ò menos por cada vota de vino, que se saca del Reyno, quiera que su Virrey se tome para si dos y tres ducados por cada vna.] Hucusque Pater Mendoga. Qui respondet postea ad argumenta contraria, & vt visum est, docet Regem præbere Proregibus auctoritatem concedendi Tractas, non autem ipsas vendendi: vnde si hoc ipsi faciunt vendunt rem alienam inuito domino. Si aliquis verò dicat Regem hoc scire & tolerare, ergo tacitè consentire, & licentiam præbere Proregibus dictas Tractas vendendi: Respondet ipse Regem hoc non scire, vel si scit & tacet. [O por ignorancia, ait Mendoga, ò por esperar mejor tiempo para remediarlo; ò porque desespera del remedio ò por ser floxo, y descuidado en gouernar su Reyno. En tales casos no basta el Rey calla, porque esta manera de callar no es suficiente para excusar de pecado mortal y de restituír, sino que es menester que sabiendo lo, y pudiendolo, y esperando de remediarlo calley consenta.] Vide supra in aliis resolutionibus, vbi satisfactis responsum est ad dictam consuetudinem. Et hæc est sententia Patris Hernandi de Mendoga circa præsens dubium, quid ego sentiam ex dignis rationibus proferre nolo.

Sup. in duabus præcedentibus Ref.

RESOL. CCVI.

Quando faciendæ sunt extractiones frumentorum à Dominis Proregibus in hoc Regno Sicilia?

Et notatur non incurrere in excommunicatione Bulla Cœna Proreges, & Ministros prohibentes extractionem frumenti, & aliorum victualium ad Romanam Curiam, si in Regno deficit necessaria prouisio: & in §. ultimo huius resolutionis alium pulchrum casum circa hoc decisum inuenies. Ex p. 3. tr. 6. & Misc. 2. Ref. 32.

§. 1. **P**ONIAM hîc pulcherrima verba eloquentissimi Ioannis Cassiodori *lib. 1. var. ep. 34.* vbi sic ait. Copia frumentorum Prouinciæ, debet primum professe, cui nascitur; quia iustius est, vt incolis propria fecunditas seruiat, quàm peregrinis commerciis studiosæ cupiditatis exhauriatur. Alienis siquidem partibus debet impendi, quod superest, & tunc de exteris cogitandum; cum se ratio propriæ necessitatis expleuerit. Atque idè Illustris Magnificencia tua, per loca singula, eos qui curam videntur habere licitorum, faciat commoueri, vt nõ antea quispiam peregrinas naues frumenti oneret ad aliena littora transaturas, quam expensæ publicæ ad optatam possint copiam peruenire. Hæc Cassiodorus eleganter, vt semper solet. Sed audiamus in hac re celeberrimum Iurisconsultum nostrum D. Ioan. Franciscum Aponte *de potest. Proregis. tit. 1. de tractis. n. 5.* sic loquentem. Per Proreges conceduntur sæpè tractas, seu exactio-
nes frumentorum, vinorum, & simillium; quæ concessiones intrinsecam, & insitam habent naturam, & conditionem, quòd eas liceat extrahere, quatenus Regnum remanet munitum, & his opus non habet, aliàs Proreges malè facerent; ex quo multa mala successerunt, penuriam, ruinam, & conturbationes totius Regni, in quo prudentes ministri summopere aduertere debent, & inuigilare. Ita Aponte. Videant ergo Proreges ne propter amicitiam, vel sanguinis coniunctionem concedat personis particularibus, tractas à Rege illis datas, cum periculo damni, & penuriam Regni; nam in omnibus concessionibus tractarum à Serenissimo Rege quibuscunque personis largitis, semper intelligitur ista conditio, si
Regnum

Hanc Ref. Auctor citat. in §. & hæc. Ref. præteritæ. Sec lege eam à principio.

Regnum in illis rebus non opus habeat.

Sup. hoc in
tom. s. tr. 1.
Ref. 22.

2. Notandum est hic obiter, quod Aponte *ubi supra*, n. 8. docet cum illis Doctoribus, non incurere in excommunicationem Bullæ Cœnæ, Proreges, & Ministros prohibentes exactiōem frumenti, & aliorum victualium ad Romanam Curiam, idque quando Regno deficit necessaria prouisiō, quia prima charitas incipit à seipso. Et ita hanc sententiam tenet nouissimè Doctus Soufa in *explicitat. Bull. Cœn. cap. 9. disp. 53. concl. 1. num. 3.* Verùm hanc opinionem moderandam esse putat Genuensis in *pract. Eccles. tricennario* 21. q. 618. num. 2. idè assertit non procedere quando Summus Pontifex caput Reipublicæ Christianæ post Christum, & eius Ministri indigerent. At hic casus metaphysicus est, & in praxi moraliter nunquam accidit, quia Summus Pontifex, & Domini Cardinales etiã tempore extremæ penuriæ, semper pro eorum victu necessaria habebunt. Vide etiã Megalam in 3. part. lib. 3. c. 7. q. 1. n. 4. & 5. ubi probat, quòd hanc excommunicationè non incurrit, qui ob periculũ saltè probabile, vel dubium caritatis annexæ, prohibet extractionem, in seruitiũ Romanæ Curia.

Pro hoc du-
lio signanter
ibid.

3. Non reticeam tamen hic apponere pulchrum casum, & qui in praxi sæpè potest accidere. Fingamus quòd in Sicilia adesset maxima frumenti penuria, & ex vi ventorum nauis frumentis onusta Romam petens huc accederet: an tunc ministri, & Proreges illam retinendo, & dictum frumentum accipiendo incurrerent in excommunicationem Bullæ Cœnæ, quæ, vt dictum est, excommunicat omnes impediētes eos, qui victualia, seu alia ad vsũ Romanæ Curia necessaria adducunt? Negatiuam sententiam docet Vgolinus, quem citat, & sequitur P. Duardus in *Bull. Cœn. lib. 2. can. 8. q. 4. n. 2* & adducunt textum in *l. Praes. C. de seruit. & aqua, c. discipulos. dist. 5* Et ratio est, quia aliena subtrahens, famis necessitate compulsus à culpa excusatur, ergo qui ex supradicta causa, deferentes victualia ad Romanam Curiam impediunt, excommunicationis vinculo non alligantur, quia, vt habetur in *can. nullus* 1. 1. q. 3. ubi lethalis culpa non contrahitur, ibi excommunicatio locum non vendicat. Verùm Soufa in *Bull. Cœn. ubi supra, c. 9. disp. 53. concl. 1. n. 3.* hanc opinionem admittit in casu, quo in curia Romana non esset illarum rerum quæ exportari impediuntur indigentia, quia tunc videretur habere locum Epiixeia, aliter impediētem à censura non excusat; cùm ad impediendam delationem mercium, quæ aliunde asportantur, ius non habeat. Sed circa hoc, si casus occurreret cogitarem; nam, vt ait glossa in *c. discipulos, dist. 5.* in necessitate omnia sunt communia, per text. in *c. sicut, dist. 47.* & maximè cibaria, ex *l. 2. §. cùm in eadem nauis, in fine. ff. ad leg. Rhodiam. de iact.* Vide Duardum *ubi supra.*

R E S O L. CCVII.

An filij succedentes Patribus per intermediam personam, hereditantes tantum Maioratum, vel bona vinculata, teneantur soluere debita Parentum, post eorum obitum? Et quid de vxore, mortuo viro, etiamsi vestes, aut alimenta, que maritus emit ex pecunia mutuò accepta etiam actu extent, apud vxorem, an, hoc non obstante, non sit obnoxia restitutioni?

Et quid est dicendum, si debita contracta sint ab illo, qui Maioratum instituit, & etiam ante restitutionem Maioratus? Ex p. 6. t. 7. & Misc. 2. Ref. 20.

§. 1. **C**asus est practicabilis & quotidianus: & affirmatiuam sententiam docet cum multis nouissimè Fagùdèz in *Decalog. to. 1. lib. 4. c. 2. n. 36. & c. 9. n. 10.* ubi tenet filios, qui nihil aliud bonorum præter maioratum à maioribus institutum à patre acceperunt, teneri soluere debita patris contracta ad familiam alendam,

soluendam famulorum mercedem, locationem domus & ad vestes & cibaria familia. Et idem est dicendum de maioratu, quem patres instituerunt siue post, siue ante debita contracta. Fundamenta huius opinionis validissima sunt. Primò, quia ea debita parentum conuersa fuerunt in vtilitatè filiorum primogenitorum, ad quos bona vinculata, & maioratus spectant: ubi autem res aliena in vtilitatem alicuius conuersa est, quamuis ille eam non acceperit, tenetur tamen in defectum accipiētis, qui non est soluendo, eam soluere. Patet ex *l. & qui 7. §. alioquin C. cum eo, & ex l. his solis ff. de condit. indebit.* ubi decernitur ius repetendi pecuniam competere solùm contra recipientem: quòd intelligendum est, quando recipiens est soluendo: nam si non sit soluendo, competit etiam iuxta glossam *ibi, verb. proficit.* contra eos, quibus profecit, modò illi re illam habeant ex causa lucratiua: secus si ex onerosa: sed quando parentes pecunias mutuas acceperunt, mutuum illud seu pecuniæ illæ conuersa fuerunt in vtilitatem & commodum filiorum, habentque illas ex causa lucratiua: lucrati enim sunt eam vtilitatem, & illud commodum non ex causa onerosa, ergo patre imponente ad soluendum tenentur filij natu maiores ea debita persoluere. Deinde, quando pater est pauper, & filij sunt diuites, tenentur filij patres alere cum tota familia, ergo filij maiores natu, cùm sint diuites tenentur soluere debita facta à Patre ad ipsos, & eorum familiam sustentandam. Deinde qui alienum prorsus à ratione est, vt creditores amittant pecuniam suam, quam nobilibus gratis accommodarunt, de qua constat fuisse totam conuersam in commodum & vtilitatem filiorum primogenitorum, maiorumque natu: alioquin enim liceret filiis maioribus natu habentibus bona vinculata furari, saluis bonis vinculatis ad alendos parentes, & familiam illorum, cùm id perinde: nisi enim creditores illam pecuniam illis accomodarent, bona maioratus minuerentur magis ac magis, ac oppignerarentur; cur ergo non tenebuntur postea ipsi filij ad huius debita? Et ita hanc sententiam in foro conscientia Salonius tenendam esse existimat *1. 1. in 2. 2. q. 5. de dominio art. 5. post. vlt. concl.*

2. Verùm his non obstantibus negatiuæ sententiæ adhæret Sanchez *de marrim. l. 9. disp. 4. n. 28. & 29.* & eam tenet Alciatus *l. si eum seruum 27. ff. si cert. perat.* Decius *ibi nu. 1.* Additionator ad Decium *litera A.* loquentes de filiis expressè, loquens verò de vxore & filiis simul idem Sanchez allegatus: loquens autem de vxore tantum Molina Theologus *10. 2. de iust. disp. 425. §. tertium est fol. mihi 2195.* ubi expressè assertit debita Mariti non teneri soluere vxorem ex dote propria, etiamsi facta sint ad ipsam familiam communem sustentandam, modò lucris renunciet: & pro hac parte ita sæpè fuisse circa vxorem iudicatum in Senatu Lusitano, testatur ipse Molina allegatus, & Gama in *decis. 366.*

3. Dicendum est igitur filios, aut vxorem non teneri ad debita mariti ex sua dote, & capitali, etiamsi debita contracta sint ad vxorem & familiam alendam. Ratio est, tum quia vxor, aut filij nihil egerunt cum creditoribus mariti, aut patris: nam ipsi non acceperunt pecuniam, nec alius ipsorum nomine accepit à creditoribus patris, seu mariti: tum quia actio ob mutuum est personalis, & competit creditori solùm aduersus eum, cui data est mutuò pecunia: non verò aduersus eos, quibus mutuatarios pecunia mutuò acceptam tradidit *l. eum cui 13. C. de action. & oblig.* ubi sic habetur. Eum cui mutuum dedisti pecuniam, ad solutionem vrgere competenti debes actione: nam aduersus negotiatores, quos ex mercibus pecunias abstulisse tuo debitori proponis, nullam habes actionem: ergo creditores nullam habent actionem contra vxorem aut filios: ergo vxor, aut filij non tenentur creditoribus mariti, aut patris pro pecunia ad alendam vxorem vel filios à patre mutuò accepta: tum quia vxor soluto matrimonio potest

test integram dotem repetere, etiamsi maritus aliquid superflue expenderit in ipsa alenda ex Navarro *cap. 17. n. 155. Sanch. loc. cit. Rodriguez t. 1. sum. c. 10 n. 7. contra Barbosam*: dos enim habet ius prelacionis: ergo vxor non tenetur ad debita mariti: tam quia vxor aut filij nihil alienum acceperunt: nam alimenta receperunt à patre, qui dominus illorum erat, & illorum dominium in illos transferre poterat: qui autem aliquid à vero domino accepit, non tenetur ad restitutionem. Ex quo sequitur vestes, aut alimenta quæ maritus emit ex pecunia mutuo accepta, & vxori tradidit, non esse obnoxia restitutioni, etiamsi actu extet apud vxorem: nam creditores nullam habent actionem contra res mutuo emptas, sed solum actionem personalem habent aduersus mutuatarium. Et ideo hanc sententiam probabilem esse admittunt etiam Aduersarij, vt Fagundes *ubi supra*. cui ad se Trullench. in *Dealog. t. 1. c. 1. d. b. 2. n. 16. & Bonac. c. 2. disp. 6. a. 1. p. n. 7. n. 11.* Et post hæc scripta inueni hanc secundam sententiam in fauorem filiorum, & vxorū docere etiam Reginaldum *t. 2. l. 3. t. c. 10. n. 106.* ubi sic ait. An quando soluto matrimonio nulla viri bona supersunt, vxor teneatur ex bonis dotalibus soluere debita à viro contracta ad prouidendum ipsi & familiae de necessarijs ad vitam, & similiter an filij teneantur soluere mutuum à patre inope acceptum ad eos alendos. Atque in vtramque partem allatis varijs legibus ciuilibus negantem iudicat probabiliorem fundatam in hac ratione, quod maritus, paterque obligetur vxori & filiis ad alimenta eis prestanda, sicut obligatur creditori mutuo acceptum soluere: quam obligationem sicut inopia non tollit in hoc casu, ita nec in illo, sed tantum suspendit, quamdiu ipsa durat, vt argumentum est, quod si opes augeat, contingat, vt ea ipsa obligatio recurat, quod non fieret, si esset prorsus extincta. Quo supposito licet intelligere viro contractenti debita ad satisfaciendum obligationi, quam habet familiam alendi perinde vsu veniet, ac contrahendi noua debita ad satisfaciendum antiquis. Vnde sicut creditores, quibus hæc soluta sunt ex pecunia de nouo accepta mutuo, non tenentur illam refundere ei, à quo data est mutuo: ita nec vxor & filij tenentur satisfacere debitis à marito, vel patre contractis ad satisfaciendum obligationi, quam habuit suppeditandi eis alimenta, quia tantum acceperunt sibi debitum solutum de eo, cuius habebatur dominium acquisitum per contractum mutui. Hucusque Reginaldus, & Seneillez, quibus ego libenter adhæreo. Et ideo multos poenitentes in tali casu ab onere restitutionis liberaui.

4. Notandum est tamen aliquos de hac re à me consultos docere successorem in maioratu teneri soluere debita contracta ab illo qui maioratum instituit, etiam ante institutionem maioratus; quia illa bona erant hypothecata dictis debitis, & alioquin posset quis instituere maioratum in fraudem creditorum.

RESOL. CCVIII.

An pater, aut mater peccet mortaliter grauando legitimam filiorum gratuitis donationibus, vel minuendo onerosas, sed filijs contractibus?

Et an pater possit sine peccato iniustitia alienare omnia bona sua ad hoc: vt à filiis legitimam auferat? Ex p. 1. tr. 8. Resol. 84.

§. 1. **R**espondeo affirmatiue: possunt tamen remunerari, vt dicunt, donationibus, aut veris contractibus onerosis illam minuere, quæ quidem remuneratio in indiuisibili non consistit, sed potius vera gratitudo donum remunerationis excedit. Et ita docet Ortiz in *sum. c. 17. n. 0.* Homoborus de Bonis in *tr. de fratribus, p. 26. 20.* Fernandez in *ext. Theol. mor. p. 4. c. 15.*

§. 4. n. 1. Rodriguez in *sum. c. 2. c. 13. n. 2* Sed audiamus nostrum Megalam in *p. 2. l. 2. c. 2. n. 4 n. 11.* ubi sic asserit: [Pone patrem superstitem omnia bona sua alienare velle ad hoc, vt à filiis legitimam auferat, quæritur, an sine peccato iniustitia facere hoc possit: Et responderetur affirmatiue. Et ratio est: nam filius non habet ius in hereditatem patris, patre viuente, & ideo potest omnia bona sua pater vendere, & pretium in mare proficere, non obstante filiorum præiudicio. Dixi, sine peccato iniustitia: nam peccatum contra charitatem, & amorem filiis debitum evitare non posset pater, qui, vt legitimam filiis auferret, bona alienaret rationabili causa cessante.] Ita Megala.

Non deseru, ubi docetur quod est peccatum in hac causa.

RESOL. CCIX.

An debitor sciens statum suum deficere, possit integrè satisfacere alicui non potius, qui alioquin ea prelacionis non haberet?

Et an iste teneatur restituere?

Et inter alia, que circa hoc discutuntur & inferuntur, tandem queritur, quando ex contractu oneroso vel gratuito gratuito quis accipit aliquid à debitore, teneatur restituere?

Et pro praxi huius questionis à iure diffinitæ res proponuntur in textu huius Resol. Ex par. 11. tr. 3. & Misc. 3. Resol. 13.

§. 1. **R**espondeo licite non posse, quia iura id non concedunt, quandoquidem enim hic ius prelacionis non habet, sed cum ceteris pari iure cõcurrit, & vigilantia in petendo non facit eum potiorum, quia non perit, non licebit debitori, præstare hanc solutionem integram cum præiudicio aliorum, qui hæc partes, aut potiores sunt, & inter pares singulis aliquid soluent, dum est pro rata secundum quod vires debitoris ferunt. Et ita hanc sententiam tenet Malderus *de i. f. r. 4. c. 6. d. b. 6.* Turrianus in *2. 2. c. 19 d. b. 3. n. 6.* Ioannes Viuigers *de i. f. r. 3. c. 5. d. b. 6. n. 21.* Molina *tr. de 2. disp. 156.* Lessius *l. 2. c. 15. d. b. 3. n. 4.* Rebel. *l. 2. q. 1. c. 1. concl. 11.* Fagundes in *Dealog. t. 1. c. 1. d. b. 2. n. 11.* & alij.

2. Sed difficultas est de creditore. Prima sententia affirmat, non posse pro rata creditorem integram debitum retinere, & teneri illud pro rata, & proportione debitorum inter se, & alias dividere eam in Bonacina *disp. 1. q. 8. p. n. 2. n. 13.* Valq. *quæst. de res. t. 1. r. n. 109.* Turrianus *ubi supra*, Baunius *tr. 3. c. 16. n. 8.* cum debitor in tali casu peccet contra iustitiam commutatiuam soluendo vni iure iure eandem, & præiudicio aliorum; igitur creditor peccat contra iustitiam accipiendo, & retinendo id quod excedit partem sibi contingentem, attendente proportione aliorum debitorum, & consequenter tenetur excessum alijs restituere. Consequenter patet, quia ideo debitor peccat contra iustitiam; quia creditores habent ius ad ius partes, & consequenter habent ius, vt bona debitoris inter eos diuidantur pro rata, & proportione debitorum; sed creditor accipiendo lædit ius aliorum, & facit eis iniuriam; ergo iustititer tenetur eis ad restitutionem pro rata illis contingenti.

3. Secundò, quia creditor retinet id quod non erat ei debitum in tali casu, ille enim partes debebantur alijs, qui habebant ius ad illas; ergo non potest eas retinere. Ergo tenetur eas restituere.

4. Verum mihi placet contraria sententia, quam sustinet Molina *c. 2. de i. f. r. disp. 1. c. 0. d. n. 21. §. hoc bene est obseruandum*, Lessius *l. 2. c. 15. d. b. 3. n. 41.* Malderus *tr. 4. c. 6. d. b. 6.* Sartus *l. 10. tr. de i. f. r. 3. 4.* Rodriguez *sum. c. 26. n. 11.* qui dicunt hanc creditorem quantumuis sciat hoc fieri cum detrimento aliorum, securum esse in utroque foro; fundamentum sortitur ex *leg. qui autem §. agni Laborem f. de his, qui in fraud. credit. & ex l. papillus f. sed. ubi in eo casu negatur actio alijs*

top hoc sup. Resol. 13. 3. Notandum est etiam, se infra ex Resol. leg. de dotacione in medio §. 1. & lege etiam §. 1. n. 103.

Sap hoc infra in tr. 7. ex Resol. 13. de dotacione §. 1. Ceterum, & leg.

quis nõ supra lege infra in Ref. 10. per tota, inter: à §.

aliis creditoribus ad petendum in iudicio excessum quam prædictus creditor iam habet, attentata quantitate debitorum aliorum creditorum; sed huiusmodi leges sunt iustæ; et ergo etiam vim habent in foro interiori, & consequenter hic creditor in neutro foro tenetur restituere. Probatum.

5. Secundò, quia totum id, quod accepit huiusmodi creditor, suum est; ergo non peccauit accipiendo, nec retinendo illud.

6. Nec obstat id quod asserit Bonacina, quia creditor hic accipiendo faciet contra iustitiam commutativam, contra ius aliorum habentium æquale ius: Sed hæc illatio Azorij nulla est, & Bonacina petit principium, de hoc enim disputamus, scilicet an iste benè accipiat, quamvis debitor malè conferat, & quidem sapissimè contingit, ut collatio sit mala, & receptio bona, ut in prodigendo dante, & in accipiente. Item in collatione Sacramentorum ab excommunicato se ingerente & in multis aliis. Deinde (quidquid sit de his, & aliis casibus) in nostro sic probò, quia si iste creditor prius peteret, licitè acciperet: ergo etiam si tunc non petens recipiat, nullam facit aliis iniuriam. Nam quando accipit, approbat ab'olutionem alterius, & est quasi virtualis quadam petitio: Et quidem si antecedenter ad ipsam solutionem in ea occasione solùm dicat; ergo peto, solve mihi: his tantùm verbis tota aboletur iniustitia. Quod autem illa verba expressè dicat, vel non dicat, nullius momenti videtur esse; atque adeo non facit iniuriam: Et ita præter Doctores citatos tenet Dicastillus *de iust. lib. 2. tit. 2. disp. 11. dub. 8. n. 74.* qui etiam asserit. Eum qui sic accipit ad nullam teneri restitutionem, quia non accipit rem alteri obligatam, atque adeo non tenetur ratione rei acceptæ, præterea nec ratione iniustæ acceptionis ut probauimus; quod idem putat dicendum esse, quamvis alij creditores habeant priuilegium personale prælationis sine hypotheca; idemque dicendum siue acceperit pretium ab ipso debitore, siue illo iam defuncto, ab ipsius hærede; atque etiam si debitor, vel hæres scienter id fecerint cum dño creditorum, & in eorum fraudem; quæ omnia habentur in *d. l. quod autè, §. apud Labeonem, & §. sciendum, & l. pupillus ff. qua in fraudem credit. & l. vlt. C. de iur. de iher. à §. & si præfatum*, ubi solum conceditur repetitio creditoribus hypothecariis; non verò personalibus. Vbi *gloss. verb. repellantur*, & hoc non solum in foro exteriori, sed etiam in foro conscientie ut dictum verum esse existimo.

7. Ex his infert tria corollaria: Primum est, si hæres debitoris præferat vnum creditorem aliis, posse hunc tua conscientia retinere id, quod ab eo accipit, quia eadem est ratio de hærede atque de ipso debitore, quem hæres repræsentat.

8. Secundum est, si ad manus creditoris res aliqua perueniat, & quæ non sit hypothecata aliis creditoribus, posse cum illa compensare suum debitum, quia in hoc non facit iniuriam, aut violentiam suo debitori, quia occultè (ut suppono) suum damnum compensat, quicquid sit de detrimento aliorum, quod ille non intendit: nec ex hac compensatione sequitur per se, sed per accidens, non enim hic creditor tenetur cum tanto suo detrimento aliis consulere, & à se auferre rein quam iam possidet; eo enim ipso, quod possessor est, melior est illius conditio.

9. Tertium est, si res, quæ ei datur à debitore, vel ad eius manus occultè peruenit, alioqui erat hypothecata aliis creditoribus, teneri tunc in conscientia illis satisfacere ratione rei acceptæ, quæ habet huiusmodi onus.

10. Verùm ex dictis esset hic discutiendum, quando ex contractu oneroso, vel titulo gratuito accepit aliquid à debitore: teneatur restituere? sed me remitto ad ea quæ docet Dicastillus, qui *num. 85.* ponit casum nouum, ut ipse ait, videlicet non posse virum vxorem

indotatam, & non habentem vnde alatur, ducere; quando ille non est soluendo creditoribus, quod videtur ex dictis colligi, nam si quis soluendo non est, nec titulo gratuito, neque oneroso, non potest pactum aut contractum inire, quo nouum debitum contrahat, quod resulter in damnum priorum creditorum, atque vxorem ducere indotatam, & non habentem alimenta est nouum contractum inire; vnde nouum debitum in damnum priorem creditorum contrahat. Secus est si illa asserat dotem sibi sufficientem, aut artem, qua possit se alere. Ita ille. Sed ego puto, hanc doctrinam non procedere, si aliquis non possit se continere, nisi indotatam sumeret in vxorem: nam in tali casu creditores essent irrationabiliter inuiti, nec puto quod dissentiret amicissimus Dicastillus; sicut etiam dicendum esset de illo, qui inuentus cum puella ad euitandas inimicitias, & periculum vitæ, coactus esset sumere illam in vxorem, nulla dote sibi assignata. Nota etiam famulum seruientem domino, quem nouit impotentem ad soluendum creditoribus, non posse stipendium ab eo accipere, aut receptum retinere, nisi casu quo tantumdem domino adquisierit seruiendo: quia dominus non potest illi soluere sua debita, quando adstrictus est præcedentibus creditoribus, quibus non est soluendo; cum neque contractu gratuito, neque oneroso possit Dominus in fraudem creditorum bona alienare, nec ille famulus accipere. Idèd consilium darem his famulis, ut omninò discederent. Vide Rebellium *dub. 8. qu. 16. sect. 3. n. 10.* Molinam *disp. 330. n. 7.* Valentiam *tom. 3. disp. 5. quest. 22. pr. 4.*

11. His tamen non obstantibus puto cum Hurtado *de iust. disp. 7. difficul. 8.* & aliis. Quod quoties contractus est necessarius debitori ad id ratione cuius potest omittere solutionem priorum debitorum; tunc posse licitè cum debitore celebrari contractum, & contrahentem cum illo posse ab eo licitè accipere solutionem illi contractui correspondentem, quamvis debitor ob eam solutionem fiat impotens ad solutionem priorum debitorum, quia tunc creditores priores non erunt rationabiliter inuiti in omissione solutionum priorum debitorum, dicimus id esse quod necessarium est debitori ad conseruandam vitam, vel salutem, vel honorem, vel famam, vel statum iuste acquisitum.

12. Vnde debitor suis bonis quamuis debitis, & quamuis eorum expensione fiat impotens ad soluenda debita, potest decenter sustentare vxorem, & etiam filios, qui non possunt decenter sustentari, & conducere famulos, medicum, & alios sibi necessarios, & expendere necessaria ad testamentum, & ad inuentarium bonorum; quia id cedit in bonum hæreditatis, & aliorum creditorum. Et tandem non deseram hic adnotare ipsum Dicastillum *ubi supra, num. 80.* probabilè existimare, quod docet Molina *disp. 326. num. 10. & disp. 329. num. 6.* Lessius *lib. 2. cap. 15. dub. 19. numer. 168.* Nauarra *de restitut. lib. 3. cap. 4. num. 218.* & alij, dum docent. Eum, qui aliquid accepit, siue oneroso, siue gratuito titulo non teneri in conscientia restituere, etiam si nouerit tradentem fieri impotentem ad soluendum cæteris, dummodò non induxerit illum vel ad donandum, vel ad trahendum; sed ipse ex se donauerit, aut vendiderit: quamuis ex illa acceptione per accidens sequatur alteri damnum.

13. Nota hic obiter, amice Lector, me olim dixisse non posse improbabilem sententiam aliquorum Doctorum, asserentium ordinem restituendi præscriptum à legibus obligare tantum in foro externo, & non conscientie, sed Pater Hurtadus *tom. 2. tractat. 8. cap. 4. resolut. 37. num. 463.* parum modestè, bona eius venia, inuehitur contra me, sed illam sententiam, ut ego feci, non putat improbabilem doctas Magister Serra Dominicanus *in 2. 2. D. Thome, quest. 62. art. 8. fol. 268.* & illam tenet Machadus *tom. 1. lib. 2. parte 3. tract.*

Sup. hoc sup.
in Ref. 153.
& in tribus
seqq.

Sup. hoc titulo
gratuito lege si placet
Ref. 109.
seqq.

Sup. hoc
quod h
cerur i
in 11. 7.
doctrina
Ref. 151

Sup. co
10 in h
sup. in 11.
153. fig
in §. Se
Sed leg
à princ
& aliis
primæ

tractat. 23. docum. 5. numero 9. & Marcus Serius tomo 1. tractatu secundo, disputatione quinta, difficultate ultima, questione decima-quinta, numero secundo, concedo itaque Patri Hurtado suam sententiam esse probabilior, & communiorem, & illam ego teneo; id quod nego cum Doctoribus supra citatis, & aliis à me alibi adductis est, opinionem contrariam non esse dicendam improbabilem.

RESOL. CCX.

An priori petenti debitum, liceat prius soluere? Et pro solutione huius difficultatis prius aliquid supponitur.

Et an verò hoc intelligatur de petitione in iudicio, & post sententiam latam; an etiam de petitione priuata, & extra iudicium?

Et an etiam preferendus sit aliis creditoribus posterioribus? Ex parte 11. tractatu 3. & Miscellan. 3. Resol. 12.

§. 1. **S**uppono, quod ex eo quod creditor aliquis prius solutionem exigat, nullam acquirit præferentiam contra eos, qui ratione hypothecæ, vel ratione priuilegij, iuxta dicta supra, eum antecedunt. Imò si hæres debitoris soluat prius petenti, sciens id fieri cum præiudicio præferentiam habentis, tenebitur is huic de damno respondere: aut si debitor soluerit, poterit prior à posteriori recuperare, vt tradunt Navarrus *cap. 17. numero 52.* & Syluester *ver. Restitutio 7. quest. 8.* Colligitur autem *ex l. pupillus 24 §. Qua in fraudem Creditorum.* Hoc supposito ex Vasquez, Turriano, & aliis ad quæsitum. Respondeo negatiuè Layman, Hurtadus *de Iustit. disputatione septima, difficultate sexta*; docet enim petenti siue in iudicio, siue extra cæteris paribus non esse prius integrè soluendum, & meritò, quia non iure naturali, quia ex natura rei ex eo quod ego petam, quod mihi debetur, prius quam alius, quod ipsi ante meam petitionem debetur, mihi nihil iuris noui acquiro, nec alij aliquid sui iuris adimo; nec iure aliquo positiuo communi, seu Cæsareo; quia nullum tale extat. Addimus, nec iure aliquo positiuo communi, quia iure Castellæ *libro undecimo, titulo quatuor. decimo, parte quinta*; petenti in iudicio, & prius obtinenti sententiam, quamuis non petierit executionem sententiæ, est prius integrè soluendum, quam aliis creditoribus personalibus, quamuis prius petierint solutionem, si non obtinuerint prius sententiam.

2. **Q**uod si iure naturali, & positiuo communi; creditori petenti etiam in iudicio, & iure Castellæ extra iudicium, imò in iudicio ante obtentam sententiam non est prius integrè soluendum, multò minus non petenti, quamuis debitor velit via gratificationis, in quo Doctores conueniunt, quia in eo infert iniuriam reliquis creditoribus, quia non habent minus ius; nec sunt peiores conditionis, quam ille cui ob solam gratificationem fit integra solutio, & non solum debitor, sic soluendo peccat contra iustitiam in reliquos creditores, sed etiam ipse creditor, cui fit illa solutio eam accipiendo, vt contra Molinam *disputatione 536.* & contra Lessium *capite 13. num. 41.* & contra Fillium aduertunt Vasquez, Turrianus, Syluest. Azbr. Rebellius & Bonacina *disput. 1. quest. 8. punct. 2.* quia tunc creditor accipiendo cooperatur iniustitiæ debitoris soluentis in damnum aliorum creditorum, ac proinde tenetur ad restitutionem excessus solutionis aliis creditoribus; etiamsi in foro exteriori illis negetur actio contra ipsum, tenetur autem ad restitutionem, quicquid

dicat Bonacina, quamuis creditor eam solutionem acceperit bona fide, ignorans inuincibiliter eam solutionem fieri in damnum aliorum creditorum, si ea solutione factus est ditior, quam esset si ea solutio non fuisset illa facta, quia tunc tenetur ad eam, non ratione iniustæ acceptionis, quia non fuit formaliter iniusta ob bonam fidem; sed ratione rei acceptæ, ratione scilicet excessus, quem habet ob acceptionem illius solutionis, quamuis tantum materialiter iniustam; & tenetur ad eum excessum non primo loco, sed secundo loco in defectum debitoris à quo solutionem illam accepit.

3. Sed his minimè obstantibus, affirmatiuam sententiam docet Ioannes Vvigers *de iustit. tractatu tertio, capite quinto, dubio sexto, numero vigesimo tertio.* Baunius *tomo tertio, libro quinto, capite 26. questione sexta.* Fagundez *in Decalogum, tomo secundo, libro septimo, capite 34. numero sexto*: asserentes, debitorem posse licite soluere creditori prius petenti, quam aliis posterioribus petentibus, quia inter eiusmodi creditores prius diligentia exigentis, facit eum iure potior, quem admodum hypotheca, aut aliud priuilegium vt patet ex citata *libr. Idem, locum potest habere*, quando sunt plures eiusdem omninò ordinis habentes hypothecas, tunc enim qui prius tempore petit, videtur inter eos esse iure potior. An verò hoc intelligatur de petitione in iudicio, & post sententiam latam, an etiam de petitione priuata, & extra iudicium, dubitant aliqui; sed de vtraque id intelligit Azorius, & id alij supponunt; fundamentum est, quia creditor ratione petitionis acquisiuit nouum ius personale, & consequenter in eo casu habet duplex ius in debitorem, vnum ratione debiti, alterum ratione petitionis, & alij non petentes vnum tantum habent ius. Vnde petens præferendus est aliis non petentibus: An etiam præferendus sit aliis creditoribus posterioribus, poterat esse maius dubium, quia hi etiam habent duplex ius eiusdem rationis, sed ius, quod in antiquitate, seu temporis prioritate fundatur non est priuilegium: Vnde qui prius petit, non videtur præferendus aliis posterioribus. At dicendum est aliud esse ius petitione debiti, aliud ius antiquitatis, seu contractionis ipsius debiti. Et idè ius petitionis inducere nouum priuilegium, ius autem contractionis nullum priuilegium inducere; nam illa prior petitio fuit veluti quædam apprehensio manus creditoris in rem sibi debitam, & non est negandum maius ius habere qui prius apprehendit, quam qui posterior; contractio autem debiti, fuit veluti quædam dimissio ex parte creditoris, quare manifestum est esse diuersam rationem, inter priorem petitionem debiti contracti, & inter priorem contractionem ipsius debiti.

4. Mihi verò in hac difficultate placet breuiter responderè cum Patre Dicastillo *de Iustit. libro secundo, tract. 2. disputatione 11. dubio 7. numero 70.* Dico igitur, si sint plures creditores personales, inter quos nullus sit hypothecarius, nec habens priuilegium prælationis supra alios, & aliquis ex illis petat ante alios solutionem debiti siue in iudicio, siue extra; probabilis est opinio quod possit, imò teneatur debitor ei integrè soluere; etiamsi tempore posterior esset. Fundamentum esse debet, quia ita videtur statutum iure positiuo, vt diligentia posterioris creditoris faciat eum potior, & conferat ius prælationis, sicut hypotheca, vel priuilegium. Ita videtur statutum *l. Pupillus ff. qua in fraudem creditorum, & l. quod autem §. sciendum est eodem titulo, & l. inter eos ff. de re iudic.*

5. Dixi autem esse probabile, quia est etiam probabile

dictæ annot. plenè dicit sup. hoc.

babile quod docet Azorius *tom. 3. libro 4. capit. 36. questione 6.* ubi ait: Has leges potius videri negare actionem creditori posterius petenti contra diligentiorē, quam diligentiori concedere ius prælationis. Ex naturali autem iure per petitionem solam priorem non acquirit tale ius. Molina verò affirmat habere tale ius, quando in iudicio posterior prius petit. At verò quando extra iudicium petit, non audeat peccati damnare debitorem prius soluentem; sed ait se consulturum illi, ut bona tradat distribuenda creditoribus pro rata.

6. Ex assertione nostra posita colligitur, asserendum esse tertio, creditorem etiam tempore posteriorē, licet posse petere, & accipere solutionem sui debiti, quando timet debitorem non fore soluendo. Vnde ad nullam tenebitur restitutionem aliis faciendam.

7. Vnde ex his confessarius, vel pœnitens poterit, ut ei placuerit respondere, & cui voluerit gratificare; nam quæ diximus cum dicastillo satis probabilia sunt.

RESOL CCXI.

An secluso alio privilegio, & ceteris paribus in solutione alicuius debiti creditor antiquior, & pauperior sit præferendus creditori posteriori? Ex p. 11. tr. 3. & Misc. 3. Ref. 11.

§. 1. **P**vlchra, & quotidiana dubia, & ad primum affirmatiuè respondet Salonius *in 2. 2. quest. 62 articulo 8. in fine.* Valentia *tom. 3. disput. 5. questione 6. punct. 10.* Toletus *in summa, libr. 5. cap. 25. vers. vltimum tenent.* Idem docet Rebellius *lib. 2. quest. 19. conclus. 6.* Omnes hi Authores putant integrè soluendum creditori qui prior est tempore, & nihil sequentibus si nihil residuum fuerit. Probant, quia illa regula Bonifacij Octaui, quæ est *54. de rigid. iur. in 6.* qui prius est in tempore potior est iure generaliter præposita est sine vlla restrictione à Papa, qui omnium Christianorum Pater, & Doctor est, ut definit Tridentinum sessioe vltima, & ad quem pertinet leges ciuiles corrigere, quando à fide, & bonis moribus aberrant prout fecisse sæpius constat, & probat Syluester *verbo I ex §. 10.*

2. Secundò probant, quia non solum in restitutione facienda creditoribus hypothecatis habet locum regula illa, sed etiam in multis aliis. Nam in Capitulis, & Congregationibus antiquiores tempore habens ius prælationis quando cætera sunt paria, ut in sedendo, in ferendo suffragia, in dicendo sententiam, in subscribendo, & in habentibus gratias expectatiuas in eadem Ecclesia, vel Academia. Item qui prius impetravit litteras Apostolicas præfertur, & præualet posteriori.

3. Confirmantes supradicta cum priora sponsalia posterioribus etiam iuratis secundum iura, & Doctores præferantur, & qui prius locauit operas alicuius, præfertur locanti posterius in operis *ff. locari*; atque idem est de emente prius, quando posteriori non est facta traditio, ut supra dicebamus, & sic de aliis propter hanc tertiam rationem, hæc opinio mihi videtur valdè probabilis, non minus quàm sequens, quæ ratio confirmari potest, quia quando prius debitum contrahitur, debitor est magis soluendo, quam postea, quando noua debita accedunt. Vnde rationi consonum est, ut primus creditor non fraudetur propter debita posteriora.

4. Et idèd hanc opinionem præter Doctores citatos tenet etiam Emanuel Sa *ver. Restitutio n. 61.*

5. Sed contrariam sententiam docet Stephanus Fagundez *in Decalogum, tomo primo, libro septimo, ca-*

pite 34. numero 2. qui citat Lessium, Molinam, Vasquez, & Valderum, quibus ego addo Baumium *parte tertia, libro quarto, capite 36. questione quinta.* Reginaldum *tomo 1. libro 10. numero 248.* Bannez, & Aragonium *in 2. 2. questione 62. artic. 8.* Petrum Nauarra *de restitut. libro quarto, capite vltimo, dubio quinto.* Galparum Hurtadum *de Iustit. disput. 7. difficult. 7.* Layman *libro 3. tractatu 2. capite 11.* Nauarra *cap. 18. num. 53.* qui testatur de quotidiana praxi. Et probatur hæc opinio, quia huiusmodi præferentia non datur; nec colligitur ex iure positiuo Canonico vel ciuili: Nam regula citata solum applicatur debitis realibus, seu habentibus hypothecam, non autem debitis personalibus, qui non habent aliquam hypothecam, & id satis colligitur ex multis iuribus *cap. Qui priores in pignore, l. priuilegia ff. de priuileg. credit.* Nec sumitur ex iure naturali, si enim esset de iure naturali, non negaretur in iure positiuo; sed supponeretur, quia leges & iura positiuia ciuilia & canonica supponunt ius naturale, & non negant illud, alioquin iniusta essent.

6. Secundò, quia ex præcisa antiquitate non sequitur maior iniuriã, nec maius damnum absolute loquendo, quia debitum posterius potest esse longè maius, ac proinde maius incommodum patietur creditor eo breuiori tempore, quàm creditor antiquior, ut patet. Accedit, quod ex eo quod creditor prior patitur damnum ex maiori duratione grauius, & grauius, quam creditor posterior; inde solum inferitur, quod damna emergentia, si dentur, debeant prius restitui antiquiori creditori, non tamen sequitur ius prælationis, & præferentiæ in solutione debiti, seu capitalis, nec etiam debitor sit impotentior. quando debita contracta fuerunt, vel ex mutuo, vel ex empto, vel ex permutato, nec præsumendum est posteriora debita facta fuisse in fraudem priorum creditorum, dum id non constat, & euidenter probatur.

7. Itaque secundum hanc sententiam dicendum est omnes creditores personales, seu chirographarios æquales ius habere ad bona debitoris, etiam si alij sint priores tempore, & alij posteriores: ac proinde bona debitoris esse eis pro rata diuidenda, ita ut qualis fuerit proportio debiti ad debitum, quoad quantitatem, talis sit proportio eius quod vnusquisque accipit, ad id quod alij accipiunt.

8. Quid ego sentio dicam breuiter. Sciant igitur Confessarij, & pœnitentes in foro conscientie vtramque sententiam esse satis probabilem, & tutam in praxi, & idèd securè, cui voluerint possunt adherere, & ita tenet Dicastillus *de Iustit. libro secundo, tractatu secundo, disputatione undecima, dubio quinto, num. 67.* Dixi in foro conscientie, nam obseruat Dicastillus in foro exteriori Iudices priorem sententiam sæpius amplecti, & quidem temporis prærogatiua cæteris paribus, non videtur contemnenda; sed ut verum fatear, ego neque Iudici in foro exteriori hoc onus imponerem, nam opinio negatiua ut benè obseruat Hurtadus, *loco citato*, fundatur in *Lege priuilegia ff. de priuilegiis credit.* & ratione constat, quia debitum antiquius, nullo iure positiuo præfertur, quia nullum pro eo extat, nec iure naturali; quia debitum minus antiquum, non est minus quasi intensiuè, nec est minus strictè debitum ex iustitia quam antiquius. Prædicta autem regula, quæ tantum est iuris positiuo & non naturalis, tantum traditur pro debitis realibus, seu hypothecariis, non pro personalibus, ut in dicta lege indicatur.

9. Quoad secundum dubium, videlicet an cæteris paribus creditor pauperior sit præferendus pauperi? Respondeo affirmatiuam sententiam docere D. Thomam *Opusc. 73. cap. 19.* Rebellium *lib. 2. quest. 19. num. 13.* Sa *verb. restit. num. 62.* Valent. *tom. 3. disput. 5. quest. 6. punct. 11.* Medina *de restit. quest. 2. dub. 2.* & alij asserentes

asserentes, prius esse soluendum creditori pauperi, quam non pauperi, & inter pauperes pauperiori. Probat hęc opinio à Diuo Thoma, quia magis læsus est ablatione luorum, & magis indiget: Medina vero probat, quia restitutio ordinatur ad vitandum damnum proximo illarum, sed multo magis damnum euenit posteriori, quando est pauper, si debitum ei non soluat, quam priori non pauperi; ergo, &c. Secundò quia prius recedendum est à maiori iniuria. Et hanc sententiam probabilem putat Lessius *lib. 2. cap. 15. dub. 7.* & Malderus *tr. 4. cap. 6. dub. 8.*

10. Sed ipsi meritò negatiuam sententiam tenent, cui ego adhareo, & illam etiam docet Gaspar Hurtadus *de iust. disp. 7. diff. ult. 5.* Fagundez *in Decal. tom. 2. lib. 7. cap. 34. num. 5.* Valquez *opusc. de rest. c. 11. dub. 3. num. 39.* Baumius *10. 3. lib. 4. c. 36. q. 4.* Turrianus *in 2. 2. disp. 19. decal. 3.* Dicastillus *de iust. lib. 2. tr. 2. disp. 11. dub. 6. n. 68.* asserentes non esse ordinem aliquem prælationis inter debita non pauperi, & debita pauperi, & inter debita pauperi, & debita pauperiori, sed eis omnibus soluenda esse debita, seruata proportione geometrica, & merito, quia nullo iure præferendus est creditor pauper non pauperi, nec pauperior pauperi, non iure positio, quia nullum tale extat, nec iure naturali iustitiæ, quia dicta paupertas non sufficit vt prælatio sit debita, quia si sufficeret, maximè ratione misericordiæ; ratione autem huius nequit esse debita, quia vt supponimus, tunc non obligat misericordia, nec est debita ratione iustitiæ, quia ex iustitia non est minus debita solutio diuiti, quàm pauperi, nec est minus debita pauperi, quàm pauperiori, nec in retentione debiti pauperi fit maior iniuria, quàm in retentione debiti diuiti, nec in retentione debiti pauperiori fit ma-

ior, quàm in retentione debiti minus pauperi, vt patet, & quamuis aliquando omissio solutionis debiti pauperi, aut pauperiori sit causa cessationis alicuius lucri, aut passionis alicuius damni, ratione cuius potest esse maior iniuria in retentione eiusdem quantitatis debita pauperi, aut pauperiori, hęc tamen maior iniuria non sufficit ad prælationem, sed tantum vt pro rata attendendo ad lucrum cessans, & ad damnum emergens fiat maior solutio pauperi, aut pauperiori, sicut etiam deber fieri maior creditori cui debentur centum, quàm creditori cui debentur quinquaginta.

11. Itaque sententiam negatiuam horum Doctorum, sequendo, duo assero: Primum est, si creditor pauper existat in extrema necessitate, vel quasi extrema, ratione illius præferendum esse, quia in eo casu charitas obligat debitorem ad consulendum pauperi ex proprio; quò ergo magis obligabit eum ad consentiendum, vt debitum pauperis, præferatur suo in solutione.

12. Secundum est, sublato eo casu prædictæ extremæ, vel quasi extremæ necessitatis, pauperem ratione paupertatis non esse præferendum; fundamentum est, quia non præfertur iure positio vt patet, nullibi enim in iure reperitur talis præferentia. Non iure naturali, ex eo enim quod pauper sit, solùm ei de iure naturali debetur eleëmofyna ex charitate, quando fieri potest sine iniuria tertij; sed in necessitatibus ordinariis, & communitatibus, si præferretur, fieret iniuria aliis creditoribus; ergo non est præferendus; tandem quia necessitati ordinariæ satis consulitur dando ei partem debiti pro rata, sicut datur aliis, & quia ex maiori damno non sequitur præferentia, sed ad summum quod cæteris paribus detur ei maior quantitas; & petitio illa implicita, & tacita solùm obligat ex charitate.

In indice primo huius Tom. 6. lege Apendicem ad hunc Tract. 3. ubi reperies alias plures Diffic. mistas, & dispersas, per alios Tom. Tract. & Res. quæ simul pertinent ad hunc Tract. 3. de Contractibus, & Cambiis.

TRATATVS QVARTVS DE LVDO,

ET

SPONSIONIBVS

Et de aliquibus restitutionibus pro ipsis, atque de voto & iuramento non ludendi, & de eorum Absolutione, Dispensatione, & Relaxatione agitur.

RESOLVTIO PRIMA.

An Principes possint concedere licentiam, vt aliquis domum exponat ludo?
Et an habentes domos expositas ludo non solum peccent mortaliter, sed etiam teneantur restituere, si principales lusores tenentur restituere, & non restituant?
Et an ludus alearum & taxillorum sit prohibitus iure naturæ?
Et an leges ciuiles prohibentes ludos taxellorum, & alearum sint contraria consuetudine abrogata? Ex part. 2. tr. 15. & Misc. 1. Ref. 65.

SUPPONO contra Scacc. *tractat. de com. merc. §. 1. quest. 1. num. 104.* ludum alearum, & taxillorum de iure naturæ non esse pro-

hibitum est enim res indifferens, neque per se destinata ad vsum prauæ actionis. Ita Molina *de iustit. tr. 2. disput. 5. 10.* & Stephanus Costa *tr. de ludo, art. 4. n. 5.* & alij.

2. Suppono secundò, contra Comitolum *lib. 3. Resolut. moral. quest. 10.* leges ciuiles prohibentes ludum taxillorum, & alearum esse consuetudine abrogatas. Ita Regius *in suis resolutionibus, casus 23. num. 2.* Homobonus *in exam Eccles. part. 2. tr. 7. cap. 24. quest. 23.* Salas *tract. de ludo, dub. 3. n. 5.* Lessius *lib. 2. cap. 26. dub. 1.* & alij. Vnde ita ludentes, ex vi supradictarum gum, seclusis aliis circumstantiis, puto neque peccare venialiter, vt docet Filliucius *tom. 2. tr. 37. c. 4. num. 58.* & alij penes ipsum.

3. His ita constitutis quæritur, an habentes expo-

7. per totam

Sup. hoc ibi deim in §. ult.

conten-
hoc §.
in Ref.

Sup. hoc in
Ref. seq. § 1

fitas domos ad ludendum peccent mortaliter? Negati-
uam sententiam amplexus est quidam Vincentius Iu-
stinianus ex Dominicana familia apud Lopez *ubi infra*,
nam ex autoritate D. Thom. 2. 2. qu. 169. art. 2. ad. 4. &
exemplis adductis post Sanchez & Bonacinam *rr. de*
legib. disp. 2. q. 4. punct. 2. § unica, licitum est ministrare,
& vendere res indifferentes, etiam cum cognitione praui
abusus. Sed ludus taxillorum est indifferens, nec per
se determinatus ad usum prauæ actionis; ergo prabe-
re taxillos ludentibus, non erit peccatum mortale, etiã
si ludendo blasphemant, & rixentur; & ideo Iustinianus
pro sua firmanda sententia, adducebat licitum esse
vendere ornamenta meretrici, seu domum locare. Er-
go. His tamen minimè suffragantibus, puto contra-
riam sententiam tenendam esse. Dico igitur, quòd il-
licitum est ministrare res indifferentes, quando in tali
tempore & loco mortaliter quasi semper, destinatur ad
prauum usum, sed hoc euenit in casu nostro. Ergo, &c.
Maiorem propositionem docet P. Suarez *rr. de chari-
tate. disp. 10. sect. 1. n. 2. & 6.* P. Coninch. *de actibus su-
perna. disp. 18. dub. 1. n. 217.* & alij. Ratio est, quia tunc
talia præbere, esset præbere moraliter occasionem pec-
candi, & moraliter loquendo esset scandalum coopera-
tionis. Minorem propositionem docet lacrymabilis ex-
perientia; nam talis ludus in tali tempore, & loco sem-
per moraliter destinatur ad prauum usum; nam, vel ibi
ludunt minores, vel blasphemantur, vel rixæ excitantur,
vel dilapidantur bona, vel furta committuntur, vel ad-
sunt periuria, vel vxorum ornamenta amittuntur, vel
pro vili pretio venduntur, &c. Vnde dixit P. Sanchez
in opere morali. tom. 1. lib. 1. c. 7. n. 391. quòd talis ludus
rarissimè absque peccato mortali exerceretur, quare ex
naturali lege oritur obligatio non ministrandi hanc
materiam ita ludentibus. Sic Sanchez: & idèd in ter-
minis nostram sententiam amplexi sunt Gabriël *in 4.*
distinct. 13. qu. 13. dub. 6. Syluester *ver. ludus. quest. 15.*
Nauarrus *in man. c. 19. n. 15.* Comitoli. *l. 1. q. 7.* Zanardus
in direct. Theolog. p. 2. præcept. 3. c. 28. Ioannes de la Cruz
in direct. consc. par. 1. præcept. 7. art. 5. dub. 13. conclus. 4.
in fine Pitigianus *in 4. sentent. 10. 2. distinct. 25. quest. 2.*
art. 5. vers. de conone; Lopez *in instr. part. 2. c. 32.* Va-
lentinus *10. 2. disput. 5. quest. 6. punct. 5. §. 2.* Molina *de*
iustitia. rr. 2. disp. 516. n. 5. Iacob. de Grassis *in decis. p.*
1. lib. 2. c. 122. n. 17. & 19. Barthol. à S. Fausto *in specu-*
lo confess. disp. 32. quest. 28. Rebellius *de oblig. iust. p. 2.*
lib. 12. q. vltim. n. 5. Anton. de Litteratis *in sum. part. 2.*
c. 62. n. 16. Conradus *in resp. cas. conscient. p. 1. q. 195.*
Alph. de Vega *in sum. 1. 2. c. 13. cas. 11.* Iterum Grassi,
in pract. de cas. referuat. lib. 1. c. 20. num. 9. & nouissimè
Petr. Belloch. *in practi. moralis Theologia. p. 2. quest. 4. à*
num. 492. vsque ad num. 504. vbi sic ait. Ludus supra-
dictus, est seminarium omnium fetè peccatorum, &
malorum, quotum viginti vnum enumerat D. Antonius
in sum. tit. de except. priuileg. & duodecim recenset D. Bern-
nardus in tom. 4. scilicet. 33. & reuera, quid est barattaria,
nisi beccharia, in qua per blasphemias, frustatim illius
cæduntur membra qui proprio sanguine nos redemit,
ac dulcissimæ Matris eius, omniumque Sanctorum?
Cum ergo omnia supradicta esse vera, satis experien-
tia manifestet; idèd Episcoporum, & Dominorum sæ-
cularium omninò officium est causam tantorum ma-
lorum excidere; Indos huiusmodi chartarum, & taxil-
lorum prohibere, ludentes acriter punire, barattarias
exterminare, taxillos, ac cæterorum instrumenta ludo-
rum, & illa, ac domum ad ludendum condemnare, cum
omnium prædictorum scelerum, & malorum apud
Deum iustissimum iudicem habeant reddere rationem,
si noluerint, vel negligentes fuerint, cum potuerint
obuiare, cum non cateant scrupulo societatis occultæ,
qui manifesto facinori desunt obuiare, *cap. sicut de*
ignum. §. 3. de homicid. & cap. error. dist. 83. vbi dicitur,

negligere quippe cum possis, deturbare peruersos, nihil
aliud est, quam fouere. Rogo ergo, atque rogo in vis-
ceribus Iesu Christi omnes Principes Christianos, vt
omninò hanc contagiosam pestem penitus à suis locis
tollant, prohibendo sub grauissimis pœnis, ne de cæ-
tero amplius domum, seu barattariam ad ludendum
expositam teneant, seu quidpiam habeant. Ita Bello-
chius *ubi supra.*

4. Ex quibus omnibus inferitur: Primo, exponen-
tes domum supradicto ludo, non solum peccare mor-
taliter, sed etiam, si principales lusores tenentur ad re-
stitutionem, & non restituant, teneri ipsos restituere.
Ita Ioannes de la Cruz *in direct. conscient. p. 1. præcept.*
7. art. 5. dub. 13. concl. 4. in fine Naldus *in summa. verb.*
ludus. n. 6. Ortiz *in summa. c. 18. n. 17.* Bellochius *ubi*
supra. in practi. de cas. eseru. p. 2. q. 4. n. 466. Pitigianus *in*
4. sent. 10. 2. dist. 15. q. 2. art. 5. ver. dico decimò, Lopez *in*
instru. p. 2. c. 32. §. iam scitu. Iacobus de Grassis *p. 1. l. 2.*
c. 122. num. 19 & alij.

5. Secundò inferitur contra Molfesum *in summa.*
tom. 2. tractat. 12. cap. 21. num. 40. Principes non posse
præbere facultatem & licentiam exponendi domum
ludo. Et ratio est manifesta, nam Princeps non potest
dare facultatem & licentiam peccandi mortaliter, sed si
quis exponeret domum ad ita ludendum, peccaret mor-
taliter, vt ex communi sententia Doctorum supra pro-
batum est; ergo Principes non possunt supradictum
ludum per facultatem & licentiam positiuam concede-
re. Imò, neque possunt hoc permittere, sed tenentur
positiuè sub onere peccati mortalis talem ludum pro-
hibere, & exponentes dictam domum punire, vt docet
Bellochius *ubi supra,* & Alcozer *de ludo. cap. 45.* cum
Iacobo de Grassis *loco citato,* & aliis. Ratio est clara;
quia Principes ex officio tenentur, sub pœna peccati
mortalis, impedire mala quæ extant in Republica; sed
talis ludus modo supradicto est sentina omnium malo-
rum. Ergo, &c. Nec valet dicere, quòd Princeps po-
test permittere ludum, in quo aliqui destinantur trire-
mibus, vulgò dictum, *dili bonauoglia,* & ludum mili-
tum, vulgò dictum, *nel corpo di guardia.* Nam responde-
tur in supradictis ludis impediri maius malum, quod
est abundantia malorum hominum in ciuitate, & ita
optimum est illos ad seruitium Regis destinate, & mi-
lites non ludendo per vicos & plateas ciuitatis circui-
rent perpetrando maiora mala, vel por otium machi-
narentur aliquid contra Regem, vel quid simile, quæ
omnia non militat, dum aliqua domus exponitur ci-
uibus ad ludendum.

6. Restat modò respondere ad argumentum con-
trariæ sententiæ. Dico igitur, tunc esse licitum mini-
strare res indifferentes, quando in tali loco & tempo-
re moraliter quasi semper non deputantur ad usum
prauum, quod, vt diximus, non accidit in casu nostro.
Vel Respondeo cum Lorca *in 2. 2. quest. 10. art. 9.* tunc
licitum esse ministrare indifferentes, cum cognitione
prauus usus, quando non ministrantur in ipso exercitio,
aut exercitium parenti: secus autem si ministrarentur
exercitio actu prauam actionem, vt accidit in casu
nostro, nam ministrantur taxilli, candelæ, &c. actu luden-
tibus, blasphemando, rixando, &c. Et ratio est, quia
dictæ res indifferentes tunc, vel non possunt hoc mo-
do dari sine expressa intentione mali eventus, vel ex
circumstantiis efficiuntur causa per se, hinc & nunc il-
lius effectus prauus. Ergo, &c. Vnde etiam patet respon-
sio ad exempla, quæ pro sua sententia adducebat Iusti-
nianus, nempe licitam esse locare domum, & vendere
ornamenta meretrici; nam qui locat meretrici domum,
non ita directè adiumento est illi ad peccatum, quia
usus domus non est ita proximè ordinatus ad malum
finem, neque ita directè sicut ministrare aleas, &
mensam. Quia hoc perinde est, ac si quis subministra-
ret meretrici lectulum, vbi cum amasio cubaret, quod
nemo

Sup. hoc in-
fra in §. vlt.
huius Ref. &
in Ref. seq. §.
Vnde. & sup.
in tr. 3. Ref.
110 & in tr. 7.
tr. 5. Ref. 66.
§. Vnde. & in
Ref. 67. §.
Verum. sig-
nantes §. vlt

Sup. hoc
Ref. seq.
vlt.

Sup. hoc
Ref. seq.
Sed ego.
sunt in fir

Sup. hoc
in §. 3. h
Ref. pat
post inici
& in alii
eius ann

nemo admittit. Et ita etiam dicendum est de vendentibus ornamenta, non enim ita directè adiuventum præstant ad concubinatus crimen. Sed susceptores lusorū in domum, qui instrumenta eis ad ludum subministrant, aleas scilicet, & mensam, ad peccatum mortale ludi directè opem ferunt. Ergo, &c. Vnde patet supradictam opinionem Iustiniani, quam adducit & refellit Lopez, esse falsam, & contra communem sententiam Doctorum, qui, ut supra probatum est, omnes asserunt, supradictos susceptores lusorum peccare mortaliter. Vnde sequitur, non posse Principes licentiam præbere, ut aliqua domus ludo sit exposita: & ita ego olim à Serenissimo Principe Philiberto interrogatus consului, & ita etiam tunc consultus respondit Pater Ioseph de Augustino Societatis IESV, vir literis, & probitate insignis, satis quidem notus, sed nunquam satis laudatus.

RESOL. II.

An qui tenet domum ludo expositam, peccet mortaliter? Et docetur non posse Principes concedere ad id licentiam, nec permittere exponendi domum ad ludum.

Et quando habentes domos expositas ad ludum admittunt eos, qui non sunt sui iuris ad perdendum, ut filios familias, &c. vel eos, qui fraudes faciunt, vel eos, qui ludunt cum his, qui ad ludum traxerunt, an teneantur restituere, quidquid hi tenebantur restituere, nisi hi restituant?

Idem est de ministrantibus mensam, aleas, chartas, vel alia instrumenta, aut lumen. Ex p. 7. tr. 9. Resol. 39.

§. 1. **H**anc questionem pertractat, me citatò, Machadus de *Perf. Confess. tom. 1. lib. 3. p. 5. tr. 7. docum. 5. n. 6.* vbi sic ait. [Dudan pues los Doctores, si los que tienen casas de juego expuestas para todos los que quieren ir à jugar à ellas, pequen mortalmente?

2. Probable opinio es, que no, fundada en la de Santo Tomas, i otros muchos, que afirman ser licito Ministrar, i vender las cosas indiferentes; etiam cum cognitione pravi usus. I siendolo el juego, no serà pecado ministrarle. Si bien es mas comun, i recibida opinion ser pecado mortal, tener casas de juego, quando en los juegos dellas se cometen pecados ordinarios (como casi siempre sucede) de jugar personas prohibidas, de blasphemias, perjuros, pesadumbres, &c.] Ita ille.

3. Sed ego prorsus affirmatiuam sententiam tenendam esse puto, quam præter Doctores, quos ego citavi in p. 2. tr. 1. *Misc. Resol. 65.* omnino videnda tenet Sanchez in *Opusc. tom. 1. lib. 1. c. 8. dub. 21.* & nouissimè me citato, Trullench. in *Decalog tom. 2. lib. 7. c. 27. dub. 1. n. 7.* docet non posse Principes licentiam præbere exponendi domum ad ludendum.

4. Vnde Caspensis in *Cursu Theologico tom. 2. tr. 18. sect. 3. n. 27.* sic ait. Obserua subministrantes domum, mensam, aleas, & chartas indifferenter omnibus ad ludendum ludo prohibito, esse peccatum mortale nec Principes posse concedere ad id licentiam; imò nec permittere, quia licèt ludus ex se sit res indifferens, moraliter tamen semper ibi destinatur ad prauum usum: nam vel blasphematur, vel dilapidantur bona, vel rixæ excitantur, vel ibi ludunt minores, vel furta committuntur; & rarissimè absque peccato mortali exercetur; ac proinde peccant exponentes domum supradicto ludo; & Principes id permittentes, vel non prohibentes. Nec obstat licitum esse ministrare, & vendere res indifferentes etiam cum cognitione pravi usus: Ergo etiam erit licitum præbere instrumenta ludentibus, cum ludus ex se indifferens sit: sicut est licitum locare domum, vel vendere ornamenta meretrici. Hoc, inquam, non obstat; quia quamuis licitum sit

Tom. VI.

ministrare indifferenter cum cognitione pravi usus, quando non ministrantur in ipso exercitio, verbi gratia, locare domum, ac vendere ornamenta meretrici; quia hæc non ita directè immediatè, & proximè, sunt adiuvento illi ad peccandum. Contrarium tamè euenit in nostro casu, vbi domus, & instrumenta ad ludendum ministrantur in ipso exercitio, & magis directè, immediatè, ac proximè: quare censeo hoc esse valdè scrupulosum, & rarè à mortali excusari prædicta ministrantes. Ita Caspensis.

5. Et notandum est hîc cum Sanchez *vbi supra n. 5.* quòd quando habentes domos ad ludendum admittunt eos, qui non sunt sui iuris ad perdendum, ut filios familias, &c. vel eos, qui fraudes faciunt, vel eos, qui ludunt cum his, quos ad ludum traxerunt, tenentur restituere quidquid hi tenebantur restituere, nisi hi restituant: imò idem est dicendum de iis, qui dederunt instrumenta, vel lumen. Ratio, quia omnes hi sunt causa iniustæ acceptationis, ut si quis daret enssem ei, qui vult illum ad percutiendum hominem. Vide etiam Dicastillum de *iust. lib. 2. tr. 18. disp. 5. dub. 3. per totum.* Philiarcum de *offic. Sacerd. tom. 2. part. 2. lib. 5. cap. 2.*

Sup. hoc in
Ref. præter
§. Ex quibus.

RESOL. III.

An ludere in Ecclesia sit peccatum mortale? Ex p. 7. tr. 9. Resol. 38.

§. 1. **R**espondeo ludere in Ecclesia ludis qui specialiter non sunt in ea prohibiti: ex aliqua causa rationabili non est peccatum, ut ad recreandum infirmum ibi existentem, aut quia sunt ibi aliqui, qui ad Ecclesiam confugerunt, & ludunt ob honestam recreationem, &c. Caietanus 2. 2. q. 168. a. 3. Alcozes *lib. de ludo, c. 12. in fin.* Nauarr. in *summ. Hisp. & Lat. antiqua c. 19. n. 4. Latina noua c. 20. n. 2.* Qui addunt, & benè, esse veniale, quando sine causa id fit, modò absit scandalum, & ludatur sine actibus indecentiam loco facientibus, & concordant Sylu. *v. Ludus, q. 2. dist. 3.* Ludouicus Lopez 2. p. *instr. c. 31* vbi dicunt hoc non esse mortale; & ponit exemplum Alcozer, sicut si duo possint alibi ludere, & eant in Ecclesiam lusuri animo recreandi se, non autem faciendi irreuerentiam Ecclesiæ.

2. Hinc ego olim respondi non peccasse mortaliter aliquos qui in Ecclesia quasi per diem integrum taxillis luserunt; præsertim cum ibi non existeret sanctissima Eucharistia. Et ita excusantur conjugentes ad Ecclesiam, si ibi ludant ad honestam recreationem, ut obseruat Trullench. in *Decalog. 1. 2. lib. 7. c. 27. dub. 1. n. 2.*

RESOL. IV.

An ludere Orationem Angèlicam, Psalmos, &c. sit peccatum, & simonia? Ex p. 7. tr. 9. Resol. 41.

§. 1. **L**opez in *instr. p. 2. c. 32. in fin.* & Vega in *sum. Lv. Ludus, cas. 14.* non videtur hunc ludum approbare, eo quod sacra profanis misceantur, imò etiam simonia, si ciuilitè ad eiusmodi *Aue Maria* dicenda se se colludentes obligare intendunt. Alij verò ut Nauarr. *c. 20. n. 7.* & Rebellius de *oblig. p. 2. lib. 12. q. 1.* rectius docent id esse licitum, nec vlla irreuerentia appareat, si reuerenter dicantur, cum teste Apostolo (vbi que orare liceat) nec quòd pro præmio eiusmodi preces proponantur in ludo præsertim licito, & honesto vlla simonia subesse videtur. Et hanc sententiam tenet etiam Sanchez in *Opusc. tom. 1. lib. 1. c. 8. dub. 24. n. 25.* & Molfesius in *summ. tom. 2. tr. 12. c. 21. n. 87.*

Sup. hoc in
t. 7. tr. 31. Ref.
61. §. Afferui
antemedium
cursum in
verf. ludere
pro orationi-
bus. & mag-
is late in tr.
5. tr. 7. Ref.
6. §. 1.

RESOL.

RESOL. V.

An sit peccatum mortale ludere magnam quantitatem? Et an qui lucrantur magnam quantitatem, teneantur ad aliquam restitutionem, dummodò non concurrant alia circumstantia reddentes ludum iniustum? Ex p.7. tr.9. Refol. 37.

§. I. **R**espondeo quòd quantumvis magnam quantitatem quis perdat in ludo dummodò nulli præiudicet non peccat mortaliter stando in iure naturali, quia prodigalitas non est peccatum mortale. Nota tamen quod tunc erit peccatum mortale ludere multum, & magnam quantitatem, quando hoc fit cum detrimento notabili filiorum, & vxoris, subtrahendo eis aliméta debita, vel ob hoc fit impotens ad soluendū debita. Similiter erit mortale, quando quis est causa propter ludum, vt exponantur filia, vel vxor, periculo amittendi pudorem, vel in vsu habet admiscere fraudes in ludo, vel peierare, vel blasphemare, dum malè cedit alea, vel odio prosequi, & iniuriis afficere lucrantem: vnde huiusmodi non sunt absoluedi, donec desistant.

2. Ex his inferitur quod non tenetur quis restituere perdenti, eo quod lucratur ab illo magnam quantitatem, nisi alia circumstantia concurrat reddens ludum iniustum. Ratio, quia cum ludentes sint veri domini illius quantitatis, possunt illam ludo exponere, & transferre dominium. Et hæc omnia ex multis Doctoribus docet Sanchez in *Opus. om. 1. lib. 1. c. 8. dub. 2. 4. n. 7. & seqq.* quibus ego addo Trullench in *Decal. tom. 2. lib. 7. c. 27. dub. 1. n. 2.*

RESOL. VI.

An qui ludit cum intentione lucrandi magnam quantitatem, peccet mortaliter? Et an ludere principaliter propter lucrum sit saltem peccatum veniale? Ex p.7. tr.9. Ref. 1.

§. I. **A**ffirmatinè respondet Richardus in 4. dist. 8. a. 6. q. fin. Gabriel. *ibid. dist. 15. q. 12. a. 2.* Abulensis in c. 6. *Matthæi q. 53. & 55.* & ex Societate IESV Comitoli in *Resp. Mor. lib. 3. quæst. 7. & 8.* Syluester v. *Ludus, q. 4.* Et ratio est: Primò, quia ludus animo lucrandi exercitus est contra decimum Decalogi præceptum: Non concupiscas rem proximi tui. Secundò, quia eo animo ludentes intendunt sibi inuicem damnum inferre, quod videtur contra charitatem proximi. Tertio, quia ludus eo animo exercitus videtur otiosus, quia non videtur utilis ad lucrum tunc intentum, quia non minùs est expositus perditioni, quàm lucro. Quarto, quia ludus etiam absque eo animo exercitus, videtur prodigalitas, quia in eo exponuntur bona periculo. Addunt Doctores huius sententiæ, esse peccatum mortale, quando ludens magnam quantitatem lucratur. Imò Abulensis addit, esse peccatum mortale, quamuis parvam quantitatem lucretur, quia est contra charitatem proximi.

2. Sed negatiuè sententiæ communiter adhærent Doctores; & ita docet Gaspar Hurtadus de *iust. disp. 8. d. ffic. 2.* Rebellius p. 2. lib. 12. q. 2. Valentia 10. 3. *disp. 5. q. 6. punct.* Molina de *iust. to. 2. disp. 5. 10.* Eminentissimus Cardinalis de Lugo de *iust. to. 2. disp. 3. sect. 1. n. 3.* & alij. Et ratio est, quia animus lucrandi etiam in materia notabili, nisi ex aliqua circumstantia deprauetur, non est ex se malus, sed indifferens. Vnde colludens, dum lucrum intendit, non concupiscit damnum siue malum alterius, vt malum eius est, sed luctum proprium intendit tanquam sibi debitum iure iustitiæ, per iustum ludi contractum, si alea sibi feliciter succedat, vnde per

accidens inferitur damnum alteri. In decimo enim Decalogi præcepto prohibetur concupiscentia rei alienæ per media illicita, puta per furtum, rapinam, fraudem, aliòve modo iniusto, cuius exterior septimo præcepto eiusdem Decalogi fuerat prohibitus: non autem prohibetur concupiscentia medio, ac via iusta.

3. Sententia tamen affirmatiua recipi posset in casu, quo affectus lucri esset ita immoderatus, vt quis ex illo paratus esset facere notabilem iniuriam proximo, vel aliquod præceptum sub mortali obligans, violare, vt si amore lucri faciendi per ludum proponeret non audire sacrum in diebus festiuis, &c.

4. Sed an ludere principaliter propter lucrum sit saltem peccatum veniale? affirmat Nauarr. in *Man. c. 19. vel 20. n. 3. & 8.* Panormit. in c. *penult. de vita & honestate cleric. n. 12.* Gabriel & Syluest. *vbi supra*, quia finis ludi est recteatio licita. Sed est peccatum veniale conuertere in alium finem rem ad finem alium intentam. Ergo, &c. Aliqui addunt esse peccatum veniale, quia talis ludus est actus otiosus; vel quia continet auaritiā.

5. Sed has rationes impugnat Eminentiss. Cardinalis de Lugo *vbi supra*, & asserit quòd quando debitæ circumstantiæ concurrunt, ludus principaliter propter lucrum non est cur damnetur peccati venialis, quia animus lucrandi non est ex se malus nisi aliunde deprauetur, lucrum enim est ex se indifferens.

RESOL. VII.

An sit peccatum mortale ludere ludis prohibitis? Et docetur laicum ludentem non peccare neque venialiter. Ex p.7. tr.9. Ref. 2.

§. I. **S**uppono quòd iure Cæsareo prohibentur omnes ludi præter eos, quibus vires corporis exercentur, lege solent, ff. de *alea vsu, & alea*, lege tamen, quod in conuiuio, ff. *eodem*, conceditur vt esculentia, & poculentia possint omnes quibusuis ludis lucrari. Item l. *fin. C. de Relig. & sum. fin.* prohibetur ludus alearum, & tabularum, & datur actio repetendi, quod perditum fuerit his ludis. Et in Regno Castellæ aliquot etiam ludi seuerè prohibentur. Hoc supposito aliqui respondent affirmatiuè. Ita docet Syluester *verbo, ludus, n. 4.* Tolemus lib. 5. c. 27. Salonijs in 2. 2. *tract. de Dominio rerum, q. 5. art. 6.* & alij.

2. At ego negatiuam sententiam tenendam esse puto, quam nouissimè tuetur Trullench in *Decalogum tom. 2. lib. 7. c. 27. dub. 1. num. 13.* vbi sic ait: Plerisque etiam viris Doctis nostræ Societatis non semel in cõmunibus casuum conscientiæ conferentis visum est. Leges etiam nostri Regni Castellæ de hac re non obligare sub mortali, sed sub nulla culpa, aut tantum sub veniali. Ratio est, quia vel pœnæ, quibus prohibentur hi ludi, aut graues non sunt, aut, si quæ sunt grauiores rarè, aut nunquam executioni mandantur. Ludus enim tesserarum (qui ferè solus sub pœna graui prohibetur) magis interdictus est militibus, quàm cæteris, & tamen vix est alius ludus frequentior apud milites. Item specialis quidam chartarum ludus, qui vulgè dicitur (*el juego de la carrera*) recenter prohibitus fuit, lege *ultima, tit. 7. lib. 8. Nonæ collectionis*, sub eisdem pœnis, quibus prohibetur ludus tesserarum, & tamen audio esse frequentissimum hoc tempore ludum apud laicos, & vix ob illius vsum punitur aliquis; quod signum est huiusmodi leges solum esse comminatorias, aut merè pœnales, nullòque modo intendisse legum latores obligare sub mortali, aut certè non esse receptas sub tanta obligatione.

3. Et quidem quod ad ludum chartarum attinet, non est credibile leges illum prohibentes obligare sub mortali, cum communiter leges illæ ab omnibus im-

punè violètur. Nec tantum subditi, sed etiam Principes, illorumque Ministri, illas publicè transgrediantur: Imò quemdam ludum chartarum, quem dicunt esse simillimum prædicto ludo, de la cartera, iisdemque inconuenientibus subiectum publicè & impunè esse vsu receptum. Hucusque Dicastillus, & Doctores quos citat, & sequitur de Lugo de *inst. t. 2. disp. 31. sect. 1. n. 9.* qui etiã rectè obseruat hoc etiam procedere non solum de iure ciuili, sed de iure communi canonico respectu laicorũ. Nam licet in *c. Episcopus 35. dist. ...* dicatur, quòd laicus ludo alex deseruiens communionem priuetur, quod intelligitur de laico nimis dedito ludo: illa tamen prohibitio, saltem quoad laicos non est vsu recepta. Hanc etiam sententiam firmat Hurtadus de *inst. disp. 8. diff. 3.*

4. Dicendum est igitur tam iura ciuilia, quàm canonica prohibentia ludum aleatum, & taxillorum cecidisse a suo vigore, vt patet ex praxi. Vnde concludendum est ludum aleatum & taxillorum etiam in magna quantitate per se in laicis attempta lege naturali, & humana positua non esse nunc vllum peccatum, quamuis ratione circumstantiarum plerumque cum peccato fiat.

5. Et idem me citato nouissimè Trullench. in *Decal. 1. §. 2. to. 2. lib. 7. c. 27. dub. 1. n. 3.* tenet laicum ludentem non peccare neque venialiter, quia leges ciuiles iam per contrariam consuetudinem sunt abrogatæ.

RESOL. VIII.

An Clerici possint aliquid ludo exponere?
Et in textu huius Resolutionis aduertitur, de quibus fructibus Clerici sint veri domini, & de quibus possint ludere: unde lucrantes ab eis non tenentur restituere; licet fortè Clerici ludo insumentes aliqua bona beneficii peccent mortaliter. Ex p. 7. tr. 9. Ref. 16.

§. 1. **D**ecisio huius difficultatis pendet ex illa questione an Clerici sint verè domini fructuum suorum beneficiorum; Et qui hoc negant, respondebunt negatiuè ad casum propositum: Ego verò qui contrarium teneo affirmatiuè respondeo; Dico igitur quod Clerici possunt ludendo expendere bona patrimonialia, & adquisita per testamentum, aut donationem, & quæ habent tanquam stipendium officij alicuius, vt ex officio docendi grammaticam, aut, quia est Aduocatus, Sacrista, aut pullat organa, aut cantat, aut propter similia, hæc enim omnia pro labore dantur, siue Clericis, siue laicis. Ita Maior in *4. dist. 24. q. 17. Sotus lib. 10. de iust. q. 4. a. 2. & 3. Couarruias de Test. c. 1. n. 11.*

2. Item possunt liberè disponere, ac proinde ludo insumere distributiones, quæ dantur Clericis quotidie propter assistendum Diuinis officiis, vt tradit Couarruias, & est communis sententia, iuxta *c. ult. de Clerico non residente*. Idem dicendum de elemosynis, quæ dantur illis pro Missis, vel Officiis defunctorum, atque etiam de fructibus, quos habent ex Capellaniis, aut Annuerariis, vt docent prædicti Auctores, & Alcozer *c. 38.* Idem de pensionibus illis collatis ex iusta causa. Ita idem Alcozer, & Couarruias *n. 6. Gigas de Pension. q. 52.* Similiter qui habent ex dispensatione Pontificis bona aliàs Ecclesiastica, quæ iam videntur facta secularia, eaque possident Equites seculares, Qualia sunt bona Templariorum, & bona tertiæ regalis (Hispanicè de las tertias reales) quæ possunt liberè distrahi, docet Alcozer *suprà*.

3. * Dicendum est etiam de fructibus beneficiorum, & de bonis remanentibus ex illis fructibus, etiam post congruam sustentationem Clerici sunt verè domini. Vnde lucrantes ab eis non tenentur restituere, licet fortè Clerici ludo insumentes talia bona, peccent mortaliter.

RESOL. IX.

An saltem Clerici peccent mortaliter ludendo ludis prohibitis?

Et an non solum ludere, verum etiam ludis huiusmodi interesse prohibetur sit Clericis?

Et supponitur iure Canonico prohiberi ludum aleatum, & taxillorum, & similes, quod huiusmodi ludi indecentes sint statui eorum. Ex p. 7. tr. 9. Ref. 3.

§. 1. **S**uppono iure Canonico prohiberi ludum aleatum & taxillarum & similes, quòd huiusmodi ludi indecentes sint statui eorum. Imò non tantum ludere, verum etiam ludis huiusmodi interesse prohibetur Clericis, *pen. de vita, & honestate Clericorum*, vbi sic habetur. *Ad aleas, & taxillos non ludant, nec huiusmodi ludis intersint.* Nulla tamen pœna imponitur *ibi*. Sed *c. Episcopus 25. dist.* damnari iubentur Episcopi, vel Clerici, qui aleas deseruiunt. Et *c. inter dilectos de excessionib. Prælatorum*, iubeñter deponi ab officio, & beneficio Clerici deseruientes aleas, quas omnes prohibitiones denuò confirmauit Trid. Synod. *sess. 22. c. 1. de reform.*

2. Hoc supposito Doctores agitant Quæstionem propositam, & ad illam sic respondet Hurtadus de *iust. disp. 8. diff. 3.* vbi sic ait. Clerici verò, rarò, & non crebro, aleis ludentes non peccant mortaliter, si non sit graue aliquod scandalum, aut alia circumstantia grauis contrarationem: quia vt prædicti, & alij Doctores aduertunt, eis iuribus tantum videtur illis prohibita frequentia in eo ludo, quia ea iura loquuntur de aleatoribus, nomen autem, Aleator, frequentiam denotat: imò Layman *c. 21. eos* rarò, & moderatè ludentes excusat, & satis probabiliter, à veniali. Et vt aduertunt Bonacina, & alij, & non desunt, qui eos à mortali excusent, quamuis frequentet, & magnam quantitatem ludant, quia dicta iura etiam videntur à suo rigore cessasse. Ita Hurtadus.

3. Caietanus etiam in *sum. v. Clericus, & 2. 2. q. 138. a. 3. in fin.* Armilla *v. Ludus, §. 4.* Angelus *§. 4.* Alcozer *c. 12. præcipuè concl. 4.* docent non peccare mortaliter; nisi aliquis sit publicus aleator, vel ludo prohibito nimium deditus, vel sequatur scandalum. Et hanc sententiam tenet nouissimè aliis citatis Dicastillus de *iust. lib. 2. tr. 18. disp. 2. dub. 2. n. 18.* Probatur prima pars huius sententiæ, quia secluso scandalo, ratione status personæ, nulla videtur inesse huic ludo malitia, saltem lethalis, iure autem positio non videtur præceptum sub mortali. Nam in *c. Clerici*, non est vnde colligatur præcipi sub mortali, nec cum eo rigore receptum videtur, præsertim, quia alia *ibi* præcipiuntur eodem tenore; quæ tamen certum est non obligare ad mortale.

4. Alia verò duo capita verum est obligare ad mortale, quod nemo ex Auctoribus vertit in dubium cum grauissimæ pœnæ apponantur, illa tamen capita loquuntur de publicis aleatoribus, aut de eo, qui aleis est nimium deditus.

5. Et ne deseras etiam videre circa præsentem quæstionem Trullench. in *Decalog. tom. 2. lib. 7. c. 27. dub. 1. n. 3.* Sanchez in *Opusc. t. 1. lib. 1. c. 8. dub. 28.* & Lugo de *iust. t. 2. disp. 21. sect. 1. n. 11.* vbi adducit verba Molinæ, sic asserentis. Cum pœnæ illis solis publicis aleatoribus sint impositæ, qui non semel, aut rarò ludunt, sed ludo sunt dediti non iudico cõdemnandos esse culpæ lethalis eos Clericos, qui sine aliorum scandalo, recreationis gratia, chartis ludunt quantitates modicas, quæ conditionem, ac statum ipsorum, spectatis eorum redditibus, ac bonis, non dedeant. Eiusmodi tamen ludus chartarum, & multò magis tesserarum, indecens valdè illis est, atque omninò dissuadendus: præsertim cum multi strictius de hac re loquatur, & ego loquerer, si Ecclesiasticorum mores non aded ab antiquo illo statu primitiuæ

Sup. hoc in seq. vsque in fin. huius Ref. in Ref. seq. §. 1. & 2. & in tom. 1. tr. 7. Ref. 164. §. Non tamen. & seq. &c.

Et pro hac excusatione à veniali in Ref. seq. §. 23. in fin.

Ecclesiæ deflexissent. Tunc enim eiusmodi ludus magis indecens illis erat, maiusque scandalum sæcularibus generabat, quam hodie generet: quando non tam arctam, Deoque deditam vitam ab eis expectant, quam olim erat consueta, ac expectabant. Hæc Molina *ibi*, quæ satis indicant, gravitatem huius præcepti, & obligationis iudicandam esse ex consuetudine regionis, ex scandalo, ex frequentia, ex quantitate pecuniæ ludo expositæ, ex ludii qualitate, (neque enim omnes sunt æquæ indecentes) & aliis similibus circumstantiis, quæ facile variari possunt. Hucusque Lugo. Et hæc sunt placita Doctorum circa præsentem Quæstionem.

6. Ego tamen pro certo habeo ludum Clericorum, in quo lucrum est moderatum, si exposita pecunia non excedat moderatam quantitatem, considerata qualitate, & facultate personæ ludentis censeri posse licitum, assumptum præcipuè pro recreatione animi, & ita tenet Dicastillus *loc. cit. n. 23.* & Layman *in Theol. Mor. lib. 3. tract. 4. c. 21. n. 2.* & nouissimè Amicus *tom. 5. de iustitia, disp. 28. sect. 1. n. 10.*

RESOL. X.

An Clerici in Sacris peccent mortaliter ludendo ludis prohibitis aleæ, & raxillorum?

Et an prohibitio ludendi modo, quo supradictum est, includat etiam Clericos minores?

Et quid est dicendum de puris Religiosis.

Et notatur non esse peccatum mortale, si Clerici, & Religiosi inspiciant notabili tēpore ludos fortuna mortaliter peccaminosos, nisi ludi causa sint, vel omittant corrigere, quando tenentur. Ex p. 4. tr. 4. & Misc. Ref. 183.

Sup. conten-
ro in hoc. &
seq. §. in Ref.
præterit. per
rotam, & in
tom. 1. tr. 7.
Ref. 164. §.
Non tamen.
& seq. & in
alia Ref. eius
not.

§. 1. **C**ommunis & probabilior sententia affirmat, quando sæpè his ludis ludunt, secus autem citra scandalum semel, vel iterum his ludant. Ita Rebell. *p. 2. lib. 12. q. 1. n. 10.* & alij, quos citat & sequitur Salas *ubi infra*, quibus ego addo nouissimè Villalob. *in summ. tom. 2. tr. 28. diff. 1. n. 8.* Sanchez *in opusc. t. 1. l. 1. c. 8. dub. 28. n. 7.* quia in sacris Canonibus penes citatos Doctores sub grauibus pœnis prohibetur Clericis consuetudo ludendi, quod procedit, etiam si luderent recreationis causa, Ita Salas *tract. de ludo, dub. 24. n. 2. in fin.*

2. Non desinam tamen hîc adnotare Syluestrum *v. ludus, q. 4.* & D. Antoninum *2. p. tit. 1. c. 23. §. 2.* non damnare Clericos propter continuationem ludi, etiam in ludis prohibitis, si ludant notabilem quantitatem, quia consuetudo licet aggrauet peccatum, at non mutat speciem, ita vt de veniali fiat mortale, & ita explicant *c. Episcopus, dist. 35.* & Guttierrez *de iuram. confirm. 1. p. c. 55. n. 2.* cum aliis, putant tunc esse mortale quando Clericus luderet notabilem quantitatem ludis prohibitis, principaliter ob lucrum, & tandem plus addit Caiet. *in summ. v. Clericorum peccata*, & Henriq. teste Sanchez *ubi supra n. 4.* nempe quantum ex præcepto intris positiui non peccare Clericos ludentes ludis prohibitis; non est tamen discedendum à communi sententia, quæ magis procederet si adesset scandalum.

3. Sed an prohibitio ludendi modo quo *suprà* dictum est, includat etiam Clericos minores? affirmat Alcozer *tr. de ludo c. 11.* quia Canones citati indistinctè loquuntur de Clericis, sed meritiò cum Nauarro & Lopez docet Sanchez *loc. cit. n. 8.* dictos Canones intelligi de Beneficiariis & Clericis sacro Ordine initiatis, vnde de aliis censendum esse putat ac de laicis.

4. Verùm quid dicendum de puris Religiosis? ad hoc Salas *ubi supra n. 3.* sic respondet. Quartò, aduertere hæc prohibitionem quæ de Clericis tantum loquitur, à nonnullis extendi ad Religiosos, vt à Valentia, Medina, & Nauarro, sed sine fundamento. Vnde Religiosi qui Clerici non sunt, non peccant contra illos Canones,

Sup. hoc in
Ref. præterit.
§. 1. ante fin.
verè. Imò
Layman. qui
etiam excu-
sat à veniali.

Sup. hoc in-
fra in Ref.
12. & lege
etiam Ref.
& §. eius
annor.

ludendo etiam assiduè Ita Salas. Sed affirmatiuam sententiam docet Sanchez *loc. cit. n. 9.* quia hi ludi sunt valdè indecentes statui Religiosorum.

5. Notandum est etiam hîc obiter contra Nauarr. *in man. c. 20. n. 14.* Lopez *in instruct. p. 2. c. 3. 1.* non esse peccatum mortale si Clerici, vel Religiosi inspiciant notabili tempore ludos fortunæ mortaliter peccaminosos, nisi ludi causa sint, vel omittant corrigere quando tenentur, quia materia non videtur tam grauis. Ita Sanchez *ubi supra dub. 29. n. 2.* cum Syluestro, Angelo, & Caietano; si tamen in tali inspectione adesset scandalum. Villalobos *in summ. tom. 2. tr. 28. diff. 1. n. 7.* putat esse peccatum mortale.

Sup. hoc
Clericis
Ref. seq.
toram. &
Religios
etiam it
§. ult.

RESOL. XI.

An Clerici, & etiam laici peccent mortaliter aspiciendo eos, qui ludendo mortaliter peccant?

Et quid de Religiosis? Ex p. 7. tr. 9. Refol. 40.

§. 1. **Q**uoad Clericos, prima sententia est; quod si hic ludus sit mortalis, & notabili tempore inspiciant, est peccatum mortale; quia hoc est ipsis interdictum, *c. Clerici lib. 2. de vit. & honest. Cleric.* Secunda sententia docet non peccare mortaliter nisi ludi causa sint, vel omittant corrigere, quando tenentur, vel secundum Syluestrum, nisi complacent in ludo mortali; quia materia non videtur tam grauis.

2. Quoad laicos verò aliqui asserunt non peccare mortaliter, nisi eorum aspectus fuerit causa ludi, vel potuerint prohibere corrigendo, & non correxere, vel gauisi sunt, ed quod talis ludus exercebatur vt ipsi sic viderent.

3. Nota quòd si non gaudent de ludo, sed dato, quòd ludunt, gaudent videndo industriam, & bonam, vel malam fortunam ludentium, non est mortale. Et hæc omnia docet Sanchez *in Opusc. tom. 1. lib. 1. c. 8. dub. 29. & 30.* & nouissimè me citato Trullench. *in Decal. tom. 2. lib. 7. c. 27. dub. 1. n. 5.* & 6. Vide etiam Azorium *tom. 3. lib. 5. c. 27. q. 7.*

4. Nota tamen quod post hæc scripta inueni Bartholomæum à S. Fausto *in Specul. Confess. disp. 32. q. 29. n. 2.* ex Nauarro & Lopez à supradictis dissentire quoad Clericos, & Religiosos, & adducit Bullam Pij V. in qua Clericis tam sæcularibus, quam regularibus, sub excommunicationis pœna hoc interdicatur. Sed pœna excommunicationis non fertur nisi pro culpa mortali. Ergo,

Sup. hoc
§. nor. pt.
ritæ.

RESOL. XII.

An saltem Religiosi peccent mortaliter ludendo ludis prohibitis?

Et quid etiam de Episcopis? Ex p. 7. tr. 9. Ref. 4.

§. 1. **A**D hoc dubium ita respondet Dicastillus *de iust. lib. 2. tr. 18. disp. 2. dub. 2. n. 21.* Item ludere ludis prohibitis non erit peccatum mortale, etiam Religiosis, quòd verum est, etiam si lucrum intendant moderatum, dummodò Religiosus eam solùm pecuniam exponat, quam liberè potest in sui commodum, vel recreationem expendere. In quo etiam conueniunt Auctores vtriusque sententiæ.

2. Ego quidem ex alio capite adhuc distinguendum puto inter Religiosos, Sunt enim aliquæ Religiones ex cõmuni sua viuendi, & agendi ratione ab aliquibus ludis maximè alearum, & chartarum abhorretes cuius ne nomen quidem ludi solet permitti, cuius rei in nostra quidem Religione Societatis Iesv testimonium per aliquot annos suprà triginta, quando hæc scribo, oculatus testis præbere possum. Neque enim per tot annos audissem

Sup. hoc
in Ref. 10
Verum. &
tom. 1. c.
Ref. 164.
Nota tat
& seq. &
alia Ref.
not.

auduisse nunquam, aut vidisse contigit huiusmodi alearum, seu chartarum ludum habuisse locum. Idemque puto de aliquibus aliis sanctissimis & obseruantissimis Religionibus, in quibus ego putarem omnino graue fore peccatum viam, & aditum eiusmodi ludis etiam titulo recreationis aperire. Quare si quis auderet eiusmodi ludum in Religionem inducere, ludens ipse, aliis exemplum præbens, & superiores etiam id scientes, & non impediens, ne dum conuiuentes vix, imò ne vix quidem excusaretur à peccato mortali, idemque puto iudicaturus alios viros doctos, quibus cordi est religiosa vitæ, & pristinae integritatis obseruatia in Religionibus.

3. Tolerabilius tamen utcumque esset in aliis Religionibus, in quibus eiusmodi ludi iam vsu recepti videntur, & permixti, saltem cum aliqua moderatione, & iuxta prædicta. Ita Dicastillus.

4. Et hanc etiam sententiam docet Lugo, pietate & doctrina Eminentissimus *de iust. r. 2. disp. 31. sect. 1. n. 12.* vbi sic ait: Fateor propter statum perfectiorem, & propter scandalum, facilius posse Religiosum grauius peccare in hoc genere, quare Rebell. *lib. 1. 2. q. 1.* putat Religiosos, & Episcopos non posse excusari à veniali, si vel semel ludant, nisi urgeat necessitas excitandi, vel recreandi infirmum, vel aliis similia, cui non possit aliter satisfieri: quod durum putat Salas: sed durius fortasse alij loquuntur, vt Alcozer *lib. de ludo c. 11.* qui dicit, Episcopos peccare mortaliter, quando ludis veritis ludunt, nisi causa infirmitatis, carceris, vel alterius spiritualis, aut corporalis laboris id faciant: Religiosos vero peccare etiã mortaliter, si taxillis ludant, aut aliis veritis ludis, nisi vbi consuetum est, & absque prauo exemplo sæculariũ ob leuandum aliquem infirmum, vel coniectum in carcerem, vel ob simile motiuum, vel nisi paruum aliquid luderent, & ob solam animi recreationem: quod verum putat Sanchez *n. 9.* quia hi ludi multum dedecent statum Religiosorum, & Episcoporum. Nec dissentit Molina *disp. 521. in fin.* vbi dicit, quod ludus chartarũ Religiosis longè magis indecens est, & scandalosus aliis, quam Clericis sæcularibus, eoque magis ipsis indecens, & scandalosus, aliis, quò arctiorem vitam profitentur, & magis in ea Religione regularis disciplina viget, maiorque est opinio in populo de ipsorum obseruantia, ac sanctitate. Vnde perdoctus P. Magister Bañez indubitanter aliquando asseruisse fertur, si hominẽ nostræ Societatis vidisset chartis semel ludentem, iudicaturum eum peccati mortalis reum. Quod ego etiam de Patribus Capuccinis, Carmelitanis Discalceatis, & similibus dico. Hucusque Eminentissimus Cardinalis de Lugo, Et ego de meâ Religione idem constanter assero, cum in illa tam arctè regularis disciplina vigeat, & huiusmodi ludorum & ipsa nomina sint penitus interdicta.

rationabile est, præsumere talem esse Prælati voluntatem, vt hic Regularis dum laborat extra Monasterium in vtilitatem ipsius, possit ludendo animum & corpus recreare.

3. Dixi notanter (modicum,) quia vt ludat in magna quantitate, non præsumitur voluntas Prælati.

4. Tertio dico, quod huiusmodi Religiosus, qui ex portione sibi destinata ad sustentationem, aliquid subtrahit parçe videndo, potest tunc tuta conscientia illud exponere ludo, dummodò sit licitus & honestus, quia etiam in hoc casu videtur subesse tacita Prælati voluntas. Et hæc omnia docet Faustus *in Spec. Confess. disp. 32. q. 21. n. 3. & seq.* & huic sententiæ adhæret cum limitatione tamen Dicastillus *de iust. lib. 2. tr. 18. disp. 4. dub. 6. n. 38.* nisi expressè à suo superiore, vel Constitutionibus suæ Religionis interdictus sit ludus, tunc enim non est locus præsumptæ licentiæ, cum obstat expressa prohibitio cõtraria, nec huic limitationi videtur obstare quòd vsus, vel praxis aliquarum Religionum sit in contrarium; quia vsus, vel praxis rei indecentis statui, quantumuis frequens sit, non habet vim consuetudinis; sed est corruptela, vt colligi potest ex capite inter dilectos, de excessibus Prælatorum, vbi Clerico publico aleatori repulso ob hoc crimen à quadam Ecclesiastica dignitate obtinenda; & alleganti vigere in Gallia consuetudinem, vt Clerici aleis luderent. Respondit summus Pontifex illam non esse consuetudinem, sed corruptelam puniendam potius, quàm tolerandam.

5. Notandum est tamen hic obiter Lessium *lib. 2. c. 26. dub. 5. n. 36.* docere, posse Religiosum validè lucrari & perdere notabilem summam, cum expressa Superioris licentiã, licet peccatum mortale sit. Sed contra Lessium nominatim insurgit Dicastillus *loc. cit.* citans Sanchez; & idè Villalobos *in summ. tom. 2. tra. 7. 8. diff. 5. n. 9.* sic ait. [Lesio dize, que puede el Religioso con consentimiento de su Superior ganar, y perder, aunque sea notable suma, por ser el contracto oneroso, aunque despues podria restituysse. Mas esta dotrina es falsa, por la razon que queda dicha: y porque como diximos arriba, nõ es este contracto como los demas onerosos, que en este al cabo todos pierden.] Ita ille. Sed sententiam Lessij docet nouissimè Amicus *tom. 5. de iust. disp. 28. sect. 4. n. 35.* asserens posse Religiosum cum consensu sui Superioris magnam summam pecuniarum ludere, licet peccet Superior id permittendo. Quia sicut superiores Religionum potestatem habent validè contractus celebrandi, ita & hanc præsertim cum hic contractus sit ex vtraque parte non minus lucro, quam damno expositus. Vide Marchantium *in q. Past. p. 1. ad Decal. c. 8. præc. 10. quæst. 1. casu 1.*

Sup. hoc in tom 7. tr. 3. Ref. 57. ad med. lege doctrinam vers. Nec superiores. & ex Ref. 58. §. 1. in fin. vers. Item. & ex Ref. 60. §. 2. in fin. vers. Mas esto tambien.

RESOL. XIII.

An Religiosus possit aliquid ludo exponere?

Et an possit validè lucrari, & perdere notabilem summam cum expressa licentiã Superioris?

Et an in tali casu tam Prælati, quam Religiosus, peccent mortaliter? Ex p. 7. tr. 9. Ref. 14.

§. 1. **R**espondeo quod Regularis non habet Ius exponendi aliquid ludo prohibito, aut indecenti Religioso; qualis est ludus alearum. Nec in hoc est tacita, vel præsumpta voluntas Superioris, non enim censetur Prælati dare licentiã Regulari alienandi pecuniam per ludum lege humana prohibitum, sed solum per modos licitos. Ita Azorius *p. 3. inst. mor. lib. 5. c. 26.* & Molina *d. n. 5. 10.*

2. Secundò dico, quod quando ludus est licitus & honestus, tunc Regularis Ius habet exponendi ludo aliquid modicum gratia reficiendi animum; tunc enim

RESOL. XIV.

An qui à minoribus ter ludum, aut similem contractum aliquid acquisierunt, teneantur illud restituere?

Et aliqua aliã circa hoc in textu huius Resolutionis explanantur.

Et an pupilli, & minor viginti quinque annis sine tutoris auctoritate contrahentes, si non ciuilitè saltem obligentur naturaliter, & in foro conscientia?

Et quid, si se soluturos iurassent. Ex part. 3. tr. 5. & Misc. 1. Ref. 44.

§. 1. **R**esolutio huius casus pèdet ex illa quæstione, An pupillus, & minor viginti quinque annis sine tutoris auctoritate contrahens, si non ciuilitè, saltem obligetur naturaliter, & in foro conscientia. Hanc quæstionem ad partes discutit Sanchez *de matrim. tom. 1. lib. 6. disp. 38. n. 20. & seq.* & affirmatiuam sententiam cum paucis limitationibus docet, quam post illum sequuntur nouissimè Layta *in Theol. mor. lib. 3. sect. 5. tr. 4. c. 9. n. 7.*

Sup. doctrina contenta in hac Ref. de præd. iuramento. in Ref. seq. & in Ref. 1. post seq. §. 1. cursim in fin. & superioris in tr. 15.

Lessius

ex Ref. 30. *Lessius lib. 2. c. 17. dub. 8. n. 6. Rebell. p. 2. lib. 1. de contr. lege doct. §. sed opinio ad lin. 5 & in tr. 3. Ref. 159, & alterius Ref. eius primæ nor. Et proq. posita in lin. 2. huius Ref. sup. in præcitate tr. 3. Vide doctrinam Ref. 167. & §. eius primæ nor. in tr. 1. ex Ref. 30 §. Sed opinio.*

*Lessius lib. 2. c. 17. dub. 8. n. 6. Rebell. p. 2. lib. 1. de contr. g. 8. sect. 2. & Tannerus in 2. 2. D. Thom. disp. 4. 7. 6. dub. 1. n. 3 10. vbi sic asserit. Aliqui ex probabiliori docent impuberes, & pupillos pubertati proximos (vbi est in puero decennium cum anno dimidio, in puellis nouennium cum anno dimidio) aut minores iam puberes, etiam si curatorem habeant, contrahendo, aut paciscendo circa res suas (non tamen immobiles, aut quæ seruando seruari possunt) cōtractu oneroso, per ludum scilicet, emptionem, venditionem, locationem etiam absque tutoris, aut curatoris auctoritate obligatos manere naturaliter, ac proinde in foro cōscientiæ cōtractui stare debere, nisi fortè cum ipso tutore (cæteris casibus exceptis apud Sanchez *vbi supra*) contraxerint, quamvis postea beneficio restitutionis in integrum eiusmodi cōtractus, si velint per iudices irritos reddere possint. Ita Tannerus; & ratio est, quia obligatio naturalis oritur ex consensu, l. *Strichum §. naturali, ff. de volut.* Sed pupillus si pubertati proximus sit, & maior 25. annorū, sufficientem consensum habent; ergo hæc sententiā est probabilis, licet contraria sit etiam probabilis.*

2. Vnde pro praxi Confessariorum dico primò, quòd si pupillus, vel minor ludendo perdidit, aut alio cōtractu promisit soluere, non tenetur, sed exceptione legis ciuili defendere se potest, dummodò se soluturum non iurasset; quid enim opus est inani circulo, vt soluat quis, quod ipsi restituendum erit?

3. Dico secundò, quòd si pupillus, vel minor creditori soluit, tunc potest in foro cōscientiæ rem illam retinere, donec ab eo repetatur per beneficium legis ciuili talem repetitionem concedentis. Ita Tannerus *vbi supra, n. 3 11. Layman n. 10. & alij contra Couarruiam in c. quamuis pactum, p. 2. §. 4. n. 100. & aliquos Iuriconsultos.*

4. Dico tertio, si pupillus, minor & eorum nomine tutor, & curator rem aliquam indebitè solutam repetere velint, sed propter contradictionem aliquorum, qui cum ipsis contraxerunt, vel iudicis negligentiam, recuperare non possint, compensationem aliquam, seu palam, siue occultè facere non prohibentur. Et hæc omnia tradit Layman ex Molina, & Sanchez, ex quibus habent Confessarij satis ampla principia ad tollendos multos scrupulos: nam si minor non velit soluere, & si soluerit, creditor non velit restituere, potest Confessarius securè, neque minorem ad solutionem, neque creditorem ad restitutionem obligare.

RESOL. XV.

*An minores possint lucrari, & ludere in scis tutoribus?
Et an ille qui illos lucratus est teneatur ad restitutionem in foro conscientia?
Et quid, si minor lucratur, an teneatur restituere, & si amittit teneatur soluere?* Ex p. 7. tr. 9. Ref. 13.

Sup. contento in hac Ref. in Ref. præterita, & in aliis eius primæ nor.

§. 1. **A**liqui putant cōtractū ludi Minoris esse validum atque ad eòd Minorè teneri ad soluendū amissum, eum verò, qui lucratus est, non teneri ad restitutionem in foro conscientia. Ita Sà *v. Ludus. n. 6. & v. Minor, n. 5. Molina disp. 5 19. & præcipuè disp. 224.* Præcipuum fundamentum eorum est, quia beneficio illud Minori concessum à legibus est, vt non maneat ciuilitè in foro exteriori obligatus, quoniam in foro exteriori infallibiliter ille rescindetur cōtractus ad petitionè Minoris, aut curatoris, manet tamen obligatus naturali obligatione, & in conscientia quousque beneficio legis vtatur per iudicem. Vnde, si qua lex dicit trāslationem dominij à Minore factā, esse nullam sine licentiæ auctoris, sic interpretatur Molina, id est pro nulla habenda est in iudicio. Legatur Gomez *t. 2. var. c. 14 §. 1.* Hæc autè interpretatio inde deducitur, quia aliæ leges

Tom. VI.

docent manere naturaliter obligatum pupillum. Ita habetur *l. cum illud §. Aedes ff. Quando dies legati cedat, & l. si eum pupilli in princ. ff. Ad Treb. & l. vlt. §. vlt. ff. de nouitia, & aliis iuribus.* Ita in Regno Castellæ ex *l. 3. final. tit. 7. lib. 8. Noua coll.* vbi etiam Minoribus denegatur actio, sicut iis; qui sunt sui iuris, si tertio luserint.

2. Probatur præterea, quia leges ciuiles, item, & Canonice ita irritant cōtractus à Minore celebratos, vt tamen, si sint onerosi: teneatur ipse Minor reddere quod accepit, & ad hoc datur actio in iudicio contra Minorem, vt patet in *l. 1. §. an in pupillū, ff. de positi, & l. vnic. §. vlt. C. de reputatione.* & per plures alias, quas citat Molina *disp. illa 224. §. in contr.* Non ergo est intentio legum, vt colludens cum pupillo, si lucretur, omnia restituat, & Minor, si lucretur, omnino restituat nihil. Tunc enim nihil oneris sentiret Minor in isto cōtractu. Qui tamen cōtractus est onerosus. Et hæc omnia docet Dicastillo *de iust. lib. 2. tr. 18. disp. 4. dub. 5. n. 31. & alij.*

3. Sed probabilissimum est huiusmodi cōtractum non valere. Nec deseram etiam hinc notare Gabrielem, Armillam, Lopez, Angles, & alios è conuersò contrarium, (teste Dicastillo *loc. cit.*) docere, eum, qui à Minore lucretur teneri restituere, Minorem verò, nec soluere teneri si amittat, neque restituere si lucretur, quod probant ex institutis de Auctoritate tutorum, §. 1. & *iust. Quibus alienare licet §. at ex contrario, & Instituitis de inuilibus stipul. §. pupillos.*

4. Sed circa præsentem Quæstionem in facti contingentiā, ne deserat Confessarius recognoscere me ipsum in *p. 3. tract. 5. Resol. 44.* vbi assero, in casu de quo loquimur, quòd si Minor nolit, soluere, & si soluerit collusor nolit restituere, potest Confessarius probabiliter, nec Minorem ad solutionem, nec collusorem ad restitutionem obligare.

Quæ hinc Ref. antedens, & aliis eius primæ nor.

RESOL. XVI.

*An filius familias possit aliquid ludo exponere?
Idem dicendum est de minoribus respectu curatoris, & de pupillo respectu tutoris.
Et an qui ab eis lucretur, teneatur ad restitutionem?
Et in textu huius Resolutionis docetur, de quibus bonis, & in quibus casibus licitè, & validè possit filius familias aliquid ludo exponere, & perdere.* Exp. 7. tr. 9. Ref. 5.

§. 1. **A**D hoc dubium sic respondet Hurtado *de iust. disp. 8. diff. 8.* quod filius familias pubes, & secundum sententiam probabilem etiam pubertati proximus, potest bona castrensia, & etiam quasi castrensia ludo licitè & validè perdere, quia eorum habet dominium, & liberā administrationem, non verò bona profectitia, nec aduentitia absque cōsensu, saltem præsumpto Patris, quia profectitorum non habet dominium, & aduentitorum, quamuis habeat dominium, non verò liberam administrationem, vt diximus *d. disp. 1. diff. 17.* Et idem quoad prædicta dicendum est de minori respectu curatoris, & de pupillo respectu tutoris.

2. Nihilominus, vt aduertunt Sancius *dub. 7.* & plures alij; filius familias potest moderatam quantitatem ludo perdere, quāuis Pater expressè dissentiat, præsertim quando filius in aula, aut in studiis versatur, quia id absque ratione Pater negabit filio, etiam si possit negare quoad erogandam elemosynam, quia pertinet ad vitam humanæ necessitatem, cui Pater tenetur subuenire. Quantitas autem, seu summa moderata, quam filius etiā Patre dissentiente, potest ludo perdere discernenda est ad arbitrium viri prudentis, attentis statu Patris, & filij & diuitiis Patris, quia quantitas, quæ est moderata respectu filij Patris diuitis, erit regulariter excessiua Patris non diuitis; & quæ est moderata respectu filij Patris Comitit, erit regulariter excessiua respectu filij Patris non Comitit,

Sup. hoc Ref. 14. in aliis eius nor.

Sup. hoc Ref. seq. infra in 22. §. vi

Comitis, quamvis æqualiter diuitis cum Comite. Huc-
vsque Hurtadus.

3. Ex his infertur, quòd filiusfamilias potest ludo
exponere ea, quæ ex suo labore, & industria, aut seruitio
acquirit extra domum Patris constitutus.

4. Secundò, quòd quando filiusfamilias est in domo
paterna, si quid ampliùs, suo labore, opera, vel ministe-
rio acquirit: quàm expendat Pater in eo alendo, potest
filius sibi referuare, & illud ludo exponere.

5. Tertiò, quòd filiusfamilias cui Pater in Curia
Principis, vel in scholis studio literario vacanti in ali-
menta exhibet, potest particulam aliquam summæ sus-
tentioni destinatæ ludo honesto insumere, nempe
quatuor, vel quinque pro centenatio. Ratio huius est;
quia ad alimenta pertinet, etiam honesta recreatio æta-
ti & statui conueniens, & æqualibus passim concessa,
sine qua non posset cum decore, & libere cum sociis
versari.

6. Quartò, quòd quando Pater filio certam pecu-
niæ summam tradit, vt ea se alat, si filius parcè viuendo
aliquid ex ea summa sibi referuet, licitè potest illud
ludo exponere. Ratio est quia eo ipso quod Pater ad
alimenta filij certam summam destinauit, tacitè cen-
setur consentire, vt si filius parcè viuendo aliquid re-
feruat, pro suo arbitratu possit illud expendere, dum-
modò nihil ampliùs petat à Patre pro alimentis.

7. Quintò, quòd quando Pater filio suo in scholis,
vel in Curia Regia commoranti pro sua sustentatione
mittit nonaginta, sciens ei sufficere octuaginta, tunc fi-
lius parcè viuendo exponere potest ludo, non solùm id
quod sibi subtrahit, verùm etiam alia decem. Ratio est,
quia eo ipso quòd Pater mittit ad eum nonaginta cum
sciat ei satis esse ad sustentationem solùm octuaginta,
tacitè videtur velle, vt pro beneplacito filius possit ex-
ponere alia decem.

8. Non desinam tamen hìc adnotare Dicastillum
de iust. lib. 2. tr. 18. disp. 4. dub. 2. n. 7 ex Molina docere,
quòd de pecuniis missis à Patre filio existente in scho-
lis, si filiusfamilias magnam quantitatem in ludo expo-
nat; ita tamen, vt ex reliquo sustentetur, nihil ampliùs à
Patre ad sui sustentationem exigens, peccabit quidem;
non tamen manebit obligatus ad restitutionem. Neque
etiam ille, qui ab ipso lucratus est, quia præsumitur
esse parentis voluntas. Primò, quia parentes plerumque
hunc excessum non exigunt ab iis, qui lucrati sunt,
sed eos illum retinere permittunt. Secundò, quia paren-
tes videntur hoc ab initio præuidisse, cum eam pecu-
niæ summam, filiorum iuuenum dispositioni commi-
serint. Tertiò, quia parentes in huiusmodi filiorum ex-
cessibus non tam inuiti sunt de consumptione ipsa rei,
quàm de consumptionis modo. Et idcò credendum est
noluisse, aut filios, aut eos, qui ab eis lucrantur, ad re-
stitutionem obligari. Et hoc etiam docet nunquam sa-
tis laudatus Dominus meus Eminentissimus Cardina-
lis de Lugo *de iust. tom. 2. disp. 31. sect. 2. §. 1. n. 20.* qui
citatur, Azorium, Salas, & Rebellium.

RESOL. XVII.

An si constet Patrem nolle filium aliquid ludere, possit
quis, hoc non obstante, aliquid ab eo lucrari?

Et in tali casu qui cum eo ludunt, & lucrantur, an non te-
neantur ad restitutionem, etiam si filius existat in domo
Patris? Ex p. 7. tract. 9. Ref. 6.

§. 1. **P**ro negatiua sententia Salas *tr. de Ludo dub. 10.*
n. 1 adducit Valentiam, Molinam, & alios. Ipse
verò putat dicendum esse, etiam si Pater velit vt filius
nihil omninò ludat, & vt ab illo lucrantes restituant,
posse ludere quod eius ætas, & personæ qualitas postu-
lat, & eos qui ab illo lucrantur ad restitutionem non

teneri, quia, sicut iure naturæ, vel gentium filij possunt
etiam inuitis parentibus accipere de eorum bonis id
quod necessarium est ad decentem eorum victum, &
vestitum, ita & ad moderatam recreationem. Ita ille,
qui citatur Ledesmam *in summ. tom. 2. tract. 31. c. 2. concl.*
8. & Alcozer *tract. de Ludo, c. 14.* asserit rigidam, & ir-
rationabilem esse talem voluntatem Parentum. Et hæc
omnia secundum Salas *dub. 11.* procedunt etiam si fi-
lius existat in domo Patris.

RESOL. XVIII.

An filiusfamilias, qui ludo exponit pecunias Patris, quas
alienare non potest, teneatur restituere id, quod cum di-
ctis pecuniis lucratus est, ac proinde qui cum eo perdi-
dit, non possit sibi compensare de rigore iuris, etiam in
eodem ludo, neque in diuersis, quando postea aliquid in
alio ludo lucratur, ab eodem filiofamilias?

Et an hoc, quod de filiisfamilias dictum est: procedat
etiam in aliis, qui alienare non possunt, cum sit eadem
ratio, vt in minoribus, pupillis, Religiosis, uxoribus
&c. Ex p. 7. tr. 9. Ref. 8.

§. 1. **P**lures quos refert Bonacina *de restit. disp. 2. q.*
3. punct. 2. n. 15. affirmatiuè respondent, quia
teneatur ad restitutionem, qui alienare non potest, si lu-
cretur ab eo, qui potest. Sicut enim hic teneretur resti-
tuere si lucraretur; ita & ille. Secus non esset æqua
vtriusque conditio; sed manifesta iniustitia, si alter qui
perdere potest, se exponat periculo perdendi, alter verò
non, cum illi restitui debeat amissum. Ita etiam Lopez
2. p. Instructorij conscientia, c. 16. §. Porro circa ea, quam
etiam sententiam innumeris allatis Auctoribus latè, &
vt probabiliorem defendit Sanch. *lib. 7. mor. c. 19. n. 86.*
& nouissimè illam tenet Amicus *tom. 5. de iust. disp. 28.*
sect. 4. num. 36.

2. Sed negatiuam sententiam probabilem ego etiam
esse existimo cum Dicastillo *de iust. lib. 2. tr. 18. disp. 4.*
dub. 2. n. 13. vbi ex Atmilla, Angles, Rodriquez, Sa, Lo-
pez, Gabriele, Sarmiento, & aliis firmat, quòd ludentes
bona quæ alienare non possunt, non teneantur restituere,
quæ lucrantur à collusore, qui potest alienare. Et ci-
tat Vasqu. *in Manuscriptis*, qui inde deducit (etiam in
eodem ludo) non sibi posse compensare, sicut neque in
diuersis, quod est contra Gabriel. Syluestrum, Angelum,
& alios. Sed si consequenter loquantur (inquit Vasquez)
sequela concedenda est, licet dura sit. Et ratio est, quia,
sicut in fine ludi filius acquirit dominium patri: ita in
quocunque iactu, si lucratur. Conclusionem verò hæc
ratione probat Vasquez, quia in contractu non potest
esse iniustitia, nisi ille, cui sit, sit rationabiliter inuitus,
aut quia ignorans, aut quia coactus aliquo modo fecit.
Sed hic talis non est. Ergo, &c. Consentit etiam Nauar.
c. 19. n. 12. qui licet hanc conclusionem non tradat ex-
pressè, sed tantùm dicat huiusmodi filiumfamilias lu-
crari posse plura quàm perdere, quod posset intelligi
eo modo; quod dicimus *dub. seq.* tamen in sensu nostræ
conclusionis etiam loquitur, vt patet ex rationibus quas
affert Angelus etiam *v. Ludus. n. 8.* Syluester *eod. verb.*
q. 17. Videntur sentire dum docent filiumfamilias pa-
tri acquirere quod ludo acquirit, ac proinde qui cum
eo perdidit non posse sibi compensare de rigore iuris,
quando postea aliquid in alio ludo lucratur ab eodem
filiofamilias; licet addant postea se credere posse sibi
compensare de æquitate conscientiæ; idemque docet
Nauar. *n. 18.* Citatur etiam pro hæc opinione Gabrie-
lis. Barth. *Fum. v. Ludus. §. ...* & Sotus etiam putat pos-
se defendi, quamvis priorem sententiam tradiderit.

3. Probatum autem hæc Gabrielis sententia; quia
scienti, & volenti collusori non fit iniuria. Hic autè, vt
supponimus, scit se ludere cum eo, qui alienare non po-
test.

Sup. hoc latè
in Ref. seq.
per totam.

Sup. hoc latè
infra in Ref.
21. & hic in-
fra in §. Vn-
de. huius
Ref.

Et in-
cl. in
Sta. in

hanc
non
nem.
tr. 3.
do-
Ref.
Ex
a. 6.

loc in
præter.
ad lin. 3.
frà in
12. §. vlt.

est, & nihilominus vult ludere, ergo perinde est, ac, si vellet quis exponere se periculo amittendi, aut dandi aliquid de propria pecunia, ut fiat ei facultas, vel non impediatur à furando alienam.

4. Secundò, probat Nauarr. *ex instit. de inutilib. stipulat. §. Pupillus, & ex c. Si qua* 12. q. 2. vbi habetur, quod contractus factus cum minore, aut Ecclesia valet in alterius præiudicium, non verò in præiudicium Minoris, vel Ecclesiæ. Hucusque Dicastillus, qui tamen putat, & rectè affirmatiuam sententiam esse probabiliorē, & certam si quis cum filiofamilias ludat bona fide, putans filium posse quod ludit alienare, tunc enim filiusfamilias tenetur restituere, quia contractus est nullus, & alter non consentit voluntariè in id quod nesciebat.

5. Vnde (ut verum fatear) ex his omnibus ego non obligarem ad restitutionem filiumfamilias si nollet; quando ludens cum pecunia patris, quam non potest alienare, lucraretur quantitatem magnam; quia in tali casu probabiliter defendi potest admitti donationem, ut in alio casu communiter asserunt Doctores (de quo *infra* dicemus) de eo, qui agnoscens maiorem peritiam alterius, nihilominus vult ludere. Et hæc omnia, quæ in hac Resolutione de filiofamilias diximus, procedunt etiam in aliis, qui alienare non possunt; cum adsit eadē ratio, ut de Religiosis, &c. Non nego tamen contrariam sententiam probabiliorē esse, quia defectu potestatis disponendi in vno ludente contractus est nullus ex parte vtriusque colludentis; cum hic contractus potestatem disponendi in vtroque colludente requirat, alioqui non æqua foret vtriusque fors. Ex contractu autem nullo, nullum acquiritur ius aut dominium.

RESOL. XIX.

An si filiusfamilias nihil alienare potens hodie lucretur centum, possint collusur cras ab eo tantundem lucrari sine onere restitutionis? Ex p. 7. tr. 9. Resol. 9.

Sup. hoc in Ref. præter. §. 2. cursum ad lin. 8.

§. 1. **N**egat Armilla in *summ. v. Ludus* q. 8. & alij; quia, v. g. Titius filiusfamilias eiusmodi lucrū non potest per ludū alienare, cum illud patri acquirat, numereturque inter bona profectitia filij, quorum tam dominium, quam vsusfructus ad patrem pertinet. Ergo.

2. Et quidem in opinione asserentium filiumfamilias posse lucrari, non tamen perdere, dicendum est non esse locum compensationi, ac proinde in nostro casu collusorem ludentem cum filiofamilias teneri ad restitutionem.

3. Sed his non obstantibus contrariæ sententiæ ego adhæreo cum Molina *10. 2. disp. 5 19. Caspensi in Cursu Theol. tom. 2. tract. 18. disp. 8. sect. 3. n. 2 1. Rebellio part. 2. lib. 1 2. q. 4. Dicastillo de iust. lib. 2. tract. 18. disput. 4. dub. 4. num. 27.* & alij penes ipsos.

4. Dico igitur posse, v. g. Caium à Titio filiofamilias cum quo prius perdidit, postea ab eodem tantundem lucrari per alios sequētes ludos, non solum continuos vel similes, sed etiam tempore distātes, ac genere diuersos, omni tamen vi, ac fraude carentes, si modo lucrum adhuc apud eundem Titium filiumfamilias perseueret: nam si iam illud cum alio perdidisset, vel dissipasset; compensatio fieri non posset. Ratio est, quia esto Caius qui poterat alienare, habuerit animum donandi, quando cum Titio filiofamilias lusit, ac perdidit, lex tamen ludi exigit, ut totum lucrum, hinc & inde acquisitum ludo destinetur, quandiu continuatur; imò, & si interrumpatur, non ita censendus est voluisse Caius alienare, quin compensationem postea licitè facere posset.

5. Et similiter qui lucratus est à filiofamilias non potente alienare decem aureos, non solum si cum eodē filiofamilias ludens eos amittit, & soluit, non tenetur iterum eos restituere, eo quod ab inhabili ad alienandū

eos lucratus fuerit: verum etiam si diuersis ludis tempore distantibus cum eodem amitteret, quod priori ludo ab eodem lucrificerat; quia per solutionem perditum in secundo ludo, recompensat id quod à filiofamilias in primo lucratus est, & restituere tenebatur.

RESOL. XX.

An filiusfamilias, qui, verbi gratiâ, potest perdere decem aureos, si successivè lucretur quinquaginta, possit eos omnes ludo exponere, & perdere?

Et quid est dicendum si extra illum verò ludum alio die, vel alio ludo: an possit integram quantitatem ludere, si notabilis sit, quam in primo ludo, vel die acquisiuit? Ex p. 7. tr. 9. Resol. 5.

§. 1. **S**otus *lib. 4. q. 5. a. 2. Med. C. de restit. q. 22. Alcoz. tract. de ludo c. 16. Castro lib. 2. de lege pœn. cap. 2. Lessius lib. 2. c. 26. dub. 5.* & alij negant, quia vtriusque ludentis æqua debet esse conditio: at in casu posito nulla est æqualitas, si filiusfamilias plus potest lucrari, quam perdere. Ergo, &c.

2. Sed quando idem adhuc ludus perseueret, omnes fatentur, id fieri posse, quia lucrum illud est solum, quod absoluto ludo remanet. Ita Syluest. Angel. Nauar. & alij plures, quos congerit, & sequitur eruditiss. Sanch. *dub. 8. n. 1.* Vnde ego infero, posse in eodem ludo perdere non solum id, quod lucratus fuerat, sed etiam id, quod de suo perdere potuisset. Quando verò non est idem ludus, an possit die sequenti totum id, quod lucratus fuerat, cum eodem ludens perdere, negant Armilla, Gabriel, & Rosella apud Sanchez *n. 2.* ipse tamen melius cum Syluestro, Nauarro, Angelo, & aliis concedit ex æquitate: quia Pater volens filio ludum permittere, censetur licentiam dare, ut ludo exponat id, quod ludo lucratus fuerat, ne parum civilis reputetur ab eo, qui perdidit: nisi fortè iam lucrum dissipasset, & sine utilitate patris insumpisset. Denique totum illud lucrū posse cum aliis diuersis ludendo perdere illa die, fatetur idem Sanch. *n. 3. cum Bañez 2. 2. q. 3 2. a. 7. §. respond.* quoad hoc enim etiam videtur adesse interpretatiuus patris consensus. Et hæc omnia docet etiam Eminentissimus Cardinalis de Lugo *de inst. t. 2. disp. 3 1. sect. 2. §. 1. n. 24.*

3. Sed quoad hoc vltimum dissentit à Sanchez, & Cardinalis de Lugo, P. Dicastillus *de iust. lib. 2. tr. 18. disp. 4. dub. 3. n. 23. & 24.* vbi sic ait. Asserendum est posse ludentem quouis ludi iactu lucrati à singulis colludentibus tantundem quantum ipse eo iactu amittere poterat & non amplius. Ratio est, quia hoc modo seruatur æqualitas, quam ludi contractus requirit. In sequenti autem iactu, poterit exponere totam illam quantitatem, quam prius habebat, & quam lucratus est, & illam vel perdere, vel duplicare, vel triplicare, si ludat cum duobus, vel tribus, & sic deinceps poterit amplius lucrari, quia habet amplius quod amittat. Ita Sanchez *lib. 7. mor. c. 19. n. 83.* cum multis quos ibi refert.

4. Vtrum verò possit filiusfamilias omnem quantitatem, quam lucratus est, ludi fortunæ iterum exponere, dicendum est in eodem ludo continuo sine controuersia posse, quia idem ludus est, & in eodem ludo non debent colludentes destitui spe recuperandi amissum. Extra illum verò ludum, alio die, vel alio ludo, verisimilius est, non posse integram illam quantitatem ludere, si notabilis sit, quia eam filius non sibi; sed patri acquisiuit, cum non ex suis, sed ex paternis bonis eam acquisierit; poterit tamen maiorem patrem ex illa quantitate ludere, quam si tota esset sumpta ex bonis patris. Nam hoc de patre præsumendum est, cum tota ea quantitas illius industria, & fortuna sit acquisita. Ita Dicastillus.

5. Sed ego prorsus affirmatiuæ sententiæ adhæreo: Dico igitur, quod si ludus sit alius, quia, v. g. iam à ludo recessit

Sup. l. Ref. l. Nota. verum.

Sup. l. §. not. teritæ eodem

recessit filiusfamilias, & se contulit ad domum, alteraque die ad ludendum rediit, licet de subtilitate Iuris non possit ludere totum, quod lucratus est, quia filiusfamilias patri acquirit, at si ludat cum eodem à quo lucratus est, & perdat, de æquitate conscientiæ, potest alter compensare id, quod perdidit, & sic non tenetur restituere hoc quod lucratus est. Ratio, quia æquitati rationis innititur; quod si patri filius acquirit in ludo, quod etiam si totidem perdidit cum eo, à quo lucratus fuerat, eius collusor possit cum hoc ultimo lucro sibi recompensare totidem quæ perdidit; ex æquitate enim naturalis pater qui sentit hoc commodum debet etiam sentire hoc onus.

6. Imò videtur quod filiusfamilias possit cum quocunque voluerit, ludere, & perdere totam illam quantitatem quam ludo lucratus est, semel cum eo, quod ipse poterat aliàs ludere. Ratio, quia licet totum illud lucrum cedat statim patri, at hinc æquitas non extet, quæ in eodem extat, qui perdidit, ut quod amisit lucretur; est tamen voluntas interpretatiua patris, quando enim concessit tacite, vel expresse filio facultatem aliquid ludendi, videtur tacito consensu dare illi facultatem ad ludendum totum lucrum: ut docet Bañez 2. 2. q. 32. a. 7. fol. 1179. §. respondetur. Et hæc omnia docet etiam Sanchez in Opusculo tom. 1. lib. 1. c. 8. dub. 8. n. 2. & 3.

7. Nec deferam etiam hinc apponere verba Hurtadi de iust. disp. 8. diffi. 8. ubi ita asserit: Obseruandum est filiumfamilias, aut alium tantum potentem perdere, v. g. quatuor, non posse vno iactu, seu vna manu cum vno solo valide luctari, nisi quatuor, nisi alter collusor, ob maiorem suam industriam, aut ob aliam rationabilem causam cedat, quia aliàs contractus ludi non esset æqualis & iustus. Cum duobus verò collusoribus poterit lucrari duplum, & cum tribus triplum, & sic cum reliquis, à quolibet tantam quantitatem, quantam ipse potest perdere; & reliquis iactibus, seu manibus poterit lucrari tantum quantum in eis iactibus habuerit, etiam ratione lucri acquisitum in prioribus iactibus. Quod etiam credimus verum in filiofamilias, & quia id quod lucratur sibi & non patri lucratur: sicut sibi perdit, & non patri, quia pater non tenetur soluere quod filius perdidit: & quia vsum fructum illius lucri, qui ad patrem pertinet, censetur pater filio condonare, dum aliud non expresserit: & non solum vsum fructum lucri in eodem lucro acquisiti, sed etiam in antecedentibus, & ob id filius non solum poterit valide exponere ludo, quod in prioribus manibus eiusdem ludi lucratus est, sed etiam quod in prioribus ludis. Ita Hurtadus. Vide etiam Amicum tom. 5. de iust. disp. 28. sect. 4. n. 37. & Syluium in 2. 2. q. 168. art. 3.

RESOL. XXI.

Quidam filiusfamilias, qui parum poterat perdere, lucratus est magnum pecuniarum summam, cum postea ad Sacramentum Pœnitentiæ accederet, noluit illum Confessarius absolueret; nam assererat non posse plus lucrari, quam posset perdere; quæsierunt à me postea, an re vera dictus pœnitens teneatur ad aliquam restitutionem?

Et quid, si collusor sciebat esse filiumfamilias?

Et explanatur posse filiumfamilias vigesimam partem alimentorum, quæ annuè suppeditantur, alienare, & ludere; & hoc extenditur ad omnes alias pecunias, quas fortè per ludum non solum illicitum, sed etiam licitum, filiusfamilias fuerit lucratus. Ex part. 1. tract. 8. Ref. 67.

mitolum in respons. moral. lib. 3. q. 9. n. 5. Castrum de lege pœnali, lib. 2. c. 2. Couarruiam in reg. peccatum, p. 2. §. 4. n. 4. & alios quamplures. Et ratio est: nam, ut ait Comitolum, id fert natura ludi, ut æqua sit vtriusque ludentis conditio: sed in nostro casu contractus non est æqualis ex vtraque parte: ergo; &c.

2. At ego existimo, contrariam sententiam cum Lopez p. 1. instruct. c. 183. concl. 3. & Sanchez in summ. tom. 2. lib. 7. c. 19. n. 86. esse probabilem; & sic supradictum minorem posse deponere conscientiam, & non restituere. Authores, qui tumentur hanc opinionem, hi sunt: Nauarrus in Manuali, c. 20. n. 12. Grassius in suis dec. p. 1. lib. 2. c. 122. num. 6. Philarchus de offic. Sacerd. tom. 2. part. 2. lib. 5. c. 2. Beia in suis respons. part. 1. cas. 61. Toletus lib. 5. c. 27. n. 4.

3. Adde etiam, quod in nostro casu, ut ipsa pars mihi assererat, colludens sciebat illum esse filiumfamilias, & sic videtur cessisse iuri suo, ut obseruat Sayrus in clau. Regia, lib. 11. c. 12. n. 9. Hentiq. lib. 7. de Indul. c. 35. n. 6. Vega in summ. 10. 2. c. 13. cas. 3. à v. Ludus, n. 6. Azor. p. 3. lib. 5. c. 29. quæst. 56. & 57. Bonac. de contr. disp. 2. q. 3. punct. 2. n. 10. & alij: vnde non tenetur restituere quamuis tantam quantitatem pecuniæ perdere non poterat, quantam lucratus est: nam volenti, & consentienti non fit iniuria: quidquid in contrarium asserat Sanch. in summ. 10. 2. l. 7. c. 19. n. 87. & Io. Salas in de ludo, dub. 13. n. 3. putant enim illos, qui ludunt cum eo, qui alienare non potest, non consentire liberè in eius lucrum; sed, quia non possunt aliter ludere, suæque cupiditati satisfacere: & idèd non est dicendum velle iuri suo cedere.

4. Sed contraria opinio est tenenda, etiam si pecunia sic lucrata à minore esset in magna quantitate, contra Barth. à S. Fausto in Spec. Confess. disp. 32. q. 18. n. 4. & Rebelliū de oblig. iust. p. 2. lib. 12. q. 5. sect. 1. n. 4. & alios: nam Doctores supracitati absolute asserunt, colludentes cum minoribus scienter, cedere iuri suo, patique inæqualitatem contractus: & sic Bañez in 2. 2. qu. 32. a. 7. concl. 3. ait pupillum habentem tantum viginti aureos, posse lucrificare centum, imò mille ducatos.

5. Nota etiam contra Comitolum ubi supra, posse filiumfamilias vigesimam partem alimentorum, quæ annuè suppeditantur, alienare, & ludere. Ita Valentia 10. 3. §. Tertio. disp. 5. q. 6. punct. 6. Sot. ubi supr. Molina 10. 2. disp. 242. Molfesius 10. 2. r. 12. c. 21. n. 70. Nauarrus c. 20. n. 12. Lef. lib. 2. c. 26. dub. 5. n. 38. Bañez, & Barth. à S. Fausto q. 19. & 20. & Salas dub. 9. n. 8. ubi supra. Quorum doctrina extenditur etiam ad omnes alias pecunias, quæ fortè per ludum non solum illicitum, sed etiam licitum filiusfamilias fuerit lucratus, ut vult Malderns in 2. 2. r. 1. c. 13. dub. 5. Sayrus in clau. regia, lib. 11. c. 12. n. 14. Salas dub. 13. n. 5. Bañez, & Rebellius sect. ult. n. 16. locis cit. contra Armillam, v. Ludus, n. 8. & alios negantes, eo fundamento: quia lucrum, quod reportat filiusfamilias à ludo, numeratur inter bona profectitia: sed in dispensandis bonis profectitiis filius pendet à patre: ergo, postquam, v. g. semel lucrificerit decem aureos non poterit amplius ludere sine patris licentia. Sed ad hoc argumentum respondetur, quod quando pater concedit filio copiam exponendi aliquam summam pecuniæ in ludo, tacite etiam concedit copiam exponendi omne lucrum, quod inde reportabit, iuxta leges ludi: ergo.

6. Ad argumentum verò Comitoli, in principio positum, respondeo cum Bañez, quod æqualitas requisita in ludo ex parte vtriusque, non est alia, nisi quod vterque collusor sit dominus illius pecuniæ, quam exponit, & spondet: sed in casu nostro filiusfamilias habet liberam administrationem illius pecuniæ, quam periculo exponit, non secus atque alter: ergo.

RESOL. XXII.

An se quis ludis cum filiofamilias, & lucratus est summam,

hoc sup.
est 18. §.
1 med.
equili-

§. 1. **R**espondi, opinionem Confessarij tenuisse plures Doctores, ut Sotum in 4. q. 5. a. 2. Aragonium in 2. 2. q. 32. a. 7. Alcozer tract. de ludo, c. 16. Co- Tom. V I.

nam, quam in toto anno ille perdere potest, possit sine alia inquisitione illud lucrum retinere sine onere restitutionis?

Et si collusor lucratus est super summam, quid teneatur restituere?

Et notatur, quod quando pater, vel vir dicit velle, ut non ludant, non intelligitur tamen velle in totum fores illis claudere, sed ad moderandum ne summam quantitatem ludant. Ex p. 7. tr. 9. Ref. 10.

§. 1. **R**esolutionem huius dubij inuenies apud Sanchez in *Opusc. t. 1. lib. 1. c. 8. dub. 7. n. 6.* vbi sic ait: Nota aliquos sentire non posse filium familias totam illam quantitatem, quam diximus esse moderatam, verbi gratia, quatuor, vel quinque aureos ludere vna vice, etiam si animum habeat non ludendi iterum in toto anno, & velit cedere iuri suo, sed quod possit hodie ludere duos, vel tres argenteos, & alio die totidem, &c. Ratio, quia hanc licentiam nos arbitramur ex quadam æquitate & voluntate interpretatiua patris: illa autem est vt filius recreetur per totum annum. Vnde infertur, quod qui ab illo lucratur vna vice triginta argenteos, tenetur restituere, licet filius non soleat alias ludere. Hæc quidam neotericus valde doctus. Sed probabilius est posse, quia potest cedere iuri suo sumendi illam recreationem per totum annum; secus quando habet consuetudinem ludendi cum aliis; quia tunc si ego scirem quod cum aliis non amisit illam quantitatem, quam potest perdere, si lucratus ab eo fuero, non teneor restituere; secus si scirem amisisse; & ita qui ab istorum aliquo lucratur congruo modo, scire tenetur ab eo, vel ab alio, à quo scire potuerit, quid talis eo anno amiserit, quia si antea perdidit quod poterat ludere, tenetur restituere lucrum: & si hoc sciri non potest, eo quod qui perdidit absens sit, aut alia de causa, bene poterit id retinere, quia melior est conditio possidentis. Sic nonnulli docti recentiores Magistri. Ita Sanchez, cui nouissimè adhæret Eminentissimus Dominus meus Cardinalis de Lugo de *inst. 10. 2. disp. 3. sect. 2. §. 1. n. 22.*

2. Dicendum est igitur collusorem in tali casu si scire non possit, retinere posse lucrum, quia melior est conditio possidentis. Et quidem durum mihi videtur in dubio lucrantem obligare, quia alioquin, etiam si vnum solum aureum lucratus esset, deberet illum restituere, ne forte iam prius totam summam quam poterat amittere amisisset in aliis ludis: imò & quicumque ab eo eleemosynam, vel dona aliqua acciperet, deberet ob eandem causam reddere. Quando ergo non constat ex circumstantiis periculum probabile, quod iam in eo casu summam licitam excederet, non videtur præsumendum delictum, sed potius quod licitè alienauerit.

3. Nota tamen hic obiter, quod aliqui quærunt, an si collusor lucratus sit supra summam, quam filius familias ludere potest debeat totum lucrum restituere, an solum excessum supra id, quod ludere poterat? Alcozer *lib. de ludo, c. 10.* affirmat restituendum totum, & in simili consentit Ioannes Medina de *Restit. q. 10.* quia totus ludi contractus redditur tunc vitiosus. Melius tamen alij dicunt, solum excessum restituendum, quia quoad illum solum vitiat contractus. Ita Sanchez; & Cardinalis de Lugo *locis citatis, ille n. 7. hic n. 23.*

4. Notandum est etiam hic, quod quando pater, vel vir dicit velle, ut non ludant: non intelligitur tamen velle in totum fores illis claudere, sed ad moderandum, & ne nimiam quantitatem ludant. Et sic possunt quid moderatum ludere: at si expressè contradicerent etiam ad rem nimiam, licet quoad eleemosynas, non possent tunc vxor, at quoad lulum credo posse non tantam quantitatem, vt dixi, sed aliqualem; quia dare eleemosynam est opus supererogationis, & non pertinet ad necessitatem vitæ humanæ: at aqualis ludus videtur pertinere ad hanc necessitatem, & sic pater, vel vir tenetur

consentire. Ita Sanchez vbi supra n. 5. cui adde Hurtadum de *inst. disp. 8. diff. 8.*

RESOL XXIII.

An vxor possit ludere, inscio aut inuito marito?

Et quam autem quantitatem possit vxor in ludo insumere, sine expressa viri facultate, aut illo renuente?

Et in textu huius Resolutionis adducuntur septem casus, in quibus qui ludit cum muliere coniugata possit retinere lucrum sine onere restitutionis. Ex p. 7. tr. 9. Ref. 11.

§. 1. **A**d hoc dubium sic respondet Dicastillus *lib. 2. tr. 18. disp. 5. dub. 9. n. 59. & 60.* Afferendum est posse vxorem inscio, vel etiam inuito marito aliquid ludendo insumere ex prædictis bonis, quia ius habet insumendi aliquid pro honesta sui recreatione, & quidem si hoc iure non carent filij, & serui, cur illo careat vxor, cuius magis sunt propria illa bona pro tempore matrimonij, quæ maritus administrat, quam filiorum & seruorum? Quapropter, si hoc vxori omninò maritus prohibeat, non est rationi consonum. Quæ verò ab vxore fiunt marito irrationabiliter inuito, non omnia cassa sunt & irrita.

2. Quam autem quantitatem possit vxor ludo insumere sine expressa viri facultate, aut illo renuente, non potest generaliter pro omnibus definiri. Id solum affirmauerim, posse illam ludo insumere pecuniæ quantitatem, quam vxores aliæ similis conditionis, tam quoad statum, quam quoad facultates regulariter insumere solent in recreationibus. Ita Dicastillus, cui etiam adde Hurtadum de *inst. disp. 8. diff. 8.* vbi sic ait: Vxor non potest licitè, nec validè absque consensu saltem præsumpto mariti bona mariti ludo perdere, nec bona vtrique communia: & in Castella, nec bona sua paraphernalia; bene tamen hæc in terris subditis Imperio, potest tamen licitè, & validè, etiam ex bonis mariti quando aliam non habet quantitatem, attentis eorum statu, & diuitiis mariti, moderatam ludere, adhuc expressè dissentiente marito, quia id pertinet ad decentem statum vxoris, quem maritus sustentare tenetur, vt aduertunt Sancius *vbi supra, & plures alij.* Hæc Hurtado: vide etiam Amicium *rom. 5. de in. disp. 2. 8. sect. 4. n. 34.* Molinam *disp. 5. 20. Nauarram de Restit. lib. 2. c. 2. p. 2. dub. 6. n. 87.*

3. Igitur ego puto, quod qui ludit cum muliere coniugata potest retinere lucrum in septem casibus. Primò, quando vxor ultra dotem habet bona paraphernalia, quorum dominium, & administratio ad ipsam pertinet. Secundò, quando maritus expressè aliquas pecunias concedit vxori, vt eas pro libito expendat. Tertio, quando maritus aliquam pecuniæ summam vxori concedit vt ornatius, & comptius sese induat, & ipsa restrictius viuendo ex his aliquid subtrahit. Quarto, quando maritus scienter permittit, vt aliquid pecuniæ ludo exponat. Quintò, quando vxor habet administrationem bonorum. Sextò, quando vxor sua priuata industria, & labore acquirit, & lucratur postquam muneri suo, & curæ domesticæ plenè satisfecit. Septimò, & vltimò, quando vxor ludit ac perdit ludendo, eo more quo ceteræ coniugatæ femine conditionis eiusdem, & status solent ludere. Nec maritus potest id ei prohibere, quia ob dotem, & societatem bonorum contractum illi debetur congrua, & competens sustentatio, quæ sanè comprehendit sumptus omnes ad ea omnia, quæ mediocres sui status, & conditionis solent insumere, etiam ad competentem, & honestam oblectationem. Vide Molinam *disp. 5. 20.* Villalobos in *summ. tom. 2. tract. 28. diff. 5. n. 3.* Caspenf. in *Curs. Theol. 10. 2. tr. 18. disp. 8. sect. 3. n. 20.* & Azor. *p. 3. lib. 5. c. 26. §. 10.*

RESOL.

Sup. hoc pro
fil. ofamilias
sup. in Ref.
17. & in alio
§. eius nor.
& pro vxore
infra in Ref.
seq.

Sup. hoc
Ref. pr
cursum
vlt.

RESOL. XXIV.

An maritus notabilem quantitatem in ludo amittens peccet mortaliter, & teneatur ipse, vel collusores restituere uxori?

Et quid est dicendum, si amiserit bona dotis, quæ in specie erant conseruanda? Ex p. 7. tract. 9. Res. 18.

§ 1. **H**anc quæstionem pertractat Molina *de iust. n. 2. tr. 2. disp. 520. n. 5.* & Dicastillus *de iust. lib. 2. tr. 18. disp. 4. dub. 10. n. 61.* & seq. ubi docent non teneri ad vllam restitutionem, etiam si experientia constet semper amittere. Idem Nauarra *de Restit. lib. 3. c. 1. p. 2. dub. 9. n. 113.* Probat hęc opinio, quia vir non teneretur restituere quicquid ex bonis communibus gratuitò donat; nisi fortè illicitè distractum, aut donatum, sit valdè, & notabiliter excessiuum. Nam ratione obligationis quam habet conseruandi uxori integram dotè, & quia ex bonis proprio eius labore, & industria acquisitis media pars uxori concedèda est, meritò ipse ius habet disponendi vtcumque pro tempore administrationis de aliqua parte illorum bonorum sine consensu uxoris, dummodò illa pars non sit excessiua, vel valdè notabilis. In nostro autem casu non potest reperiri hac in parte hic excessus; quia licet in ludo probabilius timeatur amissio, semper tamen est aliqua spes lucrandi, & ludus ipse de se tam expositus est lucro quam amissioni, excessus autem periculi amittendi suprà spem lucrandi, non æquiualeat distractioni, aut donationi excessiue illorum bonorum. Aque ita visum est viris doctis nostræ Societatis in communibus conferentiis.

2. Si tamen maritus ludo amiserit bona dotis, quæ in specie erant conseruanda, ludus est illicitus, & potest vxor illa repetere, & extrahere à lucrante. Quòd si non erant in specie conseruanda, tenetur vir resarcire illud damnum ex propriis bonis, & mulier potest eam recompensationem petere à possidente bona mariti, quæ videntur tacitè hypothecata pro dote uxoris. Et hęc omnia ex Molina docet Dicastillus, *ubi supra.*

3. Sed non deseram hinc apponere verba Villalobos *in summ. to. 2. tract. 12. diff. 18. n. 18.* ubi sic ait: [Los maridos pueden jugar moderadamente conforme los hombres cuerdos de su estado: mas si juegan notablemente, de suerte que parezca su casa, y familia, es cosa cierta que pecan mortalmente. Y en tal caso dize Rebello, que tienen obligacion a restituyr todo el danno que hizieren a las Mugeres. Y Molina, dize, que quando tienen y a experientia de que pierden, no deuen restituyr a la muger todo lo que pierden de su mitad, sino parte, porque tambien se pusieron a ganar, y si ganaran, era para ambos: y assi le deuen restituyr parte a arbitrio de hombre prudente; y tambien le parece esto prouable a Rebello. Mas à mi siempre me parece que eunque vna vez, y otra se ponga a perder, y ganar, que si juega de ordinario, no se pone à ganar, sino a perder, pues todos pierden, como queda dicho.] Ita ille.

RESOL. XXV.

An ludens alienam pecuniam faciat suum lucrum, quod acquirit, v.g. quando fur, vel usurarius, vel famulus, aut depositarius alienam pecuniam suo nomine ludo exponit, & vincit, quamuis peccet?

Et quid est dicendum de eo, cui cum pecunia in ludo deficeret, clam eam à collusore subripuit, an faciat suum lucrum, quod cum ea in ludo acquirit? Ex p. 7. tract. 9. Res. 19.

§ 1. **R**espondeo cum Trullench *in Decal. to. 2. lib. 7. c. 27. dub. 5. n. 6.* ludentem aliena pecunia non Tom. VI.

facere lucrum suum, quòd ludendo acquirit, vt accidit, quando fur, vel usurarius, vel famulus, vel depositarius, alienam pecuniam suo nomine ludo exponit, & vincit, vt dictum est de filiofamilias, si fur non haberet aliquid proprium, secus si habuerit, quod traderet perditum, si perdidisset; vel nisi aliter constet de intentione collusoris, qui perdidit. Ratio est, quia contractus ludi videtur inualidus, vt pote celebratus per dolum danter illi causam: nam si colluser sciuisset pecuniam esse alienam, non lusisset, nec præsumendum est, voluisse peccare. Accepta autem per contractum iniustum & inualidum, retineri non possunt; contra Molinam *di. p. 518.* asserentem oppositum; si alter socius nesciebat pecuniam alienam esse.

2. Sed nostrà sententià est tenenda, idèò Villalobos *in summ. tom. 2. tract. 28. diff. 5. n. 16.* sic ait. [El criado que juega el dinero de su amo, gana, aunque peca por poner a peligro la hacienda que no era suya, haze suyo lo que gana. La razon es, porque si perdiera, el lo deuia restituyr, y assi ha de ser suya la ganancia, conforme à la regla de derecho, que dize: Qui sentit onus, sentire debet commodum, & è contra. Y assi lo tienen Siluestro, Angelo, Armilla, y otros en caso semejante, que es del mercader, que tratò comprando con el dinero ageno, que haze suyo lo que compra, conforme a vna ley, y es conforme a lo que diximos arriba del vsurero.] Ita ille.

3. Sed citrà præsentem Quæstionem ne deseras videre Eminentissimum Lugum *tom. 2. disput. 31. sect. 2. n. 13. & seq.* qui etiam dubium mouet, quid dicendum sit de eo, cui cum pecunia in ludo deficeret clam eam à collusore furripuit, & sic respondit. Si fur non habebat vnde pecuniam illam restitueret, contractus ludi fuisse nullum, atque adèò non posse lucrum ex ipso retinere. Et hoc quidem verum existimò, non quidem quia contractus fuerit nullus, cum intercesserit bona fides ex parte alterius colludentis; sed quia fur propter periculum, cui exposuit colludentem non potiendi vllò lucro, debet illud restituere, vt paulò ante cum Molina diximus. Secundò dicunt, si fur ille habebat, vnde pecuniam illam furtiuam posset restituere, adhuc non posse retinere lucrum, licet Salas probabile putet, posse retineri, probabilius tamen non posse. Ego tamen puto, posse lucrum eo casu retinere, sicut quando exposuit pecuniam ab alio tertio furto sublatam: quod enim alteri, vel eidem colludenti ablata sint, non videtur variare casum; Et hęc omnia præter Eminentissimum Lugum docet etiam Salas *tract. de Ludo dub. 8. n. 5.*

RESOL. XXVI.

An qui lucratus est à fure, possit lucrum sibi retinere? Idem dicendum est de usurario.

Et quid, si lucratus est bona fide? Ex p. 7. tr. 9. Res. 20.

§ 1. **R**espondeo cum Bonac. *de restit. disput. 2. q. 3. punct. 1. n. 18.* ludentem cum usurario; vel fure, posse sibi retinere rem ludo acquisitam, si eius rei dominium spectabat ad usurarium, vel furem; vt accidit; quando fur ludendo, vel negociando pecunia furtiua comparauit sibi alias pecunias, vel res, istarum enim rerum vel pecuniarum factus est dominus, consequenter ludens cum fure potest eas acquirere, sibi que retinere, cum eas acceperit à vero domino: Si verò dominium illius rei non spectabat ad furem, vel usurarium, ludens cum fure, vel usurario non potest sibi rem ludo acquisitam retinere, postquam cognouit alienam esse, tenetur enim ratione rei acceptæ rem domino restituere, aut ipsi furi, vt recuperet æquale, iuxta doctrinam *suprà* traditam de possessione bonæ, & malæ fidei.

2. Addo tamen, furem in huiusmodi casu teneri restituere valorem rei, imò etiam teneri de euictione; vt

patet ex regula generali de euictione. Hanc etiam sententiam tenet Amicus *tom. 5. de iust. disp. 28. sect. 4. n. 11.*
 3. Et idem Villalobos *in summ. tom. 2. tract. 28. diff. 5 n. 17.* sic ait. [Hase de aduertir que el que juega con mala fe con el que juega dinero a geno, es llano que ha restituyr lo que gana; y tambien han de restituyr los que lleuaron barato. Mas si fue con buena fe, en tal caso, si el que perdio restituye, no esta obligado el que gano a restituyr: mas en defecto suyo esta obligado a restituyr en sabiendolo el, y los que lleuaron barato. Y si lo consumio con buena fe, solo estara obligado a restituyr aquello en que se enriquecio, como dizen los Doctores: en materia de hurto.] Ita ille, cui adde Rebellium *p. 2. lib. 1. q. 4. n. 13.*

RESOL. XXVII.

Petrus in ludo prohibito taxillorum perdidit magnam quantitatem pecuniarum, quaeritur, an illam in foro conscientiae teneatur soluere?

Et quid est dicendum stando in iure communi, vel si ludentes non cefferunt iuri suo, & renunciauerunt beneficio legis concedentis repetitionem? Ex p. 2. tr. 7. & Misc. Ref. 8.

Sup. hoc in Ref. seq. infra lege doctrinam Ref. 32. & 33. & quibus non dicat plenè supra hoc. Vide tamen in to. 7. tract. 7. ex Ref. 16 doctrinam. Nota hic. ver. qui tamen.

§. 1. **Q**uod sic, respondit Azorius *p. 3. lib. 5. c. 24. q. 7.* Bañes *in 2. 2. q. 32. a. 7.* Rebellius *p. 1. lib. 12. q. 8. n. 6. & 7.* Valentia *tom. 3. disp. 5. q. 6. punct. 5. dub. 8.* Salonius *in 2. 2. q. 62 art. 6. q. 5. de dominio.* Garzias *de contract. lib. 2. c. 19. & alij.* Fundamentum huius opinionis est: nam iure naturæ promissio cum mutua est, obligat in conscientia, nisi iure positio irritetur; sed promissio facta in ludo, nullo iure positio irrita est, quia solum per leges datur actio ad repetendum, *l. alearum, C. de Religios. & sumpt. fun.* Ergo obligat in conscientia.

2. At contrariam sententiam tanquam probabilioram amplectendam esse iudico; illamque sequuntur Malderus *in 2. 2. tract. 1. c. 12. dub. 3.* Lessius *libro 2. capite 26. dubio 4.* Aragonius *in 2. 2. q. 2. art. 7. & q. 62. articul. 1.* Ledesma *in summa, tom. 2. tract. 31. cap. 2. concl. 11.* Molina *tom. 2. tract. 2. disp. 515. conclus. 4.* Philarchus *de officio Sacerdotis tom. 2. part. 2. lib. 5. cap. 2. n. 11.* & Toletus *lib. 5. cap. 27.* Ratio est: nam cui datur actio ad repetendum, a fortiori conceditur exceptio ad non soluendum, iuxta regulas vtriusque iuris. Sed in ludo prohibito, ut supra dictum est, datur actio ad repetendum. Ergo dabitur exceptio ad non soluendum. Deinde, cur per inutiles ambages, & circuitus duceretur victus, ut rem sibi debitam recuperaret, cum ab initio posset non solvere? Et sic praeter citatos Doctores, sequuntur etiam hanc sententiam Medina *in summ. lib. 1. c. 14. §. 29.* & Couarruias *reg. peccatum, p. 2. §. 4. n. 8.*

3. Haec omnia intelligenda sunt stando in iure communi: nam si in aliquibus locis non conceditur repetitio perdenti, consequenter neque conceditur exceptio, ut non soluat.

4. Secundò intelligenda sunt, si ludentes non cefferunt iuri suo, & renunciauerunt beneficio legis concedentis repetitionem, licet Rebellius *lib. 12. q. 2. n. 8.* cum Couarruias, hanc renunciationem inuvalidam esse putet; quia facultas repetendi non concessa est tantum in fauorem perdentis, sed in fauorem Reipublicæ. Vide *Sà verbo Ludus. n. 9.* Sed Sotus, & Azorius id negare videntur. Ex his omnibus manifesta est responsio circa quaesitum.

RESOL. XXVIII.

An qui perdidit in ludo prohibito, teneatur in foro conscientiae soluere? Ex p. 7. tr. 9. Ref. 21.

§. 1. **P**ro parte affirmatiua multos adduxi Doctores *in p. 2. tr. 17. resol. 8.* Sed ibi negatiuae adhæsi. Dico igitur quod ex solo iure communi, neque in conscientia tenetur quis soluere, quod ludo prohibito amissit, & nondum soluit. Probatum Primò, quoniam in authentica, *vt alearum. C. de relig. & sumpt. fun.* sic habetur. Nulla sequatur condemnatio (quia scilicet perdens ludo soluere cogatur) sed solum competentibus actionibus reperatur: ergo mens legislatori, in ea authentica est immunem ab obligatione soluendi reddere perdentem antequam soluat, illique repetitionem concedere, postquam soluerit, quorum vtrumque efficere potuit legislator, expediebaturque ut in ludi prohibiti odium faceret. Secundò, quoniam aperte in ea authentica, in ludi prohibiti odium, conceditur perdenti, ut non soluat: quamuis autem lex poenalis sit, quia tamen poena illa nullam requirit exequutionem ex parte eius, qui illa punitur, sanè necessaria non est sententia iudicis, ut ea poena vim ac locum habeat, sed satis est denegatio, qua is, qui id alioquin debet, id deneget illi, cui esset soluendum. Tertio, quoniam, cui actio conceditur ad repetendum, quod dederit, conceditur etiam exceptio, ut id non soluat exigenti ut haberet *l. iniurius, §. cui damus, ff. de reg. iur. l. creditori, C. de pact. & reg. qui ad agendum, de reg. iur. lib. 6.* cum ergo perdenti concedatur actio ad repetendum, quod soluerit, longè maiori cum ratione concedatur exceptio absque vlla culpa, antequam soluat. Ergo, &c. Doctores pro hac sententia inuuenies *in Resolutione citata.*

Quæ hic Ref. ante. & lege doctrinam a rum Ref. ver. eius.

RESOL. XXIX.

An victor impediens ne iudex condemnet illum ad restituendum lucrum ex ludo prohibito, teneatur restituere? Et si ludus occultus fuit, an qui lucrauit est, non teneatur fateri, etiamsi iuramento rogetur, antequam semiplenè probatum sit, per unum testem, &c. Ex p. 7. tr. 9. Ref. 27.

§. 1. **A**ffirmatiuam sententiam tenet Lessius *lib. 2. c. 26. dub. 3. n. 21:* quia leges prohibentes non sunt poenales, sed dispositiuae æqui, & boni, ne homines rebus suis per ludum irrecuperabiliter priuentur, cum magno Reipublicæ incommodo, ut dictum est *dub. 1.* sicut illæ leges, quæ certis casibus concedunt integrum restitutionem. Confirmatur, quia, si victor in poenam delicti condemnaretur ad restitutionem lucri, non deberet fieri restitutio victo, qui fuit particeps delicti, sed fisco; sicut cum aliquid datum est pro adulterio, vel homicidio. Itaque victor non examinatur criminaliter, sed ciuilitè; sicut cum petitur restitutio in integrum ac proinde rogatus tenetur fateri veritatem etiamsi res occulta sit. Ergo, &c. Et hanc sententiam nouissimè tenet Eminentissimus Cardinalis de Lugo *de iust. to. 2. disp. 31. sect. 4. n. 64. in fin.*

2. Sed ego contrariæ sententiæ adhæreo. Dico igitur quod si impediatur per vim, vel fraudem, tenebitur: quia per iniuriam impedit ne victus possit recuperare, id ad quod leges ei ius tribuunt. Si autem absque vi vel fraude impediatur non tenebitur; quia vitur iure suo, ne condemnetur. Ut si neget se quidquam ludo lucratum, eo quod res sit omnino occulta, ne victus habeat vllum testem quo id prober: cum enim hic examinatur criminaliter, ut puniatur priuatione lucri in poenam criminis; non tenetur fateri, etiamsi sub iuramento rogetur, antequam sit semiplenè probatum per unum testem omni exceptione maiorem. Et hanc opinionem tenet Molina *de iustitia, tom. 2. tractat. 2. disput. 514.* Sanchez *in Opusc. to. 1. lib. 8. dub. 1. n. 4.* Bartholomæus à Sancto Fausto *in Specul. Confess. disp. 31. q. 9. n. 2.* Vide etiam Trullench *in Decal. tom. 2. lib. 7. c. 27. dub. 3. n. 3. & 7.*

RESOL. XXX.

An si quis lucretur in ludo prohibito, teneatur restituere? Et obseruatur non debere reddi lucrum acquisitum, etiamsi repetatur, extra iudicium.

Et notatur, quod qui perdidit in ludo prohibito, si prae uerecundia, vel quia non uult, non repetit in iudicio, nullo modo potest illud occultè sibi compensare.

Et an, qui minatur accusationem, & repetitionem, si habet animum accusandi, & repetendi, possit retinere summam, quam à lucrante collusore sic extorsit?

Et quid, si non habeat animum repetendi? Ex p. 7. tr. 9. Ref. 22.

§. 1. **R**espondeo negatiuè. Et ratio est, quia sola res aliena est obnoxia restitutioni qualis non est acquisita per ludum, quo tanquam contractu legitimo, dominium illius transferri potuit de libero consensu colludentium. Non enim obstare prohibitionem iuris naturæ, hinc patet: quia etiamsi contractus aliquis prohibitus sit, ac illicitus iure naturæ, non ideò tamen naturalis ratio censetur dictare ipsum esse irritum propterea constat ex matrimonio contracto post emissum castitatis votum, vel post sponsalia inita cum alia persona: itémque ex venditione rei quæ à Deo uoueris, atque ex promissione facta meretrici pro uisura sui corporis. Nam aliud est contractum illicitum esse, & aliud esse irritum, seu obligandi vi carere. Nec etiam obstare prohibitionem legis humanæ patet: quia leges siue Ciuiles, siue Canonice, sic prohibent aleatum ludum, ut non reddant irritum ludi contractum: nec efficiant tudentes ad dominium transferendum inhabiles: etiam si lex aleatum *C. de aleatorib.* perdati concedat repetitionem: quæ ut robor habeat, fieri debet in iudicio, & ad eam sequi iudicis condemnatio, qua victor restituere iubeatur. Vnde consuetudo, quæ est optima legum interpretis, ita fert ut nemo existimetur teneri talia lucra reddere, nisi compulsus per sententiam iudicis (dummodo per vim aut fraudem non impeditur, quominus iudex ipsum de re conuictum condemnet) ne siquidem rationabili de causa, victus nolit perditum in ludo repetere ea ratione (qualis causa potest esse, quo faceret notabilem iacturam sui honoris.) namque ob liberum consensum quo ipse uoluit se exponere periculo perdendi rem suam ludendo, atque victus eam victori cedere, non habet aliud ius illam, aut illius compensationem recuperandi, quam quod conceditur lege, exigente condemnationem iudicis. Et hanc sententiam docet Reginald. *10. 1. lib. 10. c. 26. num. 386.* Molina, Azorius, Valentia, & alij, quos citat & sequitur Lugo *de iust. rom. 2. disp. 3. 1. sect. 4. n. 60.* Dicastillus *de iust. lib. 2. tr. 18. disp. 3. dub. 1.* ubi etiam rectè obseruat non debere reddi lucrum acquisitum, etiamsi repetatur extra iudicium, quod rectè deducit Castro, *de lege poen. lib. c. 2. §. dubitari tamen potest.* & Azeuedo *suprà cit. n. 94.* quia tantum datur actio, & actio tantum intelligitur in iudicio. Nam, quæ extra iudicium factio potius dicitur. Idem docet Couarr. *reg. peccatum, p. 2. §. 4.* Sorus *4. de iust. q. 5. a. 2.* Azor. *2. pilib. 5. c. 24. q. 5.* & alij multi.

2. Notandum est hic obiter, quod si perdidit ludo prohibito si prae uerecundia, vel quia non uult, non repetit in iudicio, nullo modo illud sibi potest occultè compensare. Ratio est; quia non habet ius ad illud nisi per sententiam iudicis, & per ipsum stat, ne petat. Ita Sorus *4. de iust. q. 5. a. 2. in fin.* Medina *C. de reff. q. 22.* qui addit rationem, quia compensatio non potest fieri, nisi de debito. Hoc autem non est debitum ante sententiam iudicis, ergo non est eius compensatio.

3. Ei ideò Villalobos *in summ. tom. 2. tract. 18. diff. cult. 2. num. 4.* sic ait. [Mas hase de aduertir, que el que perdio, no lo puede tomar de su propria autoridad, si no

que lo ha de pedir ante el juez: porque no se le aplica por las leyes, ipso facto, sino solo se le concede que lo pueda pedir ante el juez, y esto es pena, y assi no sera suyo, hasta que el juez se lo aplique por sententia, como dizen todos. saluo, si el que ganò huuiesse estorua-do iniustamente la dicha sententia. Ni tampoco puede recompensarse el que perdio, ganando al otro con fraude, o engaño lo que le auia ganado como dize Molina, y se colige del derecho.

4. Y dize mas Molina, que como puede repetirlo el que lo perdio, puede amenazar al que lo ganò, que lo pediria por justicia, si no se quiere concertar con el, y le da tal, o tal parte, y que la puede llevar con seguridad de conciencia, con que de hecho de verdad, lo uuiessè de repetir; porque si no la auia de hazer por verguença, o otra causa, sino que lo dixo de falso, no podra lleuarlo.] Ita Villalobos. Et hæc omnia docet etiam Amicus *rom. 5. de iust. disp. 27. sect. 2. n. 13. & seq.*

Sup hoc in Ref. seq. à princ & legè aliam Ref. eius primæ not.

RESOL. XXXI.

An qui minatur accusationem, & repetitionem, si non habeat animum accusandi, & repetendi, possit retinere summam, quam à lucrante collusore sic extorsit?

Et quid, si victus, non audeat repetere in iudicio metu dedecoris, poteritne uti occulta compensatione aduersus victorem? Ex p. 7. tr. 9. Ref. 28.

§. 1. **H**ic casus accidit in Hispânia in facti contingentia cum viro nobili, qui uerecundiam habebat repetendi pecuniam apud iudicem; & solum uoluit terrere collusorem; Et tunc dixi negatiuam sententiam docere Molinam *de iust. rom. 2. tr. 2. disp. 5. 14.* quia dolus dedit causam contractui, noluisse enim victor dare, nisi fuisset deceptus.

Sup. contēntis in hac Ref. præterit. à §. Norandū est. vsque in fin. & in to. 8. tr. 7. Ref. 19.

2. Tum quia victor dedit, ut victus deponat animum repetendi, quem non habet, ergo non potest retinere quod extorsit.

3. Verum ego affirmatiuam sententiam cum Lessio consului *lib. 2. c. 26. dub. 3. n. 22.* ubi sic ait: Quid si victus non audeat repetere in iudicio metu dedecoris, poteritne uti occulta compensatione aduersus victorem?

Sup hoc in Ref præterit. 6. Notandum est.

4. Resp. Non posse: Ita Castro, & Medina *suprà.* Idem tenet Sorus, etsi dubitanter. In eadem sententia est Adrianus *q. de ludo. §. sed oritur ex his,* etsi Sorus & Medina contrariam sententiam ei tribuant: ratio est; quia victus non habet ius ad recuperandum amissum, nisi per iudicis sententiam: aliud enim ei leges non concedunt; potest tamen minari accusationem & repetitionem in iudicio: & si victor, ut hoc declinet, restituat ei lucrum, poterit victus illud accipere, modò tamen verè animum haberet in iudicio repetendi; quia tunc tantum valet repetere, quanti est id, quod accipit ut non repetat. Secus si non habebat animum repetendi, sed solum fingebat, iuxta Molinam *loc. cit.* Quamuis etiam in hoc casu uerius putem, posse accipere; quia habet ius repetendi, quo iure cedit. Ita Lessius.

5. Nec obstant adducta in contrarium, quæ etiam adducit Lugo *de iust. rom. 2. disp. 31. sect. 1. n. 72* nempe quod dolus dederit causam contractui, quia non est dolus malus, seu iniustus, de quo iura intelligenda sunt, sed iustus, nam iuste poterat minari accusationem, siue haberet animum, siue non. Neque victor præcisè dedit, ut victus deponat animum, sed ut re ipsa non accuset, vel repetat, & iuri accusandi, vel repetendi cedat; quorum utrumque ille præstat: potest ergo pro eo aliquid accipere. Et nostram sententiam quam adduxi ex Lessio probabilem putat Dicastillus *de iust. l. 2. tr. 18. disp. 3. dub. 2. n. 16.* & absolutè tenet Faustus *in Spec. Confess. disp. 31. q. 11.* Trull. *in Decal. tom. 2. lib. 7. c. 17. dub. 3. n. 6.* Sánchez *de matrim. lib. 4. disp. 9. num. 4.* & Castrus Palau *tom. 1. tr. 2. disp. 1. punct. 10. n. 5.*

Sup hoc in Ref. seq. §. et n. sed iam à & alia prima

RESOL. XXXII.

An ludens oppignorata fide, si aliquid perdiderit, teneatur in conscientia soluere?
Et si talis soluerit, ille, qui accipit, an teneatur in conscientia restituere? Ex part. 3. tr. 5. & Misc. 1. Ref. 95. alias 94.

Sup. hoc in Resol. & quamvis hic non dicitur pro ludo prohibito, lege tamen pro ludo prohibito sup. doctrinā Ref. 27. & 28. & in co. s. tract. 7. ex Ref. 16. §. Nota hic, prope finem. verbi. Qui tamen.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondent Azorius *tom. 3. lib. 2. c. 24. q. 7. Valentia tom. 3. di. p. 5. q. 6. punct. 5. num. 82. Syluius in 2. 2. q. 168. a. 3. concl. 3. & alij, quia promissio hoc ipso, quod vera promissio est, ex iure naturali habet vim obligandi; & nullum est ius commune, quod promissionem de qua loquimur, reddat irritam: ergo talis promissio obligabit. Vide etiam Layman in *Theol. mor. lib. 3. sect. 5. tract. 4. c. 21. n. 3.**

2. Sed contrariam sententiam tenent octodecim Doctores, quos citat, & sequitur Salas *tract. de contr. dub. 1. n. 2.* & ego hanc opinionem cum Tannero in *2. 2. D. Thom. disp. 4. q. 6. dub. 11. n. 308.* probabilem esse puto. Et ratio est, quia ei qui ludo perdidit, & soluit, datur per leges actio ad repetendum: ergo multò magis eidem competit exceptio, antequam soluat: quid enim opus est soluere, si postea soluens repetendi coram iudice ius habeat?

3. Igitur Confessarius poterit absoluerè poenitentem qui non vult soluere pecuniam credito amissam in ludo. Sed quæret aliquis, si talis soluerit, an qui accipit, teneatur in conscientia restituere? Affirmatiuè respondent Sotus, Castus, Aldrete, & alij apud Salas *vbi supra n. 6.* Sed ipse, & meritò, contrariam sententiam tenet, quia leges non intendunt obligare ad restitutionem pecuniæ si soluta fuerit, vel si id intendunt, non fuerunt in eo sensu receptæ.

Sup. hoc infra in Ref. 34.

RESOL. XXXIII.

An si quis lusit credito, & perdidit, teneatur soluere? Ex p. 7. tr. 9. Ref. 23.

Sup. hoc in Resol. præterea. & lege etiam doctrinam aliarum Ref. & vers. eius annot. quævis dicant pro ludo prohibito.

§. 1. **A**D hoc dubium sic respondet Machadus *de perfecta confess. tom. 1. lib. 1. p. 5. tract. 7. docum. 7. n. 4.* [El que pierde, alguna cantidad en juego prohibido, ò sea al fiado, ò cõtado, estè obligado en conciencia á pagarla. Para cuya inteligencia se ha de advertir, que por Derecho Real el que pierde algun dinero à lo fiado, ò sea menor de edad, ò mayor, no està obligado à pagarle, porque segun el, no solo es el contrato prohibido, sino tambien nulo, è irrito. I aun esto lo estien den las dichas leyes à qualquiera juego, aunque no sea de los prohibidos.]

2. De manera, que la dificultad consiste estando en los terminos del Derecho comun. Graues Autores sienten, que el que perdiò alguna cosa en semejante juego, està obligado en conciencia à pagarla, aunque despues tendrà accion para repetirla en juyzio; porque el tal contrato, aunque como hemos dicho, està prohibido por Derecho, es verdaderamente valido, i obligatorio de vna, i otra parte. Couarruias, i otros muchos defenden lo contrario; fundados, no en que el juego por ser prohibido sea nulo, sino en que por Derecho de la autentica referida, se concede accion al que perdiò la cosa en juego prohibido para repetirla en juyzio. I segun principio de Derecho, al que se concede accion para repetir la cosa, mucho mas se le concede excepcion para que no la pague.] Ita ille. Et huic sententiæ posteriori ego adhæreo, quam tuetur etiam Hurtadus *de contr. disp. 8. diff. 5.* Reginaldus *tom. 1. lib. 10. c. 25. n. 188.* & alij. Vide etiam circa præsentem quæstionem Aluicium *tom. 5. de iust. disp. 28. sect. 2. n. 13.*

RESOL. XXXIV.

An collusor possit licitè retinere, quod alter soluit, licet credito perdiderit?
Et an id locum habeat, quando soluens ignorabat se non esse obligatum ad soluendum? Ex p. 7. tr. 9. Refol. 24.

§. 1. **R**espondeo affirmatiuè cum Eminentissimo Domino meo Cardinali de Lugo *de iustitia, disp. 31. sect. 4. n. 67.* Dicastillo *de iustitia, lib. 2. tr. 18. disput. 3. dub. 4.* & aliis. Et ratio est, quia leges licet irritauerint promissiones, & liberauerint victum ab obligatione soluendi, nunquam tamen irritauerunt transactionem dominij, si acquiritur; nec fortassè expediebat; quia nobiles, vt fidem datam, & honorem suum liberarent ab omni nota, adhuc soluerent, & lucrantes acciperent, nec lex talis deseruiret, nisi ad illaqueandas subditorum conscientias.

2. Petes, an id locum habeat, quando soluens ignorabat se non esse obligatum ad soluendum; videtur enim tunc ex errore soluere, atque idè non transferre dominium. Respondetur ex hoc capite non debere iniici scrupulum accipienti: tum quia error ille communiter non præsumitur, cum etiam quia omnes communiter sciunt, non esse obligationem soluendi id, quod credito luditur ludo prohibito: tum etiam, quia semper manet præcipuus titulus, qui victum mouet ad soluendum, nèpe vt liberet fidem humanam, quam dedit, & ne incõstans, & infidelis in verbis suis reputetur, quare habet animum implicitum donandi casu, quo non debeat ex iustitia.

Suprà h. sup. in R. 32. §. vlt. lin. 3.

RESOL. XXXV.

An qui ludit animo non soluendi, vel repetendi solum, possit lucrari?
Ex quo inferitur, quod professio valida est, quamvis professus non habeat animum seruandi vota, & matrimonium validum est, quamvis coniux non habeat animum seruandi fidem, & emptio est valida, licet emptor non habeat animum soluendi pretium.
Et aduertitur, quod si ludus sit pecunia præsentis, & alter ludentium fingat se habere pecuniam in crumena, cum tamen non habeat, nec habeat animu soluendi, si lucretur, teneatur lucrum restituere? Ex p. 7. tr. 9. Ref. 25.

§. 1. **N**egatiuè respondet ex Molina Dicastillus *de iust. lib. 2. tr. 18. disp. 3. dub. 3. n. 25.* vbi sic ait: Meritò aduertit Molina, quòd si is, qui credito ludit, quando ludit credito habeat animum non soluendi, aut quando ludit præsentem, habeat animum repetendi si amiserit, nihil potest lucrari ab alio tuta conscientia; quia non seruatur æqualitas, èstque aperta iniustitia, nec alter luderet, si sciret animum socij cum fraude & dolo. Ita Dicastillus, cui adde Reginaldum *tom. 1. lib. 10. c. 25. n. 288.* & Lessium *lib. 2. c. 26. n. 31.*

2. Sed mihi affirmatiua sententia placet, quam tuetur Hurtadus *de contr. disp. 8. diff. 5.* vbi sic ait. Obseruandum est eum qui ludo prohibito valido, intendens non soluere, aut iam solutum repetere in iudicio, non teneri restituere, quod lucratus fuerit, quia tunc tantu intendit vti beneficio legis, in quo nulla est inæqualitas, quia etiam alter collusor possit id intendere: nec est aliqua deceptio, quando non dixit collusori, se soluturum, & non repetituru: quia hoc dixit: eum decipiendo, tenetur ad restituendum ratione deceptionis, si ob eam alter lusit. Ita Hurtadus cui adde Sanchez *in Opusc. 10. 1. lib. 1. c. 8. dub. 5. n. 2.* & amicissimum, ac doctissimum Cardinalem de Lugo *de iustitia. tom. 2. disp. 31. sect. 3. num. 53.* & sequent. qui pro probatione huius sententiæ aduertit ad valorem contractus non requiri

Sup. h. Ref. 26. tr. 7. §. hic ad vers. qui lud

An contrahente animum exequendi id, ad quod se obligat, sed sufficere animum obligandi se ea obligatione, cuius contractus est capax. Quod manifestum est in aliis contractibus: potest enim emptio esse valida, licet emptor non habeat animum soluendi pretium; professio item religiosa valida est, quamvis professus non habeat animum seruandi vota, quia cum hoc turpi proposito stat voluntas se voto obligandi. Matrimonium item validum est, licet coniux non habeat animum seruandi fidem coniugi, cum hoc enim stat voluntas se obligandi, & sic de aliis; quare licet ludens non habeat animum soluendi, potest tamen valide ludere, & perficere hunc contractum, cum non sit de substantia huius contractus eius obseruantia, sed consensu perficiatur, & voluntate mutua se obligandi, sicut venditio, locatio, & alij similes.

3. Hoc ergo supposito, probari iam potest nostra sententia, quia animum soluendi, vel non repetendi, non est necessarius ad valorem contractus ludi, sicut nec animus solvendi votum, vel non petenda dispensationis voti est necessarius ad valorem voti; ergo sine tali animo contractus ludi fuit validus, & potuit ludens ius acquirere ad lucrum, sicut coniux valide matrimonium contrahit, & acquirit ius ad corpus, & ad fidem uxoris, quamvis ipse contrahat cum animo non seruandi coniugi fidem promissam.

4. Aduertit etiam Sanchez & Lugo *loris citatis*, quod si ludus sit pecunia praesente, & alter ludentium fingat se habere pecuniam in crumena, cum tamen non habeat, nec habeat etiam animum soluendi, cum tamen soluenda sit; si lucretur, non teneri lucrum restituere. Ratio est, quia ludus hic censetur pecunia praesente, nec fraus, aut prauus animus alterius ex ludentibus debet illi patrocinari: & si sic perderet, teneretur pecuniam perditam soluere, ac si perderet ludendo pecunia praesente: ergo si lucratur, potest lucrum retinere, cum utrinque seruetur aequalitas. Et confirmatur, quia si apponeret pecuniam adulterinam, id est, monetam falsam; teneretur veram pecuniam soluere, & si lucraretur, posset retinere lucrum, ergo similiter si fingat se habere pecunias. Ergo, &c.

RESOL. XXXVI.

An quando quis excellit in peritia ludendi, & excessus peritia non est notus collusori, debeat lucrum restituere? Et quid si imperitior excessum alterius colludentis sciat, vel ab eo monitus sit, & nihilominus vult ludere, an peritior lucrari possit, quia scienti, & volenti nulla sit iniuria, & sibi imputare debet, quod amiserit: Ex par. 7. tr. 9. Ref. 29.

§. 1. **A**ffirmatiue respondent communiter Doctores teste Card. de Lugo *de Iust. to. 2. disp. 31. sect. 2. §. 4. n. 44.* licet Toletus *in sum. l. 5. c. 17. n. 6.* & alij negatiuam sententiam teneant, & idem immerito, ait Eminentissimus Lugo *ubi supra*, Sanchez *in Opusc. to. 1. l. 1. c. 8. dub. 13. n. 1.* dixit certum esse, is qui certus erat de suo notabili excessu in ludendo, quod teneretur restituere illud nescienti, non est enim ita certum, quod Doctores aded graues negarunt, & negant. Ita Lugo qui postea more suo quaestionem diffusè, & doctè pertractat; vide sequentem resolutionem *in fine*. Et idem negatiuam sententiam probabilem esse puto.

2. Vnde non deseram hinc apponere per extensum rationes, quas pro hac sententia, quam probabilem putat, adducit Salas *tr. de Ludo. sub. 25. n. 2.* Num, ait ipse, in ludo qui certus est de victoria, & lucro, potest augere expensionem, ut docent omnes Doctores, & vsus, ergo similiter qui antequam ludum intraret, propter suam peritiam certus est de victoria, vel in aliis expensionibus

potest lucrum accipere, & retinere. Dices non esse simile, quia illud est secundum leges ludi colludentibus aequales, hoc verò non: contra, quia etiam dici potest hoc esse secundum leges ludi, vel expensionis, ut cuiusque sua scientia, vel peritia proficit, ignorantia verò, vel imperitia obsit.

3. Confirmatur secundò, quia si inaequalitas in scientia, vel peritia non sit notabilis, contractus est licitus, ut docent ferè omnes citati: ergo etiam si sit notabilis, quia magis & minus non variant speciem.

4. Confirmatur tertio, quia Alcozer *illo c. 47.* fateatur si duo certent de re consistente in ingenio, etiam si quis certus sit de victoria, lucrari posse: ergo idem est dicendum de aliis expensionibus, & de ludo.

5. Confirmatur quarto, quia idem Alcozer *c. 19.* absolute ait, cum res sunt paruae, certum de victoria posse eas lucrari: ergo idem est de magnis.

6. Neque obstare putat Lessius, fundamentum contrariae sententiae, scilicet quia par debet esse conditio ludentium. Id enim verum non est de paritate industriae, vel notitiae: sed de paritate in legibus seruandis, & in iure lucrandi, vel perdendi: unde ad rem non facit. Alio tamen fundamento communem sententiam tenet Lessius, scilicet quia tunc error dat causam contractui; si enim hic alterius peritiam nosset, nollet ludere, aliquando autem error dat causam contractui, vel contractus est irritus, vel in irritum ab errante reuocari potest. Sed hoc fundamentum minus solidum est, quia error sine dolo, aut fraude, neque irritat contractum, nec facit ut propria auctoritate ab errante reuocari possit, ut diximus *tract. de emptione*. Hic autem supponimus non interuenire dolum, aut fraudem: ergo ratione erroris ille contractus non est irritus, neque illicitus. Hucusque Salas, qui ut dixi, probabilem hanc sententiam negatiuam existimat, licet ipse, cui ego etiam adhaereo, affirmatiuam teneat.

7. Non deseram etiam hic adnotare aliquos docere, si is qui imperitior est excessum alterius colludentis sciat, vel ab eo monitus, vel alia ratione, & nihilominus velit ludere, peritior lucrari posse, quia scienti, & volenti nulla fit iniuria, & sibi imputare debet, quod amiserit, & donare illud censetur. Ita Grassus, Azor, Medina, Ledesma, Corradus, Molina, Rebellius, & Lopes penes Salas *ubi supra, n. 4.*

Sup. hoc in
f. a in Ref.
38. & 74. §. 2.
ad. lin. 6. vers.
Hinc.

RESOL. XXXVII.

An quis ob maiorem peritiam ludendi colludenti ignotam teneatur integrum lucrum restituere?

Et quid, si aliquis in ludo exercitatissimus fingat se ignarum alicuius ludi; imò & semel, & bis se sinat superari ab aduersario, ut deinde facilius semper vincat, an peccet mortaliter, & teneat ad lucrum integram restitutionem. &c?

Et notatur, quod si quis ludi alicuius peritus, nesciens alterius imperitiam; sed bona fide credens illum similiter peritum, ut rem suam periculo exponat, cum eo ludat, & lucretur, non peccat, nec ad aliquam restitutionem faciendam tenetur. Ex p. 7. tr. 9. Ref. 30.

§. 1. **A**ffirmatiuam sententiam docet Bonacina *de Rest. disp. 2. q. 3. punct. 2. n. 5.* quia decipiens tenetur restituere totum damnum, quod deceptus ab ipso deceptionem iniuste patitur, nam causa iniusta damni tenetur ad restitutionem damni, prout illius fuit causa. Neque obstat decipientis periculum, illud enim sibi debet imputare.

2. Sed mihi placet negatiua sententia, quam tenet Faustus *in specul. Conf. disp. 32. q. 34. n. 2.* ubi sic ait. Hinc si aliquis in ludo exercitatissimus fingat se esse ignarum alicuius ludi: Imò semel, & bis se sinat superari ab ad-

uerfario;

uersario, ut deinde facilius semper vincat, peccat mortaliter, & ad restitutionem tenetur eius, quod in eo ludo acquisiuit. Ratio huius est, quia huiusmodi simulatio est contra iustitiam commutatiuam, quæ inter ludentes parem conditionem exigit. Ita Salon. 2. 2. 7. §. art. 6. Syluester. v. Ludus, § 4 & alij.

3. At mea sententia in hoc casu magis peritum non debere integram lucri restitutionem facere, sed partem iuxta proportionem periculi perdendi, quod subiit si enim adeo exercitatus in tali ludo erat, ut extra omne periculum perdendi esset, ad totum lucrum, quod ex aduersario recepit restituendum obligabitur, quod, si in aliquo minori periculo perdendi fuit ob maiorem peritiam, non ad totum, sed ad partem totius lucri, maiorem tamen, vel minorem prout maiori aut minori se exposuit discrimini perdendi. Hucusque Faustus.

4. Verum non deseram hic apponere verba Molinae de Iust. t. 2. tr. 2. disp. 5 17. asserit enim. Porro in his omnibus, & in similibus aliis, onus incumbit restituendi, non solum quantum eiusmodi deceptionibus, ac fraudibus fuerit is lucratus, qui eas fecerit, sed etiam quantum fuerit compertum impediuisse, ne alius lucraretur. Si tamen dubium sit, quin fuisset lucratus, si eiusmodi iniustæ fraudes ac deceptiones non interuenissent, tunc restituere non tenetur, quod ita esset dubium: nisi forte probabilis esset, aduersarium fuisse lucraturum; nam tunc, pro quantitate maiori illius probabilitatis, aliquid arbitrio prudentis esset restituendum, quatenus iniustum impedimentum fuit appositum ne ex illa maiori probabilitate effectus iustus lucri sequeretur. Hinc liquet, non satis esse ad eximendum aliquem a restituendi onere ob fraudes ac deceptiones, quas ludendo iniuste commisit, si dicat, se in fine ludi nihil asportasse lucri, aut si dicat, asportasse iacturam. Si enim constat, per eas fraudes, ac deceptiones fuisse impedimento, ne aduersarius plus lucraretur, tenetur illi restituere lucrum, quod iniuste impediuit: nisi (extra Lusitaniam) verum animum haberet, postquam à ludo est cessatum, reperendi quod amisit, aut amississet, nisi illæ interuenissent fraudes: quod tamen raro eveniet. Ita Molina. Vnde utramque sententiam probabilem esse puto.

5. Et ideò nouissimè Machadus de Perfecto Confessario t. 1. l. 3. p. 5. tr. 7. docum. 6. n. 5. sic ait. [Ha se de aduertir que quando alguno juega con notable desigualdad en la destreza en la forma dicha; dudando los Doctores si deua restituyr al contrario ignorante toda la cantidad, ò sola aquella que corresponde à la proporcion del peligro, à que se expuso. Vnos dicen, que solamente esta obligado à restituyr parte. Otros, que toda la cantidad, con que vna, i otra opinion juzga Basseo por probable.] Ita ille.

6. Nota etiam hic obiter, quod si quis ludi alicuius peritus nesciens alterius imperitiam, sed bona fide credens illum similiter peritum, ut rem suam periculo exponat, cum eo ludat, & lucretur, non peccat, nec ad aliquam restitutionem faciendam eorum quæ lucrificat, tenetur. Ratio est, quia in hoc casu nulla est deceptio, sed ambo, æqualiter periculo lucrandi, & perdendi se exponunt.

7. Tum quia sicut fortè inuenit alium collusorem imperitiosum se in ludo, & lucratus est, potuit inuenire alium peritiosum se & perdere.

8. Cæterum ut optimè adnotauit Medina Cod. de Restit. q. 2. intellecta semel collusoris ignorantia, & se longè peritiosum intelligens tenetur aut à ludo abstinere, vel eas meliores condiciones suo collusori concedere, quibus aliunde statuatur, & reparatur æqualitas debita ludo.

RESOL. XXXVIII.

An si excessus peritiæ sit notus collusori, possit adhuc

quis ludere, & lucrari? Ex part. 7. tract. 9. Resol. 31.

§. 1. **N**egatiuè respondet Alcozer *tr. de Ludo, c. 19.* Lopez & Garzias, quos citat Sanch. *in Opusc. to 1. lib. 1. c. 8. dub. 13. n. 6.* Salas *verò de ludo dub. 25. n. 5.* cum Dicastillo *vbi infra*, adducunt pro hac sententia Molinam *de Iust. t. 2. tr. 2. disp. 5 17.*

2. Sed Eminentiss. Lugo *t. 2. disp. 31. sect. 2. n. 50.* obferuat Molinam tenere hanc sententiam cum limitatione, quam ipse sequitur; & ideo sic asserit. Melius respondet Molina, *vbi supra*, tunc posse lucrum retineri, quando præsumitur spontanea donatio, quæ præsumi potest, quando res est parua; addo ego, vel quando generosus aliquis, & liberalis vult ludi delectationem ea iactura emere. Secus quando lucrum est magnum, nec sunt aliæ circumstantiæ, quæ ostendant donandi animum: præsumitur enim potius non credidisse excessum, qualis reuera erat, & ideo ludendi, & experiendi affectu luisse. Ratio autem est, quia sicut non sufficit ad iustitiam venditionis si vitium rei emptori manifestes, & adhuc rei cupiditate soluat pretium excessiuum ultra eius valorem; neque enim donare censetur excessum, sed dare necessitate coactum, vel cupiditate rei, quam aliter habere non potest; ita in ludo, qui subit periculum illud pro spe lucri, quæ non est, non præsumitur donare, sed dare ad obtinendam illam spem lucri, quam non potest aliter habere. Quare protestatio sola non sufficiet, nisi spontanea donatio ex circumstantiis præsumi possit. Hucusque Cardinalis Lugo.

3. Sed Sanchez, *vbi supra, n. 7.* cum multis Doctoribus affirmatiuam sententiam tenet. Dico igitur probabilissimum esse, quod quando minus peritus agnoscit peritiam alterius, quia illi vel experimento, vel per attestationem ipsius periti illi constat, & nihilominus vult ludere, nihil illi debet restitui, sed licitè ab eo lucrabitur alter, quia cum sciens excessum velit ludere, reuera voluntariè cedit iuri suo, quod habebat ad æqualitatem seruandam in contractu. Ac proinde condonat excessum, quod perinde est, ac si vellet donare pecuniam, quam amittit. Vnde in eo contractu admitto esse aliquam condonationem ex qua desumitur iustitia Contractus. Confirmatur, quia in hoc casu non tam datur, quam spontè suscipitur à ludente damnum. Nam spontè offert se tali legi, & conditioni, & vult contractum fieri cum illo excessu, & inæqualitate. Et ita docet Dicastillo *de Iustitia, lib. 2. tr. 18. disp. 5 dub. 1. n. 8.* qui etiam *n. 12.* sic subdit. Multisque peritis doctis de hac re consultis visum est posse semper peritiosum iuste lucrari maximè in ludo chartarum, nisi aliqua vtatur fraude, aut simulatione, quia huiusmodi ludus, vel omninò pendet ex fortuna (quod etiam locum habet in Taxillis) vel est mixtus ita, ut pendeat à fortuna, & ab industria, seu peritia, & in his locum habet peritia, sicut, & fortuna: atque sicut iuste lucratur fortunator, ita etiam peritior, perinde, atque in ludis pendentibus ex solis vitibus iuste lucratur fortior, ut in iactu lapidis. Ita etiam peritior, ut in ludo scachorum: nec tenentur manifestare suam peritiam collusoribus nescientibus illam.

4. Confirmatur, quia aliàs omnis excessus in tali peritia etiam paruus esset iniustus, quoties de eo constaret inter ludentes. Quod sanè durum videtur, & satis scrupulosum pro conscientia ludentium. Ita Dicastil.

5. Non est igitur ab affirmatiua sententia recedendum, quam etiam tenet Faustus *in Senulo Confess. disp. 32. q. 3.* quia in eo casu sibi imputare debet imperitus, si in ludo vincitur, si quidem est monitus de inæquali conditione.

6. Tum quia cum hic optimè cognoscat suam, & alterius peritiam, ac dexteritatem, nullaque necessitate adducatur ad ludendum cum eo, censetur illi condonare, ut lucrari possit, nihil impediente excessu.

7. Dices, cæcitas lusoris excæcat illum ne videat apertè excessum aduersarij.

Respondeo

Sup. hoc in
fra in Ref.
39. & 47. §. 3.
& vl.

Sup. hoc
sup. in
36 §. vl.
infra in
74. §. 2. a
lin. 6. ver
Hinc.

Respondeo si hæc ratio esset alicuius momenti, possemus etiam dicere quòd cæcitas facit etiam dicere illa verba, lude, ego enim tibi condono quicquid à me lucratus fueris.

8. Tandem imperitus potest sponte sua ludere cum peritior, quàm sit ipse, gratia maiorem peritiam eo ludo assequendi, & gratia recreationis capiendæ, quamvis sciat se in ludo vincendum. Ergo.

RESOL XXXIX.

An si verbi gratiâ, Petrus dubitet, utrum Paulus, cum quo ludit esset lucraturus, si ipse fraudes non adhibuisset, teneatur ex hoc aliquid restituere?

Et aduertitur, quòd si aliquis ludens dubius sit, an ipse ob fraudem acquisierit aliquod lucrum, teneatur ex dubio perseverante ad restitutionem eius? Ex part. 4. tract. 3. Ref. 75.

§. 1. **P**RO affirmatiua sententiâ Bonacina *de restit. disp.* 2. q. 3. punct. 2. n. 7. adducit Nauarrum, & Reginaldum. Sed ipse metitò ibi contrarium docet. Dico igitur in tali casu Petrum teneri solùm ad restitutionem rei acceptæ per fraudem adhibitam in ludo, non verò ad restitutionem rei suæ, quam Paulo tradidisset si perdidisset: nam in dubio melior est conditio possidentis. Ita etiam Salas *tract. de ludo, dub. 7. n. 5* Lessius *lib. 2. c. 26. dub. 2* & Filiucius *tom. 2. tract. 37. c. 7. n. 103*. vbi tamen aduertit, quòd si aliquis ludens dubius sit, an ipse ob fraudem acquisierit aliquod lucrum, tenebitur ex dubio perseverante ad restitutionem eius, quia in dubio non potest acquirere, & melior est conditio alterius possidentis.

RESOL XL.

An qui ob fraudes in ludo factas tenetur restituere, possit deducere, quæ dedit pro chartis, & pro lucernis, & pro bellariis, & pro Mumia, ut vulgò dicitur?

Et quid de eo quod deducitur ex communi pecunia ex aliquibus manibus pro diuersis causis, & casibus?

Et quid est dicendum, si bona fide lucratus fuerit?

Et an si quis lucratus est ab eo, quem vi traxit ad ludum, poterit deducere dictas expensas? Ex p. 7. tr. 9. Ref. 54.

§. 1. **A**D hoc Dubium respondet Trullench *in Decal. ro. 1. lib. 7. c. 27. dub. 2. n. 7*. vbi sic ait. Qui scienter fraude vsus est in ludo teneri etiam restituere id, quod ex lucro dedit amicis, id est, *de barato*, secus si bona fide lucratus fuerit, quia illud bona fide consumpsit. Deinde iniuste lucratis non tenetur restituere id quod deducitur ex communi pecunia ex aliquibus manibus, in quibus est aliqua copia pecuniæ apposita, quia illud non est benè nec malè lucratum, nec tenetur restituere, quicquid consumptum est in ludo, vel datum alicui de communi consensu ludentium, v.g. quod exhibetur ad communem vsum vtriusque, vt ad soluendum ludi iudici, chartas, candelas, domum, aut alteri illic inseruienti, aut etiam saccharo condita, de quibus emendis, ac dandis, à lucrante pactum inter se iniere: quia omnia hæc data sunt vtroque consentiente: quod procedit etiam, quando is, qui perdit, non est sui iuris; modo consumpta sint in ea quantitate, de qua ille poterat disponere. At, si quis lucratus est ab eo, quem vi traxit ad ludendum, non poterit deducere has expensas, quia attractus non censetur illis consentire. Ita Trullench, sed circa præsentem Quæstionem ne deseras videre Sanchez *in Opusc. tom. 1. lib. 1. c. 8. dub. 20. per totum*, & post illum de Lugo *de iust. tom. 2. disp. 31. sect. 2. §. 3. n. 14*.

RESOL XLII.

An si quis vicit ludentem cum falsis chartis, vel taxillis, teneatur ad restitutionem?

Et an si tractus ad ludum lucratur à trahente, teneatur lucrum restituere, sicut si trahens lucraretur?

Et quid est dicendum, si quis traheret ad ludum aliquem ob solam importunitatem?

Et quid, si aliquis collusor vellet dimittere ludum, & alter nollet, dicendo non soluturum, nisi ludum sustineat, & alter ex verecundia perseveret? Ex part. 4. tr. 4. & Misc. Ref. 169.

§. 1. **I**mpertinès forsitan videbitur alicui hoc dubium, & tamen affirmatiua sententiam docuit Victoria, quem citat & sequitur Lopez *lib. 2. de contract. c. 22*. Garzias *de contract. p. 2. c. 19*. Alcozer *de ludo c. 21*. Azevedus *lib. 8. de recopil. tit. 7. l. 2. n. 83*. & alij, quia cù lusus sit contractus, debet in ipso omnimoda æqualitas seruari: ergo vel neuter, vel vterque ludentium lucrari potest. Sed in nostro casu ludens cum falsis chartis, & taxillis non potest lucrari; ergo neque alter collusor.

2. Sed negatiua sententiam sustinendam esse putato, quam tuetur D. Thomas *in 2. 2. q. 32. a. 7. ad 2*. D. Antonius *2. p. tit. 1. c. 23. §. 3*. Syluester *v. Ludus, q. 13*. Tabiena *v. Restitutio, q. 17*. Palacios Rubeos *rubr. de donat. §. 81. n. 6*. Henriquez *lib. 7. c. 35. n. 6*. Auiles *in l. Prætorum c. 29*. glossa Leyes *n. 4*. & alij, quia in nostro casu inæqualitas procedit ex culpa alterius ludentis; ergo non obstat quin eius collusor possit lucrari, qui impedimentum non apponit ex parte sua, & ideò dicendum quòd si tractus ad ludum lucratur à trahente, non tenetur ipse lucrum restituere, sicut si trahens lucraretur.

3. Notandum est etiam hinc obiret Petrum, verb. gr. communiter non teneri restituere ob solam importunitatem, cum qua traxit aliquem ad ludum, ex eo quòd illi obiiciat ob miseriam non ludere, &c. Ita probabiliter Sanchez *de matrim. lib. 4. disp. 10. n. 10*. Alcozer *de ludo c. 21*. Garzias *de contract. p. 2. c. 19*. Licet aliqui magis probabiliter contrarium asserant, vt ipse Sanchez *in Opusc. to. 1. lib. 1. c. 8. dub. 9. n. 6*. Caietanus & Bañez *in 2. 2. q. 32. a. 7*. Medina *in summ. lib. 1. c. 14 §. 28* Sotus *de iust. lib. 4. q. 5. a. 12*. & alij. Et idem dicendum est si aliquis collusor vellet dimittere ludum; & alter nollet, dicendo se non soluturum, nisi ludum sustineat, vel dicat quòd tenetur sustinere ludum, & alter ex verecundia perseverat, &c.

Sup. hoc infra in Ref. 44. §. vltim. cursum ad lin. 4.

Sup. hoc ibidem & in aliis eius primæ not. Sup. hoc in Ref. seq. §. Hanc ad lin. 4 & infra in Ref. 45.

Sup. hoc in duabus Ref. seq. & in alio §. earum primarum annotat.

RESOL XLIII.

Vir quidam Nobilis, cum in ludo taxillorum magnam pecuniarum summam perdidisset, coegit socium ad persistendum in ludo; unde postea pecuniam perditam acquisiuit; imò plusquam perdiderat; queritur, an teneatur ad restitutionem?

Et an idem dicendum sit de illo, qui traxit alterum ad ludum minis, & precibus importunis, &c? Ex p. 2. tr. 17. & Misc. 3. Ref. 27.

§. 1. **C**Asus hic frequens est, & erit Confessariis multùm utilis. Affirmatiuè dicto viro nobili respondit quidam Theologus, & ita in terminis tenent hanc sententiam absolute Clauis Regia *lib. 11. c. 13. n. 1*. Malderus *in 2. 2. tr. 11. c. 12. dub. 3*. Fernandez *in suo exam. Theol. mor. p. 1. c. 15. §. 6. nu. 6*. & ex nostris P. Molfesius *in summ. to. 2. tr. 12. n. 59*. Cardinalis verò Toletus *lib. 5. c. 27. num. 7*. quem sequitur noster P. Megala *2. 2. lib. 2. c. 19. q. 3. n. 16*. obligant hunc cogente, & ita lucrantem restituere eam tantùm partem, quàm supra quòd perdiderat, lucratus est.

Sup. hoc in fin. præced. Ref. & in Ref. seq. & in tom. 5 tr. 7. Ref. 16. §. vlt.

Sup. his precibus importunis in Ref. præterita, §. vic. in princ. & infra in Ref. 45.

2. Hanc sententiam sine vlla limitatione etiam necesse est, vt teneant omnes illi Doctores qui asserunt nexu restitutionis vinciri illum, qui traxit alterum ad ludum minis; precibus importunis, &c. Hi sunt Alphonsus de Vega in *sum. p. 2. c. 13. q. 12.* Rebellius de *oblig. iust. p. 2. lib. 1. 2. q. 3. n. 7.* Azorius *p. 3. c. 25. lib. 5. q. 1.* Valentia *10. 3. disp. 5. q. 9. punct. 5. dub. 8.* Comitulus in *resol. mor. lib. 3. q. 9. n. 2.* Salas *tr. de ludo, dub. 6. nu. 2.* cum Bañez, & Aragon. in *2. 2. q. 2. a. 7. ad 2.* & aliis. Probatur hæc opinio: nam qui ita ludit, inuoluntariè ludit. Ergo. Secundò contractus graui metu factus, est irritus iure naturæ, & dominium non transfert, sed in nostro casu interuenit metus, & vis, aut tanta importunitas, quæ æquivalet violentiæ. Ergo talis contractus ludi erit irritus, ac proinde obligabit ad restitutionem. Tertiò, per vim si cogam aliquem ludere cum alio, & periculo dare rem suam, si illi damnum inde proueniat, clarum est quòd ad restitutionem tenebor. Ergo etiam tenebor, si cogam aliquem mecum ludere: nam militat vtrobique eadem ratio. Hanc sententiam propter hæc rationes, & alias, quas inuenies, apud Doctores citatos, Reginaldus *10. 3. lib. 10. c. 25. n. 285.* ait esse in praxi sequendam.

5. At mihi contraria opinio, his non obstantibus, probabilis etiam videtur, sicut etiam probabilis visa est Lessio *lib. 2. c. 26. dub. 2. n. 9.* & absolute illam sequuntur Adrianus de *restit. q. de ludo Garzias de contr. p. 2. c. 19.* & ex neotericis Ludouicus Molina de *iust. & iur. tr. 2. disp. 5. 16. n. 2.* nam talis contractus ludi fuit validus, & iustus: nam si hoc non esset, qui ludit attractus, vincendo teneretur ad restitutionem, eum itaque sic inductus si vincat, potest retinere lucrum. Ergo etiam qui induxit, poterit etiam, si lucretur: nam si talis contractus est validus ex parte attracti, erit etiam ex parte attrahentis, debet enim esse par vtriusque conditio. Item attrahentem alterum per minas ad ludum, esse dignum, vt priuetur lucro per sententiam, non tamen verum est, esse ipso facto priuatum. Adde, quòd proprie non fuit causa dani: quia ex ludo poterat sequi inuoluntariè attracto, tam lucrum, quàm damnum. Cæteras rationes vide apud Molinam *vbi supra.* Et his apparet responsio ad quæsitum, cum hæc opinio secunda sit probabilis, posse dicti virum nobilem à Confessario excusari à restitutione.

Sup. hoc in Ref. præterit. §. 2. in fin. & infra in Ref. 44. & in 10. §. 7. §. ult. Ref. 16. cursum ad lin. 2.

RESOL. XLIII.

An cogens alium ad ludum possit lucrari sine onere restitutionis? Ex p. 7. tr. 9. Ref. 32.

Sup. hoc sup. in fin. Ref. 41. & in Ref. 42. & in 10. §. 7. Ref. 16. §. ult.

§. 1. **N**egatiuam sententiam nominatim contra me docet Eminentissimus Cardinalis de Lugo de *iust. 10. 2. disp. 3. 1. sect. 2. §. 2. n. 28. & seq.* Et fundamentum obligationis restituendi in tali casu asserit non debere accipi ex iure, quod metus iniustus, vel violentia dat ad rescindendum contractum, sed ex alia radice, nempe ex obligatione, quam iniusta læsio, seu iniuria secum affert refarciendi totum damnum, ex iniuria subsequutum. Nam, vt vidimus, agentes de radice restitutionis, omnis iniusta læsio affert hanc obligationem vniuersalem reddendi indemnem eum, cui iniuriam intulisti, & refarciendi totum damnum, quod occasione talis iniuriæ ei subsequutum est in omni genere. Vnde si metu graui iniuste coëgisti Petrum ad vendendum equum, etiamsi pretium iustum solueris, si tamen Petrus eam ob causam coactus est postea emere alium equum cariori pretio, debes damnum hoc ei refarcire, quod tua causa passus est: non quidem rescindendo contractum, qui mortuo iam fortasse equo, rescindi non potest, sed reddendo eum indemnem à damno, quod ex tua iniuria subsequutum ei est. Cum ergo trahens per violentiam iniustam alium ad ludum inferat ei iniuriam in violentia, atque iniusta tractione, reus fit totius damni quod ex violentia illi

subsequitur, & debet eum reddere omnino indemnem, obligatione nimirum orta ex iniusta læsione. Et ita etiam docent Salas de *ludo, dub. 6. n. 2.* Sanchez in *Opusc. 10. 1. lib. 8. c. 8. dub. 11. n. 4.*

2. Sed licet hæc opinio sit probabilis, non minùs affirmatiuam sententiam probabilem existimo, quam me citato docent nouissimè duo docti recentiores, Trullench in *Decal. 10. 2. lib. 7. c. 27. dub. 2. n. 2.* & Dicastillus de *iust. lib. 2. tract. 18. disp. 5. dub. 2. n. 14.* Fundamentum est, quia voluntarium ex metu, licet non sufficiat ad donationem & contractum gratuitum, sufficit tamen ad onerosos, qualis est ludus; & ideò asserunt multi huiusmodi contractus esse rescindendos, non tamen inuálidos iure naturæ, sed autoritate iudicis posse rescindi; supposito igitur valore contractus, facile probatur non teneri attrahentem ad restitutionem eius quod lucratus est, quia licet cogens ad ludum intulerit iniuriam, non tenetur ea vi huius iniuriæ restituere nisi damnum, quod ex illa secutum est; amissio autem in ludo non sequitur ex illa iniuria, quia illa supposita, mansit ille homo æquè indifferens ad lucrandum, vel amittendum. Vnde perinde, atque si lucraretur, non diceretur illud commodum ortum ex iniuria, sed ex ludo; ita, si amittat, non est hoc censendum ex iniuria ortum.

3. Ex his Dicastillus infert primò, cogentem alterum ad ludendum acquirere quidem dominium eius, quod lucratur; sed reuocabile per sententiam iudicis ad petitionem coacti, si vis, & coactio prodetur. Atque hoc fortasse volunt plures citati pro prima sententia.

4. Addendum secundò, si contractus hic ludi non esset validus, neque coactus posset retinere, quod lucraretur; quia solo titulo contractus validi id retineri potest; nisi fortè tantumdem retineat quantum censeatur valere iniuria coactionis ab alio illata iudicio prudentis, vel damna inde secuta, quia scilicet tunc temporis impeditus fuit: sic coactè ludens, quominus posset vel alia alio modo lucrari, vel alia damna tunc temporis euitare quæ passus est, vt assisteret ludo.

5. Et tandem affirmatiuam sententiam, nempe eum qui attraxit, vel coëgit ad ludendum, non obligari ad restitutionem in conscientia, probabilem esse sentit eam Lessius *lib. 2. c. 26. dub. 2. n. 6.*

6. Nota tamen, quòd post hæc scripta iuueni nostram sententiam absolute docere P. Hurtadum de *contract. disp. 8. diffic. 6.* quia ait ille, ex vna parte tunc ludus fit validè, vt probat, ex altera collusor cogens non fuit causa illius perditionis, (ac proinde nec iusta) quia non fuit causa immediata illius, vt patet, nec fuit mediata, mediante videlicet ludo, quia quamuis cogens fuerit causa ludi, ludus tamen secundum se non est causa perditionis, sed fortuna ipsa cuius ludus non est causa, quia ludens medio ludo non est magis expositus perditioni, quàm lucto. Vnde, quamuis cogens fuerit causa iniusta ludi non tamen perditionis mediata adhuc: ex quo constat ad rationem aduersariorum eius antecedens esse falsum. Ita Hurtadus, qui citat Bonacinam, & Turrianum, vnde nostra sententia contra amicissimum Cardinalem de Lugo satis probabilis remanet. Sed circa præsentem quæstionem vide etiam Amicum *10. 5. de iust. disp. 28. sect. 3. n. 22.* licet nostræ sententiæ non adhæreat.

RESOL. XLIV.

An si coactus ad ludum lucretur, teneatur restituere? Ex p. 7. tr. 9. Ref. 33.

§. 1. **A**ffirmant Lopez, Alcozer, Bañez, Garzias, & alij, quos adducit Sanchez in *Opusc. 10. 1. libro 1. capite 8. dubio 11. numero 1.* Quam sententiam probabilem esse existimat; Et ratio est, quia cum ludus sit quidam contractus, debet in ipso omnimoda æqualitas

Suprà e. sup. in Ref. 41. §. 2. in fin. Ref. 42. §. ult. Ref. 43. §. ult.

tas feruari, ita vt, vel vterque, vel neuter ludentium lucrari possit.

2. Sed *loc. cit.* Sanchez merito negatiuam sententiam cum multis Doctoribus tenet, quia ex culpa alterius ludentis potest esse hæc inæqualitas in ludo, vt si quis falsis chartis ludat, non potest lucrari, quia impedimentum præstat lucro ex parte sua, & tamen hoc non obstat quin eius collusor possit lucrari, quia impedimentum non apponit ex parte sua. Et hanc sententiam docet etiam Cardinalis de Lugo *de iustit. tom. 2. disp. 31. sect. 2. §. 2. n. 30.* & Trullench: *in Decal. 10. 2. lib. 7. c. 27. dub. 2. n. 2.*

RESOL. XLV.

An qui importunis precibus ad ludum aliquem attraxit teneatur lucrum restituere? Ex p. 7. tr. 9. Resol. 34.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondet Nauarrus *c. 16. n. 17.* & *c. 17. n. 13.* Syluester *v. Restitutio 2. dist. 9.* & alij, quia ludus est contractus quidam liberè & voluntariè susceptus; at preces nimis importunæ tollunt rationem voluntarij, ergo.

2. Oppositam sententiam docent Adrianus *in 4. in materia de Restit. q. 1.* Petrus Nauarra *lib. 2. de restit. c. 3. n. 444.* Lessius *lib. 2. c. 26. dub. 2. n. 12.* & plerique alij. Ratio huius est, quia preces licet importunæ non tollunt voluntarium, licet ex parte illud diminuunt, nisi tanta sit importunitas, vt attractus malit pecuniam suam amittere, quam tantis molestiis affici, quod ratò contingit. Et ita etiam præter Doctores citatos tenet Trullench *in Decal. tom. 2. lib. 7. c. 2. dub. 2. n. 2.*

RESOL. XLVI.

An qui nescit chartas non signatas, teneatur restituere? Et alij multi casus circa hoc, & fraudes contingentes in ludo adducuntur in §. 1. huius Resolutionis. Ex p. 7. tr. 9. Resol. 52.

§. 1. **A**D hoc dubium ita respondet Villalobos *in sum. 10. 2. tr. 28. diffi. 4. n. 6.* [Se ha de auertir, que como Alcozer, dize siguiendo a otros, aquellas fraudes, y engaños son prohibidas en los juegos que no son anexas al juego, ni las ven los jugadores, ni las entienden, y si cayessen en ellas no las consentirian, como son vsar de falsos dados, auiendo caydo vn dado boluer otro, hurtar cartas a los nappes, y ordenar los nappes como ganè, encubrir cartas demañadas, contar tantos de mas, y negar los que el contrario tiene, poner juezes que juzgen contra su contrario, sin razon, juzgar tres al mohino, jugar con nappes, que tienen señalados para conocerlos, y otras fraudes, y engaños semejantes. Y dize mas Alcozer, que lo mismo es, quando estan diestro que a pocas bueltas conoçe las cartas sin señalarlas de industria: porque con esto lleua ventaja conocida, y no se guarda igualdad en el juego. Mas sería otra cosa si las cartas estan y a tari señaladas, que qualquiera las puede conocer facilmente; saluo si las conocia ya el vno, por auer jugado muchas vezes con aquellos nappes, y el otro no.] Ita ille.

2. Et idè Sanchez *in Opusc. tom. 1. lib. 1. c. 8. dub. 1. 2. n. 10.* sic ait Si quis adè ingeniosus sit vt facilè cognoscat chartas, & alter hoc eius ingenium ignorat, tenetur restituere, quod ratione huius lucratur. Si verò non signet chartas, & ambo sunt pares, vel ferè pares industria facilè cognoscendi chartas, vel chartæ nimio vsu ita signatæ sunt, vt facilè ab vtroque cognoscantur, non tenetur restituere, quia ex vtraque parte est æqualitas: nisi alter eorum prius chartas nouit, tunc enim

quia notabiliter alium excedit, tenetur restituere. Hæc ille.

RESOL. XLVII.

An quid in ludo signans taxillos, vel aleas, teneatur pro restitutione?

Et quid, si dubium sit, quis in tali casu fuisset lucraturus; si fraudes non interuenissent, ad quid teneatur?

Et quid dicendum est de eo, qui chartas susurrat, vel notat, vel vititur chartis, quas à tergo nouit collusore eas ignorante non per negligentiam, sed quia illis chartis antea non luserat, sicut collusor?

Et quid de eo, qui componit chartas arte, & industria, vt melior pars sibi obueniat; & de eo, qui scienter numerat sibi plura puncta, & aduersario pauciora, quam habet; & de eo, qui admonet de ludo aduersarij; & de eo, qui scienter primum locum subripit, quam manum appellat; in iis enim & aliis similibus casibus & euenibus ad quid teneatur, an ad totum lucrum restituendum, vel ad aliquid arbitrio prudentis viri; & quantum fuerit compertum impediuisset ne alius lucraretur? Ex p. 7. tr. 9. Resol. 48.

§. 1. **R**espondeo eum, qui vititur fraudibus in ludis vt susurrando chartas, vel signis peculiaribus illicitis notando, aut arte quadam eas componendo, vel supponendo taxillos adulteratas, &c. teneri ad restituendum non solum, quantum huiusmodi deceptionibus, & fraudibus fuit lucratus, sed etiam, quantum fuerit compertum impediuisset, ne alius lucraretur; quia totum hoc damnum intulit.

2. Et idè Reginaldus *in praxi, tom. 1. lib. 10. c. 25. n. 385.* sic ex Nauarro asserit: Aduerte quoque præbentem alicui culpabiliter causam perdendi in ludo, teneri non tantum restituere id quod ille amisit, sed etiam id quod ea de causa verosimiliter desit lucrari; non quidem quantum id ipsum in re valeret, sed quantum in spe valere potest prudentis arbitrio: sicut & is, qui destruxit messem tenetur restituere, non quantum ea reddidisset in horreo (ex D. Thoma 2. 2. q. 62. a. 4.) sed quantum æstimaretur spes quam præbebat sui. Ita Reginaldus, cui etiam adde Amicum *10. 5. de iust. disp. 28. §. 4. n. 27.* Molinam *de iust. tom. 2. tr. 2. disp. 5. 17.* Trullench *in Decal. 10. 2. lib. 7. c. 27. dub. 2. n. 4.*

3. Sed si dubium sit in tali casu; quis fuisset lucraturus, si fraudes non interuenissent, tunc probabile est non esse obligationem restituendi; quod sic est dubium, nisi fortè probabilius esset aduersarium lucraturum fuisse. Nam tunc pro quantitate maioris illius probabilitatis erit restituendum aliquid arbitrio prudentis, quatenus iniustum impedimentum fuit appositum, nec ex illa maiori probabilitate effectus sequeretur, non secus atque cum aliquis iniuste impediret negociationem alterius ex qua lucrum sperabat. Ita Molina *suprà.* Quamuis Nauart & Reginaldus oppositum sentire videantur, plerique tamen alij nobiscum sentiunt, iuxta illud axioma verissimum, saltem in materia iustitiæ; in dubiis melior est conditio possidentis.

4. Et hoc dicendum est cum Salas *tract. de ludo, dub. 7. n. 5.* de eo qui chartas susurrat, vel notat, vel vititur chartis, quas à tergo nouit collusore eas ignorante, non per negligentiam, sed quia illis chartis antea non luserat, sicut collusor. Idem est de eo qui componit chartas arte, & industria, vt melior pars sibi obueniat, & de eo qui scienter numerat sibi plura puncta, vel aduersario pauciora, quam habet; & de eo, qui admonet de ludo aduersarij, & de socio non adiuuante quantum potest, & tenetur iuxta leges ludi, tenetur enim ludere quanta potest dexteritate, sociumque quantum expedit, & fas est, admonere. Idem est de eo qui primum locum scienter surripit,

Sup. hoc in Resolutionibus positus in §. F. h. o. ; huius Resol.

Sup. hoc in §. vlt. huius Resol. & supra in Resol. 37. §. Verum, ante medium.

Sup. multis ex casibus contentis in h. o. §. in Resol. præ. cursum in §. 1. & pro aliquibus aliis in Resol. seq. à lin 7 & infra in Resol. 49. ad lin. 3 & in Resol. 52. & 54.

ripit, quam manum appellant, quia surripit collusoris ius ludendi apertius. Idem est de eo, qui commissione, vel ludo certo discedit, vel chartas euoluit, aut ostendit, quando id non licet iuxta ludi leges, & causa est aliis ut amittant, aut non lucentur. In iis enim, ac similibus euentibus non totum lucrum est restituendum, sed quantum collusori valebat spes lucrandi, vel non amittendi, si id factum non fuisset, sicut qui destruit messem non tenetur restituere quantum postea in area redderet; sed quantum in herba aestimaretur.

Sup. hoc infr. in Ref. 54. §. vlt. ad med.

Sup. hoc supra in §. sed si: huius Ref. & in alio §. eius not.

5. Nota etiam Hurtadum *de contr. disp. 8. diff. 7.* docere in dubio puro absque prudenti iudicio determinato, an quis ob suam fraudem non permissam impedierit alteri collusori lucrum non tenetur ad restitutionem, quia in dubio, melior est conditio possidentis, & ob eandem rationem in puro dubio, an ipse ob suam fraudem non permissam lucratus fuerit aliquid, tenetur illud non accipere, aut iam receptum restituere, quia scilicet, in eo dubio melior est conditio prioris domini, qui illud possidebat.

RESOL. XLVIII.

An si quis ex collusoribus videat chartas alterius, teneatur semper restituere?

Et an hoc ferè dicendum sit de eo, qui chartas dignoscit à tergo, quando eas non signauit?

Et an quando socij contra socios ludunt, possit socius admonere socium de chartis suis, ut sciat quomodo se gerere debeat? Ex p. 7. tr. 9. Ref. 50.

§. 1. **R**espondet Trullench *in Decalog. to 2. lib. 7. c. 28. dub. 2. n. 4* quod qui videt chartas alterius absque fraude ex sola negligentia alterius, licite lucratur, quia nullam fecit fraudem, secus si videat, quia eo modo se ponit, ut videre possit, vel quia habet alium videntem ludum alterius, qui eum admonet, ut dictum est: nam sic est aperta fraus. Idem etiam docet Sanchez *in Opusc. to. 1. lib. 2. c. 8. dub. 12. n. 9.* & alij communiter. Et idem optimè obseruat Lugo *de iust. tom. 2. disp. 31. sect. 2. §. 3. n. 37.* ferè dicendum esse de eo, qui chartas dignoscit à tergo, quando nec eas signauit, nec propter usum, quo sapius iisdem chartis cum aliis, eas facile iam dignoscit. Quando enim vterque æquè potuit chartas dignoscere, licet alter diligentius signa aliqua obseruauerit, hoc eius industria, & attentioni deputandum est: nisi forte ea peritia dignoscendi facile chartas reddat inæquales notabiliter in ludo, iuxta dicenda postea in quarta cōditione. Vide etiam Sanchez *ubi supra n. 20.*

Sup. sequentibus in hac Ref. in Ref. præterit §. Et hoc. & c.

2. Sed inquiras hic an quando socij contra socios ludunt, possit socius admonere socium de chartis suis, ut sciat quomodo se gerere debeat? Respondetur in hoc standum esse ludi illius peculiaribus legibus: aliquando enim fas est, aliquando non est: aliquando possunt se signis manifestis iuuare, aliquando occultis, aliquando neutris. Ita Sanchez ex Alcozerio.

RESOL. XLIX.

An teneatur ad restitutionem, qui auctorem factam à collusore acceptauit, eo quod ab alio significatione aliqua admonitus fuit?

Et qui admonuit, an peccauerit, & teneatur ad restitutionem in defectum eius quem admonuit?

Et ad quid teneatur, si ante admonitionem dubius erat, an acceptaret?

Et quid, si ante admonitionem decreuerat acceptare? Et p. 7. tr. 9. Ref. 42.

§. 1. **R**espondeo teneri ad restitutionem, si ante admonitionem decreuerat non acceptare; nam vti-

tur fraude alterius admonentis; sicut autem qui admonuit peccauit contra iustitiam, & tenetur ad restitutionem in defectum illius, quem admonuit, ita tenetur admonitus. Si verò decreuerat ante admonitionem acceptare, ad nihil tenetur, quia admonitio alterius non fuit causa, ut acceptauerit & vicerit. Si verò ante admonitionem dubius erat, an acceptaret, videtur solum obligandus ad partem: tum quia fieri potest, ut adhuc acceptasset, consequenter non videtur obligandus ad integram restitutionem rei acceptæ, sed solum ad partem, quatenus per admonitionem motus est ad acceptandum: tum quia hoc pacto seruari videtur æqualitas. Et ita docet Sayrus *in Clau. Regia lib. 9. c. 12. n. 21.* Molina *tom. 2. tract. 2. disp. 517. n. 3.* quibus etiam adde Trullench *in Decalog. tom. 2. lib. 7. c. 27. dub. 2. n. 4.* vbi sic ait. Tenetur etiam ad restitutionem ille, qui auctorem factam ab altero collusore acceptauit, eo quod à tertio inspectore chartarum vtriusque colludentis, admonitus fuerit, ut eam acceptaret, si ante admonitionem decreuerat non acceptare; nam vtiur fraude alterius admonentis: Sicut enim qui admonuit peccauit contra iustitiam, & tenetur ad restitutionem in defectum eius, quem admonuit, ita tenetur admonitus. Si verò decreuerat ante admonitionem acceptare, ad nihil tenetur admonens; quia admonitio non fuit causa ut acceptauerit & vicerit. Quod si ante admonitionem dubius erat, videtur solum obligandus, non ad integram, sed ad partem restitutionis, quatenus per admonitionem motus est ad acceptandum. Et hæc omnia firmat etiam Dicastillus *de iustitia, lib. 2. tr. 18. disp. 5. dub. 3. n. 31.* Vide etiam Molfesium *in sum. to. 2. tr. 12. c. 21. n. 58.*

Sup. b. in Ref. curfin Et ho.

RESOL. L.

An licitum sit aliquando in ludo vti fraudibus, simulationibus, aribus, & cautelis, qua ludi legibus permitti solent, ut verbi gratiã, Embida conel mazo, certius, quod non possit amittere, vel quando certus de amissione prouocando lucratur, altero non admittente, quod Hispanicè dicitur embidando de falso, an in his, & similibus teneatur ad aliquam restitutionem? Ex p. 7. tr. 9. Ref. 43.

§. 1. **R**espondeo cum Dicastillo *de iustit. lib. 2. tr. 8. disp. 5. dub. 1. n. 19.* & aliis. Omnem fraudem vel deceptionem, vel simulationem omnem, quæ ludi legibus permitti solet, licitam esse, & sine iniustitia contractus. Ratio est, quia huiusmodi doli, quos patitur ipsa ludi natura, potius, ludendi cantelæ, & artes ludi dicendæ sunt, in quas eo ipso quod ludentes conueniunt, videntur consentire, & reuera consentiunt expressè si sciant eas leges esse, vel saltem tacitè; quia cum obseruentur à ludentibus communiter, etiam nescientes communi modo consueto censentur contrahere, nisi aliud expriment. Et, si quæ leges ex dictis videantur continere inæqualitatem in hoc iactu particulari, ut cum quis in sortem mittit omnem pecuniam, quam habet, certus quod non possit amittere, quod Hispanicè aliquando dici solet, ut audio *embida con el mazo*) tamen æqualitas in eo seruiatur quod alter etiam poterit illud ipsum facere, si contingant illæ eadem chartæ in alio iactu. Vnde licet pro illa vice melior sit lucrantis conditio, pro toto tamen tempore ludi æqualis est; quia alteri etiam potest id ipsum contingere, atque idem est de similibus, ut quando quis certus de amissione prouocando lucratur, altero non admittente (quod Hispanicè dicitur *embidando de falso*.)

2. Quæ verò sint deceptiones in ludo permittæ ab ipsis lusoribus peritis, quærendum est potius, quam ab aliis.

3. Ex dictis infert Eminentissimus Cardinalis de Lugo

Lugo de iust. to. 2. disp. 31. sect. 2. §. 3. n. 34. posse, Primò; qui potiores chartas habet in ludo, & securus iam est de victoria, posse adhuc augere sponsonem, vt plus lucretur, quia hæc est lex communis vtrique ludenti. Ita ferè omnes, quos sequuntur & congerunt Sanch. d. lib. 12. n. 3. Salas dub. 7. n. 2. Molina vbi supra. Secundò, qui scit certò, se inferiores chartas habere, atque idèd vincendum, potest simulare, & augere sponsonem, vt alter timeat, & recuset, ac relinquat ipsi, quod appositum erat. Tertio sciens, se meliores chartas habere, potest metum simulare, & formidinem, vt aduersarius auidius prouocet, & augeat sponsonem. Quarto potest tacere, licet videat aduersarium accipere plures chartas, quàm deberet, propter quem excessum debeat postea perdere, quod appositum est. Quintò infert Sanch. in Opusc. to. 1. lib. 1. c. 8. dub. 12. n. 12. & 13. Quod si habens optimum ludum, simulare dicat, transeat. id est, *vayal el naype* ad effectum decipiendi socium, vt sic eum incitet ad augendum sponsonem, licitè lucratur. Sextò potest quis numerare pauciora puncta, quàm habet, & postquam contrarius exhibuerit plura, potest ipse licitè exprimere, quæ habet, & sic lucrari.

4. Et idèd Hurtadus de Contractu disp. 8. diff. 6. sic ait. Non tenetur ad restitutionem lucri, qui certus, quod lucratus est, quia habet priorem locum, & meliorem sortem, v.g. quinquaginta quinque, auget sponsonem seu expositum (Hispanè *embida*) nec tenetur quamuis fingat, se dubitare, an augeat expositum, vt alter accipiat: nec tenetur, quamuis simulatè dicat, transeat. (Hispanè *passè*) vt sic prouocet alterum ad augendum expositum: nec tenetur, qui numerat pauciora puncta, quàm habet, vt eò alter antequam sua puncta numeret, augeat expositum, & postea numerat omnia sua puncta, & lucratur: nec qui bona fide accipit sibi primum locum (Hispanè, *la mano*) alteri debitum, quia hæc cautela consuetudine recepta, vel permixta sunt à colludentibus. Ita ille.

RESOL. LI.

An si quis videat collusorem non numerare omnia puncta, quæ habet, quæ si numeraret lucrare: ut, tenetur, si non admonet, lucrum restituere?

Et notatur non peccare contra iustitiam inspectorem ludi, si non admonet ludentem errare computando puncta, vel non accipiendo primum locum, nisi id promississet, & ita non teneri restituere, licet interdum peccet contra charitatem. Ex p. 7. tr. 9. Ref. 44.

§. I. Affirmatiuam sententiam tenet Nauarrus, Lopez, & Philiarus penes Sanchez vbi infra, quia accipit ab ignorante pecuniam, quam non amisit. Et ita hanc sententiam docet etiam Azorius to. 3. lib. 5. c. 25. q. 3. Philiarus de offic. Sacerd. to. 2. p. 2. lib. 5. c. 2.

2. Sed Sanchez in Opusc. to. 1. lib. 1. c. 8. dub. 14. n. 2. contrariam sententiam docet, quia licet sic ludens tenetur alterum non defraudare, non tamen tenetur alterum de sua negligentia, vel errore admonere; est enim hæc lex ludi. Et confirmatur; quia in aliquo ludo chartarum est in vsu, quòd si aliquis est oblitus numerare, vel apponere calculos, si recordetur postquam distributæ sunt chartæ, non possit secundum leges ludi numerare, vel apponere. Hanc sententiam docet Alcozer tract. de ludo, cap. 20. dub. 3. & nouissimè Lugo de iust. tom. 2. disp. 31. sect. 2. §. 3. n. 36. & Hurtadus de Mendoza de Controv. disp. 8. diff. 7.

3. Verùm aliqui asserunt sententiam negatiuam procedere in locis vbi adest consuetudo sic ludendi; secus autem affirmatiuam sententiam tenendam esse. Et idèd Lessius lib. 2. c. 25. dub. 2. n. 14. sic asserit: Leges ludi sunt, quas, vel ipsi ludentes communi consensu inter se

statuere, vel si nihil hac de re egerint, quæ eo loco, vel apud eam gentem, cuius more ludere statuerunt, sunt receptæ: nam contractus nisi aliud exprimat, censentur celebrari secundum consuetudines loci; quamuis fortè alter contrahentium, vel vterque aliquas earum ignoret. Fraudes tamen, seu astutiz communi consuetudine receptæ, vel in quas expressè, aut tacitè ludentes consentiunt, sunt licitæ, nec reddunt obnoxium restitutioni: vt si quis aduertens se certò lucraturum, roget aduersarium, vel itne deponere duplum: aut si videat errantem in numerandis signis, & non moneat, quisque enim suas tantummodo partes agit, neque tenetur ludenti prodesse, quod per negligentiam non aduertit. Hoc tamen non est vniuersè verum; sed tantum vbi consuetudine id est receptum. Ita Lessius, cui adde Amicum to. 5. de iust. disp. 28. sect. 4. n. 30. Marchantium in q. Past. p. 1. c. 8. pr. 10. q. 1. cas. 5. Molinam de iust. tom. 2. tr. 2. disp. 517. in fin. & Trullenchi in Decalogo. 2. lib. 7. disp. 27. dub. 4. n. 5. Bonacina verò de Restit. disp. 2. q. 3. punct. 2. n. 2. Supponit adesse consuetudinem non admonendi collusorem de errore in calculis. Et idèd Dicastillus de iust. lib. 2. tr. 18. disp. 5. dub. 3. n. 25. sic ait. Asserendum eum, qui aduertit collusorem per errorem numeri, pauciora dicere puncta, quàm habet, teneri ad monendum illum, vel ad restituendum pecuniam, si ob id eam accepit. Quod verum est loquendo ex natura rei, & inductione potest probari in omnibus aliis contractibus.

4. In casibus verò in quibus ex lege, & consuetudine solet taceri, tum licitum erit lucrari, absque vlla monitione, atque in hoc casu veram puto sententiam Alcozeri, à qua etiam non videtur dissentire Molina; imò id audio receptum in aliquibus chartarum ludis, in quibus nihil debetur ei, qui obliuiscitur adhibere calculos designatorios lucri ex sua parte, (quod Hispanicè dicitur, *oblidarse de poner los tantos antes de partir*) Item in ludo partæ pilæ audio alicubi esse receptum, vt, si quis oblitus dicat se minus habere, quàm habet, procedatque in ludo, non plura debere computari illi, quàm dixit. Sic Dicastillus. Ego puto omnes supradictas sententias esse probabiles. Et negatiuam sententiam absolute tenet Hurtadus de contr. disp. 8. diff. 7. vbi sic ait: Collusor non tenetur ex iustitia admonere alterum collusorem errantem in punctis, & ob id perdentem, ac proinde non tenetur ad restitutionem: quia neuter collusorum tenetur agere partes alterius.

5. Nota tamen inspectorem ludi non peccare contra iustitiam, si non admonet ludentem errare computando puncta, vel non capiendò primum locum, nisi id promiserit; & ita non teneri restituere, licet interdum peccet contra charitatem. Ita Nauarr. supra & Vega v. Ludus, casu 19. quod verum est, etiam si teneamus, collusorem peccare contra iustitiam, si de iis non admo- neatur, vt tenuerunt Nauar. Azor. & Molina supra citati. Et ita docet Salas, & Sanchez vbi supra.

RESOL. LII.

An qui accusauit plura puncta, & collusor non aduertit, teneatur restituere non solum pecuniam acceptam ab altero, sed etiam suam propriam, si alter excedat in punctis?

Et an qui scienter in ludo soluit minus pretium, quam amisit, teneatur ad restituendum defectum illum, etiam si collusor inaduententia, vel errore puer totum sibi iam solutum?

Et an, qui solus scit se amisisse in ludo, teneatur manifestare veritatem, quando de ea inquiritur, etiam si indices errore ducti indicent illum lucratum fuisse: Ex p. 7. tr. 9. Ref. 47.

§. I. Respondeo affirmatiuè cum Dicast. de iust. lib. 2. tr. 18. disp. 5. dub. 3. n. 22. vbi ait: Si fraus

Sup. hæc infra in Ref. 53. §. 1. cursum ad lin. 8.

Sup. hoc in Ref. seq. & fuit

Sup. in Ref.
47 cursum in
§ Et idem.

fuit dicendo habere se plura puncta, quam habebat, & ob alterius inaduertentiam lucrum obtinuit, tenetur restituere non solum pecuniam acceptam ab altero, sed etiam suam propriam, si alter excedebat in punctis, quia qui fraudem fecit, non solum non lucrabatur aliam pecuniam, sed amittebat suam, ut recte notat Alcozer c. 20. dub. 1. Qui autem est causa iniusta, ut alter non lucretur, etiam id debet resarcire. Ita Dicastillus, qui etiam, n. 27. recte obseruat, eum qui scienter minus pretium soluit quam amisit, teneri ad restituendum defectum illum, etiam si collusor inaduertentia, vel errore putet totum sibi iam solutum. Idemque dicendum est de eo, qui dicit habere se plura puncta, quam habet, etiam si ostendat ab aliis numeranda; sed ea non numerarunt. Ratio est, quia fraudes predictae non sunt permittae in ludo.

Sup. hoc in
Ref. 1. not.
praeterit. §.
vlt. in princ.

Sup. hoc ibi.
dem §. vlt. in
fin.

2. Nota etiam quod is qui solus scit se amisisse in ludo, tenetur manifestare veritatem, quando de ea inquiritur, etiam si iudices errore ducti iudicent ipsum lucratum fuisse, nisi oppositum inter se ludentes pacti fuerint, vel consuetudine constet licere. Ratio est in promptu; quia sententia iudicis iusta secundum allegata, & probata, seu fundata in falsa praesumptione in conscientia est nulla. Ita Alcozer c. 20. dub. 3.

RESOL. LIII.

An si quis falso asserat se habere, ut vulgo dicitur Primera, vel verbi gratia, 50. puncta, & proiciat aleas in mensa, quas alter collusor ex errore colligit, an inquam in tali casu teneatur restituere non tantum lucrum, sed etiam quod in illa manu erat perditurus?

Et an quando alter minus soluit, quam perdiderat, & quam erat in sponsione, ex negligentia lucrantis, teneatur restituere?

Et an si iudices, vel arbitri iudicent contra veritatem, etiam bona fide, is, cui in fauorem iudicatum est, teneatur lucrum illud restituere, cognita rei veritate?
Ex p. 7. tract. 9. Ref. 53.

Sup. hoc in
Ref. praeterit.
& in alio §.
eius primae
annotat.

§. 1. **D**E hoc casu interrogatus fui, & affirmatiue respondi cum Villalobos in sum. tom. 2. tr. 28. difficut. 4. n. 12. vbi sic ait. [Tambien es fraude, quando vno dize, que tiene primera, sabiendo que no la tiene, y con esso tiende las cartas en la mesa, las quales recoge el otro sin aduertir, porque con esso engaño al otro diziendo que leganaua; y assi est à obligado à restituylr lo que legand, y lo que otro ganaua; mas el que mira, no està obligado à dezirlo de iusticia, sino es que lo huuiesse prometido, como dize Nauarro, aunque estarà obligado algunas vezes de caridad.] Ita Villalobos, cui adde Sanch. in Opusc. 10. 1. lib. 1. c. 8. dub. 12. n. 14. vbi sic ait. Similiter est fraus, quando in ludo, qui Hispanè vocatur, la Primera, vnus ex ludentibus dixit se habere omnes chartas diuersi generis, Hispanè, Primera, cum eas chartas non haberet, & alter collusor non curauit illas aspicere, sed statim credidit, & ita iniuste lucratus est, & tenetur lucrum restituere. Qui etiam ex Alcozer, benè notat, quod si ludus iam finitus erat, & alter collusor lucraturus erat, quia habebat plura puncta, tenetur non tantum lucrum illud restituere, sed etiam quod in illa manu erat perditurus.

Sup. hoc sup.
in Ref. 51. §.
vlt.

Sup. hoc in
Ref. praeterit.
§. 1. post me-
dium.

Sup. hoc ibi.
dem §. vlt.

2. Vnde etiam hinc obiter nota, quod quando alter minus soluit quam perdiderat, & quam erat in sponsione, ex negligentia lucrantis, tenetur restituere, est enim lex recepta in ludo, quod in pecunia non debet esse fallacia. Item si iudices, vel arbitri iudicent contra veritatem, etiam bona fide, is cui in fauorem iudicatum est, tenetur lucrum illud restituere, cognita rei veritate, quia supradicta sententia fuit lata ex falsa praesumptione. Ita Sanchez vbi supra n. 12. & 13.

RESOL. LIV.

An teneatur restituere lucrum, qui dolose subripit primam manum in ludo?

Et quid est agendum, si bona fide abripuit manum, an teneatur postea lucrum restituere? Ex p. 7. tr. 9. Ref. 45.

§. 1. **A**ffirmatiue respondet Philiaricus de offic. Sacer. 10. 2. p. 2. lib. 5. c. 2. n. 9. Sed ad hanc Quaestionem respondet Sanch. in Opusc. 10. 1. lib. 1. c. 8. dub. 15. n. 1. quod in tali casu ludens tenetur restituere non totum lucrum, sed id quod valebat ius illud praueundi in ludo, id est, in quantum ob hoc est factus melioris conditionis. Probatur, quod tenetur restituere, quia tollit proximo ius suum, scilicet praere in ludo, id est, lleuar la mano, quod maxime confert ad lucrum. Probatur, quod non tenetur integrum lucrum restituere, quia fortè, licet alter praerit, perderet; ergo non tenetur integrè restituere: sicut qui comburit messes dum sunt in herba, non tenetur restituere frumentum, quod erant laturae, sed quantum in herba valebant. Ita Sanchez ex Nauarro & Lopez, quibus ego addo Trullench in Decal. 10. 2. lib. 7. c. 26. dub. 2. n. 5. & Villalobos vbi infra, & Faustum in Spec. Confess. disp. 32. q. 33. n. 5. & Philiaricum de offic. Sacerd. 10. 2. p. 2. lib. 5. c. 2.

Sup. hoc
in Ref.
cursum i
Et hoc.

2. Sed mihi haec sententia sic absolute prolata non placet; idem assero cum Dicastillo de iust. lib. 2. tract. 18. disp. 5. dub. 3. num. 24. is qui fraudem facit accipiendo priorem locum (Hispanice coger la mano) si non constet praecise ratione prioris loci lucratum fuisse, non tenebitur restituere totum, quod lucratur; sed quantum ius illud prioris loci iudicabitur valere. In quo subscribo Nauarro. Si tamen contingat lucrari praecise ratione solius prioris loci, quia habebant aequalia puncta, tunc tenebitur restituere non solum totum, quod lucratur; sed insuper tantumdem, quod ipse amisurus erat; quia in eo casu fraus fuit causa totius illius damni, ut patet; quod non videtur prauidisse Nauarro. Sanchez, & Trullench.

3. Nota tamen, quod si quis bona fide abripuit manum, non tenetur postea restituere, & sic docet Villalobos in summ. 10. 2. tr. 28. difficut. 4. n. 13. vbi sic ait. [Esta obligado a restituylr el que toma la mano al otro que era suya; mas no està obligado a restituylrle todo lo que gand, sino lo que vale el ser de mano a juyzio de hombres prudentes, que es como el que destruye los sembrados quando comiençan a nacer, como dize Nauarro. Mas si tomò la mano, bona fide, por ignorancia de ambos, no està obligado à restituylr, como dize Rebelo, que este error por costumbre, y como ley del juego se tolera, y excluye la restitucion.] Ita ille, cui adde Sallas tr. de ludo dub. 7. n. 5. & Lugo de iust. tom. 2. disp. 31. sect. 2. §. 3. n. 38.

Sup. hoc
breuiter
fin. Ref.

Sup. hoc
in Ref. 4
Et hoc o
sim in fin
magis lat
tom. 8. tr
Ref. 20.

RESOL. LV.

An si collusor, qui est secundus, dicat primo, accepto sponsionem, si concedas mihi vnum punctum, si illud primus concedat, lucretur secundus ludum? Ex p. 7. tr. 9. Ref. 46.

§. 1. **R**espondeo affirmatiue, & idem Trullench in Decalog. 10. 2. lib. 7. c. 27. dub. 2. n. 5. sic ait. Quando primus, el que tiene mano, habet 55. & secundus, aut tertius, el de pie, etiam habet 55. & secundus dicat, volo sponsionem, si vnum punctum concesseris, si primus illud concedat, amittit ludum, & alter instè lucrum acquirit: nam est fraus intra limites ludi, & idem poterat alter contingere. Vnde hanc sententiam ex hac ratione tenet etiam Villalobos in summ. 10. 2. tr. 28. difficut. 4. n. 13. sic n. asserit. [Licito es vsar en el juego los ardides, y cautelas que comunmente se vsa, còforme a las leyes del mismo juego como]

como dizen todos comunmente, y en especial Couarruias, Alcozer, y Molina. La razon es, porque en esto son iguales los que juegan, que entrambos pueden vsar igualmente destas caurelas, y lo que dessa manera se gana; no ay obligacion a restituirlo, como es, quando vno sabe que gana y embida que tiene catorze de mano, y va à quinze; y tambien el que embida de falso, para que el otro pensando que tiene mejor juego que el, se eche. Y pone Alcozer, y Ledesma acerca desto vn exemplo de vno que ganò a otro por este ardid. Jugauan a la primera, y renian ambos cinquenta y cinco, que es mayor punto que puede auer, y el que era de mano embidò el resto, y el otro estuuo, como dudando entre si; y dixo, que si le daua vn punto lo quierria, y dandose lo otro ganò, lo qual pudo hazer iustamente, y dize Ledesma, que desse parecer fueron muchos Doctores, y que comunmente lo tuuieron todos. Lo mismo es tambien del que tiene buen punto de mano, y haze que se quiete echar, porque embide el otro. Ira ille.

2. Vnde ex his infert Sanchez in *Opusc. tom. 1. lib. 1. c. 8. dub. 12. n. 5.* quod si duobus ludentibus ludo, qui Hispanè vocatur, *la primera*, & vtrique obtigit maior punctorum numerus, qui iuxta leges huius ludi requiritur ad lucrandum, videlicet quinquaginta quinque, qui primas vices habet Hispanè, *la mano*, inuitat, seu prouocat alium collusorem ad nouam quantitatem pecuniæ lucro exponendam, alter suspicatus est puncta, quæ collusor habebat, finxitque se dubitare, an deberet admittere, vel acceptare prouocationem, petiit tandem ab altero, vt sibi duo puncta donaret, & ea conditione se acceptaturum, concessit alter illa puncta, & ita lucratus est summam pecuniæ expositam, sit inquam, ex dictis illam licitè lucrari, & retinere.

RESOL. LVI.

An si capitale maius, quod vulgò dicitur tutto il resto, in sponsione aliqua exposuerit, possit ille, qui capitale minus habet, acceptare sponsionem, & lucrari illud plus sine onere restitutionis? Ex p. 1. tr. 8. Res. 66. & ad litteram in p. 2. tract. 17. & Misc. 3. Res. 40. Sed hinc vna tantum transcribitur Resolutio.

§. 1. **V**idetur, quòd non. Et ita tenet Alcozer tract. de ludo, c. 16. qui non est æqualis conditio ludi ex parte vtriusque. Martinus verò Bonacina de contract. disp. 2. q. 3. punct. 2. n. 19. Bartholomæus à Sancto Fausto in Spec. Confess. disp. 3. q. 3. n. 3. afferunt, quòd si fortè alter, cuius pecunia maior est, norit inæqualitatem, & consentiat, quòd quasi semper euenit, vt patet ex communi vsu ludentium, tunc licitum esse ludum. Quia sic vsu videtur receptum in sponsionibus, quæ vulgò scommesse nuncupantur, in quibus vnus aliquando minorem quantitatem pecuniæ exponit, quàm alter. Et tandem videmus, vt aliqui vendant libertatem suam ad remigandum in triremibus pro pecunia, quæ est longè inferior libertate. Et hanc opinionem ex Neotericis tenet etiam Azorius p. 3. lib. 5. c. 25. q. 7.

2. Ad argumentum in contrarium respondeo, quòd licet in tali casu non sit æqualis conditio ex parte vtriusque, tamen scienti, & consentienti non fit iniuria: vide Ioannem Salas tr. de ludo, dub. 13. n. 3.

RESOL. LVII.

An si quis capitale maius, quod vulgò dicitur tutto il resto, in sponsione aliqua exposuerit, possit ille, qui capitale minus habet, acceptare sponsionem, & lucrari illud plus sine onere restitutionis? Ex p. 7. tr. 9. Res. 35.

§. 1. **A**d hoc dubium me citato sic respondet Trullench in Decal. 10. lib. 7 c. 27. dub. 5. n. 9. Adverte eum, qui solum potest quatuor depouere in ludo, non posse singulis commissionibus ab vno, & eodem lucrari plus quàm quatuor: quia debet esse par conditio ludentium, nisi alter sciens conditionem socij cedat iuri suo, vt tenet Diana, p. 1. tr. 8. resol. 66. & infra citandi; nam scienti, & consentienti non fit iniuria. Quod contingit, ait Diana, quando alter, qui habet maiorem pecuniam, nouit inæqualitatem pecuniæ alterius, quo in casu asserit, si ille, qui habet maiorem summam, totam illam exposuerit vnica sponsione, posse illum, qui habet minorem, totam illam lucrari, quia ita ait vsu receptum esse, quod quidem si ita est, admitto, aliter enim de iure, puto tantum posse lucrari, quantum habet, & talem esse intentionem exponentis maiorem summam, sicque videtur communiter receptum, & procedit nostra sententia. Ita Trullench.

2. Sed Lugo de iust. tom. 2. disp. 21. sect. 1. n. 51. putat vsum inter lusores esse in contrarium, & sic testatur de praxi non posse collusorem lucrari capitale maius, sed minus. Itaque cum resolutio huius dubij pendeat à consuetudine ludentium, standum est illi, mihi enim de consuetudine affirmatiua testati sunt, quod negant alij.

3. Certum est tamen quòd in tali casu si velint celebrare contractum fortunæ, exponendo scilicet se fortunæ, exponant sua restantia siue maiora, siue minora, neutri constando, quale restans maius sit, tunc quilibet licitè lucratur integrum restans alterius, licet maius sit; sicut licitè quis exponeret pecuniam suam contentam in marsupio incluso pro pecunia contenta in crumena alterius committendo se fortunæ, quando neutri constaret, quæ esset maior summa. Ratio, quia vtriusque contractus est æqualis, & vterque periculo lucris, aut iacturæ exponitur. Et ita docet Sanchez in *Opusc. 10. 1. lib. 1. c. 8. dub. 18. n. 12.*

RESOL. LVIII.

An possit ex pacto ludens pro se, & pro alio perdere minus, quam lucrari, v. g. vt si perdidit, soluat dimidium perditii, si verò lucratus fuerit, portat tertiam partem lucris?

Et an hoc pactum sit iustum? Ex p. 7. tr. 9. Res. 36.

§. 1. **V**T, si verbi gratia, quis ludit pro se, & pro altero, sic paciscatur cum illo vice cuius ludit, scilicet, vt si perdidit soluat dimidium perditii: si verò lucratus fuerit, portet tantum tertiam lucris partem, sit hoc pactum iustum. Et ad hoc dubium duabus Conclusionibus respondet Sanchez in *Opusc. tom. 1. lib. 1. c. 8. dub. 23. n. 2. & 3.* Prima conclusio, si ludus sit prohibitus, & sic pœnæ subiectus, nec fecisset pactum, vt alter vice cuius luditur, soluat dimidium pœnæ, iustus est contractus, quia exponit se ludens periculo dandi pœnas legis, quas solus, qui ludit perfert, & alter vice cuius ludit, non tenetur ad aliquam partem pœnæ soluendam, nisi de hoc fecisset pactum. Si tamen qui pecunias amisit, reperat coram iudice, & iudex iubeat restitui, tenetur qui partem lucris portauit restituere, quia hæc non est propriè pœna, sed restitutio lucris ludo acquisiti, quod alter habet ius repetendi. Ita Sanchez ex Alcozerio.

2. Sed Dominus meus Cardinalis de Lugo de iust. tom. 2. disp. 31. sect. 2. n. 52. obseruat sæpè excusari posse pactum hoc ab iniustitia, quia in societate, qui operam & industriam apponit, & rursum dimidiū capitalis, plus debet de lucro participare, & minus damni sentire, cum semper amittat operam, & industriam. Potest ergo contingere, quod opera, & industria Petri in ludo digno sit tota illa retributione, v. g. in ludo pilæ strenuè partes suorū sociorū tueatur, qui meritò, vt illū sociū habeant, possunt

Quæ hic est Res antecedi & infra in Res. 79.

possunt hanc illi indulgentiam concedere Sæpè etiam ex liberalitate donantis hoc proueniet: solet enim communiter is, cuius nomine alius lusit, donare partem lucri ludenti retributione gratuita, licet nihil in iactura debuisset participare: quare non est facile pactum illud vniuersaliter damnandum.

RESOL. LIX.

An si tantum perdas cum aliquo, quantum illi ob fraudes debebas restituere, v. g. centum, possis debitum compensare, & liberari ab illa restitutione?

Et in corpore huius Resolutionis decisum inuenies, quomodo hoc intelligendum sit, si cum alio diuerso perdas, vel cum eodem in eodem ludo: & quid si in alia die cum eodem, & in eodem ludo. Ex p. 7. tr. 9. Ref. 51.

§. 1. **H**Oc dubium pertractat Sanchez in *Opusculo*. 1. 1. lib. 1. cap. 8. dub. 20. per multas conclusiones, quas detinuit Cardinalis de Lugo de *iust.* 10. 2. disp. 31. sect. 2. §. 2. n. 39. Itaque cum ipso ego assero, certum esse si cum alio diuerso perdas; vel cum eodem, in eodem ludo, sed alia die, te non liberari à restitutione faciendâ; quia hic ludus secundus est alius contractus diuersus in quo ille alius iustè lucratur, & vi cuius debes soluere nouum debitum: non ergo potest satisfieri vnica solutione duplici debito diuerso. Difficultas est, quando in eodem ludo perdis cum eodem id, quod per fraudem iniustè lucratus fueras. Armilla v. *Ludus*, n. 7. negat esse amplius obligationem restituendi, quia lucrum dicitur, quod in fine ludi reportatur, quod Sanchez dicit probabile, dub. 19. n. 5. & placere alijs viris doctis. Contrariū tamen verius est, vt fatetur idem Sanchez cum alijs. Ratio autem est; quia singulæ sortes, & commissiones sunt diuersi contractus independentes à præcedentibus, in quibus denudè vterque ludens subit nouum periculum; quare ille, cui iam debebas ex delicto restituere, acquirat nouum ius lucrandi; & per consequens acquirendi aliquid vltra id quod aliunde ei debebatur: alioquin postea posset solum perdere, & nihil lucrari, cum solum posset acquirere nouum titulum ad id, quod iam sibi debebatur. Confirmatur, quia si clam accepisses ab eo inter ludendum aliquam pecuniæ partem, quam postea ipse lucraretur, non liberareris ab obligatione restituendi ob furtum præcedens: ergo idem dicendum est in casu nostro; quod enim per fraudem abstulisti, furatus es, & debet restitui; nec potest vnica solutione duplici diuerso debito satisfieri. Quod autem dicitur lucrum esse solū, quod manet finito ludo, habet solū locum in filiofamilias, qui ex consensu patris censetur habere facultatem exponendi iterū ludo lucrū, donec omninò absoluitur.

RESOL. LX.

An qui in ludo latruncolorum, Italicè Discacchi promissit dare, vt vulgò dicitur Saccomatto compedina, possit lucrari si dederit cum pedite, Italicè cum Pedina, facta Regina? Ex p. 7. tr. 9. Ref. 49.

§. 1. **M**ulti cum Panormitano affirmant, si promissio fuit facta cum certo pedite, secus si generaliter. Sed contrarium est verius, quia licet si facta promissio cum certo pedite, tamen ex quo est Regina, & aliter ducatur Regina, quam pedes, promissio non verificatur. Et ita docet Alcozer *tr. de ludo*, c. 20. Bartholomæus à Sancto Fausto in *Speculo Confess.* disp. 32. q. 32. Sanchez in *Opusculo*. 1. 1. lib. 1. c. 8. dub. 12. n. 16. vbi sic ait. Qui in latruncolorū ludo, Hispanè *juego del Aliebrez*, promissit se victurum, Hispanè *dar mare*, cum pedite latrunculo, Hispanè *peon*, non adimplet promissionem

vincendo cum pedite latrunculo facto latruncolorum domina, Hispanè, *con peon hecho dama*, siue id promissit facere cum aliquo pedite latrunculo in genere, siue cum aliquo designato. Ratio est, quia victoria acquisita non est cum pedite, sed cum domina, & ita non potest lucrari. Ita Sanchez cui etiam adde Molfesium in *summ. tom. 2. tract. 12. c. 21. n. 47.*

RESOL. LXI.

An prohibitus ludere, si ludat conuinuatè per noctem cum quinque, committat quinque peccata mortalia?

Ex quo inferitur Confessarium existentem in peccato mortali, & plures confessiones eodem tempore excipientem, vnum tantum peccatum committere. Ex p. 4. tr. 4. & Misc. Ref. 45.

§. 1. **A**ffirmatiuam sententiam docet Castrus Paulus in *opere moral.* 10. 2. tr. 2. disp. 3. punct. 3. n. 7. quia ad multiplicatam personarum multiplicantur actiones, neque vnà cum alia vnum efficiunt: quis enim dicit administrationem Sacramenti Petro factam vnum componere posse cum administratione facta Ioanni, & idem est de ludo, qualibet enim ex his actionibus omninò independens est ab alia in esse peccati, & totam in suo genere malitiam completam habet, sicut habet fornicatio cum diuersis personis. Ita ille, satis quidem probabiliter.

2. Sed contrariam sententiam non minùs probabilem esse puto, quam tuetur Azorius *tom. 1. lib. 4. c. 4. in fin.* quem citat & sequitur Sancius in *selectis disput.* 6. n. 1. vbi probant, quod qui per totam noctem cum pluribus ludit, semel tantum luisse videtur, quia licet illi actus numero sint distincti, in genere tamen moris pro vno actu habentur. Vnde Confessarium existentem in peccato mortali & plures confessiones eodem tempore excipientem vnicum tantum peccatum committere docuerunt Fagundez & Rodriquez, quos ego citavi in *3. p. tr. 4. resol. 67.*

3. Ex his ego præteritis diebus consului iuuenem, qui ex voto non poterat ludere, cum per diem continuatè lussisset cum quatuor in ludo taxillarum, non quatuor, sed vnum peccatum mortale commisisse.

RESOL. LXII.

An lusor, qui iurauit non repetere pecunias lucratas in ludo prohibito, possit petere relaxationem huius iuramenti?

Et notatur, si tantum liberaliter promittat se nunquam repetiturum, non posse petere.

Et quid, si solum iurauit soluere, non autem exclusit repetitionem? Ex part. 7. tr. 9. Ref. 26.

§. 1. **N**egatiuè respondet Faustus in *Speculo Confess.* disp. 31. q. 15. n. 2. Rebellius p. 2. lib. 12. q. 8. Lef. lib. 2. c. 26. dub. 4. & Molina de *iust.* 10. 2. tract. disp. 515. numer. 7. putant enim iuramentum in nostro casu relaxari non posse sine consensu eius cui factum est, quia factum est in eius commodum absque vi, fraude, vel iniuria, ac proinde acquisitum est illi ius quo iniustus spoliari non potest. Lessius verò inquit relaxari non posse si solum iurauit soluere, non autem exclusit repetitionem, quia tale iuramentum non confirmat contractum, cum non excludat priuilegium legis, quo repetitio conceditur. Si autem iurauit soluere, & non repetere, vel saltem ea mens eius fuit, licet non expresserit, tenet relaxari non posse eo iniusto cui præstitum est, nisi vis, aut fraus interuenerit: secus est de iuramento soluendi vsuras, quod per iniuriam extortum est, & nullum

Suprà h. le-
ge doct. a
Ref. 1. 1.
seq. & auu
eius ne &
in tract. bi
dicta R.
nunc cap-
posita
multis iis
Ref. lat. ni
doctrin
inuenie pra
solatio
huius casu
Soluere
qui no
quod p
in nocte
& restit
commis
dub. 3.
6.
& An
tr. 7. Re 6
& in is
Ref. &
positis in
annor. In
Ref. 43. lib
etiam i Ref
25. §. H
vsque. in
aliis ei
not.

nullum ius contulit usurario. Sotus etiam ait nisi magna esset bonorum iactura, non posse eum, qui legis beneficio renunciauit, petere relaxationem vel dispensationem.

2. Sed affirmatiuam sententiam communiter tenent Doctores, & quod post solutionem possit repetere patet, quia qui iurat soluere, renunciat quidem actioni, quam habet non soluendi: sed non actioni, quam habet repetendi post solutionem; neque enim iurauit se non repetiturum, sed se soluturum.

3. Probatum verò id licite fieri, quia relaxatio hæc in nullius præiudicium est; iurans enim tunc tantum tenetur ex virtute Religionis ratione iuramenti præcisè. Nam iuxta probabiliorē sententiam, iuramentum cadens supra promissionem, aut contractum nullum, non facit contractum validum in materia iustitiæ, ac proinde is, cui factum est iuramentum, nullum acquisiuit ius ad rem promissam.

4. Quod verò possit, etiam ante solutionem petere relaxationem iuramenti, etiam videtur probabile. Quia enim iuramentum illud sit de soluendo pretio, quod beneficio legis potuisset non soluere, & quod iudicis sententia, si de solutione constet, auferendum est à lucrante; optimè potest, qui iurauit, iuramenti relaxationem ante solutionem petere, neque hoc proprie censetur esse in præiudicium tertij; quia ob transgressionem legis expositus est lucrans huic expoliationi, præsertim quia, cum is, qui iurauit, possit post impletum iuramentum repetere, quod soluit, illi non censetur præiudicare, si per relaxationem iuramenti ab obligatione soluendi liberari procuret, atque hoc modo existimo probari, ac defendi debere hanc opinionem.

5. Ad argumentum verò Molinæ, de eo, qui curauit soluere usuras, non videtur facere ad rem nostram, quia, qui accepit usuras, non potest eas iuste retinere quippe qui non acquirit dominium, ac proinde nihil mirum, quod possit peti relaxatio iuramenti soluendi usuras; at in nostro casu, qui lucratus est potuisset iuste accipere, & retinere pretium solutum. Ergo, &c. Et idem hæc omnia docet Dicastillus *de iust. lib. 2. tract. 18. disp. 3. dub. 3. n. 29 & seq.* Salas *tract. de Ludo, dub. 26. n. 8.*

6. Notandum est etiam Sotum *de iust. lib. 4. q. 5. a. 2.* & Azorium *p. 3. lib. 5. cap. 24. q. 7.* docere, si liberaliter promittat se nunquam repetiturum; non posse repetere, quia cessit iuri suo, & lex, quæ dat repetitionem est facta in gratiam, & beneficium perdentium, licet autem unicuique iuri, & facultati sibi concessæ renunciare.

7. Oppositum tamen videtur verius: nam si solum renunciauit simplici verbo, absque iuramento, se non usurum beneficio legis concedentis ei repetitionem, tunc in conscientia poterit repetere, vel retinere sibi pecuniam amissam, simplex enim cessio non priuat hominem iure, quod lex ei tribuit in fauorē Reipublicæ, alioquin facillimè omnis vis legis redderetur inanis, & frustratoria, vt docet Rebell. *p. 2. de oblig. lib. 1. 2. 7. 2.*

R E S O L. LXIII.

An qui vouit non ludere, possit adhuc ludere ludo honesto? Idem est dicendum de iuramento.

Et quid, si iuramentum sit de non ludendo cum certa, & determinata persona, vel in domo certa, vel determinato ludo, an dictum votum obliget? Ex p. 7. tr. 9. Ref. 56.

§ 1. R Espondet Nauarr. *lib. 7. cons. tit. de voto, cons. 16.* votum de non ludendo (idem est de iuramento) quatenus includit ludum honestum, qui opus virtutis est non obligare; quia est contra bonos mores. Quod verissimum est. Ratio assertionis constat, eamque expressè tradit Aristoteles *2. Ethicorum, c. 7. & 4. Ethic. c. 5.* vbi ait: quod sicut ludo excedere vitium est, ita & in eo deficere est vitiosum; moderatè autem eo vti est vir-

tus, ibique appellat duros & agrestes eos, qui nec ridiculum aliquid dicunt, nec aliorum moderatos ludos recipiunt. Et ita etiam docet Dicastillus *de iust. lib. 2. tract. 8. disp. 1. dub. 2. n. 15.* Dico igitur, votum non ludendi intelligi de ludo illicito, non verò de licito, qui recreationis gratia suscipitur, nisi aliter coniciatur de iurantis, aut vouentis intentione. Ratio est, tum quia hæc videtur esse benigna intentio iurantis, aut vouentis; tum quia iuramentum est restringendum, vt quantum fieri potest minus obliget, nam vbi agitur de obligatione contrahenda, stricta interpretatio facienda est, *c. 1. de iurcur. in 6. & l. quidquid adstringenda, ff. de verb. oblig.*

2. Dixi, nisi aliter constet de iurantis, aut vouentis intentione, nam si constet iurantem, aut vouentem se voluisse obligare ad abstinendum à ludo licito, tenebitur ex vi iuramenti & voti abstinere: nam quamuis ludus honestus causa recreationis susceptus, sit actus virtutis Eutrapeliæ, nihilominus eius ommissio est materia voti, & iuramenti, vt patet à simili de matrimonio, quod quamuis licite contrahatur, eius tamen ommissio est perfectior, & melior, consequenter validum est votum & iuramentum de non nubendo, vt potè factum de meliori bono. Et ita docet Sanchez *in sum. tom. 1. lib. 3. c. 18. n. 2. & 3.*

3. Et idem Caspensis *in Curs. Theol. tom. 2. tract. 18. disp. 8. sect. 3. n. 26.* sic ait: Obserua eum, qui fecit iuramentum, vel votum absolute, de non ludendo amplius, obligari ad abstinendum à ludo, etiam modicæ quantitatis, si id expressit, vel saltem intendit: quia quamuis prædictus ludus sit actus virtutis, votum tamen vel iuramentum emissum de abstinendo ab eo, est validum; cum sit de potiori bono: sicut votum de abstinendo à matrimonio validum est, licet matrimonium sit res bona & Sacramentum: si autem finis iurantis sit vitare iacturam, & prodigalitem pecuniæ; tunc ex quantitate pecuniæ ludo expositæ, iudicanda est culpa ludi, an sit venialis, aut inortalis: si denique iuramentum sit de non ludendo cum certa & determinata persona, vel in domo certa, vel determinato ludo, hæc iuramenta non obligant cum sint de re indifferenti, nisi ex tali ludo, vel cum tali persona, aut in tali loco, aliqua occasio peccati, vel amissionis maioris summæ pecuniæ, timeatur: tunc enim materia talium iuramentorum; iam non maneret indifferens. Ita Caspensis.

Sup. hoc in Ref. 65. §. vlt.

R E S O L. LXIV.

An qui vouit non ludere, possit ludere per alios tradendo eis nummos, & colludentes aspicere?

Et an hic sit periurus si nomine alieno ludat?

Et an qui vouit, vel iurauit non ludere, possit sponsones facere in ludo, quod vulgò dicitur Atrauerfar en el juego? Ex p. 7. tract. 9. Ref. 57.

§ 1. R Espondeo affirmatiuè dum tamen non constat de contraria intentione, quia etsi finis voti aut iuramenti, sæpè in hoc euentu inueniatur, sæpè enim similem temporis iacturam facit assistens ludo, & sæpè similem pecuniarum propriarum iacturam; dum alter nomine ipsius ludit, oriunturque eadem discordiæ, at non sufficit eundem finem concurrere, nisi res gesta comprehendatur verè, & proprie sub materia promissæ. At hic non verè dicitur ludere, ac proinde hæc traditio nummorum, vt alter nomine tradentis ludat, non comprehenditur sub materia per iuramentum, aut votum interdicta. Quare non placet, quod dicunt Fulgosius, & Arimino, quos refert, & sequitur Salsedo *in addit. ad practicam Bernardi Diaz c. 70. sine.* dicentes, hunc fore periurium, si nomine alieno ludat.

Sup. hoc in Ref. seq. §. 1. ad lin. 7.

2. Hinc deducitur, iurantem non ludere, posse sponsones in ludo facere. Quod vulgò dicitur, Atrauerfar en el juego.

Sup. contengo in hoc vers. ibidem, in princ. & in §. 2. Sup. hoc ibidem, §. 1. ad lin. 6.

de In-
de do-
in Ref.
ex Ref.
o vlt.

en il iuego, quia hoc non est verè ludere, etsi finis abstinendi à ludo sapè in hoc casu quoque concurrat. Et hæc omnia docet Sanchez. *in summ. tom. 1. lib. 3. c. 18. n. 7.* & Bonac. *in Decal. disp. 4. q. 1. punct. 16. n. 5.*

RESOL. LXV.

An qui vouit non ludere, possit ludere nomine alterius? Et an in tali casu possit sponiones facere, vel tradere pecuniam alteri ad ludendum suo nomine, & aspicere socium ludentem?

Et an si aliquis vouit non ludere cum determinata persona, si ludat cum aliis, an sit licitum ludere etiam cum illa: Ex p. 7. tr. 9. Resol. 58.

Sup. contem-
tis in hoc §.
in Ret. prae-
terit. per to-
tam.

§. 1. **N**egatiuè respondet Bonac. *ubi supra in Decalog. disp. 4. q. 1. punct. 16. n. 5.* ubi sic ait: Hinc colligi potest qui iurauit absolute non ludere, non solum non posse nomine proprio ludere, verum neque alieno. Ratio est, quia ludus factus nomine alieno est propriè ludus, potest tamen facere sponiones, quia non sunt propriè ludus; possit etiam tradere pecuniam alteri ad ludendum suo nomine, & inspicere socium ludentem, quia non emisit votum de non tradenda alteri pecunia, vel inspiciendis ludentibus, sed de non ludendo. Hoc tamen intelligendum est, nisi aliter colligatur de mente iurantis. Ita ille.

2. Sed quando non constat ex coniecturis, an votum, vel iuramentum non ludendi obliget iurantem ad non ludendum per semetipsum nomine alterius, existimo posse vouentem nomine alterius ludere. Et ita docet Sanchez *in summ. tom. 1. lib. 2. c. 58. n. 6.* ubi late explanat finem vouentis, & coniecturas, quæ indicant eius mentem fuisse in emittendo voto, abstinere se etiam à ludo nomine alterius; ad illum omninò quando casus occurrerit.

3. Nota tamen hinc obiter, quod si aliquis voueret non ludere cum determinata persona, vel propter nimiam peritiam, vel propter fraudes, quibus vititur, vel ad tollendas rixas; si ludat cum aliis, licitum est etiam ludere cum illa, nullo respectu illius vtrunque, ludo reportato, & ut vulgò dicitur. *Non si tirando tra loro.*

RESOL. LXVI.

An votum pœnale obliget prima vice ad pœnam, v. g. quis absolute vouit se non lusurum vel non ludere sub certa pœna 10. aureorum, peregrinandi Romam, Ierusalem, aut ingrediendi Religionem, vel exorbitantis elemosynæ, &c? Ex p. 4. tr. 14. & Misc. Ref. 181.

Sup. hoc in
Ref. seq.

§. 1. **H**ic casus erit frequentissimus, maximè in Sicilia, ubi tam facile emittuntur vota; & negatiuè respondet Sanchez. *in summ. tom. 1. lib. 4. c. 22. n. 21.* putat enim obligare pro semper, nam, v. g. qui absolute vouet se non lusurum, non pro sola prima vice obligatur, sed semper: ergo nec qui vouit aliquam pœnam si luserit, vel non ludere sub certa pœna obligabitur sola prima transgressione ad pœnam, cum pœna accessoria sit illi actui tanquam principali, & idè eius naturam debet sequi.

2. Sed his non obstantibus, si spectatis omnibus circumstantiis dubium maneat de intentione vouentis, an fuerit in perpetuum sibi interdicere peccandi facultatem sub proposta pœna, tale votum obligare tantum pro prima vice, probabiliter docet Layman *in Theol. moral. lib. 4. tract. 4. c. 5. n. 4.* quia cum de obligatione voti agitur, benignior pars in dubio est amplectenda, & idè hanc sententiam docet etiam Sà post Romanam correctionem *v. Votum, n. 26.* ubi sic asserit. Vouens se

aliquid facturum, si contingat fortè peccare, intelligitur de prima vice, nisi intendisset expressè, quoties peccasset. Ita ille, & Ego.

3. Notandum tamen quòd etiam stando in opinione Sanchez limitanda, secundum ipsum erit in casu, quo pœna grauissima esset, & quæ iterari non solet, nam tunc votum illud pro sola prima transgressione obligabit: ut si quis vouisset non ludere sub pœna peregrinandi Ierosolymam, aut Religionis, aut exorbitantis elemosynæ. Quare si violato voto talis, v. g. ingrederetur Religionem, quæ fuit pœna, & tempore Nouitatus ex iusta causa exiret, sic iam voto pœnæ satisfecisset, etsi iterum incidere, non obligaretur amplius ad illam pœnam, & sic de pœna peregrinationis & elemosynæ exorbitantis dicendum erit, nisi aliter constaret de expressa vouentis intentione.

RESOL. LXVII.

An qui vouit non ludere sub pœna centum aureorum, teneatur toties soluere, quoties luserit: vel si vouit peregrinationem Romam, Religionem ingredi, elemosynam facere, &c?

Et quid, si votum sit de vitando ludo, & casu, quod illud non vites te subiturum talem pœnam, maior est difficultas, an de sola prima vice votum pœna debeat intelligi? Ex p. 7. tr. 9. Ref. 60.

§. 1. **D**E hoc casu tractauit in p. 4. tract. 4. ref. 181. & clarè de illo agit Castus Palus *tom. 3. tr. 15. disp. 1. punct. 18. n. 6.* cuius verba, quia casus sæpius occurrit, non grauabor hinc per extensum apponere: sic enim ait. Tertio dubitabis, an quoties violas votum, seu materiam in cuius obseruationem votum pœnale emisisti, pœnam incurras: vel tantum illam incurras prima vice? v. g. promisisti, si luseris, peregrinationem Romam, Religionem ingredi, elemosynam facere, dubium est; an ad multiplicationem delicti multiplicanda sit pœna?

2. Negat Emmanuel Sà *in summ. v. Votum, n. 26.* in vtraque editione. Ratio esse potest, quia pœnæ multiplicandæ non sunt absque manifesta ratione, neque obligatio voti in casu dubio extendenda est. Sed positis supradictis verbis est satis dubium, te velle obligari ad pœnam illam subeundam, quoties luseris. Quia solum ex illis colligitur, te velle obligari ad illam pœnam subeundam, si de facto luseris, quod vnica vice completur. Ergo sic est interpretandum. Et confirmo cum voues absolute vigilia alicuius Sancti ieiunare, de prima vigilia sequenti tantum intelligitur, nisi aliquod vniuersale signum addas. Ut tradit Sanchez *lib. 4. sum. c. 14. n. 20.* Bonacina *disp. 4. q. 2. punct. 5. §. 1. n. 5.* Ergo similiter votum de pœna subeunda, si luseris, de primo ludo videtur intelligendum. Quia voti obligatio extendenda non est. Quod quidem satis probabile esse censeo quando solum est votum de subeunda pœna in casu ludis, non tamen est votum de ludo vitando. Consentit Layman *lib. 4. tr. 4. c. 5. concl. 2. in fine.*

3. At si votum sit de vitando ludo & casu quo illum non vitaueris te subiturum talem pœnam, maior est difficultas: an de sola prima vice votum pœnæ debeat intelligi? Negat Sanchez *c. 22. num. 21.* & Layman *sup. concl. 1.* Mouentur: quia votum illud pœnale est accessorium voto non ludendi: sed votum non ludendi non est de sola prima vice. Ergo neque illud votum pœna subeunda debet esse. Et confirmo, votum pœnæ assumi ad te continendum à ludo: sed intendis, non solum semel, sed in perpetuum te à ludo continere. Ergo votum pœnæ non vnico ludo, sed omnibus annexum est.

4. Dices, ex eo quod votum pœnæ accessorium si voto non ludendi, non inde inferitur pœnam multiplicandam esse pro qualibet voti transgressione. Potest enim

Quæ
Rel. ar.

enim sub vna singulari & inuitabili pœna promitti perpetua ludi vitatio, & tunc illa pœna sic promissa te continere potest in perpetuum à ludo, dum illam non contrahis. Esto post illius incurfionem cesser.

5. Ob hanc rationem existimo, si pœna, quam per votum promittis, grauissima fit, quæque iterari non solet, qualis est religionis, peregrinationis Romanæ, Ierofolymitanæ; aut exorbitantis eleemosynæ de prima vice tantum votum intelligendum esse. Sic expressè Sanchez d.c. 22. n. 21. De alijs verò pœnis moderatis verius est cuiuslibet transgressioni suam pœnam correspondere, ad illamque subeundam te obligare velle. Quia hac ratione efficacius te à delicto præferuas, & in bono contines. Hucusque Palaus: vide etiam me ipsum *vbi sup.* & me citato Trullench in *Decal. to. 1. lib. 2. dub. 26. n. 10.*

RESOL. LXVIII.

An in voto, & iuramento non ludendi detur paruitas materia?

Ex notatur in voto pœnali non incurri pœnam, quando transgressio est leuis. Ex p. 5. tr. 5. Ref. 38.

§. 1. **A**liqui tradunt iuramentum, vel votum non ludendi intelligi de ludo illicito magnæ quantitatis, & non de licito modicæ quantitatis, qui ratione honestæ recreationis exercetur, quare censere videntur expressè nullam reperiri culpam in ludo hoc contra id votum, vel iuramentum. Imò censent iuramentum, vel votum abstinendi ab hoc ludo modico fore irrita, quia cum ille ludus honestus sit actus virtutis eutrapeliæ, teste D. Thom. 2. 2. 7. 108. a. 2. in corp. iuramentum, vel votum abstinendi ab hoc ludo essent contra bonos mores, & actum virtutis, ac proinde essent irrita Ita Nauarrus in *manuali*, c. 12. n. 11.

2. Sed circa præsentem. quæstionem sequenda est opinio Sanchez in *summ. tom. 1. lib. 3. c. 18. n. 2. & 3.* vbi ponit duas conclusiones. Prima conclusio. Si iurans, vel vouens intenderit se obligare ad abstinendum à ludo modicæ quantitatis, & qui aliàs secluso voto, vel iuramento esset actus virtutis, votum & iuramentum essent valida, ac perpendendum esset ex obiecti quantitate an transgressio esset mortalis, an venialis, vt contingit in transgressione aliorum votorum, vel iuramentorum. Secunda conclusio, quando non constat de expressa vouentis, seu iurantis intentione, ea ex ipsius sine perpendenda est, si enim iurans fuit priuare se temporali illa ludi delectatione, quo peccata sui puniret, aut mens diuinis tractandis aptior esset, tunc quicumque ludus siue magnæ, siue modicæ quantitatis, siue magno, siue modico tempore durans, comprehenditur sub eo iuramento, & tunc quantitas ludi ad discernendum an fractio sit mortalis, necne, minime spectanda est ex pecuniæ ludo expositæ quantitate, sed ex illius recreationis ex ludo perceptæ duratione. Si enim modico tempore dureret, recreatio modica est, & idè sola erit venialis culpa: si autem ludus tempore multo dureret, erit culpa mortalis, et si nulla pecunia ludo exponatur, quia iurans ad solam ex ludo voluptatem capiendam attendit. Quod si finis iurantis, vel vouentis fuit vitare iacturam temporis in ludis consumpti, vt Deo, vel alijs negotijs vacaret, tunc etiam non est perpendenda pecuniæ quantitas, sed temporis in ludis expensis, & quando modico tempore luderetur, nec probabile periculum esset ita in ludo inualescendi, vt diu protraheretur, credo nec culpam venialem esse. Sicut dicimus statim de ludo paruæ quantitatis, quando finis fuit prodigalitas pecuniæ vitanda. Quia sicut ibi est prodigalitas pecuniæ finis, ita hinc est prodigalitas temporis; nec prodigalitas temporis eiusve iactura dicitur, quando modico tempore recreationis causa luditur: si autem aliquantulum in tempore excedatur absque

prædicto periculo erit culpa venialis; si verò magna sit mora, vel prædictum periculum adfit, erit culpa mortalis; si finis sit vitare iacturam pecuniæ, & prodigalitatem, tunc ex pecuniæ ludo expositæ quantitate diiudicanda est culpa ludi. Et in hoc casu est vera sententia quæ asserit ludum modicæ quantitatis non esse culpam etiam venialem, addendo tamen, nisi probabile periculum ita incalescendi in ludo sit, vt magna pecunia prodigatur. Et ratio est, quia in virtute talis actus non includitur voluntas vitandi ludi in ea modica quantitate, si autem magna pecuniæ quantitas ludo exponatur, vel id probabile periculum subiit, erit mortale. Sicut autem prodigalitas non est absoluta, sed respicit prodigentis facultates, ita hæc parua, vel magna quantitas mensuranda est penes ludentis facultates, quamuis concedendum sit aliquam quantitatem paruam esse, vt respectu cuiuscumque non constituat mortale, & aliquam ita magnam vt respectu cuiuscumque mortale efficiat: quod prudentis arbitrio relinquendum est. Si autem finis sit vitare occasionem auidius instandi ludo spe iacturæ refarciendæ, aut lucri maioris acquirendi, quod vulgò dicimus, *Por no picarno en el juego*, ex occasione hac sic instandi attendenda est ludi quantitas. Similiter si finis sit vitare discordias cum domesticis, vel cum coludentibus, aut blasphemias, aut periuria, aut alia peccata ex ludo oriri solita ex occasione horum peccatorum ludenti data ex ludo perpendenda est hæc quantitas ad discernendam eius culpam. Hucusque Sanchez, cuius verba per extensum ponere volui, quia casus potest frequenter accidere, & ex his possunt Confessarij decernere, quando talis ludus sit mortalis, vel venialis.

3. Non desinam etiam hinc adnotare Merollam *to. 1. disp. 1. c. 2. coroll. 5. n. 60.* docere in voto pœnali non incurri pœnam quando transgressio est leuis, vt si quis voueat aliquam pœnam si Sacrum non audiat, vel si ludat, aut si voueat audire Sacrum, vel non ludere sub aliqua pœna, non incurrit pœnam, si materia ludi sit modica, vel si modicam Sacri partem amittat, quam ego probabilius puto esse vsque ad Euangelium inclusiue, vt alibi probatum est.

Alibi in Ref. quæ nunc est in to. 2. tr. 3. Ref. 20. §. 1. &c.

RESOL. LXIX.

An qui vult non ludere sub pœna, vt non possit dispensari nisi à Summo Pontifice, possit adhuc ab Episcopo absolui? Ex p. 7. tr. 9. Ref. 59.

§. 1. **H**oc dubium nouissimè terigit Trullench in *Decal. tom. 1. lib. 2. c. 11. dub. 5. n. 2.* vbi sic ait. Hinc constat solutio illius difficultatis, quæ quæritur vtrū vouentes, vel iurantes, v.g. se amplius non lufuros sub pœna, vt si luserint, non possint ab illo absolui, vel dispensari, quam Summus Pontifex nimirum, adhuc hoc voto non obstante, posse ab Episcopo absolui, aut dispensari, quia huiusmodi votum non est de reseruatis Pontifici, & sic non aufert iurisdictionem Episcopis, & sic videtur esse de re impossibili: Hucusque Trullench, qui citat Sanch. & Bonac. quibus Ego etiam adhaereo.

Sup. hoc in tom. 4. tr. 3. Ref. 81. post med. vers. Et ita. & ibi sup. hoc etiam ex vi Cruciatæ.

RESOL. LXX.

An qui habet potestatem dispensandi in votis, possit dispensare cum habente votum non ludendi?
Et an hoc votum, vel iuramentum de non ludendo possit dispensari hac sola causa, quia vouens, vel iurans magnum desiderium, & tentationem patitur ludendi?
Et an tale votum, vel iuramentum possit commuari in rem meliorem, vel aequè bonam, & Deo gratam per Episcopum, siue per alium ex privilegio habentem auctoritatem commutandi?

hoc sup. doctri. Ref. 63. fra ex 70. §.

Et qui ludo licito, & in parua quantitate ludit animo recreandi causa an faciat contra votum, vel iuramentum non ludendi? Ex p.7.tr.9.Ref.55.

§.1. **L**opez p.2.c.3. q.7. obseruat Pium V. cōsultum voluisse super tali casu dispensare, quia nulla videtur causa dispensandi. Sed ego affirmatiuā sententiā adhæreo, quia potest in aliis dispensare, ergo etiam in hoc, quamuis enim non possit auferre malitiam illiciti ludi, nihilominus subtrahere potest occasionem committendi peccatum, quod propter voti obligationem solet committi ab eo, qui affectum, propensionem, & inclinationem habet ad ludum. Quare potest superior in prædicto casu dispensare, subsistente iusta causa; qualis videtur subtractio occasionis peccandi mortaliter in eo, qui assuetus est mortaliter peccare ludendo contra votum. Magna tamen in hac re opus est prudentia, vt colligi potest ex facto Pij V. Et ita hanc sententiā docet Bonacina *de restit. disp. 2. q. 3. punct. 1. n. 20.*

2. Nota tamen quod huiusmodi votum, vel iuramentum non potest dispensari hac sola ratione; quia vouens, vel iurans magnum desiderium, & tentationem patitur ludendi, quia ista non est causa iusta vt dispensentur, & sine iusta causa iuramentum iustum, vel votum de re graui factum dispensari non potest. Et ita docet Faust. *in Spec. Confess. disp. 3. q. 16. n. 2.* qui tamen addit, quod tale votum, vel iuramentum potest in rem meliorem, vel æquē bonam, ac Deo gratam per Episcopum, siue per alium ex priuilegio habentem auctoritatem commutandi, commutari; licet malitia illiciti ludi per hoc non tollatur.

Sup. hoc latè
sup. in Ref.
63. & 68.

3. Obseruandum est etiam hinc, quod qui ludo licito, & in parua quantitate ludit animi recreandi causa non facit contra votum, aut iuramentum de non ludendo. Ratio est, quia tale iuramentum, vel votum de ludo illicito, & in magna quantitate intelligitur. Ita Lopez *ubi supra*, cum Nauarr. *in Man. c. 12. n. 11.* & aliis. Sed de hoc latius in sequenti Resolutione.

Quæ hinc est
suprà 63.

RESOL. LXXI.

An sint liciti contractus, qui dicuntur vulgò Scomense?

Et an omne sponsione acquisitum, non sit obnoxium restitutioni, nisi per accidens? Ex p.7.tr.9.Ref.61.

§.1. **Q**uia sponsio est contractus valde affinis ludo; ob id de sponsionibus aliquid agendum existimaui. Aliqui tenent esse turpe lucrum, non tamen restitutioni obnoxium, quod videtur colligi ex *leg. solenn. & seq. ff. de alea usu*. Sic tenet Syluester *v. Ludus*, q.6. Gabriel 4. *dist. 15. q. 13. a. 3. dub. 8. D. Antoninus 2. part. tit. 1. c. 23. §. 9.* Sed ego assero, sponsiones per se esse licitas, quia nullo iure prohibentur, nec naturali, quia in sponsione nihil reperitur rationi dissonum: nec positivo, quia nullo tali prohibentur. Imò videntur approbata iure legis, si quis ita stipulatus fuerit. *ff. de verb. oblig. & legis si pater, C. de inoff. test. in lege autem solent, & in sequenti. ff. de alea usu*, tantum reprobatum sponsio; quæ fit circa certamina corporis, causa odij, vel æmulationis, vel libidinis, & non causa exercendi vires corporis. Imò omnes conueniunt sponsione acquisitum non esse obnoxium restitutioni.

2. Dixi per se, quia sponsio per accidens potest esse illicita, vt ratione scandali, vel periculi alterius peccati, vel alterius circumstantiæ contra rationem. Imò acquisitum sponsione potest etiam per accidens esse obnoxium restitutioni, vt si facta sit cum eo, qui non potest validè perdere, vel ratione alicuius fraudis non permissæ in sponsione. Et ita docent communiter Doctores.

RESOL. LXXII.

An qui certo scit euentum, possit adhuc de illo sponsionem facere?

Et quid si simulat se scire, vt alium ad sponsionem inducat, an peccet mortaliter, & teneatur ad restitutionem?

Et an qui in sponsione apposuit magnam summam ad recitandum plures versus, licet in memoria notabiliter collusorem excederet, teneatur restituere? Ex p.7.tr.9.Ref.62.

§.1. **R**espondent communiter, quod vt sponsiones sint licitæ debet vterque esse dubius de futuro euentu, aliter si vnus esset certus teneretur restituere, quia contractus non est æqualis. Sed nota quod tunc dicitur aliquis esse certus, quando scit per scientiam, vel experientiam certam, vel etiam per diuinam reuelationem. Dixi, experientiam certam, quia est experientia fallax, siquidem existimamus vidisse, & audiuisse, quod reuera nec vidimus, nec audiimus; atque ita, vt quis sit dubius, & incertus in sponsionibus, opus est, quod non sit certus aliquo ex dictis modis, & ita non excluditur, quod habeat aliquam suspicionem aut credulitatem, vel fidem humanam, quod ita sit, quod spondet. Imò quamuis alicui videretur se esse certissimum; quod ita est super quod spondet, si tamen adhuc fallitur, & iuxta modum; quo illud scit, iudicio hominum prudentum exponitur periculo lucrandi, & perdendi, peccabit quidem spondendo, propter conscientiam etroneam; at non tenebitur lucrum restituere; quia reuera contractus fuit æqualis, & expositus est periculo lucræ, & iacturæ. Ita Machadus *de Perfecto Confessio. 1. libi. p. 5. doc. 3. n. 4.*

Sup. hoc
com. s. tr.
Ref. 16. §.
Nota hinc
p. inc.

2. Vnde Philarcus *de offic. Sacerd. tom. 2. p. 2. lib. 5. c. 2.* sic ait: Peccat mortaliter si quis certo scit à se assertum, esse, vel futurum verum, sed simulat se hescire, aut ad sponsionem alium inducat, vt qui scit Papam nolle, aut velle in proximis futuris quatuor temporibus facere promotionem Cardinalium, aut velle promouere hunc; & non illum, aut tot, & non plures, nec pauciores. Et teneatur restituere, quia est futurum; nec est simile de ludo chartarum, in quo diximus eum, qui habet primum locum, & supremum punctum posse augere sponsionem, & totam summam lucro expositam, lucratur, quia illius ludi natura hoc periculum sic certo lucrandi, & perdendi facit omnibus ludentibus commune, & omnes voluntariè illi se exponunt. Ita ille Garzias *de contract. lib. 2. c. 18.* & Lopez *in instruct. lib. 2. de contr. c. 15.* & Sanchi. *in opusc. tom. 1. lib. 1. c. 8. dub. 13. n. 9.*

Sup. hoc
frā in Re
75. §. vit. d. n.
Ref. 76.
etiam vit

3. Sed his non obstantibus ego affirmatiuam sententiam probabilem esse puto, & illam tenet Hurtatus *de contr. disp. 8. diff. 7.* vbi sic ait: Etiam si quando alter ignorat excessum collusoris Doctores communiter existiment ad restitutionem teneri; non tamen caret probabilitate non teneri, vt aduertit Salas *dub. 2. c.* quia id videtur in ludo permissum, vt in eo vnusquisque suas partes agat. Quod absque dubio sentiunt Couarr. Nauarr. Toletus, Layman; Sā, & Decius, dum docent, in sponsionibus (Hispanè *apuestas*) certum de veritate, siue experientia, siue scientia, siue diuina reuelatione, siue aliter illius certitudinem ignoret, quia quoad hoc eadē est ratio in ludo, & in sponsionibus, & id esse verum, & permissum etiam in ludo, quando excessus non est notabilis, omnes Doctores admittunt; vnde æqualitas in industria, & in certitudine non est inter colludentes, & inter spondentes necessariò seruanda: nec ignorantia excessus alterius quamuis dans causam contractui ludi, aut sponsionis, quia absque ea ignorantia non fieret ludus, aut sponsio; non irritat illum, quia non est circa substantiam illius, vt patet, & ob id ea ignorantia facile permissa est in ludo, & in sponsionibus. Ita ille. Et infra *diff. 9.*

Sup. hoc
sup. in Re
36.

diffic. 9. Ita asserit. Esse autem probabile eum, qui certus de euentu, vel de veritate, siue experientia sensu, siue scientia, siue diuina reuelatione, siue aliter, sponsonem facit cum altero, eam certitudinem ignorante, non peccare nec ad restitutionem licitè teneri, iudicauimus; *diffic. 7.* & nunc id non solum esse probabile, sed etiam verum existimamus, vt contra non paucos docent Cõuarruias *vbi supra*, Nauart. *in sum. c. 20. n. 18.* Toletus *lib. 5. c. 2.* Layman *tract. 4. c. 21.* Sã v. *Contractus, n. 21.* & Decius *conf. 115.* ducimur autem ad id ratione adducta in ea *difficult. 7.* Hęc Hurtadus, & ego.

4. Hinc ego contra Sanchez *vbi supra*, n. 14. non damnauit ad restitutionem adolescentem, qui in sponsonne apposuit magnam summam ad recitandum plures versus, licet in memoria, & in ingenio notabiliter collusorem excederet.

RESOL. LXXIII.

An sponsones super electionem Pontificum, & Cardinalium hodie sint licite?

Et an ista sponsones sint illicita, ex eo quod alter decernantium sæpè sit certus de electione Cardinalium ex testimonio alicuius, qui plurimum valet apud Pontificem, cuius est Cardinales creare?

Et quid, si Titius ex ipso Pontifice audierit Caium esse creandum Cardinalem, an possit Titius, sponsonne facta decernere Caium futurum esse Cardinalem? Ex p. 7. tr. 9. Ref. 67.

§. 1. **H**As sponsones Pius IV. prohibuit solum tempore Sedis Vacantis, & in vrbe Roma, vel vbi Conclauē fieret, & solum sub pœnis arbitrio gubernatoris, & futuri Pontificis: quam solam Bullam vidit Azorius, & idèd *d. lib. 11. cap. 20.* dixit lucrum ex illis sponsonibus retineri posse, quia consuetudine videbatur derogatum Bullæ eas sponsones irritanti, nec contravenientes vlla censura ligari, nec extendi prohibitionem ad sponsones super Cardinalis alicuius electionem. Postea tamen Greg. XIV. in Bulla, quæ incipit *Cogit nos*, renouauit Bullam Pij IV. eamque extendit ad sponsones super Cardinalium electione, & ad omne tempus etiam ante Sedem Vacantem, & ad omnem locum etiam extra urbem, & locum electionis, & addidit excommunicationem latæ sententiæ Papæ reseruatam, & denique de nouo has sponsones irritauit, & annullauit: quare post Bullam hanc lucrum restituendum erit, cum sit ex contractu omnino irritum.

2. Et idèd defunt hodie omnes Quæstiones quas adducit Azorius *loc. cit.* & Faustus *in Spec. Confess. disp. 32. q. 48. & seq.* Vnde Hurtadus *de contr. disp. 8. diffic. 9.* sic ait: Addimus tamen iure positiuo Bullæ Gregorij XIV. quæ incipit, *Cogit nos*, sponsones factas super vita, vel morte, vel electione passiva Summi Pontificis, vel Cardinalium prohiberi sub pœna excommunicationis ipso facto incurrendæ, reseruatæ summo Pontifici, imò irritas reddi, ac proinde lucrum eis sponsonibus acquisitum restituendum esse in foro conscientiæ. Ita ille.

3. Verum seclusis dictis prohibitionibus, quæro primò, an istæ sponsones essent illicitæ ex eo quod alter decernantium sæpè sit certus de electione Cardinalis ex testimonio alicuius, qui plurimum valet apud Pontificem, cuius est Cardinales creare? Respondeo non ob hoc esse illicitas, quia semper manet res dubia, & incerta, pendens ex voluntate libera, & mutabili Pontificis. Tum quia testimonia humana solum faciunt certitudinem humanæ fidei, quæ sæpè decipitur, & fallitur, & hominum voluntates, etiam Papæ Cardinales eligere volentis, sæpè mutantur, aut variis de causis mutari possunt.

4. Sed quid? si Titius ex ipso Pontifice audierit Ca-

ium creandum esse Cardinalem, an possit Titius sponsonne facta decernere, Caium futurum esse Cardinalem? Respondeo affirmatiuè, quia voluntas Pontificis sæpè mutari solet; licet contrariuè asserat Azorius *tom. 3. lib. 11. c. 20. dub. 5.* licet quoad primum dubium mecum sentiat cum Fausto; *vbi supra, q. 52.*

RESOL. LXXIV.

An qui contestatur se scire certo, & aliter contendit, & adhuc vult spondere, teneatur restituere?

Ex quo etiam inferitur, quod quando alter colludentium nouit excessum notabilem alterius in ludendo aleis, vel taxillis, aut alterius ludi, vel alter admonet ipsum, an inquam, in tali casu hic excedens teneatur pecuniam, quam lucratus est, restituere? Ex p. 4. tr. 4. & Misc. Ref. 186.

1. 1. **A**ffirmatiuè respondet Alcozer *tract. de ludo, c. 47.* Garzias *de contract. p. 2. c. 18.* & alij, quia talis censetur deceptus spondere.

2. Sed ego contrariam sententiam teneo cum Medina & Lopez, quos citat & sequitur Sanchez *in Opusc. to. 1. lib. 1. c. 8. dub. 13. n. 11.* quibus ego addo Villalobos *in sum. tom. 2. tract. 28. diffic. 6. n. 2.* quia in tali casu nulla est fraus, & talis sibi imputare debet suam temeritatem. Hinc inferitur decisio alterius casus, nempe quando alter colludentium nouit excessum notabilem alterius in ludendo aleis, vel taxillis, aut alterius ludi, vel alter admonet ipsum, & de hoc contestatur, quod excedit ipsum notabiliter, an, inquam, in tali casu hic excedens teneatur pecuniam quam lucratus est, restituere? Alcozer *c. 19.* & Garzias *c. 14.* quia alter non videtur cedere iuri sub, sed nimia ductus passione & cupiditate ludit. Sed tu potes securè in praxi negatiuam sententiam tenere, quia volenti consentienti nulla fit iniuria. Ita vterque Medina, Salmanticensis, & Complutensis, hic *in summa, lib. 1. c. 14. §. 2.* ille verò *c. de restit. q. 22.* & alij, quos citat & sequitur Sanchez *loc. cit. n. 7.* Verum Rebellius *p. 2. lib. 12. q. 3. n. 3.* putat hanc sententiam procedere, quando lucrum non sit ita magnum, vt possit esse pœna proportionata tali culpæ. Sed absolute negatiuam sententiam docet Sanchez, cui adde Azorium *to. 3. lib. 5. c. 25. quæst. 4. in fine.*

Sup. hoc in Ref. seq.

Sup. hoc sup. in Ref. 16 §. vlt. & in Ref. 38. per totam.

RESOL. LXXV.

An qui protestatur se esse certum, si tamen collusor contendit, & vult spondere, an possit alter sponsonem accipere?

Ex quo etiam alij casus in textu huius Resolutionis inferuntur circa sponsones. Ex p. 7. tr. 9. Resol. 63.

§. 1. **N**ominatim contra me negatiuam sententiam tenet Eminentissimus Dominus meus Cardinalis de Lugo *de iust. to. 2. disp. 31. sect. 6. n. 8. & seq.* qui citat Molinam *disp. 508.* Alcozer, Garziam, & alios. Quia putat Lugo, quod iustitia sponsonis debeat imitari iustitiam venditionis, qua venditur pretio moderato gemma, de qua vterque contrahens dubitat, an sit vera, vel falsa, & idèd venditur cum vitio intrinseco, si fortè illud habeat, quia vterque exponit se periculo in illo dubio: sicut ergo qui sciret, gemmam illam esse falsam, non posset etiam petente, & non credente emptorè, accipere pretium, quod offert; ita in sponsonne, qui scit, ius illud, & spē falsam esse, non potest pro illa accipere ius certum ad lucrum, etiam petente, & non credente aduersario, nisi apertè constet de animo spontaneo donandi, quem animum ferè nunquã præsumi posse, probat Molina. Quod autè dicunt Sanchez, & alij, posse accipi in pœnam temeritatis, non subsistit, tum quia idèd

dicti

dici posset de vendente gemmam falsam emptori nolenti credere esse falsam: tum etiam, quia aliquando culpa non erit digna tanta poena: tum denique quia poena imponi debet à iudice, non à quolibet privato sua auctoritate.

Quæ hinc est
Ref. anteced.

2. Sed ego non recedo ab affirmatiua sententia, quam præter DD, à me in 4. p. tr. 4. ref. 186. adductos, tenet nouissimè me citato Trullench in Decal. to. 2. lib. 7. c. 27. dub. 6. n. 1 cui addo Dicastillum de iust. lib. 2. tr. 18. disp. 5. dub. 1. n. 7. Rebellium p. 2. lib. 12. q. 3. n. 3. quia in hoc casu non adest fraus, & temeritati collusoris imputetur. In d. quando res, de qua est sponsio, talis est, vt alteri, cum quo spondeo, possit constare, quod certò scio, non oportet, quod illi contestet me certò scire, vt si sponsio sit circa proprium factum, quia tunc rationabiliter alteri debet constare me esse certum. Sic Alcozer d. c. 47. Franciscus Garcia d. c. 18. fol. 549.

3. Nota tamen, quòd si sponsio esset ad rem prandij parua quantitatatis, licet is, qui certus est non contestaretur se certò scire, non teneretur restituere, quia cum sit in parua quantitate, & ad res comestibiles, verisimile est partes consentire tacite, vt alter possit retinere.

Sup. hoc sup.
in Ref. 72.
§. vlt.

4. Tandem inferitur, quod etiam in sponsonibus quando duo spondent super rem consistentem in ingenio, vt ille recitat plures versus, & alter notabiliter excedit, dicendum est penitus idem, quod dixi.

5. Cum igitur in quaestione proposita sint pro vtraque parte viri docti, puto vtramque esse probabilem. Et idè Machadus de perfect. Confess. to. 1. lib. 3. p. 5. tract. 7. docum. 3. n. 5 sic ait. [Mas si llegasse à tanto la porfia del vno, que assegutandole el otro que estaua cierto de la verdad, con tode esso quisiesse apostar, es controuerso, i dudoso entre los Doctores, si podra llevar la apuesta con buena conciencia.]

6. Molina, i otros juzgan, que no es licita la puesta en tal caso por la desigualdad de las partes; pues la vna està con certidumbre de la verdad; i el otro engañado por su error. Mas Couarr. Azor, i otros asitman absolutamente que es licita la apuesta, i que por configuiente la ganancia se puede llevar seguramente en conciencia; por ser como hemos dicho principio de Derecho, que: Volenti, & consentienti nulla fit iniuria, neque dolus.] Ita Machadus.

Sup. conten-
to in hoc §.
in Ref. seq.
§. vlt. & sup.
in Ref. 72. §.
1. ad med.
verf. Imò.

7. Norandum est hinc obiter, si quis arbitratus id, pro quo spondet, esse omninò certum, spondeat, si tamen postea comperiat, certum omnino non fuisse, sed se exposuisse periculo amittendi, & tamen res ita se habeat, vt ipse spondeat, licet spondendo cum ea conscientia erronea, quòd nulli se exponeret periculo amittendi, posset tamen licite retinere, quod eo modo est lucratus. Quoniam, sicut qui lucratur contractu, quem arbitratur vsurarium, aut alia ratione iniustum, si postea comperiat, iustum illum fuisse, restituere non tenetur quod ita est lucratus; quia satis est, quòd iuste in se, seu materialiter, iuste id fuerit lucratus, vt restituere illud non teneatur; tamen si peccauerit contra iustitiam cum ea erronea conscientia celebrando eum contractum, ac lucrando; ita res similiter se habet in proposito. Et ita docet Molina de contract. to. 2. tr. 2. disp. 508. in fin. illi adde nouissimè Amicum to. 5. de iust. disp. 27. n. 18.

RESOL. LXXVI.

An si quis, cum certo rem sciret, incipit postea dubitare, possit adhuc spondere?

Es: an qui reputans id, pro quo spondit esse omninò certum & lucratur, quia res ita contingit, euerat tamen postea comperiat non fuisse ita certum, sed se exposuisse periculo amittendi, tamen enim etiam si peccauerit, spondendo ob conscientiam erroneam, tamen possit retinere, quod lucratus est? Ex p. 7. tr. 9. Ref. 68.

§. I. **R**espondeo affirmatiuè, quia saltem in sua estimatione exponit se alicui periculo amittendi, etsi alius ob suam nimiam pertinaciam verè amittat. Exemplum est in eo, qui etiam si rem certò videretur sibi scire, tamen videns alterum æquè certò, vel magis asseuerare suam partem, & alioqui considerans se aliquando reputasse aliquid pro certo, & tamen fuisse deceptum, incipit dubitare, & cum hac dubitatione spondet.

2. Ex hoc etiam respondetur ad similem casum eius, qui reputans id pro quo spondet, esse omninò certum, spondet & lucratur, quia res ita contingit, reuerà tamen postea comperiat, non fuisse ita certum, sed se exposuisse periculo amittendi; talis enim etiam si peccauerit spondendo, ob conscientiam erroneam, tamen potest retinere id quod lucratus est, quia reuerà res erat incerta, & se ipse etiam exposuit periculo amittendi, sicut qui lucratur contractu, quem putabat vsurarium, sed deinde comperit talem non fuisse, peccauit quidem quia fecit contra conscientiam, sed non tenetur restituere lucrum, quia contractus non fuit reuerà vsurarius, Et hæc omnia docet Molina de iust. to. 2. tr. 2. disp. 508. in fin. & post illum Filliucius tom. 2. tract. 17. c. 2. n. 25. & 26. & Bonac. de rest. disp. 2. q. 3. punct. 1. n. 18.

Sup. conten-
to in hoc §.
in Ref. 1
rita, §. v
sup. in 1
72. §. 1
medit. 1
Imò.

RESOL. LXXVII.

An si quatuor oppositoribus concurrentibus ad Cathedram, vel prædendam aliquod Officium, quis spondeat cum vnoque eorum seorsim, quod non adepturus esset illam; vbi certum est, quod lucrabitur à tribus, & perdet cum vno, teneatur restituere? Ex p. 4. tr. 4. & Miscellan. Ref. 185.

§. I. **H**ic casus est curiosus, & affirmatiuam sententiam docet P. Ledesma in summ. to. 2. tr. 3. c. 2. post 7. concl. diffic. 2. & post illum Villalobos in summa, tom. 2. tract. 28. diffic. 6. n. 3. vbi sic ait. [Dize el Padre Ledesma que huuo vna manera de apuesta en Salamanca en vna Catedra que auia quatro oppositores que la competian y cada vno dellos tenia apasionados. Vn estudiante hizo apuestas de cien reales con quatro amigos de los quatro oppositores de que no la lleuanan, porque si perdia con vno era fuerça ganar con tres, y dize que aunque cada apuesta destas en si es licita, todas juntas son ilicitas, y no puede llevar con buena conciencia las apuestas, y que es comun sentença de todos: la razon es, porque todos estos contractos juntos hazen vna grande desigualdad no obstante que cada vno de por si era licito.] Sic ille.

2. Verum nouissimè negatiuam sententiam docet Thomas Sanchez in Opusc. tom. 1. lib. 1. c. 8. dub. 16. n. 2. quia cum omnibus his quatuor est dubius de futuro euentu, & sicut potest à quolibet lucrari, ita potest cum quolibet perdere. Ita Sanchez, qui etiam ait sic sensisse nonnullos doctos recentiores; mihi verò magis placet prima sententia ex ratione adducta; puto tamen sententiam Sanchez esse probabilem, & hic casus est valdè notandus, quia potest frequenter accidere cum officia tam secularia, quam Ecclesiastica semper habent plures prætensores.

Sup. hoc
Ref. seq.

RESOL. LXXVIII.

An si tribus oppositoribus concurrentibus ad Cathedram Petrus spondeat cum vnoquoque eorum trium seorsim, quod non adepturus sit illam; vbi certum est, quod si lucratur duplum, erit lucrum, quia à duobus erit tantum dimidium talis lucri soluendum, vni teneatur restituere? Ex p. 7. tr. 9. Ref. 64.

§.1. **N**egatiuam sententiam docet Sanchez in opusc. 10. 1. lib. 1. c. 8. dub. 16. n. 2. quem adduxi in p. 4. rr. 4. ref. 185. Quia cum omnibus his tribus est dubius de futuro euentu, & sicut potest à quolibet lucrari, ita potest cum quolibet perdere.

2. Sed affirmatiuam sententiam præter Doctores, quos ego adduxi tenet nouissimè me citato Trullench in Decal. 10. 2. lib. 7. c. 27. dub. 6. n. 1. quia cum in tali casu vnus solùm potest obtinere Cathedram, & sic qui spondit potest solum perdere centum, & lucrari bis centum. Ergo non adest in hoc contractu æqualitas. At his non obstantibus puto sententiam Sanchez esse probabilem, quam nouissimè me citato tenet Cardinalis Lugo de iust. tom. 2. disp. 31. sect. 6. n. 86. & 87.

RESOL. LXXIX.

An quando qui vult spondere maiorem summam quam alter collator, possit illam lucrari? Ex p. 7. tr. 9. Ref. 65.

§.1. **H**oc dubium tangit Philiaricus de offi. Sacerd. 10. 2. p. 2. lib. 5. c. 2. & ad illud me citato affirmatiuè respondet Machadus de perfect. Confess. 10. 1. lib. 3. p. 5. tr. 7. docum. 3. n. 2. vbi sic ait: [El contrario de apuéstas es licito, y iusto, con tal, que conste de las condiciones siguientes.

2. La primera, que sea la incertidumbre del acontecimiento igual en entrambos. La segunda, que aya tambien igualdad, en la cantidad, quo se apuesta: de manera, que no apueste vno mas cantidad que otro. Si bien algunos Autores sienten, que no es ilicito, quando voluntariamente, i sin engano quiere la vna de las partes apostar mas que la otra, v.g. de dos ducados contra vno; porque segun principio de Derecho: Volenti, & consentienti nulla fit iniuria] Ita ille.

RESOL. LXXX.

An si Petrus spondeat cum Paulo, quod illum saltu, vel cursu superabit, si postea Petrus non vult currere, teneatur soluere sponsonem? Ex p. 7. tr. 9. Resol. 66.

§.1. **A**ffirmatiuam sententiam docet Azorius 10. 1. lib. 11. c. 19. dub. 8. & Fillicius 10. 2. tract. 37. c. 2. n. 28. cui addo Bonacinam de restit. disp. 2. q. 3. punct. 1. n. 18. & Faust. in Spec. Confess. disp. 3. 2. q. 45. vbi sic ait: Quid si inter Titium, & Ioannem facta sit sponso, quod Petrus currendo vel saltando vincet Ioannem, & deinde Ioannes nollet currere, aut saltare, An Ioannes obligetur soluere quod est in sponsonem depositum.

2. Respondeo teneri. Et ratio huius est, quia eò ipso quòd per Ioannem stat, quòd cursus non fiat, censetur impleta conditio. Sicut si emissem à piscatore iactum retis, & piscator nollet rete iacere, tenetur vel rete iacere, vel mihi reddere pretium solutum: sic etiam Ioannes vel tenetur currere, vel sponsonem soluere. Ita ille.

3. Sed Lugo de iust. tom. 2. disp. 31. sect. 6. n. 89. putat circa præsentem difficultatem distingendum esse: nam hæc concertatio potest fieri, vel per modum meræ sponsonis, quæ Italicè appellatur, scommessa, Gallicè, gageure, Hispanicè verò, apuesta. Differentia autem videtur esse inter ludum, & sponsonem; nam in contractu ludi, licèt ludo incepto, non possit ludens resilire ante finitam illam saltem sortem, vel commissionem inceptam, nondum tamen incepto ludo, possunt semper non ludere, nec alium animùm sese obligandi videntur habere. Sponso autem videtur solo consensu perfici, & ea facta, & acceptata, non potest vnus eorum resilire. Hoc supposito prouocatio ad ludum, vel saltum, pœna, aut præmio addito, potest fieri, sicut quando aliqui sese ad

aliud ludi genus prouocant; sicut enim pila, sine cursu, vel saltu certare possunt; & tunc ante cœptum ludum, cursum, vel saltum, non est obligatio incipiendi. Si verò fiat per modum sponsonis, & quasi concertando de veritate rei, & de euentu, tunc putat procedere doctrinam; & sententiam affirmatiuam supradictorum Doctorum:

RESOL. LXXXI.

An sponsones cum conditione illicita sint licite? Et an lucrum acquisitum ex huiusmodi sponsonibus sit ex obligatione restituendum? Et quid, si sponso ita fieret: Si Turca hoc anno occideretur, dabo tibi centum, liceatne hæc sponso? Ex p. 7. tr. 9. Ref. 69.

§.1. **M**ultæ sponsones possunt habere conditiones illicitas v.g. si duo certent de edendo, vel bibendo sponso facta, quòd alter alterum edendo, vel potando vincet, vel sponsonem faciat quod Titium interficiet, vel quòd hoc anno occidetur Princeps? Respondeo huiusmodi sponsones esse legibus ciuilibus damnatas, quia spe lucri homines inducuntur ad peccandum in huiusmodi sponsonibus mortem optando alicuius, nihilominus tamen lucrum acquisitum ex huiusmodi sponsonibus non est obligatione restituendum, si secluso dolo, & fraude sit partum; quia licèt peccet sic contra leges sponsonem faciendo, non tamen peccat contra iustitiam lucrum retinendo, quia leges prohibent peccatum fieri, non tamen statuunt lucrum acceptum esse restituendum.

2. Quid: si sponso ita fieret, si Turca hoc anno occideretur, dabo tibi centum, liceatne sponso? Respondeo licere. Ratio est, quia nullum est peccatum expectare mortem inimici fidei. Et ita docet Faustus in Spec. Conf. disp. 3. 2. q. 46 & Azor. 10. 3. lib. 11. c. 19. dub. 6. Bonacina de rest. disp. 2. q. 3. punct. 1. n. 18. Fillicius tom. 2. tract. 37. c. 2. n. 27. Sed circa hanc quæstionem ne deferas videre Scacciam trade. Commer. §. 1. q. 1. n. 97.

3. Notandum est tamen licitam esse de iure naturæ sponsonem super euentu futuro, ex quo damnum subsequeretur proximo, daturque occasio illud optandi: vt si duo spondeant, an Petrus intra tot dies morietur. Probatur, quia spondens quòd morietur, potest non optare mortem; & si optet, id sua culpa euenit. Item quia communis Doctorum approbat census vitalitios, & tamen eadem occasio datur soluenti redditus optandi mortem. Et ita docet Sanchez in Opusc. tom. 1. lib. 1. c. 8. dub. 32. n. 5. Lugo de iust. tom. 2. disp. 31. sect. 6. n. 74. & Scaccia de Commer. §. 1. q. 1. n. 97.

4. Idem etiam dicendum est quando duo spondent, quòd Petrus faciet, vel non faciet tale peccatum; non peccant, nisi spondens optet, vt alter contrahat tale peccatum, vel ipsi opem ad contrahendum præstet. Sed non idèd teneretur ad restitutionem lucri. Quando verò sponso fieret circa peccatum committendum ab ipso spondente, certum videtur, quòd si ego dicam, te commissurum; tu verò dicas oppositum, licita erit sponso, quia lucrum speratum magis te impediet à peccato committendo. E contra verò, quando tu affirmas te peccaturum, & ego nego, periculosa est, & fugienda talis sponso, quæ te magis confirmat in proposito peccandi. Et quamuis Alcozer dicat, me non peccare acceptando sponsonem, ad quam tu me prouocas circa peccatum tuum futurum: melius tamen Sanchez contra illum sentit ipsam acceptationem fore illicitam. Qui tamen n. 9. benè monet nõ esse obligationem restituendi lucrum, etiamsi peccatũ, quod est materia sponsonis, sit contra iustitiam: quia ego non do pretium pro peccato committendo, sed committo futuro euentu fortuito. Sicut nõ est simonia sponsonem facere circa beneficium Ecclesiasticum obrinendum;

Sup hoc in Ref. seq. & infra in tr. 7. Ref. 141. §. Non deferã.

dum, vel non obtinendum à Petro, propter eandem rationem. Cauendum tamen est, ne prætextu sponsonis pallietur promissio, qua aliquis alliciatur ad procurandum beneficium Petro, vel simile aliud peccatum, est enim speciosus quidam titulus subornandi electores, vel iudices. Et hæc omnia docet Lugo, & Sanchez *locis citatis*.

RESOL. LXXXII.

An census vitalicius sit licitus, quia reducitur ad contractum sponsonis? Ex p. 7. tr. 9. Ref. 70.

Sup. hoc in
Rel præterit.
§ Notandū.
& in alio
eius not.

§. 1. **R**espondeo affirmatiuè, qui enim dat 100. v. g. Caio, cum pacto, vt det singulis annis 10. vel 12. quod vixerit, spondet se fore incolumem numero annorum maiori, quàm vt numerus aureorum sufficere possit ad dandos 10. vel 12. singulis annis; Caius contra spondet fore minorem numerum annorum; si ergo qui dat 100. superuixerit n. 10. vel 8. annorum, quo spatio exhauritur summa deposita, lucrabitur 10. vel 12. aureos tot annis, quot superuixerit; si non pertingat, contra amittet Caio lucri faciendos. Quia ergo incertus est exitus vitæ, & æquum æstimatur esse periculum amittendi, & spes lucrandi, idèd iustus eiusmodi contractus videtur. Et ita docet Filliucius *to. 2. tr. 37. c. 2. n. 34.*

RESOL. LXXXIII.

An sponso dantis centum pro reddendis 300. si filia vixerit, modo, quo infra explicabitur sit licita? Ex p. 7. tr. 9. Ref. 71.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondeo: & idèd ad hanc sponsonem & genus ludi, reducitur ille modus efficiendi dorem filia, quo Pater, nata, filia, dat alicui mercatori centū aureos, cum pacto, quòd si filia vixerit anno 13. reddat trecentos aureos pro eius dote, & si ante prædictum annum mortua fuerit, totum lucretur, qui modus est licitus, non vt aliqui dicunt, quia habetur ratio fructuum, vt tantum detur anno 13. quantum illa pecunia toto illo tempore cum fructibus similiter negotiationi semper expositis, mercator lucratus fuerit, vt intelligatur quædam societas, nam hac ratione potius est illicitus, quia in hac societate, vsque ad annum 13. Pater nimis grauatur, nam si filia moreretur anno 12. perderet capitale cum fructibus, quæ omnia lucraretur socius, cuius conditio est longè melior, & si dicatur hoc esse ratione assecurationis capitalis, & fructuum, casu quod filia sit viua; responderetur, quòd ista assecuratio non est tanti æstimanda: dicimus igitur, quod iste contractus iustificatur, etiamsi non habeatur ista ratio & pactum sit, quod anno 13. si vixerit detur longè ampliùs, quàm quis prædicta pecunia lucrati posset, quia potest admitti & sustineri tanquam ludus de futuro euentu, in quo, vt videmus sæpè, quis deponit paruam summam contra magnam breui etiam perdendam, aut lucrandam; & miror quosdam dixisse esse vsuram, nam si filia illum annum non attigerit, nihil soluendum est, nec fors principalis restituenda, & cum iste contractus non iustificetur, vt societas, sed vt ludus, vel vt contractus innominatus, do vt des, non est vsura, etiamsi pecunia detur mercaturam non exercenti, sed mercaturam exercenti, cum recepta lucretur, potest se maiori periculo ex-

ponere. Et hæc omnia docet Philiarcus *de offic. Sacerd. to. 2. p. 2* cui adde Scacciam *tr. de Commer. §. 1. q. 1. c. 199.*

RESOL. LXXXIV.

An si quis accipit à Caio 100. eo pacto, vt teneatur reddere 200. si post annos duos redeat in patriam, vel uxorem ducat, vel Presbyter fiat, sit sponso licita? Ex part. 7. tr. 9. Ref. 72.

§. 1. **R**espondeo affirmatiuè: nam hic contractus reducitur ad contractum sponsonis; Titius enim spondet 100. amittendos si Caius ad patriam non redierit intra duos annos, vel non sumat uxorem, vel non fiat Presbyter. Caius contra spondet 200. si redierit saluus, vel duxerit uxorem, vel Presbyter fiat. Et quoniam est incertus rei euentus, supponitur enim Caium liberum esse, & posse Romam ire, vel non ire, ducere item uxorem, vel non, &c. idèd licitus & iustus erit. Et ita docet Azorius *to. 3. lib. 11. c. 21. dub. 1.* vbi sic ait. Quæritur an sit licitus contractus, qui frequenter fieri solet in Flandria, & Gallia, v. g. Titius accipit à Caio 100. nummos aureos, ea conditione, vt Titius reddere teneatur 200. si post duos annos visa Vrbe Roma saluus redierit in patriam, vel si uxorem duxerit, vel si fiat Presbyter: Responderetur, huiusmodi contractum esse licitum, & iustum, quia in hoc contractu est quædam incertitudo euentus futuri, ob quam vterque Titius, & Caius ex æquo lucrifacere, vel perdere possunt: nam Caius, qui dedit Titio 100. nummos aureos, acquirit sibi, 200. si redierit Titius incolumis, & saluus in patriam: vrbe Roma visa, aut si Presbyter fiat, aut si uxorem ducat: quæ singula sunt dubia, & incerta: sin minus, hoc est, si Titius non redierit incolumis post duos annos, visa Roma, idem Caius amittit 100. nummos, quos dederat Titio, & eos sibi Titius acquirit. Vnde non est mutuum in hoc contractu, quia Titius accipiens 100. nummos à Caio, non tenetur in omni euentu totidem reddere Caio, sed sicut Caius potest lucrifacere 100. vltra 100. quæ dedit Titio, sic etiam Titius potest lucrifacere 100. quæ acceperat à Caio. Ita Azorius, & post illum Filliucius, *to. 2. tr. 7. c. 2. n. 32.* quibus omnibus superiùs allegatis adde etiam Scacciam *in tr. de Commer. §. 1. q. 1. n. 97.*

Quam ad
plene si
hoc leg
men su
tr. 3. doc
Ref. 42.

RESOL. LXXXV.

An sit licitum dare Caium 100. eo pacto, vt si post annum vixerit, reddat 200. si moriar, nihil reddat, vel si vixerit, reddat 100. si verò moriatur heredibus reddat 85? Ex part. 7. tr. 9. Ref. 73.

§. 2. **R**espondeo affirmatiuè: est enim genus quoddam sponsonis, in quo Titius, & Caius ex æquo se exponunt lucro, & damno pro eutèu dubio & incerto. Et quamuis Titius se exponat maiori damno, quàm lucro nam si moriatur perdit 15. si vixerit lucratur tantum 10. Tamen probabilius æstimatur Titium victurum, cum sit alioqui sanus, & vegetus, idèdque vt sit iusta sponso, debet maiori periculo se exponere, sicut si probabilius iudicaretur fore, vt moriatur, deberet minus perdere, & plus lucrifacere. Et ita docet Azorius *to. 3. lib. 11. c. 21. dub. 2.* Filliucius *to. 2. tract. 37. c. 2. n. 33.* quibus adde Scacciam *tr. de Commer. §. 1. q. 1. n. 99.* & Bonacinam *de restit. disp. 2. q. 3. punct. 1. n. 28.*

In indice primo huius Tom. 6. Vide Apendicem adhunc Tract. 4. Vbi inuenies alias paucas quæst. missas, & dispersas per alios Tom. Tract. & Ref. quæ simul pertinent ad hunc Tract. 4. de Ludo, & Sponsonibus.

TRACTATUS QUINTVS

D E

CESSIONE BONORVM,

E T

DILATIONIBVS MORATORIIS

A PRINCIPIBVS CONCEDI SOLITIS.

RESOLVTIO PRIMA.

*Cessio bonorum quid sit?**Et an in cessione bonorum requirantur aliqui ritus, aut solemnitates, vel sufficiat sola voluntatis expressio? Ex p. 7. tr. 8. Ref. 1.*

RESPONDEO quod Bonorum cessio est actus quo debitor, qui non est ad soluendum sufficiens omnia sua bona creditoribus dimittit: vt carceris situm & squalorem, aliásque molestias euitet. Nam prisca temporibus constitutum erat, vt qui æri alieno satisfacere non possent, priuata auctoritate in vincula conicerentur, atque aliis pœnis afficerentur. A. Gell. lib. 20. Noct. Artic. c. 1. Cuiac. lib. 3. obseru. c. 39. Renard. lib. 4. var. c. 18. Couarruias lib. 2. var. ref. c. 1. n. 1. Sed lege Iulia (à Caio Iulio Cæsare, vel certè successore eius Augusto, lata) tandem hæc asperitas mitigata est, & sancitum, vt inopes debitores bonis suis cedendo ab iniuria carceris, & quacunq; animaduersione alia liberentur, l. 1. & 4. C. eod. & C. Theod. qui bonis ex l. Iul. ced. poss. lib. 4. Igitur Cessio bonorum, est beneficium, quo debitores, qui ad soluendum sufficientes non sunt, si bonis suis cefferint carcerem euitant, Menochius de arbitr. iud. lib. 2. cas. 183. & alij. Itaque cedere quempiam bonis, nihil est aliud quàm profiteri se non esse ad soluendum sufficientem omne debitum, ac proinde se cedere omnibus suis bonis eaque diuidenda tradere, vt inde satisfiat quovsq; potest. Inuentum autem est potissimum cessionis beneficium ne præter humanitatem paruo creditorum commodo, & magno suo incommodo debitores qui ad soluendum non sufficiunt, iudicati, capiantur, & perpetuò detineantur in carcere. Et ita obseruat Malderus, de iust. tract. 4. c. 7. dub. 3. Hurtadus de iust. disp. 9. diff. 3. Lugo de iust. 10. 2. disp. 21. sect. 3. n. 35. & alij communiter.

2. Notandum est tamen quod nihil interest; in iure, siue iudicio, an extra iudicium; præsens, an absens, per nuncium videlicet, aut per epistolam debitor bonis cedat, hoc est, bona sua omnia, si quæ sint, creditoribus se relinquere, ac concedere profiteatur. Nullus siquidem in bonorum cessione exigitur ritus, aut solemnitas: sed sufficit sola voluntatis expressio, l. vlt. ff. de cessione bon. l. in omni 6. C. qui bon. ced. poss. Et ita docet Harpprechtus in comment. ad inst. tom. 4. tit. de act. §. vlt. n. 3.

RESOL. II.

An pro debitis ex delicto competat cessio bonorum? Ex p. 7. tr. 8. Ref. 2.

§. 1. **N**egatiuè respondeo, dico igitur quod non gaudebit beneficio cessionis, qui debet ex delicto; siue delictum sit commissum in contractu, siue extra contractum, siue debeat utriusque tanquam pœna, siue pro reparatione damni, & interesse: nam iure beneficium cessionis illis solis concedunt, qui merè ciuilitè debent: & quando agitur de publica vtilitate, excluditur bonorum cessio, l. Propter honorem. C. qui bonis cedere possunt. Interest autem publicæ vtilitatis, ne delicta maneant impunita, c. vt fama, de sentent. excommunicatiōnis. Solum igitur cessio bonorum habebit locum in debitis ciuilibus, scilicet ex contractu, vel quasi contractu. Et ita docet Harpprechtus in comm. ad Inst. lib. 4. tit. de act. §. 40. n. 6. Molina disp. 572. Mald. de iust. tr. 4. c. 7. dub. 3. Ioan. Fabrus, & Zasius in fin. inst. de act. vbi dicunt, obtinere, etiam si quis ciuilitè ad pœnam pecuniariam conueniatur, vt in actione iniuriarum, Brunus de cess. bon. q. 17. quarta qu. princ. Rebuffus conf. 181. n. 5. Thesaurus dec. 282. n. 1. & 2. Natta conf. 361. lib. 2. Boer. dec. 148. n. 8. Clarus in pract. crim. §. fin. q. 95. Couarr. 1. var. ref. c. 1. n. 8. Viu. lib. 1. cedere volens. Kirchou. cent. 1. concl. 60. Thol. dec. 467. Antonius Gomez 1. ref. c. 11. n. 52. vers. Item adde, quod si debitor. Cum. super ritu regni Sicilia, c. 95. n. 9. Menoch. A. I. Q. c. 447. n. 17. Ioseph Ludouicus dec. 32. n. 3. Seraf. tr. de priuileg. iuram. priuileg. 91. n. 8. Soarez in thesaur. recept. sent. lit. C. n. 45. & 46. Ursill. de Affict. dec. 378. n. 2. Tiraquellus in l. si unquam v. Bona n. 5. C. de reuoc. don. Brun. à Sole in compend. ref. propos. iur. verb. condemnato ex delicto. Ias. in l. si quis id, quod n. 28. ff. de iurisdict. omn. iud. Licet contrarium tenuerint aliqui relati Thesaur. dec. 182. n. 4. quando pœna applicatur parti, qui Thesaurus distinguit n. 7. quod aut pœna applicatur parti, vt pœna & in isto casu non admittitur debitor ad cedendum bonis, aut applicatur parti, vt interest, & tunc admittitur, à qua distinctione non recedendum tam in consulendo, quàm in iudicando putat Carolus de Grass. de exc. 17. n. 29. cui adde Maximilianum Faust. de Arar. class. 16. conf. 1271. & Thomam Maulium tr. de cess. bon. tit. 7. n. 1.

2. Limitant tamen, aliqui quod dictum est, si debitum sit pœna, debitorem ad cessionis beneficium non admitti, tribus modis. Primò, quando pœna debetur pari ex contractu, quia licet si pœna pecuniaria, tamen non

descendit ex delicto, sed ex contractu, idco debitor potest pro ea cedere bonis, Alexand. in l. si quis id, quod ff. de iuris. omn. iud. & in l. nemo carcerem. C. de exact. tribu. lib. 10. in addit. ad Bartol. cum aliis relatis à Cumia, d. c. 95. n. 24. Secundò limitant, quando creditor cui fuit applicata pœna pecuniaria noluerit, vt debitor luat in corpore, qui admittitur ad cedendum bonis, Cumia, vbi supra, n. 17. Tertio limitant, vt procedat in pœna pecuniaria, quæ imponitur ex dispositione iuris communis, vel statutorum, secus in multa, quæ imponitur iudicis arbitrio, quia istam potest iudex remittere propter paupertatem, illicitas, §. fin. vbi d. & Bart. ff. de offic. prasid. Cumia vbi supra, n. 16. Carolus de Grass. d. except. 17. n. 30. quibus adde Thomam Maulium loc. cit.

3. Non deseram tamen hîc adnotare quod licet de iure cessio bonorum, vt dictum est non competat, si debita sint ex delicto, tamen Syluester v. Restitutio 7. q. 6. d. 5. quem sequitur Nauarrus c. 17. n. 86. & Dicastillus de iust. & iur. lib. 2. tr. 2. disp. 10. dub. n. 76. non excludunt beneficium cessionis bonorum in delicto, quando via accusationis proceditur; secus verò si tantum petitur debitum, etiam si fuerit ex furto.

4. Nota etiam hîc, quod secundum aliquos nomine debiti ex delicto intelliguntur illa etiam quæ licet ex contractu descenderint; postea verò vel propter moram culpabilem, vel propter aliud delictum admixtum facta fuerunt iam debita ex delicto, de quibus aliqui dicunt posse etiam pro illis fieri cessionem bonorum, sicut pro aliis. Ita Gregorius Lopez l. 1. tit. 15. p. 5. Glossa penult. Couarruias lib. 2. var. c. 1. n. 8. Gutierrez de iurament. confirm. c. 17. n. 27. Sed Lugo de iust. 10. 2. disp. 21. sect. 3. n. 43. tenet de iure communi non esse id concessum, nisi debitoribus, qui merè ciuilitè debent, de quibus solis leges loquuntur, quando bonorum cessiones concedunt.

RESOL. III.

An qui fastu, & dolo malo bona sua perdididerunt, gaudeant beneficio cessionis bonorum?
Idem est dicendum de illo, qui bona sua luxuriosè viuendo consumpsit, vel partem fortunæ vitio. Ex p. 7. tract. 8. Ref. 3.

Sup. hoc infra in Ref. 11. §. Præsumitur. Sed lege eam à principio.

§. 1. **V**Lricus Hunnius vol. poster. disp. Treutler. 24. thes. 4. pag. 544. in ea est opinione, legem Iuliam bonorum cessionem introducendam ad omnes debitores tam illos, qui sua culpa, sine tamen dolo malo, ad inopiam sunt redacti, quam qui fortunæ vitio inopes facti sunt non soluendo, pertinuisse, cum omnes textus de cessione bonorum loquentes sint generales; nec vllum inter debitores discrimen constituent: Hodie in Nou. 135. c. 1. Iustinianus cauit, quod debitores, qui non sua nequitia, sed fortunæ vitio, non soluendo facti inopes sunt, bonis cedere non cogantur, sed postquam iurauerunt, se non habere in bonis, vnde æs alienum soluant, ab omni creditorum molestia liberi ac soluti sint, sic tamen, vt illis actiones omnes, quæ debitori competunt, & competituræ sunt, cedantur, & si quid aliunde exigere possint, ius habeant, hinc Hunnius d. l. opinatur, hodie de iure communi, illi soli, qui sua culpa eò redactus est, vt soluere non possit, beneficium cessionis bonorum competere.

Sup. hoc in Ref. not. præterit à principio.

2. Sed communiter Doctores, quia partim ex suo dolo, fastu, vel luxuria, partim fortunæ vitio, insufficientes ad soluendum facti sunt, ad cessionem bonorum beneficium non admittendos censent, l. fin. §. fin. ff. qua in fraud. cred. Stracch. de deco. for. p. 2. n. 2. & p. 3. n. 2. Prosper Farinac. in pr. crim. a. 26. n. 26. & 31. Plot. de in lit. iur. §. 4. n. 62. Math. Brun. de cess. bon. q. 5. quarta princip. & q. 23. Boër. dec. 349. n. 8. Heig. q. 35. n. 49. p. 1. Atque idco excluditur à beneficio cessionis bonorum ille, qui

bona sua luxuriosè viuendo consumpsit, Nouell. 135. l. quilibet C. de Decur. lib. 10. Neuz. conf. 59. n. 10. Rebuffus conf. 184. n. 3. Thesaurus dec. 36. n. 5. in fin. Iason in §. fin. n. 8. Instit. de act. Marfil. in l. 1. §. cum quis latrones n. 9. de question. Henrich. Boich. & Imol. in c. Odoardus de solut. Carolus de Grassis in tr. de except. 17. n. 36. Baldus in l. 1. n. 8. in fin. C. qui bon. ced. poss. Castr. conf. 44. Io. Ferrar. d. loc. Menochius lib. 1. q. arb. 90. n. 16. 17. quibus omnibus adde Maximilianum Faustum de Avario, class. 16. consilio 1271.

RESOL. IV.

An qui cessit bonis, sint neganda alimenta quotidiana?
Vel an ipse possit aliquid sibi retinere?
Et an creditores, aut iudices teneantur aliquid ei relinquere præter instrumenta sua artis, si artifex sit, & vestes, quibus est indutus tempore cessionis, imò si pretiosa sint, pro aliis commutanda sunt? Ex p. 7. tract. 8. Refol. 4.

§. 1. **N**egatiuè respòdet Lessius lib. 2. cap. 16. dub. 3. n. 46. & adducit pro se l. qui bonis 6. ff. de cess. bon. vbi dicitur, eum qui bonis cessit, non esse fraudandum quotidianis alimentis. Quæ verba videntur inmeritò ad hoc propòsitum adducta, cum ibi expressè sermo sit de eo, cuius bona cessione facta vendita omnia semel fuerunt, & postea aliquid modicum ex testamento, vel aliter acquirit. Exemplum autem ponitur, si quid misericordiæ causa, scilicet ob vendita bona, ei fuerit relictum, nempe in testamento, putà menstruum, vel annuum alimentorum nomine, non oportere propter hoc bona eius iterato venundari. Nec enim fraudandus est alimentis quotidianis. Nempe ex bonis sibi relictis post cessionem in qua omnia bona vendita fuerant, non relictis ei alimentis: si enim tunc ea reseruata fuissent, non esset necesse, quod misericordiæ causa aliquis iterum alimenta negaret: nec hæc secunda libera essent à creditoribus, cum superuenissent alimentis prioribus, atque adeò iam haberet vltra alimenta parca necessaria, quæ sola permittuntur ei ex iis, quæ post cessionem acquirit. Ex legibus ergo id non habet ex bonis prioribus.

2. Vnde affirmatiuam sententiam nominatim contra Lessium tenet nouissimè Dicastillus. de inst. lib. 2. tr. 2. disp. 10. dub. 4. n. 78. Amicus 10. 5. de iust. disp. 41. dub. 6. n. 23. & Lugo tom. 2. disp. 21. sect. 3. n. 37. Dicunt igitur quod in foro exteriori, is qui proficitur se non esse ad soluendum sufficientem, & ob id cedere bonis suis, non potest aliquid sibi retinere, neque creditores tenentur ei aliquid relinquere, neque iudices possunt ei aliquid relinquere præter vestes, quibus est indutus tempore cessionis. Imò, si pretiosa sint, pro aliis commutanda sunt. Ita habetur expressè l. 1. tit. 5. part. 5. in Castella, & iure communi supponitur apertè omnibus legibus 1010 tit. ff. de cess. bon. & C. qui bonis ced. poss. & inst. de action. §. vlt. Idco falsò docet Lessius ex l. qui bonis ff. de cessione bonor. videri colligi eum, qui bonis cedit, non esse fraudandum quotidianis alimentis; non enim id colligitur, quia lex illa expressè loquitur de eo, qui iam prius cesserat bonis, & post cessionem acquirit bona, de quo tantum affirmat iam relinquenda esse illi alimenta vt Glossæ ibi notant. Vnde rectè Couarruias 2. var. c. 1. n. 5. quem alij infra citandi sequuntur, docet contra Ioannem à Medina C. de restit. q. 3. causa 3. dicentem relinquenda ei esse instrumenta suæ artis, si artifex sit, nullo modo in foro exteriori id admitti, quia contra leges; quin potius idem Couarruias, & Gregor. Lopez.

3. Quæ quidem sunt adeò vera, vt contra Medinam C. de restit. q. 3. causa 3. aliqui asserant non esse relinquenda ei, qui cessit bonis, neque instrumenta suæ arti, si artifex sit, & aliter facere esset contra leges. Ita Cardinalis Lugo, & Dicastillus vbi supra: Et hanc sententiã tenet

tēnet Maulius *tract. de cess. bon. tit. 4. n. 4.* Hunnius ad *Trentlerum resol. 2. disp. 24. thes. 4.* Osualdus Hilligerus in *Donellum lib. 27. c. 9. lit. P.* & alij.

4. Sed ego sententiæ Lessij adhaereo, tanquam aequiori & humaniori, & ided puto esse à Iudice debitori victus gratia aliquid relinquendum, quod patet ex *l. diuus Hadrianus 6. ff. de bon. damnat. l. qui bonis 6. ff. de cess. bon. d. Nou. 135. in fin. proxiij l. si pupillus 18. in pr. & l. fin. ff. de privileg. cred.* Prateius in *annot. ad Azonem d. loco.* Brunus de *cess. bonor. q. 3. princ. n. 9.* Couarruias *d. lib. 2. var. res. d. c. 1. n. 5. in fin.* Quibus adde Maximilianum Faustum de *Arario class. 16. conf. 1271.* Harpprechtum in *comment. ad inst. tom. 4. tit. de act. §. ult. n. 20.* & idem Hunnius in *Encyclopedia Iuris, p. 42. tit. 27. c. 3. n. 12.* & alij penes ipsos. Couarruias *lib. 2. var. c. 1.* Menochius de *arbitr. cas. 183. n. 21.* & patet ex *l. 6. ff. de cess. bon.* & ex *Nouella 153. in Prefat. vbi.* Et ad quotidiani victus, atque amictus corporis inopiam ceniiciatur, & per *l. 33. & leg. ult. de reb. aub. iud. possid.*

RESOL. V.

An qui occultauerit bona, gaudeat privilegio cessionis? Et an haec indicatio debeat fieri mediante iuramento? Ex p. 7. tr. 8. Ref. 5.

§. 1. **R**espondeo negatiuè, & ided Gregorius Lopez; *l. 4. tit. 15. par. 5.* Gutierrez de *iuram. confirm. p. 1. c. 16. n. 24. & c. 17. n. 3.* Gomez *l. 79. Tauri, n. 3. & t. 2. var. c. 1. n. 52.* Molina *disp. 572.* & Glossa communiter recepta in *l. 1. C. qui bonis cedere possunt.* Affirmant, quod si is, qui bonis cedit, aliquid de suis bonis occultauerit, non gaudeat privilegio cessionis, sed detrudendus sit in carcerem, quousque integrè soluat, idque statutum esse iuxta commune ius; vnde ex his sequitur quod debitor bonis cessurus omnia sua bona iudicare debeat creditoribus. Matthæus Brunus, de *cess. bon. q. 2. princ. 5. n. 1. & seq.* Alexand. Trentacinius *d. tit. de solut. res. 27. n. 9.* Ioan. Parlador. *d. c. fin. p. 5 §. 7. n. 7.* Ant. Heringius de *fideiusoribus, c. 5. n. 81. & seq.* Rutgerus Rulandus de *commis. p. 4. lib. 9. c. ult. n. 16.* Vdalricus Zasius ad *l. qui cedit n. 5. ff. de cess. bon.* Ita, vt si vel vnicum obolum dolosè retinuerit, aut reseruarit, cessio prorsus nulla sit, & inualida, Carolus de Grassis, in *tr. de except. ad mater. statut. except. 17. n. 48. & seq.* Marcus Antonius Natata *conf. 361. n. 8.* Stephānus Aufrenus ad *dec. c. Tholos. q. 82.* Trentacinq. de *res. 27. n. 9.* Hanc autem indicationem debere fieri mediante iuramento, tradunt Heringius de *fideiusor. c. 5. n. 81. & seq.* Petrus Eigius *q. 35. n. 66. p. 1.* Vdalricus Zasius ad *l. qui cedit. n. 5. ff. de cess. bon.* Rutgerus Rulandus *d. c. ult. n. 16.*

RESOL. VI.

An in conscientia possit quis vti beneficio cessionis, & occultare aliquid ad sui sustentationem sine ottere restitutionis? Ex p. 7. tr. 8. Ref. 6.

§. 1. **N**egatiuè respōdet Lugo doctrina & dignitate Eminentissimus de *inst. t. 2. disp. 21. sect. 3. n. 42.* vbi sic asserit. Loquendo ergo de re ipsa dicendū est, ex natura rei, & in foro conscientia, posse debitorem retinere sibi necessaria ad se parçè sustentandum, quādō sine illis esset in graui necessitate constitutus iuxta ea, quæ dicta sunt latè suprā sectione prima, vbi vidimus quando ob grauem necessitatem possit debitor ex contractu, vel etiam ex delicto differre, vel omittre etiam integram debiti solutionem: quando etiam ob graue detrimentum etiam sine graui necessitate id possit fieri, iuxta quam doctrinam, & proportionem, ac disti-

nies ibi pōstas definiendum est hoc dubium. Aduerto tamen quando debitor ex contractu ea de causa occultat, & retinet sibi necessaria ad alimenta, non posse in conscientia vti privilegij in iure concessis cessionis bonorum: quia cessio bonorum in iure tunc datur, quando omnia bona praesentia ceduntur ad sustentationem debitorum: qui autem aliqua bona sibi retinet ad alimenta necessaria non facit veram cessionem bonorum, cui in iure privilegia conceduntur. Ita Cardinalis de Lugo.

2. Sed Ioannes Machadus de *perfect. Confess. tom. 1. lib. 2. p. 3. tr. 23. docum. 6. n. 4.* & Trullench. in *Decalog. tom. 2. lib. 7. c. 15. dub. 5. n. 1.* asserunt quod quando quis cedit bonis potest retinere ea quæ necessaria sunt ad sui sustentationem. Et ided Gasparus Hurtadus de *inst. & iur. disp. 9. diffio. 3.* sic ait: Conueniunt Doctores ob cessionem bonorum (Hispanè *pleito de acreedores*) à debitorē factam, vt inter creditores proportione seruata diuidantur, excusari debitorem à restitutione statim faciendā, non solum in foro conscientia, quia post eam cessionem ad quam debitor cogitur, quia nequit integrè soluere, manet impotens ad restitutionem statim faciendam, sed etiam in foro exteriori, seu iudiciali, vt constat ex *l. 1. C. qui bonis ced. poss. & ex l. qui bonis. ff. de cess. bon. & ex inst. de actionib. §. ult. & ex iure Castella l. 1. & 4. tit. 15. p. 5.* vbi sancitum est, ne debitor post cessionem bonorum possit conici in carcerem ob debitum, quo vsque acquirat superfluum ad sui, & suorum sustentationem, quia dicto iure debitori ex bonis post cessionem acquisitis tantum conceduntur necessaria ad dictam sustentationem, quæ etiam ex bonis, quæ tempore instantis cessionis habebat, iure naturali conceduntur, quia nemo in foro conscientia cogitur restituere cum tanto damno.

3. Vnde cedens bonis potest in foro conscientia occultare necessaria ad eam sustentationem, quæ eius posituum id neget, nisi ex bonis, quæ post dictam cessionem acquirit. Hucusque Hurtadus, qui, vt patet in conscientia admittit, quod non obstante iure positio in contrarium posset ille, qui cedit bonis occultare necessaria ad suam sustentationem; quod etiam nouissimè docet doctus P. Amicus *to. 5. de iust. disp. 41. dub. 6. n. 26.* Fagundez in *praecepta Decal. t. 2. lib. 7. c. 28. n. 11.* Caspensis in *Curs. Theol. t. 2. tr. 18. sect. 13. n. 160.* & Petrus à Iosepho in *Idea Theol. Mor. lib. 4. c. 11. resol. 7.*

RESOL. VII.

An dicta in superiori Resolutione procedant etiam si debita oriatur ex delicto? Ex p. 7. tr. 8. Ref. 7.

§. 2. **N**egatiuè nominatim contra me responder Cardinalis Dominus meus Ioannes de Lugo de *iust. t. 2. disp. 21. sect. 3. n. 41.* vbi sic ait: Dubitatur eundem, an qui bonis cedit, possit licitè occultare bona aliqua ad viuendum secundum suum statum. Lessius, vt dixi, putat, id ex legibus ciuilibus colligi. Sed vidimus, nullum esse in legibus fundamentum ad id dicendum de bonis, quæ erant ante cessionem bonorum: loquimur enim solum de bonis postea acquisitis, ex quibus retinere poterit debitor quantum sufficit ad se parçè iuxta suam conditionem sustentandum. Theologi tamen communiter dicunt, de bonis etiam antea habitis retinere posse quantum satis est, vt tenuiter viuat secundum suum statum. Ita Syluester de *Restitutio 7. q. 6.* Petrus Nauarra *lib. 4. c. 4. n. 60.* Lessius *n. 45.* Turrian. *loc. suprā cit.* Bonacina *n. 37.* qui affert Rebellium *dist. lib. 2. de Rest. q. 17. sect. 4. n. 30.* Sed ille solum videretur loqui de bonis post cessionem acquisitis, licet non se satis explicet, sicut nec Sotus *d. 4. q. 4.* qui vtraque bona confundit, vt notauit Molina *d. disp. 572. §.* Quamuis qui bonis cessit in fin. Loquuntur autē ij de debitore, qui absque culpa cedit bonis,

Sup. hoc in Ref. 27. §. ult. in fin.

Sup. hoc in Ref. praeterit. & infra in Ref. 21. §. ult. in princ.

nis, non de debitore ex delicto. Quare immeritò Diana auctoritate Lessij fultus dicit, id etiam procedere in debitore ex delicto notorio. Ita Lugo. Sed his non obstantibus existimo etiam probabilem esse meam sententiã, quam notabiliorem vocat Fagundez in *præcept. Decal. 2. c. 2. lib. 7. c. 2. n. 13.* & quam me citato docet nouissimè Machadus de *perfect. Confess. t. 1. lib. 2. p. 3. tract. 23. docum. 6. n. 4.* ubi sic ait. [Ultimamente se ha de advertir, que aunque Adriano i Medina son de contrario parecer. Los demas Autores afirman comunmente, que el deudor que haze cession de bienes, puede licitamente esconder, i tomar para si lo que huuiere menester para el sustento honrado de su persona, i de su familia; por que ninguno està obligado à restituirl con tan graue danno, è incomodidad propia, segun latamente que da tratado atras: i aunque sean las deudas contraidas por razon de delito.] Ita ille, cui adde me etiam citato Trullench in *Decal. t. 2. lib. 7. c. 15. dub. 5. n. 1.* ubi ita asserit: Dico cum Nauarra *c. 17. n. 86.* cessionem bonorum excusare, sed non magis, quam necessitas sine cessione excusaret: nam in cessione tantum conceduntur alimenta, ex quadam misericordia prout casus videtur mereri, vt patet *l. qui bonis, ff. de cess. bon.* Hæc autem iure naturæ, & gentium retineri possunt, quia non tenetur debitor se spoliare necessariis alimentis, itavt cogatur mendicare, sed potest retinere ea, quæ spectata conditione suæ personæ, & eorum quos alere tenetur; iudicio prudentis censentur necessaria, vt patet ex dictis *dub. 1. & 2.* Idque verum est, quamuis debeat ex delicto, vt idem Nauarr. docet, & Diana. Hucusque Trullench. Confirmatur hæc opinio ex his quæ docet Azorius *t. 3. lib. 4. c. 39. qu. 1. diff. 3.* & alij. Non nego tamen sententiam negatiuam esse satis probabilem; Vide etiam Sayrum in *Clau. Reg. lib. 10. tr. 5. c. 7. num. 3.* & Malderum de *iust. tr. 4. c. 7. dub. 3. §. Dubitatur.* Apparet igitur me non immeritò affirmatiuam sententiam docuisse, cum non solum sit probabilis, sed etiam probabilior secundum Fagundez *ubi supra.*

RESOL. VIII.

An saltem de bonis acquisitis post cessionem debeantur necessaria, etiam in foro exteriori? Ex p. 7. tr. 8. Ref. 8.

§. 1. **R**espondeo, quod si is qui cessit bonis postea bona aliqua acquisierit, non potest conueniri in iudicio nisi in quantum commodè possit, hoc est, non potest spoliari per iudicem omnibus bonis illis acquisitis, sed iudicis prudentis arbitrio est illi relinquere quod satis ei sit, ad suam parcam sustentationem congruam. Ita habetur expressè *l. 4. §. 6. ff. de cess. bon. & l. ex contractu, C. de bonor. auct. ind. poss. & inst. de actionib. §. ult. & in Castella l. 3. tit. 1. §. partit. 5.* Et ita etiam docent communiter Doctores Hunnius in *Encyclop. iur. p. 2. tit. 27. c. 3. n. 7.* Heningus de *fideiussor. c. 5. n. 80.* Dicastillus de *iust. lib. 2. tr. 2. disp. 10. dub. 4. n. 81.* Gaspar Hurtado de *iust. disp. 9. diff. 3.* Card. Lugo *t. 2. disp. 21. sect. 3. n. 36.* & alij communitet.

RESOL. IX.

An dicta in superiori Resolutione procedant etiam in foro conscientie? Ex p. 7. tr. 8. Refol. 9.

§. 1. **L**eges in *ff. de cess. bon.* & alias tantum habere locum in foro exteriori, non verò in foro conscientie, docent Adrianus de *rest. quæst. quæ incipit, Aggredior, vers. sextio dubitatur.* Ioannes à Medina, de *rest. 9. §.* quia sunt (inquiunt) contra legem naturalem, & diuinam non furandi, seu non retinendi alienum inuito

domino. Idem docent alij, quos refert Couar. Itè Nauar. *c. 27. n. 86.* saltem quando debitores sunt infimæ sortis, qui mendicare possunt, aut laborare. Nauarrum sequitur Azor. *t. 3. lib. 4. c. 39. in fin.* Valentia *disp. 5. q. 6. punct. 7. §. Altera causa est cessio bonor.* Item Rebellius.

2. Sed contrariæ sententiæ adheret Lugo de *iust. tom. 2. disp. 21. sect. 3. n. 36.* Molina *disp. 572.* Malderus de *iust. tr. 4. c. 7. dub. 3.* & Dicastillus de *iust. lib. 2. tr. 2. disp. 10. dub. 4. n. 83.* quia Respublica propter commune bonum habet potestatem disponendi de bonis subditotum, & illi tenentur consentire. Vt autem docet Molina hoc priuilegium sancitum est in commune bonum, ne debitores sine creditorum emolumento, imò cum ipsorum, & cum proprio damno detineantur in carcere; atque in eo pereant, nec possint lucrari. Cum autem qui contractus celebrant, sciant debitores hoc priuilegio gaudere, eoque præsupposito contrahant, iam in id contentiunt, ac proinde vim habet in foro conscientie tale priuilegium, quod excedere videtur ius naturale, in duobus: Primò, in eo, quòd secundum ius naturale, qui malis artibus, & industria acquisierat statum, & iniuste debita contraxerant, tenentur restituere, etiam si manibus laborare cogantur. At verò secundum hæc leges, qui post cessionem bonorum acquisierit bona, potest de istis retinere aliqua, nempe necessaria, & differre debita priora, etiam iniuste contracta, vt præter Auctores citatos concedunt Lessius, & Petrus à Nauarra *lib. 4. c. 4. dub. 10. n. 59.* Sic enim ait: Fateantur etiam omnes, quòd ea, quæ lucratur post cessionem, si necessaria sunt ad decentiam status, non tenentur restituere, & mihi quidem ita videtur in utroque casu, nempe, siue debita priora fuissent per iustitiam, siue per iniustitiam contracta. Hæc Nauarra. Redditque rationem his verbis: Is enim statum iustum iam licite acquisiuit, & ita non tenetur restituere cum casu illius (id est cadendo ab eo) secus, si ad pinguiorem fortunam venerit.

3. Secundò excedit hoc priuilegium ius naturale in eo, quod ante cessionem bonorum tenebatur restituere debita, etiam iuste contracta, vsque ad mendicitatè, vel laborem manuum, quando erat homo infimæ sortis, eique non erat ignominiosum hoc facere. At post cessionem, si acquisiuit aliqua non mendicando, nec laborando, potest retinere necessaria, ne mendicet, vel labore.

RESOL. X.

An si quis negauit debitum, possit priuilegio cessionis gaudere?

Et quid, si tamen debitor à principio negauit debitum, postea verò ante sententiam illud confessus est, pœnitentia videlicet ductus?

Et quid post sententiam, & condemnationem, si causam negandi debitum habuit?

Et an pendente sententia appellatione, & condemnationis debitor possit cedere bonis? Ex p. 7. tr. 8. Ref. 10.

§. 1. **R**espondent aliqui ad gaudendum cessione bonorum requiri, vt debitor fateatur debitum: nã si illud negat, & postmodum conuincitur, non amplius ad cessionem bonorum admittitur, *l. qui cedit 8. ff. de cess. bon.* Matthias de *Afflictis dec. Neapol. 379.* Anton. Faber in *C. lib. 7. tit. 31. def. 2. n. 1.* Daniel Mollerus ad *constit. Electoral. Saxon. 22. n. 2. p. 2.* Couarruias *lib. 2. var. res. c. 1. n. 5.* Valericus Zasius ad *§. fin. n. 1. inst. de act. & ad l. qui cedit, cum seq. n. 1. ff. de cess. bon.* Ioan. Parlador. *lib. 2. rer. quotid. c. fin. p. 5. §. 7. n. 7.* Mathæus Brun. de *cess. bon. q. princ. 2. n. 1. 2. & seq.* Arifminus Tepatus in *Epit. decis. tit. 281. de cess. bon. c. 3.* Quod si tamè debitor à principio negauit debitum, postea verò ante sententiã illud confessus est, pœnitentia videlicet ductus, non prohibetur bonis cedere. Matth. de *Afflictis dec. 379.* Brunus *tr. de cess. bon. q. princ. 2. n. 7.* Alexander Tren-

taciquius *lib. 3. var. res. tit. de solut. res. 27. n. 18.* quinimo si iustam negandi debitum causam habuit, admittitur ad cessionem bonorum, licet post sententiam & condemnationem debitum sit confessus, Arisminus *Tempatus in Epitome dec. tit. 281. c. 3. in princ.* Rolandus à Valle *conf. 7. n. 7. & seq.* Matth. de Afflict. *dec. 379.* Vide etiam Maximilianum Faustum *de Arario clas. 16. conf. 1272.*

2. Sed (attende amice Lector) mihi magis placet opinio contraria ex auctoritate *l. 2. qui bonis ced. poss.* ubi habetur per iudicatum, id est, damnatum bonis cedere posse, ne in carcerem detrudatur. Ex quo clarè colligitur; debitorem, qui negavit debitum, hoc cessionis beneficio non priuari. Nam eum, qui condemnatus est, debitum negasse oportuit: cum iudicium in inuitum & contradicentem reddatur. *l. inter stipulantem, 83. §. ff. de verb. oblig.* & in confessum in iudicio nullæ sunt partes iudicis, sicque sententia nulla proferatur, *l. post rem 56.* ubi Duarenus *ff. de re iud. l. proinde 25. in fin. ff. ad l. Aquil. l. unic. C. de confessis. l. 1. & l. certum 6 in pr. & §. 2. ff. eod.* Pro eadem etiam sententia optimè facit textus *in l. de arate 1 i. §. ult. ff. de interrogationib. in iur. faciend.* ubi is, qui in iudicio aliquid affirmando respondit, huius responsi se pœnitere, idque citra periculum corrigere potest. Ergo debitor quoque, qui ab initio inficiatus est se debere: sine suo damno, & periculo hanc inficiationem postea corrigere debiturumque confiteri poterit.

3. Nec resistit allegata *l. sed si ex part. 4. §. 2. ff. quod cum eo, qui in alien. potest.* ubi filiusfamilias, cui competit priuilegium, nec vitrà, quàm facere potest, conueniatur, illud amittit, si patremfamilias se mentitus est. Etenim filiusfamilias ibi beneficium istud propter mendacium idcirco perdit, quia negavit causam, cuius intuitu id beneficium ei iure indultum est. Negavit enim, se filiumfamilias esse. Atqui propter hoc ipsum, quod filiusfamilias contraxit, exceptio illa in quantum facere potest, ei tribuitur. Eadem modo respondendum est ad *d. l. Sed hoc ira 22 ff. de re iud.* ubi socio exceptio illa, quatenus facere potest (quam competentia vocat) admittitur: quoniam etiam negavit causam, ob quam hæc ipsi exceptio competit. Negavit namque, se socium esse. Societas autem in causa est, quod illa socij exceptione seu privilegio utantur. At verò in nostra facti specie debitor non inficiatus est causam, propter quam beneficium cessionis ei iure fuit concessum: quippe cum debitum duntaxat abnegauerit. Videatur *Matthæus de Afflictis dec. Neapolit. 379. & Harpprechtus in Comment. ad Inst. to. 4. tit. de act. §. ult. nu. 19.* Et idè Thomas Maulius *tract. de cess. bon. tit. 2. n. 9.* limitat primam sententiam, Primò quando debitor habuit iustam causam negandi, & ante sententiam pœnituit, & confessus fuit debitum, *Baldus in l. 1. C. qui bon. ced. poss.* *Matthæus de Afflictis decis. 379.* *Carolus de Grassis d. except. 17. nu. 22.* Secundò limitant, quando debitum originem sumeret ab ipsamet sententia, ut quia esset actum actione in factum, *Salicet in l. 1. ver. iuxta hoc moue.* ubi *Baldus C. qui bon. ced. poss.* *Matthæus de Afflictis dec. 379. n. 3.* Tertiò limitant si fuisset appellatum à sententia condemnatoria, quia dependente appellatione, debitor potest cedere bonis, *Aret. in §. fin. Inst. de action. Afflict. d. dec. 379. n. 3.* ubi *Vrsil. in annot. n. 1.* *Carolus de Grassis dict. loc.*

RESOL. XI.

An qui cessit bonis, si aliquid in fraudem creditorum egerit, gaudeat tali priuilegio, ut v. g. quando bona sua luxuriosè viuendo consumpsit, vel ludendo, aut cum meretricibus expendendo dilapidauit?

Et notatur, quod Clerici, qui in fraudem creditorum consumpserunt bona, illa alienando, vel ludendo, &c. non gaudent beneficio cessionis. Ex p. 7. tr. 8. Ref. 11.

Tom. VI.

§. 1. **R**espondeo negatiuè cum Eminentissimo Domino meo Cardinali de Lugo *de iustit. tom. 21. disp. 21. & sect. 3. n. 39.* Idè in cessione bonorum requiritur, quod cessurus in fraudem creditorum nihil alienauerit. *l. ult. §. ult. ff. qui in fraud. cred. arg. l. 1. §. 1. ff. de reg. iur.* *Antonius Gomez 2. res. c. 11. n. 52.* *Rebuffus conf. 184. n. 4.* *Ripa in l. obligatione, n. 33. ff. de pign. & hypotec.* *Socinus in reg. 343. in 1. fallent.* *Iason in §. item si quis in fraudem, n. 92. Inst. de act.* *Neuizans conf. 59.* *Baldus 3. conf. 220.* *Suarez in thesaur. recept. sent. lit. C. n. 42.* *Brunus à Sole, q. 9. n. 34.* *Parisius conf. 94. n. 11. vol. 1.* *Natta 2. conf. 361. n. 7.* *Stracch. tract. de morat. tit. de decoctor. §. circa tertiam speciem, n. 9. 10. 29.* *Brunus de cess. bon. q. 8. quart. q. princ.* *Carolus de Grassis except. 17. n. 25.* *Scheneid. ad §. fin. n. 9. inst. de act.*

Sup. hoc sup. in Ref. 3. legè eam per totà, signanter §. 2.

2. Requiritur etiam, quod bonis cessurus, non alio modo fuerit fraudulentus, aut dolosus, *Boërius dec. 215* velut, si sciens, se non esse ad soluendum sufficientem contraxit, is enim, non potest gaudere hoc beneficio, *leg. pen. ff. de cess. bon.* *Bartolus in l. alia, §. eleganter in fin. ff. solut. marr.* *Rebuff. conf. 184. n. 7.* *Rip. in l. obligatione, n. 33. ff. de pign. & hypotec.* *Angel. in l. 4. ff. de cess. bon.* *Socin. reg. 343. in 2. fallent.* *Plot. in l. si quando, n. 179.* *C. unde vi. Imola in c. later, de pign.* *Brunus tract. de cess. bon. q. 32. quart. q. princ.* *Cumi. super ritu mag. reg. curia c. 95. n. 18.* *Ant. Chioff. conf. 99. n. 2. lib. 1.* *Car. de Grassis d. l. n. 15.*

Sup. hoc infra in Ref. 11.

3. Quod tamen intelligendum est, si dolo malo induxit ad contrahendum creditorem, prætendendo se esse ad soluendum sufficientem; cum iam inopia laborer, aut verò hoc fraudulenter egerit, ut pecunia à creditore accepta, postea bonis cederet, atque sic credito suo creditorem fraudaret, quod iura decipientibus non succurrere soleant, *l. 2. C. si minor se maiorem dixerit.* Sin autem nullus sit debitoris dolus, vel, quia sperauit, se interea tantum accepturum, quantum illi debito soluendo sufficeret, aliud est.

4. Præsumitur etiam debitor de industria, ac dolo malo desuisse esse ad soluendum sufficientem, quoad hunc scilicet effectum, ut à beneficio cessionis bonorum excludatur, quando bona sua, luxuriosè viuendo consumpsit, & vel ludendo, vel in meretrices ea expendendo, dilapidauit. *Steph. Gratian, disp. ep. for. tom. 2. c. 480.* *Nicol. Boër. dec. 215. n. 6.* *Ant. Hering. de fideiuss. c. 5. n. 107. & seq.* *Matth. Brunus de cess. bon. q. 5. n. 5.*

Sup. hoc supra in Ref. 3. §. 1. signanter, in §. 2.

5. Nota etiam quod Clerici qui in fraudem creditorum consumpserunt bona, illa alienando, vel ludendo, &c. non gaudent beneficio, *Odoardus de solut. Ita Genuensis in praxi, c. 3. n. 6.*

RESOL. XII.

An qui non dolosè, sed culpabiliter ad inopiam peruenit, gaudeat priuilegio cessionis? Ex p. 7. tr. 8. Ref. 12.

§. 1. **R**espondent aliqui affirmatiuè. Et idè afferunt idem dicendum esse de eo, qui non quidem dolo malo, & de industria se inopem reddidit, sed tamen culpa sua ad inopiam redactus est. *Ant. Hering de fideiussorib. c. 5. n. 107. & seq.* *Riitger Ruland. de commiss. p. 4. lib. 9. c. ult. n. 11.* *Petrus Heigius q. 35. n. 45. & 46. p. 1.* *Ernest Cothmann. resp. 29. n. 11. vol. 1.* *Beneuen. Straccha de decoctorib. p. 3. n. 12. & 13.* *Florus Mausonius de causis excur. lib. 1. limit. §. n. 58.* Quinimò licet aliquis partim sua culpa, partim verò aduersa fortuna ad inopiam redactus sit, non potest bonis cedere. *Riitgerus Rulandus d. c. ult. n. 11.* *Petr. Heigius d. q. 35. n. 49.*

RESOL. XIII.

An debitor, qui spe cessionis contraxit gaudeat cessionis beneficio?

Aa 3

beneficio?

Idem est dicendum de Clerico. Ex p.7.tr.8.Ref.13.

Sup. hoc sup.
in Ref. II. §.
2. à lin. 5.

§.1. **R**espondeo negatiuè, & idèd qui contraxit sub spe huius beneficij & refugij, non gaudet beneficio cessionis bonorum. Ioannes de Plat. Iason & Schneidvv. in §. fin. Inst. de act. Angelus in l.4. §. item non gaudet, ff. de cess. bon. Brunus in d. tr. q. 30. n. 1. quart. q. princ. Thom. Zerolla in prax. Episc. v. Lieta quinquennales. vers. 9. Plot. in l. si quando n. 179. C. unde vi. vbi dicit, quod dolosè contrahens debita, asserens, se habere facultates sufficientes, cum non sit ad soluendum sufficiens quod non admittitur ad cedendum bonis, quod post eum voluerunt Vincent. Annib. in addit. ad Mandos. conf. 170. & Car. de Grassi. d. except. 17. n. 32.

2. Frustra igitur ad cessionis remedium confugit debitor, qui spe cessionis contraxit. Quod eum fecisse verisimile est, qui contractus tempore sciebat, se non posse soluere l. pen. in fin. ff. de iur. dot. Idque latius paulò exequitur Hunnius de resol. ad Treutl. vol. 2. disp. 24. thes. 4. lit. l. pag. 545. Zaf. in §. compensationes 39. vers. fin. n. 6. de act. inst. Illico Vmmius in diff. suis ad process. iudic. direct. disp. 23. thes. 5. n. 26. Matth. Brunus in tr. de cess. ben. in 30. & 31. q. quarta q. principal. Alex. Trentacinq. var. res. lib. 3. tit. de solution. res. 27. n. 27. cum seqq. Ioan. Neuizanus conf. 59. n. 10. & seq. quibus omnibus adde Maxi. Faust. de Arar. Class. 16. conf. 1272. Harpprechtum in Comment. ad inst. t. 4. tit. de act. §. ult. n. 10.

3. Ex his etiam inferitur Clericum qui contraxit debita sub spe gaudendi beneficio c. 1. dandis, illo non gaudere. Ita Squillante de priuileg. cleric. c. 10. n. 15.

RESOL. XIV.

An hæres, qui non confecit inuentarium, possit uti beneficio cessionis?

Idem est dicendum de Clerico Ex p.7. tr.8. Ref. 14.

§.1. **R**espondeo quod Matth. Brunus in tr. de cess. bon. q. quart. princ. q. 6. statuit, quod hæres, qui non confecit inuentarium hæreditatem adit, cedere bonis nequeat, quia præsumitur hæreditatem opulentam, & ad soluendum sufficientem, inuenisse. Nouel. l. c. 2. §. si verò non confecerit. l. ult. C. de iur. delib. & creditores voluisse decipere, iis verò qui conati sunt creditores fallere, beneficium cessionis non competit. Deinde, quia pœna hæredis inuentarium non conficientis est, vt in solidum teneatur creditoribus hæreditariis, d. l. ult. §. 12. 13. 24. C. de iur. delib.

2. Verum Hieron. Treutl. & Hunnius volum. poster. disp. 24. thes. 4. volunt, quod hæres non conficiens inuentarium bonis cedere queat per text. in d. l. ult. §. 14. C. de iur. delib. & Nou. l. c. 2. §. 2. vbi dicitur, hæredem non conficientem inuentarium teneri creditoribus hæreditariis in solidum, quemadmodum ipse defunctus teneretur, si viueret; Atqui defunctus possit bonis cedere, Ergo etiam hæres. Deinde hæres etiam non confecerit inuentarium, atque idèd in solidum teneatur, habet tamen defuncti beneficia, quia cum sua causa suisque vitiis trãsit hæreditas, l. hæres, ff. de reg. iur. l. hæreditas, ff. de ver. oblig. quod indubitanter procedit in beneficiis, quæ non sunt personæ, sed causæ, quale est beneficium hoc cessionis: iam verò certum est, quod principalis debitor, si non habuerit, vnde creditoribus satisfacere possit, nequeat cõniici in carcerem, si velit bonis cedere, l. 1. C. qui bon. ced. poss. & si bonis cesserit, ac postmodum ad pinguiorem fortunam peruenerit, conueneri non possit, nisi in quantum id facere potest, l. qui bonis ff. eod. Hoc igitur beneficium etiam hæredi competit: Nec ab eo propterea, quod non confecerit inuentarium, excludetur, quia pœna non confecit inuentarij hæc saltem est, vt in

solidum creditoribus hæreditariis sit obligatus: quini-
mò illi soli hoc beneficium competit: qui enim com-
petentiæ priuilegio gaudent, cessionis auxilio non in-
digent: sed & defunctus, cuius personam hæres repræ-
sentat, in solidum obligabatur suis creditoribus, & ta-
men illum cessionis beneficium habuisse certum est. Et
præsumptio illa qua hæres inuentarium non conficiens
præsumit debeat aliquid dolosè subtraxisse, & opulen-
tam inuenisse hæreditatem in allegatis textibus non est
fundata: & fieri potuit, vt hæres nimium confidens
hæreditati ex imprudentia illam tanquam opulentam
adierit: Deinde, & si præsumptio iura foret iuris, tamen
contrariam probationem admitteret: idcirco, si hæres
admittere velit excussionem bonorum; aut aliunde li-
quido demonstrare possit, quod hæreditatem minus
opulentam, ac talem inuenit, quæ non sit sufficiens
ad soluendum, audiendus utriusque foret, se à præsumpto
crimine excusare volens. Neque id sequitur, in solidum
est obligatus creditoribus hæreditariis, ergo non habet
beneficium cessionis, cum hoc priuilegium illis solis
competat, qui in solidum sunt obligati, non verò tri-
buantur illis, qui beneficium competentiam habent.

3. Non desinam tamen hîc adnotare Squillante de
priuileg. cleric. c. 10. n. 43. ex Triuisano, & Riccio docere
Clericum hæredem non confecit inuentario non esse
admittendum ad beneficium c. Odoardus de solut.

RESOL. XV.

An valeat pactum, si quis beneficio cessionis renunciaisset?
Et quid, si pactum, & renunciatio cessionis bonorum fir-
metur cum iuramento?

Et an in tali casu debitores possint perere ab Episcopo
absolutionem iuramenti? Ex p.7. tr.8. Ref. 15.

§.1. **N**egatiuam sententiam docent Couarruuias
lib. 2. var. Res. 1. Menochius de arbitr. cas. 183.
n. 18. Neuiz. conf. 59. n. 6. Glossa in Authent. Imò. C. de
act. & oblig. Bartolus & Imola in l. alia, §. eleganter, n.
15. & 16. ff. sol. matrim. Ioan. Fab. Iaf. & Arétin. in §. fi.
Inst. de act. Albertus in rub. C. qui bon. eod. poss. n. 11. Iacobus
in §. quod autem, auth. de fideiuss. Antonius de Butrio
in c. Odoardus de solut. Cardin. Alban. ad Bart. in l. qui
bonis ff. de cess. bon. Carolus de Grassis except. 17. n. 10. Sup. h. c.
Et quod renunciatio cessionis bonorum nec quidem ramentio
iuramento firmetur, tradunt Iacobus, Arétinus, & Bal-
dus in l. 1. C. qui bonis eod. & est magis communis opi-
nio, testibus Benedicto Capra in l. d. n. 3. Baptista à Vil-
lal. in lit. F. n. 146. & in lit. O. n. 7. & Viu. lib. 1. Debitor
non potest, Bartol. & Imola in l. alia, §. eleganter, ff. fol.
matr. Socin. reg. 279. Cynus & Salicet. in l. 1. C. qui bon.
ced. poss. Menochius d. cas. 183. n. 1 & Thesaurus dec. 36.
n. 4. vbi dicit hanc esse magis communem Cappel. Tho-
los. dec. 67. Neuiz. conf. 59. n. 6. Iosephus Ludouicus dec.
64. n. 21. nec opus est absolutio à iuramento, Guido
Papa dec. 211. Bero. q. 133. n. 5. Iosephus Ludouicus dec.
64. n. 20. Carolus de Grassis except. 17. n. 12.

2. Fundamenta verò horum præcipuè hæc sunt: ren-
nuncians priuilegio cessionis intelligitur se obligare
ad carceres, cum beneficium illud liberet debitores à
carceris molestia, l. 1. ff. de cess. bon. nemo autem potest
se ad carcerem obligare, quia carcer est species seruitu-
tis, nec liber homo est corporis & membrorum suorum
dominus, l. liber homo, ff. ad l. Aquil.

3. Deinde renunciatio, & pactum super iure futuro
non valet, l. is qui hæres, ff. de acq. hæred. l. si ita scriptum,
§. 1. ff. de leg. 2. l. 1. C. de pact. Ergo, &c.

4. Tertio, quia renunciatio beneficij cessionis est
contra bonos mores; quia humanitati repugnat, siquid
hoc beneficium singulari humanitate ex commiseratione
& misericordia erga obratos debitores est intro-
ductum,

ductum, l. 7. & l. 8. C. qui bon. ced. poss. pactum verò quod est contra bonos mores non valet, l. 7. §. 7. ff. de pact.

5. Quartò, liberi hominis caro, & corium ad carceres ad petitionem & voluntatem creditoris per indirectum deduci videtur contra *l. inter stipulantem §. sacram. ff. de verb. oblig.* Et hanc sententiam præter Doctores citatos tenent etiam Doctores quos citat & sequitur Hunnius in *Encyclop. iur. p. 2. tit. 27. c. 2. n. 5.* quibus adde Cardinalem Tuschum *tom. 1. concl. 218. n. 7.*

6. Sed his non obstantibus, ego affirmatiuæ sententiæ adhareo, quam tuetur Harpprechtus in *Comm. ad inst. tom. 4. tit. de act. §. ult. n. 11 & seq.* Et ratio est, quia non est indubium beneficium qui ei renunciavit, & pactus est cum creditore suo, se bonis non cessurum. *l. si quis in conscribendo. 29. C. de pact. l. si iudex 41. ff. de minor. 25. ann. Nou. 136. c. 1.* In quibus locis omnibus dicitur, unicuique integrum esse his, quæ ipsi à lege concessa sunt, renunciare. Atque manifesto manifestius est, cessionem bonorum solius debitoris gratia & favore esse inductam, & receptam. Ei ergo renunciare poterit.

7. Neque obstat, quod nemo possit pro debito pecuniario se ipsum carceri perpetuo obligare: cum obligatio illa perpetua quædam esset seruitus, ad quam liber homo se astringere nequit, *l. 2. ff. de liber. hom. exhib. l. Titio centum 71. §. 2. ff. de cond. & demonstr.* Iam verò ad carcerem perpetuo se obligare videtur, qui renunciat beneficio cessionis: cui si non renunciaret, à carceris metu liber foret, *d. l. 1. C. qui bon. ced. post.* Et hac ratione communis Doctorum chorus permotus, renunciationem cessionis etiam iurata, inualidam esse putauit.

8. At hoc inquam nihil obstat. Neque enim debitor qui renunciat cessionis bonorum se ad carcerem obligat. Ipso quidem iure, sine suo consensu obligatur ad carcerem, qui ad soluendum non sufficit. Itaque si hoc cessionis auxilium repudiat, se ad carcerem non adstringit, sed potius perdit & abdicat beneficium, quo se à carceris obligatione per leges inducta liberare potuit. Deinde etsi debitor directè non possit sese ad carcerem obligare; tamen per indirectum & obliquum id facere non prohibetur: cum multa, quæ non possunt fieri directè ac principaliter, in consequentiam fieri non prohibeantur, *arg. l. si vnus 27. §. illud 3. ff. de pact.* At verò in proposito, is qui renunciat beneficio cessionis, non hoc agit directè ac principaliter, quo in carcerem ducatur, sed solum in consequentiam, itè que in euentum, si videlicet non soluerit, nec ad soluendum fuerit sufficiens.

9. Multo minus obstat *l. alia causa 14 §. 1. ff. sol. matrim. vbi traditur, mariti pactum, quo conuenit, ne in id, quod facere possit, condemnnetur, sed in solidum, seruandum non esse.* Nam magna est ratio differentię inter priuilegium, quod marito competit, ne in solidum ab vxore conueniatur: & inter cessionem bonorum, illi renunciari non potest: quia ad reuerentiam, quæ maritis est exhibenda, reseruanda, inductum est: quæ violaretur, si maritus propter renunciationem suam, & pactum conueniretur in solidum. Huic autè cessionis beneficio renunciari potest: quia nihil contra reuerentiã vel bonos mores fieri intelligitur, si debitor, qui cessionis renunciavit, in carcerem compingatur; cum potius pactum illud ad fidem commerciorum retinendam vergat.

10. Minimè omnium obstat, quòd renunciatio, & pactio super iure futuro non valeat, *l. is qui hæres 13: in princ. ff. de acq. vel omit. hered. l. si ita scriptum 45. §. 1. ff. de leg. 2.* Isthæc autem renunciatio esset de iure futuro: quoniam ius cedendi bonis non competit, nisi facta condemnatione, vel debito in iudicio agnito, *l. pen. ff. de cess. bon.* Minimè, inquam, illud obstat. Quod enim iuri futuro renunciare liceat, nemini dubium esse potest. Quis enim dubitaret, quin res nondum existentes, sed extituræ tamen, in conuentiones & contractus deduci queant? Nec mouerint quidquam *d. l. is, qui hæres 13: in princ. ff. de acq. vel omit. hered. & d. l. si ita scriptum*

45. §. 1. ff. de leg. 2. Loquuntur siquidem de legato sub conditione, vel die relicto. Id antequam conditio extiterit, aut dies venerit, repudiari nequit: quandoquidem interim nobis cum effectu non debetur. Diuersum verò obtinet, in re futura, purè promissa. Deinde falsum est, quod ius cedendi bonis non competat, nisi facta condemnatione, vel debito in iudicio agnito. Aliud quippe est cessio ipsa, aliud ius cedendi. Ius cedendi habet debitor obæratu ab initio statim, cum ad soluendum sufficiens esse desuit: cessio autem tunc demum fieri permittitur, quando de debito liquet.

11. Vnde ex his patet responsio ad argumenta negatiuæ sententiæ. Nam patet quod quilibet favori suo possit renunciare, *l. pen. C. de pact.* Deinde, quod falsum sit, quod debitor non possit se ad carcerem obligare. Zasius *lib. 2. sin. resp. c. 8.* And. Clud. *de sequest. c. 12. n. 106.* Francus *de fideiuss. c. 3. n. 44.* Vvesemb. *in rr. de fideiuss. n. 4.* Myns. *centuria 6. obseruatione 51.* Tertio, quod falsum etiam sit, quod iuri futuro non liceat renunciare, & *l. is, qui hæres ff. de acquirenda hereditate, & l. si ita scriptum, §. 1. ff. de legat. 2.* loquantur de legato sub conditione, vel die relicto, quod antequam conditio extiterit, vel dies venerit non potest repudiari, quoniam interim nobis cum effectu non debetur: at secus se res habet, cum re futura, purè promissa. Quartò, quod hæc renunciatio directè non sit contra bonos mores, & bonorum cessio non aliter sit ex benignitate & humanitate debitoribus concessa, quod si ea uti voluerit: & quia sua culpa ad soluendum sufficientes esse desierunt, non commiseratione, sed odio potius digni sint.

12. Sed hæc omnia intelligenda sunt si renunciatio cessionis bonorum facta sit sine iuramento; nam si interfuerit iuramentum, contrarium dicendum est, vt rectè obseruat Molina *de iust. tom. 2. rr. 2. disp. 572. in fine.* Igitur in tali casu debitores petant ab Episcopo absolutionem à iuramento.

RESOL. XVI.

An qui cessit bonis, si non possit præbere fideiussores idoneos, sufficiat præbere cautionem iuratoriã? Ex p. 71 tract. 8. Ref. 16.

§. 1. **R**espondeo, quod vt cessio bonorum efficax sit, & cedentem liberet, requiritur vt is prius caueat de soluendo residuum si ad pinguiorem fortunam peruenerit, *§. final. inst. de act. Couar. lib. 2. c. 1. n. 6.* Iac. Menoc. *lib. 2. arbitr. iud. q. cas. 183. n. 20.* Matt. Brun. *tr. de cess. bon. q. princ. 7. n. 1. & seq.* Nicol. Boër. *dec. 296. n. 1. & 2.* Marc. Ant. Natta *conf. 591. n. 1. & seq. vol. 3.* Arism. Tepart. *in epitom. dec. tit. 53. de iudicial. & prorog. lit. c. 2.* Rutgerus Rulandus *de commissar. d. c. ult. n. 19.* Hæc autem cautio fieri debet fideiussoribus idoneis. Ant. Hering. *de fideiussorib. c. 5. n. 88.* Florid. Mausonius *de causis executiu. lib. 1. limit. 5. n. 41.* Vdalricus Zasius *ad l. qui cedit, n. 5. ff. de cess. bon.* Trentacinquius *d. ref. 27. n. 5.* Quod si debitor ob paupertatem fideiussores habere non possit, ad iuratoriã cautionem admitti debet. Couar. *d. c. 1. n. 6.* Matt. Brun. *de cess. bon. q. princ. n. 5. 6. 7. & 8.* Iosep. Ludouici *dec. Perusina 63. n. 8. p. 2.* Flor. Mauson. *de caus. execut. lib. 1. limitatione 42. & seq.*

2. Quod probatur, nam regulariter ad iuratoriã cautionem admittitur qui fideiussorem dare non potest, vt patet ex *Aurb. generaliter. C. de Episc. & Cler. ex l. fin. §. Super de asser. toll. §. Si verò tamè in Aurb. vt nulli ind. & §. Sed hodie inst. de satisfd. & ex c. fin. de sent. excom.* Et ita hanc sententiam præter Doct. citatos tenet Th. Maulius *tr. de cess. bon. tit. 1. n. 6.* Et licet Vlric. Hunnius *ad Treutler. vol. post. disp. 24. thes. 4. lit. C.* cõtraria sententiæ magis adhæreat, tamen postea nostram sententiam tenuit in *Encyclopedia iuris parte 2. tit. 27. c. 1. n. 14.*

RESOL. XVII.

An si creditores offerant debitori dilationem quinquennalem excludantur à beneficio cessionis bonorum? Ex p.7.tr.8. Ref. 17.

Sup. hoc infra in Ref. 11. §. Sed post med à vers. Eadem ordinationes.

§. 1. **A**liqui existimant, quòd debitor excludetur à beneficio cessionis, quando creditores ipsi offerunt quinquennalem dilationem, ipse verò non vult acceptare, Gloss. in l. fin. v. Inducias, C. qui bon. ced. poss. Angel. in l. alia, §. eleganter, ff. de matr. Socinus reg. 343. in 3. fallent. Roman. conf. 439. n. 6 Brunus de cession. bon. g. 2. n. 1. 2. & 4. Verum contrarium tenuit ipsa Gloss. in d. l. fin. verb. detur. vbi dicit, quòd sit in electione debitoris, an velit bonis cedere, an verò acceptare dilationem quinquennalem, & non creditoris, quam sequitur Schn. in §. fin. n. 5. inst. de Act. Has glossas concordant Alber. in d. l. fin. & Vincentius de Franchis dec. 252. quod si debitor nolit dilationem, sed velit statim cedere, quod possit, & tunc electio sit debitoris: Sin verò nolit cedere; sed gaudere induciis, & tunc electio sit creditoris, quod etiam voluerunt. Cyn. in d. l. fin. C. qui bon. ced. poss.

Vide etiam Maximilianum Faustum de Erario, class. 26. conf. 1271.

RESOL. XVIII.

An cessio bonorum liberet non solum debitores, sed etiam fideiussores?

Et an beneficium cap. Odoardus, de solut. proficiat laico fideiussori pro Clerico?

Et an si Clericus sit fideiussor laici, gaudeat tali beneficio ex generali el cap. Odoardus? Ex p. 7. tr. 8. Ref. 18.

§. 1. **R**espondeo negatiuè cum Cardinali de Lugo de inst. t. 1. disp. 21. sect. 3. n. 39. vbi sic ait. Licet debitor principalis bonis cesserit non idèd eius fideiussores liberantur ab onere soluendi integrè pro illo: quia cessio solum prodest ipsi debitori, imò idèd dantur fideiussores vt soluant, quando debitor principalis soluere non poterit, vt constat ex §. ult. inst. de replication. l. haeres à debitore, §. quod si stipulator, ff. de solut. Ita Eminentissimus Cardinalis de Lugo, cui ego addo nouissimè Amicum t. 5. de inst. disp. 32. sect. 4. n. 44. Colerum de Processu executiuo p. 1. c. 6. n. 113. Hunnium Treutlerum vol. post. disp. 24. thes. 4. 7. 27. & in Encycloped. iur. p. 2. tit. 27. c. 3. n. 5. Carolū de Grassis except. 17. n. 57. & alios, quos citat & sequitur Thomas Maulius tr. de cession. bon. tit. 6. n. 6. Mausonius de causis executiuis lib. 1. c. 6. n. 29. & Scaccia de Commer. §. 7. Glossa 5. n. 147. in fine. Quicquid in contrarium asserat Guidus Papa dec. 211. & Tuschus 1. concl. 219. n. 3.

2. Sed hinc obiter quæro an beneficium c. Odoardus de solut. proficiat laico fideiussori pro Clerico? & respondeo minimè proficere, cum tale priuilegium sit personale, & propterea personam Clerici non excedit, arg. text. in c. priuilegium, de reg. iur. in 6. ita Gutierrez de iuram. confirm. p. 3. c. 15. n. 15. Manc. de absol. iuram. g. 7. Riccius in prax. for. Eccl. ref. 248. & coll. dec. 771. & p. 4. dec. Cur. Arch. dec. 173. n. 9. & de Thoro in Comp. dec. Cur. Arch. Neapol. v. Fideiussor. p. 17.

3. Quod si Clericus esset fideiussor laici, gauderet tali beneficio ex generali d. cap. Odoardus, vt per Nouar. de elect. fori, g. 5. n. 4. sect. 2. Paulus Layman lib. 3. tr. 4. c. 29. n. 7. & in facti contingentia fuit obseruatum in Curia Archiepisc. Neap. vt refert D. Riccius p. 3. decis. 20. Quæ omnia obseruat etiam Squillante de Priuileg. Clericorum c. 10. dub. 3. n. 47.

RESOL. XIX.

In quibus non competat cessio bonorum?

Et an si debitor per iuramentum sese obligauerit ad carcerem, vel ad manus iniunctionem, nihilominus tamen ad cessionem bonorum admitti debeat? Ex p. 7. tr. 8. Ref. 19.

§. 1. **D**iximus supra de debitis ex delicto, vel quando adfuit fraus, & dolus; tunc assero Primò, quòd debitor fisci si nempe agitur de solutione collectarum, quæ imponuntur subditis pro quantitate bonorum, quæ possident, tunc enim si non est ad soluendum sufficiens, non admittitur ad cessionem bonorum: Si verò fisco ex contractu obligatus est, non prohibetur bonis cedere, Iosephus Ludouici dec. Perusin. 32. n. 2. & 4. Matth. Brunus de cession. bon. quest. princ. 4. g. 9. n. 9. & seq. Carolus de Grassis tr. de except. ad mater. statutor. except. 17. n. 33. 34. & 35. Alexander Trentacinquius d. ref. 27. n. 26. Floridus Mausonius de causis executiu. lib. 1. limit. 5. n. 23. Vdalricus Zasius ad §. fin. n. 6. inst. de act.

2. Secundò, quando debitor posteriores creditores proponendo, ad soluendum sufficiens esse desiit, à cessionis beneficio repellitur. Vdalricus Zasius ad l. qui cedit, n. 7. ff. de cession. bon. Alex. Trentac. d. ref. 27. n. 27. Marcus Ant. Matta d. conf. 361. n. 2. vol. 2. Matth. Brun. d. g. 5. n. 5.

3. Tertiò, qui præcisè factum promissit, ad cessionem bonorum non admittitur, Steph. Aufrer. ad dec. Capel. Theolof. g. 134. n. 3. Io. Schneiduu. ad §. fin. n. 8. inst. de act. Vdalric. Zasius ad d. l. qui cedit, n. 7. Car. de Grass. d. except. 17. n. 43. Mat. Coler. de process. execut. p. 1. c. 9. n. 90.

4. Quartò, decoctores qui dicuntur vulgò Falliti, & semel bonis cesserunt, non possunt denuò bonis cedere. Alex. Trentacinq. d. tit. de solut. ref. 27. n. 28. Vdalric. Zasius ad l. qui cedit, n. 7. ff. de cession. bon. Nic. Boër. dec. 215. n. 6. & dec. 349. n. 3. Car. de Grass. d. dec. 57. n. 58. Arifmin. Tapat. in Epitome dec. tit. 281. c. 5.

5. Et tandem eum qui in instrumento contractus sese ad carcerem, in euentum non factæ solutionis, expressè obligauit, non posse cedere bonis statuit Arifmin. Tapat. in epitome dec. tit. 281. de cession. bon. c. 5. circ. fin. Verum sententiam hanc improbat M. Coler. d. process. execut. p. 1. c. 6. n. 121. vbi scribit: Et si debitor per iuramentum sese obligarit ad carcerem, vel ad manus iniunctionem, quod nihilominus tamen ad cessionem bonorum admitti debeat. Et hos casus & alios adducit etiam Myssengerius in schol. ad inst. lib. 4. tit. 6. §. cum eo quoque, n. 3. & seq. & Maxim. Faust. de Erario Class. 16. conf. 1272.

Sup. hoc in Ref. 19. t. ad meo vers. Et quæ

RESOL. XX.

An cessio bonorum liberet à restitutione, si postea ad pinguiorem fortunam peruenerit, aut aliquid adquisierit? Ex p. 7. tr. 8. Ref. 20.

§. 2. **R**espondeo negatiuè; manet igitur qui bonis cessit creditoribus obligatus ad residuū, si postea ad pinguiorem fortunam peruenerit, aut aliquid adquisierit soluendum §. fin. Inst. de act. Antonius Fab. in Cod. lib. 7. tit. 3. 1. defn. 21. Antonius Herigus de fideiussoribus, c. 5. n. 80. Mathæus Brun. de cession. bon. g. princ. 19. n. 3. Alexand. Trentacinquius d. tit. de solut. ref. 27. n. 20. Stephan. Aufrer. in add. ad Capel. Theolof. dec. 146. n. 2. Floridus Mausonius d. limit. 5. n. 40. Carolus de Grassis d. except. 17. n. 52. quibus adde Amicum tom. 5. de iust. disp. 41. dub. 6. num. 25. Petrum à Sancto Ioseph in idea Theol. Mor. lib. 4. c. 11. ref. 7. & Cardinalem de Lugo de iust. to. 2. disp. 21. sect. 3. n. 40. vbi rectè obseruat non solum in foro interno, sed etiam neque in foro exteriori, cessionem bonorum liberare ab onere restitutionis, si quis

Quoad h. supra in tit. ex lata de Strina Re. 28. lege v't post m. à vers. Sec. da causa.

quis veniat in pinguiorem fortunam. Et ratio horum omnium est, quia debitum per bonorum cessionem non extinguitur, sed consopitur: ergo cessante causa, quæ erat impotentia soluendi; reuiuifit.

RESOL. XXI.

An qui cessit bonis sedendo in loco publico, si venerit ab pinguiorem fortunam teneatur ad restitutionem? Et an qui cessit bonis, possit tuta conscientia retinere necessaria sibi, & familia, ut non indecore uiuant, etiam si debita, pro quibus cedit, sint ex iniustitia, & delicto notorio acquisita: Ex p. 4. tr. 4. & Misc. Ref. 78.

§. 1. Negatiuam sententiam docet Elifæus Danza in pugna Doctorum, c. 3. de contumace, n. 12. ubi sic ait: Cessio bonis fit cum ignominia, & cedens sustinet infamiae speciem, aded vt etiam si ad pinguiorem fortunam venerit, ad debita non teneatur. Ita ille, & ante illum Nouarius collect. 35. n. 2. & seq.

2. Sed affirmatiuam sententiam docent Theologi; quia licet debitor cesserit bonis per actum ignominiosum, hæc enim pœna non est loco solutionis, sed loco pœnæ pecuniariæ, vel alterius pro culpa præsumpta in accipiendis mutuis, & faciendis aliis contractibus, cum esset impotens solutionis, vt optimè aduertit Couarruias lib. 2. var. c. 1. n. 6. & ita hanc affirmatiuam sententiam docet Filliucius r. 2. tr. 3. c. 5. n. 153. & nouissimè Henriquez Strouesdorff in D. Thom. de iust. & iur. disp. 10. membr. 2. caus. 2. fol. 138. & Lessius lib. 2. c. 16. dub. 3. n. 4. qui tamen hanc sententiam ueritorem vocat, unde videtur negatiuam tanquam probabilem admittere.

3. Notandum est tamen hinc obiter quod quando quis cessit bonis, potest tuta conscientia sibi retinere necessaria & familiae suæ, vt non indecore uiuat, contra Adrianum in 4. sent. q. 2. de restit. & Medinam C. de rest. q. 3. quod uerum putò contra Strouesdorff, etiam si debita pro quibus cedit, sint ex iniustitia & delicto notorio acquisita Ita Lessius ubi supra n. 63.

RESOL. XXII.

An saltem cessio bonorum ignominiosa liberet à restitutione? Et si postea ad pinguiorem fortunam aduenerit, an tunc etiam teneatur ad integram satisfactionem? Et an statuto hec ignominiosa cessio introduci possit? Ex p. 7. tr. 8. Ref. 21.

§. 1. ET si iure communi in cessione bonorum nullus requiritur ritus, & nulla desideratur solemnitas, sed sola sufficit voluntatis professio, ita vt nihil intersit, ubinam cessio fiat in iure, an uero extra ius, l. fin. ff. de cess. bon. an à presente uel absente: tamen cum, teste Francisco Duareno, ea res in Gallia deoctoribus nimiam fraudandi ansam præbuisset, Ludouici XIII. constitutione 20. sancitum fuit, vt nemo nisi præsens iudicio discinctusque ac nuda ceruice bonis cederet, quo huius ignominia ac dedecoris metu pauciores in perniciem creditorum ad tam fœdum, & miserabile subsidium confugiant.

2. In Italia quibusdam locis, referente Angelo, in l. fin. ff. de cess. bon. cedens bonis, in publico, & notorio loco nudus vadere & posterior ter ad lapidem uel columnam percutere cogitur clamando, cedo bonis. Et huius consuetudinis, & obseruantia meminit etiam Baldus cons. 301. vol. 1. Et Romæ bonis cedere uolens, leonem marmotem in scalis capitolij ascendit, & ibi nates percutiens dicit, cedo bonis. Igitur in Prouinciis, ubi simili cessio ignominiosa est in usu, difficultas est an libe-

ret à restitutione. Et affirmatiuam sententiam docet Nouarius, & Danza, quos ego citauit in p. 4. tract. 4. ref. 78. quibus nunc addo Hunnium in Encyclopedia iuris part. 2. tit. 27. c. 2. n. 8. Cardinalem Tuschum tom. 1. concl. 217. n. 4. Maulium tract. de cess. bon. tit. 6. n. 6. & Doctores quos citat & sequitur Menochius de arbit. iudic. cas. 183. n. 23. ubi sic ait. Illud tamen adnotandum erit quod ubique qui bonis cessit, ex ignominiosa illa forma à statutis sancita, vt ex statuto iam relato Papiensi, non tenebitur is aliquid soluere, sed in totum liberatur: cum ex ignominia satis punitus videatur, ita affirmat Bellus d. tract. de re militari. p. 9. tit. de sanis conductib. n. 47. qui inquit, se alibi legisse, & si tunc locum memoriae excidisse profiteatur, iusta sanè in uito illo excusatio, posteaquam grauissima munera, quibus penè obruebatur, obliuionis causam præstiterunt. Ego hanc sententiam firmatam fuisse accepi à Guido Papa q. 4. Cedens bonis, quod ea ratione probat, quia ignominia, quæ pœna corporalis est loco pecuniarij debiti succedit argumento sumpto è Glossa in c. scut. dignum, §. eos in super. de homic. quam singularem ibi dixit Felinus, & ante eum Rom. sing. 2. Quod non ualens soluere. Verum de ueritate decisionis Guidonis Papæ multum dubitauit Didacus d. lib. 2. va. ref. c. 1. n. 6. in fin. ed quia non uideretur debitum mutari in illam cessionem; cum per eam nec ciuilibus, nec naturalis obligatio tollatur, sed sola paretur exceptio. Hæc ratio procederet, si nuda, atque ita iuxta communem iuris dispositionem, & formam esset: at cum ignominiosa sit, illa est pœna, quæ solutionis loco subrogatur, ex l. ult. ff. de in ius uoc. Hucusque Menochius. Et non de sinâ etiam hinc pro curiosis adnotare hanc sententiam tanquam probabilem ex nostris casibus admittere nouissimè Ioannem Machadû de perfect. Confess. to. 1. lib. 2. p. 3. n. 23. dec. 6. n. 3. ubi me citato sic ait. [Es regla general que si el deudor despues de hauer hecho cession de bienes boluicse à mejor fortuna, està entonces obligado à restituyr à sus acreedores; porque las deudas ni por Derecho natural, ni positiuo se extinguieron por la cession aunque por entonces cessaron.

3. Si esto tambien se entienda, aunque la cession se haga con ignominia, como en algunos Reynos se usa: es dudoso entre los Doctores. I aunque es mas probable la parte afirmatiua; porque la cession de bienes en esta forma no se introduxo para quitar la obligacion al deudor, sino solo por pena, i castigo suyo. Con todo es tambien probable lo contrario.] Et in hanc sententiam uidetur inclinare Malderus de iust. tract. 2. d. c. 7. dub. 3.

4. His tamen non obstantibus contrariae sententia communitè adhaerent Doctores, & ita tenet Amicus to. 5. de iust. disp. 41. dub. 6. n. 24. Lessius lib. 2. c. 16. dub. 3. n. 49. Filliucius tom. 2. tract. 32. c. 5. n. 153. Turrianus de iust. disp. 17. dub. 2. n. 2. Molina disp. 572. quibus etiam adde me citato, amantissimum Dominum meum Cardinalem de Lugo de iust. tom. 2. disp. 21. sect. 3. n. 40. Dicastillum lib. 2. tract. 2. disp. 10. dub. 4. num. 8. Hurtadum disp. 9. diff. 3. & Trullench. in Decalog. tom. 2. l. 7. c. 15. dub. 5. n. 4. ubi sic ait: Attamen qui bonis suis cedunt, quamuis id faciant, cum actibus ignominiosis secundum consuetudinem loci, vt sedendo in loco publico, cum corbe capiti imposito, si postea ad pinguiorem fortunam aduenerint, tenentur integrè satisfacere, vt docent Authores citati, & Doctores communitè; nam idem ius, quod priuilegium cessionis induxit, id statuit. Habetur aperte l. cum & filijs familias, C. qui bon. ced. poss. per cessionem namque debitum non fuit extinctum, sed consopitum, donec ad pinguiorem fortunam peruenerit. Ita Trullench. Igitur dicendum est, quod ignominia illa non extinguit obligationem naturalem soluendi debita, sed est pœna propter culpam præsumptam contrahentis debita supra suas vires, & ad deterrandos alios ne prodigalitate, & negligentia ad similem statum deueniant; uide etiam Couarruiam lib. 2. var. c. 1. n. 6.

Quæ hic est Res. anteced. & quoad hoc supra in tr. 3. ex lata doctrina Ref. 28. & lege §. ult. post med. à uerf. secunda causa.

5. Sed hinc obiter quaerendum est, an statuto hæc ignominiosa cessio introduci possit; Et videtur id esse asserendum, siquidem rationi bonæ innititur, nimirum, ut nimis decoctorum occurratur fraudi, prodigalitati, ac profusioni, per quam plerumque ad inopiam, & cecidendi necessitatem rediguntur; proinde quamvis adverteretur tale statutum legibus Romanis, non tamen est sine ratione. Verumtamen plerique interpretes eiusmodi statutum non valere volunt, Cynus in l. 1. q. 5. C. de cess. bon. Baldus in l. fin. ff. eod. Brunus d. q. 6. Plat. n. 12. Angel. n. 6. Iason n. 28. Schneidvv. n. 14. §. vlt. Inst. de act. Quod tale statutum esset contra bonos mores, quod spectaculum præberet per se turpe, & plenum offensus, & cessio bonorum est introducta, ut sit beneficium, hoc autem in dedecus, & summam ignominiam bonis cedentibus vergeret.

6. Tamen similia statuta, & talem cessionem bonorum ignominiosam communiter Doctores admittunt, nec illam improbant, est enim, ut dictum est, introducta propter bonum publicum, ad deterrendos homines, ut ait Eminentissimus de Lugo ubi supra, ne prodigalitate, aut negligentia ad similem statum deveniat.

RESOL. XXIII.

An dilationes, seu inducia moratoria possint à Principibus concedi?

Et an iura territorialia habentes possint concedere has dilationes moratorias?

Et an consentiente maiori parte creditorum iudex possit dare, & concedere dictas moratorias dilationes? Ex p. 7. tr. 8. Ref. 23.

§. 1. **C**asus in dies Principibus in praxi est, & ad illam affirmatiuè respōdet Christophorus Besoldus in *Dissertatione Politico-Iuridica de Iuribus Maiestatis cap. 4. n. 8.* & in alia *Dissertatione de Regalibus post suum Thesaurum pract. c. 2. n. 7.* ubi sic asserit. Pertinet ad Regalia Principum ius inducias moratorias tribuendi ad eum, scilicet effectum, ut intra tempus indultum, debitoribus nequeant molestari. Hæcque induciæ aliter non conceduntur, nisi ob causam grauem. Ita ille, cui adde Th. Maulium *tr. de cess. bon. tit. 9. n. 3.* & 13.

2. Dico igitur quod Princeps per rescriptum suum alicui concedere potest exceptionem, seu dilationem temporalem: at verò exceptionem peremptoriam, quæ ius alterius partis omninò tollit, & infringit, concedere nequit, per textum apertum in l. 2. C. de precib. Imp. offer. ubi Imp. Constantinus. A. Severo P. F. V. hæc in verba rescripsit. Quoties rescripto nostro moratoria præscriptio permittitur, aditus supplicantis pandatur. Quod autem totius negotij cognitionem tollit, & vires principalis negotij exhaurit: sine graui partis alterius dispendio conuelli non potest. Nec præscriptionis igitur peremptoriæ relaxatio petatur. Exemplum prioris membri est, si quando Princeps concedat alicui debitori egeno, & obarato inducias quinquenales, ne interea à creditoribus conueniatur, & ut spatium aliquod habeat ad pecunias comparandas; quod Princeps licitè facere potest, l. vniuersa 4. C. de iur. de precib. Imp. offer. & l. vlt. C. qui bon. ced. poss. Ratio decisionis prioris huius membri, manifesta est; quia dilationes istæ absque graui aduersæ partis dispendio cōceduntur: cum in mora modici temporis non soleat magnum esse damnum & quod differatur, non auferatur, arg. l. si debitori 21. ff. de iud. Ratio decisionis posterioris membri hæc est: quia Princeps non potest ius vel dominium alicui priuato auferre, nisi ex iusta causa & propter vtilitatem publicam: in quo casu illum iustum & solitum pretium rependere tenetur; l. item si verberat. 15. §. 1. ff. de rei vind. l. vend. 13. §. 1. vers. nisi prius solitum, ff. comm. prad. Gail. lib. 2. obseru. 56.

n. 8. & iam explicatum ad principium *tit. sup. de rer. diuis. n. 152.* Porro de rescriptis seu literis dilatoriis, & moratoriis, quas vulgò quinquenales appellat, eleganter differit Gregorius Frideric. Mora in *Dissertat. Theorico-pract. de rescr. morat.* & necnon nouissimè Vvillhelmus Antonij, in *tr. de rescr. mor. seu induciis quinquennialib.*

3. Huic decisioni non refragatur, l. si à 1. 7. C. de pact. inter empt. & vend. compos. ubi pactum inter venditorem & emptorem erat interpositum, ut si venditor intra certum tempus offerat pretium emptori, quòd tunc res inempta esset: & deciditur, dilationem huic pacto adiectam non posse remitti rescripto Principis; ac proinde dilatoria exceptio rescripto Principis concedi aut remitti nequit. Hæc, inquam, lex non refragatur. Nam in specie istius legis, venditor, qui postulat, sibi post diem constitutum licere pretium offerre emptori, hoc agit, ut sibi venditionis contractum rescindere liceat: à quo casu non dilatoria, sed peremptoria exceptionem sibi remitti postulat: quia offerendo pretium, post tempus in pacto venditioni adiecto expressum à tota venditione recedere desiderat. Ita resoluit Iac. Cuiacius lib. 2. obseru. c. 10. eumque referens Euerard. Bronchorst. cent. 1. Miscellan. controuers. assert. 3.

4. Similiter non resistit l. militem 7. C. de procuratoribus, ubi ab Imperatore Alexandro rescriptum est; quod exceptio dilatoria, quæ Miles repellit potest à munere Procuratoris, rescripto Principis tolli non possit. Idem enim procuratoria isthæc exceptio per rescriptum Principis tolli non potest: quoniam repugnat vtilitati publicæ, ut miles sit procurator: tum quia hoc modo ab armis, & signis, adeoque officio suo milites auocantur d. l. militem 7. in fin. & d. l. qui stipen. 9. C. eod. l. milites 31. C. de locat. 10. Tum quia milites procuratores constituti, propter armorum atrocitatem, & minarum terrores, essent infesti, atque iniqui aduersariis, l. vlt. C. eod. Bronchorst. d. assert. 3. in fin. Aduertat tamen Principes ne has dilationes creditoribus concedant; absque iusta, & graui causa, ut rectè obseruauit Besoldus loc. cit. Maulius *tr. de cess. bon. tit. 7. n. 2.* Hunnius in *Encyclopedia iuris. p. 2. tit. 28. c. 1. n. 10.* Maximilianus Faustus *de Arario class. 4. conf. 365.* & Ant. Thesaurus *dec. 186. n. 3.*

5. Notandum est etiam hinc adnotare, iura territorialia habentes posse concedere has dilationes moratorias, ita Thesaurus *dec. 186.* Colerus *de process. execut. p. 1. c. 9. n. 26.* Inferior qui non habet iura territorialia concedere non potest, Paul. de Castr. in l. 1. §. qui magistratum n. 9. per text. & Gloss. ibi. ff. quod quisque iur. Carauit. *super ritu magna curia, rit. 287. n. 3.* Nisi concedantur consentiente maiori parte creditorum, in quo casu talis dilatio potest per quemcunque iudicem dari & concedi, l. final. qui bonis ced. poss. Angel. Castr. & Alex. in l. suum §. hodie ff. de pactis Carauit. d. loc. n. 4. Quod etiam docet Maximilianus Faustus, *de Arar. Class. 16. conf. 1268.* & Maulius *tr. de cess. bon. tit. 3. n. 10.*

Quoad h
infra lege
doctrinat
Ref. 31.

RESOL. XXIV.

An Principes possint concedere dilationes pro longo tempore?

Et an, si excedatur modicum tempus, dilationis concessio non valeat? Ex p. 7. tr. 8. Ref. 24.

§. 1. **R**espōdeo quod Princeps non potest concedere dilationem debitoribus ad soluendum, nisi pro modico temporis spatio, Gloss. in l. quoties, C. de precibus Imper. offer. Ial. in 1. notab. & ceteris omnes. Lancellot. Corrad. in *templ. iud. lib. 1. c. 1. §. 4. de Imp. v. Dilationes indulger, n. 2. & 3.* Fusc. in *ing. lit. D. n. 11.* Th. Zerol. in *praxi Episc. in verb. Litera quinquenales. vers. 4.* ubi dicit, quod huiusmodi dilatio non potest concedere ultra quinquennium, Io. Bapt. Marches. in *tr. de commiss. seu reseru.*

referu. commiss. 4. c. 1. n. 21. Natta cons. 91. n. 2. 3. 4. 16. 17. qui declarat quando tempus dicatur modicum, & quando extendatur ad quinquennium, vel ad decennium, sed quod hoc totum relinquatur iudicis arbitrio determinat Lancellot. d. n. 3. qui dicit n. 4. si excedatur modicum tempus, dilationis concessionem non valere, Gloss. in d. l. quoties, vbi Salic. Castr. in fin. Marches. d. n. 21. Vide etiam Mollerum lib. 4. semestr. c. 6. n. 6. Anton. Heringum de fideiuss. c. 5. n. 135. Ant. Fabrum in C. lib. 1. tit. 9. defin. 17. & Maximil. Faust. de arario. class. 16. cons. 1268.

RESOL. XXV.

A quo die incipiat currere tempus dilationum? Ex p. 7. tr. 8. Ref. 25.

§. 1. **R**espondeo quod induciae moratoriae à Principe concessae incipiunt currere à die quo fuerunt datae, non à die quo fuerunt insinuatæ creditoribus, Guido Papa dec. 109. Brunus de cess. bon. q. 26. n. 6. Carolus de Grassis except. 32. n. 48 per cap. eam refer. c. delicta, de prabend. Nisi Princeps in rescripto aliud tempus expresserit: vel nisi inter debitorem & creditorem de certo die soluendi conuenerit, & is dies tempore dati rescripti nondum venerit, tunc enim incipit dilatio concessa à die, quo solui debuit, vt si debitor esset obligatus soluere in ultimo die Iunij, & antequam is dies venisset, impetrat dilationem trium mensium, non tenetur soluere, nisi primo Octobris, Petrus de Belapert. Oldradus, Cynus, Albertus, Baldus, Angelus, Salicetus, & Alexander in l. fin. C. de repud. hered. Tiraq. in tract. conuent. §. 2. gloss. unic. n. 23. Anna sing. 227. Carolus de Grassis except. 32. n. 34. Vide etiam Antonium Fabrum in Cod. lib. 1. tit. 9. defin. 2. n. 3. & Hunnium in Encyclop. iur. p. 2. tit. 28. c. 4. n. 10.

RESOL. XXVI.

An Principes debeant concedere dilationes moratorias debitoribus ex delicto?

Et explanatur, quibus debitoribus in præiudicium creditorum, hæc induciae concedi possint. Ex part. 7. tract. 8. Ref. 26.

§. 1. **R**espondeo quod quando debitum non ex contractu, sed ex delicto descendit, moratoria dilatio à Principe concedi non debet, siquidem tunc non habentes in ære, luere debent in corpore, & tales nulla sunt commiseratione digni, Iacobus Menochius de arbit. quest. casu 203. num. 16. & seq. Matthæus Brunus de cess. bon. quest. princ. 26. Ant. Faber in C. lib. 1. tit. 9. defin. 20. Nicolaus Boërius dec. 349. nu. 8. Carolus de Grassis d. except. 32. n. 228. & seq. Nicolaus de Passeribus de priuata script. lib. 3. q. 5. n. 54. & seq.

2. Et idem hæc induciae non quibusvis debitoribus in præiudicium creditorum concedi possunt, vel debent, sed illis solum qui aduersa fortuna, absque suo dolo & culpa ad inopiam redacti sunt: Non autem decoctoribus, qui culpa sua eiusmodi calamitatem & inopiam procurarunt: Hi enim furibus comparandi, eorumdemque loco habendi sunt. dict. ordina politic. tit. 23. Benuenutus Stracha de decoctoribus p. 6. n. 2. Nicolaus Boërius dec. 349. n. 10. Ant. Telsaurus dec. 186. n. 1. Matthæus Brunus de cess. bonor. quest. princ. 26. n. 2. & 4. Floridus Mansonius de caus. execut. lib. 1. limitat. 6. num. 65. Stephanus Gratianus discept. forens. tom. 2. c. 38. n. 12. & 13.

RESOL. XXVII.

An Principes debeant concedere inducias debitoribus ex contractu?

Et an hoc etiam procedat si pecunia numerata esset deposita?

Et an Clericus debitor ratione depositi gaudeat hoc beneficio cap. Odoardus?

Idem dicendum est de debito ex contractu locationis, seu conductionis descendente. Ex part. 7. tr. 8. Ref. 27.

§. 1. **R**espondeo affirmatiuè demptis aliquibus casibus, & idem contra debitum ex contractu depositi descendens, dilatio quinquennalis à Principe concedi non debet, quoniam hoc natura depositi non patitur, siquidem res deposita, sine omni mora, & dilatione, remotis & exclusis omnibus exceptionibus, restitui debet deponenti, l. 1. C. depositi Nicolaus Boërius dec. 396. n. 4. Ant. Faber d. tit. 9. definit. 20. Arisminus Tepatus in epitom. dec. tit. 51. de induc. & prorogat. lit. c. 4. Ioannes Petrus Surdus dec. 323. n. 7. Nicolaus de Passeribus de priuata scriptura lib. 3. q. 5. n. 71. Vincentius Carocius d. except. 168. n. 33. Vincentius de Franchis dec. 251. per tot. Vbi ait, hoc procedere etsi pecunia numerata esset deposita.

2. Hinc sequitur Clericum debitorem ratione depositi, non gaudere beneficio, capitis Odoardus de solut. Ita Carolus de Grassis de effect. Cleric. effect. 7. n. 58. & Squillante de priuileg. Cleric. c. 10. dub. 3. n. 42.

Idem dicendum esse puto de debito ex contractu locationis seu conductionis descendente, Alexander Trentacinius d. resol. n. 15. Iacobus Menochius d. casu 203. n. 18. Nicolaus de Passeribus d. q. n. 61. Carolus de Grassis d. except. 32. n. 25.

RESOL. XXVIII.

De aliis casibus, in quibus Princeps non debet concedere dilationes? Ex p. 7. tract. 8. Ref. 28.

§. 1. **P**rimò contra debitum pupillare non sunt à Principibus concedendae induciae. Ita Heringus de fideiuss. c. 5. n. 124. Floridus Mansonius de causis executiuis lib. 1. limit. 6. n. 59. & alij. Secundò non concedi debent dilationes contra debitum alimentorum. Ita Nicolaus de Passeribus de priuata scriptura lib. 3. q. 5. n. 64. M. A. Cuchus de Morat. prescript. n. 90. Grassus except. 32. n. 28. Tertio, Dilationes non conceduntur contra debitum opificum, mercenariorum & famulorum, quo scilicet debitor ipsis pro labore obligatus est. Ita Daniel Morellus lib. 4. Semestr. c. 6. n. 2. Ant. Faber in C. lib. 1. tit. 9. defin. 20. & alij. Quarto nec ob debitum Ecclesiasticum Princeps secularis debitori Ecclesiae dilationes quinquennales indulgere potest, quoniam in præiudicium Ecclesiae nihil ordinare, constituere, vel disponere potest. Floridus Mansonius d. limit. 6. n. 5. Vincent. Carocius d. except. 168. n. 35. Ant. Faber d. tit. 9. definit. 20. Iacob. Menochius d. casu 203. n. 20. & seq. quibus etiam adde Maximilianum Faustum de Arario, class. 16. cons. 1268. & Thomam Maulium tract. de cessione bonorum tit. 6. n. 17. qui citat etiam Rebuffum & Rodeanum; quia Principes saeculares non possunt circa res Ecclesiasticas aliquid statuere, nec de iis disponere. Quintò contra debitum fiscale nihil valet dilatio quinquennalis. Marcus Ant. Peregrinus de iure fisci lib. 6. tit. 7. n. 22. & seq. Nicol. de Passerib. de priu. script. li. 3. q. 5. n. 48. & seq. Ant. Hering. de fideiuss. c. 5. n. 124. Vincent. Caroc. de remed. contra præiudicial. sent. except. 168. n. 13. Florid. Mansonius d. limit. 6. n. 46. & ampliatur. 8. n. 20.

2. Et tandem notat Ant. Faber *vbi supra*, & Menochius quod dilationes Principis nullum fortiuntur locum in debito quod cum extero, & transeunte est contractum; & cessare dilationes, nec dandas esse in debito dotis, Marcus Ant. Cuchus *in tract. de morat. prescript. n. 78. & seq.* Vincent. Carocius *d. excess. 168. n. 35.* Arifminus Tepatus *in epitom. dec. tit. 53. de induc. & prorog. lit. c. 4.* Ant. Faber. *d. defn. 20.* Vincent. de Franchis *dec. 219. p. 2.* Si videlicet ea à Principe concedenda foret. Creditor quippe dotis debitori suo inducias istas indulgere non prohibetur. Carolus de Grassis, *d. except. 32. n. 27.* Alex. Trentacinquius *d. ref. 1. nu. 23. & ref. 2. n. 16.* Stephanus Gratianus *d. c. 222. n. 32.* Arifminus Tepatus *d. tit. 53. c. 4.* Et supradicta præter Doctores citatos docet etiam Maximilianus Faustus *de Arario class. 4. conf. 365. & class. 16. conf. 1268.* Thomas Maullius *tract. de cess. bon. tit. 6. n. 24. & seq.* Igitur dilationes moratoriae à Principibus concessæ non extenduntur, nec comprehendant casus expressos in præsentis, & superiori resolutione.

3. Et idem concessæ induciæ moratoriae generales, nisi expressis verbis aliud sit in rescripto dictum, non intelliguntur de debito iurato, neque de debito ex causa locationis, alimentorum, dotis, mercenariorum, opificum, famulorum, fisci, vel ex delicto, neque facile in debito pupillari, viduæ, Ecclesiæ, & privilegiatarum personarum dari solent, necesse est, vt debitor supplicans in sua supplicatione exprimat debiti qualitatem, itemque significet, an lis pendeat, an sententia sit prolata, & an pro eodem debitore habuerit alias inducias, an debitum sit vetus, an recens denique vt narret omnia ea, quæ possunt operari, vt Princeps non concederet, vel difficilior concederet, Carolus de Grassis, *d. except. 32. n. 31.* Aliàs præsumeretur in dolo, tacendo veritatem, vel exprimendo falsam causam, & induciæ redderentur obreptitiæ, & consequenter essent nullæ in ipso iure.

Pro lite pendente, & sententia prolata, infra in Ref. 35 magis latè.

RESOL. XXIX.

An dilationes moratoria generaliter loquentes extendantur ad debitum iuratum, maximè si de iuramento non est facta mentio in rescripto imperato?

Et an hoc non solum procedat in Principe seculari, sed etiam in Summo Pontifice? Ex p. 7. tr. 8. Ref. 29.

§. 1. **N**egatiuè respondeo ex *Gloss. final. in Authent. Sacramenta puberum. C. si aduers. vend.* Afflictus *dec. 5. n. 2.* Federicus de Sen. *conf. 272.* Brunus à Sole *in compend. Resolut. proposi. iur. in verb. Princeps licet.* Natta *conf. 233. nu. 1.* Grammaticus *dec. 12. num. 1.* Alexander *conf. 205. n. 6. vol. 2. & conf. 38. n. 4. 5. 6. vol. 3.* Euerhardus *in loco à vi iuramenti, n. 3.* Coler. *de process. execut. c. 4. p. 1. n. 15. & 16.* Præsumitur enim per subreptionem impetratum rescriptum quando de iuramento non est facta mentio, c. *constitutus*, vbi Glossa, & Doctores *de rescript.* Quod procedit non solum in Principe seculari, sed etiam in Summo Pontifice: Nam & is de iuramento non faciens mentionem, non videtur illi voluisse derogare, d. *c. constitutus, de rescript. c. cum deceat.* vbi Glossa *in verb. effectus, de elect. in 6.* Innocentius *in c. cum inter. de iureiur.* Abbas *in c. 1. n. 7. de iis, quæ fiunt à maiori parte cap.* Surdus *conf. 299. n. 3. lib. 2.* Iason *in l. quoties, n. 8. de precib. Imper. offer.* Atque non est dubium, si conceditur dilatio moratoria generaliter debitori aduersus molestias inferendas per quoscumque debitores & de iuramento non est facta mentio, quod hæc dilatio non extendatur ad debita iurata, quia generalis dispositio non includit actum iuratum. Vide etiam Rolandum à Valle *conf. 31. n. 13. vol. 2.* & Maximilianum Faustum *de Arario class. 4. conf. 365. & class. 16. conf. 1268.*

RESOL. XXX.

An princeps possit concedere dilationes pro debitis iuratis, ita vt inducia valeant?

Et an huius potestas ad solum Pontificem Maximum spectet?

Et quid, si quis sub pœna promisit non impetrare moratoriam dilationem, quia eo ipso, quod impetrat, incidit in pœnam? Ex p. 7. tr. 8. Refol. 30.

§. 1. **N**egatiuè respondet Menochius *de arbitrar. indic. quæst. casu 203. n. 14. & casu 337. n. 19.* Matthæus Colerus *de process. execut. p. 1. c. 14. num. 14.* Thomas Gramm. *dec. 12. n. 2.* Carolus de Grassis *d. except. 32. n. 8. & seq.* Vbi hanc sententiam animæ tutiorem appellat. Nicolaus de Passeribus *in tract. de priuat. script. lib. 3. q. 5. n. 6. & seq.* Floridus Mausonius *de causis execut. lib. 1. limitatione 6. n. 22.* Benuenutus Stracha *de Mercatoribus, p. 7. n. 21.* Hyppolytus de Marfiliis, *sing. 515. per tot.* Vincent. Carocius *de Remediis contra præiudic. sententiis except. 168. n. 14.* Sed huius potestas ad solum spectat Pontificem Maximum. Marc. Antonius Natta *conf. 233. n. 1. vol. 1.* Alexander Trentacinquius *d. ref. 1. n. 18.* Stephanus Gratianus *discrpt. forens. tom. 2. c. 222. n. 29.*

2. Verum obseruat Thomas Maullius *tract. de cess. bon. tit. 7. n. 30.* contrarium vbiuis locorum, & in Regno Sicilia, Neapolitano, Franciæ, & in Aquitania seruari, & Principes sæculares inducias moratorias concedere tam pro debitis iuratis, quàm pro non iuratis, scribunt Boërius *dec. 296. num. 5.* Surdus *2. conf. 299.* Carolus de Grassis *except. 32.* quia iuramentum semper intelligitur præstitum salua autoritate Superioris, l. *final.* & ibi Alex. *n. 2. ff. qui satisd. cog.* Gramm., *dec. 12. n. 16.* Surd. *d. conf. 299. n. 5.* Burlatus *3. conf. 334. num. 14.* Et licet Princeps sæcularis non possit in totum tollere vires iuramenti, possit tamen differre ad tempus, scribunt Alex. *3. conf. 38.* Surdus *d. conf. 299. n. 17.* Vbi tamen Surdus ita distinguit, aut debitor in specie iurauit, non impetrare & opponere inducias moratorias, & Princeps non potest concedere, & concessæ non valent; aut simpliciter iurauit soluere, non verò iuramento renunciauit istis induciis, & Princeps potest concedere: sanè debitor cum iuramento renuncians impetrationi moratoriae dilationis, si impetrat, ea sine periurio vt non potest. Oldradus *conf. 92. post med.* Castr. & Iason *in l. fin. ff. qui satisd. cog.* Cynus *in l. fin. n. 4.* & Salicetus *n. 6. C. si contra ius, vel utilitatem publicam.* Idem iuris est, si quis sub pœna promisit, non impetrare moratoriam dilationem, quia eo ipso, quod impetrat, incidit in pœnam, Salicetus *d. n. 6.* Nisi in supplicatione fuisset facta mentio de pœna promissa, quando enim de ea fuit facta specialis mentio, tunc impetrans non incidit in pœnam, quod secus est in periurio, quia Principes non possunt dispensare super periurio.

3. Nota opinionem quod possit Princeps concedere dilationes moratorias quoad debita iurata, sustineri etiã à Daniele Mollero *lib. 4. semestr. c. 6. n. 1. & seq.* & Thefaurus *dec. 186. n. 5.* Vnde non deseram hîc apponere verba Maximiliani Faustus *de Arario class. 4. conf. 365.* vbi sic ait. Principis dilatio generaliter loquens non extenditur ad casum in quo interuenit iuramentum. Quod etiam de eo casu intelligi volo, si debitor huic beneficio expressè renunciauerit. Constat quippe, quemlibet fauori pro se introducto renunciare posse l. *69. de Riur. l. ven. C. de pat.* Sic enim mulier potest renunciare beneficio *S. C. Velleian. l. vlt. §. pen. ad S. C. Velleian.* sic minor potest omittere restitutionem in integrum, si sit læsus, l. *si iudex. ff. de minor.* Vnde absurdum videtur Imperatori nostro Iustiniano, redire ad hoc cui quis renūciandum putauit l. *si quis 11. C. de reb. cred.* Nec cōcedit redin

redintegrari id, quod semel est renunciatum *leg. 7. vers. ex quacunque, C. de cond. inferr.* Et hæc regulariter, quæ dicta sunt; procedunt, nisi Princeps ad petitionem obæ-rati debitoris dispenset, & in rescripto expressè iuramē-ti vel renunciationis faciat mentionem, quod scilicet nõ obstante iuramento & renũciatione, literarum morato-riarum tenor obseruari debeat. Præsertim cùm relaxatio iuramenti sæculari etiam Principi competat, quod & maximè apud nos obtinet: cùm Camera Imperiali à Cæ- sareia Maiestate & Imperij statibus concessa reperiatur. Hucusque Faust. quod idè docuit *in class. 16. conf. 1268.*

4. Sed quicquid sit de hoc (meam enim sententiam proferre nolo) certum est, quod si prius impetrauit de- bitor absolutionem à iuramento, quod possit morato- ria dilatione uti sine metu periurij, ut obseruat Mauilius *vbi supra, n. 33* Rebuffus *super Constit. Gallie tit. de lit. dilat. n. 24.* Thesaurus *loc. cit.* & Menochius ita consu- luit *de Arbitr. cas. 203.* Itaque debitor prius petat om- nind ab Episcopo absolutionem à iuramento.

RESOL. XXXI.

An dilationes moratoria, qua à Principe conceduntur, possit concedi à maiori parte creditorum?

Et an, si creditores omnes concedant, ut debitor inducias quinquennales accipiat, & non cedat bonis, teneatur debitor eas accipere, nec possit cedere bonis?

Et quid, si vnus cum iuramento debitorem habet obliga- rum, an teneatur cum cæteris creditoribus ad dilatio- nem quinquennalem consentire? Ex part. 7. tract. 8. Res. 31.

§. 1. Inducias, ut supra probauimus quinquennales à Principe concedi posse non est dubium, sed quæ- stio est, an eiusmodi moratoria dilatio possit à maiori parte creditorum concedi debitori, ita ut à reliquis cre- ditoribus, qui non consenserunt durante dilatione mole- stari non possint? Et Cuchus quidem *in tract. de mo- rat. prescript. n. 31. 32.* existimat dilationem eiusmodi illis præiudicare, qui in eam consenserunt, reliquis verò non item, nec eos cogi posse, ut consentiant, neque enim quodcumque Principi licet, etiam priuatis tri- buendum putat, & hoc Rebuffo placet *ad const. Regni Gallia lib. 1. in tract. de liter. dilat. a. 1. gloss. 1. n. 72.*

2. In contraria sententia sunt Alexander, Angelus, Card. Paris. & Afflict. quos allegat & sequitur Stracch. *in tr. morat. & decoct. p. 6. n. 20.* Parisius *conf. 100. n. 3. 4. 5. vol. 3.* Dan. Moller. 4. *semestr. c. 6. n. 5* cùm non solùm debitorum, sed & creditorum gratia concedantur indu- ciæ, Stracha *d. p. 6. n. 20.* ut scilicet debitores ad frugem redeant, & res suas locupletent, eoque melius soluere postmodum possint: Et hi partem crediti remittere de- bitori possunt in præiudicium minoris partis credito- rum, Duenn. *reg. 295.* multoque magis dilationem solu- tionis dare possunt, cùm ei cui maius licet, etiam minus liceat *l. fin. C. qui bon. ced. poss.* & secundùm hanc opi- nionem aliquoties responsum fuisse refertur *in l. con- sult. Saxon. tom. 3. q. 105. n. 3.* Idem scribit Dan. Moller. *vbi supra,* ut tamen dilatio quinque annorum spatium non excedat. Ita Maximilianus Faustus *de Arar. class. 16. conf. 1269.* & Thomas Mauilius *tract. de cess. bon. tit. 7. n. 18.* Vide etiam Moller. *lib. 4. Semestr. c. 6. n. 3. & seq.* Gratian. *discept. For. tom. 2. c. 222.* Fabrum *in C. lib. 1. tit. 9. defn. 6.* & alios penes ipsos.

3. Sed pro praxi dictæ dilationis quinquennalis, quæ Creditoribus concedi solet apponam hîc verba P. Mo- linæ *de iust. tom. 2. tract. 2. disp. 572. n. 16.* vbi sic ait Quâdo sunt multi creditores, omnes interrogandi sunt, an velint eas inducias concedere, & maior pars vocare potest minorem, ut in vnum locum conueniant,

Tom. VI.

eaque de re ibi tractent ac deliberent, idque parabit minori parti præiudicium ea in re, nisi conueniat: & sa- tis est citare absentes, ut vtrumque, cum aliis, quos citat, affirmat Gregorius Lopez *l. 5. cit. gloss. 1.* Si creditores, quibus maior pars summæ debetur, consentiant, ut in- duciæ quinquennij debitori concedantur, etiam si illi pauciores numero sint, & cæteri plures, imò etiam si is vnus tantummodò sit; & alij multi, & etiam si reliqui habeant hypothecas, & præponendi sint in solutione, obtinet debitor eas inducias, etiam quoad reliquorum debita; si autem æqualis sit pars summæ, quæ debetur iis qui concedere volunt inducias, cum parte summæ, quæ debetur aliis, qui nolunt eas concedere, tunc præualet ea pars, quæ vincit numero creditorum, esto similiter reli- qui habeant hypothecas, præferendique sint in solutio- ne. Qui autem creditores in hoc euentu pro vno, aut pro pluribus creditoribus, sint computandi, habetur *l. si plu- res, ff. de pactis.* Quòd si creditores vtrinque æquales sint numero, & pars summæ, quæ vtrinque debetur, sic etiam æqualis, præualet pars, quæ inducias concedit, tanquam magis pia. Et eo modo sancitum est *l. ult. C. qui bonis ced. poss. l. 5. cit. & lib. 3. Lusit. ord. tit. 89. §. 3.* Eadem ordina-

tiones §. 4. seq. constituunt, si creditores omnes conce- dât, ut debitor inducias & dilationes quinquennij acci- piat, & sic non cedat bonis suis, statuunt, inquam, dictæ ordinationes, teneri debitorem eas accipere, nec posse cedere bonis: Quoniam, inquiunt, de iure hæc electio pertinet ad creditores, & non ad debitorem. Contrariū tamen affirmat Greg. Lopez *l. 5. cit. verb. les pidie se,* esse communem Doctorum sententiam, & meritò, quo- niam licet electio ad creditores modo superiùs expli- cato pertineat, id sanè est supposito, quòd debitor illas inducias petat, & velit; quippe cùm id in fauorem debi- toris, & non ipsorum creditorum, introductum sit: qua- re, si debitor eas inducias non velit, sed potius velit ce- dere bonis, audiendi non sunt creditores, qui eas indu- cias, illum acceptare vellent, ut satis innuit *l. ult. C. qui bonis ced. poss. l. 5. tit. 11. part. 5.* peti posse inducias vltra quinquennium, quasi, si in illis concedendis conueniat maior pars creditorum, modo explicato, minor pars quæ renuit, stare teneatur ei concessioni, & id notat *ibi* Greg. Lopez. Stando tamen in communi, & Lusitano iure, maior pars non potest præiudicare minori in con- cedendis induciis vltra quinquennium: quoniam de his tantum loquitur commune ius, & Lusitanum.

4. De iure communi, *l. & suum hæredem, §. ult. iun- ctis tribus legibus sequentibus, ff. de pactis,* quando sunt multi creditores debitoris defuncti, & maior pars eo- rum, quoad debiti quantitatem, aut quoad numerum creditorum, si pars summæ vtrinque sit æqualis, vel me- dietas creditorum, quando summæ pars vtrinque est æqualis (eo modo, quo præcedente §. explicatū est) con- ueniat, ut hæredi defuncti remittatur pars aliqua debiti, ut reliquum soluat (eo modo, quo de induciis §. præce- dente dictum est) validam esse eam remissionem in cæ- terorum præiudicium, qui in ea consentire noluerunt, etiam si aliqui eorum præsentis non fuerint, (modò ta- men citari sint, ut cum Bartolo *l. rescriptum ff. de pactis.* affirmat Greg. Lopez *l. 6. tit. 15. p. 5. & §. præcedenti* di- ctum est) etiam si aliqui eorum priuilegium habeant prælationis cæteris: modò tamen non habeant pignus, aut hypothecam tacitã, vel expressam, in bonis defun- cti: nam quoad quantitatem bonorum, quæ ita sibi ha- bet obligata, inualida esset remissio, quæ, ipsis non con- sentientibus, tali hæredi, aut hæredibus debitoris defun- cti fieret. Hoc, quod de iure cõmuni legibus citatis est sancitum, quoad hæredem, aut hæredes defuncti, ut non desit, qui defuncti hæreditatem adire in creditorū bo- num velit, communis Doctorum sententia, ut Greg. Lo- pez *l. 6. cit. gloss. 1.* ait, affirmat, extendendum non esse ad debitore viuum. Lex tamen sexta citata, illud ad vi-

Sup. hoc sup. in Res. 17.

B b uum

uum debitorem extendit : quoniam similiter expedire creditoribus poterit , vt idem fiat cum debitore viuo. Vbi tamen hoc non fuerit lege sancitum, non puto extendendum esse ad viuum debitorem : quoniam non facile tribuenda est aliis potestas ad minuendum ius ac debitum, quod alteri debetur ipso inuito.

5. Non desinam tamen hinc adnotare, quod si vnus cum iuramento debitorem obligatum habet, non tenetur cum ceteris creditoribus ad dilationem quinquennalem consentire. Ita Gilhausen in *Arbore Iudiciario civili, c. 5. n. 5.* Matthæus Colerus de *Process. executiuis, p. 1. c. 4. n. 17.* Gratianus *vbi supra*, Thomas Maulius *tractatu de cess. honor. tit. 7. n. 18.* & Hunnius in *Encyclopediâ iuris, p. 2. tit. 28. c. 1. num. 7.* cum Maximiliano Fausto *vbi supra*.

RESOL XXXII.

An dilaciones moratoria profint fideiussoribus ? Et apponuntur quinque casus, in quibus dilatio principali concessa prodest quoque fideiussoribus. Ex p. 7. tr. 8. Resol. 31.

§. 1. **R**espondeo quod si in concessione expressa mentio fideiussoris est facta, quod nimirum is etiam intra tempus concessum non debeat conueniri, nulla est dubitatio, quin ista inducia etiam fideiussori profint, Carolus de Grassis *d. except. 32. n. 37.* Sed si nulla est facta mentio fideiussoris, & res est dubia, oportet videre, an inducia ista sint concessa ab Imperatore vel principe, an verò à creditoribus ipsis : Et si sunt concessa ab Imperatore vel à Principe, & fideiussor renunciauit *Auth. prasente C. de fideiussor. eaque renunciatio valet, hæc inducia fideiussori non profint, in tantum etiam vt fideiussor conuentus non possit debitori litem denunciare ad suscipiendum iudicium, & opponendam moratoriam dilationis exceptionem, quoniam creditor, qui alios pro debitore obligat, hoc maxime prospicit, vt cum facultatibus orbatus fuerit debitor possit ab iis, quos pro eo obligauit, suum cõsequi: Deinde, quia ob factam renunciationem beneficium excusationis cessat, Franc. de fideiuss. c. 3. n. 153.*

2. Quod si inducia ista sint concessa ab Imperatore vel Principe & fideiussor non renunciauit *Auth. prasente, C. de fideiussor. profint etiam fideiussori, quoniam fideiussor conueniri non potest, nisi debitor sit excusus & impotens ad soluendum repertus, debitor verò ob impetratas inducias excuti nequi, Cuchus de morat. prescript. num. 139. Baldus in l. quoties, Cod. de precib. Imper. offer.*

3. Altero casu, quando nimirum inducia ista sunt concessa non ab Imperatore vel Principe, sed à creditoribus ipsis, indistinctè profint fideiussori, etiam quando fideiussor renunciauit *diēt. Auth. prasente, C. de fideiussor. quia inter creditores & debitorem, datis induciis, actum intelligitur vt fideiussori interim parcatur, & ne contra fideiussorem interea procedatur. Valent. Francus dicto loco. Et hæc omnia adnotauit Thomas Maulius tract. de cess. honor. tit. 7. n. 41. cui adde ex parte Harpprechtum comment. de Institut. tom. 4. tit. de act. §. fin. n. 24. Vide etiam Maximilianum Faustum de Erario, class. 4. cons. 365.*

4. Non deseram etiam hinc adnotare ea, quæ docet Hunnius in *Encycloped. iur. p. 2. tit. 28. c. 5. n. 10.* vbi etiã ponit aliquos casus in quibus dilatio principali concessa, prodest quoque fideiussori. Nam. Primò quando fideiussor obligatus est, vt principalis, tunc dilatio principali concessa ipsi quoque prodest. Floridus Mausonius de *causis exec. lib. 1. limit. 6. n. 36.* Matthæus Colerus *diēt. c. 4. n. 2.* Vincent. Carocius *diēt. except. 168.*

n. 28. Secundò, quando dilatio quinquennalis à Principe non ad preces debitoris, sed motu proprio ipsi concessa est. Marcus Antonius Cuchus de *morator. prescr. n. 13.* Antonius Heringus de *fideiussor. c. 27. p. 5. n. 79.* Floridus Mauson. de *caus. exec. lib. 1. limit. 6. n. 24.* Nicolaus de Passeribus *lib. 3. quast. 1. n. 8. cum seq.* Tertid, quando in rescripto moratorio ipsorum quoque fideiussorum mentio facta est. Antonius Heringus *diēt. p. 5. n. 77.* Antonius Faber *diēt. tit. 9. definit. 14.* Iacobus Menochius *d. cas. 203. n. 26.* Quartò, quando fideiussor conuentus est, debitor verò principalis, pro suo intercesse, interueniens, exceptionem opponit moratoriam dilationis, tunc & fideiussoribus moratoria dilatio prodest, ne ipse debitor conuentus à fideiussoribus, per indirectum soluere cogatur, ipsique dilatio inutilis existat. Ioannes Baptista Asinius *d. except. §. 6. c. 770. in fin.* Matthæus Colerus de *process. execut. p. 1. c. 4. n. 22.* Marcus Antonius Cuchus de *morator. prescript. n. 134.* Antonius Heringus de *fideiussor. c. 27. p. 5. n. 78.* Quintò, quando fideiussores, à creditoribus, tempore induciarum, principali debitori concessarum, conuenti, opponunt exceptionem excusationis, vel cedendarum actionum, tunc quia, durantibus dilationibus, nec principalis excuti, nec actio cum effectu credi potest, idèò creditores in hoc casu repelluntur. Sigismundus Scaccia de *iudic. lib. 2. c. 7. n. 391.* Alexand. Trentacinquius *diēt. ref. 1. n. 25.* Ioannes Baptista Asinius in *tr. de exec. §. 6. c. 570.* Et hæc omnia vt dixi obseruat Hunnius *loc. cit.*

RESOL XXXIII.

An pendemibus dilationibus vsura, & interesse currant ?
Ex p. 7. tr. 8. Resol. 33.

§. 1. **S**alicetus in *lege secunda, Codice de precibus Imperatori offerendis*, putat, vsuras currere, & eum etiam sequitur Marcus Antonius Cuchus in *tractatu de moratoria prescriptione, numero centesimo quadragesimo octauo.* & Benedictus Bouius in *tractatu de censibus libro primo, capite septuagesimo quinto*, dicit, Doctores omnes id vno ore affirmare, qui Doctores loquuntur de induciis ab Imperatore, vel Principe, incisiis, aut inuitis creditoribus impetratis, existimantes, satis eas inducias operari, si impediunt, ne ante finitum tempus in induciis expressum, sortem & vsuras à debitore creditores exigere possint, non etiam eò extendendas, vt inter vsuras medij temporis, cum detrimento creditorum debitor lucretur, nec presumendum id Imperatorem, vel Principem voluisse. Id ipsum etiam obtinere in dilatione à creditoribus, vel omnibus, vel à maiori parte concessa satis patet ex iis, quæ loco citato scribit Molinaus, distinguens inter fœnus negociatum, & fœnus incidens, vt secundum ipsum illius cursus impediatur, data dilatione, huius non item.

2. Ceterùm Daniel Møllerus *d. lib. 4. semestr. cap. 7. num. 2.* scribit, quod in eo casu, vbi ab Imperatore, vel Principe dilatio quinquennalis est impetrata, valde durum, & inhumanum sibi videtur, vsuras huius temporis exigendas, cum hæc dilatio illis solùm concedi soleat, qui absque sua culpa, fortunæ vitio eò redacti sunt, vt post elapsum tempus dilationis, vix sortes creditoribus soluere possint, spoliatum autem fortunis suis in solidum condemnare esse inhumanum, §. *fin. Instit. de act.* nisi debitor dolosè dilationem impetrasset. Vide etiam Boërium *decis. 296. n. 5. in fin.* Heringum de *fideiuss. cap. 5. n. 126. & seq.* Zasium in *l. fin. num. 7. de cess. bon.* & Maximilianum Faustum de *Erario, class. 16. cons. 1268.* cum Maulio *tr. de cess. bon. tit. 7. n. 18.*

3. Sed Hunnius in *Encyclop. iur. p. 2. tit. 28. c. 5. n. 2.* hoc admittit tantum de vsuris, quæ ex mora debentur; cum enim durantibus induciis fors peti non possit, nec etiam vlla mora debitori imputari valeat, dici certè non potest, istas vsuras currere, quæ ex mora debentur. At quæ vsuræ ex conuentione debentur, ac conuentionales appellantur, per dilationem moratoriam non sistuntur, sed currunt & elapso quinquennio, vna cum sorte, creditori præstari debent. Et ita Hunnius, qui citat Heigium, Fabrum, & alios.

n. 15. Antonius Heringus de *fideiussor. c. ... n. 33.* Marcus Antonius Cuchus de *morator. præscript. n. 33. & 53.* Matthias Brunus de *cess. bon. q. princ. 26. n. 2.* Quod si propter inopiam fideiussoribus, nec pignoribus cauere potest, ad iuratoriam cautionem admitti debet, Antonius Faber in *C. dist. tit. 9. defn. 21.* Vincentius Carocius de *except. 168. n. 49.* Carolus de Grassis de *except. 32. n. 118. & 119.* Iosephus Ludouici de *Perus. 3. n. 6.* Antonius Thefaurus de *c. 188. n. 7.* Et ferè omnia supradicta præter Doctores citatos docet etiam Thomas Maulius tract. de *cess. bon. tit. 7. n. 4. & seq.*

RESOL. XXXIV.

An stantibus dilationibus præstandi sint fideiussores de debito soluendo post lapsum tempus?
Et an si propter inopiam debitor fideiussoribus, & nec pignoribus cauere potest, ad iuratoriam cautionem admitti debeat? Ex p. 7. tr. 8. Res. 34.

§. I. **R**espondeo eum qui dilationem à creditoribus, vel à Principe obtinuit, teneri creditoribus suis idoneis fideiussores dare de solutione post elapsum tempus. Et ita docuit Maximilianus Faustus de *Arar. class. 4. conf. 365. & class. 19. conf. 1268.* Harpprechtus comm. ad *Inst. 10. 4. tit. de act. §. fin. n. 23.* & alij communiter; qui etiam asserunt istam cautionem ab ipso Principe remitti non posse; Et ita docet Hunnius in *Encyclop. iur. p. 2. tit. 28. c. 4. n. 6.* Matthias de Afflictis de *c. 378. n. 5. & 6.* Iason ad *l. uniuersa, n. 15. C. de precib. Imper. offer.* Nicolaus de Passeribus q. princ. 5. n. 15. & seqq. Floridus Mausonius de *limit. 6. n. 12.* Antonius Heringus de *c. 5. n. 228.* Quod verum est, & obtinet, quando cautio hæc à creditoribus petita est; alioquin valent induciæ à Principe concessæ, Andreas Gaillius de *obseru. 46. n. 14.* Alexander Trentacinius de *res. 1. n. 8.* Vincentius Carocius de *except. 168. n. 44.* Floridus Mausonius de *limit. 6.*

RESOL. XXXV.

An lite pendente circa exactionem delicti possint debitores impetrare dilationes moratorias?
Et an induciæ moratoria, & quinquennales concedi etiam debeant Iudæis? Ex p. 7. tr. 8. Res. 35.

§. I. **P**osse scribunt Ioannes de Amico conf. 150. n. 7. Carolus de Grassis de *except. 32. n. 44.* non tamen quod possint impetrari, si esset decisum, & sententia lata, Guido Papa de *c. 97.* Thefaurus de *c. 186. n. 7.* vel in calculo ferendæ sententiæ, quia etiam in isto casu non posset impetrari moratoria & impetrata non prodesset, Natta conf. 233. n. 4. & 5. Thefaurus de *n. 7.*

Sup. hoc cum eodem Carolo de Grassis. hinc cit. sup. in Resol. 28. §. vlt. ad med. à versu an lis pendeat, & c.

2. Verùm scribit Carolus de Grassis de *except. 32. n. 44.* quod in Regno Siciliae hoc non seruetur, & quod in eo impetrentur induciæ moratoriæ per debitores post latam sententiam, & factam adiudicationem, vbi addit, quando impetrantur in isto casu moratoriæ, quod debeat fieri mentio status causæ, aliàs redderentur subreptitiæ. Et ita Max. Faust. de *Arar. class. 16. conf. 1268.*

3. Notandum est hinc obiter, induciæ moratorias, & quinquennales concedi etiam Iudæis, vt obseruat VVvrmserus in *Controu. iur. lib. 1. tit. 9. Controu. 2. n. 27.* Et ego Romæ interrogatus respondi.

TRACTATUS SEXTVS

DE

THESAVRIS.

RESOLVTIO PRIMA.

Quid sit Thefaurus?

Et quid de Thefauris leges disponant? Ex p. 9. tr. 5. Res. 1.

IACOBYB Bornitijs in tractat. de *Arario, lib. 3. c. 9.* Carolus Homagen de *Iure publico, lib. 3. c. 4.* Iacobus Vander Graez in *Syn. tagm. Iuris publici, c. 47. n. 4.* & alij communiter asserunt, quod thefaurus est propriè tam vetus pecuniæ depositio, vt iam dominum non habeat, l. *Nunquam. §. 1. de acq. rer. dom. l. unica, C. de thesaur. lib. 10. l. 2. C. Theodos. eod.* Requiritur ergo, vt sit vetus depositio, cuius memoria non extat, l. *Si quis. de acq. rer. dom. d. l. fin. C. de thesaur. lib. 11.* Si enim adhuc dominum habet, vtique sine facto domini ad alium transferri non potest, l. *1. de reg. iur.* Casus est in l. *A tuore. ff. de rei vind.* In qua definitione, verbo pecuniæ non solum si-

gnificantur nummi; sed & aliæ opes abditæ. l. *unica, C. de thesaur. lib. 10.* vt aliàs etiam pecuniæ nomine, tum numerata pecunia, tum quæuis res alia continetur, l. *Pecunia verbum. 178. & l. Pecunia nomine. 222. ff. de verb. sign. & ita docet Filiucius tom. 2. tract. 31. c. 6. n. 152. & alij communiter.*

2. Quid autem leges disponant circa inuentionem thesaurorum, habetur in *Institutis lib. 2. tit. 1. §. 39.* vbi Iustinianus Imperator sic statuit: [Thefauros, quos quis in loco suo inuenerit, Diuus Adrianus naturalem æquitatem sequutus, ei concessit, qui eos inuenerit. Idemque statuit, si quis in sacro, aut religioso loco fortuito casu inuenerit. At, si quis in alieno loco, non data ad hoc opera, sed fortuito inuenerit, dimidium domino soli concessit, & dimidium inuentori. Et conuenienter, si quis in Cæsaris loco inuenerit, dimidium inuentoris, & dimidium esse Cæsaris statuit. Cui conueniens est, vt si quis in fiscali loco, vel publico, vel ciuitatis, inuenerit, dimidium ipsius esse debeat, & dimidium fisci, vel ciuitatis.] Hæc ibi. Quæ etiam habentur in *l. unica lib. 10. Cod. de*

Theſauris. Itaque ex ſupradictis apparet, vt notat Car-
ramuel in *Theol. mor. lib. 2. n. 209.* Dicaſtillus de *iur. lib.*
2. *tr. 2. diſp. 9. dub. 15. n. 407.* & alij, iura diſponere qua-
tuor caſus. Primò, quòd theſaurus caſu, aut induſtria in-
uentus in fundo proprio, inuentoris fit. Secundò, inuen-
tus caſu in fundo alieno, inuentori, & domino fundi in
partes æquales diuidatur. Tertio, inuentus ex induſtria
in fundo alieno, totus domini fundi, non tamen inuen-
toris erit. Quarto, arte inuentum magica, fiſcus habe-
bit. Et idè ad plenam tractationem huius materiæ
plures quæſtiones elucidabimus, in quibus mutò the-
ſauro inter eos dato, & accepto, Iuriſconſulti Theolo-
gis deferuent, & Theologi Iuriſconſultis.

R E S O L. II.

*Ad quem pertineat Theſaurus inuentus in proprio fundo?
Etiamque queritur, quis dicatur locus ſuus?
Et an pecunia, vel aliqua quauis res à venditore, vel alio
in domus venditæ parietibus recondita, vel lucri, vel
merus, aut custodia cauſa ſub terra abſcondita, & po-
ſtea per errorem, vel obliuionem ablata non eſt, non ſit
Theſaurus: idè pecunia illa non ad emptorem ſpectet,
ſed venditori, vel alij, qui ibi reſpoſuit, reſtitui debet?
Ex quo inferitur, quòd ſi Mercator ex Hispania veniens
deferat quantitatem ceræ, vel alterius mercis, & in vna
pila ceræ, vel balla mercis certam ſummam pecuniæ re-
condidit, & oblitus pecuniæ pilam, vel ballam vendi-
dit; emptor, vel alius poſſeſſor hanc pecuniæ non luc-
ratur, ſed venditori, & eius hæredibus eſt reddenda.
Etiamque deducitur, quòd qui ſepultura apud Indos plea-
na diuitiis ſpoliauerunt, teneantur eas reſtituere ſuc-
ceſſoribus defunctorum.
Et quid, ſi cauſa ſuperſtitionis ſint reſpoſita?
Et an ad acquirendum Theſaurum ſufficiat inuentio, vel
etiam requiratur apprehenſio? Ex p. 9. tract. 5. Ref. 2.*

§. 1. **R**eſpondeo, ſi quis theſaurum in ſuo proprio
fundo inuenit, totum ad ſe pertinere. Quod
procedit, ſiue quis caſu fortuito, ſiue data opera licita
theſaurum in ſuo fundo inuenit. Et ita probant Do-
ctores, quos citat, & ſequitur Caſtillo, Soto Maior de
Tertijs, *to. 7. c. 41. n. 10.* Filliuc. *tom. 2. tr. 3. c. 6. n. 154.*
Berlichius in *concluſionib. practicabilib. p. 2. concl. 66.*
n. 1. & ſeqq. Et ſic temporibus noſtris deciſum fuit, vt
patet penes Acacium Rippol. *tr. de Regalib. c. 16. n. 41.*
vbi ſic ait: [Si theſaurus inueniatur perquirendo eum, ſi
in proprio fundo, cum liceat vnicuique, ſuus efficitur
theſaurus: & ſic fuit declaratum in Baiulia Generali
ſententia lata, referente Magnifico Gabriel Berart. die
6. Decembris. 1630. concluſione in Regia audientia
præcedente, ibi facta 27. Nouembris, eiſdem anni. In
cauſa vertente in dicta Baiulia inter ſilci Procuratorem
agentem, & nobilem Hieronymum de Torres, ratione
quarundam monetarum inuentarum per ruſticos, &
penes dicti Don Hieronymi terras in Turri dicti Don
Hieronymi vocata, *la Torre blanca*, in Vicaria de Vil-
lafranca de Panades, abſque hoc, quòd teneatur licen-
tiam petere: quia iam ab Imperatoribus generalis li-
centia fuit tributa vnicuique in ſuo proprio fundo, in
d. l. *de theſaur.*] Ita Rippol.

2. Notaudum eſt tamen hîc cum Amaya in *C. lib.*
10. tit. 15. n. 22. cum acquiſitio theſauri ita contingat, ſi
in ſuo loco quis inueniat, nunc opportunè quærendum
erit, quis dicatur locus ſuus? Accuſius, ait, proprium
dici debere locum reſpectu domini directi, vel vtilis
(duo dominia doctriæ gratia agnoſcimus nunc, vnum
directum, id eſt, verum, & proprium, l. *Si finia. §. Si de
veſtigalib. ff. de damn. infect.* alterum vtile, vt in leg. vni-
ca, *de vend. rer. fiſc. n. 50. & ſeq.*) & ſic inuenire in ſuo
loco dicitur, qui dominus eſt non tantum ſolidæ pro-
prietatis, verum & nudæ, alio vſum fructum habente, arg.

§. *Alienus. Inſt. de her. inſt.* Quæ omnia tamen procedunt
in theſauro propriè ſic dicto: aliàs ſi pecunia, vel alia
quæuis res à venditore, vel alio in domus venditæ pa-
rietibus recondita, vel lucri, vel merus, vel custodia cau-
ſa ſub terra abſcondita; & poſtea per errorem, vel obli-
uionem ablata non eſt; theſaurus non eſt, & idè pecu-
nia illa non ad emptorem, vel inuentorem ſpectat; ſed
venditori, vel alij, qui eam ibi reſpoſuit, reſtitui debet,
Textus expreſſus in l. *A tutore pupilli. 67. ff. de R. V. l.*
Nunquam. 31. §. Theſaurus eſt ff. de A. R. D. Vnde fit, ſi
quidam mercator ex Hispania, vel aliis locis veniens; de-
fert certam quantitatem ceræ, vel alterius mercis, & in
vna pila ceræ, vel balla mercis, certam ſummam pecuniæ
recondidit, & poſtea oblitus pecuniæ illam pilam, vel
ballam vendidit; emptor, vel alius poſſeſſor hanc pecu-
niam non lucratur; ſed venditori, & eius hæredibus erit
reddenda, vt benè notat Berlichius *vbi ſuprà, n. 7. & 8*
Megala in *p. 2. lib. 2. c. 4. q. 2. n. 13.* & alij.

3. Et idè Trullench in *Decal. tom. 1. lib. 7. c. 3. dub. 8.*
n. 2. optimè obſeruat, quòd theſaurus impropriè dictus
non eſt inuentoris; ſed totus eſt eius, qui illum depoſuit,
vel hæredis; nam adhuc eſt in bonis alicuius, cum ha-
beat dominum; atque ita non habetur pro derelicto, cum
nec perierit omninò memoria eius; qui illum depoſuit,
& abſcondit (vt *infra* ſatis probabimus, cum de hac
quæſtione iterum redibit ſermo.) Hinc Hiſpani, qui ſe-
pulchra apud Indos plena diuitiis ſpoliauerunt, teneantur
eas reſtituere ſucceſſoribus defunctorum, licet Say-
rus in *Clau Regia, lib. 9. c. 9. n. 12.* cum Bañez *2. 2. q. 66.*
n. 5. doceat, non eſſe reſtituendas, ſi cauſa ſuperſtitionis,
vt fortè apud Indos, ſit reſpoſitus: exiſtimabant enim
mortuos ea ſecum deferre ad ſuos vſus, vel ea falſis Diis
ſacrificabant: ait enim haberi pro derelictis: ſecus verò
ſi alicuius vtilitatis cauſa ſint reconditæ. Sic excuſat
Hiſpanos ea accipientes à ſepulchris Indorum. At in-
ueniens theſaurum in muro, vel pariete domus, vel
fundi empti à priori domino, vel alio antiquiori, teneat
domino, vel hæredibus reſtituere; quia eſt impropriè
theſaurus. Sotus *lib. 5. de iur. q. 3. a. 3.*

4. Igitur ex ſupradictis deducitur, quòd vt propriè
theſaurus dicatur, due copulatiuè requiruntur: primum
quòd non extet memoria temporis, in quo theſaurus
fuit reconditus: ſecundum, quòd ignoretur quis ſit illius
dominus. Ita notat Angelus in l. *Tutores. poſt princ. ff. de
rei vend. l. 45. tit. 28. p. 3.* & ibi Gregorius Lopez *gloſſ. 1.*
Buſfarius *conf. 209. n. 1.* Barboſa in l. *Diuortio. §. Si fun-
dum, ſub n. 25. pauò ante fin. ff. ſolut. matrim.*

5. Inde primò inferitur, quòd ſi pecunia inuenta ea for-
ma ſit excuſſa, vt ex illa conſtet, recentis eſſe memoriæ;
non cenſebitur theſaurus, neque inuentori concedetur,
l. *A tutore. 67. ff. de rei vend. l. Theſaurus. ff. ad exhib. &
ibi Gloſſ. 1. l. Si vxori. §. Cum ita. ff. de aur. & arg. leg.*
tradit Andreas Sicul. *conf. 39. n. 1. lib. 4.* Alciatus *lib. 7.*
pareg. iur. c. 1. Forcat. dialog. 56. n. 4. Ioan. Garſ. *de expèſ.*
& melior. c. 22. n. 56. verſ. Poſtremò. Secundò inferitur ex
ſupradictis, quòd ſi non extet memoria abſcõſionis the-
ſauri, & tûc ex ſyngrapha, vel inſtrumento ſimul inclu-
ſo, conſtet de eo, qui abſcõdit, non cenſebitur theſaurus,
& cõſequentèr non acquiretur emptori; ſed potiùs hæ-
redibus abſcõdentis tradetur, nullaque eis opponi pote-
rit præſcriptio: his verò non apparentibus, fiſcus tan-
quam bona vacantia occupabit, l. *1. & pen. C. de bon. vac.*
lib. 10. Vnde pecunia inuenta ſemper præſumitur eſſe
alicuius certi hominis, antequam conſtet de requiſitis
neceſſarijs ad conſtituendum theſaurum. Baldus in l. *1.*
poſt princ. ff. de rer. diuiſ. Inuentori igitur incumbit onus
probandi, non extare memoriæ temporis, quo fait abſ-
condita pecunia: quo probato, dicenti illam pecuniæ
eſſe ſuam, vel abſconditam à maioribus ſuis, incumbit
onus probandi, vt cum alijs probat Barboſ. *vbi ſuprà, n. 26.*
Vide Amayam in *C. lib. 10. tit. 15. n. 5. & ſeq.* hæc omnia
firmantem, & ante illum Gurtier *tr. de iur. p. 3. c. 25.*
n. 2. & ſeqq.

Infrà in
quæ hîc
17.

Sup. his
in Ref.
vlt.

6. Sed, cum thesaurus in fundo proprio, ut dictum est, inuentus concedatur domino, non sine ratione quaeri solet, an ad acquirendum thesaurum inuentio sufficiat, vel etiam requiratur apprehensio. Et Doctores relati à Gomez in l. 45. *Thesauri*, n. 47. copulatiuè ad acquisitionem thesauri requiri dicunt inuentionem, & apprehensionem. Cui sententiæ fauet omninò lex Codicis lib. 10. tit. 15. Neque enim res dicitur inuenta, nisi apprehensa quoque sit, l. *Si Barbatorem*, 13. C. de fideiuss. l. *Cum pro quo*, 17. ff. de in ius voc. Et qui dicit, inuentorem facere suum thesaurum, dicit etiam & apprehensionem, cum verba sint cum effectu accipienda, l. 1. §. *Hæc verba ff. quod quisque iuris*, ut notat Bobadilla lib. 4. politic. c. 5 n. 12. & relati à Barbosa in remiss. ad Ordin. Lusitaniae, lib. 5. tit. 62. n. 2. Ratioque est: nam ante apprehensionem, inuentor magis dicitur scire locum, in quo est thesaurus, quam illum inuenisset; & dum est in eo loco, in quo fuit reconditus, adhuc dicitur thesaurus, & videtur manere in sua naturali libertate, & sic nullius esse, ut docet Conn. lib. 3. com. c. 4. n. 1. In cuius confirmationem ego adduco, quod de bonæ fidei possessore tradi solet in fructibus lucrandis, ut non ante possint lucrari, quam à solo sint separati, l. *Si fructuarius*, 13. ff. qui mod. vs. fruct. amitt. l. *Si eius*, 78. ff. de rei vend. iunctis, quæ explicat Donell. lib. 4. com. c. 25. & ibi Osual. lit. L. Quod idem dicendum est de thesauro lucrando, ut non antea dicatur proprius, donec loco moueatur. Et ita hanc sententiam tenet Castillo Soto Maior de Tertiis tom. 7. c. 41. n. 109.

RESOL. III.

Ad quem pertineat thesaurus inuentus in fundo alieno? Et quid dicendum est de thesauro, cuius pace, in tuo fundo quaesito, & reperto? Ex p. 9. tr. 5. Res. 3.

§. 1. **R**espondeo, quod si thesaurus in fundo alieno, casu fortuito, puta, arando, fodiendo, vel aliter terram colendo, inueniatur; tunc diuiditur, & dimidia pars inuentori cedit, altera verò dimidia pars domino fundi restitui debet. Si verò non casu fortuito, sed data opera licita inueniatur, inuentor nihil de thesauro participat, sed totum domino fundi restituere tenetur. Ita Doctores communiter, quos citat, & sequitur Castillo Soto Maior de Tertiis tom. 7. c. 41. n. 109.

2. Sed quid dicendum est de thesauro tua pace, in tuo fundo quaesito, & reperto? Sic respondet Caramuel in *Theol. mor. l. 2. n. 296* standum esse pacto, & concordia: si enim licentiam dederis, ut tibi Petrus quaereret, tibi inuenit; sibi, si, ut sibi, vtrique, si, ut quaereret vtrique. Hanc resolutionem limitat Dicastillo, de iust. l. 2. tract. 2. disp. 9. n. 408. & apud eum Molina, Syluest. Less. Vasq. qui existimant, totum thesaurum deberi tibi fundi domino, si Petrus certò nouisset ibi thesaurum esse, & simulauisset, se id nescire: putant enim, te ab inuentore deceptum. Sed hanc limitationem non intelligo, stando meis principiis: nam, si asseramus cum Molina, & Bañez, venas auri (quibus thesauros adiungito) esse fructum terræ, limitatio subsisteret: tunc enim omnia deberentur fundi domino. Posito igitur, quod ex natura rei thesaurus in agro tuo repertus sit inuentoris, qui scit eum ibi latere, iam inuenit; ideòque & dominus esset, ni lege impediretur; nec illa scientia contra legem militat: secreta enim esse supponitur, & leges de actibus internis non iudicant. Hæc omnia Caramuel.

3. Verum ego puto, quod si aliquis, petita à domino facultate, thesaurum in eius fundo quaerat, & inueniat, ad summum deberi domino dimidiam partem: quia leges non applicat ei totum, nisi in pœnâ, quado aliquis absque eius consensu, & scientia thesaurum quaesuit. Potuisset quidem dominus nolle dare licentiã quaerendi, nisi promissa sibi plusquam dimidia parte pro præmio licentiæ, dum tamen illud pactum non expressit, non debetur ei plusquam dimidia pars. An verò hæc debeatur, existimo ne-

que hæc deberi, nisi dolus dederit causam licentiæ. Ratio est: quia lex solum applicauit dimidiam partem domino, quando casu inuenitur thesaurus: quando verò non casu, sed industria absque consensu domini, applicauit domino totum illum verò alium casum, quo ex industria, sed sciente, & consentiente domino, quaesitus est, omisit lex; quia supposuit, quod ipse dominus sibi posset consulere, deducendo in partem sibi pro concessionem licentiæ reddendam. Si autem dominus sibi non consulit, relictus videtur ille casus iuri naturæ, & gentium, quo nihil prorsus domino debetur, sed totum acquiritur inuentori. Et hæc omnia docet Cardinalis de Lugo tom. 1. de iust. disp. 6. sect. 11. n. 114.

RESOL. IV.

An quando thesaurus inuentus est in fundo alieno ex industria sine licentia domini, sufficiat in conscientia ante iudicis sententiam dare tantum ei dimidiam partem? Et quid, si aliquis casu inueniat thesaurum in fundo alieno? Etiamque quaeritur, si plures domini eiusdem fundi ex inequalibus partibus sint, quomodo applicabitur thesaurus in predicto fundo inuentus?

Et quid, si dominus fundi dicat illam pecuniam inuentam fuisse absconditam à maioribus suis, inuentor verò dicat esse thesaurum, quis debet probare? Ex p. 9. tr. 5. Res. 4.

§. 1. **N**egatiuè respondet Molina de iust. tom. 1. tr. 2. disp. 56. ubi sic ait: [Obseruat verò optimè Caiet. 2. 2. q. 66. a. 5. ad 2. & post eum Nauar. in *Manc. c. 17. n. 175*. cum eiusmodi leges pœnales non sint, sed solum ex quadam æquitate statuunt circa comparandum dominium thesaurorum inuentorum, vim habere in foro conscientia ante latam sententiam, ita ut inueniens casu thesaurum in loco alieno, teneatur dimidium domino loci, in quo fuit inuentus, restituere, nulla expectata sententia: inueniens verò illum de industria, totum tenetur, deductis expensis, restituere.] Ita ille, & post illum Megala in 2. 2. lib. 2. c. 4. q. 2. n. 16. sic asserens: [Si verò thesaurum inuenisti in fundo alieno, & non data ad hoc opera, sed casu; tunc dimidia pars inuentori, & alia dimidia domino fundi conceditur: sed, si de industria illum inuenisti, totus pertinet ad dominum fundi, ut in l. vnic. C. de thesaur. lib. 10. & in §. *Thesaurus inst. de rer. diuis.* Et cum huiusmodi leges non sint pœnales, sed ex æquitate hæc statuunt, ille, qui casu in alieno fundo thesaurum inuenit, ante iudicis sententiam, dimidiam illius partem domino fundi tradere tenetur; & qui ex industria inuenit, domino fundi thesaurum integrum restituere debet, non expectata iudicis sententia.] Hanc etiam sententiam tenet Salon. in 2. 2. D. Th. q. 66. a. 5. de thesauro abscondito, concl. 5.

2. Verum, his non obstantibus, contrariæ sententiæ ego adhæreo cum Trullench in *Decal. 10. 1. lib. 1. c. 2. dub. 8. n. 4*. Dicastillo de iust. lib. 2. tr. 2. disput. 9. dub. 15. n. 107. & Rebellio lib. 1. p. 1. q. 5. sect. 2. n. 13. qui citat Mercatum. Idem docet Less. lib. 2. c. 5. dub. 15. n. 59. sic asserens: [Dicendum est itaque, quod thesaurus inuentus in fundo alieno, (etiam si is fundus Principis fuerit) siquidem fortuito sit repertus; medietas erit inuentoris, & medietas domini fundi: si autem de industria quaesitus sine consensu domini, totus erit Domini.] Prior pars aperte habetur *utroque loc. cit.* estque seruanda in foro conscientia; etiam ante omnem iudicis sententiam. Ratio est: quia hæc dispositio iuris non est pœnalis, sed definitiua proprietatis rerum, ut rectè docet Nauar. cap. 17. num. 175. Secunda pars, ut totus sit domini, si de industria quaesiuisti, non videtur obligare in conscientia ante sententiam iudicis; sed sufficit dare dimidiam partem domino fundi, parte altera dimidia retenta. Ratio est: quia ista dispositio est pœnalis, ad puniendam iniuriã, quã inuentor domino loci intulisse videtur quaerendo absque eius consensu in eius fundo. Confirmatur

ex l. vnic. C. de thesauris, vbi sic dicitur: *In alienis verò terrulis nemo audeat inuicis, id est, nec volentibus, vel ignorantibus dominis, opes abditas suo nomine perscrutari. Quòd si nobis super hoc aliquis crediderit esse supplicandum, aut prater huius legis tenorem in alieno loco thesaurum scrutatus inuenerit, totum hoc locorum domino reddere compellatur.* Vbi expende verbum, *compellatur*, quod indicat, legem esse pœnalem, & compulsionem iudicis esse expectandam. Et ita, prater Doctores citatos, tenet etiam Filliucius *tom. 2. tract. 3. l. c. 6. n. 154.*

3. Sed non deferam circa præsentem quæstionem adducere verba Caramuelis in *Theol. mor. lib. 2. n. 293.* vbi sic ait: [Petis, an inuentor inciuilis, ille, inquam, qui tertia lege (vt patet in *Ref. 1. ex verbis §. Thesaurus, inst.*) condemnatur, possit totum illum thesaurum inuentum ante iudicis condemnationem tuta conscientia retinere: Consultò, an totum retinere possit, interrogas: posse enim retinere mediam partem vsque ad iuridicam condemnationem, negant Lessius, Rebellius, Dicastillus, Vasquez, Bañez citati: quia iudicant ante sententiam iudicis standum esse dispositioni secundæ legis: ego tamen existimo, quæstionem aliter resolutum iri, si verbis stetur. Quòd si mentem Legislatoris velis inquirere, vix probabiliter procedes, si contra tenorem verborum arguo sic: Quando lex aliqua vniversalis limitatur lege aliqua particulari pœnali, quæ non obliget ante sententiam, debet limitatio esse exceptio legis limitatæ; & ante sententiam omiſsa lege limitante procedi poterit iuxta non limitatam. Ergo in casu præſenti, cum tertia lex sit limitatio, & exceptio, procedi poterit ante sententiam iuxta illam legem, quam limitat: atqui hæc tertia lex non est exceptio, aut limitatio, secundæ, sed iuris naturæ omnes thesauros inuentori adscribentis: ergo ante condemnationem poterit inuentor iuxta legem naturæ procedere, & retinere totum thesaurum inuentum. Minorem probo: In lege excipiente debet generalis claudi, aliàs non esset exceptio. Si dicas, omnia animalia posse vèdi, excepto homine; opus est hunc esse animal: ergo, vt sit vera hæc asserio: Omnis, qui in fundo alieno repererit casu thesaurum, mediam partem habebit, illis exceptis, qui repererint illum ex industria; opus erit, vt casus de industria prædicetur: quod cum fieri non possit, (industria enim casus non est,) tenendum, legem tertiam non esse exceptionem secundæ.

4. Dices, sequi ex nostra doctrina, melioris esse conditionis illum, qui ex inurbana industria thesaurum inuenerit, illo, qui casu; hoc est, melioris esse conditionis illum, quem leges volunt punire, illo, quem præmio donant. Respondeo, negando consequentiam: nam, qui casu inuenit thesaurum in fundo alieno pacificè sine vllò periculo mediã habebit partem; qui autem temeraria, & inurbana industria quærere illũ præsumperit, habebit totum ante iudicium, & post sententiã nihil: atqui melius est habere mediam partem citra controuersia, quàm totum cum certissimo profundi periculo: ergo.] Huc vsque Caramuel. Sed ego non discedo à sententia cõmuni. Dico itaque, quòd thesaurus de industria inuentus sine consensu domini, totus pertinet ad ipsum dominũ, non tamen ante iudicis condemnationem; sed in conscientia sufficit dare illi dimidiam partem, parte altera dimidia retenta. Et ita, prater Doctores citatos, tenet Rodriq. in *sum 10. 2. c. 160. n. 1.* vbi sic ait: [Segun Derecho comun el thesoro, que vno halla en su propia tierra, es del que le halla, y el allado en tierra agena, aunque sea del Principe; y si à caso se hallo, la mitad sera del que le halla, y la otra mitad del señor de la tierra. Emperò, si con cuydado, y industria le busco sin consentimiento del señor de la tierra, todo deue ser del dicho señor. Y aduertta se que hallandose à caso en el fuero della consciencia antes, que sentencie el Iuez, la mitad sera de el señor de la tierra, y la otra mitad sera del que le halla, porque esta disposicion no es pena,

para que desobligemos al que le hallo de dar la mitad al verdadero señor, antes que se de la sentencia, mas es vna disposicion difinitiuã que aplica estas dos mitades. Emperò, quando el thesoro se busca de industria en tierra agena sin licencia del señor, no tiene obligacion el que le halla de restituylrle al dicho señor, antes que la sentencia se de contra el. Porque quanto à esto, la dicha disposicion es penal, castigadora de la culpa, que tuuo el, que le busco contra voluntad de dicho señor.] Ita ille.

5. Sed, si aliquis hinc quærat: Quid, si plures domini eiusdem fundi ex inæqualibus partibus sint, quomodo applicabitur thesaurus? Dicit Ioannes Fab. *inst. de rer. diuis. §. Thesauros*, dictum thesaurum videri eisdem applicandum pro æqualibus partibus, per l. *Sed iura, ff. de op. lib.* sed in contrarium allegat l. 1. §. *fin. C. de commun. seru. man. & inst. de iniur. §. Si seruo communi.* vbi se remittit. Quo in loco decidendo hanc quæstionem dicit, hanc secundam opinionem esse veriore, quòd pro ea parte, pro qua sunt domini, diuisio, & applicatio fiat.

6. Deinde, si etiam aliquis quærat: Quid si dominus fundi dicat, illam pecuniam inuentam fuisse absconditam à Maioribus suis; inuentor verò dicat esset thesaurum; quis debeat probare? Dicendum est, quòd actor debeat probare, cum sit fundamentum intentionis suæ, per l. *Actor. C. de probat. canonizatã, 6. q. vlt. c. Actor. & l. Ei qui, ff. de probat. 4. q. 3. cap. Ei, qui.* subdit Amaya se arbitrari, circa prædicta animaduertendum esse ad qualitatem pecuniæ, videlicet, vtrum sit antiqua, an verò sit noua, vel etiam si antiqua sit admixta noua, quæ à 10. vel 20. vel 30. vel 40. annis citrà fuerit formata: quia de necessitate concluderetur, non esse propriè thesaurum. Secùs sibi esset pecunia sola; quæ fuisset formata iam antiquo tempore, cuius non extaret memoria. Et consuluit Guidius *tr. de mineralib. lib. 3. tit. 10. n. 49.* quòd quædam pecunia, quæ fuit in quadam domo reperta in oppido Sancti Miniati, non diceretur thesaurus: quia inter ipsam erant quidam floreni aurei cum imagine, & subscriptione Dom. Ioan. de Bentiuoliis de Bononia, formati ab annis quadraginta circà.

RESOL. V.

An thesaurus inuentus in fundo emphyteutico pertineat ad emphyteutam, vel ad dominum proprietatis? Ex p. 8. tr. 7. & Misc. Ref. 64.

§. 1. **S**ententias auctorum circa præsentem quæstionem, & etiam suam adducit sapientiss. Card. de Lugo *de iust. 10. 1. disp. 6. sect. 11. n. 120. & seq.* quem omninò videbis. Ego tamè puto ad dominum proprietatis pertinere, dummodò inuentori, siue is emphyteuta, siue quis alius sit, pars dimidia relinquatur. *Primò*, quia thesaurus in loco alieno; nõ data opera repertus ex semisse domini soli est, ex altero semisse inuentori cedit. §. *thesauros 39. vers. at si quis in alieno, & c. Inst. de rer. diuis. l. si is, qui 63. in pr. ff. de acq. rer. dom. l. vnic. vers. vlt. C. de thesaur.* Atqui prædij emphyteutici dominus nõ est emphyteuta, sed ille à quo prædiũ in emphyteusim ipse habet. l. 1. §. *vlt. ff. si ager vectigalis, & c.* Non ergo ad emphyteutã, sed ad proprietarium pars dimidia thesauri, in solo emphyteutico à tertio quodam inuenti, spectat. *Secundò*, quia thesaurus, quæ vsufructuarius, vel tertius aliquis in fundo fructuario inuenit, in fructu non computatur: ac proinde pro parte dimidia lucro domini cedit, ad quem proprietatis fundi fructuarij pertinet. l. *fructus. 7. §. si fundum 12. vers. nõ magis ff. solut. matr.* Cum igitur emphyteuta in prædio emphyteutico vsufructum saltem habeat, d. l. 1. §. *vlt. ibi, fundum fruendum conduxerunt ff. si ager vectigalis, & c.* certè thesaurus, quem vel ipse, vel alius aliquis in eiusmodi prædio inuenit, ex semisse domino, ad què fudi pertinet proprietatis, acquiritur. *Tertiò*, quia

Sup. hoc in Ref. 2. Inde pr. propè fructu inuentori igitur

Sup. hoc Ref. seq.

quia actus agentium vltra eorum intentionem nihil operatur. l. non omnis 19. in princ. & ibi Bart. ff. de reb. cred. & l. obligationum 3. ff. de oblig. & act. Couarruias lib. 1. var. ref. c. 2. n. 2. Sed inter emphyteutam, & dominum concedentem fundum suum in emphyteusim, id agitur, vt is, qui fundum in emphyteusim accipit, eodumtaxat vtatur fruatur. d. l. 1. §. vlt. ibi, fundum fruendum conduxerunt. ff. si ager veſtigalis, &c. Ergo vltra vsufructum emphyteuta in prædio emphyteutico nihil habet. Ideoque theſaurus, quem in prædio istiusmodi inuenit, ex semisse domini est; ex altero semisse eum sibi vindicat emphyteuta: non quidem propter emphyteusim, sed ob solam inuentionem: quippe cum pars dimidia etiã extranei inuentoris lucro cedet. Quarto, quia Paulus Iuriconsultus, respondit, ante omnia animaduertendũ esse, ne conuentio in vna re facta, noccat in re alia. l. si vnus 27. §. pacta. que turpẽ 4. vers. ante omnia. ff. de pactis.

Quapropter cum inter dominum, & emphyteutam conuentio facta sit in prædij vsufructu, sanè isthæc conuentio domino concedenti, in thesauro inueto nocere nõ debet.

2. Nec supradictis obstat l. possessores 12. in fin. C. de feud. patrimonial. ubi emphyteutæ simpliciter domini appellantur. Tum quia eo loco emphyteuticarij fundorum domini dicuntur, non quod reuera domini sint effecti, sed quod pro dominis habeantur, vt ibidem sentit Cuiacius. Tum quia illic emphyteutæ improprie, & extraneis domini vocantur, tradente Ioanne Borcholt in comment. de feud. c. 1. n. 15. Tum quia locus ille accipiendus est non de omni emphyteuta, sed de eo qui fundum patrimoniale, id est, fiscale, primò quidem in emphyteusim accepit, postea autem iure priuato, seu proprio eum sibi comparauit, saluo tamen ipsi fisco annuo canone. Quod verò fundi patrimoniales, ex iussu Principis, fieri alicuius possunt, canone saluo, arguit etiam l. cum seruis 39. §. vltim ff. de legat. 1. l. qui fundos 9. C. de omni agro deserto. l. vineis 9. & l. fundos 10. C. de fundis patrimonialibus.

3. Nihil item decerpit nostro pronunciato, quod emphyteutæ plenius tributum est ius in fundo emphyteutico, quàm vsufructuario in solo fructuario, eum emphyteusis regulariter ad hæredes transeat, hoc §. nostro, l. 1. ff. si ager veſtigalis, & similibus supra n. 92. adductis; vsufructus autem morte fructuarij extinguitur, §. finitur. Inst. de vsufruct. l. 1. §. vlt. ff. quib. mod. vsufruct. amitt. l. corruptionem. 16. C. de vsufruct. Quamnis enim in quibusdam plenius sit ius emphyteutæ, quàm vsufructuarij; inde tamen necessariò non colligitur, similiter in thesauro illi plenius ius competere, quàm huic: tum quia thesauri ius à iure veri dominij pendet, arg. d. §. thesauros 39. inst. de rer. diuis. & d. l. fructus 7. §. si fundum 12. vers. non magis. ff. solut. marr. tum quia successio in emphyteusim, est quippiam diuersum, & separatum à thesauro: vt illa concessa, hic similiter concessus dici non possit, argum. l. pen. vers. neque enim sicut illud receptum, ff. de reb. cred. l. duob. 25. ff. de testam. tutel. & l. inter stipulantem 83. §. sacra. vers. sed hæc dissimilia sunt. ff. de verb. oblig. Quinimò argumenti istius nullum esse robur, ex eo etiam liquet, quod similiter vsufructuario in quibusdam ius plenius tributum est, quàm emphyteutæ. Hic siquidem ius suum emphyteuticum vendendi, aut alienandi liberam potestatem non habet, l. 3. C. de iur. emphyt. & latius explicabitur infra suo loco. Ille verò ius suum percipiendi fructus aliis liberè vendere, locare, aut gratis concedere potest. §. 1. in fin. inst. de vsu, & habitat. l. arborib. 12. §. 2. l. non vitur 38. ff. de vsufruct. l. necessariò 8. §. vlt. ff. de peric. & commod. rei vend. Præterea emphyteuta, non item vsufructuarius, domino suo quotãnis canonem emphyteuticum præstare cogitur. Ergo, &c.

4. His tamen non obstantibus puto contrariam sententiam Eminentiſſimi Domini mei Cardinalis de Lugo, & aliorum esse probabilem, nempe thesaurum spectare totum ad emphyteutam; sed nostra opinio va-

lidissimis firmatur rationibus ab Henrico Bocero tr. de Regalib. c. 3. b. 181. & seq.

RESOL. VI.

Ad quem pertineat theſaurus inuentus in fundo accepto in feudum, vel emphyteusim?
Et cui cedat theſaurus in domo vendita ante traditionem inuentus? Ex p. 9. tr. 5. Ref. 5.

§. 1. **D**ifficilis quæstio, & circa quam digladiantur Doctores, quorum Schola communis statuit, quod si vassallus, vel emphyteuta ipsemet inuenerit, totum eis acquiri: sin tertius casu fortuito inuenerit, inter inuentorem, & vassallum, vel emphyteutam diuidi debere: nec quicquam iuris dominum (vti vocant) directum in hoc thesauro sibi vindicare posse. Ita docet Molina de Hispã. primog. lib. 2. c. 23. n. 7. Bursatus lib. 2. conf. 209. n. 5. Gutierrez in qq. practicab. lib. 4. q. 36. n. 27. Sixtinus de Regalib. lib. 2. c. 21. n. 48. Rosenthal tr. de feudis, c. 5. concl. 93. n. 3. & alij. Probatur hæc opinio: quia naturalis æquitas suadet, eum sequi commoda, quem incommoda sequuntur, l. secundum naturam. de reg. iur. Atqui ad vassallum, vt & emphyteutam, spectant incommoda particularia fundi feudalis, vel emphyteutici, tit. 4. §. Si quis de manso. lib. 1. feud. & §. 3. inst. de locat. Igitur ad eosdem quoque debent spectare commoda particularia, quale est theſaurus. Accedit, quod omne incrementum fundi feudalis, vel emphyteutici pertineat ad vassallum, & emphyteutam, d. §. 3. inst. de locat. l. 1. ff. si ager veſtigalis. al. per. & c. vnic. tit. 4. lib. 1. feud. atqui theſaurus est quoddam prædij incrementum: igitur ad vassallum, vel emphyteutam, aut in totum, aut pro parte theſaurus pertinebit.

2. Sed circa præsentem difficultatem sic philosophatur Rebell. p. 1. lib. 1. q. 15. sect. 2. n. 16. [Etsi Doctores ait, communiter innuant, quando fundus ad vnum spectat, quoad dominium directum, qui proprietarius dicitur; ad alterum verò quoad dominium vtile, vt in emphyteusi, feudo, & aliis: si vnus ex his thesaurum in eo inueniat, alteri dare debere dimidium; id tamen accipiendum esse, quantum est ex parte eius, quod habetur ratione dominij vtriusque præcisè: nam absolutè cum inuentori, ratione inuentionis, dimidium debeatur, non secus ac cuius extraneo; & ratione dominij partialis debeatur dimidium reliqui dimidij; sit, vt inuentori tres partes debeantur, quarta verò tantum alteri danda sit.

3. His etiam adde, quod si dominus directus inueniat thesaurum in agro suo, in quo alius habet vsufructum tantum, non tenetur partiri cum vsufructuario, sed totum faciet suum; & si extraneus inueniat, partiri debet cum directo domino fundi, & non cum vsufructuario, eò quod ad illum soli fructus fundi pertinent: inter fructus verò fundi non censetur theſaurus in eo inuentus ex l. Diuortio §. si fundum. ff. solut. matrim. vnde nec ipsi vsufructuario inuenienti aliquid ratione vsufructus conceditur præter dimidium ratione inuentionis.] Ita Rebellius.

4. Verum, his non obstantibus (attendas Lector) non desunt authores asserentes, in tali casu nihil competere vassallo, vel emphyteutæ. Et ita docet Henricus Bocerus in disp. de vniuers. iur. tom. 2. class. 5. disp. 3. thes. 48. & in tr. de Regalib. c. 3. n. 181. Hunnius in Res. iur. civil. lib. 2. tr. 1. q. 37. Harpprechtus in insti. to. 2. §. 29. de rer. diuis. n. 21. Berlichius in conclusionib. practicab. p. 2. conclus. 2. n. 58. & 60. & alij penes ipsos. Et ratio est: nã certi iuris est, quod theſaurus in loco alieno, nõ data opera, repperus, pro media parte inuentori, pro altera domino loci cedat: hoc §. nostro, d. l. si is, qui 63. in princ. ff. de acq. ver. dom. sæpè alleg. l. vn. vers. vlt. C. de thesaur. At verò prædij feudalis dominus, est non cliês, siue vassallus; sed dominus ipſius feudi, tit. 8. de inuestit. de re al. fact. §. fin.

ibi, proprietatis. & tit. 23. in fi. in quib. feud. amitt. lib. 2. feu: Prædij item emphyteutici dominus non est emphyteuta, sed proprietarius, siue is, à quo ille prædium in emphyteusin accepit. per text. express. in l. 1 §. ult. ff. si ager vetig. id est, emph. petat. Consequitur ergo, thesaurū in fundo feudali, vel emphyteutico, à tertio quodam inuentum, ex semisse ad inuentorem, ex altero semisse ad proprietarium, nequaquam verò ad vassallū, vel emphyteutā spectare. Deinde ex l. *Fructus 7. §. Si fundum. vers. Non magis ff. solut. matr.* patet, thesaurū ab usufructuario, vel alio quodam in fundo fructuario repertū in fructu non computari; & propterea partem eius dimidiam domino proprietatis tribuendam esse. Atqui vassallus in prædio feudali, vt & emphyteuta in prædio emphyteutico, vsufructum tantum obtinet, d. tit. 23. §. ult. lib. 2. F & d. l. 1. §. ult. ibi, fundum fruendum conduxerunt. ff. si ager vetig. ergo. Denique accedit vulgatum iuris axiomā, actus agentium vltra intentionem eorum nihil operari, l. *Non omnis 19. in pr. vbi Bart. & DD. ff. de reb. cred. si cert. pet. Gom. var. res. lib. 1. c. 7. n. 4. vers. Sexto. Cor. lib. 3. Misc. c. 15. n. 6. Couar. var. res. lib. 1. c. 2. n. 2.* Inter dominū autē, qui prædium suum in feudū dedit, & ipsum vassallū, siue clientem, id actum est, vt hic duntaxat vsufructū in prædio feudale haberet, d. tit. 23. in fin. lib. 2. feu. Similiter, inter emphyteutam, & dominum concedentem fundum suum in emphyteusin, id agi censetur, vt emphyteuta fundū in emphyteusin accipiens, eo saltē vtatur, & fruatur, pr. alleg. l. 1. §. ult. ibi fundum fruendū ff. Si ager vetig. &c. Quare neque vassallus in prædio feudistico, neque emphyteuta in prædio emphyteuticario, vltra vsufructum quicquā habet: ac proinde thesaurum, quem in eiusmodi prædio inuenit, ex semisse domino restituere compellitur: ex altero semisse sibi, vt cuius extraneus inuentor, vindicare potest, ex §. *Thesaurus*, & aliis iuribus supra allegatis: ergo, &c.

5. Verū licet hæc omnia ingeniosè dicta sint; ego non audeo recedere à cōmuni sentētia. Dico itaq; quòd quādo fūdus duobus dominis subest, dimidiū erit inuentoris & alterū dimidiū inter illos ex æquo est diuidendū, tāquā inter dominos loci. Ex quo sequitur, si dominus vtilis (vt feudatarius, vel emphyteuta) inueniat thesaurum, reddet domino directo tantummodo quartā partem, & sibi reseruabit alteram quartā partem, quatenus est inuentor, quod est contra Nauar. c. 17. n. 172. & quosdam alios. Ratio est; quia idem est inuentor, & sic debetur illi dimidium; & est etiā dominus loci ex parte, vnde ei debetur altera quarta: conductoris autem, & vsurarij nulla habetur ratio: quia nullo modo sunt domini. Idē dicendum de pignoratore. Et idē Dicastill. de iust. lib. 2. tr. 2. disp. 9. dub. 15. n. 416. asserit, in casu, de quo loquimur, inuentorem posse sibi retinere dimidiū, quatenus inuentor est; reliquū verò dimidiū diuidēdū esse inter cōdominos. Quare, si ipse inuentor sit cōdominus, tres partes sibi retinebit; duas, vt inuentor; tertią, vt cōdominus. Porro inter dominū directū, & vtilē, diuidendam esse partem, quæ ad dominū fundi spectat, docet Molin. disp. 56. loquēs de fundo emphyteutico, quāuis alij DD. senserint totum tradendum esse emphyteutæ. Ita Dicast. cui etiam adde Rodriq. in sum. t. 2. c. 160. n. 3. sic asserentem: [Si la tierra, donde se halla el thesauro, tiene dos señores, vno directo, y otro vtil, la mitad es, del que se halla, y la otra mitad de los dichos señores. De à qui se figue, que si el señor vtil, como es el feudatario, ò el éphyteuta, halla el thesoro, ha de dar al señor directo la quarta parte, y reseruar para si la otra, en quāto es señor de la dicha tierra, y en quāto hallo el thesoro, ha de llevar la otra mitad.] Ita ille. Vide etiam Megal. in p. 2. lib. 2. q. 2. n. 15. & 18. Lugo c. 1. de iust. 6. sect. 11. n. 120. Molinam de iust. t. 1. disp. 56. Lell. lib. 2. c. 5. dub. 19. n. 61. & alios penes ipsos. Verū, cui cedat thesaurus in domo vendita ante traditionē inuentus fusè explicat Henric. Nebelirā dec. for. li. 1. dec. 9. quē citat Harpprecht. in inst. t. 2. §. 39. n. 15.

RESOL. VII.

Ad quem pertineat thesaurus inuentus in fundo dotali? Et aduertitur vsurarium, pignoratitium, vel vsufructuarium nudum, vel conductorem non posse sibi retinere nisi tantum dimidiam partem si ipse thesaurum inuenit. Ex p. 9. tr. 5. Ref. 6.

§. 1. **R**espondeo, partem, quæ domino fundi debetur, pertinere ad vxorem, quoad dominium, vt habetur expressè, l. *Diortio. §. Si fundum ff. solut. matr.* Et assignatur ratio; quia thesaurus non computatur inter fructus agri; & ita docent ex Iurisperitis Molina 1. de primog. c. 23. & alij, quos citat, & sequitur Guttier. tr. de tutel. p. 3. c. 26. n. 15. & 16. quibus adde Vlric. Hunnium in vol. 2. Treutleri super Pandect. disp. 18. thes. 2. q. 17. & ex Theologis P. Molina disp. 56. quibus adde Turrian. to. 2. disp. 43. dub. 2. n. 33. & Dicastill. de iust. lib. 2. tr. 2. disp. 9. dub. 15. n. 417. sic aientem: [Aduertendum est, vsurarium, pignoratitium, vel vsufructuarium nudum, vel conductorem, non posse sibi retinere, nisi tantum dimidiam partem, si ipse inuenit thesaurum: neque enim habet dominium sufficiens, ratione cuius possit sibi reliquum retinere. Ex quibus colligitur, thesaurum inuentum in fundo dotali pertinere ad vxorem, quoad eam partem, quæ debetur domino fundi: quamuis enim fundus dotalis pertineat ad virum, quoad vsufructum; nihilominus simpliciter est vxoris, cum thesaurus non computetur inter fructus agri, ac proinde dissoluto matrimonio aut facto diortio cedit vxori, quoad eam partem, l. *Diortio §. Si fundum ff. solut. matr.*] Ita ille, qui citat Vasq. Aragon. & alios.

2. Sed non deseram hîc apponere verba Io. Guidij, tr. de minerab. lib. 3. tit. 10. n. 22. sic asserentis: [Quid, si maritus in fundo dotali inuenit thesaurum, an sibi acquirat, an verò teneatur restituere vxori? Resp. quòd acquirat sibi dimidiam partem debitam inuentori: alia verò dimidia, quæ ratione rei debetur, est vxoris, quam tenetur maritus ipsi restituere soluto matrimonio. Ita dicit Bart. in l. *Diortio §. Si fundum ff. solut. matr.* & ibi Ias. in ult. not. & Ang. Aret. in §. *Thesaurus. Instit. de rer. divis.* & ita concordantur Gloss. de *Thesaur.* & in d. §. *Thesaur.* & idem dicit Io. de Platea in d. l. in fi. 1. col. Et ratio est; quia acquisitio thesauri causatur, & regulatur à verò dominio non cōmutabili; non autem à dominio commutabili, prout est in viro, qui dominus est fundi dotalis commutabiliter, vt l. *Doccancillā C. de rei vend.* & idē restituet thesaurum soluto matrimonio pro dimidia, tanquam inuentum in alieno, d. §. *si fundum.*] Hucusque Guidius. Quæ omnia, vt Iurisconsultis Theologis addamus docet Filliuc. t. 1. tr. 3. l. c. 6. n. 138. Molina de iust. t. 1. disp. 56. & Trullench. in Decal. t. 1. lib. 7. c. 2. dub. 8. n. 5. cum Dicastillo lib. 2. tr. 2. disp. 9. dub. 15. n. 207. & Rebellio p. 1. lib. 1. q. 15. sect. 2. n. 13.

3. Sed hanc sententiā ego admitto cum Megala imp. 2. lib. 24. q. 2. n. 20. cū duabus limitationibus. Primò, vt tunc tantum maritus, constante matrimonio, habeat vsu, & administrationē portionis thesauri, qui pertinet ad dominum, quando sustinet onera matrimonij; nā dū dos ibi esse debeat, vbi sunt onera matrimonij, vt habetur in l. *si is, qui ff. de iur. dot.* sicut maritus tunc dotis vsu, & administrationem habere non dabet, per dictā l. *si is qui* & per dictā à Paulo de Castro in l. *de diuisione. n. 13. ff. solut. matr.* & à Ias. ibi, in n. 2. ita nec etiā habere debet administrationē portionis dicti thesauri, quæ ratione ipsius dotis ad ipsum spectat. Secundò, dictum limita, non habere locum in casu, quo dotalis fundus ita æstimatus marito in dotē datus esset, vt in casu restitutionis dotis, sit in electione illius, an velit fūdū, vel pretium eius restituere: nam, cum talis æstimatio faciat emptionem, & maritus rei dominium per illā consequatur,

vt ex l. *Quoties* & ibi Salicetus C. de iur. dot. portio illa, quæ fundi domino debetur, non ad vxorem, sed ad maritum, tanquam ad verum dominum, pertinere debet. Sed secus erit, si electio vxori seruata sit, cum tunc non transferatur dominium, vt in l. *Quoties*, & in l. *si inter virum* C. de iur. dot. & in l. 1. C. de fund. dot.

RESOL. VIII.

Ad quem pertineat Theſaurus inuentus à filiofamilias?
Et an huiusmodi inuentor, post mortem patris teneatur fratribus communicare Theſaurum?
Et docetur, quod Theſaurus inuentus à cane, vel alio animali domino canis acquiratur, quoad eam partem, quæ inuentori quæretur. Ex p. 9. tr. 5. Ref. 7.

§. 1. **A**D hunc casum sic respondet Guidius *tratt. de mineralibus, lib. 3. tit. 10. q. 3. n. 38.* [Quæro, quod si filiusfamilias inuenit theſaurum, an sibi, an parti acquirit? Marianus Socinus in *praallegato art. q. 2.* dicit, quod acquiratur nobis theſaurus per illos, quos in potestate habemus, vt filios, vt l. *si is, qui in alien. in principio, ff. de acq. rer. dom.* Et quod ita communitur Glossa, & Doctores dicunt, quod, quoad filium in potestate patris, patri quæretur. Tamen dicat ipse, se arbitrari, quod ista conclusio procedat de iure digestorum, quo casu omnia quæſita per filium, exceptis castrenſibus, vel quasi castrenſibus acquirantur patri, l. *placet ff. de acq. her.* Sed iure Codicis hoc fortè non procederet: quia, cum talis inuentio videatur facere peculium aduentitium, & non profectitium; meritò videtur talis theſaurus quæri pro parte, pro qua filio per inuentionem acquiratur, & esse quoad proprietatem ipsius, & quoad vsumfructum patris sui, vt C. de bon. qualib. & C. de bon. matern. per totum: & subdit hanc esse singularem, & nouissimam considerationem, & magni effectus: quia huiusmodi inuentor post mortem patris non teneretur fratribus communicare talem theſaurum, per l. *fin. C. de collat.* [Hæc omnia Guid. qui postea, n. 44. docet, quod theſaurus inuentus à cane, vel alio animali, domino canis acquiratur, quoad eam portionem, quæ inuentori quæretur. Et citat Florianum in l. *stano ff. de usufruct.*

RESOL. IX.

Ad quem pertineat Theſaurus inuentus à seruo?
Et quid, si duorum seruus in fundo vnus ex dominis Theſaurum inuenit, an totus domini fundi sit?
Et quid est dicendum, si aliquis sit seruus, & vnus in eo habeat vsumfructum, alter verò proprietatem, & ipse theſaurum inueniat, cui acquiratur? Ex p. 9. tr. 5. Ref. 8.

§. 1. **P**ertractat optimè hanc difficultatem P. Turrian. in 2. 2. tom. 2. disp. 43. dub. 2. n. 23. vbi sic ait: [In l. *is qui ff. de acq. rer. dom.* ponitur dubium, quid faciendum sit, quando seruus aliquorum inuenit theſaurum in agro vnus illorum dominorum, & dicitur, dubitandum non esse, partem, quæ cedit domino, esse illius, cuius est fundus.

2. Difficultas verò est, an pars, quæ cedit inuentori, si diuidenda inter omnes dominos serui illius, quod non videtur certè diffinire Consultus: Habentur enim ibi hæc verba: [Verum an aliquid ferat alter socius, videndum est, & nunquid simile sit, atque cum stipulatur seruus iussu vnus domini, aut per traditionem aliquid accipit, vel nominatim alteri, quod magis dici poterit.] Quæ omnia verba, aliqui putant per interrogationem legenda. Dubia ergo videtur mansisse mens Consulti. Glossa quidem ibi, vtramque sententiã sub disunctione videtur tradere, & videbitur alicui solo considerato

iure naturali, dicendum partem inuentoris diuidendam esse inter dominos illius; eò quod bona serui planè sint domini, si vnus tantum sit dominus, vel dominorum, si plures sint. Et hæc omnia docet Turrianus *loc. cit.*

3. Sed Eminentissimus Cardinalis Lugo de iust. 1. 1. disp. 6. sect. 11 n. 124. dissentit à Turriano, & docet, partem illam inuentori obuenientem omnibus acquiri: quia, quod seruus acquirat, domino acquirat: si autem plures sint domini, omnibus acquirat: neque enim in illa inuentione censetur magis nomine illius, quam illorum inuenisse, cum non ad inueniendū theſaurum, sed ad laborandum destinatus fuerit à domino illo. Quare non est, sicut si eius iussu, & nomine stipulatus fuisset; sed, sicut si missus ab eodem domino ad aliquem locum, in ipso itinere gemmam inuenisset, vel donum magni pretij, quod certè omnibus acquireret, cum non fuisset ad illud lucrū ab illo domino deputatus, sed ad aliud negotium peragendum. Quod autè ea fossio, vel iter, occasio lucri fuerit, nihil refert: nam, si mercenarius iussu domini labore in agro, & ibi casu Theſaurum inuenisset, dimidia pars inuentori respondens, non agri domino, cuius iussu ibi laborabat, sed mercenatio competeret. Quod verò ager sit illius domini, facit, quod dimidia pars ei correspondeat, non verò quod inuentio, vel portio inuentioni respondens ei competat. Quare illud lucrum, quoad eam partem, credo omnibus dominis ex æquo acquiri, si ex æquo sint domini illius serui.

4. Ego, verò vtramque sententiã probabilem esse puto: & ideò Io. Guidius *tr. de mineralib. lib. 3. tit. 10. q. 34. n. 42.* sic ait: [Quid, si communis seruus theſaurum inuenit? Respondeo, quod si in alieno prædio inuenit, theſauri portio, quæ inuentori quæritur, omnibus dominis pro ea parte, pro qua quisque dominus est, acquiratur, l. *si is, qui §. 1. ff. de acq. rer. dom.* Si verò seruus communis in fundo vnus ex dominis theſaurum inuenit, totus acquiratur illi domino, in cuius fundo theſaurus est inuentus, vt d. l. *si is, qui §. si communis seruus.* secundū intellectum Gloss. qui fuit intellectus Azor. in *Summa, C. de theſ. lib. 10. in fin.* qui vult, quod si duorum seruus in fundo vnus ex dominis theſaurum inuenit, totus domini fundi sit; & sic intelligit illam literam, licet ambiguam. Sed secundum intellectum Alder. (vt ibi refert, Gloss.) pro ea parte, quæ seruo quæretur, si esset liber quæretur dominis, pro ea, scilicet, parte, pro qua quisque est dominus serui. Et hæc opinio videtur satis rationabilis, vt dicit Marianus Socinus in d. q. 2. Sed Petrus, vt ipse dicit, tenet præcedentem opinionem.] Hucusque Guidius, qui postea n. 43. quærit etiam: Quid, si aliquis sit seruus, & vnus in eo habeat vsumfructum, alter proprietatem, & ipse theſaurum inueniat, cui quæretur? Et respondet ex Socino, quod si iussu vsumfructuarij fodiendo in agro vsumfructuarij, theſaurum inuenit, totus erit vsumfructuarij. Si verò non data ad id opera theſaurum inuenit, pars vna pertinet ad vsumfructuarium, alia ad proprietarium, d. l. *si is, qui §. Quod si seruus.* quæ decisio est valde singularis. Et huic decisioni consentit etiam ex Theologis Turrian. *loc. cit. n. 25.* & Lugo n. 125.

RESOL. X.

Ad quem spectet Theſaurus inuentus ab usufructuario?
Et quid, si ignorante domino studiosè, & data opera Theſaurum perquisierit usufructuarius?
Et docetur, quod tutor, vel curator cum sit usufructuarius decimæ, non habebit partem Theſauri inuenti in fundo sui minoris, nec eius vsum. Ex p. 9. tr. 5. Ref. 9.

§. 1. **R**espondeo, illum ad iustar extranei, qui theſaurum in fundo inuenit alieno, teneri theſaurum repertum cum domino proprietatis ex æquo diuidere. Ita Io. Garcia in *tr. de expensis, c. 22. n. 51.* & alij ab eo

Sup. hoc sup. in Ref. 6 §. His etiam, & in alio vers. eius annot. sit.

cit. per textum in l. *Fructus* 7. §. *Si fundum* 12. in fin. ff. *sol. matr.* vbi maritus thesaurum, qui in fructu non computatur, in fundo dotali à se inuentum, pro dimidia tantum parte lucratur. Idem statuit Daniel Mollerus *lib. 4. semestr. c. 27. n. 4* Nicolaus Boërius *dec. 224. n. 9.* hōsque referens Berlicchius, p. 2. *concl. practicab. concl. 2. n. 59. pag. 58.* Nihil refragatur huic sententiæ l. *Vsum fructuarii* 62. in princ. ff. *de usufructu.* vbi vsum fructuarii fera animalia, quæ nullius adhuc sunt, acquirit, si in fundo fructuatio ceperit: atqui thesaurus est nullius, l. *Numquam* 31. §. 1. ff. *de acq. rer. dom.* ergo hunc etiam totum acquirat: nihil, inquam, refragatur: nam, quæ nullius sunt, & fundo non coherent, vt fera animalia, hæc ab vsum fructuario occupata, ipsa tota cedunt: secus est in thesauro, qui terræ visceribus continetur, & ei loco, vbi absconditus iacet, quasi destinatus est, neque ad eum sine variis effossionibus perueniri potest, quas nisi permissu domini, facere non licet. Quod si fortè fortuna, arando, aut colendo quisquam illum inuenit; quia, arare, & colere videtur nomine domini; æquum est, vt eius inuenti partem domino concedat, cuius factō, & voluntate quodammodo effectum est, vt ille thesaurum reperit. Quod si ignorante domino, studiosè, datæque opera thesaurum perquisierit; quia facit, quod non licet facere in alieno; totus thesaurus ad dominum pertinebit. Et ita hanc sententiam præter Doctores citatos tenet Sixtinus *de Regalibus, lib. 2. c. 21. n. 50* Peregr. *de iur. fisci, lib. 4. tit. 2. n. 4. & 5.* & ex Cast. Garcia, Valenzuela, & aliis probat Amaya in *C. lib. 10. tit. 1. n. 23.* asserens, quod vsum fructuarii in loco vsum fructus si inuenit thesaurum, non faciet suum, cum non sit dominus, neque thesaurus in fructu, l. *Si is, qui* 63. §. *Quod si seruus* ff. *de acquirendo rerum dominio.* licet ratione inuentionis, quæ non videtur fieri contra domini voluntatem, dimidiam reportabit, tanquam si in alieno inuenisset. Et idè huic sententiæ ex Theologis calculum suum adiungunt Megala in p. 2. *lib. 2. c. 4. q. 2. n. 19.* Lessius *lib. 2. c. 5. dub. 15. n. 61.* Dicastillus *lib. 2. tr. 2. disp. 9. dub. 15. n. 417.* & alij.

2. Hinc optimè docet Guttierrez *tr. de tutelis p. 3. c. 26. n. 12.* quod ad tutorem, vel curatorem non pertinet decima pars thesauri inuenti in fundo sui minoris, ex l. *Si is, qui ad medium,* hoc est, in §. *Si communis seruus* ff. *de acq. rer. dom.* Non enim thesaurus vllō modo est fructus fundi naturalis, aut civilis, text. in l. *Diuortio* §. *Si fundum in fin.* ff. *sol. matr.* nec est etiam pars, vel portio aliqualis fundi; sed res prorsus separata, nihil cura fundo habens commune, l. 3. §. *Neratius* ff. *de acq. possess.* & ibi Gloss. v. *Cepisse,* & communitet scribenes Doctores Molina *d. c. 23. n. 4.* Et sic vsum fructus, qui habetur in fundo, non potest extendi ad thesaurum in eo inuentum. Igitur fructuarius, nec dominium, nec vsum fructum habebit in thesauro, seu in eius media parte; sed statim liberè, & pleno iure cedit soli proprietario, per d. §. *Si seruus communis.* Itaque dicendum est ex his, quod tutor, vel curator; cum sit fructuarius decimæ, non habebit partem thesauri inuenti in fundo sui minoris, nec eius vsum: quia thesaurus non est in fructu, nec in commoditate fundi; sed donum Dei, & semel erutus non renascitur, & quæ non renascuntur, non censentur fructus, neque ad fructuarium pertinent; neque ex his, quæ non renascuntur, decima est danda tutori, ac curator.

RESOL. XI.

Ad quem pertineat Thesaurus inuentus in fundo Maioratus?

Et explanatur, quid est sentiendum, si ipsè Maioratus possessor inueniat prædictum Thesaurum, etiam si ex industria quærat; & quid si alius innenerit? Ex p. 9. tr. 5. Ref. 10.

§. 1. **M**olina Theologus *de iust. tom. 1. tr. 2. disp. 56.* putat, quod thesaurus in prædio vinculo primogenij legato repertus, quoad portionem, quæ ex illo domino prædij debetur, integrè pertinet ad possessorem maioratus eo tempore, neque teneatur quicquam successoribus referuare. Ratio est: quoniam non est pars maioratus, imò neque fructus: quin potius, stando in solo iure naturali, & gentium, totus futurus erat primò occupatis: quod fit, vt quod dispositione iuris civilis possessori tunc, tanquam vero domino fundi debetur, nullum vinculum bonorum primogenij fortiatur; sed liberum omninò maneat, vt de illo, vt libuerit, disponat.

2. Hanc sententiam sequitur magis clarè & distinctè Cardinalis de Lugo *r. 1. de iust. disp. 6. sect. 11. n. 119.* asserens, quod, si thesaurus inueniat ipse maioratus possessor, pertinebit ad eum, saltem ratione inuentionis, & hoc etiam si ex industria quærat: quia id fecit, sciente, & consentiente domino, qui poterat consentire, cum nullus alius pro tunc sit dominus illius fundi, cuius consensus exigeretur. Si verò alius inuenit, idem videtur dicendum ob eandem rationem, pertinere, scilicet, ad possessorem maioratus, id, quod domino competit, cum non sit alius dominus directus verus illius fundi. Vnde ad eum pertinebit absque obligatione conseruandi, & transmittendi ad successores: quia, licet non sit fructus, est tamen emolumentum, & lucrum proueniens domino actuali, quæ lucra non debent ad successores transmitti. Sicut, si Rex donaret singulis Episcopis suæ Provinciæ decem millia aureorum, illi quidem non essent fructus Episcopatus, & idè non deberent transmitti ad successores; sed pleno iure pertinent ad possessorem actualem Episcopatus, tanquam lucrum fortuitum occasione sui Episcopatus sibi proueniens: Sic lex donat possessori agri illum thesaurum, vel partem illius, quod est lucrum hac occasione proueniens successoribus, & ad ipsum libero, & pleno iure spectans.

3. Verum circa præsentem quæstionem ex Iuriconsultis, ne deferas recognoscere Molinam *de primogeniis Hispan. lib. 1. c. 23. n. 3. cum seqq.* Ioannem Garciam *de expensis. & meliorationib. c. 22. n. 50.* Guttierrez *tr. de tutelis, p. 3. c. 26. n. 11. & 16.* & alios penes ipsos firmantes, quod maioratus possessori competat dimidia pars thesauri, quæ iure domino fundi competit, ex l. *Vnica, C. de thesaur. lib. 10.* & leg. *Si is, qui, §. Communis seruus* l. 2. ff. *de acq. rer. dom.* cum maioratus possessor, verus, ac plenus dominus sit, dominiumque vtile, ac directum habeat.

RESOL. XII.

Ad quem pertineat Thesaurus inuentus in loco sacro? Et quid, si data opera sine consensu Pralati, vel artibus Magicis sit inuentus dictus Thesaurus? Et quid est dicendum, si in Monasteriis, & similibus reperitur Thesaurus? Ex p. 9. tr. 5. Ref. 11.

§. 1. **D**imidiam partem ad fiscum pertinere, docet Harpprechtus in *Instit. tom. 2. §. thesaurus* 39. n. 9. vbi sic ait: [Etsi verò Interpretes nonnulli autumant, hodie iure pontificio thesauri in loco sacro, & religioso publico, vel fundo Ecclesiastico inuenti, partem dimidiã non fisco, sed Ecclesiæ adjudicandam esse: cum tamen isthoc Doctorem pronunciatum nullo iuris canonici textu specialiter probetur; à dispositione iuris civilis, quod expressum est in *c. vnic. Que sint regal. in fin. & l. 3. §. pen. ff. de iure fisci.* non temerè erit recedendū, arg. leg. *penult. vers. Neque enim, ff. de reb. cred.* Tanetsi in casu, quo Clericus thesaurum in loco Ecclesiastico inuenit; Ecclesiæ iste thesaurus, si nõ ex asse, ex semiaffe tamen acquiri videatur, argum. *c. Excommunicamus* 13. §. *Damnati. de Hæreticis.*] Ita ille. Et ante illum Henr. Bocerus

Bocerus *tr. de Regal. c. 3. n. 179.* & poſt illos Daniel Ottonus in *Differtatione iuridico politica de iure publico*, c. 11. n. 20. modò non data opera §. *Theſaurus 40. inſt. de rer. diuiſ. l. 1. C. de theſaur. lib. 10.* vel artibus magicis ſit inuentus. Roſcent. c. 5. *ſyn. feud. concl. 89.* Obrechtus *diſp. feud. theſ. 5. 14. & ſequentiſ.* His enim caſibus, totus eſt Cæſaris.

2. Sed non deſeram hîc apponere opinionem Ioannis Caramuelis in *Theol. mor. lib. 2. n. 308.* ubi ſic ait : [Theſaurus inuentus in loco ſacro eſt inuentoris, ſi locus ille ſacer communis, & publicus ſit, vt Cœmeterium, Eccleſia conſecrata. Conſentit Covarruias *reg. Peccatum 3. p. reſelectionis, §. 2. n. 3.* Si locus ille ſacer non ſit publicus, mediam partem dandam illi Communitati, cuius eſt locus ille ſacer, & mediam inuentori, iudicantur Nauarr. cui ſubſcribit Molina *diſp. 56.* & Vaſquez *ubi ſuprà, n. 27.* & Diccaſtilius *lib. 2. tr. 2. diſp. 9. n. 414.* contra quos, pro mei aſſerti veritate, ſic arguo : Si ille theſaurus veniret inter loci facti dominum, & inuentorem diuidendus, id fieret maximè, quia ſic decerneretur iure naturali poſitiuo, aut canonico: atqui naturæ ius totum cõcedit inuentori, mediam partem theſauri, Eccleſiæ non concedit ius Cæſareum, quod non mutat bonorum Eccleſiaſticorum dominia : Caſtellanum, ſi receptum, quadrantem inuentori, tres Regi adſcribit: canonicum nihil de huiusmodi theſauris diſponit, fortè nec poteſt. Quo igitur aquæ ductu ius in illius theſauri partem Prælati, aut dominis Eccleſiarum continget? Ita Caramuel, cui adde Vlricum Hunnium in *Reſurris ciuilibus, l. 2. tr. 1. q. 36.* aſſerentem, theſaurum inuentum in loco religioſo, pertinere totum ad inuentorem. Et ſententiæ Caramuelis ex parte conſentit Leſſius *lib. 2. c. 5. d. 16. n. 64.* ſic aſſerens : [Theſaurus, ſi inueniatur in loco ſacro, vel religioſo, caſu fortuito, totus eſt inuentoris, vt patet §. *Theſaur. inſt. de rer. diuiſ.* Idem habet Gloſſa *ad. Si quid inueniſſi, 14. q. 5.* & Summa Roſella *v. Fortum, n. 1.* Contrarium tamen etiam eſt probabile, quod tenent Covarruias, & multi alij, qui docent, dimidium deberi Eccleſiæ, vel Prælato : quia Eccleſia & Prælati habentur pro domino loci ſacri. Verius tamen puto, quod dixi: quia Iuſtinianus, etſi optimè nouerat conditionem locorum ſacrorum apud Chriſtianos; tamen in ſuis Inſtitutionibus confirmauit legem Adriani, cuius hæc eſt diſpoſitio. Vnde, cum ius canonicum ei non derogauerit, videtur ſeruanda. Intelligo autem hæc de locis factis, & religioſis, omninò publicis, quæ in iure dicuntur eſſe nullius: ſecus de Monafteriis, & ſimilibus, quæ ſpecialis dominij iure poſſidentur.] Hæc Leſſius.

3. Sed hiſ opinionibus ego non aſſentior : quia Princeps ſæcularis in præiudicium Eccleſiæ nihil poteſt ex defectu poteſtatis, vt eſt notum. Neque vera eſt reſponſio adducta à Barboſa, quòd Eccleſia, quatenus eſt res ſacra, non eſt in dominio Prælati; ſed ſolius Dei, & tantum dicitur eſſe Prælati quoad titulum, & adminiſtrationem, c. *Si ibi abſenti, de præbend. lib. 6.* Cùmque locus ſacer non ſit in dominio Prælati dimidia pars theſauri inuenti non pertinebit ad Prælatum, neque ad Deum, qui de hiſ tranſitoriis non curat. Quæ ſanè doctrina indigna eſt viro grauiffimo: nam, etſi ſoleant dici bona Eccleſiarum, Dei eſſe c. *Remoto in fin. 7. q. 1. c. Plerique 8. q. 1.* ubi Gloſſa *fin. c. 1. 12. q. 2. c. Cùm ſecundum de præbend. Tridentinum ſeſſ. 25. c. 1. de reformat.* Cùm traditis à Nauar. in *Apolog. de reddit. q. 1. monito 24* & Deus illorum bonorum fidelem, & prudentem diſpenſationem Prælati cõceſſit, qui non ſunt domini, ſed diſpenſatores, cap. *Expedi. 12. q. 1.* verius eſt, huiusmodi bona in dominio eſſe Eccleſiæ particularis, cuius ſunt, vt penes Eccleſiam Salmaticenſem. Eccleſiæ nomine intelligo Communitatem ipſam cum Capitulo, diſt. cap. *Si tibi abſenti tibi: Vt iuum dici valeat.* vt doctè reſoluit Sarm. *de reddit. 1. p. c. 1. ex n. 15. & 21* & expreſſius Molina *de inſt. 1. tom. diſp. 142.* Neque ex hoc impeditur

dominium Dei, ſicut non impeditur ex eo, quod legibus humanis introductum eſt, & aliud, quod Deus in omnes, & in omnia habet, vt ait Sarmient. *ſuprà n. 22.*

4. Dicendum eſt itaque, cum res ſacra, & religioſa hodie ſint, quæ ad Eccleſiam pertinent, & per Pontifices, & Episcopos conſecrantur, non verò per priuatas perſonas, toto titulo. *Ex. de religioſ. D. mib. de conſecr. Eccleſ. & de Eccl. adif. c. Eccleſiis 68. di. & de conſecr. diſt. 1.* Si in loco Eccleſiæ inueniatur theſaurus, ad Eccleſiam, cuiusque Prælatum pertinere dimidium theſauri, quæ fiſco applicanda erat: nam iura ciuilia nequeunt ſtatueri, vt in præiudicium Eccleſiæ quæratat fiſco, cap. *Eccleſiæ de conſtit. & ſic erit cenſendus theſaurus in hoc caſu, tanquam in alieno loco reperiendus, cum non ſit cenſenda Eccleſia peioris conditionis, quàm priuatus. Et ita docent Doctores, quos ad ſariatatem adducit Amaya in *C. lib. 10. tit. 15. n. 45. per totum.* quibus adde ex Theologis Filliucium *tom. 2. tract. 31 c. 6. n. 158.* ubi ait : [Qui inuenit theſaurum in loco ſacro, dimidium ſibi acquirit, & dimidium eſt Prælati, cuius fuerit talis locus ſacer.] Ratio eſt: quia hodie Eccleſiæ in hac parte ſunt Prælatorum. Er ideo Ioannes Vvigers *de inſt. tr. 1. c. 4. dub. 8. n. 25.* docet etiam, quòd ſi quis in loco ſacro inueniat fortuito theſaurum, pro media parte erit inuentoris, & pro media parte Eccleſiæ, ſine Prælati: ſi autem dedita opera ſive conſenſu Prælati quæſierit, & inuenit; totus debetur Prælato: quia, inquit, hodie Eccleſiæ, & loca ſacra ſunt Prælatorum; vnde eadem eſt ratio de inuentis in hiſce locis, quæ de inuentis in loco alieno. Quod etiam docuit Villalobos in *ſum. 1. 2. tr. 10. d. ſſi. 20. n. 2.* ſic aſſerens : [Aunque los theſoros de Derecho de las gètes por no tener dueño, ſon de que los que les hallan, mas de Derecho comun ſe ha de diſtinguir, por que ſi los halla en ſu propia heredad, ſon ſuyos, como dizen vnas leyes, y aunque tan bien dizen, que es lo miſmo, ſi los halla en lugar religioſo, ò ſagrado, y lo tiene por prouable Leſio. Lo mas verdadero es, que en tal caſo la mitad es del Prelado, ò de aquel cuyo fuere el lugar ſagrado, como tiene Angelo, Silueſtro, Nauarro, Covarruias, y Antonio Gomez: porque ya el dia de oy las Ygleſias ſe juzgan por de los Prelados, ò tienen dueño, y aſſi han de partir como en las demas coſas que ſe hallan en lugar ageno.]*

5. Adde, vt obſeruat Eminentiffimus Dominus meus Cardinalis de Lugo *tom. 1. de inſt. diſp. 6. ſeſſ. 11. n. 117.* quòd hodie vix reperitur locus ſacer, vel religioſus, qui non ſit ſub ſpeciali dominio alicuius, ſaltem Communitatis, ad quam pertinebit theſaurus, vel totus, vel pars, vt ad dominum. Quod etiam præter Doctores citatos, tenet Megala in *p. 2. inſt. lib. 2. c. 4. q. 2. n. 2.* Qui reſpondet ad §. *Theſaurus inſt. de rer. diuiſ. & l. vnic. C. de theſaur. lib. 10.* quia non loquuntur de ſacris, & religioſis locis ſecundum noſtrum modum intelligendi; ſed de illis ſacris locis, quæ cum autoritate Imperatoris publicè dedicabantur, vt in l. *Sacr. in princ. & ibi Gloſſa. ff. de rer. diuiſ. & in l. vlt. ff. in peſſ. leg. & ita ſentit Salonius *de inſt. q. 66. a. 5. de theſaur. abſcond. conclus. 4.* Non eſt igitur audiendus Caramuel, & Leſſius, qui ſe fundabant in iure Iuſtiniano.*

R E S O L. XIII.

Ad quem pertineat theſaurus inuentus arte magica, vel data opera, alieno in loco, aut in fundo tuo? Et quid, ſi in Fiſicali loco, aut Religioſo incantatione quadam, & magica arte, auſus, & inuentus theſaurus fuerit? Ex p. 9. tr. 5. Ref. 12.

§. 1. **P**ertinet hoc dubium Bocerus *tr. de Regalib. c. 3. n. 180.* & ſic ait : [Quæritur, cuius ſit theſaurus magica alicubi inuentus arte? Aluorotus *ad tit. 56.* Sup. hoc pro arte magica, & data opera in Ref. 56.

præterit. in
5. vlt. lin. §. 1.
& pro arte
magica in §.
vlt. & vers.
not. seq. hu-
ius Ref.

§ 6. *Qua sint regal.* n. 8. Ioan. Schneid. ad §. *Thesauros n. 5. inst. de rer. diuis.* Henricus ad Rosenthal. in *Synopsi iuris feudal. c. 5. conc. 89.* & eum sequutus Vltreius *lib. 1. de feud. c. 5. n. 7. pag. 96. in princ.* tum etiam Ioannes Schonerus *lib. 1. disp. feud. disp. 4. thes. 83.* tradunt hunc thesaurum ex asse pertinere ad fiscum, vbiunque inuentus fuerit. Verum hanc conclusionem comprobare non ausim.

2. Si in fiscali, aut religioso loco incantatione quadam, & magica arte quæsitus, & inuentus fuerit, dubitandum non est, quin ex asse fisco cedat, per text. in *dist. tit. 56. Qua sint regal.* Similiter & cum thesaurum quis in proprio fūdo qualibet arte legibus odiosa inuenit, fiscum iure sibi eum vindicare, cum Glossa, & Baldo ad *l. vnic. C. de thesaur. lib. 10.* & Glossa ad d. §. *Thesauros in vers. Non data ad hoc opera. inst. de rer. diuis.* asserere nihil dubito. Sed eo modo per tertium aliquem reperiunt in alieno priuato loco thesaurum fisco inferendum esse, affirmare mihi religio fuerit: tum, quia id nulla lege cautum censeo, proindeque nec dicendum, l. 5. in *princ. §. de probat. Nou. 18. c. 5.* tum, quia, licet Interpretes, quos contrarium sentire dixi, à Glossa, & Doctoribus cōmuniter ita traditum esse ad *d. l. vnic. C. de thesauris & alibi* scribant, attamen Glossa, & Doctores loquuntur duntaxat de thesauro, quem quis in proprio fundo arte magica reperit: tum etiam, quia thesaurus in alieno prædio data opera inuentus, simpliciter, & sine distinctione ad dominū prædij pertinere totus dicitur in *d. l. vnic. C. de thes. lib. 10.* & quidem iure naturali, vt arguit textus in d. §. *Thesauros tunc §. singulorum autem, vers. Commodius, & vers. seq. inst. de rer. diuis.* & textus in *d. l. vnic. in fin. C. de thes. vt proinde, siue magica, siue non magica opeta inuentus fuerit in alieno loco, ad eius loci dominum totus iure naturali pertinere videatur: tum, quia dominus ille, in cuius loco magica arte alius quispiam thesaurum inuenit, ob malefici huius inuentoris crimen puniri diceretur, si thesaurus ille reperiunt totus fisco cederet, cum tamen peccata suos terre debeant authores, nec vltèrius progredi, quàm delictum reperiunt, l. *Sancimus 22. C. de pænis.* Tum postremò, quia Imperatores, Leo, & Zeno in *d. l. vnic. vers. Quòd si nobis C. de thes.* non obscurè indicant, quòd etià ille thesaurus, quem quis in alieno loco magica inuenit arte, totus ad loci dominum spectet. Verba legis dict. in vers. hæc sunt: *Quòd si nobis propter hoc aliquis crediderit esse supplicandum, aut præter huius legis tenorem in alieno loco thesaurum scrutatus inuenit, totum hoc locorum domino reddere compellatur.* Notanda sunt verba, præter huius legis tenorem. Illis enim disertè significant Imperatores, quòd si quis, vel magica arte, vel data opera alieno in loco, domino inuito, vel ignorante, thesaurum scrutatus fuerit, & inuenit, necesse habeat totum illum thesaurum domino loci reddere. Nam & illud tenor eius legis vult, ne quis in suo, vel alieno loco arte magica thesaurū quærat. Nihil obstat huic nostræ sententiæ, quòd in *d. l. vnic. C. de thes.* eiusmodi scrutator, & inuentor thesauri, tanquã temerator huius legis, puniri iubetur, & quidem extra ordinem, vt *ibidem* docent Bartolus n. 11. & Baldus in *princ. rectè per textum in l. 1. §. 1. vers. Quibus nulla ff. de effract.* non, inquam, id obstat: ex eo enim, quòd Imperatores ipsum magicum thesauri inuentorem pœna affici volunt, non sequitur, quòd & eo modo inuentus in alieno loco thesaurus non domino loci, sed fisco sit concedendus, siquidem peccata suos tenere debeant Authores, non extendi ad alios.] Et hæc omnia docet Bocerus *vbi supra.**

3. Nec etiam desinam hîc apponere verba Caramuelis in *Theol. mor. lib. 2. n. 295.* vbi sic ait: [Thesaurum inuentum magia superstitiosa addo ad fiscum pertinere. Sed petis, pertineatne totus ad fiscum, an solum illa media pars, quæ deberetur inuentori, si aut casu, aut cum domini licentia reperiret: Lessius *lib. 2. c. 5. nu. 66.*

Sup. hoc in
Ref. seq. §.
Sed licet
propè fin. à
vers. Porro &
seq. & in Ref.

quem citat, & sequitur Dicastillus *de iust. & iur. lib. 2. tract. 2. disp. 9. n. 407.* existimant, solummodo mediam partem mandandam esse fisco, & mediam alteram celsuram in vtilitatem domini fundi. Et probant: quia fundi dominus non debet esse peioris cōditionis, cum thesaurus in fundo suo superstitiosè reperitur, quàm esset, si naturaliter reperiretur. Sed hæc ratio nõ vrget: quia ex natura rei, & secundum legem naturalem nullum ius habet Petrus in thesaurum à te in suo fundo reperiunt: ergo. Reipublicæ (hoc homine Legislatorem ferentem, & populum acceptantem intelligo) erit liberum, dare hunc thesaurum superstitiosè inuentum, cui voluerit: nam, si non debetur Petro fundi domino, & tu, ratione criminis, de superstitione iustè cōdemnatus dominium in illū non acquiris, nemini erit iniuria, aut sibi appropriando, aut alteri cuiunque attribuendo. Ergo de superstitione inueniēti philosophatur eodem modo, ac de illo, qui industria inciuili thesaurum quæsitum inuenit. Nam vterque, ante cōdemnationem, erit totius thesauri dominus; post condemnationem, thesaurus inurbana industria inuentus cedet totus domino fundi, inuentus arte superstitiosa totus fisco. Hucusque Caramuel.

4. Verum mihi placet sententia communis asserens, quòd si thesaurus in domo tua, vel in fundo tuo à te esset inuentus magica arte, tunc fisco applicaretur, vt dixit Glossa in *ver. Arte in d. l. vnic. C. de thesaur. lib. 10.* quia tunc à te aufertur, tanquam ab indigno, per l. 1. circa *princ. ff. de iur. fisco.* Si autem ab alio, tunc medium pertinebit tibi. Et idèd Villalobos in *summ. tom. 2. tr. 10. difficult. 20. n. 7.* sic ait: [Si el thesoro se halla por arte magica, en tal caso pertenece al fisco, conforme à vna ley. Y se si hallo por maleficio en heredad agena, el deũno de la heredad no pierde su parte, pues que no tuuo culpa, sino solo han de condenar al que le hallò.] ita ille, cui adde Megalam in *p. 2. lib. 2. c. 4. g. 2. n. 14.* Lessium *lib. 2. c. 5. dub. 17. n. 65.* quibus adde ex Iuriconsultis Castillum, Sotomaiorem de Tertiis *tom. 7. c. 21. n. 109.* Rippol. *tract. de regal. c. 16. n. 40.* Harpprechtum in *inst. lib. 2. tit. 1. §. 39. n. 4.* Vltreium *de feudis, lib. 1. c. 5. n. 7.* Peregrinum *de iur. fisco, lib. 4. tit. 2. n. 2.* & Doctores in *seq. Resolutione* citandos.

RESOL. XIV.

An thesaurus arte magica inuentus, & applicandus fisco sit ante iudicis sententiam restituendus?

Et notatur, quòd si in fundo alieno per malam artem inuentus est thesaurus, tunc sit fisco tantum adiudicandum pro ea parte, qua fuisse inuentoris?

Et quid si forsitan dominus fundi in illud consensisset, vt per talem artem ex eius fundo erueretur thesaurus?
Ex p. 9. tr. 5. Ref. 13.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondet Amaya in *Codic. lib. 10. tit. 15. n. 18.* [Quia (ait ille) talis acquisitio non solum est contra legem positiuam, verum & contra legem diuinam; & cum facultas suum faciendi thesaurum ita tribuatur, dummodò fiat licito modo, consequenter non poterit illum suum facere, atque ita nequit retinere in cōscientia. Idque comprobari poterit ex nostræ legis versu: *In alienis, vbi si in alieno loco thesaurus inuenitur, non sit inuētoris: quia non talis apprehensio est interdita,* vt notauit Platea hîc, *num. 8.* ergo pari modo, cum interdictū sit quætere arte magica, licitè non retinebitur, quod iure resistente acquiritur. Neque in contrariū facit, quod abducunt Nauarr. in *Manual. c. 17. num. 176.* Gutierrez *de iutel. 3. p. c. 26. & lib. 4. 1. p. 9. 36.* & Filliucius *2. tom. tract. 3. 1. c. 6. n. 153.* existimantes legem hanc esse pœnalem, & pœnam non ante deberi in conscientia, quovisque condemnatio sequatur, iuxta tradita ab eodem Gutierrez *lib. 2. Canon. quest. c. 5. n. 14.* & Morla
in

in emp. tit. de legib. q. 9. tota. Nam nego, legem nostram esse pœnalem, cum nullam deuiantibus pœnam statuatur, iuxta l. *Legis virtus. 7. ff. de legib.* sed tantum permittit thesaurum inuentori; dum tamen certo modo, & conditione quærat. Hic autem modus non est pœna: quod patet: quia in secunda parte, qui in alienis agris contra domini voluntatem inuenit, punitur tanquam temerator legis saluberrimæ, quæ pœna non imponitur in nostro casu. Accedit etiam, quod etsi verum sit, pœnam non deberi ante condemnationem, id procedit duntaxat, quando imponitur pœna in re, cuius dominium est quæsitum. Siquidem, si lex ex iusta causa prohibet rei acquisitionem, tunc acquirens statim, absque vlla iudicis condemnatione tenetur in conscientia restituere, vt notat Morla d. q. 9. n. 36. At certum est ex supradictis thesaurum ea arte repertum non fieri inuentoris, sed fisci. Idem erit, quando pœna non imponitur vt pœna: sed tantum vt conditio, vel modus, vt accidit in præfenti: quo casu ante condemnationem restituet. Ita docent multi relati à Gutierrez *diel. lib. 2. can. c. 4. n. 15.* & Molina *1. tom. de iust. q. 96. in fin.* Neque poterit dici, illam prohibitionem esse pœnam, vt aiebat Gutierrez n. 21 *in fin.* cum magis dicenda sit exceptio regulæ, in qua repertor non facit suum thesaurum inuentum.] Hucusque Amaya, qui pro sua sententia citat Molinam Theologum, Farinacium, Valenzuelam, & alios.

2. Sed, licet hæc opinio sit probabilis, non minus probabilem negatiuam existimo, quam tuerur Villalobos *in sum. tom. 2. tr. 10. diffi. 20. n. 7.* Megala *in p. 2. lib. 2. c. 4. q. 2. n. 14.* & Lessius *lib. 2. c. 5. dub. 17. n. 65* vbi sic: [Quid, si thesaurus per magiam repertus sit: Respondeo, in eo casu pertinere ad fiscum. Ita communiter DD. *ex l. vn. C. de thesaur.* Notandum tamen inuentorem non teneri illum tradere, antequam à iudice compellatur, vt rectè Nauar. n. 175 Ratio est: quia lex illa pœnalis est, & quidem sententiæ ferendæ, non latæ: nihil enim aliud dicit Imperator, quam se cuique in suis locis tribuere facultatem quærendi thesaurum, & inuento fruendi; dummodo sine sceleratis, ac puniendis sacrificiis, aut alia qualibet arte legibus odiosa quærat. Hic nullum verbum habet, quo illum reipsa priuet inuentis. Porro hic aduertendum est primò, si hic thesaurus quæsitus sit in loco alieno arte magica, solum eam partem adiudicandam per sententiã fisco, quæ fuisset inuentoris: quia dominus loci ob maleficium alterius non debet suo iure priuari.] Ita Less. cui etiam adde Dicastill. *lib. 2. tr. 2. dist. 9. dub. 15. n. 407.* Malder. *de iust. tr. 1. c. 7. dub. 2.* Io. Vvigers *de iust. tr. 1. c. 4. dub. 8. n. 22.* Trullèch *in Decal. 10. 2. lib. 7. c. 2. dub. 8. n. 10.* & Hurtadū *de iust. disp. 1. diffi. 15.*

3. Dico itaque, quòd si thesaurus per magiam reperitur, adiudicatur fisco, vt dictum est, & communiter tradunt DD. cit. & præsertim Less. *vbi supra, ex eadem l. Nemo.* Circa quod tamen notandum primò, inuentorem talem non obligari illum tradere, antequam à iudice compellatur: quia lex ista, vt asserunt DD. cit. pro ea parte, pœnalis est, & quidem sententiæ ferendæ, non latæ: dicit enim tantum Imperator, se cuique in suis locis tribuere facultatem quærendi thesaurum, & inuento fruendi: dummodo sine sceleratis, & puniendis sacrificiis, aut alia qualibet arte legibus odiosa quærat. Vbi nullum est verbum, quod ipso facto talem inuentorem priuet inuentis. Notandum secundò, si in fundo alieno per malam artem inuentus sit thesaurus, tunc esse fisco tantum adiudicandum pro ea parte, quæ fuisset inuentoris: nam dominus ob maleficium alterius non videtur puniendus, nisi forsitan in illud consensisset, vt per talem artem ex eius fundo erueretur.

Sed hic apponitur alius singularis casus. Quidam puer in loco publico thesaurum inuenit, cuius vitricus illud vendidit Campsori, & Campsor fudit, & argentum vendidit, an vitrico existente non soluendo, possit Procurator Fisci agere contra Campsorem ad pretium redactum ex argento fuso? Ex p. 9. tr. 5. Res. 14.

§. 1. **P**Vtat Nauar. *in c. Man. c. 17. n. 175.* & Sylu. *v. Ieiunium, c. 3.* diuidendum esse cum fisco, aut ciuitate. Sed Couarruu. *in reg. Peccatum, 3. p. relect.* §. 2. n. 3. limitat hanc doctrinam, vt intelligenda sit, quando inuenitur in loco publico, qui iure dominij est fisci: tunc enim seruanda est doctrina supradicta, vt si inuentus sit thesaurus casu, diuidatur cum fisco; si verò de industria, totus sit fisci. Si verò thesaurus inueniatur in loco communi, v. g. in platea, aut calle, totus erit inuentis, & secundum hanc doctrinam intelligit iura, quæ sunt de thesauris. Et ita præter Turrianum *to. 2. disp. 43. dub. 2. n. 29.* tenet ex Vasq. Less. & Layman, Hurtadus *de iust. disp. 1. diffi. 35.* asserens, totum thesaurum pertinere ad inuentorem: quia locus ille nullius est, tanquam domini. Quod etiam docuit Villalobos *in sum. tom. 2. tr. 10. diffi. 20. n. 6* sic asserens: [Quando se halla el theforo en lugar publico del fisco, ò de la ciudad, la mitad ha de ser del, que lo halla, y la mitad del fisco, ò de la ciudad; como consta del Derecho, y no ay aqui distincion de hallarle à caso, ò de proposito. Solo ay que aduertir, que se entienda del lugar publico; en quien tiene la Republica especial señorio, como monte, de heta, ò casa porque si fuesse lugar publico, que no tiene dueño, como si se hallasse en la plaza, ò en el rio, seria todo del que lo halla, como dize Couarruuias, con otros, y le signe Lessio: porque en estos lugares no tiene la Republica dominio, sino solo la iurisdiccion.] Ita ille.

2. Dicendum est itaque, quòd si quis inueniat thesaurum in loco publico, qui dicitur esse nullius, vt in platea effossa, aut in flumine; totus cedit inuentori. Secus tamen si in loco publico, qui non tantum quoad iurisdictionem, (provt etiam via, & platea publicæ dicuntur esse Principum;) sed etiam quoad dominij proprietatem pertinet ad Cæsarem, aut fiscum: tunc etiam fortuito inuentus cum illis erit diuidendus; de industria quæsitus totus erit Principis, vt sumi potest ex Instit. *de rer. diuis. §. Thesauros.* Vide etiam, præter DD. cit. Ioan. Vvigers *de iust. tr. 1. c. 4. dub. 8. n. 25.* Trullèch *in Decal. 10. 2. lib. 7. c. 2. dub. 8. n. 8.* vbi ex Lessio, *vbi supra,* obseruat, quòd, quando agitur de locis publicis, nihil interest, vtrum fortuito, siue de industria, inuentus sit: nam locus publicus, non censetur alienus, sed communis; illa autem distinctio solum habet locum in loco alieno.

3. Sed hic non deseram apponere casum, quem ponit, & resoluit Guid. *tr. de mineralib. lib. 3. tit. 10. n. 39.* Quidam puer in loco publico thesaurum inuenit, cuius vitricus illum vendidit Campsori, & Campsor fudit, & argentum vendidit, an vitrico existente non soluendo, possit Procurator fisci agere contra Campsorem ad pretium redactum ex argento fuso: Dom. Thomas Doccius Senen. *in l. Si cum seruum. ff. si cert. per. determinat,* quòd nõ: quia Campsor fuit, siue censetur fuisse in bona fide, & habet illud pretium ex causa onerosa, & sic non lucratur cum iactura aliena. Sed vitricus benè potest ad pretium conuenienti per Procuratorem fisci: quia habet illud ex causa lucratua. Et ita dicit præfatus Doctor, se illis temporibus consuluisse. Mouetur ex not. *ibi* per eum ex illo text. quòd ita demum in particularibus pretium succedit loco rei, si ille, qui habet pretium, habeat illud ex causa lucratua; secus si ex causa onerosa, vt not. in l. *Mater C. de rei vend.* ex quo imitatur Gloss. *in l. ff. de dist. pign.* quæ dicit, pretium extractum ex re hypothecata in subsidium, esse obligatum creditori: pro qua Glossa allegatur text. *in l. fin. §. Licentia C. de iur. delib.* quia illa Glossa verum dicit, quando pretium est apud creditorem ex causa lu-

RESOL. XV.

Ad quem pertineat thesaurus inuentus in loco publico?
Tom. VI.

cratiua;secus ex causa onerosa, vt est de mente illius Glossa; & Bartolus in d.l. & Doctores in l. Mater.

RESOL. XVI.

An sciens in fundo latere thesaurum, siue venam auri possit licite pretio currenti emere illum fundum?

Et quid si ab ignorante, & bona fide procedente, aliquis emat predictum fundum, vel lapidem pretiosum?

Et in exemplum aliqui alij casus adducuntur, & tandem deducitur, quod si aliquis in saccis, quos miles in urbis expugnationem cepit, putans esse plenos solo tritico, aut lana, sciret esse vasa aurea, vel laminas argenteas; possit illos emere communi pretio, tanquam solo tritico, aut lana plenos, & non teneatur militi, quod ipse scit, indicare.

Idem est, si quis sciret equum bibisse margaritam in flumine, quod possit equum communi pretio emere, & non teneatur reuelare domino, quod scit. Ex p. 9. tr. 5. Ref. 15.

Sup hoc sup. in tr. 1. Ref. 83. §. 2. ante medium. sed lege eam à princ.

§. 1. **P**rima opinio negat: & ita ex Angelo, Armilla, & Tabiena docet Hurtadus de iust. & iur. disp. 1. diff. 5. Quia fundus, in quo latet thesaurus, supposito iure positio lato in fauorem domini fundi, pluris valet quasi intrinsecè, quam absque thesauro latente: quia supposito eo iure habet ius ad totum thesaurum, si ab ipso inueniatur, & etiam si inueniatur ab altero ex industria illum quærente, & habet ius ad dimidium, si casu inueniatur ab altero: ius autem predictum alicuius valoris est suprâ valore: em pretio præcisè. Et licet thesaurus ante inuentionem, seu captione, nullius sit, nec domini fundi, quia non est fructus fundi; & ideò nec fiat ementis: nihilominus, quia existens in fundo aliquo efficit non naturaliter, sed iure positio Cæcæ, quod fundus ipse pluris valeat quasi intrinsecè ratione predicti ad ipsum thesaurum, si inueniatur, ideò nequit licite, & absque iniustitia emi pretio communi à sciente adhuc tantum suspiciosè in eo latere thesaurum. Addimus, a sciente: quia ab ignorante, & bona fide procedente potest absque iniustitia, & absque obligatione restitutionis. Et idem est de emente bona fide fundum, in quo latet vena, & de emente bona fide lapidè pretiosum: quia res istæ, quando bona fide emuntur, & venduntur, emuntur, & venduntur subiectæ malis, & bonis euentibus, præsertim valdè extraordinariis, vt vsus, & consuetudo ostèdit. Itaque videtur emptio ista facta à domino ignorante, quod sit illicita, vt pote facta cum damno vèditoris notabili: nõ enim seruetur æqualitas inter pretium, & rem: ergo emens tenetur manifestare domino agri: sicut vèdens tenetur manifestare vitium occultum rei vendendæ, quod emens ignorat. Et nullus dubitat, si sciretur à te in tuo agro esse thesaurum, magis æstimandum esse agrum illum, cum venditur. Similiter, si quis veniat, & vendat rem pretiosissimam vili pretio; & ego, qui volo emere, scio valorem, teneor dare valorem rei, & non tantum communem, iuxta ignorantiam venditoris: ergo similiter sciens in alieno agro esse thesaurum, ignorante domino, tenetur dare pretium æquiuale, iuxta valorem thesauri, deductis expensis: ac proinde facit contra iustitiam emens agrum communi pretio, & tenetur ad restitutionem. Itaque videtur emptio ista facta domino ignorante quod sit illicita, vt pote facta cum damno illius.

2. Secunda opinio affirmat. Ita D. Thomas, Bañez, Salon. Aragon. Vasquez, Lessius, Becanus, & alij penes Hurtadum, quibus adde Card. de Lugo tom. 1. de iust. disp. 6. sect. 11. n. 126. & seq. Rebellium lib. 1. p. 1. g. 15. sect. 11. n. 15. Dicastillum lib. 2. tr. 2. disp. 9. dub. 15. n. 413. Malderum tr. 1. c. 7. dub. 2. Layman lib. 3. tr. 1. c. 5. n. 23. Caranuel in Theol. mor. lib. 2. n. 307. Rodriquez in sum. tom. 2. c. 160. n. 4. Turrianum in 2. 2. tom. 2. disp. 43. dub. 2. Sixti num. de Regalib. lib. 2. c. 21. n. 43. & seq. Berlichium in conclusionib. practicabil. p. 2. concl. 66. n. 5. Probat hęc opinio: quia nimirum, pretium iustum rei su-

mitur præcisè, non ex maiori vtilitate rei, sed ex communi æstimatione hominum: quamuis enim in se sit vtilissima, dum tamen homines communiter parui eam æstiment, paruo pretio apud homines emi potest, dum tamen non sit ignorantia circa rem ipsam. Exemplum vulgare est, quando Pharmacopola peritissimus agnoscit vtilitatem magnam in herba aliqua aliàs vili, & quæ in fasce herbarum est, vt cum aliis vendatur in pabulum iumentorum; potest enim fascem pretio communi emere. Item, qui scit decretum factum de Curia Regia aliò trāsferenda, potest in illo loco domos vili pretio emere, vel conducere licet, propter decretum illud adhuc non promulgatum, vtiliores multò sint. Ratio autem est: quia illa maior vtilitas, quam res habet, cognita soli emptori non auget eius apud homines æstimationem, quæ est immediata regula, & mensura pretij iusti, & humani. Hęc autem ratio æquè procedit de vena metalli latente, ac de thesauro: vtrumque enim, dum latet, non auget æstimationem humanam illius agri, quia eadem omninò res latens minoris multò pretij est, quam patens; ideò iustè emit venam metalli latentem emptor, (nam illam etiam simul cum agro emit) pretio inferiori, quia in eo statu latentis non plus valet. Sic etiam emit, non quidem thesaurum, (quia hic nondum est venditoris; sed ius ad thesaurum ibi existentem, vel ad partem illius: ius tamen latens adhuc, sicut & ipse thesaurus latet, pretio inferiori: quia ius illud latens in eo statu non plus valet, nec pluris vendi, vel æstimari solet: vnde, siue emptor id sciat, vel nesciat, non teneatur postea ad refarciendum, vel augendum pretium, siue thesaurus, siue auri vena denudè reperiatur. Et hęc est ratio legitima, & vniuersalis huius conclusionis. Nec interuenit ignorantia rei venditæ: nam venditor scit se vendere agrum cum iure ad metalli venam, vel ad thesaurum latentem, si scit. Itaque dominus agri in isto casu non est dominus thesauri: quia thesaurus non est fructus agri, & ante manifestationem nihil thesauri ad eum pertinet, etiam ex dispositione iuris: ergo inueniens thesaurum, vel sciens ibi esse, nullam facit domino agri iniuriam non manifestans illi thesaurum: ergo stando in iure naturæ, siue casu, siue ex industria inueniatur thesaurus totus est inuentoris: sicut & alia bona communia sunt primò occupantis: ergo, qui emit agrum illum communi pretio, iustè emit, etiam existente qualibet dispositione iuris humani ex relatis.

3. Nec obstat aduersus supradicta asserere, emptorem ante venditionem inuenisse, cum thesaurum in fundo sciuerit: quia non sola scientia, sed simul etiã apprehensio ad thesauri inuentionem requiritur, l. 3. §. *Nerarius ff. de acquir. vel amit. poss. & inferius, n. 31. & seq.* vberius docebitur. Nec vrget, quod dolus suus nemini, adeoque nec huic emptori prodesse debeat, l. 1. ff. de dol. l. Itaque 12. §. 1. l. *Eum, qui 14. §. Is autem ff. de furt.* Negatur enim, emptorem in proposito casu dolum commisisse: cum cuius iure concessum sit, vt fundam alienum vtilitatis suæ, sicque etiã thesauri effodiendi gratia sibi comparare queat. At, dicit aliquis, hoc ipso emptorem dolosè egisse, quod venditori non reuclauerit thesaurum in ipsius fundo esse reconditum. Sed responderetur quod hoc facere non tenebatur: ideoque, quamuis omiserit, doli argui non potest: maximè cum is dolus demum legibus vendicetur, qui cum fraude, id est, damno alterius coniunctus est, l. *Iuris gentium 7 §. Sed si fraudandi ff. de part.* vbi Vlp. inquit: *Inest dolo & fraus*, hoc est, dolus, qui cõsideratur à lege, fraudem in se cõtineat, alterique damnũ afferat, necesse est. Emptori igitur dolus obiici à vèditore nequit: cū nullũ damnũ in bonis suis acceperit. Neque verò dici potest, thesaurum à vèditore esse vèditũ, & sic actione ex vendito eũ aduersus emptorẽ experiri posse, aut certè vsurũ remedio l. 2. C. de rescind. vend. vt si pretium thesauri, & fundi venditi coniunctum duplo maius sit, quam quod venditori datũ est, contractus aut rescindatur,

Sup hoc in Ref. not. præterit. à principio.

rescindatur, aut quod iusto pretio deest, suppleatur, tradente Romano in l. Si quis, cum aliter. 16. ff. de verborum obligationibus. Nam non conceditur, fundo vendito, thesaurum venditum intelligi. Cum enim sub terra adhuc lateat nec apprehensus sit, in nullius esse dominio censetur; ac proinde eius nulla venditio est: & consequenter remedio dict. leg. 2. C. de rescind. vend. quod de rebus venditis maxime competit, locus esse non potest, l. Si in emptione 34. §. 1. ff. de contrahend. empt. Connanus lib. 3. Comment. c. 4. n. 4. Fachinæus lib. 2. controuers. iur. c. 20. vers. Quartò conuertitur. Arumæus decis. forens. lib. 1. dec. 1. latè D. Bocer. tra. de Regalib. c. 3. n. 186. & seqq.

4. Verùm, licet hæc secunda opinio stricto iure sese habeat, si tamen æquitate (quæ omnibus in rebus hoc requirit, vt inter bonos bene, & sine omni fraudatione agatur, nec quisquam ex callido suo facto lucrum reportet) pendatur, thesaurum hunc inter venditorem, & emptorem æqualiter diuidendum esse, non vsque ad eò ineptè quidam existimant. Cum enim emptor thesaurum in fundo reconditum esse sciuerit, hæc vtique scientia ipsum quodammodo in mala fide constituit, argum. in l. 32. §. 1. ff. de usurpat. & vsucap. l. Si vina 15. vers. Planè, ff. de peric. & comm. rei. vend. l. Iulianus. 13. §. idem Iulianus. 6. ff. & l. quæro 39. ff. de actionib. empt. & vend. item l. vlt. C. unde vi. Fingitur itaque, emptorem iam tum inuenisse thesaurum, cum fundus adhuc alienus esset. Si namque venditor sciuisset thesaurum, non ita vendidisset: & emptor, nisi sciuisset, non emisset. Quare æquissimum putatur, vt per actionem in factum subsidiariam, officio iudicis simul implorato, dimidium venditor consequatur, argum. l. Quadam 9. ibi, per metum in factum actionis. Ibidemque Bartolus n. 1. ff. de edend. & docet Zasius in §. actionum 28. num. 32. infra de actionib. vbi ait, hanc actionem in factum esse ita generalem, & effusam, vt non possit aliquo catholico, vel communibus aliquibus regulis coerceri. Atque ita in disceptatione forensi, si talis casus incideret, se iudicaturum asserit Franciscus Connanus lib. 3. Comment. iur. civil. c. 4. n. 4. Sed hanc sententiam Connani refellit Berlichius in conclusionibus practicab. vbi supra, p. 2. concl. 66. n. 5. Vnde, si aliquis absolute vellet adherere opinioni D. Thomæ, & aliorum, securus esset in conscientia.

5. Et pro coronide huius Resolutionis nota cum Magistro Setra in 2. 2. D. Thom. tom. 2. q. 66. art. 5. dub. 1. & Bañez ibid. concl. 5. ad 1. quod si aliquis in saccis, quos miles in vrbis expugnatione cepit, putans solo tritico plenos esse, sciret esse vasa aurea; posset illos emere; tanquam solo tritico plenos; & non teneretur militi, quod ipse scit, indicare; nec miles vnquam dominus vasorum aureorum factus fuit: quia non intendit illa occupare, & saccos vendidit, antequam sciret, quid lateret. Item, si quis sciret, equum bibisse margaritam in flamine, posset equum communi pretio emere, & non teneretur renelare domino equi, quod scit. Et hoc etiam docet Lessius li. 2. c. 5. dub. 15. n. 60. asserens, quod si hostis saccos lupulo refertos abstulit, in quibus laminæ erant aureæ, & argentæ conditæ, si postea saccos vendidit, non habere ius ad laminas, neque ad pretium pro illis exigendum: quia, cum latuerint dum ipse dominus fuit saccorum, non acquisiuit eorum dominium. Sed distinguendum putat Lugo vbi supra, n. 130. nam, si (provt fieri solet) in depre-datione saccos rapuit volens illos occupare, quidquid id esset, quod intus contineretur, factus fuit dominus auri, & argenti: si autem intentionem limitauit ad lupulum, quia nihil aliud contineri credidit, non acquisiuit laminas: interim tamen illæ non sunt in nullius bonis; sed sunt in dominio hostis, cum miles non voluerit adhuc eas sibi acquirere. Vnde, qui à milite saccos emit, si ius habeat expoliandi hostem; potest quasi in prædam sibi laminas vsurpare: sin minus, debet, vel antiquo domino, qui adhuc dominus permanet, reddere, vel manifestare illis, qui ius habent deprædandi, & ab eis minori pretio

eas emere, quasi in præmium talis manifestationis, & occasionis lucrandi, quam potuisset eis non offerre. Sed opinio Lessij, Serræ, & aliorum absolute probabilem esse puto, quam tuetur etiam Caspensis in Curs. Theolog. rom. 2. tract. 18. disp. 6. sect. 2. n. 1. vbi sic ait: [Quod diximus de thesauro inuento in re immobili, idem est dicendum, si inueniatur in re mobili: ac proinde, vt rectè Lessius, si miles, qui ab hoste suscepit saccos lana plenos, in quibus hostis laminas auri apposuit: si hic miles ignorans vendat saccos illos communi pretio lanarum; emens potest sibi retinere laminas, & iuste emit saccos communi pretio: quia miles non erat dominus laminarum aurearum; eas enim non occupauit, & ignorabat.] Ita Ille, cui adde Trullench in Decalog. tom. 2. lib. 7. c. 2. dub. 8. n. 7.

RESOL. XVII.

An pecunia abscondita, & inuenta, quæ proprie non sit thesaurus, sit restituenda, & quomodo?

Et observatur, quanto tempore expectare debet inuentor, donec rem inuentam alienare possit?

Et tandem quaritur, quæ sint bona, quæ speciali nomine vacantia appellantur, & an Fisco deuoluantur?

Et an inuentor possit aliquod præmium exigere à domino rei inuenta? Ex p. 9. tr. 5. Res. 16.

§. I. **S**uperius cursim de hoc agimus: nunc verò aliqua verba Doctorum magis individualiter adducam; idè sic asserit Rebellius p. 1. lib. 1. q. 15. sect. 2. n. 16. [Notandum, si quis in domo, vel alio in loco pecuniam absconditam, vel quidpiam aliud reperiat, quam prior possessor, de quo adhuc extat memoria, per obliuionem, aut recuperandi impotentiam, vt tempore belli contingit, ibidem reliquerit; illi, vel hæredibus restitui debere, vel si non compareant, eo modo, quo alia bona incerta; restituenda esse, eò quod non censetur thesaurus in hac materia, nisi occultatio ita antiqua sit, vt domini, vel occultationis, nulla penitus memoria extet; provt cum Baldo ex iure probat Nauarr. c. 17. n. 175. Valascus de iure emphyteusis, q. 15. n. 8. Si quid tamen pecuniæ, vel auri, vel argenti in superficie terræ inueniretur, quod alicuius domini quantuncunque ignoti fuisse credatur, nec thesaurum esse, nec quoad partem aliquam retineri posse; sed vt alia bona incerta restituenda esse, aliqui arbitrantur: quod si nullius vnquam domini fuisse coniecturatur, esse primò capientis: si tamen pars thesauri esse crederetur, idem, ac de toto thesauro iudicium foret.] Ita Rebellius.

2. Sed Theologo Iurifconsultum addamus, Matthæum Berlichium, videlicet, in conclusionibus practicabilibus p. 2. conclus. 66. num. 25. vbi ita ait: [Constat, siquidem pecunia sub terra, vel alio loco recondita inueniatur, & eius forma cognosci possit, quæ adhuc nostris temporibus fuerit excussa, nec memoriam hominum excedit, quod illa pecunia inuenta inuentori non cedit, nec reputatur pro thesauro; quamuis ignoretur, à quonam fuerit recondita, pex textum in l. A tutore pupilli. 67. ff. de R. V. Ioan. Garzia tr. de expens. & melior, (vbi ita in Regno Hispaniæ obseruatum testatur) c. 22. Et idè, si dominus huius pecuniæ repositæ ignoretur, consultum est inuentori, vt is in Templo per Ministrum Ecclesiæ, vel publicam præconem, vel libellum, proclamari faciat, se inuenisse pecuniam, & vero domino redditurum. Text. express. in l. Falsus creditor. 43. §. Proinde videamus. 8. sub fin. ff. de furt. & debet tempus assignari, intra quod dominus appareat, & pecuniam inuentam vindicet: si verò intra illud tempus nullus inueniatur, tunc de iure communi tota, & integra pecunia inuentori cedit, quamuis aliqui in hoc casu pecuniam inter pauperes distribuendam statuunt.] Hæc Berlichius.

Superius in Res. quæ hæc est 2. à §. Et idè, & seqq.

Sup. conten-
ro in hoc §.
in to. 8. tr. 7.
Ref. 12. & in
aliis eius
not.

3. Et quidem hoc vltimum ex c. *Si quid inuenisti*. &c. *Multi*. 14. q. 5. tradit Caietanus q. 66. a. 5. & ibi aliqui recentiores Thomistæ & alij Rebellius *de obligationib. iustitiæ*, lib. 2. q. 12. Lessius lib. 2. c. 14. n. 49. Molina *disp.* 746. §. 52. §. *Illud etiam obserua*. Nauarr. c. 17. nu. 92. & 171. Couarruias *ad reg. Peccatum*, p. 3. §. 1. nu. 2. & 5. Valentia *disp.* 5. q. 10. punct. 2. Azevedo lib. 6. tit. 5. lib. 4. *recopilat.* Cassaneus citatus à Couarr. & plures ex illis existimant, non pertinere ad Regem disponere de his rebus inuentis, cum potius in pias causas pro animabus eorum quorum sunt, ex iure naturæ debeant expendi. Atque aded iniustæ sunt leges, quæ disponunt, & statuunt, vt animalia oberrantia tradantur Cameræ Regis, vel aliis, quibus ex priuilegio Regis sunt concessa. Vnde, præter Doctores citatos, mordicè hanc sententiam sustinet Syluius in 2. 2. D. Th. q. 66. a. 5. concl. 8. sic asserens: [Res inuentæ, quæ de propinquo fuerunt alicuius, sed earum dominus inueniri non potest etiam post diligentem inquisitionem, vt factis proclamationibus, affixis schedulis & si quid aliud addi possit, non sunt inuentoris, sed erogari debent in pauperes, piæve causas. Non fieri inuentoris, tamen quia ita opinentur, probati potest: quia neque per legem, neque per domini voluntatem dominium in ipsum transfertur: non per legem, quia nulla est lex, quæ inuentori appropriet dominium earum rerum, quas inuenit, si ipsæ fuerint de propinquo in alterius proprietate, & possessione. Non etiam per voluntatem domini: qui enim res suas perdunt, non volunt, vt fiant inuentoris, sed vt sibi reddantur: vnde solent eas diligenter requirere, & gratias agere, si reddantur, etiam postquam desierunt quærere. Quod autem aliqui sic loquuntur, quasi habeantur pro derelictis, parum refert: quia in rei veritate non ita est, cum dominus nec eas abiecerit, nec earum dominio exciderit. Huc pertinet illud Augustini *serm.* 19. *de verbis Apostoli*, c. 8. Quod inuenisti, & non reddidisti, rapuisti. Et c. 6. Deus in lege sua dicit, inuentionem tanquam alienum, esse reddendam. Esse pauperibus erogandas, probatur: quia reuera habent dominum, quamuis ille nequeat inueniri: ergo sunt expendendæ secundum verisimilem domini voluntatem: atqui meritò præsumitur ea esse domini voluntas, vt conuertantur in opera misericordiæ: ergo in ea sunt conuertendæ.] Hucusque Syluius.

4. Sed ego satis probabiliter assero, inuenta post sufficientem inquisitionem posse retineri ab inuentore, nec teneri de præcepto ea alteri tradere, etiam si diues sit. Ita vniuersaliter docet Sotus lib. 5. *de iust.* q. 3. a. 3. ad 2. *in fin.* & pro hac sententia referuntur Ledesma 2. p. 4. q. 18. a. 5. Sarmiento lib. 6. *select.* c. 10. Probatur hæc opinio: quia nec iure naturæ, nec positio debentur pauperibus: ergo nullo modo debentur: quia, si inuenta deberentur iure naturæ pauperibus, etiam thesauri inuenti deberentur illis; quia etiam habuerunt dominum, cuius animæ prodesse possunt. Quod autem iam olim, vel nuper habuerint dominum, nihil refert ad hoc, vt animæ domini spiritualiter prodesse possint: sed hoc nemo dixit de thesauris: ergo nec dicendum de aliis rebus inuentis. Quod verò inuenta non debeantur restitui ex iure aliquo positio, probat Sotus: quia c. *Cum tu de usuris*, & alia iura, quæ præcipiunt restitutionem, tantum loquuntur de debitis incertis iniuste acquisitis, quorum dominium transire non potest in iniustum, & iniquum possessorem propter malam fidem, & quia nullum habet titulum possidendi: atqui inuentio titulus est iustus diuinæ prouidentia: & vt lex civilis ait, bonæ fortunæ inuentoris tribuenda. Caput autem, *Si quid inuenisti*. siue sit Augustini, siue Hieronymi, &c. *Multi* 14. q. 5. aliæque iura, quæ de rebus inuentis loquuntur, solum agunt, quando eo animo retinentur inuenta, vt etiam si dominus appareat, nolit inuentor ea restituere, vel quando inuentor nullam vult facere diligentiam ad inquirendum dominum, vt notauit Glossa, & aperte constat ex

ipsis verbis textus. Quod si aliqua iura dicunt, vt expendantur in pios vsus, loquuntur de consilio, non de præcepto. Vide etiam Layman lib. 3. tr. 1. c. 5. n. 25. & alios, quos adducit, & sequitur Caramuel in *Theol. mor. lib.* 2. n. 322. Obseruandum est tamen pro praxi, prudentis viri arbitrio ex circumstantiis æstimandum esse, quanto tempore expectare debeat inuentor, donec rem inuentam alienare, vel absumere possit. Quod si verò post alienationem, vel absorptionem bona fide factam, dominus comparet, nihil ipsi restituendum est, nisi quatenus inuentor locupletior inde factus est. Similiter nec pauperes, si in eos rei inuentæ distributio facta fuit, aliquid restituere debent; nisi res in specie extet, vel inde locupletiores facti sint, cominusque repetat. Vide Syluestrum v. *Restitutio* 8. q. 4. Molinam tom. 3. *poster. tract.* 2. *disp.* 746. *in fin.* Denique sunt bona, quæ speciali nomine, vacantia, appellantur & sunt ea, quorum dominus sine testamento decessit, nullo, vel incognito relicto hærede, qui secundum leges ab intestato succedat: tunc eius bona ad fiscum deluoluntur, sicuti habetur in l. 1. l. *Vacantia*. C. *de bon. vacanti*. lib. 10. Præterquam si peregrinus, seu hospes, cuius hæredes ignorantur, alicubi intestatus moriatur: nam huius bona ita vacantia ab Episcopo loci in pias causas erogari debent, iuxta Authent. *Omnes peregrini*. C. *Communia. de successionib.* Sed hæc omnia dicta esse volo, seclusis legibus Regni Hispaniarum, de quibus Molina *d. disp.* 146.

5. Et si aliquis hinc obiter quærat, an inuentor possit aliquid præmium exigere à domino rei inuentæ? Respondetur, non posse exigere tanquam debitum, nisi promissio, vel pactum aliquod præcesserit; quia tenetur ex iustitia reddere, quicquid alienum inuenerit: sed neque potest recipere, si appareat, quod dominus donet ad redimendum vexam: ex liberalitate autem domini aliquid humiliter petere, vel recipere, non est illicitum; vt nec accipere recompensationem eius, quod inuentor impendit in quærenda, vel seruanda re inuenta.

RESOL. XVIII.

An vena auri, argenti, aut alterius metalli, acquirantur inuentori, vel Regi?

Et quid de carbonariis, lapidicinis, & similibus? Ex p. 9. tr. 5. Ref. 17.

§. 1. **A**D hoc dubium sic respondet Caspensis in *Chr. su Theolog. mor. tom.* 1. tr. 18. *disp.* 7. *sect.* 2. n. 5. Supponendum est, metalla auri, & argenti, & similia inuenta in loco priuato, esse domini loci illius, tanquam fructus terræ, cuius est dominus. Ex legibus ramen humanis quædam pars solet applicari domino talis agri, & quædam pars Regi, & pars etiã inuentori. Iure tamen naturæ, quæ inueniuntur in loco communi, sunt primò occupantis. Quamuis autem venæ auri, & argenti, & aliorum metallorum magnæ æstimationis, iure communi, vel gentiũ applicentur Regibus, vel per leges particulares Regnorum, quia ita expedit bono communi: nihilominus, quando aliqua lapidicina inuenitur in agro Petri, verbi gr. est Petri, etiam per leges humanas: quia huiusmodi venæ lapidum non sunt tantæ æstimationis, & ita computantur cum ipsomet agro, & veniunt in accessionem agri: at venæ auri, vel argenti, &c. non veniunt in accessionem agri ex iure humano, *Iustit. de rer. diuis.* Et quia venæ istæ sunt à natura in bonum publicum, & non priuatum destinata, & difficillimè inueniuntur, ob quam causam, licet, quando inueniuntur in agro Petri, sint ipsius Petri secundum ius naturæ, tanquam fructus ipsius agri; & quando inueniuntur in loco communi, sint primò occupantis secundum idem ius: nihilominus iustis de causis per leges humanas applicantur huiusmodi metalla inuenta, siue in loco publico,

Sup. hoc
gis latè
tom. 8. l.
Ref. 25.

blico, siue priuato, Regibus, & Principibus. Et in hoc differunt huiusmodi venæ repertæ in talibus locis à thesauris inuentis in eisdem locis. His omnibus assentitur etiã Franc. Syluius in 2. 2. D. Th. q. 66. a. 5. concl. 8. vbi ita asserit: [Quæri possit de venis auri, argenti, aut alterius metalli. Breuiter dicimus, eas iure communi esse nullius, atque ad eò id, quod inuenitur, & apprehenditur, seu exportatur, totum fieri occupantis, si fortuito fuerit inuentum, etiam in agro alieno: si autem de industria fuerat quæsitum in alieno fundo, sine consensu domini; sola medietas videtur esse inuentoris: quia ius quærendi, & effodiendi solum competit domino fundi, stando in iure communi. Nihilominus, quia ab authore naturæ talia videntur in commune, & publicum bonum ordinata; Princeps potest sibi vindicare istas venas in vtilitatem Reipublicæ, ac priuatis concedere facultatē eas quærendi, etiam in alieno agro, modò compenset damnum agri. Neque idem omnino iudicium est de illis, quod de lapidicinis, carbonariis, & similibus, quæ pertinent ad dominum fundi, in quo reperiuntur, neque possunt à Principe vindicari: quia auri fodinæ, & aliæ venæ metallicæ maioris sunt æstimationis, quàm vt sint propriæ alicuius vilis agri, magisque decent Principem, aut Magnatena, quàm plebeium quempiam. Secus de carbonariis, & lapidicinis.] Ita Syluius.

2. Sed Theologis Iuriconsultos coniungamus. Dico itaque cum ipsis, quod dicta in hoc Tractatu non procedunt circa mineralia, auri fodinas, argenti fodinas, vel venas cuiuscumque metalli: nam huiusmodi res sunt partes fundi, & in bonis illius, qui fundi dominus est, & in fructu esse censentur, l. Diuortio 8. §. Si vir. vers. Sed si creti fodina. l. si fundus 9. ff. sol. matr. iuncta l. item si fundi 9. §. Sed si lapidicina. l. Equissimum 17. §. Inde est quæsitum. aliàs est l. Si cuius 13. §. Inde ff. de usufr. docet Garcias de expens. c. 12. n. 47. & id eò ipsius venditoris debent censi, quia in illo minerali habet dominium, sicut in toto fundo; & sicut illud, quod superius respondet superficiæ mei fundi, censetur meum vsque ad cælum, l. Alius 8. C. de seruit. Sic etiam, quod est sub fundo meo, debet censi meum vsque ad inferos, vt notat Cæpolla de seruit. rustic. c. 12. n. 4. & in l. Iner publica §. 1. n. 10. ff. de V. S. At thesaurus diuersam habet rationem: nam per se subsistit, & est quid separatum à fundo repositum in eo causa custodiæ, & id eò nihil commune habet cum ipso fundo, §. Neratium. Cæterum vena coheret, solo, & ipsius pars est: & ita, qui dominus est fundi, debet censi quoque dominus partis coherentis, l. Fructus 44. ff. de rei vend. vt notat Barbosa in l. 8. §. Si vir n. 22. ff. solut. matrim. Quapropter in hoc casu habebit locum remedium l. 2. C. de rescind. si fortè minoris distractus fuerit fundus, quamuis tales metallorum venæ à principio ignorarentur. Hodie tamen ex l. Regni 2. tit. 23. lib. 6. recop. minæ auri, & argenti, & plumbi pertinent ad fiscum, & regiam (vt aiunt) coronam, deductis expensis, aliqua parte data inuentori, & domino agri; & id eò minimè poterunt supradicta obtinere, cum ad emptorem non pertineant, vt obseruat Ramirez in l. Regia §. 26. n. 29. litt. Q. Alfarus de offic. fiscal. gloss. 20. §. 6. Sixtinus de regal. lib. 2. c. 16. & alij, quos citat, & sequitur Castillo de Tertis c. 41.

RESOL. XIX.

An Principes possint statuere leges, vt thesauri ad se pertineant?

Et notatur, non obstantibus legibus Principum reseruantibus thesaurum, posse eum, qui inuenit thesaurum, illum subretinere totum, & occultare, quousque exigatur ab eo.

Et quid, si tamen quis inuenit thesaurum in fundo Regis, an statim teneatur dimidiam partem dare Regi? Ex p. 9. tr. 5. Ref. 18.

Tom. VI.

§. 1. Negatiuam sententiã docet Syluester v. Inuentum, q. 3. n. 13. & Sotus lib. 5. de iustit. q. 3. a. 3. Bartholomæus à Medina c. 14. §. 1 Ludouicus Lopez 2. p. c. 2. qui docent, talem legem non posse tutam conscientiam à Principibus constitui; atque ita affirmant, in nulla Republica benè instituta talem vsum, aut consuetudinem reperiri. Fundamentum eorum est: quia, quod in nullius bonis est, iure naturæ sit primò occupantis. Ioannes verò Caramuel putat hoc esse illicitum, nisi populus consentiat: sic enim ait in Theolog. mor. lib. 2. n. 274. [Rex, aut Magistratus non potest sibi reseruare dominium gemmarum in suis littoribus à subditis inueniendarum, inuito populo (eodem prorsus modo de thesauris philosophatur.) Hæc veritas suaderi potest, primò communissima, secundò speciali ratione. Communissima à populi libertate desumitur, cui inuito imponi nequeunt leges, ni fuerint ad eius conseruationem simpliciter, & absolutè necessariæ: cumque hæc lex de gemmarum dominio non possit esse conseruationi necessaria simpliciter, inuito populo imponi non potest. Cæterum, si aliquando contingat esse necessariam simpliciter, imponi poterit, & ante expressam acceptationem obligabit; sed fortè alio quàm obedientiæ titulo. At esse simpliciter necessaria vix poterit; sed videtur occurrere vnicus casus, cui non dabuntur multi similes. Esto Cypri Rex à Siculorum Tyranno Dionysio iuste victus, & interimendus; delenda Cyprus; insulani perdedi. Salutem miseris concedit Dionysius, si illi Cypriorum Rex gemmas, & pretiosos omnes lapillos, qui poterunt in oris reperiri præbeat. Et assero teneri victum Regem articulum hunc acceptare; possèque validam, & obligatorem legem ferre, qua statuatur, vt omnium gemmarum in littoribus suis reperiendarum dominium sit Tyranni Dionysij. Subiungo hanc legem pro illo rerum statu esse necessariam simpliciter; & acceptatione nõ egere. Specialis ratio ex vero dominio desumitur. Quia expositione secunda constitit, gemas hoc modo inuentas ad inuentorem spectare; ergo cum Rex, aut Magistratus sibi illas appropriat, vassallum innocetem spoliatur; ergo furti erit reus. Regi enim, aut Magistratui non est concessa expoliandi potestas; sed gubemandi, fouendi, promovendi, & adiuuandi auctoritas.] Ita Caramuel, qui licet postea num. 285. contra Sotum asserat, leges supradictas esse iustas; tamen hoc secundum ipsum procedit, vt dictum est, stante populi approbatione, & consensu.

2. Sed ego inuenio communiter Doctores contra Sotum; etiam sine consensu populi (quod non vult Caramuel asserere, decreto Principis statui posse, quod thesauri ad Principem pertineant: quia, quamuis iure naturali gentium pertineant ad inuentorem; iure tamè positio ex rationabili causa, vt ad sustentanda onera, & sumptus necessarios, potuit impediri ius illud naturale, inuentoris, & applicari Principi. Et ita ex Paludano, & Vasquez docet Hurtadus de iust. disp. 1. diff. 35. Molina disp. 56. Bañez, Salonius, & Atagon in 2. 2. D. Th. q. 66. a. 5. Turrianus tom. 2. in 2. 2. disp. 43. dub. 4. n. 6. Dicendum est itaque cum Dicastillo de iust. lib. 3. tr. 2. disp. 9. dub. 15. n. 409. quod potest à Republica, vel Rege constitui lex iusta, vt omnis thesaurus, etiam repertus in proprio agro alicuius ciuis, pertineat ad Regem, si necessitas id postulet. Ratio est: quia thesauri propriè dicti, vt dicunt multæ leges, & fatentur omnes Authores, nullum habent dominium, id eò dicuntur fieri primò occupantis. Ergo Respublica potest, aut Princeps iustis de causis de illis disponere. Vnde, quando propter necessitatem sibi sumit, & appropriat, cum hoc non possit non cedere in Reipublicæ bonum, (quam necessitatem etiam ex propriis tenebantur ipsi ciues supplere, contribuendo,) licitè, & optimè id facit.

3. Ad fundamentum verò Soti, & Caramuel respondet thesaurum fieri quidè primò occupantis secundum ius naturæ, si non sit aliud dispositum per ius posituum,

Ce 3 Narr

Nam, cum dicitur res nullius proprias ex iure naturæ fieri primò occupantis, non intelligitur positiuè, ita vt ius naturæ illas ipsi tribuat: nam ius naturæ omnia facit communia: sed intelligitur negatiuè, id est, quòd non facit alterius ab apprehendente, vel inueniente, sed facit vt commune sit, & primò occupantis, quandiu erat commune. Quæ autem communia erant, possunt optimè, & conuenientissimè appropriari per Principem, prout iudicabitur expedire communi bono: nam, quæ in nullius bonis sunt, communis sunt, debentque bono communi deseruire. Si enim hoc non liceret, neque etiam liceret Principibus, aut Reipublicæ distribuere agros, & terras, quæ communes sunt, his, vel illis ciuibus; quod sæpè expedit, & quotidie fit, fierique optimè posse docet S. Thomas 2. 2. q. 57. a. 3. Deinde, si ratio aliquid valeret, sequeretur, legem illam, quæ statuit, thesaurum casu inuentum in agro alieno pro medietate cedere domino agri, & pro medietate inuentori, esse iniustam; siquidem est contra naturale ius, quo hæc bona primo occupanti conferuntur; quod tamen est contra ipsos Auctores. Rectè itaque dixit Syluius in 2. 2. D. Th. q. 66. a. 5. concl. 1. quòd, licèt thesauri spectato solo natura, vel etiam positiuo, sed communi iure, fiant occupantis; particularibus tamen Regum, aut Principum legibus potest esse aliter. Cum enim eiusmodi bona nullius sint, satis rationi consentaneum est, vt applicentur, aut Reipublicæ, aut Principi, propter bonum publicum: & idèd non deest Principibus potestas ea sibi reseruandi, & quibusdam personis priuilegium faciendi, vt in certis locis ea quærant. Deinde, quamuis talia bona nullius sint à principio, & stando in iure naturæ: postquam tamen Regionibus, & Prouinciæ sunt iure gentium diuisa, & singulæ earum suis incolis appropriata; bona vnius Prouinciæ sunt quodammodo propria illius: & idèd, quamuis sint communia gentibus istius Regionis, non sunt tamen communia gentibus aliarum Regionum; quæ propterea non possunt venire, & istiusmodi bona quærere inuitis incolis propriæ Regionis.

4. Notandum est tamen, quòd Bañez in 2. 2. q. 66. a. 5. concl. 7. docet, non obstantibus legibus Principum referentibus thesauros, posse eum, qui inuenit thesaurum, illum sibi retinere totum, & occultare, quousque exigatur ab eo: quia prædicta lex imponit tributum; non est autem in usu, vt tributa soluantur, nisi exigantur à ministris Regis. Si tamen inuenit thesaurum in fundo Regis, tenèbitur statim dimidiam partem dare Regi, quia id non est tributum.

5. Verùm hoc vltimum refellit Caramuel in Theol. mor. lib. 2. n. 306. vbi sic ait: [Qui in Regno Castellæ thesaurum reperit, potest tuta conscientia totum sibi retinere, quousque exigatur. Ita Bañez, & Medina. Patet: quia illa lex imponit tributum, & consuetudine receptum est, vt hæc non soluantur, nisi exigantur. Sed displicet mihi, quod subiungunt: nimirum, si inuenias thesaurum in fundo Regis, debere illi statim dare mediam partem; quia id non est tributum. Sed quò id iure? An communi decernente mediam partem domino fundi dandam esse? Et si communi, nõne vident Bañez, & Medina, hanc iuris communis legem iure Castellano reuocant? Lex, quæ tres quadrantes Regi, vnum inuentori, nihil domino fundi designat, consistere non potest cum illa quæ duos domino fundi, duos assignabat inuentori, nihil Regi. Ergo non tenet limitatio.] Ita Caramuel. Verùm ego puto, seruandam esse in quolibet Regno legem receptam, aut legitimam consuetudinem. An autem talis sit, aliorum remittit iudicio Dicastillus vbi su-

præ. Et Cardin. Lugo tom. 1. de iust. disp. 6. sect. 11. n. 131. ex Vasquez non dubitat de tali lege, vel consuetudine; licèt ex Couarruua, & Farinacio obseruet Iacobus Bornitius tract. de arario, lib. 3. c. 9. hodie de moribus ferè totius Orbis thesauros ad Reges, & Principes pertinere. Et Paludanus in 4. dist. 15. a. 5. concl. 1. & D. Antoninus p. 2. tit. 1. c. 15. §. 2. affirmant thesauros de consuetudine, vbicumque reperiantur, esse Principum. Sed quia hoc pertinet ad factum, mihi non constat; & licèt durum videatur Lessio lib. 2. c. 5. dub. 17. n. 66. vt thesaurus per leges, vel consuetudinem, totus applicetur Principi; tamen ipse fatetur hoc non esse improbable. Verùm pro Regnis Hispaniarum non deseram hîc apponere Rodriguez in summ. tom. 2. c. 160. n. 5. vbi sic ait: [En vna ley de la nuena Compilacion se ordena, que los thesoros, de qualquiera manera que fueren hallados, se adquieran al Rey, y se de la quinta parte, al que los hallare: y aunque algunos pienzan, que esta ley se ha de entender solamente de los thesoros, que por otra via, segun Derecho, pertenezcan al Rey, conforme vna ley antigua de la partida; emperò la costumbre quasi de todo el Orbe hà introduzido, que qualquiera thesoro, que se hallare, pertenezca al Rey, y à su hîsco. Y aunque Siluestro dize, no ser valida esta costumbre, por ser contra el Derecho natural secundario, el qual aplica lo hallado al que primero lo halla; tiene lo contrario Couarruuias, diziendo, que la dicha costumbre obliga en el fuero de la conciencia, y exterior, porque aunque conforme Derecho natural las cosas, que no estan en poder de alguno, son del que primero las halla, no por esto se quita el poder al Principe para poder aplicarlas asi. Lo qual se prouea, pues à el que halla vn thesoro en tierra agena, solamente le da el Derecho la mitad, y la otra mitad se da al señor cuya es la tierra; y segun el dicho Derecho natural, el que halla el dicho thesoro, le auia de lleuar todo, y ninguno, ni el proprio Syluestro condemna en el fuero de la conciencia la ley, que da al señor la mitad.] Ita ille.

6. Et tandem claudam hanc Resolutionem cum verbis Iacobi Vander Graef in Syntagma Iuris publici, c. 47. n. 7 sic asserentis: [Porro quamuis à Typhonio Iurisconsulto, *Thesaurus, donum fortuna*, seu rectius ab Imperatore Leone, *beneficium Dei*, dicatur. Et in hanc rem cum Atticus Imperatori Neruæ scripssisset: *Thesaurum domi meæ, Imp. reperi, quid de eo faciendum iubes?* Neruæ rescripsit: *Vtere iis, quæ inuenisti.* Cum Atticus non acquiesceret, seseque magnitudine inuenti thesauri superari rescriberet, etiam hoc addit: *Abutere igitur inuentis, quod tuum est.* In quibusdam tamen ciuitatibus receptum est, vt thesaurus vbicumque inuentus, pro Reipublicæ utilitate (exemplo bonorum vacantium, de quibus Princeps ad salutem, & utilitatem publicam suo iure disponit, quo exercendo nemini iniuriam facit,) in totum hîsco acquiratur. Sic Angliæ Rex Richardus II. nobilem insequutus, quòd thesaurum inuentum tradere nolisset. Gothorum Reges thesauros repositos sibi reseruauerunt. In Hispania lege Regia constitutū, vt quinta tantum pars inuentori relinquatur, reliqua in hîscum conferantur. Procurator Regius in Gallia pro integro Regi thesauros adiudicandos concludit. Et denique Camera Rationalis Hollandiæ, ius inuiolatum in hunc vsque diem sustinuit, præstita laboratoribus inuentoribus, libellum supplicem offerentibus, ratione paupertatis, nam plerunque à pauperibus laborando casualiter inueniri solent) felicitatis suæ iusta remuneratione, vt non ita diu de thesauro Hagæ Comitum inuento adhuc accidit anno 1636.] Hæc Vander.

TRACTATUS SEPTIMVS

DE

DONATIONIBVS.

RESOLVTIO PRIMA.

Quid sit Donatio? Ex p.8.tr.6.Ref.1.

RESPONDENT Vvigers de iust. tract. 5. c. 2. dub. 8. n. 37. & alij Theologi, quòd donatio est datio liberalis, quæ nullo iure cogente ex sola animi benignitate alteri fit, & conceditur, l. donari 29. ff. de donat. l. donari 82. de regul. iur. & hæc est definitio donationis strictè sumptæ.

2. Mihi verò magis placet definitio Harpprechtii in *Inst. tom. 2. tit. 7. de donat. n. 17.* quòd donatio sit actus, quo res propria ex liberalitate à volente proficiscitur, & in volentem confertur. Ponitur generis loco, actus, cum Contio l. 1. *disp. iur. ciuil. c. 12.* quia verbum illud generale est, latè que patet, & omnia, quæ quouis modo aguntur, comprehendit. l. obligationum 3. §. 1. in fin. ff. de oblig. & act. l. Labeo 19. ff. de verb. sign. l. har. palam 21. in fin. ff. qui testam. fac. poss. l. duos 6. in fin. ff. de duob. reis constit. l. stipul. ista 38. §. in stipul. 18. & l. eum qui 41. in princ. ff. de verb. oblig. l. non omnis 19. in princ. ff. de negot. gest. l. observare 4. §. rectè enim, ff. de offic. Præfekt. vigil. in princ. ff. commun. præd. l. actus 77. ff. de reg. iur. l. actus 8. C. de fer. ac ea propter omnem quoque donationem complectitur, siue fiat traditione, d. l. 3. §. 1. ff. de oblig. & act. l. 1. C. de donation. siue nuda conuentione, vel pacto l. in a libus 9. in princ. ff. de don. §. alia, vers. perficiuntur, infra hoc tit. leg. si quis argentum 35. §. sed siquidem, C. eod. siue pollicitatione, d. l. hoc iure 19. in princ. ff. eod. tit. siue acceptilatione, l. mortis 31. §. Iuliano placet, ff. de mort. caus. donat. Dicitur in definitione, quo res propria argum. l. si filius 14. l. si auia 19. C. de donat. l. 1. C. de bon. matern. Res enim alienæ donari nequeunt, quia non sunt in patrimonio donantis, & quia non possunt eius fieri, cui donantur, d. l. in adibus 9. in fin. ff. hoc tit. l. nemo plus 54. ff. de reg. iur. Nec liberalis rectè vocatur, qui de alieno est liberalis: sed ille, qui quod alteri donat, sibi detrahit, pronunciante Seneca l. 1. de clement. Dicitur ex liberalitate à volente. Nemo siquidem cogitur, l. donari 29. ff. de donat. & l. donari 82. ff. de reg. iur. Neque obest, quòd is, quod mortis causa donat, morte & instanti periculo cogi videatur, argum. l. 2. ff. de mort. caus. donat. Nam etiam si quis imminente periculo ad donationem commoueat: non autem donate iure cogitur: cum nihilominus donationem omittere queat. Olemanus ad *disp. iur. ciuil. 12. Giphaniis n. 15. & seq.* Dicitur præterea, in volentem; Nolentis quippe liberalitas acquiri non potest, d. l. hoc iure 19. §. non potest 2. ff. hoc tit. quoniam inuito non datur beneficium l. inuito 69. ff. de reg. iur. Sunt tamen nonnulli casus, quibus etiam in inuito beneficium confertur l. si pro me 40. l. soluere 53. l. si debitor 91. ff. de solut. l. si Stichum 8. §. ult. ff. de donat. l. soluendo 39. ff. de negot. gest. l. vtrum præfente 27. ff. de constit. pecun. Dicitur denique confertur, quo verbo præsentis temporis distinguitur donatio à

pacto futuræ donationis, quod Iustinianus Imperator non confirmavit. Donellus lib. 13. *comment. de iur. ciuil. c. ult. in fin.*

RESOL. II.

Quotuplex sit donatio? Ex p.8.tr.6.Ref.2.

§. 1. **R**elinquendo ex industria multas diuisiones donationum, assero pro praxi, quòd donatio alia, est mortis causa, alia iter viuos. Mortis causa donatio est, quæ fit propter mortis suspensionem; ita scilicet, vt donator exprimat se mortis causa donare, vel aliunde ita donare constet: alias enim præsumitur absolutè, & inter viuos donare, licet ægrotus, & in extremis vitæ constitutus donet, l. Scia 42. in fin. ff. de mortis causa donat. Et propterea impropria hæc donatio est, quia non fit ex mera liberalitate, vt perpetuò res fiat donatarij, sed vt certis casibus ad donatorem redeat, lib. 1. ff. d. tit.

2. Cum verò ob mortis fiat suspensionem, ad exemplum legatorum, modus acquirendi dominij est ciuilis, quia dominium rei donatæ à morte donantis transfertur in donatarium citra conditionem, sicut legatum in legatarium, l. 1. & 2. ff. de public. in rem act. & ferè legatis exæquatur. Nam & eodem modo reuocatur, & morte donatoris demùm confirmatur, & Lex Falcidia, quæ legatis modum imponit, etiam ad donationes mortis causa porrecta est.

3. Dico, ferè; quia naturâ, & substantiâ differt donatio causa mortis à legato; neque enim perficitur nisi consensu duorum, scilicet donatoris, & donatarij, cum legatum solius testatoris constet voluntate. Et qui donat mortis causa, potest sibi hanc legem imponere, ne rem donatam reuocare possit, l. si alienam 13. §. fin. ff. de mortis causa donat. quod non potest, qui legat, l. si quis 22. ff. de legat. 3.

4. Inter viuos donatio est, quæ fit sine vlla mortis suspitione, ex mera liberalitate, & ea mente ac proposito, vt res donata statim fiat accipientis, nec villo casu ad donatorem reuertatur. Et idè semel perfecta, temerè reuocari nõ potest, in quo distinguitur à donatione causa mortis, quæ facillè reuocatur. Primò quidem, si facta tali donatione in infirmitate, conualuerit deinde donator. Latè Costalius ad l. non omnis 19. ff. si cert. per. Secundò, si donatarius ante donatorem decesserit, l. si filio familias 23. ff. de mort. caus. don. Tertio, si donatorem prænituerit donationis, d. l. non omnis, in princ. l. qui mort. 30. ff. de tit. Si quidem donans causa mortis, mauult quidem donatarium habere rem donatam, quàm hæredem suum, magis tamen se, quàm donatarium. In quo posteriori rursus distinguitur à donatione inter viuos. Datur autem ad hanc reuocandam conditio ob causam dati, vel utilis in rem actio, l. qui mortis 30. & l. qui Senatus, §. 3. d. tit.

Sed de differentiis dictarum donationum vide Vvadingum tract. de contract. disp. 3. dub. 9. per totam, & nos infra dicemus.

RESOL. III.

*An Episcopi, & alij Clerici validè possint donare ?
Et supponuntur bona triplicis generis temporalia, quæ
Clerici habere possunt ; scilicet patrimonialia, quasi
patrimonialia, & merè Ecclesiastica ; & de quibus ex
his Episcopi, Clerici, & c. donare possint, agitur. Ex p. 8.
tr. 6. Ref. 13.*

§. 1. **R**esolutio huius quæstionis pendet ex alia, an Clerici beneficiarij sint domini reddituum Ecclesiasticorum. Et suppono bona triplicis generis temporalia, quæ Clerici habere possunt ; scilicet patrimonialia, quasi patrimonialia, & merè Ecclesiastica. Bona patrimonialia sunt, quæ successione hæreditaria, aut per legatum, vel per aliam donationem intuitu personæ factam illis obveniunt, aut quæ aliis similibus modis acquisierunt, quibus laici bona sibi comparare solent, ut si ex prouentibus hæreditatis emerint agros, vel redditus. Quasi patrimonialia vocant, quæ Clerici acquirunt ministeriis propriis Clericorum, non tamen ex aliquo beneficio: vt, v. g. celebrando Missas, cantando Officium diuinum, subserviendo Pastori in officiis Pastoralibus, & similibus exercitiis. Merè autem Ecclesiastica sunt, quæ percipiuntur titulo alicuius beneficii Ecclesiastici, vt Præposituræ, Decanatus, Canonicatus, vel beneficii simplicis. His præmissis.

2. Dico primò, Indubitatum est, Clericos bonorum suorum primi generis habere absolutum dominium, non minus, quàm homines laici habent rerum suarum ; & tam liberè de istis posse disponere. Constat manifestè ex c. quia nos de testamentis, quod ex Alexandri III. Pontificis. Ratio reddi potest, quia per Clericatum, siue per Ordinem sacrum non efficitur quis incapax dominij rerum temporalium : neque se abdicat dominio earum si quas habet, siue spectes intentionem suscipiētis, siue etiam constitutiones Ecclesiæ; neque etiam se obligat, quod eas debebit in pios vsus conuertere. Vbi tamen hoc obseruandum est, quod non idcirco Clerici licitè possint expendere bona sua patrimonialia in omnes illos vsus, in quos laici licitè expendant: v. g. in notabilem famulatum, in equos, in canes, & similia : non quod non habeant absolutum ius de suis patrimonialibus disponendi, sed quia eiusmodi vsus non congruunt eorum ordini, siue statui. Verùm magis illis incumbit etiam ex istis liberaliores esse in pauperes : quia maior illos docet modestia, frugalitas, & charitas præ laicis.

3. Dico secundò: Similiter satis certum esse videtur quod Clerici dominium habeant quoque suorum bonorum secundi generis, ac liberum ius de istis disponendi, sicut de patrimonialibus. Ita docent Couarruias in c. cum in offic. de testam. tom. 1. c. 7. Malderus tract. 1. c. 4. dub. 8. Nauarr. 7. 1. de re ditib. Eccles. num. 19. & 39. cum aliis, quos *ibid.* allegat. Et probari potest: nam qui ista Clericis tribuunt, dant ea per modum alicuius mercedis pro labore, vel opere personali, aut certè per modum alicuius debiti ad eorum sustentationem, absque vlla intentione expressa, vel tacita obligandi eos, vt in piis causis expendant, si quid forsitan eis superexcederet.

4. Dico tertio: Clerici efficiuntur etiam domini fructuum ex beneficiis prouentium, absolutè quoad eam partem saltem quæ est necessaria ad congruam eorum sustentationem, ita vt de his possint liberè disponere, quemadmodum de patrimonialibus, aut quasi patrimonialibus, si per parcimoniam aliquid sibi ex necessariis in congruam sustentationem velint subtrahere. Ita communiter Doctores, Couarr. *suprà*, Nauarr. *mon. 10.* Dominicus Soto *lib. 10 q. 5. a. 3. concl. 6.* Malder. *suprà*. Et probatur: quia si liberè possint hæc in suos vsus expendere, nulla potest reddi probabilis ratio, quare si

velint circa se esse parciores, aut ex aliis suis patrimonialibus bonis viuere, nõ liceat eis istè prouentuum ex suo beneficio partem ad alios licitos vsus, etiam saculares, applicare. Confirmatur: quia hæc pars est veluti iustum stipendium ipsius officij, quod beneficium habet annexum: qui enim altari deferuit ius habet, vt de altari viuatur, vt significat Apostolus 1. ad Cor. c. 9.

5. Et tandem dico quatio: Post diuisionem bonorum Ecclesiæ factam, & erectis beneficiorum titulos cum suis præbendis, probabile est Clericos fieri dominos fructuum suorum beneficiorum, etiam quoad illam partem quæ superest vltra congruam sustentationem. Ita communiter tenent Doctores neoterici contra Nauarr. & plerosque Canonistas, qui volunt Clericos non fieri dominos partis superflue, sed tantum illius dispensatores. Nostram assertionem tenent Soto *lib. 10. q. 4. a. 3. & 4.* Adrianus in 4. *de rest. §. pro clariori.* Couarruias in c. cum in officiis. de testam. t. 1. c. 7. Franciscus Sarmiento de re dit. p. 2. c. 1. & 2. Malderus *suprà*, & recentiores plerique.

6. Probari potest primò ex c. vnic. de Clericis non residentibus in 6. vbi dicitur: Qui verò aliter de distributionibus ipsis quidquam receperit (scilicet quàm iuxta modum ibi præscriptum) rerum sic acceptarum dominium non acquirat, nec eas faciat suas: & ex Concilio Tridentino *sess. 22. c. 3. de reform.* vbi statuit, vt in omnibus Ecclesiis Cathedralibus & Collegiatis tertia pars prouentuum omnium dignitatum, & officiorum in distributiones diuidatur, vt scilicet, qui ea obtinent, si personaliter competens ibi seruitium, quolibet die statuto non impleuerint, illius diei distributionem amittant, nec eius quoquomodo dominium acquirant. Supponitur ergo tam in Canone allegato, quam à Concilio Tridentino, Canonicos, siue Clericos, qui debitis modis interfuerint diuinis Officiis, & ibi expleuerint munia sibi incumbentia, acquirere dominium distributionum, earumque fieri dominos. Et ne quis fortassis contendant hoc peculiare esse prouentibus, qui in distributiones sunt deputati, addenda sunt hic alia loca Concilij Tridentini, vbi simili modo loquitur generaliter de fructibus beneficiorum: vt *sess. 3. c. 1. de reform.* vbi statuit, vt Episcopi qui vltra tres menses, nisi urgent necessitate, absunt à suis Ecclesiis, fructus non faciant suos pro rata temporis: simile quid statuit *ibid.* de aliis beneficiatis curam animarum habentibus. Item *sess. 24. c. 12.* statuit, quatenus prouisi de Canonicatibus faciant professionem fidei, alioquin non faciant fructus suos. Quare à contrario sensu, rectè colligitur Consilium sensisse Episcopos, Pastores, & Canonicos, qui rectè expleuerint requisita, facere suorum beneficiorum fructus suos, eorumque fieri dominos.

Igitur ex dictis apparet validè beneficiarios donare de bonis Ecclesiasticis. Vnde Dicastillum de iust. *lib. 2. tract. 5. disp. 1. dub. 11. n. 35.* & Caspensem in *Curs. Theol. tom. 2. tract. 18. disp. 5. sect. 5.*

RESOL. IV.

*An Episcopi, & alij Clerici licitè possint donare ?
Et an obligatio, quam habent Clerici expendendi in vsus
pios id, quod superest de congrua sustentatione, non so-
lum oriatur ex iure humano, sed etiam ex iure natura ?
Ex p. 8. tr. 6. Ref. 14.*

§. 1. **R**espondeo negatiuè: nam licet, (vt in superiori Resolutione dictum est) Clerici habeant dominium superfluum ex beneficiis, tamen sub peccato mortali obligantur illa erogare, aut de iis disponere ad vsus pauperum, vel alterius causa piæ. Hæc assertio est communis, & omninò certa, ita vt opposita nequidem reputetur vllò modo probabilis. Probatum ex Concilio Tridentino

Sup. hoc
duab. Re
seq. & in
earum a
not.

Sup. hoc
rom. 4.
Ref. 28. §
& in alic
cius not.

Quæ m
est Ref. a
ced. §. Et
dem. & p
doctr. h
§. 1. ib. &
in Ref. 1
& in casu
aliis Ref.
& §. 1. c.
2. not.

Tridentino *sess. 25. c. 1.* vbi Episcopis, Cardinalibus, & quibusvis Clericis omninò interdicat, ne ex redditibus Ecclesiæ, consanguineos, familiarésve suos augere studeant: cum & Apostolorum Canones prohibeant; ne res Ecclesiasticas, quæ Dei sunt, consanguineis donent; sed si pauperes sint, iis vt pauperibus distribuant, non autem eas distrahant, vel dissipent eorum causâ. Quod verò Concilium hîc non tantum prohibeat bona immobilia Ecclesiæ donari consanguineis, vel aliter alienari, sicuti quidâ Doctor interpretatur, vt refert Malderus *suprà*, sed etiam vetat superfluos proventus in eos profundi, & dissipari, ex eo satis certò conuincitur, quòd eas Ecclesiæ res, quas consanguineorum causa vetat dissipari, permittat consanguineis tanquam pauperibus distribui, si tales sint. Constat autem Clericos ne quidem pauperibus consanguineis posse redditus, aut fundos Ecclesiæ distribuere, sed ex proventibus tantummodò eis subtenere, quare hos prohibet dissipari, aut prodigi inter consanguineos non indigentes.

2. Nota tamen, hanc obligationem, quam habent Clerici expendendi in vsus pios id quod superest de congrua sustentatione, non solum oriri ex iure humano sed ex iure naturæ, quod ex Vasquez docet Card. Lugo *de iust. tom. 1. disp. 4. sect. 2. n. 16.*

RESOL. V.

An id, quod accipitur ex illicita donatione Clericorum, sit obnoxium restitutioni?

Et infertur, quod meretrices, vel ludentes cum Clericis Beneficiariis, vel aliud ex ipsis accipientes de bonis Ecclesiasticis non tenentur aliquid restituere. Ex part. 8. tract. 6. Ref. 15.

§. 1. **A**ffirmatiuè videtur respondendum ex *c. Episcopus 12. q. 2.* vbi dicitur: si quid de Ecclesiâ, non in Ecclesiæ causa, aut necessitate insumpserit (scilicet Episcopus (quod distraxit, aut alienauit, irritum habeatur. Caietanus *infra q. 185. a. 7.* & alij nonnulli apud Malderum, quamuis admittant Episcopos post diuisionem esse suorum ex Episcopatu proventuum dominos, tamen dicunt eos ex iustitia teneri conuertere superflua ad vsus pauperum. Quod Petrus Soto *de vita Sacerdot. lect. 3.* extendit ad omnes Sacerdotes quoad fructus ex beneficiis superexcrecentes notabiliter ultra honestatem sustentationis.

2. Communiter nihilominus alij, quos diximus tenere Clericos superfluum fructuum esse dominos, docent etiam illos ad restitutionem non obligari; si aliter quàm in pauperes, vel pios vsus illa expederint. Neque alienationes, quas aliter faciunt, esse irritas, licet sic expendendo, aut alienando peccent: idque locum habere tam in Episcopis, quàm in aliis Clericis colligitur ex doctrina Diui Thomæ *q. 185. art. 7.* Et probatur, quia ante diuisionem bonorum Ecclesiæ factam non habebant pauperes ius iusticiæ ad aliquam illorum partem; licet bonorum administratores contra iusticiam peccarent, si seruarent sibi partem, quam ex Ecclesiæ mente, & volûtate debebant pauperibus distribuere, fierentque obnoxij restitutioni, non quidem proximè pauperibus, sed ipsi Ecclesiæ. Sicuti quantumuis dominus quispiam nullâ partem suorum bonorum ex iustitia debeat pauperibus; si tamen suo dispensatori committat, vt vnâ partem in pauperes erogat, peccabit dispensator contra iusticiam, si eam sibi seruet: atqui post diuisionem, siue per ipsam diuisionem, non accessit pauperibus aliquod nouum ius: neque enim Ecclesia censetur imposuisse singulis, quando eos fecit quotæ & præbendæ suæ dominos obligationem alterius rationis, quàm qua tenebatur ipsa dare superflua pauperibus, vel in alia misericordiarum opera erogate, quando in communi adhuc om-

nia bona possidebat: licet benè particulari mandato, vt id præstent, iis iniunxerit, vt ex allegatis antea Canonibus, & sententiis Patrum satis intelligitur, ne scilicet fideles, qui Ecclesiæ bona reliquerunt, vel donarunt, sua expectatione & sine fraudarentur: quod magis alioquin natum erat euenire, quando sic singulæ partes à singulis possidentur, quàm dum omnia possiderentur in communi. Quamuis igitur Clerici aliter superflua expendendo peccent, non tamen videtur dicendum, quòd ad restitutionem existant obligati: nam contrarium etiam ipsa ratio dominij (quod hæc opinio eis competere supponit) videtur comprobare.

3. Confirmatur: quia si Ecclesia censuisset eos ad eiusmodi restitutionem obligatos, verisimile est, quòd non prætermisisset istam obligationem determinatis, & claris verbis in suis Conciliis & Constitutionibus explicare: quemadmodum explicuit de Episcopis, qui vltra tres menses ab Ecclesiis suis abfuerint, & de aliis Clericis, qui diuinis Officiis iuxta Constitutiones Ecclesiasticas non interfuerint, aut ea non expleuerint, vt qui preces horarias legere neglexerint: vt videre est in Concilio Lateranensi sub Leone X. & in Concilio Tridentino *locis supra cit.*

4. Quare ad *c. Episcopus*, quod ex Concilio Agathensi desumptum est, Respondetur, vel loqui de bonis Ecclesiarum vbi non erat facta diuision; vel de bonis illis quæ non spectabant ad Episcopi portionem, sed ad alium suum Ecclesiæ, quorum ipse erat administrator; vel dici etiam potest, de bonis loqui immobilibus, aut de mobilibus pretiosis, quæ spectant ad fabricam, vel ornamentum Ecclesiæ: huiusmodi, iuxta doctrinam D. Ambrosij, in necessitate licet etiam diuendere, & distrahere, atque etiam vasa sacra confringere, vt pauperes alantur, redimantur captiui, & similibus necessitatibus subueniatur, quando alia media haberi non possunt.

5. Vnde ex his sequitur meretrices, vel ludentes cum Clericis beneficiariis, vel alio ex ipsis, accipientes de bonis Ecclesiasticis, non teneri aliquid restituere. Vide Trullench. *in Decalog. tom. 2. lib. 7. c. 17. dub. 8. n. 38.*

Sup. hoc sup, in princ. huius Ref. & superius in tr. 4. Ref. 8. recitantes in §. vlt.

RESOL. VI.

An consanguinei, vel alij recipientes ab Episcopis, seu aliis Beneficiariis redditus, quos ipsi tenentur in vsus pios insumere, peccent mortaliter, quamuis non teneantur ad restitutionem? Ex p. 7. tr. 11. & Miscell. 2. Ref. 39.

§. 1. **S**uppono supradictos non esse obnoxios restitutioni secundum probabiliorem sententiam reddituum Ecclesiasticorum, licet peccent malè illos capiendos. Hoc supposito affirmatiuè ad quæstionem respondet Sanchez *in Opusc. tom. 1. lib. 2. dub. 38. n. 14.* vbi docet, non tantum Clericos prodigè expedientes redditus superfluos peccare mortaliter; sed etiam ab ipsis recipientes; quia operantur peccato illorum.

2. Sed ego negatiuæ sententiæ adharæo, quam nouissimè docet nunquam satis laudatus Eminentissimus Dominus meus Cardinalis de Lugo *de iust. & iur. t. 1. disp. 4. sect. 3. n. 48. & seq.* dummodò tales non inducant nec petant ad donandum, sed tantum oblata acceptent & ratio est, quia in nostro casu accipientes non dicuntur propriè cooperari peccato Ecclesiasticorum malè donantium, quia peccatum ex parte eorum consummatur per ipsam oblationem. Ergo posita oblatione, acceptatio, quæ consequitur ex parte accipientium, non præbuit causam illi oblationi, sed perfecit donationem, vt stante acceptatione translatum fuerit dominium.

RESOL. VII.

An qui accipit donationem à Beneficiario Religioso, vel Episcopo; vel à Beneficiario, & Episcopo seculari in casibus illicitis, etiam ipse peccet mortaliter?
Et supponitur probabiliter sic accipientem à dictis non teneri restituere.
Idem dicendum est de eo, qui accipit à fure vel debitore non quidem res furtivas, sed alia, quorum habet dominium, &c. Ex p.8. tr.6. Ref. 134.

Sup. hoc in Ref. præter à lin. 4. & vers. Hoc supposito.

§. 1. **S**uppono probabiliter, ex dictis, sic accipientem, non teneri restituere. Quæritur, an saltem peccauerit mortaliter in recipiendo. Et ratio dubitandi est, quia videtur cooperari peccato supradictorum dantium, & expendentium fructus Ecclesiasticos contra præceptum. Sed negatiuam sententiam docet Cardinalis de Lugo 1. 1. de iust. disp. 4. sect. 3. n. 48. asserit enim, quod quando tales non petunt, nec inducunt ad donandum, sed oblata acceptant, non peccare mortaliter. Et quidem quando ex ea donatione Clericus non redditur omninò impotens, vt tantundem expendat in causas pias, facillè possunt accipientes ex hoc capite excusari à peccato; tunc enim ipsi non cooperantur peccato Clerici, quia dare tali bona, quando Clericus aliunde potest alia subrogare eorum loco, & expendere in usus pios, non est peccatù, & per consequens accipiens illa non cooperatur peccato, adhuc enim Clericus potest non peccare, sed satisfacere suo debito, quod si id non faciat, id prouenit ex sua malitia, non ex donatione, & acceptatione præcedenti. Potest autem Clericus sæpè id aliunde supplere, verbi gratiâ, ex redditibus patrimonialibus, vel si possit sua industria facillè alia bona acquirere, vel certè vendendo bona patrimonialia, vel quasi patrimonialia mobilia, vel immobilia, quæ habet, quod sufficit, vt per illam donationem non reddatur absolutè impotens ad obseruandum præceptum, quando horum aliquid absque suo graui incommodo facere potest.

Sup. hoc si milicafu sup. in tr. 3. ex doctrina Ref. 209. lege signanter à § Sed difficultas. & §§ eius annot. & signanter ibi in §. Verum. & in t. 8. tr. 7. ex Ref. 33. vide §. Sed si. & alios §§. eius not.

2. Caterùm, etiamsi per illam donationem reddatur impotens ad satisfaciendum præcepto, & idcirco peccet ita donando, non videntur facillè damnandi, qui oblata accipiunt. Quod in simili, & in casu magis stricto Lessius lib. 2. c. 20. dub. 19. n. 168. vbi de eo, qui accipit à fure, vel debitore, non quidem res furtivas in specie, & quarum dominium non habet, sed alia, quorum habet dominium, ita tamen, vt quando reddatur impotens ad soluendum, quod ex iustitia debet, responderet, quando accipiens non inducit, sed oblatum acceptat, non peccare contra iustitiam, vel charitatem, quia non est causa, cur ille peccet, sed supposito, quod velit spontè donare, acceptat vtens iure suo: neque enim iustitia, vel charitas postulat, vt negligens tuum commodum, etiamsi inde per accidens sequatur tantundem damni, quod idem prius dixerat Pater Molina 2. tomo de iustitia, disputatione 328. num. 10. & Petrus Navarra lib. 3. de rest. c. 4. n. 218.

3. Neque in eo casu accipiens dicitur propriè cooperari peccato malè donantis, quia peccatum ex parte donantis consummatur per ipsam oblationem, vt dixit Molina loco citato, quæ oblatio iam posita est: acceptatio autem, quæ consequitur ex parte accipientis, non dat causam illi oblationi, sed perficit donationem, vt cum effectu transferatur dominium.

Alias rationes adducit etiam Lugo pro hac sua firmanda sententia, quam, vt pote viri sapientissimi, non audeo improbare. Scias tamen Sanchez in Opusc. tom. 1. lib. 2. c. 2. dub. 38. n. 14. contrarium docere: vnde ego puto vttramque opinionem probabilem esse.

RESOL. VIII.

An Superiores Regularium donare possint?
Et quanta summa à Prælati donari possit?
Et quid de aliis Officialibus?
Et in quo casu ab ipsis dona, vel ab aliis Religiosis aliqua munera recipientes teneantur ad restitutionem?
Et an Religiosi subditi possint donare, & quomodo? Ex p.8. tr.6. Ref. 12.

§. 1. **A**D hunc casum sic respondet Vvadingus tract. de contr. disp. 3. dub. 10. n. 1. Prælati potest ex causa aliqua donationes moderatas facere, est communior sententia; vide Suarez supra, & Molinam disp. 276. Causæ autem sunt, non vt ostendat suam liberalitatem, cum talis voto paupertatis adstrictum, & administratorem tantum, & non dominum parum deceat; sed vel in eleemosynam, vel certè vtilitatem Monasterij, siue ad remuneranda obsequia sibi præstita, siue ad demerendos animos illorum, qui prodesse possunt, aut obesse, &c. omninò enim est vtile Monasterio Prælatos esse gratos, & recognoscere beneficia in Religiosam cõmuniter collata, quia per hoc excitantur plures, vel ad benefaciendum, vel ad defendendum Monasterium.

2. Quanta autem summa à Prælati donari possit, non potest ita rigidè definiti; sed prudenti arbitrio est opus; aliqua enim Monasteria maioribus pollent facultatibus, quàm alia, & plura habent superflua sustentationi; & à proportionem plerumque (nisi aliter ab Ordine, vel Superioribus sit statutum) facultatum plures possunt donationes facere, pias tamen, & non profanas, iuxta dicta in disp. præced. de contr. Multum etiam facit ad hanc rem absoluta & independens administratio bonorum, quia tales plus habent libertatis ad donandum, quàm alij, qui tantum limitatam valde, & strictam habent administrationem. Ita ille.

3. Nota tamen omnia supradicta regulanda esse secundum Decretum Clementis VIII. de largitione munerum. Et licet ego olim asseruerim saltem quoad superiores secundum aliquos non fuisse vsu receptum, hodie tamen, stante illius renouatione facta ab Urbano VIII. hoc non potest admitti. Vide etiam Lessium lib. 2. c. 18. dub. 11. n. 83. & Vvigers tr. 5. c. 2. dub. 9. n. 41.

4. Nec deseram hinc apponere verba Villalobos in summ. tom. 2. tr. 3. diff. 32. n. 1. vbi sic ait. [El superior del Conuento, que tiene la suprema administracion del, puede, y deve hazer limosna de lo superfluo, y tambien lo deve hazer prudente, y moderadamente de lo que no es superfluo. Y puede hazer donaciones remuneratorias, y otras pequeñas que conuengan al bien del Conuento, ò la buena administracion de la hazienda, y que comunemente son permitidas. Y no podrá mandar nada en testamento: porque no es señor de los bienes del Conuento. Mas si hiziese donaciones, que son mas dissipaciones, pecaría mortalmente: y los que las recibiesen tendrían obligacion de restituirlas; porque los Prelados solo son dispensadores, y no señores de estos bienes. En esta cuenta entraría si algo se jugasse, ò se diese a mugeres: y aun tambien lo que se da a parientes, sin causa razonable.

5. Los Oficiales podran hazer algunas moderadas, y pequeñas donaciones, ò limosnas, segun el uso razonable del Monasterio, mayorméte a los Religiosos del: porque no se les ha de atar tanto las manos, que no pueda vn restolero dar vn pedaço de pan, ò vna vez de vino, y vn cozinero vn torrezno alguna vez. Mas no que pueda dar vn quarto de carnero, ò cosa de importancia, y los que lo reciben de ellos, tendran obligacion a restituirlas. Y entre los Religiosos pueden algo mas, que assi está en uso, y los Prelados lo tienen por bien.] Hæc ille;

Sup. holi rom. 7. 1. Ref. 1. Sic superius tr. 7. ex doctrina Ref. 40. §. vlt. lia. 5.

ille, & circa præsentem quæstionem ne deseras videre Layman lib. 2. tr. 4. c. 12. n. 9. & 10.

An verò Religiosi subditi possint donare, & quomodo, vide me ipsum in *tr. de paupertate Religiosa apposta*, in p. 1. Vide etiam Dicastillum de *inst. lib. 2. tr. 5. disp. 1. dub. 1. n. 24. & seq.*

RESOL. IX.

An donatio Episcopi Religiosi ad vsus prophanos non solum sit illicita, sed etiam inualida, & accipientes teneantur ad restitutionem?

Ex quo deducitur, an quando Monachus, aut alius Religiosus assumitur ad Episcopatum, liber sit à voto paupertatis, & dominium acquirat: possitque contractus inire, sicut alij Episcopi non Regulares?

Et an Monachi habentes beneficia in perpetuum ad libitum possint disponere de suis fructibus, quemadmodum saculares disponunt de fructibus beneficiorum secularium? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 132.

§. 1. **R**esolutio huius quæstionis pèdet ex illa difficultate, an Episcopus Regularis per assumptionem ad Episcopatum liberetur à voto paupertatis, ita ut de illo philosophandum sit quoad donationes, sicut de alijs Episcopis secularibus, quos diximus *suprà* habere dominium rerum Ecclesiasticarum, ita ut illas expendendo & donando ad vsus prophanos peccent mortaliter, sed non contra iustitiam, ita ut accipientes non teneantur ad restitutionem. Hoc supposito in nostro casu donationem esse inualidam, & accipientes teneri ad restitutionem, docet nouissimè contra me doctus Iuriconsultus Hispanus Petrus Diez Nogueroles, 10. 1. alleg. 26. a. 3. n. 156. vbi sic ait. Regularis ad Episcopatum ac votorū obseruantiam, ut antea remanet obligatus, cum non sit eorum obseruantia incompatibilis cum Episcopali dignitate: & ita cum secundum Episcopalem dignitatem debeat decenter sustentari, poterit ex fructibus Episcopatus necessaria ad alimenta expendere, quòd quādo in Monasterio erat, facere non poterat, sed quòd habuerit, & lucratus fuerit intuitu Episcopatus, Ecclesiæ, in qua est Episcopus, acquirat, ut probatur in *c. statutum* 18. q. 1. c. cum olim, et 2. de priuilegiis. & ibi Innocent. n. 3. Bald. in *Auth. licentiam C. de Episc. & Cler. n. 3* vbi quòd nulla dignitas liberat Monachum à substantialibus regulæ: & est ratio, quia dignitas facit quem ascendere, sed liberari à substantialibus regulæ est descendere in deteriorem statum. Rota dec. 705. n. 3. p. 1. diuersorum, Emanuël Rodrig. 3. reg. q. 69. a. 4. ad fin. Molina de *primog. lib. 2. c. 10. n. 28*. Alter Molina de *inst. disput. 140*. Sanch. in *summ. t. 2. lib. 6. c. 6. n. 8*. vbi resoluit, quòd in hoc casu Cathedralis in Monasterij locum subrogatur ad acquisitionem. Bartholom. de Sancto Fausto in *Thef. Relig. lib. 6. q. 190. & lib. 8. q. 52. & q. 63*. Castro in *operib. moralib. tom. 1. tr. 6. disp. 2. punct. 9. n. 2. 3. & 4. pag. mihi 603*. Tamburino de *iure Abbat. t. 2. disp. 21. qu. 17*. Barbosa de *Episc. alleg. 114. n. 18. & 19. & in collectanea ad d. c. statutum* 18. q. 1. n. 13. pag. 358. Suar. de *Relig. tom. 4. lib. 3. c. 16. n. 29. pag. mihi 281*. vbi probat, quòd acquirens bona ab Episcopo Regulari tenetur ea Ecclesiæ restituere, quia Episcopus alienando peccauit contra iustitiam. Riccio dec. 340. n. 10. p. 4. Marta de *success. legat. p. 4. q. 1. a. 4. n. 13. pag. 20*. vbi ad longum. Cruz de *statu Relig. lib. 1. c. 2. dub. 4. concl. 2. fol. 5*. & ante eos idem probauit Thomas Doccius *conf. 53. in princ.* quamuis contrarium teneat Diana *ref. mor. p. 3. tr. 2. ref. 50*. Hucusque Nogueroles, cui adde alium Iuriconsultum Hispanum, non minùs eruditum, Didacū Vañez Fajardo, in *dec. elaborata pro amico, de non renouanda renouatione Episcopi Regularis, n. 36*. vbi etiam nominatim contra me insurgit & firmat, Episcopum

Regularem manere obstrictum voto paupertatis, nec esse dominum rerum acquisitarum, nec de illis posse disponere, aut validè donationes facere.

2. Hæc opinio est satis probabilis; sed contrariam, quam docui, iterum puto esse etiam probabilem, & præter Sotum, Vasquez, Marchez, Palacium, Hurtadum, & alios, quos, *vbi supra*, citavi, nouissimè illam tenet ex Societate IESV doctissimus Pater Vvading. *tr. 2. de contract. disp. 2. dub. 3. §. 2. n. 6*. cuius verba hæc sunt. Controuerti potest, an quando Monachus, aut alius Religiosus, assumitur ad Episcopatum, liber sit à voto paupertatis, & dominium acquirat, possitque liberè contractus inire, sicut alij Episcopi, non Regulares?

Negat quam plurimi, quos citat & sequitur Sanch. *lib. 5. de precept. c. 6. n. 8*. & Henriquez *lib. 10. c. 52. & 53*. & ex professo Suarez *1. 4. de Relig. lib. 3. c. 17*. & sine dubio multò plures eam tenent, quàm contrariam.

Asserit habere dominium Soto multis in locis: ex professo autem id agit *lib. 10. de iustit. c. vlt.* conaturque ostendere Diuum Thomam in eadem fuisse sententiam, Anglez *2. p. q. de voto, a. 2*. Michaël Medina *lib. 5. de continent. Sacerdotum, c. 26*. Palacios in *4. dist. 38. disp. 2*. Vasquez *1. 2. disp. 65. c. 8*. & fusiùs in *opusculo de reddit. c. 3. dub. 7*. Basilius Poncius *lib. 7. de matr. c. 13. n. 9*. & Sanchez *suprà n. 13*. fatetur esse sententiam probabilem, & practicè securam.

3. Dico *Secundò*, quamuis prior sententia propter Doctorum auctoritatem in re practica videatur esse probabilior, tamen posterior practicè est probabilis, & secuta. Probat hæc posterior pars: *Primò*, quia tot Doctores recentiores magni nominis eam sequuntur, argumentis contrariæ sententiæ benè perpensis. *Secundò*, quia vtitur argumento iuris à parte contraria, hætenus non benè soluto, c. *statutum* 18. q. 1. vbi dicitur, Episcopum ex Monacho factum, velut legitimum hæredem habere potestatem sibi vendicandi paternam hæreditatem, &c. & desumptus est Canon ex Concilio apud Althem celebrato præsentente Legato Sedis Apostolicæ, & ab Ecclesia longo vsu recepto, ibique statutum, Episcopum ex Monacho posse vt legitimum hæredem sibi vendicare hæreditatem paternam; si dominium non haberet, sibi non vendicaret, sed Monasterio, aut Ecclesiæ, cum fatentibus aduersarijs Religiosi carentes dominio non sibi vendicent, sed Monasterio; sed argumenti vis patebit ampliùs ex solutione responsionum, quæ ad istum Canonem passim afferuntur.

4. Dices *Primò*: lege, Deo nobis, C. de Episcopis, & multis alijs, illo tit. & de sacrosanct. Eccles. statutum, Sanctimonialia, vel alios Monachos, sibi posse vendicare hæreditatem parentum, & tamen Monachi professi non habeant dominium. Respondeo, in hoc videri lapsos aduersarios, quòd putauerint ab initio Monachos semper fuisse priuatos omni dominio: nam vt multis probari possit, tempore Iustiniani cœpit inhabilitas quædam induci, non tamen simul, sed paulatim: nam primò fuerunt Religiosi priuati dominio bonorum, quæ secum tulerant in Monasterium, & transferebatur eorum dominium in Monasterium, vt patet ex *l. nunc autem, C. de Episc. & Cleric.* quæ est desumpta ex *Nouella 5. c. 5*. & varijs legibus: illo autem tempore fuit ipsis relicta facultas succedendi ab intestato, & vendicandi proprio nomine hæreditatem, siue sibi, vt patet *cit. l. Deo nobis*; postea cœpit ea res adhuc magis restringi, & Monasterium succedere loco filij, vt dicemus infra suo loco. Cum ergo postquam Monachi facti sunt inhabiles ad succedendum proprio nomine, siue sibi vendicandi hæreditatem, Episcopi ex Monasterijs assumpti facti sunt, habiles ad succedendum, tanquam legitimi hæredes, & ad vendicandum sibi hæreditatem paternam, clarum indicium est restitutum illis ab Ecclesia dominium, quo ante fuerant priuati.

5. Dices *Secundò*, ille Canon commodè potest intelligi

Sup. hoc, & seqq. vsque ad §. Sed vt huius Ref. in tom. 3. tr. 2. Ref. 66 ad litteram à §. Et ideo, vsque ad finem dictæ Ref.

Sup. hoc in tom. 7. tr. 1. ex Ref. 26 ad medium §. 2. à vers. veli i legitimus, & in tom. 4. tr. 7. Ref. 26 §. verum 2 post medium, & ad litteram in Ref. & §. not. præ.

relligi hoc modo, quod ex Monacho factus Episcopus iam non acquirit Monasterio, ex quo discessit, sed suæ Ecclesiæ, cum alij Monachi acquirant Monasterio: & hoc insinuatur aperte in fine Canonis, ubi dicitur debere eum omnia Ecclesiæ restituere. Respondeo, hanc explicationem, quæ tamen valde placet, recentioribus multis non videri subsistere, cum dicat textus, eum sibi vendicandi iure habere potestatem, quia non est idem vendicare sibi, & vendicare suæ Ecclesiæ, alioquin Monachus proprie, & vsu iuris diceretur sibi acquirere, vel habere ius sibi vendicandi, quæ acquirit Monasterio. Nec refert, quod in fine Canonis dicatur debere restituere Ecclesiæ, quia hoc intelligitur de tempore mortis; & hinc habet locum illa, quam afferunt, distinctio: nam illa, quæ post mortem Episcopi talis manent, non Monasterio, sed Ecclesiæ debentur. Verum hoc nihil illos iuvat; quia non sequitur, debent in morte relinquere suam substantiam Ecclesiæ; ergo in vita non fuerunt domini: nam testamenti factio Clericis sæcularibus iure negatur, etiam si in communiore sententia sint domini reddituum beneficij. Episcopi ergo ex Monasterio assumpti à iure æquiparantur Episcopis sæcularibus, nec facile discrimen inter eos reperio.

Sup. hoc in Res. seq. lege doctrinam à §. Hoc autē.

6. Dices *tertiò*. Episcopus ille manet Religiosus; ergo non habet dominium. Respondeo, quidquid sit de antecedenti, nego consequentiam; quia, vt paragrafo precedenti diximus, inhabilitas ad acquirendum, vel transferendum dominium, est ex iure positiuo, nec fuit semper annexa statui religioso, vt benè deducit Basilius *traç. 7. de matrim. c. 1.* & Suarez *tom. 2. de Relig. lib. 8. c. 7.* potuit ergo ius relicta in tali Episcopo obligatione voti paupertatis reddere illi dominium: nec ex hoc desinit esse verus Monachus. Nec obstat *c. cum ad Monasterium, de statu Monachorum*: quia Scholastici Societatis IESU habent dominium bonorum, tamen habent veram abdicationem proprietatis, quæ in isto capite requiritur ad constituendum Monachum. Abdicatio enim proprietatis, non est abdicatio dominij; sed vsus independentis à voluntate Superioris. Hæc enim est illa proprietas, quam Canones insectantur, & Pontifex in isto capite, nempe Religiosos aliquid detinere tanquam suum contra Superioris voluntatem, vellèque de illa re disponere independentem à Superiore. Deinde quid est absurdi, si dicatur non manere verum, & perfectum Religiosum, sed tantum secundum quid, iure dispensante in voto paupertatis id exigente statu illo, in quo est, & relicta obligatione duorum aliorum votorum, quod fieri posse, suo loco ostendetur. Et hæc omnia docet Vvadingus *ubi supra*: cui adde, me citato, Pasqualigum, in *decisionib. moral. dec. 267. per totam*: & me etiam citato, Cælestinum in *compend. Theol. mor. traç. 6. c. 7. q. vltim.* Hoc etiam tenet Zambellus in *reper. moral. v. Episcopus, n. 12.*

Sup hoc magis late in Res. seq.

7. Sed vt contra Hispanos, Hispanum opponamus; idem nouissimè docuit Antonius Escobar in *Theol. mor. traç. 6. exam. 7. c. 7. n. 66.* Itaque ex supradictis Auctores primæ sententiæ ad quæsitum huius resolutionis respondebunt, donationem Episcopi Regularis ad vsus prophanos, non solum esse illicitam, sed inualem; cum non sit dominus rerum, quas possidet, ratione voti paupertatis. Sed Auctores secundæ sententiæ hoc negabunt; vnde saltem ab onere restitutionis, donatio liberabitur. Ego, vt dixi, vtramque sententiam probabilem esse puto, licet primam communiorem, & probabiliorem existimem.

8. Nota tamen, quod post hæc scripta inueni Michaëlem Tarrede, nouissimè in *sua praxi beneficia, ia, disp. 1. q. 9. n. 18.* docere, Monachos habentes beneficia in perpetuum ad libitum disponere de suis fructibus, quemadmodum sæculares disponunt de fructibus beneficiorum sæcularium.

RESOL. X.

An donationes Regularis Beneficij in vsus prophanos sint valida, licet illicita, & accipientes possint tuta conscientia retinere, quæ acceperunt indebite à Beneficij Regulari?

Difficultas verò est, an qui habet liberam administrationem fructuum, reddituum, non habeat etiam dominium; aut quomodo possit talis libera administratio consistere cum voto paupertatis? Ex p. 8. tr. 6. Res. 133.

§. 1. IN superiori Resolutione dictum est de donationibus Episcopi Regularis, sed quia etiam Regulares aliquando sunt beneficiarij, idè quæro, An si de redditibus beneficij efficiant donationes in vsus non pios, sint validæ licet illicitæ? Ratio difficultatis est, quia dicti Regulares ex collatione beneficij, non soluntur voto paupertatis, vt de Episcopis Regularibus asserunt plures: ergo. Deinde, licet sit opinio probabilior, quod beneficiarij sint domini reddituum Ecclesiasticorum, tamen excipiuntur, vt docet Cardinalis de Lugo *de iust. tom. 1. disp. 4. sect. 1. n. 2. Regularis.*

Sup. hoc Res. præ §. vlt.

2. Hoc tamen non obstante ad quæsitum propositum, docet Vvadingus *traç. de contractib. disp. 2. dub. 3. §. 2. n. 11.* dictas donationes esse validas, licet illicitas; sic enim asserit. Difficultas est, an qui habent liberam administrationem fructuum, reddituum, non habeant etiam dominium, aut quomodo possit talis libera administratio consistere cum voto paupertatis? pro quo.

Quoad lege doc. nam præ Res. sign. ter à §. C. terriò.

3. Nota 1. per votum paupertatis, aut dispositionem iuris non abdicasse à se Religiosum, dominium rerum spiritualium, aut ius ad illa. Hinc Nauar. *q. 1. de redditib. monito 9.* (quem alij communiùs sequuntur) docet Regularem habere dominium quasi beneficij, & agere non Monasterij, sed suo nomine ad illud possidendum, retinendum, recuperandum, &c. & illud non Ecclesiæ, sed sibi acquirere, & idem est dicendum de aliis aliquibus iuribus spiritualibus, etiam si habeant coniuncta emolumenta temporalia. Circa temporalia verò coniuncta non eadem est ratio quæ spiritualium.

4. Nota *secundò*, communem esse sententiam fructuum beneficij regularem non esse dominium, sed liberum administratorem: administratio autem hæc est multò liberior, & magis ampla in beneficiario propriè dicto, quàm in Prælato regulari: Prælatus enim habet magis restrictam potestatem contrahendi, aut disponendi de rebus Monasterij, quàm beneficiarius. Ex eo autem, quod regularis tam amplam habeat facultatem disponendi de fructibus beneficij, aut iis, quæ acquirit eo tempore, quo possidet beneficium, quàm sæcularis, dubitari potest in quo differat à sæculari, qui in communi Recentiorum sententia contra Nauarum supponitur habere dominium fructuum? Plerique in hoc ponunt discrimen, quod licet in eo sint pares sæcularis, & regularis beneficiarius, quod vterque illicitè expendat suos fructus, quando in vsus malos eos insumit; tamen in eo differant, quod sæcularis, qui dominium habet, nec peccet contra iustitiam malè exponendo sua, nec teneatur ad restitutionem; Regularis autem, cum dominio careat, peccet contra iustitiam, & accipientes non possint tuta conscientia retinere, quæ acceperunt indebite à Beneficij Regulari. Sic docet Suarez *tom. 4. de Relig. lib. 5. c. vlt.* Molina *de iust. disp. 276.* & alij passim.

5. Sed hæc sententia non est ita certa; quia, vt tradunt Molina *disp. cit. Lessius lib. 2. c. 41. dub. 15.* qui addit id esse praxi conforme. Sanchez *lib. 6. c. 9. n. 47.* & alij. Religiosus eiectus etiam si careat dominio secundum eos, & retineat votum paupertatis, tamen si expendat in res illicitas, validè disponit; ergo, generatim loquendo, distinctio allata inter sæcularem habentem dominium,

&c.

& Religiosum eo carentem, non est solida. Vnde puto probabile Regularem dum administrat beneficium, validè expendere in quoscunque vsus, qui hoc est praxi conforme. Non videmus enim Episcopos, aut Pontificem quoad dispositionem fructuum esse magis sollicitos de Regularibus, quam de secularibus, nec rescindere dispositiones ab aliis illicitè factas. Ita Vvadingus.

RESOL. XI.

An Reges, & Principes possint donare: & idè an Successores poterunt eiusmodi donationes reuocare? Ex part. 8. tr. 6. Ref. 18.

§. 1. **A**D hoc dubium sic respondet Cardinalis de Lugo 10. l. disp. 2. sect. 10. n. 148. Princeps supremus, qualis est Rex, donare quidem potest iuxta conditionem sui status; poterit etiam & debet remunerare merita subditorum, præsertim si in commune cedant, vt colligitur ex c. Abbat. de sententia. & re iudic. lib. 6. non tamen potest profusè donare in graue, & notabile præiudicium status, & Regni, atque idè successores poterunt eiusmodi donationes reuocare, vt colligitur ex c. intellectu, de iureiurando. & cum aliis probat Molina tom 1. tract. 2. disp. 25. quia bona Coronæ sunt suo modo vinculata, & Regi concessa ad defensionem, & administrationem Reipublicæ, & ad onera sui muneris sustinenda, non verò vt in Reipublicæ detrimentum profundantur. Magis autem debent eiusmodi donationes limitari, quando Rex debitis grauatus non potest ius plenè satisfacere: non tamen ita durè cum eo agi tunc debet, vt nihil omninò donare possit. Nam sicut alia, quæ ad decentem status sustentationem necessaria sunt, expendere potest, non obstante ære alieno, quo grauatur: ita donare aliqua poterit, licet cum moderatione debita; hoc etiam spectat ad congruam Regis sustentationem: cum non possit regia dignitas sine liberalitatis exercitio decenter sustineri. Ita Lugo.

2. Dico igitur cum Alfaro de officio fiscali. glossa 34. §. 1. n. 6. & §. 4. n. 1. Reges non posse facere donationes, quæ offendunt publicam vtilitatem, vt patet ex l. rescripta. de precib. l. m. offer. & ex l. 2. §. merito, & §. si quis à principe, ff. ne quid in loco publico, & ex l. nec auus, C. de emancip. Hinc regulariter quæcunque donationes magnæ, & quæ fuerint in præiudicium regni coronæ, reuocandæ, ex text. in c. intellectu, de iureiur. vbi communiter Doctores, Albericus in proæmio Digestorum, §. discipuli, n. 17. Bartolus in l. 3. §. plane ff. quod vi, aut clam, vbi Angelus in §. sed si permiserit, n. 2. Iason. lib. 1. conf. 36. n. 1. Alexander lib. 3. conf. 1. n. 28. Baldus in l. nuptia, ff. de Senatoribus ex l. qui fundos, C. de omni agro deserto, lib. 1. idem Baldus in l. vit. n. 5. ff. de constit. Princip. Antonius Corserus in tr. de potest. reg. q. 4. Couarruias in c. quamuis pactum, 2. p. §. 2. n. 4. versic. quod autem Rex, Palacius Rubeus in c. per vestras, de donat. inter. post. notabile secundum, §. sed est pulchra dubitatio, n. 41. pluribus latè Mieres de maiorat. 4. p. q. 1. limitat. 6. num. 28. cum seqq. Gozadinus conf. 8. n. 38. cum sequentibus, & plures quos cumulat Antonius Petra de potest. Princip. c. 32. §. 2. ex n. 39. Matienzo in l. 11. gloss. 9. num. 3. tit. 7. lib. 5. Recopil. Pinellas in l. 1. C. de bon. matern. 3. p. n. 62. seqq. D. Paz de tenuta, c. 57. n. 22. & seqq. Valascus consult. 119. n. 12. & Cenedus 2. p. dec. 75. n. 12.

3. Et quamuis donationes exiguæ sint quælibet de per se, tamen si ex omnibus Regali patrimonio præiudicium fieret, adhuc reuocandæ quasi nullæ, vt tradit idem Mieres vbi proxime, ibi: Et si aliud diceremus, daretur occasio, quòd si vnus Rex faciat multas donationes, quarum quælibet de per se Regnum multum non lederet, sed simul iunctæ, quòd tales donationes essent validæ, quòd est contra ea quæ scripta sunt, & contra l. 1. &

Tom. VI.

3. C. de inofficiosis donationibus, quæ ad hoc sunt notabiles; quòd si omnes donationes coaceruatæ sint excessiuæ, Rex non possit eas facere, tenuerunt Lucas de Peña in l. quicumque, C. de omni agro deserto, lib. 1. Imola in c. 2. de donation. Matthæus de Afflictis in constit. Neapol. in proæmio, in parte vigesimo quarto quæro, n. 6. fol. 3. Rolandus conf. 1. n. 123. & 124. lib. 2. & contrarium neque tyronibus in hac scientia persuaderi potest, pro quibus facit, quòd scribunt Cifuentes, & Tellus in l. 28. fawis; n. 4. vbi volunt, quòd si ex pluribus minutis donationibus factis filiis fiat assensus, imputatur quintum, & confirmat idè Matienzo gloss. S. n. 2. fol. 162. hodie l. 12. tit. 6. lib. 5. recopil. quòd tradunt Rodericus Suarez in l. quoniam in prioribus, C. de inoffic. testam. in fin. p. 235. Gregorius in l. 6. tit. 4. p. 5. glossa verb. in videri post princ. & confirmo per textum in l. sancimus, §. si quis autem per illum textum à contrario sensu, C. de donat. & doctrinam Bartoli in l. Modestino ff. eod. tit. Alexander in l. si plures, ff. de pactis, & concord. quos citat Antonius Gabriel lib. commun. opin. tit. de donat. concl. 1. n. 12. v. 192. Et eandem sententiam amplectuntur Castrensis, Iason, Lucas de Peña, Negusatius, Albertus, Brunus, Parisius, Matiecus, Menochius, Laudensis, Hieronymus Gabriel, Tiraquellus, Trentacinius, & decisio Dolana, & Fontanella, quos in terminis refert Additio. ad Molin. li. 1. c. 3. n. 17.

4. Et vtinam hodie in his calamitosis temporibus regni donationes reducerentur ad debitum modum propter indigentiam Regis nostri, & angustiam regij ararij; & idè Galba reuocauit Neronis donationes, & ad decimam partem reformauit, vt refert Corn. Tacitus lib. 1. histor. eis verbis; Proxima pecuniæ cura, & cuncta scrutantibus iustissimum visum est inde repeti, vnde inopiæ causa erat: bis, & vicies mille sestertium donationibus Nero effuderat, appellari singulos iussit, decima parte liberalitatis apud quemcumque eorum relicta. Et Imperatores alij etiam fuerunt, vt apud Græcos de Basilio Macedonico refert Garibys lib. 9. compendij hist. c. 21. apud Anglos Reges Eduardus, & Henricus, vt refert Pineda in Monarchia Ecclesiastica lib. 28. c. 26. §. 3. & 4. & de Regibus Aragonum Ramiro, & Ildephonso III. Zurita lib. 1. Annal. c. 53. & lib. 4. cap. 93. & lib. 7. c. 5. & de nostris Regibus Castelle, de Ioanne II. Aluarius Garzia in eius historia anno 41. c. 26. de Rege Henrico II. Mariana lib. 17. de reb. Hispan. c. 18. de Regibus Catholicis, & Regina Ioanna eorum filia Zurita in expeditionibus Italia, lib. 5. c. 84. & 2. tom. lib. 7. c. 8. de Carolo V. Sandoualio in eius Chronico lib. 1. §. 21 & facit l. 11. tit. 7. lib. 5. recopil. & Philippus II. & III. idem fecerunt, vt constat ex clausulis testamentorum, refert verba Melchior Phæbo p. 2. dec. 1. v. 84. n. 34. & amicissimus, nec vnquam satis laudatus Dominus meus Solorzanus, de Indiarum iure to. 2. lib. 3. c. 12. n. 51.

Sed hæc omnia magis confirmata inuenies apud hen quondam nostrum doctum Larrea in allegat. fisc. p. 1. alleg. 7. & alleg. 12. ad illum, & non pigebit.

RESOL. XII.

Obseruantur aliqua suis practicabilia circa donationes Principum factas ob benemerita. Ex p. 8. tr. 6. Ref. 128.

§. 1. **D**ico Primò, quòd si Princeps pro sua benignitate aliquid filiis de functi benemeriti largiatur, creditores patris nullum ius super huiusmodi rebus donatis habere poterunt. Ita Gregorius Lopez in l. 5. tit. 27. p. 2. verb. Muger, Connan. lib. 4. iur. civil. c. 15. Constant. in comment. ad lib. 12. C. tit. de fil. off. n. 44. quòd colligunt ex C. constit. Iustin. in tit. de exhibend. reu. in Nouel. 1. si filij vel uxores. Ratio huius est, quia filij non obtinent has largitiones, tanquam hæredes patris quoniam nulla in hæreditate paterna remanet actio ad petendū à

D d

Principes

Sup. hoc pri-
mo in Ref.
seq. à §. 1. vñ-
que ad §. Vñ-
de.

Principe hęc remunerationem, cum non teneatur Princeps ex obligatione iustitię illam facere, sed ex obligatione antidotali, quę actionem non parit, vt bene inquit Bartolus in l. ex hoc iure. ff. de iust. & iur. Arias Pinellus in l. 1. C. de bon. patern. 3. p. nu. 59. Barbosa in l. quia tale. n. 9. ff. solut. matr. & alij communiter. Ex quo sequitur, Principem nemini iniuriam facere, si quando alicui benemeriti largiatur aliquid, ac iubeat ne creditores ipsius aliquid ius in re donata acquirant. Ratio est; nam cum debitor, vt dixi, nullam habeat actionem ad petendam remunerationem, per consequens creditores, etiam hypothecam habentes, illam obligatam minimę habent; ac proinde Princeps nullam eis facit iniuriam, si largitionem faciat, ea adiecta conditione. Ita Constat. loc. cit. n. 45. dicens hoc pluries se vidisse in Supremo Italię Consilio, concessum viris benę de Republica meritis, qui eri alieno obnoxij, aliter se alere non poterant.

2. Dico *Secundò*, bona Principibus ob merita donata, castrensiam naturam sortiri; ex Constit. Iustinian. in l. cum multa, C. de bonis qualibet. Hinc fit, filium familias de huiusmodi bonis ob sua benemerita sibi à Principe donatis, posse testari, quasi de peculio castrensi, vt docent Afflict. dec. 183. & alij communiter, & est text. ad hoc, in §. 1. Inst. quib. non est permittum fac. testam. & in l. 1. §. hoc quoque, ff. ad Trebell. Vbi tamen nota, quod quamuis feuda militiis æquiparentur, & quasi castrensi appellentur, vt dicunt Doctores, tamen de eis filius familias testari non potest, nisi illa propter merita fuerit à Principe consecutus, vt bene docuit Vincentius de Franc. dec. 4 quem sequitur Constant. loc. cit. n. 50. Vnde sequuntur ex precedenti, quod in his largitionibus filiofamilias ob ipsius benemerita factis vsusfructus patri non acquiritur, sicut neque in aliis bonis peculij castrensis, vt apertę disposuit Imperator in d. l. cum multa, & omnes concedunt, imò aliqui volunt, idem esse de bonis donatis filio à Principe, non ob eius merita, sed parentis gratiã.

3. Hinc etiam inferitur, supradicta bona, quę ex Principis liberalitate ad filium deuenerunt, non esse cum aliis fratribus conferenda, nec in legitimam computanda, l. 1. §. nec castrense, ff. de collat. Imò neque in donatis filio à Principe post mortem patris, ob merita ipsius patris, habet locum collatio & imputatio, l. ea demum, l. si donatione, l. nec emancipati, C. de collat. Nec obstat, quod huiusmodi donationes videantur quodammodo ex paterna substantia processisse, cum ob eius merita facta fuerint; nam cum in hæreditate paterna nulla remanserit actio ad remunerationem petendam, vt supra diximus, consequenter filius non obtinet illud sibi à Principe donatum, tanquam hæres patris; & ita non tenetur illud conferre, vel computare in legitimam. Sic Aluar. Valasc. in sua praxi part. & collat. c. 11. n. 29. vbi ait, officia concessa à Camera Olyssipponensi filiabus defunctorum, & Republica benemeritorum, vt nubere possint, non esse cum ceteris fratribus conferenda, idque lege Lusitana cautum esse.

4. Dico *Tertiò*, si Princeps donet aliquid Petro & Paulo, quandiu vixerint, superstes obtinebit partem defuncti, vt docent Aretinus in dict. l. si mihi & Titio, Alexander conf. 30 n. 9. lib. 1. Corneus conf. 285. col. 4. lib. 3. Idem erit, si concessio fiat duobus, & cuilibet ipsorum in solidum. Sic Alexander d. conf. 30. Curtius senior conf. 49. n. 54. & Constant. loc. cit. n. 75. vbi tamen addit, secus dicendam esse, si dictio illa, in solidum, non adderetur, cum verba, cuilibet ipsorum, disiungant potius, quam coniungant, vt notat Bartolus in l. huiusmodi, §. de quibus, ff. de legat. 1. & ita refert iudicatum fuisse ex reg. Reuerer. in suis decisionibus.

Vide multa alia circa presentem materiam de donationibus à Principe concessis, penes Regentem Constantinum, ad citatum lib. 12. Codicis.

RESOL. XIII.

An donatio facta filiofamilias à Principe intuitu meritum patris sit conferenda, & computanda inter hereditatem, & creditores patris in ipsa bona ius acquirant? Et an huiusmodi bonis donatis filiofamilias à Principe contemplatione patris habeat pater vsusfructum? Et quid est sentiendum, si pater à Rege pecunia, vel precibus officium obtineat, & postea donet filio, an sit computandum quoad estimationem cum aliis fratribus, quia quando officium obtinetur precibus, prædicta preces subrogantur loco pecunię? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 127.

§. 1. **D**E hoc casu consultus fui ex Hispania, & est factis practicabilis. Multi, quos refert & sequitur Fulvius Constantinus in comm. ad lib. 12. C. tit. de fil. off. n. 56. tenent prædicta bona donata à Principe filio, intuitu & contemplatione patris, profectio peculio adscribenda esse, sicut omnia alia, quę obueniunt filio ab aliquo extraneo, intuitu patris & consequenter esse conferenda, & imputanda, & creditores patris super iis rebus habere ius, vt sibi satisfiant debita à patre contracta.

2. Sed ego puto huiusmodi bona non peculio profectio, sed potius quasi castrensi esse adscribenda, & per consequens non esse conferenda, aut imputanda, neque filium posse in eis molestari à creditoribus patris. Quod tripliciter probari potest.

3. *Primò*, nam sicut bona donata filiofamilias contemplatione ipsius filij, quę essent aduentitia, si donatio fiat à persona priuata, nihilominus donata à Principe habent hoc priuilegium, vt non aduentitia, sed quasi castrensi dicantur; ita & bona, quę alias essent profectio, donata à priuato: si donentur à Principe, eodem priuilegio gaudere debent, vt scilicet non profectio, sed quasi castrensi sint, & consequenter conferenda non sint, neque in eis possit filius molestari à creditoribus patris.

4. *Secundò*, quia textus in l. cum multa, C. de bonis qua liberis, indistinctę dicit, donata à Principe filiofamilias esse ad modum castrensiam.

5. *Tertiò*, nam bona concessa à Principe duobus filiis Titij, quos ipse pater nominauerit, non computantur inter profectio quamuis intuitu, & contemplatione ipsius parentis largita fuerint, vt docet apertę idemmet Constantinus loc. cit. n. 148. cum Io Franc. de Ponte conf. 109. vol. 2. dum ait in eis, patrem, nec alienando, nec delinquendo, neque in alios disponendo, posse dictis filiis nocere: ea ratione, quia nihil aliud sibi quæsuit Titius, nisi ius nominandi, quod est nudum ministerium; nec aliquid ius in eius persona fuit fundatum, quod suis creditoribus prodesset: ergo multò magis idem dicendum est in casu nostro, in quo pater, neque nudum ministerium seu nominatim habet. Et ita hanc sententiam ex Theologis docet Molina de iust. 10. 1. tr. 2. disp. 8. vers. Quintus est, & ex Iurisconsultis Aretinus in l. sed si plures, §. in arrogato, ff. de vulg. & pupill. col. 2. Eman. à Cast. in repet. l. cum oportet de bon. qua lib. 4. part. in 3. exempt. n. 188. Burg. de Paz q. 11. n. 28. Gomez in l. 48. Tauri, n. 4. Caldas in l. si curatorem, v. Lasis, n. 106. Martienzo in l. 9. gloss. 1. lib. 5. recopil. & alij.

6. Vnde ex his inferitur, in huiusmodi bonis donatis filiofamilias à Principe, contemplatione patris, non habere patrem vsusfructum. Pater verò non tenetur illi præbere alimenta, si de prædictis bonis potest commodè viuere, vt docet Surdus de aliment. lib. 9. q. 28. n. 15.

7. Sed quid dicendum, si pater officium à Rege pecunia vel precibus obtineat, & postea donet filio, an sit computandum quoad estimationem cum aliis fratribus? Et quoad primum affirmatiuè respondet Gama, dec. 29. n. 4.

Sup hoc in Ref. seq. §. Vnde. Sup. hoc lege doctrinã præterit. Ref. à principi. Pio.

Sup. hoc Ref. præterit pro part. principi. pro part. §. Hinc.

Sup. hoc ref. præterit §. 2. curli in fine.

4. Valascus *de partit. c. 13. n. 42.* & idem Gama *n. 3.* & alij asserunt etiam quando officium obtinetur precibus, quia prædictæ preces subrogantur loco pecuniæ: par autem est conditio rei subrogatæ, ac rei pro qua subrogatur: quapropter dicendum consequenter est, quod sicut officium pecuniâ patris filio emptum, quoad æstimationem confertur, ita & officium assiduis precibus patris obtentum, similiter confertur. Fundamentum adhuc sibi assumit hæc opinio ex illo cõmuni ac vulgari dicto, satis carè emitur quod petitur, aut satis carè emptum censetur, quod satis, hoc est, multis precibus, petitur. Deinde, quia fauor ille, & gratia humana, qua per preces & supplicationes officium illud adeptum, fuit, sunt res pretio æstimabiles, & sic non sine pretio est emptum, quod per preces est adeptum.

8. Sed contrariam sententiam tenet Fagundez *de contract. lib. 4. c. 8. n. 6.* quia hi tali casu nulla bona interueniunt, quæ diuidenda sint inter alios fratres, & ad collationem adducenda, & solum ob hanc præcisam considerationem pretium officij ad collationem adducitur, vt dictum manet, alioquin multum defraudarentur alij fratres, & cohæredes in suis legitimis, & vnus haberet pretium officij, & portionem sibi ex sua legitima contingentem, alij suam tantum suæ legitimæ portionem, & penè nihil, imò de facto nihil haberet, si nihil esset quod ad collationem venire possit præter pretium tantum pecuniæ, quia officium fuit emptum à patre. Præterea subrogatum induit naturam, & supplet naturam rei, pro qua subrogatur, quantum ad impletionem loci, & quantum ad supplendum effectum eius rei, pro qua subrogatur, non quantum ad satisfactionem partium; preces enim, quæ loco pretij & pecuniæ subrogatæ fuerunt, in se consideratæ, non sunt capaces vt inter alios fratres diuidantur, & vt illis damnum in legitimis reficiant. Adde, vrbatum esse dictum ad significandum natium pudorem, & verecundiam, qua aliquid petitur, satis emptum est quod precibus adeptum est. Ergo, &c.

RESOL. XIV.

An Gubernatores, Decuriones, & Rectores Vniuersitatis, & Ciuitatum, possint donare?

Et quando Decuriones Ciuitatum faciunt aliquam donationem remuneratorem standum est illorum assertioni circa benemerita?

Et an facultas faciendi donationes remuneratorias transeat ad Successores? Ex p. 8. tr. 6. Res. 16.

§. 1. **N**egatiuè respondet Harprechtus *in Inst. to. 2. tit. de donat. §. alia autem, n. 12.* quia res sibi commissas administrare, non perdere debent. *l. don omni 16. C. de administr. tut. vel curat. l. 2. §. ius Reipubl. 8. ff. de administr. rer. ad ciuit. pertinent.* Perdere autem videntur, si donant, *l. filiusfamilias 7. in princ. ff. hoc. tit.*

2. Sed temperanda est hæc opinio. Dico igitur regulariter loquendo, ciuitates, & oppida non posse facere gratiam seu liberaliter donare; at si aliquis seruiuit multum Reipublicæ in aliquo negotio, nec habuit conueniens salarium, & Respublica benè lucrata est propter singularem illius industriam, & laborem, benè potest vltra paruum salarium, aliquid remunerare, vltra seruitij meritum, de bonis communibus, licet etiam, vbi est consuetudo de bonis communibus, expendere aliquid in eleemosynas Monasteriorum, hospitalium, vel alterius rei in Christianæ pietatis splendorem, vt in alendis Clericis, Cantoribus, & aliis Ecclesiæ Ministris, & similibus; circa quæ maximè est attendenda consuetudo: aliter enim, communiter loquendo, bona communitatis in vtilitatem omnium vicinorum eroganda sunt, vt in solutione salarij Ministrorum, in ædificatione carceris, vel domus Senatus, in salario Magistri, Medici, Aduocati, in

procuranda annona frumenti, & similibus. Et ita docent Doctores, quos citat Sanchez *in Opusculo. 1. lib. 1. c. 6. dub. 2. n. 4. & dub. 8. per totum:* cui adde Cardinalem de Lugo *de iustitia, to. 2. disp. 3. sect. 10. n. 44.* & Trullenchi *in Decal. tom. 2. lib. 7. c. 1. dub. 8. n. 6.*

3. Sed quæritur, an quando Decuriones ciuitatis faciunt aliquam donationem remuneratorem, standum si illorum assertioni circa benemerita; & an facultas faciendi donationes remuneratorias transeat ad successores: Ad hæc dubia respondet Nicolaus Lofras *tract. de iure vniuers. part. 3. ar. 11.* vbi sic ait. Quod autem supra dictum est, Consilium ordinarium Vniuersitatis, seu ordinem Decurionum, non posse facere donationem, non habet locum, neque procedit in donatione remuneratoria, potest enim ipsa Vniuersitas, siue ipsius Consilium ordinarium, & ordo Decurionum facere donationem, existente iusta, & legitima remunerationis causa, inspecta magnitudine, & dignitate ipsius Vniuersitatis donantis, & qualitate eius cui donatur; videmus enim similiter, quod licet tutor, vel curator pupilli, & minoris non possit donare. *l. pactum curatoris, C. de pactis.* potest tamen ex causa remunerationis donare. *l. cum plures. §. penult. l. tutor secundum dignitatem ff. de administrat. tutor.* ergo nihil mirum, si Vniuersitas, quæ pupillo æquiparatur, seu Decuriones ipsius Vniuersitatis administratores, possint etiam facere donationem alicui, causa remunerationis, maximè cum huiusmodi donatio remuneratoria multis decoretur priuilegiis. Nam ex causa remunerationis multa à iure conceduntur, & permittuntur, quæ aliàs non permetterentur. *l. Aquilius regulus ff. de donationibus.* Bartolus *in dista lege ambitiosa. num. 2.* Iason *in l. ex hoc iure ff. de iniuria, & iure.* Rolandus *consilio 5. num. 9. pluribus sequentibus, volum. 1.* sed an ad hoc, vt valeat huiusmodi donatio, facta ab Vniuersitate, seu ordine Decurionum propter benemerita, sufficiat assertio ipsius Vniuersitatis, seu Decurionum, circa benemerita, an verò debeat de ipsis meritis constare? Certè dicendum est standum huiusmodi assertioni Decurionum circa benemerita, donec contrarium probetur. De qua materia vide Bartolum *in c. l. ambitiosa, & ibi in addit. Rolandum à Valle cons. 5. n. 22. cum pluribus sequentibus. vol. 1.*

4. Sed vtrum ista facultas, & potestas remunerandi benemeritos transeat ad successores, vtputa aliquis fecit vnum magnum seruitium isti Communitati, tempore istorum Decurionum, ipsi non remunerauerunt, vtrum Decuriones sequentes, & succedentes possint remunerare? videtur quod sic, quia isti Decuriones hoc faciunt, non tanquam priuatæ personæ, & nomine proprio, sed tanquam Decuriones, & publici administratores, nomineque totius Vniuersitatis, & populi, qui populus, & Decuriones ipsum populum representantes, licet mutantur, idem tamen censetur esse populus. *l. proponebatur, ff. de iudic. l. 7. §. vlt. ff. quod cuiusque vniuers. nom. in Decurionibus (scribit ibi. I. C.)* nihil refert vtrum omnes idem maneant, an pars maneant, vel omnes immutati sint: ergo videtur dicendum hanc facultatem remunerandi transmitti posse ad sequentes Decuriones. Contrarium tamen tenet Bartolus *in d. l. ambitiosa, n. 4. & 5.* scilicet, hanc potestatem remunerandi non transire ad alios Decuriones in officio succedentes, nam remuneratio est personalis, ex parte remunerantis, aded vt non possit quis grauare hæredem suum, vt aliquem remuneret, vt sit remuneratio in persona hæredis. *l. Diuus. ff. si quid in fraudem patroni:* & sicut quis non potest grauare hæredem suum de remunerando, ita Decuriones non possunt grauare suos successores; si enim ipsi non donauerint, sed fecerint decretum continens futuram donationem, certè talis donatio est ipso iure nulla. *d. l. ambitiosa.* vbi Bartolus, & alij Doctores, *ff. de decret. ab ord. faciend.* Sed ad alia transeamus.

RESOL. XV.

An donatio remuneratoria Principum transeat in vim contractus, ita ut reuocari non possit, maximè si Reges donent sub nomine dignitatis? Ex part. 8. tract. 6. Ref. 122.

§. 1. **R**espondeo donationem factam à Principe ex causa remunerationis, tanquam contractum onerosum, liberè reuocari non posse; in indiuiduo tradit Felinus in *c. nouit. n. 7. de iudic. Romanus cõs. 436. vers. septima principalis conclusio*, Alexander *conf. 101. n. 1. lib. 1. & conf. 5. n. 19. & 20. & conf. 78. lib. 4* Ruinus *cõs. 207. n. 7. lib. 1. & cõs. 162. n. 10. lib. 4*. Decius *cõs. 566. Iason conf. 4. vers. Quarto principaliter, vol. 1. Lupus in rubr. de donat. Capic. dec. 21. n. 15. & dec. 24. n. 3. & dec. 77. n. 3. Nata conf. 268. n. 5. & 7. lib. 2. Tiraquellus in *l. si unquam, v. Donatione largitus, n. 15 C. de reuoc. donat.**

2. Hinc regulare est, quòd talis gratia, seu concessio propter benemerita non potest tolli, nisi expressa iusta causa, & quæ publicam respiciat vtilitatem, per textum in *l. Titius puerum ff. de obseq. à liber. l. Lucius, C. de enit. l. item si verberatum, §. praterèa, vbi Bartolus & Angelus ff. de rei vindic. Baldus in l. qui se patris, Cod. vnde liberi. Hippolytus conf. 57. n. 27. Andreas in c. 1. §. praterèa Ducatus, de prohib. feud. alienat. & in constit. ea que, in titul. quod nullus Pralat. & plenius & magistralius in cap. similiter, circa princ. c. 6. de Capit. qui cur. vend. vbi, si non potest reuocare feudum, Baldus *sing. in cap. 1. de natur. feud. Felinus in d. c. nouit. n. 7. de iudic. Iason in l. 1. n. 2. ff. de pactis, Alexander conf. 216. vol. 2. & conf. 135. n. 21. vol. 4. Grammaticus voto 28. Nata conf. 258. n. 5. cù pluribus sequent. vol. 2. per pulchrè Lucas de Penn. in *l. fin. C. de condit. in publ. horr. lib. 10. per totum*, & in terminis Bernardus *conf. feud. 6. per totum*, & præsertim, in *versic. sed pro varietate materia satis notabiliter distinguendo.***

3. Et ea quidem de causa Principi non creditur, siue ipsam expresserit in specie, siue dixerit generaliter ex causis animum nostrum dignè mouentibus, siue vtramque affirmauerit, siue specialem, & generalem, & quia in his, quæ non potest facere sine causa expressa, & iusta, vt est, quando vult tollere ius tertij, nullatenus est ei credendum, sed requiritur, quòd causa illa, siue allegata & adducta fuerit, siue in animo eius recondita, quæ tamen possit arbitrio boni viri, & faciliter cogitari, & expendi, sit vera, & iusta, & amplius si de veritate, & iustitia non appareret, quòd probetur per impetrantem. Et hæc omnia docet Cabreros *de metu, lib. 2. c. 3. n. 57. & sequentib.* cui ego addo Fragosum *de Republica, p. 1. lib. 3. disp. 5. n. 47.* vbi firmat, posse Reges facere donationes, moderatè tamen, ita vt non possint reuocari à successoribus, si donent sub nomine dignitatis. Ita Capicius *suprà scriptus, dec. 121. n. 6.* Quia id, quod fit sub nomine dignitatis obligat successores, teste Decio in *c. 1. de præbend.* per textum in *c. quoniam Abbas, de offi. deleg. & ibi notata.* Quando verò concessio fiat sub nomine dignitatis, variant Doctores. Abbas in *d. c. quoniam Abbas*, opinatur non fieri quando concessio incipit, Rex Philippus, ex eo, quia quamuis Rex sit nomen appellatiuum, Philippus est nomen proprium. Capicius tamen *dec. 21. n. 6.* credit hoc modo factam concessionem esse sub dignitate, proindeque perpetuè durare, nec posse reuocari à successoribus; tunc enim concessum est à Rege in dignitate constituto, & in subscriptione apponit duntaxat, Rex, quod cit nomen dignitatis; sequitur Cabed. 2. *part. decif. 19. n. 6.* aliter enim nulla constitutio edita à Summo Pontifice diceretur tribui sub nomine dignitatis, quod non est dicendum cum incipiat, Clemens Papa.

RESOL. XVI.

An donationes remuneratoria Principum, si sint immoderata debeant rescindi, etiamsi iuramento priuilegium, & donatio firmaretur? Ex part. 8. tract. 6. Ref. 123.

§. 1. **V**olui de hac materia latius tractare, & in particulari, vt Reges abstineant ab immoderatis donationibus, quæ vergunt postea in damnum ararij, & boni publici. Affero itaque, quòd quamuis Princeps teneatur suis subditis, aut eis, qui aliqua seruitia exhibuerint, illa rependere, maximè cum facere promisit, *c. 1. de donationib. Tiraquellus de nobilit. c. 37. anum. 40. D. Molina de primog. lib. 1. c. 3. n. 20. & ibi eius additio, Berioius conf. 65. n. 11. vol. 1. Crauetta conf. 884. n. 6. Becio vol. 2. conf. 129. n. 108. Burg. de Paz conf. 25. n. 9. Menoch. conf. 307. n. 11. Carolus Bordell. conf. 22. n. 35. Augustinus Barbosa in collect. d. c. 1. de donationib.* quia vt metu pœnarum, etiam exhortatione præmiorum boni efficiuntur, *l. 1. ff. de iust. & iur.* tamen id quod respicit Reges, facere beneficia, debet accipi iuxta seruitij meritum, aliàs enim nota censetur donatio remuneratoria, *c. caterum. versic. data rei quantitas, de donat. l. si sponsus, §. circa venditionem, & l. sed si vir §. duo, ff. de don. inter.* notant communiter Doctores in *l. si donatione, C. de col. lat. Bartolus, & alij scribentes in l. frater à fratre, ff. de condit. indeb. & in l. Atilius Regulus, vbi latè Ioannes de Imola ff. de donat. Hieronymus Gratus conf. 147. n. 23. Romanus conf. 26. n. 3. Tiraquellus in *l. si unquam, verb. susceperit libero, n. 47. C. de reuocandis donat. Surdus de alimentis, priuileg. 72. v. 5. & 6. cum Ruino, Socino, Mantica, & aliis Rotæ decisionibus, Gratianus tom. 2. disceptation. c. 383. n. 6.**

2. Aliàs enim, si excedit merita, & seruitium donatio, vt immensa non valeret, iuxta quod notatur etiam Principi non licere magnas donationes facere, *cap. inrelleto, de iureiurando*, vbi communiter Doctores, Albericus in *præmio, §. discipuli. n. 17. Bartolus in l. 3. §. planè ff. quod vi, aut clam, Iason. lib. 1. conf. 36. num. 1. Alexander lib. 5. conf. 1. num. 28. Corsetus de potestate Regia, quest. 4. Couarruuias in *cap. quamuis pactum, §. 2. num. 4. versic. quod autem Rex, Palacios Rubios in cap. per vestras, de donat. inter. §. sed est pulchra dubitatio, n. 41. pluribus Mierez de maiorat. 4. part. 7. 1. limitatio. ne 6. n. 28.**

3. Vnde stante publica vtilitate, priuilegia, quæ Regale patrimonium maximè lædunt, sint rescindenda, etiamsi iuramento priuilegium, vel donatio firmaretur, vt præter supra adductos, & *c. intell. ecto, de iureiurando*, Hostiensis, Ioannem Andream, Butrium, & Panormitanum *ibi*, & reliquos iam relatos, probarunt Oldradus *conf. 94. Rolandus lib. 2. conf. 2. n. 95. Antonius Petra de potestate Principis, c. 17. n. 20. cum sequentibus. Molina lib. 1. de primogeniis, c. 3. n. 17. & 18. Albericus, & quæ ex Restauro Castaldo, Menochio, Azeuedo, Mierez, Ludouico Gomez, Menchaca, & aliis congestis addit. Moline n. 17. & 18. Ioannes Garcia de nobilitate gloss. 1. §. 1. n. 10. cum sequentibus. Intrigliolus de feudis centuria 1. q. 53. n. 163. cum sequentib. Loazes in allegatione pro Oppido de Mula, dub. 1. Azeuedo in l. 3. tit. 10. lib. 5. Recop. & probatur in l. 1. tit. 17. l. 4. tit. 15. part. 2. Gregor. Lopez in l. 8. tit. 1. eadem partita, Nicolaus Rubinet lib. 4. dec. 4. n. 16. vsque ad 22. idque procedit etiam in donationibus factis in seruitiorum remunerationem Belluga in *speculo Principis, rubr. 9. n. 5. 6. & 8. Molina d. c. 3. n. 18. Azeuedo in l. 1. tit. 10. lib. 5. Recopil. n. 11. Palacios Rubios in rubric. de donat. inter, §. 69. n. 14. cum sequent. Pinellus in l. 1. Cod. de bonis maternis, 3. part. n. 6. 2. vers. Infertur decimo quinto, Matienzo in l. 1. tit. 7. lib. 5. gloss. 9. num. 1. & alij.**

Sup. hoc in
§§ not pre-
terit. & infra
in Ref. 62.
&c.

Sup. in Ref.
quæ hic est
infra 45. §.
Notandum.

donationes inter se ipsas de iure prohibita. Idem de donatione remuneratoria inter virum & uxorem, iuxta Menochium *lib. 2. de arbit. ca. 132. n. 4.* Itaque in foro externo opus est, ut probentur merita, alioquin in eo foro non censetur donatio remuneratoria, nec valebit ut talis, quando donator in donatione de meritis non meminit, ut *suprà* diximus. In foro autem poli non est necesse, ut ea merita probentur; sed sufficit, si de illis donatario constet, ut eam donationem tanquam remuneratorem in foro conscientiae retineat, quia probatio tantum desideratur, ut iudici in foro externo veritas constet. Ita Nauarr. *c. 17. n. 145.* & præter allegatos Molina *10. 1. de iust. disp. 244. §. quando constat,* Guttierrez *de iuram. p. 2. c. 5. n. 18.* Sancius cit. *disp. 6. lib. 6. num. 3.* Bart. *in l. si foris ff. de castr. pecul. & alij.* Et hæc omnia docet Fagundez *de contract. lib. 4. c. 3. n. 2. & 3.*

3. Nota tamen hic, quod secundum aliquos, Principis liberalitas non exigit, ut donatarius probet meritum causas. Decianus *respons. 25 n. 79. vol. 1. Natta conf. 674. n. 9. lib. 4.* Joseph. Ludovic. *conf. 16. num. 360. & seq.* Principi enim de meritis affirmanti plena fides adhibenda est, etsi aliter donatarius merita docere, & ostendere nequeat. Grammaticus *conf. 100. n. 55.* Decianus *d. resp. 2. 1. n. 37. cum seq. lib. 1.* Rauchbar *q. 11. n. 28. p. poster.* Sed de hoc infra redibit sermo.

4. Non deseram tamen hæc adnotare Henricum Bocerum *tract. de donat. c. 13. n. 11.* & Pinellum *in l. 1. C. de bon. matern. p. 3. n. 60.* docere simplicem, siue propriam esse donationem, si non sit dictum ob præstita merita donationem fieri, quod probant per textum *in l. donari.* vbi Decius & Cagnolus, *ff. de reg. iur. & in l. donari, ff. de donat.*

5. In dubio autem, an donatio sit remuneratoria, an merè gratuita, & liberalis censendum est esse remuneratorem, quia, ut inquit Ulpianus *in l. nec adiecto, ff. pro socio,* longè frequentius est homines non donare, nisi ob merita, ut idem docet Decius *conf. 10.* Tiraquellus *in l. si unquam, v. Donatione largitus, n. 77.* Menchaca *de success. creata, §. 17. n. 111.* Pinellus *l. 1. C. de bon. matern. 3. p. n. 60. vers. Probatur,* & alij.

RESOL XIX.

An dicatur donatio remuneratoria, que efficitur propter obsequia debita?

Et an donatio remuneratoria non egeat insinuatione, dummodò merita quantitatem donationis adæquent? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 119.

Sup. hoc lege
doctrinam
Ref. & §§.
not. seq.

§. 1. **R**espondeo negatiuè, & idèd ut donatio facta ab illo, qui donare non potest (quia prohibitus est) valeat propter remunerationem, necessum est talia esse obsequia, ut ad ea petenda competat actio, ut tradit Tiraquellus *in d. l. si unquam, v. Donatione largitus, n. 108.* Decius *conf. 201. n. 6.* Pinellus *in l. 1. C. de bon. matern. p. 3. n. 59.* Sanchez *de matrim. lib. 6. disp. 36. n. 4.* Borrel. *in sū. dec. p. 3. d. iij. 9. n. 171. cū seqq.* Ponte *conf. 50. n. 22. lib. 1.* Giurba *ad statut. Messanens. c. 1. gloss. 10. n. 15.* Castillo *10. 5. cap. 80. n. 37. versic. sed nec quartum, & n. 38. & 39.* Garcia *de coniugali acquestu, n. 54.* qui resoluit obsequia ab amico facta donationem remuneratorem non inducere, & huic casui textus formalis est *c. relatum, de testam. ibi:* Iuxta seruitij merita, vbi aduertit Barbosa *in collectanea, n. 7.* & ex hoc dicitur remuneratorias donationes non ex obsequiis, ex quibus actio competat, pronunciantes nullo modo à gratuitis differre, ut post plures probat Cabedo *dec. 36. n. 6. p. 2.* Surdus *conf. 419. n. 12. vol. 3.* Regès *cōstit. in l. 1. ff. de filiis officialiū, lib. 12. n. 40.*

2. Vnde ex hoc sequitur quod donatio facta à Rege militi, vel vassallo, qui ei seruit in suo officio, dicitur ex causa lucratiua, & non onerosa, Cabedo *dec. 36. n. 12.*

p. 2. & cum aliis Tapia *dec. 6. n. 26.* Regens Constant. *in l. 1. C. de filiis offic. lib. 12. n. 42. pag. 280.* Georg. *de feudis, c. 33. n. 3. & 4. pag. 199.* Phœbus *dec. 184. n. 18. & 19. p. 2.* vbi resoluit donationem Regis factam vassallo ob obsequiorum remunerationem esse gratuitam, quæ omnia valdè notanda sunt.

3. Vnde Fagundez *de contract. lib. 4. c. 3. n. 8.* sic asserit. Sequitur *tertiò,* ut donatio remuneratoria talis dicatur, & sit, debere esse insignia ea obsequia, & benemerita propter quæ fit: non enim quæcunque merita sufficiunt, ut donatio remuneratoria dicatur, ut optimè animaduertunt Guido Papæ *dec. 95. fol. 184.* & Sancius *10. 1. de matrim. lib. 6. disp. 6. n. 5.*

4. Sequitur *Quartò,* debere obsequia, & merita non esse aliàs debita, si enim essent aliàs debita, non essent remuneratione digna: in soluendo enim illo, ad quos quis tenetur, non potest existere liberalitatis meritum, quod pro ista liberalitate remuneretur, ut benè animaduertit Sancius *n. 6.* Ita Fagundez.

5. Hinc sequitur, ut optimè obseruat Bocerum *tract. de donat. c. 3. n. 13.* quod opera, & obsequia, quæ liberi parentibus & vxor marito debet pro meritis, (ut ex illis remuneratoria censeatur donatio) non habentur, nisi eiusmodi officia obsequialia diutissimè cum magna cura, & sollicitudine, in graui quapiam, & longa ægritudine parentis, & mariti impensa fuerint, ut latissimè varios in hanc sententiam adducens Autores, ostendit Tiraquellus *in d. l. si unquam 8. in v. Donatione largitus, n. 106. 107. & 108. C. de renocand. don.*

6. Notandum est etiam hæc obiter donationem remuneratorem non egere insinuatione, dummodò merita quantitatem donationis adæquent, & probentur. Ita ex Oldrado, Curtio, & Claro docet Azorius *p. 3. lib. 11. c. 6. ques. 4.*

RESOL. XX.

An ut dicatur donatio remuneratoria, merita debeant equiualeere donationi? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 120.

§. 1. **R**espondeo affirmatiuè. Sed difficultas est inter Doctores, qualiter hæc merita debeant equipollere: Quidam asserunt, oportere, ut omninò merita æqualia sint rei, ob merita donatæ, sic Arias Pinellus *lib. 2. 1. p. c. 4. n. 3. de rescind. v. d.* & videntur tenere omnes Doctores, numero præcedenti allegati: quia ferè omnes illi absolutè docent debere esse æqualia merita rei donatæ.

2. Sed hæc sententia communiter reiicitur: quia gratitudinis lex postulat, semper plus reddi, quàm sit acceptum, ut docet D. Thom. *2. 2. q. 106. a. 6.* ex Aristotele *5. Ethic. c. 5.* Et rationem huius reddit S. Doctor: nã recompensatio gratiæ, seu beneficii, respicit beneficiū secundum voluntatem beneficientis. In quo quidem præcipuè hoc commendabile videtur, quod gratis beneficium contulit, ad quod non tenebatur: & idèd qui beneficium accepit, ad hoc obligatur ex debito honestatis, ut similiter aliquid gratis impendat. At non videtur gratis aliquid impendere, nisi excedat quantitatem accepti beneficii; quia quandiu recompensat minus, vel æquale, non videtur facere gratis, sed reddere, quod accepit, & idèd gratiæ recompensatio semper tendit, ut pro suo posse aliquid maius retribuatur. Quare Seneca *lib. 2. de benefic. c. 18.* ita scribit. Diligentius quærendus est beneficii, quàm pecuniæ creditor; huic enim reddendum est, quantum accepit, illi verò plus soluendum est.

3. Alij dixerunt, tunc merita, seu obsequia dici æquipollentia liberali concessionem priuilegij, seu donationi, quando talia obsequia, seu merita ad minus attingunt dimidium valoris rei, ob merita donatæ, iuxta *l. 2. C. de rescind. vend.* Ita Baldus *in Authent. ex testā. C. de collat.* vbi Romanus, & alij, quos refert Tiraquellus *verb. Si unquam,*

Sup. hoc p
parte filio.
rum cum i
rentibus ir
frā in Ref.
& in §§. ei
not. 1. pro
parte vxo
cum mari
in Ref. 62.
in §§. ei u
annot.

Et pro cor
tento in h
§. vlt. sup
in Ref. 17.
§. 2 in fin.

Sup. hoc i
frā in Ref.
45. §. Not
dum post
med. à ver
Sed. & sup
in Ref. 16.
inferius in
tr. 8. Ref. 11
§. vlt. & le
etiam Ref.
§. not. seq.

inquam, v. Donatione largitus, n. 81. Sed hæc opinio nullo solido fundamento nititur: unde merito illam reijciunt Tiraquellus *loc. cit.* n. 82. Ioannes Lupus *rubric. de donat.* §. 50. n. 29.

4. Alij tenent, merita, seu obsequia dici æquivalentia, quando in modico excedit donatio meritorum valorem, nempe, in quarta parte, vt, si merita valeant duodecim, vt donetur sexdecim: tunc enim tota donatio censetur remuneratoria; secus verò si excessus sit nimius, quia tunc in illo erit liberalis donatio. Ducuntur ex *l. si verò §. Idem Papinianus, ff. mandat.* quia ibi patronus donauerat fundum liberto, bessè pretij, quod soluerat pro eo fundo, & libertus postea consentiens fundum vendi per patronum, censetur animo remunerandi consensisse, ita vt valeat venditio facta per patronum, & ipse integrum pretium recipiat. In quo non tantum continetur bessis pretij, quod patronus ei donarat, sed etiam triens pretij quod ex propriis bonis libertus soluerat. Hanc opinionem tenent Nauarr. *de red. g.* l. n. 91. & in *Apolog. ad eum librum, in prima edit.* q. 1. *monit.* 81. n. 6 & Barbof. *l. quis dotis, n. 60. ff. sol. matr.*

5. Caterùm, quamuis hæc sententiã probabilis sit, vt fatetur etiam Sanchez *lib. 6. de marr. disp. 6. n. 9. in fin.* nihilominus probabilius est hoc arbitrio prudentis relinquendum esse, attenda donantis qualitate. Cùm soleant diuites ac nobiles multò maiorem referre gratiã, c. 1. *de donat.* sic Tiraquellus in *l. si unquam, v. Donatione largitus, n. 84. & 86. Cod. de reuocand. donat.* Iul. Clarus *lib. 4. recept. §. donatio, c. 8. §. sed pone* Ioan. Garcia *de donat. remuner. n. 54.* Socinius *senior conf. 195. col. 3. versic. circa secundum*, Menochius *de arbitr. lib. 2. centur. 2. cas. 132. n. 7. & 9.* Tapia in *l. fin. ff. de const. Princip. 2. p. c. 9. n. 8.* & Sanchez *loc. cit.* Quare optimè Tiraquellus, Menochius, Tapia, & Sanchez inquirunt, totam donationem dici remuneratoriam, quamuis merita excedant id quod diuites, ac nobiles in eo euentu remunerare solent.

Sed circa præsentem quæstionem vide omninò ex Theologis, præter citatos, Fagundez *de contr. lib. 4. c. 3. n. 6.* ex Iuriconsultis Bocerum *tr. de donat. c. 13. n. 22.*

RESOL. XXI.

An donatio remuneratoria, & ex causa possit reuocari ob ingratitude? Ex p. 8. tract. 6. Ref. 117.

§. 2. **R**espondeo negatiuè ex *l. si pater. 34 §. vlt. vbi* Glossa in *v. Irreuocabilis ff. de donat. & l. metum 9. §. animaduertendum, vers. sed vim, ff. quod metus causa.* Iason in *l. ex hoc iure 5. n. 54. ff. de iust. & iur.* Alexander *conf. 216. n. 3. vol. 2.* Hippolytus *ad iur. Inst. de donat. n. 107.* Cacheranus *dec. Pedem. 139. n. 9. & 28.* Tiraquellus in *l. si unquam 7. in v. Donatione largitus, n. 13. 14. 15. 17. C. de reuocandis donationibus*, Iosephus Ludouicus, in *communibus conclusionib. concl. 18. n. 333.* Modestinus Pistori *conf. 13. n. 67. lib. 3.* Menochius *conf. 1. n. 67. lib. 1. conf. 331. n. 66. lib. 4.* Natta *conf. 121. n. 14. tom. 1.* Antonius Gabriel Romanus *de iure quaesito non tollend. concl. 6. n. 6. & conclusionem 7. n. 2.* Emmanuel Suarez in *thesaur. recept. sent. lit. D. n. 235. & 236.*

At dissentit ab hac opinione Arias Pinellus in *l. 1. C. de bonis maternis. p. 3. n. 62. vers. Infertur septimò, pag. 381.* & Fridericus Bruckman *tr. de Regalib. memb. 2. effect. 7. n. 117. & seq. c. 4.*

2. Sed etsi donatori meritorum nomine non competat actio (quo vtuntur argumento) quia tamen nominatim & expressè ob merita donatarij in ipsum cõtulit donationem, proindèque potius permutare, & compensare, quàm donare dicatur, vt *suprà* ex iuris textibus ostendi, inharendum videtur opinioni communi.

3. Cui nihil refragatur, quòd conditio indebiti competit quoque aduersus eum cui soluens ad *art. 1. de age*

tenetur Petr. Costal. in *l. naturaliter 13. ff. de condit. indeb.* Reusnerus *ad d. l. Frater à frat. 18. ff. de cond. indebit.* & alij, quos refert, & sequitur Hakelma *disp. 10. thes. 81.* Aliud est enim soluere, aliud donare: qui soluit, necessitate se obligatum ad soluendum existimat; qui verò donat, certus est, se ad donandum non esse astrictum, *l. donari 82. ff. de reg. iur. & l. donari 29. in princ. ff. de donat.*

4. Itaque dicendum est, quòd *suprà* firmauimus, donationes ob causas non posse renocari ob ingratitude, quicquid asserat Pinellus. Et ita nostram sententiam præter Doctores citatos tenet doctus Neguerol. *tom. 1. allegat. 6. n. 86.* & Molina *de primog. lib. 4. c. 11. n. 45.* & ex Theologis alter Molina *de iust. tom. 2. disp. 292.* Bauius *tom. 3. lib. 11. c. 8.* & Fagundez *de contr. lib. 4. c. 3. n. 7.* quibus omnibus adde ex Iuriconsultis Caberos *de me. u. lib. 2. c. 3. n. 38.* & ex Theologis Vvadingum *tract. de contract. disp. 1. dub. 12. §. 1. n. 5.* & Cardinalem Lugo *de iust. tom. 2. disp. 23. sect. 12. n. 75.* qui obseruat aliquos, superiùs dicta limitare & asserere reuocari posse donationem remuneratoriam, quæ licet facta fuerit ex decencia, liberalis tamen est, vt si famulo ultra stipendium debitum, aliquid vlteriùs datum est ob benè præstitum obsequium, vel si Princeps remuneret obsequia subditorum; ita Pinellus, quem refert, & sequitur Molina. Hoc tamen verum existimo tunc solum, quando donatio fuit absolutè gratuita propter excessum, quo merita remunerata fuerunt, imò nec tunc renocari posset tota donatio, sed solum quoad excessum, qui solus fuit gratuitus; reliquum verò fuit datum ex causa ex debito gratitudinis.

RESOL. XXII.

An donator teneatur euictione, si donatio sit remuneratoria? Ex p. 8. tr. 6. Refol. 118.

§. 1. **P**ro affirmatiua sententiã non desunt Doctores, quos refert, & sequitur Tiraquellus in *d. l. si unquam, 8. in v. Donatione largitus, n. 59. C. de reuocand. don.* At negantem sententiam probat Decius in *l. si donatio 13. n. 25. & seq. C. de collat.* hoc argum. quòd donatario nulla competeat actio pro illa remuneratione sibi facta, & sic pro re donata, proindèque nec euictionis nomine agere posse existimatur. Et certe aientem non inuat opinionem textus in *l. idemque 10 §. vlt. & l. si verè non remunerandi 12. in princ. ff. mandat.* Nam mandati actio, de qua ibi agitur, non competit donatario contra donatorem, sed aduersus debitorem, cõtra quem nata fuit etiam ante remuneratoriam donationem.

2. Sed his non obstantibus, Menochius *conf. 422. n. 19.* & Bocerus *tr. de donationib. c. 3. num. 91.* putant etiam si donatio remuneratoria incepta à promissione datorem teneri ad euictionem: quod etiam docet Vlticus Hunnius in *Encyclopadia iuris, p. 3. tit. 26. c. 5. n. 211.*

RESOL. XXIII.

An in donatione remuneratoria facta à Nouitio seruanda sit forma præscripta à Concilio Tridentino, c. 16. sess. 25. de Reformat?

Et in textu huius Resolutionis referuntur donationes remuneratorias inter patres & filios, ac inter coniuges, & filium spurium: & inter Clericum, & concubinam valec. Et quod ob beneficium in pupillum, vel adolescentem collatum tutor, aut curator de bonis pupilli, vel adolescentis remuneratoriam donationem facere possit. Idem est de Procuratore Generali cum libera administratione constituto. Ex p. 8. tr. 6. Ref. 121.

§. 1. **I**N partem affirmatiuam inclinat Sperellus p. 1. *Dec. 16. n. 53.* vbi sic ait: Limita tertio, Concilium non procedere in donatione remuneratoria, quæ etiam abque dictis solemnitatibus fieri potest à Nouitio, vt post longam altercationem fuisse Panormi decifum, refert Molfes *super consti. Neapol. in addit. ad q. 16. n. 14. de renunc. c. 3.* sequitur Nouarius *qq. forens. p. 1. per totã.* vbi ad plura infert, & exornat, ac rationes reddit: quibus tamen non obstantibus, ego valdè dubito de huiusmodi sententia, quia licet ista donatio sapiat aliquantulum naturam tituli onerosi; non tamen est propriè onerosa, nec necessaria, & certè si huiusmodi ianua aperiatur, facillimè Concilij mens fraudari poterit, fingendo mille remunerationis, ac benemeritorum modos. Ita ille.

2. Sed ego puto non esse recedendum à sententia negatiua, & si ratio Sperelli esset admittenda, sequeretur Prælatos Regulares, patres & filios, coniuges inter se, & alios, non posse facere donationes remuneratorias, stante lege prohibente eis facere donationes, ne fraudaretur mens legum, fingendo modos remunerationum. Sed hoc dicere est contra mentem omnium Doctorum. Ergo dicendum est contra Sperellum, donationem remuneratoriam posse fieri à Nouitio, non obstante decreto Concilij Tridentini.

3. Probatur hæc opinio deinde contra Sperellum; quia, vt rectè obseruat Fagundez *de contractib. lib. 4. c. 6. n. 5.* sub verbis Concilij veniunt tantum donationes liberales; sed donatio remuneratoria, vt idem Fagundez docet *c. 3. n. 1. Bocerus 1r. de donat. c. 13. n. 20.* & nos satis *infra*, dici non potest verè, & propriè donatio liberalis: ergo, &c.

4. Vnde ex his infertur, remuneratorias donationes, (vt *suprà* visum est) inter patres & filios, atque inter coniuges valere. Ita Amicus *tom. 5. disp. 18. sect. 8. num. 128.* Et ita etiam in filium spurium facta remuneratoria donatio valet, vt volunt Doctores, quos refert, & sequitur Tiraquellus *in d. l. si vnquam, in v. Donatione largitus, n. 22.* Valet quoque ex Doctorum sententia, donatio remuneratoria inter coniuges, Tiraquellus *in d. l. si vnquam 8. in v. Donatione largitus, n. 19. C. de reuoc. don. Nicolaus Euerhardus conf. 60. n. 8. & 10. Franciscus Vivius lib. 1. communium opin. sub lit. D. §. Donatio inter vir. & vxor. &c. Fallit secundò, contrariam sententiam amplectitur Arias Pinellus *in l. 1. C. de bon. matern. p. 3. n. 62.* Infertur nonò; vbi tamen eius argumenta parum vrgere mihi videntur. Quod enim putat, remuneratoriã donationem esse propriã, & simplicem donationem, erroneum est, vt *suprà* docui. Clerici item remuneratoriã donatio in concubinam collata valet, Baldus *conf. 262. n. 1. vol. 1. & conf. 456. n. 5. vol. 5.* Tiraquellus *in d. l. si vnquam, in v. Donatione largitus, n. 24. C. de reuocanda donatione.**

5. Ad hæc licet tutor, aut curator de bonis pupilli, vel adolescentis donare non possit, vt *ff. de curat. furios. & l. tutor ad vilitatem 22. l. Lucius 46. §. vlt. ff. de administr. tut. l. pactum curatoris 22. C. de pactis.* ob beneficium tamen in pupillum, vel adolescentem collatum, (quod valdè notandum in praxi) remuneratoriã si fuerit donatio, ex sententia Doctorum vires habet, per *l. cum plures 12. §. cum tutor, vbi gloss. ff. de admin. tut. & l. qui filium 4. ff. vbi pupill. educ. deb. iunct. l. Aquilius 27.* ibi non meram donationem esse, verum officium magistri quadam mercede remuneratum Regulum, *ff. de donat. Alberic. in l. Ambitiosa 4. n. 2. ff. de decretis ab ord. fac. Raphaël Cuman. conf. 101. incipit, Ducissa Mediolani, Romanus conf. 50. incipit, Idem in prafata consultatione, vers. Rursus videtur.* Tiraquellus *in d. l. si vnquam, in v. Donatione largitus, n. 25. C. de reuocand. donat.*

6. Item quamuis etiam procurator generalis cum libera administratione cõstitutus donare non possit de bonis administrationi suæ commissis, *l. pactum 22. C. de pact. l. contra 28. §. vlt. ff. d. i. i.* Attamen ex Doctorum sen-

tentia remuneratoriã donationem ex sua administratione facere potest ei, qui in dominum beneficis fuisse probatur *l. si filiusfam. 8. in princ. ff. de procur. gloss. in c. vlt. in verb. nec regulariter, tit. de offic. Vicar. in 6. Bartol. in d. l. ambitiosa 4. ff. de decret. ab ord. fac. & Franciscus Aterinus conf. 24. incipit, Quatuor dubia, in dubio, dicit hanc communem opinionem, quam amplecti videtur Tiraquellus *l. d. loc. n. 26.* quæ omnia latè etiam comprobantur à Fagundez *de contract. lib. 4. c. 3. n. 13. & seqq.**

RESOL. XXIV.

Qui donare possunt non habentes vsum rationis? Et an muti, surdi, senes, impuberes, pupilli, furiosi, & mente capti possint donare? Ex p. 8. tit. 6. Ref. 3.

§. 1. **R**ESPONDEO, quòd donare possunt omnes, qui non prohibentur, argum. *l. metus 43. §. 1. ff. de procur. l. cum Prator 12. ff. de iud. l. qui accusare, ff. de accus. Ac prohibentur infantes, furiosi & mente capti. Illi quidè, quia intellectu destituuntur. §. sed quod diximus 10. de iur. stipul. ac proinde donare non possunt, quibus oportet, quo tempore, & vbi honestum est, vt in liberali exigit Aristoteles *l. 4. Ethic. c. 2.* Hi verò: quia in iis animis deest, & propterea consentire nequeunt. *l. 2. in fin. ff. de procur. l. furiosi 40. ff. de reg. iur. l. Modestinus 23. in fin. ff. hoc tit. l. Iulianus 10. §. 1. ibique Doctores ff. de curator. furios. & aliis, &c.* Prohibentur item muti, & surdi nati, sicque vocis, & scripturæ munere priuati. Licet enim intellectum habeant: operatio tamen intellectus in iis deficit. Imò cum tutorem, vel curatorem habeant ipsi, nec bona sua, prohibente natura, & lege administrare possint; cur iis bonorum donatio permitteretur? D. Obrecht. *in d. Deconom. don. disp. 1. thes. 58. 59. & 65.* Aliud statuendum est de illis, qui naturà vel muti, vel surdi sunt; quoniam vt intellectum habere, eoque vti, ita & donare possunt: quia satis, quid velint, ostendere queunt, *l. qui id, quod 33. §. mutus 2. ff. hoc tit.* Aliud itidem iudicandum de eo, qui casu est surdus, vel mutus; vel qui vtrumque est simul, literarum tamen non ignarus. Casu siquidè mutus scripto, ac surdus scripto, vel ore donare potest: id quod etiam potest mutus & surdus simul, arg. *l. mutus 43. in pr. ff. de procur.* Obrecht. *d. disp. 1. thes. 71. & seqq.* Prohibentur quoque donare senes deliri, & qui (iuxta Varronis prouerbiũ) bis pueri effecti sunt; qui iam intellectu carent: & non corpore solum, sed & animo consenuerunt. Ideoque non idem sentiendum de his senibus, qui adhuc vegeto sunt iudicio: siquidem sola senectus donationem non impedit; sed illa demum, quæ delirium, & pueritiam secum affert. *l. senectus 16. ibique Baldus C. hoc tit.* Præterea pupilli donare non possunt; quia nec firmum iudicium, nec liberam rerum suarum, administrationem habeant. *l. pupillus 11. ff. de acq. dom.**

4. Impubes verò talis est masculus, qui nondum expleuit annum 14. & femina, quæ nondum 12. vt patet *l. fin. C. quando tut. vel cur. esse desinant,* estque cõmunis sententia Doctorum hunc donare non posse. Colligunt id ex *l. fin. C. de testam. milit.* vbi tribuno impuberi denegatur potestas testandi, etiam de bonis castrensibus, eò quod stabilem mentem nondum sit adeptus, quæ ratio etiam locum habere videtur in donationibus: ex illa tamen lege non videtur prohiberi donare ad causas pias, sed solum extraneis, idem colligitur *l. 2. ff. de pollicit.*

3. Et idèd Caspensis *in Curs. Theol. tom. 2. tract. 19. disp. 2. sect. 1. n. 13.* sic ait: Non potest donare impubes, talis est masculus, qui nondum impleuit annum 14. & femina quæ nondum 12. vt patet *l. fin. C. quando tutores esse desinant.* Potest tamen impubes ad causas pias donare. Ita ille.

4. Nota tamen cum Baunio *in Theolog. mor. tom. 3. l. 2. tract. 4. quasi. 5.* hæc procedere de iure ciuili; nam in foro

Sup. in Reso-
utionibus
quæ hic sunt
inf à 45. &
62. &c.

Sup. hoc in
Ref. 2. nor.
præterit. &
in aliis eius
not.

Sup. in Ref.
quæ hic est
17.
Et pro dona-
tione in con-
cubinam in-
frà in Ref.
143. §. Sed
misti.
Et pro con-
tento in hoc
§ Ad hæc.
infà in Ref.
28. & in aliis
eius not.

foro conscientia donationes impuberum cum ratione facta, erunt valida.

RESOL. XXV.

An mutus, & surdus possint aliquid donare inter vivos? Et an possint donare causa mortis? Ex part. 5. tract. 6. Ref. 12.

§. 1. **R**espondeo negatiue, glossa in l. qui id quod §. mutus. v. Donare. ff. de donationib. vbi cum textus dicat mutuum, aut surdum donare posse, addit glossa id verum esse, quando non à natura, sed postea casu cæcitas superuenit, quod idem multis citatis docet Antonius Gomez de quocumque contractu in lib. 2. var. c. 14. n. 29. & meritò ius ciuile prohibuit supradictis contractus inire, quia facile decipi possunt, & ita etiam docet Sanchez de matr. 1. lib. 1. disp. 8. n. 12.

2. Verùm circa præsentem quæstionem Azorius tom. 3. lib. 11. c. 3. quæst. vlt. sic ait. Quæritur, an is, qui surdus & mutus simul est, donare queat inter vivos? Donare potest, at causa mortis non potest, si à natura vitium sit, secus si vitium casu contigerit, l. discretis, c. qui testamenta facere possunt. Et qui tantùm est surdus, vel tantùm mutus, donare non prohibetur. l. qui id quod, §. mutus, ff. de donat. Hæc Azorius.

3. Sed non desinam hîc apponere verba Marcelli Megalij in inst. 2. 2. lib. 2. c. 3. q. 4. n. 135 vbi sic asserit. A lege ciuili prohibentur mutus & surdus inire omnes contractus illos, qui confici non possunt nisi vtròque loquente, & contractus verba intelligente, vt patet ex l. 1. in princ. & l. mulier, ff. de verb. oblig. & ex l. 1. in fin. ff. de act. & oblig. §. mutuum, Inst. de inutil. stipul. Sed secus erit quoad contractus, qui sine verbis celebrantur, sed consensu, re, aut aliis modis, eos enim mutus & surdus inire possunt, si signis, aut aliis corporis motibus eorum consensus & voluntas intelligi potest: vnde possunt emere, vendere, locare, & conducere, cum hi contractus non tam verbis, quàm consensu confirmantur, vt in l. si stipulor. §. fin. ff. de verb. oblig. & eadem ratione donare etiam possunt, vt in l. qui id quod, §. mutus, ff. de donat. Obseruandum est tamen, quoad donationes distinguendum esse, prout distinguitur in l. discretis, c. qui testam. facere poss. vbi habes quando mutus & surdus testamentum facere, & causa mortis donare possint, non distinctio illa etiam quoad donationes inter vivos seruanda erit, vt notat glossa & Bartolus in d. l. qui id quod, §. mutus. Quam glossam extollunt, & singularem appellant Romanus, & Alexander in d. l. discretis, possunt etiam hereditatem adire, vt in l. mutuum, ff. de acq. hered. Necnon & matrimonium contrahere, vt in c. cum apud, de sponsal. quæ dicta sunt de mutuo & surdo quoad contractus, qui sine verbis celebrari non possunt. Limita primò, vt illos non possint celebrare per se ipsos, secus si facere hoc vellent per seruum præsentem, nam tunc valeret contractus; vt in d. l. 1. in princ. ff. de verb. oblig. Secundò limita, vt tantùm habeant locum quoad illum mutuum & surdum, qui prorsus non audit, aut non loquitur, sed secus de eo, qui tardè audit, aut tardè, & non ita articulatè loquitur, hi enim omnia facere possunt, vt dixi gloss. in d. l. discretis, ver. permissimus & ex text. in §. item surdus, Inst. qui testam. facere possunt. Hucusque Megalij. Sed de aliquibus casibus ab ipso positus infra in specie quærendum erit.

RESOL. XXVI.

An minor 25. annis possit donare? Et an minor, & filiusfamilias possint promittere arrhas, & aliquid sic donare? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 4.

§. 1. **D**ico, quòd minores 25. annis, firmo destituuntur iudicio l. 1. in princ. ff. de minor. 25. ann. & propterea res mobiles sine curatorum auctoritate donare nequeunt argum. l. si curatorem 3. de in integr. rest. min. Petrus Nicolaus Mozz. in tr. de donat. tit. de person. inter quas cadere possit donat. n. 4. Quòd si verò nullos habeant curatores, res mobiles tunc demum irrevocabiliter (quoniam intra 25. annos, causa cognita, isthac donatio in integrum restitutionis auxilio retractari potest. d. l. 3. C. de in integr. rest. minor.) poterunt donare, si maiores facti, donationem eiusmodi ratam habuerint. l. 1. & 2. C. si maior. fact. 2. at. hab. Secus est in rebus immobilibus; harum enim alienatio minoribus planissimè est interdicta: nec aliter subsistit, quàm si cum decreti interpositione fiat. l. 2. vbi Duaren. C. si à luerf. donat. l. non solum 4. l. minor 6. l. si minor 15. l. si prædium 16. & tot. cit. C. de præd. & aliis rebus min. sine decreto non alien. Menochius cons. 29. n. 4. & latius explicuimus ad §. 1. infra de iis. per quos agere poss. n. 23. & seq. Similiter prodigi donare vetantur; quia rerum administratio ipsi interdicta est. l. is, cui bonis 6. ff. de verb. oblig. Cur ita? quia mente carere videntur, cum luxus amentia dicatur. l. 1. ff. de curat. furios. & aliis, & c. l. his, qui 12. in fine, ff. de tutoribus, & curatoribus datis ab his. &c.

2. Et tandem non deseram hîc apponere verba Rodriguez in summ. 1. c. 165. n. 7. sic asserentis: [Los menores despues de los veynete y cinco años ratificando la donacion que hizierò antes desta edad, queda valida, y eficaz. Y nota, que sus curadores en su non bre, auiedo justa causa pueden hazer donaciò, y assi pueden embiar presentes a sus maestros, como se vsa. Pueden tambien remitir las deudas que se deuen a ellos, quando non son liquidas, y claras, como lo dicen los Doctores. Nota mas que los menores sin licencia de sus Curadores pueden hazer las donaciones que otros de su edad, y condicion, estando en poder de sus padres, pueden hazer, pues, pueden perder en el juego algo, conforme lo que otros de su condicion, y estado acostumbra, como se dize en la materia del juego, y lo tiene Nauarro. Puedé mas sin licencia de sus padres, o Curadores, aun siendo menores de veynete y cinco años, teniendo vsò de razon, hazer donacion de los bienes castrenses, y casi castrenses, porque destos tienen el dominio, y el vsufructo como lo dize Syluestro, en la comun.] Sic ille.

3. Sed hîc obiter quærendum est, an minor, vel filiusfamilias possint promittere arrhas, & aliquid sic donare: De minore respondeo non posse promittere bona immobilia, aut etiam mobilia pretiosa, quæ seruando seruari possunt, ad quorum alienationem requiritur decretum iudicis, vt habetur l. lex 22. C. de admin. iur. Aduerte tamen, quòd si arrharum nomine absque decreto iudicis fiat donatio horum bonorum, si post 25. annos minoris quinquennium elabatur, ratificatur, & valet, l. si quando, C. si maior factus. Qua de re latè Th. Sanch. l. 6. disp. 38. præcipuè n. 37. & seqq. De filio autem familias diuersa ratio est; nam si filiusfamilias pubes promittat arrhas, aut etiam donet, ex iis, ex quibus non lædit ius patris, potest illas promittere; aut etiam dare, de quo latè disputat Sanchez l. 6. disp. 36. per tot. præcipuè n. 111.

4. Sed non deseram hîc apponere verba Baumij satis benigna pro donatione minorum in scio tutore; sic enim ait, in Theol. mor. tom. 3. l. 2. tr. 4. q. 10. Sentio enim cum Nauarr. l. 4. cons. de sponsal. cons. 19. n. 11. pupillum pubertati proximum qualis est femina post nonum annum dimidiatum; & mas post decimum cum dimidio, contrahere posse, & contrahendo obligari naturaliter, ex l. 1. de act. & oblig. & ex §. pupil. de inut. stip. in inst. Ex quo sequitur eum quoq; in pupill. ætate donare posse validè, quia quæ ætas ad contrahendū sufficit, eadè quoque ad donandū est satis, sed pupilli, ac minores, tutoribus in scis, in rebus comunibus contrahere queunt, quia quicumque est capax consensus, capax est obligationis naturalis, quæ conscientiam

Quoad hoc l. gr. doctrinam Ref. seq.

Sup. hoc in fra in Ref. 136. & in alio §. eius 1. not.

Sup. hoc in fra in Ref. 18. & supra in Ref. 23. §. Ad hæc. & in tom. 4. tr. 7. Ref. 37. ad medium.

conscientiam deuincit, vt tradunt Syluest. *in verb. oblig.* q. 1. Angelus *eodem* §. 2. ergo cum consentire pupillus possit, potest etiam connaturaliter obligari. Verum est tamen leges minoribus ac pupillis tum succurrere, ac si donando circumscripti sunt, si decepti, aut suam inscientiam fateantur, vel in iudicio rem donatam repetant, in integrum eos restitui, ac donationem rescindi posse.

5. In eorum autem opinione, qui legibus ciuilibus facultatem adimi minoribus negant, disponendi de rebus suis in conscientiarum foro validè, rata futura est eorum donatio, donec à superiore, id est, curatore, aut iudice reuocetur in irritum.

6. De culpæ verò qualitate, si quam tamen prædicti minores, ac pupilli, inscio tutore, aut curatore donando contrahant, nihil habeo quod dicam: mihi sanè non est facile credere esse plusquam venialem. Nam si mortalis esset, id oriri oporteret ex harum rerum altera, neglectu scilicet tutoris, aut iniuria, quam amissione, ac iactura rei suæ minor patitur; non primum, nam superat omnem fidem, tantam in curatore vim ac potestatem residere, vt pupillo suo imperare quid possit sub mortali, cum nec à natura id habeat, vt patet, nec à lege, nam nulla extat.

7. Nec secundum, primò, quia voluntati contraria est iniuria, quod hinc non accidit, cum volens, id est, vitrò, ac cogente nemine, pupillus sua donet. Secundò, quia cum ex dictis restitutionis in integrum sibi procurandæ privilegio gaudeat, quod noxam ferat sibi imputare soli debet, non alteri. Ita Baunius (sed ne deferas videre Fernandez, *in Exam. Theol. mor. p. 1. c. 16. §. 9. n. 9.* & infra de donationibus minorum aliqua eorum adnotata inuenies in ordine ad restitutionem.

Infra in Ref. quæ nunc hanc sequetur.

RESOL. XXVII.

An in casibus, in quibus minores non possunt donare, recipientes teneantur statim dona restituere? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 7.

Quoad hoc lege doctrinam præced. Ref. signanter in fine.

§. 1. **R**espondeo negatiuè cum Dicastillo *de iustitia, lib. 2. tr. 1. disp. 1. dub. 2. n. 16.* vbi sic ait, Minor absque consensu curatoris tacito, vel expresso, quamuis valeat donatio, si veniens ad vigesimum quintum annum eam approbet, *C. si maior factus.* Quamuis non idèd prohibeatur validè donare minor, quæ alij suæ conditionis & status donare solent, & inurbanum aut indecorum haberetur, si non donaret.

2. Rectè etiam notat Sanchez *lib. 6. de matr. disp. 38. n. 21.* Molina *disp. 277. n. 2.* Gomez *2. var. c. 14.* quæ accepta sunt à minore, non videri restituenda, antequam repetantur à curatore, vel à minore vtente privilegio restitutionis in integrum. Ita ille, cui adde Caspensem, *in Cursu Theol. tom. 2. tr. 19. disp. 2. sect. 2. n. 13.* sic asserentem: Minor 25. annis, si curatori subsit, donare nequit de bonis suis, quæ neque castrensia, neque quasi castrensia bona sunt, absque consensu expresso, vel tacito, & debito curatoris; censetur autem tacitus, vel debitus, respectu donationum, quas alij paris conditionis viri secundum morem solent donare. Si verò profusè donat, quamuis peccet, censet Lessius *c. 18. dub. 11.* hoc peccatum non esse mortale, nec teneri ad restitutionem donatarium, donec à curatore repetatur, vel ipse donator petat restitutionem in integrum. Ita Caspensis. Et hanc sententiam tenet etiam Cardinalis Lugo *de iust. tom. 2. disp. 23. sect. 10. n. 143.* Trullench. *in Decal. tom. 2. lib. 7. c. 17. dub. 8. n. 3.* & Lessius *lib. 2. c. 18. dub. 11. n. 81.* cum Laymanno *lib. 3. tr. 4. c. 12. n. 8.*

3. Et ratio huius sententiæ erit, quia in his, quæ de licentia curatoris, aut tutoris, absque facultate iudicis alienari possunt, si pupillus absque licentia tutoris, vel curatoris, alienet, putant multi naturaliter obligari,

quamuis non obligetur ciuilitè, nisi lex irritet eam, quam non putant irritate in hoc casu. Ita Rebellius *2. p. l. 1. de contract. sect. 2. n. 27.* Lessius *n. 61.* Sanch. *l. 6. disp. 38. n. 3.* Molina *disp. 224.* Oppositum tenet Couarruu. *c. quamuis pactum 2. p. §. 2. n. 5. 6. & 7.* Vtrumque probabile est satis, & hoc posterius valdè consonat cum iis, quæ diximus de inualiditate contractus, solemnitate deficiente, quamuis non omninò conuincat ratio, atque adèd probabile oppositum. Itaque satis probabiliter respondendum est ad quæsitum nostræ Resolutionis negatiuè.

4. Vnde ad confirmationem supradictorum non deferam hinc apponere verba Stephani Fagundez *de contractib. l. 4. c. 6. n. 3.* vbi sic ait. Minores viginti quinque annis, si curatores habeant, donare nequeunt de bonis suis, quæ neque castrensia sunt, absque consensu expresso, vel tacito suorum curatorum. Censetur autem dari consensus tacitus, vel debitus, vt possint ipsi donare, quantum aliis suæ conditionis & qualitatis permittit solet, qua in re spectanda est nobilitas ipsorum, natalium splendor, & pressura eorum, quibus donant, quantitas patrimonij, & consuetudo loci, inter similes personas. Si profusè donent sine voluntate curatorum, peccabunt quidem contra obedientiam eorum, quibus præstare obedientiam tenentur; rarò tamen mortaliter, quia nulli tertio faciunt iniuriam, nullum lædunt; vnde, vt optimè notat Lessius non videntur donatarij ad restitutionem teneri, donec donata à curatoribus in iudicio repetantur, vel ipsi donatores petant restitutionem in integrum. Hæc Fagundez, quæ sunt valdè notanda ad tollendos scrupulos.

RESOL. XXVIII.

An tutores de bonis pupillorum possint donare? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 17.

§. 1. **N**ota quòd Molina *2. tom. disp. 272.* distinguit varia genera donationis remuneratiæ, & de illa, qua obsequia ita ad æqualitatem compensantur, vt sine ingenti ingratitude, omitti non posset, imò à benefactore actio negotiorum gestorum, vel alia similis intentari potuisset, fatetur tutorem posse eam proculdubio facere ex bonis pupilli. Quod idem docet de alio secundo genere donationis, qua ex gratitudine ad æqualitatem beneficia, vel obsequia compensantur, licèt non tanta cum obligatione, vt quando famulo, qui strenuè seruiuit, vltra suum stipendium aliquid insuper donatur; si verò plusquam ad æqualitatem, moderatè tamen compensentur obsequia, & beneficia, licèt hæc ipsa retributio ex gratitudine oriatur, quæ non contenta est æqualitate, sed aliquid amplius compensat, & idèd possit paterfamilias in vita intra limites rectæ rationis, spectatis facultatibus suis, indigentia filiorum, & aliis circumstantiis, ita donare, & Ecclesiastici etiam de redditibus beneficij, & cū aliqua maiori moderatione: Prælati etiam Regulares de bonis Monasterij, quæ administrant; tutores tamen, vel curatores, parum, vel nihil dicit posse ita donare, nisi diues valdè esset pupillus, & spectatis circumstantiis, iudicaretur expedire, ac decere, præsertim, si accederet titulus eleemosynæ congruentis potius, quàm donationis profanæ.

2. Hæc doctrina Molinæ placet Cardinali de Lugo *de iust. tom. 2. disp. 23. sect. 12. n. 146.* si tamen aliquatulum explicetur, vt ampliatur. Quòd enim dicit de retributione æquali pro beneficiis, si intelligatur de æqualitate stricta, ita vt pro decem acceptis, seu pro obsequiis valentibus decem retribuuntur alia decem, nimis strictum videtur; nam si serui obsequia valebant decem, & totidem accepit pro stipendio, iam nihil vltra stipendium in pactum deductum posset ei à tutore ex gratitudine

Sup. c. tis in Ref. 1. Ref. 23. hæc. 8. Ref. 2. ad lin. tom. 4. Ref. 37. nanter mediu

dine dari; quod durum videretur. Nam setuus fidelis, qui per multos annos, stipendio accepto pupillo inseruiuit, potest certè ex gratitudine aliquid à tutore accipere vltra stipendium solum: debet ergo illa æqualitas moraliter intelligi, ita vt possit tutor aliquid etiam vltra stipendium æqualis valoris retribuere, quantum scilicet prudentia dicat, ex gratitudine posse etiam ab eo, qui metus administrator est, quia totum hoc pertinet ad prudentem, & decentem administrationem rerum pupilli, vt non sit datus, & exactus retributor obsequiorum, sed attendat ad id, quod decencia status pupilli exigit, vt famuli eum aliqua ingratitude nota afficere non possint.

3. Et ideo ex Sanchez in *Opusc. tom. 1. lib. 1. c. 6. dub. 2. n. 4.* rectè docuit Trullench. in *Decalog. t. 2. lib. 7. c. 17. dub. 8. n.* Administratores posse donare donatione non simplici, & pura, sed remuneratoria, & hoc non tantum, quando merita pariunt actionem ex iustitia, sed etiam quando eius sunt naturæ, vt deceat hominem probum, gratum esse, ac ad antidora obligat.

RESOL. XXIX.

An miles, vel qui capitale crimen commisit, possit donare? Et an Miles sua concubina donare possit? Et an donata ab Ecclesiastico sua concubina, ipsius Ecclesiastici hæredes non possint repetere, vel an in dicto casu prædicta dona debeant adiudicari Fisco? Ex p. 2. tr. 6. Ref. 5.

§. 1. **R**espondeo cum Hurtado *disput. 11. de contr. diff. 6.* quod miles iure communi legis, si ancillam, *Cod. de don. inter vir. & vxor.* non potest firmiter donare concubinae, quia quamuis ei possit validè donare, potest tamen repetere id quod ei donauit. In ea tamen lege, tantum est sermo de pura & liberali donatione, non autem de donatione facta ob vsum corporis, vel ob aliud obsequium, & ideo quod ei sic donat non potest repetere.

2. Verum capitalis criminis reus post contractum crimen, si donat, nihil agit, si condemnatio sequatur, *l. post contractum 1. §. ibique Gothofredus ff. hoc tit. Stucæ p. 1. exercit. Iustin. deca. l. 1. §. assert. 5. ad lit. A. Forman. disp. 13. thes. 2. ad tit. D.* Sed si perduellionis sit crimen, licet donator nondum sit postulatus, reuocantur tamen per fiscum donationes post contractum illud crimen factæ, *l. donat. 3. §. fin. ff. hoc tit. l. ex iudiciorum 20. ff. de recusat. §. l. fin. Cod. ad l. lul. Ataiest.* Sanè crimen non capitale propriam donationem non constituit irritam; nequidem post condemnationem, tametsi secus sit in mortis causa donatione, *l. si aliquis 7. ff. de mort. caus. don. D. Bocerius in tr. de don. c. 3. n. vlt. Broncorst. cent. εναντιοπαων, assert. 72.* Eaque de re videatur Vvesenb. in *Paratit. ff. hoc tit. in fin. itémque Hunnius in res. ad Treutl. volum. 2. disp. 2. disp. 5. 1. thes. 7. q. 67. pag. 467.* vbi diuersas diuerforum opiniones refert, & refellit.

3. Sed non deseram hinc exponere, circa supradicta ea, quæ afferit Dicastillus, *de iust. l. 2. tr. 5. disp. 1. dub. 11. n. 40. & seq. vbi sic ait.* Ille, cuius bona sunt fisco addicta, donare non potest, *l. donat. §. vlt. de don.* quod intellige post sententiam criminis condemnatoriam; ante illam verò donare poterit, *l. post contractum, ff. de donat.* quamuis donata maneant obnoxia fisco retractata sententia ad diem patratu criminis.

4. Deinde miles concubinae donare non potest, nec potest donationem reuocare; impeditur enim à iure, si voluerit, *l. si ancillam, C. de don. inter vir. & vxor.* & docent multi ex citatis, inter quos rectè aduertit Molina *disp. 275. num. 14.* Glossa in eam legem, intelligendum esse de donationibus iure gratuitis; quæ enim dedisset in pretium iustum, vt sui corporis copiam faceret, aut in

recompensationem pro obsequiis, aut aliis beneficiis etiam remuneratoria tantum donatione, non potest repetere.

5. Rectè etiam aduertit *num. 15.* donata ab Ecclesiastico suæ concubinae, ipsius Ecclesiastici hæredes non posse repetere, quam rem, teste Gama, *dec. 58.* controversam fuisse in Regno Lusitaniae testatur Molina, & tandem pronunciatum fuisse, vt tanquam turpiter datum, & turpiter acceptum, ob coitum cum Ecclesiastico, qui in foro exteriori est punibilis, adiudicaretur fisco: & quamuis Gama, *ibi,* reclamet, putans hæredibus Clerici dandum, ob priuilegium illud militum, quod cum Bartolo, & additione Glossæ citatæ locum habere censet in Clerico, tanquam milite spiritualis militiae; Molina tamen sententiam approbat, & merito; neque enim credendum est priuilegium illud, & similia secularibus militibus intuitu secularis militiae concessa extendenda esse ad Clericos, nisi peculiariter ea extensio lege aliqua fiat. Ita Dicastillus, & ego.

Sup. hoc in Ref. not. præterit.

RESOL. XXX.

An donatio hæretici ante delictum sit valida? Idem dicendum est, si donatio non simpliciter fiat inter viuos, sed etiam causa mortis. Et aliqua alia circa hoc explanantur. Ex part. 8. tract. 6. Ref. 111.

§. 1. **R**espondeo, quod si hæreticus ante commissum crimen hæresis absolute & simpliciter aliquid alteri donauit de bonis suis; quamuis postea in illud incidat, non confiscatur, quia iam non erit suum, & quod suum fuerit, parum refert.

2. Dixi autem, *absolute, & simpliciter donauit,* quia si donatio facta fuit sub conditione, & conditio non fuit impleta ante commissionem delicti, quamuis postea impleatur, bona sic donata confiscantur, quia donatio transfert dominium dum conditio non impletur, vt docet Suarez *de fide disp. 22. sect. 5. n. 2.* Farinacius *de hæresi q. 190. n. 12.* Simancas *de Cathol. inst. c. 9. n. 9.* & Fernandez à Castro Palao *de virtutibus, p. 11. tr. 4. disp. 5. punct. 3. n. 1.* & constat ex *l. 1. ff. de donat.* Per hæresim autem aufertur potestas transferendi dominium absolute, & à confiscatione liberum, & ideo publicatio circa bona sic donata verè & propriè locum habet.

3. Idem est si donatio non simpliciter fiat inter viuos, sed causâ mortis: nam illa etiam non est perfecta donatio, nec transfert dominium, imò reuocari potest ante mortem, & toto vitæ tempore; & ideo sic donata comprehenduntur in bonis quæ sub conditione donantur, & à fisco etiam reputentur. Ita Simancas *de Cath. inst. tit. 9. n. 9.* Farinacius *de hæresi q. 190. §. 1. n. 12.* Suarez *de fide disp. 22. sect. 5. n. 2. in fin.* & multi alij quos citat Farinacius, & sumitur ex *l. 1. ff. de donat. caus. mort.* Imò quamuis donator etiam causâ mortis facto instrumento donationis, statim rem tradat donatario, tamen adhuc res illa confiscatur, & à fisco reuocari potest. Et ratio est, quia licet tunc donatarius comparet dominium rei donatæ, non illud comparat absolute, sed tot modis reuocabile, quot modis reuocari potest ipsa donatio causâ mortis facta, dum donans viuit, vt benè animaduertit Molina *1. 2. de iust. disp. 287. §. additum est.* Antonius Gomez *1. 2. var. c. 4. n. 16.* Alter Molina *de primog. lib. 1. c. 12. n. 10.* & habetur *l. 2. §. l. si mort. caus. §. si verò, & l. qui mortis, ff. de mort. caus. donat.* Manet ergo dominium absolutum apud donatorem, cum donatarius non habeat alium titulum ad comparandum dominium rei donatæ causâ mortis, licet sibi tradita; nisi ipsam donationem causâ mortis sibi factam, quæ non aufert dominium absolutum à donatore, nec illud confert donatario nisi post mortem donantis. Dum igitur dominium rei manet apud donatorem, res confiscabilis est. Si au-

hoc in Ref. præterit.

tem donans causâ mortis, cum tradidit rem donatario, eam tradidit, ut reverâ esset sua, illo vivente, & idem expressè declaravit, tunc quidem iam non erit donatio causâ mortis, sed simplex donatio inter vivos; mutata est enim natura donationis per illam traditionem cum expressâ declaratione: & in hoc casu non sufficit tacita declaratio, quamvis taciti & expressi eadem vis, eademque potestas: quod si probetur, & donatio fuerit facta ante crimen commissum, non poterit confiscari, ut patet. Excipiuntur hinc donatio causâ mortis facta à viro uxori, quia hæc posito delicto & confiscatione viri firma manet, ut est manifesta decisio legis, sed si mors, ff. de donat. inter vir. & uxor. C. eod. tit. lege, quisquis, §. uxores, C. ad l. Iul. maieft. ut norat Reginaldus in l. executorum, §. 9. v. f. Quæro, quidam, & Farinacius q. 25. n. 30. Sanchez lib. 6. de matrim. disp. 17. n. 5. & lib. 2. c. 17. n. 15. ubi plures referunt.

4. Dixi ante sententiam latam, quia bona quæ ab hæreticis acquiruntur post sententiam latam, aut post conversionem illorum, non confiscantur nisi iterum novum committant, ob quod confiscanda sunt, quia hæc vocantur bona futura, & in confiscationem non veniunt, quia nullo modo ad hæreticum pertinebant ante sententiam. Et ita docet Simancas de Cathol. instit. tit. 9. n. 61. Azorius tom. 1. lib. 5. c. 7. quæst. 8. Iulius Clarus §. fin l. 8. n. 24. Curtius senior conf. 59. n. 13. Mieres de maiorat. in edit. p. 2. q. 1. n. 107. Valquez 1. 2. q. 96. a. 5. disp. 169. c. 8. n. 8.

Sed circa præsentem quæstionem, præter Doctores citatos, ne deseras videre Baumium in Theolog. mor. 1. 3. lib. 2. tr. 4. q. 16. ubi firmat in hæretico esse possessionis dominium, alienationis nullo modo.

5. Pro hac sententia acrius quam Theologi Canonici dimicant; Panormitanus in c. extremum, de hæret. Tabiena, Funius, Glossa in c. accusatus, de hæret. in 6. ibi enim causam reddens, cur post mortem hæretici bona fiscum adipisci sanxerit Alexander IV. sic scribit. Nam ex quo lapsus est in hæresim, perdidit omnia bona sua, & fiscus incepit esse Dominus, & in c. inquisitionis, de hæret. in 6. Intelligit, inquit, hæreticorum bona, ipso iure confiscata à tempore commissi criminis in tantum; quod vendicantur ipsa bona per officium, vel fiscum, de manibus possessoris, nullo dato pretio, per quorumcumque manus transferint, quod non facere posset fiscus, si eorum bonorum dominus fuisset hæreticus & iure ea alienare potuisset. Ex quo sequi Doctores aiunt culpam in hæretico mortalem esse sua dare, aut vendere oneroso titulo, quod eiusmodi contractibus in apertum periculum faciendæ iacturæ, dati à se preti emptores vocent, quod ut est veritati aduersum, qua singulis benè consultum esse, præcipue à nobis ut debemus velle, ita & optimo cuique fugiendum. Secus si titulo liberali, ac gratuito res donetur, quia tunc donatario noxa nulla est timenda, rem quidem restituer acceptam, cum petetur; præterea nihil, in quo querelæ locus ei iustæ nullus. Idem sentiendum inquit Sanchez tom. 1. Decalogi, lib. 2. c. 22. Fagundez lib. 5. c. 22. n. 10 cum qui sua amicis diuidit, aut alienis vendit, hæresis quidem laborat infamia; sed quia soli Deo sit cognita: nam tunc, ut hæc probari nequit, ita nec metuendum est illis, ne data possint à fisco repeti, & que repetitione, damno villo affici. Hucusque Baumius.

R E S O L. XXXI.

An seruus possit donare bona ei relicta expressa, vel tacita, vel data cum conditione, ut non acquirantur domino?

Et an mutata materia hac ratio possit applicari Religioso? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 8.

§. 1. **R**esolutio huius dubij pendet ex difficultate, an in tali casu seruus acquirat dominium dictorum bonorum. Et affirmatiuè respondet Sanchez, contra quem insurgit nouissimè amicissimus, & doctissimus Catamuel, in Theol. mor. l. 1. n. 394. Primò quia licet conditio expressa haberet vim præsentem, tacita habere non posset, dari enim non posset. Nam conditio tacita est, quæ non exprimitur; sed colligitur ex aliis circumstantiis, quæ sine illa stare non possunt; cum autem in donationibus vna ex præcipuis circumstantiis sit persona, cui, hæc debet etiam considerari: ergo quando aliquid seruo donatur, & donator non exprimit se velle quod hoc acquiratur domino, censendus est velle quod acquiratur eo modo, quo secundum communem status politici cursum acquiritur; ergo quod acquiratur domino.

2. Sed etiam conditio expressa posita non prodest; non enim in voluntate donantis est rem acquiri illi, cui datur: aliàs enim etiam possem donare Religioso fundum sub conditione, quod non acquirat eum communitati, sed sibi; vel detur disparitatis ratio; vterque enim dominij incapax, imò magis incapax seruus, quam Religiosus, quia veros & adæquatos Religiosos in Societate videmus habere dominium, non tamen dantur serui totales; qui illud habeant.

3. Sed arguit Sanchez. Eo ipso quod domino seruus bona illa communicaret, non essent ei donata, vel relicta; quibus enim rei suæ conditionem apponere potest. Si fortis videatur hæc ratio, mutatâ materiâ applicata Religioso. Eo ipso, inquit, quod Monasterio bona illa Monachus communicaret, non essent Religioso donata, aut relicta; ergo debent Religioso, & non Monasterio, ipsa acquiri: quibus enim rei suæ conditionem apponere potest. Non-nè vides nullius ponderis rationem esse: sed respondeo, duas Authorum reperiri sententias circa donationum conditiones appositas; alteramque docere donatorem præsumendum esse iustum, velleque donationem, vel contractum absolutè facere, & conditiones apponere secundariò subintelligendo hanc clausulam, si per leges liceat; alteram docere hanc esse voluntatem operantis, eumque velle circumstantiam illam primariò, & secundariò donationem, aut contractum, ita ut si per leges non liceat fieri, ut disponit, non contrahere, quam aliter contrahere malit. Neutra tamen sententia seruo, aut Religioso fauet, quia stando primæ, dicemus bona illa, quæ donantur seruo, aut Religioso, acquiri serui domino, vel Monasterio, iuxta communem ordinem, quo sic subditi acquirere solent dominium: at stando secundæ, illam donationem esse nullam defectu voluntatis: donatorem enim nolle donationem non facere, quam in utilitatem Monasterij, vel domini facere asseritur. Hucusque Caramuel.

4. Sed sententiam Sanchez tenet Molina, de iustit. tom. 1. tr. 2. disp. 38. & alij. Et idè cum sit satis probabilis, existimo de dictis bonis posse seruum donationem facere absque domini licentia. Vnde non definam hinc apponere verba Rodriguez, in Summ. tom. 1. c. 165. n. 8. sic asserentis. [Los esclauos tomados en guerra iusta, o comprados, aunque no pueden huyr de sus señores (como lo diximos arriba hablando de los captiuos) pero pueden recibir los dones que les dieren, y lo que por otro iusto titulo viniere à sus manos, sin que esten obligados de lo dar à sus señores. Y por el consiguiente en el fuero de la conciencia pueden hazer dello donacion a otros, y puedè tambien en el mismo fuero hazer esta donacion de lo adquirido con su trabajo en el tiempo que les vaca, siruendo a sus señores. Porque la seruidumbre solamente les obliga en el fuero de la conciencia, a no defraudar a sus señores, en lo que toca al seruicio ordinario, con el qual otros esclauos de su condicion suelen acudir: la qual razon huuiera de mirar Fr. Luys Lopez para no negar lo susodicho a los esclauos; que

Sup. ha. ff. ficultate. com. 7. Ref. 30. in aliis ciu. not.

Sup. ho. tom. 7. lege de. nam Re.

Sup. ho. tom. 7. Ref. 34. vlt. & 1. Ref. not. terit. & Ref. seq.

que se vendieron por esclavos, porque vendiendose, solamente se obligan a acudir a sus señores con el dicho servicio ordinario, y assi lo pide la razon, para que su miserable estado no sea con tanto rigor oprinido.] Ita ille.

RESOL. XXXII.

An seruus, vel ancilla possit donare bona eis data ob turpem causam suorum corporum?

Idem dicitur de Moniali, aut Religioso, si questum sui corporis facerent, an sibi, & non Monasterio lucrarentur? Ex p.8. tr.6. Res.9.

Posse dicendum videtur. Nam dicta bona ancillae, & non domino acquiruntur, eo quod tacita amantij voluntas sit, quod illud pretium soli ancillae acquiratur, & quia data sunt pro usu corporis, quod domino non subest.

2. Sed aduersus Sanchez & Molinam hanc sententiam tenentes, acriter argumentatur Caramuel in Theol. mor. l. 1. n. 394. Quia etiam Monialis, si questum proprii corporis faceret, sibi, & non Monasterio lucraretur; & si dicas, non usum corporis propter castitatis votum Monasterio subici, non urgebis. *Primo*, quia etiam dominus habet ius cogendi suam ancillam, ut caste viuat. *Secundo*, quia facillimo negotio potestis materiam mutare. Postulo, an audacia in homicidiis, veneficiis, aut quibuscumque aliis sacrilegiis, aut facinoribus committendis, subit communitati, potius quam castitas ancillae domino: & si non, cur non dicemus, aut ancillam pretium sui corporis acquirere domino, aut Religiosam, pecuniam ob veneficium datam, sibi, & non communitati lucrari: nulla enim est disparitatis ratio? Nec proderit ad intentionem donantis recurrere, quia si ancilla est domini incapax, non reddetur capax propter amantij voluntatem. Ergo, &c. Ita Caramuel, qui nu. 391. sic etiam ait. Molina ponit alium casum; nimirum si seruo aliquis restituat pecuniam, in compensationem, aut membri mutilati, honoris detracti, aut cuiuscumque alterius damni recepti: & tunc putat seruum acquirere verum illius pretij dominium, quia datur pro re, quae non suberat domino. Vbi etiam distinguit Sanchez seruum, quae hominem, a seruo, quae seruo.

3. Sed hunc casum non esse verum constabit, si materia mutetur. Habueris cum Religioso A. aliquam difficultatem; illum grauius percusseris, & manum abstuleris; manum quidem quae non magis erat Monasterij quam tua tui serui manus: imò fortassis multò minus. Venitur ad concordiam, agitur de satisfactione, offers quingentos patacones, & ille acceptat, sanè non satisficisti modò, sed & satisdedisti. At interrogo. Cuiam acquiruntur illi quingenti patacones? Religiosone; an Communitati? Ergo de seruo, aut ancilla pariformiter philosophare. Hac Caramuel doctè, ut semper solet. Sed ego in utroque casu puto satis probabiliter seruum acquirere sibi dominium de supradictis bonis; & idè licitè sine domini licentia posse illa cui libet donare. Et ita praeter Sanchez & Molinam, docet Hurtadus.

4. Nota, quod Caramuel, n. 396. ad suam sententiam firmandam adducit verba Iustitiani in Inst. per quas pers. nob. acq. § item nobis. Sed hodie textus ille non officit. Et idè Harprechtus in Inst. tom. tit. 7. §. alia autem n. 6. sic ait. Serui praeterea iure ciuili (quo nihil proprii habent, & quidquid acquirunt dominis acquirunt. § item nobis 3. infra. per quas person. nobis acquiratur) donare non possunt, contra 28. §. si filius, aut seruus 2. ff. de patris. Hodie verò, prisca illa seruitute sublata, serui nostri res proprias habere, & consequenter donare possunt. Ita ille.

5. Igitur dicendum est, rigorem, & iura, quae sequi-

Tom. VI.

tur Caramuel, ut optimè obseruat Vvigers de iust. tr. 1. c. 3. dub. 7. n. 18. per consuetudinem aliam esse mitigatam, sic quod plerique omnes concedant seruis quoddam dominium aliquarum rerum, etsi non omninò perfectum: tale tamen, ut non teneantur res illas dominis tradere, idque his potissimum casibus. *Primo*, si dominus expressè vel tacitè consentiat; ut seruis habeat aliquod peculium proprium. *Secundo*, si aliquid donetur, aut testamentò relinquatur seruo, cum expressa conditione, ut domino non acquiratur. *Tertio*, volunt etiam ad seruum spectare, si aliquid ipsi absolute relinquatur, non intuitu domini, sed ipsius serui, propter eius industriam, vel propter aliquod officium exhibitum. *Quarto* si illi aliquid detur in compensationem iniuriae illatae. Denique, si aliquid sibi subtrahat sine domini incommodo, quod liberè poterat expendere, aut si praeter operas sibi praescriptas faciat alia quaedam, ex quibus aliquid acquirat. Vnde & ex talibus interdum redimere potest libertatem.

6. Sed contra obicitur. Innocentius c. cum olim de privilegiat. dicit seruum & Monachum in eo esse pares, quod neuter alicuius rei habeat dominium: ergo, &c. Respondetur esse aliquam inter eos paritatem vna ex parte, non tamen omnimodam. Paritas in eo est, quod neuter habet dominium omninò perfectum, & independens: nam & ea quae seruo conceduntur competere, & quorum aliquale admittitur habere dominium, ita adhuc sunt sub potestate domini, ut absque iniuria, quae ad restitutionem obliget, possit auferre quamuis id habeatur tanquam inhumanum, & quidam abusus potestatis herilis; disparitas verò est, quod Monachi nullum omninò, ne quidem tale imperfectum habeant dominium. Vnde nihil sibi retinere possunt Superioribus inficis. Vide Nauarr. de re ldis. b. 7. 1. & Petr. Nauarr. l. 3. de restit. c. 1. & Soto lib. 4. de iust. & iur. q. 2. a. 2.

7. Vnde ex his patet responsio ad doctrinam contrariam superius adductam à doctissimo Caramuele. Vide Doctores, quos ego citavi in p. 7. tr. de seru. Res. 29. & seq. & ita nostram sententiam tenet Faustus in Spec. Confess. disp. vi. q. 13. vbi sic ait. Possunt serui donationem facere. Et ratio est, quia licet serui non possint fugere à dominis suis, possunt tamen accipere dona eis data; & quae iure hereditario obtinent, vel ludo etiam illicito lucrantur, & per consequens in foro conscientiae possunt ex eis donationem facere, quia illorum dominii sunt, nec tenentur ea dominis suis restituere possunt etiam facere donationem de rebus acquisitis suo labore, in tempore, quo vocant à seruitio dominorum, quia seruitus solùm obligat eos, ne defraudent dominos in seruitio ordinario, quo solent alij serui dominis assistere. Ita ille.

Quae nunc est in tom. 7. tr. 8. Res. 27. signanter §. Hinc. & seqq. & in alio vers. eius annot.

RESOL. XXXIII.

An donatio facta infanti valeat?

Et an nondum conceptis, vel natis inutiliter donetur?

Et nota praedictam donationem nascituro, vel infanti Notarij stipulatione factam irrevocabilem esse, ita ut nec ex consensu secundi donatarij possit reuocari.

Idem dicendum est, si pater nomine nascituri aut stipulatur, aut donationem comprobat.

Et quid, quando quis donaret infanti absenti? Ex p. 8. tr. 6. Res. 131.

§. 1. **A**ffirmatiuam sententiam tenet Duarenus tit. de don. caus. mort. c. 6. Mozzius in Amphiteatro contractuum, tr. de don. c. de personis, n. 1. & alij asserentes infanti cuiusque donationem fieri posse.

2. Sed haec opinio, ut optimè obseruat doctus Didacus Narbona in suis Annalibus Iuris anno 10. cum

E e dimidio,

Sup. hoc in
frā in Ref.
116 §. vlt. &
lege etiā §§.
eius not.

dimidio, q. 15. n. 5. non est admittenda, nisi pater, vel tabellio illius nomine stipuletur, aut donantis voluntatem acceptauerit. Et hoc latè nimis comprobant Ioannes Crotus in l. 1. in princ. in 2. lectura col. 3. vers. Et ex hoc in questione facti, de verb. oblig. Card. Mantica. de tacit. & ambig. conuent. lib. 13. d. tit. 6. n. 6. & ita intelligendus est Lara in compend. vite hominis, c. 16. n. 94.

3. Ex quibus inferitur, iuri consonam & convenientissimam esse resolutionem eorum, qui existimant, nondum conceptis, vel natis, inutiliter donari, inter quos præcipuum locum obtinent Boërius, & ab eo relati, de cessione 172. d. n. 4. Franciscus Hotomanus quest. illustr. q. 6. Card. Mantica d. tit. 6. n. 7. & nouissimè Alphonsus Carranus disp. de vera humani partus naturalis & legitimi designat. c. 2. §. 3. ex n. 5. non solum, quia nulla est eorum persona, vt Hotomanus ratiocinatur; neque consensus (vt Mantica placet) sed etiam quia neque in illis necessaria ætas ad donationis acquisitionem inuenitur.

4. Quod restringitur, vbi pater nomine nascitur, aut stipulatur, aut donationem comprobat; nam hoc casu vtilitatis causâ receptum est eam valere, siquidem per patrem potest filiis acquiri, quamuis post eius mortem nascantur. Et hoc magis procederet, interueniente Notario, qui nomine nascitur stipuletur. Vide Raudensem conf. 53. n. 25. vol. 1. Fontanellam dicta clausula 4. in princ. n. 18. Alphonsum Perez de Lara in compend. dict. c. 16. n. 94. Qui idè resoluunt prædictam donationem nascituro, vel infanti Notarij stipulatione factam irrevocabilem esse, ita vt nec ex consensu secundi donatarij possit reuocari. Quod antea docuerant Guilielmus Benedictus in c. Raynutius, verb. Si absque liberis moretur 2. lason conf. 213. n. 3. vers. Confirmantur præd. lib. 2. Decius conf. 216. Visa transactione, in fine, & conf. 259. Primò non videtur, n. 5. vbi in terminis decidit: dubio enim sibi proposito, quale ius quæsitum fuisset liberis nascituris, in donatione facta per patrem filio, contemplatione matrimonij vocatis: respondit, hoc ius, concurrente præsertim acceptatione Notarij, firmum & irrevocabile iudicandum esse, & tale quod eis inuitis tolli non possit; idè quæ in ea donatione concludit Stephanus Bertrandus conf. 1. Viso consultationis themate 23. vers. Hinc etiam, iuncto casu illius consilij lib. 2. & Stephanus Aufreter. in decis. Capellæ Tolosanæ 453. in additione magna circa medium, vers. Nec obstare videtur. & latissimè in specie Casianæ conf. 53. n. 51. vers. Contrariam tamen partem. Quin etiam in generali stipulatione nulla nasciturorum mentio facta, sed tantum pro his quorum interest, à Notario recepta, eandem conclusionem admittit Decius in præallegato consilio 607. Visa puncto, n. 8. & seqq. Et hæc omnia obseruat Narbona loc. cit. qui tandem num. 17. in fine, sic concludit. Ergo pari modo mortis causâ donatio, ac inter viuos, vel alia quæuis, secundum dispositionem iuris communis, ad sui validitatem consensum in donatario requirens, nondum nato, aut infanti fieri non poterit; quia consensum, quem non habent, præstare non valebunt, nisi patre, aut seruo proprio, vel publico pro eis stipulante. d. l. 2. ff. rem pupilli saluam fore: vel nisi, vt principio commonstrauimus, infans ille sit, qui infantia approptiet.

5. Sed quia (vt sæpiùs diximus in hoc Tractatu) & Iurisconsultis & Theologis debitor sum, apponam hîc pro Theologis nostrum Patrem Megalam, qui pertractans hanc quæstionem in 2. 2. lib. 2. c. 11. q. 1. n. 17. sic ait. Quartò limita in casu, quo quis donaret infanti absentis; valeret enim talis donatio, licet ipso iure consentiat, vel acceptet, nec alius pro ipso hoc faceret. Et ita expressè tenet Guttierrez in conf. 20. n. 7. post Decium in conf. 145. n. 3. & Molina de Hispan. primogen. lib. 4. c. 2. n. 75. fol. 136. Et hoc probat ex l. iubemus. C. de emancipat. liber. vbi licet pro emancipatione liberorum absentium necessariò requiratur, vt antea, vel post consensus

eorum interueniat, tamen si liberi fuerint infantes, sine eorum consensu sui iuris efficiuntur. Et ratio alia non est. nisi quia, cum consentire non possint, non debent hac liberalitate priuari: sed hoc idem procedit in donatione facta infanti; ergo & hoc idem in donatione dicendum erit; nam de similibus idem est iudicium, c. inter ceteros, de rescript. c. 2. de translat. Prælator. c. cum secundum Apostolum. in princ. de præbend. cum aliis concordantibus. Hæc Megala: quæ quidem admitto, cum circumstantiis à Narbona, vbi supra, adductis.

RESOL. XXXIV.

An mater possit filio donare? Ex part. 8. tr. 6. Ref. 34.

§. 1. **D**igladantur Theologi & Iuristæ circa præsentem quæstionem, & quia illam optimè pertractat Pater Vvadingus tr. de contractib. disp. 3. dub. 10. n. 4. ponam per extensum eius verba: itaque sic asserit. De matre, an validè donet filio in potestate patris existenti, potest esse controuersia? Antonius Gomez in 2. tom. 2. var. c. 4. ad fin. obiter id asserit. Molina disp. 243. de iust. id conatur probare multis textibus, in quibus tamè de hac re ne verbum quidem est, vt legenti patet. Molina autem secum traxit omnes sequentes, Azorium, Lessium, Bonacinam, Laymā, & plerosque alios neotericos, præsertim Theologos. Ratio omnium est, quod tota ratio legis prohibentis donationem patris sit, quia filius est in potestate, eadè quæ cum illo persona censetur, & proinde quæ filio donat, sibi ipsi censetur donare: atqui hæc ratio in matre cessat, cum filium in potestate non habeat, & in lege mater non nominatur: ergo cum nec ratio legis matrem comprehendat, nec lex illam nominet, non debemus legem odiosam ad illam extendere.

Sup. hoc i
frā ad lin.
§. vlt. hu
Ref. & lati
alio §. eius
not.

Contrariam sententiam docent Iuristæ, Glossa ad l. statim citandam, Fachinæus lib. 3. controuers. c. 79. Godefredus in addit. ad Schneideuiniun, Inst. de don. vbi citat Cynum, Fabrum, & Salicetum. Ratio horum est expressa, & formalis decisio iuris, l. 3. §. 4. ff. de donat. inter vir. & vxor. & l. 5. §. 2. ff. eodem.

2. Primo loco hæc habentur. Si mater filio quæ in patris potestate donet, nullius momenti erit donatio, & in sequentibus aliis verbis idem repetitur. Nec contra sententiam Iuristarum quidquam facit ratio, qua nituntur Theologi; quod filius non sit in potestate matris, proindeque non prohibeatur ipsi donare, quia hæc non est ratio legum prohibentium donationem matris; sed quod cum prohibeantur donationes inter virum & vxorem, noluerint ne quidem indirectè eos donare, etiam per interpositas personas: cum enim pater acquirat dominium eorum quæ donantur filio, proinde esset donare filio, ac donare ipsi patri, siue marito.

3. Nihilominus tamen puto Theologos cum Iuristis hoc modo posse conciliari. Iuristarum sententia est vera, stans in iure antiquo, & Digestorum, quia olim omnis peculij, præterquam castrensis, pater acquirebat dominium, & proinde decisio iuris citata magna nitentur æquitate, & iure posteriori Codicis, l. cum oportet. C. de bonis que liberis, aduentitij peculij filius acquirit dominium, & non pater, proindeque in donatione facta à matre cessat ratio legis: illa enim donatio cum rei donatæ dominium ad patrem non transeat, non est virtualiter donatio inter virum & vxorem. Ex hoc modo vera est Theologorum sententia, nempe de iure Codicis. Si tamen mater donaret filio intuitu patris principaliter & immediate, tunc lex citata ex Digesto haberet in tali donatione locum, quia esset in effectu donatio ab vxore marito facta, cum dominium talis doni ad patrem transeat. Ita Vvadingus loc. cit.

4. Sed præter Theologos citatos, eorum sententiam tenet

tenet etiam Layman, *lib. 3. tr. 4. c. 12.* Hurtadus *disp. 11. diff. 7.* Caramuel *in Theol. mor. lib. 2. n. 640.* Baunius *in Theol. mor. 10. 3. lib. 2. tract. 4. q. 16.* Villalobos *in Summ. 10. 2. tract. 1. 3. diff. 6. n. 11.* ubi sic ait. [Ha se de aduertir, que en el derecho esta prohibido que el padre haga donacion al hijo que esta debaxo de la patria potestad, La razon dello da Antonio Gomez, con otros diziendo, que es, porque seria hazer donacion a simismo: porque por razon de la patria potestad, lo que adquiere el hijo, se adquiere al padre. De lo qual inferre, que vale la donacion hecha ad hijo emancipado. Lo segundo, que vale la que haze la madre al hijo. Lo tercero, que vale la, que haze al hijo solo natural. Lo quarto, que el dia de la, que haze al hijo que estava casado, que por el matrimonio se tiene por emancipado, conforme a vna ley.] Et sententiam Theologorum affirmatiuam tenent ex Iuristis Gomezius, Mozzius, & alij, quos citat & sequitur Hunnius *in Encyclop. iuris, p. 3. tit. 36. c. 4. n. 36.*

lij. *Primò*, in donatis, aut relictis filio, cum expressa hac conditione, ne patri vsusfructus acquiritur: quandoquidem enim donator, aut testator, alteri donare poterit, vnde nulla vtilitas ad patrem accreuisset, nulla est dicendi ratio, quod non possit sic & filio eius dare. *Secundò*, non acquiritur vsusfructus patri in hereditate, quam filius vnà cum patre admittit; nam vltimè est hoc casu satis patrem habere consortium proprietatis. *Tertiò*, denegatur patri vsusfructus eorum, quæ lege deferuntur liberis ob delictum parentum. Vnde si pater fiat hereticus, hoc ipso filio efficitur sui iuris, *c. 2 §. fin. de heret. in 6.* & sic ad illum redit vsusfructus, quem pater habebat in bonis filij. Denique, si pater condonet filio vsusfructum talis peculij, quo alioquin ipse gaudere poterat.

Vnde ex his apparet de quibus bonis possit filius familias donare, Vide etiam Fernandex *in exam. Theolog. mor. p. 1. c. 164 §. 9. per totum.* Layman *in Theol. mor. lib. 3. tr. 4. c. 122. n. 7.*

RESOL. XXXV.

An filius familias possit donare?

Et supponitur quadruplex distingui bonorum, seu peculij genus, quod potest filius familias competere: scilicet castrense, quasi castrense, profectitium, & aduentitium. Et in certis aliis casibus contingit filium familias habere quoque simul vsusfructum huius peculij. Ex p. 8. tr. 6. Res. 6.

§. 1. **N**otandum quadruplex distingui bonorum, seu peculij genus, quod potest filius familias competere, prout tradunt communiter Doctores, scilicet castrense, quasi castrense, profectitium & aduentitium, vt videre licet apud Syluestrum, *v. Peculium. Nauarr. c. 17. n. 142.* Gudelin. *de iure nouiss. lib. 1. c. 15.* & alios. Hoc supposito.

2. Dico *primò*. Filius familias habet plenum dominium peculij castrensis, & quasi castrensis, ita vt tota proprietates, vsusfructus, & administratio sit penes illum. Est aperti iuris, multæ enim ea de re extant leges, *in ff. & C. de peculio castrensi.* Vnde Gudelinus *loc. cit. n. 18.* de castrensi, inquit, vel quasi castrensi peculio, quoniam id patri non acquiritur, & filius in eo prorsus tanquam pater familias habetur, indubie arbitrio suo statuit. Quare de illo potest disponere, per donationes, per venditiones, per testamentum. Si tamen sit pubes, id est, si annum quatuordecim expleuerit, quia ante hoc tempus testari non potest, *l. à qua ætate 1 ff. qui testam. fac. poss.* sed ante illam ætatem non solent bona castrensia haberi, quamuis id fieri possit.

3. Dico *secundò* Peculij profectitij nullo modo habet filius familias dominium; hoc enim planè patris esse censetur. Nam & dominium directum, & vtile est apud patrem, nec habet filius potestatem illud administrandi, nisi ad parentum vtilitatem. Quare nihil de hoc potest alienare, aut ad propriam commoditatem diuertere, aut disponere absque patris consensu. Vide Syluestrū, *d. v. Peculium, q. 3.* & Petrus Nauarr. *lib. 3. de restit. c. 1.*

4. Dico *tertiò* Peculij aduentitij filius familias habet dominium directum; estque proprietarius; sed vsusfructus, & plena administratio est patris, alienatione ei tamen interdicta, quem vsusfructum pater retinet quamuis ad secundas nuptias transeat; quia is vsusfructus in locum dominij, quod olim pater in hoc peculium habere solet, successit. Pro quo *notandum* quod iuxta iura antiqua fuerit eadem ratio peculij aduentitij, quæ profectitij, sic vt plenum dominium illius esset quoque penes patrem; sed constitutiones posteriores id mutarunt. Vide Gudelinum *loco supra citato, n. 21.*

3. Certis nihilominus casibus contingit filium familias habere quoque simul vsusfructum huius pecu-

RESOL. XXXVI.

An filius familias possit patri donare. Ex p. 8. tr. 6. Res. 37.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondet Faustus *in Spec. Confess. disp. 20. q. 25.* & Baunius *in Theol. mor. tom. 3. lib. 2. tr. 4. q. 16.* *Sup. hoc in fra in Res. 38. §. 1.*

2. Et *Primò*. Potest donare ea, quæ in aula Principis eius est liberalitate consecutus, quæ in bello est lucratus, quæ in pace, industria sua, manuūque artificio, aut ingenio, bonas artes profitendo, est meritis.

3. *Secundò*, potest in parentem liberalis esse filius, si consecutum inopia necessario vitæ commætu adiuuet; si ære alieno oppressum, ac iacentem pecunia releuet, si ægri molestias subleuet parte aliqua fructuum sui beneficij; bona enim castrensia, ac quasi castrensia, qua filius possidet, sic sunt eius, vt quoties & quomodo est placitum, de iis statuere, ac arbitrari in suum, ac pauperum commodum valeat.

4. *Tertiò*, cum bona aduentitia ea sunt lege data filio, ne eorundem vsusfructus ad patrem veniret: hunc isti illè si concedat, non peccat.

5. *Quartò*, si hæreditatem renuente patre adiit, particulam eius in illum aliquam deriuare filio non est prohibitum: similiter quæ hic ab alio propter merita, collataque beneficia est adeptus, in parentem refundere potest filius.

6. Sed non deferam circa præsentem quæstionem adducere ex Iurisconsultis Acacium, Enekelium, *de priuileg. parent. & liber. priuileg. §. n. 2.* ubi sic ait. Quæ de his dicta sunt, vicissim ad quæstionem, an filius familias patri, in cuius est potestate, donare possit, applicari queunt. De quo ita indistinctè Socinus *in consil. 23. volumine 4.* & Chassaneus *in consuetud. Burgundia, rubric. 4. §. 1. in v. N' aussi par testament,* vt pater filio, quem in potestate habet, donare nequit; ita nec vicissim posse consentire filio sibi donanti. Bart. autè *in d. l. frater à fratre. in fin. ff. de cond. indeb.* hoc pacto distinguit. Si quidem filius donet patri, obligando se ad aliquid in genere, valere donationem, quoad obligationem naturalem; & ideò si filius promittat creditori patris, animo donandi ipsi patri, & soluat, non repetere eum, per text. *in l. si pro patre 11. in princ. ff. de in rem vers.* Si verò donet aliquam rem in specie, tunc aduertendum quale sit quod donatur, vtrum peculij castrensis, vel quasi castrensis, vel aduentitij, vel profectitij; & si aduentitij, vtrum pater in his fuerit legitimus administrator, vel nõ; & sic, an poterit actor esse in re sua, vel nõ. Indistinctè tamè ait valere donationem, quado actio de dote cõmunis est patris & filia: & hæc consenserit patri stipulanti suo nomine tantū, *l. 9. §. quod si in patris. ff. solut. matr. l. quoties, 29. ib. & quod not. in l.*

post dotem, 40. *ibid.* Hæc Bartolus, quem sequitur etiam
Ealon, in *repet. d. l. frater à fratre*, n. 45.

R E S O L. XXXVII.

*An in dubio filius præsumatur impensas factas pro patre
animo donandi fecisse?*

Et quid è contra?

*Et quando colligatur impensas factas pro filiis patrem
fecisse animo repetendi?*

*Et sequitur, quod vitricus in dubio non censeatur animo
donandi, sed repetendi expensas fecisse.*

*Et quid verò si vitricus bona priuigni administrans ali-
menta priuigno petebat anne, vel tunc repetitionem
habebit? Ex part. 11. tract. 3. & Misc. 3. Ref. 19.*

§. 1. **A**ffirmatiuam sententiam ex Bartolo, Alexandro, & aliis docet Hieronymus Teutlerus in *Select. disp. vol. 2. disp. 10. thes. 3. litt. D.* Quia correlatiuorum hæc est natura, vt quòd dispositum est in vno, idem quoque dispositum sit in altero *l. final. C. de indi. Viduit. tollend.* Atqui pater, & filius sunt correlatiua, idcirco sicut pater sumptus suppeditans filio, non habet eorum repetitionem, quia donandi animo subministrasse præsumitur: ita quoque filius impensas pro patre faciens præsumatur donandi, & non repetendi animo eas fecisse.

2. Secundò; accedit, quòd alimenta pietatis intuitu facta repeti non possunt *l. ex duobus in fin. ff. de negot. gest.* filius verò in dubio videtur impensas in patrem factas, pietatis intuitu fuisse, igitur illarum repetitionem non habebit.

3. Verùm huic sententiæ obstat lex *12. C. de negot. gest.* vbi Imperator filio impensarum repetitionem denegat, si donandi animo pecuniam dederit, ex quo colligitur, quòd si non donandi animo filius debitum patris soluerit; nec eo animo soluisse probati possit repetitionem solutæ pecuniæ habeat.

4. Et quamquam particulam, *Si, ibi idem significare velit, quòd quia, prout quandoque particula ista, non conditionem, sed causam, & rationem in legibus nostris significat: tamen quia sua natura conditionem significare solet: Idcirco ab hac gemina eius, & natia significatione non est recedendum, argum. l. non aliter, de legat. 3.*

5. Nec valet argumentum ex natura correlatiuorum deductum, nam respondetur argumentum hoc tunc demum habere vim concludendi, quando eadem est correlatiuorum ratio, atqui in proposito diuersa est ratio patris, & filij, quia liberi non ita iure naturæ primæuo suos primogenitores alere tenentur, quemadmodum hi illos, cum liberi debeant parentibus alimenta ex obligatione dumtaxat antidotali.

6. Ad secundum respondetur, alimenta quidem pietatis causa facta repeti non posse: Verùm filium in dubio non censeari alimenta pietatis causa fecisse, vt arguit *d. l. 12. in verb. si donandi animo pecuniam dedit.*

Sed quia opinio affirmatiua est communis teste Sardo de *aliment. it. 6. q. 9. n. 7. in fin.* idè tu cogita, nolo enim singularium opinionum auctorem esse.

7. Sed quid dicendum circa impensas patris circa filios? Respondeo ex affectu gerentis, & alimenta suppeditantis præsumitur, & conicitur illum animum repetendi non habuisse.

8. Cui tamen præsumptioni, & coniecturæ in dubio solùm locus est; nam si constet, patrem, aut matrem animo repetendi aliquid in liberos erogasse, sine dubio repetitio competet, ex *lib. 11. C. de negot. gest.* vbi Imperator dicit: si quid autem in rebus eorum vtiliter, & probabili more impendisti, si non hoc materna liberalitate, sed recipiendi animo fecisse te ostenderit, id nego-

tiorum gestorum actione consequi potes: Nota tamen quòd et si parentes sumptus in liberos erogatos repetere possint, si ostenderit se non animo donandi, sed repetendi sumptus illos fecisse, illos tamen sumptus, quos ex iuris publici necessitate fecerint, non repetere, et si de illis repetendis, & recipiendis expressè protestati sint.

9. Ratio autem hæc est, quòd impensas iure debitas faciens soluerit id, quòd debuit, debiti autem soluti nulla sit repetitio, *l. 26. §. pæn. ff. de cond. indeb.* Et cum ad has impensas faciendas actionem habeat is cui debentur, multò magis habebit ad eas seruandas, & retinendas, exceptionem, *l. innuitus §. 1. de reg. iur.*

10. Vnde si filium in bonis nihil omninò habentem, pater aluerit, educauerit bonis artibus, instituendum curauerit, quantumuis testatus sit pater se ea, quæ impendit ita erogare, vt aliquando repetat, non tamen repetet, cum ea coactus fecerit, *l. si quis à liberis, §. 1. §. 2. si mater, ff. de agnosc. & alend. liber.* Sed difficultas est, quando colligatur impensas factas pro filiis fecisse animo repetendi? Respondeo, quòd hic animus colligitur si expensas in librum expensarum pater retulit. Secundò, si mater necessitatè aliqua rei suæ, vel temporis aluit, non videtur materna pietate aluisse; & alimenta donare voluisse, vt si mater dum à marito peregrè mortuo reuertitur, liberos, quos secum ducebat aluerit temporis causa, quia illis viaticum deerat; Itèmq; si mater negotia filij gerens alimenta suppeditat, non censeatur ex materna pietate subministrasse, nec donasse, & idè cessabit repetitio *dict. leg. 34.* quoniam administratio negotiorum filij suscepta, matrem hæc facere cogebat, quæ ad tuendum filium, & res eius pertinebant; Atqui huiusmodi necessitas animo donandi planè contrariatur, quia in necessitatibus nemo est liberalis, *leg. 18. ff. de aliment. legat.* Donellus *15. Comm. 16.*

11. Tertio, cessat in matre animus donandi impensas, quando pater filij, cuius interest filium alere, est superstes, ac diues, & filium in potestate haberet; nam tunc mater repetit, quòd in causam suorum alimentorum impendit, cum verisimilis donandi animus non adfuerit, *l. si quis à liberis §. si mater, ff. de agnosc. & alend. liber.* Menochius *d. casu 88.*

12. Et tandem quarto præsumitur animus repetendi impensas, quando magna est impensa; tunc enim cessat præsumptio donandi, cum nemo præsumatur suum iactare voluisse, quæ autem magna, vel modica sit impensa iudicis arbitrio relinquendum esse ait Menochius *d. casu 88.*

13. Notentur hæc pro præxi, nec facilè in aliis inueniuntur: nec ita clarè loquitur Teutlerus in *Select. disp. vol. 1. disp. 10. thes. 3.* nec mihi placet eius distinctio inter expensas in personam factas, & impensas factas in rem; vt illæ in dubio præsumantur donatæ, hæc verò non item, quam suam distinctionem confirmat exinde, quòd in *d. l. 11. C. de negot. gest.* de impensis in personam factis expressè asseritur, quòd in dubio præsumantur animo donandi factæ, contra verò de impensis in rem factis, non præsumantur donandi animo factæ, nisi is, cuius negotia gesta sunt, docuerit impensas animo donandi esse factas *dict. leg. 34.*

14. Vt enim taceam, quòd in *d. l. 34.* non loquatur de impensis in rem factis, sed de alimentis, quæ sunt personarum expensæ, non potest euinci ex ea *leg. 34.* quòd impensæ istæ de quibus ibidem agitur, non præsumantur donandi animo factæ, si casus suprà recensiti excipiantur.

15. Ex dictis sequitur, quòd vitricus in dubio non censeatur animo donandi, sed repetendi potius impensas fecisse, & idè etiam expensas in priuignos factas repetere possit, nisi constet, ipsum paterno quodam affectu, & animo donandi eas præstitisse, sub hac quippe

quippe conditione datur vitrico expensarum repetitio, si paterno affectu eas fecerit, quæ conditio frustra adderetur, si non in dubio animus repetendi in vitrico præsumeretur.

16. Quid verò si vitricus bona priuigni administrans alimenta priuigno petebat an, vel tunc repetitionem habeat? Idem dicendum puto. Etenim Paulus Iuriconsultus in l. 34. de negot. gest. de auia in nepot. alimenta suppedit ante, expressè scribit; eum si negotia administrauerit nepotum, verisimiliter eos de re ipsorum propria aluisse.

RESOL. XXXVIII.

An donatio inter patrem & filium sit valida?
Et an donationes factæ filio illegitimo inualide sint? Ex p. 8. tr. 6. Res. 2. 1.

§. 1. **R**espondeo primò, cum Hurtado, disp. 11. diffi. 7. quòd Doctores conueniunt, donationem filij viri usque sexus in patrem esse validam. Primò, quando fit ex bonis castrensibus ipsius filij, vt constat ex l. cum oportet, ff. de bonis qua liberis, quia ex vna parte filius habet dominium, & liberam administrationem eorum, & ex altera id non est iure aliquo prohibitum. Secundò, quando filius habet aliquid sibi à Principe donatum, vt constat ex l. cum multa, Cod. de bonis qua liberis. Tertio, quando donatio fit ex bonis, quorum pater non habet vsufructum, vt contingit, quando filio relinquunt aliquid, ea conditione ne pater in eo habeat vsufructum. Et quando filius admittitur cum matre ad hæreditatem fratris vel sororis, ex Auth. de heredib. ab intestato, collat. 9. & quando filius accipit dotem patre renitente, & non se obligante. Quarto, quando donatio fit ex vsufructu legato ipsi filio. Quintò, quando ex hæreditate; quam filius renuente patre adiuit; vt constat ex l. vlt. C. de bonis qua liberis.

2. Respondeo secundò, quòd simplex; siue propria donatio patris in filios collata regulariter non valeat; l. cum de bonis 11. & l. sine emancipatis 17. C. hoc tit. l. 1. §. 1. ff. pro donato; donationes quas parentes 25. C. de don. inter vir. & vxor. Tū quia pater, & filius vna eademque persona cēsētur; l. vlt. in fin. C. de impuber. & al. substitutionibus. Tum quia quidquid filius familias acquirit, de iure patrie potestatis; patri acquirit; l. 1. ff. si quis à parent. fuerit manumiss. & l. placet 79. ff. de acquir. vel omit. her. Non ergo donatio subsistere potest, quia nemo sibi ipsi potest donare, l. si quis pro eo 56. §. 1. ff. de fideiussor. & quia differentia esse debet inter dantem, & accipientem, argum. d. l. si quis 56. §. 1. ff. eod. quia denique eo momento, quo rei donatæ dominium transit in filium, id mox ad patrem reuertitur. d. l. placet 79. ff. de acq. vel omit. her. Clatus d. §. donatio; q. 8. v. 1. Obrechtus d. disp. 1. de donat. l. hes. 22 §. cum seq. Moz. 2 d. tit. de person. inter quas cad. poss. donat. n. 13. Gail. d. lib. 2. obseru. 88. n. 2. cum seq. Guttierrez d. tr. de iuram. confirmat. p. 1. c. 4. Menochius in tr. de præsumpt. lib. 5. præsumpt. 29. n. 2. & seq.

3. Non deseram tamen hîc apponere verba Villalobos in summ. tom. 2. tract. 13. diffi. 6. n. 9. vbi sic ait. [Duda es si valè las donaciones, que el padre le haze estando en su potestad. A lo qual dize Pedro de Navarra, que valen en el fuero de la conscientia, si no fuessen enormes, o en fraudes de los hijos, ò contra derecho natural. En España lo mas verdadero es que valen, mas confirmanse por la muerte del que las haze, que se comparan a las donaciones entre marido, y muger, como dize Azor, de las quales diremos abaxo. Y dize Navarro, que no valen porque el padre, y el hîio se reputan por vna misma persona, conforme à vna ley, lo qual tambien se ha de guardar en nuestrs Reynos; porque quando faltan leyes del Reyno, se han de guardar las leyes del de-

recho comun, como diximos arriba. Y assi creo que proceden de ambos fueros, mas confirmanse estas donaciones con la muerte; como quepan en tercio, y quinto; porque si exceden, se han de reuocar quanto al excessò, conforme a derecho, que lo mismo es en las donaciones entre marido, y muger, que no caen en el quinto.] Ita ille.

4. Notandum est tamen secundum aliquos, quòd donationes factæ filio illegitimo inualidæ sunt. Patet, quia iure solùm confirmantur facta filiis legitimis, sub parentum constitutis potestate; nothi autem, & illegitimi, tametsi physicè sint filij, moraliter filij non sunt. Et ita docet Caramuel in Theol. mor. lib. 2. num. 641. Sed circa præsentem quæstionem ne deferas videre Azorium, 10. 3. lib. 11. c. 9. §. 1. & seq. vbi plures adducit causas, in quibus vim & locum habet donatio inter patrem & filium. Sed nos magis altercables attingemus.

5. Non deseram tamen hîc etiam adnotare Aracium Enenkelium de priuileg. parentum & liber priuileg. 5. n. 14. docere donationem inter patrem & filium obligationem naturalem inducere; sic enim ait. Eadem igitur ratione æquitatis, seu gentium iuris, donatio quoque inter patrem & filium, obligationem inducit naturalem. Vnde idem Bartolus in d. l. frater à fratre, n. 57. verum esse, inquit, quòd donatio inter patrem & filium non valeat quantum ad ciuilem obligationem, quoniam illud, quod donat pater, simpliciter fiat profectitium, & si quaratur filio, reuertatur ad patrem, obligationem autem naturalem consistere, per d. l. solum enim ius ciuile impedimento esse. Et hoc sequitur, multumque signare iubet Iason, ibid. n. 44. Baldus autem in l. 2. C. de inoffic. donat. hoc negat esse verum per eam legem. Verum enim verò si eodem argumento, quo vtitur Africanus in d. l. frater, §. quæsitum, & post eum Bartolus ibid. vt audiuius, nos quoque in hoc casu vtamur, non est dubium quòd extraneo rectè donetur, etiam quoad ciuilem obligationem; filio quoque (in quo diuersum introducit tantum ius ciuile, patria nimirum potestas, & fictio iuris, quia pro vna persona isti habentur, & patri acquiritur quòd filius acquirit) licet non ciuilitè, naturaliter tamen rectè donari, maximè traditione inueniente. Id quod contra atque Baldus opinatur ex illa ipsa lege 2. C. de inoff. don. probari puto Si enim morte patris, aut emancipatione filij donatio talis confirmatur, naturale certè aliquid præuenisse oportet, quod subsequens actus ad ciuilem obligationem redegit. Ita Enenkelius.

RESOL. XXXIX.

An donatio patris facta filio, iuramento firmetur? Ex p. 8. tr. 6. Res. 22.

§. 1. **N**egatiuè respondet Bocerus tr. de donat. c. 13. n. 7. tum quia quod filius familias acquirit, patri acquiritur, §. item nobis Institut. per quas personas cuiusque acquir. Etiam obligatio sit, Institut. tit. per quas personas nobis oblig. acquir. Nemo autem sibi ipsi obligatur: tum quia inter patrem & filium familias nulla lis esse potest, l. lis nulla, ff. de iudic. tum etiam quia iuramentum est accessio ipsius donationis, qua non subsistente, nec ipsum iuramentum vires ei præbere potest, per c. accessorium, tit. de reg. iur. in 6. proinde etiam hîc nullum per iurium committitur. Bonellus lib. 2. 1. comment. c. 13. pag. 587. tum postremò, quia, quod vna via prohibitum est, alia via permitti non debet, c. cum quid, tit. de reg. iur. in 7. Non obstat textus in l. cum pater 11. §. filius matrem, ff. de leg. 2. Ibi enim iuramentumenixam iurantis voluntatè detegit, non auget eius potentiam. Neque obloquitur Auth. sacramenta puberum, C. si aduers. vend. Est enim locus ille de conuentione, quæ iure valet. Ad hæc nõ aduersatur l. si quando 109. in princ. ff. de legat. 1. Est enim de legato, quod filio familias datū est. Legatū autè

hoc valet, quia post mortem legantis vires, accipit, non ante. Denique non refragatur, quod divina voluntati cedere debet voluntas humana, *A. 7. 4.* Et si enim diuina sit voluntas, vt iuramentum seruetur, haud tamen inde sequitur, quod ipso iuramento firmetur hæc donatio, vt quæ ipso iure nulla est, contra legem facta, proindeque iuramentum illud pro illicito & temerario habendum.

2. Et hæc sententiam præter Bocerum tenent etiam Doctores, quos citat & sequitur Marius Antoninus Maceratenensis, *var. res. lib. 2. res. 49. n. 5.* vbi sic ait. Non obstat, quod in tali donatione fuerit appositum iuramentum, quo confirmatur donatio Gabr. *de donat. conclus. 4. lib. 3.* Non. *d. conf. 1. n. 12.* Turret. *conf. 61. num. 29.* vol. 1. & *d. conf. 97. n. 39.* Decius *conf. 20. n. 4.* Quia secundum veriore sententiam donatio facta à patre filio existenti in potestate, nulla & inualida est, & non firmatur iuramento, cum iuramento non possit facere filium de incapace capacem, sicut nec dominus seruum, nam si seruo meo donarem, & promitterem cum iuramento non reuocare, non idèd quaritur dominium rei donatæ seruo; hoc enim impossibile est, quæ impossibilitas non tollitur per iuramentum. Fulgosius *conf. 199.* Sic si pater donat filio, videtur donare sibi ipsi, cum profectitia, in quibus hodie nihil est immutatum, §. 1. *inst. per quas personas nob. acq.* hodie sicut olim sint patris, l. cum oportet. *C. de bon. que lib.* Vnde nemo dixerit, sibi ipsi factam donationem firmari iuramento, l. fin. ff. *de stipul. seru. c. fin. de instit.*

3. Et per hæc rationem hæc sententiam intrepidè tenent Castr. *conf. 105. & conf. 345. n. 3. lib. 1.* Socinus senior *conf. 82. lib. 3.* Fulgosius *conf. 199.* Baldus in *c. cum contingat. in fin. de iureiur.* Corn. *conf. 9. col. 1. lib. 2. & conf. 289. col. 10. lib. 4.* Corasius in *l. frater à fratre, in fin. ff. de cond. indeb.* qui dicit esse veriore opinionem, pro qua fuit iudicatum, vt asserit Corn. *conf. 238. col. 3. lib. 1.*

4. Et hæc sententia vti æquissima ac verissima confirmatur. Nam iuramentum habet vim clausulæ, *Omni meliori modo*, vt si non valet actus vno modo, valeat omni meliori modo, l. cum pater. §. filius. & ibi Doctores ff. *de leg. 2. c. venientes, & c. ad nostram*, & ibi Doctores *de iureiur.* Bartolus in *l. si quis pro eo. ff. de fideiuss.* Abbas in *c. cum contingat. col. pen. de iureiur. cum concord.* adductis per Felinum, in *c. cum super, de off. deleg.* Iason. in §. *item si quis postulante, col. 2. Inst. de act.* Cagn. in *l. 2. n. 92. Cod. de res. ind. vend.* Alexander in *conf. 37. col. 5. volum. 2.* Surdus *conf. 20. n. 23.* Non. *d. conf. 1. n. 9. & conf. 14. n. 13.* Sed quando pater donat in vita filio existenti in potestate, etiam adiecta clausula, *Omni meliori modo*, talis donatio nihilominus dicitur ipso iure nulla. Angelus *conf. 7. col. 4.* Vnde idem concludendum videtur, si fuerit adiectum iuramentum, quod tantundem operatur. Hucusque Maceratenensis.

3. Sed ego contrariæ sententiæ adhæreo, & ita tenent communiter Doctores, & Baldus in *l. fin. n. 8. C. de nunciis. pro donato.* Socinus *conf. 91. n. 8. lib. 1. & conf. 107. n. 1. lib. 3. & conf. 131. n. 3. lib. 4.* Iason in *repetitione l. frater à fratre 38. ff. de cond. indeb. col. pen. & conf. 184. col. fin. versic. præterea talis, lib. 2. & conf. 118. n. 1. lib. 4.* Decius *conf. 216. n. 2. & conf. 239. n. 1. & conf. 414. n. 12. & conf. 432. n. 5. & conf. 631. n. 3. & conf. 688. n. 6.* Bertrandus *conf. 39. n. 7. & conf. 89. n. 2. & conf. 144. n. 1. lib. 1.* p. 2. Rubens *conf. 130. n. 5. & conf. 145. num. 10.* Parisius *conf. 55. n. 3. lib. 1. & conf. 33. n. 3. lib. 3.* Crauera *conf. 19. n. 1. vers. sed præmissis, & conf. 136. n. 2.* Ioannes Dilect. *de arte testandi tit. 3. cant. 2. n. 2.* & plures alij, quos congeffit Iulius Clarus *d. §. donatio, q. 8. n. 8.* vbi subiicit, hæc rem in practica nullam solere habere difficultatem, atque adèd ineptum esse Aduocatatum, qui illam vellet in disceptationem deducere. Eidem opinioni subscribunt Andreas Fachinus *lib. 3. de controuers. iur. c. 77.* Fernandez, Vasquez *de success. creat. lib. 2. §. 18. requisit. 29. n. 162.* Euerhard. Midelburg. in *Top. leg. loco A. vi in-*

rament. n. 12. Andreas Gail. *lib. 2. obseru. 38. n. 7. & seqq.* Gutierrez *d. tr. de iuram. confirmat. p. 1. c. 4. nu. 4.* Viuius in *commun. opin. in v. Donatio facta à patre, & Hilliger.* in Donell. *enuecl. lib. 9. c. 5. litt. E. pag. mihi 790.* Mozzius *d. tr. de donat. sub titul. de pers. inter quas cadere poss. donat. n. 20.* alique per hunc adducti.

6. Sed quia in hoc Tractatu debitor sum Iuristis & Theologis, assero hæc sententiam præter Doctores docere Bannium in *Theol. mor. 10. 3. lib. 2. r. 4. q. 16.* Vvadingum *tr. de contract. disp. 3. dub. 10. num. 2.* Hurtadum *disp. 11. de donat. diffic. 7.* & Azorium *10. 3. lib. 1. c. 9. q. 5.* Dicendum est igitur donationem patris iuramento firmatam valere, tum quia iuramentum est res spiritualis, quæ animum obligat, & in spiritualibus patriæ potestatis (quæ sola donationi est impedimento) ratio habenda non est, *c. ult. de ind. lib. 6.* Tum quia inter patrem & filium oritur obligatio, saltem naturalis, quam proinde iuramentum confirmare, & efficacem reddere potest. Et vbi iuramentum accedit, cessat effectus patriæ potestatis, quia in his, in quibus animæ salus & periculum versatur, ratio patriæ potestatis non habetur, nec eorum quæ iure civili sunt constituta. Omne enim iuramentum seruandum est, quod non vergit in alterius præiudicium & absque salutis æternæ dispendio seruari potest. Quare non est filius incapax hoc in casu, nec pater sibi ipsi donare censetur, nec super impossibili adhibetur iuramentum. Cessante enim patriæ potestatis effectu, omnia ista cessant, & sic donatio valet, quasi sublato patriæ potestatis impedimento.

Sed circa præsentem quæstionem, ne deseras videre Aracium Enehelium, *de priuilegiis parentum & liberorum, priuilegio 5. n. 23.*

RESOL XL.

*An donatio facta filio studiorum causa sit valida?
Et an pater ad administrationem sumptuum studiorum causa à filio cogi possit?
Et quid, si contra voluntatem patris in Scholis filius versetur?
Et an si non sit facta donatio à patre filio studiorum causa, debeant tales sumptus in legitimam computari? Ex p. 8. tr. 6. Res. 23.*

§. 1. **R**espondent affirmatiuè Doctores. Ita Menoch. *lib. 3. presumpt. 29. n. 85. & seqq.* Ioannes Sichardus *ad l. 2. n. 5. 6. & seqq. C. de inoff. don.* Petrus Nicolaus Mozzius *d. rubr. de personis inter quas, n. 18.* Iulius Clarus *lib. 4. receptorum sententiarum. §. donatio, q. 8. n. 6.* vbi de communi testatur Ioannes Corasius in *repetitione legis. frater à fratre, §. quasitum, n. 64. ff. de condit. indeb.* vbi scribit: si filius in studiis ciuilibus tantum profecerit, vt Doctoratus gradu ornari cupiat, tunc donationem pro eo doctorando factam valere, & quasi castrensi peculio accenseri debere.

2. Sed aliquibus hæc exceptio à regula generali superius posita, videtur impertinens esse; quia hoc casu pater non tam donare, quam soluere censetur, cum dotare liberos, iisque sumptus ad studia pertinentes supeditare teneatur, l. 19. ff. *de rit. nupt. l. si quis 5. §. non tantum 12. ff. de agnos. & alend. liber.* Obrechtz *d. disp. 1. thes. 235.* & fufius explicabitur *infra, n. 66. & seqq.*

3. Et idèd in hac quæstione plures Doctores pro secunda negatiua adducit Aracius Enehelium, *de priuilegiis parentum & liberorum, priuilegio 5. n. 24.* quos ipse postea meritò refellit: idèd ex Theologis pertractat hæc quæstionem Pater Vvadingus *tract. de contractib. disp. 3. dub. 10. n. 2. & 3.* & asserit. Considerandū Primè, an donauerit, necne? Secundò, an filius habuerit propria bona aduentitia: castrensia: aut quasi Castrensia? Tertiò, an fuerint expensæ factæ ad eum alendum tempore studij,

studij, an verò libri, vestes, sumptus, Doctoratus. *Quartò*, an donatio fuerit ita facta, vt nihilominus filius ea quæ sibi donata sunt tempore studij, conferre cum aliis hæredibus, & computare in partem suæ legitimæ teneatur. His positis dici potest,

4. *Primò*, quando pater donat ad studia profectenda, validam esse donationem, quia est ob causam, & quidem valde fauorabilem, & vtilem Reipublicæ. Ita Clarus *suprà*, & est longè communior sententia.

5. *Secundò*, quando de donatione constat, eam non conferendam cum cæteris cohæredibus, nec imputandam in legitimam, quia cæteræ donationes ob causam, quæ in vita parentis valent, non possunt reuocari à parente, nec veniunt conferendæ.

6. *Tertiò*, quando de animo donandi non constat, præsumptione ex variis accepta circumstantiis, est agendum: si enim filius habuerit bona propria, quæ à parente administrabantur, cum illo casu pater non fuerit obligatus de paternis suis bonis filium alere, accedentibus aliis coniecturis potest aliquando præsumi non donasse; sed ex bonis propriis filij accepisse, & ad eum transmississe, verbi gratiâ, si extra domum fuerit filius, & pater non valde diues, aut liberalis, nec extraordinarie filio addictus; si res fuerint pretiosæ, aut ad ornatum tantum faciendes, si habuerit multos alios liberos, scripserit in rationum libris, omnia quæ filio misit, &c.

7. *Quartò*, si nihil horum deprehendatur, præsumendum est de pietate patris, & propterea expensæ, quas facit pater in filium studiis dantem operam, ordinariè non veniunt post mortem ad collationem bonorum, quia sunt alimenta necessaria, & quamuis plus expenderit in filium in studiis, quam in alios domi, tamen cum licentia patris foris studuerit, nec pater protestatus sit, nec expresserit se velle excessum illum ultra sumptus in alios factos, in legitimam computari, non debet conferri in commune, vt communiter Doctores, & satis iudicatur *l. si pater 2. ff. famil. ercisc.*

8. *Quintò*, de libris distinguunt Doctores; si illi fuerint non multi, aut non magni pretij censendus est pater donasse, proindeque cum donatio fuerit valida tanquam ex iusta causa facta, non poterit reuocari, transieritque aliquo modo in peculium quasi castrense, præsertim si fuerint dati in ordine ad gradum obtinendum, non debet in legitimam computari. Si verò fuerint multi, & magni laboris, si pater expresserit se eos donare, donatio tenet, in fauorem studiorum, qui sunt ad publicam vtilitatem, & non est conferenda. Si verò non expresserit se donare, ordinariè debent à filio post mortem cõferri, quia res magni pretij non præsumitur donasse, si non expresserit, sed aut ad vsum tantum concessisse, aut certâ ex legitima dedisse, sicut dicitur communiter de pretiosis vestibus, & ad ornatum filiarum tantum datis: & quod de libris dictum est, extendi potest ad sumptus factos in Doctoratu, & similibus. Et hæc omnia docet Pater Vvadingus *loc. cit.*

9. Sed in fauorem studiosorum hîc adnotabo, quòd pater ad subministrationem sumptuum studiorum causâ, à filio cogi possit, per textum *in l. si quis à liberis 5. §. non tantum 12. ff. de agnoscend. & alend. liber.* Vbi Vlpianus. Non tantum, inquit, alimenta, verum etiam cætera quoque onera liberorum, patrem à iudice cogi præbere. Quid per *cætera onera*, Iurisconsultum intellexisse putabimus: an ea, quæ aliàs in legatis nomine alimentorum veniunt sunt vestitus, & habitatio iuxta *legem legatis 6. ff. de aliment. vel cibari. legat.* At quis negabit, aliam esse rationem in legatario, cui saltem iure testamenti, alimenta legata debentur, vt meritò eo legato tantum vestitus & habitatio, non aut cætera, quæ ad disciplinam pertinent, contineri debeant; aliam in filio, cui iure naturæ alimenta, id est, omnia ea quæ ad vitam humanam honestè sustentandam necessaria sunt, pater præstare tenetur. Proinde cum pater liberis non

alimenta solum, sed & cætera onera præbere iubeatur, quis non videt, per *cætera onera* Iurisconsultum dicto loco aliquid amplius requirere voluisse, nempe sumptus, qui ad disciplinam pertinent, quos aliàs sub alimentorum legato non contineri Iauolenus respondit *in d. legatis 6. ff. de aliment. vel cibari. leg.* Accedit textus clarior *in l. de bonis 6. §. non solum 3. ff. de Carbonian. edit.* vbi Paulus. Non solum, inquit, alimenta pupillo præstari debent, sed & in studia, & in cæteras impensas debet impendi, pro modo facultatum. Idcirco iubetur quoque tutor mercedes constituere pupilli præceptoribus, ab eodem Iurisconsulto, *in l. cum plures 12. §. cum tut. ff. de admin. & peric. tutor.* Nemo autem, opinor, dubitabit, multò magis hoc à patre requirendum, cum à tutore id exigere videamus. Huc facit etiam textus *in l. Macedon. 5. C. ad SC. Maced.* vbi disertis verbis Alexander Imperator scripsit, non obstare Senatufconsulti Macedoniani auctoritatem, quominus pecunia filiofamilia, studiorum causâ, alibi degenti credita, à patre exigere possit. Cui assentitur Vlpianus, *in litem si filius familias 7. §. quod dicitur 13. ff. eod. tit.* Quod dicitur, ait, in eo, qui studiorum causâ absens mutuum acceperat, cessare Senatufconsultum, ita locum habet, si probabilem modum in mutuata pecunia non excessit, &c. vbi in sequentibus ad verbum *solebat*, plus dicit Accursius, subiungens, patrem teneri ad solutionem pecuniæ, studiorum causâ filiofamilias creditæ, licet contra voluntatem eius in scholis filius versetur. Quocirca exponit verbum, *solebat*, pro solere debebat, vt *in dict. 1. Macedoniani 5. verb. Non recusaret, pro non recusare deberet.* Cum pro & ius diuinum perspicue consentit. *Si filij tibi sunt, erudi illos, traditur Eccl. 7. vers. 25. Noli subtrahere à puero disciplinam,* inquit sapientissimus Rex Salomon, *Proverb. c. 32. vers. 13.* Item, erudi filium tuum, & refrigerabit te, & dabit delicias animæ tuæ, idem Rex inculcat, *Proverb. 29. vers. 17.* & alibi.

RESOL. XLI.

An pater teneatur donare aliquid filio pro sacris Ordinibus suscipiendis?

Et an iure obligationis naturalis pater ad id teneatur, atque officio iudicis Ecclesiastici compelli possit?

Et an si faciat talem donationem ad suscipiendos Ordines reuocare eam pater non possit, etiam propter ingratitudinem?

Et an donatio causa dotis, vel Ecclesie ob ingratitudinem Prelati reuocare non possit?

Et docetur patrem teneri dotare filios ad matrimonium, & ingressum Religionis. Ex p. 8. tr. 6. Resol. 91.

§. 2. **L**icet pater teneatur ad dotandos filios, *l. qui liberi 5. ff. de ritu nuptiarum. l. fin. C. de dotis professione. l. 9. tit. 11. partit. 4.* Spinus *de test. gloss. 10. principali. n. 12.* Barbosa, *in l. 1. ff. solut. matr. 4. p. in princ.* idem & ad matrimonium spirituale per ingressum Religionis cum valeat argumentum de carnali ad spirituale, ex Bartolo *l. 1. §. si parens. ff. si quis à parente fueris manumiss. Bald. l. quoniam nouella, ad fin. C. de inoff. test.* Euerh. *in Topic. loc. 33. à matrim. carnali ad spirituale,* & tenent Bald. *n. 5. in d. l. fin. C. de dotis promissione.* Gomez *l. 29. Tauris. n. 14.* Bald. *Nouel. de dote 6. part. priuileg. 16. n. 2.* Bæça *de non meliorandis dotibus filiarum, c. 14. n. 1.* Euerhard. *d. l. vers. & primò ultra.* Controversum tamen est, an idem sit in dotando patrimonium filio ad Ordines sacros suscipiendos: partem negatiuam, quòd non teneatur, tenent Aymon, *conf. 136. n. 1. lib. 1.* Rojas *de successione. c. 7. n. 49.* Ayora *de partitionibus 2. p. c. 13. n. 17.* Salzed. ad Bernard. *d. c. 18. n. 16.* partem affirmatiuam tenent Auendan. *responsio 17. n. 4.* & Thomas Sanchez *lib. 4. de marr. disp. 26. n. 7.* & hanc partem sequor non enim video differentem rationem, cur magis pater

debeat cogi ad constituendam dotem pro filia nubenda in sæculo, vel pro ea quæ Religionem ingreditur, quam pro filio quia Ordines sacros promoueri vult, per textum in *Aubent. de Sanctissim. Episc. §. sed hoc præfenti, collat. 9.*

2. Itaque dicendum est iure obligationis naturalis patrem ad id teneri, atque officio iudicis Ecclesiastici compelli posse. Et ita tenet etiam Marchinus de *sacr. Ordin. tr. 2. p. 6. c. 7. diffir. 1. n. 4.* docens, quòd eiusmodi donatio, quæ fit à patre filio, vt sumat Ordinem Clericalem, est donatio ob causam necessariam, ad quam pater posset inuitus cogi. Eidem rationi consentiunt Ioan. Gutierrez *præf. quæstionum lib. 2. q. 65. n. 8. & 9.* Marcus Antonius Ianuentis in *præf. Eccl. 9. 62. 2.* Campanilis in *diuersorio iuris Canon. rubr. 8. c. 5. n. 14.*

3. Vnde ex his sequitur, quòd si faciat talem donationem ad suscipiendos Ordines, reuocare eam pater non potest, quia dicitur facta ex causa onerosa, vt in matrimonium spirituale eat; & cum tertio, nempe cum Episcopo, qui eum non ordinasset, nisi haberet illud patrimonium, vt docent Cyfuentes, in *l. 17. Tauri, col. 2. versic. idem in donatione, & ibi Tellus Fernandez n. 81. & 82. idem Auendan. d. responso 17. versic. ult. Matienzo in l. 1. gloss. 9. n. ult. lib. 5. noue collect. Couarr. in c. Raynaldus, §. 2. n. 7. de testam. Andr. Angul, l. 1. de meliorationibus, gloss. 10. n. 7. Ioannes Gutierrez *præf. lib. 2. q. 65. n. 9.* Salzedo ad Bernard. *d. c. 18. n. 15.* Morquech. *lib. 3. de diuis. bon. c. 6. à n. 90. & alij.**

4. Quæ quidem omnia aded sunt vera, vt donatio facta filio pro susceptione Ordinis sacri, etiam propter ingratitude reuocari non potest, vt docet Homobonus in *cons. mor. vol. 2. p. 2. resp. 74.* quia licet ingratitude maximum sit scelus, præsertim si in parentes contra omnia iura perpetretur, & vna sit ex causis ex quibus donatio reuocari potest, ita vt non valeat pactum in contrarium, &c. Molina de *ritu nuptiarum, lib. 3. c. 20.* Molfesius *error. 12. c. 17. n. 60.* Barb. *c. fin. de reuoc. dom. Mantica lib. 13. de tacitis & ambig. conu. tit. 41. n. 6.* Vera tamen est solutio, donationem factam filio ob Clericatus causam reuocari non posse, ex dispositione Concilij Tridentini *sess. 21. de reform. c. 2.*

5. Prout etiam dicendum est donationem factam causa dotis, vel Ecclesiæ ob ingratitude Prælati, reuocari non posse, argum. *c. delictum, de reg. iur. in 6.* Nisi donator pactum apposuerit, vt ob ingratitude reuocari possit: tunc enim multi volunt, quòd propter ingratitude Prælati, simul & Capituli, reuocetur, sed tantum in vita Prælati, & in illorum de Capitulo, qui fuerunt ingrati, quia dum Ecclesia recepit donationem cum hoc onere conqueri non debet. Sed de hoc ultimo *suprà iam dictum est.*

Supra causa dotis infra in Ref. 133. §. ult.

Sup. in Ref. quæ hic est infra 131.

RESOL. XLII.

An bona patris donata filio in titulum patrimonij computentur inter legitimam, & veniant in diuisionem bonorum cum alijs fratribus? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 92.

§. 1. **N**Egatiuè responderet Faber, Craneta; Igneus; Chassanæus, Fernandez, Gomezius, Balanus, Polydorus, Garzias, Ceuallos, Quintadueñas, Azeuedo, quos refert & sequitur Barbosa, *de offic. Episc. alleg. 19. à n. 64.* quibus consentiunt Gratianus *disc. sept. forens. c. 159. à n. 51.* Beccius in *praxi dec. 394. in 1. edit. & ref. 522. in 2.* Campanilis in *directorio iuris canon. rubr. 8. c. 6. n. 11.* Marta de *iurisdictione p. 4. casu 49. n. 7.* Duardus in *Bull. Cæne, can. 8. q. 6. à n. 3. ad fin.*

2. Probatur hæc opinio, quia legitima potest à filio vendi, & alienari, *in modo, §. imputari, C. de inoff. test.* argumento sumpto à contrario sensu: sed patrimonium sacri Ordinis est inalienabile absque Episcopi licentia,

ex Tridentino *dict. sessione 21. de reformatione, capite 2. ergo.*

3. *Secundò*, bona data loco alimentorum non veniunt in comparatione legitimæ. *Surdus de alimentis, tit. 8. q. 57. n. 2. & tit. 9. q. 54.* Molina de *iust. tr. 2. disp. 308.* Sed patrimonium Clerici pro suscipiendis sacris Ordinibus, datur titulo alimentorum, ne mendicare cogatur: ergo.

4. Probatur etiam hæc opinio: nam quòd pater inemptionem militiæ filij impedit, in legitima portione imputatur: eapropter quòd militia iure vendi possit, *l. omnimodo 30. §. imputari, C. de inoff. testam.* ergo si in eadem non caderet venditio, prout in patrimonio pro suscipiendis Ordinibus assignato euenit, vt notum est, non esset collationi locus.

5. Rursum, quia donatio simplex in legitimam non imputatur, *l. se quando 35. §. fin. ibi, Vel inter viuos donatio in quartam ei computetur, iuncta glossa verb. Computetur, Cod. de inoff. testam. l. illud. 20. in fin. & ibi etiam glossa imposuerit, & in Aub. in testamento, v. Datorum, C. de collat.* Quia quòd pater filio donat, eum vult præcipuum sibi habere, quòd si in legitimam imputaretur, donatio deinde non esset, quia hæc inter se repugnant, scilicet donationem esse, seu liberalitatem, & legitimæ titulo, hoc est, in causam necessariam datum videri. At donatio filio sacros Ordines suscepturo facta, simplex est, nec potest ob causam dici, cum non ex necessitate fiat, quippe donatio, vt ob causam dici queat, necessariam causam præ se ferre debet. Paulus, Alexander, Decius, & alij, in *l. vt liberis, C. de collat. & in d. Aub. ex testamento, eiusdem tit. Crauata conf. 36. vers. itaque tota difficultas: ergo datum filio pro Clericatu assequendo, legitimæ portioni non imputatur.*

6. Sed affirmatiuam sententiam tenet Ioannes Gutierrez *præf. quæstionum lib. 2. q. 65. n. 12.* Molina de *iust. tr. 2. disp. 238.* vbi appellat communem. Idem testantur Ego linus de *offic. Episc. c. 26. §. 9. in fin.* Marcus Antonius Genuenis in *præf. c. 627.* Petrus de Ledesma in *summ. tit. de sacram. Ordin. c. 7. concl. 6. in calce.* Nicolaus Garcia de *benefic. p. 2. c. 5. n. 159.* & alij. Repugnat enim æquitati naturali, inter filios seruare inæqualitatem. Quinimò, si locus est præsumptioni, potius dicendum est, patrem voluisse partem laicorum esse pinguiorem ob conseruationem & splendorem familiæ, quàm illam Clericorum.

7. Deinde probatur hæc opinio ex Imperatoris Iustiniani rescripto, in *d. l. omnimodo, §. imputari, C. de inoff. testam.* vbi filius, quòd occasione militiæ à parte nactus est, portionis legitimæ titulo capit. Igitur & id, quòd occasione sacrorum Ordinum lucratur, eodem iure vti debet, præsertim cum armatam & temporalem militiam, spiritualem cælestemque vna ratio, identitas, eademque iuris æqualitas amplectatur. Euerardus *locor. leg. in loco à milite armata militia ad militem cælestis militia, & in eodem arg.* Clau. Cancius in *Topic. legalib. vers. Duodecima species est.* Tum etiam, quòd de Sacerdote ad Doctorem rectè argumentum sumitur, *l. 1. ibi, Cuius meritò, quis nos Sacerdotes appellat. ff. de iust. & iur. notat Marc. Mantuan. obseru. legal. lib. 2. obseru. 19. vers. Septuagesimus tertius est:* sed quæ in filij Doctoratus gradu pater impedit, imputandum esse in legitimam, docuit Parlad. *tom. 3. quotid. different. differ. 50. §. 3. n. 3.* Igitur datum pro assequendis Ordinibus, memoratæ portioni legitimæ imputabitur.

8. Vnde ergo vtramque sententiam probabilem esse puto: sed huic secundæ affirmatiuæ magis adhæreo, quam tueri etiam Thomas Vallascus *tom. 1. allegat. 35. n. 6.* & Aluarus Vallascus de *partitionib. c. 13. n. 37.* quibus omnibus adde Alphonsum Narbonam in *Recopilationibus legis Hispania, lib. 1. tit. 3. l. 35. gloss. 1. n. 15.*

Sup. hoc Ref. seq. ad med. Ex quibus in §. ult. pe fin. ve Neque. & aliis eius & infra i. Deinde l. ius Ref.

Sup. hoc Ref. & §. not. præf.

Sup. hoc Ref. seq. ult. post dium, ver tandem.

RESOL. XLIII.

An patrimonium Clerici illi à Patre donatum, ut possit ordinari. sit computandum inter bona legitima?
Et an expensæ factæ pro Doctorando filio, vel ingredienda militia, aut alio officio emendo, in legitimam non veniant? Ex p.9. tract. 8. & Misc. 3. Ref. 24.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondent aliqui, nisi de expressa voluntate patris manifestè constat. Ita docent Gutierrez *pract. 99. 2. 7. 65. n. 12.* Garcia de *benef. 10. 1. p. 2. c. 5. n. 159.* Boracina *tom. 3. disp. 1. 7. 19. punct. 3. §. 1. n. 14.* Conarruias in *c. Raynaldus, de rest. §. 2. n. 7.* Menochius de *success. creat. lib. 3. §. 22. limit. 17. n. 44.* Quibus omnibus adde omninò videndum Marchinum de *Sacram. Ordinis, tr. 2. p. 6. c. 7. diff. 10.* & Castrum Palaum *tom. 4. tr. 27. disp. unic. punct. 11. n. 6.* Repugnat enim æquitati naturali, inter filios non seruare æqualitatem. Quinimò, si locus esset præsumptioni, potius dicendum est, patrem voluisse partem laicorum esse pinguiorem obseruationem, & splendorem familiæ, quàm illam Clericorum. Secundo probatur ex *l. Omni modo, §. imputar. C. de inoff. test.* ubi sic habetur: [Imputari verò filiis, aliisque personis, quæ dudum ad inofficiosi testamenti querelam vocabantur, in legitimam portionem, & illa volumus, quæ occasione militiae ex pecuniis mortui iisdem personis acquisita posse lucrari eas manifestum est, eò quòd talis sit militia, ut vendatur, vel mortuo limitante certa pecunia ad eius hæredes perueniat.] Ex quibus verbis colligitur, in legitimam id computandum, quod pater insumpsit in militia, vel alio officio suo emendo, eò quòd talis militia, vel officium vendi, aut transmitti possit ad hæredes: atqui patrimonium Clerici ad hæredes transmitti potest: ergo in diuisione legitimæ necessariò supputandum. Tertio, donatio ob causam necessariam, ad quam quis officio Iudicis cõpelli potest, sine dubio in legitimam supputatur, sicut donatio propter nuptias, Authent. *Ex testamento, C. de collat.* sed donatio patrimonij ad Ordines sacros recipiendos est donatio propter causam necessariam; ad quam pater ab Episcopo cogi potest. Ergo, &c.

2. His tamen non obstantibus, viginti-quinque Doctores allegat Barbosa. *de potest. Episc. p. 2. alleg. 19. n. 69.* negantes, donationem filio factam, pro patrimonio esse computandam in legitimam: quia bona prædicta filio concessa sunt pro alimentis necessariis: at ea, quæ sic conceduntur, utpote concessa ex causa necessaria, non computantur in legitimam, ut tradunt Gama *dec. 140. n. 3* & *dec. 164. & dec. 130. n. 13.* Surd. *de alim. tit. 8. q. 57. n. 2.* & *tit. 9. q. 34. in princ.* Molina *de iust. tr. 2. disp. 308.* Valascus *tom. 1. alleg. 59. n. 10.* Deinde donata ob causam, ob quam efficitur castrense, vel quasi castrense peculium, in legitimam non imputantur, argum. leg. *Si filius, C. Familiae eriscunda l. 5. tit. 15. p. 6. l. 3. tit. 4. p. 5.* & pluribus exemplis exornat Matienzo *l. 3. tit. 8. lib. 5. nou. recopil. gloss. 2. à n. 3. & 11.* Sed bona collata ad Ordines in titulum patrimonij efficiuntur quasi castrensia: siquidem gaudetur priuilegiis bonorum Ecclesiasticorum, ut multis relatis tradit Azeu. *l. 10. tit. 6. lib. 5. recopil. n. 10.* ergo, &c. Et tandem expensæ factæ pro doctorando filio, in legitimam non veniunt, sicuti docent Rebuffus *de priuileg. scholar. priuileg. 55. n. 3.* Valascus *de partit. c. 13. n. 175.* Petez *l. 8. tit. 2. lib. 1. ordin. & tit. 7. lib. 5. p. 208.* Neque item veniunt, quæ conceduntur pro ingredienda militia, uti resoluunt idem Valascus *d. c. 13. n. 60. & 61.* & plures alij relati à Flores de Menà ad *Gam. dec. 140. in princ.* ergo, &c. Itaque ex omnibus supradictis, nemo negare potest, vtramque sententiam probabilem esse, ita ut Garcia in *summ. mor. tr. 1. diff. 1. dub. 5. punct. 5. n. 39.* negatiuam communem dixerit;

& Molina *disp. 138.* etiam affirmatiuam communem in §. vltimâ vocauerit. Ego tamen puto, negatiuam esse communem; affirmatiuam tamen probabiliorē, cui magis adhereo. Vide Castrum Palaum, & Marchinum respondentes ad argumenta negatiuæ sententiæ.

RESOL. XLIV.

Quando donatio patris filio Clerico facta censeatur facta in fraudem gabellarum? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 130.

§. 1. **F**axit Deus, quòd casus in praxi non accidat. Dicunt igitur aliqui, quòd quandocumque est translata possessio in Clericum in fraudem collectarum, non desinat obligatio ad earum solutionem, *l. Sacram. l. qui sub protectu. C. de sacros. Ecclesiis, l. de his, C. de Episc. & Cler. Speculator de Cleric. coniug. col. fin. vers. Sed quid si, Lucius Pinellus in l. fin. in fin. C. de ann. & trib. lib. 10. Bartolus conf. 180. Ioannes Antonius de Nig. in exposit. Exiranag. Constit. Clem. contra Clericum non inced. n. 108. Montel. in prax. arb. p. 2. q. fin. n. 6.*

Fraus autem deducebatur, 2. Primò, ex eo, quia pater donauit dicto eius filio bona obnoxia collectis, & muneribus, & retinuit non obnoxia, uti sibi magis proficua, *l. is quis C. de rescind. vendit.* Ioann. de Amic. *conf. 3. in 5.*

3. Secundo, cum bona donata absorberent maiorem partem patrimonij ipsius donantis, *l. omnes ff. de his quæ in fraud. cred. Iason in §. item si quis in fraudem, Inst. de act. Tiraquellus in l. si unquam, in versic. Omnia, vel partem, n. 4. & 12. C. de reuocand. donat.*

4. Tertio, quia facta à patre filio; *l. si donationes, & ibi Glossa C. de collat. Glossa in l. si liqueat. C. de inoff. don. & in l. data. C. de donat.* Mascardus *de probat. vol. 2. concl. 81. n. 10. & 65.* Et præsertim in præiudicium aliorum filiorum, quos lex non vult à parte decipi, *l. si superstite. C. de dol. Decius conf. 63. 1. n. 5. Parisius conf. 67. n. 68. vol. 3. Gab. de donat. concl. 4. limit. 1. n. 5.*

5. Quarto, nam pater post dictam donationem possidet bona donata, fructusque ex eis percepit, *l. sicut §. superuacuum ff. quib. mod. pign. vel hypoth. soluitur, Mascardus in d. conf. 815. n. 50.*

6. Quintò, quia dictus donatarius post aliquot dies vendidit partem bonorum sibi donatorum ad vtilitatem ipsius patris donantis. Faber in §. fin. n. 3. *Inst. de inofficioso testamento.*

7. Et cõprobantur omnia supradicta, quandoquidem fraus potest per præsumptiones & coniecturas probari, *c. licet, de testib. l. si vicinis, C. de nupt. Feder. de Sen. conf. 119. Alexander conf. 69. n. 1. vol. 2. Mascardus de probat. d. conf. 815. n. 1. cum seqq.*

8. Sed aliqua ex supradictis non admittit Marius Antonin. *var. res. lib. 1. ref. 88. n. 11. & seqq.* Vnde quando casus acciderit; præter Mascardum, Gabrielem, & alios Doctores citatos, recognosce Paulum Squillante *de priuileg. Cler. c. 8. n. 48. & seq.* Et ne deseras etiam videre dictum Marium Antoninum *lib. 2. ref. 49. & lib. 3. resolutione 40.*

RESOL. XLV.

An donatio patris facta filio remunerationis causa, sit valida?
Et aliqua alia notabilia circa hoc explanantur. Ex p. 8. tr. 6. Refol. 33.

§. 2. **D**onationem remuneratoriã patris erga filium validam esse, patet ex *l. cum pater 77. c. rogo 25. ubi, ut quisque de se meruerit ff. de leg. 2. l. de emãcipatis 13. in princ. Cod. de legitimis hæredibus, l. femina* Sup. hoc sup. in Ref. 18. §. Sed ante medium. Sed lege cam pe

totæ pro
doctr. huius
q. n. 1. & in
Ref. 19. §. 1.
& §. Hinc. &
in Ref. 23.
cursum in §.
Vnde. & bre-
uiter sed cum
aliis Docto-
res, in-
fiã in Ref.
47 §. vltim.
vers. Quid.
& inferius
in tr. 8. Ref.
110. §. vlt.

Sup. hoc in
Ref. 1. not.
præteritæ. §.
Sed post me-
dium, à vers.
Itaque.
Sup. hoc ibi-
dem, in prin-
cipio.

Sup. hoc sup.
in Ref. 20 &
ex doctrina
Ref. 16 §. 1.
ad medium, à
vers. tamen
& §. Alias
infra in
8 Ref. 110.
§. vlt.

3. circa princ. ibi, contemplatione meritorum, Cod. de se-
cund. nupt. & Nouell. 2. in præfat. quibus in locis sit ex-
pressè mentio meritorum filij erga patrem, ob quæ sin-
gularem gratiam à parente obtinuerit. Accedit, quòd
hæc propriè non sit donatio, sed accepti beneficij com-
pensatio; nec tam ex substantia patris, quàm ex propria
industria rem donatam adeptus filius videatur. Et hanc
sententiam approbant Bart. n. 57. Ioan. Baptista à Sãcto
Seuerino, n. 64. Crotus n. 76. Coras. n. 49. & Cagnol. n.
319. in l. frater à fratre 38. ff. de cond. indeb. Clar. in d. §.
donatio, q. 8. n. 2. Gail. d. obseru. 58. n. 5. Roland. à Vallè
conf. 98. n. 84. lib. 1. Tiraq. in l. si unquam 8. verb. Dona-
tione largitus, n. 20. C. de reuoc. don. Fachin. ib. 3. controu.
iur. c. 74. Daniel Molerus lib. 2. sem. c. 16. & ex Theologi-
gis Layman lib. 3. tr. 4. c. 12. n. 12. & alij communiter.

2. Notandum est tamen, donationem patris remun-
eratoriam valere, si modo filius benemerita illa pro-
bavit, vt rectè obseruat Gail. lib. 2. obseru. 38. n. 6. Iacob.
Philippus Portius conf. 112. n. 22. & seq. Iacobus Meno-
chius lib. 2. arbit. quest. cas. 134. n. 1. & seq. Tréntacin-
quius lib. 3. var. ref. tit. de don. ref. 8. n. 6. Nec enim statuitur
assertioni patris de meritis filij attestantis, etsi illa ex-
primat in specie, sed ea, vt dictum est, à filio probari de-
bent. Mollerus lib. 2. semest. c. 16. n. 3. & 4. Menochius
lib. 3. præsumpt. 29. n. 24. Gail. dist. obseru. 38. n. 6. Anto-
nius Gabriël lib. 3. tit. de don. concl. 1. n. 61. & hoc verum
est, etsi pater iurasset, talia filij benemerita in se extare:
siquidem confessio in fauorem non capacis iurato facta,
intelligitur in fraudem esse facta. Ioannes Corasius ad
l. frater à fratre, §. questum, n. 56. ff. de cond. indeb. Iacob.
Philippus Portius conf. 112. n. 22. seq. Mozzius dist. tit.
de don. rubr. de personis inter quas, n. 14. Nec statuitur asser-
tioni patris, licet in testamento seu vltima voluntate,
de meritis filij testetur. Ferdinandez Vasquius lib. 3.
controu. c. 46. n. 9. Menochius lib. 3. præsumpt. 29. n. 26.
Sed & ad donationem remuneratoriam à patre filio
factam, vt valeat, non sufficit merita quorundam filij exta-
re: sed requiritur etiam, quòd ipsa merita æquiualeant
donationi, alias donatio ipsa non valet. Iulius Clarus,
dist. §. donatio, q. 8. n. 3. Gail. d. obseru. 38. n. 6. Ioan. Cora-
sius d. §. questum, n. 51. Alioquin quando merita non
sunt donationi æquiualentia, valet donatio dumtaxat
vsque ad valorem, siue æstimationem meritorum. Tren-
tacing. d. tit. de don. ref. 8. n. 7. Mozz. d. tit. de don. rubr.
de personis inter quas, n. 15. Iacob. Menoch. d. præf. 29.
n. 21. & 22. Vtrum autè benemerita donationi æquiuale-
ant, iudicis arbitrio relinquatur. Andréas Gail. d. ob-
seru. 38. n. 6. Tréntacing. d. ref. 8. n. 7. Iacob. Menoch. d.
cas. 132. n. 7. Clar. d. §. Donatio, q. 8. n. 4. Vide etiã Hen-
ricum Boccr. tr. de donat. c. 3. n. 14. & Aracium Enecke-
lium de priuileg. parent. & liber. priuileg. s. n. 22.

3. Verum in foro conscientie puto sufficere merita
& seruitij filij extare, etiam si probati non possint. Et
idè Villalobos in summ. tom. 2. tr. 13. d. ffic. 6. n. 13. sic
ait, [Lo quarto, quando se haze por mercedimiento, y
seruicios, en tanta quantidad, quanto se deuria pagar a
vno estranño, segun Bartolo, y en el fuero interior, basta
que sea assi verdad, aunque en el fuero exterior seria
menester prouarlo, como dize Navarro, y le sigue Pedro
de Navarra.] Sic ille.

4. Ex doctrina superius allata infero cum Fagundez
lib. 4. c. 7. n. 5. & seq. Quid si vnus filius familias sub pa-
tria potestate constitutus, patri, vel matri suæ inseruiat,
cæteris non inseruietibus, posse patrem pro remunera-
tione seruitij illius, absque obligatione adductionis ad
collationem illi donare tantum quantum merita valent,
& quantum daretur extraneo pro illo seruitio; si tamen
pater non dat, neque filius familias in vitâ parentis cum
patre conuenit, ne sua merita irremunerata manerent, vt
pro eis sibi saltem tantum donetur, quantum pro illis
donaretur extraneo, si illa faceret, non posse filium, ne-
que illius hæredes post mortem patris salariam petere

sui laboris à patre, quia censetur id facere amore filiali.
Si tamen filius protestatus fuit, viuente patre, de pretio
sui obsequij, & seruitij patri impensi, & cæteri fratres
similiter patri non inseruiant, poterit post mortem
patris, tam ipse, quàm illius hæredes, pretium impensi
laboris petere, vel de illo sibi occultè compensare, si
semper in animo habuit non inseruire gratis, & diffi-
cultatem timet & expensas in recuperatione illius.

5. Sed si in donatione remuneratoria patris merita
non probentur à filio, an valeat nihilominus donatio,
tanquam simplex, & morte patris confirmetur: respon-
dent Bartolus & Alexander ad l. si donazione, C. de col-
lat. valere, quia parens mentionem fecit benemerito-
rum filij, vt eo magis donatio consisteret; quare non
debet eius assertio contrarium operari, argumento l. si
mancia, ff. de fundo instructo.

6. Sed contrarium respondit Decius, in d. l. si dona-
tione, quia videlicet talis donatio videtur esse simulata;
& ex falsa causa facta, idè non valet, argumento l. cum
hic statuit, §. si quis sponsum, ff. de don. int. vir. & vxor. vbi
donatio vxori facta non valet, si vxor non sit, quia non
quasi ad extraneam, sed quasi ad vxorem fecit, vt ibi.

7. Mihi prior sententia videtur esse probabilior: etsi
enim mentionem faciat pater benemeritorum filij,
tamen ea est ipsius voluntas, vt filius omnino habeat. Fa-
cit pro hac sententia textus in l. tutor, §. que tutoribus, ff.
de execut. iur. in illis verbis: Quia iudicium patris, vt
filius, non vt tutor promeruit.

8. Ad textum, in §. si quis sponsum, respondeo, ma-
gnam ibi esse rationem diuersitatis, quia si vxor non sit,
cessat donatoris voluntas: neque enim extraneæ dona-
set personæ. At in specie nostra subest causa ipsa natu-
ralis, quia filius. Et hæc omnia docet Fachinæus l. 3.
controu. iur. c. 77.

RESOL. XLVI.

An donatio patris filij morte confirmetur?
Et an ad donationem, vt morte patris confirmetur, requi-
ratur, quod quingentos aureos non excedat, aut si exce-
dat legitime sit insinuata?
Et an donatio à patre filijs sit eo mortuo ad hæreditatis
diuisionem conferenda? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 35.

§. 1. **R**espondeo, quòd licet donatio à parte filio facta
non valeat, si tamen pater eam ante obitum
suum non reuocauit, confirmabitur ipsius morte. Anto-
nius Gomezus tom. 2. var. ref. tit. de donation. c. 4. n. 25.
Ioannes Scheneidevv. ad tit. Inst. de donat. §. alia, n. 69.
Daniel Molerus lib. 2. semest. c. 6. n. 6. Quo tamen casu
sic demum donatio morte patris confirmabitur, si pater
in eadem voluntate perseverauerit. Iacobus Menochius
d. præsumpt. 29. n. 68. & seq. Ioan. Corasius ad l. frater à
fratre, §. questum, n. 67. Mutasse autem voluntatem in-
telligitur, & tunc quando rem donatam pignori dedit,
quando inter ipsum & filium graue odium interuenit,
vel quando rem donatam alij donauit. Menochius dista
præsumpt. 29. n. 71. & seq. Præterea, vt donatio morte pa-
tris confirmetur, requiritur, quòd res donata filio sit tra-
dita. Si enim tradita non fuerit, donatio morte patris
confirmatur. Andréas Alciat. ad c. cum contingat, n. 305.
extr. de iureiur. Trentacing. d. tit. de don. ref. 6. n. 4. vbi
tamen traditionem fictam sufficere notant Tiberius De-
cianus resp. 74. n. 42. vol. 2. Hieronym. Schurpitijs conf.
46. n. 7. cent. 1. Trentacing. lib. 3. var. ref. tit. de don. ref.
6. n. 4. Iulius Clarus lib. 5. recept. sent. §. donatio, q. 9. n. 6.
Schneidevv. ad tit. Inst. de donat. §. alia, n. 60. Ad dona-
tionem præterea, vt morte patris donantis confirme-
tur, requiritur, quòd quingentos aureos non excedat, aut
si excedat, legitime sit insinuata. Tréntacingius d. tit. de
donation. ref. 6. n. 5. & res. n. 1. Petr. Nicolaus Mozzius
dist.

Sup. hoc in
superius
tr. 3. ref. 1.

Sup. hoc n
gis latè in
in ref. 66

Sup. hoc
ref. seq. §.
dico tertio
cursum in fi

d. tit. de donationib. in rubric. de substantial. n. 16. Anton. Gabr. Roman. d. tit. de don. concl. 6. n. 5. Illud certum est, donationem morte patris non confirmari, quando immoderata est, nimirum ceteris liberis præiudicat. Gailius d. obseru. 28. n. 15. Henricus Bocerius de donat. cap. 3. num. 10.

2. Sed non deferam hinc addere verba Patris Vvadingi, tract. de contr. disp. 3. dub. 10. vbi sic ait. Dico, pater filio in potestate existenti non potest donationem puram inter viuos facere; dixi donationem inter viuos, quia mortis causâ facta valet, imò ipsa donatio inter viuos sustinetur in vim donationis mortis causâ; cum limitatione tamen quam cit. l. donationes quas parentes habet, vt insinuetur donatio, si excedat summam legibus taxatam, scilicet quingentos aureos; & si insinuetur, non requiritur expressa confirmatio illius facta in morte à parente, sed solum silentium eius, vel non reuocatio sufficit ad eam confirmandam; quod etiam sufficit vt retrahatur ad tempus factæ donationis, & eo loco habeatur, ac si fuisset inter viuos facta, & valida à principio. Si verò non sit facta insinuatio, solum silentium non sufficit, sed debet saltem in eo, quod excedit quingentos aureos; expressè confirmari in morte, & tunc non retrahitur ad tempus factæ donationis, sed tantum incipit à tempore mortis.

3. Sed, an donatio à patre filiis sit, eo mortuo; ad hereditatis diuisionem conferenda; vide Layman lib. 3. tract. 4. c. 12. n. 1. Molinam tom. 1. tract. 2. disp. 243. Baunium in Theolog. mor. tom. 3. lib. 2. tract. 4. quest. 16. & ex Iurisconsultis Fachinazum controuerf. iur. lib. 5. c. 81. & sequent.

RESOL XLVII.

Emunerantur alij casus, in quibus donatio patris facta filio est valida. Ex p. 8. tr. 6. Ref. 6.

§. 1. Dico primò, quòd valet donatio à patre filiæ facta quando pater donat filiæ causa dotis, vt notat Iacobus Menochius lib. 3. presumpt. 29. n. 74. & segg. Corasius ad l. frater a fratre, §. questum, num. 60. & segg. Ioannes Scharius, ad l. 2. n. 4. C. de inoff. don. Rollandus à Valle, in tract. de lucr. dot. q. 100. n. 3. Et idèdè valet donatio propter nuptias, quam pater filio facit. Gratianus disceptat. for. 297. n. 1. Schneidevvin, ad §. alia, n. 77. Inst. de donationibus.

2. Dico secundo, valere donationem, quam pater facit filio in militiam abeunti. Scharius in l. 2. n. 3. de inofficiosa donatione, & Hunnius in Encycl. iur. p. 3. tit. 26. c. 3. n. 24. Deinde summus Princeps filio suo donare potest, & valet eiusmodi donatio, quia Princeps legibus ciuilibus solutus est, l. Princeps, ff. de legibus. Prohibitio verò donationis inter patrem & filium iuris ciuilibus est. Andreas Gailius d. obseru. 38. n. 16. Menochius lib. 3. ref. 29. n. 96. & seg. Trentacinquins d. tit. donat. ref. 8. n. 9. Nicolaus Intrigliolus r. de subst. cent. 2. q. 90. n. 8.

3. Dico tertio, quòd donatio à patre facta filio emancipato, statim ab initio valida est, nec confirmatione indiget. Gailius obseru. 38. n. 24. Daniel Molerus lib. 2. semestr. c. 16. n. 6. Antonius Gomezius d. tit. de donat. c. 4. n. 25. Scharius ad l. 2. n. 11. C. de inoff. test. Adèdè vt donatio filiofamilias facta confirmetur per mortem patris subsecutam. Molerus c. 16. n. 6. Henricus Bocerius de donationibus, c. 3. n. 12. Mozzius d. tit. de donationibus, rubr. de personis inter quas, n. 17.

4. Alios etiam casus enumerat Lessius lib. 2. cap. 18. dub. 12. num. 61. vbi sic ait. Sunt aliqui casus, in quibus donatio patris in filium sub patria potestate constitutum statim valet. Primò, si aliquid detur in dotè, vel ad matrimonium. Secundo, cum donat bona mobilia proficiscenti ad bellum. Tertio, si professuro aliquam disci-

plinam libros donet; hæc enim duo genera efficiuntur statim castrensia, vel quasi castrensia bona. Quarto, si vsumfructum, quem habet in bonis aduentitiis filij, condonet filio. Quintò si in remunerationem obsequiorum. Denique, in omnibus penè casibus, in quibus donatio inter coniuges valet statim, valet etiam parentis in filium. Ita Lessius, cui adde Hurtadum, disp. 11. diff. 7. & Baunium in Theol. mor. tom. 3. lib. 2. tr. 4. q. 9.

pro tertio ita vt in not. 3. & supra in Ref. 40. §. Quinto. & pro Quinto huius §. supra in Ref. 45. & in aliis §§. eius not.

RESOL XLVIII.

An pater teneatur non solum alimenta, sed etiam dotem filiis spuris præbere?

Et an hoc etiam procedat si pater sit Clericus, etiam post Constitutionem Pij V? Ex part. 6. tract. 7. & Misc. 2. Ref. 28.

§. 1. Negatiuam sententiam docet ex Theologis Molina de inst. 1. 1. disp. 224. n. 22. Probatur hæc opinio, quia non valet argumentatio de alimentis ad dotem: nam alimenta dantur dietim, aut in singulos menses, vel annos: dos autem simul, & vno cumulo constituitur: & sic in dote agitur de maiori præiudicio parentum, quam in alimentis: vnde licet Patres teneantur alere, non tamen tenentur dotare liberos spurios: posse tamen id efficere, si velint. Secundo, quia in dote erit scandalum, non autem in alimentis soluendis: nam in dote constituenda, videtur renouare pater suam incontinentiam: & alios suo prauo exemplo ad peccatum prouocare: non sic in alimentis præstandis, vt de se patet. Tertio, quia dos non constituitur primariò ad alendam vitam: sed ad sustentandam familiam: parentes autem solum ductu naturæ tenentur vitam filiorum, filiarumque spuriarum alere, non verò familiam sustentare. Poterunt ergo parentes huiusmodi filios, & filias, si pauperes sint, dotare si velint, titulo elemosynæ; non tamen tenentur dotare: neque ad id possunt cogi in foro interno, aut externo.

Sup. hoc in f. a in tr. 8. Ref. 112. §. vlt. Sed lege eam per totam, vt plene scias, quid facere potest Pater, aut mater cum filiis spuris.

2. His tamen non obstantibus affirmatiuam sententiam tenet Filliucius tom. 2. tr. 23. p. 2. c. 2. n. 42. Sanchez de matrim. lib. 4. disp. 16. num. 20. & segg. & lib. 7. disp. 88. n. 32. Surdus 1. 3. conf. 310. n. 2. & 1. 4. conf. 509. n. 1. & seg. & alij penes ipsos: quibus nouissimè adde Trullench. in Decal. 1. lib. 4. c. 4. dub. 2. n. 22. vbi rectè obseruat hoc procedere, etiam si pater sit Clericus, & etiam post Constitutionem Pij V.

Sup. hoc in §. rot. præterit. & in r. 2. tr. 6. ref. 4. §. Et idèdè. & in r. 4. tr. 7. ref. 21. §. vlt.

3. Fateor hanc secundam sententiam esse veriorè: sed si aliquis primam Molinæ velit amplecti, eum non damnarem: nam illam tanquam probabilem admittit Fagandez in Decal. tom. 1. lib. 4. c. 1. n. 7.

RESOL XLIX.

An pater possit renunciare beneficio legis Si vnquam, & donationem facere extraneis in præiudicium filiorum? Et notatur, quod in casu, quo donatio propter prolem superuenientem esset nulla, donatarium non obligari ad restitutionem; donec res donata repetatur.

Et docetur, quod in dubio ea est tenenda sententia, & interpretatio, quæ humanior est, & benignior. Ex p. 8. tr. 6. Ref. 60.

§. 1. Negatiuè respondet Hurt. disp. 11. diff. 7. Dicta donatio est nulla, quamuis renunciauerit dictis legibus, quia factæ sunt in fauorem filiorum futurorum, absque limitatione aliqua. Ita ille, cui adde ex Iurisconsultis Gailium lib. 1. obseru. 46. n. vlt. & Mynfingerum cent. 5. obseru. 63.

2. Probatur hæc opinio, quia in dubio ea tenenda est sententia, & interpretatio, quæ humanior est ac benignior,

Sup. hoc in tom. 5. tr. 4.

Ref. 6. §. vi.
& in aliis
eius nor.

gnior, arg. l. benignius 18. & l. nulla iuris, 25. ff. de legibus, l. si fuerit, 10. in fin. ff. de reb. dub. l. non sine 5. versic. attamen, quia consequens, & c. C. de bon. qua. liber. & c. Ast hęc posteriore sententiam longę humaniorem esse illa priore affirmante, plusquam notum est. Tum quia in d. l. si unquam 8. aperte dicitur, quod totum, quidquid patronus largitus fuerat, reuertatur, ac proinde non committitur hoc liberę voluntati donatoris, an velit renocare, vel non; sed ius ipsum & sanctio Imperatoria edicit ut reuertatur, imperatiuę nimirum, non voluntarię. Tum etiam quia quisque iuri tantum suo, suumque fauorem concernenti, renuntiare potest, l. pen. C. de pact. nec factum vnus alteri obest, aut nocet. Atqui donationis reuocatio commodum & fauorem liberorum potissimum concernit, ac parenti propter liberos, nec aliter quam liberis ei natis tribuitur, vti conuincitur ex d. l. si unquam 8. ibi, filios non habens, & ibi, postea suscepit liberos, & c. Quocirca non poterit pater renuntiare reuocatio- ni, nec in preiudicium liberorum eammittere: sed si omiserit, integrum erit liberis donationem reuocare, nec factum patris liberis nocere debet, presertim cum ratio naturalis, quasi lex quędam tacita, liberis parentum hereditatem addicat, l. cum ratio 7 ff. de bonis damnato- rum, l. scripto 7. §. vlt. ff. si tabula rest. nullę extrab.

3. Sed hęc omnino mihi displicent: nam putō posse patrem renunciare beneficio legis, si unquam, C. de reuoc. don. Tribuitur enim beneficium illud soli parenti, non liberis postea natis, vti arguit textus in d. l. si unquam ibi donatoris arbitrio, re. ditione. Vnde parens do- nator suo illi beneficio renunciare potest, per l. si quis 29. C. de pact. & l. in re mandata 2 i. C. mandati.

4. Accidit, quod ea lex est de tota donatione reuocanda, cum tamen liberi donationem inofficiosam reuocent, tantum pro modo legitimę, l. si totas 35. & tot. tit. C. de inoff. don. licet in alios liberos donatio sit col- lata, Autent. si parens, vbi Iason n. 2. cum seq. C. de inoff. rest. d. l. si totas 5. C. de inoff. don. Iason in conf. 125. incip. circa primum dubium, n. 2. vol. 1. Bartolus in l. Titia 87. §. Imperator, n. 4. ff. de leg. 2. Andreas Gailius lib. 2. ob- seru. pract. obseru. 116. n. 4.

5. Ad hęc d. l. si unquam, vera ratio consistit in pie- tatis coniectura, cum non presumatur parens quod do- natoris fuisse, si de liberis cogitasset, quodque proprię soboli extraneos preferre voluerit, vt supra ostendi ex d. l. cum acutissimi. C. de fideicom. l. cum auus, ff. de cond. & demonstr. l. 6. §. cum autem, C. de inst. & substit. Cum ergo apparet euidenter, quod parens donare voluerit, etiam si liberos suscepit, cessat ea pietatis coniectura, vt apparet ex text. d. l. si unquam. Id autem manifeste constat, si parens beneficio legis illius expressę renun- tiat.

6. Postremo autem hanc sententiam amplectuntur Iason conf. 125. lib. 1. & conf. 230. lib. 1. Rota Romana dec. 124. p. 1. in nouiss. edit. Cuiacius lib. 20. obseru. c. 5. Bonel. ad d. l. si unquam, n. 11. & 12. Fachinæus lib. 3. controu. iur. c. 84. quibus adde Hunnium in Encycloped. iur. p. 3. tit. 26. c. 7. n. 31. & Bocerum tr. de don. c. 3. n. 133.

7. Igitur, donatorem, si quando donabat in particu- lari, & expressę renunciauerit priuilegio citatę l. si unquam, non posse tunc in vitā donationem reuocare. Po- tērent tamen proles post eius obitum reuocare, quatenus fuit eis inofficiosa, vt Iurisconsulti loquuntur, id est, quatenus legitimam eorum lęsit. Et ita docet Vvigers de iust. tr. 5. c. 2. dub. 12. n. 57.

8. Notandum est tamen hic obiter, quod in casu quo donatio propter prolem superuenientem esset nul- la, donatarium non obligari ad restitutionem, donec res donata repetatur: quādiu enim non reperitur, po- test presumere donatorem non velle restitutionem sibi fieri, sed iuri suo cedere, vt tradunt Doctores commu- niter, & inter illos Vvigers, cui adde Lessium, lib. 2. cap. 18. dubitatione 14. n. 10. Rebellum lib. 18. quastio-

ne 10. & Dicastillum libro 2. tractatu 5. disputatione 1. dub. 7. num. 164.

R E S O L. L.

An si liberi post donationem suscepti, viuo donatore, de- cesserint, donatio semel reuocata, reconvalescat? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 61.

§. 1. **A**ffirmatiuam sententiam tenet Antonius Go- mez tom. 2. var. res. c. 4. n. 12. Iulius Clarus lib. 4. sem. §. donatio, q. 23. n. 9. & Mozzius in tr. de donat. tit. vlt. n. 90. Sed eorum sententia, qui donationem se- mel extinctam non amplius, liberis defunctis, reuiviscere statuunt, probabilior videtur. Tum, quia actio, quę donatario competebat, per liberotum superuenientiam semel extincta, euentu, siue morte liberorum eorumdem subsēcuta reuocari nequit, argum. legis, qui res suas 98. §. arcam, ff. de solutio. l. Manius 66. §. 1. ff. de leg. 2. Tum quia, natis liberis, res donatę proprię donatoris effectę sunt, ac propterea, vt donatarij rursus fiant proprię, no- ua donatione est opus. Neque enim res semel arbitrio & dominio donatoris subiecta, ipsi inuito adini potest; l. id quod nostrum 11. ff. de reg. iur. Tum denique, quia donatio ista facta intelligitur sub tacita hac conditio- ne, si liberos postea donator non suscepit. Atqui hęc donatio, natis liberis, confestim deficit, licet liberi po- stea motiantur, l. filius familias 114. §. cum erit 13. ff. de leg. 1. l. heredibus 77. in princ. ff. ad SC. Trebel. Quam sententiam approbant Bartolus in l. Titia 87. §. Imperator 3. ff. de leg. 2. Donellus ad d. l. si unquam 8. n. 9. C. de reuoc. don. Fachinæus lib. 3. controu. iur. c. 92. Bocerus comment. de donat. c. 3. n. 135. Hunnius lib. 2. var. res. iur. ciuil. tr. 4. q. 12. & Tiraquellus in dict. leg. si unquam, in verb. suscepit liberos, n. 203. aliique per hunc citati.

2. Nec obstat huic decisioni, quod cessante causa beneficij, cesset quoque effectus, sicque ipsum benefi- cium, argum. l. 1. in princ. ff. ad l. Iul. de ambit. l. in omni- bus causis 68 ff. de reg. iur. c. cum cessante 60. Extrau. g. de appell. Liberis autem susceptis postmodum defun- ctis, cesset causa reuocationis. Nam breuiter responde- tur, effectum in nostro casu iam productum, & consum- matum esse: siquidem ius reuocandi donationem iam donatori sit acquisitum, ob liberorum superuenientiam. At productum & consummatum effectum non cessare, licet causa eius cesset, latę demonstrat Tiraquellus in reuocante causa, limit. 12. n. 1. & seqq. eumque referens Bocerus d. c. 3. n. 137.

3. Veram hanc quętionem pertractat Cardinalis Lygo de iust. tom. 2. disp. 23. sect. 11. §. 1. n. 182. & putat illam pendere ex presumpta voluntate donatoris, ex qua diximus valorem aut inualiditatem huius donatio- nis colligendam esse. Potuit autem donator in ipsa do- natione ita comprehendere casus natiuitatis filiorum, vt non tamen vellet natis filiis eo ipso donationem esse irritam; sed solum voluerit reseruare sibi potestatem, vel suis filiis eum reuocandi; sicut secuta donatarij in- grātitudine donatio non fit eo ipso irrita, sed reuocabi- lis a donatore. Et hanc credo esse communiter inten- tionem donantis, quia hoc sufficit ad hoc vt filiis futu- ris donatio non noceat. Cum ergo donator eo sit affe- ctu erga donatarium, vt filios futuros solum ei preferat, nec velit donatarium re donata priuari, nisi intuitu fi- liorum, consequens est vt velit eam ratam esse, quoties absque filiorum preiudicio permanere possit: ergo mortuis filiis non potest pater eam reuocare, cum iam tunc eiusmodi reuocatio non fieret ad consulendum fi- liis, sed ob alium finem. Nec dicta verba d. legis, Si unquam, contrarium probant: solum enim volunt in po- testate & arbitrio donatoris esse, quod filiorum intuitu donationem reuocet, si voluerit.

4. Sed

Sup. hoc in-
f. 135. & in
§. Igitur. hu-
ius Ref. inf. 135.

Sup. in Ref.
quę hic est
f. 135 & in
alio §. eius
annot. 1

Sup. hoc sup.
in §. Accedit
huius Ref. &
inf. 135 in Ref.
135.

4. Sed ex Theologis nostram sententiam negatiuam quam supra docuimus, tenet Dicastillus *lib. 2. tract. 5. disp. 1. dub. 7. n. 185*. Hurtadus *disp. 1. 1. diff. 1. 1*. Molina *disp. 282. n. 8*. & Rebellius *lib. 18. q. 10. n. 3*. quia sicut talis donatio non est valida absque consensu donatoris, ita nec reualidatur, & reuiuiscit absque nouo consensu eiusdem.

RESOL. LI.

An donatio patris possit reuocari ob natos filios, etiamsi de illis præcogitasset?

Et an donator in dubio præsumatur cogitasse de liberis?

Et an si donatio fiat appositâ clausula, & conditione, quod reuocari non possit ex nulla causa, neque etiam ingratitudinis, possit adhuc reuocari?

Et quid, si iurauit se non reuocaturum donationem, an adhuc, & nihilominus potest reuocare suscepta prole?

Ex p. 8. tr. 6. Ref. 59.

hoc sup. §. 1. C. 49. §. 1. Sed am per nos ille pe. tr. 15. C. 1. Certum est, iustam causam reuocandi donationes esse prolem legitimam superuenientem, ut patet ex *l. si unquam, C. de reuoc. don.* Sed difficultas est, an hoc procedat in casu, quo donator præcogitasset de filiis: Et affirmatiuam sententiam docet P. Hurtadus *disp. 1. 1. diff. 5. vbi sic ait*. Est autem dicta donatio nulla, quauis facta sit ascendentibus donantis, & est nulla in totum, & non tantum quoad legitimam, quæ filiis natis debetur, ut nonnulli existimant. Et etiam est nulla, quidquid nonnulli dicant, quamuis donator, quando donauit, cogitauerit de filiis futuris. Ita ille, cui adde Molfesium *in summ. to. 2. tr. 12 c. 17. n. 65*. vbi sic ait. Quartò, reuocatur talis donatio per superuenientiam filiorum, nam ad minus reuocatur vsque ad legitimam illorum, *l. si unquam, de reuoc. don.* vbi omnes, præcipuè Andreas Tiraquellus, quod procedit in utroque foro, ut post alios probat Seraphinus *dec. 829. & 837*. vbi dicit, esse necessariam expressam, vel tacitam declarationem patris. Sed hoc nõ iudico necessariũ, cum talis reuocatio respiciat commodum filiorum, & veniat ex dispositione iuris, ut post alios probaui *10. 1. ad consuet. Neap. n. 4 q. 26*. Ideo non iudico veram opinionem Ripæ tenentis, quod si pater cogitauit de filiis, non reuocatur donatio, quia non solũ patri, sed etiam filiis competit talis reuocatio. Ita Molf.

2. Sed mihi magis placet negatiua sententia. Dico igitur supradictam legem tunc solũ locum habere, quando donator de liberis non cogitauit, siue non credidit se habiturum liberos, quia si cogitauit & sperauit se habiturum liberos, & id expressit aut formaliter, aut tacitè, & nihilominus donauit, tunc cessat ratio legis, & præsumitur legis fauori renunciassè, nec conditionem illam tacitè voluisse inesse. Et hanc doctrinam puto quidem probabiliorem, cum sit communis inter Doctores, ut benè ostendit Tiraquellus *repet. l. si unquam, cit.* & Mynsingerus *3. obseru. 69*. & licet plurimi ab iisdem citati contrarium teneant, & multi dicant, rem esse ita perplexam, vt Cæsarea definitione indigeat, tamen non est ratio tanta dubitandi. Qui enim contra nos sentiunt; ex hoc solo fundamento mouentur; quod *l. si unquam*, sit in fauorem & parentis, & filiorum; parens autem, quamuis posset renunciare fauori sibi factò à lege, non tamen filij, cum nemo possit renunciare fauori alterius, in præiudicium eius. Sed hæc ratio non est solida, quia aduersarij negant suppositum, ut Cuiacius *lib. 20. obseru. 5*. & alij, nempe in ista lege, fauorem fieri filiis; filiis enim per alias, leges succurri, per querelã scilicet inofficiosa, si pater donationes prodigas fecerit, in præiudicium legitimæ filiorum, aut alimentorum eis debitorum; nec posse filium ex hac lege agere ad reuocandam donationem sed ex iure. *C. de don. inoff.* & tunc non ad reuocandam totam donationem, sed quatenus est inoffi-

ciosa, ut paulò post probabimus: huic autem iuri filij legitimæ non prodigendæ per donationes, non potest pater renunciare, ne quidem cum iuramento. Si hoc contenti essent Authores contrariæ sententiæ, iis non repugnaremus; tantum enim negamus, non posse patrem renunciare beneficio quod competit filiis ex querela inofficiosa. Et hæc omnia docet Vvadingus *tr. de contr. tract. disp. 3. dub. 13. §. 2. n. 3*. cui adde Fagundez *de contr. lib. 4. c. 15. n. 13*. Dicastillum *lib. 2. tract. 5. disp. 1. dub. 7. n. 165*. Molinam *tom. 2. disp. 182. n. 6*. Cardinalem Lugo *tom. 2. disp. 23. sect. 11. §. 1. n. 179*. quibus adde ex Iurisc. consultis Hunnium *in Encyclop. iur. p. 3. tit. 26. cap. 6*. vbi citat Tiraquell. Clarum, Bocerus, & Gabrielem.

3. Sed huius loci est quæstio, an donator in dubio præsumatur cogitasse de liberis, ut scilicet beneficium dictæ legis, si unquam, cesset, nisi à donatore aliud probetur? An verò contrarium sit præsumendum, ut donatario incumbat probatio cogitationis illius? Et non præsumi donatorem de liberis cogitasse vetius est, cum alioqui nullus esset locus reuocationi donationis ob susceptos postea liberos. Siquidem rarò liberis gignendis inhabilis reperiatur aliquis. Bartolus *in d. Titio, 87. §. Imperator, et c. f. Quod si in dubio, ff. de leg. 2*. Bartolum *ibidem* sequuntur ferè omnes Doctores. In ola quoque *in c. vlt. et c. Attende, ex tr. de don.* hoc mente tenendum scribit; subscribit eidem sententiæ Mynsingerus *cent. 5. obseru. 64 vbi n. 5. & seq* limitationes quasdam adducit.

4. Igitur dicendum est, quando in dubio donator non præsumitur de liberis sibi nascituris cogitasse, ac proinde datur reuocatio donationis, nisi aliter donatarius probet donatorem de liberis cogitasse. Et ita præter Doctores citatos, tenet Hunnius, *vbi supra*, & Henricus *tr. de don. c. 3. n. 134*.

5. Nota tamen, quod quando aliquis, vel extra matrimonium, vel in matrimonio constitutus, donat, non præsumitur de liberis cogitasse, secus verò si in ipso contractu matrimonij, vel dotis, donationem faciat; tunc enim verisimiliter de liberis ex eo matrimonio procreandis cogitasse censetur, cum principalis coniugij finis sit sobolè procreare. Ita Bocerus & Hunius, *supra*.

6. Sed quærunt híc aliqui, an si donatio fiat oppositâ clausulâ, & conditione, quod reuocari non possit ex nulla causa, neque etiam ingratitudinis, possit adhuc reuocari non obstante tali clausulâ, & conditione? Affirmant communiter Doctores, quia prædicta clausula & conditio non valet, & pro non appositâ iudicatur: præbet enim ipsis donatariis occasionem delinquendi. Ita Molina *de iust. disp. 281 §. dubium est*. Antonius Gomez *10. 2. var. c. 4. n. 14*. Gregorius Lopez *l. 7. tit. 18. p. 3. in glossa. Ripa in l. vlt. n. 181*. Cardinalis Mantica *de iaculis & ambiguis conuent. lib. 13. tit. 3. l. 2. Gutierrez de iuram. confirm. p. 1. c. 19. n. c.* patet ex iure Lusitano. *tit. cit.* & ex iure communi, *in l. si vnus, §. illud, & §. p. acta. de p. actis*. Itaque ea clausula & conditio non obstante adhuc reuocari poterit prædicta donatio, quando clausula illa non confirmatur iuramento.

7. Sed licet si iurauit se non reuocaturum donationem, nihilominus potest reuocare suscepta prole Ratio est, quia hoc iuramentum non excludit tacitam conditionem, quæ ex iuris dispositione inest illi donationi. Vnde ille tantum censetur iurare, se non reuocaturum, sub hac conditione, si nati ei non fuerint liberi. Ita Iulius Clarus *q. 23. n. 1*. Gomezius *n. 11*. & alij. Si tan è ille expressè excluderet illam conditionem, vellètque donationem valere, etiamsi filij nascerentur, eamque iuramento confirmaret, non posset eam reuocare, ut idem Clarus *q. 22. n. 4*. docet. Ratio est, quia quando iuratur id, quod non est malum, iuramentum est seruandum, ut *supra c. 17. dub. 7*. ostensum est. Atqui non reuocare talem donationem, est non malum: ergo, &c. poterunt tamen liberi eam reuocare post mortem patris. Et hæc omnia præter Doctores citatos, tenet Lessius *lib. 2. capite 18. dub.*

dub. 14. n. 111. & Fagundez de contractibus lib. 4. c. 14. num. 11.

§. nostro, n. 7. & Heigius in vers. sciendum, n. ult. Hartm. Harthmanni lib. 2. tit. 43. obseru. 1. & Gothofredi in notis ad l. 8. lit. l. C. de reuoc. don.

RESOL. LII.

An donatio facta à patre desperatione liberorum procreandorum, ducto reuocetur per subsequenter filiorum generationem, etiamsi donator non fuerit patronus, & donatarius libertus? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 63.

§. I. **N**on desunt Doctores asserentes donationem semel perfectam, natis postmodum donatori liberis; non reuocari, nisi donator fuerit patronus, & donatarius libertus. Innocentius & Hostiensis, in *c. vltim. de don.* Gofredus & Azorius in *summ. C. de reuocand. donat.* Cynus, Fulgofius, Salicetus, & alij, in *d. l. 1. Cod. de inoffic. don.* Corafius lib. 7. *miscellan. iuris ciuilibus, cap. 30.* Connanus lib. 3. *comment. iuris ciuilibus, c. 10. n. 3.* Hottomannus lib. 1. *amicabil. resp. c. 12.* Gipharius & Donellus *ad dict. l. si vnquam, §. C. de reuoc. don.* idem Donellus lib. 14. *comment. de iur. ciuilibus, c. 32.* & ibi Hilliger in *suis notis*, Antonius Faber lib. 7. *coniect. iur. ciuilibus, c. 14. cum seq.* Ioannes Niellus *disp. feud. §. thes. 8. sub lit. A.* Andreas Gerhardus *decad. 6. q. 10.* Arumæus *exercit. Iustin. 6. thes. 16. & disp. Pand. 19. thes. 18.* Quirinus Kubachius *cent. 2. questionum illustrium, decur. vltim. q. 2.* & latè Bachouius *in not. ad Treutlerum, d. disp. 19. thes. lit. E.*

2. Sed ego puto affirmatiuæ sententiæ adharendum ex autoritate legis, si vnquam, §. C. de reuoc. don. Cuius legis dispositio quamuis de patrono donatore, & liberto donatario disertè loquatur, tamen non inscitè ad quemcumque donatorem, liberos non habentem, porrigitur, Quoties enim ratio legis est generalis, toties lex ipsa generalis censetur, cum dispositio legis, quantumuis ad certas personas accommodata, ex generalitate rationis extensionem admittat. Atqui verò ratio dictæ legis, si vnquam, videtur esse generalis, & non magis ad donationem cum liberto, quam ad donationem cum quouis extraneo celebratam pertinere. Ratio, cur illic, liberis post donationem donatori natis, reuocetur donatio, hæc redditur, quòd cum pater non præsumatur proprio sanguini extraneos anteferre voluisse, argumento prædictæ legis *Cum auus, 10. ff. de cond. & demonstr. d. l. generaliter, §. 1. C. de iust. & subtt. l. cum acutissim. 30. C. de fideic.* intelligatur tacita hac conditione donationem fecisse, vt, si liberi postea nati fuerint, donatio ad se suòsque liberos reuertatur. Militante igitur hac ratione non solum in patrono, *d. l. si vnquam, §. C. de reuoc. don.* Verùm etiam in omnibus aliis donationibus militabit quoque dispositio, argumento *l. nam vt ait Paulus, 1. 3. ff. de legib. l. illud quasirum 32. ff. ad l. Aquil. l. à Titio, 10. ff. de verborum oblig.* Et hanc sententiam Doctores communiter amplectantur, Accursius, Bartolus, Angelus, & plerique alij, in *d. l. si vnquam, §. C. de reuoc. don.* Iulius Clarus *dict. lib. 4. sent. §. Donatio, q. 22. n. 1.* Paulus Castrensis *conf. 434 in vlt. dub. lib. 1.* Corneus *conf. 15. col. 5. & conf. 195. col. 6. lib. 1. & conf. 158. col. 8. lib. 2. & conf. 111. col. vlt. lib. 3.* Franciscus Aretinus *conf. 24. in 1. dubio.* Guido Papa *conf. 156. col. 1.* hòsque cum pluribus aliis referens Tiraquellus in *repetit. d. l. si vnquam, v. Libertis, n. 41. & seq.* Mynfingerus *cent. 5. obseru. 63. cum seq.* Mozzius *d. tr. de don. tit. vlt. n. 74.* Cuiacius lib. 20. *obseru. c. 5.* Fachinæus lib. 3. *controuers. iur. c. 85.* Bocerius *d. comment. de donat. c. 3. n. 110.* Anton. Gomez *tom. 2. variarum resolutionum, c. 4. de don. n. 11.* Forsterus *disp. 10. ad Instit. thes. 18. & dicto libro singulari, de dominio, c. 9. n. 235. p. 186.* Frantzkius *exercit. iur. §. 9. p. 141. cum seq.* Treutlerus *disp. 19. thes. 7. vol. 2.* Bronchorstus *d. cent. 3. αναρτογραφία assert. 74.* Hunnius *d. lib. 2. variarum resolutionum iuris ciuilibus, tr. 4. quest. 10.* Hackelmanus *disp. illust. 19. thes. 17.* Hænonius *disp. 6. ad Instit. controu. 21.* Vylteius in hoc

RESOL. LIII.

An donatio remuneratoria possit reuocari per superuenientem prolem? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 65.

§. I. **R**espondeo negatiuè: nam quando donatio non est merè & simpliciter liberalis respectu donantis, sed habet causam annexam, siue gratitudinis, siue alterius rationis, non reuocatur donatio, neque in totum, neque in partem, vt iam, cum de donatione remuneratoria infra dicemus. Et ita docent communiter DD. Iulius Clarus lib. 4. *sent. §. donatio, q. 23. n. 3.* Soc. in *l. 2. col. 1. verfic. Respondeo 2. ff. soluto matr. l. conf. 171. n. 1. in fin. lib. 4.* & Molina *tom. 2. de iust. disp. 282. §. dubium postremo.* quotiescumque enim donatio habet aliquam causam annexam, & non est fundata in mera & præcisa liberalitate, non debet reuocari propter aliquid quod postea superueniat. Quòd tamen intelligendum est, quatenus donationi æquiualens est: nam in eo, quod excedit, non censetur donatio ob causam, sed donatio merè simplex, & liberalis; & idè ob eam rationem dispositio legis, si vnquam, non habet locum in remuneratoria donatione; & præter Authores allegatos, ita docet etiam Bald. in *d. l. si vnquam, C. de don. in 2. lectura.* Dec. *conf. 336. n. 10.* Ripa in *d. l. si vnquam, q. 14.* quibus adde ex Theologis Hurtadū, *disp. 11. diffic. 5.* Dicastill. lib. 2. *tr. 5. disp. 1. dub. 7. n. 162.* Rebell. lib. 18. *q. 8.* Molinā *to. 2. disp. 282. n. 11.*

RESOL. LIV.

An donatio, si filij illegitimi post illam nati legitimentur à Principe, vel per subsequens matrimonium, possit reuocare?

Et quanta quantitas debeat esse donatio, vt natiuitate filiorum reuocetur in solidum, & in totum? Ex part. 8. tract. 6. Ref. 62.

§. I. **N**egatiuam sententiam tenet Dicastillus, lib. 2. *tr. 5. disp. 1. dub. 7. n. 186.* vbi ita asserit, Quòd dictum est de prole superueniente, intelligendum est de perfectè legitima; non vero si filius naturalis, aut spurius nascatur, qui priuilegio Principis legitimetur. Ita Molina *suprà, n. 9.* contra Iulium Clarum, & alios, qui falsò dicunt oppositum esse communem sententiam, pro sua referunt Molina Tiraquellum, Salicetum, & alios, & in *l. si vnquam*, nulla mentio est aliorum, nisi legitimorum tantum; sine fundamento autem extensio fit ad alios. Et quidem lex *Castella*, citata, omnes excludit, qui non sunt nati ex legitimo matrimonio, illis verbis: [Si despues huuierè hijo, ò hija de su muger legitima con que casasse despues, que luego que lo hà, es reuocada por ende la donacion.

2. Vnum tamen dixerim, non excludi filium per superueniens matrimonium plenissima legitimatione legitimum: hic enim absolutè venit intelligendus nomine legitimi. Ita Dicastillus, cui etiam adde præter DD. ab ipso citatos, Fagundez *de contractibus lib. 4. cap. 15. num. 11.*

3. Sed ego contrariæ sententiæ adhæreo, quam tenetur Hurtadus *disp. 11. diffic. 5.* vbi sic ait. Est difficultas an donatio fiat nulla natiuitate filij spurij, vel naturalis, si rescripto Principis, aut per subsequens matrimonium legitimetur? Circa quam contra nonnullos existimamus, fieri nullam, quia quauis prædictis iuribus tantum fiat nulla natiuitate filiorum legitimorum, & ex vxore natis; ille tamen filius eo rescripto, aut matrimonio subsequenti

sequenti fit legitimus, gaudens privilegii filiorum qui oriuntur ex legitima vxore. Ita ille.

4. Dicendum est igitur, reuocari posse donationem nato filio illegitimo, non solum si per subsequens matrimonium legitimetur, sed etiam quando legitimatur Principis rescripto, quia cum non minus soleant parentes eiusmodi filiis, qui iam verè legitimi siue per subsequens matrimonium, siue Principis rescripto, prouidere, & attendere, vt eos in multorum bonorum successionem relinquunt, quam si ab initio legitimi fuissent: non minus presumendum est noluisse donatione sua hunc casum comprehendere, quam illum alium.

5. Et ita hanc opinionem tenet etiam Cardinalis Lugo tom. 2. disp. 22. sect. 11. n. 189. qui etiam n. 190. rectè putat contra Iulium Clarum, idem dicendum esse, si eiusmodi filius ante donationem natus esset, postea tamen alterutro ex illis modis legitimaretur. Perinde enim videtur esse, ac si filius legitimus denuò donatori nasceretur, cum de nouo adueniat obligatio prouidendi huic filio, vt legitimo, quæ obligatio ante legitimatorem non erat; & quidem hoc ita dicendum esse, quando non legitimatur filius in fraudem, & vt sit occasio reuocandi donationem præcedentem, probari potest à simili, ex iis quæ latè congerit Thomas Sanchez lib. 7. de matrimonio, disp. 105. n. 8. & seq. ad probandum cum communi sententia, si Petro Ioannes substitutus sit à testatore in fideicommissio, si Petrus sine filiis legitimis decesserit, & Petrus in articulo mortis ducat in vxorem concubinam, ex qua filios susceperat, à filiis illis excludi Ioannem substitutum, saltem si non in Ioannis fraudem matrimonium fiat, ad ei nocendum. Similiter ergo, si donator non in fraudem donationis filii legitimatorem procurat, sed in bonum filij, vel aliam ob causam, non est, cur non possit vt iure suo, & ob aduentum nouum filij legitimi, quem tempore donationis non habebat, donationem reuocare. Vide etiam Fragozum, de Republic. p. 1. lib. 3. disp. 6. n. 47.

6. Sed quæres hinc obiter, quantæ quantitatis debeat esse donatio, vt natiuitate filiorum reuocetur in solidum, & in totum? Dico, in totum, quia si attingat legitimam filiorum, quamuis per exiguam quantitatis sit in eo quod illam attingit, ipso iure reuocatur, & nulla manet, vt iam supra diximus, etiam si iuramento confirmetur inspecto iure Lusitano; iuramentum enim non est vinculum iniquitatis; foret autè, si ratione illius præiudicaretur legitimis filiorum, quia de iure naturali eis debetur.

7. Certè de hoc certa regula dari non potest: dicendum tamen est, necesse esse vt donatio tantæ sit quantitatis, quam verisimiliter non fecisset donator, si de liberis cogitasset; quod totum arbitrio prudentis committitur, qui inspectis circumstantiis quantitatis bonorum, qualitatis donatoris, & donatarij, numeri superuenientium filiorum, id arbitrabitur, habeatque locum cum proportionem suam, non solum in donatione omnium bonorum, sed etiam in donatione partis notabilis infra dimidium bonorum donantis, vt optimè animaduertit Couarruias lib. 1. var. c. 19. n. 12. Iulius Clarus lib. 4. sent. §. donatio q. 22. num. 5. constatque ex verbis legis, si unquam, C. de reuoc. don. ibi, bona omnia vel partem illorum fuerit donatione largitus. Nam si esset res donata parui momenti, & quam pro conditione & facultatibus donantis recta ratio postulat, non est verisimile: quod donator, etiam si de liberis cogitasset, ab huiusmodi donationibus abstinuisset, & in hoc casu bonum erit habere iudicem fauorabilem, siquidem illius arbitrio diffinienda res est. Et ita docet Fagundez loc. cit.

Et an donatio facta Ecclesie, vel pio loco sit quoad rem ipsam remuneratoria, & ideò non possit reuocari natiuitate filiorum? Ex p. 8. tr. 6. Resol. 64.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondet Zambellus, in Repertor. Mor. v. Donum, n. 8. Sà v. Donatio, n. 4. & Ioannes Vvigers de inst. tract. 5. c. 2. dub. 12. n. 57. ita asserens Donatio etiam inter vivos, tametsi acceptata sit, & res tradita, potest reuocari ob natam postea prolem. Patet ex l. si unquam. 8. C. de reuoc. don. Et quidem si donatio facta fuerit extraneo, totaliter reuocari potest: si autem facta sit filio prius nato, vel alicui ascendenti, vt patri, vel auo, reuocatur usque ad legitimam portionem competentem proli postea susceptæ, Gomez tom. 2. var. resol. c. 4. n. 11. Quod idem tradunt Doctores habere locum, si donatio facta fuerit Ecclesie, vel ad pias causas, quia hæc non minorem merentur fauorem, quam causa filij, patris, vel aui. Vide Syluestrum supra nu. 22. Couarruiam lib. 1. var. res. c. 19. n. 5. vers. Questioni, & Iulium Clarum, §. Donatio q. 23. n. 2.

2. Interdum tamen expedit ad ædificationem populi, vt id quod Ecclesie, aut Monasterio, datum est ante natas proles, postea totum restituatur, sicuti fecit Aurelius Episcopus Carthagenensis, quem eo nomine commendat Diuus Augustinus serm. 52 ad fratres in Exem. Ita Vvigers, cui adde Mynfingerum, lib. 5. obseru. 95. dicitque iudiciorum definitionem tenendam esse. Ferdinandus Vasquez lib. 1. de successionum progressu, §. 26. n. 8. citans Baldum, l. 3. C. de sacros. Eccles.

3. Probatum hæc opinio, quia ius nusquam excipit causas pias: citata enim si unquam, mentionem facit tantum de liberis, & Doctores penè omnes propter identitatis rationis extendunt ad extraneos; atqui eadem ratio militat communiter contra causas pias; propterea enim extranei comprehenduntur in lege, quia nemo presumitur, nisi certò constet, voluisse præferre extraneos propriis liberis. Idem autem presumitur de causa pia, videmus enim eos, qui liberos habent, non esse liberales in causas pias, nisi sint valdè potentes; & eos, qui donant causis piis, & Ecclesiis, plerumque carere liberis, & Ecclesias quodammodo adoptare loco filiorum: ergo presumendum est eorum mentem fuisse donare tantum in defectum filiorum, & velle sibi restitui, si nascantur filij.

4. Et ita hanc sententiam ex necoteriis præter Vvigers, tenet Valerius in differ. vtriusque fori, v. Donatio, diff. 10 & nouissimè Ioannes Escobar, in initio tractatus de vtroque foro, n. 47. vbi ita asserit. Omnes docent, donatarium post natiuitatem filiorum donantis, non esse tutum in conscientia, nisi restituat, quod est idem, ac quod dicitur in textu, in d. c. fin. 17. q. 4.

5. Sed valdè videntur obstare vltima verba illius textus, ibi: In potestate habebat Episcopus non reddere, sed iure fori, non iure poli; quibus significari videtur, quod donatarius, nempe Episcopus posset, si nollit iure fori attento donationem non reddere; quæ difficultas in tantum procedit, quod coegetit glossam ibi, verb. reddere, limitare d. l. si unquam, in Ecclesia, quæ non tenebitur restituere donationem propter superuenientiam filiorum, nisi tantum vsque ad legitimam, accipientem d. c. fin. vt Diuus Augustinus loquatur, non de obligatione illius Episcopi ad reddendam legitimam filiorum, sed tantum de reddendo excessu ipsius legitimæ, ad quod Ecclesia iure non cogebatur, cum quo dicto glossæ transierunt plures apud Tiraquellum in d. l. si unquam, v. Liberis, ex num. 81. & seqq. & sequi videtur Mantica 10. coniect. 7. nu. 7. Tamèn nullo modo sustineri potest, quia omni caret firmo fundamento, & verissimum est, in prædicta specie donationem ipso iure in totum reuocari, nec esse in ea vllum Ecclesie fauorem, quæ rectius tuentur, præter plures congestos per Tiraquellum ex num. 79. citato loco. Ferdin. Vasq. Menoch. 3. de success. progressu,

RESOL. LV.

An donatio facta Ecclesie, vel causa pia possit reuocari ob prolem superuenientem?

Tom. V I.

Ff 2

progressu,

progressu, §. 26. n. 7 & dicit veriotem Marcus Antonius Genuensis *practicab. Eccles. q. 295. nu. 2. vers. Contraria opinio, & n. seq.* Nec obstat dicere diuinum Doctorem non ita seruari foro fori, quia loquitur de tempore anteriori constitutioni *d. l. si vnquam*, quæ nondum tempore illo lata erat, sed vigeat contraria lex, aut consuetudo non rescindendi donationes ex superuenientia liberorum. Quia Sanctus Augustinus mortuus fuit tempore occupatæ Africæ à Gothis, antequam recuperaretur à Belisario Duce Iustiniani illius legis authoris. Et si videtur Diuum Augustinum non agnouisse nouam illam Imperatoris Iustiniani Constitutionem, licet agnouerit æquitatem naturalem, quæ omni tempore viuit, & causa fuit ferendi legem illam *si vnquam*, quæ hodie vtimur, & in foro conscientiæ obligatæ asserimus, sicut agnoscit Marcus Antonius Genuensis, n. 7. *cit. loc.* Hucusque Escobar.

6. His tamen non obstantibus, puto à sententia negatiua non esse recedendum. Dico igitur, donationem factam Ecclesiæ, vel piæ causæ à non habente filios, ob aduentum proles, non posse reuocari in totum; sed quoad id, in quo inofficiosa est filiis, seu quoad eorum legitimas. Probatur; quia, quoad portionem filiis debitam, non præsumitur donans Ecclesiæ prætulisse; sed potius voluisse primo loco suæ pietatis debito satisfacere. Quoad reliqua verò Ecclesia censetur magis, vel æquè diligi cum filiis: quare sicut donatio vni filio facta non reuocatur natis aliis filiis, nisi quoad eorum legitimas, vt postea videbimus; ita dicendum est de donatione facta Ecclesiæ, vel causæ piæ. Igitur Ecclesia, & causa pia habetur loco filij, vt significatur in *Aub. si qua mulier, C. de sacrosanct. Eccl. l. 1.*

7. Et tandem hæc donatio non est subdita iuri ciuili, sed tantum Canonico, quo non irritatur. Et ita hanc sententiam tenet Layman *lib. 3. tr. 4. c. 12. n. 19.* Hurtadus *disp. 11. diff. 5.* Lessius *lib. 2. c. 18. n. 14.* Dicastillus *lib. 1. tr. 1. disp. 1. dub. 7. n. 168.* Molina *10. 2. disp. 282. n. 10.* Rebellus *lib. 18. q. 10. num. 7.* Cardinalis de Lugo *tom. 2. disp. 23. sect. 11. §. 1. n. 144.* Caspensis in *Cursu Theologico. 10. 2. tr. 19. disp. 2. sect. 2. n. 25.* Fagundez de *contract. lib. 4. c. 15. n. 6.* Azotius *tom. 3. lib. 11. c. 8. q. 7.* & tandem Pater Vvadingus *tr. de contract. disp. 3. dub. 13. §. 2. n. 1.* qui post multa in fine sic asserit. Dixi in conclusione communem sententiam esse tutam in praxi, propter authoritatem & congruentiam, id confirmo. Authoritas enim est certa, quia fatentur omnes esse communem, & in Tribunalibus, in quibus viget feruor fidei Catholicæ, & pietatis, seruat: congruentia verò & ratio est factis bona; quod in communi sententia, quam refert Tiraquellus in *reperit. l. si vnquam, nu. 12.* & Sanchez *lib. 6. de matrim. disp. 36. n. 16.* & alij, donationes remuneratoriæ non reuocantur natiuitate filiorum: atqui donatio facta Ecclesiæ, aut loco pio, est quoad rem ipsam remuneratoria, cum principaliter fiat Deo, in aliqualem remunerationem maximorum beneficiorum, quæ ab eo accepimus; & ita posset non incongruè dici, quod donationes piæ non sint propriè dictæ, & purè donationes, sed remuneratoriæ, & ita regantur legibus donationum impropriarum, non verò strictis illis donationum purarum. Ita Vvadingus. Et inter Iuriscoñsultos nostram sententiam tuetur etiam Vlricus Hunnius in *Encyclop. iur. p. 3. tit. 26. c. 6. n. 39.* vbi citat Gomezium, Clarum, Gabrielem, & Couarruiam.

8. Nec obstat auctoritas Augustini in contrarium adducta, *sermone 52. de vita Clericorum, ad fratres in Exemo. tomo 10. relati in c. ult. 17. q. 4.* vbi laudatur Aurelius Episcopus Carthagenensis, quod res omnes reddiderit cuidam, qui liberis carens omnia sua (reseruato sibi usufructu) Ecclesiæ donauerat, cum postea præter spem filios genuisset. Addit verò Augustinus. In potestate habebat Episcopus non reddere, sed iure fori, non iure poli: vbi videtur renocabilitatem donationis totius

supponere, saltem in foro conscientiæ. Hæc tamen verba, sicut quoad ius fori, limitanda sunt, vt non intelligantur de legitimis filiorum: hæc enim etiam de iure fori reddendæ erant, ita de iure poli debent intelligi quoad reliqua, non de obligatione stricta iustitiæ, sed de æquitate & pietate aliquo modo debita. Hic tamen titulus nunc de facto non sufficeret, vt Prælatus regularis etiam cum consensu Capituli donata redderet, vel cederet iure iam acceptato sine licentia Summi Pontificis, sine qua alienari non possunt bona immobilia, vel res mobiles pretiosæ.

9. Sed non deseram hinc apponere ea quæ circa dictum locum Augustini obseruat Pater Vvadingus, *vbi supra*, vbi sic ait. Omnes pene Doctores locum hunc Augustini citare, & ex eo fuisse motum Baldum, vt iudicaret probabilius totum debere reddi: alios autem ex eodem loco negare quidquam reddendum præter legitimam. Sed tamen credo Augustinum malè explicari communiter, & distinctiones de legitima tantum retinenda ex iure ciuili, & alia quæ à Doctoribus afferuntur esse potius subtiles diuinationes quàm solidum Augustini sensum: apertè enim fauet iis, qui docent secundum legem nihil esse restituendum.

10. *Notandum*: donationes legitimè factas esse de iure, & ex natura sua irrevocabiles: paulò autem antè Augustini tempus latam esse à Constantino iuniore *l. si vnquam*, in qua sanciebatur, vt quod pater carens liberis donasset liberto, natis postea liberis totum reuocaretur. Illo autem tempore, initio scilicet legis latæ, non est facta extensio ad alios, & proinde eo tempore licebat totam donationem retinere, etiam natis liberis, maximè cum donator usufructum sibi retinuerit, vt *ibi* testatur Augustinus, cum nondum eo tempore fuisset prohibitum donatione inter viuos legitimam filiorum minuire; dicit tamen Augustinus Episcopum cum totum restituisset, benè fecisse iure poli, non quod esset ex natura rei stricta aliqua obligatio in conscientia quidquam restituendi, sed ex vna parte esset magna æquitas, & ex altera parte edificatio fidelium, qui istis initiis scandalum fuissent passi, quia si Ecclesia inhiaret lucris cum dispèdio pietatis, videbatur teneri ad conseruandum bonum nomen, cum pater id exigeret, totum restituere. Sic ille. Non officit itaque locus Augustini nostræ opinioni.

RESOL. LVI.

An donatio mortis causa reuocetur per superuenientiam liberorum iuxta legem Si vnquam, Cod. de reuocanda donatione?

Et an per reuocationem teneatur donatarius non solum rem donatam sed etiam fructus perceptos restituere? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 78.

§. 1. **P**lures sunt casus, in quibus reuocatur donatio mortis causâ, vt patet apud Doctores, quos citat Bocerus; *tr. de donationib. c. 5. n. 53. & seq.* & Hunnius in *Encyclop. iur. p. 3. tit. 17. c. 6. per totum*: ego illos in quibus non conueniunt Doctores tantum attingam. Et idè ad quæstionem propositam assero esse nimis controuersum, an donatio causâ mortis reuocetur per superuenientiam liberorum, ex dispositione legis, *si vnquam, C. de reuocandis donationib.* Sed id licet negent Cacheranus, in *dec. Ped. 120.* Mozzius in *tr. de don. tit. ult. n. 82* alijque, quos refert Tiraquellus in *reper. d. l. si vnquam in v. Donatione largituum. n. 246. & seq.* affirmatiuum tamen sententia firmioribus rationibus munita videtur. Tum quia lex generaliter loquens, generaliter intelligi debet, *leg. 1. §. initio, ff. de officio Præf. urb. leg. 1. paragrapho 1 ff. de legatis præstandis, leg. si plurib. 44. ff. de legatis 2.* Atqui dicta lex, *Si vnquam*, loquitur generaliter. Ergo generaliter debet intelligi, tam de donatione

Sup. hoc infra in Ref. 135. §. Nota etiam, sed lege eam per totam.

donatione inter vivos, quam causa mortis. Tum quia donatio causa mortis facilius reuocatur, quam donatio inter vivos, *l. non omnia 19. in princ. ff. de reb. cred. si cert. per.* Sed donatio inter vivos per superuenientiam liberorum reuocatur, *d. l. si unquam.* Ergo & donatio causa mortis multo magis debet reuocari. Tum quia verbum, *donationibus*, simpliciter prolatum, omnem donationem comprehendit, siue mortis causa, siue non mortis causa fuerit, *l. alienatum. 67. §. 1. ff. de verb. sign.* At dispositio *d. l. si unquam*, simpliciter de donatione loquitur. Tum quia ratio eiusdem legis (quæ est, quod si de liberis cogitasset, pater non donasset) militat etiam in donatione causa mortis: quoniam eodem modo si de liberis cogitasset pater non donasset. Eadem igitur debet militare iuris dispositio, *l. illud questum. 32. ff. ad leg. Aquil. l. à Titio. 108. ff. de verb. oblig.* Tum denique, quia donatio causa mortis reuocatur penitentia, etiam non susceptis liberis, *l. qui mortis. 30. ff. de mort. caus. don.* Ergo liberis postea susceptis, multo magis reuocabitur. Sanè si donatio isthæc à patre reuocata non fuerit, à liberis postmodum natis reuocari non poterit, nisi pro ratione Falcidæ, siue ex testamento, siue ab intestato patri successerint. Siquidem, ut in legatis etiam ab intestato Falcidæ locus est, ex constitutione Diui Pij, *l. filiusfamilias. 18. in princ. ff. ad l. Falcid.* ita quoque in donationibus causa mortis ex constitutione Diui Seueri, non solum testato, sed etiam intestato donatore, *l. si mortis, 5. C. ad l. Falcid. l. 1. §. si quis. 5. ff. quod legator. §. 1. 2. C. de don. caus. mort.* Et ideo hanc affirmatiuam sententiam defendunt Corneus *conf. 244. vol. 4.* Castrensis *conf. 434. lib. 1.* Ripa *in d. l. si unquam, 8. C. de reuoc. don. n. 19. & 41.* hólque allegans Thadæus Pifo *lib. 4. var. ref. c. 5. n. 33.*

2. *Notandum* est etiam hîc obiter cum Fernandez, *in exam. Theol. mor. p. 1. c. 6 §. 11. n. 4* quod per reuocationem tenetur donatarius, non solum rem donatam, sed fructus etiam perceptos restituere; quia licet donatarius adquisierit dominium reuocabile rei mortis causa donata, non tamen ususfructus, nisi à donante exprimat. Ita Bartolus ex multis iuribus, quæ refert Gomez *1. var. c. 4. n. 21.* Ratio est, quia tam res ipsa, quam fructus, censentur tantummodo donari post mortem donatoris; antea verò quantum solummodo donator conseruauerit.

RESOL. LVII.

An maritus ex bonis communibus acquisitis possit donationes facere?
Ei infertur non posse virum ex bonis communibus absque licentia vxoris Maioratum instituere, filiis alterius matrimonij dotem constituere, aut alimenta præbere, imò nec parentibus, si indigeant, sed de suis bonis alere tenetur: nec si hominem occiderit vir potest pecuniariam pœnam ex bonis communibus soluere. Ex part. 8. tr. 6. Ref. 11.

§. 1. **R**espondeo, quod non potest maritus donationes liberales magnas & excessiuas (secus modicas & moderatas) ex bonis communibus acquisitis, constante matrimonio, aliàs teneretur vir computare quod donauit in parte lucrorum sibi competenti, & donatarius si probabiliter credat iuramento facturum (fuit enim donatio valida, etsi illicita) tenetur facere certiorum vxorem, ut sibi de bonis viri fiat compensatio; poterit autem maritus absque vxoris licentia, donationes facere, non liberales, & proprias, sed improprias, ut remuneratorias, & eleemosynas ex iusta causa, absque dolo & fraude, quia est liber administrator, imò dominium habet talium bonorum communium, constante matrimonio; ergo potest ex iusta causa, & rationabili alienare; modo tamen sint donationes moderatae, & non excessiuæ, aliter enim esset ipsam sua

parte lucrorum defraudare: potest tamen maritus ampliores (etsi moderatas) ex causa facere, quam liberales. Ita cum aliis Sanchez videndus, in consiliis p. 1. l. 1. cap. 6. dub. 5. per totum: ex quibus infert, non posse virum, ex bonis communibus, absque licentia vxoris, maioratum instituere, filiis alterius matrimonij dotem constituere, aut alimenta præbere, imò nec parentibus si indigeant, sed de suis bonis tenetur alere; nec si hominem occiderit, vir potest pecuniariam pœnam ex bonis communibus soluere. Sed circa præsentem questionem vide Fernandez, *in Exam. Theolog. mor. q. 1. c. 16. §. 7. per totum.*

Sup. hoc & seq. in to. 2. tr. 6. Ref. 48. §. Quando pater. Sed lege ibi à §. Notandum. est.

RESOL. LVIII.

An vxores, inscio marito, possint aliquid donare?
Et explanantur octo casus, in quibus vxores non peccant accipiendo aliquid de bonis maritorum, & expendentes illud in donationibus, eleemosynis, & aliis necessariis. Ex p. 8. tr. 6. Ref. 10.

§. 1. **A**D hoc dubium patebit responsio ex doctrina Patris Caspensis, *in Cursu Theologico tomo 2. tr. 28. disp. 5. sect. 8. n. 3.* vbi docet, quod vxores in aliquibus casibus non peccant accipiendo aliquid de bonis maritorum. *Primo*, si quantitas non sit notabilis, spectatis opibus & facultatibus, quod relinquitur ut arbitrio docti & prudentis; plus enim dandum est vxoribus, quam filiis, imò duplo maius, ut notat Rebellius *1. p. l. 3. q. 15. sect. 13.* *Secundo* si maritus rogatus concederet. *Tertio*, si det in extrema necessitate de superfluis naturæ, & in graui de superfluis statuit: cum enim tunc ad id teneatur maritus, irrationabiliter esset inuitus, si ad prohiberetur. *Quarto*, si det ex bonis, quorum liberam habet administrationem, ut ex paraphernis, vel lucris suâ industriâ acquisitis: quod intelligendum est de iure communi; consulendæ tamen sunt leges municipales, id est, leges particularium Prouinciarum, Regnorum, seu Ciuitatum. *Quinto*, ad impediendum damnum mariti, ut fecit Abigail. *1. Reg. 19.* & etiam ad impediendum damnum spirituale, largiendo eleemosynas moderatas, ut Deus conuertat maritos, & ne illos puniat ob flagitia quæ committunt. *Sexto*, potest accipere pro rebus familiæ necessariis, pro victu, vestitu, medicinis, &c. Cum enim ad hæc teneatur maritus, si ipse nolit his rebus prouidere, potest mulier. *Septimo*, si maritus sit prodigus & dissipator, profundens bona in meretricibus, ludo, & computationibus, & similibus, tunc ex bonis mariti potest clam accipere, ut sibi & liberis consulat: quamuis enim ludus sit contractus fortuitus; nam qui potest perdere, potest lucrari, nihilominus si regulariter perdat, & vxor reclamet, iam maritus esset dissipator. *Octauo*, potest facere eleemosynas, donationes, & remunerationes, etiam inuito marito, secundum consuetudinem aliarum mulierum suæ qualitatibus: est enim maritus irrationabiliter inuitus contrarium prohibens, ut docent communiter Doctores, quia consuetudo tribuit ius, non secus ac priuilegium, vel lex, quo iure maritus illam non potest priuare. Maritus etiam tenetur competenter alere vxorem; nomine autem alimentorum veniunt eleemosynæ, donationes moderatæ, & honestæ recreationes, ut rectè Molina *to. 2. de iust. disp. 264.* cui displicet, peccare vxores contra obedientiam, si mariti expressè id prohibeant; quod non videtur verum, quia illud præceptum esset iniustum, prohibens id quod iuste facere possunt, modo non excedant iustam moderationem. Neque vxor, neque maritus, tenentur soluto matrimonio, ea quæ minutatim in eleemosynas dederunt, accipere in partem suâ; hæc enim pertinent ad sumptus ordinarios, & rectam bonorum administrationem, nisi prudentiæ limites excedant,

Sup. hoc in tom. 4. tr. 7. Ref. 4 §. ult. & in Ref. 35. §. etiam ult. & in alio §. earum not.

Sup. hoc in tom. 4. tr. 7. Ref. 36.

Sup. hoc in tom. 4. tr. 7. Ref. 35. & cursum in aliis duabus lineis eius 1. not.

Sup. hoc ibi dem.

Sup. hoc ibi
d m.

excedant, vt docent Molina citatus, & Sanchez *lib. 6. de matrim. c. 38.* Nec obstat Diuus Augustinus, & refertur in *c. quod de Deo 33. q. 5.* vbi coniugatam alloquens, inquit. Nihil de tua veste, de tuo auro, argento, vel quacumque pecunia, aut rebus terrenis tuis, sine arbitrio viri tui facere debuisti. Nam intelligendus est, de donationibus immoderatis, vt explicant Nauarr. *de rest. c. 1. n. 88.* & Nauarr. *c. 17. n. 159.* Et hæc omnia docet etiam Lessius *l. 1. c. 12. dub. 14. n. 84.* Baunius in *Theol. mor. to. 3. l. 2. tr. 4. q. 8.* & Hurtadus *de restit. disp. 13. dif. 8.* vide etiam Layman *l. 3. tr. 3. c. 12. n. 6.* & Fernandez in *examine Theol. mor. p. 1. c. 16. §. 6. per totum.*

RESOL. LIX.

An donatio arrharum, & sponsalitia largitatis per osculum à sponsa acquisita, teneatur restitui in conscientia, si ipsa non sit virgo?

Et notatur, quod quando arrha simul, & sponsalitia largitas interueniunt in matrimonio, si consummato matrimonio sponsus moriatur, non potest sponsa utrumque acquirere, sed datur electio sponsæ, vel illius hæredibus. Et quid, si hæc donatio largitatis sponsalitia summam superet, quæ absque insinuatione donari non potest, an valida sit? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 25.

Sup. hoc in
Ref. seq.

§. 1. **A**ffirmatiuam sententiam tenent Doctores, quos citat Sanchez *de matr. lib. 6. disp. 27. n. 6.* Probatur hæc opinio. *Primò*, quia tam arrhæ, quam sponsalitiæ largitates dantur in virginittatis præmium, vt patet ex *l. res vxoris, C. de don. inter vir. & vxor. ibi, quia pudicitia premio cessit.* *Secundò*, quia in tractatu arrharum solet dici à marito sponsæ. Et huiusmodi arrhas tibi do ratione tuæ virginittatis. *Tertiò*, quia tam donatio arrharum, quam donatio sponsalitiæ largitatis procedit ex errore, & falsa causa, qua sponsam virginem esse putabat; si enim nosset, virginem non esse, non eam duceret; nec ei aliquid donaret; error autem tollit consensum; nihil enim magis contrarium est libero consensui, quam error, ff. *nihil, de reg. iur.* Cum ergo causa finalis vtriusque donationis, tam arrharum, quam sponsalitiæ largitatis, sit virginittas, sequitur vt deficiente causa finali, donatio sit nulla; & per consequens, vt non possit sponsa, quæ non est virgo, licet pro tali reputetur, in conscientia prædictam donationem retinere.

2. Sed ego adhæreo negatiuæ sententiæ, quam tuerentur, loquendo de arrhis, Sancius *lib. 6. de matrim. disp. 27. nu. 4.* loquendo verò de sponsalitiæ largitate docet *ibi disp. 18. n. 3. in fin.* vbi questionem excitat, & remittit se pro resolutione illius, ad *d. disp. 27. n. 4.*

3. Nec desunt rationes pro hac firmanda sententia, ex quibus argumenta contraria reiiciuntur. Et *Primò*, quia licet Scribæ ponant in instrumentis publicis, maritos vxoribus, & sponsos sponsis arrhas constituere in præmium illarum pudicitia virginalis, vel vidualis, at tamen ea verba sunt communia, & apposita ad ornatum scripturæ, non tanquam forma contractus, & causa finalis illius.

4. Probatur *Secundò*, quia valet donatio vbi non datur error in principali causa donationis, sed in aliquibus circumstantiis, licet illæ tales sint, vt si cognita essent, donator non donaret, imò vellet donationem non valere, ergo error in circumstantia virginittatis non vitiat donationem arrharum, aut sponsalitiæ largitatis, licet si cognitus esset, non fieret talis donatio, vt docet Sancius *tom. 1. de matrim. disp. 27. n. 4. in fin.* vbi etiam expressè loquitur de sponsalitiæ largitate, quia nullo iure probatur dari ob sponsi virginittatem.

5. Probatur *Tertiò*, quia, si quis paupertate motus donet alicui elemosynam, ignorans eum esse diuitem, aut infidelem, quod si sciret, non daret, & vellet talem

elemosynam esse nullam, valet donatio, vt alibi diximus: ergo etiam in casu præsentis valebit, etiam si talis virginittas non detur. Et ideò Molina *de iust. tom. 2. disp. put. 431.* tandem faretur ad nullam causam reducendam esse donationem arrharum, præterquam ad honorem, & liberalitatem viri; & ideò quamuis cesset virginittas, permanet, ac valet donatio, nec tenetur vxor in conscientia, quæ virgo non est, & vt talis reputatur, arrhas viro restituere.

6. *Nota* tamen nostram opinionem procedere etiam in foro conscientia: per osculum enim sponsa grauius accipit, difficilins nubet, rubore suffunditur, vnde æquitas postulat, vt in præmium dimidium iocalium accipiat: Per copulam autem, quæ matrimonium consummatur, integra, quia tunc impletur conditio, sub qua donatio hæc fit. Et licet hæc donatio largitatis sponsalitiæ summam superet, quæ absque insinuatione donari non potest, valida est, quia non requirit talem insinuationem, iuxta *l. sancimus, C. de don.*

7. *Nota* etiam: quod quando arrhæ simul, & sponsalitiæ largitas interueniunt in matrimonio, si consummato matrimonio sponsus moriatur, non potest sponsa utrumque acquirere, sed datur electio sponsæ, vel illius hæredibus, vt vel arrhas, vel sponsalitiæ largitatem eligere possint, quæ electis intra viginti dies fieri debet, numeratos à requisitione hæredum; quod si post hanc requisitionem intra eum terminum non elegerint, datur electio viro, vel illius hæredibus an malint sponsalitiæ largitatem tantum, an arrhas dare. Ita Sanchez *lib. 6. disp. 22. n. 1.*

RESOL. LX.

An donatio propter nuptias, Antefatum, vt dicitur in conscientia lucretur à corrupta, quæ communiter putabatur virgo?

Ex quo inferitur, quod si alicui conceditur priuilegium, dummodo cum virgine contrahat matrimonium, illud consequi, si contrahat cum illa, quam antea ipse corruperat: sicut Clericus, qui contrahit cum ea, quæ antea ab ipso corrupta fuit, gaudet priuilegio Canonis, & Fori, quibus fruuntur Clerici coniugati cum vnicâ & virgine. nec dicitur bigamus, seu irregularis; & quod legatum relictum pro virginibus maritandis possit consequi à corrupta, quæ in communi existimatione pro virgine reputatur. Ex part. 8. tract. 6. Ref. 126.

§. 1. **P**vat Pater Sanchez, aliis relatis, *lib. 6. de matr. disp. 27. n. 4.* donationem propter nuptias, quam nos Antefatum vocamus, & Hispani Arrhas, in conscientia lucrari, etiam ab ea, quæ cum corrupta esset, communiter tamen existimabatur virgo, & vt talis nupsit, quamuis tantum pro virginibus nubentibus constituitur. Vnde addit *n. 8. & seq.* non peccare corruptam, per se loquendo, vtentem mediis aliquibus, aliis licitis, vt virginittatis defectum tegat, & tanquam virgo nubat; quia communi consensu contractentium in matrimonium vltus receptus est, ne contractentes detegant proptia vitia; sed alteri contrahenti incumbit, vt aliunde certior fiat: iam enim, vel nosse debet, fœminam minimè detecturam, & aqua est vtriusque conditio, quia neque vir solitus est vitia quæ patitur manifestare. Accedit, quia datum esset, ac onus intolerabile, huiusmodi fœminas cogere, vt in nuptiæ maneat; vix enim audebit aliqua proprium vitium detegere, cum eo detecto non poterit nubere, nisi viro infimæ sortis. Et hæc opinio est valdè probabilis, licet contrariū teneant Fontanellus *de part. nupt. to. 2. claus. 7. gloss. 1. p. 1. n. 26.* Vasquez *in opusc. tr. de testam. c. 7. §. 1.* Ioannes Valerus *de differ. vtriusque fori, v. Matrimonium, diff. 12.* vbi sic ait. *Istæ igitur arrhæ, vbi dantur in præmium virginittatis, si sponsa virgo non sit,*

Alibi in te
quæ nu el
in to. 4.
Ref. 56
lege hic
doctrin
Ref. 12
& alterius
i. nor.

Sup. hoc
Ref. p. 126

in foro conscientia non debentur à viro, nec foemina poterit eas tuta conscientia percipere, sine vir id deprehendat, siue non deprehendat. Ita Corduba *cas. 133*. Lopez *1. p. Instruet. c. 76. §. Præterea consequenter*. Vega *lib. 1. summ. cas. 87*. Emmanuel Rodriguez *1. tom. summ. c. 208. n. 12*. licet minus benè dicat, si vir deprehendat, & vitam maritalem agat, censeri iniuriam remittere, & denuò donare. Quid enim miser maritus tunc agere debet: num proderet debet impudicitiam vxoris? Absit; nam cum testes non habeat, quid ei prodesset. certè nihil. Nemo ergo in necessitatibus liberalis existimandus est, & consequenter non est putandus denuò donasse dictas arrhas in præfato euentu. Adde supradictis Castillo *d. l. 52. Tauri super gloss. Antes de consumado, n. 20*. & ita tene, quidquid dicat Sanchez *sup. n. 4*. post Molinam *de iust. & iur. tract. 2. disp. 209*.

2. In foro verò iudiciali lucrabitur mulier dictas arrhas, quia nemo est, qui possit circa hoc contra eam agere, vt palam est, nisi aliàs haredes viri possent probare, ante matrimonium fuisse ab aliquo cognitam, quod perrarò continget. Hucusque Valerus: sed sententia affirmatiua Sanchez est satis probabilis, & tuta in praxi.

3. Confirmatur nostra sententia contra Valerum ex his, quæ docet Additio ad Capellam Tholosanam, *q. 219*, quòd si alicui conceditur priuilegium, dummodò cum virgine contrahat matrimonium, illud consequi, si contrahat cum ea, quam antea ipse corruerat; quia fictione iuris censetur cum virgine contraxisse sicut Clericus, qui contrahit matrimonium cum illa, quæ antea ab ipso corrupta fuit, gaudet priuilegiis Canonis, & fori, quibus fruuntur Clerici coniugati cum vnica, & virgine, vt docent Glossa *in c. 1. de Cler. coniugat. v. Contraxerunt, lib. 6*. Toletus *in summ. lib. 1. c. 60*. & alij. Hinc etiam est, quòd non dicitur bigamus, seu irregularis, qui contraxit matrimonium cum corrupta à se, vt dicunt communiter Doctores.

4. Adde, posse etiam satis probabiliter sustineri, eò priuilegio gaudere etiam illum qui contraxit cum corrupta ab alio, quæ tamen communiter virgo reputatur, Quod probari potest à simili: nam legatum relictum pro virginibus pauperibus maritandis, est valdè probabile posse consequi à corrupta, quæ in communi existimatione pro virgine reputatur, vt docet Lara *de anniuers. lib. 1. c. 21. num. 90*. Gironda *de explicat. priuileg. n. 1440*. Ant. Diana *p. 2. re. mor. tract. 2. Miscell. ref. 52*. & alij. Ratio horum est, quia appellatione virginis, in dubio rationabiliter præsumitur, concedentem priuilegium, vel testatorem intellexisse etiam de ea, quæ nondum matrimonium contraxit, & opinione communi virgo existimatur.

RESOL. LXI.

An qui confessus est recepisse pro dote maiorem quantitatem pecuniarum, censetur illam donare? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 113.

§. 1. Casus accidit frequenter. Nam viri Nobiles, vt appareat amplam dotem recepisse, fatentur recipere, verbi gratiâ, viginti millia ducatorum, & non fuerunt nisi quindecim. Et idè negatiuè responderet Rodrig. *in summ. tom 1. c. 168. n. 35*. vbi sic ait. [Quando el Varon confessa auer recebido la dote, o auersa recibido mayor, siendo menor, por su honra, o por contentar à sus deudos, contra cuyo consentimiento se casa, es donacion de ningun valor, constando que la hizo con animo disimulado, como la tienen Aluaro Vas, y Molina. Y lo mismo se ha de dezir, quando hizo esta confession antes de contrahido el matrimonio con animo de hazer donacion, segun derecho es inualida, como lo tiene Iason, Aluaro Vaz, y Molina. Saluo quan-

do se duda si qui-so el marido hazer la dicha donacion, confessando auer recibido la dote: porque auemos de interpretar para que valga, que la hizo con esperança de remuneracion futura, como lo tienen los Doctores alegados, Menochio, y Aluaro Vaz añade, que lo mismo se ha de dezir, quando en el contrato del matrimonio se hizo la dicha confession. Verdad es, que quando la dote antes de contrahido el matrimonio fue prometida, y hecho ya el matrimonio confessa el marido, que la ha recebido, nõ se presume que hizo esto con animo de donar, ni con animo de remuneracion futura, sino que verdaderamente recibio la dicha dote; como con la comun, lo tienen Couarruua, Gutierrez, Molina, y Menochio contra algunos que alegan.] Ita ille, cui ego in omnibus adharco.

RESOL. LXII.

An donatio remuneratoria inter coniuges sit licita, & valida? Ex part. 8. tr. 6. Resol. 28.

§. 1. Respondet Arias Pinellus *in l. 1. C. de bon. mar. p. 3. n. 63*. inter coniuges valere reciprocam, & mutuiam donationem, non autem remuneratoriam. Daniel verò Molerus *in comment. ad constit. Sa. xon. p. 2. constit. 13. n. 6*. negat etiam donationem remuneratoriam inter coniuges valere, ex textu *in l. 1. 2. ff. de don. inter vir. & vxor.* Sed hi textus non obstant; quamuis enim *ibi* dicatur de donatione inter coniuges, per quam mutus amor tollitur, de mutua tamen, & reciproca, seu remuneratoria donatione accipi non possunt, siquidem etiam mutus coniugum amor potest tolli, etiam si vnus tantum ex coniugibus alteri donat, *l. 2. ff. eod. idemque fieri potest*, & si non incontinenti, sed ex interuallo alter alteri remuneratur, & donat.

Sup hoc sup in Ref. 18. §. Sed post medietatem, vers. Item, & in Ref. 19. §. Hinc, & in Ref. 23. §. Vnde, & infra, in Ref. 64. §. 2. in princip. cursum in ver. Primo, & in om. 7. tr. 3. Ref. 47. breuiter in fin. §. 1. & §. ult.

2. Dicendum est igitur donationem mutuiam, vel remuneratoriam inter coniuges, licitam, & validam esse. Probatur ex textu expresso *in l. quod autem spectetur, 7. §. si vir, & vxor. 2. ff. de don. inter vir. & vxor. l. si pater puella 12. in med. C. de inoff. testam.* Rationem vide apud Gailium *lib. 2. obseru. 40. incip. Ex eodem fonte, n. 7. & n. seq.* Petrus Peck. *de testam. coniug. lib. 4. c. 41. n. 4. elegant.* Iason (vbi quatuor rationes, limitationes, & ampliaciones affert) *d. l. si pater puella 12. n. 2. ibi, secundò per istam legem dicunt, n. 3. 4. 5. 6. & 7.* Ludouicus Romanus *conf. 146. incip. Ista questio licet vulgaris, n. 3. versic. Iacob. S. hult. in additionib. ad Modestum, Pistor. q. 48. n. 20. ibi, Facit huc, & n. seq. p. 1.* Schneid. *ad d. §. alix autem 2. n. 51. Colerus dec. 12. n. 44. & n. seqq.* Beust *ad l. ff. de iure iur. n. 110.* Petrus Nicolaus Mozzius *de don. d. rubr. de person. inter quas, n. 31. versic. limita in donatione.* Mynfingerus *cent. 2. obseru. 33. n. 6. & seqq.* Baldus *in d. l. si pater puella 12. n. 2. ibi, inducitur hac lex.* Paulus de Castro *ibid. n. 3.* quibus adde etiam Euerardum *conf. 119. n. 21.* & alios, quos citat, & sequitur Hunnius *in Encycloped. iur. p. 3. tit. 26. c. 3. n. 2.* qui addit hoc verum esse, quamuis traditio rei donatæ facta non sit, quod etiam docuit Schruptius *conf. 46. num. 4. cent. 1.* & VVormbserus *tit. 43. obser. 5. num. 2.* Et ita ex Theologis nostram sententiam, nempe donationem remuneratoriam inter coniuges validam esse, docet Dicastillus, Sanchez *de marrim. tom. 1. lib. 6. disput. 1. 6. & 7.* Azorius *to. 3. lib. 11. c. 10. q. 4.* VVadingus *de contr. tract. disp. 3. dub. 11. §. 2. n. 2.* Hurtadus *disp. 11. diff. 8.* Sed ex his oritur resolutio eiusdem difficultatis.

RESOL. LXIII.

An maritus senex, & ignobilis possit donare uxori nobili, & atari florenti? Ex part. 8. tract. 6. Ref. 29.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondet Iulius Clarus *lib. 4. sent. §. donatio, q. 9. n. 5.* ibique Giacharius *in suis not. ad lit. A. Gailius lib. 2. obseru. 40. n. vlt.* Dominicus Cardinalis Tuschus *d. 2. praet. concl. lit. D. concl. 69. n. 22. & seqq.* Tiraquellus *ad l. si unquam 8. C. de reuoc. don. v. Donazione largitus, n. 19. & tr. 2. de nobilit. c. 18. n. 19. & tr. de legib. connubialib. gloss. 1. p. 5. num. 9.* Berlichius *d. p. 2. concl. 15 n. 16. pag. 244* Gomez *tom. 2. var. res. iur. ciuil. c. 4. n. 25.* Crauetta *conf. 51.* Baldus *Non. in tract. de dote, p. 10. n. 8.* Couarruias *ad rit. de sponsalibus, p. 2. c. 3. §. 3. n. 2.* Neuizanus *syn. nupt. lib. 2. n. 28.* Mozzius *d. rit. de personis inter quas cad. poss. don. n. 34.* aliique ab aliis relati. Vide etiam Doctores, quos citat, & sequitur Berlichius *p. 2. conf. 25. n. 28.*

2. Verùm in rigore iuris contrarium dicendum videtur: quia omnis donatio inter coniuges indistinctè est interdicta, *tot. tit. ff. & C. de don. inter vir. & vxor.* Ergo etiam inter nobilem, & ignobilem, senem, & iuuenulam. Et certè rationes prohibitionis, quæ supra allatae sunt, etiam in honorem matrimonij militant. Ad hæc multi iure nostro casus speciales sunt expressi, quibus donatio inter virum, & vxorem consistit: & tamen hîc, de quo iam agitur, eorum in numero non recensetur: vt verosimile sit, eum nec iure enumerandum esse. Neque releuat, si dicatur; ex eo sustinendam esse hanc donationem, quòd non simplex sit, quæ prohibita, sed remuneratoria, cum donec senex in compensationem senectutis, & ignobilis in recompensationem ignobilitatis. Nam *Primò* sibi imputet nobilis, cur in ignobilem consenserit. *Deinde*, cum hîc nullum verum subsistit meritum; ergo nec vera donatio remuneratoria erit. Præterea illa argumenta manifestè diluit Vlpianus *in d. l. 3. in princ. ff. de don. inter vir. & vxor.* dum ita ex Antonino Augusto respondit. Maiores nostri inter virum & vxorem donationes prohibuerunt, amorem honesti solis animis aestimantes, famæ etiam coniunctorum cõsulentes, ne concordia pretio conciliari videretur; neve melior in paupertatem incideret, deterior ditior fieret. Atque hæc fortassis olfaciens Clarus, *loc. paulò ante designato*, ait conclusionem contrariam in puncto iuris non transire sine magna difficultate. Et in hanc negatiuam sententiam tenet Fachinæus *lib. 3. contr. iur. c. 80.*

3. Sed his non obstantibus: non audeo ab affirmatiua sententia discedere. Et ita tenent, præter Doctores citatos Bocerus *tr. de don. c. 13. n. 1.* & Hunnius *in Encyclop. iuris, p. 3. tit. 26. c. 3 à n. 4.* & ex Theologis Vvadingus *tr. de contr. disp. 3. dub. 11. §. 2. n. 2.* Lell. *lib. 2. c. 18. dub. 12. n. 89.* Amicus *t. 5. disp. 18. sect. 8. n. 127.* & Hurtadus *disp. 11. de don. diff. 8.* quia dicta donatio est remuneratoria, eò quòd vxor inuenis & nobilis duxerit senem, & ignobilem. Vide etiam Baumium *in Theol. Mor. tom. 3. lib. 2. tr. 4. q. 6.* & Dicastillum *lib. 2. tr. 5. disp. 1. dub. 5. n. 87.* quibus omnibus adde Doctores, quos citat & sequitur Iosias Nolden *in tractatione synoptica de statu Nobilium ciuili, c. 16. §. 3. n. 14. & seqq.*

R E S O L. LXIV.

An donatio facta inter coniuges in die Natiuitatis Domini sit valida?

Et de aliis septem casibus agitur, in quibus lex interdicit coniugibus, ne donationes reuocent. Ex p. 8. tr. 6. Ref. 31.

§. 1. **H**ic casus est curiosus, quem non inuenio ab alio pertractatum nisi Matthia Berlichio, *in suis conclusionib. praet. f. 2. concl. 15. n. 29.* vbi sic ait. *Nota* etiam cautelam, per quam donatio inter coniuges subsistere potest. Puta ex consuetudine in vniuerso Christianorum orbe est receptum, vt in festo Natiuitatis Christi parentes liberis suis, & etiam sibi ipsis sub nomine Christi donent. Hoc in casu, si coniuges sibi

inuicem donent, donatio non est ex liberalitate, sed potius ex pia gratulatione pro Christo nato profecta censentur; & idèd valere potest, quemadmodum nuperimè ita factum, & ingentem summam pecuniæ ab vno coniuge alteri donatam meminì. Ita ille. Sed fides huius rei sit penes ipsum, qui plures alios casus enumerat in quibus donatio inter coniuges est valida.

2. *Nota* etiam, quòd Caramuel *in Theol. mor. lib. 2. n. 652.* enumerat multos casus, in quibus lex interdicit coniugibus, ne donationes reuocent. *Primò*, asserit, donatio remuneratoria reuocari non potest; hæc enim potius quàm donatio, solutio est. *Secundò*, remissio dotis, vel partis, vel fructuum à dote percipiendorum. *Tertiò*, si domus conflagrauerit, donatio ad reficiendum domum, si quantitatem necessariam non excedat. *Quartò*, si coniux donet alteri, vt dignitatem aliquam allequatur; tunc enim videtur pro seipso illam summam expendere: coniugis enim qualitates in alterum coniugem redundant. *Quintò*, si donatio fiat sine detrimento donatoris, hoc est, si non fiat donando pauperior, vbi vult Molina non fieri pauperior, qui cedit ius in rem, quod habebat. *Sextò*, si donatio sit talis, vt non reddat donatarium ditior. *Septimò*, si donatio causam habuerit, præcipuè pertinentem ad iustitiam; si enim maritus habitauerit in vxoris domo, vsusque fuerit vxoris famulis, poterit validè & irreuocabiliter tantam summam donare, quanta prudentis æstimatione sufficiat, vt illi obligationi satisfaciatur. In quibus omnibus casibus non est instituentis computus Geometricus; est enim prouidendum paci, & amori coniugali, cui leges vniuersæ prospiciunt; & nemo non videt illam & hunc diminui, quando tales computus inter coniugatos instituantur. Hæc Caramuel.

R E S O L. LXV.

An donatio qua vnus coniux donat alteri redditus annuos ad dotandam Capellam, vel ad illuminandum Templum, oleo, vel cera, aut pro sepultura causa, sit valida?

Et an sit valida donatio, quando vxor donat viro aliquid ad consequendum aliquem honorem vel dignitatem? Idem dicendum est, quando vir ingreditur ludos publicos, velut basiludia, auctoritate publica facienda.

Et idem dicendum est, si causa studiorum, vel graduum Licentiarum, aut Doctoratus obtinendi vxor viro donet, aut pro Nobilitate obtinenda donatio ab vxore viro suo fiat. Ex p. 8. tr. 6. Ref. 26.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondet Sanchez *de matrim. t. 1. lib. 6. disp. 3. n. 2.* & Ioan. Lupus *in rubric. de don. §. 48. n. 6.* quia talis donatio est donatio ex causa pia, & idèd *in l. si sponsus, ff. de donat. inter vir. & vxor.* conceditur donatio sepulturæ causâ, inter maritum, & vxorem valet, quia vt *ibid.* lex ait, non videtur donatarius in illa re fieri locupletior, licet donator fiat pauperior, donatarius autem propriè ditior non fit ex sepultura donata. Nec refert, quòd donatarius sepulturam emeret, si ab altero coniuge ea sibi non donaretur, quia etsi coniux donatarius pauperior efficeretur, si illam emerat, non tamen idcirco factus fuit locupletior, eo quòd illam non emerit, quia illi, quibus sepulturæ donantur, nullum prouentum, nullam vtilitatem ex illis in vita sua accipiunt, & quia ita donantur vt ob Dei seruitium, & obsequium etiam donentur.

2. Sed his non obstantibus, negatiuam sententiam docet Fagundez *de contract. lib. 4. c. 11. n. 24.* quia ea donatio tam sepulturæ, quàm redditus ad dotandam Capellam, illuminandamque oleo, & cera, primò & per se non fit Deo, Templo, & Ecclesiæ propter Deum, sed fit corpori coniugis defuncti, atque ad eòd in honorem temporalem illius, licet per accidens resultet in prouentum spiritualem.

Sup. h. or. in molatè in Ref. in alii. not.

Suprà le quarto Ref. se vlt.

spiritualem; vnde formaliter primò, & per se dici non potest donatio pia, seu ex causa piam verò si sepultura sit eleuata è solo, in modum Mausolei, aut in loco digniori Ecclesiæ, non est dubitandum, eum honorem qui resultat ex loco, & eminentia ac nobilitate sepulturæ, esse quid temporale, & pretio æstimabile, emique & vendi posse: licet enim mortuis dare sepulturam, illòsque sepelire gratis, opus pium sit, & officium pietatis, tamen sepelire maiori pompa, in nobiliori sepultura, negotium merè temporale est, & per accidens officium pietatis adnexum habet.

3. Et idè Fagundez opinionem Sanchez admittit, quando donatio sepulturæ fuerit facta primò, & principaliter propter Deum coniugi pauperi, quia tunc sustineri poterit, tanquam opus pium exhibitum pauperi propter Deum: & quando sepultura ipsa fuerit ordinaria, non quando fuerit magno pretio æstimabilis propter eminentiam, & dignitatem loci illius, quia tunc cum locus vendibilis sit, & cum magno pretio æstimetur, negari non potest, fieri pauperior donator, & donatarius ditior, quia si iste illam emeret, magno pretio ci stare, in quo locupletior manet; & si ille eam venderet, pro magno venderet pretio, in quo re magna factus est pauperior: ita mihi videtur asserendum, quamuis sciam, fidentis animi, & præsumptuosi hominis esse, velle iudicium suum sine auctore, tam grauius auctoribus præponere; dixi tamen quod, sentio, paratus sententiam mutare, si maior mihi ratio assignetur. Ita Fagundez. Sed ego puto absolutè sententiam Sanchez esse probabilissimam, & in praxi tutam.

4. Notandum est hîc obiter, quòd valida est donatio quando vxor donat viro a liquid ad consequendum aliquem honorem, vel dignitatem; & idem dicendum quando vir ingreditur ludos publicos, velut hastiludia auctoritate publica facienda habetur expressè *leg. quod adipiscenda* 4. ff. de don. inter vir. & vxor. docet Ioannes Lupus *rubr. de don. inter vir. & vxor.* §. 54. n. 1. & Sancius citatus *d. lib. 6. de matrim. disp. 1. n. 9.* vbi addunt idem esse dicendum, si causa studiorum, vel graduum Licentiatum, aut Doctoratus obtinendi vxor viro donet, vel pro militia, aut nobilitate obtinenda donatio ab vxore viro suo fit. Vide Vvadingum *tract. de contract. disp. 3. dubio* 11. §. 2. n. 3.

RESOL. LXVI.

An donatio inter coniuges non veros, sed putatiuos valeat? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 27.

§. 1. AD hoc dubium sic respondet acutissimus Caramuel *in Theol. mor. lib. 2. n. 655.* Petrus habebat bona fide Antoniam in vxorem, & quia illam amabat, multa dona ipsi dedit, & postea comperiens matrimonium fuisse omninò inualidum, inquit, An illæ donationes teneant? An reuocari possint? Respondeo esse mihi certum, & ratum illas reuocari non posse, sed futuras esse quales fuerunt cum factæ, hoc est, validæ, vel inualidæ. Sanè si inualidæ fuerunt ab initio, reuocari non possunt; non enim reuocari dicitur, quod nunquam validum fuit. Si validæ fuisse dicantur, qua illas auctoritate Petrus reuocabit? coniugali? minimè, supponitur enim non esse verè coniugatus, quæ ergo?

2. Sed quia etiam inquiritur, an fuerint sub initium validæ; Respondeo, variare hîc Authores, & inter absolutè asserentes, & absolutè negantes incundam esse mediam viam ducibus ratione & æquitate.

3. Dico primò, omnia quæ remuneratoriè Petrus vxori putatiuæ dedit, & omnia quæ fundantur in aliquo debito iustitiæ, & vrbanitatis, esse absolutè vxoris, tametsi non veræ.

4. Dico secundò, puras, & gratuitas donationes quæ

nata sunt ex mera liberalitate, posse adhuc in duas classes distingui, quia vel aliàs fuissent factæ, vel non: si aliàs fuissent factæ, putà si Petrus illam sceminam ita amauerit, vt credendus sit etiam illa eadem daturus fuisse concubinæ, quæ vxori; videntur illæ donationes non posse argui de errore, datæ enim sunt personæ propter qualitatem pulchritudinis, non propter matrimonij circumstantiam. Caterùm, si illæ donationes non fuissent factæ, si Petrus sciret illam non esse vxorem suam, dicendæ sunt processisse ex errore, ac propterea nec fuisse liberas, nec validas. Sed addo.

5. Tertiò, Petrum sub illud tempus vsum fuisse sceminam sibi æquali; tanta quæ sibi posset nubere, & ex hoc eodem vsu resultare graue eidem sceminæ damnum, melius enim potuisset olim iunior & virgo nubere, quàm modò senior corrupta, & ignominiosè derelicta: ergo si error constituat Petrum inuoluntarium in gemmarum, aut aliarum rerum traditione: idem error inuoluntariam etiam illam constituet in traditione corporis, ergo sicut ille error dicitur non debere esse in causa quòd ille patiatur damnum, sic etiam ne ista patiatur. Petrus igitur donata ex errore recuperet, recepta ex errore restituat: det igitur pudoris pretium, & gemmas donatas recipiat. *Leg. Molinam disp. 200. Gomezium l. 51. Tauri, n. 77. Thomam Sanchez de matrim. lib. 6. disp. 2. n. 8. qui n. 9. dicit valere. Sed & iura sunt varia, & ex præmissis in mea resolutione intelligenda. Hucusque Caramuel.*

Sed præter Doctores ab ipso citatos, vide Dicastillum *l. 2. tract. 5. disp. 1. dub. 5. n. 86.* Et quando casus occurrerit, ne deseras videre Fagundez *de contract. lib. 4. c. 11. n. 35. & seq.* vbi difficultatem per varios casus examinat.

RESOL. LXVII.

An simplices donationes inter coniuges sint prohibita? Et notatur illas leges, vel statuta prohibentia donationem inter virum, & vxorem non ligare in interiori anima iudicio, in quo non statur presumptionibus. Et quaeritur, an valeat donatio facta ante matrimonium, dilato effectu ad tempus celebrati matrimonij? Et pro supposito, quod donationes inter coniuges possint reuocari, occurrit pulchrum dubium explanatum in paragrapho supposito huius Resolutionis. Ex part. 8. tr. 6. Ref. 19.

§. 1. ESSE prohibitas apparet ex toto titulo, ff. & C. de Sup. hoc in *donation. inter vir. & vxor.* Cuius prohibitionis triplex maximè ratio à Iuriconsultis affertur. Prima, ne mutuo amore se inuicem spolient coniuges. Secunda, ne alter ditior, alter pauperior fiat. Tertia, ne concordia maritalis pretio conciliari videatur, l. 1. 2. & 3. ff. *di. tit. ibique Vvesember in Paratit. n. 1. l. si liberis* 27. ibi, *Venali concordia*, ff. de *part. dot. lib. 1.* Obrechtus *disp. 1. de donation. h. 183. cum seqq.* Hartman. Pistor. *di. lib. 1. q. 44. n. 4. & seqq.* Andreas Gailius *lib. 2. obseru. 40. n. 1.* Mozzius *in tr. de donat. sub tit. de person. inter quas cad. poss. don. n. 51.* Beust. *ad l. 1. ff. de iure iur. n. 97. & seqq.* Schneidev. *in hoc §. n. 57.* Thomas Sanchez *t. 1. de matrim. lib. 6. disp. 1. n. 2. & seqq.* D. Bocerus *d. comment. de don. c. 3. n. 21.* Antonius Thesaur. *dec. Ped. 3. n. 1. cum seqq.* Cuias *ad l. 1. ff. pro don.* Dominicus Cardinalis Tuschus *t. 2. pract. concl. litt. D. concl. 690. n. 1. cum sequentibus.* Berlichius *v. 2. concl. pract. concl. 15. n. 1. pag. 237.* & nouissimè Quirinus Kubach. *centur. 2. quest. illust. Politico-iuridic. decur. vlt. q. 3. pag. 551. cum seqq.*

2. Dico igitur. Donatio simplex, & merè liberalis facta coniugi à coniuge, non statim firma est; sed ad donantis arbitriū potest reuocari, l. 1. ff. de don. inter vir. & vxor. vbi habetur hoc fieri, ne mutuo amore cōiuges se inuicem

inuicem spolient. Item *leg. 3. in princ. & §. sciendum, & l. sed interim, ff. eod. tit. & c. vii. extra, eod.* Ita Gomez 2. var. c. 4. n. 23. Sanchez 6. de *marrim. disp. 1. n. 2.* Laym. 3. de *iust. tr. 4. c. 2. n. 11.* Afor. lib. 11. c. 10. q. 1. Molina *disp. 289. n. 2.* Iulius Clarus lib. 4. *sent. 9. n. 1.* Antonius Gomez *ad l. 50. Tauri, n. 64. & 65.*

3. Addendum tamen est, non solum donationem inter coniuges celebratam, post contractum matrimonij de presenti non valere, vt ostendit Sanchez *suprà*, & *disp. 23. eiusdem libri.* & Molina *disp. 289. & 290.* Verum etiam non valere factam ante matrimonium, dilato effectu ad tempus celebrati matrimonij. Perinde enim est referre in tempus inhabile, vel prohibitum, & facere illo ipso tempore, *l. in tempus, ff. de bar. inst. l. cum qui, ff. de iurisd. omnium iud. quæ latè probat Tiraquellus tract. de consuet. limit. 2. n. 3.* relatus à Sanchez *disp. illa 1. lib. 6.* quam dicit esse omnium sententiam, inter quos Molina *disp. 290. Sa v. Donatio, n. 8.*

4. Supposito igitur, quod donationes inter coniuges possint reuocari, occurrit dubium. Finge Albericum donasse vxori suæ aliquas gemmas, hanc disposuisse de illis, vt de suis, vt pote veram & legitimam dominam; alias donasse, alias vendisse, pecuniam ex commutatione receptam partim in eleemosynas, partim in conuiuia profudisse, ita vt tandem nihil, quod ex illis gemmis peruenisset, apud ipsam extaret; interrogo, possit ne maritus reuocare donationem illam; ita vt reuocatio retrotrahatur ad tempus in quo fuit facta: vel (vt clarius loquar) concedemus ne potentiam ad præteritum marito, vt faciat, quod illi donatio facta vxori virtualiter fuerit inualida? Si concedamus, debemus etiam concedere amicos, qui gratis acceptarunt, pauperes, & reliquos, teneri ad restitutionem: quale chaosian iusta lex, quæ vitam coniugalem, aliàs non facilem, ad tales quaestiones reduceret? an non ibi donatarij, aut minueretur, aut perderetur authoritas? an non excitarentur iurgia? & tandem donator nihil consequeretur? Respondeo leges prudenter esse interpretandas, nec credendas in publicam perniciem tendere; adeoque illam communem sententiam, quæ dubio respondet asserui, videri prudentum iudicio limitandam. Et ita docet Caramuel *in Theol. mor. lib. 2. n. 51.*

5. Non deferam tamen hinc adnotare, non deesse Doctores asserentes, illas leges vel statuta prohibentia donationem inter virum & vxorem, non ligare in interiori animæ iudicio, in quo non statur præsumptionibus. Ita Homobonus *in consult. mor. vol. 2. p. 6. resp. 77.* qui citat Costam, & Rodriguez.

RESOL. LXVIII.

An simp' ex donatio inter coniuges iuramento confirmetur? Et notatur, quod licet donationes inter virum, & vxorem regulariter sint prohibita, tamen morte confirmantur.
Ex p. 8. tr. 6. Ref. 20.

§. 1. **A**ffirmatiuè responderet Michaël Grassus lib. 1. *recept. sent. §. Donatio causa mortis, q. 6. num. 3.* Gail. d. lib. 2. *obseru. 40.* Mynsingerus *cent. 2. obseru. 33. n. 5.* Antonius Gabriel lib. 30. *commun. concl. tit. de don. concl. 3.* Iulius Clarus d. §. *Donatio, q. 9. n. 3.* Vasquius lib. 1. *controu. illust. c. 38. n. 4.* Ioannes Gutierrez *in tr. de iuramento confirm. c. 3. n. 2. cum seqq.* Sanchez *c. 1. de marrim. lib. 6. disp. 1. n. 2. pag. 444.* Treutlerus *d. vol. 2. disp. 19. thes. 4. litt. C.* ibique in suis notis Bachouius *pag. 96. & seqq.* Polydorus Ripa *in comment. de artis in mortis art. c. 12. n. 22.* Boc. *class. 2. disp. 19. thes. 19. edit. 1. & commem. de don. c. 3. n. 29.* Fachinæus lib. 3. c. 81. Quirinus Lubachius *d. cent. o. illustr. decur. ult. q. 4.* Antonius Thefaurus *d. dec. Pedem. 32. n. 2. & seqq. per totum.* Grammaticus *dec. 130. n. 37.* Couarruuias *in rubr. de*

test. p. 2. n. 30. cum seqq. & lib. 1. var. ref. c. 7. n. 3. Berlichius *p. 1. concl. 15. n. 12.* Dominicus Cardinalis Tuschus *1. 2. præf. concl. lit. D. concl. 690. n. 6. cum seqq. & concl. 691 n. 3. cum seqq. & concl. 694. n. 1. & seqq.*

2. Sed Molfesius *in summ. t. 2. tr. 1. & c. 17. n. 36.* opinionem contrariam tenet. Probat, quia hoc iuramentum iuris, tum Ciuilibus, tum Canonici, prohibitioni & donationi inter coniuges repugnat, nec aliorum iure, etiam Canonico, quod donatio iurata inter coniuges subsistere debeat, reperiatur expressum. Ita Baldus *conf. 29. vol. 1.* Proinde repugnant omnes prohibitionis causæ, quia iuramentum tollere nequit. Tertiò, quia ius ciuile hoc facili modo per iuramentum eneruari, & eluforium reddi possit, præsertim hoc ius publicum coniugiorum: quæ decipula iuris ciuilibus, & in fraudem legis commentum nullatenus admittendum, vt nec aliàs ius publicum pactioibus priuatorum infringi ac tolli potest, aut debet: nec vna via concederetur, quod alia esset prohibitum, *l. contra iuris ciuilibus 28. & l. ius publicum 38. ff. de pact. l. qui test. 27. ff. de probat. l. si filius familias, §. is autem, ff. ad SC. Maced. V. c. lemb. in add. ad Schneid. tit. de don. in qu. quibus inter viuos donari possit.* Atque in hoc iuramentum esset contra bonos mores, quod nec iure Canonico obligatorium, *c. non est obligatorium. de reg. iur. in 6.* Quartò, quod præstantissimi Iuriconsulti hanc sententiã negatiuam tenent, & defendunt Bartolus *in l. 1. n. 1. ff. de don. inter vir. & vxor.* Baldus *in l. si quis in quibus, §. fin. ff. de leg. 1. & conf. 29. vol. 1.* Angelus *in l. si quis pro eo, in princ. ff. de fideiuss.* Salicetus *in l. cum multa. n. 4. C. de don. ante nupt.* Paulus de Casto *conf. 139. n. 2. vol. 2. & plurimi alij.*

3. Verum non est discendum à prima sententia, quam ex Theologis tuetur Azorius *tom. 3. lib. 11. c. 10. q. 2. & Hartadus disp. 11. de don. diffic. 8.* qui testatur ex communi sententia Doctorum, donationem inter coniuges firmari iuramento eam non reuocandi. Et ita etiam docet Baunius *in Theol. mor. t. 3. lib. 2. tr. 4. q. 6.* Et ratio est, quia iuramentum sine vi & dolo præstitum, nunquam non est implendum, quando non est eius executio cum tertij detrimento coniuncta, vt habet expressè Canon 28. *de iure iur.* at iuramentum factum ab alterutro coniuge, de non reuocanda sua donatione, aut ea implenda est tale: nam quid iurantis salus læditur, si quod hinc cum iuramento facturum se est pollicitus, sanctè præstet & religiosè? Ergo. Vide etiam Amicum *tom. 5. disp. 18. sect. 8. n. 123.* Vvadingum *tr. de contract. disp. 3. dub. 11. §. 2. n. 3.* & Dicastillum *de iust. lib. 2. tr. 5. disp. 1. dub. 5. n. 85.* Et præter Iuriconsultos supra citatos, vide alios, quos citat Berlichius *p. 2. concl. 15. n. 14.* quibus adde Bocerum *tr. de don. c. n. 23.*

4. *Notandum* est tamen hinc obiter, quod licet donationes inter virum & vxorem regulariter sint prohibita, tamen morte confirmantur, vt docet Rithershutius, *in Nouell. Iustin. p. 5. c. 12. n. 1.* & alij Iuriconsulti & Theologi.

RESOL. LXIX.

An donatio inter coniuges morte confirmetur? Et quid est dicendum, si Petrus dedit aliquas gemmas vxori suæ, & ipsa subscrupulosa subdubitat, an illas in proprietatem dederit, an verò in usum? Et an supradicta donatio non solum morte naturali, sed etiam ciuili confirmetur? Ex part. 8. tract. 6. Ref. 32.

§. 1. **A**ffirmatiuè responderetur ex textu expresso, *in l. bona quondam, l. l. donatio, 3. l. si maritus, 10. C. de don. int. vir. & vxor. l. cum hic status 32. §. 2. & §. seqq. ff. eod.* Et ita docet Doctores, quos citat & sequitur Berlichius *in concl. pr. p. 2. concl. 15. n. 15.* Quod vsque adeo verum est, vt donatio inter coniuges non solum morte naturali,

Sup. ho
timo lan
Ref. seq.

Sup. hoc
in fine. p
ced. Ref.

in hac naturali, sed etiam civili confirmetur; puta maritus timet, ne ponatur in banno, & eius bona confiscentur; adeoque quedam bona donat mulieri, si postea banniat, & bona confiscentur, donatio tanquam morte confirmata, à filio non potest reuocari, sed firma manebit, per textum expressum, & vnicum in iure, in l. sed si mors, 13. §. proinde si mortis, 1. ff. de don. inter vir. & vxor. teste, & sequace Baldo in l. executorem, 2. C. de execut. rei iud. col. 8. n. 3. ibi, quæro quidem timens, & in d. l. sed si mors, 13. §. proinde 1. vbi hoc mirandum dicit, n. 1. & n. seqq. Vincentius Carreius tract. de excuss. honor. p. 1. q. 10. pr. q. 13. incip. sed nunquid in confiscatione bonorum, n. 62. & seq. Mozzius d. rubr. de personis inter quas, n. 36. Iason, vbi dicit hanc esse bonam cautelam ad fraudandum filium in bonis delinquentis in l. si stipulatus fuerim, §. cum stipul. mur. 1. ff. de V. O. n. 6. sub fine versic. ad illud adde: quod valde singulariter determinat, & n. 7. Bartolus in d. §. sed si mors, 13. in princ. n. 1. ibi, nota primò quòd filius, & in l. res vxoris, C. eod. in princ. Conarruias de testam. in rubr. p. 3. n. 35. Andreas Tiraquellus tr. de legib. comub. gloss. 5. verbo Contractor, quæst. 13. sub fin. n. 159.

2. Ad hoc autem, vt donatio alterutri coniugi facta, morte donatoris confirmetur, necessariò requiritur, vt donatore viuente traditio, vel vera, vel ficta interuenierit, vt res donatæ donatario sint traditæ, alias donatio morte non confirmatur, vt ita tenet Petr. Nicol. Mozz. d. rubr. de personis inter quas, num. 39. & seqq. Ioachinus Mynsingerus cent. 2. obseru. 33. n. 3. Dominicus Cardinalis Tuschus (vbi plura) tom. 2. pract. concl. littera D. concl. 691. n. 56. & seqq. & concl. 692. (vbi plures ampliationes, limitationes) n. 1. & seqq. pro totum. Bartolus in l. Papinianus, ff. de don. inter vir. & vxor. vers. & hoc est verum, quando non interuenierit. Didacus Couarruias in rubr. de test. p. 3. n. 1. vers. fallitur ipse, & n. seq. n. 6. & seq. Baldus cons. 16. lib. 1. Petrus Peck. tr. de testam. coniug. lib. 1. c. 43. incip. deinceps, de reuocatione, n. 6. sub fin. vers. Eodem modo non obstat.

3. Sed, vt Iurisconsultis Theologos adiungamus, mania supradicta docet Dicastillus de iust. lib. 2. tract. 5. cap. 1. dub. 5. n. 82. Vbi sic ait: Vtrum donatio inter coniuges morte confirmetur, respondendum est, si res fuit antea tradita coniugi superstiti, confirmari morte donatoris, & retrorahi donationem ad tempus, quo facta fuerit, ac proinde omnes fructus ex illo tempore pertinere ad coniugem donatariû. Ita glossa l. tali scriptura, ff. de leg. Gomez 2. var. c. 4. Couarruias rubr. de test. p. 3. n. 1. Molina disp. 288. n. 14. & 289. num. 4. & 8. Sanchez libro illo 6. disp. 14. Iulius Clarus §. Donatio, q. 3. quam dicunt esse communem Doctorum. Et postquam latè Sanchez disp. illa 15. 15. & 16. de hac re egit. disp. 15. ostendit, vt valida sit donatio, & morte confirmetur, requiri vt donator persistat in eadem voluntate vsque ad mortem, nec expressè aut tacitè illam reuocauit, iuxta c. de don. inter vir. & vxor. & l. cum hic statutus, 33. ff. eod. tit. Hucusque Dicastillus, cui adde Caspensem, in Cursu Theol. tom. 2. tr. 19. disp. 2. sect. 2. n. 21.

4. Non deseram tamen adnotare Gasparem Hurtadum, disp. 11. de don. diff. 8. licèt supradictis assentiat, negare tamen esse necessariam traditionem rei donatæ ante mortem: sed contraria sententia est communis.

4. Sed hîc incidenter non deseram apponere pulchrum dubium, quod mouet Caramuel in Theol. moral. lib. 2. n. 654. Quid dicendum si Petrus dedit aliquas gemmas vxori suæ, & ipsa scrupulosa subdubitat, an in proprietatem illas dederit, an verò in vsum? Respondeo examinanda esse primò donantis verba, quia si ex ipsis mens donatoris cognoscatur, cessat omninò quæstio; si ex donantis verbis non possit mens eius colligi, examinandæ sunt aliæ circumstantiæ. Videndum quid faciunt fœminæ prudentes eiusdem qualitatis, cum similia munerâ à suis maritis accipiunt: an de illis disponunt vt de

fuis, an tantum vtuntur referuantes marito dominium, sic satisfaciendum dubio puto; quia si ad pretium recurrimus, quòd & fecerunt Bartolus, & alij, quos refert & sequitur Iulius Clarus q. 10. de don. 2. p. c. 22. & multi Authores, quos Thomas Sanchez lib. 6. de matr. disp. 25. n. 10. citat, rem dabiam nouo dubio implicabimus; cum enim res leues à grauib. distinguunt, deberent etiam exponere, quas iudicant leues & graues; materia enim, quæ esset sufficiens ad peccatum mortale inter peregrinos, inter coniuges, nonnunquam leuis est: esset enim durus, qui nihil pretiosum suæ vxori donauisset, iuxta sui status qualitatem. Ita Caramuel.

RESOL. LXX.

An donatio inter coniuges, vt confirmatur morte naturali, confirmetur etiam morte civili? verbi gratiâ, exilio, seruitute, & professione in Religione?

Et notatur, quod concurrentibus aliquibus conditionibus donatio inter virum & vxorem secundum leges permittitur. Ex part. 8. tr. 6. Resol. 24.

§. 1. **S**I donatio inter coniuges, sicut confirmatur morte naturali donantis, ita confirmetur morte civili, verbi gratiâ, exilio, seruitute, professione in Religione, dubitant Doctores, & pars affirmans videtur verior, quam sequitur Molina tom. 2. de iust. tr. 2. disp. 288. dummodò donans efficiatur seruus pœnæ, vt si damnetur ad metallum, non verò si efficiatur seruus hominis, & professio fiat in Religione, quæ non sit capax possidendi bona in communi: secus verò quando Religio potest illa possidere, vt tradit Sanchez disp. 17.

2. Sed reassumendo breuiter quæ superius dicta sunt de donationibus inter coniuges, dico quòd donatio inter virum & vxorem, iure communi inualida est, & ad arbitrium donantis reuocabilis, ne mutuo se amore expolient, vt habetur in c. fin. de don. inter virum & vxorem, & constat ex l. 3. §. sciendum autem ff. de don. inter virum & vxorem, ibi, ipso iure, qua inter virum & vxorem donationis causâ geruntur, nullius momenti sunt. Non verò est omninò nulla, quia confirmatur morte, trahiturque retrò, quia eo tempore cessat ratio prohibitionis, videlicet, ne mutuo se amore spolièt, & potest alter alterum liberè instituere, ipsique legare; ac proinde ex citata & præsumpta voluntate, cum donationem in vita donator non reuocauerit, censetur tunc relinquere ac legare, nisi appareat cõtrarium voluisse: quare idem est ac si in testamento ea donatio relicta esset. Quod quidem verum est concurrentibus his conditionibus. *Prima*, vt præcesserit in vita donantis traditio rei donatæ, quia cum talis donatio sit inualida, non esset quò confirmaretur deficiente traditione, ea autem accedente iam est actus, res, & voluntas, qua possit confirmari. *Secunda*, vt coniux donans priùs decedat, nam si donatarius priùs obeat, euanesceat penitus donatio. *Tertia*, vt nò excedat quingentos aureos absque insinuatione, nam si hanc summam excedit, & non adhibetur insinuatio requisita, morte non confirmatur ad minus, quoad excessum, vt prædictum manet. *Quarta*, vt donans in eadem voluntate persistat vsque ad mortem, nec tacite nec expressè reuocet. Vnde cõiux, cui alter aliquid tradit causa donationis, non tenetur illud restituere, sed potest tuta conscientia retinere, & expectare donec morte confirmetur, si donator præmoriatur. Neque tantum donatio inter coniuges inualida est, sed etiam donatio ante contractum matrimonij facta in matrimonij contracti tempus, idem enim est rem fieri tempore inhabili, vel prohibito, & conferri ad tempus inhabile, vel prohibitorium; & ita habetur expressè l. quod sponsa, 4. C. de don. ante nupt. ibi, quod sponsa ea lege donatur, vt tunc dominium eius adipiscatur, cum nuptia fuerint secuta, sine effectu.

Quoad hoc lege alium consimilem casum, & pulchrum dubium in Ref. præterit: paulò post initium.

hoc in Ref. pen. & gater §. ante me. li. vers. Ne litas & in 2. tr. 6. 50. §. m. ad

Et est. Et idem est si donatio inter coniuges fiat per interpositas personas, vt si vir det aliquid cuidam vt donec vxori, paria enim sunt per se, vel per alium facere, cum quod per alium facit, per seipsum censetur facere.

3. Sed non deferam hic apponere verba Azorij, t. 3. lib. 11. c. 10. g. 8. sic asserentis. Quæritur, an donatio inter virum & vxorem confirmetur morte ciuili, quæ est per solemnem professionem in Religione emissam: Innocentius in c. donatio, negat confirmari, quia requiritur mors, qua matrimonium dirimatur: matrimonium autem non nisi naturali morte dissoluitur. Sed Ioannes Andreas, & Cardinalis in prædicto, c. donatio, sentiunt confirmari, dummodò matrimonium sit ratum, non consummatum, & professio sit Religionis, quæ nihil proprium habet priuatum, aut communiter, qualis est Religio Mendicantium, eo quod bona eius, qui in Monachalem Religionem ingreditur, in eaque professionem emittit, iure communi transeunt ad Monasterium, Aut si qua mulier. C. de sacrosanct. Eccles. Sed hoc Innocentius non negaret. Ita Azorius, cui ego adhæreo.

4. Nota tamen, quòd præter supradictas alie adfunt, in quibus donatio inter virum & vxorem secundum leges præmittitur, quas ex Theologis enumerat Azorius loc. cit. g. 4.

RESOL. LXXI.

An donatio mortis causâ inter coniuges sit valida? Et explanatur, quòd regulariter cuiuscumque legari potest, eidem & mortis causa donari possit: & nullo iure prohibutum sit, quin à coniuge coniugi legatum relinquatur.

Et quòd in dubio, an donatio: si expressè non constat, quales donationes coniuges, vel alij facere voluerunt, præsumitur causa mortis, nec inter viuos. Ex p. 8. tr. 6. Ref. 30.

§. 1. **A**D hoc dubium respondet Fagundez de contract. lib. 4. c. 5. n. 2. vbi sic ait: Insurgit dubium non mediocre, an saltem valida sit donatio causa mortis inter virum & vxorem? Respondeo hac de re duas esse opiniones. Prima docet validam esse, siue præcesserit traditio rei, siue non præcesserit, mortisque statim confirmari, hanc docet Emmanuël à Costa in c. si pater, 1. part. v. Legauit, à n. 1. Molina t. 2. de inst. disp. 288. §. dubium est. Anton. Gomez ad l. 50. Tauri, n. 66. patet ex locum seruum, §. ult. & ex l. sed inter §. sed quod. ff. de donation. inter virum & vxorem. Quamobrem si vnus coniux alteri rem in singulari determinatam causa mortis donauerit, dominium illius statim transit in donatariū post mortem donantis; quamuis verò vnus coniux statim in vita tradat alteri rem, quam illi post mortem donauerat, tamen dominium illius tot modis manet reuocabile, quot modis ipsa donatio reuocabilis est, iuxta supradicta. Contrarium tenet Iulius Clarus lib. 5. sent. §. donatio, g. 9. n. 1. & 2. vbi docet donationem inter virum, & vxorem, inter viuos, & causâ mortis, regulariter loquendo, non valere: & pro hac opinione citat glossam in l. 2. in princ. v. Legatum, ff. de dote præleg. & hanc etiam tenet Couarr. in rubr. de test. in 3. p. n. 2. citat etiam l. 1. ff. de donationibus inter virum & vxorem. Et rationem reddit, quia optima ratione introductum fuit, ne coniuges mutuo amore se spoliarent, vt dicit ibi textus. Sed hos explicant Molina, & Antonius Gomez de immodicis donationibus, non verò de ordinariis, cum tamen textus loquatur absolutur, & non distinguat inter moderatas, & immensas. Videtur hæc opinio Iulij Clari iuri conformior, & consentaneior. Ita Fagundez.

2. Sed ego contra Clarium, & Fagundez primæ sententiæ adhæreo: nam apertè Ulpianus respondit inter virum, & vxorem mortis causa donationes esse re-

ceptas, l. si cum vxori, g. §. ult. ff. de don. inter virum & vxorem. Et in subsequenti l. quia, 10. eius rationem Caius hanc assignat, quia in hoc tempus excurret donationis euentus, quo vir & vxor esse desinunt. Eandem sententiam corroborat textus, in l. vbi ita donatur, 27. ff. de mort. caus. don. vbi Marcianus Iurisconsultus donationem ita factam, vt nullo casu reuocetur, idè inter virum & vxorem non valere dicit, quòd non sit donatio causa mortis, sed inter viuos; vnde facillè conuincitur, donationem mortis causa inter virum & vxorem subsistere. Accedit textus in l. pen. ff. dist. tit. ex qua liquidè constat, donationem istam inter coniuges esse validam. Adde, quòd regulariter cuiuscumque legari potest, eidem & mortis causa donari possit, & nullo iure prohibutum sit, quin à coniuge coniugi legatum relinquatur, l. Marcellus, 15. l. & si debitor, 17. l. illud generaliter, 37. ff. de mort. caus. don. Atqui huic patrocinauit sententiæ Antonius Gomez tom. 2. var. res. iur. ciuil. c. 4. n. 18. vers. Nonò. Grassus d. §. donatio causa mortis, g. 6. n. 1. Schneidervinus in hoc §. 1. n. 6. & §. 2. n. 60. infra hoc tit. D. Bocerius d. comment. de don. c. 5. n. 36. & class. 2. disp. 19. thes. 60. edit. 2. Hunnius lib. 2. var. res. iur. ciuil. tr. 4. q. 6. Thaddæus Pifo d. lib. 4. var. res. c. 4. n. 15. Mynfyngerus cenc. 2. obseru. 13. Vaudus lib. 1. g. 39. Vvesembec. in Paratit. ff. de mort. caus. don. n. 4. Treutlerus disp. 19. thes. 4. litt. B. vol. 2. Forsterus disp. 10. thes. 7. Berlichius p. 2. concl. præst. concl. 15. n. 6. & p. 3. concl. 1. n. 30. & Thomas Sanchez tom. 1. de matr. lib. 6. disp. 10. quibus adde Diacastillum lib. 2. tr. 5. disp. 1. dub. 5. n. 8.

3. Nec obstat quidquam textus in l. mortis, 53. ff. de donationibus inter virum & vxorem; vbi Papinianus respondit, socerum frustra donare genero, vel nurui. Hinc non rectè colligitur, si donatio mortis causa nurui à socero facta non valet; propterea quòd is maritum habet in potestate, idè multò minùs valere donationem mortis causa, si ab ipso marito facta sit vxori. Diuersa siquidem est ratio soceri, & mariti mortis causa donantis. Maritus namque donare potest vxori mortis causa, quia hæc donatio in id dirigitur tempus, quo matrimonium morte mariti fuerit dissolutum, atque ita demùm suum effectum sortitur. At soceri donatio non confertur in tempus promissum soluti matrimonij, cum morte soceri coniugium inter filium & nurum donatoris non dissoluatur, sed adhuc duret.

4. In dubio autem donatio, si expressè non constat qualem donationem coniuges, vel alij facere voluerunt præsumitur causa mortis, nec inter viuos, per textum elegans in l. apud. et sum 4. §. Iulian. scripsit. 1. ff. de doli mali & metus excepti. vbi maritus, qui donauit vxori, vel alij, vt tamen res donatæ ad mulierem peruenirent, potest contra mulierem, vel alium opponere doli mali exceptionem, & res donatas repetere. Ergo in hoc dubio præsumitur donatio causa mortis possit reuocari, & non donatio inter viuos, §. 1. & seqq. Inst. de don. l. ult. & toto tit. C. de reuoc. don. l. quæ mortis causa, 30. ff. de mort. caus. don. Deinde, quia quilibet actus debet potius sustineri, quàm vt corruat, & si non potest eo modo valere quòd debet, tamen valeat alio modo, quo potest, l. si miles, 3. ff. de test. milit. l. quoties, 12. ff. de reb. dub. Ita eleganter in terminis statuit Franciscus Ripa, tract. de peste, tit. de priuileg. contr. tempore pestis, n. 178. sub. fin. versic. & ex hoc dicto iustificatur, n. 179. Petrus Heigius p. 2. q. 17. incip. Donauerat quidam in vrbe, n. 2. 3. & 4. Iacobus Menoch. lib. 3. præsumpt. 26. incip. Cum nulla iuris mentio, 7. & seq. per totum. Dissentit grauitè Petrus Peck. tr. de test. coniug. lib. 2. c. 7. incip. l'atet, opinor, ex iam dictis, n. 2. & sequentibus.

RESOL. LXXII.

Quid sit donatio causa mortis, & quotuplex?

Et an mortis causa donatio in presentem, & tacentem, conferri possit?

Et an donatio inter vivos acceptata, nondum tamen tradita regulariter reuocari nequeat?

Et an donatio causa mortis etiam post traditionem reuocari possit, à donatore, quatenus uiuit? Ex part. 8. tr. 6. Ref. 67.

§. 1. **M**ortis causa, ut ait Bocerius *de donat. c. 5. n. 1.* donatio est, quam quis metu mortis suae in aliquem protinus donationem agnoscentem confert, ita ut non nisi morte secuta perficiatur, & non secuta morte reuocetur, l. 1. in fin. princip. ff. de donat. Ita definit Bocerius.

2. Sed Fagundez *de contract. lib. 4. c. 5. n. 1.* asserit, quòd donatio causa mortis est quaedam gratuita, & liberalis datio, vel dispositio voluntatis ex consideratione mortis, vel ex consideratione periculi mortis, praesentis, vel futuri. Sic docet Syluester *v. Donatio 4. n. 1.* & sola morte confirmatur, absque haereditatis aditione; at cum donatio causa mortis fit praesenti & acceptanti, tunc enim ad illius confirmationem aditio non requiritur, & in hoc à ceteris legatis, ac fideicommissis, & relictis distinguitur, quae non sola morte confirmantur, sed etiam aditionem requirunt; ut docet Bart. *in l. & in mortis, n. 1. ff. de don. caus. mortis.* Molina *de primog. lib. 1. c. 12. n. 14.*

3. Ego uero cum Azorio *tom. 3. lib. 11. c. 11. 7. 1* dico donationem causa mortis eam esse, quando rem donatam malo me habere, quam eum, cui dono, sed magis ipsum, quam eum haereditem, l. 1. de donat. caus. mortis. Talis autem donatio tribus modis fit. *Primò*, cum quis donat nullo metu praesentis periculi conterritus, sed sola mortis cogitatione. *Secundò*, cum quis commotus impendente, vel instante mortis periculo, ita donat, ut statim res fiat accipientis. *Tertiò*, cum quis, mortis periculo imminente, non sic donat, ut statim res fiat accipientis; sed tunc demum fuerit infecuta, cum donator decesserit, l. 2. ff. de donat. mortis causa.

4. Species autem huius donationis mortis causa tres Iulianus refert. *Vna* est, cum quis nullo praesentis periculi metu conterritus, sed sola cogitatione mortalitatis donat. *Alterà*, cum quis imminente periculo commotus, ita donat, ut statim fiat accipientis. *Tertiò* si quis periculo motus, non sic dat, ut statim faciat accipientis; sed tunc demum, cum mors fuerit infecuta, l. 2. ff. de mort. caus. donat. vbi Castrensis tres istas species reducit ad duas, quam sequitur Bocerius *class. 2. disp. 19. thes. 56. & seq. edit. 2.* Et licet quandoque ita donetur mortis causa, ut statim res fiat accipientis, non tamen perfectè ipsius fit, antequam mors donatoris infequatur, *dict. l. si mortis causa 29. vers. si uero sic, & d. l. non uidetur. 32. ff. de mort. caus. don.* Bocerius *d. disp. 19. thes. 58.*

5. Debet tamen haec donatio fieri in praesentem; nam mortis causa donat, qui praesens praesenti dat, auctore Marcello, *in d. l. inter 38. ff. d. tit.* aut qui per nuncium, vel epistolam, absenti mortis causa donat, iuxta Corneum *conf. 129. vol. 2.* Ioannem Petrum de Ferrar. *in sua pract. in forma libelli*, quo agitur pro donatione, n. 7. Iasonem *conf. 82. vol. 3.* hòsque referentem Hartmannum Pistorium *lib. 1. quest. iur. 7. 13. n. 6.* Et si uero mortis causa donatio non subsistit, si absenti absque epistola, vel nuncio ad hoc destinato, facta sit, si tamen adhibiti fuerint quinque testes, valet ut fideicommissum, l. miles. 75. in princ. & l. cum pater. 77. §. donationis. 2. c. ff. de leg. 2. Bart. *in l. 1. circa fin. ff. de mort. caus. don.* Iul. Clarus *d. §. donatio. 9. 5. n. ult.* Grassus *d. lib. 1. sent. §. donatio caus. mort. 9. 9. n. 5.* Hotomanus *conf. 13. num. 17. & lib. 4. obseru. . . c. 28.* Bocerius *d. c. 5. n. 7.* Hartmannus Pistorius *d. 9. 3. num. 8.* vbi plures citat. Adde Bachouium eadem de re disputantem *in animaduersi. ad Treutler. vol. 2. disp. 19. thes. 9. litt. A.* in hac donatione.

Tom. V I.

6. Sed hinc oritur pulchra dubitatio, an mortis causa donatio in praesentem & tacentem conferri possit? Et posse, non leues suadent rationes. Tum quia tacitus quoque consensus inducitur ex taciturnitate eius ad cuius commodum negotium quod agitur spectat, l. 2. §. 1. ff. de pact. Tum quia taciti & expressi eadem & par virtus est l. cum quid. 3. ff. de reb. credit. l. 2. §. voluntatem. 2. ff. solut. matrim. Tum etiam, quia cum creditor tacentem debitorem alloquitur his verbis: Profitetur te non teneri, pactum inter eos fieri Papinianus respondit; l. tale pactum 40. in princ. ff. de pact. Atque ita docent Angelus *conf. 183. col. 1.* Andreas ab Exea, *ad rubr. ff. de pact. n. 48.* Curtius iunior *ad rub. C. de pact.* Alciatus *ad rubr. ff. de reb. oblig. n. 3. & ibidem Iason, col. 3.* Couarr. *ad rubr. extr. de testam. p. 3. n. 13.* Cagnolinus *in l. semper qui non prohibet. 60. n. 3. & 4. ff. de reg. iur.* Fernandez, Valq. *lib. 2. contr. illustr. c. 62. n. 13. & tr. de success. progress. §. 27. n. 32. & seq.* Purpuratus *in l. rogasti. 11. §. si tibi. 1. n. 64. ff. de reb. cred.*

7. Et ratio est, quia tacitus quoque consensus inducitur ex taciturnitate eius, ad cuius commodum spectat negotium quod agitur, l. 2. in princ. ff. de pact. Tum quia alias etiam tacitum pactum valet, l. 4. in princ. ff. d. tit. unde & mutus pacisci potest, d. l. 4. §. 1. ff. eod. Tum etiam, quia taciti & expressi eadè est & par virtus l. cum quid. 3. ff. de reb. cred. l. 2. §. voluntatem. ff. solut. matrim.

8. Tum postremò, quia cum creditor tacentem debitorem alloquitur his verbis: Profitetur te non teneri, pactum inter eos fieri ait Papinianus Iurisconsultus, *in l. tale pactum 40. in princ. ff. de pact.*

9. Non obstat textus, *in l. si accepto. 19. §. 1. ff. de acceptil. vbi IC. Vlp.* scribit, quòd ad debitorem prolata verba haec: Profitetur te mihi pecuniam deb. tam soluisse, vim pacti non habeant, quamvis commodum debitoris concernant. Agit enim IC. de apocha, quae non liberat debitorem, sed solutio tantum. Si igitur solutio nulla interuenit, apocha nullius momenti est, si modò intra vigesimum diem opposita fuerit querela, vel exceptio non soluta pecuniae aduersus apocham, secundum legem, *in contractib. 14. C. de non num. pecun.*

10. Et tamen nota, quòd donatio inter vivos acceptata, nondum tamen tradita, regulariter reuocari nequit. Donatio uero causa mortis, etiam post traditionem reuocari potest à donatore, quatenus uiuit. Ita habetur *leg. cumque, ff. de condit. ob causam, l. cum quis, de condit. caus. dat.* & ita docet Fernandez, *in exam. Theol. mor. p. 1. c. 16. §. 11. n. 1.* & alij communiter.

RESOL. LXXXIII.

Qui possunt donare causa mortis: Ex p. 8. tr. 6. Ref. 68.

§. 1. **R**espondeo, cum donatio causa mortis ultimae uoluntati comparetur, ex *l. vlt. C. de don. caus. mort.* poterit mortis causa donare omnis, qui & testamentum facere potest, etsi non faciat; *l. tam is. 25. in princ. ff. de mort. caus. don.* Ideoque qui testari prohibentur, ut pupillus, furiosus, seruus, condènatu ad mortem, & alij, de quibus *tot. tit. de don. instit. quibus non est permittum facere testam.* nec mortis causa donare possunt, arg. *d. l. tam is 25. ff. de mort. caus. don.* excepto filiofamilias. Hic enim licet, consentiente etiam patre, testamentum condere nequeat, mortis tamen causa, patre expressè permittente, donare non prohibetur, *d. l. tam is. 25. §. 1. ff. eod. l. filiusfamilias, 7 §. pari 4. cum seq. ff. de don.* Ratio differentiae potissima haec esse uidetur, quia testamenti factio publici est iuris, *leg. 3. ff. qui testam. fac. poss.* quòd ius priuata patris auctoritate immutari nequit, *l. ius publicum. 38. ff. de pact. leg. nemo potest. 15. ff. de legatis. 1.* At mortis causa donatio est iuris firmati, quoniam priuatorum voluntate datur. Obrechtus *in Oeconomia 4*

G g donationis.

donationis. &c. disp. 4. thes. 38. & seqq. Antonius Faber d. p. 2. de errorib. pragm. decad. 43. error. 6. cum seq. & docui ad principium tit. inf. à, quibus non est permittum facere testam. n. 1. & seq. Eamque rem, post alios, vberius explicant Matthias Berlichius, concl. practicab. p. 3. concl. 1. n. 6. cum sequentibus. & Thadæus Piffo lib. 4. var. ref. c. 4. n. 3. & sequentibus.

RESOL. LXXIV.

An Regula Cancellaria obligent in foro conscientia, & interiori?

Et an donatio inter viuos facta ab Episcopo intra viginti dies ante eius obitum sit valida in foro conscientia. licet per Regulam Cancellaria de viginti in foro exteriori sit nulla, & licet sanus esset Episcopus?

Et an prædictæ donationes validæ sint in utroque foro: unde donatarius possit: obsurdescere, si forte publicetur excommunicatio contra non reuelantes bona Episcopi defuncti, quod est valdè notandum? Ex part. 1. tract. 10. Ref. 43.

Sup. à cont. to in hac Ref. in Ref. seq. §. 1.

§. 1. **R**espondeo negativè: unde donationem inter viuos factam per Episcopum intra viginti dies ante eius obitum, existimo esse validam in foro conscientia, licet per Regulam Cancellaria de viginti in foro exteriori sit nulla. Et ita docet Ioannes Valerus in diff. vtriusque fori, verb. donatio, diff. 6. n. 2. vbi sic ait: [In foro verò interiori prædictæ donationes inter viuos irrevocabiliter factæ validæ sunt, & tenent: quia prædicta Regula de viginti, & aliæ Regula Cancellaria, sunt tantum pro toto exteriori; sunt etenim iudiciales, per notata per Gomez de Reg. Cancell. in princ. & trademus verb. Possessio, diff. 1. Quod maximè procedit, cum donatio facta fuit extra infirmitatem, cum scilicet, sanus esset Episcopus; adeo ut dicat Henriquez in summ. tit. de Indulg. c. 30. §. 7. in Gloss. lit. R prædictas donationes, factas etiam propè, vel circa mortem, validas esse in utroque foro; ut multi in utroque iure periti, Salmanticae consulti responderunt; sed præfati collectores generales nequaquam admittent: nihilominus tamen quoad forum conscientia tutus est donatarius, unde poterit obsurdescere, si forte publicetur excommunicatio contra non reuelantes bona Episcopi defuncti: quod nota, quia est quotidianum.] Ita Valerus.

Sup. hoc sup. in tr. 1. Ref. 31. per totam, signanter §. ad med. à vers. Et ratio est, & latissimè in aliis not. 2. dict. Ref.

RESOL. LXXV.

An donatio Episcopi intra viginti dies ante obitum sit valida?

Et quid, si donatio fuerit facta extra infirmitatem, cum scilicet sanus esset Episcopus, quare adhuc si publicetur excommunicatio contra non reuelantes bona Episcopi defuncti, manet tutus in conscientia donatarius? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 88.

Sup. cont. to in hoc Ref. præterit.

§. 1. **D**istinguit Caspensis in Cursu Theologico tom. 2. tract. 19. diff. 1. sect. 2. n. 17. & sic ait. Donatio facta per Episcopum intra viginti dies ante obitum, inualida, ac nulla est in foro exteriori; quia præsumitur facta causa mortis, & in fraudem iuris Camera Apostolicae, etiamsi fiat in favorem cuiuscunque causæ piæ. At in foro interiori prædicta donatio valida est, quod maximè procedit cum donatio facta fuit extra infirmitatem, cum scilicet sanus esset Episcopus; quare adhuc si publicetur excommunicatio contra non reuelantes bona Episcopi defuncti, manet tutus in conscientia. Ita ille.

2. Observat tamen ex Navarro Neguerolus tom. 1. allegat. 26. num. 259. quod in exteriori foro hæc dona-

tiones ab egrotis Episcopis factæ fraudulentæ iudicantur; & ita debent revocari, si non interueniat cautela, scilicet, quod donator sit fide dignus, & iuramento testetur se eam donationem non ficto, sed vero animo facere, ut satisfiat obligationi, qua tenetur, quæ eis supersunt, piis operibus, & pauperibus erogare, iuret etiam se nunquam eam revocatorum, quantumvis potest sit superstes: hoc enim vehementer adimit suspicionem præfatam.

§. 3. Molina verò de primogen. libro 2. cap. 10. num. 41. addit, quod ob opinionum diversitatem ferè semper causæ super donationibus factis ab infirmis Episcopis concordantur.

RESOL. LXXVI.

An donatio causa mortis facta à Novitio post ingressum Religionis sit valida: non obstante Decreto Concilij Tridentini sess. 25. c. 16. de sepult?

Et notatur, quod nulla existente professione, nulla etiam existit donatio in consobrinos collata.

Et quod Monachus, qui fecit professionem, si licitè à Religione recessit, recuperat bona Ecclesie collata contemplatione ingressus Religionis. Ex part. 8. tr. 6. Ref. 86.

§. 1. **R**espondeo, donationem hanc in utroque foro valere: nam ex Decreto Concilij Tridentini, Novitij non carent facultate condendi testamentum; vel codicillum, seu aliter dandi ex vltima voluntate; etiam non petita Superioris Religionis licentia; modò Primò, sint capaces ad donandum. Secundò, liberè & non coactè donent, Tertiò, rem cuius sunt domini, donent,

2. Et ita hanc sententiam tenet Bartholomæus de Vecchis in praxi recipiendi Novitios, disp. 8. dub. 10. n. 3. vbi sic ait. Per decretum Tridentini sess. 25. cap. 16. de Regul. Novitij non carent facultate condendi testamentum ante vel post Religionis ingressum, quidquid aliqui dixerint. Et ita declaravit Sacra Cardinalium Congregatio die 22. Ianuarij 1998. Quod probatur, nam Tridentinum de solis remunerationibus & obligationibus loquitur. At testamentum, nec renunciatio, nec obligatio dicitur. Et idem dicendum est de quacunque vltima voluntate, ut est donatio causa mortis, & codicillus. Ita ille, & post illum Homobonus in consult. mor. ref. 2. p. 6. resp. 80.

3. Notandum est hinc obiter, quod nulla existente professione, nulla etiam existit donatio in consobrinos collata, ut constat ex his quæ scribunt Hostiensis, Ioannes Andreas, & Abbas in c. quod à te, de Cleric. coniug. vbi asseuerant, quod Monachus, qui fecit professionem, si licitè à Religione recessit, recuperat bona Ecclesie collata contemplatione ingressus in Religionem.

4. Idque ex eo etiam confirmatur, quod in specie respondit Natta in conf. 181. n. 1. & seq. vbi concludit, quod donatio facta à Monacho sub ea conditione, quod liceret ei ad bona propria redire, si non possit stare in Monasterio, resolutur, & potest Monachus ad bona donata regredi, nec ei per donarium controuersia inferri potest, si licitè recedit à Religione, cum purificata fuerit conditio ipsius donationis resolutione.

RESOL. LXXVII.

An in Concilio Trident. sess. 25. cap. 26. de Regularibus comprehendatur renunciatio, vel donatio facta ante ingressum Novitatus inuitu ingressus Religionis? Ex p. 3. tr. 2. Ref. 55.

§. 1. **A**ffirmatiuam sententiam docent 16. DD. apud Sanchez in summ. tom. 2. lib. 7. c. 5. num. 3. licet Ref. seq. ipse

Sup. hoc in Ref. seq.

ipfen. 4. & meritò cum multis aliis contrarium doceat, quibus ego addo Villalobos in *sum. 10. 2. tract. 35. diff. 17. n. 4.* & Portel in *dub. Regul. v. Nouitatus, n. 41.* vbi sic ait. Si Nouitius ante ingressum Ordinis, iam talem ingressum cogitans, & proponens, aliquid donauit, vel renuncianit, factum tenet, & est validum; nam adhuc non erat Nouitius, & Concilium solum prohibet, ne donet Nouitius; & refert Quaranta, sic declaratum fuisse à Cardinalibus. Ita Portellus; & hanc sententiam etiam docet nouissimè Menochius in *addit. ad lib. 2. de arbit. iud. ca. 436. n. 3.* vbi affert quamdam petitionem factam Sacræ Congregationi cum eius responsione; petitio verò, & responsio hæc est.

2. Anna de Cagnolis, nunc soror Hortensia Maria, facta Monialis, & professæ in Monasteriò Sanctæ Agnetis Mediolani, hæres pro tertia parte sui patris, asserens se habere animum ingrediendi Religionem, cum conditione, quatenus in eo professionem emitteret, & non aliàs, ante tamen ingressum Monasterij portionem vnã paternam, & alia iura, retentis sibi scutis duobus millibus tantum pro sua dote, Dominis Scipionis, & Ferdinando Cagnolis renuncianit, & cessit, vt constat publico instrumento cum iuramento. Promisit etiam Anna ad cautelam, iura iuribus addendo, intra duos menses ante professionis emissionem dictum instrumentum ratificare. Adueniente bimestri ante professionem, Anna non solum ratificare noluit, sed obtemperata absolute à iuramento illud, & contenta in eo totaliter reuocauit, asserens se fuisse seductam metu reuerentiali, & nunquam fuisse intentionis suæ talem concessionem facere, postea solenniter professionem emisit. Nunc Monasterium, & soror ista animaduertens huiusmodi cessionem esse factam in fraudem Religionis, & Monasterij contra formam Sacri Concilij Tridentini, *sess. 25. c. 16. de reg. inst.* declarari Sacrum Concilium comprehendere casum istum, & annullare supra scriptum instrumentum, & de opportuno remedio prouideri.

Congregatio Concilij censuit, Decretum Concilij Tridentini *c. 16. sess. 25. de reg.* non habere locum in renunciatione facta ante susceptionem habitus. Hieronymus Cardinalis Matthæus.

RESOL. LXXVIII.

An donatio facta ante ingressum Religionis animo ingrediendi illam, sit valida? Ex part. 8. tr. 6. Res. 87.

S. I. Nominatim contra me negatiuam sententiam tenet Pater Fagundez de *contract. lib. 4. c. 6. n. 6.* Quia intentum Concilij, ob quod prohibet hæc donationes, & renunciationes, & annullat, est, ne donantes & renunciantes cogantur postea inuiti profiteri ex defectu bonorum; & non minus cogitur renuncians & donans inuitus profiteri ob donationem factam in sæculo, animo & intuitu ingrediendi Religionem, quàm ob donationem factam in Nouitatu, & post ingressum Religionis: ergo intentum. *Secundò*, quia Concilium absolute & vniuersim loquitur de renunciatione & donatione facta ante professionem, non restringendo ad factam tempore Nouitatus; & vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus; & parum refert, quòd hoc Concilij Decretum continetur sub rubrica, & *tit. de Regularibus*. nam idèd sub illo ponitur, quia hæc donationes erant factæ in ordine ad statum Religionis. Status autem nõ acquiritur, nisi post professionem; & idèd nullum firmum argumentum inde potest contra hanc opinionem afferri. *Tertiò*, quia hoc decretum non est pœnale, quamuis pœnam addat nullitatis, sed doctrinæ pro omnibus qui volunt Religionem profiteri; pœna enim ibi ponitur per accidens, non per se: nam id quod primò & per se intendit Concilium, est, ne Nouitij aut

Tom. VI.

Nouitiæ profiteantur inuitæ ob defectum bonorum, quibus se spoliauerunt ante professionem. *Quartò*, quia lex generalis extenditur ad alium casum similem, quòd si ad illum non extenderetur, frustraretur dispositio ipsius legis pœnalis, quod patet *c. si ciuias, de sent. excommun. in 6.* vbi decernitur, extendi ad suburbia interdictionis ciuitatis, ne facillè pœna interdictionis eludatur, & ex *c. de usuris, in 6.* & Glossa *ibi*: nam caput illud est pœnale, & interdicit vsurariis facturam testamenti, nisi prius vsuras restituant, aut cautionem restituendi præstent, & tamen Glossa *ibi* hanc prohibitionem extendit ad Codicillos, eo quòd aliàs facillè prohibitio eluderetur. Et verò nemo negabit hoc Decretum Concilij facillè eludi & fraudari, nisi intelligatur etiam de remuneratoribus, & donationibus factis in sæculo, animo & intuitu Religionis ingrediendæ.

3. Et ita hanc sententiam tenet Flaminius Parisius, de *resignat. lib. 3. q. 23. num. 9.* qui testatur per Sacram Congregationem ita declaratum fuisse. Et ita tenuit Sacra Rota in *causa Romana de Mongellinis, die 14. Ianuarij 1636.* coram doctissimo & amantissimo Domino meo Carillo, tunc meritissimo Præside Senatus Vallisoleiani.

4. Sed his non obstantibus, ego iterum affirmatiuæ sententiæ adhæreo, quam eadem Sacra Rota, me citato, docuit, in *causa Romana donationis, die 1. Febr. 1640.* coram Domino meo de Rojas, qui in Magistrali decisione hanc sententiam satis confirmat, & adducit alias tres decisiones eiusdem Rotæ. Et ita etiam declarauit Sacra Cardinalium Congregatio Concilij, cum omnibus aliis Congregationibus præferenda sit, cum sit posterior, & agatur de faciendâ illius interpretatione.

5. Probatur hæc opinio. *Primò*, quia Concilium in hoc Decreto loquitur de donationibus & renunciationibus factis à Nouitiis, tam masculis quàm Monialibus, post ingressum Religionis, & solum prohibet ne hi donent, & non loquitur de renunciationibus factis in sæculo animo ingrediendi Religionem; & Decretum Concilij est pœnale, cum pœnam nullitatis addat, & non debet extendi, sed restringi. *Secundò*, quia in dubio textus est intelligendus, iuxta rubricam, sub qua constituitur, *l. si quid autè, §. si quid verò, C. de veteri iure enucleando.* Cum ergo intelligentia huius Decreti Concilij sit dubia, accipiendâ est ex rubrica, & titulo, sub quo constituitur, qui est de Regularibus: non ergo intelligitur de meris secularibus, quales sunt qui in sæculo donant, animo ingrediendæ Religionis. *Tertiò*, probatur, quia Concilium ait: *Nulla quoque renunciatio, &c.* particula, *quoque*, in iure est copulatiuâ cuius natura est copulare sequentia cum antecedentibus: at caput & decretum antecedens Concilij loquebatur de Nouitiis, ergo istud immediatè sequens de illis etiam tantum loquitur.

6. Igitur cum dictum Concilium sit correctorium iuris communis, & proinde non potest intelligi, nisi in casu de quo loquitur, qui est, quando ingressus Monasterium vult renunciationem, seu donationem facere.

7. Neque obflare videntur in contrarium adducta, ex quo dispositio Concilij redderetur elusoria, & quòd lex etiam exorbitans deberet extendi, quando frustraretur illius dispositio. Quia Concilium voluerit disporre tantum post ingressum dando formam renunciationibus, vel donationibus faciendis post ingressum, & nihil dixerit de donationibus factis autè, propterea non debet talis dispositio extendi ad casum non expressum, quia redderetur frustratoria, cum illa procedat in propriis terminis, in quibus loquitur.

8. Et aduerte, textum prædictum Conc. Tridentini *sess. 25. c. 16.* reperiri possum in *tit. de Regular.* propterea non esse aptum comprehendere meros seculares, quales sunt, qui habitum non solum susceperunt, qui inter Nouitios adhuc non sunt adscripti. Ita Sanch. in *sum. tom. 2. lib. 7. c. 5. n. 4.* nec esse curandum de illis Doctori-

G g 2 b. s.

bus, tenentibus, quod talis donatio vel renunciatio facta ante ingressum non sit valida, non seruata forma Concilij, cum eorum dictum reprobetur ex eo quod Concilium in tali dispositione exorbitaret à iure communi, propterea non esse extendendum ad casum non expressum. Et idè communiter nostram sententiam sequuntur Doctores, quos ego citavi, in p. 3. tr. 2. ref. 55. & quos, ad fatictatem, vt dixi, me etiam citato, adducit Sacra Rota coram Roias, *vbi supra*, cuius decisionem inuenies in fine meae sextae partis.

9. Non deseram tamen hic apponere verba Villalobos in sum. 10. 2. n. 35. diff. 17. n. 4. & seq. vbi sic ait: [Este decreto no tiene lugar en las donaciones, ó renunciaciones que se hazen antes de tomar el habito, aunque fuessè en tiempo que se tratassè de recebirle, y tuuissè animo de ser Religioso, y estuuiessè admitido, como declararon los Cardenales, post estas palabras:] An dispositio huius capituli in principio, comprehendat illum, qui habet animum ingrediendi Religionè; adhuc in saeculo existens, sed tamen acceptatus, licèt habitum nondum suscepit; donauit bona sua Monasterio, non adhibitis solemnitatibus: Congregatio censuit non habere locum in renunciatione ante susceptione habitus.

10. [El Padre fray Manuel Rodrigex, con Navarro, tienen lo contrario desta resolucion, porque les parece que tambien quita la libertad lo que se haze antes de tomar el habito. A lo qual se responde facilmente, que el Concilio no dispone de los bienes de los seculares, que pueden hazer de su hazienda libremente lo que quiesieren.]

11. Mas ha se de aduertir, que si se háziesse la donacion en la misima entrada de la Religion, no vale, como lo dize otra declaracion, por estas palabras:] Hoc Decretum non habere locum in donationibus, aut renunciationibus factis ante ingressum, hoc est, ante susceptionem habitus, sed si donauerit in ipso ingressu, non valet donatio. [Y en otra dize:] An idem possit in ipso ingressu donare seipsum, & omnia bona sua Religioni, vt fiebat olim, dummodò in istis casibus non sit posita pœna excommunicationis? Congregatio respondit, huiusmodi donationes, quæ fiunt ab iis, qui vt noti ingrediuntur, animo profectendi legitimo tempore, comprehendit hoc Decreto: [Y lo mismo parece que ha de ser, si se hizo antes de la entrada con animo de entrar, como haza en fraude deste Canon, como dize otra declaracion, por estas palabras:] Sed si donatio, vel renunciatio facta fuerit intuitu Religionis ab ingrediente, tanquam factam in fraudem huius Canonis, videtur subesse huic dispositioni, ex sententia Congregationis: [Y lo tiene Lessio. La razon es, porque esta renunciacion moralmente viene à ser lo mismo que si la hiziera despues. Verdad es, que si de hecho no se hizo, in fraudem legis, en el fuero de la conciencia valdria, aunque en el fuero exterior podran presumir que se hizo in fraudem legis.] Sic ille.

RESOL. LXXIX.

An filiusfamilias de bonis aduentitiis, quorum vsusfructus patri non quaritur, sine eius consensu mortis causa donare possit: Ex part. 8. tr. 6. Ref. 69.

§. 1. **S**Vppono, quod filius quædam bona aduentitia habere potest, in quibus patri vsusfructus non acquiratur, puta, si ea lege sint ei relicta, vt nullum vsusfructum pater habeat, vt in *Aub. Vt liceat matri & auie, in princ.* vnde sumpta est *Aub. Excipitur, C. de bonis qua liber.* Est igitur controuersia, vtrum ea donare mortis causâ possit filiusfamilias absquè patris consensu. Et affirmatiuè respondet Bart. in *Neuell. cap. 1. §. 1. n. 7. Romanus in Aub. Similiter, n. 77. ad l. Falcid. &*

in conf. § 12. col. 1. versic. Fallit secundò in aduentitiis, &c. Paulus de Castro in *d. l. tam is, 25. §. 1. ff. de mort. caus. donat.* Iason in *l. nemo, 11. C. qui testam. fac. poss.* Crotus in *l. frater à fratre, 38. ff. de cond. indeb.* Guillielmus de Bened. in *c. Raynuuius, 16. in v. Matrim. n. 43. de restam.* Craueta *conf. 92. n. 1. Parisius conf. 157. n. 17. vol. 4 Fachinæus lib. 3. controuers. iur. cap. 25. & nouissimè Hunnius lib. 2. var. res. iur. civil. tract. 4. q. 5.*

2. Probatur hæc opinio; nam etsi lex generaliter prohibeat filiisfamilias donare causâ mortis absquè consensu patris, tamen iusta interpretatione restringi debet, vt habeat locum in iis dumtaxat rebus, quarum vsusfructus parentibus acquiritur, non autem in aliis. Iusta, inquam mihi videtur hæc interpretatio, quia donatio inter viuos, & donatio causâ mortis, in hoc casu à lege æquiparantur; vt scilicet vtraque sit filio interdicta, sine patris voluntate & consensu, & quidem pari ratione, vt patet ex *l. filiusfamilias, §. pari autem ratione, ff. de donat.* Sed nouo iure, quo vsusfructus patri dumtaxat acquiritur in bonis aduentitiis, ita constitutum est, vt in illis dumtaxat casibus, in quibus acquiritur vsusfructus patri, filiis sit omnis bonorum alienatio prohibita, absquè consensu patris, vt patet ex *d. l. vlt. §. filiis, C. de bon. qua liber.* ergo in aliis, quorum vsusfructus patri non acquiritur, prohibitio locum non habebit; atque adèd non licebit filio etiam absquè patris consensu ea bona alienare.

3. Sed his non obstantibus, negatiuam sententiam tenet Alex. in *d. l. nemo, 11. n. 2. C. qui testam. fac. poss.* Soc. in *l. 2. n. 15. ff. de leg. 1. item conf. 112. vol. 1. & conf. 172. vol. 2. Rubeus conf. 46. n. 2. & conf. 127. Conarr. in rubric. de restam. p. 3. n. 8. & 9. Riminald. ad principium huius tit. n. 1336. c. seq. Clarus lib. 4. sent. §. donatio, q. 6. n. 3. Michaël Grassus li. 1. recept. sent. §. don. caus. mort. q. 3. n. 1 & Thad. Pifo, d. lib. 4. var. res. c. 4. n. 5. vers. Contrarium tamen, &c. Pro qua sententia primò adduci solet textus in *d. l. filiusfamilias §. §. fin. ff. de don.* vbi filiusfamilias idèd castrensia bona donare mortis causâ potest sine patris consensu, quia de iis etiam testari potest. Ergo bona illa, de quibus testari non potest, sine patris consensu donare causâ mortis non poterit. Iã verò probabilior est cõmuniórque DD. traditio, quod de illis quorū bonis aduentitiis, quorū vsusfructus non quaritur patri, filiusfamilias testandi licentiã non habeat, *l. pen. ibique Bart. Corn. Alex. & Ias. C. qui testam. fac. poss.* & abundè ostendimus ad princip. tit. *infr. quibus non est permiff. fac. restam. n. 29. & seqq.* Deinde huc facit, quod consensus patris requiritur in donatione causâ mortis, quam facit filius, non propter præiudiciū patris, sed ad integrandam siue habilitandam personam ipsius filij, & sic ad auctoritatem & solemnitatè actus, per not. gloss. in *l. fin. in pr. vers. Necessitate, sup. verb. imponenda, C. de bon. qua liber.* &c. vbi Baldus dicit: *Adhæreas huic glossæ, quia nunquam errabis.* Atqui hæc ratio militat etiam in aduentitiis, quorum vsusfructus ad patrè non pertinet. Ergo statuendū, quod nec ea donare filius valeat causâ mortis, sine consensu patris, cum integram personã ad donandum absquè patris permiffu non habeat. Præterea hanc confirmat conclusionè text. in *d. l. fin. §. ipsum autem filium, §. vers. filiis autem familias, C. de bon. qua liber* vbi quemadmodum deciditur, quod filius non possit sine voluntate patris alienare aduentitia, quorū vsusfructus ad patrem spectat, ita eodem modo dicendum est quod nec etiam possit alienare absquè eius consensu illa bona aduentitia, quorum vsusfructus non quaritur patri, propter rationem illic generalem subiectam. Melius enim est coarctare inueniles calores, ne cupidini dediti tristem exitum sentiãt, qui eos post dispersum expectat patrimonium. Quæ ratio cum vtrique casui semper cõueniat, meritò, vigore rationis generalis in vtroque etiã casu eiusdem legis decisio locū habere debet, arg. legis illud quesitum. 32. ff. ad l. Aquil. l. quadam 9. §. nummularios,*

rios, ff. de edend. & l. à Titio 108. ff. de verborum obligat.

4. Nec obstat aduersus hanc sententiam negatiuam text. in *Aub. è contra. C. de repudiis*: vbi quemadmodum in contrahendo matrimonio consensus patris requiritur, ita & in dissoluendo. Eoque facit lex, *nihil tam naturale*, 35. ff. de reg. iur. Sed in reuocanda donatione causa mortis facta à filio de re sua cum consensu patris, non requiritur eiusdem patris consensus, vt constat ex notatis per Dynum, Cynum, Salicetum, & ceteros, in *l. nec fratris. C. de don. caus. mort.* & Tiraq. in *tr. de iure primog. q. 68. n. 4.* Ergo neque requiri debet consensus patris in contrahenda & conficienda ipsa donatione, quia si in eius confectioe esset necessarius, etiam in reuocatione omninò desideraretur, arg. *d. l. nihil tam naturale*, 35. ff. de reg. iur. Iste, inquam, textus non resistit, quia regula inde desumpta procedit, quando eadem militat, vigetque ratio in reuocatione, quæ in confectioe, siue inductione, per tradita à Cagnolo in *l. unic. C. quando non petent. part. petentibus accrescant. n. 17.* Aretino, Socino, & aliis, in *rubr. ff. de acq. vel amit. poss.* Ast in inducenda donatione causa mortis, agitur de priuando patre luctuosa successione filij præmorientis, iuxta *l. nam estsi parentibus. 15. in princ. ff. de inoff. testam.* In reuocatione verò agitur de confirmanda potius dicta successione. Cùm igitur utrobique diuersa militet ratio, regula ista locum sibi vindicare non potest.

Cùm igitur supradictæ sententiæ habeant patronos & rationes, ego vtraque satis probabiles esse puto. At ex Theologis circa præsentem quæst. vide Fagundez de *contr. lib. 4. c. 5. n. 24.* & Molinam de *insl. 10. 1. disp. 138.*

RESOL. LXXX.

An filius familias patri suo consentienti causa mortis donare possit bona aduentitia?

Et in supradicto casu an consensus patris debeat specialis, & expressus intercedere, vel sufficiat tacitus?

Et quid, si filius donauerit causa mortis, an tunc requiratur iudicis auctoritas, an potius sufficiat solus ipsius patris consensus, donationi auctoritatem præbentis?

Et quid præter consensum filio præstitum, an adhuc viuente filio talis donatio à patre reuocari possit? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 70.

§. 1. **A**ffirmatiuam sententiam mordicè tenet Fachinus lib. 5. c. 26. cui sic ratiocinari placet. Filius habet dominium, & proprietatem rerum, ergo potest de ea disponere, siquidem vsumfructum patris attingat, requiritur eius consensus, vt in *l. vlt. §. filius. C. de bon. qua liber. ne videlicet patri in eo vsumfructu fiat præiudicium: si ergo velit ipsi patri donare filius proprietatem causa mortis consentienti & acceptanti, cur ea donatio non valebit? Nonne morte firmantur donationes inter patrem & filium, *l. donationes quas parentes. 8. de don. int. vir. & vxor.* Cur igitur & donatio mortis causa à filio facta non confirmabitur filij morte? Ita Fachinus, cui adde Bocerum *tr. de don. c. 5. n. 38.**

2. Sed negatiuæ sententiæ adhæret Glossa, & Bart. in *l. 1. ff. de auctor. & consens. tut.* Imola, Roman. & Soc. in *d. l. 1. §. fuit quæsitum, ff. ad SC. Treb. Decius l. senium. 3. n. 56. C. qui testam. fac. poss. item cons. 245. & cons. 279. Corneus cons. 494. vol. 1. Rubeus cons. 46. & cons. 127. Tiraq. de legib. connubialib. gloss. 8. n. 115. Parisius cons. 97. n. 21. lib. 3. Io. Dilectus Durantes in *tr. de arte testandi. tit. 1. caut. 1. n. 4.* Couarr. in *rubr. de testam. p. 3. n. 7.* Clarus lib. 4. sent. §. donatio, q. 6. n. 7. Grassus lib. 1. recept. sent. §. donatio caus. mort. q. 5. num. 3. Hyppolitus Riminald. ad princ. huius tit. n. 1347. hõsque referens Thadaeus Pifo *d. lib. 4. var. ref. c. 4. n. 6.* Rationem hanc assignant; quia cùm consensus patris in donatione, filij interueniente debeat, non respectu præiudicij, quod ipsi patri sit respec-*

tu sui vsumfructus, sed ob solemnitatem actus, & ad integrandam personam filij; idèd non est mirum, si non possit conseruare filio sibi donanti causa mortis, quia non potest integrare personam filij ad proprium commodum, cùm auctoritas cuique in causa propria patrociniari nequeat, *d. l. 1. ff. de auctor. & consens. tut.* Et ab hac opinione, seu communicari, & veriori, non recedendum esse in iudicando, affirmat Clarus loco modò annotato. Eidem assentiri videntur Andreas ab Exca in *lib. pactorum. n. 95. & 386.* aliique, quos refert Hieron. de Cenallos, in *spec. aur. opin. comm. contra comm. to. 1. q. 232 circa princ.* Poterit tamen pater, cui velit filius donare causa mortis, adhibere in tali donatione auctoritatè iudicis, & sufficere, arg. *l. furiosi. 2. de nupt. Io. Dilectus, Grassus, Clarus, Couarr. Pifo, & alij, locis præallegatis.*

3. Moueri solet illa quoque quæstio: ecquid præter consensum filio præstitum, adhuc viuente filio, reuocari possit? Pro cuius quæstionis resolutione Doctores nonnulli sic distinguendum existimant: aut filius donauit rem suam propriam, & tunc pater reuocare nequit, quia filius est qui donat, & pater tantum donationi consentit. Vnde aliud est donare, aliud donantem renunciare, *l. aliud est vendere. 160. ff. de reg. iur.* Aut verò filius donauit rem patris, & tunc, quia talis donatio, & auctoritatè, & vtilitate à patre procedit: dicendum est, quòd ab eodem patre etiam reuocari possit. Dynus, & Cynus in *l. nec fratris. 3. C. de don. caus. mort.* Bart. in *l. 2. §. 1. n. 5. ff. hoc tit.* Baldus in *d. l. senium. 3. n. 3. C. qui testam. fac. poss.* Ancharanus *cons. 76. n. 2.* & hos laudans Thadaeus Pifo, *d. lib. 4. c. 4. n. 9. vers. ego pro resolutione &c.* Sed alij indistinctè concludunt, quòd pater semel consentiens, pœnitere, & donationem mortis causa per filium familias factam reuocare nequeat. Et quidem hæc donatio mortis causa statim morte solius filij confirmatur; nec opus est, vt etiam pater moriatur, per notata Accursij in *d. l. nec fratris. 3. C. de don. caus. mort.* Io. Andrea in *addit. ad Specul. lib. 2. p. 2. tit. de instr. edit. §. porro. 14. n. 1. lit. E.* Rolandinus Passager. in *tr. de mort. caus. don. num. 16. ibi, iuxta præmissa quero &c.* Si igitur morte filij confirmata erit, nec per patrem, aut per quemcumque alium reuocari poterit. Idem pronuntiandum videtur, si filius adhuc viuere, quòd scilicet pater donationem reuocare non valeat, sed reuocandi potestas ad solam filium spectet. Tū quòd per huiusmodi consensum filio familias semel sit ius quæsitum, arg. *l. tam is. 25. §. 1. ff. de mort. caus. don. d. l. filius familias. 7. §. pari 4. & seq. ff. hoc tit.* Ius autè alicui semel quæsitum, eo inuito auferri non potest; *l. quod noster. 11. ff. de reg. iur.* Tum quòd ille, cuius consensus ad aliquem actum requiritur, si semel consensit, consensum reuocare hand possit; id quod aliquot exemplis declarat, probatque Matthias Berlichius *concl. præf. p. 3. concl. 1. n. 25.* Igitur ex his videtur huic posteriori sententiæ, tãquam probabiliori, & communiori, adhærendum esse; quã ex Theologis tenet Azor. *p. 3. lib. 1. c. 1. q. 4.* Nõ nego tamen priorem Fachinæ & Bocerii probabilem esse.

4. Sed si hîc quæras, an in nostro casu consensus patris debeat specialis & expressus intercedere, an sufficiat tacitus? Communis est opinio, vt aiunt Couarruias, & Iulius Clarus, requiri specialem & expressum. Ita Gloss. in *l. qui in potestate. in v. Nihilominus. ff. de testam.*

5. Quid si filius donauerit patri causa mortis, an tunc requiratur iudicis auctoritas; an potius solùm sufficiat ipsius patris consensus donationi auctoritatem præbentis? Duæ item sunt opiniones, vt tradit Couarruias *loc. cit. n. 5.* & Iulius Clarus *q. 16. Vna* est, requiri iudicis auctoritatem, quia auctoritas cuiquam patrociniari nequit in causa propria, *l. 1. ff. de auctor. tut.* & hæc est communis sententia. Altera opinio est, sufficere solùm patris consensum, quæ quoque fuit multorum Scriptorum, vt patet apud Couarr. & Iul. Clar. Sed prima sententia tenenda est. Et hæc omnia docet Azorius *loc. cit.*

RESOL. LXXXI.

An filius familias, si testamentum faciat cum consensu patris adiecta clausula codicillari, Si non valeat iure testamenti, valeat iure codicilli, aut cuiuscumque alterius ultimæ voluntatis, utrum in vim donationis causa mortis valere possit? Ex part. 8. tr. 6. Ref. 72.

§. 1. **D**ifficilis quæstio, de qua olim magna altercatio Panormi fuit inter Theologos & Iuriconsultos.

Et quidem valere multi astruunt, hoc fundamento innixi, quia cum facta sit mentio specierum ultimæ voluntatis, nempe testamenti, & codicillorum, subsequens clausula generalis non possit ad aliam speciem, quam donationem causa mortis, referri; & consequenter perinde videatur, ac si expressè illius mentio facta esset. Alexander, & Angelus in *d.l. senium*, 3. C. qui testam. fac. poss. Paulus Castrensis in *l. qui in potestate*, 6. ff. d. tit. Rolandus à Valle *conf. 68. n. 9. lib. 4.* Anton. Thesaurus *decis. Ped. 150. n. 12.* Diglius in *princ. tit. Inst. quib. non est permittum facere testam. n. 10.* Clarus *prad. §. donatio*, 9. 6. n. 9. in *fin.* hõsque citans Fachinæus *lib. 5. controuers. iur. c. 64.* Verum contrariam sententiam non sine ratione defendunt Speculator in *tit. de instrum. edit. compendiosè, vers. quid si filius, & c.* Socinius senior *conf. 112. n. 7. lib. 1.* Couar. *d. rubr. de testam. p. 3. n. 10.* Grassius *d. §. donatio caus. mort. 3. n. 5. vers. sed contrarium, & c.* & Thadæus Pifo *d. lib. 4. var. ref. c. 4. n. 8. vers. Sed contrarium tenet, & c.* Tum quia donatio causa mortis, & ultima voluntas, sub generalibus illis verbis comprehendi nequit, eo quoddà à filio familias fieri non potest, etiam patre in specie consentiente, si vt ultima voluntas iudicetur, argum. *l. institutio 32. in princ. ff. de hered. inst.* Tum quia in donatione causa mortis requiritur patris consensus expressus & specialis, neque tacitus sufficit, *l. filius familias. 7. §. sed enim meminisse. ff. hoc tit.* Nostro autem in casu non potest dici, patrem expressè & specialiter consentire filio in donatione causa mortis. Ideoque mirum non est, si à filio relictum in vim donationis causa mortis valere non debeat. Enimverò id quoque hinc notandum est, quoddà expressus iste consensus per patrem præstandus, per epistolam præstari queat. Et ideò ego vtramque sententiam probabilem esse puto.

Sed quia in hoc tractatu ex industria semper miscere profiteor Theologos Iuriconsultis, & Iuriconsultos Theologis; idè circa præsentem quæstionem ne deferas videre Fagundez *de contract. lib. 4. c. 5. n. 26. & 27. & Molinam de iust. tom. 2. disp. 288.*

RESOL. LXXXII.

An minor 25. annis curatorem habens absque illius consensu donationes mortis causa facere possit?

Et supponitur, quod minores 25. annis firmo destituantur iudicio, & propterea res mobiles sine curatorum auctoritate donare nequeunt.

Et similiter prodigi donare vetantur.

Sed difficultas est causa mortis.

Et docetur puberes inconsulto, insciòque curatore testari posse. Ex p. 8. tr. 6. Ref. 71.

§. 1. **S**uppono, quoddà minores 25. annis firmo destituantur iudicio, *l. 1. in princ. ff. de minorib. 2. annorum*; & propterea res mobiles sine curatorum auctoritate donare nequeunt argum. *leg. si curatorem. C. de in integr. restit. minor.* Petrus Nicolaus Mozzius in *tract. de don. tit. de personis inter quas cadere possit donatio, n. 4.* Quoddà si verò nullos habeant curatores, res mobiles

tunc demùm irreuocabiliter (quoniam intra 25. annos causa cognita, isthæc donatio in integrum restitutionis auxilio retractari potest, *l. 1. 3. C. de in integr. rest. minor.*) poterunt donare, si maiores facti donationem eiusmodi ratam habuerint, *l. 1. & 2. C. si maior. fact. rat. hab.* Secus est in rebus immobilibus. Harum enim alienatio minoribus planissimè est interdicta, nec aliter subsistit, quàm si cum decreti interpositione fiat, *l. 2. vbi Duaren. Cod. si aduers. donet. l. non solum. 4. l. minorum. 6. l. si minor. 15. l. si prædium. 16. & tot. tit. C. de prad. & aliis rebus min. sine decreto non alien.* Menochius *conf. 29. n. 14.* & latius explicuimus ad §. 1. infra de iis per quos agere poss. n. 23. & seqq. Similiter prodigi donare vetuntur; quia rerum administratio ipsis interdicta est, *l. is cui bonis. 6. ff. de verb. oblig.* Cur ita, quia mente carere videntur, cum luxur amentia dicatur, *l. 1. ff. de curatorib. furios. & aliis, & c. l. his cui;* *l. 2. in fin. ff. de tutorib. & curator. datis ab his.*

Sed difficultas est de donationibus causa mortis, & negatiuè respondet Bald. *ad tit. 53. de pace tenenda inter subditos, §. item sacramenta, lib. 2. feud.* Alexand. *ad l. 2. ff. de leg. 1. n. 15. ibidemque Ripa n. 10* necnon Socinius iunior *n. 62.* Aretinus in *l. si curatore, 3. n. 3. C. de in integr. rest. min.* & Aut Faber *p. 2. de error. pragmat. dec. 46. error 9.*

Sed ego sententiæ affirmatiuæ, tanquam probabiliori & communiore adhæreo, quam tueretur Bald. sibi contrarius in *d. l. 1. ff. de tutel. & rat. distrah. & d. l. si curatorem, C. de in integr. rest. minor.* Grassius in *d. §. donatio causa mortis, 9. 4.* Thadæus Pifo *lib. 4. c. 4. n. 12.* Busius in *liam is, 25. n. 2. de mort. caus. don.* Fachinæus *lib. 5. controuers. iur. c. 61.* Bocerus *comm. de don. c. 5. n. 31.* Tiraq. *ad l. si unquam, 8. in v. Donatione largitus, n. 255. & seqq. C. de reuoc. don* aliique ab eo allegati.

2. Probatur hæc opinio, tum quia puberes, inconsulto insciòque curatore, testari posse, in confesso est, *l. Aurelio 20 §. 1. ff. de liber. legat. l. à qua astate. 5. ff. qui test. fac. possit. l. si frater. 4. C. eod.* Ergo & irrequisito eius consensu; mortis causa donare poterunt, quoniam cui illud licet, eidem etiam hoc licet, *l. Marcellus, 15. & l. tam is, 25. ff. de mort. caus. don. l. 1. §. 1. ff. de tutel. & rat. distrah. l. cum hic status. 32. §. sed si miles, 8. ff. de don. int. vir. & vxor. d. l. filius familias. 7. in fin. ff. hoc tit.* Tum quia ille, qui mortis causa donat, non obligatur donatario, sed donationem hanc quouis reuocare potest. *l. mortis causa, 16. ff. de mort. caus. don.* & docebitur accuratiùs infra suo loco.

Sed si aueas hanc quæstionem penes aliquem Theologum legere, recognosce Fagundez *de contract. lib. 4. c. 5. n. 18. & seq.* & Molin. *de iust. tom. 2. disp. 277. & 278.*

RESOL. LXXXIII.

An usurarius causa mortis donare possit?

Et aduertitur, quod ad pias causas attinet, constat manifestos usurarios siue testamento, siue codicillo, siue donatione causa mortis disponere validè, & licitè posse. Ex p. 8. tr. 6. Ref. 73.

§. 1. **A**ffirmatiuam sententiã tenet Bald. in *l. executor, 8. n. 11. C. de exec. rei iud. & conf. 298. lib. 2.* Ripa in *l. 2. n. 7. ff. de leg. 1.* Imola & Roman. in *l. tam is, 25. ff. de mort. caus. don.* Probus *ad c. quanquam, 2. n. 15. de usur. in 6.* Angelus in *sua disputatione, que incipit. Astensis miles, 9. 4.* Castrèsis *conf. 160. lib. 1.* Decius *conf. 196.* Capra *conf. 92.* Guilhelm. de Bened. in *cap. Raynuius, 16. de testam. in v. Testamentum.* Couarruias in *rubr. de testam. p. 3. n. 11.* Tiraquellus in *tr. de leg. connubial. gl. 5. n. 77.* Petrus Heigius *p. 2. q. 17. n. 43.* & Matthias Berlichius *d. p. 3. conclus. pract. concl. 1. n. 27.* Et ratio est, quia usurarium quemuis contractum celebrare posse omnibus notum est. Deinde ego addo aliam rationem, quia usurarius immodicas & prohibitas vsuras accipiens peccat contra

Sup. hoc
frã in Re
136. & in
§ eius 1. a
not.

Sup. hoc
lius & m
latè sup.
tr. 3. Ref.
signanter
§. Et tand
per totum

Sup. hoc
frã in tr.
Ref. 97. §

contra ius publicum, & vtilitatem Reipublicæ, cum Reipublicæ interfit nullos esse vsurarios, sed pecuniam sub permissis vsuris fœnorî dari. Ideoque cum contra ius, & vtilitatem publicam peccat, meritò etiam beneficio iuris publici, cuius est factio testamenti, vsurario prohibetur, *l. testamenti, 3. ff. qui testam. fac. poss.* indignus iudicatus est, *l. auxilium, 37. §. ult. sub fin. ff. de minorib. l. 1. C. ubi Senator, vel. Clariss.*

2. Donatio autem mortis causa non publici, sed priuati iuris est. Viglius *ad princ. Instit. quibus non est permissum facere testamentum, n. 8. sub fin. vers. donatio autem priuati*, Bald. *in d. l. executorem, 8. C. de exec. rei iud. n. 11. sub fin. vers. nam donationis contractus*. Ergo meritò vsurario concedenda est, nisi eiusmodi donatio causa mortis per vsurarium fieret in fraudem canonis; putà, quia donatio causa mortis esset omnium bonorum, vel maioris partis eorum, vel quia fieret in testamento absente donatario, vel Notario, qui eius nomine non stipulatur.

3. Verùm his non obstantibus, negatiuam sententiam docent communiter DD. vt Baldus (parum sibi constans) *conf. 294. n. 1. & seq. vol. 2. Lap. alleg. 125. Io. Dilect. Durant. in tr. de arte testandi, tit. 3. caut. 7. n. 2. Laur. de Rodulphis in tr. de vsur. 7. 100. Io. de Ananias in c. quia in omnibus, 3. col. 16. de vsur. Philippus Francus ad rubr. de test. lib. 6. n. 34 Socinus iunior in d. l. 2. n. 22. & 25. ff. de leg. 1. Grass. lib. 1. recept. Sent. §. donatio caus. mort. 9. 5. Nat. in l. hac consultissima 21. §. ex imperfecto. 1. n. 45. C. de test. Hyppolytus Riminaldus *ad princ. huius tit. n. 1721. Petrus Nicolaus Mozzius in tr. de don. rit. de person. inter quas cadere possit donatio, n. 28 Boccr. d. comment. de don. c. 5 n. 32. Dominic. Card. Tusc. practic. conclus. 662. n. 2. & seqq. lit. D. tom. 2. Fachinæus dict. lib. 5. controu. iuris c. 62. Pifo d. lib. 4. var. res. c. 4. n. 13. & Nicol. Reusner. in tr. de iur. testam. p. 2. c. 47. n. 4. Fundamentum huius assertionis illud est, quia si vsurarius manifestus testamentum facere non potest, *d. c. quanquam. 2. in fin. de vsur. in 6.* sequitur, quòd nec codicillos facere possit, *l. Diui, 6. §. codicil. 3. ff. de iur. codicill. nec legata relinquere (nam is legare potest, qui testamentum facere potest, d. l. 2. ff. de leg. 1.) & consequenter nec donare mortis causa. Quodcumque enim in legatis iuris est, id in mortis causa donationibus erit accipiendum, authore Vlpiano, in l. illud ff. de mort. caus. don. Deinde, quia Pontificis Constitutio in *d. c. quanquam, de vsur. in 6.* fanorem animæ vsurariorum concernit, Euitant enim vsuras illicitas homines, quando non ignorant, ob eorum exercitium testamenti factioe sibi interdictum esse. Proinde facilè extendi Constitutio illa potest, ac tenebatur ad donationem causa mortis, præsertim cum in hac eadem ratio militet. Etenim similiter vsuras declinabunt, qui in animo habent fœnerari, scientes se donare mortis causa non posse. Idcirco & idem ius meritò esse debet, *l. illud quasitum, 32. ad l. Aquil. & similibus*. Præterea, quælibet iuris dispositio semper sic est interpretanda, ne fiat elusoria, *l. si Prætor, 75 ff. de iud. l. ult. in fin. ff. de locis & itinibus publicis, c. si ciuitas, 17. de sent. excomm. lib. 6. & vt fraus excludatur, l. contra legem, 29. cum l. seq. ff. de legib. litem filii familias 7. §. mutui, 3. ff. ad SC. Maced.* Iam verò si vsurarius posset donare causa mortis, facilè eluderetur dispositio *dicti c. quanquam, de vsur. in 6.* Siquidem quòd ipse non posset facere per testamentum, faceret per donationem causa mortis. Item via fraudibus aperiretur, quia quod vna via ipse non posset, alia via faceret, contra *cap. cum quid vna, 84. ff. de reg. iur. in 6.****

4. Sed inter tot Iurisconsultos Theologum aliquem audiamus, sic itaque asserit Fagundez *de contract. lib. 4. c. 5. n. 36.* Communis opinio docet, non posse vsurarios donationes causa mortis facere, nec in magna, nec in parua quantitate, nisi prius soluant vsuras, aut certam & securam cautionem præstent. Eam tenet *gloss. ult. in cap. quanquam, §. ult. de vsur. in 6.* Et ratio est, quia glossæ ai-

tata, & communiter recepta, vniuersim docet eum qui testari non potest, neque donare posse causa mortis, à qua regula neminem excipit, nisi solum filium familias, qui donare potest causa mortis de consensu expresso patris, vt *suprà* diximus; non tamen potest de eodem testari consensu, ne vltima voluntas testamenti ab alterius pendeat voluntate; vnde cum de manifestis vsurariis nulla sit facta exceptio in iure, standum est regulæ generali illius glossæ. Neque satisfacit responsio Conuatiuæ primo loco allegati, nimirum glossam illam intelligendam esse de iis, qui ex naturali defectu testari non possunt, quia si ita esset, alioquin non esset necessarium excipere filium familias, quem constat, non ex naturali defectu, sed ex iuris dispositione testari non posse.

5. Quod ad dispensationes tamen ad pias causas attingit, constat manifestos vsurarios, siue testamento, siue codicillo, siue donatione causa mortis disponere validè, ac licitè posse, siue cautionem præstent, siue non præstent, quia si vsurarius cum signis contritionis decesserit, cautionem præstare non potens, æquitas & benignitas postulat, vt solutis prius vsuris, quas debitas esse confiterit, cogantur hæredes illius dispositiones illius adimplere ad pias causas. Ita Fagundez, cui ego etiam adhæreo. Et Iurisconsultis supradictis addo Hunnium *in Encyclop. iur. p. 3. tit. 17. c. 3. n. 12.* quidquid in contrarium asserat Petrus Heigius *p. 2. q. 17. n. 43.*

Sup. in Refi
quæ hic est
80.

Sup. hoc in-
f. à n. tr. 8.
Ref. 11. & in
Ref. not. 1.
huius Ref.
in §. Nota
etiam.

RESOL. LXXXIV.

An Iudæus causa mortis possit donare?

Et notatur, quod si omnia bona tam præsentia, quam futura mobilia, & immobilia mortis causa donata sint, quod sub huiusmodi donatione vniuersali nomina, iura, & actiones non comprehenduntur Ex p. 8. tr. 6. Ref. 74.

§. 1. **A**liqui asserunt, quòd Iudæus, quamuis publicè fœneretur, nihilominus tamè; & testari, & donare causa mortis poterit, nulla prius cautione præstita de restituendis vsuris, de qua *in c. quanquam, 2. de vsur. in 6.* Ratio huius limitationis hæc asseritur, quia pœna Ecclesiastica sepulturæ, & confessionis, quæ ibi manifesto vsurario denegatur, Iudæo non conuenit. Cum igitur non conueniant verba, nec dispositio conuenire debet, *argum. leg. dies, 4. §. toriens. 6. ff. de dam. infect.* Nec mouerit, si obiiciatur, quòd, quantum ad pœnam annulationis testamenti, optimè congruat etiam Iudæis prohibitio Romani Pontificis, facta ad coercendum vsurarium exercitium; & idèd licèt quoad alias pœnas, verba eis non conueniant, tamen nihilominus eadem lex locum habere debeat. Quoniam responderetur, quòd quamuis dispositio *dicti c. quanquam*, emanauerit ad coercendum vsuratum exercitium; attamen cum tale vitium animas concernat, & in his, quæ salutem animarum respiciunt, Canones Iudæos non arctent, *Can. qui sync. 3. & Can. de Iudæis, 5. dist. 45.* idcirco consequens sit, huiusmodi ratione in Iudæis cessante, debere etiam in eis cessare dispositionem *dicti capituli quanquam*, *argum. leg. adigere. 6. §. quamuis. ff. de iure patronatus, & c. cum cessante. 60. de appellat.* Atque ita scribunt Socinus *conf. 70. vol. 1. Arctin. conf. 157. n. 6. & 7. Alexand. conf. 6. vol. 6. Gozadinus conf. 24. n. 10. Vinius in suis commun. opin. in v. vsurarius, & Riminaldus ad princ. huius tit. n. 1748.* eòsque laudans Thadæus Pifo *d. lib. 4. var. res. c. 4. n. 14.*

Non deseram tamen hîc animaduertere, quòd negatiuam sententiam sustinet Didacus Conuatiuas *lib. 3. var. res. c. 3. n. 9.*

2. *Nota* tamen hîc obiter, quòd si omnia bona tam præsentia quam futura, mobilia & immobilia mortis causa donata sint, quod sub eiusmodi vniuersali donatione, nomina, iura, & actiones non comprehendantur vt patet ex *l. quam Tiberonis, ff. de pecul. l. à Dino-Pio*

§ 5. in venditione, 2. ff. de re iud. vbi Iason n. 6. Gailius lib. 2. obseru. 11. n. 9. Berlichius in concl. pract. concl. 1. n. 37. Pistorius lib. 1. p. 1. q. 26. per totam, & alij.

RESOL. LXXXV.

An cæcus possit donare sine certis conditionibus? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 25.

Sep. hoc in Ref. seq.

§. 1. **R**espondeo cum Seraphino r. 1. decis. 966. n. 5 quod inter Doctores est magna controuersia an cæcus possit donare causa mortis sine solemnitatibus, ex l. hac consultiissima: nam Petrus & Aloysius de Pernsio inter consilia Baldi, conf. 248. lib. 5. tenuerunt affirmatiuam. Idem tenuit Romanus in l. inter mortis, n. 3. de don. aut. mort. Riminaldus iunior conf. 84. n. 24. Rolandus conf. 82. n. 20. lib. 1. & in hac sententia fuerunt Baldus, Fulgofius, Alexander, & Iason allegati per Natam, n. 43. ex ea ratione, quia donatio causa mortis magis accedit contractui, quàm vltimæ voluntati, & hæc videtur communis opinio, quamuis contrarium tenuerit Riminaldus in d. l. 2. de leg. 1. & in conf. 24. n. 50. lib. 2. Alciatus in d. l. 2. n. 15. Plotus conf. 54. n. 15. & 17. & Nata in d. §. ex imperfecto, n. 43. & 44.

2. Sed non est recedendum à sententia affirmatiua, quam tenet etiam nouissimè Didacus de Mari in addit. ad Girzaellum decis. 26. n. 1 sed intelligi debet, vt optimè notat Seraphinus vbi supra, si præsens sit donatarius, vel alius qui pro eo stipuletur, alias resoluitur in fideicommissum.

RESOL. LXXXVI.

An cæcus mortis causa possit donare absque solemnitate leg. hac consultiissima, Cod. qui testamenta facere possunt?

Et an mortis causa donare potest mulier, quæ non potest contractum facere absque consensu mariti, sine curatoris, vel duorum propinquorum, ita disponente municipalis lege, seu statuto, quæri solet?

Et an verbum donationis in aliquo statuto appositum non significet donationem mortis causa, sed donationem inter viuos? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 75.

Sup. hoc in Ref. præterit.

§. 1. **A**ffirmatiuam sententiam tenet Baldus & Fulgofius in l. fin. C. de don. caus. mort. Iason conf. 26. vol. 1. Alexander in l. 2. in princ. ff. de verb. oblig. Romanus in l. iam is, 25 § 1 ff. de mort. caus. don.

2. Negat autem, non sine ratione Ruinus in d. l. 2. ff. de leg. 1. & in conf. 24. n. 10. vol. 2. Donatio enim mortis causa ad exemplum legatorum redacta est ferè per omnia, hoc §. nostro, vers. de mortis causa, l. Marcellus 15. in fin. l. illud generaliter, 37 ff. de mort. caus. don. l. vlt. ibi, omnes mortis causa donationes. C. eod. Atqui cæcus legata relinquere non potest, nisi obseruata solemnitate dictæ legis. hac consultiissima, 8. vers. quæ in eundem modum, C. qui testamenta facere possunt.

3. Neque refragatur, quod cæcus possit contrahere, & donare inter viuos, sicut quiuis alius, cum non reperiatur prohibitus, arg. legis, ab ea part. 5. ff. de probationibus. Donatio autem mortis causa, quoad initium, similis sit magis contractui, quàm vltimæ voluntati. Nam cum solemnitas ista testamentaria sit introducta, ne cæcus ob visus defectum decipiatur, multò certe magis in donatione mortis causa illa solèntas exigitur, cum cæcus in ea agat cum eo ipso, qui lucrum ex donatione percepturus est. Et quanquam donatio mortis causa, quoad initium, contractui magis quàm vltimæ voluntati assimilatur, cum donantis & donatarij mutuo consensu constet: quia tamen hic consensu non obligat donā-

tem. & potius vis ac effectus negotij huius spectari, ex eoque genus ipsius æstimari debet, vltimæ voluntati, legato scilicet, magis accedit quàm contractui. Et ita hæc sententiam tenet etiam Henricus Bocerus tract. de don. c. 5. n. 35. cui ego tanquam probabiliori adhæreo.

4. Sed hic non est relinquenda quæstio, an mortis causa donare possit mulier, quæ non potest contractum facere absque consensu mariti, siue curatoris, vel duorum propinquorum, ita disponente municipalis lege, seu statuto, quæri solet? Negatiuam amplectuntur Petrus Ancharanus in conf. 384. Alexander, Socinus & Ripa in l. 2. ff. de leg. 1. idem Alexander, Franciscus Aretinus, & Barbatus in l. 2. ff. de verb. oblig. aliique plures, quos commemorat. Tiraq. in tr. de legibus connubialibus. gloss. 5. n. 75. & seqq. item Vvesembecius conf. 26. n. 47. lib. 1. & in Paratit ff. de mort. caus. don. n. 4. Grassus in d. §. donatio caus. mort. q. 2. n. 8. & Modestinus Pistorius conf. 1. n. 24. vol. 1. Affirmatiuè verò tuentur Ludouicus Romanus, Iason, & Ruinus ad d. l. 2. ff. de leg. 1. Andreas Rauchbar p. 1. qua? iur. ciuil. & Saxon. q. 32.

5. Et hæc sententia videtur mihi satis probabilis, tum quia verba in statutis strictè ac propriè accipi debent, l. constitutionibus, 24. ff. ad municipalem, l. quod constitutum, 21. ibique Bartolus ff. de testam. milit. Atqui mortis causa donatio strictè ac propriè vera, & absolute donatio non est, l. 1. in fin. princ. ff. hoc tit. l. Senatus, 35. §. sed mortis, 2. ff. de mort. caus. don. Tum quia donatio causa mortis naturam & effectum habet vltimæ voluntatis, non autem contractus inter viuos, per textum expressum in l. vltim. C. de don. caus. mort. & in hoc §. nostro, vers. de mortis causa donationes, & c. Proinde quodcumque in legatis iuris est, id quoque in mortis causa donationibus erit accipiendum, d. l. illud, 37. ff. de mort. caus. donat. Tum etiam, quia non dubium est, mulierem posse testamentum facere absque solemnitate statuti. Neque enim de testamento loquitur, sed de contractu, l. verba contraxerunt, 20. ff. de verb. signif. Ergo multò magis donare mortis causa poterit, præsertim cum eadem subsit ratio. Quoniam vt testamentum vsque ad extremum vitæ scriptum reuocari potest, l. 1. C. de Sacros. Eccl. & similibus, ita etiam donatio causa mortis, hoc §. nostro, l. vbi ita donatur, 27. ff. de mort. caus. don. & paulò post audiemus. Tum quia minor adultus curatorem habens, non potest contractum facere sine consensu curatoris, l. si curatorem, 3. C. de integr. res. minor. & tamen ei inconsulto potest testamentum facere, d. l. Aurelio, 20. §. 1. ff. de liberat. leg. d. l. fa-ter. 4. C. qui testam. fac. poss. Ergo multò magis poterit mortis causa donare. Tum postremò, quia modò dictum est, ipsam mortis causa donationem reuocari posse; & consequenter non viget in ea statuti ratio, quæ militat in contractibus, illa nimirum, ne mulier decipiatur, neve ex contractu lædatur, siquidem donationem poterit reuocare; alium contractum non item, l. sicut initio, 5. C. de oblig. & act. Et ideò hanc sententiam præter Doctores citatos tenet Bocerus de donationibus, c. 5. num. 30. cui ego addo Fachinæum in controuers. iur. lib. cap. 60.

6. Non deseram tamen hîc adnotare vnum notabile, quod cum pluribus obseruat Vlricus Hunnius in Encyclopadia iuris, part. 3. tit. 27. cap. 1. num. 3. quod verbum donationis in aliquo statuto appositum non significat donationem mortis causa, sed donationem inter viuos. Quanquam Simon de Prætis in tractatu de interpretatione vltimæ voluntatis lib. 2. solut. 14. num. 1. Fortunius Garzia in repet. l. Gallus, §. idem credendum, num. 15. ff. de liberis & posthumis. contrariam sequantur opinionem, statuentes, appellatione donationis simpliciter & absolute posita, significari donationem mortis causa. Verùm præcedens opinio omninò retinenda est.

RESOL. LXXXVII.

Quænam signa demonstrent donationem esse factam causa mortis? Ex part. 8. tract. 6. Ref. 76.

§. 1. **R**espondet Fernandez in *exam. Theol. mor. p. 1. c. 16. §. 1. n. 6.* si in donatione mentio mortis fiat, quoad substantiam donationis, non verò executionis, est donatio causâ mortis. Nam si fiat mentio mortis in exhibitione donationis, vt si Titius dicat. Dono tibi dummodò me sinas frui rei vsu, est donatio inter viuos; quia per solam executionis dilationem, natura contractus non mutatur. Ita tradunt Abb. Dom. Accurs. & alij, quos refert Couarr. 3. p. rubr. de *testam. n. 25. & 2. p. n. 13.* cum Gomez, *suprà* Præterea, si donâs est morti vicinus, & ægritudinis periculo motus donat, quâuis mentionem mortis non faciat. Ita Ripa, & alij, quos refert Couar. 3. p. ad rubr. de *testam. n. 21.* maximè cum ipsû mortis periculû donationis causam reddat, cõsonat *l. 2. ff. de don. caus. mort. Terriò*, si donans in eodè mortis periculo dicat. Relinquo, donatio est causâ mortis. Ita Couar. *suprà*, cum Didone, & aliis. Hucusque Fernandez.

2. Sed circa præsentem quæstionem ne deseras videre DD. quos affert & sequitur Hunnius in *Encyclop. iur. p. 1. cap. 16. §. 1. n. 5. & seqq.* quibus adde Bocorum *tract. de don. c. 5. n. 12. & seqq.* pertractantes casus magis, latè, quàm Fernandez, *vbi suprà*, ex quibus donatio dicenda sit facta causâ mortis, vel inter viuos.

RESOL. LXXXVIII.

An reseruaturn in donatione mortis causa pertineat ad hæredem, vel ad donarium? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 77.

§. 1. **A**ccidit sæpè, vt quis in donationibus mortis causâ sibi aliquid reseruet, de quo postea in testamento, vel alia vltima voluntate disponere possit, donator autem super illo nihil disponat, sed absque testamento decedat. Vnde quæri solet, ad quemnam illud reseruaturn pertineat, an ad hæredem donatoris, an verò ad donarium; ita vt illud donatariorum accrescat: Iure ciuili quidem res omni controuersia caret, quòd hoc reseruaturn donatariorum accrescat, nec ad hæredes ab intestato pertineat, quemadmodum textus in *l. vnic. §. hec autem omnia locum. 14. post princ. C. de caducis tollendis.* Ita expressè tradunt Iason, in *l. sciendum. 2. ff. de legatis 1. n. 20. ibi, secundò in donatione causa mortis. & in l. senium. 3. C. qui testamenta facere possunt, num. 8. in med. vers. & quemadmodum in vltimis voluntatibus.*

2. Alij verò discurreunt per distinctionem; aut per donatorem fuit reseruata facultas simpliciter disponendi de florenis, verbi gratiâ quinque centum capiendis super bonis donantis; & tunc illi floreni, si de iis non disponatur, transeunt ad donarium, & ei accrescunt. Aut donator reseruauit sibi expressè quinque centum florenos; aut quid aliud, de quo disponere possit, & tunc pertinebunt ad hæredes ab intestato. Ita Cagnolinus in *leg. vlt. C. de pactis, n. 446.* quem sequitur Antonius Thefaurus *decis. Pedemont. 97. incip. Donauit quis omnia bona sua, n. 3.* vbi ita de Senatu Pedemontano 26. Maij, anno 1564. Item 26. Maij, anno 1582. iudicatum refert. *vers. idè in hac quæstione possumus, & n. seq. per totum.*

3. Verùm hæc distinctio magis subtilitati verborum, quàm veritati, & intentioni donatoris accedit, textuque expresso, & generali iuris communis repugnat; idèoque non erit amplectenda, per ea quæ tradit Hartmanus Pistor. *q. 26. n. 26. & n. seq. lib. 1.* Et huic sententiæ ego adhareo.

RESOL. LXXXIX.

An ex sola pœnitentia donatio causa mortis iuramento firma reuocari possit? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 79.

§. 1. **N**egatiuè respondent, obstante videlicet iuramento, Michaël Grassius §: *donatio mortis causa, q. 21. n. 4.* Ant. Gabriel. *tit. de iureiur. concl. 9. n. 11.* Io. Vincent. Hódedeus *conf. 40. n. 70. lib. 1. Matth. Brun. conf. 2. n. 9. & n. 12. lib. 2.* Ant. Faber. *C. lib. 8. tit. 32. defn. 1. n. 4.* E contrario verò, quòd donatio mortis causâ, quamuis iuratò facta, ex sola pœnitentia donantis reuocetur, statuunt Mantica *d. lib. 12. tit. 7. n. 2.* Humbertus de Benenco in *repet. Auth. sacram. num. 102. & seq. C. & aduersus venditionem.* Tiberius Decianus *resp. 7. n. 14. vol. 1.* Couar. in *rubr. extr. de testam. p. 2. n. 32. & n. 44.* Natta *conf. 607. n. 2. & seqq.* Ego verò priori sententiæ adharendum esse puto.

RESOL. XC.

An donatio causa mortis regulanda sit secundum leges contractuum, an secundum leges loquentes de testamentis? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 80.

§. 1. **H**æc quæstio deseruicet pro resolutione multorum casuum, & Fagundez de *contract. lib. 4. c. 5. n. 18.* responder, donationem causa mortis, quoad confectionem, hoc est, vt fiat, & quoad modum faciendi, regulandam esse per leges contractuum; & idè si statuta loci requirunt talem modum faciendi, tot testes, talem Notarium, id ipsum requirit donatio mortis causâ; postquam vero facta est, quoad efficaciam, & effectum, magis accedere ad vltimas voluntates, quàm ad leges, & solemnitates contractuum; quamuis autem postquam iam facta est, cum vltimis voluntatibus comparetur quoad effectum, & efficaciam, non tamen cum illis comparatur quoad confirmationem; nam (vti diximus) vltimæ voluntates non confirmantur, nisi aditâ hereditate; donationes verò causa mortis statim per mortem donantis confirmantur. Et sic dominium legati in testamento relictum non transit in legatarium, nisi dependenter ab aditione, & acceptance; dominium verò rei donatæ per donationem causa mortis mortuo donatore statim transit in donarium absque vlla dependentia. Ita ille.

2. Sed Iuriconsultos audiamus. Aliqui absolutè asserunt, quòd donatio habeat naturam vltimarum voluntatum, statuunt Iul. Clar. *d. §. donatio, n. 5.* Francisc. Mantica de *coniect. vlt. volunt. li. 3. tit. 12. n. 1.* Andr. Rauchbar *q. 37. n. 68. p. 1.* Fort Garcia in *rep. l. iuris gentium, n. 78. ff. de pactis.* Iac. de Nigris in *repet. rubr. de verb. oblig. n. 180.* Matth. Vvesembec. *conf. 135. n. 18. p. 3. & conf. 238. n. 7. p. 5.* Nicol. Boët. *conf. 34. n. 4.* Eamdèmq; legatis & vltimis voluntatibus per omnia ferè comparatâ esse, asserunt Hier. Gabriel *conf. 42. n. 13. & 14. lib. 1.* M. A. Natta *conf. 645. n. 5. r. 4.* Hubert. Giphanius *ad l. 9. n. 1. ff. de mort. caus. don.* Ioach. Mynfinger. *resp. 69. n. 9. dec. 7.* Io. Sichard. *ad l. 3. n. 6. C. de leg. Fr. Mantica de coniect. vlt. volunt. lib. 1. tit. 12. n. 3.* Rauchbar *lib. 2. q. 32. n. 7.* Simon de Pretis, *de interpret. vlt. volunt. lib. 2. fol. 12. n. 3.*

3. Sed alij putant donationem causa mortis, quoad ordinationem, modum, & formam, dum in esse deducitur, æquiparari contractui, quoad effectum verò, vim & efficaciam suam comparari vltimæ voluntati contentundum. Gomez *d. tit. de d. n. c. 4. num. 16.* Couar. *ad rubr. extr. de testam. p. 3. n. 2.* Clarus *recept. sent. §. donatio, q. 5. n. 1.* Dan. Moller. *lib. 5. semestr. diff. 59. n. 2.* Nicol. Boët. *conf. 4. n. 4.* Petrus Heigius *q. 33. n. 65. p. 1.* Andreas Rauchbar *p. 2. q. 16. n. 10.*

4. Dicendum

4. Dicendum est igitur, quia mortis causâ donatio, quoad principium, & sui inesse productionem, similis quodammodo est contractui, quippe - cum à presente fiat presenti, *l. inter mortis*, 38. ff. *de mort. caus. don.* vel absentis, & consentienti per epistolam, aut nuncium, *l. absentis*, 10. ff. *de don. l. 6. C. eod. l. 8. ff. de bonis libert.* Hartmann, Pistorius *lib. 1. q. 13. n. 16.* Rauchbar *qu. 32. n. 42. p. 1.* & hoc respectu maiorem cognationem habeat cum contractu, quam vltima voluntate, vt post alios, quos citant, docet Dan. Moler. *lib. 5. semestr. differ. 59. n. 2.* & Rauchbar *q. 32. n. 42. p. 1.* Quoad effectum verò vltimæ voluntati omninò similis sit, vt tradunt alios secuti Modestinus Pistorius *conf. 1. n. 8. vol. 1.* Clarus *in § donatio*, 7. 32. *num. 38.* haud ineptè dici potest, quòd mixtum aliquòd negotium sit, partim species cõventionis, partim verò vltimæ voluntatis species. Bald. *in l. vlt. in princ. C. de mort. caus. don.* & in Margarita, *in vers. Donatio caus. mort. non est, &c.* Rauchbar *d. q. 32. n. 9. p. 1.* Verùm quia vltimæ voluntatis qualitas exuberat in hac donatione, magis vltimæ voluntati connumeratur, quàm actibus inter viuos, *d. l. vlt. C. de don. caus. mort.* Tiraq. *de legib. connubia lib. gloss. 5. n. 68.* Vide Bocer. *tr. de don. c. 5. n. 47.* cui ex Theologis adde Azor. *10. 3. lib. 11. c. 11. q. 4.* vbi doctè obseruat in quo donatio causâ mortis conueniat, vel differat cum legato.

RESOL. XCI.

An ex donatione mortis causâ omnium bonorum Falcidia detrahi possit?

Et quid, si donatio mortis causâ non in testamento, vel codicillis, sed extra illos fuerit facta? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 82.

Sup. hoc in-
f. in Ref.
88. §. vlt. si-
gnanter in
fine, & supra
in Ref. 56. §.
1. propè fin à
vers. Sanè.

§. 1. **R**espondeo, quòd de iure ciuili videtur dicendum, quòd non, per textum expressum in *l. acceptis*, 9. 1. *in med. vers. nam in centum*, ff. *ad l. Falcid.*

2. Contrarium tamen longè verius est, per textus expressos & inenitabiles, in *l. cum pater filios*, 77. §. *eorum quibus*, 1. *post princ. ff. de leg. 2. l. 1. §. si quis ex mortis caus.* §. *ff. quod legator. l. si mortis caus. §. l. in donationibus* 12. *l. si quis quadringentorum* 18. *vers. si enim cum mortis causa*, C. *ad l. Falcid. l. intestata mortua*. 2. *sub. fin. C. de mort. caus. don.* Ratio est, quia hæreditas codicillis, vel donatione causâ mortis directo iure dari non potest, sed ab hæredibus ab intestato bona sunt percipienda: ideòque meritò illis quarta Falcidiæ pro hoc labore & officio debetur. Et ita docet Cuiac. *lib. 5. obseru. cap. 2.* Matth. Coler. *p. 1. dec. 12. n. 69.* Thadæus Piffo *lib. 4. var. res. c. 2. n. 13.* & alij, quos citat & sequitur Berlichius *in concl. præct. p. 3. concl. 1. n. 39.*

3. Nec obstat, ait ipse, lex, *acceptis*, citata, quia ibi longè diuersus à nostra questione habetur casus; facti enim species ibi talis proponitur. Caius à Mæuio centum mortis causâ acceptis, hæreditatem Sempronij Mæuio restituere, pecuniàmque illam; putà, illa centum post mortem suam Titio dare rogatus est, hic, quamuis centum illa, quæ Caius à Mæuio mortis causâ accepit, efficiant quartam bonorum; & ita dicendū videatur, quòd Caius ex hæreditate, quam Mæuio restituere rogatus est, Falcidiam detrahere non possit; quoniam tamen illa centum non proueniunt ex hæreditate, sed ex liberalitate Mæuij fideicommissarij, & centum illa non sunt liberè donata, sed cum onere fideicommissi; ideòque centum illis non obstantibus, Caius rectè ex hæreditate Falcidiam detrahere potest. Quod verò ad centum illa attinet, quæ Mæuius Caio mortis causâ donauit, & illa post mortem suam Titio restituere rogauit, Caius ex illis centum Falcidiam detrahere nequit, non quòd in mortis causâ donationibus Falcidia locum non habet; sed quia donatio illa mortis causâ non erat omnium bonorum, cum Mæuius donator præter hæc cen-

tum etiam alia bona retinuit. Hic est verus sensus dictæ legis, *acceptis* 93. ex quo patet eam nobis nec quidquam aduerfari.

4. Et nostra opinio procedit, etiamsi donatio mortis causâ non in testamento, vel codicillis, sed extra illos fuerit facta. Eleganter Thadæus Piffo (vbi rationes affert) *lib. 4. var. res. c. 2. incip. Quar. donatio, n. 26. vers. Neque hoc tantum*, n. 27. & seqq. Non obstante, quòd contrarium velit Couarr. *ad rubric. extr. de testam. p. 3. n. 3. 1. vers. Id intelligendum est*, & seq. vt benè contra ipsum obseruat Berlichius, *vbi supra*.

5. Sed audiamus Theologum Berlichij sententiam in omnibus confirmantem. Sic itaque asserit Azorius *10. 3. lib. 11. c. 11. q. 3.* ex donatione causa mortis Falcidia detrahitur, *l. cum pater. §. earum*, ff. *de leg. 2. l. 1. §. si quis ex mortis*, ff. *quorum legator. l. si ex mortis causa*, & *l. si quis quadringentorum*, C. *ad l. Falcid. l. 2. C. de don. caus. mort.* & Glossa *in l. in don. C. ad l. Falcid.* & ibi Baldus, Salic. & alij. Roman. *in conf. 75.* Couarr. *in rubr. de testam. p. 3. n. 20.* vbi docet id locum habere, quando donatio causa mortis fit in testamento, vel codicillis, nõ autem in ea donatione causa mortis, quæ fit extra testamentum, & codicillos. Cæterum id Couarr. nullo legis textu confirmat, & leges citatæ, & cõmunis Scriptorum opinio vniuersim in omni donatione causa mortis facta, legem Falcidiam locum habere dicunt. Ita Azorius, cui ex Iurisconsultis præter citatos adde Hunnium *in Encyclop. iur. p. 3. tit. 27. c. 5. n. 5* & alios penes ipsum.

RESOL. XCII.

An in donatione mortis causâ necessaria sit insinuatio, vel saltem fieri debeat coram quinque testibus?

Et si sit ad pius causas, an duo, vel tres testes sufficiant?

Et an quinque testes in donatione mortis causâ vno contextu adhiberi debeant?

Et an valeat mortis causâ donatio, si eam per donatoris epistolam propria ipsius manu scriptam facta sit absque vllò teste?

Et an donatio mortis causâ per Procuratorem fieri possit? Ex part. 8. tr. 6. Ref. 81.

§. 1. **R**espondeo, quòd hæc donatio nõ eget insinuatione; sed quinque testes, tanquam vltima voluntas desiderat *l. 4. C. de don. mort. caus.* Rauchbar *q. 32. n. 50. p. 1.* qua lege antiquatur lex, *donatio*, 25. *C. de don.* quatenus & in donatione mortis causa Constantinus actorum contestationem, & insinuationem exigit.

2. Balduinus quidem in Iustiniano suo, *sol. 140. & seq.* existimat, non in omni donatione mortis causa requiri quinque testes, sed in ea dumtaxat, cuius quantitas insinuationem postulare videtur: siquidem Iustinianus *in d. l. 4. C. d. tit. don.* mortis causa donationem non requirere acta, siue monumenta publica. Vnde colligit Balduinus, hanc donationem etiam eatenus quinque requirere testes, quatenus excedat quantitatem quingentorum solidorum. Idè sentit Heigius *q. 17. n. 15.* verum illis nõ assentior. Nã in omni vltima voluntate, qualis est mortis causa donatio, quinque testes adhiberi debent, *l. vlt. C. de codicill.* Et quando Iustinianus *in d. l. 4. C. de donat. mort. caus.* hanc donationem publicis actis eximit, generaliter de omni donatione mortis causa statuit. Vnde reprobandus etiam venit Ant. Faber *p. 2. de error. oragm. dec. 44. error. 1.* vbi errorem istum esse improbabilissimū asserit, ac pròinde duo sufficerent. Vide quoque Bachouium, fassius hanc rem explicantem, *in dictis not. & animaduers. ad Treutler. vol. 2. disp. 19. thes. 9. lit. E.*

3. Sed relinquenda est Fabri sententia, & necessariam presentiam quinque testium, docet etiam ex Theologis Fernandez *in exam. Theolog. mor. p. 1. c. 6 §. 11. n. 5.* quod probat etiã Berlichius *in concl. præct. p. 3. concl. 2. n. 7.* ex textu expresso *in l. vlt. C. de mort. caus. don.* Sed secum dum

Sup. hoc
Ref. 2. no
præterit. &
propè fin
vers. Sanè

Sup. hoc
Ref. seq.

Sup. his 5
stibus infr
Ref. 145. §
vltim. pau
post initium

cundum ipsum hæc opinio optimè restringitur, & quinque testes in mortis causâ donationibus non requiruntur, sed duo sufficiuntur; putà, si donatio mortis causâ esset facta ad pias causas. Dominicus Cardinalis Tuschus *tom. 6. pract. concl. lit. D. concl. 669* incip. *donatio caus. mort. requirit. n. 6.* Ratio est, quia etiam in testamento ad pias causas, duo, vel tres testes sufficiunt, *c. relatum. 1. extr. de test.* Alias etiam restrictiones adducit Berlichius, quas penes ipsum videre poteris.

4. Sed hîc discutendæ sunt aliqua non incuriosæ difficultates. Et primò, quæro, an quinque testes in donatione mortis causa vno contextu adhiberi debeant? quæstionis est controuersæ? Affirmatiua iuris veritati omninò consona est, per text. in *l. ult. ibi, quinque testibus presentib. C. de don. caus. mort. iunct. l. ult. §. ult. ibi, in omni ultima voluntate, vno eodemque tempore debent adhiberi, C. de codicil. Rauchbar q. 32. n. 50. p. 1.*

5. Sed quæstionis est & illud, valeat-ne mortis causa donatio, si ea per donatoris epistolam propria ipsius manuscriptam, facta sit absque vlllo teste? Respondet aut liberis, vel piis causis facta est donatio illa, aut extraneis, vel non piis causis. Priori casu valet, posteriori non item, per ea quæ tradit Bart. in *l. Fideicommissa 11. §. 1. ff. de leg. 3. & in l. si is qui test. 25. n. 4. & 5. ff. de test. Iason Mynd. conf. 65. n. vlt. vol. 1. & conf. 155. n. 3. vol. 4. Zaf. conf. 6. n. 25. vol. 1. Alex. conf. 4. n. 1. vol. 7. Conarruias in cap. relatum, in princ. n. 12. extr. de test.*

6. Quæritur & illud, an mortis causa donatio per Procuratorem fieri possit? Et non valere eam, verius est, nisi Procuratori coram quinque testibus isthæc donatio mandata probetur. Ita decisum fuisse testatur Modestinus Pistorius *p. 2. quæstion. iur. q. 45.* quam decisionem quoque sequitur Daniel Mollerus *lib. 1. semestr. c. 5. n. 12.* tum etiam Andreas Rauchbar. *q. 32. n. 52. p. 1.*

RESOL. XCIII.

An donatio causa mortis insinuatione egeat? Et notatur, quod quâdo aliquid emitur ultra, vel infra dimidium iusti pretij, si illud ultra, vel infra dimidium excedit valorem, qui donari non potest absque insinuatione, non potest validè ab emptore remitti, & condonari venditori absque prædicta insinuatione. Ex p. 8. tr. 6. Ref. 50.

§. 1. **N**egatiuam sententiam tenet Machadus *de perf. Confess. 1. lib. 3. p. 5. tr. 9. docum. 5. n. 2.* Hurtadus *disp. 11. diff. 3.* Lugo *de iust. tom. 2. disp. 23. sect. 23. sect. 10. n. 158.* Sed non deseram hîc apponere verba P. Dicastilli *de iust. lib. 2. tr. 5. disp. 1. dub. 6. n. 118.* vbi sic ait, Assero, quòd donatio causa mortis insinuatione non eget, in quacumque quantitate sit, *l. ult. C. de don. caus. mort.* Ita Molina *disp. 288. n. 3. & disp. 279. n. 22.* Gomez *suprà n. 18.*

2. Oppositum tamen satis probabiliter tenent Iul. Clar. *suprà, q. 17.* Azorius *c. 6. q. 8.* qui tamen *c. 11. ait ex l. ult. C. de don.* in donatione causa mortis non requiri insinuationem, loquitur tamen de donatione inter virum & vxorem. Et quidem ad *l. donat. cit. C. de don. int. vir. & vxor.* responderi potest, ibi tantum esse sermonem de donatione inter virum & vxorem, inter quos donatio excedens quingentos solidos, non confirmatur morte, nisi intercesserit insinuatio, vt satis probabiliter docet Sanch. *lib. 6. de marr. disp. 16. n. 3.* quæ verò non excedit, confirmatur morte, iuxta supradicta, & habetur *l. donat. C. de don. inter vir. & vxor.* Vtraque sententia satis probabilis, & in conscientia tuta, in foro externo iudex vtramque sequi potest. Ita Dicast. Sed non est recedendum à sententia negatiua Hurtadi; & aliquorum, quam tuetur Fagundez *de contr. lib. 4. c. 9. n. 9.*

3. *Notandum* est hîc obiter, quòd quando aliquid

emittitur ultra dimidium iusti pretij, si illud ultra dimidium excedat valorem, qui donari non potest absque insinuatione, non potest validè ab emptore remitti, & condonari venditori absque prædicta insinuatione. Et idem dicendum est, cum aliquid venditur infra dimidium; non potest enim venditor læsioni renunciare sine eadem insinuatione, neque emptor manet tutus in vtroque foro, si illud infra excedat quantitatem, quæ absque illa donari non potest. Ita Iulius Clarus *lib. 4. sent. §. donatio, q. v. n. 1.* vbi docet, propter hanc decisionem, comparasse sibi magnum honorem apud viros doctos sui temporis. Et ita docet etiam Molina *tom. 2. de iust. disp. 278. col. 2. initio.*

RESOL. XCIV.

An in donatione facta Ecclesiis requiratur insinuatio? Ex part. 4. tr. 1. Resol. 63.

§. 1. **A**d hoc dubium negatiuè respondet Aponte *in Responso super censura V. neta sol. mibi 99.* vbi sic ait. Libertatem Ecclesiasticam in tantum iura custodierunt, quòd licet aliàs de iure communi per leges Imperatorum etiam in donationibus factis Ecclesiæ ultra summam quingentorum aureorum requirebatur insinuatio, de quo *in l. illud, C. de sacrosanct. Eccles. in l. sancimus, C. de don.* quæ est solemnitas, quæ passim & indistinctè absque aliqua difficultate interponitur, cum non consistat in alio, quàm in registratione penes acta coram iudice interponente super donatione suam auctoritatem, secundum glossam *in §. illud, in verb. gesto, in Auth. vt non fiant pign.* quæ solemnitas introducta est in fauorem donationum, vt nullo vnquam futuro tempore de illarum firmitate & validitate possit dubitari. Et tamen in donationibus factis Ecclesiæ, non obstantibus legibus Imperatorum, non requiritur hodie insinuatio, vt docet Hostiensis, & Ioan. Andreas *in c. fin. de fide instrum.* hæc omnia Aponte *vbi supra,* & Doctores communiter, inspecta Ecclesiarum libertate, quæ non subiacer authoritati seculari, quia quodammodo ex hoc esset impedire liberam dispositionem à iure proditam in contractatione & acquisitione inter laicos & Clericos, quæ latius tradit & firmat Vitalis *in tract. clausular. in c. an legibus insinuat. exig. p. si renunt. n. 105.*

RESOL. XCV.

An donatio facta Ecclesie, vel pia causa sit valida absque insinuatione? Ex part. 8. tract. 6. Ref. 49.

§. 1. **N**egatiuè respondet Bocerus *tr. de don. cap. 2. n. 70.* sic asserens. Hallucinantur itaque interpretes communiter, affirmantes indistinctè, quòd donatio collata in Ecclesiam, vel alias pias causas, insinuationem respuat, licet legitimam excedat summam. Ita sentiunt quos conguessit Ant. Gabr. Roman. *lib. 2. commun. concl. rub. de don. concl. ... n. 28.* Clar. *lib. 4. sent. §. donatio, q. 17. n. 1.* Sed erroneam hanc esse opinionem arguit textus *in d. l. illud 19. C. de sacros. Eccl. d. l. si quis argentum 35. §. vlt. verb. Tantòque magis, C. de don.*

2. Vt autem hanc suam sententiam tuantur contra has leges, affirmat eas corrigi per *d. l. illud 36. C. de don.* sed falsò. Primò enim, licet *d. l. 36. C. de rit. sit posterior, d. l. si quis argentum, 35. C. eod.* Verisimile tamen non est, voluisse Iustinianum per *d. illam l. si quis 36. C. de rit.* tollere in vniuersum, quod de insinuanda donatione in pias causas facta statuerit *in d. l. si quis argent. C. eod.* præfertim cum hæc anno Imperij Iustiniani quarto, 15. Kal. April. Lampadio & Oresto Consul. illa autem statim anno seq. 15. Kal. Nouemb. à Iustiniano sit edita. *Deinde,* licet *l. 36. C. de don.* posterior sit *d. l. 35. C. eod.* tamen tol-
lere

Sup. hoc in Ref. seq. & infra Ref. 118. §. vlt. cursum post med.

Sup. hoc in Ref. præterit. & in alijs §. eius not.

iere & corrigere nõ potuit *d. l. 19. C. de sacros. Eccl. vt posterior.* Quõd autem ea sit posterior *d. l. 36. C. de don.* inde constat, quõd in ea dicitur valere donationem sine insinuatione, neq; se ad solidos quingentos, cum tamen hoc ius primum sit constitutum *d. illa l. si aliquis 36. §. fin. ibi, ex presenti l. C. d. don.* Ex prædictis etiam sequitur DD. opinioni non opulari *l. sancimus 34. in princ. C. d. tit.* Siquidem illa sit prior tempore *d. l. 53. & d. l. 36. C. eod.* Imõ ea lex prorsus destruit sententiam illorum. Vult enim ratam quidem esse donationem ad pias causas factam, vsque ad quingentorum dumtaxat aureorum summam, absque insinuatione. At si procedat vltra quingentos solidos, licet ad pietatem respiciat, monumentorum tamen gestis eam egere, *dist. l. sancimus 34. §. alius verò. C. d. tit.* Idque *ib. vt & in l. pen. in fin. C. eod.* contra alios expressè docet Angel. de Perus. Hucusque Bocerus, & post illum Io. Harpr. *Comment. in inst. t. 2. lib. 2. tit. de don. §. alia autem, n. 138.* quibus in ordine ad vim rationis videretur adherere Vvadingus, licet ratione cõsuetudinis contrarium teneat. Sic itaque asserit *in tr. de contr. disp. 3. dub. 12. §. n. 2.* Insinuation nõ requiritur, quando donatur aliquid ad pias causas. Hunc casum quidem negant plurimi ex Legistis; Schneidvv. *inst. de don. n. 21.* multos citat, Tiraquel. *in priuileg. pie cause 124.* Sed eum defundunt longè plures. Tiraq. *loc. cit.* Panormit. *in c. relatum, 1. de test. n. 4.* Clarus *de don. q. 17.* qui multos citat, sicut & Tiraq. plurimos. Molina *disp. 279 Lessius lib. 2. c. 18. n. 102.* rationem dat Clarus, quam ante eum attulit Panormitanus, & approbavit postea Molina, quia non potuit ius ciuile cõstringere conscientias, aut subditos in ordine ad animæ bonum, nec adimere libertatem dandi pro bono suæ animæ. Sed hæc ratio non conuincit, quia ius non prohibuit, nec restrinxit donationes in hoc puncto; sed permittit fieri quantas placet, tantumque vult iudicem esse conscium, ne detur locus fraudibus, aut prodigæ & inconsideratæ donationes alicuius fiant, quia statutum laïcorum redens generatim inhabiles laïcos ad donandum, & etiã testandum, indirectè etiam afficit causas pias, quia pupillus & prodigus, cui interdicta est bonorum administratio, nequidè ad bonum animæ suæ, & ad pias causas possunt restari, id prouenit ex dispositione iuris ciuilis; ergo possit quis absolute fieri inhabilis ad donandũ ob quamcumque causam, etiam piã, sine scitu iudicis: possit quidem Ecclesia talè legem abrogare, sicut abrogauit legè de solemnitate testamentorum ad causas pias; sed quamdiu non abrogat, lex ciuilis manet in suo vigore. Ratio ergo exceptionis huius à conclusione generali esse potest, quõd consuetudo in plerisque locis id obtinuerit, vt donationes ad pias causas non requirant insinuationè, etiã si fiant de summa valdè notabili, cum videamus in pluribus orbis Prouinciis, fieri fudationes locorũ piorũ, & tamè nõ insinuari, maximè si pecunia fiat.

3. Sed contra Bocerum, & alios, dicendum est, certum esse apud DD. donationem factam Ecclesiæ, & piæ causæ, non egere insinuatione; sic docet Fernand. *in exam. Theol. mor. p. 1. c. 16. §. 1. n. 7.* Hurt. *disp. 11. diff. 3.* Megala *in 2. 2. lib. 2. c. 11. q. 1. n. 23.* Lugo *de inst. t. 2. disp. 23. sect. 10 n. 159.* Turrianus *de inst. t. 2. disp. 37. dub. 5.* Fagundez *de contr. lib. 4. c. 2. n. 6.* Machadus *de perfect. Confess. t. 1. lib. 3. p. c. tr. 9. docum. c. n. 5.* Layman *lib. 3. tr. 4. c. 12. n. 15.* Gordonus *in summ. lib. 4. q. 3. c. 6. n. 23.* Rebellus *lib. 18. q. 7. n. 1.* Azor. *p. 3. lib. 11. c. 6. q. 6.* Dicastillus *de inst. lib. 2. tr. 5. disp. 1. dub. 6. n. 122.* Caspensis *in Curs. Theol. t. 2. tr. 19. disp. 1. sect. 2. n. 15.* Hinc fit, donationem factam ad redemptionem captiuorum valere absque insinuatione in quacumque quantitate: connumeratur enim hæc inter causas pias, sicut & donatio facta Ecclesiis, Hospitalibus, pauperibus. Et ita docet ex multis Humius *in Encyclop. iur. p. 3. tit. 26. c. 4. n. 35.*

4. Sed quia P. Vvadingus, *vbi supra*, vt visum est, nostram sententiam tantum admittit ratione consuetu-

dis, non deseram hîc apponere rationes, quod adduxit Cardinalis de Lugo, *vbi supra*. Et Primò, argumentatur à simili, quia donatio ad redemptionem captiuorum, & ad reparationem domus dirutæ, non indiget insinuatione. Item, donatio facta à Magistro militum in fauorem militiæ, & facta Principi, vel à Principe; ergo & aliæ ad causas pias, quarum causa æquè vel magis fauorabilis est, excipi debent. Item, quia legata ad causas pias non indigent numero testium, ad alia legata requisito; ex *c. relatum. 11. de testam.* ergo nec in donatione ad causam piam requiritur solemnitas, lege ciuili ad donationes prophanas requisita. Secundò, quia in iis quæ ad finem spiritualem salutis animæ, & ad pietatem spectant, leges ciuiles & sæculares locum non habent, cum hæc pertineant ad potestatem spiritualem, & Ecclesiasticam; ergo lex ciuilis non potest terminum præscribere in donatione, quæ bonum animæ concernit. Tertiò, & melius probari potest, quia ratio illius prohibitionis fuit, ne homines temerè & imprudenter donationibus profusis & prodigis se spoliarent. Hæc autem ratio non procedit in donationibus ad causas pias, in quibus semper donans sequitur consilium optimi consultoris, nempe Christi, dicentis: *Vende omnia quæ habes, & da pauperibus*; nec potest in eo genere periculum aut vitium esse prodigalitat; in iis enim donationibus optima mensura est donatarum rerum immensitas, vt dixit Iustinianus Imperator, *in Auth. Vnam intentionem, §. sinimus igitur, collat. 1. tit. 1.* & inferiùs addit, non multum differre ab alterutro Sacerdotium, & imperium & res sacras à communibus & publicis, quando omnis sanctissimis Ecclesiis abundantia, & status ex Imperialibus munificentis perpetuò præbeatur.

5. Vnde rursus probari potest, non posse lege ciuili hanc necessitatem insinuationis generaliter induci ad pias donationes, quia id esset contra Euangelica consilia, in quibus Christus non solùm eleemosynam liberalem consuluit, sed etiam commendauit secretum in iis erogandis, quando dixit Matth. 6. *Cum ergo facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocrita faciunt in Synagogis, & in vicis, vt honorificentur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua, vt sit eleemosyna tua in abscondito, & Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi* Si ergo lex ciuilis velit eleemosynam liberalem fieri non posse firmam, & absque potestate, eam à paupere repetendi, nisi dator tuba canat, & ad iudicem publicum veniat, & coram Notario, ac testibus in actibus publicis, protestetur se illam eleemosynam dare, non possemus consilium illud Christi amplecti de secreto procurando in eleemosyna largienda. Quid ergo si proximi necessitas esset multa, ad quam occultè, & sine eius rubore & confessione subleuandam necesse esset, quõd ei mille aureos suggere res? Certè donatio eum insinuatione parum utilis tunc esset ad proximo subueniendum. Non est ergo credibile, potuisse lege ciuili huiusmodi Christianæ pietatis opera impediri Ergo, &c.

6. Et tandem Villalobos *in sum. tom. 2. tr. 20. diff. 4. n. 8.* sic ait. [La donacion ad pias causas, aunque exceda la quantidad, no tiene necesidad de insinuacion, como dize Dueñas, con Bartolo Felino, y otros. Y es comun y consta de lo dicho, porque la misma razon ay aqui: que en la que se haze i Iglesia, ò Hospital. Qual se llame pia causa, lo trato Alciato, y entre otras pone por causa pia la del bien comun y causa del estudio. La razon de la conclusion es, que en estas donaciones no ay exceso, y assi aconseja Christo Redentor nuestro, diciendo: *Si vis perfectus esse vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & c.* Y tambien, porque el derecho ciuil inuentò esta solenidad para huyr de fraudes, y en las donaciones ad pias causas, no es necessaria solenidad de derecho ciuil.] Sic ille.

RESOL. XCVI.

An ut donatio sit valida, necessaria sit insinuatio coram iudice?

Et an insinuationis omissio non totam donationem vitiet, sed illud dumtaxat, quod superfluum est, & legitimam summam excedit?

Et an donator possit huic legi, & necessitati insinuationis renunciare?

Et explanatur, quid verò nomine Solidi intelligatur. Ex p. 8. tr. 6. Ref. 46.

§. 1. **R**espondeo, quòd donatio, quæ est vltra quingentos solidos, requirit regulariter insinuationem: ita habetur in *l. pen. C. de don.* Huius rei ratio redditur, ne homines, aut fraude decepti, aut metu inducti, aut temerè, & sine circumspectione magnas summas profundant: his enim omnibus occurritur, quando coram iudice, & ad acta fit donatio, quia tunc, & circumspectè, & sine metu & fraude fieri solet. Insinuatio autem efficitur, quando donans, siue per se, siue per Procuratorem (qui potest esse ipse donatarius) coram iudice, siue pro Tribunali sedente, siue non, comparens declarat suam esse mentem, ut donatarius talem rem habeat, curatque iudex ea de re scriptum publicum fieri, nec opus est testibus, aut causæ cognitione, aut decreto.

2. Et hæc omnia docet Vigiers *de Inst. tract. 5. c. 2. dub. 9. n. 46.* vbi sic ait. Potest quis validè donare usque ad quantitatem 500. solidorum: sed vltra non valet quoad excessum donatio absque insinuatione, ut Iurifconsulti loquuntur. Ita enim iure est statutum, sicut expressè habetur *l. pen. C. de don. circa fin.*

3. Dixi, vltra non valet quoad excessum, nam usque ad hunc terminum valet, quamvis non pro parte quæ excedit. Non enim (ut inquit Imperator *Novell. Sacra forma 162.*) quod rectè se habere poterat, propter quantitatis appendicem interdiceri debet. Ratio constitutionis est, ne homines metu, vel fraude, aut inconsultâ reuerentia impulsæ, sese donationibus exhauriant: hoc enim est contra bonos mores meritò obseruandos in Republica benè ordinata.

4. Insinuatio, quam lex requirit, ut maior donatio sit valida, debet fieri apud iudicem loci per donatorem, aut Procuratorem, non requiritur tamen, ut Iudex vllum ferat decretum; sed sufficit, quòd cognoscat. Non enim est ratio contentiosa, sed requisita in fauorem donatoris, aut in bonum Reipublicæ, partim ut iniuriis & fraudibus obuictur, partim etiam ut feruentior impetus nimix largitionis per moram frangatur. Erit autem iudicis examinare, an donatio sit libera, quis status donatoris, & quæ causa donandi; ut si dolus vel iniuria interuenerit, aut egestas inde donatori imminet, illa impediatur. Vide Gomez *var. ref. 10. 2. c. 4. n. 6.* Hucusque Vigiers, cui adde Azorium *p. 3. lib. 1. c. 6. q. 1. & seq.*

5. Quid nomine verò *solidi* intelligitur, variè docent Auctores, ut videre potes apud Molinam *10. 2. disp. 278. à n. 1.* Et quidem Cardinali Lugo *de inst. tom. 2. disp. 23. sect. 10. n. 149.* videtur quòd 500. solidi valeant in nostra pecunia 712. Regales Hispanos, seu Iulios Romanos; atque idè sunt 713. Scuta, quæ vocantur de moneta, quorum singula faciunt 10. Iulios Romanos, seu Regales Hispanos; & insuper duos Iulios. Et quia finis legis non obtineretur sine hac insinuatione, non potest donator huic legi & necessitati renunciare, ut cum Antonio Gomez, & aliis, docet idem Molina *n. 7.* & propter eandem rationem non erit valida donatio, si simul eidem dones 2000. solidos, dicendo te facere quatuor donationes singulas non excedentes solidos 500. ut cum Bartolo & aliis docet *n. 11.*

6. *Notandum* etiam insinuationis omissionem non

totam donationem vitare; sed illud dumtaxat quod superfluum est, & legitimam summam excedit, *leg. ut mihi donares, 21. §. 1. ff. hoc tit. d. l. sancimus, 34. in princ. & l. si quis argentum, 35. §. sin autem, 3. in fin. C. cod. & Nouell. 162. c. 1. d. & illud etiam, &c.* Petrus Ioannes Ancharanus *lib. 2. questionum familiarium q. 12. n. 11.* Clarus *d. §. donatio. q. 17. num. 2.* Mozzius *d. tit. de substantial. & c. n. 16. vers. & quod donatio,* vbi plures ad hoc allegat. Eiusque ratio hæc reddi poterit, quia in indiuiduis vtile per inutile non vitatur, *c. vtile, 37. de reg. iur. in 6.* ibique Peckius & Dynus *l. cum qui ita. §. 6. §. vbi glossa in verb. superuacua, ff. de verb. oblig. Gailius lib. 2. obseru. §. n. 8.*

7. Obserua, quòd regula generalis in hac Resolutione posita procedit regulariter loquendo: nam sunt aliqui casus, in quibus insinuatio non requiritur, ut valida sit donatio. Idèd quæro.

RESOL. XCVII.

An in aliquibus casibus donatio sine insinuatione sit valida?

Et an sit valida remissio debiti liquidi excedentis quingentos solidos?

Et an qui sperat legatum, aut aliud bonum, quod nondum obtinuit, possit illud renunciare in quacumque quantitate absque insinuatione? Ex part. 8. tractat. 6. Ref. 47.

§. 1. **R**espondeo affirmatiuè; & idèd assero in primis insinuationem non esse necessariam ad valorem donationis, quoad dictum excessum factæ a Principe, non recognoscente Superiorem, ut constat ex *l. sancimus, §. exceptis,* & ex *d. l. castella,* nec ad valorem donationis Principi factæ à priuato, ut constat ex *Aubent. Item à priuatis & ex d. l. 9.* & probat Ritthershusius, in *Novell. iustin. p. 5. c. 11. n. 1. & seq. Secundò,* non esse necessariam ad valorem donationis factæ à Magistro, seu Duce militum, ipsis militibus, siue ex mobilibus Ducis, siue ex spoliis, ut constat ex *l. pen. C. de don. Tertio,* ut inter alios obseruat Euerhardus *conf. 60. n. 16. & conf. 169. n. 5.* non esse necessariam ad valorem donationis antidotalis, seu remuneratoriæ, aut ob causam, quamvis futuram, quia hæc non est simpliciter donatio, sed tantum secundum quid, quia non est purè liberalis, & solum donatio simpliciter, annullatur quoad dictum excessum. Unde insinuatio non est necessaria ad valorem donationis propter nuptias, nec sponsalitiæ largitatis, nec constitutionis arrhatum quoad dictum excessum, quia aut sunt remuneratoriæ, aut ob causam, de quibus postea dicemus. *Quartò,* non esse necessariam ad valorem donationis causâ mortis, ut constat ex *l. vlt. C. de don. caus. mort.* Et hæc omnia docet Faustus, in *Spec. disp. 20. q. 90.* Molina *10. 2. disp. 279* Lessius *lib. 2. c. 18. diff. 13.* Layman *lib. 3. tr. 4. c. 12.* Fagundez *de controuers. lib. 4. c. 9. & alij,* quos citat & sequitur Hurtadus *disp. 11. diff. 3.* quibus ego addo ex Iurifconsultis Vlicum Hunnium, in *Encyclop. iur. p. 3. tit. 26. cap. 4.* & ex Theologis Dicastillum *de inst. lib. 2. tr. 5. disp. 1. dub. 6. per totum.* & Megalam *in 2. 2. lib. 2. c. 11. q. 1. n. 23.* qui plures alios casus adducunt, in quibus donatio absque insinuatione est valida, & idèd de aliquibus infra dicemus.

2. *Nota* etiam hîc obiter cum Dicastillo *lib. 2. tr. 6. disp. 1. dub. 7. n. 128.* inuvalidam esse remissionem debiti liquidi excedentis quingentos solidos: ea enim remissio est quædam donatio, quæ sine insinuatione non valet, est communis Doctorum sententia, Rebellus *lib. 18. q. 6. n. 8.* Quod intellige iuxta dicta, nisi illa remissio sit remuneratoria, tunc enim valebit, si non excedat merita remuneranda.

3. Colligitur vberius, cum qui sperabat legatum, aut aliud bonum, quod nondum obtinuit posse illum ren-

nunciare in quacunq[ue] quantitate absque in sinuatione. Hæc enim non est donatio rei suæ, sed non acquisitio rei, vt sit sua. Ita Gom. 1. var. c. 4. n. 10. Molina disp. 279. num. 13.

RESOL. XCVIII.

An valeat donatio facta pluribus absque in sinuatione, si excedat quingentos solidos? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 48.

§. 1. **R**espondeo primo, facta pluribus vno actu, & eodem tempore tradita, non valet, quoad excessum; sed aliquid singulis pro rata detrahendum est vsque ad eam quantitatem, ad quam non requiritur in sinuatio. Ita Azorius, Lessius, & Clarus, supra Secundo, si fiat diuersis actibus & temporibus, quamuis fiat eidem, aut diuersis personis, valent donationes. Ratio vtriusque est, quia in primo casu est vna donatio, in posteriori plures. Et si nulla ex his excedit quantitatem, nullo iure prohibetur, vt colligitur ex l. sancimus. C. de don. §. 4. Et ita docet Rebellus lib. 18. q. 6. n. 7. Dicastillus lib. 2. tr. 5. disp. 1. dub. 6. n. 13. Azorius to. 3. lib. 11. c. 6. q. 9. & ex Iurisconsultis Bart. in l. Modestinus, num. 10. ff. de don. quam opinionem communem esse dicit Alex. in filiis familias, §. 3. n. 25. ff. soluto matrimonio.

2. Quæ omnia vera sunt, ait Dicastillus ubi supra, etiam quando eodem tempore donantur plures res, quarum singulæ non excedant valorem prædictum, etiam si pro diuersitate rerum donatarum censeantur plures donationes, aut stipulationes, vt patet ex l. si ire debemus. ff. de verb. oblig. quando simul eidem sunt factæ, vt patet à contrario sensu, ex l. sancimus, §. si quis autem per. C. de don. Ratio generalis prædictorum est, quoniam in exigenda in sinuatione ultra eam summam non habetur ratio donatariorum, sed donantis, ne temerè, aut vi, metu, vel dolo spoliatur, & depauperetur. Ac proinde quando tempus est vnum, & actus donandi vnus exigitur in sinuatio, quamuis donatarij multi sint, & res donatæ plures, atque ex eo capite possent aliàs censerì plures donationes, quarum singulæ non excedant eam quantitatem.

3. Sed circa præsentem quæstionem, ne deseras videre Hurtadum disp. 11. diff. 2. Vvadingum de contron. disp. 3. dub. 13. §. 2. n. 3. Lessium lib. 2. c. 18. dub. 13. n. 90. Fagundez de contr. lib. 4. c. 9. n. 17. & 18. & Molinam de iust. tom. 2. disp. 278. quibus ex Iurisconsultis adde etiam Gomez 10. 2. var. c. 4. n. 7. Gamam decis. 110. & 381.

RESOL. XCIX.

An donatio iuramento firmata sit valida absque in sinuatione?

Imò, si donator renunciauerit legi de in sinuatione? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 51.

Sup. hoc ex Ref. seq. lege doctrinam §. Quæ omnia. & seq.

§. 1. **A**ffirmatiuam sententiam docet ex Iurisconsultis Gaius lib. 2. obseru. 39. n. 12. Valq. de success. creat. lib. 2. §. 18. requisit. 29. n. 16. Fachinaus lib. 3. contron. iur. c. 83. & lib. 12. c. 48. Guttierrez in l. nemo potest. §. 5. n. 240. ff. de leg. 1. & in tr. de iuramento confirm. 1. p. c. 7. n. 2. Tiberius Decian. conf. 37. num. 79. Menochius conf. 308. lib. 4. Cephal. conf. 61. n. 18. lib. 1. Nonius d. conf. 1. n. 12. & conf. 50. n. 12. Hieronymus de Cenallos in specul. aur. opin. comm. contra communes, 10. 1. q. 222. n. 13. & Treutlerus vol. 2. disp. 19. thes. lit. F. & ex Theologis Caspensis in Curs. Theol. tom. 2. tr. 19. disp. 2. sect. 2. n. 15. Trullench in Decal. to. 2. lib. 7. c. 16. dub. 10. num. 4. Azorius p. 3. lib. 11. c. 6. ques. 10. Card. de Lugo de iust. to. 2. disp. 23. sect. 10. n. 155. vbi citat Lessium, & Molinam.

2. Sed licet hanc sententiam teneat etiam Dicastillus de iust. lib. 2. tr. 7. disp. 1. dub. 6. n. 124. negatiuam sententiam tamen putat non improbabilem; sic enim asserit.

Si donatio firmetur iuramento, etiam si facta sit sine in sinuatione valet, iuxta communem Doctorum opinionem, vt refert, & sequitur Iulius Clarus supra q. 18. & Azorius lib. 1. c. 6. ques. 10. Rebellus q. 8. n. 3. imò etiam si donator renunciauerit legi de in sinuatione. Contractus enim, qui non est contra bonos mores naturales, nec contra leges positivas spectantes bonum commune, iuxta prebabilissimam opinionem, firmatur iuramento, quod ego puto verum saltem obligatione Religionis. Quod verò attinet ad obligationem iustitiæ, philosophandum erit iuxta dicta de iuram. disp. 3. dub. 11. in proprio tract. Itaque quotiescumque non est illicita materia promissa, impleri debet saltem ratione iuramenti. Et absque vlla limitatione donationem iuramam valere docet Molina disp. 278. num. 13. quamuis multi etiam non improbabiler reclamant. Ita Dicastillus.

3. Sed ego non recedo ab affirmatiua sententia, quam præter Doctores citatos tenet Fernandez in examine Theol. mor. p. 1. c. 16. §. 1. n. 15. Faustus in Spec. disp. 20. q. 90. Vvadingus de contract. disp. 3. dub. 12. §. 2. n. 3.

3. Non deseram tamen hîc adnotare negatiuam sententiam, quam non improbabilem, vt visum est, notauit Dicastillus, absolutè docere Patrem Hurtadum disp. 11. diff. 2. vbi sic ait. Defectum autem in sinuationis suppleri iuramento donantis, ita vt ea donatio, maneat valida, etiam quoad excessum, docent non pauci Doctores, quòd nec nobis, nec pluribus Iuristis probatur. Ita ille; cuius sententiam præter Dicastillum, probabilè etiam esse putat Fagundez de contr. lib. 4. c. 9. n. 14. Et ne deseras videre Caramuelem in Theol. mor. lib. 2. n. 669.

4. Sed, vt dixi, ego sententiæ affirmatiuæ adhæreo, quam tuetur nouissimè Machadus de perfect. Confess. to. 1. lib. 3. p. c. tr. 9. docum. 5. num. 4. vbi sic ait: La tercera (aunque controuersa entre los Dotores) es la donacion hecha con juramento: de la qual afirman comunemente, que no necessita de in sinuacion; porque los contratos, que son validos por Derecho natural, è inuálidos por el ciuil, los confirma el juramento. Si bien Baldo es de contrario parecer, fundado en que es contra la justa prohibicion de Derecho, y buenas costumbres de la Republica.] Ita ille; cui adde Villalobos in summ. to. 2. tract. 20. diff. 4. n. 7. & Megalam in 2. 2. lib. 2. c. 11. q. 1. num. 29.

RESOL. C.

An si donator in sinuationi renunciet, valeat saltem dicta donatio tanquam nudum contractum, & pactum?

Et quid, si in prædicta donatione appositum sit iuramentum? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 52.

§. 1. **S**uppono, quòd donator non possit (vt supra diximus) in sinuationi renunciare; pertinet enim solemnitas huius in sinuationis ad substantialem formam contractus donationis ultra summam quingentorum solidorum, vt patet d. §. alia autem, Inst. de don. & ex d. l. §. fin. C. de don. & quando solemnitas aliqua inducta est pro forma in actibus hominum, illi renunciari non potest; nam forma, quæ dat esse rei, pacto contrahentium tolli non potest; & in casu de quo loquimur, in specie hoc tenet Gomez tom. 2. ref. c. 4. n. 7. versic. item adde, & testatur de communi.

2. Sed hæc omnia vera sunt, vt donatio non valeat tanquam contractus; attamen, si illa esset acceptata, negari non potest, quin valeat tanquam nudum pactum, ita vt actionem, & obligationem patiat etiam in foro exteriori, siue in sinuationi sit renunciatum, siue non; nam, cum sit acceptata, habet ea, quæ illi intrinsecè sunt necessaria, scilicet consensum vtriusque partis; & quando aliquis contractus habet ea, quæ illi intrinsecè sunt necessaria, valet vt pactum nudum, licet illi deficient

Sup. hoc la in Ref. seq. in alio §. c. 1. not.

Sup. hoc i Ref. p. c. tr. 9. §. 2. ad medium, & si præ in Ref. 96. §. Quid cursum prop fin.

ciant aliqua pertinentia ad formam extrinsecam; & nudum pactum donationis habet privilegium, vt ex eo ciuilibs oriatur obligatio, & detur actio, vt in *d.l. si quis argentum*, præsertim in §. *ult. C. de don.*

3. Quæ omnia maximè procedunt, si in donatione sit appositum iuramentum, tunc enim valida erit, vt nudum pactum, licet excedat prædictam summam; nam quando in aliquo actu interponitur iuramentum, operatur: vt, si id, quod agitur, non valeat vt agitur ex defectu alicuius solemnitatis, valeat eo modo, quo valere potest, per textum notabilem in *l. cum pater. §. filius matrem. ff. de leg. 2.* & ibi Bartolus, & idem Bartolus in *l. si quis pro eo, versic. septimò prohibetur. ff. de fideiussor. & in l. 1. §. si qui ita, n. 6. ff. de verb. oblig.* Imola in *c. cum coningat, de iureiur. & in cons. 1. col. 5.* Decius in *c. cum semper, n. 53. ff. de offic. deleg.* & alij communiter. Sed donatio iurata, & insinuata potest valere, vt nudum pactum, licet excedat summam quingentorum solidorum; ergo vt nudum pactum valebit, & consequenter, vt talis obligationem, & actionem pariet, per *d.l. si quis argentum*.

4. Nec dicas contractum inualidum ratione alicuius solemnitatis substantialis non confirmari iuramento; nam vt solemnitas hæc pertinet ad substantiam actus, putà ad consensum in quibuscumque contractibus necessarium, tunc certum est, non confirmari iuramento; nam iuramentum non supplet defectum consensu, vt post Roman. in *cons. 417. In casu proposito, col. pen. & Arerin. in cons. 24. Quatuor dubia, col. 2* dixit Dec. in *c. cum super, n. 5. de officiis delegat.* vel non pertinet ad substantiam actus, & confirmatur iuramento, vt citati Doctores affirmant.

5. Quæ procedunt etiam, si in aliqua ciuitate, vel regno adesset statutum præcipiens insinuationem, habet clausulam derogatoriam renunciationi insinuationis etiam cum iuramento; nam, licet tunc lex resistat, vt non possit insinuationi, nec etiam cum iuramento renunciari, per ea, quæ dixit Domin. in *c. 1. §. idem quoque, col. pen. versic. venio ad 5. de desponsatione impuber.* ramen non resistit ad hoc, vt actus valeat tanquam nudum pactum; nam prohibendo renunciationem insinuationis etiam cum iuramento non prohibet quin ipsa donatio saltem valeat, vt nudum pactum; diuersa enim ista, ac separata sunt, & à separatis non est illatio facienda. *l. Papinianus, in fin. 1. resp. ff. de minorib.* Et hæc omnia valde à Lectoribus notanda sunt; quia in alijs Auctoribus non inuenies passim obuia; & illa docet P. noster Megala in *2. 2. lib. 2. c. 1. q. 1. n. 27. vsque ad n. 31.*

RESOL. CI.

An si donatio non sit insinuata, donatarius possit in conscientia retinere excessum donationis?
Et quid, si donator ignoret se posse excessum repetere? Ex p. 8. r. 6. Res. 53.

§. 1. **N**egatiuè respondet Hurtadus *disp. 11. diff. 2.* vbi sic ait: Addunt aliqui donatarium licitè retinere dictum excessum, quousque repetat à donatore, vel ab eius hæredibus, quod nos difficile existimamus. Quia si donatio est nulla, quoad excessum, quo titulo excessus hic poterit retineri? Ita ille.

2. Sed affirmatiuæ sententiæ ego adhæreo, quam tuetur Caspensis in *Curs. Theol. to. 2. tr. 19. disp. 2. sect. 2. n. 14.* Caramuel in *Theol. mor. lib. 2. n. 672* Fernandez in *exam. Theol. mor. p. 1. c. 16. §. 1. n. 11.* Megala in *2. 2. lib. 2. c. 11. q. 1. n. 28.* Faustus in *Spec. Confess. disp. 20. q. 90.* Molina *to. 1. disp. 278. n. 26.* Rebellius *lib. 18. q. 8. n. 3.* & Lessius *lib. 2. c. 18. dub. 13. n. 99.* vbi sic asserit. Aduerte tamen, eum, cui vltra hanc summam donatum est, posse retinere, nisi à donatore, vel eius hæredibus repetatur; quia leges non intendunt obligare donatarios, vt spon-

tè restituant, (hoc enim non pertinebat ad bonum commune,) sed vt restituant, si donator, vel eius hæredes velint: non enim reddunt donatarium inhabilem, sed tribuunt donatori potestatem pro arbitrio repetendi: quâdiu ergo non repetit, possunt retinere; scienti enim, & volenti non fit iniuria. Nec refert, etiam si donator ignoret se posse repetere; quia donatarius non tenetur id illi dicere cum suo incommodo, sed potest retinere rem, donec aliunde resciscat, & repetat. Ita Lessius.

3. Et licet Dicastillus *de iustit. lib. 2. tract. 5. disp. 1. dub. 6. n. 137.* negatiuæ sententiæ adhæreat, tamen affirmatiuam probabilem putat, sic enim asserit. Ex dictis colligitur, donatarium donationis excedentis, & non insinuata, teneri ad restitutionem excessus; eum non habeat titulum legitimum erga excessum, quamuis probabile sit & in conscientia tutum, quod docet Molina *ad finem dictæ disp. 278. n. 27.* Lessius *n. 9* Rebellius *lib. 18. quest. 8.* posse donationem retinere interim dum ipse donans, aut eius hæredes illo defuncto non exigunt, aut non censentur inuiti, tum, quia scienti, & volenti non fit iniuria; tum, quia lex reddit donatarium inhabilem ad retinendum, neque illum obligat ad restitutionem antequam res tacitè vel expressè exigatur, quamuis concedenda sit facultas donatori, vt possit exigere. Accedit, quòd, vt notat Molina *ibi*, cum seclusa lege donatio ex se vim habeat, & translatiua sit dominij, non habebit ea lex maiores vires, quàm vsu sit receptum, & nullus vnquam, quantumuis timoratus restituit donatori, vel eius hæredibus excessum, nisi prius ex eo capite deficientis insinuationis repetatur consuetudine eam legem interpretante, etiam si fortè alia fuisset mens Legislatorum; imò fortè non fuit; quoniam id erat satis, vt communi bono subueniretur, scilicet concedere repetitionem absque eo quòd hominum conscientias illaquearet. Hæc Dicastillus.

4. Et idèd nostram sententiam satis probabilem existimat Cardinalis de Lugo *de iustit. tom. 2. dispnt. 23. sect. 10. n. 156.* & illam absolutè tenet, & docet Pater Fagundez *de contrast. lib. 4. c. 9. n. 28.* vbi ita ait. Dubium est, vtrum donatarius, cui vltra quantitatem, quæ insinuationem requirit, aliquid donatur; retinere possit in conscientia excessum, antequam ab eo in iudicio petatur? & negandum videbitur alicui, quia retinet contra legem iustam, & quia non poterat validè recipere, eo quòd lex, & ius eam donationem nullam declarat, & reddit donatarios antecedentes inhabiles ad acceptandum, & recipiendum valide: ergo, & ad retinendum, quæ enim accipere non potest, non potest etiã retinere. Nihilominus affirmandum est, quia seclusa lege, quæ ad valorem donationis requirit insinuationem, donatio ipsa in se considerata, valida est, & ex sua natura est translatiua dominij in donatarium; quare si talis lex non daretur, valeret præfata donatio, atque ea lex non maiorem vim habet hodie quam in vsu est recepta: in vsu autem nullus vnquam quantumuis timoratus sit, donatori excessum restituit, vel hæredibus illius, nisi prius in iudicio probetur, quòd donatio insinuata non fuerit; quamobrè cum hoc in consuetudine præscriptum sit quamuis alia fuerit intentio Legislatorum, non maiorem vim habebit quàm, vt donatarius teneatur restituere excessum, si ab eo per iudicis sententiam in iudicio repetatur, & fortè etiam nihil plus Legislatore intenderunt: quàm quòd in vsu est, quia id satis erat, vt cõmuni bono faueretur.

5. Neque obstat, si dicas, hanc legem non esse penalem, vt statuatur requiri prius sententiam iudicis ad hanc restitutionem excessus faciendam, quia licet sit directina, ita vsus illam interpretatus est. Non obstat etiam si dicatur legem illam fundari in præsumptione, quòd tam ingens donatio, vel fraude, vel vi, metu, & arte extorta; quia tunc non solum excessus esset nullus, sed etiam tota donatio, cum tamen lex ipsa contrarium statuatur, & dicat solum excessum esse nullum.

6. Hinc non deferam apponere verba Villalobos *in sum. c. 2. tr. 20. diffi. 4. n. 11.* vbi sic ait. [Aquel a quien se hizo donacion, que excede la cantidad sin insinuación, la puede retener con buena conciencia, entre tanto que el que la hizo no lo repite, como dize Lessio, y lo tiene por mas probable Rebello. La razon es, porque la ley que se funda en falsa presuncion no obliga en el fuero de la conciencia como diximos arriba, y estas leyes estan fundadas en esso, que se hazen para euitar las fraudes, y assi no las auiendo: no obligan. Y estas leyes no intentan obligar al donatario a que restituya de su voluntad: porque esto no pertenecia al bien comun, sino que restituya si quisiere el que hizo la donacion, o sus herederos: porque no hazen al donatario inhabil. Y no obsta que en las dichas leyes se dize, que las tales donaciones se juzgan por irritas: por que segun la doctrina comun, que traen Couartuuias, y Nauarro, quando la ley de tal manera se haze por el bien comun, que mas principalmente mira al bien particular, y utilidad de los subditos, pueden ellos entonces renunciar el fauor, segun vna ley. Y assi la tal ley no se dize propriamente, *iubens* sino, *immediens contractum*, y por esso se pueden confirmar con iuramento, y assi en el fuero interior tengo por cierto, que se puede renunciar. [Sic ille.

7. Et idem ex his apparet me recte olim consuluisse, male a Confessario scrupulum poenitentiae iniectum fuisse, qui possidebat aliqua bona ex donatione, absque insinuatione. Vnde sententiam Hurtadi nominatim impugnat Machadus *de perfect. Conf. ff. to. 1. lib. 3. p. 5. tr. 9. docum. 5. n. 6.* sic asserens [Finalmente se ha de aduertir, que comunemente afirman los Doctores, que el donatario puede in conciencia retener el exceso de la donacion non insinuando, mientras que el donante, o sus herederos no le pidieren en juicio, y por sentencia en su fauor le consignan; porque las leyes que se fundan en falsa presuncion no obligan en conciencia; y estas leyes estan fundadas en las, que se hizieron por euitar las fraudes; y assi no auiendo las no obligan. No obstante, que Hurtado es de contratio parecer, fundado en que siendo nula la donacion quanto al exceso, no se halla titulo con que se pueda retener en conciencia.]

8. Et nostram sententiam puto veram, etiamsi donator ignoret se posse repetere, quia donatarius non tenetur illi dicere cum suo incommodo, sed potest retinere rem, donec aliunde recipiat. Et ita docet Trullench *in Decal. to. 2. lib. 7. c. 7. dub. 10. n. 2.*

RESOL. CII.

An donatio inter viuos omnium bonorum, presentium, & futurorum sit valida?

Et quid, si adsit insinuatio?

Et ex doctrina huius Resolutionis etiam inferuntur, & notantur alij casus circa hoc, & in exemplum suarum etiam questionis adducuntur. Ex part. 8. tr. 6. Ref. 38.

§. I. **C**onueniunt Doctores, donationem inter viuos. Coniuncta bonorum, tam presentium quam futurorum, iure communi esse inualidam, etiamsi adsit insinuatio, vt constat ex *l. stipulatio hoc modo concepta, ff. de verb. oblig.* Et ita docet Bartolus, Angelus, Castrensis, Alexander, Iason, Ripa. Crocus, & alij, in *l. stipulatio hoc modo concepta 61. ff. de verb. oblig.* Baldus, Fulgosius, & ceteri, in *l. finali, C. de pact. Io. Dilect. Durant. in tr. de art. testand. Titio. cautel. 2. num. 2.* Clarus in *d. §. donatio, g. 19.* Mozzius *d. tit. de reb. que don. poss. n. 6.* Fachinæus *lib. 6. controuer. iur. cap. 87.* Alexander, Trentacinquius, *lib. 3. ref. 3. de don.* Modestini, Pistor, *lib. 1. conf. 19. nu. 1.* Gutierrez in *tr. de iur. confirmat. p. 1. c. 11. n. 16.* Bronchorst. *centur. 3. v. 102. a. 10. assert. 71.* Olemaun. *ad disp. 12. Giphaniij, n. 2.* alijque per illos citati. Vide etiam Klo-

cxium *tr. de contribut. c. 12. n. 222.* Et ratio est, quia per talem donationem donans reddatur ad testandum inhabilis. Et hanc sententiam, præter Doctores citatos, tenent etiam alij, quos sequitur Valboa de Mognonejo *in c. presentia. §. de duobus, n. 70.* Et Antonius Graña *n. 6.* cum Gaspare Klochio *in tr. de contribut. c. 12. n. 122.*

2. Sed pro affirmatiua sententia adducitur textus *in l. in adibus. §. 1. de don. l. spem. 3. C. eod. & l. firerum. 2. C. de don. que sub modo, & c.* Quin quidquid naturale, quidquid concessum, & permissum est legibus, id semper, & in infinitum intelligitur concessum, & licitum, nisi in quantum vicissim à legibus & moribus est restrictum, argum. *l. Gracchus. 4. C. ad l. Jul. de adult.* at nos posse donare res nostras, est naturale, §. *per traditionem. 40. sup. de ver. diuis.* & legibus concessum, *tot. tit. ff. & C. de don. l. in re mandata. 21. C. mandati. l. nemo. 2. Cod. de Iudic. c. vnic. per quos fiat inuest. lib. 2. feud. tit. 3.* Ergo & semper & in infinitum donare possumus, nisi in quantum à legibus hoc ius reperitur restrictum. Jam verò nullibi in toto iure legitur ius donandi restrictum ad omnia præsentia tantum bona, quasi scilicet omnia præsentia non etiam futura donare possimus. Præterea explorati iuris est, quòd res futurae possunt obligari, *l. fin. C. que res pignori obligari poss.* Ast vbi obligatio concessa, ibi & alienatio permissa intelligitur, *l. ult. Cod. de rebus alienis non alienandis.* Quia per oppignorationem peruenitur ad alienationem, *l. 2. & l. 3. ff. de distract. pign.*

3. Nec huic assertioni quidquam obstat, quod obijcitur, per donationem vniuersorum, adeoque etiam futurorum bonorum liberam voluntatem, siue ius testandi, cum nihil donator habeat de quo in testamento disponere possit, & sic publicum tolli, *l. 3. ff. qui testam. fac. poss.* quod tamen maximè aduersum sit legibus, & contra bonos mores, *l. pactum 15. C. de pact. l. ius publicum 38. ff. eodem.* Primum enim in arbitrio cuiuslibet est, testari velle, aut nolle, argum. *l. 1. ff. qui testamenta facere possunt.* Ideoque qui omnia sua bona alteri donat, testamentum non videtur facere velle; ac proinde etiam dici non potest, quòd eius voluntatem faciendi testamentum donatio isthac tollat, aut impediatur. Priuatio siquidem habitum præsupponit, *lege, manumissiones. 4. ff. de iust. & iur. l. decem stipularius. 116. ff. de verborum obligationibus, lege non potest 208. de regulis iuris.* Deinde, quamuis nihil quis habeat proprii, tamen testari potest, videlicet de rebus alienis, puta comodatis, precariò acceptis, & c. vt probat *tit. ff. pro hærede, & c.* Et scribit disertè Iulius Clarus *lib. 5. receptarum sententiarum. §. testamentum, quest. 23. num. 3.* testamentum & hæreditatem vtique considerari, etiam in eo, qui nihil in bonis relinquit: neque id prorsus esse sine vtilitate. Nam qui potest (inquit ille) testari, poterit (licet ipse nihil habeat in bonis) substituere filio suo pupillariter, qui tamen facere non posset testamenti factionem, *l. 2. ff. de vulgar. & pupil. substitut.* Item poterit dare tutorem filiis: quod pariter fieri non potest, nisi in testamento, aut codicillis testamento confirmatis, *l. 3. ff. de testament. tutel.* Bona igitur propria ad testamenti factionem præcisè non requiruntur. Præterea illi actus, & pactiones iure improbantur, quæ directò libertatem & facultatem testandi impediunt, vel alicui præcipiunt, *l. stipulatio hoc modo. 61. ff. de verborum obligat. dista lege. pactum. 15. Cod. de pactis, leg. ex eo instrumento, 4. Cod. de iniuriis stipulationibus:* qualis pactio, aut actus non est donatio. Quandoquidem per indirectum, & consequentiam tantum donatori testari nequit: quod tamen in considerationem venire non debet, *l. 1. ff. de auctoritate & consensu tutorum, & curatorum.* Sic etiam potest paterfamilias arrogari. §. *1. supra de adoptionibus,* ingredi Monasterium, *Novell. 5. de Monachis,* & vendere semetipsum, §. *serui, 4. vers. aut iure civili, supra de iur. pers. l. & seruos. 5. §. 1. ff. de statu hominum:* & tamen hisce tribus actibus consequenter testamenti factio perditur, initio

per notata v. *Ignorantia, differ. 2. & v. Lex, differ. 8. n. 6.* Alteram verò partem, quã habet non teneri in consciẽtia ipsum donatarium ad restitutionẽ, dũ donator persistit in eadem voluntate; cenſeo veram esse. Ita Valerius.

5. Sed si quæras hĩc obiter, an donatio omnium bonorum præſentium & futurorum, possit esse valida, si Principis auctoritate firmetur: Respondendum est affirmatiuẽ cum Conarr. *de testam. 2. p. n. 3.* Molina Theolog. *10. 1. de iust. disp. 151. ad fin. vers. postremum dubium* & Reinoso *obseru. 41. n. 44* Ratio illorum est, quia Principes sunt suprã ius, quod condunt, & quia non est hoc contra ius naturale, nec contra bonos mores naturales, atque ad eò secluso iure humano, hoc illicitum non est, nec contra aliquem iniustum: & quamvis per eam donationem reddantur homines intestabiles, & sit contra ius gentium auferre libertatem testandi, tamen ius gentium habet suam latitudinem, & quoddam magis accedit ad ius naturale, quoddam minus; & propterea per confirmationem Principis ex causa iusta in hoc, aut illo casu, non impeditur absolute libertas testandi, sed in hoc, aut illo euentu ex iusta causa: causa autem tam iusta esse potest, vt inducat etiam ius gentium magis rigorosum, & magis proximum iuri naturali.

6. Et tandem Villalobos *in summ. 10. 2. tr. 20. diff. 5. n. 5.* sic ait: [El que recibe estas donaciones (no auiedo en ellas engaño, ni fuerca) las puede retener con la voluntad del que hizo la donacion, porque conforme à vna regla de derecho: *Scienti & volenti non fit iniuria, nec dolus.* Y si constasse que con aquella voluntad murio el que hizo la donacion, puede despues retenerla, porque en la muerte todo se puede donar sin termino: mas si no lo confirmò en la muerte, tuuo derecho para repetirlo, y esse derecho passà a sus herederos, y contra su voluntad no lo puede retener debaxo de pecado mortal.] Ita ille. Et tandem circa præſentem quæſtionem vide Rodriguez *in summ. tom. 1. c. 171. n. 3.*

RESOL. CIV.

An in aliquo casu donatio omnium bonorum sit valida? Pro qua adducuntur alij diuersi casus in textu huius Resolutionis. Ex part. 8. tract. 6. Ref. 40.

Sup. hoc infra in Ref. 108. §. vlt. in princip.

§. I **R**espondeo affirmatiuẽ. Et Primò, donatio omnium bonorum tam præſentium quàm futurorum est valida, si dicta donatio fiat causa mortis (qua res donata post mortem donatoris fiat donatarij, si tunc viuat (quia talis donatio non est simpliciter donatio, quia potest vsque ad mortem reuocari, & sola simpliciter donatio dictis iuribus inuoluitur. *Secundò*, dicta donatio est valida, quando fit titulo oneroso, vt titulo matrimonij, aut alterius rei, quia etiam hæc donatio non est simpliciter, seu pura donatio. Sed de hoc etiam infra. *Tertiò* quando fit Ecclesiæ, aut piæ causæ, quia hæc donatio non potest inuoluitari iure civili, sed tantum Canonico, quo non est inuoluitata, sed tantum civili. Sed de hoc latius infra. *Quartò*, quidquid nonnulli dicant, dicta donatio est valida, vt aduertunt Molina, Turrianus, Bonacina, quando à donatore omnium dictorum bonorum excipitur vsusfructus, seu quando donans reseruat sibi vsusfructum, quia tunc donatio non est omnium bonorum adhuc præſentium, quia ius ad fructus percipiendos exceptum, seu sibi reseruat, est bonum distinctum à bonis fructificantibus, imò est bonum præſens, etiam si fructus ad quod est ius, sint futuri. Tandem quæcunque donatio, quæ absolute & simpliciter non sit omnium bonorum prædictorum, est valida; quia quæ nõ est talis, non annullatur: vt autem reseruatio vsusfructus relinquat dictam donationem validam necessarium est, quòd vsusfructus sit tantus, vt sufficiat ad sustentationem status donantis, & ad decenter testandum ad arbi-

trium viri prudentis, quia si non sufficiat, donatio censetur simpliciter omnium bonorum. Et hæc omnia docet Hurtadus *disp. 11. de don. diff. 4.* & Vvadingus *tr. de contr. disp. 3. dub. 11. §. 1. n. 2.* Vide etiam Lessium *lib. 2. c. 18. dub. 13. n. 95.* Dicastillum *lib. 2. tract. 5. disp. 1. dub. 3. n. 58.* & Gordonum *in Theol. mor. lib. 4. q. 3. c. 7.*

2. *Notandum* est etiam hĩc obiter, quòd si duo fratres sibi ad inuicem donationem facerent omnium suorum bonorum præſentium & futurorum, vel secum contractum reciprocae societatis inean, relinquendi & & dandi sibi alter alteri suam hæreditatem, talis donatio reciproca esset valida fauore agationis conseruandæ, vt ait Megala *in 2. 2. lib. 2. c. 11. q. 2. num. 34.* Boer. *dec. 355.* & de hoc non videtur dubitandum, quia non solum inter fratres, sed etiam inter quoscumque alios extraneos valet donatio omnium bonorum post mortem collata, vt suprã diximus, & tenent communiter DD. cum Iulio Claro *q. 29. n. 7. glossa in l. fin. C. de pact. in verb. accommodauerit. Dec. cons. 578. n. 7. in fin.* Iason *cons. 5. col. 6. vers. non obstat. 3. lib. 3.* Curtius iunior *cons. 81. n. 3.* Et ita etiam docet Megala *in 2. 2. lib. 2. c. 11. q. 1. n. 4.* & Fagundez *de contractib. lib. 4. c. 10. n. 11.*

3. Donatio etiam omnium bonorum præſentium & futurorum, facta ob causam onerosam dotis, & matrimonij, transactionis, aut alterius similis, valida sunt. Ita Molina *lib. 2. de primog. c. 10. n. 17.* Molina Theolog. *10. 2. disp. 280. §. dubium postremò est.* Reinoso *obser. 41. n. 42* Méchaca *de success. creat. lib. 1. §. 1. n. 32* quia quauis iure civili huiusmodi donationes gratuita inuoluit sint, nullo tamen iure redduntur inuoluita, si fiant ob contractum onerosum, & ex titulo oneroso; nullo enim iure repetitur prohibitum, posse quemlibet ex causa iuste onerosa sua bona omnia, etiam futura, alienare, & solum in iure donationes liberales omnium bonorum prohibentur, & inuoluitantur, non onerosæ vtrunque.

RESOL. CV.

An donatio omnium bonorum præſentium, & futurorum facta Ecclesiæ sit valida?

Et in tali casu teneatur tamen tunc Ecclesia, vel pius locus alere donatorem? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 41.

§. I **H**oc dubium pertractat Caramuel *in sua Theologia mor. lib. 2. n. 628.* vbi sic ait. Petrus omnia bona sua donauit Ecclesiæ. Donationem esse validam contendunt Reginaldus *lib. 2. §. n. 257.* Azorius, Molina, Rebellus, Lessius, Clarus, Bartolus, Felinus, Dicastill. & alij, qui putant esse communem sententiam. Puto tamen hoc posse defendi stando iuti communi, non verò Prouinciarum legibus specialibus: in Belgio enim nequidem professurus potest omnia sua bona donare Monasterio. Quamobrem displicet illa ratio, qua vtuntur aliqui ex his Authoribus. Ius civile, inquit, impedire nõ potest opera pia, & consilia Euangelica; qualia sunt dare omnia sua bona causæ piæ, ergo. Et tu distinguis antecedens; ex rationabili causa non posse interdiceri negas: sine causa, concedis. Castitas enim à Deo ipso consulitur, & tamen Respublica matrimonium contrahere vult cum qui promisit, & alicubi tamen non promiserit; modò virginem oppresserit. Lamegenſes Lusitanorum leges, n. 17. Si quis forcitauerit (oppresserit) virginem nobilem, moriatur; & totum suum *hauere*, hoc est, omne quod habet, & legitime habere, & prætere potest) si non est (ipsa) nobilis, maritetur ambo, siue homo, nobilis sit, siue non sit. An taliter condemnatus posset sententiã subterfugere Euangelici consilij prætextu; sed si & hæc legem iniustam audeas iudicare, ad sanctissimam Iesuitarum Religionem conuertere oculos, in qua statutum laudabile de fraterna correctione, tamen si à Deo consulta, omittenda, quia fortè sub illis circumstantiis à Christo nõ consulitur, vel si consulitur, debet nõ seruari cù iure illo secreti ceditur: cedit autè, qui legè cõtrariã præcipientẽ accipiat

Sup. hoc supra in Ref. 102. cursim in §. dico etiam

Sup. hoc supra in §. 1. huius Ref. à lin. 7. & vers. Secundo.

Sup. hoc in Ref. præteri §. 1. vers. Tertiò.

Infrã in §. vlt. huius Ref.

Infrã in Ref. quæ hanc sequetur. Sup. hoc infra in Ref. 09.

acceptat. Igitur, si prudēter Respublica instituit, ne quis omnia bona Ecclesiæ donet, contra legem semel acceptatam nulla donatio erit valida. Hucusque Caramuel.

2. Sed, pace viri docti, & amicissimi, non possum eius sententiæ adherere, tanquam aduersanti immunitati Ecclesiasticae. Et miror ipsū dixisse contrariam sententiam posse defendi de iure communi, non autem de iure speciali aliquarum Prouinciarum. Nam id quod Ecclesiæ competit de iure communi, certum est quod non potest tolli ex iure municipali alicuius Regni. Nec obstat iusta causa ad hoc faciendum, nam iusta causa non præbet, nec potest præbere iurisdictionem non habenti, imò incapaci, vt accideret in casu nostro; vt ego ad satietatem probaui in p. 6. tr. 3. per totum.

3. Dicendum est igitur, donationem factam Ecclesiæ omnium bonorum, tam præsentium quàm futurorū, esse validam. Et ita nostram sententiam præter DD. cit. à Caramuele, tenent (vt visum est in superiori Resolutione) P. Hurtadus *disp. 11. diff. 4* P. Baunius in *Theol. mor. t. 3. lib. 1. tr. 4. q. 16. diff. 17*. VVigers de *iust. tr. 5. c. 2. dub. 9. n. 45*. Layman *lib. 3. tr. 4. c. 12 v. 15*. Villalobos in *sum. 10. 2. tr. 20. diff. 5. n. 2*. Fernandez in *exam. Theol. mor. p. 1. c. 16. §. 2. n. 14*. Azor. *10. 3. lib. 1. c. 7. q. 8*. Gordonus in *sum. lib. 4. q. 3. c. 7. n. 24. 7. 1 n. 33*. Megala in *2. 2. l. 2. c. 11*. VVading. *tr. de contr. disp. 3. dub. 12. §. 1. n. 2*. & ex Hartanno, Couarr. & Trentacinq. Vlricus Hunnius in *Encycloped. iur. p. 3. tit. 26. c. 5. n. 7*. Caspens. in *Curs. Theol. 10. 2. tr. 19. c. 2. n. 9*. Fagundez de *contr. lib. 4. c. 10. n. 10* qui rectè docet, quod si casus contigerit ob fauorem Ecclesiæ, ab hac opinione non est recedendū, quia leges ciuiles, & ius ciuile non potest impedire officia pietatis, & cōsilia Euangelica. *Vade, vende omnia que habes, & da pauperibus, & sequere me* Matt. 19. n. 21. nam summa semper ratio est, quæ pro Religione facit, vt dicitur in *1. sunt persona, ff. de Relig. & sumpt. funer* & multa contra iuris regulas fauore Religionis recipiuntur, quæ ad cōtra vera sunt, vt valeat, & sustineatur etiam donatio Ecclesiæ, & pio loco facta calore iracundiæ, modò à mente non sit alienatus donator, *c. sunt opes, 17. 7. 4. gloss. in c. dudum. de conuersion. coningator. in v. Dare*. Felinus in *c. dilecti, n. 15. de except. Rainoso obser. 41. n. 37*. tenetur tamen tunc Ecclesiæ, vel locus pius alienantem. Ita Azeuedo ad *l. Castella, lib. 5. tit. 10. l. 8. n. 6*. Less. *10. 1. de iust. lib. 2. c. 28. dubi. 13. n. 95*. Rainoso *obser. 41. n. 35*.

4. Vnde ex omnibus supradictis refellendus venit Clericorum & Ecclesiæ hostis infensus Conradus Rittershusius de *differ. iur. cin. & can. lib. 13. c. 21. & 22*. Neque admittendus est, aliàs sapientiss. Valboa de Mogrouejo in *c. presentia, 8. de probationib. n. 73. & 74*. qui tamen postea *n. 75*. nostram sententiam admittit, à qua puto non recedendum.

vt Ecclesia pensionem vel aliud onus soluat, & pactum illud: quod propterea habet adiectam clausulam *commissi hanc, vel similem*, Et si pacto satisfactum non erit, res donata ad donatorem, vel alium reuertatur, vt prior specie, si pactum non seruetur, nihilominus res donata repeti non possit; sed agatur ad impletionem modi, siue oneris adiecti; *d. c. 4. & facit l. 44. ff. de manumiss. testam.* Altera verò species, si pacto non stetur, res donata Ecclesiæ, vel alteri pio loco confertur; & donatori, vel quem donator nominauerit, applicetur, *d. c. 4. & l. 2. C. de cond. ob causam datam*. Idem in legatis piis locis relictis omnino retinendum est, per prædicta iura. Quin hæc eadē rectè transferuntur ad Collegia Theologorum, Iurisperitorum, siue alterius Facultatis, vbi scilicet hic aliquid donatum, vel legatum est; vt inde adolescentes vel professores sustententur: nam tamen hic modus adiectus non seruetur, non tamen idcirco donatum vel legatum reuocari poterit: sed agatur ad impletionem modi, nisi (vt in altera specie dictum est) adiecta sit clausula *commissi*, argumento dictorum iurium. Ratio diuersitatis hæc est, quod in priori specie donatio, siue legatum non principaliter relictum sit propter onus adiectum: sed pietatis causa in Deum, vel in Rempublicam, ac proinde etiam cessante præstatione oneris adiecti, nihilominus durat affectio donatoris pia: vnde merito non ad reuocationem, sed ad impletionem agitur: facit etiam text. in *l. 16. ff. de usu, & usufruct. & red. & hab. & oper. per l. vel fid. dat. & in l. 5. ff. de admin. rer. ad ciuit. pertin*. At in posteriori specie, vbi clausula *commissi* apposta est, aperte cōstat de mente donatoris, siue testatoris, quod velit reuocatam donationem, si oneri adiecto non satisfiat: ideòq; illi parendum est, vt scilicet hoc casu res donata, vel legata reuocetur, text. *h. §. vlt. & in d. c. 4. iuncta l. 34. ff. de diuersi. reg. iur. antiq. & l. 69. ff. de leg. & fid. lib. 3*. Et hæc omnia docet etiam Henricus Canisius in *lib. 3. decret. tit. 23. de don. c. 6*.

2. Ex his patet responsio ad quæstionem propositam in titulo Resolutionis, respondendo cum distinctione adducta, vt respondit Inola in *d. c. 6. de don. n. 12* ad casū similem, videlicet in vinea donata Hospitali, ea lege ne possit alienari, sed perpetuo conseruetur in vsu pauperum: an, si Hospitale eandem vineam postea alienauerit, corpetat donatori actio ad repetendam vineam? Et non competere liquet, nisi adiecta sit clausula *commissi*, secundum ea quæ iam dicta sunt. Quare, & hic obseruandum est, quod etsi Iustinianus *l. finali, C. de reuoc. don.* inter ingratitudinis causas, & hanc referat, quando quis conditioni, aut modo adiecto donationi non satisfiat, quod hoc pertrahendum non sit ad donationem factam Ecclesiæ, aut alteri pio loco, siue prospectu Republicæ factam. Et hæc valdè notanda sunt, quia quotidiana tam in foro fori, quàm in foro poli.

RESOL. CVI.

An donatio facta Ecclesiæ cum aliquo onere, si non adimpletur, competat actio donatori ad repetendam donationem?

Et supponitur, quod quilibet in contrahendo potest legem quam vellei rei suæ dicere.

Ex quo sequitur, quod si vinea donata sit Hospitali ea lege, vt non possit alienari: an si Hospitale eandem vineam postea alienauerit, competat donatori actio ad repetendam vineam? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 42.

§. 1. **S**uppono, quod quilibet in contrahendo potest legem, quam vellei rei suæ dicere, *l. 10. C. de pact. l. 48. ff. de pact. & l. 3. C. de contrah. empr. & vend.* etiam si res in Ecclesiam transeat, text. *h. §. vlt. & in c. 4. infra de cond. appof. in desp. vel in al. contr.* Verum in huiusmodi pactionibus discrimen aliquod constitutum est inter pactum simpliciter conceptum, videlicet

Tom. V I.

RESOL. CVII.

An donatio omnium bonorum presentium, & futurorum iuramento firmetur, ita vt non possit reuocari? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 43.

§. 1. **P**rima opinio negat, ex vulgari ratione, quod auferat potestatem testandi, & sit contra bonos mores, per *l. stipulatio hoc modo concepta, ff. de verb. oblig.* quin potius etiam negandum tale iuramentum superimpositum esse firmum. Ita Bart. in *d. l. stipulatio, num. 5. vers. nec valet pactum*. Corneus *conf. 60. n. 9. & 10. conf. 76. n. 23. & seqq. lib. 2. Dec. conf. 30. in princ. & conf. 48. col. 1. Rolandus conf. 39. n. 1. & conf. 65. n. 2. lib. 1.* quibus accedit Gomez in *l. 69. Tauri, n. 4*. Clarus §. *donatio, q. 10. n. 1*. Gutt. *1. p. de iuram. confirm. c. 11.* quibus adde alios, quos citat & sequitur Valboa de Mogrouejo, in *c. presentia, 8. de probat. n. 70.* & Clochius in *tr. de contribut. c. 22. n. 122. & 123.*

Sup. hoc sup. in Ref. 103. §. Non deficiam, & §. Nota.

2. Sed ego respondeo affirmatiuè cum Fagundez de contr. lib. 6. c. 12. n. 7. Dicastillo lib. 2. tr. 5. disp. 1. dub. 2. n. 49. Less. lib. 2. c. 18. dub. 13. n. 96. & alijs, quia iuramentum impleri debet, quoties id fieri potest sine dispendio salutis æternæ, vt expresse, habetur in c. si verò, & c. cum contingat, de iureiur. quia pro Dei reuerentia curandum est, quantum licitè fieri potest, ne ipse fuerit adductus in testè falsi: cum igitur impletio iuramenti, quæ consistit in habendo rato ipso iuramento, & in non mutando illud, sit prorsus licita, cum non extet præceptum aliquod, aut consilium, vt testator priorem illam voluntatè reuocet, vel mutet, sit, vt negligi absque peccato perijurij nequeat, nisi prius iuramenti relaxatio obtineatur. Consulto dixi, aut consilium, quia licet res, quæ iuratur implenda, sit licita, si tamen oppositum sit de consilio, iuramentum non obligat, vt si quis iuret se non ingressurum Religionem, non daturum inuadè, vt docet D. Th. 2. 2. q. 98. a. 2. ad 2. Panorm. ad c. si verò, de iur. præter alios cõmuniter. Si tamen testator iuramentum violet, solum peccabit contra religionem iuramenti, non autè contra iustitiam, cum ex iuramento testamentum non euaserit firmum, nec proinde instituti in eo ius acquisierint per talem iuramentum, vt non reuocetur. Vnde etiam fit, vt absque respectu eorum relaxatio à Superiori peti & impendi possit, si aliàs rationabilis appareat.

3. Neque obstat illa regula: *Iuramentum contra bonos mores non est obligatorium* quia iuramentum contra bonos mores, hoc est, de re turpi, & damnata per legem naturalem, aut positiuam, ciuilem, vel Canonicam, vt DD. præsertim Canonistæ, communiùs exponunt, non obligat. Omissio tamen reuocandi testamentum prius factum, nullo iure, nec naturali, nec positio ciuili, aut Canonico damnatur, aut prohibetur, vt patet, alioquin non erit licitum seruare, & non mutare testamentum prius factum.

4. Ex hac resolutione colliges, donationem omnium bonorũ, præsentium & futurorum, per iuramentum firmitatem non accipere, nam validè reuocari poterit, quãtũuis iuramento sit confirmata, non tamen licitè, quia par est ratio in tali donatione, atque in testamento. Itaque ratio aduersariorum est nimis debilis, quia non est donatio omnium bonorum; ita contra bonos mores, vt sit illicita, sed quia conuenit Reipublicæ esse liberum arbitrium ad testandum; idcirco cum possit quis sine peccato facere donationem omnium bonorum suorum, si iuret se non reuocaturum, valida erit talis donatio, per text. in c. quamuis pact. de pactis, in 6. talèque iuramentum erit seruandum, cum possit sine periculo salutis æternæ, cum non aduersetur bonis summum secundum ius naturæ, vel Canonicum, sed ad summum contra bonos mores iuris ciuilibis dumtaxat, cuius transgressio non est perniciofa salutis æternæ. Et ita hanc sententiam tenet in c. cum contingat, n. 33. & Abbas n. 5. de iureiur. & in facti contingentia hoc fuit sequutus, in cons. 18. vers. plus dico, lib. 1. Paul. de Castr. in l. pacta, que contra, n. 7. & 4. C. de pact. quibus adde ex Theologis, præter citatos, Baunium in Theol. mor. lib. 2. tr. 4. q. 16. diff. 17. & Gordonum in summ. lib. 4. q. 3. n. 14. vbi sic ait. Valere porrò hanc omnium bonorum donationem firmatam iuramento, opinatur rectè Couarr. sub de test. p. 2. n. 14. impugnant hoc aliqui Iurisperiti, quòd contra bonos mores actum non firmatur iuramento: at non aduertunt non ita esse contra bonos mores, vt sit peccatum: sed contra ciuilem decentiam, in naturali libertate persistentem, quòd sit vt materia talis iuramenti non sit illicita, supra q. 2. n. 40. valebit ergo talis donatio, ex cap. quamuis pactum, de pactis in 6.

5. Et hanc sententiam ex Molina & Lessio, docet etiam Layman lib. 3. tr. 4. c. 12. n. 16 & Villalob in sum. 2. 2. tr. 2. diff. 5. n. 3. vbi sic ait. [La donacion de todos los bienes se confirma con iuramento, como tienen Couarruias, Antonio Gomez, y otros, aunque algunos

tienen lo contrario. La razon es, porque esta donacion no contiene cosa illicita, que aunque se dice contra bonos mores, solo es porque conuiene à la Republica, que los hombres tengan libertad de hazer testamento. Y assi como diximos arriba en otros casos, se hà de dezir aqui. *Qui postea etiam omninè obseruat*, que el que haze donacion de todos sus bienes, presentes, y futuros, si en ella no haze agrauio à sus acreedores, ni à su muger, ò hijos, ò otra persona a quien tenga obligacion de sustentat de caridad, no peca mortalmente, sino solo venialmente, porque solo es prodigalidad, que si no es en estos casos, no es pecado mortal.] Sic ille.

6. Non est igitur audiendus Panormitanus, Decius, Socinus iunior, Couarruias, & alij, quos citat, & rectè reprobatur Azorius, t. 3. lib. 11. c. 7. q. 7. Nota tamen, quòd Frag. de Repub. p. 1. lib. 2. disp. 4. n. 281. vtramque sententiam probabilem esse putat. Est post hæc scripta, inueni negatiuam sententiam absolutè docere Caramuelen in Theol. mor. lib. 2. n. 619. & Meg, in 2. 2. lib. 2. c. 11. q. 1. n. 35. asserentes, donationem omnium bonorum, præsentium & futurorum, neque iuramento firmari. Sed ego non discedo à sententia affirmatiua, quam præter DD. cit. firmat in vtroque foro Emericus à Rosback de compar. iur. ciu. & canon. tit. 3. n. 7. & seq. omninò videndus.

RESOL. CVIII.

An donatio omnium bonorum præsentium, & futurorum sit valida quoad præsentia?

Et an si quis faciat donationem causa mortis suorum omnium bonorum præsentium, & futurorum, talis donatio sit superiori lege damnata?

Et docetur locationem rerum Ecclesiasticarum ultra triennium vitari in totum.

Et probatur, quòd prohibetur dari Emphyteusim ultra tres vitas. Ex part. 8. tr. 6. Ref. 44.

§. 1. **A**sferunt in terminis iuris communis, quòd donatio omnium bonorum præsentium & futurorum non sustineatur in præsentibus, & sit nulla in totum. Bart. in l. fin. de pactis, n. 16. & ibi Bald. dicit communem. Petra de fideic. q. 4. post n. 8. versic. Ad hoc fol. 21. col. 4. Pereira decis. 138. & plures decisiones refert Fontanell. de pact. t. 2. claus. 4. gloss. 2. p. 1. n. 26. Cancer. lib. 1. var. c. 8. n. 47. in 1. edit. Et conducit doctrina Baldi, in l. quacumque, C. de bon. qua liber. vbi si fiat concessio vltra licitum, non valet etiam in eo quod est licitum. Couarru. lib. 1. var. c. 6. n. 5. Rodon. de reb. Ecclesia, q. 58. n. 31. Marefcot. lib. 2. c. 23. n. 12. & alij.

2. Confirmantur supradicta ex auctoritate Doctorum, asserentium locationem rerum Ecclesiasticarum vltra triennium vitari in totum: & ita tenet Bart. in Auth. Qui rem. n. 7. & ibi Iason n. 21. de sacros. Eccl. illos sequitur Couar. 2. var. c. 16. n. 5. Valascus de iur. emphyt. q. 29. n. 15. Mantica de tacit. & amb. conuent. tit. 1. lib. 5. tit. 5. in princ. Pereira de ref. emphyt. c. 2. n. 30. Azor. 2. p. Inst. mor. lib. 7. c. 10. q. 4. & lib. 9. c. 2. q. 4. Steph. Gratian. discept. for. c. 162. n. 22. Kota apud Far. t. 1. p. 1. decis. 30. Bonac. disp. 3. de contr. feud. q. 8. p. 4. n. 52. Vasquez in opus. de reddit. c. 2. §. 2. n. 28. & 29. Probant hanc opinionem, primò, ex Auth. de non alien. §. emphyteusim: vbi prohibetur dari emphyteusim vltra tres vitas, & subditur. Aliter dari nullo permittimus modo, neque sic habere aliquod robur finimus, & §. si verò in perpetuum, dicitur. Si verò in perpetuum quispiam emphyteusim accipere præsumperit, quòd non licet, aut temporalè quidem, non tamen secundum huius nostræ legis obseruationem, etiãsi cadat quidem de emphyteusi, & quòd datum est maneat apud venerabilem domũ: vbi *non autem* est verbũ, *cadat*, quòd intelligitur à Iure, quòd verè obtinere poterat. Si autem nullus esset contractus et à pro tempore

Sup. hoc se
latè in tr. 3.
Ref. 190.

Sup. hoc se
latè in tr. 3.
Ref. 191.

tempore à lege permissio, non diceretur ab illo cadere. Secundò probant, ex Extravaq. ambi. iosa, dicente: vbi de alienatione & locatione aliter facta, ac ibi præscribitur; dicitur, nullius omninò sit roboris, & momenti: dictio enim illa, in iud. prolata indistinctè, omnes annos videtur comprehendere. Tertio, probant ex Clement. 1. de reb. Eccles. non alien. vbi facta alienatione vltra formam præscriptam, dicitur. Neque recipienti ius aliquod acquiritur. At quoties negatiua adiungitur cum dictione, aliquid, etiam in qualibet minima parte verificatur, vt tradit Gloss. cl. 1. de foro compr. verb. aut earum. Panor. & alij relati à can. sup. & Tiraq. in l. si vnquam. v. Omnia n. 1. & 12. Quarto, probant ex doctrina Bart. in l. 1. § si quis ita ff. de verb. oblig. affirmantes, contractus pendentes à voluntate duorum, si non valent vt fiunt, neque valere vt fieri potuerunt; cui accedit Romani consilium 66. dicentis electionem Consiliarij ad triennium, neque ad annum valere; si statutum sit, electionem vltra annum extendi non posse. Et idèd negatiuam sententiam, quoad quæstionem appositam in titulo huius Res. tenet Neguerola p. 1. alleg. 26. n. 188. Vnde docet Gomez in l. 69. f. ami. n. 2. quòd quàdo est prohibita donatio ex omnibus bonis, non sustinetur in illis, de quibus fieri poterat, quo t etiam docet Guttier. de iur. p. 1. c. 11. n. 3. Sed hæc opinio nõ caret difficultate, ex his quæ inferiùs dicemus, cum vtile per inutile non vitietur; idèd tu cogita: ego verò non audeo ab affirmatiua sententia discedere, cum sit communis, & præter DD. cit. illam tenet Euerhard. con. 60. n. 6.

3. Sed hîc obiter discutiendum est dubium, an si quis faciat donationem causa mortis suorum omnium bonorum præsentium & futurorum, talis donatio sit superiori lege damnata: Communis est opinio, donationem, valere, teste Iulio Claro. Ratio est, quia eiusmodi donatio nihil impedit, quin donator possit aliam hæredem instituire, qui quamuis post obitum donatoris debeat pactum seruare, cum ipsa donatio sit confirmata; nihilominus tamen ex bonis defuncti potest portionem, quæ dicit Falcidia, detrahere, & sibi retinere. Et ita docet Th. so. 3. lib. 11. c. 3. q. 4.

RESOL. CIX.

An si quis donauit bona presentia, & futura reseruando sibi vsumfructum, vt non possit tamen de illo in morte disponere. an inquam, talis donatio sit valida? Et in dicto casu, an possit testari de reuocatis, quas acouisit, & lucratus est, cum esset vsufructuarius? Ex p. 8. tr. 6. Res. 45.

§. 1. Hoc dubium pertractat Caramuel in Theolog. mor. lib. 2. n. 622. & affirmatiuè respondet; sic enim ait, Petrus donauit Francisco omnia bona presentia videlicet, futuræque, & sibi reseruauit vsufructum, hoc expresso, quod possit de illo in vita, non in morte disponere. Respondent, non valere donationem. Couar. 2. var. c. 12. n. 3. Azor. Dicastill. Clar. vbi supra, & alij. Sed adhuc valorem in ipsa donatione reperio, & rationè ab ipsiis allatam nihil concludere. Talis debet esse donatio, inquit, vt non adimat potestatem testandi: hæc adimit; ergo. Et ego concessa aut potiùs condonata maiori, minorem nego, & assèto posse adhuc instituire hæredem, & legitimum testamentum condere. Ratio est, quia datur fructus, & vsufructus, hic est ius ad habendam fructus, ille est vtilitas ex vsufructu resultans. Esto Petrus donauerit omnia, reseruans sibi pro vita vsufructum talis pomicerij, remanebit indirectus pomicerij dominus, & erit vsufructuarius pro vita. Ex vi igitur huius donationis non poterit in testamento instituire successorè, & hæredè in illo vsufructuario dominio, quia supponitur sibi ad vitã tantum reseruasse. Sed poterit testari de pe-

cuniis, quas lucratus fuit cum esset vsufructuarius. Vnde talis donatio legitimè erit, quousque non solum cedatur iure legandi dominium vsufructuarium, sed etiam ipsammet pecuniam, aut bona ex fructibus præteritis acquisita: aliud enim esse habere ius in agrum, aliud in fructus, vel cæcus videat. Si vsufructuarius, pro tribus annis instituaris, habes indirectum ius in illum pro tribus tantum annis: at in illorum trium annorum fructus habes dominium directum & æternum, quod tribus illis annis non clauditur. Ergo eodem omninò modo de vsufructuario ad vitam philosophandum est, habet dominium indirectum in agrum, & hoc non in æternum: sed ad tempus, hoc est, ad mortem vsque: at verò in fructus, quos annuatim percipit, habet perpetuum directum dominium, quod morte non clauditur: potest enim transire ad hæredes. Hucusque Caramuel. Sed ego non discedo à communi sententia, vt supra docui.

Sup. in Res. not. præteritis

RESOL. CX.

An donatio possit fieri absentis? Et quid, si Notarius nomine absentis donationem acceptet? Et an valeat donatio absentis facta, quando iuramentum interpositum sit de non reuocando, seu interueniendo? Ex p. 8. tr. 6. Res. 93.

§. 1. Respondet Bossius in de matr. disp. c. 3. n. 310. quòd vt donatio absentis facta illi quærat, & sit irreuocabilis requiri, vt fiat per nunciũ ad id expressè à donante destinatum, vel per epistolam à donante donatario missam. Sed aliqui putant cũ Surdo de 1. 1. & conf. 31. sufficere pro acceptatione sciẽtiã donatarij, quia eo ipso quòd scit presumitur ratificare, & donationem acceptare. Et ita etiã tenet Bossius, loc. cit. n. 11.

2. Sed non deseram hîc apponere ea, quæ circa presentem quæstionè ex multis obseruat Hummius in Encyclop. iur. p. 3. tit. 26. c. 4. n. 1. & seqq. vbi sic ait. Vt donatio inter viuos valeat, requiritur primò, vt sit presentis facta, absentis quippe facta non valet, l. absentis ff. de don. Nisi notarius eam nomine absentis acceptet. Gomez d. tit. de don. c. 4. n. 2. Couar. lib. 3. var. res. c. 14. num. 1. Trentacinq. d. tit. de don. res. 1. n. 5. Clarus §. donat. q. 13. n. 2. Mozzius d. rubr. de substantial. n. 25. Quæ acceptatio per Notariũ facta hoc operatur, vt à donatore amplius reuocari non possit. Clarus d. §. donat. q. 13. n. 2. Mozzius d. rubr. de substantial. n. 26. vbi de communi testatur. Quod adèd necessariũ est, vt absentis & ignorantis facta aliàs non sustineatur, licèt aliquis, ad hoc nõ deputatus, motu proprio voluntatem donatoris ad eum, cui donatur, pertulerit, & is eandem acceptarit. Bocerus de don. c. 3. n. 2. Clar. d. §. donat. q. 12. n. 2. Sichardus ad l. nec ambiq. 6. n. 2. C. de don. Trentac. d. tit. de don. res. 1. n. 17. Mozzius d. rubr. de substantial. n. 23. Interueniente tamè nuncio, vel epistola, potest etiam absentis fieri donatio. Clarus d. §. donat. q. 12. n. 2. vbi de communi testatur Gomez d. tit. de don. c. 4. n. 2. Capic. dec. 108. n. 8. Mozzius d. rubr. de substantial. n. 23. Quod tamen & ipsum ita demum admittitur, quando internuncius iste à donante specialiter deputatus est. Clarus d. §. donatio, q. 12. n. 2. Mozzius d. rubr. de substantial. n. 23. Sed & nunc valet donatio absentis facta, quando iuramentum interpositũ de non reuocando, seu non contraueniendo, cum iuramentum videatur præstitum Deo, ad cõque Deus supplere censeatur presentiam partis. Grat. discept. for. 297. n. 22. 23. & 27. Couar. lib. 1. var. res. c. 14. num. 10. Trentacinq. d. tit. de don. res. 5. 15. Hucusque Hummius.

3. Sed vt clariùs hæc quæstio elucidetur; assero, quòd si promissio fiat absentis, ea fieri potest, scripto, internuncio, procuratore ad promissarium directo, ante cuius acceptationem semper potest promissor suã promissionè reuocare. Differt autem nuncius à procuratore, quia si nuncius nesciens donationem à promissore reuocatam,

Sup hoc infra in Res. 114, & in aliis eius 1. not.

Sup hoc infra in Res. 112, & in aliis eius not. & hîc infra in § pen. & vlt. huius Res.

Sup. hoc iuramento infra in Res. 115 & in aliis eius 1. not.

Sup. hoc. sup. §. præterito huius Res. inter medium, & fin. à vers. interueniente, & in aliis eius annos.

Sup. hoc sup. in Res. 104. c. sim à lin.

Sup. hac Falcidia sup. in Res. 91. & c.

Sup. hoc sup. in Res. 104. ante me. c. m. à vers. quartò.

illam nunciet promissario, promissio est inualida; secus de procuratore, cuius omnia acta ante notitiam reuocationis sunt valida. *Primum* constat *l. si vero. si mandauero. ff. mandari*: ubi dicitur extingui mandatum mutata voluntate mandantis. *Secundum* colligitur ex *l. si mandassem, eod. tit.* Si mandassem tibi, inquit, ut fundum emereres, postea scripsissem ne emereres, tu antequam scias me veruisse, emissis, mandati tibi obligatus ero. Ratio discriminis est, quia nuncius non aliam potestatem a mittente accipit, quam deferendi ipsius voluntatem ei, ad quem mittitur: ergo ea reuocata cessat eius officium. Contra vero procurator accipit potestatem transigendi negotium principalis agentis: proinde quandiu ipsi non innotescit reuelatio principalis agentis, potestatem retinet transferendi aliquid ius, saltem imperfectum, & ad rem in promissarium.

4. Ceterum notandum ex Molina *disp.* 264. ut donatio valida sit, requiri, ut consensus promittentis, aut per aliquem ab ipso promittente destinatum insinuetur promissario: alioqui si per alium a promittente non destinatum ipsius consensus promissario insinuetur, non erit valida donatio. Sicut nec erit valida donatio, si donatarius suum consensum significet alteri, quam nuncio ab ipso donatore constituto. ut enim duorum consensus in pactum coalescant, debent mutuò sibi correspondere, ut ex ipsa definitione pacti colligitur: est enim, ut illud definit Ulpianus *l. 3. ff. de pollicit.* duorum consensus atque conuentio.

RESOL. CXI.

An si nuncius iniuste non tradat absenti rem donatam, teneatur ad duplicem restitutionem, donatario, & heredibus donantis?

Et quid in praedicto casu, si donatio facta erat Ecclesiae, vel pia cause? Ex part. 8. tr. 6. Ref. 94.

Sup. hoc in tom. 8. tr. 7. Ref. 17.

§. 1. **C**asus est curiosus: Et affirmatiue respondet Amicus in *Curs. Theol. t. 5. c. 18. sect. 4. n. 5* 1. Faust. in *Spec. Confess. disp.* 29. q. 42. Trullench in *Decal. to. 2. lib. 7. c. 17. dub. 4. n. 4.* ubi sic ait. Hinc sequitur, si culpa nuncij donatio non fuerit ante mortem donantis facta, teneri nuncium ad duplicem restitutionem: nam heredibus defuncti tenetur ratione rei, quae tunc illorum est donatario vero ratione damni, quod eius culpa contraxit, ut notat Molina *dist.* 263. Posito enim tali mandato, tenebatur nuncius lege iustitiae adhibere diligentiam, & mandatum ex mente mandantis in commodum donatarij implere. Ita ille. Et ante illum Villalobos, in *sum. ro. 2. tr. 20. diff. 3. n. 8.* sic asserens: [Si succedisse que mutasse la persona a quien se haze la donacion antes de acceptarla, en tal caso, como el heredero representa la persona del difunto, podrala acceptar por el, que ya estava perfeta, y valida de parte del que la hizo, segun mas probable sentencia, que tienen Covarruias, y otros que sigue Sanchez.

2. Mas si succedisse caso, que auiendo embiado con el mensajero lo que auia de dar a Pedro, y el lo hurtò, y entre tanto se murio el que le embiaua, estarà obligado el mensajero a restituirla dos vezes. La vna, a los herederos del difunto, porque era suyo. Y la otra, a quien se huuiera de dar, porque damnificò en estò,] Hoc etiam docuit Molina *tom. 2. disp.* 263.

3. Sed non deseram hic adnotare in parte dissentire ab his Doctotibus Layman *lib. 4. tr. 4. c. 1. n. 6.* ubi ita ait. Si nuncius destinatus a donatore rem iniuste detinens, vel absumens, suo tempore non tradat donatario atque interea moriatur donator, ad duplicem restitutionem nuncium obligari: *nam* heredibus faciendam, quia mandatum morte mandantis expirauit: *alteram* vero donatario, quia nuncius iniusta causa fuit, cur ille

donatam rem non adquisierit. Ego fateor, hanc posterioriorem partem simpliciter veram esse; ad priorem autem restitutionem nuncium non obligarem ante iudicis condemnationem. Sic ille.

4. Sed non est discedendum a prima sententia, si tamen donatio non sit facta Ecclesiae. Et ideo Naldus in *sum. v. Donatio, n. 20.* sic ait. Donandam pecuniam amico suo mittens, aut tradens famulo, qui eam illi deferat, si is distulit iniuste eam perferre, & interim donator decedat, tenetur restituere pecuniam heredibus defuncti donatoris, quia mandatum fuerat morte reuocatum, & insuper tantumdem tenetur reficere donatario, quem iniuste dicta pecunia malitiose priuauit; falleret hoc, si esset mandatum ad pias causas, quod morte non reuocatur, & ideo ad easdem causas pias adhuc pertineret. Ita ille, cui adde Molinam *t. 2. disp.* 258. n. 7.

Sup. hoc in Ref. not. pr. terit. §. Ne destinam. in princ.

Sup. hoc ibidem §. 1. cursum ad medium.

RESOL. CXII.

An post mortem donatoris possit donatio acceptari?

Et quid, si donatio facta sit in fauorem pie cause? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 95.

§. 1. **R**espondet Faustus in *Spec. Confess. disp.* 19. q. 41. & Trullench in *Decalog. t. 2. lib. 7. c. 17. dub. 4. n. 6.* quòd quando donatio ante mortem facta est ex parte donatoris, & missa est epistola, vel nuncius, qui illam absenti insinuet, vel tradat, si còtingat donatorem mori ante nuncij insinuationem acceptari non posse. Docent Sanch. *lib. 1. de matr. disp.* 6. n. 5. & alij, verius esse illam adhuc acceptari posse: nam ex parte donatoris fuit valida, *l. nec ambigi, C. de don.* & manet virtute impressa literis, vel nuncio, ut donatarium transeat. Deinde, quia gratia non expirat morte concedentis, *c. si super gratiam, de offic. deleg. in 6.* & non est, proprie loquendo mandatum (ut quidam putant) quod expirat morte mandantis. Quòd si donatio ante mortem donatoris non est facta ex parte ipsius, sed solum mandata fieri, ut si re per nuncium misit, vel per procuratorem cum mandato, ut suo nomine det absenti, si tunc donator ante acceptationem moriatur, non valet acceptatio, quia non fuit facta donatio, sed tantum mandatum donandi; mandatum autem sola morte mandantis expirat. At si mandatum fuit factum in fauorem pie cause, morte mandantis non expirat; ita enim prælumendum est de intentione mandantis, ut bene Couarr. *lib. 1. var. c. 14. n. 6.* Et omnia supradicta docet etiam Villalobos in *sum. t. 2. tr. 20. diff. 3. n. 8.* & Lessius *lib. 2. c. 18. dub. 6. n. 46.*

Sup. hoc supra in Ref. 110. & lege eam per totam. & fig. nante §. 2 ad medium & vers. interueniente: §. penult. & vlt. & infr. in Ref. 114 §. vlt. & in Ref. 116. §. 1 & sup. in Ref. 72. §. debet & in r. 8. n. Ref. 17. §. v inter medium. & finem.

2. Probatum hæc opinio. *Primò*, quia donatio hæc ex parte donantis valida, & perfecta est, licet ab eo reuocabilis, sicuti colligitur ex *l. nec ambigi, C. de don. Secundo*, si gratia expedita sit ex parte còcedentis, licet is moriatur antequam ad executionem processum est, tamen executor nihilominus exequi debet: donatio autem est genus quoddam gratiæ; ergo si nuncius destinatur non cum mandato donandi, sed ut merus executor, & traditor rei donatæ, id etiã post donantis mortem exequi poterit. *Tertiò*, si in ipso casu donatarius moriatur antequam donationem acceptet, heredes illius acceptare possunt, quod signum est, donatarij, cui ipsi succedunt, ius in re donata adquisuisse, etiam ante acceptationem.

3. Sed contrariam sententiam tradit Laym. *lib. 4. tr. 4. c. 1. n. 6.* Molina *ro. 2. disp.* 261 §. *iuxta habentis*, & habetur in *2. §. de don.* Sed si quis donatarius mihi pecuniam, dederit alicui, ut ad me perferret, & ante mortuus erit quàm ad me perferat, non fieri pecuniam dominij mei, còstat. Quod verum est, ut ait gloss. *v. Dominij*, quamuis mihi dicta pecuniam postea tradat, consentit *l. absentis, ff. eod.* *Secundo*, probatur ratione: nam vel donatarius in hoc casu habeat ius acceptandi donationem ex vi pacti seu donationis, vel ex vi mandati. *Primum* dici nõ potest, quia omne pactum requirit duorum consensum in idem: ante

ante mortem autem donataris donatorius, neque per se neque per alium consensit, aut acceptavit: post mortem autem extinguitur consensus donantis, arg. *si gratiosè. de rescript. in 6.* Ergo utriusque consensus in pacti obligationem concurrere nunquam potuerunt. Neque secundum dici potest, quia mandatum extinguitur morte mandantis, si executioni nondum dari cœpit, iuxta *leg. mandatum. C. mandati. §. præterea. Inst. eod.*

4. Verùm Amicus *tom. 5. disp. 18. sect. 5. n. 50.* circa præsentem quæstionem distinguit. Sic enim ait: Grauior difficultas est, si moriatur donator antequam donataris donationem acceptet, an talis donatio censeatur acquisita donatario? Ratio dubitandi est, quia mandatum expirat morte mandantis, ut *suprà* visum est: ergo mortuo donatore ante acceptationem donatarij expirat donatio. In contrarium est, quia tunc mandatum morte mandantis expirat, quando illud non est cœptum executioni mandati, per literas expeditas, vel per nuncium ad talem finem destinatum.

5. Aliqui affirmant, aliqui negant. Ego distinguendum existimo: nam vel donatio mittitur insinuanda donatario per internuncium, nullo quouis actu publico: & tunc censeo locum habere rationem dubitandi, quòd mandatum expiret morte mandantis, vel donatio mittitur per literas authenticas & publicas; & tunc adhuc mortuo donatore indico donationem acquiri donatario. Quia tunc per literas authenticè scriptas & expeditas acquiritur ius donatario, quod sine aliqua iniustitia reuocari non potest. Idem esset, si mortuo nuncio, literæ ipsæ per nuncium missæ peruenirent ad manus promissarii. Contra verò, si nuncius solo verbo erat promissionem insinuaturus: illo mortuo expirat promissio. Hinc infertur, talem donationem per literas factam, posse ab hæredibus promissoris, promissore mortuo, reuocari. Ita ille: sed ego puto omnes supradictas opiniones esse probabiles.

RESOL. CXIII.

An quis possit acceptare donationem pro absente?
Et quid si donatio sit firmata iuramento? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 97.

§. 1. **B** Reuter respondeo, regulariter non posse, *l. stipul. ista. §. alteri. §. si stipuler. ff. de verb. oblig. §. si quis alij. §. alteri. Inst. de inutil. stipul.* ita ut nec mandatum generale sufficiat ad acceptandum, seu stipulandum pro alio, Glossa recepta *in c. si tibi absenti. verb. habueris. de prob. in 6.* Couar. *ib. 3. var. ref. c. 16. n. 4* & post alios Sanch. *d. lib. 1. disp. 7. n. 4.* id ipsum probans *n. 5.* de fratre, ut pro alio fratre nequeat stipulari, ubi tamen probat verius esse, posse matrem pro filio, & *n. 6.* patrè pro filio in multis casibus, etiam emancipato, ut probat *n. 7.* & tutorem pro pupillo, vel curatorem pro minore, ut *ib.* docet *n. 8.* sicut & potest filius familias pro parte, seruus pro domino, Monachus pro Monasterio stipulari, *§. si quis alij. Inst. de inutil. stipul.* Non ita verò, famulus pro hero, filius sui iuris pro patre, aut matre, discipulus pro magistro, ut tradit Sanch. *d. disp. 7. n. 4.* post Molinam *de contr. 264. §. alij verò* De Notario, licet plerique velint posse, quos refert Sanch. *eadem disp. 7. n. 1.* tamen verior est contraria, quam *ibid.* post alios plurimos tuetur: at pro causa pia quilibet stipulari potest, ut latè ex cõmuniore resoluit *n. 10.* Id autem quod dictum est, posse quosdam pro aliis stipulari, operatur, ut ipsis stipulantibus non possit donatio vel promissio reuocari, etiam ante absentis ratificationem, prout sentiunt præcitati DD. at præceteris docet idem Sanch. *eadem disp. 7. n. 12. §. 13.* post Molinam *d. disp. 264. §. iure etiam concessum est.* Sed hoc accipiendum est, ut locum habeat, quando verba promissionis diriguntur in præsentem, ut

promitto tibi, me daturum Titio: secus si dirigantur in absentem, ut promitto Titio, uti satis comprobatur Sanchez *d. n. 3.* quidquid sit quoad hoc in tutore & curatore, de quo *ib.* in quo etiam id negant plerique ab eo laudati: quòd si verbis impersonalibus concepta sit promissio, ut promitto me daturum Titio, tunc verius est valere stipulationem, nec etiam ante ratificationem, reuocari posse promissionem. si stipulantis interfit, ut contra non paucos docet *ibid.* Sanchez, præcipuè ex *d. l. stipulatio ista. §. si stipuler. in fin. ff. de verb. oblig.* Præterea accipiendum hoc est in contractibus lucratiuis: nam in onerosis & respectiuis, ac vtrò citroque obligatoris omninò necessarius est consensus absentis, ut idemmet Sanchez satis ostendit; *ead. disp. 7. n. 12.*

2. Vide etiam circa præsentem quæstionem firmantes supradicta, Faustum in *Spec. Conf. disp. 10. q. 54.* Molinam *1. 2. disp. 264.* Trullench. in *Decal. 1. 2. lib. 7. c. 17. dub. 5.* Rebllum *p. 2. lib. 18. q. 2.* Villalobos *1. 2. tr. 20. diff. 3. n. 9.* Lessium *lib. 2. c. 18. dub. 7. per totum.* & alios penes ipsos, quibus adde Amic. *1. 5. disp. 18. sect. 4. n. 47.* ubi rectè obseruat, quòd permittunt iura, ut donatio acceptari possit per eos qui sunt sub potestate donatarij, ut manifestè colligitur *§. si quis. Inst. de inut. stipul.* Si quis, inquit, alij quàm ei, cuius iuri subiectus sit, stipuletur, nihil agit. Igitur è contrariò, si stipuletur ei cuius iuri subiectus est, validè agit. Ex quo sequitur; validam esse donationem acceptatam à filio nomine parentis, dum est sub patria potestate, à mancipio nomine sui domini, à Religioso nomine Prælati ab vxore nomine mariti: contra verò non valere acceptationem factam à filio emancipato nomine patris, aut matris, à discipulo nomine magistri, à vassallo nomine Principis, à famulo conductitio nomine heri. Cæterum factam ab amico nomine amici, Lessius *lib. 2. c. 18. dub. 7.* validam esse putat. Quod probabile est: valida quoque est facta à tutore nomine pupilli, à Principe nomine subditi, & vniuersaliter ab eo qui aliorum curam gerit. Eandem auctoritatem donationem acceptandi nomine absentis concedunt iura tabellionibus & iudicibus, ut colligitur ex *l. si pupillus. ff. rem pupilli saluam fore.* adiuncta Gloss. & ex *c. Quamquam. de usuris. in 6.* ut autem promissio validè à præsentem nomine absentis acceptetur, debet ad præsentem dirigi.

3. Sed his omnibus non assentit Rodriguez, & distinguit in *sum. 1. c. 172. n. 1.* sic asserens: [La donacion, aunque sea causa mortis hecha al absente aunque sea a vna Iglesia con el acto interior, ò exterior no obliga: porque es necessario que concurra el consentimiento de ambas las partes, y aunque se haga delante de Notario que la accepte en nombre del absente antes, que este absente ratifique su acceptacion, que se puede reuocar, porque no ay derecho, que de facultad al Notario, para la aceptar fuera de juyzio, y las leyes, que le dan esta authoridad. si bien se ponderan solamente, se lo dan en juyzio, aunque alguna ley mande, que puede aceptar por otro absente, esto se entiende siguiendo se la ratihabitacion de dicho absente, como lo enseñan Paulo de Castro, Alexandro, y Decio, a los quales refieren, y siguen Molina, Guttierrez, y el Padre Molina, la qual opinion tengo por mas iuridica que la contraria, que despues de otros defienden Molina, Marienzo, y no importa que iute de no la reuocar: porque esto iuramento como es accessorio a esta donacion segun el valor della, se ha de entender, conuiene à saber si la dicha donacion fuere acceptada por el absente, como la prouea Alciato, Alexandro, y Decio; y lo tienen Molina, y Guttierrez contra otros que tienen lo contrario, ne penetrando la sobredicha razon.] Sic ille.

Sup. hoc infra in Ref. 118. & 119. & si placet lege doctrinam alterius Ref. eorum primarum annor.

Sup. hoc iuramento magis latè infra in Ref. 115. & in aliis eius annor.

RESOL. CXIV.

An Notarius possit pro absenti stipulari, ita ut non possit donator

*Donator retrocedere, etiam ante absentis acceptationem?
Et quid si donatio sit firmata iuramento?
Et in predicto casu quatuor valde notanda considerari de-
bent, quae in textu huius Resolutionis explanantur &
docentur. Ex p. 8. tr. 6. Ref. 98.*

Supra in Ref. §. 1. DE hoc casu pauca supra diximus. Non obstantibus hic est §. 2. pau-
le post ini-
dium, & in
Ref. 113. §. 1.
ad medium.
Vers. de No-
tario & infra
ex doct. in a
Ref. 116. §.
vlt.

ante absentis ratificationem, donationem, vel promissionem, à Notario absentis nomine acceptatam, docet Megala, in 2. 2. lib. 2. c. 11. quast. 1. n. 11. Baldus conf. 200. incip. *verba*, vol. 2. Paul. de Castro conf. 195. incip. *Vifis*, n. 2. vol. 2. Curtius iunior, conf. 55. incip. *Pro habenda*, n. 9. & 10. Natta conf. 253. n. 8. & conf. 315. n. 1. Alcarius in c. cum contingat, de iureiur. n. 230. prope finem, dicens esse communem opinionem, qui hoc ampliat n. 242. etiam si donatio firmata sit iuramento. Tiraquel. tr. de iure consil. 3. part. limitat. 3. n. 8. & seq. Albericus in l. non enim, col. 1. ff. de adopt. Molina de primog. lib. 4. c. 2. n. 69. & seq. Ioseph Ludovicus decisione Perusina, 29. n. 7. 11. & 17. Bertazol. de clausulis, claus. 18. gloss. 7. n. 2. & 3. & 5. vbi plures alios refert, qui vel hoc non asserunt, vel potius contrarium dicunt. Et hanc opinionem secutus est Sanchez lib. 5. de marr. disp. 7. n. 11.

2. Probat Sanchez hanc sententiam. Primo, quia nullus reperitur textus, qui tribuat facultatem Notario stipulandi pro absente extra iudicium; leges enim id concedentes, si bene expendantur, loqui videntur in iudicio, l. 1. §. exigere, C. de magist. conuen. non aliter, ff. de adopt. Secundo, quia licet statuto caueatur, ut alter alteri stipulari possit, intelligitur secuta absentis ratificatione, ut docent Paulus, Alexander, Curtius, Decius, quos referunt & sequuntur Molina lib. 4. de prim. c. 2. n. 63. Burg. de Paz q. 10. ciuili. n. 31. Gutt. c. quamuis pactum, in princ. n. 55. ergo quamuis leges concederent, posse Notarium stipulari pro absente, intelligi debet secuta absentis ratificatione.

3. Verum ego, saltem ex generali ac recepta consuetudine, dicendum existimo cum aliis posse Notarium pro absente stipulari, eo quod est persona publica, nec posse promissorem vel donantem retrocedere, etiam ante absentis ratificationem. Hanc opinionem tenent Alex, conf. 53. incip. *in caus. n. 5. vol. 7.* Corn. conf. 2. vol. 4. vers. *Præterea ius & actio*. Ruin. conf. 172. vol. 1. n. 15 & Clarus 119. n. 7. vol. 1. Socinus iunior conf. 65. n. 2. & 9. dicens, omnes ita tenere. Paris. conf. 88. n. 90. vol. 3. Goz. conf. 87. n. 14. Roland. conf. 19. n. 16. & seq. vol. 1. dicens, de consuetudine hoc vbique approbari. Couarr. lib. 1. var. c. 14. n. 11. & seq. Iulius Clarus lib. 4. recept. §. donatio, q. 13. vers. *Primo ego casu*. Gutierrez. c. quamuis pactum, n. 54. Osafch. dec. 33. Navarr. de iureiur. conf. 6. n. 10. Scraph. de priuileg. de iuram. priuileg. 24. n. 4. Roman. conf. 513. incip. *In casu consultationis*, n. 1. vbi additio, *in verb. stipulandi*, dicit magis communem Boërius, q. 523. in fin. Tobias Nonnius conf. 56. n. 24. Molina t. 2. de Iustit. disp. 264. vers. *Quarto, tanquam opinio*. Fabius Turret. conf. 60. vol. 2. Seraphin. decis. 84. n. 10. Rota Auenionens. decis. 91. n. 3. Surd. dec. 111. n. 5. & seq. Decianus conf. 1. n. 23. lib. 3. dicens, esse communem. Canalcan. dec. 42. ser. 13. de contr. n. 15. Afflict. part. 1. super const. Regni, rub. 73. c. Baiulos omnes, n. 41. Cephal. conf. 33. vers. *Quarto loco*. Marilian dec. 19. n. 10. Milanens. dec. Sicil. n. 4. & seq. lib. 2. Guid. Pap. dec. 49. Menoch. conf. 92. n. 67. vol. 1. Rodrig. v. 1. Sum. c. 95. n. 1. Ioan. Francisc. de Ponte, conf. 120. n. 6. vol. 2. Camil. Borrel. conf. 64. n. 15. Ioan. Baptista Cost. de reuoc. c. 10. effect. 3. n. 4. & de re integra, dist. 27. Cardinalis Tusch. t. 7. litera S. concl. 703. n. 19. qui hoc extendit ad omnem officialem publicum, ut possit pro alio stipulari in iis quæ spectant ad officium suum. Paschalis de virib. parv. potest. p. 4. n. 47. Et ita hanc sententiam in donatione facta Ecclesie tenet Naldus, in Summa, verbo. *donatio*, n. 22. qui postea

n. 24. docet absolute donationem stipulatam per Notarium nomine absentis non posse reuocari.

4. Et circa presentem questionem, præter Doctores citatos, vide Didacum Narbonam, de erate, & c. an. 15. q. 15. n. 11. vbi ex communi sententia Doctorum firmat. Absenti facta donatio, pro quo Notarius, aut alia quævis legitima persona stipulatur, statim absque vlla ipsius absentis ratificatione valet. Quidquid in contrarium præter adductos Doctores, pro prima sententia doceat Marcus Antonius var. resol. lib. 2. resol. 40. n. 14. Molina Iurisconsultus lib. 4. de primog. c. 2. n. 67. Parladorius lib. 2. c. 3. n. 36. Azeuedus in lege 2. n. 2. tit. 16. lib. 5. recopilat. Gutierrez in c. quamuis pactum, n. 53. de pact. in 6 & alij penes ipsos.

Vnde cum hæc sententia sit etiam probabilis, si quis illam sequi vellet, quatuor considerare debet.

5. Primum est, non requiri expressam acceptationem donatarij, sed sufficere tacitam. Ut si absens habeat notitiam illius, & non contradicat, sicut dicunt communiter Doctores de donatione facta presenti & tacenti. Ratio autem est, quia eo ipso consentire dicitur, *si absenti*, cum ibi notatis per Glossam, & Doctores, C. si certum petatur. Sic Panormitanus, & Felinus, in c. nonne, de presumpt. Guid. Pap. consil. 23. n. 12. Rolandus à Valle consil. 19. n. 34. vol. 1. & conf. 4. n. 28. vol. 2.

6. Secundum est, eam sententiam esse veram in hoc sensu (ut ait etiam Thesaurus dist. dec. 70. n. 5.) nempe, quod per stipulationem Notarij acquiratur quidem actio absenti post factam donationem, non quidem irreuocabiler, sed reuocabiler ante acceptationem: quare si acceptetur illa donatio ab absente post reuocationem etiam citatam à donante factam, ut quia rem illam alteri donauit, non tenet dicta acceptatio, quoniam iam alteri tertio ius quæsitum est. Idem asserit. Vrsill. in addit. ad Affl. decis. 361. n. 43.

7. Tertium, quod si à donante non reuocetur, neque tacite, neque expressè, & moriatur ipse donans, siue ante mortem donatarij, siue post, donatio subsistet, & hæredes donatarij, siue ipse donatarius, poterunt ab hæredibus donantis rem donatam petere. Ratio est, quia illa donatio erat ex parte donantis valida, & perfecta, quæuis reuocabiler, ut colligitur ex l. nec ambigi, C. de donat. nec fuit ante acceptationem reuocata: ergo poterit donatarius eam post mortem donantis acceptare, & consequenter etiam eius hæredes, quia ipsius personam repræsentant. Ita Couarr. rub. de est. part. 3. n. 13. paulò ante finem, Molina, alios referens lib. 4. de primog. c. 2. n. 77. in fine, & alter Molina t. 2. de Iust. disp. 264. §. iuxta hætenus dicta. Sanchez de marr. lib. 1. disp. 6. n. 6. & alij.

8. Quartum, quod si donatio ante acceptationem donatarij reuocata non fuit à donante, post mortem ipsius donantis non poterunt eius hæredes illam reuocare, quia ius reuocandi non transit ad hæredes. Sic Bartolus, & alij, in l. qui Roma, §. Flavius, ff. de verb. oblig. Molina alios referens, lib. 4. de primog. c. 2. n. 76. & seq. Couarr. rub. de test. p. 3. n. 14. Vincent. de Franch. dec. 329. n. 2. Iul. Clar. lib. 4. recept. §. donatio, q. 13. ad finem, Thesaur. dec. Pedemont. 70. n. 9. in fine, Sanchez lib. 1. de marr. disp. 6. n. 5. & alij.

RESOL. CXV.

An donatio facta absenti, & nondum acceptata iuramento firmetur?

Et an per simplicem donationem, vel promissionem factam absenti, rite tamen ab alio legitime pro absente acceptatam, me obligem, possim tunc conscientia eam reuocare, si is, qui pro absenti acceptauit, in reuocatione conseruat?

Et an si donatarius moriatur, antequam sciat, ratamque habeat donationem, siueque acceptationem pro se rite factam,

factam, ab eo, qui iure poterat acceptare ius quod donatarius ex tali donatione habeat, transeat ad hæredes: possintque donationem ratam habere, & acceptare? Ex part. 8. tr. 6. Ref. 99.

Sup. hoc sup. in Ref. 110. §. 1. R. Espondeo Faustus in Spec. Confess. disp. 20. q. 36. esse validam & obligatoriam, non quidem ratione donationis, sed ratione vinculi Religionis superaditi; ne videlicet in testem infidelis donationis Deus adducatur. Verum ipse homo in cuius gratiam facta fuit donatio, nullam inde ius acquirit in rem donatam, quia non ei fuit data fides, aut ab eo acceptata, idcircoque talem donationem intuitu donatario posse in alia pia opera commutari à Præfato, iuxta mentem Caietani opusculi. 2. tr. 1. q. de voio, 3. Molina t. 2. disp. 263. Syluestri v. Motum, q. 7. c. & aliorum.

2. Sed hic obiter tangenda sunt aliqua: & Primò, quæro, an per simplicem donationem, vel promissionem factam absenti, ritè tamen ab alio legitime pro absente acceptatam, me obligem, possim tuta conscientia eam reuocare, si is qui pro absente acceptauit, in reuocatione consentiat? Multi, vt refert Couarruu. in rubr. de test. p. 3. n. 13. & l. 1. ar. c. 14. §. 3. n. 1. affirmant. Alij verò, vt Couarruu. loc. cit. negant ex eo fundamento, quia ià tertio ex dispositione legum est ius acquisitum, quo illum priuare non potest. Cæterùm Rebellus p. 2. de oblig. lib. 10. q. 3. has duas opiniones conatur conciliare hoc modo. Si talis donatio, vel promissio facta fuit intuitu absentis, in neutro foro reuocari potest, secus si non intuitu absentis, in cuius gratiam donatio vel promissio cedit, sed intuitu præsentis & acceptantis facta fuisset, iuxta regulam illam: Per quascumque causas obligatio nascitur, per easdem resoluitur, de leg. iur.

3. Item quæro, an si donatarius moriatur, antequam fiat, ratamve habeat donationem, siue acceptationem pro se rite factam ab eo qui iure poterat acceptare, ius quod donatarius ex tali donatione habebat, transeat ad eius hæredes, possintque donationem ratam habere, atque acceptare? Huius quæstionis partem affirmatiuam astruunt Molina t. 2. de iust. disp. 264. Couarr. in rubr. de test. p. 1. n. 13. & leg. 1. var. c. 14. n. 12. & Clar. lib. 4. sent. §. donatio, q. 3. & probant, quia ex acceptatione eius qui iure poterat acceptare, donatarius acquisierat ius integrum, & perfectum ad rem promissam, ac proinde eo defuncto, transit ad eius hæredes. Partem tamen negantem tenent Tiraquellus, & multi alij relati à Couarr. loc. cit. Cæterùm Rebellus p. 2. de oblig. lib. 10. q. 3. putat in hoc casu examinandam esse diligentem voluntatem donantis: si enim ex iudiciis concurrentibus appareat, voluisse hæredibus donare mortuo donatario, quia fortè eos non nouerat donator, nullave eorum benevolentia prosequeretur, nec poterunt tuta conscientia re donata frui, secus verò si per contraria iudicia voluntas dandi ipsis coniciatur hæredibus, vt si donator ipsismet hæredibus, vel ipsorum procuratori rem tradidisset, vt colligitur ex l. sine qua, ff. rem ratã haberi. §. ante penult.

RESOL. CXVI.

An obligatio donatoris transeat ad hæredes antequam donatio sit acceptata?

Et si donatarius mortuus est ante acceptationem donationis, vel ratihabitionem factam ab eo, qui poterat suo nomine acceptare, succedunt ne hæredes illius in donationis acceptationem?

Et donatio facta infanti ante vsum rationis, & à Tabellione acceptata, vel ab alio, qui iure potest acceptare, est ne reuocabilis, an expectari debeat infantis ratihabitione? Ex part. 8. tract. 6. Ref. 101.

Sup. hoc sup. in Ref. 114. §. 1. S. Vnt hîc duo dubia, videlicet, obiit donator, an

ret donationem suo nomine factam, tenétne talis donatio, ita vt hæredes ad illam obligentur? Respondeo, Tenet quidem. Ita Molina Iurista lib. 4. de primog. c. 2. n. 66. & Couarr. 3. p. rub. de test. n. 13. Ratio illorum est, quia hæredes succedant obligationi reali defuncti; cum igitur donator teneretur donationem acceptatam reddere, ita & illius hæredes, licet ante obitum donatoris pro locorum longitudine acceptata sit.

2. Secundò quæro. Mortuus est donatarius ante donationis acceptationem, vel ratihabitionem factam ab eo, qui poterat suo nomine acceptare, succeduntne hæredes illius in donationis acceptationem? Respondeo. In hac re attendenda est donatoris intentio, colligendaque ex probabilibus iudiciis, & iuxta eam iudicandum. Atque ita interpretandæ sunt leges, quas pro vtraque parte adducunt Molina, & Couarruias locis cit.

3. Et tandem quæro. Donatio facta infanti ante vsum rationis, & à tabellione acceptata, vel alio, qui iure potest acceptare, est-ne reuocabilis, an expectari debeat infantis ratihabitione? Respondeo expectanda est infantis ratihabitione, & ante illam irreuocabilis est. Ita Couarr. 1. ref. c. 14. n. 13. probatque ex iure, cum multis iuris Doctoribus, quos refert. Imò Molin. Iurista lib. 4. de primog. c. 2. n. 75. probabiliter credit huiusmodi donationem non egere acceptatione, sed acceptam esse à iure, l. pen. in beatus. C. de emancip. lib. ad fin. Et hæc omnia docet Fernandez in Exam. Theol. mor. p. 1. c. 16. §. 1. n. 4. & seqq.

RESOL. CXVII.

An donatio, quæ post vnum alteri fit, possit in secundo ante acceptationem reuocari? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 103.

§. 1. AD hoc dubium sic respondet Fernand. in exam. Theol. mor. p. 1. c. 16. §. 1. n. 2. Dedit Titius equum Petro, ea conditione, vt potest annum reddat Francisco, potest-ne expletum tempus donationem illam secundam reuocare? Respondeo, Potest. Ita Bart. in l. qui Roma, §. Flavius, ff. de verb. oblig. & multi alij quos refert Gomez, ad l. 2. Tauri, n. 29. Molin. Iurista 4. de primog. n. 74. Nauarr. in Apol. redd. q. 1. monit. 71. Couarr. 1. ref. c. 4. Clarissimè id decernitur l. Aristo, ff. de don. vbi talis contractus appellatur innominatus: in contractu verò innominato licet, recedere, dum res integra est, iuxta leges & iura, quæ refert Couarruias, proximè citatus n. 217. Ratio totalis est, quia iste iudicatur fuisse cõsensu tali modo donatis, vt nollet intra tempus à se facultate n reuocandi donationem abdicare. In foro tamen conscientie standum est donatoris voluntati, & non legum præsumptioni; ac si illa fuit absoluta, donatio tenet si non cõstitit, quia donator post reuocationem obiit, standum probabilioribus iudiciis. Ita Fernandez, cui ex Iurisconsultis adde Larream in alleg. ff. 1. 2. alleg. 115. n. 25. vbi ex Cumano, Aretino, Imola, Socino, Alexan. Iafone, Bald. Angelo, & aliis, probat donationem factam alicui, vt post eum alius substituatur, quamuis respectu primi donatarij, cui facta, non possit reuocari, tamè respectu secundi ante illius acceptationem mutari potest.

RESOL. CXVIII.

An promissio, seu donatio facta Ecclesie, vel ad piam causam ante acceptationem valeat, ita vt non possit per penitentiam reuocari? Ex part. 3. tract. 5. & Misc. 1. Ref. 108. aliàs 107.

§. 1. NON esse validam, & posse per penitentiam reuocari docuere Layman in Theol. mor. lib. 3. sent. 5. tr. 4. c. 1. n. 9. & alij penes ipsum, quia hæc est natura pollicitationis, vt ante acceptationem possit reuocari, neque aliud iure speciali positio in Ecclesiarum fauorem statutum reperitur. Ergo, &c,

2. Non reticeam tamen contrariam sententiam docere Molinam de iust. t. 2. tr. 2. disp. 262. n. 16. Felinum in

vlr. & legè etiam doctrinam Ref. 112. & §. eius not.

Sup. hoc sup. in Ref. 114. §. pen. & in Ref. 115 §. vlt.

Sup. hoc sup. in Ref. 33. & lege doctrinam Ref. 114. à princ. vsque ad §. Vnde. & infra in Ref. 110. §. 2. Vnde quid sentiat Vdalo-bos circa hoc.

Quaruius non plenè satisfactum à hoc lege tamen infra ex ref. 121. doctrinam §. vlt. & latè in alio §. eius not.

Sup. hoc in Ref. seq. & sup. in ref. 113. §. Sed his. cursim in princ. & legè etiam infra doctrinam ref. 122.

c. 1. de pact. n. 7. qui citat Bartol. Bald. Panor. & alios; & hanc opinionem probabilem esse docet etiam Lessius lib. 2. c. 18. dub. 6. n. 38 Ratio est, quoniam sicut leges civiles, quæ inuvalida reddunt ea testamenta, quæ carent certa quadam solemnitate, nullam vim habent in dispositionibus ad pias causas, eo quod circa eas nihil, quod earum validitati derogat, prout spectantur in solo iure naturali, vim habet, sine approbatione Summi Pontificis; ita etiã neque civiles leges, quæ annullant promissiones non acceptatas, vim habent in promissionibus circa pias causas, cum nihil tale à iure canonico approbatum reperitur. Et ideo donationes ad pias causas, validas esse sine insinuatione ultra summam iure civili præscriptam putamus, nihil impediens, quod civile ius donationes etiam ad pias causas comprehendere intendat, ut patet ex l. illud. C. de sac. Eccl. Ita Molina. Unde utramque opinionem probabilem esse puto. Et si quis hanc posteriori sententiam vult sustinere, debet asserere, cum Molina, ex promissione non acceptata, stando in iure naturali, obligationem oriri, contra Sanchez de matrim. tom. 1. lib. 1. disp. 7. n. 24. & alios penes ipsum.

RESOL. CXIX.

An donatio facta Ecclesie valeat ante acceptationem? Et an donatio facta Ecclesie, vel pia causa etiam iuramento firmata, reuocari possit ante acceptationem? Et an donum factum Ecclesie ex unanimi consensu coniugum post eorum mortem aggrauet superuenientem alteri medietatem illius doni dare Ecclesie? Et aduertitur, quod in iudicando illam opinionem amplecti debetur, quæ fauet Ecclesie. Et etiam deducitur donationem factam etiam ad fauorem priuati presentis, & tacentis valere absque alia acceptatione. Ex p. 8. tr. 6. Ref. 106.

§. 1. Diximus supra, quemlibet posse acceptare donationem factam Ecclesie; modò inquirimus, an etiã à nemine acceptetur, possit reuocari: Hæc questionem pertractat inter alios Laym. lib. 4. tr. 4. c. 1. n. 3. ubi sic ait. Dubiũ est, utrum simili etiam modo pollicitatio, aut donatio facta Ecclesie, vel ad piã causam, ante acceptationem valeat, ut per pœnitentiam reuocari possit: Affirmat Molina t. 2. de inst. disp. 267. §. dubium, cum Felino c. 2. de pact. Negant verò Clar. lib. 4. sent. §. donatio, q. 12. n. 8. Couarr. 1. ref. c. 14. n. 16. Sanch. lib. 4. mor. c. 41 n. 7. Less. ib. 2. c. 18. dub. 6. n. 38 cum gloss. in l. illud, verb. alia causa, de sac. Eccl. quæ controuersia ex aliqua questione dependet, utrum spectato solo iure naturali, & secluso positio, promissio, seu publicatio facta absentis ante eius acceptationem, promissorem obliget, ut in conscientia foro teneatur promissionem indicare promissario, num eam acceptare velit, quod arbitratur Molina loc. cit. consequenter affirmat donationem factam ad pias causas ante omnem acceptationem validam esse, eo quod dispositio iuris civilis requirentis acceptationem ad valorẽ pollicitationis, causis piis nihil præiudicare possit, ante Summi Pontificis approbationem.

2. Sed Sotus, Gomez, Lessius locis cit. Sanch. lib. 1. de matr. disp. 7. n. 24. & alij plerique contrarium sentiunt, omnem promissionem suapte natura respectiuam esse, cuius proinde vis & obligatio ex alterius partis consensu, tanquam à forma sua dependent. Iuxta quam probabilior sententiam dicendum est, pollicitationem factam Ecclesie, ante acceptationem eius nomine factam reuocari posse, quod hæc sit natura pollicitationis, neque aliud iure speciali positio in Ecclesiarum fauorem statutum reperitur.

3. Excipe: Nisi eiusmodi pollicitatio in fauorem Ecclesie, vel cuiuscumque alterius cõcepta, sit etiam iuramento firmata, sicuti DD. dicunt apud Sanch. cit. disp. 7. q. 2. Quia iuramentum seruandum est, quotiescumque sine dispendio salutis seruari potest, c. si verò, de iureiur.

Quãuis enim hoc casu pollicitatio non obliget vi pacti ex iustitia, quod benè probat Sanch. cit. loc. negari tamen non potest, quin obliget ex virtute Religionis, si animus iurantis fuit, pollicitationem non reuocaturum, donec absentis, in cuius gratiam facta fuit, intimeretur ad acceptandum. Et ita docet Io. Faber Inst. de inu. stip. §. si quis alij, n. 8. Hucusque Laym. cui adde Zambellum in repert. mor. v. Donum, n. 25. asserens, quod donans Ecclesie potest reuocare donum, antequam Ecclesia illud accipiat, nec alteri donare teneatur. Et Fern. in exam. Theol. mor. p. 1. c. 16. §. 1. n. 1 asserit ex legibus, ac iure Casareo solùm dari facultatem cui libet priuatæ personæ acceptandi donationem in pias causas, nisi tamen acceptetur, in conscientia non obligare, ac proinde ante acceptationem donatorem posse eam retractare. Et tandem nouissimè Neguerol. tom. 1. alleg. 26. n. 133. tenet, quod donatio facta Ecclesie requirit acceptationem.

4. Sed his non obstantibus, non desunt DD. affirmatiuam sententiam tenentes. Et ita præter Molinam à Laym. & Fernandez ubi supra citatum, tenet ex Iuriconsultis Gratian. discept. for. c. 358. n. 34. t. 2. eamque sectatur Gomez var. lib. 2. c. 2. n. 1. Decian. conf. 1. n. 6. lib. 3. latè Card. Mant. de tac. & amb. t. 2. lib. 13. tit. 7. n. 16. & seq. Fel. in c. 1. n. 7. de pact. Et ratio est, quia quod donatur, vel promittitur pio loco, vel Ecclesie, promittitur, & donatur Deo, qui vbique est præsens, & acceptans, ac proinde dici non potest donatio facta absentis.

5. Igitur cum ista opinio, quæ habet fauore Ecclesie valere donationem, nemine pro ea acceptante, recepta sit à tot clarissimis Doctoribus, satisque solidis rationibus sit munita, quibus nulla aduersariorum responsio obsistit; cumque alterius opinionis ratione tam facili eludantur negotio, sequitur, vel quod ista sit verior, vel saltem quod utraque opinio sit probabilis, & teneri possit: quo stante, ego in iudicando illam opinionem amplecti debebam, quæ magis fauet Ecclesie; sunt per-sona. ff. de relig. & sumpt. fun. c. fin. de re iud. l. si- liusfam §. Diu. n. 82. ff. de leg. 1. Pac. resp. 7. n. 23. Hond. conf. 3. n. 24. lib. 1. Grat. cum rel. discept. for. c. 88. n. 6. & c. 131. n. 2. & firmat Rota in Rauennatens. bon. 20. Nouembris 1597. coram Cardinali Mantica.

6. Sicut in fortioribus terminis dicimus, quod quamuis quando partium iura sunt obscura, reo fauendum sit potius quàm auctori, c. cum sunt, de reg. iur. in 6. cum concord. ibi adductis per gloss. & DD. id tamen in Ecclesia, vel pia causa, pro qua in dubio semper iudicandum est, etiam si partes actoris sustineat, ut latè deducit not.

Tiraquellus in priuil. 146. pia causa.

Rursus hæc eadem opinio sequenda erat, quia æquior, ut per Honded. post alios conf. 64. n. 27. lib. 1. Et hæc omnia docet Sperell. p. 1. dec. 81 n. 15. & seqq.

7. Sed aduersus hanc sententiam nouissimè insurgit Baunius in Theol. mor. t. 3. lib. 2. tr. 4. q. 16. dub. 5. eo quod donatio donantis consensu destituta subsistere nequeat, eo caret quæ est in pias causas collata, ante acceptationem donatarij, sit enim cum hac tacita conditione, si acceptetur, sine qua donans non censetur ad rei præstationem iniicere sibi velle nexum vllum ac vinculum.

8. Deinde est obligatio germana proles pacti, eiusq; formalis effectus, quemadmodum est in l. obligamur. ff. de oblig. & act. sic enim ibi IC. Consentientes in aliquam rem ex consensu obligari necessariò, ex volutate nostra videmur, sed sine acceptatione nõ sit pactũ, cũ desit cõcurfus duarũ volutatum in vnum: ergo est acceptatio non iure civili modò, sed naturali quoque necessaria.

9. Sed tu, ne deseras in fauorem Ecclesie secundam sententiam tenere, quamuis nominatim contra me Baunius, ut dixi, illam impugnet, qui tamen in eodem loco tuetur opinionem asserentem donationes non acceptatas implendas esse, probabilem existere.

10. Non deseram tamen hinc adnotare, quod licet si in Ref. sententia communis sit, quod donatio ante acceptatio-

nem

Sup. hoc late
sup. in Ref.
94. & 95.

Sup. diff. 1.
huius tituli
in Ref. præ.
& in aliis
eius not. 1.

Sup. in Ref.
quæ nunc
hanc sequer-
tur.

Sup. hoc
in tom. 9
1. ex Ref.
§. 2. prope-
nem, &
Ref. 118.
vlt. & in R.
128. §. Sed
sine, & la-
sime in al-
multis Re-
& §§. posi-
in Ref. 1.
eius §. hu-
not.

Sup. hoc sup.
in Ref. 115.
& in cæteris
§§. eius not.
9. 2.

Sup. hoc it
fi in Ref.
128. §. 1. & 2.

nem non obliget, & possit reuocari, attamen obfertur Io, Vvig. *de iust. tr. 5. c. 2. dub. 1. n. 9.* quoidam probabiliter asserere eiusmodi promissionem & donationem parere obligationem saltem naturalem, quamuis non civilem, quos inuenies citatos apud Sanch. *de matr. lib. 1. disp. 7. n. 17.* Sed contrariam sententiam tenet Meg. *in 2. 2. lib. 2. c. 1. 1. q. 1. n. 8.* etiamsi donatio fuerit iuramento firmata, putat enim ante acceptationem posse reuocari.

11. Est tamen verum in vtraque sententia, donationem factam, etiam ad fauorem priuati presentis, & tacentis, valere absque acceptatione, cum presentis & tacens in fauorabilibus habeatur pro consentiente & acceptante, *l. qui tacet, ff. de reg. iur.* & ita in terminis nostris firmant Bart. *in l. que dotis, col. pen. vers. quero quid de presentis, ff. sol. matr.* Cagnol. cum per eum relatis *in l. semper qui non prohibet, n. 3.* vbi de communi, *ff. de reg. iur. Surd. post Aret. Dec. Cephai,* & alios quos refert *in dec. 206. n. 11.* Couarr. *in rub. de test. in 3. p. post n. 13. vers. donat.* vbi quod contraria opinio est falsa, Ang. Curt. iun. Andr. ab Ifern. & alij, quos refert & sequitur Molina *de prim. 2. 2. n. 70.* Mench. *l. 2. Contr. illustr. c. 62. n. 12.* Menoch. *de presu. 3. presumpt. 42. n. 2. & conf. 92. n. 66.* Gutt. *in c. quamuis pactum in princ. n. 58.* Pedem. *dec. 70. n. 12.* Sanchez, qui contraria diluit, *de matr. lib. 1. disp. 6. sub n. 1.* Molina *l. 2. de iust. & iur. disp. 264. §. dubium deinde, & disp. 70. §. in foro autem conscientie. Sa in sum. 2. Donatio, n. 16.* Azor. cum relatis *Inst. inor. 7. 3. lib. 11. c. 15. q. 2.* Rebellius *de iust. & iur. l. 18. q. 2. n. 2.* & alij innumeri, & post hæc scripta latè firmavit Rota *in dec. 142. n. 5. p. 4 in recentior. & in Fauentina Dotis 3. April. 1634. coram R. P. D. Hormanno.*

12. No a tamen hinc obiter, donum factum Ecclesie ex vnanimi consensu conjugum post eorum mortem, aggrauat superiuuentem alteri, medietatem illius doni dare Ecclesie ex Naldo *v. Donatio, n. 11.* & Zambello *in rept. mor. v. Donum, n. 16.*

R E S O L. C X X.

An donatio facta Ecclesie, pia causa, aut pauperibus absentibus possit à quolibet acceptari? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 96.

§. 1. Negatiuè respondet Hunnius *in Encyclop. iur. p. 3. tit. 26. c. 4. n. 7.* vbi sic ait. Cæteroquin etsi donatio Ecclesie, vel piæ causæ, aut pauperibus absentibus facta fuerit, non valebit donatio, licet aliquis proprio motu, atque sine mandato pro ipsis donationem acceptarit. Clarus *d. 9. 12. n. 6.* vbi hoc communiter approbari dicit Io. Sichard, *ad l. nec ambigi, C. de don. Trentacinq. d. rit. de don. ref. 1. n. 4.*

2. Sed affirmatiuam sententiam tenet Trullench. *in Dec. 1. 2. lib. 7. c. 17. dub. 6. n. 1* cui adde Villalob. *n. sum. t. 2. tr. 20. diffi. 3. n. 4. & 5.* vbi sic ait. [Quando la donacion se haze el infante, digo al niño, en su fauor, no se requiere que se accepte para quedar firme, como se colige de vna ley, en estas palabras: *Nisi infantes sint.* Y lo tienen Molina, y otros.

3. Algunos dicen, que es lo mismo, quando la donacion se haze à causa pia. Y assi lo tienen Molina, Felino, y otros, que refiere Tiraquelo; lo qual seria verdad, quando la promesa se hiziesse por amor de Dios, como se dixesse: Prometo à Dios de dar cien ducados à tal Hospital, que en tonces vale como voto; porque es promesa que se haze à Dios, como dizè Angelo, y Siluest. Mas si la promesa se hiziesse à la causa pia, y no à Dios, es necessario que aya acceptatiõ para que quede firme, como tiene el mismo Tiraquelo, Couarruu. Gomez, Lopez, y Sanch. y otros; porque la donacion siempre tiene consigno esta tacita cõdicion, que es, que la accepte la parte en cuyo fauor se haze. Y no obsta dezir, que la donacion que se haze à la causa pia, se haze à Dios, el qual accepta. Que a esto se responde, que aunque es en honor te Dios, no se haze inmediata, y derechamente à

el, sino al hombre, y assi ha de ser, como las demas que se hazen à los hombres. Verdad es, que como dizeo el mismo Couarruuas, qualquera particular puede validamente acceptarla.] Ita ille.

4. Itaque fauore piæ causæ potest alter pro altero stipulari, quia causa pia tantum fauoris habet, quantum dos, vt probat Euerh. *in suis Topic. loco à dote ad piam causam* Ita Panor. *in proem. Decret. G. eg. parte que incipit, Gregor. diuiditur, n. 26.* & ibi Felin. *parte que incipit, Gregorius Episcop. n. 25.* Bald. *in l. illud, C. de sacros. Eccl. n. 2.* & ibi Paul. *in fin. l. stipulatio ista, §. alteri, n. 6. de verb. oblig.* Molina *lib. 4. de prim. c. 2. n. 65.* Gutierrez *c. quamuis pactum de test. n. 55.* Tuschus *t. 7. lit. S. concl. 703. n. 26.* Sanchez *lib. 1. de matr. disp. 7. n. 10.* & alij, quos refert & sequitur Tiraquell. *in priuileg. piæ causæ, priuileg. 114. n. 1.* Imò addunt Bald. Angelus, Ias. & Paul. hoc esse verum, quamuis verba promissionis dirigatur in absentem piam causam. Sed hoc non approbat Sanch.

5. Dicendum est igitur contra Hunnium, & alios, posse quemlibet proprio motu, & sine speciali mandato acceptare donat. onem Ecclesie, vel piæ causæ factam. Quod etiam præter DD. cit. tenet cum pluribus amicis finis Sperellus *t. 1. dec. 88. n. 41.*

R E S O L. C X X I.

An in donacione possit apponi pactum, vt perueniat ad Ecclesiam cum aliquo onere?

Et notatur, quod dum Rex donat aliquid, possit apponere pactum, ne detur Ecclesie, licet generaliter statuere, ne quis prædicta sua bona vendat Ecclesie, esset iniquum, & contra ipsius libertatem.

Et an donans cum pacto, vt post mortem det Ecclesie, possit postea tale pactum tollere? Ex part. 3. tr. 6. Ref. 100.

§. 1. AD hoc dubium sic respondet Sanch. *in opusc. t. 1. lib. 2. c. 4. dub. 5. n. 8.* Nota, quod tempore quo res aliqua peruenit ad Ecclesiam, potest donans, aut vendens Ecclesie apponere pactum expressum, vt perueniat cum tali onere, & transibit cum onere suo, quia quilibet potest apponere rei suæ pactum. Sic Ias. *d. l. placet, n. 22* & ibi Aciat. *v. Extrao dinarium, Bald. l. neminem, C. de sacros. Eccl. n. 2.* Lopez *d. vers. corazon,* licet Aluarus Valascus *d. n. 7.* non simpliciter hoc approbet, sed nisi fiat in fraudem Ecclesie: at credo quod quocumque modo fieret, teneret.

2. Nota etiam, quod dum Rex donat aliquid potest apponere pactum, ne detur Ecclesie, licet generaliter statuere ne quis prædia sua vendat Ecclesie, esset iniquum, & contra ipsius libertatem. Ita Sanchez. Sed ego adhæreo opinioni Aluari Valasci.

3. Nota etiam, quod Emanuel Sà, *v. Donatio, n. 20.* asserit, quod donans cum pacto, vt post mortem det Ecclesie, potest postea tollere illud pactum.

R E S O L. C X X I I.

An donatio facta Ecclesie possit reuocari?

Et an donans cum pacto, vt post mortem alicuius tertij det Ecclesie, possit postea tollere prædictum pactum? Ex part. 8. tract. 6. Ref. 124.

§. 1. R Espondeo negatiuè, & ita docet Suarez contra Regem Angliæ *lib. 4. c. 30. n. 11* vbi sic ait. Si Imperator fundum, castrum, aut ciuitatem Ecclesie donauit, non potest amplius illam auferre, sicut non potuit Constantinus donationem vrbs, & aliorum bonorum, quam Ecclesie fecit, reuocare; aut circa bona illa quidquam disponere, quia iam Ecclesiastica facta sunt; ergo similiter non potuit iurisdictionem, quam semel in Ecclesiam transfudit, reuocare, aut iterum usurpare. Atque hoc exemplo vtitur Hostiensis in hac materia, optimèque rem declarat: nam licet iurisdictione, etiã temporalis, magis incorporea sit quàm prædium, v. g. nihilominus

Sup. hoc p. 2. c. 9. in Ref. 106. §. 1.

Sup. hoc in t. 9. latissimè in tr. 3. per totum.

Sup. hoc magis latè in Ref. seq. §. 2. & quamuis non plenè sup. hoc lege tamen supra doctrinam Ref. 117.

Quoad hoc lege supra doctrinam Ref. 119. & alterius §. eius l. annot. positæ contra titulum.

nihilominus inter bona humana & temporalia computatur, sicut etiam alia actiones, & iura, quæ à Jurisperitis bona incorporalia nominantur: ergo postquam hæc transeunt in dominium Ecclesiæ, omnia fiunt Ecclesiastica bona, ac proinde eandem immunitatem iure diuino induunt. Vnde idem exemplum & argumentum sumi potest ex bonis à quocumque inferiori, sed priuato domino Ecclesiæ donatis: nam postquam donatio habuit suum effectum, nec donator, nec Rex temporalis potest illa contingere, nisi quantum iura canonica disponunt, vel si quid fuerit in donatione ipsa per aliquod iustum pactum exceptum; ergo idem est de quocumque priuilegio in temporalibus Ecclesiæ dato à potestate ciuili, nam cuiuscumque gradus, vel ordinis sit, reuocari non potest per quancumque potestatem ciuilem, licet superior, vel etiam suprema sit. Ita Suar. & post illum Themo in dec. Archiepisc. Olyssipon. p. 1. dec. 98. n. 21.

Sup. hoc in Ref. præferit. §. vlt. & leg. doctrinam alterius Ref. eius not.

2. *Noranda* est etiam hinc obiter doctrina Bart. in l. qui Rom. §. Flauius ff. de verb. sign. dicentis, quod eo casu quo res aliqua hac mihi lege donatur, ut post mortem meam perueniat ad Ecclesiam possit donator eiusmodi pactum quancumque me uiuente & superstite reuocare, in reprehensionem uocant Raph. Cuman. Francisc. de Albergot. referente Paul. de Castr. in d. §. Flauius, n. 2. & ad text. in l. 2. de seru. expor. quo Bart. nritur, respondet, tunc scilicet in serui persona loqui, cui cum perfectè ius non acquiratur, minimè inquit, mirandum est quod reuocari facile possit. Quasi secus sit in Ecclesia, eique ex tali pacto ius perfectè atque irreuocabiliter acquiritur. Et in hanc sententiam allegat Cast. etiam Io. Andr. in addit. ad Speculator. in tit. de inst. edit. §. nunc uero aliqua, incip. per superiora, &c. cui sententiæ consentaneum esse uidetur, quod Ecclesiæ ex pacto donationis, non tantum actio personalis, uerum etiam dominium, & rei uendicatio acquiritur, l. fin. in fin. C. de sac. Eccl. Iac. Thoming. dec. 5. p. 6. & sic sola donantis pœnitentia ad acquiritæ actionis reuocationem non est sufficiens, quando donatarij interest, eam non reuocari.

3. Itaque dicendum est sententiam Bart. non habere locum, quando pactum donationi appositum in fauorem tertij absentis, conceptum fuit in utilitatem Ecclesiæ, pietatis uel causa, tunc enim non esse locum pœnitentiæ docuit Bald. in l. sicut ab initio, in fin. C. de act. & oblig. idem Bald. in l. mandatum, C. mandati, n. 6. Alex. in d. §. Flauius, n. 8. ad fin. Ial. in l. si pecuniam, ff. de cond. ob caus. col. 1 ubi Alex. n. 1. & Bald. Nou. de dote 6. p. priuil. §. 1. quibus omnibus adde Mart. Mag. in suo Tr. Iurid. Historico-Polit. de Aduocat. arm. c. 9. n. 309. & 323.

RESOL. CXXIII.

An donatio facta Ecclesiæ nondum constructæ, uel Collegio nondum erecto sit valida?

Ex quo à fortiori colligitur Collegio nondum erecto, & Ecclesiæ nondum constructæ posse concedi priuilegium.
Ex p. 8. tr. 6. Ref. 125.

§. 1. **V**idetur negatiuè respondendum ex c. Abbate sane, §. nec pro eo, de sent. & re iudic. lib. 6. ibi, *Præsertim quia monasterio, quod nondum erat, aliqua donatio fieri non ualebat.*

2. Sed ego contrariæ sententiæ adhareo; quia licet regulariter, donatio non possit fieri ei, qui nondum existit in rerum natura, ea ratione, quia cum sit contractus, requirit acceptationem, & præsentiam personæ, cui res donata acquiritur; tamen secundum probabilem opinionem aliquorum, in donatione facta ad pias causas, hoc nunquam deficit: quia Deus, cuius intuitu donatio fit, semper est præsens, & acceptat. Ita Felin. c. de pactis, n. 7. Molin. 2. de inst. disp. 263. uers. et alius, Thefaur. dec. Pedem 70. n. 10 Steph. Garc. loc. cit. & alij, quos refert Tiraquell. de priu. pie caus. priu. 115.

3. Ad textum uerò in contrarium allegatum ex cap.

Abbate, respondeo cum Gonz. in reg. 8. Cancell. gloss. §. 7. n. 81. & Grat. 1. 2. discept. for. c. 318. quod illa non est decisio, & sententia Papæ, sed allegatio partis, ut patet ex lectura eiusd. text. Nam allegatio unius partis incipit post princ. à uersic. Allegabatur autem pro parte uestra, & durat usque ad uersic. Pro parte altera dicebatur: & in prima allegatione continetur dict. uersic. Præsertim quia Monasterio, &c. Allegatio autem partis in textibus narrata, non facit ius, inc. dilectus 64. de prob. Gloss. magna uers. Vel dic terio, in l. 1. C. quando non petent. pari. Roman. conf. 191 incip. Venerabilis, n. 4. Iason in l. 1. n. 3. ff. de off. eius. Felin. in c. 1. n. 18. de const.

4. Ex his adde, quod Ecclesiæ construendæ potest fieri donatio ex causa dotis, ut probat, aliis relatis, Lambert. lib. 1. p. 1. q. 5. a. 10. & Ecclesiâ edificatâ, reuocari non potest, ut docet idem Lambert. loc. cit. q. 9. a. 4. n. 2.

5. Hinc à fortiori colligitur cum Garcia t. 1. de Beneficiis, p. 5. c. 2. n. 50. Guid. Papa dec. 267 & ibi. Addit. & Panor. in c. ad audientiam 2. de Eccl. edific. Collegio nondum erecto, & Ecclesiæ nondum constructæ concedi posse priuilegium. Quoniam futuro Collegio, uel Ecclesiæ construendæ potest legari, ac hæreditas relinqui, l. seruos 17. ff. de alim. l. seruos. 3. ff. de liber. caus. Panorm. in c. nos quidem, n. 2. de test. Angel. conf. 135. incip. Paucius, sub n. 1. Itè futuro adificio seruitus imponi potest, l. si seruitus 22. §. futuro, ff. de seruit. urban. præd. Hinc est, quod non efficitur caducum legatum relictum ad alicuius Ecclesiæ constructionem, etiam si locus ædificio non fuerit designatus, c. 3. de test. & ibi Glossa uers. in loco, & post omnes resoluit Couarruias ib. n. 12. Ergo Ecclesiæ nondum constructæ, & Collegio nondum erecto, concedi etiam poterit priuilegium; quod tamen incipiet habere uires, quando constructa fuerit Ecclesia, uel erectum Collegium: ac proinde concessio censetur facta ex nunc pro tunc, ut docet Panorm. in d. c. ad audientiam.

RESOL. CXXIV.

An donatio facta Capucinis, Minoribus, PP. Soc. Iesu sit valida?

Et prædictæ Religiones possint succedere ab intestato? Et an donatio facta supradictis Religionibus, uel alicui Religioso particulari sit irrita per modum legati? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 104.

§. 1. **R**espondeo, talem donationem invalidam fore, eo quod tam Capucini, & Minores; quam domus professæ Soc. Iesu, sunt incapaces huiusmodi dominiorum; unde nec possunt hæc Religiones ab intestato succedere. Propter eandem rationem, quia sunt incapaces perpetui dominij, etiam in communi. Cæterum non esset irrita donatio facta per modum legati, quia cum legatum non sit per modum rei stabilis, ac perpetui redditus, sed per modum temporalis elemosinæ, hæc Religiones capaces sunt. Et ita docet Amicus in Curs. Theol. t. 5. disp. 18. sect. 7. n. 103.

2. Sed non deseraim hinc apponere uerba Rodriguez, in sum. t. 1. c. 166. n. 6. ubi sic ait. [La donacion entre uiuos hecha a vn Frayle Menor de la regular Obseruancia de que cada año se le den cinquenta ducados por todo el tiempo de su vida para comprar libros, y para estudiar Theologia uale, aunque el que hizo la tal donacion obligara para su paga una renta de cierta posesion. Esta conclusion prouea Abad, diziendo, que aunque Bartolo se alegue por la parte contraria, como algunos lo contendieron, pero tambien tiene nuestra conclusion, considerada la mente de sus palabras, y se prouea; porque para esta donacion no se quita la mendicidad que el dicho Frayle professó, pues puede pedir por Dios, lo que le es necessario para sustentarse su vida, lo qual se confirma, porque uale el legado anal dexado à los Frayles Menores para la lampara del Sanctissimo Sacramento, y para el culto Diuino, como lo tiene Bart. y Nauar. y mas respaldado

Sup. hoc v. §. not. seq. tom. 7. tr. 6. in p. 2. ex Ref. 1. lege doct. nam §. p. nult. & R. 1. not. p. seq. Sup. hoc i. Ref. 1. not. seq. in cod. §. post modum.

Sup. hoc tom. 7. tr. 6. Ref. 233. §. 2. in prin. dece

dece la Iglesia de Dios por hombres doctos, que por lámparas y blandones encendidos. Verdad es, que ni el dicho Frayle, ni su Conueto adquiere la propiedad desta donacion, porque conforme derecho son incapaces della, solamente le es concedido el uso della, el qual no puede pedir con acción juridica delante del juez, solamente puede implorar su oficio, para que haga cumplir la voluntad del que hizo la dicha donacion, y se le de por via de limosna, à la qual limosna esta obligada la dicha possession, la qual possession qualquiera que la tuuiere, la terra con la carga desta limosna; y desta manera se ha de entender lo que dize Abad.] Ita ille. Sed de hac questione alibi fusè à nobis dictum est.

RESOL. CXXV.

An donatio facta inuitu paupertatis, vel sanctitatis sit valida, paupertate vel sanctitate non existente?

Et in tali casu cui est facienda restitutio: Ex part. 8. tr. 6. Ref. 109.

§. 1. **C**asus est quotidianus; & circa illum Fernandez *in exam. Theol. mor. p. 1. c. 16. §. 5. n. 3. & seqq.* sic ait: Res est adeò à Doctoribus agitata, vt quid inter eos constet, fermè ignoretur. Veritas quidem est, si donans animum habeat tantummodò dandi, si vera sit paupertas, & sanctitas, propter quas dat, & nõ aliter, donationem tantum valere, quantum vera est paupertas, & sanctitas, aut falsa, quia donatio non extèditur ultra donantis intentionè, & ideò hypocrita, & fictus pauper ad restitutionem tenetur, vel non tenetur, iuxta donantis intentionè. Hæc veritas adeò manifesta est, vt probatione nõ indigeat. Ita Alens. *in 4. p. 7. 89. membr. 3.* Altifiod. *li. 4. de restit.* Adrian. *in 4. Molin. disp. 2. 10. Nauarr. c. 27. n. 107.* Nec admittenda distinctio Caietan. *v. Restitutio*, de eo, qui se fingit ad solam simulandam paupertatem, aut sanctitatem: nam validitas donationis non pendet ex intentione donatarij, sed solius donantis. Atque ideò hæc causalis donatio virtualiter est conditionalis.

2. Quid dicendum in praxi quotidiana? Respondeo. Crediderim cum distinctione esse loquendum; nam vel eleemosyna fuit in magna quantitate, vel in minima, vt regulariter fieri solet. Dico igitur, si fuit in magna quantitate, existimandum donatorem inuoluntariè, & inuitum dedisse; ac proinde non transfussisse dominium: si verò fuit in minima, dedisse absolutè pro Christi amore. Et in hac minima quantitate vera est Soti opinio *9. de iustit. q. 7. a 3. ad 4.* & Molinæ *cit. disp.*

3. Cui facienda est talis restitutio? Respondeo, Pauperibus, dixerunt Alens. Adrian. Medin. & Nauarr. *locis cit.* Eorum ratio est, quia dantes Christo dederunt: & ideò Christi hæredibus sunt restituenda; hæredes verò Christi sunt pauperes, & pia opera. Verior tamen est Soti opinio assentientis esse faciendam donatori. Probatur ex argumenti adducti reuersione, quia donans ob sanctitatem, vel fictam paupertatem, nec Christo, nec pauperi voluntariè donauit, cum non subsistat causa, seu potius conditio, sub qua dedit huic particulari pauperi, & non alij. Quæ ratio Molinam Theologum conuicit *loco allegato*, ad assentiendum Soto. Fateor veram esse opinionem oppositam, si iuxta eorum placitum facienda esset minutarum eleemosynarum restitutio. Cum enim aliter fieri non possit ob multitudinem donatorum, censenda est eorum voluntas esse, vt fiat aliis pauperibus. Hæc omnia Fernandez *vbi supra.*

4. Sed absolutè negatiuam sententiam ex Neoterics tenet Lessius *lib. 2. c. 17. dub. 5. n. 33.* Valq. *opus. de restit. c. 7. dub. 10. n. 32.* & alij Probatur *Primò*, quia communis regula iuris est, quòd nemini debeat sua fraus, aut dolus patrocinari, *c. de litetis. de dolo, & contum.* Patrocinareretur autem huiusmodi personis dolus, & fraus, si illarum dominium acquirerent. *Secundò*, quia est contra principiũ illud morale *Ethicor. 4. c. 1.* quòd error

tollat voluntarium. *Tertiò*, quia satis constat, quàm execrabiles vulgò sint tales imposturæ, & quàm odibiles omnibus quantumque voluntatem donantium auerant, qui fisciarent prædictas fictiones, & dolos, nullo modo darent. *Quarto*, quia, communiter loquendo, huiusmodi eleemosynæ non dantur absolutè & simpliciter propter Deum, sed sub conditione saltem implicita veritatis causæ, ob quam donantur, nempe veræ necessitatis, & paupertatis: potius igitur censendum est eleemosynas, ea fraude collectas, restituendas esse. *Quintò*, quia possessio per dolum, & fraudem obventa, non debet ei suffragari, qui illam per dolum obtinuit, nec redditurum in conscientia obtinentem.

5. Omnes supradictæ sententiæ sunt probabiles. Mihi verò placet asserere, quòd si mendici, & aegroti reuerà causam aliquam mendicitatis, & aegritudinis habeant, maiorem tamen fingunt, vt facilius homines ad commiserationem flectant, & maiorem stipem colligant, non peccare illos contra iustitiam, nec ad restitutionem teneri, etiamsi erogatores eleemosynarum non illas donarent, si scirent illorum malitiam, & maiorem fictionis maioris causæ, quam haberent; tolerabilis enim est deceptio ista, quæ homines ad benefaciendum propter Deum commouet, propterea enim, vt ait D. Chrysostomus *homil. 28. ad populum Antiochenum*, pauperes ad fores Ecclesiarum sedent, vt nos ex hoc spectaculo multum capiamus vtilitatis, & simulatio illa pauperum potius vitium est nostrum, quàm illorum; coguntur enim eas artes excogitare, vt nostram duritiem inflectant; tot enim oribus à nobis petunt stipem, quot habent vlcera, quot fingunt vulnera. Et ita docet Fagundes *de contractib. lib. 4. c. 4. n. 9.* & alij.

RESOL. CXXVI.

An donatio ob causam præteritam, vel presentem, si causa non subsit, sit valida?

Et ex doctrina huius questionis multi alij casus valdè notandi, quia aliqui eorum sæpè contingunt in praxi inferuntur, & aliqui alij nouiter quaruntur, & explanantur. Ex p. 8. tr. 6. Ref. 89.

§. 1. **R**espondeo negatiuè, vt si res absolutè donatur, & error non sit circa substantiam rei donatæ, vel personæ donatarij, sed circa conditionem accidentariam, non est irrita, sed potest irritari, cognito errore, quem donatarius tenetur deregere, nisi animus fuerit absolutè donandi. Quòd si non cõstet de tali animo, & affectu donantis, quando scilicet causa non subest, tunc colligendum est ex conditione dantis, & accipientis, & rei donatæ, & ex cõditione causæ: si enim causa, ob quã datur, non est principalis, sed secundaria, ob quã hîc, & nunc solum se applicare ad donandum, & extat aliqua causa principalior, tunc donatio non est censenda irrita, etiamsi illa causa secundaria non extet, vt patet exemplo allato. Item, cum datur eleemosyna pauperi simulati fidem Catholicam, vel sanctitatem; nam principalis causa est paupertas: posset tamen donatio hæc reuocari, si error ei causã dedit. Deinde, etsi causa principalis, ob quam datur, non extet; si tamen conditio donantis, vel rei donatæ est talis, vt putetur nolle obligare ad restitutionem, poterit donatarius retinere. Hinc sæpè fit, vt qui simulatione sanctitatis, paupertatis, vel infirmitatis, vel obsequiorum aliquid impetrauerit, non teneri ad restitutionem, quia donatores non censentur id onus velle imponere, si tamè donator putetur velle, vt id quod per fraudem acceptum est, restituatur, restituendum erit, maxime si quantitas est notabilis. At si dubium sit de animo, pro ratione dubij aliqua pars est restituenda: restituatur autem id, quod ficta sanctitate obtentum est, veris pauperibus, nam talis censetur animus dantis, nisi donator sit notus, & res sit notabilis, & ipse putetur velle, vt sibi restituatur, alioquin si res sint minute, vel ignoti

Sup. hoc in tom. 4. tr. 7. Refol. 56. §. Verum.

Sup. hoc in Ref. præteritæ & in tom. 4. tr. 7. Ref. 56. per totam, & signanter. §. 1. & 2.

qui dederint, vel si putetur velle, id aliis pauperibus dari, aliis dandum est.

2. Hinc inferitur, teneri ad restitutionem eum, qui ut recipiatur in Hospitalem, domum, aut Collegium, se fingit habere aetatem, vel aliam qualitatem requisitam in admissione Collegij: nam adest dolus circa causam finalem. Item quando in aliquo Oppido adsunt pia legata, pro collocandis in matrimonium foemina pauperibus, aut virginibus, cum aliqua conditione necessarid requisita: tunc si aliqua foemina fingat se illa conditione affectam, sicque obtineat legatum, tenetur illud restituere, quia dolus veritatur circa causam finalem. Secus si fingat talem conditionem, qua sublata adhuc traderetur legatum, quia tunc fictio versatur circa causam impulsuam.

3. Inferitur etiam validam esse collationem Beneficij quod Episcopus contulit Clerico, alioquin idoneo ad Beneficium, sed affecto aliquibus defectibus, quos si Episcopus cognovisset, non ei Beneficium contulisset, consequenter posse Clericum sibi Beneficium retinere. Similiter pauper furunculus potest sibi retinere elemosynam traditam à Titio, quem si cognovisset furunculum, non tradidisset elemosynam, imò vellet traditionem esse nullam. Ratio horum est, quia Episcopus voluntariè confert Beneficium, & Titius elemosynam ob causam finalem, quae subsistit: nam causa finalis collationis Beneficij, est idoneitas Clerici, & causa finalis tradendi elemosynam est paupertas, quibus subsistentibus tenent dictae traditiones. Tum etiam, quia collatio Beneficij, & traditio elemosynae, censentur factae absolute, absque conditione, & cum sufficienti consensu. Neque obstat habitualis voluntas non conferendi Beneficium, vel non tradendi elemosynam, si Episcopus cognovisset vita Clerici, & Titius vitia pauperis: nam illa habitualis voluntas non facit dispositionem conditionis, cum subsistat causa finalis, & motiua; alioquin omnes ferè traditiones, contractus vitarentur, nec vllus esset absolutus, sed omnes conditionales, cum ferè semper quaedam ignorarentur, quibus cognitis celebratus non fuisset. Et haec omnia docet Lessius *lib. 2. c. 18. dub. 17.* Sanch. *in sum tom. 1. lib. 4. c. 2. n. 6.* Trullench. *in Decal. to. 1. lib. 7. c. 17. dub. 17.* Fagundez *de contractib. lib. 4. c. 4. per totum*, & alij penes ipsos.

4. Sed si aliquis querat hinc obiter, an donatio facta ad certum usum, vel finem, vel suscepto onere, si illud onus, vel finis non praestetur, sit valida; & quidem si donator intendat donatarium ad illum finem, vel usum obligare, donatio erit irrita sine non praestito, si ille finis sit causa principalis donationis; quare si parens dederit filio pecunias eo fine dumtaxat, ut emat libros, si non emit, tenetur restituere. Si verò solum intendat allicere animum, vel praebere media ad illum consequendum, non est irrita donatio, etiam si finis non consequatur, ut si quis legavit puellae centum ut nubat, nec aliud expressit, & illa ante nuptias obiit, legatum non est restituendum; sed transit ad haeredes puellae: imò, nec teneretur restituere, etiam si manens in saeculo coleret coelibatum, vel ingrederetur Religionem, quia non censetur per legatum voluisse maius bonum impedire, nisi aliunde contrarium constet, & ob eandem causam foeminae accipientes munera à suis amatoribus, spe consequendi ab ipsis quod prave concupiscunt, si non consentiant, non sunt obnoxiae restitutioni: quia nullus est amator qui non verecundaretur & erubesceret, si praefata munera sibi remitterentur; verè enim ea donant, licet ob pravam finem, & praedictae foeminae non recipiunt ea sub pacto, siue tanquam pretium impudicitiae, sed tanquam incitamentum. Vide Rebellum *p. 1. lib. 3. g. 7.*

5. Nec deferam etiam apponere verba Amici *in Curs. Theol. c. 1. disp. 18. sect. 7 n. 94.* ubi asserit, iure naturae irritam esse donationem per errorem factam, quando error cadit in substantialia donationis, secus quando cadit in accidentalia. Substantialia donationis sunt om-

nes eae causae quae sunt motiuae donationis, quaeque si cognitae fuissent, donatio facta non esset. Accidentalibus donationis, quae sunt tantum impulsivae causae ad donandum, quibus cognitis adhuc facta fuisset donatio. Ratio huius corollarij est, quia quando error cadit in substantialia donationis, nequit donatio esse voluntaria, cum error tollat cognitionem substantiae rei donandae, proinde nequit illa esse voluntaria, cum voluntarium necessarid supponat cognitionem.

RESOL. CXXVII.

An donatio merè interna donatorem obliget? Et in tali casu, an donatarius possit facere occultam compensationem, si sciat, v.g. promissionem internam Petri? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 107.

§. 1. **C**asus est curiosus, & secundum sententiam Sup. hoc communiorem, supra à nobis saepius firmatam, in Ref. & not. seq. donatio etiam externa non obligat ante acceptionem; quanto magis dicendum est non obligare internam.

Et hanc sententiam novissimè Baunius *in Theol. mor. to. 3. lib. 2. tract. 4. g. 4.* probat his rationibus.

2. *Prima*, est obligatio ad aliquid agendum, aut omittendum, pacti effectus ac proprietatis, *l. 1. ff. de pact.* fitque hinc planum, quod donans à rei donatae praestatione immunis sit, ac liber, si donatarius eam repudiet, si nihil hinc sibi cum illius donis, ac muneribus commune esse velit, quia de facto ea improbat ac reiicit, quod non esset, si obligatio à sola penderet voluntate, ac animo, nec ex mutua vtriusque donantis, ac donatarij resullaret voluntate ac assensu, patet in votis quae de re indifferenti concepta, nullatum sunt virium, quod Deo non sint accepta, sed quandiu latet donatio animi (ut sic dicam) reclusa latebris, quandiu verbis non est expressa à donante, nec habet donatarius ad quem dirigitur, quod donanti respondeat, in rem donatam assensum non praebet, nec proinde cum donante paciscitur, eo quod pactum sit duorum, vel plurium in idem placitum, & consensus ad idem dandum, faciendum, vel contra: non est ergo interna donatio, transferendo rei donatae dominium in donatarium, sufficiens ac idonea.

3. *Secunda*, ubi non est qui recipit, nec est qui donat, siquidem donare respectivè se habet ad accipere, sed ea quae voluntate sola dantur, nullus recipit; ergo nec donat ac tribuit.

4. *Tertia*, est obligatio, nexúsque ad aliquid inter duos, nec enim sibi quis astringitur, sed alteri; ergò cum ordinem ad alium obligatio habeat, nec hunc conceptus producere interior queat, sed solius sit Angeli, conceptus suos dirigere alteri, eorumque ope, ac beneficio, cum eo communicare, adhiberi ab homine verba, aut signa debent, quibus id faciat, dominiumque rei suae in alterum transferat.

5. *Quarta*, est donatio interna revocabilis; ergo non translativa dominij. Antecedens probatur. Ad translationem dominij requiritur actualis rei exhibitio, quae donatur, sed haec non fit nisi per signa externa, & patentia, cuiusmodi non est voluntatis consensus interior, rem enim oportet acceptari, ac recipi; id autem qui fiet, si est haec translatio incognita?

6. Sed haec omnia non carent difficultate, & ided Molina, Sotus Couarr. Ledes. & alij, quos ego citavi *in p. 3. tr. 1. Miscellan. ref. 117.* putant, promissionem, & donationem internam, cum quis habet animum se obligandi ad id quod promittit, obligare in conscientia ex vi iuris naturalis, itavt promittens teneatur ad suam mentalem promissionem, donationem promissario, & donatario aperiendam, si velit illam acceptare.

Probatur haec opinio multis argumentis.

7. *Primò*, sola promissio interna obligat nos Deo virtute Religionis: ergo sola promissio interna obligat nos proximo virtute iustitiae.

8. *Secundò*,

Sup. hoc in tom. 8. tr. 7. Ref. 59. §. ult. ante med.

Quae non inveniuntur in tom. 8. tr. 7. Ref. 4. & 1. infra in F. seq. §. 2. c. sum ad me

8. *Secundò*. Tota vis obligandi in humanis contractibus est in actu interno voluntatis, totumque verba sunt signa actus interni: igitur solus actus internus ad obligandum sufficit. Antecedens constat, quoniam actus humani obligant ex sola intentione operantis.

9. *Tertiò*. Externa manifestatio solum est necessaria, ut promissio acceptetur: sed vi iuris naturalis acceptatio non est necessaria ad validitatem donationis: ergo vi eiusdem iuris naturalis externa manifestatio non est necessaria ad validitatem donationis. Maior constat. Minor probatur: nam multas donationes ante acceptationem ius positivum declarat validas. Atqui ius positivum non tribuit validitatem donationi, sed illam supponit, & tantum declarat.

10. *Quarò*. Si Petrus interno actu promittat Paulo centum aureos, & post aliquot dies hanc suam internam promissionem manifestet Paulo, an velit illam acceptare, accedente sola voluntate Pauli promissionem acceptantis, promissio obligat Petrum ex iustitia, & non vi presentis manifestationis, quia hæc est tantum conditio positiva iure introducta, & ex alia parte nullum supponitur Petrus habere actum se obligandi de presentia; ergo vi solum præteritæ promissionis internæ.

11. Et licet Amicus *tom. 5. disp. 18. sect. 2.* respondeat ad hæc argumenta; ego non audeo tamen sententiam Molinæ, & Soti, tanquam improbabilem damnare. Et idèdè novissimè doctissimus; & amicissimus P. Mart. Perez *de matr. disp. 6. sect. 6. n. 2.* asserit, probabiliter hanc sententiam docuisse citatos DD. Et an in tali casu donatarius possit facere occultam recompensationem, si sciat promissionem, v.g. Petri, internam, à nobis alibi dictum est. Nimis tamen aggraveret Confessarius penitentem, si obligaret ad manifestandam promissionem internam, cum opinio contraria sit communior & probabilior.

RESOL. CXXVIII.

An promissio, seu donatio externa ex iure nature obliget ante acceptationem, nec possit revocari?

Et ex doctrina huius difficultatis inferitur, non modo obligationem promissionis nondum acceptatæ revocari posse non solum per expressum consensum, sed etiam per tacitum tam promittentis, quam promissarij.

Et si promissor rem promissam vendat, locet, aut voueat alicui pro loco ante acceptationem, an eo ipso censi suam promissionem revocare?

Sed quid est dicendum, si promissor velit absolute, & irrevocabiliter obligare ante acceptationem, an erit absolute obligatus?

Ex quibus intelligitur differentia inter promissionem nondum acceptatam, & contractum iniitum sub conditione de futuro. Ex p. 8. tr. 6. Ref. 108.

§. I. **S**uprà sapiens dictum est quod ex vi iuris positivum nulla promissio quibuscumque externis signis manifestata, ante acceptationem regulariter promittentem obligat: est communis DD. sententia, teste Molina *disp. 263.* quæ docet gloss. in *l. pactum. ff. de pollicit.* & colligitur ex multis iuribus, præsertim ex *l. nuda pollicitatio. C. de contrahend. stipul.* quæ docet, non semper iura permittere vrgeri eum ad præstanda, quæ nuda pollicitatione promiserat: item ex *l. 1. ff. de pollicitationib. & l. si absentis. ff. de donationib.* Excipiuntur aliqui casus, de quibus suprà diximus.

2. Difficultas igitur est, quid dicendum ex vi iuris naturalis. Et *prima sententia* affirmat, & illam docent Couarr. in *c. quamvis pactum, p. 2. §. 4. in fin.* Molina *disp. 263.* Fernand. Rebell. *lib. 4. de sponsalib. q. 1. n. 6.* Syluester *v. Pactum q. 3. & 4.* & à fortiori illam docent omnes ij, qui putant, promissionem internam iure naturæ obligare promittentem ad eam promissario manifestandam. Vnde probari potest iisdè argumentis, quibus illa probata est, præter ea, quæ sunt huius sententiæ propria.

3. *Primò*, quoniam, ut suprà, vidimus, Leges statuunt aliquas donationes, nempe factas Communitatibus, vel alias causas, fortiri vim obligandi ante acceptationem. Igitur ex se habent vim obligandi Nam esto possint leges in commune bonum impedire, ne quod natura sua est obligatorium, actu obliget: haud tamen efficere possunt, ut quod natura sua obligatorium non est, actu obliget.

4. *Secundò*, hæc sententia colligitur ex *c. qualiter de pactis*, ubi studiosè, inquit, agendum est, ut ea quæ promittuntur, opere compleantur: expressius ex *c. si tibi absentis, in 1.* in quo prohibetur Episcopo, posse collationem beneficii Ecclesiastici absentis factam, necdum acceptatam, revocare; & si revocaverit, revocationem irritam, & inuolidam fore. Igitur promissio externa, etiam ante acceptationem, naturali iure promittentem obligat ad eam non revocandam.

5. Verùm ego negatiuæ sententiæ adhareo, quam tuetur Layman *suprà* adductus, & Lessius *lib. 2. c. 18. dub. 6.* & alij. Probatur, quia ex sola promissione nondum acceptata non acquirit promissarius ius in rem promissam: ergo sine læsione iustitiæ potest promissor eam revocare: ergo non tenetur ex iustitia illam adimplere, Vtraque consequentia elucet: nam sicut omnis iustitiæ læsio supponit ius, quod lædit; ita omnis ex iustitia obligatio supponit læsionem alicuius iuris. Anteced. probatur. Nam sola promissio non habet vim transferendi dominium rei promissæ in promissarium, nisi accedente consensu promissarij: sicut nec sola rei apprehensio habet vim faciendi rem apprehensam capientis, nisi accedat animus, & voluntas habendi illam ut suam, ut ex *l. 1. §. adipiscimur, & §. caterum, & ex l. 3. §. possideri, ff. de acquir. vel amitt. possess. & l. absentis, ff. de don.* in qua dicitur rem donatam non fieri donatarij, nisi ab ipso donatario sciatur esse sibi donatam. Ex his.

6. Inferitur *Primò*. Non modò obligationem promissionis nondum acceptatæ revocari per expressum consensum, sed etiam per tacitum, tam promittentis, quam promissarij, qui fit morte alterutrius, qua intercedente eo ipso censetur mandatum revocatum, ut expressè habetur *§. rectè, Inst. tit. mandati, & l. 26. inter causas, ff. mandati, & alibi.* Intelligitur autem quando ante mortem promittentis, vel promissarij res manet integra: alioqui si res promissa cæpta fuit executioni mandari, velut si aliqua pars rei promissæ data fuit promissario in vita promittentis, promissio non extinguitur morte promissoris, ut habetur *l. 1. ff. de pollicit.*

7. Inferitur *Secundò*. Si promissor rem promissam vendat, locet, aut voueat alicui pro loco ante acceptationem, eo ipso censi suam promissionem revocare, ac proinde ad nihil ampliùs teneri.

8. Sed ex his oritur pulchra dubitatio. Quid si promissor velit se absolute, & irrevocabiliter obligare ante promissarij acceptationem, an erit absolute obligatus? Respondeo, nihilominus non obligari, quin revocare possit ante acceptationem. Ita Mald. *tr. 1. c. 9. dub. 4.* Luisius Turrianus *disp. 64. dub. 3. n. 3.* & Vasquez *1. 2. disp. 214. c. 8.* Ratio est, quia ad obligationem, non solum hic requiritur voluntas promissoris, sed etiam promissarij, quia, ut *l. 1. ff. de pact* dicitur, obligatio non nascitur, nisi mutuo duorum consensu. Deinde, quia non videtur quomodo possit se reddere absolute obligatum alteri ad bonum ei præstandum, quin eo ipso alter reddatur ipsi vicissim ex lege gratitudinis deinctus: quam obligationem, quia non potest illi iniicere, nisi ex ipsius voluntate; hinc apparet, quod eiusmodi promissio etiam cum voluntate se irrevocabiliter obligandi ante alterius acceptationem non possit causare illam obligationem absolutam, nisi ex voluntate eius cui fit promissio.

9. Ex dictis potest intelligi differentia inter promissionem nondum acceptatam, & contractum iniitum sub conditione de futuro: quod scilicet contractus hic non possit rescindi ad arbitrium ponentis istam conditionem,

in ref. præter. Cum

scipius in: quæ h. est suprà in §. Nō de ram. & in liis.

hoc in §. præter.

in ref. præter. h. Sed le eam à p. acipio, & o. s. tr. 4.

sed debeat expectare conditionis eventum, aut eius recusationem: ut si quis contraxerit sponsalia cum aliqua sub conditione, si pater eius tradat sibi mille, non potest recedere à sponsalibus, sed tenetur expectare, an pater velit tradere mille: idque ob præuiam conventionem, & pactum; non sic in promissione alteri facta, siue absolute, siue sub onere ab altero præstando, & nondum acceptata: non enim hic est expectanda re promissa, siue oneris, aut promissionis acceptatio, vel refutatio: sed potest promissor non expectata resolutione promissarij resilire. Ita Rebellius *lib. 17. q. 2. n. 1.* Bonacina *de contr. disp. 3. q. 12. punct. 3. n. 3.* & alij. Et ratio est: quia hic nondum intercesserit pactum, siue consensus duorum in idem, ex quo oritur omnis obligatio contrahentium.

RESOL. CXXIX.

An donatio metu graui extorta sit ipso iure irrita?

Idem queritur de promissione.

Et quid, si donatio fuerit per nimiam reuerentiam, vel importunitatem concessa?

Et ex doctrina huius Resolutionis inferitur, an testamentum factum metu cadente in constantem virum sit ex ipso iure nullum?

Et additur testamentum in scriptis factum, si Tabellio coactus, & non rogatus subscribit, esse iure ipso nullum.

Et similiter testes in testamento metu adhibiti, vel detenti, ipso iure testificandi vi, & autoritate carent. Ex p. 8. tr. 6. Ref. 129.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondent aliqui, quia hi actus naturâ suâ petunt, ut omninò liberè fiant: nam liberali donationi, ac promissioni repugnat coactio. Ita Molina *co. 2. de inst. disp. 326. n. 8. in fin.* Azorius *tom. 1. inst. mor. lib. 1. c. 11. q. 7. versic. Nonò, omnis elemosyna.* Vasquez *1. 2. disp. 27. c. 3. n. 19.* Riccius *collat. 1617.* qui hoc probat ex *c. Abbas. de his, qua vi, met. caus. sunt.*

2. Sed contraria sententia est etiam probabilis, nempe donationem: vel promissionem metu factam, non esse ipso iure irritam, sed tantùm irritandam; quia ad illorum substantiam non requiritur maior libertas, quàm ad contractus onerosos. Non enim donationi liberali propriè repugnat coactio, sed tantùm ne aliquid recipiatur in compensationem. Et in hoc sensu intelligendum est quod dici solet, donationem debere esse liberalem, id est, ut nihil recipiatur in compensationem pretio dignum; non tamen, quòd omninò libera sit absque mixtione inuoluntarij. Sic tenent Sanchez *lib. 4. de marr. disp. 14. n. 4. ad 4.* Less. *lib. 2. de inst. c. 17. n. 37.* Nec obstat *c. Abbas* in contrarium allegatum, vbi agitur de renunciatione beneficij metu facta, quæ videtur quædam donatio; nam ibi non dicitur renunciationem illam fuisse ipso iure irritam, sed tantùm debere irritari.

3. Sed Theologis Iuriconsulti addendi sunt; itaque circa præsentem quæstionem ne deseras videre Cabreiros *de metu, lib. 2. c. 3. n. 31.* vbi cum multis probat donationem meticulosè factam, subsistentiam neque effectum habere posse. Quod etiam locum habet, si nimia reuerentia intercedat, *l. 1. §. qua oneranda. ibi, si metu, vel nimia reuerentia. ff. quarum rerum actio non detur,* eleganter Bald. *cons. 108. n. 7. vol. 3.* Celsus Hugo eruditè *cons. 117. n. 2.* Fulu. Pad. *de probat. lib. 1. c. 29. n. 21.* Hippolyt. de Marsil. *1. p. cons. 18.* Quare metus presumitur in donatione facta per filiam patri, cum multis Tiraq. *in legib. conub. gl. 5. n. 36.* Farinac. *in fragm. crim. 2. p. lit. M. n. 634.*

4. Et non solum donatio per metum, vel reuerentiam facta non subsistit, sed etiam ea quæ per importunitatè fuerit concessa; Bald. & Bart. *in c. cum aded, in fin. de re scriptis, Mantica in l. 19. glo. 8. vbi Azeuedo tit. 10. lib. 5. Recopil.* Nam obtenta per importunitatem æquiparantur obtentis per metum, *c. peritio, ibi, vel precibus importunis, vel metu, qui caderet in constantem virum, exir. de iure iur.* Boërius *decis. 101. n. 10.* Petrus Peck. *de testam.*

coning. lib. 2. c. 9. n. 9. Sanchez *lib. 4. disp. 7. n. 4.* cum ea videantur fieri inuito dante, *c. audacter, 8. q. 1. vbi Glosa 2. ibique Barbosa c. unusquisque 22. q. 4. elegans text. in l. si priuatus. ibi, si priuatus coactus a populo manumiserit, quamuis voluntatem accommodauerit, non erit liber.* Nam & D. Marcus prohibuit ex acclamatione populi manumittere, *ff. qui & à quibus, Glossa in l. 29. tit. 18. p. 3. Basil. lib. 4. c. 5. à n. 19.*

5. Et inde est, quòd licet Princeps ab eo donata non reuocet, *Auth. de referend. §. 1. collat. 2.* quia decet concessum ab eo beneficium esse mansurum, *c. decet de reg. iur. lib. 6.* Camill. Borr. *de reg. praest. c. 64. n. 64* & intendit Princeps, quàm perfectum & firmum conferre, ut ita plenior sit liberalitas, *cap. 1. de don. Molina de primog. lib. 4. c. 3. n. 20.* tamen si per importunitatem sunt concessa, illa reuocat, *l. 1. C. de pet. bon. subl. lib. 10. ibi, Sed quoniam plerumque ita in nonnullis causis inierecunda petentium inhiatione constringimur, ut etiam non concedenda tribuamus, c. cum in inuentute. ibi, Compulsi fuimus non iuris necessitate, sed importunitate petentis, de purgat. canon. Palac. Rub. in repet. rubr. de don. §. 1. n. 7.* Azeued. *in l. 1. n. 1. & 2. tit. 14. lib. 4. Recop. Per. de potest. Princ. c. 32. dub. 2. n. 273. fol. 569. col. 1.*

Vide etiam circa supradicta ex Theologis, præter citatos, Basil. Pont. *de marr. lib. 4. c. 6. à n. 3.* Azor. *p. 3. lib. 4. c. 23. q. 2.* Rebell. *p. 2. lib. 1. q. 5. n. 15.* Caiet. *in 2. 2. q. 32. a. 7.* Rodrig. *in sum. co. 1. c. 182. n. 2.* Escobar *in Th. mor. tr. 3. exã. 4. c. 7. n. 40.* & Bauniù *in Th. mor. 10. 3. lib. 2. tr. 4. q. 2.*

6. Nota tamen, quòd ex supradictis, in gratiam curiosorum, obseruanda est resolutio illius quæstionis, an testamentum factum metu cadente in constantem virum, sit ipso iure nullum? Et sermo est de metu iniuste illato; alioqui volunt esse irritum ipso iure. Ratio potest esse, quia testamentum, in quo aliquis instituitur hæres, est quædam species donationis. At hæc ex natura sua petit, ut omninò liberaliter fiat. Sic Bart. *in l. qui à latronib. in princ. ff. de testam. Castill. cons. 13. n. 25.* Iason. *l. 1. n. 3. C. si quis aliq. test. prohib. Bald. cons. 6. incip. Pūctus in scriptis, vo. 1.* Bilotta *in tr. de absol. à iuram lib. 1. c. 3. n. 19.* Fernand. Vasq. *de success. creat. §. 17. n. 5.* Tusch. *105. lit. M. cons. 1. 2. 1. n. 19.* Molina *to. 1. de iust. tr. 2. disp. 135.*

7. Hæc opinio est probabilis, contraria tamen sua probabilitate non caret, quam tuetur Fr. Aretinus *l. 1. col. 2. ff. de test.* dicens esse communem opinionem, Paul. de Castro, dicens etiam esse communem, *leg. 2. ff. si quis aliquem test. prohib. Michaël. Grass. de success. §. 1. testam. tit. 9. 83.* Menoch. *de arbitr. inã lib. 2. cent. 4. cas. 395. n. 7.* Addunt tamè hi DD. auferri hæreditatem institutis hæredibus relictam, & fisco applicari. De qua re fusè agit Menoch. *loc. cit.* Addunt secundè, testamentum in scriptis factum, si tabellio coactus, & non rogatus subscripsit, esse ipso iure nullum, quia Notarius debet esse rogatus. Sic Vasq. *de success. progress. c. 30 n. 16.* Similiter, testes in testamento metu adhibiti, vel detenti, ipso iure testificandi vi & auctoritate carent, *l. qui testamento, ff. de test.*

8. Quòd verò testamentum metu factum non sit ipso iure nullum, probari potest, quia stando in iure naturæ, metu gesta sūt ipso iure valida: at nullū reperitur ius positiuū, quòd testamentum metu factū irritauerit: ergo, &c. Ad rationem in contrariū patet responsio ex dictis.

RESOL. CXXX.

An donatio ex causa ingratiitudinis possit reuocari?

Et in textu huius Resolutionis explanantur cause ingratiitudinis, pro quibus prædicta donatio reuocari possit.

Et an ex capite ingratiitudinis reuocari possit donatio à solo donatore, non autem ab eius hæredibus, quando nempe donator scinit causam ingratiitudinis, & tacuit secus vero si eam ignorauit? Ex part. 8. tr. 6. Ref. 54.

§. 1. **D**icta sunt suprà pauca nò incuriosa, & necessaria circa donationem inter vivos; nunc discutendæ

Sup. his testibus quod in tr. Ref. 21. & pro c. n. pot. p. tis ibi in Ref. 63. & pro testam. ro militis etiam ibi Ref. 72.

tiendæ erunt curiosæ quæstiones circa eius reuocationem; & ad titulum quæstionis, respondeo, Quod ingratitudo donatarij facit, vt donator rem donatam reuocare possit, §. nostro, vers. sciendum est tamen, rr. de don. & l. vlt. C. de reu. don. vbi causæ ingratitudinis quinque sunt expressæ. Prima est, si donatarius donatori manus impias, & violētās iniecerit. Secunda, si iniuriā atroci (verbali scilicet, vt differat à causa præcedente) eum affecerit. Tertia, si graue damnum rebus ipsius intulerit. Quarta, si vitæ eiusdem insidias statuerit. Quinta & vltima, si conuentiones in donatione appositæ non impleuerit, de quibus causis latius disserunt Donell. lib. 24. comm. de iur. ciuil. c. 27. ibique Hilliger. in suis not. Petr. Nicol. Mozz. in rr. de don. sub tit. quomodo annulletur, & reuocetur donatio, n. 22. & seq. Et si verò communis DD. Schola opinatur, præter istas quoque modò relatas causas, etiã ob alias similes, siue maiores expressas, iure ciuili rem donatam reuocari posse. Accurs. Cynus, & Salicetus in d. l. vlt. C. de reuoc. don. Nicol. Euerh. conf. 193. n. 6. Menoch. de arb. iud. quæst. cas. 130. n. 3. lib. 2. cent. 2. Clar. lib. 4. seu. §. donatio, q. 21. n. 2. Mozz. d. tit. quomodo annulletur, & reuocetur donatio, n. 58. vers. & sic supra dictis, & Gomez t. 2. var. ref. c. 4. n. 14. Bachou. in not. & animadu. s. id Treuiler. vol. 2. disp. 9. th. 7. litt. D.

2. Contrariam tamen sententiam tenent aliqui ex frequentibus rationibus. Primum enim Iustiniano Imperatori propositum fuit certas ingratitudinis causas determinare ac definire, ex quibus donatio reuocari possit, hoc §. nostro, in fin. ibi, certis ex causis. At suo proposito haud satisfecit Iustinianus, si præter istas causas, ab ipso enumeratas, aliæ sunt, ex quibus donatio æquè potest reuocari. Deinde satis expressè Imperat. in d. l. vlt. C. de reu. don. cauit, nullas alias ingratitudinis causas, præter quinque ibi recensitas, esse admittendas. Sic etenim scribit. Generaliter sancimus, omnes donationes lege confectas, firmas illibatâsque manere, si non donationis acceptor ingratus circa donatorem inueniatur, ita vt iniurias atroces in eum effandat, &c. His vtiq; verbis Imperator regulam proponit de donatione perfecta non reuocanda: cuius exceptionem postea subiungit, causas quinque enarrando, ob quas reuocari queat donatio. Ast omnis exceptio strictè accipienda est, regulamque confirmat in casibus non exceptis, l. quæstium. 12. §. denique Neratius, 42. ff. de instr. & instr. legat. l. 1. ibique Decius n. 21 ff. de reg. iur. Nouel. 7. c. 2. Illud quoque satis innuunt particulæ, ita vt: quæ nota sunt definitionis, ac determinationis; vt proinde ex illis reluceat propositum, & intentionem Imperatoris fuisse, certas causas reuocandæ donationis definire ac determinate. Præterea Iustinianus in d. l. vlt. C. de reu. don. taxatiuè loquitur, vers. in his enim tantummodò causis, &c. Si aliæ similes, vel maiores admittendæ essent causæ, quid opus fuisset causarum enumeratione, aut cur Imperator illam particulam, tantummodò, adieciisset, si adhuc alias causas assumere liceret. Et quanquam respondeant dissentientes, particulas taxatiuas & exclusiuas non excludere causas similes, aut grauiores, in quibus eadem, aut etiam maior ratio subsit: id tamen hîc locum sibi vindicare nequit: quoniam cum particula taxatiua, tantummodò, concurrat, tum propositum Imperatoris, volentis certas causas definire, cæterâsque excludere, tum odium d. l. vlt. quæ pœnam decernit illis, qui in donatorem ingrati extiterint. Odiosa autem per se, & sua natura registranda esse patet ex l. si Præses. 32. & l. interpretatione. 42. ff. de pœn. item ex c. odia. 15. & c. in pœnis. 49. de reg. iur. in 6.

3. Sed non est recedendum ab affirmatiua sententia, tanquam communi; & in qualibet sententia optimè aduertit Rebell. lib. 18. q. 9. n. 9. quod si res donata nondum transit in dominium donatarij, quia nondum est tradita, posse in foro conscientie donatorem, cessante scandalo, promissum non implere, ob æquiuales causas ingratitudinis, quia non videtur voluisse se obligare

Tom. V I.

ad rem promissam, talibus circûstantiis occurrentibus.

4. Aduertendum est tamen hîc cum Gomez, Donello, & aliis, quos citat & sequitur Hunnius in Encyclop. iur. p. 3. tit. 26. c. 6. n. 7. quod ex capite ingratitudinis reuocari potest donatio à solo donatore, non etiam ab eius hæredibus, quando nempe donator sciuit causam ingratitudinis, & tacuit; tæcûs verò si eam ignorauit. Quod etiam docet ex Theologis Hurtadus disp. 11. diff. 5. Vvadingus rr. de contr. disp. 3. dub. 12. §. 1. n. 15. Dicastillus lib. 2. rr. 5. disp. 2. dub. 7. n. 153. Vvigers de iust. rr. 5. c. 2. dub. 12. n. 38. Lugo t. 2. disp. 23. sect. 1. n. 160.

Sup. hoc in-
frâ in Ref.
132. §. vlt.

RESOL. CXXXI.

An donatio facta Ecclesiæ ob ingratitudinem Prælati, & Clerici possit reuocari? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 56.

§. 1. **M**ouet hoc dubium Vvadingus, rr. de contr. disp. 3. dub. 12. §. 1. n. 2. & sic asserit. Quæritur an donatio facta Ecclesiæ, ob ingratitudinem Prælati, & Clerici, possit à donatore reuocari? Iulius Clar. sup. q. 21. refert Panormitanum in c. verum, de condit. &c. quasi affirmaret posse reuocari. Sed non loquitur eo loco de reuocatione ob ingratitudinem, sed de donatione sub modo, quam diximus supra reuocari, quando modus appositus fuit tanquam causa finalis, & tamen non fuit seruatus. Romano conf. 28. videtur posse reuocari ob ingratitudinem, saltem durante eius vitâ; sed communis opinio est, quam ibi recitat Clarus, ob ingratitudinem Ecclesiasticorum, non reuocari donationem; quia, vt dicit, donatio illa facta ob bonum animæ donatoris, & principaliter Deo, qui non potest esse ingratus. Ita Vvadingus. Et idè negatiuam sententiam profus tenendâ esse puto, quam tuetur Lessius lib. 2. c. 18. lib. 14. n. 10. Lugo de iust. t. 2. disp. 23. sect. 2. n. 175. Hurtadus disp. 1. de don. diff. 5. Dicastillus de iust. lib. 2. rr. 5. disp. 1. dub. 7. n. 47. & ex Iurisconsultis Hunnius in Encyclop. iur. p. 3. tit. 26. c. 6. n. 9. & alij penes ipsum.

Sup. hoc
sup. in Ref.
41. §. vlt.

2. Vnde ex his patet, non benè Fagundez approbare sententiam aliquorum Iudicum. Sic enim asserit, de contr. lib. 4. c. 14. n. 16. Scio ego paucis ante annis vidi sententiam Supremi Senatus Olyssipponensis, in qua reuocata fuit donatio quædam magnæ æstimationis, facta cuidam Religioni, propter ingratitudinem Prælati tantum illis, & non Capituli totius Religionis, & puto rectè fuisse latam prædictam sententiam, quia sicut validè licet non licitè potest Prælatus præiudicare Ecclesiæ, & Religioni suæ, per non acceptationem legati illi relicti, ita & per ingratitudinem suam; & quia donatio non fit immediatè Deo, sed fit propter Deum immediatè hominibus, hoc est, fit Prælati ministris Dei, & sic possunt illi validè Ecclesiæ præiudicio esse per suam ingratitudinem, non licitè, quia quod Prælati faciunt, cum sint capita Ecclesiæ, & Religionis, moraliter loquendo, toti Religioni, Ecclesiæque tribuitur, sicut victoria militum tribuitur Duci, quia caput illorum est. Ita Fagund. sed malè. Et idè nostram sententiam, præter DD. cit. tenet etiam Layman lib. 3. tr. 4. c. 12. n. 15.

RESOL. CXXXII.

An donatio ex ingratitudine reuocari possit, non obstante iuramento adhibito non reuocandi?

Et an valeat pactum donationi appositum de non reuocanda donatione propter ingratitudinem donatarij?

Et infertur, quod maritus, qui promissit cum iuramento uxorem non accusare, licet adulterium committat, obligatur ad id obseruandum. Ex part. 8. tract. 6. Ref. 57.

§. 1. **A**ffirmatiuam sententiam tenet Henric. Bocer. rr. de don. c. 3. n. 20. vbi sic ait. Quæstionis est dubia, an valeat pactum donationi appositum, de non reuocanda donatione propter ingratitudinem donatarij? Speculator, tit. de don. n. 5 & plures alij per Tiraq. in l. si

Ii 3 unquam,

unquam, num. 110. C. de reuoc. don. relati negant, & hanc communem testatur opinionem Ripa in l. ult. qu. 54. n. 180. & seq. C. d. iur. quam sequitur etiam Boër. conf. 41. n. 11. Et Io. Guttierr. tr. de iuram. confirm. p. 1. c. 10. n. 5. & quidem rectè, per text. in l. si vnus, 23. §. illud, ff. de pact. l. illud, §. ff. de pact. dotalib. l. contractus 23. §. sed hæc, vers. exceptio eo, ff. de reg. iur.

2. Sed an pactum hoc confirmari iuramento possit, questionis est controuersia: Io. Andreas affirmat in addit. ad Speculatores, tit. de don. n. 5. in gl. Et pacta & alij plures cum sequuti, quos refert Gutt. de iuram. confirm. p. 1. c. 10. n. 6. vers. Sed his non obstantibus. Negare autem videtur Ripa in d. l. ult. qu. 54. n. 52 & seq. vbi scribit, quod donator obligetur quidem ex iuramento, cum non contineat peccatum, seu turpitudinem promissio illa de non reuocanda donatione; at non obligetur ex pacto illo iuramenti religione roborato. Negat simpliciter etiã Boër. conf. 41. n. 11. & seq. Negant & alij relati per Tiraq. in d. l. si vnus, in praefat. n. 155. c. e reuoc. don. Fundamentum opinionis Io. Andr. depromitur ex c. quemadmodum in fin. §. illud, vers. quod si expressè, extr. de iureiur. vbi Pontifex Innocent. III. ait. Quod si vir expressè iurasset, quod vxorem super adulterio nõ impeteret; tutius est, vt propter iuramentum religionem desistat accusare vxorem ad diuortium celebrandum. At negantis opinionis ratio hæc est, quod eiusmodi pactum de non vindicanda donatarij ingratitudine, est contra bonos mores, & inducit ad peccandum, proinde que iuramento firmari non potest, c. non est obligatorum, tit. de reg. iur. in 6. Ceterum Gutt. d. c. 10. n. 6. vers. sed his non obstantibus, existimat, Io. Andream opinionem esse veriore, eamque in iudicando & consulendo tenendam putat, per text. in d. c. quemadmodum, extr. de iureiur. Idem quoque iudiciũ est Alexandri, conf. 40. n. 16. 2. ol. 4. Ioannes quoque Gutt. d. loc. ex aliis ostendit communem esse opinionem aientem. Id quod appareret etiam ex Francisco Viuio, lib. 2. commun. opin. opinione 24 eamque & ego iudico verissimam. Hucusque Bocerus.

3. Et hanc opinionem tenet ex Molina P. VVadingus tr. de contract. disp. 3. dub. 12. §. 1. n. 4. vbi ita asserit. Quaritur, an ingratitudo det causam reuocandi, quando iuramento est donatio confirmata? Distinguendum est, aut enim iuramentum est factum in genere de non reuocanda donatione, & tunc communiter conceditur posse non obstante iuramento ob ingratitudinem reuocari, quia iuramentum quando particulatim non excludit conditiones, recipit quæ à iure infunt actui, & ex censentur tacite inesse iuramento, aut expressè renunciatum est priuilegio ingratitudinis, & iurauit se non reuocaturum, etiam si donatarius ingratus existat, & in isto casu est dissensio inter Authores. Io. Andr. in addit. ad Speculatores, tit. de don. dicit iuramentum illud non valere, qui malè citatur, quasi contrarium teneat, Additio ad Panormitanum, c. ult. de don. citans Romanum, & plurimi alij id docent. Molina disp. 281. docet valere, & donationem non posse reuocari. In hac re probabilius videtur, iuramentum illud esse inuvalidum, quia est contra bonos mores: dat enim donatario ingratitudinis occasionem, quando scit non fore sibi fraudi ingratum extitisse; & est par ratio huius decisionis, ac illius quam facit Pontifex in c. quemadmodum, de iureiur. vbi non probat iuramentum mariti de non accusanda vxore, etiam si contingat eam committere adulterium, quia datur ipsi occasio adulterandi. Ita VVadingus, & Molfesius in summ. 10. 2. tr. 12. c. 17. n. 61. & alij.

4. Verum his non obstantibus, opinio VVadingi & Molfesij mihi non placet; & idè teneo negatiuam sententiam; nam quamuis iuramentum sequatur conditiones actus, supra quem cadit, & promissio censetur sub prædicta tacita conditione; nihilominus conditio potest excludi per iuramentum, cum sit rei non illicitæ. Et ita præter Molinam, nostram sententiam tenet Dicastillas

de iust. lib. 2. tr. 5. disp. 2. dub. 7. n. 148. Hurtad. disp. 11. diff. 5. & Card. Lugo de iust. 10. 2. disp. 23. selt. 11 n. 174. vbi sic ait. Dubitatur, vtrum ob ingratitudinem reuocari possit donatio, etiam si donator dixisset in donatione se renunciare huic facultati reuocandi ob ingratitudinem subsecutam? Affirmant DD. communiter, posse adhuc reuocari, quos refert & sequitur Molina n. 5. quia ea renunciatio est contra bonos mores, quatenus præbet occasionem delinquendi: quæ sententia verior videtur, quia per eiusmodi renunciationem impeditur omninò finis legis impediendi eiusmodi ingratitudinem. Si tamen iuramento confirmetur promissio nõ reuocandi ob ingratitudinem; aliqui enim dicunt reuocari posse; alij verò, quos sequitur Molina n. 6. negat reuocari posse, & constat ex iis quæ diximus disp. præced. selt. 8. de iuramento contractui addito. quia res promissa potest sine peccato obseruari, vt constat & colligitur à simili ex c. quemadmodum, §. illud, de iureiur. vbi maritus qui promissit cum iuramento vxorem nõ accusare, licet adulterium committeret, obligatur ad id obseruandum, quia potest licite accusationem omittere. Hæc Lugo, non nego tamen affirmatiuam sententiam esse probabilem.

5. Sed hinc obiter discutienda est quæstio, an valeat pactum, donationem non posse reuocari ob vitium ingratitudinis? Et licet aliqui affirmant, pactum esse validum, contraria tamen sententia mihi probatur, quam tenent Speculatores in d. de don. vers. quid si actum sit. Barr. in d. l. ult. n. 3. vbi Bald. n. 11 Salic. Butr. Rom. Alex. Felin. Dec. & alij, quos sequitur Mant. d. lib. 13. tit. 41. n. 6. & seq. & alij plures, quia est pactum contra bonos mores, quo donatarius inuitaretur ad delinquendum, & nulla conuentione fieri potest, vt dolus malus non præstetur, l. si vnus §. illud ff. de pact. l. conueniri, ff. de pact. dot. cum aliis cumulatis per Authores citatos.

6. Est benè verum, quod si commissã fuerit ingratitudo, potest à donante remitti, quia hoc est opus misericordix, c. tria, dist. 45. Imò sola dissimulatione remitti potest, prout aboletur iniuria, l. ult. in fin. C. de reuoc. don. At de hoc alibi.

Alibi in r
quæ hinc et
suprà 130.
vlt.

R E S O L. C X X X I I I.

An si donatarius neget alimenta donatori indigenti, donatio possit reuocari?

Et an si filia dotata, & coniugata committat causam aliquam ingratitudinis aduersus patrem, poterit pater, stante matrimonio, donationem reuocare?

Idem dicendum est de soluto matrimonio, si filios habeat.

Ex p. 8. tr. 6. Ref. 55.

§. 1. **A**D hoc dubium responderet P. VVadingus tr. de contract. disput. 3. dub. 12. §. 1. n. 3. vbi sic ait. Controuertitur, an si donatarius alimenta neget donatori indigenti, reuocetur donatio? negat in l. in condemnatione, ff. de reg. iur. Molina disp. 281 & pauci alij. Ratio eorum est, quia illa causa non est in iure expressa, & l. fin. cit. dicitur, in casibus tantum ibi expressis reuocari donationem. Communior sententia asserit, glossa in l. fin. C. de reuoc. don. Clarus de don. q. 21 Azorius 3. p. lib. 11. c. 8. Panormitanus c. ult. de don. Gomez tom. 2. var. ref. c. 4. n. 14. & alij passim.

2. Censeo opinionem Molinæ in puncto iuris esse veriore, sed consuetudinem stare pro communi; propterea posteriori sententiæ in praxi adhaerendum, non quidem quando parua, aut pauca sunt donata, sed quando multa & magna; & propterea dicit Panormitanus supra hoc benè notandum propter vetulas, & alias similes personas, quæ maximam partem bonorum aliis donant, & ipsæ penuriam grauem patiuntur: tunc enim cogendi sunt donatarij, aut alere secundum proportionem facultatum, quas acceperunt, &c. aut restituere res donatas. Et hæc explicatio videtur habere magnam aequitatem, vt scilicet alas eum, qui ob bona tibi data ad paupertatem deuenit. Ita VVadingus.

3. Sed sententiam Molinæ docet Harprecht. *tom. 2. lib. 2. tit. de don. §. 2. n. 161.* vbi sic ait, Obiectant aliqui reuocari posse donationem, si donatarius donatorem ad paupertatem reductum alere recuset, arg. *l. aliment. a. 6. §. 1. ff. de agnosc. & alend. liber. & l. decurionibus, §. ff. de decurionib.* cum negans alimenta negare videatur, *l. negare, 4. ff. de agnosc. & alend. lib.* Nam respondetur primo; quod donatarius non sit obligatus naturaliter, multo minus ciuilitate ad alendum donatorem egenum, & vt maximè naturaliter esset obligatus, nulla tamen præstādi alimenta necessitas ipsi incumberet. Deinde, licet donatarius cogere alere donatorem egenum; & si id nō faceret ingratus iudicaretur, non tamen protinūs ab ipso reuocari donatio posset, quandoquidem non quæuis, sed grauis, & insignis ingratitude ad hoc requiritur, vt donatio reuocetur. Sic quamuis liberi parentes alere teneantur, *l. si quis à liberis, §. & tot. tit. ff. de agnosc. & alend. liber. vel parentibus,* non tamen propter alimenta non præstita, liberi à parentibus exheredari queunt.

4. Neque obstat *d. l. aliment. a. 6. §. 1. ff. d. tit.* siquidem non de donatario, sed de liberto loquitur, qui patrono egenti alimenta denegauit: neque hinc vlla comparatio est patroni, & donatoris. Etsi enim is donatarium beneficio affecerit, & liberalitate ad gratitudinem, atque remunerationem obstrinxerit; attamen patronus longè maius in libertum contulit beneficium, libertatem scilicet, rem omnium pretiosissimam, nulloque pretio, nummario æstimādā, *l. libertas inæstimabilis, 106 ff. de reg. iur.*

His tamen non obstantibus contra Harprechtum, & Molinam, affirmatiuæ sententiæ ego adharco, & nostram sententiam præter DD. à Vvadingo citatos tenet Caspensis in *Theol. mor. 10. 2. tr. 19. disp. 2. sect. 2. n. 29.* Dicastillus *lib. 2. tr. 5. disp. 5. dub. 7. n. 152.* Lessius *lib. 2. c. 18. dub. 14. n. ...* & ex Iurisconsultis Hunnius in *Encyclop. iur. p. 3. tit. 26. c. 6. n. 6.* qui citat Mozzium.

5. Notandum est hinc obiter, quod quamuis filia dotata & coniugata committat causam aliquam ingratitude aduersus patrem, ex contentis in *l. fin. C. de reuoc. don.* non poterit pater constante matrimonio donationem reuocare, quia vergeret in damnū mariti; dos enim non est titulus lucratiuus ex parte mariti, sed onerosus. Idem dicendum soluto matrimonio, si filios habeat. Ita Ceuallos *10. 1. commun. contra commun. disp. 73.* & constat ex *l. si dote, C. de iur. dot.* Soluta verò matrimonio potest dos reuocari ob ingratitude, quando maritus filios non reliquit, vt tradit Pinellus in *l. 1. 3. p. n. 62. C. de bon. matern.* Matienzo in *l. 1. tit. 6. gloss. 1. n. 3.* vbi docent cum Ceuallos citato, dotem non esse titulum lucratiuum ex parte mariti, sed onerosum propter onera sustinenda matrimonij; esse verò titulum lucratiuum ex parte filiarum dotatarum, quæ est communis opinio, quam egregiè tractant idem Ceuallos & Pinellus *allegati, & Rubeus in c. per vestras, notabili 3. §. 22. n. 7.*

RESOL. CXXXIV.

An necessaria sit sententia, vt donatarius in conscientia ex causa ingratitude teneatur restituere bona donata?

Et an ex causa ingratitude poterit donator, aut eius heredes occultè se compensare ante latam sententiam iuxta Regulas occultæ compensationis?

Et an causa reuocandi donationes habeant locum in reuocando legato comparatione legatarij ingrati, si testatorem defunctum afficiat graui iniuria, vt si carnaliter cognouit eius uxorem, &c?

Et an donatarius ingratus restituere quoque teneatur fructus ex re donata ante reuocationem perceptos? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 58.

§. 1. **N**egatiuè respondet Dicastil. *lib. 2. tr. 4. disp. 1. dub. 7. n. 157. & 158.* vbi sic ait. Quamuis Molina satis probabiliter dicat, cum donationis reuocatio sit pœna statuta à iure, donatarium ingratum non prius

teneri donata restituere, quàm in iudicio ingratitude causa fuerit probata, iuxta *l. vlt. §. ex his enim, C. de reuoc. don.* Censuit Couarruias, quamuis trepidè in *epi-tome p. 2. c. 6. §. 8. n. 17.*

2. Quæ doctrina si vera est, imò eo ipso quod probabilis sit, non poterit donator, aut eius heredes occultè se compensare ante latam sententiam iuxta regulas occultæ compensationis, de quo in tractatu de restitutione diximus.

3. Cum tamen nos ad defectum intentionis, & ad conditionem appositam, nisi ingratitude superuenerit, totam vim potestatis reuocandi reduxerimus. non video esse necessariam sententiam iudicis, eo ipso quod aperte constat de ingratitude, qua superueniente donandi intentio non fuit. Ita Dicastillus.

4. Sed ego affirmatiuæ sententiæ adharco, quam præter Molinam & Couarruiam, quos citat Dicastil. tenet Vvigers *de iust. tr. 5. c. 2. dub. 12. n. 58.* & Fagundez *de contract. lib. 4. c. 14. n. 10.* Lugo *10. 2. disp. 23. sect. 11. n. 172.* vbi probat hanc facultatem reuocandi, donatori non concedi in prædicta lege, nisi in iudicio dilucidis argumentis causa approbata fuerit. Quare donatarius non solum non tenetur ex se rem donatam reddere ob suam ingratitude, sed neque etiam si petatur, nisi in iudicio ingratitude causa probetur, & approbetur. Quam conditionem licet lex illa canonica non expresse sit, videtur tamen illam supposuisse, cum eam non rececit, & aliunde in re legibus introducta iuxta iuris terminos loqui præsumitur de ingratitude iuridicè probata.

5. Nota etiam hinc causas reuocandi donationes habere locum in reuocando legato comparatione legatarij ingrati, si testatorem defunctum afficiat graui iniuria, vt, si carnaliter cognouit ipsius uxorem. Ita Molina *disp. 211.* Gomez *1. var. c. 12. n. 56.* Sà *v. Legatum, ad finem.* Bonacina *de don. disp. 3. q. 12. punct. vlt.* Quæ si tantum sit pœna, non obligabit ante sententiam iudicis; si verò reducatur in conditionalem intentionem legantis, id est, nisi adsit ingratitude, etiam ante sententiam iudicis habebit locum, secundum opinionem Dicastilli, *vbi supra,* qui hæc etiam obseruauit *n. 159.*

6. Sed hinc meritò vocandum est in dubium an donatarius ingratus restituere quoque teneatur fructus ex re donata ante reuocationem perceptos? Ripa affirmat in *d. l. vlt. q. 66. n. 2. 1. C. de reuoc. don.* Negat verò gloss. in *l. generaliter, §. proinde, in v. Aliqua causa, ff. de fideic. liber. Ias. in l. si heres, n. 2. ff. de cond. caus. dat. & post alios, quos citat Tirac. in *d. l. si vnquam, in v. Reuertatur, n. 281. C. de reuoc. don. & Gutierrez d. c. 10. n. 7.* vbi hac vtitur verissima ratione, quod ipsa donatio valida sit, & perfecta ab initio, proindeque donatarius bona fide percipiat fructus vsque ad litis contestationem. At post litem contestatam perceptos fructus restituere tenetur donatarius ingratus, *l. certum. C. de rei vind.* Gutierrez *d. c. 10. n. 8.* Quod conferunt quæ tradit Pinell. in *l. 2. C. de rescind. vend. p. 2. n. 60.* Et hæc omnia docet etiam Henricus Bôcerus *tr. de don. c. 3. n. 202.* quibus ex Theologis adde Dicastil. *lib. 2. tr. 5. disp. 1. dub. 7. nu. 159.* & Molinam *10. 7. disp. 281. n. 6.**

RESOL. CXXXV.

An donatio inofficiosa reuocari possit, diligenter examinatur?

Et quid est dicendum, si donatio inofficiosa facta sit Ecclesie, vel pia causa, an solum possit reuocari quoad legitimam filiorum?

Et quid, si pater, aut mater prodigis donationibus inter viuos, siue in vnum filium, siue in extraneam personam, totam substantiam, aut notabilem eius partem effuderit?

Et an donatio inofficiosa possit reuocari, etiam si iuramento sit confirmata, vel si donator eam renunciet, aut nunciatur?

Et an donatarius nihil teneatur restituere ante iudicis sententiam?

Et an filius implorato iudicis officio possit cogere patrem, ut seruet eius legitimam, in donationibus inofficiosis?

Ex p. 8. tr. 6. Ref. 66.

§. 1. DICTUM est *suprà* de prima causa reuocandi donationem nempe propter ingratitudinem, & de secunda causa propter prolem superuenientem. In hac resolutione agendum est de tertia causa, videlicet, ex querela inofficiosi testamenti. Dico igitur, quòd donatio inofficiosa à liberis vel parentibus reuocari potest: dicitur autem donatio inofficiosa per quam parentes à liberis, vel liberi à parentibus à debito bonorum subsidiio, hoc est, à legitima excluduntur. Hartmannus

Hartmanni *tit. 44. obser. u. 4. n. 2.* Clar. *d. §. donatio, q. 2. §. n. 2.* Sichard. *ad l. 1. n. 3. C. de inoff. don.* Estque donatio inofficiosa duplex; vna re ipsa & euenta solum: altera re ipsa sine euentu & consilio simul. Donatio inofficiosa re & consilio appellatur, quam pater ex proposito in præiudicium liberorum facit filiorum, & sic vltra læsionem quæ re ipsa interuenit, concurrunt etiam animus, & consilium paternum, & damnum filiorum. Sichard. *ad l. 1. n. 5. C. de inoff. don.* Mozzius *d. rubr. quomodo annullatur & reuocatur donatio, n. 92.* Clarus *d. §. donatio, q. 24. n. 2.* Reuocatur autem inofficiosa donatio, in vnum ex liberis collata, non in totum, sed dumtaxat vsque ad debitum bonorum subsidiū, licet re & consilio fuerit inofficiosa, *l. si liqueat, C. de inoff. don.* Bern. VVurmbserus *d. tit. 43. obser. 1. n. 3.* Couarr. *lib. 1. var. ref. c. 1. n. 12.* Sichard. *ad d. l. 1. n. 4.* Gailius *lib. 2. obser. 116. n. 4.* Mozzius *d. rubr. quomodo annullatur & reuocatur donatio, n. 91.* Quòd si verò donatio inofficiosa collata est in extraneum, & filio aliquid relictum est, tunc donatio in totum non reuocatur; sed filius agere potest solum ad legitimæ supplementum, *l. 1. & l. fin. C. de inoff. don.* Trentacinq. *d. tit. de don. ref. 4. n. 2.* Clarus *d. §. donatio, q. 24. n. 4.* Mozzius *d. rubr. quomodo donatio annullatur, n. 93.* Quòd si donatio inofficiosa collata in extraneum, re solum inofficiosa est, nihilque filio relictum fuit, tunc donatio dumtaxat, vsque ad legitimam reuocari potest. Couarr. *lib. 1. var. ref. c. 19. n. 12.* B. VVurmbserus *d. tit. 43. obser. 1. n. 4.* Trentacinq. *d. ref. 4. n. 2.* Clarus *§. donatio, q. 24. num. 22.* Quando verò donatio in extraneum collata, re & consilio inofficiosa est, ac filio nihil relictum est, tunc in totum reuocari potest. Sichard. *ad l. 1. n. 4. C. de inoff. don.* Tiraq. *ad l. si vnquam, v. Totum, n. 5. & seq. C. de reuoc. don.* Couar. *d. c. 19. n. 12.* Quòd si denique aliquid filio datum, vel relictum est, tunc licet donatio in extraneum collata, re & consilio simul inofficiosa est, non tamen in totum, sed solum vsque ad legitimam reuocari valet. Tiraq. *d. v. Totum, n. 6.* VVurmbserus *d. tit. 43. obser. 1. n. 4.* Clarus *d. §. donatio, q. 24. n. 4.* Trentacinq. *d. ref. 4. n. 2.* Et hæc omnia approbat etiam Hunnius in *Encyclop. iur. p. 3. tit. 26. c. 6. n. 10. & seq.*

2. Sed quia Lector Iurisconsultos audiuit, audiat etiam & Theologos, quid sentiant de hac quaestione. Hurradus *disp. 1. d. §. 1.* sic asserit. Tertia causa, ob quam donatio etiã perfecta per traditionem rei potest reuocari, est quãdo est inofficiosa, seu contra officium pietatis paternæ in filios, aut quando donatio est tantæ quantitatis, vt nõ relinquatur filiis iã natis legitima debita, vt constat ex *l. 1. & seq. C. de inoff. don.* Ita tamen potest reuocari, vt si nõ sit facta filio, sed alij, & animo fraudandi filios, possit in totum reuocari, & non potest in totum reuocari, sed tantum quoad legitimam debitam, quando non fuit facta eo animo. Imò probabile est non posse in totum reuocari; sed tantum quoad debitas legitimam, quãdo donator reliquit aliquid filiis, quamuis non sufficiens ad legitimam debitam, & etiã non potest in totum reuocari, sed tantum quoad legitimam, quãdo facta est filio, aut piæ causæ, aut quãdo donatio est remuneratoria, aut ob causã. Ita ille.

3. Cardinalis Lugo, paucis multa complectens, sic

etiam asserit, *10. 2. disp. 23. sect. 1. §. 2. n. 202.* Restat dicere de donatione facta extraneo ab eo, qui iam habet filium, vel filios, de qua bene distingendum est; nam si re tantum, & non etiam consilio est inofficiosa, hoc est, non eo animo fit legitimam filiorum fraudandi, reuocatur quovsq; legitimam filiorum integræ maneat, ex *l. 1. & vlt. C. de inoff. don.* & hoc etiam si patris iuramento confirmata sint, vt constat ex supradictis; non potest tamen donatio inofficiosa reuocari, nisi post donatoris mortem, quia non prius incipit filiis deberi legitima, vt notauit Lessius *n. 113.* si verò donatio fuit re & consilio inofficiosa, & ad hunc finem fraudandi, legitima facta extraneo, multi docent quoad totum posse reuocari. Alij id concedunt quando nihil prorsus filiis relictum fuit. Ita cum Bart. & Panorm. apud Molinam *disp. 283. versus fin.* tenet Lessius *n. 111.* Alij denique dicunt, reuocari solum vsque ad legitimam filiorum. Molina anceps manet in tanta DD. varietate, & consulit fauere possessori donatio, sed re vera non asserit vllum firmum fundamentum ad probandum, quòd debeat in totum reuocari, nec etiam quando nihil filiis relictum fuit. Illud sanè fatentur Molina, & Rebellus *q. 11. n. 1.* reuocationem in totum, cum sit pœna, non incurri ante latam iudicis sententiam. Hæc Lugo.

4. Sed vt meam promam sententiam, puto donationem inofficiosam non posse reuocari in totum, sed tantum ratione legitimæ, quia restitutio in integrum reponit totum negotium in pristinum statum, in quo antea fuit, *l. quod si minor, §. est iuratio, & tot. tit. ff. de minor.* Sed restitutio hæc vt certius inris remedium, opponitur querelæ inofficiosa donationis, in *d. l. 4. C. de inoff. don.* Hæc ergo querela non rescindit integram donationem. *Secundò*, ad submouendam inofficiosi testamenti querelam, sufficit legitimam liberis esse relictam, *l. si totas. §. & l. si mater. 7. C. de inoff. don.* Ad similitudinem autem querelæ inofficiosa testamenti introducta est querela inofficiosa donationis, *l. 2. d. l. 3. in fin. vlt. C. d. tit.* Quocirca non in solidum, sed ratione tantum legitimæ rescinditur immoderata donatio. Denique hanc abundè probant sententiam textus in *l. 1. ibi, quartam non habentibus, l. 2. ibi, vt tibi quartam partem debita ab intestato portionis præstet incolumen, d. l. si totas. §. ibi, debitum bonorum subsidium, l. si mater. 7. ibi, vt quarta partis, l. si liqueat 8. in princ. ibi, pro ratione quarta, C. de inoff. testam.* Si tamen re & consilio fit inofficiosa parentis donatio in extraneum collata, probabilius mihi videtur rescindi in totum. Fagundez *de contractibus 2. lib. 4. c. 16.*

5. Et tandem Caramuel in *Theol. mor. lib. 2. n. 68.* rectè etiam notat, in nostro casu, *Primò*, donatarium donationem reuocanti, & rem donatam, repetenti, nihil teneri restituere ante sententiam. *Secundò*, iudicis sententia condemnari non posse ad solutionem fructuum ante reuocationem perceptorum, sed ad restitutionem rei ipsius, & fructuum à litis contestatione perceptorum.

6. Nota etiam cum Caspensi in *Curs. theol. tom. 2. tr. 10. disp. 2. sect. 2. n. 25* quod si donatio inofficiosa facta sit Ecclesiæ, vel piæ causæ, solum reuocatur quoad legitimam filiorum; quod etiam docet ex Nauarr. & Claro Vvigers *de iust. tr. 5. c. 2. dub. 12. n. 59.*

7. Non deferam tamen hinc adnotare cum P. Vvadingo *tr. de contract. disp. 3. dub. 13. §. 3. n. 1.* quòd si pater, aut mater prodigis donationibus inter vivos, siue in vnum filiorum; siue in extraneam personam, totam substantiam, aut notabilem eius partem effuderit, ita vt imminuerit legitimam, quæ aliis filiis debebatur, posse filium saltem post mortem parentis agere querelam inofficiosi, & donationem quatenus sibi erat inofficiosa, rescindere, sic vt quando filius reuocat donationem inofficiosam, attendatur ad quantitatem bonorum, quam habuit tempore donationis, v. g. si habuerit 12000. filius in detrahenda legitima semper habebit respectum ab 12000. & ex illis accipit, nisi pater tantum adiecerit postea,

Sup hoc sup. in Ref. 49 §. Accedit. & §. Igitur. & in Ref. 51. §. Sed mihi. ad medium.

Sup hoc sup. & seqq. in hoc §. lege infra §. Non deferam. huius ref. & alium eius not.

Sup hoc sup. in ref. 55. per totam. & fin. nanter §. H tamen.

Sup hoc sup. lege ante medium §. huius ref. d. vers. Reuocatur autem & superius i. ref. 51. §. Sed mihi post med. & quibus non plene supra hoc lege, tamen supra in tr. doctrinam ref. 208. vt

postea, quantum donauit, ut habetur *Nou. 92.* ex qua desumpta est *Ausb. vnde, C. de iust. test.* Sed dubitatur, an etiam viuentem patre. Plurimi id negant, cum legitima non debeat filio, viuentem patre. Ita *Less. lib. 2. c. 18. dub. 14. n. 113.* & alij. Probabilius videtur id posse etiam viuentem patre. Ita *Tusch. legitima concl. 1. o. n. 7. & seqq.* praesertim 1. citat autem *Salicet. Bald. Soc. Rom. & alios;* qui dicunt: Si pater dissipet bona, siue per donationes prodigas, siue aliter, posse filium officio iudicis implorato cogere, ut seruet legitimam, ne filius post mortem patris careat alimentis. Nec refert, quod dicatur legitimam non deberi ante mortem, quia eo sensu id verum est, ut filio non debeat tradi viuentem patre, sed tamen potest filius in causa donationum in officiosarum agere, ut sibi adseruetur, ne possit pater eam donare. Breuiter ergo non debetur quasi tradenda ante mortem, sed quasi seruanda ad mortem. Ita *Vvadingus*, cui ego libenter adhaereo.

8. Et tandem nota cum *Megala in 2. 2. c. 1. q. 1. n. 3.* quod donatio in officiosa potest reuocari, etiam si iuramento confirmata; nam quando contractus infirmatur in fauorem tertij, nunquam confirmatur iuramento contrahentium, quod esset in alterius dispendium, c. *quamuis, de part. c. licet, de iur. in 6. Bart. in d. §. Imperat. n. 5. Curt. sent. in conf. 1. col. 3. n. 15. vers. non obstant.* vbi testatur de communi *Ripa in l. si unquam, n. 8. C. de reu. don. Ruinus in conf. 70. n. 8. lib. 3. Clar. in d. q. 24. n. 3.*

9. Vnde ad quaesitum mihi olim factum, an possit adhiberi remedium, ne donatio reuocetur, videlicet si donator renunciet, vel paciscatur, vel iusiurando interponat? Respondi, quando donatio reuocatur fauore filiorum, nihil prodesse, si pater renunciet; at verò prodest, si reuocetur donatio fauore ipsius patris. Pactum itidem, ne donator reuocet donationem praetextu ingrati animi in eo, cui facta est donatio, non valet, quia est contra bonos mores. Praeterea, donatio simpliciter facta, & iusiurando firmata reuocari potest ob filios postea natos. Et haec omnia docet *Azor. 3. lib. 11. c. 8. n. 8.*

RESOL. CXXXVI.

An donatio prodiga sit ipso iure nulla? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 84.

§. 1. AD hoc dubium respondet *Amicus in Cursu Theol. 10. 5. disp. 8. sect. 7. n. 100.* vbi sic asserit. dubium superest in hac materia, an donatio prodiga sit ipso iure naturae nulla, saltem quoad excessum. quo illa redditur vitiosa? Affirmant aliqui apud *Molinam disp. 272.* quorum ratio esse potest, quoniam nulla donatio vitiosa obligare potest donatorem ad eam adimplendam. Atqui donatio prodiga est vitiosa; ergo nequit ad eam adimplendam, saltem quoad excessum, quo redditur vitiosa, donatorem obligare.

2. Negat, & sanè probabilius, *ibid.* *Molina.* Fundamentum negationis est, quoniam etsi prodiga donatio ex vna parte, quatenus excedit moralem facultatem donatoris, sit vitiosa; ex alia tamè parte, quatenus supponitur legitime acceptata à donatario, qui non tenetur inquirere, an illa excedat moralem facultatem donantis, contrahit nouum debitum iustitiae: inter duo autem debita semper quod maius est obligat. Cum igitur maius sit debitum iustitiae, soluendi donationem legitime acceptatam, quam debitum morale non exequendi donationem prodigè factam, tenetur donator ex iustitia illam adimplere. Neque in tali adimplerione erit vllum peccatum, eo quod debitum morale non exequendi prodigam donationem superatur ab aetiori debito iustitiae, quod illi accedit ex legitima acceptatione donatarij, sicut debito audiendi Sacrum in die festo superatur à maiori debito subueniendi proximo in extrema necessitate constituto: vnde quod aliàs obligaret, accedente maiori debito impossibili cum alio, cessat obligare. Confirmat hanc sententiam *Molina* exemplo nobilis ac praediuitis puellae, quae prodiga suae nobilitatis ac diuitiarum matri-

monium contraxit cum viro ignobili ac paupere: cum tamen hic contractus puellam obliget ex iustitia, esto peccauerit, suam notabilitatem & opes prodigendo.

Sed de hac quaestione alibi à me satis dictum est, & vtramque sententiam, tam affirmatiuam, quam negatiuam, probabilem esse puto.

Alibi, & satis in Resolutionibus not. praeterit.

RESOL. CXXXVII.

An donatio obliget, si notabiliter varietur status rerum?

Et quid, si promissum sit iuramento firmatum?

Et inferatur, quod si ex incognita mutatione rerum licet reuocare donationem, & promissum, ergo & vota plurima?

Et an si duo mutuo sibi promittant vnusquisque independenter à promissione alterius, fas sit à promissione rescilire ea tantum ratione, quod alter suam promissionem non adimpleuit? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 105.

§. 1. **R**espondeo, donationem non obligare quoties ita variatur status rerum, personarum, negotiorum, ceterarumque circumstantiarum, ut rationabiliter à promissione facienda retractasset; hanc vniuersalem regulam ex *Seneca* tradit *S. Doctor 2. 2. q. 110. a. 3. ad 5.* eamque confirmat *Calet. 2. 2. 88. art. 1. §. quod enim promissum, & q. 113. a. 1. §. ad 4. de vno dub.* *Sorus lib. 7. de iust. q. 2. a. 1.* circa solutionem primi arg. *Nauar. in sum. C. 18. n. 7. Molina disp. 272. Less. lib. 2. c. 18. dub. 10.* & reliqui ferè omnes recentiores. Ratio regulae est, quoniam ea tantum sub obligatione donationis comprehenduntur, ad quae donanda donatoris intentio expressè, vel interpretatiuè se extendit. Atqui donatoris intentio neque expressè, neque interpretatiuè se extendit ad ea quae notabiliter variatio rerum ac personarum statu, rationabiliter in sua promissione non comprehendisset. Igitur ad ea non obligatur. Maior patet, quoniam promissio totam vim obligandi à voluntate explicita, vel implicita, seu virtuali, & interpretatiua donantis. Minor probatur, nam si tempore promissionis promissor interrogatus fuisset, an si hic rerum status, qui de facto est post factam promissionem, fuisset tempore ipso promissionis, promissionem fecisset; si negat, eam se facturum fuisse, non obligatur, cum in hoc standum sit promissori, è cuius voluntate, & intentione pendet promissio. Huc applicanda est regula illa iuris in *6. In generali concessione non veniunt ea quae quis non esset verisimiliter in specie concessurus.* Quae doctrina ad eam vera est, ut etiam si id quod promissum est, esset iuramento firmatum, iurantem non obligaret, variato rerum statu, ut colligitur ex praecitato *c. nemadmodum, de iur.* eo quod etiam iuramentum supponit hanc tacitam conditionem, si rerum status notabiliter non varietur.

2. Confirmatur. Nam per epiikeiam censentur à lege exclusi omnes illi casus, qui ab ipso Legislatore exclusi fuissent, si tempore ipso conditionis legis menti occurrissent: ergo per eandem epiikeiam censendi erunt à promissione exclusi omnes illi casus, qui ab ipso promissore exclusi fuissent, si tempore promissionis occurrissent, cum non minus in vno quam in alio casu militet epiikeia. Et haec omnia docet *Amicus in Curs. Theol. 1. 5. disp. 18. sect. 5. n. 59.* cui adde *Gordonum in summ. lib. 4. q. 3. c. 9. n. 35.* vbi docet, quod causa reuocationis alicuius donationis est notabilis mutatio superueniens ante traditionem, ut si promissi gladium ei qui ante traditionem sit furiosus, aut si donatio coepit esse multum difficilis donatori. Ratio est, quia lex in hac re est intentio & animus donantis, qui hoc graui incommodo praeripto non donasset.

3. Dices, si sic ex incognita mutatione licet reuocare donationem, & promissionem: ergo & vota plurima? Respondeo sanè mutari posse promissionem ex rerum superueniente mutatione, doctrina vera est, & *Sanctus Thom. 2. 2. q. 110. a. 3. ad 3.* Ceterum regula illa de incognita mutatione quae excusat à re promissa, debet de

Sup. hoc in com. 8. tr. 4. Ref. 60. & in alijs eius annot.

illa sola mutatione intelligi, quæ consideratis circumstantiis rerum, & personarum, iudicatur rationabilis causa ad excusandum. Hinc, qui excellenti personæ, Regi, aut Pontifici aliquid promissit, non est æquum, ut ex quacumque mutatione reuocetur donatio. Ita de voto, quod fit Deo, qui est excellentior omni creatura, uti rem hanc explicat Rebellus *p. 2. lib. 18 q. 11. n. 4. & 5.*

4. Sed si quis obiter hinc querat, an si duo mutuo sibi promittant, unusquisque independentem à promissione alterius, fas sit à promissione resilire, ea tantum ratione, quod alter suam promissionem non adimpleuit? Negat Nauarr. *n. summ. c. 18. n. 7.* Affirmat probabilis Molina, hac ratione ductus; quia, qui suam promissionem non adimplet, indignum se reddit, cui ab altero promissio seruetur. A fortiori non tenetur promissionem seruare, qui promissionem fecit intuitu recompensationis promissionis ab altero sibi factæ, suam promissionem altero non adimplente.

R. F. S. O. L. CXXXVIII.

An donatarius peccet, & teneatur ad restitutionem quando scit donationem fieri cum damno creditorum etiam si ab ipsis in tra. annu. non reparatur?

Et quid est dicendum, quando donatarius sciens & prudens incitaret debitorem ad alienandum in fraudem creditorum? Ex *p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Ref. 39.*

§. 1. **A**ffirmatiue respondet Layman *in Theol. mor. lib. 2. sect. 5. tr. 4. c. 17. §. 4. n. 20.* qui citat Paludanum, D. Antoninum, Caietanum, Nauarr. & Cordubam; quia ad talem donationem factam in fraudem creditorum, donatarius cooperatur consentiendo, & illum acceptando; unde licet suadendo non impellat, & propterea non sit causa efficiens quo ad principium, seu propositum huiusmodi donationis, est tamen eius causa efficiens, quoad executionem: hæc opinio est probabilis.

2. Sed contrariam non minus probabilem & tutam in praxi esse existimo cum ipso Layman *ubi supra*, & idem hanc sententiam absolutè docent Lessius *lib. 2. c. 20. dub. 19. n. 108.* Nauarra *lib. 3. c. 4. n. 218.* Molina *1. 2. disp. 328. n. 11.* Et ratio est, quia alienatio illa fuit in se valida, accipiensque comparauit dominium rei ita acceptæ. Cum ergo ius posituum solum intra annum à die scientiæ concedat rescissoriam actionem creditoribus aduersus accipientem, sequitur, ut si vel creditores rem non petant, vel illam petant elapso iam anno, accipiens reddere illam non teneatur. Ad rationem verò Layman respondet, quod donatarius in tali casu utitur iure suo intra iustitiæ limites, accipiendo atque suam efficiendo rem in se liberam, hoc est, nulli alteri obligatam, ut edo peccato dantis in suum proprium commodum; non secus atque qui licitè accipit sub usuris, utitur peccato dantis in suum proprium commodum; neque etiam accipiens titulo licitativo in fraudem creditorum, contra charitatem aduersus illos peccaret; quia charitatis ordo non postulat, ut donatarius postponat suum commodum, ut creditores ab æquali damno seruet indemnes. Dicendum igitur, quod opinio contraria tunc procedit, quando donatarius sciens, & prudens incitaret debitorem ad alienandum in fraudem creditorum: nam tunc causa esset peccati iniustitiæ illius in creditores, & idem ad restitutionem teneretur, secus autem in casu nostro; ergo, &c.

R. E. S. O. L. CXXXIX.

An donatio facta pro patrimonio ad suscipiendos Ordines sit in foro conscientie retro donanda donatori?

Et an talis Clericus sic ordinatus nullam incurrat suspensionem, nec teneatur retrocedere donationem?

Et an donatio facta Clerico inopi, ut ad Subdiaconatum promoveri possit, si ipse statim post susceptos Ordines moriatur, debeant ad donatorem bona donata reuerti, vel transmittantur ad hæredes donataris? Ex *p. 8. tr. 6. Ref. 135.*

§. 1. **A**ffirmatiua sententia videtur tenenda; quia ille, qui patrimonium cum tali fictione donauit, non verè donauit, neque illorum bonorum dominium in dictum Clericum transtulit: ergo cum donatarius talis patrimonij dominium verè, & realiter non acquisierit, tenetur in foro poli illud vero domino restituere. Et idem hanc sententiam tenet Auila *de cons. part. 3. disp. 5. d. 5. concl. 3.* ubi sic ait: Si patrimonium erat fictum, retrodonatio valet in foro conscientie. Hæc est expressè contra P. Henr. *n. 2. 1. tr.* Sed eam tenent aliqui Magistri, probatur *primò*: nam Concilium solum loquitur quando patrimonium erat verum, ut patet ex contextu. *Secundò* nam quod fictè donans huiusmodi patrimonium priuetur illo, est pœna, ut statim dicemus; ergo non est priuandus ante sententiam, iuxta dicta in materia de legibus, tractando de lege pœnali, imò credo quod ordinatus tenetur in conscientia retrodonare patrimonium; sic aliqui viri docti. Et probatur: nam hoc patrimonium reuerà non est suum, sed donatoris, & non potest auctoritate propria punire ipsum donatorem; & hoc intelligo, nisi velit agere coram iudice. Dixi, *in foro conscientie*: nam in foro exteriori rescindetur retrodonatio in pœnam donatoris, qui voluit decipere Ecclesiam, & Episcopum. Ita Auila; cui adde Lopez *de contr. lib. 2. c. 45.* Sanchez *de matr. lib. 6. disp. 32. n. 8.*

2. Et non deseram hinc apponere verba Antonij Corduba *in sum. q. 32.* sic asserentis: [Respondo, que no es la misma razon de lo vno y de lo otro. Porque en el caso de la donacion que se haze al Clerigo, para que se ordene, &c. pues son bienes puros seculares, y la tal donacion expressamente condicional, aunque fraudulenta, hecha de palabra, no es reprobada por derecho, y el donante la pudo y quiso dar assi condicional y no absolutamente, y el Clerigo assi la recibio, aunque esta condicion no se puso en la escritura para *in foro exteriori*: parece que *in foro conscientie* no vale mas la donacion que fue la intencion del donante, ni vale contra su intencion: y assi *in foro conscientie* el Clerigo es obligado a anullarla, como lo prometio, aunque el donante por auer hecho la donacion fraudulenta, en fraude, y perjuizio de la Yglesia, merezca, que el sea defraudando de su intencion, y *in foro exteriori* no forçaran al Clerigo que la deshaga, o anule la tal donacion.] Sic ille.

3. Sed ego non discedo à sententia negativa, quam docui cum P. de Ledesma *in 3. p. tr. 4. ref. 184.* cui nunc adde Garciam *de benef. 1. p. 2. c. 5. n. 161.* ubi ita ait: Dico secundum, quod ordinatus cum patrimonio sibi donato cum pacto, seu conditione de illo reddendo, & restituendo post ordinationem, non potest dici ordinatus sine titulo, nec incurreret ullam pœnam, seu suspensionem, etiam stante dicta constitutione Sixti V. nam iste reuerà est ordinatus cum patrimonio vero, & non ficto; ista enim est vera donatio, ex qua transfertur dominium in donatarium, licet cum illo pacto, seu modo, ad titulum de donatione, que sub modo & longè diuersa (quamuis DD. videantur confundere) ab illa, quæ fit cum pacto de non utendo illa, seu de non petendo donatum, quæ est verbalis tantum, ut dixi.

4. Nec obstat dictum pactum, seu conditio de reddendo, & restituendo post ordinationem, quod obligat, saltem in foro conscientie, quia verius est nullo modo obligare, quia est contra dispositionem Concilij *d. c. 2.* quod prohibet alienari, aut remitti patrimonium, ad cuius titulum quis est ordinatus sine licentia Episcopi, & sic dictum pactum, & conditio non valet, ad *1. facta, que contra c. de pact. & c. Diaconi, 28. dist. 1. & c. Secundo, 10. q. 1.* & facit regula *c. cum M. Ferrariens. de cons. 10. q. 1.* & facit regula *c. cum M. Ferrariens. de cons. 10. q. 1.* Hæc Garc. Et ita hanc sententiam tenet etiam Valer. *in differ. vtriusque fori. v. Donatio, diff. 5.* Vgol. *de offic. Episc. c. 26. §. 13. n. 6.* Tolet. *lib. 1. c. 49. n. 5.* Bonac. *de sacer. disp. 8. q. 2. nic. punct. 5. n. 20. & 21.* Itaque licet prima opinio sit probabilis probabiliter etiã dici potest, talè Clericum,

Sup hoc sup. in tr. 3. ex la. ra doctrina Ref. 209. si-guanter in §. Vnde. à me-dio vers. Et randem. & lege ibi à §. verum ex di-ctis.

Sup. hoc Rel. prax.

Quæ nun reperietur tom. 5. tr. Ref. 50. & alia Ref. §. eius not.

Clericum, sic ordinatum, nullam incurrisse suspensionem, nec teneri retrocedere donationem, ne in foro externo donans possit illam repetere.

5. Sed si aliquis hinc querat, an donatio facta Clerico inopi, ut ab Subdiaconatu promovetur possit, si ipse statim post susceptos Ordines, moriatur, debeant ad donatorem bona donata reuerti, vel transmittantur ad hæredes donatarij? Et respondeo transmitti ad hæredes donatarij, quia per ipsam donationem fuit ius quæsitum donatario, & iura ad hæredes transmittuntur, *l. iradiationibus, C. de pact. l. si pactum, ff. de probationib.* Et maxime quando ea, ob quam donatio est facta, fuit adimpleta, cum si efficiat aliquid fieri, licet factum non duret, ut quis acquirat quod sibi relictum fuerat. Et ita docet ex Panciolo, Nauario, & aliis, Homobonus in *consultat. moral. vol. 2. part. 6. respons. 83.*

RESOL. CXL.

An donatio facta iudici, vel testibus, ut iniuste iudicet, vel falso iurent, sit valida, vel maneat obnoxia restitutioni?

Et aduertitur actiones turpes esse vendibiles, puta occidere hominem, &c. ac proinde pro illis acceptum non esse restituendum. Ex part. 8. tr. 6. Ref. 110.

§. 1. Non desunt affirmatiuam sententiam docentes: Et ita Petrus Nauarra *lib. 4. de rest. c. 2. dub. 12. n. 144.* Lopez *1. p. Instrucl. c. 107. post med. C. de restit. q. 2. concl. 4.* docent acceptum pro re turpi, ac sine malo, eo non secuto, esse danti restituendum. Consentit Nauarra in *Man. c. 17. n. 3.* Cordubens. *lib. 1. q. 32.* & Aragon. *2. 2. q. 62. a. 5. in resp. ad 2. concl. 7.* Ratio, quia non donauit nisi propter extorquendum falsum testimonium principaliter; ergo non abdicauit à se dominium rerum illarum, eo sine non obrento, atque ita accipiens tenetur restituere. Item, quia promissio, seu pactio de re turpi, siue sit contra iustitiam, siue contra quamcumque aliam virtutem, antequam adimpleatur, est nulla, & partes non tenentur stare huiusmodi promissionibus, seu pactis. Molina *de iust. tr. 2. disp. 94. concl. 2.* Couarr. in *reg. peccatum, p. 2. §. 2. n. 1. de reg. iur. in 6.* & Caietan. *2. 2. q. 32. a. 7. ad 2.* Nam in malis promissis peccatum est non resilire à contractu, *c. in malis, 2. 2. q. 4.* Neque qui promittit rem turpem pro pretio, neque qui pretium pro ea, tenentur adimplere. Michaël Salon. *2. 2. q. 62. a. 5. contr. 3. concl. 2.* Neque obstat negari actionem, & repetitionem in foro externo, turpiter danti, quia in foro conscientie retinet dominium rei suæ, neque debet spoliari ea nisi per iudicis sententiam.

2. Sed aliqui asserunt, quod obrento sine, propter quem pecunia fuit data iudici: seu testi, sicut etiam acceptum pro damno inferendo, vel pro homine occidendo, impleto delicto, nihil esse restituendum ante iudicis sententiam. Ita Angelus, *v. Concussio §. 2. & v. Restitutio. 1. v. Turpe lucrum Nauarra vbi supr. & Petr. Nauarra dub. 12. concl. 1. & 2. dub. 13.* Greg. de Valent. *10. 3. disp. 5. q. 6. punct. 4.* Syluest. *v. Eleemosyna, q. 4.* Tolet. *lib. 5. c. 25. in fin. Rebellus d. lib. 18. q. 19. n. 4.* & Lessius *lib. 2. cap. 14. dub. 8. n. 5. vsque ad 56.* vbi docet neque spectato iure naturæ, neque positio acceptum ob turpem causam, seu propter opus; quod est peccatum, eo adimpleto, esse necessarium restituendum, siue opus sit contra iustitiam, siue non. Quin addimus de rigore iustitiæ soluendum esse promissum, quod fieri potest sine peccato, post crimen patratum; neque enim in soluendo peccat, sed intendit liberare fidem; quia quamuis conuentio fuerit illicitè, tamen quia similia nemo tenetur gratis exequi, potest licitè exigere promissum extraiudicialiter, ut notat Nauarra *c. 17. n. 41. res. Sexto infertur.* & retineri, si fuerit prius datum, ex Couarr. in *reg. peccatum, 2. p. §. 2. n. 6.* Iuuat Sot. *lib. 4. de iust. q. 7. a. 1. col. 10. & lib. 6. a. 1. a. 4. §. Ad hæc vbi fatetur actiones turpes, puta occidere hominem, esse vendibiles.*

3. Nec obstat *l. generaliter, ff. de verb. obl. & l. iuris gentium §. siue ob maleficium, ff. de pact.* vbi præfatæ actiones sunt iuræ, neque quis tenetur illas obseruare, in quibus aliquid datur vel promittitur ob maleficium. Imò nullam actionem concedunt, nec repetitionem aut retentionem, secundum Gloss. *v. Nulla, in d. l. iuris gentium,* & habetur in *l. mercalem, C. de cond. ob imp. caus.* quia procedunt de maleficio in futurum committendo, & pro foro externo dumtaxat. In foro verò conscientie idem dicendum est, ante delictum commissum; idè restituendum est pretium, si fortè datum sit prius. Secus verò, eo iam patrato, tunc retineri potest, non tanquam merces sibi debita ob dictam actionem seu maleficium, sed propter laborem, industriam, vel impensam, quod est quid separatum à peccato, & propter multa alia pericula, quibus delinquens obligatus manet, etiam apud iustitiam humanam; unde licitè acceptum potest recipi ac retineri; vel (si magis placet secundum Nauarra *d. c. 17. n. 36.*) in foro conscientie potest, si deur, retineri, non tanquam debitum propter maleficium, sed quia ita datum & acceptum, nulli de præcepto diuino, neque humano ante sententiam est restituendum.

4. Verum ego puto absolutè asserendum, etsi opus malum pro quo datur, pretium promissum non sit pretio æstimabile, neque vendibile, quatenus malum est, nihilominus quatenus delectabile, & vtile, vel alteri periculosum, seu laboriosum, esse inter homines pretio æstimabile, vendique posse, ac proinde pro eo acceptum non esse restituendum post maleficium patratum, neque est peccatum; quod tunc accipitur vel datur, cum acceptio fiat non ratione peccati, nec complacentiæ, sed propter laborem susceptum, vel propter sumptus, vel periculum cui se exposuit; vel denique ratione pacti onerosi, & datæ fidei. Quod fieri potest cum displicentia absoluta delicti commissi, & cum proposito amplius non recitandi. Molina *disp. 94. tr. 2. §. contraria sententia, & seq. post D. Thomam, & alios, quos ibi refert & sequitur, de quibus Less. lib. 2. c. 14. d. n. 53. vsque ad 59.* Idem tradit Couarr. *reg. peccati, p. 2. §. 2.* Caietan. *2. 2. q. 62. a. 5. ad 2.* existimantque tanquam verius, non esse restituendum ita acceptum, neque ex vi iuris naturalis, neque ratione iuris positui. Excipiunt tamen, non benè id quod accipiunt à iudice pro sententia iniqua ferenda: hoc enim opinantur iure naturæ esse restituendum, quia non est res vendibilis, ferre iniustam sententiã ac pervertere iudicium. Sed falluntur, quia non est maior ratio, ob quam magis debeat restituti iure naturæ quod accipitur pro iniusta sententia ferenda; ea iã lata, quam quod pro homicidio seu adulterio patrato, quod tamen ipsi docent non esse restituendum necessarium. Ita Molin. & Less. *vbi supr.* Ergo non est etiam restituendum acceptum à iudice pro iniqua sententiã.

Sed omnes supradictas sententiã puto probabiles esse.

RESOL. CXLI.

An donatio cū conditione turpi, vel impossibili sit valida? Et quid, si in contractu matrimonij apponatur conditio turpis aut impossibilis?

Et in foro interno, vel externo dubium sit, an contrahentes matrimonium hanc conditionem serio, vel ioco adiecerint præsumendum sit, quod ioco adiecta sit?

Et an valeat donatio conditionalis, ut do tibi mille aureos, ut per vitam meam soluas centum quotannis. &c. Ex p. 8. tr. 6. Ref. 85.

§. 1. Respondeo cum Gordonio in *sum. lib. 4. q. 3. c. 8. n. 30.* quod legata, fideicommissa, hæredum institutiones, & donationes causa mortis, si fiant sub conditione, quæ sit; siue ex natura rei, & de facto, siue de iure, impossibilis, valebunt; & talis conditio habetur pro non adiecta. Est DD. cõmunis sententia, & notauit Gomez *2. ref. c. 4. n. 1.* habetur *§. impossibilis, inst. de hered. & in iure ciuili passim alibi, ut li. 2. ff. de cõd. & demõstr.* Recipiturque ab omnibus in foro externo, in fauorem

Sup. hoc in ref. seq.

semper

nempe vltimæ voluntatis, & similibus rerum, vbi iura ex æquo & bono præsumere possunt non fuisse diuersam disponentis voluntatem. Ac proinde nihil hinc agitur contra ius naturale, sed est fauor causæ fauorabilis, & odium turpis aut inutilis conditionis.

2. Dices saltem in foro conscientiæ, vbi veritas expenditur, & voluntas disponentis; conditio hæc habetur pro adiecta, vitiaturque proinde contractum. Hac enim de causa adiecta est à disponente, ex lege, non solum. Item cur alij contractus erunt inutiles, & non etiam ista dispositio? Respondeo, iam dixi specialem esse fauorem vltimarum voluntatum, quæ valere debent, quia non redeunt: alij autem contrahentes iterum contrahere possunt, & hoc in foro saltem externo. De foro verò conscientiæ (quod petit argumentum) controuersia est. Probabilius tamen est inanere validam dispositionem, quia licet ius velit esse liberam vltimam voluntatem, tamen potest interpretari illam, an ioco, vel aliter sit adiecta conditio, & an disponentis satis aduerterit, qualis fuerit ista conditio. Aliud est, si plenissimè constat de voluntate disponentis, voluisse scilicet eum sic suspendere, & impedire dispositionem & donationem.

3. Hinc obiter ad ornatum *c. fin. de conditionibus appositis*, vbi in contractu matrimonij conditio turpis aut impossibilis, habetur pro non adiecta in fauorem matrimonij, nisi sit contra substantiam coniugij. Cæterum prior pars assertionis non caret sua difficultate, vt iam patebit.

4. Dico ergo *primò*, in matrimonio sub tali conditione, si contrahentes planè intendunt nullo modo contrahere, nisi ea ponatur, nullum esse matrimonium exstante conditione; atque ita si conditio est impossibilis, nunquam valebit matrimonium. Ratio est, quia matrimonium non subsistit sine contrahentium consensu, & hoc in vtroque foro, si constat de veritate intentionis.

5. *Secundò*, in foro interno, vel externo, dubium sit, an contrahentes hanc conditionem seriò, vel ioco adiecerint, præsumendum esse quòd ioco adiecta sit. Ita ex *d. c. finali. de conditionibus appositis* & hoc in fauore matrimonij, quia duplex hinc stat præsumptio, prior, homines in re tam graui nolle irritum esse quod agitur: altera, in dubio iudicandum esse pro valore, *c. fin. de sent. & re iud.* Vide Sanch. *lib. 5. dis. 3. 4. 9. & 15.*

6. Non deseram tamen hinc adnotare ea quæ circa donationem conditionalem obseruat Rodrig. *in summ. to. 1. c. 173. n. 2* vbi sic ait. [Vale la donacion, quando vno da a otro mil ducados irruocablemente, con esta condicion, que el donatario este obligado de le hazer donacion decien ducados cada año por toda su vida, de tal manera que muerto el, no este obligado à dar lo à los hetederos del que hizo la donacion. Y que valga esta donacion se prueua porque la donacion modal es licita, como lo dize el derecho, y esta no tiene iniusticia alguna, pues el que dona, y el donatario se ponen à peligro de que viua poco, ò mucho el donador. Ni contra, esto obstat vna Extrauagante de Pio V. la qual prohibe hazer se algun censo en otra forma diferente de lo que en ella se pone, y la forma deste censo, no se pone alli. Porque à esto respondo, que la dicha Extrauagante habla en el censo constituydo por via de compra, ò otro contracto equiualente, y en nuestro caso se habla en censo constituydo por via de donacion modal. Ni obsta que viuendo el donador onze annos despues de la donacion hecha recibira cien ducados mas de la suerte principal. Porque respondo, que y a se pone à peligro de viuir mucho menos, y mas que vsura se comete, quando se recibe algo mas de la suerte principal en el contracto del mutuo, loqual no es assi en los demas contractos de las compras, y ventas, y alquileres! y lo mismo se ha de dezir en esta donacion modal, como lo consejo Nauarro, en vn consejo que sobre esta duda dio. Ita Rodriguez, & communiter Doctores.

Sup. hoc sep.
in tr. 4. ref.
82 & in ref.
81. §. No-
dum ad me-
dium, verif.
Item.

RESOL. CXLII.

An donatio ad finem turpem sit irrita?

Et an iure natura irrita sit donatio eius, qui quando promissit, non habuit animum donandi, etiamsi verbis promiserit se daturum? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 102.

§. 1. **R**espondeo cum Amico in *Curs. Theol. 10. s. disp. 18. sect. 7. n. 92.* quod ex defectu causæ finalis honestæ, omnis donatio ob turpem causam facta, est ipso iure naturæ irrita. Velut si quis donat ad peierandum, homicidium patrandum, falsum testimonium dicendum, inuvalida est donatio saltem ante patratum peccatum. Fundamentum, quoniam omnis donatio inducit aliquam obligationem: nemo autem obligari potest ad peccandum; ergo ante commissum peccatum nulla donatio ob turpem causam facta obligare potest donantem, alioqui donando ob turpem causam cooperaretur peccato donatarij. Dixi, *ante patratum peccatum*, quia post patratum peccatum potest donatio iure naturæ esse valida, non propter commissum peccatum, sed propter impensum laborè, & periculum, cui donatarius in gratiam donantis se exposuit: quod cum sit pretio æstimabile, est aliqua mercede dignum. Obserua etiam cum Emanuele Sà, *v. Donatio, n. 28.* quòd modus impossibilis, aut turpis, donationi appositus, habetur pro non adiecto.

2. *Notandum* hinc obiter, iure naturæ irritam esse donationem eius, qui quando promissit, non habuit animum donandi, etiamsi verbis promiserit se daturum. Fundamentum, quia talis ratio non procedit ex voluntate donandi, sed fallendi. Donatio autem suum robur accipit ab ipsa voluntate donandi donatoris. Igitur si donator non habuit voluntatem donandi, sed potius fallendi ac decipiendi, non poterit talis donatio habere suum tobur ac vim, etsi donator in tali casu in foro externo cogi posset ad soluendam donationem, si illa fuerit legitimè acceptata: quin iure naturæ tenetur donator resarcire damna, si quæ donatarius passus esset propter huiusmodi donationem acceptatam.

Sup. hoc in Ref. 14 per totam & lege et doctrinam ref. 141.

Sup. hoc ref. 1, not. præterit §. ad med. ve. Quin ad mus. & in aliis eius nor.

RESOL. CXLIII.

An quis possit in suam concubinam ferre donationem, præsertim quaritur de Clericis, & militibus, & etiam de viris uxoris, & Doctoribus, Aduocatis, & Commendatariis?

Et an supradicti teneantur de iniustitia prædictis concubinis salariarum seruitiorum suorum in quo conuenerunt, soluere?

Et an quando donatio Clerici, militis, &c. est irrita, firmetur iuramento?

Et an donatio promissa meretrici, ipso in iudicio peti possit? Ex p. 3. tr. 6. Ref. 83.

§. 1. **P**rima opinio est negatiua, & tam rigidè, vt etiam salarium pro seruitio corporali præstito eis denegat, dum in concubinato sunt: illam docet Cabedo, *p. decis. 116 n. 2. & 3.* vbi ait, legatum, donationem & promissionem pro seruitio turpiter exhibito, non valere; & *n. 4.* refert sententiam datam in Lusitania in Supremo Grauaminum Senatu, anno 1549. in qua iudicatum fuit, concubinas Clericorum non vincere salaria, nec eis iudicari pro tempore, quo illorum concubinae fuerunt. Fundamentum huius opinionis est, quia id quod datur tali concubinae à milite, vel Clerico, dum est in concubina turpi atque illicito, turpiter videtur datum, & turpiter acceptum: vbi autem tam ex parte dantis quàm accipientis versatur turpitudine, repeti id non potest in iudicio, *l. vbi autem, l. si ob turpem, ff. de cond. ob turp. caus.* & consequenter non tenentur milites vel Clerici illud eis soluere, quia in pari causa turpitudinis melior est conditio possidentis: quate cum illæ salarium pro seruitio in iudicio petere non possint, nec milites vel Clerici illud teneantur eis dare, sequitur quòd eis non debeatur.

Sup. hoc sep. in ref. 29. pro milite, & Clerico, in §. pen. ult.

2. Sed mihi placet opinio altera affirmatiua, quæ absolutè docet, non solum milites & Clericos, sed etiã viros vxoratos, & DD. posse validè & licitè suis concubinibus donare, & teneri de iustitia eis soluere salaria pro temporali seruitio illis impenso: Itaque duo docet hæc opinio. *Primò*, possè eis donatores donationes remuneratorias facere ob merita, & seruitia facta & impensa, debere tamen tunc hæc seruitia in iudicio probari, & non sufficere donatorum dictum, nec standum esse confessioni illorum. Deinde docet *secundò*, teneri concubinariorum de iustitia eis salarium seruitiorum suorum, in quo conuenerunt, soluere. Hanc videtur tenere Barbof. in remission. ad ord. Reg. Lusit. lib. 4. tit. 66. n. 2. vbi citat Tiraq. in l. si unquam, v. Donatione largitus, n. 22. & 24. Guilichm. in c. Raynutius, verbo. & uxorem, decis. 5. n. 161. Guttier. de iuram. confirm. 1. p. c. 6 n. 11. Peregrinum tit. 39. n. 4. & procedit hæc opinio de milite armata militiã, qui forũ habet in libris Nobilitatis Regiã, & de milite Christi Cruce insignito, & de Licentiatõ & Doctore, vt benè notant ibi Barbofa, & Guttierrez d. c. 6. n. 6. Garcia dec. 29. & alij, quos ibi congerit Barbofa.

3. Itaque ex his duabus opinionibus pro vtroque foro poli & fori, hæc secunda mihi videtur probabilior; imò pro foro poli puto priorem parum probabilitatis habere, quia forum poli & conscientiã, est Tribunal veritatis: & si in rei veritate præfatã concubinã de salario conuenerunt pro seruitio temporali, quod tenerã præstiterunt, non video cõgruentem rationem, ob quam id eis denegemus in conscientia; maximè cum iura, & leges allegatã pro prima, loquantur de foro externo, & præcipuè quia lex 2. C. de don. int. vir. & vxor. vt ibi vult. Gloss. & notat Molina 1. 2. de iust. disp. 275. §. illud occasione, loquitur de donationibus merè gratuitis, & liberalibus, non de donationibus ob seruitia impensa, nec de solutione salarij & iustitia alioquin debiti. Et hæc omnia docet Fagundez de contr. lib. 4. c. 6. n. 36. cui ego addo Bocerum 17. de don. c. 3. n. 30. & seq.

4. Nec deferam hîc apponere verba Rodriguez in summ. t. 1. c. 167. n. 3. vbi sic ait. [Aunque hablando regularmente no se pueda hazer donacion à la manceba, segun derecho, esto no hà lugar en el soldado ni en el Clerigo, como tiene Bartolo, y otros, y quando se le haze donacion remuneratoria, por les auer seruido, valdra la dicha donacion, como lo tiene Ancharan. Ni contra la manceba se puede alegar, que de su delicto saca prouecho, porque aquello recibe de los seruios, que hà hecho al dicho Clerigo, los quales no desmerecen su premio por ella auer sido mala con el, y esta sententia sigue Gama.] Ita Rodrig. & præter DD. cit. circa præsentem, vide Molfesum in summ. t. 2. c. 17. n. 43. Azorium t. 3. lib. 1. c. 3. q. 4. & Manticam lib. 1. 3. tit. 17. n. 20. & seqq.

5. Verùm hîc oritur quæstio, an quando donatio Clericis, militis, &c. est irrita, firmetur iuramento? Affirmatiuè parti patrocinator Romanus conf. 43. Palat. Rub. in repetit. rubr. de don. int. vir. & vxor. §. 37. n. 10. & Hartmann. ad Eppingen. obseru. 8. tit. 43.

6. Negatiuam verò probat Couarr. post alios, quos citat in c. quãuis, tit. de pact. n. 6. §. 1. n. 4. in fin. In Clerico etiam hanc amplectitur opinionem, & latissimè fundat Rolandus à Valle conf. 98. n. 10 & seq. lib. 1. Ast non modò in Clerico, sed & milite, Doctore, Licentiatõ, Aduocato, & Commendatario, tenet hanc opinionem Guttierrez iuram. confirm. d. c. 6. n. 13. & 16. Ratio opinionis huius hæc affertur, quòd iuramentum hoc continet turpitudinem, proinde, vt contra bonos mores Canicos non obliget, c. non est oblig. tit. de reg. iur. in 6. Sed de hoc sæpius in hoc Tractatu dictum est.

7. Si verò quis inquirat, an donationem promissam meretrici ipso in iudicio petere possit? Negat Gloss. in d. l. 4. §. sed & quod meretrici. ff. de concl. ob turp. caus. quàm sententiam iuuat text. in l. generaliter. 2. 6. & l. si flagitiij.

125 ff. de verb. obl. Tum quòd quædam honestè accipiuntur, quæ tamen honestè non repetuntur, vt in l. 1. §. 1. ff. de variis & extraord. cognit. Tum etiam quòd donatio huiusmodi ad exceptionem, non actionem valet, Gloss. in d. l. affectionis, v. Meretrices, ff. de donation. Post glossam amplectitur eandem hanc negatiuam opinionem; quos refert Couarr. in reg. peccatum, C. de reg. iur. in 6. p. 2. §. 2. n. 1. vbi subiicit fundamentã huius cõclusionis.

8. Aientem verò opinionem, alij veriozem & communiorem dicunt, vt Cynus, & Salicetus in l. 2. C. de condit. ob turp. caus. Bart. in d. l. 4. §. sed quod meretrici, de condit. ob turp. caus. & in d. l. affectionis, ff. de don. Couarr. in d. reg. peccatum, n. 1. & 2. Hoc argumento, quòd licet actus ipse venerens sit turpis, pactio tamen ipsa mercedis turpis non sit, per dist. l. 4. §. sed quod meretrici. Plures alios opinionis huius patronos citat & sequitur Io. Guttierrez d. c. 6. n. 2.

RESOL. CXLIV.

An deceptus in pretio propter consensum videatur excessum donare?

Et an si aliquis tradiderit aliquam rem alteri, & nihil expresserit, eam donare videatur?

Et quid, si sit Nobilis, qui eam tradidit? Ex part. 8. tr. 6. Ref. 114.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondet Escobar, me cit de vtroque foro, a. 5. cas. 2. n. 129. & n. 177. asserit ex communi opinione tam Iurifconsultorum, quàm Theologorum volentium, quòd si hæres sciuerit verum rei valorem, nec ducatur ad emendum, vendendumve dolo, fraude, leuitate, imprudentia, vel necessitate (quos casus siue species ex nostra opinione excludimus) alter manet in conscientia tutus, vti satis acuratè tenent ex Theologis Petrus Nauarr. 3. de rest. c. 2. n. 33. & seqq. pluribus. Reginald. lib. 2. §. praxis, n. 289. ad fin. Sà v. Venditio, n. 1. Valer. eod. verb. diff. 8. Bonacina 3. de contr. q. 2. punct. 4. n. 23. vers. Probabile. Ex Iurifconsultis autem docent Tiraq. in l. 9. connub. n. 13. in fin. Strach. de mercatura, 1. p. rubr. status. mercator sub n. 7. Nauarr. in c. nouit. notab. 6. n. 51. de iud. Menchaca 3. contr. vsufreq. c. 48. n. 2. vers. Ergo, Manticã 4. de tacit. & ambig. tit. 20. n. 69. Scaccia de commerc. §. 1. q. 7. p. 2. ampliat. 10. n. 54. Farinacius 1. fragment. lit. D. n. 48. Hermosilla ad l. 56. gloss. 4. n. 81. & gloss. 9. n. 32. tit. 5. p. 5. contra alios nonnullos.

2. Sed non deferam hîc apponere verba Trullench. in Decal. t. 3. lib. 7. c. 20. dub. 6. n. 9. vbi me, etiam citat, sic ait. Quartò, ratione donationis potest res emi minoris, quia tunc censetur pretium condonare, sicut è contrario sic potest pluri vendi, quia emptor censetur pretij excessum donare. Non autem præsumitur donatio, quando, vel ignorantia insti pretij, vel necessitas emendi, aut vendendi interuenit: sed requiritur, vt cõtrahentes sciãt rerum pretia, & omninò liberè cõtrahant, absque fraudis aut coactionis admixtione; imò, vt benè Less. n. 37. requiritur amplius vt coniunctio sanguinis vel amicitia intercedat: nam inter extraneos non præsumitur donatio, nisi eius euidentiã signa appareant. Hinc fit solam vendentis necessitatem non esse sufficientem causam ad vilius emendum, nisi cum aliqua ex dictis cõiungantur. Vnde non excusatur ab iniustitia valdè diues ab oppresso paupertate, vilius emens iusto pretio rei. Nec in hoc casu censetur pauper donasse, nisi alia supradicta donationis signa intercedant; non tamen videtur improbable rem minoris licitè emi posse, quãdo quis necessitate compellitur ad vendendum, vt tenet Diana p. 1. tr. 8. ref. 22. quia necessitas facit, vt venditor offerat merces vltroneas, quæ vilescunt, ait, non solum pro tertia, sed etiam pro medietate. Verior tamen, & tenenda est nostra sententia modo explicato. Ita ille.

3. Sed ex quibus casibus & ex quibus coniecturis donatio tacita censetur, ne deferas videre Azorium p. 3. lib.

trinam Ref. 56. per totã, & §. eius annot. & hîc supra ex Ref. 140. lege §. 1. in fin. & seq.

Sup. hoc sup. in tr. 3. Ref. 76. & lege etiam doct. Ref. not. 3. § seq. huius Ref. &c.

Sup. hoc in Ref. not. vlc huius §. &c

Sup hoc sup. in tr. 3. lege doct. Ref. 78 & aliarum eius 1. not.

Quæ hîc est supra in tr. 3. Ref. 77. propè fin. & in aliis eius vlc. not.

Uac do-
at ne re-
ratoria
curfim
in §.
deferã.
Ref. ad
& in
ius not.

Uac hoc sup.
Sed mi-
ius Ref.
n. 6. vers.
10. & fu-
is in Ref.
3. Vnde.
n. 1.

Uac nò
pè supra
Vnde
ten in 10.
act 4. do-

lib. 11. c. 19. per totum, vbi ponit nouem causas, ex quibus quis præsumitur donare.

Sup. hoc leg. Ref. not. teq. 3. Sed, an si quis tradiderit aliquam rem alteri, & nihil expresserit, eam donare videatur? Respondeo, in dubio non creditur donasse, sed vel deposuisse, vel commo- dasse, vel mutuum dedisse: Glossa in l. cum quid, ff. si cert. per. & ibi Bart. Paulus, Iason, Alex. & alij.

4. Non desinat etiam hinc adnotare, quod licet donatio regulariter non præsumatur, argum. in de 25. in pr. res. qui erim, ff. de probat. Menoch. de arbitr. ind. q. cas. 28. n. 1 & seqq. Maynard. de probat. concl. 555. n. 1. & seqq. Bocerus de don. c. 1. n. 19. & seq. cum donare sit perdere, l. filiusfamilias. 7. in princ. ff. de don. Cephalus conf. 308. n. 42. lib. 2. perdere autem non est virtutis, sed vitij. Nobilitas tamen vitij facit præsumi donationem, Lupus in rubr. de don. §. 1. nu. 9. 14. & seq. Callanæus in catalog. p. 8. confid. 35. Mascard. concl. 555. n. 58. & seq. Menochius cas. 88. n. 49. Surdus dec. 166. n. 19. Honded. conf. 30. n. 7. & seq. & num. 19. vol. 2. Bursatus conf. 420. n. 22. lib. 4. Natura enim Nobilium est donare, per textum in c. 1. de don. literis autem, aut si quid auro pretiosius, est scribendum, vt ait Riminaldus iun. conf. 672. n. 44. lib. 6. In tantum, vt, si Nobilis in aliquem donum confert, donatarius illi non obligetur ad antidota, cum hæc obligatio naturalis non habeat locum in Nobilibus. Io. Lupus in d. rubr. §. 9. n. 7. Hippolyt. Riminald. conf. 569. n. 90. lib. 5. cuius donatio debet esse sine vlla spe cuiuspiam remunerationis pecuniariae. Iacobus Beluis. in §. fin. qui feud. dar. poss. Tiraq. de Nobil. c. 37. n. 4. ita vt remunerans Nobilem, propriè, purè, & simpliciter donare videatur, vt declarat Hippolyt. Riminald. in Inst. ad tit. de don. in prin. n. 40. & seqq. Quæ omnia docet etiam Iosius Nolden. in tractatione synoptica de Nobilitate, c. 16. §. 4. n. 20. & seq.

RESOL. CXLV.

An si quis donauit aliquam rem alicui, qui talem donationem probare non potest, possit in conscientia tantum subripere ab hærede, quantum res illa valebat? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 90.

§. 1. AD hunc casum respondit affirmatiuè Layman, lib. 3. tr. 4. c. 12. n. 5. vbi sic ait. In dubio potius præsumendam esse donationem inter viuos, quam mortis causa factam, tradit glossa recepta in l. vlt. c. de don. caus. mort. v. Indigere. Et ad contrarij probationem non satis est, si hæres ostendat donatorem infirmum fuisse, vel in mortis periculo constitutum, cum donaret; sed ostendi debet, donationem in mortis tempus collatam, seu dependenter à morte donatoris factam esse: idque vel verbis expressis, vel saltem præsumptione, quia mortis mentionem in dispositione fecit, qua de re Nauarr. lib. 3. conf. 4. n. 9. de don. edit. 2. Syluester v. Donatio. 4. 7. 3. Clar. lib. 4. sent. §. Donatio, 7. 4. n. 4. Molina tom. 2. disp. 287. ad fin. Addit verò Nauarr. licet donator infirmus aliam conditionem apponat, tamen non dependentem à morte ipsius; v. g. donatæ tibi sint ædes meæ, nisi intra mensem reuocauero, censendam esse donationem inter viuos, quæ elapso tempore, & non facta reuocatione, simpliciter purificatur.

2. Ex dictis colligitur, multum referre ad donationem tum inter viuos, tum mortis causa adiuuandam, si res donata donatario statim tradatur, ita vt accipientis fiat. Expedi etiam, vt donationi testes adhibeantur; quamuis cum discrimine: nam ad donationem mortis causa quinarius testium numerus per se requiritur, tanquam ad actus valorem, saltem secundum considerationem legis ciuilibis, iuxta ea quæ dixi lib. 1. tr. 4. c. 16. n. 5. At verò ad donationem inter viuos testes duo, aliudve probationis genus requiritur per accidens, ne res donata in externo foro ab hæredibus cuius possit. Verum in conscientia foro tutus est donatarius, quamuis nulla probatione munitus, si sciat, aut credat defunctum ani-

num donandi habuisse. Hucusque Layman, cui adde Homobonum, in consulti. mort. vol. 2. p. 6. resp. 72.

RESOL. CXLVI.

An donatarius teneatur soluere vota donantis, si non sit soluendo, aut mortuus sit?

Et quid, si donatarius accepit, sciens vouentem effici impotentem ob id soluendum votum?

Ex quo inferitur, quod donatarius, aut legatarius non teneatur ad persoluenda defuncti debita, ex iustitia, & contractibus. Ex p. 8. tr. 4. Ref. 112.

§. 1. RESpondeo non teneri (nisi fortè donans hoc onus imposuerit donatario) licet donatarius accepit, sciens vouentem effici impotentem ob id ad persoluendum votum, quia, vt supponimus, rem accipit à vero domino, sine vllò onere. Tum etiam, quia donatarius, aut legatarius non tenentur ad persoluenda defuncti debita ex iustitia, vt docent DD. de contractibus; ergo multò minùs tenentur ad vota, quæ non sunt debita ex iustitia, sed ex Religione. Et licet peccauerit accipiendo, non tamen hinc sequitur teneri ad restitutionem, & non posse liberè vti te accepta; nam obligatio restituendi oritur ex iniusta actione: hic autem nullam actionem iniustam exercuit, cum non magis peccauerit, quam ipse vouens: at vouens non peccauit contra iustitiam, propriè acceptam, sed contra Religionem. Vide Suarez lib. 4. de voto, c. 16. n. 12. Sanchez lib. 9. de matrim. disp. 33. n. 2. & alios penes ipsos.

RESOL. CXLVII.

An donatio Constantini facta D. Syluestro sit vera, & valida, & id negantes sint denunciandi Inquisitoribus? Ex p. 8. tr. 6. Ref. 136.

1. §. VT in hoc tractatu, magis proximè, & immediatè, calamus noster S. Sedi Apostolicæ deferuiat, & B. Petro meo Tutelari, & Patrono, ac eius Successoribus Summis Pontificibus; pro eius coronide hanc quæstionem breuiter pertractabo.

2. Dico igitur, quod hæretici nostri temporis, cum temerario Valla, negatiuam sententiam tenent; & ita docet Linnæus de iure publico, lib. 1. c. 9. n. 37. & seq. Crapzouius ad legem Regiam Germanorum, c. 7. sect. 5. n. 11. & seq. Schutz in Collegio iuris publici, disp. 1. thes. 18. litt. B Mylerus in Addit. ad Martinum Rumelinum super auream Bullam Caroli IV. p. 3. dissert. 2. n. 12. Kiebenthal in Collegio politico exercit. 7. q. 7. Arnisæus de iur. Maiest. lib. 1. c. 5. n. 6. Bruckmannus de Regalib. §. solua potestas, mēbr. 2. effect. 7. n. 39. Reinhardus in theatro politico, p. 1. c. 16. Clapmarius de arcanis rerum publicarum, lib. 2. c. 15. Rittershusius in Nouell. Iustin. p. c. 7. n. 112. & p. 4. c. 11. n. 6. Schneidevvinus ad Rubric. proœmij Inst. n. 7. & ibi in notis marginalibus VVsébecius, Harpprechtus ibid. n. 86. Heigius n. 42. Camerarius Horarum subscriuarum, cent. 1. c. 61. Onandrus in Epitome hist. cent. 4. lib. 1. c. 38. Laurentius Ohm tr. de iur. Episcopali, concl. 7. litt. A. Hotomanus lib. de disp. feud. c. 8. Bocerus de Regalib. c. 4. n. 41. Reinkingh de regimine seculari, & Ecclesiastico, lib. 1. class. 2. c. 8. n. 54. & seq. Schonborner in Politica, lib. 2. c. 22. Hænonius in disp. politic. disp. 2. n. 2. litt. A. Matth. Steph. tr. de Iurisdic. lib. 2. p. 1. c. 1. mēbr. 1. num. 32. & seq. Zepper de legib. Mosaicis, lib. 4. c. 10. Bodinus de Republica, lib. 1. cap. 9. n. 141. & Sinolt. in Collegio publico disp. 3. n. 7. litt. B.

3. Vidiſti (amice Lector) vulpeculas in aciem ordinatas, ad demoliendam vineam. Sed vide etiam catapultas & arietes, quibus armati ad bellandum audaces incidunt. Probat igitur suam sententiam sequentibus argumentis. Primo, quia Historici, qui res à Constantino Magno gestas accuratè scripserunt, non faciunt eius rei mentionē, ne dum fidem. Secundo, Constantinus testa-

Sup. his 5. re-
stibus magis
Iarè sup. in
Ref. 92. ad
lin. 2. & §. 2.
& seqq.

mento suo Imperium Orientis, & Occidentis diuifit inter filios. *Tertio*, constat Romam 414. ipsis annis sub potestate Imperatorum à morte Constantini mansisse, mortuus enim est Constantinus anno Christi 337. & Roma tandem anno 753. ex Pepini potestate in Papam transit. *Quarto*, si vt subscriptio dicti Canonis *Constantinus*, habet, donatio facta fuit sub quarto Constantini Consulatu, quem anno 315. gessit; sequeretur eam 22. antequam facta erat, in scripturam redactam fuisse; quod sic probatur. Quarto die Baptismatis Constantinus hanc donationem fecit, iuxta Canon. *Constantinus*, in initio, sed baptizatus est anno 337. quo ipse decessit; ergo consequentia vera est, si donatio anno 315. scripto comprehensa fuit. *Quinto*, Syluester mortuus est anno 330. ergo si Constantinus anno 337. baptizatus, & donatio eodem anno facta ponatur, Syluester 7. anno post suam mortem Constantinum baptizauit, & ab eodem donationem accepit. *Sexto*, Constantinus tempore 4. Consulatus Orientis Imperium necdum habuit. *Septimo*, eodem tempore Christianus necdum pax & tranquillitas obtigit. *Ostauo*, bellum ciuile necdum fuit sopitum. Et hæc sunt potissima argumenta, quæ contra nos Nouatores adducunt.

4. Sed contra hos hostes infensos Rom. Ecclesiæ, prorsus dictam donationem extasse, & validam fuisse constanter tenendum est, ex Can. *Constantinus*, dist. 96. cuius antiquissima auctoritas confirmatur per Can. *futurem Ecclesiam*. 12. q. 1. c. *fundamēta*, de elect. in 6. *Clem. vnic. de iureiur.* & ita hanc sententiam tenent communiter DD. quos ad satietatē adducit Buccellius de *don. Constantini Magni*, p. 1. per totā & ante illum Martha de *Iurisd.* p. 2. c. 29. per totum, quibus ego addam alios ab ipsis non citatos, nec viuos, videlicet sapientissimum & amantissimum Dominum meum Solorzanum de *Indiarum iure*, tom. 1. lib. 2. c. 22. n. 5. Paramum de *orig. Inquis.* lib. 3. q. 1. opin. 1. ex n. 40. Borrellum de *prest. Reg. Cath.* c. 47. ex n. 20. Valenzuelam in *defens. monit. Pauli V.* p. 3. n. 50. & seqq. Gretserum de *Imper. Reg. & c. in Sedem Apostol. munificentia*, Appen. 2. Azor. 1. 2. lib. 4. c. 34. Crocium in *thes. Cathol.* 10. 2. lib. 7. de *Hier. Eccl. a.* 10. & Molinam de *iust.* 10. 1. tr. 2. disp. 25. n. 4. vbi loquens de hac donatione, sic ait, Quidquid quidam Iurisperiti dixerint, dicendum est cum Bart. in *rubr. preamij cit.* tametsi eo in loco non admodum sit firmus (Panorm. loc. cit. Maiore in 4. dist. 15. q. 10. p. 2. & multis aliis, non solum bona fide, & absque peccato factam acceptamque fuisse, sed etiam videri profectam ex diuina inspiratione ad exaltationem, splendorem, & dilatationem Ecclesiæ. Et præterquam quod quasi in remunerationem pro salute victoriis diuinitus obtentis, fide, & aliis beneficiis acceptis fuerit facta, facta fuit Deo in ipsius Ecclesiæ, & in commune bonum totius Imperij, tot iam de Imperio subiectis Ecclesiæ. Porro donationes, quæ cedunt in commune Reipublicæ bonum, licitæ sunt, & ad Reipublicam ciuilem spectat, Ecclesiam dotare & exaltare, à qua tanquam à matre tot bona accipit, ad cuius finem finis temporalis Reipublicæ ordinatur, & peculiariter id spectat ad Principes nomine totius Reipublicæ, donationesque in causas pias fauorabiliores multò sunt in iure, quam reliquæ, præscribente decenteque id lumine naturali. Accedit, à sanctissimo Syluestro fuisse acceptam, in eaque sanctissimos & doctissimos Summos Pontifices perseverare, atque in eam sequentes Imperatores & Respublicas consensisse. Hucusque Molina.

5. Sed circa præsentem quæstionem omninò videnti sunt, præter Doctores citatos, Boëtius Episcopus in *suis quæstionibus Heroicis*, lib. 2. de *iure Sacro*, qu. 3. per totam. Ferdinandus VVaenzeneggerus *dissertatione 2. de Imperatore, & Imperio*, c. 3. n. 3. & seqq. Marcus Ant. Cappellus in *disp. 2. de successione Episcopi Romani in Pontificatu Beati Petri*, c. 10. Rodericus Acugna in *decretam Gratiani*, p. 1. dist. 96. c. 14. n. 1. & seqq. qui om-

nes variis rationibus confirmant donationem Constantini esse veram, & validam, quas hîc breuitatis causâ non adduco.

Restat modò respondere ad argumenta Hæreticorum in contrarium adducta. Et

6. Ad *primum* respondet Iacobus Gretserus in *Comment. de Imp. Reg. munific. ent. c. 5. nō longè à principio*. sãt vetustos Auctores esse, qui ante 500. & quot excurrit annos vixerunt. Leonem IX. huius Edicti nō meminisse vt nuperi, sed vt vetusti, nec Græcis illud intrepidè obiecturum fuisse, si illud à Græcis tam facillè quoad omnia falsitatis accusari potuisset, emergere etiam hodie veterum monumenta in lucem, quorum veteres non meminerunt, & tamen de eorum fide non dubitari.

7. Aliter hoc argumentum diluit Boëtius *dist. loc. q. 3. n. 63.* ac scribit, non omnes Scriptores attingisse omnia, donationem Constantinianam ita fuisse omnibus vulgo notam, vt eius meminisse non censuerint operæ pretium, formulas eiusdem Græcas & Latinas per manus omnium ambulasse: euidentiam rei, possessionem per tot sæcula ferè nunquam interruptam, & spontè per Reges & Imperatores restitutam Pontifices defendere, inuidia multorum, præsertim Græcorum Scriptorum, fortè rem gestam suppressam fuisse. Nos quoque vim argumenti nullam esse, & his rationibus, & illis, quæ ex supradictis apparent, arbitramur.

8. *Secundi & Tertij* argumenti vires nullas agnoscit Boëtius *dist. q. 3.* & variè respondet. *Primo*, potuisse Constantinum, potuisse eius filios, ceterosque successores donatione iam facta dominari, quòd existimarent Imperium primarium non esse donatum. *Secundo*, imperasse eosdem, non vt Imperatores, sed vt Sancti Pontifices, Vicarios ac Præsides. *Tertio*, forsau Constantinum à Syluestro, qui diadema Regium non accepit, Imperium recepisse, quòd illud mallet à Christi Vicario, quam Gentilium Ethnicorum suffragiis obtinere. *Quarto*, post Præpositum in *d. can. Constantinus*, §. *confirmat*, censet multas potuisse causas interuenire, cur Imperatores non obstante donatione Romæ, in Italia, & per Occidentem imperarent, vel tolerantiam Pontificum, vel Imperatorum violentiam, vel necessitatem temporum, quæ tamen non potuerint iuri Ecclesiæ Romanæ quidquam derogare.

9. Quòd si certa autoritate constarent ea quæ Nicolaus Sanderus de *visibili Monarchia Ecclesia*, lib. 7. n. 90. scribit, argumentum hoc per se tueret. Scimus, inquit ille, Constantinum, relicta Româ, quæsiisse notias Sedes. Constat posteros illius nunquam ferè ad Urbem figendæ illic Sedis causâ reuertisse. Ac sanè si nihil omninò scriptum extaret, tamen quis non miretur Dei prouidentiam, & consilium hac in re? Ex tot Imperatoribus Angustis, qui Romani Imperij nomine ac titulo, tam in Oriente, quam in Occidente tantopere gloriantur, videmus ab illo die, nec vnum ferè in vrbe Roma, velut in stabili sede Imperij sui substitisse; verum aut Constantinopoli, aut Mediolani, aut Rauenarum, aut in aliqua Galliarum vrbe habitasse? Romam verò velut penè peregrinos, honoris causâ, interdum inuississe. Zonaras in *vita Constantis nepotis Heraclij*, refert eum cogitasse de Imperio in veterem Romam transferendo, quòd plus honoris matri quam filia deberi diceret; sed id non successit; Christus enim videtur, vt omnia matimora, & alia ornamenta, quæ Romam ex toto mundo portabantur, suis ac Martyrum suorum Templis, ita & ipsam Urbem Principis Apostolorum cathedræ in æternum destinasse. Ita Sanderus eximius Theologus, cuius opinio contemnenda non est, maximè quòd res ipsa doceat, matimora, ceteraque Romanæ magnificentiæ monumenta, ferè omnia in Templorum ornamenta cessisse.

10. Addi potest ex Baronio & Gretsero *vbi supra*, etsi donationibus Summi Pontifices in solidum vsi non fuissent,

fuiſſent, ſed Imperatoribus exercitium Imperij permanſiſſet: non idèd tamen eam falſitatis re accuſari. Eſt tamen veriſimilius S. Sylueſtrum donationem, quia ipſi Deo, & quanta facta fuit, acceptaſſe.

11. Nec enim præſumitur diuino honori & Eccleſiæ commodis deſuiſſe; & quia ſolam coronam Imperialem recuſaſſe legitur, conſequens eſt ab eo cætera fuiſſe acceptata. Quamuis neque acceptatione opus erat, cùm ſatis fuerit Deum ipſum opus ex virtute religionis profectum acceptaſſe.

12. *Quarta & quinta* obiectio hiftorica veritatis aduerſantur: vt enim Baronius dicto anno Chriſti 324. contra Euſebium hominem Arrianum, & alios diſputat, & oſtendit, Conſtantine iam dicto anno baptizatus fuit Romæ, non 337. Nicomediæ, non etiam anno 315. quo quartum Conſul fuit; licet enim ſubſcriptio dicti Canonis, *Conſtantine*, id ferat, non tamen verum eſt. Manet itaque, & ſubſcriptionem falſam eſſe, & Euſebium vnà cum impietate Arriana imbibiffe dōlos ad mendacia, in fraudem Eccleſiæ Romanæ concinnanda, vt Baronius loquitur.

13. *Sexti, ſeptimi & octavi* argumenti falſitatem. Victoria contra Maximinianum, & contra Licinium, qui demum anno 313. ad priuatam conditionem redactus eſt, conuincit, & Baronius eodem anno ſcribit in Oriente Chriſtianos exules reuocatos; Occidentis Imperium cum Oriente coniunctum; ac bellum, quod cum Maximiniano & Licinio fuerat ciuile, finitum fuiſſe.

14. Alia autem eſſet hîc diſcutienda difficultas; nam ſi donatio Conſtantine, vt eſt in Canone, *Conſtantine diſt. 96.* eſſet in omnibus admittenda, ſequeretur, vnà cum Roma, totam Hiſpaniam, Italiam, Germaniam, Angliam in Summum Pontificem fuiſſe tranſlatam. Sed circa hanc difficultatem multa aſſerunt Baronius, Gretſerus, & VVaizeneggerus *loc. cit.* & præcipuè Acugna *n. 9.* ad quos amicum lectorem relego;

15. *Nota*, quòd ſtantibus ſupradictis, tamen eorum opinionem non improbamus, qui poſſeſſionem Sedis Apoſtolicæ continuatione temporis, quod hominum memoriam excedit, defendunt. Quamuis enim bona ad Regiam Coronam pertinentia, non poſſint abſque ſenſu populi alienari, & de illius voluntate, quia Conſtantine tempore Ethnicifmo maxima ex parte fuit addictus, non plenè conſtet; præſcriptio tamen SS. Pontificum tueretur, imò tueretur, etſi maximè Principes, à quibus illæ donationes in Eccleſiam profectæ ſunt, Tyranni, & violenti poſſeſſores rerum donatarum fuiſſent; nam & ipſa tyrannis tandem in iuſtum Imperium mutatur. Eminentiffimus Bellarminus *lib. 5. de Sum. Pont.* Videatur Fernandez, Valquez *controu. illuſtrium, c. 7. n. 27.*

16. *Nota* etiam, quòd ſecluſa donatione Conſtantine, de cæteris Prouinciis, quæ poſtea Romanæ Eccleſiæ acceſſerunt, nulla contentio eſt; & vniuerſim ſtatim iſtius quæſtionis alium hodie eſſe, quàm olim obſeruauit Molina *de iuſt. tom. 1. tr. 2. q. 25.* vbi ſic aſſerit. Probè notat Albertus Pighius *lib. 5. Hierarch. Eccl. c. 6.* donatio illa tota per Conſtantinum facta extincto

Imperio illo antiquo in Italia, aliſque Occidentis partibus, vt diſputatione proxime præcedenti dictum eſt, expirauit; longèque aliam originem habent bona, quæ poſtea vt ſua Romana Eccleſia poſſedit, vt iam nunc ſubiungam, ab illa antiqua origine. Et eſto donatio facta per Conſtantinum non expiraſſet, cùm (vt diſputatione præcedenti oſtenſum eſt) Imperium Germaniæ, quòd hodie eſt in Eccleſia, longè diuerſum ſit ab illo antiquo Conſtantine & ſucceſſorum, nil ſanè bona illa, quæ à Conſtantino Eccleſiæ Romanæ fuerunt donata, ad Imperatores Germanos, qui modò ſunt, pertinerent. Quòd verò bona, quæ ad patrimonium Romanæ Eccleſiæ ſpectant, longè diuerſam originem ab illa antiqua habeant, oſtendit optimè Albertus Pighius, & conſtat ex aliis, quot idem Auctor, & Genebrardus, referunt. Arithpertus namque Longobardorum Rex donauit Eccleſiæ Romanæ Exarchatum Rauennatem (qui multas vrbes continet) & multa alia Pipinus poſtea, & Carolus Magnus eius filius, extirpatis funditùs ex Italia Longobardis, donationem auxerunt. Mechtildis poſtea Comitiffa moriens Eccleſiæ Romanæ reliquit quidquid à Piſſia anne, & Sancto Quirico agri Senenſis vſque ad Caperanum inter Appenninum, & mare interiacet. Atque id eſt quòd peculiariter dicitur Petri patrimonium. Vtrò deinde acceſſerunt terris Eccleſiæ, Beneuentanus Ducatus, & poſtremò vtraque Sicilia Nortmannorum fratrum, Tancredi filiorum virtute à Saracenis & Græculis vindicata. Hucusque Molina.

17. Igitur ex omnibus ſupradictis contra Nouatores dicendum eſt, Conſtantine donationem olim Eccleſiæ factam, veram & validam fuiſſe. Et idèd ex his apparet, aſſerentes, vel ſcribentes, donationem Conſtantine Beato Sylueſtro factam non fuiſſe veram, eſſe denunciandos S. Officio, & tanquam ad minus temerarios eſſe cenſendos, & vti tales à Dominis Inquiſitoribus puniendos, vt optimè obſeruat Carena *in praxi S. Officii p. 2. tit. 16. §. 3. n. 7.* quia talis opinio eſt contra communem ſenſum Pontificum, Theologorum, Canonistarum, & Iuriſconſultorum: & idèd temeraria dicenda eſt. Imò Albertinus *de agnoſc. aſſert. Cathol. q. 17. n. 2.* & alij, aſſerunt illos qui hodie Conſtantine donationem negarent, non procul eſſe ab hæreſi. Et Valenzuela *in defenſ. monit. Paul. V. p. 3. n. 51.* ait, opinionem illam eſſe damnatam *in Concilio Conſtantiensi, ſeſſ. 8. & in Bull. Martini V.*

18. Caueant igitur ab hac ſententia in priuatis colloquiis aliqui noſtri temporis puri, & meri legulei, aut qui Hiftoriographos reconditæ eruditionis ſe iactare conantur: nam alioqui in noſtro ſacro Tribunali, de eorum audacia meritò pœnas luent. Vnde ex his omnibus apparet cautè legendos eſſe, Alciatum *lib. 7. de Parerg. Iuris ciuilibus, c. 19.* Igneum *in l. donationes quas parentes, n. 22. C. de donationib.* & alios paucos Iuriſconſultos in dubium ponentes hanc Conſtantine donationem. Et hæc dicta ſufficiant circa præſentem Tractatum *de donationib.* quam materiam fuſiùs explicare volui, quia ex diuerſis caſibus mihi in dies conſultis. cognoui mariam eſſe ſatis quotidianam & practicabilem.

In indice primo huius Tom. 6. vide Apendicem ad hunc Tract. 7. vbi reperies alias multas Diffic. miſtas & diſperſas per alios Tom. Tract. & Reſ. quæ ſimul pertinent ad hunc Tract. 7. de Donationibus.

TRACTATUS OCTAVVS
DE TESTAMENTIS
PRIVILEGIATIS
AD PIAS CAUSAS PESTE
infectorum & militum.

Et aliqua alia quoad Testamenta communia, & legata pia, & prophana.

RESOLVTIO PRIMA.

Quid sit testamentum ad pias causas. Ex p. 7. tract. 6. Refol. 1.

§. 1. **A**SERO tunc Testamentum cenferi factum ad pias causas, quando hæres est pia causa, aut quando substitutionis via hæreditas deuenit ad pias causas. Quod si aliquis alius esset hæres, quamuis ibi plura essent legata pia, non cenferetur Testamentum ad piam causam. Ita Villalobos *in summ. tom. 2. tract. 30. diff. 4. num. 2.* ubi sic ait [El testamento ad pias causas es aquel en que se instituye por heredero causa pia: ò se sustituye, como si dixesse, que faltando fulano, à quien instituye por heredero herede la Iglesia. Mas no se llama Testamento ad pias causas, porque queden en el algunas mandas pias, que de essa fuerre pocos Testamentos huiera que no lo fueran. Assi lo tienen muchos que refieren y siguen, Gama, Acoſta, Couarruuias, y es comun.] Ita ille cui adde Dicastillum *de Iust. lib. 2. rr. 19. disp. 1. dub. 10. n. 111.* & Molinam *to. 2. tract. 2. disp. 134.* Euerardum Iuni *consil. 27. n. 28.* Trullench. *in Decal. tom. 2. lib. 7. cap. 18. dub. 4. numer. 1.* quibus omnibus adde Fagundez *de Iust. lib. 6. c. 3. n. 18. & 19.*

RESOL. II.

An testamentum ad pias causas valeat absque solemnitatibus Iuris Ciuilibus etiam in terris non subiectis Pontifici, modo ad sint duo testes. Ex p. 7. rr. 6. Ref. 2.

§. 1. **R**espondeo quod de Iure Ciuili Testamentum ad pias causas factum non aliter sustinetur, quam si solemnitates de Iure Ciuili ad Testamentorum ordinationem requisitæ, fuerint adhibitæ. Mantica, *de coniect. ult. volunt. lib. 6. tit. 3. num. 4.* Nicol. Boërius, *decif. 93. n. 1.* Iul. Clarus *lib. 3. recepr. sentent. §. testament. q. 6. num. 1.* Michaël Grassus, *tract. de success. §. testament. q. 18. n. 1.* VVurmbser. *pract. forens. lib. 1. tit. 39. obseru. 1. n. 1. & 2.* Dauth. *tract. de testament. rubr. de testib. testam. n. 425.* De iure tamen Canonico aliud obseruatur, nam eo iure valet Testamentum ad pias causas factum, absque solemnitatibus in ordinandis Te-

stamenti aliàs consuetis, prout Textus sunt expressi, *in cap. cum esses, & c. relatum extra de Testam. ent.* Quod etiam tradunt Mantica *de coniectur. ultim. volunt. lib. 6. n. 4. & sequent. & lib. 1. tit. 1. num. 6.* Nicol. Boërius: *decif. 93. num. 3.* Michaël Grassus *tract. de success. §. Testamentum, quest. 18. num. 2.* Valquius *tract. de success. creat. 22. cum. 1.* VVurmbser. *tract. forens. tit. 39. lib. 1. obseru. 1. num. 1. & sequent.* Tuschus *concl. 116. num. 2. tom. 8.* Sichard. *consil. 1. num. 57. & seq.* Tiraquell. *tractat. de Priuil. pie caus. priuil. 4.* Atque hoc Ius Canonicum quod Testamentum ad pias causas conditum, non solum in terris Ecclesiæ, sed etiam in Terris Imperij obseruatur, & idè Testamentum ad pias causas sine solemnitatibus conditum, pro valido, & efficaci habendum erit. Nicol. Boërius, *decisione 93. num. 3.* Grassus *tract. de success. §. Testamentum quest. 6. num. 1.* Petr. Gilcken. *ad l. 21. in princ. cum 30. Cod. de Testament.* Mantica *de coniect. ultim. volunt. lib. 6. tit. 3. num. 4.* VVurmbser. *lib. 1. tit. 30. obseru. 1. n. 1.* Dominicus Cardin. Tuschus *concl. 116. n. .... & 78. tom. 8.*

2. Dicendum est igitur in Testamento ad pias causas eas solemnitates requiri, quæ sunt iuris naturalis Gentium, & Diuini. Ratio est quia iura sæcularia non possunt præiudicium afferre spiritualibus rebus; & ad supernaturalem finem, animæque salutem spectantibus; nisi à Summo Pontifice approbata sint, & recepta iuxta *cap. Ecclesia de constitut.* non sunt autem sic recepta, & approbata à Pontifice; quin oppositum habetur *cap. Relatum. 1. de Testam. & fatentur communiter Doctores.* Summus enim Pontifex plenissimam habet potestatem in Principes sæculares, in quantum finis supernaturalis, bonumque animarum postulat, ac proinde nulla sæcularium Principum lex, aut præceptum potest in præiudicium talis finis habere vim, nisi ipse Pontifex approbauerit; ac proinde in re præfenti standum est Iuribus & Canonibus citatis, in quibus non requiruntur solemnitates Iuris Ciuilibus in Testamentis, ad pias causas. Vide Eminentissimum, Cardinalem de Lugo *de Iust. tom. 2. disp. 22. sect. 9. num. 265.* Villalobos *in Summa, tom. 2. tract. 30. diff. 4. n. 3.* Molinam *tom. 1. rr. 2. disp. 134.* Valentiam *to. 3. disp. 5. q. 14. pun. 2.* & alios penes ipsos præfertim Tannerum *in defens. Eccle. liber. 2. c. 8.* ubi solide probat testamentum ad pias causas valere absque solemnitatibus Iuris Ciuilibus, etiam in terris non subiectis Pontifici modò ad sint duo testes; & contrarium asserere putat temerarium esse. Nota etiam cum Mazuch. *de cal. ref.*

Sup. hoc infra in ref. 12. §. 1. 2. & vlt & in Ref. 33. §. 2. imprimasse lo cancellado perodiga rr. 15.

disp. 2. c. 20. q. 1. n. 12. ius Canonicum exigere duos testes non pro foro conscientiae, sed pro foro externo: nam in conscientia testamentum ad pias causas valet & obligat, dummodo constet de mente testatoris.

RESOL. III.

An testamentum abs.ue solemnitate Iuris in quo causa pia non est hæres instituta, valeat quoad legata pia in ipso contenta. Ex p. 7. tract. 6. Ref. 3.

§. 1. **N**egatiuam sententiam docet Aug. Barbosa *de iur. Eccl. lib. 3. c. 27. n. 95.* vbi sic ait: Legata relicta in pias causas in minus solemniter Testamento, in quo causa profana fuerit hæres instituta, valere contendunt Cou. in *cap. relatum* 11. n. 3. de *testam.* & Molin. *de Inst. tr. 2. disp. 134. col. 3.* sed contrarium mihi probabilius videtur, nam, cum nullibi in his terminis reperitur fauor scriptus, prout ostendimus, idcirco regulis ordinariis stare oportet, arg. l. placuit d. ibi, *aquiratisque scriptæ.* de *Iudic.* Prima est igitur: quia vbi testamentum nullum est; & ipsa hæres institutio inutilis, valere non possunt accessoria respectu illius, qualia sunt legata, quantumque pia, l. 1. ad *fin. ff. de vulgari iuncta reg. l. cum principaliter ff. de reg. iur. reg. accessorium, eod. tit. l. 6.* planè in proposito testamentum nullum est quo ad ipsam hæres institutionem. Igitur, &c. Secunda, quia vbi ex testamento hæreditas adiri non potest, legata non debentur, *si nemo* 42. *ff. de reg. iur.* planè ex testamento minus solemniter hæreditas adiri non potest, quinimo res deducitur ad casum testati. *P. incip. Instit. de hæred. qua ab int.* Tertia quia legatum libertatis pium in iure censetur. l. 1. §. *sin autem C. commun. seruo manumittendo. l. primo gradu.* 2. *ff. qua in f. au c. ed.* & tamen libertatis legatum non debetur ex testamento nullo, *l. si in iure* 11. *C. de testam. man.* l. 2. *C. si ommissa causa testam.* Igitur, &c. propter quorum aliqua hanc partem sequuntur Iason in *l. hac consultiissima, §. ex imperfecto n. 10. C. de testam.* alij vt per Tiraq. *priuil. 80. vers.* Sed è diuerso. Menchal *de successionibus, §. 22. n. 12.* fatetur ex aliis receptiorem, Grassus *dicto verb. testamentum, §. 18. n. 1.* Hucusque Barbosa.

2. Sed ego puto sententiam affirmatiuam esse tenendam, tam in consulendo quàm in iudicando, & ita præter Couar. & Molin. à Barbosa citatos docent hanc sententiam Fagundez *de Inst. lib. 6. c. 3. n. 35* Pasqualigus *in decis. moral. decis. 476. n. 3.* Trullench *in Decal. tom. 2. lib. 7. c. 18. dub. 4. n. 2* Sanchez *in Opusc. 10. 2. l. 4. c. 1. dub. 7. n. 3.* Vasquez *opusc. de testam. c. 3. dub. 1. n. 12.* Eminentiss. D. meus Card. de Lugo *de Inst. tom. 2. disp. 22. sect. 9. n. 273.* Bonac. *de contr. disp. 3. q. 1. pun. 3. n. 19.* & alij, quos citant, & sequuntur Th. Maullius *tr. de vlt. vol. l. 1. tit. 1. 2. n. 4.* Euerard. *iur. conf. 27. n. 58. vol. 1* Ciar. *linius in contr. forens. 10. 1. c. 21. n. 8.* quod patet *ex c. relatum*, in quo magis videtur sermo esse de legatis relictis ad pias causas, & tamen illa generaliter valida declarantur sine restrictione à Testamento, quæ principaliter ad pias causas facta fuerint.

RESOL. IV.

An testamentum ad pias causas valeat etiam quoad legata profana, si desit iuris solemnitas? Ex p. 7. tr. 6. Ref. 4.

Sup. hoc in fra in Ref. 27. § vlt. ad medium, cursum in veris. Imo testamentum.

§. 1. **N**egatiuam sententiam tenet Vasquez, Bonac. & alij, quos citat & sequitur D. meus Cardinal. de Lugo, *de Inst. 10. 2. disp. 22. sect. 9. n. 274.* Quia, ait primò, id quod testatori conceditur in fauorem causæ piæ, non debet extendi ad causam non piam in eodem testamento admixtam, vt constat ex adducto exemplo de illo, qui habet facultatem testandi ad causas pias, & licet principaliter ad illas testetur, non

ideo valet legatum non pium in eodem testamento relictum vt aduersarij fatentur, vbi enim ratio specialis est in solo principali, accessorium non sequitur eius fauorem. Cum ergo facultas testandi sine solemnitate solùm concessa sit ad causas pias non debet extendi ad non pias, etiamsi sint in eodem testamento.

2. Secundò, quia similis facultas habetur in iure, vt supra vidimus, testandi sine solemnitate inter liberos; tamen legata in eodem testamento minus solemniter relicta extraneis non valent, vt constat *ex l. hac consultiissima, §. ex imperfecto, C. de testam.* ergo à fortiori idem dicendum est in casu nostro. Dico à fortiori, quia in casu illius legis poterat idem legislator extendere fauorem eundem ad legata accessoria relicta extraneis: in nostro autem casu Pontifex fortasse non poterat extendere ad legata non pia, quæ ad potestatem spiritualem Pontificis non pertinebant, nec eorum valor necessarius erat ad valorem hæreditatis pro causa pia.

3. Vnde tertio argui potest, quia loquendo de possibili, non est dubium, quòd potuerit validari testamentum minus solemniter solùm quoad pia, relicto illo inualido quoad reliqua. Hæc autem videtur esse intentio legislatoris, tum quia in illo *cap. relatum*, solum dicitur, quòd relicta ad causas pias debeant obseruari: tum etiam quia Pontifex volebat se ingerere in causas non pias, quæ ad potestatem spiritualem non spectabant, & quarum valor nec indirectè necessarius erat ad valorem pro causis piis: quare cum legislator temporalis nunquam hunc fauorem concesserit, sed solus legislator spiritualis: debet inualiditas, quoad reliqua manere sicut antea, cum nullo vnquam iure directè, vel indirectè ablata sit.

4. At his non obstantibus, ego affirmatiuæ sententiæ tanquam probabiliori adhæreo, quam tuetur Dictastil. *de Inst. l. 2. tr. 3. disp. 1. dub. 8. n. 10.* Fagundez *de Inst. lib. 6. c. 3. n. 21.* Trullench. *in Decal. tom. 2. lib. 7. c. 18. dub. 4. n. 2.* Sanchez *in opusc. 10. 2. l. 4. c. 1. dub. 7. n. 2.* Lessius *l. 2. c. 19. dub. 2. n. 9.* Molina *10. 1. tr. 2. disp. 134.* Villalobos *in sum. 10. 2. tr. 30. diff. 4. n. 7.* Euerard. *iur. conf. 27. n. 2. vol. 1.* Grass. *de success. §. testament. 9. 18. d. 7.* & aliis penes ipsos, quia cum principale teneat, & sit validum, trahit ad se accessorium, sed melius dicendum est, quia si talia legata prophana non valerent deberent decrescere causæ piæ, quæ instituti est hæres; æquum autem non est, vt idem testamentum cuius iure, ac valore pia causa se defendit, & in sui commodum vtitur, tanquam firmo, & valido, ac fide digno, in eiusdem etiam fauorem infirmetur, & oppugnetur; sed potius æquum est vt, si ipsa causa pia illud pntat, & vult haberi verum in vno, velit etiam haberi in alio. Vnde est illud Prætoris edictum. Quòd quisque iuris in aliud statuerit, ipse eodem iure vtatur. Confirmatur, & declaratur si illud testamentum fidem facit, quantum ad institutionem hæres, debet fidem facere quantum ad onera, limitationes, aut obligationes, quas illi imponit, cum non sit maior ratio, cur credatur institutus hæres illo testamento, quàm cur credatur institutus cum hoc onere, aut obligatione, sed legata præstare est onus, & obligatio hæres, saltem quatenus extrahenda ab eius hæreditate, vt tantò minus habeat, quantò ampliora fuerint legata; ergo sicut fidem facit hæreditatis ad se pertinentis, fidem quoque debet facere hæreditatis minoratæ propter legata; cum non aliam habeat certitudinem hæreditatis, quàm eius minoratio propter legata, cum omnia fiant eodem testamento: Ergo, &c. Et hanc sententiam præter Doctores citatos tenent Barbosa *de Iure Eccl. lib. 3. c. 27. nu. 96.* & Gratian. *in discept. for. 10. 4. c. 6. n. 23. & seq.* vbi asserit, contrariam sententiam non esse tutam, & nostram esse, tam in consulendo, quàm in iudicando practicandam.

RESOL. V.

De his, qui ad pias causas testari possunt? Ex p. 7. tr. 6. Ref. 5.

§. 1. **D**E his qui testamenta ad pias causas condere possint hæc tenenda est regula omnes ad pias causas testamenta condere posse, qui habiles, hoc est, tales sunt, qui aliàs testari Iure communi non prohibentur, Grassius, *tract. de success. §. testamentum quest. 17. n. 2.* Iul. Clarus *lib. 3. recept. sent. §. Testament. q. 5. num. 2.* Vasquius *tr. de success. progress. §. 1. n. 179.* Ioan. Sichard. *ad rubr. C. qui test. fac. poss. n. 21.* Tiraquell. *tr. de priuil. pia caus. priuil. 79. §. Sed contrarium.*

2. Dicendum est igitur, quòd qui de iure communi testari prohibentur, hi etiam ad pias causas testari nequeunt, vt docet Glossa in *leg. 1. Cod. de Sacr. Eccles.* Ideò speciatim querendum est.

RESOL. VI.

An filiusfamilias possit ad pias causas testari? Ex p. 7. tr. 6. Ref. 6.

§. 1. **V**ariæ de hac Quæstione sunt opiniones, Bart. in *l. 1. in 3. q. p. princip. C. de SS. Eccles.* dicit, quòd in bonis aduentitiis, in quibus quæritur vsusfructus Patri, possit filiusfamilias testari ad pias causas cum consensu Patris: in aliis autem, quæ pleno iure ad filiumfamilias pertinent, possit filiusfamilias testari ad pias causas etiam sine consensu. Et hanc sententiam sequitur Imol. sibi contrarius in *cap. 2. de Testam. & Rom in Aut. similiter, in 19. special. C. ad leg. Falcid.* Paul. Castrenf. *conf. 101.* ad primum quæsitum videtur respondendum, in *2. dubio, l. 2.* Verùm idem Bartol. in *l. qui in potestate, in fin. princip. ff. de Testam.* dicit omninò contrarium, videlicet, quòd in bonis aduentitiis, in quibus non quæritur vsusfructus Patri possit filiusfamilias cum voluntate Patris testari ad pias causas, in aliis non possit, & hanc opinionem sequitur Paul. Cast. in *l. senium. C. qui Testam. facere.* Sed hæc duæ opiniones passim, & vbique ab omnibus ferè reprobantur. Alij volunt filiumfamilias cum consensu Patris ad pias causas testari nunquam posse, neque de iis bonis, aduentitiis, in quibus Pater habet vsusfructum, neque etiam de iis, in quibus Pater non habet vsusfructum, & ita volunt Archidia. Ioan. & Andr. & Petr. Anchor. in *l. licet de sepult. l. 6.* Idem Io. Andr. in *c. si Pater, in princ. de Test. l. 6.* Petr. Perus. & Petr. Anchor. in *c. 2. cod. tit. Imol. & Francisc. Aretin. in l. qui in potestate, in princ. ff. de Test.* Fulg. & Ias. qui dicit hanc partem esse veriorè, in puncto iuris, licèt ab affirmatiua iudicando, & consulendo non auderet recedere, in *l. sen. C. qui test. fac.* Idè Fulg. in *l. 1. ad fin. C. de SS. Ecc.* Pan. *conf. 63. videtur 1. dictū leg. col. 3. v. 4. adduco, lib. 1.*

2. Sed obtinuit sententia existimantium filiumfamilias, sine patris consensu testari ad piam causam non posse, etiam si de bonis aduentitiis velit testari, patre verò consentiente testari ad pias causas non prohiberi, Syn. Bald. Angel. Salicet. Rom. & Alexand. in *l. senium, C. qui testam. facer. & est comm. opin.* Conar. in *rub. de test. part. 3. n. 23.* Tiraq. *priu. pia caus. 78. in fin.* Clar. §. *Test. q. 5. n. 7.* Graf. §. *Test. q. 17. n. 12.* Et hæc opinio indistinctè procedit siue huiusmodi filiusfamilias velit ad pias causas testari de bonis aduentitiis, in quibus patri non quæritur vsusfructus, siue etiam de illis in quibus patri vsusfructus acquiritur, ita est communis Clar. *d. loc. n. 8.* & Grass. *d. loc. n. 13.* Vbi tamen notandum est, quòd si filiusfam. in huiusmodi testamento condito ad pias causas, faciat aliqua legata

Tom. V I.

aliis personis, talia legata nihil valent, non tamen accrescunt piæ causæ, sed veniunt ad venientes ab intestato, Bald. in *l. senium in fin. C. qui testam. facer.* & in hoc neminem discordare dicit Ias. in *l. hac consultiissima, §. ex imperfecto, post. n. 10. vers. Secundò pro ista, C. de test. Clar. §. Testam. q. 5. n. 9.*

3. Sed circa præsentem quæstionem præter Doctores citatos, vide Hulticum Hunnium in *Encyclopedia iuris p. 4. tit. 3. c. 1. n. 17.* & Malder. *de Iust. tr. 1. c. 11. dub. 3.* Villalobos in *sum. 10. 2. tr. 30. diff. 10. n. 3.* Eminentiiss. Cardinal. Lug. *de Iust. 10. 2. disp. 24. sect. 4. n. 67.* Filliucium *10. 2. tr. 34. c. 7. n. 158.*

RESOL. VII.

An impuberes etiam si sint doli capaces, possint ad pias causas testari?

Et quid cum dispensatione, & permissu Principis? Ex p. 7. tr. 6. Ref. 7.

§. 1. **N**egatiuè respondeo cum Villalobos in *sum. tom. 2. tract. 30. diff. 10. n. 1.* Grassio *tr. de success. §. Testamentum, q. 17. n. 5.* Hunnio in *Encyclopedia iur. p. 4. tit. 3. c. 1. dub. 4.* Vnde Malderus *de Iust. tr. 1. cap. 11. dub. 3.* sic ait: Non omnibus permissum est facere testamentum. Intestabiles enim sunt in primis impuberes: ij enim, etiam pubertati proximi, ne quidem ad pias causas testari possunt; fauor enim piæ causæ non supplet defectum voluntatis & intellectus. Ita Inl. Clar. *quest. 5.* qui dicit hanc esse communem. Quamuis autem tutor multa nomine pupilli possit, testari tamen non potest, *ill. institutio, l. Captatorias, ff. de hered. instit.* Quòd verò ante decimum quartum annum expletum, itavt saltem inchoatus sit vltimus dies, masculus; aut ante duodecimum fœmina, etiam si malitia suppleat ætatem, testari nequeat, nisi ex dispensatione Principis. Ita Malder. Vnde Hunnius, *suprà n. 5.* & Grassius *n. 16.* rectè obseruarunt permissu Principis posse impuberes ad causas pias testari.

2. Non desinam tamen hîc adnotare Bonacin. *disp. 3. quest. vlt. punct. 2. num. 2.* asserere, impuberes posse ad pias causas testari, quia ius Civile non habet potestatem circa ea, quæ pertinent ad pias causas, sed contrarium docet Dicast. *lib. 2. tr. 19. disp. 1. dub. 12. num. 158.* quia Ecclesia id tempus exigit, vt quis censeatur maturum habere iudicium ad testandum idque colligitur satis ex *capit. licet de sepulchris in 6.* vbi de minoribus filiis dicitur. Qui nequeunt antequam ad annos pubertatis perueniant, eligere sepulchuram.

RESOL. VIII.

An damnatus ad mortem possit ad pias causas testari?

Et quid, si ante damnationem ad pias causas testatus fuerit? Ex p. 7. tr. 6. Ref. 8. alias 7.

§. 1. **N**on posse damnatum ad pias causas testari, docet Iulius Clarus *lib. 3. recept. sentent. §. fin. quest. 5.* Didacus Couarruias *ad rubr. de testament. part. 3. numer. 27.* Petr. Gilkenius *ad lib. 21. numer. 7.* Codic. *qui testament. fac. poss.* Michaël Grassius *tractat. de succession. §. testamentum, quest. 17. numer. 8.* Ioan. Sichard. *ad rubr. Cod. qui test. fac. poss. num. 21.* Andr. Tiraq. *de priuil. pia caus. priuil. 79.* Didac. Couar. *de testam. p. 3. num. 44.* Adeo vt ne quidem de illis bonis, quæ hodie reseruantur liberis, testari queat. Mich. Grass. *tract. de success. §. testamentum, q. 17. num. 8.* Imò licèt ante damnationem ad pias causas testatus fuerit, tamen capitali damnatione secuta

testamentum rumpitur, Ioan. Sichard. *ad rubr. C. qui test. fac. poss. n. 21.*

2. Sed licet hæc de iure procedant, tamen ex Iulio Claro obseruat Malder. *de Iust. tr. 1. c. 11. dub. 3.* quod consuetudo est in contrarium, vbiq; enim etiam obtinet, vt quando damnati ad mortem bona non publicantur condere valeant testamentum, & fitum maneat prius conditum, imò si non condatur, hæredes habeat ab intestato successores. Vide meipsum *p. 5. tract. 3. ref. 120* Et ita me citato Eminentiss. D. meus Card. Lugo *de Iust. 10. 2. disp. 24. sect. 4. n. 71.* docet damnatos ad mortem, quorum bona non confiscantur, testari posse stante consuetudine.

Quæ hic est inf à ref 96 & in alio §. eius not.

RESOL. IX.

An deportatus possit condere testamentum ad pias causas?
Ex p. 7. tr. 6. Ref. 9. alias 8.

Sup. hoc in f. a in ref. 36. §. 1. ad me dium. breui ter in Ref. Quid ni & ex ref. 78. Vide do. trinam §. 1.

§. 1. **S**ecundum aliquos prohibetur damnatus ad mortem ciuilem, veluti deportationem ad pias causas testari. Io. Sichard. *ad rubr. C. qui test. fac. poss. n. 21.* Vasquius *de success. progress. §. 1. n. 153. & seq.* quod tamen non admittit Grass. *tr. de success. §. testamentum, q. 17. n. 9.* statuens ciuilitè mortuum, veluti deportatum posse ad pias causas testari. Et ita etiam tenet Tho. Maulius *tr. de ult. volunt. lib. 1. tit. 12. n. 7.*

RESOL. X.

An prodigus testari possit ad pias causas? Ex p. 7. tr. 6. Ref. 10. alias 9.

§. 1. **N**egatiuam sententiam docet Hunnius in *Encyclopediâ iuris, p. 4. tit. 3. c. 1. n. 6.* Mich. Grass. *tr. de success. §. testamentum, q. 17. n. 7.* Iul. Clar. *§. testamentum q. 5. n. 4.* Tusch. *tom. 8. concl. 104. n. 115.* qui testatur de communi.

2. Verùm affirmatiuæ sententiæ adhæret Lessius *lib. 2. c. 19. dub. 7. nu. 83.* quem sequitur Dicast. *de Iust. lib. 2. tr. 19. disp. 1. dub. 11. n. 160.* quia Ius Ciuile non se extendit ad pias causas, vbi non adest approbatio iuris Canonici; Sed primam sententiam tenet Malder. *de Iust. tr. 1. c. 11. dub. 3. §. Quarto.* Vbi docet, quod prodigus, & cui administratio bonorum interdicta est; non potest testari ne quidem ad pias causas; putat tamen valere eius testamentum quod fortè prius fecit. Et hanc negatiuam sententiam docere Molin. *disp. 1. 7.* obseruat Eminentiss. Lugo *de Iust. 10. 2. disp. 24. sect. 4. n. 66.*

RESOL. XI.

An usurarius possit ad pias causas testari, aut donare causa mortis? Ex p. 7. tr. 6. Ref. 11. alias 10.

Sup. hoc in f. a in ref. 97. §. Nota etiã & supra in 11. 7. ref. 83. §. ult.

§. 1. **A**D hoc dubium sic respondet Vasq. *opusc. de Iust. cap. 3. §. 1. dub. 8. n. 31.* Videtur adnotandum quod testamenta Usurariorum manifestorum, sunt nulla, nisi satisfactione usurarum præmissa, vel saltem cautione præstita ipsis creditoribus, vel alijs, qui illis possint acquirere, vel ijs absentibus, Restori Parochiæ, in qua testator habitat, coram aliquibus fide dignis de ipsa Parochia, de ipsius Ordinarij licentia, de restitutione facienda idonè sit cautum; vt habetur in capite *Quamquam, de usuris in 6.* Addit Couarru. primò quod idem erit de codicillis, ne fiat fraus legi; isti enim etiam erunt nulli nisi fiant prædicta cautione. Idem erit dicendum in donatione

causa mortis, quia eadem est ratio, imò inquit, legata ad pias causas, etiam erunt nulla ipso facto, quamuis oppositum æquius existimet Couar. quando cum signis contritionis decessit: sed hoc impertinens videtur. Ita Vasquez, quem sequitur Cardin. Lugo *de Iust. tom. 2. disp. 24. sect. 4. n. 70.*

2. Sed quod impertinens visum est Vasquezio, & P. Lugo non approbat, docet Molina *de Iust. tom. 1. disput. 137.* vbi sic ait. Quo ad dispositiones ad pias causas manifesti usurarij attinet siue testamento, siue codicillo, aut donatione causa mortis sint factæ communiter affirmant Doctores inualidas esse, si cautio non præcessit. Excipiunt verò Couar. 3. *variar. ref. 49. 3. versicul. ult.* & Syluest. *verb. usar. 9. quest. 7.* & alij, quos referunt. Nisi usurarius, non potens cautionem præstare, cum contritionis signis discessit: tunc enim æquitas, benignitasque postulat, vt solutis prius usuris, de quibus constiterit esse debitas, hæredes cogantur implere dispositiones ad pias causas. Ita Molina: cui adhæret Hunnius in *Encyclopediâ Iuris, part. 4. tit. 3. c. 2. n. 14.* Michaël Grassus, *tr. de success. §. Testamentum, n. 11.* & Thomas Maulius, *tr. de vltimis voluntarijs, lib. 1. tit. 12. n. 7.* qui asserit hanc sententiam esse communem, & æquiore, & illam ego amplectendam esse puto.

RESOL. XII.

An serui, & mancipia testari possint ad pias causas?
Et quid de eo qui dubius est de suo statu nunquid ad pias causas testari ei licebit? Ex p. 7. tr. 6. Ref. 12. alias 11.

§. 1. **H**ic Dubitationi sic respondet Molina, *de Iust. tom. 1. tractat. 2. disput. 137.* Seruus item testari non potest, aded vt si post Testamentum confectum libertatem comparet, testamentum factum tempore seruitutis sit nullum. Præterea, si tempore, quo testamentum conficit, ignoret se esse factum liberum à Domino suo, aut dubitet de suo statu, esto reuera sit liber, testamentum est nullum, l. *qui testamento Domini, & l. sequenti ac l. filiusfamilias 2. §. de testam. cap. illud. 13. quest. 2.* Ad pias tamen causas validum erit testamentum factum ab homine verè libero, esto liberum se esse ignoraret vt ea de redubitaret, vt Panorm. *ad finem rubr. de testam. cum Bartol.* affirmat, confirmatque *ex l. ex militari §. similes, ff. de mil. testam.* Cùm enim militi dubitanti de suo statu concessum sit in ea lege, vt sit validum ipsius Testamentum, longè maiori cum ratione censendum est esse concessum dispositioni ad pias causas. Adde, quod hic testator verè est Dominus eorum, de quibus disponit, neque seruitutis iugo subiicitur, vt in præiudicium Domini cedat: quare censendum non est statutum illud Cæsarei Iuris extendi ad testamentum ad pias causas: quin nec si illius conditores id intenderent, vim vllam haberet inter Christianos, eo quod ab approbatione summi Pontificis, non firmatum esset. Ita Molina, quem nouissimè sequitur Dicastillus *de Iust. lib. 2. tractat. 19. disput. 1. dub. 11. num. 162.* Hinc Thomas Maulius, *tract. de vltim. volunt. lib. 1. titul. 12. numer. 7.* Sic asserit. Sed quid de eo, qui dubius est de suo statu, nunquid ad pias causas testari ei licebit? Bald. *in lib. 1. ff. de V. O.* existimauit, talem ad piam causam testari non posse. Sed contrarium voluit Bartolus, cum quo cæteri consentiunt communiter Grass. *in §. testam. quest. 17. n. 14.* cùm tale impedimentum inductum sit à Iure Ciuili, quod non nocet pijs causis. Hæc Maulius.

Sup. hac de cetera in 7. tr. 8. ref. 63. §. 1.

Sup. hoc i ref. not. præ teritæ §. 1. & cum Thom Maulio cur sum in §. 2.

RESOL. XIII.

An furiosus possit ad pias causas testari?

Sed difficultas est, quando constat habuisse dilucida intervalla, & non constat, an actus executus fuerit tempore sanæ, vel infænæ mentis?

Et quid de ægro delirante, vel dilucida intervalla habente, qui casus frequentior est? Ex p. 7. tract. 6. Ref. 13. alias 11.

§. 1. **N**on posse furiosum ad piam causam testari testatur Grassius de success. §. 1. testam. q. 17. n. 3. Iulius Clarus, lib. 3. recepr. sentent. §. 1. testam. quest. 6. Ferdinand Valquius de success. creat. §. 22. numer. 5. & de success. prog. §. 1. n. 91. Hermann. Vultei conf. 29. num. 54. vol. 1. Scharh. ad rubr. Cod. qui testamenta fac. poss. n. 21. Tiraqu. tract. de priv. l. pie cas. priv. l. 79. §. Sed si primam. Aded vt testamentum furiosi non valeat, licet tempore conditi testamenti dilucida intervalla habuerit, modò tamen ante eius perfectionem & abolutionem furor superuenerit, Grassius tr. de success. §. Testa. q. 16. n. 4.

2. Sed difficultas est, quando constat habuisse dilucida intervalla, & non constat an actus executus fuerit tempore sanæ, vel infænæ mentis: Henr. l. 11. de matr. cap. 4. num. 3 dicit præsumi factum tempore sanæ mentis. Ipse tamen Sanch. cum aliis dicit præsumi tempore furoris, pro quo adducit Molin. disp. 136. qui tamen id vere non dicit, nec loquitur de eo, de quo constat habuisse intervalla, an præsumatur aliquid egisse tempore intervalli, vel amentia, sed loquitur de eo, de quo constat fuisse amentem, & dubitatur, an habuerit intervallum, & dicit præsumi non habuisse, qui est casus multò diuersus, vt constat.

3. Verùm sapientissimus Cardinalis de Lugo de Iust. tom. 2. disp. 24. sect. 4. n. 63 existimat in primis si ex ipsius actus qualitate, & bona, ac recta ordinatione ostendatur à sui compote factus esse, vel si longo intervallò post, furiosus factus sit, præsumi sanam mente factum, vt in vtroque casu concedit etiam ipse Sanch. cum aliis, quos affert; deinde loquendo de ægrotò delirante, qui casus frequentior est, quando de valore Testamenti controuertitur, communiter, loquendo, Notarius, & testes, qui de Testamento testantur, testificari etiam possunt, an in aliis materiis tunc temporis sanam mentem ægrotus ostenderet, & eorum dictis standum erit. Si verò de hoc non constet, videndum est, an tempore magis vicino antecedenti, vel consequenter deliraret, ex hoc enim colligitur status illius temporis qualis fuerit, nam si immediatè ante delirabat, non præsumitur tunc mutatus nisi probetur mutatio. Si verò immediatè antea sanam mentem habebat, non præsumitur etiam mutatus ad delirium nisi probetur. Quod idem cum proportione dicendum erit de eo, qui etiam benè valens dilucida habebat intervalla. Quando verò nec de tempore proximo, aut statu illius constaret, sed ex abrupto vocasset ad testamentum suum faciendum ille, qui aliquando sanam, aliquando insanam mentem habebat, videndum erit an post vltimum tempus, quo delirium, vel furorem durasse constat intercesserit aliquod tempus sanæ mentis, ante Testamentum factum, & similiter post Testamentum intercesserit tempus aliquod ante tempus posterius, quo delirium, vel furorem fuisse postea constat, quo tempore intermedio, licet non immediato sana mens fuerit; & tunc onus probandi furorem incumbet ei, qui illum asserit fuisse tempore testamenti, cum nullus furor probetur in tempore intermedio fuisse, sed potius sana mens, quoad aliquam eius partem. Si denique

Tom. VI.

non constet de tempore vicino, nec de intermedio qualem statum habuerit sed de futuro, vel delirio in tempore distante tali distantia, intra quam contrarios solebat habere actus, & aliunde constet hominem illum solitum aliquando delirare, vel insanire, aliquando sui compotem esse, credo præsumendum eum statum, quem maiori ex parte temporis habere solebat, vt si maiori ex parte deliraret, vel insaniret, præsumatur tunc talis fuisse, si verò è contra maiori ex parte erat sui compos; hic etiam status præsumendus: ea enim præsumi debent, quæ frequentius, & maiori ex parte eueniunt, & aduersarius debet coniecturis contrarium probare. Si verò æquali parte temporis vterque status durare solebat, præsumendum puto pro valore actus, tum quia pro actus valore communiter præsumi solet; tum quia ipsemet actus sine errore factus affert iudicium secum sanæ mentis aded vt si totum Testamentum ab ipso Testatore aliis non suggerentibus diceretur, non sufficeret maiori tempore vtrumque durare solitum delirium, vel furorem ad hanc præsumptionem sperandam. Quando verò aliis interrogantibus testator responderet, hoc ipsum bene, & sine errore respondere, videtur esse iudicium sanæ mentis, sufficiens ad faciendum in causa pari meliorem causam pro valore Testamenti. Et hæc omnia docet Eminentissimus Dominus meus Cardinalis de Lugo, ubi supra.

RESOL. XIV.

An cæcus possit condere testamentum.

Et an in codicillis cæci seruanda sit eadem solemnitas, qua seruatur in testamento cæci?

Et qui est dicendum, si ad pias causas testetur? Ex p. 5. tr. 6. Ref. 26.

§. 1. **R**espondeo affirmatiuè; cum conditionibus tamen appositis in l. hac consultissima C. de testam. & ided primò requiruntur septem testes. Secundò requiritur tabellio. Tertiò testes rogati esse debent, & ipse debet dicere testator coram ipsis, quòd ad hoc sunt vocati. Quartò requiritur quòd exprimat hæredis nomen. Quintò quod vno eodémque tempore & contextu fiat. Sextò Tabellio se debet subscribere, & testes, imò signare tenentur omnes scripturam testamenti. Septimò, requiritur quòd institutio hæredis præcedat legata. Octauò quòd si Tabellio non adsit, octauus adhibeatur testis. Demum quòd testamentum cæci semper sit nuncupatiuum, non tamen in scriptis, & ita docet Vasquez opusc. de testam. cap. 1. §. 5. n. 32. cui adde Sanchez in opusc. tom. 2. lib. 4. c. 1. dub. 4. Spino de testam. glos. 7. rubrica, Seraphinum to. 1. dec. 966 & alios.

2. Sed non desinam hîc apponere verba Gasparis Pegada in l. inter cætera, de lib. & posthum. part. 1. cap. 1. §. 3. vbi sic ait. Iustinianus in titulo Instaur. quibus non est permissum facere testamentum, §. cæcus cæcum, ibi, connumeravit inter alias personas, quibus non licet facere testamentum, non vt ipse testamentum facere non possit, nam cæco semper licitum fuisse testamentum facere, colligitur ex Paulo lib. 3. sententiarum tit. 4. §. cæcus. & non inuenitur in iure prohibitus; quamobrem censetur admissus, argum. text. in l. 1. ff. de testib. ostendit latè Menchaca questionum illustrium. c. 103. num. 9. Sed ibi de testamento cæci facit mentionem Iustinianus, quoniam eius testimonium maiorem exigit solemnitatem ordinariâ, & hoc satis significat text. in d. §. cæcus. relatis ad text. in l. hac consultissima C. qui testamentum facere possunt. nam licet nimia subtilitas in aliorum testamentis requiratur, & iustus numerus testium, ne quid admittatur falsitatis, l. fin.

K x 3 vers.

Sup. hoc infra Ref. 98. §. 1. & vlt.

vers. cum enim. C. de fideicommiss. In cæcorum tamen testamentis, quia magis timetur periculum fraudis, cautius agendam erit, argum. l. habemus 29. de f. s. a. l. is, C. de testamentis, & est expressa ratio in d. l. hac consultiissima C. qui testamentum facere possunt. ex quibus apparet, in testamento cæci necesse esse septem testes rogatos adhiberi simul cum Tabellione, & si Tabellio non adit, octauus testis adhibendus est. Ad text. in l. hac consultiissima, C. qui testamentum facere possunt, ibi, Deinde exprimat. Cynus, Albericus, Bartolus, Fulgosius & Decius ibi num. 7. colligunt ex isto text. quod licet hodie testamentum non debeat incipere ab institutione hæredis, §. ante hæredis Insti. de legatis tamen speciale est in testamento cæci, ut etiam hodie ab institutione hæredis incipiat, idem tenet Angelus in d. §. ante hæredis, & in §. cæcus Insti. quibus non est permissum facere testamentum. Capolla cautela 90. Contrarium tamen tenet Bald. hic, motus ea ratione, quia omissio leuis solemnitatis non debet actum vitare, iuxta regulam l. 1. §. fin. ff. de venne insp. sequuntur Alexand. ibi in fine. Iason. n. 1. idem Iason conf. 26. l. b. 1. Ruinus conf. 68. num. 2. lib. 2. Gomez 1. tom. cap. 2. num. 5. Boërius decision. 240. num. 20. in fine. Sed quamuis opinio vera sit in se, tuta tamen non est ratio, quoniam iure antiquo hæc non reputabatur leuis solemnitas, ut colligitur ex d. §. hæredis, & ideo melius responderi potest hanc legem esse Iustini, qui imperauit ante Iustinianum, unde dum dicit incipiendum esse ab institutione hæredis, nihil noui constituit in testamento cæci, sed loquitur secundum regulam generalem, quæ eius tempore vigeat, atque ita hodie non erit necessarium, iuxta dictum §. ante hæredis, & ita Corneus hic num. 1. Vigilus in d. §. cæcus, ad fin. subtilis Costa in §. & quid si tantum 3. p. num. 38. Menthaca illustrium questionum cap. 103. num. 1. quamuis Decius num. 9. contradicat expendens pro se textum in d. §. cæcus, dum dicit etiam hodie cæcum non posse testari, nisi seruatis solemnitatibus huius legis. Sed respondendum est Iustinianum intellexisse de his, quæ specialiter obseruanda inducunt in testamento cæci, quæ autem incipiat ab hæredis institutione, specialiter non inducitur, sed erat generale hoc tempore, & patet, quia d. §. cæcus, loquitur de solemnitatibus, sine quibus testamentum non valet, quod tamen præcedat hæredis institutio non requiritur ad testamenti validitatem, sed ut antea scripta valeant, ex d. §. ante hæredis, Insti. de legat. Hæc que Pagada cui etiam adde Emanuelelem Figuerium in introduct. ultim. volum. l. b. 1. cap. 8. per totum, ubi etiam querit, an in codicillis cæci seruati debeat eadem solemnitas, quæ seruatur in testamento cæci? variæ sunt sententiæ, & quidem glossa d. l. hac consultiissima, vers. codicillis in 2. in teile. tenet sufficere quinque testes, cuius sententiam amplectitur Salicet. & gloss. marginal. ibi addens ultra quinque testes requirit etiam Notarium, sed & ipsa glossa ordinaria dicto verbo codicillis octo testes necessarios esse prædixerat, cuius opinionem sequitur Baldus d. l. hac consultiissima. Speculator de instrumentorum editione, §. compendiosa, vers. illum autem, in fin. Roland. 1. part. florum, rubric. 60 in fine. Alexand. & alij in d. l. hac consultiissima. Fulgos. conf. 91. Angelus Aretin. §. cæcus, Insti. quibus non est permissum. Dilectus de his qui factionem testamenti non habent, titul. 1. cautela 8. Gomez qui dicit magis communem ubi supra. Gerardus Mulert. in addit. ad Roland. rubric. 61. numer. 8. qui monet semper adhibendos esse octo testes in codicillis, ne fortè ex defectu alicuius aperiatur occasio litibus. Hæc Figuerius; qui tamen monet cæcos, ut potius disponant de rebus suis donando, causa mortis, aut saltem

dicant velle, quod testamentum valeat ut donatio causa mortis.

3. Notandum est etiam quod licet cæcus, ut dictum est, debeat testari coram octo testibus, hoc tamen aliqui limitant, quando testari vellet inter liberos, quia secundum receptionem sententiam coram duobus testibus posset testamentum facere, ut est in omni testamento condito inter liberos, quia tunc cessat suspicio falsitatis, instituendo illos, qui ab intestato succedunt. Ita Bald. in d. l. hac consultiissima, ubi Ias. num. 4. testatur de communi, & post ipsos Socinus, Natta, Boer. Rolan. conf. 82. & alios probant Iul. Clar. d. §. testamentum, quest. 17. num. 2. & addentes ibid. Ioan. Oinot. in d. §. cæcus, num. 6. Tusch. d. conclus. 120. num. 7. quamuis aliqui velint non valere testamentum quoad legata facta personis extraneis. Hoc etiam limitant quando testamentum faceret ad pias causas, quia tunc similiter duo testes sufficient in testamento cæci, quia sicut testamentum imperfectum ratione solemnitatis valet inter liberos, ut in d. l. hac consultiissima. §. ex imperfecto, & omnes docent, & magis communiter concludunt talem rationem ita militare in filiis videntis, prout militat in filiis cæci, ut paulò antè dictum est. Ita etiam sicut testamentum factum ad pias causas à vidente coram duobus testibus valet, ita dum fit à cæco, ut post alios probat Oinot. in d. §. cæcus, num. 6. & 7. & has omnes limitationes approbat etiam Molfesius in summa tom. 1. tractat. 13. cap. 2. num. 93. & 94. vide etiam Tiraquellum in privileg. 9. pia causa, & Bonacinam in nouiss. editione, de contract. disputat. 3. quest. 17. punct. 2. num. 3.

RESOL. XV.

An testamentum nutu conditum valeat ad pias causas.
Ex p. 7. tt. 6. Ref. 22. alias 21.

§. I. **A**D pias causas valere Testamentum nutu conditum docet Gloss. in cap. cum tibi de Testamentis. Bald. & Aretin. in l. 1. Cod. de SS. Eccles. Bald. in l. post diuisionem, Cod. de iuris, & facti ignorant. & in l. discretis, Cod. qui testamentum facer. Petr. Anchar. & Imol. in cap. 2. de testamentis. Imol. in l. Captatorius, vers. sed iuxta prædicta ff. de hered. institut. Alex. Corn. & Ias. in l. habemus, C. de test. Angel. in l. in fraudem, §. 1. ff. de milit. test. Barbat. confil. 43. lib. 3. Felin. in cap. presentia de probat. Ludovic Bolognet. confil. 53. Stephan. Bertrand. confil. 101. lib. 1. Clar. §. Testamentum. question. 6. numer. 7. Tiraquell. de pia caus. Prini. eg. 8. Et ita hanc sententiam tenet etiam Villalobos in summa tom. 2. tractat. 30. difficult. 4. n. 5. Dicastillus de Inst. lib. 2. tract. 19. disp. 1. dub. 10. n. 115. Trullench in Decalog. tom. 2. lib. 7. c. 17. num. 2. Barbosa de iure Eccles. lib. 3. cap. 27. nu. 97. Cardinalis Lugo de Insti. tom. 2. disp. 22. sect. 9. num. 269. Molina tom. 1. tract. 2. disputat. 134. & Layman. lib. 3. tract. 5. cap. 2. num. 3. ubi sic ait. Et si Ciuili Iure hæredis declaratio nutu facta, irrita sit, l. habemus Cod. de Testamentis; non item legatum, sicuti constat ex l. nutu, ff. de legat. 3. & ex communi docet Couarr. cap. cum tibi de Test. n. 4. & 5. Tamen quod attinet ad causas pias, tam in testamento, quam in legato sufficit quocunque signo externo voluntatem defuncti declaratam esse: quia Iure naturali, ac gentium plus non requiritur. Imo etiam quia natura mutus pariter, ac surdus est, voluntatem suam vltimam ad causas pias, quomodo documque potest, manifestare non prohibetur. Ergo, &c.

Sup. hoc infra in res. 17. cursum in 6. 2. prope finem. & in alia Res. eiu. annor. & in Resp. 75. §. vlt. lin. 2. se. totam, quæ uis ibi sit questio pro milite. &c.

RESOL. XVI.

An mutus, & surdus possint testari?

Et si mutus & surdus sit miles vel cum privilegio Principis, vel ad pias causas, an possit testari? Ex p. 5. tr. 6. Ref. 23.

§. 1. **N**egativam sententiam docet Henricus Struersdorf in *D. Thomam de iust. & iure, disp. 3. membr. 2.* vbi sic ait. Qui est surdus, simul & mutus à natiuitate testari non potest, ille autem qui surdus est, vel mutus ex morbo, etsi non possit nisi ad pias causas solo nutu testari, benè tamen poterit per scripturam, etiam ad alias. Hæc ille. Cui adde Villalobos in *summ. tom. 2. tract. 30. difficult. 10. num. 10.* sic asserentem. [El mudo, y fordo que no puede hazer testamento, si lo es de su nacimiento, mas si lo es a caso, podra lo hazer, si sabe escriuir, y escriue con su propia mano el testamento, mas si solamente es sordo, que pueda oyr, hablandole en voz alta, podra lo hazer.]

2. Sed circa præsentem materiam non desinam hic apponere verba Gasparis Pegada in *reper. ad l. inter cætera, ff. de liber. & posthum. parte 1. capite 1. §. 9.* sic igitur ait: Non dubium est iure civili constitutum fuisse, idque generaliter, mutum, aut surdum non posse facere testamentum. *l. qui in potestate 6. §. surdus, ff. de testamentis,* nec opus fuit ut utroque morbo quis laboraret, ut apertè constat ex text. in *§. est surdus, Inst. quibus non est permittum facere testamentum.* ibi, *utique autem de eo surdo loquimur,* & ibi, *Nam & mutus is intelligitur,* &c. colligitur ex text. in *l. octavi gradus, vers. filij, ff. unde cognati,* & ex *VI. piano in Inst. tit. 2. §. mutus.* Ratio autem ea esse videtur, propter quam surdus & mutus testamenti factio carebat, quia hic non poterat proferre verba nuncupationis, quod est maximè necessarium, ut colligi potest ex *l. iubemus 29. C. de testamentis;* ad ea autem negotia quæ verbis explicanda sunt, mutus & surdus non pertinent, per text. in *l. 1. in principio ff. de verbor. obligat. §. mutum, Inst. de inutilibus stipul. l. 1. §. mutum, l. in quibuscumque, ff. de obligat. & actionibus,* nam quamvis surdus possit verbis explicare suam voluntatem, non tamen potest audire testes sibi testimonium dicentes; quemadmodum notat *Hottomanus in d. §. item surdus, Inst. quibus non est permittum facere testamentum.* Mutus autem quamvis nutu possit explicare voluntatis significationem, ut in *l. seruo inuito 65. §. si pupillo, ff. ad SC. Trebellian.* tamen illa significatio periculosa, & multum fallax visa est, & hac de causa in *d. §. item surdus,* adiuncta *l. discretis 10. C. qui testamenta facere possunt,* & *l. 13. tit. 1. part. 6.* constitutum est surdum sine distinctione testamentum facere posse; mutus verò testamentum facere poterit, si sciat scribere, aliàs eius testamentum nutu factum non valebit, nec te turbet text. in *l. cum prator 11. vers. natura, ff. de iudiciis.* quamvis difficultate non careat, dum videtur probare mutum & surdum iudicio carere, & in consequens testamentum facere non posse, argum. *§. præterea, Inst. quibus non est permittum.* ibi, *quia iudicio,* &c. nam respondebis verba illa, *quia iudicio carent,* referenda esse ad furiosum & impuberem, non autem ad mutum & surdum, quos naturale impedimentum prohibet à testamenti factio. Huc vsque Pegada.

3. Neque desinam etiam hic apponere ea, quæ docet *Rippol. var. resolut. cap. 13. num. 185,* vbi quærens an mutus possit aliquomodo facere testamentum, respondit, quod cum institutio hæredis ex coniecturis non debeat induci, sed clarè sit fienda, non poterit mutus testamentum facere, cum hæredis institutionem clarè non possit declarare. *l. vnic ff. si tabul. testa-*

ment. nulla extabunt. Emanuel à Cost. in *l. Gallus. §. 1. n. 30. ff. de liber. & posthum. Benedict. in cap. Raynutius, ver. in extremis num. 30. de testam.* quod in muto & surdo à natura est intelligendum. *l. qui in potestate §. fin. cum l. sequens ff. de testament. §. item surdus, Inst. quibus non est permittum.* nam si mutus talis sit, qui signis percipiat quiddid ei dicitur, & se ipsum declarare sciat, poterit talis mutus disponere de bonis suis. *Bartol. in l. 1. ff. de verbor. obligat.* vbi plura de mutuo refert. Idem tenet *Alciat. n. 51.* & facit textus in *l. parri, ff. de acquir. hæred. l. ubi non voce, ff. de regul. iur.* *Molina de iust. & iure tr. 2. disp. 136. §. de iure humano.* *Spino in spuculo test in rubr. gloss. 9. per totam.*

4. Nota tamen regulam generalem; nempe mutum & surdum à natura non posse testari, tribus modis limitari à *Molfesio in summa tom. 2. tract. 13. cap. 2. num. 84.* Primò si talis mutus esset miles, & signis exprimeret suam voluntatem: tunc enim validè possèt testari ex privilegio militibus concessio, & signa illa interpretanda sunt per personas notas & familiares talium mutorum, ut in *§. quinimmo,* vbi gloss. & communiter Doctores, *Inst. de milit. testam. gloss. in §. item surdus in verb. certis, Inst. quibus non est permittum facere testamentum.* *Mascard. loco citat. Tusch. in ver. testamentum, conclus. 120. num. 9. & sequent.* Secundò limitatur ex privilegio Principis, qui etiam mutos à natura habilitare potest ad testandum, ut signis expriment voluntatem suam, ut in *d. l. discretis,* cum aliis cumulatis per *Mascard.* & alios auctores citatos. Solent etiam tertio hoc limitare, quando testarentur ad pias causas, quia pro anima sua id faciunt, & in hoc testamento non requiruntur solemnitates iuris civilis sic ad amissim, provt requiruntur in aliis testamentis, ut notat *Aldobran. in addit. ad gloss. final. in d. 8. item surdus.* *Aret. conf. 104.* quem probat *Tusch. d. conclus. 120. num. 13.* & idem esset quando testamentum facerent inter liberos, quia eadem est ratio, & etiam quando instituunt venientes ab intestato, ut tenent *Aretin. & Tusch. locis cit. Malder. dub. 3. de testamentis. §. 2. & 3.* Ita *Molfesius.* Vide *Tiraquel. privileg. 9. pia causa.*

Sup. hoc in Ref. seq.

RESOL. XVII.

An mutus, & surdus possint ad pias causas testari?

Et an valeat testamentum solo nutu factum ad pias causas?

Et an peregrinus ad pias causas testari possit? Ex p. 7. tr. 6. Ref. 14. aliàs 13.

§. 1. **R**egatinè respondet *Hunnus in Encyclopaedia iuris, part. 4. tit. 3. c. 1. n. 16.* *Scurphius conf. 31. n. 9. Cent. 1. & alij.*

2. Sed *Dicastillus lib. 2. tract. 19. disp. 1. dub. 12. n. 134.* docet quod ad pias causas quicumque surdus, & mutus testari potest, quia testamentum surdi, & muti validum est iure naturali, ius autem positium civile in piis causis non habet locum. Idem etiam docet *Molina tom. 1. tract. 2. disp. 136.* quia ait ille, valet Testamenti solo nutu factum ad pias causas. Idem etiam docet *Eminentissimus Dominus meus Cardinalis de Lugo de iust. r. 2. disp. 24. sect. 4. n. 68.* asserens ad pias mutum, & surdum posse testari.

3. Et tandem non desinam hic obiter adnotare *Hunnium in Encyclopaedia iuris part. 4. tit. 3. c. 1. n. 15.* & *Vasquium de success. progress. §. 1. n. 153.* docere peregrinum ad pias causas testari non posse, sed cum satis explicatum sit, qui possint ad pias causas testari, videndum est aliquid circa Testes, idèd quæro.

Sup. hoc ex doctrina præcedentis Ref. §. ult. post medium. Sup. hoc cursim in Ref. not. præterit. ad lin. 6. & magis late supra in Ref. 15. & in alio §. eius not.

RESOL. XVIII.

*Quot testes requirantur in testamentis ad pias causas?
Et quid in foro conscientie?
Et an sola scriptura facta manu testatoris sine testibus
vim habeat testamenti: & valeat ad pias causas?
Et alij tres casus circa hoc inferuntur, & explanantur.
Et p.7.tr.6. Ref.15.alias 14.*

Sup. hoc supra in Ref. 2. per coram, & infra in Ref. 33 § 2. ad medium, vult & ideo. Imprimeffe lechancilla do perodiga tr.15.

§.1. **C**um in Testamento ad pias causas confecto solæ solemnitates Iuris Ciuilibus in eo remittantur, Valquius *tract. de success. creat.* §.12. nu. 17. & §. 14. n.14. Franc. Mantica *de coniect. vlt. volunt. l.6. tit. 3. n. 4.* Tufchus *concl. præf.* 16. n.4. Dauth. *ad l. 21 § ex imperfe.* Et o. n. 49. C. *de testam.* Sichardus, *conf. testam. 1. num. 58.* Brunus, *conf. 87. n. 24. vol. 1.* Scurphius *conf. 31. num. 1. cent. 1.* Idcirco ad testamentum ad pias causas conditum requiritur vt ad minimum duo testes adhibeantur, vnum quippe testem ad ordinationem testamenti ad pias causas conditi non sufficere tradit Franc. Mantica, *de coniect. vlt. volunt. lib. 6. tit. 3. n. 8.* Idè ad Testamentum ad pias causas duo sufficiunt testes. Tiraq. *de pias causis. priuileg.* 8. Clarus § *Testamentum q. 6. n. 2.* Et hi testes adhibentur non ad solemnitatem, sed ad probationem, vt obseruat Corneus, *conf. 415. l. 3.* Card. Lugo *de iust. to. 2. disp. 22. sect. 9. n. 266.* Euerardus Iunior. *conf. 27. n. 29. vol. 1.* Thomas Maulius *tract. de vlt. volunt. lib. 1. tit. 13. n. 8.* & alij.

2. Vnde sequitur non esse necessarios duos testes, vt tale testamentum sit validum in foro conscientie, vt docet Fagundez *de iust. l. 6. c. 3. num. 2.* Lessius *l. 2. c. 19. dub. 2. n. 7.* Molina *de iust. tom. 1. tr. 2. disp. 134.* Dicast. *de iust. l. 2. tract. 19. disp. 1. dub. 10. num. 214.* Layman, *lib. 3. tract. 5. cap. 2. num. 5.* Probatur, Nam in his testamentis sufficit id quod Iure naturali est sufficiens, nempe, vt sit potestas in disponente, capacitas in eo, in cuius fauorem disponitur, & libertas in dispositione. Quod probatur quia nulla solemnitas Iuris ciuilibus in his testamentis est necessaria vt patet ex *cap. Relatum 1. de testam.* neque etiam necessarii sunt duo Testes Iure Canonico, quia Ius Canonicum non requirit eos, vt dispositio sit valida in foro conscientie: sed vt possit probari in foro externo, quantum satis, vt Iudex pro ea sententiam ferat vt colligitur ex *d. cap. Relatum.*

3. Hinc plura inferuntur, Primò quod testamentum ad pias causas manu propria testatoris scriptum, valeat etiam sine Testibus, etiam si nulli testes sint adhibiti. Ioann. *de Imol. in l. si quis cum testamentum, n. 5. & 6. ff. de testam.* Philipp. Corn. *conf. 307. n. 6. 7. & 8. in 3. volum.* Alex. *conf. 4. n. 10. vers. accedit ad sustinendum, in 7. vol. Iaf. in conf. 61. in 1. volum.* Euer. Iun. *conf. 27. n. 20. & 38. vol. 1.* Dummodò liquidò constet, quod scriptura sit facta manu defuncti. Dissentit Clar. §. *Testam. qu. 7. n. 2.* Secundò testamentum ad pias causas factum, manu testatoris solum subscriptum, etiam sine testibus vim testamenti obtinet. Tiraq. *de pia causis. priuileg.* 4. Tertiò, si, is quis aliàs erat successurus, confitetur, defunctum scripsisse testamentum ad pias causas, sed tamen non adhibuisse testes, & propterea vult testamentum allegare nullum, ipse non debet audiri, quia satis est propria ipsius confessio, Corn. *in conf. 307. n. 7. in 3. vol.* Euer. Iun. *conf. 27. num. 40. vol. 1.* Quartò si is qui aliàs erat successurus, sciens huiusmodi testamentum ad pias causas esse factum, sed quia nec scriptura, nec testes de eo reperiuntur, hoc non confitetur, & sic relictis ad pias causas, non satisfacit, is conscientia sua peccat. Corn. *in conf. 215. in 2. vol. & conf. 307. n. 7. in 3. vol.* Euer. Iun. *in conf.*

Sup. hoc infra in Ref. 29 § 2 & in Ref. 27 §. vlt. ante medium, vers. vide & in Ref. 34 § vlt. & in Ref. 100. §. etiam vlt.

Sup. hoc tertium in fine Ref. 2. not. præteritæ, & in alio §. eius annot.

Sup. hoc quarto infra in Ref. 23. §. 1. & in alia Ref. & §. eius prima not.

27. n. 40. vol. 1. Et hæc omnia docet etiam Thomas Maulius *tract. de vltimis voluntatibus lib. 1. tit. 13. nu. 8.* cui adde Dicast. *de iust. l. 2. tr. 19. disp. 1. dub. 10. n. 116.* Nec desinas omnino videre Matchinum *tract. de Peste part. 8. cap. 6. per totum* & Menochium *conf. 224. vol. 3.* solidè probantes solam scripturam Testatoris sine testibus valere ad pias causas, quicquid perperam in contrarium asserat Mantica *de Coniect. l. 6. tit. 5. à n. 9. vsq. ad 15.* Nota tamen Henricum Canisium *in lib. 3. decret. in 26. c. 11.* & alios penes ipsum docere, sententiam asserentem duos testes sufficere in testamento ad pias causas, procedere in terris Ecclesiæ non autem in terris Principum sæcularium, sed hanc sententiam putat temerariam Tannerus *in Defens. liber. Eccles. lib. 2. cap. 8.*

Sup. hoc i ref. not. præteritæ, §. 2

Sup. hoc i pra in Ref. 2. §. 1. prop finem, à ve arque, & i fra in Ref. 33. §. 2. in fine, & alio supra in §. & 2. huius ref. & in al §. eius not

RESOL. XIX.

*Quot testes requirantur in testamentis ad pias causas quando non sunt idonei?
Et an testes ad pias causas adhibiti præsumantur legitimi, donec contrarium probetur? Ex p. 7. tr. 6. Ref. 16. & alias 15.*

§.1. **R**espondet Tufch. *to. 8. concl. 116. n. 7.* Hunnius *in Encyclopedia Iuris part. 4. tit. 3. c. 2. n. 25.* & Franc. Mantica, *de Coniect. lib. 6. tit. 3. n. 8.* quod in Testamento ad pias causas confecto tres Testes requiruntur, quando duo non sunt omnino integri, & omnino exceptione maiores.

2. Non desinam tamen adnotare Castrum *conf. 328. n. 2 lib. 1.* docere duos Testes non integros sufficere in Testamento ad piam causam.

3. Sed notandum est, quod testes in Testamento ad pias causas adhibiti præsumuntur legitimi, donec contrarium probetur. Couar. *in cap. Relatum, el. 1. num. 8.* & 9. qualitas enim, quæ in istis testibus exigitur, iure gentium præsumitur inesse, *cap. dudum, de præsumpt. l. cum Pater. §. rogo ff. de legat. 2.* Dissentit Paris. *in conf. 24. vol. 4.* qui opinatur hanc qualitatem testium hoc in casu non præsumi sed ab eo, qui se fundat in Testamento, esse probandam.

Sup. hoc i fra in Ref. 21. § vlt. in principio.

RESOL. XX.

*An mulieres in testamento ad pias causas possint esse testes?
Et an dua femina in testamento ad pias causas sint sufficientes testes? Ex p. 7. tr. 6. Ref. 17. alias 16.*

§.1. **A**ffirmatiuè respondeo. Et ita docet Fagundez *de iust. lib. 6. c. 3. n. 21.* Felinus & Decius, *in c. 3. de Testibus, Dec. in l. 2. ff. de reg. iur. n. 28,* Parisius *conf. 327. vol. 1.* Albertus Brun. *in statut. verb. Testamentum,* Couar. *in cap. relatum, el. 1. extr. de Testam.* Tiraq. *d. ll. connubial. l. 9. n. 58. & de pia caus. priuileg. 5.* Clar. §. *Testam. q. 6. vers. tertio inferitur & qu. 55. vers. Sed quid de Iure Canonico.* Villalobos *in commun. opin. litera M. n. 144.* Viu. *in commun. opin. verb. testis esse non potest mulier, n. 4.* Soar. *in Thesaur. recept. sen. lit. M. n. 260.* Grassi. §. *Testam. qu. 18. n. 4.* Farinac. *de testib. qu. 59. cas. 3. n. 70.* Dissentiunt Specul. *in tit. de test. §. 1. vers. item quod est mulier, in illo vers. sequenti, & Collect. in cap. cum esses, de testam.* Feder. Senens. *conf. 217.* Bened. Capra *conf. 75.* Barbar. *in c. 2. relatum, & conf. 58. l. 3.* Roman. *in Auth. similiter, in 16. speciali. C. ad l. Falciid. ea ratione quod cap. Relat. el. 1. extr. de test. legitimos testes exigit.* Sed his facile est respondere, legitimi Testes sunt, quibus iure gentium fides adhibetur.

2. Non desinam tamen hic adnotare Hunnium *in Encyclopedia iuris part. 4. tit. 3. cap. 2. n. 22.* & Gilckexnium *in l. 1. num. 15. C. de sic. Eccl. docere duas fœmi-*

mas in Testamentis ad pias causas non sufficere, sed Alexander, & Castrus penes Tuschum, to. 8. concl. 116. n. 19. tenent contrarium.

RESOL. XXI.

An in testamento ad pias causas testes debeant esse rogati?

Et an in testamento ad pias causas requiritur rescriptio testium?

Et si testator ipse suam voluntatem ad pias causas scripsit in schedula, vel scribi fecit, deinde vocavit duos testes, & coram eis dixit se disponere de bonis suis ut in schedula schedulam autem testibus non legit, sustineatur ut testamentum ad pias causas?

Et an in testamento ad pias causas facto non requiratur, ut probetur testes esse idoneos sed ut tales sint presumatur?

Et an opus sit uniuersos testes toto ordinationis actui adfuisse, vel quibusdam ante finem ordinationis descendentibus alij ipsorum in loco subrogari possint? Ex p. 7. tr. 6. Ref. 18. alias 17.

§. 1. **R**espondeo negatiuè. Et ita docet Ciarlinus *contr. Frenf. cap. 21. num. 6.* Ioann. Andreas, Antonius de Buttr. Abbas, Imol. & Did. in *cap. Relat. el. 1. extr. de testam. Bart. in l. 1. n. 76. & ibi Bald. in fin. C. de SS. Eccles. Paul. Castrenf. cons. 75. & 327. vol. 1. Corn. conf. 278. volum. 1. Couar. in d. cap. Relat. el. 1. num. 6. Tiraq. de pia caus. priuileg. 3. Eman. à Costa in c. si Pater verb. in uo testam. numer. 9. de testam. Grass. 8. Test. q. 5. n. 5. Euerard. Iun. conf. 27. n. 52. vol. 1. Dissentiunt tamen Barbat. in c. Relat. el. 1. extr. de test. Boët. decis. 34. Roman. in Auth. similiter in 11. speciali. C. ad leg. Falcid.*

2. Sed nostram sententiam tenet præter DD. citatos Fagundez de iust. lib. 6. c. 3. n. 23. Harprechtus in iust. tom. 2. tit. de test. ord. §. sed cum paulatim. n. 43. Thom. Maulius, tr. de ult. volunt. l. 1. tit. 12. num. 8. Hunnius in *Encyclopedia iuris part. 4. tit. 3. c. 2. n. 8.* Reufnerus tr. de test. part. 4. c. 12. n. 3. Gilckenius in l. 1. n. 11. C. de Sacr. Eccles. & quidquid in contrarium etiam asserat Valquius de success. §. 13. n. 56. & Didac. Spino in *specul. test. Gloss. prin. 1. n. 30. & 45.*

3. Notandum est etiam hinc obiter. Primò cum Hunnio in *Encyclopedia iur. part. 4. tit. 3. c. 2. n. 5.* Valquid de success. §. 14. n. 80. & Reufnero de test. p. 4. c. 12. n. 6. quod in testamento ad pias causas non requiritur subscriptio testium.

4. Notandum secundò, quòd si testator, vel ipse suam voluntatem ad pias causas scripsit in schedula vel facit scribi, deinde vocavit duos testes, & coram eis dixit, se disponere de bonis suis, ut in schedula, schedulam autem testibus non legit, sustinetur ut testamentum ad pias causas. Dyn. in l. Lucius ff. de test. mil. & est communis Dec. conf. 150. post n. 3. Aretin. in l. si is vers. in primo casu ff. de test. Boët. decis. 93. post, n. 10. & decis. 240. n. 5. Clar. §. test. q. 7. n. 3. Alex. consil. 114. n. 7. vol. 7. Cephal. conf. 99. n. 3. Fern. Valq. de success. creat. §. 22. n. 6. ver. quid dicendum, Grass. §. testam. q. 10. num. 3.

5. Notandum tertio, in testamento ad pias causas facto non requiri ut probetur testes adhibitos esse idoneos, sed quòd tales sint presumitur: Ita Mantica de coniect. lib. 6. tit. 3. n. 10. Neque opus est uniuersos testes toti ordinationis actui adfuisse, sed quibusdam ante finem ordinationis descendentibus, alij in ipsorum locum subrogari possunt. Ita Valquius de success. §. 14. n. 55. Et hæc omnia docet etiam Hunnius in *Encyclopedia iur. p. 4. tit. 3. c. 2. n. 10. & 12.*

RESOL. XXII.

In quibus casibus valet testamentum inter liberos, valeat & testamentum ad pias causas? Ex p. 7. tr. 6. Ref. 34. alias 33.

§. 1. **N**egatiuè respondet Conradus Rittershusius in *Differentiis Ciuilibus & Canonici lib. 4. cap. 2.* ubi sic ait: Excipiunt testamentum ad pias causas, quod volunt non tantum in foro Ecclesiastico, sed etiam ciuili valere, & firmum esse, etiam si tantum duos testes habeat, etiam fortuitos, & non rogatos etiam fœminas, non masculos: etiam si non adfuerit Presbyter parochianus. Huic enim testamento ad pias causas tribuunt DD. eadem priuilegia quæ sunt concessa testamento inter liberos: quod tamen nullo textu probant vel ciuilibus, vel canonici iuris. Et si eadem competere hinc priuilegia, tum valeret etiam schedula quæuis manu testatoris scripta reperia, nec coram testibus publicata, continens dispositionem aliquam ad pias causas. Quod si Iustinus Religiosissimus Princeps, & qui piis causis semper maximopere fauet, hoc voluisset, ut in iis idem valeret quod in testamento inter liberos, profectò rem tanti momenti de piis causis reperias. Et rubescamus igitur hinc nos quoque sine lege loqui. Ita Rittershusius.

2. Sed iste Auctor malè olet, idèd ne deferas affirmatiuæ sententiæ adherere quam tuetur Tusch. to. 8. concl. 116. n. 6. Emericus à Rosbach. de *Comparatione iuris Ciuilibus, & Canonici lib. 2. tit. 4. n. 6.* Vnde Hunnius in *Encyclopedia iuris part. 4. tit. 3. cap. 3. n. 3.* rectè asseruit, quibus casibus valet Testamentum Patris inter liberos, iisdem quoque casibus valere Testamentum ad pias causas factum.

RESOL. XXIII.

An si constet hæredi testatorum reliquisse aliquid ad pias causas, teneatur illud soluere, licet in vice solum in foro conscientia?

Et si post mortem testatoris producat schedula à Confessario continens legata ad pias causas, quam testator scripsit, antequam decederet, an debeat pro vltima voluntate & legitima haberi?

Et aliqua alia circa hoc pro Confessario, schedula testamento is, & testibus inferuntur, & explanantur. Ex p. 7. tr. 6. Ref. 19. alias 18.

§. 1. **R**espondeo quòd si hæredi satis constet de voluntate testatoris quòd reliquerit aliquid ad piam causam, licet voce solum, & ita, ut in foro externo probari non possit, in conscientia foro obligabitur ita præstare, cum in conscientia foro de eo quod constat, necessaria non sit alia probatio. Ita docet Fagund. de iust. lib. 6. cap. 3. num. 2. Dicastill. de iust. l. 2. tr. 19. disp. 1. d. 10. n. 117. Layman. l. 3. tr. 5. c. 2. num. 5. Vnde colligitur cum qui aliquid occultè accepit à testatore, ut id post mortem ipsius expenderet ad pias causas, vel ut sibi tanquam pauper retineret, posse id retinere etiam si nullus sit testis, aut scriptura; (teneretur tamen id expendere eo modo sibi præscripto) nisi fortè esset periculum, ut ab aliis haberetur tanquam fur, vel in foro externo cogendus esset tantumdem soluere de suo.

2. Et ex his Layman ubi supra resoluit quendam casum hoc pacto Parochus quidam post mortem Parochiani sui, producit schedulam, continentem legata quædam ad pias causas, quam hominem illum, fecerit

Sup. hoc supra in Ref. 18. §. vlt. ad medium vers. quarto & infra in Ref. 17. §. 1. & signanter prope finem, & vide doctrinam Ref. 57. à principio, & signanter §. 2. à principio. Quoad hoc lege doctrinam §. hinc Ref. 11. not. præteritæ in principio ex prope finem, vers. ideo definas. & ex Ref. 2. §. vlt. ante medium, vers. vide. & infra ex Ref. 34. §. vlt. & ex Ref. 100. §. etiam vlt.

Si. hoc quomuis nõ adias causa supra in tr. ref. 129. §. enult. etim in finit & si placege etiã als Ref. cit. annot.

Si. hoc supra in Ref. 18. §. vlt.

antequam decederet, scripſiſſe, vel dictaſſe aſſeuerat; debetne pro vltima legitima voluntate haberi? Reſpondeo & dico Prin^o: Si manus Teſtatoris agnoſcitur, vel duobus Teſtibus probari poteſt, pia eius voluntas executioni mandanda eſt.

3. Dico Secundò, Si ipſemet Parochus legata annotauit, non creditur ipſi ſine alio teſte: quare moneſti ſunt Parochi alique Confeſſarij, vt vltimas eiſmodi diſpoſitiones ad cauſas pias non excipiant, niſi aduocatis duobus Teſtibus maſculis, aut ſceminis. Quamquam etiam vnus cum Parocho ſufficere poterit; licet legatum ſit pro Eccleſia ſua quandoquidem Rector, aliuſve beneficiatus, aut Religioſus non prohibetur eſſe teſtis in cauſa Eccleſiæ ſuæ.

4. Dico Terriò, Si Teſtator in Teſtamento, vel coram teſtibus voluntatem ſuam declarauit, quòd velit quædam ad pias cauſas erogari, ſicut v.g. Confeſſario ſuo mandauerat: hoc caſu Confeſſarius audiſi debet, & ſecundùm eius relationem executio fieri; modo talia indicia afferat, vt ſpectatis circumſtantijs veriſimile eſſet poſſit, defunctam ea ipſi mandaſſe. Huc vſque Layman; cui adde etiam Dicaſtillum *de iuſt. l. 2. rr. 19. diſp. 1. dub. 10. n. 120. & n. 123.* aſſerit quòd ſi Teſtator in Teſtamento vel coram Teſtibus dixerit, ſe velle quædam ad pias cauſas erogari iuxta id, quòd cum Confeſſario ſuo egerat, aut illi mandauerat, tunc Confeſſarius audiſi debet, & ſtandum erit eius declarationi, ſi talia indicia afferat, vt veriſimile ſit defunctum ipſi illa mandaſſe. Ita ille, qui citat Nauarum, & Couarruuiam.

R E S O L. XXIV.

An ſi moribundus cepit facere teſtamentum, vel codicillum, & non potuit perficere, ſit irritum quoad pias cauſas? Ex p. 5. rr. 3. Ref. 126.

Sup. hoc in
Ref. ſeq.

§. 1. **S**i moriturus cœpit facere teſtamentum, vel codicillum, & morte præuentus non abſoluit, licet ſecundùm alia irritum ſit, ſi is qui ſcribit teſtamenta facere poſſunt, valet tamen quoad relicta pia, quæ in ſua illa imperfecta diſpoſitione iam expreſſerat. Tameſi enim voluntatem ſuam mutare potuerit teſtator, cum tamen re ipſa nullam mutationem ſignificarit, naturali pariter ac Canonico iure firma manere debet. Vide Malderum *in 2. 2. rr. 1. c. 11. d. 8.* Layman *l. 3. ſect. 5. rr. 5. c. 2. n. 6.* & alios penes ipſum.

R E S O L. XXV.

An teſtamentum, vel codicillum ad pias cauſas incœptum, & non finitum, ſit validum?

Et aliqua alia circa hoc inferuntur, & explanantur.

Et tandem notatur quòd vel teſtamentum ad pias cauſas, ſi à teſtatore in præſentia teſtium, qui teſtatoris voluntatem audierunt, eſt dictatum, notarius vero id poſtquam ſcripſit, non legit teſtatori, & teſtibus, non obest quòd non iterum eſt lectum teſtatori, & teſtibus ſi voluntas teſt. eſt. probatur. Ex p. 7. rr. 6. Ref. 20. alias 19.

Sup. hoc in
Ref. præte-
rita.

§. 1. **D**ico quòd ſi moriturus cœpit facere Teſtamentum vel codicillum, & morte præuentus non abſoluit; licet ſecundùm alia irritum ſit, leg. ſi is qui Dig. ſt. Qui teſt. facere poſſ. n. 1; valet tamen quoad relicta pia, quæ in ſua illa imperfecta diſpoſitione iam expreſſerat. Tameſi enim voluntatem ſuam mutare potuerit teſtator, cum tamen re ipſa nullam mutationem ſignificarit, naturali pariter, ac Canonico iure firma manere debet, ſicuti docet Bartol. *in Teſtamento, ff. de fideicommiſſ. Abb. in c. 1. & penult. de ſucceſſ. ab in-teſtato.* Tiraq. *Præul. - Couar. ap. relatum, 1. nu. 14.* Valq. *rr. de teſtam. c. 2. n. 27.* Molin. *cit. diſputat. 134.*

contra Clar. *qu. 7. n. 4.* & Fachin. *lib. 4. controu. cap. 3.* Quibus adhæret damnatus Auctor Contr. Bitterſuſius *de diſ. Iur. Ciuil. & Can. lib. 4. c. 2.* Sed communem ſententiam tenet Dicaſt. *de iuſt. lib. 2. rr. 19. diſput. 1. dub. 10 n. 124.*

2. Sed non deſeram hîc apponere verba doctiſſ. P. Molinæ *in d. diſp. 134.* vbi ſic ait: Vtrum verò diſpoſitio ad pias cauſas imperfecta valida ſit, diſtinguendum eſt. Duobus namque modis poteſt diſpoſitio aliqua ad pias cauſas dici imperfecta. Vno, quia cum teſtator animum haberet diſponendi, & ad id fortè inſtructionem haberet propria manu ſcriptam, vocaſſetque tabellionem, præuentus tamen morte, nihil reipſa diſpoſuit. Et cum huiuſmodi imperfecta diſpoſitio ſimpliciter non ſit diſpoſitio, conueniunt Doctores omnes vim non habere. Atque hoc eſt, quòd Couarruuias cum communi ſententia, quam refert, voluit *c. relatum num. 6.* & quòd Gama *de ciſ. 221.* ait: Altero modo dicitur imperfecta diſpoſitio, quia cum teſtator teſtamentum, aut codicillum verba aut ſcripto incepiſſet, quædamque in eo diſpoſuiſſet, morte tamen præuentus non potuit abſoluere. Et in hoc euentu Iul. Clar. *§. teſtam. qu. 7.* Anton. Gom. *ad l. 3. Tauri, n. 18. & 106.* & alij quos referunt, cenſent talem diſpoſitionem eſſe inuvalidam, etiam quoad pia, quæ illuc vſque diſpoſuerat. Contraria tamen ſententia eſt proculdubio aſſerenda cum Bart. Panor. & alijs, quos Couar. *loc. cit. num. 10.* refert, ac ſequitur. Etenim ſtando in ſolo iure naturali, ſecluſaque iuris Ciuilis diſpoſitione, valida ſunt illa, vt pote iam diſpoſita, non obſtante, quòd teſtator poſſet illa reuocare ac mutare, vel in progreſſu teſtamenti, vel poſtquam illud haberet abſolutum: cum ergo, vt diſpoſitio ad pias cauſas ſit valida, non aliud exigatur, quam quòd ſufficit ſtando in ſolo iure naturali conſequens eſt, vt illa valida ſint. Huc vſque Molina, quem etiam ſequitur Dicaſtil. *vbi ſupra, n. 233.*

3. Ex his Th. Maulius *rr. de vlt. vol. l. 1. r. 12. n. 9.* inferret decisionem cuiuſdam dubij, & ſic aſſerit: Si teſtator coram duobus teſtibus publicauit ſuam ſententiã, vel fecit ſcribi in eorum præſentia voluntatem ſuam, & inſtituit piam cauſam hæredem, iuſſit Notarium accerſeri, vt de dicta voluntate inſtrumentum conficeret, vel dixit teſtibus, quòd velit ſuam ordinationem ſcribi facere per Notarium: ſed teſtator deceſſit antequam Notarius ſcripſit, hæc voluntas erit pro imperfecta habenda, & fauore piæ cauſæ non ſuſtinebitur, Oldrad. *in conſ. 119.* Et hanc dicit communem Iaſ. *conſ. 155. verſ. ſed per Aduocatos, lib. 4.* Clar. *§. teſtam. q. 7. n. 3. verſ. aliquando & terriò,* Non enim videtur de bonis ſuis diſpoſuiſſe, ſed tantummodo præparaffe id, quòd diſponere volebat.

4. Planè ſi appareat ex verbis teſtatoris eum habuiſſe eam voluntatem pro perfecta & abſoluta, tunc omnes DD. admittunt conuocationem Notarij non efficere, quo minus ſubſiſtat teſtamentum, & hanc dicit communem Aret. *in l. ſi quis cum teſtamentum, ff. de teſt. & dicit frequentiffimo conſenſu approbatum Graff. §. teſt. q. 19. n. 4. verſ. ſin autem appareat.*

5. Notandum eſt etiam hîc obiter, Teſtamentum ad pias cauſas, ſi à Teſtatore in præſentia teſtium, qui teſtatoris voluntatem audiuerunt, eſt dictatum, Notarius verò id, poſtquam ſcripſit, non iterum legit Teſtatori, & Teſtibus, non obest, quòd non iterum eſt lectum teſtatori, & teſtibus ſi voluntas teſtatoris teſtibus probatur, Couar. *in cap. relatum el. 1. n. 15. & 16. c. xxv. de Teſtam.* cum enim ſcriptura ad probationem non adducatur, eius ſolemnitas non eſt curanda.

6. Nota tamen quòd poſt hæc ſcripta inueni Trull. *in Decal. tom. 2. lib. 7. cap. 18. dub. 4. num. 3.* & Bonaciam *de contract. d. 3. quæſt. 1. punct. 3. num. 22.* docere in caſu præſentis dubij non eſſe reſtituendam totam hæreditatem

Sup. hoc in
fra in ref. 27
§. poſſet. poſ-
medium,
verſ. ſecun-
do, & in ref.
57. §. 2. ante
medium,
cuſim in
verſ. ſecundo

reditatem causæ piæ, eo quod testator nondum perfecit testamentum, vt suppono, & fieri potuerit, vt in eo perficiendo alia legata aliis relinquerentur. Quare in huiusmodi euentu recurrendum existimo ad prudentem virum, qui ex æquo, & bono ferre debet iudicium, spectatis circumstantiis concurrentibus in singularibus casibus. Sed tu ne deseras sententiam Molinæ, Dicast. & aliorum, quibus adde Fagundez *de Inst. lib. 6. c. 3. n. 26.* quia ait ipse stando in solo iure naturali, seclusa iuris Ciuilis dispositione, valida sunt illa, quæ in casu nostro erant iam disposita quoad causas piæ, vt pote iam perfecta & disposita, non obstante quod testator multa habuerit adhuc d'sponenda, & quod posset illa reuocare, vel in progressu testamenti, vel postquam illud haberet absolutum. Cùm igitur vt dispositio ad piæ causas sit valida, id solum sufficiat, quod sufficit stando in solo iure naturali, consequens est vt valida sit in casu nostro: ergo, &c.

RESOL. XXVI.

An si testator relinquat cuidam Ecclesia legatum vnciarum decem quolibet anno in perpetuum, & cum esset elapsum à morte testatoris tempus centum annorum, quæsierunt à me hæredes, an teneantur soluere supradictum legatum?

Et an conditio caste, & honeste viuendi in aliquo legato apposita, intelligatur debere toto vitæ cursu, vel tempore arbitrio prudentis sufficienti, quale est annorum decem, &c.?

Vnde, si femina caste vixerit per decennium, licet postea in fornicationem inciderit, debetur adhuc ei legatum cum tali conditione. Ex p. 5. tract. 14. & Misc. 2. Ref. 84.

§. 1. **P**orrige aures, amice Lector, nam casus est satis practicabilis, pro negatiua sententia stant plures DD. penes Viuium *in comm. opin. l. 2. opin. 446.* quos sequitur nouissimè Naldus *in sum. ver. usus fructus n. 12. & ver. infinitas, n. 1.* vbi sic ait. Legatum factum Ecclesiæ semper & in perpetuum soluendum, adhuc tamen finitur circulo centum annorum à die mortis testatoris, & hoc ratione infinitatis vitandæ, quam maximè iura abhorrent. Ita ille, & ante illum hanc sententiam docet etiam Molfesius *in summ. 10. 2. tr. 13. c. 5. n. 56.* qui citat Conarruiam, Brunum à Sole, Tuschum, Menochium, & Surdum.

2. Sed contrariam sententiã tenet Bonacina *de contractibus, disput. 3. 7. 17. punct. 8. §. 5. num. 2.* Homobonus *in consult. cas. conscient. vol. 2. part. 7. resp. 27.* & alij. Vnde vtramque opinionem puto probabilem esse, & primam iniure probabiliorem, sed secundam seruari in praxi.

3. Notandum est etiam hîc obiter quòd Homobonus *vbi supra, resp. 44.* docet conditionem castè & honestè viuendi in aliquo legato appositam, non intelligi debere toto vitæ cursu, sed tempore arbitrio prudentis sufficienti, quale est annorum decem; vnde si femina castè vixerit per decennium, licet postea in fornicationem inciderit, debetur adhuc ei legatum cum tali conditione, scil. si castè vixerit, relictum.

RESOL. XXVII.

An si quis moriatur in loco, vbi non possit condere testamentum, & vellet relinquere aliquid Ecclesiæ, an valeat tale legatum si relinquat talem scripturam scriptam manu propria?

Et an in tali casu non solum ad piæ causas, sed etiam absolute testamentum factum coram parochio, & duo-

bus testibus valeat in vtroque foro in terris Ecclesiæ? Et alij quatuor casus circa hoc in textu huius Resolutionis inferuntur ex supradicta questione. Ex p. 5. tract. 3. Ref. 119.

§. 1. **R**espondeo saltem in foro conscientiæ affirmatiuè, & quidem quomodo non valebit scriptura in his terminis, si valet confecta ab alio, deponentibus duobus testibus illam esse ipsius voluntatem. Certè magis conuenit de voluntate defuncti, qui conficit scripturam videntibus testibus, quàm si ab alio conficiatur in teste testatore coram testibus, præcipuè cùm testes in his terminis non requirantur pro solemnitate testamenti. Et licet Iul. Clarus contrariam opinionem, in d. tale testamentum esse inutile, ab omnibus magis communiter receptum esse asseueret, & ideo in iudicando & consulendo non esse ab ea recedendum, tamen nec sibi, inquit, nec amicis consulturum bona in tali scheda Ecclesiæ relicta posse ab hærede salua conscientia retineri. Ita ille, *in §. testamentum, qu. 7. n. 2.* cui adde Emanuelem Figuerium *in Introduct. vltim. volum. l. 3. c. 14. n. 2.* & Ioannem Valerum *in differenti. vtr. for. i, ver. testamentum differ. 1. n. 2.* vbi docet, quòd in foro conscientiæ sufficit hæredi habere prædictam scientiam priuatam, vt in conscientia teneatur adimplere voluntatem testatoris; & consequenter tenebitur executioni mandare quicquid sibi constiterit per literas & papyros testatoris manu eius conscriptas velle fieri. Vide etiam Velascum *consult. 67.*

2. Posset etiam Confessarius in tali casu non solum pro legatis ad piæ causas, sed etiam absolute, si adessent duo testes, facere, vt moribundus testamentum conficiat, nam testamentum factum coram Parochio & duobus testibus, valet in vtroque foro in terris Ecclesiæ, ex *c. cum esset, de testam.* & vbique terrarum valere tale testamentum in foro conscientiæ, probat latè Paulus Comitol. *lib. 7. q. 1. a. n. 5.* (etiam sine præsentia Parochi) & docet D. Anton. 3. *part. tit. 1. c. 3. §. 14.* Sylvester *ver. testamentum 1. qu. 5. not. 4. & ver. Alienatio §. 13. & ver. restit. §. 8.* Hadrian. *Quolib. 6. art. 1. concl. 2.* vbi optimè Angelus *ver. Testam. §. 5. & ver. Alienatio, §. 14.* Tabiena *eod. ver. §. 15.* Armilla *ver. Legatum, §. 5. 1.* & dicunt communem Couarr. *d. c. cum esset.* Vide etiam Valerum *vbi supra differ. 2.* qui *in differ. 8.* probat testamentum ad piæ causas manu testatoris factum sine testibus esse validum in foro conscientiæ, & idèd in casu contingenti videbis illum. Imò testamentum etiam ad causam prophanam sine solemnitate iuris valere in foro conscientiæ, ego alibi fusiùs tradidi, & tradit Becanus *part. 2. tom. 1. 7. q. 3. concl. 1.* Ex quibus infert primò, hæredem ab intestato si sciat voluntatem defuncti, teneri restituere hæreditatem, & soluere legatariis; quibus testamento minus solemniter debentur. Secundò, si dubius sit de voluntate testatoris, debet cum illis componere ratione dubij. Ita Molina *d. 81.* Ratio est, quia cùm nec ipse, nec alij cœperint adhuc possidere bona fide, in dubio par est eorum conditio. Tertiò, si hæres ab intestato retineat hæreditatem & legata, possunt illi, quibus aliquid per tale testamentum est relictum, vti occulta compensatione, Ratio est, quia reuera res relictae sunt ipsorum. Quartò, si hæres ab intestato fateatur mentem testatoris fuisse, vt hæreditatem nomine fidei commissi alteri traderet, vel legatum aliquod solueret, aut si oblato iuramento iurare noluerit, cogendus etiam in foro externo hæreditatem tradere (detrahta tamen quarta parte, quam vocant Trebellianam) & soluere legatum, vt patet *Inst. de fideicommiss. hæred. §. vlt. & l. quest. C. de fideicommissis.* Hæc probabiliter dicta sunt, nam contraria opinio est etiam probabilis:

Sup. hoc supra in Ref. 18. §. hinc. ad medium vers. quarto, &c.

Sup. hoc infra in Ref. 59. signanter in §. sed his. & in aliis eius not.

Sup. hoc supra in Ref. 18. in principio §. huic. & in Ref. 23. §. 2. & in alio §. earum notationum. Et pro contentio in hoc textu supra in Ref. 4 & pro hærede ab intestato infra in Ref. 57. in principio, & in §. dico. Et pro contentio in vers. secundo huius textus supra in Ref. 25. §. vlt. Et pro contentio in vers. tertio infra in Ref. 57. §. 2. in fine, vers. tertio. & pro contentio in vers. quarto supra in Ref. 18. §. hinc. ante medium, & infra in Ref. 100. §. penult. in fine.

RESOL. XXVIII.

An moriturus possit ad pias causas committere alicuius arbitrio suum testamentum?

Adde, si testator dixerit ita: committo omnia bona mea arbitrio, vel dispositioni Titij, tunc Titium heredem nudum, ac solo nomine censerī atque obligatum esse totam hereditatem in causas pias distribuere.

Et an moriturus possit committere etiam Fratribus Minoribus nominationem executorum sui testamenti, & an ipsi nominare possint cum licentia sui superioris: Ex p. 5. tr. 3. Ref. 127.

Sup. conten-
tis in hoc §
1. in ref. seq.

§. 1. **R**espondeo validum esse testamentum ad pias causas, etsi alterius arbitrio committatur, itēque legatum ad pias causas, & si in liberam alterius voluntatē conferatur. v.g. Instituo heredem bonorum meorum pauperes, quos Titius elegerit. Vel lego centum aureos alicui puellæ in dotem, si Titius, aut si hæres meus voluerit quæ est communis DD. sententia in *c. cum tibi de test.* Iul. Clar. 2. 6. n. 5. Tiraquel. *prinil.* 64. Lessius l. 2. c. 19. dub. 2. in fine. Molina *disp.* 134. in fine, & *disp.* 157. §. *legatum.* Adde secundum quosdam, si testator ita dixerit: Committo omnia bona mea arbitrio, vel dispositioni Titij, tunc Titium heredem nudum, ac solo nomine censerī, atque obligatum esse totam hereditatem in causas pias distribuere, quæ videtur esse decisio citatorum ibi, interprete Innocentio, & Abbate cit. n. 4. & consentit Clarus *loc. cit.* Couarr. n. 13. Ait enim Innocent. III. Qui extremam voluntatem in alterius dispositionem committit, non videtur decedere intestatus, quia, vt in rubrica dicitur, talis videtur testatus ad pias causas, & præter DD. citatos hæc omnia docet Laymann. *lib.* 3. *sect.* 5. *tract.* 5. c. 2. n. 6. & 9.

Sup. hoc in-
fra in tr. 9.
Ref. 10. & 28.

2. Notandum est etiam hîc obiter posse moriturum in suo testamento committere etiam fratribus Minoribus nominationem executorum sui testamenti, & ipsi nominare possunt, cum licentia Superioris. Vide Sanchez in *summa tom.* 2. *lib.* 6. c. 11. n. 41. contra Molinam *tom.* 1. *tract.* 2. *disp.* 247.

RESOL. XXIX.

An testamentum ad pias causas relictum alterius arbitrio valeat?

Et in casu, quo testator committat omnia bona sua arbitrio Titij, an omnia relicta à testatore in causas pias videantur disposita fuisse? Ex p. 7. tract. 6. Ref. 21. alias 20.

Sup. conten-
tis in hac
Ref. in Ref.
præterita
§. 1.

§. 1. **R**espondeo quòd in Testamentis ad pias causas valet vltima voluntas, quæ pendet ex alieno arbitrio, Bart. in l. 1. num. 64. C. de Sac. Eccles. & est commun. opin. Abb. *conf.* 32. num. 3. *lib.* 2. Alexand. *conf.* 14. num. 7. *lib.* 1. Dec. num. 18. & Ias. num. 12. in l. *Capatorias. C. de Testam. mil.* Paris. *consil.* 83. num. 20. *lib.* 2. Clar. §. *testam. quæst.* 6. num. 5. Cum enim hæc sit simplex prohibitio Iuris ciuilis, ne scilicet vltimæ voluntates in alienum arbitrium conferuntur, non impedit, quò minus ea non obstante relicta ad pias causas. Quinimò, si non expressè appareat testatorem voluisse testari ad pias causas, sed simpliciter testator dicat, committo dispositioni Titij omnia bona mea, licet aliàs eiusmodi Testamentum non valeat, tamen favore piæ causæ, valebit, proinde ac si testatus fuisset expressè ad pias causas, & per huiusmodi verba censeretur institutus hæres ille, cuius dispositione vltima voluntas committitur, & intelligitur grauat, vt bona distribuatur ad pias causas Innocent. & Abb. in *cap. cum tibi, de te-*

stament. Corn. conf. 156. in *lit. D. lib.* 2. & *consil.* 302. in *lit. C. lib.* 4. & est commun. Clar. §. *testam. quæst.* 6. num. 6. Et hæc sententiam sustinet etiam Layman, *lib.* 3. *tract.* 5. *cap.* 2. num. 7. Hunnius in *Encyclopedia Iuris, part.* 4. *tit.* 3. c. 3. n. 4. Tuschus *tom.* 8. *conch.* 116. n. 68. Trullench in *Decal. tom.* 2. *lib.* 7. *cap.* 18. *dub.* 4. num. 2. Eminentissimus Lugo de *Iust. tom.* 2. *disput.* 22. *sect.* 9. num. 272. Molina *tom.* 1. *tract.* 2. *disput.* 134. in fine, & Dicastillus, de *Iust. lib.* 2. *tract.* 19. *disput.* 1. *dub.* 10. num. 123.

2. Vnde Lessius *lib.* 2. *cap.* 19. d. 2. num. 10. sic ait. Et si regulariter non valeat dispositio vltimæ voluntatis captatoria, (id est quæ confertur in alterius, arbitrium) tamen valere in dispositione ad pias causas. Ita Clarus *quæst.* 6. num. 5. qui citat Bartolum, & alios, qui dicunt hæc esse sententiam communem. Ratio est, quia iure gentium talis dispositio est valida & satis apertè colligitur ex *cap. cum tibi, de Testamentis.* vbi dicit Innocent. III. Qui extremam voluntatem in alterius dispositionem committit, non videbitur decedere intestatus, quod multi Doctores intelligunt in causis piis, & ita exponitur in summario illius capituli. Ita ille, cui adde Fagundez de *Iust.* l. 6. *cap.* 3. num. 27.

3. Adde secundum Dicastillum, Molinam, & Layman. si testator ita dixerit: Committo omnia bona mea arbitrio, vel dispositioni Titij, tunc Titium heredem nudum, ac solo nomine censerī, atque obligatum esse totam hereditatem in causas pias distribuere, quæ videtur esse decisio cit. *cap. cum tibi,* interprete Innocent. & Abb. *cit. num.* 4. & consentit Clarus *c. cit.* Couarruias n. 13. Ait enim Innoc. III. Qui extremam voluntatem in alterius dispositionem committit, non videtur decedere intestatus: quia, vt in rubrica dicitur, talis videtur testatus ad pias causas. Et etiam hæc sententiam docet Fagundez de *Iust.* l. 6. *cap.* 7. n. 24. qui testatur hunc casum Conimbricæ accidisse, & omnia relicta à testatore in causas pias disposita fuisse.

RESOL. XXX.

An testamentum ad pias causas valeat sine institutione hæredis?

Et cum in testamento ad pias causas non requirantur solemnitates Iuris Ciuilis, sed sufficiat solemnitas iuris Gentium, vel Diuini, numquid testamentum ad pias causas vitietur ex causa præteritionis, vel ex hereditationis? Ex p. 7. tr. 6. Ref. 23. aliàs 22.

§. 1. **R**espondeo affirmatiuè, & ita docet Trullench in *Decal. to.* 2. *lib.* 7. c. 18. d. 4. n. 2. Card. Lugo de *Iust. to.* 2. d. 22. *sect.* 9. n. 271. Molina *to.* 1. *tr.* 2. d. 134. Bart. in l. 1. C. de SS. Eccl. Barbaç. *conf.* 3. *vers.* venio ad aliam d. l. 1. Panorm. in *c. indicane, extr. de test.* Paul. Castr. *conf.* 97. *lib.* 1. Firmian. *tr. de Episc.* in 31. *qu.* 4. p. *lib.* 4. *vers.* dubitari potest. Tiraq. de *piæ caus. prinil.* 15. Quibus omnibus adde Maulium *vbi infra* n. 8.

Sup. hoc in
Ref. in Ref.
33. §. 2 in
principio.

2. Hinc Lessius *lib.* 2. c. 19. d. 2. n. 8. sic ait: In tali Testamento vt validum sit, non requiritur hæredis institutionem: ratio est, quia hæc necessitatis tantum est iure Ciuili; atqui vt testamentum ad pias causas validum sit, nihil requiritur solo iure Ciuili introductum: ergo, &c.

3. Sed quæro hîc obiter, cum in testamento ad pias causas non requirantur solemnitates iuris Ciuilis, sed sufficiat solemnitas iuris Gentium, vel Diuini, numquid testamentum ad pias causas vitietur ex causa præteritionis, vel ex hereditationis? Sciendum est si relicta sunt piæ causæ per viam legati, vel fideicommissi, & institutus est aliàs non priuilegiatus liberis

beris præteritis, legata saltem ad pias causas conferuntur, iuxta Auth. ex causa, C. de liber præter.

4. Sin verò instituta sit hæres pia causa, liberis præteritis quibus tamen relicta est legitima titulo saltem legati, licet non titulo institutionis provt requiritur, non irritatur testamentum, sed sustinetur favore piæ causæ, Bart. & Flor. in l. 1. C. de SS. Eccl. Perr. Anchar. & Imol. in c. cum esses, de test. Fulg. in l. generali, C. de SS. Eccl. Alex. conf. 105. lib. 4. Tiraq. de pia caus. prin. 14. Clar. §. testam. q. 6. n. 8. quia quod iure institutionis debeat filiis relinquî legitima, est quædam iuris Ciuilis obseruatio, quæ non est necessaria in relictis ad pias causas. Dissentiunt Bald. in l. 1. vers. super quarto questio, C. de SS. Eccl. Barbat. in c. cum esses, ver. querit hic Dominus Perrus, & in conf. 38. lib. 1. 12. lib. 4. Sed nostram sententiam tenet Tho. Maul. tr. de ult. vol. lib. 1. tit. 12. n. 8. sen. 14. vide Tusch. t. 8. concl. 116. n. 91. & 92.

RESOL. XXXI.

An temporis inscriptio, videlicet anni, mensis & diei sit necessaria in testamento ad pias causas? Ex p. 7. tr. 6. Ref. 24. alias 23.

§. 1. **N**egatiuam sententiam sustinendam esse puto per ea quæ scribit Alex. conf. 4. n. 15. in 7. vol. Corn. in conf. 307. nu. 17. in 3. vol. Natta in Auth. quod sine num. 30. ad fin. C. de testam. Euer. Iun. conf. 27. n. 64. vol. 1. Nam temporis inscriptio in testamento inter liberos idè desideratur, vt si plura producantur testamenta, appareat quod sit prius, quod posterius, quod illud tantum valere possit, quod est vltimum, ac diuersum est in testamento continente legata ad pias causas: illud enim præsumitur esse posterius eo, in quo ad pias causas est aliquid relictum, Iason in l. fin. & ibi Dec. C. de edict. Diui Hadriani coll. Tiraq. de pia causa, privileg. 35. Cum enim vniciuique homini potissima cura esse soleat animæ salutis, probabile non est quòd is, qui ad pias causas legauit aliqua, censeatur illa reuocasse in alio testamento posteriore, in quo de piis legatis nullam fecit mentionem, Euer. Iun. conf. 27. n. 66. vol. 1. Deinde si temporis inscriptio requireretur, id fieret non pro solemnitate, sed eo tantum fine, vt apparere posset, quod fuerit posterius testamentum; iam verò vbi cessat illa ratio, quia fortasse vnum tantum inuenitur testamentum, non plura, vel aliunde apparet, vel constat, quod testamentum est posterius, ex omissione temporis, dispositio inualida argui non potest, cum constet de eo, quod desideratur, scilicet quæ dispositio sit posterior, Euer. Iun. d. loco, n. 67. Et hanc sententiam tenet etiam Hulricus Hunnius in Encyclopedia iuris, p. 4. tit. 3. cap. 2. n. 13. & Reufnerus tr. de test. part. 4. cap. 12. n. 17. Quibus adde Tusch. t. 8. concl. 116. n. 19.

RESOL. XXXII.

An in testamento ad pias causas sit necessarium vt apponatur locus vbi de aliis quatuor circumstantiis agitur? Ex p. 7. tr. 6. Ref. 25. alias 24.

§. 1. **N**on esse necessarium, vt in Testamento ad pias causas apponatur locus, tradit Natta in Auth. qua sine num. 36. Cod. de Testament. Euerardus Iunior, consil. 27. numero 69. volum. 1. Thomas Maulius tractatu de vltim. volunt. lib. 1. tit. 12. num. 9. Et ratio est quia nullo iure probatur quòd debeat apponi, deinde iure Diuino & gentium hoc non desideratur. Ergo.

2. Notandum est etiam hîc obiter Primò, quòd

Tom. VI.

omitti potest publicatio Testamenti ad pias causas, modò constet quod manu Testatoris scriptum, aut subscriptum fuerit. Ita Tuschus t. 8. concl. 116. n. 8. Vasquius de success. §. 22. n. 1. Boërius decis. 249. n. 4. Grassus de success. §. Testamentum, quest. 19. n. 2. Secundò ad ordinationem Testamenti ad pias causas conditi non est necessarium quòd fiat vno contextu. Ita Vasquius vbi supra §. 14. n. 6. Tertio ad probandum hæredis institutionem in Testamento ad pias causas factò non requiruntur perfectæ probationes, sed in eo hæredis institutio ex coniecturis colligi potest. Ita Menochius l. 4. præsumpt. 15. n. 13. Et tandem Quartò ad Testamentum ad pias causas factum non requiritur vt sit extensè, & sine legatis notis, & abbreviationibus scriptum; sed ligatis notis, & abbreviationibus scriptum valet, modò aliquo pacto intelligi possint. Ita Mantica de coniect. lib. 6. tit. 3. n. 3. Et hæc omnia docet etiam Hulricus Hunnius in Encyclopedia iuris parte 4. tit. 3. c. 2.

RESOL. XXXIII.

An legata ad pias causas valeant, si hæreditas adita non sit? Et de quibusdam aliis casibus, & legatis ad pias causas agitur. Ex p. 7. tr. 6. Ref. 26. alias 25.

§. 1. **A**D hunc casum ita respondet Dicastillus de iust. lib. 2. tract. 19. disp. 1. dub. 10. num. 128. Colligitur legata ad pias causas valere, & habitura effectum, esseque præstanda, etiam si hæreditas adita non fuerit quia ante illam aditam mortuus fuit hæres, vel, quia hæreditatem repudiavit: Est communis sententia, quam sequitur Panorm. cap. Relatum, 1. de Testamentis, n. 6. Couarr. in cap. Reynaldus, §. 3. n. 23. & seqq. Tiraquell. prin. 32. contra Fachin. lib. 6. controu. c. 28. Nam quòd Legata non possint peri hæreditate non adita, est solemnitas Ciuili Iure introducta l. eam quam cod. de fideicommiss. quæ ad pias causas se non extendit. Ita Dicastillus. Vide etiam Tuschum t. 8. concl. 116. n. 61. vbi citat Laleleuinum, & Baldum.

2. Notandum est tamen hîc Primò legata ad pias causas in Testamento relicta deberi, & si quoad hæredis institutionem aliquo defectu laboret, Gilchkenius ad l. 1. num. 29. cod. de SS. Ecclesiis. Vasquius, tr. de success. creat. lib. 3. §. 22. limit. 7. num. 34. Grassus, tr. de success. §. testamentum quest. 16. & ideo ex testamento aliàs defectuoso, legata ad pias causas relicta debentur, modò liberis testatoris legitima institutionis titulo relicta fuerit, Tiraq. tr. de prin. pia caus. prin. 17. Iul. Clar. lib. 3. recept. sent. §. testamentum, q. 6. num. 8. Tusch. concl. 116. n. 91. & seq. 8. Et Hunnius in Encyclop. iuris, p. 4. tit. 3. c. 2. n. 5. & 6. vbi etiam n. 8. docet legata ad causas pias coram duobus solùm testibus relicta valere, ac deberi, vt notat Tusch. t. 8. concl. 116. n. 25. & Natta conf. 442. n. 1. & 2.

3. Notandum secundò, testamentum in quo filius, & pia causa coram duobus, aut quinque testibus simul sunt instituti, non solùm quoad piam causam, sed etiam quoad filium valere, Tusch. concl. præst. 116. n. 41. t. 8. Hæc omnia docet Hunnius loco cit.

4. Et tandem non desinam hic apponere verba Th. Maulij, tract. de vlt. vol. 1. tr. 12. n. 10. vbi sic ait. Testamentum prius conditum cum solemnitate iuris communis reuocatur per testamentum ad pias causas saltem secundum ius gentium conditum, Tiraquellus de pia causa prin. 53. etiam si in secundo minus solemniter testamento nihil planè dictum esset de priori testamento, Euerardus Iunior, conf. 27. num. 22. & 23.

5. Prius testamentum ad pias causas factum non infirmatur per secundum minus solemniter, in quo

topoc in
Re. not.
præteritæ &
idem §.
edium.

Sup. hoc sup.
pra in Ref.
30. §. 1. & seq.

Sup. hoc in
Ref. nor.
præteritæ §.
fin. vero.

Sup. hoc su.
pra in Ref.
2. & in Ref.
18. §. 1. 2. &
vlt. & in alio
§ eius pri.
mæ, & vlt.
nor.

Sup. hoc in
Ref. seq.

venientes ab intestato hæredes instituti sunt, Pannon. in *conf.* 111. n. 1. Raph. Cuman. *conf.* 177. Tiraq. de *pia caus. priuil.* 52. Hæc Maullius.

RESOL. XXXIV.

An testamentum non solemne ad pias causas, reuocet prius solemne etiam ad pias causas?
Et an hoc etiam intelligatur, cum folium, vel schedula esset subscripta manu testatoris? Ex p. 7. tr. 6. Ref. 27. alias 26.

Sup. hoc in
Ref. præc.
ita §. ta. dē.

§. 1. **A**ffirmatiuam sententiam tenet Emanuel Sà, *ver. testam. n. 5.* Syluester. *eod. ver.* 1. q. 7. in *fine*, Trullench in *Decal. tom. 2. l. 7. c. 18. d. 4. num. 4.* Bonac. de *Contract. d. 3. q. pun. 3. n. 16.* Cardin. Lugo de *Iust. tom. 2. disp. 22. sect. 9. n. 270.*

2. Sed vt verum fatear hæc opinio non caret difficultate, & ideo negatiuæ sententiæ adheret Fachin. l. 4. *con. iur. c. 6.* Tusc. *tom. 8. concl. 116. n. 93.* vbi citat Old. *conf.* 119. & Angel. Aretin. *conf.* 91. Quia priuilegiatus non potest vt priuilegio contra pariter priuilegiatum Et hanc sententiam tenent etiam doctus Hulric. Hun. feliciter ex Lutheranism ad Eccles. Rom. rediens, in *sua Encyclop. iur. p. 4. tit. 3. c. 2. n. 9.* vbi sic ait. Per testamentum posterius ad pias causas sine solemnitatibus iuris factam, reuocatur præcedens testamentum perfectum; excepto eo casu, quo in priori testamento solemniter & perfecto alia pia causa instituta esset, tum enim aliud obseruatur. Ita ille.

3. Sed quia communis sententia est in contrarium, non audeo ab ea discedere, vnde Molina *to. 1. tr. 2. d. 153. in princ.* sic ait: Primum testamentum legitime factum, id est, in quo sunt omnia requisita, vt sit validum, reuocatur per secundum legitime etiam factum, esto in secundo sit minor solemnitas. Vnde secundum testamentum factum ad pias causas coram duobus testibus reuocat primum, etiam si ad pias causas esset factum coram tabellione, & viginti testibus, imò etiam si factum fuisset coram Rege, & ab eo esset approbatum. Ita communis Doct. sententia. Hæc Molina; & ratio erit, quia, quia seclusa solemnitate ciuili validum esset secundum testamentum, & posset prius factum reuocare. Dicendum est igitur primum testamentum solemne ad pias causas reuocari per secundum minus solemne etiam ad pias causas, cum sufficiat, quod istud secundum sit perfectum in sua specie, & habeat sua substantialia requisita ad sui ipsius perfectionem, quamuis primum contineat plures solemnitates: nam maior solemnitas non inducit maiorem perfectionem: vbi cumque vtrumque est perfectum quoad solemnitatem necessariam requisitam, quasi solemnitas superflua, & non necessaria non attendatur, iuxta doctrinam Bart. communiter in proposito approbatam in l. *hæredes palam* 21. §. *si quis post. nam 3. vers. sed dubium. ff. de test. l. 1. in l. si ita sit scriptum, alias incip. Si ita sit adscriptum* 14 n. 28 ff. de leg. 1. Dec. in l. *nihil tam naturale.* 35. n. 5. & ibi Cognol. nu. 7. ff. de reg. iur. cum aliis per Magdalen. de *n. test. in test. requis. c. 26. n. 235. l. 1. fol. 224.* Cæteras rationes, & Authores videbis apud Gratian. *tom. 3. discen. forens. c. 605. n. 12. & seq.* qui optime obseruat hoc à fortiori procedere, quando in secundo testamento causa pia non esset grauata tot oueribus, vt in primo.

4. Nota etiam cum dicto Gratiano n. 20. quòd hæc opinio procederet etiam, cum folium, seu schedula esset subscripta manu testatoris, nam esset secundum testamentum validum, cum simus, vt supra etiam firmatum est, in dispositione ad pias causas, in qua non requiruntur testes, nec aliæ solemnitates, & sufficit so-

Supra in ref.
quæ hinc est
18. §. hinc &
in aliis eius
primæ not.

la subscriptio, Couar. in *cap. relatum. el. 1. n. 12. in fine, de testam. Rui. conf.* 71. n. 16. vsque ad 19. lib. 3. Alex. *conf.* 4. col. 3. n. 10. lib. 7. Dec. *conf.* 158. *casus qui proponitur, n. 3.* Tiraq. *priuileg. pia causa. 4.* Imol. in l. *si is qui, alias incip. si quis cum testamentum* 25. num. 6. & ibid. Aretin. col. 2. *post med. ver. in primo casu dicit hic, ff. de testam. cum aliis per Rot. diuers. decis. 74. num. 12. vsque ad 20. p. 2.* Grass. in §. *testamentum, q. 19. n. 3.* Iaf. *conf.* 61. n. 6. lib. 1. Boët. *decis.* 240. n. 4. Exemplo militis, cuius testamentum valet sine aliqua solemnitate etiam si esset scriptum in clypeo eius sanguine rutilanti, dummodo per duos testes manus eius recognoscatur. *l. milites in expeditione degentes, 15. C. de test. mil. ergo eodem modo in schedula ad causas pias, quæ valet dummodo probetur per duos testes manus scribentis, cum isti duo casus æquiparentur. Rui. conf.* 71. n. 18. l. 3. Vide etiam Menoch. *conf.* 224. n. 58. & seq. Mantic. de *coniect. lib. 6. tit. 3. n. 13.*

RESOL. XXXV.

An testamentum ad pias causas censeatur habere clausulam derogatoriam aliorum? Ex p. 7. tract. 6. Ref. 28. alias 27.

§. 1. **A**d hoc Dubium sic respondet Molina de *iust. tom. 1. tr. 2. disp. 153.* An verò testamentum conditum ad pias causas virtute censendum sit habere etiam clausulam derogatoriam subsequentiū testamentorum, æquandūque hac in parte sit testamento condito in liberos. Quidam, quos Greg. Lopez *vbi supra,* & Couar. *concl. 4. cit. corol. 7.* referunt, affirmant, & in eam sententiam pender Greg. Lop. Alij, quos Couar. refert, negant. Mihi autem nihil hac de re est certum. Ita Molina.

RESOL. XXXVI.

An statuta laicorum includant testamentum ad pias causas? vt v. g. stante statuto, vt vxor sine consensu viri testamentum facere non possit, an valeat saltem ad pias causas?

Et an quibus in casibus valeat testamentum Militis, iisdem quoque valeat testamentum ad pias causas conditum? Ex p. 7. tr. 6. Ref. 29. alias 28.

§. 1. **R**espondeo negatiuè cum Schurphio *cent. 1. conf.* 32. n. 1. & seq. Tuschio *tom. 8. conclus.* 116. n. 17. Hunnio in *Encyclopedia iuris, part. 4. tit. 3. cap. 1. n. 1* & Barbosa de *iure Eccles. lib. 3. c. 27. num. 103.* Et ideo Thomas Maullius *tr. de vlt. volunt. lib. 1. tit. 12. n. 7.* sic ait: Sed quid stante statuto, quòd vxor sine consensu viri testamentum facere non possit, an valebit saltem ad pias causas? Valere ad pias causas esse communem opinionem refert Grass. §. *Testament. qu. 17. n. 10.* Quidni ciuilitè mortuo vt puta deportato? Ei permissum esse ad pias causas testatori vult Bart. in *lib. 1. T. de SS. Eccles. & est commun. opin. Grass. §. Testament. q. 19. n. 9.* quia in relictis ad pias causas cessat omnis solemnitas iuris positiuè, & sufficiunt solemnitates iuris gentium. Ita Maullius. Hinc rectè Trull. in *Decalog. tom. 2. lib. 7. c. 18. dub. 4. n. 1.* & Barbosa docet statutum Laicorum inducens nouam solemnitatem in testamentis ad pias causas non valere; quòd etiam docet Tuschus *tom. 8. concl. 116. n. 57.*

2. Notandum est tamen hinc obiter cum Hunnio, & Tuschio loco citato quòd quibus casibus valet testamentum militis, iisdem quoque valet testamentum ad pias causas conditum.

Sup. hoc supra in Ref. 9. & in alio §. eius not.

RESOL. XXXVII.

Quenam dicantur relicta ad pias causas.
Et enumerantur sigillatim omnia, quæ ad piam causam
reducuntur. Et p.7. tr.6. Ref. 30. alias 29.

§. 1. **N**Ouissimè Ioan. Machad. de pers. Conf. tom.
1. lib. 2. p. 6. tr. 1. docum. 5. num. 2. sic asserit.
[Segun doctrina comun se puede llamar causa pia,
todo aquello que alguno dexa en bien de su alma:
como es la limosna, que se dexa à la Iglesia, culto
Diuino, à los pobres, aunque sean parientes, para re-
dencion de cautiuos, casar guerfanos, en sufragio pa-
ra si, ò para sus difuntos; i finalmente es obra pia
qualquiera que se haze principalmente por respeto de
Dios, i de fin sobrenatural para merecer la gracia, i
gloria, ò para satisfacion de los propios, ò agenos pe-
cados.] Ita ille, cui adde Trullench. in Decal. tom. 2.
lib. 7. c. 18. dub. 12. num. 2.

2. Sed ego in gratiam Confessoriorum in particula-
ri enumerabo omnia, quæ ad piam causam reduci pos-
sunt. Igitur ad pias causas relictum dicitur, Primò, si
quid Ecclesiæ, vel Monasterio relinquatur. Specular.
in tit. de instrument. edit. §. Nunc verò aliqua, vers. &
scias quod inter relicta, & Bald. in Authent. similiter,
in princ. C. d. ad leg. Falcid. Roman. consil. 225. quoad
primum. Dicitur autem non solùm relictum ad pias cau-
sas, quòd Monasterio ipsi est relictum, sed & quod relin-
quitur vni cuiquam monacho, si fiat intuitu pietatis,
non contemplatione consanguinitatis aut amicitie,
Bald. in l. 1. vers. circa personam, Cod. de SS. Eccl. Pa-
norm. in Rubr. de Testament. Secundò relictum Ho-
spitali dicitur ad pias causas, quod plerique intelligunt
procedere, modo Hospitale sit constructum authorita-
te, Episcopi, aut certè illi constructo accedat ipsius au-
thoritas, alià secus, ita voluit Baldus in Authent. hoc
ius porrectum, Cod. de SS. Eccles. & consil. 465. lib. 1.
& consil. 116. lib. 4. & consil. 320. lib. 5. Angel. consil.
308. Paulus Castrenf. in l. Orphanotrophos in princ.
Cod. de SS. Eccles. Alexand. consil. 129. lib. 1. Benedic-
Capr. cons. 87. Sed alij indistinctè tenent, siue Hospita-
le sit institutum authoritate Episcopi, siue non, esse ta-
men, & dici pium locum, Bald. cons. lib. 3. Angel. cons.
117. & cons. 383. Petr. Anchoran. cons. 129. & cons.
337. Panorm. in c. de Xenodoch Paul. Castren. cons. 167.
lib. 2. Roman. cons. 457. vers. vnum est quod refragatur,
Bart. cons. 1. l. 4. Steph. Bertr. cons. 244. n. 3. l. 1. Franc.
Curt. Iun. consil. 20. Tertiò relictum fraternitatibus di-
citur ad causas pias relictum, Petr. Perus. in suo tr. de
quarta Canonica, Panorm. cons. 31. ver. venio ad secun-
dum lib. 1. & cons. 32. ver. substitutio verò facta l. 2. Paul.
Castren. cons. 5. l. 2. & cons. 12. l. 2. Contrarium tenet
Bald. in l. illud. vers. quòd de eo C. de SS. Eccles. dum di-
cit, quòd fraternitas non dicitur propriè pium Colle-
gium. Quartò relicta pauperibus computantur inter le-
gata ad pias causas, Specular. in tit. de instrum. edit. §. nunc
verò aliqua vers. & scias quòd, Bald. in Auth. similiter C.
ad leg. falc. Bald. & Castren. in l. illud, C. de SS. Eccles.
quod vsque adeo verum, vt relictum etiam consanguineo,
vel amico pauperi, censetur pium, Gloss. in c. 2. de
sepult. Bald. & Castren. in l. 1. C. de SS. Eccl. Alex. cons.
158. viso test. ad fin. l. 1. Planè si consanguineo, vel ami-
co diuiti sit relictum, etiamsi additum ipsi hoc pro
anima esset relictum non reputabitur relictum ad pias
causas, sed magis præsumetur factum contemplatione
consanguinitatis, amicitie, vel alterius non piæ cau-
sæ, Gloss. Bart. & Bald. & Castr. in l. illud, C. de Sacrosf.
Eccl. Imol. in l. si quis Titio, ff. de leg. 2. Lap. alleg. 92. in
1. dub. pietas enim non statim nomine pietatis, sed in
substantia veritatis, & quod relictum consanguineo,
vel amico pauperi censetur pium, absque dubio pro-

cedit, quando consanguineo vel amico pauperi nomi-
natim relinquatur pro anima, aut etiam alia pia causa;
at si simpliciter relinquatur consanguineo, vel ami-
co pauperi sine expressione piæ causæ, an sit censen-
dum pium controuertitur. Bald. in Auth. ex testam. C.
de collat. & in Auth. similiter, vers. quid si denario, &
ibi etiam Roman. C. ad leg. falc. Phil. Dec. conf. 120.
volunt cum inter coniunctos vel amicos aliquid con-
fetur præsumendum esse, hoc fieri ex naturali affectu
magis, quàm ob piam causam. Contra Tiraq. in pra-
fac. tract. de priuileg. pia causa, ver. sed si hoc omnino.
Tradit in dubio magis relictum videri fauore piæ cau-
sæ, quàm consanguinitatis, vel amicitie, quando aliàs
relictum non valeret. Quintò relicta viduis, & aliis
miserabilibus personis censentur relicta ad pias causas,
Specular. in tit. de instrum. edit. §. nunc verò aliqua,
vers. & scias quod, Bald. in Auth. similiter, C. ad l.
falc. Franc. Aretin. in l. 1. in fin. C. de sacrosan. Eccl.
Sextò relictum pupillis dicitur in piam causam reli-
ctum, l. 1. C. quando Imperator inter pupill. & vid.
Alex. in l. Titia textores, in princ. ff. de leg. 1. & quod
pupillo est relictum censeretur pium tenet Cardin. Flor.
in Clem. 1. n. 13. q. de test. vbi & idem dicit de orpha-
nis, quod tamen intelligendum est, cum pupillis est
pauper, & orphanus secundum Gloss. in c. omnis etas,
gloss. ult. 12. q. 1. & Specular. tit. de instr. edit. §. nunc
verò aliqua, vers. & scias, Cardin. & Imol. & alij in
cap. significantibus, de offic. deleg. Alex. cons. 121. vito
processu causæ vertentis, col. ult. lib. 1. & Iason in d.
l. Titia textores. Septimò, quod pro anima est relictum
dicendum est pium, §. si vnum de predictis, vers. oc-
casionem autem in Auth. vt cum appell. cog. Bart. &
Bald. in l. 1. C. de sacrosf. Eccl. Bart. in l. Lucius, ff. de
aim. & cib. leg. Pet. Anchor. cons. 144. Phil. Corn.
cons. 38. lib. 3. & cons. 322. lib. 3. Octauò, relictum
pro redemptione captiuorum ad piam causam relictum
videtur, lib. si quis pro redemptione, in illis verbis,
piissimam administrationem, C. de donat. §. si vnum de
predictis. ibi, ex hac causa piissima in Authent. vt cum
de appellat. cog. Baldus, & Paulus Castrenf. in lib. il-
lud, C. de sacrosf. Eccl. qui hoc etiam intelligunt in
captiuis ex delecto.

RESOL. XXXVIII.

Et enumerantur alia legata ad pias causas. Ex p.7. tr.6.
Ref. 31. alias 30.

§. 1. **S**Vpredictis addendum est Nondò, quod Le-
gatum pium etiam esse dicitur, si sit reli-
ctum causa alimentorum, lib. Mela, ff. de alim. & ci-
bar. leg. lib. sancimus. C. de sacrosf. Eccl. Gloss. in lib. si
cui annuum ff. de ann. leg. Bart. in l. alio ff. de alim. & ci-
bar. leg. Raph. Cuman. cons. 30. Angel. Imol. & Alex. in
l. si certis annis, vers. ex his etiam in foro, C. de pact. &
Phil. Dec. cons. 72. viso puncto colum. 3. Surdus in tr. de
alim. tit. 8. de priu. 1. Sed hoc intellige cum alimenta
relinquuntur pauperibus, aut iis, qui famem patiuntur:
Nam si fauore amicitie diuiti relinquatur, & qui non
eget alimentis, non dicitur legatum pium, Bart. in d. l.
alio ff. de alim. & cib. leg. Bart. Imol. & Alex. in l. Diui ff.
ad leg. falc. etiamsi testator exprimat, se relinquere
amore Dei, Surd. d. loco n. 3. pia etenim causa magis ex
paupertate Legatarij, quàm ex verbis testatoris æstima-
tur. Dissentiunt Sal. Alex. Dec. & Alc. in l. 1. in 3. lim.
C. de fideic. volentes siue pauperi, siue diuiti sit relictum
semper pietatem habere annexam, quia semper respicit
sustentationem vitæ, etiamsi fiat diuiti, potest enim
effici pauper: Diues autem hic est intelligendus, qui
satis diues est pro ratione suæ conditionis, siue status
& generis. Si quis satis bonorū habeat, vt possit viuere

Sup. hoc in
præterita §.
sed cui re-
medium à
vers. plane
li.

§. hoc in
R. seq. §. 1.
a. me-
d. n.

§. hoc in
R. not.
p. teritæ §.
A. & in alio
§. annos.

non tamen secundum conditionem & qualitatem suæ personæ, is pro paupere est habendus & quod illi ea consideratione & causa relinquatur, censetur relictum ad pias causas, Bart. in l. 1. in 2. q. 2. quæst. princip. de sacro. Eccl. & ibid. Baldus ver. super quint. quæst. Idem Bald. si quis ad dec. inandum, ver. circa tertium. C. de Episc. & Clero. vbi loquitur de nobili, qui satis honorum habet unde vivere possit, sed non pro ratione suæ dignitatis, Barbat. conf. 56. lib. 1. vel habet nobilis filias, & non potest congruè secundum suam dignitatem matrimonio collocare, Surd. in tr. de alim. tit. 8. priuil. l. n. 10.

Sup. hoc pro parte infra in Ref. 49 per totam, & signanter § nec obstat & in Ref. & §. not. præteritæ, post medium, vers. & quod relictum.

2. An autem alimenta relictæ pauperi, cognato, affini, amico, vel filio spurio sint censenda pia, controuertitur, Baldus in leg. 1. num. 28. Cod. de sacrosanct. Ecclesia & Alexand. in leg. Diui, num. 4. ff. ad leg. falcidiam, esse potius naturalem quandam compassionem erga eiusmodi personas, quam religionem erga Deum, proinde, quamuis relictum aliquo respectu dicatur pium, quia tamen ea pietas non est propter Deum, non habere Priuilegia à iure concessa. Sed hoc non placet Cordub. in leg. si quis à liberis, §. Idem rescriptis, n. 77. ff. de liberis agnosc. vbi dicit, quod ad dignoscendum, an legatum sit pium non attendatur persona dantis, sed illius qualitas, qui alimentis donatur l. Mela. ff. de aliment. & cibar. lega. & dicit Surdus in tr. de aliment. tit. 8. Priuileg. 1. post. n. 14. an sit pium, semper inspiciendam esse personam legatarij, qui est egenus, non autem ipsius legantis; & esse attendendam rei veritatem, non legantis opinionem. Et si donatarius est pauper, præsumi donantem magis misericordiam motum, quam consanguinitate, si expressit se donare pietatis causa, declarat Bald. in l. illud, in princ. ver. iuxta hoc quæritur, & cum eo transit Roder. in l. quoniam in prioribus, in declarat. leg. Regu. q. 9. n. 3. C. d. inoff. test. Dec. in conf. 120. vers. & in proposito, vbi n. 4. dicit, quod si factum est legatum consanguineo, & pauperi, censetur in dubio motus testator contemplatione consanguinitatis, nisi expresserit se legare pietatis intuitu, quia tunc in claris non est opus coniecturis. Decimò causa pia est dos, & id quod relinquatur pro maritandis virginibus, & æquiparatur alimentis, l. cum is, §. si mulier ibi, pietatis causa, & ibi not. Bald. Angel. & Florian. ff. de cond. ind. Ioan. Andr. in c. tua nobis, vers. alios, extr. de decim. Bart. in l. si ego in princ. §. 1. ff. de iur. dot. & in l. si constante in 11. q. 1. p. ante fin. ff. sol. matr. Ioan. Anan. conf. 57. visis, & consideratis, post princ. vbi dicitur etiam procedere in dote à patre relictæ filiæ. Porro cum legatum dotis, & alimentorum æquiparentur, idèd & ea distinctio; quam in alimentis diximus, in dote quoque procedit, vt videlicet tum demum legatum dotis sit pium, si relictum sit pauperi, non tamen si diuiti, maritate enim pauperes virgines est pia causa. Vndecimò, relictum causa studij, an sit pium controuertitur. Causam studij esse causam piam voluit Alex. in addit. Bart. in l. Si huius liber esto, ff. de leg. 3. & in l. si cui annuum ff. de ann. leg. Panorm. conf. 36. quedam Domina col. 3. & 4. l. 2. dicit, quod relictum causa studij non dicitur ad pias causas, nisi, sit pro studio sacre Theologiæ. Et Raph. Cuman. conf. 28. de fundo dato in præmium emancipationi, dicit causam studij, non propriè esse piam, & donationem factam ex ea causa indigere inuinatione, si excedat quingentos aureos, æquè ac alias donationes non pias, & sequitur Ias. in l. in 1. lect. col. pen. vers. dare tamen, C. de sacros. Eccl. & in l. 1. col. vlt. ff. so. matrim. Duodecimò, relictum libertatis censetur relictum ad pias causas, lib. in testament. ff. de fideicommiss. libert. lib. 1. §. vlt. & ibi Bald. C. comm. seruor. manumiss. libro ancillam, in fine, Cod. de fideicommiss. libert. Tiraq. in tr. de priuil. pie causa in præfat. vers. item legatum libertatis. Et licet Bart. in lib. 1. C. de sacros. Eccl. teneat,

hoc tantum obtinere, quando libertas est relicta pro anima, vel amore Dei; hoc tamen verum non est, Imol. in l. captatorias ff. de leg. 1. & Iason in l. 1. in utraque lectura, vers. nota istam pulchram limitationem, & in 2. lectura, col. pen. in princ. C. de testam. milit. per text. l. 1. §. vlt. C. commun. seruor. manumiss. vbi libertas non erat relicta pro anima vel amore Dei, & nihilominus est pia causa. Decimotertio, Quidquid relinquatur ad vtilitatem publicam, id pium dicitur, Castrenf. conf. 194. viso puncto vers. pro hoc etiam, lib. 3. per l. 1. §. vlt. C. de caduc. toll. & l. ad instructionem, C. de sacros. Eccl. tale est relictum ad constructionem, siue refectionem pontium, & viarum, Gl. Nic. Neapol. Angel. & Alex. in l. 1. §. ad mancipium ff. ad l. falc. Specul. hoc intelligens, cum necessitas imminet in tit. de instrum. edit. §. nunc verò aliqua, vers. & scias quod inter Ioan. Andr. in cap. tua nobis, vers. alios de decim. Bald. in Auth. similiter, C. ad leg. falc. Firmin. in tr. de Episc. in 4. p. lib. 4. q. 31. vers. congruenter dicendum, Phil. Dec. in conf. 72. viso puncto. Tale quoque relictum, est factum pro patriæ fortificatione, velut pro custodia Ciuitatis, & locorum constructione, siue refectione murorum, fossarum, & cæterorum huius generis; ita voluit Speculat. hoc quoque intelligens, quando necessitas imminet, in d. vers. & scias quod inter, Bald. in d. Auth. similiter C. ad l. falc. vbi ad hoc adducit rationem, quia his custodiuntur viduæ, orphani, & aliæ miserabiles personæ. Decimoquarto, legatum factum ad constructionem monumenti, dicitur pium, Bald. & Angel. in l. hereditas, §. si defuncto ff. de petit. her. Idem Angel. in l. 1. §. vlt. Raph. & Paul. Castr. ff. ad leg. falc. quod concedit ibi Imol. quatenus necessarium est monumentum. 3. Et tandem dicitur ad piam causam relictum, id quod meretrici est relictum, vt ad frugem melioris vitæ redeat, Bald. in l. Imperialis in princip. col. 1. C. de nuptia, & sequitur Firmianus vbi supra.

Sup. hoc infra in Ref. 49. §. vlt.

RESOL. XXXIX.

Ad quem iudicem pertineat executio testamenti ad pias causas, & legatorum piorum?

Et an negligente intra annum hærede in adimplenda defuncti voluntate, executio testamenti tam ad pias causas, quam ad non pias causas deuoluatur ad Episcopum?

Et an quis si iudex competens, siue agatur de publicando testamento clerici, siue laici, siue de pia causa, siue de non pia? Ex part. 7. tr. 6. Ref. 32. alias 31.

§. 1. **A**D hoc dubium sic respondet Molina de Iust. tom. 1. tr. 2. disp. 134. Obseruant Panorm. Couarr. & alij, causam piorum legatorum, quando hæres qui illa tenetur soluere, est sæcularis, esse mixti fori. Quia enim reus in suo foro conueniri regulariter debet, peti possunt coram iudice sæculari, vt ex c. Relatum, patet: in quo sermo est cum sæcularibus Iudicibus Velletrensibus, quia verò res, de qua agitur finem respicit supernaturalem, cuius iudicium ad Ecclesiam spectat, peti etiam possunt coram Iudice Ecclesiastico. Ita Molina, quem sequitur Dicastillus de Iust. lib. 2. tr. 19. disp. 1. dub. 10. n. 132.

2. Sed non desinam hinc apponere ea, quæ circa præsentem quæstionem optimè notauit Ciarlinus in controuers. foren. tomo 1. capite 21. numero 10. & seq. sic enim asserit: Cum executio testamenti, & legati ad pias causas data præuentione pertineat ad Episcopum, & ad Iudicem Ecclesiasticum etiam contra Laicos, quia est cognitio mixti fori ad text. in cap. tua, & cap. Ioannes, de testamento Abb. & Barbat. in cap. si heredes, vbi Couarr. num. 1. eod. Guttier. præct. quæst. civil. lib. 2. quæst. 48.

n. 3. Grilinz *concl.* 20. n. 2. & 3. Martha *de Iurisdic. lib.* 2. c. 10. n. 2. latè Barbof. *de offic. Episcop.* p. 3. alieg. 82. n. 13. & 14. quod procedit etiam si testator nihil de hoc expresserit, vel quod magis est, prohibuerit Episcopum se ingerere in executione legatorum, adhuc enim Episcopus poterit concurrere in exequendo pio legato, §. *fin. autem*, & §. *seq.* & §. *in omnibus in Auth. de Eccl. iur. c. tua de test.* DD. in lib. nulli, C. de Episc. & Cler. Marth. d. c. 10. n. 2. Surd. *de alim. tit.* 8. priu. 9. n. 4. Tusch. *rom.* 3. *concl.* 293. n. 38. Barbof. *de alleg.* 82. n. 27. in tantum, quod etiam exemptus à iurisdictione Ordinarij, siue ratione S. Inquisitionis, vel conservatoriarum aut alio respectu, adhuc à Iudice Ecclesiastico tanquam Sedis Apostolicæ delegato possit cogi ad pias testantium voluntates exequendas, Franc. Leo *in Thes. for. Eccles.* p. 2. c. vlt. in num. & propterea in similibus causis laicus non potest declinare forum Ecclesiæ, quia ratione peccati, & favore piæ causæ efficitur de iurisdictione Episcopi. Grilinz, *conf.* 20. n. 5. 6. Gratian. *discept.* 154. n. 25. Barbofa *de allegat.* 82. n. 17. Guttier. *d.* 9. 48. n. 3. adeo vt quod negligente intra annum hærede in adimplenda defuncti voluntate executio testamenti, tam ad pias, quam ad non pias causas deuoluitur ad Episcopum *Auth. hoc amplius. C. de fideicom. gl. in d. c. si hæredes*, vbi Couarruu. n. 3. *de test.* Gutt. *pract.* 99. lib. 1. q. 44. n. 4. Genuen. *in Prax. Archiep. Neap. c.* 69. n. 25. Barb. *d. alleg.* 82. n. 15. vbi rationes redduntur, & præcipuè, quod post annum quodlibet legatum incipit esse pium, respectu defuncti, qui ita disposuit, & non habet, qui curet vt exequatur eius voluntas, vnde habemus, quod Episcopus potest pia legata quancumque vt exequatur facere, prophana verò post annum: Vbi cumque igitur tractatur de pia causa, vel de testamento Clerici, sicut Iudex Ecclesiasticus est competens in principali negotio, ita est competens in articulo publicationis, & insinuationis testamenti, Abb. *in d. c. fin. n. 9. de fide instr.* Guttier. *de q.* 48. n. 2. 3.

3. Et licet multi putauerint Ecclesiasticum Iudicem esse competentem siue agatur de publicando testamento Clerici, siue Laici, siue de pia causa, siue non pia, quia semper pium est voluntates testantium adiuuare, vt de communi Felin. *in d. c. fin. n. 3. & ibi Imol. & Butr. de fide instr.* tamen verius est, & receptius, quod tantummodò in causis Ecclesiasticis, & spiritualibus, vel pietatem redolentibus, vel si agatur de vltima voluntate Clerici, insinuatio, publicatio, & recognitio testamenti, seu codicilli debet, vel possunt fieri coram Iudice Ecclesiastico, cum enim ille sit competens Iudex executionis ipsius, sicut & Laicus, ita erit etiam publicationis, licet secus sit, vbi causa non est pia, licet quoque Clericus esset institutus: ita distinguendum videtur putare Andr. Barbof. *in d. c. si hæredes*, n. 19. vbi Couarr. n. 3. *de testam.* idem Barbat. Ioan. Andr. & Imol. *in d. cap. fin.* vbi Abb. n. 9. & Felin. n. 3. *de fide instrum.* prout hos sic intelligit, & declarat, & de communi testatur Gutt. *pract.* 99. *ciuil. lib.* 2. q. 48. n. 3. & ita etiam sensisse visus est Honded. *conf.* 26. *in princ. lib.* 2. vbi in suo casu excipit à regula, quæ constituit legata ad pias causas, & se declarat non loqui in testamento ad pias causas, dum vult publicationem esse faciendam coram Iudice Laico. Hucusque Ciarlinius *loco citato*, cui ego libenter adhæreo.

RESOL. XL.

An quilibet de populo possit agere, vt testamentum ad pias causas, & legata pia executioni mandentur? Ex p. 7. tr. 6. Ref. 33. alias 32.

§. 1. Respondeo affirmatiuè, & ita docet Trullenchi. *in Decal. tom. 1. lib. 7. c. 18. d. 4. num. 4. Tom. VI.*

& Barbofa *de iure Eccl. lib. 3. cap. 27. num. 104. & Romanus, consil. 69. num. 8.*

RESOL. XLI.

Quedam notabilia de legatis ad pias causas.

Et pro praxi huius questionis aliquos casus decisos innuens in textu huius Resolutionis? Ex p. 3. tr. 6. & Misc. 2. Ref. 29.

§. 1. Multi casus circa materiam legatorum in praxi solent occurrere, ideo vt Confessariis, & casuum conscientiarum responsores rem gratam faciam, aliquos hinc obiter colligendos duxi. Dico igitur.

2. Primò, legata certo die præstanda, ante illum diem præstari non possunt, & ideo certis diebus elemosynas faciendas esse; & electiones puellarum, iuxta diem præfixum à testatore, rectè probat Ioannes Baptista de Thoro *in singul. piarum causarum, sing.* 6. & *in summa priuilegiorum, priuileg.* 23. vbi distinctionem optimam affert.

3. Secundò, licet relictum, vel legatum tali anno, vel tempore debeat in fine anni ex l. *qui hoc anno*, de *ver. obligat.* tamen in causa pia debetur in principio ex textu in l. *si ita fuerit libertas relicta*, ff. *de manum restam.* Ita Tiraquellus *de priuilegiis pia causa, priu.* 22. & ibi Riccius Gomez *in l. 36. Taur. n. 2. ver. 11.* & Ioannes Baptista de Thoro *in sum. priuileg. piarum causarum, priuileg.* 11.

4. Tertiò, licet regulariter quando legatum efficitur genericè debet intelligi de minori re, vel summa; tamen fallit si efficiatur propria causa, ex textu in lib. *Tertia §. finali ff. de auro & argen. legat.* & ibi DD. nisi, vt obseruat Mantica *de coniect. vlt. vol. in lib. 6. rit. 3. n. 17.* obstaret testatoris paupertas. Si igitur testator nobilis relinqueret culcitram pro suo funere, debetur illi Ecclesiæ culcitra aurei velleris, & non de serico nigri coloris. Ita Thorus *vbi supra priu.* 12. & Riccius p. 1. *de c.* 84. vide etiam ipsum Thorum *priu.* 264. & Genuensem *in p. Eccl. Tricen. q.* 153. n. 5. vbi docent, quod legatum factum Ecclesiæ de florenis, intelligunt de magnis.

5. Quartò, legatum factum pro maritandis puellis pauperibus, debetur etiam & procedit quoad viduas mulieres pauperes. Et ita fuisse decisum per S. C. Neapolitanum testatur Rouitius *conf.* 33. & refert Thorus *vbi supra priu.* 84. vide etiam Caluacianum *dec. Fiuizan.* 26. n. 20. *part.* 3.

6. Quintò, legatum factum consanguineo pauperi, debet dari pauperiori, quod facit pro consequitione legati maritatorum factorum in beneficium consanguineorum indigentium. Ita Thorus *vbi supra priu.* 269. *ex errore* 2. vbi etiam notat cum Genuensi *in pract. Eccl. Tricen.* 13. q. 387. n. 2. quod legatum pro dote puellæ pauperis debetur, etiam si illa possit viuere ex labore suo.

7. Sextò si quis legaret alicui puellæ si nupserit, mille, si autem monasterium ingrediatur, bis centum; si Monasterium ingressa fuerit, mille consequi debet. Ita DD. quos citat, & sequitur Thorus *vbi supra priu.* 242. quibus ego addo DD. quos citat, & etiam sequitur Iacobus Beda *in defensione fidei in causa Morischorum tr. 2. c. 1. §. 3. obiect. 2. fol. mibi* 159. quidquid nouissimè in contrarium sentiant Capiblanco *de offic. Baronum t. 2. frag. q. c. 6. n. 13.* & alij.

8. Septimò, legatum pro dotandis puellis potest dari puellæ iam nuptæ sine dote, vel cum modica dote, secus autem si legatum stat pro Virginibus maritandis. Ita Nouarius *in qq. forens. q.* 125. & alij penes ipsum; qui etiam n. 6. notat, quod legatum factum pro maritaggio puellarum, potest dari puellæ, quæ habet aliquam dotem, sed non iuxta eius conditionem, & nobilitatem.

Sup. hoc in fca, in Ref. 45. §. nota quarto, &c.

Sup. hoc in Ref. & §. not. præteritæ.

Quamuis non ple. ac sup. hoc lege tamen in c. 8. & 4. doctrinam Ref. 24. à principio.

Sup. hoc infra in Ref. 44. §. 2. in fine, & in Ref. 45. §. notandum.

Sup. hoc infra in Ref. 44. §. nota prosequem, &c.

Et pro contento in hoc §. sexto. ibid. §. vlt. & in c. 9. tr. 2. in fine ref. 2206

Sup hoc infra in Ref. 44. §. nota ad medium. Et pro vltimo huius ref. infra in ref. 43. §. 1. & in alio eius not.

RESOL. XLII.

An legatum sub conditione v. g. si non nubat, vel si Religionem ingrediatur, sit validum in foro conscientia. Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Ref. 57.

§. 1. **D**ixi in foro conscientia, nam in foro exteriori dictas condiciones haberi pro non appetitis habetur in *l. reprehendenda, C. de institut. & substit. & in l. quidam, ff. de condit. institut. & in l. impia de legat. 1. cum aliis citatis in glossa penult. in cap. final: post textum ibi de condit. appoi. vnde in foro exteriori dicta legata erunt valida, etiam si legatarius condiciones non adimpleat. Hoc supposito.*

2. Aliqui asserunt in foro conscientia dicta legata non valere, quando constat voluntatem testatoris fuisse, vt conditio adimpleatur, & non aliter noluisse supradicta legata facere; vnde in conscientia non potest capere legatum legatarius, si non nubat, vel ingrediatur religionem contra voluntatem testatoris, vel donantis. Et ita docent Rebellius *de obligat. inst. part. 2. lib. 18. quest. 26. n. 3. & 4. Medina Cod. de rest. quest. 23. Gutierrez can. 97. lib. 2. c. 25. n. 13. Caietanus, Nauarrus, & Angles, quos citat, & sequitur Lopez in instr. consi. part. 2. c. 18. post principium in 1. & 2. conclus.*

3. Sed contrariam sententiam putat veriorem Ioannes Valerus in *differentiis vtriusque fori, ver. Legatum differ. 4. num. 1.* videlicet tam in foro interiori, quam etiam exteriori, posse à legatario tuta conscientia capi prædictum legatum, etiam si deficient dictæ condiciones. Et ratio est quia cum talis conditio à iure merito reprobetur, & pro non scripta habeatur, non video cur in conscientia securus esse non possit, licet de contraria voluntate testatoris appareat, quia regulanda est eius voluntas secundum ius; nec potest facere vt leges iustæ in suo testamento non valeant. Et voluntas testatoris non semper pro lege seruanda est, nisi quando est secundum, vel præter legem, non tamen quando talis voluntas à lege reprobat, vt est in casu nostro. Cæteras rationes videbis apud Valerum *vbi supra*. Et hanc sententiam probabilem putat etiam Rebellius *loco citato*, & illam ante Valerum absolutè docuit Sanchez *de matr. 10. 1. l. 1. d. 33. n. 2.* cum aliis penes ipsum. Et licet aliqui limitent hanc sententiam in conditione appositâ, nempe in religionem non ingrediatur, quando constat appositam fuisse, principaliter causa conseruandi familiam: sed tu in hoc casu etiam contrarium tene cum Valero *vbi supra in fine, & in verb. Hereditas, differ. 12. n. 3. & ver. testamentum, differ. 10. per totam.*

RESOL. XLIII.

An legatum relictum non persona particulari, sed generaliter pro Virginibus maritandis lucretur puella, qua Religionem ingrediatur? Ex p. 5. tract. 14. & Misc. 2. Ref. 35.

§. 1. **H**ic casus frequenter potest accidere, & præsertim deserviet pro Præpositis huius domus S. Ioseph Pancrmi in legatis distribuendis ratione hereditatis Fabritij à Drepano. Dico igitur quod negatiuam sententiam sustinent Doctores, quos citat, & sequitur Sanchez *de matr. tom. 1. lib. 1. cap. 33. n. 2.* quibus ego addo Ildephonsum de Lara *lib. 1. de Capellan. c. 21. n. 2.* & Petrum Cenedo in *can. 99. c. 35. num. 11.* vbi sic ait. Executores testamentorum, quibus onus iniunctum est distribuendi bona legata à testatore inter puellas maritandas, ea minime conferre possunt ingredientibus Religionem. Ita

ille. Et ratio est, quia quando legatum relictum est certæ personæ sub nuptiarum conditione, & illa Monasterium ingreditur, non potest legatum in specifica forma impleri, si alij sceminæ nupturæ tribuatur, quare non est mirum si ius præsumat voluisse testatorem illi legare, etiam casu, quo ingrederetur Religionem dum de contraria eius voluntate minimè constat. Verùm quando legatur, vt est in casu, de quo loquimur, in certis puellis matrimonio collocandis, tale legatum potest omnino in vera & propria forma impleri, si matrimonium temporale contrahentibus detur, nec testator affectum habuit specialem ad eam, quæ Religionem ingreditur, ergo, &c. Cæteras rationes videbis apud Sanchez.

2. Sed ego contrariæ sententiæ tanquam probabilioti magis adhæreo, quam ex Iurisconsultis tenet Natta *conf. 296. n. 4.* Boerius *decis. 3. n. 13.* & alij, quos citat, & sequitur doctus Ochagauia *de Sacram. tr. 1. de matrim. q. 15. n. 17.* vbi sic asserit. Legatum relictum non solum consanguineis, & certis puellis, sed etiam incertis absolutè ad has, vt collocentur matrimonio, potest eis omnibus distribui, etiam si non nubant, sed Religionem profiteantur. Ita ille, quod probat verbis clatis ex *auth. de sanctiss. Episc. collat. 9. §. Sed ex hac presenti*, & ex multis aliis rationibus, quas omnino videbis apud ipsum. Vnde, me consulente, executores testamentorum ne timeant hanc sententiam in praxim deducere, quam etiam præter DD. citatos tenet sapientissimus Basilius Pontius, qui instar multorum habendus est, *de matrim. lib. 3. c. 7. n. 11.* vbi testatur suo tempore hanc sententiam fuisse communem inter Theologos Salmaticenses; & ratio est, quia cum illa constitutio in dicto Authentico inducta sit ex mero & pleno favore Religionis, & non ex præsumptione aliqua, suadet etiam vt ex eadem ratione extendamus eam dispositionem ad legata indefinitè relictâ. Deinde nulla commoda assignari potest ratio differentia inter legatum hoc; & legatum relictum certæ personæ, quia si ius naturale attendas, omni legato conditionali, siue relinquatur certæ personæ, siue indefinitè, commune est, vt non subsistat non subsistente conditione. Vnde iure naturali neutrum subsisteret, si animus testatoris est in contrarium; tam enim repugnat spectato iure naturali adimpletio in ficta forma in vno casu, sicut in alio; quod autem vnum impleri possit in specifica forma, non aliud, parum refert, vt dictum est. Si autem attendas voluntatem præsumptam, quando nihil expressit testator, merito censetur in vtroque casu non exclusisse statum Religionis. Si denique inspicias dispositionis positivæ rationes, eadem militat in vtroque legato, scilicet fauor Religionis. Hæc Pontius. Dicendum est igitur contra Sanchez & alios nullam differentiam reperiri inter legatum relictum pro maritanda persona certa, & indefinitè pro maritandis personis incertis; sed in vtroque casu ingredientibus Religionem tale legatum consequi posse dicendum est. Et hanc sententiam seruari etiam in foris contentiosis testatur Ochagauia *vbi supra*.

RESOL. XLIV.

An legatum factum puellis, vt nubant, debeat, si aliqua dotem habeat, sed non sufficientem? Vbi etiam plura alia de legatis pro Virginibus maritandis. Ex p. 2. tr. 16. & Misc. 2. Ref. 50. alias 52.

§. 1. **R**espondet affirmatiuè Homobonus *de exam. Eccl. p. 2. tract. 9. c. 9. quest. 22.* vbi sic asserit. Legatum factum puellis, potest dari illis puellis, quæ dotem quidem habent, sed non integram, cum qua, comunodè nubere possint, modò illæ puellæ his qualitatibus

Sup. hoc in §. not. præterita cursu in vers. secundo.

Sup. hoc in to 9. tr. 2. ex Ref. 120. lege doctrinâ §. 1. in principio.

Sup. hoc in ref. seq. §. 2. cursu in vers. non tamen.

Sup. hoc supra in Ref. 41. §. vlt. in fine, & in tom. 1. tr. 7. Ref. 49. §. 2. prope finem vers. sub nomine.

litatibus prædita sint, quæ in testamento, vel fundatione requiruntur.

2. Sed circa legata pro Virginibus maritandis, multa scitu digna inuenies apud Laram *de Anniversariis, lib. 1. c. 21.* ubi notat. Primò quòd legatum pro Virginibus maritandis non patitur commutationem cum alio pio opere, nisi id faciat Romanus Pontifex de plenitudine potestatis. Secundò, legatum speciale alicui nominatæ puellæ relictum pro ea maritanda, consequitur, si ingrediatur Religionem, & idem vxor cui relinquatur, si vidualiter viuat. Non tamen ita erit in legato relicto generatim pro Virginibus, seu puellis incertis maritandis: nam si accedat aliqua puella, dicens se velle ingredi Religionem, & lucrari legatum, non est ei dandum. Tertio, legatum relictum pro Virginibus orphanis maritandis, potest dari habentibus patres pauperes, & inutiles, nisi concurrant simul Virgines, verè parentibus orbatæ, nam in tali casu, istæ præferendæ sunt illis. Quarto, legatum relictum pro orphanis puellis maritandis, potest dari puellis vulgò conceptis, & expositis, quæ etsi parentes habeant, eos demonstrare non possunt. Et hoc etiam procedit, si legatum relictum pro Virginibus maritandis, requirat quòd puellæ sint naturales loci, nam etiam expositæ consequentur dotem, eum præsumantur esse eius patriæ, in qua expositæ fuerunt. Sed in hoc casu, puellæ verè orbatæ, præferendæ sunt vulgò conceptis. Quintò, legatum relictum si non dicat pro virginibus maritandis, sed pro orphanis, seu puellis maritandis, ad illud consequendum admittuntur viduæ. Hæc omnia Lara *ubi supra.*

3. Nota etiam quòd ipse *n. 90.* docet quòd legatum relictum pro virginibus maritandis, potest retineri in utroque foro iustitiæ, & conscientiæ ab ea, quæ ante matrimonium, etsi opinione esset habita pro Virgine, in rei veritate non erat: nisi constet relinquentem dictum legatum noluisse dari non habentibus qualitatem virginitatis, quòd rarò continget; sed si adest simplex dispositio relinquentis legatum, pro orphanis virginibus maritandis, in tali casu, vt dixi puella, quæ tempore contracti matrimonij non virgo sed corrupta erat potest secunda conscientia retinere legatum relictum pro virginibus maritandis. Et ita ego in facti contingentia consului. Notandum est etiam, circa præsentem materiam, quòd legatum relictum pro dotandis puellis, debetur puellis nuptis sine dote, vel cum modica dote, quia causa pietatis adhuc durat; secus autem, si diceret pro puellis maritandis. Sanchez *ubi supra à num. 63.* ita Homobon. *de exam. Eccl. p. 2. tr. 9. cap. 10. q. 28.* & Gennensis *in pract. Eccl. tricen. 13. q. 386. n. 1.* qui etiam *in q. 387.* notat legatum pro dote puellæ pauperis deberi si illa potest viuere ex labore suo, & legatum relictum alicui puellæ pro dote, si factum sit pro anima testatoris, si illa moriatur antequam nubat, non extinguatur, sed deberi alteri puellæ pauperi. Item si testator iubeat virgines maritare, nec exprimat numerum, fiet electio inspecta qualitate defuncti, & facultatibus: vt docet Lara *ubi supra de Anniversariis lib. 1. c. 10. n. 97.*

4. Aduerte etiam, quòd legatum relictum fœminis, in matrimonium collocandis, non potest tradi viduis secundò nubentibus, si tamen non consummassent primum matrimonium; atque etiam si nullæ extarent fœminæ nobiles, quibus posset id ligatum impertiri, tunc quidem possent habere legatum. Nal. *in sum. ver. legatum, n. 42.* & Sanchez *tom. 2. lib. 7. disp. 91. n. 55. 56. & 57.* qui etiam *n. 61.* notat legatum pro maritandis non posse conferri, nisi fœminis, quæ sunt ætate nobiles, nimirum duodecim annos natæ, & *n. 65.* aduersus Mantic. *de coniect. vlt. volunt. lib. 12. tit. 1. n. 13.* docet legatum pro certa persona maritanda deberi, quamuis ea tempore testamenti maritata esset, & à

fortiori, si postea nubat testatore superstiti. Item legatum, relictum pro prima filia maritanda, si maior natu decesserit, & secundogenita prior nupserit, legatum ei non deberi, copiose respondet Roman. *conf. 508.* sed contrarium respondet Imola *in conf. 103.* At hoc ex coniecturis determinandum esse, rectè docet Mantica *ubi supra lit. 8. tit. 7. n. 10.*

5. Et tandem pro coronide huius resolutionis, si legentur Titio ducenta, si vxorem duxerit, centum verò, si Religionem; non centum, sed ducenta consequi debere, & ita docet Lessius *l. 2. c. 18. dub. 15. n. 124. in fin.* Ioan. Valer. *in differentiis vtriusque fori, ver. testamentum diff. 10.* Bonacina *de rest. disp. 3. q. 1. punct. 4. n. 10.* Rebell. *p. 2. lib. 18. q. 16. n. 3.* Basil. Pontius *de imped. matr. causa 27. q. 2. c. 17. §. 1. fol. mibi 266.* Comit. *lib. 7. q. 7. n. 5.* Beia *p. 1. cas. 44. & 66.* Rodriq. *in sum. t. 3. c. 240. n. 1.* Martha *de iurisdict. p. 4. cent. 1. cas. 8.* Barbosa *de potest. episc. p. 3. alleg. 83. n. 28.* quicquid in contrarium asserit Sanchez *de matr. tom. 1. l. 1. disp. 34.* & alij penes ipsum, quibus ego addo Villalobos *in sum. 2. tr. 30. diff. 29. n. 7.* vide etiam præsentem quæstionem ad partes discussam latè, apud Ambrosium *p. 2. dec. 30. per totam.* Cened. *in Canon. qq. q. 35. per tot.* & Menoch *vol. 2. conf. 169. per tot.* & alios. Notentur hæc omnia, quia in nostris Doctoribus non passim obuia.

Sup. hoc supra in Ref. 41. §. sexto. & in t. 9. tr. 2. Ref. 220. in fine.

RESOL. XLV.

An legatum relictum pro orphanis maritandis possit distribui habentibus parentes pauperes, & in utiles? Vbi etiam alia plura de legatis? Ex part. 4. tract. 4. & Misc. Ref. 140.

§. 1. **N**egatiuam sententiam mordicus tenet nouissimè Thomas Sanchez *in consil. tomo 2. l. 4. c. 2. dub. 13. n. 2.* quia in dispositionibus testamentorum verba propriè sumenda sunt, & alias rationes adducit, propter quas hæc opinio efficitur satis probabilis.

Sup. hoc in Ref. præter. §. 2. ad medium vers. tertio.

2. Sed contrariam probabilem etiam esse existimo, quam docui *in 2. p. tr. 2. Miscell. an. resol. 52.* cum Ildephonso Lara, & ita hanc affirmatiuam sententiam, me citato, tenet etiam Ioan. Maria Nouarius in editione nonnulla *de elect. fori sect. 2. q. 7. n. 3.* & ita in praxi obseruatum scio à doctis Iuriconsultis. Nota etiam quòd dictus Nouarius docet legatum distribuendum, siue eleemosynam diuidendam inter viduas pauperes, posse dari mulieribus habentibus viros inutiles, quia priuilegia concessa viduis extenduntur ad habentes viros inutiles; sed de hoc negat etiam Sanchez *ubi supra.*

3. Notandum est hîc obiter primò quòd legatum pro maritandis puellis dari potest etiam viduis; quando nullæ sunt puellæ ætate nobiles quibus possit legatum dari, tunc enim ex verisimili testatoris voluntate ita credendum est ne tam pium opus differatur. Ita Aloysius Bariola *in Aphorism. litt. L. ver. legatum,* qui citat Sanchez *de matr. tom. 2. l. 7. disp. 91. n. 56. & 57.*

4. Nota secundò contra Panormitanum *in capit. fin. de rest. n. 2.* & alios, legatum pro fabrica Ecclesiæ relictum posse expendi pro ornamentis, & aliis cultui diuino necessariis. Ita Couarruias *in d. cap. fin. de rest. n. 4.* Altamirano *tr. de visit. §. sed Episcopus, n. 11.* & alij.

5. Nota tertio legatum relictum pro liberatione incarcerationum, quolibet anno posse expendi in impediendo; ne quis in carcerem detrudatur, quando certum est proximè detrudendum nisi legato illi subueniatur. Ita Sanch. *ubi supra, in opusc. tom. 2. l. 4. c. 2. dub. 9. n. 2.* vide etiam Molinum *in 3. part. q. 53. art. 3.*

6. Nota quartò contra Beroum *in cap. de constitur. num. 254*. Peraltam. *in l. cum pater, §. à filia, ff. de legat. 2. num. 2.* & alios, legatum post quatuor menses, v. g. largiendum pauperibus posse distribui ante diem & tempus designatum. Ita Couarruias *in cap. tua, de testam. num. 5*. Padilla *in l. unum ex familia ff. de leg. 4. num. 12*. Matienzo *lib. 8. recopil. tit. 4. leg. 14. glossa 1. à num. 37. vsque ad 45*. Mantica *de coniecturis ult. volant. lib. 8. tit. 5. num. 20.* & alij: & ideo Sanchez *loco cit. dub. 12. num. 4.* docet ex multis, quòd si quis legauit annum censum singulis annis pauperibus distribuendum iuxta beneplacitum suorum testamentariorum, posse ipsos semel totam illam quantitatem cum suis redditibus distribuere, applicando illam, v. g. alicui Hospitali, vel monasterio vt illis fruatur in perpetuum.

7. Nota quintò, legatum factum naturalibus, v. g. Panormi posse dari iis, qui ibi habitauerunt decennio, licet aliunde sint oriundi, si non constet de animo non habitandi ibi perpetuò. Ita Sanchez *loco citato dub. 19. n. 1.* vide etiam Burgos. *de Paz. in leg. 3. Taur. n. 372.*

8. Nota sextò quòd licet legatum relictum pauperibus, dandum sit pauperibus loci testatoris, nisi testator reliquerit hæredi facultatem eligendi pauperes quos voluerit. Probabile tamen est etiam simpliciter posse dari pauperibus extra patriam. Ita Homobonus *in conf. mor. vol. 2. part. 5. resp. 23.* vbi citat. Tuschum & alios.

RESOL. XLVI.

An pro consequitione legati, vt quis dicatur orphanus, debeat carere patre, & matre?

Et puella, qua habet patrem inutilem, dicatur orphana in ordine ad legata? Ex part. 4. tract. 4. & Misc. Ref. 164.

§. 1. **H**ic casus frequenter potest accidere, & affirmatiuè respondendum omnino videtur, quia ille dicitur orphanus, qui caret patre & matre, pro vt communi calculo notarunt Doctores *in l. orphanotrophos, C. de Episc. & Cler.* Sicardus *in rubr. C. quando Imperator inter pupil. & vid. num. 3.* Rolandus à Valle *lib. 1. consil. 76. num. 46.* Rebuffus *in constit. Francie, tit. de sentent. provision. glossa finali, ver. secundò orphani* Perez *lib. 3. ordinat. tit. 1. lib. 1. ver. item est notandum.* Menochius *de arbit. indic. cas. 66. in addit. num. 7.* Castillo *contro. res. iur. l. 1. c. 25 n. 17.* & alij, & interminis casus nostri Lara *de annu. l. 1. c. 21. n. 32.* pro consecutione legati puellas orbatas parentibus vocat orphanas.

2. Verùm his non obstantibus quoad consecutionem legatorum ego puto satis esse, vt quis dicatur orphanus, si careat tantum patre, & ita hanc sententiam tenet Sanchez *in opusc. tom. 2. lib. 4. c. 2. dub. 63. num. 4.* vbi tamen *num. 2.* rectè reprobatur Paulum de Castro asserentem orphanum esse orbatum matre & ratio nostræ opinionis est: quia dum patrem habet, licet matre careat, non dicitur præsidio destitutus, cum patrem habeat, cuius curæ subest, sicuti è conuerso cum solam matrem habet, dicitur præsidio destitutus, quia non est sub matris potestate, nec mulieres prudentiam habent ad se gubernandas, necdum ad alios; & hæc sententia confirmatur ex Laurentio Valla *in elegan. lib. 4. cap. 33.* Alciato *lib. 1. pretermissorum, in ver. orphanotrophos,* Gregorio Tholosano *in synagm. iuris part. 2. lib. 12 cap. 1. num. 5* & Gratiano *in disceptat. forens. lib. 4. cap. 666.* asserentibus orphanos vocari illos, qui carent patre, & præsidio paterno; sed an puella quæ habet patrem inutilem,

dicatur orphana in ordine ad legata, iam suprà satis dictum est.

Supra in Ref. quæ h est antecedens.

RESOL. XLVII.

An puella exposita in aliqua ciuitate possint consequi legatum relictum pro matrimonio illius ciuitatis? Et quid, si concurrat cum puella originaria? Ex p. 3. tr. 6. & Misc. 2. Ref. 63.

§. 1. **D**E hoc casu sæpiùs interrogatus fui, & affirmatiuam sententiam docet Alphonsus de Lara *de annu. lib. 1. c. 21. n. 78.* vbi sic asserit. Et si annuarius relictum pro virginibus maritandis requirat quòd puellæ sint naturales loci, adhuc expositæ consequentur dorem, cum præsumantur esse eius patriæ, in qua expositæ fuerunt. Bart. *l. 1. in fine ff. ad mun. n. p.* Ioan. de Plateo *l. ciues, in fine, C. de incolis lib. 10.* & alij. Ita Lara.

2. Sed mihi magis placet opinio negatiua, quam semper consului, & nunc inuenio illam docere Ioan. Mariam Nouarium *in 99. forensibus part. 1. quæst. 101. n. 4.* quia ciues originarij debent alijs præferri, & ideo, vt notat Valenzuela *conf. 73. n. 52.* Augustinus Caputis *de regim. reipublica cap. 3. n. 52.* & alij, in electione officialium vniuersitatis originarij præferuntur incolis, hinc etiam, vt obseruat Capiblanco *de offic. Baronum tom. 1. prag. 10. n. 75.* & alij, ciuilitas ciuis originis præfertur ciuilitati ciuis domicilij.

3. Itaque ad casum propositum respondendum est, quòd quando ad consequendum legatum concurrit ciuis originaria, & puella exposita, illa huic præferri debet; & opinionem affirmatiuam libenter admitto in casu, quo puella exposita non concurreret cum puella originaria; nam si non adsint puellæ originariæ, puto supradictum legatum obtineri posse ab aliqua puella exposita; nam dicitur ciuis illius ciuitatis, in qua exposita fuit, vt docet Angelus *in l. hæres absens, §. si quis tutelam, ff. de iudiciis.* Boërius *dec. 15. n. 41.* & alij.

RESOL. XLVIII.

An legatum relictum viduis pauperibus possit dari ab executoribus testamentariis pauperibus vitam cælibem gerentibus? Ex p. 11. tr. 3. & Misc. 3. Ref. 8.

§. 1. **C**asus est curiosus, practicabilis, & à nemine quod sciam pertractatus, & prima facie negatiuè videtur respondendum. Primò exc. Viduac. 16. *distinct. 34.* vbi vidua definitur quæ sit, cuius maritus mortuus est.

2. Secundò, quia communis vsus loquendi qui maximam in his rebus autoritatem habet. *l. libe orum §. quod tamen, Cass. ff. de legat. 2.* viduam illam appellat, quæ maritum habuit, & amisit, non autem quæ cælibem vitam egit.

3. Tertiò, quia vidua dicitur ab iduo iduas, verbo antiquo, quod separare, diuidere, priuare significat: Vnde idus appellant diem diuidentem mensem. Hinc, & Horat. *lib. 4. Carmin. ode 11.* ad Phillidem inquit.

Idus tibi sunt agenda

Qui dies mensem Veneris marina

Findit Aprilem.

Vidua igitur dicitur à viro separata, seu orбата marito, Authore Macrobio *l. 1. Saturna. c. 5.* & hinc verbum Viduare pro priuare, & orbare *virg. 8. Aeneid.*

Tot ferre saua dedisser

Funera, tam multis viduasset ciuibus urbem.

Et

Sup. hoc supra in Ref. 44. §. 2. verò quarto.

Et ideo ex his Couarr. *pract. quest. c. 7. n. 2.* Vult. *ad d. l. vnica. 6. & 7.* Matth. Stephan. *d. lib. 1. de iurisdict. c. 31. num. 26. & seqq.* Menoch. *arbitr. iud. quest. lib. 2. cent. 92. Casu. 166. num. 8.* docent fœminas vitam cœlibem agentes non gaudere priuilegio *leg. vn. Cod. quant. Imperat;* viduis concessio ab Imperatore Constantino.

4. Verùm sententia affirmatiua satis mihi probabilis videtur: Probatur, quia appellatione Viduæ, fœmina quoque cœlibem vitam agens comprehenditur, per *l. malum 242. §. Viduam*, inquit non solum eam, quæ aliquando inupta fuisset, sed eam quoque mulierem, quæ virum non habuisset, appellari. Et quamquam vulgò respondeant, verbum Viduæ in *d. l. 242.* de Virgine vsurpari, non ex sermonis proprietate, sed ex interpretatione, & notatione nominis, id quod satis euincunt fundamenta pro sententia priori supra adducta; in dubio autem non præsumatur legiflatorem recedere voluisse à sermonis proprietate *l. non aliter ff. de leg. 3.* Deinde significationem latam & impropriam non esse admittendam in illis, quæ aduersus iuris communis regulas constituta sunt Couar. *d. g. 7.*

5. Cæterum hæc responsio fundamentum nostrum minime euertit, nam in toto *tit. ff. de verb. signific. explicatur* quænam propriæ sint verborum significationes; ergo, &c. quibus ita præmissis non est difficilis responsio ad contraria argumenta: Nam etsi in adducto *cap. 16.* nomen viduæ ita strictè accipiatur, vt eam denotet, quæ virum amisit, in vsu tamen iuris largiorem, & pleniorum eius esse significationem patet ex adducta *l. 142.* Sic etiam secundum argumentum ex communi vsu loquendi petitum, non valdè refragatur; siquidem attendendum potius quomodo in vsu iuris verba vsurpentur *l. 103. de verb. signific.* in vsu autem iuris viduam dici & illam, quæ cœlibem vitam agit, euincit *d. l. 142.*

6. Ad tertium, respondetur illud valdè esse lubricum ex allusione vocis contra apertissimum iuris Textum deductum. Et tandem pro confirmatione nostræ sententiæ adduco Hieronymum Theuslerum in *Select. disp. vol. 1. disp. 3. Thesi 10. litera B.* vbi loquens aduersus citatos Doctores de priuilegio concessi in dicta *l. vnica* sic ait: Quod verò de viduis hîc dicitur, rectè ad eas fœminas porrigitur, quæ cœlibem ducunt vitam, & si maiores sint 25. annis, argum. *l. 242. §. Viduam de verb. signific.* quia eadem ratio subest infirmitas sexus, & iudicij imbecillitas; ita ille, qui citat Bartolum, & alios. Vnde remanet satis probabilis nostra opinio.

7. Sed quia incidit sermo de dicta lege vnica Constantini Imperatoris, Quæro an priuilegio dictæ legis quis renunciare possit? Negat Matth. Stephan. *d. l. 1. de iurisdict. c. 31. num. 38. Schr. rr. feud. part. 10. c. 2. n. 361.* quia non ipsarum persona personarum miserabilium gratia beneficium habere concessum; sed magis dantis causa, miserationis scilicet gratia. Secundo, quia renunciatio misericordiæ, cuius fauore hoc priuilegium nititur, bonis moribus aduersari censetur; Sed mihi magis placet affirmatiua sententia, pro qua facit primo, quòd quilibet possit beneficio suo pro se introducto renunciare *l. ræn. C. de pact.* atqui beneficium *d. l. vnica* est beneficium personarum miserabilium; Igitur ei renunciare queunt. Et quamquam dissentientes negent priuilegium hoc miserabilium personarum gratia introductum esse, contrarium tamen meo iudicio ex Constant. constitutione relucet manifestissimè, canet siquidem ne miserabiles istæ personæ terminos prouinciarum suarum cogantur excedere.

8. Secundò, quod possit beneficio prædicto renunciari, probatur quoque vocula *cogantur*, nec enim ca-

uent Imperatores ne miserabiles personæ excedant terminos prouinciarum suarum, sed ne cogantur eos excedere, quod si igitur spontè excedere voluerint, renunciando suo beneficio minimè prohibentur.

9. Nec mouent contrariæ opinionis fundamenta; nam ad prius ex prædictis patet responsio. Ad posterius respondendum est aliud esse misericordiæ renunciare, & aliud renunciare beneficio ex commiseratione aliqua à Principe sibi concessio.

10. Quæro secundò, quænam sint personæ miserabiles, quæ in dicta lege vnica comprehendantur? Menoch. *arbitr. Iudic. c. 1. 2. cent. 1. casu. 66. n. 1* Scrad. *de feud. p. 10. sect. 2. n. 25.* Matth. Stephan. *l. 1. c. 31. n. 36.* Sicardo *ad d. l. vnica. 5.*

11. Statuunt arbitrio Iudicis hoc relictum esse, quia miserabiles personæ sunt quæ ob fortunæ iniuriam commiseratione dignæ sunt, quod cum infinitis modis fieri possit, rectè placuit, hoc Iudicis arbitrio relinquendum esse.

12. Secundò, quia nullibi in iure definitum est, quænam sint personæ miserabiles; proinde Iudicis arbitrio hoc relinquitur. Verùm circa hanc opinionem habeo magnam difficultatem quia quicquid in iure definitum, ac determinatum non est, censetur relictum esse arbitrio Iudicis, atqui quænam sint personæ fortunæ iniuria miserabiles, deficit Constant. in *d. l. vnica.* nempe pupilli, Viduæ, diuturno morbo fatigati, & debiles; igitur huius determinatio arbitrio iudicis relictæ non videtur. Et sanè cum Imperat. Constant. in *pr. d. l. vnica.* apertè ordinet, se beneficium in præsentī lege Viduis, pupillis, vel diuturno morbo fatigatis, & debilibus tribuere, illosque solos complectatur, palam est eum in vers. quod si per miserabiles personas, non alias quam diuturno morbo fatigatos, & debiles intelligere, ideo tu cogita. Verùm stando in opinione contraria, dubium est an inter personas miserabiles in *d. l. vnica* comprehensas annumerari debeant studiosi, affirmat *vbi supra* cum Menochio *lib. 2. de arbitr. Iudic. cent. 1. casu. 65. n. 26.* at alij negant ex ratione superius adducta; Vnde si studiosis competeret beneficium *l. vnica.* tum absque dubio eius aliqua fuisset mentio facta in *auth. dubita C. ne filius pro patre.* Cum ibi Imper. Frideric. omnia priuilegia studiosis indulta, referat, atque enumeret, atqui de huiusmodi priuilegio illic non meminit Fridericus, consequens igitur est illud non competere studiosis.

13. Nec obstat, quòd miserabilibus personis Constantinus voluit beneficium suum competere *d. l. vnica. ver. quod si in verbo aliisq; fortune iniuria miserabiles;* fortunæ iniuriæ suppositi *d. auth. habita C. ne filius pro patre,* ibi, quis enim eorum non misereatur?

14. Respondetur: Imperat. Constant. per fortunæ iniuriam miserabiles, non intelligere alios, quam diuturno morbo fatigatos debilesque, vt supra in quæstione præcedenti ostensum fuit.

15. Secundò, non obstat quod vbi eadem est ratio, ibi quoque idem ius sit constituendum. Atqui in studiosis, litterarum causa peregrinantibus eadem sit ratio, quæ in Viduis, & pupillis, diuturnoque morbo fatigatis, ergo, idem quoque ius in illis obtinet, quia illis Constantinus non alia de causa tribuit hoc beneficium, quam quia sint iniuriæ magis expositæ, quam alij; iam verò quis ignorat studiosos peregrinantes litterarum causa vel maximè expositos esse iniuriæ hominum; id quod etiam satis significat Frider. Imper. in *d. auth. habita*, eoque nomine ipso commiseratione dignos iudicat.

16. Nam etsi ponatur, eandem rationem militare in studiosis, quæ in Viduis, pupillis, & diuturno morbo fatigatis, tamen argumentum ab identitate ratio-

nis desumptum non procedit in exorbitantibus, atque privilegiis specialiter contra ius commune indultis *l. 1. ff. de ill. l. quod contra, & reg. iur.* maximè cum Constantinus non de quibusvis personis miserabilibus, sed determinatè, atque in specie de certis quibusdam loquatur.

17. Præterea non resistit quod *d. l. vnic.* pauperibus succurrit secundum authorem nostrum, & ab ipso allegata hac eadem Thesi littera C. atqui studiosi sunt pauperes per Text. in *auth. habita vers. quis enim eorum C. ne filius pro patre*, & ibi interp. Couar. . *pract. c. 3.* nam respondeo propositionem negando, quoniam, ut ad præcedentem obiectionem respondimus, & *p. ox. quæst.* notauimus, Constantinus pupillis tantum, Viduis & diurno morbo fatigatis succurrit, non aliis. Non igitur aliter pauperibus, quam si & ipsi sint pupilli, Viduæ, aut diurno morbo fatigati debilesque: equidem non inficior, quin studiosi sint homines miserabiles, & pauperes. Verum quod sint tales, atque ex illorum numero, qui Constantini constit. comprehenduntur, hoc videtur negandum; ergo. Idè etiam in casu isto tu lector cogita, nolo enim aduersus opiniones communiores Doctorum me opponere.

RESOL. XLIX.

Bernardus in suo ultimo testamento reliquit heredem Corinthiam cum onere soluendi quotannis Mariæ sorori suæ Moniali aureos tot.

Quæritur, an huiusmodi legatum sit pium in fauorem Mariæ Monialis?

Ex quo inferitur, quod si relinquatur aliquid Episcopo à propinquo præsumitur esse relictum non intuitu Ecclesiæ, sed personæ.

Et quod si aliquid legetur consanguineo pauperi, non censetur legatum pium.

Et si dubium sit, qua mente testator reliquerit legatum, an præsumatur in dubio ad piam causam, id est pro Deo, & animæ salute reliquisse, & non pro personâ? Ex p. 7. tr. 12. & Misc. 3. Ref. 11. alias 9.

Sup. hoc supra in Ref. 37. §. Sed ego paulo post initium, cursum vers. Dicitur. & in t. 7. tr. 3. lege doctrinam Ref. 28. & signanter §. 1. post medium, vers. Vnde. & seq.

§. 1. **V**idetur negatiuè respondendum ex *cap. requisisti de test. ibi.* Si verò relinquatur illud Episcopo à propinquo præsumitur esse relictum non intuitu Ecclesiæ, sed personæ. Quod etiam docet Mantica *de Coniect. lib. 6. tit. 14. num. 16. & lib. 12. tit. 17. num. 30* Surdus *de Aliment. tit. 5. quæst. 6. num. 8.* & alij communiter, asserentes, quod legatum factum Episcopo à consanguineo, censetur factum non intuitu Ecclesiæ, sed consanguinitatis. Et ratio est, quia coniectura, quæ nascitur ex causa naturali est potentior, quàm quæ oritur ex causa accidentali ut patet ex *leg. qui habent ff. de iur. & aliis iuribus.* Ergo legatum de quo loquimur factum Mariæ sorori Moniali censetur magis factum intuitu personæ, quàm pietatis.

2. Verum his non obstantibus probabiliter puto, legatum de quo est quæstio, esse legatum relictum Ecclesiæ, & ideo dicendum esse factum in causam piam. Nam licet verum sit quod supra adduximus, nempe legatum relictum consanguineo Prælato, censeri relictum contemplatione ipsius, & non intuitu Ecclesiæ: Tamen hoc fallit, quando Prælatus consanguineus nil proprium habere possit in particulari, ut bene notauit Hummius in *Encyclopedia iuris part. 4. tit. 25. cap. 1. num. 33.* & Menochius *de præsumpt. tom. 2. lib. 4. cap. 112. num. 10.* nam tunc censetur factum Ecclesiæ. Et magis in terminis Mascardus *in probat. vol. 2. concl. 965. num. 23.* & Mantica *de coniect. lib. 8. tit. 7. num. 26.* optinè docuerunt, legatum relictum Regularibus, qui proprium habere non possunt, censeri

relictum Ecclesiæ, & Monasterio. Cùm igitur legatum de quo loquimur sit relictum moniali, sequitur censeri relictum Monasterio, atque ideo tanquam legatum pium existimandum esse: nam ut notat Surdus *Dec. 291. num. 1.* & alij, legatum relictum Ecclesiæ dicitur factum in causam piam, cùm in confesso sit apud omnes Ecclesiam, & Monasterium esse piam causam, sed legatum relictum Monacho, aut Moniali, ut probatum est, dicitur relictum Ecclesiæ, & Monasterio. Ergo legatum pium dicitur.

3. Nec obstat doctrina Decij *conf. 120. num. 4.* Tiraq. *in l. si nunquam, verb. donationem, num. 57. Cod. de reuoc. donat. Sanchez de Marrim. tom. 1. lib. 1. disp. 4. num. 4.* & aliorum asserentium, quòd si aliquid legetur consanguineo pauperi, non censeri legatum pium, cùm pietati causæ censeatur præualere sanguinis affectio, quæ est naturalis. Nam respondeo hanc sententiam à multis improbari, & contrariam veriorè esse, quam tenet ex multis Gutierrez *conf. 26. num. 8.* & ex Molina Portel *in Resp. part. 3. cas. 21. num. 7.*

4. Igitur cùm ex supradictis appareat saltem quæstionem hanc esse dubiam, ideo sequenda est doctrina Syluestri *verb. legatum 1. quæst. 10.* Sanchez *in sum. tom. 1. lib. 4. cap. 11. num. 35.* Naldi *in sum. verb. legatum, n. 20* & aliorum asserentium, quòd in dubio, an legatum aliquod sit factum intuitu animæ vel personæ, censeri factum intuitu animæ. Ergo cùm in nostro casu dubium sit an legatum relictum Mariæ Moniali fuerit ei censeri relictum in fauorem animæ, & non personæ. Hinc rectè docuit Solorzanus *de Indiarum iure. tom. 2. lib. 2. cap. 24. n. 124.* quòd in foro contentioso si dubites qua mente testator reliquerit legatum, præsumatur in dubio ad piam causam, id est pro Deo, & animæ salute reliquisse.

RESOL. L.

An legatum relictum alicui, si Religionem ingrediatur, sit intelligendum pro solo ingressu, an vero pro professione?

Et an obligetur hares in conscientia ad soluendum huiusmodi legatum, si talis in Religione non profiteatur?

Et an legatum concessum cum hac conditione, si Titius legibus studuerit, sit intelligendum quousque legatarius ad gradum Doctoratus peruenerit? Ex p. 10. tr. 11. & Misc. Ref. 56.

§. 1. **H**oc legatum non deberi, si ille tempore Nouitiatus Religionem deserat, quia conditio prædicta, à Testatore adducta intelligi debet cum effectu; ac proindè, ut legatum iure optimo obtineatur, deberet Legatarius Professionem emittere, docent Doctores, quos citat, & sequitur Bardi *de Conscientia, discept. 6. cap. 10. §. 18. num. 3.* Quia, licet illa duo, Ingressus videlicet, & Professio sint diuersa; & sistendo in solis verbis ex vno non deberet inferri aliud: attamen, attendendo illa in ordine ad intentionem proferentis, & moraliter in subiecta materia, non semper sunt iudicanda diuersa; Et idè, dum Testator relinquit alicui legatum, si ipse legatarius, vel alius Religionem ingrediatur; recta, & ordinata Testatoris intentio præsumitur esse ea per quam excludatur fraus: nam iudicandum est, ut velit legatum relinquere tali modo, ut fraus vitetur: si autem conditio adiecta explicetur de solo ingressu, actio ipsa esset fraudibus exposita, quia sæpè euenire posset, ut aliqui ad lucrandum legatum religionum ingrederentur; & in ea paucis diebus immorantes, egrederentur, Et licet dicatur, in tali casu non posse legatum tuta conscientia

Sup. hoc supra in Ref. 37. §. sed post medium. vers. & quod & in Ref. 38. §. An autem

Sup. hoc in Ref. & §. Ref. 2. not. præteritæ, inter principium. & medium, dicti §. à vers. Et si donatarius.

conscientia obtineri ab eo, qui tali animo ingreditur: hoc tamen non videtur sufficere, quia non evitarentur fraudes: nam aliqui parum causae conscientiae non curarent legatum iniuste consequi, & saltem negari non poterit legatum sub conditione solius ingressus, esse fraudibus subiectum. Et non praesumitur, quod Testator voluerit instituire legatum obtinendum per actionem fraudibus expositam. Idcirco concluditur, conditionem adiectam esse ita interpretandam; ut legatum sit obtinendum per actionem fraudes excludentem; & cum hac sit rationalis, & ordinata mens legantis, ita erit praesumendum Confirmatur haec sententia ex Textu in *l. Reprehendenda. de Inst. & subst. ibi, Redi igitur ad Maritum; sciens haereditatem maris, si redieris, veniuram; quippe quam te ineres, licet ab eo non recessisses.* Ex quibus verbis constat, non requiri perseverantiam in conditione diuortij à viro, sub qua legatum relictum est, eò quod conditio erat turpis. Ergò à contrario sensu, quando conditio honesta est, qualis est ingressus Religionis: requiritur perseverantia.

2. His tamen non obstantibus, de hoc casu his diebus interrogatus affirmativae sententiae adhæsi. Dico itaque conditionem in nostro casu censi adimpletam, statim ac legatarius Religionem ingreditur inchoando novitium, etiamsi postea egrediatur. Sic asserunt plures, ut Iason in *leg. si quis heredem. num. 13. Cod. de instit. & subst. Ludovicus Roin. in leg. Permisseri § 2. §. species num. 4 ff. de acquir. possess. Sanchez, lib. 1. de Marim disp. 34. num. 17. Merolla in disp. A orali. tom. 3. disp. 6. cap. 8. dub. 10. num. 5. & alij apud ipsos Probatur hæc opinio; quia ingredi Religionem, & profiteri in Religione, ut diversa ponuntur, c. Beneficium &c. Qui post Votum de Regul. lib. 6. ibi: Religionem aliam, etiam laxiorem ingreditur, & proficitur in ipsa. Ergo, cum Princeps, vel Testator in conditione non meminerit Professionis, sed solius ingressus; solo ingressu pareatur conditioni; eò vel maximè, quia in dubio non praesumitur aliam Principis, aut Testatoris intentionem esse, quam verba significant. *argum. leg. Labeo. vers. Item Tubero. ff. de sup. l. leg.* Confirmatur; quia Vonens Religionis ingressum; satisfacit voto, si ingreditur, & Novitium tempore exeat ut docet D. Thom. quem omnes sequuntur, 2. 2. 2. ult. art. 4. Et ratio est, quia votum Ingressus, intelligendum est secundum formam Iuris communis, quod annum Probationis ad experiendum indulget, quando non constat de contraria intentione vouentis: ergo similiter in casu nostro, conditio ingressus Religionis, adiecto Principe, vel Testatore, intelligi debet iuxta eandem Iuris communis dispositionem quia in dubio verba Principis, & Testatoris non debent intelligi, ut iudicant aliquid à Iure exorbitans, ut est casus notabilis in *leg. Vxor § 1. ff. de l. 3. & cum multis docet Mantica de Coniect. ult. vol. 1. 6. tit. 6. n. 1. & seq.**

3. Limitanda tamen erit nostra sententia cum Merolla, & Sanchez ubi supra, dummodò ingressus in Novitium bona fide fiat, nempe intentione experiendi onera, & exercitia Religionis; & egressus sit iusta de causa: aliter si legatarius ingreditur animo obtinendi legatum, & postea egrediatur; non possit legatum illud tuta conscientia consequi; quia mens testatoris, legatum non instituit ad actum vanum, qualis esset ingressus ex animo solùm acquirendi legatum eius enim intentio fuit de ingressu in Religionem secundum formam Iuris, nimirum ut ingreditur Legatarius bona fide.

4. Nota tamen, quòd sequendo contrariam sententiam Patris Bardi & aliorum, quam puto satis probabilem esse; non obligarem Hæredem in conscientia ad soluendum huiusmodi legatum. Sed stando in nostra sententia, ex illa infert Merolla, ubi supra, n. 58. contra

Decium, *consil. 177. & Paschalius. de Viribus Patria potestatis, part. 1. c. 3. num. 84.* legatum concessum cum hac conditione, si Titius legibus studuerit, non esse intelligendum quovisque Legatarius ad gradum Doctoratus peruenit; quoniam legibus studere, & gradum Doctoratus assumere, sunt inter se diuersa, & primum potest stare sine secundo, ut per se constat: ergo, cum Princeps concesserit Priuilegium, cum ea tantum conditione, si concessionarius legibus studuerit; immeritò restringitur hæc concessio ad eos tantum qui gradum Doctoratus assumunt; nam beneficium Principis non est restringendum; sed potius tanquam favorabile est latè interpretandum. Et idem dicendum est de legato, quòd probabilius est; esse favorabile; ut probat Mantica, *de Coniectur. ult. volunt.* Et quamuis teneremus esse odiosum, & restringendum; tamen restrictio non debet esse tanta, per quam sine causa rationabili recedatur à proprietate verborum. Adde, quod si Testator voluisset, ut Legatarius Insignia Doctoratus assumeret; utique id expressisset, ut fieri solet. Concluditur igitur, ad fruendum supradicto Priuilegio, & legato relicto à Testatore, satis esse, ut quis omnes materias legales, quæ in studiis publicis legi solent, intelligat ita ut fiat aptus ad gradum Doctoratus sumendum: non autem est necessarium, ut de facto ad illum perueniat.

RESOL. LI.

An legata incerta ratione incertitudinis personæ in loco conscientis, teneatur hæres inter illas diuidere, si in id consentiant?

Idem dicendum est de debito.

Et quid, si testator legatum fecerit Ecclesie B. Mariae, vel alterius Sancti, & in eodem loco plures sint Ecclesie eiusdem nominis, &c. vel quid sit faciendum in pari dubio?

Et an si vero nulla Ecclesia sit talis nominis in illo loco an tale legatum cedat Ecclesie Cathedrali? Et p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Ref. 58.

§. 1. **D**ixi, in foro conscientiae, nam legata incerta ratione incertitudinis personæ, ex aliquo extrinseco accidente, quia v. g. eiusdem nominis, & partis amicitiae erga testatorem duo reperiuntur, non debentur in foro exteriori, ut in casu *l. in tempus § 1. ff. de hered. instit. l. si quis seruum, § si inter duos. ff. de leg. 2.* quod aded verum est, ut etiam si alter eorum renunciet alteri ius, nihilominus hæres non tenebitur ei legatum soluere; & idem dicendum est, si fortè inter se paciscantur, ut legatum inter eos diuidatur, quidquid in contrarium teneat Ægidius in *l. 1. in princ. n. 39. C. de sacros. Eccl. hoc supposito.*

2. Dicendum est in foro conscientiae, quòd hæres in tali casu tenetur illud legatum inter eos diuidere, si in id consentiant. Nam asserunt Sorus *de inst. l. 4. q. 7. art. 1. ad 3.* Caietanus in *2. 2. q. 62. tr. 5. ad 3.* cum aliis, debitorem de debito quidem certum, incertum verò, vtrum Petri, vel Ioannis, teneri illos debiti quantitates dispartiri. Et ita hanc sententiam in terminis docent Molina *disp. 197.* Ioannes Valerus in *differentiis vtriusque fori, ver. legat. diff. 5 n. 2.* Vide etiam Villalobos in *sum. 10. 2. tr. 30. diff. 29. n. 6.*

3. Notandum est tamen hæc obiter, quòd si testator legatum fecerit, v. g. Ecclesie D. Mariae, vel alterius sancti, & in eo loco plures sint Ecclesie eiusdem nominis, tunc in dubio cedit Parochiali si tali nomine nuncupetur, alioquin cedit maiori, vel pauperiori: si omnes essent æquales, daretur Episcopo loci, ut distribuat sicut ei videtur, si nulla verò Ecclesia sit talis nominis in illo loco, cedit Ecclesie Cathedrali. Vide

Asslctum

Sup. contentio in hoc & seq. §. in ref. seq. à § 1. v. que ad §.

Hæc.

Sup. hoc in Ref. seq. à §. Hæc.

Afflictum *decif.* 244. Manticam *lib.* 8. *tit.* 9. *per totum*, & Tufchum *ver. legatum*, *conclus.* 46. cum aliis penes ipsos.

R E S O L. LII.

An valeat legatum, quando incertum est, quis sit legatarius?

Et notatur, quod prædicta difficultas non procedit circa legata ad pius causas, qua ob incertitudinem loci Ecclesia, pauperum, &c. caduca non sunt, pro quo adducuntur diversi casus pro praxi huius questionis. Ex p. 10. tt. 15. & Misc. 5. Ref. 18.

Sup. hoc in §. 1.
Ref. præc.
tit. § 1 & 2.

DE incertitudine Legatarij statutum est in iure civili non valere legatum quando incertum est quis sit is Legatarius, quia multi sunt eiusdem nominis æque testatori vel amicitia, vel consanguinitate coniuncti, nec sunt alia signa, unde possit deprehendi quis eorum sit legatarius. Item cum duobus testator legavit, postea verò reuocavit legatum vnus illorum, neque constat cuius, atque hoc verum est etiam si legatum sit libertatis. Ita habetur *l. si fuerint* aut (vt alij Codices habent) *l. si ita fuerit*, & *si quis pluribus*, ff. *de rebus dubiis*, & *ex lib. Titij*, ff. *quis duobus* ff. *de alim. legat.* & *l. duo sunt* l. 3. §. *si testam. tutela*. Sed vt me citato obseruat Cardinalis Lugo *de Iust. tom. 2. disp. 24. scil. 9. §. 2. num. 251.* rectè Molina dixit sententiam illam Iureconsultorum, quod legatum neutri dandum sit, sed ab hærede retinendum, non esse satis fundatam in iure naturæ, atque idè non esse sequendam, sed diuidendum legatum inter illos; Cùm Iureconsulti legem condere non potuerint, sed solum suam sententiam explicauerint, in quo decipi potuerunt, & in foro conscientia ita seruandum. Et quidem constat alios Iurisconsultos contrarium sensisse, nempe Paulum *in l. si quis seruus* 8. §. *si inter duos*, ff. *de legatis* 2. vbi dicit legatum quidem deberi, & hæredem eligere posse quem maluerit, si tamen parati sint eum ab altero defendere in quo Iureconsultus dixit bene legatum deberi non tamen loquutus est satis consequenter dans electionem hæredi, sed melius diceret, diuidendum esse. Quamuis enim quando vtrunque est opinio æquè probabilis posset hæres eligere quam vellet, quando tamen est merum dubium, quia neuter probat de se, & non de alio testatorem loquutum fuisse, non habet hæres fundamentum etiam probabile vt det totum legatum huic soli, sed debuisset diuidere.

2. Sed his non obstantibus contrariam sententiam puto probabilem esse, quam tenet Layman *in tract. mor. lib. 3. tract. 5. cap. 11. num. 7.* vbi sic ait: *Quomodo relicta incerta executioni mandanda sunt? Respondeo, & dico; si incertitudo ex parte personæ v. g. legatarij, quia duo eodem nomine appellantur, neque ex coniectaris colligi possit, de quo testator locutus fuerit, civili iure corrui legatum l. si fuerit. l. si quis pluribus, ff. de reb. dubiis l. duo sunt Titij, ff. si testam. tutela.* Quamuis Molina *disp. 197.* existimet in conscientia foro legatum hoc casu inter vtrumque secundum proportionem dubij diuidendum fore, quia æquitas naturalis sic exigat. Responderi tamen potest ctsi ita sentiendum sit spectato iure naturali præcisè tamen civilibus legibus contrarium statutum fuisse boni publici causa, tum ad litium occasionem auferendam, tum ad excitandum studium resistentium, vt voluntates suas clarè, & non ambigùè exprimant si sciant, alioquin irritas, & inefficaces fore. Ita Layman & nouissimè Dicastillus *de Iustis. l. 2. tract. 19. disp. 2. d. 9. n. 145.* Quamuis enim, ait, prædicti Iurisconsulti putauerint id, quod decreuerunt

esse magis conforme iuri naturæ, & in eo errauerint, tamen neque imperatoribus eas sententias admittentibus, & approbantibus defuit potestas ita statuendi, nec defuerunt rationes, & congruentiæ ad statuendum quod quando legatum est prædicto modo incertus, legatum sit nullum, tum ad præcidendas lites, & controuersias, tum vt testatores clarè loquantur, nec dubia legata relinquunt, tum etiam ad impediendas occasiones inimicitiarum inter legatarios, & hæredem. Hinc enim facilè potest vtrique satisfacere, dicens: Ego paratus sum soluere legatum ei, quem constiterit esse legatarium, vos probate coram Iudice, & cui ipse adiudicauerit, ego dabo. Dicastillus.

3. Accedit quod sæpè legata nec in se, nec in pretio possunt facilè diuidi, & vt omittam difficultates quæ esse possunt, quando Legatum esset vel Capellania mere patrimonialis, quæ non sit beneficium Ecclesiasticum; aut etiam præsentatio ad Capellaniam propriè dictam, quæ beneficium Ecclesiasticum est, in quibus casibus sæpè dubium est qui potius sit institutus, præsentatus, aut vocatus, & tunc in dubio non facilis est locus diuisioni inter prædictos, vt (inquam) hæc omittam, quia hæc legata sunt pia, & ex aliis principiis in his philosophandum est. Sæpè sunt alia, quæ nec in se ipsis facile est diuidere. Qua ratione dominium alicuius oppidi, feudum, maioratus, iurisdictionem possunt legare testatores tanquam danda ab hæredibus legatario siue simpliciter, siue sub conditione, aut in tempus certum. Quæ tamen diuidere difficillimum esset, imò impossibile. nec etiam in pretio, Sæpè enim esset contra expressam testatoris voluntatem, qui noluit eam rem diuidi, sed vni reseruati vt tota simul, & integra posset melius conseruari, & illius dominus auctoritatem, & splendorem domus, & familiae, ceteraque pro dignitate sustinere, quæ non possent fieri si in partes diuideretur legatum, aut si vnus eorum acciperet totum legatum cum onere dandi æstimationem suæ partis alteri, id enim esset extenuare facultates, & opes illius sic soluentis, ne possit rem ipsam, & auctoritatem, splendoremque prædictum pro dignitate sustinere.

4. Immodò non est omittendum id quod supponit Molina, eas leges non statutas esse quasi in pœnam. Est enim etiam hîc locus pœnæ aliqua ratione, ne scilicet testatores negligentes sint in explicandis clarè vltimis suis voluntatibus sublati dabiis, & occasionibus litium, Fient enim cautiores, si sciatur legata sic dubia fore nullius momenti. Sicuti lex præscriptionis honorum (de qua suis locis satis diximus) introducta fuit tum ad præcidendas lites, tum vt domini cautiores fiant in suis rebus seruandis, & vendicandis. Qua ratione etiam, vt suo loco diximus præcipuè *in tract. 1. de Iustitia, & iure in vniuersum d. 10. dub. 16. §. 8. num. 421. & seqq.* bona bello erepta ab hostibus iure Cæsareo capientium fiunt, quando hostes ea deportarunt ad præsidia, vel loca tuta, nec proprij domini hostes illos insequantur. Qua de re etiam diximus *in tract. de restitutione disp. 5. dub. 2.* quæ fieri possunt propter bonum publicum sicut olim apud Romanos constat fuisse legem, vt arma, & vestem, quæ miles amiserat in bello iusto contra hostes, recuperata ab aliis non restituantur illi militi, qui ea amisit (sicut ibidem probauimus citatis iuribus) ad puniendum scilicet militum qui spoliatur ignauiam, & ad accendendos animos aliorum qui recuperant. Propter prædictas ergo causas, & similes intelligi potest quod lex civilis nolit legata dubiis legatariis relicta valere.

5. Hæc omnia, vt dixi satis probabiliter docet Dicastillus, qui tamen fateretur sententiam, quam

ego olim docui cum Molina probabilissimam esse. Sed notandum est, quod superior difficultas non procedit circa legata ad pias causas, quæ ob incertitudinem loci, Ecclesiæ, &c. caduca non sunt, sicut habetur in Auth. de Ecclesiasticis titulis *capite 6.* Si quis in nomine Magni Dei, & Saluatoris nostri Iesu Christi hereditatem, aut legatum reliquerit, iubemus Ecclesiam loci illius in quo testator domicilium habuerit accipere, &c. Si quis autem vnum Sanctorum heredem scripserit, aut legatum ei reliquerit, & non specialiter nominauerit locum, in quo est venerabilis domus, inueniantur autem in eodem loco, aut ciuitate plura oratoria eiusdem Sancti, illi magis domui, quæ pauperior est, præbeat. Si autem non est in Ciuitate Basilica nominati Sancti, inueniatur autem in territorio eius, illi detur; Si autem neque in Territorio eius reperitur eiusmodi, tunc Ecclesiæ ciuitatis (siue Parochiæ) in qua testator domicilium habuerit, præbeat.

6. Simili modo si aliquid absolutè, & sine expressione loci pauperibus, vel Ecclesiæ ædificandæ legatum fuit, executionem fieri oportet in loco vbi testator domicilium habuit, *libro si quis ad declinandum, C. de Episc. & Clericis.* Nisi sit extraneus vt domicilium eius ignoretur, vel multum distet, tunc dabitur pauperibus loci, vbi mortuus est arbitrio Episcopi eiusdem loci, si defunctus alium executores non designauit, sicut habetur in *libro nulli, C. de Episc. & Cleric. & in cit. § Si quis autem pro redemptione captiuorum, & tradit Mol. tom. 1. ar. 2. disp. 157.*

7. Deinde statuitur in *cit. illo. §. Si quis in nomine, & notat Gloss. Si in aliquo in capite indicante de testament.* Si aliquo testamento vel legato dubium sit ex duobus locis piis vtri conferendum seu propter incertitudinem verborum, seu propter hereditatis insufficientiam, tunc locum pauperiorem, & magis indigentem præferri oportere, quod etiam notauit Lud. Miranda in *man. tom. 1. quest. 32. art. 8.* vbi ait, Monasteria Monialium quippe quæ plerumque indigentiores sunt, præferenda esse monasteriis virorum.

8. Præterea si quippiam absolutè ac generatim relictum pro pauperum alimentis videtur esse in arbitrio executorum, vel si nulli executores constituti sunt, in arbitrio Episcopi distribuere in eos, qui verè pauperes sunt, sicut colligitur ex *cit. Authent. Si quis autem, & docet ibi l. marginalis ex Bartolo.* Bene etiam admonent Palud. in *4. dubitatione 15. question. 1. art. 7. concl. 4.* Nomine pauperum tales intelligendos esse, qui victum incertum habent ex eleemosynis fidelium, non autem ea Xenodochia, vel Religiosorum Monasteria, quæ ex fidelium eleemosynis collectum annuum sufficientem victum obtinent. Hæc autem omnia, quæ dicta sunt, intelligi debent, nisi coniecturæ adsint, ex quibus probabiliter cognosci possit, quænam fuerit determinatè voluntas testatoris: hæc enim in primis attendenda est sicuti notat Abbas *capite nos quidem de testament. numero 15.* Vide *Dicastillum vbi supra, n. 250. & seqq. & Cardinalem Lugo, num. 254.*

RESOL. LIII.

An legatum relictum uxori, si honestè, & castè vixerit, possit in conscientia ab ea exigì, & retineri, si occulte fornicata sit?

Et an etiam per vnicam tantum fornicationem amittatur

Tom. V I.

Supradictum legatum in conscientia?

Et an legatum amissum vel ob fornicationem, vel ob vitam inhonestam, recuperetur, si femina redeat ad meliorem frugem?

Et inferitur legatum relictum pro Virginitatibus maritandis acquiri à corrupta, occulte, si publice reputatur virgo.
Ex part. 10. tit. 13. & Misc. 3. Ref. 8.

§. 1. **N**egatiuè respondet Vega in *Summa, tomo 2. capite 32. cas. 3.* vbi sic ait: [Pregunto, vno en su testamento, no teniendo herederos forcosos, dexò à su muger señora y usufrutuaria de toda su haizienda; por sus dias, si viuia honesta y castamente, ella no lo hizo, sino que fornicò vna vez, aunque secretamente, si desde el dia que podò està obligada à restituyr esta azienda à los herederos de su marido defunto, à quien auia de venir despues de su muerte, si viuiera honesta y castamente, juntamente con los frutos que desde entonces ha consumido, sin aguardar que su pecado se le prueue, y que por el sea priuada de ser señora, y usufrutuaria de la hazienda por sus dias, por sentencia declaratiua de juez; porque parece que hasta entonces la puede licitamente tener, pues el ser privada della, y perderla por su pecado, es pena, *Et pœna non debetur ante sententiam Iudicis,* aunque diga la ley que la pone *ipso facto?* Respond. Que lo està: y la razon es porque aquella maxima general. *Quod pœna non debetur ante sententiam Iudicis,* no tiene lugar en dos casos. El primero, en las penas Ecclesiasticas, como son en la descomunion, suspension, entredicho, y irregularidad. El segundo es, en las penas puestas en testamentos, de la suerte: que los es esta del caso presente: y assi està obligada à restituyr toda la hazienda juntamente con los frutos que despues que pecò ha consumido, à los herederos de su marido difunto, à los quales auia de venir despues de sus dias, si honesta y castamente viuiera. Y lo mismo sera, si se lo dexò debaxo de condicion, que no se casasse, y se casò segunda vez; y esto antes que ningun juez por su sentencia la compela à ello: Y la razon es bien clara; porque aquesta clausula mas razon tiene de condicion, que de pena, porque quando alguno manda alguna cosa debaxo de condicion; semejante condicion en ninguna manera es ley penal porque como el difunto sea persona particular, no podia hazer ley, como la ley sea octo de iurisdiccion y potestad, luego es pacto condicional, conuiene à saber, do, vt facias, y por tanto si tu no cumples la condicion, estas obligado a boluerme lo mio, como yo no transfiera el dominio, sino es cumplida la condicion.] Ità ille, qui citat *Couarruniam, Nauarum, Zecchium, Armillam, Grassium, Beiam, & Rodriguez;* quibus ego addo *Guttierrez, de Matrim. capite 111. num. 3. & 4. Dicastillum de Iust. lib. 2. tract. 19. disp. 3. dub. 4. num. 4. Sanchez, de Matrim. to. 2. lib. 7. disp. 91. num. 3. & 4.* qui citat *Caetanum, Laram, Azeuedum, Cenedum, Henriquez, Philiar-chum:* ità vt statuendum sit hanc opinionem esse communem inter Doctores. Et ratio est, quod quamuis regulare sit pœnam minimè obligare ante Iudicis sententiam, id fallere in pœna à Testatore adiecta, debetur enim statim ac incurritur, in foro conscientie, nulla expectata Iudicis sententia, aut executione. Quod ea nec verè, nec propriè rationem pœnæ subeat, sed conditio sit sub qua, & non aliàs Testator legare voluit. Quod integrum illi est effecere, *leg. ab eo Cod. de fideicom.* cum similibus. Adde voluntatem Testatoris omninò implendam esse.

M m

Quare

Sup. hoc supra petis in tr. 1. ex doctrina Ref. 78. § 2 in fine vers. notandum est. & quoad hoc lege hic supra breuem doctrinam ref. 26. §. ult.

U hoc late
n. 4. r. 7.
R. 60. in
pr. capio, &
pa. o post
in um à
ve cuius
te. l. que in
fin.

Quare sicut in aliis à Testatore dispositis non desideratur Iudicis sententia, vt executioni mandentur: ita neque ad pœnam sustinendam. Tandem, quia inter hæredem Testamentarium, vel Legatarium, ac Testatorem, quidam initur contractus, do, vt des, vel do: vt facias qui firmus redditur hærede, vel Legatario acceptante relicta: ac proindè sicut acquirunt dominium, & ius in illa, per acceptationem; ita suo se consensu obligarunt ad conditionem illam seruandam, eaque non seruata restituendum, tanquàm conditione deficiente.

2. Verùm, attendas quæso amice Lector, in tui gratiam non deseram hic adnotare aliquos docere affirmatiuam sententiam: & idèd Cardinalis Lugo ex casu simili à Molina, allata, sic asserit *de Iust. & Iure, tom. 2. disp. 22. sect. 15. num. 414*. Molina putat si macula coniugis acceptæ occulta sit, non debere possessorem se maioratu priuare; quia dùm vitium illud est ita occultum, perindè se habet in ordine ad Fundatoris intentionem, ac si non esset, cùm in rebus honoris, & famæ, quandiu macula ignoratur, nihil noceat familiaræ, quare non præsumitur Testator voluisse quod possessor eo casu se prodat, & maiorum relinquat: quem relinquere non posset, nisi vitium illud prodendo: alioquin enim eius filij reclamabunt, & opponent, non potuisse Patrem in eorum præiudicium cedere: quæ inconuenientia non præsumitur voluisse Testator, nec ad rem adèd difficilem successorem suum eo casu obligare. Quæsanè responsio verissima mihi videtur, & ex ea probabiliter satis sequi videtur etiam in illo alio casu occultæ fornicationis posse eum propositione locum habere eandem doctinam. Nam licet non sit in ea omninò eadem ratio, (maritus enim non solum intendit honorem, & bonam famam suam, & suæ vxoris, sed etiam eius castitatem vidualem) sed tamen magna ex parte intendisse etiam videtur proprium honorem, cui etiam post mortem non parum noceret vxoris impudicitia, & turpitudò: nec præsumitur voluisse vxorem cum tanto detrimento obligare ad cedendum vsumfructum hæredi prodendo suum delictum, maximè cùm hoc ipsum in ipsius mariti defuncti dedecus redundaret: quare cùm eadem ferè rationes si eo casu militent, ac in illo alio, de quo loquutus fuit Molina, idem etiam in eo casu dicendum videtur. Ita Lugo. Idem etiam docet magis clarè Stephanus Baunius, in *Theol. mor. tom. 3. lib. 2. tract. 9. q. 34*. vbi sic ait: Si res est obscura, si nullius præter quam adulteri, cum quo res est viduæ, eius est libido comprehensa iudicio, conscientiaque non tenetur in Dei foro, & apud tribunal iustitiæ, legatum respicere. Ratio est, quod eius reiectio, sit admissi à se adulterij tacita confessio, quam ab illa, quandiu est eius crimen ignotum, nec ratio nec quæ cuique innata est aduersum se caritas, fieri sinit, cum se prodere, cùm nomini suo infamiam apud populum inurere nemo debeat, nec possit sæpè sine scelere. Quæ ègo vidua impudicè viuit, quæ libidinosè, sibi à mortuo conjugè legata petere potest, ac accipere; quando non est eius libido populo nota. At enim (inquies) iustæ Testatorum voluntati mos est gerendus, vt est in *Can. Vitima voluntas, 4. causa 13. quest. 2*. Omninò, sed eam negamus esse iustam, quandiu sunt feminae amores aut nulli, aut pauci cogniti, nam quis illam iniuste cogi posse existimet ea vulgare, quæ quia non potest honestè facere, ei dedecori futura sunt, probroque?

3. Verùm audiamus verba docti Castri Palai, *tom. 5. disput. 4. punct. 13. § 7. numero 2*: sic asserentis: Vnde fit hæreditatem, seu Legatum vxori, vel viro relicto sub conditione ne transeat ad secunda vota cessare omninò, & in foro conscientia:

nulla expectata iudicis sententia restituendum esse hæredibus legantis, quia illa non est pœna sed conditio à Testatore appositæ, vt legatum effectum habeat, vt multis relatis docet Sanchez *libro 7. disp. 91. numero 3*. Guttierrez, *capite 111. numero 3*. Vasquez *de Testament. capite 8. §. 2. numero 31*. Et colligitur apertè ex Authent. *Cui relicto. Cod. De inuicta viduit*. Et idem censet Sanchez, & Guttierrez esse dicendum de Legato relicto sub hac conditione, si castè vixerit, amittitur namque quantumuis occultè conditio cesset. Quod verissimum est posito quòd Testator intellexerit de turpitudine occulta, quia illa non est pœna delicti, sed conditio requisita pro Legato obtinendo. At mihi difficile est credere Testatorem sub illis verbis, *si castè vixerit* turpitudinem occultam, & omninò secretam voluisse excludere. Sed potiùs censerem solam turpitudinem, ex qua honor, & fama læditur intelligendam esse. Ita Palaus, qui postèa, *num. 15*. hæc etiam addit: Quapropter existimo secundam sententiam probabiliorè esse, tenendamque in iudicando: & soluendo, nempe conditionem illam castè, & honestè viuendi vnica fornicatione publica siue facto siue iure deficere. Et præter rationes ibi adductas hac consideratione conuincor. Vidua cuius fornicatio publicè constat, censi nequit castè, & honestè vixisse, siquidem saltem eo tempore quo fornicata est inhonestè vixit. Deinde ex vnica fornicatione denominatur fœmina simpliciter, & absolutè inhonestæ, & impudicæ etiam secundum Sanchez: *disp. 41. num. 40*. Ergo denominari nequit casta, & honesta: ergo nec castam vitam duxisse. Debet tamen fornicatio publica esse, vt legatum amittatur, quia dum occulta est, etsi apud Deum inhonestæ sit, apud homines tamen castè, & honestè viuere censetur, & Testator præsumi debet de honestate visibili, & hominibus apparente locutum esse; aliàs fœmina secretò se polluens incapax esset legati, quod pro fœminis honestis relicto est. Hucusque Palaus. Qui, vt vides, putat legatum à viris vxoribus si castè & honestè vixerit relicto, intelligendum esse non de turpitudine occulta, sed de castitate, & honestate visibili, & hominibus apparente: & idèd dictum legatum posse exigi in conscientia, si turpitudò, & honestas fuerit, & sit occulta, dummodo, talis fœmina tanquàm honestè: & iustè viuens ab omnibus existimetur. Et tandem hanc sententiam ante omnes supradictos docuit insignis Iurisconsultus Menchaca, *de Succession. progressu Prefatione, libro primo numero 98*. & citatur à Sanchez, sed ego in tali loco hoc dicentem non inuenio.

4. Confirmatur hæc opinio ex alia, quam me citato tanquam probabilem admittit Martinus de San. Ioseph, in *Monita Confessar. tomo 1. libro 2. tractat. 40. de Testament. num. 15*. vbi sic ait: [Prouable opiniones de Lara & Diana, que dicen que quando se dexa el Legado para casar virgines le puede adquirir la que no es virgen: pero su defecto es occulto, porque basta el ser comunmente reputada por donzella por el comun modo; y vso de hablar *ex leg. Librorum §. Quod autem Caius, ff. de legat. 2.* y en especial serà opinion muy probable, si por no acudir à la tenida por virgen aunque no lo sea quedara infamada, porque se entendera su defecto secreto, porque à *voluntate defuncti potest recedi ex causa, leg. 3. §. quammis, & g'off. voluntatem in leg. quidam 6. §. 1. ff. de administrat. Tutor.* y si no se diera esta exclusiua en el caso à la voluntad del Testador seria inhumana, y esta no se deve obseruar. Ita ille; cui adde Trullench in *Decalog. tomo 2. capite 18. dubitatio. 12. numero 15*. Vidal in *Theol. mor. tit. de Legatis, Inquis.*

Sup. hoc si
pra in Ref.
44. §. nota.
superius in
tr. 7. Ref. 60
§. vlt. in fin.

Inquis. 2. num. 28. & Laymann, in Theol. moral. lib. 3. tr. 3. par. 2. c. 3. n. 5. §. Sed statuamus.

5. Quid ego sentiam, dicam breuiter: Primam sententiam negatiuam tanquam communem puto amplectendam esse, & illam ego olim tenui, & ad argumentum superius adductum contra nostram sententiam à Cardinali Lugo, Baunyo, & aliis, facile quis occurrere potest, asserendo in tali casu non debere vxorem cedere vsum fructum hæredi, ne turpitudinem suam manifestet, sed debet illum exigere, & potest ea hæredi secreto restituere, & sic faciendo famæ suæ consulere, & obligationi quæ obstricta est in conscientia satisfaceret. At hoc non obstante existimo dictam sententiam affirmatiuam esse probabilem saltem, ex auctoritate Doctorum virorum, nempe Cardinalis Lugo, Castri Palai, & Baunij, qui illam docent, vnde si quis illam sequi vellet non audeam damnare, nec ei onus restitutionis imponere, licet ergo, vt dixi, contrariæ sententiæ adhæream. Stando itaque in prima sententia extat difficultas, an etiam per vnicam tantum fornicationem occultam amittatur legatum in conscientia. Et affirmatiuè respondet Sanchez, Gutierrez & Dicastillus *vbi supra*, cum multis aliis penes ipsos; quia si vnicam fornicationem committas inhonestus, & turpis es, quippè hæc nomina, turpis, adulter, homicida, raptor, &c. delictum significantia vnico actu contenta sunt, vt constat *ex leg. Athletas, §. Præuaricator, ff. de his, qui notantur infamia, Et leg. Quis sit fugitiuus ff. de edilitio edicto. Et cap. fin. de raptorib* Et tradit Abbas *in cap. 1. num. 38. de Iudiciis, & ibi Decius in 2. Lectura, num. 112. Dominicus in cap. 1. de vita, & honestate Clericor. in 6. numero 8. Et Franchus, ibi num. 3.* At qui turpis, & inhonestus est, castè, & honestè non viuit. Ergo ob vnicam fornicationem conditio castè viuendi non seruatur. Hæc sententia est satis probabilis; sed contrariam sua probabilitate non carere existimo; quam, præter alios, tuetur Mazuchellus, *de asib. refer. disput. 2. capite 20. difficul. 2. numero 44.* vbi sic ait: Primo, Legatum relictum alicui fœminæ sub conditione castè, & honestè viuendi non amitti per vnicam fornicationem. Vide Sanchez libro 8. *de Matr. disput. 91. numero 31.* qui rationibus variis sententiam hanc confirmat, licet eam ipse absolutè non approbet. Ratio autem potissima hæc est, quia simplex fornicatio non est sufficiens ad denominandam fœminam impudicam: ac sicuti vnicus actus non denominat quempiam bonum, malum, prodigum, auarum; ita neque vnica fornicatio efficit, vt fœmina dicatur inhonestè viuere. Vnde est, vt in prouerbum abierit, quod vnica hirundo non facit ver. Ità ille. Et ratio est, quia ex vnico actu non denominatur quis honestus, vel inhonestus, sicuti neque prodigus, aut liberalis, sed ad prædictam denominationem actuum frequentia desideratur. Deinde luxuriosè viuere opponitur castè, & honestè viuere, vt de se constat, at non dicitur luxuriosè quis viuere, ex solo vnico actu fornicationis, sed necessariò habitus, & consuetudo turpiter viuendi desideratur. Ergo &c.

6. Et tandem, ad ornatum huius difficultatis, quæro, an legatum amissum, vel ob fornicationem, vel ob vitam inhonestam recuperetur si fœmina redeat ad meliorem frugem? Affirmatiuè respondet Naldus *in Summa, verb. Legatum, numero 40.* & hanc sententiam non esse improbabilem putat Trullench *in Decal. tom. 2. lib. 7. capite 28. dub. 12. numero 19.* Dicastillus *de Iust. libro 2. tract. 19. disput. 3. dub. 3. numer. 45.* licet negatiuam sententiam teneant tanquam probabiliorem, cum Sanchez, & aliis quibus ego accedo. Et ratio est, quia ex communi modo intelligendi, hæc videtur fuisse mens Testa-

toris, vt nolit vxorem frui legato, postquam se turpitudini adiecit, cum Testator præsumatur voluisse obligare vxorem ad seruandum thorum prioris viri inuiolatum. Dicendum est itaque, legatum amissum, vel ob fornicationem, vel ob vitam inhonestam non recuperari reditu ad meliorem frugem, quia conditione legati deficiente legatum expirauit.

RESOL. LIV.

An legatum sub conditione caste, & bene viuendi amittatur ex amplexibus, & aliis reſtibz impudicis?

Et an legatum relictum vidue, dum vidua fuerit, nunquam amittatur, neque ex officio iudicis omittit ex eo quod Religionem profiteatur?

Et an legatum relictum coniugi quandiu cum filiis defuncti commorata fuerit, pereat transſendo ad secundas nuptias?

Et notatur, decedentibus filiis, matrem prædictum legatum non amittere. Ex p. 10. tract. 13. & Misc. 3. Ref. 9.

§. 1. **H**anc quæstionem pertractans Pater Sanchez de Matrim. tom. 2. lib. 7. disput. 91. & num. 38. pro affirmatiua sententia adducit 13. Doctores, quia supradictæ castitati aduersatur, & fœminam inhonestam, & impudicam denominant: Sed numero 39. pro negatiua asserit Nauarrum. Quia etsi tales actus libidinosi sint contrarij pudicitie, & castitati viduali, at cum non sint actus consummati in genere impudicitie, sed inchoati, & prætiij, non denominant fœminam simpliciter impudicam, sed inchoatiuè. Ipse verò numero 40. mediam sententiam tenet, sic enim asserit: Placet media sententia, quam amplectitur Ludouicus Lopez 1. par. Instruclorij, cap. 293. col. 13. nimirum id legatum non perdi per vnicum, vel alium actum huiusmodi lasciuum: ob rationem traditam numero præcedenti: in quo casu ea sententia est vera. Secus quando toties fœmina in hos actus labitur, vt arbitrio boni viri possit ea fœmina dici impudica, ac inhonestè viuens. Et in hoc casu admitto priorem sententiam relatam numero 38. Nec obstat nos dixisse, numero 33. id legatum à viro, aut consanguineis, vtriusque Coniugis relictum amitti per vnam fornicationem. Quia cum illa sit actus perfectus, denominat fœminam simpliciter impudicam. Ità Sanchez.

2. Sed aduersus illum insurgit Castrus Palau, *tomo 5. disput. 4. punct. 13. §. 7. numero 20.* sic asserens: Si forum externum spectemus, prima sententia asserens fœminam bis turpibus actibus vacantem legatum amittere sustinenda est, tum ob suspicionem vehementem, quam de se præbet fornicationis, vel pollutionis, tum in prænam turpitudinis commissæ, meritò namque priuari à Iudice debet legato honestè, & castè viuentibus relicto, quæ sic turpiter viuunt. At si forum conscientie spectemus placet mihi Nauarri sententia. Nam cum hæc priuatio odiosa sit, non est ultra proprietatem verborum extendenda. At verba castè, & honestè viuendi secundum proprietatem sumpta non deficiunt plenè, & perfectè ex huiusmodi actibus libidinosi seclusa fornicatione, vel pollutione, quia in materia luxuriæ non sunt actus consummati & perfecti: Ergo ex illis tantum legatum amitti potest: nam ad amittendum legatum conditionale debet conditio integrè deficere. Distinctionem verò Sanchez suis dictis

parum consequentem nullatenus probandam censeo. Si enim vnicus actus huiusmodi turpitudinis non sufficit ad excludendam conditionem castæ, & honestæ vitæ, cum tamen vnica pollutio, vel fornicatio sufficiat, neque etiam si pluries multiplicetur, sufficiens erit. Quippe ob multiplicationem non redditur diuersus, aut distinctus; ergo si ratione sui non reddit committentem simpliciter inhonestum, & impudicum, quia integrè, & perfectè non est castitati oppositus sicuti est pollutio, vel fornicatio, neque etiam multiplicatus reddit committentem simpliciter inhonestum, & impudicum, cum nunquam integrè, & perfectè, sed inchoatè tantum castitati opponatur. Hucusque Palaus, cui ego adhareo,

Sup. hoc supra in Ref. 43. §. 2. paulo post initium, vers. secundo,

3. Notandum est hic obiter, legatum relictum Viduæ, sicuti Vidua fuerit nequaquam amitti, neque ex Iudicis officio amitti debere ex eo quod religionem profiteatur, quia religio viduali vitæ non obstat, sed potius firmiter conseruat. Neque professio religionis delictum est, sed potius opus maximè laudabile, vt ob illius causam legato priuari debeat. Sic relato Baldo, Iason, & aliis, docuit Sanchez *num. 46*. Verùm difficultas est an legatum relictum Coniugi quandiu cum filiis defuncti commorata fuerit, pereat transeundo ad secundas nuptias? Affirmatiuè respondent Aliqui, quos adducit Sanchez *num. 48*. quia sic legans intendit vt filiorum educatio, & habitatio apud Coniugem superstitem perpetua sit. At hæc impediuntur transitu ad secundas nuptias, siquidem Coniux redditur suspecta malæ tractationis, filiisque præbatur sufficiens causa diuertendi à Matris demud nuptæ societate: ergo perit legatum. Sed ipse Sanchez meritò magis probabiliter negatiuæ sententiæ adhæret; cui adde Martinum de San Ioseph in *Monita Confess. tom. 1. lib. 2. tract. 40. de Testam. n. 5*. vbi sic ait: Si el Testa. dor dexa à su muger el legado todo el tiempo, que perseverare viuda, ha de auer el legado si entra en Religion, pues persevera en el estado vidual: y añade à el, el ser Religiosa, cosa que no quiso excluir su Marido. Quando dexa el Marido à su Muger el Legado por el tiempo, que viure con sus hijos, no pierde el legado si se casa segunda vez, y quiere viuir con ellos.] Ità ille; cui adde Castrum Palaum *vbi supra numer. 27*. Et ratio est, quia vir transiens ad secunda vota non amittit filiorum tutelam, nec educationem, mater verò etsi tutelam amittit, non tamen educationem, & si arbitrio Iudicis relinquatur, an conseruari in ea debeat: Ergo ex solo transitu ad secundas nuptias non habent filij occasionem sufficientem à societate Matris diuertendi, siquidem ipsa illius honestatis, moris, & conditionis esse potest, quæ suspicionem ortam ex secundis nuptiis euincat. Nota hic etiam decedentibus filiis, matrem prædictum Legatum non amittere. Vide Sanchez, *n. 49*.

RESOL. LV.

An si femina transeat ad secundas nuptias, debeat ei legatum relictum sub conditione, si caste, & honeste vixerit?

Et an legatum relictum vxori sub conditione non ineundi secundas nuptias, debeat si ipsa fuerit fornicata?

Et an legatum sub conditione non transeundi ad secundas nuptias amittatur per secundas nuptias inualidas?

Et quid dicendum est, quando secundum matrimonium non fuit consummatum?

Et an legatum distribuendum feminis sub conditione caste & honeste viuendi, possit tradi ei, quæ amplexus, & tactus semel, vel iterum permisi, aut fornicata est?

Ex p. 10. tract. 15. & Misc. 5. Resolut. 21.

§. 1. **N**egatiuè respondent Doctores, quos citat Sanchez de *marim. tom. 2. lib. 7. disputat. 91. num. 16*. sustinentes hanc conditionem appositam à viro vxoris, excludere secundas nuptias, atque adeo per illas amitti legatum, secus si apponatur ab extraneo nullatenus coniuncto priori viro, aut à parentibus aliisue consanguineis ipsius viduæ transeuntis ad secundas nuptias. Probatur prior pars; Quia ex personis dicta pensanda sunt *lib. fin. in fin. ff. de action. & obli.* Ergo cum viris sint odiosæ valde secundæ nuptiæ vxoris (vt ostendimus *disputat. 89. num. 2*.) meritò, ac iure optimo ea verba ex mente personæ proferentis accipienda sunt de omnimoda castitate, & non de sola illa, quæ secundis nuptiis inest, ac grauius ipsi viro infesta est. Secundo quia voluntas testatoris tacita ex coniecturis quæ deductæ sunt, habetur pro expressa, & attendenda est *lib. in conditione primum loc. ff. de condit. & demon. lib. cum acutissimi, C. de fideicommiss. lib. pen. ff. de legat. 1. fidei, §. item si quis ff. de legat. 3. libro cum proponeretur in fin. & libro qui solidum, §. 1. ff. de legat. 2*. At ex odio viri ad secundas vxoris nuptias apertè coniiicitur tacitam eius mentem poscentis vitam castam, & honestam vxoris esse de castitate sibi gratissima, quæ nuptias secundas excludit.

2. Et confirmatur, quia licet secundæ nuptiæ sint in se castæ, & honestæ, & ita vidua secundò nubens dicatur secundum se re hac considerata: castè, & honestè viuere. At non habent eam castitatem, quæ decet virum relinquentem legatum, & quem ipsum velle præsumitur; quare ex tacita testatoris voluntate conruit legatum.

3. Verùm his non obstantibus affirmatiuam sententiam probabilissimam etiam esse puto, quam præter Molinam de *Iust. tomo primo, disputatio. 207*. & alios citatos à Sanchez, numero 14. tuetur Vasquez *opuscul. de testament. capite 7. §. 1. numer. 18. cum seqq.* & nouissime Dicastillus de *Iust. libro 2. tractat. 19. disputatio. 3. dubitatio. 5. numer. 39*. quia castitas, & honestas requisita vt conditio, non amittitur per secundas nuptias, secus autem dicendum esset, si aliter constaret de mente testatoris,

4. Sed si quæras, an legatum distribuendum ^{Sup. hoc supra ex Re 53. lege §. quid ego. ante medium, verstando & c. ref. 54. §. 1. & 2. & supra ex ref. 26. vide breuiter doctrinam §. vlt.} feminis honestæ vitæ, seu sub conditione castè, & honestè viuendi, possit tradi ei quæ amplexus vitorum, aut tactus impudicos semel, vel iterum permisi, aut semel vel iterum occultè fornicata est? Respondeo probabilissimum esse tradi posse. Ex communi enim modo loquendi non dicitur illa vitam inhonestam agere, quæ tantum semel, aut iterum actum lasciuum, vel fornicationem admisit. Ita Sanchez, *lib. illo 7. disputatio. 91. numer. 31. 36. & 40*. Naldus *verb. legatum, num. 30. & alij*, quicquid contrarium asserat Cardinalis Mantica de *coniect. vlt. volunt. lib. 11. tit. 19. numero 35*. secus autem dicendum esset si legatum fuit sub conditione, si non fuerit fornicata. Tunc enim per vnica fornicationem occultam deficit conditio; & consequenter cessat legatum. Neque in hoc casu requiritur sententia Iudicis; Nec enim ea est lex pœnalis, sed dispositio testatoris facta sub conditione. Ita ex Sanchez, Dicastillus, *vbi supra*.

5. Et tandem nota quod debetur legatum relictum vxori sub conditione non ineundi secundas nuptias si ipsa fuerit fornicata; Ratio est, quia legatum explicandum est iuxta verborum significationem

carionem. Hæc autem conditio non ineundi secundas nuptias, non significat amittendum esse legatum per fornicationem, sed per nuptias.

6. Verum quidem est viduam fornicantem intra annum luctus ex iuris dispositione amittere legata & alia ex prioris viri largitione siue inter viuos, siue in vltima voluntate obtenta. Hæc autem dispositio lex pœnalis est, ac proinde non amittitur in prædicto casu legatum ante sententiam. Sed de his pœnis non subeundis ante sententiam, ergo

7. An verò legatum sub conditione non transeundi ad secundas nuptias amittatur per secundas nuptias inualidas (quicquid alij reclamant) respondeo in foro conscientie non amitti, quia non præstat impedimentum, quod de iure non sortitur effectum, vt habetur Regula *Non præstat. de reg. iuris, in 6.*

8. Sed quid dicendum quando secundum matrimonium nondum fuit consummatum? respondeo non amitti. Ratio est quia nomine nuptiarum seu matrimonij in materia odiosa seu pœnali solum intelligitur matrimonium consummatum. Et hæc omnia docet Sanchez *ubi supra disp. 90. cum Dicastillo.*

9. Ex his ego olim consului fœminam transeuntem ad secundas nuptias, si postea maritus non consummato matrimonio intraret in Religionem, posse consequi legatum à priori marito ei relictum cum conditione, si non transiret ad secundas nuptias ex ratione superius adducta.

RESOL. LVI.

Quis habebat facultatem distribuendi legatum ducentorum ducatorum alicui Monasterio Regularium sibi bene viso, & elegit Monasterium, cui ipse debebat centum aureos cum pacto, vt dictum debitum remitteret, quæsiuit à me, an licite hoc facere potuerit?

Et pro firmanda doctrina huius questionis alius similis casus adducitur, videlicet, quidam homo erat debitor quinquaginta ducatorum famulae, quæ ei inferuuit, & ex alia parte tenebatur singulis annis ex vi legati distribuere centum ducatos pro maritandis puellis, quæritur, an possit tuta conscientia inire hoc pactum cum famula, nempe, quod dimittat ei quod debet ratione seruitij præstiti, & ipse applicauit ei legatum centum ducatorum quando ipsa contraheret matrimonium?

Et Supponitur famulam vere esse egenam.

Ex quo cursim inferitur, quod Thesaurarius alicuius Principis, vel procurator, seu famulus alicuius Domini, in scio ipso potest cum Domini pecuniis quas ad expendendas, vel conseruandas habet, negotiari, & lucrum in suam vtilitatem vertere. Et part. 10. tr. 3. & Misc. 3. Ref. 45.

§. 1. **T**unc ego affirmatiuè respondi; sed nullum habebam in terminis Auctorem; nunc inuenio doctum, & amicissimum Carolum de Baucio, de *Miscellaneis Casuum Conscientie tom. 2. opusc. 3. 273.* ubi sic ait: *Quidam homo est debitor quinquaginta ducatorum famulae, quæ ei inferuuit: ex alia parte tenebatur singulis annis ex vi legati distribuere centum ducatos pro maritandis Puellis; an possit tuta conscientia inire hoc pactum cum famula, nempe, vt remittat ei quod debebat ratione seruitij præstiti; & ipse applicabit ei legatum centum ducatorum, quando ipsa contraheret Matrimonium? Respondeo posse tuta conscientia debitorem quinquaginta ducatorum inire hoc pactum, & recipere donationem dictorum nummorum à dicta famula, si ipse applicabit ei legatum centum ducatorum, quando famula contrahet Matrimonium; quia nulla iniustitia interuenit in hoc contractu, nam suppono famulam esse verè egenam, & non teneri di-*

Tom. VI.

tribuentem potius vni, quàm alteri mulieri hoc legatum applicare, sed esse in sua potestate illud distribuere cui vult: ergo quòd ex applicatione huius legati distribuendi oriatur vtilitas, hoc est per accidens, & est fructus suæ industriæ, nempe ex re aliena colligere vtile; vt colligitur ex Doctoribus quos citat, & sequitur Diana, *part. 1. tractat. de Contractibus, ref. 32.* vbi docent quod Thesaurarius alicuius Principis, vel Procurator, seu Famulus alicuius Domini in scio ipso, potest cum Domini pecuniis, quas ad expendendas, vel conseruandas habet, negotiari, & lucrum in suam vtilitatem vertere. Hucusque Baucius, cui libenter adhæreo.

Quæ hic est supra in tr. 3. Ref. 145.

RESOL. LVII.

Questio, quam ordimur olim mihi magnis cum Theologis agitata fuit: Vtrum hæres ab intestato teneatur in foro conscientie soluere legata in testamento minus solemnè relicta? Et quid, si legata sint ad pias causas?

Et ex doctrina prædicta questionis aliqua alia inferuntur circa hoc.

Et tandem late explanatur, quod leges, quæ irritant legitimos contractus habent pro fine bonum commune, & quamuis cesset finis legis in particulari, semper eius obligatio firma manet. Ex p. 1. tr. 8. Ref. 75.

§. 1. **T**eneri putat Paulus Comitulus in *resp. mor. 1. 7. tota quest. 8.* Angelus, Tabiena, Syluester, Adrianus, Medina apud Lessium, *ubi infra, n. 14.* Diuus Antonius *part. 3. titulo 10. capit. 3. §. 14.* & dicit communiter Iason. *in lege si post diuisionem, numero 5. Codice de iuris, & facti ignor. Bald. leg. cum quis. Codice eodem.* Imola, Alexand. *in leg. nemo potest ff. legat. 1.* Teneri etiam hanc sententiam Filliucius *quest. mor. tom. 2. tractat. 34. capit. 7. numero 150.* Molfesius *in summ. tom. 2. tractat. 13. capit. 2. num. 147.* Homobonus *parte 1. tractat. 7. capite 19. questione 188.* Mantica *de coniect. vltim. volunt. lib. 2. titul. 14. numero 10.* Molina *de iust. tom. 1. disp. 81.* Lessius, & Malderus, *ubi infra,* & Reginaldus *in praxi, tom. 2. lib. 15. capite 7. sectione 1. numero 105.* Et ratio est: quia, cessante fine legis, eiusdem legis cessat obligatio: sed illæ leges, quæ in testamentis præcipiunt aliquas iuris solemnitates, solum hoc faciunt ad euitandas fraudes, & dolos: ergo, vbi ista non interfuerint, leges ipsæ non obligabunt; atque ex consequenti illa testamenta erunt valida in foro conscientie.

Sup. hoc ibi & in vers. Primo. & in alia Reseius not. & infra in §. Dico. huius Ref. Et pro Secundo huius textus ibidè vers. Secundo. &c. Et pro tertio huius textus ibidem, vers. Tertio. & magis late in to. 8. tr. 1. ref. 18. §. sic. & in Ref. 29 §. Dices. ad lin. 8. & §. vlt. ad medium, vers. At veto. & hic supra in tr. 3. Ref. 149. §. Tercio.

2. Ex his inferit Reginaldus, & alij, *ubi supra,* primò, hæredem ab intestato, si sciat defuncti voluntatem, qua alterum constituerit hæredem, aut ei aliquid legarit testamento minus solemnè, teneri in conscientia tali restituere hæreditatem, & legatum soluere. Secundò, si ea de re fuerit dubius, teneri propter dubium cum illo altero componere: nam, cum nec ipse, nec alter ille, adhuc cœperit possidere bona fide, par est in dubio vtriusque conditio. Tertio si hæres ipse ab intestato hæreditatem; aut legata retineat, illi, quibus per testamentum minus solemnè fuerit aliquid relictum, possunt seruatis debitis conditionibus, vti compensatione. Ita ille ex Molina, & aliis.

3. At ego cum Maldero *in 2. tractat. 1. c. 11. dub. 5. Lessio lib. 2. c. 19. dub. 3. n. 30.* Ioan. de la Cruz. *in director. confi. part. 1. præcept. 7. q. 1. art. 5. dub. 14. concl. 3.* puto, contrariam sententiam esse probabilem, & tutam in praxi, quam sequuntur, & docent Couarruias. *c. 10. de testam. n. 12.* Bonac. *de contract. disp. 3. q. 1. punct. 3. n. 5.* & seq. Valerus *in different. vtriusque fori, vers. legatum, differ. 6. numero 2.* Vega *in summ. tom. 2. capite 114. cas. 2.*

M m 3

Bejatio.

Beñ in resp. cas. conf. ien. p. 1. cas. 53. Petrus de Aragon. in 2.2.9.62. art. 4. vbi agit de dominio, fol. mihi 105. Salas de legib. tract. 14. disp. 16. sect. 1.2. n. 52. Salonius in 2.2. tom. 1.9.61. seu 9.5. de dominio, art. 4. fol. 159. Naldus in sum. ver. test. n. 8. Bannez de iust. q. 62. disp. 5. de translat. domini fol. mihi 100. Becanus in sum. theol. 10.2. tr. 3. c. 6. n. 4. concl. 4. & n. 6. in fin. regula 5. & Valquez in Opusc. de testam. cap. 3. dub. 1. n. 4. & in p. 2. to. 2. disp. 163. c. 3. n. 36. & 37. qui citat Gomez, & Padillam, Viros doctissimos.

Sup. conten-
tis in hoc &
in Ref. §. &
vers. not. pri-
mæ & secun-
dæ huius ref.
pro dictis
casibus.

4. Dico igitur primò contra Reginaldum, & alios, vbi supra, hæredem ab intestato non teneri quidquam tradere hæredi instituto in testamento minùs solemni, nec soluere legata facta in tali testamento, dummodo non sint facta ad pias causas. Secundò, nec teneri facere compositionem iuxta quantitatem dubij. Tertiò, eum, cui legatum relictum est, non posse vti occulta compensatione. Ex his duabus opinionibus, quam maluerint, eligant Confessarii, & ita in multis casibus occurrentibus sedabunt multos scrupulos.

5. Ad argumentum in principio positum respondetur, quòd finis legis dupliciter potest cessare, aut in communi, aut in particulari. Quando cessat primo modo, cessat obligatio legis: non autem, quando cessat in particulari. At verò legis, quæ irritant illegitimos contractus, vt in casu nostro, habent pro fine bonum commune: & sic, quamuis cesset finis legis in particulari, semper eius obligatio firma manet. Ita communis sententia DD. Valquez in 2.2. tom. 2. disp. 163. c. 3. n. 1. & Opusc. de reddit. c. 2. §. 2. dub. 14. n. 1. Suarez de legib. lib. 3. c. 23. lib. 3. c. 24. & lib. 6. c. 7. & 9. Sanchez in sum. tom. 1. lib. 4. cap. 15. num. 37. & de matr. tom. 1. lib. 3. disp. 3. n. 7. & 9. Salazar de censib. dub. 8. n. 11. & de legib. tract. 14. disp. 10. sect. 4. n. 19. & disp. 16. sect. 7. n. 14. Coninch de Sacr. disp. 7. dub. 9. n. 86. & disp. 14. dub. 14. n. 144. Reginaldus in praxi tom. 1. lib. 13. c. 18. q. 3. n. 180. Rebellius de oblig. iust. part. 2. lib. 11. q. 13. n. 7. Molina de iust. 10. 1. disp. 8. 1. ad 3. argum. secunda sententia. Bonacina de legib. disp. 1. q. 1. punct. ult. §. 2. n. 1. & seq. & d. 10. q. 1. punct. 8. §. incident. num. 13. Pitigianus in 4. sent. to. 2. dist. 15. q. 2. art. 3. Saytus in clau. regia, lib. 3. c. 1. num. 6. & c. 7. n. 12. & 13. Felicianus de censib. tom. 2. lib. 1. c. 8. n. 6. Couar. in 2. part. Decret. c. 6. §. 9. n. 8. Sarmiento lib. 3. select. interpr. c. 12. n. 8. Perrus de Aragon. in 2.2.9.62. art. 4. licet probabiliter aliqui contrarium asserant. Ex his omnibus apparet, contractum nullum iure humano in foro exteriori, esse etiam nullum in foro conscientia. Sed ad ornatum presentis questionis vide etiam, extra DD. citatos, Fernandez in examine Theol. moral. part. 1. c. 17. §. 2. n. 14. Naldus in summa, verb. Testam. n. 1. Sotum de iust. lib. 4. q. 1. art. 3. Suarez de legib. lib. 3. c. 24. n. 9.

RESOL. LVIII.

An hæres constitutus in graui necessitate excusetur soluitur legatæ pro Missis celebrandis pro animabus Purgatorij?

Et an elemosyna elargienda pauperibus possit applicari pro Missis celebrandis ad subleuandas animas Purgatorij?

Et an beneficiarius omittens horas canonicas satisfaciat, si elemosynas non distribuat pauperibus sed celebret Missas pro animabus Purgatorij? Ex p. 7. tract. 10. & Misc. 1. Ref. 14.

§ 1. SÛppono hæredem excusari à solutione legatorum, si in valde graui necessitate sit constitutus, licet non sit extrema; quia in tali casu, non est illicitum surripere à diuitibus, si aliter grauis illa necessitas auerti non possit, vt docet Nauar-

Sup. hoc in

ra de Restitut. libro tertio, capite primo, num. 375. & alij. Et licet aliqui & rectè hoc limitant, nisi legatarius sit in pari necessitate, tamen probabile contrarium existimat Lessius libro secundo capite decimo-sexto, dub. 1. n. decimo nono, dummodo debitor in illam non se coniecèrit necessitatem. Hoc supposito respondeo ad casum propositum negatiuè, quia Animæ existentes in Purgatorio patiuntur grauissimam & extremam necessitatem, & idè hæres tenetur soluere legatum pro Missis ad earum leuamen relictis, non obstante quod ipse sit constitutus in graui necessitate victus, aut status mutationis. Et ita docet Mazuchellus tractat. de Cas. reseru. disputatione secunda. cap. 20. questione 2. num. trigesimo-octauo, qui etiam capite decimo-tercio, difficult. 4. n. 19. tenet, quod Animæ Purgatorij includantur sub nomine pauperum, & idè elemosyna largienda pauperibus potest applicari pro Missis celebrandis ad subleuandas Animas Purgatorij. Hinc Suar. de Religione tomo secundo, lib. 4. cap. 30. num. 18. Filliucius tom. 2. cap. 23. & c. num. 324. & alij putant Beneficiarium omittentem Horas Canonicas satisfacere, si elemosynam non distribuat pauperibus, sed celebret Missas pro animabus Purgatorij.

tom. 41 tr. 2
Ref. 49. 50.
& 51.

Sup. hoc
cum code
Suario, &
alijs, sed i
alio cap.
n. in tom.
rr. 6. Ref. 11
§. Est rame
à lin. 5.

De Testamentis Tempore pestis.

RESOL. LIX.

An Confessarius tempore pestis debeat facere, vt moribundus testetur, etiam si non adsint testes sufficientes?

Et an tempore pestis testamentum, vt sit approbatorium in foro externo, indigeat solemnitate testium? Ex p. 5. tr. 3. Ref. 123.

§ 1. VIdetur negatiuè respondendum, per ea, quæ docet Fulgosius, Paulus, Alexander, & Corneus in l. fin. Codice de testament. & in l. confirmatur. §. 1. ff. de iure codicillorum, per quæ iura docemur, quòd si casu, vel necessitate testes reperiri non possint, corrumpitur testamentum. Tenuit etiam hanc opinionem Alexand. consil. 78. numero 16. lib. 2. pro vt refert Ripa de peste, in priuileg. ultim. vol. numer. 7. Marcus Antonius in §. sed hæc quidem, Institutione de testament. numer. 23. cum seq. Gomez in l. 3. Tauri, numer. 48. Burg. de Paz plures referens in libr. 3. Tauri, n. 655 Vide etiam Afflictum dec. 28. num. 2. & Boërium dec. 228.

Sup. conte-
to in hoc
§ 1. lege la-
ram docti-
nã Ref. se
signantet
at his. ad
medium.
vers. Imo.

2. Sed his non obstantibus in tali casu confessarius faciat vt moribundus disponat ea, quæ in conscientia tenetur, & quæ vult, nam tale testamentum esse validum, docent Baldus, Salicerus, & Iason d. leg. fin. Codice de testament. Ripa numero 11. Parisius lib. 2. consil. 2. num. 6. & ita fuisse decisum in Senatu Lusitano; testatur Gama decisione 81. & decisione. 310. & hanc sententiam mordicus sustinet Pegadus in relect. ad l. inter cetera, de lib. & posthum. part. 2. capite 1. §. 2. Sed non desinam hîc apponere verba Malderi in 2.2. tractat. 1. capite 11. dub. 6. vbi sic asserit. Quæres an tempore pestis testamentum vt sit probatorium in foro externo indigeat solemnitate testium? Respondet Iul. Clarus questione 57. tunc loco septem testium sufficere quinque, si testator verè sit peste correptus, & plures accedere ægrè vellent, & hæc est communis opinio, vt testatur Decius apud eundem Clarum; qui tamen fatetur non deesse, qui teneant quòd tunc duo sufficiant, quod sanè probabile est, modò

Sup. hoc
pra in Ref
27. §. posse
& in §. ne
præteritæ
ex in §. v
dictæ Ref

modò idonei sint, est enim valde æquum in eiusmodi necessitate testamentum valere, si habeat numerum testium, qui requiritur iure gentium. Sanè Molina in Lusitania Regno tres Testes tunc sufficere concedit, *disput. 127.* Confirmatur, quia Imperator *l.ultima, C. de testamentis*, ad Dei Humanitatem, ut dicit, respiciens, laxavit solemnitate ruri degentium, ut supra diximus. Eadem certè hinc humanitas & Epieikeia, ut si non statuatur minor iusta probatio, sufficere ut factum est in testamento militis, saltem ea sufficiat, quæ iure gentium sufficit, & admittitur in piis causis. Vide etiam Vasquez *opusc. de testament. c. 1. §. 4. dub. 2.* Molfesum in *sum. tom. 2. tr. 13. c. 2. n. 137.* Comitolum in *respons. moral. lib. 7. q. 1. & Layman. lib. 3. sect. 5. tr. 5. c. 2. num. 16.*

RESOL. LX.

An in testamento confecto tempore pestis sint necessarii septem testes.

Et quid de testamento Militis tempore belli?

Et advertitur, quod in testamento tempore pestis licet habendi sint septem testes, non est tamen necessarium, ut unico contextu adhibeantur, sed sufficit, si ex inter-nallis interueniant.

Et an testamentum tempore pestis exceptum à Parocho, presente unico, quem habere potuit, teste, vim habeat testamenti?

Et aliqua alia circa presentes difficultates explanantur.
Ex p. 7. tr. 6. Resol. 35. alias 34.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondet ex Molina, & Vasquez nunquam satis laudatus Dominus meus Cardinalis Lugo de *Iust. tom. 2. disput. 24. sect. 1. num. 7.* quibus adde Dicastillum de *Iust. lib. 3. tractat. 59. disp. 1. dub. 4. nu. 105.* Layman. in *Theolog. Moral. lib. 3. tr. 5. cap. 2. numer. 16.* Fachineum *contr. Iur. lib. 5. cap. 92.* Hunnium *Var. resol. Iur. lib. 2. tractat. 5. quasi. 5.* Castrum in *leg. casus, 8. de Testam. n. 1. & in leg. ab antiquis vlt. cap. eod. num. 3.* Canisium in *lib. 3. Decretalium tit. 26. cap. 10.* Domin. de Magdal. in *tract. de numer. testam. in Testament. re. uisit. part. 1. cap. 11. num. 29.* Ioann. Crott. in *tract. de Testib. part. 1. num. 22.* Ludou. Roman. in *repet. Authent. similiter eod. ad leg. Falcid. in 24. Prui-leg. conf. 70. & conf. 177. num. 8. volum. 2.* Stephan. Bertrand. *conf. 212. numer. 5. lib. 2.* Dom. Card. Tuschus *tom. 8. pract. concl. lit. T. concl. 122. num. 20. per d. l. casus 8. de testam.* Gilkenium in *d. l. casus, nu. 10. & seq. Cod. de testam. Armæum Exercitat. Iustin. 7. Thes. 11.* & alios quos citat & sequitur Harpprech. in *comment. ad instit. tom. 2. §. sed cum paulatim, de testament. ordin. num. 41.* Probatur hæc opinio, ex *l. consultissima 21. Cod. de testament. cum similib.* ex quibus clarescit, regulariter in omni testamento septem testes desiderari. Regulæ autem generali inhaerendum, standumque est, donec eius exceptio demonstretur, *l. ab ea part. 5. ff. de probat. l. suus 4. §. puto, ff. de hered. inst. cap. ad decimas 2. in fin. de restit. spoliar. in 6.* Decius in *lib. 1. n. 7. ff. de regul. iur.* Secundò huic confert, quod testatori licuerit hunc pestis casum, tempestiuè vltimam voluntatem condendo anteuertere, *argum. l. qui potest. 174. ff. de regul. iur.* ac proinde is damnus, quod sua culpa sentit sentire non videatur, *leg. quod quis 202. ff. eod. tit.* Tertio mouet, quod ipsius testatoris maxime interest, ne veri hæredes substantia ipsius fraudentur: cum testes numero pauciores facilius corrumpi possint, quam plures, *argum. lege, iubemus 29. Codic. de testament.* Quarto hanc decisionem commendat *l. conficiuntur 8. §. codicilli 2. ff. de iure codicill. ex quo edocemur, nihil referre ad minuendum testium numerum, utrum quis potuisset eo tempore, quo scripsit vel fecit*

testamentum, plures testes cogere, an non potuisset. Quintò confirmat hanc assertionem textus expressus in *l. casus 8. Codic. de testament.* vbi Imperatores Diocletianus, & Maximianus rescribunt: tempore pestis aliquid de solemnitatibus relaxatum esse in testamentis: sed relaxationem illam non circa numerum sed circa testium eodem tempore conventionem versari. Aiunt enim disertè: Testes huiusmodi morbo oppressos eo tempore iungi, atque sociari remissum est, non etiam conueniendi numeri eorum observatio sublata est. Septem ergo testes requiruntur: sed non opus est, ut omnes simul socientur, & iungantur, ut coram eis testamentum publicetur, siue insinuetur, & ab eis vel subcribatur simul, vel audiatur: sed sufficiet si separatim testes singuli adhibiti fuerint. Sextò ad stipulatur huic sententiæ regula vulgata, sumpta ab exceptione. Nam cum hæc in eiusmodi testamentis solam vnam solemnitatis partem remittit, *d. l. casus 8. C. de test.* reliquam constabilire intelligitur. Exceptio siquidem confirmat regulam in casibus non exceptis *l. quesitum 12. denique Neratius, ibique Bartol. ff. de instruat. & instrum. leg. l. cum Prator 12. ff. de iud. l. bis: verbis 120. vbi Dd. ff. de leg. 3.*

2. Nec supradictis obstat lex vlt. *ff. de test. mil.* vbi omnibus, qui in hostili solo versantur, quamuis milites non sint, conceditur, ut iure militari testari possint: in quo testamento plures testes non requiruntur, quam duo; propterea quod difficulter eodem loco testes plures haberi possint. Militibus namque non ea ex causa hoc priuilegium indultum est, quòd plures testes habere non possent, sed quòd imperiri, non haberent, quos faciliè in expeditione consulere; quòdque inopinato hostium aduentu, sapè in discrimen vitæ pergere cogentur, *l. licet 19. C. de partis.* Hæc duæ causæ etiam aliis, qui illis comæatus subuehere conuenient, prodesse solent. Vnde & hoc iis concessum esse animaduertimus: ut quoad in hostico versentur, iure militari testari possint, *d. l. vlt. ff. de test. mil.* Ceterùm pagani, vel per se satis periti sunt, vel copiam aliorum, quos consulant, facillimè habere possunt, *in bonorum 10. ff. de bon. poss.*

3. Eadem planè ratione non obstat, quòd tempus belli, & tempus grauissimæ pestis æquiparantur: cum inualecente pestilentia, Deus bellum gerere, & iram suam in homines distingere videatur, per doctrinam Bartoli in *leg. naturaliter 5. numero 23. ff. de usurpat. & rescap. item in lege vnic. ff. de bon. poss. session. ex testament. mill.* Sed in bello valet testamentum minus solemnè, coram duobus, aut tribus testibus factum, *lib. 1. & tot. §. ff. & Codice de testament. mill.* Ergo & pestis tempore valebit. Non obstat, inquam, isthæc comparatio belli: & pestis: nam omnem solemnitatem militibus relaxatam esse in testamentis conficiendis, apparet ex titulo proximè subsequente. At pestis tempore, non omnem solemnitatem, sed aliquid tantum de iure relaxatum esse, constat ex *d. leg. casus 8. Codic. de testament.* Deinde milites imperiti sunt, & in expeditione peritiores, propter instans vitæ periculum, consulere nequeunt: cum pagani vel per se sint periti; vel alios, quos consulere possint, habeant, ut supra dictum: & ante incidentem litem, vel, priusquam ita vulgaretur, sibi per vltimam voluntatem prospicere potuissent. Quid; quod iis satis videatur esse consultum per dispositionem, *d. l. casus 8. Cod. d. titul.* cum testes etiam in alio conclauis infecti adhiberi queant, ut notat Gilkenius *ad. l. 8. Codic. eod. num. 17.*

4. Nihil quoque obest, quòd necessitatis plerumque ratio haberi soleat, & peste saniente tot testium copia difficulter haberi possit, *argum. l. ubi absunt 19. ff.*

de tutorib. & curator. datis ab his, &c. l. Caesar 15. ff. de publican. & vestig. & concordantium. Etenim necessitatem, & difficultatem testium excusationem non præstare, à simili probatur. Concessum est rusticis coram 5. testibus voluntatem suam declarare, si eo in loco plures testes haberi non possint. At quid, si nec quinque testes haberi possint, per textum apertum in l. fin. C. de testam. vbi Iustinianus, sin autem, ait, in illo loco minimè inuenti fuerint septem testes: vsque ad quinque modis omnibus testes adhiberi iubemus: minus autem nullo modo concedimus. Legi itaque scriptæ parendum est, & septem testes etiam hac lue grassante, sunt adhibendi: nisi legè municipalì, vel consuetudine regionis aliud inductum sit.

5. Notandum est tamen, quòd aliqui ex supradictis Doctoribus aduertunt in testamento tempore pestis, licèt adhibendi sint septem testes, non esse necesse, vt vnico contextu adhibeantur, sed sufficit si ex interualis interueniant, puta hac hora duo, sequenti hora iterum duo, & sic deinceps, donec numerus septenarius plenè fuerit completus; aliàs si vnus testis deficiat, vel testator antequam testes omnes singulatim adhibiti fuerint decedat, testamentum non valeat.

6. At his minimè obstantibus negatiuæ sententiæ adhærendum esse puto; Dico igitur in testamento pestis tempore confecto sufficere quinque testes. Ita Emanuël Sà, ver. testamentum n. 12. Ciarlinus controu. Forens. tom. 1. c. 109. n. 1. Peregrin. decis. 80. n. 2. Mascard. de probat. concl. 1358. n. 23. Bald. in l. fin. n. 1. C. de testam. & ibi Iason n. 3. Clarus §. test. q. 56. vers. & hac quidem concl. Steph. Betr. conf. 212. n. 1. lib. 2. Dec. in l. scriniarios, C. de test. mil. n. 20. & conf. 284. num. 5. Valq. de success. creat. lib. 3. §. 22. n. 35. Grass. §. testamentum q. 54. n. 5. Ant. Thesaur. decis. 180. Roland. à Valle conf. 81. n. 47. vol. 1. Hotom. con. 59. Imo plus addo, & assero in testamento tempore pestis sufficere solemnitates iuris gentium, & ideo coram duobus, vel tribus testibus conditum valere. Ita tenent Ioan. Molanus de piis test. c. 83. & nouissimè Io. VVurmser in controu. iur. lib. 2. tit. 10. contr. 5. n. 4. & 5. Comitol. in respon. Moral. lib. 7. q. 1. concl. 2. Gayl. lib. 2. obs. 118. n. 17. & 18. Myns. cent. 1. obser. 96. n. 1. Iac. Ayret in suo process. p. 1. c. 2. obs. 1. n. 18. Euer. in topic. in loc. à tempore ad tempus. 90. n. 22. Alex. in scriniarios C. de test. mil. Ioan. Dauth. in tract. de test. n. 424. Virgil. Pingiz. q. 20. n. 6. n. 10. & 36. Rutger. Ruland in tract. de commiss. part. 2. lib. 11. c. 7. y. 2. Et hanc sententiam, vt æquiozem, & humaniorem approbavit Camera Imperialis Gayl. & Myns. d. locis. Et huic sententiæ tandem adheret P. Layman lib. 3. tr. 4. c. 2. n. 17. & docet etiam Bocerus tr. de bello. lib. 1. c. 26. n. 14.

7. Putat tamen Thom. Maul. tract. de ultim. volunt. l. 1. tit. 13. num. 1. vt hæc sententia locum habeat, tria concurrere debere. Primò homines ex isto morbo interire. Secundò morbum istum pro contagioso reputari, & incolis metum incurtere, vbi homines illum morbum non metuunt, & superior, vel alij officiales, qui aliàs tempore pestis ciuitate exire, & in locum tutiorem secedere solent, ibi permanent pro tribunali sedent, & officia sua administrant, morbus ille pro peste non habetur, & ideo septem testes ad validitatem testamenti pro solemnitate requiruntur, Boër. decis. 228. n. 11. vers. Et secundum istam partem fuit iudicatum, Berlich. pract. concl. 5. post n. 11. p. 3. Tertiò, testes tempore aperturæ, vel executionis testamenti debent adhuc viuere, si testes itidem, vel peste, vel aliter perierunt, itavt omnino nullus, vel vnicus testis tantum tempore aperturæ supersit, testamentum non valebit, nec quidquam ex eo debebitur, quamuis scriptura defuncti testatoris adsit, vel testes adhuc viui in præsentia quorundam hominum dixerint, hoc vel simili modo à defuncto testatore esse testamentum condi-

tum, & illi homines ita de auditu deponant, Virgil. Pingiz. d. qu. 20. n. 55. & 56. vbi ita in scabinatu Ienenfi pronunciatum refert Berlich. d. concl. 5. num. 30. Rationes verò pro nostra firmanda sententia inuenies apud citatos Auctores.

8. Confessarij verò peste infectis deseruientes ad tollendas lites, si copia testium adest primam sententiam sequantur, si testes sufficientes non adsint secundam omnino ad praxim deducant. Notandum est tamen tunc duos testes sufficere in testamento tempore pestis confecto, quando sunt idonei. Ita Malderus de iust. tract. 1. cap. 11. dub. 6. Et tandem notandum est hïc insigne dictum Ioannis Molani de piis Testamentis cap. 83. asserentis, tempore pestis testamentum exceptum à Parocho præsentè vnico tantum, qui haberi potuit, teste, vim habere testamenti; si videlicet vterque vt testis apud Iudicis officium deponat hanc fuisse ægrotantis vltimam voluntatem, & nuncupatiuum testamentum, quoc alter, quia labilis est memoria, excepit scripto; atque in tali casu ex mandato Iudicis ab alio Notario de hac re publicum conficiatur instrumentum.

Sup. hoc supra in Ref. 27. §. Posset & in Ref. 59 §. 2.

Sup. hoc infra in ref. 67

RESOL. LXI.

An in testamento tempore pestis scemina possint esse testes? Et notatur, quod in dicto tempore testamentum coram duabus mulieribus valet, quando viri reperi non possunt, quod est valde notandum. Ex p. 7. tr. 6. Ref. 36. alias 35.

§. 1. **N**egat Ant. Gamma decis. 44. Corneus conf. 70. col. 3. Alex. in l. ult. C. de testam. & conf. 20. n. 1. l. 2. Ripa in tr. de peste c. 2. de priu. vlt. vel. n. 19. & 20. Mollerus l. 4. Gemestr. c. 8. n. 1. & in comment. ad const. Saxon. part. 3. const. 4. n. 5. quia specialia non sunt multiplicanda. Mihi verò magis placet opinio affirmatiua, quia tempore pestis ius gentium solum obseruatur. Et ita tenet Crotus in tract. de Testibus, par. 1. n. 21. Thesau. decis. 180. in fine. Peregr. decis. 80. n. 3. Iason in l. ult. cod. de test. n. 4. Berlichius pract. concl. 5. n. 26. part. 3. Beust. in l. admonendi 31. ff. de iur. n. 534. & alij quibus adde Ioan. Molanum de piis test. c. 83. qui tamen asserit, tunc tempore pestis testamentum coram duabus mulieribus valere, quando videlicet viri reperi non possint quod est valde notandum.

RESOL. LXII.

An tempore pestis in testamento Notarius inter testes computari possit? Et de quibusdam aliis casibus circa testamenta tempore pestis agitur pro conditione Notarij, & testamentis mulierum factis tempore pestis. Ex p. 7. tr. 6. Ref. 37. alias 36.

§. 1. **R**espondeo affirmatiuè, & ideo Notarius, qui testamentum tempore pestis conscribit in uumerum duorum, vel trium testium computatur, & annumerari potest. Et ita docet Mollerius in comment. ad const. Saxon. part. 3. const. 4. n. 9. & 10. Berlichius pract. conc. 5. n. 24. par. 3. & Tho. Maulius tr. de vlt. vol. lib. 1. tit. 13. n. 2.

2. Dico etiam testamentum tempore pestis receptum à Notario forensi, vel non matriculato, valere; quia tempore pestis silent leges, & statuta decernentia notarij qualitatem in excipiendis testamentis. Ita Rol. à Valle conf. 81. num. 21. col. 2. Aduertunt tamen aliqui, etiam tempore pestis testamentum infirmum reddi, si notarius hæredis instituti cunsanguineus, vel affinis

Sup hoc lege Ref & §. not. præterita & seq. & cursum ad fin. §. vlt. huius Ref. & supra ex Ref. 27 §. Posset. in principio.

affinis esset. Ita Parlodonius *in different. quorid differ.* 15. num. 8. Vide etiam à fortiori Menoch. *conf.* 31, n. 40. & seq.

3. Nota tamen hîc obiter quod statutum quo cauetur testamentum non aliter valere, nisi id à Notario matriculato conscriptum fuerit, non extenditur ad testamentum tempore pestis conditum, si tempore testamenti conditi in illo loco nullus Notarius matriculatus reperiebatur, Angel. *in l. si vacantia, Cod. de bon. vacant. lib. 10.* Alex. *in fin. & ibid. Ias. n. 4. Cod. de testam. Dec. conf. 285.* Hipp. de Matf. *l. 1. §. præterea, n. 89. ff. de quæst.*

4. Eodem modo statutum requirens, vt in testamento mulierum interueniat præsentia duorum agnatorum, non extenditur ad testamentum tempore pestis conditum ab illa muliere, quæ propter pestem agnatorum copiam habere non potuit, Corn. *conf.* 139. *libr. 4.*

RESOL. XXIII.

An in testamento tempore pestis testes debeant esse rogati? Ex p. 7. tr. 6. Ref. 38. alias 37.

§ 1. **A**ffirmatiuè respondet Ripa *tr. de peste, c. 2. de priuileg. ult. vol. causa pestis, §. 5. n. 42.* Sed ego puto testatorem peste infectum, & peste decumbentem non esse astrictam testes in suo testamento rogare, sed sufficere si sint fortuiti. Et ita docet Christophor. Portius *ad §. planè. ver. conuocatis ad hoc hominibus, Inst. de testam. mil. Virgil. Pingiz. q. 20. n. 20.* Berlichius *Pract. concl. 5. n. 27. part. 3.* & Tho. Maulius *tr. de ult. vol. lib. 1. tit. 13. n. 3.* ratio est, quia rogatio testium in Testamento, est de solemnitatibus iuris Ciuilis. Ergo non est necessaria in testamento in tempore pestis; & hanc sententiam tenet etiam nouissimè Io. VVrimserus *in contr. iur. lib. 2. tit. 10. contr. 5. n. 4.*

RESOL. LXIV.

An tempore pestis testes adhiberi in testamento teneantur videre testatorem, vel sufficiat eum audire? Ex p. 7. tr. 6. Ref. 39. alias 38.

§ 1. **T**empore pestis sufficere Testes audire vocem testatoris, si vocem notam habeant, videtur dicendum per ea quæ adducit Corneus *conf.* 166. n. 3. *lib. 3.* Alciatus *conf.* 60. n. 13. *lib. 9.* Præuidellus *tr. de Peste, tit. de ult. vol. c. 7. ver. quæro, & hanc sententiam tenet Paris. conf. 33. n. 11. vol. 2. Rol. à Valle conf. 81. n. 24. vo. 1. & Peregr. decis. 80. n. 4.*

2. Verùm contrariæ sententiæ adhæret Ciarlin. *contr. Forens. ca. 109. n. 36.* Alciat. *conf.* 94. *lib. 9.* Farin. *de Testibus, q. 69. n. 188.* Menoch. *de Arbitr. cas. 475. n. 23.* Crotus *tr. de testibus, num. 346.* & alij. Afferunt igitur quod in testamentis, & vltimis voluntatibus necesse est quod testes non solum audiant vocem Testatoris, sed etiam illum videant, & cognoscant, adeo vt, si intermedia esset inter ipsos, & Testatorem cortina, vel paries, non valeret testamentum, quia necesse est omnino vt Testes in conspectu testatoris testimonij officio fungantur, ad euitandas fraudes, & falsitates, quæ possent interuenire: sic per text. *apertum in l. si non speciali*, vbi Cyn. Bald. Angel. Cast. & Albert. & communiter DD. *Cod. de Testam.* Nec verùm est quod id cesset tempore pestis, quia hæc solemnitas requiritur multo magis eo tempore, vt testes videant testatorem, quia tunc maximè falsitates fabricantur, cum penes infirmos pauci reperiantur, & om-

nes eos vident; vnde propter eminentis periculum cautiùs fuit agendum, nec aliquid remittendum de hac solemnitate, quia melius est, quod venientes ab intestato succedant, quàm remittantur solemnità, vnde de facili possèt falsum committi. Hinc Fulgo. *in l. fin. C. de test.* refert, quod D. Aquila vxor Domini Signorelli de Homodeis de Mediolano peste infecta, cum non possèt testari, quia non poterat habere testes, fecit se in viam publicam portare, vt ibi habens audientes vltimam suam voluntatem, validè testaretur: & Corn. *in conf. 77. num. 7. lib. 4.* quem refert etiam & sequitur Præuidell. *d. cap. 6. in fine*, inquit; quod quidam testator pestifero morbo grauatus fuit ductus ad caput scalarum, vt coram testibus & Notario possèt testari. Vnde Thom. Maulius *tr. de ult. volunt. lib. 1. tit. 13. n. 7.* asserit, quod si tempore pestis Testes nollent ingredi ædes, potest testator se ponere in aliqua fenestra, vt testes extra ædes inferius stantes, eius voluntatem audiant; vel curare se portari in viam publicam, vt coram testibus aliquantulum distantibus ordinet testamentum; sic moniales per cratem ferream testari possunt, Boër. *dec.* 228. n. 12.

3. Nota tamen quod post hæc scripta inueni Marchinum *in tr. de Peste, p. 8. c. 2. n. 18.* docere non esse recedendum in iudicando à prima sententia, nisi cum non obscura fraudis indicia ex Testium dispositione apparerent.

RESOL. LXV.

An testamentum tempore pestis confectum valeat, si infirmus conualescat? Ex parte 7. tractat. 6. Resol. 40 alias 39.

§ 1. **R**espondeo quod Testamentum tempore pestis coram duobus vel tribus factum, non fit irritum, si is qui peste decumbit reconualescit, & periculum euadit, Rip. *in tr. de Peste, c. 2. de priuileg. ult. volunt. caus. pest. §. 1. n. 28. & 34. 35.* Rachb. *q. 20. n. 33. part. 2.* Moller. *in comment. ad const. Saxon. part. 3. const. 4. n. 8.* Pruckman. *conf.* 6. a. 2. n. 87. *vol. 1.* Boër. *decis.* 228. n. 12. Thom. Maulius *tr. de ult. vol. lib. 1. tit. 13. n. 4.* Masc. *de probat. concl. 1. 22. n. 18. & concl. 1358. n. 25.* Peckius *de test. coniugum lib. 3. c. 19. & alij.*

RESOL. LXVI.

An quod dictum est de testamentis confectis tempore pestis, procedat quoad codicillos, & donationes causa mortis?

Et an ministrantes peste infectis gaudent in testamentis condendis eorum priuilegiis? Ex parte 7. tr. 6. Ref. 41. alias 40.

§ 1. **N**egatiuè respondet Thesaurus. *Dec. Pedemont. 180. n. 3.* Parisius *conf.* 32. *num. 48.* Peregrinus *Dec.* 80. *num. 2.* & alij. Sed ego non video discrimen cur in Testamento confecto tempore pestis sufficiat minor numerus, testium, & non in codicillis, vel donationibus, cum in vtroque casu eadem militer ratio. Et ideò hanc sententiam tanquàm probabilem admittit Marchinus *de Peste part. 2. cap. 1. num. 26.* vbi etiam *num. 15.* rectè obseruat, ministrantes peste infectis gaudere in Testamentis condendis eorum priuilegiis.

RESOL. LXVII.

An sit validum testamentum confectum tempore pestis coram unico teste, & cum scriptura Parochi?

Et an in ultimis voluntatibus Parochus possit fungi munere Notarij? Ex parte 7. tractat. 6. Resol. 42. alias 41.

Sup. hoc su.
pra in Ref.
60 §. ult. ad
medium.

§. 1. **N**egatiuè respondet Boërius, *Decis.* 228. Pegrinus *Decis.* 80. n. 3. quia dictum vnus dictum nullius. Sed mihi placet opinio affirmatiua quam meritò tuetur Marchinus *tract. de Peste part. 3. c. 3. n. 3.* vbi docet, & probat tale Testamentum valere saltem vt Testamentum nuncupatiuum, nam stante scriptura Parochi in dicto Testamento dicendum est adesse duos Testes, imò persona Parochi quia maximæ auctoritatis, gerit vicem duorum Testium; quod confirmatur; quòd in ultimis voluntatibus Parochus potest fungi munere Notarij; vide in casu contingenti dictum Marchinum.

De Testamentis Militum, & Priuilegiatis.

RESOL. LXVIII.

An in condendis testamentis Milites nostri temporis gaudeant priuilegio Militibus antiquis à iure concessò? Ex p. 7. tr. 6. Ref. 43. alias 42.

§. 1. **N**egatiuam sententiam tenet Cynus, & Saliectus in *leg. 1. Cod. de iur. & facti ignorant.* Baldus in *leg. in Testamento in fine Cod. de Testament. milit.* Aretinus in §. *planè, num. 4. institut. tit. de militari Testamento, & alij.* Sed contrariam sententiam prorsus sustinendam esse puto. Dicendum est igitur nostri etiam temporis milites veterum militum priuilegiis frui, adeoque iure militari testari posse. Tum quia hodie in bellis licitis non minore, quam olim diligentia, assiduitate, vigilantia, ac labore opus est, & eisdem periculis milites nostrates cum sint expositi: meritò quoque eodem fauore militari digni iudicandi sunt *l. vnic. ff. de honor. possess. ex Test. milit.* Tum quia non minus hodie, ac olim, milites numeris, ac signis suis iugiter inhærent, & Rempublicam, à qua aluntur ab omni bellorum necessitate defendunt. *l. milites 31. C. de locato.* Tum etiam quia eadem ratio adhuc militat in nostris militibus, ob quam Romanis militibus solemnitates iuris communis remissæ sunt: quæ ratio est simplicitas & ignorantia iuris; siue nimia imperitia *l. quanquam 3. Codice de Testament. milit. l. 1. C. de iuris & facti ignorant.* & hoc principio nostro. Cuius simplicitatis, ignorantia & imperitiæ causa, & armorum occupatio: quæ facit, vt quod leges præcipiunt, non sit otium militibus vel cognoscere, vel etiam si cognouerint, superstitiosè obseruare. *d. l. ult. circa princ. Cod. de iure deliberand.* Tum postremò quia nostri milites non solum pro patria vindicanda, pro laribus, sepulchrisque auitis (vt Romani consueuerunt) dimicant: sed etiam pro sanctissima Religione sanguinem, animamque profundunt. Ita tradunt, & sentiunt Vigilius *hic num. 11.* & Schneideuuius, *n. 8.* Vaudus *lib. 1. variar. quest. cap. 55.* Sichard. in *rubr. Cod. de testam. milit. num. 9.* Vvesembec. *conf. 17. n. 32.* Mynsinger. *respons. 46. nu. 9. & seqq. dec. 5.* Bocer. in *tr. de bello & duello lib. 1. cap. 28. num. 8.* Schegk. in *delibatis iur. disput. 9. Thes. 37.* Hænonius *disp. 7. controuers. 10.* Elias Schrederus in *delineat. iuris bellici. concl. 8. sub lit. D. Ant. Merenda lib. 6. controuers. iur. cap. 8. n. 7. & seq. pag. 413.* Arumæus *Exercit. iustin. 7. tom. 8. & Paulus Borens. disputat. 6. ad institut. them. 2. questio-*

ne 3. & monuimus in §. 1. num. 87. infr. de iis, per quos agere possumus.

2. Nec aduersatur, quòd ea in militibus nostri temporis desiderentur, quæ circa militem requirit Accasius *ad l. penult. ff. ex quibus caus. maiores, &c.* nam solemnitates illæ prisca in probandis, & deligendis militibus non multum hodie sunt immutata. Duo quippe olim præcipuè obseruabantur scilicet, vt in numeros referrentur, siue eorum matriculæ inscriberentur. *l. ex eo tempore 42. ff. de testam. milit.* & vt Sacramentum præstarent *l. ex militari 11. in fine principij ff. eod.* Illud vtrumque vsus retinuit. Quia & hodie in matriculis, seu rotulis militum nomina scribuntur: & iusiurandum nostri milites præstant, si non sigillatim, saltem simul: eodemque modo, & olim quandoque simul coniurabant, quandoque singuli sacramento obstringebantur, secundum diuersa militiæ genera, quæ annotauit ex Seruio Budæus in *l. 1. §. 1. ff. de deposit.* Cætera verò quæ exigit Accursius *loco praeallegato*, videlicet, vt milites ense accingantur, stigmati, & punctis notentur, item vt examinentur nec incumbant negotiationi non perinde sunt necessaria, nec de forma, ita vt alicuius omissio, actum vitiet. Sed posito ordine, & necessitate militis assumendi dicendum cætera in desuetudinem abiisse: inde tamen haud consequitur, nostri temporis milites veterum militum Priuilegiis non gaudere, sicut enim pleræque consuetudines antiquitus obseruatae temporis successu mutantur, & vna subsequitur aliam, nec tamen propterea negotia ipsa per istam mutationem ab vsu remouentur; sed omninò permaneant: ita quoque licet consuetudo deligendorum militum vetus sublata esset: cum tamen milites nostrates suas habeant solemnitates, non minus, quam veteres olim habuerunt, quæ in locum obseruantia antiquæ successerunt: utique ipsorum militum vsus meritò remansit: adeoque in effectu nihil hodie nostri milites à prisca Romanorum militibus differre creduntur, Mynsinger. *d. respons. 46. num. 11. D. Bocer. d. lib. 1. de Bello, cap. 28. num. 8.* Ergo, &c. Et ita hanc sententiam tenet etiam nouissimè Ioannes VVrmserus in *controuers. iur. lib. 2. tit. 11. contr. nu. 10.* Hilligius in *Donellum enucl. l. 6. c. 28. in Glos. litera N.* & alij penes ipsos.

RESOL. LXIX.

Quid requiratur, vt iure Militari Miles testari possit? Ex p. 7. tr. 6. Ref. 44. alias 43.

§. 1. **R**espondeo quòd requiritur, vt actu sit miles in numerum militum relatus, & in castris, iure expeditione versetur, vt tradit Bocerus, *tract. de Bello lib. 1. cap. 26. num. 8.* Reufnerus, *tr. de Testam. p. 5. c. 4. n. 14.* Gayl. *lib. 2. obseru. 118. n. 6.* Enekelius *de Priuileg. militum, l. 2. Primil. 16. n. 11.* VVesembecius, *conf. 17. n. 35. vol. 1. & alij.* Nota tamen quod Hunnius in *Encyclopedia Iuris, part. 4. tit. 5. cap. 1. n. 7.* limitat hanc regulam. Primò. Quando miles testamentum extra castra sine solemnitatibus confectum secum in castra sumit, ibidemque aliquid eidem addendo, vel detrahendo illud renouauit, testamentum iure militari valebit VVesembec. *conf. 17. n. 38. vol. 1.* Limitatur secundo, vt miles in castris siue vulneratus & ad domum delatus, coram duobus testibus iure militari testari possit, Vasquius in §. *vers. illis autem, inst. de test. mil.* Reufn. *tr. de testam. p. 5. c. 4. num. 14.* Limitatur tertio, vt, quando miles adhuc armis vacat, & paratus est pro viribus ad defensionem Reipublicæ, & si actu in castris non sit, animum tamen habeat mox eò reuertendi, valeat testamentum eius extra castra tamen factum, VVesembec. *conf. 17. num. 40. vol. 1.* Limitatur quarto,

quando concessione ducis extra castra aliquo in loco propinquo milites commorantur, forte valetudinis curandae causa, habeant tamen reuertendi ad defendendum Rempublicam, animum, tunc ex priuilegio militari testari possunt, l. 34. in princ. ff. ex quibus causis maior. Reufn. tract. de testam. part. 5. c. l. nu. 14. Bocerus tr. de bello, lib. 1. c. 20. n. 6. VVesenberg. conf. 17. nu. 40. volum. 1.

2. Confirmantur omnia supradicta ex Bocero tr. de Bello, lib. 1. cap. 18. num. 6. vbi sic ait: Miles, qui extra castra in propinquum aliquem locum se contulit, non vt diu à castris absit, sed vt curandae valetudinis causa aliquantisper extra tentoria se reficiat, si ei Dux concesserit commeatum, iure militari eo loco extra castra testari potest, vt tradidit Viglius in d. §. illis autem temporibus, num. 5. Instit. tit. de militari testam. & ita consuluit VVesenberg. conf. 17. num. 40. p. 1. Priuilegia enim militum non tantum locum habent in existentibus actu in castris, sed in iis etiam qui vacant armis & parati sunt pro viribus ad Reipub. defensionem: & priuilegium militare durat, quandiu milites qualitatem militiae habent, Bauer. in instit. de mil. testam. in princ. num. 10. & §. sed haecenus, num. 1. Etiam in iis, qui aliquandiu commeatu accepto absunt, ita tamen, vt reuerti velint, modo domi non sint, l. qui mittuntur 35. §. fin. & l. miles 34. in princ. ff. Quibus ex causis maior. Modicum enim tempus illud absentiae non magni fit, l. ab hostibus 15. §. vlt. ff. dist. iiii. praesertim quando miles manet aliquandiu detentus valetudine, vel alia iusta causa, lib. 3. ibi, nisi forte casibus quibusdam detentus sit, & l. 4. §. fin. ibi, datur venia valetudini, ff. de re milit. & in loco tantum propinquo ex Ducis indulgentia commoratur.

3. Qui enim ex iusta causa abest, praesens esse dicitur, dummodo propositum habeat reuertendi, aut per eum non stet, quare non maneat, l. si quis ita, 8. ff. de condit. & demonstr. l. 4. §. Stichus, ff. de statu liber. l. Seia, 20. §. Pamphila, & ibi Bartol. ff. de instruct. vel instrum. legat. l. quassitum 78. in princ. ff. de legat. 3. l. si quis Titio, 41. ff. Ex quibus casibus maior. Roman. conf. 263. Neque huic sententiae quidquam refragatur d. §. sed haecenus, Instit. de mil. testam. Est enim intelligendus de iis militibus, qui diu à castris absunt, certoque loco commorantur, veluti in domo sua, l. miles, 34. & ibi Glossa in verb. sua est ff. Ex quibus causis maior. Viglius in d. §. illis autem temporibus, n. 5. Instit. de milit. testam. VVesenberg. in d. conf. 17. n. 40. circa fin. part. 1. Vel, quod bellum non geratur, distributi sunt in hyberna, aut limitanea loca & oppida, vel alias sedes commorandi potius, quam pugnandi causa assignatas. Idem VVesenberg. in d. §. illis autem temporibus, in verb. deunt: n. 5. Instit. de milit. testam. Hucusque Bocerus.

tem aluntur. leg. 1. §. qui es quoque popularium 12. ff. de officio praefecti urbi) priuilegiis militum gaudeant, ita vt iure militari, ommissis iuris solemnibus, testari possint.

3. Probatum haec opinio: Nam siue solemnitates deligendi milites spectentur; siue causa, ob quam ceteris armatis militibus priuilegia tributa sunt, consideretur: parum discriminis inter hos, & ceteros armatos milites esse, deprehenditur. Si quidem milites tum limitanei, tum stationarij quando assumuntur: certi ipsis militares articuli proponuntur: sacramentum militare praestant, quod ad arma contra irruptionem, & impetum hostis expedienda semper parati esse, & malum hostile manu militari, etiam cum vitae periculo, arcere & profligare velint: pro salute Reipublicae in perpetua velut expeditione occupati esse censentur: absque venia sui Capitanei à limite, & statione sua impunè discedere non possunt; & denique disciplina militari reguntur, & poenis militaribus coercentur, l. 3. §. qui stationis 5. ff. de re milit. ideoque & priuilegiis vtuntur, arg. l. secundum naturam 10. ff. de reg. iur. Et cum studium, ac exercitium armorum causa sit, cur simplicitate, & iuris ignorantia laborare milites dicantur d. l. vlt. in princ. C. de iur. & facti ignor. l. regula 9. §. si filius fam. ff. eod. atque ipsa simplicitas, & iuris ignorantia efficiat, vt milites iuris communis vinculis exempti putentur, & quocumque modo voluerint, & potuerint, testamenta facere queant, hic, & d. l. 1. ff. de test. mil. d. l. 3. C. de eod. tit. immo erit sanè milites limitanei, & stationarij à priuilegiis ceterorum militum repelluntur, Vbi namque eadem est ratio, ibi quoque ius statuendum est, l. illud questum 32. ff. ad l. Aquil. l. quaedam, 9. §. nummularios, ff. de eden. l. à Titio 108. ff. de verb. oblig.

4. Non obstat, quod istiusmodi milites sint extra periculum belli: Quoniam ex modo dictis apparet, non propter belli pericula, sed propter nimiam iuris ignorantiam, & simplicitatem, siue imperitiam, ex iusta armorum occupatione procedentem, militibus solemnita iuris remissa esse. Arma quippe magis, quam iura scire milites dignoscuntur, d. l. vlt. in princ. C. de iure deliber. Sic quoque non resistit, quod obiicitur: illos peritiores consulere, & plures testes adhibere testamento posse. Equidem hoc facere possent, si armorum studio, cui se manciparunt, & sacramento militari, quo obstricti tenentur, non impedirentur. Et nostram sententiam docet Henric. Bocerus tr. de Bello, lib. 1. c. 28. n. 11. & 12. Enkelius, tr. de Priuileg. Mil. l. 1. c. 5. Reufner. tr. de Test. p. 5. c. 4. n. 16. Comnanus lib. 9. comment. iur. ciuilibus, c. 5. n. 9. Hilligerus in Donello Enunciat. l. 6. c. 28. lit. R. Hunnius in Encyclop. iuris, p. 4. tit. 5. c. 2. n. 6. & alij

RESOL. LXX.

An milites Stationarij, & Limitanei gaudeant priuilegio in suis testamentis? Ex parte 7. tractat. 6. Ref. 45. alias 44.

§. 1. Stationarios, & Limitaneos milites, vt qui extra periculum constitutos, & peritorum copiam habentes, non posse iure militari testari, docet Gail. l. 2. obseru. 118. n. 13. Zasius conf. 6. n. 20. & alij, quibus adde nouissimè Ioann. VVvmsfer. in Contr. Iur. l. 2. tit. 11. Contr. 2. n. 3.

2. At contrarium prorsus dicendum est. Dico igitur quod Milites Limitanei (qui nimirum in hostium finitimis locis ad repentinas illorum incursiones intenti sunt. leg. 2. §. pro limitaneis 8. C. de offic. praefecti praetorio Africa. leg. vlt. Cod. de Offic. militarium iudic.) & stationarij (qui ad tuendam prouinciæ alicuius quie-

RESOL. LXXI.

An saltem duo testes sint necessarij ad testamentum Militis? Ex p. 7. tr. 6. Ref. 46. alias 45.

§. 1. Affirmatiuè respondet Harpprechtus in Inst. tom. 2. §. planè, n. 5. de mil. testam, Tholosanus in Synth. iuris, lib. 42. c. 6. n. 17. Molina de Inst. 10. 1. tr. 2. disp. 129. Villalobos tom. 2. tr. 30. diffic. 3. num. 10. Donel. lib. 6. c. 28. Vasquius lib. 3. de succession. creatur. §. 24. n. 14. Sichard. ad Rubr. C. de testam. milit. Gail. lib. 2. Obseru. 118. n. 17. Gilkenius. in leg. 21. in princ. C. de test. mil. & alij.

2. Sed contrariam sententiam docet Reufner, tr. de testam. p. 5. capit. 10. & Enkelius de Priuileg. mil. lib. 2. Priuileg. 16. numer. 62. vbi sic ait: Communior opinio esse videtur, ad minimum duos requiri in militis testamento testes, arg. l. Diuus Traianus, 24. ibi conuocatis hominibus, ff. hoc tit. Guido. Papæ in decis. Gratianop.

Gratian. p. 9. § 43. n. 9. § 10. Et Fac. cod. d. princ. Inst. hoc tit. quod legitimum eius tantum Testium numerum remittere videtur. Contrarium tamen his statuendum, apparet ex *l. Lucius 40 ff. hoc tit. l. milites 15. Cod. eod. l. in et inter 19. Cod. de pactis*, quæ satis expresse militum Testamenta, etiam nullo Teste firmata, rata habent, tum verò ex eadem illa toties geminata huius privilegij forma, quæ militibus, quomodo velint, & quomodo possint testari permittit. Quòd si ergo vel nolint vel nequeant duos habere Testes: non utique saluum eis, ac liberum ius sui privilegij relinquemus? Quòd si duos testes habere cogantur, iam minime ad Testamenti perfectionem nuda eorum sufficit voluntas. Quòd tamen tot leges affirmant. Fortè autem aliquis distinguendum dicet, ac Testamenta quidem in scriptis facta etiam sine Teste vim habere, ac valida esse censébit, argumento *di. leg. Lucius, d. et. l. milites*, nuncupatiua autem Testes omnino requirere affirmabit. Ego autem, ut vtrumque verum fateor, si posterius tantum per accidens verum esse aio. Omnino enim & penitus vi huius Privilegij Militibus, seu scripto, seu sine scripto testari velint, sine Testibus id facere licet, quippe si, ut dictum est, Testium nihilominus aliqua solemnitas necessariò, requiritur, iam non omnibus vinculis solutos esse apparet. Ad hæc, si duo Testes necessarij essent, utique lege hoc aliqua expresse habere remus: vel idèò, quia alioquin tantum licentiæ militibus tributum est, ut nisi apertis legibus privilegij restrictio admittenda non videatur. Iam nusquam vlla lex duos Testes requirit. Ex lege enim Traianus, 24. infirmum planè ducitur argumentum. Non enim quia lex ibi talem casum proponit, quo quis conuocatis hominibus eis voluntatem suam ostendit; idèò mox omnibus hoc iniungere voluisse existimandum. Semper namque legis propositum considerandum est, & quid sancire velit respiciendum: non autem ex eis, quæ per accidens exempli, aut alterius causa adiiciuntur, æstimandum. *Fac. leg. Si quis nec causam, 4. in princ. leg. rogasti, 1 ff. de rebus credit. leg. quasitum. 78. in fine. de legat. 3.* Manifestum autem est legem illam non de testibus in testamento Militis agere, sed illud cavere, ut Militum testamenta serid, & non per ludibrium, aut leuitatem sermonis facta constet. Accedit, quòd cum lex illa dicit, *Conuocatis hominibus*, neque, duos neque tres testes requirit, quòd nunquam omisisset, si certum numerum necessarium iudicasset. Idem planè ad *d. pr. Inst. n. 1.* respondendum. Quare cum nullibi de testium solemnitate adhibenda in Militum testamento quidquam cautum inueniamus, merito eis quando-cunque testentur vi sui Privilegij circa testes adhibendos liberam pronuntio esse voluntatem ita tamen ut talem fuisset eorum voluntatem legitimis probationibus ostendatur, *di. leg. Lucius 40. cum simi.* Itaque dum de voluntate militum constet, etiam si nulli interueniant testes, testamentum ratum aio: sit interim, & nuncupatiua militum voluntatem sine testibus vix posse probari fatear. Vbi tunc ex *leg. vbi 12 ff. de Testibus. cum simi.* statuendum, quæ tali casu duorum testium probatione contenta est. Non itaque ut solemnitas duo testes in testamentum militis requiruntur, sed ut voluntatis eius, quam certam esse ipsius quoque interest, *l. l. D. Traianus* probatio legitima. Siquidem si alio modo probati voluntas posset, etiam sine testibus rata haberetur. Hucusque Euenkelius: sed primam sententiam tenet Eminentissimus Dominus meus Card. de Lugo *de Inst. tom. 2. disp. 2. sect. 1. n. 12.* Molina *tom. 1. r. 2. disp. 129.* & Villalobos *in Summa 10. 2. r. 30. d. ff. 3. n. 11.* requirentes in Testamento Militis duos Testes.

3. Non deserm tamen hinc apponere sententiam nostri Patris Molfesij, & aliorum penes ipsum *in Summa tom. 2. tra. 1. 3. cap. 2. num. 56.* vbi sic ait. Igitur tale

privilegium habent Milites prædicti, si testantur in castris. Quod dupliciter euenire potest. Primò si in congressu belli, seu in conflictu hostium positi, Testamentum faciant; & tunc nulla solemnitas in tali Testamento requiritur; & possent in clypeo, in vagina, vel in alia materia proprio sanguine Testamentum scribere, nullo Teste adhibito; sed solum verificanda est manus Militis duobus Testibus, etiam non rogatis, ut ad literam habetur *in leg. Milites, Cod. de Testam. Militis*, vbi Gl. & communiter Doctores cum aliis cumulatis per Simon de Præc. *di. sol. 8. num. 11.* & per Oinot. *in § 1. nu. 14. institut. de Testament Militi.* qui ex Textu *in leg. Tribunus, ff. de Milit. Testament.* & *in leg. 1. de bonor. possess. ex Testament. Milit.* hoc idem probant in omnibus, qui tempore conflictus Testamentum facerent in castris, ut eodem gaudeant privilegio, cum eadem sit ratio, ut patet ex terminis.

4. Secundò euenire potest si testamentum facerent in castris non tamen in hostium conflictu; ut quia esset, ut vulgò dicitur. *Nec campo all' alloggiamento*, pergente scilicet exercitu, vel in tentoriis permanente; & in hoc casu miles non potest solus testamentum facere, absque interuentu Testium, sed debet voluntatem suam declarare coram duobus Testibus, specialiter rogatis: quia in hoc casu remittitur Militibus solemnitas Iuris Ciuilibus, tenentur tamen seruare solemnitatem Iuris Gentium, & Diuini, quo disponitur, ut in ore duorum, vel trium Testium stet omne verbum ut ad literam habetur *in d. l. Miles C. de test. Milit.* vbi Gloss. & omnes Doctores. Et hæc omnia docet Molfesius *loco citato* cui adde Bonacinam *de Contr. disp. 3. q. 17. punct. 1. n. 12.*

R E S O L. L X X I I.

An testes in testamento Militis esse debeant rogari? Ex p. 7. tr. 6. Ref. 47. alias 46.

§. 1. **R**espondeo quòd Glossa quidem, & Doctores distinguunt inter militem qui in prælio constitutus est, & eum militem, qui est extra prælium, in castris tamen. Illum dicunt non teneri, ut vltimos adhibeat Testes, hunc verò oportere scribere, ut duos specialiter roget, & conuocet Testes Gloss. *in leg. Milites 15. in verb. sub ipso tempore. Cod. de Testam. & in leg. Diuus 24. n. verb. conuocatis, & verb. hæredem ff. eod. tit. & in §. planè & in verb. hominibus Institut. de militari testam. Gloss. in leg. Pamphilo 35. §. propositum, in verb. accersitis, & verb. contubernali. ff. de legat. 3.* Iason *conf. 6. n. 22. p. 1. Mynsinger. Resp. 46. n. 5. & 6. Decal. 5.* Sichard, *in Rubr. Cod. de Testam. milu. n. 6.* Andr. Gail. *l. 2. obs. præf. obs. 118 n. 17.*

2. Verùm hanc distinctionem Iuris Iustiniani, auctoritatem sequutus probare non possum: existimans, Militem, etiam si extra prælium in Castris constitutus sit, non tamen vltimos eum pro forma specialiter rogare & conuocare testes teneri.

3. Primò enim Iustinianus Imperator generaliter constituit, ut militis testamentum valeat, ex sola eius suprema voluntate, quoquo modo ea inueniatur, *Instit. de Militari Testam. in princ. vers. quoquo enim modo, & §. planè*, ibi, *ut quomodo facta.* Et Vlpianus Iuriconsultus *in leg. 1. in princ. ff. de testam. Militis*, generaliter scribit, ratam esse Militis voluntatem, quoquo modo is testatus fuisset, & quòd sufficiat eius vltima voluntas. Idem reperit Vlpianus *in leg. in fraudem 15. §. 1. ff. eod. titul.* vbi tradit, quòd Miles hæreditatem nuda voluntate dare possit. Atqui militis voluntas non esset sola, non esset nuda, si ad eam pro forma Testes duo specialiter rogari, & conuocari deberent, neque testari quoquo modo velit, miles posset, si duos

pro

pro forma rogare specialiter. Testes enim oporteret. Nuda, & sola est ea voluntas, quæ præter animi motum nihil continet, & libera est ab omni re alia, *leg. Iurifgentium 7. §. sed nulla, ibi, nuda, pactio leg. diuisionis, 45. ff. de pactis, l. legem quam dixisti, ibi, cum pactum nudum est, Cod. de pactis, leg. solent. ibi, commensio non est nuda ff. de præscript. verb. leg. 1. ibi, cum pactum nudum est C. de pactis conuentis, leg. 3. ibi, solus Princeps, C. si aduers. rem iudic. leg. his solis, Cod. de reuocand. donat. l. 1. ibi, soli enim testes. C. de Testib. iunct. §. 1. Inst. de oblig. ex consens. & l. 2. §. 1. ff. de oblig. & actionib.*

4. Secundò, Iustinianns Imperator diligentem obseruationem in ordinandis testamentis generaliter militibus remisit, *Instit. de Militari Testamento in princ.* Milites ergo nulli tenentur pro forma specialiter duos rogare Testes. Non enim esset generaliter remissa militibus diligens obseruatio in ordinandis Testamentis, si deberent, qui in castris, non in conflictu sunt, pro forma specialiter Testes duos rogare, quando suprema sua ordinare volunt.

5. Tertio, Milites nullam Testamentorum solemnitatem obseruare tenentur, *dict. princ. Instit. de Militari Testamento* ibi, neque aliam Testamentorum solemnitatem obseruarint. Sed pro forma duos rogatos adhibere Testes, est solemnitas *leg. qui testamento 20. §. Et veteres, ibi, eos, qui propter solemnia Testamenti adhibentur, Digest. Qui testamenta facere possunt.* Quidquid enim Ius Ciuile in actu aliquo, præter ea, quæ Iuris naturalis, vel gentium sunt de substantia requirit, id solemnè est, *l. nec ex pratorio 27. ibi, nec ex solemnè Iur. Dig. de Regul. Iur.* Ergo milites, etiam extra aciem constituti, duos pro forma specialiter rogare Testes ad Testamenti factionem non tenentur.

6. Quarto, si milites in castris degentes, duos pro forma Testes specialiter rogare iubentur, cum suprema sua ordinare volunt, non esset ipsis libera Testamenti factio concessa. Sed concessa ipsis est libera testamenti factio *d. l. 1. ibi, liberam Testamenti factionem ff. de militari Testamento.* Ergo non iubentur pro forma duos specialiter ad Testamenti factionem testes rogare.

7. Quintò, milites quoquo modo velint, testari possunt, *l. 1. ibi, quoquo modo velint. C. de Testam. militis. & d. l. 1. in princ. ibi, quomodo volent. ff. eod. tit.* Ergo si volent testari absque vllis specialiter rogatis testibus liberum illis hoc erit.

8. Postremò iuris conditores nolunt, vt vllius militis in expeditionibus occupati Testamentum in controuersiam aliquam, propter omittam quandam formam deducatur, *d. l. 1. ibi, qua possunt in controuersiam deduci ff. de Test. militis.* Ergo absque vllis specialiter rogatis testibus suprema sua ordinare possunt, nec Testamenta eorum in controuersiam deduci habent, si iis duo testes specialiter rogati adhibiti non fuerint. Atque hanc sententiam contra communem tenet etiam Ferdin. Vasquius *tr. de success. lib. 3. de successio-num creat. §. 24. n. 15. & l. 2. §. 22. n. 44. item, 45.* Item Viglius *in d. §. planè n. 5. inst. de militari Test. & ibid. Vvesenbec. n. 1. Andr. Tiraq. de Priuilegio pia causa, Priu. 3. circa finem.*

9. Non obstat huic conclusioni textus. §. *planè conuocatis ad hoc hominibus. inst. de militari testam. & text. l. Diuus, 24. ibi conuocatis ad hoc hominibus. ff. de testam. militis.* Hæc enim loca intelligenda non sunt de forma testandi, quasi testes de forma substantiali conuocari debeant à milite, sed tantùm de legitima rei gestæ probatione habenda accipi debent, sicuti præcedentia abundè arguunt verba, hæc scilicet: Si intelligi debet, vt vtiq; prius constare debeat, Testamentum factum esse. Inde statim concludit eo loco Trajanus Imperator, ad vnam probationis speciem, quæ est de testibus. Si ergo, inquit miles conuocatis

Tom. VI.

ad hoc hominibus, vt voluntatem suam testaretur, ita loquutus est, vt declararet, quem vellet sibi hæredem esse, & cui libertatem tribueret, potest videri sine scripro hoc modo testatus. Et hanc sententiam docet Bocerius *tract. de Bello lib. 1. capit. 22. num. 12. & seq.* Harprechtus *in instit. tom. 2. §. planè, tit. de milit. test. n. 5.* Hunnius *in Encyclopedia iuris, part. 4. tit. cap. 3. num. 1.* licet eum Vasquius *de success. Creat. §. 13. n. 55.* asserit quòd in Testamento Militis factò in textorio requiritur testes rogatos esse; Vnde ex his non assentior Eminentissimo Cardinali Lugo *de iust. tom. 2. disp. 24. sect. 1. n. 12.* P. Molinæ *de iust. r. 1. tr. 2. disp. 119.* Villalobos *in summa, tom. 2. tr. 30. diffi. 3. n. 11.* assentibus testes in Testamento Militum debere esse rogatos: Nam vt supra dictum est Testamentum Militis non eget solemnitatibus Iuris Ciuilibus, vide Eneke-lium *de Priuileg. Militum, lib. 2. Priu. 16. n. 70. & seqq.* Licet nouissimè sententiam Cardinalis Lugo teneat Machadus *de Perfecto Confess. tom. 1. lib. 3. part. 6. tr. 1. docum. 5. n. 7.*

RESOL. LXXIII.

Qui testes sint idonei ad testamentum Militis, & multa alia de testibus: Ex part. 7. tract. 6. Resol. 48. alias 47.

§. 1. **A**D hoc Dubium ita respondet Henricus Bocerius *tract. de Bello lib. 1. cap. 22. num. 17.* Si Miles ad testamenti factionem quosdam homines conuocet, licet illi tales sint, vt pagani Testamento adhiberi nequeant: tamen sufficiunt in militis Testamento ex priuilegio Militum. Nam peregrini in pagani Testamento testes esse possunt: cum illis enim testamenti factio non est, *leg. 1. Cod. de hered. institur.* Milites tamen rectè adhibentur, vt sentit Ferdinand. Vasquius *in tract. de success. progressu §. 20. n. 10.* Mulier item, quæ, vt supra ostendi, non admittitur ad pagani testamentum, militis testamento non iniuria adhibetur. Item Vasquius *d. §. 20. n. 9. & lib. 2. de success. creat. §. 12. n. 44.* quòd facit, quòd *in d. §. plane, institur. de militari testam. & dict. l. Diuus 24. ff. de testam. milit.* dicitur conuocatis hominibus militem suam voluntatem testari posse. Homo enim nomen generale est, & complectitur vtrumque sexum masculinum, & fœmininum. *l. hominis 152. ff. de verb. significat.* Ita Bocerius, cui adde Cardinalem Lugo *de iust. tom. 2. disp. 24. sect. 1. num. 12.* & Doctores, quos citat, & sequitur Hunnius *in Encyclopedia iur. part. 4. tit. 5. cap. 3. num. 15.* vbi docet testes in Paganico testamento inhabiles, ad testamentum militum sufficere; notat tamen Hunnius *ibi. num. 18.* quòd in testamento militis pro testibus non adhibentur impuberes. Ita Vasquius *de success. Creat. §. 12. num. 76. & seq.* Nec pro teste admittitur cæcus. Ita etiam Vasquius *loco citato §. 14. num. 31.* neque etiam seruus. Idem Vasquius *§. 12. n. 98.*

2. Notandum est etiam hîc obiter Primò, quòd in testamento militari non requiritur, vt testes sint in conspectu testatoris, Bocer. *tr. de Bello l. 1. c. 22. n. 18.* Vasquius *tr. de succ. creat. §. 20. n. 6.*

3. Secundò in testamento militis opus non est, quòd testes, toti testamento, eiusque singulis atque vniuersis partibus interfuerint, sed siquidem ante perfectum testamentum, alij in locum ipsorum subrogari possunt & testamentum valebit, Vasquius *tr. de succ. creat. §. 14. n. 53.*

4. Tertio. Ad militis testamentum, nec subscriptio testium, nec eorundem signaculorum appositio desideratur. Bocerius, *tr. de Bello l. 1. c. 22. n. 19.* Vasquius *de success. creat. §. 14. n. 80.*

N n

5. Illud

5. Illud etiam notandum, quòd, militem testamentum fecisse, legitimis probationibus doceri debeat, l. 40. in princ. ff. de testament. milit. nimirum scriptura & testibus, Bocerus tract. de Bello, lib. 1. cap. 22. num. 13. & 14.

6. Et tandem Bocerus loco citato num. 19. obseruat solemnitates de subscriptione testium, & signorum appositione nequaquam in militis testamento necessarias esse, vt patet in instituto de milit. testament. ibi. Neque aliam testamentorum solemnitatem obseruaerint.

R E S O L. LXXIV.

An Miles mutus à natura possit testari?

Et quid si mutus, & surdus Miles amisit sermonem, & auditum in Castris, an iure, & privilegio militari possit testari?

Et discutitur, an mutus, & surdus à natura possit esse Miles? Ex p. 7. tr. 6. Ref. 49. alias 48.

§. 1. **N**egatiuam sententiam docet Bocerus tractat. de Bello, libro 1. cap. 18. num. 15. Primò quia qui natura mutus, surdus est, atque ita utroque vitio naturaliter laborat, hic miles esse non potest; quippe cum is, qui in ipsa militia in eam calamitatem incidit, militari sacramento solutus mitti soleat leg. 4. ibi, ante causariam missionem. ff. de testamento militis, leg. militibus, 1. 3. §. missionum generales, vers. causaria. ff. de re militari & leg. 2. §. Ignominia, vers. & causaria. ff. de his qui notantur infam. Neque enim Ducis imperium intelligere, neque tubæ classici signum audire, & proinde nec arma opportunè petere potest. Quia ergo miles, cui hoc vitium, & morbus accidit in ipsa militia causaria missione sacramento militiæ soluitur, certum est, eum ipsum, qui iam ante militiam eiusmodi calamitate naturaliter affligitur, nec recipi in militiam etiam ex hac ratione, quod nec eum, qui militiæ sacramentum exigit, intelligere, neque ipsum sacramentum præstare poterit. Cum ergo mutus surdus natura, miles esse non possit, nec privilegia militis ad eum pertinebunt: Et proinde absurdè fieret de eo milite interpretatio, dist. §. quinimò instituit. & militari Testament. & leg. iure militari ff. de testament. militis. Deinde ac quoque certissima ratione idem verisimiliter doceri potest, quòd scilicet mutus surdus, non tantum ita natus, sed etiam ita factus comparator furioso, & mente capto: & vt hic, sic & ille in curatoris est potestate, seruo inuito. 6. §. d. Si pupillo infanti. ff. ad Senatuf. consultum Trebell. §. Furiosum inuito, §. Sed & mente capis instituit. de curatoribus. l. Fulcinius. §. plane inuito §. loémanue. ff. Quibus ex causis in possessionem creatur. Ioan. Sichard. in dist. leg. discretis, 10. num. 4. Cod. de qui testam. facer. possunt. Quinimò mutus surdus, ita natus hand multum, sicuti ipsa experientia abundè testatur, non solum à fatuis, sed & brutis differt, & omnino iudicio caret, l. cum prator. §. Non autè ver: natura, ibi, quia iudicio carent ff. de iudic. Quemadmodum ergo miles esse non potest, ita nec testamentum facere, siquidem testamentum sit testatio mentis. instit. tit. de testam. ord. in pr. Cuius compos non est, vt ostendi, qui natura surdus & mutus est. Ex his igitur consequenter inferendum, textum. dist. §. Quinimò instit. de milit. testament. & Texrum dist. l. 4. ff. de testam. militis, accipiendum non esse de milite surdo muto, ita natura factò. Et hanc sententiam tenet etiam Reafnerus tr. de testam. part. 5. cap. 7. n. 2. Hunnius in Encycloped. iuris part. 4. tit. 5. c. 2. n. 3. Gilkenius in leg. 20. n. 6. & 7. Cod. qui test. facer. possunt & alij.

2. Nota tamen, quòd contrariam sententiam puto probabilem esse, quam præter Doctores alios tener

etiam Enekelius, de Priuileg. milit. lib. 2. Priuileg. 16. num. 28. vbi sic ait. Iure militari mutus, & surdus testamentum facere potest, l. 4. Cod. hoc tit. Institut. eod. §. Quinimò, etiamsi naturale hoc ei vitium insit, Gloss. in dist. §. Quinimò, quamuis iure communi talibus neque testamentum facere, neque codicillos, neque fideicommissum relinquere, neque mortis causa donare, nec libertatem, siue vindicta, siue alio modo imponere concedatur, lib. discretis, 10. Cod. qui testam. facer. poss. lib. qui in potestate, 6. §. 1. leg. seq. ff. eodem. Verumtamen constare omnino debet, per signa certa, quæ per notos homines poterunt interpretari, ipsum sic voluisse testari, Gloss. ultim. in d. §. Quinimò, & facit, ibi. Diuus Trajanus 24. l. Lucius. 40. in princ. ff. hoc tit. facit. libro si pater. ff. de adopt. Hucusque Enekelius, cui videtur adhærere Cardinal. Lugo de iust. tom. 2. dist. 24. sect. 1. n. 12. vbi sine vlla distinctione absolute docet militem mutum posse testari iure militari, quod etiam docet Villalobos in summa tom. 2. tract. 30. diff. 3. num. 11. Ergo etiam mutus à natura.

3. Sed quicquid sit de hoc certum est mutum, & surdum militem amisso sermone, & auditu in castris iure, & Priuilegio militari testari posse ex l. 4. ff. de test. milit. vbi expressè, ac simpliciter dicitur, iure militari surdum, & mutum testamentum facere posse ante causariam missionem, quatenus scilicet in numeris maneat, siue in castris degat. Quamuis enim is voluntatem, & mentem suam discretè significare alteri nequeat, & quoad loquelam similis mortuo censeatur: Siquidem, vt hic, ita & ille eloqui, & exaudire nihil possit, argum. leg. Iubemus 29. vers. Si enim talis est testator, &c. ibique Gothofred. Cod. de testament. non æquè tamen quoad intellectum mentis, & animi iudicium, mortuo rectè assimilatur: quippe qui mentis compos est, & testamenti factionem probè intelligit: Etsi minùs verbis, aut scriptura, saltem nuda voluntate, seu nutu, & signis voluntatem suam sufficienter declarare, adeoque suprema sua iudicia ordinare potest. lib. in fraudem 15. §. 1. & lib. Lucius 40. in princ. ff. de test. milit. & ita hanc sententiam docet Harpprechtus in Comment. de iust. §. quinimò, n. 8. de milit. test. Hunnius, 2. bi supra, & alij; vnde etiam quæro.

R E S O L. LXXV.

An Miles nutu testari possit? Ex p. 7. tr. 6. Ref. 50. alias 49.

§. 1. **N**egatiuam sententiam docet Menochius de Præsumpt. l. 4. præsu. 19. num. 10. vbi sic ait: Ceterum animaduertendum est, extare aliquot casus in quibus solæ coniecturæ & præsumptiones sufficiunt ad inducendum hæredis institutionem.

2. Est sanè primus casus in milite, qui cum possit quoquo vult modo testari. l. 1. ff. de milit. testament. sic coniecturis potest hæredem instituere, quemadmodum in specie scripserunt Emanuel Costa, in l. Gallus. §. & quid si tantum, in 1. parte, v. 31. ff. de lib. & posth. & Hieronymus Zancus, in l. heredes mei. §. Cum ita in 3. part. n. 77. ff. ad Treb. eiusmodi tamen esse debet coniectura vt colligi possit militem sic testari voluisse, cum alioqui nutus non sufficiat l. in fraudem §. 1. vbi Gloss. de milit. test. & tradit Ias. in d. l. Iubemus, num. 4. C. de test. Hucusque Menochius, cui adde Sichardum in l. 29. n. 5. C. de test.

3. Sed ego prorsus affirmatiuæ sententiæ adhæreo, nam licet testamentum nutu factum regulariter non valet. l. Iubemus 29. vbi Gloss. in verb. ex voce & Doctores communiter, C. de testament. Ferdinand. Vasquius lib. 2. de success. progressu §. 20. num. 44. Miles tamen nutu hæredem

hæredem facere potest, per text. l. in fraudem. 15 §. 1. ibi, Miles nuda voluntate ff. de testam. milit. & facit, l. iure militari 4. ff. de tit. & §. quinimo instit. de milit. test. & l. ubi non voce. ff. de reg. iur. Atque ita sentiunt Alex. in l. discretis 10. colum. ult. Cod. qui test. facer. poss. Ang. consil. 267. testator fecit testam. Andr. Tiraq. in tr. de priuileg. 267. testator fecit testam. Andr. Ferdinand. Valquius dicto lib. 2. de success. progressu, §. 20. n. 44. & n. 26. ubi in hanc sententiam allegat Emanuel à Costa in l. Gallus §. quid si tantum ff. de lib. & post part. 1. n. 31. quibus etiam adde Reufnerum tract. de test. p. 5. cap. 7. n. 26. Hunnius in Encyclop. iuris part. 4. tit. 5. c. 1. n. 2.

RESOL. LXXVI.

An Miles captus ab hostibus testamentum iure militari facere possit?

Et an obsides iure militari testari possint?

Et quid de Militibus in bello iniusto, qui propter rapinam & nummos bellum sequuntur? Ex p. 7. tract. 6. Ref. 51. alias 50.

§. 1. **R**espondent negatiuè communitè DD. asserunt igitur, quòd captus ab hostibus ne quidem iure militari testamentum facere potest l. facere 10. ff. de testam. milit. quo loco, quòd notandum est, hostium captus fuit. Sic & alibi potiri quis dicitur iis rebus, quæ sibi inuito obueniunt, ut in eo Ansonij: Aut natum citò morte potiri. Lim tamen hæc opinio, nisi captus ab hostibus reuersus fuerit, nam tunc beneficio postliminij iure militari testari potest. Et hæc omnia docet Enekelius de Priuileg. milit. lib. 2. Priuileg. 16. n. 21. Hunnius in Encyclop. iuris part. 4. tit. 5. c. 2. n. 2. Bocerus tr. de Bello, lib. 1. c. 18. n. 22. Reufnerus tr. de test. p. 5. c. 7. n. 7. & alij.

2. Notandum est etiam hinc obiter obsides iure militari testari non possent. Ita Reufnerus, ubi supra, num. 4. & Hunnius, num. 1. neque milites qui in Bello iniusto propter rapinam, & nummos Bellum sequuntur. Idem Reufnerus part. 4. c. 5. n. 15. & alij.

RESOL. LXXVII.

An Miles filiusfamilias testari possit?

Et an tantum de castrensibus, vel de quibuscumque aliis bonis testari possit? Ex part. 7. tract. 6. Refol. 61. alias 60.

§. 1. **A**d hoc dubium absolutè pro affirmatiua sententia respondet Hunnius in Encyclop. iuris part. 4. tit. 5. cap. 2. num. 9. ubi sic ait Miles etsi filiusfamilias, iure tamen militari testari potest, etiam de quibuscumque bonis. Ita ille, qui citat Vvesenbecium, cons. 17. num. 32. vol. 1. Verum Enekelius de priuileg. milit. lib. 2. priuileg. 16. num. 33. & alij rectè obseruant hoc priuilegium in castrensibus tantum bonis habere locum: nam quamuis indifferenter loquatur lex miles 22. Dig. milit. test. tamen quia constat militem filiumfamilias in castrensibus tantum bonis, non etiam in paternis, testari, etiam militariter posse, (nam de sua hæreditate miles statuere pro libito potest, alienum autem ius minuere potest, l. filiusfamilias 28. Dig. h. t.) indubie de illis tantum priuilegium est accipiendum. Et facit l. seq. ibid. quæ expressè de castrensibus duntaxat bonis agi demonstrat: sed circa præsentem quæstionem ne deferas etiam videre Bocerum, tr. de bello lib. 1. cap. 18. num. 9.

RESOL. LXXVIII.

An Miles deportatus, vel capite damnatus possit condere testamentum, modo ex militari delicto damnatus fuerit, & Sacramenti fides rupta non sit, & de bonis Castrensibus testetur?

Et an de aliis, quam de castrensibus bonis testari possit?

Et quid est dicendum de aliis deportatis, vel capite damnatis, qui milites non sunt? Ex p. 7. tract. 6. Ref. 52. alias 51.

§. 1. **R**espondeo quòd licet deportatus vel aliter capite damnatus, Testamenti factionis potestatem non habeat, l. eius qui 8. §. 1. & seq. ff. qui test. fac. poss. Et licet hodie deportatorum, vel capite, aut ad metalla damnatorum bona non publicentur extantibus liberis, vel parentibus usque ad tertium gradum, ref. 9. Nouell. 134. ut nulli iudicium. Auth. bona damnatorum, C. de bonis præscriptorum. Tamen quia ipsis damnatis bona adimuntur, & in liberos, vel parentes transferuntur, atque adedò nudi, & bonis exuti viuant, ne hodie quidem illi Testamenti factionem habebunt, Cuiac. d. l. eius qui 8. in fin. ff. qui test. fac. poss.

2. Miles tamen deportatus, vel aliter capite damnatus, ius testamenti faciendi habet, modò ex militari delicto damnatus fuerit, & sacramenti fides rupta non sit, & de bonis castrensibus testetur, d. l. ex militari 11. in princ. ff. de test. mil. De aliis, quam castrensibus bonis testari non potest, nisi in sententia is, qui condemnauit, potestate testandi illi permiserit, l. si quis filio 6. §. sed est quis ff. de iniust. rupt. irrit. fact. test. iuncta l. si quis 22. §. 1. ff. de leg. 3. Et hæc omnia docet Bocerus, tr. de Bello lib. 1. c. 18. n. 21. & 22. Vide etiam Enekelium de priu. mil. lib. 2. priu. 16. n. 29. & seq.

RESOL. LXXIX.

An testamentum Militis cum breuiariis & notis confectum sit validum? Ex parte 7. tract. 6. Refol. 53. alias 52.

§. 1. **L**icet integris literis non notis testamentum scribendum sit, l. sed cum 6. in fin. ff. de bon. poss. Cuiac. l. 3. obs. c. 3. Ferdin. Valq. tr. de success. lib. 2. de success. progressu §. 20. num. 8. ubi plures text. & Dd. auctoritates pro confirmanda hac sententia adducit. In militis autem testamento ea solemnitas remissa est; quippe cum etiam notis hæres scribi possit, l. Lucius 4. in princ. de test. mil. Tiraq. de priu. pie causa, priu. 12. Ferd. Valq. lib. 2. de success. progr. §. 20. n. 8. quibus adde Reufnerum, tr. de test. p. 5. c. 7. n. 27. Vvalterum lib. 2. Miscellan. c. 12. Hunnium in Encyclop. iuris, p. 4. tit. 5. c. 3. n. 3. Bocerum, tr. de bello, lib. 1. c. 18. n. 8. & Enekelium de priu. mil. lib. 1. priu. 16. n. 47.

RESOL. LXXX.

An Miles pro parte testatus, & pro parte intestatus decedere possit? Ex parte 7. tract. 6. Ref. 54. alias 53.

§. 1. **E**t si si aliquis efficere non possit ut pro parte testatus, & pro parte intestatus decedat, est enim earum rerum naturaliter inter se pugna, testatus, & intestatus, l. de hæreditate 19. §. 1. ff. de castren. pecul. l. ius nostrum, ff. de reg. iur. l. si miles 6. l. quarebatur 19. in princ. ff. de test. mil. unde licet vnum hæredem ex semisse tantum instituat, tamen ille in totum assensu succedere potest, §. non autem. Inst. de hæred. inst. Et qui certæ rei hæres instituitur cohæredede non dato, bonorum omnium

omnium hæreditatem obtinet, *l. coheredi 41. §. ult. ff. de vulg. & pup. substit.* Tamen his non obstantibus milites possunt pro parte testari, & pro parte intestari decedere, *ex l. ius nostrum, ibi, in paginis, ff. de reg. iur. & d. §. non autem, ibi, nisi sit miles, Inst. de her. l. si miles 6. l. idem est 13. §. neque enim, ff. de test. mil. Tiraq. de priu. pia causa. priu. 13.* Vnde si miles vnum ex certo fundo hæredem scripserit, creditur quantum ad residuum patrimonium intestatus decessisse, *d. l. si miles 6. ff. de test. mil. l. cogi poterit 16. §. sed etsi miles, ibi, excepta (vel ex certa) res miles hæredem instituere potest, item ibi, separare species bonorum, ff. ad Trebell.* Et si bobus à milite scriptis hæredibus alter omiserit hæreditatem, eius pars non accrescit alteri hæredi, sed pro ea parte intestatus videtur defunctus decessisse, *in l. si duobus 37. ff. de test. mil.* Pars autem, pro qua miles intestatus decessit ad legitimos militis hæredes pertinet *l. 1. & 2. C. de test. mil.* Et hanc sententiam tenet Molfesius *in sum. t. 2. tr. 13 c. 2. n. 59.* & ex Grassio, & Sichado Hunn. *in Encyclop. iuris p. 4. tit. 5. c. 3. n. 4.* quibus adde Bocerum *tr. de bello lib. 1. c. 20. n. 3.*

2. Vnde ex his Enekelius *de priu. mil. lib. 2. priu. 16. num. 54* deducit militem qui libera voluntate testari potest, de parte bonorum vna, aut pluribus testari posse, nec reliquam partem hæredi instituto adcrefcere demonstrat *dict. 11.* Inde si miles vnum ex fundo hæredem scripserit, creditur quantum ad residuum patrimonium intestatus decessisse, nec adcrefcere: id hæredi scripto, *d. l. si miles,* quod in simili casu negat ius commune, *d. l. 1. §. si ex fundo, ff. de hered. inst.* Itaque si miles vnum ex parte hæredem scripserit, in altera parte nullum: in illa quidem scriptus succedit, in hac verò ab intestato hæredes, *l. si duobus 37. ff. hoc. tit. l. 2. C. cod. Ita, & bene Enekelius.*

RESOL. LXXXI.

An Miles in dubio presumatur iure communi, vel militari testatus? Ex p. 7. tr. 6. Ref. 55. alias 54.

§. 1. **I**ure communi in tali casu militem testatum fuisse tenet Vvesenbecius *conf. 17. n. 34. vol. 1.* Grassius *tr. de success. §. testamentum, q. 9. per tot.* & Hunnius *in Encyclop. iuris p. 4. tit. 5. c. 1. n. 12.* quod tamen non potest hoc procedere, quando testamentum de iure communi valere potest, secus autem quando de iure communi subsistere non potest, nam tunc præsumitur potius iure militari testari voluisse.

2. Sed contrariam sententiam defendit: Vasquius *tr. de success. creat. §. 24. num. 45. & seq.* cui adde Henric. Bocerum *tr. de bel. o. lib. 1. cap. 20. num. 4.* Quod enim quis ignorat, id velle non præsumitur: nam voluntas præsupponit notitiam, & intelligentiam, *l. mater de cedens, 19. vers. nec enim, l. eum qui, 12. in princ. l. nihil 12. §. si eum filius, ff. de inoffic. test. l. de aetate, §. ex causa, Dig. de interrog. alt. l. si cum te 51. Dig. de pact. l. in repudienda 23. l. Clodius 97. Dig. de acquir. vel amit. hered. l. fin. §. fin autem nisi ius, C. de furtis, l. si vnquam, C. de re uoc. donat. Sed miles ignorat commune ius Civile, *l. C. de iur. ignor. Inst. tit. de mil. rest. in princ. ibi, propter nimiam imperitiam eorum, l. fin. §. 1. ibi, arma etenim magis, quam iura scire milites sacratissimus Legislatores existimabit, C. de iure delib. l. quamquam 3. ibi, simplicitatem militarem, C. de test. mil. l. 1. ibi, simplicitati, Dig. eod. tit.* Miles ergo non præsumitur testari velle iure communi, creditur, & videtur velle testari iure militari, *d. l. si mil. 6. ibi, creditum, & l. si duobus 37. ibi, videbitur, Dig. de test. mil.**

3. Non obstat text. *l. in testament. 6. ibi, sed tibi probandum est, an ita frater tuus inserit, C. de testament. miles.* Ibi enim Alexand. Imperator non requirit,

vt probet Valentinus fratrem suum hoc sensisse, quòd iure militari voluerit testari: sed postulat vt probet quoddam militis testatoris factum, nimirum, quòd ab ipso milite fratre in secundum etiam casum expressè, vel compendio verborum substitutus sit institutæ hæredi filix. Miles quando instituto hæredi aliquem simpliciter substituit, non præsumitur, quòd in secundum quoque casum substituerit. Hoc enim quoddam factum est quod non præsumitur. In secundum namque casum, fit substitutio hoc modo: Si Titia hæres erit, & intra vigesimum quintum ætatis annum decesserit, Seius hæres esto. Vel ita sub compendio verborum: Titia hæres esto, & quancumque ea moriatur, Seius hæres esto. Hoc modo substituisse testatorem, est quoddam factum, & hoc factum probare debet substitutus, *l. precibus 8. vbi manifestius exprimerè debueras, Cod. de impuber. & aliis substituit. 57.*

4. Non obstat etiam *l. 3. C. de test. milit.* Nam ibi miles ex certis partibus hæreditatis instituit hæredes duos, filiam & uxorem. Institutio autem hæredum ex certis rebus, diuersa est in iure nostro ab institutione ex certis hæreditatis partibus, *libro quotiens 13. C. de hered. inst.* Quando miles hæredem instituit ex certa re, veluti ex fundo Corneliano, tunc creditur pro parte intestatus decedere voluisse, *libro si miles vnum 6. Dig. de test. mil. dict. leg. cogi poterit, 16. §. sed etsi miles ibi, excepta (aliàs, ex certa) re miles hæredem instituere potest.* Item, ibi, *concessum est militibus circa institutionem separare species bonorum, Dig. ad Trebell.* At quando miles hæredem, vel hæredes instituit ex certa hæreditatis parte, vel ex certis partibus, veluti ex vncia, ex besse, ex triente, ex semisse, &c. tunc totam hæreditatem potestate iuris sub illa parte, vel illis partibus comprehendere videtur, *dict. leg. 3. C. de test. miles §. videamus, instit. de hered. instit. l. interdum 13. §. denique, & §. seq. Dig. de hered. inst.*

5. Postremò, non refragatur *l. quarebatur 19. ibi, se hoc specialiter expresserit, Dig. de testam. mil.* Cum enim duo in solidum hæredes vnius testatoris esse non possint, *l. quod contra §. vni duo, Dig. de reg. iur. l. 5. §. fin. Dig. commodati* fit in re, licet miles possit decedere cum duobus testatoris; tamen in dubio cum fecit primò testamentum de vniuersa hæreditate certo hærede instituto, postea autem aliud faciat de eadem vniuersa hæreditate alio hærede instituto, in dubio videtur recedere à primo testamento; vnde si velit, vt testamentum illud prius valeat, necesse habet, vt id specialiter exprimat, *d. l. quarebatur 19. Dig. de test. mil.* Verum igitur manet, quòd miles in dubio non iure communi, sed iure militari testatus videatur.

Nota tamen quod stando in prima sententia pluribus modis venit limitanda, per earum adducit Mascardus *de probat. vol. 2. concl. 158.*

RESOL. LXXXII.

An Miles plura testamenta facere possit. Ex parte 7. tr. 6. Ref. 56. alias 55.

§. 1. **L**icet quis non nisi vno testamento decedere possit *l. sancimus, 27. Codice de testamentis. l. si quis priore 29. ff. ad Senatusconsultum Trebellian. §. Posteriore inst. Quibus modis testam. infirmant.* Tamen militi plura testamenta facere licet; & siue simul ea fecerit, siue separatim, vtique valebunt. Si tamen vtrumque de tota & vniuersa hæreditate fecerit, superius tollitur per inferius, nisi expressè cauerit, vt vtrumque valeat, *dict. l. quarebatur, 19. ff. de testament. milit.* Sin de aliis rebus prius, de aliis item rebus posterius fecerit testamentum, licet non cauerit specialiter,

specialiter, ut utrumque testamentum valeret, tamen excitata voluntate non infirmatur prius per posterius, sed utrumque valet. In dubio enim credendum est, quod miles iure suo uti voluerit. *l. si miles, ff. ad legem Falcidiam. l. Papinianus, in fin. ff. de inoffic. testamenti. f. c. i. l. ff. de probat. l. cum centum, & ibi Glos. Dig. de Adimend. l. Et ita tradit Ferd. Vasq. l. 3. de succ. creat. §. 24. limit. 24. Eamque sententiam confirmat etiam *l. si centarum. 17. §. 1. Dig. de test. milit.* Vide etiam Enekenlium de Privileg. militum l. 1. Priv. 16. n. 50 & Bocerum *tr. de Bello, l. 1. c. 20. n. 3.**

2. Sed non deferam hinc apponere verba Hurtici Hunnij in *Encyclopaedia iuris part. 4. tit. 6. n. 13.* vbi sic ait. Prius testamentum militis per posterius rumpitur, etsi nec solemne sit posterius, nec clausulam derogatoriam habeat. Sichardus *ad authent. hoc inter n. 7. C. de test.* Imò testamentum militis perfectum prius rumpitur per posterius, licet etiam sit imperfectum. Sichard. *cit. loco n. 5.* Et posterius saltem valet, Grassius, *tr. de success. §. test. q. 7. n. 5.* Quod si tamen testamentum posterius non est de omnibus, sed aliquibus saltem bonis factum intelligitur miles utrumque velle valere. Grassius *cit. loc. n. vlt.* Hucvique Humm.

RESOL. LXXIII.

An Miles ex certo tempore, & ad certum tempus & conditionem testari possit? Ex part. 7. tr. 6. Resol. 57. alias 56.

§. 1. **Q**uanquam ex certo tempore, aut ad certum tempus, vel ad conditionem usque hæredes instituere non possit, veluti, post quinquennium, quam moriar: vel ex Calendis illis; vel usque ad Calendas; vel donec navis ex Asia venerit, hæredes esto, cuiusmodi institutiones vitio temporis, & conditionis sublato pura sunt, §. *hæres. & pure vers. ex certo instit. de hæred. instit. l. hæreditas 34. Dig. de hæred. instituend.* Miles tamen ex certo tempore instituere hæredem potest, ut ante, quam tempus venerit, pro parte eius temporis intestatus sit; pertineatque hæreditas ad hæredes legitimos. Item ad certum tempus, aut conditio extiterit, testatus esse desinat, fiatque intestatus, *dict. leg. in fraudem 15. §. miles, & leg. miles. ita hæredem. 41. in princip. Dig. de test. militis, & leg. certi iuris, §. Codic. eod. tit.*

2. Quamvis etiam paganus, extraneo, vel filio puberi hæredi instituto in secundum casum directò substituere non possit, veluti; Si hæres extiterit, & intra aliquod tempus decesserit, alius eius sit hæres. §. *Extraneo verò instit. de pupil. substit.* Milites tamen etiam his, qui hæredes extiterunt, quamvis extraneis, aut liberis suis puberibus possunt substituere, & ex ea substitutione ipsi substituti consequuntur tantum militum testamentorum bona, non etiam primi instituti hæredis propria bona. *l. miles etiam 5. Dig. de test. milit. leg. centurio 11. Dig. de vulg. & pupill. subst.* Et hæc in secundum casum substitutio fieri potest à milite non tantum expressè, veluti; Si Titius Filius meus hæres erit, & intra vigesimum quintum ætatis annum moriatur, Seius hæres esto. *dict. leg. centurio. 15. Dig. dict. tit.* Sed fieri etiam potest verborum compendio, non usque ad certam ætatem, ut, si Titius filio, quandoque is moriatur, substituatur, *leg. præcip. 8. C. de impub. & aliis substituit.* & hæc omnia docet Enekenlius de Privileg. Militum lib. 2. Privileg. num. 60. & Bocerus *tractat. de Bello, lib. 1. cap. 21. n. 3.* qui etiam n. 7. observat; quod miles impuberibus suis liberis directè substituere potest, non tantum si prius sibi testamentum faciat, sed etiam si testamentum sibi nullum fecerit. *l. in fraudem, 15. §. item tam sibi. Dig. de test. milit. l. 2. §. quisquis, Dig. de vulg. & pupil. subst.* Quamvis

Tom. V I.

Paganus impuberi filio, non iure testamentum faciat, nisi; & sibi fecerit testamentum. *d. §. quisquis, & §. liberis autem, inst. tit. de pupil. substit.*

RESOL. LXXIV.

An Milites testamentum debeat esse unico contextu ordinatum? Ex p. 7. tr. 6. Resol. 58. alias 57.

§. 1. **F**atetur quod vno contextus actus testari oportet, ita ut nullus alienus actus, qui ad testamenti factionem non pertinet, intermiscetur, *l. hæredes palam 21. §. fin. Dig. Qui testam. facere poss. leg. hac consultissima 8. C. eod. tit. l. cum antiquitas 28. Cod. de testamentis.* Nec ut testes, qui propter solemnia testamenti adhibentur, discedant, donec suprema contestatio peragatur, *l. qui test. 20. §. & veteres. Dig. Qui testam. facer. poss.* Atque ita omnia vno eodemque tempore fieri debent, *d. l. hac consultissima, Cod. qui testam. fac. poss.*

2. Sed quia militis testamentum sine vllis solemnitatibus factum valet, *inst. tit. de milit. test. in princ. ibi, neque aliam testamentorum solemnitatem observaverint, & l. 1. Dig. de test. milit. leg. penult. C. eod. tit.* Ideo hæc etiam solemnitas militibus remissa est, quod facit textus *l. casus maioris 8. C. de test.* Et docet Hunnius in *Encyclop. iuris p. 4. tit. 5. c. 3. n. 12.* Vasq. *de success. creat. §. 24. n. 67.* quia adde Bocer. *tr. de Bello, lib. 1. c. 23. n. 1. & 2.*

RESOL. LXXV.

An Milites directò in Codicillis hæredem instituere, & substituere ac hæreditatem adimere possint? Et explanatur, quod licet Paganus filius familias de Castrensi, vel quasi Castrensi peculio, etiam absque Patris consensu donare etiam mortis causa possit; ipsi tamen mortis causa donationi quinque testes etiam se subscribere donationis instrumento oportet. Et alius curiosus casus in §. vlt. huius Resolutionis adscribitur. Ex p. 7. tr. 6. Resol. 59. alias 58.

§. 1. **A**D hoc Dubium sic respondet Bocer. *tract. de Bello l. 1. c. 25. n. 1.* Codicillis hæreditas directò neque dari, neque confirmari, neque adimi potest §. *Codicillis autem instit. de Codicill. quod per manus, 10. Dig. de iure codicillor. leg. si idem Cod. eod. tit. leg. penult. §. Sed cum Cod. de necessar. (seruis) hæred. instituend.*

2. Et quod de hæreditate danda dico, intelligendum est non tantum de hæredis institutione, sed & substitutione hæredum. *l. Diui 6. in princ. Dig. de iure codicill.*

3. Miles tamen codicillis suis hæredes directò instituere, & substituere, & hæreditatem adimere potest, *l. militis codicill. 36. in princ. Dig. de iure codicillorum.*

4. Est & aliud de solemnitate codicillorum, quod Paganus vno eodemque tempore testes quinque suis codicillis adhibere debet, quos testes etiam sub notationem suam codicillis accommodare oportet. *l. vlt. in fin. C. de codicill.*

5. Verum hæc solemnitates militibus remissæ sunt; quippe cum eorum testamenta iis subiecta non sint; ut supra suo loco probavi, *per l. 1. Dig. de testam. milit. leg. 3. Cod. eod. tit. l. licet. Cod. de pact. inst. de milit. test. in princ.*

6. Ad hæc Paganus filius familias, licet de Castrensi vel quasi Castrensi peculio, etiam absque Patris sui consensu donare etiam mortis causa possit, *leg. filius familias. 17. §. fin. Dig. de donat.* Ipsi tamen mortis causa donationi, testes quinque vno eodemque tempore

adhibere tenetur; quos testes etiam se subscribere donationis instrumento oportet, *dict. leg. vltim. §. fin. Cod. de codicillis, & leg. vlt. Cod. de donat. mortis causa.* At hæc solemnitates de quinque testium adhibitione, & eorum subscriptione militibus donationem mortis causa facientibus planè remissæ sunt, cum illis sine vllis solemnitatibus testari liberum sit, vti suprâ satis superque ostendi.

7. Denique licet inter priuatos iure scripto pactum de futura successione reciprocum non valeat; valet tamen in vim vltimæ voluntatis intra milites, *l. licet 19. vbi Dd. C. de pact.* Quinimò valet inter milites pactum hoc, licet non sit reciprocum, eò quòd ratio *d. l. licet*, generalis est, omnia pacta æquè comprehendens. Atque ita contra alios docet Hart. Pistoris, *quæst. 2. n. 36. lib. 4.* Et hæc omnia docet Bocerus, *vbi supra.*

RESOL. LXXXVI.

An testamentum tempore militia factum valeat post missionem?

Et docetur triplicem esse missionem, honestam, necessariam, & ignominiosam, siue turpem. Ex parte 7. tract. 6. Ref. 62. alias 61.

§. 1. **A**D hanc quæstionem Harpprechtus *comm. in dist. tom. 2 §. sed hætenus, num. 3. de mil. test.* sic responderet. In hoc §. addit Imperator Testamentum in castris iure militari factum, non tantum valere, si in expeditione bellica miles decedat: sed etiam post missionem subsistere, & durare, non tamen diutius anno, *l. si certarum 17. §. vlt. l. quod constitutum 21. l. testamenta 26. & l. quod dicitur 38. Dig. de test. mil.* Hucusque ratio est: quia duo tempora sunt inspicienda, quibus habilis testator ut sit, necesse est: conditio scilicet testamenti, & mortis, per notata in §. *non tamen 6. infr. quib. mod. test. infr.* Quocirca qui post annum à missione decesserit, ut primo tempore habilis censetur: ita propter posterius quo mortuus est, testatus decessisse non dicitur, ut docet hic Henricus Schilbock. Missio autem honesta hic seu causaria intelligitur. Est enim triplex missio; honesta, causaria, & ignominiosa, siue turpis *l. 2. §. ignominia 2 ff. de his, qui notant. infam. l. milit. 13. §. missionum 3 ff. de re milit.* Honestam (quam & iustam vulgò vocant, Vulteius in §. 2. *sup. hoc tit. num. 1.*) missio est, quæ emeritis stipendiis, legitimoque militiæ tempore expleto, datur, iuribus modò allegatis. Tempus militiæ compleuisse dicitur, qui viginti continuos annos militauit *l. sed & milites 8. §. quandoque 2 ff. de excusat. tutor. l. veteranis 5. & ibi Cuiacius (od. de his, qui non impletis stipend. sacramento soluti sunt.* Causaria missio est cum milites, nondum quidem tempore militiæ impleto, causa tamen aliqua legitima suadente, puta ob ætatem prouectam, aut valetudinem aduersam animi, vel corporis sacramento militiæ soluuntur, domumque dimittuntur, *d. l. 2. §. 2. ff. de his, qui notant. infam. d. l. milites 13. §. 3. ff. de re militari.* Ignominiosa denique missio est 3. cum milites ob aliquod delictum sacramento militiæ soluuntur, & dimittuntur, dictis legibus. D. Bocer. *lib. 1. de bello, c. 18. n. 16. Borch. hic num. 4.* Horum itaque Testamenta, qui ignominia causa missi sunt, statim iure militari valere desunt, inquit Macer. *I. C. in d. l. testamenta 26. ff. de testament. milit.* Ignominiosi etenim non præmium, sed supplicium merentur. *dict. l. 26. in fin. ff. eod.* Viglius *hic n. 5.* Atque de his militum missionibus accuratius, & fusius tractat Claudius Cotærus, *lib. 1. de iure, & Priuileg. milit. cap. 27.* Hucusque Harpprechtus, cui etiam adde Enekelium *de Priuileg. Militum, lib. 2. Priuileg. 16 num. 203.* Reusnerum *tract. de testament. part. 5. c. 6. num. 17. & 18.* Hunnium *in Encyclopaedia Iuris part. 4.*

titul. 5. cap. 1. num. 16. Bocerum *tr. de Bello, lib. 1. c. 24. n. 9.* Molinam *de Iust. tom. 1. tr. 2. disput. 129.* Eminentissimum Lugo, etiam *de Iust. tom. 2. disput. 24. sect. 1. n. 12.* Machado, *de Perfecto Confess. tom. 1. lib. 3. part. 6. tr. 1. docum. 5. n. 7.* Villalobos *in summa to. 2. tr. 30. diffic. 3. num. 11.* Bonacinam *de contr. disput. 3. q. 17. punct. 1. n. 12.* & Mollesium *in summa tom. 2. tr. 13. c. 2. n. 58.*

RESOL. LXXXVII.

An in testamento Militis, in quo filij prætereuntur, debeatur causa præteritionis exprimi? Ex parte 7. tract. 6. Refol. 63. alias 62.

§. 1. **A**Gens de hac Quæstione Hunnius *in Encyclopaedia Iuris part. 4. tit. 5. cap. 3. num. 8.* sic asserit: miles sciens se habere liberos, si eos in Testamento præterit vel exhæredat, sustinetur testamentum ita ut præteritio ipsius pro iusta exhæredatione habeatur, *l. 9. & seq. Cod. de testam. milit.* Bocerus *tract. de Bello, lib. 1. cap. 21. num. 6.* Ioann. Dauth. *tract. de test. rubr. de Inst. hered. n. 353.* Contrarium tamen quòd testamentum militis, in quo liberi ignoranter ab ipso sunt præteriti, non valeat, sed nullum sit, asserit Dauth. *tract. de test. rubr. Inst. hered. num. 158.* Cæterum hodie in Testamento militis, in quo liberi prætereuntur, causa præteritionis exprimenda est, alioquin ea prætermissa corrumpit Testamentum. Hucusque Hunnius.

2. Sed his non obstantibus non deseram hinc apponere verba Gregorij Enekelij *de Priuileg. Militum l. 2. Priuileg. 16. num. 80.* vbi sic ait. Hoc præterea notandum, communem esse hodie opinionem secundum Iasonem *in dict. leg. si cum vel, cum lege præcedenti.* Decium *in eadem lege, num. 5.* Ripam *in l. centurio, num. 43. ff. de vulgar.* Alexan. *in authent. ex causa, colam. 4. C. de liberis præteritis.* Glof. & Azonem *in l. 10. C. hoc titul.* Angelum, & Gloss. *in Instit. hoc tit. in princip. in verbis, iure tamen communi,* Iulium Clarum, *lib. 3. Sententiar. §. testament. quæst. 42. n. 3.* Didacum Couarruiam *in tit. de Testamentis. cap. 9. tom. 1. &c.* Nisi cum causæ adiectione, nec in militis Testamento præteritionem pro exhæredatione haberi. Quòd mihi tamen, cum leges hætenus allegatas, quibus præsens Ius militibus tribuitur, diligentius inspicio, non omnino persuadent. Quæ enim causa in posthumo in eo, qui adhuc in vtero, imò nondum in vtero est, *d. l. qui iure, 7.* inueniri vel exprimi potest? Horum tamen omnium præteritio pro exhæredatione habetur: ut d. leges, clarissimè docent: Quid igitur in disquisitionem vocetur, sciuerit se liberos habere testatus, an minus, si vtiq; causa exprimenda est; Quomodo enim vniquam causam adiciet, qui, an liberos habeat, ignorat? sic igitur leges accipere debemus, ut nihil superflui, elusorij contineant. Quin verò ad Ius commune hoc totum redigeretur. Si enim, vt paganus, sic miles, causam exprimere vtiq; debet, sequitur, nec militem quidem præterire liberos posse. Eius enim, qui causam non adiicit, militis præteritionem nullam esse volunt. Qui verò causam addit, non video, quomodo hoc facere possit, ut non liberorum quoque mentionem facit. At liberos, quos exhæredes velimus exprimere, & causam reddere, non præterire, sed exhæredare est. Simile est, quòd cum militis filijfamilias de castrensi peculio factum Testamentum querele inofficiosi subiicere negant, *lib. 9. & leg. vlt. Codice de inoff. ioso Testamento, l. Papinianus, §. si quis in militia, l. si instituta, 27. §. de inoff. ioso, ff. eodem.* Contrarium tamen affirmat Gloss. *in d. l. vlt. in verbo, test. & in l. Papinianus, §. Papinianus, arg. auth. ut cum de appel.*

appel. cognosc. §. aliud quoque, vers. sanciamus itaque & aub. de sanct. Epist. §. presbyteris, C. de Episc. Eamque communem esse opinionem, ait Fulgos. in repetit. aub. ex causa, num. 7. Alexand. in l. nemo in fin. C. qui Testam. facere possunt, Ias. in d. l. fin. n. 5. C. de inoffic. Testament. Cur. Iun. in d. Aub. ex causa, num. 49. Ripa, in d. l. cencurio post num. 43. ff. de vulgar. quos refert Clar. in d. §. quest. 48. num. 2. Sed cum leges illæ priores tam expressè à querela milites liberent hæc verò posteriores à Glossa productæ, nihil de militibus, sed partim de Iure communi, partim de Clericis loquantur: non video, quomodo aut ubi Ius illud tam apertum, tam expressum, correctum, aut mutatum inueniatur. Iure enim non corriguntur, nisi quatenus exprimuntur, l. precipimus, in fin. C. de appel. & quod mutatum expressè non est, stare non prohibetur, l. sancimus 27. Cod. de testam. Nec à disparatis argumentationem firmam esse puto: cum quoddam inter alios actum est aliis nocere non debeat, l. in causa 13. in princ. l. 29. l. vlt. ff. de minoribus, l. seruitutes, 14 §. vlt. ff. de seruitut. l. quia 10. ff. de Iure iurand. l. non debet. ff. de regul. Iur. Et hæc omnia docet Enekelius loco citato, cui etiam addendus est Henricus Bocerius de Bello lib. 1. c. 19. n. 6. Vide etiam Fachinæum lib. 6. contr. iur. c. 74.

3. Verum non videtur discedendum à communi sententia asserente ut dictum est, in Testamento militis in quo liberi prætereuntur, causam præteritionis exprimendam esse, alioquin Testamentum erit nullum. Et ita præter Hunnium, & Doctores citatos, sustinent hæc sententiam Vasquius de success. Creat. §. 24. n. 33. Grass. tr. de success. §. Testamentum, quest. 7. & Ioannes Dauther. tr. de Testamentis, Rubr. de hered. Instit. n. 534 & alij.

RESOL. LXXXVIII.

An in Militaribus testamentis cesset Falcidia? Ex parte 7. tract. 6. Refol. 64. alias 63.

§. 1. **A**D hoc quæsitum ita respondet Enekelius de Priuileg. Militum l. 2. Priuil. 16. n. 87. Falcidiæ legis. Ius omnibus notum esse opinor, quo hæres institutus ex legatis, & fideicommissis, qualiacumque sunt, quartam partem detrahere potest: ut passim ex tit. Cod. ff. & inst. de lege Falcidia discimus. At in militis Testamento legem Falcidiam, tam in legatis, quam fideicommissis cessare, explorati Iuris esse, ait l. n. test. 12. C. hoc tit. l. si certarum 17. §. vlt. l. seq. ff. eod. l. in test. 7. C. ad leg. falcid. si post missionem 17. l. si milites 92. l. fin. ff. eod. facit l. vlt. C. hoc tit. Quod tamen abrogatum hodie, & ad ius commune redactum, aiunt Gloss. & Bart. in Authenti. de hered. & Falcid. §. vlt. vers. vlt. & Dyn. in l. 1. §. in filij ff. ad Trebel. eamque communem esse hodie Doctorum sententiam affirmant, argumento d. Aub. in cuius sine Imperator: Hæc inquit, omnia obtinere similiter, & secundum æquam observationem, & in non scriptis testamentis, & in omni vltima voluntate sancimus, & in omni persona, siue privata, siue militari, siue sacerdotali, siue imperiali, siue alterius cuiuslibet. Communem namque omnibus, hominibus hanc legem ponimus. Sed præterquam, quod non omnibus id videtur Doctoribus, ut ex dicta Gloss. apparet, ne vero quidem simile videtur, Romanum Principem, qui iura tam singularia, quam vniuersalia tuetur, vno verbo tanta cum affectione, tamque expressè ac solemniter militibus tantum ius euertere voluisse, l. si quando in princ. C. de inoffic. test. Nemini enim suum leuiter Princeps adimit, ut l. 3. de priu. iuris civilis, ostensum, nec imperialis maiestatis proprium est auferre concessa, aub. de referendar. palatii, stare igitur debet, quod expressè mutatum non inuenitur, lib. sancimus, 27. C. de test. l. precipimus in 32. fin. C. de appel.

Aut. quibus modis naturales efficiantur sui, §. tribus. Et faciunt ad hoc maximè iura, & rationes illæ, quibus in l. 2. de priu. iuris civilis, c. 5. n. 38. & seq. abundè docui, non modò singularem, sed ne vniuersalem quidem legem priuilegio derogare, nisi expressam faciat eius mentionem, l. decurionibus, 3. C. de silentiar. l. 12. l. ex quo pace, 12. C. de adificiis priuat. Et nunquam generalem legem singularia tollere præsumi, nisi expressè id verba de. nonstrent, satis ostendunt, d. l. precipimus & d. §. tribus. cum simil. Constátque generalem dispositionem tum demum res, & res casus priuilegiatos comprehendere, cum illa non reperiuntur in specie priuilegiata circa illos casus, de quibus agitur l. in fraudem, 15. §. vlt. vbi Bald. ff. hoc tit. l. vlt. C. de sententi. quæ sine certa quantitate profertur, l. 3. C. de dotis promiss. Dd. quod refert Lud. Schrader in doct. feud. p. 10. sect. 5. n. 35. Imò legum hæc, & Doctorum communis sententia est, dispositionem generalem legis, vel statuti non extendi ad causas specialiter priuilegiatas in illa materia, de qua lex, vel statutum loquitur, l. fin. in prin. vbi Salicet. C. de iure dot. Ius. in l. coheredi, 41. §. quia discretus. notab. 4. ff. de vulg. & pupil. substit. Tiraq. in tract. de vtroque tract. par. 1. §. Glossa 14. n. 91. cum seq. n. 104. facit l. si adulterium, 38. §. liberto ff. ad leg. Iul. de adult. l. decurionibus, 3. & ibi Glossa, Bart. & Ioan. de Platea C. de silentiar. facit l. spem. 5. C. quæ res pignori oblig. non possunt pluribus Ludou. Schrader. in doct. feudor. par. 2. part. nona princ. sect. 13. n. 29. Dictum enim generale ad extraordinaria non refertur, l. deo, 1. §. medico & ibi Bart. ff. de ann. leg. nec generalis clausula illa comprehendit, de quibus in specie est determinatum, text. elegans in l. sanctio, antepen. ff. de pœnis, & in l. doli clausula, 119. Dig. de verb. oblig. l. quæro, 39. Dig. de act. empti, & vend. Iam si rectiùs tum generalem in dicta Authentica clausulam constitutionis inspiciamus, Ius eam communem illustrare, ac definire, non singularia certis personis, ac rebus competentia iura abrogare manifestum est. Nec dubium, si non generale tantum, ut sæpe aliàs, Ius condere Imperator, sed & priuilegia illius generis omnia abrogare voluisset, quin mentionem aliquam sui instituti fecisset; sed id nunquam facit. Imò contra in §. hinc nobis, vers. si verò quasi confirmat, cum testatoris volentis utique heredem ab Falcidia abstinere, voluntatem omnino seruandam esse ait: Quas ob causas non video satis rationis, cur expressas istas leges hoc solo, & tam generali, ac indefinito verbo abrogatas censeam. Et hæc omnia docet Enekelius, vbi supra.

RESOL. LXXXIX.

An qui in castris reperiuntur, etiamsi milites non sint, ut Mercatores castra sequentes, &c. gaudeant priuilegio testandi iure militari, modo in loco hostili sint? Ex parte 7. tit. 6. Ref. 60. alias 59.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondeo cum Dominico Cardinalis Lugo de iust. tom. 2. disput. 24. sect. 1. nom. 12. Villalobos in summa tom. 2. tr. 30. difficult. 3. n. 11. Machado de Perfecto Confessor. r. 1. l. 3. p. 6. tr. 1. docum. 5. n. 7. & P. Molina de iust. tom. 1. tract. 2. disp. 119. vbi sic ait: Omnes, qui in Castris reperiuntur, etiam si milites non sint gaudent Priuilegio militis ad testamenta conficienda, modo in loco hostili sint; secus autem si non sint in loco hostili. Ita habetur in leg. 1. Dig. de bon. possess. ex testament. militis, & affirmat Bartolus ibidem & Glossa vlt. in leg. seriniarios. Cod. de testament. militis. & Iulius Clarus §. testament. quest. 15. Hæc P. Molina, cui etiam adde Tuschium, tom. 8. concl. 119. n. 23 Hunnium in Encyclopedia iuris part. 4. tit. 5. cap. 2. n. 7. Parisium, consilio 32. num. 25. vol. 1. Et idè ex his dicendum est hoc Priuilegium competere

etiam mercatoribus castra sequentibus, item laniis, victoribus, licet in matricula descripti non sint modo in loco hostili versentur. Ita ex Grasso, & Gilckenio Humnius, *vbi supra*, n. 8.

RESOL. XC.

An Doctores gaudeant in conficiendis testamentis Priuilegio militum?

Et an Aduocati actu legentes, vel patrocinantes in ordinandis testamentis gaudeant illis Priuilegiis, qua militibus sunt concessa? Ex p. 7. tr. 6. Ref. 65. alias 64.

§. 1. **A**D hoc dubium sic respondet Ioannes Halbritterus in *Oratione de Priuilegiis Doctorum*, fol. 40. Magni etiam momenti Priuilegium est, quod Doctoribus competit in Testamenti factione, de quo varia quidem, & difficilis est interpretum disceptatio, dum controuertunt: vtrum priuilegia militi testanti concessa conueniant etiam Doctoribus? Qua in parte communem distinctionem approbo, quam etiam sequitur Lancelotus Galiaula in *l. centurio*, n. 23. *Dig. de vulg. & pupil.* & acutissimus Bolognet. *ibid.* n. 14. & seqq. Interest enim num Priuilegium aliquod militi propter imperitiam Iuris, quæ militi circa expeditionem inesse creditur, datum sit, veluti: Priuilegium, & Facultas sine solemnitatibus, & apicibus Iuris testandi quod militi idcirco indultum est, quia miles ignorare præsumitur, innumera ferè solemnia ad perfectum testamentum necessaria, *l. 1. in verbis simplicitati*, &c. *Dig. de milit. test. l. quamquam*, *cod. eod. l. unctal. 7. in fin. cod. de inst. & subst.* Hoc itaque priuilegio, sine solemnitatibus Iuris testandi militibus propter simplicitatem, & Iuris ignorantiam indulto, Doctores non vtuntur. Quia ratio ignorantie legum non militat in Doctore, cui turpe est ignorare leges, in quibus versatur, *l. 2. §. Seru. Sulpitius Dig. de orig. iur.* Bolognet. Galiaula *supra alleg. Ferd. Vasq. de test. potentia* §. 24. n. 106.

2. Quæ autem priuilegia Militibus, non propter iuris imperitiam, sed propter dignitatem Militiæ, vel utilitatem Reipublicæ, quam militando nauant, vel, vt alij multi ad subeundum castra eiusmodi Priuilegiis, tanquam præmiis inuitentur, hæc cum Authoribus modò adductis, existimo etiam Doctoribus competere: Nam & Doctores in dignitate, & quidem maiore quàm Milites constituti sunt, & dicuntur militando vtilem Reipublicæ nauare operam, *l. Aduocati, cod. de Aduocat. diuers. iud.* & cum ipsi defendant clientulos, & Rempublicam scientia, labore, & allegationibus, sicut Milites corpore suo defendunt Rempublicam: publica utilitas æqualiter versetur in Doctoribus, vt in militibus, *d. l. Aduocati.*

3. In numero autem horum priuilegiotum est, quod miles mutus & surdus, vel damnatus ex delicto militari, vel etiam filius familias testari possit, *l. fin. cod. de inoffic. test.* Sic etiam eiusmodi priuilegiis annumerandum est: quod Miles possit instituere hæredem deportatum, & alios omnes, qui testamenti factione passua carere dicuntur, *l. neque §. si deportari, Dig. de test. mil.* Item quod Miles non possit relinquere mulieri, in qua sit turpis suspicio. Nam hæc, & similia Priuilegia, cum non attributa sint militi propter iuris imperitiam, sed propter publicam utilitatem, quæ per milites in acie versantes promouetur: eaque ratio etiam in Doctoribus locum sibi vendicet, per *d. l. Aduocati*, & per *d. l. fin. cod. de inoff. test.* cum Galiaula, Alexandro Bolognini, aliisque communiter, ita concludentibus sentiendum est, quod Doctoribus etiam hæc priuilegia competant.

4. Quamobrem Doctoris gradu insignitus, etiam publico iudicio damnatus, vel filius familias testari,

deportatum, vel alium quemuis incapacem hæredem instituere, non tamen concubinæ, de qua turpis est suspicio, relinquere poterit. Hucusque Halbritterus, cui etiam adhæret Grassus *tr. de success. §. testamentum*, q. 4. Zafius in *l. milites. Dig. de re iudic.* asserentes Aduocatos actu legentes, vel patrocinantes, in ordinandis testamentis gaudere illis priuilegiis, quæ militibus, non respectu simplicitatis, & ignorantie, sed ratione prærogatiuæ, & meritorum sunt concessa; licet hoc neget Corasius in *leg. precibus, cod. de impub. & aliis subst.* Sed Halbritteri & aliorum sententia mihi placet, quam etiam nouissimè eò Limæo docet Vvalter. in *tr. Iuridico Politico de Priuilegiis Doctorum* c. 16. q. 68. §. 111.

De cæteris aliis communibus, & ordinariis Testamentis.

RESOL. XCI.

An Clericus, vel Episcopus possit licitè testari in fine mortis in vsus non pios, si habeat licentiam disponendi in quoscunque vsus voluerit? Ex p. 5. tr. 3. Ref. 125.

§. 1. **A**D hunc casum ita respondet Malderus in *2. 2. tract. 1. cap. 11. dub. 3.* etiam si Papa dicat se dare facultatem disponendi de bonis Ecclesiasticis ad quoscunque vsus, non intelligit tamen alios, quàm pios vsus, nisi desertè addat etiam in prophanos; & etiam si Pontifex concedat facultatem testandi Clerico, aut Episcopo in diuites cognatos sine pietatis intuitu, hoc non erit accipiendum, nisi quoad forum exterius. Ita Malderus.

2. Sed Molina *de Iust. tom. 1. tract. 2. disp. 147. num. 13.* docet fas esse Summo Pontifici ex rationabili causa concedere beneficiariis etiam Episcopis facultatem testandi ad vsus profanos, vt si quasi in remunerationem pro munere optimè administrato, aut propter obsequium aliud Ecclesiæ impensum, id moderatè attentis circumstantiis concurrentibus concederet, aut aliqua alia iusta de causa. Probat, quoniam habet plenissimam potestatem, non quidem ad dissipandum, sed ad dispensandum eiusmodi bona, atque ad eò ex legitima causa, quæ in bonum & ædificationem cedat Ecclesiæ, poterit id concedere. Ita Molina; qui etiam *n. 35.* licet doceat quod esto facultas concedatur testandi ad quoscunque vsus, si non exprimitur, ad profanos, intelligentia est solùm de non profanis, tamen id solùm credit esse verum, quando nulla apparet legitima ratio concedendi eam ad vsus profanos, aut aliunde res est dubia.

RESOL. XCII.

An beneficiarij possint valide, & licito testari ratione consuetudinis, vt est in Gallia, & Hispania?

Et an si valide possint testari, non tamen licite in profanos vsus, & ideo hæres, quomodocumque sit hæres, qui hoc modo hæreditatem accepit, non peccet, nisi forte induxerit Clericum ad huiusmodi testamentum faciendum; quia inducens eum ad peccandum peccat, nec tenetur hæreditatem restituere?

Et an supradictum testamentum sit saltem inualidum, si careat solemnitatibus iuris?

Idem est de testamento pro ingressu Religionis quod quis potest testari non seruata solemnitate iuris. Ex p. 10. tr. 15. Misc. 5. Ref. 10.

§. 1. **P**Rima opinio docet tale testamentum esse nullum, & illicitum, & ita docet mordicus & Henricus

Sup. hoc lege doctrinam Ref. not. seq. per totam.

Sup. hoc in tom. 7. tr. 1. ex doctrina Ref. 58. signanter §. ad secundum.

Sup. hoc in §. nor. præteritæ à principio vsque ad medium.

Sup. hoc infra in Ref. 94. §. ult. & in

n. 4. tr. 7. Henricus Canisius Professor Primarius in incluta
 ff. 20. in §. Academia Ingolstadiensi in commen. ad lib. 3. Decretal.
 8 andem. titul. 26. vbi fol. 112. sic habet. Quoad alteram quaestio-
 8 n Ref. 27. nem, an scilicet consuetudo valeat testandi & eiusmo-
 §. cundo. di fructibus seu redditibus Ecclesiasticis, siue quæ
 ex iis sunt comparata, anceps disputatio est. Etenim
 Did. Couarrua. 26. ad cap. 7. n. 23. existimat hanc
 consuetudinem valere. Primo propter tacitum con-
 sensum Summi Pontificis, & orbis Christiani, qui
 talem consuetudinem permittunt. Secundò, quia pri-
 uilegio Summi Pontificis eiusmodi testamenti factio
 obtineri, vel concedi potest (id enim est extra om-
 nem controversiam) ergo consuetudine, cuius non
 extat memoria, quippe hæc privilegij instat ex capit.
 26. §. 2. infr. de verb. sign. & l. 3. §. 4. ff. de aqua quot. &
 assi. Tertio quia valet consuetudo quod fructus benefi-
 ciji vacantis per aliquod tempus defuncto, vel alteri
 cedant cap. 2. §. 1. de elect. & elect. potest. in extrava. Ioan.
 XXI. Ergo idem consuetudine introduci poterit, vt
 ex testamento aliis deferantur. Quæ certè argumenta
 etsi momentum habere videantur, magis tamen mi-
 hi probatur Mart. Nauarr. sententia in tract. suo de spol.
 Clericorum §. 14. quæ & Panorm. placet ad d. cap. 7. n.
 5. quòd scilicet eiusmodi consuetudo non valeat tan-
 quam Ecclesiæ onerosa per text. in c. 1. sup. de consuet.
 pulchrè tamen Panorm. id restringit ad res immobi-
 les, & mobiles magni pretij, nam in rebus mobili-
 bus, quæ exigui sunt præiudicij putat testandi con-
 suetudinem valere, sicut & consuetudinem donandi
 eas per text. in cap. 2. sup. de donat. Non obstant argu-
 menta contraria; nam quod ad primum attinet, con-
 trarium docet Extrava. Pauli III. Iulij III. & aliorum
 Summorum Pontificum quibus Clericorum spolia
 idest bona ex redditibus Ecclesiasticis quæ sita post mor-
 tem Clericorum reseruantur Sedi Apostolicæ, & eius
 Camerae, sicut videre est apud eundem Nauarr. in tr.
 de spol. Cler. §. 5. cum seqq. de quibus agam ex pro-
 fesso fauente Deo ad cap. 1. inf. de success. ab intest.
 tantum dico ex iis constare hanc consuetudinem te-
 standi non probari à Summo Pontifice, sed potius im-
 probari. Deinde non sequitur; Summus Pontifex hanc
 consuetudinem tolerat; Ergo videtur tacitè assentire
 per text. in cap. 10. §. fin. sup. de præbend. & dig.
 Et quod addit de consensu orbis Christiani, miror
 eius libertatem loquendi, cum ego quandoque in Ita-
 lia contrarium audiverim. Secundum argumentum
 defendi posset vbi talis est consuetudo, quæ ratione
 nititur, veluti si pauperibus, Religiosis locis vel il-
 lis, qui viuenti Clerico inseruierunt iuxta seruitij me-
 rita testamento aliquid relinquatur, neque etiam Sum-
 mus Pontifex præsumitur privilegium testandi nisi ex
 hac, vel simili causa concedere. Tertium argumen-
 tum rectè procederet, si eo probaretur fructus vacan-
 tis beneficij consuetudine ac laicos spectare posse. Ve-
 rum textus in d. cap. 2. §. 1. exaudiendus est de perso-
 nis Ecclesiasticis, quod videlicet hæc fructus eiusmodi
 consuetudine acquirere possint, sicut rectè interpreta-
 tur, & rationibus ante adductis comprobatur Glossa eius-
 dem cap. 2. §. 1. in verbis, vel personis. Et hæc omnia do-
 cet Canisius, vbi supra.

2. Secunda opinio affirmat tale testamentum esse
 validum, & licitum, ita Garcias de beneficiis tom. 1.
 part. 2. cap. 1. num. 16. vbi sic asserit: Existimo stante
 dicta consuetudine posse beneficium licitè testari
 etiam ad vsus profanos, & relinquere dicta bona con-
 sanguineis diuitibus, eamque consuetudinem in con-
 scientia excusare, nam dicta consuetudo non est contra
 ius Diuinum quo inducta est prædicta prohibitio te-
 standi, nec est irrationabilis maximè cum ex ea non
 fiat præiudicium Ecclesiæ, sed successori, seu Canonicis
 ad quos pertinet iux. d. c. relatum, & c. presenti de officio
 ordin. in 6. seu potius Camerae, ad quam pertinent iam

spolia, vbi vigent, maximè etiam cum sit immemoria-
 lis, & ab Ecclesia scita, & tolerata, & id possit priuile-
 gio Papæ concedi, & facit extrauagans sus. epti de ele-
 ctione. Et accedit quòd secundum dictam consuetudi-
 nem non solum potest Clericus relinquere dicta bona
 consanguineis, etiam diuitibus, sed etiam tenetur si sunt
 hæredes necessarii, vt filij, vel descendentes legitimi aut
 parentes. Ita ille, qui citat Couarr. Probum, Duenas,
 Perez, Roias, Simancham, & alios.

3. Tertia opinio est media, & affirmat tale testa-
 mentum esse validum, sed illicitum: ita docet Pater
 Dicastillus de iust. lib. 7. tract. 19. disp. 1. dub. 15. num.
 256. vbi sic ait. An valet testamentum factum à Benefi-
 ciatario? Responderet spectato iure positiuo non esse va-
 lidum cap. Quia nos de testamentis. Si vero spectemus
 consuetudinem receptam multis in locis, testamen-
 tum valet non tantum ad pias, sed etiam ad profanas
 causas, & potuit iniuri positiuo per contrariam consue-
 tudinem derogari, vt multis in locis derogatum est in
 communibus beneficiariis præter Episcopos, & in
 aliquibus etiam quoad Episcopos, nec enim repugnat
 introduci consuetudinem vt beneficiarij testentur ad
 vsus etiam profanos, cum sint domini Ecclesiastico-
 rum prouentuum (loquor de beneficiariis non Reli-
 giosis) qua de re latè disputant Auctores. Ita Cardi-
 nalis Tuschus tom. 1. conclus. 139. & tom. 8. concl. 1.
 Less. infra referendus, Molin. 147. concl. 7. Reginald.
 lib. 30 num. 8. 9. Sanchez in Summa, lib. 2. cap. 20. n. 24.
 cum pluribus quos refert, dicens hanc esse verio-
 rem, & communiorem opinionem contra Nauarrum in
 Apologia quæst. 1. n. 80. & aliquos alios. Licet ergo di-
 camus illicitè testari ad causas profanas, potuit nihi-
 lominus consuetudine introduci, vt validè testentur.
 Nam inualiditas testamenti ex iure positiuo Eccle-
 siastico est, cui potest per consuetudinem derogari,
 vel priuilegium auferri iuxta principia generalia de le-
 gibus.

4. Ex dictis colligitur Primo non obligari ad resti-
 tutionem qui recipiunt prouentus beneficiorum sibi
 testamento legatos, aut relictos à beneficiario, acci-
 piunt enim à vero domino. Colligitur secundò non
 peccare hæredes ab intestato, vel institutos à benefi-
 ciatario accipiendo huiusmodi fructus, tum quia hære-
 ditario iure succedunt ei, qui poterat de iis prouenti-
 bus disponere: tum quia obligatio, seu præceptum
 disponendi ad pios vsus cum sit personale, solum be-
 neficiarium, & non hæredem recipientem respicit.
 Ergo licet peccet Beneficiarius testamentum consti-
 tuendo ex fructibus, qui supersunt congruæ illius su-
 stentationi, nec hæredes tenentur restituere, nec pec-
 cant, præterquam si illum ad tale testamentum indu-
 xerunt. Hucusque Dicastillus, qui pro hac sententia
 citat Tuschum, Lessiam, Molinam, Reginaldum, & San-
 chez.

5. Vidisti, amice Lector, pugnantes inter se senten-
 tias, ego quid de illis sentiam, dicam breuiter, tale te-
 stamentum esse nullum, vt asserit prima sententia, mi-
 hi non placet, sicuti neque placet secunda sententia
 quatenus dicit esse licitum, igitur magis adhæreo ter-
 tia sententia asserenti esse quidem validum, sed illi-
 citum, & ita præter Doctores citatos tenet Agidius
 Trullench. in Decalogum, tom. 2. lib. 7. cap. 18. dub. 5.
 num. 7. vbi sic ait. Beneficiarij de iis, quæ ex fructibus
 beneficiorum congruè sustentationi superant, iure
 communi testari non possunt, nec ad pias quidem
 causas. Ita habetur cap. quia nos, & cap. relatum 2. &
 cap. cum in officiis de testamentis & habet communis, ne
 scilicet Clerici studeant opibus accumulandis, hæc
 autem prohibitio non est de iure diuino, sed huma-
 no Ecclesiastico, vt latè probat Barbosa, lib. 3. de iure
 vniuerso, cap. 17. num. 43. Ideò potuit consuetudine
 abrogari, vnde in Gallia, & Hispania, & in Regno
 Valentino,

Sup. hoc in-
 fra in §. vi-
 disti. huius
 Ref. cursum
 ante me-
 dium, & la-
 tè in tom. 4
 tr. 7. Ref. 20
 & in aliis
 eius primæ
 not.

Sup. hoc in
 Ref. & §. 1.
 not. 1. huius
 Ref. & infra
 post me-
 dium §. seq.
 huius Ref.

Valentino, Aragoniæ, & Cathalonæ, & aliis ex consuetudine approbata testari possunt, & si fortè decedat intestatus, succedunt in eius bonis illius propinqui, ac si esset Laicus. Potest ergo testari Clericus in Hispania de fructibus beneficij ad pias causas, imò ad profanas, peccabit tamen, at dispositio valida est, nam vt diximus supra agentes de dominio, *cap. 2. dub. 6.* Clerici sunt domini fructuum suorum beneficiorum. Quare quamuis peccent bona beneficij prodigendo, vel ditando suos amicos vel cognatos, alienatio tamen valida est. Ac proinde hæres, qui hoc modo hæreditatem accipit, non peccat nisi fortè induxerit Clericum ad huiusmodi testamentum conficiendum, inducens enim ad peccandum, peccat, nec tenetur hæreditatem restituere, quia obligatio Clerici erat personalis, & ex alia parte validè donat, donatio namque, vel dispositio quamuis illicita, non tamen iniusta est. Ita ille, cui adde nouissimè Patrem Martinum de San Ioseph, in *Mon. Confess. tom. 1. lib. 2. tract. 11. de test. num. 1. & 2.* & sic asserens. [En resolucion pueden en España los Clerigos testar valida, y licitamente de los bienes beneficiarios ad pias causas, y si disponendellos ad profanas causas valdrà el testamento, aunque peccaran mortalmente. Però es de aduertir, que los parientes, y amigos à quien mandò el Clerigo illicitamente su hazienda no pecan en recibirla, porque aunque pecò el Clerigo contra la caridad, no pecò contro iustitia, y su obligacion era personal; y pudo donar validamente, entendiendose que no pecan los parientes: y amigos sino es que aconseien, ò persuadan al Clerigo à que teste de su hazienda, profanamente, porque en este caso clato es que pecan induziendole à que peque es sententia comun.] Vnde ego his diebus consului parentes cuiusdam Episcopi non peccare mortaliter recipiendo ab ipso in magna quantitate pecunias, & alia bona, quia nihil ipsi ab Episcopo posscebant.

6. Sed si aliquis hîc obiter inquirat, an testamentum supradictum sit saltem inualidum, si careat solemnitatibus iuris, & affirmatiuè respondet Dicastillus *vbi supra, dub. 13. n. 240* vbi sic ait: Vtrum autem ingressus Religionem possit testari non seruata iuris solemnitate? Ex dictis videtur affirmandum, & affirmat Sà, *verb. testam. n. 21.* qui idem sentit de Clerico, & quidem iste non tenetur legibus ciuilibus. Cumque iuxta dicta in superioribus de eius testamento iudicandum sit in foro Ecclesiastico, tantum videntur seruandæ solemnitates fori Ecclesiastici atque aded sine solemnitatibus iuris ciuilibus positui valebit. Ita ille. Sed de hac quæstione alibi à nobis plura dicta sunt.

RESOL. XCIII.

An Commendatarij D. Iacobi, Calatraua, Alcantara, de Auis, &c. morituri possint testari de fructibus Commendarum in vsus non pios?

Et quid de Commendatariis D. Ioannis? Ex p. 5. tr. 3. Ref. 129.

Sup. hoc in co. 7. tr. 1. ex doctrina Ref. 55. §. 2. cursum ad medium vers. licet in morte.

§. 1. **N**egatiuam sententiam docet Mota *de confir. Ord. D. Iacobi lib. 2. c. 2. §. 26. n. 21* Nauarr. *comm. 2. de Regul. n. 56.* & Azorius *t. 1. lib. 13. c. 4. qu. 8. & c. 5. qu. 2.* quia dicti Equites non sunt veri domini, sine patrimonialium, quocumque tempore acquisitorum, siue reddituum Commendarum ratione voti paupertatis, hæc sententia est nimis rigida.

2. Et ideo cum Sanchez *in sum. tom. 2. lib. 7. c. 8. n. 30.* puto supradictos Equites posse quoque liberè testari non minùs, quàm alios sæculares, tam de bonis patrimonialibus, quàm etiam de redditibus harum Commendarum constat ex dictis *num. preced.* sic enim rece-

ptissima consuetudo apud eos obtinuit, & quamuis olim testari non poterant: at Innoc. VIII. & Clem. VII. in hoc dispensarunt. Nec obstat Pium V. reuocasse licentias his concessas ad testandum, quia benè Molina Societatis Iesv, & Manuel statim allegandi, eum Motum proprium receptum non esse quoad alios Commendatarios, præterquam D. Ioannis, nec Pium V. reuocasse simpliciter facultatem testandi, sed eam dumtaxat, quæ à priuilegiis Apostolicis dimanabat, quare permanet facultas, quam ex consuetudine antiquissima testandi habent, & insuper ad maiorem securitatem Greg. XIII. reuocauit motum proprium Pij V. concedens illis facultatem testandi iuxta pristinam eorum consuetudinem, & de bonis patrimonialibus hoc verum esse docet Molina *de primog. lib. 2. c. 9. n. 69.* licet dubitet quoad redditus Commendarum. Sed tu tene sententiam Sanchez, qui etiam, & optimè, addit posse hos Commendatarios de vtrisque bonis maiora-tum instituere, non secus ac alios sæculares, & post hæc scripta inueni nostram sententiam docere etiam Villalobos *in sum. t. 2. tr. 3. diff. 10. n. 13.* vbi sic ait. [Los Comendadores que se pueden casar, como son los de Santiago, Calatraua, y Alcantara son señores de sus bienes, y pueden testar dellos; mas los Comendadores de san Iuan no pueden testar, conforme à vn motu proprio de Pio V.] Sic ille.

RESOL. XCIV.

An filius familias Clericus, si moriatur possit testari de bonis aduentitiis, etiam ante Clericatum acquisitis?

Et an Clerici possint testari de fructibus beneficiorum ad vsus non pios?

Et an peccent mortaliter, si de notabili quantitate ad vsus non pios testentur? Ex p. 5. tr. 3. Ref. 124.

§. 1. **C**onueniunt communiter DD. quòd filius familias, si fiat Clericus per primam Tonsuram, aut vt certius alij, per Ordines saltem minores, quamuis adhuc maneat in patria potestate, possit testari etiam sine consensu patris de bonis aduentitiis, etiam ante clericatum acquisitis; estque apertus textus, *Aubert. Presbyteros, Cod. de Episcopis & Clericis.* Debent tamen eiusmodi Clerici ascendentibus relinquere legitimam, quoad alia equiparantur ipsorum aduentitia quasi castrensibus, de quo videre licet Panormitanum *in cap. quia nos, de testamentis.* Non tamen absoluuntur à solemnitatibus iuris communis, *Instit. de militari testamento, §. sciendum tamen.* Filius familias miles testari potest de eo, quod in castris acquisiuit, quod extenditur etiam ad veteranam, siue dimissum à militia, instituto eodem, & hæc omnia docet Malderus *in 2. 2. tract. 1. cap. 11. dub. 3.* qui etiam *dub. 6.* quod est valde notandum docet seclusa consuetudine Clericos eo ipso, quòd gaudent priuilegio fori, gaudere etiam priuilegio *cap. cum esses, de test.* nempe eorum testamentum esse validum, licet non adsint solemnitates iuris ciuilibus.

2. Notandum est tamen hîc quòd in aliquibus Regnis Clerici, possunt testari etiam de fructibus beneficiorum ad vsus non pios, tamen hoc procedit in foro exteriori: secus autem in conscientia; & ideo hîc non desinam apponere aliquas conclusiones, quas circa præfens dubium docet Villalobos *in summ. om. 2. tract. 3. c. difficult. 12. num. 3. & seq.* vbi sic ait. [De costumbre pueden los Clerigos hazer testamento de la dicha renta, la qual costumbre es muy antigua en estes Reynos; de suerte, que en todos sus bienes, aunque sean de rentas Ecclesiasticas, se suceda ex testamento y ab intestato como en los otros bienes, que ellos tuuieren. Peca però mortalmente el beneficiado, que de los bienes

Quoad hoc lege doctri nam. §. 1. Ref. seq.

Sup. hoc supra in Ref. 92. §. vlt. & c.

Sup. contentio in hoc §. in Ref. not. præteritæ late per totam & in aliis eius primæ not.

bienes que vamos hablando, manda en su testamento notable cantidad à vfos profanos, de fuerte que para no pecar ha lo, de mandar à causas pias. De lo dicho se infiere, que el Clerigo que por negligencia se dexa morir sin hazer testamento, para que sus herederos ab intestato le sucedan, peca mortalmente segun Lesio, y otros.] Ita ille & ante illum Molina *tom. 1. tract. 2. disp. 147. n. 31.* vbi post hanc sententiam satis probatam vix addit: qui ergo confessiones beneficiariorum tempore mortis audiunt, ad hanc nostram conclusionem attendant. Ita ille, quæ licet sint vera, tamen assero cum Maldero *vbi supra, in 2. 2. tr. 1. c. 1. dub. 3.* per modum limitationis licere Clericis testari etiam ad vsus non pios, quando id fieret per modum iustæ remunerationis, siue consanguineis, siue famulis, siue aliis bene meritis, illud enim excipitur *d. c. relatum*, etiam pro eo tempore, quo in vigore erat prohibitio testandi, vel ad pias causas, de meritis tamen non statur confessioni testatoris, sed aliter debent probari.

RESOL. XCV.

An Clericus filius familias possit testamentum condere de his bonis, quæ constanter Clericatu acquisiuit, & hoc magis Episcopis liceat?

Et an Clericus impune possit præterire liberos, vel parentes, ita vt testamentum ex eorum præteritione non infirmetur? Ex p. 7. tr. 1. 2. & Misc. 3. Ref. 2. & ad litteram ibidem in Ref. 35. alias 33. Sed hic vna tantum Resolutio adscribitur.

Coad hoc
le doctri-
na præce-
ditis Ref.

§. 1. **Q**uod ad priorem Quæstionem attinet, expressi Iuris est, id Clerico licere, licet adhuc sub patris potestate contineatur: siquidem ea bona inter quasi castrensia recensentur, *auth. presbyteros, & diaconos. C. de Episcopis & Clericis, &c. iuncta leg. fin. C. qui testament. facere possunt: vel non.* eoque magis Episcopo licet, qui & propter Episcopalem dignitatem patria potestate solutus est. *auth. sed Episcop. C. eod. tit.* & cum hæc bona inter quasi castrensia recensentur, consequens est, vt nec vsus fructus patri acquiratur, per *lex. in leg. 6. C. de bonis que liberis, &c.* loquimur verò de bonis à Clerico acquisitis, non ex redditibus Ecclesiæ, siue beneficij sui, sed quæ intuitu personæ suæ acquisiuit.

2. Quò verò ad alteram quæstionem, constat quidem ex *leg. fin. C. de inoffic. test. & ex leg. 34. C. de Episcopis & Clericis, &c.* permissam esse Clerico hanc præteritionem liberorum, & parentum; sed an illud iure nouellarum correctum sit, *nouella 115. c. 3.* inter Doctores non conuenit: siquidem controuertunt, quo sensu accipienda sint, in *d. auth. presbyteros, & diaconos.* hæc verba sic tamen vt horum filij, aut his non extantibus parentes eorum legitimam ferant partem, an scilicet his verbis legitima sit relinquenda filiis, siue parentibus iure institutionis; an verò si præteriti sint, petere eam debeant conditione, ex *d. auth.* Et certè propius est legitimam iure institutionis relinquendam esse, moueor aperto textu in *dist. c. 3. & c. 4.* quibus locis liberis interdicitur, ne in iis bonis, in quibus testamento condendi potestatem habent, filios suos, aut parentes absque legitima causa prætereant, aut exhæredent; sed eos hæredes instituunt. Nec obstat textus in *cap. 9. de test.* in verbo, liberè deponere valeant, quo motus Pan. *ibid.* putat testamentum Clerici non infirmari ob præteritionem filiorum, vel parentum; idque confirmat, argumento ducto à milite sæculi ad militem Dei, id est, Clericum: nam ille hoc priuilegio vtitur, quòd licitè possit filios, vel parentes suos præterire, per textum *leg. 9. C. de test. milit. §. 7. Inst. de exhæred. lib.*

3. Sed fallitur Panorm. nec enim rectè sequitur:

Clericus potest liberè de his bonis disponere; et ergo & præterire liberos, & parentes. Verùm subaudiendum est dum ea adhibeat, quæ ad testamenti aliàs confectio- nem necessariò requiruntur, per textum in *leg. 13. Cod. de sacros. Ecclesiis, &c.* inter cætera autem inquit Gasus Iureconsultus, quæ ad ordinanda testamenta necessariò desiderantur, principale ius est de liberis hæredibus instituendis, vel exhæredandis; ne præteritis iis rumpatur testamentum, Textus est in *leg. 30. ff. de liberis. & post.* &c. idem est de parentibus instituendis vel exhæredandis, *d. c. 4.* sed neque mouet Panorm. argumentum, à milite sæculi deductum: nam præterquam quòd pugna non careat, an miles sæculi hodierno iure possit liberos, & parentes suos impune præterire, propter textum in *d. c. 3. cum duob. c. seq. &c.* non tamen rectè inde efficitur, Clericum licitè præterire posse in testamento suo liberos & parentes? cum plura priuilegia indulta sint militi in expeditione degenti, quàm Clerico, sicut constat ex *1. Inst. & ff. de milit. test. & de testamento militis, iuncta dist. leg. 13.* Vide etiam circa præsentem quæstionem Squillantem *de Priuileg. Cler. c. 13. n. 3.* & alios penes ipsum.

RESOL. XCVI.

An damnatus ad mortem, propter aliquod facinus possit testari? Ex p. 5. tr. 3. Ref. 120.

§. 1. **R**espondendum videtur negatiuè in foro externo, ex *l. deportati, l. in metallum, Auth. bona damnatorum, C. de bonis proscripti. & ex l. quidam sunt. ex l. qui vlt. & ibi Bart. ff. de penis, & ratio est, quia tales per præfatam sententiam perdunt ea, quæ iuris sunt ciuilibus, vt *d. l. quidam, & consequenter amittunt testamenti factionem, quæ est iuris ciuilibus, l. test. ff. de test.* In foro verò conscientie si testetur coram duobus testibus, validum erit testamentum, id est, tuta conscientia poterit hæres bona retinere; dum non compellitur per iudicem bona fisco tradere. Et ita docet Valerius in *differ. vtr. fori ver. testamentum differ. 7. n. 2.* Sed aduertit optimè Lessius *lib. 2. c. 19. dub. 4. n. 49.* & Becanus *part. 2. tom. 3. c. 7. quæst. 4.* in testamento damnatorum ad mortem habendam esse rationem locorum & consuetudinis, quia ius Codicis vbique non seruatur. Imò ex Iulio Claro aduertit Malderus in *2. 2. tr. 1. c. 11. dub. 3.* consuetudinem esse in contrarium: vbique enim ea ferè obtinet, vt quando damnari bona non publicantur, condere valeat testamentum, & firmum maneat prius conditum, imò si non condatur, hæredes ab intestato habeat successores. Vide etiam Layman. *lib. 3. sect. 5. tr. 5. cap. 3. n. 3.**

Sup. hoc supra in Ref. 8 §. vlt & ex Ref. 78. legè doctrinam §. 1.

RESOL. XCVII.

An pena inhabilitatis ad testamentum procedat non solum in publico vsuario ex mutuo, sed etiam ex venditione, vel emptione, & plura alia circa testamenta vsurariorum? Ex p. 11. tr. 4. & Misc. 4. Ref. 22.

§. 1. **C**asus iste potest esse satis practicabilis, & ad illum affirmatiue respondet Eminentissimus Cardinalis Lugo *de inst. 1. 2. disp. 24. sect. 4. n. 71.* Vbi sic ait. Denique notat benè Vasquez cum Couar. pœnam illam habere locum non solum in vsuario ex mutuo sed etiam ex venditione vel emptione, vterque enim est verè vsurarius.

2. Sed ego magis adhæreo negatiuæ sententiæ, quam tnetur Petrus Vvadingus *de contraff. disput. 6. dub. 14. §. 4. num. 2.* Ratio est, quia pœnæ contra vsurarios statutz non comprehendunt nisi veros vsurarios,

vt diximus in *dub.* 4. usura autem vera non inuenitur, nisi in vero mutuo; in presentem autem est contractus venditionis, & non mutui, vt patet. Nec refert, quod dicatur à Doctoribus in tali contractu reperiri prauitatem usurariam, quia lata vocabuli significatione omnes contractus iniusti sunt usurarij, & vulgo omnes iniqui mercatores vocantur usurarij, sed aliud est quando vulgò loquimur: & aliud quid subsit à parte rei, & secundum definitiones iuris, maximè quando agitur de grauissima pœna, qualis est inhabilitas testandi incurrenda.

3. Et hanc sententiam præter Federicum de Senis, & Ioannem Lupum, quos ipse adducit, tenent plures alij Doctores, quos citat & sequitur Thomas Manlius *de ultimis voluntatibus lib. 1. tit. 2. n. 48. in fine.*

4. Nota etiam, primò Cardinalem Lugo *ubi supra n. 0.* sic asserere; An verò legata ad pias causas valeant? Siluestr. & Couarr. cum alijs quos afferunt, affirmant, si usurarius, cum signis penitentiae decessit, quod Molina etiam approbare videtur: sed Vasquez *oro citato* meritò id reiecit; tanquam sine sufficienti iuramento contra legis Canonice verba indutum. Ita ille.

5. Sed ego contra illum, & Vasquez prorsus adhæreo sententia Siluestri, & Couarr. quam etiam timentur Doctores: quos citat & sequitur Thomas Manlius *ubi supra except. 5.* asserens, quando in ipso usurario apparent signa contritionis, quod tunc valet vltima eius voluntas, quoad relicta ad pias causas, quod etiam ex Theologis docet Amicus *incur. Theol. 10. 5. disp. 20. sect. 1. n. 187.* etiam si Sacramentaliter confessus non fuerit; Idem docet Malderus, *de Inst. 11. c. 2. dub. 25. in fine.*

6. Nota, secundò aliquos asserere, usurarium ad incurrendam inhabilitatem testandi, sufficere vt post mortem probetur fuisse in vita manifestum usurarium, sed per accidens occultum, quia fortè non fuit hac de re accusatus, vel diffamatus; Ita Nauar. *in summ. c. 17. n. 280.* Anton de Burgo *in repetit. c. ad nostram. de empt.* sed longè probabilius est contrarium, vt tradit Baldus *conf. 438. l. 5.* cum alijs apud Cardin. Tuschum *de usura, concl. 3. q. 1.* quia verè erat habilis eo tempore, quo testamentum condidit, cum non esset manifestus, & morte illud testamentum est confirmatum; nec est vlla autoritas iuris mandantis, vt retrahatur ad tempus vitæ manifestatio quæ facta est post mortem. Et ita docet etiam Vvadingus *ubi supra* cum Cardinali de Lugo.

7. Nota tertio, Cardinalem Lugo *ubi supra, n. 70.* docere, usurarium manifestum non posse donare causa mortis, quod præter Vasquez, & Molin. ab ipso adductos, tenet Malderus *ubi supra* ex Iulio Claro, Pater Fagundes *de contractibus lib. 6. disp. 9. n. 26.* Quia regula est glossæ communiter receptæ ad *l. ram is verbo non facit, ff. de mortis causa donat.* cui non licet testari, non licet causa mortis donare quam corroborat plana ac euidens ratio, quia per tales donationes excluderetur testandi prohibitio, & quod usurarijs per vnam viam negaretur, donaretur per aliam. Vnde ab hac regula non fit exceptio, nisi ex iure specialiter colligatur, pro manifesto autem usurario nullibi in iure talis exceptio habetur. Ergo.

RESOL. XCVIII.

An valeat testamentum cæci, si ante hæredis institutionem legata sint relicta & plura circa cæcorum testamenta?
Ex p. 11. tr. 7. & Misc. 7. Ref. 41.

§. I. **S**uppono cum Dicastill. *de iust. lib. 2. tr. 19. disp. 1. dub. 5. n. 50. per errorem 60.* quòd iure com-

muni cæcus nuncupatiuè tantum testari potest, atque id coram septem testibus cum tabellione, qui si non adsit neque haberi possit, octauus testis adhibendus; idemque habetur de Codicillo cæci, ita Siluester *verbo testamentum 1. n. 2. Sà eodem verbo n. 17.* Vasquez *de testam. §. 4. & per errorem typographia 5.* omnibusque presentibus, & vocatis significare debet se velle condere testamentum, & proferre hæredem, ac legatariorum nomina. Quod si sint aliqui eiusdem nominis, ex adiunctis tollere debet ambiguitatem. Præterea debet exprimere coram testibus portionem, seu quantitatem, in qua singulos hæredes instituit, & quantitatem, quam singulis legatarijs relinquit debentque hæc omnia scribi coram testibus vocatis, vt dicebam, & rogatis, coram quibus dicere debet rator, quod ad hoc vocati sint & rogati, atque hæc omnia debent dici, & fieri vno eodemque tempore, & contextu, debentque tabellio se subscribere; immò, & testes; qui omnes signare tenentur scripturam testamenti, ac tandem requiritur, quod institutio hæredis præcedat legata. Hæc omnia constant *ex lib. hac consultissima.*

2. Hoc supposito, difficultas est vtrumne in cæci testamento necessarium sit ordine scripturæ, institutione hæredis legatum præcedere, sic, vt prius scribatur hæres, post demum relinquatur legata, ita vt vitiosum reputetur cæci testamentum, si prius in eo scripta, & relicta fuerint legata, postea verò hæres instituat?

3. Et negatiuam sententiam tenet Cyn. Bartol. Albericus, Fulgosius, & Decius *ad lib. 8. C. qui testam. facer. poss.* Alciat. *in rubric. de verb. obligat. n. 22. & in paradoxo lib. 5. cap. 16. num. 4.* Et hanc sententiam plerisque esse receptam refert Sichard. *diff. leg. 8. n. 9.*

4. Probatur verò hæc opinio per textum *diff. leg. 8.* nam, cum ibi Imperator Iustinianus sanciuisset in cæci testamento prius esse hæredem instituendum, postea legatarios, & fideicommissarios scribendos, subiicit hæc verba; *quibus omnibus ex ordine peroratis;* quibus ostendit, quod hic ordo in cæci testamento strictè obseruari debeat, vt nempe prius scribatur, & instituantur hæres, postea verò legata, & fideicommissa relinquatur.

5. Deindè, cum formam hanc Iustinianus præscripsisset cæco, subiicit in fine constitutionis; Ita demum ordinari posse testamentum, vt antelata forma declarant.

6. Confirmatur supradicta, quia hæc conditio *in d. l. consultissima* per ablatiuos absolutos ponatur, conditionem important *lib. à restatore C. de cond. & demonstr.* & conditio formam inducit Bald. *in Auth. matri auie C. quando mul. tut. off. fungi poss.* Decius *conf. 77. in princ. & in conf. 466. col. penultim. in fine,* Gozadin. *consil. 73.* cui formæ nihil addi, vel detrahi potest Bald. *in l. final. C. de suis,* & legit, quod Dec. *in d. leg. hac consultissima n. 7. & seqq.* ex pluribus probat, vt Iasoni more suo contradicat.

7. Verùm affirmatiuam sententiam tenet Grassus, Gomefius, & Vasquius; quos citat, & sequitur Hieronymus Barrus *de testam. libr. 1. tit. 7. num. 38.* quibus adde Hulricum Hunnium *in comment. ad Treulerum vol. 2. disput. 10. thesi 3. q. 22.* Michalorium *tr. de cæco, surdo, & muto capit. 6. num. 12.* & alios penes ipsum.

8. Probatur hæc opinio, Primò quia omissio leuis alicuius solemnitatis non solet testamentum vitare *l. 1. §. final. ff. de ventre inspicien.* leuis autem hæc sit solemnitas, vt prius hæres instituat post legata & fideicommissa relinquatur.

9. Secundò formæ huius subtilitas propterea excogitata

Sup. hoc supra in Ref. 11 & superius in tr. 7. Ref. 83 §. vlt.

Sup. contento in hoc §. in Ref. 2. not. præterita late à principio.

Sup. hoc quod hic

sup. ponitur, supra late in Ref. 14. & in §. vlt. huius Ref.

cogitata est, ne quid falsi committatur. At verò siue legata ante hæredis institutionem, siue postea relinquuntur, nulla metuenda est falsi excogitatio, nec ullum falsitatis periculum imminere intelligitur.

10. Tertio transpositio verborum non solet vitare testamentum, nec illud labefactare l. Gallus §. 1. ff. de liber. & posthum. hæred. inst. l. cum in testamento ff. de hæred. inst. in proposito autem sit nuda verborum transpositio.

11. Quarto quoties de interpretatione verborum est aliqua repugnantia, is sermo in toto collocandus erit qui actum sustineri faciat leg. quoties ff. de rebus dubiis. igitur, & in proposito hæc sit interpretatio arripienda, vt Ordo scripturæ non ita exactè obseruari debeat, nec, eo turbato ordine testamentum propterea inane existat.

12. Quinto denique regula est posita in §. ante inst. de leg. quod hodie minimè necessarium sit in testamento hæredem prius institui, & postea demum legata, & fideicommissa relinqui, sed in arbitrio testatoris esse debeat, vtrum velit prius hæredem instituire; an hunc ordinem iuuerere. Ab hac autem regula non reperitur, vllò in loco iuris nostri exceptum cæci testamentum. Igitur sub ista regula continetur.

13. Non sanè probatur ista exceptio per text. d. l. S. Nam quod de ordine obseruando in ea lege subiicitur, id non ad ordinem iustum scripturæ pertinet, sed ad ordinem reliquorum, quæ eadem in lege referuntur, spectat.

14. Ad confirmationem respondeo, quòd licet in fine dictæ legis hac consultissima, dicatur ibi tradita requiri pro forma, ea tamen pro forma requiri intelligi debent, quæ sunt alicuius momenti ad Text. in l. final. §. & si prefatam cum glos. C. de iur. delib. Brun. in d. conclus. 8. vers. & facit, qui allegat Signor. dicentem in cons. 87. in §. Cod. quod si statutum plura ad actum requirat, & addat ea omnia requiri pro forma, debet intelligi, vt requirat pro forma ea, quæ sunt alicuius ponderis, non autem solemnitates leues, & Brunum sequitur Roland. d. Cons. 82. n. 13. & 14. ablatiui absoluti important conditionem, quantum ad solemnitates essentielles, non autem leues, Alex. in l. 2. §. prius, col. 2. ff. de vulg. & pupill. Secundo regulam declarat Brun. in d. 11. concl. vt ablatiui absoluti important conditionem, quando disponunt super eo, quod est à iure certum & per Bald. in repet. l. 1. in 2. opusc. de leg. 2. & Bart. in l. eum stipularius in princ. ff. de verbor. oblig. quæ omnia sequitur Roland, loc. cit. num. 15. & 16. Addi etiam posset d. l. hac consultissima in fin. disponere vt ea omnia requisita intelligantur pro forma, hoc est ea omnia specialiter in testamentis cæcorum requisita, de quibus ibi, sed institutio hæredis, quod fieret in principio testamenti non erat speciale in testamentis cæcorum, ergo, &c. à qua sententia vt magis communi nullo modo venit recedendum. Et ideo ex his hanc sententiam affirmatiuam ego amplectendam esse puto.

15. Nota verò, cæteras condiciones requisitas in dict. leg. consultissima, pro testamentis cæcorum, non esse omnia essentialia, vt optimè notat Blasius Michalorius in suo tract. de cæco, muto, & surdo cap. 6. n. 7. num. 28. ait omnes dictas solemnitates à lege requiri ad euitandas fraudes, quæ in testamentis cæcorum fieri possent, vt in d. l. hac consultissima expressè habetur, vbi Iason n. 4. & Decius num. 36. Marcus Antonius Natta in l. hac consultissima §. ex imperfecto n. 37. C. de Testam. Ac propterea cessante fraudis suspitione valeret testamentum cæci, etiam si prædi-

Tom. VI.

ctis careret solemnitatibus, Bald. in d. lib. hac consultissima C. qui testam. facere possunt, vbi etiam Decius num. 36. & Natta in d. §. ex imperfecto num. 3. & sequitur Menoch. de præsumpt. lib. 4. præsumpt. 6. numer. 2. qui inter alias coniecturas ad excludendam falsitatis suspitionem considerat, si testator superuixerit per plures annos post illud conditum testamentum, cum enim illud non mutauerit, dicitur declarasse se velle ipsum valere, vt per ipsum numero 4. Idem, & multò fortius dicendum esset, si cæcus ante cæcitatem aliud fecisset testamentum, in quo eadem ferè præcipuè circa hæredum institutionem disposuisset: tunc enim cessaret suspicio in testamento condito in cæcitate, fraudes aliquas fuisse adhibitas; & tantò magis si non vnum, sed plura præcessissent testamenta ad fauorem earundem personarum; tunc enim diceretur apparere de enixa eius voluntate, suspitionem fraudis prorsus excludente. Posset etiam considerari ad exclusionem fraudis amor, & benevolentia testatoris erga personas institutas & denum cessaret fraudis suspicio, si per testes probaretur verè sic disposuisse testatorem; & cessante fraudis suspitione, cessant prorsus supradictæ solemnitates, vt per Menoch. & alios supra citatos.

R E S O L. X C I X.

An surdus si non sit mutus possit testari? Ex p. 5. tract. 6. Ref. 24.

§. 1. **A**D hunc casum respondet Molfesius in summa tom. 2. tr. 13. cap. 2. num. 90. vbi sic ait. Si surdus non sit mutus, & posset loqui, tunc siue sciat scribere, siue non, semper potest testamentum facere, quia satis est vt ore proprio nuncupet hæredem, & exprimat quidquid disponere velit de bonis suis, d. l. discretis, §. sin autem infortunium. C. qui testamentum facere possunt. & licet in d. §. item surdus. Instit. quibus non est permissum facere testamentum, dicatur surdum à natura non posse testari, intelligitur si simul sit mutus, quia plures Philosophi & Medici tenent quòd dum est surdus à natura, pernecesse sit etiam mutus, & è contra ob organa vitiata in ipso cerebro. Id quod alia ratione probant alij: dum enim quis caret auditu, non potest recipere species impressas, quibus formetur consonans proportio loquendi, vt exprimat verbis, quod auditu auris percepit, & dum nunquam audiuit aliquos, nec ipse potest formare verbum, & conceptum mentis exprimere, nam pueris ex auditu ostendunt parentes modum loquendi, dicentes: Dic hoc vel illud: vt etiam facimus psittacis, qui loquuntur ea, quæ ab hominibus continuò audiunt, & consequenter si auditu carerent, sonum vocis non audirent, & successiuè nec etiam exprimerent, & sic de aliis rationibus; quas omitto. Si tamen daretur casus vt esset surdus, & non mutus, tunc procedit regula tradita vt possit testari.

R E S O L. C.

An schedula Parisiæ testibus non ob signata pro testamento habenda sit?

Et an à fortiori procedat in foro conscientia?

Ex quo sequitur testamentum ad pias causas valere etiam sine testibus in vtroque foro. Ex p. 9. tract. 7. & Misc. 2. Ref. 41.

§. 1. **P**rocedit casus iuxta formam appositam in Authent. Quod sine, de test. & negatiuam sententiam

tenet

tenet Iacobus Cuiacius *ad Nouell.* 107. & *consultat.* 1. Couarr. *ad c. Raynut.* §. 1. num. 3. & *seqq.* Alexander *consil.* 76. n. 13. lib. 3. Nititur autem hac ratione Cuiacius, quod neque sit vllum testamentum, neque codicillus vllus, in quo conficiendo testes adhiberi non debeant, nec etiã exter vlla Constitutio vel lex, quã necessitatem adhibedi testes parenti, inter liberos testando remittat.

2. Sed mihi placet magis opinio affirmatiua. Primò, quia in l. 21. §. *Imperfecto, C. de test.* absolutè dicitur ex imperfecto liberos succedere posse. Igitur vult Imperator, etiam valere illud parentis testamentũ, quod propter non adhibitos testes est imperfectum. Respondet quidem ad hunc textum Cuiacius, & Hotoman. *in consil.* §. 8. testamentum ibi imperfectum non vocari: quòd testibus careat, sed quòd à testibus, qui adhibiti fuerũt, non sit subscriptum, idque ex eo relucere ait, quòd Imperator prius dicat non subscriptum, & non obsignatum testamentum pro imperfecto haberi: deinde subiiciat conuenienter, ex imperfecto testamento voluntatem non tenere defuncti, nisi inter liberos. Veruntamen consequentia huius illationis negatur: etsi enim prius dixerit imperfectum esse testamentum, quod non subscriptum sit à testibus, generaliter tamen postmodum subiicit, ex imperfecto testamento valere defuncti voluntatem inter liberos. Quin etiã illud testamentũ à testibus. nõ est subscriptũ, & obsignatũ, cui nõ adfuerũt testes. Ex precedẽtibus enim intelligi potest Iustinianus.

3. Deinde confirmat hanc sententiam etiam Text. *in l. ult. C. Famil. eriscund.* quæ in testamento inter liberos qualiacunq; verba; vel indicia sufficere. ait. Sed Cuiacius respondet, hoc sermone testes non excludi: quia, cum dicitur, fideicommissum nutu relinqui posse, hoc dicitur, non vt intelligatur sine testibus posse fideicommissum relinqui, l. *Et in Epistola, C. de fideicom.* Veruntamen & hæc responsio non dissoluit argumentum nostrum, propterea quòd nullibi dicatur ad fideicommissum sufficere nutum: hoc enim si diceretur, testes vtrique excluderentur, quemadmodum hinc dicitur, qualiacunq; verba, vel indicia sufficere. Euiicit hoc ipsum quoque Textus *in nouell.* 107. vbi de testamentis imperfectis Iustinianus constituit, vt parentum inter liberos voluntates omnibus modis firmæ, & ratæ sint. Ergo & eo modo, si in schedulam duntaxat voluntates suas consignerint. In *nouell.* 18. constituit, vt diuisio bonorum à patre facta inter liberos per scripturam, ita demum valeat, si modò, vel ab ipso, vel ab ipsius liberis sit subscripta, l. *In test.* 38. ff. *de fid. instrument.* Et sanè si adhibitio testium esset iuris gentium, & omninò necessaria, semper, & omni actui adhiberi deberent testes: quod tamen secus esse probat l. 17. *C. de fide instrument.* In *nouell.* 107. *Non autem,* tunc demum testes requiruntur, quando extraneæ personæ quid in testamento parentis relinquitur. Et hæc omnia docet Hulticus Hunnius *in Commentariis ad Treutlerum, volum. 2. disput.* 10. *Thes.* 6. *quest.* 11 & ante illum Fachineus *controuerf. iuris,* lib. 4. *cap.* 1. Sichardus, & Gilkenius *in distam. leg.* 21. §. *Imperfecto, Cod. de test.* cum aliis penes ipsos.

4. Quæ quidem opinio à fortiori procedit in foro conscientiæ, stante sententia dicti Hultici Hunnij *ibid.* 9. 12. quòd adhibitio testium in vltimis voluntatibus necessaria sit solùm ex Iure civili: ergo dicendum est, testamentum, de quo est quæstio, validum esse; in sententia tamen illorum, qui asserunt, testamentum confectum absque solemnitatibus Iuris civilis, valere in conscientia. Et ita tenent Doctores, quos, me citato; adducit Bannys *in Theolog. moral tom. 3. tract.* 9. q. 9. & Vviggers *de iust. tract.* 5. *cap.* 3. *dub.* 3. n. 15. Et ratio desumitur partim ex l. finali. *C. de fideicommissis,* partim ex l. *E. si inutiliter. C. eod. tit.* Priori namque cogitur ad præstandum legatum hæres, ex testamento solemnitatibus destituto, vel iurare eam non fuisse voluntatem

defuncti: posteriori autem sancitur, non posse per te repeti fideicommissum relictum à defuncto inutiliter (id est, in scriptura minus solemnni) si tu sciens voluntatem defuncti, cuius es hæres, illud præstitisti. Et ratio additur, quia non ex sola scriptura, sed ex conscientia relictii fideicommissi defuncti voluntati satisfactum videtur. Ex quibus euidenter, vt apparet sequitur solemnitatem testium de iure requiri tantùm per modum formæ probatoriæ in iudicio, non vt substantialem ad validitatem actus in se. Imò Imperator in posteriori supponit voluntatem defuncti, de qua per confessionem hæredis cuius interest constat: validam esse habendam etiam in foro externo; quia, scilicet, conscientia propria hæredis, probationem testium supplet,

5. Ex his sequitur testamentum ad pias causas valere, etiam sine testibus, in vtroque foro. Nec obstat, quòd iure diuino ad minimum requiruntur duo testes, ex cap. *In omni, de test.* Nam respondent Hunnius, & alij, hoc verum esse, si de actu aliquo probando ageretur; secus, si de eo perficiendo. Sed de hac quæst. ego *alibi.*

R E S O L. C I.

An si aliquis iuravit se testamentum non reuocaturum, possi hoc non obstante illud reuocare? Ex p. 9. tr. 7. & Misc. 2. Ref. 42.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondet doctus Iurisconsultus Lusitanus, Benedictus Ægidius *in Comment. ad leg. Ex hoc iure. ff. de iustit. & iure. part. 2. c. 13. claus. 8. num. 4.* [putat enim, iuramentum de non reuocando testamento, actus substantiæ directò opponi: idcirco non valet, quia iuramento non potest confirmari actus, qui deficit in forma illi à iure statuta, iuxta Bart. doctrinam in l. *Si quis pro eo. n. 14. ff. de fideiussor.* quam sequitur Tholosanus *Synagm. iur. lib. 50. cap. 5. nu. 10.* & communi omnium consensu receptam esse, profertur Couarr. *in cap. Quamuis pactum. 2. p. §. ult. num. 2.* Menchaca *de success. creat. lib. 3. §. 29. num. 3.* Azueedo *in l. 1. tit. 1. lib. 5. nou. recop. n. 28.* cuius ratio est; quia forma est, quæ dat esse rei, l. *1. Iulianus. §. Item si quis ff. ad exhib.* tradit Euerard. *in locis leg. loc. 10. à defectu forme in princ.* vbi pulchrum ad hoc vocat text. in l. *Mulieris §. 1. ff. de ver. signific.* Vnde, deficiente forma, non reperitur actus; qui iuramento possit confirmari. Nunc verò, quæ est alia testamenti forma, seu substantia; quàm libera, spontaneaque solemnni hominis voluntas eaque vltima, de eo, quod quis post mortem suam sibi fieri vult, vt constat ex definitione illius, in l. *1. ff. de test. & ex d. l. 1. C. de Sacrosanct. Eccles.* Vnde, si promissio, & iuramentum de non reuocando testamento valeret, ita vt testator contrariæ solemnni voluntate reuocare illud non posset; quid inde sequeretur, nisi pro testamento esse, eiusque vim, & virtutem habere, quod supremam testantis voluntatem non contineret? Hoc ergo, quia actus substantiæ repugnat, iuramento induci nequit, nec iuramentum super eo præstitum obligatorium est, tanquàm super impossibili præstitũ, cuius nulla obligatio est, l. *Impossibile. ff. de reg. iur.* Quemadmodum si contrahentes iurarent, emptionis, & venditionis contractum absque pretio celebrare, aut locationem absque mercedis interuentu: quia enim de substantia venditionis, & emptionis, est pretium, & merces de substantia locationis, ita vt sine mercede locatio non intelligatur, nec venditio sine pretio; possent, iuramento non obstante, tanquàm actus substantiam offendente, venditionem cum pretio, & locationem, mercede interueniente, celebrare absque periurij metu, in eo duntaxat peccantes, quòd temerè id est, in vanũ, nomen Domini assumpserunt. Sic ergo, qui iurat, testamentũ non reuocare: non obstringitur iuramento, quod actus substantiã lædit, quominus posteriore testamento solemniter factò, reuocare primum liberè possit. Atque ita

Sup. hoc supra in ref. 27 §. ult. in fine vers. quarto &c.

Alibi supra in Ref. 18. &c. & in principio §. præteriti huius Ref.

Sup. contento in hac ref. seq. per tot. & pro absol. sacramentali hoc casu lege in 10. 1. 4. doctrina Ref. 50.

Sup. hoc supra in Ref. 18 & in aliis eius primæ not.

ita euenit; quòd etsi absque dispendio salutis æternæ iuramentum in hoc casu seruari possit, quia absque dispendio salutis æternæ cum testamento illo testator mori possit; ex alio tamen tale iuramentum obligatorium non est, nempe, quia sublata actus substantia, cui opponitur, super impossibili emissum apparet, cuius idcirco obligatio nulla est, *d. l. Impossibilem*, impossibile quippe est, esse testamentum, & supremam, ac liberam voluntatem non continere.] Hucusque Ægidius, cui adde Gomez *ad leg. 3. Taur. n. 95*, quos etiam refert, ac videtur sequi Molina *4. l. de primogen. c. 2. n. 4.* censentes, non solum non manere firmum, sed etiam testatorem pro libito absque periurij reatu posse illud reuocare. Et in hanc sententiam ego olim videbar inclinare.

2. Sed, vt verum fatear, magis veritati accedit opinio negatiua Molinæ Theologi *de iust. tom. 1. tr. 2. disp. 151.* qui citat Clarum, & Couarruiam. Est autem sermo de testamento, quod nullam continet dispositionem contra ius diuinum, aut humanum; ac proinde quòd, si nullum tale interuenisset iuramentum, posset testator absque peccato, quemadmodum reuocare, ita etiam non reuocare. Ratio potissima est: quoniam non reuocare tale testamentum, nihil mali continet, vt supponimus; esto, fortè, aliquando consilium esset; vt reuocaretur, & aliquid melius disponeretur: ergo, si iureiurando alicui homini in illius bonum id non reuocare promittatur, obligat eiusmodi iuramentum, quod non est de re illicita ex parte iurantis.

3. Deinde, licèt concedatur, ius ciuile non solum irrita fecisse promissionem, & pactum de testamento non reuocando, sed etiam illa prohibuisse, atque aded peccare testatorem, qui id spondet; nihilominus adhuc iuramentum de illo non reuocando esset de re licita, atque aded sub reatu periurij obligaret testatorem, id non reuocare, quod magno perè in re, de qua disputamus, est aduertendum. Aliud quippe est non reuocare, illudque primum, neque malum est ex se, nec prohibitum iure positiuo, quicquid sit de prohibitione secundi iure humano: qui autem iurat, se non reuocaturum! aut non conditurum testamentum, non iurat, se id sponsurum, quod existente prohibitione iuris positiuo, esset malum, ac proinde iuramentum ad id non obligaret; sed, illicitè contra positiuum ius spondendo, iurat, se non reuocaturum, aut non conditurum testamentum, quæ illicita non sunt. Itaque ad iudicandum, an promissorium iuramentum obliget, attendendū est ad id, ad quod quis tali iuramento se astringit; non verò ad promissionem, qua sub iuramento ad id se astringit. Et quidem, quando id, ad quod se astringit, licitum est, iuramentum obligat; esto, actus, quòd se astringit, promissiove iuramento confirmata illicita sit; non quidem ex obiecto quoniam contradictionem inuoluit id, quod promittit illicitum non esse; & promissionem esse illicitam ex obiecto; sed ex dispositione iuris positiuo, qua talis promissio rationabili ex causa sit prohibita. Et ita hanc sententiã, præter Doctores citatos, tenent etiam hi, quos citat, & sequitur Villalobos *in Summ. 1. 2. tr. 30. diff. 22. n. 7.* vbi sic ait: [El que reuoca el testamento jurado, peca mortalmente, si el iuramento fue de no lo reuocar, Assi lo tiene Julio Claro, diciendo, que es comun con Alexandro, Alciato, y dize, que no parece, que se puede dudar desto, y lo tiene Lesio. La razon es, porque el juramento, que se puede guardar sin ofensa de Dios, es muy cierto que se deue guardar; como consta de vn Texto, y tal es este; porque aunque el testamento de su naturaleza es reuocable, llana cosa es, que no ay obligacion de reuocarle; y assi el, que quebrantasse este juramento, sin duda ning una seria perjuro, si no es, que sacasse primero relaxacion del. Lo contrario tiene Antonio Gomez, por dezir, que el juramento contra buenas costumbres no vale, y este lo es, porque quita la libertad. Mas este

Tom. VI.

es gran engaño, porque no es contra buenas costumbres el quitarse vn hombre la libertad; que quando vno professã en Religion, se quita la libertad, y no es contra buenas costumbres.] Ita ille. Vide etiam Trull. *in Dec. to. 2. l. 7. c. 18. d. 9. & Sanchez in Opusc. to. 2. l. 4. c. 1. d. 17.* Notandum est tamen, quòd, licèt contra Ægidium; & alios tenuerim, testamentum iuratum, illicitè reuocari; tamen existimo contra Vasquez *c. 2. de test. d. 3. n. 15.* quòd si reuocetur, valida erit eius reuocatio, vt ex multis probat Cardinalis de Lugo, *to. 2. de iust. d. 24. sect. 1. n. 27.*

RESOL. CII.

An qui iurauit se non reuocaturum testamentum, adhuc licite possit illud reuocare?

Et an quando quis iurauit se non reuocaturum testamentum, & alter, cui iurauit, acceptauit atque in eo hæres est institutus, si postea testator reuocet, secundus hæres postea institutus teneatur restituere hereditatem prioris?
Exp. 10. tr. 15. & Misc. 5. Ref. 11.

§. 1. **N**egatiuè respondeo, ratio est. Quia tale iuramentum seruari potest sine peccato, Nemo enim tenetur testamentum reuocare, ergo peccabit grauius reuocando. Imò qui iurauit se legata & alia in testamento contenta seruaturum, & per fas, aut nefas reuocat, adhuc tenetur ea ibi contenta adimplere; fuit enim iuramentum de re licita. Obijciat aliquis: iuramentum sequitur naturam actus, super quem cadit, est enim velut accessorium sequens naturam principalis. Sed testamentum talis est naturæ vt possit reuocari. Ergo etiam posito iuramento reuocari potest. Respondetur sequi naturam actus principalis quoad tacitas conditiones nisi hæ excludantur. In re autem de qua agimus, sic iurans excludit expressè tacitam conditionem testamenti, intendit enim non reuocare testamentum ex sua natura reuocatione, etiam si in primo testamento appositã sit clausula derogatoria vterioris testamenti, nempe si testator in primo testamento dicat. Si aliud testamentum confecero, volo non valere; & ita nostram sententiam tenet Dicastillus *de iud. lib. 2. tract. 19. disp. 1. dub. 16. num. 263.* qui citat Couarruiam, Lessium, Vasquez, Molinam, & Ghorium.

2. His tamen non obstantibus contrariam sententiam probabilem esse puto, vnde rectè Pater Martinus de Sancto Ioseph *in Monit. Confess. tom. 1. l. 2. tract. 47. de testament. num. 9.* sic ait. [Bien es verdad que es probable que non peca, ni queda periuro el que reuocò el testamento iurado, porque es contra las buenas costumbres el iuramento de no reuocar el testamento *ex leg. stipulatio de verb. obligationibus*, y el iuramento sigue la naturaleza del contrato à donde se iurò, y siendo de suyo el testamento reuocable no estorua el iuramento que se reuocque. Sic Bartolus, & alij multi, quos referunt, & sequuntur Anton. Gomez *ad lib. Tauri num. 95.* Molina *de primogen. lib. 4. cap. 1. num. 4.* La razon destos Autores procura impugnar Villalobos *2. tom. tract. 30. diff. 22. num. 8.* y dize fue grande engaño el de Anton. Gomez porque no es contra las buenas costumbres. Parece que el Padre Villalobos prouò mal su opinion, pues ay gran diferencia de quitarse vno la libertad en la profession con accion santa, alabada, y permitida por derecho, lo qual no milita en quitarse la libertad, para testar cosa reprehendida, y reprobada por el mismo Derecho, & ex dissimilibus non sit bonum argumentum *l. inter stipulantem 82 §. Sacram. versic. sed hac dissimilia ff. de verb. obligation. & ex diuersis non sit illatio l. Papinius exuli ff. de minoribus.*] Ita Martinus.

Sup. hoc in res. præterita & lege si placet aliam eius not.

3. Sed quicquid sit de hoc, certum est quod qui iuravit se non reuocaturum testamentum, si illud reuocet, reuocatio erit valida perinde atque ille qui iuravit se alteri non venditurum domum si postea vendat illicite quidem sed validè vendet, sicut & qui iuravit se aliquam ducturum in uxorem si postea ducat aliam, validè ducit sed illicite, est autem eadem ratio in nostro casu, Dicastillus *ibidem*. Vide Sanchez *de matr. lib. 6. disputat. 3. num. 5.* & alios penes ipsum, quibus ad Ie Martinum de Sancto Ioseph *loco citato n. 7.* ubi hæc asserit; [Quando alguno haziendo testamento iurò de no reuocarlo, y despues le reuoca otorgando otro, dicen que este segundo no vale por hauer contrauenido el testator el iuramento. Los Autores, que rifiere Anton. Gabriel l. 3. *Tauri num. 96.* que son Hostiense, Speculador, Oldrado, Iacobo de Butrio, y otros, però lo cierto es que vale la reuocacion, porque como hemos dicho el testamento es de su naturaleza reuocable, y el iuramento no quita la naturaleza del testamento. Es comunissima opinion. Burgo de Paz. 2. *part. lib. 3. Tauri concl. 6. num. 1233.* Molin. *lib. 4. de primogen. c. 2. num. 2.* Guttier. *de iuramento confirmatorio 2. p. c. 1. num. 2.* Palacios Rubios, *c. per vestras de donation. § 12. n. 23.* Anton. Gomez, *lib. 3. Tauri, n. 96.*] Hæc illic.

4. Sed sententiam Hostiensis, Speculatoris, & aliorum asserentium reuocationem dicti testamenti esse nullam, non esse improbabilem putauit Vasquez, vt obseruat Dicastillus, *ubi supra num. 266.* Sed si aliquis querat, An quando quis iuravit se non reuocaturum testamentum, & alter cui iuravit acceptauit, atque in eo hæres est institutus, si postea testator reuocet, secundus hæres postea institutus teneatur restituere hæreditatem priori? Respondeo affirmatiuè cum Dicastillo, *num...* quia qui prius fuerat institutus hæres per acceptationem iuramenti adquisiuit ius ad bona testatoris, testatorque contraxit obligationem realem, hæc autem obligatio realis ad hæredes transmittitur; ergo hic secundus hæres institutus tenetur implere promissionem realem à testatore factam, & à promissario acceptam.

RESOL. CIII.

Quenam liceant, vel non liceant agere cum infirmo tempore moris, quando conficit testamentum? Ex part. 3. tract. 3. Ref. 113.

Quamuis nõ §. 1. **A**D hunc casum ita respondet Villalobos in *sum. tom. 2. tract. 30. diff. c. 1. num. 4.* ubi sic ait. [Ha se de advertir, que el que por buen modo haze que el testador mande la hacienda à alguno, y no à otro, persuadiendolo por buenas razones sin engaño, ni mentira, no peca, ni està obligado à restituyr. Y si lo hiziesse con odio del heredero, o legatario con animo de dañificarle, no auendo mentira, dolo, o fuerza pecaria contra caridad, mas no estaria obligado à restituyr, porque no peca contra justicia, como dize Nauarro. Tampoco est à obligado à restituyr el que por blandicias o halagos atrae à vno para que lo dexa por heredero, como suelen hazer algunas vezes los maridos acariciando à sus mugeres, o las mugeres con ellos. La razon es, porque esto no causa inuoluntario, como prueua Molina por el derecho. Infiere tambien que quando huuiessè ruegos importunos, los quales se equiparan à fuerza, y con ellos persuadiesse que le dexasse el otro por heredero, seria pecado mortal, y tendria obligacion à restituyr quien esto hiziesse, como dicen Guttierrez Molina, y Sanchez, que lo mismo es en las donaciones. Lo mismo se ha de dezir del miedo reuerencial que la muger tiene

al marido, ò el hijo al Padre, en special si le buelue el rostro, y le da a entender que siente que haga testamento no le dexando por heredero, o legatario, o que haga el testamento cerrado en special, que pueden estos juntamente temer, que el tal marido, o padre los tratarà mal en el discurso de la vida, y assi esto que quitan la libertad pecan mortalmente, y estan obligados à restituyr.] Hæc illic, & communiter Doctores.

RESOL. CIV.

An si non expediat, vt moribundus declaret in testamento aliquas restitutiones, vel alimenta filiorum, quid sit faciendum?

Et an valeat hæredis nominatio relata ad schedulam quam penes aliquem probatum virum scriptam relinquere, dicit testator?

Et an si in dicta schedula, vel testamento dicat testator velle se centum erogare per Confessarium, vel per alium illis personis, quas ei in secreto dixit, non teneatur supradictas personas hæredibus declarare? Ex p. 5. tr. 3. Ref. 115.

§. 1 **F**aciat capitulum in testamento quòd hæredes dent tantum pecuniarum summam confessario, vel alicui amico, vt supradicti illam expendant secundum voluntatem testatoris eis manifestatam ore proprio, vel per scripturam in confidentia relictam, & quòd de dicta pecunia hæredes non possint expensionem poscere. Potest etiam Confessarius in articulo mortis, ne passim Notarius vocetur cum molestia infirmi, & timore hæredum in confectioe testamenti proponere ægrotanti si velit vt apponat in dicto testamento capitulum, in quo dicatur quòd testator relinquit schedulam manu propria firmatam apud suum Confessarium, vel alium amicum, quæ quidem schedula vult vt habeatur ac si fuisset inserta in dicto testamento mandando hæredibus, vt illam per omnia exequantur, & quòd in iudicio fidem faciat ac si in testamento, vt dictum est contenta fuisset, & expressa. Nam factò hoc capitulo in testamento, si postea infirmus debeat in conscientia aliquid declarare, vel si alicui vellent aliquid relinquere, aut legatum facere, & similia, tunc scribantur hæc omnia in schedula, quæ quidem subscribatur ab infirmo, & postea suo tempore à Confessario manifestetur. Et ideo Villalobos in *sum. tom. 2. tr. 30. diff. 5. n. 6.* sic ait. [Quando vno en su testamento dize que dexa vna cedula firmada de su nombre en poder de su Confessor, ò otra persona la qual contiene ciertas mandas ò legados, y que quiere, y manda, y es su voluntad, que se cumpla todo lo en ella contenido, como si fuera puesto de verbo ad verbum en su testamento, vale lo contenido en ella, lo qual es llano.] Ita Villalobos.

2. Vnde pro confirmatione supradictorum ponam hîc pulchrum dubium, quod apponit Gaspar Pegad. in *reper. ad L. inter cetera, ff. de lib. & posth. p. 3. §. 6.* ubi sic ait. His quidem mihi proximum visum est tractare, an valeat hæredis nominatio relata ad schedulam, quam penes aliquem probatum virum scriptam relinquere dicit testator, & tamen quoad legata & alia extra hæredis institutione omnes probant valere. De hæreditatis autem institutione plerique dubitant: cæterum receptius & probabilius est institutionem valere, ex *l. hoc art. 29. ff. de hæred. instituendis*, & tunc dici potest eam scripturam tanquam testamenti partem valere, & defendi posse, non aliter quàm codicillum testamento confirmatū, argumento *l. quod per manus 10. & l. quidam 14. 2. nimirum ff. de iure codic.* & potuit testator ita nomen hæredis testibus celare, & hæc est communis sententia cum Bart. in *l. si ita scripsero ff. de conditionibus*

& demonstrationibus & cum multis resoluit Ioan. Guierrez in *l. nemo potest*, ff. de legatis 1, tenuit idem Paulus in *d. l. si ita scripsero*. Bald. in *l. esse toto*, ff. de hered. instituend. Paul. in *d. l. hac consulti*, ff. per nuncupationem, & in *l. heredes palam*, ff. de test. & in *l. ubi autem non apparet*, §. sed qui vinum, ff. de verborum obl. Alex. conf. 186. vol. 5. incip. *Viso processu* 2. col. ad fin. sequitur idem Iason. in *l. ait. Prator*, §. si Iudex ff. de re iudicata, n. 3. The-lus Fernandez in *l. 3. Thauri* 5. par. n. 2.

3. Nota hic obiter certum esse quod si in dicta schedula vel testamento dicat testator velle se centum v. g. erogare per Confessarium, vel per alium illis personis quas ei in secreto dixit, non teneri supradictas tales personas heredibus declarare. Ita ex multis Figuercius in *Introduct. vlt. vol. 1. 2. c. 7. n. 13.*

RESOL. CV.

An testator possit prohibere deductionem legis Falcidiae, & Trebellianicæ?

Et pro intelligentia harum questionum aliqua primo supponuntur.

At tandem queritur, an testator liberis primi gradus Falcidiae, & Trebellianicæ deductionem prohibere possit? Ex p. 1. tr. 7. & Misc. 7. Ref. 46.

§. 1. **S**uppono testatores olim per legata, vel fideicommissa nimis enormia, heredes institutos ita grauasse, vt sæpè non inueniretur, qui hereditatem adire vellet, vt fuerit necesse per leges huic incommodo occurrere. Falcidius enim Tribanus plebis legem tulit, quæ ab ipso vocata est Falcidia, qua dabatur heredi potestas seruandi sibi quartam partem legatorum, si fortè legatis integre solutis tota defuncti substantia exhauriretur. Vnde non licebat Testatori legare vltra nouem vncias, siue tres quartas, siue tres partes suorum bonorum, nam quarta heredi debebatur: & cum idem incommodum perspiceretur in fideicommissis vniuersalibus, facta sunt postea Senatusconf. Trebellianicum, & Pegasianum à Conf. Trebellio, & Pegaso sic dicta, quibus in fideicommissis statuitur, quod in legatis. Et hæc quidem sunt clara in iure ff. eod. per titulos integros ad Falcidiam, & Trebellianam.

2. Hoc supposito assero, quod testator deductione legis Falcidiae prohibere possit propter apertam Iustiniani Imperatoris, sanctionem in *novell. 1.* & Authent. sed cum testator.

Hoc tamen intelligendum est, vt obseruat Ritherfuitius in *Novell. inst. p. 6. c. 5. n. 16.* seclusa legitima, quæ debetur integra, & libera, puraque ab omni onere.

3. Difficultas est itaque, an possit testator consimiliter prohibere deductionem quartæ Trebellianicæ, atque in suo testamento cauere, vt fideicommissario heredi integram hereditatem nulla detractioe diminutam restituat;

4. Et affirmatiuam sententiam tenet Hunnius in Treutlerum *vol. 2. disp. 14. thes. 5. quest. 9.* Probatur, quia si licet inhibere quartæ deductionem vbi plus onerum est heredi, multo magis ibi licere debet, vbi heredi minus est onerum: Atqui magis oneratur hæres restitutus legatis, quam restituta hereditate; quia restitutus legatis, hæres nihilominus tenetur creditoribus hereditariis, non verò legatariis *l. vltim. C. de hered. act.* restituta hereditate desinit teneri hæres, & transeunt in fideicommissarium actiones. Quapropter facilius poterit Trebellianica, quæ de hereditate restituenda deducitur prohiberi; quam falcidia, quæ de legatis deduci solet.

5. Adde, quod sicut falcidia testatorum imprimis gratia introducta est, ne ipsi, deficiente herede, inte-

stati decedant; ita quoque Trebellianica eadem ratione sit introducta, ne herede ob id, quod ex hereditate nihil percepturus sit commodi, commoditatem repudiante intestatus decedat defunctus: Quapropter cum Trebellianica non minus fauorem testatoris eiusdemque commodum decernat, atque falcidia, par est, vt illi æquè atque huic renunciare queat, *argum. l. penult. C. de pact.*

6. Denique ex ipsa Nouella constitutione argumentum pro nostra sententia sumitur firmissimum: Nam in *dict. §. final.* Iustinianus loquitur expressè de eo herede falcidiam detrahere prohibito, cui hereditatem repudiante succedant fideicommissarij, ita enim habent verba illius textus; Si verò expressim designauerit non velle heredem retinere falcidia, necessarium est testatoris valere sententiam: & aut volentem eum parere testatori, forsitan etiam quædam iuste, & piè relinquenti lucrum non in percipiendo, sed solum piè agendo habentem. Et non videre sine lucro huiusmodi esse hereditatem. Aut si parere noluerit, eum quidem recedere ab huiusmodi institutione, locum vero fieri (sicut dudum prædiximus) substitutis, & cohæredibus, & fideicommissariis, & legatariis, &c. Atqui hæres cui recedendi succedunt fideicommissarij habuit ius deducendi Trebellianicam: Proinde Iustinianus non solum de Falcidia, sed & de Trebellianica tractat.

7. Sed licet, vt verum fatear hæc argumenta speciosa videantur pro sententia affirmatiua Hunnij, tamen negatiuam sustinent viri Doctissimi, vt Andreas Fachinæus *lib. 6. controuers. iuris capit. 4.* Osualdus Hilligerus in *notat. ad Donellum lib. 7. capit. 6. littera A* Sarmientus *lib. 2. select. capit. 7. num. 16.* Dominicus Arumæus *exercit. Iustin. numer. 9. Theaur. 20. & alij.*

8. Probatur hæc opinio, quia ante Nouellam Iustiniani de heredibus, & Falcidia *1. capit. 2.* Trebellianicam prohiberi non potuisse, quia nemo potest facere, quin leges in suo testamento locum habeant *l. nemo potest. de leg. 1.* & fati luculenter probantur *leg. si vt allegat: Codice ad Trebellianum l. i. tit. digest. eodem tit.* Sed per nouellam Iustiniani *1. capit. 2.* contrarium non est constitutum: ergo in vigore suo manet ius antiquum, *l. præcipimus Codice de appellat.* Assumptio inde patet, quod Iustinianus in *d. nouell. 1. cap. de lege falcidia loquitur*, quæ ex legatis detractioem concedit quoties vltra duodecim legatis hereditas onerata est: De Senatusconsulto autem Trebelliano, de que quarta, quæ inde deducitur; altissimum est in *dict. nouel. 1. capit. 2. silentium.*

9. In *dict. nouell. 1. c. 2.* Iustinianus electionem concedit ei heredi, qui prohibere potest quartam, potest detrahere, vtrum velit adire, an verò repudiare hereditatem: Atqui hæc electio non conceditur heredi, à quo fideicommissum relictum est, quique ex Iuriconsulto Trebelliano quartam detrahere potest, sed cogitur is inuitus etiam adire hereditatem, & eam ex fideicommissio restituere *tot. tit. Institut. de hered. qua ab intest. defer.* Igitur præfata constitutio Nouella, non potest de quarta Trebellianica accipi.

10. Diuersa porro videtur esse ratio quartæ falcidianæ, & Trebellianicæ. Nam detractio Trebellianicæ competit heredi grauato restituere per fideicommissum, qui cogi à fideicommissario potest, adire hereditatem, & restituere etiam inuitus, *l. quia poterat, Digest. ad Trebell.* Falcidiae autem beneficium datur heredi grauato ad legata præstanda, qui cogi non potest adire hereditatem. Quapropter, cum hæres fideicommissio grauatus, in eo sit deterio-

zis conditionis, quàm alter, qui legatis est oneratus, merito debet in altero esse melioris conditionis, vt trebellianicæ commodo priuari à testatore non possit, licet alter priuari possit commodo falcidiae.

11. Vidisti, amice Lector, pugnantes inter se Doctorum sententias, validissimis quidem fulcitis rationibus; Vnde merito Iulius Clarus, in §. *testament.* q. 62. votat hanc quæstionem terribilem, & arduam; sed quia ipse tandem concludit affirmatiuè, non tantum si testator expressè, sed etiam si tacitè prohibuerit; Idè huic affirmatiuæ sententiæ libenter adhæreo, quam veram Hulticus Hunnius *vbi supr.* vocauit, & Doctores, quos citat, & sequitur Franciscus de Barry *de testam.* l. 15. tit. 8. n.

12. Et quia optimum est in his materiis Iuriconsultis Theologos consociare, ita etiam nostram sententiam tenet Malderus *de iust. & iure tr.* 1. cap. 11. dub. 13. *vbi sic ait*; Potest testator prohibere, ne detrahatur à fideicommissis Trebellianica sicut, & ne à legatis falcidia, nam de hac iure id definitum; & illa huic æquiparatur. Ita Malderus; cui adde Petrum Vuadingum doctum, & acutum Theologum Societatis Iesu *tr. de contract.* d. 5. dub. 3. §. 2. Qui inquit postea, an in hoc casu sufficiat tacita, an verò requiratur expressa testatoris prohibitio; & sufficere tacitam prohibitionem concludit cum Claro, Crauetta, quod etiam ex pluribus probat Barrus, *vbi supra* n. 2.

13. Sed difficile est benè explicare, quandonam tacitè prohiberi censeatur; Itaut non sit locus falcidiae. Fusè tractat præsumptiones tacitæ prohibitionis Menochius *lib. 4. præf.* 198. Certum videtur, quando testator prohibuit alienationem bonorum, suorum, prohibuisse quoque detractionem quartæ, *Aub. sed & in eo, Cod. ad falcid.* Deinde placet distinctio, quam adhibet Felinus *c. audiis de præscrip.* quando verba testatoris non possunt commodè habere alium sensum, quàm detractionis prohibitionem, tunc prohibitam censerit; quando alium habere possunt, tunc non censerit prohibitam; affert exemplum, Mando, vt restituat sine vlla diminutione, censetur detractionem prohibuisse, quia illa verba nullum alium sensum commodè admittunt, restitutas pleno iure, possunt habere verum, & communem sensum, etiam stante detractione; ergo per illa non prohibetur tacitè detrahitio.

14. Sed ex superius dictis oritur alia difficultas, an testator liberis primi gradus falcidiae, & Trebellianicæ deductionem prohibere possit? Quæ enim dicta sunt, facilius in extraneis hæredibus admittuntur, & negatiuè respondet Iason *in l. Marcellius princ. n. 53. & seqq. ff. ad Trebell.* Bart. & Bald. *in d. l. Inbemus Cod. ad trebell.*

15. Probat *ex l. Inbemus in princ. in verbo non per imputationem reddi uinum*, licet hoc testator rogerit, vel iusserit *C. ad S. Trebell.* vult enim illic Iustinianus Imperator, quod Testator non possit disponere vt liberi primi gradus fructus in Trebellianicam computent, qui alias computandi forent, ne hac imputatione vlla ex parte, Trebellianica minuatur. Quod si igitur testator non potest hoc modo diminuere Trebellianicam filiis, multò minùs poterit eam in totum tollere.

Ad sententiam affirmatiuam docet Cynus *in d. l. Inbemus, Clarus §. Test. q. 63. Alciat. in l. cum proponas C. de pactis.*

16. Ratio, & fundamentum illorum consistit in eo, quod noua Iustiniani constitutione *in Nouell. 1. cap. 2. §. final.* expressè, & indistinctè sancitur, quod testator possit hæredibus prohibere falcidiae deductionem, & non distinguitur inter hæredes extraneos, & suos, nec liberi vsquam excipiuntur; proinde, & hos, sub dispositione istius nouellæ constituitur.

tionis contineri dicendum est. Atque, ita per nouam hanc constitutionem, quæ iuris veteris correctoria est, emendata videtur *d. l. Inbemus pr. C. de S. C. Trebel.* Sic vt fructus non solum in Trebellianicam illis imputentur, eaque imputatione quarta minuatur, sed etiam quartæ illius deductio penitus prohibere, ac imputari possit.

17. Mihi vero magis placet prior sententia, cum enim lex noua, permittens testatori prohibere falcidiae deductionem, generalis sit, at vero *ad l. Inbemus in speciali loquatur casu, & exceptionem contineant*; Idcirco non potest dici, quod *d. l. Inbemus per nouell. 1. c. 2. §. final.* corrigatur. Cum regula sit, per iura noua generaliter corrigentia, nunquam censeantur corrigere leges speciales, certis personis priuilegium aliquod, seu beneficium deferentes, *Gloss. in l. sciendum princ. ff. qui sacis. cog. & est pro regula ista textus in l. in testam. C. de Testam.* Et sanè aliàs etiam sic comparatum est cum legibus nouis, quod debeant trahi ad veteres leges, atque ex illis restringi, distinguui, & explicari, nisi manifestè sint contrariæ *lib. 28. ff. de legibus.*

18. Quod, & idè admittendum, quia à correctione legum, quantum fieri potest abstinendum, nec vlla correctio per subauditos intellectus inducenda, cum verba aperta desideret. *l. præcipimus Codic. de appell.*

19. Verùm Pater Vuadingus *vbi supra §. 4. latè, & solidè probat*, filium grauatum sub conditione, vel in diem restituere hæreditatem, posse detrahere duas quartas, v. g. si moriaris sine liberis, vel quando morieris, restitues hæreditatem meam Titio. Docent in casu tali posse statim à morte patris detrahere suam legitimam tanquam filium, & postea eueniente conditione detrahere quartam Trebellianicam, vt hæredem, ex toto, quod superest post deductam legitimam, v. g. si hæreditas fuerit 12000. potest pro legitima separare sibi 3000. secundum ius antiquum, & postea ex 9. millibus, quæ supersunt quartam partem pro Trebellianica, & postea reddere fideicommissario, quod superest. De his autem duabus quartis filius disponit siue in testamento, siue inter viuos, sicut quisque alius qui habet bona omninò libera. Si verò purè, & sine conditione sit grauatus, siue iussus statim atque hæreditatem adierit eam restituere, tunc vel legitimam tantum, vel Trebellianicam tantum detraher: cum ius non permittat, vt vno, eodemque tempore fiant duæ deductiones. Vide etiam Gaillum *obserrat. 121.*

RESOL. CVI.

*An in testamentis possit quis instituere hæredem extraneum, & relinquere Fratrem, consobrinum?
Et an hæredes ita instituti bona sibi relicta sanguine coniuncti ipsius testatoris debeant restituere?
Et quid est dicendum, si non relinquat bona extraneo diuini, sed alicui Monasterio, Hospitali, &c? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 85.*

§. 1. **N**on desunt Doctores, vt obseruat Homobonus, *vbi infra*, qui asserant, charitatis, ac iustitiæ leges ab eo violari, qui omissis consanguineis, extraneos hæredes instituit; proinde hæredes sic institutos, bona sibi relicta, sanguine coniunctis ipsius testatoris restituere debere, vt per Riccum *in decis. Archiep. decis. 213.*

2. Sed contrariam sententiam omninò amplectendam esse iudico, quam docet Homobonus de Bonis *in exam. Ecclesie, par. 2. tract. 7. cap. 10. q. 27. Beia in suis respons. par. 1. cas. 57. Bonacina de contract. disp. 3. q. ult. punct. 3. n. 13. Emmanuel Sà verb. hæreditas, n. 1. Syluester Cod. verb. n. 2. cum aliis.*

3. Dico

Ad falcidiam doctri-
nam huus
resilege Res.
seqq. & ex
Resol. post
seq. §. post
medium
verf. l. au-
tem.

3. Dico igitur, quod si testator careat descendenti-
bus, & habeat ascendentes, tenetur instituere ascen-
dentes, cum ipsi sint consanguinei in linea recta: si ve-
rò testator non habeat consanguineos ascendentes;
vel descendentes, non tenetur instituere collaterales;
sed potest quemlibet extraneum instituere, nulla facta
mentionem consanguineorum collateralium, dummo-
do non adsit scandalum, & obligatio, qua tenetur pro-
ximi necessitatem subleuare. Et ratio est: quia nullum
ius siue diuinum, siue naturale, siue humanum, ad id il-
lum obligat, secluso scandalo, & extrema, vel graui ne-
cessitate supradictorum: potest igitur in tali casu su-
bleuare eorum necessitatem, & reliqua extraneo relin-
quere.

4. Non grauabor etiam hinc apponere verba Ioan.
Valer. in differentiis. vtriusque fori, verb. hereditas different.
9. n. 3. vbi sic asserit: [Quid dicendum, si non relinquat
bona extraneo diuiti; sed alicui Monasterio, vel Hos-
pitali? Existimo, in tali casu Monasterium, secunda con-
scientia, retinere posse supradicta bona. Ratio est:
quia nullo iure cauetur, quod teneatur ea relinquere
consanguineis, si illi extreme non indigeant; & sic
nulla in hoc iustitia violatur; & eligendo alios pau-
peres Christi meliores, cessat æquitatis ratio, & of-
fensa Dei. Non enim culpæ imputari potest, quod
quis omittat carnem, & sanguinem, & de iisdem non
curet licet in paupertate positus, & eligat, illis omis-
sis, alios pauperes, vel meliores, vel in maiori necessi-
tate constitutos. In pari quippe necessitate, bonitas
præminet consanguinitati, atque præualeat, præfere-
ndaque est. Cum verò Hospitali relinquuntur, in maio-
ri necessitate tales pauperes positi sunt, (cum sint in-
firmi, & manibus suis se iuuare non possint,) quàm
consanguinei, si sani sint; & ideo non mirum, si eligi
illi possint, & præferendi veniant merito illis secun-
dis.] Ita Valerius, vbi supra. Vide etiam circa præsen-
tem quæstionem Layman in Theol. mor. lib. 3. sect. 5. tr.
5. c. 5. n. 17. Molinam tom. 1. tract. 2. disp. 159. & Bonac.
de contr. disp. 3. q. ult. punct. 3. n. 13.

RESOL. CVII.

An moribundus, si non vult heredem instituere fratrem,
sed extraneum, sit absolueudus? Ex p. 5. tract. 3. Ref.
114.

§. 1. **N**egatiuè videtur respondendum, per ea quæ
adducit Faber in §. in testatorum, Instit. de
hered. que ab intestato deferuntur, tenet in hoc casu
fratrem non posse præterire sine peccato fratrem
suum inopem, sequitur Guiliel. cap. Raynurius, in ver.
test. 10. n. 7. Ripa in l. nemo potest, n. 99. ff. de leg. 1. Alber-
ricus in dictionario ver. testam. 10. Suar. in l. quoniam in
prioribus, limitatione 1. C. de inofficioso testam. Ant.
Gomez in l. 8. Tauri, n. 4. & hæc communis iuuatur per
textum in c. si quis reliquerit, distinct. 30. & in cap. est
probanda 86. Nec est nouum, vt actus valeat, & pecca-
tum ex eo resultet, vt videmus in deceptione intra di-
midium iusti pretij, in mat. lib. 2. C. de rescind. vendit.

2. Sed his non obstantibus, in rigore loquendo
non peccat, & ideo est absolueudus infirmus, qui in
articulo mortis constitutus instituit in heredem extra-
neum relicto fratre paupere. Et ita hanc opinionem
non solum Theologi, sed etiam Iurisperiti docent,
vt Gaspar Pegadus in reper. ad l. inter cetera, ff. de libe-
ris & posthum. p. 2. §. 3. num. 12. & seq. Probatur ex
l. frater. C. de inofficioso testam. & ex glossa in c. qua in
Ecclesiarum, ver. constituerunt, de constit. vide etiam
Afflictum lib. 1. constit. rubr. 82. n. 2 & Couarr. part. 2.
de spons. c. 7. §. 7. n. 8. & 13. Malderum in 2. 2. tr. 1. c. 11.
dub. 8. Laymann lib. 3. sect. 5. tract. 1. c. 5. n. 15. Rationes
verò pro hac firmanda sententia videbis apud Pega-

dum loco citato, & ne deseras etiam videre me ipsum
in 1. part. tract. 8. resol. 83. vbi inuenies patrem esse ab-
solueudum, si vult relinquere filium heredem tantum
in legitima. Vnde licet Confessarij debeant persuade-
re moribundis, vt filios, & fratres heredes instituant,
tamen si infirmi nolunt hoc agere, immeritò à sæcula-
ribus afficiuntur iniuriis, cum voluntas hominis,
& maximè moribundi, sit persuadenda, non autem
cogenda.

RESOL. CVIII.

An pater, aut mater possit plus aliquid vni filio relinque-
re quam alijs?

Et an pater totum id, quod superest ultra partes legiti-
mus filijs de iure debitas, possit de rigore relinquere
extraneo?

Et an testator, qui non habet liberos, aut parentes, te-
neatur relinquere bona cognatis, nisi sint mali, aut in-
digni? Ex p. 1. tr. 8. Ref. 83.

§. 1. **R**espondeo affirmatiuè, dummodò reliqui filij
non priuentur legitima portione. Et ratio
est: quia, cum huiusmodi bona sint ipsius testatoris po-
test vni plus relinquere, quàm alteri. Et ita docet Me-
gala in p. 2. l. 2. c. 23. q. 4. n. 113. Homobonus in tr. de
statibus p. 2. capit. 20. Emmanuël Sa verb. testamentum,
n. 27. Beia in suis respons. p. 1. cas. 57. Bonac. de con-
tract. disp. 3. q. ult. punct. 3. n. 12. & alij penes ipsos.

Sup. hoc in
Ref. seq.

2. Sed non grauabor hinc apponere, in gratiam Con-
fessariorum, verba doctissimi Philarchi de officio Sa-
cerd. tom. 2. p. 2. lib. 4. c. 20. vbi sic asserit: [Quamuis
pater non possit in vita donare filijs; in morte tamen
potest relinquere plus vni, quàm alteri: & licet ex
æquitate debeat maiorem partem hereditatis relin-
quere filio meliori, quando non vult omnes inæquali
parte succedere, non tamen peccat, si maiorem relin-
quit minùs digno; vt tenet, & probat Couarr. in re-
gul. peccatum. 2. p. reuel. §. 7. Addo, saltem mortaliter:
quia non peccat contra iustitiam distributiuam: nam
pater distribuens bonà inter filios, non tenetur legi-
bus iustitiæ distributæ, quæ solum ligat eos qui pu-
blica potestate, publica, & communia bona, & officia
distribuunt; & nulla est lex, quæ illi formam tribuat
distribuendi illa, quæ ad libitum relinquere potest.
Nec contra iustitiam commutatiuam: quia illis non
tenetur relinquere, nisi legitimas; & quæ ultra legiti-
mas habet, potest tanquam suorum bonorum domi-
nus, ad libitum relinquere; & non sunt propria dig-
nioris, nec vt propria ei necessariò debentur: & in do-
natione ad liberalitatem pertinente, non est acceptio
personarum, nec violatur iustitia. Caueat pater, ne inæ-
qualem distributionem faciat ex odio: & si mouetur
ex inordinato amore erga aliquem, non propterea
mortaliter peccat, cum non faciat contra iustitiam;
nec quilibet amor inordinatus sit peccatum mortale,
Recta autem ratio exigere videtur; quod, relicto il-
lis, quæ vult ad pias causas, & filijs partibus iure debi-
tis, reliquum æquis portionibus filijs relinquat. Re-
cta etiam ratio suadere potest, quod illud totum vni
vel aliquibus relinquat, & non alijs: nam, si vnus ha-
bet bona propria, vel nutritus fuit in studiis, & est Do-
ctor, & potest lucrari; & alij magis egent, & non sunt
ita ad lucrandum idonei; potest istis maiorem hære-
ditatis partem facere: similiter & illis qui non sunt ad
dissipandum dediti, dummodo, vt diximus, alij non
defraudentur parte eis iure debita. Id autem, quod
aliqui dicunt, testatores, qui non habent liberos, aut
parentes, qui sint necessarij heredes, teneri relinquen-
te bona cognatis, nisi sint mali, & indigni; limitandum
est cum Navarra, vt intelligantur de cognatis ex-
tremè egentibus, quibus nullus alius proximior co-
gnatus

Sup. hoc le-
ge doctrinã
duarum præ-
cedentium
Ref.

A firman-
im doctri-
m huius
tract. lege
æcedentẽ
ef. & ex
ef. seq. §. 2.
st me-
um. ver. f.
autem.

gnatus est, qui eos alere possit, & velit; quia nulla est lex naturalis, diuina, vel humana, ad plus de præcepto obligans. Quòd si non sint in hac extrema necessitate, de rigore nihil eis tenentur relinquere: imò pater totum id, quod superest ultra partes legitimas filiis de iure debitas, potest de rigore relinquere extraneo, & dicere filiis, ut quisque tollat, quod suum est, & vadat, nec ob id est illis deneganda absolutio. Quòd si ex odio faciunt & nolunt mutare testamentum, distinguat prudens Confessor peccatum à non peccato, & nisi odium deposuerint, non absoluat: si autem dicunt, se odium deposuisse, & de habito pœnitere; sed nolle mutare testamentum, sunt absoluendi; & non potest ad hoc illos cogere, etiamsi in eo venialiter peccarent; nam veniale non impedit effectum Sacramenti, nec tollit gratiam. Quòd idè diximus, quia inueniuntur Confessarij, qui cum infirmis, & in extremis laborantibus, consanguineorum potiùs, quam animæ causam tractant: & illos absoluere nolunt, nisi testamentum mutauerint, & iuxta consanguineorum voluntatem fecerint: unde etiam illos sæpè ad desperationem inducunt, &c.] Hæc omnia Philarchus.

RESOL. CIX.

An sit facienda difficultas moribundo, qui vult relinquere vni filio plus quam alteri?

Et an peccet, si sine causa, & ex inordinato affectu inter liberos successionis inæqualitatem constituat? Ex p. 5. tr. 3. Ref. 130.

Sup. hoc in Ref. præterita.

§. 1. Videtur affirmatiuè respondendum ex Laymann *lib. 3. sect. 5. tr. 5. c. 5. n. 13.* vbi sic ait. Licet secundum ius ciuile parentes liberis singulis non nisi certam portionem relinquere cogantur, ideòque vni plus, quàm alteri conferre possint, peccant tamen plerumque, si sine iusta causa, & ex inordinato affectu inter liberos (quorum natura communis est) successionis inæqualitatem constituent, v. g. quia ex diuersis matrimoniis nati sunt, quorum vnã matrem magis, quàm alteram testator delexit. Ita ille.

2. Sed moraliter loquendo, semper adsunt iustæ causæ id faciendi sine vllò peccato, quæ quidem sunt, si inter eos aliqui de testatore domesticis obsequiis, aliisve officiis magis meriti fuerint, si qui plus indigere videantur, quia bonis aduentitiis carent, si adhuc pusilli magno sumptu in studiis educari debeant, denique si secundum gentis consuetudinem priùs geniti aliis, aut masculi fœminis in successione præferantur.

RESOL. CX.

An moribundus filio spurio possit relinquere solum alimenta, quæ pertinent ad necessitatem status?

Et an ultra alimenta possit ei relinquere aliam pecuniarum summam propter bene merita filij, quia hæc non censetur donatio, sed remuneratio? Ex p. 5. tract. 3. Ref. 131.

Sup. hoc in Ref. seq. §. nota vero.

§. 1. Videtur affirmatiuè respondendum, ex Casanxo *conf. 39. n. 55.* Palacio Rubeos *cap. per vestras, de donat. notab. 3. §. 24. nu. 3.* & Bæza *de non melior. filiab. c. 48. n. 30.*

2. Sed ego puto teneri patrem exhibere alimenta filio spurio secundum dignitatem status, & idè in illis statuendis habenda est consideratio non solum ad personam spurij, sed etiam ad omnes personas, quibus filius spurius tenetur alimenta præstare. Et ita docet Tello *l. 1. Tauri, n. 10.* Mattienzo *l. 5. ord. iur. d. l. 8. g. off. 1. & 10.* Molina *l. 2. de primog. c. 15. n. 55.* & alij, quos citat & sequitur Sanchez *in opusc. tom. 2. l. 4. c. 3. d. 34. n. 2.* & 3. Probatur hæc opinio ex *l. sed & si quid §. sufficienier ff. de usufruct.* & rationi aduersatur filio viri nobilis solum præstari à patre panem, & olera, quæ ad natu-

ra solius sustentationem sufficiunt.

3. Notandum est etiam hîc, posse patrè in testamento relinquere filio spurio ultra alimenta aliam pecuniarum summam, propter benè merita filij, quia hæc non censetur donatio; sed remuneratio, & inter eos, inter quos est prohibita donatio, non censetur prohibita donatio remuneratoria, modò tamen de meritis constet, & donatio sit æqualis meritis. Ita plures, quos citat & sequitur Bojas *in Epit. successor. c. 25. n. 1. & seq.* Obseruat tamen, & optimè; Sanchez *vbi supra, d. 38. n. 2.* quod vt dicatur donatio remuneratoria, debent esse talia merita, siue seruitia, ad quæ donatarius aliàs non tenebitur; quæ enim debentur ex necessitate, vel officio, iubente lege, non debent censerì beneficia, quæ exigant præmium, siue remunerationem, v. g. vxor, filius, debent viro, patri certas operas, & obsequia, ea si præstita fuerint, non habentur pro meritis.

Sup. conten- tis in hoc §. lace supra in tr. 7. Ref. 45. §. 1. 2. & 3. & in alijs eorum nota- tionum.

RESOL. CXI.

Quid liceat, vel non liceat moribundo in relinquendo ad aliquid filio spurio?

Et notatur filium spurium posse tenere ea, quæ mater ipsi reliquit, donec per iudicem priuetur.

Et quid, si mater sit Illustris, an possit filio spurio quidquam illi dare, si habeat proles legitimas?

Et quid agendum est, si aliis liberis careat?

Et an filius spurius possit hæres institui sub conditione, cum capax erit, siue cum à Principe legitimatur? Et p. 5. tr. 3. Ref. 121.

§. 1. AD hunc casum libet respondere cum verbis Henrici Villalobos *in sum. tom. 2. tr. 30. diff. 13. n. 15.* vbi sic asserit. [Se ha de aduertir, que quando el padre busca vn amigo fiel à quien tiene por hombre honrado, y le dexa por heredero, creyendo del que darà la hazienda à su hijo spurio, lo puede hazer, y aun podria declararle su concepto diciendole: señor yo os tengo por hombre honrado, y assi fio de vos, que dareys la hazienda que os dexo à mi hijo, aunque yo no puedo obligaros à ello: en este caso este es verdadero heredero, y si quisiere, podrá restituyr la hazienda al hijo spurio, mas si no lo quisiere hazer, podrá retenerla con buena conciencia, aunque no lo haria, como hombre de bien. Mas la duda es, si le diò palabra el heredero de restituyr la hazienda al hijo spurio. En este caso dize Soto que no vale la donaciõ, assi que està obligado à restituyr la. Mas otros tienen, que este es verdadero heredero; lo qual me parece que lleue mejor camino. Assi lo tienen Couar. Ledesma y Lesio. La razon es, porque no ay ley que haga a este inhabil para recibir el dominio de la herencia, sino solo en pena de la palabra que diò, le priuan della: a lo qual no està obligado, antes de la sentençia del juez. Mas toda via queda duda, si el que diò esta palabra està obligado en conciencia à restituyr la hazienda al hijo spurio? A lo qual dizen Couarruias, y Lesio que no està obligado à ello, porque aquella promessa fue nula por ser contra la ley; y assi solo està obligado a cumplir la fidelidad, pero no de justicia, porque la condicion o grauamen que pone el testador, siendo contra ley, se juzga como si no fuesse puesta en las vltimas voluntades. conforme à vna ley; y tambien lo tiene Bañez, aunque Ledesma dize, que està obligado à cumplir la palabra de justicia, porque con essa carga le dieron la herencia, y dize, que lo tiene Orellana, y comunmente los Tomistas, lo qual parece probable; aunque tengo por mas probable lo que queda dicho.] Hæc omnia Villalobos.

Sup. conten- tis in hac Ref. in Ref. seq. signanter à §. 2. vsque ad §. Sed. & in §. Et tandem vtium.

2. Verùm Becanus *part. 3. tom. 3. cap. 7. q. 6. num. 2.* & alij docent, quòd si pater hæredem instituens, roget eum, vt hæreditatem restituat spurio, & ille promittat se

seid facturum, non teneri illum hæredem implere promissum, quia promissio fuit nulla, utpote contra legem. Vnde potest hæreditatem sibi retinere, tamquam verus hæres à testatore institutus. Condicio enim, seu grauaamen] appositum à testatore cum sit contra legem, censetur tamquam non appositum in vltimis voluntatibus, ut patet ex *l. impossibilis, ff. de verb. obligat.*

3. Nec valet dicere quòd hæres tenetur restituere fisco, quia bona illa hoc ipso, quòd hæres promittit se daturum ea spurio, sunt confiscata, ut patet ex *l. penult. ff. de iure fisci. & l. Pratoris, ff. de petitione hæreditatis.* nam responderetur non teneri ante sententiam, quia est pœna constituta hæredi à legibus in punitionem illius promissionis iure prohibita, Pœna autem non debetur ante sententiam condemnatoriam. Vnde si à iudice interrogetur, an tale quid promiserit testatori, non tenetur fateri, nisi præcesserit infamia. Ratio est, quia agitur de crimine occulto, ob quod grauiter, si verum fateatur, mulcabitur, nempe confiscatione non solum illius hæreditatis, sed etiam omnium bonorum, & deportatione in insulam, eo quòd sponte non reuelauerit, ut patet *l. vn. C. de his, qui se deserunt.*

4. Et licet omnia supradicta vera sint, si hæres tamen institutus nihil promissit testatori de hæreditate restituenda spurio, potest eam restituere ex sua liberalitate, & spurio potest eam accipere, qui accepit eam voluntate veri domini nulla lege vetante. Si verò tacite, vel expresse promissit testatori id petenti, peccauit quidem mortaliter promittendo, sicut & testator ita disponendo; si tamen illa bona tradat, potest ea spurio retinere. Ita Couarr. Quòd mortaliter peccarit, pater, quia leges sub granissima pœna talem promissionem vetant. Quòd tamen promissio valeat, pater, quia fit ab eo, qui est dominus bonorum, & lex etsi prohibet promissionem factam testatori, non tamen prohibet, quin hæres, qui est verus dominus illorum, possit ea dare, & tradere spurio. Vide etiam Lessium *lib. 2. c. 19. dub. 6. n. 59. & seq.*

5. Nota verò quòd licet pater non possit relinquere aliquid filio spurio, ex *l. licet. C. de nat. lib.* in illis verbis, *qui ex damnato sunt coitu, omni prorsus beneficio secludamur.* tamen hoc non intelligitur de alimentis, quia sunt de iure naturæ debita. Nec valet dicere, quòd iure civili vetitum est, ne proles ex damnato concubitu alatur à patre, & patet *Authent. ex complexu, C. de incertis nupt.* nam respondeo, Ius canonicum illud sustulit, tamquam minus consentaneum naturali pietati.

6. Nota etiam quosdam sentire (quibus accedit Emanuel Sà *ver. Hæreditas*, & Henriq. *lib. 1. de marr. c. 21. n. 1.*) spurium posse retinere ea, quæ mater ipsi reliquit, donec per iudicem priuetur, modò notabiliter non noceat legitimis liberis, quæ sententia mihi videtur non improbabilis, præsertim de matre non illustri, nam si quis bene expendat iura, quibus Doctores probent matrem non posse aliquid ei relinquere, non omninò vrgent. Authentica enim *licet*, & *Nonella 74.* loquuntur apertè de patre, similiter Authentica *ex complexu, C. de incestis nupt.* vbi dicitur, *Ex complexu nefario, aut incesto, seu damnato, liberi nec naturales sunt nominandi omnis paternæ substantiæ indigni beneficio, ut nec alantur à patre;* cur hos extendamus ad substantiam maternam, cum hodie sint restringenda, in *d. l. si qua illustris s. C. ad SC. Orficianum*, solum dicitur mulierem illustrem, si habet proles legitimas, non posse quidquam dare, vel testamento relinquere suo spurio. Hinc tamén non sequitur quin mulier non illustris id possit, etiam si alias proles habeat. Item non sequitur illustrem non posse, si aliis liberis careat, & hæc omnia docet Lessius *vbi supr. lib. 2. c. 19. n. 66. dub. 6.* Sed an filius spurius possit hæres institui sub conditione, cum

capax erit, siue cum à Principe legitimabitur? vide doctum & amicissimum Iuriconsultum Ant. de Marinis *quot. resol. c. 254. n. 19.* vbi negatiuam sententiam tenet.

RESOL. CXII.

An Pater possit instituere hæredem aliquem, rogando illum, ut postea ipse restituat hæreditatem filio spurio?

Et supponitur, quod spurius natus ex coitu damnabili, & punibili, omnis successionis in bonis tam maternis, quam paternis incapax est; atque versa vice parentes in bonis filij spurij succedere prohibentur.

Et an heres, cui donata, vel in testamento relicta fuerunt bona habentis filium spurium, teneatur in defectum Patris eundem filium alere, aut si femina est dotare?

Ex quo inferitur, an Pater teneatur ex iustitia, vel tantum ex paternâ pietate alere filium?

Ex quo etiam cursim deducitur, quod Pater non tenetur restituere filio alimenta, quæ ei negauerat, quando indigebat.

Et queritur vtrum Parentes peccent dando alicui tertio bona cum spe, quod ille constitutus hæres ea donauit filio spurio?

Et an possit Pater, & quamuis Pater sit Clericus filia spuria instituere hæredem maritum filia spuria, sicut & conuerso uxorem filij spurij?

Et tandem notatur Sacerdotem posse filia spuria tradere dotem, dos enim datur loco alimentorum.

Et aliqua adducuntur in textu huius Resolutionis, quæ contingere possunt in praxi supra dictarum difficultatum, & questionum. Ex p. 10. tract. 15. & Misc. 5. Ref. 19.

§. 1. **S**uppono quod spurius, siue natus ex coitu damnato, & punibili omnis successionis in bonis tam maternis, quam paternis incapax est, Authentica licet in fine. *C. de natural. liber.* Authent. *Quibus modis naturales, &c. §. vltimo* Authent. *ex complexu C. de incestis nuptis* Institut. *ad 8. C. officiorum §. nonissimè,* vbi gloss. *verbo admitti.* Ita Couarruias in *epitome part. 2. c. 8. §. 5. v. 1. & 4.* Clarus, *q. 31. Molina disp. 167.* atque etiam vice versa parentes in bonis spurij succedere prohibentur Anth. *quibus modis, &c. §. de nepotibus.* Itaque tali spurio nihil relinqui potest præter alimenta.

2. Hoc supposito respondeo quod Iulius Clarus *supra versiculo, sed quid.* Sotus in *4. dist. 41. q. 1. art. 4.* ex parte videntur affirmare, dum asserunt filium spurium posse tunc retinere hæreditatem sibi à patre relictam, modò non extent filij legitimi. Nam spurius (ait Sotus) videtur capax paternæ hæreditatis, & leges, quæ ipsum videntur facere incapacem, consequenter non obligant ante sententiam Iudicis.

3. Oppositam tamen mihi placet. Nam iura reddunt spurium incapacem paternæ hæreditatis, qui autem incapax est acquirendi, non potest retinere adquisitum. Ex quo fit vt hæres institutus cum ea conditione tacita, vel expressa tradendi hæreditatem filio spurio, possit eam hæreditatem sibi retinere, ea enim siue promissio, siue conditio est turpis, utpote contra legem hoc prohibentem ob detestationem criminis, promissio autem facta sub conditione turpi, inualida est. Si tamen talis hæres de facto restituat filio spurio, poterit spurius retinere, quia quamuis filius incapax sit acquirendi eam hæreditatem à patre donatam, seu transmissam, & relictam, non tamen incapax est accipiendi illam ab alio vero domino, qui non iam ex obligatione, sed quia sic vult, illam hæreditatem illi defert, idque magis certum, & clarum est, quando sine vlla præuia promissione sed ex sua liberalitate relinquat hæreditatem spurio?

sciens;

Sup. hoc; quod hic supponitur de matre lege contractum in §. vlt. per totum Ref. præterea signanter ante medium.

Sup. contentis in hoc, & lex §. seq. in Ref. præterita per totam.

p. hoc in ef. seq. §. Et ad eum.

up. hoc in ef. præterita §. 1. & 2.

id falsi- lam doctri- am huius in tom. 8. r. 7. lege §. It. Ref. 65. gnantur in ane & c.

sup. hoc le- ge §. 1. Ref. seq.

sciens sed ad id non teneri; Tunc enim non fit in fraudem legis. Legatur Molina *disput.* 169. *conclus.* 2. & 3.

4 Sed non desinam hic apponere verba Martini de S. Ioseph. *in Mon. Confess. tom. 1. lib. 2. tract.* 26. *de testam. n. 4.* vbi sic ait.

La mayor dificultad es que se deue hazer quando el padre dio al amigo algunos bienes para que los entregasse à su hijo espurio incapaz, y el amigo le dio su palabra que lo haria assi. Si el amigo esta obligado à cumplirlo ò per lo menos podra entregar los tales bienes al espurio, y è recibirlos. Algunos afirman que el amigo tiene obligacion à guardar el Derecho natural, y dar los bienes al espurio, el qual aunque sea hijo de Clerigo puede retenerlos mientras no le condenaren por sententia à boluerlos à cuyos son. Sic Victoria *in summ. in materia de matrim. n. 228.* Ledes. 2. 4. 9. 57. *art. 4. in fin.* Medina 1. 2. 9. 96. *ad 4.* Otros dizen que el fideicommissario no puede retener aquellos bienes, ni darlos al espurio; y si se los da, que no transfere domino; antes el dicho heredero fideicommissario les deue restituir.

5. La razon es, porque no huuo, ni interuino aqui titulo hereditario verdadero, sine tal que constituye ladron al heredero, si detiene los bienes *l. prodones. ff. de petitorio. hereditat.* ni tiene titulo mas de la voluntad del padre, y esto no dio los bienes al heredero para que se quedasse con ellos luego non transfirio dominio. Sic Bart. *l. fin. ff. de his quibus, vt indignis, n. 9.* Greg. Lopez *leg. 3. tit. 7. part. 6. vers. Cum* Y es opinion bien probable por razon, y autoridad de Doctores.

6. La sententia mas probable es, que el tal heredero puede retener para si los bienes del fideicommissario, y no esta obligado à restituirlos: y si los quiescieren dar al espurio de su espontanea voluntad, los podra retener, y gozar el tal espurio. Mas aduertase que algunos Doctores probablemente sienten que el fideicommissario que dio la palabra de restituir la herencia tiene obligacion de darla al espurio no solamente por la virtud de la fidelidad como dizen Lesio *lib. 2. de Iustitia. c. 19. d. 6. n. 5.* Couar. *in epitom. part. 2. c. 8 §. 5. n. 9.* sino tambien por virtud de la iusticia. Sic Ledes. 10 2. *Summa tr. 8. fol. 502* & reputat probable Villalobos 2. *tom. tr. 30. dif. 13. n. 17.* La razon, que dan es, porque siendo verdadero heredero recibio la herencia con la condicion de que la restituyesse la qual obliga de iusticia. Ita ille, qui postea, *nu. 6.* addit vnum valde notabile his verbis.

7. Et fideicommissario dicho que prometio de entregar los bienes del testador à su hijo espurio, si le llama el Iuez, y le pregunta si hizo la promessa, puede sin pecado ocultar la verdad, respondiendo con equiuocacion al Iuez, que le tomò iuramento si no precadio infamia de que hizo la promessa con las condiciones, que deue tener la infamia para causar semipleña probança ò si no interuine vn testigo mayor que toda excepcion monstrandolo que ay, porque de otra manera no le pregunta iuridicamente, y el dar al Fisco la herencia es en pena de haver dado la palabra, y no se deue condenar à si mismo sin el fundamento dicho. Quicquid sit, contrarium asserunt Nauarrus, Bartolus, Felinus, & alij.

8. Sed quæres hic Primò, An hæres, cui donata, vel testamento relicta fuerunt bona habentis filium spurium teneatur in defectum patris eundem filium alere, aut si fœmina sit, dotare? Affirmat Couarruias *capit. 8. §. 6. num. 14.* Probat, quis, vt putat teneatur Pater ex iustitia alere filium. Iustitiæ autem obligatio transit ad hæredes, sed tamen non est vsquequaque certum, multi enim putant ex pietate, non ex Iustitia teneri patrem alere filios, de que ali-

bi agendum est. Vide etiam Vasquez *opus. de testament. cap. 5. §. 6. dub. 16. & 17.* Adde etiam quod Pater non tenetur restituere filio transacta indigentia alimenta, quæ illi negauerat quando indigebat. Nam vt omittam probabile esse patrem non teneri ex iustitia alere filium, sed solum ex paterna pietate etiam si admittamus teneri ex iustitia, nihilominus ea iustitiæ obligatio non est absoluta; sed conditionalis, & subsidiaria, quatenus scilicet filius indiget, neque aliunde habet; qua necessitate transacta cum non amplius egeat, sequitur patrem non teneri restituere.

9. Et tandem vtrum parentes peccent dando alicui tertio bona cum spe quod ille institutus hæres ea dabit filio spurio, mihi placet doctrina Molinæ *disput. 169. conclus. 2.* scilicet non peccare, sed omnino licere, etiam si significasset testator illi se ea spe atque fiducia relinquere illum suum hæredem, aut legatarium, dummodo nullam obligationem imponat.

10. Nota tamen hinc obiter posse patrem filiæ spuria instituire hæredem maritum filia: sicut è conuerso idem iudicium est de vxore filij spurij, quam potest pater spurij hæredem instituire, vt docet idem Molin. Martinus de San Ioseph, *vbi supra, num. 19.* sic asserit.

11. El Clerigo, ò otro qualquiera que tiene hija spuria puede dexar pro heredero ad marido de la tal espuria, hazerle donaciones, y de la misma manera si tiene hijo espurio puede instituir por heredera a la muger del hijo espurio, y hazerle donaciones, porque las leyes prohiben hazer donaciones à los espurios, son penales, y no se han da estender al marido de la espuria ni à la muger de el espurio. Quia legis dispositio deficit vbi verba legis deficiunt *l. dies 4. §. toties, ff. de damno infecto*, que siendo el Assessor del iuez recusado y tantádose matrimonio entre vn espurio hijo de Clerigo, y cierta muger se concertò, que el dicho Clerigo diese tanta cantidad de bienes al padre, ò madre de la muger, que se hauia da casar con el espurio y que dio por sententia que la donacion fue valida. Vide etiam Sanchez, *in opus. lib. 4. c. 3. dub. 42. n. 2.*

12. Et tandem nota patrem etiam Sacerdotem posse filia spuria tradere dotem, dos enim datur loco alimentorum. Ex naturali autem æquitate, & iure non solum Ciuili, sed Canonico à parentibus alendi sunt filij spurij quando ipsi non habent vnde alantur, & parentes possunt. Et circa præsentem materiam quando casus occurrerit, ne deseras recognoscere Cardinalem Lugo *de Iust. tom. 2. disput. 14. sect. 6. per totam.*

RESOL. CXIII.

Confessarius affirmavit hæredi testatorem voluisse relinquere legatum Titio, quaritur, an hæres teneatur hoc credere, & legatum soluere?

Et deducitur, quod qui aliquid audiuit à fide digno, possit in iudicio deponere, tanquam si vidisset. Ex p. 11. tr. 2. Misc. 2. Ref. 31.

§. 1. **V**idetur prima facie affirmatiuè respondendum, cum Confessarius sit testis omnino exceptione dignus. Probatur primò, quia in rebus ciuilibus non magni momenti quæ audiuit à fide dignissimo potest in iudicio deponere tanquam si vidisset; ita Mendoza, *in 2. 2. D. Thom. disput. 173. sect. 5. §. 20.* Mexia *in leg. Toleri 23. par. 2. numer. 32.* & Pater Verricelli, *in 99. mor. tract. 1. quest. Ref. 62.*

13.n.2. Probatur secundò, quia vnus testis fide dignus nuntians mortem vnus coniugis; sufficit vt alter superstes licetè contrahat secundum matrimonium præsertim quando alter constare non potest; Vt docet Angel. *verbo matrim. 3. imped. 13. num. 4.* Veracruz 1. *part. specul. art. 42. concl. 1.* & videtur probari *ex cap. in presentia de sponsal. ibi*: Non permittas eos contrahere, donec certum nuncium de morte recipiant. Si ergo satis est certus nuncius, sufficiet vnus testis, & ita docet etiam Hostiensis *in dict. cap. in presentia ad finem*, & Abbas *ibi num. 6.* Vbi aded mordicus defendit hanc sententiam, vt censeat Bartolum, qui oppositum asseruit, immemorem fuisse huius textus. Si ergo vnus testis omni exceptione maior sufficit ad hoc, ergo etiam sufficiet vt hæres obligetur ad restituendum legatum, vtrobique enim datur periculum violandi ius alienum, sicut enim violari potest ius hæredis, si fortè restator non reliquit tale legatum alteri, ira etiam ius alterius coniugis si viuat.

2. Sed ego de hoc casu interrogatus negatiuè respondi, & deobligauì hæredem à solutione supradicti legati; & adduxi Stephan. Fagund. *in Decal. tom. 2. lib. 7. c. 25. n. 5.* Vbi queritur, an si vnus testis omni exceptione maior, id est cui nihil opponi potest, affiruet alicui hæredi restatorem relinquere tali personæ legatum, teneatur ille hæres ex vi huius dicti, & notitiæ præcisè sumptæ soluere, seu restituere tale legatum? & negatiuè responder.

3. Primò, Quia ex dicto vnus testis nemo plenè conuincitur, nec tenetur ei fidem adhibere contra se, & cum damno suo, vt diximus *in præcept. 4. l. 4. de filio adulteræ*, qui non tenetur credere matri dicenti illum non esse filium eiusdem Patris cum aliis fratribus, ac proinde non posse habere hæreditatem æqualiter cum illis.

4. Restat modò respondere ad argumenta.

Et ad primum respondeo opinionem illam non esse admittendam, vt optimè obseruat Sanch. *in sum. to. 1. l. 3. c. 4. n. 15.* Portel. *in dabis Regularium ver. sacramentum n. 6.* Et ego alibi.

5. Ad secundum respondeo, quod vnus testis non sufficit ad destruendam bonam fidem, obligat enim tantum ad faciendam diligentem inquisitionem de veritate, & quandiu veritas non inuenitur, potest res turè retineri.

quia dicitur in generali, seu alternatiua propositione electionem non esse creditoris, sed debitoris *l. plerumque 10. §. final. ff. de iur. dot.* vbi regula proponitur *Electio si rei, vttrum præstet*, & in *l. 2. §. 3.* Scæuola scribit in potestate & arbitrio esse rei non an debeat, sed quid debeat, iam verò constar in proposito debitorem non esse legatariū, sed hæredem, proindè hæredis, & non legatarij electio erit.

2. Accedit quoque textus apertus *in l. 32. §. 1. ff. de legat. 1.*

Et idem *ex lege 37. §. 1. & l. 39. §. eod. tit.* perspicuè relinquit. Quocirca, & hinc optio dabitur hæredi, illeque debetur, quem ipse elegerit.

3. Verum ego contrariæ sententiæ adhæreo, & puto electionem in tali casu spectare ad Titium Legatariū. Probatur, quia Iustinianus dictam electionem apertè tribuit legatario *in §. si generaliter Instit. de legat.* Si generaliter, inquiens seruus, vel res alia legetur; electio legatarij est, nisi aliud Testator dixerit.

Idem quoque apertè comprobatur *l. 108. §. 2. de leg. 1.*

In *l. 2. §. 1. ff. 1. de optione legata* scribit Vulpianus; sed homine generaliter legato arbitrium eligendi quem acciperet ad legatariū pertinet.

4. Ad contrariæ opinionis fundamenta supra adducta, primò generaliter, responderet hoc modo; olim iure pandectarum distinguebatur legatum vindicationis; à legato damnationis; Vnde Vulpianus, ait *in tit. de legat.*

5. In legato vindicationis: electionem esse legatarij, in legato per damnationem hæredis; quæ differentia colligitur quoque ex verbis capito, sumito, habeto, quibus legatum vindicationis relinquebatur; & electio legatario permittitur magis, quam hæredi, sed his damnas esto dare, magis hæredi quam legatario: tamen si voluntas hinc non satis apertè exprimitur, cuius differentie fundamentum extare videtur *in l. 19. de legat. 2. & l. Lucio 21. eod. tit.* proindè secundum hanc distinctionem leges adductæ, quæ sibi conciliari, & in concordiam redigi debent, vt illæ quæ optionem, & electionem hæredi tribuunt, de legato damnationis loquantur: Ceteræ verò electionem legatario deferentes, de legato vindicationis accipiantur.

6. Atque ita Duarenus, Hotomanus, & Giphanius. Hæc verò differentia cum hodie Iustiniani constitutione sit sublata *l. 1. C. omnium delegat. §. 2. institut. delegat.* idcirco nunc soli legatario optio, & electio conceditur, prout etiam generaliter, atque indistinctè constituit Iustinianus *in dicto §. si generaliter instit. de legat.*

7. Deindè ad singula quoque argumenta in specie respondendo, non existimo primam sententiam nostram labefactare, aut magnopere impugnare: nam ad illud rectè Franciscus Duarenus responder, regulam istam, quòd in alternatiuis electio sit debitoris, procedere in contractibus & stipulationibus, non verò in legatis, quia stipulatori ceterisque contrahentibus imputari potest quòd verba clarius non conceperint, & legem contractui apertiore dixerint, *l. 99. ff. de verb. obl. l. 32. de partis.*

8. At verò legatario nihil quicquam imputari potest, quòd Testator apertius non fuerit loquutus.

9. Ad secundum responderetur, in casu *d. l. 32. §. 1.* Testatorum certum fundum vel seruum animo suo concepissem, eumque legatario destinasse.

10. Hoc autem quoties accidit, de eoque constar, palam est eum noluisse electionem penes hæredem esse, neque res omnes legato subiectas esse voluisse, ac proindè non dabitur legatario hoc casu electio contra apertam voluntatem defuncti.

11. Quia tamen de quonam senserit Testator constare non potest, electio hæredi conceditur.

idem

RESOL. CXIV.

An si testator habens plures equos, equum Titio legauerit, vttrum debeat eligere equum Titius, an hæres?

Et an pecunia ad emptionem immobilium destinata, pro immobili habeatur, ita vt in legato bonorum immobilium contineatur?

Et quid est dicendum de legato rei non existentis, an si speratur extitura, dicendum sit valere, v. g. vt si legatur partus ancilla futurus, vel fructus anni sequentis?

Et an quando certam quantitatem fructuum sequenti anno nasciturorum legauerit testator, an ne, si tantum fructus natus non fuerit, quod deest hæres, supplere debeat? Ex p. 11. rr. 4. & Misc. 4. Ref. 19.

§. 1. **D**VM huic difficultati studeret Illustrissimus Clemens Merlinus Sacræ Roræ Romanæ Auditor, & Decanus, de illa me interrogauit; dignabar enim sapientissimus & amicissimus vir mecum aliquando etiam legales quæstiones conferre, & tunc ego in schedis meis aliqua circa hanc materiam collegi, quæ nunc lectoribus dabo; Dico igitur, quòd aliqui putant in hoc casu electionem competere hæredi;

Alibi in Resolutionibus & §. not. p. critica.

Idem planè ad tertium, & quartum respondendum est.

12. Verum nostra sententia supposita, quæro quidnam in tali casu Titius legatarius facere debeat, & utrum in eius sit potestate quid vis quod ei liberit eligere, & sic in casu proposito equum meliorem? Respondeo rem hanc sic temperandam esse, ut legatario competat quidem electio, sed ita ne optimum eligat, neve pessimum accipere cogatur.

13. Sic enim Ulpianus hac de re scribit *in l. 37. prin. ff. de legat. 1.* legato generaliter relicto (veluti hominis) Gaius Cassius scribit id esse observandum, ne optimum, vel pessimum accipiatur, quæ sententia rescripto Diui Severini iuuatur; qui rescripserunt homine legato Actorem non posse eligi.

Et Africanus idem confirmat *in l. 110. ff. de leg. 1.*

14. Quod ipsum quoque approbat Iustinianus *in l. final. §. 1. in verbo: ita tamen;* ut non optimum ex feruis, vel aliis rebus quidquam eligat, sed mediæ æstimationis, nedum legatario satis esse fauendum existimamus, hæredis commoda defraudentur.

15. Denique stabilitur etiam hæc sententia per *l. si quis argentum C. de donat.* ubi is, qui generaliter seruum donauit, neque optimos dare cogitur, neque pessimos dandos liberatur, sed ad mediocrium præstationem tenetur.

16. Et ita hæc omnia docet Hulricus Hunnius *in comment. ad Treutlerum vol. 2. disp. 13. thes. . 9. 22.* quæ quidem admittit saltem, si legatum sit alternatiuum, & idèd Martinus de San Ioseph *in mon. confes. tom. 1. lib. 2. tract. 3. de testam. n. 16.* sic ait, [Quando el Testador manda que se de à Pedro vn vestido de los suyos, ò vnas armas, en tal caso està à eleccion del heredero qual de la dos cosas, quiete dar, y cumple con dar al legatario lo que vale menos *l. si ita scriptum in fine lib. legat. generaliter §. finaliter, ff. de legat. 1.* y lo mismo es aunque los legados sean pios, sic Molina *disp. 198. vers. vtrum;* y lo confirmo, porque in alternatiuis debitoris est electio de eo quod debet alternatiuè legatum, *l. non utique, & ibi glos. semper ff. de eo quod tertio loco, & l. plerumque 11. §. final. & ibi glos. final. ff. de iure dotium, & l. si ita stipularis fuero 10. ff. de verb. oblig. & in alternatiua summatum, vel temporum inspicitur illud, quod minus est in obligatione *l. si ita relictum fuerit 43. §. final. ff. de leg. 2. & dic. lib. si ita stipularis 12. & ibi gloss. fin. ff. de verb. oblig.]* Ita ille.*

17. Sed si aliquis hinc obiter quærat, an pecunia ad emptionem immobilium destinata, pro immobili habeatur; Itavt in legata bonorum immobilium continetur? Et affirmatiuam sententiam docet Raphael Fulgosius *in lib. 15 §. final. ff. de re iudicata* contrariam amplectitur sententiam, eandemque fouet Boer. *quest. 119.*

18. Probatur ex *leg. 3. §. 6. vsuras vers. quid ergo ff. de contr. & vili. tur. act.* pecunia pupilli deposita ad emptionem prædiorum, non potest alienari siue decreto iudicis, sicut aliæ res immobiles pupilli iure pandectarum dumtaxat alienari erant prohibita.

19. Destinatum habetur pro re perfecta *l. & si non sint §. infecti, ff. de auro & argento legat.* Igitur pecunia destinata ad rem immobilem compatandam pro immobili habebitur.

20. Ego autem magis adhæreo sententiæ negatiuæ, quam tueretur Franciscus Hotomanus *lib. 3. obser. 3.* Andreas Gail. 2. 2. *obseru. 11.* Iason *in l. carera §. 21. ff. de leg. 1.* Decius *onf. 409. n. 15.* & hanc esse communem sententiam testantur Gailius, & Iason *in locis modo citatis.*

21. Et ratio est, quia pecunia si simpliciter, & in concreto consideretur, sit res corporea mobilis; Vnde & in legato rerum mobilium continetur *d. lib. 9. §. 1. ff. de leg. 3.* sin verò in abstracto tanquam quanti-

tas, & valorem sit res incorporalis, & corporibus opponatur *l. 95. ff. de leg. 3. l. 34. §. 2. ff. de leg. 1. l. 94. ff. de solut. l. 24. ff. de positi l. 10. ff. de accept. l. 19. ff. de condict. in deb. atque propriè loquendo nec mobilis sit, nec immobilis *l. 12. §. in peculio ff. de peculio l. vnic. §. exacto C. de rei vxor. act. l. 2. l. 3. C. de quadriennis prescript. quamuis propter subiectum mobile qui inest, mobilis censeret & hoc casu debeat, cum licet per se moueri non possit, quia nec tangi valeat, in subiecto tamen queat moueri. Quocirca quomodocumque tandem pecunia consideretur siue in abstracto, siue in concreto, semper rebus potius mobilibus, quam immobilibus accenseri debeat, cum igitur sua natura sit res mobilis pecunia, sola destinatio eam non efficiet immobilem.**

Sed quid dicendum de legato rei non existentis? ad hoc dubium sic respondet Card. Lugo *de iust. tom. 2. disp. 24. sect. 10. n. 261.*

22. Quæritur de legato rei non existentis, de quo si speratur exitura, dicendum est valere, ut si legetur partus ancillæ futurus, vel fructus anni sequentis; illud autem legatum, licet non transeat statim in dominium legatarij, quia est conditionale, quando tamen conditio non fuit explicitè expressa, sed implicita, transmittitur à legatario moriente post mortem testatoris ad proprios hæredes. Ita ille.

23. At hæc sunt certa; sed quæstio est quando certam quantitatem fructuum sequenti anno nascituro-rum legauerit Testator, an, si tantum fructuum natum non fuerit, quod deest hæres supplere debeat?

24. Et respondet Treutlerus *vol. 2. disp. 13. thes. 4.* quod hæres ad legatorum fructuum quantitatem prestandam teneatur: quam sententiam probat *lib. 27. §. fin. ff. de leg. 3. & lib. 12. ff. de alim. & cib. legat.*

25. Quæ sententia proculdubio falsa est, si certi anni ex fundo certo fructus legati fuerit: ut si hoc modo legauerit Titio fructus sequentis anni fundi Tusculani do, lego.

26. Cum enim hoc legatum, ut dixi, sit conditionale, & hanc in se conditionem habeat, si nati fuerint; Idcirco hæc conditio quatenus deficit fructus non debebuntur *l. 13. ff. de iust. vin. legat.*

27. Quod si verò Testator fructuum certam quantitatem legauerit? etiam si in ea quantitate non pro-uenerint proximo anno, defectum tamen de suo supplere debet hæres *d. l. 12. vbi Cuiac. de alim. & cib. leg.*

RESOL. CXV.

An interitus rei legata spectet ad legatarium?

Et quid, quando res, quæ casu perempta est æquè, fuerit apud creditorem, & in nostro casu apud legatarium, qui hæredis creditor est peritura? Ex p. 11. tr. 7. & Misc. 7. Ref. 45.

§. 1. **R**espondeo affirmatiuè, si sine culpa, & dolo ipsius hæredis perierit, nam si, vel factò, vel culpa, vel mora, vel dolo hæredis perierit, teneretur in æstimationem rei legatæ præstandam legatario. Sed difficultas est si res, quæ factò, culpa, aut mora hæredis perierit, æquè fuisset peritura, etsi culpa, factum, aut mora hæredis non interuenisset?

2. Ioannes Robertus 1. *sentent. 23.* Bartol. *in lib. 5. num. 10. de reb. credit.* Saporta *in tra. de mora n. 110.* Zasius *ad lib. 5. n. 28.* Menoch. 3. *presumpt. 138. num. 2.* statuunt, & hoc casu hæredis, tanquam debitoris esse damnnum.

3. Primò, quia in l. 83. §. penult. ff. de verbor. oblig. Paulus I. C. moratorem furi comparat, at furem indistinctè teneri, licet res domino peritura fuisset, traditur in lib. 1. §. restitissimè ff. de vi, & vi armata, l. b. 46. pract. ff. de furt. Quocirca re post moram debitoris perempta, damnum ad debitorem eundemque moratorem, indistinctè pertinet, siue eodem modo res fuisset apud creditorem peritura, siue non.

4. Secundò, insuper in actionibus personalibus non simpliciter rem petimus, sed personam obligatam, obstrictamque persequimur pr. 1. de oblig. ibi necessitate obstringimur. At persona obligata manet, & sit res fuerit perempta lib. 25. §. si post diuortium ff. solut. marr. proinde hæres quoque legatario ex quasi contractu obligatus manebit, etsi res perierit, eodemque facto apud ipsum peritura fuisset.

5. Denique huc facere videntur illi textus, in quibus generaliter, & indistinctè dicitur, Rei post moram peremptæ damnum, & interitum ad moratorem spectare, vt in lib. 12. ff. depositi lib. cum res 47. §. fin. in ver. quod verum est, si non post moram factam id euenerit, potuit enim legatarius eum acceptum vendere ff. de leg. 1. vbi notandum, quod verba ista potuit enim, &c. non conditionem, sed rationem prædictorum contineant; itaut I. C. absolutè, & simpliciter concludat ad debitorem spectare post moram interitum, ex hac ratione quod creditor, qui legatarius est rem legatam, & nunc peremptam, vendere potuisset. Idem probat l. 5. ff. de reb. cred. in qua, & ipsa indistinctè dicitur debitoris esse damnum: At vbi lex non distinguit, ibi nec nostrum est distinguere, etsi omnino iuris nostri Auctores distinguendum putassent, proculdubio tot in locis, in quibus de præsentis quæstione ex professo tractantur, tam necessariam, & celebrem distinctionem tanto silentio non inuoluissent.

6. Verùm contrariam sententiam tenet Hulticus Hunnius in commentariis ad Treutlerum volum. 2. disp. 14. thesi 4. quæst. 6. idè statuendum existimat interesse vtrum res fuisset eodem modo peritura apud creditorem, hoc est legatarium, si ipsi sua die fuisset restituta, nec vlla interuenisset culpa, vel mora hæredis, an verò restitutione facta non fuisset; ita peritura: priori casu interitus damnum ad legatarium spectet; posteriori verò ad hæredem. Confirmatur autem hæc sententia in primis responso Iuriconsulti Gaij in l. 24. §. final. ff. depositi. sibi sic demum vult debitorem liberari, & rei interitum ad actorem spectare, cum res eadem fati calamitate apud creditorem peritura fuisset.

7. Confirmatur, èd quod creditor nec possit, nec debeat amplius quid à debitore exigere, quam habiturus fuisset, si res ei sine mora restituta fuisset, Donellus c. 7. de mora.

8. Accedit, quod creditor re post moram debitoris perempta, id solum petere, & à debitore exigere queat, quod ipsi per moram debitoris damni est datum, aut interuersum fuit: Atqui re post moram debitoris, ita perempta, vt eodem modo apud creditorem quoque peritura fuisset, nihil lucri per moram debitoris creditori interuersum est, quod aliàs habiturus fuisset, nec quicquam ei damni datum est, Quare hoc casu nihil exigere poterit à debitore.

9. Denique Vulpianus in l. 47. §. final. ff. delegat. 1. tradit, æstimationem fundi non deberi, si fundus chasmate perierit, si non post moram hæredis id euenerit, quia

legatarius potuisset fundum vendere, quibus postremis verbis satis innuit, fundo legato post moram extincto, ira demum æstimationem fundi deberi; si legatarius potuerit fundum legatum vendere. Ex contrario itaque non debetur æstimatio fundi, quamuis fundus post moram ab hærede factam, perierit, si legatarius fundum vendere non potuit.

10. Nec obstat, quod is, qui vi aliquid, aut metu extorsit, vel occupauit, aut furto abstulit, non liberetur, si res ita ablata perierit, etsi apud dominum, vel eum, cui ablata est itidem peritura fuisset l. 49. p. ff. de furt. l. 14. §. quatenus ff. quod met. caus. l. 1 §. restitissimè. 34. leg. penult. ff. de vi & vi armata l. 8. §. final. ff. de cond. furti.

11. Ad hoc enim rectè Cuiacius, in furtis, ait: ab actoribus, prædonibus, & iis qui metum intulerunt, hoc speciale esse, vt re perempta non absoluantur, sed indistinctè teneantur; èd quod plus sint, quàm moratores d. l. penult. ff. de vi, & vi armata, vt qui non tam sint in mora, quàm in dolo, & maleficio; Vnde etiam licet alij debitores re ante moram perempta, indistinctè liberentur, siue ea apud creditorem peritura fuisset: odio tamen eius, qui metu, aliquid extorsit, aut furto abstulit, sis comparatum est vt non liberetur, re etiam ante moram perempta, si metu non illato peritura res non fuisset l. 14. §. 1. ff. quod met. causa.

12. Sed ex his oritur dubium, quando res, quæ casu perempta est, æque fuerit apud creditorem, & in nostro casu apud legatarium, qui hæredis creditor, est peritura? Etenim de hac re extant diuersæ Interpp. sententiæ. Nam Iacob. Cuiac. ad l. 23. ff. de verb. obligat. Iulius Pacius ceter.

13. q. 62. Ioan. Borchold. in tr. de ver. oblig. c. 8. tunc aiunt, rem peremptam dici apud creditorem fuisse perituram, si & corpore apud eum peritura, & ita peritura fuerit, vt nec receptam, fuerit creditor distracturus, quamuis distrahere potuerit.

13. Momentur hi l. 15. ff. de rei vind. in verbo, sed est verius si fortè distracturus erat creditor, si accepisset, moram passo debere præstari; nam si ei restituisset, distraxisset, & pretium esset lucratus.

14. Cæterum Hugo Donellus in d. l. 23. de verb. oblig. & in tr. de mora. c. 7. Giphanius in eadem lege 23. Gedd. de contr. & committ. stipul. c. 11. concl. 4. tunc demum aiunt rem apud actore eodem modo fuisse perituram, cum is potuisset re distrahere, etsi fortassis distracturus nõ fuisset.

15. Et quidem hæc sententia confirmatur dilucidissimo Textu leg. 47. §. fin. de leg. 1. In qua idem Vulpianus ita scribit: item si fundus chasmate perierit, Labeo, ait, vtique æstimationem non deberi, quod ita verum est, si non post moram factam id euenerit, potuit enim eum acceptum legatarius vendere.

16. Ecce hinc non attenditur an venditurus fuerit fundum legatarius sed hoc solum spectatur an vendere fundum potuerit, quod ipsum etiam rationi iuris per omnia conuenit, quoniam non spectandum quid non habeat creditor, sed potius quid haberet, si vellet.

17. Itaque interitus, rei legatæ fortuitus, qui vel dolo, vel culpa hæredis, aut post moram eius accidit, ad hæredem pertinet, nisi eodem modo res apud legatarium fuisset peritura.

18. Cæterum si nulla culpa, nec dolus, nec vlla mora hæredis interuenierit, hinc æquum est absolui hæredem, si casu rem legatam petire contigerit.

19. Quæ omnia superius dicta valde notanda erunt, nam sapius possunt in furto contingere, in quibus confessarij ancipites remanent.

In indice primo huius Tom. 6. Lege Apendicem ad hunc Tract. 8. vbi reperies alias plures quæstiones missas, & dispersas per alios Tom Tract. & Res. quæ simul pertinent ad hunc Tract. 8. de Testamentis, &c.

TRACTATUS IX.

DE

EXECUTORIBVS
TESTAMENTORVM.

RESOLVTIO PRIMA.

Quid sint Executores Testamentarij, & quotuplices? Ex part. 8. tr. 5. Ref. 1.

§. I. **R**ESPONDEO quòd executor testamentarius est ille, qui legitimè est nominatus, seu iure constitutus, primò, & principaliter ad exequendam voluntatem testatoris, vel ad eius voluntatis ordinationem, & dispositionem.

2. Executores verò aliqui sunt legitimi, alij datiu. Executor legitimus ille dicitur, qui à iure constitutus est, veluti Episcop. & iudex laicus, seu quilibet alius. Datiuus executor, iuxta aliquorum sententiam, dicitur nominatus, seu datus à iudice, Consule, vel Senatu ad perficiendam testatoris voluntatem.

3. Deinde, vel est vniuersalis, vel particularis. Vniuersalis dicitur, quando nullo dato hærede, nec ab intestato vocato, distributio bonorum defuncti vel testatio, & dispositio vniuersalis eorum ei est commissa, vel anima remaneat instituta: quibus in casibus executor, seu vt meliùs dicam, Commissarius (quia generalis dispositio est iniuncta) vicem hæredis sustinet. Particularis, quando instituto hærede, vel ab intestato manente ad aliquam rem, actum, seu actionem relinquitur.

Et omnia supradicta latè explicata inuenies apud Doctores, quos citat, & sequitur Carpius *de execut. test. l. 1. c. 1. per tot.*

RESOL. II.

An Excommunicati possint eligi in Executores testamentorum?

Ex quo inferitur, quod iudex nec Ordinarius, nec delegatus, vel arbiter, Aduocatus, vel tutor, si sint excommunicati, non possunt iudicare, patrocinari, nec in iudicio existere.

Et notatur quod si vnus solus sit Executor, seu Commissarius illeque excommunicatus existat, & intra tempus, quod à iure, vel à testatore ad executionem concessum est, excommunicationis absolutionem consequi non possit, tunc etenim ad Episcopum executio deuoluitur in causis pijs, in alijs vero hereditibus.

Sed quid, si Executor, aut Commissarius excommunicatus de facto testatoris voluntatem adimpleuerit, an sit valida executio? Ex p. 8. tr. 5. Ref. 2.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondet Sanchez *in opuscul. tom. 2. l. 4. cap. 1. dub. 10. num. 11.* vbi sic ait: Excommunicatus potest esse executor testamenti. Ratio, quia licet non possit esse in iudicio, at potest extra-

iudicialia tractare. Item, quia officium hoc non est ad suum commodum, sed aliorum, scilicet testatoris & legatariorum. Sic Spintus *ea gloss. 28. n. 38.* Anchar. *c. reig. de test. in 6. n. 3.* Ita Sanch. quibus adde Cardinalem de Lugo *de iust. to. 2. disp. 24. sect. 16. n. 324. in fine.*

2. Sed hæc opinio sic absolutè prolata mihi non placet, provt nec placuit viro docto Francisco Carpio *de exer. test. l. 1. c. 9. n. 25. & seq.* vbi circa præsentem difficultatem obseruat Primò quòd executor, & commissarius excommunicatus repellitur à participatione, siue à parte, siue à iudice. Secundò quòd excommunicatione obiecta & probata, & ex ea executor eiectus, nihil firmum facere potest.

3. Nec argumenta P. Sanch. sunt admittenda, quòd officium executoris, & participatio ex eo descendens non est ad commodum suum, imò potiùs aliorum, & idèd illud exequi non prohibetur (qua etiam vtitur Spinus,) omnino falsa est, & conuincitur ex multis: quia iudex agit ad commodum aliorum, & tamen si excommunicatus existat, eius participatio prohibita est, siue in iudicio Ecclesiastico, de quo latè Suar. *de censuris, d. disp. 14. sect. 2.* siue in sæculari, ex eodem Suar. *disp. 16. sect. 1.* Marta *d. c. 9. n. 8.* vbi nec ordinarius delegatus, vel arbiter potest esse excommunicatus, post Riccius *d. c. intelleximus, n. 2. 3. 4. & 5.*

4. Et aduocatus pro altero patrocinatur, & reicitur à iudicio si excommunicatus appareat, Abbas *d. c. intelleximus & Decius ibi, n. 6. & 7.* Suarez *dicta disp. 26. sect. 7.*

5. Tutor etiam agit ad commodum minoris, & tamen si excommunicatus est, non potest esse in iudicio, Baldus *in leg. 1. Cod. de iur. & facti ignorantia*, Decius *in dicto c. intelleximus, n. 56.* Antonius Piagijs *de tutorib. & curatorib. q. 3. n. 26.* Ioan. Guttier. *eod. tr. 1. part. c. 21. n. 23.* P. Suarez *d. disp. 16. sect. 8.*

Ad aliud argum. Sanch. quòd excommunicatus potest extraiudicialia tractare, respondet Carpius *vbi supra, n. 5. & seq.*

6. Non desinam tamen hìc adnotare cum eodem Carpio, quòd si vnus solus sit executor, seu commissarius, illèque excommunicatus existat, & intra tempus quòd à iure, vel à testatore ad executionem concessum est, excommunicationis absolutionem consequi non possit, tunc etenim ad Episcopum executio deuoluitur in causis pijs: in alijs verò hæredi, Marta *de iurisdictione, 2. part. c. 10. n. 1. & 2.*

7. Quartum obseruandum erit, quòd si executor seu commissarius excommunicatus de facto testatoris voluntatem adimpleuerit, valida erit executio, dummodo exceptio excommunicationis obiecta, & probata non fuerit; & ille expulsus, quod Carpius ex multis alijs exemplis confirmat.

Sup. hoc in to. 5. tract. 1. Ref. 21. & in principio 6. & in alio vers. earum notationum.

Et pro hoc Aduocato in rom. 5. tr. 1. Ref. 113. & c.

Et pro hoc tuto re in dicto rom. 5. & tr. 1. Ref. 114.

RESOL. III.

An mutus, & surdus possint esse Executores testamenti? Ex p. 5. tr. 6. Ref. 28.

§. 1. **N**egatiuè respondeo cum Angelo *ver. executor*, n. 2. Syluester. *ver. testamentum* 2. q. 1. *dist. 5.* & Sanchez *in opusc. tom. 2. lib. 4. c. 1. dub. 40. n. 12.* vbi firmat, quòd nec mutus, nec surdus possunt esse executores testamenti.

RESOL. IV.

An serui possint esse Executores testamenti? Ex p. 7. tr. 7. Refol. 42.

§. 1. **N**egatiuè respondet Sylu. *verb. Testamentum* 2. q. 1. *dist. 5.* Angelus *ver. executor* n. 2. & alij. At verius est posse, quia ea, quæ sunt nudi ministerij, & facti, quale est hoc munus, possunt per seruum adimpleri. Idem quia spiritualia, & pietatis opera, quale est hoc, cadunt in seruum, si aliqui, vt refert Syluest. & probat latè Spino, *gl. 28. n. 33.* & 34. Sanchez *in opusc. to. 2. lib. 4. c. 1. dub. 40. n. 13.*

RESOL. V.

An serui possint eligi in Executores testamenti? Ex p. 8. tr. 5. Ref. 3.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondet Cardinalis de Lugo, *de Iust. tom. 2. disp. 24. sect. 6. n. 324.* & ante illum Sanch. *in opusc. tom. 2. lib. 4. c. 1. dub. 40. n. 13.* vbi sic ait: Licet de seruo teneant Syluest. Anchar. & Angel. *ibi*, & Bald. quem refert Spino, non posse esse executores testamenti: at verius est posse, quia ea, quæ sunt nudi ministerij, & facti, quale est hoc munus, possunt per seruum adimpleri. Item, quia spiritualia, & pietatis opera, quale est hoc, cadunt in seruum. Sic aliqui, vt refert Sylu. & probat latè Spino *gl. 28. n. 33.* & 34. ita Sanch. quem ego adduxi *in part. 7. tr. 7. ref. 42.* cui adde etiam Iacobum à Canibus *de execut. ult. volunt. part. 1. n. 47.* E contrario tamen Bald. *in l. id quod pauperibus. n. 3. C. de Episcop. & Clericis*, Ancharanus *in c. fin. de testam. in 6. n. 1. vers. sed cum Monachi*, Ioan. de Imola *in Clementina unica, de testamentis. n. 23.* partem negatiuam tuerentur.

2. Sed has sententias ita absolutè prolatas non approbo: *Primam* Sanch. quia executoribus non solùm ea, quæ sunt facti, & nudi ministerij, relinquuntur, sed etiam quæ ad arbitrium, iudicium, & ius competunt; quæ verò seruo haud quaquam permissa sunt. *Secundam* Baldi ex eo quod seruus quo ad ius civile nihil atinet, quorum sententia etiam indistinctè proposita vera non est, cum seruus ea quæ facti, & ministerij nudi sint, exequi valeat.

3. Vnde ex his Carpius *de execut. test. l. 1. c. 13. n. 29.* hanc difficultatem duabus conclusionibus explanat. *Prima*, quòd in his, quæ in facto, & ministerio nudo consistunt, serui executores testamentorum esse possunt, iuxta quam conclusionem accipienda est tantummodò Iacobi à Canib. & Doctoris Spini sententia, aliàs enim indistinctè proposita vera, nec sufficiens est. Et ita intelligendus est Eminentissimus de Lugo. *Secunda* conclusio in his quæ ad arbitrium, iudicium, & ius pertinent, seruus à non domino executor, & commissarius constitui nequit. Et iuxta hanc conclusionem sententia negans Baldi, Anchar. & Ioann. de Imola intelligenda erit; non verò iuxta terminos primæ conclusionis.

RESOL. VI.

An mulieres possint esse Executrices testamentaria? Ex quo inferitur, an mulieres possint pro alio interuenire, vel Procuratrices existere? Ex p. 8. tr. 5. Ref. 4.

§. 1. **N**egatiuè respondent aliqui, eò quòd mulier executrix deputari non possit: quia non habet personam standi in iudicio tanquam procuratrix quod tacite supponit ad huius officij executionem: sequitur glossa *verb. ad liberos, in l. tutela. ff. de tutelis, ibi*; & *commissaria*, dum se refert ad præcitatam glossam *verb. Religiosus*, Speculator; *tit. de instrum. edit. vers. nunc verò aliqua. n. 76.* Huius sententiæ fundamentum sumitur ex Vlpiano *in l. fœmina. ff. de regul. iur. vbi ait: Fœmina ab omnibus Officiis civilibus & publicis remota sunt*, & inde inferit: quòd non possunt, nec pro alio interuenire, nec procuratrices existere, *l. neque fœmina § 4. ff. de procur. l. 1. §. secundo, vers. 6. ff. de postul. c. mulieres, de iudiciis, l. 6. l. alienam, C. de procur. vbi Imperatores Diocletianus & Maximianus in hæc verba: alienam suscipere defensionem virile est officium, & ultra sexum muliebrem esse constat.*

2. Sed his non obstantibus contrariam sententiam tenet VVadingus *tr. de contract. disp. 4. dub. 13. §. 1. n. 1.* Sanchez *in opusc. tom. 2. l. 4. cap. 2. dub. 49. n. 5.* vbi citat 14. Doctores & patet ex *leg. à filio, in princ. ff. de alimentis, & cibariis legatis, ibi: Manio infanti alumno meo, quadraginta dari volo: qua, pero à te suscipias Scia, & vsuras ei quicunqes, in annum vsque vicestimum ætatis, prestes, eumque suscipias, & tuearis.* Ex quibus verbis Bartolus *ibi* deducit summarium hoc: *Mulier potest esse executrix in testamento*; sequuntur eum Baldus *in l. id, quod pauperibus, 2. columna, C. de Episcopis & Clericis*, Philippus Decius *conf. 91. n. 1.* vbi absolutè ait, non esse dubium quòd mulier officium executoris suscipere possit.

Sed ex hac doctrina quòd mulier possit esse executrix testamentorum oritur magna difficultas. Ideo quæro.

RESOL. VII.

An executio à testatore propriis fratribus relicta, censeatur sororibus iniuncta?

Et an mulier nupta nominari possit à tertio Executrix, & Commissaria testamentaria? Ex p. 8. tr. 5. Ref. 5.

§. 1. **N**egatiuam sententiam, ob imperfectum fœminarum consilium, tradit Iason *in l. ex facto, col. pen. ff. de vulg.* Decius *in d. l. fœmina, numer. 121. de reg. iur. ff. & (eo non relato)* Couarruu. *in cap. tua, de testam. num. 3. in fin.* Molina *d. num. 14.* Quam sententiam limitat eo casu, quo testator vnum tantum fratrem masculinum haberet, nam tunc nomine fratrum, in plurali, sorores comprehensæ etiam censerentur, quam limitationem sequitur nouissimè Cardinalis de Lugo *de Iust. tom. 2. libr. 1. capit. 7. numer. 314.* vbi sic ait. Quando tamen aliquis suos fratres exequutores nominat sui testamenti, non intelligitur nominasse sorores. *l. ult. Cod. de legat. tut.* quod tamen puto non procedere, quando testatus habebat duos solos, vnum fratrem, & vnam sororem, tunc enim sub fratribus in plurali comprehensa videretur soror. Ita Lugo; & ante illum Sanchez *in opusc. tom. 2. lib. 4. c. 1. dub. 40. n. 7.*

2. Sed non desinam hîc adnotare, nouissimè de dicta opinione valde dubitare Carpius *de execut. test. libr. 1. capit. 7. numer. 35.* & idèd contra Lugum putat

§. hoc in ff. seq.

Quæ nunc Ref. ante. cens.

Sup. hoc in Ref. seq. cur. sim ad lin. 7. ante finem

appellatione fratrum executorum sorores etiam comprehenduntur, Probat.

3. *Primo*, quia in ultimis voluntatibus masculinum concipit femininum, l. *si uis legatus*, in principio. & §. *sed si pueri*, & l. *qui duos*, de leg. 3. l. *inter scriptum*, §. *fin. ff. de verborum signif.* l. *si ita scriptum*, de legat. 2. & (pluribus relatis) sequitur Antonius Gabriel *commun. opinion. tit. de verborum signif. num. 7.* & alij *concl. 6.*; Decius in d. l. *femina*, ff. de reg. iur. num. 90. & 91. & 103. Peregrinus de fidei commissis, art. 25. n. 2. Fachinæus *controu. lib. 8. cap. 97. vers. sed hoc est natura huius*, Emanuel Costa in c. *si pater*, de testam. in 6. 1. p. tr. verb. *si utrumque*, n. 1. & alij: Quod siue sit ex proprietate sermonis, siue per extensionem, femininum sub masculino comprehenditur, ex eodem Costa *ibi*. Menochio de *presumpt. lib. 4. præsumpt. 84. n. 2. & 3.* maximè prout ipse n. 4. asserit, in ultimis voluntatibus.

4. *Secundò*, quia illud præcipuè locum habet, quando materia, de qua agitur, ita conuenit mulieribus, sicut & masculis, nec inter eos diuersitatis ratio inuenitur, Philip. Decius in d. l. *femina*, ff. de reg. iur. ubi additio num. 13. vers. *Sed ista limitatio*, Menochius *dicta præsumpt. 84. num. 4. per totum*, Peregrinus *dicto art. 25. num. 5. ibi: per identitatem rationis*, Fachinæus *dicto c. 97. vers. Sed hoc est natura huius contractus*. Vnde cum executio, & commissio testamentaria ita conueniat masculis, sicut feminis: quia iure eis permillum est (ex dictis) consequens est, ut sorores comprehensæ censeantur.

5. *Tertio*, quia appellatione fratrum regulariter veniunt sorores, l. *tres fratres*, ff. de pactis, l. *fratres*, C. de inoffi. ioso testamento, Anton. Gabr. de *concl. 6. n. 3. & 4. & n. 110. & 111.* Quod etiam est in ultima voluntate ex l. *Lucius*, §. *questum*, de legat. 3. l. *Lucius*, §. *Mania*, el. 2. ff. ad Trebellian. Bart. Angel. Paul. de Castro, Fulgofius, & Iafon, quos sequitur Anton. Gabr. d. *concl. 6. n. 9. & 10.* Quod etiam in statutis locum habet, in quibus soror fratris appellatione continetur idem Anton. Gabr. ex Bald. Alex. Bolog. & Corneio. n. 28. Quæ omnia maximè militat ubi est eadem ratio, ex Decio d. n. 113. Anton. Gabriele d. n. 29. Menoch. d. n. 4. Peregr. d. n. 5. quia quando diuersa procederet, masculinum femininum non comprehendit prout magna Doctorum copia congerit Anton. Gabr. n. 49. Vnde cum inter masculos & feminas diuersitatis ratio constitui non valeat, ex eo, quia materia executionis & commissionis testamentariæ masculis, & feminis permittitur, & conuenit, ex eodemmet Baldo, Decio, Couarr. & Molina: necessariò asserendum est eisdemmet authoribus, sorores comprehensas censerit. Nec ratio imbecillitatis ingenij mulierum ad propositum facit, cum potius perfectum (quoad hanc materiam) iudicetur; cum iure mulieres executrices & commissariæ testamentariæ nominari valeant, ex eodem Baldo, Decio, Couarr. & Molina in locis *superius adductis*. Et hæc omnia docet Carpius loco citato, ubi etiam doctè pertrahat aliam quæstionem: Vt uim mulier nupta nominari possit à tertio executrix & commissaria testamentaria,

Sup. hoc magis late in ref. præterita.

RESOL. VIII.

An minores possint esse Executores testamentarij?

Et quid si minor expleuit 17. annum?

Et minor si expleuit 17. annum an possit esse Procurator ad negotia, vel habere debeat 25. annos? Et quid ad iudiciu? Ex p. 8. tr. 5. Ref. 6.

§. 1. **A**D hoc dubium sic respondet Cardinalis de Lugo de *iustit. tom. 2. disp. 24. sect. 16. n. 324.* Impubes executor esse non potest, bene tamen mi-

nor, si expleuit 17. annum, ut colligitur ex cap. qui *generaliter*, §. *ult. de procur. lib. 6.* Ita ille; & ante illum Sanch. in *opusc. tom. 2. lib. 4. c. 1. dub. 10.* & nouissimè VVadingus de *contract. disp. 4. dub. 13. §. 1. num. 1.*

2. Sed hanc sententiam libenter admitto quoad negotia ex cap. qui *generaliter*, §. *ult. de procur. in 6.* ex quo, qui decem & septem annos expleuerit, potest esse procurator ad negotia. Non assentior tamen Cardinali de Lugo, Sanchez, & alijs, quoad iudicia: in his enim minor viginquinque annis executor & commissarius haudquaquam esse potest, ex ratione textus dicti capituli qui *generaliter*, §. *ult.* in illis verbis: *ad iudicia tamen, nisi maior viginquinque annis fuerit, deputari nequiuir.*

Rectè igitur varios casus circa præsentem difficultatem distinxit Carpius de *execut. testam. lib. 1. c. 8. n. 3. & seq.* quem omnino videbis.

RESOL. IX.

An Clerici possint eligi in Executores testamentorum tam ad pias causas, quam ad prophanas?

Et quid de Cardinalibus, Archiepiscopis, & Episcopis?

Et an hoc etiam procedat, quando Clericus deputaretur

Executor testamenti simul cum laico? Ex p. 8. tr. 5. ref. 7.

§. 1. **A**Liqui opinati sunt hoc posse fieri solum ad pias causas. Ita Ansaldo *tract. de iurisd. part. 2. tit. 11. cap. 29. n. 12.* & Speculator *tit. de instrum. edit. §. nunc verò aliqua n. 73. in fine. & n. 74. in princip.* & Iacobus à Canibus de *execut. ult. volunt. part. 3. n. 40. & seqq.*

2. Sed hæc opinio est prorsus refellenda, & ideo ego puto Cardinales, Archiepiscopos, Episcopos, & omnes Clericos posse executores testamentorum effici, non solum ad pias causas, sed etiam ad prophanas, quia licet Clerici curam secularium actuum recipere non debeant. l. 1. q. 1. c. *te quidem*, nec esse ministri laicorum; hoc tamen est speciale in executione testamentorum, etiam ad non pias causas, ut possint esse, ut notatur in c. 2. de *testam. in 6.* Et ita docet cum pluribus Sanchez in *opusc. to. 2. lib. 4. c. 1. dub. 40. n. 1.* quibus adde VVadingum *tr. de contract. disp. 4. dub. 13. §. 1. n. 1.*

3. Et nota hoc etiam procedere quando Clericus deputaretur executor testamenti simul cum laico, quia licet in officio dispar professio esse non debeat, ex c. in noua 16. q. 1. hoc intelligitur quando admittuntur, ut vnum corpus, vel ut vnum Collegium. Ita Sanchez *ubi supra.*

4. Et ratio horum omnium est, quia licet causa non sit pia, in qua executio seu commissio à testatore relicta est, tamen officium charitatis est, eius voluntatem ad effectum perducere, Authent. de *hered. & falcidia*, in §. *si verò expressim designauerit*, ibi, *iuste, & piè*; & ibi, *piè agendo, collat. 1.* iniustum, imò impium esset Cardinalem, Episcopum, & consequenter quemlibet alium Clericum voluntatem defuncti non perficere, cum testator, qui eos nominauit, ex hac luce migrauerit, & alium, vel alios executores testamentarios, de quibus confidere possit, nominare minimè valeat: argument. text. in l. 1. C. de *sacrosanctis Eccles.*

RESOL. X.

An Fratribus Minoribus possit committi nominatio Executorum alicuius testamenti?

Et ad hoc an in Fratre Minori requiratur facultas à suo Prelato? Ex p. 8. tr. 5. Ref. 8.

§. 1. **R**espondeo posse, tum, quia hoc non est esse minus executoris: tum quia ratio prohibitionis

Sup. hoc supra in tr. 8. ref. 28. §. ult.

tionis, ne scilicet contrectarent pecunias, litescve in executione subortas agitent, & ab spiritualibus exercitiis eo munere distenti auocarentur, omnino cessat eo munere distenti auocarentur, omnino cessat in executorum nominatione. Præterea in eo casu non est incerta executorum nominatio (vt vult Francus *cap. 2. in princ. num. 2. & de testam. in 6. & ibi Dominicus n. 4.* qui propterea oppositam sententiam tenuerunt, certitudo enim in alterius voluntatem bene confertur, vt ex Baldo cum aliis *l. id quod pauperibus. num. 15. C. de Episcopis, & Clericis*, docet Sanchez *suprà numer. 41.* qui hanc sententiam sequitur, & refert Couarruiam *cap. tua nos. num. 1. in fine, de testamentis. Matienz. lib. 5. recopilat. tit. 4. lib. 14. gloss. 1. num. 3.* Rodriguez *tom. 3. de Regular. quæstion. 70. artic. 2. & tom. 2. summa cap. 70. n. vlt. contra Molin. disput. illa 247. §. illud est obseruandum.*

2. Rectè autem monet etiam Sanchez facultatem requiri in Fratre Minore à suo Prælati; Religiosus enim non habet velle, aut nolle, vt ex postea dicendis de aliis Religiosis constabit.

3. Docet etiam ipse Sanch. *num. 42. ex Matienz. supra eam commissionem nominandi executores debere esse incerti ex certis, vt nominandi aliquem ex tali Collegio; nulli enim potest validè committi indefinita executoris nec tutoris nominatio, vt probat Matienz. citat. tit. 4. l. 5. gl. 8. n. 4.* Nec etiam valet, quando esset aded generalis nominatio, vt ipso non nominante, non possent omnes simul exequi, vt si omitteret nominare vnum de tali Regno, aut ciuitate. Et hæc omnia, præter Doctores, citatos docet Dicastillus *l. 2. tr. 19. disp. 3. dub. 10. n. 106.*

RESOL. XI.

An ceteri Religiosi etiam Claustrales possint esse Executores testamentorum, tam quoad institutionem & legata prophana, quam pia?

Et an hoc onus suscipere non possint, nisi à suo Superiore petita super hoc licentia, & obtenta, quod secus dicendum est de his, qui habent beneficia præsertim perpetua extra Monasterium?

Et quid est dicendum, si Regularibus specialiter suo Religionis instituto interdictionem sit, vt non possint esse Executores testamenti? Ex p. 8. tr. 5. Ref. 9.

§. 1. Officium executoris testamentarij solum permissum esse Religiosis ad pias causas, tradit Speculator *de instr. edit. §. n. verò aliqua. n. 70.* Sed Religiosum executorem testamentorum constitui non posse, nisi Superioris licentia ad hoc petita, & obtenta, text. expressus *in c. fin. de test. l. 6. in princ. vbi Bonifacius in hac verba scripsit: Religiosus executor ab alio in sua voluntate vltima deputatus, non potest, cum velle vel nolle non habeat, huiusmodi officium suscipere, nisi à superiore suo petita super hoc licentia, & obtenta. Idem statuit Pont. in Clementina vnica eod. tit. in illis verbis: Quod vtique non posse, nisi à superiore suo petita super hoc licentia, & obtenta suscipere.*

2. Quæ quidem sententia intelligenda est, siue executio sola Monacho relicta fuerit, siue ordinatio, distributio, electio, & dispositio commissa sit: in vtroque enim casu, officium exequi & suscipere Monachus poterit, (superioris obtenta licentia.) Cum quia textus *in d. cap. final. & in d. Clementina vnica*, & supradicta communis Doctorum traditio indistinctè loquuntur; tum etiam, quia (ea obtenta) Monachus velle, & nolle habet, ad illud exercendum ex prædictis iuribus. Et sic inter executionem solam, & inter distributionem, electionem, & dispositionem Monacho commissam, nullum diuersitatis discrimen versatur: cum vnus, & alter casus ex eius arbitrio, & dispo-

Tom. V I.

sitione, (præmissa superioris facultate) dependeat.

3. Declaranda iterum est, vt locum habeat etiam in causis non piis, quatum executio, & commissio Monacho relinquatur: ita Cardinalis *in dista Clementina vnica, n. 10. vers. 2.* quæro, Ioan. de Imola *ibidem: n. 10.*

4. Posita igitur sui superioris licentia constat ex supradictis textibus Religiosis permitti, tam quoad institutionem, & legata prophana, quam pia; quia supradicti textus indistincti de cuiuslibet vltimæ voluntatis susceptione, & executione loquuntur. Præterquam, quod satis pius est, quamcumque defuncti voluntatem licitam, & honestam exequi. Neque in huius officij executione, & susceptione opus est, vt aliqua specialis vtilitas monasterio proueniat; quia dicti textus illam non exposcunt, sed solum licentia Prælati contenti sunt.

5. Omnia verò supradicta procedunt in Religiosis Claustralibus; secus verò dicendum est de his, qui habent beneficia præsertim perpetua, extra Monasterium, cum non subsint obedientiæ sui Prælati, saltem sicut alij, qui domi habitant; sicut enim temporalia tractant sine recursum ad superiorem, sic & executionem testamentorum. Ita VVadingus *tract. de Contr. disputat. 4. dubit. 13. §. 1. numero 2.* & Dicastillus *de Iustit. libr. 2. tractat. 19. disputat. 3. dubitat. 10. num. 111 & alij.*

6. Vnde ex his apparet cautè legendum esse Petrum Navarra *l. 3. de test. c. 1. p. 3. dub. 1. n. 167.* vbi ait, Regulares posse esse testamenti executores, nisi eis specialiter suo Religionis instituto interdictionem sit; nam hoc est contra textum *c. 2. de test. in 6.* & contra Clementinam superius adductam, & contra communem sententiam Doctorum.

RESOL. XII.

A quo Superiore petenda sit licentia, vt Religiosi exerceant munus executionis alicuius testamenti?

Et an ad hoc non requiratur consensus Conuentus?

Et an ipse Superior Conuentualis, qui dat aliis licentiam, possit ad hoc secum dispensare, nisi aut illa dispensatio requiratur specialem distinctionem personæ dantis, & accipientis, aut per Ordinis statuta veteretur secum dispensare? Ex parte 8. tractat. 5. Resolutione 10.

§. 1. Respondeo, quòd Iacobus à Canibus *de Executoribus vltimam voluntat. parte 1. numero Trigesimo Secundo.* (aliquibus opinionibus se inuoluens) distinctè, & particulatiter sententiam eligendam non constituit: sed ea tanquam verisimè amplectenda est, quòd superior ille dicitur, cuius imperio Monachus immediatè subditus existit: ex Cardinali *in Clementina vnica, de testamentis, numero 4.* Ancharano *in capit. finali, eodem titulo, numero 3. versic. Secundo nota*, nec consensus Conuentus requiritur, argument. textus *in dicto capite si Religiosi de elect. libr. 6. §. Quia verò.*

2. Sufficit igitur sola licentia Prælati conuentualis. Et nota hîc obiter, quòd ipse superior conuentualis, qui dat aliis licentiam, potest secum ipse dispensare, quia regula est, quando superior cum aliis dispensat, posse quoque secum in eadem re dispensare, nisi aut illa dispensatio requiratur specialiter distinctionem personæ dantis, & accipientis, aut per Ordinis statuta veteretur secum dispensare. Syluester *testamentum 2. quæstion. 2. Molin. disput. 247. num. 9.* quibus adde Castrum Palaum *tom. 3. tractat. 16. disput. 4. punct. 13. §. 1. num. 4.*

Pp 3. Dicastill.

sp. hoc in l. f. & §. nor. p. 1. & 2. in Ref.

Sup. contenti in hoc, & seq. §. leg. in fra doctrinâ el. 70. & figurat. §. vlt.

quoad hanc centiam in a ex doctrina ref. 13. gead lin. 8. Ref. 13.

Dicastillum *de Iust. lib. 2. tr. 19. disput. 3. dub. 10. n. 112.*
Rodriguez *in qq. regular. tom. 3. q. 70. art. 1. & Capellam*
Tholosanam *q. 154. Lezanam in summa q. regular. sc. 1.*
c. 9. n. 9.

R E S O L. XIII.

An à Religiosis Societatis Iesu hæc licentia sit petenda à
Patre Generali sub obligatione peccati mortalis ? Ex
p. 8. tr. 5. Ref. 11.

§. 1. **I**N hac quæstione de meo nihil dicam, solum
referam quid sentiant Doctores ipsius Socie-
tatis, & idèd assero affirmatiuam sententiam docere
Sanchez *in sum. tom. 2. lib. 6. cap. 11. n. 18.* quia in con-
stitutionibus Societatis *p. 6. cap. 3. § 7. in declarat. lite*
ra D. hæc licentia reseruatur soli Generali, & quam-
uis constitutiones ex se non obligent ad mortale;
quia tamen iuxta iura suprà allegata non possunt
Religiosi absque licentia Prælati suscipere, vel exer-
cere illud munus sub culpa graui, & hanc licentiam
in Societate solus Generalis dare potest, consequen-
ter absque eius licentia peccabit mortaliter subdi-
tus, quia absque licentia Prælati id faciet; vnde ne-
que ipsi Prouinciales aut superiores locales poterunt
absque Generalis licentia id munus exequi sine pecca-
to graui.

2. His tamen non obstantibus, hoc difficile videretur Cardinali de Lugo *de Iust. tom. 2. d. disput. 24. sect. 1. n. 26.* quia de iure communi aliis etiam superioribus infra Generalem competit posse dare subditis illam licentiam, ita vt subditis cum eorum licentia eiusmodi munus exercens non peccet mortaliter, nec faciat contra legem Canonicam. In prædicto autem loco nostrarum constitutionum solum reseruatur Generali facultas dispensandi in ipsa constitutione nostra, qua prohibetur nostris tale munus. Cùm autem constitutio nostra quatenus talis est, non obliget ad culpam, sed solum vt regula, consequens est, vt subditus agens contra illam constitutionem sine eius legitima dispensatione, non peccet grauiter ex eo capite; sicut nec superior talem licentiam concedens Contra legem autem Canonicam non videtur esse peccatum, cùm hæc solum prohibeat exercitium illius muneris sine consensu Prælati saltem immediati. Regula verò nostra non aufert ab aliis Superioribus potestatem, quam de iure communi habebant: sed solum non concedit potestatem dispensandi in prohibitione facta in eadem constitutione: quod colligi videtur ex eius verbis, *que sic se habent.* Vt plenius possit Societas rebus spiritualibus iuxta suum institutum vacare, quoad eius fieri poterit, à negotiis secularibus absteineat, (qualia sunt testamentariorum, vel exequutorum, vel Procuratorum rerum ciuiliu, aut id genus officia) nec ea vllis precibus adducti, obenda suscipiant, vel in illis se occupari sinant. Et in margine additur: Hoc obseruetur, quoad eius fieri poterit: Superiori tamen ad casum aliquem necessitatis, vel maioris momenti ad finem diuini seruitij præfixum, facultas dispensandi ad tempus relinquetur. Hic autem Superior Præpositus Generalis erit, vel qui ab eo facultatem ad hoc acceperit. Vbi facultas dispensandi tota est circa obseruantiam huius constitutionis, vt constat ex illis verbis, *hoc obseruetur.* Circa legem autem Canonicam Prælati non habent facultatem dispensandi, nec Generalis ipse dispensat, sed concedunt licentiam ab ipsa lege requisitam, qua posita, lex obseruatur, quæ præcipit ne Religiosus tale munus exerceat sine licentia sui Prælati saltem Conuentalis: non ergo peccabit grauiter homo Societatis cum licentia Prælati inferioris id faciens, sed solum contra Regulam. Hucusque Cardinalis Lugo.

3. Nota etiam quòd Layman *lib. 3. tract. 5. c. 12. n. 3.* & Castrus Palaus *tom. 4. tract. 16. disp. 4. punct. 15. §. 1. num. 1.* asserunt, in Societate licentiam petendam esse à Generali; sed non addunt, contrauenientes peccare mortaliter.

4. Verùm his non obstantibus aduersus sententiam Cardinalis de Lugo insurgit Dicastillus *de Iust. lib. 2. tract. 19. disp. 3. dub. 10. n. 114. & sequent.* vbi tandem *num. 17.* sic ait: Nihilominus, & nostræ Religionis praxis, & omnimoda dependentia, subordinatioque cæterorum Superiorum, qui nihil possunt, nisi quod, & quantum Generalis ipse concedat, satis declarant eam esse tum Societatis vniuersæ in ea declarationem: tum Generalis ipsius mentem, vt cæteri Superiores comparatione huius actionis, & facultatis omnino Superiores non sint. Idèd quamuis viderim audierimve aliquos (maximè externos, qui nostrum vitæ institutum non satis norunt) in vtramque partem disputantes, & probabilem iudicantes; mihi tamen semper maximè placuit citata opinio, quam docuit Sanchez, qui noster erat, & præter eximiam viri doctrinam, nostra nouit. Ideo non solum puto Religiosum nostrum contra facientem dignum grauissima pœna, sed illicitam esse, & contra ius commune illam, vel acceptationem muneris, vel eius executionem absque Generalis licentia. Ita Dicastillus.

R E S O L. XIV.

An Fratres Minores possint esse executores testamentorum cum licentia Superioris, vt dictum est de aliis Religiosis ?

Et an possint dare consilium executoribus ?

Et quid, si testator extra vnum Minorium executorem, relinquat etiam seculares ? Ex p. 8. tr. 5. Ref. 12.

§. 1. **R**espondeo, quòd Fratres Minores de Obseruantia non possunt esse executores testamentorum, sed possunt dare consilium executoribus. *Clem. Exiui. de verb. signif.* Rationes duæ videntur dari in textu; tum quia officium tale plerumque requirit tractationem pecuniarum: quæ ipsis est interdita; tum quia cogentur sæpe stare in iudicio, quòd est ab instituto alienum. Ex quo infert *Sanch. lib. 6. de precept. cap. 11. num. 26.* Si Frater Minor extra Conuentum præficiatur alicui Ecclesiæ seculari, eum posse esse executorem; quia cùm omnes rationes prohibendi in eo cessent, nam in eo statu est, in quo & pecunias contrectare, & stare in iudicio, & temporalia administrare possit, non est ratio cur lex illa in tali habeat locum. Igitur Fratres Minores executores vltimarum voluntatum constitui non possunt, tamen consilium circa eius executionem præstare possunt.

2. Hinc rectè obseruat Carpius *ne execut. testament. libro primo, capite 5. numero 62.* quod cauendum est à Morla *in emporio iuris I. p. titul. 12. quæst. 10. num. 4 post principium* vbi ait, quod qui tenetur aliquid facere testatoris præcepto cum consilio Guardiani Fratrum Minorum, quòd cùm Guardianus executor testamenti esse non possit ex *disp. Clem. Exiui, §. verum* minimè poterit in testamenti executione faciendâ consilium præstare. Quod, inquam, vltimum verum non est, contra expressam decisionem dictæ Clement. & communem Doctorum traditionem proximè relata. Nec Baldus *in rubrica, c. de exercitatoria actione* (quem ipse Morla refert) id asserit, ibi enim Baldus *numero 6. in principio*, tantum modo docet, quòd Guardiani consilium sequendum non sit, non autem quòd id præstare non possit. Cùm enim Guardianus, vel Frater Minor

EXECU

Supra in ref.
quæ hic est.
11.

Sup. hoc in
Ref. not. seq.

executor esse non possit, & hac ratione (nec particeps officij) eius consilium necessariò sequendum non est, licet petendum sit.

3. Vnde etiam minus bene loquitur ipse Morla d. n. 4. in princ. ubi ait, quòd consilium Guardiani nequaquam peti debet, quod, inquam, falsum est; quia quemadmodum consilium necessariò requiri debet, licet non sequi, ubi aliàs alicujus consilio aliquid faciendum est, Idem dicendum est, quando Frater Minor id dare tenetur. Licet enim inhabilis sit ad hoc vt executor constitui possit, tamen habilis est ad consilium præstandum, ex c. Clement. Exi. i. §. verum, & communi sententia. Et sic non est ratio differentie inter Fratrem Minorem (cuius consilium requiritur) & quemlibet alium, cuius etiam postulatur, cum ad hoc Minorita habilis sit: & consequenter omnia, quæ deposita sunt circa consilij præstationem, necessariò rationis, & dispositionis paritate ei adæquari debent. Aliàs enim non esset habilis in totum ad præstandum consilium, quod alienum est à generali dispositione d. Clement. & Doctorum resolutione: ex quibus ei indistinctè licet, ex ratione Pontificis in dict. d. verum, illis verbis: dare consilium eorum statui non obsistit. Vnde quoad hoc, sicut cæteri Monachi, quorum consilium desideratur, iudicandi sunt. Ex quibus Fratris Minoris consilium necessariò petendum est cum possit ex eo executor moueri. Et hæc omnia docet Carpius ubi supra. Sed circa hoc vltimum infra redibit sermo.

4. Non desinam tamen hinc adnotare, quod licet Rodriguez tom. 3. q. 99. Regul. q. 70. art. 2. & clarius lib. 6. cap. 11. nu. 27. censeant Minores executores esse posse testamenti ex Prælati licentiâ, si distributio inter Fratres Minores, vel Moniales sanctæ Claræ faciendâ sit, eo quòd in hac executione non videantur rationes relatæ in dicta Clement. procedere.

5. At contrarium tenendum omnino est cum Sanch. ibi, tum, quia Clement. generaliter loquitur absque vlla restrictione: tum quia rationes relatæ in dict. Clement. in hoc casu procedunt, si quidem hac occasione, contrectatione, administrationeque pecuniæ inuoluntur, tum relicta à defuncto Fratribus applicando, tum recipiendo quæ ex bonis venditis prouenit. Et præterea rationibus reddendis subiiciuntur, exponunturque sæpè in iudicio se sistere ad lites subortas decidendas. Non igitur his Fratribus executio testamenti etiam in fauorem suorum Conuentuum facti permittitur. Et ita etiam docet Palus tom. 3. tract. 16. disputat. 4. punct. 13. §. 1. n. 17.

6. Nota, tamen quòd si testator vltra vnum Minoritam executorem sui testamenti, relinquat etiam alios sæculares, poterit Minorita esse executor testamenti cum illis sæcularibus. Et ita docet Portel in diuers. regul. verb. testamentum n. c. Rodrig. in summ. tom. 2. cap. 156. num. 7. & alij, quod est valde notandum.

R E S O L. X V.

An saltem Fratribus Minoribus possit electio, pauperum committi?

Et an sine licentiâ Prælati possit Religiosus eligere pauperes, prout commisit testator? Ex p. 8. tr. 5. Resol. 13.

§. 1. Affirmatiuam sententiam docet Battolus in tract. Minoritarum. l. 3. dist. 1. c. 4. quætionem mouet, & partem affirmantem amplectitur ex eo, quòd nullum litigium, nulla pecuniæ exactio, seu dis-

pensatio in eo vertitur, & sic cessant rationes prohibitionis. Præterea, quia Fratri Minori nullum commodum quæritur. Et quia ista electio est meri facti, quæ cadit in deportatum, qui non est capax eorum quæ sunt iuris ciuilibus l. cum pater, §. hereditatem, de legat. 2. l. ex facto §. si quis rogatus, et 2. ff. ad Trebell. Et quia si fideliter fiat, meritorium est, & ipse Frater propter secreta quæ audit in confessionibus, meliùs cognoscet pauperem vocandum, quàm alios. Et quia nec malum est, nec speciem mali habet. Hæc Bartol. idem l. 1. consil. conf. 6. n. 2. ad med. cuius dicta sequuntur Couarr. in cap. tua, de testam. n. 1. ad fin. Spinus de testam. gloss. 28. n. 32. Angulus de melior, lib. 3. gloss. ex n. 9. cum alijs, Rodrig. d. tom. 3. q. 70. art. 3. (& his non relatis) Morla in emporio iuris. l. 2. q. 10. num. . .

2. Sed contrariam sententiam tenet Bald. l. ingressi, C. de sacrosanct. Eccles. & sententiam Bart. refutat Felin. in c. ex parte, de consti. ad fin. Card. in Clem. Exi. ui, Franc. in cap. 2. Ripa. l. ex facto, §. si quis rogatus 2. ff. ad Trebell. de testam. in 6. Molin. de iustit. disp. 147. quibus adde VVadingum tract. de contract. disputat. 4. dub. 12. §. 1. n. 3. ubi sic ait, Respondeo mihi videri distinctionem Bart. ab Authoribus primæ sententiæ receptam, quòd nullum ius tribuatur Franciscano, sed merâ res facti, non esse solidam; quia tantum illi conceditur, quantum Patrono nominali ad beneficium; quia tantum ille nominat eum, quem ordinarius debet instituere, & tamen omnes concedunt ius patronatus esse iuris, non meri facti; & re ipsa videtur res pretio æstimabilis ius te habere transferendi in alios pro tuo arbitrio ius acquirendi temporalia non quasi nudum instrumentum, sed tanquam potestate sibi tradita vtentem, & obligandi executores ad id faciendum quod iubes. Respondeo secundo, debere licentiam superioris ad hoc negotium obtineri; quia in hac re par est alijs Religiosis, & species saltem hinc apparet executionis, & liberæ administrationis, vt notat Sanchez num. 41. Respondeo tertio, consideratis omnibus videri probabiliorẽ secundam sententiam; tum quia virtualiter est executio, aut plusquam executoris officium mandare posse executoribus, vt isto modo, vel istis personis dent elemosynam; tum quia licet forsau is dici posset, nec esse hinc pecunias tractandas, nec lites mouendas; tamen est contra puritatem altæ paupertatis, quam Ordo S. Francisci proficitur: negari enim non potest acquiri hinc ius ciuile, vel quasi ad distribuendum secundum suum arbitrium, præsertim si testator non assignauerit singulis personis nominandis quotam, sed reliquerit vnam summam distribuendam in pauperes, secundum quod determinabit talis frater Minor. deinde, vt dicit Bald. supr. datur occasio accipiendi pecunias ab ijs, qui optant se elegi, & multa alia incommoda. Hucusque VVadingus.

3. Verum ego cum Carpio de exec. testam. l. 1. c. 5. num. 70. sententiam Bartoli, & sequacium longè veriorẽ, & sequendam existimo. Cum, quia illa verba Clement. absque litigio, & contrectatione, vel administratione pecuniæ, minimè in prædicta electione verificatur, & cum ratione prohibitionis cesset, consequenter cessat eadem prohibitio, ex l. 1. C. si rector prouinciæ cum alijs adductis à Tiraquello in tract. cessante causa, 1. part. num. 222. & 223. Nec per electionem (vt illa gloss. inquit) Fratres Minores à spiritualibus laboribus auocantur, cum ea in instanti, fieri possit, & in mero facto consistat. Neque alia ratio prædictæ glossæ vera est, nempe quòd Frater Minor posset habere partem in distributione; quia delictum, & peccatum præsumendum non est ex iuribus vulgaribus. Nec Minorita indirectè, & per alium in effectu esset executor (vt asserunt prædictæ

fra in Resolutionibus, hæc hic sunt. & 21.

Sup hoc in tom. 7 tr. 1. Resol. 168. à lio. 1.

glossæ assertores quia hoc non venit principaliter, & per prius, sed secundariò, & per quandam consequentiam, quod iure non attenditur; glossa notabilis *in verbo, ad singulorum, in l. 1. §. huius studij, ff. de Inst. & iure*. Ex qua Baldus, & Paulus de Castro singulariter notant *ibi*, quòd verba simpliciter prolata, lege statuto, vel homine, intelligi debent principaliter, & per prius, non autem secundariò, ad quod plura eleganter cumulat Tiraquellus *in tract. Res inter alios actio, col. 3. vers. huc facit*, cum duabus sequentibus. Unde etiam si fratres Minores principaliter executores distributores esse nequeant, inconueniens non est, quòd accidentaliter, secundariò, & in quandam consequentiam ex sua electione veniatur ad distributionem eleemosynæ seu legati pij. Hoc enim non continetur in prohibitione, quæ intelligenda est, quando executores distributores nominati sunt; non verò quando electio pauperum committitur, inter quos distributio per alios à testatore assignatos facienda est; cui verba Pontificis in dicto § *verum*, summopere adæquantur, *ibi*: cum ex hoc ipsis circa bona temporalia nulla iurisdictio, siue actio in iudicio, siue dispositio tribuatur. Si enim ex eis dare consilium Fratribus Minoribus permittitur, inde est, vt etiam electio, cum inter vtrumque vna dispositio, & ratio versetur, & vnum & alterum in mero facto ex consilio, & electione consistat.

Sup. hoc infra in Ref. 20. ad medium. & in Ref. not. 1. huius Ref. in eius §. vlt. à vers. Nota tamen.

4. Vnde ex his apparet non esse audiendum Sanch. *in sum. tom. 2. l. 6. c. 11. num. 34.* asserentem sine licentia Prælati non posse Religiosum eligere pauperes, pro vt commisit testator; nam illi reliquens aliqua bona inter pauperes, quos Religiosus elegerit distribuenda: impleri non potest Religioso non eligente: ergo eius electio necessaria est ad voluntatis defuncti executionem. Cæterum verius censeo, nulla esse opus licentiâ ad hanc electionem faciendam; quia, & vt sæpè dictum est, nulla huius electionis adest prohibitio expressa. Sub interdicto autem exequendi testamentum non continetur; quia testator non disponit electionem faciendam, sed disponit pecuniæ distributionem electione factâ. Ergo electio cum non sit ex dispositione testatoris præcepta, nulla ratione dici potest testamenti executio. Ergo nec tacitè, neque expressè est prohibita, ergo nullâ est opus licentiâ; atque ita sustinet Lambertin. *de iure patronat. l. 2. p. 1. q. 2. art. 11. n. vlt.* Neque obstat ratio à contrario. Concedo exequi non posse voluntatem defuncti, non facta electione, esseque necessariam ad voluntatis defuncti executionem: nego tamen illius voluntatis executionem non esse: quia defuncti voluntas non fuit de electione, sed de distributione facienda in personas electas; ac proinde electio prærequisita est ad executionem, sed nullo modo pars illius. Et ita docet contra Sanchez Castrus Palaus *tom. 3. tract. 16. disput. 4. punct. 1. §. 1. n. 12.*

RESOL. XVI.

An testator possit præcipere, vt Executores sequantur consilium Fratrum Minorum pro executione sui testamenti?

Et an tam supra dicti Minorita, quam Religiosi aliorum Ordinum possint præstare hoc consilium absque licentia Superioris? Ex p. 8. tr. 5. Ref. 14.

Sup. hoc supra in Ref. 4 §. 2. & 3. & infra in Ref. 21.

§. 1. **N**egatiua sententiam tenet Sanchez *in Sum. tom. 2. l. 6. cap. 11. num. 38.* loquens de Religiosis Minoribus, executorem deobligari ab eo consilio petendo, quia supradicti Religiosi incapaces sunt illius consilij præstandi, quia eo præstito exequuntur testamentum, non per se, sed per alium, qui eorum

consilium sequi tenetur. Idemque diceret Sanchez de aliorum Ordinum Religiosis, non posse, inquam, præstare hoc consilium, absque Superioris licentia, neque executores illud petere obligari, dum ea licentia non ponitur.

2. Sed his non obstantibus, Castrus Palaus *tom. 3. tract. 16. disp. 4. punct. 1. §. 1. n. 14.* existimat quemlibet Religiosum etiam Franciscanum supradictum consilium dare posse, nulla Superioris petita licentia, ipsòque exequutores obligatos esse illud petere, sic docent Doctores, quos refert, & sequitur Matien. *l. 5. recopilat. tit. 4. leg. 14. gloss. 1. n. 62. fin.* Ratio ea est, quia ex parte Religiosi idem omninò est consilium, quando executores obligati sunt illud sequi, ac quando non, totaque diuersitas ex parte executorum se tenet, non ex parte consulentis. Ergo si in vno casu possunt Religiosi, nulla Superioris petita licentia consilium dare, in altero etiam poterunt. Item executores testamenti non obligantur sequi prædictum consilium ex imperio consulentis: sed ex voluntate testatoris; ergo falsum est, consulentem exequi testamentum medio executore designato. Ad hoc enim necessarium erat, vt consulens suo consilio necessitaret executores ad testamenti executionem. Præterea ipsemet Sanchez concedit non esse Franciscanis interdictum in vna vel altera causa testamenti consilium ex obligatione sequendum præbere; ergo neque etiam est interdictum in omnibus causis in testamento contentis; idè enim illud consilium in vna vel altera causa permitti potest, quia consulentem executorem testamenti etiam partialiter non constituit. Nam si verum executorem partis testamenti constitueret, sine dubio permitti non posset, sicuti non permittitur in vna vel alia causa Procuratorem in iudicio existere; quia prohibitio generalis est, & quemlibet executorem, & procuratorem comprehendit. Sed eiusdem rationis est consilium dandum in omnibus causis testamenti, solaque differentia est penes magis & minus, ergo æque vtrumque consilium Religioso licet.

Verum non desinam hîc adnotare Dicastill. *de Inst. lib. 2. tract. 19. disp. 3. dub. 10. num. 100. & seq.* sententiam Sanch. contra Palaum, & Matienxo docere.

RESOL. XVII.

An Fratres Minores, & alij Religiosi possint esse Commissarij ad condendum testamentum nomine committentis?

Et si Religiosus quicumque absque licentia Superioris munus hoc acceptet, & exequatur, conficiens testamentum nomine committentis, an valeat testamentum?

Et infertur valere testamenti executionem factam per Religiosum absque vlla licentia. Ex p. 8. tr. 5. Ref. 15.

§. 1. **R**espondeo quod Sanchez *in Summa tom. 2. lib. 6. cap. 11. num. 48.* asserit non posse Religiosos Franciscanos esse Commissarios ad condendum testamentum, nec cæteros Religiosos, absque licentia Superioris. Probat verò, quia executio testamentorum non prohibetur Religiosis, ob maiorem seu minorem solum occupationem, sed potiùs ob modum occupationis, qui videtur alienus à professione Religiosa. Non videtur autem minus, aliena à Religiosis commissio ad facienda testamenta. Quare licet non ita expressè inueniatur prohibitum Minoribus esse Commissarios ad facienda testamenta; at mens illius Clementinæ fuit ipsis prohibere omnia hæc officia sæcularia, quia eorum institutum dedecent, quale est ex potestate defuncti conficere testamenta. Confirmat Sanchez, quia multi negant eos Fratres esse posse de licentia Superioris

Sup. hoc infra in Ref. 20. in principio.

Sup. hoc licentia infra in ref. 27.

perioris arbitratores in distribuendis pecuniis, & elemosynis suo arbitrio commissis, ut iam vidimus.

2. Sed insistendo in cap. 2. de testam. in 6. & Clem. Exini, de omnibus Religiosis, potius mihi placet contraria sententia: Nam cum in illis textibus nulla fiat mentio Commissarij, quamvis eadem esset ratio, ob quam ius potuit moveri ad id prohibendum in officio Commissarij, quæ fuit in officio executoris, adhuc non sufficit hoc, ut in rebus pertinentibus ad ius merè positivum ex prohibitione, aut præcepto unius rei velimus argumentari ad prohibitionem, seu præceptum alterius. Accedit, quod nec est eadem ratio, ut probant rationes factæ pro secunda sententiâ. Nec modus etiam occupationis (ut aliquid dicamus ad fundamentum, cui nitebatur Sanchez) est ita indecens, & alienus à professione Religiosa, atque officium executoris, quod plerumque per multum tempus durat, plures actiones, occupationes, curæque concernit. Quod non habet munus Commissarij ad condendum testamentum, quo semel condito nomine defuncti, nec ipsi Commissario secundum leges manet potestas mutandi, & alterandi; sed omnino standum est primæ dispositioni semel ab ipso factæ.

3. Illud autem verissimum puto, quod Sanchez ipse concedit, num. 49. Si Religiosus quicumque absque licentiâ Superioris munus hoc acceptet, & exequatur, conficiens testamentum nomine committentis valebit testamentum, etiamsi vera esset opinio eiusdem Sanchez, quod prohibitum sit iuribus citatis, omnibus Religiosis. Fundamentum est illud ipsum, quo probavimus dub. 11. valere executionem testamenti factam per Religiosum absque vlla licentiâ. Et hæc omnia docet Dicastillus de Inst. lib. 2. tract. 19. disp. 3. dub. 13. n. 174.

RESOL. XVIII.

Quanam observanda sunt circa licentiâ, quam Religiosi petere debent, à suo Superiore, ut possint munus Executorum exercere?

Et an prædicta licentiâ debeat esse declarata, seu expressa, & non sufficiat tacita, prout insinuare videntur Pontifices?

Et an sit necessarium, ut dicta licentiâ in scriptis redigatur, vel sufficiat, quod verbis exprimatur? Ex p. 8. tr. 5. Ref. 16.

§. 1. Dico primò, quod talis licentiâ debet præcedere; & ratio est, quia quoties ad actus firmitatem iure desideratur, ex necessariò antecedere debet: *Aurb. licentiâ, Clem. de Episcop. & Cleric. leg. si quis mihi bona. §. iussum, ff. de acquir. her.* Tiraq. latè post leges connubiales, gloss. 6. n. 3. 4. & 7. vbi refert Bartolum in d. §. iussum, Baldum, Ant. Butrium, Paulum de Castro, Panormitanum, Alexandrum, Francum, Aretinum; & alios, in locis de quibus per eum.

2. Dico secundò, quod prædicta licentiâ debet esse declarata, seu expressa, nec sufficit tacita prout insinuare videntur Pontifices in d. c. fin. & in d. Clement. vnic. in illis verbis, *petita & obtenta*, sequitur gloss. *verb. obtenta in princip. in d. Clem.* vbi Panormitanus ait, quod non sufficit tacita, in casibus in quibus Monachus eam petere, & obtinere tenetur: idem profitentur Ioannes de Imola, vbi, n. 7. Francus in d. c. fin. post Ioannem Andream, Dominicum, & Archidiaconum, eos commemorans *ibidem*. Palacius Ruuius in Rubrica de donat. §. 68. num. 29. Campegius de dote, 5. parte, q. 81. num. 2. & 3. quibus conveniunt ea, quæ pulchrè (pluribus relatis) congerit Tiraq. gloss. 7. post leges connubiales, n. 8. & aliis.

3. Et ad maiorem cognitionem advertendum est, quod licentiâ tacita dupliciter distingui, & considerari potest; una quæ per ratificationem de futuro habetur; & altera quæ de præsentis executioni actus adest, ut cum iudicio perpendit Pater Thomas Sanc. d. disp. 35. n. 1. 2. & 3.

4. Unde ad nostrum institutum, videlicet, quod non sufficit licentiâ tacita intelligendum est in supradicta prima specie, & ratificatione de futuro, quæ adest dicitur interpretatiuè per ratificationem facti, postea sequuti: hæc enim non sufficit, quia expressa præcedere debet, ex d. gloss. *verb. obtenta*, cum aliis proximè adductis.

5. Dico tertio Superioris licentiâ, in scriptis redigendam esse, necessarium non fore, cum scriptura ex d. c. finali & d. Clement. vnic. non exigatur. Inde est, quod verbis sufficit eam exprimere, ex glossa, in c. 1. de censibus in 6. verb. in scriptis, quam communiter esse receptam testatur Decius, in Rubr. de Constit. l. lect. à n. 26. singularem & magistram appellat Ant. Gomez, tom. 2. variar. c. 1. n. 17.

Et hæc omnia latè docet, & probat Carpius de exec. testam. lib. 1. c. 2. n. 7. & seq.

RESOL. XIX.

An Superior, re non integra, illicite, & inualide reuocet licentiâ datam subdito, ut possit exercere munus executionis. Ex p. 8. tr. 5. Ref. 17.

§. 1. Peccare si sine iusta causa reuocet, tradant communiter Doctores, quos adducit, & sequitur Carpius de exec. testam. lib. 1. c. 5. n. 15. asserunt tamen reuocationem esse validam; sed contrarium docet nouissimè Dicastillus de Inst. lib. 2. tract. 19. disp. 3. dub. 10. n. 128. vbi sic ait. Saluo meliori iudicio putarem non solum Superiorem peccare, si sine causa reuocet; sed neque validè reuocare in prædicto casu re non integrâ, quod sic probo. Inæqualitas, & iniustitia comparatione hæredum, & aliorum quorum interest non reuocari facultatem, est in eo, quod omnibus pensatis iniuste illi damnum patiuntur contra ius sibi quæsitum. Hoc autem damnum non inferitur, nisi per illum actum relinquendi munus, ad quem actum Religiosus ille subditus concurrat, compulsus obedientiâ Superioris negantis facultatem; sed non tenetur Superiori parere, nisi in rebus licitis, honestis: talis autem non est hæc ommissio muneris in eo casu, ergo in ea non tenetur parere.

2. Respondetis hoc non esse parere, aut non parere præcepto, sed non exequi opus propter defectum facultatis, qua deficiente, opus exequi non potest. Quod autem hæc facultas deficiat, iniquitas est Superioris non subditi, qui posito illo defectu facultatis, ex quocumque capite proueniat, siue licito, siue illicito comparatione alterius, ipse subditus non potest actum illum exequi.

3. Respondeo verum quidem esse id non esse parere, aut non parere præcepto Superioris, qui potest velle negare facultatem absque eo, quod aliquid præcipiat, tollendo, scilicet, facultatem illam suam, quam concesserat, & relinquendo res omnes in eo statu, in quo potestas Religiosi esset, si nulla unquam fuisset facultas concessa à Superiore, nempe permanente in suo vigore iure Canonico, quod in cit. c. 2. de test. in 6. & Clem. vnic. cit. negat Religiosis exequi tale munus sine facultate Superioris; sed quod dico est præceptum illud Pontificium non exequendi huiusmodi actionem, quod reperitur in Canonibus citatis non obligare, nisi in casu, que facultas illa licitè negatur à Superiore. Nec enim censetur ius Canonicum necessitatem talis

talis

ip. hoc vltimo lege in a doctrinam Ref. 25.

Sup. hoc supra in Ref. 11. & lege etiam ref. eius primæ not.

talís facultatis petendæ, & obtinendæ imposuiffè, quando semel iam petita, & obtenta, tunc negatur, aut reuocatur, quando iniustum est negare, & reuocare. Nec censetur ius Canonicum Religioso præcipere, vt dimittat opus, ad quod spectatâ rei naturâ, & seclusâ prohibitione iuris, tenebatur ex iustitia. Proculdubio autem teneretur quicumque testamentarius, qui sine iusta causa munus semel ritè susceptum cum damno aliorum, quorum interest, omitteret. Ergo quamuis Superior particularis eam facultatem denegat, aut reuocet, non censetur subditus contrauenire iuri Canonico, quod pro eo casu non censetur præcipere, vt sine facultate non faciat. Ita Dicastillus.

4. Sed non videtur recedendum à communi sententia. Dico igitur licentiam Religioso concessam Superiorem reuocare posse, etiam re non integra, taliter quòd Monachus executor, seu commissarius vltèrius progredi non possit: quamuis Prælati absque iusta & rationabili causa, iniuste id facere dicatur: gloss. *verb. obtenta, in dicta Clement. vnic.* vbi Panormit. n. 3. *vers. Superior*, Imola n. 8. Angelus Clauasius, in *Sum. verb. executor, n. 21.* & (his non relatis) Siluest. *verb. testamentum 2. n. 2. vers. secundum.* Molina *dict. disput. 247.* Vega in *Sum. 2. tom. c. 114. casu 6.* vbi refert Tabien. *verb. executor. n. 19.* Armillam *eod. verb. num. 15.* sequitur Emanuel Rodrig. 3. *to. reg. quest. 9. 70. art. 1. ad fin. vers. aduertendum*, Th. Sanch. *de Matr. l. 3. disp. 36. n. 9.* Ex ratione ab eo tradita, quòd licentia est merè gratuita, omninoque dependens à voluntate concedentis; & idè ad libitum reuocari posse; sed in nostro casu ea præcipua est, quòd Monachus non habet velle, nec nolle sine Superioris licentia: ex *d. c. fin. & de Clem. vnic. & cap. si Religiosus, de elect. in 6.* quæ deficit eius reuocatione, & consequenter voluntas, & consensus Monachi ad actum perficiendum. Et tunc eius Collega executionem, seu commissionem vltimæ voluntatis, ad effectum perducere poterit, & altero mortuo, vel negligenti, seu non nominato, Episcopus: ex *dict. gloss. & Doctoribus proximè adductis*, Ancharrano, *dict. c. final. n. 2.* Ad hoc autem, vt factum per Monachum firmitatem non obtineat, reuocatio Superioris ei intimanda erit, ex *l. si forte 17. ff. de officio Proconsulis* vbi gloss. *verb. agnouerit*, Boërius, Bertachinus, Rebuffus, Rolandus, Bartolus, Flaminius, quos refert & sequitur Thomas Sanchez *lib. 3. de matrimon. d. 30. num. 11. & 13.*

RESOL XX.

An in consilio dando pro executione testamenti sit petenda licentia à Superiore?

Et an quoad electionem pauperum sint obligati Religiosi petere licentiam à Superiore? Ex p. 8. tr. 5. Ref. 18.

Sup. hoc supra in ref. 15. §. 2.

§. 1. **R**espondeo, quòd cum testator non astrinxit executorem ad sequendum Religiosi consilium, sed solùm ad illud petendum, credo nullo modo Religiosum indigere ea licentia quia nullibi Religiosis dare consilium in executione testamentorum interdicitur, sed potius vt quid conueniens Religioni, approbatur etiam in fratribus Minoribus; *Clem. Exiui, de verb. signif. §. proinde.* & ita tradit Azor. *tom. 1. instit. moral. lib. 12. c. 11. q. 1.* Sanch. *l. 6. Sum. c. 11. n. 29.* Et ita etiam docet Castrus Palaus, *ro. 3. tr. 16. disp. 4. punct. 13. §. 1. n. 13. & n. 14.* loquitur etiam de Franciscanis; licet quoad electionem pauperum esse obligatos Religiosos petere licentiam à Superiore docet Dicastillus, *l. 3. tr. 19. disp. 3. dub. 10. num. 99.* Quia quamuis talis electio non sit propriè munus executoris, est quædam pars illius, vt idem Sanchez docet *num. 34.* cum aliis, quos refert contra Lambertinum, *de iure Patronat. l. 2. part. 1. q. 2. art. 11. n. vlt.* qui putat nullam requiri licentiam Superioris; rectius tamen docet Sanchez,

Sup. hoc supra in Ref. §. vlt. & in alio vers. eius mor.

non solùm in Franciscanis, sed in quibuscumque aliis Religiosis requiri Superioris facultatem ad eam electionem & potiori ratione ad pecunias inter pauperes iussu testatoris distribuendas, tùm quia omnibus Religiosis interdictum est testamenta absque Superioris licentia exequi: tùm quia Monachus nihil potest agere absque Abbatis licentia. Ergo, &c.

RESOL XXI.

Ad quid teneantur Executores, quando precipitur eis petere consilium à Religiosis vel ab alio? Ex p. 8. tr. 5. Ref. 19.

§. 1. **R**espondeo, quòd in tali casu aliqua sunt obseruanda. *Primum*, quòd licet executor, seu Commissarius, tunc etenim consilium sequi non astringatur, tamen illud petere, & per aliquod tempus expectare illud tenetur. Lambertinus *d. art. 8. quarta questionis principalis libri secundi.* Molina *dict. n. 37.* Th. Sanch. *d. num. 24. vers. obseruandum*, vbi refert Gloss. *verb. consensus, in cap. cum consuetudinis, de consuet. Hostiensem, & alios.*

Sup. hoc infra in Ref. 21. quoad hoc lege supra ex Ref. 14. doctrinam §. 2. & 3. & ex Ref. 16. §. 1.

2. *Secundum*, quòd si Monachus, cuius consilium fuit appositum, sit absens, & periculum esset in executione vltimæ voluntatis, si expectaretur, actus ad effectum perducere poterit absque requisitione consilij gloss. *verb. Diocesanus, in Clem. 1. de foro compet.* Lambert. *vbi supra*, Bartolus relatus à Tiraquello post leges connubiales, gloss. 8. n. 16. per textum, *in l. si longius. §. 1. ibi, nedum pater expectatur ff. de iudiciis.* quos Meres & Gratian. referunt, & sequitur Thom. Sanch. *disp. 34. num. 24.* sequitur etiam Morla *in empor. iur. 1. part. tit. 12. q. 10. num. 3.* Quibus in locis non referunt Molin. *d. c. 13. n. 39.* vbi cum temperamento hoc intelligit, dùm tamen ne temerè ex quacumque periculi suspitione, & quæ facillè amoueri possit, consilium non requiratur, vt à prædicta communi opinione haudquam recedatur.

3. *Tertium*, quòd si ille, cuius consilium requiritur, decesserit, non ex hoc dispositio & executio euanescit, ex Mantica, *de coniecturis vlt. vol. l. 11. tit. 17. n. 11. vers. sed ego considero*: Th. Sanchez *d. disp. 34. n. 27.* Tunc etiam, quia quoties ex verisimili testatoris mente colligitur voluisse suam voluntatem ad effectum perducere, dispositio firma remanet, etiam si deficiat ille, cuius consilio aliquid exequendum erat, vt cum iudicio perpendit Molina *l. 2. de primogeniis, dict. c. 13. n. 41.*

4. Quod idem dicendum erit in nostro casu, cum ex subiecta materia, iuris, & testatoris dispositione executio vltimæ voluntatis perficienda sit, vel per Executores, & Commissarios, vel subsidiariè per Ordinarium. Et hæc omnia docet Carpius *de execut. testament. lib. 1. c. 5. n. 57. & seq.*

RESOL XXII.

An executor omittens consilium faciat executionem irritam?

Idem est de aliis actibus, in quibus mandatur petere consilium.

Et notatur, quod in euentibus, in quibus testator ad res dubias, quæ ex operatione conscientia concernunt, tenetur consilium petere & post consultationem illud sequi?

Idem est de Testamentario, aut Commissario, si casus dubius se obtulerit. Ex p. 8. tr. 5. Ref. 20.

§. 1. **A**D hoc dubium respondet VVadingus *tract. de contract. disp. 4. dub. 13. §. 2. nu. 4.* vbi sic ait. *Sup. hoc lege doctrinam Ref. 12.*

Dico

Dico omittens consilium petere etiam à Fratre Minore, facit executionem irritam, & idem est in aliis actibus, in quibus mandabatur peti consilium, ita additio, ad gloss. *cap. non est, consuetud. in 6. Felin. in cap. ex parte, de constit. num. 1.* vbi dicit omnes ita sentire. Sanchez *de precept. l. 6. c. 11. n. 35. & 36.* & generalem facit regulam Panormit. *c. ad Apostolicam, cit. & q. 4.* quæ incipit, *Augerio, nu. 6.* quando iubetur fieri cum consilio, ommissio illius facit actum esse irritum. Et ratio est, quia lex, vel testator (vt ante nouimus) in dispositione sua cum decernit petendum consilium, facit petitionem consilij esse formam actus, & proinde prætermisso illius facit actum irritum, vt ex Martienzo argumentatur Sanchez, *sup.* nec censenda est leuis solemnitas, cum ille qui dat consilium, si prudens sit, & benè fundatus possit euertere totam substantiam dispositionis, quam executor ante conceperat, & mutare in longè meliorem, quod maxime optauit testator, vt ante dictum est. Ita VVadingus, cui adde Dicastillum, *de Iustit. lib. 2. tract. 19. disp. 1. dub. 10. num. 100.*

2. Notandum est etiam hîc obiter quòd in his euentibus, in quibus testator ad res dubias, quæ exonerationem conscientie, & salutem æternam concernunt, tenetur consilium petere (provt ex pluribus sacre Pagine locis astruit P. Gregor. Martinez ad D. Thom. *t. 2. q. 19. art. 6. dub. 5. concl. 11.*) & post consultationem illud sequi; aliàs frustra teneretur assumere, ex dictis à Martinez, *suprà conclus. 12.* similiter Commissarius ad exonerationem conscientie & salutem anime testatoris, si casus dubius sese obtulerit, tenetur viros doctos consulere, eorumque consilium sequi, cum ad id à testatore fuerit iniunctum.

R E S O L. XXIII.

An Executor, qui iussus est petere consilium, teneatur illud sequi?

Et docetur, quando Executor teneatur consilium petere, & sequi, vel non sequi; & quando in dicto casu valeant actus gesti, si aliter fiant.

Et doctrina huius Resolutionis inseruiet ad solutionem plurimorum casuum. Ex parte 8. tractat. 5. Resolutione 33.

§. 1. **R**espondent communiter, regulariter loquendo, non teneri, quia vt dicitur *1.4. c. 14. q. 1. Can. fin.* vbi consilium datur, offerentis arbitrium est; vbi præceptum, necessitas est seruientis, & satis insinuat, *c. cum olim, de arbitriis, & in c. cum in veteri de elect.* vbi fuse Panormit. Riminaldus *reperit. in c. primum, de offic. deleg. num. 3.* & Alij. Aliquando tamen ex circumstantiis colligi potest iussum petere consilium, iuberi simul sequi, vt si ille, cui mandatur consilium requirere, non polleat sufficienti iudicio ad rem gerendam, vel saltem non sufficienti doctrina: vt quando iuuenis iubetur facere de consilio viri prudentis, aut iudex qui præsumitur non esse peritus iuris, iubetur iudicare cum consilio Iurisconsulti censetur mandatum, vt sequatur; si verò in testamento scribatur exequatur cum consilio & consensu, vel autoritate talis, tunc & consilium debet petere, & expectare consensum, vt docent omnes; plurimos citat & sequitur Tiraq. *de legat. connub. gloss.* quod etiam docet VVadingus, *tractat. de contract. disput. 4. dub. 13. §. 2. num. 3.*

2. Hinc Fagundez *de contract. l. 6. c. 5. n. 6.* sic ait. Notabis quintò, solere sæpè testatores in suis testamentis disponere, vt executor aut testamentarius dispendat certam summam pecunie, aut executioni præ-

dictum testamentum mandet, vel tale aut tale faciat, de consilio, cum consilio, aut secundum consilium certi Religiosi, quem in suo testamento nominat, quod valde animaduertendum est: nam si dicat, quòd id exequatur de consilio, aut cum consilio illius; tunc quidem huiusmodi executor tenetur solum consilium ab eo petere, non tamen sequi, & valent gesta, si illud non petat, licet possit propter id puniri: si verò dicat, secundum consilium, aut iuxta consilium illius, tunc planè tenetur, non solum petere, sed etiam sequi, & non valent actus gesti, si aliter fiant. Quoad primum casum constat etiam ex *c. dilectus 2. de præbendis, & ex gloss. singulari, in Clement. 1. de iure patronat.* Quoad secundum deducitur ex *c. si Capitulo, de concess. præbend. l. 6.* vbi dicitur quòd si Papa mandet Canonici, alioquin potestatem habentibus beneficium conferendi, vt illud conferant, secundum consilium dati executoris, quem nominat, non valere collationem, si sine consilio talis executoris conferant, quia per ea verba transfunditur potestas conferendi in executores, quod notandum est; inseruiet enim hæc doctrina ad resolutionem plurimorum casuum. Vide etiam Molinam *de Iust. rom. 1. disp. 207.* Sanchez *de matrim. tom. 1. l. 1. disp. 34. n. 22.* & alios penes ipsos. Et de hac quæstione etiam *suprà* aliquid actum est.

Supra in ref. quæ hic est. antecedens, & pro parte huius quæst. in ref. not. præ.

R E S O L. XXIV.

An Religiosus semel petita, & obtenta facultate à Superiore acceptandi munus Executoris, possit cogi ad acceptandum? Ex p. 8. tr. 5. Res. 21.

§. 1. **A**ffirmatiuam sententiam docet Sanchez *in Sum. tom. 2. l. 6. c. 11. n. 3.* ex auctoritate *c. quidam, de renunciat.* vbi qui petit licentiam renunciandi, cogitur mutata voluntate renunciare. Nec mirum est (inquit Sanchez) diuersum esse in aliis executoribus testamentorum secularibus, qui compelli nequeunt, nisi prius tacite; vel expresse acceptauerunt *c. penult. de test.* quia cum hi nulla licentia ad acceptandum indigeant, nihil prorsus ad executionem pertinens agunt ante eius acceptationem. Religiosi verò, cum licentia indigeant, eo ipso quòd illam perierunt, iam aliquid ad executionem pertinens egisse videntur. Et idèd compelli possunt exequi, quasi id sit quoddam acceptationis genus. Pro qua doctrina refert Sanch. Cardinalem *in Clem. unic. n. 11. q. 4. de testamentis, & ibi Paulum, & Imolam, & Bonifacium.*

2. Sed hæc doctrina omninò non placet docto Patri Dicastillo *de Iust. l. 2. tract. 10. disp. 3. dub. 10. n. 132.* fatetur in primis cum eodem Sanchez, *num. 13.* si Religioso non petente Superior absque vllò præcepto licentiam concederet, compelli nequit acceptare eam licentiam, nec id munus, quia res est omninò integra. Tota ergo difficultas est, quando eam licentiam, vel acceptaret oblata, vel obtineret petitam. Et in hoc casu adhuc certum puto, si licentia, vel oblata, vel petita, & obtenta esset generalis pro casibus occurrentibus, etiam tunc non posse cogi acceptare. Nihil enim censetur fecisse in ordine ad hanc aut illam occasionem, quæ postea sese offert, sed solum per illam facultatem se constituit in statu capaci, neque in hoc video esse difficultatem. Solum ergo esse potest difficultas, quando pro casu particulari acceptat oblatam, vel obtinet petitam. Atque in hoc etiam casu dupliciter potest peti, & acceptari. Primò, vt agendo cum alijs, & dispiciendo negotium, pensatis omnibus possit deliberare, an sibi expediat munus admittere, vel non. Quod si iudicet expedire, possit acceptare; & quidem, neque in hoc casu existimo posse cogi, neque aliquid

up hoc supra in R. 21. c. & ne de. tras legere doctrinam c. 21.

aliquid operatum fuisse in ordine ad acceptandum determinatè; sed in ordine ad expedite deliberandum circa utramque partem.

3. *Vltimo* igitur restat difficultas, an quando determinatè pro acceptando munere obtinuit vel acceptauit facultatem à Superiore; censeatur itaque aliquid iam fecisse in ordine ad acceptationem, vt cogi possit acceptare. Atque in hoc quidem casu, si ob datam iam spem, & significationem animi acceptandi, partes quarum interest, aliquid patiantur damni si non acceptet, existimo posse cogi; atque in hoc sensu puto veram sententiam Sanchij. Si verò tantum communi modo venit ad Superiorem suum; cui repræsentat hoc munus sibi offerri, & velle se habere facultatem acceptandi idque Superior suo arbitrio relinquat, illèque Religiosus, re maturius considerata, aut mutata voluntate nolit ea facultate uti, & acceptare; non video, qua ratione cogi possit; neque argumentum sumptum ex *c. Quidam de renunciationibus*, citatum, me multum mouet; potuerunt enim ibi aliæ circumstantiæ concurrere, vt qui petit facultatem renuntiandi cogatur, etiamsi postea nollet renuntiare; vt, si præcessisset promissio, aut sub ea spe renuntiationis data, aliquid fecerint, vel omiserint ij, quibus intereat, non facturi aliàs, nisi id præcessisset, aliæque sexcentæ causæ possent illius decisionis reperiri. Hucusque Dicastillus.

4. Sed Castrus Palaus *tom. 3. tr. 16. disp. 4. punct. 13. §. 1. n. 6.* & Card. de Lugo, *to. 2. disp. 2. sect. 16. n. 325.* docent cum Sanchez, Religiosum, licet cogi non possit, vt petat licentiam, si tamen eam acceptauit cogi potest vt munus exerceat.

RESOL. XXV.

An irritum, & inualidum sit, quod Religiosus Executor testamenti sine Superioris licentia fecerit? Et quid, si Superior contradicat ei Executionem? Ex p. 8. tr. 5. Resp. 22.

Sup. hoc supra in fine Ref. 17.

§. 1. **A**ffirmatiuam sententiam tenet Fagnandez *de Contract. l. 6. c. 5. num. 1.* Carpius *de execut. testam. l. 1. c. 22.* VVadingus *de contract. disp. 4. dub. 13. §. 3.* & alij, quos citat Sanchez, *ubi inf. à n. 43.* Probatur, quia concedunt omnes, quos diffusissime citat Tiraquelus per totam glossam *de leg. connub.* (& supra meminimus) quando consensus requiritur alterius ad aliquem actum, esse illum de solemnitate, & de forma & eius omissionem facere actum inualidum. Atqui licentia est consensus formaliter, quia licentia in eo differt à simplici consensu, quòd licentia dicat consensum Superioris, vel habentis potestatem in rem, de qua disponitur; consensus autem simplex possit ab eo præstari, qui nullam habet potestatem. Mirum ergo videri possit, quomodo illi qui concedunt defectum consensus actum reddere inualidum, possint id negare de defectu licentiæ à iure requisitæ; vel quando in lege dicitur non posse aliquid fieri sine consensu, vel licentia, illud verbum, *potest*, præsertim si prohibitionem strictam importet, est clausula irritatoria actus contrarij. Atqui *cap. Religiosus, de rest. in 6.* & *Clem. vnica. eod. tit.* dicunt non posse suscipere, vel exequi Religiosum sine licentia obenta (sive consensu) Superioris. Antecedens probatur, cum rationum, & autoritatum genere à Tiraq. *sup. allatis.* Primarium autem fundamentum est *l. non dubium, C. de legibus.* Quæ lex ab Ecclesia recepta est, vt patet ex Gregorio Magno, & refertur *c. Imperiali 25. a. 2. & c. qua contra, de regulis iuris in 6.* quod ex professio deduximus, *disp. 2. dub. 1.* in quibus locis dicitur solam prohibitionem actus à lege factam; etiamsi non declarat, se nullum reddere, facere tamen irritum; & ibi respondimus ad *c. ad Apo-*

Supra in ref. quæ hic est 22.

stolicum. de regular. Multa fieri prohibentur, quæ facta tenent, declarationem esse quòd à *l. non dubium. c. 1.* multæ dentur exceptiones, quas leges vel faciunt in particularibus casibus, vel quas vsus inuexit. Quando autem de exceptione alicuius casus non constat, standum est generali regulæ in lege assignatæ; nec argumentum à simili, quando oritur de exceptione ab vniuersali regula, multum valet, quia semper dicitur legem in isto casu declarasse, in nostro verò non item, vt habet Tuschus post Baldum. *Exceptio. conclus. 422.* & peculiaris est in nostro casu congruentia, cur non debeat à communi lege excipi, quia, vt dicit *in cit. cap.* Pontifex, Religiosus non habet velle, aut nolle, & in exemplis quæ contrà adferuntur, non videtur paritas, quia certum est maiorem esse dependentiam Religiosi à voluntate sui Superioris, quàm vllius Clerici à voluntate Episcopi.

2. Sed negatiuam sententiam his non obstantibus tuetur Sanchez *in Sum. tom. 2. l. 6. c. 11. n. 44.* & alij penes ipsum, quibus ego addo amicissimum Lezanam, *in Sum. qq. Regul. Tom. 9. vers. Testam. n. 4.* Laym. *in Theolog. moral. l. 3. tract. 5. c. 11. n. 5* & Castrum Palaum, *ro. 3. tr. 16. disp. 4. punct. 13. §. 1. n. 8.* Et ratio est, eo quòd *in dict. c. 2. de rest. in 6.* solùm hæc susceptio, & executio prohibeatur, neque vterius lex procedat ad irritandum actum prohibitum; idèd enim diximus officium Procuratoris sine Superioris licentia validè suscipi, quia textus *in c. Monachi 16. q. 1. & Clement. Religiosus de procurator.* sola prohibitionem contenti sunt, absque addita irritatione. Cum ergo textus *in c. Religiosus*, prohibitionem statuerit, quin irritationem addiderit, affirmandum est, actus gestos validos esse, tametsi illicitè præstentur. Exemplòque militis confirmari potest, cui prohibitum est, esse procuratorem; si tamen à iudicio non repellitur, valent gesta per eum, *l. filiusfamilias, §. veterani. ff. de procuratoribus.* Duas tamen limitationes adducit Sanchez, *Prima*, vt intelligatur; nisi Superior contradicat ei executioni. Ita Frideric. & Matienzo *apud eundem Sanchez, n. 45.* qui hanc ipsam limitationem sublimat, quando Superior ita contradiceret, vt expressè irritaret voluntatem Monachi acceptantis vel executionem. Nam simplicem prohibitionem (inquit ille) non fat esse ad irritandum, sicut nec simplex prohibitio iuris id efficit, quemadmodum Superiore prohibente Religiosis votum emittere, valet votum emissum, etsi vouentes peccent; secus quando Superior expressè prohiberet valorem irritando voluntatem. *Secundò*, limitatur sententia, nisi in iudicio opponeretur Monacho exceptio defectus potestatis ad exequendum, eò quòd Superioris licentia careat; nam hac exceptione opposita non valerent postea gesta. Sic Sanchez *n. 46.* ex Romano *Conf. 409. num. 6.* & ex alijs, quos refert.

3. Verùm ego existimo omnes supradictas sententias esse probabiles, vt rectè obseruat Dicastillus *de Inst. l. 2. tract. 19. disp. 3. dub. 11. n. 124.* & secunda opinio habet suam maximam probabilitatem, tum propter auctoritatem plurium, & sapientissimorum, tum quia verba textus, præcipuè illa, cum velle & nolle, non habeant, explicari possint de velle & nolle licitè, quin extendantur ad validè; maximè cum ea, quæ exequitur testamentarij executor, non nomine suo sed nomine defuncti cuius vltimam voluntatem exequitur, censeantur fieri, vt magna ex parte voluntas executoris tantum sit quasi conditio, & applicatio causæ principalis voluntatis, scilicet vltimæ testatoris, vt ea moraliter perseverans suos habeat effectus in omnibus particularibus casibus, ad quos testator suam voluntatem direxit.

R E S O L. XXVI.

An Religiosus, si de licentia Superioris certioratus exequatur contenta in testamento, acta sint valida?
 Et an viris fide dignis de licentia Superioris testificantibus, Monachus testatoris voluntatem exequi possit?
 Et docetur, an gratia, vel privilegium ignorantis proficiat à tempore concessionis, vel à tempore, quo in eius notitiam pervenerit? Ex p. 8. tr. 5. Ref. 23.

§. hac questione in ca. 3. tr. 2. Ref. 138. in principio.

§. 1. **R**esolutio huius quæstionis ex illa dependet, an gratia, seu privilegium ignorantis proficiat à tempore concessionis, vel à tempore, quo in eius notitiam pervenerit. Et hoc secundum verius est, ex cap. 1. vers. ex parte, de concessionibus præbendis, in 6. cap. si tibi absentis, vers. si tibi, de præbendis, in 6. lib. fin. C. de Consulib. lib. 12. lib. qui absentis, vers. qui absentis, ff. de acquirend. heredit. Aurb. quibus modis naturales efficiantur sui, §. illud autem, vers. generaliter, collat. 7. in iuu. comprobationem magnam Doctorum seriem congerit Pater Thomas Sanchez de matrim. lib. 3. disp. 36. nu. 2. per totum. Quod subintelligit n. 4. nisi is in cuius favorem, gratia, seu privilegium concessum fuerit, per nuntium ad id destinatum illud impetret, quia tunc valet à tempore, quo tali nuntio intimatum fuerit. Unde ad præmissam quæstionem asserendum erit, quòd si licentia intimata fuerit à nuntio missio Monacho executori, seu Commissario, & ab eo cognita, & acceptata, tunc etenim quæ postea Monachus fecerit, valida erunt; secus verò si motu proprio, vel ad instantiam alterius tertij, ab ipso Monacho non constituti, seu missi, Prælati eam concesserit, quia in hoc secundo casu, factum à Monacho licentiam ignorantis, erit nullius momenti, iuxta superiorem resolutionem. Ex qua argumentatur Thomas Sanchez, de test. disp. 36. n. 8. ad licentiam à proprio Parocho præstandam, ad hoc, vt alienus Sacerdos matrimonio interesse valeat.

2. Et an viris fide dignis de licentia Superioris testificantibus, Monachus testatoris voluntatem exequi possit? assertiuè tenendum est: cum quandoque ex eorum testificatione eam præcessisse constare possit. Et hæc omnia præter Doctores citatos tenet Carpius de execut. testam. lib. 1. c. 5. n. 28. & seq.

R E S O L. XXVII.

An Religiosus indigeat speciali licentia, vt ex voluntate testatoris Commissarius existat ad condendum testamentum? Ex p. 8. tr. 5. Ref. 24.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondent aliqui, quos citat & sequitur Sanchez in Sum. 10. 2. l. 6. c. 11. n. 48. æquiparatur enim officium commissarii, & executoris. Nam ideo executio testamenti Religiosis interdicitur, ne litigijs inuoluantur, neve curis secularibus implicentur, quæ ratio æquè videtur procedere in officio commissarii.

2. Cæterum Castrus Palas tom. 3. tract. 16. disp. 4. punct. 1. §. 1. num. 10. probabilius credit Religiosum non indigere speciali licentia, vt ex voluntate testatoris commissarius existat ad condendum testamentum, eo casu quo permittitur per commissarium condendi; quia huius officij nulla in iure inuenitur expressa prohibitio. Tacita autem colligi non potest ex prohibitione officij executoris; quia leges prohibitivæ, vt pote odiosæ, extendendæ non sunt ad casum diuersum, necdum similem. At condere testamentum longè diuersum est à testamenti conditi executione; quia

Tom. VI.

illud est exprimere voluntatem testatoris, hoc voluntatem expressam ipsius testatoris exequi. Præterea ratio ob quam executio prohibetur, non procedit in commissario ad condendum testamentum; ea enim fuit, ne Religiosus pecunias contrectaret, ne litigia haberet in bonorum distributione; ne obligaretur iudicio stare ad reddendam executionis rationem, quæ omnia in testamento condendo nullo modo procedunt, vt intuenti constare potest. Cum ergo nec expressè; nec tacitè esse commissarium ad condendum testamentum inueniatur prohibitum, nulla opus erit Superioris licentia.

R E S O L. XXVIII.

An Religiosus indigeat speciali licentia à Superiore circa electionem Executorum testamenti ipsi à testatore commissam?

Et qualiter autem hæc electio Executorum facienda sit &c.? Ex p. 8. tr. 5. Ref. 25.

§. 1. **A**ffirmatiuam sententiam tenet Sanchez in Sum. 10. 2. l. 6. c. 11. n. 41. quia Religiosus non habet velle, aut nolle. Sed omnino contrarium, scilicet nullà esse opus licentiæ, verius existimo, quia hæc licentia idèd expostulanda necessariò esset; quia electio executorum sit Religioso interdicta: at nullo textu id constare potest. Ergo expostulanda non est. Quòd si dicas, ex eo quòd Religioso interdicta est testamenti executio, interdictam esse executoris electionem, quia est pars testamenti exequendi; facile respondetur, esse partem complementem & constituentem testamenti dispositionem: non autem esse partem executionis testamenti dispositi. At text. in c. Religiosus de test. in 6. solùm interdicat Religiosis testamenti dispositi executionem; non verò illius constitutionem, & quæ ad executionem prærequiruntur. Adde si hæc executio executorum pars esset executionis testamenti Religiosis Franciscanis omnino esset interdicta; contra id quod ipsemet Sanchez num. 32. firmat. Ergo non esset dicendum electionem executorum sub executione contineri. Neque obstat ratio contraria, quòd Religiosus non habeat velle, vel nolle, scilicet à superiore independens, quominus possit executorem eligere; quia ad hanc electionem sufficit habere velle, vel nolle à superiore dependens. Qualiter autem hæc electio executorum facienda sit, an, inquam, debeat necessariò fieri vnus ex certis qui possent exequi testamentum commissario non eligente, generalis est quæstio tam Religiosis quàm secularibus. Et hæc omnia docet Castrus Palas 10. 3. tr. 16. d. 4. punct. 13. §. 1. n. 11. vbi citat Telum Fernandez in leg. 31. Tauri, n. 4. & sequent.

Non desinam tamen sententiam Sanchez docere Dicastillum de Iust. l. 2. tr. 19. disp. 3. dub. 10. n. 107.

R E S O L. XXIX.

An Officium Executoris possit impleri per alium?

Et in textu huius Resolutionis apponuntur, & distinguuntur plures casus, in quibus potest, vel non potest Executor testamentarius committere munus suum alteri.

Et docetur, in quo cognoscetur, an commissio sit facta nomine dignitatis, vel persona? Ex part. 8. tract. 5. Ref. 16.

§. 1. **A**d hoc dubium respondet Sanchez in opuscul. tom. 2. l. 4. c. 1. dub. 41. per totum; sic asserens: Dico primò, quòd hoc officium non potest delegari,

Sup. hoc supra in Ref. 10. §. 2. & superius in tr. 8. Ref. 28. §. vlt.

nec impleri per alium; quia censetur electa industria personæ. *Secundò* dico, quòd hoc est limitandum, nisi certæ rei derogatio, & certo loco facienda esset, quia tunc fortè possèt alij committi. *Tertiò* dico, quòd hoc officium non transit ad hæredes; quia censetur electa industria personæ, nisi testator, qui executores constituit, hoc expresserit. *Quartò* dico, quòd si officium executoris committatur habenti dignitatem, transit in successorem in dignitate, quando committitur ratione dignitatis, secus si committatur ratione personæ. Ratio, quia quando primo casu committitur; non personæ, sed dignitati commissum censetur: dignitas autem eadem est, licèt varietur persona.

2. *Nota* quòd cognoscetur, an commissio sit nomine dignitatis, vel personæ, si adiiciatur in commissione nomen proprium, siue solum, siue simul cum nomine dignitatis, vt dicendo, nomino Petrum testamentarium meum: aut, nomino Petrum Archiepiscopum Granatensem testamentarium meum, tunc commissio est nomine personæ: si verò tantum apponitur nomen dignitatis, vt, nomino Archiepiscopum Granatensem testamentarium meum, tunc commissio est ratione dignitatis, nisi in iuribus sit propinquus, quia tunc licet nomine non fuerit expressum, videtur ratione personæ, cum affectione propinquitatis factum. Et hæc omnia: vt dixi, ex multis Doctoribus docet Sauch. *loc. cit.* quem postea sequutus est Cardinalis de Lugo *de Inst. l. 2. disp. 24. sect. 16. n. 328.*

3. Sed circa præsentem, ne deferas videre Carpium *de exec. sect. l. 1. c. 1 §. per totum*, vbi ponit, & distinguit plures casus, in quibus potest, vel non potest executor testamentarius committere munus suum alteri. Et *primus casus* est; quando executor, vel commissarius assignatus fuit sine facultate delegandi, & tunc non potest. *Secundus casus* versatur si in voluntate commissarij delegatio relinquatur; quia iure improbat, si non fiat ad pias causas. *Tertius casus*, si in arbitrium; quia tunc valet. *Quartus casus*, quando ad pias causas committitur, siue in electionem, siue in voluntatem; quia ex magis recepta sententia valet. *Quintus casus* erit, si electio relinquatur in incertum de certis; quia tunc valet. *Sextus casus*, si committatur in incertum de incertis; quia reiicitur. *Septimus casus* constituitur, quando sola executio nudi facti iam à commissario declarati iniungitur: quia tunc admittitur. *Octauus casus* datur in formula à testatore assignata, relinquo talem executores; & si nolit, vel non possit, valeat alterum delegare. *Qui* quidem casus latè, & doctè à dicto Carpio exponuntur, & declarantur.

RESOL. XXX.

An Executor testamenti à testatore nominatus teneatur accipere officium, & ad id possit, cogi?

Et si sine causa non accipiet, an peccet mortaliter?

Ex quo inferitur peccare non accipientem officium arbitri, quando spes est, quod partes ad concordiam reducet?

Et in casu, quod nominatus non accipiet munus Executoris, an tunc Episcopus sit Executor?

Et quamuis Executores habeant annum ad exequendum testamentum in foro conscientie, an excusentur à mortali, quando differunt solutionem debitorum, & legata defuncti? Ex part. 4. tract. 4. & Misc. Resol. 162.

Sup. hoc in Res. seq. & in §. eius nor. Sup. hoc foro conscientie infra in Res. 12. §. 1. post me. d. um.

§. 1. **H**ic casus frequenter potest accidere, & ad illum responderi Spino *in specul. testament. glossa 28. num. 18.* quòd licèt non possit cogi accipere officium executoris: at in foro conscientie si sine causa non accipiet, peccabit mortaliter, ex glossa in

capite sicut 11. quest. 1. ver. usum. & ibi Archidiaconus, vbi docent peccare non recipientem arbitrium, vnde dictam glossam sequuntur Imola *in cap. pastoralis, de officio delegati, in princ. & ibi Felinus numero 6.* asserentes peccare mortaliter non acceptando officium arbitri, quando spes est, quòd partes ad concordiam reduceret.

2. Sed ego puto quòd quando neque expressè; neque tacitè acceptauit officium executoris, non solum non potest cogi, sed neque tenetur accipere, neque peccabit renuntiando, quia aliter hoc officium non esset voluntarium, contra communem Doctorum sententiam, & ita docet Sanchez *in opusc. tom. 2. lib. 4. cap. 1. dub. 42. n. 4. & seq.* vbi etiam explanat, quando executor dicatur accipere, vel non accipere tacitè officium suum, & tenet cum Sarniento *libro 8. select. sup. libro 1. ff. de legat. 2. n. 12.* contra Padillam *in dictam legem numero 28.* non posse iudicem compellere executores testamenti ad officium accipiendum, etiam si executor sit consanguineus testatoris, quod etiam mihi placet.

3. Notandum est etiam hîc quòd in casu supradictò nempe quando exequutores nominati à testatore nolunt accipere officium, tunc Episcopus est executor. Ita Sylvester *ver. testamentum 2. q. 2. dicto 1. Armilla ver. executor. n. 25.* Tabiena *eodem ver. q. 15.* Angelus *n. 21.* & Ancharanus *in c. Religiosus, de test. in 6. n. 2.* vbi dicit, quòd si testator assignet eum, qui esse nequit, vel is obiit, exequetur Episcopus.

4. Et tandem nota hîc obiter id quod alibi etiam notauimus, quòd licèt in foro externo exequutores habeant annum ad exequendum testamentum; hoc tamen non procedit in foro conscientie, & ideo exequutor & hæres, si cum possint, differant notabiliter soluere debita & legata defuncti, peccant mortaliter. Ita Nauarra *de restit. lib. 3. cap. 4. num. 165.* Nauarrus *in manuali cap. 25. num. 65.* quod ita verum est, vt afferat optimè Palacios Rubeos *rubr. de donat. §. 65. numero 19. & 20.* Azevedus & alij, quos citat & sequitur Sanchez *vbi supra, dubio 53. numero 8.* exequutores & hæredes non excusari à peccato mortali, quando differunt solutionem debitorum, & legatorum causa vendendi res defuncti maiori pretio, nisi differant vt rebus defuncti meliùs venditis copiosiores dentur eleemosynæ, & augmentum eleemosynæ est valde magnum, tempus autem tarditatis est valde breue, ita vt arbitrio boni viri melius sit tardare, certum est omnino supradictos non excusari quando differunt vt res meliùs vendantur vt hæredi profint, quæ omnia notanda sunt à Confessariis, quia in hoc scio & multum doleo exequutores testamentorum multum peccare.

Alibi in Resolutionibus quæ hic sunt infra 42. & 43.

RESOL. XXXI.

An Executores testamenti munus suum accipere cogantur?

Et an, quando Executor, seu commissarius præsens, & tacens inuenitur assignationi officij, seu eius nominationi, acceptationem inducat?

Et an hoc locum habeat in consanguineo præsentem, & tacente, vel si Executor, aut commissarius præsens, & tacens designatus fuit ad erectionem Ecclesie, Monasterij, vel ad puellas maritandas, &c?

Et an si Executor officium non accipiet, amittat eo ipso premium à testatore ei relictum ob tale officium?

Imò, & legatum quodcumque relictum ei fuerit à defuncto?

Et

Et tandem dubitatur, an sit aliqua pœna in iure statuta iis, qui Executoris Officium non acceptant? Ex p. 8. tr. 5. Ref. 27.

§. 1. **R**espondeo negatiuè cum Molina *de Iustit. tom. 1. tr. 2. disp. 248.* & aliis communiter, quia officium executoris à partibus electi non est publicum, & sic nullus inuitus id admittere compellitur; nisi expressè, vel tacitè acceptauerit tale munus. *Nota* verò quòd tunc dicitur tacitè acceptare, quando aliquem actum fecit, ex quo posset præsumi mandatum acceptasse, de quibus latè Carpius *de exec. test. lib. 1. c. 17. & alij.*

2. *Nota* tamen, quòd quando executor, seu commissarius præsens, & tacens inuenitur, assignationi officij, seu eius nominationi, in quo Doctores magis communiter conueniunt, ex præsentia, & taciturnitate acceptationem non induci, ita Barbacia communem asserens *in dicto cap. Ioannes, de testam. n. 11. & alij.* Vnde temperanda est Petri de Peralta assertio, *in dict. l. 1. de legatis, n. 61.* in illis verbis: & quando acceptasset etiam tacitè in ipsius officij delatione per ipsius præsentiam, esset cogendus omnimodo exequi, ne testator deciperetur; nam Peralta hîc subintelligendus est, si aliàs per alios actus constaret præter præsentiam executoris acceptare voluisse; quia ex ea sola minimè inducitur, iuxta superiorem Doctorem communem resolutionem.

3. Verùm licet hæc omnia sint vera, limitantur, vt locum non habeant in consanguineo præsentem, & tacente; quia ex taciturnitate cum consanguinitate simul iuncta scribentes acceptationem officij constituunt, quòd probatur ex *l. si filius familias absente 18 ff. ad Senatusconsultum Macedonianum,* ibi, debet pater si actum improbat, continuò testationem interponere contrariæ voluntatis. Ex qua communiter Doctores colligunt approbationem patris induci ex receptione literarum filij, eiusque taciturnitate, si non contadicat, seu protestetur.

4. Limitantur *Secundò*, si executor, seu commissarius præsens, & tacens designatus fuit erectionem Ecclesiæ, Monasterij, redemptionem captiuorum, ad puellas maritandas, ad suffragia pro mortuis eroganda, seu ad aliam quamlibet piam causam exequendam in quibus euentibus taciturnitatem cum pia causa coniunctam (absque dubio) per se consensum, & acceptationem inducere libenter admittam. Quæ omnia latè comprobatur Carpius *loc. cit. n. 27. & sequent. Sanchez num. 8.*

5. Et tandem *nota*, quòd si executor officium non acceptet, amittit eo ipso præmium à testatore illi relictum ob tale officium: imò, & legatum quodcumque relictum ei ab eodem defuncto; quod tamen quoad alia legata non relictum in præmium non procedit, quando constat testatorem hoc ei relictum fuisse, etiam si sciret, quòd tale officium non acceptaret, vt docet Sanchez *n. 12.* Aduertit tamen bene Molina cum aliis, §. *Executor*, legata alia, quæ non sunt in præmium relictum, non amittenda ante latam sententiam; quia leges, quas affert, hoc imponunt in pœnam reiecti muneris: pœna autem ante sententiam non debetur. Obseruat etiam, §. *quando verò*, id, quod relictum est in præmium, si vnus ex executoribus munus non acceptet, cedere aliis executoribus à testatore nominatis acceptantibus, argumento legis *vineæ, §. vbi autem, C. de caducis tollendis*, & quia sicut diminuto onere diminuitur portio, ita accrescente onere aliis sociis, debet eis accrescere portio. Et hæc omnia docet Cardinalis de Lugo *vbi supra.*

6. Non deseram tamen adnotare quòd supra dictis difficulter adhæret Pater Vvadingus *tractat. de contract. disp. 4. dub. 13. §. 4. n. 5.* vbi sic ait: Dubitatur an
Tom. VI.

sit aliqua pœna in iure statuta his, qui executionis officium non acceptant? Respondeo nullam esse statutam, vt testatur *l. si quis sepulchrum ff. de religiosis.*

7. Doctores autem passim docent talem ipso iure priuari emolumentis, quæ sunt ipsi relictum in testamento, & ita Couarruias *in cap. Ioannes, de testam. n. 3.* & post eum Molina *de Iustitia, disp. 248.* & ante eos Bartolus *l. 1. ff. de legatis 2.* Sed sanè nullum videtur esse in iure huius doctrinæ fundamentum, quia quæ iura citantur, & præsertim ex Authenticis *de hered. & falcid. & de Ecclesiasticis titulis,* agunt de hæreditate, vel legato acceptato expressè, vel tacitè, quando scilicet hæres, vel legatarius non volunt tempore assignato voluntatem defuncti implere, & de talibus est specialis ratio. Cùm enim agnoscendo hæreditatem, vel legatum contraxerint quodammodo cum testatore de voluntate implenda, & tamen implere noluerint, nec stare contractui, meritò priuantur omni eo, quod testator ipsis reliquit. Et quidem absque vlla dispositione iuris ex sola præsumpta mente testatoris deberent amittere, quod relictum est in præmium officij executoris, sed in aliis legatis alio titulo relictis ista ratio non militat. Nihilominus tamen propter auctoritatem videtur admittenda sententia communis, quod scilicet ex sola non acceptatione perdatur legatum. Sed distinctionem, quam adhibet Molina, quòd scilicet ea sola legata auferantur, quæ sunt relictum intuitu executionis, non probo: malo enim adhærere Bartol. *loco citato*, qui duo tempora distinguit legum: nam secundum ius antiquum ff. videretur admittenda distinctio Molin. sed non secundum ius nouum Authenticarum, cùm in citata Authentica *de her. & falcid.* omnia prorsus, quæ sunt in testamento assignata, auferantur propter legitimam filij, Hucusque Vvadingus.

R E S O L. XXXII.

Ac saltem in foro conscientia Executores teneantur acceptare munus impositum sub mortali peccato? Ex quo infertur peccare non accipientem Officium arbitri, quando spes est, quod partes ad concordiam reduceret. Et quamuis Executor non possit compelli ad acceptandum munus, an hoc locum habeat in Religiosis, si compellantur à suo Superiore? Ex p. 8. tr. 5. Ref. 28.

§. 1. **R**espondeo quod Didacus Spino *in specul. testam. gl. 28. n. 18.* asserit, quòd licet executor non possit cogi acceptare officium executoris testamenti; at in foro conscientia, si sine causa non acceptet, peccabit mortaliter, & probat ex doctrina glossæ, *c. sicut 11. q. 1. vers. vsum,* & ibi Archidiaconus vbi dicunt peccare non recipientem arbitrium, quam glossam sequuntur Imola *cap. pastoralis, de offic. de leg. in princ.* & ibi Felinus *n. 6.* dicentes peccare mortaliter, non acceptando officium arbitri, quando spes est, quòd partes ad concordiam reduceret.

2. Sed hoc ita vniuersaliter dictum minus verum est: quia sic non esset hoc officium voluntarium, contra omnes Doctores citatos. Vnde dicendum est, quòd tunc tantum peccabit non acceptando siue officium arbitri siue executoris, quando ad id posset per iudicem compelli. Ita Sanchez *in opusc. t. 2. lib. 4. c. 1. dub. 42. n. 4. & 5.* & post illum Cardinalis de Lugo *de Iust. t. 2. disp. 24. sect. 16. n. 329.* qui tamen rectè hoc limitat, nisi ex charitate teneretur, quia sine graui detrimento suo posset proximi rebus consulere, in quibus alias grauius proximus pateretur.

3. *Notandum* est tamen hîc obiter, quòd licet executor non possit compelli ad acceptandum munus, vt

up. hoc facta in Ref. l. raterita, & infra in Ref. 33.

up. hoc in- ta in §. vlt. ius Ref. & ferius in Ref. 67. §. vlt.

Sup. hoc supra in Ref. 39. à lin. 4.

Sup. hoc ibidem §. 1. ad medium.

Quæ hic est in superiori resolutione diximus; fallit tamen hoc in Religiosis, si compellantur à suo Superiore quia tenentur illi parere strictiori vinculo obedientiæ, quàm aliis Episcopis, vel aliis superioribus. Ita Vasquez *opusc. de test. c.9. §.3. dub.2. n.39.*

RESOL. XXXIII.

An Episcopus possit cogere, ut aliquis accipiat munus Executoris: & quid de Religiosis? Ex part.8. tract.5. Resol.60.

Sup. hoc quo ad laicos supra in Ref. 30. & 31. & pro Religiosis cum eodem Vasquio hoc citato in fine præcedentis Ref.

§.1. **Q**uoad Episcopum in ordine ad laicos, respondeo negatiuè; quoad Prælatum in ordine ad Religiosos; respondeo affirmatiuè. Et ita Vasq. *Opus. de test. c.9. §.5. dub.2. n.79.* sic ait. Non potest ab Episcopo aliquis cogi, ut sit executor voluntatis defuncti, benè tamen Religiosus à suo superiore, quia tenetur illi parere in omnibus strictiori vinculo obedientiæ; quàm suo Episcopo. Hæc ille.

RESOL. XXXIV.

Quomodo Executores, si sint plures procedere debeant? Et an, quando plures Executores, vel commissarij constituti sunt, præualeat, quod maior pars fecerit etiam separatim?

An hoc procedat, quando capitulo, suo Vniuersitati commissio testamentaria iniungitur? Ex p.8. tr.5. Ref.29.

§.1. **A**D hoc dubium breuiter sic respondet Molina *de Inst. l.1. tr.2. disp.248.* Quando multi constituti sunt executores alicuius testamenti, quidam eorum mortui sunt, aut in remotis agant, aut concurrere non velint ad testamenti executionem, ceteri, etiam si vnus tantum sit, procedere possunt ad executionem testamenti, nisi testator contrarium expresserit. Ita habetur *c. Religiosus, §. ult. de Test. l.6.* vbi gloss. quam Sylu. *verb. test. 2. q.5. pronunc. 1.* & alij sequuntur, ait, si quis eorum sit in loco propinquo, & admonitus intra terminum præscriptum non aduenerit, reliquos procedere posse ad executionem. Ita Molina, cui adde Sanchez *in opus. l.2. l.4. c.1. dub.44.* quos sequitur Cardinalis de Lugo *de Inst. l.2. disp.24. sect.16. n.31.*

2. Sed melius, & latius pertractat hanc quæstionem Carpius *de exec. test. lib.3. c.2. per totum;* nam primò aliquando plures executores in testamento nominantur; aliquando ita plures constituuntur quòd cuilibet eorum eadem potestas in solidum mandatur; hoc supposito.

3. Dico primò, quòd quando plures commissarij nominantur, omnes (& non vnus sine alio) voluntatem defuncti exequi tenentur, *c. Religiosus 2. §. sanè, de test. l.6.* vbi gloss. *verb. simpliciter.* Speculator *tit. de instr. edit. & nunc verò aliquas num. 12. post med. vers. & nota quòd idèd.* Ioannes Andr. *in nouella, dict. §. sanè coll. 3. vers. si sunt plures,* vbi Anchar. *n. 3. tertio nota.* Dominicus, *n. 1. ibi, causà legitima sustinente,* Philippus Francus *n. 10.* vbi ex Archidiacono docet, quòd executores sunt plures, debent omnes simul agere in iudicio, vel procuratorem constituere, qui nomine omnium compareat.

4. Declaratur dicta conclusio, nisi vnus executorum seu commissariorum mortuus fuerit, vel absens in remotis, aut exequi noluerit; quia alius adimplere potest, ut ex dicto §. sanè, expressè dicitur.

5. Nota quòd dictum est in remotis; quia si commissarius de proximo venire potest, ceteri tenentur eum expectare, dicto §. sanè, *ibi, vel in remotis agente,*

vbi glossa *verb. in remotis,* ait, quòd si non multum distat, vocabitur, & si in termino assignato non venerit, procedet socius sine illo. Et hæc vera sunt, nisi consensus maioris partis accedat, tunc necessariò non est vocandus.

6. Rursus prædicta declaratio (si vnus mortuus fuerit) extenditur in impedito morbo continuo, nam alij, seu alius commissarij voluntatem postremam perficere poterunt,

7. Extenditur præterea dicta declaratio, & dispositio dicti §. sanè, in eo euentu, in quo plures, tres, vel quatuor executores, vel commissarij nominati sunt, quia aliquibus mortuis, impeditis, vel absentibus, vnus, vel reliqui voluntatem postremam exequi poterunt, etiam si dictus §. sanè, videatur loqui tantum in duobus executoribus, *ibi, vnò, & ibi, alius;* nam §. incipit per verbum, *duobus,* & eadem ratio militat in tribus, vel quatuor executoribus, seu commissariis (aliquo eorum mortuo, seu impedito, quod in duobus.

8. Et tandem prædicta conclusio explanatur, ut non habeat locum, quando certa res, certo loco, seu personis relicta fuerit: siquidem concursus omnium executorum necessarius non est, quo ad eius executionem, cum actus vnus voluntate perficiatur.

9. Dico *secundò,* quòd vbi plures executores, seu commissarij constituti sunt, præualeat quod maior pars fecerit, ut communiter scribentes sentiunt *in dicto §. sanè, dicta l.38. Tauri, ibi, cum plese y execute se lo que mandare y declararè la maior parte de ellos,* cum ferè in omnibus negotiis à pluribus expediendis statur maiori parti, *l. quod maior. ff. ad municipalem, cap. 1. de his, quæ fiunt à maiori parte.*

10. Extenditur hæc conclusio, etiam si executores, seu commissarij vocati non sint, nec in vnum conueniantur; quia præualeat quod maior pars separatim fecerit. Cuius ratio est, quia quando actus explicandus est per singulos, ut singulos, nec aliorum præiudicium versatur; quia aliquis eorum non patitur damnum effectuale, cum ceteri commissarij, vel maior pars eorum votum suum explicare valeat, intra terminos iuris, vel à testatore assignatos: inde est ut sufficiat, quod maior pars separatim fecerit: at non procederet, quando Capitulo, seu vniuersitati commissio testamentarij iniungitur: siquidem tunc collegialiter Capitulum conueniri debet, nec separatim personæ Collegij votum suum explicare poterunt ex commissione enim facta à testatore Capitulo, ita consequenter videtur iniunctum. Et hæc omnia ex multis aliis Doctoribus, & rationibus firmat Carpius *loc. cit.*

RESOL. XXXV.

Quid faciendum, quando duo sunt tantum Executores, & dissentiunt?

Et quid est dicendum, si vnus est Episcopus, alter iudex secularis. Vnus Clericus, alter secularis: Vnus consanguineus, alter extraneus; Vnus masculus, alter femina? Ex p.8. tr.5. Ref.30.

§.1. **P**RO responsione huius dubij Carpius *de exec. testam. lib.3. cap.2. num.30.* sequentes casus separat.

2. *Primus* si vnus sit Clericus, & alter laicus, ut tunc vox Clerici præferatur, ut tenet Andreas Siculus *in cap. tua nos, columna 7. de testam.* prout eum refert, & sequitur Palatius Rubius *in repet. cap. per vestras, de donat. §.43. n.8.* Gomez Arias *in d.l. 3.8. Tauri, n.5. in fine.* Spino *in test. gl. 28. n.19. vers. quod intelligit.* Quod sanè accipiendum est, ut (cæteris paribus) Episcopus, seu iudex secularis voto Clerici potius accedat, ut est de mente Baldi statim citandi.

3. *Secundus*

3. *Secundus casus* est, si masculus, & foemina concurrant; quia tunc votum masculi praefertur, ex *lib. 1. ff. de Senatoribus*, in illis verbis: *Consulari foemina, utique Consulare virum praefendum esse nemo ambigit*, Palacius Rubius *dilt. n. 8. ad finem*, Salazar de *usu & consuetudine c. 12. n. 26.* Gomez Arias *dilt. n. 5.* Spino *dilt. n. 19. vers. vel si foemina.* Quem casum intelligendum esse existimo, etiam, caeteris paribus, ad hoc ut iudex hoc respectu voto masculi auhareat.

4. *Tertius casus* consideratur, ut discordantibus testamentariis, votum consanguinei anteponatur, Bald. in *l. Imperator 61. ff. de pactis, 2. col. vers. & secundum hoc*, ubi ait, quod (caeteris paribus) Episcopus debet adherere voluntati consanguineorum, & coniunctorum; quibus a testatore distributio inter partes fuit relicta: quem sequuntur Palacius Rubius, Gomez, Arias, & Spino citati, Rolandus in *consil. 16. num. 42. vol. 3.* Lara de *Anniuersariis, & Capellaniis lib. 2. cap. 3. n. 27.*

5. *Quartus casus* est, ut in omnem euentum, votum commissarij praeferatur, quod magis accedit voluntati defuncti: seu eius breuiori expeditioni: non attenda qualitate clericatus, sexus, seu consanguinitatis: ad hoc ut iudex, seu Episcopus illud eligere valeat. Si enim ratio praelationis in Clerico, viro, & consanguineo, ex illorum qualitate consideratur pro expedienda postrema voluntate: inde consequens est, ut si haec deficiat, & maior affectus in consocio commissario inueniatur, quod ei subscribere debeat Episcopus, seu iudex alius. Hucusque Carpius.

6. Non defnam tamen hic adnotare illa etiam: quae circa praesentem dubitationem asserit Sanchez in *opus. tom. 2. l. 4. c. 1. dub. 45. n. 3.* Quando, ait, executores discordes sunt aequales pro vtraque parte, ut duo pro vna, & duo pro alia, tunc dicit Spino, *eo n. 19.* posse praeferre Episcopum, quem voluerit. Sed dicendum est, quod si sit in rebus piis, potest Episcopus praeferre; quem voluerit; si vero in rebus profanis, id potest index saecularis. Sic Baldus & Speculator, quos refert, ac sequitur Gregorius Lopez *l. 6. tit. 10. p. 6. vers. todos Francus cap. 2. §. sanè, de test. in 6. n. 5.*

7. *Nota* hoc intelligendum esse data paritate personarum; secus si sint dispares, ut quia vnus est masculus, alter foemina; tunc enim praefertur masculus: vel si vnus est extraneus, alter vero consanguineus testatoris, praefertur consanguineus: vel si vnus est laicus, alter vero clericus, praefertur clericus. Ita Sanch. & post illum Cardinalis de Lugo de *Iust. t. 2. disp. 24. sect. 16. n. 395.*

RESOL. XXXVI.

Ad quid teneantur Executores? Et p. 8. tr. 5. Ref. 31.

§. 1. **R**espondeo breuiter teneri secundum mentem testatoris omnia exequi, & proinde debent esse instructi medijs ad suum officium necessarijs. Si meri sunt executores contra resistentes, siue haeredes, siue alios, possunt implorare officium iudicis; si commissarij, vel executores cum plena facultate, & arbitrio intentabunt etiam actionem in iudicio: tenentur quoque facere initio inuentarium, quod tamen ad inuentarium attinet, cum haeredi saepe sit valde durum, statum suorum bonorum aperire, cum subinde non expediat sciri, aut tam diuitem, aut tam pauperem esse, quam est re ipsa, sufficet si ille caueat executoribus de praestandis legatis iuxta voluntatem testatoris, & finito officio rationem reddere suae distributionis paratus sit. Sed quando sunt executores vniuersales, & quasi loco haeredis ad distribuenda omnia iuxta mentem defuncti; tunc debent facere inuentarium, non tamen necessariò coram iudice, sed coram Tabellio-

ne, & testibus. Imò testator potest ipsis remittere confectionem inuentarij, *lib. vltim. C. de arbitr. tur.* ibi enim curatores ipsos liberari posse decernitur ab inuentario conficiendo; quanto ergo magis potuit executores, ut bene Bart. *lib. 2. C. de alim. pupillo praest.* qui dicit posse tunc remittere, solent in multis locis cauere; in multis tamen, si sint potentes, aut habeant stabilia bona, cautio non exigitur. Et haec omnia docet P. Vvadingus *tract. de contract. disp. 4. dub. 13. §. 4. num. 7.*

RESOL. XXXVII.

An Executores habeant facultatem vendendi bona testatoris ad exequenda opera in testamento praescripta?
Et praxi dicta quaestionis apponuntur quatuordecim conclusiones.

Et tandem docetur, quod haeres potest Executorem impedire, ne vendat, vel offerendo pecuniam necessariam, vel exhibendo se paratum ad soluendum, &c. Ex p. 8. tract. 5. Ref. 32.

§. 1. **H**anc quaestionem breuiter tangit Dicastillus de *Iust. l. 2. tr. 19. disp. 3. d. 15. n. 186.* Molina de *Iust. t. 2. disp. 248.* paulò latius Sanchez in *opus. t. 2. lib. 4. c. 1. dub. 46. per totum.* Sed omnium latissimè Carpius de *exec. test. lib. 3. c. 3. per totum.*

2. Et ideo supponit quod executor, & commissarius vel est vniuersalis, vel particularis. Vniuersalis dicitur, cum nullo dato haerede in testamento pauperes, seu anima instituuntur (commissariis constitutis) vel eis testatio, seu distributio vniuersalis iniungitur. Particularis vero cum (constituto haerede) executio alicuius rei ei relinquatur: primum probat *l. nulli, lib. si quis ad declinandam, C. de Episcop. & Clericis: secundum docet lib. aho haerede. ff. de aliment. & cib. legatis.*

3. Et his suppositis apponit plures conclusiones. *Prima*, Quod commissarius vniuersalis res haereditarias vendere potest ad perficiendam testatoris voluntatem. *Secunda conclusio*. Particularis executor, vendere non valet, nisi facultas ei a testatore sit concessa. *Tertia conclusio*. Commissarius cui a testatore concessa est plena, & libera facultas vendendi, poterit apprehendere rem, seu res haereditarias ad exequendam testatoris voluntatem (etiam reluctante haerede) & possessionem, dominiumque in emptorem transferre, non solùm de iure regio, sed etiam de iure communi post haereditatem aditam. *Quarta conclusio*. Executor seu commissarius particularis, vel vniuersalis cum facultate vendendi non potest res haereditarias directe, nec indirectè emere. *Quinta conclusio*. Licet Executor, vel commissarius emere non valeat, potest tamen iure sanguinis retrahere rem sui patrimonij. *Sexta conclusio*. Commissarius particularis, vel generalis cum libera facultate vendendi, & quod possit facere ea omnia, quae testator facere poterat, iure ei licet in venditione rerum, pro earum faciliore, & meliori expeditione promissum (vulgo *promissio*) concedere; dummodo absit dolus. *Septima conclusio*. Ex venditione rerum haereditarum pro exequendis causis pijs a defuncto relictis, executor, seu commissarius non tenetur soluere gabellam, quando illud, quod huius iuris nomine praestaretur, detraheretur a causis pijs, taliter quod tanto minus perciperet causa pia; secus in eo euentu, quo certa quantitas relinquatur expendenda; vel distribuenda pro pia causa, remanentibus tamen alijs bonis haereditarijs commodo haeredis, ex quibus solui posset. *Octaua conclusio*. Si Executor, seu commissarius aliquas expensas fecerit in exigendis rebus, vel quouis alio modo ad exequendam dispositionem defuncti, poterit alias petere ex bonis haereditarijs.

ditariis. *Nona conclusio.* Executor, seu commissarius, etiam cum facultate vendendi tenetur cum subhastatione distrahere. *Decima conclusio.* Executor, seu commissarius in venditionibus his prius vendere debet mobilia, postea immobilia, deinde iura, & actiones. *Undecima conclusio.* Executor, seu commissarius particularis, vel vniuersalis periculum euictionis non sustinet, ex venditione ab eo facta, vt (talis executor) licet ex eius promissione hæreditas teneatur. *Duodecima conclusio.* Executor habens potestatem vendendi, poterit permutare, in solutum dare, vel obligare. *Tertiadecima conclusio.* Commissarius cui simpliciter à testatore factio testamenti iniuncta fuit. *Quartadecima conclusio.* Venditio hæc bonorum quiescet, si hæres offerat nummos commissario ad exequendum testamentum. Et omnes hæc conclusiones latè probat & declarat, omnino videndus in facti contingentia Carpius *lococitato.*

4. Non desinam tamen etiam hic apponere verba Cardinalis de Lugo *de iust. 1. 2. disp. 24. sect. 16. n. 332.* vbi quærens an executores habeant facultatem vendendi bona testatoris ad exequenda legata, vel alia opera præscripta? respondet, executores vniuersalem posse, particularem non posse: quare si executor particularis propria auctoritate vendat, venditio est nulla. De facto tamen solent communiter testatores hanc facultatem executoribus concedere in ordine ad implenda, quæ in testamento continentur. Debent tamen seruare debitum ordinem, vt prius vendat mobilia, postea iura, & actiones, postea immobilia, *l. à Dino, §. in venditione, ff. de re iudicata.* Debent etiam bona fide vendere, vt rem magni pretij non vendant pro minimo, & non nisi cum bannimentis, & publica subhastatione: potest autem hæres executores impedire, ne vendat, vel offerendo pecuniam necessariam vel exhibendo se paratum ad vendendum, & satisfaciendum intra debitum terminum, & datis fideiussoribus, vel offerendo rem aliam, quæ cum minori incommodo vendi possit, vel emptorem, qui maius pretium offerat. Caterum executor, quando iure suo vendere potest, non tenetur de euictione, sed hæres, & potest non solum vendere, sed etiam permutare, obligare, vel in solutum dare; non possunt tamen hac facultate vt ante aditam hæreditatem de iure communi, nisi ad legata pia: nec nisi prius requisito hærede & communiter loquendo, nisi hic ex industria effugiat præsentiam executoris, vel nisi in rebus claris, in quibus non est necesse hæredis voluntatem explorare. Sed, vt dixi vbi Carpius, *vbi supra.*

R E S O L. XXXVIII.

An Executores possint, inuito hærede, soluere legata, & debita defuncti?
Et an peccet mortaliter hæres resistens si ipse non exequatur? Ex p. 8. tract. 5. Ref. 38.

§. 1. **H**anc quæstionem pertractat Sanchez *in Opus. tom. 2. lib. 4. cap. 1. dub. 47. & 48.* ex quo postea Cardinalis de Lugo, *de iust. tom. 2. d. 24. sect. 16. n. 333.* infra scripta reassumpsit, nempe executores, si hæres non resistat, posse propria auctoritate soluere legata, & debita quæ testator solui iussit, quia hoc est officium ipsis commissum, vt exequantur contenta in testamento; quare alia debita in testamento non possunt soluere, quia solum sint executores testamenti, sed hæc debent ab hærede peti. Nisi testator dixisset, vt exonerent suam conscientiam, & soluant eius debita; tunc enim possent & deberent soluere debita, non solum ciuilia, sed etiam naturalia, quæ in solo conscientie foro debentur:

si verò hæres sit inuitus: non potest executor capere rem legatam, vt tradat legatario, quia non potest propria auctoritate, per vim eiicere hæredem à possessione bonorum. Potest tamen, & tenetur intimare Episcopo, vt compellat hæredem; potest etiam agere aduersus hæredem, & debitores hæreditatis ad legata pia, vel causa alimentorum pauperum; ad alia verò, si sit merus executor, agere non potest directè, sed implorare officium iudicis, vt ipse ex officio hæredem cogat; solent tamen testatores facultatem dare executoribus agendi aduersus hæredes, & quoscumque alios.

2. Vnde ex his Valerius *in differ. vtriusque fori, vers. testamentam differ. 5.* dixit, quod in foro conscientie tenetur quilibet executor testamentarius exequi ea quæ in testamento relicta sunt, & excipere bona defuncti, & ea vendere ad solutionem, & executionem eorum, & sic peccabit mortaliter hæres resistens, si ipse non exequatur. Vnde si hæres resistat, poterit executor denunciationis Euangelicæ, vel per officium iudicis obtinere mandatum à iudice contra hæredem; vel possessorem bonorum, vt tradat sibi quæ necessaria sunt, vt defuncti voluntas executioni mandatur.

R E S O L. XXXIX.

An in legatis soluendis sit seruandus aliquis ordo, vt in debitis? Ex p. 3. tr. 5. & Misc. 1. Ref. 60.

§. 1. **A**D hanc dubitationem sic respondet Ioann. Valerius *in differ. vtriusque fori, vers. legat. diff. 2. n. 2.* Vidi dubitari an in legatis soluendis sit seruandus ordo prioritatis, & dignitatis, vt prius soluantur legata magis pia, deinde alia minus pia, tertio loco prophana, & non pia; & an teneretur in conscientia qui prædictum ordinem non seruauerit, quando hæreditas non est ita sufficiens, & ampla vt possit omnibus satisfieri. Et dubium hoc contingit potissimum, vbi testator relinquit in testamento, vt in quibusdam redditibus paulatim legata per se relicta soluerentur. Et sanè si testator nihil circa hoc disposuit, idem dicendum de legatis, quod de creditoribus chirographariis, nempe non esse locum gratificationi, sed pro æquis portionibus esse soluenda, seu pro rata bona esse restituenda. Ita Valerius, & alij penes ipsum, quibus ego addo Sanchez *in summ. tom. 1. lib. 4. c. 5. n. 40.* & Bonacinam *de contract. disp. 3. q. ult. num. 27.* vide etiam Comitulus *in respons. moral. lib. 7. q. 10. num. 4.*

R E S O L. XL.

An Executores possint compelli à Capitulo Sede Vacante ad Executionem testamentorum, & ad reddendas rationes? Ex p. 8. tract. 5. Ref. 62.

§. 1. **R**espondeo affirmatiuè. Ita Couarruias *in c. Ioan. n. 2. de test. Card. in Clem. vnic. q. 1. de test. Panuin. de potest. capit. q. 3.* Barbosa *de potest. Episc. tom. 3.* quod extendit etiam ad potestatem cogendi ipsos executores ad rationes reddendas. Imol. *in Clem. vnic. sub n. 13.* Franc. *in c. vnic. de maior. & obed. lib. 6. q. 11.* & hanc opinionem docet etiam Moneta *de commut. vlt. vol. c. 5. n. 428.*

Sup. hoc in tom. 3. tr. 5. Ref. 44. & lege §. vlt. Ref. 34. ibidem.

R E S O L. XLI.

An Episcopus possit præcipere hæredi, & Executori, vt ante annum adimpleant exequenda etiam

etiam quoad legata prophana, & ante completos sex menses quoad legata pia? Ex part. 8. tract. 5. Refol. 53.

Sup. hoc in-
tra in Ref.
13. §. Et Car-
pius.

§. 1. **R**espondeo affirmatiuè cum Molina *de Iust. tom. 2. tract. 2. disp. 251.* vbi sic ait. Dubium est vtrum ante annum, & in legatis piis ante completos sex menses à testamenti insinuatione, possit iudex præcipere ac cogere executores, vt testatoris voluntatem executioni mandent? Respondendumque est cum Panormitano, *cap. si heredes, de testam. n. 4. & 5.* cum Couarruuias, *ib. n. 4.* & aliis, posse. Etenim, quando nullum est legitimum impedimentum, quòd hæres aut executor possint obtendere, vel circa inuentarij confectioem, vel circa aliquid, aliud cogere eos potest iudex, vt cum primùm potuerint defuncti voluntatem exequantur ideque censuris Ecclesiasticis, aut eis interdicens bonorum defuncti administrationem. Ita ille.

2. Et Carpius *de exec. testam. lib. 3. c. 1. n. 15. & 16.* docet posse Episcopum bina monitione præmissa restringere annum maximè ex iusta causa, siue in legatis piis, siue in profanis. Et licet à iure semestre in causis piis executori concedatur, etiam dictum semestre poterit Episcopus restringere. Et hæc probat Carpius ex probatis Auctoribus, quibus ego addo Valq. *opusc. de testam. c. 9. §. 2. dub. 3. per totum & Merollam tom. 3. disp. 7. c. 5. diff. 4. n. 116.* Quæ omnia docet etiam Sanchez *in Opusc. 10 n. 2. lib. 4. c. 1. dub. 54. n. 6.* vbi sic ait. Potest Episcopus intra quinque menses, aliudve tempus arbitrarium cogere hæredes, & executores exequi testamentum, etiam quoad legata profana per censuram Ecclesiasticam, vel etiam per interdictum administrationis bonorum defuncti, licet iure datus sit illi annus ad exequendum. Sic colligitur ex *d. c. si heredes,* & probatur, quia ipsi tenentur, quam primùm possunt exequi, *l. nulli Cod. d. Episcopis & Clericis, l. 6. tit. 10. p. 6.* ergo possunt compelli.

R E S O L. XLII.

An hæres, seu testamentarius in foro conscientie habeat annum ad soluenda legata?

Et si hæres fuerit negligens per annum à die monitionis facta per Episcopum circa soluenda legata, & alia ordinata per testatorem, an poterit priuari hæreditate si est hæres extraneus, & etiam filius, salua ac legitima, & transeat ad substitutos, vel alios per ordinem? Ex p. 3. tract. 5. Ex Misc. 1. Ref. 59.

Sup. conten-
to in hac
Ref. in Ref.
seq. per to-
tam, & supra
in Ref. 30. §.
vlt.

§. 1. **A**liquis affirmatiuè potest respondere ex auctoritate *Auth. hoc amplius, C. de fideicom. & gloss. in cap. heredes, de testam. & cap. nos quidem, eod. tit.* & vtrouique Couarruuias.

2. Sed hæc omnia procedunt in foro exteriori, at in foro conscientie, in quo statim, & quam primùm poterit, tenetur hæres soluere legata. Et ita docent Villalobos *in man. conf. c. 5. n. 16.* Carillo *in explic. Bullæ defunct. p. 2. c. 14. n. 16. & 17.* & Ioan. Valerus *in differ. vtriusque fori, ver. legatum, diff. 1. n. 2.* qui n. 3. addit vnum singulare, videlicet quòd si hæres fuerit negligens per annum, à die monitionis factæ per Episcopum circa soluenda legata, & alia ordinata per testatorem, poterit priuari hæreditate si est hæres extraneus, & etiam filius, salua ei legitima, per *distam Auth. hoc amplius,* & transit ad substitutos, vel alios per ordinem; quod vtinam in praxi vbique seruetur. Ita Valerus, vide etiam Syluestrum *ver. testam. 2. q. 6. & Nauarrum lib. 3. c. 4. n. 166.*

R E S O L. XLIII.

An Executores, & hæredes teneantur in conscientia adimplere legata pia ante annum, si possint atque etiam legata prophana? Et p. 8. tr. 5. Ref. 52.

§. 1. **A**ffirmatiuam sententiam communiter docent Doctores. Dico igitur executores testamentorum, & hæredes, vbi primùm munus acceptarunt, tenentur in conscientia sub graui culpa lethali, quam primùm potuerint ante annum, & mensem iuxta concordatam, de qua diximus n. 3. imò & ante sex menses, si legata fuerint pia, de quibus statim dicemus, quos eis ius commune concedit ad pia legata exequenda, si nulla fuerit causa differendi, testamenta executioni mandare, & voluntatem defunctorum statim implere, & ad id eos cogere poterunt iudices censuris Ecclesiasticis, si Ecclesiastici fuerint, vel aliis pœnis pecuniariis conuenientibus, si fuerint sæculares, quibus etiam vti poterunt iudices Ecclesiastici, vt colligitur ex *c. si hæres, de testament. & probat lex cum res ff. de legatis 1. quæ statuit, si res legata propria erat testatoris, & hæres copiam illius habet, teneri illum statim absque vlla mora soluere; & lex si domus, §. in pecunia ff. eodem tit. quæ iubet pecuniam legatam breuissimè solui. Idem probat *l. 6. tit. 10. p. 6.* Et ratio est, quia prædictum tempus anni, & mensis, de quo agit concordata inter iudices Ecclesiasticos, & sæculares & sex mensium, quos concedit ius commune ad exequenda legata pia, non conceditur ad tollendam obligationem soluendi, & exequendi defuncti voluntatem intra illud tempus sine iusta causa, sed ne vltra illud tempus differatur. Ita docet Molina *tom. 2. de Iust. disp. 251. §. dubium item est, pag. 1541. col. 1.* Syluest. *verb. testamentum 2. q. 9.* vbi egregiè notat hoc peccatum esse contra iustitiam respectu eorum, quibus legata debentur, quia iniuste priuantur vsu rerum ratione legati ipsis debitarum; respectu verò defuncti, esse peccatum contra charitatem, quatenus non implet illius voluntatem, & animam illius in igne Purgatorio detinet, quod idem docet etiam Molina *modo citatus.* Et hæc omnia docet etiam Fagundez *de contr. lib. 6. c. 4. n. 7.**

2. Vnde ex his apparet, quàm parum modestè, & minus verè dixerit Escobar *de vtroque foro, art. 1. §. 3. n. 50.* vbi ait: Infero secundò falsissimam esse sententiam volentium hæredem in conscientia teneri ad præstandum legata etiam intra annum; dum commodè potest, quamuis per *Auth. Hoc amplius, C. de fideicommiss. gloss. in cap. si heredes, cap. nos quidem, de testam.* vbi latè Couarr. habeat annum ad soluendum legata, cuius opinionis Auctores fuerunt adducti à Valero *verb. legatum, diff. 1. ex n. 2.* & per Dianam 5. *Misc. resol. 59. p. 3.* Et per Ioan. Ægid. Trullench. 7. *Decal. c. 17. dub. 1. n. 7. vers. Adde etiam.* Falsissimum quidem est peccare, qui facultate legis nititur. Ita ille, qui, vt dixi, & parum modestè, & minus verè sententiam tot doctorum virorum falsissimam vocat cum illa sit communi calculo approbata.

3. Vnde non deseram hîc apponere verba Philippi de la Cruz *in Thef. Eccles. tract. 2. §. 7. n. 4.* vbi sic ait: [El testamento se deue cumplir luego, y dentro de los terminos que señalò el testador; y assi los nombrados por testamentarios teniendo con que, y pudiendo, lo han de poner por obra: y el dezir, que se les concede vn año y dia para su execucion, es en el fuero exterior, y establecimiento de las synodales, que dan esse tiempo; pero auiendo de que, ai obligacion à executar luego la voluntad del que testò. Es comun doctrina como enseña Ostiense, Iuan Andreas, Couarrubias, y Espino. Ni este tiempo le determina el derecho Canonico, antes, ai testos espressos

que mandan que los herederos, o executores negligentes en el cumplimiento de los testamentos si esta negligencia durare vn año, el primero puede ser privado de la herencia, y el segundo de la utilidad de la execucion, como dize Zenedo,

4. Y añade Couarruias, que el executor a quien por dos vezes en vn año le vuere amonestado el Obispo cumpla el testamento, no lo haziendo, queda privado de la execucion, y que en su lugar ha de entrar el Obispo. Y Spino al proposito refiere vna ley de Castilla, que ordena, que el executor esta obligado dentro de vn mes desde que muere el que testó a enseñar al juez el testamento, y dar cuenta de como le tiene cumplido. Lo mismo dize Villadiego.

5. Y aunque el que testó no señaló tiempo, luego se debe cumplir auiendo con que, y disfrindose, pecan los testamentarios, y mas si ai que restituir, siendo causa de que y alma padezca mientras no satisfacen, Acerca desta obligacion ai muchos testos, y leyes, y Nauarro dize expressamente, que peca el testamento que luego no cumple el testamento, si tiene conque, y tambien pecará el que sin hazer inuentario para cumplir iuzga, que no ai conque satisfacer, y assi no cumplé con su obligacion. Lo mismo se ha de dezir de los herederos, como lo disponen las leyes.] Ita ille.

Sup. hoc supra in Ref. 41.

6. Et Carpius, de *exec. testam. lib. 3. c. 1. n. 5.* ex Gregorio Lopez docet, quod etiam ante annum poterit Episcopus, seu iudex secularis cogere executores ad executionem testamenti, ex Abbate, & Imola, in *cap. si haeres de testam.* etiam quoad legata profana Iacob. à Canib. *supra n. 27.* ibi, *quod statim.* Azeued. in *leg. 7. tit. 4. l. 5. n. 5. in fine*; Ceuallos *pract. q. 7. 374. n. 6. & 7.* vbi ait, quod si dispositio sit talis naturæ, vt statim exequi possit, tunc non debet expectari transcursus anni, siue legata sint pia, siue profana; & ita obseruatum in Concilio Archiepiscopatus Toletani. Vide etiam Sanchez; *Opusc. tom. 2. lib. 4. cap. 1. dub. 54. n. 6.*

7. Vnde vt magis labefactata remaneat opinio Escobar; apponam hic per extensum verba Eminentissimi Domini mei Cardinalis de Lugo, de *Iust. tom. 2. disp. 24. sect. 11. n. 296.* sic, me citato, differentis: Dubitatur an in foro conscientiae haeres, vel executores possint differre per annum executionem, vel solutionem legatorum? Ratio dubitandi est, quia in *Auib. de Eccles. tit. § si autem legatum*, datur semestre haeredi, vel executori, à die insinuati, vel declarati testamenti coram iudice ad implenda legata pia; ad alia verò non pia, & reliquam voluntatem testatoris assignatur annus, in *cap. 3. de testam. & in l. nulli, C. de Episcopis & Clericis.* Cæterum omnes conueniunt, illum terminum non ita assignari, vt auferatur obligatio conscientiae, quæ aliàs est de lege naturæ implendi voluntatem testatoris. Ita Doctores communiter, & quos congerunt & sequuntur Sanch. *d. lib. 4. c. 1. dub. 13.* & Diana *3. tom. tract. 5. miscell. resol. 59.* Et quidem quoad soluenda debita testatoris, ratio est clara, nec testator poterat dilationem concedere haeredi, cum testator ipse statim teneretur soluere. Quoad alia verò legata, probatur etiam clarè, quia illa sunt verè debita legatariis; ergo sicut alia debita soluenda sunt illis, quando commodè possunt. Habet autem hoc potissimum locum in Missis, & suffragiis offerendis pro anima testatoris, quorum dilatio ipsi multum nocere potest, & idèò negligentiam & dilationem circa hæc grauius solet Deus punire, etiam in hac vita, vt ex diuersis authenticis historiis colligi potest. Hæc Lugo, quod etiam & sequenti Resolutione magis patebit.

8. Benè igitur Merolla *tom. 3. disp. 7. cap. 5. diff. 4. num. 117.* dixit, illud quod statuunt iura de spatio sex

mensium in legatis piis, & vnius anni in reliquis, intelligendum est tantum ad effectum, vt haeres & executores puniantur poenis, in secunda difficultate commemoratis, atque vt executio ad Episcopum deuoluatur. Ergo, &c.

RESOL. XLIV.

An si Executores, vel haeres iura annum non exequantur voluntatem testatoris, an possint purgare moram post annum? Ex p. 8. tract. 5. Ref. 54.

§. 1. **R**espondeo negatiuè: Colligitur ex text. *c. à nobis, iuncto summano, de testam.* vbi dicitur, si infra annum non exequantur, deuolui executionem ad Episcopum, quæ verba denotant, executores non posse ampliùs exequi. Ita Mieres de *maior. 1. p. c. 48. n. 7.* Azeuedo *lib. 5. recop. tit. 2. l. 4. n. 32.* quos citat & sequitur Sanch. *lib. 6. de mari. d. 2. n. 4.* quibus adde Merollam, *tom. 3. disp. 7. c. 5. diff. 5. n. 119.*

RESOL. XLV.

An testator possit prohibere, ne executio deuoluatur ad Episcopum?

Et pro praxi dictæ difficultatis exponuntur tres casus.

Et notatur, tunc data negligentia Executorum, deuoluitur ad Episcopum executionem testamenti, quando testator in eo enctu sibi de alio Executore non prouidit, secus vero si prouidit; tunc enim ad eum deuoluitur executio, & non ad Episcopum, nisi is etiam sit negligens in exequenda defuncti voluntate. Ex p. 8. tr. 5. Ref. 56.

§. 1. **A**D hoc dubium sic respondet Sanch. in *opusc. Sup. hoc supra in tr. 8. Ref. 39. §. 2. ante medium, à vers. quod procedit.* *lib. 4. c. 1. dub. 55. n. 7.* In tribus casibus posset testator excitare Episcopi iurisdictionem in suo testamento. *Primus casus* est, quando in casu negligentiae executoris testator substituit alium executorem, tunc enim non deuoluitur executio ad Episcopum, donec substitutus constituatur in negligentia. Sic Matienzo, *lib. 5. recop. tit. 4. l. 7. gloss. 2. n. 2. & l. 14. gloss. 1. n. 45.* Couarr. *c. 3. de test. n. 2.* vbi Bart. *n. 14.* & idem Couarruias *cap. tua. de testam. n. 6.* Syluest. *Artil. Tabien. Angelus,* vbi citati sunt in *1. concl. Spino speculo test. gl. 28. n. 41* Gregor. Lopez *l. 7. vers. albaceas, tit. 10. p. 6.* Capolla & Baldus, quos refert Matienzo.

2. Circa hunc casum nota *primò*, quod licet possit testator alium executorem substituere in negligentiam prioris: at non poterit iterum substituere negligentiam illius substituti. Sic Baldus, quem refert & sequitur Gregor. Lopez, *ibi.* *Secundò* nota, quod Azeuedo, *l. 6. tit. 4. lib. 5. noue recop. n. 14.* dicit, quod non potest exequutori exequutorem substituere, & sic non debet dicere, si primus fuerit negligens; sed si intra tale tempus non exequatur, sit talis exequutor: sed nescio cui innititur fundamento; cæteri enim Doctores absolute dicunt posse in negligentiam prioris exequutoris alium substituere, & sic est tenendum.

3. *Secundus casus* est, quoties nullo designato tempore dixerit testator expressè tempus legitimum eis non currere; sed liberam executoribus commissionem reliquerit, vt cum voluerint, exequantur. Sic Baldus; Guald. Panor. Batbat, quos refert & sequitur Couarr. *ibi, n. 6.* Matienzo *l. 5. tit. 4. l. 14. gloss. 1. n. 48.*

4. *Tertius casus* est, si testator designauerit, quid sit agendum de legato, eo casu quo prima eius iussio non fuerit ob executorum negligentiam ad effectum deducta, non potest Episcopus eam voluntatem immutare. Sic Bart. quem refert ac sequitur Couarruias, *ea cap. tua. dist. n. 6.* Hucusque Sanch. cui ego addo Vasq. *Opusc. de testam. c. 9. §. 3. dub. 2. n. 77.* Molinam de *Iust. tom.*

tom. 2. tr. 2. disp. 2 § 1. & Merollam in disp. Theol. moral. t. 3. disp. 7. c. 5. diff. 6. n. 125.

5. Dicendum est igitur testatorem non posse prohibere, vt etiam data executorum negligentia Episcopus non se intromittat, quia exigere eiusmodi rationem est munus publicæ potestatis, in commune Reipub. bonum introductum, quod testator non potest impedire; præsertim, cum eiusmodi impedimentum præberet occasionem peccandi.

6. *Notandum* verò est hîc, tunc data negligentia executoris, deuolui ad Episcopum executionem testamenti, quando testator, in eo euentu, sibi de alio executore non prouidit, secus verò si prouidit; tunc enim ad hunc deuoluetur executio, & non ad Episcopum nisi hic etiam esset negligens in exequenda defuncti voluntate.

RESOL. XLVI.

An Episcopus, data negligentia Executoris, non solum possit, sed etiam teneatur testamentum exequi?

Et an quilibet de populo reclamare possit, si videat defuncti voluntatem non impleri?

Et an si Episcopus fuerit negligens in administranda iustitia in dicto casu, & remouendo illos ab Executione, & priuando emolumentis, possit Metropolitanus talem executionem facere?

Et si testator reliquit quempiam electorem pauperum, quibus aliquid sit distribuendum; si is intra annum, aut sex menses eligere negligat; vtrum, eo tempore elapso, ius eligendi transeat ad Episcopum? Ex p. 8. tr. 5. Ref. 57.

§ 1. **R**espondet affirmatiuè Merolla, tom. 3. disp. 6. c. 5. diff. 7. n. 126. & colligitur ex verbis, c. 3. de test. quæ videntur importare præceptum, ibi, *Per te adificetur.* & ibi, *Assignentur,* quæ verba cum à Pontifice ad Episcopum dirigantur, omninò præceptum important, iuxta doctrinam à nobis traditam, tom. 2. c. 3. Ratio autem est, quia supposita executorum negligentia, ad Episcopum deuoluitur executio, vt illorum defectum suppleat, & vt vltimæ testatorum voluntates, quàm citò fieri possit adimpleantur. At si Episcopo nullum impositum esset præceptum, non ita benè executorum suppleretur negligentia, neque tam citò adimplerentur testatorum voluntates.

2. *Notandum* est etiam hic primò, quòd si Episcopus elapso anno dato exequutoribus ad exequendum fuerit negligens in administranda iustitia, & remouendo illos ab executione, & priuando emolumentis, potest Metropolitanus talem exequutionem facere, quia eius est negligentiam Episcopi supplere, cum quilibet de populo reclamare possit, si videat defuncti voluntatem non impleri, l. 4. tit. 10. p. 6. Sic Archid. & Butrio, quos refert ac sequitur Spino, spec. test. gl. 28. n. 42.

3. *Notandum* secundo, practicabile dubium, & est, si testator reliquit quempiam, non quidem executorem, sed electorem pauperum, quibus aliquid sit distribuendum, aut puellarum orphanarum; quæ nuptui sint tradendæ vel alterius similis rei: is verò intra annum, aut sex menses, eligere negligat, vtrum eo tempore elapso, ius eligendi transeat ad Episcopum? Barto. & post eum Panorm. c. 3. de test. n. 12. negant transire. Duncuntur, quoniam qui eligere negligit, non erat executor, sed elector. Iura autem solum loquuntur de executore, dum eum munere priuant, si intra tempus lege præscriptum defuncti voluntatem executioni mandare negligat. Contrariam sententiam affirmant Syluest. verb. test. 2. q. 8. pronunc. 3. Couar. c. 3. cit. n. 7. & communior Doctorum sententia, quam Couarr. citat, estque nobis amplectenda, eo quòd vtrobique sit eadem ratio electioque in eo euentu, quasi pars quædam sit

executionis ad eam prærequisita; quo fit, vt iura quæ statunt executionem deuolui ad Episcopum per negligentiam executorum intra annum, aut menses idem intelligere censeantur de eiusmodi electione. Et hæc omnia docet Molina de Inst. tom. 1. tr. 2. disp. 1 § 1. n. vlt. cui ego addo Merollam, *vbi supra*, diff. 5. n. 122.

RESOL. XLVII.

An quem Episcopum spectet, Executio testamenti, data negligentia heredum, vel executorum an ad Episcopum illum in cuius Diœcesi sita sunt bona testatoris distribuenda, vel ad illum in cuius Diœcesi testator morabatur? Ex p. 8. tr. 5. Ref. 59.

§ 1. **H**ic quæstioni sic respondet Merolla in d. Theol. moral. tom. 3. disp. 7. dub. 8. diff. 2. Executio testamenti secundum aliquos spectat ad Episcopum illum, in cuius diœcesi sita sunt bona testatoris distribuenda; non autem ad illum, in cuius diœcesi testator morabatur. Sic Tusc. loc. cit. concl. 293. n. 27. quem secutus est Barbosa d. alleg. 82. n. 14. in prima editione. Sed postea hic Auctor in secunda editione contrarium tenuit cum Romano concl. 250. in prim. Possunt tamen hæc duæ opiniones conciliari; vt prima intelligatur, quando testatoris mora in ea diœcesi, erat tantum ad tempus, ob aliquod negotium peragendum. Secunda verò, quando per eam moram iam testator contraxerat in ea diœcesi domicilium, eò quòd ibi morabatur animo perpetuò habitandi, iuxta dicta à nobis, tom. 2. c. 3. n. 525. & seq. quod aperte colligitur ex §. si quis autem pro redemptione; Aut. de Eccl. tit. Et hoc verum est quamuis testator iusserit, vt in alia diœcesi sepeliretur, vt ait Gabriel Pereira de manu Regia, c. 16. n. 40. vers. *Quid sit*, dicens ita fuisse iudicatum. Huc vult uue Merolla; vide etiam Sanchez in Opusc. tom. 2. lib. 4. cap. 1. dub. 54. n. 12.

RESOL. XLVIII.

An Episcopi sint Executores vltimarum voluntatum, etiam quo ad legata, & causas non pias, data negligentia heredum, & Executorum aliorum? Ex p. 8. tr. 5. Ref. 40.

§ 1. **N**egatiuam sententiam mordicè sustinet Carp. de exec. test. lib. 1. c. 21. n. 42. & seq. cui adde nouissimè Vvadingum, tr. de contr. disp. 4. dub. 13. §. 5. n. 2. vbi sic ait. Prima difficultas est, an Episcopus sit executor legitimus omnium testamentorum, siue piorum, siue profanorum? De piis non est magna disputatio, cum de illis nominatim agant citata iura, de profanis confirmat Panormitanus, cap. si heredes, de testam. secutus Innoc. cap. nos ibid. Sed multò probabilius est solum se posse immiscere testamentis ad causas pias; gloss. in c. tua nobis, Anchar. in cap. si heredes, & plures alij, & Pontifices satis se declarant, n. tit. de testam. Primò, dum semper penè expressè restringunt suas decisiones ad pias, vt cap. tua nobis, cap. nos quidem cap. Ioannes, & quod pro se citat Panorm. cap. si heredes, non est Pontificis, sed Concilij prouincialis Moguntini, quod est intelligendum iuxta Pontificum responsa, cum expressè non dicant quidquam de testamentis profanis. Secundo, Pont. in cap. nos quidem, cit. dicit iuxta piissimas leges decernere; atqui leges ciuiles non dant Episcopis potestatem exequendi testamenta, nisi ad causas pias, & omninò expedit iurisdictiones esse separatas, & consuetudo communis ita interpretatur, qua Episcopis sola pia admittit. Ita ille.

Sup hoc in duabus Ref. seqq. & supra in tr. 8. Ref. 39. §. 2. post medium vers. adeo, vt quid.

up. hoc supra in tr. 8. cf. 40.

up. conten. o in hoc §. infra in Ref. 4.

2. Igitur probatur hæc opinio, quia laici de causis profanis, non piis, coram suis iudicibus laicis conueniendi sunt; ut etiam ab ipsis Pontificibus Summis statutum extat, *in c. si Clericus laicum, de foro compe- renti*, dum actor sequi teneretur forum rei, *c. cum sit generale, eod. titulo iurisdictionem, Cod. i. no. titulo*: alioqui iurisdictiones perturbarentur; quod fieri non debet, sed mutuo iuvari, *c. dilecto, de sententia excommunicacionis, in 6. c. nouit, de iudiciis*.

3. Secundo probatur, quia omnia ferè iura, quæ subsidiariè Episcopo executionem vltimæ voluntatis indulgent; specificè in causis piis loquuntur, patet ex *d. c. tua nobis 17. de test. ibi, in omnibus piis voluntariis ex c. nos quidem 3. eod. titulo, ibi, suprema voluntatis elogio Monasterium*: & infra in finalibus verbis, *ibi, defunctorum piis voluntates, ex c. Ioan. eod. titulo, ibi, & piis locis*; & patet etiam ex Tridentina Synodo, *sess. 7. de reformatione, c. 15. & sess. 22. de reformatione, c. 4. ibi, qui pro suarum animarum salute, delegata ea ad pios usus reliquerunt*.

4. Sed his non obstantibus, non desunt Doctores opinionem Panormitani sequentes, & asserentes: quod testamenti executio tam ad piâ quam ad profanas causas negligente hærede, intra annum implere defuncti voluntatem, deuoluitur ad Episcopum. Et ita, me citato, docet Barbosa *de Potest. Episc. part. 3. allegat. 82. num. 15.* & de iure communi hanc sententiam esse communem testatur Pereira *de Manu Regia, tom. 1. c. 16. n. 5.* vbi citat præter Abbatem, Hostiensem, Cardinalem, Couarr. & Alexand. Idem docet Gutierrez, *præf. Q. lib. 3. q. 24. n. 14.* Azevedus, *confi. 20. n. 1.* Hieron. Leo *dec. 20.* Joseph Vela *dissert. 14. n. 46.* Dicastillus *lib. 2. tr. 19. disp. 3. du. 15. n. 181.* Molina *de iust. t. 1. tr. 2. disp. 250. n. 5.* Gratian. *t. 3. c. 563. n. 76.* & alios penes ipsos.

5. Probatur primò, hæc opinio ex *c. si hæredes, de testam.* vbi indistinctè textus ait: *Si hæredes iussu testatoris non adimpleuerint. Secundo*, executio cuiuslibet voluntatis spectat ad Episcopum; & ipse Panormitanus *in d. n. 33.* probat ex *c. Ioannes, & ex c. iudicant, eod. titulo, de test. ex cap. Syluester 12. q. 1. exc. Episcopus 88. distinctione, ex cap. vltima voluntas. 13. q. 2. & ex c. prodest. 23. q. 5.* Sed aduertendum est, quod cum præmiserit quod executio cuiuslibet voluntatis spectat ad Episcopum, & verba, *cuiuslibet voluntatis*, causam etiam non piâ comprehendant: tunc etiam quia quæstio Panormitani proposita circa deuolutionem causæ non piæ versabatur; infert *dico n. 33.* in hunc modum: ergo ratione piæ causæ potest adiri per laicum, & contra laicos: cuius hæc consequentia nec conuenit verbis illis, *cuiuslibet voluntatis*, nec quæstioni deductæ circa causam non piâ.

6. Et tandem non desinam hîc apponere verba Layman *in Resol. mor. lib. 3. tract. 5. c. 10. n. 1.* ita asserentis. At verò in defectum aliorum executorum, ad Episcopum deuoluitur executio præsertim quod attinet ad piâ dispositiones videlicet si executor, aut hæres, intra annum à die admonitionis numerandum, exequi distulerit, *c. nos quidem, de testamentis. Auth. de Eccl. titulis, §. si quis autem pro redemptione, vers. si autem, qui hoc, & singulariter annotauit, gloss. in c. tua, verb. piis voluntariis de testamentis, Siluest. verb. testamentum, q. 8.* Præterea si quis animam suam, nullo exequutore nominato, hæredem instituerit, ad Episcopum loci pertinet executio. Et hoc est, quod Trident. Concil. *sess. 22. c. 8. de reform.* ait, in casibus à iure concessis, Episcopum exequi posse vltimas voluntates, etiam ut Sedis Apostolicæ delegatus.

7. Legi possunt, *c. si hæredes, cap. tua, cap. Ioannes, de testamentis*, quibus locis decernitur, quod Episcopus, seu loci Ordinarius, Prælati, hæredes, aliisque executores, non obstante etiam testatoris prohibitione,

compellere debeat ad executionem vltimæ voluntatis: idque subtractione emolumentorum, quæ ipsi ex testamento alioquin accipere possent; item censuris, ac denique remotione: Quæ maximè locum habent in relictis ad causas piâs, si post admonitionem intra annum soluta non sunt, iuxta *cit. Auth. de Eccl. titulis, §. si quis autem pro redemptione*. Atque hoc sensu Episcopi rectè dici possunt supremi testamentorum executores, quia ad ipsos pertinet executoribus attendere, eosdemque, negligentes compellere, ac denique in ipsorum defectum, vltimas voluntates implere, maximè in causis piis. Sed extra hos iure Canonico expressos casus, se Ordinarij locorum immiscere non debent, sed secundum voluntatem, ac dispositionem defuncti, executionis cursum liberum relinquere; cum quisque rerum suarum arbiter sit, & moderator. Ita Layman.

8. Vnde valdè miror Patrem Vvadingum hanc potestatem Episcopis derogare, & audacter asserere *in §. 6. n. 11.* suam sententiam esse communiorem, quam refellunt ipsimet Scriptores laici, & explodunt Tribunalia sæcularia.

RESOL. XLIX.

An transacto anno Episcopus sit Executor vltimarum voluntatum. etiam quoad legata prophana, vel sit causa mixti fori? Ex p. 1. tr. 2. Ref. 99. alias 98.

§ 1. **N**egatiuam sententiam docet Glossa *in c. tua nobis; vers. Pii de test.* Aufrerius *in addit. ad Capell. Tholos. dec. 251.* & alij penes Pereiram, *vbi infra.*

2. Sed contrariam sententiam omninò amplectendam esse puto. Dico igitur, quod transacto anno à iure testamentariis, seu executoribus concessò, Episcopus fit executor, ut voluntas defuncti impleatur, non solum quoad legata pia, sed etiam profana, ut ex Bartolo, Boëtio, Nauarro, Tiraquello, & aliis docet Gabriel Pereira *in tr. de manu regia, d. 1. c. 16. n. 5.* qui addit, hunc casum esse mixtæ cognitionis, & quod datur præuentio inter Iudicem Ecclesiasticum, & sæcularem: & hoc in Regno Portugalliæ, propter concordata inter Regem, & Pontificem: vnde in aliis Regnis hoc efficere, videtur iuri canonico aduersari. Quid autem dicendum sit de dictis concordatis in Regno Lusitano, vel in aliis Regnis, *sup.* iam satis explicatum est. Vide Ceuallos *de cog. per viam viol. p. 2. q. 8. n. 12* qui nostram sententiam admittit tantum in legatis omninò piis.

RESOL. L.

An transacto anno, Episcopus sit Executor vltimarum voluntatum etiam quoad legata non pia? Ex p. 3. tr. 1. Ref. 21.

§ 1. **A**ffirmatiuam sententiam docui *in tr. 1. part. 1. de immun. Eccles. resolut. 98.* sed non placuit aliquibus, quod valde miror, nam illam docet Glossa *in c. si hæres de test.* & Doctores quos citat, & sequitur Barbosa *in collect. t. 1. lib. 3. tit. 26. c. 6. n. 12. & de potest. Episc. p. 3. alleg. 82. nu. 15.* quibus ego addo bonacinam *de contr. tom. 2. disp. 3. q. 17. punct. 8. §. 10. n. 1.* & Molinam *de iust. tom. 1. tract. 2. disp. 250. n. 5.* vbi sic asserit. Dubitant Doctores, vtrum etiam quando dispositio non est ad piâ causas, cura, ut illa executioni mandetur, ad Episcopum, & eius Vicarium pertineat, intentata etiam coram ipsis actione aduersus executores, aut hæredes ab eo, cui à testatore aliquid relictum est, licet autem quidam negent, quando hæres, ac executor laicus est, eo quod actio forum rei sequatur,

Sup. hoc in Ref. præterita, & in Ref. seq. & supra in tr. 8. Ref. 39. §. 2. post medium à vers. adeo ut quid.

Quæ hic est Ref. antecedens, & in alia Ref. & §. eius not.

quatur, tamen multi alij contrarium affirmant. Ducuntur, quoniam adimpletio voluntatis defuncti in ipsius defuncti bonum, Episcopis ex officio suo est commissa, etiam quando non est ad pias causas, vt ex multis iuribus ostendit Panormitanus in d. c. si heres de test. n. 3. & relect. c. cum esses de test. n. 32. quare in consequentiam pertinet etiam ad Prælatum, quando aduersus executorem, aut heredem laicum intentatur actio, efficere vt ea via in defuncti bonum ipsius voluntas mandetur executioni. Atque hæc opinio, vt communior, & magis pia placet. Ita Molina, & iterum ego.

2. Vnde ex his inferatur contra Cevallos tr. de cognit. per viam violentie p. 2. q. 21. n. 8. Caldas de nomin. emph. q. 19. n. 56. Bobadillam in polit. t. 1. l. 2. c. 17. n. 103. & alios supradictam opinionem esse veram; etiam si in testamento non adfuit legata pia, sed tantum legata prophana; & etiam quando iudex secularis non esset remissior in administranda iustitia; vel non solum quando iudex Ecclesiasticus ex officio vellet executores compellere ad legata persoluenda, sed etiam quando ad instantiam partis laicus conueniretur ad legata non pia, vt patet ex Molina vbi supra, & aliis DD. absolute, & sine vlla distinctione nostram sententiam tenentibus.

RESOL. LI.

An Episcopi possint exequi legata pia, etiam contra laicum tertium possessorem? Ex p. 5. tr. 1. Ref. 24.

§. 1. **N**on defuerunt his diebus negatiuam sententiam docentes, & inter alia contra libertatem Ecclesiasticam suscitata, hoc etiam statuere. Sed immerito quidem, nam esto quod se apponat tertius possessor, potest tamen Episcopus esse exequutor piarum dispositionum. Probatur primo, quia iura præbentia Episcopo hanc facultatem, non se restringunt, vt tantum contra heredes procedere possit, sed absolute & indistincte loquuntur. Ergo indistincte debent intelligi ex Guttierrez præf. qq. 1. 4. q. 29. n. 14. Secundo pro executione legatorum, & ad ea consequenda, tres dantur actiones, personalis scilicet, realis, & hypothecaria, vt patet ex textu in §. nostra autem, vbi glossa & Doctores, Instit. de legat. Et ideo coram Episcopo poterunt proponi istæ actiones, prout natura negotij patietur; si enim datur ius exequendi, debet etiam dari modus & actio. Vnde quando agitur contra tertium possessorem, tunc non erit locus actioni personali, quia ipse non est heres, erit tamen locus rei vindicationi pro rebus legatis consequendis, in tantum quod hæc actio poterit intentari etiam hereditate non adita, quia non requiritur subiectum actionis personalis, sed dominium ex parte agentis, & possessio ex parte rei conuentæ, vt per textum l. in rem ff. de rei vindicat. §. omnium autem, & Doctores, Inst. de action. Tertio pro consequendis rebus legatis, & acquirenda eorum possessione, datur etiam aliud remedium, scilicet Saluanum interdictum, & potest etiam contra tertium possessorem intentari, quod si verum est in legatis prophanis, multo verius erit in piis; & ideo etiam contra tertium possessorem Episcopus erit legitimus exequutor piarum dispositionum, alioquin facile eluderetur eius officium, interuertendo possessionem bonorum legatorum, vel testatoris in tertiam personam. Et hæc omnia indiuiduatim docet, & ex multis aliis probat Ioannes Baptista Ciarlinius in controuers. forens. c. 28. n. 25. & seq. cum Gratiano in disceptat. forens. t. 1. c. 62. à n. 27. Vnde nescio quare aliqui poterint hoc Episcopis interdiceret.

RESOL. LII.

An iudices laici possint se intromittere in Executione legati pij aut sit casus mixti fori? Ex p. 4. tr. 1. Ref. 99.

§. 1. **E**xecutionem etiam talium legatorum esse mixti fori, tradit Io. Honorius in comp. iuris can. lib. 3. tit. 26. n. 20. Valensis in Decret. l. 2. tit. 26. §. 8. n. 4. Marta de iurisdict. part. 2. c. 11. n. 14. & Sanchez in opusc. 1. 2. lib. 4. c. 1. dub. 54. n. 4. Tiraquellus de priu. pia cause, prin. 149. & ibi Ioan. Baptista Thorus & alij penes ipsos, asserentes executionem legatorum piorum pertinere ad vtrumque iudicem, Ecclesiasticum & sæcularem.

Sup. hoc in Ref. seq. & supra in tr. 8. Ref. 39.

2. Sed hæc opinio videtur procedere in terminis iuris ciuiliis, per l. hereditas, & l. nulli, C. de Episc. & Cler. l. hereditas, ver. finali, ff. de petit. her. & alios textus. Verum attento iure Canonico priuatiuè executio legatorum piorum solis Episcopis commissa videtur, vt patet per cap. tua, de test. in illis verbis. Cum igitur in omnibus piis voluntatibus sit per locorum Episcopos prouidendum, vt secundum defuncti voluntatem vniuersa procedant, &c. vide etiam c. si heredes eodem tit. & Concil. Trident. sess. 7. c. 15. & sess. 12. de reform. c. 8. & ita hanc sententiam docet Bonacina de contr. disp. 3. quest. 18. punct. 1. §. 10. n. 1. vbi sic ait. De legatis piis perspicuum est competentem ipsorum iudicem esse Ecclesiasticum; non verò sæcularem, quia nulla causa excedit sphæram, seu terminos suæ actiuitatis: legata autem pia non sunt intra sphæram, seu terminos & limites iurisdictionis laicæ. Sic ille, & alij, præsertim Spino in speculo test. glossa 28. n. 44.

RESOL. LIII.

An iudex laicus, data negligentia heredum, & Executorum, possit se intromittere in adimplerione non solum causarum prophanarum, sed etiam piarum? Ex p. 8. tr. 5. Ref. 55.

§. 1. **N**egatiuam sententiam alibi docui, quam me citato, mordicus sustinet nouissimè Carolus Maranta: in tr. de iure Eccles. resp. 1. præcipuè à n. 83. & seq. & alij, quos citat Pereira de manu Regia, p. 1. c. 16. n. 3.

Alibi in Ref. præterita & in alia eius not.

2. Non est tamen negandum affirmatiuam sententiam docere viros doctos, quos citat & sequitur Ioseph Vela, in sect. 14. n. 46. vbi sic ait. Declinatoria non obstat nec habet locum, cum testamentorum, maximè ad pias causas disponentium executio ad Episcopum, eiusque Vicarium, vel alium Prælatum Ecclesiasticum, cumulatiuè cum sæculari iudice, prout quisque præuenit, pertineat. Ita ille. Vnde Dicastil, de Inst. lib. 2. tr. 19. disp. 3. d. 11. n. 182. ita asserit, spectato iure communi, iudex tam Ecclesiasticus, quam sæcularis, compellere potest heredes, vel executores laicos ad exequendas vltimas voluntates, si negligentes sint. Est enim hoc officium iurisdictionis mixti fori, datuque locus præuentioni: & hanc sententiam tenet etiam Vvadin. tr. de contr. disp. 4. dub. 13. §. 5. n. 21. Fagun. de Inst. lib. 6. c. 4. n. 2. Molin. de Inst. t. 1. tr. 2. disp. 134. n. 5. Gut. in qq. pr. lib. 1. q. 44. n. 3. Carpius de exec. test. lib. 1. c. 21. n. 3. qui optimè tamen cum Marta hoc non intelligit, quoad pias causas merè spirituales, in quibus iudex laicus ex c. decernimus, de iudiciis, non potest se immiscere.

RESOL. LIV.

An si quis relinquatur elector pauperum ad distribuendas elemosinas, data negligentia, electio deuoluatur ad Episcopum?

Episcopum tanquam si ipse esset Executor testamentarius? Et p.8. tr.5. Ref.61.

Sup. hoc supra in Ref. 46. §. ult.

§.1. **A**ffirmatiuè respondet Fagundez, *de contr. l.6. c.4. n.11.* vbi docet, quòd si testator relinquat aliquem, non quidem testamentarium, aut executorem sui testamenti, sed electorem pauperum, inter quos aliquæ elemosynæ distribuendæ sint, aut puellarum, vel orphanorum, vt nuptiis tradantur, aut loco, vel Ecclesiæ, in quo Capella aliqua sit ædificanda, & intra annum, aut sex menses, non eligat, dubitant aliqui, vtrum eo tempore elapso, ius eligendi eo ipso deuoluatur, ac transeat ad Episcopum; Bart. & Panorm. *in c.3. de testam. n.12.* Negant. Ratio illorum est, quia in eo casu non est executor testamenti, sed elector, iura autem solùm loquuntur de executoribus, & sunt pœnalia, quia eos officio priuant, si intra tempus lege præscriptum voluntatem defuncti non expleuerint. Affirmant, & rectius Molina *tom.1. de iust. disp. 251 § postremum dubium.* Syluest. *verb. testament. 2. q.8. pronunc. 2.* Couar. *in c.2. citatio, n.3.* & est communis Doctorum sententia. Fundamentum est quia in eo euentu electio coincidit cum executione; & munus electoris cum munere executoris cum in euentu electio sit quasi pars quædam executionis ad eam requisita; quòd fit vt iura quæ executionem deuoluunt ad Episcopum, propter negligentiam executorum intra annum, aut sex menses, idem intelligere debeant de huiusmodi electione.

RESOL. LV.

An in aliquo casu, Executore non assignato, Episcopi sint Executores testamentorum; v. g. si testator reliquerit legato pro redemptione captiuorum, vel elemosynis, & alimentis pauperum?

Et an in cæteris alijs casibus, & causis pijs, Executore non creato, ad hæredem, & non ad Episcopum Executio pertineat? Ex p.8. tr.5. Ref.41.

§.1. **N**egatiuam sententiam docet P. Vvadingus Societatis Iesu, *tract. de contract. disput. 4. dub. 13. §. 5. num. 3.* vbi sic ait. Difficultas est, an, & quomodo sint Episcopi executores piarum voluntatum? Resp. primo non esse, nisi quando testator non prouidit sibi de alijs executoribus; quandiu enim sunt alij, vnus, vel plures constituti, aut substituti, qui officium exequi velint, & possint, Episcopus non se immiscet. Ita passim Doctores Panormit. *supr.* Iacob. à Canibus *in tractat. de execut.* Ioan. Iuriscons. *in eod. tract.* dicit, Episcopum nullo modo esse executorem immediatum, sed tantùm in defectum; quando non sunt alij designati siue hæredes ipsi, siue alij. Duo ergo sunt casus, in quibus executio deuoluitur ad Episcopum; vnus, quando testator neminem constituit, & ille est casus *l. nulli, C. de Episcopis.* Sed ibi tantùm de causis pijs disponitur, nam in testamentis ad causas prophanas, nec Episcopus, nec sæcularis iudex immediatè se immiscet, cum testator non constituendo alios executores, tacitè voluerit hæredem ipsum esse executorem, ad illum enim spectat implere voluntatem defuncti circa legata, vt bene Couar. *in cap. 3. de testam. n. 8.* & idem extendit ipse ad causas omnes pijs, excepto legato pro redemptione captiuorum, propter *Authent. tit. de Ecclesi. tit. §. si quis adificationem, & §. si quis autem secutus Panorm. in cap. nos quidem n. 4. & in cap. si hæredes, num. 6. de testam.* & illis adhærent recentiores. Sed non video satis solidum fundamentum in iure, aut in praxi: hæres enim nullo alio executore constituto est executor, & ipse legatariis soluit. Si ergo legata pia, etiam illa, quæ sunt ad redimendos

captiuos, & alendos pauperes velit ipse per se distribuere, non video cur Episcopus possit hoc illi prohibere, & mandare, vt ad se ferat distribuenda, modò sit paratus postea Episcopo, aut iudici probare, se secundùm mentem testatoris dedisse omnia; nam in casu, quòd hæres vult exequi, non est verum, testatorem nulum reliquisse executorem; nam quando hæres, ad quem solutio legatorum pertinet, vult præstare, censetur executor, proinde iura puto intelligenda, quando nec formaliter nec virtualiter est datus executor: in præsentem autem hæres est datus executor. Ita Vvadingus.

2. Sed prorsus hæc opinio est reiicienda: & idèd affirmatiuam sententiam docet Layman. *lib. 3. tract. 5. cap. 11. n. 1.* vbi ita asserit. Si nullus testamenti executor à testatore nominatus est; ad hæredes executio pertinet, etiam quod attinet ad legata pia, sicuti colligitur ex *cap. nec quidem & cap. si hæredes, de testam.* Excipiuntur tamen legata pro redemptione captiuorum, & alimentis, siue elemosynis pauperum: horum enim executio Episcopum, tanquam patrem pauperum, & miserabilium personarum, si nullus alius executor relictus est, spectare debet. Ita ille. Sic etiam docet P. Molina *de iust. tom. 1. tract. 2. disp. 247. n. 3.* Mantica *de coniect. ult. volunt. lib. 3. tit. 1. n. 22.* Vasq. *opuscul. de test. cap. 9. §. 3. dub. 4. n. 83.* Fagundez *de contr. lib. 6. c. 1. n. 5.*

3. Dicendum est igitur, quòd in legato relicto pro redemptione captiuorum, in quo, executore, seu commissario à testatore non assignato, executio ad Episcopum (excluso testatoris hærede) spectat, vt decisum extat in dicta *Authent. de Ecclesi. tit. §. si quis autem pro redemptione captiuorum, & c. reliquerit, & in dicta l. nulli, C. de Episcopis, & Clericis.*

4. Quare autem captiuorum redemptio ad Episcopum pertineat (nullo dato executore) & non ad hæredem: quemadmodum in ædificatione Monasterij, vel Oratorij & similium operum, de quibus *in d. §. si quis adificationem*, illa, inquam, ratio videtur esse: quoniam in prædictis operibus annus, & maius tempus conceditur: in redemptione autem captiuorum maior celeritas, fides, & industria desiderantur, vt captiui à captiuitate redimantur, idèd summa consideratione, & præuentione redemptio (executore non assignato) Episcopo à iure iniungitur, & non hæredibus, vt ea breuius, & expeditius consequatur, reiectis hæredum dilationibus.

5. Idem dicendum est circa pauperum alimenta, quoniam non nominatim executore relicto (hæredibus testatoris exclusis) ad Episcopum executio pertinet; quemadmodum præcedenti casu asseruimus, ex *d. §. si quis autem pro redemptione captiuorum, in princ. ibi, aut alimentis pauperum, & inferius, & non nominatim testator dixerit: Panorm. in dicto c. 3. de testamentis, n. 4.* Molina *dicta disp. 247. num. 4. vers. atque hæc opinio placet.* Et huius eadem videtur ratio quam antecedenti casu pro redemptione captiuorum assignauimus, quoniam in alimentis pauperum maior celeritas requiritur, illa enim nullam dilationem expectant, & idèd sanctissimis, & confidentibus Episcopis (excluso hærede) executio conceditur, vt necessitati huiusmodi celeriter Episcopi subueniant; quod non ita præsumitur in hærede, interesse ex hæreditate postulanti. Et hæc omnia docet etiam Carius *de execut. testam. lib. 1. cap. 22. n. 15.* Vnde prorsus non est audiendus Vvadingus, cum loquatur contra communem sententiam Doctorum. In cæteris autem causis pijs præter redemptionem captiuorum, alimenta pauperum, executore non creato, ad hæredem, & non ad Episcopum executio pertinet.

RESOL. LVI.

An Episcopus sit executor distributionis faciendæ bonorum incertorum, & obnoxiorum restitutioni, vel hæres, inconsulto Episcopo possit supradicta impendere in vsu pios?

Et notatur, quod quando de malis ablatis constat in iudicio vel extra, licet restitutio debeat fieri per testamenti executores, tamen hoc fieri debet, consulto Episcopo?

Et an Episcopus hæc male ablata in reparationem suæ Ecclesiæ dispensare possit? Ex p. 8. t. 5. Res. 45.

§. 1. **A**D hoc dubium sic respondet VVadingus *tract. de contr. d. 4. dub. 13. §. 6. n. 6.* Difficultas esse potest de bonorum incertorum, & obnoxiorum restitutioni distributione, an in talibus Episcopus non sit executor? Respondeo Nos hîc agere non de restitutione faciendâ in vita fraudantis, nec de restitutione lucrorum publici vsurarij; de his enim agitur *infra* cum de mutuo, & vsuris erit tractatio; sed de tali casu. Testator relinquit decem millia distribuenda in pios vsus pro exoneratione suæ conscientiæ, an executio talis legati pertineat ad Episcopum, an vero hæres eo inconsulto possit impendere in pios vsus? & quidem, si hæres sciat testatorem fraudasse aliquem in particulari, tenetur illi, & non alteri facere compensationem, quæ potest fieri sine graui infamia defuncti, aut sua. Sed si nesciatur, tunc communis quidem Doctorum sententia condemnat eum ad restitutionem faciendam pauperibus, de cuius veritate tractabitur *inferius* Episcopus autem quatenus se debeat gerere, explicat distinctius, quam alij, *Couarr. in cap. nos quidem de testam. n. 8.* post Felinum *in cap. cum sit, de Iudeis*, quando ad forum contentiosum non sunt deducta malè ablata, posse hæredem nemine consulto per se facere restitutionem secundum conscientiam, quia vt docent cit. Authores, ius nullum speciale priuilegium facit Episcopis in puncto malè ablatorum, sed generaliter debet hoc procedere sicut in aliis causis pijs, deinde valde durum foret, cogere hæredem, vt apud iudicem infamaret testatorem. Et hæc communis sententia. Si verò fuerit accusatus testator in iudicio, tunc hæres restituet quidem; sed addunt, debere consulere Episcopum tanquam Patrem pauperum. *Couarr.* tamen negat id esse necessarium, & meritò, quia Episcopo non datur alias potestas, quàm, vt curet legata pia distribui secundum mentem testatoris, non verò, vt ipse exequatur, nisi in defectum. Sufficit ergo, vt ab hærede, vel executore satisfiat, & Episcopo sufficienter persuadeatur, facta omnia conuenienter. Hæc VVadingus; vide etiam circa præsentem quæstionem Molinam *de Iust. tom. 1. tr. 2. d. 247. n. 5.*

2. *Notandum* est tamen hîc, tanquam certum; quod quando de malè ablatis constat in iudicio, vel extra, licet restitutio debeat fieri per testamenti executores, tamen hoc fieri debet consulto Episcopo. Ita ex Abbate, & Felino firmat *Couarr. in cap. 3. de testam.* vbi refert Palacios Rubios *in repetitione rubrica de donationibus, §. 65. num. 69.* & hoc pacto intelligendam esse Hostiensis opinionem dicentis, restitutionem hanc debere per Episcopum fieri, sequitur Molina *suprà* *vers.* quando verò, vbi addit, quòd Ordinarius tunc poterit rationem exigere, & curare, vt dispositio executioni mandetur, & in eo euentu, quo executores essent suspecti, præcipere, vt ipsius Episcopi præsentia, seu suorum Ministrorum executio, restitutio seu distributio fieret, ex *cap. cum sit, de Iudeis, & cap. quamquam, de vsuris, lib. 6.* quod idem sensit *Couarr. d. n. 9.*

vers. nec quicquam urget. Cæterum in hoc secundo casu si restitutio seu distributio legitime facta fuerit, in foròque exteriori Episcopo sufficienter constet, per executores, seu hæredem integrè factam, eam approbare debet, ex *Dominico in d. §. Sane, quem sequitur Alex. de Neuo vbi supr. vers. secundo limita, Couarr. d. n. 9. in fine & Molina d. n. 5. in finalibus verbis.*

3. An autem Episcopus, hæc malè ablata in reparationem suæ Ecclesiæ dispensare valeat? controuertit *Dominicus, ex Ioan. Andrea, & aliis in d. §. sane, n. 9. per totum, & ex aliis Alex. de Neuo paulò ante vers. sed nunquid, vbi affirmat concurrentibus tribus posse fieri: primum, quòd Ecclesia indigeat reparatione; secundum, quòd facultates Ecclesiæ non sufficiant; tertium, quòd possit fieri sine graui pauperum damno, aliàs secus.*

RESOL. LVII.

An executores, etiam Religiosi, quibus aliqua distributio commissæ est, possint sibi, consanguineo, vel Monasterio aliqua erogare? Ex p. 8. tr. 5. Res. 46

§. 1. **Q**uia hic casus frequenter solet accidere, apponam etiam hîc verba VVadingi *tract. de contr. d. 4. d. 13. §. 4. n. 6.* vbi sic ait: In eligendis autem pauperibus non est necesse executores esse nimis scrupulosum; si enim ipse sit pauper (præsertim si id ignorauerit testator) potest sibi aliquam partem, etiam cognatis pauperibus applicare, vt tradit à *Castro l. cum quidam ff. de iur. ioc. loan. Dilectus de arte testandi. c. 10. & addit Redoanus tract. de rebus Ecclesiæ non alienand. q. 5. l. n. 28.* laudabile esse si commissarius testamentarius, inter propinquos suos pauperes, res, quarum arbitrium est ipsi relictum, distribuatur; multi tamen ab hac regula excipiunt Religiosos executores, quos dicunt, non debere sibi, aut Monasterio applicare, idem, quòd non videatur illa fuisse mens testatoris vt sibi retinerent, si enim id voluisset, legatum illi potius fuisse quos sciebat esse pauperes, aut saltem ad piam causam. *Iacob. de Arena tract. de commiss. n. 41. & passim alij, quamuis concedant plurimi posse Religiosum, vel totum si sit res parua, vel partem aliquam, si res sit maioris pretij sibi, aut Monasterio addicere, saltem eo casu, quo testator nullum legatum isti Monasterio reliquisset Rodr. tom. 3. q. 70. si sit solus executor, negat posse; si socios habeat, dicit licere, Sanch. l. 6. de præcept. c. 11. n. 61. concedit semper posse aliquid Monasterio suo largiri, aut etiam sibi applicare; qui sibi applicat, habent probabilem pro se sententiam. Sed tamen consulant ædificationi. Ita ille.*

2. Sed omnia supradicta, ex pluribus Doctoribus firmat *Dicastillus de Iustitia. l. 2. tr. 19. d. 3. d. 12. per totum.* Dico igitur licere executori testamentario si pauper sit, sibi, sicut & alijs pauperibus distribuere. Probatur *primò*, quia non videtur esse peioris conditionis ex eo, quòd sit distributor institutus; ergo, si esset capax non distributor; etiam distributor erit. *Secundò*, quia sic satisfit voluntati testatoris solum intendentis eleemosynam erogari veris pauperibus, de quorum numero est executor. *Tertiò* a simili, & fortiore. Magis enim est de ratione iustitiæ commutatiuæ, quàm misericordiæ, esse ad alterum; sed restitutio incertorum faciendâ pauperibus potest iuxta communissimam, & veracissimam sententiam applicari ipsimet debitori, si verè pauper sit. Ergo potiori ratione eleemosyna.

Sup. hoc pro parte Monasterij Religiosi executoris in to. 4. tr. 7. ref. 59. §. 2. paulo post in iurium à vers. vnde, vsque ad §. dico, & in ref. 61. §. Hinc, & pro parte ipsius distributoris in r. 64

RESOL. LVIII.

An si testator sciat paupertatem executoris, possit ipse ad huc sibi applicare eleemosynam inter pauperes distribuendam? Ex p. 8. tr. 5. Ref. 17

§. 1. **N**egatiuam sententiam docet Sanchez in *summ. to. 2. lib. 6. c. 1. n. 54.* quia cum paupertas executoris nota esset testatori, satis est verisimile, fore, vt, si testator vellet partem eleemosynæ applicari ipsi executori nullo distribuere, id explicaret.

2. Hæc tamen ratio mihi non placet: nam, vt dicebam, plures esse possunt causæ, ob quas testator id non explicet: quæ prudentis arbitrio pensandæ sunt, & dispiciendæ; nonnullæ mihi occurrunt. *Prima*, quando erubesceret executor aliquid accipere expressè titulo eleemosynæ, & nollet testator litteris testamenti expressam relinquere executoris paupertatem, & eleemosynam ipsi à se factam, sicut multi sunt, qui aliorum & honori, & pudori consulentes re ipsa quidem eleemosynas conferunt: at non titulo eleemosynæ exterius dant, sed tanquam amicorum munera, & donatia vltro, citroque missa mittunt amicis pauperibus ne erubescant titulo paupertatis accipere. *Secunda*; quia sæpe etiam testator sibi videtur non satisfacere, & auctoritati executoris accipientis, & dignitati ipsius dantis; si rem omnino modicam daret; idè mauult ipsam arbitrio executoris relinquere, vt ipse, si velit, sibi etiam applicet. *Tertia*, vult testator vt ea quantitas inter plures distribuatur Quod si expressè meminisset ipsius executoris, se obligatum putaret ad illam totam quantitatem ipsi dandam. Rem verò totam ipsius arbitrio relictam credit ita distribuendam ab eo executore, cum non totam sibi; sed aliis etiam distribuatur. *Quarta*, sæpe contingit, vt, si testator illi potius executori, quam aliis partem sibi expressè applicandam relinqueret, alij offenderentur, aut conquererentur; quæ, vt euitet, vult omnino arbitrio executoris omnia relinquere. Sexcentæ aliæ causæ concurrere possunt; ob quas id testator non exprimat; idè non mihi sufficiens signum videtur, vt censeatur testator nolu ille, vt executor sibi applicaret. Et hæc omnia docet Dicastillus *de iust. lib. 2. c. 19. disp. 3. dub. 12. num. 154.*

RESOL. LIX.

An distributores, & executores possint de eleemosyna distribuenda dare aliquid filio spurio testatoris. Et quid de filio spurio ipsius distributoris? Ex p. 8. tr. 5. Ref. 48.

§. 1. **R**espondet Dicastil. *lib. 2. tract. 19. disp. 3. dub. 12. n. 150.* dictum distributorem posse dare eam eleemosynam filio suo spurio, non autem filio spurio testatoris, vt potest videri in Matienzo, qui multos refert *lib. 3. recop. tit. 8. l. 3. gloss. 5. n. 2. & 5.* cuius ratio non est alia, nisi quòd eam eleemosynam non censeatur dare executor, sed testator qui suo spurio nihil dare potest, vt etiam de maioratu docet, & probat Molina *disp. 192. n. 4.*

2. Sed affirmatiuam sententiam tenet Rodriguez in *sum. tom. 2. c. 116. n. 5.* vbi sic ait: *El executor de testamento que ha de distribuir sus bienes, dandolos à pobres, los puede dar à sus hijos siendo pobres, como despues de otros lo tiene Baldo, el qual añade, que lo puede dar tambien a los hijos del mismo testador siendo pobres aunque sean espurios, pues segun Derecho tiene el padre obligacion de los alimtar, a la qual opinion sigue Incho de Graffis.* Ita Rodriguez.

RESOL. LX.

An distributores possint eleemosynas præbere pauperibus ex sua culpa?

Et an relicta pro redimendis captiuis, & carceratis possint præstari pro captiuis, & carceratis ex sua culpa. Ex p. 7. tr. 5. Ref. 49.

§. 1. **R**espondeo executores testamentorum posse in conscientia eleemosynas, & opera pia distribuere inter pauperes sua culpa effectos, sicut, & relicta pro redimendis captiuis, & pro liberandis carceratis possunt præstari pro captiuis, & carceratis sua culpa. Ita ex Menochio, Seraphino, & Cephalo docet Escobar. *de viroque foro, art. 4. §. 4. n. 207.*

RESOL. LXI.

An executores, si semel elegerint, vel determinauerint: vt g. S. Augustini Monasterium, & c. possint variare? Ex p. 8. tr. 5. Ref. 50.

§. 1. **A**d hoc dubium sic respondet VVadingus: *tr. de contr. disp. 4. dub. 13. §. 4. n. 6.* Executor cum facultate plena distribuendi tantam, vel tantam summam in pauperes, quos vult; si semel determinauerit, & elegerit, v. g. S. Aug. Monasterium, non poterit variare, *huiusmodi, §. strictum ff. de leg. 1. vbi gloss. Barr. & alij*, id notant, & rationem dant; quia facta electione, ius est acquisitum monasterio, tanquam legatario à testatore designato, vt bene deducit Pan. *conf. 11. lib. 2.* quod ius executor non potest tollere, & in tali casu elector ille nullum tribuit ius nominato, sed totum habet ex testamento, & voluntate testatoris: Executor verò nominando posuit tantum conditionem sub qua voluit legatum suum ad legatarium peruenire, vt bene notat Paulus à Castro *in l. unum de familia, ff. de leg. 2.* quamuis non negarem vt *supr.* esse aliquam executoris auctoritatem in hoc negotio pretio æstimabilem. Ita ille.

2. Sed Card. de Lugo *de iust. to. 2. disp. 24. sect. 16. n. 338.* ex Sanch. tenet executorem posse variare electionem alicuius pauperis factam in alium, quia cum hac libertate, & reservatione censeatur electionem fecisse, quare nullum ius videtur pauperi acquisitum.

RESOL. LXII.

An executores possint distribuere eleemosynam inter pauperes ante tempus designatum à testatore? Ex p. 8. tr. 5. Ref. 51.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondet Rodriq. in *summ. to. 2. c. 156. n. 5.* vbi sic ait: *Los executores del testamento, que antes del tiempo señalado por el testador reparten cierta cantidad de dinero entre pobres, no peccaron. Ni obsta lo que la opinion contraria de Bartolo, y otros trae esto: Conuiene a saber, que haziendo esta restitucion antes del dicho tiempo se haze grande agrauio a los pobres que auia en el tiempo señalado por el testador, y assi haze la distribucion contra su voluntad. Por que a esto se responde, que el dicho testador, ordenando lo susodicho, mas quiso mirar por la salud de su alma, que por el tiempo señalado, el qual puede ser que señalò, pensando que antes del no se podría hazer la distribucion sin perdida de la hacienda que dexaua, y mas que re auò mas a los pobres presentes que a los fuuros, y si señalò, el dicho tiempo fue pro salud de su alma, y los testamentarios preueniendo este tiempo le haze mucha honra, y assi lo tienen Ancharrano, y*

Abbad.

Sup. hoc supra in tr. 8. Ref. 41. §. 1. & 2. & in R. 45. §. Nota quarto.

ap. hoc in
l. 4. tract. 7.
§. 59. & in
io §. eius
anor.

Abbad, y Couarruias, fundados en vna ley. Lo qual se ha de tener, salvo si lo contrario constare por coniecturas de la voluntad del testador por quanto conforme el Derecho, de las gentes y natural cada vno tiene libre voluntad para disponer de sus causas, tanto que la libertad de testar segun Theophilo, es de derecho de las gentes, y natural, y no la puede quitar el Principe, como lo traen, alegando muchas cosas Menochio, y Couarruias.] Ita Rodriguez.

2. Sed non deseram hic apponere verba P. Vasquez *opusc. de testam. c. 9. §. 3. d. b. l. 1. 76.* sic asserentis. Sed quid si dies praescribatur exequitioni, hunc diem possint exequutores anticipare? Aliqui existimant, quod non possint, quia detrimentum sequitur pauperibus futuris: alij existimant, quod bene possunt, quia testator potius voluit consulere animae suae, quam futuris pauperibus: sibi autem maxime expedit, quod quam citissime poterit, executioni mandentur, saltem pia legata. Et hanc sententiam merito sequitur Couarr. n. 5. nisi aliud constet de mente testatoris saltem per coniecturas; vtpote si ipse voluit, ne legata soluerentur cum tanto hereditatis detrimento & ideo voluit diem statuere, vel aliis quam plurimis rationibus: quod praecipue locum habet in legatis non piis. Ita ille.

RESOL. LXIII.

An Executor quando eleemosyna distribuenda est inter pauperes, possit dare Fabricae Ecclesiae pauperis.

Et quid quando verò testator expressit certum genus pauperum, aut certum locum, an tunc nec haeres, nec Episcopus possint mutare?

Et an ille, cui commissa est eleemosyna inter pauperes teneatur eligere pauperiores? Et part. 8. tractat. 5. Resolutione 58.

§. 1. **N**egatiuam sententiam tenet Nauarrus in *Man. c. 17. n. 93.* Syluest. *verb. restit. 8. n. 7.* Angel. *eodem verb. 2. n. 7.* & alij, quia videtur animus testatoris, vt personis pauperibus dentur. Limitant tamen Syluest. & Angel. nisi redundaret hoc in maius bonum pauperum, vt quia ex tali fabrica redundant maiores eleemosynae pauperum. Addit Syluest. vel habitantes sunt pauperes, quos oportebat suum victum expendere in illud adificium, quia in vtroque casu est dare pauperibus.

2. Sed satis probabile est posse expendi in tali fabrica, quando est necessaria, & reuera Ecclesia est pauper, Pro hac sententia est Matienzo, *l. 5. recop. tit. 4. l. 6. gl. 7. n. 2.* vbi dicit, quod in legatis nomine pauperum intelligitur Ecclesia, & refert Ioannem Andr. *cap. finali de testam. n. 6.* per *l. omnes, qui in princ. C. de Episc. & Cler.* vbi Bald. n. 7. dicit nomine pauperum contineri Ecclesiam: & idem Bald. *l. si quis ad declinandam, in princ. n. 10. C. eod. tit.* dicit, quod legatum relictum pauperibus potest dari fabricae Ecclesiae pauperis, quia comprehenditur sub pauperibus, & *lib. id quod pauperibus. C. eod. tit. n. 34.* dicit, quod quando legatum est ad pium vsum, est certum posse dari pauperibus: quando verò testator dicit, vt detur pauperibus, est verius, quod potest dari fabricae Ecclesiae pauperis, quia nomine pauperum intelligitur pius vsum. Et Perex *lib. 5. eod. tit. 2. lib. 1. vers. succedit praeterca, fol. 81.* referens Ioannem Andr. Dominicum, & Crotum, dicit, quod legatum relictum pauperibus potest dari Ecclesiae quae indiget reparatione: Et Rosel. *rest. 15. n. 3.* dicit posse dari, quando Ecclesia est pauper, & reparatio est necessaria, & non ingruit magna famēs. Item, quia *c. cum tu, de usuris,* dicitur acquisita iniuste, quando non comparet dominus, esse pauperibus danda; & tamen

Tom. VI.

omnes fatentur posse etiam extendi in alios pios casus. Et haec omnia docet Sauch. *in opusc. rom. 2. l. 4. c. 1. dub. 19. n. 5.*

3. Sed circa praesentem quaestionem, ne deseras videre Ianuarium, *res. moral. p. 1. ref. 61. per totam* qui, me citato, late probat hanc opinionem; & docet etiam, quod cui commissa est eleemosyna inter pauperes, non tenetur eligere pauperiorem, & potest praeferre vnum pauperem alteri.

4. *Notandum* est etiam hic obiter, doctrinam Baldi; *in l. si quis ad declinandam, & l. omnes qui, C. de Episc.* quando testator relinquit certam summam pro pauperibus nihil specificando posse non tantum Episcopum, sed & ipsum haeredem vel executores ex ea pecunia fabricare, vel reparare templum, quia, vt dicit; haec non est mutatio, sed explicatio voluntatis indeterminatae testatoris ad aliquid determinatum, cum vocabulo pauperum etiam Ecclesiae contineantur: & hanc doctrinam amplexus est postea Bertachinus, *de Episcopis. lib. 4. n. 4.* & dicit Episcopus ita praeficere. Quando verò testator expressit certum genus pauperum, aut certum locum, tunc nec haeredem, nec Episcopum posse mutare, asserit *ibid.* Bald. Et haec omnia docet etiam VVading. *de contr. disp. 4. dub. 13. §. 6. n. 8.*

Sup. hoc in
Ref. not. pre-
terite §. 1. per
totum, & in
ref. eius an-
not. primæ.

Sup. hoc in
ref. §. vltim.
& in ref. pre-
terita §. 1.
prope finem,
lege eius vers.
Loqual.

RESOL. LXIV.

Olim quaesitus fuit à quodam Sacerdote, vtrum Episcopus possit legatum aliquod in aequale, aut melius commutare? Ex p. 2. tr. 17. & Misc. 3. Ref. 26.

§. 1. **E**t digladiantes hinc inde DD. tam recentiores, quam veteres inueni; alij affirmant, alij negant. Negant ex nostris P. Baldus *verb. legatum. n. 39.* Molfesius *in summa to. 2. tr. 13. c. 5. n. 182.* Et ex societate Iesu P. Molina *de iust. tom. 1. tract. 2. disp. 259.* Iuristis Guido Papæ *dec. 556.* Bertachinus *tr. de Episc. p. 4. n. 79.* Capella Tholosana *dec. 26.* Abbas *in c. tua nobis, de test. num. 4.* Aloysius Ricc. *p. 2. dec. 125.* & alij. Probatur haec sententia multis rationibus, & primò per textum *l. legat. ff. de admin. rer. ad ciuit. pertin.*

Sup. hoc in
ref. seq.

2. Secundò, quia voluntas testatoris pro lege est seruanda, *l. in conditionibus primum locum, de cond. & demonstr. & c. vltima voluntas 13. q. 2.* Tertio, quia sic videtur definitum, vt ait Molina, & alij in Clementina, *quia contingit, de religiof. don.* His verbis. Cum ea quae ad certum vsum sunt destinata fidelium, ad illum debeant, non ad alium (salua sedis Apostolicae autoritate) conuerti. Haec *ibi* Clem. V. approbante Concilio Viennensi. Et anniuersarium, quod relinquitur pro virginibus maritandis, nullo modo patitur commutationem, ait Illephonsus Perez *de Annuer. & Capellaniis lib. 1. c. 14. n. 38. & c. 22. n. 10.*

3. Aliqui DD. limitant hanc sententiam, & asserunt, pro vna vice tantum posse Episcopum commutare aliquod legatum ex aliqua causa. Ita M. Anton. Genuensis *in praxi Archiepisc. c. 19. n. 5.* & Riccius *in collectan. p. 3. collect. 558.*

2. Sed contrariam sententiam absolute sequuti sunt M. Ant. Genuens. mutans opinionem *in pract. Eccles. tricenar. 8. q. 213.* Sylu. *verb. legat. 4. q. 12.* Valq. *opusc. de test. c. 8. §. 8. dub. 3. n. 104.* Iacob. de Graff. *to. 1. Consil. l. 3. conf. 2. n. 10.* Comitol. *in resp. moral. lib. 7. q. 9. n. 2.* Beia *in resp. cas. consc. p. 4. cas. 22.* Lucas de Peña latissime *in l. vnica, C. de expens. ludorum,* & Fernandez *in exam. theol. p. 4. c. 18. §. 1. n. 1.* qui citat D. Antonin. Angelum, Tabienam, Armillam, Bartolum, & alios. Hi omnes asserunt, etiam si non adsit aliquod impedimentum iuris, vel facti, posse Episcopum commutare legatum in aequale, vel melius maxime cum consensu haeredum. Nec in hoc casu Episcopi commutando infringunt volunta-

up. hoc in
om. 4. tr. 7.
el. 59. §. 2.
uulo post
nitium, vers.
dico.

tem testatorum , sed potius dicendum est interpretati sic enim commutando, seruant non explicitam, & formalem, sed vittualem, & interpretatiuam dispositionem testatoris.

5. Ad authoritatem verò Clem. si quis contingit, quam refert Molina, & alij, respondetur cum Luca de Penna *ubi supra*, & alijs, illud Decretum Pontificis non procedere vbi iusta commutationis causa subest: quod patet ex eo, quòd ibi bona illa collata fuerunt, vt pauperes lepra infecti reciperentur, quod rectores hospitalium reuuebant inhumaniter facere, quin etiam proventus eosdem in suos vsus conuertebant. Iustè ergo ibi subiungitur, cum tamen ea, quæ ad certum vsus largitione sunt destinata fidelium, ad illum debeant, non ad alium, salua quidem Sedis Apostolicæ authoritate, conuerti.

6. Nec valet dicere, huic opinioni obstare Concil. Trident. *de refo. sess. 22. c. 6.* vbi requirit in his commutationibus iustam, & necessariam causam: nam respondet Comit. *ubi supra*, in illo loco Concilij particulam illam &, habere vim distinguendi, & idem esse quod, *vel aut, sensu vt in lib. 2. hyscorum text. 3.* vbi Aristoteles definit naturam esse principium aliquid mouendi, & quiescendi. In quibus verbis particula &, est pro, *vel.* Igitur verba Concilij non sunt accipienda coniunctiue, sed disiunctiue, & sic Episcopus potest commutare legata, vel ex necessaria causa, vel ex iusta. Sed ad intelligentiam huius quæstionis, notandum est duplicem posse reperiri causam iustam permutandi legatū piū; vnam, quæ se tenet ex parte rei, hoc est, cum in æquale aliud vel melius, sit permutatio. Alteram, quæ se solum tenet ex parte commutantis, hoc est, vt fiat bono siue, quamuis neque in æquale, neque, in melius. Ad permutanda ergo legata pia, absque causa se tenente ex parte rei, sed tenente se solum ex parte commutantis, requiritur authoritas Papæ. Sed ad illa permutanda cum causa se tenente ex parte rei, sufficit authoritas Episcopi. Hæc Syluest. & Beia *ubi supra*.

7. Ex his omnibus patet, me olim contra quendam Theologum rectè respondisse cum Genuensi *ubi supra*. legatum pro ornamentis, & fabrica Ecclesiæ, potuisse Episcopum in celebrationem Missarum commutare.

RESOL. LXV.

An executor testamentarius possit cum dispensatione Episcopi recedere à voluntate testatoris?

Quod est querere, an Episcopus possit commutare legata à testatore relicta; vel an hac commutatio ad solum Papam spectet: secundum ius Canonicum, & ad Supremum Principem secundum ius ciuile? Ex p. 8. tr. 5. Ref. 63.

Sup hoc in R. præterita. §. 1. **Q**uod est querere, an Episcopus possit commutare legata à testatore relicta? Et nouissimè negatiuam sententiam tenet Pater VVadingus. *tr. de contr. disp. 4. dub. 13. §. 6. n. 3.* Primo quia contra manifesta iura. *Secundò*, quia contra communem sensum Doctorum de iure res est indubitata, *l. leg. ff. de admin. rerum ad ciuitatem pertinentium*, vbi Bart. & alij Clem. 2. *de Rel. dom.* vbi traditur pias defunctorum voluntates ab vno casu in alium commutari à nemine posse, præterquam à Romano Pontifice, vbi Glof. Panor. & cæteri penè omnes addunt, neque ab ipso Rom. Pontif. posse fieri sine rationabili causa. Concil. autem Trid. id restringens, requirit iustam & necessariam causam, *sess. 22. c. 6. de refo.* vbi etiam conclusionem nostram apertè confirmat: cum enim statuisset c. 1. vt dispensationes quæ emanant à Sede Apostolica, examinentur ab Episcopis, ne fortè subreptio aliqua interuenerit, postea in c. 6. statuit idem circa commutationes testamentorum, & vult vt Episcopi tanquam delegati Sedis Apostolicæ summarie cognoscant, an in precibus

nihil falsò narratum, etiam antequam permittant executioni mandari, vbi ostendit manifestè se agere de commutationibus concessis à Romano Pontifice: si enim Episcopi habebant potestatem ordinariam, quid est opus illos constituere in re delegatos? quid opus illis mandare, vt summarie cognoscant nihil in precibus citata veritate, aut suggesta falsitate narratum? hoc enim supponitur ab Episcopo factum, si preces ipsi præsentatæ sint; cum adsit, & *possit omnia cognoscere.* Sed Rom. Pontif. qui procul abest, præsumitur, sæpè falsis narrationibus circumueniri. Vnde oportuit constituere Episcopum gratiæ concessæ examinatorem qui cognosceret, au Papa fuerit à supplicantibus deceptus, necne, & hoc quod dicimus, bene aduertit Molina *disp. 149.* & alij post eum. Doctores verò passim approbant conclusionem, Capella Tolos. siue Consistorium Archiepiscopi 26. in casu sibi tunc proposito decidit vltimæ voluntatis commutationem factam ab Officiali Archiepiscopi fuisse inuvalidam, eò quòd illa res ad solum Papam spectet, vide Aufrenium *in apostilla ibidem.*

2. Compilator Indicis in Felinum, *verb. legatum*, fatetur communem sententiam esse, commutationem legati in alium vsus ad solum Papam spectare; sed tamen se existimare sic intelligenda iura, vt Romanus Pontifex possit commutare, etiam quando nulla est causa; Episcopum verò semper quando aliqua rationabilis causa subest: sed hæc explicatio est singularis, & falsa, quia nullus concedit, Romanum Pontificem id posse facere sine iusta causa, imò Trid. *supr.* addit, *nec sine causa necessaria.* Si ergo vt Pontifex faciat, requiritur causa necessaria, quomodo Episcopo conceditur, vt mutet cum causa rationabili: non placet autem quod ipse Felin. *in c. cum accessissent, de const. n. 17.* tradit, quando difficultas est in executione legati iuxta mentem testatoris, posse Episcopum in alium vsus conuertere, quia nimis laxat iura, quæ requirunt causam necessariam, & Episcopis nimis magnam dat libertatem mutandi, quia si afficiantur alicui alteri operi construendo, facile inuenient eorum ministri difficultatem in exequendo opere à testatore præstituto: debet ergo esse difficultas tanta, vt impossibilitati alicui morali æquiualeat, & ita videtur intelligere Couarr. *in c. tua nobis, de test.* qui requirit valdè magnam difficultatem in succurrendo alicui necessitati Ecclesiæ, tunc enim posse pecuniam relictam ad vsus non necessarium, ad illum vsus necessarium applicari. Sed hæc omnia sunt intelligenda modò non sit acquisitum ius legatariis, quia ius quæsitum non potest tolli. Quod autem de Papa dicit Ius Canonicum, Ciuile extendit ad supremum Principem *l. legat. sup.* & vidi Archiepiscopum impetrasse ab Imperatore commutationem voluntatis piæ. Hucusque VVadingus.

3. Sed non poterat Imperator commutare dictam voluntatem piam, vt patet ex Carpio *de exec. testam. lib. 6. c. 4. n. 4.* ideo fides huius rei stet penes VVadingum, Imperatorem refellere, vt fecit in ordine ad Episcopos: quibus tamen, iusta causa existente, non desunt qui illam tribuant, vt Vasquez, & Comitulus ex Societate, & nouissimè Baun. *in Theol. moral. tom. 3. lib. 2. tract. 9. quest. 31.* vbi me citato, hanc sententiam mordicus sustinet, & respondens ad argumenta contraria sic ait.

4. Obiciens, vltimas testatorum voluntates firmas esse oportere ac ratas, dixit Greg. Papa primus, vt ex eo Gratian. refert 13. *qu. 2. can. Vltima voluntas 2. & in c. cum Martha, de celebr. Miss. 6.* dicitur quòd hominis testamentum immobile perseuerat, quia testatoris obitu confirmatur; illud ergo infirmare Episcopus non potest, nedum conuellere.

5. Respondend. mutatione legati in melius, aut æquè bonum, defuncti testamentum non infirmari, sed

sed consentaneæ testatoris voluntati explicari, quod est Episcopo concessum in materia fauorabili, qualis est animæ in qua plena fieri solet interpretatio, vt habetur in c. cum dilectus de donat.

6. Obiicies *secundò*. Vltima voluntas qualis est testatoris, posteriorem non admittit. Admitteret autem; si quæ iste salutis suæ gratiâ, relicta locis piis, vt pauperibus voluit, hæc alio conuertere, aut in opera ab his diuersa, quæ sunt à testatore imperata, Episcopo mutare fas esset.

7. Neganda est minor, nam cum id sit leganti propositum, animæ suæ eiusque salutis, per legata quæ pia dicimus, consultum ire, censetur tacite; sibi in eius procuratione Episcopum subrogare, eaque velle omnia, quæ ipse è diuina gloria, réque defuncti esse iudicauerit, ex quo consequitur quòd cum eius, defunctique voluntas, pro vna eadèmq; habeatur moraliter, dici verissimè, hanc posteriorem, effectum habere nullum.

8. Obiicies *Tertiò*, Seruari voluntas vltima debet, decreto Gregorij 13. q. 2. *can. voluntas vltima* 4. At est legatorum mutatio, eius conseruationi contraria: ergo, &c.

9. Neganda est minor, nec enim est alia legantis intentio, quam vt sibi animæque prodesse suæ possit per legatum, cui à pietate est initium, at hanc voluntatem non euertit Episcopus, quomodo legatum in opus melius, aut æquè bonum commutat, vt patet, cum vtroque, id est, tam designato in testamentariis tabulis, quam eo, in quod est mutatum ab Episcopo, iuari eius saluus. Deique similiter cultus promoueri queat.

10. Deinde cum dicitur, voluntatem quæ est vltima, seruandam esse, intelligi id debet, tam de ea, quam præ se testator tulit, dum viueret, quam alia, quam si cogitasset, non respuisset.

11. Obiicitur *quartò*, Clem. V. auctoritas in Clem. de relig. domib. c. quia contingit, 2. vbi præcipit, vt ea quæ ad certum vsum, largitione sunt destinata fidelium, ad illum debeant, non ad alium, salua Sedis Apostolicæ auctoritate conuerti.

12. Respondendum ibi de Episcopo, eiusque iure in legatorum mutatione, cum causa subest, Clementem non loqui, sed de certo quodam hominum genere, qui bona ad subsidium relicta pauperum, sibi aut perfidè, contra ius, falsque vendicabant, aut de iis leprofos alere, quorum causa data erant Hospitalibus, contra rationem, mentemque testatorum, ac Dei, inhumani renuebant, cum quæ ad certum vsum sunt largitione fidelium destinata, hæc aliò traduci æquitas, ratioque non sinant. Hucusque Baumius.

13. Non est tamen negandum negatiuam sententiam esse probabiliorem, & tutiorem, quam præter alios nouissimè firmat, & sustinet Carpuius de exec. test. lib. 3. c. 4. per totum; cui adde omnino videndum Merollam tom. 3. disp. 7. dub. 15. per totum.

RESOL. LXVI.

An Executor testamenti bonorum Clericorum, vel Episcoporum possit adire pro confectione inuentarij ad iudicem laicum?

Sed ex doctrina huius Resolutionis deducitur, vtrum Clerici teneantur soluere collectam certam, & inuariabilem impostam à Rege per statutum super bona Laicorum priusquam ad ipsos Clericos peruenissent, quam solebant soluere sæculares, quorum antea fuerunt ea bona?

Et aliqua alia valde notanda explanantur pro bonis patrimonialibus & exemptionibus Ecclesiasticis. Exp. 8. tr. 5. Res. 64.

Sup. hoc in tom. 9. tr. 2. Ref. 192. & 197.

§. 1. Hanc Quæstionem pertractat solidè, & fusè, P. Fagund. de Cont. l. 6. c. 4. n. 14. vbi loquens Tom. V I.

de obligationibus executorum testamentorum, sic ait: Vidi sæpè dubitari ad quem iudicem pertineat in Lusitania facere inuentarium bonorum Clericorum, & Episcoporum defunctorum in hoc Regno Lusitaniæ, ad Ecclesiasticum-ne, an ad sæcularem? & de hac re partita est opinio.

2. *Prima* docet in hoc Regno de iure ad iudices sæculares pertinere: pro hac repugnat acerrimè Cabedo 1. p. dec. 84. Fundamenta illius hæc sunt.

Primò, quia ita obtinuit antiquissima veterimæque consuetudo Regni Lusitaniæ, & hanc consuetudinem confirmat ille nonnullis exemplis: nam in primis inuentarium bonorum Episcopi Promontorij Arsinarij (Cabuerde vocant Lusitani) anno Domini 1587. à ministris Regiæ Maiestatis sæcularibus conditum fuit. Inuentarium similiter bonorum Episcopi Lamecensis Domini Antonij Tellez de Menses ab iisdem Ministris sæcularibus Regiæ Maiestatis factum fuit anno 1598. In quibus cum dubium esset inter vtrosque ministros sæculares, & Ecclesiasticos, adiudicata fuit causa in senatu sæculari supremo Olyssipponensi pro Ministris sæcularibus. Tertium exemplum & antiquius apponunt testamenti Archiepiscopi Olyssipponensis DD. Georgij de Almeyda, quod similiter per ministros sæculares cœptum, & perfectum fuit; & quod semel aut bis factum est, consuetum est.

3. Probat *Secundò*, quia ad Reges, & Ministros regios spectat defendere bona vassallorum suorum, qui ex hac vita discedunt, à furtis, latrociisique; & quia Episcopi & Prælati sunt vassalli Regum, licet non sint subditi, & illis mortuis plurima contingunt furta, & latrocinia in illorum bonis, vt experientia compertum est, & ideo illa hac via defendunt, & furtis Episcopis cõseruant, ad quos in hoc Regno Portugalliæ spectant.

4. *Tertiò*, quia Reges Lusitaniæ eligunt Prælatos in toto suo Regno, & summo Pontifici offerunt, illosque summi Pontifices confirmant; quare sub regia protectione sunt omnes Ecclesiæ viduatæ Pastoribus: c. Regum, c. Princip. c. administrat. 23. q. 5. quas non benè profectò protegerent, ac defenderent, nec regio officio satisfaccrent, conscientis que suis, nisi bona prædictarum Ecclesiarum defenderent, dum Pastoribus carent.

5. *Quartò*, quia solent Reges Lusitaniæ extrudere commissiones & rescripta particularia, vt iudices politici, ac sæculares cognoscant de debitis salariis, quæ Prælati dum viuebant, non soluerunt seruis, ac famulis suis, quare sicut ad iudices sæculares pertinet arbitrari huiusmodi salaria his famulis, ita ad eos spectat conseruare, inuentariumque facere de iis bonis, ex quibus ea deducenda sunt.

6. *Secunda* nihilominus sententia, quæ docet confectionem prædictorum inuentariorum pertinere ad solos iudices Ecclesiasticos priuatiuè est probabilior, & iuri, & rationi conformior, quod ex rigorosis principis iuris, & neruosis argumentis in hunc modum probo.

7. *Primò*, quia bona non solum Ecclesiarum, sed etiam patrimonialia Prælatorum, & Clericorum sunt exempta à iurisdictione sæculari, sicut & personæ, vt est euident in iure Canonico c. quanquam, de censibus, & ibi gloss. l. placet, C. de Sacros Ecclesiis, vbi Doctores Festus in tra. de collect. 4 p. n. 176. vbi latè, & doctè hanc materiam disputat, & aded sunt exempta, vt nec talliis, nec collectis, nec vllis oneribus, aut tributis sint obnoxia, quæ Reges, ac Principes imponunt suorum vassallorum bonis; quare cum omnino sunt exempta à iurisdictione sæculari, non pertinet ad iudices sæculares ea defendere, in inuentario ponere, aut conseruare futuris Episcopis, cum nullam iurisdictionem in illis habeant, sicut non habens in personis Ecclesiasticis.

Sup. hoc in ref. not. seq. & in aliis eius secundæ not.

8. Deinde, quia bona sequuntur qualitatem personæ;

næ;quare si Rex imponeret certum tributū bonis mobilibus, vel immobilibus vassallorum suorum, vbi primum pater dotaret filium suum Clericum certo aliquo prædico pro patrimonio ad suscipiendos Sacros Ordines, statim ea bona dotata filio exempta ab eo tributo manerent, vt docet Menchaca *de successione creata* l. 1. §. 10. n. 635 Bart. *in l. placei. C. de Sacrosanctis Eccles.* Ioan. de Amicis *consil.* 46. Ric. *in praxi, decis.* 267. Gironda *de priuilegiis*, q. 76. n. 373. vbi docet, bona Clericorum etiam patrimonialia, tam acquisita, quam de proximo acquirenda, gaudere priuilegiis Clericorum, tam quoad exemptionem, quam quoad priuilegium fori: idque probant ex multis, & multis iuribus, quæ allegant, quod manifestum iudicium facit, esse Clericorum bona omnino exempta à iurisdictione regia. Confirmatur quia de iure proprio non potest Rex confiscare bona patrimonialia Clericorum delinquentium, nec de illis facere inuentarium ad illa conferuanda, id enim omnino pertinet ad iudices Ecclesiasticos eo quod Respublica Ecclesiastica tam distincta sit à Republica sæculari quam distinctum est cœlum à terra; quod aded verum est vt non possint Ecclesiastici, etiam si velint, sponte se submittere iurisdictioni sæculari, quoad bona sua, etiam patrimonialia: nam quamuis hoc cogitandum relinquat Azeuedo *recop. lib. 4. tit. 1 l. 11. n. 16.* tamen absolute, & sine vlla hæsitacione dicendum est, non posse, quia bona patrimonialia Clericorum gaudent priuilegio exemptionis vt probat Barbosa *in collectan. tom. 1. lib. 3. tit. 49. capit. 4. numer. 3.* Layman *in Theologia morali libr. 4. tractat. 9. capit. 6. numer. 9.* Antoninus Diana *in tractat. de Parlamento* 1. p. *resol. 22. & 3. part. resol. 29.* Nam Clerici non possunt priuilegio exemptionis renuntiare: ergo nec se submittere iurisdictioni regali, quia id nihil aliud est, quam prædicto priuilegio renuntiare.

9. Deinde, quia si Rex certum aliquod tributum imponeret super vsum fructum bonorum suorum vassallorum, & vnus ex illius vassallis laicus testamento suo Clerico relinqueret vsum fructum suorum bonorum, statim ac Clericus acceptauit, manet prædictus vsum fructus exemptus à regio tributo, vt ex doctrina Bartoli, & Baldi communiter recepta, quam tradunt *in dicta l. placei C. de sacrosanctis Ecclesiis.*

10. Accedit, quia Doctores excitantes hanc quæstionem, vtrum Clerici teneantur soluere collectam certam, & inuariabilem impositam à Rege per statutum super bona laicorum priusquam ad ipsos Clericos peruenissent, quam solebant soluere sæculares, quorum antea fuerant ea bona, communiter respondent, non teneri. Ita Carolus de Grassis *de effectibus clericar. effect.* 3. a. n. 162 vsque ad 176. Ioannes Beltranus de Gueuata *in propugnac. libert. Eccles. assert.* 1. §. 6. n. 27. Alterius *tom. 1. disp. 19. lib. 5. cap. 2. fol. 270. vol. 2.* Anton. Diana *3. part. resol. 17.* Duardus *in Bulla Cœna lib. 2. can. 18. q. 9. n. 1.* Filliucius *tom. 1. tract. 16. cap. 11. n. 278.* Barbosa *in collect. tom. 1. lib. 3. tit. 49. cap. 4. num. 4.* Lessius *tom. 1. de Inst. lib. 2. c. 3. dub. 3. n. 19.* Reginaldus *tom. 1. lib. 9. cap. 25. n. 277.* & patet ex verbis Bullæ Cœnæ ibi, Personis Ecclesiasticis, aut eorum, & Ecclesiarum, bonis, tributa, onera, ac pædagia imponunt, quibus verbis bona omnia Clericorum, tam patrimonialia, quam Ecclesiarum, absolute eximuntur, nam cum textus Bullæ absolute, & generaliter loquatur; non debemus illum restringere, ac limitare; nam vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus. Patet etiam, quia etiam si illa collecta sit onus perpetuum, certum, & inuariabile impositum illis bonis, quando erant laicorum, & ad Clericos ea bona transeant affecta suis oneribus & ex hac parte videantur Clerici, quia illa à sæcularibus eo onere affecta acceperunt, teneri soluere ea tributa, & onera, vt tenent Molfesius

in sum. to. 2. tr. 22. c. 22. n. 160. & 167. Layman *in Theologia morali, lib. 4. tract. 9. c. 6. n. 5.* Soula *in Bulla cœna Domini c. 19. disp. 92. n. 5.* Tamen à principio quando illis tale onus impositum fuit, sub hac conditione fuit impositum, salua semper exemptione Ecclesiasticorum quæ conditio est intrinseca tali impositioni, & illis semper adnexa, & ided cum ea impositio fuerit conditionata, non transeunt prædicta bona cum eo onere ad personas Ecclesiasticas.

11. Si tamen ea collecta, & onus rebus laicorum esset impositum, per contractum Principis, qualis censetur celebratus in bonis Regalibus, quando Princeps sub certa pensione sibi soluenda, ea alicui vassallo donat; aut per contractum aliquem initum inter duos vel plures contrahentes laicos: tunc quidem, si perueniant ad Ecclesiasticos, transeunt ad illos cum suo onere, & tenentur Ecclesiastici præfata onera soluere; quia non aliter, nec alio modo contraherent; Ita Ioan. Beltranus de Geuarra *allegatus.* Cardinalis Albanus *in tract. de immunitate Ecclesiastica,* habetur *tom. 3. tr. iuris part. 2.*

12. Nec obstant fundamenta primæ opinionis.

Ad primum etiam respondemus, quod nec vi, nec clara, nec precario, acquiritur possessio *c. quia cognouimus* 10. q. 3. *c. cum venissent, de iustis. c. cum tanto, de postul. prelat. verb. legitime præscripta,* & exempla quæ allegant, quibus intendunt probare acquisitam iam habere possessionem in hoc negotio ministros laicos, fuerunt introducta resistentibus, & reclamantibus ministris Ecclesiasticis, per vim, & violentiam ministrorum laicorum cum Regia potentia.

13. *Ad secundum* dicimus ad Reges, & Principes sæculares tanquam protectores Ecclesiarum viduarum, pertinere defensionem, & conferuationem bonorum Ecclesiasticorum in defectum superiorum Ecclesiasticorum, qui id efficiant, quod patet ex *cap. Regum. & cap. Principes, & cap. Administratores* 3. q. 5. velle autem iudices sæculares substitutos à iure in defectum Ecclesiasticorum excludere prædictos iudices Ecclesiasticos, ad quos id primario, & per se spectat ratione exemptionis bonorum Ecclesiasticorum, & personarum, vis est, ac violentia, maxime contradicentibus, & repugnantibus iudicibus: ac superioribus Ecclesiasticis.

12. *Ad tertium* dico non obstare quod iudices sæculares id efficiant, vt prædicta bona Ecclesiastica defendant à publicis rapinis, & latrocinis, vt illa illæsa seruent, ac seruentur futuris Episcopis, ad quos in regno Lusitanie spectant, quia id quidem locum haberet quando deficerent iudices, ac ministri Ecclesiastici, quod id possint efficere: cum verò illi non deficiant, non video rationem congruentem, ob quam ministri sæculares se intromittant in alienam segetem.

15. *Ad quartum* responderetur, etiam ad iudices Ecclesiasticos primò, & per se pertinere arbitrium salarij obsequiorum, ac seruitiorum, quæ Prælati Ecclesiasticis à suis famulis fuerunt impensa: ad sæculares verò iudices secundario, & in illorum defectum: & ided non obstare rescripta, quæ allegant, quia ea extenduntur de facto ad vsurpandam iurisdictionem Ecclesiasticam, non de iure, vt ex dictis patet. Et hæc omnia docet Fagundez *loco citato,* quæ hinc per extensum transcribere volui in defensionem Ecclesiasticæ immunitatis, & in defensionem eorum, quæ ego olim docui, nempe inuentarium Clerici, & Episcoporum, non posse fieri à iudice sæculari: quod ægrè aliqui tulerunt, sed immeritò, &c.

Doc. in Ref. & vers. an. nor. primæ huius Ref.

Sup. hoc in tom. 9. tr. 2. Ref. 70.

Ref. i. citata in hoc textu inuenietur in to. 7. tr. 6. Ref. 33. Secunda vero in to. 9. tr. 2. Ref. 70.

Sup. hoc in tom. 9. tr. 2. ref. 258. & in alio §. eius not.

RESOL. LXVII.

*An Executoribus debeat aliquod salarium?
Et quid est agendum, si aliquis ex Executoribus nolit
acceptare? Ex p. 8. tr. 5. Ref. 39.*

§. 1. **A**liqui asserunt deberi decimam honorum, quæ administrant tempore, quo durat officium executorum. Sic Bæza, *de decima tutori, cap. 2. n. 2. 19. c. 19. n. 20. 21.* quod etiam de iure dicit esse verum Spino, *speculo test. gl. 28. n. 79.* vbi subdit de consuetudine non deberi decimam, sed aliquod salarium arbitrio iudicis taxandum! & n. 80. limitat, nisi datus esset executor tantum ad pias causas. Et Auedaño *lib. 1. Prætorum cap. 2. n. 8.* dicit de consuetudine deberi salarium.

2. Sed hæc opinio in nullo iure fundatur, vt aduertit Cardinalis Lugo, *de Inst. tom. 2. disp. 24. sect. 16. n. 335.* & est contra praxim, quia hoc officium voluntarium est, & pietatis vel amicitia causa suscipitur. Excipe, nisi ea de causa executor à rebus propriis agendis impediretur, & haberet lucrum cessans, vel damnum emergens: vel nisi non esset merus executor, sed etiam administrator bonorum: in utroque enim casu deberet per iudicem competens salarium assignari. Vide etiam Gutierrez *de tutelis, p. 3. c. 45. per totum.*

3. Limitatur tamen hæc opinio, nisi à testatore aliquid executoribus singulis annis relictum fuerit; sed quid si aliquis ex executoribus nollet munus acceptare? Sic respondet Rodriguez *in Summa tom. 2. c. 156. n. 3.* [Lo que se dexa à los executores por el trabajo, que han de tener, no queriendo alguno de ellos aceptar, o muriendo antes se ha de dar à los demas executores que quedan, como se colige del derecho, or el qual le tiene expresamente Bertachino, y despues de otros lo tienen Dueñas, y Antonio de Lara, lo qual procede, aunque el juez quite este ministerio ò vno dellos por se prouar ser sospechoso, como lo nota Bartolo y afirma Alvaro Vaz, que assi fue iuzgado. Y la razon lo dicta, porque creciendo el trabajo ha de crecer el premio, y cosa cierta es que si falta vno de los executores, el trabajo de los que quedan sera maior.] Ita ille.

RESOL. LXVIII.

*An Executors teneantur reddere rationem?
Et quid de minimis, vel de iis, que testator dixit secreto
testamentario, vt erogat? Ex p. 8. tr. 5. Ref. 34.*

§. 1. **R**espondeo affirmatiuè. Nota tamen hoc fallere in rebus minimis, vt scilicet non teneantur in his reddere rationem per codicem rationum, sed creditur ei cum iuramento, si commodè de iis instrumentum fieri non poterat; quod æquus iudex ex circumstantiis, & rei qualitate arbitrabitur. Sic Matienzo *ibi n. 68.* multos referens.

2. *Secundò*, nota esse limitandum, nisi in iis, quæ testator iussit secretò testamentario, vt erogaret. De iis enim nullam tenetur reddere rationem, nec declarare personas, in quas testator iussit sibi expendere, nisi distributio esset fraudulenta, scilicet quia res expendendæ reperiuntur penes ipsum testamentarium; tunc enim reddet rationem. Debet tamen testator declarare in testamento, vel testibus probari declarasse, quod secretò id commissit suo testamentario, vel conscientia eius, aliter non crederetur ei dicendi sibi à testatore sic esse commissum, secundum Felinum *cap. cum in iure, num. 4. de offic. de legat.* Et hæc etiam

docet Sanchez *in opuscul. tom. 2. libr. 4. capit. 1. dubitation. 49.*

RESOL. LXIX.

*An Executor teneatur reddere rationem, etiam si testator
eum liberet ab hoc onere? Ex p. 8. tr. 5. Ref. 35.*

§. 1. **H**æc controuersia secundum VVadingum *tract. de contract. disp. 4. dub. 13. § 4. n. 8.* decidenda videtur ex verbis, & modo liberationis quia si dicat, se liberare eos à reddendis rationibus, multi docent id intelligendum de reddenda scrupulosa ratione, sed non ab exacta, ita videtur Jacob. à Canibus *tract. de execut. §. nouissimum*, post Dinum & Salicet. Communior sententia est liberari absolutè ab omni ratione reddenda, nisi quando probaretur contra eum dolus. *Speculat. tit. de instr. edit. §. nunc verò aliqua* Ioann. Andreas *in addit. & alij plures.* Et ratio est, quia sicut testator de rebus suis per se potest disponere, vt vult, nulli rationem reddere obnoxius potest, ita potest per alium transferendo in eum totam suam potestatem. Cur autem non censentur remitte dolum, hanc dant rationem, quia remittendo dolum videretur inuitare ad fraudandum, & peccandum. Sed hæc ratio supponit id quod est in controuersia: dicerent enim alij, non posse committi dolum ab eo, cui dominus permittit liberam dispositionem: quando enim permitto vt clam auferas pecunias meas, non committis furtum; & ita quando testator Commissario omnia condonat præuè, idem est ac si diceret, permitto vt ex rebus meis tibi serues, quantum vis: & proinde si testator verbis specialibus vtatur, in liberatione esse eum omnino liberum, nec dolum ab eo committi posse, ex *c. tua nobis, de test.* contrarium statuit: nam casus istius cap. habet, quod constaret testatorem absolutè voluisse, vt exponerentur bona in pios vsus; & tamen quod executor in alios vsus conuerteret, & simul interdictum à testatore, ne Episcopus se immisceret: hoc autem non potuit fieri; idem enim fuisset, atque prohibere iudici, ne puniat crimina. Noster autem casus est, quando testator condonando omnia præuè, impedit ne admittatur crimen. Hucusque VVadingus.

2. Verum Doctores generatim fatentur, quod quamvis remissa fuerit à testatore executori, vel Commissario hæc rationis redditio, eam adhuc reddere adstringitur. Siquidem solum sibi videtur remissa scrupulosa inquisitio, quoad culpam, non quoad dolum, vel reliquorum restitutionem, *leg. quadam decedent, ff. de administr. tut. l. si seruus veitus, de legat. 1. Salicetus in d. l. nulli, Cod. de Episcopis & Clericis, n. 14.* Iacobus à Canibus, *de executoribus vt. voluntat. 2. parte, §. nouissimum. n. 3.* Oldendorpius *in eodem tract. d. tit. 8. n. 18. & 19.* Ioannes Gutierrez *d. c. 45. n. 8. vers. etiamsi à testatore sit ei remissa.* Et comprobatur ex his, quæ latè adducit circa remissionem tutori, seu curatori indulgentiam à testatore, *eadem 3. p. c. 1. ex n. 32. cum multis sequentibus, Matienzo dict. gloss. 1. n. 67 ad medium. vers. quin etiam.* Pater Molina, *de Inst. & iure, tr. 2. disp. 25. n. 8.* vbi de communi Doctorum assertionem testatur. Et fundamentum eius adducit, quoniam exigere huiusmodi rationem est munus publicæ potestatis, in reipublicæ commune bonum introductum, quod testator non potest impedire præsertim cum eiusmodi impedimentum præberet occasionem peccatis. Marta *de iuris d. p. 4. casu 88. n. 13. & 14.* Manuel Rodriguez *q. regul. d. 9. 70. art. 5. vers. verum autem testat.* Escobar *de ratiociniis c. 5. n. 5. & alij*, quibus adde Fagundez *de contr. l. 6. c. 4. n. 9.*

Sup. hoc supra in Ref. 31. §. Et tandem. & §. vlt.

Sup. hoc supra in tr. 8. ref. 104. §. vlt.

RESOL. LXX.

An Religiosi Executores testamentorum teneantur reddere rationem coram Episcopo?

Et an ab eo puniri possint, si forte deliquerint, vel debeant puniri à suo Pralato, non tanquam suo Pralato, sed tanquam loci Ordinario? Ex p. 8. tr. 5. Ref. 36.

§. 1. **R**espondeo cum Layman. l. 3. tract. 5. c. 9. n. 4. quòd si Religiosi claustrales testamenti executores fuerint, rationem reddere debent locorum Ordinariis, à quibus etiam puniri poterunt, si in executionis officio deliquisse reperiantur, quamuis alioquin à iurisdictione illorum exempti sint. Ita habetur in cit. Clement. unica de testam. Et ita docet etiam Lezana in Sum. Tom. 4. vers. Testamentum, num. 4. disp. 4. dub. 13. §. 4. num. 4.

2. Sed hoc dubium habet VVadingus tract. de contract. ubi sic ait. An quando Religiosi exempti sunt executores, teneantur Episcopo rationem reddere, & puniri possint, si fortè deliquerint?

3. Respondeo generatim loquendo ita dicendum, cum sic statuatur in Clementina unic. de testam. Sed primum limitandum id ex glossa, vt intelligatur de Religiosis claustralibus: qui enim extra claustra legitime degunt, cum, vt si. præ dictum est, non indigeant licentia Superioris, non videntur hoc decreto comprehendere, cum nominentur illi soli, quibus opus est licentia ad hoc munus suscipiendum; cum ergo isti non indigeant, non videntur obligati ad rationes reddendas Ordinario. Secundo, si Abbas claustralis habeat iura Ordinarij, non tenetur aliter rationes reddere, quam soleat Episcopus, quando ipse exequitur, quia in Clement. cit. non dicitur, Religiosos debere Episcopo reddere rationem, sed locorum Ordinariis atqui hic est Ordinarius, vt suppono, & cum alia possit, quæ sunt iurisdictionis Episcopalis, cur hoc etiam non possit? quod etiam probabiliter extenditur ad Religiosum claustralem, qui habet ab Abbate tali licentiam exequendi; talis enim rationem reddit Abbati, non tanquam suo Pralato Religioso, sed tanquam loci Ordinario, præsertim si testator fuerit subiectus ipsi, tanquam Ordinario. Et hæc omnia VVadingus, quæ secundum eius mentem dicta esse volo.

Sup in ref. quæ hic est II. per totum, & fig. nante §. Omnis. & §. vlt.

RESOL. LXXI.

An hodie Religiosi, qui habent specialem, & plenam exemptionem, vt sunt Mendicantes, includantur in citata Clementina, ita vt ipsi teneantur, vt Executores reddere rationem Episcopis possintque ab his, si in hoc deliquerint puniri? Ex p. 8. tr. 5. Ref. 37.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondet Peirinus de Pralato q. 3. c. 5. n. 23. vbi docet omnes Regulares, siue Mendicantes, siue non, teneri, vt executores testamentorum, rationem reddere dictæ executionis Ordinariis, possintque ab his, si in hoc deliquerint, puniri. Et hanc etiam sententiam tenent Doctores, quos citat, & sequitur Sanchez in Sum. tom. 2. lib. 6. c. 11. n. 22. quibus adde Palaum. tom. 3. tract. 16. disp. 4. punct. 13. §. 1. n. 7. vbi sic ait. Tenetur tamen Religiosus, etiam si exemptus sit, coram Ordinario rationem suæ executionis reddere, ipsèque Ordinarius obligatus est eam exigere, quia ita canetur in dicta Clementina unica, de testam. Et licet. Man. Rodriguez tom. 3. q. regul. q. 70 art. vlt. cum Richard. affirmet hoc esse intelligendum de Religiosis solam communem exemptionem habentibus, qui ratione contractus vel delicti coram Ordinario conueniri possunt, iuxta cap. 1. de Priuil.

in 6. non autem de Religiosis ita plenè exemptis, vt ob illas causas coram Ordinario non conueniantur, quales sunt modò omnes Mendicantes, & rerum priuilegijs gaudentes; tenendum nihilominus est, omnes Religiosos cuiuscumque exemptionis sint, in hac parte Ordinariis subiici, nisi expressum priuilegium habeant, quo dictæ Clement. derogetur, quia Clementina absolutè loquitur, & absque vlla distinctione. Ita Palaus.

2. Sed his non obstantibus, non desunt Doctores contrarium asserentes, quos hîc per extensum apponam Rodriguez in Sum. tom. 2. c. 156. n. 8. [El Religioso testamentario aunque sea exempto, o Prelado tiene obligacion de dar cuenta al Ordinario de como se vuo en su ministerio, y segun derecho, el Ordinario esta obligado à pedirselo, lo qual se entiendo, segun Richardo, saluo en los Regulares, los quales, segun sus priuilegios, no pueden ser compellidos delante del Ordinario, por razon del delicto de contracto, como son todos los Mendicantes. Y esta opinion tiene Syluestro.] Ita ille ait, adde VVadingum tr. de contract. d. 4. d. 13. §. 6. n. 5. vbi sic ait. Dubitant circa Clement. cit. an hodie Religiosi, qui habent specialem & plenam exemptionem à foro Episcopi, teneantur ad rationes. Sanchez l. 6. de precept. c. 11. obligari tenet. Ancharanus videtur idem sentire, in dict. Clement. Communior omnium sententia est, non teneri. Hanc sequuntur Doctores ex omni Ordine Mendicantium. Sylu. verb. test. 2. q. 1. Armilla executor, q. 14. Eman. Rodrig. tom. 3. q. 70. art. vlt. Molina de Iust. disp. 247. & plures alij; docent enim exemptos in illa Clement. intelligi illos, qui habent generalem exemptionem, qua non obstante possunt conueniri coram Ordinariis, ratione delicti, vel contractus non verò illos qui habent specialem, & omnimodam, propter quam quandiu in claustra viuunt, non possunt conueniri coram Episcopo, vel ratione delicti, vel contractus, & dubitari non potest, quin post Clementem V. conditorem istius Canonis, amplissima priuilegia exemptionum sint data Mendicantibus. Ita VVadingus, & præter Molinam, & alios ab VVadingo citatos, tenet hanc sententiam in fauorem Mendicantium, Fagundez de contr. lib. 6. capit. 5. numer. 5. & nouissimè Carp. de exec. testament. lib. 1. cap. 5. numer. 42. sic asserit. Religiosus executor, seu Commissarius exemptus, tenetur rationem reddere susceptæ executionis, & commissionis Ordinario, in qua si deliquerit ab eo puniri poterit. Ita sancitum stat in dict. Clement. unica de testament. vbi glossa verb. reddere, & ibi Panormitanus numero tertio, vers. ratio ista, Cardinalis à num. 11. & alij. Imol. num. 2. & 16. Pater Molina disp. dicta. 247. numer. 21 qui indistinctè id constituunt. Circa quod aduertendum est, quòd Richardus in 4. distinct. 45. question. 2. art. 5. verum id intelligit in Religiosis habentibus exemptionem communem, qui tamen conueniri possunt ratione contractus, delicti, seu rei; vt cap. 1. de priuilegijs, lib. 6. secus in his, qui in prædictis casibus conueniri nequeunt; tales enim nec ab Ordinario puniri, nec ei rationem reddere tenentur: sequuntur Angel. Clauasius in Summa verb. executor, numer. 20. Syluester vers. Testamentum 2. numer. 2. versic. quartum, Emanuel Rodriguez dicta q. 70. art. 5. Pater Vega in Summa cap. 114. casu 5. vbi refert Tabien. verb. executor, n. 15. Armillam eodem verbo, num. 14. Hi enim, præsertim Rodriguez, versic. & huiusmodi, tradunt, quòd omnes Mendicantes, & qui eorum priuilegijs gaudent, nec puniuntur, nec conueniuntur ab Ordinario. Hæc omnia Carpius, qui postea in libr. 4. capit. 2. numer. 9. idem etiam docet.

3. Sed audiamus Molfesum in Summa tom. 2. tractat. 13. cap. 11. num. 29. Quando Religiosi sunt executores

cutores vltimarum voluntatum, tunc licet de iure teneantur reddere rationem Ordinariis locorum, vt in *Clementi. unic. de testam.* ibi. Præsentis constitutionis auctoritate statuimus, quod tales (etiam si Prælationis fungantur officio) locorum Ordinariis debeant reddere rationem, &c. Et licet textus velit, vt etiam possint Ordinarij huiusmodi Regulares in munere executoris delinquentes punire, quamuis exempti sint. Atamen *ibi* gloss. in verb. *tales*, subdit, quod dum in specie non est derogatum suis priuilegijs, id fieri nequit. Imò stante priuilegio exemptionis, nec per Ordinarios cogi possunt ad reddendam rationem, vt bene post alios probat Rodrig. tom. 3. q. 7. Regular. q. 70. art. 5. & seruatur in praxi; nam à suismet Prælati ad id coguntur. Ita Molfesius.

Et hæc sunt placita Doctorum circa præsentem quæstionem; ego verò iudicium meum non interpono, quia nolo tragædias suscitare.

RESOL. LXXII.

An Episcopus in causis, in quibus fuit Executor vltimarum voluntatum, teneatur reddere rationem coram iudice laico, vel saltem coram suo Metropolitanano? Ex p. 8. tr. 5. Resp. 42.

§. 1. **A**ffirmatiuam sententiam tenet Molina de *Iust. tom. 1. tract. 2. disp. 247. n. 1* & post illum VVadingus de *contr. disp. 4. dub. 1. §. 6. n. 3.* vbi sic ait. An verò quando Episcopus exequitur, teneatur rationem reddere iudici sæculari, vel cetera facere quæ disponuntur in *dicta l. nulli*, aliqui dicunt non esse in vsu. Molina *disp. 247.* dicit, seruanda omnia. Consulenda hîc locorum consuetudo nam lex pro iudice est clara, nec per canones correctæ. Ita ille.

2. Sed cautè legendi sunt in hoc Molina, & VVadingus, cum eorum opinio sit contra Ecclesiasticam immunitatem, & Episcopalem dignitatem. Dico igitur, quod in tali casu Episcopus tenetur reddere rationem coram suo Metropolitanano, & sic docet Carpius de *exec. testam. lib. 4. c. 2. n. 2.* vbi ita asserit. Episcopus cui à testatore iniuncta est aliqua distributio inter pauperes, vel aliud opus faciendum, astrictus est rationem reddere Metropolitanano, ex *dicta l. nulli, C. de Episcop. & Cleric. & dicta l. 5. tit. 10. part. 6.* text. *Tenudo es el Obispo de dar euenta por si o por otro al juez ordinario, quantos captiuos sacò, & quanto dio per cada vno de aquellos dineros,* text. in *Auth. de Eccles. tit. §. si quis autem pro redemptione captiuorum vers. si autem qui hoc facere iussi sunt*, in illis verbis: *si autem sanctissimus locorum Episcopus reliquerit aliquid horum, quæ à nobis dicta sunt, liceat sanctissimo eius Metropolitanæ hac omnia exigere; & complere;* vbi gloss. verb. *reliquerit.* Greg. Lopez. in *d. l. 5. gloss. 6. verbo, al juez ordinario*, vbi in finalibus verbis iudicem ordinarium Episcopi (ad rationem reddendam) intelligit Metropolitanum. Et hanc opinionem tenet etiam Escobar de *ration. cap. 3. n. 19.* & Spino de *testam. gloss. 28. n. 42.*

RESOL. LXXIII.

An saltem alij clerici Executores testamentorum teneantur reddere rationem coram iudice laico? Ex p. 8. tract. 5. Ref. 43.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondet Alphonsus de Escobar, *tract. de iurisdictione Pontificia, & Regia in Studijs generalibus c. 50. §. 4. num. 47.* Sed ego puto non esse discedendum à sententia, quam docet Marta de *iurisd. part. 4. cent. 2. cas. 148. n. 16.* vbi concludit

non posse Clericos suscipientes executionem testamentorum cogi coram iudice sæculari ad reddendam rationem, sed coram Ecclesiastico iudice dumtaxat conueniendos esse. Quod patet ex *cap. Ioan. de testam. & ex Clem. eod. tit. & Abb. in d. Clem. n. 8.* rationem reddit, quia cum Clerici Ecclesiastico iudici subint, & non sæcularibus, non his, sed illis rationem administrationis reddere debent.

RESOL. LXXIV.

An Clericus Executor testamenti super confessione inuentarij possit citari à iudice laico?
Et ex doctrina huius Resolutionis aliqua alia dubia, & difficultates quasi per transitum docentur, quæ alibi in suis specialibus Resolutionibus, & proprio tractatu laice sunt discussæ & explanatæ. Ex part. 8. tr. 5. Ref. 44.

§. 1. **P**laculum existimarem, si ad hanc quæstionem responderem cum alijs verbis quàm Carpij de *execut. testam. lib. 3. c. 10. n. 32. & seq.* sic asserentis: In dubium vocatur, an Clericus executor, seu commissarius super confessione inuentarij, citari possit à iudice laico, vel ad petitionem partis, vel ex officio (si iudici visum fuerit expedire, seu necessarium fore) quod dubium affirmatiuè decidendum videtur, ex eo, quod non sit vera & simplex citatio, sed potius monitio, vt compareat (si voluerit) quæ non supponit iurisdictionem nec arctat citatum ad necessariò comparandum, ita in simili docent plures, quos citat, & sequitur Ceuallos *tract. de cognitione per viam violentia, 2. p. q. 78. num. 3.* & alij, Curia Philippica 1. *par. §. 5. n. 31.* Gironda de *gabellis 4. part. §. 1. n. 18.* & alij. Vnde nil mirum, si ratione officij super rebus profanis ei iniunctis, citari valeat.

2. Sic etiam vidimus, quod Princeps sæcularis possit punire Clericum delinquentem, ratione officij ab ipso met Principe concessi, vt docent Borrellus, Anguianus, Suarez, Layman, Cenedo, Bobadilla, & Ceuallos *vbi supr. 2. p. q. 65. n. 14.* quos refert Ant. Diana de *immun. Eccles. resol. 18. in princ.*

3. Quemadmodum etiam persona Ecclesiastica, quæ commisit etiam crimen læsæ maiestatis, puniri possit à sæculari ex aliquorum sententia, Castillus Ramirez de *lege regia, §. 27. n. 11.* vbi gloss. *littera D.* multos alios refert.

4. Eodem modo, iudex laicus poterit Clericum compellere ad restituendum depositum, si ad id eius tribunali se obligauit, vt docent Guttier. Curia Philippica, Salgado, Borrellus. Mexia, & Bobadilla quos recenset Ant. Diana *vbi supr. ref. 2. 1. in princ.* Gironda de *gab. 4. p. §. 1. n. 20.* plures referens.

5. Et pari ratione, citari Clericus poterit à iudice laico ad hoc, vt exhibeat iura sua coram eo, in dilatione debitori concessa à maiori parte creditorum, vel in concessione bonorum, vt docet Ceuallos *vbi supr. 2. p. q. 72. n. 3.* Afflicus *dec. 280. n. 7.* Mast. *dec. 79. n. 5.*

6. Sed his non obstantibus, veriùs tenendum est, quod Clericus executor, seu commissarius citari haudquaquam possit super confessione inuentarij à iudice sæculari, siquidem Clericus non potest compelli ad comparandum coram iudice laico, vigore generalis edicti, seu alio modo: taliter quòd Clerico præiudicium similis citatio, seu monitio afferat, ne eius officio, cum hæc à iudice suo Ecclesiastico iure interponenda sunt, vt in simili docent Duar. in *Bulla Cæna, lib. 2. can. 15. quest. 11. n. 10.* Marta de *iurisd. 4. p. cent. 1. cas. 38. n. 8.* Bonacina de *legibus, disp. 10. q. 2. punct. 1. §. 1. n. 27.* Ambrosinus de *immun. Eccles. c. 22. n. 73.* & alij, quibus se subscribit Diana *vbi supr. ref. 19. vers. sed contrariam sententiam, vsque ad fin.* Et ratio est, quia siue

Quæuis non plene, sup. hoc lege ramen in tom. 9. tr. 2. doctrinam Ref. 85.

Sup. hoc infra in §. nec obstat, huius Ref. & in alijs eius not.

Sup. hoc infra in §. nec etiam huius Ref. & in alijs eius not.

Sup. hoc infra in §. Nec sustineri. huius ref. & in alia ref. eius not.

Sup. hoc infra in §. penult. huius ref. & in rom. 9. tr. 2. Ref. 86.

siue principaliter, siue incidenter, siue de facto persona Clerici laicus iudex (vt incapax) nullam habet cognitionem, vt latè, & eleganter controuertit, & resoluit Sahagun loco inferius citando, n. 50. vers. hac difficultate, vbi interpretatur textum in cap. si iudex laicus, de sentent. excommun. lib. 6.

7. Nec obstat resolutio superius tradita, quòd ratione officij Princeps secularis possit punire Clericum delinquentem, siquidem contraria sententia amplectenda est, ex his, quæ latè adducunt Megala, Bonacina, Ambr. Duardus, Erasmus Cochier, Zanardus, Carol. de Graffis, Marta, Riccius, August. Barbosa, Franc. Marcua Ceuallos, quos commemorat, & sequitur Ant. Diana resol. 18. ex vers. sed contrarium asserendum est, vsque ad finem.

8. Nec etiam est vera alia resolutio tradita superius, quòd ob crimen læsæ maiestatis secularis possit Clericum punire, vt docent Vigianus, Bellettus, Pisantius, Zanardus, Valenzuela, Genuensis, quos citat, & sequitur Diana d. resol. 19. ex vers. sed hæc sententia.

9. Nec sustineri etiam potest quòd Clericus ratione depositi conueniri possit apud iudicem sæcularem, & ab eo compelli, vt docent Petrus Sardus, Bellettus, Bonacina, Ambrosinus. Duar. quibus accedit Diana dicta resol. 21. vers. sed hæc sententia, & latè defendit Sahagun in cap. fin. de sequestrat. possess. & fruct. à n. 47. vsque ad 55.

10. Eodem modo refellitur traditio superius commemorata, quòd in dilatione debitori concessa, & cessione bonorum ab eo petita, possit Clericus citari à iudice laico, vt docent Marta de iurisdictione, 4. part. centur. 2. casu 123. n. 9. cum aliis, Pater Duardus in Bulla Cœnalib. 2. can. 15. q. 11. nu. 53. Anton. Diana d. resol. 22. vers. At his non obstantibus. Hucusque Carp. loco citato.

11. Quæ omnia per extensum hîc apponere volui, quia in illis defenduntur multæ opiniones; quas olim ego docui, quas tamen nouissimè impugnat Capicius vocando me parum modestè, perpetuum contradictorem iurisdictioni laicali.

in to. 9. tr. 2. Ref. 53. &c. & hic supra in §. quem admodum: huius Ref. Quæ nunc est in tom. 9. tr. 2. Ref. 72. &c. & hic supra in §. eod. modo. huius Ref.

Quæ hic est in to. 9. tr. 2. Ref. 86. & hic supra in §. Et par.

Docuit in Resolutionibus præteritarum notatum.

Quæ hic est in tom. 9. tr. 2. ref. 68. &c. & hic supra in §. sic etiam huius Ref.

Quæ hic est

In indice primo huius Tom. 6. Lege alias paucas diff. in Apendic. ad hunc Tract. 9. mistas, & dispersas per alios Tom. Tract. & Ref. quæ simul pertinent ad hunc Tract. 9. de Executoribus Testamentorum.

INDEX

RERVM NOTABILIVM;

HVIVS TOMI SEXTI.

Littera Prima denotat Tractatum, Secunda Resolutionem, Tertia Paragraphum, Quarta Paginam.

A

Abbas Ecclesiasticus.

BBATES Ecclesiastici habentes iurisdictionem Episcopalem an possint condere leges? Vbi aliqua curiosa circa hoc. t. i. r. 18. §. 14. p. 13. & seqq.

* Vide verb. *Etas.*

Abrogare.

* In indice primo huius to. ex t. 2. de consuetudine; lege super hoc verbo *Abrogare*, aliquas difficultates in Ref. 6. 8. 10. 11. 25. 26. 27. 28. 29. 32. & 33. & in hoc indice vide verb. *Canon, Decima, Rescriptio.*

Absens.

Inter absentes an tempus decem annorum sufficiat ad consuetudinem inducendam. t. 2. r. 4. §. 1. p. 103

Si absens sit princeps, an idem tempus sufficiat ad consuetudinem inducendam. *ibid.* §. 3

Absenti an possit fieri donatio. t. 7. r. 110. §. 1. p. 369

Et quid, si notarius nomine absentis donationem acceptet. *ibidem* §. 2

Absenti donatio facta an valeat, quando iuramentum interpositum est de non reuocando, seu interneniendo. *ib.*

Si absenti nuntius non tradat rem donatam, an teneatur duplici restitutioni, videlicet donatario, & hæredibus donantis. t. 7. r. 111. §. 3 p. 370

Et quid in dicto casu, si donatio facta erat Ecclesiæ, vel piæ causæ *ibid.* §. 4

Pro absente quis potest acceptare donationem? Et quid, si donatio sit iuramento firmata. t. 7. r. 113. §. 1. & seqq. p. 371

An Notarius t. 7. r. 114. §. 4. p. 372

Et in dicto casu quatuor valde notanda considerari debent. *ibidem* §. 4. & seqq.

Per simplicem donationem, vel promissionem factam absenti, rite tamen ab alio legitime acceptatam: si me obligem, an possim tuta conscientia eam reuocare, si is, qui pro absenti acceptauit, in reuocatione consentiat. t. 7. r. 115. §. 2. p. 373

Absentibus pauperibus Ecclesiæ, vel piæ causæ donatio facta an possit à quolibet acceptari. t. 7. r. 120. §. 1. p. 375

* Vide verb. *Publicatio, Observare.*

Absolvere, Absolutio, &c.

Qui absolvere non potest virtute Cruciatæ nisi satisfacta parte, si tamen absoluat, non satisfacta parte, an absolutio illa sit illicita, sed nõ inualida. t. 1. r. 30. §. 5. p. 23

Absolui ab Episcopo an possit, qui vouit non ludere sub pœna, vt non possit dispensari nisi à Pontifice. t. 4. r. 69. §. 1. p. 271

Absolutionem iuramenti an debitores ab Episcopo petere possint quando pactum, & renunciationem cessionis bonorum in aliquo contractu cum iuramento firmauerint. t. 5. r. 15. §. 12. p. 283

Absoluendus an sit moribundus, qui non vult instituerè hæredem fratrem, sed extraneum. t. 8. r. 107. §. 1. p. 447

* Vide verb. *Confessarius, Veritas.*

Absumere.

Vt absumere rem inuentam inuentor possit, quantum tempus expectare debet. t. 6. r. 17. §. 4. p. 304

Acceptare, Acceptatio, &c.

Acceptatio populi an requiratur, vt leges humanæ tam Ciuiles, quam Pontificæ obligent. t. 1. r. 1. §. 5. §. 1. & seqq. p. 43

Qui non acceptant legem in principio, an mortaliter peccent. t. 1. r. 60. §. 2. p. 48

Si acceptata fuerit lex à maiori parte, si aliquis illam frangeret, secluso scandalo, an mortaliter peccet? Et quid è contra. t. 1. r. 61. §. 1. & seqq. p. 49

Acceptare officium an teneantur executores testamenti à testatore nominati, & ad id cogi possint. t. 9. r. 30. §. 1. p. 466

Et si non acceptant absque causa, an peccent mortaliter. *ibid.* §. 1. & seqq.

Et in casu, quod non acceptet nominatus officium executoris, tunc Episcopus sit executor. *ibid.* §. 3

Acceptationem an inducat, quando executor, seu Commissarius præsens, & tacens inuenitur assignationi Officij, seu eius nominationi. t. 9. r. 31. §. 2. p. 467

Et an hoc locum habeat in consanguineo præsentem, & tacente? Vel si executor, aut Commissarius præsens, & tacens designatus fuit ad executionem Ecclesiæ, Monasterij, vel ad puellas maritandas, &c. *ib.* §. 3. & seqq.

Et si non acceptet executor officium, an amittat eo ipso præmium à testatore relictum ob tale officium? Imo & legatum quodcumque relictum ei fuerit à defuncto. *ibid.* §. 5

Vbi, an sit aliqua pœna à iure statuta iis, qui executoris testamenti officium non acceptant. §. 6

Acceptare munus impositum an saltem in foro conscientiæ executores teneantur sub mortali peccato. t. 9. r. 32. §. 1. & seqq. p. 467

Vbi, quod quamuis executor non possit compelli ad acceptandum munus, an hoc locum habeat in Religiosis, si compellantur à suo Prælato. §. 3

Vt quis acceptet munus executoris testamenti, an Episcopus illum cogere possit. Et quid de Religiosis. t. 9. r. 33. §. 1. p. 468

Et quid de Religiosis obienta licentia à suo Superiore. t. 9. r. 24. §. 1. & seqq. p. 467

Si acceptare nolit aliquis ex executoribus testamenti, quid est agendum. t. 9. r. 67. §. 3. p. 483

* In indice primo huius to. ex Tract. 7. de Donationibus, lege aliquas quæstiones à Ref. 112. vsque ad 120. inclusiue, & in Ref. 128. pro his verbis, *Acceptare, Acceptatio, &c.*

* Vide etiam in hoc indice verb. *Absens, Actio, Admonere, Capitale?*

Index

Capitale, Commissarius testamentarius, Compellere, Mors, Promissio, Sponsio.

Accipere.

* Vide verb. *Agrariare, Arbitrari, Consentire, Heres, Filius, Fructus.*

Accusare, Accusatio.

Accusare an possit quis aliquem, qui occidit Patrem, Fratrem, aut consanguineum, & dolet de culpa, atque sufficientem offert satisfactionem pecuniariam pro damnis inde sequutis. t. 1. r. 114. §. 1. p. 76

* Vide verb. *Iuramentum, Minari, Pœna.*

Accusatrix.

* Vide verb. *Pars.*

Accusatus.

Accusatus, vel denunciatus an debeat expelli ab electione. t. 1. r. 137. §. 1. & seq. p. 96

Et an propter malam famam apud bonos viros talis eligibilis sit. ibidem.

Acquirere, Acquisitum.

Si acquirerit aliquid postea, qui cessit bonis, an liberetur à restitutione. t. 5. r. 20. §. 1. p. 284

Si acquisita sunt debita ex iniuria, & delicto notorio, pro quibus quis cedit bonis, an possit tuta conscientia sibi retinere necessaria sibi, & familiæ suæ, vt non indecore vivant. t. 5. r. 21. §. 3. p. 285

Ad acquirendum Theaurum an sufficiat inuentio, vel requiratur etiam apprehensio. t. 6. r. 2. §. 6. p. 293

An acquirantur venæ auri, argenti, aut alterius metalli inuentori, vel Regi. t. 6. r. 18. §. 1. p. 304

Et quid de Carbonariis, lapidicinis, & similibus. ib. §. 1

* Vide verb. *Cogere, Creditor, Depositarius, Dubium, Episcopus, Famulus, Filius, Fortuna, Minor, Monachus, Negotiator. Pecunia, Religiosus.*

Actio.

Actiones turpes sunt vendibiles, puta hominem occidere, &c. ideo pro illis acceptum non est restituendum. t. 7. r. 140. §. 2. p. 387

* Vide verb. *Alienare.*

Actum.

Si acta Concilij Prouincialis sint à Pontifice confirmata, vel à Papa specialiter commissa, an Archiepiscopus, vel Episcopus possint illa dispensare, vel reuocare. t. 1. r. 17. §. 3. & seq. p. 11

An acta sint valida, si Religiosus de licentia Superioris certioratus exequatur contenta in testamento. t. 9. r. 26. §. 1. & seq. p. 465

Actus.

An actum non solum illicitum, sed etiam inualidum reddat lex prohibens aliquid, si vtatur verbo hoc non possit. t. 1. r. 30. §. 1. p. 22

Si actus non sit contra ius naturale, vel Regni, an quis sit puniendus propter transgressionem legum ciuiliū. t. 1. r. 50. §. 3. p. 38

Duo vel tres actus facti contra legem, an sufficiant, vt lex autoritate careat, maximè sciente Principe, & non puniente cum possit. t. 1. r. 64. §. 1. & seq. p. 49

Actus in dubio debet interpretari validus. t. 1. r. 138. §. vlt. p. 97

Per actum vnum an consuetudo decennalis, vel quadragenaria interrumpatur. t. 2. r. 5. §. 1. p. 103

Quænam actuum frequentia introducat consuetudinem. t. 2. r. 13. §. 1. & seq. p. 108

Actus aliqui iudiciales an requirantur ad stabiliendam consuetudinem. t. 2. r. 14. §. 1. & seq. ibid.

Et quales actus requirantur. t. 2. r. 15. §. 1. p. 109

Vbi an requiratur, quod actus, ex quibus consuetudo constat, careant omni malitia, vel necessarium sit, quod tales omissiones, quibus lex abrogatur, sint peccaminose saltem in principio. ibid. §. 2

Actus supradicti an debeant procedere ex intentione introducendi consuetudinem. t. 2. r. 16. §. 1. p. 110

Et quinam actus consuetudinem non introducant. ibid.

Actus internus lex Ecclesiastica non potest per se absolute præcipere, vel prohibere, si nullo signo externo quis actus manifestauerit. t. 3. r. 2. §. 1. circa finem. p. 123

Actus gesti quando valeant, vel non valeant. Si aliter fiunt ab illo, qui ad illos petere consilium iussus est? Et doctrina huius Resolutionis deseruiet ad solutionem plurimorum casuum. t. 9. r. 23. per totam. p. 463

* Vide verb. *Furiosus Lex.*

Adherere.

* Vide verb. *Probabilis.*

Administrare, Administratio.

Administratio libera fructuum, & reddituum an debeat Religiosus Beneficiarius, si non habet etiam dominium, aut quomodo possit talis libera administratio consistere cum voto paupertatis. t. 7. r. 10. §. 4. p. 312

* Vide verb. *Filius.*

Admonere, Admonitio, &c.

Qui admonitus fuerit ab alio significatione aliqua, & ex eo auctorem factam à Collatore acceptauit, an teneatur ad restitutionem. t. 4. r. 49. §. 1. p. 264

Et qui admonuit, an peccauerit contra iustitiam, & teneatur ad restitutionem in defectum eius, quem admonuit. ibidem.

Et si ante admonitionem dubius erat, an acceptaret, ad quid teneatur. ibidem.

Et si non admonet inspector ludi ludentem errare computando puncta, vel non accipiendo primum locum, nisi id promiserit, non tenetur ad restitutionem, licet interdum peccet contra charitatem. t. 4. r. 51. §. 5. pag. 265

Adoptatum.

* Vide verb. *Plebeius.*

Aduena.

Aduenæ tenentur seruare in contractibus leges, consuetudines, & statuta loci, in quo contrahunt. t. 1. r. 47. §. 3. p. 36

Adulter.

Si adulter dubitat, an filius sit suus, vel mariti, si nihil certo possit deprehendi, diligentia facta, an teneatur dictam filium alere. t. 3. r. 138. §. 4. p. 191

Et quid, si mater affirmat cum iuramento esse filium adulterij proles quæ sit similis adulteri. ibidem

* Vide verb. *Occidere.*

Adulterium.

* Vide verb. *Iuramentum. Vxor.*

Adultus.

Adultis, an hodie sit medium necessarium ad salutem explicita Fides Incarnationis Christi, & Sanctissimæ Trinitatis. t. 1. r. 4. §. 1. p. 3

Adulti an peccent mortaliter, vel tantum venialiter Symboli formam sub verbis præceptis memoria non tenentes. t. 1. r. 5. §. 5. ibid.

Idem est de Decalogo, Oratione Dominica, & Aue Maria, dummodo eorum substantiam sciant, & intelligant. Ibidem p. 4

Et quid, si nesciant se signare signo Crucis. ibidem.

Aduocatus.

Aduocatus an possit esse iudex in causa, cuius Patronus fuit, dummodo sententiam proferat secundum leges. t. 1. r. 86. §. 1. p. 59

Aduocatus, quando litigans potest informationes aduersarij sui ab impressore, vel à famulo iudicis, &c. capere, non potest illas recipere, nec illius amanuensis scribere. t. 1. r. 110. §. 2. p. 72

Cum Aduocato an cliens possit pacisci de quota lite. t. 3. r. 170. §. 1. & seq. p. 213

Aduocatos solent litigantes conducere ad annum, vel annos sub certa annua mercede, sed salario ad omnes causas, quas habent, vel habituri sunt, an si nullas causas in illo anno pares habuerint, Aduocati licite petant salarium. t. 3. r. 171. §. 1. & seq. ibid.

An Aduocatus possit in suam concubinam donationem facere.

Rerum Notabilium.

facere. tract. 7. resol. 143. §. 1. pag. 388
 Et an teneatur Concubinæ solvere salarium, in quo conuenerunt. *ibid.* §. 1. & seqq. p. 388
 Et quando dicta donatio est irrita, an iuramento firmitur *ibidem* §. 5
 Aduocati actu legentes, vel patrocinantes in ordinandis testamentis an gaudeant priuilegiis, quæ Militibus sunt concessa. t. 8. r. 90. §. 4. p. 436
 Aduocatus excommunicatus non potest in iudicio patrocinari, nec assistere. t. 9. r. 2. §. 4. p. 454
 * Vide verb. *Causa, Clericus.*
Ager.
 Ager delirans, vel dilucida interualla habens an possit testari ad pias causas. t. 8. r. 13. §. 2. & seq. p. 401
Ætas.
 Ætas, vt Canonicus sit Pœnitentiarius, debet esse 40. anni incepti. t. 1. r. 128. §. 1. p. 88
 Ad Abbatiam, Decanatum, Præposituram Archipresbyteratum, aliasque Dignitates inferiores cum Cura requiruntur 25. anni incepti. *ibid.* §. 4
 Idem est pro Dignitatibus Regularibus *ibid.* §. Notandum.
 Ad Episcopatum requiruntur 30. anni completi, Sed in Gallia sufficiunt. 27. *ibid.* §. Sed cum.
 Pro Dignitatibus, vel Personatibus sine Cura 22. anni completi, *ibid.* §. 4. & 5
 Et requiruntur solum pro Dignitatibus Cathedralis Ecclesiæ, *ibidem* §. Sed Castris.
 Ad Cardinalatum sufficit, vt possit ordinari infra annum ad eundem ordinem, ad quem destinatur, *ibidem* §. Et tandem.
 Ad Papatum nulla determinata ætas requiritur, & ad summum solum 30. anni requiruntur. *ibid.* p. 90
 Ætas minorum ad gaudendum beneficio restitutionis in integrum quomodo probetur. t. 3. r. 161. §. 1. p. 203
 De ætate an sit habenda fides Parochi, quando in loco Domicilij quis vult suscipere sacros Ordines, & nimis distat à loco originis in quo natus est, *ibidem* §. 18. pag. 204
 Si de ætate ad ordines sufficienti Parentes deposuissent, an Episcopus possit ordinare eorum filium. *ibid.*
Agens.
 * Vide verb. *Cambium, Campsor.*
Agratiare.
 Agratiare, vt vulgo dicitur, delinquentes an possint Proreges, & pro dictis gratis pecuniam accipere, & in suum commodum conuertere, vel an teneantur ad restitutionem. t. 3. r. 204. §. 1. p. 234
 Et quid de consuetudine circa hoc. *ibid.* §. 11. p. 235
 * Vide verb. *Casus, Conductor.*
Alea.
 * Vide verb. *Ludus, Ministrans.*
Alere.
 Alere donatorem tenetur Ecclesia, vel locus pius, quando eis donatio facta est omnium bonorum præsentium. & futurorum. t. 7. r. 105. §. 1. & seqq. p. 366
 Alere filium spurium, & si fœmina est, dotare, tenetur hæres, cui donata, vel in testamento relicta fuerunt bona Patris habentis filium spurium. t. 8. r. 112. §. 3. pag. 450
 Alere filium non tenetur Pater ex iustitia, sed ex Paterna pietate, *ibidem*.
 * Vide verb. *Alimentum, Dubium, Filius, Pater.*
Alienare, Alienatio, &c.
 Alienatio an sit nulla facta à Rectoribus cuiusdam Ecclesiæ, qui concesserunt aliqua bona in euidentem illius Ecclesiæ vtilitatem saluo assensu Sedis Apostolicæ, & ante assensum tradiderunt possessionem. t. 3. r. 191 §. 1. p. 224
 Et an in dicto casu inciderint in excommunicationem Paulinæ Ambitosæ, *ibid.* §. 1. & seqq.
 Si alienet Emphyteuta partem irrequisito Domino, an

amittat totum; an vero solum modo partem. t. 3. r. 198 §. 1. p. 229
 Alienare omnia bona sua an possit Pater sine peccato iniustitiæ ad hoc, vt à filiis legitimam auferat. t. 3. r. 208. §. 1. p. 239
 Vt alienare possit inuentor rem inuentam, quanto tempore expectare debeat. t. 6. r. 17. §. 4 paulo post medium pag. 304
 Si, vt alienari vinea non possit, ea lege donata sit Hospitali, an si Hospitali eandem vineam postea alienauerit, an competat donatori actio ad repetendam vineam. t. 6. r. 106 §. 2. p. 167
 Si ad alienandum in fraudem creditorum donatarius sciens, & prudens incitaret debitorem, an peccet. & teneatur ad restitutionem. t. 7. r. 138. §. 2. in fine p. 386
 * Vide verb. *Bona temporalia, Expellere.*
Alimentum.
 Alimentum quotidianum an sit denegandum ei, qui cedit bonis; vel ipse possit ad hoc aliquid sibi retinere. t. 5. r. 4 §. 1. p. 278
 Non solum alimenta, sed etiam dotem filiis spuris præbere tenetur Pater. Et an hoc etiam procedat, si Pater sit Clericus, & etiam post constitutionem Pij V. t. 7. r. 48. §. 1. & seqq. p. 335
 Alimentum præbere filiis alterius matrimonij, imò etiã Patribus non potest maritus de bonis communibus acquisitis sine licentia vxoris. t. 7. r. 57. §. 1. in fin. p. 341
 Si alimenta donatori indigenti neget donatarius, an donatio possit reuocari. t. 7. r. 133. §. 1. p. 382
 Si, vt alimenta filij spurij in testamento moribundus non declaret, expediat, quid est faciendū. t. 8. r. 104. §. 1. p. 444
 Alimenta solum, quæ pertinent ad status necessitatem, an Pater moriturus possit relinquere filio spurio. t. 8. r. 110. §. 1. p. 448
 Et an etiam aliam pecuniarum summam propter bene merita filij spurij, quia hæc non censetur donatio, sed remuneratio, *ibid.* §. 3
 Alimenta, quæ Pater negauit filio, quando indigebat, non tenetur Pater restituere illi. t. 8. r. 112. §. 8. p. 450
 Alimentorum loco datur dos filie spurie *ibidem* §. 12
 Pro alimentis Pauperum legatum relictum executore à testatore non assignato ad Episcopum pertinet executio talis legati. t. 9. r. 55. §. 5. p. 476
 * Vide verb. *Alere, Clericus, Declarare, Filius, Sustentatio, Amanuensis.*
 * Vide verb. *Aduocatus.*
Amicus.
 * Vide verb. *Pennunia.*
Amplexus.
 Et amplexibus impudicis an amittatur legatum sub conditione castæ, & honestè viuendi. t. 8. r. 54. §. 1. p. 419
 Et quid, si fœmina semel vel bis amplexus admisit. t. 8. r. 55. §. 4. p. 420
Ancilla.
 Ancilla an possit donare bona ei data ob turpem questum sui corporis. t. 7. r. 32. §. 1. p. 325
 * Vide verb. *Seruus.*
Animal.
 Ab animali aliquo Thesaurus inuentus, an Domino animalis pertineat ea pars, quæ inuentori quæreretur. t. 6. r. 8. §. 1. p. 297
 * Vide verb. *Canis.*
Animus.
 Si animo non soluendi pretium emptor habet, tamen emptio valida est. t. 4. r. 35. §. 2. ad medium p. 259
 * Vide verb. *Introducere, Irritum, Professio, Promissio, Quantitas.*
Annulare, Annulatio.
 An annullentur omnia viux vocis oracula per Constitutionem Greg. XV. & Urbani VIII. die 20. Decemb. 1631. t. 1. r. 26. §. 1. & seqq. p. 20
 * Vide verb. *Professio.*

Index

Appellare.

Appellare adulterum non licet, qui te appellauit furem, potes tamen dicere, quod sit mendax, & ad eius confirmationem patefacere alia mendacia illius, vel occultum crimen obicere, quando est necessarium ad tuendum honorem & famam, quæ alias omitterentur. t. 1. r. 89. §. 3. p. 60

Appellatio iudicialis.

Appellatio, & citatio an sit licita ad iudicium Dei in valle Iosaphat. t. 1. r. 119. §. 1. p. 78

Vbi aliqua notabilia exempla pro praxi huius quæstionis proponuntur, & datur Regula, & doctrina iudici, quid facere debeat in dicto casu de appellatione, & citatione ad iudicium Dei in valle Iosaphat. §. 1. & seqq. p. 78. & 79

Appellatione remota, an causa includat quamcumque appellationem. t. 1. r. 120. §. 1. p. 79

Et quid, si per Papam alicui Cardinali sit commissæ causa *appellatione remota*. ibidem §. 4. p. 80

Vbi, quod dicta clausula nihil operatur, si constet de grauamine notorio; nec operatur contra tertium, neque tollit supplicationem ad Superiorem, nec restitutionem in integrum. §. 5

Appellatione sententiæ, & condemnationis pendente, an debitor possit cedere bonis. t. 5. r. 10. §. 3. in fine p. 281

Applicare.

Applicare sibi elemosynam inter pauperes distribuendam an possit executor, si testator sciat paupertatem ipsius executoris. t. 9. r. 58. §. 1. & seq. p. 482

* Vide verb. *Elemosina*.

Approbarum.

Postquam approbata est consuetudo tacite, vel expresse à Superiore, absque dubio cæteri omnes tenentur illam seruare t. 2. r. 21. §. 2. p. 111

Apprehendere, Apprehensio.

* Vide verb. *Acquirere, Possessio.*

Arbiter.

Arbitri officium non accipiens an peccet, quando spes est vt partes ad concordiam reducat. t. 9. r. 30. §. 1. p. 466

Arbitrium.

Arbitrio alicuius an moriturus possit ad pias causas testamentum suum committere? Vbi in dicto casu quid est faciendum. t. 8. r. 28. §. 1. p. 404

* Vide verb. *Committere.*

Archidiaconus.

Archidiaconum an præcedat Vicarius Episcopi. t. 1. ref. 129. §. 1. p. 90

Et quid, si Archidiaconus habeat priuilegium obtinendi primam sedem post Episcopum. ibid. §. 5

* Vide verb. *Præcedentia.*

Archiepiscopus.

Archiepiscopus an possit dispensare, vel reuocare leges in Concilio Prouinciali latas. Et quid, si illa acta sint à Pontifice confirmata, vel à Papa specialiter commissæ. t. 1. r. 17. §. 1. & seqq. p. 11

Archiepiscopus an teneatur legibus, & Decretis Synodi Prouincialis etiam quoad vim coactiuam, nec possit in illis dispensare, nisi quatenus illi permissum sit, vel concessum, &c. ibid. §. 2

Archiepiscopus an possit condere leges Ecclesiasticas in sua Dicecesi? Vbi aliqua alia curiosa circa hoc. t. 1. r. 18. §. 13. p. 13

Archiepiscopi an possint eligi in executores testamenti. t. 9. r. 9. §. 2. p. 456

Archipresbyter.

* Vide verb. *Ætas.*

Arrha.

Arrhas promittere, & sic donare an possit minor 25. annis. t. 7. r. 26. §. 1. p. 321

Arrharum donatio per osculum à sponsa acquisita an teneatur restitui in conscientia; si ipsa non sit Virgo? vbi aliqua alia contingètia in dicto casu. t. 7. r. 9. §. 1. p. 342

Ars.

Arte magica inuentus Thesaurus in loco sacro ad quem pertineat? Et quid si arte magica Thesaurus inuentus est in alieno loco, aut in fundo tuo. t. 6. r. 12. & 13. p. 238. & seqq.

Et quid, si in fiscali loco arte magica inuentus est Thesaurus. t. 6. r. 13. §. 2. p. 300

Arte magica Thesaurus inuentus, & applicandus Fisco an sit restituendus ante iudicis sententiã. t. 6. r. 14. §. 1. ib.

Vbi, quod si in fundo alieno per malam artem inuentus est Thesaurus; tunc est Fisco tantum adiudicandus pro ea parte, quæ fuisset inuentoris. §. 2. p. 301

Et quid, si forsitam Dominus fundi in illud consensisset, vt per talem artem ex eius fundo erueretur Thesaurus. ibidem. §. 3

* Vide verb. *Creditor.*

Attendere.

Attendere an debeat iudex solum in ferenda sententia ea, quæ allegata sunt, vel etiam quæ allegari possunt. t. 1. r. 113. §. 1. p. 74

Audientia.

* Vide verb. *Professus.*

Audire.

Si audierit quis aliquam rem à persona valde fide digna an hoc satis sit, vt hanc rem licitè, & absolutè iuret, & secus autem in iudicio, vbi debet exprimere, quomodo dictam rem sciat. t. 1. r. 102. §. 2. p. 67

Audire an sufficiat testatorè in testamèto tempore pestis, vel an eum videre testes teneantur. t. 8. r. 64. §. 1. p. 425

Qui audiuit aliquid à fide digno, an possit illud in iudicio deponere tanquã si vidisset, &c. t. 8. r. 113. §. 1. p. 450

* Vide verb. *Missam audire.*

Aue Maria Oratio.

* Vide verb. *Adultus, Oratio.*

Auferre.

Auferre pro libito Ciuibus res suas vel earum dominium & ad alios sine vlla causa transferre an Princeps Supremus possit ex plenitudine potestatis. t. 1. r. 54. §. 20. p. 42

Authoritas.

Vt autoritate careat lex per non vsum, an requiratur certum tempus, & opus sit aliqua præscriptione. t. 1. r. 64. §. 1. p. 49

* Vide verb. *Actus, Index, Minor, Præscriptio, Princeps.*

B

Beneficiarius, Beneficiatus.

Beneficiarius tantum in minoribus ordinibus initiatus an possit sine peccato mortali negotiationem exercere. t. 3. r. 185. §. 1. p. 218

Beneficiarius an possit licite absque assensu Apostolico locare fructus, & redditus beneficij ultra triennium. t. 3. r. 150. §. 1. p. 223

Cum Beneficiariis ludentes, aut meretrices recipientes ex ipsis aliquid ex bonis Ecclesiasticis, an teneantur restituere. t. 7. r. 5. §. 5. p. 309

An Beneficarij consanguinei, vel alij recipientes redditus, quos ipse tenetur in vsus pios insumere, an peccent mortaliter, quamuis ad restitutionem non teneantur. t. 7. r. 6. §. 1. & seq. ibid.

Beneficiarius omittens Horas Canonicas an satisfaciatur, si elemosynam non distribuatur pauperibus, sed celebret Missas pro animabus Purgatorij. t. 8. r. 58. §. 1. in fine pag. 426

Beneficarij an possint valide, & licite testari ratione consuetudinis, vt est in Gallia, & Hispania, t. 8. r. 92. §. 1. p. 440

Et si valide possint testari non tamen licite in vsus profanos, & ideo hæres quomodocumque sit hæres, qui hoc modo hæreditatem accipit, non peccat, nisi forte induxerit Clericum ad huiusmodi testamentum faciendum, quia inducens ad peccatum peccat; nec tenetur hæreditatem restituere. ibid. §. 5. p. 442

Vbi

Rerum Notabilium.

Vbi, an dictum testamentum sit validum, si careat solemnitatibus iuris §.6

* Vide verb. *Administratio. Causa. Clericus. Iur. Beneficium.*

Ad beneficium expositi pro legitimis sunt habendi, neque vlla Pontificis, aut Episcopi dispensatione indigent. t. 2. r. 32. §. *Restat modo* ad medium. p. 27

Si non vt beneficij Ecclesiastici pretium aliquis mutuum daret, sed vt prouocet amicitiam Collatoris, aut gratiam præstet, quam non vult præstare, nisi alter statim gratificetur conferendo beneficium, an sit probabile, quod non sit vsura, nec symonia. t. 3. r. 54. §. 10. pag. 147

Vbi, quod pactum iustitiæ inducit vsuram, & symoniam, non autem amicitiam, & gratitudinis. §. 12. p. 148

Qui beneficium Ecclesiasticum habet, sed nondum est ordinatus in Sacris, an possit per se ipsum negotiari. t. 3. r. 184. §. 1. & seq. p. 218

* Vide verb. *Beneficiarius. Fructus. Monachus. Ordinatus. Benemeritum.*

Circa donationes factas ob benemerita obseruantur aliqua fatis practicabilia. t. 7. r. 12. §. 1 & seq. p. 313. & 314

* Vide verb. *Alimentum. Meritum.*

Bigamus.

* Vide verb. *Clericus.*

Bona temporalia.

Is cuius bona ob crimen iuste sunt confiscanda, vel diripienda, si hoc fraude, aut mendaciis impediatur, an teneatur ad restitutionem. Vbi octo casus pro praxi huius quæstionis. t. 1. r. 107. §. 1. & seqq. p. 69. & 70

Bona donata, seu relicta Ecclesiæ, vel Monasterio, aut loco pio pro bonorum immobilium capaci, ea conditione, vt possint alienari absque solemnitate, & assensu Apostolico, an talis conditio sit adimplenda. t. 3. r. 190. §. 4. p. 223

Bona vincularia hæreditantes filij, & succedentes Patribus per interpositam personam, an teneantur filij debita Parentum soluere post eorum obitum. t. 3. r. 207. §. 1. p. 238

Bona dotis, quæ in specie erant conseruanda maritus ludens, an teneatur vxori restituere. t. 4. r. 24. §. 2. p. 255

Quæ sunt bona, quæ speciali nomine vacantia appellantur, & an Fisco deuoluantur. t. 6. r. 17. §. 4. sub finem pag. 304

Bona Patris donata filio in titulum patrimonij ad ordinem an computentur in legitimam, & veniat in diuisionem bonorum cum aliis fratribus. t. 7. r. 42. §. 1. & seqq. p. 332

Ex bonis communibus acquisitis non potest maritus sine licentia vxoris Maioratum instituere; filius alterius matrimonij dotem constituere; aut alimenta præbere; imo Parentibus si indigeant, alere; nec si hominem occidere maritus, non potest pecuniariam pœnam soluere. t. 7. r. 57. §. 1. sub finem p. 341

De bonis maritorum vxores accipiendõ aliquid in octo casibus non peccant, & expendentes illa in donationibus, elemosynis, & aliis necessariis ad statum. t. 7. r. 58. §. 1. per totum ibid.

De bonis aduentitiis quorum vsusfructus Patri non quæritur, sine eius consensu an filius familias mortis causa donare possit. t. 7. r. 79. §. 1. & seqq. p. 352. & 353

Bona aduentitia an filius familias Patri suo consentienti causa mortis donare possit. t. 7. r. 80. §. 1. p. 353

Vbi aliqua alia contingentia in dicto casu. §. 1. & seqq.

Si bona omnia tam præsentia, quam futura mobilia, & immobilia mortis causa donata sint, an sub huius vniuersali donatione nomina, iura, & actiones non comprehendantur. t. 7. r. 84. §. 2. p. 355

Ex bonorum omnium donatione mortis causa an Falcidia detrahi possit. t. 7. r. 91. §. 1. p. 358

Bonorum omnium præsentium, & futurorum donationes factæ ob causam onerosam dotis, & matrimonij

transactionis aut alterius similis, an validæ sint. t. 7. r. 104. §. *Donationes* p. 366

Vbi, quid est sentiendum de donationibus omnium bonorum mortis causa, si non in testamento vel codicillis sed extra fuerunt factæ. §. 1. & seqq.

Bonorum omnium præsentium, & futurorum donatio inter viuos an sit valida? Vbi alij diuersi casus super hac donatione omnium bonorum. t. 7. à Ref. 102. vsque ad Ref. 109. inclusiue à p. 365. vsque ad 369

In bonistam Paternis, quam maternis incapax omniis successione est filius spurius ex coitu damnato & punibili; atque versa vice parentes in bonis filij spurij succedere prohibentur. t. 8. r. 112. §. 1. p. 453

Si bona Patris habentis filium spurium alicui in hæreditatem donata, vel in testamento relicta fuerunt, talis hæres tenetur in defectu Patris alere filium spurium & si scœmna est, dotare. ibidem §. 8. p. 444

Bona testatoris vendendi facultatem habent executores ad exequenda opera in testamento præscripta. t. 9. r. 37. §. 1. p. 473

Vbi pro praxi quatuordecim conclusiones apponuntur §. 3 per totum.

Ne bona testatoris vendat executor, hæres impedire potest offerendo pecuniam necessariam, vel exhibendo se paratum ad soluendum. ibid. §. 4. p. 474

Bonorum incertorum, & obnoxiorum restitutioni an Episcopus sit executor distributionis faciendæ, vel an hæres inconsulto Episcopo possit supradicta impendere in vsus pios. t. 9. r. 56. §. 1. p. 481

Et quando de bonis male ablati constat in iudicio, vel extra, & restitutio fieri debeat per hæredem, vel testamenti executores, an tamen hoc facere debeat inconsulto Episcopo. ibidem §. 2

Et an bona hæc male ablata Episcopus possit dispensare in reparationem suæ Ecclesiæ. ibidem §. 3

Bonorum Clericorum, & Episcoporum executor testamenti an possit adire pro confectioe inuentarij iudicem laicum. t. 9. r. 66. §. 1. p. 485

Vbi, an Clerici teneantur, soluere collectam certam, & inuariabilem impositam à Rege per statutum super bona laicorum priusquam ad ipsos Clericos peruenissent, quam solebant soluere sæculares quotum antea fuerant ea bona. §. 10. p. 486

Et aliqua alia valde notanda pro bonis patrimonialibus, & exemptionibus bonorum Ecclesiasticorum. ibid.

* Vide verb. *Alienare. Cognatus. Confessus. Creditor. Episcopus. Filius. Fiscus. Frater. Heres. Occultare. Pater.*

* In indice primo huius to. ex t. 5 de *Cessione bonorum* lege omnes eius quæstiones sup hoc verb. *Cessio bonorum* vbi plura signanter à Ref. 1. vsque ad 22. à p. 277. ad 285

Breniatura.

Breniaturis, & notis testamentum Militis confectum an sit validum. t. 8. r. 79. §. 1. p. 435

Bulla Pontificia.

In Bulla, quæ incipit. *Romanus Pontifex*. die 5. Iunij 1651. Urbanus VIII. damnat omnia præiudicialia contra Immunitatem Ecclesiæ etiam sub prætextu, quod Bullæ Pontificiæ non fuerunt publicatæ, vel vsu receptæ. t. 1. r. 13. §. 8. p. 10

Bulla Urbani VIII. die 28. Iunij 1628. edita contra monetarios an extendatur ad commorantes in Regno Siciliae, Sardiniae, & Corsicæ. t. 1. r. 25. §. 1. & seq. p. 20

In Bullis Pontificiis an sub nomine priuationis officiorum, graduum, & dignitatum intelligantur comprehendendi Concionatores Lectores, Confessores, Magistri Nouitiorum, Ministri, Consultores, Difinitores, &c. t. 1. r. 34. §. 1. p. 28

Vbi, quod dictæ pœnæ non incurruntur ante iudicis sententiam §. 3

Si in Bulla aliqua inferatur pœna priuationis vocis, an debeat intelligi tã de actiua, quã de passiuâ. t. 1. r. 37. §. 1. p. 29

* Vide verb. *Fruentum. Ligare. Præceptum. Professio. Prohibitio.*

Index

Bulla Cœne.

Per Bullam Cœnæ Domini Papa valide reuocat priuilegia per modum contractus onerosi quibusuis personis quauis dignitate Pontificali, Imperiali, & Regali præfulgentibus absque vlla restitutione, seu compensatione. t. 1. r. 54. §. 19. p. 42

Bulla Cœnæ, vbi non est vsu recepta, an obliget. t. 1. r. 55. §. 4. p. 44

Bullæ Cœnæ excommunicationem non incurrant Proreges, & Ministri prohibentes extractionem frumenti, & victualium ad Romanam Curiam, quando in Regno deficit necessaria prouisio. t. 3. r. 206. §. 2. p. 238

* Vide verb. *Corrigere, Episcopus, Excommunicatio, Frumentum, Princeps, Promulgatio.*

Bulla Cruciatæ.

* Vide verb. *Absolutio.*

C

Cambium.

* In indice primo huius tom. ex t. 3. de *Contractibus, & Cambiis.* Vide à Ref. 1. vsque ad 16. inclusiue & Ref. 67. §. 1. p. 154. sup. hoc verb. *Cambium.*

Campfor.

Campfori vendidit Victricus cuiusdam pueri Theaurum inuentum à dicto puero in loco publico, & campfor fudit, & argentum vendidit; an victrico existente, & non solvente possit Procurator Fisci agere contra campforem, ad pretium redactum ex argento fuso t. 6. r. 15. §. 3. p. 301

* Vide verb. *Cambium.* & Resolutiones eius notationis, & verb. *Negotiari. Prouiso.*

Canis.

A Cane Thesaurus inuentus ad quem pertineat. t. 6. r. 8. §. 1. pag. 297

Canon.

Canonem Emphyteuta per 30. vel 40. annos non soluens an præscribat immunitatem in futurum. t. 3. r. 194. §. 1. pag. 226

Et quid, si adsit ignorantia aduersus præscriptionem 40. annorum. ibidem.

Per Canonem non solutum an Emphyteuta ius suum non amittat, sed possit moram purgare. t. 3. r. 197. §. 1. pag. 228

Et quid, si promiserit soluere Canonem, & iurauit ib. §. 5 Et distinguitur inter Emphyteutam Ecclesiarum, & inter Emphyteutam laicorum. ibidem §. 1

Si Canonem soluere Emphyteuta triennio cessauit, & Dominus aliquando tacuit, & suam voluntatem non declarauit, nec contra eum processum priuationis instituit; si postea vero ad priuationem Emphyteutis agat, an fructus interim à triennio perceptos Emphyteuta faciat suos, an vero teneatur eos, Domino restituere. ibid. §. 11

Canonicus.

Canonici an possint ad collationem compelli, quando Ecclesiæ vetustate collapsæ sunt instaurandæ. t. 2. r. 39. §. 1. p. 118

* Vide verb. *Coadiutor.*

Canonicus Pœnitentiarius.

* Vide verb. *Ætas.*

Capitale.

Qui Capitale maius, quod vulgo dicitur, (*tutto il resto*) in sponcione aliqua exposuit, an possit ille, qui capitale minus habet, acceptare sponcionem, & lucrari illud plus sine onere restitutionis. t. 4. ref. 56. §. 1. & 2. pag. 267

Capitulum Sede Vacante.

Capitulum Sede vacante an possit condere leges in sua Diœcesi t. 1. r. 19. §. 1. p. 14

Et an leges latas ab Episcopo prædecessore abrogare. ibidem §. 13. p. 15

Capitulum Sede Vacante Ecclesiæ Cathedralis, & etiam

viuente Episcopo, an possit absque eius consensu leges, & statuta ferre obligantia suos Capitulares in his, quæ pertinent ad rectam, & ordinariam gubernationem. ibidem §. 4

A Capitulo Sede vacante an possint executores compelli ad executionem testamentorum, & ad reddendas rationes. t. 9. r. 40. §. 1. p. 470

Captiuus.

* Vide verb. *Culpa, Redemptio, Redimendum.*

Capuccinus.

Capuccinis donatio facta an sit valida. tract. 7. ref. 124. §. 1. pag. 376

Carcer, Carceratus.

Ad carcerem confringendum non licet aliis cooperari cum reo. t. 1. r. 97. §. 2. p. 64

Sed quid de coniunctissimis Patre, matre, fratre, & aliis, cum quibusdam circumstantiis. ibidem.

Ad carcerem perfringendum an liceat instrumenta reo suppeditare. t. 1. r. 108. §. 1. p. 70

Vt è carcere fugiat, an quis reo consulere possit. ibid. §. 2

Ad carcerem perpetuum, vel temporarium reus condemnatus an possit fugere, & effringere carcerem, rumpendo vincula, & parietes carceris. ita vt non teneatur restituere damna inde sequuta, dummodo hoc non efficiat infrendo vim ministris iustitiæ, & c. ibidem §. 2. & seqq.

Carcere rupto, vel aperto, si alij captiui fugiant modo illis fugam non consuluerit, an in hoc non peccet reus qui rumpit carcerem, nec teneatur ad restitutionem. ibidem §. 5. p. 71

Si ad carcerem debitor se obligauit, per iuramentum, an nihilominus tamen ad cessionem bonorum admitti debeat. t. 5. r. 19. §. 1. p. 284

Pro carceratis redimendis relicta an possint præstari carceratis ex sua culpa. t. 9. r. 60. §. 1. p. 478

* Vide verb. *Causa. Reus.*

Cardinalis.

Cardinales respectu Ecclesiarum suarum an possint condere leges. t. 1. r. 18. §. 18. p. 14

Vbi aliqua curiosa circa hoc.

Cardinales possunt eligi in executores testamenti. t. 9. r. 6. §. 4. p. 456

* Vide verb. *Ætas. Appellatio iudicialis. Decisio. Declaratio.*

Carere.

Carere Patre, & matre an debeat, vt quis dicatur Orphanus pro consequitione legati. t. 8. r. 46. §. 1. p. 412

* Vide verb. *Actus. Compensare. Prescriptio.*

Carnes.

* Vide verb. *Comedere.*

Carnifex.

* Vide verb. *Scala.*

Castrare.

Qui castrat se, aut permittit hoc fieri à Parentibus ad conseruandam, vel procurandam vocis suauitatem, an peccet. t. 1. r. 118. §. 16. p. 78

Castrum.

Qui in Castris reperiuntur, etiam si Milites non sint, vt Mercatores Castra sequentes, & c. an gaudeant priuilegio testandi iure militari, modo in loco hostili sint. t. 8. r. 89. §. 1. p. 436

Casus.

In casum reseruatum ab Episcopo an quis incidat, si illum committat in loco exempto intra Diœcesim ipsius Episcopi. t. 1. r. 48. prope finem p. 36

Ad casus alios an lex pœnalis sit extendenda ex identitate rationis t. 1. r. 79. §. 1. & seqq. p. 56

Extra casus expressos in textu huius Resolutionis iudices de complicibus interrogantes reos an lethaliter peccent. t. 1. r. 99. §. 2. p. 65

Vbi, quod Confessarius potest obligare reos ad respondendum in casibus tantum expressis in textu dictæ Resolutionis. §. 2

Rerum Notabilium.

Et ubi absolute docetur, quod in omnibus casibus non esse complices reuelandos, quando quis cognouit correctos emendandos esse, vel si probabiliter cognoscat emendandos iri per solam correctionem fraternam.

De casu ad casum non extenditur consuetudo. t. 2. r. 24. §. 2. p. 112

Quando omni casui fortuito conductor renunciauit, an ob sterilitatem agri fortuitam sit aliquid remittendum agricolæ de pensione agri. t. 3. r. 122. §. 2. p. 183

Et quid in foro iudiciali, & quid in foro conscientiæ. ibidem.

Casus fortuitos in se recipiens, vel eis generaliter renunciens an de insolitis etiam sentire intelligatur. t. 3. r. 123. §. 1. & seqq. p. 184

Casum fortuitum in se recepisse intelligatur, qui periculum alicuius rei in se recipit. t. 3. r. 124. §. 1. & seqq. p. 185

An sit casus misti fori quoad iudices in executione legati non pij, sed prophani? Et quid, quoad legata pia? t. 9. r. 49. & 52. p. 474. & 475

* Vide verb. *Cessare. Dubium.*

Catholicus.

Catholici habitantes in terris Hæreticorum an præceptis Ecclesiæ teneantur. t. 1. r. 49. §. 1. p. 37

Caupones.

Caupones ex quam culpa teneantur, si res apud ipsos deposita pereat. t. 3. r. 142. §. 1. p. 193

* Vide verb. *Filius.*

Causa.

Si sine causa subditi non recipiunt legem à Principe legitime promulgatam, an peccent. tract. 1. r. 59. §. 1. & seqq. p. 48

In causa dubij qui non recipiunt legem, an mortaliter peccent. t. 1. r. 60. §. 2. ibid.

Causa adæquata legis cessante in causa particulari, an cesser obligatio legis respectu talis particularis. t. 1. r. 72. §. 1 & seqq. p. 52

In causa propria, & Ecclesiæ, atque in causis viduarum, pupillorum, & proiunctis, & amicis intimis coram iudice sæculari, & si assistunt in Curia Romana pro omnibus, an Clerici, Beneficarij, & in Sacris constituti possint exercere munus Aduocati. t. 1. r. 85. §. 1. p. 58

In causa capitali, honoris, famæ, treremium, Confiscationis omnium bonorum, & in aliis similibus reus iuridice interrogatus non tenetur respondere, si adfit spes euadendi, Sed an hæc opinio sit probabilis. t. 1. r. 100. §. 3. p. 65

Ex causa necessitatis an Principes possint homines malæ vitæ in carceribus existentes deponere super Regiis treremibus donec eorum causæ expediantur. t. 1. r. 125. §. 1. p. 84

An saltem ex causa necessitatis possint remiges à Proregibus compelli in treremibus perseuerare per aliquod tempus. ibid. §. 3. p. 85

Quando ex causa iusta quis excusatur à restitutione, vel solutione, an teneatur saltem damnum emergens, aut lucrum cessans creditori compensare. t. 3. r. 28. §. 1. p. 132

Et distinguitur inter debita ex contractu, & debita ex delicto. ibid. §. 2

Vbi causæ duodecim apponuntur excusantes à restitutione, quæ desumuntur ex parte Creditoris, ex parte debitoris, ex parte debitoris & creditoris simul, ex parte rei restituendæ, ex parte legis, & ex parte Legislatoris. Et aliæ quinque causæ adducuntur, quæ licet videantur excusare à restitutione, non excusant. §. 5. p. 133

Multæ sunt causæ, propter quas licet rem emere minoris prætij, quam emeretur. t. 3. r. 77. §. 1. p. 158

Sine causa non potest reuocari priuilegium, quod transit in vim contractus. t. 3. r. 92. §. 2. p. 164

Tom. VI.

Causa nulla iusta concurrente dubius de malo vehementis an excusetur vendens res indifferentes. t. 3. r. 111. §. 1. p. 176

Hac de causa sola ut iurans, vel vouens non ludere, magnum desiderium, & tentationem patitur ludendi, an tale votum, vel iuramentum dispensari possit. t. 4. r. 70. §. 2. p. 272

Qui causa animi recreandi ludit, & in ludo licito, vel in parua quantitate, an faciat contra votum, vel iuramentum non ludendi. ibidem. §. 3

Si causam negandi debitum quis habuit à principio, an post sententiam, & condemnationem possit gaudere priuilegio cessionis bonorum. t. 5. r. 10. §. 3. p. 281

Si causa superstitis apud Indos sepulchra plena diuitiis, an qui ea spoliauerunt, teneantur restituere successoribus defunctorum. t. 6. r. 2. §. 3. p. 192

Causas meritorum, ut donatarij probet, Principis liberalitas hoc non exigit. t. 7. r. 18. §. 3. p. 318

Causa mortis an mutus & surdus possint donare. t. 7. r. 25. §. 2. p. 321

Causa dotis, vel Ecclesiæ donatio reuocari non potest etiam ob ingratitude. t. 7. r. 41. §. 5. p. 332

Causa mortis donatio facta in indice primo huius tom. 6. lege in t. 7. de *Donationibus* multas & diuersas difficultates à Ref. 69. vsque ad 93. inclusiue demptis tantum, Ref. 74. 77. & 78. à pag. 346. vsque ad 359

Et pro causa mortis ciuilibus vide ibi Resol. 70. §. 1. p. 347

Ob causam præteritam, vel præsentem donatio facta si causa non subsit, an sit valida. tract. 7. resol. 126. §. 1. pag. 377

Vbi in exemplum, & pro praxi dictæ quæstionis proponuntur aliqui speciales casus à principio dictæ Ref. vsque ad §. vlt. exclusiue, & in §. vlt. concluditur iure naturæ irritam esse donationem per errorem factam, quando error cadit in substantialia donationis, secus quando cadit in accidentalia.

Substantialia donationis sunt omnes ex causæ, quæ sunt motiue donationis quæque si cognitæ fuissent donatio facta non esset: Accidentalibus donationis sunt, quæ tantum sunt impulsivæ causæ ad donandum, quibus cognitis adhuc facta esset donatio ubi, etiam quando facienda sit restitutio. ibidem. paragrapho 5. p. 178

Causæ ingratitude explicantur, pro quibus donatio, aut legatum reuocari possit. t. 7. r. 130. §. 1. p. 339

Ex causa præteritionis vel exhæredationis an vitietur testamentum ad pias causas. t. 8. r. 30. §. 3. p. 404

Causa præteritionis an debeat exprimi in testamento Militis, in quo filij prætereuntur. tract. 8. resol. 87. §. 1. p. 434

Si sine causa sed extraordinario affectu inter liberos Patris successione inæqualitatem inter filios constituat, an peccet. t. 8. r. 109. §. 1. p. 448

An sit causa misti fori quoad iudices in executione legati non pij sed prophani? Et quid quoad legata pia. t. 9. r. 49. & 52. p. 474. & 475

In aliis causis pijs præter legatum relictum pro redemptione captiuorum, & pro eleemosynis, & alimentis pauperum, an earum executio pertineat ad hæredem, & non ad Episcopum, executore non creato. t. 9. r. 55. §. 1. & seqq. p. 476

* Vide verb. *Aduocatus, Appellatio iudicialis, Bona temporalia, Clericus, Delictum, Enumerare, Gradus, Hæres, Ingratitudo, Laborare, Mors, Pium, Pena, Studium.*

Cautio.

Cautionem iuratoriam an sufficiat præbere, qui celsi bonis, si non possit præbere fideiussores idoneos. t. 5. r. 16. §. 1. p. 283

Ad cautionem iuratoriam an admitti debeat, si propter inopiam debitor fideiussores, & pignora præbere non potest, stantibus dilationibus moratorijs. t. 5. r. 34. §. 1. pag. 291

Index

Censura.

Censuras, pro quibus ferendis licentiam habent Episcopi à iure Tridentini, an Regulares obseruare teneantur. t. 1. r. 44 §. 2. p. 34.

* Vide verb. *Culpa. Index.*

Census.

Si census pactum de retro vendendo in fauorem emptoris appositum sit, an sit licitum. t. 3. r. 58. §. 1. & 2. p. 149

Census an constitui possit de pecunia antea debita, vel tempore contractus tradendo aliquas merces in pretium census. t. 3. r. 59. §. 1. p. 150

Vbi, quod ex pensionibus non solutis, vbi Bulla Pij V. de censibus non est vsu recepta, potest quis redditum, & censum antiquum augere, vel nouum constituere. §. 5

Census institui potest in re, quæ non reddit tantam utilitatem, quantam habet census. ibidem §. 6

Census irredimibilis an sit licitus, stante Bulla Pij V. de censibus. t. 3. r. 60. §. 1. & seqq. p. 150. & 151

Pro censu imposito ad rationem quinque pro centenariò quis dedit tantum vnici octoginta, rogatus tamen enixe à venditore, quæritur, an teneatur ad restitutionem. t. 3. r. 79. §. 1. p. 159

Census vitalicius an sit licitus, quia reducit ad contractum sponsonis. t. 4. r. 82. §. 1. p. 276

Et pro praxi lege etiam tres sequentes Resolutiones. ib.

Cessare.

Quando cessat finis adæquatius legis in aliquo casu particulari, an cesset legis obligatio. t. 1. r. 70. §. 1. p. 51

* Vide verb. *Contractus, Falcidia, Ligare.*

Cessio bonorum.

* In indice primo huius tom. 6. ex tract. 5. De *Cessione bonorum* lege à ref. 1. vsque ad 22. inclusiue, vbi plura super hoc verb. *Cessio bonorum.*

Charta, id est Alea.

Qui cum falsis Chartis vincit ludentem, an teneatur ad restitutionem. t. 4. r. 41. §. 1. p. 261

Qui chartas non signatas noscit, an teneatur restituere. t. 4. r. 46. §. 1. p. 263

Vbi agitur de aliquibus fraudibus, & deceptionibus contingentibus inter collusores ad chartas.

Qui chartas susurrat, vel notat, vel vitur chartis, quas à tergo nouit, collusore eas ignorante non per negligentiam, sed quia illis chartis antea non luserit, sicut collusor, an teneatur lucrum restituere. tract. 4. ref. 47. §. 4. ibid.

Et quid de eo, qui componit chartas arte, & industria, vt melior pars sibi obueniatur. ibid.

Qui ex collusoribus chartas alterius videt, an teneatur semper restituere. t. 4. r. 48. §. 1. p. 264

De chartis suis an possit socius admonere socium, vt sciat quomodo se gerere debeat, quando socij contra socios ludunt. ibidem §. 2

* Vide verb. *Eligere, Ministrans.*

Chirographum.

Chirographa immatura an emi, & extinguere possint minori pretio; imò dimidio pretio, non solum à tertia persona, verum etiam ab ipsomet debitore, t. 3. r. 80. & 81. p. 159. & 160

Chiromanticus.

* Vide verb. *Ligare.*

Cibus.

* Vide verb. *Famis.*

Circumstantia.

Circumstantiis rerum mutatis, an consuetudo possit etiam legem mutare. t. 2. r. 28. §. 4. p. 114

Citare, Citatio.

* Vide verb. *Appellatio indicali, Clericus, Delictum.*

Cines.

* Vide verb. *Consuetudo, Filius, Lex, Moderatio, Vendere Vinum.*

Ciuile.

In ciuilibus an iudex conscius veritatis possit contra aliquem ferre sententiam iuxta allegata & probata.

t. 1. r. 111. §. 1. p. 73

* Vide verb. *Contemptus, Ius, Parere.*

Ciuitas.

De ciuitate in ciuitatem an extendatur consuetudo, t. 2. r. 24. §. 2. p. 112

Quando in ciuitate propria non fuerit consuetudo certa, vel statutum, siue lex de re aliqua, an attendenda sit consuetudo vicinarum ciuitatum, si rationabilis sit, & amplectenda in iudicando. tract. 2. resol. 37. §. 3. pag. 118

Ciuitatis quidam creditor frangendo gabellam volebat sibi compensare debitum, an hoc, seruatis legibus compensationis, esset sibi licitum. tract. 3. ref. 147. §. 1. pag. 194

Vbi aliqua contingentia circa hoc.

Ciuitatum, & vniuersitatum Gubernatores, Decuriones, & Rectores an possint donare. t. 7. r. 14. §. 1. p. 315

Et quando Ciuitatum Decuriones faciunt aliquam donationem remuneratorem, an standum sit illorum assentioni circa benemerita. ibidem §. 3.

* Vide verb. *Creditor, Derogare, Frumentum, Lex, Mercatores, Merces, Obseruare, Puella, Senatus.*

Clausula.

Per clausulam generalem reuocantem consuetudinem, an consuetudo immemorialis censeatur derogata. t. 2. r. 38. §. 1. p. 118

Et quid, quando consuetudo est iniqua, & irrationabilis. ibidem §. 3

Vbi asseritur Concilium Tridentinum in clausula, non obstantibus consuetudinibus in contrarium, non includere immemorabilem. §. 2

Clausulam derogatoriam aliorum an censeatur habere testamentum ad pias causas. tract. 8. resol. 35. §. 1. pag. 410

* Vide verb. *Derogare.*

Clericus.

Clericus Beneficiarius, vel in Sacris constitutus an possit exercere munus Aduocationis coram iudice sæculari pro vno tantum negotio, & hoc finito pro alio, & sic de aliis. t. 1. r. 85. §. 1. p. 58

Et an ex iure in propria causa, & Ecclesiæ, & in causis viduarum, pupillorum, & pro iunctis & amicis intimis: & si assistat in Curia Romana pro omnibus. ibidem.

Et quid in aliis Tribunalibus Ecclesiasticis. ibid. §. 2

Et an possit domi consulere, & conficere iuris allegationes in scriptis in causis, in quibus interdictum est Clericis Aduocationis Officium exercere. ibid. §. 3.

Clericos an obliget consuetudo laicorum. tract. 2. r. 23. §. 1. p. 112

Et quid quoad festa, & ieiunia à laicis introducta. ibid. §. 3

Clerici an possint in propria domo vendere per famulos vinum collectum ex eorum prædiis. t. 3. ref. 182. §. 1. pag. 217

Clericus an possit emere pro victu suo & familiæ in abundantia, & si quid superest postea vendere, etiam si vendat carius, quam emerat. t. 3. r. 187. §. 5. p. 220

Clerici an possint esse fideiussores. t. 3. r. 189. §. 1. p. 222

Et quid, si Clericus pro alio, vel aliis Clericis fideiussisset. ibid. §. 8

Clerici an possint aliquid ludo exponere. t. 4. ref. 8. §. 1. pag. 247

Clerici de quibus fructibus sint vere Domini: & de quibus possint ludere: Vnde lucrantes ab eis non teneantur restituere; licet forte Clerici ludo insumentes aliqua bona beneficij peccent mortaliter. ibid. §. 3

Clerici an peccent mortaliter ludendo ludis prohibitis. t. 4. r. 9. §. 1. p. 247

Et

Rerum Notabilium.

Et an non solum ludere, verum etiam ludis huiusmodi interesse prohibitum sit Clericis. *ibid.*

Et quid in dictis casibus de Clericis, in Sacris, & quid de Clericis minoribus Ordinibus initiatis. *t. 4. r. 10. §. 1 & seq. p. 248*

Clerici non peccant mortaliter, si inspiciant notabili tempore ludos fortunæ mortaliter peccaminosos, nisi ludi causa sint, vel omittant corrigere, quando tenentur. *ibidem §. 5*

Clerici an peccent mortaliter aspiciendo eos, qui ludendo mortaliter peccant. *t. 4. r. 11 §. 1. ibid.*

Clerici, qui in fraudem creditorum consumpserunt bona, illa alienando, vel ludendo, &c. an gaudeant beneficio cessionis bonorum. *t. 5. r. 11. §. 5. p. 281*

Clericus, qui spe cessionis contraxit, an gaudeat beneficio cessionis. *t. 5. r. 13. §. 1. p. 282*

Clericus qui non fecit inventarium, an possit uti beneficio cessionis. *t. 5. r. 14. §. 3. ibid.*

Si Clerici fideiussor sit laicus, an illi proficiat beneficium. *Cap. Odoardus ad solut. t. 5. r. 18. §. 2. p. 284*

Et quid è contra. *ibidem §. 3*

Clericus debitor ratione depositi, locationis, seu conductionis an gaudeat beneficio. *cap. Odoardus. t. 5. r. 27. §. 2. p. 287*

Clerici an validè possint donare. *t. 7. r. 3. §. 1. p. 308*

Et supponitur bona temporalia esse triplicis generis, quæ Clerici habere possunt, scilicet patrimonialia, quasi patrimonialia, & mere Ecclesiastica. Et de quibus ex his possint validè Clerici donare, agitur. *ibidem §. 2. & seqq.*

Et an etiam licitè. *t. 7. r. 4 §. 1. ibid.*

Et an obligatio, quam habent Clerici expendendi in vsus pios, quod superest de congrua sustentatione, non solum oriatur ex iure humano, sed etiam ex iure naturæ. *ibidem §. 2*

Quod ex Clerici donatione illicita accipitur, an restituendum sit. *t. 7. r. 5. §. 1. p. 309*

Vnde, quod meretrices, & ludentes cum Clericis beneficiariis, Vel aliud ex ipsis recipientes ex bonis Ecclesiasticis non tenentur aliquid restituere. *ibid. §. 5*

Inter Clericum, & concubinam an donatio remuneratoria valeat. *t. 7. r. 23. §. 4. p. 320*

A Clerico donata suæ concubinæ, hæc sedes ipsius Clerici non possunt repetere. *t. 7. r. 29. §. 5. p. 323*

Et in dicto casu an prædicta dona debeant adiudicari Fisco. *ibidem.*

Clericus Pater an non solum alimenta, sed etiam dotem filiis spurciis præbere teneatur etiam post constitutionem Pij V. *t. 7. r. 48. §. 1. & seqq. p. 335*

Clericus, qui contrahit cum illa, quæ antea ab ipso corrupta fuit, an gaudeat privilegio Canonis, & fori, nec etiam dicatur bigamus, aut irregularis ad Sacros Ordines suscipiendos. *t. 7. r. 60. §. 3. p. 343*

Clericus in suam concubinam an donationem facere possit. *t. 7. r. 143. §. 1. p. 388*

Et an de iustitia dictæ concubinæ salarium seruitiorum suorum, in quo conuenerunt, teneatur Clericus solvere. *ibid. §. 2. p. 389*

Et an, quando dicta donatio est irrita firmetur iuramento. *ibidem §. 5*

Clericus an possit testari in morte in vsus non pios. *t. 8. r. 91. §. 1. p. 436*

Clericus filias familias an possit testari de bonis aduentitiis, etiam ante Clericatum, & constante Clericatu acquisitis. *t. 8. r. 94. §. 1. p. 438*

Clerici an possint testari de fructibus beneficiorum ad vsus non pios. *ibidem §. 2*

Et an peccet mortaliter, si de notabili quantitate ad vsus non pios testetur. *ibidem.*

Clericus an possit præterire liberos impune, vel parentes, ita ut testamentum ex eorum præteritione non infirmetur. *t. 3. r. 95. §. 3. p. 439*

Si Clericus sit Pater filiæ spurciæ, an Pater possit instituere hæredem maritum dictæ filiæ spurciæ, sicut è conuerso vxorem filij spurij. *t. 8. r. 112. §. 11. p. 450*

Clericus tenetur dotem dare filiæ spurciæ, dos autem datur loco alimentorum. *ibidem §. 12*

Clerici an possint eligi in executores testamentorum tam ad pias causas, quàm ad prophanas. *t. 9. r. 9. §. 1. p. 456*

Et quid, quando Clericus deputaretur executor testamenti simul cum laico. *ibid §. 3*

Clericorum bonorum executor testamenti, an possit adire pro confectione inuentarij iudicem laicum. *t. 9. r. 66. §. 1. p. 481*

Clerici executores testamentorum an teneantur reddere rationem coram iudice laico. *t. 9. r. 73. §. 1. p. 485*

Clericus executor testamenti super confectione inuentarij an possit citari à iudice laico. *t. 9. r. 74 §. 1. ibid.*

Clericum delinquentem ratione officij ab ipso met Principe concessio, an Princeps sæcularis punire possit. *§. Sic & §. Nec obstat p. 485. & 486*

Et quid, si Clericus commisit crimen læsæ Maiestatis. *ibidem §. Quemadmodum, & §. Nec etiam.*

Clericum compellere an possit iudex laicus ad restitutionem depositi, si ad id in eius Tribunali se obligauit. *ibidem. §. Eodem modo iudex, & §. Nec sustineri. p. 486*

* Vide verb. *Beneficiarius, Beneficium, Bonâ temporalia, Ecclesiasticus, Festum, Fraus, Index, Negotiator, Negotiari.*

Clients.

* Vide verb. *Aduocatus.*

Coactum.

* Vide verb. *Lucrari.*

Coadiutor

Coadiutor Canonici Præbendæ Diaconalis an sedere debeat ante Canonicos Subdiaconales. *t. 1. r. 130. §. 1. p. 91*

Et supponitur, quod dictus Canonicus non potest sedere, & incedere in loco antiquo Coadiuti, quamuis sit cum futura successione. *ibidem §. 2.*

Codicillus.

In codicillis cæci an seruanda sit eadem solemnitas, quæ seruatur in testamento cæci. *t. 8. r. 14. §. 2. p. 398*

Et quid, si ad pias causas testetur. *ibidem §. 3*

Si codicillus est inceptus, & non finitus, an valeat ad pias causas. *t. 8. r. 25. §. 1. p. 402*

Vbi aliqua alia circa hoc. *§. 1. & seqq.*

Quoad codicillos an procedat, quod dictum est de testamentis confectis tempore pestis. *t. 8. à Ref. 59. vsque ad 66. à p. 422. ad 422*

In codicillis an Milites directo hæredem instituere, & substituere, ac hæreditatem adimere possint. *t. 8. r. 85. §. 1. p. 433*

Cæcus.

Cæcus an possit donare sine certis conditionibus. *t. 7. r. 85. §. 1. & seqq. p. 356*

Et an causa mortis absque solemnitate leg. Hac consuetudine, *Cod.* qui testamenta facere possunt. *t. 7. r. 86. §. 1. p. 356*

Cæcus an possit condere testamentum. *t. 8. r. 14. §. 1. p. 397*

Cæci testamentum an valeat, si ante hæredis institutionem legata sint relicta: Vbi plura alia circa testamentum Cæcorum. *t. 8. r. 98. §. 1. & seqq. p. 440*

* Vide verb. *Codicillus.*

Cogere, Cogens, &c.

Qui cogitur uti fraude, aut metu ad mutuandum, an possit licitè damna emergentia recipere, quamuis hæc damna in pactum non fuerint deducta. *t. 3. r. 24. §. 1. p. 130*

Coëgit quidam Nobilis, qui in ludo taxillorum perdidit magnam summam pecuniarum, socium ad persistendum in ludo, vnde postea pecuniam perditam acqui-

Index

- fuit; imò plusquam perdiderat, quæritur an teneatur ad restitutionem. t. 4. r. 42. §. 1. p. 261
- Cogens alium ad ludum an possit lucrari sine onere restitutionis? Et quid, si coactus ad ludum lucretur. t. 4. r. 43. & 44 p. 262
- * Vide verb. *Acceptare, Compellere, Creditor, Excommunicatio, Inefficium, Mercator, Metus.*
Cognatio spiritualis.
- Cognitionem an contrahat non confirmatus, si in confirmatione tenet alium. t. 1. r. 30. §. 4. p. 23
Cognatus.
- Cognatis, nisi sint mali, aut indigni, an teneatur testator relinquere bona, qui non habet liberos, aut parentes. t. 8. r. 108. §. 2. p. 447
Collecta.
- * Vide verb. *Bona temporalia, Canonicus, Parochus.*
Collegium.
- Collegio nondum erecto donatio facta an sit valida? Et an collegio nondum erecto possit concedi privilegium. t. 7. r. 123. §. 1. & seqq. p. 376
Comburare.
- * Vide verb. *Conductum, Incendium.*
Comedere.
- Comedere carnes in diebus prohibitis ab Ecclesia an liceat transeuntibus per loca Hæreticorum. t. 1. r. 49. §. 12. pag. 37
- Et an hoc admittatur tantum in casu, quo eis periculum graue imminet vitæ, bonorum, &c. ibid.
- * Vide verb. *Vita.*
Commendatarius.
- Commendatarius an possit in suam concubinam donationem facere? Et si dicta donatio est irrita, an iuramento firmetur. t. 7. r. 143. §. 1. p. 388
- Et an dictæ concubinæ teneatur soluere salarium, in quo conuenerunt, ibidem. §. 2
- Commendatarij D. Iacobi, Calatrauæ, Alcantaræ, Auis, &c. morituri an possint testari de bonis Commendarum in vsus non pios? Et quid de Commendatariis D. Ioannis t. 8. r. 93. §. 1. & seq. p. 438
Commisarius.
- Commisarij an possint à singulis tantum exigere, quantum ab vno possint, si pro illo solo negotium facerent. t. 3. r. 169. §. 1 & seq. p. 212
Commisarius testamentarius. Commissio.
- Aliquid de Commissio excommunicato. Et si Commissarius excommunicatus de facto testatoris voluntatem adimplerit, an executio sit valida. t. 9. r. 2. §. 7. pag. 454
- Commisarij an possint esse Religiosi, & Fratres Minores ad condendum testamentum nomine committentis. t. 9. r. 17. §. 1. p. 460
- Vbi, quod si Religiosus absque licentia Superioris hoc munus acceptet, & exequatur, conficiens testamentum nomine committentis, an valeat testamentum. §. 3. pag. 461
- Commisarius conficiens testamentum nomine committentis, si casus dubius se obtulerit, tenetur consilium petere, & post consultationem illud sequi. t. 9. r. 22. §. 2. p. 463
- Vt Commisarius Religiosus existat ad condendum testamentum ex voluntate testatoris, an indigeat speciali licentia Superioris. t. 9. r. 27. §. 1. & seq. p. 465
- Quando commissio facta sit nomine dignitatis, vel personæ in quo cognoscetur. t. 9. r. 29. §. 2. p. 466
- * Vide verb. *Acceptatio, Mulier.*
Committere.
- An committat quinque peccata prohibitus ludere, si ludat continue per noctem cum quinque. t. 4. r. 61. §. 1. p. 268
- An committat vnum tantum peccatum Confessarius existens in peccato mortali, & plures confessiones eodem tempore excipiens, ibid. §. 2
- Si committo omnia bona mea arbitrio, vel dispensationi Titij, testator dixerit, an tunc Titium hæredem nudum ac solo nomine, atque obligatum esse totam hæreditatem in causas pias distribuere intelligendum sit. t. 8. r. 28. §. 1. p. 404
- * Vide verb. *Arbitrium, Electio, Facultas.*
Commodatarius.
- Commodatarius dubius an sua culpa commodatum perierit, an teneatur ad restitutionem; quia in contractibus quis tenetur tantum de dolo, & lata culpa, quæ constituat peccatum mortale. t. 3. r. 140. §. 2. p. 192
Commorantes, Commorari.
- * Vide verb. *Bulla Pontificia. Ligare.*
Communio Sacra.
- Communicare an possint Regulares peregrinos pro satisfactione præcepti sumenti Eucharistiam tempore Paschatis. t. 5. r. 45. §. 2. p. 35
Commutare.
- Commutari an possit votum, vel iuramentum non ludendi in meliorem, vel æque bonam rem, & Deo gratiam per Episcopum, siue per alium ex privilegio habentem auctoritatem commutandi. tract. 4. resol. 70. §. 2. pag. 272
- Commutare legatum aliquod inæquale, aut melius an Episcopus possit. t. 9. r. 64. §. 1. & seqq. p. 479
- Commutatio hæc an spectet ad solum Papam, secundum ius canonicum, & ad Supremum Principem secundum ius Ciuile. t. 9. r. 65. §. 2. p. 480
Compellere.
- Si compellatur Religiosus à suo Superiore, an teneatur acceptare munus executoris testamenti. t. 9. ref. 32. §. 3. pag. 467
- * Vide verb. *Acceptare, Capitulum Sede Vacante, Causa, Cogere, Creditor, Iudex, Officium.*
Compensare, Compensatio.
- Si compensetur alio lucro, quo caret mutuans, si non mutuaret; an licitum sit percipere lucrum cessans ex mutuo. t. 3. r. 39. §. 1. & seqq. p. 139
- Compensatione occulta in conscientia an possit vti minor 25. annorum, qui non potest sine magnis expensis coram iudice obtinere restitutionem in integrum contra læsotem. t. 3. r. 166. §. 1. p. 209
- Compensatione occulta non potest victus in ludo prohibito aduersus victorem, qui non audet repetere in iudicio metu dedecoris, præ verecundia, vel si non vult. t. 4. r. 30. §. 2. p. 257
- Compensare debitum an possit, v.g. centum, si tantum perdas cum aliquo, quantum illi ob fraudes debebas restituere, & liberari ab illa restitutione. t. 4. ref. 59. §. 1. pag. 268
- Compensationem an possit facere sciens promissionem mere internam. t. 7. r. 127. §. 11. p. 379
- Compensare se occulte ante sententiam latam an possit donator, aut eius hæres ex causa ingratitudinis. t. 7. r. 134. §. 2. p. 383
- * Vide verb. *Causa, Conditio, Creditor, Excommunicatio, Hæres, Ignorantia, Infamia, Ingratitudo, Iuramentum, Solutio, Testamentum.*
- * In indice primo huius tom. 6. Ex tract. 3. de *Contractibus*, lege aliquas difficultates à Ref. 146. vsque ad 157. super his verbis *Compensare, Compensatio.*
Competere.
- An competat cessio bonorum pro debitis ex delicto. t. 5. r. 2. §. 1. & seq. p. 277
- * Vide verb. *Consortes, Fideiussores, Fructus.*
Complices.
- De complicibus nulla infamia laborantibus reus conuictus, & confessus de vno crimine, an interrogatus teneatur respondere. t. 1. r. 99. §. 1. & seq. p. 65
- * Vide verb. *Casus.*
Componere.
- * Vide verb. *Hæres.*
Computare.

Rerum Notabilium.

Computare.

Computare in sortem fructus ex pignore præceptos an teneatur mutuator? Vbi aliqua alia cutiosa circa hoc. t. 3. r. 31. §. 1. p. 134

* Vide verb. *Filius, Fructus, Legitima, Notarius.*

Concedere.

* Vide verb. *Consuetudo, Creditor, Delatio, & eius notationem, Delictum, Facultas, Licentia, Pecunia, Potestas.*

Conceptum.

Nondum conceptis donatio facta an valeat. tract. 7. r. 33. §. 3. p. 326

Concilium.

Concilij Tridentini præceptum de susceptione Confirmationis ante Ordines an obliget sub mortali tantum, qui recipit, quam Episcopum, qui confert. t. 1. r. 27. §. 4. p. 21

In Conciliis verba imperatiua posita an obligent ad peccatum mortale. t. 1. r. 28. §. 1. ibid.

In Conciliis verba imperatiui modi an semper accipienda sint imperatiua. t. 1. r. 29. §. 1. p. 22

* Vide verb. *Actum, Archiepiscopus, Clausula, Episcopus, Obligare, Princeps.*

Concubina.

Concubinæ iudicis an licitum sit alicui deferre munera, vt pro se apud iudicem intercedat, dum adest periculum alicuius grauis nocuenti, vel si aliasius suum à iudice minime consequi possit. tract. 3. resol. 94. §. 3. p. 167

Concubinæ suæ Miles an donare possit. tract. 7. r. 29. §. 1. p. 323

In concubinam suam an Clerici, Milites, viri Vxorati, Doctores, Aduocatus, & Commendatarius donationem facere possint. t. 7. r. 43. §. 1. & seq. p. 388

Concubinis dictis an supradicti teneantur de iustitia præbere salarium seruitiorum suorum, in quo conuenerunt soluere. ibidem. §. 2

Et quando donatio concubinæ facta à supradictis est irrita, an iuramento firmetur. ibid. §. 5

* Vide verb. *Clericus, Valere.*

Concurrere.

Concurrere an possit minor pars in aliquo capitulo cum maiori ad eligendum indignum. t. 1. r. 136. §. 1. p. 95

Et quid, si est dubium de indignitate personæ eligendæ. ibidem §. 2. pag. 96

Condemnare.

Condemnari nemo potest à iudice, vt sibi mortem inferat sed vt mortem patiat. t. 1. r. 117. §. 2. p. 77

Condemnare an liceat Pro regibus aliquem de mandato, non adhibitis solemnitatibus, terminis, & processu necessariis: aut non data facultate se tuendi secundum leges. t. 1. r. 122. §. 1. p. 80

Et an peccent ministri si huiusmodi Principum mandatis obediunt. ibidem p. 81

Condemnare delinquentem an Princeps possit existente rationabili causa absque iuridica probatione per testes, & absque citatione, & defensione rei, si delictum rei ita est occultum, vt non possit probari saltem plenè, sed scitur tamen à Principe. t. 1. r. 123. §. 5. p. 82

* Vide verb. *Pœna.*

Condemnatum.

* Vide verb. *Defensio, Delictum, Fames, Reus.*

Condere.

Condere leges Ecclesiasticas in sua Diœcesi an Episcopi possint. t. 1. r. 18. §. 1. p. 12

Et an Cardinales respectu suarum Ecclesiarum. ibidem §. 18. pag. 14

Et quid de Legato, seu Nuntio Summi Pontificis in sua Prouincia ibidem §. 19

Et quid de Patriarchis, Archiepiscopis, & Abbatibus Ecclesiasticis iurisdictionem Episcopalem habentibus. ibidem §. 13. & 14. p. 13

Condere leges an possint Generales Religionum, quæ à Summo Pontifice sunt approbatæ. ibid. §. 5. p. 12

Condere leges ad quem pertineat. Si Regnum, vel Principatus pertinet ad Reginam, eaque nubat. t. 1. r. 20. §. 6. p. 16

* Vide verb. *Capitulum Sede vacante, Deportatus, Merces, Ministrans.*

Conditio.

Quænam conditiones sint necessariæ ad iustam Compensationem. tractat. 3. resolut. 148. §. 1. & seqq. pag. 195

Cum conditione illicita an sponsiones sint licitæ. t. 4. r. 81. §. 1. p. 275

Et an lucrum ex huiusmodi sponsionibus acquisitum, sit ex obligatione restituendum. ibidem.

Cum conditione impossibili, vel turpi donatio facta, an sit valida, an vero sit irrita. t. 7. r. 41. §. 1. p. 387

Si conditio turpis, vel impossibilis in contractu matrimonij apponatur, an sit valida. ibidem §. 3. p. 388

Et si in foro externo, vel interno dubium sit, an contrahentes matrimonium hanc conditionem serio, vel ioco adiecerint, præsumendum sit, quod ioco adiecta est. ibidem §. 5

Conditionalis donatio, vt do tibi mille aureos, vt per vitam meam soluas centum quotannis, an valeat. ibidem §. 6

An conditio castæ, & honestè viuendi in aliquo legato apposita non intelligatur debere toto vitæ cursu castè & honestè viuere, sed arbitrio prudentis sufficienti, quale est annorum decem: vnde si fœmina castè vixerit per decennium, licet postea in fornicationem inciderit, an debeatur ei adhuc legatum cum tali conditione. t. 8. r. 26. §. 3. p. 403

Cum hac conditione legatum concessum, si Titius legibus studuerit, an sit intelligendum, quoad vsque legatarius ad gradum Doctoratus peruenerit. t. 8. r. 50. §. 4. ad medium pag. 415

Cum conditione cum capax erit. Siue cum à Principe legitimetur, an filius spurius possit hæres institui. t. 8. r. 111. §. 6. p. 449

* Vide verb. *Bona temporalia, Fœmina, Fornicatio, Legatus, Notarius, Obligare, Vxor.*

Conducere, Conductor, Conductum, &c.

Conductor an teneatur de culpa leuissima. tract. 3. r. 119. §. 1. p. 181

Si conducta domus comburatur, an damnum sit locatoris, vel potius conductoris. t. 3. r. 120. §. 1. p. 182

Et quid, si nesciatur, vtrum culpa, vel casu ortum fuerit incendium. ibidem.

Conducens operam alicuius, si per conductorem stetit, etiam ob causam fortuitam, quominus locator operam suam præstaret, an teneatur ad omnem mercedem. t. 3. r. 172. §. 1. p. 213

Conductor famulus per annum, si discedat ante tempus completum, an perdat mercedem. tract. 3. ref. 173. §. 1. p. 214

* Vide verb. *Aduocatus, Casus, Clericus, Commodatarius, Locator, Procurator.*

Confessio.

* Vide verb. *Inuentarium.*

Confessarius.

Confessarij an possint reos obligare ad respondendum in casibus expressis in textu huius Resolutionis. t. 1. r. 99. §. 2. p. 65

À Confessario non est cogendus reus, vt veritatem aperiat in causa capitali, honoris & famæ, triremium, confiscationis omnium bonorum, & in aliis similibus; dum adest spes euadendi; & Confessarius teneatur absoluerè reum, qui est in proposito negandi veritatem, vtendo restrictione mentali, vel æquiocatione. t. 1. r. 100 per totam p. 65. & 66

An à Confessario reus non sit absoluendus, nisi se ad fatendum

Index

- fatendam veritatem etiam non rogatus offerat, & nisi facere proponat. t. 1. r. 104. §. 2. & seq. p. 68
- Si per Confessarium debitor ex delicto rem, vel pretium restituat, an liberetur à restitutione, si Confessarius verè non restituat, sed sibi retineat. t. 3. r. 149. §. 7. p. 196
- Si Confessarius post mortem testatoris producat schedulam continentem legata ad pias causas, quam testator scripsit antequam decederet, an debeat dicta schedula pro vltima voluntate haberi. tract. 8. ref. 23. §. 2. pag. 401
- Vbi aliqua alia pro dicto Confessario. §. 2. & seqq.
- Confessarius tempore pestis an debeat facere, vt moribundus testetur, etiam si non adsint testes sufficientes. t. 8. r. 59. §. 1. p. 422
- * Vide verb. *Committere.*
- Conficere.*
- Conficere aliam similem scripturam an licitum sit, amissa aliqua vera, & legitima scriptura, quod à legibus senere prohibetur. t. 1. r. 83. §. 2. ad finem p. 57
- * Vide verb. *Heres.*
- Confirmationis Sacramentum.*
- * Vide verb. *Cognatio. Concilium.*
- Confiteri.*
- Si confiteatur, qui alias erat successurus defunctum scripsisse testamentum ad pias causas, sed tamen non adhibuisse testes, & propterea testamentum allegare nullum, an ipse non debeat audiri, quia satis est propria ipsius Confessio. t. 8. r. 18. §. vlt. ante medium. pag. 400
- Et quid, si nec scriptura, nec testes de eo reperiuntur, & non confitetur, quamuis scit factum esse huiusmodi testamentum ad pias causas. ibidem ad medium dicti §.
- Coniuges.*
- Coniugi legatum relictum, quamdiu cum filiis defuncti commemorata fuerit, an pereat transeundo ad secundas nuptias. t. 8. r. 54. §. 3. p. 420
- Et in dicto casu, decedentibus filiis an mater non amittat prædictum legatum. ibidem in fine dicti §.
- Circa donationes inter coniuges in indice primo huius tom. 6. in t. 7. de *Donationibus*: lege multas quæstiones, signanter in Ref. 23. & à Ref. 62. vsque ad 71. inclusiue. à p. 343. ad 348
- * Vide etiam in hoc indice verb. *Consensus, Fœmina, Iuramentum, Ius, Lex, Maritus, Mulier, Valere, Vir, Vxor.*
- Consanguineus.*
- Consanguinei, vel alij recipientes ab Episcopis, seu ab aliis Beneficiariis redditus, quos ipsis tenentur in vsu pios insumere, an peccent mortaliter, quamuis non teneantur ad restitutionem. tract. 7. resol. 6 §. 1. & seqq. pag. 399
- Et quid de Episcopo Religioso. t. 7. r. 7. §. 1. p. 310
- Si consanguineo pauperi aliquid legetur, non censetur legatum pium t. 8. r. 49. §. 3. p. 414
- Sibi consanguineo an Religioso, quibus aliqua distributio commissa est, possint aliqua erogare. t. 9. r. 57. §. 1. & seqq. pag. 477
- * Vide verb. *Acceptatio. Beneficiarius, Cognatus, Prælati Ecclesiasticus.*
- Consensus. Consentiens.*
- Consensus populi an requiratur, vt leges humanæ tam ciuiles, quam Pontificæ obligent. tract. 1. ref. 55. §. 1. pag. 43
- Consensus tacitus Principis an sit necessarius, vel lex non obliget, & v. g. noscat vsu legem non recipi, & tamen toleret. t. 1. r. 63. §. 1. p. 49
- Et quid circa hoc quoad leges Pontificas. ibidem §. 2
- Consensus personalis expressus, vel saltem tacitus legislatoris, Principis, vel Papæ an requiratur ad stabilendam consuetudinem aduersus legem. t. 2. ref. 10. §. 1. pag. 105
- Sine consensu Curatoris an minor 25. annorum obligetur. t. 1. r. 159. §. 1. p. 200
- Consentiens maiori parte creditorum, an iudex possit dilationes moratorias concedere. t. 5. r. 23. §. 5. p. 286
- Sine consensu Prælati loci sacri, & data opera Thesaurus inuentus in loco sacro ad quem pertineat. t. 6. r. 12. §. 1. & seqq. p. 299
- An solus consensus ipsius Patris donationi auctoritatem præbentis sufficiat, vel an potius requiratur iudicis auctoritas, si filius donauerit causa mortis. t. 7. r. 80. §. 5. p. 353
- Et præter consensum filio præstitum, an adhuc viuente filio talis donatio à Patre reuocari possit. ibidem §. 3
- Si cum consensu Patris filius familias testamentum fecit, adiecta clausula codicillari, *Si non valeat iure testamenti, valeat iure codicilli, aut cuiuscumque alterius vltima voluntatis.* Vtrum in vim donationis causa mortis valere possit. t. 7. r. 81. §. 1. p. 354
- Absque consensu curatoris an minor 25. annis donationem mortis causa facere possit. tract. 8. resol. 82. §. 1. ibidem.
- Si ex vnanimi consensu coniugum donum factum sit Ecclesiæ, post eorum mortem, an aggrauet superuiuentem alteri medietatem illius doni dare Ecclesiæ. t. 7. r. 119. §. 12 p. 375
- Non solum per consensum expressum, sed etiam tacitum tam promittentis, quam promissarij promissio nondum accepta reuocari possit. t. 7. r. 128. §. 6. p. 379
- Propter consensum an deceptus in pretio videatur donare excessum. t. 7. r. 144. §. 1. p. 389
- Consensus Conuentus non requiritur vt Religiosus possit exercere munus executoris testamentorum, sed licentia tantum Prælati Conuentus. t. 9. r. 12. §. 1 p. 457
- Et an ad hoc possit Conuentualis Prælati secum ipso dispensare, nisi per ordinis statuta vetetur secum dispensare. ibidem §. 2
- * Vide verb. *Bona temporalia, Curator, Diuidere, Donare, Festum, Filius, Licentia, Minor, Mulier, Obligatio, Pontifex, Testamentum, Vxor.*
- Consiliarius Regis, & Principis.*
- Consiliarij Regis an possint vendere merces suas, quando agnoscunt breui diminuendum earum pretium ex lege vel mandato Principis t. 3. r. 97. §. 1. p. 167
- Vbi, quod non possunt tamen differre eam manifestationem & promulgationem solum eo fine, vt prius vendant suas merces. §. 2. sub finem p. 168
- Consiliarij Principis an teneantur ad restitutionem, si ex eorum negligentia illa notitia legis promulgandæ circa merces, &c. peruenit ad aures subditorum; vnde ipsi postea ex tali scientia merces vendiderunt cum aliorum detrimento. t. 3. r. 104 §. 3. p. 172
- Consilium.*
- Consilium dare Religiosi etiam Minoretæ an possint executoribus alicuius testamenti. t. 9. r. 14. §. 1. & 2. p. 458
- Vt consilium Fratrum Minorum, vel aliorum Religiosorum executoris sui testamenti sequantur, an testator præcipere possit. t. 9. r. 16. §. 1. p. 412
- Et an Consilium hoc Religiosi præstare possint absque licentia Superioris. ibidem
- Quando Consilium à Religiosis vel ab alio præcipitur executoribus testamenti petere, ad quid teneantur executores. t. 9. r. 21 §. 1. p. 462
- Consilium omittens executor an faciat executionem irritam t. 9. r. 22. §. 1. ibid.
- Idem est de aliis actibus, in quibus mandatur petere consilium. ibidem p. 463
- Vbi, quod in euentibus, in quibus testator ad res dubias, quæ ex operatione conscientie concernunt, tenetur Consilium petere, & post consultationem illud sequi. §. 2. p. 463
- Si Consilium petere iussum est executori, an teneatur illud sequi. t. 9. r. 23. §. 1. ibid.

Rerum Notabilium.

Vbi, quando consilium petere, & sequi teneatur executor, & quando non sequi, & quando in dictis casibus valeant, vel non valeant actus gesti, si aliter ab executoribus fiunt. §. 2. ad medium.

Et doctrina huius Resolutionis deferuet ad solutionem plurimorum casuum. *ibid.* in fine.

Confobrinus.

Confobrinum relinquere, & extraneum heredem instituere an in testamentis aliquis possit? Vbi aliqua contingentia in dicto casu. t. 8. r. 106. §. 1. & seq. p. 426

* Vide verb. *Nemius.*

Consortes.

Consortibus eiusdem litis minorum an competat beneficium restitutionis in integrum. t. 3. r. 163. §. 1. & seq. p. 205. & 206

Consuetudo.

De consuetudine salutandi Virginem, quando publicum signum datur in principio noctis quid est sentiendum: an tunc cadat sub peccato saltem veniali talis oratio, & salutatio. t. 1. r. 7. §. 4. p. 5

Quid de consuetudine Religionis circa verba imperatiui modi, an præceptum contineant. t. 1. r. 29. §. 3. p. 22

In æquali dubio an consuetudo sufficiens detur ad obligandum in foro conscientie, an partem negantem sequi possimus. t. 1. r. 41. §. 2. in fine p. 33

Consuetudines laicorum, in quibus peregrini reperiuntur, an teneantur dicti peregrini obseruare. t. 1. ref. 45. §. 1. p. 35

Et quid de aduenis in contractibus. tract. 1. resol. 47. §. 3. pag. 36

Consuetudo nihil præualere potest contra ius naturale, & diuinum defensionis. t. 1. r. 124. §. 13. p. 83

Consuetudo Camporum de non acceptanda solatione fortis nisi simul soluat detrimentum cambiorum, an sit licita. t. 3. r. 13. §. 1. & seq. p. 126

Votum circa consuetudinis moderationem permittentis Ciuibus Panormitanis non vendere vinum de eorum vineis collectum iuxta taxam. t. 3. r. 92. §. 1. p. 164

De consuetudinibus vendendi officia à Proregibus, & applicandi pecunias sibi ipsis, quid est sentiendum. t. 3. r. 203. §. 6. & 7. p. 233

Et quid de consuetudinibus quando Proreges aggratiant delinquentes, & pro dictis gratiis pecuniam accipiunt sibi ipsis. t. 3. r. 204. §. 1. 7. & 11. p. 234

Et quid de consuetudinibus quando Proreges concedunt priuilegiatas Tractas pro anno sterili non extractas, & illas vendunt, & pecuniam in eorum commodum conuertunt. t. 3. r. 205. §. 1. & seq. p. 236

Consuetudine contraria an leges ciuiles prohibentes ludos taxillorum, & alearum sint abrogatae. t. 4. r. 1. §. 2. pag. 243

* Vide verb. *Beneficiarius, Contractus.*

* In indice primo huius tom. 6. lege omnes difficultates t. 2. de consuetudine, vbi plura, & aliqua notabilia.

Consulere.

Consulere an quis possit reum, vt fugiat. t. 1. r. 108. §. 2. pag. 70

Consumere.

Qui consumpsit bona sua fastu, dolo malo, vel luxuriose viuendo, aut partim fortunæ vitio, an gaudeat beneficium cessionis honorum. t. 5. r. 3. §. 1. p. 278. & t. 11. §. 1. p. 281

Constantinus Imperator.

Constantini Imperatoris donatio facta D. Syluestro an sit vera, & id negantes an sint denunciandi Inquisitoribus. t. 7. r. 147. §. 1. & seq. p. 390. & seq.

Constare.

Si non constet legem quoad forum conscientie esse vsu receptam, an quis teneatur illam seruare. t. 1. r. 39. §. 1. pag. 32

* Vide verb. *Meritum.*

Contestari.

Qui contestatur se certo scire, & alter contendit, &

adhuc vult spondere, an teneatur restituere. t. 4. r. 74. §. 1. p. 273

Constituere.

* Vide verb. *Census.*

Constitutio.

Constitutiones Pontificiæ contentæ in Decreto, & cæteræ omnes non indigent promulgatione facta in Prouinciis, & Dioccesibus. tract. 1. ref. 10. §. 4. in fine pag. 6

Et quid de aliis nouis constitutionibus Pontificiis, quando contrarium non exprimitur. t. 1. r. 11. §. 3. & seq. p. 7. & 8

Per constitutionem Greg. XV. & Urbani VIII. die 20. Decembris 1631. an annullentur omnia viuæ vocis oracula. t. 1. r. 26. §. 1. & seq. p. 20

* Vide verb. *Decima, Verbum.*

Contemptus.

Qui ex contemptu transgreditur legem, an peccet mortaliter. t. 1. r. 56. §. 1. & seq. p. 44

Quando ex contemptu legis Ecclesiasticæ sit peccatum mortale per se loquendo. t. 1. r. 57. §. 9. p. 46

Contemptu secluso an sit peccatum mortale non parere legibus ciuilibus. *ibidem.*

Contractus.

Quoad contractus, an qui ætate se transferunt ad ciuitatem Montis Regalis, teneantur seruare leges, & consuetudines illius loci: nam aduenæ in contractibus tenentur seruare leges, consuetudines, & statuta illius loci, in quo reperiuntur, t. 1. r. 47. §. 3. p. 36

Si contractus non sit irritus, & si à iure ciuili irritetur, si tamen à iure naturali, vel regni non irritatur, an quis sit puniendus propter transgressionem talis contractus. t. 1. r. 50. §. 3. p. 38

Contractibus stare an Princeps teneatur, à se celebratis cum subditis, & aliter faciendo an peccet mortaliter. t. 1. r. 52. §. 4. p. 39

Contractus, qui dicuntur vulgo *Scomense*, an sint liciti: t. 4. r. 71. §. 1. p. 272

Debitoribus ex contractu an Princeps inducias concedere debeat. t. 5. r. 27. §. 1. p. 287

Exponitur differentia inter contractum in initum sub conditione de futuro & promissionem nondum acceptam. t. 7. r. 128. §. 9. p. 379

Leges, quæ contractus illegitimos irritant, habent pro fine bonum commune, & quamuis cesset finis legis in particulari, semper eius obligatio firma manet. t. 8. ref. 57. §. 5. p. 422

* Vide verb. *Bulla Cœnæ, Census Clericus Damnum Papa.*

* In indice primo huius tom. 6. Tractatus tertius de Contractibus & cambiis, ipse titulus indicat, quod omnes eius difficultates pertinent ad hoc verb. *Contractus*: Vbi quamplurimas quæstiones inuenies.

Contradicere.

Si contradicat Superior Religioso executionem testamenti an irritum sit, quod Religiosus executor sine licentia Superioris fecerit. t. 9. r. 25. §. 1. & seq. p. 468

Contrahere Matrimonium.

Dummodo contrahat cum Virgine, si alicui priuilegium concedatur, an illud consequatur, si contrahat cum ea, quam antea ipse corruperat. t. 7. ref. 60. §. 3. pag. 343

* Vide verb. *Conditio, Matrimonium.*

Conuentus, Conuentualis.

* Vide verb. *Consensus.*

Cooperari.

* Vide verb. *Carcer.*

Correctio fraternalis.

* Vide verb. *Casus.*

Corrigere.

Qui corrigit literas iuxta mentem Pontificis, non est falsarius, nec incurrit excommunicationem Bullæ Cœnæ. Vbi pro praxi aliqui casus. t. 1. r. 83. §. 3. p. 57

* Vide

Index

* Vide verb. *Pœna.*

Credere.

* Vide verb. *Doctor, Fideles, Mystrium.*

Creditor.

- Creditori inuito pro nummis aureis simpliciter, seu generaliter datis an debitor possit alterius generis nummos argenteos, aureosque soluere. t. 3. r. 105. §. 1. & seqq. p. 172. & 173
- Creditori inuito an solui possit aliquid pro alio. t. 3. r. 106. §. 1. p. 173
- Creditori inuito, an quod debetur statuto tempore solui possit ante diem. tractat. 3. resol. 107. §. 1. & seqq. pag. 174
- Si non solum creditor, sed etiam debitor dubius est, num debitum sit satisfactum, an teneatur adhuc debitor illud soluere. t. 3. r. 139. §. 1. p. 191
- Et in dicto casu an ad integram solutionem, vel ad partem secundum dubij proportionem debitor teneatur. ibidem §. 3. p. 192
- Et quid, quando debitor solus certus est de debito, sed dubius est de solutione. ibid. §. 1. pag. 191
- Creditor quidam Principis, vel ciuitatis frangendo gabellam volebat sibi compensare debitum, an hoc seruatis legibus compensationis esset licitum. t. 3. r. 147. §. 1. p. 194
- Et quid, si Princeps, vel ciuitas locauerit aliis subditis vestigal, & gabellas alias iustas, an liceat creditori facere compensationem? Et quid, si Princeps, vel ciuitas illud vestigal vendiderit. ibidem §. 1. & seqq.
- Si creditores alij anteriores adsint, an compensatio in foro conscientie sit valida. tract. 3. resol. 153. §. 1. pag. 198
- Et quid, si creditor possideret rem iure depositi. ibidem §. 3
- Quando creditori posteriori debitor soluit debitum, cum soluere deberet priori, an in tali casu creditor non teneatur ad restitutionem, sed possit retinere pecuniam illam contra ordinem restitutionis sibi solutam. ibid. §. 5. p. 199
- Et quid, si creditor cogatur ab alijs creditoribus anterioribus denunciare debitum, sub pœna excommunicationis restitutionem inducente. tract. 3. r. 154 §. 1. ibidem.
- Creditorum bona an vxores, & filij post mortem viri, vel Patris occultare possint. tract. 3. resol. 158. §. 1. pag. 200
- Et quid, si in iudicio vocati compellerentur aperire, si nihil abstulerint ex bonis mariti, vel parentum, an teneantur in constitutionem veritatem dicere. ibidem.
- Et quid, si ex vi excommunicationis obligantur reuelare. ibidem.
- Creditor antiquior, & pauperior an sit præferendus creditori posteriori, cæteris paribus, & secluso alio priuilegio in solutione alicuius debiti. t. 3. r. 211. §. 1. & seqq. p. 242
- Creditorum an teneantur relinquere aliquid ei, qui cadit bonis præter instrumenta suæ artis, si artifex sit, & vestes, quibus indutus est tempore cessionis; imo si pretiosæ sint, pro alijs commutandæ sint. t. 5. r. 4. §. 2. & seqq. p. 278
- Si in creditorum fraudem aliquid egerit, qui cedit bonis, an gaudeat tali priuilegio; vt v. g. quando bona sua luxuriose viuendo consumpsit, vel ludendo, vel cum meretricibus ea expendendo dilapidauit. t. 5. r. 11. §. 1. p. 281
- Idem est de Clericis volentibus priuilegio cessionis gaudere. ibid. §. 5
- Si creditores offerunt debitori dilationem quinquennalem an excludatur à beneficio cessionis bonorum. t. 5. r. 17. §. 1. p. 284

Creditorum maiori parte consentiente an iudex possit dilationes moratorias concedere. tract. 5. resol. 23. §. 5. pag. 286

In creditorum præiudicium an induciæ moratoriæ concedi possint. t. 5. r. 26. §. 2. p. 287

A maiori parte creditorum an possint concedi moratoriæ donationes, quæ à Principe conceduntur. t. 5. r. 31. §. 1. pag. 289

Et si creditores omnes concedant, vt debitor inducias quinquennij accipiat, & non cedat bonis, an teneatur debitor eas accipere, nec possit cedere bonis. ibid. §. 3. ad medium.

Et si creditor vnus cum iuramento debitorem habet obligatum, an teneatur cum cæteris creditoribus ad dilationem quinquennalem consentire. ibid. §. 5. p. 290

Creditorum Patris an ius acquirant in bona donata filiofamilias à Principe intuitu meritorum Patris. t. 7. r. 13. §. 1. p. 314

Quando cum creditorum damno donatarius scit donationem fieri, an donatarius peccet, & teneatur ad restitutionem. tractat. 7. resolution. 138. §. 1. pag. 386

Et quid, quando donatarius sciens, & prudens incitaret debitorem ad alienandum in fraudem creditorum. ibidem §. 2. in fine.

* Vide verb. *Causa, Debitor, Debitum, Emptor, Excommunicatio, Famulus, Gestor negotiorum, Mercatores, Solutio, Vir.*

Creditum.

Si ad creditum vendatur res aliqua an licitum sit propter periculum in recuperanda sorte aliquid aliud exigere. t. 3. r. 40. §. 1. & seqq. p. 139

Credita pecunia rem vendere pretio rigoroso an sit licitum, & postea illam statim emere numerata pecunia pretio infimo, vel medio, seclusa obligatione, vt illam mercem sibi reuendat. tractat. 3. resolut. 63. §. 1. pag. 152

Et quid, si venditor iniret cum emptore, vt rem emptam iterum sibi vendat infimo, vel medio pretio. ibidem §. 2

Credita immatura an emi, & extingui possint minori pretio, imo dimidio pretio, si difficilis est solutio; & non solum à tertia persona, verum etiam ab ipsomet debitore. t. 3. r. 80. §. 1. p. 159

Qui credito, & oppignorata fide lusit, & perdidit, an teneatur in conscientia soluere. tract. 4. resol. 32. §. 1. pag. 258

Quod alter soluit, licet credito perdidit, an collusor possit licite retinere: Et an id locum habeat, quando soluens ignorabat non esse obligatum ad soluendum. t. 4. r. 34 §. 1. & seqq. ibid.

* Vide verb. *Mercator, Vendere.*

Crimen.

Crimen falsum obiicere testi falsum aut contra ius testantian sit peccatum mortale. tract. 1. resol. 88. §. 1. pag. 59

Et an sit peccatum contra iustitiam. tract. 1. r. 89. §. 4. & seqq. pag. 60

Et quid, si falsus testis iam esset mortuus ante finitam causam. ibid. §. 7. pag. 61

Crimen occultum obiicere alicui an sit licitum, quando est necessarium ad tuendum honorem, & famam, quæ alias ommitteretur. ibid. §. 3. in fine p. 60

Quando crimen est notorium & publicum, sed ignoratur author illius, an testis teneatur respondere, si iudex ad euitandum scandalum interroget. t. 1. resol. 95. §. 1. pag. 63

Sed in tali casu, an iudex non possit inquirere, nec interrogare, & aliter faciendo an peccet mortaliter. ibidem

Si crimen à se admissum iniuste negat reus pœnam pecuniariam meritis, & iuridice interrogatus, an teneatur ad restitutionem. t. 1. r. 105. §. 1. & seqq. p. 69

* Vide

Rerum Notabilium.

* Vide verb. *Bona temporalia, Delictum, Retractare, Reus, Testis.*

Qui crimen capitale commisit, an possit donare. t. 7. r. 29. §. 1. p. 323

Criminale.

In criminalibus leuibus an iudex conscius veritatis possit contra aliquem ferre sententiam iuxta allegata, & probata. t. 1. r. 111. §. 1. p. 73

Crux.

Si crucis signo signare se adultus nesciat, an peccet mortaliter, vel tantum venialiter. t. 1. r. 5. §. 5. p. 4

Culpa, Culpabiliter.

Quoad culpam an consuetudo possit abrogare legem, manente obligatione quoad pœnam. t. 2. r. 27. §. 1. p. 114
Et quid, quando pœna supponit intrinsece culpam, quales sunt Ecclesiasticæ censuræ, ibidem §. 3.

De culpa leuissima an conductor teneatur. t. 3. r. 119. §. 1. p. 181

Et hæc Resolutio deseruiet in empto, in locato, in dicto, in pignore, & in societate, ibidem §. 6.

An culpa sua commodatum perierit commodatarius dubius, an teneatur ad restitutionem, quia in contractibus quis tenetur tantum de dolo, & lata culpa, quæ constituat peccatum mortale. t. 3. r. 140. §. 2. p. 192

Idem est de depositario, locatore, seu conductore, ibidem §. 4

Ex quam culpa teneatur depositarius, quando perit penes ipsum res deposita. t. 3. r. 141. §. 1. ibid.

Et quid in foro conscientie in ordine ad restitutionem, an requiratur lata culpa Theologica & mortalis, vel leuis, & leuissima. ibid. §. 4. p. 193

Idem est de Bullariis, Cauponibus, nautis, sartoribus, fallonibus, & habentibus curam molendini, & domorum publicarum, & aliis similibus, ibid. §. 2. p. 192. & in Ref. 142. & 143. p. 193

Qui culpabiliter, & non dolose ad inopiam peruenit, an gaudeat priuilegio cessionis t. 5. r. 12. §. 1. p. 281

Ex culpa sua pauperibus an executores possint elemosynam præbere. t. 9. r. 60. §. 1. p. 478

Vbi an relicta pro redimendis captiuis, & carceratis possint præstari captiuis, & carceratis ex sua culpa.

* Vide verb. *Excusare, Damnum.*

Curare.

Si non curent Episcopi, & Principes, vt leges Pontificiæ promulgentur, & recipiantur, an excusentur. t. 1. r. 16. §. 1. p. 11

Curator.

* Vide verb. *Minor, Pater, Pupillus.*

Currere.

Currere tempus dilationum à quo die incipiat. t. 5. r. 25. §. 1. p. 287

An currant vsuræ, & interesse stantibus dilationibus. t. 5. r. 33. §. 1. & seqq. p. 290

D

Damnare.

* Vide verb. *Bulla Pontificia.*

Damnatio, Damnum.

Damnatus ad mortem an possit ad pias causas testari. Et quid si ante damnationem ad pias causas testatus fuerit. t. 8. r. 8. §. 1. & 2. p. 395

Damnatus capite Miles an possit testari, modo ex militari delicto damnatus fuerit, &c. t. 8. r. 78. §. 1. p. 431

Et an de aliis quam de castrensibus bonis. ibid. §. 2.

Damnatus ad mortem propter aliquod facinus an possit testari. t. 8. r. 96. §. 1. p. 439

* Vide verb. *Defendere.*

Damnum.

Si damnum aliquod contingat sine culpa illius in contractibus gratia vtriusque contrahentis celebratis, an

Tom. VI:

diuidatur inter vtrumque t. 3. r. 121. §. 1. p. 183

* Vide verb. *Cogere, Conductor, Exportatio, Extrahere, Incendium, Merus.*

Debere, Debitor, Debitum.

* In indice primo huius tom. 6. in t. 3. de *Contractibus, & Cambiis* sunt quamplurimæ difficultates sup. his verbis *Debere, Debitor, Debitum*, ideo si occurrerit casus ita mistus, require illum ibi in Ref. 20. 21. 22. 23. 25. 57. 80. 105. 107. 108. 109. 139. 140. 146. 147. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 156. 207. 209. & 211. & ex consequentiis in aliquibus aliis præcitati tractatus.

* In prædicto indice ex t. 5. de *Cessione bonorum* vide super supradictis verb. *Debere, Debitor, Debitum* Ref. 2. 7. 10. 13. 15. 17. 19. 26. 27. 29. 31. 34. & 35. vbi plura.

Debita defuncti ex iustitia, & contractibus non tenetur donatarius, vel legatarius persolvere. t. 7. r. 146. §. 1. p. 390

Debitum incertum ratione incertitudinis personæ, loci, Ecclesiæ &c. an sit diuidendum, vel quid est faciendum. t. 8. r. 51. §. 1. & seqq. p. 415

Quidam debebat centum aureos cuidam Monasterio, & habebat facultatem distribuendi legatum ducentorum ducatorum Monasterio Regularium sibi bene viso, & elegit supradictum Monasterium cum pacto, vt dictum debitum remitteret, quæsiuit an licite hoc facere potuerit. t. 8. r. 56. §. 1. p. 415

Quidam erat debitor quinquaginta ducatorum sceminae famulae quæ ei inseruiuit & ex alia parte tenebatur singulis annis ex vi legati distribuere centum ducatos pro maritandis puellis; quæritur, an tuta conscientia possit inire pactum cum famula, vt dimittat ei, quod debet ratione seruitij præstiti, & ipse applicauit ei legatum centum ducatorum, quando ipsa contrahat matrimonium, &c. ibidem.

Et supponitur famulam vere esse egenam, ibidem.

Debita defuncti soluere executores an possint, inuito hærede. t. 9. r. 38. §. 1. p. 470

* Vide verb. *Clericus, Compensare, Depositum, Differre, Excommunicatio, Hæres, Iuramentum, Lis, Mercatores, Negare, Pœna, Satisfacere, Venditor.*

Decalogus.

* Vide verb. *Adultus.*

Decanatus.

* Vide verb. *Ætas.*

Decime.

A decimarum solutione an laicus ex consuetudine, vel præscriptione, sit immunis, dummodo adsit tēpus quadraginta annorum cum titulo, & sine titulo præscriptio immemorabilis nepe centenaria. t. 2. r. 41. §. 1. p. 119

Vbi, an sufficiat tempus decem annorum.

Vbi etiam, an sint æqua, & iusta, & valeant statuta & Constitutiones Ciuitatum, vel leges Regum, & Principum, quibus vetant decimas à laicis exigi, quæ per consuetudinem solui minime solent. §. 2

Deceptio, Deceptum, Decipere.

Decipere se inuicem vsque ad dimidium iusti pretij non licet contrahentibus in foro conscientie: t. 3. r. 75. §. 8. p. 158

Deceptionem hanc vsque ad dimidium iusti pretij cur igitur iura permittunt. ibid.

* Vide verb. *Consensus.*

Decisiones Decisuum.

Decisuum an sint Declarationes Cardinalium. t. 1. r. 22. §. 1. p. 16

Decisiones Cardinalium an sint tantum doctrinales etiam si emanauerint facto verbo cum Pontifice. t. 1. r. 23. §. 1. & seqq. p. 17. & 18

* Vide verb. *Declarationes.*

Declarare.

Si vt non declarat moribundus in testamento aliqua restitutiones vel alimenta, expediat, quid est faciendum. t. 8. r. 104. §. 1. p. 444

Tt

Declaratē

Index

Declarare non tenetur Confessarius hæredibus personas quibus in secreto dixit testator in schedula, vel testamento se velle centum illis erogare per Confessarium, ibidem §. 3. p. 445

Declarationes.

Declarationes Illustrissimorum Cardinalium an habeant vim legis. t. 1. r. 21. §. 1. & seq. p. 16

Et an authentica forma alicuius Declarationis Cardinalium conferat ei vim legis generaliter obligantis in utroque foro. t. 1. r. 24. §. 1. & seq. p. 19

* Vide verb. *Decisiones.*

Decretum.

Decretum Gratiani an habeat vim legis. t. 1. r. 9. §. 1. & seq. p. 5

Decretis & legibus Synodi Prouincialis an Archiepiscopus, & alij Episcopi teneantur etiam quoad vim coactiuam, nec possint in illis dispensare, nisi quatenus in illis permillum est, & concessum & c. t. 1. r. 17. §. 7. p. 12

Decretis Pontificiis an clausis oculis standum sit. t. 1. r. 27. §. 1. p. 21

In decretis Pontificiis an semper verba imperatiui modi accipienda sint imperatiua. t. 1. r. 28. §. 1 & seq. ibid. 21

In decretis Sacræ Congregationis an sub nomine priuationis Officiorum, Graduum & Dignitatum intelligantur comprehensi concionatores, Lectores, Confessores, Magistri Nouitiorum, Ministri, Consultores, Definitores, & c. t. 1. r. 34. §. 1. p. 28

Vbi quod dictæ pœnæ non incurruntur ante iudicis sententiam §. 4

* Vide verb. *Constitutio, Ligare, Merces, Promulgatio.*

Deducere, Deductio.

Deducere an possit, quæ dedit pro chartis, & pro lucernis, pro bellariis & pro Munia, vt vulgo dicitur, & c. qui ob fraudes in ludo factas tenetur restituere. t. 4. r. 40. §. 1. p. 261

Deducere dictas expensas non potest, si quis lucratus est ab eo, quem vi traxit ad ludum. ibidem.

Deductionem legis *Falcidia*, & *Trebelliana* an testator prohibere possit. t. 8. r. 105. §. 1. p. 445

Et pro intelligentia huius quæstionis aliqua primo supponuntur, ibidem §. 1. & seqq.

Defendere, Defensio.

Defendere se vi, & armis à iudice, & ab eius ministris, etiam occidendo eos, si necessarium sit, an possit reus innocens, qui re ipsa damnatur iniuste ad mortem, iuste tamen iuxta allegata, & probata. t. 1. r. 97. §. 3. p. 64

Sine defensionis aliquo termino an licita sit petitio Fisci instantis, vt aliqui rei indicati tantum ad torturam condemnentur ad triremes. t. 1. r. 124. §. 1. p. 82

Defensio est de iure naturali, & diuino, ideo consuetudo nihil aduersus illud præualet. ibidem §. 13. p. 83

* Vide verb. *Delictum.*

Deferre.

* Vide verb. *Concubina.*

Delegabile.

Delegabilis an sit fæminis potestas legislatiua Ecclesiastica. t. 1. r. 20. §. 1. p. 15

Delictum.

Si delictum plene probatum est, an reus teneatur ad mentem iudicis respondere. t. 1. r. 101. §. 4. in fine p. 67

Quando delictum ita est occultum, vt non possit iuridice probari saltem plene, scitur tamen à Principe, an tunc Princeps rationabili causa existente possit condemnare aliquem delinquentem absque iuridica probatione per test. & absque citatione, & defensione rei. t. 1. r. 123. §. 5. p. 82

Pro debitis ex delicto an competat cessio bonorum. t. 5. r. 2. §. 1. & seqq. p. 277. & 278

Si ex delicto debita oriatur, an qui cessit bonis, possit occultare aliquid ad sui sustentationem, & c. t. 3. r. 7. §. 1. pag. 2-9

Ex delicto debitoribus an Principes debeant concedere dilationes moratorias. t. 5. r. 26. §. 1. p. 287

* Vide verb. *Crimen, Denunciare, Hæreticus, Iudex, Iuramentum, Pœna, Princeps, Reus, Subditus.*

Delirans.

* Vide verb. *Æger.*

Demon.

* Vide verb. *Ligare.*

Denunciare.

Denunciare an testis non teneatur; quando scit nullum alium scire delictum illud, etiam interrogatus sub præcepto, & iuramento. t. 1. r. 94. §. 1. & seqq. p. 62

* Vide verb. *Constantinus Imperator, Excommunicatio, Ligare.*

Denunciatum.

* Vide verb. *Accusatus.*

Deportatus.

Deportatus an possit condere testamentum ad pias causas. t. 8. r. 9. §. 1. p. 396

Deportatus Miles an possit condere testamentum. t. 8. r. 78. §. 1. p. 431

Et an de aliis quam de castrensibus bonis talis Miles testari possit. ib. §. 2. qui Milites, non sunt. ibidem.

Depositio.

Si depositio testium non notificetur, an reus teneatur iudici respondere? Et quid circa hoc cum Regularibus. t. 1. r. 98. §. 2. in fine p. 64.

* Vide verb. *Audire, Causa, Reus.*

Depositarius, Depositum.

Si Depositarij res appareant incolumes in foro externo depositarius præsumitur in dolo. t. 3. r. 143. §. 3. p. 193

Depositarius an possit vti re deposita vsu consumptibili, v. g. frumento, oleo, & c. dummodo certus sit tantumdem eiusdem generis, ac bonitatis pretio habiturum, cum Dominus repetiuerit. t. 3. r. 144. §. 1. & seq. ibid.

Depositum an cõpensatione admittat. t. 3. r. 157 §. 1. p. 200

Depositarius ludens alienam pecuniam, an faciat suum lucrum, quod acquirat. t. 4. r. 25. §. 1. p. 255

Si deposita sit pecunia numerata, an Principes debeant concedere inducias debitoribus. t. 5. r. 27. §. 1. p. 287

* Vide verb. *Culpa, Pecunia.*

Derogare, Derogatum.

Non derogat lex specialis facta à Principe, vel Pontifice pro aliqua ciuitate, vel prouincia consuetudinem illius Prouinciæ nisi expresse apponatur clausula derogatoria. t. 2. r. 32. §. 3. p. 116

Et qualis debeat esse consuetudo, vt lex non censeatur illam non abrogare ex præcisa positione legis, sed addenda sit clausula derogatoria. t. 2. r. 33. §. 1. & seq. ibid.

Derogata an censeatur consuetudo immemorialis per clausulam generalem reuocantem consuetudines. t. 2. r. 38. §. 1. p. 118

Et quid, quando consuetudo est iniqua & irrationabilis. ibidem §. 3

* Vide verb. *Concilium.*

Determinare.

Si determinauerint executores semel, v. g. eligere S. Augustini Monasterium, & c. an possit variare. t. 9. r. 61. §. 1. & seq. p. 48

Deirabere.

* Vide verb. *Falcidia.*

Deuoluere.

Quando, & in quibus casibus deuoluatur executio testamenti quoad legata pia, & etiam prophana; & electio pauperum, & distributio bonorum incertorum ad Episcopum in indice primo huius tom. 6. ex t. 9. de *Executoribus testamentorum* lege varias quæstiones à Ref. 45. vsque ad 56. demptis 52 & 53. à p. 472. ad 477

Dies.

* Vide verb. *Laborare, Missam audire.*

Differre.

Quando differunt executores solutionem debitorum, & legatorum, defuncti, an à peccato mortali excusentur. t. 9. r. 30. §. 4. ad medium p. 466

* Vide *Consiliarius Regis, Senatus.*

Disinitum.

Rerum Notabilium.

Dispositum.

Si dispositum non sit aliquid in legibus Regni Hispaniæ, & aliorum Regnorum, an ius civile obliget in dictis Regnis. t. 1. r. 50. §. 1. p. 38

Digniores.

* Vide verb. *Electio* ubi late, & verb. *Nomina, Dignitates Ecclesiasticas, & Regulares.*

Cum cura, & sine cura vide verb. *Ætas, Decretum.*

Dignoscere.

Vnde dignosci possit legem humanam obligare in conscientia, & ad mortale? Vbi aliqua Regula proponuntur ad cognoscendum hoc. t. 1. r. 58. §. 1. & seqq. p. 46. & 47

Dignus.

* Vide verb. *Electio*, ubi late, *Præcedentia.*

Dilationes, moratorie.

Si dilationem quinquennalem debitori offerant creditores, an excludatur à beneficio cessionis bonorum. t. 5. r. 17. §. 1. p. 284

Pro dilationibus, & Induciis moratoriis lege in indice primo huius tom. 6. ex t. 5. à Ref. 23. vsque ad ultimam dicti tractatus ubi plura. à p. 286. ad 291

Dilectio.

Dilectionis Dei præceptum quo tempore obliget. t. 1. r. 3. §. 1. & seqq. p. 2

Diocesis.

In diocesis singulis, vt promulgentur leges Pontificiæ, an necessarium sit, vt obligent. t. 1. r. 10. §. 1. p. 6

In diocesis suis an Episcopi teneantur leges Pontificias publicari, & obseruari facere. t. 1. r. 14. §. 1. p. 10

In diocesi sua an Episcopi possint condere leges Ecclesiasticas. t. 1. r. 18. §. 1. p. 12

Vbi aliqua curiosa circa hoc. §. 1. & seqq.

Idem est de Archiepiscopis, Patriarchis, Abbatibus, Ecclesiasticis, Cardinalibus, Legatis, & Nuntiis, ibidem §. 13. & seqq. p. 13. & 14.

* Vide verb. *Capitulum Sede Vacante, Episcopus.*

Dissentire.

Quando, dissentiant duo, vel plures executores testamenti, quid est agendum. t. 9. r. 34 & 35. per tot. p. 468

Dispensare, Dispensatio.

Qui dispensandi in votis potestatem habet, an possit dispensare cum habente votum non ludendi. t. 4. r. 70. §. 1. p. 272

Dispensati hoc votum, vel iuramentum non ludendi an possit hac sola de causa, quia vouens, vel iurans magnum desiderium, & tentationem patitur ludendi, ibidem §. 2

Vbi etia notabilia circa commutationem dicti voti.

Cum dispensatione Principis an impubes doli capax possit ad pias causas testari. t. 8. r. 7. §. 1. p. 395

Cum dispensatione Episcopi an executor testamentarius possit recedere à voluntate testatoris, vel an hæc dispensatio pertineat solum ad Papam secundum ius Canonicum, & ad Supremum Principem secundum ius civile. t. 9. r. 65. §. 1. & seqq. p. 480. & 481

* Vid verb. *Absolvere, Concilium, Conuenualis, Decretum, Ecclesia, Expositus.*

Disputare.

* Vid verb. *Laicus.*

Distinguere.

Distrahitur inter Emphyteutam Ecclesiarum, & inter Emphyteutam laicorum. t. 3. r. 197. §. 1. p. 228

Sed lee ibi à Ref. 192. vsque ad 200. inclusive ubi aliquazuriosa inuenies circa dictam Emphyteutam. à p. 22 ad 230

Distribuerè, Distributio.

Si distributio aliqua commissa est Religioso, vel aliis, an possit suo consanguineo, vel Monasterio aliqua erogari. 9. r. 57. §. 1. & seqq. p. 477

Distrahitur, vel testatoris filio spurio an executores

Tom. VI.

possint aliquid dare de eleemosyna distribuenda t. 9. r. 59. §. 1. & 2. p. 438

Distribuere eleemosynam inter pauperes an possint executores ante tempus designatum à testatore. t. 9. r. 62. §. 1. & seqq. p. 478. & 489

* Vide verb. *Bona temporalia, Debere, Ecclesia, Eleemosyna, Orphanus.*

Diuidere, Diuisio.

Diuidere legata incerta ratione incertitudinis personæ, loci, Ecclesiæ, pauperum, &c. an hæres in conscientia teneatur, si in id consentiant? Idem est de debito ubi diuersi casus pro praxi. t. 8. r. 51. & 52. p. 415. & 416

* Vide verb. *Legitima.*

Doctor.

Doctori testanti de consuetudine an sit credendum. t. 2. r. 34. §. 1. p. 116

Vbi an in foro conscientiæ possit quis stare assertioni vnius Doctoris testantis de consuetudine. §. 2

Doctor an gaudeat in conficiendis testamentis privilegio Militis. t. 8. r. 90. §. 1. p. 436

* Vide verb. *Concubina.*

Doctorandus.

Pro doctorando filio expensæ factæ à Patre non veniunt in legitimam. t. 7. r. 43. §. 2. ad medium p. 333

Doctoratus.

* Vide verb. *Conditio, Gradus.*

Doctrinales.

* Vide verb. *Decisiones, Rubricæ.*

Dolus.

Dolo iuramentum adiectum contractibus inualidis, & de iure reprobatis an obliget in conscientia? Et an dictum iuramentum indigeat relaxatione. t. 3. r. 117. §. 1. & seqq. p. 179

Qui dolo bona sua perdidierint, an gaudeant beneficio cessionis. t. 5. r. 3. §. 1. p. 278

Dominica Oratio.

* Vide verb. *Adultus, Oratio.*

Dominus.

An dominus ex incendio familiæ, seu domesticorum teneatur. t. 3. r. 120. §. 4. p. 183

Domino tradere equum an teneatur, qui eum gratis recepit à latrone, vel possit illum tradere ipso latroni. t. 3. r. 132. §. 4. p. 188

Si dominus rei fructus in veritate ex ea probabiliter non erat recepturus, an possessor malæ fidei dictæ rei non teneatur ad fructus. t. 3. r. 172. §. 2. in fine p. 113

Dominus an teneatur præstare salarium famulis infirmis. t. 3. r. 175. §. 1. & seqq. p. 214

Si Dominus postquam emphyteuta à solutione Canonis cessauit per aliquod tempus tacuit, sed postea ad priuationem Emphyteutis agat, an fructus interim à triennio perceptos Emphyteuta faciat suos, an vero teneatur eos Domino restituere. t. 3. r. 196. §. 1. & seqq. q. 227

Dominus post incursum caducationem an possit propria auctoritate possessionem rei Emphyteuticæ apprehendere. t. 3. r. 198. §. 1. p. 229

Et quid, si Emphyteuta non resistit, vel resistit verbis tantum, non vero factis resistit? Et quid si adsit scandalum, ibidem §. 1. & seqq.

Domino irrequisito, an si Emphyteuta alienet partem, amittat totum, an vero solummodo partem. t. 3. r. 199. §. 1. ibi: Et quando sunt duo eiusdem rei Emphyteuticæ Domini proprietarij an vterque sit requirendus, ibidem §. 5

Et an vno domino dumtaxat non requisito Emphyteuta in pœnam commissi totam rem, an vero partem spectantem ad Dominum, cuius consensus non fuit requisitus, amittat, ibi. p. 230

Et quando plures sunt Domini directi rei Emphyteuticæ, an omnes sint requirendi, ibi. in fine dicti §. & seqq. Sine domini licetia Thesaurus inuētus ex industria in fundo alieno, an sufficiat in conscientia ante iudicis sententiæ dare tantum Domino dimidiam partem. t. 6. r. 4. §. 1. p. 293

Index

Si Domini plures sint eiusdem fundi ex inæqualibus partibus quomodo applicabitur Theſaurus in dicto fundo. *ibidem* §. 5. p. 294

Si Dominus fundi dicat illam pecuniam inuentam fuiſſe abſconditam à maioribus ſuis inuentor vero dicat eſſe Theſaurum, quis debet probare, *ibid.* §. 6

Ad Dominum proprietatis an pertineat Theſaurus inuentus in fundo Emphyteutico, vel an ad Emphyteutam. t. 6. r. 5. §. 1. & ſeqq. p. 294. & 295

Si Dominus fundi conſenſiſſet, vt per artem magicam ex eius fundo erueretur Theſaurus, ad quem pertineat. t. 6. r. 14. §. 3. p. 301

* Vide verb. *Animal, Canis, Dubium, Emere, Exigere, Famulus, Fiſcus, Fur, Geſtor negotiorum, Incendium, Reſtituere, Seruus, Tabernarius, Vendere.*

Domus.

Domum locare pretio currenti an poſſit, qui ſcit Aulam, Proregem cito Meſſanam diſceſſurum. t. 3. r. 101. §. 1. pag. 170

Domum locare meretricibus an quis poſſet, etiam ſi honeſtas vicinas peruerſuræ ſint. t. 3. r. 110 §. 3. p. 176

Vt domum aliquis exponat ludo an Princeps licentiam concedere poſſit. t. 4. r. 1. §. 1. p. 243

Domum habentes expoſitam ludo an non ſolum peccent, ſed teneantur ad reſtitutionem, ſi principales luſores tenentur reſtituere, & non reſtituantur. *ibid.* §. 4. pag. 244

In domo venditæ parietibus pecunia, vel alia res recondita, vel ſub terra abſcondita, non ad emptorem, vel inuentorem ſed ſpectat, ſed venditori, vel qui illam ibi reſpoſuit reſtitui debet. t. 6. r. 2. §. 2. ad medium p. 292

In domo vendita ante traditionem Theſaurus inuentus cui cedat. t. 6. r. 6. §. 5. in fine p. 296

* Vide verb. *Incendium, Soluere.*

Donare, Donatarius, Donatio, Donator.

Donatio quando præſumitur inter emptores, & venditores circa exceſſum, vel defectum iuſti pretij. t. 3. ref. 76. §. 1. & ſeq. p. 158

Qui donationis ſtudio rem furtiuam ſub dubio poſſidet, & facta diligentia dubium adhuc perſiſtit, ad quid teneatur? Vbi aliqua circa hoc aduertuntur. t. 3. r. 127. §. 1. & ſeqq. p. 186

Donare mortis cauſa licet poſſit Paganus filius familias caſtrenſis, vel quaſi caſtrenſis peculio abſque Patris conſenſu, ipſi tamen mortis cauſa Donationi, quinque teſtes vno eodemque tempore adhibere tenentur, quos teſtes etiam ſe ſubſcribere donationis inſtrumento oportet. t. 8. r. 85. §. 6. p. 433

* In indice primo huius tom. 6. ex t. 7. de *Donationibus* lege omnes eius 147. Ref. vbi quamplures alias quaſtiones reperies ſup his verbis *Donare, Donatarius, Donatio, Donator.*

Dos. Dotare.

Pro dote Moniali pecunia data an poſſit inſumi in emendo agro, vel vinea, vt de fructibus eius Monialis ſuſtentetur. t. 3. r. 190. §. 6. p. 224

Dotis cauſa donatio facta renocari non poteſt etiam ob ingrati tudinem. t. 7. r. 41. §. 5. p. 332

Dotare filios ad matrimonium, & ingreſſum Religionis an teneatur Pater. *ibidem* §. 1. p. 331

Dotem etiam, & non ſolum alimenta filiis ſpuris præbere Pater tenetur. t. 7. r. 48. §. 1. p. 335

Et hoc procedit, etiam ſi Pater ſit Clericus Sacerdos & etiam poſt conſtitutionem Pij V. *ibidem* §. 2

Dotem præbere an poſſit maritus filiis alterius matrimonij de bonis communibus acquiſitis ſine licentia vxoris. t. 7. r. 57. §. 1. poſt medium p. 341

Qui pro dote maiorem quantitatem pecuniarum recepiffe conſeſſus eſt, an cenſeatur illam donare. t. 7. r. 61. §. 1. pag. 343

Si dotem habeat puella, ſed non ſufficiente, an debeatur illi legatum factum puellis, vt nubât. t. 8. r. 44. §. 1. p. 414

Dotare filiam ſpuriam in defectum Patris an hæres, cui donata vel in teſtamento relicta fuerunt bona Patris habentis filiam ſpuriam, teneatur. t. 8. r. 112. §. 8. p. 450

* Vide verb. *Bona temporalia, Vxor.*

Dubitans, Dubitare, Dubium.

Si dubium eſt, an excommunicationis, ſuſpenſionis, & irregularitatis lex ſit vſu recepta, nec ne præſumendum ſit eſſe vſu receptam. t. 1. r. 40. §. 1. p. 32

Vbi pro præxi aliqui caſus, & Bullæ Pontificiæ. §. 1. & ſeq.

Dubium æquale exiſtens, an detur conſuetudo ſufficiens ad obligandum in foro conſcientiæ, partem negantem ſequi poſſumus. t. 1. r. 41. §. 2. in fine p. 33

In dubij cauſa qui non recipiunt legem, an mortaliter peccent. t. 1. r. 60. §. 2. p. 48

Si dubium eſt an in aliquo caſu lex obliget, an liceat contra illam facere, quando conſtat de lege t. 1. r. 66. §. 1. & ſeq. p. 50

In dubio caſu legis an detur locus Epijkeiæ. t. 1. r. 67. §. 1. *ibidem.*

Et quid, ſi dubitatur, an alteri legi grauiori contrarietur, *ibid.* §. 4. p. 51

Si quis dubitat, de iuſtitia alicuius tributi, an teneatur illud ſoluere. t. 1. r. 68. §. 2. *ibid.*

Quando dubitat teſtis falſus, an reuocatio ipſius falſi teſtimonij profutura ſit, necne, an reuocare teneatur dictum ſuum. t. 1. r. 93. §. 1. poſt medium p. 62

Si dubitant reus & teſtis, vtrum iudex illos iuridice interroget, an teneantur reſpondere. t. 1. r. 96. §. 1. p. 63

Et ſi in dubia re iudex inquiret, an peccet, & ſi teſtis conſequatur an ſit iniuſtus, *ibidem* §. 3

Si dubium eſt de indignitate perſonæ eligendæ, an minor pars in aliquo Capitulo poſſit concurrere cum maiori ad eligendum indignum. t. 1. r. 136. §. 2. p. 96

In dubio an actus inſerpretetur validus. t. 1. r. 138. §. 3. pag. 97

In dubio an conſuetudo contraria legi ſit rationabilis, præſumendum ſit, quod ſit rationabilis, & communi bono expediens. t. 2. r. 1. §. 6. p. 100

In dubio ſi conſuetudo ſit introducta animo obligandi, vel deuotionis, an obliget. t. 2. r. 19 §. 1. p. 111

Dubius de malo vſu ementis an excuſetur vendens res indifferentes, nulla iuſta cauſa concurrente. t. 3. r. 111. §. 1. pag. 176

Dubius ſi res furtiuam, an poſſit illam emere, vt potea à veto Domino totum pretium recipiat. t. 3. r. 126. §. 1. pag. 186

Et in dicto caſu, ſi Dominus non comparuerit, an emptor teneatur rem illam in pios vſus conuertere, educto tamen pretio, maxime ſi illam emit modico pretio, *ibidem.*

Si ſub dubio emptionis, vel donationis ſtudio rei furtiuam quis poſſidet, & facta diligentia dubium adhuc perſiſtit, ad quid teneatur. tract. 3. ref. 127. §. 1. & ſeqq. *ibid.*

Vbi aliqua alia circa hoc aduertuntur.

Qui dubitat poſt emptionem rei bona fide facta reſſe rem alienam, nec veritas oppoſita diligentia facta ſciri potuit, an qui illam vendidit teneatur patus eſſe ad illud pretium Domino ſoluendum, quoties comparuerit. t. 3. r. 128. §. 1. p. 187

Et ſupponitur, quod qui rem per viam emptionis ſeu permutationis etiam bona fide de manu latror accipit, ſed deinde incipit dubitare probabilitate quod ſit furtiuam, ſi facta diligentia ſit dubius, poteſt ſtam tuta conſcientia retinere, & vendere, *ibidem.*

Quando dubitatur quis ſit Pater filij illegitimi quia nimirum plures matrem cognouerunt, quis cum dictum filium alere tenetur. tractat. 3. reſol. 13 §. 5 pag. 191

Rerum Notabilium.

An quilibet eorum, Patre deficiente, vel nolente alere filium alius sit obligatus in integrum, ne proles alimento destituatur, ibid. §. 8

Dubius commodatarius an sua culpa commodatum petierit, an teneatur ad restitutionem, quia in contractibus quis tenetur tantum de dolo, & lata culpa, quæ constituat peccatum mortale. t. 3. r. 140. §. 2. p. 192

Idem est de depositario, locatore, seu conductore, ibidem §. 4

Si dubitat Petrus, vtrum Paulus cum quo lusit, esset lucraturus, si ipse fraudes non adhibuisset, an teneatur ex hoc aliquid restituere. t. 4. r. 39. §. 1. p. 261

Vbi, quod si quis ludens dubius sit, an ipse ob fraudem acquisierit aliquid luctum, tenetur ex dubio persequente ad restitutionem eius.

Si dubitare incipiat postea qui rem certo sciebat, an possit adhuc spondere. t. 4. r. 76. §. 1. p. 274

In dubio an donatio sit remuneratoria, an vero gratuita, & liberalis, censendum esse remuneratoriam. t. 7. r. 18. §. 2. p. 317

In dubio an filius præsumatur expensas factas pro Patre animo donandi fecisse. t. 7. r. 37. §. 1. p. 328

In dubio victricus non censetur animo donandi, sed repetendi potius expensas pro priuigno fecisse, ibidem §. 15

Et quid, si victricus bona priuigni administrans alimenta priuigno petebat annuè. ibidem §. 16. p. 329

In dubio illa est tenenda sententia, quæ humanior est & benignior. t. 7. r. 49. §. 2. p. 335

In dubio an donator præsumatur cogitasse de liberis. t. 7. r. 51. §. 1. p. 337

Si dubitat scrupulosa vxor, an gemmas quas maritus illi dedit, an illas in proprietate dederit, an vero in vsum, quid est faciendum. t. 7. r. 69. §. 5. p. 347

Dubius de suo statu an possit testari ad pias causas. t. 8. r. 11. §. 1. p. 396

Si dubium sit, quæ mente testator reliquerit legatum, an præsumatur in dubio quod ad piam causam, id est pro Deo, & animæ salute reliquisse, & non pro persona. t. 8. r. 49. §. 4. p. 414

In pari dubio quid est sentiendum de re, an diuidenda sit, &c. Vbi pro praxi aliqui casus. t. 8. r. 51. §. 3. p. 415

In dubio Miles an præsumatur iure communi, an vero militari testatus. t. 8. r. 81. §. 1. & seqq. p. 432

* Vide verb. *Admonitio, Adulter, Conditio, Conductor, Consilium, Creditor, Hæres, Obligare, Subdiuus.*

E

Ecclesia.

In Ecclesiis Cathedralibus, in quibus adsunt statuta de puritate sanguinis, an expositi sint admittendi, etiam si statuta de puritate iuramentum, & sufficientem informationem exposcant. t. 1. r. 32. §. 1. & seqq. p. 25. & seqq.

Ecclesiæ præceptis an Catholici teneantur habitantes in terris Hæreticorum. t. 1. r. 49. §. 1. & seqq. p. 37

In Ecclesiis Cathedralibus, & Regularibus solent stare scælia laicorum pro audiendis concionibus, an Episcopi, & Superiores Regulares possint amplius illa non admittere; & ideo remouere, vel alia eorum loco apponere, laicis inuitis. t. 1. r. 127. §. 1. p. 86

Et quid de sedili Iurispatronatus, ibidem §. 8. p. 87

Et quid de iure sepulchri, & habente insignia in Ecclesia etiam Mendicantium; an vtiq; amoueri non possint & illudius transeat ad hæredes, ibidem §. 9

Ecclesiæ Romanæ an adhuc competat priuilegium præscriptionis centum annorum. t. 2. r. 3. §. 1. p. 102

In Ecclesiis aliis an quadragenaria præscriptio competit. ibidem §. 2

Quanco Ecclesiæ vetustate colapsæ sunt instaurandæ, an

possint Parochi collectas exigere à populo, vel ad collationem possint etiam Canonici compelli. t. 2. r. 39. §. 1. pag. 118

Et quid, quando consuetudo adest, vt populus reficiat Ecclesiam, ibidem §. 3

Ecclesia aduersus Ecclesiam an gaudeat beneficio restitutionis in integrum. t. 3. r. 165. §. 5. p. 208

Ecclesia læsa in contractu cum laico potest petere restitutionem non solum coram iudice ipsius laici, sed etiam coram iudice Ecclesiastico, ibid. §. 13. p. 209

* Circa Ecclesiæ Emphyteutum in tract. 3. vide aliquas difficultates à Ref. 192. vsque ad 200. inclusive.

In Ecclesia ludere an sit peccatum mortale. t. 4. ref. 3. per tot. p. 245

Ecclesiæ cuidam testator reliquit legatum vnciarum decem quodlibet anno in perpetuum, & cum esset elapsum à morte testatoris tempus 100. annorum, quæsierunt, vtrum hæredes teneantur soluere supradictum legatum. t. 8. r. 26. §. 1. p. 403

Ecclesiæ legatum relictum, & scriptum manu propria testatoris, an valeat tale legatum, si testator moriatur vbi non possit condere testamentum. t. 8. r. 27. §. 1. ibid.

Si Ecclesiæ B. Mariæ, vel alterius Sancti testator legatum fecerit, & in eodem loco plures sint Ecclesiæ eiusdem nominis, an diuidendum sit tale legatum inter illas, vel quid est faciendum in pari dubio. t. 8. r. 51. §. 3. pag. 415

Et si nulla vero Ecclesia sit talis nominis in illo loco; an tale legatum cedat Ecclesiæ Cathedrali. ibid.

Ecclesiæ fabricæ pauperi an executor possit dare elemosynam distribuendam inter pauperes. t. 9. r. 63. §. 1. pag. 479

* Vide verb. *Alienatio, Arma, Bona temporalia, Dispensare, Distingueri, Fidelis, Fructus, Ingratitudo, Pactum, Priuilegium, Promissio.*

* In indice primo huius tom. 6. ex tract. 7. de *Donationibus* lege varias, & plures difficultates circa Donationes factas Ecclesiæ signanter in Ref. 55. 94. 95. 105. 106. 111. & à Ref. 118. vsque ad Ref. 123. inclusive, & in Ref. 131. & 135

Ecclesiasticus.

Ecclesiastici an excusentur à mortali, qui agitationibus taurorum interfunt contra prohibitionem sub pœna excommunicationis ferendæ. t. 1. r. 43. §. 1. p. 33

Pro Ecclesiasticis exemptionibus, & bonis eorum patrimonialibus aliqua notabilia. t. 9. r. 66. §. 8. p. 482

* Vide verb. *Clericus, Concubina, Hæres, Legislator, Lex, Locatio.*

Electio, Electores, Eligere, &c.

De electionibus Officialium rectè faciendis, & præsertim ab Illustrissimo Senatu Urbis Panormi. t. 1. r. 135. §. 1. pag. 94

Pro quo primo aliqua notabilia proponuntur, & supponuntur, ibidem §. 2.

Senatores eligentes indignos non solum peccant mortaliter, sed tenentur resarcire damnum inde sequentum, ibidem §. 6. p. 95

Et an sint periuri pro iuramento, quod ante electionem faciunt, vel facere debent, ibidem §. 2. p. 94

Et quid, si electionem fecerint per secreta suffragia, ibidem §. 5. p. 95

Eligentes dignos omissis dignioribus, an peccent, ibidem §. 6

Et possit esse peccatum ex modo, vt si quis fraudibus vtatur in fortibus, ibidem §. 7

Et quid, si aliquis ex Senatoribus vnum pro alio legat, vel aliquam chartam ex tribus, quæ in pileo sunt, paulo grandiore efficiat, vt illam facilius aliis in pileo relictis, assumat, &c. ibidem.

Ad eligendum indignum an minor pars possit concurrere cum maiori in aliquo Capitulo. tract. 1. resol. 136. §. 1. pag. 95

Index

- Et quid, si est dubium de indignitate personæ eligendæ. ibidem §. 2. p. 96
- Electores an possint renunciare iuri suo, cum non sit priuatum ius, sed publicum totius Collegij, Communitatis, Capituli, &c. ibid. cursim in §. 1. p. 95
- Ab electione an debeat expelli accusatus, vel denunciatus. t. 1. r. 137. §. 1. p. 96
- Et an talis illegibilis sit propter malam famam apud bonos viros, ibidem.
- Si electio maneat apud duos, an vnum alterum eligere possit. t. 1. r. 138. §. 1. p. 96
- Eligere seipsum an aliquis possit dum facultas eligendi pluribus commissa est, ibid. §. 1. & seq. p. 97
- Eligere, digniores ad officia sæcularia an Rex teneatur, sed non teneatur ad restitutionem eligens tantum dignos. t. 1. r. 139. lege eam per totam p. 97. & seq.
- Idem est de quocumque alio Principe. t. 1. r. 140 §. 1. p. 99
- Et quando electio fit per plura suffragia, an ad officia sæcularia debeant digniores eligi, ibid. §. vlt.
- Electio facta metu reuerentiali non valet, ideo irritanda, & declaranda irrita. t. 3. r. 118. §. 4. p. 180
- Super electione Pontificis, & Cardinalium sponfiones an hodie sint licitæ? Vbi alia circa hoc. t. 4. r. 73. §. 1. p. 273
- Eligere equum Titius, an vero hæres debeat, si testator habens plures equos Titio legauerit equum. t. 8. r. 114. §. 12. p. 452
- Electio pauperum an possit committi Religiosis, & an saltem fratribus Minoribus. t. 9. r. 15. §. 1. & seq. p. 459
- Eligere pauperes an possint Religiosi, prout commisit testator absque licentia Superioris. ibid. §. 4. p. 460. & in Ref. 20. §. 1. p. 462
- Circa electionem in executorem testamenti Religioso à testatore commissam, an Religiosus indigeat specia i licentia Superiorem. t. 9. r. 28. §. 1. p. 465
- Electio hæc executorum qualiter autem facienda sit. &c. ibidem.
- Si electorem pauperum ad distribuendas eleemosynas testator relinquit quempiam, quibus aliquid sit distribuendum, si is intra annum, aut sex menses eligere neglexerit, vtrum eo tempore elapso ius eligendi transeat ad Episcopum. t. 9. r. 54. §. 1. p. 476
- Si semel elegerunt executores v. g. S. Augustini Monasterium, an possint variare. t. 9. r. 61. per tot. p. 478
- Eligere pauperiores an teneatur ille cui eleemosyna distribuenda commissa est. t. 9. r. 63. §. 3. p. 479
- * Vide verb. *Excommunicatio, Mercator, Metu.*
Eleemosyna.
- Eleemosyna largienda pauperibus an possit applicari pro Missis celebrandis ad subleuandas animas Purgatorii. t. 8. r. 58. §. 1. p. 422
- Pro eleemosynis, & alimentis pauperum legatum relictum, executore à testatore non assignato, an executio talis legati pertineat ad Episcopum. t. 9. r. 55. §. 1. & seq. p. 476
- De eleemosyna distribuenda an executores possint dare aliquid filio spurio testatoris? Et quid de filio spurio ipsius distribuensis. t. 9. r. 59. §. 1. p. 478
- Quando pro eleemosyna distribuenda testator expressit certum genus pauperum, aut certum locum, an tunc nec hæres, nec Episcopus possint mutare. t. 9. r. 63. §. 4. pag. 479
- * Vide verb. *Applicare, Beneficiarius, Culpa, Distribueret, Ecclesia, Electio.*
Emens, Emere, Emptio, Emptor.
- * Sup. his verbis Tractatus 3. de Contractibus, & Cambiis huius tom. 6. totus est plenus quæstionibus, ideo ibi requiritur quidquid super illis occurrerit signanter in Ref. 18. 57. 58. 68. 69. 73. 75. 77. 78. 79. 80. 81. 83. 93. 96. 110. 111. 112. 126. 127. 128. 129. 131. 132. 133. 36. 168. 177. 186. 187. 188. & 190. quas difficultates facile inuenies in indice primo huius tom. 6
- * Vide etiam in hoc indice verb. *Domus, Dos, Equus, Excedere, Filius, Fruclus, Frumentum, Fundum, Fur, Hasta, Herba, Lapis, Latere, Latro, Mercatores, Merces, Monopolium, Officium, Periculum, Pretium, Sartores, Soluere, Vendere, Venditor, Vinum, Censuræ, Chiographum, Clericus, Dubium, Excedere, Lasso, Negotiari, & passim in aliis verbis.*
Emphyteusis, Emphyteuta.
- Emphyteusis prohibetur dati ultra tres vitas. t. 7. r. 108. §. 2. p. 368
- * Pro Emphyteuta ex tract. 3. lege aliquas Curiosas difficultates à Ref. 192. vsque ad 200. inclusiue.
- * Vide etiam verb. *Canon, Forma, Iuramentum.*
Enumerare.
- Enumerantur sigillatim omnia, quæ ad pias causas reducuntur. t. 8. r. 37. & 38. p. 407
- Episcopus.*
- Episcopi an excusentur, si non curant, vt leges Pontificiæ promulgentur, & recipiantur. t. 1. r. 16. §. 1. p. 11
- Episcopi, qui hoc tempore viuunt, & quorum antecessores non receperunt Concilium Tridentinum, aut Bullam Cænæ Domini, an liberi sint in conscientia, & multo magis eorum subditi, ibidem.
- Episcopi an possint condere leges Ecclesiasticas in sua Diocesi. t. 1. r. 18. §. 1. p. 12
- Episcopi an potestatem hanc condendi leges habeant immediate à Christo, an vero à Pontifice. ibid. §. 8. & seq. p. 13
- Et hoc pendet ex solutione illius quæstionis, quo iure Episcopi sint Superiores Sacerdotibus quoad iurisdictionem, &c. ibidem
- Idem est de institutione Festi, ibidem §. 16. p. 14
- Episcopus, qui confert Ordines ante Confirmationis Sacramentum, an peccet mortaliter. t. 1. r. 27. §. 4. p. 21
- Episcoporum leges Synodales an Regulares obseruare teneantur. t. 1. r. 44 §. 1. p. 34
- Vbi, quod multi sunt casus, in quibus Religiosi etiam exempti tenentur legibus, & sententiis Episcoporum. §. 2
- Et quid, quoad Festorum obseruationes, ieiunia, interdicta, cæterasque censuras, pro quibus ferendis Episcopi facultatem habent à iure Tridentini, ibidem.
- Qui iuxta Episcopi mentem, & supplicationem factam illi litteras corrigat, non incurrit excommunicationem. t. 1. r. 83 §. 3. p. 57
- Episcopus sicut potest renocare suam legem, an etiam possit tollere consuetudinem propriam suam Diocesis. t. 2. r. 32. §. 4. p. 116
- Episcopus in loco domicilij an ordinare possit illum, qui nimis distat à loco originis in quo natus est, si eius Parentes de necessaria ætate hoc deposuissent. t. 3. r. 161. §. 18. p. 204
- Episcopus an possit tenere Cymbam piscatoriam pro eius vsu, familiæ, Prædicatorum, hospitem, &c. & pisces, qui postea supersunt, vendere. t. 3. r. 187. §. 5. p. 220
- Episcopi an possint esse fidei iussores. tract. 3. ref. 189. §. 1. pag. 222
- Episcopales Cancellariæ redditus locari non possunt, sed debent per proprios Episcopi ministros exerceri. t. 3. r. 190. §. 3. p. 223
- Episcopi an peccent mortaliter ludendo ludis prohibitis. t. 4. r. 12. §. 1. p. 248
- Ab Episcopo an possint debitores petere absolutionem iuramenti, quando pactum, & iuramentum cessionis bonorum in aliquo contractu iuramento firmauerunt. t. 5. r. 15. §. 12. p. 283
- Episcopi an possint valide donare. t. 7. r. 3. §. 1. p. 08
- Et supponitur bona temporalia triplicis generis esse, quæ Episcopi habere possunt, scilicet patrimonialia, quasi patrimonialia, & mere Ecclesiastica. Et de quibus his Episcopus possit valide donare, agitur, ibid. §. 2. & seq. pag. 308

Rerum Notabilium.

Et an licite. tract. 7. r. 4. §. 1. ibidem.

Episcopi Religiosi donatio ad vsus prophanos non solum est illicita, sed etiam inualida, & accipientes tenentur ad restitutionem. t. 7. r. 9. §. 1. p. 311

Quando ad Episcopum Monachus, aut Religiosus assumitur, an sit liber à voto paupertatis, & dominium acquirat; possitque contractus inire sicut alij Episcopi non Regulares. ibidem & seqq.

Episcopi donatio intra viginti dies ante obitum an sit valida. t. 7. r. 75. §. 1. p. 330.

Et quid, si donatio fuerit facta extra infinitatem, cum scilicet sanus esset Episcopus. Quare adhuc si publicetur excommunicatio contra non reuelantes bona Episcopi defuncti, manet vnus in conscientia donatarius, ibidem.

Si Episcopo relinquatur aliquid à propinquo, præsumitur esse relictum non intuitu Ecclesiæ, sed personæ. t. 8. r. 49. §. 2. p. 414

Episcopus, si licentiam habet disponendi de bonis in quoscumque vsus voluerit, an licite in fine mortis possit testari in vsus non pios. t. 8. r. 91. per tot. p. 436

Episcopus filiusfamilias an possit testamentum condere de bonis aduentitiis, quæ ante Episcopatum & constante Episcopatu acquirunt. t. 8. r. 94. & 95. per tot. p. 438. & 439

* Vide verb. *Absoluere, Acceptare, Actus, Commutare, Concilium, Consanguineus, Decretum, Diæcesis, Dispensatio, Ecclesia, Elcemofyna, Festum, Ieiunium, Laicus, Ligare, Locus.*

* In indice primo huius tom. 6. ex t. 9. de *Executoribus testamentorum*, lege varias quæstiones pro Episcopis, quando, & in quibus casibus sint executores vltimarum voluntatum; & quando ad eos deuoluitur executio testamentorum, &c. & signanter quære ibi in r. 2. 9. 30. 33. 41. & à r. 45. vsque à 56. inclusiuè, demptis r. 52. & 53. & vide ref. 63. 64. 65. 66. 70. 71. & 72. vbi plura, & aliquid in alijs dicti tractatus.

Equus.

Qui equum bona fide à latrone emit, & postea de hoc certior factus est, an possit tuta conscientia rescindere contractum. & latroni equum illum reddere, vt pretium pro eum datum reciperet. t. 3. r. 132. §. 1. & seq. pag. 188

Et si equum recepit gratis à latrone, an possit illum ei tradere, vel teneatur tradere Domino ibidem §. 4

Si equum bibisse margaritam quis sciret, an possit illum communi pretio emere, & non teneatur reuelare Domino, quod scit. t. 6. r. 16. §. 5. p. 303

* Vide verb. *Eligere.*

Erogare.

* Vide verb. *Applicare, Declarare, Distributio*

Euentus.

* Vide verb. *Scire.*

Euitio.

De Cuius actione an teneatur donatarius, si donatio fuit reuocatoria. t. 7. r. 22. per tot. p. 319

Excedere, Excessus.

Quod excedit notabiliter memoria collusorem, an teneatur restituere, si in sponsione apposuit magnam summam ad recitandum plures versus. t. 4. r. 72. §. 4. p. 272

Quando excedit, quod emitur vltra, vel intra valorem iusti pretij non potest ab emptore remitti, & donari venditori absque insinuatione. t. 7. r. 93. §. 3. p. 359

Excessum donationis an donatarius in conscientia retinere possit, si donatio non sit instituta. t. 7. r. 101. §. 1. pag. 363

Et quid, si donator ignoret se posse excessum repetere, ibidem, §. 8. p. 364

* Vide verb. *Consensus, Fur, Hares, Hasta, Mors, Omissio, Pragmatica,*

Excommunicare, Excommunicatio, &c.

Sub excommunicationis pœna lex aliquid præcipiens

an obliget ad mortale. t. 1. r. 42. §. 1. p. 33

Vbi quod sub excommunicationis pœna lex obligat ad mortalem culpam, quando excommunicatio est latæ sententiæ, non autem quando est comminatoria. §. 2

Et pro praxi an excusentur à peccato mortali Ecclesiastici, & Religiosi, qui agitationibus taurorum intersunt, contra prohibitionem sub pœna excommunicationis ferendæ. t. 1. r. 43. §. 1. p. 33

Si sub excommunicationis pœna restitutionem inducente creditor cogatur denunciare debitam à creditoribus anterioribus, an talis in foro conscientiæ possit vti compensatione. t. 3. r. 154. §. 1. p. 199

Excommunicati an possint eligi in executores testamentorum t. 9. r. 2. §. 1. p. 454

Si excommunicatus sit iudex ordinarius, vel delegatus, aut arbiter, Aduocatus, vel tutor, non potest iudicare, patricinari, nec in iudicio existere, ibid. §. 2. & seqq.

Vbi, quod si solus vnus est Executor, seu Commissarius, illeque excommunicatus existat, & intra tempus, quod à iure, vel testatore ad executionem concessum est, excommunicationis absolutionem consequi non possit, tunc ad Episcopum executio deuoluitur in causis pijs, in alijs vero ad hæredes. §. 6

Et quid, si Executor, vel Commissarius excommunicatus de facto testatoris voluntatem adimpleuerit, an sit valida executio, ibidem. §. 7

* Vide verb. *Absolutio, Alienatio, Bulla Cænæ, Corrigere, Creditor, Dubitans, Episcopus, Frumentum, Gabella, Ligare, Regulares.*

Excusare.

An excusetur à culpa, qui merces vetitas traducunt ex vno Regno ad alterum, non soluto vectigali Regio, qui in fluminibus vetitis piscantur, qui contra prohibitionem in syluis ligna secant, vel pascuntur oves suas in pratis vetitis; vel alia vetita venantur; & alia similia faciunt. t. 1. r. 75. §. 4. p. 54

* Vide verb. *Curare, differre, Extrahio, Hares, Ignorantia, Introducentes, Iudex, Venari.*

Executio, Executor testamenti.

Ab executoribus testamenti legatum relictum viduis pauperibus, an possit dari pauperibus vitam cælibem gerentibus. t. 8. r. 48. per tot. p. 412. & seq.

In indice primo huius tom. 6. Tractatus 9. de *Executoribus testamentorum*, ipse titulus demonstrat omnes eius difficultates pro tenore ad ista verba. Vbi plura.

Exemptio.

* Vide verb. *Ecclesiasticus.*

Exhereditatio.

Exhereditationis causa an testamentum ad pias causas vitietur. t. 8. r. 30. §. 5. p. 406

Exigere.

Exigere aliquod præmium inuentor an possit à Domino rei inuentæ. t. 6. r. 17. §. 5. p. 304

Donec exigatur à Principe, potest, qui inuenit Thesaurum, retinere totum, & occultare, non obstantibus legibus Principum reseruantibus sibi thesaurum. t. 6. r. 19. §. 4. p. 306

* Vide verb. *Commissarius, Filius, Fornicatio, Iuramentum, Meritum, Parochus, Periculum, Princeps, Promissio, Salarium.*

Exilium.

* Vide verb. *Pœna, Reus.*

Expectare.

Expectare quanto tempore teneatur inuentor, donec rem inuentam alienare, vel absumere possit. t. 6. r. 17. §. 2. p. 303

Expedire.

* Vide verb. *Declarare.*

Expellere.

* Vide verb. *Electio.*

Expense.

Expensas factas pro filiis, quando colligatur Patrem fecisse animo repetendi. t. 7. r. 37. §. 3. p. 328

Index

- Expensæ factæ pro doctorando filio, vel pro ingredien-
da militia, aut alio officio emendo in legitimam non
veniunt. t. 7. r. 41. §. 2. p. 333
* Vide verb. *Deducere, Dubium.*
Exportatio.
Ex quam exportatione mercium censeris graue dam-
num Reipublicæ facere. t. 1. r. 80. §. 2. p. 56
* Vide verb. *Extrahens.*
Expositus.
Expositi pro legitimis sunt habendi ad omnes ordines,
& beneficia, nec vlla Pontificis, aut Episcopi dispen-
satione indigent. t. 1. r. 3. §. restat modo, ad medium.
pag. 27
* Vide verb. *Ecclesia, Puella.*
Expressio.
Expressio sola voluntatis an sufficiat in cessione bono-
rum, vel requirantur aliqui ritus, & solemnitates. t. 5.
r. 1. §. 2. p. 277
Extendere.
Extendi ad mortale non debent verba legis, si de venia-
li intelligi possunt. t. 1. r. 29. §. 5. p. 22
Externus.
Exteros an obliget consuetudo. t. 2. r. 24. §. 3. p. 113
Extinguere.
* Vide verb. *Chirographum.*
Extractio, Extrahere.
Si quis extrahat ex rebus prohibitis à lege in graui
quantitate licet damnum graue ex tali facto non pro-
ueniat Reipublicæ, an peccet mortaliter. t. 1. r. 80. §. 1.
pag. 56
Vbi ex quam mercium asportatione censeris graue
damnum Reipublicæ facere. §. 2
In extractione mercium à Regno an paruitas materiæ
excuset à lege hoc prohibente. tract. 1. ref. 81. per tot.
pag. 57
Extractiones frumentorum quando faciendæ sunt à Do-
minis Protegibus in Regno Sicilia. t. 3. ref. 206. §. 1.
pag. 237
* Vide verb. *Bulla Cæna.*
Extraneus.
Extraneum instituere hæredem, & relinquere fratrem,
vel consobrinum, an quis in testamento possit? Vbi
aliqua contingentia in dicto, casu. t. 8. r. 106. §. 1. & seq.
pag. 446
Et quid, si non extraneo, sed alicui Monasterio, Hospitali
bona sua quis reliquerit in morte. ibidem. §. 4. p. 447
Et an talis sit absoluendus, si extraneum hæredem insti-
tuat. t. 8. r. 107. per tot. p. 447
Extraneo an Pater totum id, quod superest ultra partes
legitimas filiis de iure debitas, possit de rigore relin-
quere. t. 8. r. 108. §. 2. p. 447
* Vide verb. *Renunciare, Inofficiosum.*
- F**
- Fabrica.*
* Vide verb. *Ecclesia.*
Facultas.
Facultas faciendi donationes remuneratorias an
transeat ad successores. t. 7. r. 14. §. 4. p. 315
Facultas à suo Prelato an requiratur, vt Frater minor
executorem alicuius testamenti possit nominare, si à
testatore talis nominatio committatur. tract. 9. r. 10.
§. 2. pag. 467
* Vide verb. *Bona temporalia, Debitum, Licentia, Potestas,*
Priuans.
Fœmina.
Fœminis an sit delegabilis potestas legislatiua Eccle-
siastica. t. 1. r. 20. §. 1. p. 15
Fœminæ duæ non sunt testes sufficientes in testamento
ad pias causas. t. 8. r. 20. §. 2. p. 400
Si fœmina transeat ad secundas nuptias, an debeat ei
legatum relictum sub conditione, si caste, & honeste
vixerit. t. 8. r. 55. §. 1. p. 420
Et an si semel, aut bis amplexus, vel tactus impudicos
admit, aut fornicata est, ibidem §. 4
Fœminæ an possint esse testes in testamento tempore
pestis. t. 8. r. 61. §. 1. p. 484
Et an valeat coram duabus fœminis, ibidem.
* Vide verb. *Coniuges, Fornicatio, Mulier, Regina, Vxor.*
Falcidia.
Falcidia an detrahi possit ex donatione mortis causa
omnium bonorum. t. 7. r. 91. §. 1. & seq. p. 358
Falcidia an cesset in Militaribus testamentis. t. 8. r. 88. §.
1. p. 435
* Vide verb. *Deductio, Filius.*
Falsarius, Falsificare, Falsum.
Falsarius an sit, qui mutat scripturam in aliqua re, quæ
tamen innititur veritati. t. 1. r. 83. §. 1. & seq. p. 57
Falsificare scripturas publicas an aliquando sit licitum.
t. 1. r. 84. §. 1. p. 58
Et si tale instrumentum iam falsum esset ab alio confe-
ctum, possit-ne aliquis illud adhuc producere, quoties
adeft notitia falsitatis, ibidem §. 3
Et quid, si aliquis falsificaret priuatam aliquam scriptu-
ram, vt syngrapham, aut apocham, ibidem §. 4
* Vide verb. *Corrigere, Crimen, Episcopus, Iurare Testis.*
Fames.
Per famem condemnatus ad mortem, an possit abstinere
à cibo clanculum oblato. t. 1. r. 116. §. 1. p. 76
Famulari.
Famulari Iudæos Romæ an liceat, si non adfit pericu-
lum peruersionis; quia tales seruietes firmi sunt in
fide. t. 1. r. 126. §. 1. p. 85
Vbi, an lex hoc prohibens accipienda sit solum contra
Iudæos, non autem contra Sarracenos, & Paganos. §. 3
Et quodnam peccatum sit violare has leges, ibid. §. 4.
Famulus.
Famulus alicuius Domini, in scio ipso, an possit cum pe-
cuniis Domini negotiari, & lucrum in suam utilita-
tem conuertere. t. 3. r. 145. §. 1. p. 194
Si famulo Dominus tradat mille aureos in auro, vt sol-
uat suo creditori, non curans qua specie id faciat, &
ille eos commutet in monetam argenteam cum lucro,
eamque soluat creditori, detento lucro, non tenetur
restituere illud lucrum neque creditori, neque Domi-
no, sed potest illud sibi retinere, ibid. §. 2
Circa famulos, quædam practicabilia valde notanda à
Confessariis. t. 3. r. 176. per tot. p. 214
Famulus seruiens Domino, quem nouit impotentem ad
soluendum creditoribus, non potest stipendium ab eo
accipere, aut receptum retinere, nisi casu quo tantun-
dem Domino acquisierit, seruiendo. t. 3. r. 209. §. 10.
prope finem. p. 240
Famulus ludens alienam pecuniam, an faciat suum lu-
crum, quod acquirit. t. 4. r. 25. §. 1. p. 255
* Vide verb. *Conductum, Dominus, Informatio, Lucrum, Pe-
cunia, Scholasticus.*
Fastus.
Qui fastu bona sua perdiderunt, an gaudeant beneficio
cessionis. t. 5. r. 3. §. 1. p. 278
Festum.
Festum instituere an possit Episcopus sine consensu Ca-
pituli, Clerici, & populi. t. 1. r. 18. §. 16. p. 14
Festa ab Episcopo indicta an Regulares obseruare te-
neantur. t. 2. r. 44. §. 2. p. 34
Ad festorum obseruationem an teneantur, qui in æstate
se transferunt ad Ciuitatem Montis Regalis. t. 1. r. 47.
§. 1. p. 35
Et quid, si festorum obseruationes obligant etiam in
loco domicilij, ibidem.
Ad festa proprij domicilij an quis teneatur, si in loco
vbi reperitur non obseruatur. tract. 1. ref. 48. §. 1.
pag. 36

Rerum Notabilium.

Et quid, si quis ex industria hoc efficeret, ut laboret in alio loco. *ibidem* §. 2

Et in isto casu an teneatur prius Missam audire. *ibid.* §. *Sciò*, post medium.

* Vide verb. *Clericus, Laborare, Fidelis.*

Fideles ordinandi an teneantur explicitè scire, & credere Mysterium Circumcisionis Christi, Adventus Magorum, Missionis Spiritus Sancti, Communionis Sanctorum, & omnia Ecclesiæ Sacramenta. t. 1. ref. 5. §. 1. pag. 3

Fideles an obligentur scire, & credere explicitè Matrem Dei Virginem post partum, ac perpetuo mansisse; & creationem mundi esse in tempore, & non ab æterno. *ibid.* §. 4

Fides Catholica.

Fidei præceptum quando obliget. t. 1. r. 1. per tot. p. 1

Fides explicita incarnationis Christi, & SS. Trinitatis an hodie sit adultis necessarium medium ad salutem. t. 1. r. 4. per tot. p. 3

* Vide verb. *Fidelis.*

Fides bona, & mala.

Absque fide bona an consuetudo dicatur legitimè præscripta. t. 2. r. 12. §. 1. p. 107

* Vide verb. *Dubitare, Emere, & eius notationem, Equus, Fructus, Fur, Latro, Possessor, Retractare.*

Fidei iussores, Fidei iubere.

Fidei iussoribus munere an competat beneficium restitutionis in integrum. t. 3. r. 163. per tot. p. 205

Fidei iubere non possunt Monachi absque licentia Prælati, & maioris partis Capituli, quod si fecerint, & mutuo acceperint, non obligatur Monasterium, nisi quatenus in eius utilitatem conuersio est. Et hæc doctrina locum habet in Prælato. t. 3. r. 189. §. 14. p. 222

Si fidei iussores idoneos præbere non potest, qui cessit bonis, an sufficiat præbere cautionem iuratoriam. t. 5. r. 16. per tot. p. 283

Fidei iussores an liberet cessio bonorum. t. 5. ref. 18. §. 1. pag. 284

Fidei iussoribus an profint dilationes moratoriarum. t. 5. r. 32. §. 1. p. 290

Quinque casus in praxi, in quibus dilatio principali concessa prodest quoque fidei iussoribus. *ibid.* §. 2

Fidei iussores an præstandi sint de debito soluendo post lapsum tempus, stantibus dilationibus. tract. 5. r. 34. §. 1. pag. 291

Et si propter inopiam debitor fidei iussoribus, nec pignoribus cauere potest, an ad cautionem iuratoriam admitti debeat. *ibid.*

* Vide verb. *Clericus, Episcopus, Vxor, Filia, Filius.*

Filius ciuis natus antequam Pater in numero ciuium fuerit receptus, an gaudeat priuilegiis, &c. t. 1. r. 133. per tot. p. 92

Filius succedens Patri, vel Matri in bonis acquisitis per usuram, siue per alios contractus illicitos, vel per delictum, non tenetur restituere cum graui detrimento sui status. t. 3. r. 158. §. 1. p. 200

Filius familias an obligetur in conscientia soluere pecunias mutuo acceptas. t. 3. r. 167. §. 1. p. 211

Et quid, si mutuum versum est in utilitatem pupilli. *ibid.* §. 2

Et quid, si soluere mutuum iurauit. tract. 1. r. 168. §. 2. & seqq. pag. 211

Et quid, si filius familias mutuum in rebus à pecunia distinctis dare sibi passus est; puta si filius familias pannum ad vestes, equum ad iter non numerata pecunia emeret. *ibid.* §. 9. p. 212

Vbi alij sex casus in quibus filius familias debet soluere, sicut alij.

Filius v.g. Cauponis, Mercatoris, &c. an possit exigere salarium, quia Patris bona administrat. tractat. 3.

resolut. 174. §. 1. pag. 214

Et si filius ob metum reuerentialem prædictum salarium petere non audet, an clam à Patre accipere possit. *ibid.* §. 2

Filij succedentes Patribus per intermediam personam hæreditantes Maioratum tantum, vel bona vinculant, an teneantur soluere debita Parentum post eorum obitum. t. 3. r. 207. §. 1. p. 238

Et quid, si debita contracta sunt ab illo, qui Maioratum instituit, & etiã ante institutionem Maioratus. *ibid.* §. 4. p. 239

* Pro ludis filiorum familias in indice primo huius to. 6. ex t. 4. de *Ludo*, lege plures, & diuersos casus à r. 16. vsque ad 22. inclusiuè.

A filio familias Thesaurus inuentus ad quem pertineat. t. 6. r. 8. §. 1. p. 297

Et an huiusmodi inuentor post mortem Patris teneatur fratribus communicare Thesaurum. *ibid.*

Filio familias donatio facta à Principe intuitu meritum Patris an sit conferenda & computanda inter hæreditatem: creditores Patris in ipsa bona an ius acquirant. t. 7. r. 13. §. 1. p. 314

Et in huiusmodi bonis an Pater habeat vsum fructuum. *ibid.* §. 6

Et quid si Pater officium à Rege pecunia, vel precibus obtineat, & postea donet filio; an sit computandum quoad æstimationem cum aliis fratribus. *ibid.* §. 7

* Pro donationibus factis à filiis familias, vel faciendis, & factis aliis filiis familias, proli & liberis in indice primo huius tom. 6. ex t. 7. de *Donationibus*. Vide plures difficultates consequutivas à r. 35. vsque ad 57. inclusiuè, & in Ref. 79. So. 81. 133. & 135

Filius familias an possit ad pias causas testari. t. 8. r. 6. per tot. p. 396

Filius familias Miles an testari possit. tract. 8. ref. 77. §. 1. pag. 431

Et an tantum de Castrensibus, vel etiam de quibuscumque aliis bonis testari possit. *ibid.*

Paganus filius familias licet de Castrensi, vel quasi castrensi peculio etiam absque Patris consensu donare etiam mortis causa possit, ipsi tamen mortis causa donationi quinque testes vno eodemque tempore adhibere tenetur, quos testes etiamque se subscribere donationis instrumento oportet. tract. 8. r. 85. §. 6. p. 433

Quando filij Militis prætereuntur in testamento, an debeat causa præteritionis exprimi. tract. 7. resolut. 87. per tot. p. 434

Filius familias Clericus; si moriatur, an possit testari de bonis aduentitiis etiam ante Clericatum, & constante Clericatu acquisitis. t. 8. r. 94. & 95. per tot. pag. 438. & seq.

Et an possit impune præterire Parentes, ita vt testamentum ex eorum præteritione non infirmetur. t. 8. r. 95. §. 3. p. 439

Filiis an possit testator prohibere deductionem legis *Falcidia, & Trebellianica*. t. 8. r. 105. §. 1. & seq. p. 445

* Pro filiis legitimis, & spuriiis, & etiam si Pater sit Clericus in prædicto t. 8. de Testamentis lege alias curiosas, & notabiles difficultates à Ref. 108. vsque ad 112. inclusiuè.

* Vide verb. *Adulter, Alere, Alimentum, Creditor, Declarare, Dos, Dubium, Eleemosina, Extranens, Hares, Incapax, Ingratitudo, Ingressus, Inofficiosum legitima, Mater, Metus, Officium, Pater, Testamentum, Valere.*

Finis.

* Vide verb. *Cessare.*

Fiscale, Fiscus.

In fiscali loco incantatione quadam, & arte magica si quæsitus & inuentus fuerit Thesaurus ad quem pertineat. t. 6. r. 13. §. 2. p. 300

An tunc Fisco tantum adiudicandus sit Thesaurus pro ea parte,

Index

- parte, quæ fuisset inuentoris, si in fundo alieno per malam artem inuentus est Theſaurus. tract. 6. r. 14. §. 3. pag. 301
- Et quid, si Dominus fundi in illud consenserit, vt per talem artem ex eius fundo Theſaurus erueretur, ibidem.
- Fisco an voluantur bona, quæ speciali nomine vacantia appellantur. t. 6. r. 17. §. 4. p. 304
- Fisco an debeant adiudicari bona donata ab Ecclesiastico suæ concubinæ. t. 7. r. 29. §. 5. p. 323
- * Vide verb. *Campſor, Defenſio, Procurator, Flumen.*
- * Vide verb. *Excusare.*
- Forma.*
- De forma, & substantia contractus Emphyteuſis an sit scriptura? Vbi alia contingentia in hoc casu. t. 3. r. 193 §. 1. p. 225
- * Vide verb. *Adultus, Declarationes.*
- Forenſes.*
- Forenſes an consuetudo obliget. t. 2. r. 24. §. 3. p. 113
- Fornicatio.*
- Si occultè fornicata sit vxor, cui legatum relictum est à marito, si honestè, & castè vixerit, an possit ab ea in conscientia exigì, & retineri. tractat. 8. ref. 53. §. 1. pag. 417
- Per fornicationem vnicam tantum, & occultam an prædictum legatum in conscientia amittatur. ibidem §. 5. p. 419
- Si ob fornicationem dictam legatum amissum sit, an recuperetur, si fœmina ad meliorem frugem redeat. ibidem §. 6
- Si fornicata est vxor, an debeatur ei legatum sub conditione non ineundi secundas nuptias. t. 8. ref. 55. §. 5. pag. 420
- Si fornicata sit fœmina semel, vel bis, an amittat legatum relictum sub conditione castè, & benè viuendi. ibidem §. 4
- * Vide verb. *Conditio, Fœmina, Vxor.*
- Fortuna.*
- Si ad fortunam pinguiorem postea debitor venerit, an cessio bonorum liberet eum à restitutione. t. 5. r. 20. §. 1. pag. 284
- Et quid, si cessit bonis cessione ignominiosa, sedendo in loco publico. t. 5. r. 21. §. 1. p. 285
- Forum externum, & internum.*
- * Vide verb. *Heres, Professio.*
- Frangere.*
- Qui frangit legem à maiori parte acceptatam, secluso scandalo, an moraliter peccet. tractat. 1. ref. 61. §. 1. p. 49
- Et quid è contra, si à maiori parte non sit acceptata. ibidem §. 2
- * Vide verb. *Carcer.*
- Frater.*
- Si duo fratres sibi ad inuicem donationem facerent omnium bonorum præsentium, & futurorum, an talis donatio sit valida, &c. t. 7. r. 104. §. *Notandum est etiam.* p. 366
- * Vide verb. *Extraneus, Legitima.*
- Fratres Minores.*
- Fratribus Minoribus donatio facta an sit valida. t. 7. r. 124 §. 1. p. 376
- Et an sit irrita donatio facta alicui ex suprãdictis Religiosis particularibus per modum legati. ibidem §. 2
- Fratribus Minoribus an possit committi nominatio executorum alicuius testamenti. t. 9. r. 10. §. 1. p. 456
- Et ad hoc an in Fratre Minore requiratur facultas à suo Prælato ibid. §. 2. p. 457
- Fratres Minores an possint esse executores testamentorum cum licentia Superioris, vt dictum est de aliis Religiosis. t. 9. r. 4. §. 1. p. 458
- Et an possint dare consilium executoribus. ibidem
- Et quid, si vltra vnum Fratrem Minorem executorem testator relinquat etiam alios sæculares executores. ibid. §. 6. p. 459
- Fratribus Minoribus an possit in testamento electio pauperum committi: & an possint sine licentia Prælati eligere pauperes, prout testator commisit. t. 9. r. 15. §. 1. & seqq. p. 459. & seqq.
- Vt Fratrum Minorum consilium executores sequantur, an testator præcipere possit pro executione sui testamenti. t. 9. r. 16. §. 1. p. 460
- Et an tale consilium præstare possint absque licentia Superioris. ibid. §. 2
- Fratres Minores an possint esse Commissarij ad condendum testamentum nomine committentis. t. 9. r. 17. §. 1. p. 460
- Et an valeat tale testamentum confectum absque licentia Superioris. ibid. §. 3. p. 461
- Fraudantes, Fraus.*
- Fraudantes vectigalia iusta, an peccent, & teneantur ad restitutionem. t. 1. r. 76. §. 1. p. 55
- Et quid, si præiudicent ementibus talia vectigalia, & tributa. ibidem.
- Fraudantes vectigalia non sunt à Confessariis urgendi ad restitutionem in casu, quo pœnitentes restituere nollent. ibidem §. 4
- Qui fraude cogitur ad mutuandum, an licitè possit damna emergentia recipere, quamuis hæc damna in pactum non fuerint deducta. t. 3. r. 24. §. 1. p. 130
- De aliquibus fraudibus, & deceptionibus, quæ in ludo taxillorum, & alearum non cognoscuntur, nec permittuntur, quibus vtentes ad restitutionem tenentur. t. 4. r. 46. §. 1. p. 263
- Fraudibus, simulationibus, artibus, cautelis, &c. quæ in ludi legibus permitti solent, &c. in his, & similibus casibus, an licitum sit in ludo vti. t. 4. ref. 50. per tot. pag. 264
- In fraudem gabellarum, quando censeatur facta donatio Patris filio Clerico. t. 7. r. 44. per tot. p. 333
- * Vide verb. *Compensare, Creditor, Deducere, Dubium.*
- Fructus.*
- Fructus ex pignore perceptos an teneatur mutuator in sortem computare. t. 3. r. 31. §. 1. p. 134
- Et an ratione lucri cessantis, damni emergentis, vel alterius iusti tituli ex pacto eos fructus seruare possit. ibidem.
- Et quo titulo in casu fructus feudi, vel rei Emphyteuticæ sibi in pignus creditæ sine vsura percipere, & in sortem non computare mutuator possit. ib. §. *Stat.* p. 134
- Vbi, quod fructus, qui percipiuntur ex pignore pro dote nondum soluta Genero, non debent computari in sortem. §. *Secundus.* ibid.
- Et quid, si Princeps supremus siue tempore belli, siue in alia Reipublicæ necessitate accipit à subditis magnam pecuniarum summam, & in pignus ciuitatem, vel pignus fructiferum; si Nobiles illi, qui talia pignora accipiunt, in sortem non computent fructus, quos ex pignore accipiunt, an hoc licitè possit fieri. ibidem §. 6
- Et quid, si Princeps suam mentem explicet, quod nollet, aut fructus donate patrimonialium bonorum, & dominium totum transferre in creditorem, sed tantum velit ei dare iurisdictionem in territorium, vel ciuitatem, & transferre in eam curam gubernandi subditos. &c. ibidem §. vlt.
- Fructus rei venditæ cuius competat. t. 3. r. 32. §. 1. & seq. pag. 135
- Et quid, quando de fructuum conuentione nihil dictum est. ibidem §. 2
- Fructus quidem venientes post traditionem, sed ante pretij solutionem: vel antequam habitum sit pro soluto, ad quem pertineant. ibid. §. 4

Index

mortaliter licet non interueniat iuramentum. t. 1. ref. 1. 1. per tot. p. 91

Causa gradum licentiatu, vel doctoratus obtinendi an vxor viro suo possit donare. t. 7. r. 65. §. 4. p. 345

Gratia.

Gratia, vel priuilegium an ignorantia proficit a tempore concessionis, vel a tempore, quo in eius notitiam peruenit. t. 9. r. 26. §. 1. p. 469

H

Hasta.

Sub **H**Asta qui vendidit rem plus duplo, quam valebat, an teneatur aliquid restituere. t. 3. ref. 70. per tot. p. 155

In venditionibus sub hasta an detur excessus pretij videlicet, qui medietatem iusti pretij rigorosi non excedat, vel ab ea minus non deficiat. t. 3. r. 72. §. 1. p. 156

In subhastatione quadam, vel licitatione publica vir Nobilis rogauit amicos volentes emere, ne plus offerrent certa quantitate, & hoc vt ipse postea, (vt in facto contingit,) emeret rem illam pretio infirmo secundum modum illum vendendi; quæ fuit, an peccauerit contra iustitiam, & teneatur ad aliquam restitutionem. t. 3. r. 73. §. 1. & 2. p. 156

Idem queritur de illis, qui hoc pacto emerunt aliquod officium, vel vectigalia, aut prouentus, &c. ibidem.

Hæreditas, Hæres.

Hæres non conficiens inuentorium an teneatur soluere ultra vires pro legibus, quæ fundantur in præsumptionibus, quod hæres fraudauit bona. tract. 1. r. 86. §. Et eadem p. 59

Et quid in foro conscientia, ibidem in eodem.

Hæres, si testamento minus solemniter ei constat, euidenter nullam vim, nullam fraudem, nullum vt defectum naturalem in illo contigisse, potest accipere sibi, & retinere bona testatoris. t. 1. r. 69. §. 5. p. 51

Hæres ab intestato an possit vt compensatione occulta contra eum, qui bona defuncti, possidet ex testamento minus solemniter. t. 3. r. 149. §. 3. p. 195

Ad hæredes minorum 25. annorum an transeat beneficium restitutionis in integrum. t. 3. ref. 166. §. 1. & seq. pag. 209

Hæres, qui non fecit inuentarium an possit vt beneficio concessionis. Idem est de Clerico. tract. 5. ref. 14. §. 1. pag. 282

Hæredes Ecclesiastici non possunt petere dona ab ipso Ecclesiastico donata suæ concubinæ. t. 7. ref. 29. §. 5. pag. 323

Ad hæredem an pertineat reseruatum in donatione mortis causa, vel ad donatarium. t. 7. r. 88. §. 1. p. 357

Ad hæredes an transeat obligatio donatoris antequam donatio sit acceptata. t. 7. r. 116. §. 1. p. 373

Vbi, quod si donatarius mortuus est antequam acceptatio donationis, vel ratihabitio facta sit ab eo, qui poterat suo nomine acceptare, an succedant hæredes illius in donationis acceptationem. §. 2

Ab hæredibus donatoris an possit donatio reuocari ex capite ingratitude donatarij, si donator sciuit causam ingratitude, & tacuit? Et quid si causam ingratitude ignorauit. t. 7. r. 130. §. 4. p. 382.

Et in dicto casu an hæredes possint occulte se compensare ante latam sententiam iuxta regulas occultæ compensationis. t. 7. r. 134. §. 2. p. 383

Ad hæredes donatarij an transeat donatio facta Clerico inopi, vt ad Subdiaconatum promoueri possit, si ipse sit riu moritur, post susceptos ordines, an vero donatio transeat ad donatorem. t. 7. r. 139. §. 5. p. 387

Ab hærede an quis possit tuta conscientia subripere tantum, quantum illares, quam alter illi donauerat, valebat, si talem donationem probare non possit. t. 7.

r. 145. per tot. p. 390

Si hæredi constet testatorem reliquisse aliquid ad pias causas an teneatur illud soluere in foro conscientia, licet in voce solum reliquisset. t. 8. r. 23. §. 1. p. 401

Hæres ab intestato, si sciat voluntatem defuncti, an teneatur restituere, & soluere legatariis, quibus ex testamento minus solemniter aliqua debentur. tract. 8. r. 27. §. 2. p. 403

Hæres, si dubius sit de voluntate testatoris, an debeat cum illis componere ratione dubij, ibidem.

Si hæres ab intestato retineat hæreditatem & legata, an possint illi, quibus aliquid per tale testamentum est relictum vti occulta compensatione, ibidem.

Si hæres ab intestato fateatur mentem testatoris fuisse, vt hæreditatem nomine fideicommissi tradat alteri, vel legatum aliquod solueret; aur si oblatu iuramento iurare noluerit an cogendus sit etiam in foro externo hæreditatem tradere. ibid. §. vlt. ad medium.

Sine hæredis institutione an valeat testamentum ad pias causas. t. 8. r. 30. §. 1. p. 404

Si hæreditas adita non sit, an valeat legatum ad pias causas. t. 8. r. 33. §. 1. p. 405

Et si quoad hæredis institutionem testamentum aliquo defectu laborat tamen legata ad pias causas in tali testamento relicta debentur, ibidem, §. *Notandum est.*

Vbi etiam, quod prius testamentum ad pias causas factum non infirmatur per secundum minus solemniter, in quo venientes ab intestato hæredes instituti sunt. §. vlt.

Hæres an obligetur in conscientia soluere legatum relictum alicuius si Religionem ingrediatur, si talis in Religione non profiteretur. t. 8. r. 50. §. 1. p. 414

Hæres ab intestato an teneatur in foro conscientia soluere legata relicta in testamento minus solemniter. t. 8. r. 57. §. 1. p. 421

Et quid, si legata sint ad pias causas? Vbi aliqua alia circa supradicta. ibid. §. 4. p. 427

Hæres constitutus in graui necessitate an excusetur a solutione legati pro Missis celebrandis, pro animabus Purgatorij. t. 8. r. 58. §. 1. ibid.

Hæredem instituere, & substituere ac hæreditatem adimere an possint milites directò in codicillis hæredem. t. 8. r. 85. §. 1. p. 443

Hæres Beneficiarij, quomodocumque sit hæres, non peccat hæreditatem Beneficiarij accipiens, nisi forte induxerit Clericum ad peccandum in huiusmodi hæreditatem relinquendo. t. 8. r. 92. §. 5. p. 448

Qui hæres est institutus ex acceptatione testamenti iurati, ex eo quod iurauit non reuocaturum, si postea testator reuocet an secundus hæres postea institutus teneatur restituere hæreditatem priori. t. 8. r. 102. §. 4. pag. 444

Hæredis nominatio relicta ad schedulam, quam penes aliquem probatum virum scriptam relinquere dicit testator, an valeat? Vbi aliqua contingentia circa hoc. t. 8. r. 104. §. 2. p. 444

Hæredem aliquem instituere an possit Pater, rogando illum vt postea ipse restituat hæreditatem filio spurio. t. 8. r. 112. §. 1. & seq. p. 449

Hæres, cui donata, vel in testamento relicta sunt bona Patris habentis filium spurium, tenetur in defectum Patris eundem filium alere, aut si fœmina est dotare. ibid. §. 8. p. 450

Vbi, an Parentes peccent dando alicui tertio bona cum spe, quod ille constitutus hæres ea dabit filio spurio. §. 9

Hæredem maritum filia spuria instituere an possit Pater, & quamuis Pater sit Clericus filia spuria, sicuti è conuerso vxorem filij spurij. ibid. §. 10

Vbi etiam aliqua alia contingentia in dictis casibus. Hæredi affirmauit Confessarius testatorem voluisse relinquere legatum Tertio, an hæres teneatur hoc credere

Rerum Notabilium.

credere, & legatum soluere. t. 8. r. 113. §. 1 & 2. p. 450. & seq.

Herede inuito, an executores possint soluere legata, & debita defuncti? Et an hæres peccet mortaliter relinquitens, si ipse non exequatur. t. 9. r. 38. p. 470

Hæredi, & executori an possit præcipere Episcopus, vt ante annum adimpleant exequenda etiam quoad legata prophana, & ante completos sex menses quoad legata pia. t. 9. r. 41. per tot. p. 471

Hæres aut testamentarius an in foro conscientie habeant annum ad soluenda legata. t. 9. r. 42. §. 1. ibid.

Si hæres fuerit negligens per annum à die monitionis factæ per Episcopum circa soluenda legata & alia ordinata per testatorem, an possit priuari hæreditate, si est hæres extraneus, & etiam filius, salua ei legitima, & transeat ad substitutos, vel alios per ordinem, ibidem §. 2

Heredes an teneantur in conscientia adimplere legata pia ante annum, si possunt, atque etiam legata prophana. t. 9. r. 43. per tot. p. 471

Si hæres infra annum non exequatur voluntatem testatoris, an possit purgare moram post annum. t. 9. r. 44. §. 1. p. 472

Ad hæredem, & non ad Episcopum executio legatorum priorum pertinet, executore non creato, vel assignato a testatore, præter legatum pro redemptione captiuorum, vel pro elemosynis, & alimentis pauperum. t. 9. r. 55. §. 1. & seqq. p. 476

* Vide verb. *Bona temporalia, Conditio, Diuidere, Ecclesia, Elemosyna, Equus, Excommunicatus, Extraneus, Fructus, Impendere, Negoriorum, Restituere, Testamentum, Testator, Hæreticus.*

Hæretici donatio ante delictum facta an sit valida. t. 7. r. 30. §. 1. p. 323

Idem est, si donatio non simpliciter fiat inter viuos, sed etiam causa mortis. ibidem §. 3. p. 324

* Vide verb. *Laius.*

Herba.

Si herba aliqua magnæ virtutis ignoratæ inueniatur in fasce herbarum, an possit emi pretio currenti. t. 3. r. 83. §. 1. p. 160

Homicidium.

* Vide verb. *Reus.*

Hora Canonica.

Horas Canonicas Pontifex non legens, semoto scandalo, non peccet in hoc. t. 1. r. 53. §. 15. p. 40

Hospitale.

Hospitali alicui an possit testator bona sua relinquere, & non fratri, aut consobrino. t. 8. r. 106. §. 4. p. 447

I

Identitas.

Ex **I**dentitate rationis an lex pœnalis sit extendenda ad alios casus. t. 1. r. 79. per tot. p. 56

Idoneum.

* Vide verb. *Testis.*

Ieiunium.

Ieiunia ab Episcopo imposita an Regulares obseruare teneantur. t. 1. r. 44. §. 2. p. 34

Ad ieiunia illius loci an teneantur, qui se transferunt in ætate ad ciuitatem Montis Regalis. t. 1. r. 47. §. 1. & seqq. p. 35

Et quid, quando illa ieiunia obligent in loco domicilij ibidem §. 3. p. 36

Ad ieiunia propriij domicilij an quis teneatur, si in loco, vbi reperitur, non obseruantur. t. 1. r. 48. §. 1. p. 36

Et quid, si ex industria quis hoc efficeret, vt ibi non ieiunet, sed vt carnes comedat, ibidem §. 2

Ieiunia ab Episcopo indicta potest quis non seruare intra eandem Diocesim ipsius Episcopi, si ibi sit locus

exemptus ab illius iurisdictione, si pro illa die in dicto loco exempto commoratur. t. 1. r. 48. §. *Ex his* p. 36

Non ieiunans Summus Pontifex in diebus præceptis secluso scandalo, non peccat. t. 1. r. 53. §. 15. p. 40

* Vide verb. *Clericus.*

Ignarus, Ignorantia, Ignorare, &c.

Ignorantia aliqua secundum se lethalis ex graui scilicet negligentia proueniens, an excuset à mortali violatione legum humanarum. t. 1. r. 38. §. 1. p. 30

Vbi pro praxi huius quæstionis aliqui casus §§. sequent.

Qui ex ignorantia non damnabili falsum testimonium dixit, ratione cuius contingit aliquem damnari, an teneatur ad restitutionem. t. 1. r. 93. §. 2. p. 62

Et quid facere debet certior de ignorantia factus. ibid.

Ignorante Principe, an requiratur longum tempus, vt consuetudo vigeat contra legem. t. 2. r. 6. §. 3. p. 104

Idem est de Pontifice circa legem canonicam. ibidem.

Ignoratum debitum ex iustitia, quando præbui donum, an possim postea facere compensationem. t. 3. r. 152. §. 1. p. 198

Ignorantia an detur aduersus præscriptionem 40. annorum in solutione Canonis rei Emphyteuticæ. t. 3. ref. 194. §. 1. & seq. p. 226

Quando ignorabat soluens perditum credito se non esse obligatum ad soluendum, an possit collusor retinere, quod iste soluit, licet credito perdidit. t. 4. r. 34. §. 1. pag. 258

Qui ignarum se fingit in ludo, dum exercitatissimus sit, imo se semel vel bis sinat superari ab aduersario, vt deinde facilius semper vincat, an peccet mortaliter, & teneatur ad restitutionem. t. 4. r. 37. §. 2. p. 259

* Vide verb. *Excessus, Gratia, Hæres, Herba, Index, Lapis Priuilegium, Vendere.*

Immemoriale.

* Vide verb. *Concilium, Consuetudo.*

Immunitas Ecclesiastica.

* Vide verb. *Bulla, Pontificia, Priuilegium.*

Impedire.

* Vide verb. *Bona temporalia, Crimen, Mercatores, Mercet.*

Impendere.

Impendere in vsus pios an possit hæres bona incerta & obnoxia restitutioni inconsulto Episcopo? Et quando male ablata consulto tamen Episcopo t. 9. r. 56. §. 1. & seq. p. 477

Imperitia, Imperitor.

* Vide verb. *Peritia.*

Implere.

Impleri per alium officium executoris testamenti an possit? Vbi aliqui casus pro praxi. t. 9. r. 29. §. 1. & seqq. p. 465. & seq.

Si non impleri voluntatem testatoris quilibet de populo viderit, an possit reclamare pro eius adimplentione. t. 9. r. 16. §. 2. p. 473

* Vide verb. *Hæres.*

Importunitas.

Si per importunitatem nimiam donatio, vel promissio facta, & concessa sit, an ipso iure sit irrita. t. 7. r. 129. §. 2. & seqq. p. 380

Impressor.

* Vide verb. *Aduocatus, Informatio.*

Improbare.

Si improbat lex consuetudinem per verba generalia, non solum de consuetudine præterita, sed etiam de futura intelligitur. t. 2. r. 30. per tot. p. 115

Impubes.

Impubes an possit donare. t. 7. r. 24. §. 2. & seq. p. 320

Impubes etiam si sit doli capax an possit ad pias causas testari? Et quid cum dispensatione, & permisso Principis. t. 8. r. 7. per tot. p. 395

Impunitas.

* Vide verb. *Index.*

Index

Inæqualitas.

Si inæqualitatem successionis Pater constituat inter filios sine causa, sed ex inordinato affectu an peccet. t. 8. r. 109. §. 1. p. 448

Incapax.

Incapax omnis successionis in bonis tam paternis, quam maternis est filius spurius natus ex coitu damnato, & punibili, atque versa vice parentes in bonis filij spurij succedere prohibentur. t. 8. r. 112. §. 1. & 2. p. 449

Incantatio.

Si incantatione quadam, & arte magica quæsitus, & inuentus Thesaurus fuerit in Fiscali loco, aut Religioso ad quem pertineat. t. 6. r. 13. §. 2. p. 300

* Vide verb. *Ars.*

Incarnatio Christi.

* Vide verb. *Fides Catholica.*

Incendium.

Si incendatur domus conducta, an damnum sit locatoris, vel potius conductoris. t. 3. r. 120. §. 1. & seq. p. 182
Et quid, si nesciatur, vtrum culpa, vel casu ortum fuerit incendium. ibidem §. 3

Et an ex incendio familiæ, seu domesticorum. Dominus, seu Paterfamilias teneatur. ibid. §. 4. p. 183

Vbi quod res, quæ in incendij periculo versantur, non habentur pro derelictis.

Incertum.

* Vide verb. *Legatum.*

Incidere.

* Vide verb. *Excommunicatio, Pœna.*

Indicatio.

Indicatio cessionis bonorum an debeat fieri mediante iuramento. t. 5. r. 5. §. 1. p. 279

Indignum.

* Vide verb. *Electio.*

Inducia moratoria.

* Vide verb. *Dilationes moratoria, & eius notationem.*

Infamia.

Infamia an compensanda sit pecunia, quando non potest in proprio genere restitui. t. 3. r. 149. §. 2. p. 195

* Vide verb. *Reuocare, Sententia.*

Infans.

Infanti donatio facta an valeat. tractat. 7. resol. 33. §. 1. pag. 325

Infanti donatio Notarij stipulatione facta irrevocabilis est, ita vt ex consensu secundi donatarij possit reuocari ibid. §. 4. p. 326

Et quid, quando quis donauit infanti absenti. ibid. §. 5

Infanti ante vsu rationis donatio facta, & à tabellione acceptata, vel ab alio, qui ex iure potest acceptare, irrevocabilis videtur; an ne expectari debeat infantis rati habitio. t. 7. r. 116. §. 3. p. 373

Infirmus.

Si infirmus conualescat, an valeat testamentum confectum tempore pestis. t. 8. r. 65. §. 1. p. 429

Cum infirmo tempore mortis quænam liceat, vel non liceat agere quando conficit testamentum. t. 8. r. 103. §. 1. p. 448

* Vide verb. *Dominus.*

Informatio.

Informationem vnus litigantis an liceat iudici alteri tradere. t. 1. r. 110. §. 1. p. 72

Vbi an sit mortale perire ab impressore, vel à famulo iudicis, vel ab amanuensi Aduocati, vt prædictas informationes capiat, vt tradat alij litiganti. §. 2. & seq.

* Vide verb. *Aduocatus.*

Ingratitudo.

Ob ingratitude an possit reuocari donatio remuneratoria & ex causa. t. 7. r. 21. per tot. p. 119

Propter ingratitude Pater non potest reuocare donationem factam filio ad suscipiendos Ordines. t. 7. r. 41. §. 4. p. 232

Idem erit, si causa dotis vel Ecclesiæ facta sit donatio. ibid. §. 5

Ex ingratitude an donatio reuocari possit. t. 7. r. 150. §. 1. p. 389. & seqq.

Vbi ingratitude causæ explicantur, pro quibus dicta donatio reuocari possit. §. 2. & seqq.

Ob ingratitude: Prælati, & Clerici an donatio facta Ecclesiæ reuocari possit. t. 7. r. 131. §. 1. & seq. p. 389

Et quid, si adsit iuramentum adhibitum de non reuocanda donatione. t. 7. r. 132. §. 1. ibid.

Vbi an valeat pactum donationi appositum de non reuocanda donatione propter ingratitude donatarij. §. 5

Si ingratitude causam aliquam filia dotata, & coniugata committat aduersum Patrem, propterea non potest Pater, stante matrimonio & etiam soluto, si filios habeat, donationem reuocare. t. 7. r. 133. §. 5. p. 383

Vt ex ingratitude causa donatarius in conscientia teneatur restituere bona donata, an necessaria sit sententia. t. 7. r. 134. §. 1. p. 383

Et ingratitude causa, an possit donator, aut eius hæredes occultè se compensare ante latam sententiam iuxta regulas compensationis. ibid. §. 2

Ingratus donatarius an restituere teneatur fructus ex re donata ante reuocationem perceptos. ibid. §. 6

Vbi, an causæ reuocandi donationes habeant locum in reuocando legato comparatione legatarij ingrati, si testatorem defunctum afficiat graui iniuria, vt si carnaliter cognouit eius uxorem, &c. §. 5

* Vide verb. *Heres.*

Ingressus.

Ad ingressum Religionis an Pater teneatur dotare filios. t. 7. r. 41. §. 1. p. 331

Post ingressum Religionis donatio causa mortis facta à Neuitio an sit valida, non obstante. *Concilio Trid. sess. 25. c. 15. de sepult.* t. 7. r. 76. §. 2. p. 350

Ante ingressum Religionis animo ingredi illum donatio, vel remuneratio facta an comprehendatur in *Concilio Trid. sess. 25. c. 26. de Regul.* & an sit valida. t. 7. r. 77. & 78. p. 350. & seq.

Pro ingressu Religionis, an quis tunc possit testari non seruata solemnitate iuris. t. 8. r. 92. §. 6. p. 442

* Vide verb. *Expensa, Puella.*

Inhabilitas.

Si inhabilitatis pœna imponatur alicui operi, an statim ipsa incuratur, ante iudicis sententiam. t. 1. r. 35. §. 1. pag. 29

Vbi pro praxi curiosus casus proponitur pro Scholasticis dantibus suffragium ad Cathedram §. 2

Inhabilitatis pœna ad testamentum an procedat non solum in publico vsurario ex mutuo, sed etiam ex venditione vel empto? Vbi plura alia circa testamentum vsurariorum. t. 8. r. 97. per tot. p. 439

Inofficiosum.

Inofficiosa donatio an reuocari possit. t. 7. r. 135. §. 1. p. 384

Et quid, si inofficiosa donatio facta sit Ecclesiæ, vel piæ causæ an solum possit reuocari quoad legitimas filiorum. ibid. §. 6

Et quid, si Pater, aut mater prodigis donationibus inter viuos, sine in vnum filiorum sine in extraneam personam totam substantiam, aut notabilem eius partem effuderit, &c. ibid. §. 7

Inofficiosa donatio an reuocari possit, si iuramento firmetur, vel si donator eam renunciauit, aut paciscatur. ibidem §. 8. p. 385

Et an donatarius ex donatione inofficiosa nihil teneatur restituere ante iudicis sententiam. ibid. §. 5

Vbi an filius possit cogere Patrem, implorato iudicis officio, vt seruet eius legitimam in donationibus inofficiosis. §. 7

Inopia.

Qui ad inopiam dolose, sed culpabiliter peruenit, an gaudeat priuilegio cessionis bonorum. t. 5. r. 12. §. 1. p. 281

Si propter inopiam debitor fideiussoribus, nec pignori- bus cauere potest, an ad iuratoriam cautionem admitti debeat stantibus dilacionibus. t. 5. r. 34. §. 1. p. 291

Inscriptio.

Rerum Notabilium.

Inscriptio.

Inscriptio temporis, videlicet anni, mensis, & diei an sit necessaria in testamento ad pias causas. t. 8. r. 3. §. 1. p. 409

Et an inscriptio loci? Vbi de aliis quatuor circumstantiis agitur. t. 8. r. 3. per tot. p. 409

Insignia.

* Vide verb. *Ecclesia, Laicus.*

Insinuatio.

Insinuatione an indigeat remuneratoria donatio, dummodo merita quantitatem donationis adæquent. t. 1. r. 17. §. 2. p. 17

* In indice primo huius to. 6. in t. 7. de *Donationibus*, lege à r. 92. vsq; ad 102. vbi plura sup. hoc verb. *Insinuatio.*

Inspector.

* Vide verb. *Admonere.*

Instituere.

* Vide verb. *Bona temporalia, Censuræ, Extraneus, Festum, Hæres, Hospitale, Monasterium, Testator.*

Institutum.

Si in instituto Religionis interdictum sit ne Religiosi possint esse executores testamenti: an cum licentia Superioris tale munus exercere possint? Et quid de Prælato Religionis in dicto casu. t. 9. r. 11. §. 6. & in r. 12. §. 2. p. 457

Instrumentum.

* Vide verb. *Carcer, Iudex.*

Interdictum.

Si interdicti lex sit vsu recepta, dubitatur an præsumendum sit non esse vsu receptam. t. 1. r. 40. §. 1. & seq. p. 32
Si sub interdicti pœna lex aliquid præcipit, an obliget sub mortali. t. 1. r. 43. §. 1. p. 33

Interdicta pro quibus ferendis licentiam habent Episcopi à iure Concilij, an Regulares obseruare teneantur. t. 1. r. 44. §. 2. p. 34

* Vide verb. *Institutum.*

Interesse.

Interesse contractus *allameta*, an licite postea adiciatur forti principali, dum dictus contractus renouatur. t. 3. r. 31. §. 1. p. 138

Interesse pœnarum nullo modo peti potest, vt v.g. aliquis nomine pœnæ teneatur aliquid soluere, si pœnam in tempore non soluit, non tenetur soluere interesse dictæ pœnæ, ibidem. §. 4

Interesse, vel vsuræ, an currant stantibus dilationibus. t. 5. r. 33. per tot. p. 290

Interitus.

Interitus rei legatæ an spectet ad legatarium. t. 8. ref. 115. §. 1. p. 456

Et quid quando res, quæ casu perempta est, æque fuerit apud creditorem & in nostro casu apud legatarium, qui hæredis creditor est peritura, ibidem

Internum.

Internæ donatio an donatorè obliget. t. 7. r. 127. §. 1. p. 378

* Vide verb. *Actus Internus, Compensatio, Meniale.*

Interpretari.

* Vide verb. *Vis.*

Interrogare.

* Vide verb. *Iudex, Iudicium, Iuramentum, Reus, Subditus, Testis.*

Interrumpere.

An interrumpatur consuetudo decennalis, vel quadragenaria per vnicum actum. t. 2. r. 5. §. 1. p. 103

Introducentes, Introducere, &c.

Introducentes consuetudinem aduersus legem peccant toto tempore quo consuetudo introducta non est. t. 2. r. 6. §. 2. p. 104

Introducentes consuetudinem contra legem, seu contra antiquam consuetudinem legitime receptam in foro conscientie non peccant quando consuetudo ita inualuit, vt docti, & pij viri sine remorsu conscientie eam sequuntur. t. 2. r. 7. §. 2. p. 104

Vbi, quod licet consuetudo contra legem, & Canonè introducta sit ex causa nõ iusta, & primi illi legis transgressores peccauerint, successores tamen eorum excu-

Tom. VI:

tantur à peccato ob talem consuetudinè introductam. Ad introducendam consuetudinem contra Canones, an requiratur scientia; & expressus consensus Papæ. t. 2. r. 10. §. 6. p. 106

Quænam frequentia actus introducat consuetudinem. t. 2. r. 13. per tot. p. 108

Introductam esse consuetudinem animo inducendi obligationè quomodo cognoscetur. t. 2. r. 17. §. 1. p. 110

Et pro praxi demonstrantur quatuor conditiones, ib. §. 2

In dubio, si introducta sit consuetudo ex animo deuotionis, vel ex animo se obligandi, an præsumendum sit introductam fuisse animo obligandi. t. 2. r. 18. §. 1. p. 110

Introducere consuetudinem quinam possint. t. 2. r. 21. §. 1. p. 111

Et an mulieres. t. 2. r. 22. §. 1. p. 111. & seq.

Introduci statuto ignominiosa cessio bonorum an possit. t. 3. r. 22. §. 5. p. 286

* Vide verb. *Clericus, Mulier, Stabilire, Vfus.*

Intromittere.

Intromittere se an possint iudices laici in executione legati pij, aut sit casus missi fori. t. 9. r. 52. §. 1. p. 475

Et quid data negligentia hæredum, vel executoris talis legati. t. 9. r. 53. per tot. p. 475

Inualide, Inualidum.

An inualide, & illicite Superior, re non integra, reuocet licentiam datam subdito, vt possit exercere munus executoris. t. 9. r. 19. per tot. p. 461

* Vide verb. *Abfoluere, Actus, Beneficiarius, Donatio, Filius, Ingressus* & passim in aliis verbis.

Inuentarium.

Pro inuentarij confessione an executor testamenti bonorum Clericorum, & Episcoporum adire possit iudicem laicum. t. 9. r. 66. §. 1. & seq. p. 481

* Vide verb. *Clericus, Hæres.*

Inuentio, Inuentor, Inuentum, &c.

* Super his verbis in indice primo huius tom. 6. in t. 6. de *Thesauris*, lege omnes eius Ref. & quaestiones, vbi plures, & curiosas difficultates reperies.

* Vide etiam in hoc indice verb. *Acquirere, Exigere, Expeccare.*

Inuitum.

* Vide verb. *Creditor.*

Inutile.

* Vide verb. *Orphanus.*

Irregularis, Irregularitas.

Si sub irregularitatis pœna lex aliquid præcipiat, an obliget ad mortale. t. 1. r. 43. §. 1. p. 33

* Vide verb. *Clericus, Dubium.*

Irritare, Irritum.

Si irritetur à iure ciuili contractus, si tamen à iure naturali, vel regni non irritatur, an aliquis sit puniendus propter transgressionem talium legum ciuilium. t. 1. r. 50. §. 3. p. 38

Irrita est consuetudo, cui Princeps resistit, &c. t. 2. r. 10. §. 8. p. 107

Irritus an sit contractus matrimonij factus ex metu leui, vel an irritari possit. t. 3. r. 113. §. 3. p. 177

Irriti, vel rescindendi an sint ipso iure contractus lucratiui, & promissorij ex metu iniusto, vel graui celebrati. t. 9. r. 14. §. 4. p. 178

Irrita est declaranda professio Religionis ex metu reuerentiali facta. t. 3. r. 118. §. 4. p. 180

Idem est de electione. ibidem.

Irrita, an sit donatio facta Religionibus Capuccinorū, Minorum & PP. Societ. IESV, vel facta alicui eorum Religioso, in particulari, per modū. t. 7. r. 124. §. 2. p. 376

Irrita an sit donatio, vel promissio metu graui extorta. t. 7. r. 129. §. 1. p. 389

Et quid si per nimiam reuerentiam, vel importunitatem sit concessa. ibid. §. 4

Et quid de testamento facto metu cadente in constantem virum, ibidem §. 6

Et quid si tabellio coactus testamentū subscribit. ib. §. 7

Et quid de testibus metu adhibito, detentis, ibidem.

Irrita an sit donatio ad finem turpem. t. 7. r. 142. §. 1. p. 388

Index

- ritata an sit donatio iure naturæ eius, qui quando promisit, non habuit animum donandi, etiam si verbis promisit se daturum. *ibidem* §. 2
- Irritum, & inualidum an sit, quod Religiosus executor testamenti sine Superioris licentia fecerit? Et quid, si Superior contradicat ei executionem. *t. 9. r. 25. §. 1. & seq. p. 468*
- *Vide verb. *Consilium, Lex, Valere, Validum, Iubere.*
- Hoc verbum *Iubeo*, an imponet præceptum. *t. 1. r. 29. §. 4. pag. 22*
- Indæus.*
- Indæis an debeant concedi induciæ moratorix, & quinquennales. *t. 5. r. 35. §. 3. p. 291*
- Indæus causa mortis an possit donare. *t. 7. r. 84. §. 1. p. 355*
- *Vide verb. *Famulari.*
- Iudex, Indicare.*
- Iudex an peccet expediendo pecunia mediante vnus causam ante alias, si litigantes iure temporis æqualiter gaudeant, & teneantur pecuniam restituere. *t. 1. r. 87. §. 1. p. 59*
- Vbi an secluso scandalo, & periculo iniustitiæ iudex possit accipere, nec teneatur restituere id, quod accipit à litigantibus, si datum sit instar muneris liberalis, vt maiorem quam solet diligentiam, quamque teneatur in causa adhibeat. §. 2
- Iudex an teneatur restituere danti si quid accepit pro iusta sententia ferenda? Et quid, si iudex, quod datur, non accipiat ab eodem, sed ab alio. *t. 1. r. 90. §. 1. p. 61*
- Si iudex ad euitandum scandalum interroget, an testis teneatur respondere quando crimen est notorium, & publicum, sed ignoratur author ipsius. *tract. 1. ref. 95. §. 1. p. 63*
- Iudex in tali casu non potest inquirere, nec interrogare, & aliter faciendo an peccet mortaliter. *ibidem.*
- Iudicis interrogantes reos conuictos, & confessos de complicibus extra casus expressos in textu huius Resolutionis, an lethaliter peccent. *t. 1. r. 99. §. 2. p. 65*
- Iudex iniuste non condemnans an teneatur ad restitutionem pœnæ pecuniariæ fisco, vel parti læsæ soluendæ. *t. 1. r. 106. §. 3. p. 69*
- Iudex an teneatur seruare pactum de impunitate reo promissa, si reus negatum delictum confiteatur. *t. 1. r. 107. §. 1. p. 71*
- Vbi alia contingentia, & notabilia, in hoc casu.
- Iudex in duobus casibus potest excusari à restitutione. Primo, si iudici superebant aliæ rationes, ex quibus reum iuridicè damnaturus erat, vel damnare poterat: Secundo, quando error à iudice contra iuris Ordinem commissus est in aliquo puncto, in quo Princeps Supremus poterat dispensare. *ibid. §. 12. p. 72*
- Iudex in ciuilibus conscius veritatis an possit contra aliquem ferre sententiam iuxta allegata, & probata. *t. 1. r. 111. §. 1. p. 73*
- Et quid in criminalibus leuibus *ibidem* §. 7
- Iudex secundum allegata, & probata an possit occidere reum quem scit ex priuata scientia, esse innocentem. *t. 1. r. 112. §. 1. p. 74*
- Et an hoc etiam extendatur ad ministros iustitiæ. *ib. §. 2*
- Sed in supra dicto casu multa & notabilia docentur, quæ iudices debent facere antequam reum, quem sciunt ex priuata scientia esse innocentem, condemnent, & occidant *ibidem.*
- Iudex an debeat attendere solum in ferenda sententia ad ea, quæ allegata sunt, vel ad ea quæ allegari possent. *t. 1. r. 113. §. 1. & seq. p. 74*
- Iudex debet omnibus modis laborare, vt veritas inueniatur, & falsitas detegatur, vt secundum ipsam possit iudicare. *ibid. §. 8. p. 75*
- A iudice pœnam mortis inflictam an pars accusatrix teneatur remittere reo, si iudex ex parte sua illam remittat. *t. 1. r. 114. §. 1. p. 76*
- Et quid de pœna perpetni exilij. *ibidem.*
- Iudice præcipiente, vt reus se interficiat, an reus possit hoc facere. *t. 1. r. 118. §. 1. p. 77*
- Iudex in pœnam delicti, an possit reo imponere, vt sibi ipsi membrum aliquod. v. g. manum amputet, & an reus teneatur obedire. *ibid. §. 17. p. 78*
- Et quid, si reus non obtemperet, iudex condemnaret eum morte. *ibidem.*
- Iudici datur Regula, & doctrina, quid facere debeat in casu de appellatione, & citatione à reo facta ad iudicium Dei in Valle Iosaphat. *t. 1. r. 119. §. 3. p. 79*
- Ad iudicem Ecclesiasticum an recurrere possit læsus vsque ad dimidium iusti prerij vt ratione peccati compellat aduersarium ad restitutionem etiam per censuras. *t. 3. r. 75. §. 10. p. 158*
- Non solum coram iudice laico, sed etiam coram iudice Ecclesiastico Ecclesia læsa in contractu cum laico potest petere restitutionem. *t. 3. r. 105. §. 13. p. 209*
- Si iudices ludi errore ducti iudicent, aliquem lucratum fuisse, si ipse solus scit se amisisse in ludo, an teneatur manifestare veritatem, quando de ea inquiratur. *t. 4. r. 52. §. 2. p. 266*
- Iudices an teneantur relinquere aliquid ei qui cedit bonis præter instrumenta suæ artis, si artifex sit & vestes, quibus est indutus tempore cessionis; imo si pretiosa sint, pro aliis commutandæ sunt. *t. 5. r. 4. §. 2. p. 138*
- Iudex, consentiente maiori parte creditorum, an possit dare & concedere moratorias dilationes. *t. 5. ref. 25. §. 5. pag. 286*
- Iudicis autoritas an requiratur, vt filius donec causa mortis, vel an sufficiat solus ipsius Patris consensus donationi autoritatem præbentis. *tract. 7. ref. 80. §. 5. pag. 353*
- Coram iudice an necessaria sit insinuatio, vt donatio sit valida. *t. 7. r. 96. §. 1. p. 361*
- Iudici donatio facta, vt iniuste iudicet, an sit valida, an vero restitui debeat. *t. 7. r. 140. §. 1. p. 387*
- Ad quem iudicem pertineat executio ad pias causas, & legatorum piorum. *t. 8. r. 39. §. 1. p. 408*
- Iudex competens quis sit, siue agatur de publicando testamento Clerici, siue laici, siue de causa pia, siue de non pia. *ibid. §. 3. p. 409*
- Iudex Ordinarius, vel delegatus, vel arbiter, si est excommunicatus, non potest iudicare. *tract. 9. ref. 2. §. 3. pag. 454*
- Iudices laici an possint se intromittere in executione legati pij, vel sit casus misti fori. *tract. 9. ref. 52. per tot. pag. 475*
- Et quid dara negligentia hæredum, & executorum testamenti. *t. 9. r. 53. per tot. 475*
- Coram iudice laico an Episcopus in causis, quibus sunt executores vltimarum voluntatum reddere rationem teneantur. *t. 9. r. 72. per tot. p. 485*
- Coram iudice laico an saltem alij Clerici executores testamentorum reddere rationem teneantur. *t. 9. r. 73. per tot. ibid.*
- A iudice laico citari an possit Clericus ad hoc, vt exhibeat iura sua coram eo in dilatione debitori concessa à maiori parte creditorum, vel in cessione bonorum. *t. 9. r. 74. §. Et pari. p. 485*
- Iudex laicus, vt incapax, nullam habet cognitionem siue principaliter, siue incidenter, siue de facto agatur in personam Clerici. *ibid. §. 6. propè finem.*
- *Vide verb. *Advocatus, Ciuile, Concubina, Condemnare, Dubium, Informatio, Inofficiosum, Inuentarium, Iudicium, Officium, Pœna, Reus, Sententia, Testis.*
- Iudicium.*
- Antequam iudicium finiatur, an in conscientia ad retractandum dictum teneatur reus, qui in iudicio à iudice secundum Ordinem iuris interrogatus negauit veritatem qua manifestata condemnaretur? Et quid post iudicium finitum. *t. 1. r. 103. & 104. per tot. p. 67. & seq. In*

Rerum Notabilium.

In iudicio ipso an donatio promissa meretrici peti possit. t. 7. r. 143. §. 7. p. 389

In iudicio deponere, tanquam si vidisset, an possit, qui aliquid audiuit à fide digno, & c. t. 8. r. 113. §. 1. p. 450

* Vide verb. *Appellatio iudicialis, Iurare.*
Iuramentum.

* Vide verb. *Negotiator.*
Iuramentum, Iurare, &c.

Si iurassent Principes seruare suas leges vt solet tale iuramentum exigi à Regibus, & Dominis terrarum dum accipiunt denuo possessiones earum, an teneatur illas seruare. t. 11. r. 52 §. 4 p. 39

Sub iuramento testis interrogatus an teneatur denunciare, quando scit nullum alium scire illud delictum. t. 11. r. 94. per tot. p. 62

Sub iuramento interrogatus reus iuridice de homicidio commisso ob iustam suam defensionem, an teneatur respondere? Vbi alios similes casus decisos inuenies in §. 1. huius Res. circa alias similes iuridicas interrogaciones t. 11. r. 102 §. 1 p. 110

Vt quis iuret licitè, & absolutè, an satis sit, si rem audiuit à persona valdè fide digna, secus in iudicio, ibidem §. vlt.

Ex contractu iuramento firmato an prodigus obligetur. t. 3. r. 116. §. 1. p. 178

Iuramentum dictum an non solum obliget ex Religione, sed etiam confirmet contractum alias nullum, tunc efficiendo validum, & consequenter dantem ius iustitiæ ad rem, vel in re. ibid. §. 5. p. 179

Iuramentum prædictum potest à Superiore relaxari, ibid. §. 7

Iuramentum metu aut dolo adiectum contractibus inualidis & de iure reprobatis, an obliget in conscientia. t. 3. r. 117. §. 1. p. 179

Iuramentum dictum an indigeat relaxatione, §. 2. p. 180

Qui sub iuramento promisit debitum soluere, an possit vtì compensatione. t. 3. r. 150 §. 4. p. 197

Si iuramentò minores firmauerint contractus, an illis competat beneficium restitutionis in integrum. t. 3. r. 164. per tot. p. 206

Si iuret emphyteuta de singulis annis pensionem soluturum sub pœna incidendi in commissum, si non soluat, an in pœnam incidat. t. 3. r. 195. §. 1. p. 226

Si iurent minores, & pupilli soluere contractum sine tutoris autoritate, an saltem obligentur naturaliter, & in foro conscientiæ. t. 4. r. 14 §. 1. & seq. p. 250

Qui iurauit non repetere pecunias lucratas in ludo prohibito, an possit petere relaxationem huius iuramenti, t. 4. r. 62. §. 1. p. 268

Et quid, si tantum liberaliter promittat se nunquam repetiturum, an possit repetere, ibidem §. 6. p. 269

Et quid, si solum iurauit soluere, non autem exclusit repetitionem ibid. §. 1. p. 268

Qui iurauit non ludere, an possit adhuc ludere ludo honesto. t. 4. r. 63. §. 1. p. 269

Et quid, si iuramentum sit de non ludendo cum certa, & determinata persona, vel in domo certa, vel determinato ludo, ibid. §. 3

Et quid, si nomine alieno ludat. t. 4. r. 64. §. 1. p. 269

Et an possit sponsiones facere in ludo, quod vulgo dicitur *atraueffir end juego*, ibid. §. 2

In iuramento non ludendi an detur paruitas materiæ. t. 4. r. 68. §. 1. p. 171

Contra iuramentum non ludendi an faciat, qui ludit ludo licito, & in parua quantitate, & animi recreandi causa. t. 4. r. 70. §. 3. p. 272

Si cum iuramento firmetur pactum, & renunciatio cessionis bonorum, an valeat. t. 5. r. 15. §. 1. & seqq. p. 282

Et in tali casu an debitores possint petere ab Episcopo absolutionem iuramenti ibid. §. 12. p. 283

Si per iuramentum debitor se obligauit ad carcerem, & ad manus iniectionem, nihilominus tamen an ad ces-

sionem bonorum admitti debeat. t. 5. r. 19. §. 5. p. 284

Ad iuratum debitum an extendantur dilationes mortuaria generaliter loquentes maxime si de iuramento non est facta mentio rescripto impetrato. t. 5. r. 29. §. 1 p. 288

Et an hoc procedat non solum in Principe sæculari, sed etiam in Pontifice, ibid.

Pro iuratis debitis an Principes sæculares possint concedere dilationes, vel an hoc solum ad Pontificem spectet. t. 5. r. 30 §. 1. & seq. p. 288

Si iuramento priuilegium, & donatio firmarentur, an donationes remuneratoriæ Principum; si sint immoderatae, rescindi debeant. t. 7. r. 16. per tot. p. 316

Iuramento an firmetur donatio Patris facta filio. t. 7. r. 39. §. 1. p. 329

Qui iurauit se non reuocaturum donationem an adhuc possit eam reuocare, suscepta prole t. 7. r. 51. §. 7. p. 337

Iuramento an confirmetur simplex donatio inter coniuges. t. 7. r. 68. §. 1. p. 346

Iuramento confirmata donatio causa mortis, an ex sola pœnitentia reuocari possit. t. 7. r. 89. §. 1. p. 357

Iuramento donatio firmata an sit valida absque insinuatione. t. 7. r. 99. §. 1. p. 362

Iuramento an firmetur donatio omnium bonorum præsentium & futurorum, ita vt non possit reuocari. t. 7. r. 107. per tot. p. 367

Iuramento donatio firmata an possit reuocari ante acceptionem. t. 7. r. 119. §. 10. p. 374

Si cum iuramento maritus promisit vxorem non accusare, licet adulterium committat, an obligetur ad id seruandum. t. 7. r. 132. §. 3. p. 382

Vt iurent falsum testes donatio illis facta an sit valida, vel restitui debeat. t. 7. r. 140. §. 1 p. 387

An iuramento confirmetur donatio Clerici, Militis, Viri Vxorati, Doctoris, Aduocati, & Commendatarij in suas concubinas, quando donatio est irrita. t. 7. r. 143. §. 5. p. 389

Qui iurauit se non reuocaturum testamentum, an adhuc licitè possit illud reuocare. t. 3. r. 102. §. 1. p. 443

Vbi aliqua notabilia circa hoc.

* Vide verb. *Absens, Adulter, Audire, Causa, Commutare, Ecclesia, Electio, Fideiussores, Filius Heres, Indicatio, Ingratitudo, Inofficiosum, Mors, Obligare.*
Iurisdictio.

Quoad iurisdictionem quo iure Episcopi sint Superiores Sacerdotibus. t. 1. r. 18. §. 8 p. 13

* Vide verb. *Laborare.*
Ius.

Omnia, quæ in iure Canonico habentur, an obligent, & habeant vim legis. t. 1. r. 8. §. 1. p. 5

Si in iure infertur pœna priuationis vocis an debeat intelligi tam de actiua, quam de passiuâ. t. 1. r. 37. per tot. p. 29

Ius civile an obliget in Hispania in casibus, in quibus aliquid non sit definitum in legibus illorum Regnorum? Idem est de aliis Regnis. t. 1. r. 50. §. 1. p. 38

Ius quæsitum an Princeps propter publicam necessitatem priuatis auferre possit. t. 1. r. 54. §. 1. p. 41

Et in dicto casu an teneatur ad aliquam recompensationem; ibid. §. 12. p. 42

Et quid, si per viam legis generalis ius tollatur, an tunc nulla restitutio fieri debeat. ibid. §. 15

* Ius patronatus ius sepulchri, & habentis insignia in Ecclesia, vide verb. *Ecclesia.*

Iure naturali an contractus lucratiui, & promissorij ex metu iniusto celebrati an sint validi, & quid de iure civili. t. 3. r. 114. §. 1. p. 177

Et an dicti contractus ipso iure sint irriti, vel rescindendi. ibid. §. 4. p. 178

Vbi alio octo casus pro metu iniusto in illis cōtracto §. 5

Iure naturali an cōtractus onerosi celebrati ex metu graui sint validi, & quid de iure civili exceptis matrimo-

Index

nio, ludo & alienatione rerum Ecclesiasticarum t. 3. r. 115. per tot. p. 178
 Iure natura ludus alearum, & taxillorum non est prohibitus. t. 4. r. 1. §. 1. p. 243
 In iure communi stando, vel si ludentes cesserunt iuri suo, & renuntiauerunt beneficio legis concedentis repetitionem, qui perdidit in ludo prohibito magnam quantitatem, tenetur soluere. t. 4 r. 27. §. 3. & seq. p. 256
 Iura territoria habentes an possint concedere dilationes moratorias. t. 5. r. 23. §. 1. p. 286
 An iure obligationis naturalis Pater teneatur donare aliquid filio pro factis Ordinibus suscipiendis. t. 7. r. 41. §. 1. & seq. p. 351
 Iure nullo prohibitum est, quin à coniuge coniugi legatum relinquatur t. 7. r. 71. §. 2. p. 348
 Iure naturæ, an promissio, seu donatio externa obliget ante acceptationem: & an possit reuocari. t. 7. r. 128. §. 1. p. 379
 Iureipio an sit nulla donatio prodiga. t. 7. r. 136. per tot. p. 385
 Absque iuris ciuilibus solemnitatibus an valeant testamenta ad pias causas, etiam in terris non subiectis Pontifici, modo adsint duo testes. t. 8. r. 2. per tot. p. 393
 Et si causa pia ab hærede non est instituta, an valeat testamentum absque solemnitate iuris quoad legata pia in ipse contenta. t. 8. r. 3. per tot. p. 394
 Si iuris solemnitas desit, an testamentum ad pias causas valeat, etiamque quoad legata prophana. t. 8. r. 4. per tot. ibid.
 Iure Militari quis testari possit. t. 8 à ref. 68. vsque ad 90. inclusiuè. Vbi pro praxi multi & diuersi casus & quaestiones à p. 426. ad 436
 Si iuris solemnitatibus careat testamentum Beneficiarij, an sit inualidum t. 8 r. 92. §. 6. p. 438
 Et quid de testamento pro ingressu Religionis, an quis tunc possit testari, non seruata solemnitate iuris. ibid.
 Ius eligendi pauperes, an transeat ad Episcopum data negligentia electoris à testatore designato. t. 9. r. 46. §. 4. p. 473
 * Vide verb. *Acceptare, Clericus, Commutatio, Creditor, Deceptio, Defensio, Electores, Irritare, Irritum, Iurisdictio, Lectio, Minister iustitiæ, Patrum, Prof. ffo.*
Iustitia:
 * Vide verb. *Dubitare.*
Inuare:
 * Vide verb. *Reus.*

 L
Laborare.
Laborandi causa in die festo patriæ qui se transferat ad alium locum, vbi dies festus non est, non tenetur prius Missam audire, si in ipso mane diei festi exit. t. 1. r. 48. §. *Scio*, p. 36
 Laborare potest quis diebus festis de præcepto Episcopi intra eandem Dioccesim ipsius Episcopi, si ibi sit locus exemptus ab illius iurisdictione, ibid. §. *Ex his.*
 Et quid, si festum celebratur in patria, & in loco per quem peregrinus transit ex præcepto Episcopi vtriusque Diocesis, an ad neutrum obligetur. ibid. §. *Ex his*, ad medium.
Lesio.
 Lesio ultra dimidium iusti pretij quæ sit. t. 3. r. 75. §. 1. p. 157
 Et an sit consideranda tam in emptore, quam in venditore, & quomodo. ibid. §. 2
 Vbi, quod in contractibus non licet se inuicem decipere vsque ad dimidium iusti pretij. §. 8. p. 158
 Et cur iura permittunt hanc deceptionem vsque ad dimidium iusti pretij. ibid.

* Vide verb. *Index.*

Laicus.

Laicus doctus an possit sine peccato disputare cum Hæretico, & infideli, non obstante hoc prohibente *e. Inhibemus de Hæreticis in 6. t. 1. r. 71. §. 1. p. 52*

Laicus ludens ludis prohibitis an peccet saltem venialiter. t. 4. r. 7. §. 5. p. 247

Laicorum statuta an includant testamentum ad pias causas v. g. stante statuto, quod vxor sine consensu viri testamentum facere non possit, an valeat saltem ad pias causas. t. 8. r. 36. §. 1. p. 406

* Vide verb. *Clericus, Decima, Distinguere, Ecclesia, Legatij.*

Lapis.

Lapidem pretiosum an possit quis emere pretio currenti ab ignorante valorem suum t. 6. r. 16. §. 1. p. 302

Latere.

Latere sciens Thesaurum, seu venam auri in fundo, an possit licite pretio currenti emere illum fundum. t. 6. r. 16. §. 1. p. 302

Latitudo.

Latitudo trium pretiorum Infimi Medij, & Supremi quanta sit. t. 3. r. 74. per tot. p. 156. & seq.

Latro.

Qui à latrone bona fide rem emit, quam postea durante bona fide vendidit Ioanni, & deinde cognoscit rem esse alienam, an licite possit sibi pretium retinere, & non rescindere contractum cum Ioanne, dummodo rem illam vendiderit eodem pretio, quo emerat. t. 3. r. 129. per tot. p. 187

A latrone qui rem mala fide emit, an possit cognito vero Domino talem rem latroni restituere, vt pretium datum recipiat. t. 3. r. 136. §. 1. p. 189

* Vide verb. *Dubitare, Equus, Fur, Furtum.*

Legatarius.

* Vide verb. *Debitum, Hæres, Ingratitudo.*

Legatum.

Qui legatum ex testamento minus solemniter debet habere, an possit legatum retinere, vel de nouo accipere, aut occulte sibi compensare t. 3. r. 149. §. 3. p. 195

Legatum relictum pro virginibus maritandis potest consequi à corrupta, quæ in communi existimatione pro virgine reputatur. t. 7. r. 60. §. 4. p. 343

Qui legatum sperat, aut aliud bonum, quod nondum obtinuit, an possit illud renunciare in quacumque quantitate sine insinuatione. t. 7. r. 97. §. 3. p. 361

Quoad legata non pia sed prophana an Episcopus sit executor vltimarum voluntatum, vel sit casus misti fori. t. 9 r. 49. per tot. p. 478

Legata pia exequi an possit Episcopus etiam contra laicum tertium possessorem. t. 9. r. 51. per tot. p. 479

Legatum aliquod in æquale, aut melius vtrum Episcopus possit commutare, vel an hæc commutatio ad solum Papam spectet secundum ius Canonicum, & ad Supremum Principem secundum ius ciuile. t. 9. r. 64. & 65. p. 483. & seq.

In indice primo huius tom. 8. in tract. 8. de Testamentis vide Ref. 3. 4. 26. 33. & à Ref. 38. vsque ad 58. & in Ref. 98. 113. 114. & 115. vbi plura super hoc verb. *Legatum:*

* Vide verb. *Debitum, Episcopus, Hæres, Ingratitudo, Intromittere, Irritum, Ius, Orphanus:*

Legatus à Latere:

* Vide verb. *Condere.*

Legislator.

Cum legislatores Ecclesiastici possint obligare, & soleant comminari spiritualem pœnam, quando in conscientia obligare volunt, si tantum tamen temporalem pœnam statuunt iudicium esse videtur, quod ad eam tantum obligare velint. t. 1. r. 77. §. 3. p. 55

* Vide verb. *Confessus, Pana.*

Legitima.

Legitimam filiorum gratuitis donationibus, vel minuendo onerosis, sed fictis contractibus grauando Patrem, aut mater, an peccet mortaliter. t. 3. r. 208. §. 1. p. 239

In

Rerum Notabilium.

In legitimam an computentur bona Patris donata filio in titulum patrimonij ad ordines, an veniant in distributionem bonorum cum aliis Fratribus. t. 7. r. 42. per tot. p. 332

* Vide verb. *Alienare, Expensa, Inofficiosum, Leue, Leuissimum.*

Quando leuis est transgressio voti pœnalis, non incurritur pœna. t. 4. r. 68. §. 3. p. 271

* Vide verb. *Canpones, Conductor, Culpa, Depositarius, Nauis, Pannus materia, Stabularius, Lex.*

* In indice primo huius tom. 6. tractatus primi de *Legibus* ipse titulus indicat, quod omnes eius quaestiones dicunt super hoc verb. *Lex*, vbi quamplurima, & aliqua notabilia inuenies.

* In prædicto indice primo in tract. 2. de *Consuetudine* etiam reperies plures difficultates sup. hoc verb. *Lex*, & si quaerendo quod ita mistum desideras, omnes quaestiones præcitati tract. legis non pigebit.

Vltra pretium à lege impositum an ciues Panormitani possint vendere vinum ex eorum prædiis collectum, non autem si vinum ex aliis vineis emunt, vt vendant, quia tunc peccant, & tenentur ad restitutionem: t. 3. r. 91. §. 1. p. 164

Votum circa moderationem dicti priuilegij, seu contentadinis dictorum ciuium Panormitanorum circa dicta in præterita Resolutione. t. 3. r. 92. vbi latè ib.

Quando ex lege, vel mandato Principis, Senatus ciuitatum, vel Consiliarij Regis agnoscunt breue diminuendum rerum pretium, an tunc possint vendere merces suas. Vbi alia, quæ contingere possunt in dicto casu t. 3. r. 97. §. 1. p. 107

Leges, quid de Theauris disponunt. tract. 6. ref. 1. §. 2. p. 291

Leges statuere Principes an possint, vt Thesaurus ad se pertineat. t. 6. r. 19. §. 1. p. 305

Legibus non obstantibus Principum reseruantibus Thesaurum, an possit is, qui illum inuenit sibi retinere totum, & occultare donec exigatur ab eis. ibidem §. 4 p. 306

Et quid tamen, si quis inuenit Thesaurum in fundo Regis, an statim teneatur dimidiam partem dare Regi secundum leges, ibidem.

Lex in septem casibus interdicit coniugibus ne donationes inter se reuocent. t. 7. r. 64. §. 2. p. 344

Leges illæ, aut statuta prohibentia donationes inter virum & uxorem non ligant in interiori animæ iudicio, in quo non statuitur præsumptionibus. t. 7. r. 67. §. 5. pag. 346

Secundum leges concurrentibus aliquibus conditionibus donatio inter virum & uxorem permittitur. t. 7. r. 70. §. 2. p. 347

An secundum leges contractuum, an vero secundum leges loquentes de testamentis donatio causa mortis regulanda sit. t. 7. r. 90. per tot. p. 357

Legi insinuationis an donator possit renunciare. t. 7. r. 96. §. 5. pag. 361

Legem, quam voluerit, rei suæ dicere quilibet in contrahendo potest. t. 7. r. 106. §. 1. p. 367

Vbi pro praxi curiosus casus:

Leges, quæ irritant illegitimos contractus, habent pro fine bonum commune, & quamuis cesset finis legis in particulari, semper eius obligatio firma manet. t. 8. r. 57. §. 5. p. 426

* Vide verb. *Actus, Condere, Consuetudo, Deductio, Fructus, Hæres, Merces, Mulier, Mutare, Obligare, Pragmatica, Taxatum, Triticum, Vinum.*

Liber.

Librum si quis vendat, quem scit breui prohibendum, an possit illum vendere pretio currenti. t. 3. r. 99. §. 1. & seq. p. 169

Liber idest Filius.

* Vide verb. *Filius & eius notationem, Liberare.*

* Vide verb. *Fideiussores, Fortuna, Licentia.*

Qui licentiam à Rege habet Officium in aliam personam transferendi, an possit illud vendere. t. 3. r. 201. §. 1. pag. 231

Et in dicto casu, quidquid sit de peccato, non tenetur ad restitutionem, ibid. §. 4

Vbi, quod tacita adest facultas vendendi officia, quando ea dantur feminis, aut viris Nobilibus, quos Princeps certo credit non eos per se talia munera obituros; §. 3 Nisi licentia petita, & obtenta à Superiore, Religiosi etiam claustrales non possunt esse executores testamenti, nisi habeant beneficia perpetua extra Monasterium. t. 9. r. 11. §. 5. p. 461

A quo Superiore petenda sit licentia, vt Religiosi exerceant munus executoris alicuius testamenti. t. 9. r. 12. §. 1. pag. 461

Et an ad hoc non requiratur consensus Conuentus, ib.

* Pro licentia, quam debet habere Religiosus à Superiore, vt sit Commissarius ad condendum testamentum, aut elector pauperum, vel vt Consilium dare possit executoribus, quando à testatore ita est cautum, in indice primo huius tom. 6. in t. 9. de *Executoribus testamentorum* lege varias quaestiones à Ref. 10. vsque ad 20. & à Ref. 24. vsque ad 28. inclusiue vbi plura.

* Vide etiam in hoc indice verb. *Bona temporalia, Domus, Episcopus, Facultates, Perdere, Potestas, Licentiatus.*

* Vide verb. *Gradus.*

Ligare.

Non ligat excommunicatio Episcopi pro tota sua Diocesi eos subditos, qui commorantur in loco exempto intra eandem Diocesim ipsius Episcopi, qui censuram fert. t. 1. r. 48. §. *Ex his*, p. 36

Non ligat in foro conscientie Decretum Concilij *sess.* 25. c. 19. denegans audientiam, professis, qui transacto quinquennio reclamare volunt, allegantes nullitatem si ex parte rei, nulla fuit professio, sicut Bulla Sixti V. quoad nullitatem professionis ob illum iuris Defectum, quod de professi vita, & moribus inquisitio non sit antea facta ipsi præsumptioni innitatur; ita vt in foro interno non liget, si ex parte rei nullum substat vitium. t. 1. r. 69. §. *Item Decretum* per totum p. 51

Idem est de Bulla Clem. VIII. de largitione munerum, quia Bulla illa processit ex præsumpta causa ambitionis vnde si ea cessat, cessat etiam illa prohibitio, & non ligat in foro conscientie, ib. §. *item prohibitio.*

Idem est de Bulla Sixti V. quæ fundatur in præsumptione, vt Chitomantici, &c. habent pactum cum Dæmone; vnde si aliquis certo sciat tales pactum cum Dæmone nullum habere, non ligat in conscientia, nec tenetur denunciare, ibidem in eodem §. ad medium.

Lis, Litigantes.

Lite pendente circa exactionem debiti, an possint debitorum impetrare dilationes moratorias. t. 5. r. 35. §. 1. p. 291

* Vide verb. *Aduocatus, Informatio, Procurator.*

Locare, Locatio, Locator.

De locationis quodam contractu in praxi frequentissimo. t. 3. r. 61. per tot. p. 151

Locatio rerum Ecclesiasticarum ultra triennium vitatur in totum. t. 7. r. 108. §. 2. p. 368

Si locat promissor rem promissam ante acceptationem, an censetur eo ipso reuocare suam promissionem. t. 7. r. 128. §. 7 p. 379

* Vide verb. *Beneficiarius, Clericus, Conducens, Creditor, Dubium, Episcopus, Incendium, Negotiator, Vestigal.*

Locus.

De loco ad locum non extenditur consuetudo. t. 2. r. 24. §. 2. p. 112

Index

Locus suus quis dicatur, si in eo Thefaurus inueniatur. t. 6. r. 2 §. 2. p. 292
 In loco sacro Thefaurus inuentus ad quem pertineat. t. 6. r. 12. §. 1. & seq. p. 298. & seq.
 Et quid, si data opera sine licentia Prælati loci sacri, vel artibus magicis sit inuentus Thefaurus. ibid. §. 4 pag. 299
 In loco alieno inuentus Thefaurus arte Magica ad quem pertineat. t. 6. r. 13. §. 1. & seqq. p. 300
 Et quid, si in loco fiscali, aut Religioso arte magica Thefaurus inuentus est. ibid. §. 2.
 In loco publico inuentus Thefaurus ad quem pertineat. t. 6. r. 15. §. 1. p. 301
 Loco pio donatio facta omnium bonorum præsentium, & futurorum, an sit valida. t. 7. r. 10. §. 3. p. 366
 Et in tali casu an locus pius teneatur alere donatorem. ibidem.
 Si loco pio promissor uoneat rem promissam ante acceptionem, an eo ipso censeatur reuocare suam promissionem. t. 7. r. 128. §. 7. p. 379
 Ut locus apponatur in testamento ad pias causas an necessarium sit? Vbi de aliis quatuor circumstantiis agitur. t. 8. r. 32. per tot. p. 405
 In loco exempto potest quis laborare in die festo indicto ab Episcopo pro sua Diocæsi, & ieiunia eius non seruare. Et quid, si festum, & ieiunium seruatur in patria, & in loco, per quem quis transit, ex præcepto Episcopi vtriusque Diocæsis. t. 1. r. 48. §. *Ex his* p. 36
 * Vide verb. *Bona temporalia, Excommunicatio, Laborare, Monasterium, Mercatores, Peregrinus, Pium, Vagus.*

Lucrari, Lucrum, &c.

Lucrum in suam vtilitatem vertere, an possit Thefaurarius Principis, vel Procurator, seu famulus alicuius Domini qui inscio Domino cum eius pecuniis negotiatur, quas ad expendendas vel conseruandas habet. t. 3. r. 145. §. 1. p. 194
 Vbi alius curiosus casus circa hoc. §. 2
 * Super his verbis *Lucrari, Lucrum, &c.* in Indice primo huius tom. in t. 4. de *Ludo, & Sponsionibus* plures difficultates facile inuenies.
 * In prædicto indice primo huius tom. 6. super hoc verb. *Lucrum cessans* in t. 3. aliquas quæstiones reperies signanter in Resolutione 6. 15. 20. 23. 24. 27. 28. 31. 36. 39. 47. 48

Ludere, Ludus.

Ludendo falsis aleis quis pecuniam lucratus est, quas cum propriis miscuit, eiusque partem socio, vel amico suo donauit quamuis scienti, tamen non cooperanti ad fraudem committendam; an recte dici possit dictum socium, vel amicum ad nullam restitutionem obligari. t. 3. r. 134. §. 2. p. 189
 * In indice primo huius to. 6. ex t. 4. de *Ludo, & Sponsionibus atque de aliquibus restitutionibus pro ipsis, & de voto, & Iuramento non ludendi, & de eorum absolute, dispensatione, & relaxatione* lege omnes 85. Ref. dicti tr. vbi plures difficultates reperies super supradictis verbis, & quæstionibus.

Luxuriose.

Qui luxuriose viuendo bona sua consumpsit, vel partem fortunæ vitio, an gaudeat beneficio cessionis bonorum. t. 5. r. 3. §. 2. p. 278

M

Magistratus.

M Agistatu aliquo si lex promulgetur an statim lex obliget. t. 1. r. 12. §. 3. p. 9
 * Vide verb. *Merces.*
Maioratus.
 In Maioratus fundo Thefaurus inuentus ad quem pertineat. tract. 6. ref. 11. §. 1. p. 298

Et quid si ipse Maioratus possessor inueniat dictum Thefaurum etiam si ex industria quærat, & quid si alius inueniat. ibid. §. 2
 * Vide verb. *Bona temporalia, Filius, Maritus.*
Maior pars.
 * Vide verb. *Obligare, Pars.*
Mancipium.
 Mancipia, & serui an possint testari ad pias causas. t. 8. r. 12. §. 1. p. 400
 * Vide verb. *Seruus.*

Mandamus.

Hoc verb. *Mandamus*, an importet præceptum. t. 1. r. 58. §. 1. & 2. Sed lege eam per totam p. 46. & seq.
Manifestare; Manifestatio.
 * Vide verb. *Consiliarius Regis, Iudex, Senatus, Veritas.*
Manus.

* Vide verb. *Iudex, Iuramentum, Obtinere.*
Maritus.
 Marito inscio an possit vxor ludere? Et quam quantitatem. t. 4. r. 23. §. 1. & seqq. p. 254
 Maritus notabilem quantitatem in ludo amittens, an peccet mortaliter, & teneatur restituere vxori. t. 4. r. 24. §. 1. p. 255

Et quid, si amiserit bona dotis, quæ in specie erant conseruanda, ibid. §. 2
 Maritus ex bonis acquisitis an possit sine licentia vxoris donationes facere; Maioratum instituere; filii alterius matrimonij dotem constituere, aut alimenta præbere; Patres si indigeant alere; & si maritus hominem occiderit pecuniariam pœnam soluere. t. 7. r. 57. §. 1. p. 341

Maritus senex ignobilis an possit donare vxori Nobili, & in ætate florenti. t. 7. r. 63. per tot. p. 344
 * Vide verb. *Fœmina, Hæres, Iuramentum, Mulier, Soluere, Vir, Vxor.*
Mater.
 Ex matre Nobili, & Patre plebeio natus, plebeius manet. t. 1. r. 134 §. 8. p. 94
 Mater an possit filio donare. t. 7. r. 34. per tot. p. 326
 Quæ mater filio spurio reliquit, an ipse possit retinere ea, donec per iudicem priuetur. t. 8. r. 111. §. 6. p. 449
 Et quid, si mater sit Illustris, an possit filio spurio quidquam dare; si habet proles legitimas. ibid.
 Et quid, si aliis liberis careat. ibidem.

* Vide verb. *Adulter, Dubitare, Fœmina, Filius, Mulier, Pater, Vxor.*

Matrimonium.

Matrimonium est validum, quamuis coniux non habeat animum seruandi fidem. t. 4. r. 35. §. 2. p. 259
 * Vide verb. *Valere.*

Medium.

* Vide verb. *Adultus.*
Membrum.
 * Vide verb. *Castrare, Iudex, Mutilare.*
Memoria.

Vt memoria teneamus Orationem Dominicam, an detur præceptum? Et quid de Salve Regina, Salutatione Angelica, Symbolo Apostolico, & Decalogo. t. 1. r. 7. §. 1. & seq. p. 4
 * Vide verb. *Adultus.*

Mens.

* Vide verb. *Hæres.*

Mentale.

* Vide verb. *Actus, Lex, Vsur.*
Mente captus.
 Mente captus an possit aliquid donare. t. 7. r. 24. §. 1. p. 320
Mercatores.

Mercatores solent non mutuare aliquando indigenti, sed ei credito merces offerre, & vendere summo pretio, vt ille eas vendat numerata pecunia, cui voluerit, sed emptor illas statim offerre ipsis Mercatoribus, qui easdē merces emunt numerata pecunia pretio medio, vel infimo,

Rerum Notabilium.

fimo, qui contractus Hispanice vocatus *Mohatra* Italicè *Stocco* an sit licitus. t. 3. r. 64. §. 1. p. 152
Vbi, quod Mercator non potest ad hoc cogere, nec pactum explicitum aut implicitum adhibere §. 3
Mercator, qui non exercuit *Monopolium* an possit iuste suas merces vendere pretio illius, qui *Monopolium* creauit. t. 3. r. 65. §. 1. p. 153
Quando Mercatores conspirant, vt nullus eorum vendat nisi pretio supremo, vel medio, an hoc *Monopolium* sit contra iustitiam, ibid. §. 3
Non quodcumque Mercatorum *Monopolium* est iniustum, vt non nisi certo pretio emant, si re vera illud est iustum pretium. t. 3. r. 73. §. 2. p. 156
Mercatores, siue alij an possint sine onere restitutionis impedire ne ab aliis merces in ciuitatem portentur, dummodo non officiant fraude, minis, &c. sed ex sua industria, & bonis artibus. t. 3. r. 84 §. 3. p. 161
Mercatores solent in suis libris scribere rationem dati, & corrupti, & quid ipsis debeatur, quæritur, an possit postea debitor eligere in quo debito pecunia soluta compensetur. t. 3. r. 146. §. 1. p. 194
Et aliqua alia notantur circa debita; & solutiones pro diuersis causis & habitis eidem creditori, vel Mercatori, ibidem.
A Mercatoribus an factores possint accipere partem pretij. t. 3. r. 178. per tot. p. 215
Mercatores castra sequentes an gaudeant priuilegio testandi iure Militari, modo in loco hostili sint. t. 8. r. 89. §. 1. p. 435
* Vide verb. *Filius, Negotiari.*
Merces.
* Vide verb. *Aduocatus, Conducens, Conductum, Procurator.*
Meretrix.
Meretrici vendere ornamentum fucos, monilia, &c. an quis possit. t. 3. r. 110. §. 1. & seq. p. 176
* Vide verb. *Domus, Iudicium.*
Meritum.
An semper de meritis, & seruitiis præteritis, & non futuris intelligatur, quoties promissum est alicui donare ob benemerita & seruitia. t. 7. r. 17. §. 6. p. 317
Si de meritis non constat nisi per assertionem donantis, an donatio remuneratoria valeat. t. 7. r. 18. §. 1. p. 317
Meritorum causas, vt donatarius probet, an liberalitas Principis hoc non exigat. ibidem §. 3. p. 318
Merita an debeant æquiuale donationi, vt dicatur donatio remuneratoria. t. 7. r. 20. per tot. p. 318
Merx.
Merces vltionæ vilescunt, & emptor rogatus à venditore quanto minus à pretio ordinatio possit in emenda merce minuere; an vilescant dictæ merces pro tertia parte, an pro medietate. t. 3. r. 69. §. 2. p. 154
Merces suas an quilibet possit suppressere vsque ad tempus opportunum, quo eas maiori pretio vendat. t. 3. r. 84. §. 3. p. 161
Merces solent aliqui certo pretio vendere, an hoc sit licitum. t. 3. r. 85. per tot. p. 161
Merces meliores vendentes pretio maiori, deteriores vero pretio taxato an peccent, & teneantur ad restitutionem? Et quid de peccato mortali tam in venditore, quam in emptore. t. 3. r. 88. & 89. p. 163
Si mercis pretium sciam mox minuendum, an possim eam vendere pretio currenti etiam si sciam Magistratus condidisse Decretum de illis minuendis, si tamen tale Decretum non sit publicatum. t. 3. r. 101. §. 3. p. 170
* Vide verb. *Consiliarius Regis, Excusare, Lex; Mercatores, Moneta, Monopolium, Negotiari; Princeps, Rogatum; Triticum, Vendere, Vinum;*
* Vide verb. *Benemeritum, Filius.*
Metropolitanus.
Metropolitanus an possit executionem testamenti facere si Episcopus fuerit etiam negligens in administranda iustitia, & remouendo executores negligentes ab

executione priuando illos emolumentis. t. 9. r. 46. §. 2. pag. 473
An saltem coram suo Metropolitanò Episcopus in causis, in quibus fuit executor vltimarum voluntatum; reddere rationem teneatur. t. 9. r. 72. per tot. p. 485
Metus.
Ex metu leui contractus facti an valeant in conscientia. t. 3. r. 113. §. 1. p. 177
Vbi alij diuersi casus facti ex metu leui.
Quæ metu solo reuerentiali acta sunt, an possint rescindi, & ille, qui inde commodum percipit an teneatur ad restitutionem, ibidem §. 1. ante medium.
Metus solus reuerentialis sine minis, aut alterius grauis mali timore, an censetur cadere in virum constantem. t. 3. r. 118. §. 1. p. 180
Idem quæritur de precibus importunis etiam si cum ipsis non sit metus reuerentialis, ibidem §. 5
Et hæc quæstio deseruiet ad rescindendos contractus vxorum, & filiorum familias, maxime si sint lucratiui; & qui à liberalitate proficiuntur, ibidem §. 6
* Vide verb. *Cogere, Irritum, Iuramentum, Ius, Retractare.*
Miles, Militia.
Miles an possit donare. t. 7. r. 29. §. 1. p. 323
Miles sordus, & rnutus an possit testari ad pias causas. t. 8. r. 16. §. 4. p. 399
In Militis testamento tempore belli an sint necessarii septem testes. t. 8. r. 60. §. 2. & seq. p. 423
* Sup. his verbis *Miles; Militia* in indice primo huius tom. 6. ex t. 8. de *Testamentis* lege à Ref. 63. vsque ad 88. inclusiue.
* Vide etiam in hoc indice verb. *Concubina; Expensa; Mutus, Nutus, Pactum.*
Mina; Minari.
Qui minis traxit alterum ad ludum, si lucratur; an teneatur lucrum restituere. t. 4. r. 42. §. 2. p. 262
* Vide verb. *Mutilare.*
Minister iustitiæ.
Minister iustitiæ an possit occidere reum à iudice damnatum secundum allegata, & probata, quem ipse minister iustitiæ, & iudex ex scientia priuata sciunt esse innocentem. t. 1. r. 112. §. 1. p. 74
Ministri iustitiæ, an peccent, si obediunt Proregibus condemnantes aliquem de mandato, non adhibitis solemnitatibus, terminis, & processu de iure necessariis, &c. t. 1. r. 122. §. 1. p. 81
* Vide verb. *Frumentum.*
Ministrans;
Ministrans mensam, aleas, chartas, vel alia instrumenta, aut lumen in ludo, non solum peccant mortaliter; sed tenentur ad restitutionem, si principales lusores tenentur restituere, & non restituant. t. 4. r. 2. §. 4. p. 245
Ministrans peste infectis an gaudeant in testamentis condendis eorum priuilegiis. t. 8. r. 66. §. 1. p. 425
Minor.
Qui à minoribus per ludum, aut similem contractum aliquid acquisierunt, an teneantur illud restituere? Vbi aliqua alia circa hoc pro praxi. t. 4. r. 14 §. 1. p. 249
Minor 25. annorum, & pupillus sine tutoris auctoritate contrahentes, si non ciuilitate, an saltem obligentur naturaliter, & in foro conscientiæ, ibidem.
Et quid, si se soluturos iurassent. ibidem §. 2. p. 250
Minores an possint lucrari; & ludere inscijs tutoribus. t. 4. r. 15. §. 1. ibid.
An si minor lucratur, non teneatur restituere; & si amittat, non teneatur persoluere, ibidem §. 3
In minoris fundo Thesaurus inuentus, tutor, vel curator cum sit usufructuarius decimæ non habebit tamen partem decimæ Thesauri inuenti in dicto fundo. t. 6. r. 10. §. 2. p. 298
Minor 25. annis an possit donare? Et an promittere arthas. t. 7. r. 26. §. 1. p. 321
Et in casibus, in quibus minores non possunt donare an, recipientes

Index

- recipientes teneantur statim dona restituere. t. 7. r. 27.
per tot. p. 322
- Supponitur, quod minores 25. annis firmo destituantur
iudicio, & propterea res mobiles sine tutoris autho-
ritate donare nequeunt. t. 8. r. 82. §. 1. p. 354
- Minores an possint esse executores testamentarij. t. 9. r. 8.
§. 1. p. 456
- Et quid, si minor expleuit 17. annum ibidem.
- Minor, si expleuit 17. annum, an possit esse Procurator
ad negotia, vel habere debeat 25. annos? Et quid quoad
iudicia, ibidem §. 2
- * In indice primo huius tom. 6. ex t. 3. de *Contractibus, &*
cambiis à Ref. 159. vsque ad 166. inclusive lege aliquas
curiosas quæstiones super hoc verb. *Minor*, & restitu-
tione eius in integrum.
- * Vide etiam in hoc indice verb. *Consensus, Testamentum.*
Minores Fratres.
- * Vide verb. *Fratres Minores.*
Minor pars.
- * Vide verb. *Numerus, Pars.*
Missam audire.
- * Vide verb. *Laborare.*
Missam celebrare.
- * Vide verb. *Beneficiarius, Eleemosyna, Heres.*
Missale.
- Missalis Rubricæ aliæ sunt præceptivæ, aliæ vero tan-
tum doctrinales. t. 1. r. 27. §. 4. p. 21
- Missio Militis.*
- Post missionem Militis an valeat testamentum tempore
militiæ factum. t. 8. r. 86. §. 1. p. 431
- Missio Militis triplex est, honesta, causaria, & ignomi-
niosa, siue turpis, ibid.
- Molendinum.*
- * Vide verb. *Culpa, Pactum.*
Monachus.
- Monachus, qui fecit professionem, si licitè à Religione
recessit, an recuperet bona Ecclesiæ collata contem-
platione ingressus Religionis. t. 7. r. 76. §. 3. p. 350
- * Vide verb. *Episcopus, Fideiubere, Fructus, Novitius, Prala-
tus, Regulares, Religiosus.*
Monasterium.
- Si in Monasteriis, & locis Religiosis reperiat Thesau-
rus, ad quem pertinet. t. 6. r. 12. §. 5. p. 299
- Et quid in dicto casu, si arte magica Thesaurus inuentus
est. t. 6. r. 13. §. 2. p. 300
- Monasterio alicui an possit testator relinquere bona sua,
& non fratri, vel consobriño. t. 8. r. 106. §. 4. p. 441
- * Vide verb. *Bona temporalia, Distributio, Monialis, Reli-
giosus.*
Moneta.
- Si monetæ valorem diminuendum quis sciat, an possit
illam alicui mutuare cum pacto, vt eam sibi restituet
iuxta valorem, quem dicta pecunia habet, non autem
eo, quem habebit tempore quo restituendum erit mu-
tuum t. 3. r. 102. per tot. p. 170
- Monetæ mutuatione facta, cuius temporis æstimatio vel
quantitas in mutuo reddendo speranda sit. t. 3. r. 103.
per tot. p. 170
- Propter monetæ rusionem olim in hoc Regno Siciliae
promulgatum fuit edictum, vt in posterum omnia ge-
nera monetarum secundum pondus valerent, & ex-
penderentur; cum hoc scirent multi ante promulga-
tionem edicti omnem pecuniam, vel mutuo dederunt,
vel ex ea res emerunt; an hoc cum crimine, & onere
restitutionis factum fuerit. t. 3. r. 104. §. 1. p. 172
- Vbi, an Princeps, & eius Consiliarij teneantur ad resti-
tutionem si ex eorum negligentia illa notitia legis
promulgandæ peruenit ad aures subditorum, vnde ip-
si postea ex tali scientia merces vendiderunt cum
aliorum detrimento. §. 3
- * Vide verb. *Pecunia, Rogatus.*
Monialis.
- Monialis an possit donare bona ei data ob turpem quæ-
stum sui corporis, & hæc sibi, & non Monasterio lu-
crentur. t. 7. r. 32. §. 2. p. 325
- * Vide verb. *Dos.*
Monopolium.
- Qui *Monopolium* non exercuit, an possit iuste suas mer-
ces vendere pretio illo, quo *Monopolium* creauit. t. 3.
r. 65. §. 1. p. 153
- * Vide verb. *Mercatores.*
Mora.
- Antequam in mora soluendi fuisset mutuarius, cuidam
ex dato mutuo emerit damnum notabile; quæritur,
an possit aliquid à mutuuario pro illo damno p. te-
re, & teneatur mutuarius dare. t. 3. r. 24. §. 1. p. 130
- Pro debitoribus morosis ex t. 3. de *Contractibus* lege ali-
quas quæstiones in eius Ref. 20. 21. 22. 23. 24. & 25
- * Vide etiam in hoc indice verb. *Purgare.*
Mores.
- * Vide verb. *Ligare.*
Mors.
- Mortis causa an mutus, & surdus possint aliquid donare.
t. 7. r. 25. §. 1. & seq. p. 321
- Morte an confirmetur donatio Patris facta filio. t. 7. ref.
46. §. 1. p. 334
- Vt morte Patris donatio confirmetur, an requiratur,
quod non excedat quingentos auteos, si excedat, legi-
time sit insinuata, ibid.
- Mortuo Patre an donatio ab eo facta filio, ad hæredita-
tis diuisionem conferenda sit, ibid. §. 3. p. 335
- Mortis causa donatio facta an recuperetur per superue-
nientem prolem. t. 7. r. 56. §. 1. p. 340
- Post mortem donatoris an possit donatio acceptari. t. 7.
r. 112. §. 1. p. 370
- Et quid, si firmata sit iuramento. t. 1. r. 113. §. 3. p. 371
- * Sup. hoc verb. *Mors* in t. 7. vide à Ref. 69. vsque ad Ref.
93. demptis 77. & 78
- * Vide verb. *Condemnare.*
Mortale peccatum.
- Ad mortale peccatum non debent extendi verba legis, si
de veniali intelligi possunt. t. 1. r. 29. §. 5. p. 22
- Mulier.*
- Mulier nobilitatur genere mariti, & eius priuilegiis
gaudet. t. 1. r. 134. §. 8. p. 94
- Mulieres an possint introducere consuetudinem. t. 2. ref.
22. §. 1. p. 111
- Mulier, quæ non potest contractum facere absque con-
sensu mariti, siue curatoris, vel duorum propinquo-
rum, ita disponente municipali lege, seu statuto, an
donare possit causa mortis. t. 7. r. 86. §. 4. p. 356
- Mulieres in testamento ad pias causas an possint esse tes-
tes? Et an in dicto casu duæ mulieres non sint suffi-
cientes testes. t. 8. r. 20. §. 1. p. 400
- Pro mulierum testamentis tempore pestis aliqui casus in
praxi. t. 8. r. 62. §. 4. p. 425
- Mulieres an possint esse executrices testamentariæ. t. 8.
r. 6. §. 1. p. 455
- Mulieres an possint pro alio interuenire, vel Procuratri-
ces existere. ibid.
- Mulier nupta an nominari possit à tertio executrix, &
commissaria testamentaria. t. 9. r. 7. §. 5. d. 456
- * Vide verb. *Fæmina, Mater, Vxor.*
Munus.
- * Vide verb. *Contubina, Superior Regularis.*
Mutare, Mutatio, &c.
- Mutatis rerum circumstantiis, an possit etiam consuetu-
do mutare legem. t. 2. r. 28. §. 4. p. 114
- Si ex mutatione incognita rerum licet reuocare donationem
& promissionem, ergo, & vota multa t. 7. r. 13. §. 3. p. 385
- * Vide verb. *Eleemosyna, Falsarius, Moneta, Variare.*
Mutilare.
- Mutilare seipsum an licitum sit, ne occidatur à Tyranno
aliquo, minante mortem. t. 1. r. 118. §. 14. p. 78
- * Vide verb. *Castrare, Membrum.*
Munus.

Rerum Notabilium.

Mutus.

Mutus an possit aliquid donare inter vivos? Et quid causa mortis. t. 7. r. 25. §. 1. p. 321
Mutus an possit testari? Et quid, si mutus sit Miles, an ad pias causas testari possit. t. 8. r. 16. §. 1. & seqq. p. 399
Mutus quamvis non sit Miles an ad pias causas testari possit. t. 3. r. 17. §. 2. & seqq. p. 399
Mutus Miles à natura an possit testari. t. 8. ref. 74. §. 1. p. 430
Et quid, si mutus amisit sermonem in Castis, ibid. §. 3
Mutus à natura an possit esse Miles, ibidem. §. 1.
Mutus an possit esse executor testamenti. t. 9. r. 3. §. 1. pag. 455

* Vide verb. *Mutus*.

Mutuanus, Mutuare, Mutuarius Mutuum.

* Sup. his verbis in in lice primo huius tom. 6. in t. 3. de *Contractibus* plures difficultates, si requisitis, facile inuenies.

Mysterium.

* Vide verb. *Adultus, Fideles, Fides Catholica*.

N

Natus.

Nondum natis an donatio sit valida. t. 7. ref. 33. §. 1. & seqq. p. 325

Et quid, si Notarius, vel Pater nomine nascituri aut stipulantur, aut donationem approbant, ibid. §. 4. p. 326

* Vide verb. *Filius, Mater, Mulier*.

Navis.

* Vide verb. *Fruentum*.

Nauta.

Nauta ex quam culpa teneatur si res apud se deposita perierit. t. 3. r. 142. §. 1. p. 193

Necessarium, Necessitas.

Necessaria an debeantur de bonis acquisitis post cessionem bonorum etiam in foro exteriore? Et quid in foro conscientiae. t. 5. r. 8. & 9. p. 280

* Vide verb. *Pragmatica, Retinere, Sterilitas, Taxare, Victualia*.

Negantes, Negare.

Qui negant debitum, an possint beneficio cessionis gaudere, & quid tamen, si debitor à principio negat debitum, postea vero ante sententiam confessus est. t. 5. r. 10. §. 1. p. 280

Et quid post sententiam, & condemnationem debitores causam debitum negandi habent, ibid. §. 3

* Vide verb. *Constantinus Imperator, Veritas*.

Negligentia.

* Pro negligentia data ab hærede, vel executore testamenti, vel ab electore pauperum pro legatis in testamentis relictis in indice primo huius tom. 6. ex t. 9. de *Executoribus testamentorum* lege varias quaestiones in Ref. 42. & à Ref. 45. vsque ad Ref. 54. inclusivae.

* Vide verb. *Metropolitanus, Princeps*.

Negotiari, Negotiator.

Negotiari an dicantur Religiosi, si ex occasione, quod merces emptæ cariori pretio possunt vendi, si hoc faciunt. t. 3. r. 179. §. 1. p. 216

Negotiari per se vel per alium an Clericus in Sacris constitutus, & Religiosus possint. t. 3. r. 180. §. 1. p. 216

Et an peccet mortaliter negotiando per se, vel per alium. t. 3. r. 181. §. 1. ibid.

Vbi, an fas sit Religiosis, & Clericis inire contractum societatis cum Campsore, vel Mercatore conferente totam operam, Clericis, & Religiosis tantum ex parte sua nervos negotiationis siue pecuniam conferentibus, in quo an nec venialiter peccent. §. 3

Negotiatio an sit prohibita etiam Nouitiis nondum sacris ordinibus initiatis. t. 3. r. 183. §. 1. p. 217

Negotiatio prohibita an contineat hos casus. Si pecunias, quas ex propriis redditibus, vel fructibus habes

in alieno Regno non possis adire Romam, vbi eis indiges afferre sine magno detrimento, ideo facis emere v.g. Neapoli merces aliquas, quas Romæ vendere possis eodem pretio, & fortasse maiori. &c. ibid. §. Sed hic obiter. p. 218

Negotiari per seipsum an saltem possit, qui habet beneficium Ecclesiasticum, sed nondum est ordinatus in Sacris. t. 3. r. 184. §. 1. p. 218

Et an peccet mortaliter, ibidem §. 2

Negotiator an sit Clericus, qui ex portione hæreditatis acquisiuit aliquos boues, quos aliquando post culturam suorum prædiorum aliis locabat. t. 3. r. 186. §. 1. p. 218

Et quid, si iumenta emat, vt postea ea lucri gratia locet, ibid. §. 2

Circa negotiationem Clericis, & Religiosis interdictam aliqua practicabilia. t. 3. r. 187. §. 1. p. 219

Et inter alios casus quaeritur, an si negotiatur vna, vel altera vice Clericus, vel Religiosus, peccet mortaliter, ibid. §. 3 p. 220

Clericus an possit emere pro victu suo, & familiae in abundantia, & si quid superest postea vendere, etiam si vendat carius quem emerat. ibid. §. 5. p. 220

Negotiator an dicatur Clericus, vel Religiosus, qui suis sumptibus, vel Monasterij imprimi libros à se compositos, eaque exemplaria postea in diuersis Regionibus vendit. t. 3. r. 188. §. 1. & seqq. p. 221

Negotiatio illa tantum est proprie dicta, qua res emittitur, vt eadem immutata in eadem specie carius vendatur, ibidem §. 5

Et alij casus pro Religiosis, in quibus illis est licita negotiatio, vt si vendant panem coctum ex fructibus eorum, lateres, calcem, &c. ibid. §. 9. & seqq.

* Vide verb. *Episcopus, Gabella, Lucrum, Religiosus*.

Nescire.

* Vide verb. *Adultus*.

Nobilis.

A Nobili viro plebeius adoptatus, an Nobilis efficiatur: ita vt gaudeat privilegiis Nobilium. t. 1. r. 134. §. 1. p. 93

* Vide verb. *Licentia, Mater, Mulier, Tradere*.

Nobilitas.

Ad Nobilitatem aliquam obtinendam, an possit vxor viro suo donationem facere. t. 7. r. 65. §. 4. p. 345

Nomen.

* Vide verb. *Bulla Pontificia, Notarius*.

Nomina, Nominatio.

Nella nomina degli officiali, an Proreges teneantur proponere Regi Digniores. t. 1. r. 139. §. 1. p. 97

Et an hoc procedat in nominatione Episcoporum, & Abbatum, &c. ibidem §. 10 p. 98

Pro nominatione supra dicta an Proreges possint pecuniam accipere. idem §. 11. p. 99

* Vide verb. *Fratres Minores, Heres*.

Nota.

Cum notis, & breuiaturis testamentum Militis confectum an sit validum. t. 8. r. 79. §. 1. p. 431

Notarius.

Si Notarius nomine nascituri, vel infantis donationem eis factam stipulatur, an sit irrevocabilis talis donatio. t. 7. r. 33. §. 1. p. 325

Si Notarius postquam scripsit voluntatem testatoris dictatam coram testibus illam, & quod scripsit, non legit testatori, & testibus, non obest, si voluntas testatoris testibus probatur. t. 8. r. 25. §. 3. & seqq. p. 402

Notarius inter testes an computari possit in testamento tempore pestis. t. 8. r. 62. §. 1. p. 424

Vbi de aliis casibus agitur pro conditione Notarij circa testamenta tempore pestis.

* Vide verb. *Absens, Parochus, Tabellio, Testator*.

Nouitiatus, Nouitius.

A Nouitio donatio remuneratoria facta, an seruanda sit forma præscripta à Concilio Trid. cap. 16. sess. 25.

Index

- de reformat. tractat. 7. ref. 23. §. 1. p. 319
- A Nouitio donatio causa mortis facta post ingressum Religionis an sit valida, non obstante Decreto Concilij Tridentini sess. 25. cap. 16. de sepult. t. 7. r. 76. §. 1. pag. 350
- Vbi, quod nulla existente professione à Nouitio, nulla existit donatio in consobrinos collata. §. 3
Nullum.
- * Vide verb. *Alienatio* & passim in aliis verbis.
Numerus.
- Quod numerus minor testium, quam septem in testamento an sufficiat; & an contra hoc valeat consuetudo. t. 2. r. 36. §. 1. p. 117
Nummus.
- Nummos centum, vel mille soluendos post annum Petrus debebat Ioanni, sed nunc vult ille soluere quinquaginta vel quingentos, hoc pacto, vt Ioannes spectet per biennium alios quinquaginta, vel quingentos, an hæc solutio sit vsuraria. t. 3. r. 108. & 109. pag. 175
- * Vide verb. *Creditor, Moneta.*
Nuntius.
- * Vide verb. *Absens.*
Nuntius Apostolicus.
- * Vide verb. *Condere.*
Nupta.
- * Vide verb. *Mulier.*
Nuptia.
- * Vide verb. *Vxor.*
Nutus.
- Nutu testamentum conditum an valeat ad pias causas. t. 8. r. 15 §. 1. p. 398
- Nutu an Miles testari possit. t. 8. r. 75. §. 1. p. 430
- * Vide verb. *Mutus.*

O

Obligare, Obligatio, &c.

- O**bligabunt præcepta Prouincialium Conciliorum Prouinciam, ad quam spectant testimonia de rigore Patrum, quæ non sunt ex se leges obligatoræ. t. 1. r. 8. §. 1. p. 5
- Vt obligent leges Pontificiæ an necesse sit, vt promulgentur in singulis Diocæsesibus & Prouinciis. t. 1. r. 10 §. 1. p. 6
- Vel an statim post duos menses à publicatione Romæ facta totam obligent Ecclesiam. ibid. §. 3
- An obligent leges Pontificiæ nisi post duos menses à publicatione facta, quamuis aliquis statim sciat suam promulgationem. t. 1. r. 12. §. 1. p. 8
- Et an hoc etiam sit attendendum in legibus Principum Supremorum, & secus si lex feratur ab aliquo Magistratu, qui habet in sua gubernatione Superiorem, vel ab Episcopo nam tunc ex ipso tempore promulgationis obligat. ibid. §. 3. p. 9
- An obligetur vnusquisque, quamuis Ordinarij de hoc non curent, ad leges Pontificias obseruandas, modo maior pars illius Prouinciæ illas sciat, & recipiat, alias non obligare, nisi à populo acceptentur, & Romæ publicatas non vbique obligare. t. 1. r. 14 §. 1. p. 10
- Vel an obligent dictæ leges vbique, eo ipso quod Romæ more solito publicatæ sint neque earum obligatio pendeat ex acceptatione populi. t. 1. r. 15. §. 2. p. 11
- Si de obligatione veniali verba legis intelligi possunt, non debent extendi ad mortale. t. 1. r. 29. §. 5. p. 22
- An obligent Regulæ Cancellariæ in omnibus Prouinciis, & in foro conscientiæ. t. 1. r. 31. §. 1. p. 24
- An obliget stylus Curix, & imponat necessitatem, vt in aliis Curijs, & Tribunalibus Ecclesiasticis obseruentur. ibid. §. 2
- An obliget ad mortale lex præcipiens aliquid sub pœ-
- na excommunicationis, suspensionis, interdicti, irregularitatis, &c. t. 1. r. 42. §. 1. p. 33
- Vbi quod tunc obligat ad culpam mortalem lex excommunicationis, &c. quando excommunicatio est lætæ sententiæ, non autem quando est comminatoria. §. 2
- Vt obligent leges tam ciuiles, quam Pontificiæ, an requiratur consensus, & acceptatio populi. t. 1. r. 55. §. 1. pag. 43
- Obligare transgressores ad peccatum mortale an Principes in suis legibus possint. t. 1. r. 57. §. 1. & seq. p. 45
- Si, an obliget lex ad mortale, vel veniale, dubitatur, an iudicandum sit obligare ad mortale. t. 1. refol. 68. §. 1. pag. 51
- An obliget in conscientia lex, quando in præsumptione fundatur, si præsumptio in aliquo particulari casu deficiat. t. 1. r. 69. §. 1. ibid.
- Vbi aliqui casus pro praxi, & lege eos in textu huius Ref. & non pigebit, signanter in §. cum igitur, & §. item Decretum.
- Et ex ista quæstione, & Resolutione Confessarij & Respondentis casuum conscientiæ poterunt multos scrupulos, & difficultates tollere, passim contingentes in praxi.
- An obliget in conscientia, & ad mortale lex pure pœnalis in materia graui. t. 1. r. 73. §. 1. p. 53
- Et pro praxi aliqui graues casus. t. 2. r. 74. & 75. pag. 53 & 54
- An obliget lex pœnalis mista sub peccato mortali. t. 1. r. 77. §. 1. p. 55
- An obligare possit Confessarius reos ad respondendum in casibus expressis in textu huius Resolutionis. t. 1. r. 99 §. 2. p. 65
- Quomodo cognoscetur consuetudinem esse introductam animo inducendi obligationem. t. 2. ref. 17. §. 1. p. 110
- Vbi assignantur quatuor conditiones, ex quibus deduci potest consuetudinem obligare. §. 2
- An sit obligatio seruandi consuetudinem, quæ in initio inchoata fuit ex deuotione, sed postea continuata fuit vt obligatoria. t. 2. r. 19. §. 1. p. 111
- Quas personas obligat consuetudo. tractat. 2. ref. 24. §. 1. p. 112
- An obliget consuetudo Principis, aut Senatus, Supremi, forenses, exteros, peregrinos, vel subditos extra territorium. ibid. §. 3. p. 113
- Obligatione legis manente, an consuetudo possit abrogare pœnam legis. t. 2. r. 26. §. 1. ibid.
- Obligatione legis manente quoad pœnam, an consuetudo possit abrogare legem quoad culpam. t. 2. r. 27. §. 1. p. 114
- Et quid quando pœna supponit intrinsece culpam, quales sunt Ecclesiasticæ censuræ. ibid. §. 3
- Obligationem an pariant contractus innominati in foro conscientiæ, vel detur eis locus pœnitentiæ, vt iura disponunt. t. 3. r. 43. §. 1. p. 140
- An obligetur prodigus ex contractu iurato? Vbi aliqua circa dictum iuramentum. tract. 3. ref. 116. §. 1. p. 178
- Obligat tantum in foro externo & non conscientiæ ordo restituendi præscriptus à legibus. tract. 3. r. 209. §. vlt. p. 241
- An obliget donatorem donatio mere interna. t. 7. r. 127. §. 1. & seq. p. 378
- An obliget promissio, seu donatio externa iure naturæ ante acceptationem. t. 7. r. 128. §. 1. p. 379
- Obligatio promissionis nondum acceptatæ an reuocari possit non solum per expressum consensum, sed etiam per tacitum tam promittentis, quam promissarij. ibidem. §. 6
- Sed si promissor velit se absolute, & irreuocabiliter obligare ante acceptationem, an erit absolute obligatus. ibid. §. 8

Rerum Notabilium.

An obliget donatio, si notabiliter varietur status rerum. t. 2. r. 137 §. 1. p. 385

Et quid, si promissum sit iuramento confirmatum. ibidem.

Obligatio legis semper firma manet, quamvis finis legis cesset in particulari. t. 8. r. 57 §. 3. p. 422

Sub obligatione peccati mortalis à Religiosis Societatis Iesu an sit petenda licentia à P. Generali pro executione alicuius testamenti. tract. 9. resol. 13. per tot. pag. 458

* Vide verb. *Bulla Cœna, Carcer, Clericus, Consensus, Dignoscere, Dilectio, Dubium, Fides Catholica, Filius, Hæres, Iuramentum, Ius, Legislatores, Locus, Manus, Minor, Observare, Pactum, Pontifex, Princeps, Pupillus, Recatores, Reus, Soluere, Spes, Supplicatio, Verbum.*

Obsequium.

Si propter obsequia debita donatio afficitur, an dicatur remuneratoria. t. 7. r. 19 §. 1. & seq. p. 318

Observare.

Observare legem an teneatur statim, qui scit illam Romæ promulgatam esse. t. 1. r. 13 §. 1. p. 9

Observare an teneatur Regulares leges Synodales Episcoporum. t. 1. r. 44 §. 1. p. 34

Et quid quoad Festorum observationes, ieiunij, interdicti, & censurarum, pro quibus ferendis Episcopi habent licentiam à iure Tridentini. ibid §. 2

Observare leges, & consuetudines locorum, in quibus reperiuntur, an teneantur peregrini, & Vagi. t. 1. r. 45. & 46. p. 35

Observare an quis teneatur vanum, seu edictum auditum in quadam platea Ciuitatis, antequam publice in aliis plateis, & in tota Ciuitate diffundatur. t. 1. r. 65 §. 1. p. 50

Observare legem nullo modo obligatur, qui miraculose publicationem illius absentis sciuit. ibidem.

* Vide verb. *Curare, Episcopus, Festum, Ieiunium, Laborare, Obligare, Pontifex, Princeps, Servare, Successor, Vna.*

Obsides.

Obsides an iure Militari, testari possint. t. 8. ref. 76 §. 2. pag. 431

Obtinere.

Obtinet vim testamenti testamentum factum ad pias causas manu testatoris solum scriptum etiam sine testibus. t. 8. r. 18 §. vlt. paulo post initium. p. 400

Occidere.

Occidere Regiam, & simul cum ea adulterum an ex priuata scientia Rex possit, &c. tract. 1. resol. 123 §. 1 pag. 81

* Vide verb. *Accusare, Index, Maritus, Minister iustitiæ.*

Occultare.

Qui occultauit bona ad suam sustentationem, an gaudeat priuilegio cessionis. t. 5. r. 5. & 6. p. 279

Et an hoc procedat in debitis ex delicto. tract. 5. ref. 7. per tot. p. 279

* Vide verb. *Creditor, Exigere.*

Oculus.

* Vide verb. *Decretum.*

Officialis.

* Vide verb. *Electio, Nomina, Restituere, Superior Regularis.*

Officium.

Ad Officia Secularia Rex, & Princeps eligentes dignos, omiſſis dignioribus non tenentur ad restitutionem. t. 1. r. 139. lege eam per totam, p. 97. & seq.

Et quid, quando electio fit per plura suffragia. t. 1. ref. 140 §. vlt. p. 99

Officia secularia an vendi possint. t. 3. r. 202. per tot. p. 231

Officia an Proreges vendere possint, & pecunias sibi ipsis applicare. t. 3. r. 203 §. 1. p. 232

Et si officia vendant sine licentia, & potestate Regis, an peccent mortaliter, & teneantur ad restitutionem. ibid §. 4

Tom. VI.

Et quid de consuetudinibus circa hoc. ibidem §. 1. 6. & 7. pag. 233

Officia secularia Rex vendere potest. ibidem §. 1

Officio iudicis Ecclesiastici an pater possit compelli ad donandum aliquid filio pro Sacris Ordinibus suscipiendis. t. 7. r. 41 §. 2. p. 332

* Vide verb. *Acceptare, Arbitrari, Eligere, Expensa, Filius, Implere, Licentia.*

Omissio.

An Omissio insinuationis non totam donationem vitiet, sed illum dumtaxat, quod superfluum est, & legitimam summam excedit. t. 7. r. 96 §. 6. p. 361

Opinio probabilis.

Opinio asserens, quod reus iuridice interrogatus in causa capitali, honoris, & famæ non tenetur respondere ad mentem iudicis, an sit probabilis. t. 1. r. 100 §. 1. pag. 65

Oportet.

* Vide verb. *Verbum.*

Oraculum.

Oracula omnia viæ vocis an annullentur per Constitutionem Greg. XV. & Urbani VIII. die 23. Decembris. 1631. t. 1. r. 26. per tot. p. 20

Oratio.

Vt orationem Dominicam memoria teneamus, an detur præceptum? Et quid de Salve Regina, Salutatione Angelica, Symbolo Apostolico, & Decalogo. t. 1. r. 7 §. 1. p. 4

De Oratione priuata vocali nullum datur præceptum, nec naturale, nec Diuinum, nec Ecclesiasticum. ibidem §. 2

Vbi, quid est sentiendum de consuetudine salutandi Virginem quando publicum signum datur in principio noctis, an tunc cadat sub peccato saltem veniali talis oratio §. 4

Orationem Angelicam, Psalmos, &c. ludere an sit peccatum & Symonia. tractat. 4. resolution. 4 §. 1. pag. 245

Ordinarius.

Ordinarius, mortuo Pontifice, possunt conferre beneficia vacantia etiam in mensibus Pontifici reseruat, donec Regulæ Cancellariæ fuerint à Pontifice Successore confirmatæ. tract. 1. resolution. 31 §. 1. pag. 24

Ordinis Sacramentum.

Pro Ordinibus suscipiendis an Pater teneatur donare aliquid filio? Et ad id teneatur iure obligationis naturalis. t. 7. r. 41 §. 1. p. 331

Si ad Ordines suscipiendos Pater talem donationem faciat, reuocare eam non potest etiam propter ingratitude, ibid §. 4. p. 332

Ad Ordines suscipiendos pro patrimonio donatio facta an sit in foro conscientie retro donanda donatori. t. 7. r. 139 §. 1. p. 386

Et an talis sic Ordinatus incurrat suspensionem? Vbi aliqua contingit in dicto casu. ibidem §. 3

* Vide verb. *Ætas, Expositus, Legitima, Officium.*

Orphanus.

Pro Orphanis maritandis legatum relictum, an possit distribui habentibus parentes pauperes, & inutiles. t. 8. r. 45 §. 1. p. 411

* Vide verb. *Carere.*

Oues.

* Vide verb. *Excusare.*

P

Pactum.

Pactum dupliciter potest fieri de lucro cessante in mutatione. t. 3. r. 47 §. 1. p. 143

Index

- An cum pacto quis possit dare Titio Mercatori magnam summam pecuniarum, vt pro tali pecunia recipiat à Titio in fine anni v.g. quinque pro centenatio t. 3. r. 49 per tot. p. 145
- In pactum deducere an licitè possit mutuator eam iuris naturalis obligationem, quam ex honestate tenemur benefacere nostris benefactoribus, v. g. mutuare, vt mihi cum opus habebò remutues, aut iusto pretio à me emas, vel in meo molendino molas, &c. tractat. 3. resolution. 52. per tot. pag. 146
- In pactum deducere an liceat mutuanti, vt mutuarius statim emat, vendat, remutuct. &c. t. 3. ref. 53. per tot. ibidem.
- Pactum iustitiæ inducit vsuram & Symoniam, non autem pactum amicitia, & gratitudinis. Ex quo aliqua pro praxi. t. 3. r. 54. §. 12. p. 148
- Ex pacto ludens pro se, & pro alio an possit perdere minus, quam lucrari, vt v.g. si perdidit, soluat dimidiam partem, si vero lucratus fuerit, portet tertiam partem, lucri. Et an hoc pactum sit iustum. t. 4. r. 58. §. 1. pag. 207
- Pactum sponsonis dantis centum pro reddendis 300. si filia vixerit, modo quo in textu huius Resolut. explicatur, an sit licitum. tractat. 4. resolution. 83. §. 1. pag. 276
- Pactum, quo quis accipit à Caio 100. eo pacto, vt teneatur reddere 200. si post annos duos redeat in patriam, vel vxorem ducat, vel Presbyter fiat, an hæc sponso, & hoc pactum sit licitum. t. 4. resol. 84. §. 1. ibidem.
- An sit licitum hoc pactum dare Caio 100. vt si post annum vixero reddat, 200. si autem moriat nihil reddat; vel si vixero reddat 100. si vero moriatur reddat hæredibus. 85. t. 4. r. 85. §. 1. ibid.
- Pactum an valeat, si quis beneficium cessionis renuntiavit. t. 5. r. 15. §. 1. p. 282
- Et quid, si pactum, & renuntiatio iuramento firmetur. ibidem.
- Et an in tali casu possint debitores petere ab Episcopo absolutionem iuramenti. ibidem paragraph. 12. pag. 283
- Pactum in donatione an apponi possit, vt perueniat ad Ecclesiam cum aliquo onere. tract. 7. resol. 121. §. 1. p. 375
- Pactum apponere potest Rex, quando donat aliquid, ne detur Ecclesiæ; licet generaliter statuere, ne quis prædia sua vendat Ecclesiæ, esse iniquum, & contra eius libertatem. ibid. §. 2
- Cum pacto donans, vt post mortem alicuius tertij det Ecclesiæ, an possit postea tollere pactum illud. ibidem §. 3
- Licet pactum de futura successione reciprocum inter priuatos iure scripto non valet, tamen in vim vltimæ voluntatis inter Milites valet, Quinimo valet inter Milites pactum hoc, licet non sit reciprocum. t. 8. ref. 85. §. vlt. p. 434
- * Vide verb. *Census, Conditio, Ingratitudo, Iudex, Legatum, Ligare, Solutio.*
- Paganus.*
- * Vide verb. *Filius.*
- Papa.*
- * Vide verb. *Ætas, Bulla Cæna, Commutatio, Consensus, Pontifex.*
- Parere.*
- Non parere legibus ciuilibus, secluso contemptu, an sit peccatum mortale. t. 1. r. 57. §. 9. p. 46
- Parochus.*
- Parochi an possint collectas exigere à populo, quando Ecclesiæ vetustate colapsæ sunt iustaurandæ, vel ad collationem possint etiam Canonici compelli. t. 2. r. 39. §. 1. p. 118
- Et quid, quando consuetudo adest, vt populus reficiat Ecclesiam. ibid. §. 3
- Coram Parocho, & duobus testibus testamentum factum, valet in vtroque foro in terris Ecclesiæ. t. 8. ref. 27. §. 2. p. 403
- A Parocho testamentum tempore pestis exceptum præsentente vnico, quem habere potuit, teste, vim habet testamenti. t. 8. r. 67. §. 1. p. 426
- Parochus in vltimis voluntatibus potest fungi munere Notarij. ibidem.
- * Vide verb. *Suspensio.*
- Pars.*
- Si à parte maiori lex fuerit acceptata, qui illam frangeret, secluso scandalo, an peccet mortaliter? Et quid è contra. t. 1. r. 61 §. 1. p. 49
- Pars accusatrix an teneatur remittere reo pœnam mortis, à iudice inflictam, si iudex ex parte sua illam remittat. Et quid de pœna exilij. tract. 1. ref. 114. §. 1. pag. 76
- Partem dimidiam an teneatur dare Regi, qui Thesaurum inuenit in fundo Regis. tractat. 6. resol. 19. §. 5. pag. 306
- * Vide verb. *Accusare, Creditor, Eligendum, Obligare.*
- Particulare.*
- Particularis consuetudo an attendenda sit, vbi adest vniuersalis. t. 2. r. 37. §. 1. p. 117
- Paruitas materia.*
- Paruitas materiæ an detur in voto non ludendi? Idem est de iuramento. t. 4. r. 68. §. 1. p. 271
- * Vide verb. *Culpa, Extractio, Leue, Leuissimum.*
- Pater.*
- Quando Pater dicit velle filium non ludere, non intelligitur tamen velle in totum foras illi claudere, sed ad moderandum, & ne summam quantitatem ludat. t. 4. r. 22. §. 4. p. 254
- Inter Patrem, & filium spurium donatio remuneratoria, an valeat t. 7. r. 23. §. 4. p. 320
- * In indice primo huius tom. 6. ex t. 7. de *Donationibus*, lege multas, & diuersas quæstiones, pro donationibus factis inter Patrem & filium, & superuenientem prolem, à Ref. 36. vsque ad 57. & in Ref. 79. 80. 81. 133. & 135
- Patris schedula testibus non obsignata an pro testamento habenda sit? Et an hoc procedat à fortiori in foro conscientia. tractat. 3. resolution. 100. §. 1. pag. 442
- Pater, aut mater, an possit plus aliquid relinquere vni filio quam aliis. t. 8. r. 118. §. 1. p. 447
- Patri moribundo an sit facienda difficultas, qui vult relinquere vni filio plus quam alteri. tract. 8. r. 109. §. 1. pag. 448
- Pater moriturus an peccet si sine causa, & ex extraordinario affectu inter liberos inæqualitatem successione constituat. ibid.
- Pater moriturus filio spurio an possit relinquere solum alimenta, quæ pertinent ad necessitatem status. t. 8. r. 110. §. 1. & seq. p. 448
- Et an Pater vltra alimenta possit ei relinquere aliam pecuniarum summam propter benemerita filij spurij, quia hæc non censetur donatio, sed remuneratio. ibidem §. 3
- Patri morituro quid liceat, vel non liceat in relinquendo aliquid filio spurio? Vbi curiosas, & notabiles quæstiones inuenies, quæ contingere possunt in hoc casu. tract. 8. resol. 111. & 112. per totas, vbi latè. pag. 448. & seqq.
- Pater an teneatur ex iustitia, vel tantum ex Paterna pietate alere filios. t. 8. r. 112. §. 8. p. 450
- * Vide verb. *Alere, Alienare, Carere, Extraneus, Filius, Heres, Incendium, Legitima, Mater, Mulier, Natum, Orphanus, Renunciare, Restituere, Renocare, Studium, Valere.*

Rerum Notabilium.

Patria.

* Vide verb. *Festum, Ieiunium, Laborare, Locus, Missam audire.*

Patriarcha.

* Vide verb. *Condere.*

Patrimonium.

* Vide verb. *Legitima, Ordinis Sacramentum.*

Pauper.

* Vide verb. *Absens, Applicare, Consanguineus, Culpa, Distribuire, Ecclesia, Eleemosyna, Eligere, Fratres Minores, Orphanus, Vidua.*

Paupertas.

Intuitu paupertatis donatio facta, an sit valida, paupertate non existente? Et in tali casu cui facienda est restitutio. t. 7. r. 125. §. 1. p. 377

* Vide verb. *Administratio, Applicare, Episcopus.*

Pecunia.

Proreges peccant condonando reis pœnam ad petitionem famulorum recipientium pecunias, si hoc ipsi Proreges scirent. t. 3. r. 204. §. 12. & seq. p. 235

Sed hoc limitatur, si pecunia esset moderata, & sumpta propter diligentias, & laborem ad impetrandam Proregis gratiam. ibidem §. 14

Pecuniam in suum commodum accipere an possint Proreges, si concedant priuilegiatas Tractas pro anno sterili non extractas, & an possint eas vendere. t. 3. r. 25. §. 1. & seq. p. 236

Et an hoc faciendo peccent mortaliter & teneantur ad restitutionem. ibidem.

Et quid de consuetudinibus super hoc. ibidem

Pecuniam alienam ludens an faciat suum lucrum, v.g. quando fur, vsurarius, famulus, vel depositarius alienam pecuniam suo nomine ludo exponit, & vincit, quamuis peccet. tractat. 4. resolut. 25. §. 1. pag. 255

Et quid de eo, cui cum pecunia in ludo defuerit, clam eam à collusore subripuit, an faciat suum lucrum, quod cum ea pecunia in ludo acquirit. ibidem. §. 3

Si pecunia præsentis ludus sit, & alter ludentium fingat se habere pecuniam in crumena, cum tamen non habeat, nec habeat animum soluendi, si lucratur, an teneatur luctum restituere. tract. 4. resolut. 35. §. 4. pag. 259

Pecuniam tradere alteri ad ludendum suo nomine, & inspicere socium ludentem an possit, qui vult non ludere. t. 4. r. 65. §. 1. p. 270

Pecunia abscondita, & inuenta, quæ non sit propriæ Thesauri, an sit restituenda, & quomodo. t. 6. r. 17. §. 1. p. 303

* Vide verb. *Aggratiare, Domus, Dos, Filius, Fur, Infamia, Lucrari, Lucrum, Ludus, Moneta, Officium, Perdere, Quantitas, Venditor.*

Penuria.

* Vide verb. *Fruentum, Vitualia.*

Perdere.

Perdere notabilem summam cum expressa licentia Superioris an validè Religiosus possit. tract. 4. ref. 13. §. 5. pag. 249

Et in tali casu tam Prælatus, quam Religiosus an mortaliter peccent. ibidem

Qui perdidit in ludo prohibito magnam pecuniarum summam an teneatur soluere. tract. 4. resolut. 27. §. 1. pag. 256

Et quid stando in iure communi, &c. ibidem §. 3

Qui minus, quam perdidit in ludo soluit, & quam erat in sponsione ludi ex negligentia lucrantis, an teneatur restituere. tractat. 4. resolution. 53. §. 2. pag. 266

* Vide verb. *Compensare, Conductum, Creditum, Dolus, Extorquere, Fastus, Filius, Pactum.*

Tom. VI;

Peregrinus.

Peregrini an teneantur ad consuetudinem. t. 2. r. 11. §. 2. p. 111

Peregrini an possint testari ad pias causas. t. 8. r. 17. §. 3. pag. 403

* Vide verb. *Communicare, Festum, Ieiunium, Laborare, Locus, Obseruare.*

Periculum.

Periculum rei venditæ ante traditionem ad quem pertineat, an emptori, vel venditori. tract. 3. resolut. 33. §. 1. pag. 136

Propter periculum in recuperanda sorte vtrum licitum sit aliquid aliud exigere sine onere restitutionis. t. 3. r. 41. §. 1. p. 140

Idem quæritur, si aliquares ad creditum vendatur, ibidem.

* Vide verb. *Casus, Concubina, Incendium, Peritia.*

Perire, Periturnus.

* Vide verb. *Interitus.*

Peritia, Peritus.

Qui in peritia ludendi excellit, & excessus peritiæ non est notus collusori, an debeat lucrum restituere. t. 4. r. 36. §. 1. p. 259

Si quis peritus alicuius ludi nesciens alterius imperitiam, sed bona fide credens illum similiter peritum esse, ita rem suam periculo exponat, si cum eo ludit, & lucratur, non peccat nec ad restitutionem aliquam tenetur. t. 4. r. 37. §. 6. p. 260

Si peritiæ excessus sit notus collusori, an possit quis ludere & lucrari. t. 4. r. 38. §. 1. ibid.

* Vide verb. *Ignorantia.*

Periurus.

* Vide verb. *Electores.*

Permittere.

* Vide verb. *Domus, Ius.*

Permutatio.

* Vide verb. *Dubitare.*

Perfoluere.

* Vide verb. *Soluere.*

Persona.

Quas personas consuetudo obliget? Et quod de persona ad personam non extenditur consuetudo. t. 2. r. 24. §. 1. & seqq. p. 112

Personatus.

* Vide verb. *Ætas.*

Pertinere.

Vt pertineat ad se Thesaurus an Principes possint statuere leges. t. 6. r. 19. §. 1. p. 305

Peruenire.

* Vide verb. *Fortuna, Priuilegium.*

Pestis.

* Pro tempore pestis aliquas occurrentes difficultates in conficiendis testamentis in indice primo huius tom. 6. ex tract. 8. de Testamentis lege à Ref. 59. vsque ad 67. inclusiue.

Petitio.

* Vide verb. *Defensio.*

Pignus.

* Vide verb. *Fructus.*

Pium.

Piæ causæ donatio facta an possit reuocari ob prolem superuenientem? Et an quoad rem ipsam talis donatio sit remuneratoria, & ideo irreuocabilis natiuitate filiorum. tractat. 7. resolution. 55. §. 1. pag. 339

Quoad pias causas manifestus vsurarius siue testamento, siue Codicillo, siue donatione causa mortis disponere validè, & licitè potest. tract. 7. ref. 83. §. 5. pag. 335

Piæ causæ donatio facta an sit valida absque insinuatione. t. 7. r. 95. §. 1. p. 359

Index

Si piæ causæ donatio facta est, & Nuntius non tradat rem donatam an teneatur duplici restitutioni, videlicet piæ causæ, & hæredibus donantis. t. 7. r. 111. §. 3. p. 370

Si piæ causæ donatio fiat, an possit acceptari post mortem donatoris. t. 7. r. 112. §. 1. ibid.

Piæ causæ donatio, vel promissio an valeat ante acceptationem. t. 7. r. 118. §. 1. p. 373

Et quid, si iuramento firmetur. tract. 7. r. 119. §. 3. & seq. p. 374

Et an à quolibet acceptari possit. tract. 7. resol. 120. §. 1. pag. 375

* In indice primo posito in principio huius tom. 6. ex tr. 8. de *Testamentis* lege à ref. 1. vsque ad 58. inclusivè. Vbi plures quæstiones inuenies pro testamentis, & legatis ad piæ causas.

* Vide etiam in hoc indice verb. *Inofficiosum.*

Plebeius.

* Vide verb. *Mater, Nobilis.*

Plures.

Quando plures sunt executores testamentarij aliqua notabilia, & contingentia in praxi, & quomodo procedere debeant. t. 9. r. 34. & 35. p. 368

Pæna, Pœnale.

Si pœnæ duæ in diuersis legibus ipso facto incurrendæ, impositæ sint eidem delicto, an vtraque à delinquente incurratur. t. 1. r. 33. §. 1. p. 27

Vbi pro praxi tres casus proponuntur. §. *Ex his.* p. 28

Pœnalis lex posterior corrigit pœnam priõris, & hoc intelligitur, quando vtraque lex emanat ab eodem legislatore, secus verò si emanat à diuersis. ibidem §. vlt. p. 28

Et quid, quando altera pœna est imposita à iure communi Cæsareo, & altera per statutum speciale alicuius ciuitatis. ibid. §. *Sed hanc,* in fine, p. 28

Pœnalis lex ipso facto pœnam incurrens an obliget non solum in conscientia, sed etiam vt delinquens teneatur illam pœnam soluere ante iudicis sententiam. t. 1. r. 78. §. 1. p. 56

Vbi, qui ex causa, ne quis condemnetur ad pœnam iustam impositam à lege, an teneatur pœnam restituere ei, cui est applicanda; vt si Fiscus non accuset, si iudex non condemnet, si custos Sylvarum, Ciuitatum, &c. non manifestent crimina, & si testis, & reus iuridice interrogati crimen negent, &c. ibid. §. 2

Et an hoc procedat in pœnis, quæ in testamento apponuntur, vt si fœmina castè vinat, &c. ibid.

Pœna conuentionalis appositæ in aliquo contractu an sit ante iudicis sententiam soluenda. ibid. §. 3

Pœnam pecuniariam restituere an teneatur Procurator Fiscalis non accusans. tractat. 1. resolut. 106. §. 3. pag. 69

Pœnas exilij, verberationis, carceris diuturni, longo tempore ad triremes, &c. an teneatur reus exequi, si secundum legem ad ea condemnatus est. t. 1. r. 121. §. 1. p. 80

Quando pœna conuentionalis in contractu apponitur, non vt satisfactio pro interesse, sed quatenus ad soluendum debitor adigatur, an debitor teneatur restituere lucrum cessans, aut damnum emergens. t. 3. r. 23. §. 2. p. 130

Pœna conuentionalis soluenda alicuius contractus, vel venditionis an soluenda sit ante iudicis sententiam. t. 3. r. 25. §. 1. p. 130

Pœna dicta an debeatur in conscientia, si debitor non sit in mora culpabili, vel si non sit moderata? Et an dicta pœna sit licita. ibid. §. 3. & 4

Pœnale votum an obliget prima vice ad pœnam, v. g. quis absolutè vouit se non lusurum, vel non ludere sub certa pœna 10. aureorum; peregrinandi Romam, Ierusalem; aut ingrediendi Religionem; vel exorbi-

tantis elemosynæ; an teneatur soluere pœnam, quoties luserit. t. 4. r. 66. §. 1. p. 270

Et quid, si votum pœnale sit de vitando, & casu, quo illud non vites, te subiturum talem pœnam maior est difficultas, an de sola prima vice votum pœnæ debeat intelligi. tractat. 4. resolut. 67. §. 1. & sequent. ibidem.

Qui sub pœna promissit non impetrare moratoriam dilationem, quia eo ipso, quod illam impetrat, incidit in pœnam, an possit, hoc non obstante, eam impetrare. t. 5. r. 30. §. 2. p. 288

* Vide verb. *Absoluere, Acceptare, Bulla Pontificia, Inhabilitas, Interesse, Iudex, Iurare, Ius, Legislator, Leue, Marius, Obligare, Obligatio, Pars, Sententia, Vxor.*

Pontifex.

Si Pontifex Summus existeret in aliquo Regno, v. g. Regis Hispani, an teneatur vi directiua obseruare leges illius Regni latas pro bono publico. tr. 1. ref. 51. §. 1. pag. 38

Pontifex Summus, si audita communitatis supplicatione super aliqua lege, tacet; & non respondet dictæ supplicationi, an præsumatur consentire, & legis obligationem tollere. t. 1. r. 62. §. 3. p. 49

* Vide verb. *Derogare, Hora Canonica, Ignorantia, Iuramentum, Papa, Vfus.*

Populus.

Quilibet de populo possit agere, & clamare, vt testamentum ad piæ causas, & legata pia executioni mandentur. t. 8. r. 40. §. 1. p. 409

* Vide verb. *Parochus.*

Possessio, Possessor.

* Vide verb. *Dominus, Fructus.*

Posterus.

* Vide verb. *Successor.*

Potestas.

* Vide verb. *Facultas, Fœmina, Licentia.*

Præbere.

* Vide verb. *Fideiussores.*

Præcedentia, Præcedere.

Præcedere debet Vicarius Episcopi omnes alios Prælatos inferiores Episcopo in Choro, & Processionibus etiam præsentem Episcopo. Et quid si Vicarius sit Canonicus. tr. 1. ref. 129. §. vlt. Sed lege eam per totam. p. 90

In præcedentiæ materia an sit attendenda consuetudo. t. 2. r. 35. §. 1. p. 117

Et an hoc procedat, si illa consuetudo repugnet dispositioni iuris comunis puta, si minus dignus præferat digniori. ibid.

* Vide verb. *Archidiaconus.*

Præceptum.

An præceptum contineant verba imperatiui modi? Et quid ex consuetudine Religionum super hoc. t. 1. r. 29. §. 1. & seqq. p. 22

An præceptiua sint semper verba imperatiui modi in Decretis Pontificiis, Conciliis, Canone, seu Bulla Pontificia. ibid. §. 3

Præceptum graue an importent hæc verba. *Iubeo, Mando* ibid. §. 4

De Præcepti obligatione dubius per consuetudinem introductam, an teneatur illam obseruare. t. 2. r. 20. §. 1. pag. 111

* Vide verb. *Actus, Catholicus, Concilium, Denunciare, Dilectio, Festum, Fides Catholica, Ieiunium, Laborare, Ligare, Locus, Memoria, Missale, Oratio, Spes, Verbum.*

Præceps.

* Vide verb. *Reus.*

Præiudicialia, Præiudicium.

* Vide

Rerum Notabilium.

* Vide verb. *Bulla Pontificia, Renunciare.*
Prælati Ecclesiastici.

Prælati rem Emphyteuticam ad Ecclesiam reuer-
sam, an etiam consanguineis denuo in Emphy-
teusim concedere valeat. tractat. 3. resolution. 200.
§. 1. pag. 230

Et quid, si luculenter constet fuisse eam factam in Ec-
clesiæ utilitatem, & obseruatas fuisse solemnitates à
lege requisitas. ibid. §. 5. p. 231

* Vide verb. *Ingratitudo, Superior Ecclesiasticum.*
Prælati Regularis.

A suo Prælati, non tanquam à suo Prælati, sed tan-
quam loci Ordinario an puniri debeat Religio-
sus executor testamentorum, si fortè in executio-
ne deliquerit. tractat. 9. resolution. 70. §. 3. pa-
gin. 484

Et quid, si Religiosi sint Mendicantes. t. 9. r. 71. per tot.
ibidem.

* Vide verb. *Fratres Minores, Monachus, Præ-
lati Ecclesiastici, Superior Regularis, Licen-
tia.*

Premium.

* Vide verb. *Exigere.*

Præpositura.

* Vide verb. *Atas.*

Præscriptio, Præscriptum.

Præscriptio aliqua an opus sit, vt lex per non vsu
authoritate careat, & requiratur certum tempus. t. 1.
r. 64. §. 1. p. 49

Imo, sciente Principe, & non puniente cum possit,
an sufficiant duo, vel tres actus facti contra legem.
ibidem §. 2

Legitimè præscripta quænam dicatur consuetudo. t. 2.
r. 2. §. 1. & seqq. p. 101

Et quænam temporis cursus esse debeat consuetudo
præscripta contra legem Ciuilem, & Canonicam. ibi-
dem. §. 4

Præscriptio aduersus Ecclesiam Romanam non datur
nisi centum annorum spatio. tract. 2. resolution. 3. §. 1
pag. 102

Præscriptio aduersus alias Ecclesias quadragenaria
competit. ibidem §. 2

Præscriptio aduersus Reges, & Principes Supre-
mos non datur nisi post centum annorum spatium.
ibidem §. 5

Præscriptio aliqua temporis an requiratur in foro con-
scientiæ, vt consuetudo abroget legem. t. 2. r. 6. §. 1.
pag. 103

Et an tempus determinatum, vt consuetudo sit legitimè
præscripta procedat etiam in foro conscientiæ. t. 2. r.
7. §. 1. p. 104

Et an non legitimè præscripta consuetudo sufficiat ad
legem abrogandam ex conuientia Principis. t. 2. r. 8.
§. 1. ibid.

* Vide verb. *Canon, Consuetudo, Decima.*

Præsumptio.

Quando in præsumptione lex fundatur, an obliget in
conscientia, si præsumptio in aliquo casu particula-
ri deficiat. tract. 1. resol. 69. 70. 71. & 72. pag. 51. &
seqq.

Vbi aliqui casus pro praxi, & plura circa hoc.

* Vide verb. *Hæres, Ligare, Princeps.*

Præterire.

* Vide verb. *Causa, Clericus.*

Pragmatica.

A Pragmatica Regia in Regno Siciliæ pretium, quo
venduntur boues, taxatum est, an qui habet aliquos
boues in bonitate excedentes aliis, possit illos ven-
dere vltra taxam dictæ pragmaticæ. tract. 3. ref. 89. §.
1. pag. 163

* Vide verb. *Fructus, Frumentum, Lex, Merces.*

Tom. VI.

Præces.

Quæ ob præces importunas ab aliquo, obtenta sunt vo-
luntate eius repugnante, & solum ad repellendam
molestiam illam concedente restituenda sunt. t. 3. r.
113. §. 1. propè finem p. 177

Qui præcibus importunis ad ludum aliquem attraxit, si
lucrat, an teneatur lucrum restituere. t. 4. r. 45. per
tot. p. 263

* Vide verb. *Filius.*

Pretium.

Pretio currenti an quis possit vendere rem, quam scit
breui minus valituram. tractat. 3. resolution. 96. §. 1.
pag. 167

Et quid, si agnoscat emptorem emere rem ad reuenden-
dum. ibidem §. 2

Pretio currenti an licitè quis possit emere fundum,
sciens in illo latere Thesaurum, aut venam auri. t. 6. r.
16. §. 1. p. 302

Vbi, quod si in faccis, quos Miles in Vrbe expugna-
tione cepit, putans solo tritico, aut lana plenos esse,
aliquis sciret esse vasa aurea, vel laminas argen-
teas, an possit illos emere pretio currenti, & com-
muni tanquam solo tritico aut lana plenos, & non
tenetur Militi, quod ipse scit indicare. §. 5. pa-
gin. 303

* Vide verb. *Consensus, Consiliarius Regis, Domus,
Equus, Fructus, Frumentum, Latitudo, Lætio, Læ-
pis, Liber, Merces, Senatus, Solutio, Vendere,
Vinum.*

Princeps.

Principes, qui in hoc tempore viuunt, & quorum an-
tecessores non receperunt Concilium Tridentinum,
aut Bullam Cœnæ Domini, liberi sunt in conscien-
tia, & multo magis eorum subditi. tract. 1. r. 16. §. 1.
pag. 11

Principes an teneantur seruare suas leges. t. 1. r. 52. §. 1.
pag. 38

Et quid, si iurassent seruare eas. ibidem. §. 4. p. 39
Et an vi directiua, ita vt illas frangendo peccent mor-
taliter. ibidem §. 2

A Principe peccata omnia commissa ob non obserua-
tionem propriarum legum sunt eiusdem speciei. t. 1.
r. 53. §. 18. p. 40

Princeps Supremus non tenetur in conscientia seruare
statuta, seu leges municipales Prouinciarum sibi
subiectarum, quando in illis Prouinciis moratur, vel
in eis peregrinatur. ibidem. §. 21

Et quid, si tale statutum confirmatum sit ab ipso Prin-
cipe. ibid. §. 22. p. 41

Principis Supremi an sint omnia, hincque Ciuibus res
suae siue earum dominium ex plenitudine potestatis
pro libito sine vlla causa auferre, & ad alios transfer-
re possit. t. 1. r. 54. §. 20. p. 42

A Principe legem legitimè promulgatam, subditi non
recipientes an peccent. t. 1. r. 59. per tot. p. 48

Principes, si audita Communitatis supplicatione super
aliqua re, tacet, & non respondet dictæ supplicationi,
an præsumatur consentire, & legis obligationem
tollere. t. 1. r. 62. §. 3. p. 49

Si Princeps sciret priuata scientiâ certo aliquos in Prin-
cipem coniurasse, vel aliquod graue, & atrox deli-
ctum in Rempublicam, vel innocentem machinari, si
aliter malum vitari non possit, an tales Principes oc-
cidere possit. t. 1. r. 123. §. 3. p. 81

Et resolutio horum casuum pender ex illa quæstione
celebri, an quando delictum ita est occultum, vt non
possit iuridice probari saltem plenè, scitur tamen à
Principe, an tunc possit Princeps rationabili causâ
existente condemnare delinquentem absque iuridicâ
probatione per testes & absque citatione & defen-
sione rei. ibid. §. 5. p. 82

Index

- Principe sciente, & non contradicente cum facile possit, si consuetudo viget, non requiritur longum tempus sed sufficit si bis, aut ter contra legem actum fuerit, secus vero ignorante Principe. t. 2. resol. 6. §. 3. pag. 104
- Irrita est consuetudo, cui Princeps resistit. t. 2. ref. 10. §. 8. p. 107
- Principem an obliget consuetudo. tract. 2. resol. 24. §. 3. p. 113
- Princeps an teneatur ad restitutionem, si ex eius negligentia illa notitia legis promulgandæ circa merces peruenit ad aures subditorum, unde ipsi postea ex tali scientia merces vendiderunt cum aliorum detrimento. t. 3. r. 104 §. 3. p. 172
- A Principibus an possint concedi dilationes, seu induciæ moratoriæ. t. 5. r. 23. §. 1. p. 286
- Et an pro longo tempore? Et si excedatur modicum tempus, an dilationis concessio non valeat. t. 5. r. 24. §. 1. p. 286
- Principes an debeant concedere dilationes moratorias debitoribus ex delicto? Et quid, si pecunia numerata esset deposita. t. 5. r. 26. & 27. p. 287
- De aliis casibus, in quibus Princeps non debet concedere dilationes. t. 5. r. 28. per tot. ibid.
- Princeps an possit concedere dilationes pro debitis iuratis, ita ut induciæ valeant. tract. 5. resol. 30. §. 1. pagin. 288
- Et quid, si debitor sub pœna promisit non impetrare moratoriam dilationem. ibidem §. 2
- Principes an possint donare, & ideo Successores an possint eiusmodi donationes reuocare. t. 7. r. 11. per tot. p. 313
- Circa Principum donationes ob benemerita obseruantur aliqua satis practicabilia. tract. 7. resol. 12 per tot. ibid.
- Principum donatio remuneratoria an transeat in vim contractus, ita ut reuocari non possit, maxime si Reges donant sub nomine Dignitatis. t. 7. ref. 15. per tot. p. 316
- Principum donationes remuneratoriæ, si sint immoderate, an debeant rescindi, etiam si iuramento priuilegium, & donatio firmaretur. tract. 7. ref. 16. per tot. ibid.
- Si Principis autoritate donatio omnium bonorum præsentium, & futurorum firmatur, an sit valida. t. 7. r. 103. §. 5. p. 366
- * Vide verb. *Absens, Actus, Causa, Clericus, Commutare, Consensus, Creditor, Curare, Decima, Derogare, Domus, Eligere, Exigere, Fructus, Impubes, Ius, Lucrum, Meritum, Officium, Obligare, Pertinere, Prescriptio, Prorex, Vsu.*
Priuans.
- Priuans se facultate repetendi pecuniam mutuam per tantum tempus, an possit aliquid licite pro hoc exigere. t. 3. r. 45. per tot. p. 142
- Priuatus.*
- * Vide verb. *Ius, Pactum.*
Priuignus.
- * Vide verb. *Campfor, Victicus.*
Priuilegium.
- Priuilegium immunitatis per legem generalem non tollitur. t. 1. r. 54. §. 17. p. 42
- Priuilegia Religiosorum non amittuntur per non usum, nisi post 60. annos, imo post centum annos. t. 2. r. 25. §. 1. p. 113
- Votum pro Senatu Panormitano circa priuilegij moderationem permittentis Ciuibus Panormitanis non vendere vinum de eorum prædiis collectum iuxta taxam. t. 3. r. 92. §. 1. & seqq. p. 164
- Priuilegium, quod transit in vim contractus, est vltro, citroque obligatorium, nec potest sine causa reuocari. ibidem. §. 2
- Priuilegio restitutionis in integrum minoribus à iure concessio, quis gaudere possit. tract. 3. ref. 161. §. 1. pagin. 203
- Priuilegium an possit concedi Ecclesiæ nondum constructæ & Collegio nondum erecto. t. 7. ref. 123. §. 5. pag. 376
- Priuilegio Militibus antiquis à iure concessio an gaudeant Milites nostri temporis in condendis Testamentis. t. 8. r. 68. per tot. p. 426
- Priuilegium an ignorantibus proficit à tempore concessionis, vel à tempore, quo in eius notitiam peruenerit. t. 9. r. 26. §. 1. p. 465
- * Vide verb. *Advocatus, Archidiaconus, Bulla Cœne, Clericus, Contrahere matrimonium, Doctor, Filius, Mercatores, Ministrans, Mulier, Nobilis, Occultare, Prescriptio, Scholares, Scholasticus.*
Probabile.
- Si probabiles sententiæ sint inter auctores quibusdam affirmantibus legem aliquam esse vsu receptam, aliis vero contra negantibus, potest quis sententiæ negantium adherere tuta, & salua conscientia. t. 1. r. 40. §. 2. p. 32
- Probare.*
- * Vide verb. *Delictum, Heres.*
Procurator.
- Procuratores conducere solent litigantes ad annum, vel annos sub certa annua mercede, seu salario ad omnes causas, quas habent, vel habituri sunt; an si nullas causas in illo anno partes habuerint, Procuratores licite petant salarium. tract. 3. ref. 171. per tot. p. 213
- Procurator generalis cum libera administratione constitutus remuneratoriæ donationem facere potest. t. 7. r. 23. §. 6. p. 320
- Per Procuratorem an possit fieri donatio mortis causa. t. 7. r. 92. §. 6. p. 359
- * Vide verb. *Campfor, Lucrum, Minor, Mulier, Pœna.*
Prodigus.
- Prodigus donare vetatur. Et quid causa mortis. t. 7. r. 82. §. 1. p. 354
- Prodiga donatio an sit reuocabilis. t. 7. r. 136. per tot. p. 385
- Prodigus an possit testari ad pias causas. t. 8. r. 10. per tot. p. 396
- * Vide verb. *Iuramentum, Pater.*
Professio Religionis, Professus.
- Professio Religionis valida est, quamuis professus non habeat animum seruandi vota. tract. 4. resol. 35. §. 2. p. 258
- * Vide verb. *Generalis, Irritum, Legatum, Ligare, Monachus, Nouitius.*
Proficere.
- * Vide verb. *Clericus.*
Prohibere, Prohibitum.
- Prohibere testator liberis primi gradus an possit deductionem *Falcidia & Trebellianica.* tract. 8. r. 105. §. 15. p. 446
- Prohibere an possit testator, ne executio sui testamenti deuoluatur ad Episcopum? Vbi pro praxi tres casus. t. 9. r. 45. §. 1. p. 472
- * Vide verb. *Actus, Committere, Deducere, Ligare.*
Proles.
- * Vide verb. *Filius,* & signanter ex tract. 7. de *Donationibus,* lege aliquas difficultates super hoc verb. *Proles,* à Ref. 49. vsque ad 56
Promissio, Promissor, Promittere.
- Promissio facta Ecclesiæ ante eius acceptionem an reuocari possit. tractat. 7. resolution. 118. §. 1. pagin. 373

Rerum Notabilium.

Si promissor rem promissam vendat, locet, aut voueat, alicui pio loco ante acceptationem, an eo ipso censetur reuocare suam promissionem. tract. 7. r. 128. §. 7. p. 379

Et quid, si promissor velit se absolutè, & irreuocabiliter obligare ante acceptationem, an erit absolutè obligatus. ibidem §. 8

Ex quibus intelligitur differentia inter promissionem nondum acceptatam, & contractum initum sub conditione de futuro. ibid. §. 9

Promissio metu graui extorta ipso iure est irrita. t. 7. ref. 129. §. 1. p. 380

Et quid, si fuerit per nimiam reuerentiam, vel importunitatem concessa. ibid. §. 3. & seq.

Si promittant sibi duo vnusquisque independentè à promissione alterius, an fas sit à promissione resilire ea tantum ratione quod alter suam promissionem non adimpleuit. t. 7. r. 37. §. 4. p. 386

Si quis promittit verbis se donationem daturum, si quando promittit, non habuit animum donandi, an talis promissio sit irrita iure naturæ. tract. 7. r. 142. §. 2. pag. 388

* Vide verb. *Iudicium, Iuramentum, Metus, Obligare, Vxor.*

Promulgare, Promulgatio.

Promulgatione facta in Prouincia non indigent leges Pontificiæ quæ sunt vsu, atque consuetudine receptæ, vt est Bulla Cœnæ, & similes constitutiones contentæ in Decreto. t. 1. r. 10. §. 4. p. 6

* Vide verb. *Consiliarius Regis, Curare, Diæcesis, Obligare, Obseruare, Publicare, Senatus.*

Prouinciale.

* Vide verb. *Sententia.*

Prorex.

* Vide verb. *Aggratiare, Bulla Cœna, Causa, Condemnare, Extractio, Frumentum, Nomina, Officium, Pecunia, Reus.*

Prouincia.

* Vide verb. *Obligare, Princeps, Promulgare.*

Prouisiones Cambiorum, & Frumentorum.

Prouisiones Cambiorum in quam quantitate sumentæ sunt. t. 3. r. 7. §. 1. p. 124

In prouisionibus, quæ sumuntur in recambiis & continuationibus, an quantitas tertiæ partis scuti pro centenariio sit iusta. t. 3. r. 8. §. 1. ibid.

Prouisiones dictas an Campsiores possint in recambiis, & continuationibus exigere toties quoties. t. 3. r. 9. §. 1. pag. 125

Prouisiones duas an Campsor possit toties, quoties recipere. Vnam in loco vbi efficitur Cambium, alteram in nundinis, quam recipit eius agens. t. 3. ref. 10. §. 1. pag. 126

Prouisio vna an detur tantum pro Cambio magno, ac paruo, v. g. pro mille ac pro centum. t. 3. ref. 11. §. 1. ibidem.

Id, quod prouisionum ratione, & interesse Campsioribus debetur, an possit ab ipsis sortem adipisci, vt cambium magis augeatur. t. 3. r. 12. §. 1. ibid.

* Vide verb. *Frumentum.*

Pubes.

Puberes an inconsulto, & inscio Curatore testari possint. t. 7. r. 82. §. 2. p. 354

Publicare, Publicatio.

Antequam publicetur vanum, seu edictum in tota ciuitate, an quis teneatur seruare illud, si in aliqua platea audiuisset illud. t. 1. r. 65. §. 1. p. 50

Et quid, si miraculose publicatio legis in notitiam alicuius absentis venit. ibidem.

* Vide verb. *Diæcesis, Iudex, Obligare, Promulgare, Testator.*

Puella.

Puella, quæ Religionem ingreditur, lucratur legatum

relictum non personæ particulari, sed generalitèr pro Virginibus maritandis. tractat. 8. resolut. 43. §. 1. pag. 410

Puellæ expositæ in aliqua ciuitate an possint consequi legatum relictum pro maritaggio illius ciuitatis? Et quid, si concurrat cum puella originaria. tract. 8. r. 47. §. 1. pag. 412

* Vide verb. *Dos, Orphanus, Legatum, Virgo, Punire, Puniendum.*

* Vide verb. *Actus, Clericus, Irritare, Prælatas Regularis.*

Pupillus.

Pupilli an possint aliquid donare. tractat. 7. resolut. 24. §. 1. pag. 320

Ex pupillorum bonis an possint tutores donare. t. 7. ref. 28. §. 1. p. 322

* Vide verb. *Curator, Filius, Minor, Tutor.*

Purgare.

Purgare moram post annum an possit hæres, vel executor testamenti si infra annum non exequatur voluntatem testatoris. t. 9. r. 44. §. 1. p. 472

* Vide verb. *Canon.*

Q

Quantitas.

Quantitate ex qua debeatur mutuanti lucrum cessans, vel an totum. t. 3. r. 26. §. 1. p. 130

Et proponitur Regula, secundum quam Confessarij possunt sine scrupulo taxare quantitatem dicti neci cessantis. ibidem. §. 2

Quantitatem magnam ludere an sit peccatum mortale. t. 4. r. 5. §. 1. p. 246

Qui quantitatem magnam lucrantur in ludo, &c an teneantur ad aliquam restitutionem, dummodo non concurrant aliæ circumstantiæ reddentes ludum iniustum. ibid. §. 2

Qui cum intentione quantitatem magnam lucrandi ludit, an peccet mortaliter. tractat. 4. resolution. 6. §. 1. pag. 246

Quam nam quantitatem possit vxor ludere sine expressa viri facultate, aut illo renuente. tract. 4. ref. 23. §. 1. & seq. p. 254

Quantæ quantitatis debeat esse donatio, vt natiuitate filiorum reuocetur. t. 7. r. 54. §. 6. p. 339

Qui quantitatem pecuniarum recepisse pro dote confessus est, an censetur illam donare. t. 7. resolut. 61. §. 1. pag. 343

In quacumque quantitate renunciare absque insinuatione potest qui sperat legatum, aut aliud bonum, quod nondum obtinuit. t. 7. r. 97. §. 3. p. 361

* Vide verb. *Clericus, Fructus, Extractio, Insinuatio, Perdere, Prouisio, Cambiorum, Vinum.*

Quinquennium.

* Vide verb. *Ligare.*

R

Ratihabitio.

* Vide verb. *Infans.*

Ratio.

Rationem reddere an teneatur executor testamenti: Et quid de minimis, vel de iis, quæ testator iussit secreto testamentario, vt eroget. tract. 9. ref. 68. §. 1. pag. 483

Rationem reddere an teneatur executor, etiam si testator liberet eum ab hoc onere. tract. 9. resolut. 69. §. 1. pag. 483

Rationem reddere an teneantur Religiosi executores testamentorum coram Episcopo. t. 9. r. 70. §. 1. p. 484

Index

Et an puniri possint, si forte deliquerint, vel debeant puniri à suo Prælato, ibidem §. 2

Et quid, si Religiosi sint Mendicantes, &c. t. 9. r. 71. §. 1. ibidem.

* Vide verb. *Capiulum Sede Vacante, Clericus, Metropolitanus.*

Rationabile.

Rationabilis consuetudo quænam dicatur. t. 2. r. 1. §. 1 pag. 100

Vbi in dubio an consuetudo contraria legi sit rationalis, id est expediens communi bono, an præsumenda sit rationalis, & communi bono expediens. §. 6

Recatores.

Qui *Recatores*, vulgo vocantur, an sint obligandi ad restitutionem. t. 3. r. 84. §. 2 p. 160

Recedere.

* Vide verb. *Dispensatio.*

Recipere, Recipiens.

* Vide verb. *Casus, Curare.*

Reclamare.

* Vide verb. *Ligare, Populus.*

Recompensatio.

* Vide verb. *Ius.*

Reconualescere.

An reconualescat donatio semel reuocata, si liberi post donationem suscepti, viuo donatore, decesserint. t. 7. r. 50. §. 1. p. 336

Restores.

* Vide verb. *Alienatio, Ciuitas.*

Reddere.

* Vide verb. *Actus, Ratio.*

Redditus.

Si redditus annualis in venditione alicuius fundi, vel domus referuatur, donec soluatur pretium, an sit contractus vsurarius. t. 3. r. 56. §. 1. p. 148

* Vide verb. *Beneficiarius, Episcopus, Fructus.*

Redemptio, Redimendum.

Pro redemptione Captiuorum legatum relictum, executor à testatore non assignato, ad Episcopum pertinet executio talis legati. t. 9. r. 55. §. 2. p. 476

Pro redimendis captiuis relictæ, an possint præstari pro captiuis ex sua culpa. t. 9. r. 60 §. 1. p. 478

Regina.

* Vide verb. *Condere, Occidere, Rex.*

Regnum.

* Vide verb. *Bulla Cæna, Condere, Ius Pontifex.*

Regula.

Regulæ Cancellariæ non sunt proprie leges; ideo spirant mortuo Pontifice, donec à Successore confirmantur. t. 1. r. 31. §. 1. p. 24

* Vide verb. *Appellatio indicialis, Obligare, Ordinarius, Quantitas.*

Regulares.

Regulares solemnizantes matrimonia absque licentia proprii Parochi non incurrunt excommunicationem latam in Clement. 1. de priuilegiis, sed suspensionem ex Concilio Tridentino. t. 1. r. 33. §. Ex his paulo post initium p. 28

Regulares, qui prohibentur sub pœna priuationis Officiorum, & vocis actiue, & passiuæ accedere ad Monasteria Monialium si accedant, an peccent mortaliter. t. 1. r. 43 §. 2. p. 33

* Vide verb. *Actus, Communicare, Excommunicatio, Ecclesia, Monachus, Nonitius, Obseruare, Religiosus, Reus.*

Relaxare, Relaxatio.

* Vide verb. *Iuramentum.*

Religio.

In Religione an verba imperatiui modi præceptum contineant ex consuetudine. tractat. 1. resol. 29. §. 3. pag. 22

Religiones Capucinarum, Minorum, & PP. Societatis Iesu an succedere possint ab intestato. t. 7. ref. 124. §. 1. pag. 376

* Vide verb. *Ingressus, Puella, Vidua, Virgo.*

Religiosus.

Religiosi an possint in propria domo, vel Monasterio vendere per famulos vinum, v. g. collectum ex eorum prædiis. t. 3. r. 182. §. 1. p. 217

Et supponitur Religiosos non esse negotiatores, neque teneri ad gabellam, si vendant vinum relictum ex eorum prædiis, ibidem.

Religiosi an peccent mortaliter ludendo ludis prohibitis alex & taxillorum. t. 4. r. 10 §. 4 p. 248

Si Religiosi inspicerent notabili tempore ludos fortunæ mortaliter peccaminosos, non peccarent mortaliter, nisi ludi causa sint, vel omittant corrigere, quando tenentur. ibidem §. 5

Religiosi an peccent mortaliter aspiciendo eos, qui ludendo mortaliter peccant. t. 4. r. 11. §. 1. p. 248

Religiosus an possit aliquid ludo exponere. t. 4. r. 13. §. 1. pag. 249

Religiosus an possit validè lucrari, & perdere notabilem summam cum expressa licentia Superioris, ibid. §. 5

Et in tali casu tam Prælatus, quam Religiosus an peccent mortaliter, ibidem.

Qui à Religioso Beneficiario, vel Religioso Episcopo donationem accipit, in casibus illicitis, an peccet mortaliter, & quid quoad restitutionem. t. 7. r. 7. 9. & 10. p. 310. & seqq.

Religiosi subditi an possint donare, & quomodo. t. 7. r. 8. §. 5. p. 310

A Religiosis aliqua munera recipientes an teneantur ad restitutionem. ibid. §. 1. & seq.

Religiosi, quando assumuntur ad Episcopatum, an sint liberi à voto paupertatis, & dominium acquirant, possintque contractus inire, sicut alij Episcopi non Regulares. t. 7. r. 9. §. 2. p. 311

Religiosus an possit donare bona ei relictæ expressa, vel tacita, vel data cum conditione, vt non acquirantur Monasterio. tractat. 7. resolution. 31. §. 1. & seqq. p. 124

Religiosus an possit donare bona ei data ob turpem quæstum sui corporis, & hæc sibi, & non Monasterio lucentur. tractat. 7. resolution. 32. §. 1. pag. 225

Capucinis, Minoribus, & PP. Societatis Iesu donatio facta an sit valida. tractat. 7. resolution. 124. §. 1. pag. 376

Religioso alicui particulari dictarum Religionum donatio facta an sit irrita per modum legati, ibidem. §. 2

Religiosi etiam Claustrales an possint esse executores testamentorum tam quoad institutionem, & legata prophana, quam pia. tractat. 9. resol. 11. §. 1. pag. 457

Et an hoc munus suscipere non possint nisi à suo Prælato petita super hoc, & obtenta licentia: quod secus dicendum est de his, qui habent beneficia perpetua extra Monasterium ibidem §. 5. pag. 457

Et quid, si Religiosis specialiter suo Religionis instituto interdictum sit, vt non possint esse executores testamentorum, ibid. §. 6

Et alia plura contingunt, quando Religiosi munus executorum, vel Commissariorum testamenti alicuius exercèant, vel exercere possint vsque ad reddendam rationem talis muneris tractat. 9. resolution. 13. 15. 16. 17. 18. 20. 24. 25. 26. 27. 28. 32. 33. 57. 70. & 71. à pagina 458. ad 484

Vide

Rerum Notabilium.

* Vide verb. *Monachus Nouitius, Negotiari, Negotiator, Præmillegium.*

Relictum, Relinquere.

Relicta ad pias causas, quænam dicantur? Et enumerantur omnia sigillatim, quæ ad piam causam reducuntur. t. 8. r. 37. §. 1. p. 407

* Vide verb. *Carceratus, Cognatus, Creditor, Extraneus, Hæres, Pater, Redemptio, Redimendum.*

Remiges.

* Vide verb. *Causa.*

Remittendum, Remittere.

* Vide verb. *Casus.*

Remuneratoria donatio.

* In indice primo huius tom. 6. ex r. 7. de *Donationibus* lege aliquas difficultates pro *Remuneratoria donazione* à Ref. 4. vsque ad 23. inclusiue, & in Ref. 45. 53. 55. & 64

Renouare.

Renouari an possit sæpius contractus dictus *Allemata.* t. 3. r. 34. §. 1. p. 137

Dum renouatur dictus contractus, an licite postea adiciatur interesse sorti principali. t. 3. r. 35. §. 1. p. 138

Renunciare.

Qui renunciat voci actiue, remanet etiam priuatus passiuæ. r. 1. r. 138 §. 1. p. 96

Renunciare beneficio legis *unquam*, an possit Pater, & donationem facere extraneis in præiudicium filiorum. t. 7. r. 49. §. 1. p. 335

Renunciare an possit donator legi insinuationis. t. 7. r. 96. 99. & 100 p. 361. & 362

* Vide verb. *Casus, Electores, Inofficiosum, Pactum, Quantitas.*

Reparatio.

* Vide verb. *Ecclesia, Parochus.*

Reperire.

* Vide verb. *Confiteri.*

Repetere.

Qui repetendi animo solutum ludit, an possit lucrari. t. 4. r. 35. §. 1. p. 258

* Vide verb. *Iurare, Priuans, Restituere.*

Requirere.

* Vide verb. *Præscriptio, Riuis.*

Requirendum, Requisitum.

* Vide verb. *Dominus.*

Rescindere.

* Vide verb. *Metus, Princeps.*

Reseruatum.

Reseruatum in donatione mortis causa an pertineat ad hæredem, vel ad donatarium. t. 7. r. 88 §. 1. p. 357

Resistere.

* Vide verb. *Dominus, Princeps.*

Respondens, Respondere, Responsor.

* Vide verb. *Campfor, Reus, Subditus, Testis.*

Restituere, Restitutio.

* In indice primo huius to. 6. Tract. 3. de *Contractibus, & Cambiis*, totus est plenus difficultatibus sup. his verbis *Restituere, Restitutio*, sed vt expeditus ibi reperias quidquid occurrere potest super his verbis, require illud in Ref. 73. 75. 77. 78. 79. 74. 88. 90. 91. 93. 100. 102. 104. 125. 130. 131. & à Ref. 133. vsque ad 138. 149. 153. 155. 158. 196. & 197. 203. 204. 205. & 209. & hoc intellige explicite, & expresse in præcitatis Resolutionibus. Sed implicite in aliis quamplurimis Resolutionibus prædicti tractatus ex consequentiis earum.

* Eadem est ratio in prædicto indice primo ex tr. 4. de *Ludo, & Sponsionibus, & que de aliquibus Restitutionibus pro ipsis*, Ideo difficultates occurrentes pro Restitutionibus prouenientibus ex ludo, & Sponsionibus require eas in dicto t. in Ref. 1. 2. 5. 8. & à Ref. 14. vsque ad 19. 21. 22. 23. 24. 29. 30. 32. 35. 36. 37. & à Ref. 39. vsque ad 54. 56. 57. 59. 71. 72. 74. 77. 78. & 81. in his

enim expresse, & explicite, Sed implicite in multis aliis Ref. præcitatis tractatus ex consequentiis earum.

* Præterea in hoc indice passim in eius verbis aliquid inuenies mistum super supradictis verbis *Restituere Restitutio*, signanter in verb. *Absens, Actio, Archa, Ars, Beneficiarius, Causa, Creditor, Declarare, Ecclesia, Episcopus, Fortuna, Fraudantes, Fructus, Hasta, Hæres, Inofficiosum, Iudex, Iurare, Læsus, Metus, Minores, Moneta, Obligare, Occultare, Officium, Pecunia, Pæna, Preces, Religiosus, Testis, Vendere*, & passim in aliis verbis huius indicis præter difficultates sequentes.

Restituere Successoribus defunctorum tenentur, qui sepulchra apud Indos plena diuitiis spoliauerunt. t. 6. r. 2. §. 3. p. 292

Et quid, si causa superstitionis ibi repositæ sunt. ibid.

Ad restitutionem an teneantur recipientes munera à Superioribus Regularibus, & aliis eorum officialibus vel ab aliis Religiosis. t. 7. r. 8. §. 1. & seq. p. 310

Idem est de eo, qui donationem accipit à iure, vel debitore, non quidem res furtiuas, sed alia quorum habet dominium. t. 7. r. 7. §. 2. p. 320.

Ad restitutionem non obligatur Donatarius donec res donata repetatur in casu, quo donatio propter prolem superuenientem esset nulla. t. 7. r. 49. §. 8. p. 336

Restituere non solum rem donatam sed etiam fructus perceptos tenetur donatarius per reuocationem superuenientis prolis. t. 7. r. 56. §. 2. p. 341

Restitutio cui est facienda, si donatio fuit facta intuitu paupertatis, vel sanctitatis, paupertate, vel sanctitate non existente. t. 7. r. 125. §. 1. p. 377

Restituere bona testatoris sanguine coniunctis ipsius testatoris, an debeant hæredes extranei à testatore instituti. t. 8. r. 106. §. 1. p. 446

Restituere filio alimenta, quæ illi negauerat Pater, quando filius indigebat, non tenetur Pater. t. 8. r. 112. §. 8. pag. 450

Retinere.

Retinere necessaria sibi, & familie suæ potest tuta conscientia, qui cessit bonis, vt non indecore uiuat, etiam si debita, pro quibus cedit, sint ex iniustitia, & delicto notorio acquisita. t. 5. r. 21. §. 3. p. 285

* Vide verb. *Alimentum.*

Retractare.

Retractare testimonium suum an teneatur testis, qui per imprudentiam occultum crimen detexit, (vt frequenter solet accidere,) quia putabat se legitime de hoc interrogari à iudice, ita vt si non retractauerit obligetur ad restitutionem. t. 1. r. 91. §. 3. p. 61

Retractare se non tenetur reus, qui ob metum tormentorum falsum crimen sibi imposuit propter quod ad mortem damnatur, nisi infamia notabilis in alios redderet, & illa retractatione illi damno obuietur. t. 1. r. 103. §. 2. p. 67

* Vide verb. *Iudicium, Testis.*

Retrodonandum.

* Vide verb. *Ordinis Sacramentum.*

Reuendere.

* Vide verb. *Pretium, Tabernarius.*

Reuerentia.

Si per reuerentiam nimiam donatio, vel promissio facta, & concessa sit, an ipso iure sit irrita. t. 7. r. 129. §. 3. & seq. p. 380

Reuocare, Reuocatio.

Reuocare an teneatur testis falsus dictum suum, ratione cuius mors, aut mutilatio alicui est inferenda quamuis ipse similis pœnæ periculum timeret; Imo licet ex reuocatione maius malum illi imminet? Et quid, quando talis testis dubitat, an talis reuocatio sit profutura, nec ne. t. 1. r. 93. §. 1. p. 62

Ne reuocent coniuges donationes factas inter se lex in septem casibus interdicit coniugibus. tract. 7. r. 64. §. 2. pag. 344

Index

Quod reuocari possint donationes inter coniuges supponitur, & pro praxi in §. Supposito huius Res. occurrit pulchrum dubium. t. 7. r. 67. §. 4. p. 346

Reuocari Regulariter nequit donatio inter viuos acceptata, non tamen tradita. t. 7. r. 72. §. 10. p. 349

Reuocari à donatore potest donatio causa mortis etiam post traditionem, quatenus viuit. ibidem §. 10

Reuocari an possit donatio à Patre, viuente filio, quamuis prius consensum ad talem donationem faciendam causa mortis præstitit. Pater. t. 7. r. 80. §. 3. p. 353

Reuocari an possit in secundo ante acceptationem donatio, quæ post vnum alteri fit. t. 7. r. 117. §. 1. p. 373

Reuocari an possit donatio, seu promissio facta Ecclesiæ, vel piæ causæ ante acceptationem. t. 7. r. 118. §. 1. ibid.

Et quid, si iuramento firmata sit donatio, vel promissio. t. 7. r. 119. §. 10. p. 374

Reuocari an possit donatio facta Ecclesiæ. tract. 7. r. 122. §. 1. p. 375

An reuocet testamentum non solemne ad pias causas testamentum prius solemne etiam ad pias causas. t. 8. r. 34. §. 1. p. 410

Et an reuocet testamentum prius solemne etiam ad pias causas schedula subscripta de manu testatoris, ibidem §. 4

An reuocet illicitè, & inualidè Superior licentiam datam subdito, vt possit exercere munus executoris re non integrâ. t. 9. r. 19. per tot. p. 465

* Vide verb. *Absens, Consilium, Consensus, Hæres, Infans, Ingratitudo, Iuramentum, Iurare, Mutatio, Pater, Princeps, Priuilegium, Promulgatio, Quantitas, Reconualesceres, Restituere, Reus, Rex, Successor, Testis, Vxor.*

Reus.

Reus an teneatur respondere, si sciat aduersus se state solum dictum denunciatoris. t. 1. r. 97. §. 1. p. 64

Reo adiuuare an possint coniunctissimi quales sunt Parentes, coniuges, & fratres, auxilio, consilio, & pecunia, ibidem §. 2

Idem est de iis, qui spectatis circumstantiis certissime timerent reuelandos à reo fore, comprehendendos, puniendos, & infamandos à iudice, ibidem.

Reus innocens, qui re ipsa iniuste damnatur ad mortem, iuste tamen secundum allegata & probata, an possit vi & armis se defendere à iudice, & ab eius ministris, etiam occidendo eos, si necessarium sit, ibid. §. 3

Reus an teneatur iudici respondere, si testium depositio non notificetur. t. 1. r. 98. §. 1. p. 64

Et quid circa hoc cum Regularibus, ibid. §. 2

Reus conuictus, & confessus de vno crimine, an teneatur respondere interrogatus à iudice de complicibus nulla infamia laborantibus. t. 1. r. 99. §. 1. p. 65

Reus iuridice interrogatus à iudice propter semipleenam probationem, vel indicia æquivalentia, an teneatur respondere etiam in causa capitali, & de pœna trirremium, mutilationis, &c. t. 1. r. 101. §. 1. p. 66

Et quid, si delictum plenè probatum sit, an in tali casu teneatur respondere ad mentem iudicis, ibidem §. 4. in fine. pag. 67

Reus interrogatus de homicidio commisso ob iustam sui defensionem, an teneatur respondere. t. 1. r. 102. §. 1. ibidem.

Vbi aliquos alios similes casus decisos inuenies circa supradictam iuridicâ interrogationem signanter in §. 1

Reus, dum iam carnifex funem collo apposuit, an possit se ex scala præcipitem dare. t. 1. r. 115. §. 1. p. 76

Reus damnatus, vt veneno pereat, an possit illud haurire. t. 1. r. 117. §. 1. p. 77

Reus in tali casu an peccet, si ad hoc coactus permittat, vt sibi venenum applicetur, mere passiuè se gerendo, ibidem §. 3

Reus minime à iudice condemnari potest, vt sibi mor-

tem inferat, sed vt mortem patiatur, ibidem §. 2

Vt reus se interficiat præcipiente iudice, an reus possit id facere. t. 1. r. 118. §. 1. p. 77

Et quid, si reo iudex præcipiat, vt sibi ipsi membrum aliquod amputet, v.g. manum, &c. an reus teneatur obedire. ibidem §. 17. p. 78

Et quid, si reus non obtemperet, iudex condemnaret eum morte. ibidem.

Reus an teneatur exequi pœnas exilij, verberationis, carceris diurni, longo tempore ad triremes, &c. si secundum legem, ad ea condemnatus sit. t. 1. r. 121. §. 1. & seq. p. 80

Reus an teneatur condemnatus ad mortem, ad locum destinatum proficisci, collum præparare, manus apponere, &c. ibidem §. 3

Reum aliquem condemnare de mandato an liceat Proregibus, non adhibitis solemnitatibus, terminis, & processu de iure necessariis, aut non data facultate se tuendi secundum leges. t. 1. r. 122. §. 1. p. 80

Et an peccent huiusmodi ministri Principum mandatis obedientibus. ibidem.

* Vide verb. *Carcer, Confessarius, Consulere, Crimen, Defensio, Delictum, Dubitare, Fames, Iudex, Iudicium, Opinio probabilis, Pactum, Pœna, Pars, Retrahere.*

Rex.

An Regi, vel inuentori vena auri, argenti, aut alterius metalli acquiratur. t. 6. r. 18. §. 1. p. 304

Et quid de Carbonariis, lapidicinis, & similibus, ib. p. 305

Qui in Regis fundo inuenit Thesaurum, an statim teneatur dimidiam partem dare Regi. t. 6. r. 19. §. 1. & seqq. pag. 305

Rex an possit condere leges, vt Thesaurus ad se perueniat, ibidem. in principio.

Rex an donare possit, & ideo an Successores possint eiusmodi donationes reuocare. t. 7. r. 11. §. 1. p. 313

Si Reges donent maxime sub nomine dignitatis, an donatio eorum remuneratoria transeat in vim contractus, ita vt reuocari non possit. t. 7. r. 15. §. 1. p. 316

* Vide verb. *Bona temporalia, Decima, Eligere, Filius, Fructus, Nomina, Occidere, Officium, Pactum, Prescriptio, Princeps, Regina, Regnum, Successor.*

Ritus.

Ritus aliqui, & solemnitates an requirantur in cessione bonorum, vel sufficiat sola voluntatis expressio. t. 5. r. 1. §. 1. p. 277

* Vide verb. *Iuramentum, Solemnitas.*

Rogatus, idest interrogatus.

Qui rogatus de futura copia mercium, vel tritici, aut monetæ diminutione, vel de discessu Proregis dicat se nescire, vel respondeat negatiuè, vel amphibologice, an peccet contra iustitiam, & teneatur restituere. t. 3. r. 100. §. 1. p. 169

Rogatus.

Si non rogatus, sed coactus tabellio testamentum subscribit, an iure ipso sit nullum. t. 7. r. 129. §. 7. p. 320

Rogatus an debeat esse testis in testamento ad pias causas t. 8. r. 21. §. 1. & seq. p. 401

Rogati an debeant esse testes in testamento tempore pestis. t. 8. r. 63. §. 1. p. 425

Et an etiam in testamento Militis. t. 8. r. 72. §. 1. p. 423

* Vide verb. *Veritas, Victor in ludo.*

Rubrica.

* Vide verb. *Missale.*

§

Sacerdos.

* Vide verb. *Dos, Hæres, Iurisditio, Suspendio, Sacramentum.*

* Vide verb. *Fidelis.*

Salarium.

Rerum Notabilium.

Salarium.

Salarium aliquod an debeatur executoribus testamenti. t. 9. r. 67. §. 1. p. 483

* Vide verb. *Advocatus, Commissarius, Concubina, Conductus, Dominus, Filius, Procurator.*

Salve Regina.

* Vide verb. *Oratio.*

Salus.

* Vide verb. *Adultus.*

Salutatio Angelica, Salutandum.

* Vide verb. *Oratio.*

Sanctitas.

* Vide verb. *Restitutio.*

Sartores.

Sartores ex quam culpa teneantur, si res apud ipsos deposita perit. t. 3. r. 141. §. 1 & seq. p. 192

Circa sartores quaedam practicabilia valde notanda à Confessariis. t. 3. r. 176. §. 1. p. 214

A sartoribus an quis possit emere licite fragmenta ex vestibus & si iuste ea sibi retineant. t. 3. ref. 177. §. 1. pag. 215

Sartores an possint à mercatoribus accipere partem pretij. t. 4. r. 178. §. 1. ibid.

Satisfacere.

Satisfacere alicui non petenti, qui alioquin ius Prælationis non haberet, an possit debitor sciens statum suum deficere. t. 3. r. 209. §. 1. p. 239

Scala.

* Vide verb. *Reus.*

Scamna.

* Vide verb. *Ecclesia.*

Scandalum.

* Vide verb. *Dominus.*

Scapha.

* Vide verb. *Frumentum.*

Schedula.

Si in schedula testator suam voluntatem ad pias causas scripsit, vel scribi fecit, deinde vocat duos testes, & coram eis dicit se disponere de bonis suis, ut in schedula, schedulâ autem testibus non legit, an sustineatur ut testamentum ad pias causas. t. 8. r. 21. §. 2. p. 401

* Vide verb. *Confessarius, Declarare, Hares, Pater, Revocare.*

Scholares, Scholasticus.

Scholastici in Academiis, qui violantes præceptum, vel statutum illarum incurunt inhabilitatem, possunt dare suffragium ad Cathedram, si delictum est occultum; quia in dicta inhabilitate non incurritur nisi post iudicis sententiam. t. 1. r. 35. §. 2. p. 29

Scholares, seu Studiosi Scholas non visitantes, & lectiones non audientes an gaudeant studiosorum privilegiis, dummodo sint in Matricula adscripti. t. 1. r. 132. §. 1. p. 91

Sciens, Scire.

Qui certo scit euentum, an possit adhuc de illo sponsonem facere. t. 4. r. 72. §. 1. p. 272

Qui scire simulat, ut alium ad sponsonem inducat, an peccet mortaliter, & teneatur ad restitutionem, ibidem. §. 2

* Vide verb. *Contestari, Dubitare, Fidelis, Index, Satisfacere, Tabernarius, Veritas.*

Scribere.

* Vide verb. *Confiteri, Notarius, Scheda, Testator.*

Scriptura.

An sola scriptura de manu testatoris sine testibus vim habeat testamenti, & valeat ad pias causas. t. 8. r. 18. §. 3. p. 400

Si scripturam scriptam manu propria testatoris relinquit, & in ea aliquid Ecclesiæ relinquit, an valeat tale legatum, si moriatur in loco, ubi non potest condere testamentum. t. 8. r. 27. §. 1. p. 403

* Vide verb. *Consulere, Falsarius, Forma, Scheda, Sedere.*

* Vide verb. *Coadiutor.*

Sedilia.

* Vide verb. *Ecclesia.*

Senatus.

Senatum supremum an obliget consuetudo. t. 2. r. 24. §. 3. pag. 113

Senatus Ciuitatis an possit vendere res suas, quando agnoscit breue diminuendum earum pretium ex lege, vel mandato Principis. t. 3. r. 97. §. 1. p. 167

* Vide verb. *Frumentum, Privilegium.*

Senex.

Senes an possint donare. t. 7. r. 24. §. 1. in fine p. 320

Sententia.

Ante iudicis sententiam an quis teneatur subire poenam priuationis vocis actiuae, & passiuæ contentam in aliquo Decreto Sacræ Congregationis, aut Bulla Pontificia. t. 1. r. 36. §. 1. p. 29

Vbi, quod quis non teneatur priuate se voce actiua, & passiuæ, quoties hoc nequit facere sine infamia, etiam si in lege habeatur delinquentem incurrere legem poenalem nulla expectata sententia. §. 3

* Vide verb. *Appellatio iudicialis, Ars, Bulla Pontificia, Dubium, Ingratitudo, Inhabilitas, Inofficiosum, Index, Negare, Pœna, Veritas.*

Sepulchrum.

* Vide verb. *Ecclesia, Restituere.*

Seruare.

Seruare an quis teneatur legem, si non constet quoad forum conscientiae esse vsu receptam. t. 1. r. 39. §. 1. & seq. p. 32

Et quid, quando dubium est, an sit vsu recepta. t. 1. r. 40. §. 1. ibid.

Seruare consuetudinem absque dubio tenentur ceteri omnes, postquam consuetudo est approbata tacite, expresse à Superiore. t. 2. r. 21. §. 2. p. 111

* Vide verb. *Observare, Festum, Ieiunium, Pactum, Princeps, Solemnitas, Soluere.*

Seruitium.

* Vide verb. *Concubina.*

Seruus.

A seruo Thesaurus inuentus ad quem pertineat. t. 6. r. 9. §. 1. pag. 297

Et quid, si duorum seruus in fundo vnus ex Dominis Thesaurum inuenerit, an totum Domini sit, ibidem

Et quid, si aliquis sit seruus, & vnus ex Dominis in eo habeat vsu fructum, alter vero proprietatem, & seruus Thesaurum inueniat, cuiam quærat. ibid. §. 4.

Seruus an possit donare bona ei relicta expresse, vel tacite aut data cum conditione, ut non acquirantur Domino. t. 7. r. 31. §. 1. p. 324

Seruus an possit donare bona data ei ob turpem quaestum sui corporis. t. 7. r. 32. §. 1. p. 325

Serui & Mancipia an possint testari ad pias causas. t. 8. r. 12. §. 1. p. 396

Serui an possint esse executores testamenti. t. 9. refol. 4. pag. 455

Sicilia.

* Vide verb. *Frumentum.*

Signans, Signare, Signatum.

Signans taxillos, vel aleas an teneatur pro restitutione. t. 4. r. 47. §. 1. p. 263

Vbi, quod si dubium sit, quis in tali casu fuisset lucrator, si fraudes non interuenissent, ad quid teneatur. §. 3

* Vide verb. *Adultus, Charta.*

Signum.

Quænam signa demonstrent donationem esse factam causa mortis. t. 7. r. 87. §. 1. p. 357

* Vide verb. *Oratio.*

Simulare.

* Vide verb. *Scire.*

Socius:

Vide

Index

* Vide verb. *Charta, Pecunia.*
Solemne.

* Vide verb. *Reuocare.*
Solemnitas.

Abſque ſolemnitatibus iuris ciuilibus teſtamentum ad
pias cauſas an valeat, etiam in terris non ſubiectis
Pontifici, modo adſint duo teſtes. t. 8. reſol. 2. §. 1. pag.
393

Abſque ſolemnitate iuris ciuilibus an teſtamentum, in quo
cauſa pia non eſt inſtituta hæres, an valeat quoad le-
gata pia in ipſo contenta. tractat. 8. reſol. 3. §. 1. pagin.
394

Si ſolemnitas iuris deſit, an teſtamentum ad pias cauſas
valeat quoad legata prophana tractat. 8. reſol. 4.
ibid.

Solemnitas eadem an ſeruanda ſit in codicillis cæci,
quæ ſeruatur in eius teſtamento. t. 8. r. 14. §. 2. p. 402

Solemnitate teſtium an indigeat teſtamentum confe-
ctum tempore peſtis, vt ſit approbatorium in foro ex-
terno. t. 8. r. 59. §. 2. p. 426

* Vide verb. *Beneficiarius, Ingreſſus, Iuramentum, Rituſ.*
Solidus pecunia.

Solidi nomine quid intelligatur. tract. 7. reſol. 96. §. 5. p.
361

Soluens, Soluere, Solutio, &c.

Quando à ſolutione debiti quis ex iuſta cauſa excuſa-
tur, an teneatur ſaltem damnum emergens, aut lu-
crum ceſſans creditori compenſare. t. 3. reſ. 28. §. 1. pa-
gin. 132

Et in diſto caſu diſtinguntur debita ex contractu, &
debita ex delicto, ibid. §. 2

Vbi adducuntur duodecim cauſæ excuſantes à dicta ſo-
lutione, & aliæ quinque, quæ licet videantur excuſa-
re à ſolutione non excuſant. §. 5

Si non ſoluit emptor pretium rei venditæ & traditæ,
an venditor poſſit recipere vſuras pretij ratione fru-
ctuum. t. 3. r. 36. §. 1. p. 138

Et quid pro ratione damni emergentis, & lucri ceſſan-
tis? Vbi aliqua aduertuntur circa hoc. ibidem.

Solutionis tempore pretio currenti an liceat vendere
aliquas res. t. 3. r. 38. §. 1. p. 139

Vbi, quod non licet vendere triticum, vel aliquid aliud
pretio præſenti cum pacto, vt cum ſolutio fiat tem-
pore præfixo ſit in ipſa ſpecie tritici, vel in pecunia
ad libitum venditoris. §. 3

Soluere debita an teneatur in conſcientia, qui emit fun-
dum, vel domum ad plura debita hypothecata. t. 3.
r. 57. §. 1. p. 149

Solutione anticipata an liceat minoris pretij emere
cum aliquæ res eo modo emi ſoleant, vt lanæ, &c. t.
3. r. 68. §. 1. p. 154

Soluere an teneatur certus de debito, dubius autem an
ſoluerit. t. 3. r. 140. §. 1. p. 192

Et in tali caſu an ad integram ſolutionem debiti, vel
tantum ad partem, ibidem.

Soluere debitum mariti vxor non tenetur, mortuo vi-
ro, etiam ſi veſtes, aut alimenta, quæ maritus emit ex
pecunia mutuo accepta etiam actu exiſtant apud
vxorem. t. 3. r. 207. §. 1. & ſeqq. p. 238

Soluere priori petenti debitum an prius liceat. t. 3. r. 210.
§. 1. p. 241

Et pro ſolutione huius difficultatis prius aliquid ſup-
ponitur, ibidem.

In ſolutione alicuius debiti, ſecl uſo priuilegio, & cæ-
teris paribus, an creditor antiquior, & pauperior ſit
præferendus creditori poſteriori. t. 3. r. 211. §. 1. pag.
242

Soluere ſponſionem an teneatur Petrus, ſi ſpondeat cum
paulo, quod illum ſalru, vel curſu ſuperabit, ſi poſtea
Petrus non vult currere, vel ſaltare. t. 4. reſ. 80. §. 1.
pag. 275

Soluere vota donantis an teneatur donatarius, ſi non

ſint ſoluta, aut mortuus ſit. tractat. 7. reſol. 146. §. 1.
pag. 390

Et quid, ſi donatarius accepit donationem ſciens vo-
uentem effici impotentem ob id ad perſoluendum
votum ibidem.

Ad ſoluenda defuncti debita non tenetur donatarius,
vel legatarius, etiam ſi debita ſint contracta ex iuſti-
tia, & contractibus. ibidem.

Si ſolutionem debitorum, & legatorum defuncti diffe-
runt executores, an excuſentur à mortali. t. 9. r. 30. §.
4. pag. 466

In ſoluendis legatis an ſeruandus ſit aliquis ordo ſicut
in debitis. t. 9. r. 39. §. 1. p. 470

* Vide verb. *Animus, Bona temporalia, Concubina, Credi-
tor, Creditum, Decima, Dominus, Filius, Hæres, Intereſſe,
Iuramentum, Minor, Nummus, Perdere, Pœna, Repetere,
Reſtituere, Sors, Vendere.*

Soror.

An Sororibus iniuncta cenſeatur relicta executio à te-
ſtatore propriis fratibus. tractat. 9. reſol. 7. §. 1. pagin.
455

Sors.

Si ſortis non acceptanda ſolutione conſuetudo Cam-
pſorum ſit, niſi ſimul ſoluatur detrimentum, cambio-
rum, an licita ſit. t. 3. r. 13. §. 1. p. 126

* Vide verb. *Intereſſe, Periculum, Prouiſio.*
Species.

* Vide verb. *Princeps.*

Spes.

Spei præceptum quo tempore obliget. tract. 1. reſ. 2. §. 1.
pag. 1

Spoliare.

* Vide verb. *Reſtitutio.*

Sponſa.

* Vide verb. *Arrha.*

Sponſio.

Si ſponſionem accepto, colluſor, qui eſt ſecundus, dicit
primo, ſi concedas mihi vnum punctum, ſi primus
illud concedit, an lucretur ſecundus ludum. t. 4. r. 55.
§. 1. p. 266

Sponſiones facere in ludo an poſſit, qui vouit, aut iura-
uit non ludere, quod vulgo dicitur *atruaſar en el
juego.* t. 4. r. 64. §. 2. p. 269

An omne ſponſione acquiſitum non ſit obnoxium re-
ſtitutioni niſi per accidens. tractat. 4. reſol. 71. §. 1. pa-
gin. 272

* Vide verb. *Capitale.*

* In indice primo huius tom. 6. in tract. 4. de *Ludo, &
Sponſionibus* lege à Reſ. 64. vſque ad 85. incluſiue, vbi
aliquas curioſas difficultates inuenies ſup. hoc verb.
Sponſio.

Spurius.

* Vide verb. *Clericus, Filius, Filia, Hæres, Pater.*

Stabilire.

* Vide verb. *Actus, Conſenſus.*

Stabularius.

Stabularius ex quam culpa teneatur, ſi res apud ſe de-
poſita periit. t. 3. r. 142. §. 1. p. 193

Statuere.

Statuere generaliter, nequis prædia ſua vendat Eccle-
ſiæ, hoc eſt iniquum, & contra eius libertatem. t. 7. r.
121. §. 2. p. 375

Status.

* Vide verb. *Dubium, Obligare.*

Statutum.

Niſi per ſtatutum Ordinis vetetur, an poſſit Superior
Conuentalis diſpenſare ſecum, vt munus executoris
alicuius teſtamenti exercere poſſit? Et quid de ſub-
ditis ſup. hoc. t. 9. r. 12. §. 1. p. 461

* Vide verb. *Bona temporalia, Decima, Eccleſia, Introdu-
cere, Laicus, Princeps, Scholaſticus, Verbum. Vniuerſale,
Vxor.*

Vide

Rerum Notabilium.

Sterilitas.

* Vide verb. *Casus, Frumentum.*

Studiosus.

* Vide verb. *Scholares.*

Studium.

Studiorum causa an donatio Patris facta filio sit valida. t. 7. r. 40 §. 1. p. 330

Vbi, an Pater ad subministrationem sumptuum studiorum causa à filio cogi possit? Et quid, si contra voluntatem Patris in Scholis Filius versatur.

Et si studiorum causa facta sit donatio, an debeant tales sumptus in legitimam computari, ibid.

Stylus Curia.

* Vide verb. *Obligare.*

Subditus.

Subditi sine causa non recipientes legem à Principe legitime promulgatam an peccent. tract. 1. ref. 59. §. 1. pag. 48

Subditus, qui dubitat, an infamia, vel indicia sint contra illum, quem ipse scit commississe delictum, & interrogatur à iudice, vel Superiore super delicto, non tenetur prodere delinquentem occultum, sed debet responderese nescire quis commisit. t. 1. r. 96. per totam. p. 63

Subditos extra diœcesim an obliget consuetudo. t. 2. r. 24. §. 1. p. 11.

* Vide verb. *Ligare.*

Subretinere.

* Vide verb. *Exigere.*

Subripere.

* Vide verb. *Heres.*

Subscriptio.

Subscriptio testium an requiratur in testamento ad pias causas. t. 8. r. 21. §. 3. p. 401

Substantia.

* Vide verb. *Forma.*

Succedere.

* Vide verb. *Heres, Religio.*

Successio, Successor.

Successores consuetudinem à suis antecessoribus, & maioribus introductam, obseruantes an excusentur à culpa, nec inuestigare teneantur de illius iustitia, sed possunt illam præsumere. tractat. 2. resol. 15. §. 3. pag. 109

Successores Regum & Principum, an possint reuocare donationes ab ipsis factas. tractat. 7. resol. 11. §. 1. pag. 313

* Vide verb. *Facultas, Pactum, Restituere.*

Superior Ecclesiasticus.

* Vide verb. *Iurisdictio, Seruare.*

Superior Regularis.

Superior Regularis an donare possit? Et quanta summa donari possit à dictis Superioribus: Et quid de eorum officialibus. t. 7. r. 8. §. 1. & seq. p. 310

Et in quo casu ab ipsis dona, vel aliqua munera recipientes ad restitutionem teneantur, ibid.

* Vide verb. *Licentia, Fratres Minores, Ecclesia, Perdere, Regulares, Religiosus.*

Superior secularis.

* Vide verb. *Pactum.*

Superstitio.

* Vide verb. *Restituere.*

Supplicatio.

Supplicationem super aliqua lege porrigere an liceat, & interim suspendere eius obligationem, & illam minime seruare. t. 1. r. 62. §. 1. p. 49

* Vide verb. *Pontifex, Princeps.*

Supprimerè.

* Vide verb. *Mercatores, Merces.*

Tom. VI.

Surdus.

Surdus an possit aliquid donare inter viuos? Et quid causa mortis. t. 7. r. 25. §. 1. p. 321

Surdus an possit testari? Et quid, si surdus sit Miles, an possit testari ad pias causas. tract. 8. ref. 16. §. 1. p. 399

Surdus, si amisit auditum in castris, an iure, & privilegio militari testari possit. tractat. 8. resol. 74. §. 3. p. 430

Surdus à natura an possit esse Miles, ibid. §. 1

Surdus, si non sit mutus, an possit testari. t. 8. ref. 99. §. 1. p. 441

Surdus an possit esse executor testamenti. tract. 9. r. 3. §. 1. p. 455

Suspendere.

* Vide verb. *Supplicatio.*

Suspensio.

Suspensionis triennalis ab officio pœna imposita in cap. §. 2. tit. de *Clandest. de spons.* Sacerdotibus, qui matrimoniis Clandestinis interfuerint, & etiam Parochis, fuit correcta, vel ablata per Concilium Tridentinum, quando Parochus, vel alius Sacerdos assistit matrimonio Clandestino inualido ex defectu numeri testium. t. 1. r. 33. §. Ex his post medium p. 28

Si sub suspensionis pœna lex aliquid præcipiat, an obliget ad mortale: tractat. 1. resolut. 43. §. 1. & seq. p. 33.

* Vide verb. *Dubium, Ordinis Sacramentum.*

Sustentatio.

* Vide verb. *Alimentum Occultare.*

Sylua.

* Vide verb. *Excusare.*

D. Syluesters.

* Vide verb. *Constantinus, Imperator.*

Symbolum Apostolicum.

* Vide verb. *Adultus.*

Symonia.

* Vide verb. *Oratio, Pactum.*

Synodus.

* Vide verb. *Decretum.*

T

Tabellio.

* Vide verb. *Infans, Notarius, Rogatus.*

Tabernarius.

Tabernariis vendere vinum an licitum sit; si sciat Dominus vini postea illud reuendere aqua mistum. t. 3. r. 94. §. 1. p. 167

Et quid, si in nomine ipsius Domini vini tabernarij vendant vinum, & sciente Domino illud corrupissent, & secus si Dominus vini id nesciret, quamuis timeretur talis admistio, ibid. §. 1.

* Vide verb. *Vinum.*

Tactus.

Ex tactibus impudicis an amittatur legatum relictum sub conditione caste, & bene viuendi. t. 8. r. 54. §. 1. pag. 419

Et quid, si semel, vel bis femina tales tactus impudicos permiserit. t. 8. r. 55. §. 4. p. 420

Taxare, Taxatum.

Taxari à Republica an victualia debeant, vel potius arbitrio vendentium relinqui. tract. 3. resol. 87. §. 1. pag. 162

Et quid tempore necessitatis, & inopia, &c. ibidem §. 7. p. 163

Y y

Vidè

Index

* Vide verb. *Fructus, Frumentum, Merces, Pragmatica, Vinum.*

- *Taxillus.*

* Vide verb. *Ludus, Signare.*

Tempus.

Cuius temporis decurtus debet esse consuetudo contra legem Civilem, & Canonicam. tractat. 2. ref. 2. §. 1. p. 101

Tempus decem annorum an sufficiat ad consuetudinem inducendam non solum inter præsentis, sed etiam inter absentes. tractat. 2. resolution. 4. §. 1. pagin. 103

Et an idem tempus sufficiat, si Princeps sit absens, ibid. §. 3

Tempus determinatum, ut consuetudo sit legitime præscripta, an procedat in foro conscientie. t. 2. r. 7. §. 1. p. 104

Si tempus modicum excedat concessio dilationum, an valeat? tractat. 5. resolution. 24. paragr. 1. pagina 286

Tempus dilationum à quo die currere incipiat. tr. 5. r. 25. §. 1. p. 287.

* Vide verb. *Alienare, Distribueret, Frumentum, Ignorantia, Inscriptio, Princeps, Taxare, Valere, Vendere.*

Pro tempore pestis in conficiendis testamentis vide aliquas difficultates, in tr. 8. de Testamentis signanter à ref. 59. vsque ad 67. inclusive.

Terra.

* Vide verb. *Solemnitas.*

Testamentum, Testari, &c.

Qui ex testamento minus solemniter legatum debet habere, an possit legatum detinere, vel de nouo accipere, aut occulte sibi compensare. tr. 3. r. 149. §. 3. p. 195.

Vbi etiam, an hæres ab intestato possit etiam vti compensatione occulta contra eum, qui bona defuncti possidet, ex testamento minus solemniter.

Testamentum possunt facere minores 25. annorum sine consensu curatoris. t. 3. r. 159. §. 5. p. 201

Si testamentum filius-familias faciat cum consensu Patris adiecta clausula codicillari, *Si non valet iure testamenti, valeat iure Codicilli, aut cuiuscumque alterius ultimæ voluntatis*, vtrum in vim donationis causa mortis valere possit. t. 7. r. 81. §. 1. p. 354

Testari an quis possit de pecuniis, quas acquisiuit, & lucratus est, cum esset usufructuarius, qui donauit omnia bona præsentia, & futura, reseruando sibi usufructum, ut non possit tamen de illo in morte disponere. tr. 7. r. 109. §. 1. p. 369

Hæres, si testamento minus solemniter ei constat, euidenter nullam vim, nullam fraudem, nullum ut defectum naturalem in illo contigisse, potest accipere sibi, & retinere bona testatoris. t. 1. r. 69. §. 5. p. 51

Absque iuris ciuilibus solemnitatibus an valeant testamenta ad pias causas, etiam in terris non subiectis Pontifici, modo adsint duo testes t. 8. r. 2. per tot. p. 393

Filiusfamilias an possit ad pias causas testari. t. 8. r. 6. per tot. p. 395

Damnatus ad mortem an possit ad pias causas testari? Et quid si ante damnationem ad pias causas testatus fuerit. t. 8. r. 8. §. 1. & 2. p. 395

Deportatus an possit condere testamentum ad pias causas. t. 8. r. 9. §. 1. p. 396

Si confiteatur, qui alias erat successurus defunctum scripsisse testamentum ad pias causas, sed tamen non adhibuisse testes, & propterea testamentum allegare nullum, an ipse non debeat audiri, quia satis est propria ipsius Confessio: tr. 8. ref. 18. §. vlt. ante medium. p. 400

Et quid si nec scriptura, nec testes de eo reperiuntur, & non confitetur, quamuis sciat factum esse huiusmodi testamentum ad pias causas? ibidem ad medium dicti §.

Hæres ab intestato, si sciat voluntatem defuncti, antequam restituere, & soluere legatariis, quibus ex testamento minus solemniter aliqua debentur. t. 8. r. 27. §. 2 p. 403

Si hæres ab intestato retineat hæreditatem, & legata, an possint illi, quibus aliquid per tale testamentum est relictum, vti occulta compensatione, ibid.

Si hæres ab intestato fateatur mentem testatoris fuisse ut hæreditatem nomine fideicommissi tradat alteri, vel legatum aliquid solueret; aut si oblato iuramento iurare noluerit, an cogendus sit etiam in foro externo hæreditatem tradere, ibid. §. vlt. in fine.

Sine hæredis institutione an valeat testamentum ad pias causas. t. 8. r. 30. §. 1. p. 404

Si infirmus conualescat, an valeat testamentum confectum tempore pestis. t. 8. r. 65. §. 1. p. 425

Filiusfamilias Miles an testari possit. tract. 8. ref. 77. §. 1. pag. 431.

Et an tantum de Castrensibus, vel etiam de quibuscumque aliis bonis testari possit. ibidem.

Damnatus capite Miles an possit testari, modo ex militari delicto damnatus fuerit, &c. tract. 8. ref. 78. §. 1. pag. 431

Et quid de aliis quam de castrensibus bonis, an miles, talis testari possit. ibid. §. 2

Qui in Castris reperiuntur, etiam si Milites non sint, ut Mercatores Castra sequentes, &c. an gaudeant privilegio testandi iure militari, modo in loco hostili sint. t. 8. r. 89. §. 1. p. 435

Iure Militari quis testari possit. tract. 8. à ref. 68. vsque ad 90. inclusive. Vbi pro proximis & diuersis casibus & quæstiones à p. 426 ad 436

Si iuris solemnitatibus careat testamentum Beneficiorum, an sit inualidum. t. 8. r. 92. §. 6. p. 438

Et quid de testamento pro ingressu Religionis, an quis tunc possit testari, non seruata solemnitate iuris, ibidem.

Filiusfamilias Clericus; si moriatur, an possit testari de bonis aduentitiis etiam ante Clericatum, & constante Clericatu acquisitis. t. 8. r. 94. & 95. per tot. p. 438. & seqq.

Et an possit impune præterire Parentes, ita ut testamentum ex eorum præteritione non infirmetur. t. 8. r. 95. §. 3. p. 439

Damnatus ad mortem propter aliquod facinus an possit testari. t. 8. r. 96. §. 1. p. 439

Cum infirmo tempore mortis quænam liceat, vel non liceat agere, quando conficit testamentum. t. 8. r. 103. §. 1. p. 444

Commisarij an possint esse Religiosi, & Fratres Minores ad condendum testamentum nomine committentis. t. 9. r. 17. §. 1. p. 460

Vbi, quod si Religiosus absque licentia Superioris hoc munus acceptet, & exequatur, conficiens testamentum nomine committentis, an valeat testamentum. §. 3. p. 461

Commisarius conficiendo testamentum nomine committentis, si casus dubius se obtulerit, tenetur consilium petere, & post consultationem illud sequi. tr. 9. r. 22. §. 2. p. 463

Vt Commisarius Religiosus existat ad condendum testamentum ex voluntate testatoris, an indigeat speciali licentia Superioris. t. 9. r. 27. §. 1. & seq. p. 465

Rationem reddere an teneatur executor testamenti. Et quid de minimis, vel de iis, quæ testator iussit secreto testamentario, ut eroget. t. 9. r. 68. §. 1. p. 483

Rationem reddere an teneantur Religiosi executores testamentorum coram Episcopo. t. 9. r. 70. §. 1. p. 484.

* Vide verb. *Confiteri, Hæres, Metus, Numerus, Pubes, Obtinere, Testator.*

In indice primo huius tom. 6. ex tract. 8. de Testamentis, lege omnes eius 115. ref. vbi quam plures quæstiones reperies

Rerum Notabilium.

reperies pro his verbis. *Testamentum, Testari, &c.* signanter pro testamentis ad pias causas à Resol. 1. vsque ad 58. Et pro testamentis tempore pestis à Resol. 59. vsque ad 67. Et pro testamentis Militum à Resol. 68. vsque ad 88. Et pro testamentis priuilegiatis in Resol. 89. & 90. Et pro aliis communibus & Ordinariis testamentis à Resol. 91. vsque ad 115 inclusiuè.

Testator.

Si testator coram duobus testibus publicauit suam sententiam, vel fecit scribere in eorum presentia voluntatem suam, & instituit causam piam heredem, & iussit Notarium accersiri, sed testator decessit, prius quam Notarius scripsit, an hæc voluntas pro imperfecta sit habenda, & fauorem piæ causæ non sustineat. t. 8. r. 25. §. Ex his. p. 402

Et quid, si appareat ex verbis testatoris eum habuisse eam voluntatem pro perfecta, & absoluta. ibidem §. Planè.

Si hæredi constet testatorem reliquisse aliquid ad pias causas an teneatur illud soluere in foro conscientiæ, licet in voce solum reliquisset. t. 8. r. 23. §. 1. p. 401

Declarare non tenetur Confessarius hæredibus personas quibus in secreto dixit testator in schedula, vel testamento se velle centum illis erogare per Confessarium. t. 8. r. 104. §. 3. p. 445

Filiis an possit testator prohibere deductionem legis *Falcidia, & Trebelianica*. t. 8. r. 105. §. 1. & seq. ibid.

Quando fructum certam quantitatem sequenti anno nasciturum legauerit testator, an ne si tantus fructus natus non fuerit, quod deest, hæres supplere debeat. t. 8. r. 114. §. 27. p. 452

Si Commissarius excommunicatus de facto testatoris voluntatem adimpleuerit, an executio sit valida. t. 9. r. 2. §. 7. p. 454

Si hæres infra annum non exequatur voluntatem testatoris, an possit purgare moram post annum. t. 9. r. 44. §. 1. p. 472

ius eligendi pauperes, an transeat ad Episcopum data negligentia electoris à testatore designato. t. 9. r. 46. §. 3. pag. 473

Ad hæredem, & non ad Episcopum executio legatorum piorum pertinet, executore non creato, vel assignato à testatore, præter legatum pro redemptione captiuorum, vel pro eleemosynis, & alimentis pauperum. t. 9. r. 55. §. 1. & seq. p. 436

Rationem reddere an teneatur executor etiam si testator liberet eum ab hoc onere. t. 9. r. 69. §. 1. p. 483

* Vide verb. *Hæres, Testamentum, Testari,*

Testis.

Testis interrogatus à iudice an teneatur ex iustitia commutatiua respondere ita vt dicendo se nihil scite restitutioni obnoxius sit? Et quid, si testis per mandatum iudicis insinuat, & ipse tamen subterfugiat, & non compareat. t. 1. r. 91. §. 1. & seq. p. 61

Testis ratione falsi testimonij non tenetur aliquando ad restitutionem. t. 1. r. 92. §. 1. p. 62

Reuocare an teneatur testis falsus dictum suum, ratione cuius mors, aut mutilatio alicui est inferenda quamuis ipse similis pœnæ periculum timeret; Imò licet ex reuocatione maius malum illi imminet? Et quid quando talis testis dubitat, an talis reuocatio sit profutura, nec ne. t. 1. r. 93. §. 1. ibid.

Denunciare an testis non teneatur; quando scit nullum alium scire delictum illud, etiam interrogatus sub præcepto, & iuramento. t. 1. r. 94. §. 1. & seq. ibid.

Si iudex ad euitandum scandalum interroget, an testis teneatur respondere quando crimen est notorium, & publicum, sed ignoratur author ipsius. tract. 1. ref. 95. §. 1. p. 63

Paganus filiusfamilias licet de Castrensi, vel quasi castrensi peculio etiam absque Patris consensu donare etiam mortis causa possit, ipse tamen mortis causa

Tom. VI.

donationi quinque testes vno eodemque tempore adhibere tenentur, quos testes etiamque se subscribere donationis instrumento oportet. tract. 8. r. 85. §. 6. pag. 437

Coram testibus saltem quinque debet fieri donatio causa mortis. t. 7. r. 92. §. 1. & seq. p. 358

Et ad pias causas donatio causa mortis an duo, vel tres testes sufficiant. ibidem §. 3. p. 359

Testes quinque in donatione mortis causa an vno contextu adhiberi debeant. ibidem §. 4

Absque teste vlllo an valeat donatio mortis causa, si eam per donatoris Epistolam propria ipsius manu scriptam fecerit, ibidem §. 5

Quot testes requirantur in testamento ad pias causas. t. 8. r. 18. §. 1. p. 404

Et quid quoad forum conscientiæ, ibidem §. 2

Si nulli testes sint adhibiti, an valeat tamen testamentum ad pias causas manu propria testatoris scriptum, ibidem §. Hinc.

Quot testes requirantur in testamento ad pias causas, quando non sunt idonei. t. 8. r. 19. §. 1. p. 400

Et an legitimi præsumantur, donec contrarium probeatur. ibidem §. 3

An opus sit vniuersos testes toto ordinationis actu testamenti adfuisse, vel quibusdam ante finem ordinationis discedentibus alij in ipsorum locum subrogari possint. t. 8. r. 21. §. 5. p. 401

Testes septem an sint necessarii in testamento confecto tempore pestis. t. 8. r. 60. §. 1. p. 423

Sed non est necessarium, vt vnico contextu adhibeantur testes, sed sufficit, vt ex interuallis interueniant. ibidem §. 5. p. 424

Testes septem an sint necessarii in testamento Militis tempore belli. ibidem §. 2. p. 423

Testes duo an saltem sint necessarii ad testamentum Militis. t. 8. r. 71. per tot. p. 427

Qui testes sint idonei in testamento Militis? Vbi alia multa de testibus. t. 8. r. 73. per tot. p. 429

Sine testibus in vtroque foro valet testamentum ad pias causas. t. 8. r. 100. §. 5. p. 449

* Vide verb. *Audire, Confessarius, Constreri, Crimen, Deposito, Denunciare, Dubitare, Fœmina, Filius, Ignorantia, Iurare, Metus, Mulier, Notarius, Numerus, Obtinere, Pater, Parochus, Retractare, Reuocare, Rogatus, Scheda, Solemnitas, Testator, Veritas.*

Thesaurarius.

* Vide verb. *Lucrum.*

Thesaurus.

Locus suus quis dicatur, si in eo Thesaurus inueniatur. t. 6. r. 2. §. 2. p. 292

In loco sacro Thesaurus inuentus ad quem pertineat. t. 6. r. 12. §. 1. & seq. p. 298. & seq.

A filiofamilias Thesaurus inuentus ad quem pertineat. t. 6. r. 8. §. 1. p. 297

Et an huiusmodi inuentor post mortem Patris teneatur fratribus communicare Thesaurum ibidem.

Et quid, si data opera sine licentia Prælati loci sacri, vel artibus magicis sit inuentus Thesaurus t. 6. r. 12. §. 4. p. 299

In loco alieno inuentus Thesaurus arte Magica ad quem pertineat. t. 6. r. 13. §. 1. & seq. p. 300

Et quid, si in loco fiscali, aut Religioso arte magica Thesaurus inuentus est. ibidem §. 2. p. 301

In loco publico inuentus Thesaurus ad quem pertineat. t. 6. r. 15. §. 1. p. 301

Pretio currenti an licitè quis possit emere fundum, sciens in illo latere Thesaurum, aut venam auri. t. 6. r. 16. §. 1. p. 302

Vbi, quod si in saccis, quos Miles in Vrbe expugnatione cepit, putans solo tritico, aut lana plenos esse, aliquis sciret esse vasa aurea, vel laminas argenteas, an possit illos emere pretio currenti, & communi

tanquam solo tritico aut lana plenos, & non tenetur Militi, quod ipse scit indicare. §. 5. p. 303

Qui in Regis fundo inuenit Thefaurum, an statim teneatur dimidiam partem dare Regi. t. 6. r. 19. §. 4. & seqq. p. 306

Rex an possit condere leges, vt Thefaurus ad se perueniat. ibid.

In indice primo huius tom. 6. ex t. 6. ex *Thefauris* lege omnes eius quæstiones super hoc verb. *Thefaurus*.

Tollere.

* Vide verb. *Episcopus.*

Trebelliana Lex.

* Vide verb. *Deductio.*

Tracta, Tractus, &c.

Si tractus ad ludum lucratur, à trahente, non tenetur lucrum restituere, secus è contra. t. 4. r. 41 §. 2. p. 261

* Vide verb. *Pecunia.*

Tradere.

Siquis tradiderit aliquam rem alteri, & nihil expresse- rit, an rem donare videatur? Et quid, si sit Nobilis, qui eam tradidit. t. 7. r. 144. §. 3. & seq. p. 390

Trahens, Trahere.

Qui traxit alterum ad ludum minis, & precibus impor- tunis, si lucratur, an teneatur ad restitutionem. t. 4. r. 42 §. 3. p. 262

* Vide verb. *Deducere.*

Transactio.

* Vide verb. *Bona temporalia.*

Transferre, Transferens.

Transferentes triticum extra territorium an excusen- tur, etiam si ob id pretium notabiliter augeatur. t. 3. r. 84 §. 3. p. 161

* Vide verb. *Laborare, Licentia, Missam audire.*

Transgredi, Transgressio.

* Vide verb. *Auferre, Contemptus, Irritare, Lene, Obligare.*

Transientes.

* Vide verb. *Concedere, Vxor.*

Tributum.

* Vide verb. *Dubitare, Gabella, Vestigal,*

Trinitatis SS. Mysterium.

* Vide verb. *Adultus.*

Tritemias.

In causa capitali, honoris, famæ, tritemium, Confisca- tionis omnium bonorum, & in aliis similibus reus iuridice interrogatus non tenetur respondere, si adsit spes euadendi. Sed an hæc opinio sit probabilis. t. 1. r. 100 per totam p. 65

Ex causa necessitatis an Principes possint homines ma- læ vitæ in carceribus existentes deponere super Re- giis tritemibus donec eorum causæ expediantur. t. 1. r. 125. §. 1. p. 84

An saltem ex causa necessitatis possint remiges à Pro- regibus compelli in tritemibus perseuerare per ali- quod tempus. ibidem §. 3. p. 85

* Vide verb. *Causa.*

Triticum.

Si in tritico electo quis apponit paleam, &c. sed ex hac missione non efficitur deterius eo quod passim ven- ditur ab alijs, an possit tuta conscientia sine onere restitutionis in venditione talis tritici exigere totum pretium à lege taxatum. t. 3. r. 90. §. 1. p. 164

* Vide verb. *Frumentum, Transferre, Victualia.*

Turpe.

* Vide verb. *Actio, Conditio.*

Tutor.

Tutor de bonis pupillorum an possit donare. t. 7. ref. 28. per tot. p. 322

Tutor excommunicatus non potest in iudicio existere. t. 9. r. 2. §. 5. p. 454

* Vide verb. *Minor, Pupillus.*

Vagus.

Vagi an teneantur obseruare leges locorum, in qui- bus reperiuntur. t. 1. r. 46. per tot. p. 35

Valere, Validum, &c.

Valent donationes remuneratoriæ inter Patres & filios, & filium spurium, inter coniuges, & inter Clericum, & concubinam. t. 7. r. 23. §. 4. p. 320

An valeat donatio facta ante matrimonium dilatato ef- fectu ad tempus celebrati matrimonij. t. 7. r. 67. §. 3. p. 346

Valida an sit donatio ob causam præteritam, vel præ- sentem, si causa non subsit. t. 7. r. 126. §. 1. p. 377

* Sup. his verbis. *Valere, Validum, Valor, &c.* passim in quamplurimis verbis huius indicis plures quæstio- nes inuenies, signanter in verb. *Absens, Actus, Animus, Arbitrium, Bona temporalia, Collegium, Conceptum, Conditio, Coniuges, Constantinus Imperator, Ecclesia, Electio, Episcopus, Executores testamentorum*, in t. 9. r. 2. 17. 23. & 26. *Filius, Heres, Hereticus, Infans, Ingratitudo, Ingressus, Insinuatio, Ius, Matrimonium, Metus, Natum, Notum, Nouitius, Nutus, Pactum, Parochus, Pater, Paupertas, Pro- fessio, Religiosus, Sanctitas, Scriptura, Solemnitas, Stu- dium, Tempus, Testamentum, Vbi plura in t. 8. de testa- mentis, sicut in t. 7. de Donationibus, & passim in mul- tis alijs verbis huius indicis.*

Valor.

* Vide verb. *Moneta, Vendere.*

Variare.

* Vide verb. *Determinare, Mutare, Obligare.*

Vestigal.

* Vide verb. *Creditor, Fraudantes Gabellas.*

Vena.

* Vide verb. *Pretium.*

Venari, Venatio.

Qui venantur prohibita, an peccent, & teneantur ad restitutionem. t. 1. r. 75. §. 4. p. 54

Venationes an licitè prohibeantur per Dominos terra- rum, vt habet consuetudo. t. 2. r. 43. per tot. p. 120

Vendens, Vendere, Venditor, Venditum, &c.

* Sup. his verbis in indice primo huius to. 6. in t. 3. de *Contractibus, & Cambijs*, quamplurimas difficultates inuenies signanter in Ref. 17. 18. 33. 36. 38. 41. 42. 56. 58. 63. 65. 66. 67. 72. 73. 75. 76. 77. 78. 79. 82. & à Ref. 84 vsque ad 101. & in Ref. 110. 111. 112. 125. 127. 129. 130. 131. 137. 182. 187. 188. 101. 202. 203. & 205

A venditore, vel ab alio pecunia, vel alia quævis res in domus venditæ parietibus recondita, vel lucri, vel metus, vel custodiæ causa sub terra abscondita, & postea per errorem, vel obliuionem ablata non est, non est Thefaurus, ideo pecunia illa non emptori, sed ven- ditori, vel alij, qui ibi eam reposuit, restitui debet. t. 6. r. 2. §. 2. p. 292

Vbi alius confimilis casus circa Mercatores ex Hispania in Indias venientes, & merces vendentes, vel è con- tra.

Si quo tempore venditurus esset Dominus rem furatam ignoratur, an iniquus Possessor teneatur ad restituti- onem iuxta summum valorem, & incrementum, quod res habuit tempore acceptionis. t. 3. r. 18. §. 3. p. 128

* Vide verb. *Actio, Bona temporalia, Campsor, Creditor, Fructus, Promissor, Officium, Vinum.*

Venenum.

* Vide verb. *Reus.*

Veniale peccatum.

Si de veniali peccato verba legis intelligi possunt, non debent extendi ad mortale. t. 1. r. 29. §. 5. p. 22

Ventus.

* Vide verb. *Frumentum.*

Verberatio.

* Vide

Rerum Notabilium.

* Vide verb. *Reus.*

Verbum.

Verba præcepta, quæ obligant in conscientia, quando apponuntur in legibus, & Constitutionibus, sunt *Præcipio, Mando, Iubeo, Prohibeo, Inhibeo, Veto, & Interdico, Æquipollentia* vero præcepto sunt *Debeant, Teneantur, Necessario, Neceffe est, Non liceat,* & alia huiusmodi. t. 1. r. 58. §. 1. p. 46. & seq.

Si verba communia sunt, vt *Ordinamus, Statuimus, Præcipimus* quæritur an talis constitutio, aut statutum habeat vim præcepti obligantis ad culpam. ibidem. §. 5. & seq.

Et quid de verbo *Oportet* an inducat obligationem sub culpa. ibid. §. 5. p. 47

* Vide verb. *Aflus, Præceptum, Religio, Testator. Veniale.*

Veritas.

Si pro veritate dicenda testis aliquid accepit, an teneatur restituere danti. t. 1. r. 90. §. 1. p. 61

Et quid, si testis non accipiat illud ab eodem, qui dat, sed ab alio. ibid. §. 2

Nisi ad veritatem fatendam, etiam non rogatus reus se offerat, qui negauit veritatem, qua manifestata condemnaretur, an proinde à Confessario non sit absoluentus, nisi id facere proponat. t. 1. r. 104. §. 2. p. 68

* Vide verb. *Iudicium, Retractare.*

Verum.

* Vide verb. *Constantinus Imperator.*

Vicarius.

* Vide verb. *Archidiaconus, Præcedentiæ.*

Victor in ludo.

Victor in ludo impediens, ne iudex condemnaret illum ad restituendum lucrum ex ludo prohibito, an teneatur restituere. t. 4. r. 29. §. 1. p. 250

Et si ludus occultus fuit, an qui lucratus est non teneatur fateri, etiam si iuramento rogetur antequam semiplene probatum sit per vnum testem, &c. ibid. §. 2

Vidricus.

* Vide verb. *Campfor, Dubium.*

Vitualia.

Vide verb. *Taxare.*

Videre.

* Vide verb. *Audire.*

Vidua.

Viduis pauperibus legatum relictum an possit dare ab executoribus cœlibem vitam gerentibus. t. 8. ref. 48. per tot. p. 412

Vidua legatum relictum, dum vidua fuerit, nunquam amittitur, neque ex iudicis officio omitti debet, ex eo, quod Religionem profiteatur. t. 8. r. 54. §. 3. p. 420

* Vide verb. *Coniuges.*

Vincere.

Qui ignatum se fingit in ludo, dum exercitissimus sit, imo se semel vel bis sinat superari ab aduersario, vt deinde facilius semper vincat, an peccet mortaliter, & teneatur ad restitutionem. t. 4. r. 37. §. 2. p. 259

* Vide verb. *Charta.*

Vinea.

* Vide verb. *Vinum, Vua.*

Vinum.

Qui vinum melius vendunt pretio maiori, & deterius pretio taxato, an peccent, & teneantur ad restitutionem. t. 3. r. 88. & 89. p. 163

Multa vini generosi dolia quidam habebat, cui apponebat magnam quantitatem aquæ, sed ex illa mistione non efficitur deterius eo, quod passim venditur ab aliis, an possit tuta conscientia sine onere restitutionis in venditione talis viri exigere totum pretium à lege taxatum. t. 3. r. 90. §. 1. p. 164

Vinum vendere an possint ciues Panormitani ex eorum prædiis collectum vltra pretium à lege impositum, & vt vulgò dicitur *Acranarella*? Non autem, si vinum à aliis vineis emant, vt vendant quia tunc peccant?

Tot. VI.

& tenentur ad restitutionem. t. 3. r. 91. §. 1. & seq. p. 164

Qui vinum vendunt aqua dilutum descendendo tamen in pretio quantum cum eo vitio valet, quod emptori non manifestat, an peccet, & teneatur ad restitutionem. t. 3. r. 93. per tot. p. 166

Si vinum quis tradat aliquibus, vt nomine suo vendatur, si noscat illos minuendo mensuram, & admiscendo aquam vendituros, an peccet. t. 3. r. 94. §. 1. p. 166. & seqq.

* Vide verb. *Clericus, Gabella, Priuilegium, Religiosus.*

Vir.

Quando vir dicat velle vxorem non ludere, non intelligitur tamen velle in totum, foras claudere illi, sed ad moderandum ne summam quantitatem ludat. t. 4.

r. 22. §. 4. p. 254

Vir non potest vxorem indotatam, & non habentem vnde alatur ducere, quando ille non potest soluere creditoribus, id est, quod non potest inire nouum pactum, aut contractum quo nouum debitum contrahat, quod resultet in damnum, priorum creditorum. t. 3. r. 209. §. Verum p. 240

* Vide verb. *Concubina, Coniuges, Maritus, Mulier, Soluere, Vxor.*

Virgo.

Si generaliter pro virginibus maritandis legatum sit relictum, & non personæ particulari, an lucratur puella, quæ Religionem ingreditur. t. 8. r. 43. per tot. pag. 410

Pro virginibus maritandis plura de legatis. t. 8. r. 44. 45. 46. & 47. ibidem & seq.

Pro virginibus maritandis legatum relictum acquiritur à corrupta occulte, quæ publice reputatur virgo. t. 8. r. 53. §. 4. p. 428

* Vide verb. *Arrha, Contrahere matrimonium, Orphanus, Puella.*

Vis.

Declarationes Illustrissimorum Cardinalium an habeant vim legis. t. 1. r. 21. §. 1. & seq. p. 16

Et an authentica forma alicuius Declarationis Cardinalium conferat ei vim legis generaliter obligantia in vtroque foro. t. 1. r. 24. §. 1. & seqq. p. 19

Vim interpretandi legem consuetudo habet. t. 2. ref. 31. per tot. p. 115

* Vide verb. *Cogere, Declarationes, Decretum, Erumentum, Ius, Obtinere, Pontifex, Princeps,*

Vita.

* Vide verb. *Ligare,*

Vitiare.

An vitietur testamentum ad pias causas ex causa præteritionis, vel exhæredationis. t. 8. r. 30. §. 3. p. 404

Vniuersale.

Per vniuersalem legem non censetur abrogata consuetudo, statutum, &c. alicuius loci. t. 2. r. 32. §. 2. p. 116

Vbi vniuersalis lex adest, an sit attendenda consuetudo particularis. t. 2. r. 37. §. 1. p. 117

Vniuersitas.

* Vide verb. *Ciuitas.*

Vocalis Oratio.

* Vide verb. *Oratio.*

Voluntas.

* Vide verb. *Dispensatio, Hæres, Testamentum, Testator.*

Votum, Vouere, &c.

* Pro voto non ludendi in indice primo huius to. 6. ex t. 4. de Ludo lege aliquas curiosas difficultates à Ref. 63. vsque ad 70. inclusiue.

* Vide etiam in hoc indice verb. *Mutatio, Promissor, Paupertas, Soluere.*

Vox.

Qui voci actiue renunciauit, an remaneat priuatus passiva. t. 1. r. 138. §. 1. p. 96

* Vide verb. *Bulla Pontificia, Sententia.*

Vsura, Vsurarius.

V y 3

Vsurarius

Index

- V*surarius alienam pecuniam ludens an faciat sibi lucrum, quod acquirit. t. 4 r. 25. §. 1. p. 255
Qui ab usurario lucratus est, an possit sibi lucrum retinere. t. 4 r. 26. §. 1. p. 255
Et quid, si lucratus est bona fide. ibid. §. 2. p. 256
*V*surarius an causa mortis donare possit. t. 7. ref. §. 3. §. 1. pag. 354
Et quid quoad pias causas. ibid. §. 5. p. 355
*V*surarius an possit ad pias causas testari. t. 8. r. 11. per tot. p. 396
Et plura alia circa testamenta usurariorum non solum ex mutuo, sed ex venditione, vel emptione. t. 8. r. 97. per tot. p. 439
* Vide verb. *Interesse*.
* Sup. his verbis *Usura, Usurarius* in indice primo in t. 3. de *Contractibus*, & *Cambii*, multas quaestiones inuenies signanter in Ref. 14. 27. 36. 37. 44. 48. 51. 52. 54. 55. 56. & 108

Vsus

- Quando lex non dicatur usu recepta. t. 1. r. 55. §. 3. p. 44
Si usu legem non recipi Princeps, vel Pontifex noscat, & tamen toleret, an hic consensus tacitus Principis, vel Pontificis sufficiat, ut lex non obliget. t. 1. r. 63. §. 1. p. 49
An non usus possit introducere consuetudinem. t. 2. ref. 25. §. 1. p. 113
Non usus an possit abrogare legem, & quoad hunc effectum consuetudinem introducere, ibidem §. 2
* Vide verb. *Aetus, Bulla Canonica, Bulla Pontificia, Praescriptio, Probabile, Servare*.

Vsfructuarius

- Ab *Vsfructuario* Thesaurus inuentus ad quem pertinet. t. 6. r. 10. §. 1. p. 297
Et quid, si *vsfructuarius*, ignorante Domino fundi, studiose, & data opera Thesaurum perquisierit. ibid. p. 298
* Vide verb. *Filius, Minor, Servus*.

Vua

- Vuae* licite, & impune comedere possunt ingredientes vineas, & an hoc obseruetur ex consuetudine, etiam sine necessitate. t. 2. r. 44. §. 1. p. 120

Vxor

- Si *vxor* consentiat in aliquem contractum mariti, vel promittat aliquid, vel fideiubeat, quia non audeat contradicere marito timens iurgia, & austerum commercium, potest reuocare consensum, & illi, qui inde aliquid acceperint, tenentur ad restitutionem. t. 3. r. 113. §. 1. ad medium. p. 177
Vxor adulterij accusata, & falsis testibus se tuens apponendo, licet falso, simile adulterium viro suo, minime tenetur dotem, aut alia bona viro suo restituere, quae ille alioquin propter mulieris adulterium lucrari deberet, sed ad quid teneatur. t. 1. r. 106. §. 2. p. 69
Septem casus proponuntur, in quibus, qui ludit cum muliere coniugata, potest retinere lucrum sine onere restitutionis. t. 4. r. 23. §. 3. p. 254
Vxores, in scio marito, an possint aliquid donare, t. 7. r. 58. §. 1. p. 341
Vbi octo casus pro praxi, in quibus *vxores* non peccant accipiendo aliquid de bonis maritorum, & expeditentes illud in donationibus, elemosynis, & aliis necessariis.
Stante Statuto, quod *vxor* non possit sine consensu viri testamentum facere, an valeat saltem ad pias causas, t. 8. r. 36. §. 1. p. 406
Vxori legatum relictum quandiu cum filiis defuncti mariti commorata fuerit, an pereat transeundo ad secundas nuptias. t. 8. r. 54. §. 3. p. 420
Vbi, quod decedentibus filiis mater legatum praedictum non amittit.
Si *vxor* transeat ad secundas nuptias, an debeat ei legatum relictum sub conditione, si caste, & honeste vixerit. t. 8. r. 55. §. 1. p. 420
Vxori legatum relictum sub conditione non ineundi secundas nuptias, an debeat ei, si ipsa fuerit fornicata, ibidem §. 5
Et an amittatur per secundas nuptias inualidas, ibidem §. 7. p. 421
Et quid, quando secundum matrimonium non fuit consummatum, ibidem §. 8
* Vide verb. *Coniuges, Creditor, Dubitare, Famina, Fornicatio, Haeres, Maritus, Mulier, Quantitas, Soluere, Vir*.

FINIS.

